

ÂSİM EFENDİ TARİHİ

MÜTERCİM AHMED ÂSİM EFENDİ

2 . CİLT

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 58

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 5

Kitabın Adı : ÂSİM EFENDİ TARİHİ
(Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)
2. Cilt (2 Cilt)

Müellifi : Antepli Seyyid Mütercim Ahmed Âsım Efendi (1755-1819)

Özgün Dili : Osmanlı Türkçesi

Hazırlayan : Prof. Dr. Ziya Yılmaz
Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
İslâm Tarihi Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi

Arşiv Kayıt : İstanbul Ün. Nadir Eserler Kütüp., No. T 6014, T 6018

Baskı : Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş. Cihangir Mh. Güvercin Cd.
No:3/1 Baha İş Mrk. A Blok Kat: 2 34310 Avcılar / İstanbul
Tel.: 0212 412 17 00 Sertifika No: 12026

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2015

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library of Congress A CIP Catalog Record

Mütercim Ahmed Âsım Efendi
Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)

1. Tarih, 2. Osmanlı Tarihi, 3. Vekâyi'nâme, 4. Âsım Efendi, 5. XIX. Yüzyıl
ISBN: 978-975-17-3809-7 (Takım) 978-975-17-3811-0 (2. Cilt)

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.

Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul

Tel.: +90 (212) 511 36 37

Faks: +90 (212) 511 37 00

info@yek.gov.tr

www.yek.gov.tr

ÂSİM EFENDİ TARİHİ

(OSMANLI TARİHİ 1218-1224/1804-1809)

(İNCELEME - METİN)

2. CİLT

MÜTERCİM
AHMED ÂSİM EFENDİ
(ö. 1819)

Hazırlayan
Ziya Yılmaz

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

‘ÂSİM TÂRÎHÎ CİLD-İ SÂNÎ

- 1 ‘ÂSİM SÂNÎ M2 : — N1 : Arkeoloji Müzesi, nr. 371'deki nüshanın numaralanmamış ilk sayfasının orta kısmında “Min kütübî'l-Fakîr Mehmed Nûrî ‘ufiye ‘anhu” kaydı vardır. Ardından gelen bir varaktan sonra yine numarasız sayfalarda aşağıdaki şekilde içindikiler kısmı yer almıştır: “Lâyiha 1; Fesâd ve gulûyî-i yamakân-ı Kal‘a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh ve i‘dâm-ı Kavak Ağası ve me‘mûr-i inşây-ı tabya İngiliz Mahmûd Efendi 11; İrsâl-i Kazgâncı Mustafa re‘is-i fitne ber-def‘-i fitne 13; Vürûd-i yamakân be-Top-hane ve ittîfâk-kerden bâ-Topciyân ve ahz-ı kazgân ve me‘mûriyyet-i Şeyhulislâm ve i‘dâm-ı ba‘zı ricâl-i devlet ve nefy-i Râgıb Paşa ve nasb-ı ricâl ve sudûr-i hatt-ı hümâyûn be-ref‘-i Ocağ-ı Nizâm-ı Cedîd 14; İbrâm-ı şekâvet-kârân be-irsâl-i pâsdârân berây-ı şeh-zâdegân Sultân Mustafa ve Sultân Mahmûd 17; Hal‘-i Sultân Selîm ve cülûs-i Sultân Mustafa ve i‘dâm-ı ba‘zı kurenâ ve vukû‘ât-ı sâ‘ire 18; Cem‘iyyet-i ‘acîbe berây-ı mukâvele ber-şekâvetkârân ve tertîb-i hüccet-i garîbe 25; Süret-i hatt-ı hümâyûn 25; Süret-i hüccet-i garîbe 25; Süret-i sened-i Ocak-ı Yeniçeriyân 26; Agrebü'l-garâ‘ib 27; İstîtrâd 28; Zikr-i tevcihât-ı Bîrûn ve Enderûn 28; Tevcihât-ı Enderûn-ı hümâyûn 28; Garîbetü'l-gara‘ib 29; Süret-i hüccet-i garîbetü'l-mazmûn 29; Tetimme-i metîne 29; Süret-i hatt-ı hümâyûn 30; Süret-i beyân-nâme ve takrîr-i mersûl bâ-sefirân-ı Devlet-i ‘aliyye ve divel-i ecnebiyye 30; Lâyiha 32; Süver-i nevâmic-i hümâyûn 32; Süret-i nâme-i hümâyûn be-Devlet-i Fransa fristâde-şud 32; Süret-i nâmehâ 33; Nakl-i mehd-i ‘ulyây-ı Saltanat 33; Ba‘zı tevcihât 33; Alay-ı tekallüd-i seyf 34; Ru‘yây-ı ‘acîbe-i Müverrih 37; Bahşîş-i cülûs-i hümâyûn 38; ‘Azl-i Ser-segbânân 38; Tevcihât-ı vüzerâ 38; Tevcihât-ı ‘ulemâ 38; Hasbihâl-i Müverrih 39; İn‘izâl-i Kâ‘im-makâm Mûsâ Paşa 39; Tevcih-i Kâ‘im-makâmî ve zuhûr-i ba‘zı tevcihât 40; Tebeddülât-ı garîbe-i Şeyhulislâmî 41; Lâyiha 43; Nefy-i Seyyidâ bâ-Tarsûs 43; Nefy-i Şeyh Emîn Efendi-i Burusevî be-Burusa 44; Zikr-i fitne-i Yamakân ve ‘azl-i Ser-segbânân 46; Hakk-ı esâmî-i ba‘zı müderrisîn 48; Tebeddül-i Kâ‘im-makâmî 48; İrsâl-i hatt ve mühür ve teşrifât bâ-Sadri‘zam 49; Süret-i hatt-ı hümâyûn 49; Tevcihât-ı Enderûn-ı hümâyûn 50; Ba‘zı havâdis-i Ordu-yi hümâyûn 50; Tebeddül-i Sadâret be-zür Ağa-yı Yeniçeriyân 51; Süret-i hatt-ı hümâyûn 52; Lâyiha-i lâzimü'l-istimâ‘ 52; Tevcihât-ı vüzerâ 54; Ba‘zı tevcihât-ı Ordu-yi hümâyûn 54; Harb ü inhizâm-ı Çarkacı ‘Ali Paşa 54; Gulû-yi yeniçeriyân ve katl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Pehlevan Ağa 54; ‘Akd-i mütâreke bâ-Rusa 55; Kezâlik Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti beyninde mün‘akid olan mütâreke maddesinden Sırlı’ya dâ‘ir olan senede, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den tesyîr olunan tasdîk-nâme sûreti 57; ‘Avdet-i Ordu-yi hümâyûn ez-Ada ve vûsûl-i be-Silistire 57; Tulû‘-i necm-i dünbâle-dâr 57; ‘Avdet-i Ordu-yi hümâyûn be-meştâ 58; Vefât-ı Kâdi-i Ordu-yi hümâyûn 58; Tevcihât-ı ba‘zı vüzerâ 58; Ba‘zı tevcihât-ı ‘ilmiyye 59; Âmeden-i Tayyâr Paşa ve tevcih-i Eyâlet-i

Pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri her ne denlü ol bâbda izhâr-ı cevher-i gayret ve îsâr-ı hazâ'in-i sa'y ü hamîyyet eylemiş ise de, me'mûrların 'adem-i liyâkatleri ve ba'zılarının televvün ü habâsetleri ve vükelânın ol savb-ı me'âlî-evbe¹ killet-i mübâlâtlarından münba'is ba'zı mertebe tehâvün ü rehâvetleri sebebiyle, kutr-i pâkîze-i² Hicâz, Havâric kabzasına giriftâr olup, bir iki sene ne hâl ise 'ibâd-ı Müslimîn hacc-ı şerîfe nâ'il ve bu sâl-i nuhûset iştîmâlde Medîne'ye bir merhale mahalden ye's ü haybetle kâfil ve min-ba'd tarîk-ı Hac mânend-i bâb-ı murû'et mesdûd olmağla, 'âmme-i ehl-i İslâm dâğdâr-ı ekdâr-ı

Trabzon **60**; 'Azl-i Kethudây-ı Rikâb **60**; 'Avdet-i Refik Efendi **61**; Tevzî'-i mevâcib **61**; Takrîr-i ders-i Tefsîr der-huzûr-i Pâdişâh **61**; Ziyâret-i Hırka-i şerîf ve mu'âyede **61**; Tevcihât-ı hümâyûn **61**; Tevcihât-i ba'zı menâsib-ı dîvâniyye **61**; Ba'zı tevcihât-ı Rikâb-ı hümâyûn **62**; Ba'zı tevcihât-ı 'ilmiyye **62**; Tebdîl-i Kâyim-makâm **62**; 'Avdet-i Vahid Efendi ez-Sefâret **64**; 'Avdet-i huccâc ve inkitâ'-ı tarîk-ı Hicâz **64**; Nasb-ı Emîn-i Surra **66**; Peyvendî-ı iltihâm ü karâbet ve hîşâvendî der-miyâne-i Müftî ve Kâ'im-makâm **66**; Âmeden-i Elçi-i 'Acem **66**; Katl-i Tercemân-ı Dîvan **67**; İstitrâd **67**; Katl-i Mütessellim-i Amasya Sekâ-zâde **68**; Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i Kazgâncî Hacı Mustafa **69**; 'Avdet-i Sefîr-i İrân **69**; Nasb-ı 'Osmân Efendi be-Kethudâyî-i Esmâ Sultân **69**; **VEKÂYİ'-İ SENE SELÂS ve 'İŞRÎNE ve MÎ'ETEYN ve ELF** **69**; Nüzûl-i sandal ve fülke-i nev **71**; Garîbe-i Sûhte-i Lâz **71**; Tevcihât-ı ba'zı vüzerâ **72**; İstitrâd **73**; 'Acîbe **73**; Ba'zı tevcihât-ı 'ilmiyye **74**; 'Azl ü nefy-i Re'is-i Rikâb Hâlet Efendi **74**; 'Azl-i Kâ'im-makâm Tayyâr Paşa **74**; Âmeden-i Kethudây-ı Ordu-yi hümâyûn ve vukû'ât-ı sâ'ire **79**; Ba'zı havâdis-i seferiyye **79**; Zuhûr-i ba'zı etvâr-ı nâ-hemvâr ez-Sebestiyan **79**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **81**; Dîğêr havâdis-i Avrupa **81**; Âhar havâdis-i Avrupa **82**; İrsâl-i hedâyâ bâ-İmperator-i Fransa **82**; Lâyiha **84**; Sûret-i mulahhas-ı takrîr **85**; Kesret-i berf der-miyâne-i cemerât der-evâsıt-ı mâh-ı âzer **89**; Ref'-i Vezâret ve nefy-i Tayyâr Paşa bâ-Dimetoka **89**; Fevt-i Hazînedâr Ağa **87**; 'Arbede-i Üskûdar **87**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **87**; 'Azl-i Defterdâr-ı Rikâb-ı hümâyûn **87**; Nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yi hümâyûn **87**; Tebdîl-i Sadr-ı Anadolu **88**; Reften-i sefâ'in-i İngiltere ez-Boğaz **88**; 'Afv ü itlâk ve me'mûriyyet-i Tayyâr Paşa **88**; Nefy-i 'İzzet Beyefendi ez-sudûr **89**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **89**; 'Avdet-i Elçi-i Fransa Sebestiyan-ı şeytân **90**; Vürûd-i ba'zı asâkir ez-cânib-i Anadolu **90**; Hânden-i mevlid-i şerîf **90**; Te'hîr-i esbân der-rûz-i hızır ve nedret-i bereh **91**; Âmeden-i Elçi-i İrân **91**; İhrâc-ı Ordu-yi hümâyûn ez-meştây-ı Edirne **91**; Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu; 'Azl-i Emîn-i Darb-hâne **93**; İstimâ'-ı âmeden-i Donanma-yı Fransa **93**; Şu'bede-bâzî-i ba'zı rehâbine **93**; Hubûb-i sarsar-ı kıyâmet-eser **93**; Ba'zı havâdis-i Avrupa **93**; Nüzûl-i kalyon **94**; Nüzûl-i bârân **94**; Zuhûr-i vak'a-i 'ibret-nümâ ez-pes-perde-i hafâ ve tebeddül-i Saltanat-ı seniyye ve tezelzül-i bünyân-ı Devlet-i 'aliyye **95**; Cümle-i mu'tarızâ **96**; Âmeden-i Ordu-yi hümâyûn ve 'Alemdâr Paşa be-İstanbul ve katl-i Kabakcı ve nefy-i 'ulemâ ve şehâdet-i Sultân Selim ve cülûs-i Sultân Mahmûd-i 'Adlî-i Sâni **102**; Terceme-i hâl-i Sultân-ı sa'îd Hâkân-ı şehîd **111**; Mesned-ârây-ı Vekâlet-i kübrâ der-'ahd-i ân Pâdişâh-ı ma'delet-ârâ **118**; Tesâdüf-i garîbe-i târîh **118**; Zikr-i meşâyih-i İslâm der-zemân-ı ü **119**; Teznîb **119**; Tevcih-i Vezâret ve Eyâlet-i Silistire be-Râmiz Efendi **125**; Tertîb-i asâkir-i cedid be-ism-i Segbân ve tenzîl-i esâmî-i yeniçeriyân be-Gümrük-i Emti'a **126**; İ'dâm-ı Kahveci-oğlu **127**; Hücûm-i yeniçeriyân ve ihr[â]k-ı Bâb-ı 'âlî **128**; İ'dâm-ı Refik Efendi ve Tahsîn Efendi ve sâ'ire **130**; Da'vet ve cem'-i 'ulemâ ez-taraf-ı eşkiyâ ve vürûd-i Râmiz Paşa ve Kadı Paşa be-asker-i Segbân bâ-emr u irâde-i Pâdişâh-ı cihân be-muhâfaza-i Seray-ı hümâyûn ve nasb-ı Kâ'im-makâm Memiş Efendi **131**; Gulû-yi eşkiyâ be-Seray-ı hümâyûn ve da'vet-i 'ulemâ ve sâ'ire **134**; Endâhten-i top be-Donanma-yı hümâyûn ve emân-hâsten-i eşkiyây-ı şekâvet-nümûn **134**; İrsâl-i sudûr-i kirâm be-Seray-ı hümâyûn ve intikal-i Sultân Mustafa **135**; Zuhûr-i Kandralı ve cem'iyyet-i eşkiyâ be-Seray

nâ-mahdûd oldular. Bu musîbet-i tâmme-i şenî'a, sâ'ir esbâb ve¹ havâdis-i beşi'aya ser-bâr² olup, cemî' Ümmet-i Muhammed'i mâtem-zede ve sügvâr³ ve dîdelerini hem-hâl-i sehâb-ı hûnbâr ederek, vükelâ'-i devlet tarafına bütün bütün gayz u kîne-i derûnları câygîr ve cânib-i Saltanat'a da min-ba'd münharifü'z-zamîr⁴ oldular;

*Ez-heme sû ejdehây-i fitne be-küşâde dehen**

Bi'l-cümle bu keyfiyyât-ı sâmân-rübâ⁵ meşîme-i mâder-i dehr-i bî-vefâdan ser-nümâ olacak mevâlîd-i havâdise⁶ 'ilel ve esbâb-ı neşv ü nemâ olmuştur. [Mısrâ]⁴:

*Tenevve 'ati'l-esbâbü ve'd-dâ'u vâhidun***

Kıssa-hân-ı kalem-i perîşân-güftâr mâ-sadak-i “*el-Miksâru mihzârun*****” bu vâdîde bir mikdâr uzaklıkla imlâl-i tab'-ı mütâla'a-kârâne nâ-çâr olmağla, 'afv u ıgmâzları müsted'âdir. [N1 188a]

Çün⁷ Pâdişâh-ı kerîm ve Şehriyâr-ı halîm ü selîm hazretleri ise, bi't-tab' refik u şefik, leyyinü'l-'ıtf⁸, sehlü'l-me'haz, rakîku'l-kalb, nerm-hûy, teng- [M2

ve firâr-ı Kapudân-ı deryâ Râmiz Paşa ve Kadı Paşa ve sâ'ire 136; Tefrîk-ı cem'iyet-i ashâb-ı şekâvet 137; Gulû-yi eşkiyâ ve ihrâk-ı Kışla-i Selimiyye ve Levend Çiftliği ve şehâdet-i Bin-başı Arnabûd 138; Şehâdet-i Ağa-yı Ocağ-ı Segbân 138; Şehâdet-i Bin-başı ez-segbânân 138; Şehâdet-i Hacı Ahmed-zâde 138”. Nüsha yanlış olarak kaydedilmiş şu başlıkla başlamaktadır: “Celâl Bey-zâde'nin Sultân Selîm-i Sâlis Târîhi” A2

1 ba'zılarının evbe N1 : vükelânın ol savb-ı me'âlî-evb-i 'âlîye A2, M2

2 pâkîze-i N1, A2 : — M2

1 kabzasına ve N1 : -i nâ-sâz/-i fâside kabzasına giriftâr ve bilâhare tarîk-ı Hac mesdûd olmağla, 'amme-i ehl-i kible ol derd-i dil-fikâr ile dâğdâr oldu. Bu hâdise-i şenî'a, sâ'ir A2, M2

2 ser-bâr N1, M2 : ser-bâz A2

3 sügvâr N1 : سوکار A2 : şiven-güzâr M2

4 hem-hâl-i zamîr N1 : hûnbâr cylemekle, vükelây-ı devlet tarafına/tarafından sû'-i zann vechile gayz u kîneleri müzdâd ve cânib-i Saltanat'a dahi min haysü lâ yeş'ur hâtır-mânde ve şikeste-fü'âd A2, M2

* از همه سو ازدهای فتنه بکشاده دهن = Fitne ejderhâsi her taraftan ağzını açmış” anlamına gelen Farsça bir mısradır.

5 rübâ N1 : rübây A2, M2

6 ser-nümâ olacak mevâlîd-i havâdise N1 : ser-'amâdan olacak mevâlîd-i havâdise A2 : ser-nümâ olacak mevâlîde havâdis-i M2

** تَنَوَّعَتِ السَّبَابُ وَالِدَاءُ وَاحِدٌ = Sebepler çeşitlidir, ama dert birdir” anlamına gelen Arapça bu cümle İbn Nübâte'nin şiirlerinden biri olarak kaydediliyor; bk. meselâ ez-Zehbî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût ve Muhammed Nu'aym Arkasûsi, Beyrût 1403/1983, XVII,234.

*** الْمُكْتَارُ مَهْدَارٌ = Çok söz söyleyen saçmalar” anlamına gelen Arapça atasözüdür.

7 Kıssa-hân-ı Çün N1 : Ve A2, M2

8 bi't-tab' 'ıtf N1 : tînet-i asliyye-i asile ve fitrat-ı zâtîyye-i nebîleleri muktezâsınca et-tab'/bi't-tab' halîm ü hamîm —/ve ra'ûf u kerîm —/ve şefik u refik, leyyinü'l-'atf/yüsrü'l-'ıtf A2, M2

3] rûy, tabî'ati be-gâyet mülâyim ve cibilleti sirişte-i zamîr-i¹ mekârim, cûd ü sehâ ma'deni ve² lutf u 'atâ mahzeni, erbâb-ı me'ârife dil-beste ve³ zümre-i hüner-mendâna ihsân ü in'âmı peyveste, heşûş u beşûş, 'atâ-bahş ve hatâ-pûş, deryâ-dil ve hûş-mend ü kâmil⁴, nüktedân ve zarîf, hurde-şinâs ve 'arîf⁵, mâ'il-i ülfet, şifte-i üns ü sohbet, letâ'ife meyyâl, tab'-ı hümâyûnları, tarâ'if-i zarâ'ife meşgûf ve seyyâl-i keff-i keremleri, mânend-i menba' cümleye küşâde ve bî-dirîğ⁶, mürû'eti çok, kerem ü merhametine⁷ nihâyet yok ve'l-hâsıl hulk-ı mücessem, rûh-i mükerrerem bir vücûd-i bihbûd-i⁸ mu'azzam idi. Lâkin vüs'at-i sadr-ı sâmi ve rıfk u⁹ mülâyemet-i tab'-ı kirâmîleri hadd-i i'tidâlden mütecâviz derece-i ifrâta mütenâhiz olmağla, mu'âhaze ve¹⁰ siyâsetleri havfindan kulûb-i enâm emniyyet-i tâmm üzere¹¹ idi.

İttifâk-kerde-i hükemâdır ki şecâ 'at ve¹² hilm ü vekâr ve hikmet makûlesi ahlâk-ı fâzıla ve şemâ'il-i cemîlenin ifrât u tefrît cihetleri, nakîsa vü rezîle olup, husûsan mütekeffil-i umûr-i enâm¹³ olan selâtîn-i kirâm ve vülât ve hükkâmda 'âmme-i¹⁴ mülk ü millete sereyânı hasebiyle mü'eddî-i zarar ve ser-dâde-i mahzûr u hatar olduğu emr-i mukarrerdir¹⁵.

Ve mukaddemâ bi'l-münâsebe Eflâtûn-i İlâhî'nin: “Zuhûru'n-nefsi yu'azzimü's-sagîre ve ihtifâ'uhâ yusaggiru'l-'azîme fe'l-isâbetü¹⁶ fîmâ beyne zâlik*” makûlesi tasîr ve mezâyâsı şerh u tafsîl olunmuşıdi. Beyt¹⁷:

Kenâre-gerd hatarhây-ı bî-gerân dâred

- 1 tabî'ati zamîr-i A2 : ra'ûf u 'atûf, sîreti mülâyim, tıyneti ser-ri şte-i hamîr-i N1 : tabî'ati be-gâyet halîm ve cibilleti ser-rişte-i zamîr-i M2
- 2 ve A2, M2 : — N1
- 3 ve A2, M2 : — N1
- 4 deryâ-dil kâmil A2 : — N1 : deryâ-dil, hûş-mend ve kâmil M2
- 5 'arîf N1, A2 : + zarâ'ife meşgûf (مشغوف) M2
- 6 letâ'ife meyyâl bî-dirîğ A2, M2 : — N1
- 7 mürû'eti çok, kerem ü merhametine N1 : مرواتی çok, rahm ü şefekatine A2 : mürû'eti çok, rahm ü şefekatine M2
- 8 bihbûd-i N1 : 'azîzü'l-vücûdi'l- A2, M2
- 9 u N1, M2 : — A2
- 10 hadd-i ve N1 : derece-i ifrâta bâliğ olmağla A2, M2
- 11 emniyyet-i tâmm üzere N1 : fâriğ A2, M2
- 12 hükemâdır ki şecâ 'at ve N1 : hükemâdır ki şecâ 'at A2, M2
- 13 enâm A2, M2 : 'âmme-i N1
- 14 'âmme-i A2, M2 : — N1
- 15 ser-dâde-i mukarrerdir A2, M2 : müstelzim-i hatardır N1
- 16 Eflâtûn-i fe'l-isâbetü N1 : Eflâtûn'un: “Zuhûru'n-nefsi yu'azzimü's-sagîre ve ihtifâ'uhâ yusaggiru'l-'azîme fe'l-isâbetü A2 : Eflâtûn'un: “Zuhûru'n-nefsi bi-'izami's-sagîr ve ihtifâ'uhâ bi-sıgari'l-'azîm bi'l-izâfeti (ظهور النفس بعظم الصغير و اختفاؤها بصغر العظيم بالاضافة فيما بين ذلك) M2
- * ظهور النفس بعظم الصغير و اختفاؤها بصغر العظيم فالاصابة فيما بين ذلك = Nefsin öne çıkarılması, küçüğü büyültür; nefsin gizlenmesi ise büyüğü küçültür. İsâbetli olan ise bu ikisinin arasındadır” anlamına gelen bu cümleler burada Eflatun'un bir sözü olarak nakledilmektedir.
- 17 mezâyâsı şerh u tafsîl olunmuşıdi. Beyt M2 : me'âl ü mezâyâsı şerh u tefsîr olunmuşıdi N1 : me'âl ü mezâyâsı şerh u tefsîr olunmuşıdi. Fârisî A2

*Miyâne-rûz¹ dü-cânib nigâhbân² dâred**

Menkabe-i Mu'âviye der-hilm

Menkûl-i ehl-i nukûldür³ ki, ser-levha-i hükümdârân-ı Emeviyye olan Mu'âviye, nihâyet derecede halîm⁴, deryâ-dil ve vâsi'u's-sadr ve mütehammil olup⁵, hattâ beher cum'a ihtirâ' eylediği mevkib-i şevket ve debdebe-i dârât ü haşmetle mescide i'tizâm⁶larında bir meczûb şahıs müstevlî olmağla, seng-i rikâbdan esb-süvâr-ı 'izz ü ihtişâm olduklarında, ol dahi⁷ seng-i merkûmdan pertâv edüp, Mu'âviye'ye iyâb ü zehâbda redîf olur idi. Meczûbun bu resme muhîll-i⁸ âyîn-i devlet ve manzara-i ecnâs-ı nâsda [N1 188b] müstevcib-i züll ü⁹ hiffet olan vaz'-ı nâ-hemvârına tehammül birle kat'â redd ü men'ine mübâlât eylemez¹⁰ idi. Ba'de vefâtihî ferzend-i nâ-pesendi olacak Yezîd-i bedter cânîşîn-i peder oldukda, ibtidâ cum'asında meczûb-i merkûm 'âdet-i me'lûfesine ibtidâr eyledikde, derhâl cellâda emr edüp, tîmâr-hâne-i hâmuşâna irsâl eyledi. Ba'de'l-'avd su'âl-i mukaddere cevâb olmak üzere kurenâ' ve mukarrebler: "*Kad katelehû hilmü ebî*"^{**} 'ibâretiyle ol meczûbun katlinin sebebi pederinin hilm ü müsâmahada ifrâtı olduğunu işrâb¹¹ eyledi. Bu bâbda delâ'il-i 'akliyye ve nakliyye ve hikâyât ve emsâl ile kütüb-i tevârih u edebiyye¹² mâl-â-mâldir.

el-Kıssa¹³: Pâdişâh-ı müşârün ileyh hazretlerinin bir taraftan fart-ı hilm ve suhûleti ve bir cânibden bi-kazâ'illâhi Te'âlâ memkûr u mübtelâ olduğu

1 *rûz* N1 : *dûz* A2, M2

2 *nigâhbân* N1, A2 : *nekâbetân* M2

* = Günün ortasında iki tarafta bekçi olduğunu bile bile var olan sonsuz tehlikeleri bir kenara attı" anlamına gelen bu cümle, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin bir gazelinden alınmıştır; bk. meselâ Sâ'ib-i Tebrîzî, *Külliyât-ı Dîvân-ı Sâ'ib*, M.Ü. İlahiyât Fakültesi Ktp. Nadir Eserler Koleksiyonu, nr.12, vr.97b.

3 **Menkabe-i** nukûldür [Buradaki "Menkabe-i hilm" kısmı kırmızı mürekkeple başlık şeklinde N1 188a'nın sol kenarında ve bu satırların hizasında yazılmıştır] N1 : Menkûldür A2, M2

4 Mu'âviye, nihâyet derecede halîm M2 : Mu'âviye, be-gâyet halîm ü N1 : Mu'âviye'nin nihâyet derecede halîm ve A2

5 olup A2, M2 : idi N1

6 şevket i'tizâm⁶larında N1 : haşmet ve debdebe-i ferr u şevketle mescide i'zâmında A2, M2

7 seng-i rikâbdan dahi N1 : binek taşından eşheb-süvâr-ı 'azm ü ihtişâm olduklarında, meczûb-i merkûm dahi hemân A2, M2

8 iyâb ü muhîll-i N1 : redîf ve ol haysiyyetle 'âzim-i mescid-i şerîf olurlar idi. Meczûbun bu resme muhîll-i/mahall-i A2, M2

9 müstevcib-i züll ü N1 : müstelzim-i A2, M2

10 tehammül eylemez N1 : mütehammil olup, zecr u men'ine kâ'il olmaz A2, M2

** = Onu babamın müsâmahası öldürdü" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

11 merkûm işrâb N1 : mezbûr 'ale'l-'âde —/mevki'-i redâfete ten-dâde olmağla, derhâl cellâda emr ile tîmâr-hâne-i hâmuşâna isâl eyledi. Ba'de'l-'avd nüdemâ ve mukarrebîn ol meczûbun vaz'-ı ma'hûduna [M2 4] pederleri Mu'âviye niçe/nice sinin tehammül edüp, kendüsünün ibtidâki haftada katl eylediğinin sebebinden isti'lâm eylediklerinde: "*Kad katelehû hilmü ebî*" kelâmıyla ol sâ'illeri ilzâm A2, M2

12 edebiyye N1 : nevâmîs A2, M2

13 el-Kıssa N1 : Pes A2, M2

Nizâm-ı Cedîd beliyyesi sebebiyle tegâfûl ve müsâmahati, teng-zarfân-i ricâl ü mukarrebînin meydân-ı emn ü¹ ümniyyeti olmağla, maslahat-ı merkûmeyi serrişte-i behâne ve vesîle-i cem² ve² iddihâr-ı hızâne ve zerî'a-i icrây-ı mezâkk-ı sefhâne eylediler. Ve kat'â Pâdişâh-ı mekârim-dest-gâh hazretlerinin kuvvet-i müdâfa'aları olmamağla, bilâ-mübâlaga bir günde bir mâdde zımnında yek-dîğere mu'âriz dört beş def'a irâde zuhûr eylediği vâki³ olur idi. Bu haslet ise³ televvün-i tabî'at mazanesi, ircâfa bâ'is ve ba'zı mertebe makâlât ihdâsına sebep-i hâdis olur idi. Vech-i meşrûh üzere rûkn-i rekîn-i bünyân-ı devlet ve pâyendân-ı rehîn-i kasr-ı Saltanat olan emr-i siyâsetden be-gâyet tevakkî ve tekdîr-i kulûb şâ'ibesinden ictinâbı hadd-i nihâyete müterakkî olup, hattâ in'izâlî vâcibe-i hâlden olmuş olan ehl-i menâsıbı dahi mütekeddir ve zâ'ika-i dimâğı, şûrâbe-i 'azl ile mütegayyer olur endîşesiyle 'azl eylemeyüp, muztarr olduğu vakitte, vücûbu kertesinden çend mâh güzêrânında ancak sûret verebilir idi. Ve kurenâ ve ümenây-ı vakte küllî i'timâdları olmağla, esrâr-ı lâzimetü'l-esrârı kat'â anlardan ketm ü ihfâ eylemamekle, ekser-i esrâr-ı hafiyye efsâne-i efvâh-ı berriyye olur idi.

Lâyiha

Bâlâda icmâlen rakam-zede-i işâret ü ifâde olunduğu üzere işbu Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend'in bir beliyye-i mekr u gezendi kendi ra'iyyeti ve gerden-dâde-i ribka-i zimmeti⁴ olan Rûm-i bed-tynet⁵ tâ'ifesidir. Bunlar iki sınıf olup⁶;

- 1 bi-kazâ'illâhi ü N1 : der-dest olan maslahat-ı tertîb-i askerî sebebiyle nev'an müsâmahâ sûreti, teng-zarfân-i ricâl-i umûrun meydân-ı emniyyeti ve terk-i mu'âhaze vü siyâseti, o makûlelerin bâzâr-ı/pâzâr-ı râyic-i A2, M2
- 2 cem² ve A2, M2 :— N1
- 3 Pâdişâh-ı mekârim- ise N1 : Ve kat'â Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerinin kuvve-i müdâfa'a ve tab'-ı mekârim-neb'-i hümayûnlarının redd ü dirîğ semtine yârây-ı kudret ve mutâva'ası olmamağla, ez-cümle bir mâdde zımnında —/vukû'-yâb —/olan mu'âriz-ı recâ ve munâkız-ı istid'âları, karîn-i is'âf ü kabûl eylemekle nâ-çâr u mecbûl idi. Hattâ bu haslet-i A2, M2
- 4 makâlât ihdâsına sebep-i —/ve hâdis olur idi. Vech-i meşrûh üzere rûkn-i rekîn-i bünyân —/benân-ı devlet ve pâyendân-ı/pâ-bendân-ı rehîn-i/rasîn-i kasr-ı Saltanat olan emr-i siyâsetden be-gâyet tevakkî/mütevakkî ve tekdîr -i kulûb/kılunup şâ'ibesinden ictinâbı hadd-i nihâyete müterakkî olup, hattâ in'izâlî vâcibe-i hâlden olmuş olan/— ehl-i menâsıbı dahi, mütekeddir ve zâ'ika-i dimâğı, şûrâbe-i 'azl ile mütegayyer olur endîşesiyle 'azl eylemeyüp, muztarr olduğu vakitte, vücûbu kertesinden çend mâh güzêrânında ancak sûret verebilir idi. Ve kurenâ ve ümenây-ı vakte küllî i'timâdları/i'timâd —/ü —/i'tinâları olmağla, esrâr-ı lâzimetü'l-esrârı/istârı kat'â anlardan ketm ü ihfâ eylemamekle, ekser-i esrâr-ı hafiyye efsâne-i efvâh-ı/berriyye olur idi. **Lâyiha** Bâlâda icmâlen rakam-zede-i işâret ü ifâde olunduğu/olduğu üzere işbu Devlet-i 'aliyye-i ebed-peyvend'in bir beliyye-i mekr u gezendi —/dahi kendi ra'iyyeti ve gerden-dâde-i ribka-i zimmeti A2, M1 : güft-gû tehaddüsüne sebep-i hâdis olmakda idi. Güzâreş-pezir olduğu üzere bu Devlet-i 'aliyye'nin bir büyük beliyyesi dahi kendü ra'iyyeti N1
- 5 -i bed-tynet A2 : N1, M2
- 6 sınıf olup A2 : sınıftır N1 : sınıf olarak M2

biri Moskovlu'ya ve biri Fransalu'ya hevâdâr iki sınıfı dahi sûrh-bâd gibi dâhil-i 'urûk u a'sâb-ı Devlet-i ebediyyü'l-karâr'dır. Her sınıf müstenid ü müntesib olduğu¹ taraftan câsûs-i esrâr-ı devlet ve sühan-tıraş-ı ahvâl-i Saltanat olmağla, Tercemânlık ve Eflâk ve Boğdan voyvodalıkları ve kapu kethudâlıkları gibi vesîle-i zâhire ile [M2 5] 'umde-i âmâl ve hulâsa-i mâ-fi'l-bâlleri olan cezb-i esrâr ve celb-i ahbâr² ve ba'zı mertebe politika ve şîrîn-kârî-i mekr ü dehâ birle gâhîce muzırr-ı dîn ü devlet ve muhıll-i mülk ü Saltanat olacak etvâr u tedâbîre³ sevk u tesvîl ve İblîs-i dillîl⁴ gibi tadrîl eylemek için tuhaf ve nefâyis-i dest-âvîz ve hedâyây-ı girân-behây-ı şu'ûr-engîz ve mevki'lerinden yed-i irtişâ' ve vâsıtatü'l-'akd-i [N1 189a] cevâhir-i inti'âş ü intişâ' olarak ervâh-ı şerîre gibi evliyây-ı umûrun kuvây-ı za'îfelerine hulûl⁵ ve mânend-i mûş, ol berzede-hûşların sûrâh-ı derûnlarına duhûl edüp, câ-be-câ halvet ve lübb-i mesâlih-i devleti⁶ der-meyân-ı sohbet ederek, hakâyık u dekâyık-ı umûra vâkıf ve cân gibi nihân olacak serâ'ire bi'l-cümle 'ârif olup, muktezâsı üzere ol müsteşîrleri tarîk-ı hatâya⁷ delâlet ve sevk-ı semt-i dalâlet eyledikten sonra, der-himyân olan esrâr-ı mesrûdeyi hemân müte'allık-ı devlet-i a'dâ tarafına îsâle isti'câl ve vükelâ' ve mukarrebînin başdan kara seref ü sefâhet ve istiğrâk-ı ahz u rişvet ve Devlet-i 'aliyye'nin za'f u ihtilâlle şûrîde ve ekser İslâmiyân'ın cânib-i Saltanat'dan remîde olup⁸ ve sâ'ir düşmen-kâm, keyfiyyât-ı bî-nizâmlarından bahisle, tarîk-ı tegallübü istishâl ederler idi. Husûsan bî-dimâgân-ı Ocakluyân beylerine birer takrîble ba'zı gûne⁹ erâcîf-i cân-hırâş ve bâ'is-i vehm ü telâş olacak türrehât ilkâsıyla fitne-pâş olmakdan dahi hâlî olmazlar idi. Hattâ İngilizlü'nün Bahr-ı Marmara'ya geldiklerinde Ocaklu derûnuna ilkây-ı fesâdları dahi bu mel'ûnlar vesâtatiyle olduğu menkûdür.

Agreb-i garâ'ibdendir ki vükelâ'-i zemânın ekser re'y (راى) ü tedbîrleri zikr olunan Rûm tâ'ifesinin irâ'et ve delâletleriyle hayyiz-pezîr-i sûret olup,

- 1 ve biri olduğu N1 : hevâdâr ve birinin nisbet ü mahabbetleri Fransalu'ya derkâr olup, her sınıf müstenid ü müncezeb oldukları A2, M2
- 2 Tercemânlık ve Eflâk ve Boğdan voyvodalıkları ve/— kapu kethudâlıkları gibi vesîle-i zâhire ile [M2 5] 'umde-i âmâl ve hulâsa-i mâ-fi'l-bâlleri olan cezb-i esrâr ve celb-i ahbâr A2, M2 : her bâr cezb-i esrâr ve celb-i dekâyık-ı ahbâr edüp N1
- 3 dehâ birle tedâbîre N1 : dehâ ile gâhîce muzırr-ı dîn ü devlet ve mücib-i vehn ü halel-i mülk ü saltanat olacak etvâr-ı nâ-be-hencâra A2 : vegâ ile gâhîce makrûn-i devlet ve mücib-i vehn ü halel-i saltanat olacak etvâr-ı nâ-be-hencâra M2
- 4 dillîl N1, M2 : dalîl A2
- 5 tuhaf ve hulûl N1 : bâligan mâ-belağ hedâyây-ı girân-behâ ve tuhaf ve nefâyis-i ve/— dest-âvîz-i dil-ârâ ve mevki'lerinden/mevki'lerinden yed-i irtişâ A2, M2
- 6 lübb-i devleti N1, A2 : kütüb-i mesâlih dersini M2
- 7 olup hatâya/nâ-savâba N1, A2 : muktezâsı üzere ol müşîrleri tarîk-ı nâ-savâba M2
- 8 mesrûdeyi olup N1 : mesrûdeyi/mesrûdeleri hemân müntemî olduğu taraf-ı a'dâya îsâl ve vükelânın seref ü sefâhet ve istiğrâk-ı celb-i rişvet ve Devlet-i 'aliyye'nin za'f u ihtilâl/ihtilâl ile şûrîde-hâl olduğundan A2, M2
- 9 Ocakluyân gûne N1 : Bektâşîyye meyânına bir takrîb ile ba'zı A2 : Bektâşîyye meyânına bir takrîble ba'zı M2

hemîşe mahrem-i râz ü serîretleri iken, bir gün ‘uzamâlarından birisi merhûm Yağlıkcı Emîn Paşa'nın sefer husûsunda Dîvân Tercemânı Nikolaki re'yiyle ‘amel ü hareket eylediğine vücûh-i müstehcene îrâd ederek seng-endâz-ı i'tirâz olduğu, hayret-bahş-ı huzzâr olmuştur.

Ve bir cânibden¹ Firenk ve Rûm tabîbleri, Enderûn u Bîrûn'a tabâbet vesîlesiyle reh-yâb-ı ittisâl olup² ve nabz-gîrlik şivesiyle bir koldan dahi anlar teccessüs birle ihtilâs-i serîre-i hâl eyledikten sonra³, pes-perdeden ‘ulûfe-hâr oldukları küffâr devleti cânibine bi'l-vâsita itâre-i tuyûr-i ahbâr eylemeleriyle, muhadderât-ı Devlet-i ‘aliyye'yi rûsvâ ve râz-i serbesteyi başı açık rûsbîye hem-pâ ederler idi. ‘Acîbdır ki milleti muhâlîf tabîb isti‘mâli şer‘an muntehî ve memnû‘ olduğundan başka, lillâhi'l-hamd Devlet-i ‘aliyye sâyesinde İbn Sînâ ve Sokrât [N1 189b] ve Bukrât gibi hâzık hakîm-i mü'min mevcûd iken, mâtekaddemden berü mazarratları mücerreb ve müsellemler olan dîn düşmeni kâfirlere teslîm-i vedî‘a-i hayât eylemek ne ma'nâdır. Cân iki değıldir ki, birini ol mel'ûnlar uğuruna fedâ edüp, âharı isti‘mâl oluna. Lâkin İstanbul'a mahsûs hasâ'isdendir ki, bir tabîb-i Müslim fî-zâtihî nefsi Calînûs olsa, İslâm'ı haysiyyetiyle anın edâ vü devâsına kat'â ihale-i sem'î-ı isgâ eylemezler. Belki mücerred tabîb kısmının ismi Andon ve Peres ve Yorgâki lâzım ve bi-eyy-i hâl başlarında kalpak, husûsan şabka bulunmak akdem-i levâzımdır. Bu makûle bî-dîn hakîmlerin ehl-i İslâm'a içürdükleri şerbet, tevârîh-ı sâlîfe mütâla'a eden ehl-i dirâyete ma'lûmdur. İşte bu kâfirler dahi bu sûretle rişte-keş-i esrâr olmaktadır. Ve⁴ bunlardan başka huddâm-ı harem-seray-ı selâtîn-i ‘izâm, taşra halkına nisbet nâ-mahrem ‘idâdından ma'dûd ve tarafeyne dervâze-i düstûr-i tereddüd, mânend-i bâb-ı ikbâl-i hüner-mendân beste vü⁵ mesdûd iken, kıllat-i mübâlât ü ihtimâm sebebiyle bi'l-cümle Enderûn-i hümayûn ricâlî, güsisteme-hâr ve Paşa-kapusu gibi merci'-i erbâb-ı mesâlih u züvvâr ve çukacı ve kumaşçı ve cevâhirci ve sâ'ir esnâf ve ehl-i hiref metâ'ları der-bagl bî-mâni' ve bî-hâ'il Has-oda'ya ve Kılar ve sâ'ir mahâll-i muhsanaya dâhil olup, bit-pâzârı gibi açıktan mu'âmele-i bey' u şîrâ ve'l-hâsıl Bâb-ı hümayûn'dan makarr-ı hâssa varınca Dîvân-yolu'ndan nümûne olduğu merreten ba'de uhrâ bu Fakîr'in ve ‘amme-i ehl-i İstanbul'un manzûr u mu'âyenleri olur idi.

Ol makûle hademe-i havâssın hammâmlarda ve ezikka ve esvâkda ve mesîrelerde ve nâ-sezâ mahallerde müseyyib ve bî-pervâ taşra iç ağaları gibi seyr u safâ eder oldukları cümleye hüveydâ idi. Bunlar ise kînedâr oldukları Sır

1 pâş olmaktan cânibden N1 : pâş/bâş olmaktan hâlî olmayup, kezâlik A2, M2

2 olup N1 : — A2, M2

3 birle sonra A2 : -i ahvâl ve N1 : birle ihtilâl-i serîre-i hâl oldukdan sonra M2

4 küffâr devleti cânibine Ve N1 : devlet-i küffâr cânibine bi'l-vâsita itâre-i murg-ı peyâm ve setâ'ir-i muhaddere-i Devlet-i ‘aliyye'yi rûsvây-i ‘âmm ederler idi A2 : Devlet-i ‘İseviyye cânibine bi'l-vâsita itâre-i murg-ı peyâm ve sitâre-i muhaddere-i Devlet-i ‘aliyye'yi rûsvây-ı ‘âlem ederler idi M2

5 mânend-i vü N1 : bâb-ı ikbâl-i hüner-mendân-âsâ A2 : bâb-ı (باب) ikbâl-i hüner-mendân-âsâ M2

Kâtibi ve Hazîne Vekîli ve sâ'ir Mâbeyinci taraflarına rağmen cânib-i Saltanat'a gûnâ-gûn 'uyûb ve nekâyıs isnâdiyle sâmi'a-i nâsı serşâr ve savb-ı 'âlîlerinden dil-gîr u bîzâr ederler idi. Zikr olunan mukarrebîn¹ ise her biri iktâ'-ı cesîme ve îrâdât-ı 'azîme ile birer iklimde dest-resâ ve Halîfe² kîsesinden birer Seray-ı mu'allâ ve sâhil-hâne-i bî-hemtâya³ mâlik olmalarıyla, külle yevmin ba'de'l-'asr Bâb-ı 'âlî ricâlî gibi [N1 190a] mesken ü me'vâlarına âmed-şud ve subh-gâh yine Seray-ı hümâyûn'a tereddüd edüp, her gece konakları [M2 6] gümrük-önü gibi müzdehim-gâh-ı eşhâs-ı âfâk olup, kimi iltizâmcı ve kimi kapu kethudâsı ve kimi kağıd kavvâfî ve sâ'ir gûne ehl-i hâcâtla memlû ve'l-hâsıl ecnâs-i ashâb-ı umûr ile toptolu olur⁴ idi. Ba'zı ehass-ı âşinâ vü enîs ve mudhik ü mashara makûlesi kâselîs ve mârru'z-zikr Rûm kapu kethudâları olacak iblisler ile bezm-i hâss ve encümen-i ihtisâs tertîb ve hânende ve sâzende ve bâzendeler seyr-i âheng-i 'îş⁵ ü neşât ve germâ-germ-i cünbiş ü inbisât olup, mehtâb gicelerde takımlarıyla sû⁶-be-sû zevrak-rân-ı bahr-ı kebûd-i 'îş ve 'âlem-i âb safâsiyle deryâ-keş-i keyf-i bî-teşvîş edüp ve hılâl-i germî-i üns ü mu'âşeretde⁷ bir taraftan dahi da'vây-ı mahabbet ve hulûs-ı serhoşâne ile râz-i meknûn-i devleti anlar tesbîb⁸ ederler idi.

Bunların lâ-ubâliyâne bu resme hârice zehâb ü iyâb-ı mülâzemetleri, sâ'ir huddâm-ı Harem-seray-ı hümâyûna da sirâyet eylemekle, anlar dahi bî-kayd ü pervâ subh u mesâ bîrûna hurûc u vülûc ederler idi. Hattâ gılmânân-ı hâssaya ba'zı hammâm ve bâzîce-gâh makûlesi mecma'-ı ecnâs-i nâsda musâdefetle erbâb-ı elbâb bu derecede tevsî'-i meydânda istigrâb ederler idi. İşbu evzâ'-ı mezkûrenin müstetba' olduğu envâ'-ı hecnet ü mahzûr, semt-i sâha-i beyân ü tezkîrden dûrdur. 'Ahd-i merkûmda bir gün⁹ Kâ'im-makâm Paşa'nın ma'zûl

1 erbâb-ı mesâlih mukarrebîn N1 : ashâb-ı mesâlih u züvvâr olup, hattâ Bâb-ı hümâyûnla/hümâyûn ile ârâm-gâh-ı hâssa meyânı Divân-yolu gibi kesret-i âmed-şudegânla/şudegân ile pür-izdihâm olduğu, meşhûd-i Muharrir-i erkâm olur idi. 'Uzamây-ı kurenâ A2, M2

2 -resâ ve Halîfe N1 : -resâ ve fülk-i A2 : -res ve fülk-i M2

3 bî-hemtâya N1 : bihişt-âsâya A2, M2

4 mesken ü me'vâlarına N1 : meskenlerine âmed-şud ve subh-gâh yine Enderûn-ı hümâyûn'a tereddüd edüp, her gece konaklarında [M2 6] her cinsden mültezim-i mukâta'at ve sâ'ir ehl-i sâhib makûlesi eşhâs ve eydî-i rişvet ve maslahatları olan milel-i şettâdan mürekkeb havâsla ratk u fatk-ı umûr ve hall ü 'akd-i mesâlih-i cumhûr ederler A2 : meskenlerine âmed-şud ve subh-gâh yine Enderûn'a tereddüd edüp, her gece konaklarına [M2 6] her cinsinden mültezim-i mukâta'at ve sâ'ir erbâb-ı hâcât makûlesi eşhâs ve eydî-i rişvet ve maslahatları olan milel-i şettâdan mürekkeb halk ile ratk u fatk-ı umûr ve hall ü 'akd-i mesâlih-i cumhûr ederler M2

5 seyr-i âheng-i 'îş N1 : ile seyr-i âheng-i bezm-i 'îş A2 : ile pür-âheng-i bezm-i nahş (نحش) M2

6 takımlarıyla sû A2 : ise sû N1 : takımlarıyla sûz M2

7 keyf-i bî-teşvîş mu'âşeretde N1 : zevk-ı bî-teşvîş edüp ve hılâl-i germî-i üns ü mu'âşeretde A2 : zevk-âbî-i teşvîş ve hılâl-i germî-i üns-i me'âşlarında M2

8 anlar tesbîb A2 : anlara keşf ü tesyîb N1 : anlar tesyîb M2

9 Bunların lâ-ubâliyâne bu resme hârice zehâb ü iyâb-ı mülâzemetleri, sâ'ir huddâm-ı Harem-seray-ı hümâyûna da sirâyet eylemekle, anlar dahi bî-kayd ü pervâ subh u mesâ bîrûna hurûc

olacağı, on gün mukaddem bir takrîble bir Rûm Kapu Kethudâsı¹ lisânından mesmû²-i Muharrir-i Hakîr ve mûcib-i infî³-âl-i zamîr olmuşıdı.

Bundan agrebi budur ki, bir gün Seray-ı hümâyûn'da Mahbûbiyye nâm kasr-ı cedidde² be-gâyet nihânî Şûrây-ı Hâssa-i Sultânî vâki⁴ olup, ol meclise Kâ'im-makâm-ı vakt dahi mahrûm olmayup, hemân ehass-ı havâss-ı kurenâdan beş kimse mevcûd ve dilsiz dahi nâ-bûd imiş. Müddet-i kalîle murûrunda Şûrây-ı ma'küde-i mezkûrenin mevzı⁵'ı ve günü ve sâ'ati ve mevzû⁶ u mebhâsi ve ehl-i meclisin yegân yegân ber-âverde-i zebân eyledikleri kelimât⁴, mukaddime ve neticesiyle basma gazete olarak Paris tarafından vürûd ve tercemesi bir takrîble pek hafî olarak bilâ-hılâf mütâla'a-kerde-i Muharrir-i bî-vücûd oldu; *f'a'tebirû yâ uli'l-ebâr**.

Ve'l-hâsıl Pâdişâh Selîmü'l-bâl ve sâfi-derûn hazretleri⁵ ber-muktezây-ı tâli⁶ u erven⁶, bidâyet-i saltanatlarından berü hayr-hâh ve sâdik ve mütedeyyin ve kanâ'atkâr ve veliyy-i ni'meti olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin nâmûs-i mülk ü millet ve devlet ve şâyân-ı şân-ı saltanatlarını muhâfız ve nigeh-dâr olan kurenâ ve mukarrebîne muvaffak olamayup, evâ'il-i vakitte Şemseddîn Bey [M2 7] ve Kamereddîn Bey ve fulân ve fulân bey nâmına ahvâl-i zîr u bâlâdan bî-haber⁷, gâfil, bî-magz ve sebük-dil bir alay lâyıık-ı tîmâr-hâne, ser-mest ve dîvâneler ihâta edüp, ba'dehû Sır Kâtibi ve sâ'irleri gibi

u vülûc ederler idi. Hattâ gılmânân-ı/gılmân —/ve —/zenân-ı hâssaya ba'zı hammâm ve bâzice-gâh/yazıca-gâh makûlesi mecma'-ı ecnâs-i/— nâs da musâdefetle/musâfetle erbâb-ı elbâb bu derecede tevsi'-i meydânda istigrâb ederler idi. İşbu evzâ'-ı mezkûrenin müstetba'/mütetetba' olduğu envâ'-ı hecnet ü mahzûr, semt-i sâha-i beyân ü tezkîrden dündür. 'Ahd-i merkûmda/kadimde bir gün/— A2, M2 : Garâ'ibdendir ki devr-i merkûmda bir N1

1 takrîble Kethudâsı N1 : takrîble bir Rûm kapusu A2 : takrîb ile bir Rûm Kapu Oğlanı M2

2 Bundan cedidde N1 : Kezâlik bir gün Top-kapusu'nda A2, M2

3 mahrûm mevzû⁴ N1 : dâhil olmayup, serîre-i mâddeden gâfil idi. Müddet-i yesîre murûrunda şûrây-ı mezkûrun mevzı'/mevzû⁴ ve mevzû'/mevzı⁴ A2, M2

4 eyledikleri kelimât N1, A2 : eylediklerini M2

* فاعتبروا يا اولي الابصار = Ey akıl sahipleri! İbret alın" anlamına gelen bu cümle Kur'an, el-Haşr 59/2. âyetin son kısmıdır. "Ol makûle hademe-i ebsâr" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,143'te kaydedilmiştir.

5 tercemesi hazretleri N1 : bi'l-mütâla'a vâkıf olan ahbâba mûcib-i ta'accüb-i nâ-ma'dûd oldu. [Mısrâ]'— Var kıyâs et vüs'at-i deryây-ı rahmet nidüğün. Ve'l-hâsıl A2, M2

6 erven N1 : + ol Pâdişâh-ı selîmü'l-kalb ve sâfi-derûn hazretleri A2, M2

7 berü hayr-hâh ve sâdik ve mütedeyyin ve kanâ'atkâr ve veliyy-i ni'meti olan Pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretlerinin nâmûs-i mülk ü millet ve/— devlet/— ve şâyân-ı şân-ı saltanatlarını muhâfız ve nigeh-dâr olan kurenâ ve mukarrebîne muvaffak olamayup/olmayup, evâ'il-i vakitte/vakinde Şemseddîn Bey [M2 7] ve Kamereddîn Bey/— ve/— fulân ve fulân bey nâmına/nâmında ahvâl-i zîr u bâlâdan bî-haber A2, M2 : nihâyetine kadar hayr-hâh, sâdik, mütedeyyin, kâni', mü'mih muhâfız-ı nâmûs-i Saltanat, mürâ'î-i hakk-ı veliyy-i ni'met vükelâ' ve kurenâya muvaffak olmayup, evâ'il-i vakitlerinde nisf deli 'adedinde olan beğ nâmına ahvâl-i zîr u bâlâdan N1

gerçi zekâ vü ferâsetde İyâs* ve dehâ ve kiyâsetde Ebû Nüvâs** ‘adilî olan bir gürûh dühât ve müşikâfân, mülâzım-ı dergâh-ı felek-‘unvân-ı Şâhâne’leri olup¹, lâkin her birinin “*Ellezîne yeknizûne’z-zehebe ve’l-fizzate* ***” âyet-i kerîmesi, sıfat-ı kâşife-i cibillet-i zemîmesi olmağla, leyl ü nehâr sa’y ü gayretleri cem’ u iddihâr ve zevk u şevk ve ‘iş ü nûş-i hoş-güvâr tarafına masrûf ve himmetleri zimmetlerine munhasır u mevkûf ve ser-i kârân-ı Bîrûn’un dahi her biri onların birine murtebit ve miyânelerinde dâd ü dihiş-i maslahatları munzabıt idi. Ve Vekîl-i hazret-i Pâdişâh ve tekallüd-i mühr-i Sadâret’le mutasarrıf-ı umûr-i ra’iyyet ü sipâh olacak zevât-ı kirâm, bu iki firkanın beyinlerinde bi-‘aynihî² ‘âlem-i berzah gibi ‘amel-mânde ve güm-nâm ve tendîse-i bostân-ı³ ihtişâm idi. Ve garâ’ibdendir ki, **beyt**⁴:

Her zemân hâtıra, endîşe-i râhat gelmez

Şehrdir bunda Müslimânla⁵ mülhid bulunur^{*4}

Vech-i âtî üzere kurenâ⁶ ve vükelâdan ba’zıları henûz ‘ilm-i hâl ile mu‘abber ‘âmme-i ehl-i İslâm’a vâcibe-i zimmet olduğu mukarrer olan ‘akâ’id-î⁷ dîniyye ve ferâ’iz ve ahkâm-ı sâ’ire-i yakîniyyede Ebû Cehl-i zemân ve

* Metnimizde söz edilen, Emevîler’in Basra kadılarından, özellikle sezgisi ve zekâsıyla tanınmış ve bu özellikleri sebebiyle darbimesellere konu olmuş İyâs (ö.122/740?) için bk. meselâ Ahmet Ağırakça, “İyâs b. Muâviye”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIII,498.

** Metnimizde söz edilen, Abbâsiler’in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslûp getiren, müstehcen şiirlerine rağmen sanatında zamanının İmruülkays’ı kabul edilen, üstün zekâsı ile tanınan şâir Ebû Nüvâs (ö.198/813?) için bk. meselâ Nasuhi Ünal Karaarslan, “Ebû Nüvâs”, *DİA*, İstanbul 1994, X,205-207.

1 ve dîvâneler ihâta edüp, ba’dehû Sır Kâtibi ve sâ’irleri gibi gerçi zekâ/re’y ü ferâsetde —/yâ —/adilî İyâs/İbâs ve dehâ ve kiyâsetde Ebû Nüvâs ‘adilî/— olan bir gürûh-i dühât ve müşikâfân, mülâzım-ı dergâh-ı felek-‘unvân-ı Şâhâne’leri olup A2, M2 : dîvâneler isti‘âb edüp, ba’dehû Sır Kâtibi ve Hazîne Kethudâsı ve sâ’irleri gibi ‘akl-ı şeytânîye [N1 190b] mâlik bir takım dâhiyeler istîlây-ı Rikâb-ı müstetâb edüp N1

*** *الذين يكتزون الذهب والفضة* = Onlar altın ve gümüşü yığarlar” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, et-Tevbe 9/34. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısımdır.

2 ve zevk u şevk bi-‘aynihî N1 : tarafına masrûf ve himmetleri hemân zimmetlerine munhasır u mevkûf olup ve Bîrûn’dan ser-i kârân-ı ma’hûdun her biri zikr olunan müstevliyân-ı Enderûn’un birine murtabit ve miyânelerinde merâsim-i dâd ü dihiş/dehşet munzabıt idi. Ve Vekîl-i mutlak-ı hazret-i Pâdişâh ve bi’n-niyâbe mutasarrıf-ı umûr-i ra’iyyet ü sipâh olacak hâmil-i mühr-i Vekâlet ve murabba‘-nişîn-i mesned-i Sadâret olan zevât-ı kirâm bu iki firkanın beyininde A2, M2

3 bostân-ı ihtişâm idi. Ve N1 : bostân-ı ihtişâm idi A2 : estân-ı ihtişâm idi M2

4 **beyt** N1, A2 : — M2

5 Müslimânla N1 : Müslimân ile A2, M2

*4 Metnimizde yer alan bu beyit, “Şehrdir bunda Müslimânla mülhid” kelimeleri yerine “‘Âdet-i şehr budur, mü‘min ü kâfir” kelimeleri değişikliğiyle Nâbî’nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, I,511.

6 Vech-i âtî üzere kurenâ N1 : Vicdânı üzere kurenâ A2 : Vech-i âtî üzere kurenâ M2

7 ‘akâ’id-i N1 : ‘akâyid-i A2, M2

Kitâbü't-tahâre mesâ'ilinden¹ gâfil, 'âmî ve nâdân iken, *Mektûbât-ı Fârûkî** ve *Terceme-i Fusûs*** gibi² Türkî lisâna terceme olunmuş³ tasavvuf kitâblarına mütevaggil ve zu'm-i câhilânesince mutasavvifenin ekâvîl-i mermûza vü bî-gâneye nâ-mahrem şuhûd⁴ zâ'ikaya müte'allık serâ'ir-i meknûzelerinin fehm ü ittîlâ'ı külfetine müştâgil olmuşlar idi. **Beit:**

Mülhidân-râ⁵ zarâfetî başed

*Tü ki mülhid, velî zarîf ne ****

Husûsan kisve-i⁶ şerî'atden 'uryân sûrat uğrusu bir alay bî-gâne-i dîn ü îmân [mısrâ]⁷:

Çene (چكه) haffâfi, yalan dellâlî

Kimi Cebriyye ve Kaderiyye⁴ ve kimi Hulûlî^{8*5} bir alay melâhide ve zenâdikaya i'tikâd edüp⁹, istidâme-i mebânî-i ikbâl ve istikâme-i de'âyim-i câh u¹⁰ iclâlleri gûyâ ki, onların yed-i irâdelerinde¹¹ olmak üzere rabt-ı fu'âd eylemeleriyle, ol dünyâ-perestler dahi: "Erenler şöyle eyledi ve böyle söyledi. Şu gûne¹² edecekler" deyü düzme ve musanna' füsûn ve fesâneler ile ol sâde-

1 tahâre mesâ'ilinden N1, A2 : t[ah]âre mesâ'ilinde M2

* Metnimizde "*Mektûbât-ı Fârûkî*" diye zikredilen eser, Nakşibendiyye Tarikatı'nın Müceddidiyye kolunun kurucusu olan İmâm Rabbânî'nin (1034/1624) mektuplarından oluşan *Mektûbât* adlı eseri olmalıdır; bk. meselâ Hamid Algar, "İmâm Rabbânî", *DİA*, İstanbul 2000, XXII,194-199.

** Metnimizde "*Terceme-i Fusûs*" diye zikredilen eser, Muhyiddîn ibnül-'Arabî'nin (ö.638/1240) bütün fikirlerinin özeti sayılan temel eserinin Türkçe tercümelelerinden biri olmalıdır; bk. meselâ Mahmûd Erol Kılıç, "Fusûsü'l-Hikem", *DİA*, İstanbul 1996, XIII,233-234.

2 Mektûbât-ı gibi N1 : — A2, M2

3 terceme olunmuş A2 : mütercem N1 : terceme olmuş M2

4 ü N1, A2 : — M2

5 **Beit:** *Mülhidân-râ* A2, M2 : *Mülhidân-râ* (ملحدانرا) N1

*** *نه ظرفتی باشد * تو که ملحد ولی ظریف نه* = Dinsiz, imansızların zarâfeti olur. Sen ki dinsizsin, fakat zarîf değilsin" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

6 kisve-i N1 : kisvet-i A2, M2

7 bir alay [mısrâ]' M2 : bî-gâne-i ahkâm-ı İslâm ü îmân N1

*⁴ Metnimizde söz konusu edilenlerden Cebriyye, İnsanlara ait ihtiyârî fiillerin ilâhî irâde ve kudretin zorlayıcı tesiriyle meydana geldiğini savunan grupların ortak adı (bk. meselâ İrfan Abdülhamid, "Cebriyye", *DİA*, İstanbul 1993, VII,205-208), Kaderiyye ise sorumluluk doğuran fiillerin sadece insan irâdesiyle gerçekleştiğini ileri süren itikâdî mezheptir; bk. meselâ İlyas Üzüm, "Kaderiyye", *DİA*, İstanbul 2001, XXIV,64-65.

8 Kimi Cebriyye Hulûlî N1 : Kimi Hulûlî ve kimi Cebriyye ve Kaderiyye A2, M2

*⁵ Metnimizde söz konusu edilen Hulûlî, İlâhî zâtın veya sıfatların yaratıklardan birine veya tamamına intikal edip onlarla birleştiğine inananların adı olmalıdır; bk. meselâ Yusuf Şevki Yavuz, "İslâm Düşüncesinde Hulûl", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII,341-344.

9 edüp N1 : ve A2, M2

10 de'âyim-i câh u N1 : 'umde-i A2, M2

11 irâdelerinde N1 : idârelerinde A2, M2

12 eylemeleriyle gûne N1 : edüp, anlar da: "Erenler şöyle eyledi ve böyle A2 : edüp, anlara şöyle eyledi. "Erenler böyle M2

levhânı bend-i kemend-i teshîr ve dâne-i fend ü firîble üftâde-i dâm ü tezvîr ederek¹, kîse kîse dirhem ü dînâr ve boğça boğça² emti‘a-i girân-mikdâr ve hâne vü hânkâhları levâzımını şâbdan şekere varınca ru‘yet ve iltizâm etdikleri mesâlih-i sâ‘iri der-sâ‘at karîn-i temşiyet ederler idi³. [N1 191a] Ve giderek ehl-i ‘ilm ü şerî‘atden teb‘îd ü tenfir ve ma‘âzallâhi Te‘âlâ ‘akîde-i dîniyye-i Muhammediyye'yi sahâyif-i kulûblarından [M2 8] mahv u tagyîr eylediler; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh**.

Nüzûr u sadakât ve ‘atâyâ ve meberrât ve bi'l-cümle hânkâhlara ve ol makûle melâhîde-i gümrâhlara münhasır ve mahdûd olmağla, medâris ve kıbâb ve bikâ‘ ve tullâb pîş-gâhlarından güzârişleri dahi munkatı‘ u mesdûd olup, müderrisîn ve ‘ulemâ ‘indlerinde hem-cürm ve müttehem bir alay nüfûs-i zâ‘ide ve mâ-lâ-yelzem kabîlinden ma‘dûd oldu; ve *men yudlilillâhü fe-lâ-hâdiye leh***.

Çün tarîka-i nemîka üzere Enderûn u Bîrûn eşhâs-ı mesrûdeye serbest-i inhisâr ve mecmû‘u cism-i vâhid gibi yek-laht ve yek-reng olarak yemîn ü yesâr-ı Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'l-karâr'da gülbâng-zen-i “*Leyse fi'd-dâri gayranâ deyyâr****” olup, hasbe'l-iktizâ bir mâdde zımında şeref-sudûr olan fermân-ı ‘âlîye mashûb sanâdîd-i mersûmenin birinden mektûb olmadıkça⁴, mahallinde ol maslahat pezirây-ı temşiyet olmayup, belki kâ‘imleri fermân

1 füsûn ve ederek N1 : füsûn/efsûn ve efsâneler ile/fesâneleriyle ol sâde-levhânı teshîr ve üftâde-i dâm-ı tezvîr edüp A2, M2

2 boğça boğça N1, M2 : boğça boğça A2

3 -mikdâr ve idi N1 : -bâr i‘tâ A2 : -behâ i‘tâ M2

* لا حول ولا قوة الا بالله = Kuvvet ve kudret ancak Allah'a mahsûstur” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** من يضل الله فلا هادي له = Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için yol gösteren yoktur” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, el-A‘râf 7/186. âyetin ilk yarısıdır.

*** ليس في الدار غيرنا ديار = Evde bizden başka hiçbir kimse yoktur” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

4 teb‘îd ü tenfir ve ma‘âzallâhi/ma‘âz[all]âhi Te‘âlâ ‘akîde-i dîniyye-i Muhammediyye'yi sahâyif-i kulûblarından [M2 8] mahv u tagyîr eylediler; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh/b[ill]âh*. Nüzûr u sadakât ve ‘atâyâ ve meberrât ve bi'l-cümle hânkâhlara ve ol makûle melâhîde-i gümrâhlara münhasır u mahdûd olmağla, medâris ve kıbâb ve bikâ‘ ve tullâb pîş-gâhlarından/pîş-gâhından güzârişleri dahi munkatı‘ u mesdûd olup, müderrisîn ve ‘ulemâ/‘ulemâ ‘indlerinde hem-cürm ve müttehem bir alay nüfûs-i zâ‘ide ve mâ-lâ-yelzem kabîlinden ma‘dûd— oldu; ve *men yudlilillâhu/yudlil[ill]âhü fe-lâ-hâdiye leh*. Çün tarîka-i nemîka üzere Enderûn u Bîrûn eşhâs-ı mesrûdeye serbest-i inhisâr ve mecmû‘u cism-i vâhid gibi yek-laht/cihet ve yek-reng olarak yemîn ü yesâr-ı Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'l-karâr'da gülbâng-zen-i “*Leyse fi'd-dâri gayranâ deyyâr*” olup, hasbe'l-iktizâ bir mâdde zımında şeref-sudûr olan fermân-ı ‘âlîye mashûb sanâdîd-i mersûmenin birinden mektûb olmadıkça/olmadıkça A2, M2 : taraf-ı Saltanat'ı dahi tenfire ibtidâr ve ol zümreye ‘atâyâ vü idrârât-ı ‘aliyyelerini kat‘ ile mahrûm-i teveccüh-i â‘üfret-medâr eylediler. Ve Devlet-i seniyye'ye istîlâları şol dereceye bâliğ oldu ki bir mâdde zımında bin emr-i ‘âlî sâdir olsa, bunlardan birinin mektûbu olmadıkça N1

ısdârı külfetinden müstağnî olduğu, ma'lûm-i şerîf ü denî idi¹. Sâ'ir hademe-i Enderûn ve ricâl-i Bîrûn'dan mütedeyyin ve müte'affif ve sâlih ve munsîf rüşd ü istikâmetle muttasîf, âkıl ü kâmil, hayr-hâh-ı dîn ü devlet ve gayret-keş-i mülk ü millet olan zevât-ı kerîmetü's-sıfât² esâbi'-i zâ'ide ve nüfûs-i zâyî'a-i bî-fâ'ide gibi sâkıtı'l-i'tibâr ve: "Fenn-i politikadan bî-haber ve resm ü râh-ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilmez bir sâlûs-i riyâ-perver" deyerek behâyim 'add ü şümâr ve kendüler ol bâzâr-ı ganîmetde arşûnlarıyla alup endâzeleriyle satarak ve meydân-ı 'izz ü devletde çevgân-ı ikbâl ü sa'âdetle kûy-i merâm u mes'eletlerini atup tutarak dem-güzâr ve zu'mlarınca dest-kânî-keş bî-renc ü âzâr olurlar idi; beyt:

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz^{3*}

Kütüb-i hikemiyye ve ahlâkda mastûrdur ki, i'tidâl-i mizâc lâ-mehâle⁴ 'anâsır-ı erba'anın izdivâcından hâsıl⁵ olduğu gibi, mizâc-ı Saltanat dahi zikri⁶ âfî erkân-ı erba'anın iktirân ü⁷ imtizâcından hâsıl olur.

Rûkn-i evvel: Ehl-i kalemdir ki, 'ulemâ' ve kuzât ve fukahâ'⁸ ve küttâb ve hüssâb ve müneccim ve mühendis ve tabîb ve şu'arâ zümresidir. Bunlar miyân-ı 'anâsırda âb menzilesindedirler⁹. *Ve mine'l-mâ'i külle şey'in hayy** hâssası üzere mesâlih-i mülk ü milletin bunlar medâr-ı kıvâmı ve vesîle-i hayât ü devâmıdır.

1 olmayup idi A2, M2 : olmaz idi. Ve N1

2 ricâl-i -sıfât/-'ifâf A2, M2 : Bîrûn bunların 'indlerinde N1

3 sâkıtı'l-i'tibâr ve: "Fenn-i politikadan bî-haber ve resm ü râh-ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilmez bir sâlûs-i riyâ-perver" deyerek behâyim 'add ü şümâr ve kendüler ol bâzâr-ı ganîmetde arşûnlarıyla alup endâzeleriyle satarak ve meydân-ı 'izz ü devletde çevgân-ı ikbâl ü sa'âdetle kûy-i merâm u mes'eletlerini atup tutarak dem-güzâr ve zu'mlarınca dest-kânî-keş bî-renc ü âzâr olurlar idi; beyt: Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde * Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz A2 : 'add olunur idi. Kasîratün 'an-tavîlih Pâdişâh-ı felek-dest-gâh hazretlerinin ism-i sâmilîleri hemân hutbe ve sikkede mesmû' ve manzûr ve bunlar lâ-teşbih her kûşede Sultân Murâd gibi birer Şehriyâr-ı sâhib-zuhûr idi. **Hikmet** N1 : sâkıtı'l-i'tibâr ve: "Fenn-i politikadan bî-haber ve râh-ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilmez bir alay sâlûs-i riyâ-perver" deyerek behâyim 'add ü şümâr ve kendüleri ol bâzâr-ı ganîmetde arşûnlar ile alup endâzeler ile satarak, meydân-ı 'izz ü devletde dem-güzâr ve zu'mlarınca dest-kânî-keş bî-renc ü âzâr olurlar idi; beyt: Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde * Biz hezârân mest-i mağrûrun humârın görmüşüz M2

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,696.

4 lâ-mehâle N1 : — A2, M2

5 hâsıl N1, M2 : — A2

6 zikri N1, M2 : zikr-i A2

7 ü N1, A2 : — M2

8 'ulemâ' ve kuzât ve fukahâ' N1 : 'ulemâ ve kuzât ve fukahâ A2, M2

9 tabîb ve menzilesindedirler M2 : etubbâ' ve şu'arâ' zümresidir. Ve bunlar miyân-ı 'anâsırda âb menzilesindedir N1 : etubbâ ve şu'arâ zümresidir. Bunlar miyân-ı 'anâsırda âb menzilesindedirler N1

Rükn-i sâni: Ehl-i seyfidir ve bunlar ‘anâsır-ı¹ nâr mesâbesindedir.

Rükn-i sâlis: Ehl-i mu‘âmeledir ki, tüccâr ve ashâb-ı bizâ‘ât² ve erbâb-ı hiref u sînâ‘atdır. Bunlar ‘anâsır-ı³ hevâ makâmındadır ki, bunların hareketleriyle mâ-bihi [M2 9] 'l-ihyâc olan eşyâ⁴, Dâru's-saltana'da ve Memâlik-i mahrûse'de müheyyâ olur.

Rükn-i râbi‘: Ehl-i zirâ‘atdır. Bunlar türâb mevki‘indedir. Ve ba‘zı hükemâ’ erkân-ı erba‘a-i Saltanat’ı ‘ulemâ’⁵ ve küttâb ve askerî ve ra‘iyyet gürûhuna taksîm eylediler. Ve pâdişâhlar bunların beylerinde⁶ rûh ve nefsi-nâtika merkezindedir. Pes ‘anâsırın birinin kıst-ı vâcibinden tecâvüzü, mûcib-i zevâl-i i‘tidâl ve müstevcib-i fesâd ü inhilâl olup⁷, kezâlik birinin aksâm-ı selâseye tegallübü, sebep-i butlân-ı nizâm ve mü‘eddî-i hudûs-i ihtilâl ü inhizâm⁸ olduğu bî-kîl ü kâldır. [N1 191b] Bu cihetle rûh-i beden-i memleket ve nefsi müdebbire-i vücûd-i Saltanat olan selâtîn-i ‘izâm hazerâtı, zikr olunan erkân-ı erba‘anın ‘ale'd-devâm i‘tidâl ve iltiyâmları husûsuna ihtimâm ve bir tarafın lutf u ‘unf cihetleriyle mîzân-ı tesviyelerini tefâvütten hıfz u tebriye emrine ikdâm eylemek, emri muhâmdır. Çünkü Devlet-i ‘aliyye’de ber-vech-i meşrûh sûret-i mezkûre mütehavvil ve bir şıkkın galebe vü şiddeti⁹ mütehakkak olmağla, hey‘et-i i‘tidâliyye mütebeddel olmuşüdi. Ve kaldı ki zikr olunan vükelâ ve ser-i kârân-ı ma‘hûde¹⁰, yeke-tâz-ı ‘arsa-i devlet¹¹ ve kûy-endâz-ı ma‘reke-i ikbâl ü rif‘at olup ve dâ‘imâ savb-ı Saltanat’ı işğâl için: “Her mâdde olur biter, hemân lâzım olan vücûd-i Şehriyâr-ı ‘âlî-güherdir” deyerek mizâc-ı hümâyûn muktezâsı olan dâ‘imâ seyr u sahrâ vü mehtâblara ve merhûm Sultân Selîm-i Sâni ve Sultân Murâd-ı Râbi‘ hazerâtının meşrepleri üzere zevk u safâ semtlerine tahvîl ü tenkîb ve kimini ednâ behâne ile Der-i devlet’den tard u tagrîb ve taşra a‘yânlarına aslâ şikâyetçi tevârüdüne ruhsat vermemek bâbında

* و من الماء كل شيء حي = Her canlı şeyi sudan (yarattık)” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-Enbiyâ’ 21/30. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısımdır.

1 ve bunlar ‘anâsır-ı M2 : ve bunlar ‘unsur-i N1 : bunlar ‘ânâsır-ı A2

2 mu‘âmeledir bizâ‘ât N1, A2 : mu‘âmele ve ashâb-ı sînâ‘ât M2

3 sînâ‘atdır. Bunlar ‘anâsır-ı M2 : sînâ‘atdır. Bunlar ‘unsur-ı N1, A2

4 olan eşyâ N1 : eşyâ A2 : olan eşyâ M2

5 mevki‘indedir ‘ulemâ’ N1 : mevki‘indedir ve ba‘zı hükemâ erkân-ı erba‘a-i Saltanat’ı ‘ulemâ A2 : menzilindedir. Ve ba‘zı hükemâ erkân-ı erba‘a-i Saltanat’ı ‘ulemâ M2

6 beylerinde N1 : beyinde A2, M2

7 olup N1 : — A2 : ve M2

8 hudûs-i inhizâm N1 : ihtilâl A2, M2

9 iltiyâmları N1 : iltiyâmı husûsuna ihtimâm eylemek, ehemmi mehâmm olduğu mâ-lâ-kelâmıdır. Çünkü Devlet-i ‘aliyye’de vech-i meşrûh üzere sûret-i mezkûre mütehavvil ve her şıkkın galebe ve tuğyanı A2, M2

10 vükelâ ma‘hûde M2 : vükelâ’-i ma‘düde N1 : vükelây-ı ma‘hûde ve ser-i kârân-ı ma‘hûde A2

11 devlet N1 : şevket A2, M2

dem-be-dem tenbîh-nâmeler irsâl ve ser-i râha mübâşirler vaz' u ta'yîniyle vürûd edenleri redd ü ikfâl eylemek husûslarında terk-i tekâsül ü ihmâl ederler di. Ve 'ulemâ'-i tarîk nâmına olan 'azîzler¹ ise birer vechile müttehem ve 'ayb-nâk ve içlerinden Şemseddîn* ve Keçeci-zâde** ve 'İzzet Bey*** gibi² ehl-i tenahnuh ve pür-gûy ve bî-bâk olanların³ ba'zı pâye ve semüz çifte arpalıklar ve mevsime göre boğcacıklar ile kat'-ı lisân, belki kendülere senâ-hân ederler idi. Bu üslûbla fezây-ı teferrüd ü te'ayyünleri⁴, hâr-ı âzârdan hâlî ve dâd ü sitâd-i umûr-i devletde âsûde ve lâ-ubâlî oldular. Ve tevârîh-i sâlifeye kat'â rağbet ve ahvâl-i pîşînden istifâde-i hibret⁵ ü 'ibret eylemek, zu'mularınca münâfî-i de'b-i⁶ hikmet olup, Kitâb ve sünnetde mansûs u müsbet olan evâmîr u nevâhî-i İlâhî, hâşâ nizâm u gafletden 'ibâret, yâhûd efsâne-i İsrâ'iliyyât kabîlinden emr-i vâhî ve şer'-i mutahhar ile mânend-i şîr u şekker mümtezic ve zamîr-i müstetîr-âsâ zımn-ı şerî'atde mûnderic olan de'b-i dîrîn ve kânûn-i kadîm-i pesendîde-âyîn ise, vaz'-ı insânî olmak zu'muyla âyet-i mensûhatü'l-'amel [M2 10] gibi teceddüd-i mesâlih-i kevnîyye ile gûyâ ki hadd ü gâyete muntehî olmağın⁷,

1 rif'at olup ve 'azîzler N1 : menkabet olup ve dâ'imâ taraf-ı Saltanat'ı işğâl için vücûd-i bihbûd-i mükerrerleri lâzime-i 'âlem olmağla, âyîne-i tab'-ı rûşenâları, hemîşe gerd-i kederden musaffâ ve 'unsur-i hümâyûn-i dil-ârâları hemâre şâ'ibe-i inhirâf ü fütûrdan müberrâ olmak 'âmme-i enâma maksad-ı aksâdır" deyerek seyr u sahrâ ve zevk u safâ semtine sevk u igrâ ve müsteş'ir oldukları kimseleri birer tarikle tahzîl ü tenkîb ve kimini Der-i devlet'den ednâ behâne ile tard u teb'îd ve 'ulemâ nâmına olan a'yân ü 'uzmâ hazerâtı A2 : menkabet olup ve dâ'imâ taraf-ı Saltanat'ı işğâl için vücûd-i bihbûd u mükerrerleri lâzime-i 'âlem olmağla, âyîne-i tab'-ı rûşenâları, hemîşe gerd-i kederden musaffâ ve 'unsur-i hümâyûn-i vâlâları hemvâre şâ'ibe-i inhirâf ü fütûrdan müberrâ olmak için ba'zı kimesneleri birer tarikle tahzîl ü tenkîb ve kimini Der-i devlet'den ednâ behâne ile tard u tagrîb ve 'ulemâ nâmına olan a'yân ü 'uzmâ hazerâtı M2

* Müellifimizin Şemseddîn dediği, metnimizde söz konusu edilen, III. Selim'in kurenâ ve mukarreblerinden Mîrahûr-i sâbık Şemseddîn Bey olmalıdır; bk. Metin, s.752, 870, 874.

** Müellifimizin Keçeci-zâde dediği, Dîvân şîirinin XIX. yüzyıldaki son temsilcilerinden Keçecizâde İzzet Molla olmalıdır; bk. meselâ Naci Okçu, "İzzet Molla, Keçecizâde", *DİA*, İstanbul 2001, XXIII,561-563.

*** Müellifimizin İzzet Bey dediği, son dönem Osmanlı şâirlerinden 1224/1809-1810 tarihinde idam edilen ve metnimizde de tarih mîsrâları olan Beylikci İzzet Bey olmalıdır; bk. Şemseddîn Sâmî, *Kâmûsu'l-'lâm*, İstanbul 1311, IV,3147.

2 Şemseddîn gibi N1 : — A2, M2

3 olanların M2 : ise N1 : olanları A2

4 semüz çifte te'ayyünleri N1 : semüzce/semizce arpalıklar ile iskât ve gâhice boğca/poğça ve tuhaf hediyyeler ile mazhar-ı iltifât ederler idi. Bu üslûb-i saltanat-ı mashûbla fezây-ı teferrüd ü istîlâları A2, M2

5 sitâd-ı hibret N1 : sitâd-ı mesâlih ve menâhicde âsûde ve lâ-ubâlî olmuşlar idi. Ve tevârîh-i sâlifeye kat'â rağbet ve ahvâl-i pîşînden istifâde-i tebassur A2 : sitâd ve mesâlih ve menâhicde âsûde ve lâ-ubâlî olmuşlar idi. Ve tevârîh-i sâlifeye kat'â havâle-i sem'-i i'tibâr ve ahvâl-i pesendîdeden istifâde-i tebassur M2

6 de'b-i N1, A2 : edeb ü M2

7 Kitâb ve sünnetde/sünende mansûs u müsbet olan evâmîr u nevâhî-i İlâhî, hâşâ nizâm ve gafletde/'aklıden 'ibâret, yâhûd efsâne-i İsrâ'iliyyât kabîlinden emr-i vâhî ve şer'-i mutahhar ile mânend-i şîr u şekker mümtezic ve zamîr-i müstetîr/müstenîr-âsâ zımn-ı şerî'atde

miyânelerinde hemân maslahat-ı vakt ma'nâsına olan [N1 192a] politika-yı Efrencî, aslu'l-a'mâl ve düstûr-i 'âmme-i ef'âl olmuş idi.

Husûsan “*Men teşebbehe bi-kavmin' fe-huve minhum**” hatî'esiyle müttehem olmak seyyi'esinden² 'adem-i mübâlâtla, ekser etvâr ve ebniye ve âsârlarını fırka-i Fireng-i bed-âhenge taklîd ü tatbîk ve “Usûl-i Avrupa” deyerek celâ'il ve kalâ'il-i umûrlarını merâsim-i küffâra³ kıyâs ü telfik ederek, hilye-i isâbetden 'ârî ve İslâmiyân'a nâ-çesbân⁴ olduğu gayr-i mütevârî olan 'akl-i sırf ile 'amel ve ekser 'amelleri dahi agrâz ile mu'allel olmağla, savâb ve dürüst 'add ü cezm eyledikleri emr-i mumzâ, dâ'imâ ser-dâde-i⁵ habt u hatâ olur idi. Ve cemî' mühimmât ve hıdemât⁶, ber-müceb-i “*el-Cinsiyetü 'illetü'z-zammi***” kendü şâkile ve şeyemlerinde olan hazele ve furû-mâye ve hâne-harâb pes-pâye makûlesini⁷ istihdâm ve isti'mâl ve hemîşe Memâlik-i mahrûse⁸ umûruna ol misillü Hudâ nâ-teres ve peygamber ne-dân olanları teslît u irsâl edüp⁹, ednâ vesîle ile behâne-cûy-i tahsîl-i mâl olan a'yânân-ı gürg-hısâlân¹⁰ ittifâklarıyla taraf taraf şâh-ı çınâr-âsâ dest-i tetâvülü dirâz ve dervâze-i zulm ü sitem-i bî-endâzeyi bâz edüp ve mahzâ taleb-i mâla zerî'a-i nesâk ve tarîka-i icrây-ı mezâk olmak için, ol makûle a'yânları ber-vech-i muharrer merâtib-i seniyyeye ı'sâd birle, müte'ayyinân-ı Devlet-i 'aliyye'ye ilhâk eylemişler¹¹ idi. Ve her mukâta'a tasdik mesâbesinden mütebâ'id derece-i az'âf-ı fâhişeye¹² mütesâ'id ve sâlyâne ve tekâlîf ise beyne'l-ehâlî hafta devri gibi 'ale't-tevâlî dâ'ir ve mütevâlî olmakda idi.

münderic olan de'b-i dirîn ve kânûn-i kadîm-i pesendide-âyîn ise —/de, vaz'-ı insânî olmak zu'muyla âyet-i mensûhatî'l-'amel [M2 10] gibi teceddüd-i mesâlih-i kevnîye ile gûyâ ki hadd ü gâyet müntehî olmağın A2, M2 : şerî'at-i mutahhere hâşâ nizâm-ı 'akliden 'ibâret ve kavânîn-i eslâf sarîhan vaz'-ı insânî olmağla, teceddüd-i ahvâl sebebiyle müntehî-i nihâyet olup N1

1 politika-yı *bi-kavmin* N1 : politika-yı/politika-i Efrencî, aslu'l-a'mâl ve düstûr-l-ef'âl olup ve “*Men teşebbehe bi-kavmin/kavmen* A2, M2

* من تشبه بقوم فهو منهم = Kim bir kavme benzerse, o da onlardır” anlamındaki bu cümle Ebû Dâvud, Libâs 4; Ahmed b. Hanbel 2/50'de geçen bir hadîstir; bk. Wensinck, III,62.

2 olmak seyyi'esinden A2, M2 : olmakdan N1

3 kalâ'il-i küffâra N1 : dekâyık-ı umûrlarını merâsim-i küffâra/Hıristiyan'a A2, M2

4 nâ-çesbân A2 : nâ-cesbân N1, M2

5 agrâz ile ser-dâde-i N1 : agrâzla/a'râzla mu'allel olmağla, savâb 'add ü cezm eyledikleri emr-i mumzâ/mahz, dâ'imâ müveddi-i/mü'eddî-yi A2, M2

6 hıdemât⁶ N1, A2 : hıdemât M2

** الجنسية علة الخضم = Aynı cinsten olmak, birbirine eklemenin sebeplerindedir” anlamına gelen bu cümle, bir kuralı ifâde eden Arapça cümlelerdendir.

7 makûlesini N1 : makûlesi A2, M2

8 Memâlik-i mahrûse N1, A2 : memâlik M2

9 olanları edüp N1 : olanlar teslît/taslît u irsâl olunup A2, M2

10 gürg-hısâlân N1 : eş'ab-hısâlânı A2 : eş'ab-hısâlâtını M2

11 edüp ve mahzâ eylemişler/etmişler A2, M2 : ederler N1

12 derece-i az'âf-ı fâhişeye N1 : medâric-i az'âfa A2, M2

Zamîme-i fâhişe-i Mukâta‘a-i ‘Ayntâb ki vatan-ı aslı-i Müverrih-est

“Küllü‘mri‘in a‘rafu bi-vesmi kadhî” vukūfunca bi-tarîkı's-sened kendü vatanımız olan Medîne-i ‘Ayntâb Mukâta‘ası'nın hâlini îrâd edelim. Belde-i mezbûre mukâta‘ası ez-kadîm Hasan Ağa ve Mûsâ Ağa nâm kimselerin müşte-reken mâlikâne ‘uhdelerinde olup, Mûsâ Ağa İstanbul'da sâkin olmağla, beher sene nısf hissesini yedi bin beş yüz guruş fâ‘izle Hasan Ağa'ya ilzâm edüp, ol dahi yed-i vâhidden zabt eder idi. Otuz sene mikdâr bu minvâl üzere güzâr eylemişidi. Pes bu bâzârlığa göre temâm mukâta‘a beher sene on beş bin guruş fâ‘ize olmuş olur. Tâ ki iki yüz beş senesi^o bi-iznihî Te‘âlâ iki hissedâr bir senede ‘âzim-i dâru'l-karâr olmağla, Âsitâne ricâlinden olup, ol esnâda zikr olunan müstevliyân müte‘allikâtından olan Feyzî Bey-zâde Mehmed Bey nâm dîvâne ve gaddâr [N1 192b] mahlûlünden harîdâr olup, temâmını der-‘uhde-i mâlikâne eylemişidi. Beher sene şart-nâmesini etrâf ve havâlî-i beldede olan bir zâlim ve mütegalibeye irsâl edüp, ez-cümle bir iki sene Mar‘aş Mutasarrıfı Maktûl ‘Ömer Paşa'ya, ba‘dehû Mısır Vak‘ası'nda şekâveti âşikâr olup, Cezzâr Paşa vefâtından sonra ‘Akkâ'ya ve muhallefâta müstevlî olmağla, bilâhare ahz ve Âsitâne'de cezâsı tertîb olunan İsmâ‘îl Paşa'ya ve iki sene Kürd ‘Alo Paşa dedikleri tâğyeye ki, asıl mansıbı olan Rakkalu zulm ü gadrine tehammül eylemediklerinden nâşî, ceng-i ‘azîm ederek istiskâl eylemişler idi. Ba‘dehû ol hengâmda Ma‘den Emîni olup, ba‘dehû Vezâret ve iki def‘a Sadâret’le kâmyâb olan müctehid fi‘z-zulm Yûsuf Ziyâ Paşa'ya tefvîz ve beher sene on bin ve on beş bin guruş zamîmeden başka “At-behâ” ve “Boğça-behâ” nâmiyle tayyâreler ihdâs ederek ve'l-hâsıl on beş bin guruş fâ‘izlü mukâta‘ayı tayyârelerden mâ‘adâ yüz yetmiş beş bin guruşa iblâğ edüp, kendüsi şart-nâme gönderdiği vezîrlerin sarrâflarından bekirce alup, sefâhet ve tekbîr-i lihye ederek ‘unvân-ı kâzible zevk u ‘işretine sarf eder idi.

Gelelim ol vezîrlere: “Mukâta‘a bana geldi” deyerek bi'n-nefs beş altı bin asker ile beldeye vürûd ve evvel emirde mukâta‘a sâhibinin akcasını sâlyâne ve üç gün zarfında tahsîl eyledikden sonra, ol kadar askerinin mânde ve ‘ulûfelerini beldeye hisâb ederek tahmîl edüp, darb ve kahr u musâdere ile birkac bin kîse akca dahi ‘ibâdullahdan ahz ile hazînesini tekâmîl eder idi. Çend def‘a ehâliden niçe ‘ulemâ’: “Min ba‘d şart-nâmeyi sâ‘ir tarafa irsâl eyleme. Kendü tarafından bir âdemini ik‘âd, yâhûd ehâliden kadîmî hânedânımız ve muhtârımız olan fulâna irsâl eylediğinzide cenâbına Âsitâne'de sarrâf gösterelim. Ma‘a-ziyâdetin ol sana edâ eder” ‘ibâretiyle dâd-hâhâna tezallum ü istirhâm için Âsitâne'ye vürûda mübâderet eyledikde, hem-kîş ve hem-hâllerine ismâ‘ edüp, anların dahi ahvâlî bu gûne olmağla, hemân Gegbüze ser-i râhına mübâşirler ta‘yîn ve

* كَلُّ امْرَأٍ اَعْرَفُ بِسِمِّ قَدْحِهِ = Herkes kendi okunun izini daha iyi bilir” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

◊ 1 Muharrem 1205 = 10 Eylül 1790 Cuma.

tezallume gelan efendilerin her birini birer mahalle nefy ile nâle vü feryâdlarını teskîn eylediler. Hattâ içlerinden es-Seyyid İhsânullah Efendi nâm zât-ı şerîf [N1 193a] bir takrîble alargada bulunmağla, çalılar aralığında ihtifâ edüp, yalın ayak baş kabak dağdan dağa gürüzân olarak İstavroz'da gam-hânemize vürûd ü ilticâ eyledi. Çend rûz murûrunda Haleb Müftüsü Kudsi Efendi ile bi'l-ma'iyeye zâlim-i mezbûra varup, istişfâ' kaydında olduğumuzda: "Min-ba'd ol şehrin yerine arpa ekdirmedikce ârâm eylemek ihtimâlim yokdur" deyü sû'-i kaskını yemîn ile te'kîd eyledikde, bu Fakîr'e gayret-i dîniyye galebe edüp, hazret-i Müntakım ü Kakhâr *celle şânühû* üç yüz bin kadar nüfûs-i İslâmiyye'yi müşt Emil ve feth-i hazret-i Fârûkî'den berü îmân ve İslâm'a makarr u menzil olmuş belde-i 'Ömeriyye'ye seni tahrîb derecesinde teslîtden 'âlî-terdir. İn-şâ'allâhu Te'âlâ ol belde kıyâmete kadar âbâd ve 'an-karîb senin ve müstenidlerinin bünyân-ı 'ömr u 'âfiyetleri harâb u berbâd olur" kelâmiyle kıyâm olundu. Birkac seneden sonra ol bi-dîn dîvâne ba'zı mertebe mülâhaza-i 'ayyârâne ile nısf hissesini Hazîne Kethudâsı Sâlih Bey'e ferâgat edüp, ol şakiyy-i tâlih (طالِح) dahi fi'l-asl 'Ayntâb'da kassâb şâgirdliğinden türemiş hem-hâl-i deccâl-i a'ver "*Leyte 'ayneyhi sevâ'un**" du'âsına sezâver, sefih ü le'im ve furû-mâye, mu'in-i eşirrâ', mehîn-i ehl-i 'ırz u fukarâ', vâcibü'l-izâle, mefrûzu'l-i'dâm, dîn ü îmandan bî-haber İbrâhîm nâm zorba kâfir-i bed-tere kasr-ı yed etmekle, ol şehir-i dil-ârâ "*Ne-nişeste yekî 'arbede âşûb-i dîğerkhâst***" nâ'ibesince belâdan belâya mübtelâ oldu. On altı târihinde Muharrir-i Hakîr Hicâz'dan 'avdet ve sıla-i rahm ve evlâd ü 'iyâlî Âsitâne'ye nakl eylemek niyetiyle beldeye vürûd eylemişidim. Bizden çend mâh mukaddem Mısır 'avdetiyle Ordu-yi hümâyûn hasbe't-tarîk belde-i mezkûreye güzâr ve fenâ'-i şehirde üç gün karâr olunduğu esnâda, Serdâr-ı ekrem Yûsuf Ziyâ Paşa'ya Ümmü'd-dünyâ ganâyiminden zâhiren istiğnâ gelmemele, ol harâbe beldeden "Kudûmiyye" nâmiyle darb ve zecr u tazyîk ederek üç günde üç yüz kîse akca tahsîl ve ba'dehû mücedded resm-i Haccâc-ı zâlim olan Haleb Vâlîsi Muhassıl İbrâhîm Paşa'nın fazla-i tabî'îsi, ya'nî ferzend-i nâ-ercümend-i sulbîsi olup, ba'de-müddetin Vezâret'le Vâlî-i Haleb eylediği Hamûd Paşa nâm [N1 193b] gaddâr ve zallâmın üç yüz kîse rişvetini ahz ve temâmen fâ'izini sâhib-i mukâta'aya poliçe etdirmek vechiyle 'uhdesine ihâle vü tefvîz eylemişler. Muharrir-i Fakîr beldeye vürûdümde ol zâlim-i hûnhâr altı bin dîvânegân ve iki bin sâ'ir tâ'ife-i askeriyye ile beldede âyîn-i Cengîzî'yi icrâya ibtidâr birle, ol belde-i bihişt-âsâyı cehennem gibi lehbğâh-ı nâr eylemişidi. Haleb'den hareket ve belde kazâsına duhûl ederken, nâgâh piş-gâhımızdan bir sevâd-ı 'azîm zuhûr edüp, tekarrub olundukda, üç yüz kadar ser u pâ-bürehne piyâde maglûlü'l-yed esîrlere sevk ederek, dört beş yüz mikdâr dîvânegân süvârî müteşahhas oldu.

* لَيْتَ عَيْنَيْهِ سَوَاء = Keşke iki gözü de eşit olsa" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** نَنشِستَه يَكِي عَرَبِدَه اَشُوب دِيكَر خَاسْت = Bir arbede bastırılmadan, başka bir karışıklık ortaya çıktı" anlamına gelen Farsça bir mîsrâdır.

Ba'de's-su'âl meğer ol esîrler 'Ayntâb'ın hâllüce kişi-zâde ve rutûbetlüce esnâflardan imiş. Her birini onar bin on beşer bin guruşa kat' edüp, Haleb zindânına vaz' ve bâ-defter tahsîl için pederine gönderir imiş. Şimdi hâl ve keyfiyete vâkıf olup, ol bîçârelerin bu kıyâfetle Nemçe ve Moskov esîri gibi 'unf u kahr ile gitdiklerini gördüğümde bilâ-hılâf 'abd-i Hakîr'e gaşy gelüp mevte muzâf olmağa ramak-ı yesîr kaldı. Ne hâl ise 'Ayntâb'a vârid ve fakîr-hâneye nâzil olup, ne gördüm ki her taraftan el-emân sadâları dâd ü feryâd istigâseleri velvele-sâz-ı künbed-i devrân olup, beldeden infikâkimden berü temâm on sekiz mahalle kâ'an safsafen harâb ve bakıyyenin dahi selâse-i irbâ'ları peyveste-i türâb olmuş ve'l-hâsıl geldiğime hezâr bâr nâdim ve müte'essif olup, hele çend rûz murûrunda bâr-hâne-i külfeti tehammül birle Âsîtâne tarafına ılgâr olundu. Şehirden hurûcumuzda bir ma'mûr karyeye tesâdüf ve nüzûl müyesser olmamağla, nâ-çâr Behisni Kazâsı'na kadar sevk-ı matıyye ile it'âb-ı vücûd-i bî-tâb olundu. İşte "*el-Kalîlü yedüllü 'ale'l-kesîri**" delâleti üzere bilâd-ı sâ'ire ahvâli bundan istidlâl oluna. "Âteş düşdüğü yeri yakar" meselince kendi beldemiz olmağla, ahvâline elbette itilâ' ve idrâkimiz, husûsan anda ecdâd mânde emlâk ve 'akârâtımız olmağın, ol zulm u cefâlarda ve harâblıkda sâ'ir mazlûm ve mağdûrlar ile cihet-i iştirâkimiz vardır. Fi'l-vâki' eğer ol belde harâb olmasa bize kâfi, anda vech-i me'âşımız olmağla, her bâr getürdüp, Âsîtâne'de [N1 194a] anımla te'ayyüş ederek geçinülür idi. Lâkin ne çâre bir pâre gelmek ihtimâli yokdur. Ana binâ'en böylece zîk-ı me'âşla mübtelây-ı kalak u ıztırâb ve:

Gün başına bir hil'at-i Şâhî verir ammâ
Dâmânını âlûde-i hûn-i ciğer eyler

nân-pâre-i hûnün ü pür-mihneti, ya'nî ma'îşet ve arpalık minneti ile bî-tâb olunmaktadır.

Gelelim dâstânımıza. Zikr olunan müstevliyânın ba'zılarının nâ-be-câ seref ü sefâhet ve bî-vech itlâf ü izâ'atleri temsîlâtından olmak üzere ez-ân-cümle İbrâhîm Kethudâ'nın: "Beher mâh yalnızca matbahım mesârifine elli bin guruş kifâyet etmiyor" dediği ve bir def'a dahi halka vererek: "Tavîlemizde el-hâletü hâzih altmış re's at kalmış, min-ba'd pederim mezârdan kalkup, bir dâne at iltimâs eylese vermek ihtimâlim yokdur" dediği, ol hılâlde mesmû'umuz olan garâ'ibdendir. Ve Defterdâr Feyzullah Efendi'nin ba'de'l-katl gılmân-ı mütekarribesinden birinin ekserî¹ fermâyiş olarak yalnız otuz beş 'aded zî-

* القليل يدلُّ على الكثير = Az çoğa delâlet eder" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1 'ale't-tevâli ekserî [Bu kısımda başlık olarak yer verdiğim "**Zamîme-i -est**" kısmı kırmızı mürekkeple N1 192a'nın ve buradaki satırların sol tarafına yazılmıştır] N1 : dâ'ir/dâ'ire ve mütevâlî olmakda idi. Ez-ân-cümle vatan-ı aslîmiz olan Medîne-i/'Ayntâb Mukâta'ası iki yüz altı senesine kadar ez-kadîm on beş bin guruş/guruşa maktû' u mukarrer iken, bi't-tedric yüz yetmiş bin guruşa bâliğ olduğu ma'lûm-i Muharrir-i Hakîr'dir. Fukarâ ve mesâkîn/mesâkin ve zu'afây-ı 'acz-ekînin ise nâle-i âteş-te'sîrleri, kürr-e-i zemherîre şu'leres ve âh-ı şerer-feşân-ı 'âlem-gîrleri, süziş-fiken-i felek-i/— atlas olup, [mîsrâ]: *Her ki*

kıymet¹ şâla mâlik olduğu resîde-i rütbe-i sıhhatdir; ve kıs ‘alâ zâlike sâ’ire’l-memlûki ve’l-mâlik².

Yûsuf Ağa ve Sır Kâtibi ise ber-fehvây-ı “İnne’l-insâne le-yatgâ en-ra’â-hü’stağnâ^{**}” mânend-i cehennem dem-be-dem gûyây-ı hel min mezîd^{***} ve cûyây-ı tarîf ü telîd olarak subh u şâm cem’-i hutâm kaydıyla bî³-ârâm ve şeb’-i⁴ imtilâya düşmen-kâm idiler. Bunlarda müctema’ olan nukûd ve emvâl ve ecnâs-i cevâhir-i zevâhir⁵ ve nefâyis-i bî-hemâl: “Ahd-i ‘Osmânî’den berü müterâkim olan⁶ hazâ’in-i Hâkânîyye’ye hem-seng-i vezân ve genc-i Kâvûs ve dahme-i

zahmî hored elbette figânî dâred (هر که زخمی خورد البته فغانی دارد) = Yaralanan kişinin elbette feryâdı olur” anlamına gelen bu cümle Farsça bir mısradır) feryâdıyla Der-bâr-ı ‘adâlet-âsâr-ı/karâr-ı Mülûkâne’ye isti’dâd-ı/istigâse-i bess-i tezallum ü şevkâ birle dâda gelenlere, mukaddemâ tarh-endâz oldukları dest-gâh-ı mel’anet-pervâz üzere ol bî-çâre ve tîğ-i muhannetle/muhtelle dil-i âvâreleri sad-pâre olanlar kimi İznikmid’den/İzmid’de ve kimi Gegbuze’ye ve sâ’ir ol gûne havâlî ve emkineye henüz vürûdlarında ve kimi Âsitâne’de müceddeden düçâr-ı sadme-i bî-dâd olup, kimi tekdîr u ta’zîb ve kimi nefy ü tagrîb ve kimi beste-i zencir [M2 11] -i hadîd/— olarak pençe-i işkencelerinden dâd-hâh oldukları, müstevliyân-ı belde taraflarına bî-rahm mübâşir teslîtyla/teslîtla i’âde vü tesrîb ederler idi. Ve’l-hâsıl tefâsîl-i/— ahvâllerine evrâk-ı Firengistân kâfî ve aklâm-ı Hindistân vâfî değildir. Binâ-ber-ân “el-Mülkü yebkâ ma’a’l-küfri ve lâ yebkâ ma’a’z-zulmi (المك يبق مع الكفر ولا يبق مع الظلم) = Devlet küfür ile ayakta kalır, zulüm ile kalmaz” anlamına gelen bu cümlenin din âlimlerinin sözü olarak nitelendirildiği yer için bk. meselâ Nizâmülmülk, *Siyâset-nâme*, thk. Yûsuf Huseyn el-Bekkâr, Katar 1407, s.48)” nümûnesi nümâyân oldu. Ve Pâdişâh-ı zemân-ı kerîmü’t-tab’ ve selîmü’l-cenân hazretleri ise, vaz’ u ihtîrâ’ olunan esâs-ı cedîd ve bünyâd-ı/bünyân-ı sedîd üzere leyl ü nehâr teşyîd-i mebânî-i devleti ‘umde-i efkâr ve hulâsa-i kâ[r]/kâr u girdâr eylemeleriyle, hemîşe sarf-ı nakdîne-i sa’y ü iktidâr üzere olup, lâkin ne çâre ol vesîle ile Âsitâne-i sa’âdetlerinde şürekâ peydâ ve Memâlik-i mahrûse’lerinde mezâlim ve te’addiyât ve mehâyîf/mehâ’if ise bîrûn-i havze-i hadd’/add ü ahsâ olmağla/oldu. **Beyt** -‘Arabî—: *Erâ elfü bânin lâ tekûmu bi-hâdimin * Fe-keyfe beyânun halefehû/halekahû elfü hâdimin* (ارى الف بان لا تقوم بهامد * فكيف بيان خلقه الف هادم) = Bina eden bin kişinin bir yıkıcıya karşı duramadığını görüyorum. Yıkıcıların sayısı bin olursa halkın durumunun nasıl olacağını sen düşün” gibi bir anlama gelen Arapça beyittir) sadme-i hedemesi rû-nümâ oldu ve ba’zılarının şeref ü sefâhet ve bî-vech itlâf u izâ’at ve endâzeden hâric tavr u hareketleri temsîlâtından/temessülâtından olmak üzere İbrâhîm Kethudâ’nın beher mâh matbah masârîfına elli bin guruş kâfî olmayor/olmayup ve bir def’a dahi i’tâ ederek, “el-Hâletü hâzih tavilemizde altmış re’s at kalmağla, min-ba’d pederim mezârdan kıyâm ve bir re’s at iltimâsiyle ibrâm ile/eylese vermek ihtimâlim yokdur” dedikleri, ol hâlâlde gûş-zed-i Muharrir-i şikeste-bâl olmuşıdı. Ve Defterdâr Feyzullah/Feyz[ull]ah Efendi’nin ba’de’l-katıl gılmân-ı mukarrebесinden birinin ekser/ekserî A2, M2

1 zî-kıymet N1 : enfes ve efhar A2 : enfes ve e’azz ü efhar M2

* و قس على ذلك سائر الملوك والممالك = Diğer hükümdarları ve ülkeleri buna kıyas et!” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

2 ve kıs ve’l-mâlik A2 : — N1 : ve kıs ‘alâ zâlike sâ’ire’l-mülûki ve’l-memâlik M2

** ان الانسان ليطغى ان رآه استغنى (Gerçek) şu ki, insan kendini kendine yeterli göyerek azar” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-‘Alak 96/6-7. âyetleridir.

*** هل من مزيد = Daha var mı?” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, Kâf 50/30. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareket edilerek söylenmiş gözüküyor.

3 hutâm kaydıyla bî N1 : hutâmla bî-gâne-i A2, M2

Efrâsiyâb'dan firâvân idi” demek mübâlagaya gayr-i mahmûl bir ma'nây-ı nâdiru'l-vukû' ve¹ muhayyiru'l-'ukûl idi*². **Bejt**²:

Keff-i mîzânını doldurmaz iken kevn ü mekân

Bir avuc toprağla iki gözün dolsa gerek

Ammâ çi-fâ'ide bir akcası beytümâl tarafına 'â'ide olmayup, sâhibleri gibi hebâ'en mensûr, beyâbân-ı telef ü hedere perîşân ü menşûr oldu. Neteki mahallerinde beyânı mevkûl-i vazîfe-i kilik-i râst-beyândır. Pes³ ol gûne ittifâkları ittihâda makrûn olan müteğallibe-i Enderûn u Bîrûn, Pâdişâh-ı rub'-meskûn⁴ hazretlerinin [N1 194b] dâ'ire-i zâhire-i devletlerini⁵ [M2 12] hısn-ı hasîn, belki kal'a-i âhenîn gibi muhât ve mestûr⁶ eylemeleriyle, hâricden ecsâm değil, ervâh ve evhâmın dahi hulûlü, havze-i imkândan beder idi. Pâdişâh-ı sâf-serîret dahi ol bed-nihâdların 'arz-ı sıdk u sedâdlarına vüsûk u i'timâd ve nîreng ü⁷ füsûnlarına i'tikâd edüp, hattâ 'ulûm-i garîbe ve me'ârif-i cüz'iyeye müntesib olan ba'zı Megâribe ve Hindû makûlesini her birini⁸ tecessüs ü istihbâr ve taraflarına celb ve⁹ in'âm-ı bî-şümâr ederek, evfâk ve neyyir-i necât ve ba'zı meşâyih-ı hânkâha hufyeten tevhd ü 'azâyım gibi te'hîz ve teshîr-i kalb-i Şâhâne esbâbına teşebbüs¹⁰ eyledikleri, zebân-zede-i şinâsân-ı esrârdır. Bu resme istilâ sebebiyle hâricden ferd-i âferîdede yârây-ı takdîm-i 'arz-ı hâl ve dâd ü tezallum ü iştikâ ve ifâde-i sûret-i ahvâl-i¹¹ berâyâyâ mecâl, mümteni'u'l-ihtimâl olur idi. Ve muktezây-ı şân-ı şevket-penâh-ı¹² Şâhâne'leri üzere gâh ü bî-gâh çigûnegî-i ahvâl-i 'âlemden istiknâh eyledikçe, tezyîn-i kelimât ve terzîk-ı ta'bîrâtla¹³, zemân-ı devletlerini vücûh-i 'adîde ile ezmine-i sâlîfeye

4 şeb'-i N1, M2 : + u A2

5 -i zevâhir A2, M2 : — N1

6 'Osmânî'den berü müterâkim olan N1 : 'Osmâniyye'den berü müterâkim A2 : 'Osmânî'den berü terâküm eden M2

1 gayr-i ve N1 : gayr-i mahmûl bir ma'nây-ı A2 : mahmûl bir ma'nây-ı M2

* "Gelelim dâstânımıza. idi" bilgiler özetle ve "Târîh-i 'Âsım'da mezkûrdur" şeklinde 'Âsım Efendi Târîhi'nden alındığı belirtilerek Târîh-i Cevdet, VIII,144-145'te kaydedilmiştir.

2 Beyt M2 : — N1

3 kevn ü mekân Pes N1 : ilâ âhîrihî A2, M2

4 enderûn -meskûn N1 : derûn u bîrûn, ol nokta-i merkez-i lutf u eşfâk-ı Pâdişâh-ı/— melekîyyü'l-ahlâk A2, M2

5 zâhire-i devletlerini A2, M2 : zâhirelerini N1

6 mestûr A2, M2 : müsevver N1

7 bed-nihâdların ü N1 : dost-i düşmen-sîretlerin 'arz-ı sıdk u ihlâslarına vüsûk u i'timâd ve nîreng-i u/— A2, M2

8 Hindû makûlesini her birini N1 : Hindû/Hind makûlesini her biri A2, M2

9 ve N1, A2 : birle M2

10 kalb-i teşebbüs M2 : Şâhâne esbâbına teşebbüs N1 : kalb-i Şâhâne A2

11 şinâsân-ı ahvâl-i A2, M2 : şinâsây-ı esrârdır. Bu cihetle hâricden 'arz-ı hâl ve ifâde-i keyfiyyet-i N1

12 olur idi -penâh-ı M2 : idi. Ve muktezây-ı şân-ı N1, A2

13 terzîk-ı ta'bîrâtla N1 : terzîk-ı ta'bîrât ile A2 : terzîn-i ta'bîrâtla M2

tercîh ve: “Hasbe'l-iktizâ' ba'zı tahmîlât ve teklîfât¹ vukû'u derkâr ise de², ‘an-karîb aksây-ı merâm olan Nizâm-ı Cedîd mâddesi sûret-yâfte-i³ itmâm ve üslûb-i müretteb üzere bâlig-i karârgâh-ı hitâm oldukda, Devlet-i ‘aliyye'ye ve Memâlik-i mahrûse'ye kuvvet-i tâmmе ‘ârız ve def⁴ u izâle-i mu‘ârız olundukdan⁵ sonra, a‘dây-ı dînden dahi ahz-ı intikâm ve min-ba‘d ‘adl ü dâd ve terfîh-i bilâd ü ‘ibâdda⁶ sa‘y ü ikdâm birle herkes âsûde ve râhat ve sagîr u kebîr taraf-ı Şevket-masîr'den müteşekkîrâne da‘avât-ı hayriyyelerine mülâzemet⁷ edecekleri bî-iştibâhdır” deyerek hüsn-i ‘avâkıbı telmîh eyledikçe, Sadriâ‘zam hazerâtı dahi⁸ havf-ı sadâret ü cân ve câ-nişîn-i müctehidîn olanlar muhâfaza-i câh u mekân zımnında, **beyt**⁹:

Öğren rusûm-i ‘asrı, lisân-ı zemâneyi

Bak tab‘-ı nâsa, vakte münâsib tekellüm et!¹⁰

ta‘lîmi üzere her biri “Belî, bes, zâhir, evet¹¹, şübhe mi var, fi'l-vâkı” te‘kîdiyle tasdîk-ı makâl-i hizâm ve meydân-ı mümâşâtta itlâk-ı zimâm ederler idi¹².

Şâh vâkıf gerekdir ahvâle

Vükelâyâ kalursa vay hâle

Agreb-i garâ'ibdendir ki, ol hılâllerde Şehriyâr-ı Selîmü'l-bâl hazretleri, zâhîren ba'zı mertebe¹³ [N1 195a] delâ'il-i ‘akliyye ve ba'zı emârât-ı hâriciyye ve gâlibâ bir takrîble bir râst-gû, hayr-hâh lisânından istimâ'la ‘âlemin herc ü merc ve berbâdı ile muhtellü'l-hâl¹⁴ ve şürekây-ı devletin tesallut u istîlâları, vâsıl-ı derece-i kemâl olduğuna intikâl eylemeleriyle, ‘ırk-ı hamîyyeti nâbız olup, bir gün nâgehânî Bâb-ı ‘âlfî'ye bir mufassal ve müşebba'¹⁵ [M2 13] hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr ve mefhûm-i şehâmet-mahsûru, vükelây-ı devlet nâmına olan gaddâr-ı bed-nihâdların¹⁶ ‘ibâd ü bilâd üzere tesallut u bî-dâdlarını

1 iktizâ' teklîfât N1 : iktizâ ba'zı teklîfât ve tahmîlât A2 : iktizâ ba'zı tahmîlât ve teklîfât M2

2 de N1, M2 : — A2

3 yâfte-i A2, M2 : pezîr-i N1

4 tâmmе ‘ârız ve def⁴ N1, A2 : tâmmе (هـ) ‘ârız ve vâkı' M2

5 olundukdan A2 : oldukdan N1, M2

6 ‘ibâdda A2, M2 : ‘ibâda N1

7 mülâzemet N1, A2 : müdâvemet M2

8 hazerâtı dahi N1 : olanlar A2, M2

9 **beyt** A2 : — N1, M2

10 -i ‘asr-ı et! N1 : ilâ âhrihî A2, M2

11 belî, bes, zâhir, evet M2 : belî, bes, zâhir, evet N1 : [mîsrâ]‘: Belî, pes, zâhir, evet A2

12 hizâm idi N1 : hizâm/huddâm ve meydân-ı müdâhene ve mümâşâtta irhây-ı licâm ederler idi. **Beyt** A2, M2

13 hılâllerde mertebe N1 : hılâl-i bî-ihlâlde Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl hazretleri, ba'zı A2, M2

14 ba'zı emârât-ı muhtellü'l-hâl N1 : emârât-ı hâriciyye ile cihânın şürîde-hâl A2, M2

15 vâsıl-ı müşebba' N1 : bîrûn-i hadd-i i'tidâl olduğuna teferrüs eylemeleriyle, bir gün nâgehân Bâb-ı ‘âlfî'ye müşebba'/müşeyya' ve mufassal [M2 13] bir kıt'a A2, M2

16 şehâmet- bed-nihâdların N1 : münîfî, vükelây-ı devletin A2, M2

mücmelen ta'dâd ve bu gûne evzâ' u etvârlarına kat'â rızây-ı hümâyûnları olmadığını îrâd birle, herkesin¹ rakabe-i zimmelerine ta'lik-ı ribka-i vebâl ile² vukû'-i hâli rikâb-ı 'âlîlerine 'arz u ifâdeye³ isti'câl eylemelerinden 'ibâret ve muhâtab olan⁴ Sadrîa'zam hatt-ı merkûmu bi'l-cümle a'lâ vü ednâ müvâcehelelerinde 'alenen⁵ kırâ'et ve mazmûnunu i'lân u işâ'at eylemek emr u tenbîhinden kinâyet idi. Sadrîa'zam-ı vakt olan Yûsuf Paşa hazretleri⁶ ba'de'l-mütâla'a vakt-i vâsi'a talik u te'hîr ve ez-kadîm hem-nâmı olan Yûsuf Ağa'nın nişânde-i dest-i ihtiyâr u tedbîri olmağla, hâssaten taraf-ı mûmâ ileyhe rızâ-cûy olduğundan nâşî, hatt-ı hümâyûnu hufyeten ana irâ'et birle keşf-i setr-i setîr edüp, ol dahi sâ'irleri habîr eyledikden sonra, sındîd-i a'zam olan Sır Kâtibi tarafına itâre-i haber eylediklerinde, hatt-ı hümâyûn-i merkûm kendü yazısı olmayup, ma'âzallâhi Te'âlâ politikalarına münâfî bu resme hatt-ı şerîfden kat'â haber ve vukûfu olmadığını beyân eyledi.

Pes bu kazıyyeden her biri münfa'il ve şuyû'undan tersîde-dil olmalarıyla, Enderûn u Bîrûn'un zikr olunan meydân ricâlleri bu bâbda i'mâl-i efkâr ve icâle-i ezhân-ı şeytanet-şî'âr ederek, bu re'y-i hired-fersâyâ dest-resâ oldular. Sûreti budur ki on günden ziyâdedir ki, Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr hazretlerinin mizâc-ı şerîflerinde galebe-i sevdâ' sebebiyle mess-i cin misillü ihtilâl peydâ ve dimâğ-ı müniflerine efkâr-ı fâside ve tehayyülât-ı nâ-be-câ rû-nümâ olmağla, hûrd u hâbdan dûr ve huzûr u râhatdan mehcûr olup, akvâl ü ef'âlleri perîşân ve câ-be-câ mahmûm ü mübersem gibi bî-ser ü bün jâjhâyân olmağla, leyl ü nehâr [N1 195b] Hekîm-başî Efendî tedbîr u tîmâra ibtidâr üzere olduğunu izhâr-ı hüzn ü te'essüf ederek, her biri evvel emirde kendü mahrem ve akreblerine şart-ı kitmânla keşf ü ibrâz edüp, anlar dahi kezâlik kendü mütehasıslarına neşr-i râz ederek, "*Küllü sırrın câveze'l-isneyni şâ'a**" şu[y]û'uyla müş yâş havâss beynine fâş olmağa başladı. Ve kendüler dahi taraf taraf etebbây-ı Rûm ve Firenkler'i gûyâ ki gizlüce sûretlerle da'vet ve yebûset ve sevdâ' galebesine müte'allık sohbetler edüp ve'l-hâsıl beynlerinde mektûm sırr-ı hafî olmak üzere cismânî ve rûhânî mu'âlecâta ve tedâbîr u müdâvâta müsâra'ât ve bir taraftan rukye-hânân ve 'azâyim-kârâna mürâca'at ve sû-be-sû

1 evzâ' u herkesin A2 : evzâ' u etvârlarına kat'â rızâ-dâr olmadığını îrâd birle, cümlelerin N1 : etvâr u evzâ'larına kat'â rızây-ı hümâyûnları olmadığını îrâd birle, herkesin M2

2 ile A2, M2 : ederek N1

3 'âlîlerine 'arz u ifâdeye N1 : hümâyûnlarına 'arz u ifâdeye A2 : müstetâblarına 'arz u ifâdede M2

4 muhâtab olan N1 : — A2, M2

5 müvâcehelelerinde 'alenen N1 : müvâcehesinde A2, M2

6 emr u hazretleri N1 : bâbında musarrahan ve mü'ekmeden me'mûr olmağla, Sadr-ı müşârûn ileyhe A2, M2

* كَلَّ سِرَّ جَاوَزَ الْاِثْنَيْنِ شَاع = İki kişiden fazla kişinin bildiği sır yaygınlaşır" anlamına gelen Arapça atasözlerindedir.

baltacılar ve hasekîler ile gürûhen¹ gürûh Enderûn-i hümâyûn'a âmed-şud ve tekâyâ ve hânkâhlara tereddüd ve her birine mahsûs kurbânlar ve 'atıyye ve ihsânlar nezr u² irsâliyle bu gubârın indifâ'ı zımında kelime-i tevhîd ve ed'ıye ve def'ıyyelere himmetlerini tavsıye vü recâ ve etbâ' ve havâşıye ismâ' ederek yine kendü beynlerinde gitdikce 'illet-i merkûmenin iştîdâdına ve perîşânî-i zihn-i Şehriyârî'nin izdiyâdına dâ'ir musanna' ef'âl ü akvâl sudûrunu isnâd ü inbâ edüp, kimi cismânî olduğuna ve kimi Nizâm-ı Cedîd askeri a'dây-ı dñnin menfûru olmağla, savb-ı Saltanat'a rahne vü ızrâr kasdiyle sihr u efsûn-i kâfirâne ve kimi kendü mülkünde olan bed-hâhların kahriyye kırâ'eti te'sîrine haml birle bu 'ârızanın rûhânî olduğuna haml ederler idi. Bu hâdise iki üç gün zarfında 'âmme-i nâs miyânına münteşir olup, berber dükkânlarında ve kahvehânelerde söylemeğe başladılar. Anlar dahi gûnâ-gûn vücûh ü me'ânî verdiler.

Hulâsa-i kelâm Pâdişâh-ı enâm hazretlerine ihtilâl-i dimâğ iftirâsiyle hatt-ı merkûmu ilgâ etdiler*. Ve bir taraftan ise merhûme Vâlide Sultân cenâbları şefekat-i mâderî ve re'fet ü sıyânet-i püserî cihetiyle nefsi-i nefsi-i Şâhî'ye te'sîr ve zamîr-i münîrlerini tagyîr u tekdîr edecek havâdis [M2 14] ü hâlâtı îkâ' u tezkîrden dem-be-dem sadrıa'zamları ve sâ'ir Enderûn u Bîrûn'da kâ'in³ maslahat-güzârları nehy ü tahzîr ve ol makûle umûrları kendü beynlerinde tedbîr ile temşiyet-pezîr eylemek zımında [N1 196a] tenbîhât ve tehdîdât îkâ'ından hâlî olmadığı, zümre-i müstevliyâna 'ilâve-i esbâb-ı istibdâd

1 u te'hîr ve ez-kadîm gürûhen N1 : birle, ba'zı nakd-i girânlara keşf ü irâ'e/irâ'et ve beynlerinde cümle müvâcehesinde feth u kırâ'et olduğu tedbîrât-ı musanna'a ile 'arz-ı huzûr-i Pâdişâh-ı Sikender/İskender-serîret eylediler. Bu serîre beher-hâl miyâne-i nâsda şâyî' olacağı ağleb-i ihtimâl olduğundan, bağteten Şehriyâr-ı 'âli-tebâr hazretlerine mess-i cîn makûlesi bir hâlet-i rediyye 'ârız olup, dimâğ-ı devletlerine efkâr-ı fâside ve tehayyülât-ı kâside tareyânıye gûyâ ki akvâl ü ahvâleri perîşân ve mahmûm ve/— mübersem/müsersem gibi bî-mefhûm hezeyân eder olmalarıyla, taraf taraf Enderûn u Bîrûn'dan cismânî ve rûhânî mu'âlecât/mu'âlece ve tedbîr u müdâvâta müsâra'atla etebbâ ve 'azâyim-i hânâna mürâca'at ve sû-be-sû hasekîler ile gürûh A2, M2

2 'atıyye u N1 : 'atıyyeler A2, M2

* "Pes bu kazıyyeden etdiler" bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle ve "'Âsım Efendi der ki" ve "'Âsım Efendi'nin dediği gibi" şekillerinde *'Âsım Efendi Târîhi'*nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,146-147'de kaydedilmiştir.

3 kelime-i tevhîd kâ'in N1 : leylen ve nehâran kelime-i tevhîd ve ed'ıyelere ibtidârlarını tavsıye vü recâ ve'l-hâsil kûşe-be-kûşe telâş-ı ebleh-firîbâne ve kavlen ve fi'len sa'y ü güşiş-i müzevvirâne ile sâni-i 'akl -ı evvel/— olup, kalb/kavl ü dimâğları/dimâğlarını dürüst ve âsûde ve âyîne-i tab' u mizâcları, şâ'ibe-i keder u 'ârızadan dil-i mü'min gibi nâb-nâk/tâb-nâk ve zerdûde/zûde olan olan/ol Şehriyâr-ı celîlü'l-mikdâr hazretlerine ihtilâl-i dimâğ iftirâsiyle hatt-ı merkûm havâdisini ilgâ edüp ve dakîkadan bî-haber olan 'avâmm-ı nâsın bu cihetle seleme-i ezhânlarını/ezhânlarına endûde eylediler. Niçe/Nice niçe/nice bu makûle mevki'lerinde politikalar isti'mâliyle gûyâ ki tedvîr-i dolab-ı devlet ve/— ser-i kârî ve tedbîr-i esbâb-ı 'izzet/gayret ü kâm-kârî ederler idi. Ve bir taraftan ise mehd-i 'ulyây-ı Saltanat Vâlide Sultân-ı 'aliyyetü's-şân hazretleri, şefekat-i mâderî ve sıyânet-i püserî cihetiyle nefsi-i nefsi-i Şâhî'ye te'sîr ve/— zamîrlerini/zamîr-i —/münîrlerini tekdîr edecek havâdis [M2 14] ve hâlâtı ismâ' u tezkîrden hemîşe sadrıa'zamları ve sâ'ir A2, M2

olmuş idi. İşte bu minvâl üzere Âl-i ‘Osmân Devleti ecâ nibler yedinde karar bulmuş idi. Kaldı ki ‘âmmeye ma‘lûm olan mevâddandır ki, bir Pâdişâh-ı ‘âlfî-mikdâr her ne denlû bi’t-tab‘ zâlim ve sitemkâr olsa, elbette kendü memleketi ehâlisine mihr u mahabbet-i tabî‘îsi olmağla, zulm ü sitemde ifrât eylemeyeceği derkâr, husûsan ehl-i İslâm’dan ise ehâlî-i memleket kendüsüne vedî‘a-i Rabb-i ‘izzet olup, “*Küllüküm râ’in ve küllüküm mes’ulün ‘an-ra’iyyetihi**” Hadîs-i şerîfi mücebince anlar cihetinden mes’ûl olacağını i’tikâd birle mehmâ-emken ‘adl ü ri‘âyetlerine himmet eyleyeceği âşikârdır. Ve ehâlî-i memlekete de kendünün ikâ‘ eylediği zulm ü âzârı cihet-i’l vâhideden cârî olduğundan başka, kalem-rev-i Saltanat’ında kâ’in ehâlî vü ra’iyyet kendü pâdişâhları olmak hasebiyle elbette taraf-ı Şâhâne’lerine cümlelerin teveccüh ve mahabbet-i zarûfîsi olmakdan nâşî “*Darbü’l-habîbi zebîbün***” fehvâsınca bi-nefsihî ol Pâdişâh’ın vaz’ına püşt-dâde-i sabr u tehammül ve emr u nehyi ve ahz ü mutâlebesinden şiddet ü huşûnetle mukâbele etmeyüp, her ne hâl ise niyâz ü istirhâm ederek telakkî vü tekabbül ederler. Makâlât-ı meşhûredendir ki, ‘abd ile ma’bûdu beynine kimse tehallül edemez ve pâdişâh ile ra’iyyeti ve peder ile evlâdı ve efendi ile hıdmetkârı ve üstâd ile şâgirdi ve zevc ile zevcesi beynlerine ferd-i vâhid duhûl semtine gidemez. Be-tahsîs ber-vech-i mezkûr Pâdişâh-ı müşârun ileyh Emîru’l-Mü’minîn, İmâmü’l-Müslimîn, Halîfe-i Rasûl-i güzîn ise elbette hâmil-i şerî‘at olan ‘ulemâ’ zümresini istishâb edeceği bi-irtiyâbdır. ‘Ulemâ’-i kirâm dahi Pâdişâh tarafına bizzât ve bi’l-vâsıta ahkâm-ı şer’iyye ve evâmîr u nevâhî-i dîniyyeyi ferîza-i zimmetleri olduğu üzere tebliğ ve rıfk u mülâyemetle pend ü nasîhat ederek râh-ı ‘adl ü ihsâna delâlet ve tesvîğ edüp ve bir cânibden âhâd-i nâsa tadrîs ve va’z ü tezkîr hılâllerinde bi’l-münâsebeti ve bi’l-iktizâ’ mülûk-i kirâm haklarında² sâdır olan ez-cümle [N1 196b] “*Men ra’â*

* كَلَّكُمْ رَاعٍ وَكَلَّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رِعِيَّتِهِ = Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz” anlamına gelen bu cümle Peygamberimiz’in Buhârî, Cum‘a 11, Cenâ‘iz 32, İstikrâz 30, Vesâyâ 9, ‘Itk 17,19, Nikâh 81,90, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 30; Ebû Dâvud, İmâre 1,13; Tirmizî, Cihâd 37; Ahmed b. Hanbel 2/5,54,55,108,111,121’de yer alan bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,273.

1 Enderûn u cihet-i N1 : kendiler beynlerinde temşiyet ü tedbîr eylemek bâbında dem-be-dem tenbîhât ve tehdîdât ikâ‘/ikâ vü tesyîrden hâlî olmaz idi. Bâlâdan berü kalem-zede-i tafsîl ü itnâb, rakam-kerde-i işbâ‘ u ishâb olduğu üzere, ‘ulemâ ve ‘ukalânın ıtâk u ittifâkla istihşân ve vaz u/— bünyâd ve cihet-i îrâdının inşâ vü îcâdında teşmîr-i dâmân eylemeleri, Nizâm-ı Cedîd’in inşî‘âb-ı mezâlîm ve mehâyif/muhâlif sebebiyle giderek sûret-i bedy bedîd oldu. Hakâyık-şinâsân-ı rûzgâra bedîdârdır ki, bir Şehriyâr-ı tâcdâr her ne denlû zâlim ü sitemkâr olsa da zulm ü âzârı tarîka-i A2, M2

** ضَرْبُ الْحَبِيبِ رَبِيبٍ = Dostun vuruşu kuru üzüm yemek gibidir (=lezîzdır)” anlamına gelen Arapça atasözlerindedir.

2 Saltanat’ında kâ’in haklarında [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak N1 16a’nın sol kenarında kırmızı mürekkeple başlık gibi yazılmış şöyle bir kayıt vardır: “**Nehy ez-sebb ü düşnâm-ı mülûk-i ‘izâm**”] N1 : Saltanat’ında/Saltanat’da olan ehâlî ve ra’iyyet kendi pâdişâhları olmak hasebiyle bi-nefsihî anın vaz’ u tavrına bi’z-zarûre püşt-dâde-i sabr/ecr u tehammül ve emr u nehyine sûret-nümây-ı telakkî ve tekabbül olurlar. Husûsan Sultân

min emîrihî şey'en yekrehuhû¹ f'elyasbir 'aleyhi fe-innehû men fâreka'l-cemâ'ate fe-mâte fe-meytetün² câhiliyyetün³ " ve "Kemâ tekûnû yüvellâ³ 'aleyküm^{**}" ve "İnnemâ a'mâlüküm <ummâlüküm> turaddü⁴ ileyküm^{***}" Hadîs-i şerîfleri ve "*Ene melikü'l-mülûki kulûbü'l-mülûki bi-yedî ukallibühâ keyfe eşâ'u eyyümâ kavmin raziytü 'aleyhim ca'altü kulûbe'l-mülûki 'aleyhim rahmeten ve eyyümâ kavmin sahitü 'aleyhim ca'altü kulûbe'l-mülûki 'aleyhim nikmeten felâ teşgilü enfüsekküm⁵ bi-sebbi'l-mülûki tûbü ilâ erfakihim⁶ biküm^{**4}"* Hadîs-i Kudsi'sinin mefhûm-i müniflerini tefhîm ederek, itâ'at ü inkıyâd tarîk-ı sedâdına irşâda sa'y ü müsâberet eder. Âhâd-i nâs ise dâ'imâ 'ulemâ'-i kirâm akvâlini müstema' olmalarıyla, anlar dahi 'ulemâ' gibi cânib-i Pâdişâhî'den keff-i lisânla⁷ beheme-ân emr u fermânına munkâd u mutâbi' olurlar, lâkin halk

Selim-i selimû's-sעיییه, Emîru'l-mü'minîn ve İmâmü'l-müslimîn olmağla, 'ulemây-ı devleti mülûk hakkında A2, M2

1 *yekrehuhû* N1 : *yekrehu* A2, M2

2 *fe-meytetün* N1, A2 : *fe-meytetün* (فيمتة) M2

* من رأى من اميره شيئاً يكرهه فليصبر عليه فانه من فارق الجماعة فمات فميتة جاهلية = Bir kimse hükümdârını beğenmediği bir durumda görürse, sabretsin; çünkü bir kişi cemaatten ayrılır ve ölürse, şüphesiz câhiliyye ölümü ile ölmüştür" anlamına gelen bu cümle el-Buhârî, Ahkâm, 4, Fiten, 2; Müslim, İmâre, 55,56; ed-Dârimî, Siyer, 75; Ahmed b. Hanbel, 1/275,297,310'da geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, I,103.

3 *tekûnû yüvellâ* A2 : *tekûnûne yüvellâ* N1 : *tekûnû* (تكونو) *ebevânî* M2

** كما تكونوا يولى عليكم = Nasılsanız öyle idâre olunursunuz" anlamına gelen bu cümle, el-Kuzâ'î'nin rivâyet ettiği Hz. Peygamber'in hadîslerdendir; bk. el-Kuzâ'î, Ebû 'Abdullah Muhammed b. Selâme, *Şihâb'ül-Ahbâr*, trc. Ali Yardım, İstanbul 1999, s.120.

4 *a'mâlüküm 'ummâlüküm turaddü* N1, A2 : *leküm teruddü* (ترودو) M2

*** انما اعمالكم ترد اليكم = Muhakkak siz amellerinizle karşılaşıacaksınız" anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında yer almamakla birlikte Ebû Nu'aym'ın Hassân b. 'Atıyye'den rivâyet ettiği Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak belirtildiği yer olarak bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.653, I,216.

5 *kulûbi'l-mülûki enfüsekküm* N1, A2 : *bi-yedî ukallibühâ keyfe mâ şâ'e eyyümâ füm razitü 'anhum ca'altü kulûbe'l-mülûki 'alîmun nakameten felâ teştagilü nefseküm* M2

6 *tûbü ilâ erfakihim* N1, A2 : *ve tûbü ileyye erfakihim* A2 : *ve tûbü ilâ erfe'iküm* M2

*4 انا ملك الملوك قلوب الملوك بيدى ألقبها كيف اشاء ايما قوم رضيت عليهم جعلت قلوب الملوك عليهم رحمة و ايما قوم سخطت عليكم جعلت قلوب الملوك عليهم نعمة فلا تشغلوا نفوسكم بسبب الملوك توبوا الى ارفقهم بكم = Ben hükümdârların hükümdârıyım. Hükümdarların kalpleri benim elimdedir, nasıl istersem öylece değiştiririm. Hangi kavimden hoşnut isem, hükümdarlarının kalplerini onlara merhametli yaparım. Hangi kavme azap edeceksem, hükümdarlarının kalplerini onlara ezâ verici kılarım. Bu sebeple nefislerinizi hükümdarlarla oyalamayın, onların içinde size en merhametli olanına tövbe edin" anlamına gelen bu cümleler burada Kudsi Hadîs olarak belirtilmişse de Dâvud *aleyhi's-selâmın* Zebûr'unda yazılı olduğu bildirilerek ihmâl edilebilir değişikliklerle el-Beyhakî'de (bk. *Şu'abü'l-îmân*, thk. Muhammed es-Sa'îd Zaglûl, Beyrût 1410, VII,187) yer almakta, el-Elbânî tarafından ise çok zayıf olduğu bildirilmektedir; bk. *Silsiletü'z-za'ife*, Riyâd ts., nr.602, II,68.

7 kudsi'sinin lisânla N1 : kudsi'sine/kudsiyyesine sarf-ı nazar-ı im'ân ü dikkat ve irşâd-i nâsa sa'y ü mübâderet edüp, Pâdişâh tarafına da/— bizzât veyâ/ve bi'l-vâsita pend ü nasîhat ederek, râh-ı 'adl ü ihsâna/insâfa delâlet ederler. Âhâd-i nâs ise dâ'imâ 'ulemâ tarafına nâzır ve mutâbi' olmalarıyla, anlar dahi 'ulemâ gibi cânib-i Pâdişâhî'den/Pâdişâh'dan keff-i lisân edüp A2, M2

Pâdişâh'dan mâ'adânın¹ tehakküm ü te'addî ve tesallut u tesaddîlerini bi't-tab' istiskâl edecekleri vâreste-i kayd-ı işkâldir.

Niteki tafsîl-i meşrûh üzere sû-be-sû zulm u ezâ ve cevr u cefâ, 'âmme-i nâsı zâr u zebûn ve hâllerini dîğەر-gûn eylemekle, Devlet-i 'aliyye tarafından cümlesini samîmî müteneffir ve kulûblarını mütegayyir eylemişken, yine bizzât cânib-i Pâdişâh-ı kerîmü's-simâta ferd-i vâhid izhâr-ı sûret-i dil-gîrî eylemeyüp: "Hayf ve sad hayf ki Pâdişâhımız sâdik ve muvâfik kurenâ' ve vükelâya muvaffak olmadı" deyü sûz-i derûnla yanup yakılarak istid'ây-ı Tefvik ederler idi. Ol bed-mestler ise aslâ neş'elerine faysal vermeyüp, gitdikce izdiyâd ve her-çi-bâd-âbâd velvelesine iştidâd verirler idi.

Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde

Biz hezârân mest ü medhûşun humârın görmüşüz*

Husûsan vezâ'if-i² Nizâm-ı Cedîd vesîlesiyle zahîre ve revgan u 'asel ve fahm u hatab makûlesi bi'l-cümle³ havâyic-i 'âmmeye, vaz'-ı yed-i ta'arruz ve gümrükleri ve muhdesâtı taz'îf birle eşyâ' ve emti'anın 'ale'l-'umûm fâhiş pehâlara terakkîlerini mûcib olup, ez-cümle lahmin vakıyyesi on pâreye iken bir guruşa ve hatabın çekisi vaktine göre otuz ve kırk pâreye iken dörder guruşa ve revgan-ı zeyt on beş pâreye iken altmış pâreye [N1 197a] ve mest ve pâpûc yüzer pâreye iken yedişer sekizer guruşa mütederric olmağın, cemî' me'kûlât ve melbûsât ve müsta'melâtda az'âf-ı muzâ'af galâ' ve 'izzet ve kıymet zuhûruyla ahvâl-i enâm pek dîğەر-gûn ve bây ü gedâda dahl cihetinden harc u masraf keffesi girân u efzûn olmağla, bu keyfiyyet Dârus's-saltana ehâlisine ve 'umûmen sekene-i Memâlik-i mahrûse'ye serbâr-ı mihnet oldu. Mâhiyye yüz guruş îrâd-ı mu'ayyeni ile nizâm-ı dahl ü harcını buldurmuş âdem, şimdi dört beş yüz guruş mâhiyyeye muhtâc olup, îrâdı ise vech-i mezkûr üzere ancak yüz guruşdur. Buna kıyâs ile 'âmme-i nâs ne gûne mihnet ü ıztırâba ducâr ve kimi dahi zarûrî gûnâ-gûn ihtiyâl ü irtikâba nâ-çâr olduğı istinbât oluna. Bu resme sûret-i perîşânî-i sığâr u kibâr, ba'zı mahremleri lisânından Yûsuf Ağa'ya bi-

1 mutâvi' mâ'adânın N1 : mutâvi'/mutâ' olurlar, lâkin Pâdişâh'dan mâ'adâ halkın A2, M2

* Metnimizde yer alan bu beyit, "medhûşun" kelimesi yerine "mağrûrun" kelimesi değışikliğı ile Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,696.

2 tesaddîlerini vezâ'if-i N1 : tesaddîleri bi't-tab' nüfûs-i nâsa girân ve hâr-ı halide gibi ciğەر-gâhlarına âvîzân olmağla, elbette evzâ'larını istiskâl edecekleri bi-kîl ü kâldir. Niteki/Nitekim vetîre-i zebire üzere kol kol zulm u ezâ ve cevr u cefâ, nâsı tenfir ve taraf-ı devletden dil-gîr eylemişken, yine bizzât cânib-i Pâdişâh-ı/Pâdişâh[h]-ı kerîmü's-sıfâtdan izhâr-ı rûy-i hoşnûdî birle hayfâ/— muvâfik-ı kurenâ ve ümenâya Pâdişâhımız kat'â muvaffak olmadı" deyü te'essûf ü telehhûf ederek istid'ây-ı Tefvik'le/Tefvik ile herkes niyâz-mend-i dergâh-ı mu'âllâ-res/meded-res olur idi. [M2 15] Ol yâdigârlar ise aslâ mestlik neşvesine faysal vermeyüp, gitdikce ejdehâ-vâr kesb-i/rekb-i intifâh edüp, feryâd-dâd-hâhâmî rân-de-i semt-i sımâh ederler idi. Husûsan vezâ'if-i/vezâyif-i A2, M2

3 revgan bi'l-cümle N1 : yağ ve bal ve fahm u hatab makûlesi A2 : bal ve yağ, fahm ve hatab makûlesi M2

tarîkî'l-hikâye ifâde vü iş'âr olundukda, savt-ı mahsûs-ı cuhûrânesiyle: “Acâyib! İşbu Dâru's-saltana mevki'-i ricâl ü kibâr ve ashâb-ı servet ü yesâr olmağla, buraya me'âş kaydında olan fukarâ' firkası yakışmaz. Ve devlet-mendân aralığında müflisân zümresi sığışmaz” cevâbıyla kat'-ı rişte-i hitâb eylediği, nısâb-ı sıhate resîdedir. Bu kelâmı *Târih-i Na'imâ*'da mebsût olduğu üzere ocak ağaları nâmına bir alay mütegalibe dahi tefevvüh eylemişidi*. Müddet-i endek murûrunda anlar ne güne munkatı'ud-dâbir oldular ise bunlar dahi ol köprüden 'âbir oldular. Ve sanâdîd-i ma'hûdeden birine dahi halkın bu ahvâl-i felâket-iştimâli işrâb olundukda, izhâr-ı inbisât ederek bu mazmûnda cevâb-ı nâ-savâb serd eylemiş ki: “Bu keyfiyyet-i galâ'-i es'âr politika kabilinden bir vaz'-ı sâzkârdır. Zîrâ bunda der-dest olan maslahatımıza iki cihetden 'â'ide vardır. Biri müstelzim-i galâ' olan muhdesât, asker-i cedîd vezâyifine mahmûl olmağla, kıvâm ve tekessürlerine medâr olur. Ve birisi budur ki, âhâd-i nâs emr-i me'âşlarına mütevaggil olmağla, bu takrîble umûr-i nefsiyyelerine müstağrak ve müştakil olup, lâzime-i bî-kâr olan ahvâl-i devlet güft-gûsundan fâriğ u zâhil olurlar. İşte halka bundan eltaf vesîle-i eşgâl olmaz, idâre-i sedd-i ramak gâ'ilesinden nâfile kelimâta fırsat bulmaz”; [N1 197b] ve kıs 'alâ hâzâ**.

Gelelim Hacı Bektaş takımına; bu tâ'ifenin ise dem-be-dem hıkd ü kîne-i derûnları muzâ'af ve Nizâm-ı Cedîd'in revnakı mezîd oldukca, bunların râhat u huzûrları ber-araf olup, asker-i mu'allem resîde-i hadd-i musammem oldukda, bâdî-i emrde kendüleri tahti'e-i ta'lim ve sâyis-i siyâsete tavîle-i teslim olmak üzere i'tikâd ve dem-i fursata dest-res-i ruhsat oldukları anda ocakları uğuruna yeksere fedây-ı ser u cân eylemeğe 'akd-i fu'âd eylemişler idi. Ancak şuyû'-i mezâlim ve tevâtür-i cüyûş-i tekâlîf ü mezâhim sebebiyle 'âmme-i 'ibâd berzede-i hâl ve herkes taraf-ı devlete bed-siğâl olduklarını verây-ı perdeden hamûşâne seyr u temâşâ ederek: “Elbette sipîhr-i bî-mihrin havsalası teng olmağla, peymâneleri doldukda başka reng izhâr eylemek 'âdet-i dîrinedir” deyü nihânî bu hâletlerden kesb-i tesellî vü şâdmânî ederler idi¹.

* *Na'imâ Târihi*'nde bahsedilen ocak ağaları için bk. Na'imâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ*, III, 1195-1196.

** و قس على هذا (Diğerini) buna kıyas et" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 ve muhdesâtları idi N1 : taz'if birle eşyâ ve emti'anın fâhiş behâlara terakkisini mücib olduklarından, gitdikce eşyây-ı sâ'ireye de/— sirâyet ve bi'l-cümle melbûsât ve me'kû-lâtda kademe-i nerdübân-âsâ dem-be-dem tederrüc-i galâ vü 'izzet zuhûruyla ahvâl-i nâs diğergün ve harc —/u dahl tarafından efzûn olmağla, herkes/— 'alâ kaderihî idâre ve/— me'âş-i/— me'lûf husûsunda perîşân ve zebûn olmağa başladı. Süret-i perîşânî-i me'âş -i nâs/—, müdür-i umûr taraflarına ba'zı mahremleri bi-tarîkî'l-hikâye iş'âr u işmâm eyledikce, kimi nâs kendü/kendü gâ'ilelerine iştigâl birle hemîşe zikr u endişeleri te'ayyüşleri emrine munhasır olup, ol vechile ahvâl-i devlet mübâhasesinden zâhil ve umûr-i nefsiyyelerine mütevaggil olmalarıyla: “Âhâd-i nâsa bundan a'lâ vesîle-i iştigâl olmaz” deyü cevâb ve kimi: “İşbu Dâru's-saltana/sa[l]tana, mevki'-i ricâl ü kibâr ve mehatt-i rihâl-i ehl-i servet ü yesâr, ya'nî agniyâ beldesi olmağla, buraya —/ba'zı fukarâ kısmı yakışmaz ve/— devlet-

Bir taraftan ise karşı yakada Beyoğlu Serayı'nda ârâm ve subh u şâm ni'am-ı Şehiyye ve 'atâyây-ı behiyye-i Pâdişâh-ı enâm ile¹ igtinâm eden mâr-ı munakkaş-nümâ, düşmen-i dost-edâ Fransa elçileri her bâr yesaklıları² hıdmetinde pîşkâr olan orta kokonoslarına³ aralık aralık tuhaf ve bahşîş ve mülâyemet-i Firengâne ile⁴ ikrâm ve nüvâziş sûretinde⁵ dâne-pâş-ı mekr u mekîdet olarak, ol kuş gibi âzâde-i magz u dirâyet olan tâ'ife-i behâyim-hasleti, efgende-i dâm-ı ülfet ü âmîziş edüp, temâmca germî-i tennûr-i⁶ üns ü mahabbet ve miyâneden ref'-i külfet-i mübâyetle râbita-i⁷ üstüvâr-ı emniyyet tahsîl eylemekle, gâhca⁸ esnây-ı sohbetde takdîm-i ey mân ve tevsîk-ı peymânla: "Bizler bu Devlet-i 'aliyye'nin neş'etinden berü⁹ mahabbet ü gayretinde olup, Mısır vak'ası ise ibtidây-ı emirde vükelây-ı devletin irâde ve hâlâ 'indimizde mahfûz olan tuğralı fermânlarıyla vâki'¹⁰ olmuş bir mâdde iken, nâsa karşı bi-hasebi'z-zarûre sûreti tebdîl ve me'mûriyyetimizi zâhiren gadr u hiyânet şîvesine¹¹ tahvîl eylediler.

mendân arasında müflisân fırkası sığışmaz" edâsıyla kat'-ı hitâb ederler idi. Haremeyn gâ'ilesi zuhûrundan mukaddem, beher sene 'ale'l-'âde Haremeyn ehâlisî, mev'il-i hâcet-mendân ve müşri'-i lutf u ihsân olan Âsitâne-i —/ve geyvân-'unvân-ı 'âliye tevârüd eyledikçe: "Âh şu Arablar'ın siklet ü istifâlarından tahlis-ı girîbân ve tefsîh-i meydân gör-bilür miyiz?" zemînlerinde istiskâl ile âzürde-bâl eyledikleri akvâl ü ef'âlleri, 'âmme-i nâsın ciğer-gâhlarında dâğ-ı dil-düz iken, mârru'z-zikr bî-rahimâne ta'bîrât-ı dürüşâneleri/dürüşâne ser-bâz-ı/bâr-ı âteş-i ciğer-sûz olmağla, bi'l-küllîyye sagîr u kebîrin kendülerden tefrîdi/ten-fîri müselleme ve tâ'ife-i Bektâşiyye'nin/ Bektâşiyye ise gerçi dem-be-dem hıkd u/— kîne-i derûnileri muzâ'af ve Nizâm-ı Cedîd'in revnakı az'af oldukca, emn ü râhatları ber-taraf olup, asker-i mu'allem resîde-i hadd-i musammem oldukda, bâdî-i emirde kendüleri tahti'e-i ta'lîm ve/— sâyis-i/desâyis-i siyâsete tavîle-i/tobla teslîm olmak üzere, i'tikâd ve/— dem-i fursata dest-res-i ruhsat oldukları anda, ocakları uğuruna yek-ser fedây-ı cân eylemeğe 'akd-i fu'âd edüp, şuyû'-i/cuyû'-i mezâlîm ve/— tevâtür-i/— cüyüş-i/ meşâkk/— u/— mezâhim/— sebebiyle/— 'âmme-i/— 'ibâd/— perzede-hâl/— ve/— herkes/— taraf-ı— vükelâya bed-şîgâl/sigâl ve cânib-i [M2 16] Saltanat'a dahi ol mülâbese ile münfa'il ü münkesiru'l-bâl olduklarını temâşâ ederek, elbette sipîhr-i bî-mîhrin havsalası teng olmağın, peymâneleri doldukda icrây-ı cezây-ı/— sezâlarına kasd u âheng eylemek, bi-şâ'ibe-i şekk ü merâdır" deyü nihânî bu hâletlerden kesb-i tesellî ve şadmânî eyleyerek, lîmânlamış deryâ gibi sâkin ve hamûş/hâmûş ve bir kûşeden ihtizâz-ı bâd-i nûzhet/nezâhet ve fursata revzen-güşây-ı dîde vü gûş olmuşlar idi, [mısrâ]*/—: *Be-hâmûşî zi-mekr-i düşmen be-derk* (بخاموشی زمکر دشمن) = Düşmanın hilesini sessizlikle savuştur!" gibi bir anlama gelen Farsça cümledir) A2, M2

- 1 Pâdişâh-ı enâm ile A2, M2 : — N1
- 2 -edâ Fransa yesaklıları A2 : -edâ yesaklılıkları N1 : - ârâ Fransa elçileri ve her bâr yesaklıları M2
- 3 kokonoslarına N1 : müte'ayyinlerine A2 : ma'iyyetlerine M2
- 4 mülâyemet-i Firengâne ile N1 : — A2 : ma'iyyetlerine M2
- 5 sûretinde N1 : birle A2, M2
- 6 temâmca germî-i tennûr-i N1 : temâm germî-i A2 : temâm germî-i tennûr-i M2
- 7 ref'-i râbita-i N1, A2 : def'-i külfet-i mübâyetle M2
- 8 gâhca N1 : gâhî A2, M2
- 9 neş'etinden berü N1 : ez-kadîm A2, M2
- 10 irâde vâki' N1 : irâdeleriyle vukû'-yâb A2, M2
- 11 zâhiren gadr u hiyânet şîvesine A2, M2 : ma'nây-ı âhara N1

Orası lâzım değildir¹. el-Hâletü hâzih yine bizler ‘ahd-i kadîm ve tavr-ı kavîm üzere Devlet-i İslâmiyye’ye muhibb-i sâdık ve samîmî yek-dil² ü müttefik olup, dostuna dost ve düşmenine düşmen olduğumuz, ‘âmme-i ‘âlemiyâna rûşendir. Kaldı ki³ işbu yeniçeri ocağı, bu devletin pâyendân-ı⁴ bünyânı ve a‘zam-ı erkânı olup, [N1 198a] bidâyet-i saltanat-ı ‘Osmânî’den⁵ berü mahsûs yarar askeri ve selâfîn-i sâlîfe⁶ bu askerin dest-yârî-i tîğ u hançeriyle⁷, bu kadar mülk ü kişverin serveri olduğu, cümle-i ehl-i cihâna ‘iyândır. Hâlâ dûr-endiş olmayan⁸ ba‘zı ser-i kârân, mahzâ Devlet-i ‘aliyye’ye bilâ-müzâhim tegallüb⁹ eylemek kasd-ı fâsidine mebnî, havf u¹⁰ istiş‘âr eyledikleri yeniçeri ocağını ref^u ilgâ ve asker-i cedîd¹¹ için envâ‘-ı bid‘at ü zulmiyyeden îrâdât-ı mahsûsa peydâ eylemeleriyle, bu kadar mevâcibi kendüler ihtisâs ve beynlerinde îrâd-ı hâss eylemek murâd ederler. Ve’l-hâsıl¹² bu resme Nizâm-ı Cedîd Ocağı ihdâsından¹³ gâyet-i [M2 17] merâm, yeniçeri ocağını ref^u ile¹⁴ güm-nâm eylemek olduğundan, İmperatorumuz dahi haberdâr, belki anın tertîb ü tensîbi olduğu ‘indimizde¹⁵ bedîdâr ve hâlâ Dalmacya ve sâ‘ir re’s-i hudûdlarda câ-be-câ¹⁶ askerimiz olmağla, iktizâ eder ise hemân Âsitâne’ye imdâd¹⁷ zımında îsâli derkârdır. Beş yüz senelik Bektâşîyye Ocağı’na pek çeşm-i rikkat ve te‘essüfle nazar¹⁸ ve Devlet-i ‘aliyye hakkında dahi usûlüne tegayyür gelmek endîşesiyle be-gâyet keder¹⁹ ederiz” deyerek ol kavm-i nâr u nûr²⁰, sûret-i mihrîbânîde ol bî-hûşların sûrâh-ı gûşlarına havâle-i mâr u mûr eyledikçe, ol bâbda i‘tikâdları müzdâd olup, gayz u ‘adâvetleri iştidâd bulur²¹ idi.

- 1 değildir A2, M2 : değil N1
- 2 yek-dil N1 : müttehid A2, M2
- 3 ‘âmme-i ki N1 : ‘âlemiyâna rûşenâdır A2 : ‘âmme-i ‘âlemiyâna rûşenâdır M2
- 4 bu devletin pâyendân-ı N1,A2 : pâ-bendân-ı M2
- 5 ‘Osmânî’den N1 : ‘Osmânîyye’den A2, M2
- 6 sâlîfe N1, A2 : sâ‘ire M2
- 7 hançeriyle A2, M2 : hanceri ile N1
- 8 serveri olmayan N1 : serveri/serdârı oldukları, ‘ârıza-ı şekk ü şühleden berî olan mevâdd-ı zâhiredendir. Hâliyâ A2, M2
- 9 mahzâ tegallüb N1 : nâmına olan hâ‘inân, Devlet-i ‘aliyye’yi mezâhim-i tegallüb ü istilâ A2, M2
- 10 fâsidine mebnî havf u N1 : fâsidesine mebnî A2 : fâsidine mebnî M2
- 11 asker-i cedîd N1 : mu‘allem asâkir A2 : mu‘allem asker M2
- 12 eylemeleriyle Ve’l-hâsıl N1 : eylemeleriyle/eylemekle, bu kadar mevâcibi kendüler/kendülere ihtisâs ve beynlerinde dahl-i hâss eylemek murâd eylediler. Hulâsa-i kelâm A2, M2
- 13 Ocağı ihdâsından N1 : Ocağı ihdâslarından A2 : Ocağı’nı ihdâslarından M2
- 14 ocağını ref^u ile N1 : ocağını kal^u ile A2 : ocağını kal^ula M2
- 15 tertîb ‘indimizde M2 : ta‘lîmî ve tertîbî semeresi olduğu N1 : tertîb ü teşbîbi olduğu ‘indimizde A2
- 16 Dalmacya câ-be-câ N1 : re’s-i hudûdlarda taraf taraf A2, M2
- 17 hemân imdâd N1 : Âsitâne-i sa‘âdet’e imdâd/imrâr A2, M2
- 18 Beş yüz nazar N1 : Sizlere be-gâyet rikkat ve te‘essüf A2, M2
- 19 usûlüne N1 : usûlüne/usûle tegayyür gelmek sebebiyle dirîğ ü telehhüf A2, M2
- 20 u nûr N1, A2 : nûru M2
- 21 olup bulur N1 : ve gayz ve bugz-ı samîmîleri ziyâd-ber-ziyâd olur A2, M2

Ba'zı vâkıf-ı râz-nâme-i dehr olanlardan mesmû'umuza göre, Fransa İmparatoru ba'zı memleket-i İslâmiyye'ye yine ârzû-mend-i¹ neyl ü zafer ve memâlik-i mağsûbesine zamm u ilhâkla tevsi'-i dâ'ire-i memleket eylemeğe² gerçi hâhişker olup, lâkin mukaddemâ muhâsara-i Kal'a-i 'Akkâ³ hengâmesinde Âsitâne'den meb'ûs bir mikdâr mu'allem topçu ve tûfengcilerin⁴ erliklerini ve bir dakıkada ondan ziyâde musîb ve hedef-zen top ve darbzenler ile bünyân-ı tabur-i makhûru hâk-efgen eylemeleriyle inhizâmına bâdî ve sâhibsiz ocak iddi'âsının butlânına mü'eddî olduğu meşhûd u mu'âyenî olmağla, asâkir-i merkûme elli bin⁵ kadara bâliğ olduğu sûretde, 'âmme-i asker-i⁶ Avrupa anlara mukâvemet behresinden mahrûm olacağını teyakkun ve belki 'âkıbet Mısır⁷ mâddesinin intikâmına kıyâmla Devlet-i İslâmiyye⁸ kendüsüne kılâb-endâz-ı ta'arruz [N1 198b] u⁹ tesallut olmak hâtırasını¹⁰ te'emmül ü tefattun eylediğine mebnî, ol halef-i İblîs envâ'-ı hud'a vü telbîs ile Devlet-i 'aliyye'nin 'ırkına dâhil olup, hissî ve ma'nevî mekr u mel'anetle ekser usûl-i¹¹ devleti mütebeddel, husûsan ez-dil ü cân Nizâm-ı Cedîd askerinin ref'¹² u imhâ ve Bektâşîyye'nin ref'-i livây-ı şerr¹³ u şekâ eylemeleri bâbında, mâ-hasal-i vüs'-i şeytanetini¹⁴ bâzil oldu. Ve bir cânibden Rusyalu ve Nemçelü taraf-gîrleri olan melâ'in dahi ol bâbda himyân-ı makderetlerini ifrâğ ve keyd ü mel'anetlerini mertebe-i nihâyete iblâğ eylediler. Karîne-i hâl mücârî-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl, işbu şu'ûn-i mesrûde üzere güzerân ve dūr-endîşân, 'avâkıb-ı ahvâle nigerân iken, nâgehân bâlâda beyân olunduğu üzere İngiliz Vak'ası hâdis ve Bahr-ı Marmara'ya duhûlleri hâdise-i diğger-gûnu mûris olup, sefer takrîbi [M2 18] ve İngilterelü'nün müdâfa'ası ve Boğaz kal'alarının muhâfazası husûslarında

- 1 memleket-i -mend-i N1 : milket-i İslâmiyye'ye ârzû-mend ve A2 : memleket-i İslâmiyye'ye ârzû-mend-i M2
- 2 memleket eylemeğe M2 : etmeğe N1 : milket eylemeğe A2
- 3 Kal'a-i 'Akkâ A2, M2 : Hısn-ı 'Akkâ N1
- 4 topçu/topçu ve tûfengcilerin A2, M2 : topçu ve tûfengcilerin N1 :
- 5 hedef-zen bin M2 : nişâne-zen top ve darbzen atdıklarını ve tabur-i makhûrlarını biri birine katdıklarını re'ye'l-'ayn müşâhede eylemekle, asker-i merkûm elli bin N1 : hedef-zen top ve darbzenler ile bünyân-ı tabur-i makhûrunu hâk-efgen eylemeleriyle inhizâmına bâdî ve sâhib-hurûcluk iddi'âsının butlânına mü'eddî olduğu meşhûd u mu'âyenî olmağla, asker-i merkûme elli A2
- 6 'âmme-i asker-i N1 : temâmî-i leşker-i A2 : temâmen leşker-i M2
- 7 'âkıbet Mısır N1 : her A2 : 'âkıbet her M2
- 8 İslâmiyye N1 : 'aliyye A2, M2
- 9 ta'arruz u N1 : — A2, M2
- 10 hâtırasını N1 : şivesini A2, M2
- 11 halef-i usûl-i N1 : İblîs-i pür-telbîs envâ'-ı hud'a vü tedlîs ile Devlet-i 'aliyye'nin 'urûkuna dâhil olup, hissî ve ma'nevî mekr u mel'anetle ekser usûl-i A2 : İblîs envâ'-ı hud'a vü tedlîs ile Devlet-i 'aliyye'nin 'urûkuna dâhil olup, hasbî ve ma'nevî mekr u mel'anet ve ekser ahvâl-i M2
- 12 ref' A2 : def' N1, M2
- 13 şerr N1, M2 : şûr A2
- 14 şeytanetini N1, A2 : şeytaneti M2

kendülerinden neferât tahrîr u tertîbî vesîlesiyle tâ'ife-i Bektâşîyye rûy-i dil görüp, ol esnâda Yeniçeri Ağası bulunan Pehlevân Hüseyñ Ağa fî zâtihî bir jâjhây-ı herze-hâbe¹ şahıs olmağla, İngiltere gemileri² ricâl-i devletin câzibe-i hîbâl-i mekr u mekîdetleriyle, vârid ve sandal sandal mellâh-ı hiyel³ ü dagal 'amelleri sâ'ik u kâ'id olmağla, Devlet-i 'aliyye'ye⁴: "Ayâ dahi ne gûne hıyânet ve ne dürlü⁵ habâsetleri vardır. Küffâr bizim içimizdedir" zemînlerinde 'alenen darb-ı hezeyân-ı dağdağa-rîz ve remy-i türrehât-ı şûr-engîz ederek, vükelây-ı devleti nişâne-i mühre-i ta'n u nefrîn ve zebâne-i zebân-ı pür-ziyânıyla derûnlarını sûht ve zahm-kîn eylediğinden başka, Bektâşîyye'nin belki 'âmme-i sipâh ve ra'iyyenin sû'-i zann u raybetlerini tehyîc ve lücce-i kîn ü husûmetlerini⁶ temvîc eylemişidi. Hele⁷ ne hâl ise 'atâyây-ı⁸ bî-şümâr ve mu'âmelât-ı hâtîr-şîkâr ile Ağa-yı merkûmun murg-ı dilini sayd ve rişte-i teslîm⁹ ü inkiyâda kayd eylediler. Vaktâ ki İngiliz gâ'ilesi dahi zâ'ile olup, Ordu-yi hümâyûn Âsitâne'den hareket ve zîkr olunan sanâdîd-i vükelây-ı¹⁰ devlet, Rumeli ehâlisinden ve Bektâşîyye'den istiş'âr eylediklerinden başka, râhat-ı hazarı mihnet-i sefer üzere tercîh u ihtiyâr birle Âsitâne'de ârâm u ikâmet eylediler.

1 hâbe N1, M2 : hâye A2

2 Rusyalı ve Nemçelü taraf-gîrleri olan melâ'in dahi ol bâbda himyân-ı makderetlerini ifrâğ ve keyd ü mel'anetlerini meretebe-i nihâyete/intihâya iblâğ eylediler. Karîne-i hâl mücârî-i Devlet-i ebediyül'ikbâl, işbu şu'un-i mesrûde üzere güzêrân ve dîr-endîşân, 'avâkıb-i ahvâle niğêrân iken, nâğêhân bâlâda beyân olunduğu üzere İngiliz Vak'ası hâdis ve Bahr-ı Marmara'ya duhûlleri hâdis-e diğêr-gûnu mûris olup, sefer takrîbi [M2 18] ve İngilterelü'nün müdâfa'ası ve Boğaz kal'alarının muhâfazası husûslarında kendülerinden/kendüler neferât tahrîr u tertîbî vesîlesiyle tâ'ife-i Bektâşîyye rûy-i dil görüp, ol esnâda Yeniçeri Ağası bulunan Pehlevân Hüseyñ Ağa fî zâtihî bir jâjhây-ı herze-hâbe şahıs olmağla, İngiltere gemileri A2, M2 : düşmen-i kavî olan Rusyalı ve Nemçelü taraf-gîr ve hevâdârları dahi ol husûsda enbân-ı makdûrlarını ifrâğ ve fesâd ü mel'anetlerini meretebe-i nihâyete iblâğ eylediler. Ve Bahr-ı Marmara'ya duhûl eden İngilizlü'nün dahi bir cânibden sağdıkları tohm-i fitneden mâ'adâ müdâfa'aları ve sefer takrîbi Boğaz kal'alarının muhâfazaları zîmnında Bektâşîyye rûy-i dil görüp, ol esnâda Yeniçeri Ağası bulunan Pehlevân Ağa herze-çâne bir şahs-ı küstâh olmağla, İngiliz sefîneleri N1

3 ve sandal hiyel A2 : ve sandal sandal mellâh-ı degâ N1 : sandal mellâh hayl M2

4 sâ'ik 'aliyye'ye N1, M2 : sâyik u kâ'id olmağla, Devlet-i 'aliyye A2

5 dürlü N1, A2 : gûne M2

6 darb-ı hezeyân-ı husûmetlerini A2 : darb-ı hezeyân-ı dağdağa-rîz ve remy-i türrehât-ı şûr-engîz ederek, vükelây-ı devleti nişân-ı mühre-i ta'n ve zebâne-i zebân-ı pür-ziyânıyla derûnlarını sûht ve zahm-kîn eylediğinden başka, Bektâşîyye'nin belki 'âmme-i sipâh ve ra'iyyenin sû'-i zann ve reyblerini tehyîc ve lücce-i kîn-i husûmâtlarını N1 : itlâk-ı zebân ve darb-ı hezeyân ederek, 'âmmenin sû'-i zann ve tahmînlerini tehyîc ve lücce-i kîne vü husûmetlerini M2

7 Hele N1, A2 : Her M2

8 'atâyây-ı N1, M1 : 'atây-ı A2

9 Ağa-yı teslîm A2 : murg-ı dilini sayd ve rişte-i sükût N1 : Ağa-yı merkûmun deli sayd ve rişte-i teslîm M2

10 zîkr vükelây-ı A2 : sâbîku'z-zîkr sanâdîd-i N1 : zîkr olunan sanâdîd ve vükelây-ı M2

Ve mu‘allem askerden bu sefere ve gerek Boğaz kal‘aları muhâfazasına ‘adem-i imtizâc endîşesine mebnî bir nefer irsâl ve ta‘yîn olunmadı. Bunların bu resme Âsitâne'de ibkâ olundukları, Bektâşîyye'nin hadşe-i zamîrleri olmağla, ‘azîmetden mukaddemce beyenlerinde kalacak segbânlar ile kılâ‘ neferâtiyle dil-hâhları üzere mukâvele edüp, lede'l-iktizâ’ ne resme ‘amel ü hareket olunacağını tedbîr u tevsîk eylemişler. Çün vükelâ’ cenâbları mehmâ-emken Âsitâne'yi Bektâşîyye'den ıhlâ ve asker-i cedîdi ibkâ eylemeleriyle, [N1 199a] *el-‘uhdetü ‘ale'r-râvî** emr-i menvîye dest-zen-i şurû‘ u ibtidâ oldular.

Tü cehd küni velî kazâ mî-gûyed

*Bîrûn zi-kifâyet-i tû kâr-ı dîğêr-est***

‘Âmmeye ma‘lûm olan mevâddandır ki, bi-iznihî Te‘âlâ hükmi-kazâ bir emrin hudûsünü¹ iktizâ eyledikde, bi'l-cümle esbâb-ı ‘âdiyesini² vech-i sühûletle cem‘ u telfîk ve vesâ’il ve vesâ’it-ı sûriyye ve ma‘neviyyesini yek-dîğere vasl u tevfiğ eylediği, rûşenây-ı erbâb-ı tedkîkdir³. Bu bâbda dahi esbâb-ı meşrûhaya mukârin vükelâ’ cenâbları gûyâ ki leyyinü'l-cânib ve sehlü'l-me’haz ve sehlü'l-kıyâd cemî‘ emr u dil-hâhlarına râm ve munkâd olur zu‘muyla ez-kadîm kendülerin düşmen-i cânı ve ‘adü-yi ciğêr-hâr ve bî-emânı olan fî-zâtihî nâ’ib-i şeytân, belki şeytân kendüden isti‘âze ile gürizân olan enbân-ı mekr u hiyel, himyân-ı degâ vü dagal, dâhiye-i hamûş, beliyeye-i âmâde-hurûş, ‘ayyâr u tarrâr, fettân ü mekkârı mesned-i Kâ’im-makâmî’ye ihtiyâr ve mütevellî-i kâr u yâr ve gûyâ ki bi’t-tav‘ gerdenlerini teslim-i yed-i cezzâr eylediler⁴.

Çün Ordu-yi hümâyûn tayy-ı menâzil ve leff-i bisât-ı merâhil⁵ ederek mâh-ı rebî‘ulevvelin on altıncı günü⁶ Silistire’ye vâsıl olup, mukaddemâ

* العهدة على الراوى = Günâhî rivâyet edenin boynuna” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** تو جهد كنى ولى قضا ميكويد * بيرون زكفايت تو كار ديكر است = Sen gayret ediyorsun, fakat kazâ ve kader: ‘Bu senin başaramayacağın bir iş’ demektedir” anlamına gelen bu cümle, ufak bir değişiklikle Hâfız’ın *Divân*’ında geçen rubâilerindendir; bk. *Hafız Divanı*, s.541.

1 Ve mu‘allem askerden hudûsünü N1 : Bi-iznihî Te‘âlâ şive-i kazâ bir emrin husûlünü A2, M2

2 ‘âdiyesini N1, A2 : ‘âdiyeyi M2

3 eylediği tedkîkdir A2, M2 : eylemekle N1

4 meşrûhaya mukârin eylediler N1 : mezkûreye mukârin vükelâ ve ser-i kârânın ez-kadîm düşmen-i cân ve ‘adü-yi/‘adüvv-i ciğêr-hâr/hârı ve/— bî-emânı olup, fî-zâtihî halef-i şeytân, belki/— şeytân/— kendüden isti‘âze-künân verây-ı Kûh-i Kâf’a gürizân olan Mûsâ Paşa nâm enbân-ı mekr u hiyel ve hemyân-ı vegâ ve dagl-i dâhiye-i hamûş-i beliyeye-i âmâde-hurûş, ‘ayyâr u tarrâr, fettân u/— sehâr/—, fettân/— u/— mekkâr, küsec /—ve fitne-kârı, mesned-i Kâ’im-makâmî’ye ihtiyâr ve zimâm-ı umûr-i devleti ol hâ’in-i bed-tıyneteye sipârîşle mütevellî-i kâr u bâr/— ve/— ma’nâ rikâblarını teslim-i yed-i cezzâr eylediler *Fârisî*/Beyt: *Tü cehd küni velî kazâ mî-gûyed* * *Bîrûn zi-/— kifâyet tû/niv kâr dîğêrest* (تو جهد كنى ولى قضا) (ميكند بيرون ز كفايت تو كار ديكرست) A2, M2

5 ve leff-i bisât-ı merâhil A2, M2 : — N1

6 16 Rebî‘ulevvel 1222 = 24 Mayıs 1807 Pazar.

kendüsüne mü'ekkeden sipâriş ve gûş-i hûşuna îdâ' u güzâriş olduğu üzere Sadrıa'zam ve Sâlâr-ı ekrem Hilmî İbrâhîm Paşa hazretleri ba'zı mertebe 'illet isnâdiyle Yeniçeri [M2 19] Ağası olan Pehlevân Ağa'yı 'azl ü tenkîl ve müte'âkiben ibkâ' ve Vezâret'le tebçil eylediği, mukaddemâ pâ-zede-i hâme-i imlâ olmuş idi. Ol eyyâm-ı felâket-encâmında şu'bede-kâr-ı rûzgâr-ı zûr-i kârın Dâru's-saltanatı'l-'aliyye'de ashâb-ı i'tibâra izhâr eylediği, nîreng-i bî-reng-i turfa-âsârın¹ mulahasası budur ki, çün Âsitâne-i devlet, Bektâşîyye'den nev'an kesb-i hıffet edüp, lâkin vükelây-ı ma'hûdenin sefere gitmeyüp Âsitâne'de ikâmetleri ve ba'zı tevâbi' ve müte'allikâtları lisânlarından olarak gûyâ ki emr-i musammeme mübâderetleri câ-be-câ mesmû' ve münteşir olduğunu² ser-rişte ederek, bir taraftan Rûm ve Efrenc'in³ zîrgâh-i mekr u mel'anetden⁴ icrâ eyledikleri çirk-âbe-i⁵ ekâzîb-i mühişe ve bir cânibden devlet küskünlerinin ve Enderûn'dan kurenây-ı ma'hûde-i müteşahhısa bed-hâhları olan sâ'ir hademe-i Seray-ı mu'allânın⁶, husûsan esâme-hâr olan [N1 199b] bir alay sûka ve siyeh-kâr eşhâs-ı bed-gûy u bed-kirdârın sû-be-sû ve kû-be-kû⁷ neşr-i erâcîf-i müdhîşelerinden kahve-hâneler ve berber dükkânları gibi mecma'-ı nâs olan mahaller memlû ve bi'l-cümle mecâlis ü mehâfil bu mâddeye münhasır gûnâ-gûn güft-gûlar ile dopdolu oldu⁸;

'Acebdır hâl-i 'âlem bilmeyen söyler, bilen söyler

güftârınca kimi: "Pâdişâh-ı ekrem hazretleri bundan akdem yeniçeri hakkında⁹: 'Ben anları cins-i âhar ile terbiye vü te'dîb ederim' demiş olmalarıyla işbu sefer husûsu re'sen muvâza'a olmağla, merâm ancak Rusya askerini teslitle kavm-i mezkûru kahr u i'dâm eylemekdir". Ve kimi: "Belî belî! Orduda olanlarının hemân çend rûz zarfında kârlarını itmâm haberi geldiği ânda, bağteten

- 1 Silistire'ye turfa-âsârın N1 : Silistire'ye/Silistire —/Vilâyeti'ne vâsıl olup, sipâriş gûş-i hûşuna güzâriş/vâsıl olduğu üzere Sadrıa'zam ve Sipehsâlâr-ı ekrem Hilmî Paşa Yeniçeri [M2 19] Ağası'nı 'azl ve müte'âkiben i'âde ve ibkâ eylediği, mukaddemâ zebân-zede-i kilket-i/kilk-i imlâ olmuş idi. Ol eyyâm-ı garâbet-encâmında şu'bede-kâr-ı rûzgâr-ı/— Âsitâne-i sa'âdet-medârda, erbâb-ı i'tibâra/i'tibâr izhâr eylediği nîreng-i muhayyiru'l-ebârın A2, M2
- 2 Bektâşîyye'den olduğunu N1 : Bektâşîyye tâ'ifesinden nev'an kesb-i hıffet edüp, lâkin mârru'z-zikr iclây-ı vükelânın sefere gitmeyüp Dâru's-saltana'da ikâmetlerini A2, M2
- 3 Efrenc'in N1, A2 : Efrenc M2
- 4 mel'anetden N1, M2 : mel'anetlerinden A2
- 5 çirk-âbe-i A2, M2 : — N1
- 6 kurenây-ı mu'allânın N1 : ashâb-ı teşahhus ve tehassus olan müte'ayyînân-ı kurenây-ı ma'hûdenin zîr-i tehakküm ü tegallüblerinde/tegallüblerinden makhûr u mehân ve bâlâ-pervâzhıklarından nefret ü infî'âl'e/infî'âl ile zevâl ü izmihlâllerini cûyân olan sâ'ir hademe-i Serayı mu'allâ-erkânın A2, M2
- 7 kirdârın sû-be-sû ve kû-be-kû A2, M2 : kirdârların N1
- 8 mecâlis ü oldu N1 : ve mehâfil gûnâ-gûn güft-gû ile dopdolu olup, [mısrâ]' A2 : meclis ü mehâfilde gûnâ-gûn güft-gû ile dopdolu olup, [mısrâ]' M2
- 9 Pâdişâh-ı hakkında N1 : bundan akdem/— "Pâdişâh-ı mu'azzam hazretleri yeniçeri husûsunda A2, M2

kışlaların cümlesine Nizâm-ı Cedîd askeri ve Segbân-başı yerine ağalarını ik'âd edeceklerdir". Ve kimi dahi: "Zâhir bu kadar müddetden berü derkâr olan ihtimâm elbette başa varmak lâzımdır. Lâkin bakalım deryâ dümen alur mı?" Ve kimi dahi: "Tahkîkan haber ve ittîlâ'ım vardır ki, hâlâ Enderûn'da nefsi-i hazret-i Pâdişâh ve 'âmme-i ricâl ü küttâb ve serân-ı sipâh için birkaç¹ yüz terzîler subh u şâm Nizâm-ı Cedîd kisvetlerini sûzen-zen-i sa'y ü ikdâm olmaktadırlar. İşbu² rûz-i cum'a selâmlığa yek-sere³ kisve-i ma'hûde-i mukarrere ile hurûc olunmak musammem ve şekk ü şübheden 'ârî⁴ emr-i müsellemdir". Ve kimisi: "Leylen asker-i⁵ mu'allemi İstanbul'a nakl ve nefir-i 'âmm vechiyle hemân râst geldikleri kolluk neferâtını⁶ ve kışlalarda ve sâ'ir mahallerde bulunan yeniçeri kısmını katl edüp, Ordu-yi hümâyûn'da Sadri'zam dahi mu'allim ve sâ'ir kâr-bendân-ı umûr bi'l-cümle mahrem olmağla, anlar dahi orada bulunanları miyânelerinde karâr-dâde olunan rûz-i mu'ayyende cümlesini i'dâm ve imrâr-ı kantara-i tûğ-i hûn-âşâm edecekler"⁷ zemînlerinde tefevvüh eyledikleri ekâvîl-i müntine ve ebâtîl-i müte'affine, telvîs-i⁸ sevâmî'-i enâm ve tâ'ife-i düşmen-kâmı sersâm eder idi. Zümre-i hûşmendân ise [M2 20] bu hâletlerden serâsime ve hayrân ve verâsında top gibi patlayacak sa'ka-i nâgehânîden bîm ü hirâsla lâ-havle-gûyân kûşe-i inzivâya şitâbân olurlar idi. Ser-i kâr-ı umûr olan guffâl ve mağrûrlar aslâ bu kîl ü kâle tevcîh-i sâmi'a-i ısgâ eylemeyüp, bî-bâk ü [bî-]pervâ yine kec-külâh-ı 'izz ü nahvet pâ-der-hevâ olmakda idi. [N1 200a] Şâyed erâcîf-i mezkûrenin menşe' ve mebde'ini, cüst-cû ve ba'zı mertebe âb-ı nâb-ı tedbîr-i savâb isâlesiyle ol gûne urcûfe-i murdârı, şüst ü şûy eylemek hayyiz-i imkânda olup⁹, lâkin hükmi-kazâ gâlib ve 'ukûl ü

- 1 dimiş olmalarıyla birkaç N1 : buyurmuş olmaları/olmaları, işbu sefer mâddesi muvâza'a olup, maksad-ı aksâ kavim-i mezkûru Rusya askeriyle/askeri ile kahr u ifnâ eylemekdir" ve kimi andan başka: "Sefer takrîbiyle —/bu —/tarafda Âsitâne'yi yeniçeriden ihlâ birle, bağteten kışlalara Nizâm-ı Cedîd askerini imlâ edüp ve hâlâ Enderûn'da nefsi-i Pâdişâh ve bi'l-cümle ricâl ve ser-i kârân-ı sipâh için birkaç A2, M2
- 2 kisvetlerini İşbu N1 : kisvetlerine sûzen-ger-i hayt u ihtimâm olmalarıyla A2 : kisvetlerini sûzen-ger-i hayt-ı ihtimâm olmalarıyla M2
- 3 yek-sere N1, A2 : yek-ser M2
- 4 ve şekk ü şübheden 'ârî N1 : olduğu A2 : ve olduğu M2
- 5 asker-i N1, M2 : asâkir-i A2
- 6 râst neferâtını A2 : tesâdüf eyledikleri kolluk neferâtını N1 : râst geldikleri kolluk neferâtı M2
- 7 yeniçeri kısmını edecekler A2 : yeniçeri kısmını katl ü i'dâm edüp, Ordu-yi hümâyûn'da dahi yevm-i merkûmda küffâr ile muhâbere ederek nâgehânî tâ'ife-i mezbûreyi Sadri'zam hazretleri aralığa alup, cümlesini kahr u ifnâ edeceklerinden gerçeği yoktur N1 : miyânelerinde karâr-dâde olan rûz-i mu'ayyende cümlesini i'dâm ve imrâr-ı kantara-i hûn-âşâm edecekleri M2
- 8 telvîs-i N1 : dimâğ-ı âlây-ı A2, M2
- 9 hâletlerden olup N1 : keyfiyetlerden serâsime ve hayrân ve verâsında/verâsından zuhür edecek sa'ika-i nâgeh-resden bîm ü hirâsla lâ-havle-gûyân künc-i inzivâya şitâbân olur idi. Ashâb-ı umûr olan mağbûn ve mağrûrlar ise aslâ bu havâdise tevcîh-i sâmi'a-i ısgâ etmeyüp, bî-bâk ve bî-pervâ yine/— keç-külâh-ı 'izz/gurûr u nahvet ü/— isti'lâ olmakda idi. Bi'l-cümle/— çeşm-i basîretleri perde-pûş-i gaflet olmuşidi. Şâyed erâcîf-i mezkûrenin mebde' ü

efkârı sâlib olmağla, ber-mantûk-ı “*Ve mâ teşâ’üne illâ en-yeşâ’[all]jah**” sûret-i muktezây-ı hükm-i kader, lâ mehâlê ‘alem-i zuhûra cilve-ger olmak vâreste-i külfê-i iştibâhdır. *Lâ râdde li-kazâ’ihî ve lâ mâni’a li-hükmihi**1*.

Bu hengâmda Enderûn-i hümâyûn tarafından bir ükzûbe dahi sâmi’a-kûb-i ‘avâmm² oldu ki, Şehriyâr-ı ‘âlî-mikdâr³ hazretleri Ser-bostâniyân-ı hâssa Şâkir Bey'e, gûyâ ki Bostâniyân zümresine de⁴ ‘umûmen Nizâm-ı Cedîd kisvetini ilbâs eylemek samîmî matlûb-i Mülûkâne'leri olduğunu iş’âr ve ırzâ ve iksâ husûsundan⁵ istifsâr eyledikde, ol dahi: “Eğer emr u irâde-i hümâyûn müte’allık olursa⁶ cümlesine hâşâ şebka ilbâs ederim” cevâbıyla izhâr-ı kemâl-i inkıyâd ü imtisâl eylemiş olup⁷, bu kelâm-ı nâ-fercâm dahi üftâde-i efvâh-ı ‘avâmm⁸ olmağla, bir cânibden deverân eden havâdisi te’yîd ve dağdağâ-i derûnlarını teşdîd⁹ eyledi. Bu sebeble Bektâşiyye ve Bostâniyân, Şâkir Bey'e ‘akd-i kîne vü ‘udvân eylediler***.

Bi-hikmetihî Te’âlâ Devlet-i ‘aliyye *sânehallâhu ‘an tavârîkı'l-beliyyeti**4* münâfıkı kesir, hayr-hâhı kalîl, düşmeni içinde, yılanı koynunda bir devlettir. Hemîşe Hakk *celle ve ‘alâ* hafîz u zahîri olup, âfitâb-ı cihân-tâb-ı münîrî olan hâlâ Serîr-ârây-ı serverî vü saltanat ve Erîke-pîrây-ı mecd ü menkabet, Halîfe-i bî-hulâf, Şehinşâh-ı ‘adl-ittisâf Pâdişâhımız Sultân Mahmûdü's-sîre ve Muhammediyyü's-serîre hazretlerinin her hâlde yâr u yâver ve dest-gîri ola, âmîn bi-câh-ı Muhammedü'l-Emîn.

menşe’i, cüst-cû/cüst-cûy ve ba’zı mertebe miyâh-ı tedâbir-i hakîmâne isâlesiyle ol/o güne urcûfe-i murdârı, safha-i rûzgârdan şüst ü şû/şüy eylemek mümkün idi A2, M2

* و ما تشاؤون الا ان يشاء الله = Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-İnsân 76/30. ve et-Tekvîr 81/29. âyetlerinin ilk yarısıdır.

** لا راد لقضائه و لا مانع لحكمه = Kader geldi mi hükmüne kimse mâni olamaz” anlamına gelen Arapça özlü sözlere dendir.

1 ber-mantûk-ı “*Ve mâ teşâ’üne illâ en-yeşâ’allah/yeşâ’[all]jah*” sûret-i muktezây-ı hükm-i kader, lâ mehâlê ‘alem-i zuhûra cilve-ger olmak vâreste-i külfê-i iştibâhdır. *Lâ râdde li-kazâ’ihî ve lâ mâni’a li-hükmihi* A2, M2 : ol makûle tedâbir-i hakîmânenen gâfil ve müştâ’il olacak nâ’ireyi henüz şerâresi ser-zede-i zuhûr etmeksizin itfâ’ kaydından zâhil oldular N1

2 ‘avâmm N1 : enâm A2, M2

3 mikdâr N1 : tebâr A2, M2

4 gûyâ de N1, A2 : Bostâniyân zümresine M2

5 husûsundan N1, A2 : husûsunda M2

6 olursa N1, A2 : olur ise M2

7 olup A2, M2 : — N1

8 ‘avâmm N1 : enâm A2, M2

9 değdağâ-i teşdîd N1 : hadşe ve dağdağâlarını teşdîd A2 : hadşe ve dağdağâlarını teşyîd M2

*** “Pâdişâh-ı ekrem hazretleri eylediler” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,152-153’te kaydedilmiştir.

**4 صانها الله عن طوارق البلية = Allah, başına belâların gelmesinden onu korusun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Fesâd ve gulûyî-i yamakân-ı Kal'a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh ve i'dâm-ı Kavak Ağası Halîl Hasekî ve me'mûr-i inşây-ı tabya İngiliz Mahmûd Efendi

Mukaddemâ Halîc-i Bahr-ı siyâh'da mebnâ¹ tabyaların bünyâd ü ihkâmı husûsuna ricâl-i mutevassıttadan Selîm Sâbit Efendi me'mûr u² mu'ayyen iken, zikr olunan galeyân-ı havâdis aralığında³ Re'îs-i sâbık İngiliz⁴ Mahmûd Efendi dahi tabyalara nezâret ve kemâl-i takvîyet ve karâ'in-i hâliyyeden münfehim olduğu üzere⁵ Boğaz Nâzırı olan Kavak Ağası Hasekî Halîl Ağa ile bi'l-ittifâk kal'alarda olan yamaklara 'atâyâ ve mevâ'id-i hired-fersâ 'arz ederek kisve-i ma'hûde ilbâsıyla asker-i hâssaya ilhâk eylemek bâbında me'mûr olup, lâkin miyâne-i nâsda dâ'ir olan havâdis-i⁶ gûnâ-gûn, Âsitâne'den yoldaşları poliçesiyle mukaddemce⁷ sâmi'a-i yamakânı meşhûn edüp, bu def'a müşârun iley⁸ Mahmûd Efendi'nin me'mûriyyetini mahzâ mâtde-i mersûmeye haml ü i'tikâd birle, pîşince⁹ kal'alara itâre-i hammâm-ı peyâm eylemeleriyle, kisvet kıssasından yamakları¹⁰ haberdâr ve igrâ vü isti'vâ ederek, ol 'av'ava-zen-gûy şikâk u şekâların¹¹ gayret-i câhiliyyelerini tahrîk ü tehyîce¹² sarf-ı enfâs-i vüs' u iktidâr eylediler.

- 1 Bi-hikmetihî Te'âlâ Devlet-i 'aliyye *sânehallâhu/sâneha[ll]âhu 'an tavârıkı'l-beliyyeti/beliyyeh* münâfıkı/münâfığı kesir, hayr-hâhı kalîl, düşmeni içinde, yılanı koynunda bir devlettir. Hemîşe Hakk celle ve 'alâ hafız u zahîri/zahîr olup, âfîtab-ı cihân-tâb-ı münîrî olan hâlâ/— Serîr-ârây-ı serverî vü saltanat ve Erîke-pîrây-ı mecd ü menkabet, Halîfe-i bî-hılâf, Şehinşâh-ı 'adl-ittisâf Pâdişâhımız Sultân Mahmûd'üs-sîre ve Muhammediyyü's-serîre hazretlerinin her hâlde yâr u yâver ve dest-gîri ola, âmîn bi-câh-ı Muhammedü'l-Emîn/Seyyidü'l-mürselin. **Fesâd ve gulûyî-i/gulû-yi yamakân-ı Kal'a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh ve i'dâm-ı Kavak Ağası Halîl —/Ağa —/ve Hasekî ve me'mûr-i inşây-ı/inşâ'-ı tabya İngiliz Mahmûd Efendi** Mukaddemâ Halîc-i Bahr-ı siyâh'da mebnâ A2, M2 : Ve mukaddemce Bahr-ı siyâh Boğazı'nda mebnâ cedîd N1
- 2 husûsuna me'mûr u N1 : husûsunda ricâl-i mu'tediletü [M2 21] 'l-ahvâlden Selîm Sâbit/Sâbit (سابت) Efendi A2, M2
- 3 -ı havâdis aralığında N1 : miyânında A2, M2
- 4 İngiliz A2, M2 : mülakkab N1
- 5 karâ'in-i üzere N1 : *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* (العهد على الراوي = Günâhı rivâyet edenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir) A2, M2
- 6 'atâyâ havâdis-i N1 : kisve-i ma'hûde ilbâsıyla asker-i/asâkir-i hâssaya ilhâk eylemek zımında me'mûr olup, lâkin vech-i mezkûr üzere mânend-i mesel sâ'ir-i elsine-i sigâr u kibârda dâ'ir olan havâdis-i/havâdisât-ı A2, M2
- 7 mukaddemce N1 : — A2, M2
- 8 bu def'a müşârun iley⁸ A2 : bu def'a N1 : bu (يو) def'a müşârun iley⁸ M2
- 9 mahzâ pîşince N1 : 'alâ zu'mihim mâtde-i merkûmeye haml ü i'tikâd birle, mukaddemce A2 : 'alâ zu'mihim mâtde-i merkûmeyi 'amel ü icrâ için olduğunu i'tikâd birle, mukaddemce M2
- 10 kisvet fıkrasından yamakları N1 : kendi vicdân-ı isâbet-fikdânlarında tahkîk u tasdik eyledikleri kisvet fıkrasından A2, M2
- 11 ol 'av'ava-..... şekâların A2 : ol 'av'ava-zen-gûy şekâ vü şikâkları M2 : — N1
- 12 tehyîce N1 : tahdîşe A2, M2

Vukû'-ı fetret der-kılâ'-ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh¹

Mahmûd Efendi bî-çâresi lokma-i nâ-hoş-güvâr² gibi resîde-i Boğaz ve nezâret vesîlesiyle berü ve³ öte tabyalara nazar-endâz [N1 200b] ve *el-'uhdetü 'ale'r-râvi** cihet-i me'mûriyyetine de⁴ nihânîce sûret-perdâz olur⁵ iken, bi'l-cümle kılâ' yamakları yek-dîğere itâre-i ahbâr ve isâre-i gubâr-ı nefâr edüp, beynlerinde rişte-bend-i kavî ü karâr oldukları üzere şehri rebî'ulevvelin on yedinci yevm-i isneyn⁶ her taraftan mânend-i seyl-i belâ tevârüd ve misâl-i gumûm-i zemâne-i mihnet-fezâ⁶ tehaşşüd edüp, ağaları olan Hasekî Halîl işitdikde⁷, derhâl mecma'larına isti'câl ve sebep-i cem'iyetlerinden su'âl eyledikde⁸: “Mahmûd Efendi ile Âsitâne'den bizler⁹ için Nizâm-ı Cedîd esvâbı vârid ve sen dahi ilbâsı husûsuna müte'ahhid olduğun tahkîk-kerdemiz olmağla, bir vechile¹⁰ kabûlümüz gayri mutasavver ve hılâf-ı Ocak¹¹ ziyü hey'etine¹² girmek kâmet-i imkândan bâlâ-terdir” deyü feryâd ve ikâd-ı kânûn-i fitne vü fesâd edeceklerini¹³ imâ vü irâd eylediklerinde, Ağa-yı mûmâ ileyh her ne kadar¹⁴ bast-ı eymân-ı şedîde ve serd-i delâ'il-i ekîde ederek inkâr ve te'mîn ü teskînlerine¹⁵ sarf-ı sühan-ı sa'y ü iktidâr eylediye de, dil-i sengîn ve¹⁶ derûn-i pür-kînlerine bir dürlü kârger olmadığından kat'-ı nazar, bî-çâreyi¹⁷ küşte-i tîğ-i heder eylediler¹⁸.

Bu hâdise-i fâci'a Mahmûd Efendi'nin hârik-ı perde-i¹⁹ sâmi'ası oldukça, ser-pençe-i gussa-i cân-feşâr, gülû-gîr-i ârâm u karârı²⁰ olup, hemân Boğaz'ı

-
- 1 Vukû'-ı siyâh [Bu kısım muhtemelen burada yer alması düşünülerek kırmızı mürekkeple başlık şeklinde N1 200b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2
 - 2 nâ-hoş-güvâr N1 : beşi'a A2, M2
 - 3 ve M2 : — N1, A2
 - * العهدة على الراوي = Günâhı rivâyet edenin boynuna” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
 - 4 cihet-i me'mûriyyetine de A2 : mâdde-i me'mûresinde N1 : cihet-i me'mûriyyetden M2 olur A1 : — N1, M2
 - 5 17 Rebî'ulevvel 1222 = 25 Mayıs 1807 Pazartesi.
 - 6 mânend-i mihnet-fezâ N1 : seyl-i belâ gibi tevârüd ve gumûm-i zemâne-misâl A2, M2
 - 7 Hasekî işitdikde N1 : Halîl Hasekî istimâ' eyledikde A2, M2
 - 8 eyledikde A2, M2 : eylemekle N1
 - 9 Efendi ile Âsitâne'den bizler N1 : Efendi'yle Âsitâne'den bizler A2 : Efendi ile Âsitâne'den bizim M2
 - 10 bir vechile A2, M2 : — N1
 - 11 Ocak N1, M2 : Ocağ A2
 - 12 hey'etine N1, M2 : hey'ete A2
 - 13 kânûn-i edeceklerini A2 : kânûn-i fitne vü fesâda ser-dâde olacağı N1 : fitne vü fesâd edeceklerini M2
 - 14 mûmâ ileyh her ne kadar A2, M2 : merkûm her ne denli N1
 - 15 te'mîn ü teskînlerine N1 : tatmîn ü istimâlet ve teşât-i/teşettüt-i şeml-i şekâvetlerine A2, M2
 - 16 dil-i sengîn ve N1, A2 : ol sengîn M2
 - 17 bî-çâreyi A2, M2 : derd-mendi N1
 - 18 eylediler A2, M2 : + [N1 200b'nin sağ kenarında bu kısımlarla ilgili olarak kırmızı mürekkeple ve başlık şeklinde şöyle bir kayıt vardır “Katli yamakan-ı Kılâ' Hasekî Halîl Ağârâ ve Re'is-i esbak Mahmûd Efendi-râ” kaydı yer almaktadır] N1.
 - 19 hârik-ı perde-i N1 : perde-i der-i A2, M2
 - 20 -i cân-feşâr karârı N1 : vü haşyet, gülû-gîr-i ârâm u ikâmeti A2, M2

[M2 22] ele vermeksizin ol dar¹ boğazdan gasyân-ı mi'de gibi infilâta 'azîmet ve kasılmaksızın füşhat-serây-ı Âsîâne'ye 'avdeti 'umde-i maslahat 'addiyle, [mîsrâ]²: "Yapmayınca ma'bûd, nişlesün³ Mahmûd" deyerek olduğu mekândan zevrak-süvâr-ı firâr ve Âsîâne'ye doğru micdâfe-zen-i sa'y ü ilgâr⁴ oldu. Lâkin 'akab-gîrlerin emvâc-ı Bahr-ı siyâh-âsâ⁵ telâtuamları ve mecrây-ı luhûk u idrâkde teşeddüd ü tezâhümleri sebebiyle Mahmûd Efendi kaygısını karaya çalmak icâb ü iktizâ⁶ eylemekle, Büyük-dere Ocağı'na ilticâ kasdıyla pâ-nihâde-i rûy-i zemîn olduğu ân, ol cellâd-nihâdân ve gaddârân hemân yetişüp, hemân seyf ü gaddâre ile ol bî-çâreyi⁷ sad pâre eylediler*. Vefâtına Sürûrî-i şâ'irin târîhidir:

Nüzhet-seray-ı me'vâ olsun makâm-ı Mahmûd

(نزهتسرای مأوی اولسون مقام محمود)

'İzzet'in dahi söylediği târîhidir:

Kıldı Mahmûd Efendi huldü makâm⁸

(قیلیدی محمود افندی خلدی مقام)

Hele Selîm Sâbit Efendi isim ve mahlasının sırrına mazhariyyetle⁹ selâmet yakasını hâ'iz [N1 201a] ve ramak-ı hayâtının¹⁰ sebât ü bekâsına fâ'iz oldu. Bu haber-i vahşet-perver ol¹¹ gün vakt-i mağribde erkân-ı devlet nâmına olan bir alay bî-gâne-i basîret ü intibâhın gûş ü hûşlarını sadme-gâh eyledikde, der-'akab¹² 'akd-i encümen-i hâss ve resm-i meşveretleri¹³ üzere tarh-ı meclis-i ihtisâs edüp, taraf-ı Saltanat'dan zikr olunan yamakların¹⁴ tedâbîr-i hakîmâne ile tefrîk-ı ictimâ' ve galeyânlarının indifâ'ı tarîkına sa'y ü ihtimâm olunmak

1 ol dar N1 : — A2, M2

2 infilâta [mîsrâ]' A2 : infilâta 'azîmet ve kasılmaksızın füşhat-âbâd-ı İstanbul hevâsıyla Boğaz-kesen Kal'ası suyuna N1 : inkılâbâta 'azîmet ve beklemeksizin (بعلمقسزین) füşhat-seray-ı (فستحسرای) Âsîâne'ye 'azîmeti, 'umde-i maslahat 'addiyle, [mîsrâ]' M2

3 nişlesün N1 : ne yapsun A2, M2

4 olduğu ilgâr A2, M2 : micdâfe-zen-i firâr u müsâra'at N1

5 Bahr-ı siyâh-âsâ N1 : bahr gibi A2, M2

6 idrâkde iktizâ A2 : idrâke tezâhümleri, Mahmûd Efendi'nin kaygısını karaya çalmak mihnetini ilcâ N1 : ekdârda teşeddüd ü tezâhümleri sebebiyle Mahmûd Efendi kaygısını karaya çatmak mihnetini icâb ü iktizâ M2

7 ân bî-çâreyi A2 : ân, ol cellâd-nihâdân yetişüp, hemân seyf ü gaddâre ile ol bî-çâreyi dahi N1 : anda, ol cellâd-nihâdân ve gaddârân hemân yetişüp, seyfi dâğdâr ile bî-çâreyi M2

* "Vukû'-ı fetret eylediler" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,155'te kaydedilmiştir.

8 Vefâtına makâm N1, M2 : — A2

9 Efendi mazhariyyetle N1 : Efendi'ye dest-dirâz-ı ta'arruz olmayup, ol cihetle A2, M2

10 hayâtının N1, A2 : hayâtın M2

11 vahşet-perver ol N1 : cân-gâh ol A2 : cân-gâh o M2

12 devlet der-'akab A2 : devlet nâmına olan bir alay bî-gâne-i basîret ve tenbîhâtın gûş ü hûşlarını sadme-gâh eyledikde, der-'akab M2 : devletin mesmû'u oldukda derhâl N1

13 meşveretleri A2, M2 : me'nûsları N1

husûsu emr u irâde ve vükelây-ı devlete telkîn ü¹ ifâde olunmuşiken, mâdde-i mezbûreyi emr-i vâhî ‘addiyle mübâlât eylemeyüp, Şeyhulislâm ve sâ’ir ricâl taraflarından ketm ü ihfâ kaydında olmaları cümle-i garâ’ibâtandır.

Telâşî-i ricâl-i devlet ez-istimâ’-i fetret²

Hattâ sülesâ, ya’nî salı³ günü⁴ Kâ’im-makâm Paşa ve İbrâhîm Nesîm Efendi ve Segbân-başı ve bir iki havâss, müşâvere-i zâhire zımnında Çardak nâm kolluğa nüzûl ve Segbân-başı’yı ve hâzır bi’l-meclis olan ba’zı sanâdîd-i Bektâşî’yi⁴, hâdise-i merkûmenin asıl ve sûretinden mes’ûl eylediklerinde, Segbân-başı tevriye ve îhâmluca cevâba tesaddî edüp⁵: “Yamakların hevâları ‘isyân ve sevdâları âşûb u tuğyândır. Mesmû‘umuza göre tecemmu‘ edüp, berü⁶ cânibe doğru hatve-cünbân-ı teveccüh ü kudûm ve şerâre-feşân-ı⁷ şerr u hücum olmak fikr-i fâsîdinde olmalarıyla, def⁸ u teskînleri tedbîri menût-ı re’y-i devletdir” dedikde, İbrâhîm Nesîm Efendi hemân pür-çîn-i cebîn hışm u kîn olup, mütehevvirâne ve mütecellidâne⁸: “Ol makûle hazele vü sefelenin cem‘iyyetleri karga derneğidir, mühimseyecek⁹ mâdde değıldir. Sûret-nümâyı itâ‘at¹⁰ olmadıkları hinde, kahran tarîk-ı indifâ‘ına mübâderet olunur” deyüp¹¹, aslâ ol asilacakları, çengâl-i müjgân-ı çeşm-i¹² i‘tibâra âvîzân ve nazar-ı i‘tidâd ü istiş‘âra¹³ şâyân eylemeyerek, def⁸-i meclise ibtidâr eyledi. Vâkı‘â bidâyet-i hâlde ol cem‘iyyet gerçi karga derneği olup, lâkin sonra gurâbül’-beyn gibi meş‘ûm ve her biri göz oyan kuzgûn gibi muzırr u mezmûm zuhûr etdiği, ‘an-

-
- 14 Saltanat’dan yamakların N1 : Saltana’dan eşkiyây-ı merkûmenin A2 : Saltanat’dan eşkiyây-ı merkûmenin M2
- 1 galeyânlarının ü N1 : teskîn ü indifâ‘larına sa’y ü ikdâm olunmak üzere emr u irâde ve vükelây-ı devlete A2 : teskîn ü indifâ‘larına sa’y ü gayret ve ikdâm olunmak üzere emr u irâde vükelây-ı devlete M2
- 2 eylemeyüp **fetret** [Buradaki kısımlardan “**Telâşî-i fetret**”, başlık olarak düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 201b’nin sol kenarına yazılmıştır] N1 : eylemediler A2, M2
- 3 sülesâ, ya’nî salı A2, M2 : sülesâ’ N1
- 4 18 Rebî‘ulevvel 1222 = 26 Mayıs 1807 Salı.
- 4 İbrâhîm Bektâşî’yi N1 : Segbân-başı ve İbrâhîm —/Besîm Efendi ve sâ’irleri li-ecli’li-müşâvere Çardak ta’bîr olunan/olunur kolluğa nüzûl ve Segbân-başı ve hâzır bi’l-meclis ba’zı ağavât-ı Bektâşî’yi/Bektâşîyye’ye A2, M2
- 5 mes’ûl edüp N1 : mes’ûl/su’âl eylediklerinde, Segbân-başı A2, M2
- 6 berü N1, A2 : bir M2
- 7 teveccüh -feşân-ı N1 : kudûm ve şerâre-feşân-ı A2 : kudûm ve şerâre-efşân-ı M2
- 8 def⁸ u mütecellidâne N1 : tedbîr-i def⁸ u sükûnetleri gümâşte-i re’y-i/ârây-ı devletdir” deyü tevriye ve îhâmluca cevâb eyledikde, İbrâhîm Besîm Efendi hemân tecellüd ü tehevvir ile A2, M2
- 9 mühimseyecek M2 : mühimm edecek N1, A2
- 10 itâ‘at N1, M2 : tâ‘at A2
- 11 deyüp N1 : deyü A2, M2
- 12 çeşm-i N1 : — A2, M2
- 13 istiş‘âra N1 : iltifâta A2, M2

karîb ma'lûm olur. İbrâhîm Efendi cenâbları¹ henûz siyeh-mest-i [M2 23] bâde-i ikbâl ü huzûr ve neş'e-dâr-ı silâfe-i² gaflet ü gurûr olmağla, madde-i mersûmeyi istisgâr ve sinîn-i medîdeden berü esbâb-ı gayr-ı 'adîde ile perveri ş bulmuş³ ve dem-be-dem ejdehâ gibi müntefih olmuş ve hâliyâ mânend-i karn-i şeytân⁴ nümûnesi [N1 201b] nümâyân olan fitne-i 'azîmi istihkâr edüp⁵, "Ferubbe cezvet-i nârin ahrakat beleden*" te'sîrine hergiz⁶ tevcih-i zamîr ve "Yılanı küçük iken öldürmek" meselinin muktezâsına i'mâl-i fikr u tedbîr eylemediler**. Ez-cümle "Bâ-dostân telattuf, bâ-düşmenân mudârâ****" vefkınca ba'zı mertebe in'âm ve bahşîş ve esâme ve terakkî makûlesi taltîf ü nüvâziş ve sâ'ir gûne üslûb-i hakîm üzere zunûn u şübehâtlarını izâle vü ilgâ edecek müdâhene ve müdârâ gibi tedâbîr-i dil-pezîr, çâre-cûyî-i müdâfa'aya sa'y ü gûşîş edüp, husûsan Levend Çiftliği'nde ve Üsküdar'da bir orduluk asker-i mu'allem hâzır ve ser-i kârları emr u fermâna nâzır olmalarıyla, hurûc 'ale's-sultân gulgulesiyle kendüleri müttehem ve bu hareketden fâriğ olmazlar ise, bagy u tuğyân fetvâsıyla izâleleri emr-i mütehattem olduğuna mebnî, haklarında bâz gûne mu'âmele tehaddüsünü iş'âr ve nezâketle asker-i mezbûrun teheyvü' ve isti'dâdlarını ihbâr ederek, ol nâ'ire-i sâ'ireyi (ثائره بى) ihmâd ü teskîne bir takrîble reşha-pâş-i verziş olmakdan tekâsül ve rehâvetle, habbenin kubbe olmasına 'illet oldular. İzâ erâdallâhu infâze kazâ'ihî ezhebe 'an-zevîl-'ukûli 'ukûlihîm*⁷. Ve'l-hâsıl⁷

1 eyledi cenâbları N1 : ve A2, M2

2 silâfe-i N1 : rahik-ı A2, M2

3 mersûmeyi bulmuş N1 : mezbûreyi istisgâr ve sinîn-i medîde ve esbâb-ı gayr-ı 'adîde birle perverîde A2, M2

4 müntefih şeytân N1 : remîde vü bâlfide olup, el-hâletü hâzih mânend-i karnu-ş-şeytân A2, M2

5 olan edüp N1 : fitne-i 'azîm ve fesâd-ı cesîmi istihkâr ile 'Arabî/— A2, M2

* فرب جذوة نار احرقت بلدا = Nice ateş koru bir ülkeyi yakmıştır" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

6 hergiz N1 : kat'â A2, M2

** "Telâşî-i ricâl-i devlet eylemediler" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,157'de kaydedilmiştir.

*** مدارا دشمنان تلاف با دوستان تلطف = Dostlarla latifeleşme, düşmanlarla geçinme" anlamına gelen bu cümle, "telattuf" kelimesi yerine "mürüvvet" kelimesi değişikliğiyle Hâfız'ın *Divân*'ındaki gazellerinde geçen bir mîsrâdır; bk. *Hafız Divanı*, s.5.

*4 اذا اراد الله انفاذ قضائه اذهب عن نوى العقول عقولهم = Allah kazâsını gerçekleştirmek istediği zaman akıl sahiplerinin akıllarını başlarından alır" anlamına gelen Arapça bu cümle, ihmâl edilebilir değişikliklerle ed-Deylemî tarafından Hz. Enes ve Hz. Ali'nin rivâyet ettikleri bir hadîs olarak gösterilmektedir; bk. el-'Aclûni, *Keşfu'l-hafâ*, nr.195, I,79-80.

7 eylemediler. Ez-cümle Ve'l-hâsıl A2 : eylememişler. Ez-cümle "Bâ-dostân telattuf, bâ-düşmenân mudârâ" vefkınca (وقفنجه) ba'zı mertebe in'âm ve bahşîş ve esâme ve terakkî makûlesi taltîf ü nüvâziş ve sâ'ir gûne üslûb-i hakîm üzere zunûn u şübehâtlarını izâle vü ilgâ edecek müdâhene ve müdârâ gibi tedâbîr-i dil-pezîr, çâre-cûyî-i müdâfa'aya sa'y ü gûşîş edüp, husûsan Levend Çiftliği'nde ve Üsküdar'da bir orduluk asâkir hâzır ve mu'allimleri ve ser-i kârları emr u fermâna nâzır olmalarıyla, hurûc 'ale's-sultân gulgulesiyle kendüleri müttehem ve bu hareketten fâriğ olmazlar ise, bagy u tuğyân fetvâsıyla izâleleri emr-i

bunların bu maddesi istisgârları, onların ‘utüvv ü istikbârlarına¹ bâdî ve sükûnları, hareketlerine mü’eddî oldu. [Mısrâ]²:

Mestlik pâyâna erse, erişür elbette hâb*

Ol hılâlde bu uhdüseyi enefe ve nahvetlerinden nâşî, ‘ulemâ ve sâ’ir ricâl-i Ocak ve iclâ tarafına kat’â îmâ vü inhâya mütenezzil olmayup, de’b-i dîrînleri üzere beyenlerinde muhâvere-i kîl ü kâl-i bî-tâ’il ile iktifâ eylediler.

İrsâl-i Kazgâncı Mustafa, re’îs-i fitne ber-def‘-i fitne³

Fil’asl tâ’ife-i Lâz-ı nâ-sâzdan olup, yirmi beş bölüğün mütevellîsi olan Kazgâncı Hacı Mustafa nâm kimse⁴, zâtında mâldâr ve sâhib-i servet ü yesâr olmağla, her bâr kendü sermâyesiyle Gümüş-hâne⁵ ve Trabzon taraflarından bakır ve sâ’ir eşyâ⁶ celb ü îrâd birle, kisb ü kâra cidd ü⁷ icthâd edüp ve nefsinde işinin eri ve ol makûle mu’âmelâtın dilâveri, [M2 24] kesûb⁸ ve mutasarrıf ve muhtâl ve mütekellef bir şahıs olmağın, hemân Dârû’s-saltana’da bakırcılık hırfetini⁹ kendüsüne inhisâr ve bi’l-cümle kazgâncılık kazancı, keff-i kifâyetine tahsîs birle ol ticâretde kâmkâr¹⁰ idi. Ancak Nizâm-ı Cedîd mülâbesesiyle vükelây-ı devlet müdâhale-i bidâ’a-i san’at ü ticâret eylediklerinden¹¹, mezbûr dahi kendü hisâb-ı sayrafi-i me’ûlünden beher nevbet dūçâr-ı noksân ve gâhca rahnedâr-ı¹² zarar u ziyân olduğundan başka, Ocağ-ı¹³ Bektâşîyye’ye fart-ı ta’assubu ve gayret-i câhiliyyelerinde kemâl-i şiddet ü tesallübü olmağla, iki

mütehattem olduğuna mebnî, haklarında ba’zı gûne mu’âmele tehadüsünü iş’âr ve nezâketle asâkir-i mezbûrenin teheyvü’ ve isti’dâdlarını ihbâr ederek, ol nâ’ire-i sâ’ireyi (ثائرة) ihmâd ü teskîne bir takrîble reşha-pâş-i verziş olmakdan tekâsül ve rehâvetle, habbenin kubbe olmasına ‘illet oldular. *Îzâ erâd[all]âhu infâze kazâ’ihî ezhebe ‘an-zevîl-‘ukûli ‘ukûlihîm.* Ve’l-hâsıl M2 : eylediler N1

1 istikbârlarına N1, A2 : istikbârına M2

2 [Mısrâ]‘ A2 : — N1, M2

* Metnimizdeki bu mısırâ, Bâkî’nin gazellerinde geçen bir mısırâdır; bk. *Bakî, Dîvânı*, s.137.

3 Ol hılâlde **fitne** A2 : Ol hılâlde bu uhdüseyi enefe ve nahvetlerinden nâşî, ‘ulemâ ve sâ’ir ricâl-i Ocak ve iclâ tarafına inhâya ve ‘atf u îmâya mütenezzil olmayup, de’b-i dîrînleri üzere beyenlerinde muhâvere-i kîl ü kâl-i bî-tâ’il ile iktifâ eylediler. **İrsâl-i Kazgâncı Mustafa, re’îs-i fitne ber-def‘-i fitne** M2 : **Tedbîr-i garîb** N1

4 kimse N1 : şahıs A2, M2

5 sermâyesiyle Gümüş-hâne N1 : mâlıyla Gümüş-hâne’den A2, M2

6 eşyâ’ N1 : eşyâ A2, M2

7 kâra cidd ü N1 : kâra A2 : kâr M2

8 ol makûle kesûb A2, M2 : mu’âmelât-ı dünyeviyyenin dilâveri, kâsib N1

9 Dârû’s-saltana’da bakırcılık hırfetini M2 : İstanbul’da bakırcılık hırfeti N1 : Dârû’s-saltana’da bakırcılık hırfeti A2

10 kazgâncılık kâmkâr A2, M2 : kazancılık kazancı keff-i kifâyetinde derkâr N1

11 bidâ’a-i san’at ü ticâret eylediklerinden —/nâşî A2, M2 : bidâ’at ü sînâ’at eylediklerinden nâşî N1

12 beher nevbet rahnedâr-ı N1 : câ-be-câ dūçâr-ı husrân ve giriftâr-ı A2, M2

13 Ocağ-ı M2 : Ocak-ı N1, A2

cihetden¹ a'yân-ı devlete samîmî kîndâr ve dendân-efşür-i ıstıbâr olarak mutarassıd-ı² kemîn-gâh-ı fırsat ve dîde-dûz-i hulûl-i vakt-i nühzet olup, Ocaklu beyninde Hacı Bektâş-ı Sâni ve ol dûdmânın a'zam-ı erkânı 'add olunmağla, bu mâddenin mebâdî ve gâyatında 'ilel-i muharrike³ olanların eşbehi ve ol şu'bede-bâzların dînbâle-cünbân-ı rûbehi idi. Dest-yârî-i kazâ⁴ vü kader ve hendese-kârî-i sipîhr-i sanâyi⁵-perver ile mü'esses olan ol bünyân-ı fitneye, mezbûr pâyendân⁶ ve 'amîdü'l-erkân oldu.

Sûreti budur ki, ol rûz-i fitne-endûzda ba'zı ser-i kârânın def'-i tabî'î mesâbesinde olan re'y-i şenî'î üzere: "Çünkü ehl-i şikâk olan⁷ yamakların ekseri Lâz tâ'ifesi olup, mezbûr Kazancı Lâziyyü'l-asl⁸ olmağla, beynlerinde cihet-i câmi'a mülâbesesinden başka, [N1 202a] Oçaklu⁹ miyânında te'ayyün ve teneffüs sâhibi mer'iyü'l-hâtır ve¹⁰ içlerinde menfa'at-dîde, müte'allikâtı vâfir gûyende¹¹ ve hemîşe iktizâ eden umûrlarına pûyende, kâr-güzâr, söz bilür, her işin 'uhdesinden gelür bir merd-i dirâyet-disâr¹² olmağın, bunların temrîn ve telyîn ve ne tarîk ile¹³ olursa iskât ü teskînleri husûsunu ol gürg-i bârân-dîdenin¹⁴ bâr-i günâh gibi dûş-i himmetine tahmîl birle, merkümlara ba's ü tersîl olunursa, vech-i sühûletle indifâ'ları aaleb-i melhûzdur" dedikde, savâb-dîd-i huzzâr üzere ol çigûnegî-i netîce-i hâle çâr-çeşm-i terassud u intizâr olan mezbûr Kazancı'yı¹⁵ ihzâr ve mevâ'id-i bî-gerân ve temellükât ve teşeddükât-ı firâvânla¹⁶ yamaklara karşı 'azîmet ve perîşânî-i 'ikd-i ictimâ'larına sa'y ü gayretinin¹⁷ lüzûmunu teklîf ü tezkâr eylediler. Mezbûr dahi zâtında sühan-ver ve mizâc-şinâs ve lisân-perver, pür-gû ve rûbeh-hû, fettân ü mekkâr, [mısra]':

- 1 câhiliyyelerinde cihetden N1 : câhiliyyede kemâl-i tesallübü olmağla A2, M2
- 2 efşür-i mutarassıd-ı A2 : efşür-i tehammül ü ıstıbâr olarak mutarassıd-ı N1 : kaşır-ı ıstıbâr olarak mutarassıd-ı (مترصد) M2
- 3 nühzet muharrike N1 : nühzet/nühzet olup ve bu mâddenin mebâdî ve mekâsıdında 'ilel-i müteharrike A2, M2
- 4 kazâ' N1 : kazâ A2, M2
- 5 sanâyi' N1 : sun' A2 : menba' M2
- 6 ol pâyendân N1 : ol bünyân-ı fitnede merküm pâyendân A2 : bünyân-ı fitnede, merküm pâ-bendân M2
- 7 olan olan N1 : derkâr olan re'y-i murdârî üzere, çünkü A2, M2
- 8 Kazgâncı dahi Lâziyyü'l-asl A2 : Kazancı Lâziyyü'l-asl M2 : Kazgâncı dahi mecânisleri N1
- 9 mülâbesesinden başka Oçaklu A2 : iltiyâmından başka Ocaklu N1 : hemşehriyyete mülâbesesinden başka ocaklar M2
- 10 ve N1, A2 : — M2
- 11 müte'allikâtı vâfir gûyende N1, M2 : gûyende A2
- 12 söz bilür disâr N1 : bir merd-i dirâyet-şi'âr A2, M2
- 13 tarîk ile N1 : tarikle A2, M2
- 14 ol dîdenin N1 : mezbûrun A2, M2
- 15 tersîl Kazancı'yı N1 : tesbîl olundukda, sühûletle indifâ' ve perîşânî-i ictimâ'ları aaleb-i melhûzdur" dedikde/dendikde, —/re'y-i savâb-dîd-i huzzâr üzere çigûnegî-i netîce-i ahvâle çâr-çeşm-i intizâr olan merküm Hacı Mustafa'yı A2, M2
- 16 firâvânla N1, A2 : firâvân ile M2
- 17 perîşânî-i gayretinin N1 : bu mâddenin indifâ'ına sa'y ü gayretin A2, M2

*Dil-i piyâle-keş ve çeşm-i pârsâ dârîm**

nümâyîşiyle sûrat uğrusu huddâ‘ u ‘ayyâr ve böyle günlerin âfitâb-âsâ bî-karârı, [mısrâ]‘¹:

Sen kaçan çârpâre çaldın, ben sana raks etmedim?

hengâmelerinin bâzende-i sâz-kârı olmağla, niçe derelerden su getirerek ve dârû-yi hûşber-i hâssasında² efsûnlu müzevvir efsâneler ile ol medhûşların mâye-i hûşlarını yitürerek³, her birini ser-geşte-i mekr u firîb ve bu maslahatın ser-rişte-i temşiyeti, kendü⁴ kabza-i iktidârında gibi ma’nâlar serd ederek derûnlarını tatmîn ü tatyîb eyledikten sonra, hemân oradan teşmîr-i sâk-ı⁵ ‘azm ü şitâb ve Boğaz'a doğru hayye gibi cery ü insiyâb eyledi. Bilâ-şübhe pâpûc hırsızını câmi‘e mütevellî eylediler⁶. Kal‘alardan Âsitâne‘ye doğru sebük-hîz-i⁷ teveccüh ü ikbâl ve “*Ellezîne tagav fi'l-bilâdi***” müfâdına hem-hâl olan haşerât-ı şerr-âyâta, Yeni-köy semtlerinde idbâr gibi mülâkât ve dü-tarafdan merâsim-i merhabâ ve hâl ü hâtur-istîfânâsı, resîde-i hadd-i⁸ gayât olduktan sonra, mukaddemce Bâb-ı ‘âli‘de, beyt⁹:

Bâzî-i fitnede er başı idi

Buk‘a-i şerde kemer-başı idi¹⁰

me‘âli hasbihâli¹¹ ve çehre-i bî-behre-i hısâl ü fi‘âli, mehâsin-i sıdk u emânetden hâlî ve Şeyh-ı Necdî'nin^{***} nâ‘ib-i menâbı ve sûku'l-Yehûd-i mekr u mel‘anetin mâlik-i nisâbı, Sâmirî-seciyyet, Kıbtî-tabî‘at Kûse¹² Mûsâ Paşa'nın ve sâ‘ir

* دل پیاله کش و چشم پارسا داریم = İçki içen bir gönüle ve dindar bir göze sahibiz” anlamına gelen Farsça mısırâdır.

1 dahi zâtında [mısrâ]‘ A2, M2 : ise iş‘âr olduğu üzere böyle günlerin âfitâb gibi bî-karârı ve N1

2 ben sana hâssasında N1 : hengâmelerinin bâzende ve sâz-kârı bir şahs-ı tarrâr olmağla, [M2 25] hezâr vâdiden su getirerek/getürmek ve mânend-i dârû-yi hûşber A2, M2

3 medhûşların yitürerek A2 : medhûşların dest-mâye-i hûşlarını yitürerek N1 : bî-hûşların mâye-i hûşlarını bitürerek M2

4 kendü N1 : — A2, M2

5 serd ederek sâk-ı N1 : serdiyle kulûblarını tatmîn/tathîr u tatyîb edüp, hemân oradan teşmîr-i kadem —/edüp A2, M2

6 hayye gibi eylediler N1 : lokma-i harâm gibi ceryân ü insiyâb/iltiyâb eyledi A2, M2

7 sebük-hîz-i N1 : — A2, M2

** اللذين طغوا في البلاد = Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, el-Fecr 89/11. âyetidir.

8 idbâr gibi hadd-i N1 : bâd-ı idbâr gibi mülâkât ve tarafeynden merâsim-i merhabâ ve hâtur-istîfânâsı, resîde-i A2 : bâdâvbâr gibi mülâkât ve tarafeynden merâsim-i merhabâ ve hâtur-istîfânâsı, resîde-i M2

9 beyt M2 : — N1 : [mısrâ]‘ A2

10 er başı idi N1, M2 : ilâ âhrihî A2

11 me‘âli hasbihâli N1 : mefhûmu hasbihâli A2 : mefhûmu hasbihâl M2

*** Metnimizde Şeyh-i Necdî diye kendisine atf yapılan kişinin, Vehhâbî Mezhebi'ni kuran Muhammed b ‘Abdülvehhâb olduğunun belirtildiği yer için bk. meselâ Ahmed Cevdet Paşa, *Târih-i Cevdet*, VII,182.

12 Sâmirî Kûse N1 : olan Kûsec A2, M2

ba'zı huzzârın [N1 202b] evzâ' u etvârlarından ve refât u güftârlarından ol hurde-bîn ve rumûz-âşinâ, tırâş-i mecârî-i mezâyâ ve mebhâs-i hâllerinden istinbât-ı mefhûm u¹ ma'nâ eylemiş olmağla, “*Yukaddimü riclen ve yu'ahhuru² uhrâ*” hatevâtıyla reh-neverd olan cem'iyet-i eşirrâya takviyet-i³ kalb ve ma'nevî da'vetcilik eylemekle, tebâtî ve terâhî şîvelerini selb ederek, tecdîd-i şevk ve te'kîd-i sevk eyledi.*

Bu dahi⁴ sâmi'a-res olan havâdisdendir ki, Paşa-yı müşârun ileyhın nihânî istimâleti ve sâ'ir ba'zı eşhâsın igrâ vü işâreti, zümre-i eşirrâya tâziyâne-i şevk u cesâret ve câzibe-i hâhiş-i⁵ ikdâm ü emniyyet olmuş, hattâ Şeh-zâde-i bâ-safâ⁶ Sultân Mustafa hazretlerinin vâlide-i mâcideleri⁷ Kahveci-başısı 'Abdurrahmân Ağa, mukaddemce Kâ'im-makâm Paşa'ya mahfice gelüp, hâmil olduğu makâleyi edâ ve semîr-i zamîrine lâzime-i te'kîd ü takviyeti îfâ eyledikten sonra⁸, tebdîlen kal'alara 'azîmet ve çend sâ'at murûrunda 'avdet eylediğini Rumeli yakasında kendü yalısında sâkin sikât-i ruvâtdan bir merd-i râst-zebân beyân eyledi⁹. Ve Hammâl-oğlu Mustafa Efendi nâm herze-vekîl dahi ba'zı ecille-i 'ulemâ', 'alâ rivâyetin Şeyhulislâm Hâcesi Münîb Efendi tarafından mersûl¹⁰ sûretiyle yamaklara ihtilât edüp: “Bu husûsda fırsat u nusrat bizimdir, aslâ endîşe vü ictinâb iktizâ eylemez” deyerek teşvîk¹¹ u isti'vâ ile Top-hâne'ye kadar berâberce geldiği¹² menkûl ve ba'de'l-cülûs mezbûra senevî üç kîse akça¹³ Darb-hâne'den me'âş ta'yîn olunması müdde'ây-ı mezkûra sened-i ma'küldür.

Ferdâsı yevm-i erbi'â'¹⁴⁰, ol şîrzime-i şerr-intimâ pîş ü pesden ve çep ü râstdan fâyiha-i kuvvet ve lâyiha-i cihet-i vahdet bularak tahsîl-i cür'et eyleme-

1 ve refât u N1 : tırâş-i mezâyâ ve lisân-ı hâllerinden istinbât-ı A2, M2

2 yu'ahhuru N1, A2 : yuvahhuru M2

* *يُقَدِّمُ رِجْلًا وَيُؤَخِّرُ الْآخَرَ* = Bir adım ileri bir adım geri (= ikircikli davranıyor)” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, II,428.

3 reh-neverd takviyet-i N1 : tevârid eden cem'iyet-i eşirrâya/eşirrâ kuvvet-i A2, M2

4 dahi N1 : def'a A2, M2

5 istimâleti hâhiş-i A2 : istimâleti ve sâ'ir ba'zı eşhâsın sû-be-sû igrâ' ü işâreti, zümre-i eşirrâ tâziyâne-i cesâret ve câzibe-i N1 : istimâletini ve sâ'ir ba'zı eşhâsın 'azv ü işâreti, zümre-i eşirrâya tâziyâne-i şevk u cesâret ve câzibe-i hâhiş-i M2

6 Şeh-zâde-i bâ-safâ N1 : — A2, M2

7 vâlide-i mâcideleri A2, M2 : vâlideleri N1

8 mukaddemce sonra N1 : — A2, M2

9 yakasında eyledi N1 : tarafında kendü sâhil-hânesinde sâkin sikâtdan bir merd-i râst-zebân/güftâr nakl ü beyân eyledi/— A2, M2

10 herze-vekîl mersûl N1 : kimesne dahi gûyâ ba'zı ecille-i 'ulemâ tarafından ve/— 'alâ rivâyetin Münîb Efendi firistâde-i mahsûs/mahsûsu A2, M2

11 husûsda teşvîk N1 : bâbda nusrat bizimdir, endîşe ve ictinâb husûn-i derûnunuza/دورنگه reh-yâb olmak devr-i tarîk-ı savâbdır” deyerek igvâ A2, M2

12 berâberce geldiği N1 : berâber geldiği A2 : berâber geldiği dahi M2

13 üç kîse akça M2 : üç kîse akca N1 : üç kîse akca A2

14 müdde'ây-ı erbi'â' N1 : dahi musaddak-ı ma'küldür. Ferdâsı olan yevm-i erbi'â' A2, M2

◇ 19 Rebî'ulevvel 1222 = 27 Mayıs 1807 Çarşamba.

leriyle¹, Rumeli-[M2 26]hisârî'ndan Âsitâne'ye doğru revân olup, pîş-gâhlarında münâdîleri: “Ey ümmet-i Muhammed! Bizim hemân garazımız, ‘ibâdullah üzerinden şu Nizâm-ı Cedîd beliyyesini ref* ve Pâdişâhımızı igfâl birle Memâlik-i mahrûse'sini tahrîb ü berbâd eden Devlet-i ‘aliyye mütegalibelerini def* eylemekdir. Billâhî'l-Kerîm² bundan başka niyyetimiz ve sâ'ir gûne kasd ü³ hareketimiz yokdur. Ehl-i İslâm olanlar ve⁴ kendüsünü Ocaklu bilenler bize iltihâk ve bu mâddede rabt-ı rişte-i⁵ ittifâk eylesünler” deyü nidâ ederek, etrâf ü eknâfdan [N1 203a] ve reh-güzerlerinden⁶ kati vâfir ecnâs-i nâs inzîmâmiyle cem'iyetleri izdiyâd ve kuvvet-i kalble cür'et ü ikdâmları iştîdâd buldu*.

Vürûd-i yamakân be-Top-hane ve ittifâk-kerden be-Topciyân ve ahz-ı kazgân ve murûr be-İstanbul ve ihrâc-ı kazgân be-Meydân-ı Lahm ve me'mûriyyet-i Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kâdî-i İstanbul be-Ağa-kapusu ve da'vet-i eşkiyâ ve 'azîmet-kerden-i û-râ be-Meydân ve i'dâm-ı İbrâhîm Kethudâ ve Selânikî Memiş Efendi ve Safî Efendi ve Bekir Efendi ve Şâkir Bey ve ref*-i Vezâret ve nefy-i Râgıb Paşa bâ-Kütahya ve Vekîl-i Kethudâ-şuden-i Hasan Tahsîn Efendi ve Re'îs Hâlet Efendi ve Beylikci Seyyidâ Efendi ve فرنجا Seyyid Mehmed Efendi ve sudûr-i hatt-ı hümâyûn be-ref*-i Ocak-ı Nizâm-ı Cedîd

Fitne-i mezkûre⁷ leyle-i hamîsde⁸ sâ'at dört sularında Top-hâne'ye kadem-nihâd ve orada her taraftan ve Üsküdar'dan ve ol havâliden miyâh-ı evdiye gibi

1 pîş ü eylemeleriyle N1 : — A2, M2

2 revân olup Kerîm N1 : kâdime-cünbân olup, pîş-gâhlarında münâdîler: “Yâ ‘ibâdallah/‘ibâd[all]ah! Bizim hemân garazımız, üzerimizden Nizâm-ı Cedîd beliyyesi/beliyyesini ref*/def* ve Devlet-i ‘aliyye'den bu dâhiyyeyi ve Saltanat-ı seniyye'yi igfâl birle tahrîb-i Memâlik-i mahrûse'ye bâdî olanları def*/ref* eylemekdir A2, M2

3 kasd ü N1 : — A2, M2

4 ve N1, A2 : — M2

5 mâddede rabt-ı rişte-i N1 : bâbda rabt-ı rıbka-i A2, M2

6 reh-güzerlerinden N1, A2 : reh-güzârlardan M2

* “İrsâl-i Kazgâncı buldu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirme ve ilâvelerle ve “‘Âsım Efendi rivâyet eder” şeklinde ‘*Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,158-159'da kaydedilmiştir. Yalnız burada Cevdet Paşa'nın, ‘Âsım Efendi'nin Münîb Efendi ile ilgili değerlendirmesini pek doğru bulmadığını belirtelim.

7 izdiyâd ve mezkûre A2 : mütekâsir olup [Bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak N1 203a'nın sol kenarında kırmızı mürekkeple başlık olarak yazılmış şöyle bir kayıt vardır: “Vürûd-i eşkiyâ* be-Top-hâne”] N1 : izdiyâd ve kuvvet-i kalble cür'et ü ikdâmları iştîdâd buldu. Vürûd-i yamakân be-Top-hane ve ittifâk-kerden be-Topciyân ve ahz-ı kazgân ve murûr be-İstanbul ve ihrâc-ı kazgân be-Meydân-ı Lahm ve me'mûriyyet-i Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kâdî-i İstanbul be-Ağa-kapusu ve da'vet-i eşkiyâ ve 'azîmet-kerden-i û-râ be-Meydân ve i'dâm-ı İbrâhîm Kethudâ ve Selânikli Memiş Efendi ve Safî Efendi ve Bekir Efendi ve Şâkir Bey ve ref*-i Vezâret-i Râgıb Paşa ve nefy-i û be-Kütahya ve Vekîl-i Kethudâ-şuden-i Hasan Tahsîn Efendi ve Beylikci Seyyid Efendi ve Emîn-i Darb-hâne Seyyid Mehmed Efendi ve sudûr-i hatt-ı hümâyûn be-ref*-i Ocak-ı Nizâm-ı Cedîd Fitne-i mezkûre M2

8 20 Rebî'ulevvel 1222 = 28 Mayıs 1807 Perşembe.

akışıp gelenler ile cem'iyetleri büyût-i şatranc hisâbı¹ gibi bîrûn-i havze-i ta'dâd oldu.

Vakt-i merkûmda bu haber-i pür-dehşet² sâmi'a-zed-i ricâl-i devlet ve dehşet-bahş-ı kulûb-i erkân-ı Saltanat³ oldukda, derhâl Kâ'im-makâm-ı pür-mekr u âl Rikâb-ı müstetâb'a şitâb ve keyfiyyet-i hâli 'arz-ı 'izz ü⁴ huzûr-i Dâver-i Dârâ-cenâb eyledi. Pâdişâh-ı felek-dest-gâh⁵ hazretleri fî-zâtihî leyinü'l-cânib ve teşdîd-i siyâset ve sefk-i dimâ ve âzâr-ı kulûb makûlesi hasletden müctenib⁶ olduklarından başka, ol makûle eşhâs-ı kalîlenin bu misillü hutûb-i hatîre vü celîleye cesâret ü ikdâmı, elbette takviyet-i ma'neviyye⁷ eseri olup, bu kumâşın târ u pûdu üstâdlar yediyle⁸ çarh-ı dagal-bâzide tâfte ve san'at-ı Firenk-pesend nakş-endâzî birle, dest-gâh-ı hayâl-perdâzide⁹ bâfte olmağla, bu minvâlde sûret-yâfte olduğunu teferrûs ve tehaddûs eylediklerinden nâşi¹⁰, diğêr-güne mu'âmele-i dürrüştâne ve mukâbele-i dürrüstâneye kat'â¹¹ rızâ-dâde olmayup, [mısrâ]¹²:

Yapılmış hâzır [M2 27] olmuş senden evvel cümlelerin kârı¹³

Senin tedbîrine ey çerh zahmet çekme hâcet yok*

mebnâsını nâzikane îmâ¹⁴ ederek, tedâbîr-i hakîmâne ile kulûb-i kâsiyelerini telyîn ve ol fi'e-i füccârın çâr-mevce-i şûrişlerini bî'l-cümle matlûblarına¹⁵ müsâ'ade makûlesi bir çâre ile teskîn eylemelerini tenbîh ü telkîn buyurdular.

Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr hazretleri bu hâdiseden be-gâyet mükedder ve mahzûn ve çehre-i ârâm u huzûrları kırgun olmuşıdi. Ba'de-bürhetin Muharrir-i Hakîr müşârun ileyh Mûsâ Paşa'nın birâderi Mehmed Bey'e: "Eğêr birâderiniz ol günlerde rehâvet eylemeyüp mütecellidâne hareket eylese, yamakların Yeni-köy sınırını 'ubûra cür'et ü ikdâm eylemeleri sâha-i imkândan dûr idi" zemîninde edille vü berâhînle îrâd-ı i'tirâz eylediğimde, kelâmımı tasdik ve

1 -nihâd hisâbı N1 : kadem/kudûm-nihâd ve orada cem'iyetleri beyt-i şatranc A2, M2

2 pür-dehşet N1 : dehşet-eser A2, M2

3 ve dehşet- Saltanat A2, M2 : — N1

4 'izz ü A2, M2 : — N1

5 felek-dest-gâh N1 : dil-âgâh A2, M2

6 teşdîd-i siyâset ve sefk-i dimâ ve âzâr-ı kulûb makûlesi hasletden/hasletlerden müctenib A2, M2 : âzâr u siyâset ve sefk-i dimâ' misillü hasletden müteccânib N1

7 misillü ma'neviyye N1 : rütbe emr-i 'azîm ve hatb-ı hatîr u cesîme cesâretleri, elbette takviyet-i ma'neviyye/ma'neviyyeleri A2, M2

8 üstâdlar yediyle A2, M2 : üstâzlar yedleriyle N1

9 endâzî birle perdâzide N1 : perdâzî birle, dest-gâh-ı hayâl/hıbâl-endâzide A2, M2

10 nâşi N1 : — A2, M2

11 kat'â N1 : — A2, M2

12 [mısrâ]* A2, M2 : — N1

13 senden evvel cümlelerin kârı N1, M2 : ilâ âhîrihî A2

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II, 756.

14 Senin îmâ N1 : mebnâsını şîve-i nâzikane ile edâ A2, M2

15 matlûblarına N1 : merâmılarına A2, M2

yemîn-i mugallaza ile tevsik ederek dediler ki: “Fi'l-vâki‘ birâderim Mûsâ Paşa'ya bu i'tirâzı bi-'aynihî bir gün ben dahi îrâd eylemişidim” cevâbında: “Belî! Hâl bu minvâl üzeredir. Lâkin Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl hazretleri kat'â ol gûne [N1 203b] mu'âmele-i şedîdeye rızâ-dâde olmadılar. Hattâ Rikâb-ı müstetâb'larına rûy-mâl olduğumda, bunlara ednâ rehâvet ve müsâmaha sûreti irâ'et olunur ise cür'ete gelüp ve mizâc-ı nâsda fesâda isti'dâd olmağla, etrâf u eknâfdan evbâş ü evgâd ve hammâl ve cemmâl makûlesi tâlân-gerân mezbûrların cem'iyetlerine iltihâkla katre iken seyl-i bî-gerân ve ol vakitte müdâfa'aları hâric-i hîta-i imkân olur. Hemân ruhsat-ı hümâyununuz ile bu kulunuz Segbân-başî ve sâ'ir Ocağ zâbitlerini alup, bir mikdâr asker ile karşı Top-hâne'ye güzâr ve kadem-be-kadem yukarıya doğru 'azm-i velvele-nisâr olalım. Bi-'avnihî Te'âlâ cümlesi mer'ûbü'l-kalb olup, ric'-i kahkarî ile kal'alara 'avdet edecekleri derkârdır” deyü teshîl-i mâdde ederek mukâbeleye istizân eylediğimde, hemân kâ'im bi'l-meclis olan Sır Kâtibi söze gelüp: “Paşa bunda göz büyüklüğü edeyor. Bunlar kilâb makûlesidir. Bunlara mukâbele ve müdâfa'a kaydına düşmek, redâ'etden münba'is bir hâletdir” deyü kelâmımızı hezl-gûne redd edüp ve cânib-i dîğerden Şehriyâr-ı 'âlî-güher hazretleri: ‘Rıfk u mülâyemetle hareketden gayriye rızây-ı hümâyûnum yokdur. Şimdi varup İbrâhîm Efendi ve sâ'irleriyle bi'l-ittifâk tedbîre şedd-i nitâk edesiz’ deyü beni sür'atle ircâ' buyurdular” deyü cevâb eylemişidi.

Fakîr derim ki Mûsâ Paşa'nın bu meclisi vâki'dir. Lâkin hakîkî yâhûd muvâza'a gûne midir? Şübhe orasındadır. Her ne ise 'âmme-i serâ'ir, mahkeme-i kübrâda Ahkemü'l-hâkimîn huzûrunda zâhir olacaktır.

Cem'iyet-i 'ulemâ' ve 'âmme-i erkân der-Bâb-ı 'âlî'

Pes 'ale's-seher bi'l-cümle 'ulemâ' ve erkân-ı devletden kihter u mihter Bâb-ı 'âlî'de halka-bend-i ictimâ'² ve çâre-cûy-i indifâ' olmak irâdesine mebnî, Şeyhulislâm ve sudûr-i kirâm ve 'âmme-i ricâl-i devlet, taraf-ı³ Kâ'im-makâmî'den da'vet olunmağla, hamîs günü fecr-i sâdık vaktinde cümlesi Bâb-ı 'âlî'ye müsâra'at eylediler. Öteden berü böyle fetret vukû'unda cemî' 'ulemâ' ve erkân Seray-ı hümâyûn'a varup, iktizâ eden tedâbîr, kurb-i Pâdişâhî'de tasvîr u takdîr olunmak de'b-i dîrîn olduğunun tezkîr mukaddimesiyle istizânı havî taraf-ı Şeyhulislâmî'den Rikâb-ı müstetâb'a takrîr gûne 'arîza irsâl olunup, cevâbında: “Gelmeğe hâcet yokdur. Bâb-ı 'âlî'de meks [N1 204a] ü ikâmet ve hakîmâne tedbîrlerine sa'y ü gayret eylemelerini” müş'ir hatt-ı hümâyûn şeref-

- 1 Şehriyâr-ı 'âlî-mikdâr Bâb-ı 'âlî ["Cem'iyet-i der-Bâb-ı 'âlî" başlığı, kırmızı mürekkeple N1 203b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2
- 2 'ulemâ' ictimâ' N1 : 'ulemâ ve erkân-ı devletden mihter u kihter Bâb-ı 'âlî'de halka-bend -i ictimâ'/— A2, M2
- 3 taraf-ı N1 : cânib-i A2, M2

rîz-i sudûr olmağla, hasbe'l-emr kemâ-kân Bâb-ı 'âli'de karâr ve müdâvere-i kü'ûs-i müşâvereye ibtidâr eylediler. Ekser-i huzzâr¹;

Sübha ber-keff, tevbe ber-leb, dil be-tasvîr-i günâh

*Ma'siyet ez-zîr-i leb handed² be-istiğfâr-ı mâ**

telvînine derkâr idi³. Ol hılâlde şirzime-i şerâ'ir Top-hâne'ye seyl-i sâ'ir (ثائر) ve gubâr-ı mâ'ir gibi munsabb u münhadir olup: “Topcu Ocağı kadîm ocak ve bidâyet-i Saltanat'dan berü bizimle hem-pây-i ittifâk olduğuna mebnî, miyânede cihet-i yegâneğî sâbitdir” deyerek ta'lîm-i esâtize üzere Topcu⁴ Kışlası'na dâhil olup, kazgânlarını ihrâc ve miyân-ı hamîyyetlerine bend-i çebrâst-ı iltiyâm ü imtizâc eylemek dâ'iyesinde oldukları⁵, Topcu-başı Ağa tarafından nihânî cânib-i Kâ'im-makâm-ı cânîye⁶ inhâ olunmağla, keyfiyyet-i hâli havâss-ı huzzâra⁷ inbâ eyledikde, Hacı İbrâhîm Efendi tîz-dest kağıd ve kalem alup, Topcu-başı'yı muvâfakatdan zecr u⁸ tahzîr zımında tavilü'z-zeyl bir tezkire tahrîr edüp, hâmil-i tezkire 'avdet ve tezkireyi⁹ Topcu-başı'ya teslîm ederken, ba'zı sergerdegân-ı yamakânın¹⁰ mahsûsları olmağla, ilhâh u ibrâmlarıyla¹¹ tezkireyi istitlâ' ve muz'ic ü müzelzil mefhûm u mezâyâsına kesb-i ittilâ' eylediklerinde, lodos deryâsı gibi pür-cûş ve Nehr-i 'Âsî-sıfat mevcen-mevc-i hurûş olup ve *el-'uhdetü 'ale'n-nâkul*^{12**} Kâ'im-makâm Paşa sırran

1 eylediler. Öteden berü huzzâr N1 : edüp, kâ'ide-i kadîme üzere Seray-ı hümâyûn'a varılmak zımında/üzere taraf-ı eşref-i Şâhâne'den isticâre eylediklerinde, iş'âr olunan dakîkaya mebnî, Bâb-ı 'âli'de tedbîr olunmak bâbında emr u irâde şeref-sudûruyla sedd-i dervâze-i icâze olunduğuna binâ'en, kemâ-kân Bâb-ı 'âli'de bast-ı bisât-ı cem'iyet ve 'akd-i encümen-i meşveret edüp, keşmekeş-i habl-i muhâvere ve keyfiyyet-i vak'anın zîr u bâlâsını mülâhaza ederek müzâkereye şurû' ve müdâvele-i usûl ü furû' eylediler. Ekser-i huzzâr, beyt A2, M2

2 handed N1, A2 : hande M2

* = سبحة بر كف توبه بر لب دل به تصوير كناه * معصيت از زير لب خندد باستغفار ما = Tesbih elde, tövbe dudakta, gönül günâhları tasarlamakta; günâh da dudak altından bizim tövbemize gülmektedir” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

3 idi N1, M2 : — A2

4 şirzime-i Topcu N1 : Top-hâne'ye seyl-i sâ'ir ve gubâr-ı mâ'ir gibi vârid ve münhadir olan seriyye-i serkeşân ve reme-i âteş-efşân Topcu Ocağı kadîm ocak ve öteden berü bizimle hem-dest-i vifâk olduğuna mebnî, bizim ocaktan ma'düddur” deyü doğru Top-hâne A2 : Top-hâne'ye seyl-i nâ'ir ve 'ibâr-ı me'âsir gibi vârid ve münhadir olan seriyye-i serkeşân ve reme-i âteş-feşân Topcu Ocağı kadîm ocak ve öteden berü bizimle hem-dest-i vifâk olduğuna mebnî, bizim ocaktan ma'düddur” deyü doğru Topcu M2

5 kazgânlarını oldukları N1 : kazgânlarını/kazgânları ihrâc ve miyân-ı gayretlerine bend-i çeprâst hılât/gılzat ve imtizâc eylemek dâ'iyesinde olduklarını A2, M2

6 Kâ'im-makâm-i cânîye N1 : Kâ'im-makâm-ı şeytânîye A2, M2

7 huzzâra N1, A2 : hademe-i rızâ-dâra M2

8 tîz-dest zecr u N1 : —/ve Topcu-başı'ya muvâfakatdan A2, M2

9 'avdet ve tezkireyi N1 : — A2, M2

10 ederken yamakânın N1 : eder iken, ba'zı/— sergerdegân-ı fitnenin A2, M2

11 ibrâmlarıyla N1 : ibrâmla A2, M2

12 olup -nâkul N1 : edüp ve *el-'uhdetü 'ale'n-nâkul* A2 : olup ve *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* M2

** = العهدة على الناقل = Günâhı bunu nakledenin boynuna” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

hâmil-i tezkireye sipârişle Topcu-başı'yı gürûh-i¹ mezkûra muhâlefetden tahzîr u tehdîd ve muvâfakat ve murâfakati bâbında tenbîh ü te'kîd eylediğine mebnî, Topcu-başı [M2 28] sûret-i inkârda hamûş ve selb-i yârây-ı mukâvemetle muvâfakat-nümây-ı cüyûş olduğundan, birinci bölüğün kazanını² ihrâc ve topcu ocağını ber-âverde-i kabza-i ittifâk u izdivâc eylediler.

İhrâc-ı kazgân-ı Topcuyân ve ittihâd-ı îşân ve murûr bâ-Âsîtâne-i sa'âdet-nişân³

Ol hengâmda dahi Üsküdar ve Galata câniblerinden gürûhen gürûh hammâl ve cemmâl ve Arnabûd ve bî-kâr ve herze-kâr takımları, ol kavm-i mekrûha inzımâmla sevâd-ı cem'iyetleri⁴ enbûh ve müzdehim ve târikî-i şerr u şekâvetleri efvân ve mürtekim⁵ olup, hemân sandal ile⁶ Âsîtâne tarafına 'ubûr ve Balık-pazarı ve Un-kapanı⁷ ve Yemiş iskelelerinden Ağa-kapusu'na, ba'dehû yeniçeri ortaları miyânında vâki' Et-meydânı'na murûr eylediler. [N1 204b] Esnây-ı râhda bülenâvâz ile merâm-ı samîmîlerini⁸ ibrâz ü i'lân ve kulûb-i ehâlîyi pezirây-ı sükûn ü itmînân ederek, cümlesi ârâste-i silâh ve âmâde-i harb ü kifâh olduğu hâlde revân oldular. Deryây-ı nev'-i insân olan Âsîtâne-i fesîhu'l-erkânda kâ'in hammâl ve dellâk ve evgâd ve Etrâk makûlesi eşhâs-ı bî-idrâk ve boş gezen seyirci makûlesi âşüfte-i suver-i şerr u fiten olan hasbî muzır⁹ bir alay hazele vü rezele-i bî-bâk¹⁰: “İşte şimdi Devlet-i 'aliyye tathîr ve bu denlü¹¹ zulm ü cefâyâ ve kaht u galâyâ bâ'is olan Nizâm-ı Cedîd¹² ricâlî kahr u tedmîr olacak ve dîn ü âyînimiz¹³ eski hâlini bulacaktır” deyü birbirini tahrîk ü igrâ ve teşvîk-ı¹⁴ yağmâ ederek, balta ve mutrıkalar ile haşerât-i mersûmeye mültehak olarak¹⁵, Et-meydânı'na rezk-i 'asây-ı ikâmet ve der-sâ'at 'âdet-i bî-

1 gürûh-i A2, M2 : gürû[h]-i N1

2 olduğundan kazanını N1 : olmağla, birinci bölüğün kazgânını A2, M2

3 **İhrâc-ı -nişân** [Metnimizdeki bu başlık muhtemelen burada yer alması düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 204a'nın sol kenarına yazılmıştır N1 : — A2, M2

4 sevâd-ı cem'iyetleri N1, M2 : sù'-i cem'iyetler A2

5 ve müzdehim mürtekim A2 : — N1 : ve müzâhim ve târikî-i şerr u şekâvetleri efvân ve müterâkim M2

6 ile M2 : sandal N1, A2

7 Un-kapanı A2, M2 : Un-kabanı N1

8 samîmîlerini A2 : samîmîlerini N1, M2

9 cümlesi muzır A2 : cümlesi ârâste-i silâh ve âmâde-i harb ü kifâh oldukları hâlde revân oldular. Deryây-ı nev'-i insânî olan mahrûse-i Dâru's-saltana'da kâ'in hammâl ve tellâk ve ırgâd ve Etrâk, boş gezen âşüfte-i şerr u fiten N1 : Âsîtâne-i fesîhu'l-erkânda kâ'in hammâl ve dellâk ve ırgâd ve Etrâk makûlesi eşhâs-ı bî-idrâk ve boş gezen seyirci tâ'ifesi, suver-i şerr u fiten, hasbî muzır M2

10 -i bî-bâk A2 : -i bî-pâk M2 : — N1

11 tathîr denlü/kadar N1, A2 : evsâh-ı eyâdî-i mütegalibe tathîr ve bu kadar M2

12 bâ'is Cedîd N1, A2 : Nizâm-ı Cedîd ve M2

13 dîn ü âyînimiz N1 : dînimiz A2, M2

14 birbirini teşvîk-ı N1 : birbirini igrâ vü tahrîk ve igvâ vü teşvîk-ı A2 : birbirini bâ'is olan igrâ ve tahrîk ve teşvîk ve M2

15 olarak N1 : olup A2, M2

sa'âdetleri üzere kışlalardan ihrâc-ı kazgâna müsâra'at eylediler. Ve karakullukcular ta'yîni ile¹ tavâ'if-i Bektâşîyye'yi 'umûmen bayrakları altına celb edüp ve sû-be-sû i'lâm-ı merâm ve sûret-i hakdan nümâyişle tatmîn-i enâm ederek, kulûb-i sekene-i Dâru's-saltana'dan gubâr-ı hadşe vü vahşeti² izâleye sarf-ı enfâs ve³ sa'y-i bî-kıyâs eylediler.

Ref' u ilgây-ı Nizâm-ı Cedîd

Bu⁴ keyfiyyet Bâb-ı 'âlî'den ma'rûz-ı⁵ savb-ı Saltanat oldukça, dervâze-i Seray-ı hümâyûn⁶ sedd ile tahsîn ve "Zümre-i 'ulemây-ı güzîn benim muhlis ve emînlerim⁷ olmağla, Şeyhulislâm ve Sadreyn Ağa-kapusu'na varup, Nizâm-ı Cedîd'in merfû' olduğunu ihbâr ve tâ'ife-i mersûmenin cemî' mültemislerine müsâ'ade-i hümâyûnum derkâr olacağına te'ahhüd birle def'-i cem'iyete bezli himmet ü iktidâr⁸ eylemeleri"⁹ bâbında hatt-ı hümâyûn şeref-sudûruna binâ'en⁹ sudûr ve mevâlî tevkîf-kerde-i Bâb-ı 'âlî olup, Şeyhulislâm es-Seyyid 'Atâ'ullah Efendi ve Sadr-ı Rum Ahmed¹⁰ Muhtâr Efendi ve Sadr-ı Anadolu 'Âşir Efendi-zâde¹¹ Hafid Efendi ve İstanbul Kadısı [M2 29] Murâd-zâde Mehmed Murâd¹² Efendi, Ağa-kapusu'na i'zâm¹³ ve Nizâm-ı Cedîd'in irtifâ'ını i'lâm ve bundan mâ'adâ¹⁴ merâmıların istî'lâm için taraflarından Fetvâ Emîni Efendi'yi cem'iyet-gâha¹⁵ irsâl ve hâmil olduğu ahbârı iblâğ u îsâl eyledikten sonra, istis'âl-i hakikat-i hâl eylediklerinde, Şeyhulislâm'ın¹⁶ mecma'larına vürûdunu irâde ve gulgule-i ilhâh u ibrâmı işâde¹⁷ eylemeleriyle, [N1 205a] Bâb-ı 'âlî'ye ba'de'l-ifâde Sadreyn ve Kâdî-i İstanbul¹⁸ ve Segbân-başı murâfakatlarıyla¹⁹ meydân-ı cem'iyete kadem-nihâde oldular.

1 kullukcular ta'yîni ile N1 : kullukcular ta'yîniyle A2 : kullukcuların ta'yîniyle M2

2 vahşeti A2, M2 : vahşiyeti N1

3 ve A2, M2 : — N1

4 **Ref' u** Bu ["Ref' u Cedîd" başlığı, muhtemelen burada yer alması düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 204b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : Ve gûyâ fesâdî-i 'âlemin salâhına sa'ylerini söylediler. Ber-vech-i bâlâ A2, M2

5 ma'rûz-ı N1 : inhâ-kerde-i A2, M2

6 hümâyûn N1, A2 : hümâyûn'u M2

7 'ulemây-ı emînlerim N1 : 'ulemâ benim emîn ve/— hulûskârlarım A2, M2

8 bezli-himmet ü iktidâr N1 : teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü ibtidâr A2, M2

9 binâ'en N1 : mebnî A2, M2

10 'Atâ'ullah Ahmed N1 : 'Atâ'ullah Efendi ve Sadr-ı Rum A2 : 'Atâ'[ull]ah Efendi ve Sadr-ı Rum M2

11 'Âşir Efendi-zâde A2, M2 : 'Âşir-zâde N1

12 Murâd A2, M2 : — N1

13 i'zâm A2, M2 : i'tizâm N1

14 mâ'adâ N1, A2 : — M2

15 Efendi'yi cem'iyet-gâha A2 : Efendi cem'iyet-gâhlarına N1 : Efendi cem'iyet-gâha M2

16 istis'âl-i Şeyhulislâm'ın N1 : istiknâh-ı hakikat-i hâl eyledikde, Şeyhulislâm Efendi'nin A2, M2

17 gulgule-i işâde N1 : velvele-i ilhâh u ibrâmı işâde A2, M2

18 Kâdî-i İstanbul M2 : Kadı N1, A2

19 murâfakatlarıyla N1, M2 : murâfakatlarını A2

**‘Azîmet-i Şeyhulislâm ve Sudûr bâ-Meydân-ı Lahm; taleb-i eşkiyâ’
katl-i ba‘zı ricâl ü kurenâ’¹**

Şeyhulislâm Efendi, Nizâm-ı Cedîd'in ilgâ olduğunu² beyân ve matlûbât-ı sâ'irelerine de müsâ'ade-i ‘aliyye-i Pâdişâh-ı cihân sudûrunu âverde-i zebân eyledikde, Enderûn u Bîrûn'dan on bir nefer kimsenin i‘dâmları kusvây-ı³ merâmları olduğunu inhâ ve defterini yed-i Fetvâ-penâhî'ye i‘tâ eylemeleriyle, müşârun ileyh dahi⁴ der-‘akab Şehriyâr-ı ‘âlî-neseb hazretleri tarafına⁵ ‘arz u iş‘âr eyledikde, her biri ahz u i‘dâm olunmak bâbında Kâ'im-makâm Paşa'ya hitâben mü'ekked⁶ hatt-ı hümâyûn ısdâr buyuruldu*.

Bu hılâl-i pür-ihtilâlde⁷ kurenây-ı Saltanat, huzûr-i fâ'izu'n-nûr-i hazret-i⁸ Pâdişâh-ı ‘âlî-menziletde ba‘zı tedâbir ilkâsına mübâderet eylemeleriyle, Pâdişâh-ı âgâh hazretleri bu mukaddimenin netîcesini fikr-i sâ'ible istiknâh eyledikde⁹: “Varım kendü hâlinize bakın. Nefsinizin halâsı için¹⁰ beni meydâna koyup, ‘Padişâhımızın matlûb u murâdı şudur budur’ deyü i‘lân eylediğiniz evrâkı âteşe yakın!¹¹” deyü izhâr-ı çehre-i nefret eylediklerinde, her biri me‘yus ve¹² çâre-cûy-i tahlîs-ı nüfûs oldular.

Bâb-ı ‘âlî'de mevkûf¹³ olan bakıyye-i mevâlî ve sudûr, şu‘bede-bâz-ı çerh-ı sîmyâ¹⁴-perdâzın ibrâz edeceği sûret-i hayret-endâza kesb-i idrâk ü şu‘ür eylemeleriyle, her biri harâret-i dil-i pür-zucretlerinden vükelây-ı devlete kinâye ve sarâhatle zebûn-küşlük vâdîsinde¹⁵ serzeniş ü melâmete âgâz, husûsan Sadr-ı Rum-i sâbık Şemseddîn Efendi zâtında câhil ve cesûr¹⁶, mürtekib, bî-fütur, tama‘ u irtişâ ile mecbûl, herze-kâr, bu'l-fuzûl, cakkaka-i âsiyâb gibi¹⁷

- 1 “‘Azîmet-i kurenâ’” şeklinde birbirini takip eden başlıklar, muhtemelen burada yer verilmesi düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 205a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2
- 2 olduğunu N1, M2 : olduğunu A2
- 3 bir kusvây-ı A2 : nefer kimsenin aksây-ı N1 : nefer kimsenin i‘dâmları kusvây-ı M2
- 4 müşârun ileyh dahi A2 : müşârun ileyh N1 : — M2
- 5 hazretleri tarafına N1, A2 : hazretlerine M2
- 6 Paşa'ya mü'ekked N1 : tarafına mü'ekked A2 : tarafına mü'ekkedden M2
- * “İhrâc-ı kazgân-ı Topcuyan buyuruldu” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,162-163'te kaydedilmiştir.
- 7 hılâl-i pür-ihtilâlde M2 : hılâlde N1 : hılâl A2
- 8 hazret-i A2, M2 : — N1
- 9 eyledikde M2 : eylediklerine mebnî N1 : eylediğine mebnî A2
- 10 halâsı için N1 : salâhiyçün A2 : islâhiyçün M2
- 11 evrâkı âteşe yakın! N1 : evrâkı işte bakın A2 : evrâka işte bakın! M2
- 12 ve M2 : — N1 : me‘yus A2
- 13 Bâb-ı ‘âlî'de mevkûf/mahbûs A2, M2 : Ve Bâb-ı ‘âlî'de mevkûf N1
- 14 sîmyâ N1 : — A2, M2
- 15 kinâye vâdîsinde N1 : kinâye ve sarâhatle A2 : kinâyette ve sarâhaten M2
- 16 sâbık cesûr N1 : esbak Şemseddîn Efendi fî-zâtihî câhil ve cesûr —/ve A2, M2
- 17 cakkaka-i âsiyâb gibi N1, A2 : cakkaka-i âsiyâb-âsâ M2

pür-gû ve boş değirmen gibi tehî-gülû olmağla, sûret-i ahvâlin tehavvül ve usûl ve makâmâtın tebeddülünü ihsâs eyledikde, bâb-ı cerb ü şütûmu bâz edüp, İbrâhîm Kethudâ'yı muhâtab ederek: “Bre sefih ü gaddâr, zâlim ü cebbâr! Devlet-i ‘aliyye’yi harâb ve veliyy-i ni‘met olan zât-ı şevket-nisâbı dahi gadr u hiyânet ve kizb ü habâsetle mağbûn u meftûn ederek sepend-i âteş-i renc ü ıztırâb edince kadar sa’y ü şitâb eylediniz. İşte şimdi bu derdin dahi bir politika ile çâresini bul!” zemînlerinde sebb ü düšnâm ve hedef-i ta’n ü melâm eyledi. [N1 205b] Lâkin ne lutfu var; felâket deryâsı taşıdı ve mihnet mevcesi başdan aşdı. Çün hâzır bi'l-meclis olan vükelâ’-i ma’hûde vâkıf-ı serîre-i hâl olmalarıyla, min-ba’d hayâl-i zill mesâbesinde olan hengâme-i ikbâllerinin ma’kûs ve livây-ı istidrâc-ı câh ü celâllerinin menkûs olduğunu teyakkun ederek¹, “*Men necâ bi-re’sihî fe-kad rabiha*” penâhına isti‘câl eylediler**.

İbrâhîm Kethudâ hemân kendü hânesine varup, tebdîl-i kıyâfet ve yalnız mehter-başısıyla² nihânî Kum-kapu cânibine doğru sebük-hîz-i³ ‘azîmet olup, meğer dâ’imâ hânesinde sükâta⁴-çîn-i nevâl ü ni‘meti olan⁵ bir hammâl-ı nemek-be-harâm mûmâ ileyhın müteğâfilâne verâsından tilkü gibi⁶ kollayarak Kum-kapu’da dülger zümresinden Küllâbî-oğlu nâm zimmînin hânesine duhûlünü mu‘âyene eylemekle, cüst-cûsuna⁷ tekâ-pû edenlere ihbâr u i’lâm

1 olmağla, sûret-i ederek N1 : olup/— hediye ve pişkeş ihdâsından müsâmahkâr olan ricâl ü kibârı kadh u fasl ile rüsvâ ve her mahalde mesâlib ü mesâvîlerini âyende vü revendeye ifşâ edüp, yine ol gün mezmûmu/mîr-i —/mûmâ —/ileyh tarafından hediye zuhûr eyledikde, medh u senâ ile eflâke is’âd ve “‘Amîdü’d-devle’dir” deyerek günâ-gün mehâsin -i etvârını/tavrını ta’dâd eder idi. el-Hak/Ancak [M2 30] ‘Arabî: *Ahtı kemâ hattî’ d-dehru/hatte’ d-dehru* * *Ve ecri kemâ cera’n-nehru/ecre’n-nehru* (خط كما خطى الدهر * و اجر كما جرى النهر = Zaman senin üstünü çizdiği gibi sen de üstünü çiz, nehir nasıl akıp gidiyorsa sen de öylece olayların akışına kapıl git!)” gibi bir anlama gelen Arapça beyittir] dolabının/dûlâbeteke sâhibi ve “*ed-Dünyâ kabbânun ve nahnü ma’a’r-rüchân* (الدنيا قبان و نحن مع الرجحان = Dünya bir kantardır, biz de ağır basan kefesindeyiz” anlamına gelen Arapça atasözüdür]” mizânının Kapan Nâ’ibi idi. Ol mütelevvin-meşreb, hak-nâ-şinâs ve nâ-mühezzeb, sûret-i ahvâlin tehavvül ve usûl ve makâmâtın tebeddülünü ihsâs eyledikde, bâb-ı cerb ü şütûmu bâz edüp, husûsan İbrâhîm Kethudâ’ya sefih ve rezil ve kâfir-nihâd ‘unvâniyle Devlet-i ‘aliyye’yi berbâd ve velîyy-i ni‘metiniz olan zât-ı şerîf dahi gadr u hiyânetle bu resme muztaribü’l-fu’âd eylediniz” deyü sebb ü düšnâm ve hedef-i sihâm-ı ta’n ü melâm eyledi. Anlar dahi vâkıf-ı serîre-i hâl olmalarıyla A2, M2

* *من نجا برأسه فقد ربح* = Kellesini kurtaran gerçekten kazanmıştır” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma’u’l-emsâl*, II,299.

** “Bâb-ı ‘âlî’de mevkûf eylediler” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,164’te kaydedilmiştir.

2 mehter-başısıyla A2, M2 : mehter-başısı ile N1

3 sebük-hîz-i N1 : hatve-rîz-i A2, M2

4 sükâta N1, A2 : sefâle M2

5 olan N1 : — A2, M2

6 müteğâfilâne gibi N1 : verâsından A2, M2

7 cüst-cûsuna N1 : cüst-cûsunda A2, M2

eyledikde, varup¹ ikisini dahi mahzenden ahz u² ihrâc ve keşân keşân darebât u türrehât-ı bî-pâyânla râh-ı meydâna inhâc edüp, ba‘de'l-vusûl³ bî-terâhî vü te‘hîr müzâhame-i süyûf ve hanâcir-i hârâ-te’sîr ile kethudây-ı nefis-i nefislerini, seray-ı dil-ârây-ı cism-i nezâket-enîslerinden⁴ ‘azl ü iz‘âc eylediler. Vefâtına ‘İzzet’in dediği târihtir.

Kıldı Hakk firdevsi İbrâhîm Efendi'ye makâm⁵

(قىلدى حق فردوسى ابراهيم افنديه مقام)

Bî-çâre mukaddemâ gâh ü bî-gâh kendüsüne pend ü irşâd kaydında olan hayr-hâhlarına: “Bu devletde⁶ bizim ayağımızı ısırır yokdur” ta‘bîriyle mağrûrâne kinâye ile cevâb ederken, ayağını değil belki ez-ser tâ-be-nâhun bir alay kilâb-ı kanâre ten-i nâzik-terini⁷ pâre pâre eylediler. Derd-mend Mehter-başı dahi efendisine peyrevlikle tığ-ı kazâyâ gerden-dâde-i teslim ve sûhte-i âteş-i İbrâhîm oldu.

Merkûm İbrâhîm Kethudâ berây-ı⁸ ihtiyât bir kîse derûnunda bir mikdâr zî-kıymet cevâhîr ile vâfir dînâr ve bir mücevher girân-kadr hançer istishâb etmiş⁹ olup, lede'l-ı katl kîse meydâna münteşir ve denânîr ve cevâhîr her cânibe perâkende vü münteşir olmuşiken, el-‘aceb sümme'l-‘aceb haşerât-i mezbûre cümlesini cem‘ ve ‘alâ mele‘i‘l-eşhâd¹⁰ yine kîsesine vaz‘ ve bir dânesini ketm eylemeyüp, mecmû‘unu ve hancer-i mezkûru zâbitleri alup, Kâ‘im-makâm Paşa'ya iblâğ u teslim eylediler. Bunların bu resme nâ-me‘mûl tenezzüh [N1 206a] ü i‘tisâmları, ba‘dehû ‘an-karîb zikri âti muhalledât mâddesinde ümenâ’ nasb olunan tabaka-i sâniye ricâlinin ber-‘aks-i kazıyye gâret ü intihâba hırs u ikdâmları, ehl-i basar u basîreti gavta-hâr-ı bahr-ı hayret eyledi*.

Âdemde vefâ olmaya da ola köpekde

1 varup N1 : — A2, M2

2 ahz u A2, M2 : — N1

3 darebât ü -vusûl N1 : türrehât-ı bî-pâyânla/bî-pâyân ile isâl-i meydân edüp A2, M2

4 nefis-i enîslerinden N1 : rûh-i bihbûdunu seray-ı vücûdundan A2, M2

5 Vefâtına makâm [Burada verilen bilgilerle ilgili olarak N1 205b'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple yazılmış olan “**Katl-i İbrâhîm Kethudâ**” şeklinde bir kayıt vardır] N1 : — A2, M2

6 kaydında devletde N1 : eden hayr-hâhlara A2 : eden har-hâhlara M2

7 mağrûrâne nâzik-terini N1 : kinâye ederken, cism-i nâzik-terini bir alay kilâb-ı kanâre A2 : kinâye eder iken, cism-i nâzik-teri bir alay kilâb-ı kanâre M2

8 Mehter-başı berây-ı N1 : Mehter-başısı dahi efendisine peyrev ve/— sûhte-i guluv oldu. Merhûm İbrâhîm Kethudâ li-ecli‘l A2, M2

9 girân-kadr etmiş M2 : hancer istishâb eylemiş N1, A2

10 denânîr -eşhâd N1 : cevâhîr ve denânîr her tarafa münteşir olmuşiken, haşerât-i merkûme cümlesini cem‘ ve A2, M2

* “İbrâhîm Kethudâ hemân eyledi” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerdendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,166, 168-169'da kaydedilmiştir.

Katl-i Memiş Efendi Vekîl-i Kethudâ ve Safî Efendi Vekîl-i Re'îs ve Emîn-i Darb-hâne Ebûbekir Efendi¹

Ba'dehû pey-der-pey matlûb-i sâ'irelerini mutâlebede ısrâr u ibrâm² ve taraf-ı devletden dest-res olanlara beşer bin [M2 31] guruş va'diyle tecessüs ve istikrâ' bâbında³ sa'y ü ihtimâm olunup, talebden bî-haber ve gâfil ve mülâhaza-i gürüz ü ihtifâdan bî-kayd ü zâhil olarak Bâb-ı 'âli'de mevcûd olan ricâlden Kethudâ Vekîli⁴ Selânîkî Memiş Efendi ve Re'îs Vekîli bî-çâre⁵ Safî Efendi ve Darb-hâne Emîni Ebu'z-zeheb Bekir Efendi ve nükte-i sâbika-i kisvete mebnî Bostancı-başî Şâkir Bey Bâb-ı 'âli'de⁶ bâ-emr u ma'rifet-i Kâ'im-makâmî, mahnûkan efgende-i nat'-ı siyâset ve ru'ûs-i maktû'aları meydâna irsâlde galtîde-i zemîn-i 'ibret ve bâzîçe-i pây-ı eşrâr-ı bed-tıynet kılındı. Merkûm Bekir Efendi'nin vefâtına 'İzzet'in târîhidir.

Sâbıkâ sâhib-'ayârın nakd-i 'ömrü oldu kâl

(سابقا صاحب عيارك نقد عمری اولدی قال)

Kezâlik Re'îs-i merkûm için söylediği târîhidir.

Gitdi me'vâya Re'îsülküttâb

(کیتدی مأویه رئیس الكتاب)

Ve Şâkir Bey'in vefâtına da târîhidir.

Oldu Şâkir Bey'e cennet mesken

(اولدی شاکر بکه جنت مسکن)

Merkûm Safî Efendi henûz nev-reste-i hadîka-i ikbâl, ya'nî kat'â⁷ i'râbdan mahalli olmayup, âzâde-i sadme-i⁸ kâl ü kâl olmağla, ism ü resmi hâric

- 1 **Katl-i Memiş Efendi** [Burada verilen bilgilerle ilgili olan bu başlık, kırmızı mürekkeple N1 206a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2
- 2 eylemeyüp mecmû'unu ibrâm N1 : etmeyüp, bi-'aynihâ hancer-i/hañcer-i mezkûr ile ma'an/— Kâ'im-makâm Paşa'ya iblâğ eylemeleri, ba'dehû karîben beyânı, mevkûl-i/müvekkel-i 'uhde-i kalem-i râst-zebân olan muhallefât mâddesinde ümenây-ı vârisenin/veresenin ber-hılâf-ı sâbık tama' u intihâba —/sa'y —/ü cesâretleri agreb-i garâ'ibden ma'dûd bir mâdde-i nâdire-i hayret-endûd olmuşdur. Ba'dehû pey-der-pey matlûblarını mutâlebede ısrâr u ikdâm A2, M2
- 3 va'diyle bâbında N1 : va'd ile cüst-cûda A2 : va'diyle cüst-cûda M2
- 4 ve gâfil Vekîli N1 : terk-i mülâhaza-i meferr eylemekle, Bâb-ı 'âli'de mevcûd olan ricâlden Kethudâ Vekîli A2 : terk-i mülâhaza-i meferr eylemekle, Bâb-ı 'âli'de mevcûd olan M2
- 5 bî-çâre N1 : — A2, M2
- 6 Ebu'z-zeheb Bâb-ı 'âli'de N1 : Bekir Efendi ve Bostancı-başî Şâkir Bey A2, M2
- 7 irsâlde galtîde-i kat'â N1 : irsâl ile galtîde-i meyân-ı/meydân-ı cem'iyet ve bâzîçe-i/bâzîçe-i pây-ı eşirrây-ı bed-tıynet kılındı. Merhûm Safî Efendi henûz nev-reste-i/resîde-i devha-i ikbâl, ya'nî A2, M2
- 8 sadme-i N1, A2 : — M2

ez-defter ve zâtı nâ-ma'lûm ve nâ-mu'teber¹ iken, meğer Kâ'im-makâm Paşa'nın mukaddemâ merkûma bir mâdde-i cüz'iyeye zımnında igbirâr ile kîne-i sîne-i siyeh-târları olmağın, ol derd-mend-i nev-demîdeyi dahi sîga-i muttarideye keşîde ve ser-i felâket-eserini bürîde eylediği, sem'i Muharrir-i Hakîr'e resîde olan havâdis-i dakîkadandır*.

Ba'zı tevcîhât-ı Bâb-ı 'âlf

Ve ol gün Hasan Tahsîn Efendi, Kethudâ ve Sa'id Hâlet Efendi, Re'îs² ve Âmedî hulefâsından Seyyidâ Efendi, Beylikci³ ve Seyyid Mehmed Efendi Nâzır-ı Darb-hâne oldu**. Yevm-i mezbûrda⁴ aslu'l-usûl-i fitne vü fesâd ve 'illet-i mûcibe-i cem'iyet-i eşrâr u evgâd olan Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın bi'l-külliyeye ilgâ ve irtifâ'ını müş'ir⁵ hatt-ı hümayûn sâdır olmağla, 'âmmeye i'lân için: [N1 206b] “Pâdişâhımız Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nı kaldırdı!” deyü küşe-be-küşe ezikka ve esvâkda⁶ münâdiler nidâ ve mesâmi'-i tavâ'if-i müctemi'aya ismâ' u inhâ eylediler.

Ve ol esnâda Bolu Voyvodası olup, Nizâm-ı Cedîd askeri tertîbinde Çapar-zâde gibi taraf-ı Saltanat'a inkıyâd ve mâdde-i mezkûreye cidd ü ictihâd üzere olan Hacı Ahmed-zâde'nin Kapu Çukadârı dahi eydî-i eşrârın giriftârı olmağla, ol müstemendin dahi çehre-i vücûduna bâb-ı hayâtı bend eylediler***.

1 ve nâ-mu'teber N1 : -i mihter u kihter A2, M2

* “Merkûm Safî Efendi dakîkadandır” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,165'te kaydedilmiştir.

2 merkûma bir Re'îs [Bu kısımdaki “Ba'zı tevcîhât-ı Bâb-ı 'âlf” başlığı, muhtemelen burada yer verilmesi düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 206a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : merkûm tarafına bir mâdde zımnında kîne-i derûn-i hıyânet-makrûnları olmağla/olmağın, ol derd-mendi sîga-i muttaride-i mersûmeye keşîde ve mahzâ ser-i felâket/serflik eserini bürîde eylemekle, garaz-ı nefsânîsini icrâ eylediği, resîde-i sem'i Muharrir-i bi-nevâ olmuşdur. Maktûlân-ı müşârûn ileyhim yerlerine Hasan Tahsîn Efendi, Kethudâ Vekîli ve Sa'id Mehmed Hâlet Efendi, Re'îs Vekîli A2, M2

3 Beylikce N1 : + Vekîli A2, M2

** “Ve ol gün Hasan oldu” kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Târih-i Cevdet*, VIII,165'te kaydedilmiştir.

4 Nâzır-ı mezbûrda N1 : Emîn-i Darb-hâne ta'yîn olundu. Ol esnâda Bolu Voyvodası olup, Nizâm-ı Cedîd askeri tertîbinde Çepar/Çebar-zâde gibi/— taraf-ı saltanata inkıyâd ve husûs-ı mezkûra/mezkûreye sa'y ü ictihâd/ictihâdı üzere/— olan Hacı Ahmed-zâde'nin Kapu Çukadârı dahi eydî-i eşkiyânın giriftârı olmağla, ol derd-mendin/mendi yüzüne muğlâk-ı tîğ-i berrâkla bâb-ı hayâtı bend eylediler. Ve A2, M2

5 ilgâ ve müş'ir N1 : irtifâ'ına dâ'ir A2, M2

6 küşe-be esvâkda N1 : taraf taraf A2, M2

*** “Ve ol esnâda eylediler” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,169'da kaydedilmiştir.

Ref-i Vezâret-i Râgıb Paşa¹

Ve mukaddemce rütbe-i Vezâret'le Karaman Eyâleti tevcih olunan Şâmlı² Râgıb Paşa dahi³ Nizâm-ı Cedîd askeri tertîbine müte'ahhid olmak sebebiyle zebân-zede-i eşkiyâ⁴ olmağın, Vezâret'i ref⁵ u ilgâ ve Kütahya'ya nefy ü iclâ birle Der-i devlet'den def'i* ve Anadolu ve Rumeli'nin üçer kollarına Nizâm-ı Cedîd'in intişâr-ı haber-i ref'i bâbında fermânlar tahrîri ile hademe-i aklâm-ı⁵ devlet iştigâl ve bir taraftan fi'e-i bâgiye ve bir cânibden ümenâ'-i Bâb-ı 'âlî, bakıyye-i matlûbât⁶ olan eşhâsı bi'l-cümle [M2 32] dervâze-i Dâru's-saltana'ya vaz'-ı hurrâs ile⁷ sû-be-sû tetebbu' ve cüst-cûda bezl-i vüs' u mecâl üzere oldular.

İbrâm-ı şekâvet-kârân be-irsâl-i pâsdârân berây-ı şeh-zâdegân Sultân Mustafa ve Sultân Mahmûd⁸

Nâ-gâh ol kavm-i gümrâhın mezbele-i hevâcis ve Yehûd-hâne-i vesâvis ü desâyis olan hâtır-ı hıyânet-mezâhirlerine⁹ hutûr eden safсата ve maglata cümlesinden ve netîceti'n-netâyic olan kazıyye-i menviyyeye üstâzlar ta'lîmiyle gâlibâ mukaddime¹⁰ olmak üzere hâlâ kafes-nişin-i inzivâ ve bülbül-âşiyâne-i vahdet ü ihtifâ olan şeh-zâdegân-ı 'âlî-tebârân efendilerimize eslâfda misli mesbûk¹¹ isâbet-i zarar ihtimâli, cümlemizin dağdağa-engîz-i bâli olmağla, hıfz u hirâsetleri husûsuna¹² dikkat ü ihtimâm ez-dil ü cân matlab u merâmımız olduğuna binâ'en, kulûbumuzu te'mîn ü tatmîn için 'ulemâ' ve Ocakluyân taraflarından nıgeh-bânlar¹³ ta'yîn ve: "Vücûd-i bihbûdları hıfz u himâyetle tarsîn olunsun" deyü 'ufûnet-nümây-ı zuhûr ve hayret-fezây-ı¹⁴ ehl-i

- 1 Ve ol esnâda Paşa ["Ref-i Vezâret-i Râgıb Paşa" başlığı, muhtemelen burası ile ilgili olarak kırmızı mürekkeple N1 206b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2
- 2 Şâmlı M2 : Şâmlı N1, A2
- 3 dahi N1, M2 : — A2
- 4 sebebiyle eşkiyâ N1 : behânesiyle zebân-zede-i süfehâ A2, M2
- * "Ref-i Vezâret-i def'i" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,156-157'de kaydedilmiştir.
- 5 Cedîd'in aklâm-ı N1 : Cedîd Ocağı'nın intişâr-ı haber-i ref'i zımında fermânlar tahrîriyle mü'ekkilân-ı/müvekkilân-ı umûr-i A2, M2
- 6 ümenâ'-i matlûbât N1 : ümenây-ı Bâb-ı 'âlî, bakıyye-i matlûbât A2 : ümenây-ı Bâb-ı 'âlî, bakıyye-i matlûbât A2
- 7 ile A2, M2 : birle N1
- 8 oldular Mahmûd A2 : iken N1 : oldular. İbrâm-ı şekâvet-kârân be-irsâl-i süvârân berây-ı şeh-zâdegân Sultân Mustafa ve Mahmûd M2
- 9 desâyis -mezâhirlerine A2, M2 : desâ'is olan havâtırlarına N1
- 10 ve netîceti'n- mukaddime N1 : — A2, M2
- 11 eslâfda misli mesbûk N1 : — A2, M2
- 12 hirâsetleri husûsuna N1, M2 : hirâsetlerine A2
- 13 ez-dil ü cân nıgeh-bânlar N1 : güzîde-i cümle-i merâm olmağın, emn ü itminân ve izâle-i teşvîş ü halecân için 'ulemâ ve Ocaklu taraflarından/tarafından âdemler A2, M2
- 14 tarsîn fezây-ı A2 : tahsîn olunsun" deyü 'ufûnet-pâş-ı zuhûr ve hayret-sâz-ı N1 : tarsîn olunsun" deyü 'ufûnet-nümây-ı zuhûr (طهور) ve hayret-fezây-ı M2

şu‘ûr olan irâde-i eşkiyâ, cânib-i Şeyhulislâmî'den savb-ı¹ Saltanat'a 'arz u inhâ olundukda, Pâdişâh-ı merâhim-dest-gâh² hazretleri: “Ben mahrûm-i ni‘am-i evlâd olduğum hasebiyle muhâfaza-i sülâle-i ‘Osmâniyye ve murâ‘ât-ı zürriyyât-ı³ tâhire-i Hâkâniyye'den başka iki şeh-zâde-i güzîn [N1 207a] ve nüvîn-i nâzenîn⁴, bi-‘aynihî dü-merdümek-i çeşm-i⁵ cihân-bînim ve her biri süveydây-ı dil-i hazînim mesâbesinde olduğu cümlelerin ma‘lûmu iken, bu cefây-ı cân-sûz ve âteşîn kelimât-ı ciğer-dûz hakkâ ki zâ'id değil midir?” deyerek pek mahzûn ve gam-nâk ve bu serbâr-ı cevri u âzârdan be-gâyet şikeste-dil ve çâkçâk olduğu hâlde: “Bi'l-cümle sudûr-i devlet te'mîn ü tevsîk zımnında hâme-keş-ı zamân ve kefâlet olsunlar” deyü sûz-i dil ve dem‘-i sâ‘il birle ısdâr buyurdıkları hatt-ı hümayûn, mazhar-ı telakkî-i imtisâl ve sudûr u ricâl li-eclîl-kefâle mühürleriyle tahrîr-i kabâleye yerâ‘a-cünbân-ı isti‘câl oldular. Bundan sonra yine firârîler bulunmadığı sûrette âteş-i fitnenin ‘umûma sirâyet edeceğini ve çok kimseler bu ma‘rekede top yoluna gideceğini ifâde birle, onların bulunmaları husûsuna karâr-dâde ve tazyîk u ibrâmı hadden ziyâde eyledikleri, taraf-ı Şeyhulislâmî'den Bâb-ı ‘âlî'ye ihbâr u i‘lâm olundukda, Kâ'im-makâm Paşa ve sâ'ir Bâb-ı ‘âlî'de mevcûd sudûr-i kirâm firârîleri aratmakda it‘âb-ı serheng-i ihtimâm eylediklerini ifhâm ve Şeyhulislâm'ın bi't-tab‘ sükûtî olduğundan başka, aslâ bu makûle cem‘iyyetlerde ve muhâvere-i ‘âmmede bulunmadıklarından nâşî, ‘aciz ü a'yâsı ma‘lûm olduğuna mebnî, müşârun ileyhe i‘ânet ve iktizâsına göre mübâhasede sarf-ı meleke-i istitâ‘at eylemek için Şeyhulislâm Efendi'nin hâcesi olup, beher vücûh müstağrak-ı bahr-ı ‘inâyet-i Şâh-ı Ferîdûn-şükûh olan İslâmbol'dan ma‘zûl Mehmed Münîb Efendi'yi Meydân-ı Lahm'e ırsâl ve kendüler firârîleri aratmağa iştigâl eylediler.

Ve çünki eslâfda bu güne vak‘alarda erâzil ü eşhâsın yüz bulup, şehir yağmâsına dest-dirâz oldukları mesbûk olmağla, ol havf u haşyetle herkes esvâk ve dekâkîni sedd ü bend eylemeğe müsâra‘at ve akvât-i çend rûze tertîb ü i‘dâdına sa‘y ü mübâderet eylemişler iken, hâssaten Şeyhulislâm'ın ve sâ'ir ‘ulemânın tenbîh ü te‘kîdlerine mebnî taraf taraf Ocak zâbitleri ezikka ve esvâkları geşt ü güzâr ve rûy-i hakkâniyyet izhâr ederek havâyic-i zarûriyye [N1 207b] bir hılâli zâyî‘ olan âdemin edây-ı az‘âfina zimmet-i himâyetlerinin zamîn ü kefil olduğunu beyân ü iş‘âr ederek sedd-i dekâkîn ve terk-i mu‘âmelât dan ve telâş ü ıztırâb üzere harekât dan tahzîr birle herkes emn-i hâl ve ferâğ-ı bâl ile mu‘âmelesine iştigâl eylemeleri bâbında yesağ-ı ekîd ve tehdîd-i şedîd eylediklerinden nâşî, kulûb-i enâmdan def‘-i vahşet ü tehâşî eylediler. Vâkı‘â ol tâ‘ifenin ser-i kâr ve mekkârları bu güne fûnûnun üstâdı ve

1 savb-ı N1 : taraf-ı A2, M2

2 merâhim-dest-gâh N1 : ‘âlî-nijâd A2, M2

3 zürriyyât-ı N1 : ensâl-i A2, M2

4 -i nâzenîn N1 : ü behîn ve nâzik-terîn A2, M2

5 çeşm-i N1 : dîde-i A2, M2

bu kârların cellâdı olup, neferler dahi aslâ sözlerinden çıkmayup, husûsan usta ta'bîr etdikleri eşhâsın kelâmalarını Hacı Bektaş ağzından sudûr etmiş gibi istimâ' ve ittibâ' eder oldukları öteden berü meşhûd olan hâlâtıdır. Selefde çend def'a bu resme hal' ve cülûs vak'alarında ne güne hasâretler vâki' olduğu târîhlerde mazbût iken, bu def'a bu rütbe emn ü emân, mahzâ Pâdişâh-ı Selîmül-cenân hazretlerinin sıyâneten li'l-'ibâd mukâbele ve ısrâr ve 'inâd makûlesi hâlâtdan rû-gerdân olduklarının semere-i tayyibeleridir; *câzâhullâhu Te'âlâ hayra'l-cezâ'*.*

Beytütet-i 'ulemâ' der-Kışla

Çün Şeyhulislâm ve kadı'askerler ve İstanbul Kadısı ve Münîb Efendi ve Segbân-başının dâmenleri meydân ustalarının ellerine girmekle, cümlesine ta'zîm ve tevkîr-i bî-gerân ederek, ol şeb-i pür-'acebde kışlalarına¹ mihmân

* *جاءه الله تعالى خير الجزاء* = Yüce Allah onu en güzel şekilde mükâfatlandırırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1 dil-i hazînim mesâbesinde kışlalarına ["**Beytütet-i 'ulemâ' der-Kışla**" başlığı, N1 207b'nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple başlık şeklinde yazılmıştır] N1 : kalbim/kalb-i —/hazînim mesâbesinde oldukları cümlelerin ma'lûmu ve bu âna kadar hıfz u vücûd-i mükerremleri nefsimden ezyed mültezimim olduğu 'âlemiyânın meczûmu değil midir?" deyerek be-gâyet mahzûn ve müte'essif ve bu/— serbâr-ı âzârdan/ser-bâzârdan hezâr-bâr-hezâr endûh-nâk ve mütelehhif olarak: "Bî'l-cümle sudûr-i devlet te'mîn ü tevsik zımnında hâmekeş-i damân ü kefâlet olsunlar" deyü sûz-i dil ve dem'-i sâ'il birle, ısdâr olunan hatt-ı hümâyûn, mazhar-ı/— telakkî-i imtisâl ve sudûr ve ricâl li-eclî'l-kefâle mühürleriyle tahrir-i kabâleye yerâ'a-cünbân-ı isti'câl oldular. Müverrih-i Hakîr'in çâkçâk-i girîbân-ı sabr u karâr ve sine-tirâk-i tehammül ü ihtiyâr olduğu mevâdd-ı/sevâd-ı hred-fersâ ve nevâd-/bevâdir-i ârâm-rübâların/evâmîr-i —/zî-bâlden birisi dahi vaz'-ı mezkûrdur. [Mısrâ']:/— At ölür, don yırtulur, ilâ âhrihî. Bu mertebeden sonra ol dost-i düşmen-kâm olan bugât-i şirret-encâmlara kanâ'at gelmeyüp, gûyâ ki müdde'âları muhâfaza-i devlet ve def'-i şürekâ ile tasfiye-i sâha-i saltanat olduğunu sûretâ te'kid ü inbâ ve bir/bu takrîble [M2 33] netice-i cem'iyet-i fesâd-ları olan mâdde-i nâddeyi/nâ-dîde, Enderûn ehâlisine de işrâb ü imâ kasdına mebnî, hirâset-i şeh-zâdegân-ı sa'âdet-mendân için pâ-yefşür-i ısrâr olmalarıyla, teklif-i mezbûrdan sudûr, sâ'ire bi'l-cümle te'ebbî ve imtinâ' ve her biri izhâr-ı sûzi ş ü iltiyâ' eylemişler iken, ez-kadîm perverde-i ni'met-i Şehriyârî ve dem-be-dem 'avârif ü 'avâtıf-ı 'aliyyelerine/'aliyyeleriyile pîşvây-ı cemâ'at-i servet ü kâmkârî olan sudûrdan İmâm-ı evvel-i cenâb-ı Tâcdârî Dervîş Efendi bî-mehâbâ pes-endâz-ı taylesân şerm ü hayâ/hayâ' olarak bu maslahatı tekabül edüp, Segbân-baş ma'zûllerinden bir/— şahıs/— ile/— bi'l-ma'iyye/— Seray-ı/— hümâyûn'a/— 'azîmet/— eylediler./— Ol/— rûz-i/— mihnet-endûzda/— bu vechile ihtîşâm ve bu/— mukaddimât-ı garîbe ile netice-pezîr-i/pezîrây-ı encâm oldu. Lâkin bidâyet-i hâlde herkes esvâk u dekkâkîni sedd ü bend eylemeğe müsâra'at ve akvât-i çend rûze i 'dâdına sa'y ü mübâderet eylemişler iken, taraf taraf Ocak zâbitleri küçe ve esvâkları/esvâkı geşt ü güzâr ve rûy-i/— hakkâniyetle havâyic-i zarûriyye esnâfına bir hılâli zâyî' olan kimesnenin/kim-senin edây-ı ez'âfına zimmî-i himâyetlerinin zamîn u kefil olduğunu beyân ü iş'âr ederek, sedd-i dekkâkîn ve terk-i mu'âmelâtdan tahzîr birle, herkes emn-i hâl ve ferâğ-ı bâl ile mu'âmelesine iştigâl eylemeleri bâbında yesâğ-ı ekîd ve tenbîh-i şedîd eylediklerinden nâşî, kulûb-i enâmdan def'-i/ref'-i vahşet ve tehâşî eylediler. Vâkı'â ol tâ'ifenin ser-i kâr-ı mekkârları, bu güne fînûnun/fitnenin Ka'bû'l-ahbâr'ı [Metnimizde söz konusu edilen Benî

eylediler. Anlar dahi “*el-Leyletü hublâ**” deyerek ol ümmü'l-fesâd me'vâlarında beytütetle harâm-zâde-i havâdis-i¹ ferdâya dîde-güşâ oldular. İşbu Meydân-ı Lahm mâddesinde ser-zede-i vukû' olan akvâl ü ef'âl, Muharrir-i Hakîr'e pûşîde olmağla, erkânlarından 'Âşir-zâde Hafîd Efendi'ye ba'de müddetin yemîn-i mugallaza 'arzıyla istihbâr ve ol dahi half billah ederek nakl ü ihbâr eylemekle, kalb-i 'âcizâneme vusûk-ı küllî gelmeğin, tıbk-ı ihbârı üzere nüvişte-i kilik-i dürüst-güftâr olmuşdur.

Çün 'ulemâ' ve zâbitânın ber-vech-i iltizâm tenbîh ü ihtimâmları mücebince² ahzâb-ı müctemi'a taraflarından şeb-i merkûmda muhayyirü'l-'ukûl u fuhûm olacak meretebe, muhâfaza-i Dâru's-saltana³ husûsunda ibrâz eyledikleri sa'y ü dikkat, bil'-cümle sekene-i İstanbul'u gunûde-i pîster-i emniyyet eylemişidi⁴.

Hal'-i Sultân Selîm Hân-ı Sâlis ve cülûs-i Sultân Mustafay-ı Râbi
ve i'dâm-ı Mâbeyinci Ahmed Bey ve İbrâhîm Kethudâ ve Sır Kâtibi-yi
sâbık Ahmed Efendi ve giriften ve halâs-yâften-i Defterdâr-ı [M2 34] İrâd-
ı Cedîd Ahmed Bey, Divriği ve nefy-i Kaban Nâ'ibi 'Abdüllatîf Efendi ve
nefy ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa bâ-mekr-i Kâ'im-makâm Paşa-yı vizr-intimâ⁵**

Bâb-ı 'âli'de olan 'ulemâ' ve ricâl dahi hânelerine gidüp, Bâb-ı 'âli'de hemân erkân fırkası kalmışidi. Ve kışlalarda olan efendiler dahi emniyyet-i şehr husûsunda [N1 208a] ve sâ'ir mâddelerde Ocaklu tarafına sözlerinin te'sîri müşâhedesiyle hayriyyet-i ser-encâma mütefe"ilen âsûde-i hâb-ı huzûr u ârâm oldular.

Mûmâ ileyh Hafîd Efendi'den yine mesmû'umdur ki⁶, ol şeb-i yeldây-ı hîred-fersâda sâ'at dört sularında Şeh-zâde-i 'âli-nijâd⁷ Sultân Mustafa

İsrâil'e dair rivayetleriyle tanınan tâbiî olan Ka'bül-Ahbâr için bk. meselâ M. Yaşar Kandemir, “Ka'b el-Ahbâr”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIV-1-3] ve bu resme sanâyi'in Cüheyretü'l-ahbâr/ahyâr'ı olduğu ehl-i im'âna gayr-i mütevâridir. Çün Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kâdî-i Dâru's-saltana'nın ve Segbân-başî'nın dâmenleri dâhil-i dest-i şekâvetleri olmağla, 'azîmet eyledikleri mâdde-i şîret/işret pezîrây-ı sûret-peyker-i kuvvet olup, cümlesine/cümlesini ol şeb-i bu'l-'acebde i'zâz-i bî-pâyânla/bî-pâyân (بی پایان) ile kışlalarında A2, M2

* اللیلة حبلى = Gece, yarın olacaklara gebedir” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 havâdis-i N1 : — A2, M2

2 İşbu Meydân-ı mücebince N1 : Ve A2, M2

3 saltana N1, A2 : saltanat M2

4 eylemişidi N1 : eyledi A2, M2

** Metnimizde “Mustafay-ı Sâlis” denilerek hatâ yapılmış gözüküyör.

5 **Hal'-i Sultân intimâ A2 : — N1 : Hal'-i Sultân Selîm-i Sâlis ve cülûs-i Sultân Mustafay-ı Sâlis ve i'dâm-ı Mâbeyinci Ahmed Bey ve İbrâhîm Kethudâ ve Sır Kâtibi-yi sâbık Ahmed Efendi ve giriften ve halâs-yâften-i Defterdâr-ı [M2 34] İrâd-ı Cedîd Ahmed Bey, Divriği ve nefy-i Kapan Nâ'ibi ve nefy ü i'dâm-ı Yûsuf Ağa bâ-mekr-i Kâ'im-makâm Paşa-yı vizr-intimâ M2**

6 Bâb-ı 'âli'de olan ki N1 : — A2, M2

7 -i 'âli-nijâd N1 : — A2, M2

hazretlerinin ba'de'l-cülûs vâlideleri Kahveci-başısı olan 'Abdurrahmân Ağa, yine mahfiyyen ve mütenekkiren kışlaya vârid ve oda-başıları ile ba'zı mükâleme-i nihânî ve müzâkere-i şeytânî vukû'undan sonra, yine ric'-i kahkarî ile 'â'id olmuşdur. Çün ol fi'e-i bâğiye ve şirzime-i lâğiye, bu derecelerde tegallüpleri kârger ve dil-hâhlarına mütehakkimâne pençe-zen-i zafer olduklarından nâşi, temâm mertebe şergîr ve kimi hasbî muzır ve kimi nehb ü gârete müsta'idd ü hâzır ve eydî-i tegallüpleri müşmir olan evbâş ü erâzil ve ecnâs ü esâfil makülesinin dâ'ire-i cem'iyetlerine telâhuk ve hem-destân ve tevâfuk olduklarına igtirâr birle, âgâz-ı nâ-sâz-ı sâmi'a-gîrleri tanîn-endâz-ı künbed-i esîr olup, pes-perdeden ba'zı münâfik-sîret ve bed-kâr ve bed-kirdâr ve cîfe-i dünyevî tu'me-hârlarının ve ba'zı devlet küskünlerinin ve Sultân Mustafa hazretleri tebe'alarının ve ricâl ve kurenâ ve hasede-i fesedelerinin dahi tahdîş ü takviyetleri ve sû-be-sû igvâ vü istimâletleri, rakz-ı huyûl-i me'müllerine temâmca meydân ve 'arsa-i çevgân-bâzî-i bî-gerân olmağla, ferdây-ı şeb-i merkûm olan yevm-i cum'a -ki mâh-ı rebî'ulevvelin yirmi birinci günüdür⁰- Kahremân-ı mülk-i hâver olan mihr-i enver-i tîğ-i furûğ-ı tâbende-gevher ile meydân-ı¹ âsümâne velvele-bahş olup, mevâkib-i kevâkib-i vâpesîn-rahş, hem-nakş-ı benâtû'n-na'ş oldukda, ol fi'e-i nâ'ime fitne-ı² kâ'ime gibi îstâde-i makâm-ı tuğyân ve yek-sere yine efendilere varup, gûnâ-gûn türrehâtla mutlaku'l-lisân olmağa başladılar. Evvel emirde gûyâ ki müdde'âları muhâfazai devlet ve ref'-i şürekâ' birle tasfiye-i sâha-i Saltanat olduğunu ve şeh-zâdegân-ı 'âlî-tebârân hazerâtının muhâfazalarına nezâret eylemek husûsu, sûretâ te'kîd ü inbâ ve bir takrîble netîce-i cem'iyet-i fesâdları olacak mâdde-i nâddeyi Enderûn ehâlîsine de iş'âr u îmâ kasdına mebnî, hasbe'z-zâhir

◇ 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cuma.

1 Ağa yine mahfiyyen meydân-ı A2 : Efendi dîğer bâre mütenekkiren ve mahfiyyen kışlaya vârid ve er-başılar ile ba'zı mükâleme-i nihânî ve muhâvere-i dost-kânî vukû'undan sonra yine geldiği semte 'â'id oldu. Kezâlik ba'zı taraflardan tebdîl baltacılar dahi tereddüd ve ikâ'-ı te'âhüdden hâli olmadılar. Bu minvâl üzere ol şeb-i pür-şagb güzer edüp, ertesi -ki mâh-ı rebî'ulevvelin yirmi birinci yevm-i cum'adır- Kahremân-ı mülk-i hâver olan hürşid-i enver tîğ-ı furûğ-ı tâbende-gevher ile 'arsa-i N1 : Ağa yine mahfiyyen ve mütenekkiren kışlaya vârid ve oda-başılıyla ba'zı mükâleme-i nihânî ve müzâkere-i şeytânî vukû'undan sonra, yine ric'-i kahkarî ile 'â'id olmuşdi. Çün ol fi'e-i bâğiye ve şirzime-i lâğiye, bu derecelerde tegallüpleri kârger ve dil-hâhlarına mütehakkimâne pençe-zen-i zafer olduklarından nâşi, temâm mertebe gîrî kimisi hasbî muzır ve kimi nehb ü gârete müsta'idd ü hâsır idi. Tegallüpleri müşmir olan evbâş ve erâzil ve ecnâs ü esâfil makülesinin dâ'ire-i cem'iyetlerine telâhuk ve hem-destân ve tevâfuk olduklarına igtirâr birle, âgâz-ı nâ-sâz-ı sâmi'a-gîrleri tanîn-endâz-ı künbed-i esîr olup, pes-perdeden ba'zı münâfik-sîret ve bed-kâr ve bed-kirdâr ve cîfe-i dünyevî tu'me-hârların ba'zı devlet küskünlerinin ve Sultân Mustafa hazretlerinin tebe'aları ve ricâl ve kurenâ ve hasede-i fesedelerinin dahi tahdîş ü takviyetleri ve sû-be-sû igvâ vü istimâletleri, rakz-ı huyûl-i me'müllerine temâmca meydân ve 'arsa ve çevgân-bâzî bî-gerân olmağla, ferdâsı şeb-i merkûm olan yevm-i cum'a -ki mâh-ı rebî'ulevvelin yirmi birinci günüdür- Kahremân-ı memleket-i hâver olan mihr-i enver-i nebg-ı furûğ-ı tâbende-gevher ile meydân-ı M2

2 fitne-i N1, A2 : — M2

muhâfaza-i şeh-zâdegân bâbında musırr olmalarıyla, elbette bir iki ‘ulemâ’ ve zâbitânın Enderûn-i hümâyûn’a ‘azîmet eylemelerini ilhâh u ibrâm eylediklerinde, ibtidâ Münîb Efendi’ye teklîf olunmağla, kendü hakkında sâbika-i ‘inâyât-i bî-gâyât-i Hidîvâne’leriyle yâd ü ta’dâd ederek nükûl ve sâ’ir sudûr dahi girîbân-efşân-ı sem’ u kabûl olmuşlar iken, ez-kadîm perverde-i ni‘met-i Şehriyârî ve leyl ü nehâr ‘avâtîf-ı ‘aliyye ve merâtîb ü revâtîb-i seniyyeler ile pîşvây-ı cemâ‘at-i servet-mendân ve kâmkârî olan sudûrdan İmâm-ı Evvel-i hazret-i Tâcdârî Dervîş Efendi dedikleri bed-kîş hemân bî-mehâbâ pes-endâz-ı taylesân-ı şerm ü hayâ olarak bu maslahatı tekabbûl edüp, Segbân-başî [N1 208b] ma‘zûllerinden biriyle bi'l-ma‘iyye Seray-ı hümâyûn’a ‘azîmet ve hamûlesini Enderûn ricâline hattâ veliyy-i ni‘meti dergâh-ı şevket-iştîmâline dek ifrâga güzelce gayret eylediler. Pâdişâh-ı Selîmü'l-bâl hazretlerinin gâlibâ muktezây-ı tâlî‘ u ervenleridir ki, hemîşe lutf u ‘inâyetine mazhar u makrûn olanlardan sûret-i isâ‘et ve bed-hâhî rû-nümûn olur idi. Çün Enderûn’a müte‘allık mâdde dahi ber-araf olmağla, yine eski püskü bi'l-cümle müteşâhhisân-ı meydân mânend-i reme-i gürg-i tîz-dendân, efendilerin olduğu odaya hücm-e-rîz-i duhûl olup, her kafâdan bir ses ve her sesden sad terâne-i nâ-sâz heves ve her hevesden gûnâ-gûn matlab u mültemes zuhûr edüp, henüz bakıyye-i matlûblar bulunmadığından başka bunca müddetdir pâdişâhımızı igfâl ve Devlet-i ‘aliyye’ye istîlâ birle ‘âlemi berhem-zede-hâl edenlerin mecmû‘u izâle olunmadıkca, Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl eski suyuna gelmek muhâldir. Ez-cümle Sâlih-zâde Efendi zemân-ı medîd Şeyhulislâm olup, huzûr-i Pâdişâhî’de vazîfe-i vâcibesi hakkı söyleyüp, ‘âmme-i ‘ibâdın zulm ve cevri bî-dâd ile berbâd olduğunu ihbâr ve râh-ı ‘adl ü insâfa irşâd eylemek iken vükelâ’ nâmına olan gaddârlar ile ‘akd-i rişte-i ittihâd ve anlardan ezyed pâdişâhımızı kizb ü müdâhene ile magbûn ederek, bir taraftan da ol bed-nihâd, rişvet kapusunu küşâd ve Hâric Ru’ûsu dört biner guruşa ve Sadâret’e kadar derece-be-derece her rütbeye narh-ı mu‘ayyen vaz’ ve ‘alenen bey’ u şîrâ gibi tevcîh eder olduğu cümlelerin ma‘lûmu, husûsan Kadî Paşa vak‘asında bî-vech bi'l-cümle Ocaklu’yu ve Rumeli ehâlisini tekfir edüp, Moskovlu gibi katl ü istisâllerine fetvâ vermekle, ol fetvâyı kankı kitâbdan verdi ve pâdişâhları aldatmak ve cebâbire-i vükelâdan ziyâde rişvetler alarak menâsıb-ı ‘ilmiyyeyi Selânik Yehûd-zâdelere varınca[ya] kad[ar] ‘alenen satmak müffî olanlara lâayk mıdır? Ekser ‘avammın ızlâline bâ‘is değil midir? Ve’l-hâsıl efendi-i müşârun ileyhin fi’l-vâkî‘ sıfat-i kâşifesi olan irtikâb ve telâ‘ub ve kizb ü firîblerine dâ’ir ef‘âl ü etvârını bast ederek bi-eyy-i hâl izâlesi kezâlik Rüstem Efendi’nin Kahveci-başılık’da bunca müddetdir kurb-i [N1 209a] Saltanat’da nüfûzu mukarrer ve ahvâl-i ‘âlemden bâ-haber iken âgâh eylemeyüp, kendi menfa‘atine nazar u himmet ederek îrâdât-ı vâfire ve cennet-âsâ konak ve sâhil-hâne peydâ, kezâlik Hazîne Kethudâlığı’ndan Mevleviyyet’le hurûc eden Halîl Efendi, on seneden mütecâviz Hazîne Kethudâlığı’nda pâydar ve nezd-i

Pâdişâhî'de Sır Kâtibi'ne mu'âdil nüfûz ve tekarrubu derkâr olmağla, 'ibâdullaha ve Pâdişâh'a muzırr ve kendüsüne nâfi' hezâr umûr ve mesâlihe âlet ve her birinin zımnında isticlâb-ı rişvet ve bu tarikle istihsâl-i mâl ü servet edüp, bir taraftan da ol gaddâr-ı cesûr müdâhene ve mûmâşât ve hem-pâlarıyla muvâfakat ve mücârât ederek taraf-ı Saltanat'ı memkûr ederek, üç dört yüz kîselik îrâda dest-res olduktan sonra, der-sandûk sirkat ü iddihâr eylediği nukûd ü cevâhir ve nefâyis ü fevâhırın hadd ü pâyânı olmayup, temâm mertebegınâ geldikten sonra, bu meslekin nihâyeti başka vâdiye varacağını fehm ü iz'ân eylediğine mebnî, bir takrîble fûlk-i vücûdunu ilkây-ı sâhil-i selâmet kaydına düşüp ve'l-hâsıl 'ilm ü 'irfândan gâfil iken, tarik-ı emn u râhat olmak mülâhazasıyla Mevleviyyet tahsil ve Hazîne Kethudâlığı müddetinde dâd ü sitâdları hisâbını vermek gâ'ilesinden bir takrîble âsûde olarak bu denlü emvâl-i bî-gerânla i'dâd eylediği seray ve sâhil-hânesinde çâr-bâliş-nişîn-i 'izz ü ikbâl olmağla, gerek Rüstem Efendi'nin ve gerek Halil Efendi'nin ve Sâlih-zâde Efendi'nin ve 'âmmeyi dîvânelikle dil-gîr eden Emîn Bey'in ve Yûsuf Ağa'nın pes-perdeden yed-i zulmü olan 'İrfân-zâde'nin ve Bekir Efendi dâmâdı Şâkir Efendi'nin ve hâlâ Enderûn müte'ayyinâtından Sâlih Bey'in ve üç dört nefer selâtin baş ağalarının i'dâmaları vâcibeden olmağla, anlar dahi devlet tarafından ahz ve tertîb-i cezâ olmaz ise bizim bildiğimiz bizim elimizde" deyü pây-efşûr-i makâm-ı ta'assub u isrâr ve zehr-efşân-ı çehre-i huzzâr oldukda, Şeyhulislâm Efendi söze gelüp: "Bâ-defter matlûbunuz olan eşhâsı pâdişâhımız fedâ edüp, düşmeniniz olan Nizâm-ı Cedîd'i ref' ve cemî' mes'ûlâtımıza müsâ'ade eylemişler iken, şimdi nağmeyi ziyâd birle [N1 209b] niçe vakitden berü maslahatdan çıkmış 'ulemâ' tarîkine girmiş âdemleri, husûsan Şeyhulislâm ve Kadı'asker olmuş zâtları ve tevâbi' makûlesi kimseleri dahi taleb ve i'dâmalarına kasd eylemek ne ma'nâdır? Zâhiren bunlardan sonra nevbet bizlere gelecektir. Hulâsa-i kelâm defterinizden hâric bir ferdin, husûsan 'ulemâ' zümresinden olan âdemin bir müylarını âzürde eylemeğe rızamız olmayup, muhâfazaları bâbında vüs'umuzu sarf eylemek ferîza-i zimmetimizdir. Çünkü bizlerin sözüme kâ'il olmaz idiniz, bizi niçün ibrâmlar ile buraya celb etdiniz?" deyerek bir dürlü kelâmlarına mûmâşât eylemeyüp, izhâr-ı hüzn ü tegayyür ederek isrâr ile sükût eyledi. Sâ'ir efendiler dahi Şeyhulislâm'ı te'yîd edüp, husûsan Münîb Efendi Hazîne Kethudâsı Halil Efendi ile zâhiren hukûk-ı kaviyyesi var imiş ki, anın istishâbı bâbında izhâr-ı telâş ederek ba'zı mertebeme hâsinini yâd ü tezkâr birle teşdîd eyledi. Şeyhulislâm bi't-tab' sükûtî ve epsem ve Muhtâr Efendi mübtelây-ı samem ü herem olup, içlerinde Münîb Efendi, husûsan İstanbul Kadısı Murâd-zâde pîr-i perverde, germ ü serd-hürde, umûr-âzmûde, cihân-peymûde, çok ahvâl görmüş, hükûmet ve seyâhatlerinde çok zûr-bâzûlar burmuş, zebândân ve mantik ve levend-nâme fenninde sâhib-i tahkik olmağla, küşt-gîr-âsâ meydâna per-tâb ve her kelâmlarına müdellel ve müberhen cevâblar vererek kat'-ı hitâb eylemekle, sanâdîd-i kavm beyne'r-

reddi ve'l-i'tizâr haşerât-ı müctemi'ayı başka odaya sevk eylediklerinden sonra Murâd-zâde'yi alup, yine mecma'larına vardılar. Ba'dehû Münîb Efendi'yi dahi taleb edüp ve'l-hâsıl çend def'a Murâd-zâde'nin berüye öteye tereddüd birle nakl-i kelâm eylemesi vâki' oldu.

Tebeddül-i hevâ der-miyâne-i merdân-ı Meydân

Bu hengâme hılâlinde nâ-gâh haşerât miyanında usûl mütebeddel ve saded-i müdde'â semt-i âhara mütehavvel oldu. Hafid Efendi'nin nakline göre Murâd-zâde Efendi'nin yalnızca ve 'âmme-i nâsın beyânına göre Münîb Efendi ile bi'l-iştirâk mukaddemce Bâb-ı 'âlî'de Kâ'im-makâm Paşa'nın ve sâ'ir huzzârın marzîleri ve ba'zı Enderûn ricâlinin irsâl-i peyâmları üzere taklîb-i serîr-i Saltanat cümleye semîr-i zamîr-i emniyyet olduğunu tahkîk u teyakkun ve vakt-i vüs'atde [N1 210a] Sultân Selîm hazretleri eslâfda olduğu gibi kendülerini dahi idhâl-i katâr-ı kahr u intikâm edeceklerini te'emmül ve tefattun birle nihânice mecma'-i sanâdîd olan odada sergerdeler ile sırran hasbihâl ve hengâm-ı fursatda 'ale'l-'umûm tığ-ı Sultânî ile istîsâl olunacaklarını sâmi'-i intibâhlarına ilkâ ve bidâyet-i fitneden berü ol kavm-i şerîrin hem-hâbe-i zamîrleri olup, vech-i meşrûh üzere savb-ı Saltanat'dan 'âlemin mübâ'adet ve ba'zı mahall-i ma'lûmdan dahi kendülere pey-der-pey vürûd eden mevâ'id-i celîle ve teshîlât-ı mâdde zımnında te'kîd ü takviyete mebnî lehce-i lisânlarında dâ'ir olup, lâkin Şeyhulislâm'ın tarafdar-ı savb-ı Pâdişâhî olduğunu hiss ü müşâhede sebebiyle tasrîhden kâsır oldukları mâdde-i muzmerreyi ber-vefk-ı dil-hâh efendiler izhâr eyledikde, cümlesi tasdik u ikrâr eylediler. Bu aralıkda Kâ'im-makâm Paşa tarafından dahi bir iki def'a peyâm-âverler âmed-şud eylemekden hâlî olmaz idi.

İstiftâ' ve iftâ' der-husûs-ı hal'

Çün efendiler cem'iyet içinden Şeyhulislâm olduğu odaya 'avdet ve usûlün tebeddülünü nakl ü iş'âra mübâderet eylediklerine mu'âkıb sanâdîd-i kavm, haşerât-ı müstahikku'l-levm ile seyl-i hâ'ic gibi müctemi'an dehşet-endâz-ı vürûd ve Şeyhulislâm Efendi'ye hitâben: "Efendi hazretleri! Şu hısâlde ve bu ef'âlde olan gayr-i müstakıll Halîfe'nin Hılâfet'i sahîh ve ahkâmı şer'î midir? Cenâbımızdan şer'an istiftâ ederüz" deyü cümlesi yek-dehen ve yek-sühan gûnâ-gûn hâric ez-edeb makâl-i nâ-mühezzeb serd ederek istiftâ' ve iftâ' bâbında tazyîk ve tekâzâ eylediklerinde, Şeyhulislâm Efendi bâlâda tahrîr olunduğu üzere bu makûle cem'iyet-i ecnâs değil, kendü cinsi olan 'ulemâ' cem'iyetinde ve iki dakîka tâmmen muhâvere mihnetinde bulunmuş ve perde-bîrûn harekât-i tevâbi'ine dahi türş-rû ve âzâr eylemamiş, münzevî-tabî'at,

muhteriz-i üns ü ülfet olmağla, iki günden berü bu resme cem'iyet ve renc ü sikletden mahnûk ve dem-beste olmuşiken, tarafeynden te'alluk ve mahabbet üstüvâr ve her bâr 'inâyât-i 'aliyyelerine mazhar u sezâvâr olduklarından başka, beyne'l-emsâl a'zam-ı merâtib-i insâniyye olan Şeyhulislâmlık mesnediyle kâmkâr ve teşekkür-güzârları olan Şehriyâr-ı [N1 210b] celilü'l-mikdâr hazretlerini bu resme sû' bi'z-zikr ile yâd ü tezkâr eylediklerinden başka, hal'-ı hil'at-i Hılâfet'lerine ibtidâr eylediklerini müşâhede eyledikde, dervâze-i nâtıkası fart-ı hayretle beste ve silsile-i şu'ûru güsiste olup, çend dakîka kadar sükût ve istiğrâktan sonra 'âdeti üzere âhestece efendilere müteveccihen: "Pâdişâhımız 'âmme-i mes'ûlâta müsâ'ade buyurdular. Rukabây-ı devlet ve müstevliyân-ı Saltanat olanlar işte bi'l-cümle zâ'il ve mundefi' oldu. Min-ba'd taraf-ı Saltanat'a tesaddî olunmamak ma'küldür" 'ibâretiyle gûyâ ki efendilerden bu bâbda isti'ânet eyledikde, cümlesi husûsan fahl-i katâr-ı hall ü 'akd olan sâlifü'z-zikr iki efendiler söze gelüp: "Vâkı'â kelâmınız be-mahal ve cümlemin 'inde makhbûl ve mu'avveldir. Lâkin takrîr-i meşrûh üzere bi't-tab' 'adem-i istiklâli ve televvün-i hâl ü bâli olmağla, tagyîr-i ahlâk eylemek mümkün değildir. Evvelen ve âhıran şu gûne ve bu gûne münâfi-i hakk-ı Hılâfet olan evzâ' u harekât sebebiyle mesned-i Hılâfet'den sâkit olup ve min-ba'd Hılâfet'i bi-hasebi'ş-şer' sahîh olmadığı ma'lûmunuzdur. 'Ale'l-'umûm Bâb-ı 'âlî'de mevcûd olanlar kezâlik Enderûn'da bulunanlar ve ehâlî-i şehir sagîr u kebîr bu bâbda yek-dil ü yek-cihet, hâlâ bi'l-cümle muntazır-ı haber-i hal'-ı Saltanat'lardır.

Yapılmış hâzır olmuş senden evvel cümlemin kârı

Senin tedbîrine ey çerh, zahmet çekme hâcet yok!*

Bundan başka hengâm-ı fursatda sâbıklarda olduğu gibi işbu tâ'ifeden fazla size ve bize ve sâ'ir ebnây-ı cinsimize ve kapuda bulunan ricâl ü erkâna seyf-i kahr u siyâset-i Sultânî'den emn ü necât mutasavver midir?" zemînlerinde metîn ve dil-nişîn ecvibe serd eylediler. Pes Şeyhulislâm Efendi bu mebbasin vâfir zemân hakâ'ik u dekâyıkını te'emmül ve tasavvur ve ba'zı emsâl-i güzeşte istihzâriyle zîr u bâlâsını tehayyül ü tedebbür eyledikten sonra, istiftâ olunan mes'ele-i ma'hûdeye bir kelime ile lisânen iftâ' eylemekle, bu denlü tekellüfâtla müretteb olan mukaddime netîce-resâ oldu.

Kat-i Mâbeyinci Ahmed Bey

Der-'akab taraf-ı Şeyhulislâmî'den keyfiyyet-i mezkûre [N1 211a] Bâb-ı 'âlî'ye ihbâr u inhâ ve bi'l-cümle sudûr ve mevâlînin meydâna tevârüdleri

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,756.

istid'â olunmağla, 'ale'l-'umûm meydâna vâsıl ve ashâb-ı ratk u fetk mecma'ına dâhil olduklarında, Şeyhulislâm Efendi süvâr ve rikâblarında bir mikdâr müsellah neferât-ı ejdehâ-kirdâr ve verâlarında rütbeleriyle sudûr ve mevâlî ve ser-segbâniyân ve sâ'ir sanâdîd-i Ocak müretteb alay ile Bâb-ı 'âlî'ye vusûl buldukda, nâ'ib-i 'azâzîl-i fitne ve fesâd-ı merkûma hemân asl-ı asıl olan Kâ'im-makâm Paşa bişr u beşâsetle istikbâl edüp, sâ'ir erkân-ı devlet ve bi'l-cümle ocakların ağaları rûz-merre destâr ve hey'etleriyle bulduklarından, tedârük-i esvâb-ı Dîvâniyye'ye meşgûl iken, firârîlerden Mâbeyinci Ahmed, Kadırğa Limanı semtinde bir zimmî hânesinde ihtifâ eylediği mahalden üftâde-i dest-i mütecessisân ve girîbân-dâde-i pençe-i saht-gîr-i cellâdân olup, Alay Köşkü altına geldikte müzâhame-i hancer ve gaddâre ile Hezâr-pâre Ahmed Paşa* gibi pâre pâre eylediler. Vefâtına 'İzzet'in dediği târîhdir.

Hemdem olsun şühedâ zümresine Mir Ahmed

(همدم اولسون شهدا زمره سنه مير احمد)

'Azîmet-i 'âmme bâ-Serây-ı hümâyûn

Ve ol hılâlde sûret-i hâl-i nâ-fercâm taraf-ı Şeyhulislâm'den bâ-tezkire Dârussa'âde Ağası'na i'lâm olunup, 'akabinden Şeyhulislâm ve Kâ'im-makâm ve sudûr ve mevâlî ve maktûllerin yerine câ-nişîn olan Kethudâ Hasan Tahsîn Efendi ve Şeyhulislâm hânedânına nisbet-i kadîmi sebebiyle Riyâset Vekâleti'yle hâ'iz-i te'ayyün ü imtiyâz olan Sa'id Hâlet Efendi ve Nâzır-ı Darbhâne Seyyid Mehmed Efendi ve sâ'ir Âsitâne'de bulunan ricâl ü kibâr ve her ocağın sergerdeleri alay ile Bâb-ı 'âlî'den kıyâm ve hareket ve Ahmed Bey'in âğuşte-i hûn u hâk olan cesed-i çâkçâkine medd-i nazar-ı 'ibret ve Bâb-ı 'âlî'den ve Ayasofya sokaklarından Bâb-ı hümâyûn'a kadar iki taraflu kât-ender-kât pür-sâz ü seleb ü âlât müctemi'an muntazam olan haşerâtın hasbe't-ta'lim bir ağızdan: "Sultân Selîm'i istemezüz¹, Sultân Mustafa'yı isterüz!" deyü

* Metnimizde söz edilen ve öldürüldükten sonra parça parça edilen Hezâr-pâre Ahmed Paşa (1058/1648) için bk. meselâ Abdülkadir Özcan, "Hezârpâre Ahmed Paşa", *DİA*, İstanbul 1998, XVII,300-301.

1 olmağa başladılar. Evvel emirde istemezüz [Bu uzunca kısımda yer alan ve muhtemelen benim yerleştirmiş olduğum yerde bulunmaları düşünülen başlıklardan "**Tebeddül-i meydân**", N1 209b'nin sağ kenarına; "**İstiftâ' hal**", N1 210a'nın sol kenarına; "**Katli Bey**", N1 211a'nın sol kenarına; "**Azîmet-i hümâyûn**", N1 211a'nın sol kenarına kırmızı mürekkeple yazılmışlardır] N1 : oldular. Her kafâdan bir ses ve her sesden bir terâne-i nâ-sâz-ı heves/hûş ve her/— hevesden yek-dîğere münâfi envâ'-ı mültemis zuhûr edüp, ba'zı mes'ûllerine/su'âllerine ser-cünbân-ı müsâ'ade ve hâric ez-tavk u/— tehammül olanlarına/olanlara hakîmâne bi'l-müdâfa'a ilzâmlarına mücâhede olunup, Şeyhulislâm Efendi bi't-tab' sükûtî ve epsem ve Muhtâr Efendi mübtelây-ı 'illet-i samem olup, Kadı Efendi pîr u/— perverde ve germ ü serd hürde, kâr-âzmûde ve umûr-peymûde, zebândân u/— mantîk/mantık ve levend-nâme fenninde ehl-i tahkîk/tahkîm olmağla, mütekellim vahde

velvele-rîz-i¹ künbed-i esîr olan sayha vü² feryâd-ı ‘âlem-gîrlerine ihâle-i sem‘-i dehşet ederek, Bâb-ı hümâyûn'a vusûl ve savb-ı Şeyhulislâmî'den efrâd-ı askerî olarak, ferd-i vâhidin [N1 211b] Seray-ı hümâyûn'a tehattî eylemekden ictinâbları¹ bâbında zecr u tenbîhlerine cümlesi ser-fürû-bürde-i te‘ahhüd ü kabûl olduktan sonra derûn-i Seray'a duhûl eylediler. Bu hâl-i pür-melâli Sultân Selîmül-bâl huzûruna ifâde vü i‘lâma Dergâh-ı ‘âli huddâmlarından bir kimse ikdâm edemeyüp, *el-‘uhdetü ‘ale'r-râvî** yine sâbiku'z-zikr İmâm Efendi cenâbları bî-pervâ huzûr-i sâmîlerine iktihâm ve ba‘de'l-istifhâm: “Cümle nâs

menziline her biriyle gâh ocakca ve gâh devletce muhâvere ve beyne'l-leyyin ve'l-huşûneti/ve'l-huşûneh münâkaşa ve münâzarada [M2 35] icrây-ı hakk-ı sühan-verî ve ifây-ı dâd —/ü dilâverî eyledi. Bilâhare el-hâletü hâzih firâriler bulunmadığı sûrette âteş-i fitnenin ‘umûma sirâyet edeceğini ve çok kimseler bu bâbda top yoluna gideceğini ifâde birle, onların bulunmaları husûsuna karâr-dâde ve tazyîk u ibrâmı ziyâde eyledikleri, taraf-ı Şeyhulislâmî'den Bâb-ı ‘âli'ye ihbâr u i‘lâm olundukda, Kâ'im-makâm Paşa ve sâ'ir Bâb-ı ‘âli'de mevcûd sudûr-ı kirâm firârileri cüst-cûya kıyâm ve it‘âb-ı cevâsis-i/cevâsise ihtimâm eylediklerini ifhâm ve iktizâsına göre tedârük-i kelâmla/kelâm ile iskât ü ifhâm eylemek için Şeyhulislâm Efendi'nin hâcesi olup, beher vücûh müstağrak-ı bahr-ı ‘inâyet-i Şehriyâr-ı Ferîdûn-şükuh olan İstanbul'dan ma‘zûl cihâbeze-i fuhûl Mehmed Münîb Efendi ba‘zı tavsiyelere makrûn Meydân-ı Lahm'e irsâl ve kendüler/kendü firârileri aratmakda/aranmakda sa‘y ü ikdâmlarını menzile-i encâma isâl —/eylediler. Karîne-i hâl eski püskü bi'l-cümle müteşahhısân-ı ashâb-ı dalâl-i zulmet-misâl yine efendilerin etrâfını alup, ba‘zı mertebe dehl-i hırâş-ı kîl ü kâle tarra-zen ve sâmi‘a-i dil ü cânlarına şûriş/teşvîş-fiken/efken olup, yine muktezâsı üzere berü tarafdan beyne'l-lutf ve'l-‘unf mukâbeleye dehme/dehen-güşâ ve işte Pâdişâhımız cümle mes‘ûlâtınıza müsâ‘adeleri rû-nümâ oldu. Bundan sonra tavr u hareketiniz hurûc ‘ale's-sultân hükmüne ser-dâde ve iftirâk-ı cemâ‘ati rû/berü-nihâdedir. Min-ba‘d ferâgat ve herkes muhâfazasına me‘mûr olduğu kılâ‘ u bikâ‘a ‘avdet eylemek/—ber-muktezây-ı vakt, cümlelerinize ferîza-i zimmîdir” vâdilerinde tehdîd güne nasîhat esnâsında bağteten beyenlerinde usûl-i hengâme mütebeddel ve sâded-i müdde‘â semt-i âhara mütehavvel oldu. *el-‘Uhdetü ‘ale'r-râvî* Murâd-zâde Efendi hâdise-i mezkûrenin mebdâî ve mekâsîdını teffekkür ve usûl ü furû‘unu tedebbür ve sipihrin Pâdişâh-ı cihân tarafından kat‘-ı ‘alâka-i mihr ve min-ba‘d maglâb-ı saltanatın âmihte-i zehr olduğunu tezekkür eylediğinden/eyledikten başka/sonra, işbu sûret-nümây-ı sâha-i zuhûr olan uhdüse-i sâlibü‘ş-şu‘ûr/sâlibetü‘ş-şu‘ûr sâhte-i üstâdân ve perdâhte-i smâ‘ân-ı çîre-destân olup, taklîb-i evreng-i saltanat cümleye semîr-i zamîr ve bu resme kat‘-ı berg u şâh eylemeleri/eylemeleriyle, ser-dâde-i kat‘-ı dıraht olduğu matlab-ı bernâ vü pîr olduğunu/olduğun teyakkun ve bundan sonra Sultân Selîm hazretlerinin vakt-i fursatda bi'l-mülâsebe/bi'l-münâsebe kendüleri dahi pençe-i ‘ikâblarına/‘ikâb-gîrlerine giriftâr olacaklarını [M2 36] tefattun birle, nihânî min-ba‘d bu Pâdişâh'ın tarafından emniyyet mutasavver midir?” deyerek mecmâ‘-ı sanâdîd olan odaya ‘azîmet ve sergerdeleriyle sırran ba‘zı sohbet eyledikten sonra, efendiyan meclisine ‘avdet edüp ve verâsından sanâdîd-i merkûme seyl-i hâyci gibi müctemi‘an dehşet-endâz-ı vürûd ve Şeyhulislâm Efendi tarafına izhâr-ı çehre-i hışm-âlûd ederek, cümlesi yek-dehen ve hem-sühan saltanatda ‘adem-i istiklâl ve zimâm-ı devleti süpürde-i eydî-i zaleme-i Haccâc-hısâl edüp, kendüleri dâ‘imâ —/icrây-ı mezâkk-ı nefsanî ve hevây-ı shehâvânilerine münehmik ve gümâştegân-ı umûr-ü ümem olanlar bi'l-cümle cevr u zulm ü sitemle/sitem ile vedâyî‘-ı Hâlikul'berâyâ olan fukarâ vü re‘âyânın mâl ü cânlarına mütehâlik olup ve sâ'ir bu makûle taraf-ı saltanata hâric ez-edeb süzende-i dehen ü leb olan türrehât ve günâ-gün hezeyânât ve müftereyât serd ederek, ‘adem-i sıhhat-i Hilâfet'ini/Hilâfet'i istiftâ ve iftâ bâbında tazyîk u tekzâ eylediklerinde, huzzâr dahi ser-cünbân-ı tasdik u muvâfakatden

sizi istemeyorlar, Sultân Mustafa'yı isteyorlar. İşte geldiler” ta‘biriyle çehre-i sa‘âdet-behre-i Şâhâne'ye felâhun-dehân-ı pür-hezeyânından ol mutbık-ı dîvâne seng-endâz-ı herze-i küstâhâne olmağla, şerm ü edeb kâ‘idesini itmâm eyledi. Sultân Selîmü's-serîre hazretleri ise¹ bir müddetden berü dağdağa-i dehr-i bukalemûndan² derûn-i nezâket-makrûnları türe ve dîde-i dil ü cânları berk-ı ‘âlem-sûz-i mihnet-i cihândan³ hîre olduğundan başka, **beyt**⁴:

Birûn âyend âhr rû-siyâhân⁵ ber-veliy-i ni‘met

gayri çâre kalmadığını tebyîn ü tahkik eylemeleriyle, bi'l-âhire Sultân Selîm Hân hazretlerinin kâmet-i bâ-nehmetlerinden hal‘-ı hil‘at-i Hılâfet ve selb-i kisve-i saltanat zımında iftâ ve mukaddimât-ı mertebe bu vechile netîce-resâ oldu. Der-sâ‘at keyfiyyet-i/keyf[iyy]et-i mezkûre Bâb-ı ‘âli‘ye ihbâr u inhâ ve bi'l-cümle sudûr ve mevâlînin meydâna tevârüdleri istid‘â olunmağla, taraf-ı Şeyhulislâmî'den âdemleri/âdemler ba‘s ü tesyâr ve sudûr-ı kirâm dahi med‘uvv u matlûb olduklarını taraf-ı hümâyûna ‘arz u istizân ile me‘zûn ve murahas olarak ‘acele-sûvâr olup, meydâna vâsıl ve mecma‘-ı ashâb-ı fetk u ratka dâhil olduklarında, Şeyhulislâm-ı Nu‘mânî-makâmın rukûblarına ibrâm ve anlar dahi bi‘z-zarûre râkib-i matiyeye-i i‘tizâm olduklarında, rikâblarında bir mikdâr tüfenglü ile iki bayrak ve verâlarında/verâlarından rütbeleriyle sudûr ve mevâlî ve Segbân-başı ve sâ‘ir sanâdîd-i Ocak, tertîb-i alay ile Bâb-ı ‘âli‘ye vusûl ve nâ‘ib-i ‘azâzîl ve/— hemân fitne-i merkûma/merkûmeye asl-ı asıl olan Kâ‘im-makâm Paşa, bişr u beşâsetle istikbâl edüp, sâ‘ir erkân rûz-merre destâr ve hey‘etleriyle bulunduklarından, tedârük-i esvâb-ı dîvâniyyeye meşgûl iken, [“Her kafâdan bir ses iken” kısmında yer alan bilgiler A2'ye uygun olarak özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,172-173'te kaydedilmiştir] firâriyelerden Mâbeyinci Ahmed Bey kisvet-i kalenderide ihtifâ eylediği mahalden üftâde-i eydî-i mütecessisân ve girîbân-dâde-i pençe-i saht-gîrân-ı cellâdân olup, Alay Köşkü altına geldikde, müzâhame-i [M2 37] hançer u gaddâre ile pâre pâre eylediler. Ve ol hülâde sûret-i hâl-i pür-melâl, taraf-ı Fetvâ-penâhî'den bâ-tezkire Ağa-yı Dâru's-sa‘âde tarafına i‘lâm ü imlâl/inhâ —/ve —/imlâl olunup, ‘akabinde Şeyhulislâm ve Kâ‘im-makâm ve sudûr ve mevâlî ve maktûllerini yerine, [misrâ]:— “*Mesâ‘ibü kavmin ‘inde kavmin fevâ‘idü* مصائب قوم عند قوم فوائد = Bir kavmin başına gelen belâ ve musibetler, diğer bir kavim için fayda olabilir” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.”) terekesine vâris olan Kethudâ Hasan Tahsîn Efendi ve Re‘is Hâlet Efendi ve Emîn-i Darb-hâne Seyyid Mehmed Efendi ve sâ‘ir mevcûd olan ricâl ve e‘âli‘ alay ile Bâb-ı ‘âli‘den kıyâm ve hareket ve Hezâr-pâre Ahmed Bey’in âğuşte-i hûn —/ü hâk olan cesed-i çâkçâkine medd-i nazar-ı/— ‘ibret/basîret ve ol havâlîde Bahr-ı siyâh-âsâ cûşan u hurûşân gürûh-enbûh-i askerînin bir ağızdan vech-i ta‘lîm üzere: “Sultan Selîm’i istemeyüz A2, M2

1 rîz-i N1 : endâz-ı A2, M2

2 vü N1, A2 : — M2

1 Seray-ı ictinâbları N1 : Enderûn'a tehattî eylememeleri A2, M2

* العهدة على الراوى = Günâhî rivâyet edenin boynuna” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 olduktan sonra ise N1 : eyledikten sonra, derûn-i Seray-ı hümâyûna duhûl edüp, Pâdişâh-ı mekârim-ifşâ tarafına “*Tü‘îl-mülke men teşâ‘u ve tenzi‘u‘l-mülke mimmen teşâ‘u* (توتى الملك من تشاء و تنزع الملك ممن تشاء) = Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın” anlamına gelen Kur‘ân, Âl-i ‘İmrân 3/26. âyetin baş taraflarında yer alan bir kısmıdır)” âyet-i kerîmesini tilâvetle kazıyye-i nâ-marziyyeyi iş‘âr ve tavâ‘if-i müctemi‘anın hal‘-ı hil‘at-i teba‘iyyet eylediklerini ihbâr birle, ol Hümây-ı evc-i saltanatın kafes-güzîn-i inzivâ vü ‘uzlet ve âzâde-dil-i gâ‘ile-i siklet olmaları zımında bast-ı i‘tizâr eyledikde, ol Sultân-ı Selîmü's-serîre hazretlerinin A2, M2

*Küsûf-i âfitâb-ı bî-zevâl ez-mâh mi-âyed**

‘arızasınca Bîrûn halkının bu resme hem-dest-i ittifâk ve yegâneğî ve savb-ı Saltanat'a sûret-nümay-ı tebâ'ud ü bî-gâneğî olup, Enderûn ehâlisinin dahi semere-i kurb-i Sultânî çend nefer eşhâs-ı ma'dûdeye inhisâr birle, her biri sikke-zen-i nukra-i ikbâl ü kâm-rânî oldukları münâfesesine mebnî, kîne vü infi'âl-i nefsanî ile 'umûmen kenâre-gîr-i dâ'ire-i Şevket-medâr ve be-şart-ı selâme 'arsasında pâydâr olup, zümre-i Bostâniyân ve bi't-tab' mecbûl-i hıyânet ve meftûr-i habâset olan Baltacıyân, Ocak gayretini aslâ elden bırakmayup, dâ'imâ Bektâşiyân'a hem-hâl ü hem-pâ olduklarından başka, sâlifü'z-zıkr kisvet mâddesinden nâşî cümlesi cânib-i Saltanat'a münfa'il ve cumhûr tarafına muttasıl olduklarının müşâhedesi bi'l-küllüyye gavgây-ı Saltanat'dan mübâ'adesine sâ'ik u kâ'id olmağla, terk-i tâc ü taht ve ber-taraf-sâz-ı gâ'ile-i ikbâl ü baht, belki pes-endâz-ı renc ü mihnet-i saht olmağla, hemân derûn-i Harem-serây'a 'azm ü âheng edüp, [N1 212a] şevk-ı tâc ü evreng ile nüzhet-serây-ı sabr u ârâmları¹ teng olan Şeh-zâde-i safvet-intimâ Sultân Mustafa hazretlerine ifâde-i keyfiyyetle, nefis-i nefislerini tevdî-i 'uhde-i himâyet ve'l-hâsıl işbu “Âmü'l-fetreti” târihiyle müverrah olan bin iki yüz yirmi iki senesi² mâh-ı rebî'ulevvelinin yirmi birinci cum'a günü³ sâ'at üçde³, ol Pâdişâh-ı pâkîze-tıynet hazretleri tâc u tahtdan ferâgatla Şeh-zâde-i Edhemî-ârâ müşârun ileyh Sultân Mustafa hazretlerine tebrîk-i serîr-i Hılâfet ve tehniye-i dîhîm-i 'izz ü Saltanat edüp, [mısrâ]‘:

2 dehr-i bukalemûndan N1 : 'âlemden A2, M2

3 berk-ı cihândan N1 : ve mîza'l-berk-ı mihnet ü 'âlemden A2 : ramîzu'l-berk-ı mihnet ü elemden M2

4 beyt A2, M2 : — N1

5 rû-siyâhân N1, A2 : sipâhân M2

* برون آیند آخر رو سپاهان بر ولی نعمت * کسوف آفتاب بی زوال از ماه می آید = Zevâli olmayan güneşin tutulması aydan geldiği gibi, siyah yüzlüler (= günâhkârlar) de sonunda velînimetlerine karşı gelirler” anlamına gelen Farsça bu cümleler, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin bir gazelinden alınmış gibi gözüküyor; bk. meselâ <http://www.nosokhan.com/Library/Topic/0L8M> (erişim tarihi 3.02.2014).

1 vü infi'âl-i nefsanî ârâmları N1 : vü infi'âl-i nefsanîyle bi'l-cümle be-şart-ı selâme sâhasında kıyâma karâr-dâde ve kenâre-gîr-i dâ'ire-i se'âde olduklarının müşâhedesi, bi'l-küllüyye gavgây-ı saltanatdan samîmî mübâ'adesine sâ'ik ve kâ'id olmağla, hemân derûn-i Harem-serây'a 'azm ü âheng ve şevk-ı tâc [M2 38] u evrengle havsala-i sabr u ârâmı A2 : infi'âl-i nefsanîyyetle bi'l-cümle beşere-i İslâm sâyesinde kıyâma karâr-dâde ve kenâre-gîr-i dâ'ire-i se'âde olduklarının müşâhedesi, bi'l-küllüyye gavgây-ı saltanatdan samîmî mübâ'adesine sâ'ik ve kâ'id olmaz, hemân derûn-i Harem-serây'a 'azv-î âheng ve şevk-ı tâc [M2 38] u evreng ile havsala-i sabr u ârâmı M2

2 ve'l-hâsıl senesi [Bu kısımda yer alan “عام الفترة = ‘âmü'l-fetreti” kelimelerinin altına kırmızı mürekkeple rakam değeri olan 1222 tarihi yazılmıştır] N1 : mukaddimesine mukârin işbu ‘âmü'l-fetreti 1222 A2, M2

◇ 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cum'a.

3 üçde A2, M2 : üçde N1

Gitdi cânân bir yana serv-i hırâmân bir yana
reftâriyle¹ hırâmende-i semt-i ferâğ-ı vahdet oldular. **Beyt:**

Gice pervânelerle bezmi germâ-germ idi şem‘in
Seher gördüm ne şem‘-i meclis²-ârâ var ne pervâne³

*el-Mülkü lillâhi'l-Vâhidi'l-Kahhâr; zâlike takdîru'l-‘Azîzi'l-‘Alîm * . Kıt‘a⁴:*

Ân Mısr-ı memleket ki tû dîdî harâb şud
Ve ân Nîl-i mekrümet⁵ ki şenîdî serâb şud
Hem-peyker-i selâmet ve hem nefis-i ‘âfiyet
Ez-dîde-i nezzâre-geyân⁶ der-hicâb şud^{**}

*Küllü na‘îmin⁷ ilâ nefâd ve küllü karîbin ilâ bi‘âd ve küllü hubûbin ilâ
rukûd ve küllü nişâkın ilâ kesâd ve küllü kevnin ilâ fesâd⁸ ve küllü mülkin ilâ
zevâl v'allâhu⁹ hüve'l-bâkî lâ yezûlû ve lâ yezâlû^{***}.*

1 reftâriyle A2 : reftârında M2

2 meclis A2 : ‘âlem M2

3 Şeh-zâde-i Edhemî-edâ/ârâ pervâne A2, M2 : hasbe'l-kâ'ide müstehakk bi'l-irs olan Şeh-zâde-i kebîr Sultân Mustafa ibn Sultân ‘Abdülhamîd Hân hazretlerine teslim-i serîr-i Hilâfet ve tebrîk-i dihîm-i Saltanat eyleyüp, kendüleri cân gibi gözden nihân ve kûşe-güzîn-i ‘ubûdiyyet-i Rabb-i Müste‘ân oldular N1. Metnimizde yer alan bu beyit, Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Şeyhülislâm Yahyâ Divânı*, hzr. Hasan Kavruk, (e.kitap), www.kulturturizm.gov.tr, s.382.

* الملك لله الواحد القهار ذلك تقدير العزيز العليم = Hükümranlık, tek ve kahredici olan Allah'ındır. Bu, o üstün ve bilen (Allah)'ın takdîridir” anlamına gelen bu cümlelerin birincisi Kur‘ân, el-Mü‘min 40/16. âyetin ikinci kısmı gibi gözükmele beraber, “el-Mülkü” kelimesinden sonra âyette bulunan “el-yevme” kelimesine yer verilmemiştir. İkinci cümle ise Kur‘ân, el-En‘âm 6/96; Yâsîn 36/38; Fussilet 41/12. âyetlerin son kısımlarını teşkil etmektedir.

4 Kıt‘a M2 : — N1 : **Beyt** A2

5 mekrümet A2, M2 : memleket N1

6 geyân N1, A2 : künân M2

** أن مصر مملكة كه تو دیدی خراب شد * و ان نیل مكرمت كه شنیدی سراب شد

O Mısır ülkesini harâb olmuş gördün. O mübârek Nîl'in serâp olduğunu işittin. Hem vücut selâmette, hem nefis âfiyette, ama onlar bakanların gözlerine görünmez oldular” anlamına gelen bu cümleler Hâkânî'nin bir kasîdesinden alınmıştır; bk. Hâkânî, *Güzîde-i Eş‘ar-ı Hâkânî-yi Şîrvânî*, s.50.

7 na‘îmin N1, A2 : ni‘amin M2

8 ve küllü fesâd N1 : — A2, M2

9 v'allâhu N1 : ve küllü kevnin ilâ fesâd v'allâhu/v[all]âhu A2, M2

*** كل نعيمُ الى نفاذ و كل قريب الى بعاد و كل هُوب الى ركود و كل نفاق الى كساد و كل كون الى فساد و كل
= Her nimetin bir tükenme durumu vardır. Her yakın bir uzaklığa dönüşümü vardır. Her esintinin bir sakinleşme durumu vardır. Piyasadaki her canlılığın bir durgunluğu vardır. Her oluşun bir bozuluşu vardır. Her hükümranlığın bir sona erişisi vardır. Allah, sadece o bâkîdir, zevâlî yoktur, her dâim var olur” anlamına gelen Arapça bu cümlelerin “Her nimetin vardır” kısmı Nişaburlu birinin kasîdesinden bir kısım gibi gösteriliyor; bk. meselâ İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kıra'd-Dayf*, thk. ‘Abdullah b. Hamdu'l-Mansûr, Riyâd 1997, III,268. “Gitdi cânân bir yezâl” kısmındaki

Vukū'-i bey'at bâ-Sultân Mustafa Hân ibn Sultân 'Abdülhamîd Hân¹

Pes ber²-kâ'ide-i mu'tâde-i Devlet-i ebed-kıyâm, emr-i bey'at ü teba'iyet resîde-i hadd-i temâm³ olup, vakt-i zuhrda gâ'ile-i bey'at-ı sagîr u kebîr, vaktiyle edây-ı salât-i cum'aya mûcib-i te'hîr olmağla, sâ'at altı buçuk sularında Pâdişâh-ı nev-câh *eyyedallâhu Te'âlâ ve akvâhu** Ayasofya ma'bed-i kadîmini teşrîf ve iyâb ü zehâblarında cumhûr-i mevfûra bahşende ve nisâr-ı selâm-ı taltîf buyurdular. E'âzım-ı şe'â'ir-i İslâmiyye'den olan böyle bir emr-i celîl ile ibtidâları fâl-i hüsn ittihâz olunacak emr-i müstahsen vukû'u, bâdî-i sürûr ve bâ'is-i şâdmânî vü hubûr olup, cümle erkân-ı devlet⁴ mekânına ve efvâc-ı bahr-ı mevvâc-ı müctemi'a dahi bakıyye-i matlûblarını buldurmağa ısrâr ile Et-meydânı'na ric'at eylediklerinde, firârîlerden Hacı⁵ İbrâhîm Efendi dahi ol kilâb-ı dârre vü dâriyelerin üftâde-i pençe-i ahz ü⁶ şikârı oldu.

Sûreti bu resme menkûldür ki, çün yevm-i⁷ sâbıkda Bâb-ı 'âlî'den İbrâhîm Kethudâ, raht-çîn-i ikâmet ü sevâ (ثوا) oldukda, müşârun ileyh dahi⁸ ol varta-i hâ'ileden nefsinî incâ kaydına düşüp, nihânî yalnız başına müstetiren⁹ sâhil-i bahra âb-ı revân gibi şitâbân ve Eyvânserây nâm mahalde vâki' olup, ol esnâda Avrupa diyârında¹⁰ seffir olan Vahîd Efendi'nin¹¹ hânesine [N1 212b] cân atup,

bilgiler buradan istifâde ile ve yeni bir tertiple *Târih-i Cevdet*, VIII,175'te kaydedilmiş gözüktüyor.

- 1 **Vukū'-i Hân** [Bu kısım muhtemelen burada yer alması düşünülen başlık şeklinde kırmızı mürekkeple N1 212a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : — A2, M2
- 2 ber N1 : — A2, M2
- 3 resîde-i hadd-i temâm N1 : itmâm A2, M2
- * **اید الله تعالى و اقواه** = Yüce Allah onu desteklesin ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
- 4 sâ'at altı buçuk devlet A2 : vaktinden iki sâ'at sonraca Pâdişâh-ı nev-câh hazretleri Ayasofya ma'bed-i kadîminde edây-ı nemâz eyledikten sonra 'izz ü nâz ile makarr-ı sa'âdetlerine ihtizâz eylediler. Ba'dehû herkes N1 : sâ'at altı buçuk sularında Pâdişâh-ı nev-câh *ebbedehu[ll]ahu Te'âlâ ve ahhar[all]ah* (ابده الله تعالى و اخره) = Yüce Allah onu pâyidâr kılsın ve onun zevâlini geciktirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır) Ayasofya ma'bed-i kadîmini teşrîf ve iyâb ü zehâblarında cumhûr-i mevfûra bahşende-i nisâr-ı selâm-ı taltîf buyurdular. E'âzım-ı şe'â'ir-i İslâmiyye'den olan böyle bir emr-i celîl ile ibtidâları fâl-i hüsn ittihâz olunacak emr-i müstahsen vukû'u, bâdî-i sürûr ve bâ'is-i şâdmânî vü hubûr olup, cümle erkân-ı devlet M2
- 5 firârîlerden Hacı A2, M2 : el-Hâc N1
- 6 dârre vü ahz ü A2 : dârr u dâriilerin üftâde-i pençe-i N1 : kanâre ve dâriyelerinin üftâde-i pençe-i ahz ü M2
- 7 yevm-i N1, M2 : — A2
- 8 müşârun ileyh dahi A2 : mûmâ ileyh dahi N1 : — M2
- 9 yalnız başına müstetiren N1 : — A2, M2
- 10 vâki' diyârında N1 : ol esnâda Avrupa'da A2, M2
- 11 Vahîd Efendi'nin N1, M2 : + [Vahîd Efendi ile ilgili olarak A2 21a'nın sol kenarında metindeki aynı elden çıkmış şöyle bir kayıt vardır: "Efendi-i müşârun ileyh Vahîd Paşa olarak Rûm Vak'asında Eski İstanbul muhâfazasında iken hulûl-i ecel-i mev'ûduyla fevt olmuşdur"] A2

hâricden ferd-i vâhid haberdâr ve hâne-i mezbûrda Vahîd Efendi'nin kethudâsından mâ'adâ deyyâr ihtirâz edecek agyâr olmayarak ve oraya kat'â peyk-i mazanne yol bulmayarak pinhân olmuşiken, tahrîk-i hükm-i kazâ ve iktizây-ı ru'yet-i ser-nüvişt ü cezâ birle bî-ihtiyâr teb ü tab-ı zucret ü ıztırâba giriftâr ve bî-vech dermânde-i lahza-i ârâm u karâr olup, Kethudây-ı merkûm her ne denlü te'mîn ü tesliyet cihetine sarf-ı enfâs-i makderet eylediyse mûmâ ileyhî pîç ü tâbı izdiyâd ve ru'b u inkılâbı iştidâd bulup, encâm-ı kâr ol sâhil-i tenhâda bir pîr fakîrin bir çifte¹ kayığına yektâ-süvâr ve şâl-pûş-i tenekkür ü² istitâr olarak Beylerbeyi nihâyetinde vâki' kendü sâhil-hânesine muttasıl zokâk iskelesine ittisâl ve telaş ü ıztırâbından³ nâşî bî-mülâhaza gûyâ ki selâmetle vusûlüne teşekküren kayıkcıya hılâf-ı cibillet ve münâfi-i tabî'atı⁴ olarak bir mikdârca Filori i'tâsına isti'câl edüp, kayıkcıyı ba'de'l-i'âde kendüsi verâdan sâhil-hânesine kadem-nihâde oldu. Sâhil-hâne hâlî olmağla, bâğbânı olan zimmî ma'rifetiyle derûn-i sâhil-hânedeki kâ'in⁵ serdâb tarzında mebnâ musanna' hücre gibi su maksemine duhûl ve pinhân olup⁶, bâğbâna ketm ü ihfâ bâbında tavsiye ve tenbîh-i firâvân eyledi. Bidâyetinden⁷ berü Nizâm-ı Cedîd mesâlih-i külliyyesinin müdür u müdebbiri⁸ ve Gizlü Sıtma (ستمه) lakabının muktezâsınca, ekser suver-i mücesseme-i⁹ bida' u uhdûsenin ressam ve musavviri olduğundan¹⁰ nâşî, sâ'irlerden ezyed mebgûz u mahkûr-i¹¹ kavm-i Bektâşî olmağla, sû-be-sû ve kû-be-kû cüst-cüsünde tek ü pû ederler iken, kayıkcı olacak sâlifü'z-zikr pîr-i bu'l-fuzûl¹²: "Fulân iskeleye şu sıfatda ve şu üslûb ü hey'etde bir mülebbes şahs-ı mestûru'l-hâl îsâl edüp, hattâ vâfirce¹³ dînâr ile keff-i âmâlîmi mâl-â-mâl eyledi" deyü ihbâr eyledikde, hemân mübâşîrân-ı Bâb-ı 'âli'den ve zâbitân-ı Bektâşî'den vâfirce¹⁴ cellâd-nihâdân üstür-i dîvâne¹⁵

- 1 hânesine çifte N1 : konağına cân atup, anda nihân olmuşiken/olmuş iken, tahrîk-i hükm-i kazâ ile [M2 39] orada mübtelây-ı/— teb ü tab —/u ıztırâb ve bir lahza ârâm u karâra rubûde-i tâb olmağla, bir pîr fakîr kayıkcının bir çifte/çifte A2, M2
- 2 tenekkür ü N1 : — A2, M2
- 3 kendü ıztırâbından N1 : sâhil-hânesine muttasıl zûkâk/sûkâk iskelesine ittisâl ve ıztırâb-ı hâl/bâl ve şûriş-i bâlden/hâlden A2, M2
- 4 teşekküren tabî'ati A2 : teşekküren kayıkcıya cibilletine muhâlif tabî'atına münâfi N1 : teşekkür ve kayıkcıya hılâf-ı cibillet ve münâfi-i tabî'ati M2
- 5 kâ'in A2, M2 : — N1
- 6 su maksemine olup N1 : makseme duhûl ve pinhân ve A2, M2
- 7 Bidâyetinden N1, A2 : Bidâyetlerinden M2
- 8 müdür u müdebbiri N1, A2 : müdebbir ve müdürü M2
- 9 mücesseme-i N1, A2 : cesîme-i M2
- 10 olduğundan A2, M2 : olmaktan N1
- 11 u mahkûr-i A2, M2 : — N1
- 12 iken fuzûl N1 : iken, kayıkcı olacak mezbûr bâlig-ı mebbâlig pîr-i nâ-bâli ğ A2 : idi. Kayıkcı olacak mezbûr, belegan-mâ-belag pîr u nâ-bâli ğ M2
- 13 üslûb ü vâfirce N1 : kıyâfette bir mülebbis ve mültebis bir şahs-ı mestûru'l-hâl îsâl edüp, hattâ vâfirce/vâfir A2, M2
- 14 zâbitân-ı vâfirce N1 : sergerdegân-ı kavm-i müstevliden kati/— vâfir A2, M2
- 15 dîvâne N1 : sermest A2 : mest M2

gibi zebed-efşân-ı kîne¹ vü ‘udvân olarak, zevrak-süvâr-ı ‘azm ü şitâb ve sâhil-hâneye varup, feth-i bâb eyledikten sonra, seg-i şikârî gibi miyâne ve kenârî arayı arayı bî-tâb olup, bilâhare nevmîd olarak iyâb sadedinde iken nâgehân taşradan bağçevân zuhûr edüp, yalı bekcisi olduğuna kesb-i şu‘ûr eylediklerinde, [N1 213a] hemân giribânını girifte-i ser-pençe-i² batş-ı şedîd ve istintâk husûsunda katl ü ihlâk derecesinde³ tazyîk u teşdîd eylemeleriyle, nâçâr nihân olduğu mevki‘i ihbâr eyledi. Hemân fûshat-serây-ı cihâna sığmayan Hacı İbrâhîm Efendi‘yi, kabr-i münâfık-âsâ tîre vü tengnâ⁴ olan mahall-i mezbûrdan iz‘âc ve züll ü hakâretle İstanbul‘a⁵ inhâc edüp, Bağçe-kapusu‘ndan bir kirâ bârgîrine irkâb ve Bâb-ı ‘âlî‘de Çavuş-başı odasında ilkây-ı⁶ neşîmen-gâh-ı havf u ıztırâb eylediler.

Katl-i Hacı İbrâhîm Efendi⁷

Ba‘dehû emr-i Kâ‘im-makâmî ile [M2 40] ol âvâre-i hürmet ü ihtîşâmı piyâdece ahz ve etrâf u eknâfdan bir alay⁸ zebûn-küşler buzâk-efşân-ı izdirâ‘⁹ vü şemâtet, husûsan bi‘t-tab‘ düşmen-i İslâmbol olan hammâl takımları, cehûl ve fuzûl Etrâkler: “Bre musîbet, arvadımı şöyle eylediğim kaltaban! Kani Nizâm-ı Cedîd’in gelüp seni kurtarsun” deyerek kalem ü lisâna gelmez herzeler yeyerek remy-i kâzûrât-ı teşnî‘ u melâmetle Dîvân-yolu‘ndan dürterek ve omuzlayarak Sultan Bâyezîd’e dek îsâl edüp, lâkin bünyesi ‘an-asıl za‘îf ü nahîf, medkûku‘l-mizâc, ‘âlîf olduğundan başka, öteden berü kibâr-zâde, nâz ü na‘îmle perverde ve müddetü‘l-‘ömr kûşe başına değin piyâde yürümeğe alışmamış ve ebedî ferd-i vâhîdden çîn-i cebîn görmemiş, nâzik ve nâzenîn neş‘et eylemiş olmağla, bir alay ehrîmen-hey‘et, kâbûs-hîlkat nesnâsların latemât ve sademâtlarıyla ne hâl ise mahall-i merkûma¹⁰ vusûlünde bi‘l-küllîyye

1 kîne N1 : gayz A2, M2

2 miyâne ve pençe-i N1 : her câyı ve ercâyı ve bağçe ve verâ/verâyı ve mesken ü memşâyı cüst-cû ve tazı gibi her sû/süyu tek ü pû edüp, bilâhare nevmîd olmaları kazıyye-i ric‘ati temhîd esnâsında, bağteten bağçevân zuhûr/— ve/— yalı bekcisi olduğuna tâ‘ife-i cüyendegân kesb-i şu‘ûr eyledikte, hemân giribânını girifte-i/— ser-pençe-i/pençe-i A2, M2 derecesinde N1 : derecesine kadar A2, M2

4 fûshat-serây-ı tengnâ N1 : fûshat-serây-ı cihâna sığmayan Hacı İbrâhîm Efendi‘yi, kabr-i münâfık-âsâ tîr u teng A2 : fûshat-serây-ı (فستخسرای) cihân içre sığmayan Hacı İbrâhîm Efendi, kabr-i münâfık-âsâ tîr u tengnâ M2

5 İstanbul‘a M2 : Âsitâne‘ye N1, A2

6 odasında ilkây-ı A2 : odasında tarh-ı N1 : odasına ilkây-ı M2

7 **Katl-i Efendi** [Kırmızı mürekkeple başlık gibi yazılmış bu kısım, her ne kadar N1 213a‘nın sol alt kenarında ise de, olması gereken yeri olarak düşünülduğünden tarafımdan buraya kaydedilmiştir] N1 : — A2, M2

8 ol âvâreyi alay N1 : bî-çâreyi yine ahz ve etrâf u eknâfdan A2, M2

9 izdirâ‘ N1, M2 : izdirâ A2

10 İslâmbol olan merkûma N1 : İstanbul olan cehûl ve fuzûl hammâl takımları, remy-i kâzûrât-ı teşnî‘ ve melâmet ederek, Dîvân-yolu‘ndan Sultan Bâyezîd’e kadar îsâl ve ‘an-asl

furû-mânde-i tâkat ü mecâl olmağla, hemân mânend-i berg-i hazân efgende-i rûy-i zemîn olup, lisân-ı hâlde dermânde-i kıyâm u hareket olduğunu ifade vü tebyîn ve nüvişte-i levha-i cebînini orada icrâ eylemelerini gûyâ ki telkîn eylemekle, havâle olan iki yüz mikdâr cellâd-ı hûnhâr Meydân-ı Lahm'ı idrâk edemeyeceğini teyakkun eylemeleriyle, üşüntü ile yekbâre ol bî-çâre üzere havâle-i pellûş u gaddâre ederek¹, vücûdunu pâre pâre ve ser-i bürîdesini kuş² gibi Meydân-ı Lahm'e itâre eylediler*.

Katli Sır Kâtibi Ahmed Efendi³

Yine yevm-i merkûmda Sır Kâtibi Ahmed Efendi Bozdoğan Kemerî semtinde Aşçı-başı hânesinde nihân olduğu, yine hasbî muzırr u ziyânkâr ve bi't-tab' ricâl ü kibâra ve ashâb-ı servet ü yesâra 'adû-yi siyehkâr olan [N1 213b] hammâlete'l-hatab fırkasından bir hammâl-ı hıyânet meşrebin gamz u irâ'etiyle mütecessisân zümresine 'iyân olmağla, ahzı için hâne-i merkûma duhûle ibtidârlarında muhtefi-i merkûm tavan arasında bir bilinmez ve bulunmaz hısn-ı hasinde gaybûbet etmişiken, ba'de-vaktin hâne sâhibesinin nakli üzere bir dürlü ârâm edemeyüp, her çend te'mîn ve tatmîn eyledim ise aslâ müte'essir olmayup, zimâm-ı ihtiyârı rubûde-i dest-i iktidârı olmağla, hemân hânenin sathına su'ûd eylemekle, etrâf u havâliden⁴ meşhûdu olanların "Zeydün 'ale's-sathi!*" sadâları gûş-zed-i ru'b-endûdu olıcak⁵, firâr kasdıyla mânend-i segsâr bâmdan bâma güzâr ederek Kalender-hâne Câmî'i hizâsında bir menzilin damı kenârına gelüp, miyânesi haylice⁶ küşâde ve 'umku on zirâ'dan ziyâde olan mahalden fart-ı havf u haşyet sadmesiyle ol hılâlde dimâğı masrû'-i ihtilâl olmağla, murg-misâl pertâv eylemek hayâliyle ellerini birbirine çalup, ol meydân-ı dûr u dirâzdan pervâz eyledi. Çün ol furû-mâye-i bed-güher ve fart-ı

za'ifü'l-bünye, nahifü'l-vücûd, 'alil ve medkûku'l-mizâc olduğundan başka, nâz-perver kibâr-zâdelerden olmağla, hadâsetinden berü piyâde yürümeğe bî-gâne-i ülf ü imtizâc —/olmağın, mahall-i mezbûra A2, M2

- 1 hâlde dermânde-i ederek N1 : hâlde/hâl ile dermânde-i/dermânende-i kıyâm u hareket olduğunu imâ ve tebyîn ve ser-nüviştini orada icrâ eylemelerini telkîn eylemekle, havâle olunan iki yüz mikdâr/kadar cellâd ve gaddâr/evgâd, Meydân-ı Lahm'ı istidrâk edemeyeceğini idrâk eylemeleriyle, üşüntü ile yekbâre/yeypâre üzerine ihâle-i tîğ ve gaddâre edüp A2, M2
- 2 kuş N1, A2 : kol M2
- * "Sûreti bu resme menküldür eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,176-177'de kaydedilmiştir.
- 3 **Katli-i Efendi** [Bu başlık, muhtemelen buradaki bilgilerle ilgili olarak N1 214b'nin sağ kenarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır] N1 : — A2, M2
- 4 Kemerî havâliden N1 : Kemerî'nde aşçı -başı/— hânesinde nihân olduğu bir hammâl gamzıyla 'iyân ve ahziyçün kasd ve hücumları müstebân oldukda, hemân ol hânenin bâmına su'ûd edüp, etrâfdan A2, M2
- ** زيد على السطح = Aradığımız adam damda!" gibi bir anlama gelen Arapça ifâdedir.
- 5 gûş-zed-i olıcak N1 : sâmi'a-zed-i ru'b-endûdu olıcak A2 : sâmi'a-zed-i ru'b u endûh olarak M2
- 6 haylice N1 : — A2, M2

kibr u ‘azametinden bir ferdin yüzüne bakmaz olan İblîsî-eser, necm-i sâkıt ve racîm-i hâbit gibi rûy-i zemîne¹ zîr u zeber oldukda, beyne'l-hayât ve'l-memât tabîde-i ıztırâb u mukâsât iken, hemân hâzır olan² cellâdândan bir çîre-dest ve hancer-be-meyân burc-i beden-i gadr u gurûr u³ fîten güllesi olan kellesini kat' edüp, derhâl îsâl-i meydân ve ‘arsa-i ‘ibretde galtân eyledi. Ve sâ'irleri ayağına ip takup, zecren ve rağmen⁴ Erâmine hammâllarına sürüderek, ol nâz ü na'îmle perverde olmuş ve tedbîr u tîmârla neşv ü nemâ bulmuş cesed-i nâzenîn ve ten-i nâzik-terînini⁵ mecma'a irsâl ve terk-i⁶ mezbele-i [M2 41] hevân ü ihtizâl eylediler⁷; *inne fi zâlike le- 'ibreten li-meni'i 'tebere ve tabsıraten ve zikrâ li-men tebassare v'eddekere* *.

Münîf merhûmun işbu makta'ı, gûyâ ki bunun me'âl-i hâline işâreti müş'ir intâk-ı âsümânîdir.

Üftâdegân-ı bî-ser ü pâyin gören Münîf

Meydân-ı devletin leb-i bâm olduğun bilir

Maktûl-i mezbûr vak'a-i merkûme zuhûrunda sûret-i encâmı müteferris ve şem' ve pervâneğânın inkılâb-ı hâllerini mütehaddis (متحدیس) olmağla, mâh-ı merkûmun on sekizinci gün⁸ târihiyle[◊] bâ-Hâmise Mîr-i mîrân Medresesi'ne

1 haşyet sadmesiyle zemîne N1 : haşyetinden nâşî ol hengâmda ‘akl ü dimâğî şûrîde ve mütelâşî olmağla, murg-misâl tayerân etmek hayâliyle el çalup, ol dür —/u dirâz —/olan mahalden pervâz eyledi. Ol esnâda el çalması gûyâ ki hademe-i mevî bi'd-da've istihzâr, yâhûd metâ'-ı hayâtı safka-i vâhidede hîçe/hîce satıldığımı/satıldığımı iş'âra dâl idi/eyledi. Ve'l-hâsil ol bed-ahter necm-i sâkıt ve recm-i hâbit gibi rûy-i hâke A2, M2

2 tabîde-i olan N1 : hemân A2, M2

3 çîre-dest gurûr u N1 : çîr-dest ve hançer-be-meyân burc-i beden-i A2 : çîre-dest ve hançer-i belbân burc-i beden-i M2

4 zecren ve rağmen A2, M2 : rağmen N1

5 ol nâz ü na'îmle perverde olmuş ve tedbîr u tîmârla/tîmâr ile neşv ü nemâ bulmuş cesed-i nâzenîn ve ten-i nâzik-terînini/nâzik-terîni A2, M2 : — N1

6 terk-i A2 : tarh-ı N1, M2

7 eylediler N1 : eylediler. **Beit:** “Uçdu damdan, etdi tamuyu makarr * Bir köbeğe bu kadar ucmak yeter” beyt-i kadîm-i meşhûrunun hurûf-i menkûtasını zürefây-ı ‘asrdan ba'zı zevât-ı kirâm, şümürde-i benân-ı hisâb ü târih vâki' olmak garîbesini ihdây-ı meclis-i isti'câb eylediler. Münîf merhûm sanki işbu beyt-i: “Üftâdegânı bî-ser ü pâyin gören Münîf * Meydân-ı devletin leb-i bâm olduğun bilir” beytini gûyâ ki merhûmun bu vak'asına gûyâ olmuşdur A2 : **Beit:** “Uçdu damdan, etdi tamuyu makarr * Bir kübeğe bu kadar uçmak yeter” beyt-i kadîm-i meşhûrunun hurûf-i menkûtasını zürefây-ı ‘asrdan ba'zı zevât-ı kirâm, şümâr-kerde-i benân-ı hisâb ü târih olmak garîbesini ihdây-ı meclis-i isti'câb eylediler. Münîf merhûm sanki işbu beyt-i: “Üftâdegânı bî-ser ü bün gören Münîf * Meydân-ı devlet leb-i bâm olduğun bilir” beytini gûyâ ki merhûm vak'asına gûyâ olmuşdur M2

* ان فى ذلك لعبرة لمن اعتبر و تبصرة و ذكرى لمن تبصر و اذکر = Onda elbette ibret alabilene bir ibret vardır. Bakabilene ve hatırlayabilene ise gözünü açmasını sağlayacak bir husus vardır” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

8 v'eddekere günü N1 : v'eddekere/ve ezkere. Merhûm-i mûmâ ileyh vak'a zuhûrunda vehâmet-i encâmı müteferris olmağla, şehr-i mezkûrun on sekizi/sekizinci A2, M2

◊ 18 Rebî'ulevvel 1222 = 26 Mayıs 1807 Salı.

hatt-ı hümâyûnla Müderris¹ olup, lihye-i bî-hilyesini irsâl [N1 214a] ve gûyâ ki bu vechile dest-mâye-i necât ü selâmeti² istihsâl eylemiş olmağın, ser-i maktû'unda sakal başını³ görenler ve "Sakal başa fedâ" meselini bilenler bunun hakkında "Baş⁴ sakala fedâ" usûlüne tebdîl birle, harf-endâz-ı hezl ü istihzâ oldular*.

Ve kaldı ki maktûl-i merkûmun tam kenârında pertâv etmeğe nehzat ederken el çırpdığıını, mukarrebelerinden ba'de-zemân ihtilâl-i 'akl ü dimâğına haml ederek su'âlimizde, bu gûne bir cevâb verdiler ki, çün maktûl-i mezbûr kat'â cins-i 'ulemâdan mahzûz olmayup, dâ'imâ onların kadh ü mesâvî ve buğz u tahkîrlerinde olup, hemîşe i'tikâd ü i'tidâdı ehl-i tarîkate, husûsan melâhide-i Kalenderî ve Hindî ve Megâribe** tâ'ifelerinden sihir ve efsûn ve neyyir-i necât sadedinde olan dîn ve mezhebden berî eşhâsa olup ve dâ'imâ anlardan te'allüm ve te'ammül etmek üzere olmağla, ez-cümle: "Bir mahall-i mazikde şu efsûnu tefevvüh edüp, el çalarak yüz bin zirâ' yerde olursa da iki ellerin cenâh-ı ma'nevî olmağla, öte cânibe tayerân ve vâsıl-ı semt-i emân olursun" deyü ol câhil-i bed-fi'âli igfâl, ol dahi ana 'akd-i 'ukde-i bâl eylediğine mebnî idi. Pes vâkı'â sâhil-i dünyâdan şatt-ı 'ukbâya pervâz eyledi.

Vech-i zarîfânesi budur ki, çün el çalmak mahdûm-i de'bî olmağla, mezbûr dahi el çalmağla, huddâm-ı mevt ü helâki bi'd-da've istihzâr, yâhûd kâlây-ı girân-behây-ı 'ömr ü hayâtı safka-i vâhidede hiçe satdığını iş'âr dakîkasına mahmûldür. Hele tu'me-i şîr-i şemşîr-i kazâ olan sâ'ir kurenâ' ve vükelânın zehirleri var ise de, bir taraftan tiryâkları dahi var idi. Lâkin bu bed ez-heme-kes le'im ve furû-mâye ve nâ-kes, zehr-i mahz ve ziyân-ı sırf idi. Kibr u ceberûtu ise eğer neşr olmak iktizâ eylese, her zerresinden bin İblîs ve bin Fir'avn zuhûr edeceği, mübâlaga-i şâ'irâneye gayr-i mahmûl, teslîm-kerde-i ashâb-ı şühûd ü 'ukûl ve ferd-i vâhid hakkında huzûr u gıyâbda hayr ve delâlete dâ'ir harf-i vâhide zebân-zedesi olmadığı, kendü müte'allikâtından ve 'âmme-i ehâlî-i Enderûn'dan menkûldür. Ve aslâ yüzü gülmez ve kimse kendüden yüz bulmaz, hemîşe müte'abbis ve hışm-nâk ve bed-zebân ve dürüş-t-gûy ve bir âdeme bir söz söylese yere bakarak zişt-çehre ile söyler, [N1 214b] hâric ez-ahlâk-ı beşer bir bed-güher ve bed-hûy idi. Hattâ veliyy-i ni'meti olan Pâdişâh-ı 'âlî-menzilet hazretlerine dahi hâric ez-hadd ü edeb gılzat ü fezâzetle mu'âmele eylediği ba'zı râst-gûlardan mesmû'umuzdur.

1 Medresesi'ne Müderris N1 : Medrese A2 : Medresesi Müderrisi M2

2 dest-mâye-i selâmeti N1 : sermâye-i halâsı A2 : sermâye-i halâs-ı M2

3 başını A2 : başı N1, M2

4 Hakkında "Baş N1, A2 : "Başı M2

* "Sûreti bu resme menkûldür oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,176-178'de kaydedilmiştir.

** İslâm dünyasının batı kısmını (Mağrib) teşkil eden Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaşayan müslümanlara Megâribe denilmektedir; bk. meselâ İsmail Yiğit, "Meşrikîler", *DİA*, İstanbul 2004, XXIX,377.

Dünyada gülmez idi, kabirde hem gülmeysi

'Aleyhi mâ-yestehkku*.

Yevm-i mezbûrun¹ ferdâsı yevm-i sebt^o, Nizâm-ı Cedîd Defterdârı olan² Ahmed Bey dahi bir takrîble sayyâdânın, cân-şikârânın üftâde-i şust-saydı ve peyvend-i silsile-i ahz u kaydı olmağla, ol cism-i bî-cânı dahi keşân-ber-keşân kışlalara îsâl eylediklerinde³, hâric ez-defter olduğundan başka, sâ'irlere nisbet hâmil (خامل) ve bî-nâm ü şöret olup, husûsan Segbân-başı ile hukûk u ülfeti olduğuna mebnî, anın⁴ şefâ'ati ve mukaddemce Binâ Emîni olup, yaptığı kışlalar yoldaşlarıyla hüsn-i ülfet ve ba'dehû dem-be-dem istitbâ'-ı kerem ü müvâneset etmiş olmağla, anların müsâ'ade vü himâyeti 'afv ü itlâk birle ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt zindelerine bâ'is-i ilhâk oldu.

Ve Şeyhulislâm-ı sâbık Sâlih-zâde Es'ad Efendi, mahallinde keşide-i musattar-ı tahrîr olduğu üzere, ol tâ'ifenin zu'm ü i'tikâdlarına göre Nizâm-ı Cedîd mürevvicleri gürühuna girmiş ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa'nın Rumeli yakasına güzârişleri vak'asında Bektâşiyye hakkında fetvâ vermiş olmağla, defter[de] muharrer olan ahade 'aşere cümlesinden ihde'l-kiber olmağla, anların ve Enderûn'a mütehasas sâ'ir ba'zı 'ulemânın dahi taleb ü izâleleri meydânında bâd-pây-ı ilhâh-ı nâ-ber-câylarını gerçi rakz-ı ricâle edüp, lâkin hakk budur ki, ol bâbda mütesebbit-i Şeyhulislâm'ı ceride-i matlûbeden sebep, mahv-ı esâmileri⁵ oldu.

Ve müddet-i medîdeden berü Kapan⁶ Nâ'ibi olup, sâhib-i yesâr u servet ve nakd-gerân-ı zemân, husûsan Kethudây-ı Vâlide Sultân ile bî-teklif⁷ germâ-

* عليه ما يستحقّ = Allah layığımlı versin" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 Ve kaldı ki mezbûrun N1 : — A2, M2

◇ 22 Rebî'ulevvel 1222 = 30 Mayıs 1807 Cumartesi.

2 olan N1 : — A2, M2

3 bir takrîble eylediklerinde N1 : sayyâdân-ı cân-şikârânın üftâde-i yed-i şast şikârı olmağla, keşân-ber-keşân kışlalara vardıkda A2 : sayyâdân-ı cân-şikârânın üftâde-i dest-i bed-şest şikârı olmağla, keşân-ber-keşân kışlalara vardıkda M2

4 sâ'irlere anın N1 : Segbân-başı A2, M2

5 yaptığı kışlalar/kışlalarda yoldaşlarıyla hüsn-i ülfet ve ba'dehû dem-be-dem istitbâ'-ı iştîsbâ'-ı kerem ü müvâneset etmiş olmağla, anların müsâ'ade vü himâyeti —/ile 'afv ü itlâk birle ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt zindelerine bâ'is-i ilhâk oldu— ve Şeyhulislâm-ı sâbık Sâlih-zâde Es'ad Efendi, mahallinde keşide-i musattar-ı tahrîr olduğu üzere, ol tâ'ifenin zu'm ü i'tikâdlarına göre Nizâm-ı Cedîd mürevvicleri gürühuna girmiş ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa'nın Rumeli yakasına güzârişleri vak'asında/vak'asından Bektâşiyye hakkında fetvâ vermiş olmağla, defter-i/defterde muharrer olan ahade 'aşere cümlesinden ihde'l-kiber olmağla, anların ve Enderûn'a mütehasas sâ'ir ba'zı 'ulemânın/gilmânın dahi taleb ü izâleleri meydânında bâd-pây-ı ilhâh-ı nâ-ber-câylarını gerçi rakz —/u ricâle/ihâle edüp, lâkin hakk budur ki, ol bâbda mütesebbit-i/tesebbüt-i Şeyhulislâmî ceride-i matlûbeden sebep, mahv-ı esâmileri A2, M2 : yaptırdığı kışlalar yoldaşlarıyla hüsn-i ülfet ve müvâneseti olduğuna mukâbil, anların dahi istîshâb ve himâyeti, mûmâ ileyhın sebep-i itlâk u selâmeti olmağın ve'l-ba'sü ba'de'l-mevt 'arsasına vesile-i 'avdeti N1

6 Kapan A2, M2 : Kaban N1

7 bî-teklif N1 : her bâr A2, M2

germ-i üns¹ ü hiltat ve anların şâhîn-i dest-yârî-i kuvvet ü muzâheretleriyle² keffe-i mîzân hadd ü vazîfesinden hâric mütehakkimâne ve mütecebbirâne³ evzâ‘ u etvâr ve çekisiz [M2 42] ve tartısız⁴ mu‘âmelât-ı girân-bâr ile herkesi dil-gîr ve dil-fikâr, be-tahsîs taraf-ı nâ‘ibânesine mürâca‘at-i nâ-çârı olan zümre-i tüccârı zarar u hasâra dūçâr eylediğinden başka, ricâl ve kurenây-ı ma‘hûde kati⁵ çok mâddelerde yed-i rişvet ve ‘indlerinde⁶ kadı‘askerden ezyed sâhib-i vak‘ u nüfûz ü haysiyyet olmuşidi. Ve fi-zâtihi hod-bîn ve mütekebbir, haddini bilmez ve ayağını yorganı kadarınca uzatmak mikdârına ri‘âyet kılmaz bir şahs-ı küstâh ve bî-edeb olduğundan başka, müstevliyân-ı devletin ol bed-tıynete hasbe'l-maslaha ta‘zîm ü tekrîm ve her da‘vet ve ziyâfetlerine ihzâr ve mahrem-i cümle-i esrâr edüp ve aralıkda anın dahi da‘vetine varmak gelmek ve tayyârâtlarına karışdırmak gibi mu‘âmelâtları, ol dil-kûru bi'l-külliyeye mağrûr eylemekle, hadem ü haşem ve İstanbul ma‘zûlü nümâyîşinde [N1 215a] müte‘addid müzeyyen merâkib ve hadem ve libâs-i muhteşem ile müstenedi olan zevât-ı ma‘hûde konaklarına ve gâhîce Bâb-ı ‘âlî’ye vürûd ve sudûr-i ‘ulemâ’ hey‘etinde izhâr-ı vücûd eder idi. Mağrûr-i nâdânın fart-ı kibr u istignâsından nâşî, ricâl-i sâ‘ire semtlerine kat‘â iltifât eylemeyüp, husûsan hem-cinsi olacak ‘ulemâ’ ve sudûrun piş-gâh-ı derlerinden güzer eylemez idi. Ve'l-hâsıl haddini bilmez, bî-edeb ü erkân bir câhil ü cesûr ve bed-şiyem-i vâcibü't-te‘dîb, mâl hammâlî, hutâm-ı dünyâ delisi şahs-ı bî-mihr ve bî-emân idi. Bu resme kirdâr-ı nâ-hemvârından nâşî ekser ‘ulemâ’ ve esnâf, husûsan Kaban tüccârları, Ocaklu mülhakâtından olmalarıyla, ocakdaşları sâ‘ir eclâf kendüsüne düşmen-i cân ve ser-nigûnî-i terâzû-yi ikbâl ve zindegânîsini dirhem dirhem cûyân oldukları hasebiyle, anın dahi nâmı dâhil-i defter-i esâmî olmağın, husûs-ı i‘dâmı, zebân-zede-i a‘dâ ve ol bâbda pây-efşûr-i merkez-i lecc ü i‘tidâ olup, lâkin merkûm ‘Abdülatîf Efendi zümre-i müderrisinden olmağla, sâ‘irin güzâr eyledikleri kantaradan imrârı bir vechile karâr-gîr-i zamîri olmamağla, gerçi teecessüsü husûsuna ikdâm edüp, lâkin sûret-i izâlesine icâle-i efkâr eylemekden hâlî olmaz idi. Meğer mezbûr yevm-i firârda tebdîl-i karâr birle bir mahall-i mestûrda istitâr eylemiş ve mukaddemâ kayınpederi olan merhûm Keçeci-zâde vesîlesiyle bâzîçe-i irtişânın sâhib-i fendi olan Şemseddîn Efendi’ye bî-teklîfâne te‘alluk peydâ ve ‘ulemâ’ zümresinden fekat ana ‘arz-ı bendegî vü intimâ eylemekle, aralık aralık ba‘zı tuhaf-ı hedâyâ ve gülûy-i âsiyâb-ı hırs u âzına az ve çok dakîk-ı ‘urûz u kurûz ilkâ eylemekle, ol

1 üns N1, A2 : ülfet M2

2 kuvvet ü muzâheretleriyle N1 : kuvvetiyle A2, M2

3 vazîfesinden mütecebbirâne N1 : vazîfeden hâric nahvet-i furûşâne A2, M2

4 tartısız N1, A2 : tartısız (طارطيسر) M2

5 herkesi kati N1 : nâsı dil-gîr/— ve/— bîzâr/bünyâr ve bâ-husûs tarafına mürâca‘at-ı nâ-çârî olan ashâb-ı ticâreti dūçâr-ı zarar u hasâr eylediğinden başka, pençe-zen-i emvâl-i ‘ibâd olan ricâl-i ma‘hûde-i Enderûn u Bîrûn’da A2, M2

6 ‘indlerinde N1, M2 : içlerinde A2

herze-dehânı beste-zebân eder imiş. Bu vetire üzere el-hâletü hâzih Şems Efendi zimmetinde bâ-temessük on bin guruşu olmağla, mahall-i muhtefâdan temessük-i mezbûru nihânî redd ü irsâlle zîr-i himâyetine ilticâ edüp ve ‘afv ü rehâ bâbında direm-nisâr-ı niyâz ü recâ olmuş. Şemseddîn Efendi dahi bi'l-vâsita mezbûrun keffe-i sâmi‘asını miskâl-i va‘d-i girân-vezn ile mel‘ân ve dil-i tersânından batman batman menevân-ı tesliyetle izâle-i bîm¹ ü hafakân eylemişidi. [N1 215b] Lâkin mevâ‘îdi ed‘iye-i bî-hulûs gibi eserden ‘âtil ve va‘z-ı² kavvâl-âsâ bî-hûde vü bâtül olup, ancak Şeyhulislâm Efendi'nin nev‘an sükût ve tesebbütleri, nihân olduğu mahalde bulunmaksızın Sinob'a nefy ü iclâyı mûcib ve³ hıfz-ı nâmûs-i tarikat-i ‘ilmiyyeyi müstevcib oldu*.

Katl ü i‘dâm-ı Yûsuf Ağa⁴

Sâbıkâ Vâlide Kethudâsı, belki Ümmü'd-dünyâ'nın mâlik-i fermân-fermâsı olan Yûsuf Ağa'nın, çünkü vefât-ı Vâlide sebebiyle kevkeb-i istidrâcî sâkit ve revnak u revâcî mâh-i sîmyâ-kârî-i nahşeb gibi çâh-ı tedennî vü idbâra hâbit olup, Sultân-ı Selimü'l-bâl hazretlerinin bi't-tab‘ mûmâ ileyhe mahabbet-i samîmiyyesi yoğiken, vâlidelerinin istishâbı sebebiyle irhây-ı ‘inân edüp, lâkin gitdikce evren gibi şişüp kabararak ‘arsa-i devleti istî‘âb ve atabek ve cümletü'l-mülk olarak eslâfda misli nâ-mesbûk ve havsala-i Devlet-i ‘Osmâniyye'ye vechen mine'l-vücûh güncîde vü cesbân olmayan sûretle te‘ayyün ve istibdâd ve cüz‘î ve küllî her ne denlü umûr ve mesâlih-i ‘ibâd var ise kable't-temşîye Bâb-ı ‘âlî'den kendüsüne ‘arz u îrâd olunmak cihetiyle

1 vak‘ u bîm N1 : nüfûz u haysiyyet olup, sâyelerinde tahsil-i mâye ve/— kesb-i emvâl-i bî-gâye/bî-gâyeleridir ederek/ki, ser-firâz ve neşve-dâr-ı rahik-ı ‘izz ü nâz olan müderrisinden ‘Abdülâtîf Efendi'nin bîrûn-kerte-i hadd —/ü evzâ‘-ı nâ-be-hencâr-ı bî-haddinden, ekser ‘ulemâ ve esnâf ve kapan tüccârları ve ekserî Ocaklu olmak mülâbesesiyle ocakdaşları olacak/olan sâ‘ir eclâf kendüsüne düşmen-i cân ve ser-nigûnî-i terâzû-yi ikbâl ve hıyâneti dirhem dirhem cüyân olmalarıyla, anın dahi nâmı dâhil-i defter-i esâmî olmağın/olmağla, husûs-ı i‘dâmı, zebân-zede-i a‘dâ ve ol bâbda pây-efşûr-i merkez-i lecc ü i‘tidâ olup, lâkin mûmâ ileyh Latîf Efendi letâyifü'l-hiyel ve degâ/vegâ ve dagal katında/fenninde ‘ârif-i bî-bedel olmağın, yevm-i firâda tebdîl-i karâr ile bir mahalde istitâr eylemişidi. Mukaddemâ Şemseddîn Efendi'ye aralık aralık tuhaf hedâyâ ve gülûy-i —/âsiyâb-ı hırs u âzına az ve çok dakîk-ı enîk ‘irâza ve kurûz/kurûs ilkâsına dikkat ü i‘tinâ birle, ol ratbül-lisânın zebân-ı gûyâsını/gûyâsı, tecfif ve dil-i cüyâsını/cüyâsı, taltif eder/— olmağın, beynlerinde mu‘âmelesi latîf olup ve el-hâletü hâzih zimmetinde bâ-temessük yirmi beş kîse/bin akcası/guruşu olmağla, mahall-i muhtefâdan temessük-i mezkûru/mezbûru redd ile tarafına ilticâ ve ‘afv ü rehâ bâbında direm nisâr, niyâz/dînâr ve/dâr-ı irticâ/necâ oldukda, keffe-i sâmi‘asını miskâl-i va‘d-i girân veznle/veznîyle mel‘ân ve dil-i tersânından batman batman/— tesliyetle izâle-i ru‘b A2, M2

2 va‘z-ı N1, A2 : vâ‘iz-i M2

3 iclâyı mûcib ve N1, A2 : iclâ, mûcib-i M2

* “Ve Şeyhulislâm-ı sâbık oldu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirme ve ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,178-179’da kaydedilmiştir.

4 **Katl ü i‘dâm-ı Yûsuf Ağa** N1 : Ve A2, M2

tesallut ve infirâd birle lâ-teşbîh Sultân Murâd gibi kesb-i nâm ü şân ve ‘ulüvv-i cenâb edüp, bu vaz’-ı müstevliyâne her ne kadar Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretlerinin meczûm-i Şâhâne’leri ise de, vâlidelerine kemâl-i itâ’atlarından başka aslâ kuvvet-i müdâfa‘aları olmamağla, hazm ederek sükût ederler idi.

Vaktâ ki Vâlide cenâbları vefât eyledikde, mûmâ ileyhın çerâğ-ı ferr u ikbâli merhûmenin mişkât-i (مشكوة) devlet-i teveccüh ü istishâblarından müstefiz olmağla, pertev-i kadîmine noksân, belki ‘âdet-i ebnâ’-i zemân üzere südde-i seniyyeleri piş-gâhından güzâr şerefiyle iftihâr edenlerden nazar-ı diğêr nümâyân olmağa başladı. Ve kendüsi Girîdiyyü’l-asl olmağla, töre-i Ervâm üzere hânesi derûnunda i’tizâl ve yâs ve mâtem şîvesine iştiğâl birle ihtilât ve mülâkâtdan dâmen-keş-i ferâğ olup, bir müddet hamûl ve ‘uzletle gûyâ ki dağdağa-i nâsdan âsûde-i serâğ olmuşıdi. On beş seneden berü zimmetine hacc-ı şerîf farz olmuşiken, Cezzâr Paşa merhûma evvel ve âhır açıktan ‘adû-yi mücâhir olup ve’l-hâsıl tarafeyn [N1 216a] biribirinin bi’n-nefs katl ü i’dâmiyle mütesellî olmaz idi. Cezzâr Paşa merhûm fi zâtihi Devlet-i ‘aliyye’ye fermânber, husûsan taraf-ı Saltanat’a be-gâyet hayr-hâh ve mutî‘ ve hulûs-perver olup ve nefsinde celâdet ve hamıyyet ve gayret ü şehâmet sâhibi bir Vezîr-i sâfi-zamîr olmağla, vükelâ’ nâmına olan müstevliyân-ı mezkûrların husûsan Yûsuf Ağa’nın bidâyet-i saltanat-ı ‘Osmânî’den berü dîn ü devlete ve mülk ü millete misli nâ-mesbûk bu mertebe tesallut ve istilâ ve iştirâk-i Saltanat, belki Pâdişâh-ı felek-bârgâh hazretlerinin hemân ism-i sâmilelerini hutbe ve sikkede ibkâ eylediklerine havsala-i gayret-i sâdikânesi bir vechile mütehammil olmadığından, ‘alenen her birine ‘akd-i kîn ve dâmen-i imkâna dest-res olduğı anda bilâ-te’hîr pâle-i hûn-pâlâsi ile her birini ‘ibret-i ‘âlemîn eylemeğı temennâ ve açıktan dâ’imâ bunların mesâvî ve mekâbihlerini zikr u ihsâ eder idi.

Hattâ Muharrir-i Hakîr Şâm tarafında olduğum esnâda merhûm bir gün şîr-i şerze gibi garrân ve ağzından köpükler saçarak lodos denizi gibi cûşân olup: “İbâdullah bu ne dimekdir ki, Girid Rûmyözleri’nden olup, henüz âyîn-i Rûmiyâne’ye eb ü ceddî gibi murâ’at eder olan bir münâfık habîs, beş yüz senelik Devlet-i ‘Osmâniyye’ye Sultân-ı fermân-rân olup, veliyy-i ni‘metimiz Pâdişâhımız olan zât-ı şerîfîn mülk ü mevrûsünü gasb ve kendülerini ‘adem menziline tenzîl eylesün? Pâdişâhlığına hürmet eylemez ise, bu kadar müddetden berü hânedân-ı selâtîn-i ‘Osmânî hulâsası değıl midir, ana hürmet eylesün. Geçen gün huzûr-i hümâyûnlarına cebhesinde kaş basdı merbût olarak ve makarr-ı sa‘âdet kapusunun iç tarafında elindeki tütün çubuğunu manzara-i Şâhâne’de etbâ’a vererek dâhil olmuş, bu ne resme edesizlikdir? Cezzâr Paşa bu vaz’-ı murdâra nice tehammül eylesün?” zemînlerinde vâkı‘â Yûsuf Ağa’nın ‘âmme-i evzâ’-ı nâ-hemvârını ta‘dâd ederek bir gûne telâş ü ıztırâb eylediğı, cümleyi hayret ve buğz u ‘adâvet isti‘âb eyledi. İşte Cezzâr Paşa merhûmun mezbûra ve sâ’ire mahzâ gayret-i dîn ü devlet zımnında kîne vü husûmetleri

ma'lûmları ve fırsat hengâmında bin cânları olsa birini tahlis edemeyecekleri meczûmları olup [N1 216b] ve Şehriyâr-ı 'âli-tebâr hazretlerinin Vezîr-i müşârun ileyh tarafına samîmî teveccüh-i Şâhâne'leri olmağla, şâyed Sadâret'e îrâd ederler, mülâhazasıyla dâ'imâ isnâd-ı mehâzîr ederek tenfire sa'y ederler idi. Bu cihetden tarafeynde 'adâvet müstekarr olmağla, Vezîr-i müşârun ileyhin havfindan 'Arabistân değil, Anadolu'nun berü kıyılarına dahi güzâra ictisâr edemezler idi. Bu dakîkalar Sultân Selîm hazretlerinin dahi bi'l-ictihâd ma'lûm-i şerîfleri idi. Ana mebnî Yûsuf Ağa, Cezzâr Paşa hayâtında hacc-ı şerîfden mahrûm olup, şimdi mâni' kalmayup ve dâ'imâ hacc ârzûsunda olduğunu yâd ü tezkâr ile izhâr-ı te'essûf eder idi. "Bu sene-i mübârekede Surre Emâneti ile gitsünler" deyü emir buyurmalarıyla, Bâb-ı 'âli'ye ihzâr ve emr-i Pâdişâhî iş'âr olundukda, hacc-ı şerîfe i'tizâm sûretine ibrâz-ı sûret-i hâhiş edüp, lâkin: "Surre Emîni'ne elli bin guruş imdâd edeyim ve ben hod-ser hacc-ı şerîfe gideyim" deyü niyâz eylemekle, âhar kimse Surre Emîni nasb ve hasbe'l-va'd mûmâ ileyh Surre Emîni'ne elli bin guruş i'tâ ve huccâc alayında 'azm-i Hicâz-ı mağfîret-ihativâ eylemişidi. Vedâ' için huzûr-i Şâhâne'ye dâhil oldukda, girye-nâk olarak verâsından Vezâret irsâl buyurulmamak bâbında be-gâyet recâ edüp, eğer Vezâret firistâde buyurulur ise tek ü tenhâ 'Urbân-ı Bâdiye içre firâr edeceğini half billah ile ifâde vü inhâ eyledikde, taraf-ı Şâhî'den tevsîk u te'kid ile te'mîn buyurulmuşidi. Çün bâlâda nakş-zemîn-i ifâde olunduğu üzere ol sâl-i nuhûset-me'âlde bi'l-cümle huccâc, Havâric mûmâna'atiyle kurb-i Medîne'den mu'âvedet edüp, bu cihetle Âsitâne'de vak'a-i merkûme zuhûrunda Ağa-yı mûmâ ileyh hılâl-i râhda bulunmuşidi. Dâhil-i defter olmak mülâbesesiyle anın dahi i'dâmı bâbında emr-i 'âli sâdir olup, lâkin¹ ba'zı müte'allikâtı vesâtatiyle Segbân-başı ve ba'zı 'umde-i sergerdegân-ı zümre-i Bektâşi, "*er-Resî'etü² tefse'ü'l-gazab**" telyîni ile³ [M2 43] bi'l-cümle mum ve "*er-Rişvetü rişâ'ü'l-hâceti***" riştesiyle, leb ve dehânları mahîr olmağın, samîmî güzârende-i katl-i⁵ merkûm olduklarından başka, mukaddemâ ol kârdân ve⁶ kâr-âzmâ, meğer

1 belki Ümmü'd-dünyâ'nın lâkin N1 : Yûsuf Ağa, mukaddemâ hacc-ı şerîfe 'azîmet ve duhûl-i Medîne-i münevvere ve rûmâlî-i Ravza-i mutahhere şerefinden Havâric tâ'ifesinin sadd/sedd ü mûmâna'atlarına mebnî ye's ü hirmânla 'avdet etmiş olup, ol hılâl-i/hılâlde pür-/ — ihtilâlde/— esnây-ı râhda bulunmağın, anın dahi izâlesi bâbında emr-i 'âli sahîfe-ârây-ı vukû' olup, ba'dehû A2, M2

2 ba'zı er-Resî'etü (الرشيئة) N1 : sâ'ir sergerdegân-ı Bektâşi, er-Resî'etü (الرشيئة) A2 : sâ'ir 'umde-i sergerdegân-ı zümre-i Bektâşi, الرشيئة M2

* الرشيئة تفتأ الغضب = Taze sütle karışık ekşimiş süt bile gazabı yatıştırır" anlamına gelen Arapça bu cümle, "Az bir hediye dargınlığı giderir" denilecek yerde söylenen Arapça atasözlerindendir; bk. Muallim Nâci, *age*, s.131-132.

3 telyîni ile A2 : mu'âmesiyle N1 : meseli ile M2

4 رشاء A1 : N1 : رسن ماء M2

** الرشوة رشاء الحاجة = Rüşvet ihtiyacın ipidir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

5 olmağın, katl-i N1 : olduğundan, güzârende-i hûn-i A2, M2

6 ve N1 : — A2, M2

Sultân Mustafa hazretleri tarafına reh-yâb-ı intisâb ve bir¹ takrîble sermâye-i te'alluk [N1 217a] u husûsiyyet iktisâb eylemiş olmağın, 'afv ile Kütahya'da ikâmete me'mûriyyeti, zebân-zede-i şuyû' olmuşidi²; *el-'uhdetü 'ale'r-râvî**.

Kâ'im-makâm Paşa hazretleri³ Ağa-yı mûmâ ileyh tarafına sâbika-i kîne vü 'adâvetinden başka, anın dahi muhallefâtından melhûz ve mukarrer olan tayyârâta el sunmak ve ol hazîne-i bî-gerânedeki konmak ârzûsuna⁴ mebnî, anın dahi istisâline nasb-ı şebeke-i ihtiyâl edüp, bilâhare vech-i âtî üzere tasvîr ve ol merâmını dahi sahn-ı husûlde câygîr⁵ eyledi.

Sûreti budur ki, çün Yûsuf Ağa tarafına Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretlerinin teveccüh-i sâmilere mahsûs-i Kâ'im-makâmî olup, ol günlerde bir mâdde-i⁶ âhar zımnında sanâdîd-i cumhûr ve pençe-zen-i ratk u fatk-ı umûr olan ashâb-ı şerr u şûrdan cemm-i gafir Bâb-ı 'âlî'ye gelmiş olup, ittifâkıyyâtdan olarak ba'zı maslahat⁷ için mukarrebân-ı dergâh-ı Saltanat'dan birisi, taraf-ı Şâhî'den⁸ me'mûren Kâ'im-makâm Paşa'ya vârid olmağla, edây-ı me'mûriyyetinden sonra 'â'id olacağı⁹ hengâmda hufyeten izhâr-ı endûh u melâl ve ibrâz-ı 'acz ü kelâl ederek, işbu müctema' olan¹⁰ sanâdîd-i hâzıra Yûsuf Ağa'nın 'afvı husûsunu istimâ' eylediklerinden nâşî, Ocak tarafından elbette mezbûrun i'dâmı eşedd-i merâm olmağla, 'afv ü ibkâsı fitne-i 'azîme tehdüsünü müstelzim olacağını iş'âr ve bu bâbda teşdîd ü ısrâr ederler. Bu sebeble merkûmun bekâsı mûcib-i fenâ olmağın, lâ-mehâle mezbûrun izâlesi emr-i lâzım ve ol bâbda fermân-ı 'âlî sudûru akdem-i levâzım olup, rehâvet ve ihmâl sûretinde hâlâ galeyân üzere olan fitne ve tuğyânın müceddeden severânını müstelzim¹¹ olduğunu sütte-i Saltanat-ı seniyye'ye sırran ifâde vü

1 bir N1, A2 : bu M2

2 ve husûsiyyet olmuşidi N1 : iktisâb eylemiş olmağın, 'afv ile Kütahya'ya me'mûriyyeti, zebân-zede-i şuyû' oldu A2 : iktisâb etmiş olmağın, 'afviyle Kütahya'ya me'mûriyyeti, zebân-zede-i şuyû' oldu M2

* العهدة على الراوى = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluğu haberi verene aittir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 hazretleri N1 : — A2, M2

4 muhallefâtından ârzûsuna N1 : muhallefâtından/mülhakâtından melhûz olan hazîneye dest-yâz ve terekesinden nâ'il-i ihtiyâz olmak kâdına A2, M2

5 edüp, bilâhare câygîr A2, M2 : — N1

6 budur ki mâdde-i N1 : bu güne kehce-/lehce-nümûn-i minâ-hâne-i nümâyîş oldu ki, ol günlerde bir husûs-ı A2, M2

7 maslahat N1 : mâdde A2, M2

8 Şâhî'den N1 : Şâhâne'den A2, M2

9 edây-ı olacağı N1 : me'mûriyyetden sonra 'â'id olacak A2 : me'mûriyyetinden sonra 'â'id olacak M2

10 izhâr-ı olan N1 : müşârun ileyh zebân-endûh ve sûret-i inkisâr/inkisâr ile A2, M2

11 mezbûrun müstelzim N1 : mûmâ ileyh dahi i'dâmı ehemmi mehâm olmağla, 'afvı sûreti müstelzim-i fitne vü hasâr olacağını tezkâr ve ol bâbda ısrâr ediyorlar. Bu vechile mûmâ ileyh dahi i'dâm u izâlesi bâbında emr-i 'âlî ısdâr buyurulmak lâzım ve illâ hâliyâ galeyân üzere olan şûriş-i fitnenin müceddeden fevâri derkâr olmağla, vech-i mezkûr

ihbâr eylesini, berg u şâhlar izâfesiyle nihânî tavsiye-i belîğ¹ edüp, ol dahi hâmil olduğı vedî‘a-i firîb ü² hadî‘ayı ‘atebe-i Saltanat‘a te‘diye eyledikde, bî-tereddüd ü³ te‘hîr anın dahi i‘dâm ü tedmîri bâbında hatt-ı hümâyûn ısdâr ve katli husûsuna Hasekî-i mahsûs havâle ve⁴ tesyâr ve İslâmbol‘da olan emvâl ü eşyâsı⁵ ol hılâlde yâverî-i sa‘âdet ve dest-yârî-i baht u devletle⁶ Defterdâr bulunan Sa‘dullah⁷ Efendî ma‘rifetiyle dâhil-i kabza-i igtinâm ve muhallelât-ı sâ‘ire gibi taksîm-i hevâyî ile beyne‘l-guramâ⁸ ‘ucb-i iktisâm olundu.

İstitrâd

İnsân kısmı ‘ucb, zalûm ve cehûl ve kasvet-i kalble mecbûldür ki, vech-i [M2 44] mesrûd üzere küşte-i tîğ-i erzâl-i ecnâs olup⁹, rikkat ü te‘essüfe dâ‘ir makâle, bî-gâne-i efvâh-ı nâs olduğundan başka, dem-i vâpesinlerinde bi‘l-müvâcehe ve ba‘de‘l-intikâl verâlarından seng-i felâhun-i la‘n ü nefrînle seng-sâr ve‘l-hâsıl hâric ez-ta‘bîr-i gûnâ-gûn ihânet ü tahkîr ile ol makûle sâhib-i haşmet ü şân, belki tavâ‘if-i mülûk itlâkına şâyân olan ‘uzamâ ve kibârın cümlesi, hurûf-i mücevvededen mürekkeb tama‘ u âz-ı “*Hubbû‘d-dünyâ re’sü küllü hatî‘etin*” seyf-i cân-güdâziyle bî-cân¹⁰ ve henûz bismil-gâhlarında hûnları Ceyhûn gibi revân ve cesedlerinin her kıt‘ası, tu‘me-i segân olduğü der-pîş-i nazzâre-i temâşâ‘iyân¹¹ iken, halefleri olacak yâdigârlar bunlardan aslâ ‘ibret-mend olmayup, hazîne¹² hazîne muhallelât ve iktâ‘ ve ‘akârâtlarına aç¹³ kurd koyun sürüsüne girişür gibi bir gûne hücûm u savlet ve bir mertebe nehb ü

üzere def‘ u teskîni mütehattem A2 : mûmâ ileyhın dahi i‘dâmı ehemmi mühimm olmağla, ‘afvı sûreti müstelzim-i fitne vü hasâr olacağı tezkâr ve ol bâbda ısrâr ediyorlar. Bu vechile mûmâ ileyhın ibkâsı vahîm ve müstetba‘-ı hatar-ı ‘azîm olmağın, lâ-mahâlete mûmâ ileyhın i‘dâm u izâlesi bâbında emr-i ‘âlî ısdâr buyurulmak lâzım ve illâ hâliyâ galeyân üzere olan şûriş-i fitnenin müceddeden feverânı derkâr olmağla, vech-i mezkûr üzere def‘ u teskîni mütehattem M2

1 -i belîğ N1 : — A2, M2

2 firîb ü N1 : — A2, M2

3 bî-tereddüd ü N1 : bî-vakfe-i A2, M2

4 mahsûs havâle ve N1 : — A2, M2

5 İslâmbol‘da eşyâsı N1 : İstanbul‘da olan emvâl ü eşyâsı/eşyâsını A2, M2

6 sa‘âdet devletle N1 : tâlî‘ u ikbâl ile A2, M2

7 Sa‘dullah N1, A2 : Sa‘d[ull]ah M2

8 hevâyî -guramâ‘ N1 : hevâyîyle beyne‘l-guramâ A2 : hevâyî ile beyne‘l-guramâ M2

9 erzâl-i ecnâs olup A2 : erâzil-i ecnâs olup, haklarında M2

* *حَبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ* = Dünya sevgisi her hatânın başıdır” anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekte, sadece Beyhakî ve Deylemî gibi hadîşçilerin kitaplarında zikredilmekte, ama zayıf bir hadîs olarak değerlendirilmektedir. Bazı eserlerde Hz. İsrâ‘nın bir sözü olduğü da belirtilmektedir; bk.el-‘Aclûnî, *Keşfü‘l-hafâ*, nr.1099, I,344.

10 seyf-i bî-cân A2 : hatî‘esiyle mürtekb, çünkü öyle heyecân M2

11 temâşâ‘iyân A2 : temâşâyân M2

12 hazîne A2 : — M2

13 aç M2 : ac A2

gārete müsâra‘ât eylemeleri¹ cümleye mûcib-i veleh ü hayret ve bâ‘is-i nevmîdî-i salâh-ı hâl-i devlet oldu; *mâ-nîz be-kıssa-i mâ-âyim*².

Mûmâ ileyhin³ menfâsı Bursa'ya tahvîl olunmuş olmağla, sinîn-i vefireden berü mi‘mâr-ı Sinimmâr-ıkbâl ile esâs-efken olduğu devleti zîr u zeber ve etrâf u ahbâbı, rehîn-i teferruk u teşettüt olduğuna ihâle-i nazar-ı hasret ve itâle-i nigâh-ı gayret ederek⁴, rehberî-i ıztırâb-ı cângâh ve hem-râhî-i [N1 217b] nâle vü enîn ü âh ile savb-ı me‘mûriyyetine imâle-i güsiste-mehâr-ı esb-i ‘azîmet ve Bursa'da bast-ı kilîm-i pâre-i ikâmet eyleyüp, bu vechile libâs-i devletden ta‘riye ve izâka-i zehrâbe-i terbiye olunduğu muhâliflerine tenbîh olunması, nâr-ı gayzların ihmâd ve severân-ı gazabların ihmâd etmamekle, bâlâda ifâde olunduğu vechile serd-i zemîn ü zemânla i‘dâmına istihsâl irâde olunmağla, çend rûz sonraca⁵ mübâşir-i i‘dâmı olan Hasekî varup, hıdmet-i me‘mûresini sûret-pezir-i temşiyet eylemekle, ser-i bürîdesi rebî‘ulâhırın⁶ on yedinci günü⁷ Bâb-ı hümâyûn pîş-gâhında nişânde-i seng-i⁷ ‘ibret kılındı**.

Şu serverler dağlar gibi baş eğmezdi eflâke

Yaturlar şimdi pest olmuş, ne tîğ ve ne kemer peydâ***

Katl-i Nâ‘ib-i Kaban

Merkûm gerçi ber-vech-i mersûm Sinob'a nefy ü iclâ olunmağla, nazardan teb‘îd olunup, lâkin kat‘â ‘afv ü ıgmâzı nâ-kâbil ve izâlesine cümle mukaddem ve⁸ kâ‘il olmağla, ibtidâ medresesi nokta-i fâside gibi hakk ve

1 gārete eylemeleri A2 : gārâta müsâra‘ât eylemeleri M2

2 *mâ-âyim* M2 : *mî-âyim* A2

* ما نيز بقصه ما ابيم = Biz de kendi hikâyemize gelelim” anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

3 İstitrâd ileyhin A2, M2 : Ve bi'l-cümle Yûsuf Ağa'nın N1

4 sinîn-i vefireden berü mi‘mâr-ı Sinimmâr-ıkbâl ile esâs-efken olduğu devleti/devlet-hânesi zîr u zeber ve etrâf u ahbâbı, rehîn-i/vehn-i teferruk/tefrika vü teşettüt olduğuna ihâle-i nazar-ı hasret ve itâle-i/itâre-i nigâh-ı gayret/‘ibret ederek A2, M2 : — N1

5 enîn ü âh ile savb-ı me‘mûriyyetine imâle-i güsiste-mehâr-ı esb-i ‘azîmet ve Bursa'da bast-ı kilîm-i pâre-i ikâmet eyleyüp, bu vechile libâs-i devletden ta‘riye ve izâka-i zehrâbe-i terbiye olunduğu muhâliflerine tenbîh olunması, nâr-ı gayzların ihmâd ve severân-ı gazabların ihmâd etmamekle, bâlâda ifâde olunduğu vechile serd-i zemîn ü zemânla/zemân ile i‘dâmına istihsâl irâde olunmağla, çend rûz sonraca A2, M2 : âh ile savb-ı me‘mûruna güsiste-mehâr-ı matıyye-i ‘azîmet ve Bursa'da seccâde-güster-i karâr u ikâmet oldu. Çend rûz güzêrânında N1

6 rebî‘ulâhırın A2, M2 : şehri-âtinin N1

7 17 Rebî‘ulâhır 1222 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.

8 seng-i N1, A2 : — M2

** “**Katl ü i‘dâm-ı Yûsuf Ağa** kılındı” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,194-195'te kaydedilmiştir.

*** Metnimizde yer alan bu beyit, Usûlî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Usûlî Divanı*, hzr. Mustafa İsen, Ankara 1990, s.97.

8 Şu serverler ve N1 : Kapan Nâ‘ibi mûmâ ileyh ‘Abdüllatif Efendi'nin ‘afvı/bekâsı nâ-kâbil ve izâlesine cümle A2, M2

tırâşide ve rütbe-i Mîr-i mîrânî tevcîhiyle ‘ulemâ’¹ silsilesinden bürîde olmağla, bâ-hatt-ı hümâyûn Burusa'da ruste-i rişte-i² küşteğân ve şehri-âyendenin³ yirmi dördüncü günü⁴ ser-i maktû'at Latîf Paşa ‘unvânîyle bâzîçe-gâh-ı ‘ibret-i şuyûh u sıbyânda kûy-i eydî-i enzâr-ı temâşâyîyân oldu*.

Tevcîh-i Emânet-i Tersâne bâ-Reşîd Efendi ve ba‘zı ahvâl-i û⁴

Umûr-i [M2 45] Bahriyye Nezâreti nâmiyle el-Hâc İbrâhîm Efendi ‘uhdesinden münhall olan Tersâne Emâneti, rûz-i mezkûrda⁰⁰⁵ Mustafa Reşîd Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve bu sûretle defterlü matlûblardan olmadığı işâ'a vü i'lân kılındı. Müşârun ileyh gerçî⁶ bidâyet-i hâlde Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın mahsûs⁷ müdürü olmuş ve ekser edevât ve⁸ ahvâli anın dest-yârî-i himmet ü tanzîmiyle vücûda gelüp, ber-vefk-ı dil-hâh⁹ revnak u revâc bulmuş olduğundan, tâ'ife-i Bektâşîyye kendüsüne cümleden akdem düşmen-i cân ve bulsalar bir kaşık suda boğacakları bî-reyb ü gümân olup, hattâ Vidin ‘avdetinde Anadolu askerlerini Beşiktaş taraflarından Anadolu yakasına murûr eder¹⁰ iken, mûmâ ileyhîin sâhil-hânesini hisâr ve tegerg-i belâ gibi tûfeng-i ra‘d-âhengler ile mühre-bâr olup, der u dîvârlarını ve pencere câmlarını rahnedâr etmişler idi. Ve dâ'imâ lisânlarında: “Bre musîbet Köse Kehye! Bir günümüz de var ise senin içündür” zemînlerinde izhâr-ı kîn ve ol bâbda ‘akd-i ‘ahd ü yemîn ederler idi. [N1 218a] Bu cihetle mûmâ ileyh ser-defter ve sâ'irlerden mukaddem demi heder olmak sürbe-i haşerâtın eşedd-i matlûbudur zann olunur iken, ismi defterde mastûr olmadığından başka, aslâ lisânlarında bile sû' bi'z-zikr ile mastûr olmaması, ber-fehvây-ı “*İnne hâze'ş-şey'u 'ucâbun*”^{**} ‘âmme-i şeyh u şâba mâtde-i isti‘câb

1 ‘ulemâ’ N1 : ‘ulemâ A2, M2

2 Burusa'da ruste-i rişte-i A2 : ruste-i katâr-ı N1 : rişte-i M2

3 âyendenin N1 : mezkûrun A2, M2

◇ 24 Rebî‘ulâhîr 1222 = 1 Temmuz 1807 Çarşamba.

* “**Katli-i Nâ'ib-i Kaban** oldu” kısmındaki bilgiler özete *Târîh-i Cevdet*, VIII,197-198'de kaydedilmiştir.

4 bâzîçe-gâh-ı ahvâl-i û N1 : bâzîçe-gâh-ı ‘ibretde, kûy-i ebedî-i enzâr-ı temâşâyîyân oldu. Ve A2 : bâzîçe-gâh-ı ‘ibrete, kûy-i ebedî-i enzâr-ı temâşâyîyân oldu. Ve M2

◇◇ 24 Rebî‘ulâhîr 1222 = 1 Temmuz 1807 Çarşamba.

5 Tersâne mezkûrda N1 : Tersâne Emâneti, yevm-i mezbûrda A2 : emâneti, yevm-i mezbûrda M2

6 işâ'a vü i'lân kılındı. Müşârun ileyh gerçî A2, M2 : nümâyân oldu. Mûmâ ileyh N1

7 mahsûs N1, M2 : bi-husûsîhî A2

8 edevât ve N1 : — A2, M2

9 ve tanzîmiyle dil-hâh N1 : kâr-güzârî birle A2, M2

10 bî-reyb ü gümân eder N1 : vâreste-i şâ'ibe-i gümân idi. Hattâ bir def'a hasbe'l-iktizâ Anadolu yakasına Rumeli'den asker/asâkir imrâr olunur A2, M2

** ان هذا الشيء عجاب = Doğrusu bu tuhaf bir şeydir” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, Sâd 38/5. âyetin sonunda yer alan ve aynı anlama gelen “*İnne hâzâ le-şey'un 'ucâb* = ان هذا الشيء

oldu. Meğer ‘âkıbet-endîşliği pîş-nihâd ve inkılâb-ı âsiyâb-ı gerdûnu mülâhaza birle esbâb-ı selâmetini mehmâ emken takdîm ü i‘dâd eylemiş, ya‘nî¹ Mısır seferinde ber-muktezây-ı dâniş-i² küsecî, ol kavm-i bî-magz ü³ hemeci câ-be-câ ihsân ü ikrâm ve hemîşe muhtâc ve furû-mândelerine zâd ü zahîre ve ‘atıyye ve merkûb makûlesiyle i‘ânet ve imdâd husûsunda ri‘âyet ü ihtimâm edüp, her birine mülâyene ve müdârât ve müdâhene ve müvâsât ederek, matmûre-i derûnlarından kîne-i meknûnları bi'l-küllîyye zâ'il ve cümlesini tarafına meclûb ü mâ'il edüp ve'l-hâsıl bu vechile âmiziş ü ülfet ve umûr-i lâzîmelerinde bezl-i nakdîne-i himmet⁴ ve Nizâm-ı Cedîd husûsunda kat'â kendüsünün⁵ re'y ü rızâ ve medhal ü⁶ tedbîrleri olmayup, “*el-Me'mûru ma'zûrun**” kazıyyesince muhâlefete dahi imkân mefkûd olduğunu iş'âr ederek dehenlerini mesdûd ve mecmû'unu kendüden hoşnûd eylemiş imiş. Ve bundan⁷ başka, Âsitane'de Top-hâne'ye me'mûr oldukda, mülâyemet-i tab'ı muktezâsınca⁸ Topcu Ocağı'nı dahi celb ve sagîr u kebîrini zencîr-i ihsân ü tedbîr ile nahcîr gibi⁹ tarafına merbûtu'l-kalb edüp, hulâsa-i kelâm yoluyla ol haşerâtı kendüden rızâ-dâr ve kadh u 'adâveti dursun, cümlesini kendüsüne senâkâr eylemiş¹⁰ ve ez-cümle harîkler vukû'unda ve eyyâm-ı ma'dûdelerde mahsûs kebîr kazgânlar ile konağında dâ'imâ¹¹ pilâv ve zerde tabh ve etrâf ve havâlîde bulunanlarına¹² ve harîk mahallinde¹³ pâsdâr olanlarına¹⁴ irsâl ve it'âm ve sâ'ir bu resme mürâ'ât ü in'âm ile¹⁵ beynlerinde

عجاب ” kısmından mülhem olarak söylenmiş gözüktüyor.

- 1 olup, der u ya'nî N1 : olmuşlar idi. Ve hemîşe lisânlarından: “Musîbet-i Köse Kethudâ ho şimdi/hûş-mendi yâl!” deyerek dendân-efşûr-i gayz u kîn ve cümleden evvel anın vücûdunu nâ-bûd eylemek bâbında dest-bend-i 'ahd ü yemin olurlar idi. Meğer/— A2, M2
- 2 dâniş-i N1 : mâye-i A2, M2
- 3 bî-magz ü N1 : — A2, M2
- 4 hemîşe himmet N1 : pey-der-pey muhtâclarına zâd ü zahîre ve merkûb makûlesi i'âne vü igâsede bezl-i vâye-i ihtimâm edüp, her birine müdârât ve müvâsât ederek, sahîfe-i bâlleri/me'âlleri pâkîze-i leke-i kîn ü infi'âl olduktan sonra, havze-i takrîrden birûn beynlerinde âmiziş ü ülfet ve yegâneği derecesinde mahabbet rû-nümûn A2, M2
- 5 kendüsünün N1 : — A2, M2
- 6 medhal ü N1 : — A2, M2
- * المأمور معذور = Emir alanın bir günahı yoktur” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.
- 7 kazıyyesince başka N1 : kazıyyesini dahi i'lâmla cümlesi kendüden hoşnûd ve bu tarikle dehenlerini mesdûd eylemiş olduğundan A2 : kazıyyesini dahi i'lâmla kendüden hoşnûd ve bu takrîble dehenleri mesdûd olduğundan M2
- 8 mülâyemet-i tab'ı muktezâsınca N1 : — A2, M2
- 9 nahcîr gibi N1 : mânend-i nahcîr A2, M2
- 10 hulâsa-ieylemiş N1 : el-hâsıl 'avâmm-firîb, vaz'-ı latîf ve tavr-ı 'acîb ile ol makûle nesnâlar ile kemâl-i istînâs A2, M2
- 11 dâ'imâ A2, M2 : hemîşe N1
- 12 bulunanlarına N1 : bulunanlara A2, M2
- 13 mahallinde A2, M2 : mevki'inde N1
- 14 olanlarına N1 : olanlara A2, M2
- 15 mürâ'ât ü in'âm ile N1 : ri'âyet ü in'âmla A2, M2

tahsîl-i nîk-nâm ve “*el-İnsânu ‘abîdî’l-ihsânî**” silsilesine cümlesini rüste-i peyvend ü intizâm edüp: “Hey babam Çelebi Efendi!” dedirmiş. Sad tahsîn ki Nizâm-ı Cedîd meslekinin tarîk-ı gayr-i nâfize olduğunu [N1 218b] tahkîk u îkân birle “*‘Îlâc-ı vâkı‘a pîş ez-vukû‘ bâyed kerd’*” çâresini der-meyân eylemiş, binâ‘en ‘aleyh ol rûz-i ricâl-sûzda emn ü selâmetden başka mu‘azzezen Tersâne Emâneti'yle de kesb-i mufâharet eyledi**.

Vâkı‘â mûmâ ileyh nefsinde ‘âkıl ve dûr-endîş ve nisbetle mu‘tedil ve munsıf ve merhamet-kîş ve eshel ü ehven ve oldukca emîn ve mü‘temen, tarîk-ı hayrâta sâ‘î, ‘ırz u nâmûs-i Devlet-i ‘aliyye'ye murâ‘î olup, hakk budur ki kendüsüyle kat‘â ülfetimiz ve yalnızca hem-nişîn olarak sohbetimiz olmayup, aslâ tarafımıza hukûku müte‘allık değil iken “*el-Hakku yukâlu*****” makâlince bir ferdin lîsânından bu ana kadar mûmâ ileyhın gaddârlığına dâ‘ir harf-i vâhid mesmû‘um olmadı. İstanbul halkı ise mektûbu verâsından okur bir ferâsetlü tâ‘ifedir. Bu beldede aslâ bir mestûr hâl olmaz. Ahûr-kapu'da bir veled tevellüd eylese, vâlideyni ve mevlid ve sıfâtı ve mahalli ol anda Edirne-kapusu'nda kemâ-hiye mesmû‘ olur; *ne ‘ûzu billâhi min-havâdisi hâzihi'l-beldeti***.

Mûmâ ileyh Reşîd Efendi, Sultân Selîm hazretlerinin pederleri Sultân Mustafa merhûmun sadrîa‘zamları ve seksan iki seferinde⁵ serdâr-ı ekremleri olan Yağlıkcı Emîn Paşa'nın kâynını ve cümletü'l-mülk-i umûru olup, Vezîr-i müşârun ileyh mazhar-ı şemşîr-i gazab ve ‘ikâb-i Sultânî oldukda, ‘âmme-i müte‘allıkâtı dahi mu‘âhaze ve kimi katl ve kimi nefy ü musâdere ile mu‘âkıb olmuşlar idi. Efendi-i mûmâ ileyh mahrem-i hâssı ve hazar u seferde sâhib-i tekarrub u ihtisâsı olmağla, bi'n-nefs huzûr-i hümâyûna ihzâr ve takrî‘ u tehdîd ederek serzeniş ü âzâra giriftâr eylemiş iken, meğer ol bâbda dahi ‘âkıbet-endîşlik ile mütebassırâne hareket etmiş olmağla, tedârüklü bulunup, her su‘âl ve takrî‘-i Pâdişâhî'ye ‘indeinde müstashabı olan hatt-ı hümâyûn ibrâziyle ve gâh müdellel kazıyyeler ile tela‘süm-i cevâb vererek bilâhare taraf-ı Saltanat'ı ilzâm ü iskât eyledikten başka, teveccüh ve iltifâtlarına mazhar olduğu dahi menkûdür.

* *الانسان عبید الاحسان* = İnsan iyiliğın kulu kölesidir” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 *علاج واقعه پیش از وقوع باید کرد* = Olan bir olayın ilacı, olay gerçekleşmeden yapılmalıdır” anlamına gelen bu cümle Farsça bir mısırâdır.

** “*Tevcîh-i Emânet-i Tersâne* eyledi” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,179-180'de kaydedilmiştir.

*** *الحق يقال* = Hak/gerçek söylenmelidir” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*4 *نعوذ بالله من حوادث هذه البلدة* = Bu beldenin hâdiselerinden Allah'a sığınırız” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*5 Metnimizde söz konusu edilen seksen iki seferi, Lehistan'ı himâye için 26 Cumâdelülâ 1182/8 Ekim 1768'de Rusya'ya açılan seferdir; bk. meselâ Danişmend, *IOTK*, I,43

Zikr u beyân-ı tahrîr ve i'tâ'-i hüccet ve kabûl ez-cânib-i Saltanat

Yevm-i mezkûrun ertesi ahad¹ günü⁰ Kâ'im-makâm Paşa ve Sadreyn ve Nakîbüleşrâf² [N1 219a] Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah Efendi ve Kâdî-i İstanbul Murâd-zâde³ ve bir gün mukaddem⁴ umûr-i hâriciyye-i devlet mükâlemesine mu'âyyen olan Hâce⁵ Münîb Efendi ve İstanbul Kadısı Murâd-zâde Efendi⁶, hâne-i Şeyhulislâmî'ye da'vet ve zânû-zede-i nihâlî-i⁷ mücâleset olup, Segbân-başı delâletleyle bi'l-cümle fi'e-i Bektâşî er-başlıları⁸ hâzır-ı encümen-i müvâneset olduklarında, 'akd olunan⁹ meclis-i hatîrde ber-muktezây-ı takdîr-i Mümteni'u't-tagyîr cilve-nümây-ı 'ibret-serây-ı zuhûr olan vak'a-i garîbe ve hâdise-i 'acîbe¹⁰ zımında tavâ'if-i Bektâşîyye'den bir ferd¹¹ mu'âhaze olunmamak üzere tevsîk ve anlar dahi fimâ-ba'd umûr-i Devlet'den cüz'î ve küllî bir emr u maslahata müdâhale ve ta'arruz etmeyeceklerini¹² samîmî takrîr ve tekabbül ve tahkîk birle, Münîb Efendi'nin eser-i kalem-i Câhiziyü'r-rakamları* olan hüccet-i bedî'u'l¹³-mazzmûn ve bâlâsına keşîde kılınan hatt-ı hümâyûn bi-'ibâretihâ li-eclî'l-'ibre bu mahalle kayd ü imlâ olundu¹⁴.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

İşbu hüccet-i şer'iyede derc ü tastîr olunan kâffe-i şerâ'it-ı mu'tebere harf be-harf ma'lûm ve manzûr-i¹⁵ Şâhâne'm ve zeylini hatem ü imzâ eden

- 1 silsilesine cümlesini ahad N1 : silsilesiyle cümlesini peyvend-i iltiyâm eylemiş olduğuna mebnî, ol rûz-i ricâl-sûzda emn ü ferâğ-ı hâturdan başka mu'azzezen/— Tersâne Emâneti'yle de kesb-i mefâhir eyledi. Vâkı'â kendüsi dahi nefsinde [M2 46] 'âkıl ve kâmil ve mu'tedil ve eshel ve ehven/zuhûl —/ve nisbetle emîn ve mü'temen olup, bu resme 'âkıbet-endişlik ile hazm u ihtiyâtı derpîş eylediğinden, öyle hengâm-ı heyât u meyâtda rehâ-yâfte-i keşmekeş-i pençe-i ahlât oldu. **Cem'iyet-i 'acîbe berây-ı mukâvele ber-şekâvet-kârân ve tertîb-i hüccet-i garîbe** Cum'aertesi A2, M2
- 0 23 Rebî'ulevvel 1222 = 31 Mayıs 1807 Pazar.
- 2 Nakîbüleşrâf N1, A2 : Nakîbüleşrâf ve M2
- 3 'Abdullah Murâd-zâde N1 : 'Abdullah Efendi A2 : 'Abd[ull]ah Efendi M2
- 4 mukaddem N1, A2 : akdem M2
- 5 mu'âyyen olan Hâce N1 : me'mûr buyurulan A2, M2
- 6 ve İstanbul Kadısı Murâd-zâde Efendi N1, A2 : — M2
- 7 nihâlî-i N1 : pister-i A2, M2
- 8 bi'l-cümle er-başlıları N1 : fi'e-i Bektâşî er-başlıları A2 : fi'e-i Bektâşîyye er-başlılarıyla M2
- 9 'akd olunan N1, A2 : ma'kûd olan M2
- 10 cilve-nümây-ı 'acîbe A2, M2 : 'ibret-seray-ı zuhûrda meşhûde olan vak'a-i ma'hûde N1
- 11 bir ferd A2, M2 : ferd-i vâhid N1
- 12 Devlet'den etmeyeceklerini N1 : Devlet'den bir emre ta'arruz ve müdâhale etmeyeceklerini A2 : Devlet-i 'aliyye'den bir emre ta'arruz ve müdâhale etmeyeceğini M2
- * Metnimizde kendisine atıf yapılan, Arap edebiyâtının en büyük nesir yazarlarından ve Mu'tezile kelâmcılarından biri olan Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinâ-nî (ö.255/869) için bk. meselâ Ramazan Şeşen, "Câhiz", *DİA*, İstanbul 1993, VII,20-24.
- 13 bedî'u'l N1 : 'acîbü'l A2 : 'acîbetü'l M2
- 14 'ibre olundu N1 : 'ibre/'ibret nigâste-i hâme-i tarafa imlâ kılındı A2, M2. "**Zikr u beyân-ı tahrîr** olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,182'de kaydedilmiştir.
- 15 ma'lûm ve manzûr-i N1 : manzûr u ma'lûm-i A2, M2

Şeyhulislâm-ı *sellemehu's-selâm* ve Kā'im-makām-ı 'âlfî-makām ve 'ulemâ'-ı¹ a'lâmım hatem ü imzâları makbûl-i Pâdişâhâne'm olmuşdur. Mâdâmki işbu sened-i mu'teberde olan şerâ'ite yeniçeri kullarım taraflarından² ri'âyetle muktezây-ı te'ahhüdleri üzere bundan sonra³ umûr-i Saltanat-ı seniyye'me cüz'î ve küllî müdâhale olunmayup⁴, ecdâd-ı 'izâmım zemânlarında olduğu gibi her bir husûsda emr u fermân-ı Şâhâne'me inkıyâd ü mütâba'at ve zâbitlerine her hâlde itâ'at edeler. Ben dahi 'âlemleri yokdan var eden Allahu⁵ 'azîmü's-şânın ism-i pâki ve iki cihân serveri Peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa⁶ '*aleyhi efdalü's-salavâti ve't-tahâyâ*'^{7*} hazretlerinin rûh-i tâbnâklerini yâd ile [M2 47] te'ahhüd ederim ki, bu husûs için gerek taraf-ı Hılâfet-penâh'ımdan ve gerek vüzerây-ı 'izâmım ve vükelây-ı fihâmım ve zâbitân-ı devlet-i ebed⁸-kıyâmım taraflarından ferd-i âferîde hiçbir⁹ vakitte mu'âhaze ve mes'ûl olmaya**.

Sûret-i hüccet-i 'acîbe

Sebeb-i¹⁰ tahrîr-i kitâb-ı şerî'at-nisâb ve bâ'is-ı¹¹ tastîr-i hüccet-i¹² hakikat-intisâb [N1 219b] oldur ki, Devlet-i 'aliyye *dâmet fi'l-himâyeti'r-Rabbâniyye****de havâss-ı Enderûn-i hümâyûn¹³ ve ricâl-i Devlet-i ebed-makrûn'dan ba'zı dûr-endîş olmayan kimseler¹⁴, bundan akdem me'mûr oldukları hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye'de Nizâm-ı Cedîd ta'bîriyle misli nâmesbûk bid'at-i 'azîme ve İrâd-ı Cedîd nâmiyle mezâlîm-i kesîre ihdâs ve netîcesini ancak kendüler¹⁵ celb-i menâfi' ve icrây-ı sefâhetlerine¹⁶ inbi'âs, her

1 'ulemâ'-i N1 : 'ulemây-ı A2, M2

2 taraflarından N1 : tarafından A2, M2

3 sonra M2 : + cüz'î ve küllî N1, A2

4 seniyye'me olunmayup M2 : seniyye'me/seniyye'ye müdâhale etmeyüp N1, A2

5 Allahu N1, A2 : [All]jahu M2

6 Muhammedü'l-Mustafa N1, A2 : Muhammed Mustafa M2

7 *salavâti ve't-tahâyâ* N1 : *salâti ve ezkâhâ* A2, M2

* عليه افضل الصلوات والتحيات = Salât ve selâmın en güzeli onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan duâlardandır.

8 'izâmım ebed N1 : 'izâm ve vükelây-ı fihâm ve zâbitân-ı devlet-i ebed- A2 : 'izâm, vükelây-ı <ve> fihâm ve zâbitân-ı devlet-i ebed-(يد) M2

9 hiçbir N1, A2 : hicbir M2

** "Sûret-i hatt-ı hümâyûn olmaya" kısmındaki bilgiler aynen *Târîh-i Cevdet*, VIII,356'da kaydedilmiştir.

10 -i 'acîbe Sebeb-i A2 : Sebeb-i N1 : -i şerîfe Bâ'is-i M2

11 bâ'is-i N1, A2 : sebeb-i M2

12 hüccet-i N1, A2 : mahabbet ve M2

*** دامت في الحماية الربانية = Rabb'in himâyesinde devam etsin" anlamına gelen Arapça duâdır.

13 hümâyûn N1, A2 : hümâyûn'dan M2

14 kimseler N1, A2 : kimesneler M2

15 netîcesini ancak kendüler A2 : netîcesi ancak kendi N1 : netîcesi ancak kendü M2

16 sefâhetlerine N1, A2 : nefsanîlerine M2

biri ebniye ve elbise ve kâffe-i umûrlarını kefereye taklidden başka, Devlet-i ‘aliyye’yi dahi divel-i Nasârâ kavâ‘idine ircâ‘ ve ol vechile ‘âmme-i Müslimîn’i tekdîr ve Devlet-i ‘aliyye’nin ez-kadîm envâ‘-ı fütûhât-ı ‘aliyye¹ ve esnâf-ı hidemât-ı celîle ile makbûl ve mu‘teberi olan bi’l-cümle ocaklılarını² tenfir ve Hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Selîm Hân hazretlerini dahi³ ba‘zı mehâsin-i müzevîre ile⁴ igfâl ve mecmû‘u agrâz-ı nefsânîyyelerinden ‘ibâret olan tedâbîr-i muzahrafalarını sâha-i husûle îsâl etmiş⁵ olmalarıyla, Devlet-i ‘aliyye’nin ez-kadîm gayret-keşleri olan Ocağ-ı ‘âmire ağaları ve neferâtı, mücerred ıslâh-ı ‘âlem niyyet-i hâlısasıyla kıyâm ve bi’l-cümle⁶ ‘ulemây-ı a‘lâm ve ricâl-i Devlet-i ‘aliyye’den sâ‘ir erkân-ı sadâkat-irtisâm⁷, ittifâk u iltiyâm ve müceb-i şer‘ u kânûn üzere Hudâvendigâr-ı sâbık müşârûn ileyh hazretlerinden kat‘-ı rişte-i teba‘iyyet ve hâlâ Erîke-pîrây-ı taht u iclâl ve Revnak-efzây-ı şevket ü ikbâl olan şevketlü mehâbetlü kudretlü ‘azametlü Pâdişâhımız efendimiz Sultân Mustafa Hân ibnü’s-Sultân ‘Abdülhamîd Hân hazretlerine “*İnnellezîne yübâyi ‘ûneke innemâ yübâyi ‘ûnallah, yedullâhi⁸ fevka eydîhim*” vech-i mesnûn ve tarîka-i hakkâniyyet-nümûnu üzere medd-i eyâdî-i teba‘iyyet olunup, “*Ve izâ eradnâ en-nühlike karyeten emernâ mütrafîhâ fe-fesekû fîhâ fe-hakka ‘aleyhe’l-kavlü fe-demmerîhâ tedmîrâ^{**}*” nass-ı kerâmet-fassının esrâr-ı hidâyet⁹-muhtassı, sâha-zîb-i zuhûr ve mâru’z-zikr havene-i dîn ü¹⁰ devlet, dünyâda mahzûl ü makhûr ve bakıyye-i ‘ukûbetleri vâbeste-i yevmü’n-nüşûr¹¹ olup, bi-hamdihî Te‘âlâ Devlet-i ‘aliyye bir müddetden berü dûr olduğu hüsn-i nizâma mevsûl [M2 48] ve Ocağ-ı ‘âmire’nin bu hareketleri taksîr u töhmete gayr-i mahmûl ve gerek nezd-i Şâhâne’de ve gerek ‘âmme-i ehl-i İslâm ‘indlerinde [N1 220a] mu‘teber u makbûl olmuştur. Ancak bundan böyle Ocak-ı ‘âmire’nin ‘alâ vechi’l-iltizâm¹² iltimâs eyledikleri mâdde ki, “*el-*

1 envâ‘-ı fütûhât-ı ‘aliyye A2 : fütûhât-ı seniyye N1 : envâ‘-ı fütûhât M2

2 ocaklılarını A2 : ocaklarını N1, M2

3 dahi N1 : — A2, M2

4 ile N1 : beyâniyle A2, M2

5 etmiş N1 : eylemiş A2, M2

6 bi’l-cümle N1, M2 : cümle A2

7 sadâkat-irtisâm N1 : ittisâm A2, M2

8 *yübâyi ‘ûnallah, yedullâhi* N1, A2 : *yübâyi ‘ûn[all]ah, yed[ull]âhi* (يبايعون اء بءاء) M2

* ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يد الله فوق ايديهم = Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmektedirler. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir” anlamına gelen bu cümleler Kur’ân, el-Fetih 48/10. âyetin baş tarafında yer alan bir kısımdır.

** Bir ülkeyi helâk etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşlarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helâke müstahak olur, biz de orayı darmadağın ederiz” anlamına gelen bu cümleler Kur’ân, el-İsrâ’ 17/16. âyetidir.

9 hidâyet N1 : hikmet A2, M2

10 ü N1, A2 : — M2

11 yevmü’n-nüşûr N1, A2 : yevm-i nüşûr M2

12 Ocak-ı iltizâm N1 : Ocağ-ı ‘âmire’nin ‘alâ vechi’l-iltizâm A2 : Ocağ-ı ‘âmire’nin ‘ale’l-iltizâm M2

*Fukahâ'u ümenâ'u'r-Rusuli**” Hadîs-i belâgat-tahdîsi üzere ‘ulemâ’-i¹ a’lâm dahi lâzime-i zimmet-i diyânet-irtisâmları olan emr-i ma’rûf ve nehy-i münkere kıyâm ve ricâl-i devletden hılâf-ı şer‘ u kânûn ba’zı hareketleri rû-nümûn oldukda, kelime-i hakkı tekellümde sa’y ü ihtimâm eylemeleri istid’âsını bast u itmâm eylediklerinden² sonra, kendülerinin dahi zâbitân ve neferâtı öteden berü ‘uhde-i sadâkatlerine ihâle olunan umûr-i lâzîmelerinden mâ’adâ, umûr-i Devlet-i ‘aliyye’ye müdâhale etmeyüp, her birisi öteden berü şerî‘at-i zâhire (زاهره)³ ve kâ’ide-i Ocağ-ı ‘âmire eylediklerinden sonra⁴, oldukları hıdemât-ı sâdikânelerinde kıyâm ve tahsil-i rızây-ı Bârî ve tekmûl-i irtizây-ı Şehriyârî eylemek mesâlih-i sâlihalarında⁵ sa’y ü ihtimâm edeceklerine⁶ te’ahhüd ü iltizâm ve bu⁷ güftâr u refâtılarına⁸ sıdk u istikâmetleri bedîdâr olup, hılâfına vaz‘ u⁹ hareket zuhûr eylemedikce¹⁰, gerek taraf-ı bâhirü’ş-şeref-i Mülûkâne’den ve gerek vüzerây-ı ‘izâm ve vükelây-ı kirâm ve zâbitân-ı zevî’l-ihtirâm taraflarından husûs-ı merkûmda gerek zâbitân ve gerek âhâd ü efrâdından¹¹ bir ferde mikdâr-ı zerre bir¹² hitâb u ‘itâb ve serzeniş ü ‘ikâb teveccüh etmeyeceğine, evvelâ Şehriyâr-ı ‘adâlet-şi‘âr şevketlü kudretlü mehâbetlü ‘azametlü¹³ Pâdişâhımız efendimiz¹⁴ Sultân Mustafa Hân *halledallâhu*¹⁵ *hilâfete-hû ilâ yevmi’l-mizân*** hazretleri ve sâniyen vükelây-ı devlet ve zâbitân-ı sadâkat-menzilet taraflarından dahi ‘ahdullah ve ‘ahd-i Rasûlullâh¹⁶ yâd ü tekrâr ve bu ‘ahd-i istikâmet-‘akd üzere sâbit ü pâydar olunacağına¹⁷ ‘an-samîmi’l-bâl kat’iyyü’l-âsâr olduğu sâbit ü üstüvâr ve bâlâsı mübârek¹⁸ hatt-ı

* الفقهاء امناء الرسل = Fakihler, peygamberlerin güvenini kazanmış kimselerdir” anlamına gelen bu cümle meşhûr hadîs kitaplarında zikredilmemekle beraber, el-‘Askerî’nin Hz. Ali’den zayıf bir senedle merfû olarak rivâyet ettiği bir hadîs olarak gösterildiği yer için bk. *Keşfü’l-hafâ*, nr.1838, II,87.

1 ‘ulemâ’-i N1 : ‘ulemây-ı A2, M2

2 eylediklerinden N1 : eyledikden A2, M2

3 zâhire N1, A2 : tâhire M2

4 eylediklerinden sonra N1 : üzere me’mûr A2, M2

5 mesâlih-i sâlihalarında N1 : mesâlih-i musâlahalarında A2 : mesâlihinde M2

6 edeceklerine N1, A2 : edeceklerini M2

7 bu N1, A2 : — M2

8 refâtılarına N1 : refâtırlarında A2, M2

9 vaz‘ u N1, A2 : — M2

10 eylemedikce N1, A2 : eyledikce M2

11 efrâdından N1, A2 : efrâddan M2

12 bir N1, A2 : — M2

13 ‘azametlü N1, A2 : — M2

14 efendimiz N1, A2 : — M2

15 *halledallâhu* (خلد الله) N1, A2 : *halled[all]âhu* (خلد الله) M2

** خلد الله خلافته الى يوم الميزان = Allah onun hilâfetine kıyâmet gününe kadar sürdürsün” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

16 ‘ahdullah ve ‘ahd-i Rasûlullâh/Rasûlulah N1, A2 : ‘ahd[ull]ah ve ‘ahd-i Rasûlullâh M2

17 olunacağına N1, A2 : olacağına M2

18 mübârek N1, A2 : — M2

hümâyûn-i kerâmet-nisâr¹ ile zînet-medâr ve zeyli hâlâ Şeyhulislâm semâhatlü fazîletlü es-Seyyid ‘Atâ’ullah Efendi hazretleri² ve Kâ’im-makâm-ı ‘âli-makâm sa‘âdetlü ‘atûfetlü es-Seyyid Mûsâ Paşa hazretleri ve hâzır bi’l-meclis kibâr-ı ‘ulemâ’-i³ a‘lâm hazerâtının imzâ⁴ ve hatemleriyle revnak-dâr ve bilâ-nizâ⁵ ve bilâ-cidâl ebediyyü’l⁵-âbâd düstûru’l-‘amel kılınup, mehâkim-i şer‘iyyede tescîl ve Baş-muhâsebe ve Dîvân-ı hümâyûn kalemlerine kayd ü⁶ tekmîl [N1 220b] ve Ocağ-ı ‘âmire tarafına sened-i şer‘î olmak üzere işbu vesîka teslîm ü i‘tâ [M2 49] ve ol vechile hitâm-ı maslahat tetmîm ü ifâ⁷ olundu; tahrîren fi’l-yevmi’s-sâlis⁸ ve’l-‘işrîn min şehr-i rebî‘ilevvel li-senet-i isneyn ve ‘işrîne ve mi‘eteyn ve elf⁹. el-‘Abdü’l-dâ‘î Ahmed Muhtâr el-Kâdî bi-‘asker-i Rumeli; bende Mûsâ Kâ’im-makâm-ı Rikâb-ı hümâyûn; ed-dâ‘î es-Seyyid Mehmed ‘Atâ’ullah ‘ufiye ‘anhu*; el-‘abdü’l-dâ‘î es-Seyyid Mehmed Murâd el-Kâdî bi-Dâri’s-saltana; el-‘abdü’l-dâ‘î es-Seyyid Mehmed Münîb el-Kâdî bi-Dâri’s-saltana sâbıkâ; el-‘abdü’l-dâ‘î Mehmed Hafîd el-Kâdî bi-‘asker-i Anadolu; el-‘abdü’l-dâ‘î Dürrî-zâde es-Seyyid ‘Abdullah en-Nakîb⁹.

Ve taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’ye Ocağ-ı ‘âmire¹⁰ tarafından verilen sened dahi hüccet-i sâlife metninde zînet-medâr lafzına gelince müttefiku’l-‘ibâre olup¹¹ ve zeyli ber-vech-i âtî nigâşte-i kalem-i bedî‘u’l-işâre olan sûretidir.

Sûret-i sened-i Ocak-ı Yeniçeriyân¹²

Ve zeyli ağayân-ı sadâkat-kârân-ı Ocağ-ı¹³ ‘âmire ve zâbitân-ı hamiiyet-şî‘ârlarının hatem ü imzâlarıyla şâyân-ı vüsûk u i‘tibâr kılınup, taraf-ı Devlet-i

1 nisâr N1, A2 : meşhûn M2

2 ‘Atâ’ullah Efendi hazretleri N1 : ‘Atâ’ullah Efendi A2 : ‘Atâ’[ull]ah Efendi M2

3 ‘ulemâ’-i N1, A2 : ‘ulemây-ı M2

4 imzâ’ N1 : imzâ A2, M2

5 bilâ-cidâl ebediyyü’l A2 : lâ cidâl ebedü’l N1, M2

6 ü N1, A2 : — M2

7 ü ifâ N1, A2 : — M2

8 fi’l-yevmi’s-sâlis M2 : fi’s-sâlis N1, A2

9 23 Rebî‘ulevvel 1222 = 31 Mayıs 1807 Pazar. “Sûret-i hüccet-i ‘acibe elf” kısmındaki bilgiler aynen *Târîh-i Cevdet*, VIII,354-356’da kaydedilmiştir.

* عفى عنه = Allah affetsin” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

9 el-‘abdü’l-dâ‘î Ahmed Muhtâr en-Nakîb N1 : el-‘Abdü’l-dâ‘î Dürrî-zâde es-Seyyid ‘Abdullah/‘Abd[ull]ah en-Nakîb ‘ale’l-eşrâf; el-‘abdü’l-dâ‘î Ahmed Muhtâr el-Kâdî bi-‘Asker-i Rumeli; Bende/— Mûsâ Kâ’im-makâm-ı Rikâb-ı hümâyûn/Şâhâne; ed-dâ‘î es-Seyyid Mehmed ‘Atâ’ullah/‘Atâ’[ull]ah ‘ufiye ‘anhu; el-‘abdü’l-dâ‘î/el-‘abdü’l-dâ‘î (العبداعي) Murâd-zâde Mehmed Murâd el-Kâdî bi-Dâru’s-saltana; el-‘abdü’l-dâ‘î es-Seyyid Mehmed Münîb el-Kâdî bi-Dâru’s-saltana sâbıkâ A2, M2

10 Ocağ-ı ‘âmire M2 : Ocak N1, A2

11 olup N1, A2 : — M2

12 sûretidir. Yeniçeriyân A2 : sûretidir. Sûret-i zeyl-i sened-i Bektâşiyân N1 : sûretidir M2

13 Ocağ-ı A2, M2 : Ocak-ı N1

‘aliyye’de mahfûz olmak¹ üzere işbu senedimiz teslim olundu; tahrîren fi’t-târihi'l-mezbûr. Süleymân Çavuş-i Ocak-ı sâbıkâ; el-Hâc Mehmed Ser-segbânân-ı sâbıkâ; ‘Osmân Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed ‘Ârif Ser-segbânân; ‘Abdî Ser-kâtib-i Ocak; Mustafa Vekîl-i Ser-çavuş; el-Hâc Süleymân Mütevellî-i² 25; Mustafa Ser-turnây-i Ocak; es-Seyyid ‘Ali Ser-turnây-i Ocak ve gayrihim.

Ber-âverden-i hüccet be-Ağa-kapusu³

İşbu bâlâsı hatt-ı şerîf ile⁴ ma’nûn hüccet-i şer‘iyye⁵ kalemlere ba‘de’l-kayd, ferdâsı ahad günü⁶ ru’esây-ı ma‘reke-i verrâsdan ehass-ı havâss-ı Şeyhulislâmî⁷ Re’îs Vekîli nasb olunan⁸ Hâlet Efendi, ahz-ı hüccet edüp, Hâce Efendi cenâblarıyla⁹ hâlet-i zâhire vü bâtınada hâ’iz-i cihet-i vahdet olarak kerr u ferr ü¹⁰ haşmet ile tafra-furûş-i dârât ü menkabet ve elçi alayı şeklinde müretteb alay ile¹¹ Ağa-kapusu’na feres-rân-ı teveccüh ü ‘azîmet oldular.

Ba‘de itmâmîl-maslaha mûmâ ileyh Re’îs Efendi’nin kendi dest hattıyla üslûb-i emr-i me’mûru¹² mübeyyin Kâ’im-makâm Paşa tarafına tahrîr u tesyâr eylediği nemîkanın sûret-i kerîhesidir; nakş-ı nigâr-hâne-i [M2 50] eser-i ‘ibret-nümâ kılındı¹³. [N1 221a]

1 olmak N1, A2 : kılınmak M2

2 Mütevellî-i M2 : + ↵ N1

3 Süleymân Çavuş-i **Ağa-kapusu** N1 : ‘Osmân Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed Ser-segbânân-ı sâbık; Mehmed ‘Ârif Ser-segbânân; Hacı Mehmed Ser-segbânân-ı sâbık; Süleymân Çavuş-i Ocak; Seyyid ‘Ali Ser-turnayî; Hacı Süleymân Mütevellî fi 25; Mustafa Vekîl-i Ser-çavuş; ‘Abdî Ser-i kâr-ı Ocak ve gayrihim A2 : Mehmed ‘Ârif Ser-segbâniyân; Mehmed Ser-segbân-ı sâbık; ‘Osmân Ser-segbân-ı sâbık; Mustafa Ser-çavuş; Süleymân Çavuş-i Ocak; ‘Abdî Ser-kâtib-i Ocak; Hacı Süleymân Mütevellî-yi 25; Hacı Mehmed Ser-segbâniyân; Seyyid ‘Ali Ser-turnalı-yı sâbık M2

4 şerîf ile M2 : şerîfle N1, A2

5 -i şer‘iyye M2 : — N1, A2

6 ahad günü M2 : yevm-i ahad N1

* Hüccet 23 Rebî’ulevvel 1222 = 31 Mayıs 1807 Pazar günü hazırlandığına göre, ertesi gün diye ifade edilen bu günün belirtildiği gibi Pazar değil, Pazartesi olması gerekirdi. Burada herhalde hilâlin görülmesinden kaynaklanan bir durum söz konusu olmalıdır.

7 verrâsdan Şeyhulislâmî N1 : verrâsdan A2 : verâsetden M2

8 nasb olunan A2, M2 : — N1

9 edüp cenâblarıyla N1 : ve Münib Efendi ile A2, M2

10 ü N1, A2 : — M2

11 tafra- ile N1 : tarfa-furûş-i ‘izz ü mefharet olarak A2, M2

12 Re’îsme’mûru N1 : Hâlet Efendi’nin vetîre-i hâli A2, M2

13 Paşa tarafına tahrîr u tesyâr eylediği/eyledikleri nemîkanın sûret-i kerîhesidir/kerîhesi, nakş-ı nigâr-hâne-i [M2 50] eser-i ‘ibret-nümâ kılındı A2, M2 : Paşa’ya tahrîr eylediği nemîkanın sûretidir N1

Sûret-i nemîka-i Re'îs Hâlet Efendi Kâ'im-makâm-râ¹

Devletlü efendim! Çâker-i kemîneleri Bâb-ı 'âli'den kemer-raht ve kesmelü esbe süvâr ve Teşrifâtî Efendi ve Muhzır Ağa ve Yazıcı ile ma'an kullarının pişinde ve ilerüde Karakulak² Ağa giderek sened-i şerîf ibtidâ Teşrifâtî Efendi'nin âgûşuna verilüp, 'ulemâ'-i³ kirâm tarafından ta'yîn olunan fazîletlü Münîb Efendi dâ'îlerinin⁴ Bâb-ı 'âli'ye karîb hâneleri hizâsına varıldıkda, Efendi-i⁵ müşârun ileyh dahi⁶ destâr-ı 'âdî ve ferâce ve saçaklu ile süvâr olup, devletlü, semâhatlü Şeyhulislâm efendimizin ta'yîn buyurdıkları Süleymâniyye Vâ'izi Efendi ve müşârun ileyhın telhîscileri efendi ve askerî⁷ ve İstanbul Vekâyi' Kâtibleri ve Nakîbüleşrâf Baş-çavuşu ile⁸ bir alay olup, Düğmeciler içine varıldıkda, askerî zümresi⁹ kimi müsellaah ve kimi silâhsız kât-ender-kât selâma durup, çâkerleri dahi Teşrifâtî yedinden sened-i hümâyûnu¹⁰ ahz ve göğsümden yukarıca iki ellerim üzere alup, yemîn ü yesârda olan askerlere¹¹ başımla selâm-ı işâret eyledikce, her biri kemâl-i ta'zîm ile¹² selâmlayarak sebîl piş-gâhında¹³ Muhzır Ağa Yazıcısı ibtidâ selâmlayup, ba'dehû Baş-yazıcı ve Muhzır Ağa, ba'dehû sokak kapusunda¹⁴ cümle zâbitân selâmlayup, rikâbda yürüyerek havlunun¹⁵ ortasına varıldıkda, 'atûfetlü Segbân-başı Ağa, yer öper gibi sened-i şerîfî selâmlayup, ahza tâlib oldukda, çâkerleri dahi derhâl¹⁶ takbîl ve başıma vaz' edüp, yedine¹⁷ teslîm, ba'dehû binek taşında atdan nüzûl¹⁸ ve çâkerlerini ta'kîben Münîb Efendi hazretleri dahi nüzûl eyledikde, Efendi-i müşârun ileyh¹⁹ vasatda ve Segbân-başı sağda ve çâkerleri²⁰ solda binek taşının sağ tarafında ayak üzere²¹ durup, karşumuzda dahi Turnacılık²² ve Kapudanlık ihsân

- 1 Sûret-i Kâ'im-makâm-râ N1 : — A2, M2
- 2 Karakulak N1, M2 : Karakulluk A2
- 3 'ulemâ'-i N1 : 'ulemây-ı A2, M2
- 4 Efendi dâ'îlerinin N1, A2 : Efendi'nin M2
- 5 Efendi-i A2, M2 : — N1
- 6 dahi N1, A2 : — M2
- 7 telhîscileri efendi ve askerî N1 : telhîsîleri efendi ve asker/askerî A2, M2
- 8 Baş-çavuşu ile M2 : Baş-çavuşu'yla N1, A2
- 9 askerî zümresi N1 : asker A2, M2
- 10 Teşrifâtî hümâyûnu M2 : sened-i hümâyûnu Teşrifâtî yedinden N1, A2
- 11 askerlere N1 : asâkire A2, M2
- 12 ta'zîm ile M2 : ta'zîmle N1, A2
- 13 piş-gâhında A2 : piş-gâhından N1, M2
- 14 ba'dehû sokak kapusunda N1, A2 : zokâk kapusundan M2
- 15 havlunun N1, A2 : havlinin M2
- 16 çâkerleri dahi derhâl N1, A2 : derhâl çâkerleri dahi M2
- 17 yedine N1, A2 : yedine (يدينه) M2
- 18 nüzûl N1, A2 : tenezzül M2
- 19 hazretleri ileyh N1 : dahi nüzûl eyledikde, Münîb Efendi A2 : — M2
- 20 çâkerleri N1, A2 : câkerleri M2
- 21 tarafında ayak üzere M2 : cânibinde ayakda N1 : tarafında ayakda A2
- 22 Turnacılık N1, M2 : Turnacılar A2

buyurulan ağalar ve sâ'ir zâbitân kât-ender-kât saf bağlayup durmuşlar idi. İbtidâ Segbân-başı Ağa¹ mührünü fekk ve: “Şevketlü kerâmetlü² Pâdişâh'ımız efendimizden gelan bâlâsı hatt-ı hümâyûn ile³ müzeyyen hüccet-i şerîfedir⁴” dedikten sonra, Münîb Efendi hücceti savt-ı bülend ile [N1 221b] kırâ'et ve içinde derc olunan âyât-i kerîme ve ehâdis-i şerîfenin ma'nây-ı münîflerini vâ'izâne tefsîr ederek, temâm kulûb-i huzzâra rıkkat îrâs ederek⁵ tekâmül ve birer birer zîrde olan⁶ imzâları dahi kırâ'et ve ba'dehû çâkerlerine verüp: “Re'îs Efendi dahi hatt-ı hümâyûnu kırâ'et eylemeğe⁷ me'mûrdur” dedikte, cümle cân kulağıyla istimâ'a⁸ izhâr-ı hâhiş ederek [M2 51] nigerân olmalarıyla, çâkerleri dahi⁹ hatt-ı hümâyûnu âvâz-ı bülend ile kırâ'et eyledikte¹⁰, huzzârın cümlesine bükâ'-i¹¹ 'azîm 'ârız olmuştur. Temâm oldukda Süleymâniyye Vâ'izi dahi du'âya şurû' ve muhtasar ve mü'essir du'â edüp¹² tekâmül oldukda, çâkerleri hemân sened-i şerîfî sağ elime alup, âvâz-ı bülend ile: “İşte ağalar ve¹³ yoldaşlar! Bu töhmetdir havfıyla sened istediğiniz mâddeyi şevketlü ve¹⁴ kerâmetlü Pâdişâh'ımız ve¹⁵ cümle 'ulemâ'¹⁶ ve ricâl-i devletleri size hîdmet saymışlardır. Şimdi kalbiniz mutma'inn oldu mu?” dediğimde: “Hay, hay, Allah¹⁷ Te'âlâ şevketlü Pâdişâh'ımızın kılıcını keskîn eylesün!” dediklerinde: “İşte şimden sonra sizlere lâzım olan zâbitânınıza¹⁸ itâ'at ve kendi¹⁹ umûrunuzdan gayrı umûr-i devlete te'addî²⁰ etmeyüp, dînimizin ve veliyy-i ni'metimiz olan Pâdişâh'ımızın düşmenlerinden intikâm almak için me'mûr buyurdıkları mahallere cân u başla²¹ çalışmaktır. İmtisâl eder misiniz?²²”

1 Ağa N1, M2 : — A2

2 kerâmetlü N1 : — A2, M2

3 hümâyûn ile M2 : hümâyûnla N1, A2

4 şerîfedir M2 : şerîfdir N1, A2

5 ederek N1 : etdirdik A2 : etdirerek M2

6 olan N1 : — A2, M2

7 hümâyûnu kırâ'et eylemeğe N1 : şerîfi kırâ'et eylemeğe A2 : şerîfi kırâ'ete M2

8 istimâ'a N1, A2 : istimâ'ına M2

9 olmalarıyla çâkerleri dahi A2 : çâkerleri N1 : olmalarıyla çâkerleri M2

10 eyledikte N1, A2 : eylediğimde M2

11 bükâ'-i N1, A2 : bükây-ı M2

12 edüp N1, A2 : + ve M2

13 ve N1, A2 : — M2

14 ve A2 : — N1, M2

15 ve N1, A2 : — M2

16 'ulemâ' N1 : 'ulemâ A2, M2

17 saymışlardır Allah N1, A2 : saymışdır. Şimdi mutma'in oldunuz mu?” dedikte: “Hay, hay, [All]ah M2

18 zâbitânınıza N1, A2 : zâbitinize M2

19 kendi N1, A2 : kendü M2

20 te'addî N1 : müdâhale A2, M2

21 başla N1, A2 : baş ile M2

22 eder misiz N1 : ederseniz A2 : eder misiniz? M2

dediğimde, cümlesi bir uğurdan: “Başımız ve cânımız, yolunda¹ fedâdır!” deyü ağlayarak du‘â eylediler². Ve anlar dahi senedi teslîm edüp, derhâl hil‘atleri³ ilbâs olunup, sergerdelerinin cümlesi Münîb Efendi'nin ve Segbân-başının⁴ ve çâkerlerinin eteklerimizi öpüp bilâ-tevakkuf kapudan çıkup gitdiler. Ve Münîb Efendi⁵ ile çâkerlerini Segbân-başı Ağa Tekelü⁶ Köşkü'ne çıkarup, birer kahve içdiğimiz esnâda Un-kapanı'ndan mavnalara⁷ süvâr olup, gitdikleri müşâhede olundu*.

Tezyîl⁸

Vech-i meşrûh üzere işbu dâd ü sitâd-ı⁹ sened mâddesiyçün bu resme kılıc ve Sancak-ı şerîf¹⁰ ve surre alayı gibi alay tertîbine aslâ Bâb-ı ‘âlî'den ve Enderûn tarafından emr u tenbîh ve tavsiye yoğiken, hod-be-hod şân-ı devlete muhîl ü nâ-revâ ve ‘âmmе-i nâsa ve divel elçilerine ve sâ'ir tavâ'if-i ecnâsa bâ'is-i udhûke vü istihzâ olan böyle bir alay-ı vâhî [N1 222a] neden iktizâ eder¹¹ idi? Ve ol gün seyircilerin bir mertebe¹² izdihâmı var idi ki, zikr olunan alayların birinde vukû‘u mesbûk değil idi. “*Evvelü kârûretin küsirat fi'l-İslâm*”^{**} fehvâsınca¹³, hal‘-i Selîm Hânî'den hâlâ¹⁴ irsen ve istihkâken¹⁵ mâlik-i ehakk ve Halîfe-i bi'l-hakk olan sahîh veliyy-i ni‘metimiz ve bâ'is-i hayât ve bereketimiz¹⁶ Pâdişâhımız efendimiz Sultân Mahmûdü's-şiyem *hafezahullahu Te‘âlâ ‘ani'l-kederi ve'l-elem*^{17***} hazretlerinin devlet ü ikbâl ve şevket ü iclâl ile

-
- 1 Başımız ve cânımız, yolunda A2 : Başımız cânımız, yolunda N1 : Cânımız ve başımız M2
2 eylediler N1 : etdiler A2, M2
3 hil‘atleri N1, A2 : hil‘atler M2
4 Segbân-başının N1 : Segbân-başı A2, M2
5 Münîb Efendi N1, A2 : efendiler M2
6 Tekelü N1, A2 : Tekelü (نكته لى) M2
7 içdiğimiz mavnalara A2 : içdiğimiz esnâda Un-kapanı'ndan mavnalara N1 : içdiğimiz esnâda Un-kapanı'ndan ma‘ûnalara M2
* “**Ber-âverden-i** olundu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,182-183'te kaydedilmiştir.
8 **Tezyîl** N1 : Agrabü'l-garâyib A2, M2
9 sitâd-ı N1, A2 : sited-i M2
10 Sancak-ı şerîf N1 : sancak A2, M2
11 aslâ eder N1 : ne hâcet A2, M2
12 seyircilerin bir mertebe N1 : bir mertebe temâşâcının A2, M2
** “*Evvelü kârûretin küsirat*” fehvâsınca M2 : — N1 : “*Evvelü kârûretin küsirat*” fehvâsınca A2
13 hâlâ N1, A2 : — M2
14 istihkâken N1 : kisben ve zâten ve zemânen A2, M2
15 bi'l-hakk bereketimiz A2 : bi'l-hakk olan veliyy-i ni‘metimiz, vesile-i ârâmîş ü râhatımız N1 : hakk olan sahîh veliyy-i ni‘metimiz, bâ'is-i hayâtımız ve bereketimiz M2
17 حفظه الله من الافات و سلم : N1 حفظه الله تعالى عن الكدر و الالام M2 حفظه الله من الافات و سلم : A2
*** “حفظه الله تعالى عن الكدر و الالام = Yüce Allah onu keder ve elemden korusun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

cülûs-i hümâyûn-i meyâmin-makrûn-i Hidîvâne'leri beyninde güzerân eden zemân ki, ledâ ehli'l-insâf' zemân-ı fetret itlâkına liyâkati, masûn-i şâ'ibe-i hılâfdir. İşte ol eyyâm-ı hâliyyede vukû'-yâb olan esâlîb-i 'acîbe ve mâ-lâ-ya'niyyât-ı garîbenin evvelü kârûre-i meksûresi işbu kurılan sened alayıdır. 'Ukalâ' ve ehli-i temkîn cinsinden ta'n u nefrîn etmedik kimse kalmadı. Alay erbâbı olan yâdigârlar, husûsan Sultân Selîm'in ser-tâ-pâ müstağrak-ı ihsânı ve üstünde ve altında bulunan elbise ve esb ve vesîle-i te'azzumu olan rütbe-i 'aliyye bi'l-cümle Şâh-ı müşârûn ileyh hazretlerinin eser-i lutf u imtinâni iken ve kıyâfetine nizâm vererek ve 'âdeti üzere baş ve boyun döndürerek dâbbetü'l-arz şeklinde Ahûnd-i Kebîr olacak Münîb Efendi cenâbları, ba'dehû ana peyrev ve Re'îs Vekîli nâsa karşı izhâr-ı bişr u beşâset ederek sened-i mezkûru eli üzere iki cânibe selâmlatdırarak götürmek ne derecede müstehcen olduğu erbâb-ı rikkate rûşendir. Nihâyet bu tarza revîş ü refâtârları Münîb Efendi hakkında tefevvüh olunan sût'-i zannı te'kîd edüp, Hâlet Efendi tarafına da zann-ı dîğêr 'urûzuna vesîle-i temhîd oldu.

Tetimme: İhsân-ı rütbe ve mansıb bâ-sergerdegân-ı eşkiyâ

Ve ol² gün sergerdegân-ı yamakânın eşbehleri ve it ta'bîr olunan ol³ gürûh-i mekrûhun kerâhet-i tahrîme ile ekrehleri olan⁴ Kabakcı Mustafa nâm gürâz, Turnacı-başılık'la ser-fîrâz olup, hem-pây-ı râh-ı şekâveti olan Süleymân

1 devlet insâf N1 : cülûs-i meyâmin-me'nûs-i hümâyûnları beyninde olan eyyâm ki, lede'l-insâf A2, M2

2 esâlîb-i 'acîbe ve Ve ol [Başlık şeklinde yer verdiğimiz "İhsân-ı eşkiyâ" kısmı, muhtemelen burada bulunması düşünülerek kırmızı mürekkeple N1 222a'nın sol kenarına yazılmıştır] N1 : mekrûhât ve mâ-lâ-ya'niyyâtın evvel-i kerîhesi sâbîku'z-zikr sened alayıdır" —/deyü ta'n ü teşnî' eylemedik 'ukalâ kalmadı. Bir sûretle mütevakkîrâne ve müte'azzimâne ve/— 'âmmeye karşı bişr u beşâset [M2 52] ve neşât ve şûkr u sipâs ve inbisât 'arz ederek, edây-ı hîred-rezâ/hîredzâ ile başarıyla ve gözleriyle ve kaşlarıyla işâret selâmi vererek, husûsan 'ilminden ve ak sakalından ve henûz üstünde/üstünde (وستند) ve altında olan ihsânât-ı Selîm Hânî'den ve sâyesinde nâ'il olduğu rütbesinden utanmayarak, sakalına ve kıyâfetine nizâm vererek dâbbetü'l-arz şeklinde kodoş kıyâfetlü Ahûnd-i kebîr Münîb Efendi cenâbları ve Re'îs Vekîli olacak yâdigâr-ı güzeştelerden 'îbreti hâtıra getirmeyüp, bir alay dîn ü devlet düşmenlerine —/karşu bu resme nesek ve üslûb ile çiçeği/hücceti yarılıp/— ve/— el üzere tutarak kağıd/— getirmek/götmek Lillâhi ve'r-Rasûl ne müstaskal ve müstekreh evhâm u 'ukûldür/'ufûldür. Evvelâ Bâb-ı 'âlî'den bu tarz u revîşle gitmeğe me'mûr ve mu'allem değıllerdir. Bu kıyâfet kendülerinin muhtera'ı ve kâr-ı destleridir. Sâniyen Münîb/Münîf Efendi bu resme hareketi, kendünün hakkında ekser nâsın remy etdikleri sût'-i zannı te'kîd ve Hâlet Efendi'ye dahi cedîd ü ekîd sût'-i mazanne ve makâleye mücib-i temhîd oldu. Hele bu vaz'-ı mekrûh ve müstehcen idi. Cins-i 'ukalâdan ferd-i vâhid bu revîşi istihsân eylemedi. [Mîsrâ]: 'Huz mâ safâ da' mâ keder (خذ ما صفا د ما كدر = Berrâk olanı al, bulanık olanı bırak!'" anlamına gelen Arapça bir mîsrâdır) Tetimme/— Ol/— A2, M2

3 ol N1, A2 : — M2

4 olan N1, A2 : — M2

dahi kendü talebiyle Kapudanlık rütbesini ihrâz ve Kâzgâncı Hacı Mustafa, Boğaz Muhâfızlığı'yla kesb-i imtiyâz eyledi. [N1 222b] Ve¹ ortalarına tevzî' için cülûsiyye ve hıdmetlerine mukâbil olmak üzere hazîne-i tasavvura güncâyış-pezîr² olacak mertebeden efzûn ve orta sarrâfının ta'dâd ü şümârı havsalasından³ bîrûn taraf-ı Mülûkâne'den nukûd ve 'atâyâ irsâl ü i'tâ olunup⁴ ve yamakların ve⁵ sâ'ir müte'ayyinânına hıla'-ı fâhire iksâ ve ta'yîn-i revâtib ile⁶ her biri hayâl ü hâtırlarına gelmez dirhem ü dînâra dest-resâ olarak⁷, geldikleri semte reh-peymây-ı⁸ “*Ve teferrakû eydiye Sebâ*^{9*}” oldular.

İstitrâd: Kelâm-ı 'acib-i Kabakçı Mustafa¹⁰

Vech-i meşrûh üzere zümre-i eşrâr-ı Meydân-ı Lahm'e sâbiku'z-zikr efendileri istihzâr edüp, henûz tarafeynden müdâvele-i ke's-i mükâlemeye ibtidâr eyledikleri¹¹ esnâda, sergerde-i hâss-ı ehl-i fesâd ve sükâta-i nev'-i kedd ü üftâd olan Kabakçı Mustafa, haylıce dirâyet-mend ve gûyâ olmağla, Şeyhulislâm Efendi'ye¹² ve sâ'ir efendiyâna mukâbil koynundan bir sâ'at ihrâc¹³ edüp: “Pâdişâhımız işte şu¹⁴ sâ'at gibidir. Dâ'imâ çarhı yolunca¹⁵ devrân üzere iken, hâricden bir niçe¹⁶ böcekler [M2 53] girüp, önüne hâciz olmağla, deverânına mâni' olmuşdur” deyü ricâl-i ma'hûdenin¹⁷ lüzûm-i izâlesini ve mahzâ matlabları onların i'dâmları¹⁸ olduğunu ve taraf-ı Saltanat'a¹⁹ kat'â havâlî-gerd-i emel ü niyyetleri olmadığını kinâye vü telmîh, belki beyân ü tasrîh²⁰ edüp, ba'dehû

1 Ve N1, A2 : — M2

2 güncâyış-pezîr N1 : nâ-güncâyış-pezîr A2, M2

3 havsalasından N1 : havzasından A2, M2

4 olunup N1 : — A2, M2

5 ve M2 : — N1, A2

6 revâtib ile N1 : revâtible A2, M2

7 hayâl olarak N1 : kâmkâr ve dest-res-i servet ü yesâr oldukdan sonra A2, M2

8 peymây-ı M2 : peymâ N1, A2

9 *teferrakû eydiye Sebâ* N1, A2 : *teferrakû* (تفرقوا) *eydiye Sebe'* M2

* *و تفرقوا ایدی سباً* = Sebe kavmi gibi firkalara ayrıldılar (= Çil yavrusu gibi dağıldılar) anlamına gelen Arapça deyimdir.

10 **Kelâm-ı Mustafa** N1 : — A2, M2

11 zümre-i eyledikleri N1 : eşkiyâ tâ'ifesi, —/efendileri Meydân-ı Lahm'e efendileri/— istihzâr edüp, tarafeynden müdâvele-i ke's-i/ke'ûs-i güftâr olduğu A2, M2

12 sükâta-i Efendi'ye N1 : mazhar-ı sergerd-i üftâd olan Kabakçı Mustafa, Şeyhulislâm Efendi A2, M2

13 ihrâc N1 : ibrâz A2, M2

14 işte şu N1 : işbu A2, M2

15 çarhı yolunca A2 : yolunca çarhı N1, M2

16 niçe N1, A2 : nice M2

17 ma'hûdenin N1, A2 : ma'hûdelerin M2

18 i'dâmları N1, A2 : i'dâmı husûsu M2

19 taraf-ı Saltanat'a A2, M2 : savb-ı Saltanat N1

20 beyân ü tasrîh N1 : vech-i eblağ üzere telvîh A2, M2

vetîre-i mesrûde üzere hevâ, tebeddül ve¹ usûl, tehavvül eylediğini gûş-dâde-i² muhâvere-i mersûmeden biri Muharrir-i Hakîr'e nakl ü beyân³ eyledi*.

Vürûd-i hatt-ı hümâyûn

Ve⁴ ferdâsı yevm-i isneyn, Hudâvendigâr-ı sâbık *ravveh[all]âhu bi-kâ'isâtin min-tesnîmin rahîkin***⁵ hazretlerinin ba'zı ahvâlî ve kurenâ'⁶ ve ricâlinin etvâr u ef'âllerinden⁷ bahsi hâvî ve sâ'ir gûne evâmîr u zevâcîri muhtevî Bâb-ı 'âlî'ye bir kıt'a hatt-ı hümâyûn vârid ve lâzîmül-huzûr⁸ olan a'yân ü erkân⁹ müvâcehelerinde 'alenen kırâ'etle sem' u itâ'at âvâzesi¹⁰, künbed-i nîlgûn-gerdûne mütesâ'id oldu.

Zikr-i ba'zı tevcihât-ı Bîrûn ve Enderûn¹¹

Mâh-ı mezbûrun yirmi dördüncü günü^o, Fodula Kâtibi Mehmed Efendi sâbika-i te'allukuna mebnî, bâ-irâde-i Pâdişâh-ı safvet-intimâ 'iffetlü¹² Vâlide Sultân hazretlerine Kethudâ nasb olundu. Ve mâh-ı merkûmun¹³ yirmi altıncı günü^{oo}, sâbikâ¹⁴ Muhâsebe-i Evvel 'Abdülkerîm Efendi dâmâdı, [N1 223a] Vekâlet-i Rûznâmçe-i Evvel¹⁵ ile rûznâme-i ikbâle dest-resâ olup ve sâbikâ Küçük Rûznâme¹⁶ Hâfız 'Ali Efendi, Şehir Emâneti'yle kesb-i i'tilâ ve Kahveci-başı-yı sâbık Hüseyin Efendi Kapucu-başılık'la Emânet-i Gümrük-i

1 hevâ, tebeddül ve N1, A2 : hevbetden M2

2 gûş-dâde-i A2, M2 : gûş-dârân-ı N1

3 ü beyân A2, M2 : — N1

* "İstîrâd: Kelâm-ı eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,171'de kaydedilmiştir.

4 Ve A2, M2 : — N1

** روح اه بكأسات من تسنيم رحيق = Allah onu Tesnîm (=cennetteki ırmaklardan) kaynağından doldurulmuş şarap kadehleriyle ferahlatsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

5 *ravveh[all]âhu rahîkin* M2 : — N1 : *revâhullâhu bi-kâ'isâtin min-tesnîmin rahîkin* A2

6 kurenâ' N1 : kurenâ A2, M2

7 ef'âllerinden N1, A2 : ef'âlinden M2

8 huzûr N1 : şühûd A2 : vücûd M2

9 ü erkân N1 : -i zemân A2, M2

10 sem' u itâ'at âvâzesi A2, M2 : âvâze-i sem' u tâ'at N1

11 **Zikr-i Enderûn A2 : Ba'zı tevcihât** Ve N1 : **Zikr-i tevcihât-ı Bîrûn ve Enderûn M2**

◇ 24 Rebî'ulâhîr 1222 = 1 Temmuz 1807 Çarşamba.

12 sâbika-i 'iffetlü N1 : 'ismetlü A2, M2

13 nasb olundu. Ve mâh-ı merkûmun N1 : ve A2 : — M2

◇◇ 26 Rebî'ulâhîr 1222 = 3 Temmuz 1807 Cuma.

14 sâbikâ N1, A2 : sâbık M2

15 -i Evvel N1 : — A2, M2

16 dest-resâ olup ve sâbikâ Küçük Rûznâme N1 : resâ olup ve sâbikâ/sâbık Küçük Rûznâmçe A2, M2

Duhân'ı der-'uhde-i i'tinâ eyledi¹. Ve Kahveci-i Sâni Hâfız Efendi, Ağa-yı Dârussa'âde Yazıcılığı ile² iktisâb-ı sa'âdet ve Yazıcı-i sâbık İbrâhîm Efendi, Muhâsebe-i Cizye ile tahsîl-i nukûd-i 'izz ü rif'at³ edüp ve Kâtib-i Kethudâ Mehmed Sâdık Efendi bâ-Pâye-i Muhâsebe-i Evvel, Tob-hâne'ye⁴ Nâzır ve Mühürdâr-ı Kâ'im-makâmî Recâyî-zâde⁵ Celâleddîn Bey Kâtib-i Kethudâ olmağla, dâhil-i cerîde-i ecille vü ekâbir oldu*. Ve Anbar Kâtibi İbrâhîm Efendi nâm şahs-ı hâmil-i (خامل) mekr⁶, mukaddemâ bir takrîble savb-ı Saltanat müte'allikâtı zümresine dâhil olmağla, hakkında 'inâyet-i 'aliyye-i Husrevâne zuhûr ve hatt-ı hümâyûn şeref-sudûr eylemekle, ber-müceb-i emr u irâde Hâcegân zümresine idhâl ve Muhâsebe-i Evvel Vekâleti'yle karîn-i 'izz ü ikbâl oldu. Ve Enderûn-i hümâyûn'da Silahdâr-ı Hudâvend-i sâbık Süleymân Bey, Ağa-yı Dârussa'âde kemâ-kân ibkâ-yı mekân şerefine nâ'il oldular.

Ve maktûl Sır Kâtibi, hal' sudûrundan iki gün mukaddem gaybûbet eylemekle, Hâne-i Hâssa'dan es-Seyyid Feyzullah Efendi müstahdem olmuş idi. Ba'de'l-inkılâb Hudâvendigâr-ı sâbık bendegânından olmak töhmeti, 'azlinden başka Enderûn dahi mücib-i mübâ'adeti olup, yerine Hâne-i Hâssa gılmânından Tayfûr Bey Nâ'ib-i menâb kılındı. Kezâlik Süleymân Bey dahi töhmet-i mezkûrede müş-terek olmağla, 'âdet-i kadîme üzere tekâ'üdlük ile ihrâc olunup, yerine Turna[cı] Ahmed Bey Silahdâr oldu. Ve evâhır-ı 'ahd-i Saltanat'da ol dahi ber-teraf olmağla, 'İzzet Paşa-zâde Mehmed Bey makâm-ı Silahdârî'de mazhar-ı 'izz ü şeref oldu.

Garîbe-i hüccet-i 'ömr

Maktûl⁷ Yûsuf Ağa'nın evrâk-ı mazbûtası hilâlinde hâlâ târih-i tahrîrde⁸ Pâye-i Mekke-i mükerreme [M2 54] ile mu'azzez ve târih-i hüccet-i âtiyede

-
- 1 Şehir eyledi A2 : Emânet-i Şehir ile kesb-i i'tilâ ve Kahveci-başı-i sâbık Hüseyin Efendi Kapucu-başılık'la Emânet-i Gümrük-i Duhân'ı der-'uhde-i i'tinâ eyledi N1 : Şehir Emâneti'yle kesb-i i'tilâ M2
 - 2 Efendi ile N1 : Ağa-yı/Ağa, Dârussa'âde Yazıcılığı'yla A2, M2
 - 3 'izz ü rif'at N1 : emniyyet A2, M2
 - 4 Top-hâne'ye A2 : Tob-hâne'ye N1, M2
 - 5 Recâ'î-zâde A2 : Recâyî-zâde N1, M2
 - * "Vürûd-i hatt-ı oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,184-185'te kaydedilmiştir.
 - 6 nâm şahs-ı hâmil-i mekr N1 : — A2, M2
 - 7 takrîble Maktûl N1 : takrîble/takrîb ile taraf-ı Saltanat'a mütehasas olmağın, ol esnâda hâcegân zümresine ilhâk ve Vekâlet-i Muhâsebe-i Evvel ile şöhre-i âfâk oldu. **Tevvîhât-i Enderûn-i hümâyûn** Hudâvendigâr-ı sâbıkın/sâbık —/hazretlerinin Silahdârı Süleymân Bey ve Ağa-yı Dârussa'âde makâmlarında/makâmlandır[a] ibkâ ve Baş-çukadarlık-la/çukadar ile Fettâh Ağa'nın/Ağa, 'inân-ı tevsen-i ikbâli irhâ ve Hazînedârlik'la Nezîr Ağa gencine-i/— lutf-i/— bî-intihâya/— Hazîne/— Kethudâlığı'yla/— Selîm/— Ağa/— genc-i bâd-âver-i iclâle resâ oldu. **Garîbetü'l-garâ'ib** Maktûl Vâlide Kethudâsı A2, M2
 - 8 hilâlinde tahrîrde A : arasından hâlâ A2, M2

hil‘at-i câh ve menzileti¹ Galata Mevleviyyeti'yle mutarraz olan Haffâf-zâde Mehmed² Emîn Efendi'nin hatem ü imzâsıyla bir kıt'a hüccet, dâhil-i³ dest-i ümenây-ı devlet ve mazmûn-i garâbet-makrûnu [N1 223b] delâlet-i nass-ı kâti' ile intikâs u izdiyâd kabûl eylemeyeceği müsbet olan a'mâr-ı mukadderenin hibe vü iştirâsından⁴ 'ibâret olup, beyne'n-nâs şuyû' ve cilve-ger-i sâha-i zuhûr u zuyû' oldukda, kimi vâhibi tefsîk ve kimi mevhubun ileyhi tazlîl ü terhîk edüp, kimi nusûs-ı kâti'aya muhâlefetine binâ'en ikfâr ve kimi etvâr u ef'âlleri muktezeyât-ı hükm-i hikmet-nümây-ı İlâhiyye üzere olan enbiyây-ı 'izâm 'aleyhimü's-salâtü ve's-selâm hazerâtına kıyâsı inkâr ederek dürlü dürlü güft-gûyu mücib ve gûnâ-gûn kîl ü kâli müstevcib⁵ olmağla, hüccet-i merkûmeye kalem-zen-i imzâ olan Efendi-i mûmâ ileyh, sene-i merkûme⁶ cumâdelûlâ evâ'ilinde⁷ Gelibolu'ya nefy ü iclâ ta'zîrine⁷ sezâ oldu. Hüccet-i mezbûre havâdisi memâlik-i sâ'ireye münteşir olup, hattâ Firengistân'da Devlet-i 'aliyye süferâsını ol bâbda keşîde-i ma'raz-ı su'âl eyledikleri, resîde-i sem'-i Muharrir-i makâldir. Vâki'â hüccet-i mezkûre şâyân-ı nazar-ı istiğrâb olmağla, zafer-yâb olduğumuz bir sûreti sebt-i sahîfe-i isti'câb kılındı.

Sûret-i hüccet-i garîbetü'l-mazmûn⁸

Mahrûse-i Galata muzâfâtından Beşiktaş Nâhiyesi'nde Paşa Mahallesi'nde kâ'in⁹ mehd-i 'ulyây-ı saltanat devletlü 'inâyetlü Vâlide Sultân-ı 'aliyyetü's-şân hazretlerinin Kethudây-ı 'âlî-kadrleri semâhatlü¹⁰ 'atûfetlü Yûsuf Ağa ibnül-merhûm İsmâ'il¹¹ Ağa hazretlerinin sâhil-hânelerinde ma'kûd meclis-i şer'-i enverde el-Hâc Sa'dullah Ağa ibn Ahmed¹² işbu bâ'isü'l-kitâb Ağa-yı¹³

1 câh ve menzileti N1 : câhı A2 : — M2

2 Haffâf-zâde Mehmed A2, M2 : mülakkab N1

3 dâhil-i N1 : vâsıl-ı A2, M2

4 delâlet-i iştirâsından A2, M2 : 'ömr-i mukadder ve mahtûmun [N1 223b] hibe vü ithâbından N1

5 hazerâtına müstevcib A2 : — M2

6 merkûme A2 : merkûmda M2

7 1-10 Cumâdelûlâ 1222 = 7-16 Temmuz 1807.

7 ta'zîrine A2 : ta'zîbine M2

8 şuyû' **mazmûn** A2, M2 : şayi' ve mesel-i sâ'ir gibi dâ'ir-i devâ'ir-i sevâmî' oldukda, kimi vâhibi ve kimi müttehibi tazlîl ü ithâm ve 'ale'l-umûm bu bâbda hüküm ve imzâ birle hüccet tahrîr ve i'tâ eden Galata Kadısı-yı galat-kâr-ı ceahlet-şi'ârı tafzî' u bed-nâm ederek havâdisi mücib ve misli nâ-mesbûk keyfiyyet olmağla, güft-gûyu müstevcib olmağın, Efendi-i mûmâ ileyh şehr-i âti evâ'ilinde Gelibolu'ya nefy ü iclâ ta'zîrine revâ görüldü. Hüccet-i mezbûre havâdisi âfâk-ı 'âleme münteşir olup, hattâ Firengistân'da Devlet-i 'aliyye elçileri dahi ol bâbda mu'âmele-i hezl ü istiğrâbla ruhbânlardan sitem-i zarîfâne su'âl ü cevâb muzâyakasına giriftâr oldukları sahîhan mesmû'-i Muharrir oldu. **Sûret-i hüccet** N1

9 kâ'in A2, M2 : vâki' N1

10 semâhatlü N1 : sa'âdetlü A2, M2

11 İsmâ'il A2, M2 : İsmâ'il N1

12 el-Hâc Ahmed N1, A2 : — M2

13 Ağa-yı N1 : — A2 : el-Hâc Sad[ull]ah ibn Ahmed M2

müşârun ileyh hazretleri mahzarlarında¹ bi't-tav'ı ve'r-rızâ ikrâr-ı tâmm ve takrîr-i kelâm edüp, ibtidây-ı hılkat-i ervâhda takdîr ve² Levh-ı Mahfûz'a sebt ü tahrîr olunan ecel-i mev'ûdumdan 'ömrümün yedi sene-i kâmilelerini müşârun ileyh Yûsuf Ağa hazretlerine hibe edüp, anlar dahi hazret-i Âdem '*aleyhi's-selâm* 'ömr-i şerîf-i mukadderlerinden ma'lûmü'l-mikdârını Şît* (شيت) '*aleyhi's-selâm* hazretlerine hibe ve Şît (شيت) '*aleyhi's-selâm*³ ithâb u kabûl buyurdıkları ma'lûmları olup, "*Yemhullâhu mâ-yeşâ'u ve yüsbitü ve 'indehü ümmü'l-kitâbi***" nazm-ı celîlinin ma'nây-ı⁴ şerîfini tefekkür ve mülâhaza birle ithâb ve kabûl buyurdıklarında, hıfzan li'l-makâl ol ki vâki'u'l-hâldir, bi't-taleb ketb ü imlâ olundu; hurrire fi's-sâbi'i⁵ ve'l-'işrîne min şehri rebi'ulâhır li-sene ihdâ 'aşerete⁶, mi'eteyn [M2 55] ba'de'l-elf⁷. Şuhûdü'l-hâl: 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi; Kethudây-ı müşârun ileyh Ahmed Efendi; Kapu Çukadârı 'Ömer Ağa; Musâhib Sâdik Ağa ve *gayrihim mine'l-huzzâr*****. [N1 224a]

Tetimme

Hüccet-i mezbûrenin mebnâsı olacak hibe-i 'ömr-i Âdem '*aleyhi's-selâm* mâddesi, gerçi ba'zı tevârih-i nâ-mu'tedde hevâmîşinde Şît (شيت) '*aleyhi's-selâm* hazretlerine ve ba'zında Dâvud '*aleyhi's-selâm* hazretlerine olmak üzere 'ale'l-ihtilâf nazar-ı resîde olup, lâkin bir mahall-i mevsûk u mu'avvelde meşhûd u mazbût olduğu hâtır-nişânımız olmamağla, vukû' u sübûtü re'sen 'indimizde sihhate merbût değıldir. Ve *lev süllime*st hasâ'is-i enbiyâ'-i 'izâm olan hezâr umûr-i garîbe-i hârîka vâki'dir ki, âhâd-i nâsda zuhûru hayyiz-i imkândan dürdür. Beyâzî-zâde recm mâddesi gerçi sadr-ı sa'âdetde vâki' olup,

1 mahzarlarında N1 : mahzarında A2, M2

2 -i ervâhda takdîr ve N1, A2 : ve takdîr-i ervâhda M2

* Hz. Âdem'in üçüncü oğlu olan ve Şis (شيت) olarak da kaydedilen Şît için bk. meselâ Şinasi Gündüz, "Şît", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX,214.

3 selâm hazretleri selâm A : selâma hibe, anlar dahi A2 : selâma hibe edüp, anlar dahi M2

** *بütün kitapların aslı onun yanındadır*" anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, er-Ra'd 13/39. âyetidir.

4 ma'nây-ı N1, M2 : müfâd-ı A2

5 hurrire fi's-sâbi'i N1, A2 : fi'l-yevmi's- M2

6 rebi'ulâhır li-sene ihdâ 'aşerete A2 : rebi'ulâhır li-seneti ihdâ ve 'aşere ve N1 : rebi'ulevvel li-sene ihdâ ve 'işrîn ve [17 Rebi'ulevvel 1221] M2

◇ 17 Rebi'ulâhır 1211 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.

*** *الحضار = و غيرهم من الحضار* = Ve hazır bulunanlardan diğerleri" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

7 ba'de'l-elf *huzzâr* A2 : ve elf 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi; Kethudây-ı müşârun ileyh Ahmed Efendi; Kapu Çukadârı 'Ömer Ağa; Musâhib Sârim Ağa ve *gayrihim mine'l-huzzâr* M2 : ve elf. İşbu hüccet-i mesrûde zeylinde 'ale'l-kâ'ide çend nefer esâmî-i şuhûd dahi muharrerdir N1. "*Sûret-i hüccet-i huzzâr*" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değışikliklerle *Tarih-i Cevdet*, VIII,359-360'da kaydedilmiştir.

*4 *لو سلم = Kabul edilse bile*" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

lâkin ‘asr-ı sahâbîden berü vukû‘u kar‘-ı sevâmi‘ eylemamekle, ol bâbda ‘ulemâ’-i zemân her çend emr-i meşrû‘ iken ne rütbelerde istihcân ve Beyâzî-zâde'nin vech-i hükûmetini tesvîd ederek ne resme sihâm-ı ta‘n ü melâma nişân eyledikleri Na‘îmâ merhûmun *Târîhi*'nde mersûmdur*. Bunun ise şer‘atimizde medhali ve vaktten mine'l-evkât sebku vukû‘u olmadığı cümleye zâhir u celîdir. Yûsuf Ağa Kâdî-i mezbûr nefslerinde dühâtdan sâhib-i derk ü şu‘ûrlar iken, kendüler-den bu mâdde-i nâdde sudûru, zâhiren ceahlet-i seyiyî‘âtından olmak gerekdir¹.

Ve vâhibül-‘ömr olan mezbûr Sa‘dullah Ağa dahi musâhibîn² zümresinden be-gâyet mûsikî-şinâs, hoş-âvâz ve hattâ penbe-hâre şarkısının gûyende ve mürekkiibi ve zâtında rûşd ü dirâyet sâhibi bir âdem olup, lâkin ‘Arab bozuntularının³: “Yâ ‘Ammâre! Kıl bir hîle al bin pâre” kavillerince, bu tarikle bir mikdâr harclığa konmak garazına mebnî, yâhûd ol dahi ceahletinden nâşî böyle bir mu‘amele etmiş olduğu muhtemeldir. Hattâ bu mu‘ameleye mukâbil Yûsuf Ağa kendüsüne üç bin beş yüz guruş verdiği mukarrebelerinden mesmû‘umuz oldu; “*Mevtül-himâri ‘irsül-kilâbi*”^{**}”.

Ve garâ’ibdendir ki, beş ay kadar müddet murûrunda Sa‘dullah⁵ Ağa vefât eylemiştir. Müverrih-i⁶ Hakîr der ki: “Yûsuf Ağa gerçi fî-zâtihî ‘ilm ü

* Na‘îmâ'nın Beyâzî-zâde'nin recm hükmü ile ilgili olarak verdiği bilgi için bk. Naîmâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na‘îmâ*, III,1464-1465.

1 **Tetimme** gerekdir N1 : -i ten[b]lîh/menkabe: Hücet-i merkûmun/merkûmenin mebnâsı olmak üzere hazret-i Âdem ‘aleyhi's-selâmın/selâm ‘ömründen bir mikdârını hibe eylediklerinin vukû‘u ve *lev süllime* Şit ‘aleyhi's-selâm hazretlerine midir, yoksa/yohsa Dâvud ‘aleyhi's-selâm hazretlerine midir? Ba‘zı tevârîhde ‘ale'l-ihtilâf resîde-i nazar u gûş olup, lâkin hakk budur ki, bir mahall-i mevsûkda mer‘î ve mazbût olduğu hâtur-nişânımız değildir. Ba‘de't-teslîm hasâyis-i enbiyâdan olarak niçe/nice umûr-i garibe vâki‘dir ki, âhâd-i ümemde/ümeme mümkün olmadığı vâreste-i kayd-i tefhîmdir. Ve Beyâzî-zâde'nin recm mâddesi gibi zemân-ı sa‘âdetden bu âna kadar bunun dahi vukû‘u olmadığı ve naks ve ziyâde-i ‘ömr mes‘elesî, ‘İlm-i Kelâm'ın mesâ‘il-i mahsûsasından olup, ne gûne ihtilâfât ve tevcîhâtü müştemil olduğu ma‘lûmdur. Kur‘ân'da ve ehâdisde ve icthâd bâbında hibe-i ‘ömr mâddesi vâki‘ olmadığı emr-i meczûmdur. Hele/— bu mâdde be-gâyet agreb ve tevârîhe yazılacak hâdis-e a‘ceb olduğuna mebnî, it‘âb-ı cevâd-ı kaleme ibtidâr olundu. Müşârun ileyh Yûsuf Ağa zâtında bu makûle mesâ‘ili idrâk eder olup, Hâkim-i mûmâ ileyh dahi haylice dühâtdan iken bu sakata/safsata, zâhiren ceahletden nâşî bir ma‘nâdır A2, M2

2 mezbûr musâhibin N1 : Sa‘dullah Ağa, musâhib A2 : Sad[ull]ah Ağa, musâhib M2

3 hoş-âvâz bozuntularının N1 : ve hoş-âvâz ve zâtında ‘akl ü dirâyet sâhibi ve penbe-hâre/hârâ şarkısının nâzım ve mürettibi, hele ol yâdigâr bu takrîble/takrîb ile bir mikdâr meblağ/meblağı almak garazıyla irtikâb eylediği te‘vîline salâhiyyeti vardır. ‘Arablar'ın: “Yâ/— ‘Ammâre/— A2, M2

** *مَوْتُ أَحْمَارِ عَرَسِ الْكَلَابِ* = Eşeğin ölümü köpeklerin düğünüdür” [anlamına gelen Arapça atasözlerindedir

4 pâre” *‘irsül-kilâb* N1 : akça” dimelerince, lâkin garâbet ol iki dühâtdan olan devletlülerin kabul ve imzâlarındadır. Hattâ mukâbilinde/— Ağa-yı müşârun ileyhın —/mâ-beynde Sa‘dullah/Sad[ull]ah Ağa'ya yedi kise akça verdiği, resîde-i sıhhatdir A2, M2

5 Sa‘dullah A2 : Sa‘d[ull]ah M2

6 Müverrih-i A2 : Mü‘errîh-i M2

ma'rifetden sâde olup, lâkin hemîşe ehl-i 'ilm ve me'ârifle ülfet ve sâhib-i zihn ü¹ fetânet olmağla, ol misillü mesâ'il ü mebâhisi idrâk eder makûleden olup, fi-zâtihî mulâtafeye mâ'il ve mizâh u irtiyâha² şifte-dil olup, kezâlik Efendi-i mûmâ ileyh dahi fi-zâtihî dâna [M2 56] ve dekâyık-âşinâ olmağla, sâlifü'z-zikr hüccet mâddesi mahzâ mulâtafe gûne vâki' olmak ağleb-i melhûzdu³. Biz yine sadede gelelim³.

Ferdây-ı yevm-i cülûsda vukû'-i cülûs-i hümâyûnu müş'ir ve ibkây-ı sadâret ve serdârîyi muhbir⁴, Ordu-yi hümâyûn'da [N1 224b] Sadrıa'zam ve Serdâr-ı ekrem Hilmî İbrâhîm Paşa hazretleri tarafına 'acâletü'l-vakt bir kıt'a muhtasarı hatt-ı şerîf⁵ ba's ü tesyâr birle, Âsitâne'de bedîdâr⁶ olan sûret-i havâdisden haberdâr eylediler.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Vezîr-i a'zam ve Serdâr-ı ekrem'im İbrâhîm Hilmî⁷ Paşa'sın. İşbu şehri rebî'ulevvelin yirmi birinci günü⁸ cülûs-i hümâyûnum vâki' olup, kemâ-kân düşmen-i dîn ile sefer-i hümâyûnum muhakkak olmağla, seninle bile Ordu-yi hümâyûn'umda olan vüzerây-ı 'izâm ve ümerây-ı kirâm ve Yeniçeri Ağası ve sâ'ir vükelây-ı Devlet-i 'aliyye'mle⁸ bi'l-ittifâk mehâmm-ı seferiyyemi⁹ lâyıkı üzere tertîb ve yeniçeri kullarım ve sâ'ir sunûf-i askeriyyemin iktizâsı üzere istihdâmlarına dikkat edüp¹⁰, serdârlık umûruna dâ'ir kâffe-i mesâlihîn ru'yetine gice ve gündüz ihtimâm eylesin¹¹. Cenâb-ı Nâsır-ı mutlak seni ve seninle bile sefer-i hümâyûnumda çalışan vüzerâ' ve vükelâ'¹² ve yeniçeri kullarımı mansûr u muzaffer eyleye, âmîn.

1 zihn ü A2 : — M2

2 irtiyâha A2 : inbâha M2

* “**Garîbe-i hüccet-i 'ömr** melhûzdu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle ve “Âsım Efendi der ki”, “Müverrih-i Fakîr der ki” şekillerinde *Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,195-196'da kaydedilmiştir.

3 Ve garâ'ibdendir ki gelelim A2, M2 : Ve'l-hâsil işbu mâdde-i garâ'ibden olup, târihe yazılmağa şâyân olmağla, bu mecelleye de takyîdi müvecceh görüldü; *ne'üzü billâhi Te'âlâ mine'l-cehâleti* (نعوذ بالله تعالى من الجهالة = Cehâletten Yüce Allah'a sığınırız” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir). **Sudûr-i hatt-ı hümâyûn** N1

4 sadâret ve serdârîyi muhbir N1 : sadâreti müzekkir A2, M2

5 Sadrıa'zam şerîf N1 : Sadrıa'zam tarafına bir kıt'a muhtasarı hatt-ı hümâyûn A2 : Sadrıa'zam'a bir kıt'a muhtasar hatt-ı hümâyûn M2

6 bedîdâr N1 : vukû'-yâfte A2, M2

7 Hilmî A2, M2 : — N1

8 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cuma.

9 'aliyye'mle A2, M2 : 'aliyye'ye N1

10 seferiyyemi A2 : seferiyyeyi N1, M2

11 edüp N1 : eyleyüp A2, M2

12 gice eylesin A2, M2 : ihtimâm edesin N1

13 vüzerâ' ve vükelâ' N1 : vüzerâ ve vükelâ A2, M2

Firistâden-i beyân-nâme-i cülûs ber-divel-i sâ'ire ve sefirân-ı Devlet-i 'aliyye

Ve hasbe'l-âde Âsitâne-i sa'âdet'de¹ mukîm divel elçilerine verilen takrîrâtın ve Paris'de sefâretle ikâmet-güzîn² olan Muhîbb Efendi ve ba'dehû yine sefâretle Bonaparta kibeline³ 'azîmet eylemiş olan Vahîd Efendi taraflarına Bâb-ı 'âlfî'den irsâl olunan⁴ beyân-nâmelerin ve tahrîrâtın sûretleri⁵ bi-'aynihâ bu mecelleye tersîm ü imlâ olundu.

Sûret-i beyân-nâme ve takrîr-i mersûl bâ-sefirân-ı Devlet-i 'aliyye ve divel-i ecnebiyye ez-taraf-ı Devlet-i 'aliyye⁶

Ba'zı dûr-endîş olmayan vükelây-ı Saltanat ve mukarrebîn-i hazret, mücerred tahsîl-i nüfûz ve celb-i mâl niyyet-i fâsidesiyle bir müddetden berü Nizâm-ı Cedîd nâmiyle icâd ü ihtirâ' olunan nizâmât-ı muhdesenin ihdâsına sebeb ü 'illet ve bu mâddeyi kendülerinin cerr-i⁷ menfa'atlerine ittihâz-ı âlet ile 'ulemây-ı 'izâmı ve sâ'ir hademe-i Saltanat-ı seniyye'yi ve cümle Ocaklu'yu tenfir eylediklerinden gayri, bu⁸ vesîle ile sekene-i Memâlik-i mahrûse'yi [M2 57] envâ'-ı mezâlîm ile tecrîm ü tekdîr eylediklerine binâ'en⁹, a'lâ vü ednâ ve bâý ü gedâ ve fukarâ' vü zu'afâ'¹⁰ mahzûnü'l-fu'âd ve şikeste-hâtır olarak, havâss u 'avâmm¹¹ ve 'âmmе-i enâm kendülerden¹² dil-gîr olmuşidi. Ve¹³ bundan akdem [N1 225a] Rusyalu'nun Bahr-ı siyâh'da olan donanması gâ'ilesinden emîn olmak için¹⁴ Bahr-ı siyâh Boğazı'nın takviyesi zımnında tabya inşâsına me'mûr kılınan Re'is-i esbak Mahmûd Efendi kendi¹⁵ kâr-ı mefsedetine revâc vermek için Boğaz-ı mezkûr kal'aları neferâtına 'unf u şiddet mu'âmelesini¹⁶ îbrâz ve tavr u refîâr-ı gayri-lâyık üzere harekete âgâz

1 Firistâden-i sa'âdetde N1 : Ve hasbe'r-resm Âsitâne'de A2, M2

2 ikâmet-güzîn N1 : mukîm A2, M2

3 yine kibeline N1 : sefâretle A2, M2

4 irsâl olunan A2, M2 : firistâde N1

5 sûretleri N1 : sûreti A2, M2

6 mecelleye/mahalle tersîm ü imlâ 'aliyye A2, M2 : mahalle resm ü imlâ kılındı. **Sûret-i kâ'ime ki ez-Bâb-ı 'âlfî Muhîbb Efendi-râ ve Vahîd Efendi-râ firistâde-şud.** Ba'de'l-alkâb N1

7 cerr-i N1, A2 : cerr u M2

8 bu N1, A2 : — M2

9 eylediklerine binâ'en N1 : eylediklerinden A2, M2

10 fukarâ' vü zu'afâ' N1 : fukarâ ve zu'afâ A2 : fukarâ vu zu'afâ (مصعقا) M2

11 olarak, havâss u 'avâmm N1 : olarak ve hâss u 'âmm A2, M2

12 kendülerden N1 : — A2, M2

13 Ve N1 : — A2, M2

14 için N1 : üzere A2, M2

15 kendi N1 : kendü A2, M2

16 mu'âmelesini A2, M2 : mu'âmelesi N1

etmek sûretlerini irâ'eye¹ mübâderet ve Kavak Ağası Halîl Ağâ² ile neferât beynine³ ilkây-ı burûdet eylediğine mebnî, neferât-ı merkûme bir kât dahi tekdîr ve âteş-i gazabları 'alev-gîr olmakdan nâşî, mâh-ı rebî'ulevvelin on yedinci günü⁴ neferât-ı mezbûre mûmâ ileyhi ve merkûm Kavak Ağası Halîl Ağâ'yı katl ü i'dâm eyledikten⁴ sonra, kânûn-i derûnlarında müştâ'il olan âteş-i hamîyyet⁵ teskîn olmayup, Memâlik-i mahrûse'de vukû'a gelan mezâlim ve te'addiyâta ictirâ eden vükelâ⁶ ve mukarrebîn-i Saltanat'ın mütecâsir oldukları fezâyılı ve cerâyimini⁷ 'arz u inhâ ve izâle-i vücûdlarını istid'â için cem'iyet ile⁸ mâh-ı mezbûrun yirminci günü⁸ Top-hâne'ye ve andan Ağâ-kapusu'na, ba'dehû At-meydânı'na gelüp ifâde-i hâl eylediklerinde, ber-vech-i muharrer havâss u 'avâmm⁹ münkesiru'l-bâl olduklarından, herkes bu bâbda ihtiyâr-ı sükût eylemeleriyle, yevm-i mezkûrda¹⁰ istid'âları üzere Kethudây-ı Rikâb Memîş Efendi ve Re'îs-i Rikâb Safî Efendi ve Darb-hâne Nâzırı Bekir Efendi¹¹ ve Bostancı-başî Şâkir Bey'in¹² Bâb-ı 'âli'de tertîb-i cezâ ve ser-i maktû'ları¹³ At-meydânı'na isrâ kılındı. Kethudây-ı sâbık İbrâhîm¹⁴ Besîm Efendi firâr¹⁵ ve Yeni-kapu kurbünde bir zimmî hânesinde ihtifâya karâr vermekle, ol dahi ele geçüp doğru¹⁶ At-meydânı'na îsâl ile üzerine sell-i seyf olunarak pâre pâre eylediler.

Ferdâsı cum'a günü¹⁷ cem'iyet-i mezkûre¹⁷ pîş-gâh-ı Bâb-ı 'âli'ye gelüp, 'ulemây-ı a'lâm ve ricâl-i devlet dahi Bâb-ı 'âli'de mevcûd olmalarıyla, bu cem'iyet müntic-i hal' u¹⁸ bey'at olduğundan, cümlesi Seray-ı hümâyûn'a 'azîmet ederken¹⁹, Mâbeyinci Ahmed Bey ahz olunup, Bâb-ı 'âli'ye getirilür

- 1 harekete irâ'eye N1 : hareketleri sûretini irâ'eye A2 : hareketleri sûretini izâleye M2
- 2 Ağâ N1 : Hasekî A2, M2
- 3 beynine N1, A2 : beynine (بينتِه) M2
- 4 17 Rebî'ulevvel 1222 = 25 Mayıs 1807 Pazartesi.
- 4 mezbûre eyledikten N1 : merkûme mûmâ ileyhimâyı katl ü i'dâm eyledikten/etdikden A2, M2
- 5 hamîyyet N1, A2 : cem'iyet M2
- 6 vükelâ' N1, A2 : vükelâ M2
- 7 cerâyimini N1, A2 : cerâyimi M2
- 8 cem'iyet ile N1 : cem'iyetle A2, M2
- 8 20 Rebî'ulevvel 1222 = 28 Mayıs 1807 Perşembe.
- 9 havâss u 'avâmm N1 : hâss u 'amm A2, M2
- 10 mezkûrda N1 : mezbûrda A2, M2
- 11 Bekir Efendi A2, M2 : — N1
- 12 Şâkir Bey'in A2 : Bey'in M2 : — N1
- 13 ser-i maktû'ları N1 : ru'ûs-i maktû'aları A2, M2
- 14 İbrâhîm M2 : — N1, A2
- 15 firâr A2, M2 : karâr N1
- 16 doğru N1, A2 : — M2
- 17 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cum'a.
- 17 mezkûre N1 : mezbûre M2
- 18 hal' u N1 : hal'-i A2, M2
- 19 ederken M2 : eder iken N1, A2

iken Soğuk-çeşme¹ kapusunda tesâdüf olunmağla, anın üzerine de kılıc üşürülüp pârelendikden² sonra, Seray-ı hümayûn'a varılıp, şevketlü kerâmetlü Pâdişâh-ı âlem-penâh Sultân [M2 58] Mustafa ibnü [N1 225b] 's-Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretleri taht-ı 'Osmânî'ye sâye-endâz-ı teşrîf ü iclâl oldular. Firâr eden Tersâne Defterdârı Hacı İbrâhîm Efendi ve Sır Kâtibi Ahmed Efendi dahi ahz olunup, onların dahi cezâlarını tertîb eylediler. Ve Kapan Nâ'ibi'nin dahi Bursa'ya nefyiyle³ iktifâ ve bu esnâda rütbe-i Vezâret'le Karaman Eyâleti tevcîh olunan Râgîb Paşa, tedbîr-i umûrdan gâfil olmak hasebiyle mûcib-i kîl ü kâl olacak ba'zı etvâr u güftâra tesaddîsine mebnî Vezâret'i ref' ile⁴ Kütahya'ya nefy ü iclâ ve kavânîn-i Saltanat-ı seniyye'nin mugâyiri olarak îcâd ü ihtirâ' olunan Nizâm-ı Cedîd askeri ve Îrâd-ı Cedîd Defterdârlığı külliyyen mahv u ilgâ olunup, ya'nî Nizâm-ı Cedîd ref' olunduğunu müş'ir Memâlik-i mahrûse'ye evâmir-i 'aliyye neşr u isrâ ve kadîmi vechile Tersâne Emâneti Reşîd Efendi'ye tevcîh ile⁵ hil'ati iksâ olunup, cezâları tertîb olunan⁶ eşhâs-ı merkûmeden mâ'adâ hiçbir ferdin kendüne⁷ ve mâlîna ta'arruz şöyle dursun, neferât-ı askeriyeden bir kimsenin⁸ çehresine kec-nigâh dahi vâkî' olmayup, neferât-ı merkûme⁹ fimâ-ba'd zâbitlerine kemâl-i inkiyâd u mutâva'at ve me'mûr oldukları hıdemât-ı Saltanat-ı seniyye'de cân u bâş fedâsıyla çalışacaklarına cümle zâbitân tekeffül ve neferât dahi te'ahhüd etmeleriyle, bu husûs zımnında neferât-ı merkûme kat'an ve kâtibeten mes'ûl ü mu'âteb olmayacakları husûsuna va'd-i Şâhâne erzân kılındığını, 'ulemây-ı 'izâmdan Münîb Efendi ve¹⁰ Re'îs Vekîli Hâlet Efendi Ağa-kapusu'na varup, cümleye i'lân ve selâtîn-i pîşîn hazerâtının zemânlarında olgeldiği¹¹ vechile kavânîn-i 'Osmânîyye bi-tıbkîhâ icrâ ve Dergâh-ı 'âlî yeniçerileri ve sipâh ve silahdâr ve bölükât-ı erba'a ve cebeci ve topcu ve 'arabacı ve humbaracı ve bostancı ocakları¹² kadîm olmalarıyla, onların dahi her umûrları kâ'ide-i Ocak üzere ibkâ¹³ kılınmak ve rusûm-i Saltanat-ı seniyye¹⁴, kadîmi vechile olmak husûsuna irâde-i katı'a-i Şâhâne müte'allık olmakdan nâşî, neferât-ı merkûme hıdemât-ı lâzîmelerine kıyâm için kal'alarına¹⁵ 'azîmet ve Nizâm-ı Cedîd

1 getirilür iken Soğuk-çeşme A2 : getirilür iken Sovuk-çeşme N1 : getirilürken Soğuk-çeşme M2

2 pârelendikden N1, A2 : pârelendikd[en] M2

3 Bursa'ya nefyiyle A2 : nefyi ile şimdilik iktifâ N1 : Bursa'ya nefy ile M2

4 ref' ile N1, M2 : ref'le A2

5 tevcîh ile M2 : tevcîhle N1, A2

6 tertîb olunan A2, M2 : müretteb olan N1

7 hiçbir ferdin kendüne A2 : hiçbir ferdin kendüye N1 : hiçbir ferdin kendüsüne M2

8 kimsenin N1, M2 : kimesnenin A2

9 merkûme N1, A2 : merkûm M2

10 ve N1 : — M2

11 olgeldiği N1, A2 : olageldiği M2

12 ve bostancı ocak-ı/ocakları A2, M2 : ocak-ı N1

13 Ocak üzere ibkâ A2 : Ocak üzere ifâ N1 : Ocağ üzere ifâ M2

14 saltanat-ı seniyye N1 : saltanat A2, M2

15 kal'alarına M2 : kal'alara N1, A2

mâddesinden mahzûnü'l-kalb olanların [N1 226a] cümlesi nâ'il-i meserret olup, bu vechile ferd-i âferîde üzere hâtır olmayarak maslahat ber-vech-i sühûlet karîn-i hüsn-i husûl olmuşdur. Ve Saltanat-ı [M2 59] seniyye'nin dostları hakkında mu'âmele-i dostî ve musâfât icrâ ve resm-i kadîm-i¹ Saltanat-ı seniyye ne ise kemâ fi's-sâbık ibkâ² kılınmak ve düşmenleri üzere ibrâz-ı satvetle müdâfa'a-i mezârrlarına³ i'tinâ olunmak husûsu dahi emr u fermân-ı Husrevâne buyurulmağla⁴, hamden lillâhi Te'âlâ kavânîn ve rusûm-i Saltanat-ı seniyye hey'et-i ûlâsına ircâ'la⁵ emn ü âsâyîş ü istirâhat rû-nümûn olmağın⁶, vukû-i cülûs-i hümâyûnu iktizâ edenlere resmen ifâdeye mübâderet ve vukû'ât-ı mezkûre bu vechile oduğunu dahi tefhîme dikkat ve Devlet-i 'aliyye'nin öteden berü münselik olduğu tarîk-i⁷ nasfet ve hakkâniyyetden kat'â 'udûl etmeyerek, merkez-i dostî ve müsâlemede sâbit-kadem ve râsih-dem olup, dostları hakkında icrâ kılınan mu'âmelât-ı safvet ve muhâlesat ve levâzım-ı vüdd ü müsâlemet⁸, kemâ fi'l-kadîm ifâ⁹ kılınacağı beyâniyle işbu takrîr ve beyân-nâme tahrîr¹⁰ u irsâl olundu.

Lâyiha

Tevârîh-i sâlifede mastûr olduğu üzere bu makûle vekâyi'lerde ecnâs-i nâs bi'l-cümle îstâde-i makâm-ı şekâvet ve ehl-i 'ırz ve esnâfın büyüte ve dekâkîni¹¹ 'urza-i târâc ü gârât olageldiğine mebnî, ibtidây-ı zuhûr-i vak'ada kimi zâd ü zevâde kaydına pûyân ve kimisi serdâblara gürîzân olmak gibi sûretler ile tedârük-i ihtimâya şitâbân ve kümûn ü¹² kemîn-i hafâdan nümâyân olacak çehre-i mehûl ü müdhişeye nigerân iken, [mısrâ]¹³:

Ne kân saçıldı, ne dükkân açıldı

mü'eddâsınca zeyl-i tâhir-i¹⁴ 'ırz u mâlî, âlûde-i çirk-âb-ı zarar u ziyân¹⁵ olmaksızın ve harîm-i mâl ve nâmûsuna pây-i ecânib yol bulmaksızın¹⁶ ve bu

1 kadîm-i A2, M2 : — N1

2 ibkâ A2, M2 : ifâ N1

3 üzere/üstüne mezârrlarına N1, A2 : üzerine ibrâz-ı satvet ile müdâfa'a ve ihsârlarına M2

4 buyurulmağla N1, A2 : buyurulmakla M2

5 ircâ'la N1, A2 : ircâ' ile M2

6 olmağın N1, A2 : olmağla M2

7 tarîk-i N1, A2 : — M2

8 müsâlemet N1 : muhâdenet A2, M2

9 ifâ N1, A2 : ibkâ M2

10 tahrîr A2, M2 : ketb N1

11 dekâkîni M2 : dekâkînleri A2

12 ü M2 : — A2

13 [mısrâ]' A2 : — M2

14 zeyl-i tâhir-i A2 : zeyl-gâha M2

15 -ı zarar u ziyân A2 : — M2

16 ve harîm-i bulmaksızın A2 : — M2

kadar cem'iyet-i akvâm-ı mütehâlife¹ arasında bir piştov atılmaksızın ve metâ'-ı 'âlem-behây-ı ırz u nâmûslarından bir kimsenin dellâl-ı yağmâ-gîr-i kazâ yedinde ednâ palas pâresi dahi satılmaksızın, yirmi dört sâ'at zarfında mukad-dimât-ı âmâlleri netîce-pezîr-ı² encâm ve bâ-husûs matlûb olan hûn-i giriftelerin hâk ü hâşâk-i 'amelleri melfûk-ı akdâm-ı karâr³ ve böyle az vakitte giriftârlıklarıyla lehib-efrûz-i heyecân olan âteş-i fitnenin şerâre-feşân-ı husrân olmadan karîn-i hitâm ve mahzâ zıll-ı hayâl gibi bazıçe-i⁴ sâhte mesâbesinde nümâyîş-i tîz-güzârişle sâzkâr-ı a'mâl ü itmâm olması, mutlak-ı kerem-i mevlây-ı Hâdi's-sübül ve mu'cize-i bâkıye-i hazret-i Fâhru'r-rusûl⁵ idüğü âşikâr ve misli Devlet-i 'aliyye'de değil, divel-i sâ'irede dahi vukû' bulmadığı⁶ [M2 60] müte-tebbi'ân-ı âsâr-ı ümem ve tevârîh-âşinâyân-ı kurûn-i mâziyye-i 'âleme ma'lûm-ı⁷ mâ-bihî'l-iftihâr ve ulu'⁸-ebsâra sermâye-i teyakkuz u i'tibâr bir sûret olduğu zâhir u bedidâr ve ibtidây-ı zuhûr-i vak'ada zorba itlâk ve cumhûr-i istikâmet-i mevfûra bu ta'bîrde iltifât olunmuşiken, bu vechile hareket ve insâfâne cünbiş ü gayretleri manzûr oldukda: "Bunlar âdem değil belki melek, yâhûd te'yîd-i dîn ü devlet için min-tarafillah⁹ mürsel bir kavm-i mübârekdir" deyerek şâbâş¹⁰ ü senâları iltizâm ve secde-güzâr-ı şükr-ı hazret-i Melik-i 'allâm oldular.

Sâniha

Müverrih-i¹¹ Hakîr der ki, vak'a-i mezkûrenin vukû' ve istikmâli mukaddeminden ta'lîm-i esâtize-i cihâbeze¹² ile musavver olduğuna dâl ve belki burhân-ı kâtî'u'l-me'âl olduğu, hakâyık-âşinâyana rûşenâdır.

Sûret-i nevâmic-i¹³ hümâyûn

Cülûs-i hümâyûndan çend rûz murûrunda Rikâb-ı müstetâb-ı¹⁴ Mülûkâne'den cülûs-i hümâyûnu muhbir, dost olan devletlere birer kıt'a nâme-i hümâyûn tahrîr ve elçileri tarafından devletlerine tesyîr olundu. Ez-ân-cümle

1 mütehâlife M2 : mütehâlif A2

2 pezîr-i A2 : pezîrây-ı M2

3 melfûk-ı akdâm-i karâr A2 : melfûf-i akdâm-i firâr M2

4 bâziçe-i A2 : bâziçe-i M2

5 Fâhru'r-rusûl A2 : Fahr-i rusûl M2

6 bulmadığı A2 : bulduğu M2

7 ma'lûm-i A2 : — M2

8 ulu' A2 : ulî' M2

9 min-tarafillah A2 : min-taraf[ill]jah M2

10 şâbâş A2 : sâpâs M2

11 Müverrih-i A2 : Mü'erih-i M2

12 cihâbeze A2 : cihâbede M2

13 nevâmic-i A2 : nâmehây-ı M2

14 Lâyiha müstetâb-ı [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : Ve çend rûz güzêrânında rikâb-ı N1

Fransa Devleti tarafına tahrîr ve Vahîd Efendi tarafına tesyîr olunan nâme-i hümâyûnun sûretidir; işbu mecelleye nigâşte kılındı.

Sûret-i nâme-i hümâyûn be-Devlet-i Fransa firistâde-şud¹

İftihârû'l-ümerâ'î'l-'izâmî'l-'İseviyyeti², Muhtârû'l-küberâ'î'l-fihâmî'l-Mesîhiyyeti³, Muslihu mesâlih-i cemâhîrî't-tâ'ifeti'n-Nasrâniyye, Sâhibü⁴ ezyâlî'l-haşmeti ve'l-vekâr, Sâhibü⁵ delâ'îlî'l-mecdi ve'l-i'tîbâr Fransa⁶ ve ana tâbî' memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin⁷ İmperatoru ve Pâdişâhu ve İtalya Kıralı haşmetlü, miknetlü ulu dostumuz Napolyon-i Evvel *hutimet*⁸ 'avâkıbuhû bi'l-hayri ve'r-reşâd ve hüdiye ileyhi⁹ sebîle's-savâbi ve's-sedâd* tevkî'-i refî'-i hümâyûnum vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, cenâb-ı mâlikü'l-mülki ve'l-melekût *tekaddese zâtühû 'an-vasameti'l-hudûsi ve'n-nâsût*** un mevâhib-i kâmile-i bî-gâyâtı ve iki cihân güneşi Sultân-ı serîr-i Risâlet ve¹⁰ Pâdişâh-ı kişver-i Nübüvvet, Mefharu'l-enbiyâ' ve senedü'l-asfiyâ'¹¹, Habîb-i Hudâ ve¹² Şeffî'-i rûz-i cezâ Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi mine's-salavâti'¹³ *ezkâhâ ve mine't-tahiyyâti evfâhâ**** hazretlerinin dest-yârî-i mu'cizât-ı [N1 226b] şâmiletü'l-berekâtiyle¹⁴ câh-ı 'azamet-penâh-ı Hılâfet ve Cihân-bânî ve emr-i celâlet-dest-gâh-ı Saltanat ve¹⁵ Gîti- [M2 61] sitânî zât-ı nasafet-simâtımıza bi'l-irsi ve'l-istihkâk müyesser ve işbu bin¹⁶ iki yüz yirmi iki senesi mâh-ı rebî'ulevvelinin¹⁷

- 1 olundu. Ve şud A2 : Sûret-i nâme-i hümâyûn ki Vahîd Efendi-râ firistâde-şud berây-ı Devlet-i Françe N1 : olundu. Ve ez-ân-cümle Fransa Devleti tarafına tahrîr ve Vahîd Efendi tarafına tesyîr olunan nâme-i hümâyûnun sûretidir; işbu mahalle nigâşte kılındı. Sûret-i nâme-i hümâyûn be-Devlet-i Fransa firistâde-şud M2
- 2 'İseviyyeti N1 : 'İseviyye A2, M2
- 3 Mesîhiyyeti N1 : Mesîhiyye A2, M2
- 4 Sâhibü (ساحب) N1, A2 : Sâhibü M2
- 5 Sâhibü N1, A2 : Sâhibü (ساحب) M2
- 6 Fransa A2, M2 : Françe N1
- 7 mesâlikin N1, A2 : mesâlik M2
- 8 *hutimet* N1 : *hatemallâhu* A2 : *hatem[all]âhu* M2
- 9 *hüdiye ileyhi* A2 : *ülhim* N1 : *ileyhi* M2
- * ختمت عواقبه بالخير و الرشاد و هدى اليه سبيل الصواب و السداد = Sonu hayır ve güzellikle bitsin, doğruluk ve güzellik yoluna yönlendirilsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
- ** تقدس ذاته عن وصمة الحدوث و الناسوت = Onun zâtı sonradan peydâ olmalardan ve insanlara ait özelliklerden yüce olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.
- 10 ve A2, M2 : — N1
- 11 enbiyâ' ve senedü'l-asfiyâ' M2 : enbiyâ' senedü'l-asfiyâ' N1 : enbiyâ senedü'l-asfiyâ A2
- 12 ve M2 : — N1, A2
- 13 salavâti N1, M2 : salâti A2
- *** من الصلوات اذكاهها و من التحيات اوفاهها = Salâtların en güzeli ve selâmların en bolu onun üzerine olsun" anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan bir duâdır.
- 14 berekâtiyle N1, A2 : berekâti ile M2
- 15 ve N1, A2 : — M2
- 16 bin A2, M2 : — N1
- 17 rebî'ulevvelinin N1, M2 : rebî'ulevvelin A2

yirmi ikinci cum'a gününde^ö taht-ı 'âlî-baht-ı 'Osmânî ve evreng-i kişver-sitânî üzere cülûs-i meyâmin-me'nûs-i hümâyûnumuz mukadder olup, cümle Memâlik-i mahrûse'mizde mecma'-ı Mü'minîn ve ma'bed-i Müslimîn olan cevâmî'-i kudsl-evâmî'in menâbir-i şeref-me'âsirinde nâm-ı nâmî ve ism-i kirâmımıza hutbeler okunup, Dâru'd-darb-i nukûd¹ nâ-ma'dûd olan mahallerde vücûd-i² denânîr u derâhime ism-i sa'âdet-resmimiz³ urulup, ahkâm-ı münîfe-i ma'delet-iltizâmımız kâffe-i memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikimizde cârî ve eşi'a-i hûrûd-i 'adl ü dâdimiz leme'ânîyle zulmet-i zulm ü sitem zâ'il ü mütevârî olmağla, bi-'avnillâhî'l⁴-Vehhâb vukû' bulan cülûs-i hümâyûn-i feyz-iktisâbımız, Devlet-i 'aliyye'miz ile râbita-bend-i sulh u musâfât ve mü'essis-i kavâ'id-i silm ü müvâlât olan mülûk-i sûtûde-sülûke i'lân ü iş'âr, dîdene-i⁵ kadîme-i eslâf-ı şeref-disârımız olmağın, bu 'âdet-i cemîleye murâ'âtiyle⁶ cülûs-i behcet-me'nû-sumuzun peyâm-ı meserret-irtisâmını i'lâm ü ihbâr için işbu nâme-i hümâyûn-i mülâtafet-makrûnumuz irdâr u irsâl olunmuşdur. İn-şâ'[all]âhu Te'âlâ⁷ lede'l-vusûl hânedân-ı şâmihu'l-erkân ve dûdmân-ı râsihu'l-bünyânlar ile⁸ müstahkem ü pâydar ve müşeyyed ü üstüvâr olan 'uhûd-i sâbika⁹ ve şurût-ı vâsika muktezâsı üzere vâki' olan cülûs-i hümâyûnumuzdan dostluğa lâyıq, meserret-i bî-nihâye izhâr ve taht-ı hükûmetinizde olan hükâm-ı memleket ve a'yân-ı vilâyetinize iş'âr edüp, mabeynde mün'akıd ve müstahkem ve tarafeynden murtebat ve mürtesem olan şerâ'it-ı¹⁰ 'ahd ü peymân ve vesâ'ik-ı zavâbit-ı¹¹ sevgend ü eymân ve¹² zemân-ı sa'd-iktirânımızda dahi bir üslûb-i sâbık mukarrer u mu'teber tutulup, mâdâmki tarafınızdan¹³ sulh ve salâh-ı müstelzimü'l¹⁴-felâh kemâ-kân mu'teber ve mer'î ola, cânib-i hümâyûnumuzdan dahi vechen-mine'l-vücûh hılâfına cevâz gösterilmeyüp, mâ-beynde mevsûk ve müstahkem olan müvâlât ve musâfâtın merâsimine¹⁵ kemâ-hiye hakkuhâ murâ'ât olunması, bâ'is-i âsâyiş-i re'âyay-ı

ö 22 Rebî'ulevvel 1222 = 30 Mayıs 1807 Cumartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

- 1 nâm-ı nâmî nukûd A2 : nâmımıza hutbeler okunup ve Dâru'd-darb-i nukûd N1 : nâm-ı nâmî ve ism-i kirâmımıza hutbe okunup, Dâru'd-darbi'n-nukûd M2
- 2 vücûd-i N1 : vücûh-i A2, M2
- 3 ism-i sa'âdet-resmimiz N1 : Dâru'd-darb sikkeler A2 : Dâru'd-darb sikkeleri M2
- 4 bi-'avnillâhî'l N1 : bi-'avni'l-Meliki'l A2, M2
- 5 kavâ'id-i dîdene-i N1, A2 : kâ'ide-i M2
- 6 cemîleye murâ'âtiyle N1 : cemîle murâ'âtiyle A2 : cemîleye murâ'âta M2
- 7 irsâl Te'âlâ M2 : (.....) ile irsâl olundu. İn-şâ'allâhu'l-Mevlâ N1 : (.....) ile irsâl olunmuşdur. İn-şâ'allâhu Te'âlâ A2
- 8 bünyânlar ile N1 : bünyânlarıyla A2, M2
- 9 sâbika A2, M2 : sâdika N1
- 10 şerâ'it-ı N1, M2 : şerâ'it-ı A2
- 11 vesâ'ik-ı zavâbit-ı A2 : vesâ'ik-ı zavâbit-ı N1 : vesâ'ik-ı zavâbit ve M2
- 12 ve M2 : — N1, A2
- 13 tarafınızdan N1, A2 : taraflarından M2
- 14 müstelzimü'l N1 : müstevcibü'l A2, M2
- 15 merâsimine M2 : merâsimi N1, A2

tarafeyn [N1 227a] ve sebeb-i ârâmiş-i ehâlî-i cânibeyn idiği¹ bî-iştibâhdır; ve 's-selâmü 'alâ meni't-tebe 'a'l-hüdâ*.

Sûret-i diğ̃er bâ-'unvân²

Hâlâ İsvec ve Got [=Goths] ve Dendâl [=Vandales]³ tâ'ifelerinin Kıralı ve Danimarka ve Norveçya vârisi ve İslesvik [=Schleswig] ve Holstin [=Holstein] ve Avusturya<rya> ve Dilmarsiya (ديلمارسيا = Sudermania?) Dukası ve Oldenburk [=Oldenburg] ve Delmenhûdest [=Delmenhorst]⁴ Kontesi ve Hükümdâr-ı bâ-i'tibârî olan rağ̃betlü hürmetlü dostumuz Güstar Adolf [=Gustave Adolphe]**; *hatemallâhu*⁵ [M2 62] 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâd***.

Sûret-i âhar⁶. Hâlâ Felemenk Kıralı haşmetlü rağ̃betlü dostumuz Lüyis⁴; *hatemallâhu* 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi⁷.

Sûret-i âhar⁸. Hâlâ Büyük İspanya Kıralı ve sâ'ir eyâlât ve tevâbi'âtının⁹ Hükümdârı olan haşmetlü rağ̃betlü dostumuz Dördüncü Karlos⁵; *hatemallâhu* 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi¹⁰.

1 idiği N1, A2 : idiği M2

* و السلام على من اتبع الهدى = Selâm hidâyete tabi olanların üzerine olsun" anlamına gelen bu cümle el-Buhârî, Bed'u'l-Vahy, 6, Cihâd, 102; Müslim, Cihâd, 74; Ebû Dâvud, Edeb, 119, Ahmed b. Hanbel, 1/263, 2/58'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, VII,78.

2 diğ̃er bâ-'unvân N1 : nâme A2, M2

3 Dendâl N1 : Vandal A2 : Dendân M2

4 Danimarka ve Norveçya vârisi ve İslesvik ve Holstin ve Avusturyarya (اوستورياريا) ve ديلمارسيا (ديلمارسيا) Dukası ve Oldenburk ve Delmenhûdest (دلنهودست) N1, A2 : ve Ligoni Dukası ve Oldenburg ve Delhûhes (دلنهودس) M2

** Metnimizde Güstar Arolof-i Râbi' (كوستار اارولوف رابع) okunacak şekilde kaydedilmiş olan Danimarka Kralı Gustave Adolphe IV (1778-1837) için bk. meselâ *Biographie des Contemporains, par Napoléon*, Paris 1824, s.147-150.

5 Güstar *hatemallâhu* A2 : Güstar Arolof-i Râbi' (كوستار اارولوف رابع); *hutime* N1 : Gustav Odolf (كستاو اودولف) *hatem[all]âhu* M2

*** عواقبه بالخير و الرشاد = Allah âkıbetlerini hayreylesin ve doğ̃ruya iletin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

6 âhar N1 : nâme A2, M2

*⁴ Burada söz edilen kişi, Napoléon I'n üçüncü kardeşi, 1806-1810 yılları arasında Hollanda Kralı olan Louis Bonaparta (1778-1846) olmalıdır; bk. meselâ "Bonaparta (Louis)", *Büyük Larousse*, IV,1790.

7 haşmetlü *reşâdi* A2 : haşmetlü rağ̃betlü dostumuz Lüyis; *hutime* 'avâkıbuhû N1 : rağ̃betlü haşmetlü dostumuz Pavlos; *hatem[all]âhu* 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi M2

8 âhar N1 : nâme A2, M2

9 tevâbi'âtının N1, A2 : tevâbi'âtın M2

*⁵ Metnimizde Karlos okunacak şekilde yazılmış olan kral, 1788-1808 arasında İspanya Kralı, 17-18 Mart 1808 gecesi oğ̃lu Fernando lehine tahttan çekilmek zorunda kalan Carlos (1748-1819) 'tur; bk. meselâ "Carlos IV", *Büyük Larousse*, V,2190.

10 *hatemallâhu* 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi A2 : *hutime* 'avâkıbuhû N1 : *hatem[all]âhu* 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi M2

Sûret-i âhar¹. Hâlâ Danimarka ve Norveçya ve Dondal [=Vandales]² ve Got tâ'ifelerinin Kırallı ve niçe³ memleketlerin Dukası ve ana tâbi⁴ yerlerin Kontesi ve Hükümdârı haşmetlü hürmetlü dostumuz Kıristerin-i Sâbi⁴ (قریستین = Christian)*; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*⁴.

Sûret-i nâme⁵. Hâlâ Prusya Kırallı ve Markarolos [=Margrave] ve Brande[n]burk⁶ Roma İmperatorluğu'nun Baş-kameraryos'u [=Kamerari] ve Hersek ve Brenc [=Princeps Elector] ve Silezya [=Silésie]'nin⁷ Baş-dukası ve sâ'ir vilâyetlerin Hükümdârı olan haşmetlü rağbetlü dostumuz Fredrik Gilon (کیلون = Guillaume)** -i⁸ Sâlis; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*⁹.

Sûret-i nâme¹⁰. Hâlâ Napoli¹¹ Kırallı rağbetlü hürmetlü dostumuz Joje [Joseph]**; *hutime 'avâkıbuhû*¹².

Sûret-i nâme¹³. Hâlâ Avusturya İmperatori ve Nemçe ve Macar ve Çeh Kırallı ve sâ'ir niçe¹⁴ yerlerin Hükümdârı haşmetlü rağbetlü dostumuz Fransuva Jozef Şarl-ı Evvel**⁴; *hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi*^{15*}.

1 âhar N1 : nâme A2, M2

2 Norveçya ve Dondal M2 : تورکیا ve Dondal N1 : تورکیا ve Vendal A2

3 niçe N1, A2 : nice M2

* Metnimizde Kıristerin-i Sâbi⁴ (قریستین سابع) diye kaydedilen Danimarka ve Norveç Kralı Christian VII (1749-1808) için bk. meselâ P. L. Möller, "Christian VII", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours*, Paris 1854, X,428-432.

4 dostumuz reşâdi A2 : dostumuz Kıristerin-i Sâbi⁴; (قریستین سابع) *hutime 'avâkıbuhû* N1 : Hristin Sac (خرستین ساج) *hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* M2

5 -i nâme A2, M2 : — N1

6 Markarolos ve Brandeburk N1, A2 : Makrilos ve Brandburg ve M2

7 Baş-kamrariyos'uSilezya'nın N1, A2 : Baş-kamrariyos ve Hersek ve Prens ve Şilezya'nın M2

** Metnimizde söz konusu edilen Prusya Kralı Frédéric-Guillaume III (1770-1840) için bk. meselâ "Frédéric-Guillaume III", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours*, Paris 1858, XVIII,723-730.

8 Fredrik Gilon N1 : Kradrin (قره درین) Gilon A2 : Fridrik Gilon (کیلون) -i M2

9 *hatemallâhu/hatem[all]âhu reşâdi* A2, M2 : *hutime* N1

10 -i nâme A2, M2 : — N1

11 Napoli N1, A2 : Anapolu M2

*** Metnimizde söz edilen, çeşitli görevleri arasında 1806-1808'de Napoli, 1808-1813'te İspanya Krallığı olan I. Napoléon'un ağabeyi Joseph Bonaparte (1768-1844) için bk. meselâ "Bonaparte (Joseph)", *Büyük Larousse*, IV,1789.

12 hürmetlü 'avâkıbuhû N1 : dostumuz Jozef; *hatemallâhu/hatem[all]âhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* A2, M2

13 -i nâme A2, M2 : — N1

14 niçe N1, A2 : nice M2

*⁴ Metnimizde söz konusu edilen imparator, 1768-1835 yıllarında yaşayan son kutsal Roma-Germen İmparatoru Franz II. (1792-1806) ve Franz I. ünvanıyla tahta çıkan ilk Avusturya İmparatoru (1804-1835) olmalıdır; bk. meselâ "Franz II.", *Büyük Larousse*, VIII,4282-4283.

15 Şarl-ı Evvel; *hatem[all]âhu reşâdi* M2 : Şarl-ı Evvel; *hutime 'avâkıbuhû* N1 : Şâmil-i Evvel; *hatemallâhu 'avâkıbehû bi'l-hayri ve'r-reşâdi* A2

*⁵ ختم الله عواقبه بالخير و الرشاد = Allah âkıbetlerini hayreylesin ve doğruya iletin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Ve bir kıt'a nâme-i hümayûn dahi¹ tahrîr ve hâlâ² İran'da sefir olan Refî' Efendî tarafına³ tesyîr olundu. [N1 227b]

Nakl-i mehd-i 'ulyây-ı Saltanat ez-Seray-ı 'atîk⁴ be-Seray-ı cedîd

Mâh-ı rebî'ulâhırın gurreşi pazar günü⁵ Dârussa'âde Ağası ve⁵ Haremeyn takımı ve Vâlîde Kethudâsı ve bi'l-cümle huzûrları kâ'ide-i Devlet-i ebediyyü'l-karâr⁶ olan ricâl ü kibâr 'iffetlü⁷ 'ismetlü Vâlîde Sultân hazretlerinin rikâbına düşüp⁸, eslâfda cârî olan minvâl üzere Seray-ı 'atîk'den mükemmel alay-ı şehriârây⁹ ile Seray-ı hümayûn'a nakl ü îsâl hıdmetine ibtidâr edüp, rusûm-i mu'tâde-i kadîme¹⁰ erbâbına hıla' u 'atâyâ merâsimi icrâ olundu¹¹.

Ba'zı tevcîhât-ı rikâb¹²

Karîben Küçük Rûznâme¹³ Vekâleti'ne mutasarrıf olan Hâfiz 'Ali Efendî, mâh-ı mezbûrun ikinci günü¹⁴ mun'azil¹⁴ olup, yerine Vekîl-i Ser-halife-i Mektûbî 'Abdülhamîd Bey nâ'il oldu. Ve¹⁵ ferdâsı Şıkk-ı Sânilik, kadîmî vech üzere Yûsuf Âgâh¹⁶ [M2 63] Efendî'ye vesîle-i 'izz ü câh oldu.

Ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ'

Livây-ı¹⁷ Çirmen, mîr-i mîrândan mutasarrıfı 'Alâ'eddîn Paşa'ya ve Livây-ı Kars, mutasarrıfı Mehmed Paşa'ya Vezâret rütbeleriyle ibkâ ve Livây-ı

1 dahi N1, A2 : — M2

2 hâlâ A2, M2 : — N1

3 Efendî tarafına A2, M2 : Efendî'ye N1

4 **mehd-i** **'atîk** A2, M2 : **Vâlîde Sultân** N1

5 1 Rebî'ulevvel 1222 = 9 Mayıs 1807 Cumartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

6 rebî'ulâhırın ve N1 : rebî'ulevvelin gurreşi olan bazar/pazar günü A2, M2

7 Devlet-i ebediyyü'l-karâr N1 : devlet üzere mu'tâd A2, M2

8 'iffetlü N1 : devletlü A2, M2

9 hazretlerinin rikâbına düşüp A2, M2 : hazretlerini N1

10 ârây N1, A2 : ârâ M2

11 -i kadîme N1, A2 : — M2

12 olundu A2, M2 : kılındı N1. "**Nakl-i mehd-i** olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,185'te kaydedilmiştir.

13 **-i rikâb** N1 : — A2, M2

14 Rûznâme N1, A2 : Rû[z]nâmçe M2

15 2 Rebî'ulevvel 1222 = 10 Mayıs 1807 Pazar.

16 mun'azil N1, A2 : ma'zûl M2

17 Ve N1 : — A2, M2

18 Âgâh N1 : — A2, M2

19 vesîle-i Livây-ı N1 : ihâle olundu. Ve Livây-ı/Livâ'-i A2, M2

Akseray, sâbikâ Çorum Sancağı'na mutasarrıf¹ mîr-i mîrândan Bağdâdî Seyyid Ahmed Paşa'ya ve Livây-ı² Çorum, 'Ali Rızâ Paşa'ya tevcîh ve bu vechile menşûrları taraflarına isrâ olundu³. Ve Koca-ili Sancağı, İç-il Mutasarrıfı Vezîr Seyyid Ahmed⁴ Paşa'ya ve Anadolu Eyâleti, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrıfı es-Seyyid 'Alâ'eddîn Paşa'ya ve Bahr-ı sefid Muhâfazası şartıyla, Karamân Eyâleti ibkây-ı Vezâret'le Sadr-ı esbak İsmâ'il⁵ Paşa'ya ve Karahisâr-ı sâhib, vech-i âtî üzere Ordu-yi hümâyûn'da⁶ bulunup, Ordu Ka'im-makâmı nasb olunan Ebûbekir Paşa'ya tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i fermân kılındı. Ve ol gün ba'zı muhdesât ve Nezâret-i Hubûbât ref'iyle gûyâ ki teşebbüs-i⁷ tahfff-i beliyâta ibtidâr olundu⁸.

Alay-ı⁹ tekallüd-i seyf

Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri resm-i ecdâd-ı emcâdlarına iktidâ'¹⁰ vü ri'âyette mâh-ı mezbûrun beşinci hamîs günü⁰ müretteb alay ile Türbe-i mu'attara-i hazret-i Hâlid'de tekallüd-i¹¹ seyf için süvâr-ı esb-i devlet olup, huzûrları 'adet olan bi'l-cümle erkân-ı Saltanat yerlü yerlerinde izhâr-ı¹² ferr u haşmet ederek Dîvân-yolu'ndan¹³ refât ve Eski Odalar piş-gâhına tekarrüb olundukda, Altmışbir Cemâ'atî'nin¹⁴ Oda-başısı ber-mu'tâd-ı dîrin 'arz-ı şerbet-i şîrin eyledikde, kâseyi dînâr ile [N1 228a] reşk-sâz¹⁵-i kîse-i serşâr eylediler. Ba'dehû saf-beste-i güzergâh olanlara¹⁶ nakdîne-i nisâr-ı nigâh olarak Ebu'l-feth Sultân Mehmed Hân *fetehallâhu*¹⁷ *rûhahu bi-nesîmi'r-rahmeti ve'l-gufrân**

1 mutasarrıf N1, A2 : mutasarrıfı M2

2 Livây-ı N1, A2 : Livâ'-ı M2

3 tevcîh olundu M2 : — N1 : bu vechile menşûrları taraflarına isrâ olundu A2

4 Seyyid Ahmed N1 : Seyyid A2 : Reşîd M2

5 Anadolu İsmâ'il A2, M2 : Karaman Eyâleti, ibkây-ı Vezâret'le Sadr-ı sâbik Hâfiz İsmâ'il N1

6 Ordu-yi hümâyûn'da N1 : orduda A2, M2

7 teşebbüs-i N1 : — A2, M2

8 beliyâta ibtidâr olundu A2 : beliyâta ibtidâr kılındı M2 : beliyât kılındı N1

9 Alay-ı A2 : Zîkr-i N1 : — M2

10 emcâdlarına iktidâ' N1 : emcâdına iktidâ A2, M2

0 5 Rebî'ulâhır 1222 = 12 Haziran 1807 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

11 Hâlid'de tekallüd-i N1 : Hâlid'de taklîd-i A2 : Hâlid'e tekallüd-i M2

12 yerlerinde izhâr-ı N1 : yerinde A2 : yerinde izhâr-ı M2

13 Dîvân-yolu'ndan N1, A2 : Dîvân-yolu'na M2

14 Cemâ'atî'nin N1 : Cemâ'atî'nin A2, M2

15 sâz-ı N1 : bahş-ı A2, M2

16 olanlara A2, M2 : olarak N1

17 *fetehallâhu* N1, A2 : *feteh[all]âhu* M2

* فتح الله روحه بنسيم الرحمة و الغفران = Allah onun ruhunu rahmet ve mağfîret esintilerine açsın” anlamına gelen Arapça duâdır.

hazretlerinin merkad-i münevverlerine nâzil ve ziyâret-i şerîfeleriyle¹ rûhâniyyetlerinden ravh u reyhân-ı ferhat u hubûra² nâ'il olduktan sonra süvâr olup³, Karaman yoluyla hazret-i Hâlid mazca⁴-ı mâcidine doğru irhây-ı 'inân-i esb-i dilkeş reftâr buyurmalarıyla, ba'de'l-vusûl ol mîzbân-ı Server-i enbiyâ' ve⁴ ber-güzîde-i Ashâb-ı Seyyidü'l-ahyâr *radiyallâhu*⁵ 'anh* hazretlerinden istifâza-i⁶ envâr-ı rûhâniyyetle iktisâb-ı safâ⁷ eylediler. Ba'dehû 'alâ resmi'l-eslâf⁸ Şeyhulislâm Efendi du'âlar ederek ve⁹ Nakîbüleşrâf, miyân-ı Mülûkâne'lerine taklîd-i şemşîr-i 'adüvv-tedmîr¹⁰ ile hasm-i (حسم) rişte-i maslahat eylemeleriyle¹¹, bahran Seray-ı hümâyûnlarına şeref-endâz-ı 'avdet oldular¹². [M2 64]

Sultân Mustafa Hân hazretlerinin cülûs-i şevket-me'nûslarına Sürûrî'nin târîhidir.

Cülûs-i Mustafa Hân bâdî-i emn oldu ekvâna

(جلوس مصطفى خان بادى امن اولدى اكوانه)

Kezâlik İhyâ Efendi'nin imlâ eylediği târîhdir.

Verdi ferr dünyâya Sultân Mustafa, kıldı cülûs

(ويدى فر دنيايه سلطان مصطفى قیلدى جلوس)

Zikr ü beyân-ı kabz-ı emvâl-i küştegân

Vech-i meşrûh üzere küşte-i tîğ-i siyâset olan bergeştelerin her biri bilâ-mübâlagatin¹³ Kârûn-i zemân, mâlik-i hazîne-i bî-gerân olup, şöyle ki mes-mû'umuza göre¹⁴ her ne kadar nakkâd-ı vehm ü hayâl, şumâr-ı fart u

1 şerîfeleriyle N1, A2 : şerîfleriyle M2

2 ravh u hubûra N1 : ravh u reyhân-ı inşîrâh u ferhate A2 : ravh-ı reyhân-ı inşîrâh u ferhate M2

3 olup N1 : ve A2, M2

4 doğru ve N1 : vâsıl olup, ol A2 : — M2

5 Seyyidü'l-ahyâr *radiyallâhu* A2 : vefâ' *radiyallâhu* N1 : Seyyidü'l-ahyâr *radiy[all]âhu* M2

* رضى الله عنه = Allah ondan razı olsun" anlamına gelen ve Sahâbe için kullanılan Arapça duâ cümlesidir.

6 istifâza-i N1, A2 : istifâde-i M2

7 iktisâb-ı safâ N1 : dîde-i dil ü cânlarını ziyâ-dâr A2, M2

8 eslâf N1, A2 : İslâm M2

9 du'âlar ederek ve M2 : du'â ederek N1, A2

10 -i 'adüvv-tedmîr N1 : — A2, M2

11 eylemeleriyle N1, A2 : eylediler M2

12 "Alay-ı tekallüd-i seyf oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,185'te kaydedilmiştir.

13 Sultân Mustafa Hân bilâ-mübâlagatin N1 : **Zikr-i muhallefât-ı maktûlân** Vech-i mezkûr üzere küşte-i tîğ-i kazâ olan 'uzamânın her biri bilâ-mübâlagatin/bilâ-mübâlaga A2, M2

14 şöyle göre N1 : 'ale't-tahkîk A2, M2

mübâлага¹ vü îgâli, îsâl-i hadd-i muhâl eylese, yine hezâr meretebe andan füzûn-ter ve'l-hâsıl hisâb² u kadri, gümâşte-i³ 'ilm-i Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader⁴ olan envâ'-ı nukûd ve⁵ esnâf-ı cevâhir-i nevâdirü'l⁶-vücûd ve gûnâ-gûn tuhaf ve tefârik-ı eşyâ' ve rengâ-reng turaf-ı emti'a ve tensûkât-i⁷ girân-behâ, her birinin husûsan Vâlide Kethudâsı⁸ Yûsuf Ağa'nın hâne ve mahzenlerinden ve ba'zı hân odalarından sepetler ve sandûklar ve çuvallar ve garârlar ve çekmeceler ile⁹ hayyiz-i zuhûra resîde ve niçe¹⁰ leyl ü nehâr katâr-bâr-katâr ümenây-ı cârîde¹¹ sûretinde âstîn-i hîn-i¹² kâr u bâr olan yâdigârların yed ü ma'rifetleriyle Seray-ı hümâyûn tarafına keşîde kılınup, [N1 238b] yağmây-ı ni'amâyâ a'lâ nidâ¹³ ile, "es-Salâ!" ve "Alan, tâlân!¹⁴" meseli beynlerinde icrâ kılındı.

Sübhânallahi Te'âlâ¹⁵! Bâ'is-i taklîb-i devlet ve vesîle-i¹⁶ tahvîl-i Saltanat olan mârru'z-zikr eşkiyâ itlâk eylediğiniz¹⁷ ecnâs-i haşerât ve evbâş ü kallâş-i şerr-âyât, vech-i meşrûh üzere ahyâ'¹⁸ ve emvâtdan bir ferдин bir hılâline medd-i târ-ı nazar-ı rağbet eylemeyüp, taraf-ı devletden bahşende olan in'âmâta kanâ'atle herkes¹⁹ bî-kîl ü kâl²⁰ âsûde-hâl olarak mahallerine 'avdet eylemişler iken, ümenâ'-i cedîde nâmına olan nüfûs-i şedîde, güzesteğândan kat'â ahz-ı 'ibret etmeyüp²¹, 'örfen cânib-i²² mîriye 'â'id ve hâlâ sefer-i 'azîm²³ kazıyyesi der-meyân olmağla, mesârif için akcanın vücûb rütbesinde²⁴ lüzûmu vâreste-i

1 mübâлага N1 : guluvv A2, M2

2 hisâb N1, A2 : ahsâb M2

3 gümâşte-i N1 : muhavvel-i A2, M2

4 kader N1, M2 : + derd A2

5 ve N1, A2 : — M2

6 nevâdirü'l N1 : zevâhir-i nâdirü'l A2, M2

7 tefârik-i tensûkât-i N1 : tefârik ve eşyâ ve rengâ-reng turaf emti'a ve tensûkât-i A2 : tefârik ve eşyây-ı rengâ-reng turfa emti'a ve mensûcât-i M2

8 Vâlide Kethudâsı N1 : — A2, M2

9 hâne ile N1 : esfât ve sanâdikle A2 : iskât ve sanâdikle M2

10 niçe N1, A2 : nice M2

11 ümenây-ı cârîde N1 : ümenâ A2, M2

12 âstîn-i hîn-i N1 : mütesaddî-i A2 : mütesaddî-yi M2

13 ni'amâyâ a'lâ nidâ N1 : yağmâyâ a'lâ sadâ A2 : mu'ammâyâ a'lâ sadâ M2

14 tâlân N1 : nâlân M2

15 Sübhânallâhi Te'âlâ A2 : Sübhânallah N1 : Sübhân[all]jah M2

* سبحان الله تعالى = Yüce Allah'ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

16 vesîle-i N1 : medâr-ı A2, M2

17 eşkiyâ itlâk eylediğiniz A2 : eşkiyâ itlâk eylediğimiz M2 : — N1

18 -i şerr-âyât ... ahyâ' N1 : vech-i mezkûr üzere ahyâ A2, M2

19 in'âmâta kanâ'atle herkes N1 : in'âma kanâ'atle A2 : in'âma kanâ'at ile M2

20 kâl N1 : + herkes A2, M2

21 ümenâ'-i etmeyüp N1 : ümenâ nâmına cây-gîr-i katilân/kutelâ olan saht-cânlar, güzesteğândan zerre-vâr 'ibretdâr olmayup A2, M2

22 cânib-i N1 : taraf-ı A2, M2

23 hâlâ sefer-i 'azîm N1 : hâlâ sefer A2 : hâl-i sefer M2

24 akcanın vücûb rütbesinde N1 : akcanın şiddet-i A2 : akcanın şiddet-i M2

delîl ü şâhid iken, ol kûşelere aslâ birisi¹ imâle-i zamîr eylemeyüp, ‘ale'l-‘umûm ac kurd sürbesi çobansız köpeksiz koyun sürüsüne girer gib i taraf taraf hücum edüp, Enderûn'a giren muhallefât orada menhûb, Bîrûn'da bulunan burada mağsûb olmağla, bu keyfiyyet dûrdan nigerân olan ‘ukalâ’ ve hayr-hâhânî âvâre-i ‘akl u şu‘ûr ve te’essûf ü telehhüfle bî-gâne-i ârâm u huzûr eyledi².

*Be-bîn tefâvüt-i reh ez-kücâst tâ be-kücâ**

*Allahumma'lfaznâ ‘ani't-tama‘i v'ec‘alnâ mimmen yekna‘**.*

Muhallefât-ı mezkûreden setr u ihfâ ve rubûde-i dest-i yağmâ olan tırâf³ u tilâd nukûd ü nefâyis-i bî-ta‘dâddan başka altmış bin kîse nakd akca⁴ zâhire ihrâc ve nakillerine göre Seray-ı hümâyûn'a îsâl⁵ ü idrâc olunup ve mikdâr-ı mezbûrdan ezyed mukâta‘ât ve eshâm⁶ ve îrâdât mahlûl olduğu yine kendü lisânlarından menkûldür⁷.

Devr-i Selîm Hânî'de sekiz seneliğine mu‘âmele olunagelmîşiken, ol hengâmda nihâyeti üç senelikden bir seneliğine kadar menhûb ve bu denlü emvâl-i mîriyye harâmîler elinde meslûb ü mağsûb olmağla, hayr-hâhân-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl dâğ-ber-dâğ sûziş ü melâl oldular. [Mîsrâ]⁸:

Ez-bâd-ı hevâ âmed ve⁹ ber-bâd-ı hevâ ref^{***}

1 birisi N1 : — A2, M2

2 ‘ale'l-‘umûm eyledi N1 : bi'l-cümle muhallefât-ı mezkûreye/mezkûre mânend-i ‘ukâb, pençe-zen-i nehb ü igtisâb oldukları/olduklarından, dûrdan nigerân olan erbâb-ı elbâbî engüşt-güzây-i ta‘accüb ü te’essûf ve ser-cünbân-ı tehayyür u telehhüf eylemişdir. [Mîsrâ]⁴ A2, M2

* بجا از کجاست تا بجا = Aradaki aykırılığa bak, yol nereden nereye gidiyor” anlamına gelen Bu mîsrâ Hâfiz’in Dîvân’ından alınmıştır; bk. Gölpınarlı, s.8.

** اللهم احفظنا عن الطمع و اجعلنا ممن يقنع = Allahım bizi tamahkârlıktan kurtar, kanaatkârlardan eyle!” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3 Allahumme tırâd N1 : [Mîsrâ]⁴/— Âdemde vefâ olmaya da ola köpekde. Setr u ihfâ ve rubûde-i eküff-i/keff-i ehl-i yağmâ olan tırâf/etrâf A2, M2

4 nakd akca N1, A2 : akça M2

5 nakillerine îsâl N1 : Seray-ı hümâyûn tarafına nakl A2, M2

6 ve eshâm N1 : — A2, M2

7 olduğu menkûldür N1 : olup A2, M2

8 seneliğine [Mîsrâ]⁴ A2 : seneliği mukâbiline mu‘âmele cârî iken, ol hengâm-ı câhiliyyet-irtisâmda nihâyeti üç seneliğinden bir seneliğine dek menhûb ve Âl-i ‘Osmân devletinin ‘avâ‘id ü revâtibi bir alay harâmîler ellerinde gâret-zede-i meslûb oldu N1 : senelik mu‘âmele olunagelmîşiken, ol hengâmda nihâyeti üç senelikden bir seneliğine kadar menhûb ve bu denlü emvâl-i mîriyye harâmîler elinde meslûb ü mağsûb olmağla, hayr-hâhân-ı [M2 65] Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'l-ikbâl dâğ-ber-dâğ sûziş ü melâl oldular. [Mîsrâ]⁴: M2

9 ve N1, M2 : — A2

*** از باد هوا امد و بر باد هوا رفت = Bedava bir şekilde gelen bedava olarak gider” anlamına gelen Farsça özlü sözlerdendir.

Hattâ bir müddet¹ murûrunda Defterdâr-ı sâbık Penâh-zâde² ‘Osmân Efendi ordudan Âsitâne’ye vürûd edüp, hasbe'l-iktizâ’ bir gün³ hâne-i Şeyhulislâmî’de bir encümen-i meşveret ma’kûd olup⁴, mûmâ ileyh dahi mevcûd olmağla, siyâk-ı bahs-i kelâm [N1 229a] fikdân-ı nukûd ve huluvv-i hazîne sebebiyle orduya mevâcib ve sâ’ir gûne dest-mâye-i imdâdın in’idâmına serdâde ve zarûrî cebeli küşâdına rû-nihâde olduğu der-meyân kılındıkda, ‘Osmân Efendi bi-ihyâr berhem-zede-i sabr u karâr olup, lehce-i sengîn ü istinkâr ile meclise bu zemînde seng-endâz-ı istifsâr oldu ki: “Gerçi vak’ada bizler burada bulunmayup, lâkin bulunmuşdan ziyâde tahkîk-kerdemiz olduğu üzere⁵ Yûsuf Ağa’nın terekesinden şu mikdâr ve fulân ve fulânın şu mikdâr ihrâc olunmağla, cem’-i yekûn altmış bin kîse nukûda⁶ bâliğ olup, kezâlik gayr-i vâhid Defterdâr olduğum hasebiyle cümlelerin mukâta’ât ve îrâdâtı mazbûtum olmağla, fulânın şu kadar ve fulân ve fulânın bu kadar mahlûlâtı olmağla⁷, min-haysü'l-mecmû‘ altmış beş bin kîseye mûntehî olmağla, cevâhir ve sâ’ir eşyâ’ dursun yalnız nakd akca ve îrâdât dahi nakd cümlesinden olmağla, yüz yirmi beş bin kîse akcaya dest-res olunmuşiken, Devlet-i ‘aliyye fikdân-ı nukûd sebebiyle⁸ cebeli küşâdına nâ-çâr olmak sadedi, havze-i ‘ukûl ü efkârdan dûrandûr ve çâk-efken-i girîbân-ı sabr u şu’ûrdur. Bi’l-cümle ehl-i meclis bu sahra-i sommâ’ su’âl-i vâki’u’l-hâlden masrû’ u sersem ve her biri ağzına taş almış gibi hamûş u epsem olup, bu kadar vüzerâ’ ve ‘ulemâ’ ve ricâl ve Ocakluyân’dan bir kimseden bint-i şefeh sudûr eyledi. Fekat Hâce-i büzürgvâr⁹ Mûnîb Efendi vaz’-ı mahsûsu üzere leğlek gibi baş salarak ve kâz gibi boyun uzadarak¹⁰: “Vâki’â su’âl-i ‘azîmdir” ‘ibâresini¹¹ tefevvüh eyledikten sonra ol dahi mânend-i hût¹² ser-be-girîbân-ı sükût oldu*.

1 bir müddet N1 : çend mâh A2, M2

2 Penâh-zâde N1 : — A2, M2

3 edüp, gün N1 : ve hasbe'l-iktizâ A2, M2

4 olup A2, M2 : ve N1

5 siyâk-ı üzere N1 : hılâl-i muhâverede bi'l-münâsebe mûmâ ileyh muhalledât-ı maktûlîni âverde-i zebân ve/—: “Tahkîkimize göre A2, M2

6 ve fulân ve nukûda A2 : ve fulânın ve fulânın şu mikdâr zâhire çıkup, cem’-i yekûn der-dest olan yalnız cins-i nukûd altmış bin kîseye N1 : ihrâc olunmağla, cem’-i yekûn altmış bin kîse nukûda M2

7 gayr-i vâhid olmağla N1 : her birinin mukâta’ât-ı mahlûlesini bi-’aynihâ ta’dâd ü beyân ederek A2, M2

8 altmış beş bin sebebiyle N1 : yüz yirmi bin kîseden ziyâde olduğunu tasrîh u beyân edüp/ederek hâl, minvâl-i mesrûde üzere iken iki mâh murûr etmeksizin Devlet-i ‘aliyye mesârif-i seferiyye için A2, M2

9 olmak sadedi büzürgvâr N1 : olması bi-gâne-i havze-i ‘ukûl ü efkâr bir ma’nây-ı muhayyirü’l-ebşârdır” zemîninde meydâna felâhun-i ta’rifle/ta’rîzle seng-endâz-ı istihbâr oldukda, bi’l-cümle hemyân-ı dehânlarına/zebânlarına mühür-zen-i sükût olup, fekat A2, M2

10 leğlek (الكلج)uzadarak N1 : kalensüve-cünbân-ı ta’accüb ü tasdik olarak A2, M2

11 ‘ibâresini N1 : kelimesini A2, M2

12 ol dahi mânend-i hût N1 : ol dahi A2 : — M2

* “Hattâ bir oldu” kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,279’da kaydedilmiştir.

İstitrâd

Gerçi küstâhâne bir fıkradır. Lâkin kâfiyesi olduğundan terk ü ihmâline kudretimiz te'alluk eylemamekle tahrîrine nâ-çâr olduk, 'afv buyurulmak mercûdur.

Ekrâd tâ'ifesinden bir kimse âşinâsı olan bir 'avratın hânesine varup, ortalık ağyârdan hâlî olmağla, 'avrat ile dâd ü sitâda mübâderet eylemiş. Bunlar bu hâlde iken nâgehân 'avratın kocası bir niçe müte'allikâtiyle çıkagelmişler. Müştâgil-i kâr olan Kürd-i nâ-bekâr şaşurduğundan nâşî, mîl-i mikhele içre olarak [N1 229b] hemân kalkup oturduğu yerde 'avrata hitâben: "Cânım Eşece Kadım! Bunu şunun içine kim kodu" demiş. Burada Eşece lafzı Ekrâd ta'bîrâtındandır; 'Âyişece lafzından galatdır.

İşte Hâce Efendi'nin dahi: "Vâkı'â su'âl-i 'azîmdir" cevâbı fıkra-i mersûme gibi mefhûm u münâsebetden 'ârî bir kelâm-ı nâ-fercâm idi. Nihâyet Hâce Efendi'nin hükmünü icrâ ile beyza-i horos-âsâ bir kelâm ilkâ etmiş oldu. Ve bi'l-cümle bu makâmı mütâla'a eden erbâb-ı reviiyyet ü reşâd bâlâ vü peste dâ'ir me'ânî ve ahkâm-ı kesîre ictihâd ederler.

Taşrada ise¹ baş-yağmâcı Kâ'im-makâm Paşa olup, her ne kadar cevâhir u nefâyise müte'allık tuhaf-ı eşyâ' zuhûr etdi ise², ibtidâ müşârun ileyhin huzûruna ihzâr ve pîş-gâh-ı nazar-ı eş'ab³-şi'ârlarına güzâr olunup, kimine kadr-i mi'sârî ile ta'yîn-i kıymet ederek, sûretâ kendü⁴ iştirâ ve kimini bî-mehâbâ dolab-ı tesâmüh u ihfâya⁵ ilkâ edüp, bir taraftan mu'ârizların def'iyle atabek-i devlet ve bir cânibden hâric ez-hisâb ü kısmet bu kadar cerr-i menfa'at eylemekle, [mısrâ]⁶:

Felek benim nazarımda kelek değil şimdi

terânesiyle kec-külâh-ı⁷ batar u şâdmânî ve sermest-i piyâle-i dost-kânî-i kâm-rânî olmuşidi⁸.

Pâdişâh-ı nev-reste ve nev-câh hazretleri ise ecdâd-ı emcâdlarından hem-nâm-ı nâmîleri olan merhûm⁹ Sultân Mustafay-ı Evvel, nihâdında¹⁰ sâfi-fu'âd olup, hacet u güher nezd-i Mülûkâne'lerinde¹¹ berâber olduğundan başka, niçe müddetden berü ârzû-mend-i hasret oldukları¹², şâhid-i dil-ârây-ı Saltanat ve

- 1 sükût oldu ise N1 : samût olmuşdur. Taşrada A2, M2
- 2 eşyâ' zuhûr etdi ise N1 : eşyâ sahn-ı zuhûrda cilve-nümâ olur ise/olursa A2, M2
- 3 nazar-ı eş'ab A2 : nazar M2 : nigâh-ı eş'ab N1
- 4 ile ta'yîn-i kendü N1 : ta'yîn-i behâ ile sûretâ kendi/kendü A2, M2
- 5 bî-mehâbâ ihfâya N1 : bî-mehâbâ/bî-ma'nâ dolab-ı müsâmahaya A2, M2
- 6 [mısrâ] A2 : — N1, M2
- 7 kec-külâh-ı N1, A2 : keç-külâh-ı M2
- 8 kânî-i kâm-rânî olmuşidi N1 : kânî A2 : kâmî M2
- 9 ecdâd-ı merhûm N1 : hem-nâm-ı kirâmîleri/kirâmı olan A2, M2
- 10 nihâdında N1 : nihâdında/nihâd-ı sâde-levh ve A2, M2
- 11 Mülûkâne'lerinde A2, M2 : 'âlîlerinde bes- N1
- 12 niçe oldukları N1 : niçe/nice müddetden berü der-âgûşuna ârzû-keş-i hasret olduğu A2, M2

mahbûbe-i ‘âşık-keş-i Şâhî vü şevket¹ evvel-be-evvel ol mahalle-i belât-ı hîle vü dagalin eser-i dest-yârî-i kâr u ‘ameli² olmağla, ol Fir‘avn’ı mevkib-i Saltanat-ı seniyye’lerine ferr u³ ‘avn-i i’tikâd ve ol Nemrûd’u gülzâr-ı şevket ü übehhetlerine [M2 66] neşv ü nemâ veren nem-rûd ‘add ü i’tidâd eylediklerinden⁴ nâşî, hakk-ı nâ-müstahakkında misli gayr-i sâbık ruhsat ü nüvâziş ve bi'l-vücûh tatyîb ü taltîf ve ârâmişi mebzûl ü fâşî⁵ eylemişler idi. Enderûn’da dahî müte‘allikân ve mukarrebîn⁶ nâmına olan nev-devletân ve niçe⁷ zemândan berü cân-dâde-i yek-pâre-i nân olan⁸ gürisne-çeşmân, kilar kapusunu açık bulmuş [N1 230a] fâre sürüsü gibi sû-be-sû hecme-rîz ve müzekkir-i tâlângerî-i Kavm-i Cengîz olup, niçe hasret-keş-i peşîz-i nâ-çîz olanlar⁹ bir gün zarfında “*Emseytü fakîran ve esbahtü ganiyyen*”^{*} definesine dest-res olmalarıyla, mısır-ı gınâ vü servetde ‘azîz oldular.

Hulâsa-i makâl ol denlü sunûf-i emvâl ve güncâyış-pezîr-i hızâne-i hayâl olmakdan efvân ecnâs-i nukûd-i ba‘îdü'l-menâl bi'l-cümle telef ü heder ve kat‘â devletin ve mîrînin bir yâresine em ve bir derdine merhem olmayup, sabr-ı ‘âşık gibi¹⁰ *teferrekû şezer mezer*^{**} olmuştur. Hayf ve sad hayf ki anlardan nebze-i yesîre hâsıl ve efsûs hezâr efsûs ki, ehl-i istihkâk u liyâkat, ol hutâm-ı bî-nihâyetden fülûs-i ahmere nâ’il olmadı; *inne fî zâlike le-‘ibraten li-uli'l-‘absâr*^{***}.

Bidâyet-i devr-i ‘Osmânî, belki Hüşeng ü Keyânî’den berü devlet, def‘aten bu kadar mîrâs ü bestat igtinâm eylediği nâdir, belki vukû‘u gayr-i zâhirdir. Bunlardan başka Hudâvendigâr-ı sâbık hazretleri, berây-ı ihtiyât yirmi

1 ve mahbûbe-i şevket N1 : — A2, M2

2 ol mahalle-i ‘ameli N1 : Paşa-yı müşârun ileyhin dest-yârî-i himmet-i desîse-kârîleri âsârı A2, M2

3 ferr u N1, A2 : ferd-i M2

4 veren eylediklerinden N1 : bahşende-i nem-rûd/temerrüd —/ü ta‘dâd eylediğinden A2, M2

5 misli fâşî N1 : misli/— nâ-mesbûk ruhsat ü nüvâziş ve her cihete tatyîb ü ârâmişi/ârâmiş mebzûl ü fâşî/fâş A2, M2

6 müte‘allikân ve mukarrebîn N1 : müte‘allikân A2 : müte‘allikât M2

7 niçe N1, A2 : nice M2

8 olan N1 : — A2, M2

9 kilar olanlar N1 : gürk-i câyi‘ gibi taraf taraf hücûm edüp, niçelerinin/nicelerinin A2, M2

* *اصبحت فقيرا و اصبحت غنيا* = Fakir olarak akşamladım, zengin olarak sabahladım” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

10 definesine gibi N1 : menkabesi, sahîfe-i hâlinde mersûm oldu. Hulâsa-i güftâr ol/o kadar mâl-ı bî-şumâr ve cevâhir-i zevâhir-i gâli/‘âlî-kıymet ve ‘âlî/gâlî-mikdâr —/iken, iki mâh müddete varmaksızın mânend-i habt-ı/hayt-ı a‘mâl yek-sere/yek-ser telef ü heder ve sabr-ı ‘âşık ve ‘akl-ı mecnûn-misâl A2, M2

** *تفرقوا شذر مذر* = Çil yavrusu gibi dağıldılar” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*** *ان فى ذلك لعبرة لاولى الابصار* = Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, Âl-i ‘İmrân 3/13. âyetin sonunda yer alan ufak bir kısımdır. “Taşrada ise ebsâr” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,185’te kaydedilmiştir.

bin kîselik hâlis yıldız altûnu cem‘ u iddihâr ve şâyed iktizâ eder mülâhazasıyla hıfz u ilkâsına ibtidâr etmişler olup, hazîne-i mezbûre dahi tereke-i mezbûreye mülhak olduğu ve yok yere sûret-i ‘adem bulduğu, resîde-i derece-i sıhhatdir*.

Ol hılâlde tahrîr-i tereke me‘mûrlarının birinden bi'n-nefs mesmû‘-i Muharrir-i Hakîr'dir ki¹, Yûsuf Ağa'nın muhalledâtını tahrîr esnâsında bir gün² ahşâm tekarrub edüp ve me‘mûr olan küttâb ve ümenâya fûtûr ve se‘âmet ve³ bî-tâbî gelmekle, bir memlû⁴ sandûkanın kuflü feth olunmayup, sâ‘ir ecnâs-i cevâhir ile memlû sanâdîka⁵ ilhâkla hammâllara tahmîl ve Bâb-ı ‘âlî'ye nakl ü îrâd⁶ olundu. ‘Ale'l-‘âde yevm-i mezbûrun dahi muhalledât-ı mahmûle-i meclûbesi⁷, defteriyle Kâ'im-makâm Paşa'ya ‘arz u⁸ irâ'e ve sandûk-ı mukaffel-i mezkûr dahi henûz küşâde olunmadığı⁹ ifâde olundukda, huzûr-i huzzârda anı dahi küşâd eylediler. Derûnu¹⁰ mücevher kutular ile mâl-â-mâl olmağla¹¹ yine kilidlenüp, mecmû‘unu¹² Seray-ı hümâyûn'a irsâl eylemek üzere iken, girüde temhîre me‘mûr küttâbdan birisi sür‘atle vârid olup¹³: “Sizlerden sonra bir¹⁴ dolab küşesinde işbu mücevher kutuya dest-res oldum ve henûz¹⁵ keşf eylemedim” deyürek¹⁶ pîş-gâh-ı Kâ'im-makâmî'ye vaz‘ eyledi¹⁷. Ol dahi

* “Taşrada ise sıhhatdir” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,279'da kaydedilmiştir.

- 1 olmuşdur ki A2 : olup, ancak vech-i meşrûh üzere mekâsib-i habîse ve mecârî-i mezâlîmden cem‘ u iddihâr edenler yevmül-cezâda vizr ü vebâllerine musîb ve ‘âlem-i dünyâda nisâb-ı safâları sürrâk u nehhâblarına nasîb oldu. Dedi gerçi gerd-i eşref har * Ân mazlame bürd ü cânı zer. **Garîbe** [“Garîbe” kelimesi kırmızı mürekkeple başlık olarak N1 230a'nın sol kenarına yazılmıştır] Mütemmemat-ı mebahîs-i merkûmedendir ki N1 : olmuşdur. Hayf ki anlardan nebze-i yesîre hâsıl ve efsûs hezâr (هزار) efsûs ki, ehl-i istihkâk u liyâkat ol hutâm-ı bî-nihâyâtdan fülûs-i ahmere nâ'il olmadı; *inne fi zâlike le-ibraten li-uli'l-eb-sâr*. Bidâyet-i devr-i ‘Osmânî, belki Hüşeng ü Keyâniyân'dan berü devlet, def'aten bu kadar mîrâs ü bestat igtinâm eylediği nâdir, belki vukû'u gayr-i zâhirdir. Bunlardan başka Hudâvendigâr-ı sâbık hazretleri, berây-ı ihtiyât yirmi bin kîselik hâlis yıldız altûnu cem‘ u iddihâr ve şâyed iktizâ eder mülâhazasıyla hıfz u ibkâsına ibtidâr eylemişler olup, hazîne-i mezbûre dahi tereke-i mezbûreye mülhak olduğu ve yok yere sûret-i ‘adem bulduğu, resîde-i derece-i sıhhatdir. Ol hılâlde tahrîr me‘mûrlarının birinden bi'n-nefs mesmû‘-i Muharrir-i Hakîr'dir ki M2
- 2 bir gün N1 : — A2, M2
- 3 se‘âmet ve A2, M2 : — N1
- 4 gelmekle bir memlû N1 : ‘ârız olmağla, bir memlû/— A2, M2
- 5 ecnâs-i cevâhir ile memlû sanâdîka/sanâdîka M2 : sanâdik-ı makbûzaya N1
- 6 nakl ü îrâd N1 : istihâben ictilâb A2, M2
- 7 dahi meclûbesi N1 : muhalledâtı A2, M2
- 8 ‘arz u N1 : — A2, M2
- 9 -i mezkûr olunmadığı N1 : dahi henûz nâ-küşâde/nâ-küşâd olduğu A2, M2
- 10 huzûr-i Derûnu N1 : cümle huzûrunda anı dahi feth eylemekle A2, M2
- 11 mâl-â-mâl olmağla N1 : leb-rîz görülmekle A2, M2
- 12 kilidlenüp, mecmû‘unu N1 : kilidleyüp A2 : kilidlenüp M2
- 13 girüde olup N1 : ‘akabimizden temhîre me‘mûr küttâb zümresinden biri vürûd ve A2, M2
- 14 bir N1, A2 : — M2
- 15 ve henûz N1 : lâkin A2, M2
- 16 deyürek N1 : deyü A2, M2
- 17 eyledi N1 : — A2 : ve M2

kutunun zâhirini elli bin guruşa takvîm¹ ederek keşf eyledikde, içinde üç² dâne elmâs-i engüşterîn zuhûr edüp, hâzır olan mukavvime³ ‘arz eyledikde, [M2 67] üçüne sekiz yüz kîse kıymet takdîr eyledi. Bundan başka⁴ ol kutu derûnunda bir küçük⁵ pusula zuhûr edüp, Yusuf Ağa'nın dest hattıyla mâh-ı⁶ fulânın yevm-i fulânında Sarrâf Yehûdî Şemento[=Shimon Tov?]'ya⁷ teslim olunan [N1 230b] dört bin kîse akçadır⁸” deyü muharrer olmağın, derhâl mersûm Şemento ihzâr ve ba‘de's-su‘âl ikrâr eylemekle, ol dahi mahalline îsâlde mahalsiz yerlere ihdâr olundu.

Garîbdir ki bir küçük kutuya dört bin dokuz yüz kîse akca güncîde olmuşdur. Kezâlik bir mukaffel sandûka-i lebrîz derûnunda birkac yüz meşdûd ve surreler olup ve her birinin bendinde ‘aded ü mikdârını mübeyyin yâftalar pîçide olarak müddet-i medîdeden kalmış, gûyâ ki unutulmuş sûretinde sikke-i Efrencî filoriler zuhûr eylemekle, râyicül'-vakt hisâbına tatbîk olundukda, her altûndan dörder guruş baş olmak üzere ribh-i mütefâvit hâsıl olmağın, cem‘-i yekûn (جمعيون) baş hisâbından üç yüz kîse akca rû-nümûn olması dahi garâ‘ib-i hâdisât-ı gerdûndan ma‘dûddur.

Ve Sır Kâtibi Ahmed Efendi'nin⁹ Enderûn u Bîrûn'da zuhûr eden mukaffel ve mahtûm nukûd ü cevâhir ve¹⁰ tuhaf u nevâdirin hasr u ahsâsından bilâ-mübâlaga¹¹ aklâm-ı muhâsibîn şikeste-zebân ve erkâm-ı mühendisîn, müntehî-i hadd-i ‘ikd-i pâyân idi. Ve Darb-hâne Nâzırı Ebûbekir Efendi'nin ve Hacı İbrâhîm Efendi'nin ve sâ‘irlerin¹² tecvîz-i ‘akl derecesinden ba‘îd nukûd ve eşyâları niçe zemân dûş-zîb-i¹³ dellâl-i *hel min mezîd** oldu. Hulâsa bunların

1 elli bin guruşa takvîm N1, A2 : altı bin guruş takdîr M2

2 içinde üç N1, A2 : derûnunda üç M2

3 mukavvime N1, A2 : merkûma M2

4 kîse başka N1 : guruş kıymet/— takdîr eyledi. Ve A2, M2

5 küçük N1 : kîr'a sağır A2, M2

6 mâh-ı N1 : şehri A2, M2

7 Yehûdî Şemento'ya N1 : Şemento'ya A2 : Şemanto'ya M2

8 akçadır M2 : akçadır N1, A2

9 derhâl mersûm eylemekle N1 : Şemento/Şemanto ihzâr u ikrâr ve meblağ-ı mezbûr mahalline teslim ü îsâl olundu. [Mîsrâ]: Var kıyâs et vüs‘at-i deryây-ı rahmet nidüğün. Bu makûle sarrâflar yedinde ve ba‘zı gümnâm —/ve habâyây-ı zevâyâda nihân ve bî-nişân/perişân olanlardan mâ‘adâ, ser-dâde-i ihrâc/ihrâcât ve bakıyye-i târâc olarak hazâ’in ü defâ‘in-i bî-hisâb ‘ale't-tahkîk güncâyış-i nâ-pezîr havsala-i aklâm-ı —/hisâb olup, ancak üç mâh murûr etmeksizin cebelî küşâdî derdine düşmek ve musâdere ve sâir güne ihtiyâl tarikine dürtüşmek, verây-ı ‘ukûl-i beşerden bîrûn bir ma‘nây-ı dîğerkûndür. Sır Kâtibi'nin ise A2, M2

10 ve N1, A2 : — M2

11 bilâ-mübâlaga N1 : — A2, M2

12 mühendisîn sâ‘irlerin N1 : kâtibîn resîde-i hadd-i ‘ukûd-i tenâhî ve pâyân idi. Darb-hâne Emîni Bekir Efendi'nin ve sâ‘irlerin/sâ‘irlerinin A2, M2

13 niçe zemân dûş-zîb-i N1 : niçe zemân dûş-i A2 : nice zemân dûş-i M2

* هل من مزيد = Daha var mı? anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, Kâf 50/30. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareket edilerek söylenmiş gözüküyor.

muhallefâtlarından rû-nümûn olan sunûf-i emvâl, güncâyış-pezir-i hîzâne-i hayâl olmayup, her biri Kârûn'a müdânî, belki Kârûn anlara sâni imiş.

A'ceb-i 'acâyibden biri dahi budur¹ ki, İbrâhîm Kethudâ'nın muhallefâtı cümlesinden Selâmlık odalarından² bir mukaffel oda dolabında yalnız hotoz ta'bir olunan kisvet-i ser-i nisvâna mahsûs mücevher iğneler ile memlû bir pîş-tahta zuhûr edüp, ehl-i hibre takvîmliyle ol iğnelerin kıymeti sekiz yüz kîse akcaya bâliğ oldu. Ba'zı vâkıf-ı serâ'irinin ihbârı üzere ol iğnelerin mecmû'u etrâfdan vârid pîşkeş olup, Harem tarafının anlardan istiğnâları olduğuna mebnî Harem'e verilmeyüp, Selâmlık'da ol pîş-tahta içre vaz' olunarak öylece müctema' olup kalmış.

Ve yine Selâmlıg'ında bir büyük oda tâ-be-sakf her birinin üzerinde dörder beşer yüz guruş dahi ziyâde olarak kıymetleri mersûm yâfteler merbût boğca boğca Hindî ve Firengî günâ-gün zerbaft ve mezerkeş kumaşlar ile memlû olmağın, kabz-ı mâla mü'ekkel ümenâ' ve küttâb³ [N1 231a] sebbâbe-gezây-ı hayret olmuşdur. Ve maktûllerin nümûne-i Havernak-serîr olan Seray-ı dil-ârây-ı bî-nazîrleri, dil-i câhil gibi hâlî ve her biri şâyeste-i mevki'-i temekkün-i⁴ e'âlî vü ehâlî olmağla, Mâbeyinci Ahmed Bey'in, [mısrâ]':

Hâne mi, yâ cennet-i a'lâ mıdır?

makâli, nakş-i kitâbe-i vâsf-ı icmâli olan hânesi, bi'l-iltimâs Segbân-baş'ya, [mısrâ]':

*Reft menzil be-dîğeri perdâht**

- 1 Hulâsâ budur A2 : Hulâsâ bunların muhallefâtlarından rû-nümûn olan sunûf-i emvâl, güncâyış-pezir-i hazîne-i hayâl olmayup, her biri Kârûn'a müdânî ve belki Kârûn anlara sâni imiş. A'ceb-i 'acâyibden biri dahi budur M2 : Ve yine 'idâd-ı garâ'ibdendir N1
- 2 muhallefâtı odalarından N1 : muhallefâtından Selâmlık'da A2, M2
- 3 yalnız hotoz küttâb N1 : bir büyücek pîş-tahta içinde, fekat futtâs muharrefi hotoz/hotos ta'bir olunan kisvet-i ser/— zenân dolu ve hepsi mücevher ile memlû olup, ehl-i hibre takvîmiyle kıymetleri sekiz yüz kîse akcaya/akçaya bâliğ olmuşdur. Zâhiren Harem takımının anlardan istiğnâları derkâr olmağla, etrâfdan tevârüd etdikce, Selâmlık'da pîş-tahta-i mezkûra vaz' olunup, öylece müctema' olarak durup kaldığı âşikâr olmuşdur. Ve yine Selâmlık'da bir kebir odada tâ-be-sakf mukaffel sandûkalar leb-rîz ve derûnunda niçe/nice yüz surreler meşdûd olup/— ve her birinin bendinde 'aded ve mikdârını mübîn yâftalar piçide olarak müddet-i medideden —/berü kalmış ve gûyâ/— ki/— unudulmuş/unudulmuş (اونودلس) sûretinde sikke-i Efcencî filoriler/filorileri zuhûr eyle-mekle, râyicü'l-vakt hisâbına tatbikle her dînârda dörter/onar guruş/— baş/— olmak/— üzere/— ribh/— hâsil/— olmağın/—niçe/— yüz/— bin/— guruş istîfâ olunduğu garâyibden/garâ'ibâtдан ma'dûd olmuşdur. Ve/— yine bir oda [M2 68] içinde boğca/boğca boğca/boğca Firengî ve Hindî zerbaft kumaşlar dolu olup, her birinin üzerinde dörter/dörder ve/— beşer yüz guruş kıymetlerini muhbir yâfta merbût olduğu kabz-ı mâla me'mûrlara/me'mûr olanlara A2, M2
- 4 temekkün-i A2 : temkîn-i M2

* رفت منزل بدیگری پرداخت = [Bu dünyaya gelen bir binâ kurdu]. Ölünce başkasına bıraktı, yerine gelen de onun gibi kuruntuya kapıldı" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülîstân*'ının dîbâcesinden alınmıştır; bk. Şeyh Sâdi-î Şîrazî, *Bostan ve Gülîstan*, s.314.

tedâvülüyle in‘âm ve Mîrahûr-i sâbık dü-rûy-i münâfık, mürâyî ve mûmârik Şemseddîn Bey, mukaddemâ bir takrîble savb-ı Saltanat'a müte‘allık olmağla, İbrâhîm Kethudâ'nın sâhil-hâne-i bî-behânesi dahi ana ikrâm olunup, Şeyhulis-lâm Efendi'nin konakları Sultân Selîm-i kadîm civârında olup, Bâb-ı ‘âlfî'ye ve Seray-ı hümâyûn'a ba‘îd olduğundan başka, bi'l-infirâd ve'l-istibdâd merkez-i dâ'ire-i devlet ve merci-i ‘âmme-i maslahat olduğuna mebnî, elbette¹ nokta-veş vasat-ı dâ'irede sâkin olmaları lâzimededen olmağın, maktûl Sır Kâtibi'nin Süleymâniyye'de vâki‘ hânesi dahi taraf-ı hümâyundan gerçi kendüye temlik irâdesi ser-zede-i sudûr olup, lâkin kabûlünden teverru‘ eylemekle, veresesinden iki yüz elli guruş mâhiyye kat'ıyla isticâr ve konağ-ı mezbûra nakl ile² müddet-i mukadderesi inkızâsına kadar anda ferş-i seccâde-i karâr eylediler³.

Ru'yây-ı ‘acîbe-i Müverrih-i Fakîr⁴

Çünkü “İzâ tekârebe'z-zemânü lem teked⁵ ru'ye'l-mü'mini tekzibü^{*}” Hadîs-i şerîfinin vücûh-i ma'nîsinden birisi dahi budur ki, bir devr u müddet resîde-i hadd-i kemâl ü gâyet⁶ olacağı vakitlerde ki, ol devrin muhâlifî olarak⁷ bir beliyye vü musîbet ve tebeddülât ü tegayyürât makûlesi ‘aks-i kazıyye⁸ zuhûr edecektir. Ol esnâlarda mukaddime olmak üzere zuhûr edecek vak‘aya dâ'ir Mü'minin tâ'ifesi-nde ru'yâlar mütekessir ve ekserî vâkı‘a mutâbık ve

1 elbette A2 : — M2

2 nakl ile A2 : nakliyle M2

3 eylediler A2 : eyledi M2. “Ve Sır Kâtibi Ahmed eylediler” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,185-186'da kaydedilmiştir.

4 olmuştur. Ve **Fakîr/Hakîr** [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : ü isti‘câb oldular. İşte ehl-i vicdân işbu emsile-i cüz'iyeden emvâl-i metrûkeleri ne rütbelerde küllî ve firâvân olduğuna intikâl edenler sarrâflar yedlerinde ve müte‘allikân ve mahremân nihân-hânelerinde ve ba'zı bî-nâm ü nişân habâyây-ı zevâyâda mektûm ve pinhân olanlardan mâ'adâ, bakıyye-i ser-pençe-i nehb ü târâc olarak sâha-i zuhûra ser-nümây-ı ihrâc olunan nukûd ve eşyâ' ‘ale't-tahkîk mâ-verây-ı hadd-i hasr u ahsâ idi. Hâl bu minvâl üzere iken müddet-i kalîle murûrunda cebelî küşâdıyla akca derdine düşmek ve musâdere ve sâ'ir güne ihtiyâl tarîkine dürüşmek, medhal-i ‘ukûl-i beşeriyeden birün ma'nây-ı diğergün olduğu vâreste-i şükûk ü zunûdur. **Garîbe-i ru'yây-ı Müverrih-i Hakîr N1**

5 *teked* N1, A2 : *tükedir* M2

* = *إذا تقارب الزمان لم تك رؤيا المؤمن تكذب* = Âhır zaman yaklaştığında, müminin rüyası neredeyse hiç yalanlanamayacak bir hal alacaktı” anlamına gelen bu cümlemin, aynı anlama gelen ve “tekârebe” kelimesi yerine “ıkterebe” kelimesiyle, el-Buhârî, Ta'bîr, 26; Müslim, Ru'yâ, 6; Ebû Dâvud, Edeb, 88; et-Tirmizî, Ru'yâ, 1; İbn Mâce, Ru'yâ, 9; ed-Dârimî, Ru'yâ, 7'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,344.

6 ma'nîsinden gâyet N1 : ma'nâsından biri dahi budur ki, bir müddet-i zemâniyye hadd-i kemâle resîde A2 : ma'nâsından biri dahi budur ki, bir müddet ve zemân kemâle resîde M2

7 ki, ol devrin muhâlifî olarak N1 : —/ki, ol müddetin muhâlifî olacak A2, M2

8 ‘aks-i kazıyye N1 : hâdise ve nâ'ibe A2, M2

kimi ta'birde mülâyim ve kimi bi-'aynihî zuhûr ile ta'bîrden müstağnî olur. Öteden berü bu resme inkılâb-ı küllî vukû'undan mukaddemce bu güne ru'yây-ı sâdika şu'ûnât-i kevnîyyedendir. Pes bu vetîre üzere vak'a-i merkûme beş altı ay mukaddeminden berü câ-be-câ ba'zı hüsn-i zann eylediğimiz mü'minlerde vak'a-i mezkûra delâlet eder ru'yâlar mesmû' oldukca, mütehadîşü'l-bâl ve isti'âze-kün-i dergâh-ı Lâ-yezâl olunur idi. Cümle-i garâ'ibdendir ki ol siyâk üzere terakkîdâr-ı çigûnegî-i encâm-i kâr olunur iken vak'a-i mezbûre zuhûrundan tahmînen kırk gün mukaddem bu Hakîr-i pür-taksîr bir gice 'âlem-i ru'yâda¹ müşâhede ederim ki, İstavroz Bağçesi'nin üst tarafında karye-i merkûme imâmı ve birkaç² bellü başlu ehâlîsiyle durup sohbet eder idik. Nâ-gâh karşı Beşiktaş cânibinden³ fırka fırka beş on bölük arz ve semâ' beyninde sevâd-ı 'azîm zuhûr ve âheste âheste sühûlet ü vekâr ile berü Anadolu yakasını veche-i vech-i murûr⁴ ederler. [N1 231b] "Aya bu nedir ve böyle zemîn ü âsümân miyânında kuş gibi mu'allak nireye gelir?" deyü te'accüb ederek muhâdese ederken, hâricden bir âdem zâhir olup: "Bugün kibâr ve mukarrebînın atları çayıra çıkıyor. İşte bu vürûd eden fırka fırka gürûhlar onların takımlarıdır" deyü ihbâr eyledi⁵. Der-'akab evvelki fırka İstavroz sâhili üstünden câmi'i pîş-gâhında vâki' meydânın tabaka-i müvâzîsine gelüp durdu. Berkâ'ide çayır takımı, ellerinde sâyis-hâne üzerinde sâyis ve harbende ve mîrahûr ve'l-hâsıl cemî' edevât ve âlâtlarıyla⁶ bir 'azîmü'l-heykel at yederek evvelki gelan⁷ âdemden bu fırkayı⁸ su'âlimizde, İbrâhîm Kethudâ'nın takımı olduğunu

- 1 esnâlarda mukaddime ru'yâda A2 : hengâmda mukaddime-i muhbire olmak üzere zuhûru mukadder olan vâkı'a ve hâdiseye dâ'ir ru'yây-ı Mü'minîn mütekessir ve kimi ta'birde mülâyim ve kimi ta'bîrden müstağnî bi-'aynihî zâhir olur. Bu üslûb-i 'âdiye muvâfık vak'a-i merkûmeden çend mâh mukaddem taraf taraf bu bu resme ru'yâlar gûş-zedimiz oldukca, dergâh-ı Lâ-yezâl'den hayriyyet-i 'âkıbet-i hâl istid'â olunur idi. Ol aralıkda Muharrir-i Hakîr dahi bir ru'yây-ı garîbeye musâdif oldu. Süreti budur ki vak'a-i mezbûreden tahmînen kırk gün mukaddem 'âlem-i menâmda N1 : esnâlarda mukaddime olmak üzere zuhûr edecek vak'aya dâ'ir Mü'minîn tâ'ifesinde ru'yâlar mütekessir ve ekserî vâkı'a mutâbık vukû'undan mukaddemce bu güne ru'yây-ı sâdika, şu'ûnât-ı kevnîyyedendir. Pes bu vetîre üzerine vak'a-i merkûme beş altı ay mukaddemden berü câ-be-câ ba'zı hüsn-i zann eylediğimiz mü'minlerde vâkı'a-i mezkûreye delâlet eder ru'yâlar mesmû' oldukca, mün-hadişü'l-bâl ve isti'âze-ken-i dergâh-ı Lâ-yezâl [M2 69] olunur idi. Cümle-i garâ'ibdendir ki, ol sipâh üzere şerefîdâr-ı çigûnegî-i encâm-ı kâr olunur iken, vak'a-i mezbûre zuhûrundan tahmînen kırk gün mukaddem bu Hakîr-i pür-taksîr bir gicede 'âlem-i ru'yâda M2
- 2 merkûme imâmı ve birkaç N1 : mezbûre imâmı ve birkaç A2, M2
- 3 karşı Beşiktaş cânibinden N1 : Beşiktaş tarafından A2, M2
- 4 arz ve semâ' murûr N1 : beyne'l-arz ve's-semâ' sevâd-ı 'azîmler/gaymler zuhûr ve mu'allekan âheste âheste berü Anadolu yakasına doğru teveccüh ve kudûm A2, M2
- 5 bu nedir eyledi N1 : bunlar ne ola!" deyü te'accüb ederek yek-diğerimize su'âl eder iken/ederken, hâricden bir âdem zuhûr ve bugün kibârın atları bu tarafa çayıra çıkmalarıyla, bu gelan eşbâh-ı mütetâbi'a fırka fırka onların takımlarıdır" dedi. Pes A2, M2
- 6 câmi'i pîş-gâhında âlâtlarıyla A2, M2 : berkâ'ide çayır takımlarıyla N1
- 7 evvelki gelan M2 : ol N1, A2
- 8 fırkayı N1 : bölüğü A2, M2

beyân eyledi. Ba‘dehû bi-tıbkıhî Sır Kâtibi'nin, ba‘dehû¹ Hacı İbrâhîm Efendi'nin, ba‘dehû Ahmed Bey'in anın ‘akabinde bi-‘aynihî² ‘Alem-dağı cüssesinde bir a‘ceb ve agreb bakla kırn bârgîr³ yederek bir bölük dahi geldi. İstiğrâb ederek⁴, su‘âlimizde: “Nâzır-ı Darb-hâne Bekir Efendi'nin olduğunu” ifâde eyledi.

el-Kıssa: Vak‘a-i merkümede mesned-i hayâtdan munfasıl olan eşhâsin pey-der-pey⁵ takımları gelüp, beyne'l-arzı ve's-semâ' meydân-ı mezbûrun tabaka-i müvâziyesinde biribirine muttasıl durdular. Ba‘de't-temâm⁶ nâgehân curf-i münhâr ve sakf-ı sath-ı münsâl gibi birden der-top⁷ ol meydâna sâkit olup, zemîne vak‘larından peydâ olan tarrâka-i ‘azîme-i mehîne velvele-endâz-ı künbed-i mînâ oldu. Ve cümlemiz bunların yek-bâre sükûtlarından mütedehhiş ve zuhûr eden tarrâkadan bîm-nâk ve mütevahhiş olduk. Karîne-i hâl bu ‘Abd-i bî-mecâl İmâm'a teveccühle: “Bunların mecmû‘unun hurd-i haşhâş oldukları gerçi bî-irtiyâbdır. Lâkin düşdükleri meydân güzergâh-ı hem-künân olmağla, ‘acebâ sâ’ir nâsa da⁸ zarar u ziyân isâbet eyledi mi ola?” dediğimde, İmâm hemân sür‘atle ol cânibe revân olup, ba‘de'l-müşâhede yine mu‘âvede edüp, düşenlerin mecmû‘u hâksâr ve bi-iznihî Te‘âlâ tenhâlık olmağla, ferd-i vâhid rahnedâr-ı zarar u hasâr olmadığını ihbâr eyledi. Ferdâsı sulehây-ı ahhâbdan birine ru‘yây-ı merküme-yi nakl birle isti‘bâr eylediğimde⁹, “*Nefsüke matıyyetüke f'erfak bihâ**” Hadîs-i şerîfi mücebince merkûb-i insânî, nefis ve zât

1 beyân ba‘dehû N1 : ihbâr eyledi. Ba‘dehû bi-‘aynihî Sır Kâtibi'nin ve A2, M2

2 anın ‘akabinde bi-‘aynihî N1 : andan sonra A2, M2

3 bârgîr N1, A2 : bârgîri M2

4 bölük ederek N1 : fırka dahi geldi A2, M2

5 Nâzır-ı pey-der-pey N1 : Darb-hâne Nazır Bekir Efendi'nindir” dedi. Bârgîrin cesâmetine be-gâyet ta‘accüb eyledik. Ba‘dehû hulâsa pey-der-pey maktûl olan vükelânın birer/bir birer/— A2, M2

6 mezbûrun ba‘de't-temâm N1 : mezkûr/mezkûrun üst tabakasında mu‘allakan biribirine muttasıl durdular. Ba‘de't-tekmil A2, M2

7 sakf-i der-top N1 : sakf-ı-münsâl-âsâ birden der-top mecmû‘u M2 : sakf-ı sath-misâl birden der-top mecmû‘u M2

8 zemîne nâsa da N1 : vak‘larından/vak‘larında peydâ olan tarrâka künbed-i gerdûna velvele-sâz ve kulûbumuza ru‘b/— u/— haşyet/vahşet-endâz oldu. Bu Fakîr İmâm'a hitâben bunların mecmû‘u bî-şübhe hurd u haşhâş/hâş olup, lâkin bu düşdükleri meydân, güzergâh-ı reh-revân olmağla, ‘acebâ sâ’ire de A2, M2

9 ola?” dediğimde eylediğimde N1 : ola?/— dediğimde, İmâm sür‘atle gidüp, ba‘de'n-nazar ‘avdet ve düşenlerin/dostların mecmû‘u tebâh u helâk ve hâksâr olup, lâkin bi-iznihî Te‘âlâ murûr eden bulunmamağla, ferd-i vâhide zarar u rahne isâbet eylemamişdir” deyü ihbâr eyledi. Hakîr-i bî-mikdâr bu hâlde iken bî-dâr olup, sabâh vakti mütekarrib [M2 70] olmağla kıyâm ve müştagil-i mehâmm olarak ru‘yây-ı merkümenin sûret ü keyfiyyetine imâle-i efkâr eder iken/ederken, sulehây-ı ahhâbdan biri vürüd edüp, ru‘yâyı bi-musattarihâ nakl ü beyân birle, ta‘bîr u te‘vîlini cûyân olduğumda A2, M2

* نفسك مطيبتك فافرق بها = Nefsin senin bineğindir, onu gözet, hor kullanma!” anlamına gelen ve burada hadîs gibi gösterilen Arapça bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında bulunmamakta, diğerk eserlerden *el-Mebsûr*'ta hadîs olarak zikredilmektedir; bk. Ebû Bekr Şemsü'l-e'imme

ile mu‘abber olmağın, zâhiren bunların cümlesi¹ [N1 232a] zemân-ı vâhidde leked-hâr-ı sûtür-i kazây-ı âsümânî olup, efrâd-ı sâ’ire kûşe-güzîn-i hısn-ı savn-i Samedânî olmak ile ta‘bîr u te’vîl eyledi. *Fe-sâre'l-emru kemâ kâle. V'allâhu hüve'l-bâkî ve mâ sivâhu sâ'irun ile'z-zevâli. 'Asemenallâhu Te'âlâ ve iyyâküm min sū'i'l-kazâ' ve derki'ş-şekâ' ve şemâtetil'-a'dâ'i bi-câh-i Seyyidi'l-enbiyâ' 'aleyhi's-salavâtü ve't-tehâyâ**.

Tetimme

Ve maktûllerin nümûne-i kasr-ı Havernak u sedîr olan Seray-ı dil-ârây-ı bî-nazîrleri dil-i câhil gibi hâlî kalup, her biri şâyeste-i temekkün-i e‘âlî-i ehâlî olmağla, Mâbeyinci Ahmed Bey'in;

*Reft ve menzil be-dîğeri perdâht***

mısrâ‘ı, nakş-ı kitâbe-i vâsf-ı hâl-i icmâli olan ikbâl-hânesi bi'l-iltimâs Segbân-başu olacak nesnâsa in‘âm ve gars-i yemîn-i Selîm Hânî olan mecnûn-i mutbık, dü-rûy ve münâfık Şemseddîn Bey dedikleri mahsûfu'l-‘akl ve'd-dirâyeye, mesmû‘umuza göre mukaddemâ bir takrîble Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretlerine kesb-i te‘alluk eylediğine mebnî, İbrâhîm Kethudâ'nın sâhil-hâne-i bî-behânesi ikrâm olunup ve Şeyhulislâm Efendi'nin menzilleri Sultân Selîm-i kadîm civârında olmağla, Seray-ı hümâyûn'a ve Bâb-ı ‘âlî'ye ba‘îd olduğundan başka, bi'l-infirâd ve'l-istibdâd merkez-i dâ'ire-i devlet ve merci‘-i ‘âmme-i erbâb-ı maslahat olduğuna binâ‘en, nokta gibi elbette vasat-ı havmede bulunmak tarafeyne evfak olmağın, maktûl Sır Kâtibi'nin Süleymâniyye'de vâki‘ devlet-hânesi dahi savb-ı Saltanat'dan kendüsüne temlik olunmak irâdesi ser-zede-i sudûr olup, lâkin kabûlünden teverru‘ ve istinkâf eylemekle, vereseden iki yüz ellîşer gurus mâhiyye kat‘ıyla isticâr ve mesken-i mezbûra nakl ile müddet-i mukadderesi inkızâsına kadar anda ferş-i seccâde-i karâr eyledi; *kezâ ed-dünyâ nüzûlün ve irtihâlün****.

Muhammed b. Ahmed b. Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût*, Kâhire ts., XXX,269.

1 insânî, cümlesi N1 : nefis ile mu‘abber olmağla, bunların mecmû‘u A2, M2

* فصار الامر كما قال و الله هو الباقي و ما سواه صائر الى الزوال عصمنا الله تعالى و اياكم من سوء القضاء = İş dediği gibi oldu. Bâkî olan sadece Allah'tır, ondan başkaları zevâle mahkûmdur. Allah sizleri ve bizleri kötü yazğıdan, bedbahtlığım bize erişmesinden ve düşmanların bize gülmesinden, Peygamberlerin efendisi hürmetine -salât ve selâm üzerine olsun- korusun” anlamına gelen bu cümleler, duâ ile karışık Arapça ifâdelerdir.

** = رفت و منزل بديکری پرداخت [Bu dünyaya gelen bir binâ kurdu]. Ölünce başkasına bıraktı, yerine gelen de onun gibi kuruntuya kapıldı” anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa‘dî'nin *Gülîstân*'ının dîbâcesinden alınmıştır; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülîstan*, s.314.

*** = کذا الدنيا نزول و ارتحال = İşte dünya bu! Konaklamak ve göçmek” anlamına gelen Arapça deyiştir.

Bahşîş-i cülûsiyye¹

Gerçi cülûs ‘akabinde cülûsiyye nâmiyle ocaklara bahşîş ihsân eylemek, şîme-i kerîme-i eslâf-ı şâhân olup, lâkin bu def’a gencîne-i havsala-i² sipihr-i gedâ-çeşmi dolduracak derecede³ nukûd ve emvâlin kesret ü vefretine mukaddemâ Bektâşîyye Ocağı’na taraf-ı Saltanat’dan⁴ mesbûk olan mevâ’id-i sâbika ve fart-ı feyezân-ı [N1 232b] meserrât-ı⁵ lâhika inzımâmiyle, Bektâşîyye Ocağı’na taksîm için Segbân-başı ‘Ârif Ağa tarafına surre-i tasavvurdan bîrûn akca⁶ i’tâ olunup, kendüsüne ve sâ’ir bellü başlu sergerdelere ve ‘âmme-i⁷ a’yân-ı zemâna ve sâ’ir ocaklara yegân yegân kîse kîse filoriler ihsân olunmağla, her bir fırka ‘atıyye ve serika vesileleriyle Ebu'd-derdâ^{*}-i fakr iken Mâlik bin⁸ Dînâr^{**} ve fülûs-i ahmer mülk-i yemînleri olmadığına yemîn-i mugallaza serd ederler iken, nâ’il-i dest-mâye-i⁹ servet ü yesâr oldular.

‘Azl-i Ser-segbânîyân

Segbân-başı ‘Ârif Ağa, zâtında¹⁰ ‘ârif-i fûnûn-i mekr u degâ olup, neşve-i rahîk-i¹¹ ikbâl ü kâm-rânîden serhoş ve buhâr-ı bâde-i âmâl ü şâdmâniyle berzede-i dimâğ u¹² hûş olmağla, şütür-gürbe evzâ‘-ı cesûrâne ve dâ’ire-i edeb

1 hâr-ı sûtûr-i kazây-ı **cülûsiyye** N1 : hâr-ı sûtûr-i kazâ olup, ahbâbindan ferd-i vâhîde zarar u rahneleri isâbet eylemeyeceği, muktezây-ı ‘ibâret-i ru’yâ olduğunu inbâ eyledi; *fe-sübânallâhi Te’âlâ* (فسبحان الله تعالى = Yüce Allah’ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim” anlamına gelen Arapça bir duâdır). **Bahşîş-i cülûs-i hümâyûn** A2 : hor-i sinnevr-i kazâ olup, ehîbbâsından ferd-i vâhîde zarar u rahneleri isâbet eylemeyeceği, muktezây-ı ‘ibâret-i ru’yâ olduğunu inbâ eyledi; *fe-sübân[all]âhi Te’âlâ*. **Bahşîş-i cülûs-i hümâyûn** M2

2 havsala-i N1, A2 : — M2

3 dolduracak derecede N1 : imtilâ edecek mertebede A2, M2

4 taraf-ı Saltanat’dan A2, M2 : — N1

5 feyezân-ı [N1 232b] meserrât-ı N1 : inbisât-ı A2, M2

6 bîrûn akca N1 : hâric ve mertebe-i istihâleye ‘âric mebâliğ-i lâ-yuhsâ def’ u A2, M2

7 bellü ‘âmme-i N1 : ser-i kârâna ve bi’l-cümle A2, M2

* Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan Ebu'd-Derdâ’, Dîmaşk Kadılığı, Kur’ân muallimliği yapan ve dünya malına değer vermeyen sahâbî Ebu'd-Derdâ’ (ö.32/652?) olmalıdır; bk. meselâ Abdullah Aydınlı, “Ebü'd-Derdâ”, *DİA*, İstanbul 1994, X,310-311.

8 fırka bin N1 : fırka/firkaya ‘atıyye ve serika sebebleriyle Ebu'd-derdâ’-i fakr u iftikâr iken, Mâlik bin/ibn A2, M2

** Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan Mâlik b. Dînâr, ilk zâhidlerden Mâlik b. Dînâr (ö.138/748) olmalıdır; bk. meselâ Mehmet Demirci, “Mâlik b. Dînâr”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVII,505.

9 olmadığına mâye-i N1 : olmadığına/olduğuna yemîn-i mugallazalar serd eder iken, dest-res-i A2, M2

10 ‘Azl-i zâtında N1 : ‘Azl-i Ser-Segbânân Segbân-başı ‘Ârif Ağa fi zâtihî A2 : Ser-segbân ‘Ârif Ağa, fi-zâtihî M2

11 degâ rahîk-i A2 : vegâ olup, neşve-i câm-ı N1 : vegâ olup, neşve-i rahîk-i M2

12 berzede-i dimâğ u N1 : berbâd-kerde-i mâye-i A2, M2

ü erkândan hâric¹ etvâr-ı fuzûlâne izhâriyle kibâr-ı² vakti dil-gîr ve kulûb-i kurenâyı³ tenfir eylediğinden mâ'adâ, dest-res olduğu hevâyî tayyârâta ve⁴ hâssaten zafer bulduğu 'atıyyât-ı bî-gâyâta⁵ hursend olmayup, zümre-i Bektâşiyye'ye tevzî⁶ olunacak mebâliğin dahi vâfircesini ketm⁷ birle, hisse-mend olduğu ma'lûm-i erbâb-ı umûr ve bu sebeble⁸ Ocaklu tarafından dahi menfûr⁹ olmağın, lede'l-hisâb medfû'u makbûzundan¹⁰ az ve ziyâdesini nihâde-i himyân-ı tama' u âz eylediği [M2 71] sıhhat-yâb¹¹ olduğuna mebnî, mâh-ı mezbûrun on yedinci günü⁰ sadme-i 'azl ü tenkîl ile tezlîl olunup, mebâliğ-i mağsûbe dahi yed-i gâsıbasından istirdâd olundukdan sonra¹² Burusa'ya tard u ib'âd ve yerine Baş-çavuş Vekîli olan¹³ Mustafa Ağa ik'âd olundu*.

Tevcîhât-ı cüz'iyeye¹⁴

Mâh-ı merkûmun on yedinci günü⁰⁰ Rumeli Eyaleti, Vezîr Hurşîd Ahmed Paşa hazretlerine¹⁵, Sofya Ser'askerliği'yle tevcîh olunup¹⁶, mutasarrıf olduğu Mora Eyâleti¹⁷, rütbe-i Vezâret'le Tepedelenli 'Ali Paşa-zâde Veliyyüddîn Paşa'ya ve Selânik Sancağı¹⁸, sâbıkâ Rumeli Vâlisi Vezîr¹⁹ 'Osmân Paşa'ya tevcîh ve her biri mansıplarına isti'câl eylemek husûsu yarlığ ile²⁰ taraflarına teblîğ u tenbîh kılındı. Ve²¹ yevm-i merkûmda Barut-hâne Nâzırı olan

1 hâric N1 : bî-gâne A2, M2

2 izhâriyle kibâr-ı N1 : ile 'uzamây-ı A2, M2

3 kurenâyı N1 : vükelâyı A2, M2

4 ve N1 : — A2, M2

5 'atıyyât-ı bî-gâyâta N1 : 'atıyyâta A2, M2

6 tevzî' N1 : i'tâ A2, M2

7 mebâliğin ketm N1 : vâfircesini ketm ü ihfâ birle A2 : mebâliğin vâfircesini ketm ü ihfâ birle M2

8 erbâb-ı umûr ve bu sebeble N1 : evliyây-ı umûr ve bu takrîble A2, M2

9 menfûr N1, M2 : mutasavver A2

10 medfû'u makbûzundan N1 : teslîmi tesellümünden A2, M2

11 sıhhat-yâb N1 : vâreste-i kalem-i irtiyâb A2, M2

0 17 Rebî'ulâhır 1222 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.

12 sadme-i sonra N1 : 'azl ile hânûmân-ı tafra vü te'ayyünü harâb-âbâd ve mebâliğ-i mağsûbe yed-i gâsıbasından ba'de'l-istirdâd A2, M2

13 olan A2, M2 : — N1

* “‘Azl-i Ser-segbâniyân olundu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,192-193'te kaydedilmiştir.

14 cüz'iyeye N1 : vüzerâ A2, M2

00 17 Rebî'ulâhır 1222 = 24 Haziran 1807 Çarşamba.

15 hazretlerine N1 : Paşa'ya A2, M2

16 olunup N1 : — A2 : ve M2

17 Eyâleti N1 : Sancağı A2, M2

18 Selânik Sancağı A2, M2 : Livây-ı Selânik N1

19 Vezîr N1 : — A2, M2

20 yarlığ ile N1 : yarlığla A2, M2

21 kılındı. Ve N1 : olundu. Ve A2 : olundu M2

merfû‘u'l-Vezâre Râgıb Paşa-zâde Tâhir Bey¹ mün‘azil ve ‘Arabacılar Kâtibi Vekil-harc Seyyid Mehmed Efendi [N1 233a] Nezâret-i² mezkûre ile rûşen-dil oldu.

Tevcîhât-ı ‘ulemâ’

Hâlâ³ Kādî-i İstanbul zalûm ve cehûl Murâd-zâde Murâd Efendi, çünkü⁴ kavm-i müstahikku'l-levmin murâd ve matlablarına muvâfık⁵ akvâl ü ef‘âlin masdarı ve ol meydânın Ferhâd gibi işini başa varmış kûh-ken-i zûr-âveri olmağla, ferkadeyn mesâbesinde olan Münîb Efendi'nin ve mûmâ ileyhın haklarında şâbâş ü tahsîn ve ‘atâyâ ve teşrîfât-ı behînler sudûrundan başka, Münîb Efendi şimdilik mükâlemeye ihtisâs birle nâ‘il-i imtiyâz olup, mûmâ ileyh dahi bi'l-fi‘l kadı bulunmağla, yerinde ikrâm irâdesiyle mâh-ı mezbûrun evâsıtından⁶ müddet-i mu‘tâdesine altı mâh medd⁶ ihsânîyle zemân-ı hükûmeti temdîd ve cihât-ı mezâlîme bî-pervâ⁷ medd-i bâ‘-ı tetâvül ü iktinâ⁸ eylemek için menşûr-i tesallut u savleti tecdîd ve ciğer-gâh-ı esnâfa inşâb için hadîd-i nâhun-i istilâ ve cevleti tahdîd olunmağla, ber-murâd ve sicill-i pergel-i fu‘âdı meşhûn-i huzûr u hubûr-i bî-ta‘dâd⁹ kılındı. Fi'l-mesel bu keyfiyyet, gürg-i gürisneye dendân ve belenge pençe-i derende vü berrân ve dağlı harâmîsine tüfeng ve Gavur-dağı bâğîsine âlât-ı ceng vermekle vezân olduğı, ehl-i im‘ân ‘indinde¹⁰ nümâyândır.

Kezâlik yevm-i merkûmda cumâdelülâ guresinden¹⁰ târîh-i rütbesi mu‘teber olup, yirmi üç¹¹ muharremi guresinden¹⁰⁰ zabt eylemek¹² üzere hâlâ

1 Bey N1, A2 : Beyefendi M2

2 Nezâret-i A2, M2 : + Nezâret-i N1

3 **Tevcîhât-ı ‘ulemâ’/‘ulemâ** Hâlâ A2, M2 : **Medd-i müddet-i Kazâ’-i İstanbul** N1

4 çünkü N1 : — A2, M2

5 matlablarına muvâfık N1 : matlabları üzere A2, M2

6 11-20 Rebî‘ulâhır 1222 = 18-27 Haziran 1807.

6 Ferhâd medd N1 : işi başa varmış dilâver-i zûr-âveri olmağla, hakkında teveccühât-ı seniyye zuhûr edüp, mâh-ı rebî‘ulâhırın yedinci günü târîhiyle müddet-i mu‘ayyenesine altı mâh A2 : iş başarmış dilâver-i zûr-âveri olmağla, hakkında teveccühât-ı seniyye zuhûr edüp, mâh-ı rebî‘ulevvelin yedinci günü târîhiyle müddet-i mu‘ayyenesine altı mâh M2

7 bî-pervâ N1 : ale'l-‘âde A2, M2

8 ü iktinâ N1 : — A2, M2

9 savleti bî-ta‘dâd A2 : istilâsı tecdîd ve ciğer-gâh-ı esnâf u ehl-i hirefe halîde eylemek kasdıyla hadîd-i şedîd savleti tahdîd N1 : savleti tecdîd ve ciğer-gâh-ı esnâfa inşâb için hadîd-i nâhun-i istilâ ve cevleti tahdîd olunmağla ber-murâd ve muhayyel-i pergel-i fu‘âdı, meşhûn-i huzûr u hubûr-i bî-ta‘dâd M2

10 bu keyfiyyet, gürg-i gürisneye dendân ve belenge/pelenge pençe-i derende vü berrân/rân ve dağlı harâmîsine tüfeng ve Gavur-dağı bâğîsine âlât-ı ceng vermekle vezân olduğı, ehl-i im‘ân ‘indinde A2, M2 : mûmâ ileyhe medd ihsân eylemek, ac kurda dendân ve yirtıcı cânevere pençe-i berrân vermekden farkı olmadığı, kahr u tegallübe sûret-i irtikâbını bilenlere N1

◇◇ 1 Cumâdelülâ 1222 = 7 Temmuz 1807 Salı.

11 üç A2, M2 : üç N1

◇◇◇ 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.

12 eylemek N1, A2 : etmek M2

Şâm-ı şerîf Mollası¹ Ahîshavî Halîl Efendi'ye Mekke-i mükerrerme Kazâsı ve yine cumâdelülâ guresinden târîh-i rütbesi [M2 72] mu'teber olup, yirmi üç² muharreminden³ mutasarrıf olmak üzere hâlâ Mısır Kadısı³ Halîl Hamîd Paşa-zâde Mehmed 'Ârif Efendi'ye, Medîne-i münevvere Kazâsı ve mâh-ı⁴ rebî'ulâhırın on beşinci gününden⁵ mutasarrıf olmak⁵ üzere furû'-i Feyziyye'den sâbıkâ Bursa Kadısı⁶ es-Seyyid Mehmed Emîn Efendi'ye, Mekke Pâyesi ve mâh-ı mezbûrun yirminci gününden mutasarrıf olmak üzere hâlâ Edirne Pâyesi olup, sâbıkâ Üsküdar Kadısı olan⁷ Çelebi-zâde hafîdi es-Seyyid Zeynel'âbidîn Efendi'ye, Mekke Pâyesi ihsân olunmağla, her biri mümtâz-ı emâsil ü akrân kılındı.

Hasbihâl-i Müverrih

Cihet-i ma'îşet-i Müverrih-i nâ-tüvân, Rumeli'de Pıravadi Yeni-bazarı nâm kazây-ı muhtasara menût olup, mukaddemâ temennu'-i a'yânân-ı müstevliyân sebebiyle ve ba'dehû haşr-gâh-ı İslâm ve kâfirân olmak hasebiyle, evvelen ve âhıran cihet-i mezbûreden bâd-be-dest ve tehî-himyân olup, mukaddemleri gâh bî-gâh Hudâvendigâr-ı sâbık Pâdişâh-ı dil-âgâh hazretleri tarafından ba'zı 'atâyâ zuhûruyla sedd-i ramak olunur iken, tebeddülât-i hâlden dolayı ol kapu mesdûd ve garîb'ü-diyâr olup, bi'l-ehli ve'l-'iyâl cihet-i te'ayyüş-i zindegânîmiz min kabil-i "*Leyse fi'd-dâri gayrahû deyyâr**" olmağla, sûret-i cidâr-âsâ bî-tâb ü tüvân kaldığımız ba'zı ahbâbın ma'lûmu olmuş olduğundan, ahvâlimize rikkatle mâlik-i zimâm-ı devlet ü ikbâl, murabba'-nişîn-i deşt-i câh u iclâl, mutasarrıf-ı mülk-i 'Osmânî ve müstevlî-i hazâ'in-i Hâkânî, fer'-i hânümân-ı şe'âmet-nesl, dūdman-ı sultân-ı Saltanat, Müftî-i muhtî, âhız ve gayr-i mu'tî, mürâyî ve sâlûs-i zerrâk, bî-nâmûs, düşmen-i ehl-i haysiyet, hâsîd-i ashâb-ı 'ilm ü fazîlet, mütekebbir ve mütevâzî'-sûret, müstehzî-i tevkîr-haslet, dânen-de-i mekr-i dakîk, sâzende-i keyd-i rakîk, ya'nî Şeyhulislâm Efendi'ye hod-be-hod ahvâl-i pür-melâlimi ifâde birle: "el-Hâletü hâzih münhall olan yüz elli gurusluk bir kadı mansıbyıla ma'îşet-i mezbûru mübâdeleye 'inâyetleri sudûru, Efendi-i mûmâ ileyhin bâ'is-i hayâtı gibi bir ma'nâ olduğu gayr-i mestûrdur" zemîninde niyâz-kâr oldukça,

1 -ı şerîf Mollası A2 : Kadısı N1 : -ı şerîf Mollası M2

2 üç A2, M2 : üç N1

3 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.

4 Kadısı N1 : Mollası A2, M2

5 Efendi'ye mâh-ı N1 : Beyefendi'ye Medîne Kazâsı ve A2, M2

6 15 Rebî'ulâhır 1222 = 22 Haziran 1807 Pazartesi.

7 mutasarrıf olmak N1 : zabt eylemek A2, M2

8 Kadısı N1 : Mollası A2, M2

9 Pâyesi ve mâh-ı olan N1 : -i mükerrerme Pâyesi ve mâh-ı mezbûrun yirminci gününden mutasarrıf olmak üzere hâlâ Edirne Pâyesi olup, sâbıkâ Üsküdar Mollası A2 : -i mükerrerme Pâyesi ve sâbıkâ Üsküdar Mollası M2

* ليس فى الدار غيره ديار = Evde ondan başka bir kimse yok" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Şeyhulislâm cenâbları: “Kânûna muhâlif evzâ‘a mübâderet bî-gâne-i dâ‘ire-i meşreb-i hasletimdir” deyü cevâb ile sedd-i bâb-ı hitâb eyledikleri, ba‘de-bürhetin mine‘z-zemân gûş-güzâr-ı ‘Abd-i bî-sâmân olmağla, hezâr sûzişle ol ahabâba levm ü serzeniş eylemişidim. [M2 73] İşte fesihat-i meydân, bu kıssadan nümâyân ola. Gûyâ ki Hudâvendigâr-ı sâbık ihsân-dîdesi ve berkeşîdesi furû‘undan olduğuma mebnî, ‘abd-i Hakîr’i tahkîr edüp ve hemîşe hakkımda ri‘âyetlerini taksîr eder idi; *kahherehullâhu ve demmehû**1.

În‘izâl-i Kâ‘im-makâm Mûsâ² Paşa [N1 233b]

Müşârun ileyh fî zâtihî kasîru‘l³-kadd, hafîfü‘l-hadd, ya‘nî vasame-i zîst-rûyî ve ‘abâsetle⁴ safha-i vechî şâhetü‘l-vücûh gürûhundan ‘add olunmak emr-i müvecceh⁵ ve hilye-i cemâl ü behcetden⁶, ya‘nî mehâsin itlâk olunan lihye-i vecâhetden⁷

* قهره الله و دمره = Allah onu kahreylesin ve mahvetsin” anlamına gelen Arapça bedduâdır.

1 biri mümtâz-i emâsil *demmerêhû* A2 : biri mümtâz-i emâsil ü akrân kılındı. **Hasbihâl-i Mü‘errih** Cihet-i ma‘îşet-i Mü‘errih-i nâ-tüvân, Rumeli‘de Pıravadi nâm kazây-ı muhtasara menût olup, temettu‘ mukaddemâ a‘yânân-ı müstevliyân sebebiyle ve ba‘dehü haşr-gâh-ı İslâm ve ehl-i tuğyân olmak hasebiyle, evvelen ve âhıran cihet-i mezbûreden bād-be-dest ve tehî-himyân olup, mukaddepleri gâh bî-gâh Hudâvendigâr-ı sâbık Pâdişâh-ı dil-âgâh hazretleri tarafından ba‘zı ‘atâyâ zuhûruyla sedd-i ramak olunur iken, tebeddül-i hâlden dolayı ol kapu mesdûd-i garibü‘d-diyâr olup, bi‘l-ehli ve‘l-‘iyâl cihet-i ma‘îşet-i zindegânîmiz min kabil-i “*Leyse fi‘d-dâri gayrahû deyyâr* [=Evide ondan başka hiçbir kimse yoktur” anlamına gelen Arapça bir deyiştir]” olmağla, sûret-âsâ bî-tâb ü tüvân kaldığımız ba‘zı ahabâbın ma‘lûmu olmuş olduğundan, ahvâlimize rikkatle mâlik-i zimâm-ı devlet ü ikbâl, murabba‘-nişîn-i deşt-i câh u iclâl, mutasarıf-ı mülk-i ‘Osmânî ve müstevlî-i hazâ‘in-i Hâkânî, fer‘-i hânûmân-ı şe‘âmet-nesl-i mehîn, dûdmân-ı sultân-ı Saltanat, Müftî-i muhtî, ahz u gayr-i mu‘tî, mürâyî ve sâlûs-i zerrâk, bî-nâmûs, düşmenân-ı ehl-i haysiyyet, hasid-i ashâb-ı ‘ilm ü fazîlet, mütekebbir ve mütevâzî‘-sûret, müstehzî-i (مستهزئ) tevkîr-haslet, dânen-de-i mekr-i dakîk, sâzende-i keyd-i rakîk, ya‘nî Şeyhulislâm Efendi‘ye hod be-hod ahvâl-i pür-melâlimi ifâde birle: “el-Hâletü hâzih münhall olan yüz elli guruşluk bir kadı mansıbıyla ma‘îşet-i mezbûru mübâdeleye ‘inâyetleri sudûru, Efendi-i mûmâ ileyhin bâ‘is-i hayâtı gibi bir ma‘nâ olduğu gayr-i mestûrdur” zemîninde niyâz-kâr oldukda, Şeyhulislâm cenâbları: “Kânûna muhâlif evzâ‘a mübâderet bî-gâne-i dâ‘ire-i meşreb-i hasletimdir” deyü cevâb ile sedd-i bâb-ı hitâb eyledikleri, ba‘de-bürhetin mine‘z-zemân gûşdâr-ı ‘abd-i bî-sâmân olmağla, hezâr sûziş ile ol ahabâba levm ü serzeniş eylemişidim. [M2 73] İşte füşat-i meydân, bu kıssadan nümâyân ola. Gûyâ ki Hudâvendigâr-ı sâbık ihsân-dîdesi ve berkeşîdesi furû‘undan olduğuma mebnî, ‘abd-i Hakîr’i tahkîr edüp ve hemîşe hakkımda ri‘âyetlerini taksîr eder idi; *kahherehu*[ll]âhu ve *demmerêhû* M2 : birinin cânib-i Şeyhulislâmî‘ye te‘alluk ve mülâzemeleri müstebân oldu N1

2 **Mûsâ** A2, M2 : — N1

3 kasîru‘l A2, M2 : kûtâh N1

4 rûyî ve ‘abâsetle A2 : rûyî ile N1 : rûy-i habâsetle M2

5 gürûhundan müvecceh N1 : efrâdından ‘add olunmak emr-i müvecceh A2 : efrâdından ‘add olunmak mercûha M2

6 ü behcetden N1 : cemâlden A2, M2

7 vecâhetden N1 : vecâhet-iştimâlden A2, M2

menbit-ı çehre-i kıyâfet-behresi, ‘**Arabî**’¹: “*V’ellezî habuse lâ yahrucu illâ nekidâ**” mısâkıncı vech-i vecîhi şebîbe şebîh² olup, hîn-i hadâsetinden berü aktân³ ü aktârı, mesâlih ve menâhic ile⁴ geşt ü güzâr ve deşt-i yemîn ü yesâr ederek her cihetin mizâc ü tab’ına âşinâ ve⁵ sevâd-hânlıktan dahi behredâr olmağla, her bâr mütâla’a-i tevârîh u âsâr ederek, şu’ûnât-i kevnîyyeye dahi müdrîk ü dâna⁶ olup ve müddet-i medîde eyâlât-ı ‘adîdeye Vâlî ve her cins ins ile üns ü ülfet ederek, sahâyif⁷-güzâr-ı eyyâm ü leyâlî olmağla⁸, tabâyi’-i envâ’-ı eşhâsa ‘ârif ve esâlîb ü efa’îl-i devrâna vâkîf, temâm gürg-i bârân-dîde ve şigâl-i şeb-resîde ve kelb-i⁹ şebân-perverîde ve mâr-ı âheste-hazîde ve saht-güzîde ve düzd-i germ ü serd keşîde¹⁰, mû-şikâf ve hurde-dân ve¹¹ ‘akl-ı şeytânîde üstâd-ı¹² ‘azâzîl olmağa şâyân, meydân-ı fitnede kasr-ı kaddiyle sâhib-i yed-i tûlâ ve san’at-ı dekk ü hîlede başka¹³ çıkmış ser-halîfe-i çîre-dest ve çâpük-pâ idi.

Hattâ Trablus-Şâm tarafında olduğu hılâlde¹⁴ merhûm Cezzâr Paşa zâtında¹⁵ sâhib-i tecrîbe ve dehâ olmağla, beyne'l-ciddi ve'l-hezl: “İsmi Mûsâ (موسى), boyu kısa, sakalı köse, böyle âdemden hayrdan gayrısı me’mûl ve şerrinden istiâ’ze eylemek emr-i ma’küldür” deyerek istiş’âr birle ol havâlî ve aktârdan vücûd-i bed-bûdunu istiskâl eylemişidi^{**}. Ol muhîl-i rûbeh-meniş, dürüst-nümâyiş ve bed-keniş¹⁶, i’mâl-i sanâyi’-i mekr u füsûn ve icrây-ı bedâyi’-i mekîde-i¹⁷

1 kıyâfet-behresi, ‘**Arabî**’ A2 : kabâhat-behresi N1 : kıyâfet-behresi M2

* والذى خبث لا يخرج الا نكدا = Kötü olandan ise faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-A’râf 7/58. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

2 mısâkıncı vech-i vecîhi şebîbe şebîh M2 : mü’eddâsına vech-i şebeh N1 : mısâkıncı vech-i vecîh-i şebeh A2

3 aktân N1, A2 : kuttân M2

4 menâhic ile N1 : menâhic A2, M2

5 ve deşt-i ve N1 : edüp ve niçe/nice zemân hıdemât-ı Devlet-i ebediyyü'l-erkân’da püyekâr oldukca A2, M2

6 şu’ûnât-ı dâna N1 : âşinây-ı şu’ûnât-ı ekvân ü edvârdan A2, M2

7 sahâyif N1, M2 : sahâ’if A2

8 olmağla N1, A2 : olmak ile M2

9 kelb-i A2, M2 : seg-i N1

10 ve saht-güzîde ve düzd-i germ ü serd keşîde A2, M2 : — N1 : ve saht-güzîde ve derd-i germ ü serd keşîde M2

11 ve N1, A2 : — M2

12 üstâd-ı M2 : üstâz-ı N1, A2

13 başka N1, A2 : başa M2

14 hılâlde N1, A2 : hâlde M2

15 zâtında N1 : fi-zâtihî A2, M2

** “Hattâ Trablus-Şâm eylemişidi” kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,153’te kaydedilmiştir.

16 böyle âdemden bed-keniş N1 : böyle âdemden hayrdan gayrısı me’mûl ve şerrinden istiâ’ze eylemek emr-i ma’küldür” deyerek, muhîl-i rûbeh-meniş ve dürüst-nümâyiş ve bed-keniş A2 : nümâyiş ve bed-kîş M2

17 bedâyi’-i mekîde-i N1 : bedâyi’-i mekr u âl-i A2 : medâric-i mekr u âl-i M2

gûnâ-gûn ile levha-i musavveresinde tasvîr eylediği heyûlây-ı merâmına mücessem sûret verüp ve hezâr gûne¹ tilkülükler ile ‘âkıbet mâkiyân-gâh-ı maksad ü² kâm-rânîye girüp, def‘-i mevânî‘ ve ref‘-i rukabâ³ ve revâdî‘le dil-hâh üzere sayd ü şikâr ve envâ‘-ı nukûd u cevâhir ve ecnâs-i ‘alâ‘ık-ı⁴ fevâhır iddihârından başka, müft ü meccân mukâta‘ât ve îrâdât-ı bî-gerânî âverde-i⁵ kabza-i gasb u igtinâm edüp, muhassal-i kelâm [M2 74] tâ-be-gülû dil-sîr-i nevâle-i mâl⁶ ü menâl ve mülk ü merâm olmuşıdı⁷. [N1 234a] Bu mertebeden sonra ahvâl-i ‘âleme⁸ imâle-i efkâr ve i‘mâl-i ‘âmîle-i te‘emmül ü istibsâr ile⁹ muhâsebe-i nefis eylemeğe ibtidâr edüp, gerçi ol rûz-i pâzâr-ı¹⁰ nehb ü yağmâda emel ü irâdesinden sad mertebe¹¹ ziyâde alup satdı ve atup tutdu ve bâlû‘a gibi bu kadar tu‘meleri yutdu. Lâkin bu ni‘met-i müsâ‘adeyi felek-i teng-havsalya hazm ettirmek düşvâr ve bu neş‘e bilâhare ser-dâde-i renc ü humâr olmak, âyîn-i devr-i sipihri devvâr olduğunu endîşe-i dûran-dûr ile tefekkür¹² edüp, bundan başka Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri ifrât-ı inbisâtdan serşâr ve kemâ-yenbagî temekkün-i¹³ şîve-i Saltanat istihsâli, vâbeste-i edvâr-ı bî-şümâr¹⁴ olup, derceng-i evvel bir alay ahvâl-i ‘âleme echel kurebâ‘-i kurenâ‘¹⁵ etrâf ü eknâfa kemend-endâz-ı tesallut u istîlâ ve mesâlih-i devlete dest-dirâz-ı tegallüb ü isti‘lâ¹⁶ ve taşrada ise umûr-i hâriciyyeden bî-behre efendiyân ve nev-devletân, husûsan sanâfid-i Ocakluyân bi'l-cümle celâ‘il ü dekâ‘ık-ı¹⁷ umûra kesb-i şu‘ûr eylemek, lâzime-i hâl ve inzımâm-ı ârâ‘ ü tedâbîrleri¹⁸ ehemmi-i a‘mâl olduğuna mebnî, her maslahatda udhûke-i mecânîn ve urcûfe-i mübersemîn¹⁹ olacak bî-

1 ve hezâr gûne N1, A2 : hezâr M2

2 ü N1, A2 : — M2

3 rukabâ‘ N1 : rukabâ A2, M2

4 ‘alâ‘ık-ı N1 : ‘alâyık-ı A2, M2

5 âverde-i N1, A2 : — M2

6 mâl N1, A2 : âmâl M2

7 olmuşıdı N1 : oldu A2, M2

8 ‘âleme N1, A2 : me‘âle M2

9 ile N1 : birle A2, M2

10 pâzâr-ı N1 : bâzâr-ı A2, M2

11 mertebe N1, A2 : mertebeden M2

12 atup tutdu ve bâlû‘a gibi bu kadar tu‘meleri/ta‘âmı yutdu. Lâkin bu ni‘met-i/— müsâ‘adeyi felek-i teng-havsalya hazm ettirmek düşvâr ve bu neş‘e bilâhare ser-dâde-i renc ü humâr olmak, âyîn-i devr-i/dehr-i sipihri devvâr olduğunu endîşe-i dûran-dûr ile tefekkür A2, M2 : tutdu atdı. Lâkin bu ni‘met-i müsâ‘adeyi teng-havsala olan sipihri-bî-mihre hazm ettirmek emr-i düşvâr ve bu neş‘e-i serşâr encâm-ı kâr serdâde-i âzâr-ı humâr olmak, âyîn-i devr-i felek-i devvâr olduğuna tefekkür ve tefattun N1

13 temekkün-i N1, A2 : — M2

14 edvâr-ı bî-şümâr N1, A2 : devvâr M2

15 kurebâ‘-i kurenâ‘ N1 : kurebâ kurenâ A2 : kurenâ M2

16 kemend- isti‘lâ N1 : halka-bend-i istîlâ ve mesâlih-i devlete ve menâhic-i memlekete dest-dirâz-ı tesallut u istîlâ A2 : halka-bend ve mesâlih-i devlet ve menâhic-i memlekete dest-dirâz-ı tesallut u istîlâ M2

17 dekâ‘ık-ı N1, A2 : dekâyık-ı M2

18 ârâ‘ vü tedâbîrleri N1 : ârâ ve tedbîrleri A2, M2

19 mübersemîn N1, A2 : mîr-i semîn M2

ser ü bün şütür-gürbe mâ-lem-yekün tedbîrât-¹ ebâtıl ve her mâddede rişvet ve tayyârât² ve berâtıl cereyân edüp, sûret-i mümâna‘a ve müsâmaha³ hâric-i yârây-ı imkân ve birtakım ac ve muhtâcın siperi ve imtilâları⁴ dahi mevkûf-i zemân olmağla, vakt-i yesîrde ahvâl-i memâlik şûran-şûr olacağı bedîhiyyü'z-zuhûr olduğundan mâ‘adâ, bir taraftan seferin ve Ordu-yi hümâyûn'un ahvâl-i mechûletü'l-‘avâkıbı neye müncer olacağı nâ-ma‘lûm ve ‘an-karîb ejdehâ gibi⁵ mesârif-i seferiyye tekâzâsı ilcâ⁶ edeceği meczûm ve bir küşeden Hudâvendigâr-ı sâbık tarafına ‘asabiyyeti olan Çapar-zâde⁷ ve Kara ‘Osmân-zâde ve sâ’ir ba‘zı şedîdü’ş-şekîme nâmdâr Memâlik-i mahrûse ser-i kârlarının serkeşâne ve mütemenni‘âne⁸ etvâra ibtidârlarını teyakkun eylemekle, bir an⁹ akdem ibtilâ‘ eylediği tu‘me-i cesîme ve lokma-i hârre vü hamîme¹⁰ üzere bir sovak¹¹ su içmek ve bir takrîble keçesini¹² sudan çıkarup selâmet yakasına geçmek dâ‘iyesiyile bî-karâr ve ol bâbda meslûbü'l-ihtiyâr oldu. Çünkü kendüsi zâtında¹³ nahîfü'l-bünye, [N1 234b] za‘îfü'l-vücûd olup, germ ü serd-i rûzgâr ve mihen ü meşâkk-ı seyr u sefer-i cân-güzâr çekerek, kühen-diz-i (كهندن) cism-i nizârı ma‘rekegâh-ı ‘ilel-i nâ-ma‘dûd, husûsan¹⁴ ez-kadîm mübtelâ olduğu dîk-ı nefes ‘ârızâsıyla âsâyîş-i sadr-ı pür-gadri¹⁵ [M2 75] mefkûd idi. Fikr-i ahvâl-i ‘âkıbete mukârin ‘Arabî¹⁶:

*Ve le-rubbemâ sıhhatü'l-ecsâmi¹⁷ bi'l-‘ileli**

tedbîrine teşebbüs edüp, gâlibâ ba‘zı mertebe te‘ammül¹⁸ ve tasannu‘la bu esnâda ‘illeti iştîdâd ve ıztrâb u rencîşi¹⁹ izdiyâd bulup, ol sebeble²⁰ idâre-i

1 mâ-lem-yekün tedbîrât-ı N1 : tedbîrân-ı A2, M2

2 ve tayyârât N1 : — A2, M2

3 edüp müsâmaha N1 : ve sûret-i mümâna‘a A2 : ve sûret-i mümâna‘at M2

4 siperi ve imtilâları N1 : seyri A2 : biri M2

5 ejdehâ gibi N1 : — A2, M2

6 tekâzâsı ilcâ N1 : zarûreti ilcâ A2 : zarûreti icâb M2

7 -ı sâbık Çapar-zâde N1 : hazretleri tarafına ‘asabiyyet-dâr olan Çepar-zâde/Cebbâr-zâde A2, M2

8 ve mütemenni‘âne A2 : ve mümteni‘âne M2 : — N1

9 ibtidârlarını an N1 : ibtidârları derkâr olduğunu zihn-i sâkıble tedebbür/tehbîr u tasavvur/tasvîr edüp, bir sâ‘at A2, M2

10 ve lokma-i hârre vü hamîme A2, M2 : — N1

11 sovak N1 : soğuk A2, M2

12 bir takrîble keçesini N1, A2 : bu takrîble gicesini M2

13 zâtında N1 : fi-zâtihi A2, M2

14 vücûd husûsan N1 : cism ve A2, M2

15 gadri A2 : ‘özü N1 : gavrı M2

16 ahvâl-i ‘Arabî M2 : encâm-ı ale mukârin N1 : ‘âkıbet-i ahvâle mukârin, ‘Arabî A2

17 الاجسام N1, A2 : لربما صحة الاجسام بالعلل

* = Belki de bu bedenlerin sağlıklarına kavuşması, hastalıklar sebebiyledir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

18 mertebe te‘ammül N1, A2 : na‘mel M2

19 rencîşi N1 : mihneti A2, M2

20 sebeble N1 : vechile A2, M2

umûrdan izhâr-ı¹ ‘acz ü kelâl ve a’yân-ı devlete solugân hayvân gibi beher meclis tevâtür-i enfâs ile² irâ’et-i sûret-i hâl edüp³, hattâ bir iki⁴ def’a huzûr-i hümâyûnda gaşy ve bî-hûd mertebesinde dembeste olduğu, manzûr-i Mülûkâne oldukda⁵, hâline rahm ü rikkat ve izhâr-ı mihr u şefekat buyurduklarını, ol fettân-ı bî-‘adîl, halef-i sıdk-‘azâzîl, ejreng-i mekr u reng olan derûn-i pür-füsûnunda musavver sûret-i emel ü ârzûya vesîle-i nîgû-ter ittihâzıyla, işbu meyyit-i müteharrike mesâbesinde olan vücûd-i nâ-bûdun hareke-i mezbûha-i bî-mehâbâ evzâ‘ u ef’âliyle idâre-i dolab-ı umûrdan kâsır u ‘âciz ve gâ’ile-i bedeniyye, nazar u tedbîr-i umûr-i hâriciyyeye hâ’il ü hâciz olmağla, çend rûz dahi bu resme güzâr eder ise, bi’l-küllîyye ‘amel-mânde ve bî-tâb ve mesâlih-i Devlet-i ‘aliyye'nin mühmel ve mu’attal kalacağı, masûn-i şâ’ibe-i irtiyâb olduğu serdiyle bast-ı i’tizâr ederek isti’fâ ve kar’-i halka-i bâb-ı niyâz ü istid’â etmekle⁶, mâh-ı merkûmun yirmi ikinci günü⁷ makâm-ı Kâ’im-makâmî’den munfasıl ve Burusa’da ikâmete me’zûniyyetle⁷ hurrem-dil ve bu takrîble kenâre-gîr-i dâ’ire-i mihnet ve reh-girây-ı⁸ menzil-i emn ü selâmet oldu.

Tevcîh-i Kâ’im-makâmî ve zuhûr-i ba’zı tevcîhât

Bu sûretle hâlî kalan mesned-i Kâ’im-makâmî’ye⁹ Çavuş-başı Şehsüvâr-zâde Hamdullah¹⁰ Bey, Vezâret’le câ-nişîn ve el-Hâc Mustafa Efendi Kethudâ olup, Kethudây-ı Rikâb¹¹ Hasan Tahsîn Efendi, Çavuş-başılık merkezine ta’yîn kılındı¹².

1 izhâr-ı N1, A2 : — M2

2 enfâs ile N1 : enfâsla A2, M2

3 edüp A2, M2 : eder idi N1

4 bir iki N1 : çend A2, M2

5 gaşy ve oldukda N1 : mağşiiyyun ‘aleyh derecesinde dem-beste olduğu, manzûr-i Pâdişâh-ı merâhim-destgâh oldukda, keyfiyyet-i A2 : mağşiiyyun ‘aleyh derecesine vâbeste olduğu, manzûr-i Pâdişâh-ı merâhim-destgâh oldukda, keyfiyyet-i M2

6 buyurduklarını, ol fettân-ı bî-‘adîl, halef-i sıdk/surf-‘azâzîl, ejreng-i/erjeng-i mekr u reng/deng olan derûn-i pür-füsûnunda musavver sûret-i emel ü ârzûya vesîle-i nîgû-ter ittihâzıyla, işbu meyyit-i/hey’et-i müteharrike mesâbesinde olan vücûd-i nâ-bûdun hareke-i mezbûha-i/mercûha-i bî-mehâbâ evzâ‘ u ef’âliyle idâre-i dolab-ı umûrdan kâsır u ‘âciz ve gâ’ile-i bedeniyye/ebediyyeye nazar u tedbîr-i umûr-i hâriciyyeye/hâriciyye hâ’il ü hâciz olmağla, çend rûz dahi bu resme güzâr eder ise, bi’l-küllîyye ‘amel-mânde ve bî-tâb ve mesâlih-i Devlet-i ‘aliyye'nin mühmel ve mu’attal kalacağı, masûn-i şâ’ibe-i irtiyâb olduğu serdiyle bast-ı i’tizâr ederek isti’fâ ve kar’-ı/fer’-i halka-i bâb-ı niyâz ü istid’â etmekle A2, M2 : buyurmuşlar idi. Ol şîveyi vesîle ittihâzıyla bast-ı a’zâr ederek isti’fâ ve kar’-ı halka-i bâb-ı niyâz ü recâ eylemekle, N1

7 22 Rebî’ulâhır 1222 = 29 Haziran 1807 Pazartesi.

8 me’zûniyyetle N1 : me’mûriyyetiyle A2, M2

9 reh-girây-ı N1, A2 : reh-güzâr-ı M2

10 oldu. Kâ’im-makâmî’ye A2, M2 : olmağla, yerine N1

11 Hamdullah N1, A2 : Hamd[ull]ah M2

12 Kethudây-ı Rikâb A2, M2 : — N1

13 kılındı N1 : olundu A2, M2. “İn’izâl-i Kâ’im-makâm kılındı” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirilmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII, 196-197’de kaydedilmiştir.

Ve çend rûz sonra¹ Baş-bâkî-kulu Süleymân Ağa ‘azl olunup, yerine Dârendevî Ahmed Bey mu‘ayyen ve Ahmed ‘Azmî Efendi, ‘iffetlü Beyhân² Sultân cenâblarına³ Kethudâ ve Tevkî‘î-i sâbık Sâlih Efendi, Mühimmât Nezâreti'yle ma‘nûn* ve sâbık Bostancı-başı ‘Ali Bey, Ser-humbaracıyân Vekâleti'yle serfirâz olup ve Lağımçı Ocağı kemâ fi'l-esbak Humbaracı Ocağı'ndan ifrâz birle, Bostancı-başı-yı⁴ esbak Hüseyin⁵ Ağa, Ser-lağımçıyân Vekâleti'yle kesb-i imtiyâz eyledi. [M2 76]

İntikâl-i Neş'et Efendi

Neş'e-dâr-ı rahîk-ı hakîkat, mest-i silâf-ı sâf-ma‘rifet olan Fârisî Hâcesi Neş'et Süleymân Efendi'nin mâh-ı rebî‘ulâhırın beşinci yevm-i cum‘ada[◊] verkâ‘-i bülend-pervâz-i rûh-i revânî âşiyân-sâz-ı ravza-i rahmet-i Rahmânî olmağla, hânesi ittisâlinde Molla Gûrânî Câmi‘i hazîresinde gevher-i vücûd-i behinleri hâk-i siyâha defîn oldu.

Terceme

Merhûm-i merkûm hâk-i tâbnâk-ı feyz-iştimâli, ma‘den-i cevâhir-i zevâhir-i hüner ü kemâl olan [N1 235a] Dâru's-saltana Kostantıniyye'den neş'et edüp, sevk-ı sâ‘ik-ı tevfiq u hidâyetle evâ‘il-i hâlinde ‘ulemâ‘-i ‘asr dâru'l-ifâdelerine mülâzemet ve mikdâr-ı hâcet ‘ulûm-i zâhire istihsâline cidd ü müsâberet eyledikden sonra, dimâğ-ı cânına bûy-i fenâ vezân olmağla, terk-i kıl ü kâl ile semt-i hakîkat ü hâle revân ve ba‘zı pîrân-ı Nakşibendiyye'nin dâmen-i himmetine âvîzân olarak matlûb-i dili olan mürşid-i kâmile muttasıl ve halka-i kemend-i terbiyetine dâhil olup, ol ‘azîzin nazar-ı himmet-i bî-hemtâlarıyla cevher-i isti‘dâdını pûte-i ictihâdda kâl ederek, iktisâb-ı kemâlât-ı kudsiyyeye verziş ü iştiğâl eylemişidi. Ve'l-hâsıl niçe zemân zîr-i dest-i pîrânda mânend-i kemân çille-keş-i merdân olup, ‘âkıbet sehm-i sâ‘ib-sıfat, ser-menzil-i kâm-ı dil ü cânını bulduktan sonra Molla Gûrânî Câmi‘i ittisâlinde kendüsüne mahsûs hâne-i dilârâda post-pîrây-ı irşâd olup, dergâh-ı kerâmet-penâhları menhilü'l-‘azb-i tullâb u ruvvâd oldu. Lisân-ı râz-ı hakîkat ve tercemân-ı esrâr-ı ma‘rifet olan zebân-ı şîrîn-i Fârisî'ye bî-sühan âşinâ ve Sa‘dî ve Câmi* ve Kelîm** gibi ol zebân-ı şeker-efşânda nazmen ve nesren sâhib-i lehce-hânâ ve gûyâ olup,

1 sonra A2, M2 : murûrunda N1

2 Beyhân N1, A2 : Bîcân M2

3 cenâblarına N1 : hazretlerine A2, M2

* “Ahmed ‘Azmî ma‘nûn” kısmındaki bilgiler hemen hemen aynı ifâdelerle, fakat 3 Cumâdelülâ târihiyle *Târih-i Cevdet*, VIII,198'de kaydedilmiştir.

4 Bostancı-başı ‘Ali Bostancı-başı-yı A2, M2 : Bostancı-başı-ı N1

5 Hüseyin N1, A2 : Hasan M2

◊ 5 Rebî‘ulâhır 1222 = 12 Haziran 1807 Cuma.

hususân Mesnevî ve Ma'nevî buhûrunda gavvâs ve berârende-i gevher-i hâs olmağın, bi'l-cümle kibâr-ı zâdegân ve mukbilân-ı kâbilân kendüsünden hemîşe Fârisî te'allüm ve az müddetde te'sîr-i enfâs-ı tayyibesi berekâtiyle her biri ol zebân-ı 'azbû'l-beyânda tahsîl-i melekât birle bî-mehâbâ kudret-yâb-ı serd-i tekellüm olur idi. Ve tadrîs-i kütüb-i Fârisiyye'de kendüsüne mahsûs bir vaz'-ı dil-nişîn ve nesak-ı nâzik-terîn ibdâ', ya'nî 'ulûm-i 'Arabiyye ve âliyye tertîbi gibi mukaddimât ve nüsah olmak üzere kütüb-i Fârisiyye'ye dahi tertîb-i dil-firîb ta'yîn ü ihtirâ' eylemişidi. İbtidây-ı emirde manzûme-i Şâhidî, ba'dehû Pend-nâme-i 'Attâr, ba'dehû Gülistân ve Bostân ve Dîvân-ı Hâfız ve Sâ'ib ve Şevket ve Şeh-nâme-i Firdevsî ta'lîm edüp, en sonra Mesnevî-i şerîf tadrîsiyle maslahatı tetmîm birle ol vakit tâlib-i merkûma icâzet-nâme ketb ve teslim eder idi. Ve kendüsüne mahsûs tarz ve tavr-ı levendâne ve câme ve destârî silahşorâne, [N1 235b] âlâyiş-i zâhîrîden bî-kayd ü pervâ, hem-vâre küşe-güzîn-i vahdet ü inzivâ, hânesi hânkâh, âsitânî beledî ve âfâkîye merci' u feyzgâh, 'ârif-i billah, merd-i âgâh idi. Ekser evkâde şâhbâz-ı nazarı dîde-dûz-i 'âlem-i itlâk, garka-i muhâsebe-i nefis ve gavta-hâr-ı bahr-ı istiğrâk idi. Türkî ve Fârisî 'âşikâne eş'ârı ve sebk-i Fârisî üzere fenn-i tasavvufa dâ'ir *Tûfân-ı Nûh* nâm bir yâdigârı olup, hâlâ telâmizesinin zîver-i dest-i i'tibârlarıdır. Her gâh dergâhları şark u garbdan ecnâs-i müsâfirînle mel'ân ve sofrâ-i ziyâfeti keff-i kerîm gibi cümleye küşâde vü râygân idi. Şâbdan şekere ve tuza ve bûbere varınca[ya] kadar mühimmât-ı matbah, kâr-sâzân-ı kibâr-ı zemân taraflarından sâzkâr ve ru'yeti me'ûnet zımnında yek-diğere tesâbuk birle münâfese ve müzâhame ederek ibtidâr olunur idi. Vefâtlarına Sürûrî'nin söylediği târihtir.

Neş'et Efendi göçdü, cinân ola menzili

(نشئت افندی کوچدی جنان اوله منزلی)

Ba'zı tebeddülât-ı Enderûnî

Enderûn-i hümayûn'da Silahdâr-ı Hudâvendigâr-ı sâbık Süleymân Bey gerçi ibkâ olunup, lâkin izâfet sebebiyle müstaskal olmağla, yerine Rikâbdâr Ahmed Bey, Silahdâr olmuşidi.

İşbu mâh-ı cumâdelülânın altıncı günü Ser-çukadâr-ı Şehriyâr-ı sâbık ile Kethudây-ı Hazîne Sâlih Bey dahi ihrâc ve Kütahya'ya nefy ü iz'âc olunup, ba'de-bürhetin Sâlih Bey Surre Emâneti'yle itlâk olunmağla, semt-i Hicâz'a minsâk olup, çâkerân-ı Mülûkâne'den Fettâh Ağa, Baş-çukadâr ve Selîm Ağa, Hazîne Kethudâlığı'yla behredâr oldu¹.

* Metnimizde söz konusu edilen Câmî, Fars şiirinin en büyük üstatlarının sonuncusu sayılan, Nakşibendî Tarikatı'na mensup âlim ve şâir Câmî (ö.898/1492) olmalıdır; bk. meselâ Ömer Okumuş, "Câmî, Abdurrahman", *DİA*, İstanbul 1993, VII,94-99.

** Metnimizde söz konusu edilen Kelîm, İranlı şâir Kelîm-i Kâşânî (ö.1061/1651) olmalıdır; bk. meselâ Dâvud İbrâhimî, "Kelîm-i Kâşânî", *DİA*, Ankara 2002, XXV,212.

1 **İntikâl-i Neş'et Efendi** oldu N1 : — A2, M2. "**Ba'zı tebeddülât-ı** oldu" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,186'da kaydedilmiştir.

Tebeddülât-ı garîbe-i Şeyhulislâmî

Merhûm Hayrî Efendi'nin birâderi;

Sebû-yi meyle ibrîk-ı vuzû bir hâkden ammâ

Ne hikmetdir bilinmez biri sâlih, biri fâsıkdır*

muhâlefeti üzere sırr-ı şerr u şûrun mazharı olan müderrisinden¹ Seyyidâ Efendi nâm tehî-gülûy ve herze-gûy, ‘illet-i idrâru'l-bevl gibi mübtelây-ı selsü'l-kavl, bed-zebân ve bed-zât ve bed-hûy², câhil-i cesûr, kâr-sâz-i *yek-zerre bî-hayâyî, bâkî heme-huzûr*** olup, hemîşe pîşesi³ devr-i mecâlis-i kibâr ve haremi tarafından merhûme Vâlide Sultân [N1 236a] dâ'iresine te'alluk ve nisbeti⁴ olmak mülâbesesiyle herkes kendüsüne ma'a'l-kerâhe⁵ izhâr-ı rûy-i inbisât u i'tibâr etmekle, bulunduğu meclisleri⁶ ayuları boşanmış Kulleli-bağçesi'ne döndürüp ve bi't-tab' cerrâr ve zîb ü zînete ve hadd ü mikdârından hâric kibârâne ferr u haşmete şifte⁷ bir sefih-i bed-kâr ve hâtır-şiken ve hazelecesine harf-endâz ve dil-âzâr olduğundan, tabaka-i sâlîfe ricâlî⁸: “Şerrine la'net” deyerek zebân-dirâzlığından ve harf-endâzlığından tevakkî ve mücânebetle matlûbâtına müsâ'ade ve muhâlefetinden mübâ'ade⁹ ederek, zu'm-i fâsîdince te'ayyün peydâ ve Kethudâ ve defterdârâna¹⁰ mahsûs murassa' raht u setâm ve müzeyyen serc ü licâmla dâ'imâ mümtâz ve müstesnâ atlara süvâr ve hadden bîrûn ve endâzeden efzûn rikâbında etbâ' ve hadem-i gûnâ-gûn birle tafra¹¹-furûş-i 'izz ü iftihâr olup, ve be-tahsîs 'ulemâ' ve mevâlî taraflarını ism ü resmleriyle 'alâ mele'in-nâs sitem-i zarîfâne fasl ü mezemmet ve taklîd ü

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, I,586.

1 Efendi'nin müderrisinden N1 : Efendi birâderi ve ser-şerik-i mazharı olan müderrisinden A2 : Efendi birâderi ve ser-şerik-i mazharı olan A2, M2

2 'illet-i idrâru'l-bevl gibi mübtelây-ı selsü'l-kavl, bed-zebân ve/— bed-zât/— ve bed-hûy A2, M2 : — N1

** يَكْذِرُهُ بِي حَيَايِي بَاقِي هَمِّهِ حَاضِرٍ = Birazcık hayâsızlık, gerisi hep huzûr” anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

3 hemîşe pîşesi N1, A2 : pîşesi (پيشسى) M2

4 te'alluk ve nisbeti N1 : müte'allak A2, M2

5 kendüsüne ma'a'l-kerâhe N1 : nâ-çâr kendüsüne A2, M2

6 meclisleri A2, M2 : mecâlisi N1

7 bağçesi'ne şifte N1 : bağçesi'nden nümûdâr edüp ve fî-zâtihi cerrâr-tabî'at ve şifte-i âlâyîş ü zînet A2, M2

8 ve hazelecesine ricâlî N1 : ve dil-âzâr olduğundan kibâr-ı selef A2 : ve dil-âzâr olduğundan, harf-endâzlığından, kibâr M2

9 zebân-dirâzlığından ve harf-endâzlığından tevakkî ve mücânebetle matlûbâtına müsâ'ade ve muhâlefetinden/muhâlefetden mübâ'ade/mübâ'adet A2, M2 : matlûbât ve mes'ûlâtına müsâ'ade ve muhâlefetden mübâ'ade N1

10 ve defterdârâna N1 : Bey ve Defterdâr Efendi makûle ecillâya/ecilleye A2, M2

11 setâm/senâm ve müzeyyen serc ü licâmla dâ'imâ mümtâz ve müstesnâ atlara süvâr ve hadden bîrûn ve endâzeden efzûn rikâbında etbâ' ve hadem-i/hademe-i gûnâ-gûn birle tafra M2 : setâm (سِتَام) ve mezerkeş-i zîn ü licâmla her bâr Mısırî atlara süvâr ve rikâbında şâlpûş, orta kuşak etbâ' u hadem birle kevkebe N1

tahkîr ile¹ kahkaha-fermây-ı ricâl-i devlet olmakda idi. Mânend-i derûn-i ehl-i dilân vâsi² ve bî-gerân olup², te'dîb ü ta'zîrden sâde ve siyâset ü tahzîrden âzâde olan devr-i sâbıkda ol sefih-i bî-edeb, bed-kâr ve bed-meşreb “*Îzâ lem testahi f'asna' mâ-şi'te**” meydânında ser-firâz ve “*Înne's-sefîhe izâ lem yünhe me'mûrun***” hevâsında bâlâ-pervâz olup, ba'de'l-vak'a zirve-i vak' u i'tibârdan efgende-i³ hâk-i hevân, husûsan ol mâr-ı 'akreb-girdârın vaz'-ı sefâhet-rîz ve nîş-i ser-tûz, zebân-ı zehr-âmizinden ekser nâs âzürde ve zahm-hürde olmağla, nevbet-i dâ'ire-i felâket kendi âsiyâb-ı ser-i bî-sa'âdetine de gerdân olup, işbu 'âlem-i âhîret gibi⁴ dâru'l-mücâzât ve⁵ deyrü'l-mükâfât olan dehr-i bî-sebâtda cezây-ı sû'-i ahvâlini ber-muktezây-ı [mısrâ]⁶:

*Pîçîde-şevved be-pây-ı⁷ herkes 'ameleş****

pîçîde-i pâ-yi a'mâli olacağını endîşe ile bîşe-i⁸ hâtır-ı pür-habâsetleri⁹, haşrgâh-ı vuhûş u¹⁰ vahşet ve husûsan ser-levha-i tarîk-ı 'ulemâ'-i kirâm olan Şeyhulislâm tarafını 'ahd-i sâlifde nasl-i nâvek-i fasl ü âzâr ile zahm-dâr ve sâ'irleri dahi 'ale'l-'umûm münfa'il ve dil-fikâr etmiş olmağla, “*el-Hâ'inü hâ'ifün***” hadşesiyle lerz-nâk-i¹¹ havf u haşyet olduğuna mebnî, bir takrîble

-
- 1 olup ve be-tahsîs tahkîr ile N1 : edüp/olup, be-tahsîs 'ulemâ ve mevâlî tarafını fasl u mezemmet ve tahkîr u ihânetle A2, M2
- 2 Mânend-i olup A2, M2 : — N1
- * اذا لم تستح فاصنع ما شئت = Utanmadıktan sonra dilediğini yap!” anlamına gelen bu cümle, insanların peygamberlerden duyduğu ilk söz olarak Hz. Peygamber tarafından dile getirilmiştir; bk. el-Buhârî, Enbiyâ', 54, Edeb, 78; Ebû Dâvud, 6; İbn Mâce, Zühd,17; el-Muvatta, Sefer, 46; Ahmed b. Hanbel 4/121,122 5/273; Wensinck, I,540.
- ** ان السفیه اذا لم یینه مأمور = Sefih yasaklanmadıkça sefihliğini yapacaktır” anlamına gelen bu cümle 'Abdullah b. Muhammed b. 'Âsım el-Ensârî'nin *Divânü'l-Ahvas* adlı kitabında yer alan şiiirlerindedir.
- 3 bed-kâr efgende-i N1 : rezîl-i haysiyyet, rûsbî-meşreb, bu cihetle ser-firâz ve müte'ayyen ve bâlâ-pervâz olup, ba'de'l-vak'a ol makûle zirve-i vak' u i'tibârdan efgende-i A2 : rezîl ve habîs, rûsbî-meşreb, bu cihetle ser-firâz ve müte'ayyen ve bâlâ-pervâz olup, ba'de'l-vak'a ol makûle zirve-i i'tibârdan figende-i M2
- 4 vaz'-ı sefâhet-rîz gibi N1 : evzâ'-ı nâ-hemvâr-ı/hemvâre-i habâset-engîzinden ve nîşter-i sitûz-i zebân-ı zehr-âmizinden ekser halk rencide ve âzürde ve remide olmağla, bi't-tedric nevbet-i dâ'ire-i felâket kendi ser-i bî-sa'âdetine intikâl edüp, işbu A2, M2
- 5 ve N1, M2 : — A2
- 6 dehr-i bî-sebâtda [mısrâ]' A2, M2 : dünyây-ı bî-sebâtda N1
- 7 be-pây-ı N1, A2 : be-bây-ı M2
- *** عملش = Herkesin ameli kendi ayağına dolandır” anlamına gelen Farsça bir mısrâdır..
- 8 pîçîde-pây-ı a'mâli a'mâl olacağını endîşe ile bîşe-i/pîşe-i A2, M2 : cezâsını endîşe ile bîşe-i N1
- 9 habâsetleri N1 : habâseti A2 : habâsetini M2
- 10 u N1 : — A2, M2
- *⁴ الخائن خائف = Hıyânet eden korkaktır” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.
- 11 'ulemâ'-i lerze-nâk-i N1 : 'ulemâ olan Şeyhulislâm Efendi tarafına 'ahd-i sâlifde/sâbıkda [M2 77] nasl-i/nadli-(تخل) nâvek-i fasl ü izdirâ ile zahm-dâr ve zebâne-i zebân-ı/jeyân-ı

Şeyhulislâm'ın mesned-i Fetvâ'dan izâlesiyle sâ'irlerin dahi tedennî-i revnakleri tarîkı dil-i vesvese-nâkinde câ'il idi. Çünkü¹ mukaddemâ Boğaz Nâzırı olan İsmâ'il² Ağa ile [N1 236b] mezbûr miyânında luhme-i karâbet 'alâkasıyla imtizâc ü ülfet-i tâmmesi olup³ ve yamaklar beyninde sergerdelikle mümtâz ve ba'de'l-vak'a Turnacı-başılık⁴ Pâyesi'ne mukârin Boğaz Nezâreti'yle hil'at-pûş-i tekrîm ü i'zâz olan Kabakçı Mustafa nâm şahs-ı nâ-fercâm, selefde Ağa-yı merkûmun hıdmetkârı⁵ olduğuna mebnî, merkûm⁶ Seyyidâ ile hem-kadeh-i⁷ bezm-i 'işret ve harîf-i encümen-i üns ü sohbet olmak mülâbesesiyle, ol hılâlde yine⁸ bir gün mezbûr Kabakçı Mustafa'yı çend nefer hem-pâ ve hem-hasletiyile⁹ hânesine da'vet ve bast-ı sofrayı 'îş ü 'işret edüp, germî-i¹⁰ bâzâr-ı ülfet esnâsında: "Şeyhulislâm'ın Meydân-ı Lahm'de hal'-ı Saltanat¹¹ mâddesine kat'â rızâ-dâde olmayup, ol bâbda tessebbüt ve ısrâr ve sükût ve inkârı cümlelizin re'ye'l-'ayn manzûru olup ve¹² el-hâletü hâzih keyfiyyet-i mezkûreden münfa'il ve Ocaklu'nun te'ayyünü husûsundan âzürde-dil ve bilâ-hılâf zamîrinde yine inkılâb-ı Saltanat tarîkasının imkânı ârzûsu câ'il olduğu, sâ'ir 'ulemânın¹³ 'indlerinde dahi bedîdâr ve anlar dahi müşârun ileyhın bu vaz'ından dil-fikâr olup ve hâlâ Ocaklu tarafına kılet-i i'tibâr u¹⁴ mübâlât ve ekserî mes'ûllerinden¹⁵ rû-gerdân-ı müsâ'ade vü iltifât olmağla¹⁶, dâ'imâ zamîri Hudâvendigâr-ı sâbık tarafına¹⁷ 'â'id ve reh-yâb-ı semt-i imkân olsa, i'âdesine sâ'î ve müctehid olacağı, vâreste-i delâ'il ü şevâhiddir. Husûsan kendüsi Şehriyâr-ı sabık nasb-kerdesi ve hemîşe 'atıyyeler ve merâtib-i seniyyeler ile ihsân-hürdesi olup ve

âteş-zebân-ı ziyân-kârî birle sûhte-i renc ü ârâz/âzâr etmiş olmağla, hâssaten cânib-i müşârun ileyhden lerze-nâk-i/lerze-nâk-i A2, M2

- 1 Şeyhulislâm'ın..... Çünkü N1 : mesnedinden izâle vü infikâki tarîkı hemvâre câ'il-i dil-i vesvese-nâki idi A2 : mesnedinden izâle vü infikâki tarîkı hemvâre câ'il-i sâha-i dil-i vesvese-nâki olup M2
- 2 İsmâ'il A2, M2 : İsmâ'il N1
- 3 -i tâmmesi olup N1 : edüp A2, M2
- 4 ba'de'l-vak'a Turnacı-başılık N1 : ba'de'l-vâk'a Ser-turnacılık A2 : ba'de'l-vâkı'a Ser-turnacılık M2
- 5 hıdmetkârı N1, M2 : hizmetkârı A2
- 6 merkûm A2, M2 : — N1
- 7 hem-kadeh-i A2, M2 : hem-kâse-i N1
- 8 yine A2, M2 : — N1
- 9 mezbûr Kabakçı hasletiyile M2 : Kabakçı'yı çend nefer hem-pây ve hem-güherleriyle N1 : Kabakçı'yı çend nefer hem-pâ ve hem-hasletiyile A2
- 10 germî-i N1 : — A2, M2
- 11 Meydân-ı Lahm'de hal'-ı saltanat N1 : hal' A2, M2
- 12 manzûru olup ve N1 : meşhûdu olup, ve/— A2, M2
- 13 ve Ocaklu'nun 'ulemânın N1 : ve'l-hâsıl Ocaklu'nun te'ayyünü/ta'yîni husûsundan/husûsuna âzürde-dil olduğu sâ'ir 'ulemâ ve mevâlî A2, M2
- 14 i'tibâr u N1 : — A2, M2
- 15 mes'ûllerinden N1 : dil-hâhlarına A2, M2
- 16 olmağla A2, M2 : olup ve'l-hâsıl N1
- 17 tarafına A2, M2 : cihetine N1

nefsinde¹ muta‘assıb ve saht-ser ve mütesallib olmağla, bir takrîble ‘ulemâyı kendüye râm edeceği aaleb-i ihtimâl ve Ordu ricâli bi'l-cümle Hudâvendigâr tarafdârları olduğu bî-kîl ü kâl olmağla, elbette böyle giderse, taklîb-i Saltanat edeceği derkârdır. Bu sebeble müşârun ileyh tarafına bir dürlü² emniyet câ'iz olmayup ve hasbe'r-rikâb cânib-i Fetvâ-nisâb, merci'-i şeyh u şâb olmağın, elbette³ Ocaklu'nun re'y ü intihâblarıyla bir Şeyhulislâm nasbını⁴, muktezây-ı vakt ü hâl îcâb eylemişdir” deyerek ol ser-kelle-i hâm-kârân-ı bî-dimâgân⁵ olan Kabakçı'nın [N1 237a] gedûy-i pûç⁶-magz kellesini âb-ı bârân-ı füsûn ü fesâne⁷ ile suvarup, mezbûr ve hemdemleri olan şûrîde-şu'ûrlar dahi her sözünde⁸ ser-cünbân-ı tasdik ve “Belî, belî!” deyerek⁹ büzâk-efşân-ı te'yîd ü tahkîk olmalarıyla, beynlerinde¹⁰ tebdîl-i Şeyhulislâmî [M2 78] husûsu¹¹ karâr-dâde ve tevsîk-ı ‘ahd ü peymânla ol bâdire-i¹² nâdireye dil-nihâde oldular. Der-‘akab Seyyidâ-yı bed-mezheb delâletiyle ez-kadîm beynlerinde ribka-i ülfet ü âmizişleri¹³ muhkem ve serâ'ir-i bevâtın ve zevâhirlerine yek-dîğeri mahrem olduğu¹⁴ Vezâret'den mütekâ'id, havâss-ı Vezâret'le Kasaba-i¹⁵ Ebî Eyyûb'de refâh-ı hâl ve ferâğ-ı bâl ile ikâmete me'mûren¹⁶, müdâhale-i umûr-i devletden mütebâ'id olan Kâ'im-makâm-ı esbak¹⁷ es-Seyyid Mustafa Paşa devletlûsünün meclisine duhûl ve hûn-i fâsîd gibi ‘ırkına hulûl edüp, Şeyhulislâm-ı vaktin¹⁸ ba'zı mukaddimât-ı müzevvere serd ü beyâniyle¹⁹ in'izâlleri, bi'l-cümle sanâfid-i Bektâşiyye'ye ‘umde-i âmâl ve bu bâbda mecmû'u müttefikü'l-makâl olduklarını ihbâr ve inhâ birle²⁰ ol sâde-levhi igfâl ve muktezây-ı mizâc-ı²¹ vakt

- 1 Husûsan nefsinde N1 : ‘Ale'l-husûs kendüleri Hudâvendigâr-ı sabık-ı müşârun ileyhın nasb-kerdesi ve hemîşe ihsân-hürdesi olup ve fi-zâtihî A2, M2
- 2 takrîble dürlü N1 : vechile zuhûr-i A2 : vechile M2
- 3 olmağın, elbette N1 : olmağla A2, M2
- 4 bir Şeyhulislâm nasbını N1 : nasbı A2 : bir nasbı M2
- 5 -ı bî-dimâgân A2, M2 : — N1
- 6 pûç N1, M2 : pûc A2
- 7 fesâne N1, A2 : efsâne M2
- 8 mezbûr sözünde N1 : ol dahi her kelâmında A2, M2
- 9 “Belî, belî” deyerek N1 : — A2, M2
- 10 olmalarıyla, beynlerinde N1 : olmağla A2, M2
- 11 husûsu N1 : + beynlerinde A2, M2
- 12 peymânla ol bâdire-i N1, A2 : peymân ile ol bâdire vü M2
- 13 oldular âmizişleri N1 : oldukdan sonra, merkûm Seyyidâ delâletiyle öteden berü miyânelerinde merâ'ir-i/merâtib-i ülfet ü mu‘âşeretleri A2, M2
- 14 olduğu A2, M2 : olan N1
- 15 Kasaba-i N1, A2 : — M2
- 16 refâh-ı me'mûren N1 : ikâmete me'mûren A2 : ikâmete me'mûr M2
- 17 Kâ'im-makâm-ı esbak N1, A2 : — M2
- 18 devletlûsünün vaktin N1 : yâdigârının meclisine duhûl/duhûlü ve rûh-i habîs gibi müşârun ileyhın ‘urûkuna hulûl edüp, Şeyhulislâm'ın A2, M2
- 19 serd ü beyâniyle N1 : serdiyle A2, M2
- 20 makâl birle N1 : bâl olduklarını ifâde vü beyân ile A2, M2
- 21 mizâc-ı N1 : — A2, M2

ü hâle nazaran ‘azlini derece-i vücûba îsâl eylediler. Ol sersem ve bî-dimâğ ve ma‘tûh ve kem-serâğ dahi Seyyidâ dedikleri nefis-i emmâreden ahbes, fettân ü mekkârın¹ ne rûtbede fuzûl ve herze-kâr ve ne derecede jâjhây ve yâve-güftâr olduğuna imâle-i efkâr² eylemeyüp, mâtdeyi i‘zâm ve teşdîd ü ikdâmı hâvî³ Vâlide Sultân tarafına tezkire tahrîriyle inhâ⁴ ve mukarrebân-ı sâde-zamîr ve mulkiyân-ı nâkıs-ı ‘akl ü tedbîrler⁵ dahi Şeyhulislâm’ın Meydân-ı Lahm’de Hût gibi sükût-i tabî‘îsini⁶ sûret-i inkâra haml birle⁷ mâtde-i muharrereyi tasdîk ve takrîr ederek, ‘azli zımında Sultân-ı enâm hazretlerini dâm-ı ibrâmlarına râm eylemeleriyle⁸, mâh-ı cumâdelûlânın yedinci günü⁹ Re’îs Efendi irsâliyle mesned-i Fetvâ’dan ‘azl ü⁹ tenzîl ve Şeyhulislâm-ı esbak Samânî-zâde¹⁰ ‘Ömer Hulûsî Efendi sâniyen ol câh-ı celîl ile tebcîl olundu*. Sürûrî’nin söylediği târîhdir.

‘Ömer Efendi yine oldu müjde Müftî-i dîn¹¹

(عمر افندی یینه اولدی مزده مفتی دین)

Şeyhulislâm-ı cedîdin derûn-i İslâmbol’da hâne-i mahsûsu¹² olmamağla, [N1 237b] dâmâdları Mekkî-zâde Efendi’nin¹³ konağında bir taraftan tertîb-i hademeye mübâderet ve bir cânibden¹⁴, tehniye ve tebrîkine fevcen fevc müsâra‘at eden ‘ulemâya ‘âdet ve tabî‘ati muktezâsınca ‘unf ü gılzatle bî-vech tekdîr u tahkîr mu‘âmelesine ri‘âyet¹⁵ edüp, lâkin ser-i kârân-ı umûr nâgehâni¹⁶ tebeddül-i mezkûr vukû‘undan, husûsan şiddet ü hiddetle meftûr ve mu‘lem ve her bâr düşnâm ü âzâr ile kesr-i kulûb etmeğe mütehâlik ve mugrem olan Samânî-zâde’nin nasbından sıgâr u kibâr, dil-fikâr olup, hele kâr-bendân-ı dest-gâh-ı umûr olanlar bi’l-cümle berzede-i sâmân-ı şu‘ûr olmalarıyla, bu kazıyye-i

1 eylediler mekkârın N1 : eylediler. Ol sersem ve kem-râğ dahi Seyyidâ habîsinin A2 : ve ol sersem ve kem-serâğ dahi Seyyidâ habîsinin M2

2 derecede efkâr N1 : kertede yâve-güftâr habîs ü bed-kirdâr olduğuna imâle-i dimâğ A2, M2

3 ikdâmı hâvî A2, M2 : ikdâm ederek N1

4 tahrîriyle inhâ A2 : tahrîr N1 : tahrîriyle nühâ M2

5 mulkiyân-ı tedbîrler N1 : mulkiyân-ı nâkıs-ı tedbîr A2 : mukbilân-ı nâkıs-tedbîr M2

6 Hût gibi sükût-i tabî‘îsini A2, M2 : meşhûd olan sükûtünü N1

7 birle N1 : ile A2, M2

8 tasdîk eylemeleriyle N1 : bi’t-tasdîk, ‘azli zımında ibrâm ü i‘zâm —/ve A2, M2

9 7 Cumâdelûlâ 1222 = 13 Temmuz 1807 Pazartesi.

10 Re’îs ‘azl ü N1 : mesned-i Fetvâ’dan ‘azl ile A2 : mesned-i Fetvâ’dan ‘azliyle M2

11 Samânî-zâde N1 : — A2, M2

* “**Tebeddülât-ı garîbe-i** olundu” kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,198-199’da kaydedilmiştir.

11 Sürûrî’nin dîn N1 : Ve A2, M2

12 İslâmbol’da hâne-i mahsûsu N1 : İstanbul’da konağı A2, M2

13 Mekkî-zâde Efendi’nin A2, M2 : Mekkî-zâde’nin N1

14 cânibden N1 : + ‘ulemâ ve ricâl A2, M2

15 eden ri‘âyet N1 : — A2, M2

16 nâgehâni N1 : — A2, M2

gayr-i razıyyenin 'illet-i¹ mâddiyye ve gâ'ıyyesini teftîşde hadd-i mübâlagayı derpîş eylediler.

Vech-i mesrûd üzere bu mâdde mahzâ Seyyidâ'nın mefsetet ve ilkâsıyla Kabakcı Mustafa'nın sanî'ası ve Mustafa Paşa ma'tûhunun bî-hûde teşdîdât-ı şenî'ası eseri olduğunu istirâk ve sâ'ir Ocaklu'nun ve Enderûn-i hümâyûn tarafının bu bâbda fatîr-i hamîrleri olmadığı² şemmesini meşâmm-ı tahkîka istinşâk eylemeleriyle, *el-'uhdetü 'ale'n-nâkıl** Eski Seray hizasında vâki' had-nâ-şinâsân ve vazîfe ve mikdârını bilmez, tafra-furûşân gürûhundan Kerîm Bey-zâde Müderriş Dervîş Bey'in³ hânesinde [M2 79] Şemseddîn Efendi ve Münîb Efendi ve Kadî⁴ Murâd-zâde ve çend nefer a'yân-ı 'ulemâ' müctema' olup, derhâl Ocaklu tarafına tevbih u ta'yîr⁵ ve bu hâdis e elbette teferruk ve infikâki⁶ müstelzim olmağla, Ocaklu'ya 'an-karîb küllî rahne vü âsîb vukû'unu tezkîr birle, ikâz⁷ ü tahzîri mutazammın tezkire tahrîr ve merkûm Dervîş Bey ma'rifetiyle nihânî tesyîr eylediler**.

Ertesi⁸ hasbe't-ta'âlim cumhûr-i pîrân ve düdmân-ı Bektâşiyân⁹ Câmi'-i Süleymâniyye'de saf-beste-i soffa-i ictimâ' ve i'âde-i nasb-ı ma'zûl zımnında isâre-i gubâr-ı nefâr¹⁰ u nizâ' eyledikleri, Segbân-başı tarafından huzûr-i hazret-i Şehriyârî'ye 'arz u inhâ ve ol fi'e-i müctemî'anın istid'âları üzere Müftî-i ma'zûlün i'âdesi¹¹ recâ olundukda, mukaddemâ verdikleri hüccetde fimâ-ba'd umûr-i devlete 'adem-i müdâhale meşrût ve bu sûretle ribka-i¹² mu'âhedeleri, [N1 228a] evtâd-ı vüsûka merbût olduğundan, hılâf-ı şart-ı mazbût bu gûne küstâhâne hareketleri sebebinden, husûsan Şeyhulislâm 'azl ü nasbı gibi emr-i 'azîme tasdiklerinin asıl ve fer'inden istifisâr olundukda¹³, Ocaklu nâmiyle çend

1 meftûr u 'illet-i N1 : mecbûl olup, bî-vech âzâr-ı kulûba dil-dâde olan müşârün ileyhın nasbından bi'l-cümle berzede-i dâmân sâmân u— şu'ur olmalarıyla, 'ilel-i A2, M2

2 bu mâdde olmadığı N1 : mâdde Seyyidâ ile Kabakcı sanî'ası ve Mustafa Paşa bî-hûsunun bî-hûde teşyîdât-ı şenî'ası eseri olduğunu/olduğu istirâk ve sâ'ir Ocaklu'nun bî- haber oldukları A2, M2

* العهدة على الناقل = Günâhı, vebâli nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 vâki' Bey'in N1 : Kerîm Bey-zâde Dervîş Bey A2, M2

4 Efendi ve Kadî N1 : ve Münîb ve A2, M2

5 'ulemâ' ta'yîr N1 : 'ulemâ ictimâ' ve Ocaklu tarafına ta'yîr/ta'bîr A2, M2

6 infikâki N1 : iftirâki A2, M2

7 'an-karîb ikâz N1 : encâmı vahîm-i 'azîm olduğunu tezkîr birle, tenbîh A2, M2

** "Vech-i mesrûd eylediler" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,199'da kaydedilmiştir.

8 ve merkûm Ertesi N1 : eylediler. Ferdâsı A2, M2

9 ve düdmân-ı Bektâşiyân M2 : ve düdmân-ı Bektâşiyeye N1 : düdmân-ı Bektâşiyeye A2

10 nasb-ı nefâr N1 : ma'zûl husûsunda isâre-i gubâr-ı girîv A2, M2

11 tarafından..... i'âdesi N1 : Mustafa Ağa tarafından huzûr-i Pâdişâhî'ye 'arz u inhâ ve kavmin istid'âları mücebince i'âde-i nasbları A2, M2

12 ribka-i N1 : habl-i metin A2, M2

13 gûne olundukda A2, M2 : resme küstâhâne hareketlerinin bâ'is ü 'illetinden, husûsa Müftî 'azl ü nasbı gibi a'zam-ı umûra ta'arruz ve mücâseretlerinden istifisâr olunmağla, cevâbında N1

nefer müfsid ü¹ nâ-bekâr, hod-be-hod böyle bir hatb-ı büzürgvâra ibtidâr etmeleriyle, bunların sözleriyle ‘amel mutlakâ Ocağ-ı Pâdişâhî’ye müstevcib-i töhmet ü hâlel olmağın, bu vechile sûret-i muhâlefetde vâki‘ olan² hareketlerine mûcib-i cür’et, fi’l-hakîka şurût-ı mezkûra i’tinâ vü ri‘âyetlerinden neş’et eylediğini ba‘de’l-ihbâr, beher hâl Şeyhulislâm-ı ma‘zûl makâmına i‘âde bi’l-cümle Ocaklu’nun matlûb u müsted‘âları olduğu, pâye-i Saltanat’a ifâde olunmak niyâzları idüğünü te’kîd ü tekrâr ederek rekz-i livây-ı gavgâ ve ref’-i sadây-ı teşdîd ü tekâzâ³ eylediler. Çâr u⁴ nâ-çâr mekmûn-i zîr-i hâkister-i⁵ sükûn olan ahker-i fitne vü fesâdın sarsar-ı sitîz ü ‘inâd ile ‘alev-hîz-i⁶ şerr u hasâr olması endîşesiyle irtikâb-ı nakîsa-i ‘âr-ı televvün⁷ ihtiyâr olunup, Re’îs Efendi Şeyhulislâm-ı⁸ yek-rûze hazretlerine hil‘at-i beyzây-ı Fetvâ’nın hasbe’l-iktizâ dûş-i liyâkat-intimâlarından nez‘le istilâb olunacağını⁹ işrâb ü iş‘âr ve ‘illet-i şeyhûhetle idâre-i emr-i Meşîhat’e ‘adem-i iktidârlarını serd ü inhâ ederek, rûh-i izâfisi mesâbesinde olan câh-ı¹⁰ Fetvâ’dan isti’fâ zımnında ‘arîza tahrîrine icbâr ve irâde-i devlet olmak üzere basbayağı kerhle ısrâr¹¹ eylemekle, olur olmaz i’tizârına kalem-zen-i ictisâr olmayup, zarûrî imâle-i gerden-i teslim ü rızâ ve vech-i merkûm¹² üzere dergâh-ı [M2 80] Saltanat’a ‘arîza terkîm ü inhâ eyledi. Binâ’en ‘aleyh müşârun ileyhîn selefî ve halefî olan ‘Atâ’ullah Efendi hâssaten Silahdâr-ı hazret-i¹³ Şehriyârî vesâtatiyle huzûr-i hümâyûna da’vet olundukda, doğrusu budur ki¹⁴, mesmû‘umuza göre be-gâyet mütegayyer ve perişân-hâtır olarak: “Bu keyfiyyet Devlet-i ‘aliyye’ye mûcib-i şeyn ü mezellet, husûsan rahne-sâz-ı nüfûz-i savb-ı Saltanat’dır” deyerek icâbetden¹⁵

1 ü N1 : — A2, M2

2 hod-be-hod böyle olan N1 : böyle bir hatb-ı cesîme ibtidâr etmeleriyle/eylemeleriyle, sözleriyle ‘amel Ocağ-ı ‘amire nâmûsuna mûcib-i/müstevcib-i hâlel olmağla, bu vechile A2, M2

3 şurût-ı mezkûra/mezkûreye tekâzâ A2, M2 : şart u ‘ahd-i mezkûra kemâl-i i’tinâ’ ve ri‘âyetden neş’et eylemiş bir ma’nâ olduğunu takrîr u ihbâr ve te’kîd ü tekrâr ederek rekz-i ‘asây-ı ısrâr N1

4 u N1 : — A2, M2

5 hâkister-i N1 : remâd-ı A2, M2

6 ‘alev-hîz-i N1 : şerâre-feşân-ı A2, M2

7 endîşesiyle televvün N1 : havfiyle ‘âr-ı televvün A2 : havfiyle irtikâb ‘âdetleri M2

8 Şeyhulislâm-ı A2, M2 : Müftî-i N1

9 hil‘at-i beyzây-ı olunacağını/olunacağı A2, M2 : keyfiyyeti N1

10 emr-i câh-ı N1 : emr-i/— Fetvâ’ya ‘adem-i kudretlerin inhâ ederek, câh-ı vâlâ dest-gâh-ı A2, M2

11 ve irâde-i devlet olmak üzere basbayağı kerhle ısrâr A2, M2 : — N1

12 kalem-zen-imerkûm N1 : hâme-zen-i ictisâr olamayup, eşrât-ı sâ’atden şümâr ederek ‘azl-i nâ-mesbûk ile perişân-hâtır ve bu resme teklîf, muktezây-ı tab’-ı mütesallibânelerine göre haml-i ‘anîf olmağla, be-gâyet mütekeddir olarak külfet-i tahrîre mütehammil —/ve ol/— vech/evvelce teklîn ü tezkîr —/olunan —/vech A2, M2

13 Saltanat’a hazret-i N1 : Saltanat tarafına bast-ı me‘âzîr ile isti’fâyı mutazammın ‘arîza tahrîrine kâ’îl oldular. Binâ’en ‘aleyh halef ve selefî olan müşârun ileyh hâssaten/hâssa-i Silahdâr-ı A2, M2

14 doğrusu budur ki N1 : — A2, M2

15 be-gâyet icâbetden N1 : giryân olarak: “Bu keyfiyyet mûcib-i züll-i devletdir” deyerek ecânibden A2, M2

gırbân-efşân ve çend mertebe tarafeynden münâzara ve mübâhase güzerân olup, bilâhare giryân olarak hareme gürizân olmuş. Müşârun ileyhın bu rütbe imtinâ'ından Silahdâr Ağa be-gâyet muztarib ve harâret-i teb ü tâb ile sıh-ı kebâb gibi hırâş ü telâş-i âteşize mütekallib olmağla, tekrâr haremnden istihracına ikdâm edüp, bu imtinâ' ve istinkâf, bî-şâ'ibe-i şekk ü hılâf elbette fitne-i nâ'imenin uyanmasına bâdî [N1 238b] ve mi'de-i devletin bulanmasını mü'eddi olacağını ifâde vü i'lâm ederek zarûrî râm ve bi'l-ma'yye Seray-ı¹ hümâyûn'a i'tizâm eylediler. Pâdişâh-ı kadr-şinâs² hazretleri bişr u beşâsetle telakkî ve ikbâl ve hakkında iltifât ü ibcâl kâ'idesini ikmâl ederek, i'tizâr u istinâs birle ez-ser-i nev ferve-i beyzây-ı Fetvâ'yı ilbâs buyurmalarıyla, bi'l-cümle Ocaklu'yu hâ'iz-i dest-mâye-i³ memnûniyyet ve ma'zûl-i müşârun ileyhın zâtında merkûz olan şiddetden başka be-gâyet mübattın ve kinedâr ve müntakım olmalarıyla, ednâ münfa'ıl olduğu kimesneden elbette ahz-ı intikâm birle teşeffî-i gayz eylemek 'âdeti olmağın, kazıyyede medhali olup ve olmayanlar taraf-ı müşârun ileyhden hemîşe tenahhî vü mücânebet üzere olmağla, bu keyfiyyet cümlesine mûris-i⁴ inbisât u meserret oldu. Gâlibâ meftûr oldukları dürüşti ve salâbet, muktezây-ı te'sîr-i ism-i sa'âdetleri olmağla, "*Mâ tereke'l-hakku li-'Ömere min-sadîkın*" sırrı cilve-nümây-ı meclây-ı tahkîk olmuşdur⁵.

Lâyiha

Bu münâsebetle bu hikâye sebt-i sahîfe-i rivâye kılınmak revâ görüldü. Ser-mezhebimiz⁶ İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfeti'l-Kûfî *cûziye bi'l-hayri ve kûfiye*^{**} hazretlerinin civârlarında⁷ revâfız-ı bed-milletden bir mükârî nâ-bekârî⁸ var

1 tarafeynden Seray-ı N1 : münâzaraya âgâz ile istinkâfî nümâyân oldukda, Silahdâr Ağa teb ü tâb-ı ıztırâba giriftâr olup, elbette bu imtinâ'nın fitne-i nâ'ime uyanmasına ve mi'de-i devletin bulanmasına bâdî ve mahzûrât-ı 'azîmeyi mü'eddi olacağını ifâde vü iş'ar birle, kazıyye-i nâ-marziyyeyi tezkâr eylediğine mebnî, bi'z-zarûre râm ve ma'iyyetle huzûr-i A2, M2

2 kadr-şinâs A2, M2 : felek-bârgâh N1

3 ikbâl dest-mâye-i N1 : der-sâ'at müceddeden hil'at-i beyzây-ı Fetvâ ilbâs ve i'tizâr-ı bi-kıyâs ile taltîf ü istinâs etmeleriyle, bi'l-cümle Ocaklu'ya bâ'is-i A2, M2

4 zâtında mûris-i N1 : zâtlarında/zâtlarında (دائرتند) merkûz olan mâye-i şiddet ve vâye-i kinedârî ve savlet ü salâbet, zâhiren muktezây-ı ism-i sa'âdetleri olarak, "*Mâ tereke'l-hakku li-'Ömere min-sadîkın*" sırrını tahkîk eylemekle, 'âmme-i 'ulemây-ı tarîk taraf-ı müşârun ileyhden mücânebet üzere olduklarından, bu keyfiyyet cümlesine/cümleye mücib-i A2, M2

* ما ترك الحق لعمر من صديق = Hakkı hâkim kılma yolunda Hz. Ömer'in gözü eşi dostu görmezdi, onları terkederdi" anlamına gelen Arapça bu cümlemin Ebû Zer'in bir sözü olarak belirtildiği yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, nr.2198, II,183.

5 Gâlibâ olmuşdur N1 : — A2, M2

6 Bu münâsebetle mezhebimiz N1 : — A2, M2

** جوزى بالخير و كوفى = Allah ona hayırla karşılık versin ve ödüllendirsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 civârlarında N1, A2 : civârında M2

8 nâ-bekârî N1, A2 : nâ-bekâr M2

idi. İki re's bâr-keş kâtıra mâlik olmağla, dâ'imâ bâr-ı te'ayyüşü anların zahrlarına¹ mahmûl idi. Lâkin² Şeyhayn-i mükerrmeyn *radiyallâhu 'anhumâ'* hazretlerine nihâyet derecede buğz u 'adâveti olup, hattâ fart-ı buğzundan nâşi, kâtırın³ birinin ismini Ebûbekir ve birinin 'Ömer tesmiye etmişidi ve mücâhereten her birine ismiyle nidâ eder idi. İmâm-ı a'zam hazretlerinin şâgirdleri⁴, husûsan İmâm Ebû⁵ Yûsuf, ol Râfîzî-i bed-mezhebin⁶ bu vaz'ından dil-gîr olmalarıyla, hemîşe İmâm hazretlerine şekvâ ve 'arz-ı te'essüf ve telehhüf ederler idi. Bir gün ol Hâricî-i bed-kirdâr kâtırlara tûmâr ederken, kâtırın birisi ol har-ı bed-güherin cebhesine bir tepme 'aşk eylemekle, kellesi kuru kabak gibi târumâr ve vücûdu mu'allak-zen-i hufra-i nâr-ı bevâr oldu. İmâm Ebû Yûsuf bu haber-i behcet-eseri⁷, istibşâr ederek huzûr-i İmâm'a nakl [M2 81] ü ihbâr eyledikde, hazret-i İmâm⁸, "Esmânın müsemmeyâta te'sîri" sırrına i'tibâr birle: "Bu mâye-i gayret, 'Ömer ile⁹ müsemmâ olan kâtırdan [N1 239a] zuhûr u bürûz eylemek, aaleb-i melhûzduz" buyurdular. Vâkı'â ism-i merkûmla mevsûm olan kâtırdan sudûr eylediği mütehakkak ve zâhir oldu; *mâ be-kıssa-i hod-âyîm* ^{**10}.

Tetimme

Hele bu inkılâb hâdisesi dahi şey'un 'ucâb olup, matla'-ı âfitâb-ı saltanat-ı 'Osmânî'den berü vukû'-yâb olmadığı bî-irtiyâbdır. Ol gün pîş-gâh-ı bâbda kürsî-nişîn olan zümre-i müsevvidîn beyninde zuhûr eden herc ü merc hâleti, kimi henûz gelüp dûş-i hammâldan kürsîsini alup vaz' ederken, dîğeri istişmam-ı havâdis etmekle, hemân kürsîsini ol gelan hammâla tahmil ile

1 zahrlarına N1 : zahrına A2 : zuhûruna M2

2 Lâkin A2, M2 : Ancak N1

* رضى الله عنهما = Allah her ikisinden razı olsun" anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

3 *radiyallâhu* kâtırın N1 : hazretlerine kemâl-i buğz u 'adâvetinden nâşi A2, M2

4 şâgirdleri N1 : telâmizeleri A2, M2

5 Ebû N1, A2 : — M2

6 ol Râfîzî-i bed-mezhebin N1 : hazretleri, mesfûrun A2, M2

7 İmâm hazretlerine eseri N1 : telehhüf ederek huzûr-i İmâm'a şikâyet eder idi. Bir gün Râfîzî-i mersûm 'ale'l-'âde kâtırları tûmâr eder iken, nâgehân kâtırın birisi ol har-ı bed-güher-i berbâd-/bî-îmânın table-i cebhesine kaş/cünbiş ve 'işve-i/şîve-i esterâne ile tek durmayup, bir çifte-i leked-pây-i sa'âdet-güsterâne 'aşk eylemekle, harîfin gedûy-i mezbele-i rafz u hıyânet/habâset olan kelle-i pür-şe'âmeti/şe'âmetini târumâr ve bir/— baş/başı mu'allak-zen-i hufra-i pür-mûr u mâr oldu. Bu haber-i behcet-eser İmâm Yûsuf'un mesmû' u oldukda A2, M2

8 hazret-i İmâm N1, A2 : — M2

9 te'sîriile N1 : te'sîri/te'essürü" nüktesiyle: "Bu gayret-i dil-furûz 'Ömer ile/ismiyle A2, M2

** ما بقصه خود آييم = Biz kendi hikâyemize gelelim" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

10 zuhûr u bürûz eylemek, aaleb-i melhûzduz" buyurdular. Vâkı'â ism-i merkûmla/merkûm ile mevsûm/müsemmâ olan kâtırdan sudûr eylediği mütehakkak ve zâhir oldu; *mâ be-kıssa-i hod-âyîm* A2, M2 : zuhûru aaleb-i melhûzduz" dediler. Vâkı'â andan sâdr olduğu zâhir oldu N1

dergâh-ı mansûba ‘azîmeti keyfiyeti, temâşâ edenlerin mûcib-i hande vü hayreti olmuştur. Sürûrî'nin bu vak‘aya da dediği târîhdir.

Kıldı Hakk câhın ‘atâ Müfti'l-enâm-ı sâbıka

(قیلدى حق جاھن عطا مفتى الانام سابقه)

‘İzzet'in dediği târîhdir.

Sâniyen Fetvâ'ya Allah sâhibin kıldı ‘atâ

(ثانيا فتوايه الله صاحبين قیلدى عطا)

Vech-i mezkûr üzere Hulûsî Efendi'nin Meşîhat'inden cins-i ‘ulemâ’ mütegayyer olup, husûsan ratk u fetk erbâbı olan meydân ‘ulemâları gâyetle mütekeddir oldular. Münîb Efendi ise fart-ı keder ü gussasından helâk rütbesine varmışıdı. Zîrâ beynlerinde münâfese-i sâbıka olmağla, müşârun ileyhden bir dürlü emniyeti yoğıdı. Hattâ def‘a-i ûlâsında nefyini ilhâh eylemişken, Münîb Efendi'nin Enderûn'da olan müstenedleri himâyesi ve beynlerinde olan mâdde-i mübâgaza, mahzâ münâfese-i dünyeviyyeye mebnî olduğu, Sultân Selîm hazretlerinin kemâ hiye ma‘lûm-i Şâhî'leri olmağla, nefyine rızâ-dâde olmamışlar idi. Lâkin huzûr u gıyâbda tahkîr u tezlîline ikbâb eyleyüp, hattâ bir meclisde ana kahve verdirmediği menküldür. Ve beynlerinde mü’esses olan münâfesenin mâddesi budur ki, Münîb Efendi İzmir Kadısı iken Hulûsî Efendi Anadolu Kadı‘askeri idi. İzmir’de bir cesîm kısmet düşüp, Münîb Efendi hasbe'l-kazâ’ tahrîr ve halkın nakline göre andan elli altmış kîse akca almış. Âsitâne’de Hulûsî Efendi'nin bu tayyâre mesmû‘u oldukda, Anadolu Kadı‘askerliği münâsebetiyle tarafından âdemler yollayup, Münîb Efendi’den ol akcayı taleb, ol dahi: “Mansıb benimdir, vukû‘ât dahi benimdir” cevâbıyla redd ü ibâ eylemişıdı. İslâmbol’a geldikde, Hulûsî Efendi Enderûn u Bîrûn’u [N1 239b] ta‘cîz ederek taleb ü iltimâsda tehâlûk ü ibrâmı, evvelen bir vechile ‘ulemâya münâsib olmayan tama‘-ı hâm, sâniyen şer‘-i şerîfe muhâlîf cihetden celb-i hutâm mâddelerine mebnî olmağla, ta‘n u nefrîn-i havâss u ‘avâmdan gayri bir fâ‘ideyi müntic olmadı. İşte ol husûsdan Münîb Efendi’ye nefsâniyyeti olup ve ‘afv ü ‘inâyet dahi münâfî-i tyneti olmağla, bu cihetden bu mâddede zâhiren Ser-çeşme-i cumhûr Münîb Efendi olduğu ‘akla yakîn emr-i gayr-i mestûrdur. Kaldı ki hutâm-ı dünyâ için mutlakâ be-tahsîs beyne'l-‘ulemâ’ buğz u nefsâniyyet, muhâlîf-i rızây-ı hazret-i Hudâ olduğu, ehâdîs ve âsâr tettebbu‘ edenlere hüveydâdır. *Ve minhu kavliühû ‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm: Hubbü’d-dünyâ re’sü küll-i hatî’etin* *1.

* و منه قوله عليه الصلوة و السلام : حب الدنيا رأس كل خطيئة = Hz. Peygamber'in (salât ve selâm onun üzerine olsun) sözlerindedir: Dünya sevgisi her hatânın başıdır” anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekte, sadece Beyhakî ve Deylemî gibi hadîşçilerin kitaplarında zikredilmekte, ama zayıf bir hadîs olarak değerlendirilmektedir. Bazı eserlerde Hz. İsfâ'nin bir sözü olduğu da belirtilmektedir; bk. el-‘Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.1099, I,344.

1 **Tetimme** hatî’etin N1 : — A2, M2

Yevm-i merkümda Muharrir-i nâ-tüvân, ba‘zı ihvânla¹ müşârun ileyh Hulûsî Efendi'nin te'diye-i tehni'elerine² şitâbân olup, lâkin duhûl ü hurûc hâlâtında³ derûn-i dâ'irede nev'an sûret-i tegayyür⁴ ihsâs olunmağla, henûz temekkün-i esbâb-ı nizâmın mütemekkin olmadığına sarf olundu⁵. Meğer ol hengâmda Re'îs Efendi halvet-gâhda işrâb-ı kazıyye-i cây-gâh birle tezkire tahrîrine⁶ ilcâ eylemiş, 'avdetimizde pîş-gâh-ı bâbda kürsî-nişîn olan zümre-i müsevvidînden kimi kürsisini nasb u ik'âd ve kimi dūş-i hammâlde henûz îrâd eder olup, bizler enâsiyy-i merkümenin⁷ evzâ'-ı muhtelifi-i kerâsîlerine temâşâ-kâr iken, nâgâh emr-i Fetvâ'nın tebeddülü havâdisi şâyi' ve perde-der-i⁸ sevâmî' oldukda, bi'l-cümle züvvâr ve ehâl-i dâ'ire ve temâşâciyân⁹ beynlerinde ordu-yi münhezim gibi bir garîb sûret-i perîşânî, husûsan zikr olunan sokak müsevvidleri beyninde bir herc ü¹⁰ merc-i bî-sâmânî zuhûr eylemekle, 'Arabî¹¹:

*Keze'd-dünyâ nüzûlün ve irtihâlün**

mısrâ'ı irticâlen zebân-zede-i Muharrir-i mütehayyirü'l-bâl olmuşdur¹².

Nefy-i Seyyidâ bâ-Tarsûs¹³

Ve yevm-i merkümda "Bu kadar fitne vü âşûba sen oldun bâdî" serzenişiyile¹⁴, Seyyidâ dedikleri fettân ü habîs ve müteseyyid ü nigûhîde Tarsûs'a tard u tagrîb¹⁵ ve bu makûle harekât-i nâ-ma'küleden emsâli var ise terhîb olundu.

Gerekdir kendi özin bilmezlere kendüyi bildirmek¹⁶

1 ba‘zı ihvânla A2 : — M2

2 tehniyelerine A2 : tehni'elerine M2

3 hâlâtında A2 : hâlâtından M2

4 tegayyür A2 : tagyîr M2

5 sarf olundu A2 : haml olunmuşıdi M2

6 cây-gâh birle tezkire tahrîrine A2 : cân-gâh birle tezkire tahr[îr]ine M2

7 merkümenin M2 : merkûmun A2

8 tebeddülü der-i A2 : tebdîli havâdisi şâyi' ve bürüz-i M2

9 temâşâciyân M2 : temâşâcinân A2

10 ü M1 : — A2

11 'Arabî M1 : [mısrâ]' A2

* كذا الدنيا نزول و ارتحال = İşte dünya bu! Konaklamak ve göçmek" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

12 Yevm-i merkümda olmuşdur [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N1

13 bâ-Tarsûs N1, A2 : — M2

14 Bu kadar serzenişiyile N1 : bîdâr-ken-i fitne-i hâbîde A2, M2

15 fettân ü habîs ve müteseyyid/müfsid ü nigûhîde Tarsûs'a tard u tagrîb A2, M2 : müteseyyid ve bed-meniş Tarsûs'a tard u tagrîble te'dîb N1

16 Gerekdir bildirmek N1 : — A2, M2

Ve Baş-çukadâr-ı sâbık Mehmed Bey, ‘Alâ’iyye’ye ve Kethudây-ı Hazîne-i hümayûn Sâlih Bey, Kütahya’ya nefy ü iclâ olunup, ‘akabinden Sâlih Bey, Surre Emâneti’yle cânib-i Hicâz’a ta’yîn ü isrâ kılındı¹.

Nefy-i Haffâf-zâde ve ba’zı meşâyih-ı hânkâh

Sâlifü'l-beyân hibe-i ‘ömr-i mü’eccele müte’allık hüccet-i garîbeye imzâ-nüvîs-i hükm ü ‘unvân olan Haffâf-zâde Emîn Efendi, Gelibolu’ya iclâ olundu. Ve meşâyih-ı hânkâh zümresinden olup ‘acâyib² evzâ’ u etvâr ve garâ’ib-nümâyiş-i ‘avâmm³-şikâr ile kulûb-i sâde-dilân-ı ricâl ü kibârı ahz ü esîr ve sûtür-i suhre gibi bir bölük hevâmm-ı ‘avâmmı⁴, vâbeste-i katâr-ı zabt u teshîr eden Burusevî Emîn Efendi en-Nakşibendî tarafından hemîşe⁵ zâhir-i şer’-i şerîfe mugâyir [M2 82] akvâl ü ef’âl-i nâ-savâbları Dâru'l-hılâfeti’s-seniyye’den iz’âcını⁶ îcâb eylediğine mebnî, yevm-i⁷ merkûmda⁸ me’vây-ı me’nûseleri⁸ olan Burusa’ya iclâ birle, ol gâ’ileden Âsitâne-i sa’âdet ihlâ olundu.

Şeyh-ı mezbûr⁹ mesmû’umuza göre ifrât derecede¹⁰ hubb-i dünyâ ile meftûr olmağla, cem’-i mâla harîs u magrem, ya’nî ‘abdü’l-dünyâ¹¹ ve’dirhem olup, evâ’il-i sülûkünde fart-ı mücâhedet [N1 240a] ve kesret-i riyâzate mukârin rusûh ve müdâvemetle ba’zı havâss-ı garîbeye, husûsan besmele-i şerîfe hâssa-i mü’essiresine mâlik ve anınla¹² te’hîz ü teshîr ve celb ü cezb ve selb ü teshîr¹³ makûlesi a’mâle mütemellik olmağın, devr-i sâbıkda bulunan bi’l-cümle dünyâ-perestân ve ikbâl-cüyânı, ya’nî a’yân ü erkânı ve

- 1 Ve Baş-çukadâr-ı sâbık Mehmed Bey, ‘Alâ’iyye’ye ve Kethudây-ı Hazîne-i hümayûn Sâlih Bey, Kütahya’ya nefy ü iclâ olunup, ‘akabinden/’akabinde Sâlih Bey, Surre Emâneti’yle cânib-i/— Hicâz’a ta’yîn ü isrâ kılındı A2, M2 :— N1
- 2 **Haffâf-zâde** ‘acâyib [Ayrıca burada verilen bilgilerle ilgili olarak N1 239b’nin sağ kenarında kırmızı mürekkeple başlık şeklinde yazılmış şöyle bir kayıt vardır “**Hâl ü şân-ı Burusevî Şeyh Emîn**”] N1 : **Şeyh Emîn Efendi-i/Efendi-yi Burusevî be-Burusa** Mûmâ ileyh meşâyihden olup ‘acâ’ib/’acâyib A2, M2
- 3 garâ’ib/garâyib-nümâyiş-i ‘avâmm A2, M2 : garâ’ib-nümâyiş-i ‘âmî N1
- 4 sûtür-i ‘avâmmı N1, A2 : sinnevri-ı suhre-gîr gibi bir bölük ‘avâmm-ı hevâmmı şikâr ve M2
- 5 en-Nakşibendî tarafından hemîşe N1, A2 : -i Nakşibendî tarafından M2
- 6 akvâl ü iz’âcını A2 : akvâl ü ef’âl-i nâ-savâbları Dâru'l-hılâfeti’s-sünniyyeti’s-seniyye’den iz’âc ü izhâbını N1 : ahvâl ü akvâl ve ef’âl-i nâ-savâbı, Dâru'l-hılâfeti’s-seniyye’den iz’âcını M2
- 7 yevm-i N1 : mâh-ı A2, M2
- 8 me’nûseleri N1, A2 : me’nûsesi M2
- 9 mezbûr N1 : mûmâ ileyh A2, M2
- 10 ifrât derecede A2, M2 : zâtında N1
- 11 olmağla -dünyâ N1 : ve ‘abdü’l-dînâr A2 : ve ‘abdü’l-dünyâ M2
- 12 evâ’il-i anınla N1 : kesret-i müdâvemetle/müdâvemet ile besmele-i şerîfe hâssasına mâlik ve ol sebeble A2, M2
- 13 teshîr N1, M2 : tahsîr A2

cehâlet sebebiyle bir alay sahîfû'l-'akîde olan melâhide-i za'îfû'l-îmânî mânend-i nahcîr keşîde-i¹ zencîr-i teshîr edüp, 'ale'l-'umûm² husûsan Bâb-ı 'âlî ricâlî ve keetebe ve hademe-i sâ'iresi 'ale't-tahkîk³ bi-esrihim 'abd-i esîr mesâbesinde ser-fürû-bürde-i makâm-ı teslîm ü inkıyâd ve bî-şübhe kutb-i vakt olmasına cümlesi imzâ-zen-i cezm ü i'tikâd olmalarıyla, her taraftan nâvdân gibi cereyân eden idrârât-ı bî-hisâb ve nukûd ve nefâyis ve emti'a ve esvâb bilâ-mübâlaga hazâ'in-i⁴ ezmine vü emkineyi tazyîk u istî'âb eder idi. Âsitânesi tavâ'ir-i tayyârâta âşiyâne ve pîş-gâhı pîşkeş-gâh-ı âşinâ vü bigâne olup⁵ ve zâtında kendüsi sâhib-i zihn ü zekâ ve ehl-i tecrîbe vü dehâ olmağla, cîm lafzından cemâle intikâl ve kâf harfinden kemâlî derk ü istidlâl edüp, ya'nî fart-ı hads ü kiyâsetinden nâşî dergâhına vürûd edenlerin⁶ "*ez-Zâhiru 'unvânu'l-bâtın**" delâletiyle mâ-fi'l-bâlini teferrûs ve kiminin ahvâlini 'ayyârâne ve nâzikâne lisân-ı hâlinden ahz u fehîm, yâhûd verây-ı perdeden⁷ teccüssüle, hulâsa-i âmâlîni tehadüs eder olmağla, gâh intâk-ı 'âlem-i bâlâ ve gâh keşf ü ilhâm ü ilkâ vetîreleriyle ol sâde-dilleri⁸ şifte ve güftâr-ı Sâmirî-esmârına⁹ firifte eder idi; *li-küllî sayyâdin şebeketün*^{10**}.

Garâ'ibdendir¹¹ ki, tarafına bende ve iksîr-nazar-ı¹² himmetlerini cûyende olanların bi-ecma'ihim merâm ü¹³ matlâbları dünyâyâ dâ'ir ve câh u mâl ve¹⁴ ikbâl-i lâ-bekâyâ münhasır olup, hasbî yâhûd¹⁵ emr-i dînî ve uhrevî zîmnında dergâhına şahs-ı vâhid vârid olmadığı ve ol sûretde olanlar def' u istiskâlden gayri yüz bulmadığı, mukaddemâ kendüsüne samîmî mürîd olup, ba'dehû diyânete münâfî kendüden ba'zı münkerât müşâhedeyle bi'l-ihitiyâr

1 olmağın keşîde-i N1 : olmağın, devr-i mezbûrda bulunan bi'l-cümle a'yân ü erkân ve kurenâyı mânend-i nahcîr beste-i A2 : devr-i mezbûrda bulunan bi'l-cümle a'yân ü erkân ve kurenâyı mânend-i nahcîr (تخجير) beste-i M2

2 'ale'l-'umûm N1 : cümlesi A2, M2

3 ve keetebe 'ale't-tahkîk N1 : küttâb ve hademe-i sâ'ire 'ale'l-hakîka A2, M2

4 teslîm ü hazâ'in-i N1 : inkıyâd ve şâ'ibe-i şekk ü şübheden 'ârî Kutb-i vakt olmak üzere, cümlesi cezm ü i'tikâd edüp, her taraftan mânend-i mizâb cereyân —/eden idrârât-ı/vâridât-ı bî-hisâb ve tevârûd-i/nevâdir-i nukûd-i nefâyis, i'lâk ve esvâb-ı havsala-i A2, M2

5 pîşkeş-gâh-ı olup M2 : pîşkeş-gâh-ı âşinâ vü bigâne idi N1 : pîş-gâh-ı âşinâ vü bigâne olup A2

6 kendüsi edenlerin N1 : ehl-i dehâ ve fitnat ve sâhib-i zekâ/zühd-i vü/— tecrîbet olmağla, bi'l-cümle âyendegânın A2, M2

* الظاهر عنوان الباطن = Dış görüntü için aynasıdır" anlamına gelen Arapça deyiştir.

7 'ayyârâne perdeden N1 : nezâketle 'ayyârâne A2, M2

8 gâh intâk-ı -dilleri N1 : intâk ve keşf ü müşâhede ve ilhâm vetîreleriyle ol/on sâde-levhi A2, M2

9 esmârına N1 : âsârına A2, M2

10 şebeketün N1, A2 : şebîketün M2

** لكل صياد شبكة = Her avcının kendisinin avlanacağı bir ağ vardır" anlamına gelen Arapça atasözlerindedir.

11 Garâ'ibdendir N1 : 'Acâyibdendir A2, M2

12 nazar-ı N1, A2 : nazar u M2

13 bi-ecma'ihim merâm ü N1 : — A2 : bi-ecma'ihim M2

14 ve N1, A2 : — M2

15 hasbî yâhûd N1 : — A2, M2

tereddüdünden ba'îd olan [N1 240b] bir mevsûku'l-kelim zâtdan mesmû'-i muharrir-i Hakîr'dir. Bunlar “<Ve minhum'> [Fe-minhum] men yekûlû rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ <haseneten> ve mâ [lehû] <lehum> fi'l-âhreti min halâk * Âyet-i kerîmesine mîsdâk oldukları mukarrerdir. Ve'l-hâsıl ol 'ahd-i câhilde bir taraftan dahi ol pîr-i bed-sîret, maraz-ı zâtü'l-cenb-sıfat ser-nümây-ı yek-cânib-i devlet olup, Fransız politikasına bu deccâln mekr u dağal ü âli 'ilâve olarak, eşhâs-ı ma'hûdeyi küfr u zendeka beyninde bir menzileye tenzîl ve kendüsi dil-hâhı üzere hazâ'in tahsîl eyledi. Garâ'ibdendir ki ol nefis-i emmâre-sıfat, sâhib-i kibr ve 'uluvv ü ânefet olan yâdigârlar, merkûmun dergâhına duhûllerinde kedi görmüş fâre gibi² tersân olup, çehrelerinde ân ve benizlerinde kân kalmaz idi. Ve her biri bir hıdmete³ pûyân ve makâm-ı rızâ-cûyîde müterakkıb-ı emr u fermân olup, ez-cümle zümre-i gümrâhândan 'uhdesine hakk-ı üstâd te'alluk eylememiş 'âmî-i bî-hûş ve bî-intibâhândan olup ve el-hâletü hâzih e'âlî-i mevâliden ma'dûd olan Râşid-zâde Ca'fer Bey, leyl ü nehâr kahvecilik hizmetinde derkâr, husûsan a'yân-ı zemândan İbrâhîm Besîm Efendi⁴ ve Mehmed Tahsîn Efendi ve Mektûbcu Refîk Efendi ve Beylikci ve Mâbeyinci Ahmed Bey ve sâ'ir bu kertede olan müteşahhîsân ve kibâr ve⁵ kibâr-ı zâdegân ve mehâdîm-i sâde-dilândan kimi meclisin duhâncılık ve⁶ kılarcılık ve kimi sofracılık ve ibrikdârlık makûlesi hıdmetlerde⁷ pervâne gibi

1 dergâhına şahs-ı *Ve minhum* N1 : yek-lahza/lahzada teveccüh ü tasarruf istid'âsında leb-cünbân-ı niyâz ü recâ oldukları/olmadıkları, yine kendi/kendü mürid-i mütereddidinden gûş-zede-i muharrir-i Fakîr'dir. “*Fe-minhum* A2, M2

* <و منهم> [فمن الناس] من يقول ربنا آتنا في الدنيا <حسنة> و ما [له] <لهم> في الآخرة من خلاق = İnsanlardan öyleleri vardır ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur” anlamına gelen bu cümleler müellifimizin bir sonraki âyetle biraz karıştırmış da olsa Kur'ân, el-Bakara 2/200. âyetinin son kısmıdır.

2 Âyet-i kerîmesine gibi N1 : Ne'üzü billah/b[ill]jah bu mâdde-i hîzlân-me'âb, “*Mevtû'l-hamîri* ‘irsü'l-kilâb [موت الحمير عرس الكلاب = Eşegîn ölümü köpeklerin düğünüdür” anlamına gelen Arapça atasözlerindedir]” meselinin mıdrâb-i/madrib-i hakîkîsi olduğu bî-irtiyâbdır. Hulâsa-i kelâm ol rûz-i/rû[z]-i fetretde/firûzda bir taraftan dahi ol pîr-i nâ-fercâm, râyet-efrâz-ı zuhûr ve şu'bede-i mekr u dağl ve çeşmende-i/çeşm-bend-i füsûn ü hiyel ile pûc-/bûc-magzân-ı devlet-cûyânı berzede-i şu'ûr edüp, her birini ber-vefk-ı âmâl isti'mâl ve isticlâb-ı dürr-e-i mâl/âmâl ü menâl eyledi. Garâ'ibdendir ki, ol nefis-i emmâre-sıfat, sâhib-i [M2 83] 'uluvv ü ülfet olan yâdigârlar, Şeyh-ı mûmâ ileyh huzûruna duhûl ve dergâhına müsûllerinde kebek-i/geyik-i hirâsân gibi lertzân ve gencişk-i şâhîn-i dîde-mâ-nend A2, M2

3 bir hıdmete M2 : hıdmete N1 : hizmete A2

4 müterakkıb-ı emr u fermân olup, ez-cümle zümre-i gümrâhândan 'uhdesine hakk-ı üstâd te'alluk eylememiş 'âmî-i bî-hûş ve bî-intibâhândan/bî-intibâhdan olup ve el-hâletü hâzih e'âlî-i mevâliden ma'dûd olan Râşid-zâde Ca'fer Bey, leyl ü nehâr kahvecilik hizmetinde/hıdmetinde derkâr, husûsan a'yân-ı zemândan İbrâhîm Besîm Efendi A2, M2 : rızâ-cûyîde berzede-i dâmân olup, hıdmetde mürid ve dervîşâna yol vermezler idi. Ez-cümle hâlâ mevâliden olan Râşid-zâde Ca'fer Bey dîvânesi leyl ü nehâr kahveciliği hıdmetinde derkâr ve tereddîd etdikce, İbrâhîm Kethudâ N1

5 Mektûbcu kibâr ve N1 : Mektûbî Refîk Efendi misillü müteşahhîsândan ve sâ'ir A2, M2

6 meclisin kılarcılık ve N1 : duhâncılık ve —/kimi A2, M2

7 ve ibrikdârlık makûlesi hıdmetlerde N1 : makûlesi hizmetlerde A2 : makûlesi hıdmetlerde M2

dâ'ir ve kimi İç Ağası gibi pîş-gâhda¹ kâ'imen hâzır ve sudûr-i işâret-i hıdmete nâzır olur idi. Ve huzûr u gıyâbda karâr ve ba'de'l-istifsâr muvâfık-ı mizâc-ı girift ü şikâr olan züvvâra çıkup, 'arz-ı dîdâr eder idi. Hâsılı bi't-tevâtür bir kallâş ü feyyâş, 'ayyâr u tarrâr bî-magz gürûhunu inandırıcı, habb-i hubb-i dünyâ şiftelerini değirmen gibi döndürüp dolandırıcı bir şahs-ı mekkâr idi. Düz-oğlu işi gibi düzme musanna' ru'yâ ve teveccühât ve murâkabâtta müşâhedât-ı asfiyâ', husûsan sadr-ı a'lâ ve bedr-i esnâ işrâfına dâ'ir müdde'â nakl etdikce, ümmet-i dâllesi mesâbesinde olan gümrâh-ı bî-intibâhân, saddaknâ-güyân, emr u işâretleri olan 'amel ü cihete [N1 241a] şitâbân olurlar idi. Ve bi'l-cümle serâ'ir-i ahvâline âgâh olanların nakillerine göre bir zerrâk u sâlûs, dâna-yı fenn-i celb-i nüfûs dâhiye-i dehyâ idi. Gerçi bu ma'rekenin âhâd-i nâsa ma'arra-i² mazarrası olmayup, ancak şer'-i şerife musâdim ve nusûs-ı kâtı'aya müzâhim ba'zı türrehât-ı mülhidâne, husûsan sırr-ı vahdet-i vücûd³ ve haşr-ı cismânî ve tekâlif ve ahkâm-ı Müslimânî⁴ misillü umûr-i dîniyye ve şe'â'ir-i hakka-i⁵ yakîniyyeye ta'arruz-ı zındikâne birle 'akâ'id-i İslâmiyye'yi berhem-zede-i ihtilâl ve kâbiliyyetden berî niçe cehele ve hâliyetül-ezhân kimseleri bizzât ve bi'l-vâsıta efgende-i hufrâ-i ilhâd ü dalâl eylediğine mebnî, dâru's-şerî'a olan İslâmbol'dan def' u ref'i vâcibe-i hâl olmağla, mesken-i aslîsi olan Bursa'ya nefy ü irsâl olundu. Bi'l-fi'l görenlerin nakline göre yalnız emti'a ve eşyâ' olarak üç İznikmid kayığı lebâ-leb memlû olup, mukaffel ve meşhûn sandûkalar ise kıyâsdan efzûn imiş. Bursa'da ve Âsitâne'de olan ekser kumaşçılarda ve ipekcilerde sermâyesi olup, mudârabe ve şirket-i 'inân* mu'âmelâtıyla lâ-yenkâtı' taraf taraf tevârüd-i irbâhdan bir lahza hâlî kalmadığı menkûdür.

Evliyâ' mâla tenezzül mü eder?

Siklet-i nâsa tehammül mü eder?

Lâyiha-i fâyiha-i dîniyye der-sıfat-ı evliyâ'-i kirâm

Muharrir-i Hakîr'in *Merahu'l-Me'âlî fi Şerhi'l-Emâlî* nâm *Manzûme-i Emâlî* şerhinde kerâmât-i evliyâ' mebhasinde bast u beyân eylediğimiz

- 1 İç-gâhda N1 : İç Ağası tarzında pîş-gâhda A2 : İç Ağası tarzında pîş-gâhında M2
- 2 işâret-i hıdmete ma'arra-i N1 : emr u işârete nâzır olup ve'l-hâsıl hayâl-i zıll gibi bir bâzice-i'acib ve dâm-ı mekr ve firîb-i sâhte ve ber-vefk-ı dil-hâh bir alay gümrâhdan mezâkk u mesâkk-ı nefsanîsini berdâht/perdâhte eylemişidi. "*Mevtül-hamûri 'irsül-kilâbi* = موت الحمير عرس الكلاب = Eşegin ölümü köpeklerin düğünüdür" anlamına gelen Arapça atasözlerindedir]" sûdu üzere bu ma'rekenin âhâd-i nâsa ma'reke-i A2, M2
- 3 -i vücûd N1 : — A2, M2
- 4 -i Müslimânî N1 : — A2, M2
- 5 dîniyye ve şe'â'ir-i hakka-i N1 : dîniyye ve şe'â'ir-i A2 : dîniyyeye ve şe'â'ir-i M2
- * Metnimizde söz edilen mudârabe, bir taraftan sermâye, diğerk taraftan da emek olmak üzere aktedilen bir tür ortaklık; şirket-i 'inân ise ticâret gibi bir maksatla iki veya daha fazla kimse tarafından sermaye konularak aktedilen şirket demektir; bk. meselâ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 3. baskı, İstanbul 2010, s.387,528-529.

‘akâ’id-i hakkayı hâvî tafsîlâtın mülahhası, münâsebet-i mezkûre incirâriyle bu mahalle kaydı sezâvâr görüldü.

Ma’lûm ola ki dâr-ı dünyâda enbiyây-ı ‘izâm gibi evliyây-ı kirâmın dahi vücûdları sâbitdir. Yedlerinde zuhûr eden hârik-ı ‘âde kerâmetleri hakk ve vâki’dir. ‘Örf-i şer’de evliyâ’ hasbe mâ-yümkinü ‘ârif-i billâh ve ‘ârif-i sıfâtullah olup, tâ’âte muvâzıb ve me’âsîden müctenib ve lezzât ü şehevât-ı hayvâniyyeden mu’rız olan zevâta itlâk olunur. Ve velâyete elbette ‘ilim şarttır. Zîrâ Hakk *celle ve ‘alâ* Kur’ân-ı Kerîm’de buyurdular ki: “*İnnemâ yahşallâhe min ‘ibâdihi'l-‘ulemâ’*”, ya’nî ancak Hudây-ı müte’âl’den ‘ulemâ’ kulları havf [N1 241b] u ittikâ ederler. Kezâlik Kur’ân-ı mübîn’de buyurdular ki: “*İn evliyâ’uhû ille'l-müttekûn*”, ya’nî ancak evliyâ’ullah hazret-i Hudâ’dan havf u ittikâ eden kullarıdır.

Pes işbu sugrâ ve kübrâ ile müretteb olan kıyâsdan şeref-i velâyetin ancak ‘ulemâyâ muhtass olduğu sâbit oldu. Bu cihetle erbâb-ı havf u takvâ olmayan, ya’nî ‘ilmin muktezâsı olan a’mâl-i sâliha ile muttasıf, husûsan re’s-i cümle-i hatî’ât olan hubb-i dünyâdan müctenib ve müstenkif olmayan ‘ulemâ’ zümresi cühelâdan ma’dûd olmağla, ol hâlde oldukca, anlardan velâyet mutasavver değildir. Nihâyetü’l-emr ‘ilim sebebiyle ‘akâ’idi dürüst ve metîn olup, velâyet-furûş olanların şu’bede ve ekâziblerine firîfte olmazlar. Ve ol ‘akâ’id-i hakk anları menzil-i necât ü rıdvâna îsâl eder. Ana binâ’en hazret-i Fahr-i ‘âlem *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem*: “*‘Âlimün fâsikun hayrun min ‘âbidin câhilin*” buyurdular.

el-Kıssa: Evliyây-ı kirâm zerre kadar şer’-i şerîfe mugâyir vaz’ u ‘amel eylemezler. Anlar mir’âtü’s-safâdırlar. Gıyâr-ı dünyâ ile mugberr olmazlar. Sırr-ı hazret-i Rasûlullah’a cümleden ezyed ü evfer anlar mazhar olmalarıyla, hazret-i Rasûlullah’a her anda mütâbi’ ve muktefilerdir. Zât-ı Nebevî’den sâdir olmayan ef’âl anlardan sâdir olmak muhâldir. Pes mü’mine lâzımdır ki, iddi’ây-ı velâyet ve kerâmet sadedinde olanların ahvâllerine çeşm-i dikkat ile im’ân-ı nazar-ı tahkîk ve celâyâ’ ve hafâyâ’-i etvâr u ef’âlini kalîl ü kesîr ve celîl ü hakîr keffeteyn-i Kitâb ve Sünnet’den mürekkeb olan mîzân-ı şer’-i münîre tatbîk eyleyüp, eğer zerre mikdâr şer’â mugâyir andan kavîl ü fi’l sâdir olursa, “*Sagîru’l-kebîri kebîrun*” fehvâsınca ol cebel-i ‘azîmle berâber olmağla, andan tecennüb ve hazer eyleye. Evâ’ilde kulûb-i nâsda hubb u

* من عباده العلماء = Metnimizde meâli verilen bu âyet Kur’ân, Fâtür 35/28. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

** ان اولياؤه الا المتقون = Metnimizde meâli verilen bu âyet Kur’ân, el-Enfâl 8/34. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

*** عالم فاسق خير من عابد جاهل = Günahkar bir âlim, ibâdet eden bir câhilden daha hayırlıdır” anlamına gelen Arapça bu cümle, her ne kadar burada Hz. Peygamber’in bir hadîsi olarak kaydedilmişse de hiçbir hadîs kitabında böyle bir hadîse rastlanılmamıştır.

‘alâka-i dünyâ hafif olmağla, evliyây-ı kirâm çokluk tesettür eylemezler idi. Lâkin evâhır-ı zemânda ma‘âzallâhi Te‘âlâ halka mehabbet-i dünyâ ve tehâlûk-i câh u gınâ gâlib ve müstevlî olmağın, izdihâm-ı nâs gâ‘ilesiyçün zevâyây-ı ihtifâda pinhân olurlar. “*În müdde‘iyân der-talebeş bî-haberânend*” müdde‘âsınca, ıstılâhât-ı sûfiyâne ve etvâr-ı mürşidâne ile velâyet-furûşlar, köy imâmı bile değillerdir; *el-hazer sümme'l-hazer!* [N1 242a] Şekl ü şemâ‘il ve makâle-i mekr-âmîz ve bî-tâ‘ile ma‘ğbûn olmayup, kâr u kirdârı şer‘-i şerîfe mutâbık ve Kur‘ân ve Hadîs’e muvâfık olmadıkca, rekz-i ‘asây-ı i‘tikâd olunmaya. Anların dahi serâ‘ir-i ahvâllerine ittîlâ‘ müte‘assir olmağla, hakîkatine vâkıf olmak müte‘azzirdir.

Bu takrîr mücebince tahsîl-i îmânda istidlâlî şatr edenlerin kelâmı zemâneye nisbetle evfak görünür, tâ ki herkes erbâbından nazar u istidlâlî hakîkat ve tarîkatini te‘allüm ile müstedell olup, rakabesini ribka-i taklîdden tahlîs birle dem-i fâsîd gibi ‘urûk-ı ebnâ’-i dehre hulûl eden melâhidenin akvâl-i müzevvere-i bâtılasını musaddık olmayup, edille ile ibtâl etmekle, sırât-ı müstakîmde müsebbet olalar. Hattâ fukahây-ı ‘izâm icmâ‘ ve ittîfâk eylediler ki, her üç konak mesâfede izâle-i şübehât-ı emredîn ve ilzâm-ı mülhîdîn ü mu‘ânîdîn ve irşâd-ı müstersîdîn eylemeğe muktedir bir ‘âlimin vücûdu lâzım olup, İmâmü'l-Müslimîn ve Halîfe-i Rasûl-i güzîn hazretlerine de zikr olunan üç konak mesâfeyi bu sıfatla muttasıf ‘âlimin bulundurması vâcib ve andan hâlî eylemek harâmdır. Niteki her nısf merhale mahallî, zevâhır-i ahkâm-ı şerî‘ate ‘âlim zâtından hâlî kılmak harâmdır. Gerçi bi-hamdihî Te‘âlâ Anadolu iklimi mücâveret-i arz-ı mukaddese ve kıdem-i nûr-i İslâm sebepleriyle oldukça ehl-i ‘ilm ve ‘asabiyyetden hâlî olmayup, lâkin mesmû‘umuza göre Rumeli memâlikinde nemâz ve âbdest mes‘elesini ta‘lîm ve te‘allüm eder kimse nâdir kalmışdır. Ve bu keyfiyyet ne rütbe vehâmet-i şe‘âmeti müstevcib olduğu nümâyân-ı ehl-i basîretidir; “*ed-Dînü bede‘e garîben ve se-ye‘ûdu garîben*”^{***, ***, *}.

* صغیر الکبیر کبیر = Büyüklerin küçük hataları da büyük hata olarak görülür” gibi bir anlama gelen Arapça ifâdedir.

** این مدعیان در طلبش بیخبرانند = Bu iddiacılar, onun talebinin farkında değillerdir” anlamına gelen Farsça bir cümledir.

*** الدین بدا غریباً ر سيعود غریباً = Dîn garîp başladı, garip olarak sona erecektir” anlamına gelen bu cümle ihmâl edilebilir birkaç değişiklikle Müslim, İmân, 232; et-Tirmizî, İmân, 13; İbn Mâce, Fiten, 15; ed-Dârimî, Rikâk, 42; Ahmed b. Hanbel, 1/184,398 2/177,222,389 4/73'te geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir.

*4 Müellifimizin *Lâyiha-i fâyiha-i dîniyye der-sıfat-ı evliyâ‘-i kirâm* başlığı altında evliyânın kerâmeti ile ilgili olarak buraya kadar ifâde ettiği kısım, *Merahu'l-Me‘âlî fi Şerhi'l-Emâlî* adındaki tercümesinde özetle, değişik ifâdelerle ve konunun esasında bir değişikliğe gidilmeksizin zikredilmiştir; bk. Ahmed ‘Âsım Efendi, *Merahu'l-Me‘âlî fi Şerhi'l-Emâlî*, Der-sa‘âdet 1304/1886-1887, s.123-127.

Tekmile

İşte devr-i sâbıkda taraf taraf vech-i mezkûr üzere melâhîde ve kallâşân tâ'ifesi Âsitâne-i sa'âdet'e istîlâ ve hizb-i şeyâtîni gûnâ-gûn desîse vü füsûn ile idlâl ü igvâ edüp, kimini Cebriyye ve kimini Kaderiyye ve kimini Dehriyye* ve Mu'attıla** hâviyelerine ilkâ ve kendüler akcalar ve boğçalar celb ü istîfâ ederler idi.

Du'ây-ı hazret-i Pâdişâh-ı 'âlem-penâh

Fe-hamden, sümme hamden hâlâ serîr-ârây-ı Saltanat-ı 'uzmâ ve evreng-pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ olan Pâdişâh-ı Mahmûdü's-şiyem ve Şehinşâh-ı Sikenderhaşem efendimiz hazretleri, [N1 242b] mü'min-i sâfi-nihâd ve sünnî-i pâk-i'tikâd, müttakî ve müteşerri' ve 'âlim ve müteverri' olmalarıyla, hamele-i şerî'at-i garrâ' olan zümre-i 'ulemâya samîmî teveccüh ve rağbet buyurmaları hasebiyle melâhîde tâ'ifesine tedennî ve killet gelmeğün, 'akâ'id-i hakka-i İslâmiyye tetarruk-ı ihtilâlden masûn ve ahkâm-ı şerî'at-i 'aliyye ta'arruz-ı ashâb-ı dalâlden me'mûn olmuştur. *Allâhümme sebbithu fî sıratike'l-müstakîm ve şer'ike'l-müstebîn; v'ahfazhu 'an-sû'i'l-kurenâ'i ve'l-mülhidîn ve münâfiki'n, âmîn, âmîn****.

Beher şeb meclây-ı teveccühleri cilve-gâh-ı Seyyidü'l-'Acem ve'l-'Arab 'aleyhi salâtü'r-Rab* olduğunu her birinde bir gûne tezvîr-i sûret ve terzîk-ı 'ibâretle zümre-i mu'tekidîne nakl ü ibrâz ederek, tafra-furûş-i fahr u i'tizâz olur idi. Hattâ bir gün 'ukde-i² bend-i rişte-i i'tikâdı olduğu merede-i bed-nihâd-ı hızlân-i'tiyâdlarından olup³, müstevliyân-ı dâ'ire-i devlet ve dest-

* Metnimizde söz konusu edilen Dehriyye, âlemin ezeli olduğunu ve bir yaratıcısının bulunmadığını savunan materyalist felsefe akımıdır; bk. meselâ Hayrani Altıntaş, "Dehriyye", *DİA*, İstanbul 1994, IX,107-109.

** Metnimizde söz konusu edilen Mu'attıla, Allah'ın zâtını sıfatlarından tecrit edenlere verilen isimdir; bk. meselâ Mustafa Sinanoğlu, "Muattıla", *DİA*, İstanbul 2005, XXX,330-331.

1 'akâ'id-i İslâmiyye'yi berhem-zede-i âmîn, âmîn [Burada ilk başlıkta "**der-sıfat-ı evliyâ-i kirâm**" şeklinde yer alan kısım, N1 241a'nın sol kenarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Buradaki son başlık olan "**Du'ây-ı hazret-i Pâdişâh-ı 'âlem-penâh**" kısmı ise N1 242a'nın sol kenarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır.] N1 : bir takım hâliyetü'l-ezhân, sâliyetü'l/sâlibetü'l-'ilmi ve/— sâlibetü'l-/ve'l-'irfân olan behâyim-sîretânın Birgivi Risâle-sinden me'hûz olan 'akâyid-i hakkasına berhem-zede-i şûriş ü ihtilâl ve efgende-i hâviyye-i ilhâd ü dalâl eylediğine mebnî, def'i vâcibe-i hâl olmuşdu. [Mısrâ]: *İlâ haysü elkat/l-'idâl ilâ âhurihî* = الى حيث القت الى اخره = ([Ölümün] yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar) ve devamı" anlamına gelen Arapça mısranın bir kısmıdır.) A2, M2

*** اللهم ثبته فى صراطك المستقيم و شرعك المستبين و احفظه عن سوء القرناء و الملحدين آمين آمين = Allahım onu doğru ve apaçık yolun, sağlam şeriatın üzere sâbit kıl! Onları kötü arkadaşlardan, inkârcılardan koru! Allahım duâmızı kabul et, Allahım duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça duâdır.

*4 = Rabb'in salâtı onun üzerine olsun" anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

2 bir gün 'ukde-i A2 : 'akd M2

3 hızlân-i'tiyâdlarından olup A2 : ve hızlân-i'tikâdlarından M2

bürdân-ı Saltanat olanlardan Sır Kâtibi ve Mâbeyinci Ahmed Bey ve İbrâhîm Kethudâ¹ makûlesi nakd-gerânlara bu² gice ‘iyânen ve mücâhereten, Sultân-ı Enbiyâ ‘aleyhi ekmelü't-tehâyâ* taraf-ı eşreflerinden [M2 84] Pâdişâh-ı cihân³ Sultân Selîm Hân hazretlerine ba‘zı evâmîr ve nevâhî teblîğine me‘mûriyyetim şeref-sudûruna mebnî mülâkâtları vâcibeden olmağla, huzûr-i Şâhâne'lerine sizler iblâğ ve “Mâ ‘ale'r-Rasûli ille'l-belâğ**” hamûlesiyle ‘uhde-i me‘mûriyyetimi ifrâğ eylemek mütehattem-i zimmetim olmağla, lâ-mehâle mülâkâtımıza tahsîl-i ruhsat olunmak vâcibeden⁴ olduğunu ifade eyledikde, her biri sercünbân-ı tekabbül ve bu teklîfi der-gerden-i tehammül edüp, taraf-ı Mülûkâne'ye şitâb ve keyfiyyet-i vâkı‘ayı Pâdişâh-ı İskender-cenâb hazretlerine işrâb birle, kudûm-i merkûm zımnında istid‘ây-ı düstûr ve ibrâm ü ilhâhda gerçi terk-i tüvânî vü kusûr eylemediler. Lâkin⁵ Pâdişâh-ı bâ-intibâh hazretleri⁶ fi-zâtihi ‘ârif ü âgâh ve mazhar-ı sırr-ı “İttekû firâsete'l-mü'mini fe-innehû yenzuru binûrillah^{7***}” olmağla Hadîs, mevzû‘-i ru‘yâya⁸ intikâl ve ma‘nây-ı mezbûrun nâ-mu‘tenâ olduğunu şevâhid ü⁹ beyyineler ile hod-be-hod istidlâl edüp, ol vâsîta-i bî-râbitalara hitâben: “Ben kendi nefsimin ve¹⁰ nihâdımın mertebe-i liyâkat ü isti‘dâdı vicdânımda bedîhiyyâtdan olmağla, benim gibi ‘âsî ve garîk-ı bahr-ı me‘âsî bed-kâr u siyeh-kârın Şehinşâh-ı kişver-i nübüvvet, Server-i serîr-i hatemiyet ‘aleyhi's-salâtü ve's-selâm¹¹ hazretlerinin mazhar-ı sırr-ı ‘Ve mâ yentiku ‘ani'l-hevâ¹²’ âşinây-ı ma‘nây-ı ‘In huve illâ vahyun yuhâ¹³’ olan lisân-ı şerîf ve nutk-ı münîflerine bir vechile liyâkat ve ednâ mertebe¹⁴ mülâbesesi olmadığı derkâr ve nâm-ı kemînem kat‘â zebân-zede-i yâd ü

1 Kethudâ A2 : Besîm Efendi M2

2 bu A2 : bir M2

* عليه اكمل التحايا = Selâmların en güzeli onun üzerine olsun” anlamına gelen Arapça duâdır.

3 cihân M2 : zemân A2

** ما على الرسول الا البلاغ = Resûle düşen (vazife), ancak duyurmaktır” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, el-Mâ‘ide 5/99. âyetin ilk yarısıdır.

4 vâcibeden A2 : vâ[ci]beden M2

5 Lâkin A2 : — M2

6 hazretleri A2 : — M2

7 bi-nûrillah A2 : bi-nûr[ill]ah M2

*** اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله = Mü‘minin öngörüsünden sakının, çünkü o Allah’ın nuruyla bakar” anlamına gelen bu cümle Hz. Peygamber’in et-Tirmizî, Tefsîru Sûre 15/6’da yer alan bir hadîsidir; bk. Wensinck, VI,476.

8 ru‘yâya A2 : rivâyâta M2

9 ü M2 : — A2

10 nefsimin ve M2 : nefis ü A2

¹¹ عليه الصلاة والسلام = Salât ve selâm onun üzerine olsun” anlamına gelen bir duâ cümlesidir.

¹² و ما ينطق عن الهوى = O arzusuna göre de konuşmaz” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, et-Tûr 52/3. âyetidir.

¹³ ان هو الا وحى يوحى = O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, et-Tûr 52/4. âyetidir.

14 ve ednâ mertebe M2 : -i kurb A2

tezkârları olmayacağı âşikâr olmağla, beni kendi hâlimle tahliye¹ eylemek tarafıma cemîle-i bî-şumârdır” cevâbıyla mütevâzî‘âne ve müteceşşi‘âne izhâr-ı sûret-i istinkâr ederek² ma‘raz-ı mülâkâta rızâ-kâr olmadılar. Tarafeynden vech-i mersûm üzere mütedâvel olan şîve-i mezkûr³ ba‘zı elsine-i sikâtdan mesmû‘-i Muharrir-i pür-kusûr olduğda, mazanne-i kirâmeden⁴ ba‘zı zevât-ı kirâma taraf-ı Mülûkâne'den bast olunan mukaddime-i i‘tizâr nakl ü iş‘âr birle, mutazammın olduğu latîfe-i dakîkadan istifsâr eylemişidim. Bu vechile dakîka-i enikası ilmâ‘ ve cevâb-ı şâfi ve müşebba‘ ile iknâ‘ eylediler ki, işbu sülâle-i selîle-i nebîle-i Âl-i ‘Osmân *dâmet müselesten bi-silsileti'd-deverân ve⁵ l-‘ezmân*”, bi-hamdillâhi⁶-Mennân ser-levha-i şevket ü şân olan Sultân ‘Osmân’dan berü haddeden çekilmiş sîm-nâb⁷-âsâ pâkîze-ter bir düdmân-ı murabbây-ı kamer ve hamîriyye-i⁸ şems-i enver gibi sâfi-güher bir hânedân olup, savn-ı Samedânî ve Halîfe-i bilâ-hılâfları olduğu Rasûl-i Rabbânî ve Peygamber-i bî-müdânî [M2 85] hazretlerinin teveccüh-i rûhânî ve evliyâ ve ‘ulemây-ı ümmetin dest-yârî-i himem-i bî-gerânları⁹ berekâtiyle cümle müteşerri‘ ve muttakî ve müteverri‘ ve mu‘tekîd mü‘min-i muvahhid ve mûkîn-i¹⁰ müzehhid olup, aslâ zülâl-i pâkîze-nihâd i‘tikâdlarına gerd-i küdüret-i zeyg¹¹ ü ilhâd âmîhte ve cevher-i fu‘âd-ı safvet-i‘tiyâdlarına şeva‘ib-i şekk ü tereddüd rîhte olmayup, ilâ hâze'l-ân her biri Sünnî¹² pâkîze-‘akîdet ve isr-i ‘asâbe-i Sahâbe-i kirâm da sâhib-i ‘asabiyyet, peyrev-i reh-revân-ı şerî‘at olmaktadırlar. Hulefây-ı Emeviyye ve ‘Abbâsiyye'nin ekserî gûnâ-gûnâ tahlîtâta mübtelâ ve habt u hatâ ile ne rûtbe perde-der-i şerî‘at-i semhâ oldukları târîhlerde mazbûtdur.

Fe-hamden, sümme hamden, sümme hamden işbu hânedân-ı me‘âlî-bünyân-ı ‘Osmânî, mebde‘-i zuhûr-i Cihân-bânîlerinden berü ilâ yevminâ hâzâ mecmû‘u sünnet ü cemâ‘ata iktidâ ve şerî‘at-i mutahhereye ihtidâ üzere olup, aslâ safâiyih-i ‘akâyid-i hakkaları, gubâr-ı tegayyür ile gül-‘izâr¹³ ve hılâf-ı şer‘-i akvâl ü ef‘âlle mânend-i lâle-i sürh ‘izâr u¹⁴ dâğdâr olmamışlardır. Bu

1 tahliye A2 : tahlîs M2

2 mütevâzî‘âne ederek A2 : — M2

3 mezkûr A2 : mezkûre M2

4 kirâmeden A2 : kirâmdan M2

5 ve M2 : — A2

* دامت مسلسلة بسلسلة الدوران و الا زمان = Zamanların birbiri ardınca devam ettiği gibi devam etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

6 hamdillâhi'l A2 : hamd[ill]âhi'l M2

7 sîm-nâb A2 : sîm-âb M2

8 murabbây-ı kamer ve hamîriyye-i A2 : ve murabbây-ı kamer ve humbara-i M2

9 bî-gerânları A2 : bî-gerânîleri M2

10 -i muvahhid ve mûkîn-i A2 : ve muvahhid ve M2

11 zeyg A2 : rîg M2

12 biri Sünnî A2 : birisi M2

13 tegayyür ile gül-‘izâr A2 : tagyür ile külfedâr M2

14 u A2 : — M2

cihetle hemîşe ‘avn ü savn-ı Samedânî kendülere yâr u yâver ve ‘izz ü nasr-ı Câvidânî’ye hemâre mazhar olageldikleri mukarrerdir. Bu mülâbese ile Sultân Selîm hazretleri dahi merkûmun kurbet ve duhûl ü ülfetinden melhûz olan mehâzîr-i dîniyyeden mahfûz ve kemâ-kân huzûz-ı millet-i müstakîme-i Ahmediyye ile mahzûz oldular. Selefde Ebu'l-Feth eyyâmında Hurûfiyye'den bir harîf-i mahzûl, bir takrîble dâ'ire-i zâhirelerine reh-yâb-ı duhûl olmak sadedinde iken, dûr-bâş-i savn-ı Hafız-ı bî-çûnla¹ ne resme hufra-i nîrâna ser-nigûn olduğu, tevârîh-i ‘Osmâniyye’de sıhhat-i beyâna makrûndur*. *Allahümme sebbit ‘âlâ sırât-ı şer’ike'l-müstakîmi'l-müstebîn v’ahfazhum ‘an-sû’i'l-kurenâ’² ve'l-mülhidîn ve'l-münâfikîn**.*

Zikr-i fitne-i Yamakân ve ‘azl-i Ser-segbânân³

Halîc-i Bahr-ı siyâh'da vâki‘ kılâ‘-ı ma’hûdeden İslâmbol⁴ tarafında kâ’in kılâ‘-ı hamseden Kavak-kal‘ası yamaklarından çend nefer süfehây-ı bed-güherlerin⁵ perde-bîrûn harekât-i nâ-sâza âgâzları, ehl-i ‘ırz makûlesini bî-zâr ve beğ bellüsüz ve meydân ıssısız⁶ ‘arsa-i vesî’asında güsiste-mehâr geşt ü güzâr ve Boğaz-içi sükkânının⁷ açıktan emvâl ü a'râzlarına dest-dirâz-ı⁸ te‘addî vü âzâr oldukları vaz‘-ı nâ-hemvâr⁹, ağaları olan Emîn Ağa’yı zecr ü terbiye vü tenkîlleri¹⁰ husûsuna nâ-çâr [M2 86] eylemekle, Segbân-başı Mustafa Ağa¹¹ tarafına keyfiyyeti tahrîr ü inhâ ve muktezây-ı şerr ü şekâvetleri üzere te’dîblerini istid‘â birle, merkûmları¹² ma‘iyyetlerine bir mikdâr neferât ta‘yîn edüp, mâh-ı rebî‘ulâhırın yirmi altıncı günü¹³ mahbûsen Âsitâne’ye

1 dûr-bâş-i savn-ı Hafız-ı bî-çûnla A2 : dûr-pâş-i savn-ı Hafız-ı bî-çûn ile M2

* Fâtih Sultân Mehmed’i etkileyecek bir nüfûza sahip olan ve sonunda yapılan tartışmadan sonra Edirne’de yakılarak öldürülen Hurûfiler’den bu kişi ile ilgili bilgi için bk. Taşköprü-zâde, *eş-Şekâ’iku’n-Nu’mâniyyetü fi ‘Ulemâ’i’d-Devleti’l-Osmâniyyeti*, Beyrût 1395/1975, s.38-39.

2 *sırât-ı -kurenâ’* A2 : *sırâtıke’l-müstakîmi’l-müstebîn ve şer’ike’l-metîn v’ahfazhum ‘an-sû’i’l-kurenâ* M2

** اللهم ثبت على صراطك المستقيم المستبين و شرعك المتين و احفظهم عن سوء القرنا و الملحدين و المنافقين = Allahım doğru ve apaçık yolun, sağlam şeriatin üzere sabit ki! Onları kötü arkadaşlardan, inkârcılardan ve münâfiklardan kuru!” anlamına gelen Arapça duâdır.

3 Beher şeb meclây-ı teveccühleri *ve’l-münâfikîn* [Dipnotu uzatmamak için N1’de yer almayan A2’deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : **Def’-i fitne-i ba’zı Yamakân** N1

4 İslâmbol N1 : İstanbul A2, M2

5 süfehây-ı bed-güherlerin N1 : süfehây-ı bed-güherin A2 : süfehâ’-i bed-güherin M2

6 beğ ıssısız N1, A2 : pek bellüsüz meydân-ı sitiz ve M2

7 sükkânının A2, M2 : sükkânlarının N1

8 dest-dirâz-ı N1 : dest-yâz-ı A2 : dest-bâz-ı M2

9 oldukları vaz‘-ı nâ-hemvâr N1 : eyledikleri A2 : oldukları M2

10 zecr ü terbiye vü tenkîlleri N1 : terbiye vü tenkîlleri A2 : terbiye vü tenkîlleri M2

11 Mustafa Ağa A2, M2 : — N1

12 merkûmları A2, M2 : mezbûrları N1

13 rebî‘ulâhırın yirmi altıncı günü A2, M2 : mezbûrun evâhırında N1

◇ 26 Rebî‘ulâhır 1222 = 3 Temmuz 1807 Cuma.

irsâl ve bu vechile zâbitlik zâbitasını icrâ vü i'mâl eylemişidi. Mezbûrların râh-ı fesâd ü tuğyânda¹ yoldaşı ve bâdiye-i şekâ vü² şekâvetde ayakdaşı olanlardan, Macar Kal'ası neferâtının sergerde-i füccârî 'Abdülkerîm nâm nâ-bekâr ve ana hem-pâ çend nefer süfehây-ı bed-kirdâr, mezbûrların süvâr³ oldukları kayığı tevkîf ve yollarından ircâ' ile terk ü tesvîf⁴ için Macar Kal'ası'ndan toplar atup, lâkin atılan toplar mâni'-i güzêr olmamağla, geçtikleri gibi anlar dahi⁵ kayıklara süvâr ve 'akablerinden micdâfe-zen-i sür'at ü ilgâr olup ve pey-der-pey verâlarında sayha-keş-i tehdîd ü terhîb olarak Âsitâne'ye değîn⁶ ta'kîb eylediler. Lâkin bir vechile idrâkine zafer-yâb olmamalarıyla, mahbûsların zevrakı Çardak İskelesi'ne vâsil ve âharları dahi Un-kabanı'nda kadem-res-i sâhil oldular. [N1 243a] Ve 'akabgîrler dahi Kapan İskelesi'ne hurûca isti'câl ve Un-kabanı kolluğuna⁷ ilticâ eden neferât-ı mersûmeyi⁸ taleb ü su'âl eylediklerinde, kolluğa iltiyâz ve ortamızı penâh ittihâz edenler matlûbları olan mahbûslar olmayup, îsâle me'mûr neferât olduğunu ifâde vü i'lâm ve teslîm husûsunda 'ırz-ı 'arîz-ı dûdmân-ı Bektâşî'ye 'urûz⁹ edecek, 'arîza-i şeyn ü nakîsayı¹⁰ ifhâm birle, kollukda olan neferâtı vermemek¹¹ bâbında Ocak gayretini izhâr ve mahbûsların Çardak'da olduklarını ihbâr etdiklerinde, hervele-i segâne ile sa'y ü¹² müsâra'at ve Çardak'a varınca nebâh ve sıyâh-ı 'akürâneleriyle herze-gerdân-ı sefeh ü sefeleden peyrev olan ekâlîb-i mütelehhise-i¹³ hazele vü evgâdın mertebe-i a'dâdları derece-i ulûfa bülûğla, mûcib-i teksîr-i sevâd-ı cem'iyet olup, Elli Altı neferâtıyla beynlerinde peyvend-i¹⁴ kemer-i in'ikâd olan rişte-i cihet-i vahdet-i fesâd, bir kat dahi zûr-bâzûy-i şirretleriyle imrâr¹⁵ etmekle,

1 Mezbûrların râh-ı fesâd ü tuğyânda A2, M2 : Merkûmların râh-ı fesâd ü şirretde N1

2 şekâ vü A2 : fitne vü N1 : — M2

3 nâm nâ-bekâr süvâr N1 : ve ana mu'âdil birkaç 'utullin —/ve zenîm, râkib A2, M2

4 kayığı tesvîf M2 : kayığı tevkîf N1 : kayığı tevkîf ve yollarından ircâ'la terk ü tesvîf A2

5 güzêr/güzâr olmamağla, geçtikleri gibi anlar dahi A2, M2 : güzêr olmamağla, derhâl N1

6 sür'at değîn N1 : şitâb ü ilgâr olarak pey-der-pey verâlarından sayha-i firâr-ı tehdîd ü terhîb olarak Âsitâne'ye kadar A2 : şitâb ü ilgâr olarak Âsitâne'ye kadar M2

7 idrâkine kolluğuna N1 : idrâkine zafer-yâb olamamağla, zevrak-ı mahbûsân Çardak İskelesi'ne vasl ve âharları dahi Un-kapanı'nda pâ-zede-i sâhil oldular. Ve 'akab-gîrler dahi Kapan İskelesi'ne hurûca ibtidâr ve Un-kapanı kolluğuna A2 : zafer-yâb olamamağla, zevrak-ı mahbûsân Çardak İskelesi'nde hurûca ibtidâr ve Un-kapanı'na M2

8 mersûmeyi N1 : merkûmeyi A2, M2

9 Bektâşî'ye 'urûz N1 : Bektâşîyye'ye 'urûz A2 : Bektâşîyye 'arz M2

10 nakîsayı N1 : şinârı A2, M2

11 vermemek N1 : vermeme A2, M2

12 olduklarını sa'y ü A2 : olduklarını ihbâr etdiklerinde sa'y-i segâne ile sebkhîz-i râh-ı N1 : olduğunu ihbâr etdikde, hervele-i segâne ile sa'y ü M2

13 Çardak'a/Çardağ'a varınca nebâh ve sıyâh-ı 'akürâneleriyle herze-/reh-zen-gerdân-ı sefeh ü sefeleden pey-rev/birûn olan ekâlîb-i mütelehhise-i A2, M2 : Çardağ'a varınca mültehih olan N1

14 peyvend-i N1 : bâz-beste-i A2, M2

15 şirretleriyle imrâr A2 : şirretlerine imdâd N1 : şiddetleriyle imrâr M2

hem-‘ayârları olan salîfû'z-zikr¹ tebehkârları istishâb ve burût-i pîç-i hasra tafra-i hiç-ender-hîç olarak galat-ı tabî‘at gibi² Galata cânibine şitâb eylediler. Bu resme vaz‘-ı nâdir-berâber, husûsan Âsitâne'den cebren ihtilâs-i mahbûs eylemek tavr-ı³ bed-ter, telâş-efken-i kihter u mihter⁴ olmağla, sanâdîd-i fi‘e-i Bektâşîyye ve kudemây-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân⁵, Ağa-kapusu'nda Segbân-başî huzûrunda ‘akd-i dâ‘ire-i meşveret⁶ ve istitlâ‘-ı hakikat-i mâddeye havâle-i talâyi‘-ı fikr u revîyyet eylediklerinde, Elli Altı Bölüğü'nde⁷ Baş-yesakcı olan Hasan Ağa'nın aslı Ahîsha'dan neş‘et edüp⁸, kal‘a [M2 87] yamaklarının ekseriyle⁹ hem-şehrî ve hem-tıynet olduğundan¹⁰ mâ‘adâ, bu makûle fesâdlarda mehâreti mücerreb ve husûsan mesned-i Segbân-başî kendüsüne e‘azz-i¹¹ matlab olmağla, bu mâddeyi isnâd-ı taksîr-i zabt ile medâr-ı tahsîl-i ümniyye ittihâz edeceği¹² ba‘zı karâ‘in ile sübût-yâfte olmağın¹³, hem-râz-ı vifâk olduğu, ehl-i şikâk ile¹⁴ te‘dîbleri lüzûmünü tahkîk edüp, lâkin ahşâmın tekarrübü ol emri ferdâya bâ‘is-i ta‘lîk olmağla, hall-i ‘ukde-i¹⁵ cem‘iyyet ve ağalarını nişânde-i kûşe-i ferâğ u gaflet eylediler. Müsta‘idd-i tevlîd-i şerr u şûr olan ol leyle-i hublây-ı¹⁶ deycûrda ‘Abdülkerîm ve mühre-endâz-ı tâs-ı [N1 243b] fitne-i nâ-sâz¹⁷ oldukları bir alay şerîr u le‘îm ile Çardak'a¹⁸ turûk ve aç kelb¹⁹ ile hem-‘aded²⁰ olan Elli Altı neferâtı dahi cem‘iyyetlerine inzımâm u luhûk edüp, pîş-âheng-i katâr-ı erbâb-ı²¹ fiten, Serdâr-ı zümre-i eşîrrâ‘-i şûriş-fiken Baş-yesakcı mersûm²² Hasan delâletiyle Ağa-kapusu'na kudûm ve: “Ağa efendi-

- 1 sâlifû'z-zikr N1 : mersûm A2, M2
- 2 burût-i gibi A2 : galat-tabî‘at gibi N1 : burûdet-i pîc-i hasra tafra hiç-ender-hîç olarak M2
- 3 mahbûs tavr-ı A2 : mahsûs eylemek misillü cesâret-i N1 : mahsûs eylemek makûlesi tavr-ı M2
- 4 kihter u mihter N1 : mihter u kihter A2, M2
- 5 ve kudemây-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân A2, M2 : — N1
- 6 meşveret A2, M2 : cem‘iyyet N1
- 7 Bölüğü'nde M2 : Bölük'de N1, A2
- 8 edüp N1 : ve A2, M2
- 9 ekseriyle A2, M2 : ekserî N1
- 10 olduğundan A2, M2 : olduklarından N1
- 11 mesned-i e‘azz-i N1 : Ağa efendimize —/hâşâ isnâd-ı/üstâd-ı noksân zabtıyla mesned-i ‘âlîlerine vusûle/vusûlüne behâne-berdâz-ı/perdâz-ı tahsîl-i A2, M2
- 12 mâddeyi edeceği N1 : mâdde-i nâdiretül-vukû‘da ittihâdı hüveydâ ve A2, M2
- 13 sübût-yâfte olmağın N1 : de/— sûret-i müdde‘âları meclây-ı tahkîkde rû-nümâ olduğundan A2, M2
- 14 ehl-i şikâk ile N1 : ehl-i şikâkla A2 : erbâb-ı şikâk M2
- 15 edüp ‘ukde-i N1 : ve ahşâm tekarrub etmekle, mukaddimât-ı musammemelerinin intâcını ferdâya ta‘lîk birle, hall —/ü ‘akd-i A2, M2
- 16 leyle-i hublây-ı A2, M2 : şeb-i âbesten-i N1
- 17 tâs-ı [A 243b] fitne-i nâ-sâz N1 : tâk-ı fesâd A2, M2
- 18 Çardak'a A2, M2 : Çardağ'a N1
- 19 aç kelb A2 : ac kelb [“kelb” kelimesinin altında kırmızı mürekkeple yazılmış “an 56” yazısı vardır] N1 : ac kelb M2
- 20 ‘aded N1 : hudûd A2, M2
- 21 erbâb-ı A2, M2 : ehl-i N1
- 22 eşîrrâ‘-i mersûm N1 : eşîrrây-ı şûr-efgen Baş-yesakcı merkûm A2, M2

mizin emr u matlûbları olan mahbûsları işte¹ getürdük” deyerek kapuyu açdırup² içerüye hüçüm eylediler. Lede'd-duhûl³ hemân bir takımı Segbân-başı'nın yâr u kafâdârı ve celâ'il ü⁴ kalâ'il-i umûrda bitâne vü müsteşârı olan Kara-kulak 'Abdullah⁵ Ağa'nın odasına, mânend-i dūd-i kebūd âgâz-ı su'ūd edüp⁶, bî-çâre siyeh-gûş, dârû-yi hûşber-i hâb-ı hargûş ile⁷ medhûş iken, ol sibâg-ı tıbâ' ve rûbeh-kirdârın dâm-ı belâlarına giriftâr oldu. Ve⁸ bir mikdârı dahi doğru Zindân Yazıcısı'nı kaldırup, cebr u ikrâh ederek⁹: “Emirleri olan mahbûslar geldi” deyerek Harem-kapusu'nu çaldırdılar. Ağa cenâbları dahi¹⁰ dünki gün meclisde zebân-zed¹¹ olan kilâblardan birine zâhiren dest-resâ¹² olmuşlardır, mülâhazasıyla hurûca ibtidâr eyledikde, hemân giriftâr-ı pençe-i¹³ eşrâr ve Nahviyyûn'un “*Harectü fe-ize'l-esedü fi bâbi'd-dâri**” misâli¹⁴ nümûdâr oldu. Pes Kara-kulak ile berâber ol derrende câneverler, hasbe'l-kânûn mişe-i ocaklarında şîr-i ner mesâbesinde¹⁵ olan ağalarını darbe-i harbe-i serzeniş ü âzâr ile âzâr ederek¹⁶, Tütün Gümrüğü kurbünde baş-yesakçılara mahsûs odada¹⁷ îvâ ve etrâfını bir alay silâh-pûş küştenî-yi güsiste-mehâr, dâre¹⁸-mâ-dâr dâ'iretü's-sev'-âsâ¹⁹ ihâta ile mevkûf-i şeşder-i²⁰ ibtilâ eylediler. Bu haber-i pür-vahşet, sâmi'a-der-i ru'esây-ı devlet ve be-tahsîs Ocaklu zümresine²¹ [M2

1 işte N1 : — A2, M2

2 açdırup A2, M2 : acdırup N1

3 Lede'd-duhûl N1 : — A2, M2

4 ü N1, M2 : — A2

5 'Abdullah N1, A2 : 'Abd[ull]ah M2

6 -i kebūd âgâz-ı su'ūd edüp N1 : âgâz-ı su'ūd —/edüp A2, M2

7 hargûş ile N1, M2 : hargûşla A2

8 sibâg-ı tıbâ' Ve N1 : rûbeh-minşân güftâr u kirdârın dâm-ı belâ vü âzârlarına giriftâr oldu. Ve/— A2, M2

9 cebr u ikrâh ederek N1 : cebren A2, M2

10 dahi N1, M2 : — A2

11 zebân-zed N1 : zebân-zede A2, M2

12 zâhiren dest-resâ A2 : zâhiren dest-res N1 : zâhir-i dest-res M2

13 giriftâr-ı pençe-i A2 : girifte-i pençe-i N1 : giriftâr-ı ser-pence-i M2

* *باب الدار = خرجت فاذا الاسد فى باب الدار* = Çıktım, bir de ne göreyim arslan evin kapısında” anlamına gelen bu ifâde, Arap gramercilerinin “إذا = izâ”nın cümlede kullanıldığı yerlerden biri için verdikleri örneklerdendir.

14 *Harectü fe-ize'l-esedü fi/bi- bâbi'd-dâri*” misâli N1, A2 : *Harectü fe-ize's-seb'u bi-bâbi'd-dâri* (الدار) السبع يباب الدار = Çıktım, bir de ne göreyim yirtık hayvan evin kapısında” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir”] meseli M2

15 derrende mesâbesinde N1 : sibâ'-ı derrende-i habâset-perver, hasbe'l-kânûn/hasbe'z-zunûn ez-cümle ocaklarında mesâbe-i gazanfer A2, M2

16 ile âzâr ederek A2 : eyleyerek N1 : ile M2

17 odada N1 : odaya A2, M2

18 küştenî-yi güsiste-mehâr dâre A2 : ehrimenler dâ'iren N1 : küştenî-yi güsiste-mehâr dâ'iren M2

19 sev'-âsâ A2, M2 : sū'-vâr N1

20 şeşder-i N1 : dâm-gâh-ı A2, M2

21 pür-vahşetzümresine N1 : dehşet-eser, perde-der-i sâmi'a-i erkân-ı devlet ve husûsan Ocaklu tâ'ifesine A2, M2

88] ‘alev-rîz-i dev‘at ü¹ dehşet oldukda, sığâr u kibâr-ı² dūdâmân-ı Bektâşî, bu mâddeden nâşî³ müdde‘âları olan câme-i ‘asabiyyet-i nâmûs⁴ ü ‘ârları, lekke-dâr olduğunu bi'l-mülâhaza muztarib ve mütelâşî olmalarıyla⁵, der-sâ‘at Ağa-kapusu'nda cem‘iyyet birle kimi ağalarını⁶ tahlîs husûsuna isti‘câl ve kimi hücûmla ol kavm-i şûmu istisâl sûretlerinde tedâbir-i garîbe serdiyle vâ-mânde-i mevkîf-i hayret iken, Devlet-i ‘aliyye tarafından⁷ [N1 244a] Baş-yesakcı dâ‘iresinde olan cem‘iyyet-gâha âdemler irsâl ve mebdâî ve mekâsıd-ı merâmlarından istis‘âl olundukda, Segbân-başı'nın⁸ ‘azlini istid‘â ve müsâ‘ade olunmadığı sûretde i‘dâmına ikdâm olunacağını îmâ etmeleriyle, mezbûrun nefsinı sıyâneten⁹ nâ-câr ‘azlinin lüzûmu¹⁰ bedidâr ve yerine âharın nasbı tefrikalarına¹¹ bâdî olacağı âşikâr olmağın, Ağa-kapusu'nda müctema‘ olan gürûh-i enbûha Ağa'nın ‘azli lüzûmunu¹² ihbâr ve muhtârlarından istihbâr olundukda, husûs-ı merkûmu erkân-ı devlet irâdesine ihâle etmeleriyle, Muhzır Vekîli olan Hayrabolulu Mustafa Ağa'ya* ilbâs-i hil‘at ve kâ‘ide üzere kapuya îsâle mübâderet olundukdan sonra, Ağa-yı mahbûsun Burusa'ya nefy ü ib‘âdı¹³ bâbında emr-i ‘âlî tahrîr ve Ocak¹⁴ tarafından mübâşir ta‘yîni ile¹⁵ cem‘iyyet-gâha tesyîr olundukda, ber-vech-i mu‘âhede teferruk¹⁶ ile sebîli tahliye ve bîm-helâk-i zehre-tirâkden halâsını tebşîr birle tesliye eylediler. Mukaddemâ hal‘ u iclâs husûsunda haylîce pûyân ve berzede-i dâmân-ı sa‘y-i bî-pâyân olmağla, hıdmet-i sâbıkasının¹⁷ tezkîri zemînlerinde, nazm¹⁸:

*Hemî goft Şâh-ı civân-baht-râ
Men âverdem eknûn tu-râ¹⁹ taht-râ***

- 1 dev‘at ü A2 : rev‘as ü M2 : — N1
- 2 sığâr u kibâr-ı N1 : kehân ü mehân-ı A2, M2
- 3 mâddeden nâşî N1 : mâddenin vukû‘uyla A2, M2
- 4 nâmûs N1, M2 : — A2
- 5 olmalarıyla N1 : olup A2, M2
- 6 Ağa-kapusu'nda ağalarını N1 : Ağa-kapusu'na cem‘iyyetle kimi ağalarını/Ağa'yı A2, M2
- 7 serdiyle tarafından N1 : ve ârâ‘-i/ârây-ı ‘acîbe serdiyle dermânde-i şeşder-i hayret iken, taraf-ı Devlet-i ‘aliyye'den A2, M2
- 8 istis‘âl olundukda, Segbân-başı'nın A2, M2 : su‘âl olundukda, Ser-segbâniyân'ın N1
- 9 mezbûrun nefsinı sıyâneten N1 : sıyâneten li'n-nefs A2, M2
- 10 lüzûmu N1, M2 : lüzûmunu A2
- 11 tefrikalarına A2, M2 : teferruklarına N1
- 12 ‘azli lüzûmunu A2, M2 : vüçüb-i ‘azlini N1
- * Bu bilgiler metnimizden alınmakla beraber buradaki isim *Târîh-i Cevdet*'te Mehmed Ağa olarak kaydedilmiştir; bk. VIII,293.
- 13 ib‘âdı N1 : iclâsı A2, M2
- 14 Ocak N1, M2 : Ocağ M2
- 15 ta‘yîni ile N1, A2 : ta‘yîniyle M2
- 16 mu‘âhede teferruk N1 : mukâbele tefrik A2 : mukâbele tefrik M2
- 17 sâbıkasının N1, A2 : sâbıkanın M2
- 18 nazm M2 : — N1 : Fârisî A2
- 19 âverdem eknûn tu-râ N1 : âverdem eknûn berrîn (أوردام اكنون برين) A2, M2

** *رأى كفت شاه جوانبخت را * من آورده ام اكنون ترا تخت را* = Bir bahtı açığa Şâh: ‘Ben şimdi sana tahtı getirmişim’ diyordu” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

mü'eddâsını¹ hemîşe î mâ ederek nâz ve dellâl-ı serhoşî ile endâm-nümây-ı te'ayyün ve² hod-furûşî eder³ iken, furûhte-i bâzâr-ı heder ve dil-sûhte-i nâr-ı hecer u⁴ keder olarak, Burusa cânibine bâdbân-güşây-ı zevrakçe-i 'azm-i zarûrî ve Kara-kulak dahi me'mûren bi'l-ma'iyye zehrâbe-keş-i⁵ devrî oldu. Ancak öteden berü ehâlî-i beldenin gunûde-i pister-i ârâm⁶ u râhat olmaları, zâbitânın bîdâr-çeşm-i basîret olmalarına⁷ menût ve anların kıyâm u hareketleri, ehl-i 'ırz makûlesinin ârâm ü sükûnetlerini⁸ müstelzim olduğu, düstûr-i siyâsetde mazbût olup, ber-vech-i muharrer zâbit nâmına olan eşhâsın giriftâr-ı eyâdî-i eşirây-ı bed-güher⁹ olması, mûcib-i dehşet ve sekene-i Dâru's-saltana'ya¹⁰ müstevcib-i ru'b u vahşet olmağla, kû-be-kû güft-gûlar hâdis ve havâdis-i mütenevvi'a tehadüsüne¹¹ [M2 89] bâ'is olduğu ba'zı mesâlih müzâkeresi için hâne-i Fetvâ-penâhî'de encümen-sâz-ı müşâvere olan evliyây-ı umûr beyninde [N1 244b] bi'l-münâsebe mezkûr oldukda¹², fi'l-hakîka bu mâddeden igmâz ile¹³ gâflet, fîmâ-ba'd dahi îkâz-ı dâhiye-i nâ'ime-i şekâvete vesîle-i¹⁴ cesâret olduğundan, iktizâ eden cezây-ı sezâyı icrâyâ şitâb, hazm u ihtiyât erbâbına vâcib¹⁵ olduğu bî-şâ'ibe-i irtiyâb olmağla, meclisde bulunan Segbân-baş-ı cedîd tarafından pîrân-ı dûdmân-ı Bektâşîyân, meclis-i ma'kûd-i ma'hûda da'vet ü ihzâr ve bu fezâhata cesâret edenleri te'dîb, ol makûle müsta'idd-i 'inâd ü fesâd olanlara medâr-ı¹⁶ zecr u terhîb olduğundan başka, icrây-ı cezâ birle tathîr-i dâmen-i sadâkat, Ocaklu'ya mûcib-i tebri'e-i¹⁷ zimmet olacağı iş'âr olundu. Hattâ ecille-i¹⁸ sudûr-i kirâmdan 'İzzet Beyefendi Ocaklu'ya hitâben: "Öteden berü mesmû' ve mazbûtumuzdur ki, kolluklar pîş-gâhından sirkat-i¹⁹ kandil

1 mü'eddâsını N1 : magzâsını A2, M2

2 ve N1, A2 : — M2

3 eder A2, M2 : olur N1

4 hecer u N1 : — A2, M2

5 zehrâbe-keş-i N1 : cur'a-keş-i zehrâbe-i A2, M2

6 ârâm M2 : emn N1, A2

7 bîdâr-çeşm-i basîret olmalarına N1 : dîde-güşây-ı basîret olmalarına/olmasına A2, M2

8 makûlesinin ârâm ü sükûnetlerini A2, M2 : fırkasının ârâm u itmînânlarını N1

9 eşhâsın bed-güher M2 : şahsın girifte-i dest-i eşirây-ı şekâvet-perver N1 : eşhâsın giriftâr-ı eşirây-ı bed-güher A2

10 sekene-i Dâru's-saltana'ya N1 : kuttân-ı şehre A2, M2

11 mütenevvi'a tehadüsüne N1, A2 : mütenevvi'aya M2

12 müzâkeresi için oldukda N1 : müzâkeresi için hâne-i Fetvâ-penâhî'de encümen-sâz-ı müşâvere olan evliyây-ı umûr beyninde bi'l-münâsebe müzâkere olundukda A2 : müzâkere olundukda M2

13 mâddeden igmâz ile N1 : mâddede igmâzla A2 : mâddede igmâz ile M2

14 fîmâ-ba'd vesîle-i N1 : îkâz-ı fitne-i nâ'imeye zerî'a-i A2, M2

15 hazm u vâcib N1 : erbâb-ı hazm u ihtiyât zimmetlerine vâcibeden A2, M2

16 'atâd ve fesâd ü 'inâd olanlara dûrbâş-ı N1 : 'atâd [ve] fesâd ü 'inâd olanlara medâr-ı A2 : 'inâd ü fesâd olanlara medâr-ı M2

17 tebri'e-i M2 : tefrîg-ı N1, A2

18 ecille-i N1, A2 : — M2

19 Beyefendi sirkat-i N1 : Bey, şahsâr-ı igrâ/egarr u teşcî'de/teşcîde 'andelîb-nâtıka-i sâdikânelerini bu terâne ile tefrîd ü teşcî'/tescî' eyledi ki, öteden berü sâmi'a-res-i iz'ân ve

zâbitlerine lisân-ı hâlîle¹ gûyây-ı hâzır-ı kandîl, ya'nî mûcib-i zecr u tenkîl olup, haklarında icrây-ı ta'zîr, belki gerden-i gafletine ta'lik-ı kandîl² birle teşhîr olunmak, ber-muktezây-ı kâ'ide-i Ocak gîrây-ı³ râbîta-i ittifâk iken, kapuda ağanız olan şahs-ı gâfil, girifte-i eydî-i erâzil olmak ocağınıza ne rütbelerde şeyn ü 'âr ve ne derecelerde udhûke-i 'âmme-i sığâr u kibârdır” dedikde, cümlesi şerm-sâr olmağla, ol harâretle⁴ doğru Ağa-kapusu'na varup, Ocak halkını 'umûmen cem' u ihzâr ve sûret-i meclisi zikr⁵ eylediklerinde, çehre-i nâmûsları reng-pezîr-i haclet ve kânûn-i 'asabiyyetleri lehb-gîr-ı⁶ hamîyyet olmağla, orta açıcılarını Çardağ'a⁷ irsâl ve peyk-i herzelây-ı kûy-i fiten, ya'nî mersûm Yesakcı Hasan, ba'zı mertebe üstühân-pâre-i firîb ü ihtiyâl ve kılâde-i câzibe-i mekr u âlle kapuya celb ü⁸ idhâl olundukda, 'alâ sâkî'l-ittifâk ehâlî-i mevcûde-i⁹ Ocak bi'l-cümle mersûm üzere hücum ve zebân-dirâz-ı la'n ü şütûm olarak i'dâmını irâde ve bâ-takrîr Bâb-ı 'âlî'ye ifâde eylediklerinde, şeref-zây-ı sahîfe-i sudûr olan fermân-ı mütehattemül-iz'ân mücebince hemân Ağa-kapusu'nda medhal-i enfâs olan mecrây-ı enfâsını, resîmân-ı kemend-i külûfşâr ile bend ve küštenî-i merkûma¹⁰ tertîb-i cezây-ı kâr-ı nâ-pesend eylediler.

Hasan'ın ahzı hasen, katli dahi müstahsen¹¹.

Ba'de-hâzâ¹² Kılâ'-ı tis'a Nâzırı olan Kabakcı Mustafa Ağa'yı ta'yîn birle Macar Kal'ası'ndan sergerde-i merkûm-i [N1 245a] 'utüllin ve zenîm¹³

vâsıl-ı mertebe-i idrâk ü ikânımız olduğu üzere kolluklar piş-gâhından/piş-gâhında sirkat-i/sûhte A2, M2

1 hâlîle N1 : hâl ile A2, M2

2 -ı kandîl N1, M2 : — A2

3 gîrây-ı N1 : küberây-ı A2 : gîrî M2

4 ocağınıza harâretle N1 : çehre-i nâmûs-i düdmânınıza leke-i/mahkeme-i 'âr ve udhûke-i 'âmme-i sığâr/kibâr u kibârdır/sığârdır” kelâmları, cümlesini hacîl/tahcîl ve şerm-sâr eylemekle, cümlesi meclisden kıyâm ve A2, M2

5 Ocak zikr N1 : bakıyye-i ehâlî-i Ocağ'ı cem'a ikdâm ve sûret-i meclis-i evliyây-ı umûru bir takım har-ı lâ-yefheme ifhâm için yâd ü/— iş'âr/— A2, M2

6 'asabiyyetleri lehb-gîr-i N1 : 'asabiyyetleri 'alev-efrûz-i A2 : gazabları 'alev-efrûz-i M2

7 Çardağ'a N1, M2 : Çardak'a A2

8 peyk-i ü idhâl N1 : ve seg-i herzelây-ı berzen-fîten merkûm Baş-yesakcı Hasan, üstühân-pâre-i ihtiyâl ile kapuya A2 : ve seg-i herzelân Ruften-i merkûm Baş-yesakcı Hasan, üstühân-pâre-i ihtiyâl ile kapuya M2

9 mevcûde-i A2, M2 : — N1

10 üzere/üzerine hücum ve zebân-dirâz-ı la'n ü şütûm olarak i'dâmını irâde ve bâ-takrîr Bâb-ı 'âlî'ye ifâde eylediklerinde, şeref-zây-ı/şeref-efzây-ı sahîfe-i sudûr olan fermân-ı mütehattemül-iz'ân mücebince hemân Ağa-kapusu'nda medhal-i enfâs/hannâs olan mecrây-ı enfâsını, resîmân-ı/rîsmân-ı kemend-i külûfşâr ile bend ve küštenî-i merkûma A2, M2 : üzere hücum ve itlâk-ı lisân-ı nefrîn ü şütûm ederek medhal-i hanâs olan menfez-i enfâs-ı nâ-sipâsını kemend-i külûfşâr ile bend ü N1

11 Hasan'ın müstahsen N1 : — A2, M2

12 Ba'de-hâzâ N1 : Ve A2, M2

13 birle zenîm N1 : ile Macar Kal'ası'nda olan mezbûr/— A2, M2

‘Abdülkerîm ve rufekâsı olan rezîl ü le’îmlerin¹ [M2 90] dahi bi-esrihim ser-i hızlân-eserleri izâle ve âb-yârî-i tîğ-i tâbdâr ile cûy-i hûnları Boğaz-içi’nde isâle olunmağla, fitne-i merkûme zâ’il ve ol dağdağadan dahi ârâm-ı dil hâsıl oldu*.

Nükte

Hâtır-ı fâtırâ lâyh olur ki, işbu Bektâşî tâ’ifesinin dâ’imâ kendü cinslerine ve sâ’ire şerâre-feşân-ı şerr u şûr olmaları, “*el-Esmâ’u ve el-elkâbu tenzilü mine’s-semâ*”^{***} refikası üzere gâlibâ hey’et-i cem’iyyetlerine Ocak ıtlâkının sırrı ve kendülerin ekserî kuş ‘akıllu olup, kezâlik derrende cânever gibi, husûsan seg-i dîvâne-misâl mu‘âkara ve muhâreşeden hâlî olmadıkları dahi, Turnacı ve Kuşcu ve Zağarcı ve Segbân ve Samsoncu gibi cânever mülâbesesinin eseri olmak gerekdir. Zîrâ ‘aklı dürüst ve usluca şahıs bunlara mültehak oldukda, az vakitte tabî‘atleriyle muntabî‘ olmaktadır. Ve bu ma’nâ bunların ocaklarında ‘araz-ı gayr-i mufârıkdır. Ve bir hâl dahi vardır ki, bidâyet-i vaz’ u tertîblerinden berü tecribe olunduğu üzere bunlar ile uğraşmak, mahzâ şe’âmeti mûrisdir. Ve elbette bilâhare bir takrîble yine bunlar gâlib oluyorlar. Yalnız Devlet-i ‘aliyye’de değil, kendi beldemizde ve civârımızda bi’d-defe‘ât meşhûd ve mücerrebimiz olup ve tevârîh-ı Saltanat-ı seniyye dahi nâtıktır. Pes bunları hakîmâne kullanmaktan gayri çâre yoktur. Zîrâ el dokundukda lâşe gibi te‘affün edeyolar. Gâlibâ evâ’ilde bunlar Sultân Orhân ve Ebu’l-feth Sultân Mehmed ve Sultân Süleymân ‘*aleyhimü’r-rahme*’^{***} gibi veliyy ü mücâhid pâdişâhların enfâs-i hayriyyelerine mazhar olmuşlardır ki, dâ’imâ yağ gibi suyun yüzüne çıkarlar. Bu cihetle vükelây-ı Devlet-i ebediyyü’l-ikbâl bunları mîzân-ı hikmet vefkınca isti‘mâl eylemek lâzime-i hâldir.

Bildiğim budur benim, *vallâhu a‘lemü bi’s-savâb*^{*42}

Hakk-ı esâmî-i ba‘zı müderrisîn

Bâlâda vech-i itnâb üzere tahrîr u ifâde olunduğu üzere³: “Ber-muktezây-ı herc ü merc-i rûzgâr, cemî‘-i turuk-ı Devlet-i sermediyyü’l-karâr

1 rezîl ü le’îmlerin N1 : pâdâş-i şeytân-ı racîmin A2, M2

* “Zikr-i fitne-i Yamakân oldu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,291-293’te kaydedilmiştir.

** اسماء و الألقاب تنزل من السماء = İsimler ve lakaplar gökten iner” anlamına gelen Arapça atasözlerindedir; bk. el-Meydânî, *Mecma‘u’l-emsâl*, II,258.

*** عليهم الرحمة = Rahmet onların üzerine olsun” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

*4 الله اعلم بالصواب = Allah doğrusunu en iyi bilendir” anlamına gelen Arapça deyiştir.

2 ol dağdağadan *bi’s-savâb* N1 : beyne’l-enâm sükûnet ü ârâm hâsıl oldu A2, M2

3 tahrîr üzere N1 : keşide-i satr-ı ifâde olunduğu/olduğu vechile A2, M2

berhem-zede-i ecnâs-ı¹ ahşâr olup, husûsan eşref-i turuk-ı resmiyye olan tarîk-ı ‘aliyye-i ‘ilmiyye, ihtilât ve izdihâm-ı ahlât ile [N1 245b] sefîne-i hazret-i Nûh-sıfat, müzekkir-i cem‘iyyet-i “*Ve ize'l-vuhûşu huşirat**” olmuş idi. Ortalıkta narh-ı cârî gibi rişvet ve tehakküm ve şefe‘ât cevelâniyle âvâre-i istihkâk u liyâkat ve bürehne-i kisve-i ‘ilm ü ma‘rifet olanlar bi'n-nefs kendüleri ve ekser kibâr ve agniyây-ı esnâf dahi umûr-i hâriciyyeye müsta‘idd olmayan, yâhûd fitratında fisk u sefâhet mecbûl olmağla, terbiye-i ebevân ve esâtize ile behre-i perveriş bulmayan evlâdlarını², “Âzâde-i tarîkdir” deyerek akcalar ve bokcalar ile ol enfes-i nefis ve vaz‘ u te’sîsi ancak ‘ulemâ’ ve dânişmendâna mahsûs olduğu ma‘lûm-i her şerîf ü hasîs olan tarîk-ı enîka duhûl ü idhâl ederek, az vakitte zümre-i cühelâ’ ol tarîk-ı garrâyı ihlâl, belki istisâl eylediler.

Ra’eynâ mine'l-eyyâmi külle'l-‘acâ’ibi

*Ve esbehati'l-‘eznâbü fevka’z-zevâ’ibi***

Bu resme bî-pervâ rişvetle ru’ûs-i müderris ve pâyve ve menâsib furûhtu kerîhesinin kapusunu en evvel Dürrî-zâde ‘Ârif Efendi açup, ba‘dehû halefî olan ‘Âşir Efendi dahi mahdûmu Hafîd Efendi nâm mürtekb-i bedv (يدو) vesâtatiyle her mertebeye vaz‘-ı es‘âr ve ma‘îşetleri ve arpalıkları tehammüllerine göre üçer beşer mâhiyyeleri kendü taraflarına ‘â’id olmak üzere ta’yîn-i karâr ederek tevcîh edüp, hattâ nüvvâbların dahi ekserî kendi taraflarından ihtiyâr olunur idi. Ba‘dehû Samânî-zâde Efendi ana câ-nişîn olup, gerçi zâtında irtikâb ve tenezzülü olmayup, ancak dîvâne-mizâc ve mütelevvin ve mubattın-ı sa‘bu’l-ımtizâc olduğundan başka, bi’t-tab‘ ehl-i ‘ilm ve haysiyyeti sevmez, dâ’imâ anları tezlîl ü tahkîr ve kibâr-ı vakte, husûsan Enderûn-i hümâyûn’a ednâ te‘alluk u izâfeti olanlara hadlerinden ezyed ikrâm ü tevkîr eder olmağla, anın dahi şütür ü gürbe evzâ‘ından nâşî ihtilâl-i tarîk evvelkiden beter olmuş idi. Halefî olan Sâlih-zâde’nin ise ‘amme-i havâss u ‘avâmma ma‘lûm olduğu üzere hamîr-i mâye-i tıynetî, hubb-i mâl ve câh u menzilet olmağla, ru’ûs ve rütbe ve mansıbların kadılığa varınca kadar es‘âr-ı ma‘hûdesine [N1 246a] terakkî vaz‘ıyla bir derece-i mu‘ayyenede bî-naks u ziyâde karâr-dâde eylemiş idi. Ez-cümle ru’ûs-i tedrîs ekall-i mâ-yekûn dört binden altı bine kadar ve takdîm-i medrese ve mahrec ve pâyve ve sadâret bilâ-hılâf ber-kâ‘ide-i mu‘âmelât-ı ehl-i hîrfet ü esnâf, te‘âmül ve tedâvül eyler idi. İslâmbol

1 -i sermediyyü’l-karâr ecnâs-i N1 : -i ‘aliyye berhem-zede-i A2 : berhem-zede-i M2

* و اذا الوحوش حشرت = Vahşî hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, et-Tekvîr 81/5. âyetidir.

2 eşref-i turuk evlâdlarını N1 : tarîk-ı ‘ilmiyye, eşref-i turuk olduğu kazıyye-i bedîhiyye/bedîhiyyeden olup, ancak bir zemândan berü rişvet ve tehakküm cihetleriyle âvâze-i/idâre-i zât ü zemân ve bürehne-kisvet-i ‘ilm ü ‘irfân olanlar/olanlara A2, M2

** رأينا من الأيام كل العجائب * و أصبحت الاذناب فوق الذوائب = Yaşadığımız bu günlerde her türlü acayıplığı gördük. Kuyruklar saç örgüsünün daha yukarısında oldu” anlamına gelen bu cümleler Arapça bir beyittir.

Müdürlüğü, Âsîâne'ye mahsûs iken gerek sâlifü'z-zikr 'azîzler ve gerek müşârun ileyh zemânında Burusa ve İzmir ve Selânik ve Haleb ve Edirne sükkânına dahi tevcih olundukdan başka, bi'l-fi'l mevleviyetler dahi verilerek taşrada yüz kadar molla ve müderris türemişidi. Hattâ ol devr-i 'acîbü'l-kevlerde yedi yüze karîb müderris müctema' olup, mevâlî-i sâ'ireden başka on sekiz nefer sudûr-i mu'âsır olmuşidi. Ma'îşetler kibâr-zâdelere ile dest-âvîz verenlere mahsûs ve arpalıklar dahi bâzâr-ı ma'hûda girenlere mansûs idi. Ve 'ilm ü haysiyyet 'indlerinde müsteskal ve erbâbı nüfûs-i zâ'ideden ma'dûd ve mühmel ü mu'attal idiler. İşte ol eyyâmda muharrir-i Fakîr gibi bî-kes ü nâ-kâmın ne derecede mühân ve ne mertebede cihet-i te'ayyüşden 'âciz ü nâ-tüvân olduklarını, bu mahalli mütâla'a eden erbâb-ı 'irfân derk ü ikân edeler. İn-şâ'allâhu Te'âlâ mâlik-i vaktimizin taraf-ı a'lâlarından ol muzâyaka ve mihnetimize mükâfât ve ol zillet ü hakâretimize mücâzât zuhûru meczûm ve müsted'âdir. İşte tarîk-ı 'ilmiyenin dahi hâl ü keyfiyeti bu sûrettedir.

Çün Şeyhulislâm Efendi eban-'an-ceddin ol tarîkım müte'assıbı ve eslâfına nisbetle 'ilm ü dâniş cihetinden ol zümrenin mütesallibi olmağla, nev'an ol râh-ı münîfi gümrâhlardan tanzîf ve oldukca fâhiş sikletini tahfîf kasdıyla keyfiyeti Rikâb-ı müstetâb'a 'arz u istîzân birle tahsîl-i izn-i sultân¹ eyledikten sonra, Selânikî ve sarrâf Tıncır-oğlu'nun mühtedî hafîdi² misillü on dokuz nefer müderris ismilerin defter-i tedrisden esâmilerini nokta-i habîse-âsâ hakk ü imhâ edüp ve Yûsuf Ağa-zâde ve fulân-zâde gibi taferât-ı mufrîta ile kâm-res-i menzil-i vâlâ olan ve henüz dest-hûş-i bâzîçe-i taşt (طشمت) u hâyê olmağla liyâkat-i mâyesi mevcûd sâde-rûy ve sîmîn-vücûd iken, ak sakallu meşâyih-ı tarîka tesaddur u tefavvuk birle [N1 246b] altıdan üste çıkan ve aşağıdan yukarı mu'âmeleye ruhsat bulan ahdâs-i bî-hayâların rütbe-i fâhişelerini tenzîl eylemekle, oldukca nâmûs-i tarîkı tekâmül eyledi. Ol esnâda³ tâze-gûyân-ı zemândan biri ol keyfiyete işbu kît'a ile nagme-serây-ı gülşen-i beyân oldu; **kît'a**⁴:

Defter-i tedrisi tashîh etmek için bî-garaz

- 1 akcalar ve bokcalar sultân N1 : tehallül ve 'ulemâya mahsûs olan ru'ûs-i medreseye ol makûle ez-nâb tedâhul —/ederek, fi'l-hakîka dânişmendân-ı tullâba cehele-ü müderrisin tegallüb ü tetâvül eder olmağla, mekâdir-i 'ilm-i şerîf, müşrif-i inhitât ve 'ulemây-ı hakîkî ef'âlî berhem-zede-i heyât u meyyât olmuşidi. Şeyhulislâm Efendi ma'a-mâ-fih zübde-i zâdegân/âzâdegân ve ehl-i 'ilm ü 'irfân olup, ve tarîkım muta'assıbı ve ehl-i haysiyyetin mütesallibi olmağla, nev'an tarîk-ı 'ilmiyyeyi tathîr u tanzîf ve siklet-i nâ-sezâyı/nâ-sezâyânî (ناسنزياننى) tahfîf kasdıyla, bu keyfiyeti taraf-ı Saltanat'a 'arz u istîzân ve istihâl-i/tahsîl-i izn-i Pâdişâh-ı Ferîdûn-'unvân A2, M2
- 2 ve sarrâf hafîdi N1 : Tıncır-oğlu'nun mühtedî nebîresi A2 : Tıncır-oğlu'nun mühtedî nebîresi M2
- 3 müderris ismilerin ol esnâda N1 : müderrisin defter-i tedrisden ismi hakk ü imhâ ve taferât-ı nâ-be-hemvâr ile bâlâ-rû menzil ve henüz dest-hûş-i bârîgerân/bârgîrân olmak kertesinde iken, meşâyih-ı tarîka tesaddur eden ba'zı ahdâs-i bî-hayâların rütbelerini tenzîl eylemekle, el-hak/ancak erbâb-ı haysiyyet tarîkı mütesellî/müttesî' ve hoş-dil eylediler. A2, M2
- 4 ol keyfiyete **kît'a** A2, M2 : bu kît'ayı safha-zîb-i nazm ü beyân eylemişdir. N1

Şeyhulislâm'a buyurdu Dâver-i 'âlî-cenâb
Yanlışı imiş on dokuz dâne müderris, kıldı hak
Dahi (داخی) var gibi hatâ, v'allâhu a'lemü bi's-savâb*.

Fezleke

İşbu Şeyhulislâm-ı vakt es-Seyyid 'Atâ'ullah Efendi nefsü'l-emr 'ulemâdan ve hânedân-ı fuhûl u fuzalâdan olup, eslâfına nisbetle mesned-i Fetvâ'ya lâyıık ve Müfti'l-enâm itlâkına müstehakdır. Eğer ma'âzallah sümme ma'âzallah sevk-ı kazâ ile vâkı'a-i fâci'a-i merkümede re'is-i 'ahd ve rişte-tâb-ı hall ü 'akd bulunmayaydı, 'ale't-tahkîk eshel-i mevcûd ve e'azz-i mefkûd dinmeğe hakîk idi. Mukaddemâ herkesin kulübünde vak' u mahabbetleri derkâr ve hüsn-i hâlleri zebân-zede-i sığâr u kibâr iken, ol vak'adan sonra kulûbda teveccüh ve incizâb hâleti tedennî ve inkılâba mütehavvel oldu. Kaldı ki ol mâddenin sûret-i vukû' ve îkâ'ı, rûkn-i meclis olan Hafid Efendi'den ve sâ'irden vefk-ı muharrer üzere tahkîk-ı 'âcizânemiz olup ve ol minvâl üzere kayd-ı sahîfe-i târîh olundu. Ve bitâne-i serâ'iri var ise 'âlimü's-sırrı ve'l-hafıyyât olan Hallâk-ı kâ'inâtın ma'lûm-i 'izzetidir. Vâkı'â her kimin anda bi-hasebî'l-agrâzı'd-dünyeviyye medhali var ise "*Yevme tüble's-serâ'ir*"** her gizlü 'iyân ü zâhir olacak ve herkes hayr u şerr 'ameli cezâsını bulacaktır. Ahkemü'l-hâkimîn huzûrunda şâh u gedâ berâber olup, rütbe ve pâyve ve berây-ı hâtır şîveleri mütemeşşâ olmayacağı ezherdir. <Fe->se-ya'lemü'llezîne zalemû eyye münkalebin yenkalibün***.

Tebeddül-i' Kâ'im-makâmî

Mûsâ Paşa'ya câ-nişîn olan Şehsüvâr-zâde Hamdullah Paşa hazretleri zâtında² sâde-dil ve ebnây-ı 'asra göre ise de hemec ü hâmil, belki nef-i lâ-tâ'il olup³, dekâyık-ı umûr-i devletde isti'mâl ve ratk u fetk-ı mesâlih-i mülk ü millet husûsunda⁴ iştigâl eylemediğinden başka, ol vaktin muktezâsı Eflâtûn'u hayrân ve Nizâmü'l-mülk'ün [N1 247a] 'akl ü şu'ûru perîşân eder olduğundan nâşî, müşârun ileyh bi'l-küllüyye mütehayyer ve keff-i kifâyeti idâre-i emr-i

* بالله اعلم بالصواب = Allah doğruyu en iyi bilendir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** يوم تبلى السرائر = Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde" anlamına gelen bu ifade Kur'an, et-Târik 86/9. âyettir.

*** سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون = Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbeta) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir" anlamına gelen bu cümle Kur'an, eş-Şu'arâ 26/227. âyetin son kısmıdır.

1 Fezleke Tebeddül-i N1 : Tebeddül-i A2 : Tebdil-i M2

2 Şehsüvâr-zâde zâtında N1 : Hamdullah Paşa fi-zâtihî A2 : Hamd[ull]ah Paşa fi-zâtihî M2

3 ise de olup N1 : hemec ve hâmil, belki lâ-tâ'il ve hâmil olup A2, M2

4 millet husûsunda A2, M2 : milletde N1

cüz'iden bile kâsır olup, bir taraftan dahi¹, 'illet-i şeyhûhet ü herem dahi olduktan başka, Devlet-i 'aliyye gûyâ ki devlet-i müteceddide sûretine munkalib olmağla, [mısrâ]':

Efendi! Genc beye hizmet eylemek güc imiş*

su'ûbeti derkâr ve husûsan mahdûm-i civân ve hâdim-i pîr-i nâ-tüvân oldukda, bir vechile tevâfuk bulunmayacağı vâreste-i külf-i iş'âr olup, dem-be-dem şütür-gürbe-i evzâ'-ı 'âlem bî-çâreyi medhûş ü sersem eylemekle, gıtdikce nîrû-yi bâzûy-i tâb ü tüvânı halel-dîde-i vehn ü tüvânî olmağın, bi'l-külliyeye furû-mânde ve 'âtıl-ı halâb-ı hayret ve ser-gerdânîde pâ-dergil olduğuna mebnî, zebân-ı zemân nefsi-i nâ-sâmânlarına hitâben, Fârisî:

Ve lîkin² în revîş-i reh-revân-ı çelâkîst

Tû nâzenîn-i cihânî kücâ³ tûvânî kerd^{**}

mefhûmunu serzeniş-gûne gûyân olurlar idi⁴. Binâ-berîn müşârun ileyhin 'ac-z-i hâli, yakîn-kerde-i a'yan-ı Devlet-i ebed-karîn olmağın⁵, cumâdelûlânın ikinci günü⁶ mesned-i Kâ'im-makâmî'den hürmet ü tebcîl birle, fasl u tenzîli istisvâb⁶ ve Kadı-köyü'nde tekâ'üd ve bin guruş mâhiyye me'âş ile⁷ kayd-ı zarûretten dahi âzâde⁸ kılınup, cüz'-i a'zam-ı terkîb-i⁹ devlet ve Tarâmûn-i Hitâyî-i¹⁰

1 başka dahi N1 : ol makûle mevâdd-ı menâhicin hall ü 'akd [M2 91] ve nakz u ibrâmı husûsunda keff-i kifâyeti kâsır ve nâhun-i re'y/zedây ü— reviyeti gayr-i mü'essir olduğuna A2, M2

* Metnimizdeki bu mısra, Sâbit'in gazellerinde geçmektedir; bk. Bosnalı Alaeddin Sabit, *Divan*, hzr. Turgut Karacan, Sivas 1991, s.433.

2 dahi —/munzamm olduktan başka, Devlet-i 'aliyye gûyâ ki devlet-i müteceddide sûretine munkalib olmağla—, [mısrâ]': Efendi! Genc beye hizmet/hıdmet eylemek güc imiş su'ûbeti/salâbeti derkâr ve husûsan mahdûm-i civân ve hâdim-i pîr-i nâ-tüvân oldukda, bir vechile tevâfuk bulunmayacağı vâreste-i külf-i iş'âr olup, dem-be-dem şütür-gürbe-i evzâ'-ı 'âlem bî-çâreyi medhûş ü sersem eylemekle, gıtdikce nîrû-yi bâzûy-i tâb ü tüvânı halel-dîde-i vehn ü tüvânî olmağın, bi'l-külliyeye furû-mânde ve 'âtıl [ve] halâb-ı hayret ve ser-gerdânîde pâ-dergil olduğuna mebnî, zebân-ı zemân nefsi-i nâ-sâmânlarına/nâ-sâmânilerine hitâben, Fârisî: *Ve lîkin/Ve lâkin* A2, M2 : kendüsünü bî-mecâl ve sersem eylemekle, seme gibi sime-i tedbîrden furû-mânde vü 'âtıl ve halâb-ı hayret ü bî-tâbîde pâ-dergil kaldığına binâ'en zebân-ı zemân kendüsüne hitâben: *Ve lîkin* N1

3 *çelâkîst * Tû nâzenîn-i cihânî kücâ* N1 : *çelâkîst * Be-nâzenîn-i cihânî kücâ* A2 : *celâkîst * Be-nâzenîn-i cihânî* M2

** = لیکن این روش رهروان چلاکست * تو نازنین جهانی کجا توانی کرد = Fakat bu tarz, hızlı gidenin yürüyüşüdür. Sen bir dünya nazlısısın, buna nasıl güc yetirebilirsin?" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

4 olurlar idi A2 : olur idi M2 : oldu N1

5 a'yan-ı olmağın A2, M2 : e'âlî-i ehâlî olmağla, şehir-i N1

6 2 Cumâdelûlâ 1222 = 8 Temmuz 1807 Çarşamba.

7 fasl u tenzîli istisvâb N1 : ta'zîli muktezây-ı irâde-i me'âlî-ifâde A2, M2

8 bin guruş mâhiyye me'âş ile N1 : mâhiyye bin guruş me'âşla/ me'âş ile A2, M2

9 dahi âzâde A2, M2 : rehâ-yâb N1

10 terkîb-i N1, A2 : — M2

10 Hitâyî-i N1, A2 : hitâbî- M2. Metnimizde "Tarâmûn-i Hitâyî" denilirken, bir dolandırıcının iddia ettiği, Hitâ ülkesinde bulunan Tarâmûn adlı madde ile altın

iksâr-i saltanat olan Kâ'im-makâm-ı sâbık Mûsâ Paşa, münâsib-dâd-i Mûseviyan ile tekrâr kurb-i saltanat-ı Mustafavî'ye celb ü irâd ve dûşüne iksâ'-i hil'at ve umûr-i Devlet-i¹ Muhammed'i, ol Müslim-nümây-i² Kıbtî-nihâdın dest-i istibdâdına teslimle yine mesned-i³ Kâ'im-makâmî'ye ik'âd olundu.

Zikr-i irsâl-i hatt-ı hümâyûn ve mühür ve teşrifât⁴ bâ-Sadriâ'zam

Nakş-ı harîr⁵-tahrîr olduğu üzere yevm-i cülûsün ferdâsı* 'acâleten⁶ bir Hasekî ile Ordu-yi hümâyûn'da Sadriâ'zam ve Serdâr-ı ekrem İbrâhîm Hilmî Paşa hazretlerine⁷ icmâlen bir kıt'a hatt-ı hümâyûn⁸ isdâr u irsâl olunmuşıdi. Ba'de't-tekkarrur hâssaten mühr-i cedîd-i Sadâret'le hil'at ü şemşîre mashûb bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-i şeref⁹-üslûb ba's ü tesyîr kılınmağla, hatt-ı şerîf-i meb'ûsun¹⁰ sûreti bu mecelleye tahrîr olundu¹¹.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Vezîr-i a'zam ve Vekîl-i mutlak'ım ve bi'l-istiklâl Serdâr-ı ekrem'im İbrâhîm Hilmî¹² Paşa'sım. Seni selâm-ı Şâhâne'mle teşrif eylediğimden sonra ma'lûm ola ki, Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında [M2 92] sâdık olmayan ba'zı vükelâ', kendü cerr-i menfa'atleriyçün¹³ biraz mezâlîm ve bid'at îcâd edüp, memleketleri harâb ve kâffe-i Ümmet-i Muhammed'in [N1 247b] kulübünü tenfir eylediklerinden başka, umûr-i¹⁴ Saltanat-ı seniyye'ye beyağlı şerîk olmuşlar idi. Gayret-i İlâhiyye zuhûruyla cümlesi cezâlarını buldular.

yapılabileceği hikâyesine telmîh söz konusudur; bk. meselâ Ahmet Talât Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, hzr. Cemal Kurnaz, İstanbul 1996, s.469.

- 1 dûşüne Devlet-i M2 : rişte-i umûr-i Devlet-i N1 : rişte-i umûr-i A2
- 2 nümây-i N1, A2 : nümâ M2
- 3 teslimle/teslîm ile yine mesned-i A2, M2 : teslimle makâm-ı N1
- 4 olundu. teşrifât N1 : eylediler. İrsâl-i hatt ve mühür ve teşrifât A2 : olundu. İrsâl-i hatt-ı hümâyûn ve mühür ve teşrifât M2
- 5 harîr N1, M2 : Harîrî A2
- * Sultân Mustafa'nın cülûsü 21 Rebî'ulevvel 1222 = 29 Mayıs 1807 Cuma günü olduğuna göre (bk. İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,88), bu gün 22 Rebî'ulevvel 1222 = 30 Mayıs 1807 Cumartesi günü olmalıdır.
- 6 'acâleten A2, M2 : — N1
- 7 İbrâhîm hazretlerine N1 : ekreme A2 : tarafına M2
- 8 hümâyûn A2, M2 : şerîf N1
- 9 şeref A2, M2 : sa'âdet N1
- 10 şerîf-i meb'ûsun N1 : şerîfin A2, M2
- 11 mecelleye tahrîr oludu A2 : mahalle sebt ü tahrîr kılındı N1 : mahalle tahrîr u imlâ olundu M2
- 12 Hilmî A2, M2 : — N1
- 13 vükelâ' menfa'atleriyçün N1 : vükelâ, kendi cerr-i menfa'atleriyçün A2 : vükelâ, kendi cerr u menfa'atleri için M2
- 14 başka, umûr-i N1, A2 : sonra M2

Taht-ı ‘Osmânî benim zât-ı Hılâfet-penâhımla¹ teşerruf eyledikte, Nizâm-ı Cedîd askerini kaldırdım. Ecdâd-ı ‘izâmım zemânlarında olan kânûn-i kadîm üzere yeniçeri ve sipâh ve silahdâr ve dört bölük ve cebeci ve topçu ve top ‘arabacı ve lağımçı ve humbaracı ocaklarını ibkâ ve Nizâm-ı Cedîd’e ilhâk olunan eyâletlü askerinin dahi vaz’-ı kadîmi üzere tanzîmine emr eyledim ve dîn ü devletimin düşmeni olan Moskov keferesiyle² kemâ-kân sefer-i hümâyûnum muhakkak olup, sen dahi taraf-ı hümâyûnumdan bi’l-istiklâl Vekâlet-i mutlaka’m hıdmetine ta’yîn olunmanla³, mühr-i hümâyûnum mahsûs kulum ile⁴ tarafına irsâl olunup ve ruhsat ü istiklâlîni cümleye i’lân için hıla’-ı fâhire-i Mülûkâne’mden bir sevb semmûr-i müstevcibü’s-sürûr-i Sultânî ve bir kabza şemşîr-i ‘adüvv-tedmir-i Hâkânî gönderdim. Vusûlünde hil’at-i hâssa-i⁵ Mülûkâne’mi dûş-i hamiyetine iktisâ ve şemşîr-i Cihân-gîr-i Pâdişâhâne’mi miyân-ı gayretine bend edüp, sana verdiğim istiklâl muktezâsınca⁶ kâffe-i umûr-i seferiyye ve sâ’ir mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye’min vech-i lâyıkı üzere idâre ve ru’yetine dikkat ve seninle bulunan vüzerây-ı ‘izâm ve ocaklarım ricâlî ve vükelây-ı saltanatım ile bi’l-ittifâk ‘avn-ı Hak’la düşmen-i dînden intikâm almağa ve bir maslahat girüye⁷ kalmayup, vaktiyle görülmesine sa’y ü gayret eylesin. Ve⁸ işbu sefer-i hümâyûnumda Hakk Te’âlâ seni ve seninle bile dîn-i mübîn uğurunda dâr u diyâr ve evlâd ü ‘iyâlîni terk edüp, düşmen-i dînden ahz-ı intikâm için fi sebîlillahi Te’âlâ⁹ cihâd ü gazâyâ kıyâm edenleri¹⁰ dâreynde mazhar-ı sa’âdet eyleye. Senin gayret ü sadâkatın her vechile ma’lûm-i Şâhâne’mden olduğundan başka, Ordu-yi hümâyûn’um Ser’askeri ‘Alemdâr¹¹ Mustafa Paşa’nın ve Yeniçeri Ağası’nın dahi dîn ü devletim uğurunda sa’y ü ihtimâmlarını dahi¹² işideyorum, berhûrdâr olsunlar. Sana her vechile ruhsat ve istiklâl-ı Şâhâne’mden derkâr olup, senden cüz’î ve küllî bir¹³ mâddede taraf-ı hümâyûnuma ‘arz u istîzân iktizâ etmez; emr u re’yin [N1 248a] benim emr u re’yimdir. Sana sadâkat üzere hıdmet¹⁴ edenler dîn ü devletime hıdmet¹⁵ ü i’ânet [M2 93] ve hılâfî hareket edenler dîn ü devletime

1 penâhımla N1 : simâtımla A2, M2

2 Moskov keferesiyle N1 : Rusya keferesiyle A2 : Rusyalı ile M2

3 Vekâlet-i olunmanla N1, A2 : Vezîr-i mutlak’ım hıdmetine ta’yîn olunmağa M2

4 kulum ile [Bu kelimelerin öncesinde birkaç kelime yer boş bırakılmıştır] N1 : kulum ile A2 : kulumla M2

5 hâssa-i N1, M2 : hâss-ı A2

6 muktezâsınca N1 : muktezâsı üzere A2, M2

7 girüye N1 : girü A2, M2

8 Ve M2 : — N1, A2

9 sebîlillâhî Te’âlâ A2 : sebîlillah N1 : sebîl[ill]âh-i Te’âlâ M2

10 edenleri N1, M2 : edenlere A2

11 ‘Alemdâr A2, M2 : — N1

12 dahi A2, M2 : — N1

13 bir N1, A2 : — M2

14 hıdmet N1, M2 : hizmet A2

15 hıdmet N1, M2 : hizmet A2

hiyânet etmiş olurlar. Sen dahi sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb ederek, muktezây-ı istiklâlini icrâyâ sa'y eylesin. Ve'l-hâsıl sana her vechile istiklâl-i tâm verdim. Göreyim seni Hakk Te'âlâ Habîbi hürmetine bu 'abd-i 'âcizini¹ ve münkesiru'l-hâtır olan cemî² Ümmet-i Muhammed'i karîben mesrûr eyleyüp, mansûr u muzaffer³ 'avdetinizi müyesser eyleye, âmîn, bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn⁴.

Tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn

Vetîre-i muharrere üzere maktûl Sır Kâtibi, vak'adan iki gün mukaddem gaybübet etmekle, Hâne-i hâssa'dan es-Seyyid Feyz[ull]jah⁵ Efendi dü-rûze Sır Kâtibliği'nde istihdâm olunup, ba'de't-tekallüb Hudâvendigâr-ı sâbık müntemiyânından olmak ithâmıyla 'azl ü iz'âc ve yerine Hâne-i hâssa'dan Tayfûr Bey istishâb olundu. Ve Silahdâr Süleymân Bey çend rûz makâm-ı Silahdârî'de kıyâm edüp⁶, ihrâc olunmağla, Turnacı⁷ Ahmed Bey Silahdâr olup, evâhır-ı 'ahd-i Saltanat'da 'İzzet Paşa-zâde Mehmed Bey, makâm-ı Silahdârî'de kâ'im ve⁸ mazhar-ı 'izz ü i'tibâr oldu. Eyyûb'de kûşe-güzîn-i hamûl ve gümnâmî olan Silahşorân-ı Hâssa'dan merhûm Sultân 'Osmân Mâbeyincisi⁹ Ağa-zâde Seyyid Ağa, taraf-ı Şehriyârî'ye nisbet-i kadîmesi mülâbesesiyle Büyük Mîrahûrluk'la kesb-i büzürgî vü 'unvân eyledi¹⁰.

Ba'zı havâdis-i Ordu-yi hümâyûn

Çün sûret-i muharrere üzere Ordu-yi hümâyûn, Sadriâ'zam ve Serdâr-ı ekrem¹¹ İbrâhîm Hilmî Paşa istishâbiyle Âsîtâne'den hareket ve Tuna sevâhiline tevcîh-i mevkib-i¹² 'azîmet eyledikde, gerek zehâ'ir ve gerek emr-i sâ'irede Ruscuk Vâfisi ve Tuna Ser'askeri 'Alemdâr Mustafa¹³ Paşa'nın dest-yârî-i himmet-i müşîrîlerine hâcet mess edeceği¹⁴ zâhir ve taraflarına celb için

- 1 Habîbi hürmetine bu 'abd-i 'âcizini/'âcizi A2, M2 : bu 'abd-i 'âcizini N1
- 2 cemî' N1 : — A2, M2
- 3 mansûr u muzaffer M2 : mansûran N1 : mansûran ve muzafferen A2
- 4 bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn N1 : — A2, M2
- 5 Feyzullah A2 : Feyz[ull]jah M2
- 6 kıyâm edüp A2 : mazhar-ı 'izz ü kıyâm ve ithâm-ı (انهاج) mezkûr ile 'azl ü M2
- 7 Turnacı M2 : Turna A2
- 8 kâ'im ve M2 : — A2
- 9 -i hamûl Eyyûb A2 : olup M2
- 10 **Tevcîhât-ı** eyledi [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N1
- 11 ve Serdâr-ı ekrem N1 : — A2, M2
- 12 tevcîh-i mevkib-i N1 : — A2, M2
- 13 zehâ'ir/zehâyir ve gerek emr-i/umûr-i sâ'irede Ruscuk Vâfisi ve Tuna Ser'askeri 'Alemdâr Mustafa/— A2, M2 : zehâ'ir [bu kelime metinde hem ye'li, hem hemze'li olarak yazılmıştır] ve gerek emr-i sâ'irede Silistire ve Ruscuk Vâfisi 'Alemdâr Mustafa N1
- 14 müşîrîlerine hâcet mess edeceği A2, M2 : müşîrânelerine mess-i hâcet eylediği N1

sarf-ı nakdîne-i medâr eylemek, karâr-dâde-i ârâ'-i ehl-i besâ'ir olmağla, cânib-i müşârun ileyhe bezl-i mâ-hasal-i rızâ-cüyûde bi'l-cümle¹ erkân-ı devlet, “*Arzihim² mâ-dümte fî-arzihim^{*}*” düstûruna ri‘âyet eylemekte iken, müşârun ileyh kendü kethudâsı olan³ el-Hâc Ebûbekir Ağa ile⁴ Baş-muhâsebe Pâyesi'yle Sevâhil-i Tuna⁵ Mübâya‘acısı olan ve Ruscugıyyü'l-asıl olmak münâsebetiyle müşârun ileyhin⁶ Kapu Kethudâsı olan es-Seyyid⁷ Mehmed Emîn⁸ Behîc Efendi'yi irsâl ve Edirne'de Ordu-yi hümâyûn'a icrây-ı merâsim-i⁹ hoş-âmedî vü istikbâl eyledikde, ser-i kârân-ı¹⁰ devlet mûmâ ileyhimânın makdemlerini mahz-ı ni‘met ve maslahat-ı [M2 94] melhûzalarına zerî‘a-i teyessür ü¹¹ sühûlet bilmekle¹², müşârun ileyhin hadşe-i derûnunu izâle ve te‘mîn-i küllî ile taraf-ı Devlet-i ‘aliyye'ye¹³ imâle eylemelerini ifâde ve merkûm Ebûbekir¹⁴ Ağa'ya Mîrahûr-i Evvel Pâyesi'yle Kapucu-başlık ve mûmâ ileyh¹⁵ Behîc Efendi'ye asâleten Baş-muhâsebe tevcîhiyle i‘âde eylediler. Mûmâ ileyhimâ dahi¹⁶ hasbe't-tavsiye Devlet-i ‘aliyye'nin müşârun ileyh hakkında derkâr olan hüsn-i teveccüh ü i‘tikâdını iş‘âr u beyân ve ne hâl ise ol vahşî-i remîdeyi kayd-ı peyvend-i sekîne¹⁷ [N1 248b] vü itmînân etmeleriyle, beş on bin merd-i neberd-azmâ¹⁸ ile sevk-ı semend-i ilgâr ve Pıravadi Kazâsı'nda kurb-i muhayyem-gâh-ı Sipehsâlâr'a nasb-ı hıyâm-ı nüzûl ü karâr eyledikde, bi'l-cümle erkân ve ricâl kadem-i i‘zâz ü ibcâlle hıdmet-i istikbâli ikmâl edüp, ta‘zîm ü tekrîmle Ordu-yi hümâyûn'a celb ve¹⁹ Vekîl-i saltanat dahi tatmîn-i

1 karâr-dâde-i bi'l-cümle N1 : karâr-dâde-i ehl-i besâ'ir olmağla, taraf-ı müşârun ileyhe bezl-i mâ-hasal-i rızâ-cüyûde bi'l-cümle A2 : karâr-dâde ve ârâ'-i M2

2 *Arzihim* M2 : *Arzı* N1 : [mısırâ]: *F'arzihim* A2

* *ارضهم ما دمت فى ارضهم* = Yerlerinde oturduğün sürece kendilerini hoşnut etmeye çalış' anlamına gelen Arapça atasözüdür; bk. meselâ Muallim Nâci, s.45.

3 kendü kethudâsı olan N1 : kethudâları A2, M2

4 ile N1, A2 : ve M2

5 Sevâhil-i Tuna N1 : Tuna A2 : Tuz M2

6 ve Ruscugıyyü'l-asıl ileyhin N1 : fi'l-asl Ruscugıyyü'l-asl olup, müşârun ileyhe A2 : fi'l-asl Ruscuklu olup, müşârun ileyh M2

7 es-Seyyid A2, M2 : — N1

8 Emîn N1, M2 : + Efendi A2

9 merâsim-i A2, M2 : resm-i N1

10 ser-i kârân-ı N1 : erkân-ı A2, M2

11 maslahat-ı teyessür/yûs u A2, M2 : melhûzları olan mesâlihe zerî‘a-i N1

12 bilmekle N1, M2 : bilmeğe A2

13 Devlet-i ‘aliyye'ye N1 : devlete A2, M2

14 merkûm Ebûbekir N1 : mûmâ ileyh Ebûbekir A2 : mûmâ ileyh Bekir M2

15 mûmâ ileyh A2, M2 : — N1

16 dahi N1 : — A2, M2

17 teveccüh ü sekîne N1 : teveccühünü ifâde vü beyân ve her ne hâl ise ‘akd-i peyvend-i emniyyet A2, M2

18 etmeleriyle, beş on bin merd-i neberd-azmâ A2, M2 : eylemeleriyle bir mikdâr süvâr N1

19 muhayyem-gâh-ı Sipehsâlâr'a ve N1 : muhayyem-gâh —/ve Sipehsâlârı'de hâk-i râh-i istikbâl ve cebhe-i tekrîmi fersûde-i reh-güzer-i/güzâr-ı iclâl edüp A2, M2

kalb ederek sâha-i zamîrinden gubâr-ı tereddüd ü istiş'ârı bi'l-külliyeye selb eyledi¹. Müşârun ileyh dahi izhâr-ı hoşnûdî vü inkiyâd² ve Ordu-yi hümâyûn'a irsâl-i levâzım ve³ mühimmâtla te'ahhüd-i yârî vü imdâd eylemekle, ehâlî-i ordu münşerihu'l-fu'âd oldular. Binâ'en 'aleyh kadr u menziletini terfî' ve dâ'ire-i 'izz ü haşmetini tevsî' kasdıyla Livây-ı şerîf Ser'askerliği 'unvâniyle menşûr-i şân-ı müşîrânesi pîrâyedâr-ı tevkî' olundu. Pes tarafeynden ber-vefk-ı merâm sûret-i tevâfuk u iltiyâm hâsıl ve iki cânibe de emniyyet-i külliyye vâsıl oldukdan sonra, Mustafa Paşa hazretleri Ruscuk tarafına imâle-i licâm-ı 'avdet edüp, Ordu-yi hümâyûn dahi savâb-dîd-i re'y-i müşârun ileyhle Silistire savbına nakl-i bâr-hâne-i 'azîmet eyledi.

Zikr-i çigûnegî-i hâl-i ehâlî-i Ordu-yi hümâyûn der-vürûd-i hatt-ı şerîf-i mezkûr

Çün Serdâr-ı ekrem hazretleri vech-i meşrûh üzere Ordu-yi hümâyûn'la Silistire Sahrâsı'na vürûd ve çend rûz ikâmet ve temkînden sonra ittihâd-ı kulûbla karşı yakaya asker imrârı husûsuna teşmîr-i sâ'id-i mechûd üzere iken, nâ-gâh Âsitâne-i felek-destgâh tarafından yevm-i cülûsun üçüncü günü Hasekî yediyle bir kıt'a hatt-ı hümâyûn zuhûr edüp, mazmûn-i hatt-ı şerîf mücmelen Sadrîa'zam ve sâ'ir erbâb-ı umûrun ma'lûmu ve Hasekî-i merkûmun dahi tafsîl ü takrîrinden⁴:

*Be-yek-sâ'at, be-yek-lahza, be-yek-dem
Şevd berhem-zede ahvâl-i 'âlem**

inkılâbı cümlelerin meczûmu oldukda, fermân-ı kader⁵ ü kazâyâ teslim-kerden-i rızâdan gayri çâre olmadığı âşikâre⁶ olmağla, herkes edây-ı resm-i⁷ bey'at ve

1 tatmîn-i kalb eyledi N1 : bast-ı mecâlis-i/mecâlis-i (محاليس) müvâneset ederek, nîreng-i emniyyet, kâbil-i resm-i vücûd ve heykel-i/habl-i itmînân, reng-pezîr-i enmûzeci-i maksûd oldukda A2, M2

2 hoşnûdî ve inkiyâd N1 : yek-cihetî ve ittihâd A2, M2

3 ve N1, A2 : — M2

4 ehâlî-i ordu münşerihu'l-fu'âd takrîrinden N1 : müşârun ileyhini kadrini terfî' ve dâ'ire-i vüs' u i'tibârî/i'tibârını tevsî' için Sancağ-ı şerîf Ser'askerliği nâmiyle menşûr-i şöhret-i 'izz ü şânı tevkî' olundukda, Ser'asker Paşa Ruscuk cânibine ric'at ve Ordu-yi hümâyûn savâb-dîd-i/savâb-dîdârı re'y-i/— müşârun ileyhle Silistire tarafına/cânibine nakl-i huyâm-ı satvet, karâr-dâde-i erkân-ı devlet olmağla, Ser'asker Paşa Ruscuk tarafına esb-rân-ı 'avd ü kufûl ve Serdâr-ı ekrem Ordu-yi hümâyûn'la Silistire'de hayme-zen-i sahrây-ı nüzûl oldu/oldukda, çend rûz ve/— ittihâd-ı kulûbla karşı yakaya asker imrârı husûsuna mübâderet üzere iken, bâlâda zikri sebkat eden muhtasarı hatt-ı hümâyûn bir Hasekî'yle/Hasekî ile zuhûr edüp, mazmûnu cümle-i evliyây-ı umûrun ma'lûmu ve Hasekî'nin tafsîl ü takrîrinden/takrîrinde, **beyt** A2, M2

* *شود برهمزده احوال عالم = Bir saat, göz ucu ile bir bakış ve bir anda dünya birbirine geçer*" anlamına gelen bu cümle Farsça bir beyittir.

5 kader N1 : kahr A2, M2

6 âşikâre N1 : derkâr A2, M2

7 resm-i N1, A2 : — M2

îfây-ı lâzime-i sem' u tâ'at ve teba'iyet edüp¹, Sadriâ'zam kemâ-kân mesned-i Sadâret ve Sipehsâlârî'de murabba'-nişîn² ve sâ'ir vüzerâ' ve erkân dahi mansıb-ı sâbıklarında karâr-dâde-i temkîn oldular. [N1 249a] Gerçi Ocaklu'dan ve Rumeli müstevlîlerinden mâ'adâsı bu hâdiseden mükedder ve mahzûn olup, lâkin sûretâ anlardan efzûn beşâşet-nümûn oldular. Çend rûz murûrunda ber-vech-i mezkûr tafsîl-i vâkı'a ve ibkâ-yı Sadâret ve takrîr-i emri sefer bâbında mufassalan sâdır olan hatt-ı hümâyûn ve Şeyhulislâm ve Kâ'im-makâm ve Ocakluyân ve sâ'ir ricâl ve erkân taraflarından mufassal ve meşrûh tahrîrât vürûd ve bidâyet ü nihâyet-i vekâyi' ma'lûm-i efrâd-ı cünûd oldukda, birkac gün top şenlikleriyle izhâr-ı meserret ve i'lân-ı keyfiyyet edüp, husûsan Bektâşîyye zümresi³:

*Mâ-râ be-cihân hûş-ter ezîn yek-dem nîst**

zemzemesiyle “Hacı Bektâş Velî⁴ demine hû” deyerek gülbâng-keş-i sürûr u şâdmânî ve hây u hûy ile gulgule-endâz-ı kubbe-i zeberced-kevn-i âsümânî olup, lâf u iftihâr u güzâf ise Tuna Suyu gibi mebzûl ve râygân ve⁵, “*Hâzâ min bereketi'l-Berâmike****” vetüresince⁶, gâh Hacı Bektâş Velî'nin⁷ sırr-ı rûhâniyyetine ve gâh Ocağ'ın feyz u⁸ kerâmetine haml ederek, Ordu-yi hümâyûn'u hem-reng-i mey-kede-i bed-mestân ve hem-hâl-i tûmâr-hâne-i dîvânegan eylediler***. [Mısrâ]⁹:

Cân-sitânın verdiği ma'cûn dü-hâssiyetlüdür*⁴

- 1 ve teba'iyet edüp A2 : edüp N1 : ve teba'iyet-i M2
- 2 Sipehsâlârî'de murabba'-nişîn M2 : Sâlârî'de mekîn N1 : Sâlârî'de murabba'-nişân A2
- 3 vüzerâ' ve erkân dahi.... zümresi N1 : vüzerâ ve erkân-ı menâsıb-ı sâbıklarında ibk â vü temkîn olunup, cümlesi bu şiveden derûnu mahzûn ve Ocaklu ve Rumeli ehâlisine karşı sûretâ münşerih ve beşâşet-nümûn, çend rûz murûrunda güzâreş-pezir olduğu üzere teşrifât-ı hümâyûn ile mühr-i [M2 95] hümâyûn irsâli/irsâl ve takrîr-i sefer bâbında mufassalan sâdır olan hatt-ı hümâyûn ve Kâ'im-makâm ve Şeyhulislâm ve sâ'ir ricâl-i rikâb taraflarından tahrîrât vürûd ve bidâyet ve nihâyet-i vekâyi', ma'lûm-i efrâd-ı cünûd oldukda, Bektâşîyye tâ'ifesi, [mısrâ]' A2, M2
- * مارا بجهان خوشتر ازین یکدم نیست = Bize dünyada bu andan daha güzeli yoktur” anlamına gelen bu cümle Sa'dî'nin *Gülîstân*'ında geçen Farsça bir mısradır; Şeyh Sâdî-i Şîrazî, *Bostan ve Gülîstan*, trc. Kilisli Rıfat Bilge, 12. Baskı, İstanbul 1980, s.336.
- 4 Bektâş Velî M2 : Bektâş'ın N1 : Bektâş A2
- 5 gülbâng-keş-i ve N1 : gülbâng-ı meserretle, meserret tanîn-endâz-ı künbed-i firûza kevn ve âheng-i lâf ü mefharetle gulgule-sâz-ı şehîr/deşt ü hâmûn olup A2, M2
- ** هذا من بركة البرامكة = Bu Bermekîler'in bereketindedir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
- 6 *Berâmike*” vetüresince N1 : *Berâmike*” vetüresiyle A2 : *Berâmik*” vetüresiyle M2
- 7 Bektâş Velî'nin M2 : Bektâş'ın N1, A2
- 8 feyz u A2, M2 : feyz N1
- *** “Zikr-i çîgûnegî-i hâl-i eylediler” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII, 188'de kaydedilmiştir.
- 9 Ordu-yi hümâyûn'u [Mısrâ]' A2, M2 : türrehât ve hurâfât hâric-i hadd ü pâyan olmağla ve'l-hâsıl birkac gün Ordu-yi hümâyûn'u mâ-lâ-ya'niyyât ile halt-ı kelâm megârasından nişân ve hem-reng-i 'arbedegâh-ı bed-mestân eylediler N1
- *⁴ Metnimizde yer alan bu mısra, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, I, 523.

serîresince¹, bu keyfiyyet-i hûşmendâne şehd-i zehr-âmîz ve sebük-mağzâna mahz-ı tiryâk-ı ‘âfiyet-engîz hâssiyyetlerinde² te’sîr edüp, ne hâl ise herkes mizacı muktezâsını tecerrü‘ ve havsala-i hazmı³ mikdârınca tebellu‘ ederek⁴, ber-mûceb-i emr-i cedîd, me’mûriyyet-i kadîmelerine mübâderetle bünyân-ı maslahatlarını teşyîd⁵ eylediler. Mesel-i meşhûrdur ki, “Câmi‘ her ne kadar büyük olsa imâm bildiğini okur; kezâlik “Muktedâ nemâzda ta‘cîl edüp, imâmdan evvel selâm veremez”⁶.

Gülû-gîr-i selâmetdir tereddüd, hükm-i takdîre
Hakîmin şerbet-i nâ-hoşgüvârın bî-mehâbâ çek

Tebeddül-i makâm-ı Sadâret ve Sâlârî der-Ordu-yı hümâyûn

Çün hayâl-bâz-ı şu‘bede-perdâz-ı⁷ dehr-i bukalemûn verây-ı perde-i hafâ’ vü⁸ kümûndan, vech-i meşrûh⁹ üzere sûret-i diğêr-gûn¹⁰ izhâr eylemekle, Âsitâne’de ve orduda [N1 249b] şu‘ûnât-ı sığâr u kibâr dahi başka hey’etlere münkalib olup, husûsan Ocaklu tâ’ifesi şiddet-i şâdmânîden¹¹ ‘âleme sığmayup, her biri bir gûne tavr-ı¹² nahvet ü tenemmür ve şumûh-ı enf-i¹³ tecebbür birle, esrâr çekmiş¹⁴ eşrâr gibi harekât-i nâ-ma‘küleye ibtidâr ve¹⁵:

Var mıdır meydân-ı ‘aşkın bir dilâver serveri?

İşte meydân, işte er, merdim deyen gelsün beri!

edâsiyle dünyâya salâ-hân-ı dilâverî oldular. Sâ’ir ser-i kârân-ı¹⁶ Ordu-yı hümâyûn dahi ‘an-asl iki fırka olup, kimi müstevliyân-ı sâbıkaya¹⁷ gayz u kîne sebebiyle sûret-i tebeddül¹⁸ memnûn ve kimi anların¹⁹ şu‘belerinden olmağla, ez-derûn²⁰ gam-kîn ü mahzûn olmuşlar idi. el-Kıssa, [mısrâ]²¹:

- 1 hâssiyyetlütür serîresince N1 : hâssilütür esrârınca A2 : hâssiyyetlütür esrârınca M2
- 2 hâssiyyetlerinde N1, A2 : hâssiyyetlerinden M2
- 3 havsala-i hazmı N1 : havsalası A2, M2
- 4 tebellu‘ ederek N1 : hazm edüp A2, M2
- 5 mübâderetle teşyîd N1 : cehd-i cehîdi tecdîd ü/— teşyîd/— A2, M2
- 6 Mesel-i meşhûrdur veremez A2, M2 : — N1
- 7 Gülûgîr-i perdâz-ı N1 : **Tebdül-i Sadâret be-zûr-i Ağa-yı Yeniçeriyân** Çün şu‘bede-kâr-ı A2, M2
- 8 hafâ’ vü N1 : — A2, M2
- 9 meşrûh N1 : mezkûr A2, M2
- 10 gûn N1 : — A2, M2
- 11 tâ’ifesi şiddet-i şâdmânîden N1 : eşîrâsına şiddet-i eşerr u batardan nâşî A2, M2
- 12 tavr-ı A2, M2 : — N1
- 13 şumûh-ı enf-i N1 : semûh-ı enf ü A2 : şumûh-ı enf ü M2
- 14 çekmiş A2, M2 : içmiş N1
- 15 nâ-ma‘küleye ve N1 : nâdir-berâbere ibtidâr, **beyt** A2, M2
- 16 dünyâya kârân-ı N1 : her biri dünyâya salâ-hân sûretinde nümûdâr ve sâ’ir vükelây-ı A2, M2
- 17 müstevliyân-ı sâbıkaya A2, M2 : vükelây-ı güzêştaye N1
- 18 sûret-i tebeddül¹⁸ A2, M2 : tebeddül vukû‘undan N1
- 19 anların N1 : mûmâ ileyhimin A2, M2
- 20 ez-derûn A2, M2 : — N1
- 21 [mısrâ]’ A2, M2 : — N1

Gördün zemâne uymadı, sen uy zemâneye

tavsiyesince bi'l-cümle bi't-tav'ı ve'l-ıztırâr¹ şîve-i [M2 96] nâgeh-zuhûr kader-i maktûra süpürde-i rişte-i ihtiyâr ederek, isticmâ'-ı tevsen-i zihn ü dimâğ ve mesâlih-ı me'mûrelerinde cilve-gâh-ı sa'y-i bî-ferâğ eylediler. Karîne-i² hâl Yeniçeri Ağası Pehlevân Hüseyin Ağa³ dahi güzâriş-pezîr olduğu üzere makâmında ibkâ ve rütbe-i Vezâret inzımâmiyle de Ağa Paşa olup⁴, der-'akab tebeddül-i Saltanat'la cülûs-i hümâyûn haberi, Ocaklu tâ'ifesinin⁵ gubâr-ı hadşe-i hâtırlarını berkende-i seylâb-ı emniyyet, husûsan Yeniçeri Ağası'nın⁶ bıyığını balta kesmez olup, dü-bâlâ neşve-mend-i silâfe-i meserret olmağla⁷, bi'l-cümle erkân-ı devlet ve yeniçeri ve sâ'ir ocakların sergerdegânı⁸, tebrîk-i cülûs-i hümâyûn vesîlesiyle bârgâh-ı Sadâret-penâhî'ye⁹ 'azîmet ve te'diye-i merâsim-i tehniyet edüp, taraf-ı Sadria'zamî'den dahi cümleye, hâssaten Ağa Paşa'ya¹⁰ cevâhir-pâş-i nüvâziş ü tatyîb¹¹ ve bi'l-ittihâd uğur-i dîn ü devletde me'mûr oldukları gazâ vü cihâd emrinde bezl-i yârây-ı cidd¹² ü icthâd eylemeğe teşvîk u terğîb eyledikde¹³, huzzâr dahi ser-cünbân-ı kabûl ü mutâva'at olarak dest-keşîd-i¹⁴ âhır-ı sohbet ve herkes çadırlarına mürâca'at eylediler. "Bu cihetle miyâneden¹⁵ buhâr-ı küdüret ve gubâr-ı¹⁶ burûdet zâ'il oldu" deyerek a'yân-ı Ordu teşekkür-güzâr-ı sipâs ü minnet oldular¹⁷.

Ferdâsı Kethudâ Refik Efendi ve Re'îs Gâlib Efendi bi'r-refâka¹⁸ tebrîk-i ibkây-ı mansıb zımında yeniçeri ordusuna 'azîmet ve Ağa Paşa ile¹⁹ tarh-ı külfet ederek, üns ü²⁰ ülfet hılâlinde yeniçeri neferâtının, Sadria'zam tarafından emn-i derûnları olmamağla²¹, tebdîl-i Sadâret [N1 250a] talebinde

- 1 bi't-tav'ı ve'l-ıztırâr A2, M2 : bi'l-ıztırâr N1
- 2 ederek, isticmâ'-ı Karîne-i A2, M2 : eylediler. Mukârin-i N1
- 3 Hüseyin Ağa N1 : -âsâ A2 : Ağa M2
- 4 ve rütbe-i olup N1 : olunup A2, M2
- 5 Ocaklu tâ'ifesinin N1 : bi'l-cümle Ocaklu'nun A2, M2
- 6 Yeniçeri Ağası'nın A2, M2 : mûmâ ileyhî N1
- 7 olmağla A2, M2 : olmuşidi. Çün N1
- 8 erkân-ı devlet sergerdegânı A2, M2 : erkân ve müte'ayyinân ve sergerdegân-ı Ocakluyân N1
- 9 penâhî'ye A2, M2 : penâh'a N1
- 10 hâssaten Ağa Paşa'ya N1 : —/ve Yeniçeri Ağası tarafına A2, M2
- 11 tatyîb N1 : taltîf A2, M2
- 12 gazâ cidd N1 : emr-i cihâdda yârây-ı miknet A2, M2
- 13 teşvîk eyledikde N1 : igrâ vü terğîb edüp A2, M2
- 14 dest-keşîd-i M2 : dest N1, A2
- 15 cihetle miyâneden N1, A2 : vechile miyânede M2
- 16 gubâr-ı N1 : âsâr-ı A2, M2
- 17 a'yân-ı oldular N1 : vükelây-ı devlet teşekkür-şükr-güzâr-ı minnet iken A2, M2
- 18 bi'r-refâka N1 : bi'l-mürâfaka A2, M2
- 19 ve Ağa Paşa ile N1 : edüp A2, M2
- 20 külfet ederek üns ü N1 : külfet-i A2, M2
- 21 Sadria'zam olmamağla N1 : — A2, M2

olduklarını bi'l-iltizâm¹ Ağa-yı mûmâ ileyh tezkâr ve bu matlabın müsâra'at-i husûlü² lâzimededen olduğunu iş'âr birle³ ol bâbda teşeddüd ve⁴ ısrâr eylemekle, nâ-çâr mahall-i merkûma erkân-ı Ordu'dan⁵ ba'zıları dahi ihzâr olunup⁶, muktezâsı vechile kavî ü karâr olunduktan sonra⁷, alay ile sâyebân-ı⁸ Sadra'zam'a vürûdlarında pîş-ezîn Kâ'im-makâmî-i Serdâr-ı ekremî husûsiyçün⁹ Ordu-yi hümâyûn'a teşrîf eden¹⁰ Kâ'im-makâm-ı esbak Ebûbekir Paşa hazretlerini 'âmme-i¹¹ ağayân-ı Ocak ve erkân-ı Devlet-i 'aliyye bi'l-ittifâk Ordu-yi hümâyûn Kâ'im-makâmı nasb u ta'yîn ve Livây-ı nusrat-iltivâ'yı yed-i emânetlerine¹² teslîm ve cümle ma'rifetiyle Serdâr-ı ekrem Hilmî İbrâhîm¹³ Paşa'dan mühr-i Sadâret¹⁴ ahz olunup, vukû' bulan hâleti müş'ir 'arz u¹⁵ mahzar tahrîr ve temhîr olunduktan sonra, ahşâma karîb Sadr-ı ma'zûl¹⁶ Ordu-yi hümâyûn'a iki sâ'at mesâfede vâki¹⁷ bir karyeye Kapucu-başı Cihân-zâde mübâşeretiyle¹⁸ def' u tesrîb olundu. Vech-i mezkûr üzere [M2 97] müretteb olan mahzar-ı mezbûr¹⁹ Rikâb-ı müstetâb'a vâsıl ve müşârun ileyh hakkında tahrîr u tezvîr²⁰ eyledikleri makâlâta mebnî, min-ba'd Sadâret ve Sipehsâlârlığı ordunun ihtilâline²¹ mü'eddî olacağına kârdânân-ı²² devletin 'ilm ü ittlâ'ları şâmil²³ oldukda, dûr-endîşân-ı a'yân, [mısrâ]: "*În heme evvel-i âsâr-ı cihân-efrûzest**" deyerek şûriş-i nizâm-ı devlete istidlâl eylediler Pes

1 bi'l-iltizâm N1 : — A2, M2

2 bu matlabın husûlü N1 : tehakkuku A2 : tahkîkî M2

3 birle N1 : ile A2, M2

4 teşeddüd ve N1 : — A2, M2

5 mahall-i Ordu'dan N1 : meclis-i mezkûra erkân-ı devletden A2, M2

6 olunup N1, A2 : ve M2

7 olunduktan sonra N1 : ve ba'dehû A2, M2

8 sâyebân-ı N1 : hayme-i A2, M2

9 husûsiyçün A2, M2 : içün N1

10 teşrîf eden A2, M2 : vârid olan N1

11 Paşa hazretlerini 'âmme-i N1 : Paşa'yı cümle A2, M2

12 yed-i emânetlerine N1 : — A2, M2

13 İbrâhîm N1, A2 : — M2

14 Sadâret N1 : hümâyûn A2, M2

15 hâleti müş'ir 'arz u N1 : hâlet/hâline nakîr u kıtmîr 'arz u/— A2, M2

16 ma'zûl N1 : sâbık A2, M2

17 vâki' N1, A2 : — M2

18 Kapucu-başı Cihân-zâde mübâşeretiyle N1 : kapucu-başılardan Cihân-zâde mübâşeretiyle A2 : Kapucu-başı Cebbâr-zâde ma'rifetiyle M2

19 müretteb olan mahzar-ı mezbûr N1 : mahzar-ı mezbûr A2 : mahzar-ı mezkûr M2

20 tahrîr u tezvîr A2 : tahrîr u tezbîr M2 : tezvîr u tastîr N1

21 Sipehsâlârlığı ordunun ihtilâline M2 : Serdârlığı ordunun ihtilâline N1 : Sipehsâlârlığı emri ordunun ihlâlâline A2

22 olacağına kârdânân-ı N1 : olacağını vükelây-ı A2 : olacağına vükelây-ı M2

23 ittlâ'ları şâmil N1 : ittlâ'ı hâsıl A2, M2

* این همه اول آثار جهان افروز ست = Bütün bunlar cihânı aydınlatanın (= pâdişâhın) eserlerinin ilkidir, (arkası çok daha fazla olarak gelecektir)" anlamına gelen Farsça bu cümle, "آزار = keder, felâket" yerine "آثار = eserler" değişikliğiyle muhtemelen Sa'dî'nin bir kasidesinden

keyfiyyet-i mezbûre rikâb-ı¹ Şehriyârî'ye ba'de'l-'arz, hâne-i Şeyhulislâmî'de 'akd-i halka-i² cem'ıyyet ve mizâc-ı şehir u dehre cesbân³ bir Vezîr-i 'âlî-şân tedârükü zımnında tertûb-i mukaddime-i meşveret edüp, bilâhare 'an-aslı yeniçeri ocağından ber-keşide ve gûyâ ki efrâd-ı⁴ evtâd-ı Devlet-i 'aliyye'de perverîde olmağla, vakt ü hâle evfak ve hâssaten mizâc-ı askerîye uygun⁵ olmak tasavvuruyla Anadolu Vâlisi Çelebi Mustafa Paşa, sencîde-i mîzân-ı ihtiyâr-ı ehl-i ârâ' olmağın, derhâl cânib-i⁶ müşârun ileyhe Hazînedâr Ağa vesâtatiyle hâtem-i Vekâlet-i Tâc-dârî ve menşûr-i sa'âdet-nüşûr-ı⁷ Sipehsâlârî'ye mashûb teşrîfât-ı seniyye irsâl ve Ordu-yi hümâyûn tarafına ıtlâk-ı zimâm-ı 'azîmet eylemeleri⁸ isti'câl olundu. Hatt-ı şerîf-i mersûmun sûretidir ki, bi-'aynihâ bu mahalle derc ü imlâ kılındı⁹.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki Vezîr-i a'zam ve Vekîl-i mutlak'ım [N1 250b] ve bi'l-istiklâl Serdâr-ı ekrem'im Çelebi¹⁰ Mustafa Paşa'sın, seni selâm-ı Şâhâne'mle teşrîf eylediğimden sonra ma'lûm ola ki¹¹, Sadr-ı sâbık İbrâhîm Hilmî¹² Paşa idâre-i umûr-i askerîye ve tanzîm-i mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye'me¹³ 'adem-i liyâkatine binâ'en 'azl olunmağla, seni karîha-i sabîha-i Mülûkâne'mden Vekâlet-i mutlaka'm hıdmetine¹⁴ bi'l-istiklâl ta'yîn ve ruhsat-ı kâmile ile Serdâr-ı ekrem nasb edüp, mühr-i hümâyûnumu Hazînedâr Ağa kulum ile

mülhem olarak söylenmiş gibi gözüküyor; bk. Sa'dî, *Külliyât-ı Sa'dî, Mevâ'iz, Kasâvid*, s.719.

1 dūr-endişân-ı a'yân [mîsrâ]'— rikâb-ı A2, M2 : rikâb-ı hazret-i N1

2 Şeyhulislâmî'de 'akd-i halka-i N1 : Fetvâ-penâhî'de 'akd-i A2, M2

3 cesbân N1, M2 : çesbân A2

4 gûyâ ki efrâd-ı N1 : miyâne-i efrâd ü A2, M2

5 uygun N1 : çesbân A2 : cesbân M2

6 mîzân-ı cânib-i N1 : güzîneş ve istafâ olmağla, derhâl taraf-ı A2, M2

7 Ağa nüşûr-i N1 : —/Ağa vesâtatiyle mühr-i Vekâlet-i Cihan-dârî ve menşûr-i A2, M2

8 hümâyûn eylemeleri N1 : hümâyûn'a 'azîmeti emr u A2, M2

9 Hatt-ı şerîfin kılındı N1 : — A2, M2

10 Çelebi A2, M2 : — N1

11 ma'lûm ola ki N1 : ma'lûmun/ma'lûm ola ki, Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında sâdik olmayan ba'zı vükelâ kendü/kendi cerr-i menfa'atleriçün/menfa'atleri için biraz mezâlîm ve bid'at icâd edüp, memleketleri harâb ve kâffe-i ümmet-i Muhammed'in kulübünü tenfir eylediklerinden başka, umûr-i Saltanat-ı seniyye'ye beyağî şerîk olmuşlar idi. Bi-'inâyetillâhî/'inâyet[ill]âhî Te'âlâ taht-ı 'Osmânî/'Osmânî'ye benim zât-ı Hılâfet-penâhımla/simâtımla teşerrûf eyledikde, Nizâm-ı Cedîd askerini/asâkirini kaldırdım ve ecdâd-ı 'izâmım zemânlarında olduğu vechile kâffe-i umûrun tanzîmini emr eyledim. Ve dîn ü devletimin düşmeni olan Rusya/Rusyalı keferesiyle/ile kemâ-kân sefer-i hümâyûnum muhakkak olup A2, M2

12 Hilmî A2 : — N1, M2

13 seniyye'me A2, M2 : seniyye'ye N1

14 hıdmetine N1, M2 : hıdmetine A2

sana irsâl eyledim ve ruhsat ü istiklâlini cümleye i'ân için hıla'-ı fâhire-i Mülûkâne'mden bir sevb semmûr-i [M2 98] müstevcibü's-sürûr-i Sultânî ve bir kabza şemşîr-i 'adüvv-tedmîr-i Hâkânî gönderdim. Vusûlünde¹ hil'at-i hâss-ı Mülûkâne'mi dûş-i hamîyyetine iktisâ² ve şemşîr-i Cihân-gir-i Pâdişâhâne'mi³ miyân-ı gayretine bend edüp, sana verdiğim istiklâl muktezâsı üzere kâffe-i umûr-i seferiyye ve i'mâl ve idâre-i askerîyye⁴ ve sâ'ir mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye'min vech-i lâyıkı üzere idâre ve ru'yetine dikkat eyleyesin. Seninle bulunan vüzerâ' ve ocaklarım ricâli ve vükelây-ı Saltanat'ım ile bi'l-ittifâk 'avn-i Hakk'la düşmen-i dînden intikâm almağa ve bir maslahat girüye kalmayup, vaktiyle görülmesine sa'y ü gayret eyleyesin!⁵ İşbu sefer-i hümâyûnumda Hakk Te'âlâ seni ve seninle bile dîn-i mübîn uğurunda dâr u diyâr ve evlâd ü 'iyâlini terk edüp, düşmen-i dînden ahz-ı intikâm için fi-sebîlillah cihâd ü gazâyâ kıyâm edenleri dâreynde⁶ mazhar-ı sa'âdet eyleye. Senden her hâlde gayret ü sadâkat me'mûl-i Şâhâne'm olduğundan başka, Ordu-yi hümâyûn'um Ser'askeri Mustafa Paşa'nın ve Yeniçeri Ağası'nın dahi dîn ü devletim uğurunda sa'y ü ihtimâmlarını işideyorum, berhûrdâr olsunlar. Sana her vechile ruhsat ve istiklâl-i Şâhâne'm derkâr olup, senden cüz'î ve küllî bir⁷ maddede taraf-ı hümâyûnuma⁸ 'arz u istizân iktizâ etmez. Emr u re'yin benim emr u re'yimdir. Sana sadâkat üzere hizmet edenler, dîn ü devletime hizmet ü i'ânet ve hılâfî hareket edenler, dîn ü devletime hiyânet etmiş olurlar. Sen dahi sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb edüp, muktezây-ı istiklâlini icrâyâ sa'y eyleyesin⁹. Ve'l-hâsıl sana her vechile istiklâl-i tâm vermişimdir¹⁰; göreyim seni ne gûne hizmet ve ibrâz-i sadâkat edersin. Hakk Te'âlâ Habîbi hürmetine cemî' Ümmet-i Muhammed'i karîben envâ'-ı fütûhât-ı celîle ile mesrûr eyleye, âmîn bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn¹¹.

1 Vusûlünde N1, A2 : Vusûlde M2

2 iktisâ N1 : iksâ A2 : iktizâ M2

3 Pâdişâhâne'mi N1, A2 : Şâhâne'mi M2

4 i'mâl ve idâre-i askerîyye/askerîyyeyi A2, M2 : idâre ve i'mâl-i askerîyye N1

5 Seninle bulunan eyleyesin! N1 : Ve A2, M2

6 dâr u diyâr dâreynde A2 : bulunanları dâreynde N1 : dâr u diyâr ve evlâd ü 'iyâlini terk edüp, düşmen-i dînden ahz-ı intikâm için fi-sebîl[ill]ah cihâd ü gazâyâ kıyâm edenleri M2

7 bir N1, A2 : — M2

8 hümâyûnuma A2, M2 : hümâyûnumdan N1

9 Sana sadâkat eyleyesin A2 : Sana sadâkat üzere hıdmet edenler, dîn ü devletime hizmet/hıdmet ü ri'âyet ve hılâfî hareket edenler, dîn ü devletimize hiyânet etmiş olurlar. Sen dahi sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb edüp, muktezây-ı istiklâlini icrâyâ sa'y eyleyesin M2 : — N1

10 -i tâm vermişimdir A2, M2 : verdim N1

11 ne gûne hizmet/hıdmet -mürselîn A2, M2 : muktezây-ı Sadâret ve istiklâlini icrâyâ sa'y ü gayret eyleyesin N1

Lâyiha-i lâzimetü'l-istimâ'

Bi'd-defe'ât iltizâm-ı mâ-lâ²-yelzem tarîkasınca it'âb-ı kîdem-i kalem ve isrâf-ı midâd ü rakam olduđu³ üzere, bir müddetden berü zevâl-i⁴ mâye-i 'asabiyyet sebebiyle ehl-i İslâm 'ale'd-devâm kefere-i dûzah-encâmdan⁵ leged-kûfte-i kahr u inhizâm ve her hareketde niçe⁶ erâzî ve memlekete dest-zede-i igtisâb-ı 'adüvv-i nâ-fercâm⁷ olduğuna mebnî, derûn-i İslâmiyân'da mahz-ı hamîyyet-i dîniyyeden nâşî olan gazâ vü cihâd 'azîmeti, bi'l-küllîyye nefsânî kîne ve husûmete mütebeddel ve hemîşe ahz-ı intikâm⁸, karâr-yâfte-i e'âlî vü esâfil olmağla, dâ'imâ sefere müte'allık hutût-ı hümâyûn ve evâmir-i 'aliyye ve sâ'ir gûne tavsîye⁹ vü tenbîhât ve muhâverâtın mütûn ve 'ibâretleri bi'l-cümle [M2 99] küffârdan ahz-ı intikâm ta'bîrâtını¹⁰ mutazammın olup, ferîza-i zimem-i Müslimîn olan¹¹ gazâ vü cihâd ta'bîri, bi'l-küllîyye¹² mehcûr ve havâlî-i lisân ü beyândan dûr olmağla¹³, nefsânî hareketin müntic-i hayr u bereket olmayup, ne resme serdâde-i hızlân ü vehâmet olduğü, vâreste-i külfeyi beyân ve bu şîve-i nâ-ma'kul, mahzâ gaflet ü zühûlden neş'et eylediği nümâyân olmağın, tenbîh ü ihtâr kasdıyla cümle-i mu'tarîza sûretinde bu mahalde işâret ü iş'âra¹⁴ sezâ görüldü; *mâ be-kıssa-i bâz-âyim*^{*15}.

Tebeddülât-ı cüz'iyeye der-rikâb

Mâh-ı cumâdelülânın evâsıtında Ahmed 'Azmi Efendi, Beyhân Sultân cenâblarına Kethudâ ve Tevkî'î-i sâbık Sâlih Efendi, Nâzır-ı Mühimmât ve Bostancı-başı-i esbak 'Ali Bey, Vekîl-i Ser-humbaracıyân nasb olunup, Lağımcıyân Ocağı Humbaracıyân Ocağı'ndan ifrâz olunmağla, Bostancı-başı-i esbak Hüseyin Ağa, Vekîl-i Ser-lağımcıyân ta'yîn olundu. [N1 251a]

1 lâzimetü'l M2 : lâzîmü'l A2

2 lâ M2 : lem A2

3 olduğu M2 : olunduğu A2

4 zevâl-i M2 : zâl-i A2

5 kefere-i dûzah-encâmdan A2 : düşmen-i bed-fercâmdan M2

6 niçe A2 : nice M2

7 nâ-fercâm A2 : güm-nâm M2

8 -ı intikâm A2 : ü intikâm dâ'iyesi M2

9 tavsîye A2 : tevcîh M2

10 'ibâretleri ta'bîrâtını A2 : 'ibâretleri bi'l-cümle [M2 99] a'dâdan ahz-ı intikâm ta'bîrîni M2

11 olan A2 : olup M2

12 bi'l-küllîyye A2 : bi'l-cümle M2

13 olmağla M2 : — A2

14 mahalde işâret ü iş'âra A2 : mahalle işâret ü iş'âr M2

* ما بقصه باز آييم = Yeniden kendi hikayemize dönelim” anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

15 Lâyiha-i lâzimetü'l-istimâ' bâz-âyim [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N1

Zikr-i vusûl-i mühr-i Sadâret bâ-Sadri'zam Mustafa Paşa

Vech-i meşrûh üzere¹ hatt-ı hümâyûn ve teşrîfât-ı şeref²-efzûn-i Şâhâne ile Hazînedâr Ağa, Vezîr-i müşârun ileyh hazretlerine hâtem-i³ Vekâlet'i iblâğ ve hemyân-ı⁴ hâfızasına mevzû' tuhaf-ı vesâyâ ve turaf-ı tenbîhât-ı⁵ Pâdişâhâne'yi ser-pençe-i nâtıka-i sâdikâne⁶ ile kîse-i sâmi'a-i müşîrânelerine⁷ ifrâğ eyledikde, mâye-i merkûz-i fitratı olan hıffet ve bî-temkîniye ni'met-i gayr-i müterakkıbe mesâbesinde olan mühr-i Sadâret zuhûrunun fart-ı ferah u meserreti 'ilâve olmağla, raksdan gayri hıffeti izhâr ederek⁸ eşheb-süvâr-ı sür'at ü ilgâr olup, mâh-ı mezbûrun üçüncü günü⁹ Ordu-yi hümâyûna kâmeresây-ı vusûl* ve otak-ı¹⁰ Sadâret ve Serdârî'ye sâye-sây-ı kudûm ü nüzûl eylediler¹¹.

Merâsim-i mu'tâde husûsu te'diye vü ikmâl ve Hazînedâr Ağa nâ'il-i hızâne-i pîşkeş ü¹² 'atâyâ olarak Âsitâne cânibine ircâ' u ikfâl¹³ kılındıktan sonra, mevkûl-i 'uhde-i liyâkat-iştimâlleri¹⁴ olan umûr-i seferiyye ve mesâlih-i askeriyeye dest-yâz-ı¹⁵ mübâşeret ü iştiğâl oldular.

Müşârun ileyhın Sadâret'ine Sürûrî'nin söylediği târihtir.

Olup orduya 'âzim, aldı mührü Mustafa Paşa

(اولوب اردويه عازم آلدی مهري مصطفى پاشا)

'İzzî Çelebi'nin dediği târihtir.

Kudûm-i Mustafa Paşa'yı Sadr'a sa'd ede Allah

(قدم مصطفى پاشايى صدره سعد ايده الله)

-
- 1 **Tebeddülât-ı cüz'iyeye** üzere N1 : Çün A2, M2
 - 2 şeref N1, A2 : — M2
 - 3 ileyh hazretlerine hâtem-i N1 : ileyhe mühr-i A2, M2
 - 4 hemyân-ı A2 : enbân-ı N1 : hemân M2
 - 5 vesâyâ ve turaf-ı tenbîhât-ı A2, M2 : vesâyây-ı N1
 - 6 sâdikâne A2, M2 : sâdika N1
 - 7 müşîrânelerine A2, M2 : müşârun ileyhe N1
 - 8 mâye-i merkûz-i ederek N1 : der-sâ'at A2, M2
 - 9 sür'at ü ilgâr olup, mâh-ı mezbûrun üçüncü günü N1 : 'azm ü müsâra'at olup A2, M2
 - * Çelebi Mustafa Paşa'nın İbrahim Hilmi Paşa yerine sadrâzamlığa getirilişi, 11 Rebî'ulâhır 1222 = 18 Haziran 1807 Perşembe günü olduğuna göre (bk. meselâ İ.H.Danşmend, *İOTK*, IV,88), eğer verilen bilgi doğruysa, burada belirtilen ayın Cumâdelülâ olması gerekir (3 Cumâdelülâ 1222 = 9 Temmuz 1807 Perşembe).
 - 10 otak-ı N1 : serâ-perde-i A2, M2
 - 11 eylediler M2 : oldular N1, A2
 - 12 hızâne-i pîşkeş ü N1 : genc-i A2, M2
 - 13 Âsitâne cânibine ircâ' u ikfâl N1 : i'âde-i sûy-i Âsitâne-i âsümân-misâl A2, M2
 - 14 liyâkat-iştimâlleri A2 : sadâkat-iştimâlleri M2 : ikbâlleri N1
 - 15 dest-yâz-ı N1, A2 : dest-bâz-ı M2

‘İzzet’in târîhidir.

Aldı mührü Mustafa Paşa, cihânda verdi nâm

(آلدی مهري مصطفى پاشا جهانده ويردى نام)

Lâkin¹ mersûm-i hâme-i tahrîr olduğu üzere² devr-i Saltanat'ın tebeddül ve intikâli ve İbrâhîm Hilmî³ Paşa'nın kul yediyle sûret-i kerîhede in'izâli ve 'ale'l-ıtlâk Bektâşîyye'nin lodos denizi gibi içinden⁴ galeyânları ve: “Anlar İstanbul'da olanları kahr u⁵ tedmîr eylemeleriyle, bizler⁶ dahi burada olanları tu'me-i şemşîr edelim” zemînlerinde hezeyânları, ordu ricâlini havf-ı cânla⁷ teb ü tâb-ı mihnet ü⁸ ıztırâba mübtelâ ve hücûm-i ehrimenân-ı vahşet ü dehşetle dest-mâye-i 'akl ü ârâm u râhatlarını berhem-zede-i târâc ü yağmâ⁹ eylemekle, Ordu-yi hümâyûn'da esbâb-ı nizâm bi'l-küllîyye nâ-bûd ve bu derd-i cângâha vech-i âtî üzere Çarkacı¹⁰ Paşa'nın inhizâmı 'ilâve-i renc-i nâ-bihbûd olmağın, nâ-çâr 'Alemdâr Paşa'yı Ordu-yi hümâyûn'a da'vete ibtidâr eylediler. [N1 251b] Müşârun ileyh dahi da'vetlerine icâbetle mu'askere vürûda 'inân-rîz-i müsâra'at olup, bu vechile¹¹ tâ'ife-i bâgiyenin nev'an sevret-i tegallüpleri zâ'il ve ordu ehâlisine sekîne ve itmînân-ı dil hâsıl oldu. Zümre-i Bektâşîyye'nin bu derecede âheng-i bagy ü tuğyân ve bâligan-mâ-belag mevâcib ve revâtiblerini alup, iktizâ eden hıdmetden, husûsan ceng ve muhârebe ismi yâd olunan mahalden rû-gerdân oldukları mukaddeminden müşârun ileyh 'Alemdâr Paşa'nın ma'lûmu olmayup ve kendi Ocaklu'dan neş'et eylemekle, bi-hasebi'l-câhiliyye gayret ve istishâbları tarafında olduğundan nâşî, bunların mesâlib ve mesâvîlerini zikr edenleri nefsanîyyete haml birle kat'â tasdik ve i'timâd eylemez iken, bu def'a etvâr-ı tâgiyelerini re'ye'l-'ayn mu'âyene ve tahkîk eylemekle, mâhiyyetlerine kemâl-i fehm ü şu'ûru şâmil ve karşı yakada olan a'dâdan ezyed bunların Devlet-i 'aliyye'ye hasm-ı eledd ve zarar-ı eşedd olduklarına 'ilm-i yakîni hâsıl olmağın, darb-ı lisân-ı istinkâr u tahzîr ile ser-i kârlarını serzeniş ü ta'yîr ve deste-çûb-i tafzî' u istikzâr birle terbiye vü ta'zîr eyledikce, sudûr-i erbâb-ı umûr nev'an

1 Müşârun ileyhin Sadâret'ine Lâkin N1 : — A2, M2

2 üzere N1, M2 : — A2

3 Hilmî A2, M2 : — N1

4 kul yediyle içinden N1 : sûret-i beşî'ada in'izâli ve/— Ocaklu'nun A2, M2

5 olanları kahr u A : olanı A2, M2

6 bizler N1 : biz A2, M2

7 cânla A2, M2 : cân ile N1

8 mihnet ü A2, M2 : — N1

9 hücûm-i ehrimenân yağmâ N1 : dehşet ü vahşet ile bî-tâb ü tüvân A2, M2

10 esbâb-ı nizâm Çarkacı N1 : bi'l-küllîyye esbâb-ı nizâm nâ-bûd ve bu derd-i cân-gâha Çerhacı A2 : bi'l-küllîyye esbâb-ı nizâm nâ-bûd ve öte cânibde Çerhacı M2

11 nâ-çâr 'Alemdâr bu vechile N1 : erkân-ı devlet pâ-dergil-i hayret ve halîde ve/— gülzâr-ı dehşet olduklarından, Ser'asker Paşa'yı da'vet ve ol dahi hez/hezâr rimâh-ı/mâh-ı (ح ما) icâbet ve mu'asker-i zafer-rehbere rezk-i sinân-ı satvet eyledikde A2, M2

tesliyet-i huzûr bulur idi. Bu sûretle dem-güzâr ve mühr-i Sadâret'in kendüden tehallûf ve insirâfına kat'â ihtimâl vermeyerek dîde-güşây-ı şâhrâh-ı intizâr iken, nâgehân mühr-i Sadâret'le Çelebi Mustafa Paşa'nın ferr u 'unvân bulduğu haberi, seng-i siyâh-ı râh-ı muntazarı olmağla, gâyetü'l-gâye münfa'îl ve Âsitâne'de müdebbirân-ı umûrun işbu tercîh-i bilâ-müreccih-güne re'y-i kabîhlerden âzürde-dil olup, Pâdişâh-ı nev-câh hazretleri tarafından dahi istinfâr-ı¹ [M2 100] derûnî hâsıl olmağla, mukarrebân-ı dergâh-ı Saltanat'a ibrâz-ı sûret-i igbirâr ve Sadriâ'zam tarafına da mu'âmelât-ı bâz-güne² izhâr ederek, fekk-i tınâb-ı ikâmet ve Ruscuk cânibine irhây-ı 'inân-ı 'azîmet eyledi. Ve³ min-ba'd şumûh-ı⁴ enf-i enefe vü istikbâr birle, mu'âmele-i igmâz u⁵ rehâvete ibtidâr ve hemân⁶ 'uhde-i idârelerine münhasır olan zehâ'ir ve sâ'ir mühimmât-ı asâkir husûsunda tegâfûl ve⁷ müsâmaha, belki pes-perdeden mûmâna'a vâdîlerinde refât edüp, bu behâne ile refte refte Sadriâ'zam ile miyânelerinde gubâr-ı nefret severân ve lücce-i buğz u Bürüdet [N1 252a] galeyân etmeğe başladı. İki taraf dahi Ocaklu'dan neş'et eylemiş fazz u galîz olup, 'Alemdâr Mustafa Paşa'nın zu'munca Rumeli'ye hükümdârlık istiklâli ve Sadriâ'zam'ın dahi elbette mu'allâ mesned-i Sadâret ve Serdârî şân ü iclâli yek-dîğere musâdim olmağla, Sultân Mustafa hazretlerinin iki Mustafa Paşası biri birine düşmek kertesine ser-dâde ve bu cihetle ordu ahvâli şûriş ü ihtilâle rû-nihâde olmağın, bu münâfese ve münâkaşadan orduda bulunan ehl-i şu'ûr, üftâde-i hilâb-ı mihnet ü⁸ ıztırâb ve Âsitâne'de olan müdirân-ı umûr, efgende-i mengene-i zucret⁹ ü inkılâb oldular. Gerçi gerek Ordu ricâlinin ba'zı mertebe tedâbîr-i hikmet-âmîzleri ve Rikâb-ı müstetâb'dan pey-der-pey tevârüd eden

- 1 nev'an sevret-i tegallübleri istinfâr-ı N1 : fi'l-cümle âsâr-ı tegallüblerin imâha ve bu vechile Ordu-yi hümâyûn ehâlisini irâha eyleyüp, kuvvet-i kâhiresiyle/zâhire —/sebebiyle hayme-nişîn-i igtirâr ve mühr-i hümâyûnun kendüden tehallûfünü hâtıra getiremeyerek/ge-türemeyüp, dîde-güşây-ı şehrhâh-ı intizâr iken, Çelebi Mustafa Paşa'nın Sadâret'le kâm-revâ buyurulduğundan be-gâyet münfa'îl ve müdebbirân-ı umûrun işbu tercîh bilâ-müreccah güne re'y-i kabîhlerden pek âzürde-dil ve Pâdişâh-ı nev-câhdan dahi istinfâr-ı/istifây-ı A2, M2
- 2 tarafına da mu'âmelât-ı bâz-güne N1 : hakkında dahi mu'âmele-i garîbe A2, M2
- 3 cânibine Ve N1 : tarafına kerem-i rikâb-ı 'azîmet edüp A2, M2
- 4 şumûh-ı N1, A2 : semûh-i M2
- 5 mu'âmele-i igmâz u N1 : izhâr-ı A2, M2
- 6 hemân A2, M2 : — N1
- 7 zehâ'ir tegâfûl ve N1 : zehâ'ir ve sâ'ir mühimmât-ı asâkir husûslarında A2 : zehâyir ve mühimmât-ı asker husûslarında M2
- 8 vâdîlerinde mihnet ü N1 : vâdîsinde refâtırları refte refte Serdâr-ı ekrem'le miyânelerinde nev'an severân-ı gubâr-ı nefâra ser-dâde ve Sadriâ'zam dahi vak'-ı mesned-i Sadâret ve Serdârî hükmünden başka Ocaklu'dan neş'et eylemekle/etmekle 'arîzu'l-visâde olup, müdâhene ve mülâyene makûlesi kelîmât-ı hakîmânenen piyâde olmağla, müşârun ileyh 'Alemdâr —/Mustafa Paşa cânibine 'unf u şiddetle mu'âmeleye âğâz eyledikce, müşârun ileyh tarafından dü-bâlâ —/<dür> düristâne veyâ/ve düristâne/nâ-dostâne evzâ'-ı nâ-becâ ibrâz olunarak, Ordu-yi hümâyûn ahvâli ihtilâle rû-nihâde olup, bu münâfese ve münâkaşadan Ordu-yi hümâyûn'da bulunan erbâb-ı şu'ûr üftâde-i hilâb-ı A2, M2
- 9 efgende-i mengene-i zucret N1 : mevkûf-i şeşder-i telâş ü A2, M2

nüvâziş-nâme-i¹ gayret-engîzleri te'sîriyle, yine² miyânelerine 'ârız olan gerd-i kûdüret münselib ve oldukça³ sûret-i silm ü safvete münkalib olup, lâkin [mısrâ]⁴:

Künâd⁵ etsen yine 'ayb-ı şikâf-ı kâse bâkîdir^{*}

nişânesi üzere tarafeynin zamîrlerinde eser-i nefâr u dilgîrî⁶, nâ-pezîrây-ı safâ ve⁷ "Yüsnî 'aleyve ve üsnî⁸ 'aleyhi ve fî'l-kulûbi zagâ'inü"^{***} kînesi, karâr-yâfte-i sudûr-i⁹ her dü Mustafa olup, bilâhare evvelen bizzât insirâf-ı mühr-i Sadâret ve sâniyen bi'l-'arz Sadrîa'zam ile beynlerinde güzerân eden serdî vü mübâyenet ne gûne vâkî'a-i fâkî'a zuhûruna mü'eddî olduğu, in-şâ'allâhu Te'âlâ mahallinde tahrîr u imlâ olunmak der-'uhde-i kalem-i râst-edâmızdır¹⁰.

Ba'zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn¹¹

1 nüvâziş-nâme-i N1, A2 : nüvâziş-mâye-i M2

2 yine N1, A2 : — M2

3 oldukça N1 : — A2, M2

4 münkalib olup, lâkin [mısrâ]⁴ A2 : münkalib olup, lâkin N1 : muntazır olup, [mısrâ]⁴ M2

5 Künâd A2, M2 : Küned N1

* Metnimizde yer alan bu mısrâ, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,1058.

6 tarafeynin dilgîri N1 : derûn-i tarafeynde eser-i münâfese A2 : derûn-i tarafeynden eser-i münâfi M2

7 ve N1, A2 : — M2

8 اثنى عليه و يثنى A2, M2

** يثنى على و اثنى عليه = O bana övgüde bulunuyor, ben de ona övgüde bulunuyorum. Oysa kalplerde kinler var" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

9 zagâ'inün sudûr-i N1 : zagâ'iyinün" kînesi temkîn-yâfte-i sudûr A2 : zagâ'inün" kînesi temkîn-yâfte-i sadr-ı M2

10 evvelen bizzât râst-edâmızdır N1 : bu ser-nâme-i mübâyenet ve nefâr ne gûne mü'eddî-i kâr-ı nâ-hemvâr olduğu, in-şâ'allâhu/şâ'[all]âhu Te'âlâ mahallinde tahrîr u tezkâr der-'uhde-i kilk-i Müverrih-i/Mü'errih-i râst-güftârdır A2, M2. Lâkin mersüm-i hâme-i tahrîr edâmızdır" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve de ğerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,189-191'de kaydedilmiştir.

11 **Ba'zı tevcîhât-ı Ordu-yi hümâyûn** N1 [N1 252a'da bu başlığın altı boş bırakılmıştır. Anlaşılan 'Âsım Efendi buraya kadar yazdığı kısımla, hazırladığı tarihin ilk cildini bitirmiş ve ikinci cildine başlamıştır. Gerçi daha sonra II. cilde II. Mahmûd'un cülûsundan itibaren başlama kararı ile bu fikrinden vazgeçmiş gözüküyor. Ardından gelen varak boş bırakılmış, karşısında yer alan numarasız varağın a yüzünün sol üst köşesinde ise metinlekinden farklı bir kaligrafi ve siyah mürekkeple "Ahvâl-i ordu ve hal'-ı Sultân Selîm Hân ibn Mustafa Hân" yazılmıştır. Başlık şeklinde ve farklı bir kağıtta yer alan bu yazımın arka yüzünde ise 'Âsım Efendi'ye göre tarihin ikinci cildinin içindekiler kısmı yer almaktadır. Metinde yazılmasına gerek görmediğim bu kısım şöyledir: "Zikr-i ba'zı tevcîhât-ı ordu; Ahvâl-i harb u inhizâm 1; Katl-i Ağa-yı Yeniçeriyân bâ-fitne 2; 'Akd-i mütâreke bâ-Moskov ve sûret-i tasdik-nâme 3; Terâcu'-i ordu ez-Ada; Tulû'-i necm-i dünbâle-dâr 5; 'Avdet-i ordu, vefât-ı Kâdî-i Ordu; Tebdîl-i Sadr-ı Rumeli; Vefât-ı Sadr-ı esbak Hâfız İsmâ'il Paşa 6; Ba'zı makâle der-Ma'den-i Şîrvân 6; Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye; Ve nebbe ez-hâl-i Münîb Efendi; Âmeden-i Tayyâr Paşa ez-Kırım bâ-Âsitâne 7; 'Azl-i Kethudây-ı Rikâb; 'Avdet-i Refîk Efendi; Tevzî'-i mevâcib 8; Tahrîr-i ders der-mâh-ı ramazân; Ziyâret-i hurka-i sa'âdet; Tevcîhât 8; Ba'zı tevcîhât-ı rikâb; Peyvendî-i iltihâm-ı karâbet der-miyâne-i Müfîf

Anadolu Eyâleti, Çelebi Mustafa Paşa'nın Sadâret'i takrîbiyle münhall olmağın¹, sâbıkâ Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf² olan Vezîr es-Seyyid³ 'Alâ'eddîn Paşa'ya tevcih ü ihsân olundu.

Ve⁴ mâh-ı cumâdelülânın on beşinci günü⁵ Refik Efendi, Ordu-yi hümâyûn'da⁶ Kethudalık'dan [M2 101] ma'zûl ve Tevkîrî-i Dîvân-ı hümâyûn⁶ 'Osmân Efendi ol makâma mevsûl olup, Çavuş-başı-ı⁷ sâbık Mehmed 'Ârif Efendi'ye de Riyâset ve Yeğen⁸ İbrâhîm Ağa'ya Çavuş-başılık ve Re'îs-i sâbık Gâlib Efendi'ye Nişâncılık sezâ ve her biri merkez-i me'mûriyyetde pâ-ber-câ oldu. Refik Efendi güzesteğân gürûhundan be-tahsis İbrâhîm Kethudâ'nın ehass-ı havâssından olmak mülâbesesiyle sû⁹-i kâd ile zebân-zede-i askerî ol-

ve Kâ'im-makâm 9; Tebdîl-i Kâ'im-makâm Mûsâ Paşa 10; Sâniha-i matbû'a 11; 'Avdet-i Sefîr-i Françe Vahid Efendi; Sûret-i sefâret-nâme-eş 12; 'Avdet-i donanma bâ-çend sefine-i korsân; Katl-i Lâleli Hâncısı 31; Katl-i kallâbân; İhrâc-ı Kâtibü's-Sırr Tayfûr Bey 32; 'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Rikâb; Emin-i Gümüş-hâne-şuden-i Kazgâncı Hacı Mustafa 32; Katl-i Mütessellim-i Amasya; Kethudâ-şuden-i 'Osmân Efendi be-câhib-i Esmâ' Sultân 32; Âmeden-i Elçi-i 'Acem; İstitrâd 34; Ta'yîn-şuden-i mukâta'ât ez-ser-i nev be-mezâd 35; Zikr u beyân-ı nasb-ı Vekâyi'n-nüvis 36; Ta'yîn-i ba'zı 'ulemâ' bâ-mükâleme 38; 'Avdet-i Sefîr-i İrân; Vekâyi'-i sene selâse ve 'işrîn; İhrâc-ı mevâcib ve irsâl-i hazîne be-ordu; Lâyiha 39; Nüzûl-i sandal ve filike-i nev; Vak'a-i garibe-i sühte der-Câmi'-i Fâtih 'aleyhi'r-rahmeh 41; Ba'zı tevcihât; İstitrâd 43; Ba'zı tevcihât-ı 'ilmiyye; Garibe-i tevcih-i Kazâ'-i Haleb 45; Zikr-i sebeb-i katl-i Civân Kâtil 47; Hikâyet; 'Azl ü nefy-i Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi; 'Azl ü nasb-ı Kâ'im-makâm 49; Âmeden-i Kethudây-ı Ordu 'Osmân Efendi 52; Rusya Musâlahası'yçün Sefîr-i Françe tarafına mersûl ta'lîm-nâme sûreti 52; Ordudan Re'îs Efendi'nin irsâl eylediği ta'lîm-nâme sûreti 55; [N2 1a] Zuhûr-i bazı etvâr-ı nâ-hemvâr ez-Sebestiyân-ı nâ-bekâr 58; Ba'zı havâdis 63; Havâdis-i diğêr 64; İrsâl-i hedâyâ ez- taraf-ı saltanat bâ-İmperator-i Fransa; Ba'zı havâdis 65; Lâyiha; Havâdis-i diğêr; Sûret-i mülâhhasa-i takrîr-i mesfûr 67; Kesret-i berf der-miyâne-i cemerât 68; Ref'-i Vezâret-i Tayyâr Paşa ve tesyîr-i ü bâ-Hacıoğlu-pazarı; Fevt-i Hazinedâr Ağa; 'Arbede-i Üsküdâr 69; Ba'zı havâdis; 'Azl-i Defterdâr-ı Rikâb; Ba'zı tevcihât-ı vüzerâ'; Nasb-ı Defterdâr Behic Efendi 70; Tebdîl-i Sadr-ı Anadolu; Reften-i sefâyin-i İngiliz ez-Boğaz 71; İtlâk-ı Tayyâr Paşa, nefy-i 'İzzet Bey 72; Ba'zı havâdis-i Avrupa 73; Ba'zı havâdis-i Avrupa ve ba'zı tevcihât 74; 'Avdet-i Sebestiyân; Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu; Te'hîr-i hurûc-i esbân der-rûz-i hızır ve nedret-i be-reh 75; Âmeden-i Elçi-i İrân; İhrâc-ı Ordu-yi hümâyûn ez-meştây-ı Edirne 66; Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu; 'Azl ü nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne; İstimâ'-ı âmeden-i Donanmay-ı Françe bâ-Cezâ'ir-i seb'a 78; Şu'bede-bâzi-i ba'zı ladika ve papas-ı tâ'ife-i Sırb; Hubûb-i sarsar-ı tûfân-hîz 78; Ba'zı havâdis-i Avrupa; Nüzûl-i kalyon 79; Nüzûl-i bârân-ı bî-pâyân; Zuhûr-i vak'a-i tebdîl-i saltanat 80; Cümle-i mu'tariza; Latife 81; Latife-i Sultân Mustafa-yı Sâni 84; Latife 90; Terceme-i Selim Hân-ı 'aleyhi'r-rahmeh 101. [N2 1b] Ba'zı tevcihât-ı Ordu-yi hümâyûn"] N2 : Tevcîhât-ı vüzerâ A2, M2

1 olmağın N2 : olmağla A2, M2

2 -ı sâhib mutasarrıf N2, A2 : mutasarrıfı M2

3 es-Seyyid A2, M2 : — N2

4 Ve N2 : Ba'zı tevcihât-ı Ordu-yi hümâyûn A2, M2

5 15 Cumâdelülâ 1222 = 21 Temmuz 1807 Salı.

6 Ordu-yi hümâyûn'da N2 : — A2, M2

7 -i Dîvân-ı hümâyûn N2, M2 : — N2

8 mevsûl olup, Çavuş-başı-ı N2 : mevsûl ve Çavuş-başı-ı A2 : Çavuş-başı-yı M2

9 de Riyâset ve Yeğen N2 : hizmet-i Riyâset ve Yeğen A2 : hidmet-i Riyâset ve yeğeni M2

mağın¹, çend rûz murûrunda Refik Efendi² evlâd ü 'iyâlini görmek hâhişiyle³ Sadrıa'zam'dan bi'l-istizân ba'zı tahrîrâtla Âsitâne tarafına revâne⁴ oldu.

Harb ü inhezâm-ı Çerkacı 'Ali Paşa⁵

Çün güzâriş-yâb olduğu üzere 'Alemdâr Paşa, tehallûf-i⁶ Sadâret sebebiyle, vükelây-ı Devlet-i 'aliyye'ye çehre-nümây-ı infî'âl ve bâr-ı girân-ı dil-i gayz-âlûdü olan⁷ Sadrıa'zam'ın vücûdunu istiskâl eylemek hasebiyle⁸ Ordu-yi hümâyûn'da şîrâze-i nizâm-ı hâl⁹, dest-zede-i şûriş u ihtilâl olup ve bir taraftan bir müddetden berü ocaklarının kal' u izâlesi¹⁰ endîşesiyle, mengene-i ru'b u ıztırâbda¹¹ efsûrde ve nüfûs-i zâ'ide hükmünde olduklarını teyakkun birle dimâğ-ı dil ü cânları birer derd-i¹² hadşe vü inkilâbla efsûrde iken, tebeddül-i dhîm ü tâc sebebiyle yine bâlâr u bâm-ı istidrâc olup, gâ'ile-i hâ'ile-i derûnîleri zâ'ile olmağla, emn ü sükûn peydâ ve Devlet-i 'aliyye askerîsi kemâ fî'l-esbak kendilerden¹³ 'ibâret olmak rû-nümâ olmağın, Kulleli Bağçesi'nde bendden kurtulmuş ayular sürbesi¹⁴ gibi bî-bâk ü pervâ etrâf u enhâya gubâr¹⁵-efşân-ı şerr u şekâ olarak, mütegalibâne¹⁶ galeyânları ve mevâcib ve ta'yînât ve sâ'ir hâlâtta¹⁷ serkeşâne bagy ü heyecânları, bîrûn-i havsala-i tehammül [N2 2a] ve teklîfât ve tahmîlâtları bîgâne-i 'uhde-i¹⁸ telakkî vü tekabbül olup, ol esnâda karşı yakada asker-i küffâr-ı¹⁹ bed-nihâd, tabur-bend-i tehazzüb ü ihtîşâd olmağla, Çarkacı²⁰ 'Ali Paşa ma'iiyyetine mikdâr-ı vâfi sūvârî²¹ ve piyâde asker²² ta'yîn ve ne hâl ise bir mikdâr dahi yeniçeri neferâtı

- 1 merkez-i olmağın N2 : merkez-i me'mûriyyetinde pâ-ber-câ oldu. Ve A2 : mahall-i me'mûriyyetinde pâ-ber-câ ve M2
- 2 Refik Efendi A2, M2 : — N2
- 3 hâhişiyle N2 : hulyâsıyla A2, M2
- 4 revâne A2 : revân N2, M2
- 5 **Harb ü inhezâm-ı Çerkacı/Çerhacı 'Ali Paşa** A2, M2 : **Ahvâl-i harb ü inhezâm** N2
- 6 -yâb tehallûf-i A2 : -pezîr olduğu üzere 'Alemdâr Paşa, tehallûf-i sadr-ı N2 : pezîr olduğu üzere Ser'asker Paşa'nın tehalluf-i (نخلف) M2
- 7 olan N2, A2 : — M2
- 8 hasebiyle N2 : sebebiyle A2, M2
- 9 hümâyûn'da hâl N2 : hümâyûn'un nizâm-ı hâli A2, M2
- 10 ocaklarının kal' u izâlesi N2 : Ocaklu'nun ocakları kal' u izâlesi/izâle A2, M2
- 11 ıztırâbda N2, A2 : ıztırâbdan M2
- 12 birer derd-i A2 : berd-i derd ü N2 : birer M2
- 13 kendilerden N2 : kendülerden A2, M2
- 14 bendden sürbesi N2 : bend-i 'ikâlden rehâ-yâb seriiye-i ziyâb/debbâb A2, M2
- 15 pervâ gubâr N2 : bî-pervâ etrâf u enhâya gerd A2 : pervâ etrâf u enhâya gerd M2
- 16 mütegalibâne N2, A2 : müte'alliyâne M2
- 17 hâlâtta N2 : husûsâtta A2, M2
- 18 tahmîlâtları bîgâne-i 'uhde-i N2 : tahmîlâtları/tahmîlâtları (تحميلاتى) kâsmetü'z-zuhûr A2, M2
- 19 küffâr-ı N2, A2 : a'dây-ı M2
- 20 Çarkacı N2, A2 : Çerhacı M2
- 21 sūvârî A2, M2 : sūvâr N2
- 22 asker A2, M2 : — N2

terfik olunarak karşı tarafa imrâr ve çigûnegî-i ‘âkıbet-i kâra çâr¹-çeşm-i inti-zâr oldular. Askerinin sâzkâr ve² pâydâr-ı meydân-ı tessebbüt ü istibârları³ olmadıkları, münhezimen ‘avdetlerine mufzî ve hasâret-i külliyye vukû‘unu muktezî⁴ olmağla, bu keyfiyyet-i keder-şî‘âr, cânib-i İslâmiyân'a bâ‘is-i teret-tüb-i za‘f u inkisâr ve taraf-ı düşmenâna mûris-i kuvvet ü istizhâr⁵ oldu. [M2 102]

Gulû-yi yeniçeriyân ve⁶ katl-i Ağa-yı Yeniçeriyân Pehlevân Hüseyin⁷ Ağa

Meslûk-i kıdem-i kalem olduğu üzere Ağa Paşa-yı müşârun ileyh⁸ fi zâtihî şedîdü'ş-şekîme, ‘asîru't-tab‘⁹, dürüş-t-hûy ve¹⁰ bed-gûy, tîz-zebân¹¹, yâve-dehân, herze-kâr ve dil-âzâr¹², cesûr ve nefsanî, cân-dâde-i câh u¹³ celâl ve kâm-rânî bir merd-i cânî¹⁴ olup, şîve-i tebeddül ve ibkâ vukû‘undan sonra ise serşâr-ı neşve-i gurûr ve mest-i silâfe-i sürûr olarak mânend-i İblîs-i merdûd, nahvet ü¹⁵ vücûd birle ser-be-hevâ ve a‘yân-ı vükelâ‘¹⁶, keffe-i mizân-ı i‘tibârında hem-seng-i zerre vü¹⁷ hebâ olduğundan başka, kendi kavmine de bād-ı burût-i¹⁸ mu‘âmele-i nâ-güvâra âgâz ve sâ‘irlerin¹⁹ ‘avâ‘id ü mevâcible-rine dahi itâle-i²⁰ dest-i tama‘ u âz edüp, hemvâre dil-şiken ve hâtur-âzâr akvâl ü etvâr ile anları dahi bîzâr ve dil-fikâr eylediğine mebnî, bi'l-külliyye evzâ‘-ı beşî‘ası hazmdan kalup, kendi ber-keşîdeleri dahi tarafına²¹ bed-sigâl ve behâne-hâh-i²² lagzeş ü zevâl olmuşlar idi.

-
- 1 çâr N2, A2 : — M2
 - 2 ve N2, A2 : — M2
 - 3 tessebbüt ü istibârları A2 : tessebbüt ve istibâr N2 : sebt ü iztibârları M2
 - 4 ‘avdetlerine muktezî N2 : ‘avdetlerini müfzî/muktezî ve hasâret-i külliyyeyi muktezî/müfzî A2, M2
 - 5 düşmenâna istizhâr N2 : a‘dâya mûris-i terakkî-i kuvvet ü istizhâr/istithâr A2, M2
 - 6 **Gulû-yi yeniçeriyân** ve A2, M2 : — N2
 - 7 **Hüseyin** N2, A2 : — M2
 - 8 Ağa Paşa-yı müşârun ileyh N2 : Ağa-yı mûmâ ileyh A2, M2
 - 9 ‘asîru't-tab‘ A2, M2 : — N2
 - 10 ve A2, M2 : — N2
 - 11 tîz-zebân A2, M2 : — N2
 - 12 herze-kâr ve dil-âzâr M2 : herze-zebân N1
 - 13 u A2 : — N2, M2
 - 14 bir merd-i cânî A2, M2 : — N2
 - 15 nahvet ü N2 : bi'l-külliyye teneffüs-i A2, M2
 - 16 a‘yân-ı vükelâ‘ N2 : a‘yân-ı vükelâ A2, M2
 - 17 zerre vü N2 : — A2, M2
 - 18 kendi kavmine de bād-ı burût-i N2 : kendü kavmine dahi bād-ı burût-i A2 : kendi kavmine dahi bād-ı bürüdet-i M2
 - 19 sâ‘irlerin N2 : sâ‘irin A2 : sâ‘ir M2
 - 20 dahi itâle-i N2 : de ihâle-i A2 : itâle-i M2
 - 21 bi'l-külliyye tarafına N2 : cümlesi kendüye A2, M2
 - 22 behâne-hâh-i N2 : behâne-cüy-i A2, M2

Ol hâle mukârin mâh-ı cumâdelâhirenin evâ'ilinde hasbe'l-iktizâ' râkiben¹ cem'iyet-gâh-ı neferâtda vaz'-ı zâbitâne üzere² debbûs-be-keff tekellûf ber-araf³ ahz u batş u ta'nîf ve zecr u tahvîf ederek⁴ resm-i dâr u gîre mübâderet ve sü'bân gibi⁵ zehrâbe-feşân-ı düşnâm olarak, gûyâ ki ol kavm-i hod-kâmın⁶ terbiye vü te'dîblerine ikdâm ü gayretle, pîr-i⁷ post-pîrây-ı Bektâşî hükmünü icrâya teşmîr-i sâ'id-i satvet etmekte iken, "İzâ câ'e ecelü'l-îri yehûmu havmete'l-bi'ri*" sırr-ı setîri zuhûr [N2 2b] u 'iyân ve lisân-ı nâsîh-ı zemân kendüsüne işbu mazmûn-i beytle serzeniş-künân oldu.

*Tevsen-i hod tünd me-sâz ân-çünân
Keş ne-tüvân bâz-keşîden 'inân***

ya'nî⁸ âzürde-i niş-âzârî olan neferât-ı nefret-âyât, hemân her-çi-bâd-âbâd edâsıyla zenbûrek-i tüfeng-i râst⁹-âhenge yek-bâre¹⁰ küşâd verüp, derhâl safha-i vücûd-i bed-bûdunu¹¹ nümûne-i gırbâl eylediler. Hakkında "Lâ yentatıhu fîhi 'anzânü"¹²,*** meseli derkâr, ya'nî mânend-i dem-i 'Acemâ' hûn-i mahkûnu¹³ bî-çûn ü çerâ heder ü cubâr oldu. Bu cihetle münhall olan Ağalık, sâbık Kul Kethudâsı Selîm Ağa'ya lâıyk görüldü.

Terceme¹⁴

Ağa-yı maktûl, mahzûl ve¹⁵ pîr-i pîş-kadem-i tâ'ife-i fuzûl olup¹⁶, çend rûz nümâyîş-i rûy-i dil-i¹⁷ ikbâl-i lâ-bekâya gurûr u¹⁸ istinâd ve zehr-hand-i¹⁹

1 olmuşlar râkiben N2 : idiler. Karîne-i hâl câh günü hasbe'l-iktizâ' —/râkiben A2, M2

2 vaz'-ı zâbitâne üzere N2 : — A2, M2

3 ber-araf N2, A2 : bir tarafâ M2

4 u ta'nîf ederek N2 : ile A2, M2

5 sü'bân gibi N2 : mânend-i sü'bân-ı A2, M2

6 -ı düşnâm olarak, gûyâ ki ol/— kavm-i hod-kâmın M2 : olarak N2

7 ikdâm ü gayretle, pîr-i N2 : gayret ü ikdâmla pîr-i A2 : gayret ü ikdâm birle, pîr-i M2

* إِذَا جَاءَ الْعِيرَ يَحُومُ حَوْمَةَ الْبَيْتِ = Eceli gelen köpek cami duvarına işer" gibi bir anlama gelen Arapça atasözlerindendir.

** كَش نَتَوَان بَاز كَشِيدِن عَنَان * تَوَسِّنْ خُود تَنَد مَسَاز أَنچِنَان = Dizginleri o şekilde hızlı bir biçimde geri çekmeye muktedir olamazsın" anlamına gelen Farsça bu beyit Genceli Nizâmî'ye ait gibi gözüktüyor. Bu şekilde gösterildiği yerlerden biri için bk. meselâ <http://www.hawzah.net/fa/magazine/magart/3280/4377/35678> (erişim tarihi 15.II.2014).

8 İzâ câ'e ya'nî N2 : — A2, M2

9 râst N2 : hoş A2, M2

10 yek-bâre N2 : — A2, M2

11 vücûd-i bed-bûdunu A2, M2 : vücûdunu N2

12 yentetıhu fîhi 'anzânü N2 : yentıhu fîhi ganrânun A2 : yentetıhu fîhi garânün M2

*** لَا يَنْتَطِحُ فِيهِ عَنَرَان = İki keçi o konuda toslaşmaz" anlamına gelen ve arada bir olumsuzluk olmadığı zamanlarda söylenen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, II,225.

13 'Acemâ' hûn-i mahkûnu N2 : 'Acemâ hûn-i nâ-mahkûnu A2 : 'Acemâ hûn-i mahkûnu M2

14 Terceme N2 : — A2, M2

15 mahzûl ve M2 : — N2 : mahzûl A2

16 fuzûl olup N2 : fuzûl A2 : ebu'l-fuzûl M2

17 nümâyîş-i rûy-i dil-i N2 : rûy-i A2 : — M2

18 bekâya gurûr u N2 : bekây-ı dünyâya A2, M2

19 zehr-hand-i N2, A2 : zehr-hande-i M2

dehr-i pür kahr u belâya tesammud u i'timâd birle¹ lakab-ı ittifâkîsi olan Pehlevânlık dâdını i'tâ² ve kahremânlık hükmünü icrâ kaydına düşüp, muktezây-ı zât-ı bed-sirişti üzere 'ucb u pindâr ile endâzesinden efzûn akvâle ve misâha-i vazîfesinden bîrûn ef'âle ictisâr edüp, husûsan ancak savb-ı Saltanat'a mahsûs olan 'azl-i Sadri'zam hatb-ı hatîrine³, ol küstâh-ı bî-edeb müstakil sebep olmağla, bu cihetden nağme-i nâ-râst-i çegâne-i çengâne-i lâf u [M2 103] güzâfi⁴, perde-bîrûn sâmi'a-hırâş-ı ricâl-i Ordu-yi hümâyûn olmağa başladı. Sûret-i kerîhe-i mezkûre üzere tebdîl-i Sadâret, mahz-ı ihlâl-i nâmûs-i devlet olduğundan başka, bir sâ'at mesâfede ikâmet-güzîn olan düşmen-i dîn tarafına ihtilâl-i ârâ' ve ihtilâf-ı ehvâ'-i⁵ Ordu-yi hümâyûn'u i'lân ü irâ'et birle, dü-bâlâ şergîrliklerine bâdî olduğu hüveydâdır⁶. Ve gâh ü bî-gâh ol şahs-ı güm-râh, Âsitâne-i sa'âdet'de⁷ küşte-i tîğ-i tebâh olan ricâl-i ma'hûde⁸ şu'belerinden, hâlâ orduda dahi niçe bakıyye-i gayr-i nakıyye⁹ kalmağla, onların da¹⁰ Nehr-i Tuna gibi Ceyhûn-i hûnların ihrâk ile¹¹, eclâf-ı eslâflarına ilhâk eylemek lâzime-i zimmet-i Bektâşîyye'dir¹²” deyerek telmîhan ve tasrîhan kâr-bendân-ı Ordu-yi hümâyûn'u¹³ ciğir-hûn ve havf-ı cân¹⁴ ile her birini zâr u zebûn edüp, anlar dahi hakîmâne temelluk u müdâhene ve izhâr-ı 'ubûdiyyet ü mülâyene¹⁵ ederek imrâr ve havâle-i kahr-ı Melik-i kakhâr ederler idi. Ve bir taraftan kendi¹⁶ kavmine dahi [N2 3a] mütehakkimâne tavr-ı nâ-güvâre izhâr ve zâtında gedâ-çeşm¹⁷ ve tama'-kâr olmağla, dâhilî ve hâricî revâtib ü meclûbâtından başka¹⁸

- 1 tesammud u i'timâd birle N2 : i'timâd birle A2 : i'timâd ile M2
- 2 dâdını i'tâ N2 : tâtini i'tâ A2 : dâdını igtâ M2
- 3 u pindâr hatîrine N2 : u pindârî ile tenemmür ve herkese furûşî-i temerrüd ü tecebbür edüp, endâze-i haddinden efzûn evzâ'-ı nâ-behemvâra mübâderet ve misâha-i isti'dâdından bîrûn tavr u kirdâra cesâret, husûsan ancak hasîsa-i Saltanat olan 'azl-i sadr-ârây-ı Vekâlet mâddesine A2 : pindârî ile tebahtur ve herkese hod-furûşî-i temerrüd ü tecebbür edüp, endâze-i haddinden efzûn tavr u kirdâra cesâret ve misâha-i isti'dâdından bîrûn evzâ'-ı nâ-hemvâra mübâderet, husûsan hasîsa-i Saltanat olan 'azl-i sadr-ârây-ı Vekâlet mâddesine M2
- 4 u güzâfi N2 : mübâhâtı A2, M2
- 5 düşmen-i dîn tarafına ihtilâl-i ârâ' ve ihtilâf-ı ehvâ'-i N2 : düşmen-i dîne ihlâl-ârâ'î ve ehvây-ı A2 : düşmene ihlâl-ârâ' ve hevl-i M2
- 6 hüveydâdır N2, A2 : bedidârdır M2
- 7 gümrah Âsitâne-i sa'âdet'de A2 : gümrah Âsitâne'de N2 : merkûm-i güm-râh, Âsitâne-i sa'âdet'de M2
- 8 ma'hûde N2 : hüsrân-me'âl A2, M2
- 9 niçe/nice bakıyye-i gayr-i nakıyye A2, M2 : niçe bakıyye N2
- 10 da N2 : dahi A2, M2
- 11 ihrâk ile N2 : ihrâk birle A2 : icrâ birle M2
- 12 lâzime-i Bektâşîyye'dir N2 : vâcibe-i zimmet-i himmet-i guzât-ı Bektâşîyye'dir/Bektâşîyye'dendir A2, M2
- 13 Ordu-yi hümâyûn'u A2, M2 : orduyu N2
- 14 ve havf-ı cân N2 : rîş-i renciş u âzâr A2, M2
- 15 'ubûdiyyet ve mülâyene N2 : husûsiyyet ve mülâyene A2 : husûsiyyet ve mülâyemet M2
- 16 kendi N2 : kendü A2, M2
- 17 nâ-güvâre gedâ-çeşm N2 : nâ-güvâr ve fî-zâtihi şûh-ı çeşm A2, M2
- 18 dâhilî başka N2 : revâtib ü meclûbâtına harsend olmayup A2, M2

mevâcib ü ta'yînât-ı neferâta dahi dest-dirâz olarak selefde Bektâş Ağa gibi te-hâlûk¹ cem' u iddihâr eylemekle ve'l-hâsıl her vechile cümleyi kendüden dilgîr ve hem-cins ve nâ-cinsi münharifü'z-zamîr eylemişidi². Tâ ki peymâne-i 'ütüvv ü istidrâcî lebrîz ve hakkında nebtîz-i³ gayret-i Rabb-i 'azîz ser-tîz olup, zahm-hürde-i şemşîr-i kalem-i tahrîr olduğu üzere, "İzâ câ'e ecelü'l-ba'îri hâme havle'l-bi'r*" şefîr⁴ hafrine sevk-ı tâziyâne-i kazâ'-i bî-behâne ile revâne ve bir alay kâdir-endâz şehbâzların mühre-i dürüst⁵-âheng-i tüfengle-rine hedef-i cism-i bî-şerefi nişâne oldu; [mısrâ]⁶:

*Mûr hemân bih ki ne-bâşed pereş***

maktûl-i merkûmun peyâm-ı in'idâmı, Sadr-ı sâbık Hilmî Paşa'ya henûz ma-hall-i me'mûriyyetlerine⁷ vusûlden mukaddemce vâsıl olmağla, dil-i gamkî-nine inşirâh-ı küllî hâsıl olup, ol haber-i hayr, mânend-i âyet-i secde kendüle-rine mûcib-i sücûd ve müstevcib-i teşekkür-güzârî-i dergâh-ı Rabb-i⁸ ma'bûd oldu. **Bejt**⁹:

Müntakımdır bir ismi Mevlâ'nın

Çokdurur lutfu Hakk Te'âlâ'nın¹⁰

'Akd-i mütâreke bâ-Rusya¹¹

Çün Fransa İmparatoru Leh Ülkesi'nde cârî Nehr-i Tilsit¹² kenârında Rusyalı ile terk-i mükâfeha ve 'akd-i musâlaha¹³ edüp, Devlet-i 'aliyye'yi dahi

1 olarak tehâlûk N2 : -ı hırs u âz olarak, mütehâlik A2, M2

2 eylemekle eylemişidi N2 : olmağın, bi-küllî'l-vücûh cümleyi kendinden dilgîr ve sagîr u kebîri münharifü'z-zamîr etmişidi A2, M2

3 nebtîz-i A2 : nîze-i M2

* اذا جاء اجل البعير حام حول البئر = Eceli gelen köpek cami duvarına işer" gibi bir anlama gelen Arapça atasözlerindedir.

4 şefîr A2 : sa'îr M2

5 dürüst A2 : dest-i M2

6 lebrîz [mısrâ]' [Dipnotu uzatmamak için N1'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : serşâr ve kendi 'avene ve hevâdârları yedleriyle hedef-i mühre-i kahr u demâr oldu N2

** مور همان به که نباشد پرش = Karıncanın kanatlı olmaması hayırlıdır" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin *Gülüstan*'mda geçen bir mısradır; bk. Şeyh Sâdi-î Şîrazî, *Bostan ve Gülüstan*, s.413.

7 me'mûriyyetlerine A2, M2 : me'mûrlarına N2

8 Rabb-i N2 : Hayy-ı A2, M2

9 Bejt M2 : — N2

10 ismi Te'âlâ'nın A2, M2 : adı Mevlâ'nın N2

11 **Rusya** A2, M2 : **Moskov** N2

12 Ülkesi'nde cârî Nehr-i Tilsit N2 : Ülkesi'nde cârî Nehr-i Tilsit A2 : Ülkesi'nde cârî Nehr-i Tilzid M2

13 mükâfeha ve 'akd-i musâlaha A2, M2 : muhâsama ve 'akd-i müsâleme N2

üç¹ mâtde ile mu'âhedelerine idhâl [M2 104] ve Françelü mütevassıt² olduğu haberini ta'yîn eylediği mütevassıt ma'rifetiyle Ordu-yi hümâyûn'a îsâl ve Â-sitâne'de mukîm elçisi Sebestiyan dahi bâ-takrîr 'arz-ı Dergâh-ı muhalledü'l-ikbâl eylemekle, ber-müceb-i mu'âhede 'akd-i ribka-i mütâreke eylemek için Ordu-yi hümâyûn'dan Tevkî'î-i Dîvân-ı hümâyûn³ Gâlib Efendi ta'yîn olunduğuna binâ'en, Yergöğü civârında Françelü tarafından me'mûr⁴ Murahhas ma'rifetiyle mâh-ı cumâdelâhîrenin yirminci günü⁵ mukaddime-i sulh u salâh olarak emr-i mütâreke râbîta-pezîr ve iktizâ eden temessükler ba'de'l-mübâdele şurût-ı mütâreke⁶ cânib-i Serdâr-ı ekremî'den ve Rusya Cenerali tarafından kabûl ve tasdîk birle tanzîm ve takrîr olunup, ol vechile tarafeyn askerîsi âsûde-i meşgale-i dâr u gîr oldu. Vech-i muharrer⁶ üzere Devlet-i 'aliyye⁷ ile Rusya Devleti beyninde 'akd olunan⁸ mütâreke mevâddını müştemil senede⁹, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den tahrîr olunan tasdîk-nâmenin sûreti, bi-'aynihâ bu mahalle kayd ü imlâ olundu.

Sûret-i tasdîk-nâme

[N2 3b] Bâ'is-i tahrîr-i kitâb-ı hakikat-nisâb oldur ki, Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-karâr ile Rusya Devleti beyninde bundan akdem tehaddüs¹⁰ eden muhâsama ve şikâkın mübeddil-i¹¹ müsâleme vü vifâk olmasına, haşmetlü Fransa İmperatoru ve İtalya Kıralı cenâblarının¹² devleteyn cânibinden¹³ kabûl olunan tevassutuyla bu def'a tarafeynden hüsn-i niyyet ve rağbet sünûhuna mebnî, mukaddime-i sulh u salâh olan mütârekenin bi'l-hayri ve'l-meymeneh 'akd ü temhîdine cânib-i me'âlî-menâkîb-ı Saltanat-ı seniyye'den hâlâ Tevkî'î-i Dîvân-ı hümâyûn 'izzetlü meveddetlü Seyyid Mehmed Sa'id¹⁴ Gâlib Efendi terhîs ve Rusya Devleti tarafından haşmetlü Rusya İmperatoru'nun müsteşâr-ı hâssı ri'âyetlü Ceneral Serciyo Laskaro [= Général Sergio Lascaroff]¹⁵, bâ-

- 1 üç A2, M2 : üç N2
- 2 Françelü mütevassıt N2 : Fransalu müte'ahhid A2, M2
- 3 -i Dîvân-ı hümâyûn A2, M2 : — N2
- 4 Françelü tarafından me'mûr N2 : Fransalu tarafından me'mûr A2 : Fransalu'dan me'mûr ve M2
- 5 20 Cumâdelâhîre 1222 = 26 Temmuz 1807 Pazar.
- 6 mütâreke N2, A2 : + üzere M2
- 6 muharrer N2 : mezkûr A2, M2
- 7 -i 'aliyye A2, M2 : -i seniyye N2
- 8 'akd olunan A2, M2 : mün'akid olan N2
- 9 senede N2, A2 : senedi ve M2
- 10 tehaddüs N2 : tekevvün A2, M2
- 11 mübeddil-i N2, A2 : mütebeddil-i M2
- 12 cenâblarının M2 : cenâbının N2, A2
- 13 cânibinden N2, A2 : beyninde M2
- 14 Sa'id N2, A2 : — M2
- 15 Laskaro (لاسقارو) N2 : Laskelero (لاسقارو) A2 : Laskelerd (لاسقارو) M2

ruhsat tahsîs olunmağla, Fransa İmparatoru müşârun ileyh tarafından işbu mütârekeye dâ'ir mecâlis-i¹ mükâlemeye me'mûr kılınan Kolotel Ajotan [=Colonel Adjutant]² Kumandan rağbetlü Kilmino (كلمنو = Guilleminot)^{*} hâzır olduğu hâlde bi'l-mükâleme zikri âtî şurût-ı mütârekeyi³ rabt edüp;

Birinci⁴ mâdde: İşbu sened-i mütârekenin imzâ⁵ ve hatemi 'akabinde berr u bahr⁶ ve nehirde ve⁷ kâffe-i mevâzi⁸ da Devlet-i 'aliyye ve Rusya askerleri⁸ beyninde cümle harekât-i hasmâne terk ü ref^{*} oluna ve bu bâbda cemî' me'mûrlara cânib-i Sadria'zamî'den ve Rusya Devleti cenerali⁹ [M2 105] En-şef [= en Chef] Cenerali tarafından 'acâleten ulaklar ihrâcıyla tenbîh-nâmeler erişdirile¹⁰. Şöyle ki bundan sonra tarafeyn askerleri¹¹ miyânında mugâyir-i silm ü safvet bir gûne harb¹² ü husûmet olmayup, mu'âmelât-i¹³ dostî icrâ oluna.

İkinci mâdde: Devlet-i 'aliyye ile Devlet-i Rusya beyninde müvâlât-ı tâmmenin müceddeden rabtına¹⁴, tarafeyn-i mu'âhedeyninden¹⁵ niyyet-i hâlîsa derkâr olmakdan naşî, işbu mütârekenin imzâsından sonra vakit geçmeksizin musâlaha-i hayriyyenin dahi 'akd ü temhîdi zımında cânibeynden murah-haslar ve mahall-i mükâleme ta'yîniyle¹⁶ ictimâ' ve müzâkere ve sulh u salâhın¹⁷ 'akdine mümkün mertebe ta'cîle tarafeyn müte'ahhid ve ba'de-ezîn musâfâta¹⁸ mugâyir hâlet tekevün etmamesine cânibeyn mukdim ve mücidd¹⁹ olup, lâkin ihtimâl-i ba'îd olarak şâyed bir tarafdan su'ûbet vukû'uyla maslahata hâlel gelür ise, beyne'd-devleteyn mütâreke evvel-behâra, ya'nî [N2 4a]

1 mecâlis-i N2 : meclis-i A2, M2

2 Kolotel Ajotan (كولوتل اژوتان) N2 : Kolonel (قولونكسا) Ojonan (اژوتان) A2 : Kolonel Ojonan (اژوتان) M2

* Mütârekenin imzâsında Rusya adına bulunan ve benim metindeki imlâlarına uygun olarak okumaya çalıştığım kişilerin esas imlâları sırasıyla Général Sergio Lascaroff ve Colonel Adjutant – Commandant Guilleminot'dur; bk. meselâ *Treaties between Turkey and foreign powers. 1535-1855*, London 1855, s.521.

3 şurût-ı mütârekeyi N2 : yedi mevâdd üzerine/üzere şurût-ı mükâlemeyi A2, M2

4 **Birinci** A2, M2 : **Evvelki** N2

5 imzâ' N2 : imzâ A2, M2

6 berr u bahr N2, A2 : bahr u berr M2

7 ve N2, M2 : — A2

8 askerleri N2 : askeri A2, M2

9 cenerali M2 : — N2, A2

10 erişdirile N2, A2 : erişdirilerek M2

11 askerleri N2 : askeri A2, M2

12 harb N2 : hareket A2, M2

13 mu'âmelât-i N2, A2 : mu'âmele-i M2

14 rabtına N2, A2 : rabtı M2

15 mu'âhedeyninden N2 : mu'âhedeynden A2, M2

16 ta'yîniyle N2, A2 : ta'yîn ile M2

17 sulh u salâhın M2 : — N2, A2

18 ba'de-ezîn musâfâta A2 : ba'de-zîn musâfâta N2 : ba'de-ezîn M2

19 mücidd N2, A2 : müceddid M2

sene-i hicriyyenin iki yüz yirmi üç¹ senesi şehr-i saferu'l-hayrı² guresine³ ve târîh-i 'Îseviyye'nin³ bin sekiz yüz sekizinci senesi nîsânının⁴ üçüncü gününe kadar mümtedd ola.

Üçüncü mâdde: Devlet-i 'aliyye'nin Rusya askeri tarafından işbu seferde istilâ olunan bi'l-cümle kılâ' ve memâlikini ve Eflâk ve Boğdan memleketlerini şimdiden işbu mütârekenin in'ikâd⁵ 'akabinde hîn-i istilâda buldukları hey'et ve eşyâ⁶ ve top ve mühimmât ile tahliyeye başlayup⁷, evvelki hudûduna çekile. Şöyle ki Eflâk ve Boğdan memleketleri ve kal'alar ve sâ'ir yerlerin tahliyesi işbu sened-i mütâreke⁸ imzâsı târîhinden otuz beş gün zarfında tekmîl oluna⁹. Ve eyyâm-ı merkûme zarfında mahâll-i mezkûre tahliye olundukca, kal'alar teslîmi için¹⁰ Devlet-i 'aliyye tarafından Komisar¹¹, ya'nî ba'zı me'mûr tesyîr oluna. Vakt-i musâlahaya kadar Devlet-i 'aliyye askeri dahi Memleketeyn-i merkûmeteynde bî-hûde durmayup, eyyâm-ı merkûme zarfında Tuna'nın sağ tarafına¹² çekile. Kezâlik hîn-i musâlahaya kadar İsmâ'il¹³ ve İbrâ'il ve Yergögü kal'alarında dahi mikdâr-ı kifâyeden ziyâde asker kalmaya. Ve evvel emirde Eflak ve Boğdan'dan Rusya askeri çekilür iken, tarafeynden muhâbere olunup, 'Osmânlu¹⁴ askeri dahi beraberce¹⁵ çekile. Ve musâlahaya muvâfâk vürûduna dek Eflak ve Boğdan'ın idâresine müdâhale olunmaya. Ve işbu şart muktezâsınca Rusya askeri tarafından tahliye olunacak [M2 106] kal'alara¹⁶ ehâlîsinden mâ'adâ, 'akd-i musâlahaya değîn asâkir-i 'Osmânî¹⁷ idhâl olunmaya.

Dördüncü mâdde: Zikr olunan üçüncü şart mefhûmu üzere Rusya Devleti, Bozca-ada'yı ve işbu mütâreke-i hayriyyenin haberi Akdeniz'e varıncaya¹⁸ kadar sâ'ir istilâ olunmuş mahal var ise anları dahi tahliye ve teslîm edeceği

1 üç A2, M2 : üç N2

2 saferu'l-hayrı N2 : saferi A2, M2

3 1 Safer 1223 = 29 Mart 1808 Salı.

4 'Îseviyye'nin N2, A2 : 'Îsevi'nin M2

5 nîsânının M2 : şehr-i nîsânın N2 : şehr-i nîsânının A2

6 in'ikâd N2 : 'akdi A2, M2

7 eşyâ N2 : eşyâ A2, M2

8 mühimmât ile tahliyeye başlayup N2, M2 : mühimmâtla tahliyeye baş[ay]up A2

9 sâ'ir mütâreke A2 : sâ'irlerin tahliyesi işbu sened-i mütârekenin M2 : sâ'irlerin tahliyesi işbu sened-i mütâreke N2

10 oluna A2, M2 : eyleye N2

11 teslîmi için M2 : tesellî için N2 : teslîmiyçün A2

12 Komisar N2, A2 : Komiser M2

13 tarafına N2 : cânibine A2, M2

14 İsmâ'il N2, M2 : İsmâ'il A2

15 'Osmânlu N2 : Devlet-i 'aliyye A2, M2

16 beraberce N2 : beraber A2, M2

17 kal'alara N2, A2 : kal'alar M2

18 asâkir-i 'Osmânî N2 : Devlet-i 'aliyye askeri A2, M2

19 varıncaya A2 : varınca N2, M2

misillü, Akdeniz Boğazı'nın tarîkını¹ küşâd için ol tarafda olan gemilerini dahi² kaldırıp kendü³ lîmânına gider iken, Akdeniz'de şedîd furtuna ve⁴ yâhûd âhar gûne eşedd-i ihtiyâcla⁵ hâcet mess edüp bir mahalle uğradıkda, Devlet-i 'aliyye me'mûrları tarafından mûmâna'at olunmayup, i'ânet oluna. Şöyle ki mukaddemce Akdeniz Boğazı tarafında⁶, esnây-ı muhârebede Rusyalu tarafında kalan [N2 4b] Devlet-i 'aliyye kalyonu ve esîrleri⁷ ve sâ'ir bu makûle tutulmuş sefine ve eşyâ⁸ var ise anlar dahi redd ve muhârebe-i merkûmede taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den alınmış Rusya sefinesi var ise kezâlik i'âde olunup ve⁹ zikr olunan Rusya donanması gider iken Akdeniz'de Devlet-i 'aliyye re'âyâsından kimseyi¹⁰ istishâb eylemeye.

Beşinci mâdde: Kezâlik Sünne ve ol taraflarda¹¹ vâki' sâ'ir boğazlar tarîkünde dahi mevânî' olmamak ve Devlet-i 'aliyye'nin sefâyini¹² geşt ü güzâr etmek için, ol havâlîde Rusya Devleti'nin ince donanma¹³ takımından ma'dûd kayıkları var ise, cümlesini boğazlardan¹⁴ taşra çıkarup hâricde dokunulmamasını, Devlet-i 'aliyye lâzım gelenlere tenbîh eyleye. Ve hâcet mess edüp bir lîmâna girerler ise mûmâna'at olunmaya.

Altıncı mâdde: Hukûk-ı efrâd-ı beşere¹⁵ ri'âyet, lâzime-i nasafet olmağla, tarafeyn-i mu'âhedeynde¹⁶ ne mikdâr üserâ var ise te'hîr olunmayup, Rusyalu tarafından¹⁷ Devlet-i 'aliyye'de dîn-i¹⁸ İslâm'ı kabûl ve 'Osmânlular'dan¹⁹ Rusya tarafında tenassur edenler olur ise, bi't-tahkîk anlardan mâ'adâ zükûr u inâs ve Devlet-i 'aliyye ve Rusya re'âyâsından kangı²⁰ rütbeden olur ise olsun bilâ-semen ve lâ-'ivaz temâmen sebilleri tahliye oluna. Ve el-yevm Rusya Devleti tarafında²¹

-
- 1 tarîkını N2 : turukunu A2 : etrâfını M2
 - 2 dahi N2, A2 : — M2
 - 3 kendü N2, A2 : kendi M2
 - 4 ve A2, M2 : — N2
 - 5 ihtiyâcla N2, A2 : ihtiyâc ile M2
 - 6 mûmâna'at tarafında N2 : — A2, M2
 - 7 esîrleri N2, M2 : esîrler A2
 - 8 eşyâ' N2 : eşyâ A2, M2
 - 9 ve N2, A2 : — M2
 - 10 kimseyi N2 : kimesneyi A2, M2
 - 11 taraflarda N2, A2 : tarafda M2
 - 12 sefâyini N2, A2 : sefâ'ini M2
 - 13 donanma N2, A2 : — M2
 - 14 boğazlardan N2 : boğazdan A2, M2
 - 15 beşere A2 : beşerde N2, M2
 - 16 mu'âhedeynde N2 : mu'âhedeynden A2, M2
 - 17 Rusyalu tarafından M2 : Rusyalu'dan N2, A2
 - 18 dîn-i N2, M2 : dîn ü A2
 - 19 'Osmânlular'dan M2 : 'Osmânlular'dan N2, A2
 - 20 kangı M2 : kankı N2, A2
 - 21 tarafında N2, A2 : tarafından M2

olan Devlet-i ‘aliyye kal’a muhâfızları ve me’mûrları ve sâ’ir cümle ehâlisi, işbu mütâreke ‘akabinde buldukları yerlerden bilâ-noksân ihrâc ve göç¹ ve eşyalarıyla taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’ye irsâl kılın.

Yedinci mâdde: İşbu mütâreke senedinin cânib-i Serdâr-ı ekremî'den ve² Rusya Devleti [M2 107] Enşef [=en Chef] Ceneralı³, rütbetlü ri‘âyetlü Mikelson [=Michelson]^{*} Ceneral⁴ tarafından iktizâ eden tasdik temessükleri bilâ-imhâl gönderilmek üzere Türkî ve Efrencî’si⁵ tarafımızdan Rusya Devleti Murahhası⁶ ve mutevassıt-ı mûmâ ileyhimâ câniblerinden⁷ hatem ü imzâ ve mübâdele olunmağla, zikr olunan tasdik⁸ temessükleri dahi: “Bir hafta zarfında ve mümkün ise daha⁹ evvelce mübâdele oluna” deyü¹⁰ sened olmak üzere tarafeynden ketb ü imlâ ve işbu yirmi iki cumâdelâhiresinin otuzuncu¹¹ günü[◇] Yergöğü Kal’ası havâlisinde İslabozye [=Slobosia]^{12**} Karyesi’nde mübâdele ve i’tâ olunmuş olmağın, cânib-i Şevket-menâkıb-ı hazret-i Cihândârî’den¹³ vekâlet-i mutlaka [N2 5a] ve ruhsat-ı kâmilemiz muktezâsınca, tarafımızdan dahi şurû-ı merkûme temâmen kabûl ile ri‘âyet olunacağı hasebiyle, tasdikân li'l-makâl işbu temessük tahrîr ve mübâdeleten i’tâ vü tesyîr olundu^{***}; hurrire fi'l-hâdî ve'l-‘işrîn min-cumâdelâhire li-seneti isnâ¹⁴ ve ‘işrîn ve mi’eteyn ve elf^{◇◇}; fi Sahrây-ı Silistire. İmzâ¹⁵ el-Müstemiddü minallâhi¹⁶-ekrem Çelebi es-Seyyid¹⁷ Mustafa el-Vezîrül-a‘zam.

1 göç N2 : göc A2, M2

2 ve N2 : — A2, M2

3 Enşef Ceneralı N2, A2 : tarafından Ceneral Enşef M2

* Mütârekeyi Rusya adına imzalayan Général en Chef Michelson'dur; bk. meselâ *Treaties between Turkey and foreign powers. 1535-1855*, London 1855, s.521,523.

4 General N2, A2 : — M2

5 Efrencî’si N2 : Firenkce’si A2, M2

6 murahhası N2, A2 : murahhas M2

7 câniblerinden M2 : cânibinden N2, A2

8 tasdik N2, A2 : tas[di]k M2

9 daha M2 : dahi N2, A2

10 deyü N2, A2 : Ve bu M2

11 otuzuncu N2 : yirincinci A2, M2

◇ 20 Cumâdelâhire 1222 = 25 Ağustos 1807 Salı.

12 İslabozye (اسلابوزيه) N2 : İslabozi A2, M2

** Metnimizde İslabozye okunabilecek şekilde yazılan bu yer Slobosia olmalıdır, bk. meselâ *Treaties between Turkey and foreign powers. 1535-1855*, London 1855, s.520,523.

13 Cihândârî’den N2 : Tâcdârî’den A2, M2

*** “Sûret-i tasdik-nâme olundu” kısmındaki bilgiler özette, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,226-227’de kaydedilmiştir.

14 li-seneti isnâ N2 : li-sene isneyn A2, M2

◇◇ 21 Cumâdelâhire 1222 = 26 Ağustos 1807 Çarşamba.

15 fi Sahrây-ı Silistire. İmzâ A2, M2 : — N2

16 minallâhi’l N2, A2 : min[all]âhi’l M2

17 es-Seyyid N2 : Seyyid A2, M2

Kezâlik Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti beyninde mün‘akıd olan mütâreke mâddesinden Sırplu'ya¹ dâ'ir olan senede, taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den tahrîr u tesyîr olunan tasdîk-nâmenin² sûretidir³.

Bâ'is-i nemîka oldur ki, Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti beyninde mütâreke ‘akdi zımında cânib-i Devlet-i ‘aliyye'den Murahhas olan hâlâ Tevkî'î ‘izzetlü meveddetlü Seyyid Mehmed Sa'îd⁴ Gâlib Efendi ve Rusya Devleti tarafından Murahhas ri'âyetlü Ceneral Serçiyö Laskaro⁵ [= Général Sergio Lascaroff] miyânında, işbu yirmi iki cumâdelâhiresinin yirminci gününde⁶ imzâ ve mübâdele olunan bir mâdde, el-hâletü hâzih Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti beyninde ‘akd olunan mütâreke şurûtu muktezâsınca her tarafda terk-i harb⁶ olunmak iktizâ eylediğine binâ'en⁷, el-yevm Vidin ve Fet-hulislâm beyninde tecâvüz etmiş bulunan⁸ Sırplu içinde olan⁹ Rusya askerinin ol tarafda bulunması cihetiyle, ol cânibde¹⁰ dahi terk-i¹¹ harekât-i hasmâne olunmak lâzimededen olmağla, musâlaha murahhasları vürûduna kadar¹² ol semtde dahi mütâreke olunmak üzere¹³ te'ahhüd olunur¹⁴” deyü tahrîr olunmağla, tasdîkan li'l-makâl tarafımızdan dahi işbu temessük ketb ü imlâ¹⁵ ve i'tâ olundu; hurrire fi'l-yevmi'l¹⁶-hadî ve'l-‘işrîn [M2 108] min-cumâdelâhireti li-senet-i isnâ¹⁷ ve ‘işrîn ve mi'eteyn ve elf¹⁸. İmzâ: el-Müstemiddü min[all]âhi'l-ekrem Çelebi Mustafa li-Vezîri'l-a'zam¹⁸.

- 1 mâddesinden Sırplu'ya A2 : mâddesinden Sırblu'ya N2 : mâddesinde Sırplu'ya M2
- 2 u tesyîr -nâmenin N2, A2 : olunan tasdîk-nâme M2
- 3 Kezâlik sûretidir A2, M2 : + [Metnimizdeki bu başlık N2'de siyah mürekkeple yazılmıştır] N2
- 4 Sa'îd A2, M2 : — N2
- 5 Serçiyö Laskaro (سرچيو لاسقارو) N2 : Serçiyö Laskaro A2 : Serçiyö Laskarid (سرچيو لاسقارد) M2
- ◇ 20 Cumâdelâhire 1222 = 25 Ağustos 1807 Salı.
- 6 her tarafda terk-i harb N2 : her tarafda terk-i terk A2 : memâlik-i Sırpiyye, tarafeynden terk M2
- 7 binâ'en N2 : mebnî A2, M2
- 8 bulunan N2, A2 : olan M2
- 9 olan N2, A2 : bulunan M2
- 10 cânibde N2, A2 : hâlde M2
- 11 terk-i N2, A2 : + ve M2
- 12 kadar M2 : değîn A2 : dek N2
- 13 üzere N2, A2 : [ü]zere M2
- 14 olunur N2, A2 : olunup M2
- 15 ü imlâ A2, M2 : — N2
- 16 yevmi'l M2 : — N2
- 17 min-cumâdelâhireti li-senet-i isnâ N2 : min-şehr-i cumâdelâhire li-sene isnâ A2 : min-şehr-i cumâdelûlâ li-sene ihdâ M2
- ◇◇ 21 Cumâdelûlâ 1222 = 26 Ağustos 1807 Çarşamba.
- 18 minallâhi'l-/min[all]âhi'l-ekrem Çelebi Seyyid/— Mustafa li-Vezîri'l-a'zam A2, M2 : — N2

‘Avdet-i¹ Ordu-yi hümâyûn ez-Ada ve vûsûl-i be-Silistire²

Bundan akdemce gerçi râyiha-i silm ü salâh istişâm olunup, lâkin el-bette³ âmâde-i hey’et-i harb ü kifâh olunmak kâ’ide-i ihtiyâtıyyesine mebnî, Ordu-yi hümâyûn asker-i mansûr⁴ ile Silistire ile⁵ Karalaş miyânında kâ’in Ada’ya ‘ubûr etmiş olmağla, ba’de ‘akdi’l-mütâreke yine muhayyem-gâh-ı Si-listire’ye ‘avd ü kufûl ve mahall-i kadîmine hatt-ı rahl-i nüzûl olundu. [N2 5b]

Tulû‘-i necm-i dñnbâle-dâr

Mâh-ı receb-i şerîfin⁶ ikinci gicesi⁷ garb-ı şimâlî semtinden⁷ zenebi şark cânibine müteveccih bir kevkeb-i dñnbâle-dâr-ı tâbdâr⁸ tâli‘ u bedîdâr olup⁹, kutb-i şimâlî savbına¹⁰ doğru seyr ü hareket ederek, iki¹¹ mâh müddet ‘arz-ı didâr eyledikten sonra, dñnbâle-keş-i rânîn-i¹² istitâr oldu. Tulû‘-i necm-i mezkûr¹³ nevâdir den olmağla, Sürûrî’nin hâver-i tab‘-i enverlerinden ser-zede-i tulû‘ olan ahter-i tâli‘-i nigûterdir. [Mısrâ]‘¹⁴:

Ahter-i dñnbâle-dâr-ı âsümân kıldı tulû‘

(اختر دنباله دار اسمان قیلدی طلوع)

Lâyiha-i Nücûmiyye¹⁵

Riyâziyyûndan Batlemyos ve hükemây-ı Hind ‘indlerinde zevâtü’z-zevâ’ib, sâ’ir kevâkib hey’et-i mer’iyyeleri üzere on iki nücûma mahsûsadır¹⁶,

- 1 ‘Avdet-i A2, M2 : Terâcu‘-i N2
- 2 ve vûsûl-i be-Silistire A2, M2 : — N2
- 3 akdemce elbette N2 : akdemce/mukaddemce istişâm-ı revâyih-i silm ü salâh olunmağla, yine/— A2, M2
- 4 asker-i mansûr N2 : asker-i mansûre A2 : asâkir-i mansûre M2
- 5 Silistire ile N2, A2 : — M2
- 6 receb-i şerîfin N2 : recebin A2, M2
- 7 2 Receb 1222 = 5 Eylül 1807 Cumartesi.
- 7 semtinden N2 : semtinde A2, M2
- 8 dñnbâle-dâr-ı tâbdâr A2, M2 : tâbende-i dñnbâle-dâr N2
- 9 olup N2, M2 : + ve A2
- 10 savbına N2 : cânibine A2, M2
- 11 iki N2 : üç A2, M2
- 12 rânîn-i N2 : — A2, M2
- 13 mezkûr M2 : merkûm N2 : mezbûr A2
- 14 hâver-i tab‘-i enverlerinden ser-zede-i tulû‘ olan ahter-i tâ’li-i/târîh-i nigûterdir. [Mısrâ]‘/Târîh M2 : dediği târîh-i matbû‘dur N2
- 15 -i Nücûmiyye N2 : Lâyiha A2 : — M2
- 16 on iki nücûma mahsûsadır A2 : nücûm-i mahsûsa olup N2 : on iki nücûma mahsûsdur M2

kimi gîsû-dâr ve kimi dñnbâle-dâr ve kimi sûver-i uhrâda nümûdârlardır¹. Hak *celle ve 'alâ* hazretlerinin umûr-i külliyyeden bir emr-i 'azîm² izhârına irâde-i İlâhiyye'leri³ te'alluk eyledikde, anlardan⁴ emr-i mezkûr zuhûruna müntabi' olan bir kevkebi izhâr ve dekâyık-şinâs olan 'ibâdına istibsâr ve tebettül ü istiğfâra ibtidâr eylemeleri için⁵ hikmet-i rahmet-şi'ârı zımnında kable'l-vukû' işâret ü iş'âr buyururlar⁶. Ve kevâkib-i mezkûre⁷, sâ'ir nücûm gibi on iki burcda seyr ü hareket edüp, derecât-ı felekiyyeyi 'alâ hılâfî'n-nücûm menkûsen⁸ kat' ederler. Ve hükemây-ı Fûrs 'indeinde gerçi kevâkib-i sâ'ire şeklinde olup, lâkin⁹ Hakk Te'âlâ hazretleri murâd-ı şerîfleri olan emr-i 'azîmi li-hikmetin izhâr irâdelerinde kimine gîsû-dâr¹⁰ ve kimine dñnbâle-dâr izâfesiyle irâ'e¹¹ ederler. Ve ba'zı hükemâ'¹² 'indeinde bunlar nücûm olmayup, belki evzâ'-ı cevviyyeden¹³ buhâr-ı muhterikdir; suver-i mezkûre¹⁴ üzere mer'î olurlar. Ve bunlar yedi sûretlerdir; "Sevâniye'n-nücûm" derler; menâhis-i felekiyyedendir¹⁵. [M2 109] Beher şebân-rûz, hareket-i mu'tebereleri müteşâbih ve ma'kûs olarak hemân yirmi dört sâniyyeye bâligdir¹⁶. Her birinin ism-i mahsûsu vardır. Mevâ'id-i nahsiyye-i felekiyyeye¹⁷ burclarına göre istişhâd¹⁸ ederler. Husûsan mukârenet-i kamerde cümle-i mahzûrâtдан 'add ederler. Hulûl eyledikleri burcların cevherlerinden¹⁹ ve mensûbatlarından hurûb ve fiten ve tâ'ûn ve sâ'ir havâdis-i şen'aya istidlâl ederler. Meselâ anlardan biri Hamel burcunda nümâyân olsa, Hamel mensûbatı olan 'Irâk ve Fars ve Azerbeycan²⁰ ve bilâd-ı Efrenc ve Yemen ve Filistin [N2 6a] makûlesi memâlikde²¹ fiten ü hurûb ve helâk fi'l-mülûki ve'r-ru'esâ'²² ve isti'lâ'-i eşrâr

1 suver-i uhrâda nümûdârlardır N2 : sûret-i uhrâda nümûdârdır A2, M2

2 -i 'azîm N2 : — A2, M2

3 İlâhiyye'leri N2 : 'aliyyeleri A2, M2

4 anlardan N2 : — A2, M2

5 istiğfâra ibtidâr eylemeleri için/— A2, M2 : istiğfâr eylemeleri N2

6 buyururlar N2 : ederler A2, M2

7 mezkûre N2, A2 : mezbûre M2

8 menkûsen N2 : ma'kûsen A2, M2

9 lâkin N2, M2 : — A2

10 gîsû-dâr M2 : gîsû N2, A2

11 dñnbâle-dâr izâfesiyle irâ'e M2 : dñnbâle izâfesiyle irâ'et N2, A2

12 hükemâ' N2 : hükemâ A2, M2

13 cevviyyeden N1, M2 : cedyeden A2

14 mezkûre N2, A2 : münkedire M2

15 "Sevâniye'n- felekiyyedendir A2 : "Sevâniye'n-nücûm" ta'bîr ederler; menâhis-i felekiyyedendirler N2 : Sevâbiteyi'n-nücûm" derler ve menâhis-i felekiyyedendir M2

16 bâligdir N2 : + 'alâ kile'l-kavleyn A2, M2

17 felekiyyeye N2, A2 : felekiyye M2

18 istişhâd N2, A2 : ictihâd M2

19 cevherlerinden N2 : hevcerinden A2 : hevdeclerinden M2

20 Fars ve Azerbeycan N2 : Pars ve Azerbaycan A2, M2

21 memâlikde N2, M2 : memâlike A2

22 ve'r-ru'esâ' N2 : ve'r-ru'esâ' A2, M2

misillü ahdâs-i ‘azîme zâhir olup ve eğer ibtidâ meşrik semtinden nümâyân olursa¹, ahkâm-ı külliyyesi ol aktârda lâyih olurlar²; ve kıs ‘aleyhi’l-bevâki*.

Ol hengâmda ba‘zı âşinây-ı fenn-i nücûm olanlar, kevkeb-i mezkûrun tulû‘undan³ burc-i Esed’de olduğunu takdîr ve niçe ahkâm ve havâdis⁴ takrîr edüp, bi-iznihî Te‘âlâ bi’t-tedric hüveydâ oldu **. *Sübhâne men sehhare cemî‘a’l-eşyâ’i’l-‘ulviyyeti ve’s-süfliyyeti⁵ bi-kabzati kudretihî ve kahherehâ yemîne meşiyetihî⁶, fe-huve’l-Kâdiru limâ⁷ yeşâ’u ve lehu’l-i‘âdetü ve’l-inşâ’u* ***.

‘Avdet-i Ordu-yi hümâyûn be-meştâ⁸

Emr-i mütâreke sûret-pezir-i hitâm olup, Ordu-yi hümâyûn’un Silistire havâlîsinde ikâmetini⁹ mûcib hâlât kalmamağla¹⁰, Rikâb-ı müstetâb’dan ba‘de’l-istîzân mahall-i merkûmdan mâh-ı recebin ikinci sebt¹¹ günü[◇] ref‘-i hıyâm-ı ârâm ve meştâ ta‘yîn olunan Edirne cânibine tevcîh-i matâyây-ı i‘tizâm eylediler. Mâh-ı mezbûrun beşinci günü^{◇◇} Şumnu’ya vürûd ve on gün kadar hasbe’l-iktizâ¹² anda meks ü ârâm eyledikten sonra¹³ nehzat ü kıyâm ve mâh-ı mezbûrun¹⁴ yirmi birinci hamîs günü^{◇◇◇} Edirne’ye vusûl birle, mukad-demce tehyî’e olunan mesken ü¹⁵ me’vâlara hatt-ı sikâl-i nüzûl olundu¹⁶.

1 semtinden nümâyân olursa/olur ise N2, A2 : semtinde nümâyân olursa M2

2 olurlar A2, M2 : olur N2

* وقس عليه البواقي = Ve diğerlerini de buna kıyas et” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 âşinây-ı tulû‘undan N2 : fenn-âşinây-ı nücûm olanlar, kevkeb-i/kevâkib-i mezkûrun tulû‘u A2, M2

4 niçe ve ahkâm ve havâdis N2 : niçe ahkâm A2 : nice ahkâm M2

** “**Tulû‘-i necm-i** oldu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle ve “Âsım Efendi bu mebhasde der ki” şeklinde ‘*Âsım Efendi Târihi*’nden alındığı belirtilerek *Târih-i Cevdet*, VIII,210-212’da kaydedilmiş de kuyruklu yıldızın görülmesi 22 Receb gecesi olarak belirtilmiştir.

5 eşyâ’i’l-‘ulviyyeti ve’s-süfliyyeti N2 : eşyâ’i A2, M2

6 meşiyetihî N2, A2 : meşî’etihî M2

7 limâ N2, A2 : ‘alâ mâ M2

*** سبحان من سخر جميع الاشياء العلوية و السفلية بقبضة قدرته و قهرها يمين مشيئته فهو القادر لما يشاء و له الاعادة و الانتشاء = Ulvî ve süflî her bir şeyi kudretinin kabzasıyla ve meşiyetinin gücüyle hükmü altına alanın şâmî ne yücedir. O kadirdir. Dilediğini tekrar yeniden ve hiç yoktan da yaratır” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

8 **be-meştâ** A2, M2 : — N2

9 ikâmetini A2, M2 : ikâmeti N2

10 kalmamağla N2 : olmamağla A2, M2

11 recebin ikinci sebt A2, M2 : receb-i şerîfin ikinci N2

◇ 2 Receb 1222 = 5 Eylül 1807 Cumartesi.

◇◇ 5 Receb 1222 = 8 Eylül 1807 Salı.

12 iktizâ’ N2 : iktizâ A2, M2

13 ârâm eyledikten sonra N2 : ârâmla A2, M2

14 mezbûrun N2, M2 : mezkûrun A2

◇◇◇ 21 Receb 1222 = 24 Eylül 1807 Perşembe.

15 mesken ü N2 : — A2, M2

16 olundu N2, M2 : oldu A2

Vefât-ı Kādî-i Ordu-yi hümâyûn ve nasb-ı Sıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi¹

Ordu-yi hümâyûn Kadısı es-Seyyid Mehmed Emîn² Efendi, bu esnâda tayy-i³ sicill-i zindegânî eylediği peyâmı⁴, taraf-ı Sadriâ‘zamî‘den vâsıl-ı rikâb-ı Cihân-bânî olmağla, sâbıkâ⁵ İzmir Kadısı Sıdkî-zâde Reşîd Efendi'nin zât-ı reşâdet-simâtına şâygânî görülmekle, bâ-emr-i Sultân-ı zemân⁶ Ordu-yi hümâyûn cânibine germ-‘inân oldular⁷. [M2 110]

Tebdîl-i Sadâret-i Rumeli

Sadr-ı Rum Ahmed Muhtâr Efendi'nin müddet-i ‘örfiyyesi temâm olmağla, mesned-i Sadâret‘den mün‘azil ve gurre-i şa‘bânda tekerrür cihetiyle Semseddîn Efendi ol derece-i refî‘aya muttasıl oldu⁸.

Tevcîhât-ı ba‘zı vüzerâ⁹

Karaman Vâlisi olup Bahr-ı sefid Boğazı Ser‘askerliğiyle muhâfazaya me‘mûr olan Sadr-ı esbak Hâfız¹⁰ İsmâ‘îl Paşa'nın gulû-yi¹¹ hayâtı, füşürde-i dest-i ecel olduğu haberi, erbâb-ı hall [N2 6b] ü ‘akd-i ‘amel sem‘ine vâsıl olmağla¹², eyâlet-i mezbûre sâbıkâ¹³ Eğriboz ve Karlı-ili¹⁴ sancaklarına mutasarıf ve¹⁵ Ordu-yi hümâyûn Çarkacısı olan¹⁶ el-Hâc ‘Ali Paşa'ya tevcîh olup, ba‘de eyyâm sâbıkâ Erzurum Vâlisi Hakkı Paşa'ya tevcîh¹⁷ olunmağla, müşârun ileyh dahi Boğaz'a debdebe-endâz-i¹⁸ vürûd ve emr-i muhâfazada

1 ve nasb-ı Sıdkî-zâde Ahmed Reşîd Efendi A2, M2 : — N2

2 Emîn A2, M2 : — N2

3 tayy-i N2 : hatm-i A2, M2

4 peyâmı N2 : — A2, M2

5 sâbıkâ M2 : sâbık N2, A2

6 Reşîd zemân N2 : Ahmed Reşîd Efendi kâmet-i liyâkatine çesbân/cesbân görülmekle A2, M2

7 germ-‘inân oldular N2 : germ-‘inân oldu A2 : ‘inân-rîz oldu M2. “Vefât-ı Kādî-i oldular” kısmındaki bilgiler muhtemelen buradan alınarak özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,203'te 24 Cumâdelâhire târihiyle kaydedilmiştir.

8 Tebdîl-i oldu N2 : — A2, M2

9 Tevcîhât-ı ba‘zı vüzerâ/vüzerâ A2, M2 : Vefât-ı Sadr-ı esbak Hâfız İsmâ‘îl Paşa N2

10 Sadr-ı esbak Hâfız N2, A2 : Sadriâ‘zam-ı esbak M2

11 gulû-yi N2, A2 : — M2

12 olmağla N2, A2 : olmakla M2

13 sâbıkâ N2, A2 : sâbık M2

14 Karlı-ili N2, A2 : Karlıce M2

15 ve A2, M2 : — N2

16 Çarkacısı olan A2 : Çarkacısı N2 : Çerhacısı olan M2

17 olup/olunup, ba‘de eyyâm sâbıkâ Erzurum Vâlisi Hakkı Paşa'ya tevcîh/teveccüh A2, M2 : — N2

18 debdebe-endâz-i A2 : debdebe-engîz-i N2 : dide-endâz-ı M2

ibrâz-ı yed-i tûlâyı sa'y ü¹ mechûd eyledi. Ve Mar'aş Eyâleti, sâbıkâ Rakka Vâlisi el-Hâc 'Abdullah² Paşa'ya ve Haleb Eyâleti, sâbıkâ Rakka Vâlisi Muhassıl İbrâhîm Paşa'ya ve Trablus-Şâm, Cerde Başbuğluğu ile³ hâlâ Şâm Vâlisi olan Genc Yûsuf Paşa'ya ilhâkan tevcih ve Rakka Eyâleti, hâlâ Habeş Eyâleti Vâlisi⁴ Melek Ahmed Paşa-zâde 'Osmân Paşa'ya ilhâkan⁵ ve Bağdâd ve Basra ve Şehrîzor eyâletleri⁶ ilhâkıyla Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'ya ve Erzurum Eyâleti, Dergâh-ı 'âli kapucu-başlılarından müşârun ileyh⁷ Ziyâ Paşa Kethudâsı 'Osmân⁸ Ağa'ya rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le⁹ ve Köstendil Sancağı, mîr-i mîrândan Pılaslı¹⁰ Veliyyüddîn Paşa'ya ve Selânik, Vezâret'i ibkâsıyla Sadr-ı sâbık İbrâhîm Hilmî¹¹ Paşa'ya ve Karahisâr-ı sâhib, hâlâ Ordu-yi hümâyûn Kâ'im-makâmı¹² olan Ebûbekir Paşa'ya ve Livây-ı Akşehir, Ordu-yi hümâyûn¹³ Konakcısı, mîr-i mîrândan Seyyid Mehmed 'Ârif Paşa'ya ve Livây-ı Akseray¹⁴, İsakcı muhafazasına me'mûr mîr-i mîrândan Mehmed Sâlim Paşa'ya ve Livây-ı Koca-ili, hâlâ İç-il¹⁵ Sancağı'na mutasarrıf Vezîr¹⁶ Seyyid Ahmed Paşa'ya ilhâkan tevcih ü ihsân ve taraflarına irsâl-i fermân kılındı.

Ba'zı makâle der-Ma'den-i Şîrvân¹⁷

Diyârbekir Mutasarrıfı Murâd Paşa'nın bu esnâda¹⁸ vefâtı haberi mün'akis olmağla, eyâlet-i mezbûre bundan akdem merfû'u'l-Vezâre olan Şerîf Paşa'ya, Vezâret'i ibkâsıyla tevcih ve muhîll-i şân-ı Vezâret olan etvâr-ı nâbe-hemvârdan inzicârı bâbında¹⁹ tarafına mü'ekmeden tenbîh buyuruldu²⁰.

Bundan akdem gendîde-i tîşe-i kalem olduđu²¹ üzere Şîrvan tarafının e-râzî vü enhâsı, me'âdin ve²² cevâhir ile memlû olup ve me'âdini gâyet a'lâ ve

1 ü N2, A2 : — M2

2 'Abdullah N2, A2 : 'Abd[ull]ah M2

3 Başbuğluğu ile N2 : Başbuğluğu'yla A2, M2

4 hâlâ Habeş Eyâleti Vâlisi A2 : hâlâ Habeş Eyâleti'ne mutasarrıf N2 : Habeş Vâlisi M2

5 ilhâkan N2, A2 : ilhâk M2

6 eyâletleri A2, M2 : eyâleti N2

7 müşârun ileyh A2, M2 : — N2

8 'Osmân N2, A2 : 'Osmâ[n] M2

9 rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le A2, M2 : bâ-rütbe-i Vezâret N2

10 Pılaslı A2, M2 : Bilaslı N2

11 İbrâhîm Hilmî A2 : Hilmî İbrâhîm N2 : İbrâhîm M2

12 Ordu-yi hümâyûn Kâ'im-makâmı A2, M2 : Ordu Kâyim-makâmı N2

13 Ordu-yi hümâyûn A2, M2 : Ordu N2

14 Livây-ı Akseray A2, M2 : Akseray N2

15 İç-il N2, A2 : İç-ili M2

16 Vezîr N2 : — A2, M2

17 Ba'zı Şîrvân N2 : — A2 : Ve M2

18 bu esnâda N2 : — A2, M2

19 bâbında N2 : — A2, M2

20 buyuruldu A2, M2 : olundu N2

21 kendîde-i tîşe-i kalem olduğu N2 : peymûde-i kıdem-i kalem buyurulduğu/olduğu A2, M2

22 ve A2, M2 : — N2

güzîde ise de mahall-i mezkûrun etrâf u cevânibi Diyârbekir ve Van eyâletleri ve kûh-i menî' ve sengistân olduğundan başka¹, sükkân ü kuttânî 'âsî Yezîdî ve cibâlî Ekrâd ve ehl-i bagy ü şiddet ü fesâd olmak mülâbesesiyle², bunların izâle-i şerr ü şûrları [M2 111] ile³ me'âdin-i mezbûreyi teshîr eylemek zım-nında kaviyyü'l-iktidâr bir Vezîr'e Diyârbekir Eyâleti tevcîhiyle⁴ bu emr-i ehemme me'mûr kılınması husûsunda [N2 7a] Hudâvendigâr-ı⁵ sâbık hazretlerinin emr u⁶ irâde-i 'aliyyeleri te'alluk eylediğine mebnî⁷, mîr-i mîrândan ber-vech-i yurdluk ve ocaklık Mûş mutasarrıfı Murâd⁸ Paşa'nın ma'den-i merkûma kurbıyyeti derkâr olduğundan nâşî, ma'den-i mezkûru hâvî⁹ olduğu erâziye müstevlî olan Yezîdî tâ'ifesinin ve ehl-i bagy ü fesâd olan Ekrâd'ın havâlî-i mezkûreden kat'-ı 'urûk u a'sâblarıyla¹⁰ ma'den-i mezkûrun zâhire ihrâc ve germiyyet ile¹¹ i'mâlî esbâbının istihsâline bezl-i sa'y¹² eylemek şartıyla, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi'yle Diyârbekir Eyâleti, Paşa-yı müşârun¹³ ileyhe tevcîh olunup ve mûmâ ileyhin sûret-i me'mûriyyeti hikâye olunarak, lede'l-iktizâ'¹⁴ mühimmât i'tâ eylemek bâbında Erzurum ve Trabzon eyâletleri¹⁵ vâlîlerine hitâben ve Yezîdî tâ'ifesinin ve Konsi (قونسى) 'Aşîreti eşkiyâsının¹⁶ ve sâ'ir gürûh-i¹⁷ bagy ü 'inâdın izâle-i mazarratları emrinde Paşa-yı mûmâ¹⁸ ileyhe mütâba'at eylemek bâbında Şîrvân ve Cezîre¹⁹ beylerine hitâben ba'de-hû işbu yirmi iki cumâdelûlâsı guresinde²⁰ mûmâ ileyhin sûret-i me'mûriyyeti beyân olunarak, mûmâ ileyhin emr u re'yi üzere 'amel ü hareket eylemek üzere²¹ başka ve mâdde-i merkûme hitâm-pezîr olunca Paşa-yı mûmâ²² ileyhin

1 başka N2, A2 : — M2

2 mülâbesesiyle N2, A2 : üzere M2

3 şûrları ile M2 : şûrlarıyla N2, A2

4 tevcîhiyle N2, A2 : tevcîhle M2

5 husûsunda Hudâvendigâr-ı A2, M2 : husûsuna [N2 7a] Hudâvend-i N2

6 emr u A2, M2 : — N2

7 mebnî N2 : ve A2, M2

8 Murâd N2, A2 : Dâvud M2

9 kurbıyyeti hâvî N2 : kurbıyyeti/ehliyyeti derkâr olduğuna mebnî, ma'den-i mezkûrun hâvî/— A2, M2

10 a'sâblarıyla N2, M2 : a'sâbları ile A2

11 germiyyet ile N2 : germiyyetle A2, M2

12 sa'y N2 : vüs' A2, M2

13 müşârun N2, M2 : mûmâ A2

14 lede'l-iktizâ' N2 : lede'l-iktizâ A2, M2

15 eyâletleri A2, M2 : — N2

16 eşkiyâsının N2 : — A2, M2

17 gürûh-i M2 : ehl-i N2, A2

18 mûmâ N2, A2 : müşârun M2

19 bâbında Şîrvân ve Cezîre N2 : Cizre ve Şîrvân beylerine A2, M2

◇ 1 Cumâdelûlâ 1222 = 7 Temmuz 1807 Salı.

20 cumâdelûlâsı guresinde N2 : senesi cumâdelâhiresinin evâhırında A2, M2

21 üzere N2 : için A2, M2

22 merkûmemûmâ N2 : mezbûre hitâm bulunca/bulunçaya kadar Paşa-yı mûmâ/müşârun A2, M2

kapusu halkına ve gerek tehaşşüd eden asâkire iktizâ eden zehâ'irin¹, Diyârbekir ve Muş dâhilinde vâki' kazâlardan râyici üzere akçasıyla² mübâya'a ve iştirâsına mu'âvenet olunmak için başka ve zikr olunan kazâların³ hükkâmına ve sâ'ire cumâdelâhirenin evâhırı⁴ târihiyle başka evâmîr-i 'aliyye sâdır olup, Paşa-yı mûmâ ileyh dahi⁴ te'ahhüd-i sâbıkına mebnî emr-i mezkûra berçide-i dâmen-i⁵ himmet olduğu esnâda dâr-ı bekâya rû-nihâde olmağla, maslahat-ı mezkûre 'alâ hâlihâ kaldı⁶.

Vâki'â vech-i muharrer üzere me'âdin-i mezkûre, dâhil-i kabza-i teshîr olsa, Devlet-i 'aliyye⁷ hazînesine imdâd-ı küllî olacağı gayr-ı setîrdir. Dergâh-ı hazret-i Kibriyâ'dan müsted'âmızdır⁸ ki, "Utlubu'r-rızka⁹ min-habâye'l-arzi*" Hadîs-i şerîfinin sırrı üzere bu resme me'âdin ve mehâzinleri¹⁰ halk ve tesyîr birle, vükelây-ı devleti mezâlîm ve musâderât-ı fukarâ vü zu'afâ te-be'asından¹¹ müstağnî ve dil-sîr eyleye, âmîn.

Ba'zı tevcîhât-ı¹² 'ilmiyye

Şa'bân-ı şerîfin¹³ on dördüncü günü¹⁴ Üsküdar Kazâsı, yirmi iki zilka'desi [M2 112] guresinden¹⁵ zabt eylemek¹⁴ üzere Hâmise-i Süleymâniyye ile [N2 7b] Nûr-i 'Osmânî Medresesi¹⁵ Müderrisi olan Mehmed

1 zehâ'irin N2 : zehâ'ir A2 : zehâyir M2

2 akçasıyla A2, M2 : akcasıyla N2

3 kazâların N2, A2 : bilâd M2

4 21-29 Cumâdelâhire 1222 = 26 Ağustos – 3 Eylül 1807.

4 mûmâ ileyh dahi N2, A2 : müşârun ileyh M2

5 mezkûre berçide-i dâmen-i N2 : mezkûru/mezkûr dâmen-be-miyân-ı A2, M2

6 rû-nihâde kaldı N2 : 'azîmet eylemekle, maslahat-ı merkûme 'alâ hâlihâ kalmıştır. A2, M2. "Bundan akdem gendide-i kaldı" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,208-209'da kaydedilmiştir.

7 'aliyye A2, M2 : seniyye N2

8 hazret-i Kibriyâ'dan müsted'âmızdır N2 : Hudâ'dan müsted'âdir A2, M2

9 Utlubu'r-rızka N2, A2 : Utlubu'r-rızka (اطلبوا الرزق) M2

* اطلبوا الرزق من خبايا الارض = Rızka yerin gizliliklerinden talep ediniz!" anlamına gelen bu cümle ihmâl edilebilir bir değişiklikle Ebû Ya'lâ, Taberânî ve Beyhakî'nin zayıf senedle Hz. Âişe'den rivâyet ettikleri Hz. Peygamber'in bir hadîsi gözükmektedir; bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.396, I,138.

10 Hadîs-i mehâzinleri N2 : ma'den ve mahzenlerini A2, M2

11 tesyîr/teysîr birle vükelây-ı devleti mezâlîm ve musâderât-ı fukarâ vü zu'afâ tebe'asından/şeni'asından A2, M2 : teysîr birle Devlet-i 'aliyye'yi cihât-ı nâ-marziyyeden N2

12 **tevcîhât-ı** N2, A2 : **tevc[î]hât-ı** M2

13 Şa'bân-ı şerîfin A2, M2 : Şehr-i şa'bânın N2

14 Şa'bân 1222 = 17 Ekim 1807 Cumartesi.

15 1 Zilka'de 1222 = 31 Aralık 1807 Perşembe.

14 eylemek N2, A2 : etmek M2

15 Medresesi A2 : — N2, M2

Ni'metullah¹ Efendi'ye tevcîh olundu². Ve Hâce-i Şeyhulislâm-ı sâbık İzmir Kadısı³ Münîb Efendi'ye yevm-i tevcîhinden mutasarrıf olmak üzere Anadolu Pâyesi ihsân olunup, taklîb-i devlet mâddesinde⁴ mukaddimât-ı sa'y ü gûşîş-i firâvânları⁵ şimdilik bu netîceye iktirân eyledi. Evvel ve âhır hakkında nâmübârek olduğu in-şâ'allâhu Te'âlâ mahallinde beyân olunur⁶.

Mûmâ ileyh Sultân Selîmü'l-bâl hazretlerinin menfûrları⁷, husûsan Müfettiş-i Haremeyn, ba'dehû İzmir Kadısı olduğunda, ba'zı mertebe⁸ münâfî-i nâmûs-i 'ilmî tama' u irtikâbâtı mesmû'ları olmağla⁹, samîmî mebgûz-ı derûn-i pür-nûrları olmağın¹⁰, mertebe-i iltifâtdan dûr¹¹ ve derece-i vak'-ı kadîminden gerçi mehcûr olmuşıdi. Lâkin Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretlerinin kerem-i cibillîleri muktezâsınca yine senede iki üç def'a 'atıyye-i cezîle ve boğça-i celîle ve ferve-i girân-behâ makûlesi teşrîfât-ı cezîle-i Şâhâne'lerine mazhar eylemek 'âdet-i sa'âdetleri idi. Ve bir def'a ba'zı kurenâ' vesâtatiyle gâlibâ Fıkh-ı şerîfe dâ'ir bir te'lîf 'arz edüp, mukâbilinde Bilâd-ı erba'a Pâyesi ihrâz ve bir def'a dahi Mekke Pâyesi ve ba'de müddetin *Siyer-i Kebîr*'i terceme ve takdîm eylemekle, Yûsuf Ağa ve Kahveci-başı niyâzlarıyla İstanbul Pâyesi'ni intihâz eylemişıdi. Bu def'a dahi "*Kad kîle zâlike in sıdkan ve ve in kizben*" Sultân Selîm hazretlerinin 'aleyhine olan ma'rekede haylice üstâdâne vaz'-ı dilîrânesi serzede-i sünûh olmağla¹², bâb-ı devlet-me'âbları

1 Ni'metullah N2, A2 : Ni'met[ull]ah M2

2 olundu A2, M2 : olunup N2

3 Hâce-i Kadısı N2 : Hâce-i Şeyhulislâm İzmir Kadısı-yı sâbık ve hâlâ herze-vekîl-i kâ'inât A2 : Hâce eş-Şeyh İzmir Kadısı-yı sâbık ve hâlâ herze-vekîl-i kâ'inât M2

4 taklîb-i devlet mâddesinde N2 : — A2, M2

5 gûşîş-i firâvânları N2 : gûşîşi A2, M2

6 Evvel ve âhır hakkında nâmübârek olduğu in-şâ'allâhu/şâ'[all]âhu Te'âlâ mahallinde beyân olunur M2 : Efendi-i N2

7 Sultân menfûrları N2 : merhûm cennet-mekân hazretlerinin menfûru A2, M2

8 ba'zı mertebe N2 : — A2, M2

9 tama' olmağla N2 : irtikâb-ı kerîhesi ma'lûmları olmağın A2, M2

10 derûn-i olmağın N2 : dil-i pür-nûru olmağla A2 : dil-i pür-nûrları olmağla M2

11 dûr N2 : sâkıt A2, M2

* قد قيل ذلك ان صدقا و ان كذا = İster doğru olsun, ister yanlış olsun o söylenilmiştir" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

12 gerçi mehcûr olmağla N2 : hazîz-ı zillate hâbit olmuşıdi. Min-ba'd kariha-i sabîhadan revâtib ve merâtib zuhûr etmeyeceği meczûmu olmağın, lâkin yine ba'zı kurenâ niyâzıyla muttasıl akca/akça ve boğça/boğça makûlesi 'atıyyeden hâli olmayup, ancak iki def'a Sır Kâtibi şefâ'atiyle, gâlibâ fenn-i usûle dâ'ir bir mü'ellef takdîm ve hezâr ibrâmla Mekke Pâyesi tahsil edüp, ba'de müddetin *Siyer-i Kebîr*'i/kebir *Terceme/Tercemesi* ve taşradan/taşrada Yûsuf Ağa ve içertüden Kahveci-başı ve sâ'ir ba'zı nâfizül-kelim şüfe'â himmetiyle İstanbul Pâyesi'ne su'ûd ve hemân Anadolu sadrını veche-i ümmîd ü maksûd eylemişıdi. Bu def'a vak'-a-i mezbûrede "el-'uhdetü 'ale'r-rûvât/râvî" haylice pehlevânlıkları ve Şeyhulislâm Efendi— sükûtî ve umûr-i hâriciyyede nâdân olmağla, üstâzâne/üstâdâne ta'limâtla/ta'limâta hâcelik vazîfesini dü-bâlâ icrâ 'arsasında kahremanlıkları mesbûk olduğundan A2, M2

merci'-i dünyâ-perestân ve meclis-i menkabet-nisâbları pâyegâh-ı¹ hâcet-mendân olup, der-ceng-i evvel² mükâlemeye ta'yîn birle kesb-i te'ayyün³ ü şân ve bu def'a Anadolu Pâyesi'yle celb-i⁴ terakkî-i menzilet ü 'unvân eyledi. Hem-pâyelerinden Süleymân Molla, Efendi-i mûmâ ileyhın tebrikine gelüp, hilâl-i sohbetde: “Cenâbınız⁵ her pâyeye bir te'lif ve terceme makûlesi eser sebebiyle mazhar olur idiniz⁶. Bu pâye dahi 'ale'l-'âde bir te'lif takdîmiyle mi müyesser oldu?” deyü istifsâr etdikde, de'b ü kirdârı üzere nîm-dehen, zîr-i burundan hande-zen olarak hezl ü mefharetle âmîhte-i vaz'-ı şeyhâne ile⁷: “Bu def'a da Ebussu'ûd gibi⁸ bir Şeyhulislâm te'lif edüp, Devlet-i 'aliyye'ye ve temâmen [M2 113] memâlik-i 'Osmâniyye'ye yâdigâr eyledim” ‘ibâretiyle icâde-i cevâb eylemesi, bâ'is-i isti'câb-ı şeyh u şâb oldu. Zîrâ te'lifî olan yâdigârın el-'iyâzü billâhi Te'âlâ dîn ü devlete fâ'ide-i 'â'idesi nümâyân oldu. *Allahumme a'sımnâ mine'z-zeleli ve vefiknâ ilâ hayri'l-'amel**, âmîn⁹.

Âmeden-i Tayyâr Paşa ez-Kırım be-Âsitâne-i ebed-rehîn ve tevcîh-i Eyâlet-i Trabzon

Cild-i evvelde rakam-zede-i tafsil olduğu¹⁰ üzere Canikli Battâl Paşa-zâde [N2 8a] Tayyâr Mahmûd Paşa, sadme-i seng-i kahr-ı Selîm Hânî havfindan eb ü ceddî gibi Kırım Ülkesi'ne tayerân edüp, cezîre-i merkümede

- 1 meclis-i menkabet-nisâbları pâyegâh-ı N2 : muhâlif-i şân-ı 'ulemây-ı kirâm olan hırs u irtikâba âlâyışle, meclisi pâyegâh-ı/pâyegân-ı A2, M2
- 2 evvel N2, A2 : evveli M2
- 3 te'ayyün N2, A2 : ta'yîn M2
- 4 celb-i N2, A2 : — M2
- 5 Efendi-i cenâbınız N2 : Efendi mûmâ/müşârun ileyhın tehniyesine gelüp, hilâl-i musâhabette cenâb-ı fazîlet-me'âbinıza/me'âbınız A2, M2
- 6 sebebiyle mazhar olur idiniz A2, M2 : ile mazhar olurdunuz N2
- 7 etdikde, de'b ü kirdârı üzere nîm-dehen, zîr-i burundan hande-zen olarak hezl ü mefharetle âmîhte-i vaz'-ı şeyhâne/şecî'âne ile A2, M2 : eyledikde, ol dahi vaz'-ı şeyhâne ile N2
- 8 da Ebussu'ûd gibi N2 : da A2 : — M2
- * اللهم اعصمتنا من الزل و وقفنا الى خير العمل = Allahım bizi yanlışlardan koru ve hayırlı işlere muvaffak kıl!” anlamına gelen Arapça duâdır.
- 9 temâmen [M2 113] memâlik-i 'Osmâniyye'ye yâdigâr eyledim” ‘ibâretiyle icâde-i cevâb eylemesi, bâ'is-i isti'câb-ı şeyh u şâb oldu. Zîrâ te'lifî olan yâdigârın el-'iyâzü billâhi/bi[[lâ]hi Te'âlâ dîn ü devlete fâ'ide-i 'â'idesi nümâyân oldu. *Allahumme a'sımnâ mine'z-zeleli/min-zevâli'd-dîn ve vefiknâ ilâ hayri'l-'amel*, âmîn —/sümme —/âmîn A2, M2 : yâdigâr eyledim” deyü 'arz-ı iftihâr ederek cevâb vermesi, bâ'is-i isti'câb olmuşidi N2. “Ve Hâce-i Şeyhulislâm-ı âmîn” kısmındaki bilgiler özetle ve “Âsım Efendi makâm-ı kadh ü tezyîfde hikâye” şeklinde *Âsım Efendi Târihi'*nden alındığı belirtilerek *Târih-i Cevdet*, VIII,210'da kaydedilmiştir.
- 10 Paşa ez-Kırım olduğu A2, M2 : Mahmûd Paşa be-Âsitâne Mukaddemâ itâre-i hammâme-i kayd ü imlâ olunduğu N2

kâ'in çiftliklerinde âşiyân-sâz-ı ârâm u itmînân olmuşu¹. Bu esnâda ber-muktezây-ı şîve-i² kazâ vü kader, tebeddül-i Saltanat vukû'uyla müntesib olduğu Şehriyâr-ı 'âli-güher hazretlerinin serîr-ârây-ı Saltanat olduğu haber-i rûh-perveri³ mesmû'u oldukda, 'alâ rivâyetin bi'd-da' ve hemân sefîne-süvâr-ı⁴ isti'câl ve mâh-ı cumâdelülâ evâ'ilinde⁵ Bahr-ı siyâh Boğazı'nda vâki' sâbık Kapu Kethudâsı 'Ömer Ağa'nın sâhil-hânesine sükkân-resâ-yı ittisâl oldu. Pes⁶ müşârun ileyhin vürûdu, sâmi'a-res-i Pâdişâh-ı mes'ûd oldukda, merreten ba'de-uhrâ huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne'lerine da'vet ve ihzâr ve şeref-i hitâba sezâvâr buyurup, hakkında envâ'-i nüvâziş ve alay-ı telattufât-ı şeref-efzâyîş-i Şâhâne'leri erzânî buyurulmağla, mazhar-ı 'izz ü iftihâr edüp, müşârun ileyh fi zâtihî sâhib-i dürbet ü dirâyet, şâ'ir ve mantık ve ehl-i sohbet olmağın, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Pâdişâh-ı 'âli-tebârda⁷ sencîde ve ba'zı mertebe re'y ü tedbîri, nezd-i Mülûkâne'de be-gâyet⁸ pesendîde olduğundan, hakkında envâ'-i nüvâziş ve âlây-ı telattufât-ı şeref-efzâyîş-i Husrevânî'leri erzânî buyurulmağla⁹, evvelâ Canik Mukâta'ası'na mashûben Trabzon Eyâleti kemâ fi's-sâbık 'uhdelerine¹⁰ tevcîh ve sâniyen Der-i devlet'den 'adem-i mübâ'adeti niyyetini izmâr-ı zamîr-i nebîh buyurdular. Ol¹¹ dahi tertîb-i levâzım-ı dâ'ire-i Vezâret'le mansıbı tarafına nehzat kaydına düşüp, ibtidây-ı emirde¹² mansıbına Mütesselim irsâl eylemekle, kendüsi dahi¹³ ba'de'l-'îd 'azîmet eylemek¹⁴ niyyetiyle el-hâletü hâzih sâhil-hâne-i mersûmda murabba'-nişin-i huzûr u¹⁵ ikâmet oldu*.

1 sadme-i olmuşu¹ N2 : tîğ-i kahr-ı Selîm Hân'den peder ü ceddî gibi Kırım Adası'na firâr ve cezîre-i merkümede kâ'in/— çiftliklerinde karâr üzere olup A2, M2

2 şîve-i N2, A2 : — M2

3 Saltanat olduğu haber-i rûh-perveri A2, M2 : şevket oldukları haberi N2

4 sefîne-süvâr-ı A2, M2 : süvâr-ı sefîne-i N2

◇ 1-10 Cumâdelülâ 1222 = 7-16 Temmuz 1807. Cevdet Paşa buradaki bilgileri 'Âsım Efendi'den almakla beraber bu târihi 17 Cumâdelülâ olarak kaydetmiştir; bk. VIII,218.

5 mâh-ı cumâdelülâ evâ'ilinde N2 : — A2, M2.

6 sâhil-hânesine Pes N2 : hânesine ittisâl eyledi A2, M2

7 merreten ba'de-uhrâ huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne'lerine da'vet ve ihzâr ve/— şeref-i hitâba sezâvâr buyurup, hakkında envâ'-i nüvâziş ve alay-ı telattufât-ı şeref-efzâyîş-i Şâhâne'leri erzânî buyurulmağla, mazhar-ı 'izz ü iftihâr edüp, müşârun ileyh fi zâtihî sâhib-i dürbet/reviyyet ü dirâyet, şâ'ir ve mantık ve ehl-i sohbet olmağın/olduğu, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Pâdişâh-ı 'âli-tebârda A2, M2 : gayr-i vâhid huzûr-i 'âli'lerine da'vet ü ihzâr ve şeref-i hitâb-ı mükâlemeye sezâvâr buyurup, fi-zâtihî sâhib-i dürbet ü dirâyet, şâ'ir ve güyende ve ehl-i sohbet olmağla, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Şâhâne'de N2

8 Mülûkâne'de be-gâyet N2 : Şâhâne'lerinde A2, M2

9 hakkında buyurulmağla N2 : — A2, M2

10 fi's-sâbık 'uhdelerine M2 : fi'l-esbak 'uhdesine N2 : fi'l-esbak 'uhdelerine A2

11 devlet'den Ol N2 : devlet-medâr'dan 'adem-i mübâ'adeti niyyetini/niyyeti izmâr-ı zamîr -i nebîh/tenbîh buyurdular. Müşârun ileyh A2, M2

12 mansıbı emirde N2 : mansıbları tarafına nehzat ve tevcîh-i veche-i 'azîmete mübâderet eyledi A2, M2

13 eylemekle kendüsi dahi N2 : edüp kendüsi A2, M2

14 eylemek N2, M2 : etmek A2

15 mersûmda u N2 : mezkûrda murabba'-nişin-i huzûr/— u/— A2, M2

* "Âmeden-i Tayyâr Paşa oldu" kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,218-219'da kaydedilmiştir.

‘Azl-i Kethudây-ı Rikâb

Şa‘bânın yirmi ikinci günü⁰ Rikâb Kethudâsı Reşîd Efendi ma‘zûl ve yerine sâbık Tezkire-i¹ Evvel Vekîli Mustafa Efendi mevsûl olup², Mustafa Mazhar Efendi Tezkire-i Evvel makâmına becâ ve Reşîd Efendi, Boğaz Ser‘as-keri Hakkı Paşa ma‘iyyetine Boğaz Defterdârlığı'yla isrâ kılındı³. [M2 114]

‘Avdet-i Refik Efendi

Müşârun ileyh bundan akdemce⁴ zâhiren evlâd ü ‘iyâlini görmek arzûsuyla me‘zûnen Âsitâne'ye vürûd edüp ve in-şâ'allâhu⁵ Te‘âlâ ‘an-karîb şerh u beyânı, mahmûl-i zimmet-i kalem-i râst-zebân olan⁶ hamûlesini mahalline îsâl birle, teşebbüs-i⁷ dâmen-i [N2 8b] maksûd edüp, emr-i meknûn⁸ ta‘lîk-ı vakt-i merhûn olunmağla⁹, Refik Efendi'nin elbette Ordu-yi hümâyûnda vücûdu, cüz'-i lâ-yetecezzâ kabîlinden¹⁰ olduğunu tezkâr ederek, Riyâset'le ‘avdeti, samîmî matlûb-i Cihândârî¹¹ olduğuna mebnî, ol halef-i İblîs, bir alay ehl-i telbîse¹² re‘îs olup, Âsitâne'de mütevağgıl-ı keşmekeş-i umûr ve mütehâlik-i hâyâ-hây-ı mesâlih-i cumhûr olan erkân-ı ‘ulemâ'¹³ ve kâr-bendân-ı bî-şu‘ûra sûret-i sıdk u ihlâsla ibrâz-ı müdâhene vü meskenet ve istid‘ây-ı hüsn-i teveccüh ü¹⁴ himâyet ederek lisân-ı hâli, beyt¹⁵:

Sevfe terâ ize'ncele'l-gubâru

E feresun tahteke em himârun?^{16*}

0 22 Şa‘bân 1222 = 25 Ekim 1807 Pazar.

1 Şa‘bânın Tezkire-i N2 : Kethudây-ı Rikâb Reşîd Efendi ‘azl olup/olunup, yerine sâbık Tezkire-i/Tezkireci-i A2, M2

2 mevsûl olup N2 : Kethudâ ve A2, M2

3 Defterdârlığı'yla isrâ kılındı N2 : Defterdârlığı'na isrâ olundu A2 : Defterdârlığı'na sezâ oldu M2. “‘Azl-i Kethudây-ı kılındı” kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,210'da kaydedilmiştir.

4 Müşârun ileyh bundan akdemce/mukaddemce A2, M2 : Mûmâ ileyh bundan akdemce N2

5 Âsitâne'ye in-şâ'allâhu N2 : İstanbul'a vürûd ve in-şâ'allâhu A2 : İstanbul'a vürûd ve in-şâ'[all]âhu M2

6 mahmûl-i olan N2 : mevkûl-i —/zimmet-i kilik-i râst-beyân olduğu üzere A2, M2

7 teşebbüs-i N2, A2 : müteşebbis-i M2

8 edüp, emr-i meknûn N2, A2 : olup, emr-i meknûna M2

9 olunmağla N2 : olmağla A2, M2

10 elbette kabîlinden N2 : vücûdu, beher hâl Ordu-yi nusrat-intimâ'da cüz'-i lâ-yetecezzâ A2, M2

11 Cihândârî N2 : Şehriyârî A2 : Şehriyâr M2

12 ehl-i telbîse A2 : ehl-i tedlîse N2 : telbîse M2

13 Âsitâne'de ‘ulemâ’ N2 : İstanbul'da meşgûl-i keşmekeş-i umûr olan sâde-levhân ‘ulemâ’/‘ulemâ A2, M2

14 ihlâsla ü N2 : ihlâsla/ihlâsda ibrâz-ı tevâzu‘ u meskenet ve istid‘ây-ı nazar-ı A2, M2

15 beyt M2 : — N2 : ‘Arabî A2

16 E feresun tahteke em himârun? M2 : — N2

* سوف ترى اذا انجلى الغبار * افرس تحتك ام حمار = Toz duman kalkınca altındakinin at mı yoksa eşek mi olduğunu görürsün (= sen benim gâlip geldiğimi göreceksin)” anlamına

mefhûmunu tâlî olarak her birini müstakillen vedâ⁴ eyledikten sonra, ber-mûceb-i emr-i Cihân-mutâ¹, Ordu-yi hümâyûn tarafına isrâ² eyledi². Refik Efendi'nin Riyâset'i takrîbi 'Ârif Efendi Çavuş-başılığ'a³ müntakıl ve Refik Efendi'nin orduya vusûlü olan ramazânın on beşinci⁴ günü⁰ Ruscuk tarafından Gâlib Efendi dahi ittifâkî orduya vâsıl oldu*.

Tevzî'-i mevâcib

Taraf-ı hazret-i⁵ Şehriyârî'den Ordu-yi hümâyûn'a hazîne irsâl olunmağla, mâh-ı⁶ ramazân-ı şerîfin on dördüncü günü⁰⁰ iki kıst mevâcib tevzî' olundu.

Takrîr-i ders-i Tefsîr der-huzûr-i Pâdişâh-ı Sikender-serîr

Sinîn-i medîdeden berü mu'tâd olduğu üzere eyyâm-ı mübâreke-i şehriyârî ramazânda⁰⁰⁰⁷ huzûr-i fâ'izü'n-nûr-i Şehriyârî'de⁸ *Tefsîr-i Beyzâvî*⁹, ders ve takrîri kâ'ide-i behiyyesini¹⁰ ri'âyet ve icrâ ve müverrih-i Fakîr gibi niçe fukarâ'-i 'ulemâ' ramazân ve bayram harçlıklarıyla nev'an kesb-i nevâ eylediler¹¹.

Ziyâret-i Hırka-i şerîf¹² ve mu'âyede

Resm-i dil-ârây-ı¹³ saltanat-ı 'Osmânî *lâ-zâle mü'eyyeden bi't-te'yîdi's-Sühbânî*^{14*} üzere Hırka-i şerîf¹⁵ [M2 115] ziyâreti ve tehniye-i 'îd-i sa'îd hıd-

gelen bu cümle el-Hemedânî'nin şiirlerinden alınmış bir beyittir; bk. Ebü'l-Fazl Ahmed b. Hüseyin b. Ya'küb Bedî'üzzemân el-Hemedânî, *Divânü Bedî'üzzemân el-Hemedânî*, thk. Yüsrî 'Abdülganî 'Abdullah, Beyrût 1987, s.145.

1 Cihân-mutâ⁴ A2, M2 : mutâ⁴ N2

2 isrâ² eyledi A2, M2 : 'inân-rîz-i semend-i isrâ² oldu N2

3 Çavuş-başılığ'a N2, M2 : Çavuş-başılık'a A2

4 olan ramazânın on beşinci A2, M2 : — N2

◇ 15 Ramazân 1222 = 16 Kasım 1807 Pazartesi.

* “‘**Avdet-i Refik Efendi** oldu” kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,217'de kaydedilmiştir.

5 hazret-i N2 : — A2, M2

6 mâh-ı N2 : — A2, M2

◇◇ 14 Ramazân 1222 = 15 Kasım 1807 Pazar.

◇◇◇ 1-30 Ramazân 1222 = 2 Kasım – 1 Aralık 1807.

7 **Sikender-serîr** ramazânda N2 : **cihân-gîr** A2, M2

8 Şehriyârî'de N2, A2 : Şehriyârî'de (سهریارید) M2

9 Beyzâvî N2 : + sinîn-i kesîreden berü —/ve mu'tâd olduğu üzere eyyâm-ı mübâreke-i ramazânda A2, M2

10 behiyyesini A2, M2 : behiyyesi N2

11 müverrih-i eylediler N2 : bu Fakîr gibi hâzır olan fukarây-ı 'ulemâ'/'ulemâ ramazân harçlıklarıyla/harçlıkları ile mazhar-ı sâ mân ü nevâ oldular A2, M2

12 **şerîf** A2, M2 : **sa'âdet** N2

13 dil-ârây-ı N2, A2 : vâlây-ı M2

meti kemâ fi's-sâbık icrâ olunup, Şehriyâr-ı¹ bâ-safâ hazretleri nemâz-ı 'îdi^o, âlây-ı dil-ârâ² ile Câmî'-i Ahmed Hanî'de edâ eylediler³.

Tevcîhât-ı hümâyûn⁴

De'b-i kadîm-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl üzere rûz-i⁵ çârum-i şevvâlde^{oo} Ordu-yi hümâyûn'da ba'zı mertebe tevcîhât olup, Rakka Eyâleti, Vezîr Yûsuf⁶ Paşa'ya ve Diyârbekir, mîr-i mîrândan [N2 9a] 'Abdî Paşa'ya rütbe-i Vezâret'le ve Eskişehir Sancağı, mîr-i mîrândan [Ebû]bekir Paşa Mühürdârı Dervîş Mehmed Paşa'ya ve Karahisâr-ı sâhib, sâbıkâ⁷ Trabzon Vâlisi Vezîr⁸ Behrâm Paşa'ya ve Livâ'-i⁹ Kırşehir, mîr-i mîrândan Kahremân Paşa-zâde 'Ali Paşa'ya ve Eğriboz ve Karlı-ili, sâbık Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf Vezîr¹⁰ Ebûbekir Paşa'ya tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i menâşîr-i meserret-resân kılındı¹¹.

Tevcîhât-ı ba'zı menâsıb-ı dîvâniyye¹²

Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı, Zimmet Halîfesi Mehmed Emîn Efendi'ye ve Şıkk-ı Sâlis, Ahmed 'Azîz Efendi'ye ve Büyük Rûznâme¹³, Feyzî Bey-zâde'ye ve Baş-muhâsebecilik, muvakkaten tevcîh olunmuş olan Behîc Efendi'ye ve Haremeyn Muhâsebeciliği, Yazıcı-i esbak Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Cizye Muhâsebeciliği, Mektûbî-i Defterî Sâdik Lebîb¹⁴ Efendi'ye ve¹⁵ Tersane

14 mü'eyyeden bi't-te'yîdi's-Sübânî N2 : mü'eyyeden bi't-te'yîdâti's-Samedânî A2 : mü'ebbeden bi't-te'yîdâti's-Samedânî M2

* لا زال مؤيدا بالتأييد السجاني = Allah'ın desteğiyle desteklenmiş olarak devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

15 şerîf A2, M2 : sa'âdet N2

1 şerîf hizmeti/hıdmeti kemâ fi's-sâbık icrâ olunup, Şehriyâr-ı A2, M2 : sa'îd hıdmeti kemâ fi's-sâlif icrâ olunup, Pâdişâh-ı N2

o 1 Şevvâl 1222 = 2 Aralık 1807 Çarşamba.

2 dil-ârâ N2 : vâlâ A2, M2

3 eylediler N2 : buyurdular A2, M2

4 hümâyûn A2, M2 : — N2

5 üzere rûz-i N2, A2 : olduğu üzere M2

oo 4 Şevvâl 1222 = 5 Aralık 1807 Cumartesi.

6 Yûsuf N2 : Şerîf A2, M2

7 sâbıkâ N2, A2 : sâbık M2

8 Vezîr N2 : — A2, M2

9 Livâ'-i N2 : Livây-ı A2, M2

10 Sancağı'na mutasarrıf Vezîr N2 : Sancağı Mutasarrıfı A2, M2

11 menâşîr-i meserret-resân kılındı N2 : fermân olundu/kılındı A2, M2

12 Tevcîhât-i/Tevcîh-i dîvâniyye A2, M2 : Kezâlik N2

13 Rûznâme A2, M2 : Rûznâmcılık N2

14 Lebîb A2 : Lebîd N2 : — M2

15 ve N2 : — A2, M2

Emâneti, İstanbul Gümrüğü¹ Emîni Hasan Ağa'ya ve² Matbah-ı 'âmire³ Emâneti, Tâhir Ağa-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye ve⁴ Arpa Emâneti, sâbık Kassâb-başı 'Osmân Ağa'ya ve⁵ Anadolu Muhâsebeciliği, sâbık 'Osmâniyye Mütevellîsi Hacı⁶ Emîn Efendi'ye ve⁷ Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti, 'İrfân-zâde 'Ârif Efendi'ye ve⁸ Top-hâne-i 'âmire Nezâreti, Yıldırım Bâyezîd Mütevellîsi Mustafa Nazîf Efendi'ye ve⁹ Kalyonlar Kitâbeti, 'Ali¹⁰ Rızâ Efendi'ye tevcîh olunup¹¹ ve cülûs esnâsında merhûm Sultân 'Osmân Mâbeyincisi Eyyûb Ağa-zâde Silahşor-i hâssa Seyyid Mehmed Ağa, Mîrahûr-i Kebîr nasb olunup¹², ba'dehû receb guresinde^o Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden Mustafa Tâhir Efendi, Kapucular Kethudâsı nasb olup¹³ ve işbu tevcîhâtta Çayır¹⁴-zâde Ahmed Bey inhilâlından Küçük Mîrahûrluk¹⁵, kapucu-başılardan Bekir Bey'e tevcîh olundu¹⁶. Ve Ordu Kassâb-başılığ, 'Osmân¹⁷ Ağa inhilâlından Menteşe Mütesellimi hâcegândan Hüseyin Efendi'ye ve İstanbul Gümrük [M2 116] Emâneti, sene-i âtiye martından^{oo} zabt eylemek üzere hâcegândan Hüseyin Efendi'ye tevcîh ü ihsân buyuruldu¹⁸.

Ba'zı tevcîhât-ı Rikâb-ı hümâyûn¹⁹

Çavuş-başılık Vekâleti, kapucu-başılardan Mehmed Sa'îd Bey'e ve Tezkire-i Evvel Vekâleti, Mustafa Mazhar Efendi'ye ve²⁰ Teşrîfâtçılık Vekâleti, Burusa Pâyesi olan Ahmed Reşîd Bey'e ve Kethudâ Bey Kitâbeti, Reşîd Efendi Mühürdârı Edhem Efendi ref'inden²¹ Mehmed Tayfûr Efendi'ye ve

1 Gümrüğü N2, A2 : Gümrük M2

2 ve N2 : — A2, M2

3 'âmire A2, M2 : — N2

4 ve N2 : — A2, M2

5 ve N2 : — A2, M2

6 Hacı N2 : Mehmed A2, M2

7 ve N2 : — A2, M2

8 ve N2 : — A2, M2

9 ve N2 : — A2, M2

10 'Ali N2 : — A2, M2

11 tevcîh olunup N2 : — A2, M2

12 merhûm olunup N2 : Dergâh-ı 'âlî gediklülerinden ve silahşor-i/silahşorân-ı hâssadan Seyyid Mehmed Ağa, Büyük Mîrahûr olup A2, M2

o 1 Receb 1222 = 7 Eylül 1807 Pazartesi.

13 olup A2 : — N2, M2

14 Çayır N2 : Câbir A2 : Câbir M2

15 Mîrahûrluk N2, A2 : Mîrahûr M2

16 tevcîh olundu A2, M2 : — N2

17 'Osmân N2 : Ahmed A2, M2

oo 15 Muharrem 1223 = 13 Mart 1808 = 1 Mart 1223.

18 tevcîh ü ihsân buyuruldu A2, M2 : tefvîz olundu N2

19 -ı hümâyûn A2, M2 : — N2

20 Tezkire-i Evvel ve A2, M2 : — N2

21 Reşîd ref'inden N2 : — A2, M2

Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti¹, Mâlikâne Halîfesi Mehmed² Râgıb Efendi'ye ve Nişancılık Vekâleti, [N2 9b] sâbık Rikâb Kethudâsı³ Hacı Mustafa Efendi'ye ve Defter⁴ Emâneti Vekâleti, Tevkrî'i-i sâbık⁵ Sâlih Efendi'ye ve⁶ Büyük Rûznâmçe Vekâleti⁷, Mehmed Hasîb Bey'e ve⁸ Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti, Selîm Sâbit Efendi'ye ve⁹ Masraf Kitâbeti Vekâleti¹⁰, Şâm Kapu Kethudâsı İbrâhîm Şeref¹¹ Efendi'ye tevcîh buyuruldu¹².

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı mezbûrun on birinci¹³ günü^o mâh-ı¹⁴ rebî'ulâhır guresinden^{oo} zabt eylemek üzere Kudüs-i şerîf Kazâsı, Mûsıla-i Süleymâniyye ile Hayreddîn Paşa Medresesi¹⁵ Müderrisi es-Seyyid 'Abdurrahîm Efendi'ye ve¹⁶ zilka'de guresinden^{ooo} mutasarrıf olmak üzere Burusa Kazâsı, sâbık¹⁷ Yenişehir-i fenâr Kadısı¹⁸ Çerkes Bey-zâde Mîr Mehmed Rahmî Efendi'ye ve Havâss-ı refî'a Kazâsı, iki yüz yirmi üç¹⁹ muharremi guresinden^{o4} zabt eylemek²⁰ üzere Hâmise-i Süleymâniyye ile Nûr-i 'Osmânî Müderrisi Yahyâ²¹-zâde Mehmed Sa'îd Efendi'ye ve Galata Kazâsı, sene-i âtiye rebî'ulâhır²² guresinden^{o5} zabt eylemek²³ üzere Mûsıla-i Süleymâniyye ile Gevher Hân Sultân²⁴ Müderrisi

1 Vekâleti N2 : — A2, M2

2 Mehmed N2 : — A2, M2

3 sâbık Rikâb Kethudâsı N2 : Kethudâ Kâtibi-yi sâbık A2, M2

4 ve Defter N2 : Defterdâr A2 : Defter M2

5 Tevkrî'i-i sâbık A2, M2 : sâbık Tevkrî'î N2

6 ve N2 : — A2, M2

7 Rûznâmçe Vekâleti M2 : Rûznâmcılık N2 : Rûznâme Vekâleti A2

8 ve N2 : — A2, M2

9 ve N2 : — A2, M2

10 Vekâleti N2 : — A2, M2

11 Şeref N2, A2 : Eşref M2

12 buyuruldu A2, M2 : olundu N2

13 on birinci N2, A2 : dördüncü M2

o 11 Receb 1222 = 14 Eylül 1807 Pazartesi.

14 mâh-ı N2 : — A2, M2

oo 1 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs 1808 Cuma.

15 Medresesi M2 : — N2, A2

16 ve N2, A2 : — M2

ooo 1 Zilka'de 1222 = 31 Aralık 1807 Perşembe.

17 sâbık N2 : — A2, M2

18 Kadısı N2 : Kadısı-yı sâbık A2, M2

19 üç A2, M2 : üç N2

o4 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.

20 zabt eylemek M2 : mutasarrıf olmak N2, A2

21 'Osmânî Müderrisi Yahyâ N2, A2 : 'Osmâniyye Müderrisi Muhibbî M2

22 rebî'ulâhır N2 : muharremi A2, M2

o5 1 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs 1808 Cuma.

23 eylemek N2 : etmek A2, M2

24 Sultân N2 : — A2, M2

Moravî-zâde Mehmed Hâmid Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve her biri menşûr-i nâşiru's-sürûr ile şâdân kılındı.

Ve şehir-i mezbûrun yirmi yedinci günü[◊] zilka'de guresinden^{◊◊} mutasarıf olup, rütbesi yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere İstanbul Kazâsı, Murâd-zâde inhilâlinden sâbık Medîne Kadısı Nûrullah¹ Efendi-zâde Mehmed Hidâyetullah² Efendi'ye kezâlik gurre-i mezbûreden³ mutasarıf olmak üzere Mekke-i mükerreme Pâyesi olup, sâbıkâ Üsküdar Kadısı⁴ 'Ömer Vahîd-zâde Mehmed Celâleddîn Efendi'ye gınây-ı hâline i'tibâren Pâye-i İstanbul tevcîh u ihsân olunmağla, ahadühümâ hakîkî ve âhır-ı lafzı olarak Kazây-ı İstanbul 'unvâniyle hâ'iz-i haşmet ü şân oldular. [M2 117]

Peyvendî-i iltihâm-ı karâbet ü hışâvendî der-miyâne-i Müfti'l-enâm ve Kâ'im-makâm

Mâh-ı mezbûr evâsıtında Şeyhulislâm Efendi'nin perverde-i haremseray-ı 'iffetleri olan kerîme-i muhtemeleri Kâ'im-makâm Mûsâ Paşa'nın fi akrebî'l-hîn dâhil-i zümre-i müderrisîn olan mahdûmları beye 'akd ü nikâh olunmağla, beynlerinde maznûn olan cihet-i câmi'a, rütbe-i tehakkuka resîd ve hakkında tefevvüh olunan makâlenin vech-i sıhhati bedîd oldu. 'Ukalâ'-i 'ulemâ' bu mâddeyi be-gâyet istinkâr edüp, [N2 10a] Şeyhulislâm tarafına sût-i zann ile recm ü ta'n ü infî'âlde bî-ihyâr oldular. Garâ'ibdendir ki emr-i nikâh, sûret-pezir-i in'ikâd olduğu rûz-i bî-firûzda Şeyhulislâm Efendi'nin resîde-i hadd-i bülûğ olmuş bir duhter-i dîğeri hulûl-i ecel-i mukadder ile minassa-i 'ukbâ semtine hevdec-rân-ı 'azm ü sefer olmağla, me'lûf-i tefe"ül olan elsine-i nâsda "*Eş'emü min-Tuveys**" meselinin mâ-sadaka olan tetayyurgüne ba'zı makâle dâ'ir ve bi-iznihî Te'âlâ ma'nây-ı mevhum-i teşe"ümleri vefku'd-darb sûret-i mezâhirde zâhir oldu.

Agreb-i garâ'ibdendir ki, kendi zu'munca sâ'ir nâs bi'l-cümle mecnûn, hemân kendüsü 'âkıl ve halk-ı 'âlemin 'ale'l-'umûm re'y ü hareketi nâkıs, fekat kendünün meleke ve isti'dâdı kâmil olup, umûr-i dünyeviyyede mâhir ve mesâlih-i hâriciyyede 'adîl ve hemtâsı nâdir olmak üzere velvele-i gurûr u id-di'âsı, tanîn-endâz-ı kubbe-i nuh-kibâb ve kibr u nahvet ve hod-bînlikden nâşî ednâ terk-i evlâ derecesinde sagîresi olan kimseyi ele alup ve dile dolayup,

◊ 27 Receb 1222 = 30 Eylül 1807 Çarşamba.

◊◊ 1 Zilka'de 1222 = 31 Aralık 1807 Perşembe.

1 sâbık Nûrullah N2 : Medîne-i münevvere Kadısı Nûrullah/Nûr[ull]ah A2, M2

2 Hidâyetullah N2, A2 : Hidâyet[ull]ah M2

3 mezbûreden N2, M2 : mezbûrdan A2

4 olup, sâbıkâ Üsküdar Kadısı N2 : olup, Üsküdar Kadısı-yı sâbık A2 : Üsküdar Kadısı M2

* أشام من طويس = Tuveys'ten daha uğursuz" anlamına gelen bu ifâde, çok uğursuz kimseleri anlatmak için kullanılan Arapça bir deyimdir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age*, s.52-53.

bi'l-müvâcehe tîşe-i ta'n ü âzâr ile binây-ı hâtırını hemîşe harâb eylemek, 'âdet-i nekbet-me'âbı olan ser-âmed-i zümre-i fazz u galîz ve seng-dilî, ya'nî Köstendilî Tâhir Efendi cenâbları ba'de müddetin ol bakıyye-i pîşâ-pîş-i çend şevher olan pîş-hürde duhter-i bed-ahterini mîr-i merkûma tervîcle dâmâd ve ol metâ'-ı pûsîde-i nâ-râyici ana dahi pîş-nihâd eylemekle, gûyâ ki bâziçe-i münâhasede tasvîr-i mübâhase ve münâfese eylemiş olup, lâkin ol zâğ-pâ, mansûbe-i şe'âmetde Efendi-i mûmâ ileyhe de gâlib gelmekle, ol nigâr-ı dil-ârâyı dahi müddet-i yesîrede mu'allak-zen-i hâk-i fenâ eyledi¹.

Tebdîl-i Kâyim-makâm²

Sâhir-i Sâmirî-nihâd, musavvir-i fitne-i mücessem-fesâd, bakıyye-i Benî İsrâ'îl-i pür dâll ü dalîl olan³ Kâ'im-makâm Mûsâ Paşa-yı şûriş-efşâ⁴, def'a-i ûlâda hora geçürdüğü gayr-i mesbûku'l-misl nevâl-i nâdirü'l-misâl-i Devlet-i 'Os-mânîyye'yi hazm ü istîfâ⁵ recâsiyle zâhiren mübtelâ olduğu 'illet-i bedenîyyeyi rû-pûş-i 'özü kavî ederek, idâre-i dolab-ı umûrda izhâr-ı süstî vü rehâveti mesned-i Kâ'im-makâmî'den mûcib-i mufârakati olup, becâyîşi olan Hamdullah⁶ Paşa, ol vâdîde [N2 10b] râcil olmağla, gitdikce halâb-ı hayret ü inkılâbda pâ-dergil⁷ olduğundan fazla, bünyân-ı vücûd-i nâ-tüvânı, sadme-i herem ü sekamla mütehallelü'l-erkân ve umûr u mesâlihe kat'â dimâğ u sürâğı kalmadığı nümâyân olmağla, merkez-i mezbûrdan mu'âf ve Kadı-köyü'nde ta'yîn-i me'âşla meşgûl-i du'ây-ı Pâdişâh-ı dâd-ittisâf olup, münâsib-dîd-i erbâb-ı hall ü 'akd üzere⁸ sâniyen ol menba'-ı şûrâbe-i şerr u fesâd, ya'nî Mûsâ Paşa-yı şeytanet-i'tiyâd, Şeyhulislâm Efendi ve Münîb Efendi re'yleriyle makâm-ı⁹ Kâ'im-makâmî'ye celb ü ik'âd¹⁰ olunmuşıdi. Bu def'a ol rûbeh-

1 Celâleddîn eyledi [Bu kısımda yer alan "ba'de müddetin" kelimeleri, 2 rakamı ile ilgili yerine girmesi işaret edilerek aynı kaligrafiyle sayfanın ve satırın sol tarafına yazılmıştır] N2 : Celâl Efendi'ye tevcîh ü ihsân olunmağla, ahadühümâ hakîkî ve âhır lafzı olarak Kazây-ı İstanbul 'unvânıyla ferr u şân-ı furûşân oldu A2 : Celâleddîn Efendi'ye tevcîh ü ihsân olundu M2

2 **Kâyim-makâm** N2 : **Kâ'im-makâm** Bakıyye-i Benî İsrâ'îl A2, M2

3 bakıyye-i olan N2 : — A2, M2

4 Paşa-yı şûriş-efşâ/efşân A2, M2 : Paşa N2

5 istîfâ N2, A2 : istibkâ M2

6 becâyîşi olan Hamdullah N2, A2 : becâyîş olan Hamd[ull]ah M2

7 olmağla pâ-dergil N2 : ve a'yâ min-bâkıl A2 : ve a'bâ min-bâkıl M2

8 sadme-i herem ü sekamla mütehallelü'l-erkân ve umûr u mesâlihe kat'â dimâğ u sürâğı kalmadığı nümâyân olmağla, merkez-i mezbûrdan mu'âf ve Kadı-köyü'nde ta'yîn-i me'âşla meşgûl-i du'ây-ı Pâdişâh-ı dâd-/mekârim-ittisâf olup, münâsib-dîd-i erbâb-ı hall ü 'akd üzere A2, M2 : herem ü sekam sademâtlarıyla rû-nihâde-i hâk-i tezelzül ve nâ-sâmânî olmağın, merkez-i Kâ'im-makâmî'den munfasıl ve Kadıköyü'nde ta'yîn-i me'âş birle du'ây-ı Devlet-i seniyye'ye müştagil olmaları münâsib-dîd-i erbâb-ı dâniş ü dîd olmağla N2

9 fesâd makâm-ı N2 : fesâd mesned-i A2 : şûr u fesâd, mesned-i M2

10 ik'âd N2 : îrâd A2, M2

meniş, fettân-ı dagal-kiniş¹, sûret-i ahvâl-i cihâna çeşm-i dikkat ü im'ânla² tahdîk-i nigâh ve sefer u hazar ashâbının ve Enderûn u Bîrûn'da celb ü cem' u id-dihâr erbâbının³ resm ü râh u revîşlerini ve tasarruf-i umûr-i devlet ve tegallüb-i sevânih-i Saltanat dâ'iyeleriyle tek ü pûy⁴ u cünbişlerini bi'l-mütâla'a şîve-i harekât ü sekenâtlarından çigûnegî-i ser-encâm-ı şu'ûnâtı derk ü iktinâh eyleyüp, her tâ'ifenin nihâdında mevâdd-ı hırs-ı ikbâl ü devlet dem-be-dem terakkî-yâb-ı iştîdâd olup⁵, husûsan nev-devletân mütegalib-e Enderûn'un ve bir taraftan ise⁶ galeyân-ı gayret-i câhiliyye ve severân-ı hırs u⁷ tama'-ı eş'abiyyeye mebnî, hengâme-perdâz-ı 'arbede vü gavgâ⁸ olan selâtîn baş-ağalarının⁹ menâsib ve mukâta'ât ve iltizâmât ve tadrîs ve kazâ¹⁰ ve sâ'ir cihâtın taraflarına izâfet ve¹¹ ednâ mülâbese ile kendi taraflarına¹² mürâca'at ve 'arz-ı dest-âvîz-i hediyye ve¹³ rişvet edenlere münâsebet ve liyâkatinden¹⁴ kat'-ı nazar, kâ'inen-men-kâne¹⁵ tevcîh ü ihâlesi bâbında mütehakkimâne ve teşdîd ü¹⁶ tehdîdi mutazammın dürüstâne vaz' u güftâr¹⁷ ile teklîf-i 'anîflerine Devlet-i 'aliyye'nin vüs' u mecâlinde yârâ-yı tehammül 'adîmü'l-ihimâl ve be-tah-sîs¹⁸ havene-i Enderûn'un aralık aralık Pâdişâh-ı mahlû'un izâlesi husûsunu serd ü beyân ve¹⁹ ibrâmları ise müşârun ileyhi berzede-i 'akl ü ârâm eylemekle, bir an akdem bu girdâb-ı mihnet ü ıztırâbdan ve berzah-ı devâhî-i tüvân-tâbdan²⁰ kenâre-i selâmete îsâl-i kadem eylemek kasdiyle bir takrîb yine zevrakçe-i²¹ vücûdunu ol varta-i hevl-nâk-i helâkden teb'id ü tecnîb [M2 118] eyledi. Ol esnâda Âsitâne-i ebediyyü's-se'âde²² bi-'aynihî şikeste-sebû, ser-nigûn-i kedû, tehî-câm, câ-be-câ rîhte-i²³ müdâm, [N2 11a] pâre pâre sefâl-i

- 1 ol kiniş N2 : ol/— rûbeh-meniş, fettân-ı dâgl-perveriş A2, M2
- 2 im'ânla A2, M2 : im'ân ile N2
- 3 Bîrûn'da erbâbının N2 : Bîrûn mütegalibânının A2, M2
- 4 tasarruf-i pûy N2 : gerdiş A2, M2
- 5 mevâdd-i olup N2 : galebe-i dem-i fesâd ve A2 : galebe-i dem-i fâsid ve M2
- 6 ise N2 : — A2, M2
- 7 hırs u A2, M2 : — N2
- 8 'arbede vü gavgâ N2 : ma'reke-i 'arbede vü degâ/vegâ A2, M2
- 9 baş-ağalarının N2 , A2 : + ve M2
- 10 kazâ' N2 : kazâ A2, M2
- 11 taraflarına izâfet ve A2, M2 : — N2
- 12 kendi taraflarına N2 : — A2, M2
- 13 hediyye ve A2, M2 : — N2
- 14 liyâkatinden M2 : liyâkatden N2, A2
- 15 kâ'inen-men-kâne N2 : — A2, M2
- 16 teşdîd ü N2 : — A2, M2
- 17 dürüstâne vaz' u güftâr A2, M2 : vaz' u güftâr-ı mütegalibâne N2
- 18 'aliyye'nin be-tahsîs N2 : 'aliyye'de yârâ-yı tehammül ü miknet tekabbül olmayup, 'ale'l-husûs A2, M2
- 19 beyân ve A2, M2 : — N2
- 20 ıztırâbdan tüvân-tâbdan N2 : ıztırâb ve devâhî-i berzah-ı pür-teb ü tâbdan A2, M2
- 21 zevrakçe-i N2 : fülk-i A2, M2
- 22 ebediyyü's-se'âde A2, M2 : se'âde N2
- 23 câ-be-câ rîhte-i N2 : taraf taraf A2, M2

zîr-i pâ¹ nukl ü nevâl, ehâfisi siyeh-mest, kec-dehen ve² beste-çeşm, perîşân-hîz ve perâkende-nişest, kimi lâ-yu'kal, kimi mütezil, kimi na'ra-zen, kimi gasyân-efken ve bir cânibden şûriş³ ü gavgâ ve bir cânibden tezâhüm ü ihtilâl ile beri öte tereddüd-i bî-ma'nâ ve bir semtden serhoşâna mahsûs bî-asl u mesâs iddi'ây-ı hulûs u velâ ile mâl-â-mâl mey-kedeye hem-hâl olmuşıdi⁴.

Lâ cerem mesned-i mahlûl-i Kâ'im-makâmî'ye münâsib-i vakt⁵ bir Vezîr-i mükerrerrem temkîni elzem olduğuna mebnî, mukaddemâ⁶ müşârun bi'l-benân beyân ü imlâ⁷ olduğu üzere hâlâ Kapu Kethudâsı sâhil-hânesinde ârâm edüp, mansıbı olan Trabzon tarafına⁸ âmâde-i i'tizâm olan Tayyâr Mahmûd⁹ Paşa, merreten ba'de uhrâ serâbistân-ı huzûr-i Şehriyâr-ı gîfî-sitâna celb ü da'vet ve her birinde¹⁰ dîr u dirâz muhâtabât-ı Pâdişâh-ı bende-nüvâz birle hâ'iz-i dest-mâye-i şeref ü rıf'at olup, zâtında okur-yazar, şâ'ir ve sühan-ver, tevârih-âşinâ, hoş-sohbet, ehl-i ülfet, sâhib-i dirâyet¹¹, sabîhu'l-cemâl, huluvvü'l-makâl, fenn-i tedbîrden habîr, kâr-bend-i re'y-i dil-peziir olup, Hidîv-i pâkîze-sıfât hazretleri bu resme çok söz bilür, gûyende ve dânende zevât ile 'unfûvân-ı mülâkâtları olmağla, murg-ı dil-i letâfet-şî'ârları müşârun ileyh mahabbetine tayyâr, ya'nî nakd-i vücûdu, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Şâhâne'lerinde¹² kâmilül-'âyâr görünmekle¹³, karîha-i sabîha-i hümâyûnlarından zikr olunan Trabzon ve Canik eyâletleri¹⁴, kemâ-kân 'uhdesinde takrîr u ibkâ kılınarak¹⁵ Kâ'im-makâmî'ye şâyân ve dîş-i liyâkatine ilbâs-i hil'at-i pür-behcetle tîrâzîde-i zînet-i 'izz ü 'unvân buyurdular. Selefî olacak nâ-sipâs dahi kendi niyâz¹⁶ ü iltimâsiyle mukâta'ası olan İstanköy Adası'na igrâk-ı bâdbân-ı 'azîmet edüp, bir müddet murûrunda ihtilâl-i Bahr-ı sefid¹⁷ sebebiyle me'zûnen

1 zîr-i pâ N2 : — A2, M2

2 kec-dehen ve M2 : kec-dehen N2 : keç-zihn A2

3 cânibden şûriş A2 : tarafdân giriv N2 : tarafdân şûriş M2

4 tezâhüm ü olmuşıdi N2 : serhoşâna mahsûs bî-hûde ve vâhî iddi'ây-ı hulûs u mahabbeti hâvî hezeyân-ı bî-ma'nâ ile mâl-â-mâl mey-hâneye hem-hâl olmuşdur A2, M2

5 münâsib-i vakt A2, M2 : — N2

6 mebnî, mukaddemâ A2, M2 : — N2

7 ü imlâ A2, M2 : — N2

8 olan Trabzon tarafına A2, M2 : cânibine N2

9 Tayyâr Mahmûd N2 : Mahmûd Tayyâr A2, M2

10 Şehriyâr-ı birinde N2 : Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb'a ictilâb ve A2, M2

11 Pâdişâh-ı dirâyet N2 : Şehriyâr ser-firâz birle şeref-yâb olup, zâtında sevâd-hân, şâ'ir ve sühandân, tevârih-âşinâ, zebân-âver gûyâ, hoş-sohbet, sâhib-i dürbet A2 : Şehriyâr ile ser-firâz birle şeref-yâb olup, zâtında sevâd-hân, şâ'ir ve sühandân, tevârih-âşinâ, zebân-âver gûyâ, hoş-sohbet, sâhib-i dirâyet M2

12 kâr-bend-i Şâhâne'lerinde N2 : ehl-i re'y ve/— dil-peziir olmağla, nakd-i vücûd-i pâkîze-nümûdu, mi'yâr-ı i'tibâr-ı Pâdişâh-ı/Şâh-ı 'âlî-tebâr'da A2, M2

13 görünmekle N2, A2 : görülmekle M2

14 zikr eyâletleri N2 : Trabzon Eyâleti A2, M2

15 kılınarak N2 : birle A2, M2

16 dahi kendi niyâz N2 : kendi recâ A2, M2

17 sefid M2 : sepid N2, A2

belde-i¹ İzmir'e nakl ü hareket ve anda vak'a-i âtiyyü'z-zikr zuhûruna kadar bast-ı kâliçe-i ikâmet eyledi*. Tayyâr Paşa'nın Kâ'im-makâmı'na 'İzzî Efendi'nin dediği târihdır².

O Mahmûdü's-şiyem Paşa gelüp Kâ'im-makâm oldu

(او محمود الشيم پاشا كلوب قائم مقام اولدى)

Sâniha-i matbû'a³

Müşârun ileyh Mûsâ Paşa'yı⁴, Vassâf-kalem-i letâ'if-if-ışâ, [N2 11b] Sâmirî ta'bîriyle⁵ vasf eylemekle, Sâmirî'nin⁶ zât ü ahvâlini beyân ma'kul görülmüşdür. Ma'lûm ola ki⁷, mersûm Sâmirî, Benî İsrâ'îl kabâ'ilinden bir kabîleye⁸, yâhûd bir mevzî'a nisbeti olup, anın dahi ismi Mûsâ ve san'at-i zergerîde üstâz-ı⁹ bî-hemtâ idi. Benî İsrâ'îl Mısır'da iken sûr u sürûrları için herkes âşinâ ve akrîbâlarından¹⁰ hülîyyât ve murassa'ât isti'âre edüp, ashâblarına¹¹ kable'r-red [M2 119] Mısır'dan ref'-i râyet-i hicret eylemeleriyle, vedâyi'-i merkûme kendilerde kalmışidi. Mısır'a ba'de'l-'avd Sâmiriyy-i mesfûr¹² vesâvis-i şeytâniyye ile anları bi'l-cümle izâbe eyledikten sonra, ibrîz-i hâlısden bir buzağı sûreti sâhte ve kâlib-ı tekvînde perdâhte eyledi. Mukaddemâ hazret-i Cibrîl¹³, cenâb-ı Kelîm hazretlerini mahall-i mükâlemeye da'vet zımnında Feresü'l-hayât nâm esb-i kudsî-hırâm üzere mütemessil-i huzûr-i hazret-i Peygamber-i güzîn¹⁴ oldukda, li-hikmetin nazar-ı Sâmirî'de perde-pûş-i ihticâb olmamağın, mersûm ol feres-i¹⁵ 'arş-peymânın hassa-i hâk-i pâyine 'ârif olmak hasebiyle, mevâtî-i akdâmından bir kabza hâk-i tâb-nâk ahz ü hıfz eylemişidi. Pes ol türâbdan bir mikdâr ol düzdüğü buzağı sûreti¹⁶ üzere nisâr

1 belde-i A2, M2 : — N2

* "Lâ cerem eyledi" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,219'da kaydedilmiştir.

2 'İzzî târihdır N2 : Sürûrî'nin zebân-ârây-ı güftâr olduğu târihdır. [Mısrâ]'/Târih A2, M2

3 -i matbû'a N2 : — A2, M2

4 Paşa'yı N2 : Paşa A2 : Paşa'ya M2

5 ifşâ, Sâmirî ta'bîriyle N2 : inşâ, Sâmirî ta'bîri ile A2 : inşâ, Sâmirî ta'bîriyle M2

6 Sâmirî'nin N2 : mesfûrun A2, M2

7 görülmüşdür. Ma'lûm ola ki A2, M2 : görüldü N2

8 kabîleye N2 : kabîle A2, M2

9 zergerîde üstâz-ı N2 : sıyâgada üstâz-ı A2 : sıbâgada üstâd-ı M2

10 herkes âşinâ ve akrîbâlarından N2 : âşinâ ve ahbâblarınan A2 : herkes âşinâ ve ahbâblarından M2

11 ashâblarına N2 : ashâbına A2 : ashâbına (اصحابه) M2

12 kendilerde mesfûr N2 : kendülerde kalmışidi. Mersûm A2, M2

13 sûret-i Cibrîl N2 : sûreti sâhte ve kâlib-ı tekvînde berdâhte [eyledi]. Mukaddemâ Cibrîl-i emîn A2 : sûretini sâhte ve kâlib-ı nigüyende perdâhte birle, mukaddemâ Cibrîl-i emîn M2

14 hazret-i Peygamber-i güzîn A2, M2 : Mûsâ N2

15 ol feres-i N2 : 'an-asl ol bâd-pây-ı A2, M2

16 tâb-nâk sûreti N2 : tâb-/tâp-nâk ahz ü iddihâr eylemişidi. Lâ-cerem andan bir mikdâr ol sûret A2, M2

eyledikde, bi-iznihî Te'âlâ ol kâlib-ı bî-cân cilve-gâh-ı rûh-i hayât-resân¹ olmağla, ber-kâ'ide demsâz-ı âvâz oldu. Hâşâ hulûl tesvîliyle sebûk-mağzân-ı Benî İsrâ'îl'i idlâl edüp, niçe² rîş-i gâv meseline ma-sadak³ har-ı bedteri, ol buzağıya⁴ perestîş tarîkasına sevkle⁵ dünyâ ve âhiretde sezây-ı cezây-ı⁶ 'ıkâb ü nikâl eyledi. Ve mel'ûn-i mersûm mukaddemâ Fir'avn-ı 'aleyhi'l-la'nenin etfâl-i Benî İsrâ'îl'i 'umûmen katl⁷ eylediği sâlde, sahn-ı dünyâyâ⁸ vaz'-ı kadem-i şûm eylemekle⁹, vâlidesi nihânîce ahz ve âbâdânlıktan¹⁰ ba'id bir mîşe-zâr kûhistânda vâki' bir gâr içre vaz' u¹¹ ilkâ eylemişidi. Bâ-emr-i İlâhî Cibrîl-i emîn tağdiye ve terbiye ederek, ol megârada¹² neşv ü nemâ bulup, ba'dehû kavm ü kabîlesine iltihâk¹³ ve isbât-ı vücûd edüp, zâtında dühâtdan olup¹⁴, husûsan bereket-i hazret-i Cibrîl şerefiyle fûnûn-ı¹⁵ me'ârifde kâmil ve serfirâz-ı eşbâh u emâsil olmuşidi. Mersûmun hulâsa-i hâline nazaran hemîn tevfik-ı Rabb olmadıkca, ferd-i vâhid mazhar-ı nûr-i hidâyet olmayacağını ve¹⁶ istifâza-i nûr-i hidâyet ise¹⁷, vâbeste-i tevfik-ı Rabb-i 'izzet olduğuna ba'zı üdebâ'-i şu'arâ' bu kıt'a-i bedî'a ile îşâret eylemişdir¹⁸. [N2 12a]

*İze't-tıflu lem-yektüb necîben tehallefe
İctihâdü mürebbîhi ve hâbe'l-mü'emmeliü'¹⁹
Fe-Müse'llezî rabbâhu Cibrilü kâfirun
Ve Müse'llezî rabbâhu Fir'avnu mürselün**

-
- 1 hayât-resân N2 : revân A2, M2
 - 2 niçe N2, A2 : nice M2
 - 3 mâ-sadak N2 : mazhar A2, M2
 - 4 buzağıya N2, A2 : buzağuya M2
 - 5 tarîkasına sevkle M2 : tarîkasına sevk ile N2 : tarîkine sine sevk ile A2
 - 6 cezây-ı A2 : — N2, M2
 - 7 Ve mel'ûn-i katl N2 : Mukaddemâ Fir'avn'un katl-i 'âmm A2 : Mukaddemâ Fir'avn'un etfâl-i Benî İsrâ'îl'i katl-i 'âmm M2
 - 8 dünyâyâ N2 : şuhûda A2, M2
 - 9 eylemekle N2, A2 : etmekle M2
 - 10 âbâdânlıktan N2 : âbâdâniden A2, M2
 - 11 kûhistânda u N2 : içinde vâki' bir gârda A2 : içinde vâki' bir gâra M2
 - 12 terbiye megârada N2 : terbiyesiyle ol gârda A2, M2
 - 13 iltihâk N2, M2 : ilhâk A2
 - 14 olup A2, M2 : — N2
 - 15 bereket-i fûnûn-ı N2 : bereket-i Rûhu'l-emîn birle şeref-karîn olduğundan, fûnûn ve A2 : bereketü'r-Rûhu'l-emîn ile şeref-karîn oldukça, fûnûn ve M2
 - 16 Mersûmun hulâsa-i ve A2, M2 : — N2
 - 17 ise A2, M2 : — N2
 - 18 Rabb-i 'izzet eylemişdir N2 : Rabbü'l-'izzet olduğunu telmîhan şu'arây-ı 'Arab'dan biri bu ebyât-i rengîn-teri gûyâ olmuşdur. 'Arabî A2, M2
 - 19 *necîben* 'l-mü'emmeliü (نجيبا تختلف * اجتهد مربيه و خاب مؤمل) N2 : *necîben tehallefet* * *Zunûn mürebbiyeh ve hâbe'l-mü'emmeliü* (نجيبا تختلف * ظنون مربيه و خاب مؤمل) A2 : *neciyyen tehallefet* * *Zunûn mürebbiyeten ve hâbet mevâkilü* (نجيا تختلف * ظنون مربيه و خابت مواقل) M2
- * إذا الطفل لم يكتب نجيبا تختلف * اجتهد مربيه و خاب مؤمل

‘Avdet-i Sefîr-i Françe¹ Mehmed Emîn Vahîd Efendi ez-Sefâret

Mûmâ ileyh Hudâvendigâr-ı² sâbık tarafından sefâretle Fransa³ İmperatoru tarafına ‘azîmet edüp, Leh [M2 120] Ülkasi⁴ derûnunda hamûlesini mahalline îsâl ‘akabinde tebeddül-i Saltanat vukû‘una mebnî, cülûs-i hümâyûn haberini mutezamın tarafına mersûl nâme-i hümâyûn iblâğî hıdmetine de⁵ me’mûr olup, itmâm-ı emr-i sefâretle işbu mâh-ı şevvâlin ‘aşr-i evvelinde⁶ vâsıl-ı Âsitâne-i devlet olmağın, *Sefâret-nâme* siyâkında rikâb-ı Şehriyâr-ı âfâka takdîm eylediği takrîr, her ne kadar ba‘zı mertebe zevâ’idi müştemil ise de fevâ’id-i ‘adîdeyi muhtefil olmak mülâhazasıyla sûreti bi-‘aynihâ bu melcelleye sebt ü imlâ kılındı*.

Fransa Sefâret-nâmesi

Bismillâhirrahmânirrahîm

Hamd ü şükr-i bî-nihâye Mâlikü'l-mülk olan Hudâvend-i bî-hemtâya sezâdır ki, irsâl-i rüsûl ü resâ’il ile hak ve bâtlı bildirdi. Ve salât ü selâm-ı bî-gâye hazret-i Peygamber-i âhîru'z-zemân ve âl ü ashâb ü a‘vânına lâyük u

رسلى الذى رياه جبريل كافر* و موسى الذى رياه فرعون مرسل = Çocuğun kaderinde soylu oluşu yazılmadıysa, terbiye edenin çabası boşa çıkacak, ona bağlanan ümitler de yok olacaktır. Bak işte Cibril’in terbiye ettiği Mûsa kâfir, Firavun’un terbiye ettiği Mûsa ise peygamber olmuştur” anlamına gelen Arapça bir kıt‘adır.

1 Sefîr-i Françe N2 : — A2, M2

2 Mûmâ ileyh Hudâvendigâr-ı A2, M2 : Efendi-i mûmâ ileyh Hudâvend-i A2

3 sefâretle Fransa A2 : sefâretle Françe N2 : Fransa M2

4 Ülkasi A2, M2 : — N2

5 hıdmetine de N2 : hizmetine A2 : hıdmetine M2

6 1-10 Şevvâl 1222 = 2-11 Aralık 1807.

* Buradan itibaren N2 31b’ye kadar Vahîd Efendi’nin Fransa Seyahatnâmesi yer almaktadır. Bu seyahatnâme, sadece N2 nüshasında yer aldığı için ilim dünyasının pek haberdar olmadığı bir metin olarak kalmıştır. Ben hem N2 nüshasında yer aldığı, hem de üzerinde bazı çalışmalar olmakla birlikte şimdiye kadar ilmî bir neşrinin yapılmamasından hareketle bu seyahatnâmenin oldukça tam bir metninin ortaya konulmasının faydalı olacağını düşündüm ve metni yine Âsım Efendi’nin yer verdiği bu kısımda, ilgili nüshalarla karşılaştırarak neşre hazırladım. Metni neşre hazırlarken, nüshalar arasındaki farkların aksettirilmesi, metinde geçen yer ve şahıs isimlerinin asıllarının belirtilmesi ilâve bir çalışmayı gerektirmiştir. Vahîd Efendi’nin kendi yazdığı metni birkaç kere gözden geçirip, bazı ilâve ve düzeltme ve çıkarmalar yaptığı görüldüğünden, ben metindeki bütün bilgileri aksettirmeye yönelik bir çalışma yürüttüm. Bunu sağlamak için burada yer alan sefâret-nâmeyi, matbû nüshaların en tam ve en düzgünü olan ve Ebuzziyâ’nın bazı açıklamalarını ihtivâ eden 1304 tarihli üçüncü baskısı [B3] ile bire bir karşılaştırdım. Bu ikisini diğer yazma nüshalardan muhtemelen Vahîd Efendi’nin tashihinden geçen Kütahya’daki nüsha ve Es’ad Efendi Ktp.’ndeki nüsha ile karşılaştırdım. Yalnız bunlarda bütün farklılıkları gösterip dipnotları arttırmak yerine metni düzelterek ve ilâve bilgi getirecek kısımlara metinde ve dipnotlarda işaret edip tam bir metin ortaya çıkarmaya çalıştım. Çalışmamızda da görüleceği gibi diğer nüshalarla da karşılaştırdığım metne katkı sağlayacak kısımlarına dipnotlarda işaret ettim.

ahrâdır ki te'yîd-i dîn-i mübîn ve terbiye ve te'lîf-i küffâr ve münâfıkın için Ümmet-i Nâciye'sini emr-i gazâ vü cihâda kandırdı.

Emmâ ba'd; ma'lûm ola ki "*Âhuru mâ yemlikü ümerâ'e ümmetî Benû Kantûrâ**" eser-i sıdk muhbiri üzere esâs-i masûnu'l-indirâs Saltanat-ı seniyyelerinde resânet ve bünyân-ı dostî ve mu'âhede-i 'aliyyelerinde kuvvet ü metânet olan Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân ve Şehinşâh-ı cihân hazretleriyle istizhâra sülûk eden [B3 4] mülûkün sâ'ireye tefavvukları derkâr olmağla, hâlâ Fransızlar¹ İmperatoru Bonapart Napolyon, semend-i mefsedet-peyvend-i 'azîmetini Rusya Devleti memâlikinde cevelân ettirmek ârzüsünde olmuş ise de kümeyt-i kasd u niyyetinin meydân-ı yüsr [K 27a] u sühûletde pûyân ve suheyl-i kahr u galebe vü gazab ile ceriyyü'l-lisân olması, Rusyalu ile hem-hudûd bulunan divelin, husûsan Devlet-i kaviyy-i şevket-i 'Osmâniyye'nin mevkûf-i murâfakati ve menût-ı hem-rikâbî-i çâpûk-süvârân-ı mu'âvenet ü muzâhereti olup, bu kâr-ı düşvâra yalnız mübâşeret ve irhây-ı 'inân-ı 'azîmeti gözine kesdiremediğinden, evvel emirde Devlet-i 'aliyye ile mukaddimât-ı i'tizâd ü istizhârı temhîd ve esâs-ı mevâsik ve 'uhûd-i hîlekarî vaz' u teşyîde tahrîk-i tâziyâne-i şevk-engîz tahrîs u igrâ için akribâsından mâhir-i fûnûn-i şerr u şûr Sebastiyân nâm bir ceneralî sefâretle Der-sa'âdet'e irsâl ve me'mûr etdikden sonra Ceneral-i mersûmun kâl ü kalemi vâsıtası ve pey-der-pey takdîm-i hâk-i pâ-yi Şehenşâhî kılınan nâme-i mahsûslar maglatasıyla Rusyalu'nun cânib-i Saltanat-ı seniyye'ye derkâr olan 'adâvet-i kadîme ve agrâz-ı rediyye-i müstedîmesini ta'dâd ü beyân ve gûyiyâ kendüsi hayr-hâh-ı Pâdişâh-ı İslâm-penâh olmak hasebiyle bu def'a emr u irâde-i hümâyûn buyurulacağı vech-i vecîh üzere Moskovlu 'aleyhine hareketi, ferîza-i zimmet-i dostî vü meveddet [K 27b] 'add etmekle, hemân kûy-i murâd-ı devletin çevgân-ı sa'y

* آخر ما يملك امراء امتي بنو قنطورا = Ümmetimin emirliği en sonunda Kanturaoğulları'nın eline geçecektir" anlamına gelen Arapça bu cümle, her ne kadar burada Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak zikrediliyorsa da, mevcut hadîs kitaplarında böyle bir hadîse tesâdüf edilememiştir.

1 **Fransa** Fransızlar [B3'ün 1. sayfasında şunlar yazılıdır. "Kitâb-hâne-i Ebuzziyâ. Fransa Sefâret-nâmesi. Sultân Selîm-i Sâlis tarafından 1221 senesi Fransa İmperatoru Napolyon Bonapart nezdine sefâretle i'zâm kılınan ricâl-i Bâbî'âlî'den Seyyid Vahîd Efendi'nindir. Temsil-i sâni. Ma'ârif-i 'Umûmiyye Nezâret-i celîlesinin ruhsatıyla. Kostantîniyye 1304. Matba'a-i Ebuzziyâ"] B3 : **Sûret-i Sefâret-nâme-i Vahîd Efendi Ba'de'd-dibâce hâlâ Françe N2 : Sefâret-nâme-i Seyyid Mehmed Emîn Vahîd Efendi Hamd ve şükri-bî-nihâye Mâlikü'l-mülk olan Hudâvend-i bi-hemtâya sezâdır ki irsâl-i rusül ü resâ'il ile hak ve bâtlı bildirdi. Ve salât ü selâm-ı bî-gâye hazret-i Peygamber-i âhuru'z-zemân ve âl ü ashâb ve a'vânına lâyık u ahrâdır ki, te'yîd-i dîn-i mübîn ve terbiye ve te'lîf-i küffâr ve münâfıkın için Ümmet-i Nâciye'sini emr-i gazâ vü cihâda kandırdı. Emmâ ba'd; Ma'lûm ola ki rûy-i zemînde kendü zâtından mâ'adâ sâhib-i nüfûz u i'tibâr bir pâdişâh ve hükümdâr burakmamak fikr-i fâsidiyle Evropa'da âteş-efrûz-i ceng u vegâ ve yâverî-yi baht ü istidrâc ile az müddetde Alamanya ve İtalya taraflarına imâle-i dest-i te'addî ve istilâ eden Fransızlar K**

ü himmetle meydân-ı husûlde cilve-ger olması, bu vakte merhûn, ya'nî İklîm-i Kırım'a dek memâlik-i magsûbe-i Devlet-i 'aliyye'yi ednâ bir hareketle istirdâd ve zabt eylemek zemânının hulûlü 'ind-i dostânesinde zâhir ve rû-nümûn olduğuna edille ve berâhîn ityân ederek sûret-i hakdan yek-rân-ı hîleye süvâr ve emr-i mevhum-i sefere icbâr eylemek üzere 'azîmet-nümây-ı ta'cîl ü isrâr olup, ma'a-hâzâ erkân-ı devlet ve kurenây-ı Saltanat'ın tavr-ı dil-firîb-i nâzikâne ile tarafeyni elden çıkarmamak semt-i selâmetine zehâbdan gayri vechile fi'len bir güne tedbîr ve tasavvurları olmayup, le'alle ve 'asâ ile subh u mesâ geçürmekde oldular ise de, ol esnâda zarûriyyü'l-vukû' olan ba'zı etvâr-ı hâtır-âzâr kîl ü kâlden Rusyalu dilgîr ve bu takrîb ile hudûd-i İslâmiyye'ye asker sevk u tesyîr eylemesi, Françelü yâdigârların revâc-ı metâ'-ı isrârlarına medâr ve bilâhare şer'an ve tab'an sefer-i hümâyûnun lüzûmu celî ve âşikâr¹ olmakdan nâşî, zâhir-i hâlde düşmen-i müşterek görinan Rusyalu üzerine tarafeynden iktizâsı vechile² asker i'mâli ve ana dâ'ir 'akd-i râbîta-i³ ittifâk misillü hatar-nâk ve vahîmü'l-'âkıbe mevâdd-ı hafiyyenin⁴ tanzîm ve isti'câliyyün hasbe'l-vakti ve'l-hâl taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den İmperator-i müşârun ileyh cânibine bir elçi nasb u irsâl buyurulmak⁵ lâzım gelüp, tasvîbkerde-i ârây-ı sâ'ibe ve karâr-dâde-i efkâr-ı sâkıbe-i evliyây-ı umûr üzere bu 'abd-i 'abîd⁶ Mevkûfâtî Seyyid Mehmed Emîn Vahîd'i Nişâncılık rütbe-i refi'ası inzîmâmiyle⁷ Murahhas Elçi olarak me'mûr ve birkaç⁸ gün [B3 5] zarfında 'ale'l-'acele kalkup gitmeğe muhtâc ve⁹ mecbûr buyurmalarıyla, târîh-i hicrînin bin iki yüz yirmi bir senesi şevvâlinin¹⁰ on sekizinde vâki' [N2 12b] târîh-i milâdın bin sekiz yüz altı senesi¹¹ kânûn-i evvelinin on yedinci isneyn

1 semend-i mefsedet-peyvend-i âşikâr K : mu'âhede-i Devlet-i 'aliyye bâbında sa'y ü gayreti efvân ve va'd ü 'ahd-i gûnâ-gûn edüp, ez-ân-cümle bundan akdem Devlet-i 'aliyye'nin memâlik-i magsûbesini Rusyalu'dan istirdâd ve mukâbele-i gayret-i İslâm'da dahi Kırım'ın ahzına imdâd edeceğini îrâd eylemesiyle, vükelây-ı devlet ile İmperator-i müşârun ileyh beyninde ziyâdece bir dostluk peydâ ve ol aralıkda Prusya Devleti'yle müttefikân Françelü 'aleyhine hareket eden Rusyalu'nun Bonaparta'ya rağmen Memâlik-i mahrûse-i 'Osmâniyye'ye dahi sû-i kasd ve te'addîsi rû-nümâ N2 : bu bâbda sa'y ü gayreti efvân ve Devlet-i 'aliyye hakkında va'd ü 'ahd-i gûnâ-gûn ederek, vükelây-ı devlet ve kurenây-ı saltanat ile İmperator-i müşârun ileyh miyânında ziyâdece bir dostluk peydâ ve aralıkda Prusya Devleti'yle müttefikân Françelü 'aleyhine hareket eden Moskovlu'nun Memâlik-i mahrûse-i 'Osmâniyye'ye dahi sû-i kasd ve te'addîsi rû-nümâ B3

2 vechile N2 : vech üzere B3

3 râbîta-i N2 : — B3

4 hatar-nâk hafiyyenin B3 : mevâdd-ı lâzimenin N2

5 buyurulmak B3 : olunmak N2

6 ârây-ı 'abîd B3 : ârâ' üzere bu 'abd-i 'amîd N2

7 rütbe-i inzîmâmiyle B3 : Pâyesi'yle N2

8 birkaç B3 : birkac N2

9 muhtâc ve K : — N2, B3

10 buyurmalarıyla şevvâlinin N2 : etmeleriyle târîh-i hicretin 1221 senesi şevvâl-i şerifinin B3

11 bin sekiz yüz altı senesi N2 : 1806 B3

günü⁶, müsta‘inen billâhi'l-Meliki'l-‘Allâm Âsitâne-i sa‘âdet'den kıyâm ve Der-‘aliyye'de¹ mukîm Fransız Elçisi General Sebestiyani² tarafından Mih-mândâr nâmiyle teslît olunan Pıravd (پراود)³ nâm şahsın vürûduna müterakkiben Dâvud-paşa Kasrı'nda dört sâ‘at ârâm olunup, ol gice Çekmece-i sagîr Kazâsı'nda beytütet ve andan Silivri ve Çorlu ve Bergos⁴ ve Baba-yı ‘atîk deyerek Edirne'ye ‘azîmet ve esnây-ı râhda sa‘âdetlü Re‘îsülküttâb⁵ Efendi tarafından vârid olan mektûb mücebince ma‘rifet-i bendegânemle İmperator'a ve sâ‘ir me‘mûrlara⁶ verilecek olan nâme-i hümâyûn ve hedâyây-ı mürettebe-i gûnâ-gûnu celb ü istishâb⁷ için Edirne'de dört gün tevakkuf ve ârâm⁸ olundu.

Nükte

Rumeli'nde⁹ bundan mukaddemce zuhûra gelan Nizâm-ı Cedîd [B3 6] mâddesi ve Kadı Mustafa¹⁰ Paşa vak‘asından dolayı Edirne ve havâlisinde bulunanların kimi¹¹ havf-nâk ve kimi usûl-i hâliyyeden bî-haber ve bî-bâk olmak hasebiyle, bu def‘a küffâr üzerine vâcib olan¹² sefer-i hümâyûn tertîbâtını kendüleri ‘aleyhine musanna‘ bir hareket zanniyle ol günlerde kûy-be-kû kîl ü kâl ve güft-gûya başlamışlar¹³ idi. Bendeleri Edirne'ye vusûlümünden sonra keyfiyeti iktizâ edenlere ifâde ve şifâhen me‘mûr olduğum vech üzere a‘yân ve eşrâf-ı beldeyi teşcî‘ ederek, tîz elden Ruscuk Ser‘askeri¹⁴ tarafına sevk-ı mühimmât ve piyâde¹⁵ olunmak lüzûmunu ifrâğ-ı kâlîb-ı irâde-i fevka'l-‘âde eder¹⁶ iken, zikr olunan hedâyây-ı hümâyûnu Ruscuk ve¹⁷ yâhûd Vidin taraflarına vusûlümüze kadar ancak ikmâl ve irsâl edebileceklerinden¹⁸ bahisle, bunun için berü taraflarda tevakkuf olunmayup, âheste âheste ilerü gidilmek

◇ 18 Şevvâl 1221 = 29 Aralık 1806 = 17 Kânûn-i Evvel 1220 Pazartesi.

1 Der-‘aliyye'de B3 : Der-i devlet'de N2

2 Sebestiyani N2 : Sebestiyân B3

3 Pıravd (پراود) B3 : Pıravo (پراو) N2

4 ve Bergos N2 : — B3

5 sa‘âdetlü Re‘îsülküttâb B3 : Re‘îs N2

6 sâ‘ir me‘mûrlara B3 : sâ‘irlere N2

7 mürettebe-i istishâb B3 : Şâhâne'yi celb N2

8 tevakkuf ve ârâm B3 : ikâmet N2

9 Rumeli'nde N2 : Rumeli'de B3

10 Nizâm-ı Mustafa B3 : Kadı N2

11 Edirne ve kimi N2 : ehâlinin kimi cerâyim-i sâbıkalarından B3

12 bu def‘a olan N2 : — B3

13 kûy-be-kû başlamışlar B3 : kû-be-kû güft-gû ederler N2

14 Ser‘askeri N2 : — B3

15 ve piyâde N2 : âmâde B3

16 eder B3 : eyler N2

17 ve N2 : — B3

18 ikmâl ve irsâl edebileceklerinden B3 : erişdirebileceklerinden N2

emrini muhtevî¹ taraf-ı Riyâset-penâhî'den diğer tahrîrât vürûd etmekle², mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci günü Edirne'den kalkup³, **beyt**:

Himmetem bedreka-i râh kün ey tâ'ir-i Kuds!

*Ki dirâzest reh-i maksûd ve men der-seferem**

beyti vird-i zebânım olarak Cisir-i Mustafa Paşa ve Hasköy ve Papaslı ve Filibe ve Tatarbazarı ve Palanka'da şeb-güzâr ve ba'dehû³ İhtiman ve Yeni-hân merhalelerinde tezyîd-i esbâb-ı⁴ ihtişâm ü vekâr eyleyerek, Rumeli Vâlisi Vezîr-i mükerrerem sa'âdetlü Seyyid⁵ 'Osmân Paşa hazretleri tarafından istikbâl eden zevât ve yanımızda mevcûd etbâ' ve agavât alayı ile Sofya'ya dâhil ve ol havâlîde şiddet-i⁶ berd ü bârâna tesâdüf olunmağla⁷, [N2 13a] zarûrî iki gün ikâmete kâ'il olduk. Bâlâda iş'âr olunduğu üzere Âsitâne'den 'acele hurûcuma za mebnî Fransa İmperatoru ve sâ'irlerine i'tâsı iktizâ eden nâme-i hümâyûn ve hedâyây-ı Şâhâne'yi verâdan tarafımıza erişdirmeye va'd buyurmuşlar idi. Binâ-berîn Sofya'dan hareket edeceğimiz gün⁸ mahsûs Tatar ile nâme-i hümâyûnu⁹ erişdirüp, hedâyâyı mahalline vardığımızdan¹⁰ sonra göndereceklerini inhâ ve bunun için hiçbir¹¹ mahalde eğlenmeyüp, hemân savb-ı maksûda 'azîmet olunmak matlûb-i 'âlî idüğünü¹² işâret ü îmâ buyurmuş olmalarıyla, tıbk-ı tahrîr ü irâdeleri üzere hareket olunacağımı hâvî ve Rumeli havâlîsine¹³ dâ'ir tahkîk-kerde-i sâdikânem olan ba'zı ahvâlî muhtevî ma'rûzât¹⁴ ile Tatar-ı merkûmu i'âde eylemek üzere iken, Françelü'nün Vidin yolundan¹⁵ bir kuryeri¹⁶ gelüp: [B3 8] "Fransız askeri Saksonya memâliki

1 muhtevî N2 : hâvî B3

2 diğer tahrîrât vürûd etmekle N2 : tahrîrât vürûd etmeğın B3

3 27 Şevvâl 1221 = 7 Ocak 1808 Çarşamba.

* همتم بدرقه راه کن ای طائر قدس * که درآزاست ره مقصود و من در سفرم
Bana himmetini yolunda kılavuzluk yaparak göster; çünkü ben yola çıktım ve gitmem gereken yol uzundur" anlamına gelen bu cümle Farsça bir beyittir.

3 **beyt**: ba'dehû K : üç günde Filibe Kazâsı'na vusûl ve ba'zı esbâba mebnî iki gün dahi anda ikâmet etdikden sonra Tatar-pazarı Kazâsı'na nüzûl olunup, ba'dehû Palanka dimekle ma'rûf derbende şeb-güzâr ve N2 : Cisir-i Mustafa Paşa ve Hasköy ve Papas ve Filibe [B3 7] ve Tatar-pazarı ve Palanka'da şeb-güzâr ve ba'dehû B3

4 esbâb-ı B3 : — N2

5 eyleyerek Seyyid B3 : ederek, Rumeli Vâlisi N2

6 şiddet-i B3 : kesret-i N2

7 tesâdüf olunmağla N2 : tesâdüfümüzden nâşî B3

8 olduk. Bâlâda gün N2 : olup, üçüncü rûz-i firûz hareketimizde B3

9 nâme-i hümâyûnu B3 : nâme-yi N2

10 vardığımızdan N2 : vusûlümüzden B3

11 hiçbir B3 : hicbir N2

12 'azîmet idüğünü N2 : 'azîmetimiz matlûb-i 'âlî idüğünü B3

13 Rumeli havâlîsine K : Rumeli'ye N2 : Rumeli Vâlisi'ne B3

14 sâdikânem B3 : 'âcizânem olan ba'zı mevâddı muhtevî tahrîrât N2

15 eylemek yolundan N2 : kaydında iken, Vidin yolunda Françelü'nün B3

16 kuryeri N2 : + ["kuryeri" kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Tatarı" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3

tarafından Varşav Şehri'ne duhûl ve Varşav'da olan Moskov askeri¹ dahi şehri mezkûrun karşusunda kâ'in Praga Karyesi köprüsünü ihrâk eyleyerek² altı sâ'at girüye kufûl eyledi³ haberini vermekle, kuryere hasbe'l-iktizâ bahşış i'tâ ve hil'at iksâ eylediğimizden mâ'adâ Der-sa'âdet'e bir an akdem gitmesiyçün kazâlar zâbitânı ve sâ'ire hitâben Vezîr-i müşârun ileyh hazretleri tarafından bir buyuruldu ahz⁴ ve bizim Tatar dahi Yesakçı Pâyesi'yle beraber irsâl olundukdan sonra Sofya'dan kalkup, Petric [=Petarch] ve Çinse [=Gintsi]⁵ nâm karyelerde birer gece kalarak ve ilerüde kırk elli nefer re'âyâ, ellerinde kazma kürek buzları⁶ kırıp yol açarak, balkân dedikleri seng-lâh ve şevâhıkdan Berkofca [=Berkovitsa] Kazâsı'na murûr ve ferdâsı Lom Kasabası'na ilgâr⁷ edüp, Lom'dan dahi Vidin'e kadem-nihâde ve ol hısn-ı hasn-i devlet ü dîni etrâfiyle görmek⁸ için Vidin'de bir gün tevakkufa cevâz-dâde olduk.

İcmâl-i hâl-i⁹ Kal'a-i Vidin

Vidin Kal'ası'nın Tuna ve İstanbul kapuları etrâfında olan dîvârları, Kapudân-ı esbak müteveffâ Hüseyin Paşa muhâsarasında¹⁰ rahne-dâr ve iç kal'ası esâsından tecdîd olunmadıkca işe yaramayacak derecelerde¹¹ harâbiyyeti bedîdâr ve hendek ve tabya ve meteris misillü elzem şeyleri muhtâc-ı ta'mîr idüğü zâhir ü¹² âşikâr iken, müddet-i medîde muhâfazası emrinde istiklâl-i tâm ve nüfûz-i mâ-lâ-keîâmı olan Vezîr Pâsbân-zâde, kal'a ta'mîrâtının külliyyen terkini irâde birle¹³ ba'zı cevâmi' ve tekye ve kışlaklar i'mâr ve ehâl-i serhadd-i mezkûrdan işe güce yarar kimesneleri li-hikmetin i'dâm u ızrâr etmiş olmak mülâbesesiyle, bu def'a Moskovlu kalkup¹⁴ Eflâk cânibini istilâ [N2 13b] ve berü yakadan Sırp tâ'ifesi Vidin taraflarına tecâvüz ve i'dâ eylediği anda Vezîr-i müşârun ileyh şaşırıp, ıztırâbından haste-mizâc olduğu şöhret bulmuşıdi. Çok zemân geçmeksizin [B3 10] 'azm-i râh-ı âhîret

- 1 memâliki askeri B3 : tarafından Varşavya Şehri'ne duhûl edüp, düşmen ordusu N2
- 2 Karyesi eyleyerek B3 : Karyesi'nden N2
- 3 kufûl eyledi N2 : 'avd ü kufûl eylediği B3
- 4 kuryere ahz B3 : kuryer-i mersûma hasbe'l-müdârâ bahşış i'tâ N2
- 5 Çinse N2 : Cinse B3
- 6 buzları B3 : buzlar N2
- 7 ilgâr N2 : duhûle ilgâr u zûr B3
- 8 görmek B3 : seyr N2
- 9 olduk hâl-i K : olundu. **Beyân-ı hâl-i** N2 : olduk. [B3 9] **İcmâl-i** B3
- 10 Kapudân-ı muhâsarasında N2 : Deryâ Kapudânı-yi esbak Hüseyin Paşa muhâsarasıyla B3
- 11 derecelerde N2 : derecesinde B3
- 12 şeyleri ü B3 : şey'leri muhtâc-ı 'imâr idiği N2
- 13 istiklâl-i birle N2 : tegallüb ve istiklâli olan Pâsbân-zâde 'Osmân Paşa, kal'a ta'mîrâtından sarf-ı nazar ile fekat B3
- 14 i'mâr ve kalkup B3 : i'mâriyle ehâl-i serhaddi işgâl etmiş olduğuna binâ'en, bu def'a Moskov keferesi N2

etmiş olmağla, ba‘dehû câ-nişîni olan Vezîr¹ İdrîs Paşa hazretleri, iktizâ eden mahallerini tahkîm ve siper u sed² gibi tîz elden lüzûmu olan şeyleri³ tecdîd ü tanzîmden başka, varoş etrâfına ‘arîz u ‘amîk meterisler hafr etdirmiş idüğü⁴ bu def‘a ‘avdetde cilve-ger-i mir‘ât-i nazar-ı sâdikânem olmuştur.

Vidin'den ba‘del-hareke Nikotin⁵ [=Negotin] ve Fethulislâm kazâlarında birer gice beytütet olunarak, müntehây-ı serhadd-i İslâmiyye olan Ada Kal‘ası'na⁶ hareketimizin yirmi dokuzuncu günü vâsıl ve andan bir gün⁷ sonra Tuna Nehri'ni geçmek⁸ için Ada Muhâfızı hıdmetinde olan çete kayıklarına binüp, kal‘adan top endâht etdirilerek karşı tarafa güzâr ve Nemçelü'nün Hırşova [=Orşova] nâm mahaldeki Nezâret-hâne'sine nat'-endâz-ı ikâmet ü karâr olundu. Zikr olunan Nikotin⁹ [=Negotin] Kazâsı fi'l-asl etrâfı açık bir kazâ ve re‘âyâsının çoğu Sırbu gibi eşkiyâ olup, geçen sene Sırbu'nun Belğirad havâlisinde tuğyân ü galeyânı vukû‘unda bunlar dahi hareket ve izhâr-ı bagy u şekâvet etmiş olmalarıyla¹⁰, Vidin Muhâfızı tarafından me‘mûrlar¹¹ gidüp, vâfirini katl ü ifnâ ve derûn-i kasabada altı ‘aded kulleli taşdan¹² bir palanka inşâ etmiş olmalarına binâ‘en, bi-hamdihî Te‘âlâ kazâ‘-i mezbûra Sırbu eşkiyâsı dest-res olamamış¹³ ise de, bu sefer ol havâlîde muhârebât-ı ‘adîde vukû‘undan nâşî ehâlîleri tevahhuş edüp, Vidin tarafına¹⁴ gelmiş olmalarıyla, ber-muktezây-ı vakt ü hâl Nikotin [=Negotin] Palankası ve Fethulislâm Kal‘ası muhâfazasında başluca asâkir bulunmâlık lâ-büdd idüğü¹⁵ vâreste-i kayd ü beyân ve Ada Kal‘ası dahi divelden bir devletin mâlik olmadığı¹⁶

- 1 berü yakadan Vezîr B3 : bir taraftan Sırb tâ'ifesi dahi tecâvüz ve i'tidâ eylediği anda cüyende-i tedbîr u devâ ve kemâl-i ıztırâbından nüzûl gibi bir 'illete mübtelâ olmuş idi. Müşârun ileyhî vefâtından sonra câ-nişîni olan N2
- 2 mahallerini sed B3 : mahalleri tahkîm ve siper u seped N2
- 3 şeyleri B3 : şey'leri N2
- 4 idüğü B3 : idiği N2
- 5 cilve-ger-i Nikotin (نيكوتين) B3 : manzûrumuz oldu. Vidin'den kalkup Nifotin (نيفوتين) N2
- 6 Ada Kal‘ası'na N2 : Adapazarı Kal‘ası'na İstanbul'dan B3
- 7 bir gün N2 : — B3
- 8 geçmek B3 : murûr N2
- 9 kal‘adan Nikotin (نيكوتين) [“Nezâret-hâne'sine” kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla “Lazaret olacak ki karantina mahalli dimekdir; li't-tâbi” şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : karşı tarafa murûr ve Hırşova'dan ‘ubûr birle Nemçelü'nün nezâret mahalline dâhil olduk. Zikr olunan Nifotin N2
- 10 kazâ ve olmalarıyla N2 : mahal olduğundan, geçen sene Sırbu'nun Belğirad [B3 11] havâlisine isyân ü tuğyânları vukû‘unda bu tarafın re‘âyâsı dahi bâğiyâne hareket ve izhâr-ı habâset ü mel‘ânet etmiş olduklarına binâ‘en B3
- 11 me‘mûrlar N2 : me‘mûr B3
- 12 taşdan N2 : — B3
- 13 etmiş olamamış N2 : etmişler B3
- 14 Vidin tarafına N2 : Vidin'e B3
- 15 Fethulislâm idüğü B3 : Fethulislâm Kal‘ası ve Nifotin Palankası muhâfazasında başluca asker bulunmaktan lâ-büdd idiği N2
- 16 divelden olmadığı N2 : başka bir mahalde nazîri bulunmayan B3

kal'a-i metîne olmağın, kadr-i kifâye¹ mühimmât ve zehâ'irine vaktiyle dikkat ü himmet olunur ise, hiçbir² taraftan havf olunmayacağı zâhir ü nümâyândır³.

İstitrâd

Firengistân'a gitmek üzere taşra mahallerden⁴ vürûd eden a'lâ vü ednâ [N2 14a] ve bâý ü gedâ her kim olur ise⁵ olsun [B3 12] sınır başında ve lîmân ağzında⁶ otuz-kırk gün tevakkuf u ârâm⁷ edüp, sahîhu'l-mizâc olduğunu Nezâret'e me'mûrlar⁸ tahkîk etmedikce, ilerü murûruna⁹ ruhsat vermek ve yanlarına gelüp alış-veriş etmek¹⁰ 'âdet-i Efrenciyye'den değil iken, Fransa¹¹ İmperatoru tarafına âmed-şud edeceklerin zâhir-i hâllerinde hastalık mahsûs olmadıkca yirmi dört sâ'atden ziyâde te'hîr olunmamaları bâbında Avusturya İmperatoru tarafından Nemçelü'nün sınır başında olan zâbitlerine¹² hitâben ol esnâda bir tenbîh-nâme gelmiş olmağın*, mücebince yirmi dört sâ'at murûrunda Nezâret, ya'nî Lazaret hekimleri yanımıza gelüp, hademe ve havâşîmizin¹³ nabzlarını yokladıkdan sonra hareketimize¹⁴ ruhsat verdiklerine binâ'en, mahall-i mezbûrdan Nemçe menzillerine dört günde Mehâdiye [=Mehadia] ve Teregora (تره غوره = Teregova) karyelerini ve Şebeş** (شيش = Caransebeş) ve Logoş [=Lugoj] kasabalarını görüp geçerek Temeşvar'a varıca, anda hasbe'z-zarûr etbâ'ımıza hinto* mübâya'ası ve levâzım-ı sâ'ire tanzîmiyçün iki gün ikâmete mecbûr olduk. [B3 13]

1 kadr-i kifâye B3 : — N2

2 dikkat ü hiçbir B3 : himmet ü dikkat olunur ise, ebedî N2

3 zâhir ü nümâyândır B3 : nümâyândır. Hırşova'dan ötecikde 'âdet üzere Nezâret olmak ve 'araba ve hinto bulmak gâ'ilesiyle kırk sekiz sâ'at mikdârı durup, ba'dehü Nemçe menzilleriyle dört günde Mehâdiye ve Teregoya (تره غويه) karyelerini ve Şebeş ve Logoş kasabalarını murûr ve Temeşvar Kazâsı'nda hasbe'z-zarûre iki gün ikâmet birle huzûr olundu N2

4 taşra mahallerden N2 : hâricden B3

5 ve bâý ise B3 : her kim olursa N2

6 ve lîmân ağzında B3 : gâh yirmi ve gâh N2

7 u ârâm B3 : — N2

8 me'mûrlar B3 : me'mûrları N2

9 murûruna N2 : + da B3

10 gelüp etmek B3 : tekarrub edüp alış-veriş eylemek N2

11 Fransa B3 : Fransız N2

12 başında olan zâbitlerine N2 : başları zâbitânına B3

* Buradaki bilgilerle ilgili olarak K 31a'nın sol üst kenarında farklı bir kaligrafi ile şunlar yazılıdır: "Bonaparta'nın kuvvet-i askeriyye ve nüfûz ve i'tibârı bu maddeden dahi ma'lûm olur".

13 Nezâret havâşîmizin B3 : hakimleri gelüp, hademe ve havâşîmizin N2

14 hareketimize B3 : izin ve N2

** Şebeş kelimesinden sonra B1 nüshasında 1 numara ile işaret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Şebeş Kasabası'nda ceneralleriyle ma'an bir reciment [=regiment (=İtalyanca "alay")] asker kışlağı olmağla, kasaba-i merkümeden Hırşova'ya kadar yirmi sâ'at mahallin cevânib-i erba'asını muhâfazaya bu kışlakdan asker ta'yîn eyledikleri menküldür" B1

Vasf-ı Kazâ'-i¹ Temeşvar

Kazâ'-i mezbûr Macar Hükûmeti'nde kâ'in² Banat Eyâleti'nin baş-şehri olarak otuz dokuz³ derece tülünde ve kırk beş derece ile kırk dakika 'arzında vâki'dir. Dokuz yüz altmış⁴ târîhlerinde Sultân Süleymân merhûm feth edüp, müddet-i medîde Devlet-i 'aliyye'nin zabtında kaldığı tevârihde mastûrdur⁵. Amma kal'a ve şehir ol vakit bu hey'et-i matbû'a üzere⁶ olmayup, 'ahd-i karîbde başka sûret kesb etmiş ve belki mahalli bile tebdîl olunmuş idüğü menkûl ve mefhûmdur⁷. el-Hâletü hâzih cevânib-i erba'ası ebniyeden tehî⁸ düz sahrâ ve varoş mesâbesinde kal'aya yarımşar ve birer sâ'at bu'd-i⁹ mesâfe ile etrâfında vâfirce¹⁰ kurâ olup, yalnız kal'a derûnunda sokakları zarîf ve nazîf¹¹ ve vâsi' ve her biri dörder ve beşer kât kârgîrden kebîr ve refî¹² iki yüz kadar hânesi ve tuğla ve horasândan masnû' üç kât metîn bir¹³ kal'ası vardır. [B3 14]

Vasf-ı Kal'a-i Temeşvar¹⁴

Bu kal'anın dâ'iren-mâ-dâr biribiri içinde tolos¹⁵ kemerli kârgîr üzerine çim siperli fıkra fıkra üç¹⁶ takım tabyası ve bir tabyadan dîğerlerine¹⁷ murûr için kebîr hendekler üzerinde müte'addid asma köprisi¹⁸ olup, tabyaların tahtında kâ'in mahzenler derûnunda mühimmâtın envâ'ı müheyâ ve manzûrumuz olan edevât-ı harbiyyesinin cümlesi eyâdî-i üstâdından yeni çıkmış gibi temîz ve mücellâ¹⁹ olduğundan mâ'adâ, iç²⁰ kal'ası i'tibâr olunan şehrin bir cânibinde mahsûs top-hâne ve döküm-hâne ve cebe-hânesi vardır²¹. [N2

* Bu kelime ile ilgili olarak K 31a'nın sol kenarında farklı bir kaligrafi ile "Şimdi fayton dimek; sene 1295 [1878]" şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

1 mahall-i mezbûrdan **Kazâ'-i B3** : müddet-i kalîle-i merkûme zarfında Hırşova'dan hareketimiz vâki' oldu. **Vasf-ı N2**

2 Macar Hükûmeti'nde kâ'in B3 : — N2

3 otuz dokuz N2 : 30 B3

4 kırk beş altmış N2 : 45 derece 2 dakika 'arzında vâki' olmuştur. 960 B3

5 medîde mastûrdur N2 : vâfire Devlet-i 'aliyye zabtında kaldığı ma'lûmdur B3

6 bu üzere N2 : hey'et-i matbû'ada B3

7 idüğü mefhûmdur B3 : idiği menkûldür N2

8 ebniyeden tehî N2 : — B3

9 bu'd-i N2 : — N2

10 vâfirce B3 : ma'mûrca N2

11 derûnunda nazîf N2 : içinde sokakları zarîf B3

12 kârgîrden refî' B3 : kârgîr olmak üzere N2

13 horasândan bir N2 : horasân ve kireçden memzûc ve masnû' bir güzel B3

14 **-i Temeşvar B3** : — N2

15 biribiri içinde tolos N2 : biribiri derûnunda tûlen B3

16 üç N2 : üç B3

17 bir tabyadan dîğerlerine B3 : beher tabyadan dîğerine N2

18 üzerinde köprisi B3 : üstünde müte'addid asma köbrisi N2

19 manzûrumuz mücellâ B3 : mevcûd humbara ve topları a'lâ N2

20 iç B3 : ic N2

21 vardır N2 : ve B3

14b] Beş bin sultata mütehammil üç ‘aded¹ kebîr kışlası ve işbu üç kışlaya mukâbil ve muhâzî üç² büyük dâ’iresi olup, bu dâ’irelerin birinde memleketin Umûr-i Dâhiliyye³ Nâzırı ve birinde Umûr-i Askeriyye Nâzırı olan ceneraller ikâmet ve ol birinde lede'l-iktizâ husûs müzâkeresiyyün ‘akd-i meclis-i meşveret eder⁴ imiş. Ehâlîsi takrîben sekiz **[B3 16]** bin nüfûs olup, ekserîsi zî-kudret ve hûb-sûret⁵ görünür, lâkin hevâsı fenâdır⁶. Temeşvar'dan kalkılıp, Kılankaniye [=Magyarkanizsa/Kanizsa/Kanjiža] nâm karyede ve ferdâsı Horgas [حورغاس = Horgoš] postasından Tays (تایس = Theiss/Tisza)⁷ nâm nehr-i kebîri Açık ta‘bîr olunur kayıklar ile ‘ubûr ve:

“Feth oldu kal‘alar = فتح اولدی قلعه لر ”

974 târîhinde cânib-i Devlet-i ‘aliyye'den zabt olunan Segedin [سکتین = Szeged]* ve Vezetme (وزاتمه = Szatymaz) ve Kistelek kasabalarından murûr olunarak Petri [=Péteri] ve Örken (اورکن = Örkény)⁸ karyelerinde birer gice kıyâm ve kırk birinci gün Peşte nâm şehr-i dil-ârâma varılıp, anda dahi hinto tebdîli ve ba‘zı levâzımât tekmiî için iki gün meks ü⁹ ârâm olundu.

İstitrâd

Târîhlerde gördüğümüz Peşte Kal‘ası bundan akdem hedm birle şehri tevsî‘ etmiş olmalarıyla, el-hâletü hâzih kal‘adan ‘ârî bir şehr-i ‘âlîdir¹⁰.

Vasf-ı Şehr-i Peşte

Şehr-i mezkûr 37 derece ve 5 dakîka tûlünde ve 47 derece 28 dakîka ve 30 sâniye ‘arzında Macaristân'ın en büyük kasabası ve etrâf ve enhâsiyla ibtidâ dokuz yüz otuz iki¹¹ târîhinde feth olunup, ba‘de zemân Nemçelü yedine

1 üç ‘aded B3 : üç N2

2 üç üç B3 : üç kışlaya mukâbil üç N2

3 Dâhiliyye N2 : Dâhiliyyesi B3

4 lede'l-iktizâ eder N2 : ba‘zı kerre husûs müzâkeresiyyün cem‘iyyet ederler B3

5 sûret B3 : sûret N2

6 fenâdır N2 : fenâ olmak gerekdir B3

7 postasından Tays (تایس) N2 : postası ma‘berinden Nays (نایس) B3

* Segedin 28 Eylül 1526 (= 21 Zilhicce 933) tarihinde fethedilmiş (bk. meselâ I.H.Danişmend, *İOTK*, II,119); 23 Ekim 1686 (= 5 Zilhicce 1097)'da Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştır; bk. meselâ Sándor Papp, “Segedin”, *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI,308.

8 ‘ubûr ve Örken (اورکن) K : güzâr ve سکتین ve Zatma ve Kistelek kasabalarından ilgâr olunarak Petri ve Örken (اورکن) N2 : ‘ubûr ve: “Feth oldu kal‘alar 974 târîhinde cânib-i Devlet-i ‘aliyye'den zabt olunan سکتین ve Vezetme (وزاتمه) ve Kistelek kasabalarından murûr olunarak Petri ve Örken (اورکوت) B3

9 anda ü B3 : iki gün N2

10 İstitrâd ‘âlîdir N2 : — B3

11 dokuz yüz otuz iki K : — N2 : 902 B3

geçmekle [B3 16] Devlet-i ‘aliyye'nin bir belde-i magsûbesi olup, düz¹ ovada vukû‘u hasebiyle etrâfi bağçe² ve bostân ve karşusunda kâ'in Budin Kal‘asıyla bu şehir beyninden murûr eden Tuna Nehri serî‘ul-cereyândır³. Derûnunda mükellef ve müzeyyen büyütl ve dekâkîn-i vâfire ve kenâyis-i mütekâsire ve asker kışlaları ve zahîre enbarları olup⁴, sekene Rûm ve Bulgar ve Nemçe ve Macar tâ‘ifelerinden⁵ ‘ibâret ve cümlesi ehl-i hırfet ve sâhib-i ticâret olmağın⁶, rakabe-i ra‘iyyetleri hablü'l-metîn-i himâyet-i Pâdişâh-ı Müslimîn'e bend ve ser-rişte-i galebe-i cünûd-i Muvahhidîn kadîmî üzere bu taraflara vâsıl ve peyvend olmak niyâziyle dü-dest-i du‘â berdâste-i bârgâh-ı cenâb-ı Hudâ kılınarak Tuna'yı Açıklar ile murûr ve ‘avdetimizde ise Açıklar üstüne ma‘mûl mi‘ber-i ‘âriyetden ‘ubûr oldu⁷. [B3 17]

Vasf-ı Kal‘a-i Budin

Budin Kal‘ası dahi⁸ Tuna sevâhilinden kurşun menzili bir püşte üzerinde⁹ cenûbdan şimâle memdûd ve sevâhilde tûlânî ve mükellef varoş ile muhât ve¹⁰ mahdûd, takriben yirmi beş bin nüfûsu câmi‘ bir kal‘a-i vâlâ¹¹ ve derûn u bîrûnunda kâ'in hâneleri Peşte'den a'lâ denilse lâyük u sezâ olup, etrâfında¹² bağ ve bağçe ve mu‘teber ılıcaları vardır¹³. Macar kıralları fi'l-asl bu mahalde ikâmet edegelmîş ve Macar tâ‘ifesi me'lûf oldukları serbestî-i kadîmlerinin bekâsını ‘ale'd-devâm iltizâm eylemiş olmağla, hâlâ metbû‘ları olan¹⁴ [N2 15a] Avusturya İmperatoru'nun bir karındaşı Macar Kırallığı vekâ-

- 1 mezkûr düz B3 : mezbûr otuz yedi derece beş dakika tûlünde ve kırk yedi derece yirmi sekiz dakika ve otuz sâniye ‘arzında vâki‘ Macaristân'ın en ma‘mûr kasabası olup, bir düz N2
- 2 etrâfi bağçe N2 : cevânib-i erba‘ası hadâyık B3
- 3 şehir -cereyândır K : şehir mâ-beyninden Tuna Nehri revân olup N2 : şehrin beyninde murûr eden Tuna Nehri serî‘ul-cevelândır B3
- 4 kenâyis-i olup B3 : kiliseler ve asker kışlakları ve zahîre enbarları vardır N2
- 5 tâ‘ifelerinden B3 : olarak dört cins âdemden N2. Bu kısımlarda verilen bilgilerle ilgili olarak T 5b'nin sağ alt kenarında ayrı bir kaligrafi ile şöyle bir kayıt vardır: “Rum milletine mahsûs bir kenîseleri olduğı bi'l-ihbâr tahkîk olunmuşdur”.
- 6 olmağın B3 : olmağla N2
- 7 ve ser-rişte-i olundu [“olundu” kelimesinden sonra, burada geçen “Açıklar” ve “mi‘ber-i ‘âriyet” kelimeleri ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla “Vahîd Efendi'nin Açık ta‘bir etdiğı kayak, Tuna işlipleri tarzında altı düz bir nev‘ dubadır ki, ‘avdetinde üzerinden geçtiğı mi‘ber-i ‘âriyet dahi duba üzerine inşâ olunmuş köprü olacaktır” şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : olmak niyâziyle dest-i du‘â berdâste-i dergâh-ı icâbet-peyvend kıldını N2
- 8 dahi N2 : — B3
- 9 püşte üzerinde B3 : dağ üzere N2
- 10 sevâhilde ve B3 : sâhilde tûlânî ve mükellef varoş ile N2
- 11 câmi‘ vâlâ B3 : müştemil bir kal‘a-i bâlâ N2
- 12 denilse etrâfında B3 : ve etrâfi N2
- 13 mu‘teber vardır B3 : meşâhid-i şühedâdır N2
- 14 mahalde olan B3 : kazâda ikâmet edegelmîş olmalarıyla, hâlâ Macaristân Kırallığı N2

letiyile kırala mahsûs¹ serayda ikâmet ve Macaristân umûruna nezâret eyler. Ol havâlîde nazîri olmamakla² meşhûr bir mektepleri olmağla, hikmet ve hey'et ve hendese³ ve politika ve lisân ve fûnûn-i sâ'ire ta'lîmiyçün⁴ ehâlî ve agyârdan cânı isteyenler bu mektebe gelür⁵ gider. [B3 18] Peşte'den kalkup, Tuna'yı karşı geçdikden sonra Nizker (نيزكر = Nyeryes?) ve Nordos (نوردوس = Nesmuhl?) postalarında ve Rab [=Raab/Győr] Kal'ası ve Kitse⁶ [=Kittsee] Karyesi'nde birer gice beytütet ve İrşova'dan berü işbu cerîdede esâmîsi mezkûr mahallerden mâ'adâ fîmâ beynehum vâki' olan kasabât ve kurânın hiçbirinde ilişmeyüp, hemân huyûl-i gerdüne-i seyr u harekete havâle-i esvât-ı sa'y ü gayret⁷ ederek Beç dimekle ma'rûf Viyana Şehri'ne kırk altıncı gün vusûl ü duhûlümüz müyesser olmuştur.

Vasf-ı Kal'a-i⁸ Rab [=Raab/Győr]

Rab [=Raab/Győr] Kal'ası, Rab [=Raab] ve Raybinc⁹ [=Rabnitz] isimleriyle müsemma bir nehir kurbünde olup, şehrin etrafı metince¹⁰ bir hisâr ile mahsûr ve ehâlîsi on üç¹¹ bin nüfûs olmak üzere meşhûr ve işbu¹² kal'a dahi vaktiyle Devlet-i 'aliyye tarafından zabt olunduğu târîhlerde mastûrdur.

Vasf-ı Kal'a-i Viyana

Bec Kal'ası otuz dört buçuk derece tûlünde ve kırk sekiz derece on üç dakika 'arzında vâki' bir fezây-ı müstevîde¹³ Tuna Nehri'nin bir şıkkı kenârında 'arîz u 'amîk hendek ile¹⁴ tuğla ve horasândan masnû' bir hısn-ı hasîn ve hâricinde¹⁵ varoşlarını muhît olan meteris yollu kârgîr dîvârları dahi bir hisâr-ı metindir. Asıl kal'a derûnunda ekserî¹⁶ dörder ve beşer ve ba'zan

- 1 Macar mahsûs B3 : Kıral vekâletiyile bir N2
- 2 eyler olmamakla B3 : eder. Bu ülkede nazîri olmamak üzere N2
- 3 ve hendese N2 : — B3
- 4 ve ta'lîmiyçün B3 : tahsîli ve fûnûn-i sâ'ire te'allümü N2
- 5 isteyenler gelür N2 : isteyenler bu mektebe gelüp B3
- 6 Peşte'den Kitse N2 : Budin'i görüp geçdikden sonra نيزكر ve تودروس postalarında ve Rab Kal'ası ve Kinse (كنسه) B3
- 7 ve İrşova'dan Beç B3 : ederek Bec N2
- 8 gün Kal'a-i B3 : günü vusûlümüz müyesser oldu. Vasf-ı Kazâ'-i N2
- 9 Raybinc (رايبنج) B3 : Rabinc (رايبنج) N2
- 10 olup metince B3 : kal'asından başka hâricinde N2
- 11 ehâlîsi on üç B3 : güzelce kazâ olup, ehâlîsi on üç B3
- 12 işbu B3 : bu N2
- 13 Vasf-ı Kal'a-i müstevîde N2 : Evsâf-i Beç Beç Kal'ası 30 buçuk derece tûlünde ve 48 derece [B3 19] 13 dakika 'arzında bir fezây-ı müstevînin yokuşuk dinebilir cüz'î firâzında ve B3
- 14 hendek ile N2 : hendekli B3
- 15 hâricinde B3 : hâricde N2
- 16 kârgîr ekserî B3 : dîvârları dahi kezâlik bir hısn-ı metindir. Kal'a derûnunda ekserîsi N2

altışar kât olmak üzere kârgîr ve kebîr bin üç yüz hâne ve fûnûn-i şettâyâ mah-sûs kati mekteb ve medrese ve müte‘addid sanem-hâne ve minkâr-ı pîşekâr ile taşları fahrî oyması gibi intikâr¹ olmuş musanna‘ bir kilîsa ve mu‘anven kütüb-hâne ve kezâlik cebe-hâne ve teşrîh ve tıb-hâne ve asker kışlaları ve ko-madiyeler² ile kâr-ı kadîm bir kıral serayı vardır.

Vasf-ı Kütüb-hâne

Kütüb-hâne'sini seyr etdim; fevkânî³ bir cesîm dîvân-hâne resminde or-tası⁴ kubbe [B3 20] ve tarafeyni vasatından küçük suffâ resminde sokağa çık-malı⁵, dâ'iren-mâ-dâr mahfil ve şürfe⁶ tarzında şirvanlı ve zîr u bâlâsında kanadları tel örme fikra fikra dolablı ve zevâyây-ı erba‘asında beheri kitâblar ile memlû dört odalı fevkânî⁷ bir büyük dâ'ire olup, derûnunda 300.000⁸ cild kitâb olduğunu ihbâr ve bize müte‘allık olanlardan sîm ve sırma mahfazalar derûnunda mahfûz ve muvazza‘ ve mahallerine nazaran lihâza-i ri‘âyet ü ihtirâmılarıyla manzûr ve melhûz Bağdâd tarafında yazılmış üç⁹ kît‘a *Mushaf-ı şerîf* ve bir kît‘a *Kasîde-i Bürde* ile cennet-mekân¹⁰ Râbi‘ Sultân Mehmed Hân'a gelince zînet-bahş-ı erike-i saltanat olan Âl-i ‘Osmân *nevverallâhu merâkidehum ilâ yevmi'l-haşr-i ve'l-mîzân** hazerâtının¹¹ tasvîrleri murakka‘ını îbrâz ü izhâr etmişlerdir¹². Ve nâ-dîde olarak bir cins ağac kabuğu tellerinden nesc olunmuş evrâk üzerinde¹³ muharrer bir eski [İ]talyan kitâbı ve hey‘ete dâ'ir ba‘zı edevât ve musanna‘ât-i garîbe göstermişlerdir¹⁴. [B3 21]

1 intikâr K : — N2 : infitâr B3

2 ve kebîr komadyalar ["komadyalar" kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Komadyadan maksûd komedi ve andan merâmî ise tiyatro olacak" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : hân resimlerinde beherini ellişer yüzer âdem isticâr etmiş bin üç yüz hâne ve vâfir mekteb ve medrese ve sanem-hâne ve gâyet musanna‘ bir eski kenîsa ve bir mu‘anven kütüb-hâne ve cebe-hâne (حبه خانه) ve teşrîh ve tıb-hâne ve müte‘addid kışlaklar ve komadyalar N2

3 Kütüb-hâne'sini fevkânî N2 : Kütüb-hâne B3

4 ortası N2 : vasatı B3

5 sokağa çıkmalı B3 : çıkmalı ve N2

6 ve şürfe B3 : — N2

7 fikra fikra fevkânî B3 : müte‘addid dolablı ve zevâyây-ı erba‘asından dört odalı N2

8 300.000 B3 : üç yüz bin N2

9 olanlardan üç B3 : olanlarından Bağdâd ve ‘Acem hatlılarıyla üç N2

10 kît‘a -mekân B3 : *Kasîde-i Bürde* ile N2

* نور الله مراقدهم الى يوم الحشر والميزان = Allah onların türbelerini kıyâmet gününe kadar nurlandırın” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

11 Hân'a hazerâtının B3 : Hân [N2 15b] ‘aleyhi'r-rahme hazretlerine gelince selâtîn-i ‘Osmâniyye'nin N2

12 ü izhâr etmişlerdir B3 : eylediler N2

13 üzerinde B3 : üstüne N2

14 ve göstermişlerdir B3 : göstördiler N2

Vasf-ı Cebe-hâne

Cebe-hânesi tahmînen ve¹ takriben yüz ellişer arşun tûlünde ve on beşer zirâ‘ ‘arzında fevkânî, kârgîr hâne resminde murabba‘u’s-şekl dört koğuşu olup, beherinin ser-tâ-ser derûnunda koğuş ortasında² dîvârlar tarafına açılır tel kafes örme ikişer kapulu ve içleri ağaçdan ıskaralı takım takım dolablar³ vardır. İsti‘mâle el verecek tabanca ve tûfeng ve sâ‘ir edevât-ı harb ü cengi bu dolablara ta‘biye ve râbitalu ‘ummâl ve nuzzâra teslim ve tavsiye⁴ etmiş olduklarına mebnî, cümlesi âyîne gibi mücellâ ve temîz durduğundan başka, cüdrân ve sukûf-i cebe-hâne⁵ esliha-i mütenevvi‘a ile memlû ve bir mahalde dahi nümûne olarak dürlü dürlü⁶ barut terâzûleri ve top ve tûfeng çarhları ve envâ‘-ı kâlib ve miskab ve köprü kayıkları ve esnây-ı muhârebâtda taraf-ı husamâdan me‘hûz tabl u nakkâre [B3 22] ve bıçak ve nacak ve gûnâ-gûn elviye ve sancak doludur. Ve Paris Cebe-hânesi’nde bu kadar vüs‘at ve zînet olmayup, fekat nevâdir ve tuhaf makûlesi ba‘zı âlât ve edevât görüldü ise de, pek dikkat olunsa Beç‘de anların dahi nazîrleri vardır⁷. Geçen sene İsterlic Muhârebesi’nde* Françelü Beç‘e gelüp, bu cebe-hânede beğenüp⁸ aldığı mikdârdan ve el-yevm sultatları yedlerinde olanlardan ve serhadlerinde mevcûd bulunanlardan başka olarak, el-yevm dolablarda mahfûz tûfengin⁹ mikdârı yüz seksan bine bâliğ idiğini haber verirler. Ancak ekserîsi eski zemânda yapılmış eslihadan olup, onda biri işe yaramayacağı zâhir ve el-hâletü hâzih Nemçelü’nün asker ve mühimmât husûsuna dikkati ziyâde olmağla, tûfeng-hânelerinde mâhiyye beş altı bin tûfeng i‘mâl ve ihzâr olunduğu¹⁰ mütevâtirdir¹¹.

- 1 Cebe-hânesi tahmînen ve [“**Cebe-hâne**” kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotla “Cebe-hâne’den murâdı Silâh-hâne’dir” şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : Cebe-hânesine girdim N2
- 2 koğuş ortasında K : — N2 : koğuşu ötesine ve B3
- 3 zirâ‘ dolablar B3 : arşun ‘arzında fevkânî ve kârgîr dört kebir koğuş olup, ser-tâ-ser dîvârlarından munfasıl tarafeynde kapuları tel örme kafesli ve içleri ağaçtan ıskaralı dolabları N2
- 4 ve tavsiye K : — N2 : ile tasfiye B3
- 5 tabanca cebe-hâne B3 : takımlarını dolablarda hıfz etmiş olduklarına binâ‘en, beheri dest-gâhından henüz çıkmış gibi mücellâ ve temîz olduğundan mâ‘adâ, zikr olunan dört kebir koğuşun dîvârları ve sakfı N2
- 6 bir dürlü B3 : nümûne olmak üzere N2
- 7 envâ‘-ı sancak B3 : köprü kayıkları ve humbara ve top resimleri gibi levâzımât N2
- * Napoléon’un 2 Aralık 1805’te Avusturya - Rus kuvvetlerini yenerek üçüncü koalisyonu çökerttiği Austerlitz Savaşı için bk. meselâ “Austerlitz savaşı”, *Büyük Larousse*, II,1020. İsterlic kelimesi ile ilgili olarak K 34b’nin sağ üst köşesinde “İsterlic (استرليج), Nemçe memâlikinden bir mahaldir” şeklinde bir kayıt vardır.
- 8 Muhârebesi’nde beğenüp B3 : Muhârebesi hengâmında Françelü Beç‘e girüp N2
- 9 yedlerinde tûfengin B3 : yedinde olanlardan ve serhadlerde bulunanlarından başka olarak, cebe-hâne-i merkûmda mevcûd olan tûfeng ve sâ‘ir edevât-ı harb ü cengin N2
- 10 idiğini olunduğu N2 : olup, bir taraftan dahi mâhiyye beş altı bin tûfeng i‘mâl ve ihzâr etdirildiği B3

Vasf-ı Teşrîh-hâne

Teşrîh ve Tıb-hânesi üç kât bir dâ'ire-i kebîredir. Derûnunda hasta ve tabîb mekânları¹ ve şâgird ve üstâd odaları olarak görulan hucurât nizâmâtını ve edevât ve âlât cem'iyetini kemâliyle ta'rîf etmek muhâl, ez-ân-cümle şu şey'ler Avrupa'da nâdiru'l-emsâldir ki, on kebîr odanın cüdrân-ı erba'asında kütüb-hâne misillü müzeyyen ve mücellâ² dolablar derûnuna ve yaymacı mahfazaları gibi câmdan masnû³ sandukalar içine bi-tıbkihî insân sûreti misillü balmumudan rîhte [N2 16a] dürlü dürlü⁴ sûretler vaz' edüp, ol sûretler üstünde⁵ 'ilel ve emrâz-ı muhtelifeyi yegân yegân keşf ü 'iyân ve a'zâları dahi başka başka⁶ tasvîr u beyân ve cemî' 'urûk u a'sâbî reng u levniyle tasrîh ve haml ve meşîme ve veled ve velâdet ahvâli gibi sâ'ir şeyler⁷ hakâyık ve dekâyıkıyla tersîm ve tashîh⁸ olunmuş ve bir haml tekâmîl⁹ müddetine kadar rahm-ı mâderde ânen-fe-ânen ne sûret kesb etdiğini bilmek ve etıbbâ' ve cerâhîne bildirmek için "Beş günlük ve bir aylık ve beş haftalık ve şu kadar sâ'atlık" deyü yâfteleriyle ma'an hulkî ve hakîkî sıktları ve iki başlu bir vücûd ve bir vücûdda iki ve üç başlu ve üç dört [B3 24] kollu küçük meyteleri Teşrîh-hâne'ye celb ve cem' ve sâf¹⁰ ve keskin ruhlar ile memlû billûr surâhî ve kâseler içre hıfz ve raflara dizdirilmiş olmağla; beyt:

Fe-fi külli şey'in lehû âyetün

*Tedüllü 'alâ ennehû vâhidün**

vefkınca her birini müşâhede ve mütâla'ada kudret-i Rabbâniyye'ye istidlâl derkâr ve bu sebebe mebnî Beç'de ta'lîm ile perverde olan etıbbâ ve cerrâhînin hazâkat cihetiyle sâ'irlerine rüchânı müselle-i sığâr u kibârdır.

11 mütevâtirdir B3 : + Paris Cebe-hânesi'nde bu kadar vüs'at ü cem'iyet olmayup, fekat nevâdir ve tuhaf makûlesi ba'zı edevât ve âlât görüldü ise de pek dikkat olursa Bec'de anların da nazîri olmak gerekdir N2

1 Teşrîh mekânları B3 : Teşrîh-hâne'sini seyr etdim. Üç kât olarak büyük bir dâ'iredir. Derûnunda tabîb-hâne ve hasta-hâne N2

2 mücellâ B1 : mahallî N2 : — B3

3 nizâmâtını ve masnû' N2 : nizâmalarını [B3 23] ve edevât-ı lâzime ve cem'iyetini lâyıkiyle ta'rîf etmek muhâl ve ez-ân-cümle şu şeylerin Avrupa'da nâdiru'l-emsâl idüğüne cumhûr-i hükemâ ve etıbbâ mütefikü'l-makâldir ki, dokuz on odanın içinde kütüb-hâne misillü müretteb ve müzehheb dolablar ve yaymacı mahfazaları gibi üzerleri câmlı B3

4 balmumudan dürlü N2 : balmumundan rîhte B3

5 sûretler üstünde B3 : sûretlerde N2

6 a'zâları başka B3 : a'zâ'-i insâniyye dahi kıt'a kıt'a N2

7 şeyler B3 : şey'ler N2

8 tashîh B3 : teşrîh N2

9 tekâmîl B3 : dokuz ay N2

10 beş günlük B3 : hulkî ve hakîkî sıktlar ve iki başlı bir vücûd ve iki vücûd bir başlı insân gibi niçe niçe 'acâyibler cem' N2

* ففی كل شیء له آية

= Herşeyde Allah'ın birliğine işâret eden bir delil vardır" anlamına gelen bu cümle Arapça bir beyittir.

Divel-i Nasârâ'da mu' allem süvârî askerinden¹ mâ'adâsının ata binüp inmekde mehâretleri olmayup, erbâb-ı iktidârı ve 'ale'l-'umûm ricâl ü kibârı 'araba ve hinto ile geşt ü güzâr eylediğinden², medâr-ı sühûlet-i seyr u hareket ve nev-'ammâ³ nezâfet ve zînet olmak üzere şehri mezkûrun kal'a derû[B3 25]nunda olan kaldırımları serâpâ çâr-kûşe ve tırâşide seng-i siyâhdan mefrûş⁴ olup, lâkin sokakları dar ve hâneleri⁵ yüksek yapılmış olduğuna binâ'en, mahalle⁶ araları pek rûşen değildir. Gürûh-i mekrûh-i küffâr, husûsan ta'assubla meşhûr Nemçelü yâdigârların sûret ü büte rağbeti ve perestiş ve hürmetleri derkâr olmağın⁷, ba'zı meydâncıklarda ve köprü başı ve bağçe araları ve büyük konaklarda taşdan ve tuğladan masnû' dürlü dürlü suver⁸ u nişâneler olup, şimdi dahi⁹ Nemçe İmparatoru-yi esbak İkinci Yozef'in* sûreti olmak üzere kütüb-hâne kurbünde kâ'in seray meydâncığına summâkî gibi ebrûli¹⁰ bir nev' taşdan mücellâ ve mürtefi' bir 'amûd üstüne tu[n]çdan rîhte bir esbe süvâr olmuş 'ibret-nümâ tasvîr-i kebîr inşâ olunmakda olduğu ve 936 senesi muhâsarasında şuc'ân-ı ehl-i îmândan cânib-i İslâmiyân'da yararlığı zuhûra gelenlerin eşbeh ve eşheri olmak üzere menkûl serhadli yeniçeri kıyâfetinde [B3 26] dalkılıc bir gâzînin taşdan ma'mûl sûreti¹¹ kal'a derûnunda kâ'in bir

- 1 içre askerinden B3 : içinde hıfz etdirilmiştir. Ve Paris'de dahi bir Teşrih-hâne olup, lâkin bu derecelerde mükellef ve ma'mûr değildir. Divel-i Nasârâ'da süvârî olmak üzere mu' allem askeriden N2
- 2 mehâretleri eylediğinden B3 : mehâreti olmayup, erbâb-ı iktidâr 'araba ve hintolar ile geşt ü güzâr eylediklerinden mâ'adâ N2
- 3 nev-'ammâ B3 : nev'an N2
- 4 mefrûş B3 : — N2
- 5 dar ve hâneleri N2 : teng ve hâneleri mürtefi' ve B3
- 6 mahalle N2 : mahallât B3
- 7 ta'assubla olmağın B3 : Nemçelü'nün bütlere rağbeti ve perestışı olmağla N2
- 8 başı ve suver N2 : başları tuğla ve taşdan masnû' ve ma'mûl 'acib ve garîb heykel ve sûret B2
- 9 dahi B3 : — N2
- * Metnimizde İkinci Yozef diye söz edilen Germen İmparatoru ve Habsburg devletlerinin ortak nâibi olan Joseph II (1741-1790) için bk. meselâ, "Joseph II", *Büyük Larousse*, XII,6109-6110.
- 10 ebrûli B3 : ebrûli N2
- 11 tuçdan sûreti ["sûreti"] kelimesinden sonra bu kısımda verilen bilgilerle ilgili olarak 1 numaralı dipnotla "Sâhib-i takrîrin 936 senesi muhâsarasında dimesi, galat-ı tahkîktir. Ta'rif ettiği dalkılıc ki bir serdengeçdirdir, 1683 senesi<ni> sâl-i milâdîsine musâdif olan 1095 sene-i hicriyyesinde Kara Mustafa Paşa'nın def'a-i sâniye olarak Viyana'yı muhâsarasında asker-i 'Osmâniyye tarafından hasr edilân lağımdan şehre dâhil olmuşdur. Viyanalılar'ın rivâyetine göre bu mücâhid-i bî-bâk elindeki kazma ile tahte'l-arz hafriyyâtda devâm ettiği sırada üzerinde bulunan bir etmekci furununda gice yarısı hamîr yoğurmakla meşgûl olan biri semt-i kademinde bir patırdı hiss etmekle, derhâl muhâfaza-i beldeye ihbâr-ı keyfiyyet etmiş ve tefahhusa ta'yîn olunan me'mûrlar furuna dâhil oldukdan biraz sonra gâzî-i merkûm dahi zîr-i türâbdan sath-ı zemîne hurûc eylemiştir. Kendisi o anda tevkîf olunmuş ve o kadar zahmet ü himmetle açılan yol tekrâr hafri kâbil olamaya[cak] sûrette derhâl doldurulmuşdur. El-yevm şehrimizde hilâl şeklinde i'mâl olunan bira [B3

hânenin üzerinde ve bir kaç dahi tasvîr-hânelerinde bâkî kaldığı manzûrumuz oldu¹.

Kıral hazînesi ve Arslân-hâne [B3 29] ve Şemron² [=Schönbrunn] Bağçesi gibi şöhretlü mahallerin seyr u temâşası dahi bir iki gün mücib-i in-bişât u ferhatimiz olup, lâkin³ hazînelerinde olan mücevherât ve fağfûrî ve eski ma'den ve sîm surâhî ve bardak ve tabak gibi tecemmülât , zemân-ı sa'â-detlerini idrâk ve üns ü ülfet ve iltifâtlarıyla müftehir ve şerefnâk olduğumuz ekâbir-i ricâl-i [B3 28] Devlet-i 'aliyye'de bulunur şeylerden olup, fekat⁴ Hindkârî ve çini pîş-tahta ve dolablar⁵ ve şîr-i mâhî ve abanosdan oyma ufak tefeng tuhaf ve nâdir oyuncaklar ile mücevher bir tâc ve bir mücevher 'asâ şâyeste-i istishân ü pesend olur denilse be-câdır.

Şehr-i mezkûrun varoşlarında olan hâneleri sûr-i⁶ kal'adan beş kât ziyâde ve sokaklarının vüs'ati fevka'l-'âde olarak bu şehrin mecmû' sekeneşi üç⁷ yüz bin nüfûsa bâliğ olur olmaz derecesinde ma'dûd⁸ ve Avrupa'nın merkezi olmak takrîbiyle ticâret hıdmetinde ehl-i İslâm ve Nasârâ ve Yehûdî'den dürlü dürlü âdemler bulunduğu ma'lûm ü meşhûrdur. Kurb ü civâr-ı şehirde ve varoşları etrâfında⁹ mükellef bağçeler ve müte'addid mesîreler ve fağfûrî ve âyîne ve câm fabrikaları* misillü niçe niçe¹⁰ kâr-hâneler vardır. Fağfûrîlerini

27] francalası, işte o furuncunun vak'a-i mezkûreyi muhtır olmak üzere icâd ettiği ekmekdir. Zikr olunan serdengeçdi neferinin tıraş edilân hey[ke]lli ise mezkûr furunun damına ikâme edilmiş imiş ki, mu'ahharan furun kaldırıılarak Müze Belveder'in bağçesine rezk edilmiştir. 1877 senesinde Viyana'ya 'azîmet-i 'âcizânemde Kara Mustafa Paşa ordusundan muhtemem edevât-ı harbiyyenin hıfzına mahsûs olan mezkûr Belveder Müzesi'ni ziyâret eylediğim sırada sâlifü'z-zikr yeniçeri heykeli dahi müşâhede edilmiş idi. Zikr olunan yeniçeri neferinin başında millet-i 'Osmâniyye'nin 'alâmet-i fârikası olan hilâl şekli mevzû'dur" şeklinde Ebuzziyâ'nın bir açıklaması vardır] B3 : tûcdan rihte esbe süvâr olmuş bir sûret-i garîbe dahi der-dest-i inşâ olunmakda idiği ve Sultân Süleymân merhûm zemânında Bec Kal'ası muhâsara olunup, şuc'ân-ı İslâm'dan derûn-i kal'aya duhûl edenlerin eşbehi olmak üzere meşhûr serhadli şeklinde dalkılıc bir zâtın taşdan masnû' sûreti N2

1 üzerinde oldu N2 : sakfı üzerinde bâkî idüğü manzûr-i nazar-i 'ibret ve B3

2 Şemron N2 : + ["Şemron" kelimesinden sonra bu kelime ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "Ya'nî meşhûr Şen Brun [=Schönbrunn] Bağçesi" şeklinde açıklama getirilmiştir] B3

3 şöhretlü lâkin B3 : meşhûr yerleri dahi görüldü. [N2 16b] Ve N2

4 eski ma'den fekat B3 : surâhî ve tabak gibi edevât, ricâl-i Devlet-i 'aliyye'nin ekserisinde bulunur mevâddan olup N2

5 ve dolablar N2 : — B3

6 ufak sûr-i B3 : oyuncaklar ile evânî-i sîm ü zere dâ'ir ba'zı eşyâ' ve âb-rüy-i hazîneleri olan mücevher bir tâc ile bir 'asâ şâyeste-i seyr u temâşâ idi. Varoşunda olan hâneleri sevâd-ı N2

7 üç B3 : üç N2

8 derecesinde ma'dûd B3 : mikdâr N2

9 hıdmetinde etrâfında B3 : zımnında her cins âdem bulunduğu âşikârdır. Kurb ü civâr ve varoşları kenârında N2

* Metinde geçen "fabrika" kelimesi ile ilgili olarak ayrı bir kaligrafi ile K 36a'nın sol kenarında "Fabrika kâr-hâne dimekdir" şeklinde bir açıklama getirilmiştir.

10 ve câm niçe B3 : fabrikaları misillü dürlü N2

Avusturya dâ'iresi ve Macar Ülkasi'nden meclûb ve mudahhar¹ kirec gibi beyâz iki nev' toprakdan i'mâl ve pek temiz ve nefis şeyler yapmağa [B3 29] sûret vermiş olduklarından, bu kâr-hâne 'ummâlî sâ'ir mahaller sakson-yacılarına tefavvukda iddi'ây-ı mehâret ü kemâl ederler. Vâkı'â kıral için altı yüz kîse akçaya pâzâr olunup yapılmış bir ta'âm takımı çanak çömlek görüldü ki, üzerlerinde olan nigâr ve nukûş-i bî-müdânî mâhî-i nişân-ı Bihzâd ü Mânî'dir. San'at-ı 'ameliyyesi süferây-ı sâbika-i Devlet-i 'aliyye'nin sefâret-nâmelerinde mastûr olmağla, tafsîlinden 'udûl olundu². Şehr-i mezkûrun câ-nib-i şarkîsinde olan varoşları kenârında ağaçları bir çırpıda muntazam ve câdde yolları her gün sulanup, süpürülmesi mu'tâd ve mültezem avgâh³ ve ormanları olup, eyyâm-ı sayfda ahşam üzerleri ve⁴ bâ-husûs yortu ve pazar günleri lâ-ekall yirmi bin nüfûs bu ormanda âmed-şud ile evkât-güzâr ve derûnunda mu'anven ve muhteşem kahve-hâne ve lostaryalar olmağla⁵, gice yarılarında kadar oralarda zevk u şevk ve mahabbetle def'-i humâr ederler⁶.

Kurâ'-i meşhûre ve ma'mûresinden Beç'e altı yedi sâ'atlik [B3 30] mesâfede⁷ hammâm ma'nâsını mutazammın Baden nâm bir müferrah karyede müte'addid kaplucaları ve mükellef lostaryaları olmağla, kezâlik eyyâm-ı sayfda Bec ehâlîsinden ba'zıları bu karyeye hicret eder. Ve etrâfdan dahi erbâb-ı zevk gelir gider. Hammâmları 'umûmen Varşavya'da⁸ ve Paris'de görüldüğü vech üzere beyağı tahta ve taş döşemeli ahşâb⁹ odalar derûnunda fey'âtı mak-tû' birer fuçıdan 'ibâret olup, ekserisinde¹⁰ suları koğalar ile hâricden getürüp, fuçılara vaz' u imlâ ve hammâm niyyetine gelanler ördek gibi dalup çıkmamağla iktifâ ederler. Bunların eğerçi ba'zılarında¹¹ musluk olup, lâkin suyu yine vezn ve hisâbıyla icrâ ve gûyâ seref ü telef etdirilmemek dakîkalarına dikkat ü i'tinâ eder olmalarıyla, 'âdetden ziyâde su sarf ve isti'mâl eyler¹² müşterî olur ise ana göre su hakkı alurlar. Bu Fakîr'e Beç'de

- 1 dâ'iresi mudahhar B3 : ve Macaristân'dan menkûl N2
- 2 ve pek olundu B3 : ederler. San'at-ı 'ameliyyesi Seyyid 'Ali Efendi'nin Paris Sefâret-nâmesi'nde zikr eylediği vech üzere olmağla, tafsîle hâcet yokdur N2
- 3 ağaçları avgâh B3 : ağaçları muntazam ve her gün yolları sulanup süpürülmesi mültezem bir kebîr saydgâh N2
- 4 ve B3 : — N2
- 5 ormanda olmağla B3 : ormana revân ve derûnunda mu'anven kahve-hâneler ve müte'addid lostaryalar olmak hasebiyle N2
- 6 oralarda ederler B3 : anda mukîm ve mihmân olurlar N2
- 7 sâ'atlik [B3 30] mesâfede B3 : sâ'at mesâfede vâkı' N2
- 8 kaplucaları ve Varşavya'da N2 : kaplıcaları olmağla, kezâlik mevsim-i sayf u behârda Beç ehâlîsinden fezây-ı istifây-ı hevây-ı nefsd e herze-gerd olanlar bu karyeye hicret ve etrâf u eknâfdan dahi erbâb-ı zevk gelüp ikâmetle icrây-i âyîn ü 'âdet eylerler. Beç'in hammâmları 'umûmen Varşav B3
- 9 taş döşemeli ahşâb N2 : tas döşemeli ahşâbî B3
- 10 ekserisinde B3 : ekser vakitte N2
- 11 fuçılara ba'zılarında B3 : fuçılara doldururlar. Ve ba'zılarında gerçi N2
- 12 ve hisâbıyla eyler B3 : ile icrâ eder olmalarıyla, 'âdetleri mikdârından [N2 17a] ziyâde su sarf eder N2

olan ma'hûd hammâmlardan bi-hasebi'l-iktizâ bir musluklu fuçî mahalli haber alıncaya kadar [B3 31] teyemmüm ile evkât-güzâr olduğum iki gün iki gice zarfında çekilan 'azâb-ı derûn havsala-i hâme-i¹ ta'rîfdan bîrûndur².

Fıkra

Françe İmparatoru'na gitmek üzere bizden bir gün mukaddem³ Beç'e gelmiş olan 'Acem Şâhı Sefîri Mîrzâ Muhammed Rızâ Hân'a⁴ Beç'de mukîm Fransız Elçisi Ceneral Andreyosi [=Andreossi]⁵ müstakıl ziyâfet etmiş ise de ferdâsı bizim için tertîb eylediği ziyâfet meclisinde dahi Sefîr-i mûmâ ileyhın huzûrunu irâde ve istediğimiz ta'âmın mâ-lezimesini Ceneral-i mersûm ve-rüp, kendü açılarımız⁶ tabh ve âmâde etmişler idi. Esnây-ı tenâvülde 'Acem Sefîri bizim halvamızdan dimâğ-ı alay-ı lezâyiz olduğuna binâ'en⁷, "Güzel olmuş!" ta'bîriyle müdâhene edeyim der iken, berü taraftan "Hay hay bizim gâzîler halvamız meşhûrdur, buyurun!" deyü halva tabağını önüne sürmem ile: "Kerem etdiniz" cevâbından gayri söz bulamaması [B3 32] kızılbaşâ bâ'is-i ser-fürûyî ve hicâb ve hem-bezm olan ricâl-i Nemçe ve sâ'irleri bu mazmûndan mahzûz ve zevkyâb olmuşlardır.

İstitrâd

Bir ulu devletden âhar devlete me'mûr ba'zı murahas ve büyük elçilere güzergâhlarında olan pâ-yi taht-ı memleketlerin küberâsı ve îcâb-ı vakt ü hâle göre kıral ve vükelâsı ikrâm ü ziyâfet ve hakkında icrây-ı merâsim-i hoş-âmedî ve hürmet ü ri'âyet eylemeleri öteden berü âyîn ü 'âdet iken kemâl-i kibr u nahvet ile Beç'de ikâmet ve ol esnâda semere-i gâlibiyetleri olmak üzere Avusturya Devleti'nin kâtibe-i harekât ve etvârına⁸ dahl ü dikkat eden Fransız Elçisi Ceneral-i mersûmun şerrinden ihtirâzen Devlet-i müşârun ileyhâ vükelâsını Elçi-i merkûmun ziyâfet meclislerinden mâ'adâda görüp sohbet etmek vâki' olmadıysa da taraflarından mahremâne vürûd eden âdemleri vesâtatiyle bu bâbda 'arz u ifâde eyledikleri [B3 33] 'özü-i ma'kûl ve hâl-i mağlûbiyyet-

1 hâme-i K : — N2, B3

2 alurlar bîrûndur B3 : taleb ederler N2

3 mukaddem B3 : mukaddemce N2

4 Şâhı Hân'a B3 : Sefîri 'Ali Rızâ Mîrzâ'ya N2

5 Andreyosi (اندره یوسی) N2 : Andreyosi (اندریوسی) B3. Metnimizde Andreyosi (اندره یوسی) okunacak şekilde yazılmış olan General Antoine François Andreossi (1761-1828) için bk. meselâ Lavrence P. Phillips, *The Dictionary of Biographical Reference Containing One Hundred Thousand Names*, London 1871, s.40.

6 ta'âmın açılarımız B2 : ta'âmın li-hikmetin kendi açılarımız başka başka N2

7 Esnây-ı binâ'en B3 : 'Acem Sefîri halvamızdan yeyüp N2

8 etvârına K : etrâfına N2, B3

iştimâllerine nazaran karîn-i sem'-i i'tibâr ve kabûl oldu. Bu şehri-i şehîr-i 'adîmü'n-nazîr ki muvâfîk-ı mesel-i "Cennetün ter'âhe'l-hanâzîr*" dir¹.

Çend eyyâm ârâm-gâh-ı 'abd-i Fakîr-i müstehâm oldukdan sonra² zilhicenin dokuzuncu 'arefe gicesi Beç'den³ fekk-i râbita-i müsâferet edüp, oradan Veliksderof (ولكسدروف = Wolkersdorf) ve Maryaklif (ماریاکلف = Mikulov?)⁴ nâm karyelerde ve ba'dehû Brunn Kal'ası'nı seyr ederek Vişu (ويشو = Wischau) Kasabası'nda ve andan Olmuc (اولوج) [=Olomouc] Kal'ası'nı görerek Heravjed [=Hranice?] nâm köyde bir⁵ gice beytütet olundu.

Vasf-ı Kal'a-i Brunn

Brunn Kal'ası cenûbdan şimâle⁶ mümtedd olmuş iki püšte üzerinde tarafeyni bağ ve bağçe ve tarla ve piş-gâhı düz ova ve⁷ sahrâ olarak Moravya Eyâleti'nin ticâretgâh ve kılâ'-ı meşhûre ve ma'mûresinde⁸ tahmînen on beş bin nüfûsu câmi' ferah-fezâ bir cây-ı ra'nâdır⁹. Kal'a ve varoşu derûnunda kati çok çuka¹⁰ kâr-hâneleri ve sahtiyân dest-gâhları ve a'lâ konak ve zîbâ¹¹ kışlakları vardır. [B3 34]

Vasf-ı Kal'a-i Olmuc [=Olomouc]

Olmuc [=Olomouc] Kal'ası¹² dahi eğerçi on iki bin nüfûsu câmi' bir mahal olup¹³, kal'asının her tarafı bâlâda vasfı murûr eden Temeşvar Kal'ası gibi kât ender kât metîn ve derûnunda olan büyütlük ve dekâkîn gâyetü'l-gâye dilnişîn ve rengîn olduğundan başka¹⁴ ehâlîsi dilber ve hüner-ver görünür. Bunlarda dahi çuka kâr-hâneleri¹⁵ ve sanâyi'-i sâ'ire dest-gâhları ve¹⁶ 'ulûm-i

* جنة ترعاها الخنازير = Domuzların otladığı bahçe" anlamına gelen Arapça bu ifade, âdi insanların yaşadığı güzel beldeleri tavsif için kullanılan deyimlerdendir; bk. meselâ el-Meydâni, *age*, I,190.

1 ki muvâfîk-ı dir K : — N2, B3

2 bizim sonra B3 : gâziler halvası güzel olur, buyurun!" deyerek tabakı önüne sürmem ile bir tatluca ma'nâ güzêrân eyledi N2

3 Beç'den N2 : — B3

4 Veliksderof (ولكسدروف) ve Maryaklif (ماریاکلف) N2 : Deliksderof (ولكسدروف) ve Madyaklif (مادیاکلف) B3

5 Heravjed (هراوژد)..... bir B3 : Heravjer (هراوژر) nâm köyde birer N2

6 Kal'ası şimâle B3 : Kazâsı cenûbdan şimâle doğru N2

7 ova ve B3 : — N2

8 ticâretgâh ma'mûresinde B3 : ticâretgâh-ı meşhûre ve kılâ'-ı ma'mûresinden N2

9 cây-ı ra'nâdır B3 : fezâdır N2

10 çuka N2 : — B3

11 a'lâ konak ve zîbâ B3 : müzeyyen ve mu'anven konaklar ve askerî N2

12 Kal'ası B3 : Kazâsı N2

13 mahal olup B3 : küçük kazâ olup, ancak N2

14 olan başka B3 : kâ'in büyütlük ve dekâkîn be-gâyet mükellef ve müzeyyen ve N2

15 çuka kâr-hâneleri N2 : çok kâr-hâne B3

16 ve B3 : olduğundan kat'-ı nazar, N2

cüz'iyye ve külliyye te'allümüne mahsûs bir büyük mektepleri vardır. Varşavya'dan 'avdetimizde hinto ta'mîri için bu mahalde yirmi sâ'at kadar ârâm u ikâmet¹ vâki' olmağla, askerî [N2 17b] ve ehâlîsinden ziyâretimize gelenlerin ba'zıları² sikke-i hasene-i 'Osmâniyye'den taleb ve teberrük kasdlarına mebnî³ birer ikişer rub'iyye verildikde, bî-çârelerin basma kağıd ve bakır akçadan gayri şeyleri olmadığı ecilden, "Birkaç altûn⁴ ile gûyâ memleketlerini ihyâ eyledik" gibi du'â vü senâ ve izhâr-ı [B3 35] mahzûziyyet ve safâ etmişlerdir. Sâlifü'z-zikr Heravjed [=Hranice?] Karyesi'nden ilerü Kranberk (قرانبرق = Frydek?) ve Şekotşu (شقوتشو = Skoczow)⁵ kasabalarında birer gice beytütet ve ba'dehû Krakoya [=Krakow] şehirlerine varılıp, 'Acem Sefiri mûmâ iley ile bu mahalde dahi mülâkat ve⁶ musâdefet olundu.

Vasf-ı Şehr-i Krakoya [=Krakow]

Şehr-i mezkûr Vistül Nehri'nin otuz yedi derece kırk sekiz dakîka tûlünde ve elli derece on⁷ dakîka 'arzında vâki' semtinde ve Galiçya⁸ dâ'iresi derûnunda vesî'u'l-enhâ ve kesîru'l-kurâ bir şehr-i dil-ârâ olup, fî'l-asl Leh kırallarının ibtidâ tâc geydikleri ve bilâhare ekserîsinin defn olundukları mahaldir⁹. Derûnunda cesîm konaklar ve müte'addid mektebler ile şumârîde-i tahmîn-i basar olmuş yetmiş beş kilîsa ve bir kışlak ve bir komadya ve şehir etrâfında kurşun ve timûr ve tunc¹⁰ ve tuz ve a'lâ mermer ma'denleri ve mükellef¹¹ bağçeleri vardır. İç kal'ası olan bir yokuşçuk üzerinde kâ'in büyük kilîsalarında¹² [B3 36] i'tikâd-ı bâtîlları üzere vâsıl-ı Hakk olarak mürd olan ba'zı Leh kıralları ve papas ve¹³ piskoposlarının li-eclî'z-ziyâre başlarını ve ellerini kesüp, altûn tas ve mücevher zarf içre hıfz etmişlerdir¹⁴. Ve bir bağçede dahi Paris'de görüldüğü misillü edviyeye dâ'ir envâ' nebâtât ve eşcârı cem' eylemişlerdir.

1 kadar ikâmet B3 : mikdârî ârâm N2

2 gelenlerin ba'zıları B3 : gelenlerin ba'zılarına N2

3 taleb mebnî B3 : — N2

4 akçadan altûn B3 : akçadan gayri nesnelere olmadığına binâ'en, "Birkac rub'iyye N2

5 du'â Şekotşu (شقوتشو) B3 : izhâr-ı senâ vü safâ eylediler. Zikr olunan Heravjer Karyesi'nden ilerü Feranberk (فرانبرق) ve Sekotşu (سقوتشو) N2

6 şehirlerine ve B3 : Şehri'ne muvâsalat ve 'Acem Sefiri ile bu mahalde dahi N2

7 Nehri'nin on N2 : Şehri'nin 37 derece ve 48 dakîka tûlünde ve 50 derece ve 10 B3

8 Galiçya B3 : Galiçya N2

9 mahaldir N2 : + ve B3

10 kilîsa tunc B3 : kenîsa ve bir asker kışlası ve bir komadye mahalli ve şehrin etrâfında kurşun ve timûr ve tûc N2

11 mükellef B3 : müzeyyen N2

12 yokuşçuk kilîsalarında B3 : yokuşçuk üzerinde kâ'in büyük kenîsalarında N2

13 papas ve B3 : Leh N2

14 zarf etmişlerdir B3 : zurûf içinde hıfz N2

Şehr-i mezkûr 1117 sene-i hicriyyesinde vâki‘ 1702 sene-i ‘İseviy-ye’inde İsveçlü’nün ve 1768 senesinde Rusyalu’nun ve 1773¹ senesinde Nemçelü’nün eyâdî-i zabt u tasarruflarına geçüp, ba‘dehû hâlâ Paris’de mukîm Lehlü Kocoşko² nâm Ceneral sa‘yiyle 1794³ senesinde Nemçe ve Rusya askeri bu taraflardan külliyyen tard u teb‘id olunmuş ise de, mu‘ahharan Galiçya’yı⁴ bütün bütün Nemçelü zabt eylemek hasebiyle şimdi Avusturya İmparatoru’nun yed-i temellük ve⁵ istilâsında ve kal‘ası kılâ‘-ı kadîmeden olup, vaktiyle işe yaramayacağı ecilden İmparator-i müşârun ileyh bu def‘a⁶ hedm edüp, şehri büyütmek sevdâsındadır.

Fransız [B3 37] İmparatoru bu sefer Devlet-i ‘aliyye’yi işgâl ve tarafına Murahhas Elçi celbiyle müttelik-i devlet şâyi‘asını vererek sâ‘ir divel ü mileli tahdîş ü igfâl etmekden nâşî, bu ittifâkın semere-i nâfi‘asından hisse-mend olmak ümmîdine düşmüş⁷ ba‘zı Lehlü’nün taraf-ı Saltanat-ı seniyye’ye hürmet ü ri‘âyetlerini icâb eder hâlât dan olmağın, Krakovya’ya ibtidây-ı murûrumuzda⁸ ricâl ü nisvân ve kibâr u sibyanı gürûh gürûh ziyâretimize gelüp, icrây-ı merâsim-i hoş-âmedî eyledikleri esnâda: “Çok zemândan berü ‘Osmânlu görmeğe hasret-keş idik; burayı teşrifinizden memnûn ve mesrûr olduk. Ah ne olur üç beş gün ikâmet edüp, doya doya sizi⁹ görmek şerefine nâ‘il olsun” yollu politika olmak üzere her gürûhdan¹⁰ bir güne ta‘bîr-i dil-pezîr ile ikrâm ve sâkin olduğumuz hânenin kapusuna bir bölük Nemçe askeri ta‘yîniyle icrây-ı merâsim-i i‘zâz ü ihtirâm etmeleriyle, iki gün anların hâtırı için tevakkuf ve ârâm ve vücûh-i beldeye [B3 38] gülyağı ve tenzûh ve çevre misillü hedâyâ ile dahi iltifât ü ikrâm¹¹ olundu. Krakovya’dan ilerü Varşavya’ya doksan sâ‘at mesâfede vâki‘ İvanovice (ايوانويجه = Iwanowice) ve Zarnovic (زارنويج = Zarnowiec) ve Sinisko (سنسكو = Szczykociny) ve Malagos (مالاغوس = Malogoszcz)

- 1 görüldüğü 1773 B3 : olduğu misillü edviyeye müte‘allık her dürlü eşcâr ve nebâtâtı cem‘ etmişlerdir. Şehr-i mezkûr bin yüz on yedi sene-i hicriyyesinde vâki‘ bin yedi yüz iki sene-i ‘İseviyye’inde İsveçlü’nün ve bin yedi yüz altmış sekiz senesinde Rusyalu’nun ve yetmiş üç N2
- 2 Metnimizde adı Kocoşko (كوجوشكو) okunacak şekilde yazılmış olan Polonyalı yurtsever Tadeusz Kościuszko (1746-1817) için bk. meselâ “Kościuszko”, *Büyük Larousse*, XIV,7007.
- 3 1794 B3 : yedi yüz doksan dört N2
- 4 Galiçya’yı B3 : Galiçya’yı N2
- 5 eylemek ve B3 : etmek hasebiyle el-hâletü hâzih Avusturya İmparatoru’nun yed-i N2
- 6 İmparator-i edüp B3 : Nemçelü bu def‘a mahsûs N3
- 7 ümmîdine düşmüş K : — N2 : ümmîdiyle düşmen B3
- 8 sevdâsındadır mürûrumuzda B3 : i‘tinâsındadır. Leh ehâlisinin bu seferde li-hikmetin taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’ye mahabbetleri [N2 18a] teceddüd etmekle, Krakovya’ya ibtidây-ı vürûdumuzda N2
- 9 burayı sizi B3 : teşrifinizden memnûn olduk. Kâşki burada üç beş gün ikâmet ve istirahat edüp, sizi doya doya N2
- 10 yollu gürûhdan N2 : yollu (يوليو) politika olmak üzere her gürûhdan B3
- 11 sâkin ikrâm [“tenzûh” kelimesinden sonra bununla ilgili olarak 1 numaralı dipnotta “Kurs ta‘bîr etdiğimiz mankır şeklindeki mu‘attar nesnedir ki, doğrusu tânın fethi ve nûn ile hâ‘i mu‘cemenin sükûnları ve zamm-ı sîn ile tensühdur” şeklinde açıklama getirilmiştir] B3 : iki gün hâtırlariyçün ârâm N2

ve Lobosno (لوبوسنو = Lopuszno] ve Radoziş (رادوزيش = Radoszyce] ve Konski (قونسكى = Konskie] ve Apoçeto (آپوچتو = Opoczno] ve Çuyse (چويسه = Drzewica] ve Lumyasto (لومياستو = Nowemiasto] ve Muzlinika (موزلينقه = Mogielnica] ve İstiravic (استراويچ = Skierniewice?) ve Darşın (دارشين = Tarczyn] ve Raşın (راشين = Nadarzyn] postaları fenâ ve yolları bozuk olmağla, ‘araba’ devrilüp, göllere düşerek ve çamurlara batup çıkarak on gün on giçe gitmekle gücile Varşavya’ya vusûl ve Fransa tarafından tehyi’e olunan konağa nüzûl olunduktan sonra der-ân-hâl tercemânlarımızın birini Taleyran* nâm Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı tarafına irsâl ile² Varşavya’ya vürûdumuz haberi resmen takrîr u ifâde olunduğu hinde ber-kâ’ide konak muhâfazasiyçün beş [B3 39] on nefer sultât gönderilmekle iktifâ, ya’nî me’kûlât ve sâ’ir levâzımâtımıza igmâz-ı ‘ayn ile muktezây-ı denâ’et-i cibilliyyelerini izhâr u icrâ eylediklerinden, tedârükât-i mâ-lezimeye tarafımızdan ibtidâr ve ‘avdetimize kadar sâye-i Devlet-i ‘aliyye’de sarf-ı nukûd-i mevcûdem ile şân ve übbebet-i Saltanat-ı seniyye’nin muhâfazasına dikkat ü i’tinâ olundu.

İstitrâd

‘Acem Sefiri mûmâ ileyhe yevmiyye on ikişer Macar Altûnu ta’yînât-behâ verilüp, hîn-i ‘avdetinde dahi kendüye kırk bin ve âdemlerine beş bin guruş harc-ı râh ile 10.000 guruş kıymetli mücevher ve musavver bir kutı ihdâ eyledikleri tahkik olunmuşdur.

Nâzır-ı merkûm Taleyran [=Talleyrand] İtalya’da kâ’in Nebaven (نباون) [=Benévent] Ülkasi’nin Hükümdâr Preñçi [B3 40] ve ol vakit Françe Devleti’nin Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve Baş-vekîli olup, mevâdd-ı³ me’mûriyyetimiz anın-

1 İvanovice (ایوانوويچه) ‘araba N2 : İvanovice (ایوانوويچه) ve Zadnovic (زادنوويچ) ve Sinisko (قونسكى) ve Malagos (مالاغوس) ve Lubosto (لويستو) ve Radoziş (راد و زيش) ve Konski (قونسكى) ve Apoçeto (آپوچتو) ve Cuvise (جوويسه) ve Lumyasto (نومياستو) ve Muzlinika (موزلينقه) ve İstiravic (استراويچ) ve Darşın (داريشن) postaları bozuk-düzen ve yollarının râbitasızlığı bâdî-i envâ’-ı meşâkk u mihen olmağın, esnây-ı tarîkde hinto B3

* Metnimizde adı geçen Fransız siyaset adamı Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) için bk. meselâ “Talleyrand-Périgord”, *Büyük Larousse*, XXI, 11189.

2 gün ile B3 : günde gücile Varşavya’ya varup, derhâl tercemânımızın birini Taleyran cenâbına tesyîr ve N2

3 u ifâde mevâdd-ı [“Preñçi” kelimesinden sonra, bununla ilgili olarak 1 numaralı dipnotla “Sâhib-i takrîrin ‘Hükümdâr Preñçi’ ta’bîrinden murâdı Müsyö Taleyran’a Napolyon tarafından verilmiş olan ‘Prens’ ‘unvânıdır. Yoksa Vahîd Efendi’nin zannı gibi Taleyran sâhib-i mülk ü necâbet prenslerden değildi” şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3 : olunduktan sonra, ‘Acem Elçisi hakkında icrâ eyledikleri merâsim-i mihmân-nüvâzileri bizim meşhûdumuz olmadıği ecilden, levâzım-ı zarûriyyemizi tertib ü tanzîme mübâderet ve sâye-i Devlet-i ‘aliyye’de sarf-ı nukûd-i simâhat eyledik. Mûmâ ileyh Taleyran cenâbları İtalya’da vâki’ Benaden (بنادن) dâ’iresinin hükümdâr preñci ve ol hinde Françe Devleti’nin Baş-vekîli ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı olup, mâdde-i sefâret ve N2. Taleyran ile ilgili olarak T 11b’nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ile şunlar kaydedilmiştir:

la mülâkât ve musâhabete tevakkuf etmekden nâşî, resmî takrîrimiz kendüye¹ vâsıl olduktan sonra, mülâkât için vakit tahsîsiyle² tarafımıza da‘vet tezkiresi göndermiş olmağla, vürûdumuzun üçüncü günü³ etbâ‘ ve tercemânlarımız ile hintolara süvâr ve mersûmun hânesine ‘atf-ı ‘inân-ı⁴ refât olundu. Leh hudûdunda otuz seneden berü ‘Osmânlı Elçisi görülmüş olmadığına mebnî⁵, seyr tarîkiyle yollarda tecemmu‘ eden eşhâs galebeliği ile bir takrîb hâne-i mezkûra varıldıkda, Taleyran âdemleriyle⁶ nerdübân başlarından istikbâl ve bizi alup divel-i sâ‘ire elçileri ve Fransız ceneralleriyle memlû bir odaya idhâl etdiler⁷. Zikr olunan odaya [N2 18b] duhûl eder iken mukâbelesinde vâki‘ bir⁸ oda kapusundan Taleyran [=Talleyrand] zuhûr ve izhâr-ı hande-rûyî ve sürûr ederek odanın ortasına kadar geldikten sonra⁹ kanapa ta‘bîr etdikleri tûlânî bir sandalî iskemle¹⁰ üzerine ku‘ûdumuzu işâret [B3 41] ve bu Fakîr oturup, kendüsi biraz zemân ayağ üzere kıyâma rağbet edüp¹¹, ba‘de'l-ku‘ûd dostluğa lâayık ve muktezây-ı vakt ü hâle muvâfık¹² nüvâzişlüce su‘âl-i hâtır u hâl ve sâ‘ir âfâkî sohbetlere¹³ iştiğâl esnâsında haşmetlü Fransa İmperatoru bu taraflara, ya‘nî Leh hudûduna mücerred¹⁴ şevketlü Pâdişâh-ı Âl-i ‘Osmân hazretlerinin hıdmetiyçün geldi. Ve sizin sefâret ile me‘mûriyyetinizi ve ism ü resm ü şöhetinizi bundan akdemce¹⁵ haber aldığı gibi mahzûz olarak, 200.000 asker ile ilerü düşmen üzerine gitdi ve şimdiye değin¹⁶ haylî iş gördü. Devlet-i ‘aliyye ile Fransa Devleti’nin biribirlerine meyl ü mahabbetleri kemâlde olmağın, sizinle bizim beynimizde dahi zâten hüsn-i ülfet ve ‘akd-i hulûs¹⁷ u meveddet olmak me‘mûlündeyim” deyü ‘arz-ı safvet ü sadâkat ve ertesi gün tertîb-i ziyâfet etmekle, biz¹⁸ dahi te‘kîd-i esâs-ı vüdd ü velâyı mücib olur çeramon-yalı cevâblar vererek kelâma hitâm verildiği¹⁹ anda ihzâr ve âmâde eyledikleri

“Tilsit Musâlahası’ndan sonra Büyük Hersek rütbesiyle çırağ olup, yerine Şampanı nâm ministrioları Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı olmuştur”.

- 1 etmekden kendüye N2 : eylediğinden, وودمزمك haber-i resmîsi B3
- 2 tahsîsiyle B3 : ta‘yîni ile N2
- 3 vürûdumuzun üçüncü günü N2 : üçüncü gün B3
- 4 ‘atf-ı ‘inân-ı B3 : — N2
- 5 görülmüş olmadığına mebnî B3 : görülmemiş olduğuna binâ‘en N2
- 6 eşhâs âdemleriyle B3 : eşhâsın hadd ü hasrı olmayup, zihâm-ı nâsdan dolayı Taleyran’ın âdemleri gücle N2
- 7 Fransız etdiler N2 : Françe ceneralleriyle mâlâmâl bir odaya idhâl eylediler B3
- 8 eder bir B3 : ederken mukâbelesinde kâ‘in diğeri N2
- 9 odanın sonra B3 : — N2
- 10 iskemle B3 : — N2
- 11 bu edüp B3 : biraz zemân kendüsi ayağ üzere ikâmet etmişdir N2
- 12 muvâfık B3 : + tarafeynden N2
- 13 sohbetlere B3 : sohbe N2
- 14 Fransa mücerred N2 : Françe İmperatoru bu taraflara ve ya‘nî Leh hudûduna B3
- 15 sefâret ile akdemce N2 : sefâretle me‘mûriyyetinizi bundan mukaddemce B3
- 16 olarak değin B3 : olup, iki yüz bin asker ile ilerüde vâki‘ düşmen üzere gitdi ve şimdiye kadar N2
- 17 zâten hulûs K : hüsn-i ülfet ve dostî N2 : hüsn-i ülfet ve hulûs B3
- 18 safvet biz B3 : hulûs u sadâkat ve ertesi günü ta‘âmlarına da‘vet etmekle, ben N2
- 19 kelâma hitâm verildiği B3 : kelâmımız hitâm bulduğu N2

kahveler¹ içilüp, biraz dahi âfâkî sohbet [B3 42] olunduktan sonra geldiğimiz hey'et üzere 'avdet ve iki sâ'at murûrunda Nâzır-ı mûmâ ileyh Taleyran [=Talleyrand] dahi hılâf-ı resm-i 'âdî ikrâmen² bizim konağımıza gelmekle*, tekrîr-i da'vây-ı hulûs u mahabbet olunup, ba'de-ezîn ara ara mükâlemeye girilmiştir³.

Vasf-ı Şehr-i Varşavya

Varşavya Şehri⁴ Vistül Nehri kenârında kal'a ve sûrdan 'ârî ve takrîben 90.000 nüfûsu hâvî 38 derece 40 dakîka ve 30 sâniye tûlünde ve 52 derece 14⁵ dakîka 'arzında kumsal düz ovada vâki' cesîmce bir şehir olup, derûnunda kati çok medrese ve mekteb ve kilîsa ve müte'addid bîmâr-hâne ve eslihadan tehî cebe-hâne ve kütüb-hâne⁶ ve zahîre enbarları ve asker kışlaları ve mükellef konaklar ve komadya-hâneler vardır. Kitâb-hânesinden 200.000⁷ cild kitâb çıkarup, Rusya İmperatoriçesi-yi esbak Katerina zemânında Petreburk'a [B3 43] getürdüklerini ehâlisi hüzn ile nakl ü îrâd⁸ ve Leh'in def'a-i sâniye mukâsesinden bir sene mukaddem İmperatoriçe-i müşârun ileyhâ cânibinden Varşavya ve havâlisine⁹ vaz' olunan Rusya askerinin mecmû'unu [N2 19a] ehâli-i kazâ i'dâm ü ifnâ eylediklerini kemâl-i sürûr ile yâd ü tezkâr ederek, şehir sekencesinden gayr-ez-Yehûdî¹⁰ zükûr u inâs evlâdlarını elsine-i muhtelif ve hikmet ve hendese ve sâ'ir me'ârif¹¹ tahsîli ve mûsikî ve raks ta'lîmiyçün terbiyeye sa'y ü ihtimâmları¹² derkâr ve içlerinde zarâfet ve nezâket ve hüsn ü ân ve nezâfet¹³ ashâbı kesîru'l-mikdâr olup, rumûz u mazmûn ve kelâm-ı mevzûn ile birbirlerin medh u zemm eylemek dahi şî'ârlarından idüği ecilden¹⁴,

1 kahveler N2 : kahve B3

2 Nâzır-ı ikrâmen B3 : Taleyran [=Talleyrand] min-gayr-i resmin N2

* "gelmekle" kelimesinden sonra burada verilen bilgilerle ilgili olarak B1 nüshasında 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Divel-i ecnebiyye elçilerinden hiçbirinin ziyâretine baş-vekillerin vürûdu mesbûk değil iken, Varşavya ve mahall-i sâ'irede Taleyran dört def'a konağımıza gelüp gitmekle bu husûsda beyne'l-etrâd tezâyüd-i kadr u şân ile şöhret-yâb olduğumuz sermâye kâfidir" B1

3 da'vây-ı girilmiştir B3 : 'arz-ı hulûs u meveddet olundu N2

4 Varşavya Şehri B3 : Şehr-i mezbûr N2

5 takrîben 14 B3 : tahmînen ve takrîben doksan yüz bin nüfûsu hâvî otuz sekiz derece kırk dakîka ve otuz sâniye tûlünde ve elli iki derece on dört N2

6 kütüb-hâne N2 : kitâb-hâne B3

7 mükellef 200.000 B3 : cesîmce konakları vardır. Kütüb-hânesinden iki yüz bin N2

8 getürdüklerini îrâd B3 : götürdüklerini N2

9 İmperatoriçe-i havâlisine B3 : mesfûre tarafından Varşavya'ya N2

10 ehâli Yehûdî B3 : <mecmû'unu> Varşava ehâlisi katl ü i'dâm eylediklerini haber verirler. Şehr-i mezkûr ehâlisinden gayr-ez-Yehûdiyân N2

11 hikmet me'ârif B3 : hey'et ve hendese ve me'ârif-i sâ'ire N2

12 ihtimâmları B3 : gayretleri N2

13 nezâfet B3 : letâfet N2

14 birbirlerin ecilden B3 : birbirlerini medh u zemme ibtilâları dahi 'indimizde zâhir olmağa N2

ba'zılarıyla müşâ'are olunup, me'âl ve mezâyâsı tarafeynden terceme etdirilmekle, ma'lûm olan sözlerden bir takım Türkî eş'âr ol tarafda âvîhte-i dîvâr-ı i'tibâr u iştihâr olmuşdur.

Bu âdemlerin fi'l-asl Çerkes çepekânı resminde kisve-i mahsûsaları var iken, âfitâb-ı devlet ü ikbâlleri karîn-i ufûl ü zevâl¹ olduktan [B3 44] sonra tâbi' oldukları divel-i sâ'ireye muvâfakat sûretleriyle² resm ü hey'etlerini tebdîl ü tahvîl etmiş olmalarıyla, el-hâletü hâzih erkeklerinin kılığı, Firenk ve karılarının libâsı, Paris karıları libâsı ile³ hem-rengdir. Hâneleri bilâd-ı sâ'ire-i cesîmede⁴ görüldüğü misillü 'umûmen matbû' ve ma'mûr ve hemvâr olmayup, ba'zı mahallerinde ve büyük konaklar arasında⁵ ahşâbdan birer ikişer kât harâbe-zâr evleri var. Ve sokaklarının ekserîsi, Paris sokakları gibi müte'affin ve murdârdır⁶. Mesîre olarak Saksonya Serayı ve Kırâşinski [=Kraşiński] Bağçesi nâmiyle derûn-i şehirde fekat yolları muntazam⁷ ağaçlık iki meydânları ve iki komadye-hâneleri olmağla, ikinci ta'âmlarından sonra cânı isteyenlerden⁸ bây ü gedâ bu meydânlara gidüp aşağı yukarı⁹ gezinürler. Ve ekseriyyâ balo nâmiyle kibâr-ı kavmi hânelerinde cem'iyet edüp, o makûle cem'iyetlerde ricâliyle nisvânları¹⁰ berâber çift çift raks u âheng etmek ve med'uvven gelmiş [B3 45] olanlara ba'zen ta'âm ziyâfeti ve ba'zı def'a yalnız kahve ve dondurma ve çay verilmek 'âdetlerindedir.

Ta'rif¹¹

Balo gicelerinin birinde 'Acem Sefri'yle musâdefet¹² ve mahall-i cem'iyette bulunan nisvândan başına yeşil kurdele sarmış bir 'avratı ru'yet

- 1 me'âl ve zevâl B3 : mazmûn u me'âli tarafeynden terceme etdirilerek teşhîr kılınan eş'ardan Kamer nâm bir güzel kız hakkında âvîhte-i dîvâr-ı deyr-i iştihâr olan sûrlardandır. Rast geldim gice agyâr ile şakk-ı kamere / Dedim: "Ayâ nedir ol 'ârızın üstünde bere?" / Nâz ile hande edüp, dedi o hürşid-i cemâl: / "Şehper-i Rûhu'l-emîn'dir ki dokundu kamere". Bunların fi'l-asl Çerkesi çepekân resminde kisve-i mahsûsları var iken, devletleri muzmahil N2
- 2 divel-i sûretleriyle B3 : divele mümâşât için N2
- 3 erkeklerinin libâsıyla N2 : erlerinin kılığı, Firenk ve 'avratlarının libâsı, nisvân-ı Efrenc'e müşâbih ve B3
- 4 cesîmede B3 : meşhûrede N2
- 5 ve ma'mûr arasında N2 : ve hemvâr olmayup, ba'zı sokaklarında ve büyük konaklar aralarında B3
- 6 evleri murdârdır B3 : evler var. Sokaklarının ekseri müte'affin ve murdârdır. Paris dahi gerçi müte'affin olup, eyyâm-ı hârrede gezilmek müşkildir N2
- 7 nâmiyle muntazam B3 : nâmında fekat yolları N2
- 8 komadye-hâneleri isteyenlerden B3 : komadyeleri olmağla, ahşâm ta'âmından sonra cânı isteyenlerden N2
- 9 yukarı N2 : yukarı B3
- 10 kibâr-ı nisvânları B3 : cem'iyet edüp, giceleri sabâha kadar ricâliyle nisvâmı N2
- 11 etmek Ta'rif B3 : ederler. Bu makûle baloların ba'zısında ta'âm ziyâfeti ve ba'zısında sâde kahve ve dondurma sefâhetleri vardır N2
- 12 Sefri'yle musâdefet B3 : Sefri ile ma'iyet N2

vâki‘ olmuş idi¹. [N2 19b] Sefir-i mûmâ ileyh² merkûz-i tıynet-i asliyyesi olan sefâhetinden nâşî: “Bu ‘avrat Varşav³ emîrlerinden olmak gerekdir” deyü nahl-i gülşen-i siyâdetime seng-endâz-ı istihzâ olayım deyicek⁴, ben dahi: “Buralarda emîr ile Ermeni'yi fark etseler, imtiyâz için sarmışdır zann olunur idi. Amma fark ve temyîz yokdur” cevâbını verdiğim gibi düçâr-ı⁵ hicâb ve karîn-i nedâmet ü ıztırâb olmuşdur.

Kâ‘ide

Firenk tâ‘ifesi gündüz ta‘âmlarını karılar ile⁶ berâber [B3 46] ederler. Lâkin gice yemeklerinde ve ba‘zen büyük ziyâfetlerinde⁷ karı galebeliği olduğu takdîrde⁸ sofrâ başında karılar oturup, erkekleri verâda⁹ ayak üzere durarak ac köpek kassâb çengaline bakar gibi karıların¹⁰ ellerine bakarlar. Eğer insâf edüp karılar anlara birkaç lokma şey verirler ise alup yerler, vermezler ise aç gelüp ac giderler. Da‘vetsiz gidenlerin ve ‘umûmen hıdmetkâr makûlelerinin bu ziyâfetlerden nasîbleri olmamağla, med‘uvven ziyâfetlere gideceğimiz vakit, ma‘iyyeti lâzım gelan âdemlerim Fakîr-hâne'de ta‘âm etmeksiz kalkup gitmek vaki‘ olmamışdır.

Varşav ehâlisinin ‘ulûm-i edebiyeye ve fûnûn-i cüz‘iyyeye meyl ü rağbetleri kemâlde olmak hasebiyle kibâr takımının çocuklarına varınca saz ve söz bilmezleri nâdirdir. Ve kelâm-ı mevzûn ile birbirlerini medh u zemme ibtilâları ‘indimde zâhir olmağla, ba‘zılarıyla müşâ‘are olunup, mazmûn ve me‘âlî tarafeynden terceme etdirilerek teşhîr kılınan eş‘ardan Kamer nâm bir güzel kız hakkında âvîhte-i deyr-i iştihâr olan sözlere; [B3 47] kıt‘a:

Rast geldim gice agyâr ile şakk-ı kamere

Dedim: “Ayâ nedir ol ‘ârızın üstünde bere?”

Nâz ile hande edüp, dedi o hürşîd-i cemâl:

“Şehper-i Rûhu'l-emîn'dir ki dokundu kamere”

1 nisvândan idi B3 : karılardan şabkası üzerine yeşil kurdele sarılı bir ‘avrat görüldü N2

2 mûmâ ileyh B3 : merkûm N2

3 sefâhetinden Varşav B3 : ihânet kasdiyle: “Varşavya N2

4 nahl-i deyicek B3 : bana hitâb edicek N2

5 zann düçâr-ı B3 : sù‘-i zannı olur idi. Amma fark etmiyorlar” cevâbını verdiğim anda düçâr-ı sürh-rûyî ve N2

6 karılar ile K : — N2 : karılarıyla B3

7 olmuşdur ziyâfetlerinde B3 : oldu. **Kâ‘ide** Firenkler'in büyük ziyâfetlerine med‘uvven olan müsâfirinde N2

8 takdîrde N2 : takdîrce B3

9 verâda N2 : orada B3

10 ac köpek kassâb çengaline bakar gibi karıların N2 : — B3

Şehr-i mezkûrun kurb u civârında¹ Marimot [=Marymont] ve Bilanova [=Bielany] ve Muçin [=Mlociny?] ve Lazenki [=Łazienki] ve Korilikânya [=Królikarnia] ve Vilanova [=Wilanów] ve Arkadya [=Arkadia] nâmiyle müte‘addid mesîre ve müferrah² karyeleri ve ba‘zı kibârlarının sayfiyye konakları vardır. Varşavya'da ziyâdece³ ikâmet ve her tarafını ru‘yet ve ekâbir ve vücûh-i memleket ile ülfet ü ünsiyet⁴ ederek semâ‘an ve ‘iyânen çok şeylerine vâkıf ve bu seferden agrâz-ı rediyye-i Efrenciyye'yi ol tarafda müteferris ve ‘ârif olarak usûl ve furû‘-i me‘mûriyyetime Varşavya'da çekedüzen vermikle, veliyy-i ni‘metim olan Devlet-i ‘aliyye'ye varta-i hevl-nâk-i ittifâk-ı Firenk-i pür-reng [B3 48] uğratmaktan kemâl-i tehâşî ve ictinâb-ı beyne'l-etrâb bâ‘is-i terakkî-i kadr u i‘tibârım olacağı bî-irtiyâbdır⁵.

Sâniha

Françe İmperatoru işbu sefer u hareketini birkaç dürlü işâ‘a⁶ edüp, şöyle ki evvelâ “Franç'e'nin devlet ve milletine hasm olanların⁷ haddini bildirmek lâzım geldi” da‘vâsıyla kendü askerini tahrîk ü teşcî‘ etmesi; sâniyen iddi‘ây-ı lafzîsi olan⁸ hakkâniyyet sûretiyle Lehlü'yü eyâdî-i agyârdan kurtarup: “Leh Devleti'ni kadîmi üzere ihyâ vü⁹ ibkâdan gayri maksûdum yokdur” dimesi; sâlisen “Devlet-i ‘aliyye'nin 182 senesinde¹⁰ gasb olunmuş memâlikini Rusyalu'dan¹¹ istirdâd ile şân ü şükûh-i Saltanat-ı seniyye'nin tezâyüdü hıdmetine mecbûrum” yollu gayret ü sadâkat ‘arz eylemesi ve bunların emsâli her bir tarafa bir gûne söz söylemesi, mücerred kendü menfa‘ati zımnında hiyel-i harbiyyeden ‘ibâret ve hattâ Kâtib Çelebi merhûm: “Her kavmin bir nisbeti olmağla, [B3 49] Leh'in köprüsü, Çeh'in râhibi, İtalya'nın takvâsı, Alaman'ın orucu dedikleri gibi, Fransız'ın ‘ahdi derler, ya‘nî fâ‘idesiz ve kizb ü durûğ ve asılsız şey deyecek yerlerde bunların mensûbâtiyle darb-ı mesel ederler” deyü

-
- 1 birkaç lokma civârında B3 : bir lokma şey’ verirlerse alup yerler, vermezlerse ac gelür ac giderler. Şehr-i mezkûrun etrâfında N2
 - 2 Korili-kânya müferrah N2 : Korili ve Kârya ve Vilanova Ova ve Varkân nâmiyle müte‘addid meşhûr ve ma‘mûr mesîreleri ve müferrah çiftlikât ve B3
 - 3 ziyâdece B3 : müddet-i medîde N2
 - 4 ekâbir ünsiyet B3 : Lehlüler'in ekserîsiyle ülfet N2
 - 5 şeylerine irtiyâbdır B3 : şey’e vâkıf olduk N2
 - 6 işbu işâ‘a B3 : ol taraflara vürûdunu birkaç vechile şâyî‘ N2
 - 7 olanların B3 : olan a‘dâların N2
 - 8 olan N2 : — B3
 - 9 ihyâ vü B3 : — N2
 - 10 182 senesinde B3 : — N2. Burada söz konusu edilen, Lehistan'ı himâye için 26 Cumâdululâ 1182/8 Ekim 1768 cumartesi günü Rusya'ya açılan seferdir; bk. Danişmend, *İOTK*, I,43
 - 11 Rusyalu'dan B3 : — N2

Cihân-nümâ'da tahrîr eylediği vech üzere Fransızlar'ın bî-vefâlığı öteden berü müselleme ve müsbet olup, kâffe-i akvâl ve ef'âlleri hîleden gayri bir şey olmadığı 'inde'l-'ukalâ zâhir u hüveydâ ise de ba'zı kec-fehm olanlar¹, geçen sene İsterlic Muhârebesi'nde* Nemçelü âteşlere yanup, ocağı yıkılmış ve Prusyalu'nun² dahi bu def'a mağlûbiyetiyle kolu kanadı kırılmış ve Rusya Devleti dahi birkaç koldan sıkışdırılmış olduğuna binâ'en³ Rusya Leh'ini almak kolay ve ol taraf da alınup⁴ ele geçdikden sonra Nemçelü'nün Galiçya Memleketi⁵ tabî'atiyle alınur uyar i'tikâdında olup, [N2 20a] lâkin Moskovlu fi'l-asl çoban makûlesi bir tâ'ife iken, bin yüz elli iki târîhinde Devlet-i 'aliyye ile 'akd eylediği Belğırad Musâlahası'ndan** sonra Nemçelü ve sâ'ir milletler i'ânesiyle mu'tâddan ziyâde tedârük ve techîz etmiş olduğu cengâver askerini otaracak yerlere muhtâc olup, bu takrîble sağına soluna el atarak ve yetmiş altı senesi esnâsında⁶ Forlande⁶ Eyâleti'ne Rusyalu tarafından Duka nasbiyle Leh'e⁷ tırnak ilişdirerek, [B3 50] tadrîcî tadrîcî matlabına nâ'il ve Leh erâzîsinden⁸ fâ'ide-i külliyye hâsıl etmişiken, "Böyle bir ayak patırdısıyla Leh'den vaz geçer mi, geçmez mi?" gibi hâtıra şübheler hutûr etmekle, buna dâ'ir mahremâne vâki' olan sohbetler arasında⁹ söz ayağıyla gelmek kûşelerine dikkat olunarak Leh memâlikinin icmâl-i ahvâline kesb-i vukûf u ma'rifet olunmağla, bi-fazlillâhi Te'âlâ Devlet-i ebediyyü'd-devâm'ın vaktiyle işine yarar me'mûlüyle¹⁰ ber-vech-i âtî zikr u beyâna tesaddî olundu¹¹.

1 her bir olanlar B3 : niçe niçe sözler söylemesi, mücerred kendi menfa'ati zımında etrâfdan imdâd ve i'âneti mücib olur hiyel-i harbiyyeden gayri ma'nâlara haml olunur nesne değil ise de, Lehlü'den ba'zı kec-fehm olanlar, Nemçelü N2

* Napoléon'un 2 Aralık 1805'te Avusturya - Rus kuvvetlerini yenerek üçüncü koalisyonu çökerttiği Austerlitz Savaşı için bk. meselâ "Austerlitz savaşı", *Büyük Larousse*, II,1020.

2 Prusyalu'nun K, N2 : Rusyalu'nun B3

3 Nemçelü binâ'en B3 : gereği gibi yılmış sınımış ve Prusyalu'nun dahi bu def'a işi bitmiş olduğundan N2

4 taraf da alınup B3 : taraf N2

5 Galiçya Memleketi B3 : Galiçya hissesi N2

** Avusturya ve Rusya ile Belgrad Musâlahası, 14 Cumâdelâhire 1152 = 18 Eylül 1739 Cuma günü aktedilmiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,28.

◇ 1 Muharrem 1176 = 23 Temmuz 1762?

6 Metnimizde Forlande gibi okunabilecek olan bu yer, o zaman Prusya'da bugün Rusya'da olan ve Pravdinsk adını taşıyan Friedland olmalıdır; bk. meselâ "Friedland", *Büyük Larousse*, IX,4306.

7 lâkin Leh'e N2 : ma'a-hâzâ 1152 târîhinden berü Moskovlu nizâm verdiği askerini otarmak için sağa ve sola el atarak ve 76 senesi esnâsında Leh'in Korlande Eyâleti'ne B3

8 ve Leh erâzîsinden B3 : netîce-i merâm Leh erâzîsinden sûri ve ma'nevî N2

9 etmişiken arasında N2 : etmiş iken: "Tavr u mişvârları ma'lûm Fransalu'nun bir ayak patırdısıyla girü çekilir mi, çekilmez mi?" deyü hılâl-i münâvele-i silâfetu's-sahbây-ı makâl u hitâb ve esnây-ı müfâkehe-i semâr-ı şehd-engîz-i su'âl ü cevâbda B3

10 bi-fazlillâhi me'mûlüyle B3 : — N2

11 olundu B3 : kıldını B3

Beyân-ı keyfiyyet-i Memâlik-i Leh

Litvanya ve Leh Devleti'nin hudûd-i kadîmesi bundan otuz beş sene mukaddem ki, bin yedi yüz yetmiş iki sene-i 'İseviyye'sinde¹ otuz iki Voyvodalık i'tibâriyle dâ'ire dâ'ire tefrîk u tahdîd olunduğu üzere hudûd ve sınuru 35² derece ile ellinci derece tûl ve 48³ derece ile elli altıncı derece 'arz-ı şimâlî [B3 51] miyânında vâki' bir ÷lke-i cesîme olup, hevâsının⁴ burûdet-i zâ'idesi 24 dereceye ve harâreti 26⁵ dereceye bâliğ olarak bu ÷lkade bir senenin 5 ayı kış ve 7 ayı sayf ve behâr ve güzdür⁶. Zıkr olunan voyvodalıklardan Rusyalu'ya tâbi' Litvanya ve Poloçika⁷ dâ'irelerinde ba'zan küçük püşteler ve Nemçelü'ye tâbi' Sandomir ve Radom ve Lublin ve Krakoya ve Helûm ve Zator ve İsviçi voyvodalıklarıyla Piliçe⁸ [=Pilica] Suyu boğazından Vistüle Nehri'nin Krakoya tarafındaki şıkkına kadar vâki' olan kasabât ve kurâ ve Rusya (روسية) ve Piliçe [=Pilica] eyâletleri ve yine Rusyalu'ya tâbi' Podolya ve Vulina ve Praslo⁹ ve Kiyuya dâ'irelerinde biraz dağlar olup, kusûr yerleri düz ovadır. Toprakları¹⁰ siyâh ve 'umûmen kumlu olup, derûnunda Helûn ve Yağlı-ağac ve birkaç¹¹ nev' boya damarları ve kehrübâ parçaları vardır. Ve dağları olan devâ'ir-i merkûmede dahi birkaç¹² nev' timür ve nuhâs ve kurşun ve mıknâtîs¹³ [N2 20b] ve ma'den kömürü ve ba'zan sîm ü zer ma'denleri var¹⁴. Ve Krakovya'dan Boğdan [B3 52] ve Eflâk taraflarına doğru Karpak Dağları kenârında temiz tuz ve a'lâ¹⁵ kükürd ve çakmak taşı ve alçı taşı ocakları derkâr ve Nemçelü'de olan Sandomir ve Krakovya [=Kraków] toprakları Leh'in erâzi-i¹⁶ sâ'iresinden ziyâde mahsûldâr olup¹⁷, tuzlasından yevmiyye dört beş yüz 'araba yükü tuz çıkup satıldığı âşikâr olduğundan başka, bu havâlide Volinya (وولینیا =Volhynia) ve Podolya¹⁸ ve Ukranya eyâletlerinde

1 ki, 'İseviyye'sinde N2 : — B3

2 hudûd ve sınuru 35 B3 : otuz beş N2

3 tûl ve 48 B3 : tûlu ve kırk sekiz N2

4 ÷lke-i hevâsının N2 : ÷lka-yi cesîm olup, hevâsında B3

5 24 26 B3 : yirmi dört derece ve harâreti yirmi altı N2

6 ÷lkade güzdür B3 : ÷lkede bir senenin beş ayı kış ve yedisi sayf ve behâr ve güz oluyor N2

7 Litvanya ve Poloçika B3 : Livvanya ve Poloçka N2

8 İsviçi Peliçe B3 : İsvici voyvodalıklarıyla Yiliçe N2

9 Podolya Praslo N2 : Yodolya ve Volina ve Braslev B3

10 Toprakları N2 : Topraklar B3

11 birkaç B3 : birkac N2

12 birkaç B3 : birkac N2

13 mıknâtîs B3 : mığnâtîs N2

14 zer var N2 : zîr ma'denleri B3

15 Eflâk a'lâ B3 : Eflâk'a doğru Karpak Dağları kenârında a'lâ tuz ve N2

16 erâzi-i B3 : mahâll-i N2

17 olup B3 : ve yalnız N2

18 satıldığı Podolya N2 : satıldığından başka, işbu Krakovya havâlisinde Duvlinya (دوولینیا) ve Porolya B3

güzel at ve boynuzlu hayvânât ve kavun ve karpuz ve enginar misillü esmâr ve¹ nebâtât bulunur. Ve² mârru'z-zikr Podolya ve Ukranya topraklarında Mısır güherçilesi gibi a'lâ güherçile hâsıl olur.

Hey'et-i hâliye-i erâzî-i Leh

Ve bütün Leh ve Litvanya hudûdu yüz yirmi³ kıt'a i'tibâriyle yirmi üç kıt'asını tarla ve dokuz⁴ kıt'asını çayır ve iki kıt'asını mesken ve otuz dört kıt'asını tarîk ve enhâr ve elli iki⁵ kıt'asını orman ve eşcâr farz [B3 53] ve i'tibâr ederler.

Fevâ'id-i⁶ Erâzî-i merkûme⁷

Bâlâda beyân olunduğu üzere bütün Leh'in altı bölükde bir bölüğü farz olunabilen tarlaların siyâh topraklı⁸ olanlarına hinta ve kumsal yerlerine çavdar ve yulaf ve yer elması ve ya'nî patates zer' olunagelmekle⁹, hintadan mâ'adâsının bir kîlesi yirmi misli kadar mahsûl verdiği menkûldür. Hinta tarlalarına beheri bir buçuk İstanbulî kîle¹⁰ olmak üzere bundan otuz sene mukaddem on dokuz milyon keyl tohm zer' ve hadd-i i'tidâle ri'âyeten¹¹ birine beş misli mahsûl takdîr¹² olunarak senevî doksan beş milyon kîle¹³ mahsûl aldıkları mazbût ve ma'lûmları¹⁴ olup, lâkin ol vakit erâzî-i mîriyyelerinin ekserîsi Leh Kırallı'yla üç beş ricâli beyninde¹⁵ mâlikâne ve hâss olarak zabt u idâresi husûsları, kendi yurtlarında¹⁶ kayd-ı esre giriftâr olan, ya'nî diyâr-ı ecnebî ve agyâra çıkmamak üzere Eflâk kıbtîleri misillü fekat birbirleri ve kendü memleketleri arasında alınup satılan 'aceze-i re'âyânın¹⁷ rakabe-i sa'y ü gayretlerine rabt [B3 54] olunup, re'âyâ dahi haftada iki gün ister istemez

1 esmâr ve B3 : — N2

2 Ve N2 : — B3

3 yirmi N2 : + üç B3

4 üç kıt'asını tarla ve dokuz B3 : üç N2

5 tarîk ve enhâr ve elli iki N2 : turuk ve enhâr ve elli B3

6 **Fevâ'id-i** K : — N2, B3

7 farz merkûme B3 : 'add ü i'tibâr ederler. Ve N2

8 topraklı B3 : topraklu N2

9 ve ya'nî olunagelmekle B3 : zer' olunup N2. Burada geçen yulaf ile ilgili olarak T 15a'nın sol alt kenarında ayrı bir kaligrafi ile şöyle bir kayıt vardır: "Bunların merkûbâtı şa'ir ile me'lûf olmayup ata ve bârgîre yedirdikleri yulafdır".

10 kîle N2 : keyl B3

11 ri'âyeten B3 : ri'âyet birle N2

12 takdîr B3 : farz N2

13 kîle N2 : keyl B3

14 ma'lûmları B3 : ma'lûm N2

15 üç beş ricâli beyninde N2 : ricâli yedlerinde B3

16 husûsları yurtlarında B3 : husûsu, kendi yurdlarında N2

17 diyâr-ı re'âyânın B3 : Eflâk kıbtîleri gibi birbirleri beyninde alınup satılan re'âyâ fukarâsının N2

bunlara¹ bâd-ı hevâ hıdmet ve eyyâm-ı sâ'irede başka işler² ru'yet eyledikleri için çok yerleri güzelce idâre olamayup, mu'attal kaldığı herkesin ma'lûmu olduğundan, mu'ahharan erâzî-i emîriyye-i merkûmeden³ Nemçe ve Prusya devletleri zabtına geçenleri parça parça âhara îcâr ve temlik ve mâlikâneye mutasarrif olanların vefâtından sonra evlâd [N2 21a] ve ahfâdına tefvîz ve cebren ve kahran bir kimesne⁴ âharı istihdâm eylemamek gibi ahz ü i'tâ ve mu'âmelât-ı bây ü gedâya dâ'ir müceddeden bir kâ'ide-i lâyık⁵ vaz'ıyla fukarây-ı ra'iyyeti kayd-ı esr u ızrârdan kurtarup, istedikleri gibi eküp biçmeğe igrâ vü tahrîs⁶ etmiş olduklarına binâ'en, çorak ve sulak olan yerlerine kadar⁷ bir taraftan ıslâh u iflâh olunarak, el-hâletü hâzih Leh hudûdunda senevî yirmi beş milyon kîle tohm zer' olunduğunu⁸ Danska* İskelesi ve Bahri Baltık lîmânlarından ve Hâce-bey⁹ taraflarından sefâyine tahmîlen diyâr-ı âhara nakl ü irsâl [B3 55] olunan zehâ'irin¹⁰ mikdârından istidlâl ve tahmîn ederler. Ve fukarâsının çoğu etmek yerine yer elmasını âteşde¹¹ kebâb edüp yerler**. Erâzî-i merkûmenin ekserîsi, hîn-i mukâsemede Moskovlu tarafına geçmiş olmağla, Moskovlar'ın yakîn vakte dek¹² re'âyâyı derkâr olan cevır u ezâsı, sûret-i ûlâsından bedter olup, şöyle ki zikr olunan yerleri zabt u idâreye me'mûr Rusyalular'ın insâf ve idâresine göre re'âyâyı haftada üç gün ve ba'zan dahi ziyâde i'mâl ü¹³ istihdâm ederler imiş, hattâ Rusya İmperatoriçesini esbak Katerina'nın dahl ü harcı yed-i tasarrufunda olan Zobofof*** nâm şahs-ı

1 re'âyâ bunlara N2 : anlar dahi haftada iki gün hâh u nâ-hâh B3

2 başka işler B3 : gayri iş N2

3 olamayup merkûmeden B3 : olunamayup, mu'attal kalmadığı zâhir olmağla, mu'ahharan bu topraklardan N2

4 mâlikâneye kimesne B3 : herkesin mâlik olduğu yerler ba'de vefâtihî evlâd [N2 21a] ve ahfâdına kalmak ve cebren ve kahran N2

5 kâ'ide-i lâyık B3 : kâ'ide ve kânûn N2

6 ızrârdan tahrîs B3 : âzârdan kurtarup, istedikleri vech üzere eküp biçmeğe tahrîs u teşvîk N2

7 olan yerlerine kadar B3 : üzere yerler dahi N2

8 beş milyon kîle tohm zer' olunduğunu N2 : milyon kîle tohm zirâ'at olunduğu B3

* Metnimizde söz konusu edilen ve yazılışına göre okumaya çalıştığım Danska, Polonya'nın başlıca limanı ve voyvodalık merkezi olan Danzig veya Dantzig, bugün Gdansk denilen şehirdir; bk. "Gdansk", *Büyük Larousse*, IX,4444-4445).

9 lîmânlarından ve Hâce-bey N2 : lîmânları ve Hoca-bey B3

10 irsâl zehâ'irin B3 : tesbîl olunan zehâyirin N2

11 âteşde N2 : — B3

** "yerler" kelimesinden sonra, burada verilen bilgilerle ilgili olarak B1 nüshasında 1 numara ile işaret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Bunların yer elması herkesin bildiği şekilde olup, lâkin ta'âm ve lezzeti başkadır" B1

12 merkûmenin dek B3 : mîriyye ve kıral hâssı olan yerlerin ekserîsi, hîn-i mukâsemede mesfûrların ta'yîn-i vakte kadar N2

13 zabt u ü B3 : idâre eden Rusyalu'nun dilhâh ve irâdesi üzere re'âyâyı haftada üç gün ve dahi ziyâde N2

*** Metnimizde söz edilen Katerina'nın sevgilisi Plato Zubofof için bk. meselâ William Tooke, *The Life of Catharine II. Empress of Russia*, 4. baskı, London 1800, III,286,312,353,354, 374, 385.

be-nâm ibrâmiyle re'âyâ bî-çâreleri¹ haftada altı gün bâd-ı hevâ kıral hâssı olan topraklarda çalışmağa mecbûr oldukları meşhûrdur. Lâkin mu'ahharan ba'zı mülâhazaya mebnî Leh re'âyâsını te'lîf ve müsta'id olanlarını aşağı yukarı istihdâm ile celb ü² taltîf etmek sûretine teşebbüs etmiş olduklarından başka, bu def'a vâki' olan Fransalu muhârebesinde Lehlüler'den akçasız bir habbe almamağla, anlar dahi kemâl-i hoşnûdîlerinden yerlü yerinde [B3 56] mekîn olup, Françelü tarafına meyl ü mümâşât etmedikleri zâhirdir³.

Mikdâr-ı sekene-i Leh

Bütün Leh Ülkesi'nde gül-i rûy-sepîd⁴ Krakoya ve Lublin ve Varşavya misillü cesimce üç beş şehir ve belde⁵ olup, kusûr kasabalarının sevâd ü cem'iyet ve resm ü hey'etleri köylerinden fark olunmaz. Ve Leh ehâlisi kalîl olmağın, rencberlikden gayri sanâyi'-i garîbe⁶ ile iştigâl eden âdem çoğa çıkmaz. Ülka-yi merkûmeyi bundan 31 sene mukaddemki 1776⁷ sene-i 'İseviyye'sinde hem-civârları olan divel-i selâse [N2 21b] taksîm ve her biri yed-i zabt u tasarrufuna geçen yerlerin sekenesini mikdâr ve terkîm eylediklerinde, mecmû' Leh sekenesi⁸ on dört milyon nüfûsa bâliğ olarak, bunların iki milyon yedi yüz bini Nemçe⁹ İmperatoru tarafında ve iki milyon dokuz bini Rusya İmperatoru cânibinde ve yalnız dokuz yüz bini Prusya Kıralı semtinde ve yedi milyon dört yüz bini Leh Kıralı [B3 57] ra'iyyetinde kalmış. Ve işbu on dört milyon nüfûsun içinde takrîben bir milyon mikdârı Yehûdî var imiş. Ba'dehû bin yedi yüz doksan beş sene-i 'İseviyye'sinde Leh Kıralı ve cumhûr-i ricâlî def' u ref' olunup, bakıyyeleri dahi¹⁰ divel-i selâse-i merkûmeye geçdikden sonra tekrîr-i tahrîr eylediklerinde, Avusturya¹¹ İmperatoru tarafında beş milyon yüz otuz bin ve Rusya İmperatoru cânibinde¹² beş milyon otuz bin ve Prusya Kıralı semtinde¹³ dört milyon yüz bin nüfûs kaldığını¹⁴

1 Rusya bî-çâreleri N2 : İmperatoriçe-i esbak Katerina zemânında B2

2 te'lîf ü B3 : bi'l-vücûh te'lîf ve işe yararlarını aşağı yukarı istihdâmla N2

3 Lehlüler'den zâhirdir B3 : Lehlü re'âyâlarından akçasız habbe-i vâhîde almadığı ve anlardan dahi bir ferd kalkup Prusya Lehlü'sü gibi Françe askerine karışmadığı bi'l-ihbâr tahkîk olundu N2

4 gül-i rûy-sepîd B1 : Ülkesi'nde gül-i rûy-seped N2 : Ülkesi'nde gül-rûy ve B3

5 misillü belde B3 : gibi üç beş şehir ve beled N2

6 -i garîbe K : -i kâr N2 : — B3

7 sanâyi' 1776 B3 : kâr ile iştigâl edecek âdem bulunmaz. Ülke-i merkûmeyi bundan otuz bir sene evvelki bin yedi yüz yetmiş altı N2

8 her biri sekenesi N2 : ta'dâd ü terkîm eylediklerinde, mecmû'u B3

9 Nemçe B3 : + ve Avusturya N2

10 cumhûr-i dahi B3 : cumhûru ref' olunup, yerleri külliyyen N2

11 tekrîr-i Avusturya N2 : tekrâr tahrîren eylediklerinde, Nemçe B3

12 Rusya İmperatoru cânibinde N2 : Rusyalu'da B3

13 Prusya Kıralı semtinde N2 : Prusyalu'da B3

14 nüfûs kaldığını B3 : kalmış iddiğini N2

tezkîr u beyân etmeleriyle, hisâb-ı mezkûra nazaran taksîm-i evvel tahrîrinden sonra mecmû' Leh Ülkesi'nde¹ iki yüz altmış bin nüfus ziyâde zuhûr etmiş² olur. Bu ziyâdeliğin hikmeti tefahhus u³ istiknâh olundukda, Leh Ülkasi asıl Fransa Ülkesi'nden vâsi' olup, lâkin Leh sekenesi Fransa ehâlisine nisbeten⁴ pek az ve toprağının feyz ü bereketi cümle 'indinde⁵ müselleme ve mümtâz olmakdan nâşî, tâ'ife-i Yehûd'dan mâ'adâ re'âyâsının⁶ cümlesi zirâ'at ve hirâsete meşgûl ve Yehûdiler dahi bâde-furûşluk gibi kâr-ı mekrûh ile [B3 58] me'lûf u⁷ mecbûl olup, divel-i sâ'ire misillü sanâyi'-i 'ameliyye fâ'idelerinden⁸ behre-mend olmağa ihtilâs-ı vakt edemediklerinden kat'-ı nazar, levâzım-ı zarûriyyelerinden olup, Françe⁹ ve İngiltere ve Felemenk devletlerine mahsûs ince çuka ve dülbend ve patiska¹⁰ ve berkâl ve penbe ve harîr-târ kumaş ve sâ'ir emti'a-i turfa-nakş ve dil-hırâş¹¹ mübâya'asiyçün ellerindeki akçayı¹² diyâr-ı âhara ihrâc ve bu takrîble sermâye-i devlet ve servetlerini¹³ berbâd ü târâc etmeleriyle, o makûle lüzûmu olan emti'a ve eşyâyı Leh'de¹⁴ nesc ü i'mâle sûret vermek kasdiyle¹⁵ ehâlîyi çoğaltmak için bir müddetden berü veled-i zinây-ı kavmlerini pîç-hânelerde¹⁶ besleyüp büyütme ve vücûd-i insâna 'arız olan çiçek dedikleri 'illeti¹⁷, resâ'il-i mahsûsalarında muharrer aşî¹⁸ 'ilâciyla savuşdurmak ve Ecnebî devletler¹⁹ memâlikinden [N2 22a] re'âyâ celb etmek misillü²⁰ tedbîrlerin icrâsına ihtimâm ve dikkat olunur idi. Ve kenîsa defterleri mantûkunca: "Bi-hikmetihî Te'âlâ²¹ ol vakitden berü tevellüd eden insân fevt [B3 59] olanlardan yüzde üç²² ziyâde olur idi" cevâbını vermişlerdir²³.

- 1 tahrîrinden Ülkesi'nde N2 : defterinden B3
- 2 zuhûr etmiş B3 : olmuş N2
- 3 tefahhus u B3 : — N2
- 4 Ülkasi nisbeten B3 : Leh Ülkesi asıl Fransa erâzîsinden vâsi' olup, ma'a-hâzâ Leh sekenesi Françe ehâlisine nisbet ile N2
- 5 cümle 'indinde B3 : — N2
- 6 Yehûd'dan re'âyâsının B3 : Yehûdî'den mâ'adâ re'âyânın N2
- 7 mekrûh u B3 : mekrûhu irtikâba N2
- 8 fâ'idelerinden N2 : fevâ'idinden B3
- 9 Françe B3 : França N2
- 10 patiska B3 : patista N2
- 11 ve dil-hırâş B3 : — N2
- 12 akçayı B3 : akcayı N2
- 13 takrîble servetlerini N2 : takrîb ile sermâye-i servetlerin B3
- 14 makûle Leh'de N2 : makûl levâzım-ı zarûriyyelerini kendü memleketlerinde B3
- 15 kasdiyle B3 : niyyetiyle N2
- 16 kavmlerini pîç-hânelerde N2 : kadîmlerini pîç-hânelerinde B3
- 17 dedikleri 'illeti N2 : 'illetini B3
- 18 aşî B3 : âş N2
- 19 Ecnebî devletler N2 : divel-i Ecnebiyye B3
- 20 celb etmek misillü B3 : kaldırıp getürmek gibi dürlü dürlü N2
- 21 kenîsa Te'âlâ N2 : kilîsa defterleri müfâdınca: B3
- 22 üç B3 : üç N2
- 23 vermişlerdir B3 : verdiler N2

Beyân-ı nizâm-ı Pîç-hâne

Bunların pîç-hâneleri¹ târike-i dünyâ şeklinde olan siyâh-pûş karıların zîr-i dest-i idârelerinde kâ'in kilîsaler² derûnunda bir takım hucurâtdan 'ibâret olup³, devlet ü milletleri tarafından ücret ile hıdmet eder müte'addid süd analar ve üstâd⁴ ve hâceler terbiyesiyle veled-i zinây-ı kavmlerini bunlar büyütükdüden⁵ sonra, ba'zılarını beslemelik sûretiyle ona buna i'tâ ve ba'zı müsta'idd-i me'ârif ü hüner olanlarını Pîç-hâne'den çıkarup başka medreselere sevk u isrâ ederler.

Semere-i fu'âddan bî-behre ve nâ-murâd olan bu Fakîr'e beğeneceğim bir çocuğu hibe ve teslim edeceklerini va'dlerine mebnî bir gün mahsûs pîç-hânelerine varılıp, yüz elli kadar sıbyâna 'atf-ı nazar-ı im'ân olundukda, ol bed-güherlerin cümlesi basar-ı basîrete "*Eskalü min-Sehlâne*^{6*}" [B3 60] medlûlünce girân-cân ve sakîlü'l-vech ve nâdân görünmekle, hemân takım takım odalarına bahşişler i'tâsiyle 'avd ü ric'at olunmuşdur.

Bu pîç-hânelerin sokak kapusu ittisâlinde dönme dolabları olmağla, pîçleri ekseriyâyâ gicelerde götürüp⁷, dolaba vaz' u ilkâ ve içeri tarafdan me'mûrlar alup, vakt ü sâ'atini sebt-i def[t]er etdirdikden sonra süd anaların yedine⁸ teslim ü i'tâ ederler. Lâkin çocuğu götürüp dolaba koyan vâlidesi olup da hâricde bir zâbite râst gelmekle⁹ ele geçüp tutulur ise, getirdiği veled-i zinâsından başka, mütehammil olduğu mertebe evlâd ırzâ'iyçün¹⁰ altı ay müddet Pîç-hâne'de habs ve tevkîf ederler imiş.

Beyân-ı¹¹ mîkdâr-ı asker-i Leh

Mukaddemâ¹² Prusya Devleti dâ'iresine on milyon nüfûs dâhil ve anlardan senevî¹³ yüz doksan sekiz milyon Filorin îrâd hâsil olup, işbu îrâdin

1 pîç-hâneleri N2 : Pîç-hânesi B3

2 siyâh- kilîsaler B3 : siyeh-pûş karıların zabt u idârelerinde kâ'in kenîsaler N2

3 olup B3 : 'ibâretdir N2

4 analar ve üstâd B3 : anaları ve üstâz N2

5 zinây-ı büyütükdüden N2 : zinâ perverde-i isti'dâd oldukdan B3

6 ثهالان K : — N2 : شهالان B3

* ائقل من شهالان = Sehlân Dağı'ndan daha ağır" anlamına gelen Arapça bir deyimdir; bk. meselâ el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, I,155.

7 ona buna götürüp B3 : üçer beşer altun bedeli tâlib olanlara verirler ve ba'zı müsta'idd olanlarını 'ulûm-i riyâziyye ve funûn-i harbiyye tahsiline sevk edüp, ma'ârifeye isti'dâd ve kabîliyyet kesb etmeyenler beyağı sultât olurlar. Bu pîç-hâne sokak tarafında tahtânî dönme dolabları olmağla, çocukları ekseriyâyâ gicelik hâlde getirüp, usûl ile N2

8 vakt ü yedine B3 : süd anaların birine N2

9 götürüp gelmekle B3 : getirüp dolaba sokan vâlidesi olur, ol hinde N2

10 getirdiği ırzâ'iyçün B3 : kendi çocuğundan başka mütehammil olduğu kadar evlâd emzirtmek emrinde N2

11 ederler imiş. **Beyân-ı** N2 : olunmak 'âdetdir B3

12 Mukaddemâ N2 : — B3

13 senevî N2 : — B3

doksan altı milyonunu [B3 61] umûr-i seferiyyeye sarf ile Prusya Devleti iki yüz kırk bin mikdârı muvazzaf ve mu'allem asker besler imiş.

Divel-i Nasârâ'da tecrîbe olunduğu vech üzere taht-ı ra'iyetlerinde olan nüfûs-i mevcûdenin beher yüzde iki neferini askerî kayd etmek mümkün olduğundan, Leh'in nizâmı Prusyalu'ya tatbîk ile râbîta-bend olsa, Leh hudûdunda lâ-ekall iki yüz elli bin asker otarmak âsân ve Leh ehâlisi Prusyalu'dan ziyâde gösterişli ve gayretlü âdemler idüğü müstağnî-i ta'rîf ü beyândır.

İstitrâd

İstanbul'da râyic-i vakt üzere¹ beheri dörder pâreye kabûl olunabilir Prusya'nın bir nev' guruşu vardır ki, o guruşun² yirmi dördüne bir Taler ta'bîr ve beher Taler'e altı Leh Filorin'i i'tâ ve³ takdîr etmeleriyle, bu hisâb üzere yüz doksan sekiz milyon⁴ Leh Filorin'i, otuz üç⁵ milyon Prusya Taleri olmak lâzım gelür.⁶ [B3 62]

Lâyiha

Her devletin mesârif-i mu'ayyenesine kâfî⁷ vâridât-ı mukarreresinden fazla, hîn-i iktizâda umûr-i seferiyye ve mehâmm-ı sâ'ire-i zarûriyyesine harc u sarf için nukûd-i mevcûde-i mektûmesi⁸ olmak lâzım gelür. Ve bu tedârükât, zâ'ide-i imtidâd-ı vakt-i âsâyîş ile husûl-pezîr⁹ olabilir. “Siz şimdi sâbıkı üzere devletlik sûretini kesb edüp, ba'dehû hem-civârlarınızdan biriyle muhârebe ve mücâdeleniz îcâb eder ise, akça¹⁰ husûsunda zahmet çekilmez mi?” deyü Leh vücûhundan ba'zı kimseler ile beynimizde sohbet güzerân eyledikde: “Vâkı'â dediğiniz gibidir¹¹, ancak memâlik-i kadîmesini zabt ederek müceddeden Leh'e kiral¹² nasb olunduğu hâlde fi'l-asl mîrî ve rehâbîn vâridâtı olan yerleri furûht ve tuz-hânelerini dahi mâlikâne vechiyle âhara tevcîh ederek tiz elden

1 mikdârı üzere B3 : asker besler imiş. İstanbul'da N2

2 o guruşun N2 : — B3

3 i'tâ ve B3 : — N2

4 milyon B3 : — N2

5 üç B3 : üç N2

6 gelür B3 : + Divel-i Nasârâ'da tecrîbe olunduğu vech üzere taht-ı himâyelerinde bulunan nüfûs-i mevcûdeden yüzde iki âdemi askerî etmek mümkün olduğundan, Leh'in nizâmı Prusyalu'ya tatbîk, ya'nî anlar gibi îrâd ve masraf husûsu [N2 22b] tedkîk olunarak murâd olursa, Leh hudûdunda iki yüz elli bin asker otarmak âsân ve Leh ehâlisi Prusyalu'dan ziyâde göstörtüşlü ve gayretli idiği müstağnin 'ani'l-beyândır. Ve N2

7 kâfî N2 : mukâbil B3

8 fazla mektûmesi B3 : başka, lede'l-iktizâ' umûr-i seferiyye ve mehâmm-ı sâ'iresine sarf etmek için nukûd-i mevcûdesi N2

9 zâ'ide-i -pezîr B3 : vakt ile N2

10 ba'dehû akça B3 : sonra hem-civârlarınızdan biri ile mücâdeleniz îcâb etse, akca N2

11 Leh gibidir N2 : istitlâ'-ı ahvâl olundukda: “Vâkı'â mülâhazanız becâdır B3

12 Leh'e kiral B3 : Leh Kırallı N2

dokuz¹ yüz milyon Filorin sermâye tedârük olunabilür” kelâmını ifâde ve ol² ümmîd ile bu def’a yalnız Prusya Lehi'nin Françe istîlâsında kalan [B3 63] sülûsânı mikdârından³ kırk elli bin güzîde asker techîz ü âmâde edüp, mecmû‘u⁴ Françelü ve müttetikleri ile ma‘an⁵ iki yüz bini mütecâviz olur nüfûs-i askeriyyenin zehâ‘ir ve levâzimât-ı sâ‘iresini bî-çâre Lehlüler i‘tâ ve l-hâsıl Varşavya ve tevâbi‘âtından işbu Françelü seferine tevâtüren seksan bin kîse akça harc⁶ ü ifnâ etmişler idi. Sonra Tilsit Musâlahası* üzerine Prusya'nın cebren ve kerhen keff-i yed eylediği Leh erâzîsinin Moskovlu'ya ve birer parçası⁷ Vestfelya [=Westphalie] ve Saksonya kırallarına ilhâk u i‘tâ olunduğu[nu] istirâk⁸ eylediklerinde, cümlesi mecrûhu'l-fu‘âd ve bu sûretle⁹ hâlleri Prusyalu vaktinden fenâ olacağına esbâb-ı vâfire irâd olunmuşdur. Dokuz yüz milyon Filorin râyic-i vakt üzere her milyonu beşer yüz kîse-i Rûmî'den dört yüz elli bin kîse akca etmekle, kati fâhiş hisâb görünür. Ancak Firengistân'da ma‘lûm olan virgülerinden mâ‘adâ kimsenin mâlına dahl ü ta‘arruz olunmayup, mâl ve emlâk ve ‘akârlarını evlâd ü ahfâd ve akrîbâ tevârüsüyle zî-kudret ve mâldâr olduklarına binâ‘en, bütün Leh Ülkesi’nde tîz elden ol mikdâr [N2 23a] akcanın husûlü ‘akla ba‘îd değildir¹⁰.

Menâfi‘-i¹¹ divel-i selâse ez-Ülke-i Leh

Mukaddemâ Prusya Kırâlı'nın¹² zabtına geçen ma‘lûmü'l-hudûd Leh erâzîsinden senevî otuz altı milyon ve ol erâzîde furûht olunan müskirât ve husûsan Lotarya ve Piyango¹³ [B3 64] ta‘bîr eyledikleri kumarbâzî ve lu‘bdan dört milyon Filorin ve Avusturya Devleti dahi mazbûtu olan erâzî-i mîriyye ve memleha mahsûlünden¹⁴ otuz altı milyon ve Lotarya ve enfiyye mukâta‘a-

- 1 yerleri dokuz N2 : erâzî ve emlâk furûht ve tuzla-hânelerini dahi mâlikâne ederek tîz elden doksan B3
- 2 kelâmını ifâde ve ol N2 : yollu sözler ifâde ve B3
- 3 Françe mikdârından B3 : sülûsânı mikdârı yerlerden N2
- 4 techîz mecmû‘u B3 : âmâde edüp, mecmû‘ N2
- 5 ma‘an N2 : + topu B3
- 6 akça harc B3 : akca ihrâc N2
- * Metnimizde söz edilen Tilsit Musâlahası, Fransa ile Rusya (7 Temmuz 1807) ve Fransa ile Prusya (9 Temmuz 1807) arasında Tilsit’te (=eski Doğu Prusya’da) imzalanan antlaşmalardır; bk. meselâ “Tilsit antlaşmaları”, *Büyük Larousse*, XXII,11536.
- 7 üzerine parçası B3 : üzere Prusyalu'nun keff-i yed ettiği Leh erâzîsinin birazı Moskovlu'ya ve birazı N2
- 8 olunduğu istirâk B3 : olunduğunu idrâk N2
- 9 sûretle B3 : sûrette N2
- 10 olunmuşdur değildir N2 : olundu B3
- 11 **Menâfi‘-i K : Metâ‘-ı** N2, B3
- 12 **Ülke-i** Kırâlı'nın N2 : **Ülka-yi Leh** Mukaddemâ Prusyalu'nun B3
- 13 ve husûsanPiyango K : husûsan Lotarya nâm-i diğêr Biyanko N2 : ve husûsan Lotarya ve Piyanko B3
- 14 Devleti mahsûlünden B3 : İmperatoru dahi erâzî-i mîriyye ve mahsûl-i memlehadan N2

larından seksan altı milyon Filorin ki, cem'an Avusturya Devleti¹ yüz yirmi milyon ve Prusya Devleti² altmış milyon Filorin îrâd ahz ve bundan başka mîrf nâmiyle askerî tâ'ifesi için³ 'öşr misillü 'aynen zehâ'ir dahi kabz ederler imiş. Rusya İmperatoru'nun zabt eylediği ülke⁴ hâsılâtı, Nemçelü'nün iki kâtı olmak mümkün ve muhtemel ise dahi ber-vech-i tahmîn yüz milyon Filorin farz u ta'yîn olunarak mecmû'ü Leh ve Litvanya erâzîsinden gayr-ez-a'şâr-i⁵ zehâ'ir divel-i selâse-i merkûmenin iki yüz seksan⁶ milyon Filorin vâridât-ı mukarre-resi olduğunu haber verirler.

“Lotarya ta'bir eyledikleri⁷ kumarda birden doksana varınca rakamlı doksan 'aded⁸ kâğıd olup, işbu doksan 'adedin tâlibleri tekmîlinde kâğıdların mecmû'unu⁹ bir tobraya vaz' [B3 65] ve sibâyandan bir sabînin eliyle karıştırdıktan sonra üç def'ada içinden üç kâğıd ihrâc ve meclisde olanların¹⁰ cümlesine irâ'e olunur ve¹¹ çıkan kâğıdlarda muharrer rakamlara pey verüp yazılmış var ise, verdikleri akçanın kâ'ideleri¹² üzere beş on kâtını alur imiş” deyü menkûdür¹³.

Hisâb-ı Filorin

Hafî olmaya ki Filorin dedikleri şey, Nemçelü'nün mu'âmelesinde ufak pâre misillü beheri altmış Krayç ve Krayç* dahi bakırdan beşlik akça cirminde pâre yerine geçer bir nev' sikke olarak üç Filorin'e bir Macar¹⁴ ve Lehlü mu'âmelesinde onar pâre olmak üzere¹⁵ on sekiz Filorin'e bir Macar Altûnu i'tibâr olunmuş olunmağın, bu takdîrce¹⁶ beher Filorin onar pâreye¹⁷, ya'nî

- 1 Devleti B3 : İmperatoru N2
- 2 Devleti B3 : Kıralı N2
- 3 tâ'ifesi için B3 : tâ'ifesi için N2
- 4 ülke N2 : ülka B3
- 5 mecmû'u a'şâr-ı B3 : mecmû' Leh ve Litvanya hudûdundan gayr-ez-'öşr-i N2
- 6 seksan B3 : + bin N2
- 7 eyledikleri B3 : etdikleri N2
- 8 rakamlı 'aded B3 : rakamlı doksan parça N2
- 9 mecmû'unu B3 : cümlesini N2
- 10 karıştırdıktan olanların B3 : karıştırdıktan sonra üç def'ada üç kâğıd ihrâc edüp, meclisde mevcûd eşhâsin N2
- 11 ve N2 : — B3
- 12 verüp kâ'ideleri B3 : vermiş olanlar, verdikleri akçanın kâ'ide N2
- 13 deyü menkûdür N2 : — B3
- * Metnimizde Krayc, Krayç ve Krayçer okunabilecek şekilde yazılmış olan bu kelime, Florin'in yüzde biri değerinde eski Avusturya-Macaristan bakır parası olan Kreuzer olmalıdır; bk. meselâ, “Kreuzer”, *Büyük Larousse*, XIV,7093.
- 14 dedikleri Macar B3 : ta'bir etdikleri akca, Nemçelü mu'âmelesinde Krayc nâmiyle meşhûr pâre misillü bir nev' bakır sikkelerinden beheri altmış Krayçer olarak üç Filorin'e N2
- 15 pâre olmak üzere B3 : pâreye olarak N2
- 16 olunmağın, bu takdîrce B3 : olunmuş olmağla, bu sûrette N2
- 17 pâreye N2 : pâre B3

Macar Altûnu dört buçuk guruşa râyic hisâb olunarak¹, f'l-asl Leh Devleti'nin senevî yüz kırk bin ve Prusya Devleti'nin gayr-ez-hisse-i Leh doksan dokuz bin kîse-i Rûmî îrâdları olmak iktizâ eder. [B3 66]

İstitrâd

Bâlâda hâme-güzâr-ı iş'âr olduğu vech üzere Leh Devleti'nin teceddüd ve ibkâsı takdîrinde tîz elden hûlyâ olunan dokuz² yüz milyon Filorin, râyic-i vakte göre her milyonu beş yüz kîse-i Rûmî'den dört yüz elli bin kîse akçaya bâliğ olacağına mebnî³, farz-ı muhâl ve 'abese iştigâl kabîlinden bir fâhiş hisâb denilebilir. Lâkin Firengistân'da ma'lûm olan rusûm ve 'avâ'idden mâ'adâ ferd-i vâhidin mâl ü menâline müdâhale olunmayup, her devlet-mendin mâl ve 'akârını evlâd ü ahfâd ve akrîbâları tevârüs eylediğinden ve serserî ve bî-kâr geşt ü güzâr eder kimesne olmayup, dîde-i dünyâdan mahrûm a'mâ makûlelerine varınca herkes birer kâra meşgûl olduğundan, mâldâr ve zî-kudret görinan vücûh-i memleket ve sunûf-i ra'iyetlerinden hîn-i iktizâda mezkûru'l-mikdâr dirhem ü dînârın husûlü 'akla ba'îd değildir. [B3 67]

Beyân-ı enhâr ve esriye-i Leh

[N2 23b] "Avrupa'da cereyân eden mecmû' cedâvil ve esriyeden kesîr olmak üzere bu ülkada⁴ dört bin sekiz yüz on dokuz nehir ve ırmağ⁵ vardır" deyü haber verirler. Enhâr-ı mevcûde-i ma'dûdenin ba'zısı Poloçya ve Litvanya⁶ semtlerinde olan cebelden ve ba'zıları Karpat dağlarından ve Poloçika⁷ gölleri ve bataklarından tenebbu'⁸ ve ekserîsi Moskovlu zabtında olan Pinsk Eyâleti'nde kâ'in âb-gîr ve gadîrlerde terâküm ve⁹ tecemmu' ederek bir takımı Bahr-ı siyâh'a ve bir takımı Bahr-ı Baltığ'a cârî ve¹⁰ munsabb olur. Zikr olunan ırmakların ekberi Dinyeper ve Turla ve İstir ve Bug ve Porozi ve Viyeper ve Vistül ve Vislufe ve Dunepey ve San ve Nide ve Proşte ve Varte ve Piliçe ve Narfeka ve Narev ve Birad¹¹ ve Niyemen ve Horin ve Usluc nâm nehirlerdir

1 râyic hisâb olunarak N2 : 'add ile B3

2 dokuz K : — N2 : doksan B3

3 mebnî K : — N2, B3

4 olmak iktizâ ülkada B3 : olunmuşdur. **Beyân-ı enhâr-ı mevcûde-i Leh** [N2 23b] Avrupa'da mevcûd olan cemî' enhârdan kesîr olarak Leh ve Litvanya hudûdunda N2

5 ve ırmağ K : — N2, B3

6 vardır Litvanya B3 : isbât edeyorlar. Bunların ba'zıları Poloçka ve Livanya N2

7 cebelden Poloçika B3 : cibâlden ve ba'zıları Karpan dağlarından ve Poloçka N2

8 tenebbu' K : tetebbu' N2, B3

9 âb-gîr ve B3 : göllerde N2

10 Baltığ'a cârî ve B3 : Baltık'a N2

11 ırmakların Birad B3 : enhârın ekberi Niyeper ve Turla ve İstir ve Burg ve Porozi ve Dinyeper ve Vistül ve Visluka ve Runepey ve San Vinde ve Proşte ve Darte ve Piliçe ve Narev ve Narkake ve Birda N2

ki, içlerinde büyük¹ kayıklar geşt ü güzâr ve bereket ve suhûletle küllî ticâret ve kâr ederler. [B3 68]

İmkân-ı iltikâ-yı bahreyn be-yekdîğer

Enhâr-ı mevcûde-i² mezkûrenin çoğu müctema‘ olduğu mârru'l-beyân Pinsk Eyâleti'nin zemîni, Karadeniz'den otuz iki kadem ve Bahr-ı Baltık'dan on yedi kadem mürtefi‘ olup, husûsan Poloçka semtinden murûr eden suların mecrâları hemvâr ve birbirlerine kurbiyyetleri zâhir u âşikâr³ olmakdan nâşî, İstilanislaus Avustos⁴ nâm en sonraki Leh Kırâlı zemânında bahreyn-i mezkûreyi birbirlerine vasl u icrâ eylemek⁵ fikriyle Litvanya Büyük Hatmanı Okinski [=Michael Kasimir Oginski] ve Leh ümerâsından Mohavski [Malachowski?] nâm kimesneleri me'mûr ederek biri Piliçya [=Pilica]⁶ Suyu'nu Bug ve Niyemen nehirlerine ilhâk⁷ etmişler imiş. Bunlara kıyâsen bu iki nehir dahi karışdırılsa ve Hidrografya'ya⁸, ya'nî su harîtasına nazar olunsa, zikr olunan iki deryânın birbirine iltihâkı tecvîz olunur⁹. Ve ol taraflarda bu kadar ırmak ve gadîr [B3 69] ve bataklığuna binâ'en¹⁰ bahreyn-i mezkûreyi mâbeyni fi'l-asl deryâdan bir kıt'a imiş denilür; *vallâhu a'lemü bi-hakîkati'l-hâl*.*

Beyân-ı fevâ'id-i orman ve¹¹ cengelistân-ı Leh

Françe Ülkasi'nde husûsan Paris Şehri'nde dürlü dürlü virgülerden nâşî¹² bir çeki hatab otuz kırk guruşa mübâya'a ve celb olunabilir. Lâkin Leh'in çok mahalli şecerât ve ormanlarında serviden mâ'adâ¹³ her cins ağaç peydâ ve nehren ve bahran istedikleri tarafa nakl ü irsâlinde suhûlet zâhir ve rû-nümâ

1 içlerinde büyük B3 : derûnunda N2

2 bereket mevcûde-i B3 : suhûletle ticâret ve kâr olunur. Ve enhâr-ı N2

3 husûsan âşikâr B3 : bâ-husûs Poloçka semtinde murûr eden enhârın mecrâsı basît ve hadd-i fâsılaları yek-dîğere karîb N2

4 İstilanislaus Avustos N2 : + [“İstilanislaus Avustos”dan sonra bu kelimelerle ilgili olarak 1 numaralı dipnotta “استانيسلاس اوغويست Stanislas Auguste” şeklinde açıklama getirilmiştir] B3. Metnimizde kendisinden bahsedilen son Polonya Kralı Stanisław II (1732-1798) için bk. meselâ “Stanisław II August Poniatowski”, *Büyük Larousse*, XXI, 10781.

5 birbirlerineeylemek B3 : birbirine vasl u ilhâk etmek N2

6 Mohavski Piliçya B3 : Mohavcki nâm şahısları me'mûr ederek Peripenciya N2

7 ilhâk B3 : vasl N2

8 bu Hidrografya'ya B3 : bir iki nehir dahi birbirlerine karışdırılsa ve Hidrografya N2

9 deryânın olunur B3 : deryâyı birbirine karışdırmaklığın imkânı bulunur N2

10 gadîr binâ'en B3 : bataklığuna nazaran N2

* *والله اعلم بحقيقة الحال* = İşin gerçeğini en iyi Allah bilir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

11 orman ve K : — N2, B3

12 denilür nâşî B3 : zann olunur. Ve Françe Ülkasi'nde husûsan pây-i taht-ı İmperator olan Paris Şehri'nde İstanbul N2

13 mübâya'a mâ'adâ B3 : ancak tedârük ve celb olunup, lâkin Leh'in çok yerleri şecrâ' ve derûnunda serviden gayri N2

olmak mülâbesesiyle hatab ve sâ'ir ecnâs-i keraste hep¹ rahîs behâ ile bey' u şîrâ olunur ise de Baltık sevâhilinde² külliyyetlü sefâyin ve kayıklar inşâ ve menâzil ve hânelerinin çoğu ahşâb binâ olmak takrîbiyle, ormanlardan vâfir îrâd hâsıl olduğunu ve Leh'in yukarı³ eyâletlerindeki, Radom ve Karapak semtlerinde kâ'in ormanlar kerastesi tuzla ve mıkânâtis ve timür-[B3 70]hâne gibi kârgâhlarında işe yaradığını ihbâr ederler. Ağaç dikmek⁴ neşr ve kat' etmekte vâki' olan ihtimâm ve 'âdât ve nizâmlarının tafsîli müstakıl bir risâle olmağa lâyıktır.

Galat-ı garîb

Ba'zı cedîd⁵ atlas tercemelerinde zikr olunduğu ve halkın zann u tahmîn eylediği vechile elvân⁶ çit ve şerît envâ'ı, Leh'in cümle-i emti'asından ma'dûd iken Memâlik-i 'Osmâniyye'de ru'yet ve isti'mâl eylediğimiz çitlerin a'lâsı Brandeburg [=Brandenburg] ve Prusya ve Felemenk ve İngiliz memâlikinde ve kılâbdan ve sîmlü şerit Danska'da* nesc⁷ olunup, Leh'in bundan akdem Podolya Eyâleti taraflarında bir iki bayağı⁸ çit kâr-hânesi var ise de⁹, müddet-i vâfirenden berü anları da terk ü ta'tîl etmiş olmalarıyla, mukaddemâ ve hâlâ Lehlü'nün mahsûl-i diyârlarından ticâret ve kârları ecnâs-ı hubûbât ve 'asel ve şem'-i 'asel [B3 71] ve revgan-ı şem' ve güherçile ve gön ve yepağı ve yün ve timür ve tuz ve keraste ve kendir ve helat ve yelken bezi gibi şeylere munhasır olduğu ecilden "Leh Çiti" demek galat idüğü ma'lûm-i 'âcizânemiz olmuştur¹⁰.

Zuhûr-i mukaddime-i mülâkât bâ-İmperator-i Fransa

Bâlâda güzâreş-pezir-i hâme-i takrîr olduğu üzere kat'-ı menâzil-i dûr u dirâz ve tayy-ı merâhil-i neşîb ü firâz ederek Varşavya Şehri'ne vusûl ü

-
- 1 tarafa hep B3 : mahalle nakl ü irsâlinde sühûlet olmakdan nâşî, hatab ve ecnâs-i keraste her ne kadar N2
 - 2 de Baltık sevâhilinde B3 : dahi Baltık limânlarında N2
 - 3 menâzil yukarı B3 : Leh karyelerinin çoğu ahşâbî binâ olmak hasebiyle [N2 24a] bu ormanlardan vâfir îrâd olduğunu ve Leh'in yukarı N2
 - 4 dikmek K : — N2 : ve kemik B3
 - 5 hâne cedîd B3 : hânelerde isti'mâl olduğunu ihbâr ederler. Ba'zı N2
 - 6 zann u elvân B3 : i'tikâd eylediği vech üzere N2
 - * Metnimizde Danska veya Daniska diye bahsedilen yer, Polonya'nın başlıca limanı ve Voyvodalık merkezi olan, geçmişte Danzig veya Dantzig denilen, bugün ise Gdansk olarak bilinen yerdir; bk. meselâ "Gdansk", Büyük Larousse, IX,4444-4445.
 - 7 emti'asından nesc B3 : emti'asındandır zann eder idim. Ma'a-hâzâ Memâlik-i 'Osmâniyye'de isti'mâl olunan çitlerin a'lâsı Brandeburg ve Felemenk ülkelerinde ve kılâbdanlı şerit Danska'da nesc ü i'mâl N2
 - 8 bayağı B3 : yapağı N2
 - 9 de N2 : dahi B3
 - 10 güherçile olmuştur B3 : güherçile ve gön ve yepağı ve timür ve tuz ve keraste ve helat ve yelken bezi gibi nesnelere munhasırdır N2

duhûlümüz temâm şiddet-i şitâya tesâdüf edüp, Fransa İmparatoru dahi düşmen karşusunda açıktan açığa pâ-ber-cây-ı sebât ü karar olan askerleri ahvâlini teecessüs ve tanzîm için bizim Varşavya'ya vürûdumuzdan çend rûz mukaddem hareket ve 'azîmet etmiş olduğundan, Varşavya'ya 'avdet et-medikce mülâkatımız mümkün olamayacağını Vekîl-i mûmâ ileyh Taleyran [=Talleyrand] dostumuz ifâde ve olduğu mahalle gidüp görüşmeği [B3 72] murâd edüp, her ne zemân ruhsat talebinde oldum ise, nağme-i bî-âheng-i a'zâr-ı vâhiyeye şu'beler ziyâde etmeğin, me'mûlün gayri bi'z-zarûre temâmca üç¹ ay te'hîr ve mukaddemâ: "Devlet-i 'aliyye tarafından murahhas elçi ol tarafa vardığı anda Saltanat-ı seniyye'nin dilhâh ve matlûbu vech üzere her şey tanzîm olunacaktır" deyü Fransız Elçisi Ceneral Sebastiyani'nin Der-sa'âdet'de resmen ve sarîhan iddi'â ve izhâr eylediği muvâfakat ve dostluk sûretini Fransa vükelâsı tebdîl ve tagyîr edüp, şöyle ki müddet-i ikâmetimizde Taleyran [=Talleyrand] ile mülâkat ve mükâlememiz vâki' oldukca, politika kâ'idesi üzere bast-ı mukaddimât-ı dostî ve dürüstî ederek, hasbe'z-zâhir asker-i İslâm'a imdâd ve hakîkaten memâlik-i 'Osmâniyye'ye ilkây-ı fitne vü fesâd kasdiyle Karadağ ve Sırp taraflarına ve İstanbul ve Akdeniz Boğazı câniblerine Fransız askeri sevk u ta'yîn olunmak ve İngilterelü ile bozuşulmak husûslarını bu Fakîr'e tecvîz-i ruhsat-ı kâmile ile me'mûriyyetimize mebnî istediği gibi yedimizden bir takrîb [B3 73] sened ahziyle bütün dünyâyı tahrîk ve tehzîz etdirmek² misillü usûl-i devlet ve kavânin-i mülk ü millet-i İslâmiyye'ye uymaz niçe niçe teklîfât-ı garîbeye âgâz ve bu cihetle tarafımıza gâh ihâfe ve gâh niyâz ü nâz ederek haylıden haylî sıkışdırdılar ise dahi, mâye-i diyânet ve sermâye-i sadâkat ü³ istikâmetim muktezâsınca akvâl ü harekâtımı ta'lîmâtım ve tahkîkâtıma⁴ tatbîk ve vakt ü hâlin mûcibâtına tevfiik birle ba'zı mevâddı Der-i Devlet-i 'aliyye'den istîzâna ta'lîk ve ba'zılarını dahi hiçbir gûne hüküm terettüb eylemeyecek ecvibe ile te'hîr u ta'vîk eyleyerek kazıyye-i ahvâl-i ceng ü kıtâlin netîcesine⁵ terakkub u intizâr ve vukû'ât-ı hâliyyeyi pey-der-pey Âsitâne-i sa'âdet'e tahrîr u iş'âr ile imrâr-ı leyâl ü enhâr etmişidim*.

- 1 **bâ-İmparator-i** üç B3 : **be-İmparator-i Fransa** Bâlâda zıkr olunduğu üzere Varşavya'ya duhûlümüz eyyâmı kışa müsâdif ve Fransa İmparatoru dahi asker ve ordu nizâmalarını takviye için etrâfda gezüp dolaşacağı vakitler olup, Varşavya'ya gelmedikce kendü ile görüşmek uymayacağı Taleyran [=Talleyrand] cenâbları ifâde ve her ne zemân su'âl ve gidüp görmeği taleb etdim ise "Bugün yarın gelecektir" cevâbını i'âde ederek, me'mûrun gayri temâmca üç N2
- 2 ol tarafa etdirmek B3 : talebinde Fransız Elçisi Ceneral Sebastiyani'nin Der-sa'âdet'de izhâr u iddi'â eylediği mülâyemet ve muvâfakat sûretlerini Taleyran [=Talleyrand] ile mülâkat ve musâhabet vâki' oldukca, Karadağ ve Sırp taraflarına ve İstanbul cânibine Fransız askeri sevk u ta'yîn ve tecvûzî ittîfâk 'akdiyle iki devlet dâ'imâ birbirlerine mu'în olmak N2
- 3 niçe niçe ü B3 : teklîfât-ı garîbeye âgâz ve o makûle teklîfâtını kabûl ve tasdik etdirmek zu'muyla tarafımıza gâh ihâfe ve gâh nâz ederek haylice sıkışdırdılar ise de, mâye-i diyânet ve vâye-i N2
- 4 ta'lîmâtım ve tahkîkâtıma B3 : ta'lîmâtıma N2
- 5 netîcesine K : — N2 : netîcesinde B3

Zikr olunan üç ay zarfında [N2 24b] ‘Acem Sefîri mûmâ ileyh Rızâ Hân¹ ile Françelü'nün vâki' olan mükâlemeleri hıtâm-pezîr ve mevâdd-ı mevâ'id ve 'uhûdları tarafeynden ber-vech-i hafî senedâta rabt u imzâ² ve tem-hîr olunup, Sefîr-i mûmâ ileyhi mu'azzez ve mûkerrem i'âde eylediklerinden sonra, mersûm Taleyran [=Talleyrand] [B3 74] Varşavya'dan kalkup, imperatorlarının olduğu mahalle revân olacağı zâhir ve nümâyân olmak mülâbesesiyle, mersûma tarafımızdan tavr-ı dil-firîb ile³ bir tezkire tahrîr ve “Siz dahi buradan gittikten sonra bizim işimiz ne asıl olacaktır?” zemîninde⁴ su'âller îrâd ü tezkîr eylediğime binâ'en, mûmâ ileyh der-ân-hâl⁵ konağımıza gelüp, ol gice hakîkaten gideceğini ikrâr ve beş gün zarfında ‘avdet edüp gelmek niyyetinde ise de, hasbe'l-mesâlih ziyâdece meks ü tevakkufu⁶ lâzım gelür ise⁷, tarafımıza mektûb irsâl edeceğini ifâde vü ihbâr ile vedâ' eylemişidi. Vaktâ ki ‘azîmetinden on sekiz gün sonra⁸ Françe İmperatoru'yla mülâkâtımıza sûret verdiğiinden bahs ederek, da'veti mutazammın mektûbu vârid olmağın, mücebince Varşavya'dan yanımıza⁹ terfîk olunup, harc-ı râh ve mesârif-i sâ'irelerini bedenimizden i'tâ ve hıtâm-ı hîdmetlerinde kendülerine ‘arz-ı dest-âvîz ve¹⁰ hedâyâ eylediğim iki nefer Lehlü ofiçyal ve birkaç nefer etbâ'im ile sebûkbârca¹¹ kalkup, [B3 75] Prusya Lehi'nde ve¹² Vistul[e] Nehri kenârında kâ'in Koyavya ve İncirilo¹³ ve Pozen ve Kelm eyâletleri derûnundan dolaşarak Rizenberh ile İstrod¹⁴ kasabaları miyânında vâki' Finkeşten [=Finkenstein] nâm karyeye revân ve anda İmperator'un mukîm olduğu seraya konup, üç gün üç gice¹⁵ mihmân olduk.

* “Zuhûr-i mukaddime-i etmişidim” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,220-221'de kaydedilmiştir.

- 1 birle ba'zı Hân B3 : edüp durmuşidim. Zikr olunan üç ay zarfında [N2 24b] ‘Acem Sefîri N2
- 2 mevâ'id imzâ B3 : ittifâkıyyeleri her ne ise tarafeynden senedâtı tahrîr N2. “ittifâkıyyeleri” kelimesinden sonra, burada verilen bilgilerle ilgili olarak B1 nüshasında 1 numara ile işaret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: “Şurût-ı ittifâkıyyeleri birkaç def'a su'âl ve dostâne taleb olundu ise dahi ketm ü dirîğ eylediklerine binâ'en tahsîl-i vukûf olunamadı” B1
- 3 mu'azzez ve ile B3 : İmperator ile dahi görüşdürüp, cânib-i İstanbul'a mu'azzez ve mûkerrem i'âde eyledikten sonra, Taleyran bir gice Varşavya'dan kalkup, İmperator'un olduğu mahalle gideceğini haber vermeleriyle, tavr-ı dil-firîb-i nâzikâne ile mersûma N2 buradan zemîninde B3 : gittiğiniz sûrette bizim işimiz ne güne olacaktır?” yollu N2
- 4 der-ân-hâl N2 : der-ân B3
- 5 tevakkufu K : — N2 : tevkîfî B3
- 6 gün ise B3 : on gün zarfında ‘avdet edüp, yine Varşava gelmek niyyetinde ise de, hasbe'l-maslaha ziyâdece eğlenüp kalması iktizâ ederse N2
- 7 ifâde sonra B3 : iş'âr ile vedâ' edüp gitmişidi. On sekiz gün murûrunda N2
- 8 bahs ederek yanımıza B3 : bahisle, da'veti mutazammın tarafımıza mektûbu vârid olmağla, mücebince Varşavya'dan ma'iyyetimize N2
- 9 hîdmetlerinde ve B3 : hîdmetde kendülere ‘arz-ı N2
- 10 ofiçyal sebûkbârca B3 : ofiçyal ve muhtasarı birkac etbâ'im ile Varşavya'dan N2
- 11 ve N2 : — B3
- 12 İncirilo N2 : Enborcilo (انبورجولو) B3
- 13 Rizenberh ile İstrod N2 : Dizenberc ile Esrod B3

Sûret-i mülâkât bâ-İmperator-i müşârun ileyh

Finkeşten [=Finkenstein] Serayı'na¹ vürûdumuz Danska [=Gdansk] Kal'ası'nın temâmca zabtı târihi olan yirmi iki rebî'ulevvelinin yirmi dördüncü günü olup², ferdâsı sabâhında divân tercemânları² makâmında olan Jober [=Jaubert]^{*} nâm şahıs gelüp, bir nefer tercemânımız ile ma'an bizi da'vet ve sâkin o[ld]uğumuz³ dâ'irenin üst katında kâ'in Marşal ve Ceneral ve sâ'ir ofiçyal⁴ ve ricâlleri iki tarafda saf-beste-i kıyâm olmuş, Dîvân-hâne resminde tûlîce bir mahalden imrâr [B3 76] ile mahall-i mülâkâta idhâle delâlet eyledi. Mahall-i mezkûrda İmperator-i mesfûr cenâbları beyağ⁵ sultat esvâbiyle şabkası koltuğunda, bir ağac⁵ enfiyye kutusu elinde, ayak üzerinde durur olduğu ve bizim dahi başımızda destâr-ı 'âdî ve arkamızda âl sâya çukadan şemseli kerrâke kaput bulunduğu ve dest-âşinâyî ve selâm-ı suver-i nüvâziş ü ihtirâm üzere bilâ-hareket levendâne durduğu hâlde lede'l-mülâkât gûyâ İmperator başka bir mahalde minassa-zîb-i 'izz ü huzûr olup, bu yalnızca duran âdem kurenâsından bir kimesne olmak zanniyle resm-i ri'âyet-i lâyıkanı icrâya davranmadığımı Tercemân-ı mersûm Jober'e [=Jaubert'e] bakarak îmâ eyledikten sonra, Fransa Devleti'yle⁶ Devlet-i 'aliyye⁷ beyninde derkâr olan hubb ü vedâd ve vifâk⁸ u ittihâdın te'kîdini mûcib olur esbâb ve vesâ'ilin istih-sâliyiçün bâ-ruhsat-ı kâmile⁹ sefâret ve me'mûriyyetle ta'yîn buyurulduğumu şifâhen takrîr ederek hâmil olduğum nâme-i mahsûs-ı Şâhâne'yi yeden-bi-yedin teslim eylediğimde, ba'de'l-ahz nâme-i hümâyûndan¹⁰ [B3 77] ve me'mûriyyet-i

15 karyeye gice N2 : karyede İmperator'un sâkin olduğu seraya nüzûl ve ol anda bizim için tahliye ve tahsis eyledikleri iki odalı bir dâ'ireye duhûl birle lâ-havle-gûyân on gün gicesiyle mu'azzeb B3

1 bâ-İmperator-i Serayı'na B3 : -i İmperator Finşten Karyesi'ne N2

2 24 Rebî'ulevvel 1222 = 1 Haziran 1807 Pazartesi.

2 yirmi iki tercemânları B3 : şehr-i rebî'ulevvelin yirmi dördüncü günü vâki' olup, ferdâsı Dîvân Tercemânı B3

* Metnimizde sözü edilen Fransız diplomat, akademisyen, çevirmen ve gezgin Pierre-Amédée Jaubert (1779-1847) için bk. meselâ tr.wikipedia.org/wiki/Pierre_Amédée_Jaubert (erişim tarihi 10.IV.2014)

3 da'vet o[ld]uğumuz B3 : ahz ve oturduğumuz N2

4 ofiçyal B3 : ofiçyal N2

5 bir ağac K : — N2 : birkaç B3

6 ile mahall-i Devleti'yle B3 : ve mahall-i mülâkâta idhâl eyledi. Zikr olunan mahalde İmperator-i müşârun ileyh beyağ⁵ sultat kisvesiyle şabkası elinde ayağ üzere yalnızca ikâmet eder olduğu ve bizim dahi arkamızda âl sâye çukadan [N2 25a] kerâke kaput ve başımızda destâr-ı 'âdî bulunduğu hâlde lede'l-mülâkât Devlet-i 'aliyye ile France Devleti N2

7 Devlet-i 'aliyye K : — N2, B3

8 vifâk B3 : ittifâk N2

9 esbâb kâmile B3 : esbâbın istih-sâliyiçün N2

10 mahsûs-i hümâyûndan B3 : mahsûsu yeden-bi-yedin kendüye teslim eylediğimde, ba'de'l-ahz nâme-i Şâhâne'den N2

bendegânemden memnûn ve mahzûz olduğunu Tercemân Jober'e [=Jaubert'e] telkîn ve ol dahi Türkî elfâz ile tarafımıza tefhîm ü tebyîn edüp, ba'dehû nakîr u kıtmîr Der-i Devlet-i 'aliyye'ye inhâ vü tahrîr eylediğim vech¹ üzere mesâlih-i Saltanat-ı seniyye'ye dâ'ir ratb u yâbis kelimât ile² bir sâ'at mikdârı sohbet olunup, oradan kendü dâ'iremize 'avd ü kufûl birle Âsitâne-i sa'âdet'e tahrîrât ve kuryer (قورير) ihrâcına meşgûl olmuşidik. Çok vakit geçmeksizin Taleyran [=Talleyrand] gelüp, selâm ve kelâm-ı 'âdî merâsîmi icrâ olduğunu müte'âkiben: "İmperatorumuz hazretleri³ cenâbınızdan hazz etmiş ve tavr u güftârınızı beğenmiş olduğundan muhibbinizi mahsûs 'arz-ı hulûs etmeğe me'mûr eylediler" yollu kelimât ile taltîf ve zu'mlarınca kavlen celb ü te'lîf etmekle, tarafımızdan⁴ dahi kavlen ve fi'len lâzım gelan mu'âmele-i dostâne ve mücâmele-i hâlisâne izhâriyle mûmâ ileyhi def' eyledikden sonra, İmperator ve Baş-vekîl-i mersûm⁵ ve sır kâtiblerinin imzâlarıyla mumzâ ruh-sat-nâme ile [B3 78] mükâlemeye terhîs u ta'yîn etmiş oldukları büyük mîrahûrları Ceneral Kolenkort⁶ [= Courencourt] ile ba'zı mevâdd müzâkeresine mübâşeret ve bir gün sonra cümlemiz birden kalkup, Danska[=Gdansk]'ya 'azîmet ve Danska'da dahi üç gün ikâmet esnâsında mazbataları nâtik olduğu vech üzere on sekiz mâdde üzerine birkaç meclis germiyyetli mükâlemeler ile tarafımızdan îzâh kasd u niyyet⁷ olundu.

Ta'rîf-i asl u fasl-ı İmperator-i Fransa

Fransızlar İmperatoru Bonapart Napolyon 1184 sene-i hicriyyesinde vâki' 1769⁸ sene-i 'İseviyye'si ağustosunun on beşinci günü menba'-ı mâr u mûr olan Korsika Adası'nda kadem-nihâde-i 'arsa-i şuhûd ve fülke-i vücûdu sâhil-i fark u temyîze varmaksızın Françe diyârına bâdbân-güşây-ı nakl ü

- 1 Tercemân vech B3 : Tercemân-ı mesfûr Jober'e telkîn ve ol dahi Türkce tefhîm ü tebyîn eyledikden sonra, keyfiyyeti Der-i devlet-medâr'a mufassalan tahrîr olunduğu N2
- 2 ratb ile B3 : — N2
- 3 hazretleri K : — N2, B3
- 4 kendü tarafımızdan B3 : kendi dâ'iremize 'avdet birle Âsitâne-i sa'âdet'e kuryer ve tahrîrât ihrâcına meşgûl iken Taleyran [=Talleyrand] gelüp: "İmperatorumuz cenâbınızdan pek hazz etmiş, etvâr u güftârınızı beğenmiş" yollu kelimât ile taltîf etmekle, ben N2
- 5 ve mücâmele-i mersûm B3 : izhâriyle iltifât ü ikrâm ederek savduktan sonra, İmperator ve Taleyran N2
- 6 mükâlemeye Kolenkort ["Kolenkort" kelimesinden sonra konulan 1 numaralı dipnotta, bu kelimenin latin harfleriyle olan "Caulincourt" şekli yazılmıştır] B3 : terhîs u ta'yîn olunmuş büyük mîrahûrları Ceneral Kolenkor N2
- 7 bir gün niyyet B3 : ferdâsı Murahhas-ı mesfûr ve Terceman Jober [=Jaubert] ve İmperator ile ma'an Danska'ya 'azîmet ve Danska'da dahi üç gün ikâmet ve mazbatası manzûr-i evliyây-ı umûr olduğu üzere bir iki meclis germiyyetli mükâleme N2
- 8 -ı Fransa 1769 B3 : **Bonaparte** Fransızlı İmperatoru olan Bonapart Napolyon bin yüz seksan dört sene-i hicriyyesinde vâki' bin yedi yüz altmış dokuz N2

vürûd olup, evvel emirde¹ Şampanya [=Champagne] Eyâleti'nin Biryen² [B3 79] nâm kasabasında kâ'in Ekol Militer [=Ecole Militaire] ta'bir eyledikleri mektebe duhûl ve isti'dâd-ı mâder-zâdî olmak hasebiyle³ ba'de-zemânin Paris'e gelüp, Fenn-i Muhârebe Ta'lim-hânesi'ne hulûl birle anda kemâliyle kesb-i ma'rifet ve izhâr-ı cerbeze vü mehâret eyledikten sonra, bin yedi yüz seksan dokuz senesi hilâlinde Françe'de zuhûra gelan ihtilâl [N2 25b] ve fırsat-bînleri olan İngilterelü gelüp, Tolon nâm lîmânlarını muhâsara ve zabt eylediği sâlde Françe cumhûru tarafından bir bölük topcu askerine oficyal⁴ ve ol seferde sebk eden hıdmeti mukâbili bin yedi yüz doksan üç senesinde dâhil-i zümre-i ceneral olduktan sonra, yine cumhûr-i mezkûr tarafından İtalya ile Françe hudûdu beyninde⁵ hadd-i fâsıl olan Alps⁶ dağlarına mulâsık Nis [=Nice] nâm kasabaya vürûdunda ba'zı esbâba mebnî⁷ tutulup, bir müddet mahbûs ve bir takrîb zîr-i idâresinde olan⁸ topcu ortasından dahi münfekk ve me'yûs olmakdan nâşî, mahbesden sebîli tahliye olunduğu esnâda Françelü hıdmetkârlığını fedâ edüp, Der-sa'âdet'e gitmeği ve mümkün olur ise⁹ Devlet-i 'aliyye hıdmetinde olmağı [B3 80] dilhâh ve taleb etmiş ise de, vükelây-ı cumhûr tarafından ruhsat-yâb ve me'zûn olmadığına binâ'en, ba'de-müddetin yine cumhûrları tarafından İtalya semtlerine varup, Cenevre ve Milan muhârebelerinde gûyâ¹⁰ iş görmüş ve bundan başka Roma ve Napoli kiral-larıyla vâki' olan muhârebelerinde re'sen mütâreke senedi imzâ etmiş ve ba'dehû Paris'e getürülüp, Nemçelü ile Rastad [=Rastatt] Şehri'nde 'akd olunan mükâleme-i 'âmme meclisine me'mûr Françe sefirlerine terfîk olunmuş ve bu makûle me'mûriyyetler ile¹¹ esâs-i dirâyet ve cesâretine metânet gelmiş olmağla, cumhûrun altıncı senesi herkesin ma'lûmu olduğu usûl¹² üzere kül-

- 1 menba'-ı emirde B3 : Korsika Adası'nda tevellüd ve hadd-i temyîze varmaksızın Françe hudûduna vürûd edüp, evvelâ N2
- 2 Biryen N2 : + ["Biryen" = بـيرين kelimesinden sonra konulan 2 numaralı dipnotta, bu kelimenin latin harfleriyle olan "Brienne" şekli yazılmıştır] B3
- 3 eyledikleri hasebiyle B3 : etdikleri mektebe duhûl ve N2
- 4 kemâliyle oficyal N2 : ve tahsîl-i cerbeze-i 'akl ü dirâyet eyledikten sonra, sâl-i ihtilâlleri olan 1789 sene-i 'İsveviye'sinde yirmi yaşında iken, cumhûr tarafından oficyallik ile bir bölük topcu askeri üzerine zâbit nasb u me'mûr B3
- 5 bin yedi beyninde N2 : 1793 senesi ceneral-i cumhûr-i mesfûr olduktan sonra, İtalya ile Fransa hudûdu miyânında B3
- 6 Alps N2 : + ["Alps" kelimesinden sonra konulan 1 numaralı dipnotta, bu kelime ile ilgili olarak "ya'nî Alp" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3
- 7 kasabaya mebnî N2 : kasabada B3
- 8 bir takrîb olan B3 : ol zemân ma'iiyyetinde kâ'in N2
- 9 sebîli ise B3 : sebîlini tahliye eyledikleri hinde Der-sa'âdet'e gitmeği ve N2
- 10 dilhâh gûyâ ["Cenevre" = جنوره kelimesinden sonra, bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "Cenova olacak" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3 : etmiş ise de, cumhûr-i mezkûr tarafından ruhsat-yâb olmadığından, ba'de-zemânın yine Françe cumhûru tarafından me'mûriyyet ile İtalya taraflarına gidüp, Cenevre ve Milan muhârebelerinde haylî N2
- 11 senedi ile N2 : senedleri imzâ etmiş ve bunlardan başka me'mûriyyetler ile dahi B3
- 12 usûl B3 : minvâl N2

liyyetlü donanma ve asker ile Malta Adası'nı ba'de'l-ahz Mısır'a 'azîmet ve orasını zabt u istflâ eyledikden sonra, yerine Kleber* nâm cenerali Ser'asker nasb u ta'yîn ederek, kendüsi beş on âdem ve iki firkateyn yükü mâl ile kaçup, Paris'e 'avd ü ric'at etmişidi; [mısırâ]':

Nâ-mübârek kademi Nîl ile Furat'ı kurudur

fehvâsınca¹ mersûm Paris'e vürûdundan birkac gün² sonraca Yakobin tâ'ifesi-nin cevri u zulm [B3 81] ve te'addîlerinden nâşî ihtilâl peydâ ve bu takrîb ile müceddeden verilmesi musammem olan bir nizâmın ihdâs ü icrâsı esbâbına Bonapart nâzır ve ma'iyetine me'mûr bir takım asker ve top ve tüfeng ile meydân-ı münâza'ada mevcûd ve hâzır olarak 1214 senesi cumâdelâhiresinde Müdirân-ı Hamse usûlleri, Konsolosluk nizâmına mübeddel ve Bonapart dahi Baş-konsolosluk ile mükerrerem ve mübeccel olup, idâre-i umûr ve zabt u rabt-ı bilâd ü sugûr müselleme-i dest-i ihtiyârı kılındıktan sonra, hakkında dürlü dürlü kıl ü kâl ve husamâsı taraflarından i'dâm ü izâlesine niçe niçe i'mâl-i edevât-ı mekr u âl olunmuş ise de, Baş-konsolosluğu hengâmında Nemçelü ve sâ'irleri ile gâlibâne ve magrûrâne ba'zı musâlahalara³ sûret vermesi ekser ehâl-i Françe'nin memnûniyyetlerini mûcib olduğundan nihâyetü'l-emr 1219 senesinde vâki' 1804⁴ sene-i 'İseviyye'si kânûn-i evvelinde ber-muktezây-ı müsâ'ade-i baht-ı kârsâz⁵ [B3 82] İmperatorluk 'unvânıyla mümtâz** ve müte'âkıben İtalya Kırallığı'yla hâ'iz-i rehîne-i fahr u imtiyâz olmuşdur⁶.

Müşârun ileyh orta boylu, çukur elâ gözlü, kalın kaşlı, esmeru'l-levn⁷ ağzı büyük bir şahıs olup, ekl ü şürbü kalil ve uyhusu az olduğunu haber verirler. Cihângîrlük hûlyâsıyla umûr-i mülkiyye ve nizâm-ı askeriyeye tekayyûden gayri bir zevki olmamak gerekdir. Tashîh ve tahkîk ve tecrîbe ve tedkîk eylediğim vech üzere Prusya Kırallı-yı esbak Fredrik gibi Cengîz Hân ve

* Metnimizde söz edilen Fransız generali Jean Baptiste Kléber (1753-1800) için bk. meselâ "Kléber", *Büyük Larousse*, XIII,6831.

1 etmişidi fehvâsınca K : — N2, B3

2 vürûdundan birkac gün K : — N2 : vürûdunda birkaç günden B3

3 musâlahalara K : — N2 : mesâlihlerle B3

4 Malta 1804 ["Yakobin=ياقوبين" kelimesinden sonra, 1 numaralı dipnotta bu kelime ile ilgili olarak "Jakoben" yazılmıştır] B3 : Mısır'a 'azîmet ve Mısır'dan dahi fekat iki firkateyn gemileriyle kurtulup, Paris'e ric'at eyledikden sonra, Françe cumhûrunun Müdirân-ı Hamse-i Usûlü, Konsolosluk usûlüne muhavvel ve Bonapart Napolyon dahi hâlâ Roma'da mukîm olan büyük karındaşı Bonapart Lüsyan[=Lucien]'in i'ânesiyle Baş-konsolos olup, ba'de-zîn dahi İtalya'ya 'azîmet ve Nemçelü'ye gâlib olarak Paris'e gelüp tahrîk-i 'avene vü millet eylemekle, nihâyetü'l-emr bin iki yüz on dokuz senesinde vâki' bin sekiz yüz dört N2

5 ber-muktezây-ı kârsâz B3 : — N2

** Napolyon'un imparatorluğunu ilan etmesi, 2 Aralık 1804 = 28 Şa'bân 1219 Pazar gündür; bk. meselâ "Napoléon Ier", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours*, Paris 1861, XXXVII,276.

6 hâ'iz-i olmuşdur B3 : da ser-firâz oldu N2

7 kalın -levn B3 : esmeru'l-levn, tenû-mend ve N2 : kalın kaşlı, verem çehreli K

Tîmûrleng ve anların emsâli¹ sâhib-i hurûclar tevârihini mütâla'a fâ'idesi ve kemâliyle tahsîl ve idrâk etmiş olduğu politika fenni kâ'idesince, muhtâc olduğu divel ü milele kendü mesâlihini gördürünceye kadar hakkâniyyet ve dostluk² izhâr ve hiyel-i harbiyyeden olmak üzere kendi ofiçyal ve ricâline³ ziyâdece iltifât ve i'tibâr eylediğinden mâ'adâ, esnây-ı⁴ cengde mecrûh ve 'amel-mânde olan sultatlarının ba'zılarına imtiyâz nişânları i'tâsiyle⁵ ve ba'zılarına bizzât [B3 83] yanlarına varup, hâl ve hâtır su'âliyle celb-i kulûbuna dikkat ü i'tinâsı ve husûsan Françe Devleti'ni tevsî' eylemek iddi'âsiyle işe güce yarar ve i'mâl-i asker ve sâ'ir husûslarda istihdâma liyâkati âşikâr kati çok 'aveneye mâlik ve bu takrîb ile⁶ dâ'imâ ceng ve gavgâya harîs ve mütehâlikdir.

İstitrâd

İmperator-i müşârun ileyhın zîbâyış-i câmeye rağbet ü i'tibârı olmayup, ekser evkâtte beyağî sultat esvâbiyle geşt ü güzâr eylediğinden, mülâkâtımızdan sonraca kurenâsından bir şahıs ile miyâne-i Çâkeri'de sebk eden ihtîşâm ü zînet sohbetleri esnâsında şahs-ı mersûm İmperator'unun bu tavrını 'aklına vererek medh sûretine koyup, kâmet-i güftârına libâçe-i lâ ve na'am talebinde oldukda, bu husûs isti'lâm-ı mahsûsları idüğünü iz'âmından⁷ nâşî, [B3 84] beyt:

Libâs-i köhne kadr-i âdemî-râ kem nemî-sâzed

*Eğer cevher-şinâsî tîğ-râ 'uryân temâşâ kün**

beytinin mefhûmuyla cevâb verilmiş idi. Bu ma'nâ sem'-i İmperatorî'ye îsâl ü ilkâ olundukda, mazmûn-i mezkûr ile tarafımızdan⁸ hil'at-i tahsîn ü tasdîk iksâ olunduğuna kemâliyle hazz eylediğini birkaç kimesne gelüp ihbâr etmeleriyle, zevk olarak işâret olundu⁹.

1 ekl ü emsâli B3 : nuhbe-i efkârı cihângîrlik olmakdan nâşî, tedâbir-i mülkiyye ve nizâm-ı askerîden gayri [N2 26a] bir güne zevki yoktur. Tashîh ve tecrîbe ve tedkîk eylediğim üzere Prusya Kırâlı-yı esbak Büyük Fredrik'in tavrına taklîden Cengîz Hân ve Timur misillü N2

2 mesâlihini dostluk B3 : maslahatını gördürünce kadar hakkâniyyet ve dostluk mu'âmesi N2

3 ofiçyal ve ricâline B3 : ofiçyal ve ricâllerine N2

4 esnây-ı B3 : esnâ'-i N2

5 sultatlarının i'tâsiyle B3 : sultatların ba'zılarına nişân i'tâsı N2

6 kulûbuna ile B3 : kulûba dikkat ü i'tinâsı ve husûsan Françe'nin devlet ve milletini büyütme iddi'âsiyle işe güce kâdir ve i'mâl-i asker ve sâ'ir husûslara muktedir kati çok eşhâsa mâlik ve bu takrîble N2

7 iz'âmından K : — N2 : iz'ândan B3

* لباس كهنه قدر آدمی را كم نمى سازد * اگر جوهر شناسی تیغ را عربان تماشا كن = Eski elbise adamın değerini azaltmaz. Eğer değerli taştan anlıyorsan, kılıcı çıplak olarak seyredersin" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

8 tarafımızdan K : — N2, B3

9 İstitrâd olundu B3 : — N2

Vasf-ı Kal'a-i Danska¹ [=Gdansk]

Zikri murûr eden Danska [=Gdansk] Şehri 54 derece ile 21 dakika 'arzında ve 36 derece 17 dakika ve 45 saniye tülünde vâki², takriben ve tahminen elli bin nüfûsu câmi' olarak Bahr-ı Baltık sâhilinde³ ve Vistüle ile Morlavya nehirleri beyninde ebvâb-ı 'adîde ve cusûr-i musanna'a-i müte'addideli hendek dîvârlarından yukarısı toprakdan masnû⁴ çim siperli metîn⁴ bir kal'a olup, hendekleri dâ'iren-mâ-dâr Morlavya Nehri suyu ile memlû ve taraf-ı cenûbisi on sekiz⁵ sâ'at tül çeker bir düz ova ve şarkan Bahr-ı Baltık ve şimâl ve garb tarafları sagîr ve kebîr dağlar olup, kal'a derûnundaki ebniyenin cümlesi mürtefi' ve a'lâ kârgîr ve medha şâyân menâzil ve megâza⁶ ve dükkânları kesîr olduğundan başka, asıl şehir ve kal'adan sâhil-i bahr-ı mezkûra kadar Galata ve Eyyûb Halîci misillü bir sâ'atlik mesâfenin yemîn ü yesârında⁷ aralık aralık zahîre enbarları ve keraste mahzenleri ve nehrey-ni mezkûrey-ni ile Bahr-i Baltığ'a⁸ âmed-şud eder kati çok tüccâr gemileri görülmüşdür. Mârru'l-beyân Morlavya Suyu'nun şehir derûnunda bir bendi vardır. Ol bendin kapuları lede'l-iktizâ'⁹ sedd olundukda, suyun ovaya intişârı, kal'anın [N2 26b] pek büyük istihkâmâtından olmağın, Françelü'nün ova tarafından vürûd ve hücûmunu men' u def¹⁰ için Prusyalı bu def'a ol 'ameli icrâ birle sahrâda¹¹ vâki' [B3 86] kurâdan bâ-defter on iki bin hâneyi suya igrâk ve varoşunun¹² dağ taraflarında kâ'in hânelerini dahi sonradan hark eyledikleri, mahallinde tahkîk u ifâde ve gark u muhterik olan ebniyenin âsârı¹³ re'ye'l-'ayn müşâhede olunmuşdur. Sâlifü'z-zikr dağların mecmû'u biribiri¹⁴ üzerinden kal'a derûnuna nâzır ve her biri kudretten birer tabya mesâbesinde vâki' olmak¹⁵ hasebiyle,

- 1 Danska N2 : Danjik (دانجك) ["Danjik" kelimesinden sonra bu kelime ile ilgili olarak 1 numaralı dipnotta "Dantzig Şehri'dir ki, el-yev[m] 89.250 nüfûsu hâvidir" şeklinde bir açıklama getirilmiştir] B3
- 2 54 vâki' B3 : elli dört derece ile yirmi bir dakika 'arzında ve otuz altı derece on yedi dakika ve kırk beş saniye tülünde vâki' ve N2
- 3 sâhilinde B3 : kurbünde N2
- 4 hendek metîn N2 : ve hendek ve dîvârlarından yukarusu [B3 85] toprakdan ma'mûl ve çim siperli metîn ve rasîn B3
- 5 on sekiz N2 : 18 B3
- 6 olup megâza B3 : ile muhât olup, kal'a derûnunda kâ'in ebniyenin cümlesi kârgîr ve medha şâyeste menâzil ve megâza (مغازة) N2
- 7 asıl yesârında B3 : kal'adan Bahr-i Baltık'a kadar bir sâ'at mesâfede N2
- 8 Bahr-i Baltığ'a N2 : — B3
- 9 şehir -iktizâ' N2 : kal'a derûnunda bir bendi olup, lede'l-iktizâ' ol bendin kapuları (قيورلى) B3
- 10 pek büyük def' B3 : <kal'anın> pek büyük istihkâmâtından olmağla, Françelü'nün ova tarafından hücûmunu men' N2
- 11 sahrâda B3 : ovada N2
- 12 igrâk ve varoşunun B3 : gark ve varoşun N2
- 13 sonradan âsârı N2 : bi-hasebi'l-maslaha sonradan hedm ü ihrâk etmiş oldukları mahallinde B3
- 14 biribiri N2 : birbiri B3
- 15 ve her olmak N2 : gibi garâbet vukû'u B3

fi'l-asl bu taraflara atım atım¹ şanslar inşâsı ve toplar ta'biyesiyle ikmâl-i istih-kâmât-ı kal'aya dikkat olunmaktan lâ-büdd iken, Prusya Kıralı kesret-i ehâlî ve askerine i'timâd ve kal'anın metânetiyle ma'an derûnunda bir iki senelik zehâ'ir-i mevcûdesine igtirâren ve istinâden² yalnız varoş hâricine şeranpo ve andan ilerü kurşun menzili yerlerde birkaç³ tabya inşâsiyle iktifâ etmiş olduğundan ve Françe me'mûrları dâ'imâ gezüp yürütdükleri memâlikin ahvâlini karış karış bildiklerinden, ibtidâ dağ taraflarını zabt ile eyyâm-ı şitâda beş mâha karîb girîbân-ı zerrîn-târ-ı bâmdan müşkbâr-ı⁴ şâma dek bî-şâ'ibe-i futûr ve iktizâsına göre [B3 87] tabyalar inşâsı ve meterisler hafri ve ilerü asker sevkı misillü umûr-i kal'a-sitânîde bezl-i vüs'-i makdûr ederek, varoş etrâfına geldikleri anda dâne-i top u tûfeng ve humbara ile âteşler nisâr ve mukâbelelerinde olan asker-i a'dâyı sûhte-i sâ'ika-i idbâr eyledikleri ve derûn-i kal'ada yirmi otuz kadar hânenin fekat damları üzerine birer ikişer humbara düşdüğü lede'l-müşâhede ehâlî-i memleket hânelerini⁵ muhâfaza için kal'anın vire tarîkıyle teslimini ihtiyâr ve bu aralık varoşda muhârib olan askerın bakıyyetü's-süyûfu dahi kal'aya firâr etmelerinden nâşî⁶, sagîr u kebîr yedi sekiz yüz pâre top ve külliyyetlü mühimmâtlarını göz göre terk ve evvel ve âhır halt⁷ u hatâlarını iz'ân ü derk ederek⁸, sene-i merkûme rebî'ulevvelinin on dokuzuncu günü Prusya ve Rusya askerleri olarak on sekiz bin cân bi'l-istîmân silâhlarıyla kal'adan⁹ çıkup, mahall-i âhara revân ve Françelü zabt-ı kal'a ile mesrûr u kâm-rân olmuştur. Ehâlînin istîmânları İmperator ile bizim [B3 88] mülâkat edeceğimiz vakte¹⁰ ve düşmen askerinin kal'adan hurûcları dahi İmperator-i müşârun ileyh ile bi'l-ma'ıyye kal'aya duhûlümüz gününe musâdif olmakdan nâşî tarafımızdan tehniye yollu bir hareket lâzım geldiğinden; târih:

Ben andaydım¹¹ hezâr u heft ü heşt sad-sâl-i 'İsâ'da

- 1 atım atım B3 : — N2
- 2 kesret-i ehâlî istinâden K : askerine i'timâd ve kal'anın metânetine istinâden N2 : kesret-i ehâlî ve askerine i'timâd ve kal'anın metânetiyle ma'an derûnunda bir iki senelik zehâ'ir-i mevcûdesine igtirâr (اغتراص) ve istinâd ile B3
- 3 birkaç B3 : birkac N2
- 4 zerrîn- müşkbâr-ı K : — N2 : zeyn-târ-ı bâmdan tâ Zengibâr B3
- 5 yürütdükleri hânelerini B3 : yürütdükleri yerlerde harîta yapmak 'âdetleri olduğuna binâ'en, mukaddemâ Daniska (دانيسقه = Gdansk) harîtasını dahi alup, taraf-ı takrîbini bildiklerinden, ibtidâ bu dağları zabt ve tîz elden seped tabyaları inşâ edüp, ba'dehû kâ'ide-i hendese üzere gizlü yollar ve müte'addid meterisler hafriyle tedricî tedricî ilerüye asker sevk ederek varoş etrâfına yaklaşıp, bir taraftan tûfeng cengine âgâz ve bir taraftan top endâhtıyla yirmi otuz hânenin fekat damları üstünde birer ikişer sûrâh açıkda, şehir ehâlîsi mâl ve cânlarını N2
- 6 aralık nâşî B3 : takrîble Prusya askeri dahi varoşdan kalkup firâr etmeleriyle N2
- 7 halt K : — N2 : habt B3
- 8 mühimmâtlarını ederek B3 : mühimmât ve zehâyirlerini göz göre terk ederek N2
- 9 kal'adan K : — N2, B3
- 10 vakte K : — N2 : vakti B3
- 11 andaydım K : — N2 : anda i[di]m B3

Danska'yı Büyük Napolyon ahz etdi¹ a' dâdan
 Ana târîh olur berceste bu mısra'-ı Vahîdâ²
 Danska Şehri'ni aldı Fransızlar Prusya'dan 1807
 (دانسقه شهرينى آلدی فرانسز لر پروسيادن)

demişidik. Tercemesi manzûr-i İmperator olup, be-gâyet hazz eylediğini dâ'ire-i refâkatde bulunan İtalya Elçisi gelüp, resmen ifâde eylediğinden sonra ikrâmen yanımıza terfîk olunan bir Ceneral delâletiyle şehir ve kal'anın cevânib-i erba'asını temâmca gezüp görmek müyesser olmuştur.

İstitrâd³

Danska Kal'ası'nı esnây-ı seyr u temâşâmızda Bahr-ı Baltık sâhilindeki tabyaları tahkîm ve top ve humbaralarını ta'biye ve tanzîme sa'y eden Fransız ile ba'zı kavâ'id-i [B3 89] hendesiyyeye dâ'ir müzâkere olunur iken, içlerinden biri: "Bu ta'rîf buyurduğunuz şeylere Fransalı kemâliyle dikkat ve lede'l-hâce icrâsına mübâderet eyler, ammâ cenâb-ı şerîfiniz bu tarafda iken İngiliz donanması gelüp, muhârebe olur ise ne yaparsınız?" ta'bîriyle istikşâf-ı zamîr eyledikde: "Vâkı'â Devlet-i 'aliyye ile İngiltere Devleti miyânında dostluktan gayri bir mu'âmele vukû'undan resmî haberdâr olmadığım ecilden, bana göre uzak durup muhârebenizi seyr etmekden başka bir şey yapmak iktizâ etmez ise de, el-hâletü hâzih bulunduğum mahallin düşmeni zâten benim dahi düşmenim olmak lâzım geleceği⁴ cihetle hasmâne tavr ile her kim gelür ise sizinle berâberce toplara fitil vermekden mücânebet eylemem" cevâbiyle ilzâm ve isrâf-ı sermâye-i kelâm olundu.

Mâdde-i kehrübâ

Kehrübâ taşlarını Danska [=Gdansk] sevâhili⁵ sığlarında sayd eylediklerinden, hakikat-i hâle vukûf tahsiliyçün⁶ [B3 90] keyfiyyeti bâzergânân ve

1 etdi K : — N2 : eyledi B3

2 Vahîdâ K : — N2 : garrâmız B3

3 İstitrâd K : — N2, B3

4 geleceği K : — N2 : geleceğini B3

5 olarak on sevâhili B3 : kal'adan çıkup gitmeğe mecbûr ve Françe marşallarından bu cânibe me'mûr olan asker başbuğu Marşal Laforin [Metnimizde Laforin okunacak şekilde kaydedilmiş olan Fransız mareşallerinden Danzig Dükü François Joseph Lefèbvre (1755-1820) için bk. meselâ R. P. Dunn-Pattison, *Napoleon's Marshals*, London 1909, s.268-276.] bu bâbda sa'y ü gayreti meşkûr olmakdan nâşî, kal'anın iki sâ'atlik etrâfiyle ma'an hükûmeti mefrûzü'l-kalem bir Dukalık i'tibâriyle kendüye teslim ü temlik olunmağla, Marşal-i mesfûr karîn-i envâ'-i behcet ü sezâvâr olmuştur. [N2 27a] Mâdde-i kehrübâ Kehrübâyı Danska N2

6 tahsiliyçün B3 : tahsili için N2

sâ'ir yerlü mu'teber kesândan istiknâh olundukda¹: “Serdi-i hevâ ve telâtum-i deryâ ile Baltık Denizi bu taraflara götürüp bıraktığından gayri vechile aslı gavrına vâsil olmuş âdem yokdur” cevâbını vermişlerdir. Âteşi olan parçalar içinde ba'zı şeyler² müşâhede olduğuna binâ'en, ahvâli meçûl bir mahalden Bahr-ı Baltıĝ'a dökülüp yonga parçaları gibi dalga ile geldiğini i'tikâd edenler sâ'ir gûne zann edenlere³ gâlib ve bâlâda iş'âr olduğu vech üzere Leh'in Baltıĝ'a yakın yerleri⁴ derûnunda ba'zan zuhûr eden kehrübâ parçalarını dahi vaktiyle deniz götürüp topraĝa defn etmiş olduğuna zâhiblerdir; *el-'u[h]detü 'ale'r-râvî**.

Behâsını tahkîk için bir iki mahalden kehrübâ götürüp, mübâya'ası irâde olundukda: “İstanbulî yüz elli dirhem olmak üzere bir livre** a'lâ kehrübâyı yirmi beş Macar Altûnu'ndan noksâna vermeziz” deyü cevâb etmişlerdir. [B3 91]

Vukû'-i⁵ 'avdet ez-Şehr-i Danska [=Gdansk]

Françe İmperatoru ve Murahhas Kolenkort [=Caulaincourt] ve sâ'ir me'mûrları ve Danska[=Gdansk]'dan Kenzberk [=Königsberg] taraflarına ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı Taleyran [=Talleyrand], müzâkere-i mevâdd için⁶ Varşavya'ya 'avdet ü 'azîmet edeceklerini ifâde ve bu cihetle⁷ bizim dahi Varşavya'ya gidüp, Nâzır-ı mûmâ ileyhın vürûduna terakkubumuzu işrâb ü⁸ irâde etmeleriyle, geldiğimiz yoldan girü dönüp gider iken, mukaddemâ Murahhas Kolenkort⁹ [=Caulaincourt] ile vâki' olan mükâleme meclislerinde bulunan çend nefer¹⁰ me'mûrlarından âmedcileri makâmında olan Ruyi nâm şahıs verâdan ayrışıp, Maryanbuh Kazâsı'nda beytütet eylediğim¹¹ gice re'sen

-
- 1 istiknâh olundukda N2 : su'âl ü istiknâh olunduk<duk>da B3
 - 2 taraflara şeyler B3 : sevâhile götürüp bıraktığından gayri vechile aslına vâsil olmuş kimse yokdur” cevâbını verdiler. Âteşi olan parçalar içre ba'zı nesnelere N2
 - 3 Baltıĝ'a edenlere B3 : Baltık'a dökülüp yonga gibi geldiğini i'tikâd edenlerin zannı N2
 - 4 vech yerleri B3 : üzere Leh'in Baltıĝ'a karîb erâzîsi N2
 - * العهدة على الراوى = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluĝu haberi verene aittir” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.
 - ** Metnimizde livre (ليونير) şeklinde okunmaya uygun kelime, Fransızca'da livre, Latince'de libra denilen yarım kilograma eşdeğer ağırlık ölçüsü birimi libre olmalıdır; bk. “Libre”, Büyük Larousse, XIV,7467.
 - 5 el-'u[h]detü **Vukû'-i** B3 : — N2
 - 6 Kolenkort (قولن قورت) için B3 : Kolenkor ve sâ'ir me'mûrları, Danska'dan Kenzburk taraflarına ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırları Taleyran, müzâkere-i mevâdd zımında N2
 - 7 cihetle B3 : sûretle N2
 - 8 işrâb ü B3 : — N2
 - 9 Kolenkort (قولن قورت) B3 : Kolenkor N2
 - 10 çend nefer B3 : — N2
 - 11 olan eylediğim B3 : kâ'in Rubi nâm şahıs verâdan erişüp, Maryanburg Kazâsı'nda ikâmet ettiğim N2

bir mükâleme murâd ve gûyâ kendi¹ karîhasından olarak İngilterelü ile Devlet-i ‘aliyye beyninde husûmeti tervîc edecek birkaç lakırdı îrâd edüp, hulâsa-i merâmı: “Devlet-i ‘aliyye'nin İngilterelü ‘aleyhine i‘lân-ı harb etmesi mâddesi tecvîz- [B3 92] kerde-i sâdıkânem olur ise Françelü tekâlîf-i sâ'ireden vazgeçmek muhtemeldir” dimeği tefhîmden ‘ibâret olmağın, mâdde-i mezkûreye dâ'ir mukaddemâ Taleyran ve Kolenkort[=Caulaincourt]'a verdiğim cevâblar tekrâr ve iktizâsına göre bast-ı mukaddime-i i‘tizâr olunduktan sonra, bilâhare şeb-i mezkûrda mahall-i mezbûra Âsitâne-i der-sa‘âdet'den vürûd etmiş olan kuryerin getürdüğü tahrîrât-ı seniyyeyi² hall edeyim. Ba‘de-hû yine müzâkere olunur” cevâbıyla meclise faysal verdiğime³ müte‘âkıben: “Bu def‘a kuryer (قورير) ile gelan bizim vilâyetler metâ‘ıdır” deyerek⁴ Taleyran'a mükemmel bir boğça tertîb ü irsâl ve oradan Varşav'a gelüp iki ay dahi ikâmetim esnâsında Françelü, Prusya askerlerine gâlibiyyeti vukû buldukça, yaptıkları şehr-âyîn ve donanma gicelerinde izhâr-ı merâsim-i dostî ve ittifâk için biz dahi olduğumuz hânenin derûn u bîrûnuna zîb ü zînet vermek ve şükrâne pâre ve pul saçmak misillü mûcib-i mahzûziyyetleri olur esbâb ü vesâ‘il istihsâl etmişidik. Vaktâ ki [B3 93] “*el-Küfrü milletün vâhidetün*” fehvâsı iktizâsı Françe askeri Niyemen Nehri kenârında kâ'in Tilsit Şehri'ne geldikleri hinde⁵ Françe ve Rusya İmperatorları biribiriyle buluşup, mütâreke ve musâlaha sohbetlerine girişdiklerinden vesâtat-i câsûs-i maslahat ile haberdâr olunmağla, der-‘akab Taleyran'a [=Talleyrand] kağıdlar⁶ tahrîr ve mahsûs âdemler ba‘s ü tesyîr olunarak, Françe İmperatoru'nun Devlet-i ‘aliyye'ye derkâr olan va‘d ü te‘ahhüdlerini ihtâr ve iki devletin musâlahası birden ‘akd olunmak husûsunu yâd ü tezkâra ibtidâr eyledim ise dahi Rusyalu tarafından müttefikî bulunan Prusya ve Françelü cânibinden ‘Osmânlı maslahatı iltizâm olunmamak husûslarını esâs-ı musâlaha etmiş olduklarından, vaktiyle kağıdlarımızı bile cevâb tahrîr olunmayup, münferiden ve ‘acâleten kendü musâla-

1 kendi N2 : kendü B3

2 birkaç seniyyeyi B3 : birkaç mes‘ele îrâd etmekle, husûs-ı mezkûra dâ'ir mukaddemâ verdiğim cevâblar te‘kid ve iktizâsına göre mukaddimeler temhîd olunduktan sonra, şeb-i mezkûrda Âsitâne-i sa‘âdet'den gelmiş olan kuryerimin getürdüğü tahrîrâtı N2

3 faysal verdiğime K : — N2 : hitâm verdiğime ve B3

4 cevâbıyla deyerek B3 : kelâmıyla iktifâ ve oradan Baş-tercemânımız yediyle N2

* الكفر ملة واحدة = Küfür tek millettir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

5 boğça tertîb ü hinde B3 : boğça dahi irsâl ü ihdâ olunduktan sonra, Varşavya'dan doğru ‘azîmet ve “Taleyran gelüp maslahat müzâkere edeceğiz” me‘mülûyle anda iki ay dahi meks ü ikâmet ve Françelü'nün gâlibiyyeti mesmû‘ oldukça, Varşavya'da vâki‘ olan şehr-âyîn ve donanmalarda merâsim-i yek-cihetî ve ittifâka ri‘âyet ve her hâlde te‘lif ve taltîflerini mûcib olur esbâb ü vesâ‘ilin [N2 27b] istishâline dikkat eylemişidik. “Hased-i kalb-i ‘adüvv lütüfla olmaz zâ‘il”. Çekdiğimiz zahmet ve etdiğimiz sa‘y ü gayretin derece-i me‘mülde fâ‘idesi olamayup, Françe askeri Niyemen Suyu kenârında vâki‘ Tilsit Şehri'ne geldiği hinde “*el-Küfrü milletün vâhidetün mâ-sadakı üzere* N2

6 girişdiklerinden kağıdlar B3 : şurû‘ eylediklerinden haberdâr olunmağla, ol esnâda dahi Taleyran'a birkaç mektûb N2

halarının¹ ‘akdiyle Françelü Tilsit’den kalkup Paris’e mu‘âvedet ve esnây-ı râhdan Taleyran [=Talleyrand] iki kıt‘a mektûb irsâliyle keyfiyeti tarafımıza işâ‘at² etmiştir. [B3 94]

Terceme-i mektûb-i evvel-i Taleyran [=Talleyrand]

Devletlü Elçi Bey hazretleri!

Haşmetlü Fransa³ İmperatoru ve İtalya Kıralları ile cemî‘ Rusyalular’ın İmperatoru beyninde musâlahâ ‘akd⁴ ve ‘ahid-nâmeleri dahi bu günlerde mübâdele olunmuşdur. Zikr olunan ‘ahid-nâmede: “Şevketlü Âl-i ‘Osmân Pâdişâh’ıyla Rusya İmperatoru⁵ beyninde derkâr olan ‘adâvet ve husûmet dahi⁶ ‘ale’l-fevr terk oluna” deyü kayd u şart kılınmıştır. Mu‘ahharan Fransa⁷ Elçisi’ne mu‘âmele-i bâride izhârıyla tebrîd ve ‘ahd-i karîbde işe yaramış olan birkaç bölük Fransa topçularını⁸ İstanbul’dan tard u teb‘ide hâhişker olduklarını işitdiği anda Fransa⁹ İmperatoru munfa‘il olabilir idi. Lâkin Devlet-i ‘aliyye hakkında derkâr olan menviyyât-ı dostânesine nazaran terk-i sefer ettiği vakitte bile, Âl-i ‘Osmân memleketleri düşmen te‘addiyâtına ducâr olduğunu revâ görmek istemedi. [B3 95]

Terceme-i mektûb-i sâni-i Taleyran [=Talleyrand]

Devletlü Elçi Bey hazretleri!

Ber-muktezây-ı vakt ü hâl Danska[=Gdansk]’dan Tilsit’e ve andan Drasde [=Dresden] Şehri’ne¹⁰ vardığım ecilden, mukaddemki niyyetimiz üzere Varşavya’ya gidüp, cenâb-ı şerîfiniz¹¹ ile görüşemedim. el-Hâletü hâzih [N2 28a] bu şehirde dahi müddet-i kalîle ikâmet edeceğimize binâ’en, sizin

-
- 1 ‘aliyye’ye musâlahalarının B3 : ‘aliyye hakkında sebkât eden va‘d ü te‘ahhüdlerini ihtâr ve Devlet-i ‘aliyye tarafından bir dahi Rusyalu ile olan meclis-i mükâlemelerinde bulunmak lüzûmunu yâd ü tezkârâ ibtidâr etdim ise dahi huzûrumuzu irâde şöyle dursun vaktiyle mektûblarımıza bile cevâb verilmeyüp, münferiden musâlahâ N2
 - 2 mu‘âvedet işâ‘at N2 : ‘avdet ve Taleyran [=Talleyrand] esnây-ı râhdâ irsâl eylediği iki mektûbuyla keyfiyeti tarafımıza ihbâr u işâret B3
 - 3 Fransa N2 : Françe B3
 - 4 ‘akd B3 : — N2
 - 5 “Şevketlü İmperatoru B3 : “Rusya İmperatoru’yla şevketlü Âl-i ‘Osmân Pâdişâhı N2
 - 6 dahi N2 : — B3
 - 7 Fransa B3 : Fransız N2
 - 8 birkaç topçularını B3 : birkaç bölük Fransız topçularını N2
 - 9 Fransa B3 : Fransız N2
 - 10 ve andan Drasde Şehri’ne N2 : — B3. B1 nüshasında “Drasde” kelimesinden sonra 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar yazılıdır: “Drasde Şehri, Saksonya Kırallı’nın tahtgâhidir” B1
 - 11 Varşavya’ya şerîfiniz B3 : Varşavya’ya gidüp, cenâbınız ile N2

mülâkâtınızdan nâ-ümmîd olduğumdan gayri, cenâbınızı Varşavya'dan¹ kaldırıp buraya gelmeği îrâda vakit yokdur. Siz dahi devletiniz tarafından ta'limât gelinceye kadar Varşavya'da durmak niyyetindediniz² zann ederim. Ve gelecek ta'limât dahi³ eğer sizinle görüşmemi teshîl eder ise⁴, be-gâyet mahzûz olacağım⁵. Şimdiye değin sizinle olan 'alâkâmin bundan böyle dahi devâmını istediğim vâreste-i kayd ü beyândır.

Lüzûmî-i hicret ez-Şehr-i Varşav

Taleyran'ın⁶ zikr olunan mektûblarında îmâ eylediği mezâyâ Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti'nin musâlahasına Françe İmperatoru mutevassıt olmak şartını kendü [B3 96] mu'âhedelerine 'ilâve etmiş olduklarını ifâdeden 'ibâret ve ol dahi sûrî ve ma'nevî fesâd ve hîleden kinâyet olup, ol aralık İstanbul'da ihtilâl zuhûruyla⁷ ricâl-i devletin ekserîsi sâkî-i bezm-i 'âlem-i bâkî elinden câm-ı şehâdet nûş ve bakıyyeleri dahi humâr-ı bâde-i ihtilâl ile perîşân-hâl ve medhûş oldukları haber-i bârid Fransız kuryerleriyle⁸ vârid olduğundan, vak'a-i hâ'ile-i ma'hûdenin usûl ve furû'unu tashîh etmek gâ'ilesi bir dürlü ve netîce-i ahvâl-i sefer mülâhazası dîğerk dürlü ıztırâb verdiğinden ve Rusyalu ile musâlahalarından evvel gice ve gündüz hem-bezm-i sohbet olduğumuz Françe ricâli, ba'de'l-musâlahâ tarafımızdan yan çizüp yüz çevirdiklerinden, Varşavya'da yalnızca ikâmetimizin ma'nâsı kalmayup, lâkin Lehlü ve sâ'irlere karşı izhâr-ı hüzn ü esef etmek dahi münâsib-i vakt ü hâl olmadığından, mukaddemâ Büyük Elçilik ile nezd-i İmperatorî'de ikâmete me'mûriyyetim şâyi'asını ser-rîşte ederek Paris'e 'azîmet sûretiyle evâhır-ı şehr-i cumâdelûlâda [B3 97] kalkup Beç'e hicret ve sünûh-i irâde-i seniyye-i cedîdeye terakkub ile⁹ Beç'de kırk beş gün ikâmet olundu.

1 Varşavya'dan B3 : Varşava'dan N2

2 ta'limât niyyetindediniz B3 : ta'limât-ı cedîde gelince[ye] kadar Varşava'da durmak niyyetindediniz N2

3 dahi N2 : — B3

4 eder ise B3 : ederse N2

5 olacağım B3 : + ve N2

6 **Lüzûmî-i** Taleyran'ın K : Taleyran N2, B3

7 Buradaki bilgilerle ilgili olarak K 63a'nın sol kenarında ayrı bir kaligrafi ile "Sultân Selîm Hân hal'i mâddesidir" yazılmıştır.

8 bârid Fransız kuryerleriyle K : — N2 : bâridi Fransız kuryer (قورئير) ile B3

9 Taleyran zikr olunan ile B3 : **Lüzûmî-i hicret ez-Varşava** Françelü'nün Tilsit'de musâlahâ eylediği hengâm, İstanbul'da zuhûr eden ihtilâlin haberleri Varşava'ya geldiği eyyâm olup, vâkı'a-i hâ'ile-i cem'iyetin usûl ve furû'unu tashîh etmek gâ'ilesi bir dürlü ve musâlahadan sonra halkın tarafımıza bârid mu'âmelesi bir dürlü ıztırâb verdiğinden ve ba'dehû Varşavya ikâmetimizin ma'nâsı kalmadığından, zarûrî Paris'e gitmek şâyi'asıyla evâ'il-i şehr-i cumâdelûlâda kalkup Beç'e hicret ve iktizâsıyla Der-i devlet'e tahrîr u işâret olunmağla, sünûh-i irâde-i seniyyeye müterakkıben N2

Neñice-i ahvâl-i muhârebe-i Françe ve Moskov ve Prusya

Françelü'nün bu sefer Prusya askerine ibtidâ 1221 senesi teşrîn-i evvelinin on dördüncü günü¹ Yena nâm mahalde vâki' olan galebe-i külliyye-sinden* ve mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci günü Berlin'e duhûlünden sonra kânûn-i sâninin yirmi altıncı günü Prusya², Rusya askerleriyle Varşavya kurbünde ve Poltos [=Polotsk]³ semtlerinde ve andan sonra Eylo[=Eylau]'da ve ba'dehû Danska [=Gdansk] Kal'ası'nda ve anı müte'âkıben Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalığı dâhilinde vâki' Helsberk [=Heilsberg] Karyesi ve Firdlan⁴ [=Friedland] Kasabası'nda ve müte'ahhıran⁵ Kenzberk [=Königsberg] Kal'ası'nda zuhûra gelan muhârebât-ı 'adîdesi ve Silezya [=Silésie] dâ'iresinde kâ'in Prusya kılâ'ının [B3 98] ekserîsini harben ve hasran zabt eylemesi takrîbiyle hîn-i musâlahalarında Vestfalya [=Westphalia] Kırallı ve Varşavya ve Danska [=Gdansk] duka-i cedîdeleri⁶ taraflarında kalmak ve Vestfalya Kırallığı i'tibâr olunan nev-hudûs devlet, Elb[e]⁷ Nehri'nin sağ tarafında kâ'in erâziden 'ibâret olmak üzere verdikleri râbitaya göre⁸ Prusya Devleti'nden külliyyetlü memâlik ve re'âyâ münfekk olmağın, devlet-i mezkûrenin⁹ bu def'a vâki' olan zarar u zâyî'âtı, mukaddemâ Nemçelü'den ahz eylediği erâzî ve emlâkden ziyâde idüğünü beyân¹⁰ ederler.

Rusya İmperatoru dahi eğerçi [N2 28b] külliyyetlü asker telef etmiş olup, lâkin kendü Françelü'ye harben bir şey¹¹ kapdırmadığından kat'-ı nazar, tahkîk-kerde-i 'âcizânem olduğu üzere Françe İmperatoru yıldırım gibi¹² Tilsit'e vürûdunda, süvârî askerleri Kenzberk[=Königsberg]'de kalmış olup, yanında yirmi beş bin piyâde neferâtıdan¹³ gayri kimesne bulunmadığından ve anlar dahi Firtlan ve Kenzberk gavgâlarından¹⁴ [B3 99] henûz kurtulmuş olarak bîtâb

-
- 1 muhârebe-i günü B3 : musâlahâ Françelü'nün bu seferde Prusya askerine ibtidâ iki yüz yirmi bir senesi teşrîn-i evvelinin on dördüncü N2
 - * Metnimizde bahsedilen savaş, Napoléon tarafından Prusya ordusuna karşı 8-14 Ekim 1806 tarihlerinde gerçekeştirilen ve Fransızlar'ın gâlibiyeti ile neticelenen Jena Savaşı'dır; bk. meselâ "Jena savaşı", *Büyük Larousse*, XII,6082.
 - 2 Prusya N2 : + ve B3
 - 3 Varşavya Poltos B3 : Varşava kurbünde ve Poltosk N2
 - 4 Ferdlan N2 : Kardlan (قردلان) B3
 - 5 müte'ahhıran N2 : mu'ahharan B3
 - 6 duka-i cedîdeleri B3 : dukaları N2
 - 7 i'tibâr Elb[e] (الْب) B3 : Elb[e] N2
 - 8 verdikleri râbitaya göre B3 : — N2
 - 9 olmağın mezkûrenin B3 : olmağla, devlet-i mezkûrun N2
 - 10 ahz beyân B3 : aldığı erâzî ve emlâkden müzdâd idiğini yâd N2
 - 11 etmiş şey B3 : edüp, ancak kendi memâlikinden Françelü'ye harben bir şey' N2
 - 12 yıldırım gibi B3 : — N2
 - 13 yanında neferâtıdan B3 : İmperator-i müşârûn ileyhin ma'ıyyetinde yirmi beş bin piyâdesinden N2
 - 14 gavgâlarından K : — N2 : gavgâlarında B3

ve yorgun olduklarından, o aralık Rusyalu'nun cenge hâhişi olsa idi, galebe-i külliyye ile gâlib olacağı aaleb-i ihtimâlâtından iken¹, hemân Prusya Lehi'nden Bug ve Loson (لوسون) ve Bobra² ve Narev ve Liza (ليزا) ve Norjon nehirlerinin öte taraflarında kâ'in kasabât ve kurâyı istishâb ve bu cihetle müttefikî olan Prusya Kırâlı'nı sîh-ı gadr-i fedâkârîde kebâb ederek kendüye nâfi³ sulha sûret vermesi ve Françe İmperatoru dahi: “Devlet-i ‘aliyye'nin temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve tezâyüd-i şân ve übbehet ü iclâlî husûl-pezîr olmadıkça Rusya⁴ ile musâlaha edüp, kılıcı kınına koymam” iddi‘asında iken, vech-i muharrer üzere maslahatı görüp savuşması ve husûsan⁵ Devlet-i ‘aliyye'ye ‘arz-ı safvet ü hulûs eder iken, evvelen Dubravnik⁶ cumhûrunu zabt ve sâniyen Cezâyir-i seb‘a'yı alup Françe'ye ilhâk ve rabt eylemesi, mi‘yâr-ı râst-‘ayâr-ı ‘akl ü dirâyetle sencîde olunacak⁷ hâlâtındandır. [B3 100]

Vukû‘-i ‘azîmet be-cânib-i Françe⁸

Fülk-i dil çıkmadan kenâre dahi

Rûzgâr atdı bir diyâra dahi*

Varşavya'dan Beçe ‘avdetimizde⁹, Der-sa‘âdet'e meb‘ûsum olan evrâkda muharrer hafâyâ ve mezâyâyâ binâ'en Devlet-i ‘aliyye'nin umûr-i seferiyye-sine dâ'ir Françelü hiç bir gûne medâr olamayacağı bedîdâr ve bu cihetden bendelerini İstanbul'a celb eylemek lüzûmu zâhir u âşikâr iken, rişte-i baryek-i ümniyyeleri munkatî‘ olmayan ba‘zı zevâtın sû‘-i tedbiri üzere me‘mûriyyet-i sâbıkamız tecdîd ve taraf-ı eşref-i Pâdişâhî'den Françe İmperatoru'na nâme-i mahsûs yazılıp, tarafımıza gönderilmekle, yeden¹⁰-bi-yedin teslim ederek ifây-ı me‘mûriyyete dikkat olunmak husûsu tahrîr u te‘kid buyurulmuş ve tecdîd-i me‘mûriyyet-i sâbika-i bendegânemi müş‘ir Der-sa‘âdet Fransa Elçisi Sebastiyani'ye [B3 101] resmî takrîr verilmiş olmağın;

Çâre yok şîve-i takdîre rızâdan gayri

- 1 Firtlan iken B3 : Firdlan ve Kenzberk muhârebelerinde yorulmuş bulunduğundan, o aralıkda Françelü üzerine bir hücum etseler gâlib olacaklarını idrâk edemeyüp N2
- 2 Bobra N2 : Yobra B3
- 3 ve bu nâfi‘ B3 : ederek N2
- 4 istiklâl Rusya B3 : istiklâlî husûl-pezîr olmadıkça Rusyalu N2
- 5 vech-i husûsan B3 : yalnız kendi maslahatını görüp savuşması cây-ı ta‘accüb ise de Fransa İmperatoru N2
- 6 eder Dubravnik N2 : eylediği hâlde, evvelen Dubravnik (دوبرونديك) B3
- 7 Cezâyir-i olunacak B3 : Korfa ve tâbi‘âtı adaları dahi alup Françe'ye rabt eylemesi, mi‘yâr-ı râst-‘ayâr-ı dirâyet ile sencîde olacak N2
- 8 **Françe** N2 : + beyt B3
- * Bu beyit Nergisi'nin şiirlerindedir; bk. Nergisî, “Nihâlistân”, *Hamse-i Nergisî*, İstanbul 1285, s.9.
- 9 ‘avdetimizde B3 : vürûdümüzde N2
- 10 yeden K : — N2 : yede B3

deyerek hâh u nâ-hâh bedreka-i âh u vâh ile Beç'den kalkup¹, Avusturya ve Bavyera [=Bavière/Bayern] ve Vürtemberk (وُرتمبرق = Wurtemberg) dâ'irelerinden murûr ve İştırasburg [=Strasbourg] tarîkıyle tayy-ı merâhil-i² dûran-dûr ederek receb-i şerîfın on dokuzuncu günü³ Paris'e vusûl ve andan ikâmete me'mûr Devlet-i 'aliyye Elçisi 'Abdurrahîm Muhib Efendi'nin mukîm olduđu³ konağa nüzûl birle Paris [N2 29a] ve havâlisinde yirmi iki gün ikâmet ve tebliğ-i nâme-i hümâyûna ruhsat-yâb oluncaya kadar, meşhûr olan kârgâh ve mesîrelerini görmekte kanâ'at olundu.

Beyân-ı şehir ve belde ve çigûnegî-i kılâ⁴ u serhadd der-râh-ı Paris

Beç'den Françelü'nün re's-i hudûdları olan İştırasburg [=Strasbourg] Kal'ası'na kadar 104⁵ mîl-i Alaman olmak i'tibâriyle kırk üç posta ve İştırasburg[=Strasbourg]'dan⁶ Paris'e [B3 102] varınca dahi altmış dört mîl ücreti verilerek, otuz sekiz mahalde bârgîr tebdîl olunageldiği ve Alaman mîli⁷, meşy-i mutevassıt ile ikişer sâ'atlik mesâfeden 'ibâret olmağın⁸, bu takdîrce Nemçelü'nün Hırşova ve Nezâret mahallinden Baltık sâhilinde kâ'in Danska'nın reh-i⁹ râstı iki yüz altmış dört buçuk mîl ki¹⁰, beş yüz yirmi dokuz

- 1 hafâyâ ve mezâyâya kalkup B3 : ifâdelerime binâ'en İstanbul'a 'avdetim irâde buyurulacağı meczûmum ise; "Çâre yok şîve-i takdîr[e] rızâdan gayri". O aralıkda yine ümmid-i müzâheret eden vükelây-ı Saltanat tedbîriyle Françe İmperatoru'na hitâben sudûr eden nâme-i mahsûs-ı Şâhâne'yi taraf-ı bendegâneme göndermiş ve ma'rifetimiz ile teslimini sarâhaten emr u fermân buyurmuş olmalarıyla, mukaddemce yazdığım sâlifü'z-zikr evrâkın cevâbları vürûduna bakılmayarak, hemân nâme-i hümâyûnu tebliğ için hâh u nâ-hâh Beç'den Françe tarafına rû-be-râh olup N2
- 2 İştırasburg (اِشْتِرَاسِبُورْج) merâhil-i B3 : İstırasburc (استراسبورج) tarîkıyle tayy-ı menâzil-i N2
- 3 19 Receb 1222 = 22 Eylül 1807 Salı.
- 3 andan olduğu B3 : anda Devlet-i 'aliyye elçilerine mahsûs olan N2
- 4 iki kılâ' B3 : gün ikâmet ve seyr u seyâhat etdik. **Beyân-ı ba'zı bilâd** N2
- 5 Beç'den 104 B3 : Bec'den Fransalu'nun re's-i hudûdları olan İstırasburh Kal'ası'na kadar yüz dört N2. B1 nüshasında "Beç'den" kelimesinden sonra 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar yazılıdır: "Hırşova'dan Beç'e kadar iki yüz on dört sâ'at olmak üzere kırk altı postada ve Beç'den Varşavya'ya kadar iki yüz elli yedi sâ'at olarak kırk bir postada ve Varşav'dan Danska'ya kadar yüz on dokuz sâ'at olmak üzere yirmi iki postada menzil bârgîri tebdîl olunur" B1
- 6 üç İştırasburg'dan B3 : üç menzilde ve İstırasburh'dan N2
- 7 Alaman mîli B3 : mîl-i Alaman dedikleri N2. B1 nüshasında "dedikleri" kelimesinden sonra, burada verilen bilgilerle ilgili olarak 1 numara ile işâret edilen dipnotta şunlar kaydedilmiştir: "Posta ve mîl ta'bîri vech-i muharrer üzere olup, lâkin her postada bârgîr tebdîl olunmayup, ba'zan iki ve ba'zan üç postada bir bârgîr değışdirildiği vâki' olmuşdur" B1
- 8 sâ'atlik olmağın B3 : sâ'atden 'ibâret olmağla N2
- 9 ve Nezâret reh-i N2 : Nezâret mahallinden Baltık Denizi sâhilinde kâ'in Danska'nın râh-ı B3
- 10 ki B3 : ve N2

sâ'at ve Beç'den¹ Paris'e varınca yüz altmış sekiz mîl hisâbı üzere üç yüz otuz altı sâ'atlık ve Beç'den berü Hırşova² [ve] Nezâret yerine kadar yüz mîl olarak³ iki yüz sâ'atlık mesâfe idiği ve Nemçelü'nün⁴ bu taraflarda kâ'in husamâsına sedd olacak İn⁵ [=Inn] Nehri üzerinde Bavyera ile Avusturya sınırunun kilîdi mesâbesinde Beravnav [=Braunau] nâm⁶ kal'a-i metîneden gayri kılâ'ı olmayup, ol dahi rehn tarîkıyle el-yevm Françelü yedinde kaldığı cihetle ehâlîsi mülâhaza-i encâm-ı kâr ile mahzûn ve a'dây-ı devlet ü milletleri elinde mübtelây-ı belây-ı günâ-gün oldukları bî-reyb ü zunûndur. [B3 103]

Sâlifü'z-zikr⁷ Bavyera dâ'iresi fi'l-asl Nemçe İmperatoru'na tâbî' ülke-den⁸ iken, el-hâletü hâzih Françelü'nün Reyn [=Rhein] Nehri ümerâ'-i müttetikasından Bavyera Kıralı olan şahsın yed-i⁹ istiklâlinde olmağla, taht-gâhı olmak üzere yirmi dokuz derece dört dakika tûlünde ve kırk sekiz derece sekiz dakika ve kırk iki sâniye 'arzında vâki' Munik¹⁰ ismiyle müsemmâ bir şehri dil-ârâsı ve Tuna Nehri üzerinde Ulm nâm bir kal'ası ve Orsburg [=Würzburg?] ve Oksburg [=Augsburg] ve Korcuburh [=Fürstenfeldbruck?] tesmiye olunur güzelce birkaç kazası vardır. Dâ'ire-i merkümenin cânib-i¹¹ cenûbîsinde gümüş ve kal'ay ve timür ve kurşun ve mermer ve tuz ma'denleri ve taraf-ı şimâlîsinde münbit ve mahsûldâr¹² erâzî ve bez kâr-hâneleri ve arpa suyu ve sahtiyân ve yapağı ve kettan ve kendir ticâret-gâhları olduđu¹³ ve ehâlîsine kifâyet edecek mikdârından ziyâde olan zehâ'iri Tirol ve Salçburk [=Salzburg] semtlerine ve tuzları Suvabya [=Suabia]¹⁴ ve İzviçer [=Svizzera? =İsviçre] ve Frakonya [=Franconia] taraflarına satıldığı¹⁵ ve aslından Bavyera [B3 104] Dukası'nın hükm etdiği yerlerde iki milyon yüz on beş bin nüfûs [N2 29b] var iken Duka-i mersûm Kıral olup, tevsî'-i dâ'ire-i hükûmet eylediğine binâ'en, şimdi dört milyona karîb nüfûs sâhibi idiğini¹⁶ haber verirler.

1 Beç'den B3 : Bec'den N2

2 hisâbı Hırşova B3 : ve üç yüz otuz altı sâ'at ve Bec'den berü Hırşova ve N2

3 olarak B3 : ve N2

4 idiği ve Nemçelü'nün N2 : idüğü ve Nemçelü B3

5 İn (اين) N2 : İd (ايد) B3

6 Beravnav nâm B3 : Berav nâm bir N2

7 olmayup -zikr B3 : olmadıği ol taraflara âmed-şud edenlerin ra'nâ ma'lûmları olduğundan, bunları uzun uzun ta'rîfden sarf-ı enzâr ile yalnız memâlik ahvâli icmâl olundu N2

8 ülkeden N2 : ülkaden B3

9 Nehri yed-i N2 : Şehri ümerây-ı müttetikasından ma'dûd ve Bavyera Kıralı 'unvânıyla mu'anven olan şahsın B3

10 yirmi dokuz Munik N2 : 92 derece 4 dakika tûlünden ve 48 derece 8 dakika ve 42 sâniye 'arzında vâki' Munik, ya'nî Münih (مونيخ) B3

11 Orsburg cânib-i B3 : Orsburh ve Oksburk ve Kocburk dedikleri birkaç güzel kazası var. Dâ'ire-i merkümenin taraf-ı N2

12 ve mahsûldâr B3 : — N2

13 ve olduğu B3 : ticâret-gâhları olduğunu N2

14 olan سوابيا B3 : zehâ'irleri Yetrol ve Salçburk semtlerine ve tuzları سوابيا N2

15 satıldığı K : satıldığını N2, B3

16 idiğini N2 : idüğünü B3

Ümerâ'-i Müttefika-i Reyn'den¹ kezâlik Vürtemberg [=Wurtemberg] Kırallı'nın dahi münbit yerleri ve gümüş ve kalay ve kükürd ve timür² ve fağfûri toprağı ve mermer ve kömür ma'denleri olduğunu söylerler; lâkin bizim reh-güzergâhımız³ olan yerleri sengistân ve dağıstân olmak hasebiyle tarlalarında mısır buğdayı ve yer elması ve halvacı kabağı ve turp⁴ ve lahana misillü mahsûlât ve dağ üzerlerinde⁵ vâfirce bâgât ve ba'zı dere içleri ve yol kenârlarında güzel meyve ağaçları ve sebzevâtdan gayri nesne görülmemiştir.

Vürtemberg [=Wurtemberg] Kırallığı, Nemçelü'nün Süvabya [=Suabia]⁶ dâ'iresinde kâ'in hükümdârlarından bir Dukalık iken, Françe İmperatoru'nun zûr-bâzûy-i himmetiyle⁷ 'ahd-i karîbde Bayyera Kırallığı misillü Kırallık sûretini kesb etmiş olmağla, makarr-ı hükûmeti yirmi altı derece elli dakika tûlünde ve kırk sekiz derece kırk altı dakika 'arzında vâki' Ustutgâr⁸ [=Stuttgart] nâm cesîmce bir şehir olup, bundan mâ'adâ gördüğümüz kasabât ve kurâsında letâfet ve erâzisinde çendân⁹ feyz ü bereket görülmediği vâreste-i kayd-ı beyândır¹⁰.

Vürtemberg'in cânib-i garbîsinde Baden Dukalığı nâmiyle bir küçük ülkeden¹¹ geçilüp, Morik [=Murg] Nehri üzerinde Raştad [=Rastatt] ismiyle müsemmâ bir küçük şehir-i şehir görüldü ki, 1213 sene-i hicriyyesinde üç nefer Françe murahhaslarıyla bütün Nemçe memâlikinin hükümdârları bu şehirde bir seneden ziyâde mükâleme ve ba'zı husûsât dahi tanzim etmişler iken, Nemçe İmperatoru Françelü ile muhârebeye şurû' edüp, mükâleme-i mezkûre meclisi bî-lüzûm olduğundan, Françe murahhasları, cumhûrları tarafından ba'de'l-istîzân Avrupa kâ'idesi üzere 'avdetleriçün pesaport kağıdı ahz ve Nemçelü tarafından dahi yanlarına bir mikdâr neferât terfikiyle şehir-i mezkûrdan kalkup taşra çıktıklarında, muhâfazalarına me'mûr Nemçelüler Françe murahhaslarını katl ü ifnâ ve mâl ü eşyâ ve evrâklarını [B3 106] nehb ü yağmâ eyledikleri mesmû'dur¹².

-
- 1 Reyn'den B3 : merkümeden N2
 - 2 kalay kükürd B3 : kal'ay ve timür ve kükürd N2
 - 3 reh-güzergâhımız B3 : reh-güzârımız N2
 - 4 turp N2 : turb B3
 - 5 üzerlerinde N2 : üzerinde B3
 - 6 Süvabya B3 : Sü'abya N2
 - 7 Françe himmetiyle B3 : Françelü'nün zûr-bâzûy-i savlet ve hücumuyla N2
 - 8 olmağla Ustutgâr N2 : olduğu ve makarr-ı hükûmeti [B3 105] 26 derece ile 50 dakika tûlünde ve 48 derece 26 dakika 'arzında vâki' Uştutkârt B3
 - 9 kurâsında çendân B3 : kurâlarında letâfet ve erâzisinde N2
 - 10 görülmediği beyândır K : yokdur N2, B3
 - 11 ülkeden N2 : ülkâden B3
 - 12 Raştad mesmû'dur B3 : Rastad ismiyle müsemmâ bir şehir-i şehir görülmüştür ki, bundan sekiz sene mukaddem Françe murahhaslarıyla bütün Nemçe memâlikinin hükümdârları bu şehirde mükâleme edüp, âhırul-emr Françe murahhaslarını Nemçelüler katl eyledikleri meşhûrdur N2. Metnimizde söz konusu edilen görüşmelere başlamak için

Andan ilerü Reyn [=Rhein] Nehri'nin berü yakasında Kel [=Kehl] nâm-ı dîğēr Şanic (شانيج = Sundheim?) Kasabası olup, kasaba-i mezkûrede Mühendis Voban^{1*} resmi üzere Françelü tarafından mukaddemâ İştırasburg'u² [=Strasbourg'u] tahkîm için yapılmış bir kal'ayı yüz yirmi seneden berü defe'ât ile³ gâh Nemçe ve gâh Françelü zabt ederek, nihâyetü'l-emr⁴ bin iki yüz on altı sene-i hicriyyesinde yine Françelü zabt ve hedm ve etrâfiyle ma'an ihrâk bi'n-nâr eyledikten sonra, Lonovil⁵ 'Ahid-nâmesi'^{**} mücebine Nemçelü'ye ve ba'dehû Baden Dukası'na verilmişiken, şimdi yine Fransızlar alup, re's-i hudûd eylediklerine binâ'en, müceddeden bir kal'a yapmak üzere vaz'-ı esâs etmiş oldukları görülmüşdür.

İştırasburk⁶ [=Strasbourg] Kal'ası bu kasabanın karşusunda ve Reyn [=Rhein] Nehri'nin [N2 30a] öte yakasında be-gâyet metîn ve müstahkem⁷ bir kal'a olup, derûnunda cesîm konaklar ve kârgâh ve kışlaklar vücûduyla ma'mûriyyeti kemâlde olduğundan başka, Nemçelü vaktinde yapılmış ba'zı ebniye-i garîbesi⁸ vardır. [B3 107] Françelü'nün bundan altı mîl ilerüde Beravnev [=Braunau] Kal'ası resminde Kalsbug [=Phalsbourg]⁹ nâm bir cesîm kal'ası ve daha¹⁰ ötecikde Tul [=Toul] ve Vetri [=Vitry] isimlerinde iki palankası ve Sarburg [=Sarrebouurg] ve Nansi [=Nancy] ve Şalon [=Châlons] ve Aperne [=Obernai?] nâm birkac¹¹ büyük kasabası ve bu kasabaların dahi en ma'mûr ve dilber¹² ve ra'nâsı takrîben otuz bin nüfûsu câmi' olan mârru'z-zikr¹³ Nansi Kasabası olup, kusûr kazâ ve kurâsını¹⁴ Nemçe memâlikinin ma'mûriyyetine nazaran harâb ve ehâlîlerini fakîr ve bî-tâb olmuş gördüm.

16 Kasım 1797 tarihi öngörülmesine rağmen, birçok delegenin bu tarihten sonra gelmesi sebebiyle görüşmeler 9 Aralık 1797 – 23 Nisan 1799 arasında cereyan etti, 28 Nisan 1799'da ise Avusturya tarafından Fransız temsilcilerinin kılıçtan geçirilmeleri gerçekleşti; bk. meselâ "Rastatt kongresi", *Büyük Larousse*, XIX,9712.

1 kasaba-i Voban N2 : bunda Mühendis Roban B3

* Metnimizde söz edilen Fransız Mareşali ve mühendis Vauban (1633-1707) için bk. meselâ "Vauban, Sébastien Le Prestre de" *Büyük Larousse*, XXIII,12122.

2 İştırasburg'u B3 : İstrasburh'u N2

3 defe'ât ile N2 : defe'ât ile B3

4 nihâyetü'l-emr N2 : nihâyet B3

5 bi'n-nâr Lonovil B3 : eyledikten sonra, Onedil N2

** Metnimizde Lonovil gibi okunabilecek olan bu kelime, "Lunéville"; yapılan antlaşma da 9 Şubat 1801'de Fransa ile Avusturya arasında imzalanan Lunéville Antlaşması olmalıdır; bk. meselâ "Lunéville Barışı", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1976, XXIII,99-100.

6 İştırasburk B3 : İstrasburh N2

7 ve müstahkem N2 : — B3

8 garîbesi B3 : garîbeleri N2

9 Beravnev Kalsbug (قالسبوغ) B3 : Beravnad Kal'ası resminde Kalsburk N2

10 daha B3 : dahi N2

11 Sarburg birkac N2 : Saburk ve Nansi ve Şalon ve Ayerne nâm birkaç B3

12 ma'mûr ve dilber B3 : a'lâ N2

13 câmi' -zikr B3 : hâvî olan N2

14 kurâsını B3 : kurâsı N2

Nükte

Françelü'nün¹ seferleri imtidâdından tekâlîfe tâkat gelmamesi ve emr-i ticârete hâlel târî olup, evvelki gibi bir mahalde alış-veriş olmaması sebebiyle bütün Françe ehâlisini, husûsan Paris sekenesinin² çoğunu fakr u fâka istflâ etmiş olmağla, ba'zıları kemâl-i 'aciz ü ıztırâblarından kendülerini helâk ve Sen ta'bir etdikleri nehr-i nâ-pâke atup, helâk etdikleri tahkîk olundu³.

Bu Fakîr Paris'e varmazdan mukaddem Françe İmparatoru bi'l-cümle vükelâsiyle ma'an Paris'den kalkup, on beş sâ'at ilerüde kâ'in Fontenblu* Kasabası'ndaki serayına gitmiş olmağla, Paris'e geldiğimizi resmen ifâde siyâkında ol vakit⁴ baş-vekîlleri Şampani***'ye mektûb tahrîr u irsâl ve ol⁵ dahi hoş-âmedî mukaddimesiyle yazup gönderdiği⁶ cevâb-nâmesi zeylinde: "Fransız İmparatoru'nun re'yi⁷ munzamm olarak, Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde 'akd-i meclis-i musâlaha etmek emrini muhtevî ruhsat-nâmeniz var mı?" deyü su'âl olunduğuna binâ'en, bi-hasebi'l-iktizâ Vekîl-i mûmâ ileyh ile⁸ kirâren ve mirâren mükâtebe ve bir def'a dahi taraflarından vârid olan Tercemân Jober [=Jaubert] ile bu mes'ûlleri⁹ müzâkere olunmakda iken, mukaddemâ Beç'den Der-sa'âdet'e meb'ûsum olan tahrîrâtımın âsâr-ı nâfi'asından olarak¹⁰ İstanbul'a 'avdetimizi hâvî fermân-ı 'âlî şeref-bahş-ı vürüd ü zuhûr [B3 109] olmağın, du'ây-ı tezâyüd-i ferr u şevket-i Pâdişâhî tekrârına ibtidâr kılındı.

Garîbe

Bu mâddelere¹¹ ibtidây-ı me'mûriyyetimizde sûret-i sühûlet göstererek İstanbul'dan 'acâleten i'tizâmımıza ikdâm eden evliyây-ı umûrun ta'rîflerine

1 Nükte Françelü'nün N2 : İstitrâd Françelü B3

2 alış-veriş sekenesinin N2 : ahz u itâ olmaması sebebiyle gayr ez-asker Françe ehâlisinin B3

3 ıztırâblarından olundu N2 : ıztırâb-ı hâllerinden kendülerini âbâr ve enhâra atup, gark u helâk oldukları [B3 108] tahkîk olunmuşdur B3. Buradaki bilgilerle ilgili olarak T 31b'nin sağ kenarında ayrı bir kaligrafi ile şunlar yazılıdır: "Kılıklı kıyâfetli Firenkler, husûsan Françeli sultatlar sâ'illerine tarafımızdan defe'atle sadaka i'tâsî vâki' olmuşdur".

* Metnimizde Fontenblu şeklinde okunabilecek olan bu yer, Fransa'da Paris yakınlarında ormanı ve müzesi ile meşhûr, ayrıca bugün önemli kurumların bulunduğu Fontainebleau kentidir; bk. meselâ "Fontainebleau" *Büyük Larousse*, VIII,4191.

4 ol vakit B3 : — N2

** Metnimizde Şampani okunacak şekilde yazılmış olan Fransız siyâset adamı Jean-Baptiste Nompère de Champagny (1756-1834) için bk. meselâ "Champagny (Jean-Baptiste Nompère de)" *Büyük Larousse*, V,2317.

5 ol N2 : mersûmun tarafından B3

6 yazup gönderdiği N2 : vürüd eden B3

7 re'yi B3 : tevassutu N2

8 olunduğuna ile B3 : olunmağla, iktizâsına göre cevâblar vererek Vekîl-i mûmâ ileyhle N2

9 mes'e'leleri K : — N2 : mes'ûlleri B3

10 dahi olarak B3 : taraflarından vârid Tercemân Jober ile dahi ana dâ'ir mükâleme etmekte iken, mukaddemâ Beç'den Der-sa'âdet'e irsâl eylediğim 'arîza ve evrâkın semere-i nâfi'ası olmak üzere N2

11 mâddelere K : — N2 : mâddeleri B3

göre maslahatın husûliyle üç dört ay zarfında gidüp gelmek me'mûl iken, "Evdeki pâzâr çârşûya uymaz" meseli üzere diyâr-ı küffârda ikâmet ve seyr u hareketimiz mümted olmak emâreleri zuhûra geldikde, cânım sıkılarak feryâd ve e'izze-i kirâmdan isti'âne ve istimdâd eylediğim günlerde bir gün Kutb-i Rabbânî ve Gavs-i Samedânî merhûm Sezâyî *kuddise sirruhu'l-âli* hazretlerinin *Dîvân-ı şerîflerinden tefe*"ül olundukda, beyt¹:

Vechine îmân getürdük kayd olup zülfeynine

Anın için rûz u şeb zünnârdır eğlencemiz**

beyti cilve-nümây-ı minassa-i zuhûr olmağla, beyt-i mezkûrun [B3 110] çehre-i ibkâr-ı hayâlâtından ref'-i nikâb-ı ıztırâb edecek ma'nâlar tahşiyesiyle sahîfe-i derûn reşk-i evreng ü engelyûn ve belki nümûdâr-ı nakş-ı bukalemûn olmuş idi. Sonra yine i'ânet-i rûhâniyyet-i 'Azîz-i müşârun ileyh mülâhaza ve hisâb ü kitâb olundukda, mısra'-ı sâni'de olan "rûz" lafzı, me'yûsen Varşav'dan kalkup Beç'e hicretimize ve "şeb" lafzı, Paris'e varup girir 'avdetimize ve "zünnâr"*** lafzı dahi Firengistân'a pâ-nihâde olduğumuz günden 'avdetimiz fermânı yedimize vâsıl olduğu müddete temâmen başka başka üç târîh idüğü nümâyân olmağla, teberrüken iş'âr u işâret kılındı.

Bedî'a

Bu 'abd-i 'Âciz'in hâ'iz olduğu Tevkî'lik rütbesi, hulefâ'-i 'Ab-bâsiyye'den berü zuhûra gelan divel-i mu'azzamanın ekserisinde, husûsan Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'de rüteb-i refi'adan olup, mevki'lerin usûl ve furû'-i hizmet ü me'mûriyyetleri ehlinin ma'lûmu ise de ecnebîlerin meçhûlü olmak mülâbesesiyle Nişâncılık lafzına dâ'ir su'âle âgâz ve ol vakit resm ü terkîmi ve irâ'esi lâzım gelan tuğrây-ı garrây-ı Cihân-bânî'ye 'atf-ı nigâh-ı tah-sîn ü i'zâzât eylediklerinden sonra, ma'nây-ı şekl-i ra'nâsı kendülere bildirilmek husûsunu recâ vü niyâz edenlere bi-'inâyetillâhi Te'âlâ şu vech-i latîf üzere ifâde vü ta'rîf olundu ki, bu tuğrây-ı garrânın yemm-i cânib-i yemîninde olan iki kavlından biri şerî'at ve ol biri kânûn-i Devlet-i ebed-müddet'e işâret olup, yekdiğere mütekarîb keşide kılındığının hikmeti, şerî'at ile kânûn-i devlet birbirinden ayrılmayup, Pâdişâh-ı İslâm dahi bu iki şey'in ahkâmını iltizâm buyurduğunu tebe'asına ifhâmdan kinâyetdir. Sütûnlar ki her biri bir iklîme 'alâmet olarak Âl-i 'Osmân hazerâtının Afrîkâ ve Asyâ ve Avrupa mem-

* *قدس سره العالی* = Yüce sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen ve evliyâullâh için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

1 beyt K : — N2, B3

** Bu beyit, birinci mısraî "Dâm kurmuş zülfünü, sayd eylemiş dil-i murgunu" şekli değişikliğiyle gerçekten Sezâyî-i Gülşenî'nin *Dîvân*'ındaki gazellerin birinde geçmektedir; bk. Sezâyî-i Gülşenî, *Dîvân-ı Sezâyî*, Der-sa'âdet 1267/1851, s.57.

*** Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Kitapları, K 55'teki nüshanın vr.15b'sinde ilgili kelimelerin rakam olarak karşılıklarını ifâde etmek üzere "rûz" kelimesinin altında "213", "şeb" kelimesinin altında "302", "zünnâr" kelimesinin altında "358" yazılmıştır.

leketlerinde saltanat ve hükümetleri olduğunu beyân ve sütunlar üstüne ta'lik olunan üç memâlik eyâdî-i a'dâdan keskîn kılıçlarıyla aldıklarını i'lân eylediği misillü, beyzîlerin ma'nâsı, Bahr-ı sefid ve siyâh'ı dahi dâ'iren-mâdâr tasarruflarını iş'ardan 'ibâret [C 16a] ve ortalarından murûr eden muzaffer'in râsı beyzîleri tecâvüz edüp, hâricde ser-nümâ olmasının sırrı, bahreyn-i mezkûreynin mâ-verâsına dahi hükm-i Cihândârî'lerinin nüfûzuna emâret olmağla: "İşte mâ'adây-ı ma'nâ'-i imzâ Sultân ibnü's-Sultân üzere ism-i Sâmî-i Pâdişâh-ı zemândır" dediğim anda ta'rîfât-ı mezkûreyi lisânları üzere beş altı kişi birden tercemeye mübâderet ve li-eclî'l-irâ'e keşide olan sûret-i nişân-ı hümayûnu dahi teberrüken alup, beynlerinde hıfzını zerî'a-i mufâharet etmişlerdir.

Lâhika*

Hulâsa-i kelâm Paris'e vusûlümüzden¹ sonra 'avdet fermânı vürûd edince[ye] kadar, Şampani [=Champagny] ile gâ'ibâne vâki' olan mükâtebelelerimizde imperatorlarıyla mülâkâtımızı teshîl eder ma'nâlar olmayup, beyağı: "Neye geldiniz?" gibi² vâhî su'âller ile [N2 30b] imrâr-ı vakt ve ta'vik eylemek niyyetleri derkâr iken, fermân-ı 'âlî mücebince 'avdete [B3 111] himmet ve terk-i dağdağa-i sefâret edeceğim hâlen ve kâlen ma'lûm ve meczûmları olmakdan nâşî, "*Lâ li-hubb-i 'Aliyyin*"^{**} mücerred nuhustîn-i nâme-i Pâdişâhî'yi kabûlde tereddüd töhmetinden vâreste ve berî³ olmak için bizi Fontenblu [=Fontainebleau] Seray'ına da'vet ve şifâhen müzâkere ve mükâlemeye dahi izhâr-ı hâhiş ü rağbet⁴ etmeleriyle, şa'bân-ı şerîfin onuncu günü[◇] hintolarımıza süvâr ve Fontenblu [=Fontainebleau]'ya lede'l-vusûl, ibtidâ başvekilleri Şampani [=Champagny] ile mülâkât ve müzâkere olunduktan sonra, ber-kâ'ide kâffe-i mesârifâtimizi bedenimizden ru'yet ve idâre eylemek üzere üç gün üç gece bir lostaryada evkât-güzâr olduk⁵.

* "Bedî'a Bu Lâhika" arasında yer alan bilgiler, diğer hiçbir nüshada yer almamaktadır. Sadece buraya girmesi 33 rakamı ile işaret edilerek Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Kitapları K 55'te (C nüshası) 33 rakamı ile işaret edilerek vr. 15b'nin sağ kenarında ve devâmı olduğu 55 rakamı ile işaret edilerek vr. 16a'nın sol kenarında bulunmaktadır.

1 şeref-bahş-ı vürûd vusûlümüzden B3 : vârid oldu. Kaldı ki Paris'e duhûlümüzden N2
2 edince gibi N2 : edinceye kadar, Vekil-i cedîd mersûm Şampani ile vâki' olan mükâtebelelerimizde İmperator ile mülâkâtımızı teshîl eder mu'âmele görülmeyüp, 'âdet-i me'lûfeleri üzere B3

** لا لب علي = Ali'ye olan sevgiden dolayı değil" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

3 ve berî K : — N2, B3

4 eylemek niyyetleri rağbet B3 : sûretlerine teşebbüs etmişler idi. Fermân-ı mezkûrun vürûdu ma'lûm ve mücebince harekete dikkat edeceğim meczûmları olmakdan nâşî, mücerred hâmil olduğum nâme manzûr olmak için celbine rağbet ve: "Sizinle şifâhen mükâlemeye dahi hâhişkerim" zemîninde tezkire irsâliyle bizi Fontenblu'ya da'vet N2

◇ 10 Şa'bân 1222 = 13 Ekim 1807 Salı.

Vasf-ı Fontenblu [=Fontainebleau]

Zıkr olunan kasaba, yirmi derece ile yirmi [dört] dakika tülünde ve kırk sekiz derece ile yirmi dört dakika ‘arzında vâki’ olup, seknesi tahmînen¹ dokuz on bin nüfûsa bâliğ olur olmaz derecelerinde² bir küçük [B3 112] şehir ise de, etrâfında olan avgâh ve ormanları Fransa Ülkasi'nde³ olan cemî‘ ormanların ahseni olmak üzere meşhûr, Yedinci Lidovikos (لیدویقوس), ya‘nî Yedinci Lu‘î⁴ zemânından berü Françe pâdişâhları sayd ü şikâr behânesiyle aralık aralık⁵ burada ikâmeti ‘âdet eyledikleri menkûl ve mezkûrdur.

Bâlâda hâme-güzâr-ı iş‘âr olduğu vech üzere Françelü'nün bu def‘a⁶ Prusyalı üzerine Yena nâm mahalde vâki‘ olan galebesinin* re’s-i senesi ve Vestfalya⁷ [=Westphalie] Kırallı Bonapart Yeronimo**'nun velîmesi dernekleri mâh-ı mezkûrun on ikinci çehârşenbih⁸ gününe⁹ tesâdüf edüp, yevm-i mezkûrda İmperator tarafından Fontenblu[=Fontainebleau]’ya bâ-tezkire üç⁹ bin âdem da‘vet ve takım takım tertîb-i ziyâfet etmiş olmalarıyla, biz dahi Şampani [=Champagny] tarafından vârid olan¹⁰ tezkire müfâdinca ol gün tercemânımız ile ma‘an kendi¹¹ hintomuza binüp, Seray-ı İmperatorî’de elçilerin müctema‘ oldukları¹² odaya vürûd*** ve anda yarım sâ‘at mikdârı kıyâm ve

5 hintolarımıza olduk B3 : gidüp, ibtidâ Şampani ile mülâkât eyledikten sonra, anın re‘yiyle kasaba-i mezkûrede üç gün ikâmet ve bir lostaryada şeb-güzâr-i müsâferet olundu N2

1 kasaba, tahmînen N2 : Fontenblu [=Fontainebleau] Kasabası, 20 derece ile 24 dakika tülünde ve 48 derece ile 20 dört dakika ‘arzında vâki’ olup, ehâlîsi takrîben B3

2 derecelerinde B3 : — N2

3 şehir ise Ülkasi'nde B3 : şehirdir. Etrâfında olan ormanları Fransa’da N2

4 Yedinci Lu‘î B3 : ve Yedinci Lidovikos (لیدویقوس) N2. Metnimizde kendisinden bahsedilen Fransa Kralı, 1120-1180 yılları arasında yaşayan, 1137-1180 yıllarında kral olan VII. Louis olmalıdır; bk. meselâ “Louis VII Genç”, *Büyük Larousse*, XV,7552.

5 sayd aralık B3 : — N2

6 menkûl def‘a B3 : menkûldür. Bâlâda beyân olduğu üzere Françelü'nün N2

* Metnimizde bahsedilen savaş, Napoléon tarafından Prusya ordusuna karşı 8-14 Ekim 1806 tarihlerinde gerçekleştirilen ve Fransızlar'ın gâlibiyeti ile neticelenen Jena Savaşı'dır; bk. meselâ “Jena savaşı”, *Büyük Larousse*, XII,6082.

7 galebesinin Vestfalya B3 :galebe-i külliyesinin re’s-i senesi ve Vestfelya N2

** Burada söz konusu edilen Napoléon I.'in en küçük erkek kardeşi, Westfalen Kralı, Fransa Mareşali Jérôme Bonaparte (1784-1860) için bk. meselâ “Bonaparte, Jérôme”, *Büyük Larousse*, IV,1790. Bu kişinin isminin metnimizde Yeronimo olarak yazılması, bunun İspanyolca'daki söylenişi olan Jerónimo ile ilgili olmalıdır.

8 mezkûrun çehârşenbih B3 : mezbûrun on ikinci N2

9 12 Şa‘bân 1222 = 15 Ekim 1807 Perşembe. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır

9 üç B3 : üç N2

10 olan B3 : — N2

11 kendi N2 : — B3

12 oldukları N2 : olduğu B3

*** B1 nüshasında “vürûd” kelimesinden sonra burada verilen bilgilerle ilgili olarak 1 numaralı dipnotta şunlar yazılmıştır: “İspanya Kırallı'nın Paris’de mukîm büyük elçisinden

ku'ûd [B3 113] ile birer kahve içdikden sonra, mecmû' süferâ ile beraber kalkup İmperator'un Dîvân-hânesi'ne girildi.

Resm-i mülâkât-ı elçiyân der-Dîvân-ı işân¹

Françe Devleti'nin ricâl ü kibârı esvâb-ı resmîyeleri olan sırma işleme kenârlı çuka gâşiye gibi kisveleriyle mülebbes ve 'alâ merâtibihim imtiyâz nişânlarıyla müvessem ve müzeyyen olarak² İmperator'un sol tarafında kıyâm ve süferâ ve ekâbir-i³ müsâfirîn dahi mahlûtan ve kâ'imen sağ cânibinde ve karşusunda tevakkuf u ârâm eyledikden sonra, İmperator cenâbları 'âdet-i me'lûfeleri üzere tevâzu'an şapkasını koltuğu altına alup, baş açık olduğu hâlde dâ'ir-i halka-i cem'iyet ve lâ 'ale't-terfîb cânı istediği âdeme harf-enedâz-i âşinâyî ve sohbet olup, resm üzere 'arz-ı tahrîrât ve nakl-i mâ-cerâ edecek me'mûrların her biri İmperator karşısına gelüp, kendüye iltifât edinceye kadar samt ü sükût ediyor. Bu meclisde nevbet-i sohbet⁴ Danimarka [B3 114] Devleti Elçisi'ne teveccüh-nümây-ı veche-i rağbet oldukda, hemân İngilterelü'nün⁵ anlara ettiği hasâret-i külliyyeden müte'essif olduğunu beyân ve binâ-berîn: "Böyle hâ'in ve gaddâr devletle ba'de-ezîn⁶ musâlaha ve elçisini kabûl eden kırallar⁷ ile seferim vardır" deyü İngilterelü ve anınla dostluğu olanlar haklarında i'lân-ı 'adâvet ü tuğyân ederek bizim hizâmıza gelüp, su'âl-i hâtır ve hâl-i bendegîye iştigâl hılâlinde hâmil olduğum nâme-i mahsûsa-i Şâhâne'yi ibrâz ve: "Hâlâ serîr-ârây-ı taht-ı 'âlî, baht-ı 'Osmânî şevketlü kudretlü veliyy-i ni'metim Pâdişâhım⁸ efendim Sultân Mustafa Hân hazretlerinin siz ulu dostlarına olan mahabbet-nâmeleridir" ta'bîriyle berâber ser-i ta'zîm ü i'zâz eylediğimde, ol dahi alup Baş-vekil'i Şampani[=Champagny]'ye tesliminde izhâr-ı şîve-i nâz ve der-'akab öte tarafa dönüp, sâ'irleriyle su'âl ü cevâba âgâz eyledikden sonra kelâma hitâm verdiği anda rukû'a varır gibi

başka, o esnâda vürûd eden murahhas elçisi dahi yevm-i mezkûrda mülâkât etmekle, Elçi-i mesfûr ve Sır Kâtibi ve âdemlerine altışar bârgîrlî üç 'aded hinto irsâl ve teşrîfâtıcılarından birini dahi da'vetine ta'yîn birle hakkında hürmet ve rağbet izhâr etmişlerdir" B1

- 1 ile birer işân B3 : eyledikden sonra, elçiler ile beraber kalkup İmperator'un resm odasına girildi. **Resm-i mülâkât-ı İmperator-i Françe N2**
- 2 çuka olarak B3 : gâşiye gibi kisveleri ve imtiyâz nişânlarıyla 'alâ merâtibihim N2
- 3 süferâ ve ekâbir-i B3 : süferâ' ve kibâr-ı N2
- 4 -i sohbet K : — N2, B3
- 5 ve karşusunda İngilterelü'nün B3 : ârâm eyledikleri hâlde, İmperator 'âdet-i me'lûfesi üzere şapkasını koltuğu altına alup, ortada gezinerek cânı istediği âdemin önüne gelüp, [N2 31a] kiminin sâde hâtırını su'âl ve kiminin devletine dâ'ir kıl ü kâl ediyor. Bu meclisde nevbet Danimarka Elçisi'ne müsâdefet eyledikde, İngilterelü'nün bu sefer N2
- 6 beyân ba'de-ezîn B3 : ifâde ve: "Ba'de-zîn İngilterelü ile N2
- 7 kırallar B3 : devletler N2
- 8 İngilterelü ve Pâdişâhım B3 : i'lân ederek bizim yanımıza gelüp: "Niçe mizâcınız, ne gûnesiz?" yollu su'âl-i hâtır etmekle, ben dahi iktizâsına göre muhtasarî cevâblar verdikten sonra: "Hâlâ Âl-i 'Osmân Pâdişâhu veliyy-i ni'metim şevketlü kudretlü N2

başıyle üç def'a selâm vermesiyle fesh-ı Dîvân ve def'-i meclis-i süferâ ve a'yân olmağla, oradan **[B3 115]** Fakîr lostaryaya revân ve Şampani [=Champagne] ile¹ muhâbere olunduktan sonra, me'zûnen Paris tarafına kâdime-cünbân olup, ferdâsı İstanbul'a 'avdetim için ruhsat vermeleri bâbında resmî takrîr i'tâ ve nâme-i hümâyûnun cevâbını istinbâ etmişidim. Üç gün sonra nüvâzişlice bir mektûbiyle ma'an pesaport² kağıdını Şampani [=Champagne] irsâl ve "Nâme-i hümâyûnun cevâbını İstanbul'da mukîm Fransız Elçisi takdîme me'mûr kılınacaktır" me'âlinde ifâde-i hâl etmiş olmağın³, "*Razîtü mine'l-ganîmeti bi'l-iyâbi**" mefhûmu üzere Paris'den şa'bân-ı şerifin on yedinci günü⁴ kalkup gice gündüz ilgâr ve mukaddem geldiğimiz⁴ yollardan güzâr olunarak yirmi günde Ada Kal'ası'na vürûd⁵ ve anda on aydan berü hasret-keş olduğumuz mescid ve menâre müşâhedeyle tenvîr-i dîde-i maksûd eylediğimizden⁶, hıdmet-i şükr-güzârî-i cenâb-ı Bârî edâsiyçün hâk-i sücûda vaz'-ı cebîn-i iftikâr olundu. Ada Kal'ası'nda iki günistirâhatden sonra Çam ta'bîr olunan büyücek kayık⁷ ile Vidin'e ve andan Lom ve Rahova ve Plevne ve Lofça⁸ ve Servi [=Sevlievo] ve Kızanlık ve Zağra-i 'atîk ve Mustafa Paşa menzilleriyle meşây-ı Ordu-yi hümâyûn olan mahrûse-i Edirne'ye vusûl ve⁹ Edirne'de üç beş gün ikâmetim esnâsında dâmen-bûsî-i hazret-i Sadriâ'zamî ile müşerref ü müsûl olduktan sonra me'zûnen ve me'mûren İstanbul'a vürûdumuz müyesser ve'l-hâsıl bir sene-i kâmile temâmında vatanımıza gelmek mukadder olmuştur¹⁰.

Fe-hamden sümme hamden sümme hamden.

-
- 1 berâber ser-i ile B3 : nâme-i mahsûs-ı Şâhâne'yi yedine teslim, ol dahi alup kâ'ide üzere Baş-vekil'i mûmâli ileyhe i'tâ eyledikten sonra öte tarafa yan çizüp, süferây-ı sâ'ire ile de birer ikişer sohbet ve ba'dehû girüye çekilüp başıyla üç def'a selâmlayarak cümlemizin birden 'avdetine ruhsat vermekle, oradan yine lostaryaya gelüp, Şampani ile tekrâr N2
- 2 Paris pesaport B3 : Paris'e 'azîmet ve ferdâsı cevâb-nâme talebiyle 'avdete ruhsat dâ'iyesinde olduğumuzu takrîre mübâderet etmişidik. Üç gün sonra nüvâzişlice bir mektûbiyle ma'an pesaporta N2
- 3 olmağın B3 : olmağla N2
- * رضيت من الغنيمة بالاياب = Ganîmet olarak dönüşe razı oldum" anlamına gelen Arapça bu cümlelerin Câhiliye döneminin meşhûr şâirlerinden İmru'u'l-Kays'ın bir şiiri olarak belirtildiği yer için bk. meselâ es-Se'âlibî, *et-Temsil ve'l-Muhâzara*, thk. 'Abdülfettâh Muhammed el-Hulv, 2. baskı, Riyâd 1983, s.46.
- 4 17 Şa'bân 1222 = 20 Ekim 1807 Salı.
- 4 geldiğimiz B3 : gitdiğimiz N2
- 5 vürûd B3 : vâsıl N2
- 6 tenvîr-i eylediğimizden B3 : küllî meserret hâsıl olmağın N2
- 7 iftikâr kayık N2 : iftihâr ve 'ikdül-cevâhir-i dem'atû's-sürûru güsiste-târ eyledikten sonra, Çam ta'bîr olunur büyücek kayıklara **[B3 116]** girüp Nehr-i Tuna B3
- 8 Lofça B3 : Lofca N2
- 9 Edirne'ye vusûl ve K : — N2, B3
- 10 hümâyûn olan olmuştur B3 : hümâyûn'a vusûl ve anda dahi üç beş gün ikâmet olunup **[N2 31b]** ve'l-hâsıl senesi temâmında vatanımıza gelmek müyesser oldu N2

Hâtîme

Her pâdişâhın ‘unvân-ı nâme-i kirdârı ve mazmûn ve meknûn-i esrârına risûlünün güftâr u refâtâr¹ delîl-i sarîh ve burhân-ı sahîh olmak mülâbesesiyle risâlet ve sefâretle bir cânibe me’ûr kılınacak kimesne, kavminin a’kal ve ef-sah ve efdal ve ekmeli olmak lüzûmunu ‘ulemây-ı hikmet-âşinâ te’kîdât-ı kaviyye ile tezkîr u inbâ eyledikleri [B3 117] ve mülûk-i sâlîfe ekser-i risâlete hükemâ’-i fazîlet-intimâ ihtiyâr edüp, hattâ Hakîm-i hâfikayn İskender-i zül-karneyn gibi ba’zı mülûk-i sûtûde-sülûk dahi ‘akl ü fazlına i’timâden lede’l-iktizâ tarîk-ı risâlete bi-nefsihim kendüleri ‘azîmet etdiği mahkeme-i ruvât-i² sikâtda mukayyed sicill-i isbât olduğundan, bu bâbda âmir ve me’ûrdan her biri ârâ’-i ‘âlem-ârây-ı hükemâya iktifâ, ya’nî âdâb-ı risâlet ve esbâb-ı sefâret³ olan ‘unf u hışm ve hilm ü kahr u mihr ve ‘inâd ü inkıyâd ve va’d ü va’id ve bîm ü ümmîd ve ahz ü i’tâ ve izhâk (اضحاک) ü ibkâ kâ’idelerini bilüp îfâ ve icrâsına dikkat etmek ve kavâ’id-i merkümeden külliyyen gâfil ve husûsan usûl ve furû’-i maslahatdan bî-haber ve câhil kimesnelerin sefâretle âmed-şud-larında ma’âzallâhi Te’âlâ züll ü hakâret ve husrân ü nedâmetden gayri bir şey’ müfid⁴ olmayacağı muhakkak bilinüp, îcâb ve iktizâ eylediği hâlde ana göre me’ûr tasmi ve esâs-i me’ûriyyeti gereği gibi te’sîs ü tahkîm olun-duktan sonra vukû’ât [B3 118] ve zuhûrât dahi ân-be-ân kendine tahrîr u tef-hîm olunmak farz-ı ‘ayn ve ‘ayn-ı farz idiği, ba’de-ezîn erbâbına vesîle-i ittîlâ’ olmak mülâhazasıyla zeyl-i sahâyif-i risâle kılındı; temme⁵.

Bâkî emr u fermân men lehu’l-emr hazretlerinindir⁶.

‘Avdet-i donanma bâ-çend sefîne-i korsân

Ber-muktezây-ı mu’âhede-i mütâreke sefâyin-i düşmen-i bed-millet, bir mikdârca irhây-ı bâdbân-ı savlet eylediklerinden başka, Boğaz cânibinden âmed-şudegân bi’l-küllîyye munkatı’ olmağla, ol havâlîde sayd ü şikâr nâ-yâb olup, Cezâ’ir-i seb’a sularına da Françelü sefâyinleri vürûdu şöhret-yâb olduğuna mebnî, Boğaz’a çendân ihtimâm ve dikkatleri kalmamağla, tedricî Korfa taraflarına çekilüp gitdiler. Lâkin huluvv-i meydân sebebiyle adalar aralıklarında izbândûd tâ’ifesi peydâ olup, tereddüd eden ebnâ’-i sebîle ta’ar-ruz ve îsâl-i zarar u hasâret eylemeleriyle, Kapudan Paşa tarafından birkaç donanma sefineleri ta’yîn olunup, Sakız verâsında ve Ayneroz suyunda dört

1 refâtârı K : — N2 : etvârı B3

2 ruvât-i K : — N2 : devât-ı B3

3 sefâret K : — N2 : sa’âdet B3

4 müfid K : — N2 : muzîf B3

5 **Hâtîme** temme B3 : Halâs oldum hele kâfir ilinden / Eğer isterse görmek bir Müslimân / Gider arzûsunu yâ Rabb dilinden. Temme Sefâret-nâme-i Vahîd Efendi N2

6 Bâkî hazretlerinindir K : — N2, B3

‘aded izbândûd sefinelerini bi'l-muhâbebe ahz ü teshîr eyledikten sonra, has-be'l-mütâreke Boğaz'da ârâm min-ba'd bâ-hûde olmağın, ber-mûceb-i emr-i 'âli Kapudan Paşa Donanma-yı hümâyûn'la Âsîâne-i sa'âdet'e tahvîl-i sükkân-ı 'avdet ve süfün-i harâmiyânı, manzara-i hazret-i Sultânî'den imrâr ve hil'at-i iltifât-ı Şâhâne ile kesb-i ibtihâc ü iftihâr eyledi.

Katl-i Lâleli Hâncısı

Kâ'im-makâm Tayyâr Paşa hadâset-i sinn ü sâl ve kuvvet-i bedeniyyeden başka, yeniden dünyâya gelmiş gibi şevk u neşât-ı bâl ve müsâ'ade-i vakt ü hâl ile dil-hâh-ı hazret-i Şehriyâr-ı enâm üzere umûr-i me'mûresine kıyâm ve dâhilî ve hâricî intizâm-ı esbâb-ı nizâmât emrine teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm edüp, her bâr mütenekkirâne devr-i kûçe vü pâzâr ederek, ta'dîl-i es'âr ve tesviye-i mu'âmelât-ı ehl-i kisb ü kâr maslahatına sarf-ı mâ-melek-i vüs' u iktidâr eylemekle, nev'an sekene-i İslâmbol'a nakş-ı sekîne vü âsâyîş, mâ-nend-i sûret-i sîmyâ tehayyül-i şekl ü simâ eder oldu. Bir gün 'ale'l-âde tebdîl-i kıyâfetle piyâde geşt ü güzâr ederken, Akseray semtinde ecnâs-i nâs ile memlû [N2 32a] bir kahve-hâneye duhûl edüp, alarga mahalde kûşe-nişîn-i hamûl ü intizâ' olup, müteğâfilâne ekâvîl-i huzzâra sâmi'a-dâşt-i istimâ' olmuşidi. Ol cem'iyet miyânesinde meğer Lâleli Hâncısı dahi mevcûd olup, zâtında küstâh ve herze-çâne pür-gûy-i bu'l-fuzûl bir âdem olmağla, hemân hall-i rıbât-ı hemyân-ı dehân edüp, Devlet-i 'aliyye'ye ve savb-ı Saltanat-ı seniyye'ye dâ'ir envâ'-ı mesâvî ve tu'ûn u mesâlib nukûd-i nâseresini dermeyân eylemekle, der-sâ'at mezbûru pîş-gâh-ı kahve-hânedede hâk-nişîn-ı sâhire-i siyâset edüp, çend rûz cesedini tehî-gulûyân zümresine tendîse-i 'ibret eyledi; "*Kelimetü's-şerri yükedirü'n-nefse ve yutayyiru'r-re'se*".

Ve min-ba'd kahve-hâne ve berber dükkânı makûlesi mecma' mahallerde kat'â Devlet-i 'aliyye'ye müte'allık lafz-ı vâhid tefevvüh olunmamak bâbında ekîd ü şedîd yesak u tenbîh ve her cânibe mütenekkir tebdiller ta'yîn ü tevcîh olunmağla, bir zemân ol makûle erâcîf ü hezeyân hasret-keş-i zebân ü dehân oldu.

Katl-i kallâbân

Mâh-ı zilka'de evâ'ilinde Fenar'da çend nefer kallâb-ı sîm ü zer bir takrîble kullâb-ı zâbitâna giriftâr olmağla, âlât ü edevâtları, ol bed-kirdârların gerden-i murdârlarına âvîze olarak bi'l-cümle âvîhte-i ser-i dâr-ı 'ibret-medâr kılındı.

* كَلِمَةُ الشَّرِّ يَكْدِرُ النَّفْسَ وَيُطَيِّرُ الرَّأْسَ = Kötülük ifade eden söz insanı üzer, başın kesilmesine sebep olur" anlamına gelen Arapça bir ifadedir.

İhrâc-ı Kâtibü's-Sır Tayfûr Bey

Mîr-i merkûm nev'an hoş-nüvis ve kâtibâne sebk-âşinâ olmak hasebiyle mukaddemâ Rüstem Efendi Enderûn'da Kahveci-başı iken, iktizâ eden hizmet-i kitâbetde mezbûru hâme gibi istihdâm ve umûrunu der-'uhde-i iltizâm etmekle, bir iki def'a dest-yârî-i himmet-i mûmâ ileyhle emsâline takdîm olunarak, Hâs-oda'ya çırâğıyyetle şem'-i ikbâli fûrûzân ve ricâl-i erba'îne iltihâk birle mazhar-ı kurb-i hudâygân olmuşıdi. Tebeddül-i Saltanat vukû'unda 'acâletü'l-vakt Feyzullah Efendi'ye becâyış olup, lâkin zâtında hemec ve zihn ü fikri kec ü mec ve resm-i kitâbetden, husûsan muktezây-ı hâle muvâfık hutût-ı hümâyûna münderic olacak ta'bîrât-ı lâykadan bî-haber olduğundan başka, ba'zı akvâl ü ef'âli menfûr-i tab'-ı Şehriyâr-ı âlî-güher olmağla, mâh-ı merkûmun evâ'ilinde[◊] [N2 32b] Seray-ı hümâyûn'dan ib'âd ve niyâzına mebnî İkinci Altmışlı Medresesi'yle, istihkâk sorulmaz, muhtesib tutmaz olan müder-risîn gürûhundan ta'dâd olunmağla, nev'an münşerihu'l-fu'âd oldu.

'Azl ü nasb-ı Defterdâr-ı Rikâb

Mâh-ı mezbûrun yedinci günü^{◊◊} Rikâb Defterdârı Râgıb Efendi ma'zûl ve yerine Tersâne Emîni Yûsuf Âgâh Efendi mevsûl olup, anın yerine maskale-i dest-gâh-ı umûr olan Gümrükcü Hasan Ağa yine Gümrükcülük 'uhdesinde ibkâ vü temkîn olunarak Tersâne'ye Emîn oldu¹. [N1 135a]

'Avdet-i huccâc ez-civâr-ı Medîne ve inkitâ'-ı tarîk-ı Hicâz

Beher sene şehr-i receb-i şerîf istihlâlinde mahsûs zînet ü zîble Surre Alayı tertîb ve berren ve bahran fevc fevc mânen-i mevc min külli feccin 'amîk* ziyâret-i Ravza-i mutahhere ve tavâf-ı Beyt-i 'atîk şevk ve ârzûsuyla huccâc-ı İslâm cânib-i Hicâz'a mahmil-bend-i teveccüh ü i'tizâm ve ol sûr u sürûr-encâm da'vetine lebbeyk-zen-i icâbet ü ikdâm olunagelmışiken, sâl-i güzeste vekâyi'i hılâlinde midâd-ı sirişk-i hûnîn ile rakam-zede-i imlâl ü tebyîn olunduğu üzere², bundan akdemce bâ-irâde-i hazret-i Pâdişâhî sâbık³

◊ 1-10 Ramazân 1222 = 4-13 Ekim 1807.

◊◊ 7 Ramazân 1222 = 10 Ekim 1807 Cumartesi.

1 emr-i sefâretle işbu mâh-ı şevvâlin oldu N1 : emr-i/— sefâretle mâh-ı şevvâlde vâsıl-ı Der-sa'âdet olmuşdur A2, M2

* من كل فج عميق = Nice uzak yoldan” anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, el-Hacc 22/27. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareketle söylenmiş gözüktüyor.

2 'Avdet-i huccâc üzere A2 : 'Avdet-i huccâc ez-civâr-ı Medîne ve inkitâ'-ı tarîk-ı Hicâz Beher sene receb-i şerîf istihlâlinde mahsûs zînet ü zîble Surre Alayı tertîb ve tavâf-ı Beyt-i 'atîk şevk ve ârzûsuyla huccâc-ı İslâm cânib-i Hicâz'a mahmil-bend-i teveccüh ü i'tizâm ve ol sûr u sürûr-encâm da'vetine lebbeyk-zen-i icâbet ü ikdâm olagelmışiken, sâl-i güzeste vekâyi'i hılâlinde midâd-ı sirişk-i hûteyn (خوتين) ile rakam-zede-i imlâl ü tebyîn olduğu üzere M2 : Zikr-i beliyye-i 'avdet-i huccâc ez-kurb-i Medîne ve inkitâ'-ı râh-ı Hicâz N1

3 hazret-i sâbık N1 : Şehriyârî sâbık A2 : Şehriyârî M2

Vâlîde Kethudâsı Yûsuf Ağa, Surre Emâneti için¹ ilbâs-i hil‘at olunmak zımında Bâb-ı ‘âlî‘ye da‘vet² olunup, keyfiyyete vâkıf oldukda, müddet-i medîdeden berü kendüsi hacc-ı şerîf şevkiyle bî-karâr ve bu sene-i mübârekede ‘azîmete mübâderet-kâr olduğunu iş‘âr eyledikden sonra, bir âhar kimesnenin Surre Emîni nasbında kendüsi tâyi‘an elli bin guruş imdâd edeceğini inhâ birle, haml-i sakîl-i Emânet-i Surre‘den isti‘fâ eylemekle³, Moralı Bekir Bey Surre Emîni nasb ve baltacıardan Hasekî-başı birâderi dimekle ma‘rûf fermeson, bî-mezheb ‘Osmân Ağa dahi Sekâ-başı ta‘yîn olunmuşıdi. Receb-i şerîf istihlâlinde⁴ ‘ale‘l-‘âde Surre alayı tertîb ve berren ve bahran fevc fevc mânend-i mevc *min külli feccin ‘amîk*^{*} ziyâret-i Ravza-i mutahhere ve tavâf-ı Beyt-i ‘atîk şevk ve ârzûsuyla huccâc-ı İslâm, cânib-i Hicâz‘a mahmil-bend-i teveccüh ü i‘tizâm oldular^{**}.

Ancak çend sahîfe sonraca Medîne Kadısı Sü‘adâ Beyefendi‘nin hasbi-hâl-nâmesinden ma‘lûm olacak vech üzere⁴ halef-i Şeyh-i Necdî, sergerde-i melâhîde Su‘ûd-i merdûd, Tîbe-i Tayyibe‘yi dahi vücûd-i bed-bûduyla levs-âlûd edüp, ol Harem-i muhterem‘e dahi zıll-i sakîl-âsâ kesâfet-endâz-ı tesallut u istîlâ ve kuvve-i derrâke-i muhâsibân, hasr u ihsâsından ‘âciz ü nâ-tüvân oldukları, hazâ‘in-i dürr ü güher-i Merkad-i mutahher‘i bi-temâmihâ rûfte-i⁵ cârûb-i gasb ü istîfâ ve makarr-ı dalâlet-nihâdî olan muhtâr-ı (محتار) rafz u ilhâd Dir‘iyye-i nuhûset-âbâd tarafına nakl ü isrâ⁶ eyledikden sonra, bi‘l-cümle kıbâb-ı merâkîd-i kibârî hedm ü imhâ ve niyâz-mendî-i ehâlî-i Medîne‘ye müsâ‘ade birle hemân kubbe-i Ravza-i şerîfeyi⁷ ibkâ edüp ve nâm-ı nâmî-i cenâb-ı Pâdişâh-ı⁸ [M2 121] İslâm‘ı hutbelerden dûr ve minber-i münîrleri elkâb-ı hümâyûndan⁹ mehcûr eyledi^{***}. Ve min-ba‘d Memâlik-i ‘Osmâniyye‘den

1 Emâneti için N2, M2 : Emâneti‘yçün A2

2 da‘vet N1 : celb A2, M2

3 müddet-i medîdeden eylemekle/ederek A2, M2 : kendüsi hıdmet-i merk ümeden ‘afv ve sâ‘iri nasb olunduğu sûrette tâ‘i‘an ana elli bin guruş i‘tâ edeceğini ifâde ve isti‘fâ eylemekle, iyâzına müsâ‘ade zuhûruyla N1

◇ 1 Receb 1222 = 4 Eylül 1807 Cuma.

* من كل فج عميق = Nice uzak yoldan” anlamına gelen bu ifâde Kur‘ân, el-Hacc 22/27. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareketle söylenmiş gözüktüyor.

** “sâl-i güzeşte oldular” kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,80‘de kaydedilmiştir.

4 ve baltacıardan üzere N1 : olunup, vâkı‘â mîr-i mûmâ ileyhe Yûsuf Ağa elli bin guruş i‘tâ ve kendüsi hod-ser huccâc-ı Müslimîn‘le/Müslimîn ile ‘azm-i cânib-i Beyt-i Hudâ eylemişıdi. Ancak ‘an-karîb Medîne Mollası Es‘ad/Sü‘adâ Bey‘in hasbihâl-nâmesinden ma‘lûm olacağı vechile A2, M2

5 rûfte-i N2, M2 : ruft-e A2

6 makarr-ı dalâlet- isrâ A2 : makarr-ı dalâlet-nihâdî olan Der‘a-i fazz u ilhâd ve ru‘be-i nuhûset-bâd tarafına nakl ü isrâ M2 : — N1

7 Ravza-i şerîfeyi N1 : âsumân-sây-ı hazret-i Nebevî‘yi A2, M2

8 Pâdişâh-ı N1 : Sultân-ı A2, M2

9 minber-i hümâyûndan N1 : elkâb-ı hümâyûna minber-i münîrleri hasret-keş ü A2, M2

*** “Ancak çend sahîfe eyledi” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,123‘te kaydedilmiştir.

hâk-i Hicâz'a tereddüd bâbını sedd ve tarîk-ı âmed¹-şudegânı sadd eylemek kasd-ı fâsidine mebnî, Medîne'nin dervâze ve² hisârını tahsîn ve tabyalar ve toplar ile esbâb-ı hasânet ü metâneti tekâmül ü³ temkîn eyledikten sonra, 'aded-i rîğ-i beyâbandan efzûn ve merâtib-i erkâm-ı 'aded⁴ ü beyândan bîrûn piyâde ve süvâr, ahşâr-ı vuhûş-i [N1 135b] cüyûş-i A'râb-ı behâyim-girdâr ile rekb-i huccâc-ı kirâm kudûmüne çeşm-dâšte-i Mısır u Şâm olmuşidi, ki nâgâh Emîru'l-Hâcc⁵ Genc Yûsuf Paşa istishâbiyle huccâc-ı kirâm Medîne'ye⁶ bir merhale Curf nâm mahalle hatt-ı rihâl-i ârâm eyledikleri peyâmı, cevâsîs ih-bâriyle sâmi'a-zed-i dalâlet-medârı⁷ oldukda, tehyi'e-i edevât-ı harb ü sitîz ile⁸ muhayyem-i huccâc üzere hücme-rîz olmağa âmâde oldu. Medîne Müftîsi ve vücûh-i sâ'ire hemân beynlerinde 'akd-i encümen-i⁹ meşveret edüp, huccâc-ı Müslimîn haşerât-ı mülhidîne yek-lokma-i çâşt¹⁰ olmayacağı derkâr ve bir hamlede mecmû'u pâymâl-i şütür-i kahr u hasâr olacakları âşikâr olduğunu der-miyân ve ol bî-çârelerin emniyyet-i mâl ve cânları cihetine çâre-cüyân olup, bilâhare yek-pâre¹¹ huzûr-i Su'ûd-i tebeh-kâra varup, bu sene-i mübâre-kede¹² Şâmîyân'dan keff-i yed-i ta'arruzla bi'l-emni ve's-selâme 'avdetleri zımnında recâ vü ilticâ ederek, ol mülhid-i bed-mezhebi irtizâ eylediklerine mu'âkıb, mûmâ ileyh¹³ Müftî ve refikleri hemân muhayyem-i huccâca sevk-ı hecîn-i müsâra'at ve mâ-cerâyı a'yân-ı huccâca nakl ü beyânla 'avdetleri, mâl ü cânlarına mûcib-i selâmet olup, yek-şebâne ikâmetleri mü'eddî-i istîsâl olacağını¹⁴ eşk-efsân-ı te'essüf ve sîne-sûzân-ı telehhüf olarak tefhîm ü i'lân¹⁵ eylediklerinde, ol dûr u dirâz ve¹⁶ neşib ü firâz beyâbân-ı bî-emân mihnetine¹⁷ tehammül birle giceyi gündüze katup, Ravza-i mükerrereme ve Ka'be-i mu'azzama'ya cân atup, ne hâl ise hezâr derd ü ta'b ve renc ü nasab çekerek müşrif-i ser-menzil-i maksûd, ya'nî kûy-i dil-cüy-i mahbûb-i Rabb-i vedûd'a

1 sedd ve tarîk-ı âmed N1, M2 : ve tarîk-ı âmed ü A2

2 Medîne'nin dervâze ve N1 : Medîne-i dâru's-sekîne'nin dervâze-i A2, M2

3 tekâmül ü N1, A2 : — M2

4 'aded N1, M2 : 'add A2

5 ki nâgâh Emîru'l-Hâcc N1 : nâgâh Mîru'l-Hacc A2, M2

6 Medîne'ye N1 : Tayyibe'ye A2, M2

7 medârı N1, A2 : medâları M2

8 ile A2, M2 : birle N1

9 encümen-i A2, M2 : — N1

10 haşerât-ı çâşt N1 : asker-i mülhidîne yek-lokma-i çâşt/çâst A2, M2

11 bilâhare yek-pâre A2, M2 : encâm-ı kâr yek-bâre N1

12 -i mübârekede N1 : — A2, M2

13 mülhid-i bed-mezhebi irtizâ/irzâ eylediklerine mu'âkıb/müte'âkıb, mûmâ ileyh A2, M2 : zındık irzâ eylediklerine murâdif zikr olunan N1

14 beyânla olacağını N1 : beyânla/beyân ile hemân ric'-i kahkarîye kâdime-cünbân-ı/cünbân-ı şitâb ü dikkat olmaları, bâ'is-i selâmet-i cân ü mâl olup, yek-şebâne ikâmetleri ma'âzallâhi/ma'az[all]âhi Te'âlâ mü'eddî-i istîsâl olacağını cümleye A2, M2

15 ü i'lân M2 : — N1

16 ve A2, M2 : — N1

17 bî-emân mihnetine N1 : mihnete A2, M2

rû-nihâde-i şeref-vürûd¹ olmuşiken, çehre-i ikbâlleri müşt-i hürde-i redd-i dil-fikâr² ve sadme-i “*Ve [hum] <ellezîne> yesuddûne ‘ani'l-Mescidi'l-harâm*” birle leked-zede-i sadd³ oldukları, ahker-i haber-i dil-sûzu [M2 122] ciğergâhlarında lehîb-efrûz olıcak “el-Meded, el-meded!” miyâne-i⁴ zümre-i ebrârda nümûne-i “*Îzâ veka ‘ati'l-vâkı ‘atü***” nümûdâr ve ol⁵ tâmme-i (طامَّة) tâmme-i “*el-Kâri ‘atü me'l-kâri ‘ah****” bedîdâr olmağla, ‘akl u şu‘ûrları târumâr oldu⁶. Nâçâr dest-i kazâya teslîm-i zimâm ihtiyâr edüp, dîde-giryân, dil-nâlân, cân-sûzân olarak ‘avdete karâr ve semt-i idbâra şedd-i hizâm-ı kâr u bâr ile bedreka-i âh-ı demâdem ve hem-râhî-i hezâr-endûh u gam ile mürâca‘at ve⁷ Tîbe-i Tayyibe tarafına [N1 135c] terdîd-i nigâh-ı hasret ederek, cânib-i Şâm'a idâre-i matyye-i rucû‘ u⁸ ‘azîmet eylediler. Misli nâ-mesbûk bu gûne bir vâkı‘a-i ‘uzmâ ve emr-i dînde böyle bir dâhiye-i dehyâ zuhûrundan ‘âmme-i ehl-i İslâm'ın kulûbu dâğdâr ve husûsan milel-i bâtıla ashâbının kinâye ve ta‘arruzuyla şemâtetlerinden⁹ sûhte-i âteş-i hüzn ü inkisâr oldu. ‘Arabî:

Feyâ kürbetâ vâ hasretâ vâ musîbetâ!

*‘Alâ sedd-i bâbi'l-hacci vâhâ ve veyletâ!**

Ol sâl-i mihnet-me’âlde sâbık Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa, dâhil-i rekb-i Hicâzî olmağla, mukaddemâ Âsîtâne-i sa‘âdet'de medhûş-i girân-i ritl-i ikbâl ü devlet olduğu eyyâm-ı nekbet-encâmda¹⁰, sâlifü'z-zikr Medîne Müftîsi ba‘zı

1 maksûd, ya'nî -vürûd A2, M2 : matlab N1

2 -i dil-fikâr A2, M2 : — N1

* = [هم] > الذين يصدون عن المسجد الحرام = Onlar (müminleri) Mescid-i Harâm'dan geri çevirirler” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-Enfâl 8/34 âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısımdır.

3 birle sadd N1 : ile nevmîd ü nâ-kâm leked-zede-i sadd-ı cân-güzâr A2 : ile nevmîd-i dil-kâm leked-zede-i sadd-ı cân-güzâr M2

4 miyâne-i N1 : — A2 : muhayyem-i M2

** = اذا وقعت الواقعة = Kıyamet koptuğu zaman” anlamına gelen bu ifâde Kur’ân, el-Vâkı‘a 56/1. âyetidir.

5 vâkı‘atü” nümûdâr ve ol A2, M2 : vâkı‘ah” nümûdâr ve N1

*** = القارعة ما القارعة = Kapı çalan! Nedir o kapı çalan!” anlamına gelen bu ifâdeler Kur’ân, el-Kâri‘a 101/1-2. âyetleridir.

6 el-Kâri‘ah oldu N1 : dehşetinden ‘akl u şu‘ûru târumâr olup, her biri gurka-i mâtem ü şiven ve âh u enîn ile çarh-ı berreyne âteş-efken oldular A2, M2

7 semt-i idbâra şedd-i hizâm-ı/hirâm-ı kâr u bâr ile bedreka-i âh-ı demâdem ve hem-râhî-i/râh-ı hezâr-endûh u gam ile mürâca‘at ve A2, M2 : — N1

8 terdîd-i rucû‘ u N1 : tevcîh-i nigâh-ı hasret ü hanîn ederek, â‘ibîn-i hâ‘ibîn taraf-ı Şâm'a imâle-i matyye-i A2, M2

9 husûsan şemâtetlerinden N1 : — A2, M2

*⁴ = فيا كربتا وا حسرتا وا مصيبتا * على سد باب الحج واها و وليتا = Ey sıkıntım, üzüntüm, belâm! Hac kapısının kapanmasına yazıklar olsun” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

10 ‘Arabî: *Feyâ kürbetâ vâ hasretâ vâ musîbetâ!* * *‘Alâ sedd-i bâbi'l-hacci vâhâ ve veyletâ!* Ol sâl-i mihnet-me’âlde sâbık Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa, dâhil-i rekb-i Hicâzî olmağla, mukaddemâ Âsîtâne-i sa‘âdet'de medhûş-i girân-i ritl-i ikbâl ü— devlet olduğu eyyâm-ı nekbet-encâmda A2, M2 : — N1

vücûh-i Medîne ile mukaddemâ dâd-hâhâne Âsitâne'ye gelüp: “Bu sene-i mübârekede Medîne'nin emr-i muhâfazasında müsâmaha olunur ise, ol Harem-i muhterem dahi¹ Havâric istîlâsına giriftâr olup, min-ba‘d bâb-ı hac mesdûd ve tarafeynden âmed-şudegân masdûd olacağı derkârdır” deyerek² devr-i ebvâb-ı kibâr u ricâl ederek, sûziş-i bâl ile derd-i derûnlarını vükelâ nâmına olan mağbûnlara ‘arz u ifâde birle, istigâse vü istimdâd bâbında sarf-ı enfâs-i nâ-ma‘dûd eylemişler iken, [mısrâ]’:

*Men gûş-i istimâ‘ ne-dârem li-men tekülü**

tesâdümüyle feryâd ü istinsârlarına penbe-der-gûş-i isgâ vü i‘tibâr olduklarından başka, beynlerinde: “Bu ‘Arab gâ’ilesi ne belâdır. Medenî ve Mekkî nâmına beher sâl bu resme tezâhüm ve tehâcüm birle râhat u huzûrumuzu berhem-zede-i ihtilâl eylemek ne ma‘nâdır?” deyerek, ol cîrân-ı Rasûlullah ve mükrim-i zayfân-i³ dergâh-ı felek-destgâhın vücûdlarını istiskâl eylemeleriyle, anlar dahi lâ-havle-gûyân havâle-i bârgâh-ı müntakım-i Deyyân ederek, haybet ü hirmânla⁴ taraf-ı Hicâz'a rû-gerdân olmuşlar idi. Binâ-berân Yûsuf Ağa'ya sell-i seyf-i lisân edüp: “İşte Âsitâne'ye varup size dâd [M2 123] ü feryâd ederek istigâse vü istimdâd eylediğimiz bu günler için idi. Bizleri Der-i devlet'den istiskâlinize mukâbil yevm be-yevm münâvebesiyle hâk-i pâk-i Haremeyn-i muhteremeyn'den sîlî-hor-i redd⁵ ü istiskâl ve nûr-i Muhammedî mültemi‘u'z-ziyâ olan cây-ı cennet-âsâ civârına gelmişken, haybet ü hizlân istikbâliyle rû-be-kafây-ı nekbet ü melâl olup, huccâc-ı⁶ sâ‘ire dahi sizin şe‘âmet-i vücûd-i bed-bûdunuz te’sîriyle mahrûm-i rûy-i âmâl ve bu musîbet isâbetiyle şûrîde-hâl oldular” makâliyle serzeniş ü düşnâm ve fi'l-cümle ahz-ı intikâm ile tebrîd-i dil-i müstehâm oldular. Amma çi fâ‘ide *sâre mâ sâre ve'l-emru âle ilâ mâ âle***.

Cümleye ma‘lûm olan mevâdd-ı zâhiredendir ki, tebâşîr-i subh-i Saltanat'dan berü selâtîn-i güzîn-i ‘Osmâniyye *dâmet devletühüm bi't-te'yîdâti's-Samedâniyye**** hazretleri, hemîşe gazâ vü cihâd ve icrây-ı ahkâm-ı şerî‘at-i

1 ba‘zı vücûh dahi N1 : ve refikleri olan ba‘zı vücûh ile dâd-hâhâne Âsitâne'ye vürüd edüp, bu sene-i mübârekede dahi Medîne-i münevvere'nin emr-i muhâfazasında müsâmaha olunduğu sûrette ol Harem-i muhterem dahi nâ-mahremân A2, M2

2 masdûd deyerek N1 : masdûd/ma‘dûm olacağımı, sâ‘il-i derbeder-misâl A2, M2

* من كوش استماع ندارم لمن تقول = Senin başkaları için ne dediğini duymak istemiyorum” anlamına gelen Farsça-Arapça karışımı bir mısradır.

3 Rasûlullah ve mükrim-i zayfân-i A2 : Rasûl[ull]jah ve mükrim-i صيفان M2

4 hirmânla A2 : hirmân ile M2

5 sîlî-hor-i redd A2 : siz dahi sîlî-hored M2

6 huccâc-ı A2 : huccâc ve M2

** صار ما صار والامر آل الى ما آل = Olan oldu ve iş olduğuna vardı” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*** دامت دولتهم بالتأييدات الصمدانية = Onların devleti ilâhî desteklerle devam etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

garrâ emrinde bezl-i nakdîne-i cidd ü ictihâd eyledikleri fazîletine Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn olmak meziyyeti dahi 'ilâve ve munzamm olmak hasebiyle, 'âmme-i selâtîn-i Müslimîn lisânlarında Dergâh-ı 'âlem-penâhları kıbletü'l-İslâm ve zât-ı melekîyyü's-sıfâtı Halîfe-i seyyidü'l-enâm 'unvânıyla yâd ü ta'zîm ve iclâlleri ahkâm-ı dîniyyeden ta'dâd oluna gelmişken, bir alay Hudâ nâ-teres ve peygamber-ne-dân, ya'nî vükelâ nâmına olan çend nefer süfehây-ı tebekârânın mahzâ umûr-i Hicâziyye'yi mühimm 'add etmediklerinden, ol bâbda tekâsül ü ihmâl edüp, Sultân-ı Selimü'l-bâl hazretleri dergâhına da sâ'ir taraftan ifâde-i hakikat-i hâle mecâl emr-i muhâl olmağla, ehl-i İslâm'a bu gûne bir musîbet-i gayr-i mesbûka rû-nümûn olup, Pâdişâh-ı cihân hazretlerini ve kâffe-i ehl-i îmânı ciğer-hûn eyledi. Pâdişâh-ı Selîm ve Şehriyâr-ı halîm hazretlerinin mukaddemâ Edirne vak'asında hutbeden ism-i sâmilere çend cum'a sekte-i vukûf 'arızasıyla mevkûf olup, bu def'a Haremeyn'de bi'l-küllîyye inkıtâ'ından kulûb-i hûş-mendân başka gûne fâl¹ ile hadşesi cevelân eylemişidi. Bi-takdirillâhi² Te'âlâ ol hâtire-i hatîre berhe-i yesîre güzerânında zâhirde bi-'aynihî nümâyân oldu. Beliyye-i mezkûre serbârındandır ki, "A'zamü'l-mesâ'ibi şemâtetü'l-a'dâ'i"³ mü'eddâsınca, bu mâdde sebebiyle ümmet-i İslâmiyye düşmen-i dîn olan küffâr-ı bed-âyîn, husûsan Yehûd-i merdûd-i habâset-âğîn³ tâ'ifesinin nişâbe-i şemâtetlerine nişâne olup, kinâye vü ta'rîzle ciğergâh-ı İslâmîyân'a halîde etdikleri niş-âzâr-ı hezel ü izdirâyâ [M2 124] tehammül, yârâ-yı vüs' u tâkatden bigâne⁴ olmuşidi; *felâ havle ve lâ kuvvete illâ billah*^{5**}.

Dergâh-ı icâbet-penâh-ı Kibriyâ'dan recây-ı sâdik⁶ ve ümmîd-i vâsik bu dur ki, henüz tâ'ir-i rûh-i revân lâne-gîr-i devha-i ten-i nâ-tüvân iken, 'an-karîbi'z-zemân şâh-râh-ı Hicâz-ı mağfîret-iktirân⁷ bâb-ı cinan-âsâ ke'l-evvel küşâde⁸ olup, huccâc-ı Müslimîn emn-i bâl ve selâmet-i hâl ile yine Haremeyn-i muhteremeyn'e zehâb ü iyâb birle, ol hâk-i tâbnâk-i sa'âdet-me'âba rû-nihâde olduklarını⁹, bu bende-i mahrûru'l-fu'âda ru'yet mukadder ve bu vec-hile de nâmûs-i Hilâfet-i seniyyenin istikmâlini müyesser eyleye, âmîn¹⁰.

1 fâl A2 : hâl M2

2 Bi-takdirillâhi A2 : Bi-takdir[jill]âhi M2

* اعظم المصائب شماتة الاعداء = Musîbetlerin en büyüğü düşmanların sevinmesidir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

3 dîn olan -âğîn A2 : bed-âyîne, husûsan Yehûd M2

4 bigâne A2 : بيكانه M2

5 billah A2 : b[jill]ah M2

** فلا حول ولا قوة الا بالله = Allah'ın izni olmaksızın ne bir zararı defedebilir, ne de bir menfaati elde edebiliriz" anlamına gelen Arapça cümledir.

6 sâdik A2 : sâdik M2

7 iktirân A2 : iktirâna M2

8 küşâde A2 : küşâd M2

9 olduklarını A2 : oldukları M2

10 ederek, süziş-i bâl âmîn [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu uzunca kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : ve yanıp yakılarak 'arz-ı ahvâl etdiklerinde feryâdları

Nasb-ı Emîn-i Surre-i hümâyûn

Mukaddemce Kütahya'ya nefy¹ olunan Hazîne Kethudâsı-yı sâbık el-müsemmâ bi'n-Nakîz Sâlih Bey, Enderûn u Bîrûn'da ba'zı tarafgîrleri re'y ü recâları ile² selâmetine vesîle olmak şîvesine mebnî, Surre Emâneti nâmiyle itlâk olunmağla, bu sene-i mübârekede dahi lafzî murâd Surre Emîni ta'yîn olunup, müntehây-ı seyr ü seferi hıttâ-i Şâm olmağın, Şâm işi hacc eylemek fazîletine rehîn oldu.

Peyvendî-i iltihâm ü karâbet ve hîşâvendî der-miyâne-i³ Müftî'l-enâm ve Kâ'im-makâm

Şeyhulislâm Efendi'nin perverde-i harem-seray-ı 'iffetleri olan kerîme-i muhteremeleri, Kâ'im-makâm Paşa'nın fî akrebi'l-hîn dâhil-i zümre-i müder-risîn olan mahdûmlarına 'akd ü tezvîc olunmağla, tarafeynin pâzâr-ı iltihâm ü iltiyâmı tervîc olundu. Garâ'ibdendir ki, emr-i nikâh sûret-pezir olduğu rûz-i firûzda Şeyhulislâm Efendi'nin resîde-i hadd-i bulûğ olmuş bir duhter-i dîğeri hulûl-i ecel-i mukadder ile minassa-i bekâ semtine hevdec-rân-ı 'azm ü sefer olmağla, me'lûf-i tefe"ül olan elsine-i 'avâmda tetayyür gûne ba'zı makâle dâ'ir ve bi-iznihî Te'âlâ ma'nây-ı mevhum-i teşe"ümleri⁴ vifka'd-darb sûret-i mezâhirde zâhir oldu.

Ve min agrebi'l-garâ'ib ba'de eyyâm Köstendîlî Tâhir Efendi ki fezâzet ve seng-dilî ile meftûr ve rüşd ü reviyet ve dürbet ü dirâyet-i teferrüd id-

kimesnenin kulağına girmediğinden başka 'ale'l-gafle cümlesini nefy sûretiyle Mısır cânibine iclâ eylemek için İbrâhîm Kethudâ Kadı-köyü açığına bir kalyon tenzîl ettirmişken hele ba'zıların mûmâna'atiyle ol sûret fi'le çıkmamışidi. Ve mûmâ ileyh Yûsuf Ağa dahi Müftî-i mûmâ ileyhe ve refiklerine zikri müstehcen darb-ı ekâvil ederek istiskâl ve'l-hâsıl hâ'ibben ve mahzûnen ircâ' u ikfâl eylemeleriyle bu def'a Efendi-i mûmâ ileyh Yûsuf Ağa'ya sell-i seyfi-i lisân-i serzeniş ü melâm ederek nev'an tebrîd-i dil-i müstehâm eyledi; amma çi fâ'ide *sâre mâ sâre ve âle'l-emru ilâ mâ-âle, lâ-havle ve lâ kuvvete illâ billah* (الله لا حول ولا قوة الا بالله) = Olan oldu ve iş olduğuna vardı; güç ve kuvvet Allah'ındır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir). **Nükte** Sultân Selîmül-bâl hazretlerinin mukaddemâ Edirne Vak'asında ism-i sâmilere bir ki cum'a hutbeden sekte-i vukûf sadmesiyle mevkûf olup, bu def'a Haremeyn'de bi'l-külliyeye mahzûf olduğundan merâyây-ı kulüb-i sâfi-dilânda başka gûne kâl-i bed hadşesi cevelân eylemişidi. Bi-iznihî Te'âlâ 'âlem-i zâhirde bi-'aynihî nümâyân oldu. **Tevcîh-i Kazâ'-i Haremeyn** [Burada karşılaştırmasını yaptığımız "Avdet-i huccâc ez-Haremeyn" kısmı, N1 nüshasının 135. ve arkasındaki numarasız varağın {benim N1 135c diye kaydettiğim} ön yüzündeki bilgilerdir. Orada da belirttiğim gibi bu durum yanlış ciltlemeden meydana gelmiş gözükmetedir. Numarasız varağın arka yüzü ise boş bırakılmıştır] N1

1 nefy M2 : menfâ A2

2 recâları ile M2 : recâlarıyla A2

3 **hîşâvendî der-miyâne-i A2** : **hîşâvendî** (خوبشاوندى) **der-miyân-ı M2**

4 mevhum-i teşe"ümleri A2 : mefhûm-i nişânları M2

di'âsıyla¹ lâf-zen-i 'arsa-i gurûr idi. Bakıyye-i pîşâ-pîş-i çend şevher olan pîş-hürde² duhter-i bed-ahterini mîr-i merkûma tezvîcle dâmâd ve ol metâ'-ı pûsîde ve kes-me-harı³ ana dahi pîş-nihâd eylemekle, gûyâ ki bâzîce-i münâhasada tasvîr-i [M2 125] mübâhase ve münâfese eylemiş olup, lâkin ol "Eş'emü min Tuveys*" mansûbe-i şe'âmetde ol nigâr-ı pîre-zen-i kirdâra⁴ da gâlib gelmekle, anı dahi müddet-i yesîre mu'allak-zen-i hufra-i gayâbetü'l-leyl⁵ eyledi. **Beyt:**

Nâ-mübârek kademin basa eğer Hind İli'ne
Zulumâtı savuşup, âb-ı hayâtı kurudur⁶.

Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i Kazgâncı Hacı Mustafa bâ-rütbe-i Ser-bevvâbîn

Pîr-i tarîkat-i Bektâşiyân, post-nişîn-i sadr-ı soffa-i oda-başıyân olan ocağın eskisi, müte'ayyinlerin yenisi Kazgâncı Hacı Mustafa, bâlâda pâymâl-i yerâ'a-i imlâ olduğu üzere zümre-i mezbûreye bir taraftan pîş-âheng olup, "Taşt ez-bâm üfted**" tantanasıyla meydânı Kazgâncılar Çarşusu'yla hem-reng ederek, encâm-ı kâr mukaddime-i kâr u kirdârları bi-hasebi't-takdîr netîce-pezîr ve heyûlây-ı merâmları dil-hâhları üzere sûret-gîr olmu şidi. Bu takrîble merkûm haylîce kes-bi te'ayyün ve her meşveretde rûkn-i rekîn-i cem'iyet olarak hall ü 'akd-i umûr-i devlete ihtilât birle iktinây-ı şöhret ü tebeyyün eyledi. Ancak fi'l-asl tâ'ife-i Lâz-ı nâ-sâzlarından furû-mâye, 'âmî ve câhil ve tencere ve çömlek çakırdısından gayri lakırdı söylemekden 'âciz u 'âtil ve "Devlet dimek nedir ve emr u maslahat ne ma'nâdır?" Bu makûle fenn ü şîveden bi'l-külliyeye nâdân ve gâfil iken, her meclisde hezeyân-ı sâye-zedegân gibi tedâbîr-i hayret-resân ve zu'munca takvîyet-i mizâc-ı devlet zımnında dîk-i teng-mâye-i havsalasında ta'biye eylediği muğlâb-ı tedbîr u dermân bi-'aynihî şerbet-i kannâletü's-sâ'a-i tabîb-i nâdân gibi 'ayn-ı illet ve devâ kıyâs eylediği, mahz-ı dâ'-i 'udâlden 'ibâret olmağla, kâr-bendân-ı zemânın teşvîş-i ezhânına bâdî ve şûriş-i mesalih-i devlete sebep-i 'âdî olduğuna binâ'en, bundan akdemce Ocaklu ma'rifetiyle Burusa tarafına tagrîb ve

1 reviyet iddi'âsıyla A2 : ru'yet ü dirâyet bâbında M2

2 pîş-hürde A2 : niş-hürde M2

3 kes-me-harı M2 : kesharı A2

* اشأم من طويس = Tuveys'ten daha uğursuz" anlamına gelen bu kelimeler, çok uğursuz kimseler hakkında söylenen deyimlerdendir; bk. Muallim Nâci, s.52-53.

4 nigâr-ı pîre-zen-i kirdâra A2 : pîre-zen-i bed-kirdâra M2

5 mu'allak-zen-i hufra-i gayâbetü'l-leyl A2 : güzerânında mu'allak-zen-i gayâbetü'l-lübs M2

6 **Nasb-ı Emîn-i** kurudur [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] M2 : — N2

** طشت از بام افتد = Gizli sırları ortaya çıkıp rezil rüsvay oldu" gibi bir anlama gelen Farsça deyiştir.

indifâ'-ı siklet-i vücûdu fi'l-cümle kulûb-i vükelâyı tahfif ü tatrîb eylemişidi. [N2 33a] Ba'de-müddetin yine Âsitâne-i sa'âdet'e celb olunup, bir mikdârca sevretine inkisâr gelmekle, min-ba'd hareket-i fuzûlânenen ferâgat ve hadd ü vazîfesi olan kisb ü kârına mübâderet üzere olmuşidi. Lâkin te'ayyün neş'esini tatmış olduğundan, beher-hâl ol zâ'ikayı istihsâl için ba'zı mertebe tahrîk ü tahrîş sadedlerine dest-zen-i cesâret ü iştigâl olacağı mülâhazasından başka, Kabakçı ve sâ'ir sergerde-i fi'e-i ma'hûde birer güne merâtib-i Devlet-i 'aliyye ile imtiyâza nâ'il olup, mezbûr henûz ol makûle teveccühât-ı seniyyeden 'âtıl olduğundan fazla, tagrîb ile de tekdîr u ta'zîb olunmağla, elbette tek durmayacağı derkâr olduğuna mebnî, bu esnâda Kapucu-başılık rütbesiyle i'zâz olunup, bir müddetden berü Gümüş-hâne umûru muhtell ü mütedennî olup, mezbûr Hacı Mustafa zâtında sâhib-i yesâr ve kadîmî hîrfeti olan rûy ve mis ticâreti sebebiyle ol ahvâle vukûf u ittîlâ'ı bedîdâr olduğundan nâşî, mâh-ı mezbûrun on ikinci günü[◊] bâ-irâde-i seniyye Bâb-ı 'âlî'ye ihzâr ve Gümüş-hâne Emâneti 'uhdesine tevcîh birle dûş-i liyâkati hil'at-i mûrisü'l-behce ile zînetdâr kılındı. Pes bi-haseb'il-emr çend rûz zarfında tedârükünü ru'yet ve mansıbı tarafına itlâk-ı licâm-ı 'azîmet eyledi*.

Katl-i Mütesellim-i Amasya

Sefer-i nusrat-eser me'mûrlarından Amasya Mütesellimi Sekâ-zâde dahi me'mûr olduğu mikdâr piyâde ve süvâr ile Ordu-yi hümâyûn tarafına 'âzim olarak mâh-ı mezbûrun yirminci günü^{◊◊} Âsitâne-i sa'âdet'e vürûd ve ma'iyette olan askeri Dâvud-paşa tarafına imrâr eyledikten sonra Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, Kâ'im-makâm Paşa ile mülâkât eyledi. Mukaddemâ tafsîl olunduğu üzere Amasya Kazâsı müşârun ileyhın 'uhdesinde iken Çapar-zâde nez' edüp ve merkûm Sekâ-zâde müşârun ileyh tarafına kesr-i küllî îrâs etmiş olmağla, ol vakitden berü Çapar-zâde'ye ve müte'allikâtına ve mezbûra sînesinde kîne vü husûmet muzmerr olmağın, izhâr-ı nefsâniyyetle der-sâ'at merkûmu Kum-meydânı'nda küşte-i tîğ-i 'adâvet eylemekle, erbâb-ı rüşd ü elbâb bu zebûn-küşlük irtikâbını bi'l-vücûh emr-i mezmûm ve mekrûh 'add eylediler.

Kethudâ-şuden-i 'Osmân Efendi be-cânib-i Esmâ' Sultân

[N2 33b] Hâlâ Ordu-yi hümâyûn'da Kethudây-ı Sadrîa'zamî olan 'Osmân Efendi, bâ-irâde-i Şehriyâr-ı rûy-i zemîn işbu mâh-ı zilhicce guresinde^{◊◊◊}

◊ 12 Zilka'de 1222 = 11 Ocak 1808 Pazartesi.

* "Emîn-i Gümüş-hâne eyledi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,210'da kaydedilmiştir.

◊◊ 20 Zilka'de 1222 = 19 Ocak 1808 Salı.

◊◊◊ 1 Zilhicce 1222 = 30 Ocak 1808 Cumartesi.

Esmâ' Sultân cenâblarına Kethudâ nasb u ta'yîn olunmağla, keyfiyyet taraf-ı Sadriâ'zamî'ye tahrîr u işâret olunduğuna mebnî, dü-bâlâ Kethudâlık hil'atiyle hâ'iz-i dest-mâye-i 'izz ü mefharet olup, kendüsi kemâ-kân Ordu-yi hümâyûn'da Kethudâlık hıdmetinde mukîm ve Âsitâne'de hıdemât-ı dâ'ire-i müşârun ileyhâyı Kethudây-ı sâbık 'Ömer Ağa'nın kâtibi ru'yet etmek üzere tanzîm olundu¹.

Âmeden-i Elçi-i 'Acem be-Dergâh-ı Pâdişâh-ı² Cem-haşem

Hudâvendigâr-ı³ sâbık zemânında Rusyalu'nun İran tarafına dahi⁴ dest-dirâz-ı te'addî ve Şirvan Ülkesi'ne kemend-enzâr-ı tesallut u tesaddî olduğuna mebnî, Françelü⁵ igrâsiyle 'akd-i ittifâk-ı müselles eylemeği mutezamın Der-i devlet'den nâme-i hümâyûn ile hâcegândan Seyyid Refî' Efendi İran cânibine sefâretle irsâl olunmuşıdı. İran Şâhı bu mâtdeyi cânına minnet 'add eylemekle⁶, Sefîr-i mûmâ ileyh ma'iyetine fuhûl-i⁷ 'ulemâdan Hoy Müftîsi Akâ⁸ İbrâhîm nâm Ahûnd'u kendi tarafından elçilikle terfîk u⁹ tesyîr eylediği haberi, bundan akdemce Bağdâd¹⁰ cânibinden vâsıl-ı sem'-i ümenâ'¹¹ olmuşıdı.

Mâh-ı merkûmun üçüncü günü¹² Üsküdar'a vârid olduğuna evvelce mûmâ ileyh¹³ Refî' Efendi gelüp Bâb-ı 'âlî'ye ihbâr eylemekle, şân-ı devlete şâyân resm ü 'unvânla¹⁴ istikbâl ve Sepetciler kurbünde âmâde olan hâne-i dil-ârâya¹⁵ inzâl olunup, refîk-ı tarîkı olan¹⁶ Efendi-i mûmâ ileyh Mihmândâr ta'yîn ve bi'l-cümle levâzımâtı cânib-i mîrîden tertîb olundu.

Çend rûz murûrunda Kâ'im-makâm Paşa ile ba'dehû Şeyhulislâm ile¹⁷ mülâkât ve ihrâc-ı mevâcib günü müretteb olan Dîvân-ı hümâyûn'da huzûr-ı fâ'izü'n-nûr-i Şâhâne'ye ruhsây olmağla, kesb-i şeref-i bî-gâyât edüp, hâmil

1 **Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i** olundu N2 : — A2, M2

2 **Pâdişâh-ı** A2, M2 : **Husrev-i** N2

3 Hudâvendigâr-ı N2, M2 : Hudâvend-i A2

4 Rusyalu'nun İran tarafına dahi A2, M2 : Moskovlu'nun İran tarafına da N2

5 Ülkesi'ne Françelü N2 : Ülkasi'ni/Ülkasi'ni (الکاستی) teshîre tesaddî eylediğine mebnî, Fransalu A2, M2

6 eylemekle A2, M2 : etmekle N2

7 fuhûl-i N2 : — A2, M2

8 Akâ N2 : Ak A2, M2

9 kendi terfîk u N2 : elçilikle ta'yîn ü A2 : tarafından elçilik ile ta'yîn M2

10 akdemce Bağdâd N2 : akdem A2 : akdem Bağdâd M2

11 ümenâ' N2 : vükelâ A2, M2

◇ 3 Zilhicce 1222 = 1 Şubat 1808 Pazartesi.

12 Mâh-ı günü N2 : Bu esnâda A2, M2

13 vârid ileyh N2 : vâsıl olduğuna akdemce A2 : vârid olduğuna akdemce M2

14 'unvânla N2, A2 : 'unvân ile M2

15 hâne-i dil-ârâya N2 : hâneye A2, M2

16 refîk-ı tarîkı olan N2 : — A2, M2

17 Şeyhulislâm ile N2, M2 : Şeyhulislâm'la A2

olduğu nâme-i Şâhî'yi ba'de't-teslîm i'zâz ü tekrîmle menziline ruhsat-yâfte-i 'avd ü insirâf oldu*.

Katl-i Tercemân-ı Dîvân

Mezkûrun Fransalu'ya nakl-i havâdis ve sâ'ir gûne mefsedete bâ'is olduğu mesmû'-i Şâhâne olmağla, bâ-hatt-ı hümâyûn katl ü i'dâm olundu¹.

İstitrâd

Elçi-i mûmâ ileyh zâtında fuhûl-i fuzalâdan olup, ol zümreye 'araz-² gayr-i mufârık mesâbesinde olan iddi'ây-ı nefsânî ve te'sîr-i ebhîre-i 'ulûm-i zâhire ile intifâh-ı dimâğdan nâşî³, hod-pesendî ve enânî galeyânına⁴ [M2 126] gurûr-i 'Acemâne dahi 'ilâve⁵ olmağla, Merzbûm-i Rûm hey'et-i sâlifesiinden inhirâfla el-hâletü hâzih tehî-mânde-i ashâb-ı fezâ'il ü 'ulûm ve te'lîfât ve tas-nîfât misillü âsâr-ı 'ilmîyyeden mahrûm⁶ olduğunu câ-be-câ zebân-zede-i güftâr ve belki kendünün bu sefârete ihtisâsla ihtiyâr olunması, imtihân-ı 'ulemâ'-i İslâmbol dakikasını mutazammın olduğunu [N2 34a] iş'âr ve;

Söyleyenler kendüsün bilmez, bilenler söylemez**

makâlesince mutlakâ erbâb-ı kemâle 'ayn-ı noksân, belki ma'nevî cehâletini ikrâr u i'lân 'add olunan vücûd ve teneffüs izhâr ederek⁷, esnây-ı râhda refikî olan Refî' Efendi'yi bîzâr eder imiş. Ol dahi mevcen-mevc-i gayret olarak: "Dâru's-saltanatî's-seniyye hılkan 'an-selefin me'vây-ı 'ulemâ' ve mesvây-ı fuzalâ' olup ve hâlâ Seyyid ü Celâl'e mesîl niçe 'ulemây-ı bî-'adil mevcûd ve fûnûn-i mütenevvi'adan her bâr te'lîf ve tedvîn-i âsâra kalem-zen-i müsâberet ü ibtidâr olmalarıyla, manzûm ve mensûr me'âsir-i fezâ'il-mahsûrları ânen-fe-ânen zîb-dest-i şuhûd ve bi'l-cümle ecdâd-ı 'izâmları vetîresi üzere Pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin câ'ize ve in'âm ve merâtib ve menâsıba dâ'ir lutf u ikrâm-larına her biri 'alâ mekâdfirihim mazhariyyetle be-kâm olmaktadırlar⁸. Hattâ

* "Âmeden-i Elçi-i 'Acem oldu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,233'te kaydedilmiştir.

1 Çend rûz murûrunda olundu A2, M2 : — N2

2 zâtında 'araz-ı N2 : fi-zâtihi fuhûl-i 'ulemâdan olup ve ol zümreye A2, M2

3 te'sîr-i nâşî N2 : — A2, M2

4 galeyânına N2 : sıfatına A2, M2

5 'ilâve N2 : munzamm A2, M2

6 hey'et-i mahrûm N2 : tehî-mânde-i 'ulûm A2 : dahi tehî-mânde-i 'ulûm M2

** Metnimizde yer alan bu beyit, Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, hzr. Hasan Kavruk, (e.kitap), www.kulturturizm.gov.tr, s.160.

7 belki ederek N2 : berây-ı imtihân 'ulemâ hâssaten/hâssına sefârete istifâ olduğunu nefisine vücûd vererek lâf-ı 'Acemâne ile A2, M2

8 eder imiş olmaktadırlar N2 : eyledikce, ol dahi temevvûc-i lüce-i gayretle Âsitâne-i 'aliyye bahru'l-'ulûm olup, hâlâ seyyid ü sa'de'd-dîne/sa'deyne hemtâ niçe/nice a'lâm-i

sefârete ‘azîmetim hılâlinde *Burhân-ı Kâtı*‘ mütercimi olan ‘Ayntâbî ‘Âsım Efendi¹, *Kâmûs-i Muhît* tercemesine de şurû‘ edüp, pâ-der-rikâb-ı semend-i i‘tizâm² olduğum hengâmda rub‘ mikdârını terceme ve imlâ³ eylediği mesmû‘um olmuş idi. Yâverî-i hazret-i Perverdigâr ile şimdiye dek⁴ nısf derecesini güzâr eylediği melhûz dur” zemînlerinde bi'l-mukâbele tebkît ü⁵ ifhâmına sarf-ı nefes-i ihtimâm eyledikce, Ahûnd cenâbları “*Zâlike fazlullâhi yü’rihi men-yeşâ**” istisârından sarf-ı basar birle zâhir-i hâle nazar ederek, terceme-i *Kâmûs* mâddesinin cihet-i imkânını inkâr ve belki *Kâmûs*’un bir mâddesinin vech-i lâyıkı üzere istihrâcına muktedir el-hâletü hâzih İstanbul’da ‘ulemânın vücûdunu selb ü istinkârda ısrâr eylediğini⁶ Efendi-i mûmâ ileyh muharrir-i Hakîr’e lisân-ı hamîyyetle nakl ü inbâ ve İran’dan Üskûdar’a gelince her merhalede şukka-güşây-ı lâf u temeddüh olduğundan bast-ı makâle-i renciş ü iştikâ ederek, mütercem olan mahalden bir mikdâr kerâris istishâbiyle mülâkâtına ibrâm ü igrâ eylemiş idi. Karîne-i hâl bi-hasebîr-resm Sefîr-i mûmâ ileyh Şeyhulislâm ‘Atâ’ullah Efendi ile mülâkât ve tarafeynden te‘ayyün-i mâhiyyât olup⁷, hılâl-i sohbetde ba‘zı a‘yân-ı [N2 34b] ‘ulemânın huzûr u istînâs için tarafına tereddüd eylemelerini recâ vü⁸ iltimâs eylediğine mebnî, müşârun ileyh dahi⁹ ba‘zı cehâbize-i fuzalây-ı ‘asra ol bâbda tenbîh-i belîğ eylemişken, birinden¹⁰ rûy-i icâbet bedîd olmayup, hattâ İraniyyü’l-asl müderrisinden¹¹ ‘Ali Behâr Efendi’ye dahi¹² teklîf eyledikde, bezâzet-i hey’etini rû-pûş-i¹³ i‘tizâr ederek mülâkâtdan temennu‘ eylemişler. ‘Abd-i ahkar bu kısadan bî-haber Refî‘ Efendi ile ta‘yîn-i rûz-i mülâkât eylemek¹⁴ münâsebe-

‘ulemâ mevcûd olmağla, dem-be-dem her fende te’lifât ve tasnîfât izhâr ve destres-i rüteb ü i‘tibâr olmakdadır A2, M2

1 ‘Ayntâbî ‘Âsım Efendi A2, M2 : fulân N2

2 de şurû‘ i‘tizâm N2 : dahi ibtidâ/ibtidâr ve pâ-der-rikâb-ı i‘tizâm/‘azîmet A2, M2

3 imlâ A2, M2 : terkîm N2

4 Yâverî-i dek N2 : Bi-‘avnihi Te‘âlâ şimdiye kadar A2, M2

5 bi'l-mukâbele tebkît ü N2 : bi'l-mukâbele A2 : mukâbele birle M2

* *بِذَلِكَ فَضَّلَ اللَّهُ يَوْمَئِذٍ مَنْ يَشَاءُ* = Bu Allah’ın, dilediğine verdiği lütfudur” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-Mâ’ide 5/54. âyetin sonlarına doğru yer alan ufak bir kısımdır.

6 eyledikce Ahûnd eylediğini N2 : eder oldukça, Sefîr-i mûmâ ileyh re’sen *Kâmûs*’un terceme kabûl etmeyeceğini, husûsan terceme değil bir mâddesini kemâ yenbağt istihrâc eden ‘ulemânın el-hâletü hâzih Rûm’da sâlis-i ‘Ankâ vü kîmyâ olduğunu iddî‘â ve makâm-ı inkârda pây-efşûr-i ısrâr olarak dâ‘imâ hod-furûş ve hod-sitâ/pesend olduğunu A2, M2

7 lisân-ı hamîyyetle olup N2 : nakl ü imâ ve ehl-i kemâle ‘ayn-ı noksân olan temeddüh ve lâf ve iddî‘âsından bast-ı iştikâ ederek mütercem olan mahalden/mücelleden bir mikdâr eczâ istishâbiyle mülâkâtına tesvîk/teşvîk u igrâ eylemiş idi. Hasbe’r-resm Elçi-i mûmâ ileyh taraf-ı Şeyhulislâm’la mülâkâtlarında A2, M2

8 huzûr vü N2 : tarafına tereddüd ve ziyâretlerini istînâs recâsiyle A2, M2

9 dahi N2 : — A2, M2

10 tenbîh-i birinden N2 : tenbîh ü te’kîd eylemişken, birinden/birinde A2, M2

11 müderrisinden A2, M2 : — N2

12 dahi N2 : — A2, M2

13 rû-pûş-i N2, A2 : redyûş-i M2

14 mülâkât eylemek N2 : telâkî A2, M2

tinde iken, cânib-i Şeyhulislâmî'den ihzârımız vâki' olmağla, lede'l-müsûl bende-i bî-tâba hitâben Elçi-i İran 'ilm ü fazîlet cihetinden be-gâyet sâhib-i i'tinâ ve ehl-i iddî'â bir zât-ı fezâ'il-iktirân olup, hattâ bi-husûsîhî emr-i se-fâreti sâniyen bi'l-'arz 'ulemâ'-i Devlet-i 'aliyye imtihâniyle imtihânlarını (امتھانلرینی) mutazammın bir ma'nâ¹ ve ma'iyyetinde bir şâ'ir-i pâkize-edâ ve bir müneccim-i hikmet-âşinâ olmağla², [M2 127] vücûh-i şettâ ile dânişverân-ı Rûm'a cebâ-furûşluk vâdisinde olduğu refât u güftârından³ hüveydâ olmağın, ilhâh u iltimâslarına mebnî, ziyâretlerine âmed-şud etmek zımnında⁴ müte'ayyinân-ı 'ulemâya, hattâ Behâr Efendi'ye de⁵ tarafımızdan tenbîh olunmuşken, bu ana kadar ferd-i vâhid semt-i icâbete mütereddid olmamış, size bi'l-vücûh⁶ hüsn-i zannımız olmağla, bir def'a ziyâretine tevcih-i kâdime-i 'azîmet eyleseniz ma'küldür⁷, zann olunur" hikâyesiyle bi'l-kinâye me'mûr eylemeleriyle, 'abd-i Hakîr⁸ dahi ferdâsı günü âmâde⁹ olan mütercem otuz kırk mikdâr eczâ'¹⁰ istishâb ve Refî' Efendi delâletiyle Sefîr-i mûmâ ileyh hânesine 'azm ü zehâb¹¹ edüp, ibtidây-ı mülâkâtta *Kâmûs Tercemesi* münâsebetiyle¹² feth-i bâb-ı kelâm eylemekle, hemân der-bagal olan eczâ'-i mashûbeyi şîve-i tevâzu' u mahviyyete mukârin 'arz u teslim eylediğimde, fart-ı hırsından nâşî ihtitâf-güne yedimden ahz ve¹³ sohbetden inzivâ birle sahîfe be-sahîfe nıgeh-endâz-ı dikkat ü im'ân ve üç sâ'at mikdârı mütâla'asına bâsıra-güzâr-ı itkân birle, matrahu'l-enzâr olan niçe mahall-i düşvâr eczây-ı merkûmede mûnderic ve iştikâ eylediği niçe şübehât ve ebhâs o kerârisde mündemic olup, tevfiik-i Bârî ve teshîl-i Gird-kârî ile bi-hamdillâhi Te'âlâ¹⁴

- 1 olmağla ma'nâ N2 : ve Elçi-i 'Acem 'ilm ü fazlına mu'tenî ve müdde'î ve müteneffis ve hod-bîn bir zât-ı bâlâ-pervâz olup, ta'arruz-ı 'ulemâ'-i/'ulemây-ı Rûm imtihâniyle imtihânlarına (امتھانلرینی) mebnî, bir/ber-ma'nâ/mu'tâd A2, M2
- 2 şâ'ir-i pâkize-edâ olmağla, A2, M2 : şâ'ir ve bir müneccim dahi olmağla, gûyâ ki N2
- 3 refât u güftârından N2 : — A2, M2
- 4 ilhâh u zımnında N2 : iltimâslarına mebnî A2, M2
- 5 de N2 : bile/— ziyâretlerine âmed-şud etmek zımnında A2, M2
- 6 bu ana bi'l-vücûh N2 : bi'l-cümle tekeffûf ve imtinâ' eylediler. Tarafınıza her vechile A2, M2
- 7 ma'küldür A2, M2 : ma'kûl N2
- 8 eylemeleriyle, 'abd-i Hakîr A2, M2 : eylediler. Binâ-berîn bende-i kemîn N2
- 9 âmâde A2, M2 : der-dest N2
- 10 kırk mikdâr eczâ' N2 : cüz'/— kadar eczâları A2, M2
- 11 Sefîr-i zehâb N2 : mesken-i mûmâ ileyhe şitâb A2, M2
- 12 münâsebetiyle A2, M2 : makâlesiyle N2
- 13 eczâ'-i ve N2 : eczây-ı mashûbeyi 'arz ve münâveleye ibtidâr eylediğimde/eyledikte A2, M2
- 14 sahîfe be-sahîfe nıgeh-endâz-ı/enzâr-ı dikkat ü im'ân ve üç sâ'at mikdârı mütâla'asına bâsıra-güzâr-ı itkân birle, matrahu'l-enzâr olan niçe/nice mahal/— düşvâr eczây-ı merkûmede mûnderic ve iştikâ/iştikâl eylediği niçe/nice şübehât ve ebhâs o/ol kerârisde mündemic olup, tevfiik-i Bârî ve teshîl-i Gird-kârî ile bi-hamdillâhi/hamd[ill]jahi Te'âlâ A2, M2 : mütâla'asına istiğrâk ve mahzî tevfiik-ı hazret-i Müsehhilü'l-murâdât ile mehâsin-i ittifâkıyyâtdan olmak üzere niçe matrahu'l-enzâr mahall-i düşvâr eczâ'-i merkûmede mûnderic bulunmuş ve teshîl-i Rabb-i celîl ile N2

vech-i lâyıkı üzere şerh ve terceme olunmuş olmağla, mütâla‘asından istîfây-ı hazz-ı vâfi eyledikten sonra hall ü keşf ve beyânı, hasbe'z-zâhir bîrûn-i ‘uhde-i imkân mesâbesinde olan mahâll-i mezkûrenin bu resme inkişâfından ta‘accüb-künân ve âferîn-güyân dehân-ı tahsîn ü teslîmi bâz ve¹ “*Lâ fuzzâ fûk ve ve cezâkallâhu hayra'l-cezâ*”^{2*}” du‘âsını [N2 35a] berdâşte-i³ dergâh-ı Kerîm-i Müste‘ân eyledi.

Ahûnd-i⁴ mûmâ ileyhın gavta-hâr-ı mütâla‘a-i dûran-dûr⁵ olduğu hilâlde hâzır bi'l-meclis olan şâ‘ir ve müneccim cenâblarıyla da⁶ bi'l-münâsebe müşâ‘are ve münâceme gûne muhâvere ve mükâlemeye⁷ âgâz ve tarafeynden ba‘zı mertebe âsâr ve dekâyık-ı fenn-i nücûm ve edebiyât ve eş‘âr⁸ ibrâz olup ve'l-hâsıl gurûba kadar ekserî ‘ulûm ve mebâhis-i gâmızaya⁹ dâ‘ir musâhabet-i letâ‘if-güster mütedâvil olup, ez-her-dü-cânib te‘ayyün ü ‘ayâr ve tebyîn-i mikdâr ile huzûz-i bî-şumâr hâsıl oldu. Bu esnâda¹⁰ mûmâ ileyh Refî‘ Efendi fart-ı neşât u inbisâtından¹¹ bülbül gibi bî-ârâm olarak makâmdan makâma cünbiş-nümây-ı kıyâm ve çehre-i hamiyet-behresi¹² lebrîz-i beşâset olur idi. Ba‘de'l-vedâ‘ hâricde bast-ı rûy-i ittizâ‘la çend def‘a dest-bûsî-i sipâs-dârî ve meclis-i mezbûru gıyâbımızda Bâb-ı ‘âlî‘de ve sâ‘ir mehâfil-i kibârda nakl ü beyân birle [M2 128] İrân‘dan berü hemîşe hadeng-i lâf u güzâf ile dîl-fikâr olduğuna mukâbil, bi-‘avnihî Te‘âlâ ahz-ı sâr olunduğuna îfây-ı resm-i teşekkür-güzârî eylemişdir¹³. Çend rûz murûrunda Elçi-i mûmâ ileyhe¹⁴ ma‘a mülhakâtihî canib-i Şeyhulislâmî‘den mahsûs¹⁵ ziyâfet olup, esnây-ı soh-

- 1 olmağla, mütâla‘asından istîfây-ı hazz-ı vâfi eyledikten sonra hall ü keşf ve beyânı, hasbe'z-zâhir bîrûn-i ‘uhde-i imkân mesâbesinde olan mahâll-i/mahall-i mezkûrenin/mezkûrun bu resme inkişâfından ta‘accüb-/‘aceb-künân ve âferîn-güyân dehân-ı tahsîn/— ü/— teslîmi bâz ve A2, M2 : olmağın, ez-ser-i insâf isti‘zâm-ı bî-hılâf ile te‘accüb-künân, âferîn-güyân N2
- 2 *Lâ fuzzâ hayra'l-cezâ*‘ A2 : *Lâ fuzza fûk ve lillâhi derrük* (لا فُضَّ فُوك و لله دَرَك) = Hay ağzın dert görmesin, ne güzel söyledin! ve Maşaallah, âferin, bravo sana! anlamlarına gelen Arapça iki takdîr ifâdesidir) N2 : *Lâ fuzzâ fûke ve cezâk[all]âhu hayran bi-hayrin* M2
- * *لا فضا فوك و جزاك الله خير الجزاء* = Hay ağzın dert görmesin, ne güzel söyledin! Allah seni en güzel şekilde ödüllendirsin” anlamına gelen Arapça takdîr ve duâ cümleleridir.
- 3 berdâşte-i N2, A2 : bergâşte-i M2
- 4 Müste‘ân eyledi. Ahûnd-i N2 : bî-enbâz eyledi A2 : bî-niyâz eyledi M2
- 5 mütâla‘a-i dûrân-dûr A2 : mütâla‘a-i dûr u dirâz M2 : lücce-i mütâla‘a N2
- 6 şâ‘ir da N2 : müneccim ve şâ‘ir birle A2 : müneccim ve şâ‘irleriyle M2
- 7 müşâ‘are mükâlemeye N2 : münâceme ve müşâ‘are gûne muhâdere ve muhâvereye A2, M2
- 8 âsâr ve dekâyık-ı fenn-i nücûm ve edebiyât ve eş‘âr A2, M2 : hakâyık ve dekâyık N2
- 9 kadar gâmızaya N2 : karîb vakte kadar ekserî ‘ulûm u ma‘ârife A2, M2
- 10 ez-her-dü-cânib te‘ayyün ü/— ‘ayâr ve tebyîn-i/tebeyyün-i mikdâr ile huzûz-i bî-şumâr hâsıl oldu. Bu esnâda A2, M2 : ve ez-her-cânib te‘ayyün-i mişvâr ve tebeyyün-i ‘ayâr u mikdâr birle huzûz-ı vefire hâsıl oldu. Ol esnâlarda N2
- 11 neşât u inbisâtından N2 : cünbiş ü neşâtından A2, M2
- 12 olarak behresi N2 : ve gül gibi çehresi A2 : ve gül çehresi M2
- 13 olur eylemişdir A2, M2 : ü ibtisâm olmakda idi. Ertesi Refî‘ Efendi mahsûs ziyâretimizde gelüp, ‘arz-ı şükran ve sıdk-ı müdde‘âsı zuhûrunu serd ü beyân ederek du‘ây-ı bî-pâyân eyledi N2
- 14 ileyhe M2 : ileyh N2, A2
- 15 mahsûs N2 : — A2, M2

betde ‘abd-i Hakîr’in mülâkâtından izhâr-ı memnûniyyetle, Terceme-i mezkûrenin vaf u sitâyîşinde¹ ittîrâ ve *Burhân-ı Kâtî ‘Tercemesi*² gibi matbû‘ oldukda, bir nüshasını³ Bağdâd Vâlîsi vesâtatiyle tarafına isrâ olunmasını mü‘ekkeden istid‘â eylemiş. Bu Bende-i⁴ kemter meclis-i merkûmdan⁵ bî-haber ba‘de-eyyâmin bi-hasebi'l-iktizâ‘ bâb-ı Şeyhulislâmî'ye vardığımda⁶, bi'l-müşâfehe Elçi-i mûmâ ileyhın medh u senâ makâlesini nakl ü hikâye eylemeğe tenezzül edüp ve min-ba‘d hemân bu kadarca ile iktifâ ve Âsitâne-i sa‘âdet'de bir akca ve bir habbe medâr-ı me‘âşımız olmamak hasebiyle perîşânî-i hâl-i pür-melâlim yakînen ma‘lûmları olduğuna mebnî, gerek bir ma‘îşet tevcîhiyle imdâd ve gerek taraf-ı Şâhâne'ye ‘arz u ifâde-i keyfiyyetle hakkımda istimdâd eylemekden ancak sükût ü dirîğ ile cezâ eylediler.

Garâ'ibdendir ki min-ba‘d hakkımda gâlibâ hasedi efzûn olmuşdur ki, mu‘âmesi gitdikce dûn olmağa başladı. Ve ba‘zı mertebe ahvâlimize vâkıf olan bir ‘azîz, Elçi-i mûmâ ileyhın hakkımızda senâlarını ve Devlet-i ‘aliyye'de kadr u me‘âş ve mertebeye dâ‘ir istiksâlarını istimâ‘ eyledikde gayrete gelüp, bir gün müşârun ileyh Şeyhulislâm Efendi'ye bi'l-münâsebe ahvâlimizi ve elçinin câ-be-câ tefâhhus ve su‘âllerini nakl ü beyân ile: [N2 35b] “Hiç olmazsa şu âdeme bir iki yüz guruşluk bir ma‘îşet tevcîh buyurulmak vâcibedendir” dedikde, Şumnu kurbünde bir ma‘îşeti var, yetişmez mi?” deyü cevâb eylemekle, ‘azîz-i mûmâ ileyh dahi mukaddemâ ol havâlî bi'l-cümle Tirsinikli-oğlu zabtında olmağla, kankı kazâdan ashâbına bir akca gönderdiği oldu? Şimdi ise ol kazâlar sefer takrîbiyle ma‘dûm mesâbesindedir. Fekat işitdiğime göre Efendi-i merkûma birkac def‘a otuzar kırkar guruş gelüp, ba‘dehû bi'l-küllîyye munkatî‘ oldu” kelâmıyla mukâbele eyledikde, izhâr-ı rûy-i mülâyemetle: “Hâzır ma‘îşet yokdur. Şimdi kimin ma‘îşetini tevcîh edeyim?” buyurmuşlar. Bu def‘a ol merd-i gayûra gayret galebe edüp: “Behey sultânım! Rumeli'de ve Anadolu'da husûsan Bosna'da ve Arnavudluk'da bu kadar bin kadılık yerler vardır, cümlesi cühhâl ve oğlanlıktan türemiş bed-hâller zabtıdadır. Hasbeten lillâhi Te‘âlâ anların biri vücûh-i ‘adîde ile ehil ve müstehak olduğuna binâ‘en, bu âdeme tevcîh olunduğu sûretde hatâ mı olur, yohsa savâb mı olur?” dedikde: “Ben hılâf-ı kâ‘ide iş etmem” deyü cevâb edüp ve min-ba‘d kat‘ olacağı lisânını sükûta çekmişler; *lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-‘aliyyi'l-‘azîm*^{*7}.

1 vaf u sitâyîşinde N2 : medh u sitâyîşinde A2 : medh u sitâyîşinden M2

2 *Burhân-ı Kâtî ‘Tercemesi* N2 : *Terceme-i Burhân* A2, M2

3 bir nüshasını N2 : nüshasının birini A2 : nüshasının birisini M2

4 isrâ Bende-i N2 : ihdâ olunmasını istid‘â eylemiş, bu ‘Abd-i ahkar-i A2, M2

5 merkûmdan N2, A2 : merkûmdan (مرقمدن) M2

6 bi-hasebi'l- vardığımda N2 : hasbe'l-iktizâ‘ bâb-ı Şeyhulislâmî'ye vardıkda A2, M2

* لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم = Yüce Allah'ın izni olmaksızın ne bir zararı defedebilir, ne de bir menfaati elde edebiliriz” anlamına gelen Arapça cümledir.

7 medh u senâ makâlesini ‘azîm N2 : makâlesini bende-i bî-nevâya lisân-ı şükrân ile nakl ü inbâya tenezzül edüp, bu kadar ile iktifâ ve câ‘ize makûle revâtib ve merâtib gibi

Sâniha

Bende-i nâ-tüvân Âsitâne-i sa‘âdet'e vürûdumuzdan ilâ hâze'l-ân ‘ulemâ tarafından zerre kadar himmet ü ‘inâyet hukûkuna mazhar olmayup, bi-iznihî Te‘âlâ evâhır-ı ‘ahd-i Hudâvendigâr-ı¹ sâbıka kadar câ-be-câ ancak taraf-ı Pâdişâh-ı² müşârun ileyhden ‘inâyet-dîde olup ve'l-hâletü hâzih hâlâ sâye-i sâyebân-ı lutf u ihsânlarında âsûde³ ve mâye-i ‘inâyet-i bî-gerânlarıyla hoş-hâl olduğumuz Pâdişâh-ı zemân ve Halife-i Peygamber-i Yezdân, Kurratü'l-‘ayn-i Mü‘minîn ve Kuvvetü'z-zahr-i Muvahhidîn, Veliyy-i ni‘metimiz Pâdişâhimuz efendimiz Sultân Mahmûd-i Muhammediyyü's-sîre⁴, ‘Ömeriyyü'l-‘adl, Mur-tazaviyyü's-serîreti *ca‘alallâhu*⁵ *ömrahû ve ikbâlehû mezîden ve mecdehû ve iclâlehû medîden** hazretlerinin ni‘met-i pür-bereket in‘âm ü⁶ ‘âtifetleriyle mütena‘im ve perverîde olduğuma mebnî, İslâmbol'da taraf-ı Saltanat'dan gayri ferd-i vâhidin bu ‘abd-i Hakîr üzere yed-i minneti olmayup, belki selef-de taraf-ı kemterâneme i‘ânetden başka hasbî gezend ü ihânetleri⁷ ser-zede-i zuhûr eylemiştir.

Hakk celle ve Te‘âlâ⁸ dergâhından recây-ı sâdık ve niyâz-ı vâsıkım budur ki, Mefhar-ı ‘âlem Peygamber-i ekrem *sallâhû ‘aleyhi ve sellem*** hürmetine bu ‘abd-i Hakîr'i kemâ fi'l-evvel zümre-i merkûma muhtâc ve mürâci‘ eylemeyüp, taraf-ı Saltanat'dan gayri mahlûkun memnûnu ve nâ'il-i nevâle-i ‘inâyet-i rûz-efzûnu olmayup⁹ ve hâliyâ zülâl-i bîrr ü¹⁰ nevâl-i Şâhâne'lerinden reyyân ve nesîm-i lutf u ifdâl-i Pâdişâhâne'leri birle küşâde vü şâdân olduğumuz Şehinşâh-ı enâm ve Pâdişâh-ı İslâm efendimizin ‘ömr ü ikbâl ü şevketlerini¹¹ eفزûn ve âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı ferr ü saltanatlarını şa‘şa‘a-bahş-ı rub‘-meskûn eylediği hâlde, seyf-i satvetlerini mülk-i¹² rakabe-i a‘dây-ı [M2 129]

himmetten ve yakînen ma‘lûmları olan hâl-i perîşânımıza rahm ü imdâd birle i‘ânetden sükûtle icrây-ı cezây-ı hayret-fezâ eylediler A2 : makâlesini bende-i bî-nevâya lisân-ı şükranê ile nakl ü inbâya tenezzül edüp, hemân ma‘lûmları olan hâl-i perîşânımıza rahm ü imdâd birle i‘ânetden sükûtle icrây-ı cezây-ı hayret-fezâ eylediler M2

1 Hudâvend-i A2 : Hudâvendigâr-ı M2

2 Pâdişâh-ı A2 : — M2

3 âsûde A2 : âsûde-hâl M2

4 Muhammediyyü's-sîre A2 : Muhammedü's-siyer M2

5 *serîreti ca‘alallâhu* A2 : *serîre ca‘al[all]âhu* M2

* *جعل اه عمره و اقباله مزيدا و محده و اجلاله مديدا* = Allah onun ömrünü ve ikbâlini arttırsın, büyüklüğünü de uzatsın” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

6 ü A2 : — M2

7 ihânetleri A2 : i‘ânetleri M2

8 eylemiştir. Hakk celle ve Te‘âlâ A2 : olmuşdur. Hakk celle ve ‘alâ M2

** *صلى الله عليه وسلم* = Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun” anlamına gelen ve Peygamberimiz için kullanılan bir duâ cümlesidir.

9 olmayup A2 : eylemeyüp M2

10 bîrr ü A2 : pür M2

11 ü şevketlerini A2 : -i Şâhâne'lerini M2

12 mülk-i A2 : meleke-i M2

dîn-i bed-millet¹ da'vâsında burhân-ı kâtı' ve harbe-i savletlerini def'-i harbî mâddesinde simâk-i râmih gibi sened-i sâtı' edüp, bed-hâhân-ı Devlet-i 'aliyye'ye hemîşe gâlib ve tünd-bâd-ı şehâmet-i Şâhâne'leriyle hudûd ve sugûr-i memâlikden hâşâk-i şerr ü² şekâ ve eşrâki müzil ü sâlib ve sâye-i hemâpâye-i Hidîvî'lerini 'âmme-i mefârik-ı 'âlemiyân, husûsan bu 'Abd-i kûşe-gîr, beytü'l-ahzân olan şikeste-cenânları üzerine³ memdûd ve feyyâza-i dâ'imü'l-idrâr eltâf-ı seniyyeleriyle⁴ vâye-mend-i emel ü maksûd eyleye, âmîn⁵.

Ta'yîn-şuden-i mukâta'ât ez-ser-i nev be-mezâd

'Urza-i tîğ-i kahr u nekâl olan tabaka-i sâlife ricâllerinin mahlûlleri olan eshâm ve mukâta'ât, mahallinde beyân olunduğu üzere üçer ve ikişer ve birer seneliğine ve kimi müft ü meccânen dest-zede-i gârât olmağla, bu hâl-i pürmelâle dürdan nigerân olan hayr-hâhân, dâğ-ber-dil-i te'essüf ve sûhte-i âteş-i telehhûf olmuşlar idi. Bu esnâda Hazîne'de bir akca olmayup ve istînâf-ı sefer dahi mukarrer olmağla, ejdehây-ı heft-ser gibi ez-her-teraf ebvâb-ı mesârif kûşâde olmağla, vükelây-ı vakt be-gâyet muztarib ve ârâm u râhatları münselib olmuş idi. Bu cihetle beher gün hâne-i Şeyhulislâm meşveret-gâh-ı kâr-bendân-ı umûr-i enâm olmakda idi. Bir gün a'yân-ı 'ulemâdan 'İzzet Beyefendi bu vech üzere itlâk-ı zimâm-ı kelâm eylediler ki: "Kazâ-zede olan eşhâs-ı ma'hûdenin mukâta'ât-ı mahlûleleri [N2 36a] bi'l-cümle hebâ vü heder olmağla, Devlet-i 'aliyye'nin kat'â işine yaramadığı cümle 'indinde emri mukarrerdir. Eğer mukâta'ât-ı merkûme ber-mûceb-i defter ez-ser-i nev mezâda verilüp, bi-hasebi's-şer'i ve'l-'örf müzâyede olunarak, yâhûd kadîmî vech üzere yedişer sekizer ve hiç olmaz ise altışar seneliğine mu'ayyen kılınarak tanzîmine ibtidâr olunur ise, bu teng vakitte cânib-i mîrîye küllî menâfi' vârid ve mesârif-i mühimmeye imdâd-ı 'azîm olacağı vâreste-i delil ü şahididir" dedi. Pes yoğurd damlasını pâre zanniyle pâre pâre olan kâr-bendân-ı umûr-i devlet bu kûşeyi gûş etdiklerinde, mukâta'ât-ı mezkûreden hisse-yâb-ı gâret olmayanlar, samîmî ve sâ'iri zarûrî olarak re'y-i merkûmu pesend ü kabûl eylemeleriyle, Rikâb-ı müstetâb'a ba'de'l-'arzu ve'l-istîzân cümlesi yeneden i'mâl olunmağla, vâkı'â vakt-i yesîrde îrâd-ı kesîr istihsâl olundu. Ve bu kazıyye ber-vech-i muharrer marzıyye olduktan sonra, yine mûmâ ileyh 'İzzet Beyefendi bir gün Şeyhulislâm Efendi ve Kâ'im-makâm Paşa ile tenhâca hılâl-i musâhabetde vetîre-i mezkûre üzere mukâta'âtın istînâf-ı müzâyede

1 dîn-i bed-millet A2 : bed-haslet M2

2 şerr ü A2 : — M2

3 üzerine A2 : üzere M2

4 seniyyeleriyle A2 : seniyyeleri ile M2

5 **Sâniha** âmîn [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N2

mâddesinden hâsıl olan menâfi'-i 'azîmeyi mukaddime siyâkıyla îrâd zeylinde bu resme sevk-ı kelâm eylediler ki, Darb-hâne-i 'âmire tarafından ve sâ'ir mahallerden beher sene iltizâm oluna gelan eshâm ve mukâta'âtın ekserî dûn ve rahîs bedeller ile verilüp, husûsan Ödemiş ve Bayındır gibi cesîm mukâta'a rub' bedel ile verildiği, yakînen ma'lûmumdur. Min-ba'd ümenây-ı devletden birisi bâ-hatt-ı hümâyûn 'ale'l-ıtlâk cânib-i mîrîden iltizâm olunacak mukâta'ât mâddesine Nâzır nasb olunup, mecmû'u anın ma'rifetiyle verilüp ve zikr olunan Ödemiş ve Bayındır mukâta'alarının iltizâmı husûsu, hâssaten kendi tarafına tahsîs olunduğu sûrette, beher sâl cânib-i mîrîye hızzâne-i tasavvurdan efzûn fevâ'id-i külliyye 'â'id ve rû-nümûn olacağı bî-şâ'ibe-i işkâldir. Mûmâ ileyh in bu re'yi dahi istihsân ve Şehriyâr-ı 'azîmü's-şân hazretleri rikâb-ı kamer-tâblarına 'arz u beyân olundukda, re'y-i mezkûr savb-ı Saltanat'dan dahi sahîfe-i pesend ü kabûle mastûr oldukdan sonra, zikr olunan nezâret-i âmme ve mukâta'ateyn-i [N2 36b] mezkûreteynin iltizâmları husûsunda vilâyet-i hâssa mâddesi, mulka'r-re'y olan mûmâ ileyh 'İzzet Beyefendi'ye teklîf olundukda, yedine te'bîdi müş'ir hatt-ı şerîf ile müveşşah berât-ı hümâyûn verilmek şartıyla 'arz-ı sûret-i kabûl eylemekle, vâkî'â dil-hâhî üzere bâlâsı mü'ekked hatt-ı hümâyûnla müzeyyen ve mürâşşah ve beher sene kendülerine nezâret ciheti ve vilâyet 'â'idesi olmak üzere on bin gurus tahsîs kılıldığı musarrâh bir kıt'a berât-ı 'âlî-şân i'tâ olunmağla, hemân ol sene zarfında icrây-ı me'mûriyyetine mübâderetle, tîz elden vâfirce fâ'ide-i zâ'ide tahsîline himmet edüp, ol vechile taraf-ı Şâhâne'de rüşd ü revîyyeti zâhir ve 'atıyye-i zâhire ile mazhar-ı te'ayyün ü mefâhir oldu.

Zikr u beyân-ı nasb-ı Vekâyi'-nüvîs

Nakş-ı harîr-tahrîr olunduğu üzere Ordu-yi hümâyûn'da Vekâyi'-nüvîs olan Pertev Efendi'nin Şeb-i Mî'râc-ı pür-ibtihâcda rûh-i kudsî-ımtizâcları, 'âric-i me'âric-i 'illiyîn ve dâhil-i ni'met-gede-i behîşt-berrîn olmağla, orduda vekâyi' tahrîrine müste'hil bulunmadığından nâşî, Rikâb-ı müstetâb'dan ihtiyâr olunmak husûsu, ol esnâda ordu tarafından 'arz u iş'âr olunmuşidi. Kaldı ki işbu Vekâyi'-nüvîslik mâddesi, nev'an mahall-i bast u beyân olmağla, küme-yi hâmeye ol meydânda bir mikdârca irhây-ı 'inân kılınmak müveccih görüldü. İcmâlî budur ki, çünkü Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında Vekâyi'-nüvîs olan Vâsîf Efendi merhûm bir def'a 'araz-ı maraz ile haste ve zücâc-ı mizâcî sadme-i seng-pâre-i 'illet birle şikeste olmağla, 'uhde-i istihâlinde olan hıdmet-i mezkûre bu Fakîr'e muhavvel olmak hâtırası zihn-i Şâhâne'ye mütebâdir ve nâtıka-ı sâdika-i Husrevâne'lerinden sâdır olmuşidi. Ba'dehû Efendi-i mûmâ ileyh maraz-ı mezbûrdan hâ'iz-i dest-mâye-i necât ve bir zemân dahi hırâmân-ı gülşen-i hayât oldukdan sonra mesned-nişîn-i Riyâ-

set olmağla, kemâ-kân kendüsi tahrîr eylemeği hod-be-hod te'ahhüd eylemekle, cânib-i 'abd-i Hakîr'e ihâle husûsuna zınnat edüp, lâkin meşgale-i Riyâset sebebiyle kat'â harf-ı vâhid sebt ü tastîr eylememiş. Ba'de-vefâtihî ber-mûceb-i emr u irâde tahrîr-i vekâyi' husûsu [N2 37a] ba'zı kibâr ve kurenâ' tarafından Bende-i nâ-murâda ifâde olunup: "Gerçi hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye vâcibe-i zimmetim ve bâ'is-i 'izz ü mefharetim olup, lâkin ol hılâlde zahr-ı âhretim olacak *Kâmûs Tercemesi*'ne ibtidâ olunup, hattâ bir mikdârı dahi keşide-i musattar-ı tesvîd ü imlâ olunmuşıdı. Şugl-i merkûmu beyân ve hikâyet ve müsvedde-i mastûreyi dahi 'arz u irâ'et birle el-hâletü hâzih Âsi-tâne-i sa'âdet'de vekâyi' tahrîrine muktedir niçe kavâbil-i ehl-i me'ârif ü fezâ'ilin vücûdu kâbil olup, lâkin tekâsur-i himem sebebiyle terceme-i mezbûre derece-i imtinâ'a vâsıl ve kitâb-ı merkûm bi'l-cümle lugât-ı âyât ve ehâdisi muhtefil olmağın, hayr-ı 'azîmi ve nef'-i 'amîmi müştemil olduğundan nâşî, terk ü te'hîr muvâfık-ı rızây-ı Husrev-i Dârâ-serîr olmayacağı, melhûz-i 'abd-i Hakîr olduğundan başka, sefer mülâbesesiyle elbette erbâb-ı aklâmdan birinin 'uhde-i istihâlîne sipâriş olunmak lâzime-i hâlden olup, ber-vefk-ı murâd ehl-i isti'dâd bulunmasına ilcây-ı zarûret sûretinde hıfz-ı mevâdd için bârî vekâyi'-i kevnîyeyi târihleriyle fihrist gûne zabt edüp, in-şâ'allâhu Te'âlâ ba'de'l-kufûl meşgalemizin dahi ol vakte kadar teyessür-i hitâmı dergâh-ı Müyessirü'l-murâd'dan mes'ûl olmağın, ber-mûceb-i emr-i celîl bi'l-cümle mevâdd-ı mazbûtayı vech-i lâyıkı üzere bast u tafsîl ve rûz-merreyi dahi tezyîl eylemek, zimmet-i hâme-i bî-nevâya deyn-i vâcibü'l-edâdır" mefhûmunda serd eylediğimiz 'özü-i ma'kûl, câygîr-i gûş-i kabûl olmağla, vetîre-i zebîre üzere Pertev Efendi'nin zimmet-i himmet-i yerâ'a-i bâhiru'l-be-râ'alarına ihâle ve mansıb-ı âhar ve ba'zı mertebe revâtib-i şevk-âver 'inâyetine makrûn Ordu-yi hümâyûn ma'iyyetiyle vech-i teveccühü cânib-i cihâda imâle olunmuşıdı. Ba'de vefâtihî ber-vech-i muharrer hıdmet-i mezkûre Âsi-tâne tarafına muhavvel olmağla, meclis-i şûrây-ı kübrâda emr-i mezbûr dermeyân ve ma'lûmları olan münâsebet-i sâbıkadan mâ'adâ kaht-ı ricâl-i fenn-i edeb ü inşâ sebebiyle yek-zebân, Bende-i nâ-tüvân tarafına rezk-i 'asâ ve "*el-Kâtibü kâtimün*" mefhûmunca bi't-tab' ketûm ve mazbûtu'l-lisân ve girîzende-i ihtilât u ülfet ve sâhib-i furûtenî vü meskenet olduğumuza dâ'ir ba'zı hasâ'il-i [N2 37b] kemterânemizi 'ilâve-i vech-i istihkâk ederek, hıdmet-i mezbûreye me'mûriyyetimiz bâbında 'akd-i nitâk-ı vifâk eylediklerini, a'yân-ı meclisden biri taraf-ı Şeyhulislâm'den me'mûr olarak 'Abd-i bî-mik-dâra teblîğ u iş'âr eyledikde, sâlifü'z-zikr *Kâmûs Tercemesi* henûz pezîrây-ı hitâm olmadığınan başka, câmi'u'l-kelim-i i'tizâr olarak hâlen ve mâlen, zemânen ve mekânen ol makûle hıdmete kat'î liyâkatim olmadığını îmâ birle emr-i merkûmdan isti'fâ olundu. Ber-vech-i muharrer i'tizâr-ı 'Abd-i ahkar

* الكاتبُ كاتمٌ = Kâtip sırdaş olmalıdır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

meclis-i âfide der-meyân oldukda, ‘uzamâdan birisi kadr-dânî ve insâf vec-hiyle ‘özü-i mesrûdumuzu tasdik u te’kîd ve: “Vâkı’â her vechile i’ânet ü im-dâda muhtâc olup, hattâ selefde zümre-i müderrisînden sâhib-i târîh Râşid Efendi’ye ve Çelebi-zâde’ye Vekâyi’-nüvîslik zımnında çifte arpalıklar veril-diği, kendi târîhlerinde mastûr ve Vâsıf Efendi’ye menâsıb-ı ‘âliye ve cevâ’iz-i gâliyeler tevcih u ihsân olunduğu ma’lûm-i cumhûrdur” senedleriyle müd-de’ây-ı merkûmu temhîd eylemiş, lâkin Şeyhulislâm Efendi düşmen-i hay-siyyet, hasûd ve sâhib-i zînet olmağla, bunda dahi ‘âdet-i bî-sa’âdetleri üzere müsâ’adeden mübâ’ade ederek iltizâm-ı sumût-i hût eylemişler. Binâ-berân hıdmet-i mezkûre çend mâh müddet mu’attal olup, bir kimesnenin ‘uhdesine muhavvel olmayarak kaldı. Bir gün Kâ’im-makâm Tayyâr Paşa hazretlerinin Vekâyi’-nüvîslik mâddesi hâtırına hutûr edüp, bi’l-istiknâh serîre-i hâlden âgâh oldukda, keyfiyyeti şifâhen Rikâb-ı müstetâb’a ‘arz u takrîr eylemekle, me’ûnet-i lâzimesi ‘ale’l-kemâl ta’yîn ü tanzîm olunarak, ‘abd-i Hakîr’in me’mûriyyeti bâbında irâde-i seniyye şeref-sudûr buyurulduğuna mebnî, Şey-hulislâm Efendi ile beyenlerinde tertîb eyledikleri vetîre üzere mâh-ı zilka’de-nin dokuzuncu gün[◊] taraf-ı Şeyhulislâmî’den Bende-i bî-mikdâr ihzâr ve ma’iyyetimize bir âdem terfîkiyle “Bâb-ı ‘âlî’ye başka bir emr-i muktezî var” deyerek ba’s ü tesyâr edüp, Kâ’im-makâm Paşa’ya bi’d-delâle su’ûd ve henûz kâ’imen mülâkâta müte’allık edây-ı resm-i ma’hûda mübâderetimizde, nâge-hân verâmızdan alkışlar ile ilbâs-i haftân ve çend rûz sonra bir kıt’a ru’ûs-i hümâyûn münâvele vü ihsân [N2 38a] ve ol vechile Vekâyi’-nüvîslik hıd-metini zâhiren tevcih ve fi’l-hakîka mülâbese-i sâbıkaya mebnî ibkâ vü takrîr olmak üzere bâ-emr u irâde-i Pâdişâh-ı zemân süpürde-i ‘uhde-i ‘Abd-i nâ-tüvân eyledikten sonra, esbâb-ı lâzime ve me’ûnet-i mühimmemizin;

Yapılmış hâzır olmuş senden evvel cümlelerin kârı*

mısrâ’ını zebân-zede-i tezkâr ederek, ‘ale’l-kemâl temşiyet ve tanzîmi husûsunu takdîm-i cümle-i eşgâl edeceklerini dahi iş’âr eylediler. Ancak çend rûz güzerânında müşârun ileyh makâm-ı Kâ’im-makâmî’den mün’azil ve ‘abd-i Hakîr kemâ-kân esbâb ve me’ûnetden sülâsî mücerred sâlim sîgası gibi mütecerred ü ‘uryân olarak melâl-i bâl ve perîşânî-i hâl ve za’f-ı vücûd ve ‘il-let-i mizâc-ı fütûr-âlûd ile bir taraftan dahi hıdmet-i merkûmeye müştagil oldu; *fe-sübhânallâhi Te’âlâ***.

“*el-Umûru merhûnetün bi-evkâtihâ**” ta’lîki üzere işbu me’mûr ve der-kâr olduğumuz hıdmet-i mezbûre zımnında icmâlen Sultân Selîm Hân ve

◊ 9 Zilka’de 1222 = 8 Ocak 1808 Cuma.

* Metnimizde yer alan bu mısra, Nâbî’nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II, 756.

** فسبحان الله تعالى = Yüce Allah’ı her türlü ayıp ve eksikliklerden tenzih ederim” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

tafsilen Sultân Mustafa Hân hazerâtı taraf-ı eşreflerinden hakkımızda mev'ûd olan 'inâyet ü ihsân hâlâ sâye-i sâyebân-ı lutf-i bî-gerânlarında âsûde-bâl ve dest-mâye-i feyz u re'fet-i bî-pâyânlarıyla hoşhâl olduğumuz Halîfe-i bî-hılâf, Şehinşâh-ı pür-'adl ü insâf, Kurretü'l-'ayn-i Mü'minîn, Kuvvetü'z-zahr-i Muvahhidîn, Veliyy-i ni'am-ı 'âlem, Pâdişâh-ı a'zam ü ekrem Sultân Mahmûd-i Muhammediyyü's-şiyem *meddallâhu zille devletihî 'alâ mefârık'l-en-âm ve ca'ale a'dâd-i 'ömrühî ve şevketihî zâ'iden 'an-'idâdi'l-erkâm*** efendimiz hazretlerinin cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı Cihân-bânî'den şeref-zuhûr ve harâb-âbâd-ı hâl ü şân-ı 'âcizânem, dest-yârî-i mi'mâr-ı lutf u idrâr-ı Şâhâne'leriyle ma'mûr oldu. Hazret-i Kerîm-i Mennân *celle şânühû ilâ hâze'l-ân*, işbu Âsitâne-i sa'âdet-âşiyânda bu 'Abd-i bî-dermânı taraf-ı eşref-i Saltanat'dan gayri mahlûkun memnûn-i ihsânı ve mahzûz-ı yed-i imtinânı eylemamışdır; *fe'l-hamdü lillâhi 'alâ-zâlik****.

İstitrâd

İşbu te'lîf ve tahrîr-i tevârîh ve vekâyi' mâddesi hatb-ı hatîr olup, eslâfda İmâm Beyzâvî ve 'Aynî ve Süyûtî ve İbn Hacer ve sâ'ir e'izze-i kirâm ve Devlet-i 'aliyye'de İbn Kemâl ve Hâce Sa'deddîn ve 'Abdül'azîz misillü [N2 38b] efâzıl-i meşâyih-ı İslâm ve İdrîs-i Bidlîsî ve Molla Lârî ve Molla Celâl ve bu devletde kezâlik Râşid Efendi ve Şeyhulislâm Çelebi-zâde gibi fuhûl-i a'lâm her biri tahrîr-i tevârîh ve sebt ü tezbîr-i vekâyi' eylediler. Fenn-i târîh, dîbâcede tafsîl olunduğu üzere ervâh-ı eslâfî ihyâ ve mu'âsırîn ve ahlâfa medâr-ı istirşâd ü ihtidâ olduğundan başka, fevâ'id-i 'adîdeyi müştemil olmağla, her karn ü tabakada işbu Vekâyi'-nüvîslük mâddesine Devlet-i 'aliyye cânibinden mezîd-i ihtimâm ü i'tinâ olunmak vâcib ve Vak'a-nüvîs olanların hâtırları, dağdağ-a-i me'âş ve gâ'ile-i zindegânî vü inti'âşdan musaffâ kılınmak akdem-i mevâcib olduğu, erbâb-ı rüşd ü nühâya hüveydâdır. Eslâfda işbu Vak'a-nüvîslük celâ'il-i menâsıb cümlesinden olup, mahsûs ru'ûs-i hümâyûn ile tevcîh oluna gelmişken, elli altmış seneden berü ru'ûs kâ'idesi mehcûr ve münsâ olmağla, bu 'abd-i Hakîr iktisây-ı haftân 'akabinde ba'zı ricâl-i Bâb-ı 'âlî'ye ihtâr ve tezkîr eylediğimde, bi't-tereddüd kuyûda mürâca'at etmeleriyle, vâkı'â mecrây-ı kadîm üzere kuyûdları bulunmağla, kayd-ı dîrîn üzere terkîm ve taraf-ı 'âcizâneme teslim eylediler. Ru'ûs-i mezkûrun teberrüken sûreti bu melleyle imlâ olunmak revâ görüldü.

* الا مور مرهونة باوقاتها = Herşeyin bir vakti, saati vardır” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

** = مدّ الله ظلّ دولته على مفارق الانام وجعل اعداد عمره و شوكته زائداً عن اعداد الارقام = Allah, devletinin gölgesini halkın üzerinde uzun etsin, ömrünü ve kudretini de hesapsız kılsın ” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** = فالحمد لله على ذلك = Bu hususta şükür Allah'adır” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

Sûret-i ru'ûs-i Vekâyi'-nüvîs

Vekâyi'-nüvîslik: Zikr olunan Vekâyi'-nüvîslik, müderrisîn-i kirâmdan Kıdvetü'l-'ulemâ'il-muhakkıkîn es-Seyyid Ahmed 'Âsım Efendi *zide 'ilmuhû** erbâb-ı me'ârifden ve her vechile mahall-i re'fet ve sezâvâr-ı 'inâyet olup, miyân-ı ricâl-i devletde mâlik-i nisâb-ı hüner ü ma'rifet ve hâ'iz-i dest-mâye-i reviyet ü dirâyet olduğundan, vukû' bulan vekâyi'i zabt u tahrîre dikkat eylemek şartıyla 'avâtıf-ı 'aliyye-i Husrevâne'den tevcîh olunmak.

Ta'yîn-i ba'zı 'ulemâ' bâ-mükâleme

Mukaddemâ nüvişte-i kilik-i pâkîze-edâ olduğu üzere Münîb Efendi mükâlemeye ta'yîn olunup, lâkin Efendi-i mûmâ ileyh Hâcelik'den neş'et etmiş olmağla, umûr-i hâriciyyeden gâfil, husûsan muhâverelerinden Aristo ve Eflâtûn âciz olan divel elçileriyle, be-tahsîs Françe Elçisi olan [N2 39a] Sebestiyan dedikleri Firenk-i pür-nîreng ile mükâleme ve mücâvebe 'arsasında râcil olmağla, mâh-ı zilhiccenin evâ'ilinde[◊] Sadr-ı Rum-i sâbık 'Arab-zâde 'Ârif Efendi ve 'İzzet Beyefendi ve Emîn Beyefendi dahi zamm u terfîk ve gûyâ ki perîşân eczây-ı nüsha-i mükâleme telfik olundu¹.

* زيد علمه = İlmi artsın” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊ 1-10 Zilhicce 1222 = 30 Ocak – 8 Şubat 1808.

1 Ta'yîn-şuden-i mukâta'ât olundu N2 : **Katl-i Mütessellim-i Amasya Sekâ-zâde** Rusyalu ile —/'akd-i mütâreke/musâlaha mukaddimesinin musâlahayı müntic olmayacağı agleb-i mel-hûz olmağla, ez-ser-i nev Memâlik-i mahrûse'ye bir an akdem Ordu-yi zafer-bûya isti'câl eylemek bâbında evâmîr-i 'aliyye neşr u irsâl olunmağla, karîb mahallerden pey-der-pey asker tevârüd ve Ordu-yi hümâyûn'da tehaşşüd etmeğe ibtidâr eylemeleriyle, hasbe'l-me'mûriyye Amasya Mütessellimi Sekâ-zâde dahi birkaç yüz süvârî istishâbiyle sefere müteveccihen Üskûdar'a hatt-ı rahl-i nüzûl ve Kâ'im-makâm Paşa ile mülâkât kasdiyle Bâb-ı 'âli'ye müsûl eyledikde, müşârun ileyh tarafından zâhîren ba'zı mertebe reşâşe-pâşi-i cer-â'im/cerâyim ü töhmet ve leke-sây-i bagy-i zulm ü şakâvet olarak, bâtînen mukaddemâ meslûk-i kadem-i imlâ olduğu üzere Çepar-/Cebbâr-zâde ile beynerinde/— Amasya gavgâsında merkûm Sekâ-oğlu'nun Çepar-/Cebbâr-zâde hevâdârlığıyla müşârun ileyh piş-gâhına saf-keş-i mukâvemet ve süpürdi-/süpürde-i savlet ü mûmâna'atle müşârun ileyh'in Amasya'dan me'yûsiyyetine medâr-ı küllî olduğu kîne-i dirînesine mebnî, merkûmu/merkûm Kum/kavmi-meydânı'nda küşte-i tîğ-i siyâset ve bu vechile teşeffî-i sadr-ı pür-gayz u 'adâvet eyledi.

Emîn-i Gümüş-hâne-şuden-i Kâzgâncı Hacı Mustafa Merkûmun hâl ü şânı vak'a hılâlinde beyân olunmuşıdı. Pür-gûy/gû ve herze-hây olduğuna mebnî mukaddemce/— Kastamonu'ya nefy ü tağrîb ve ba'de-eyyâm itlâk olunmağla/olunarak İstanbul'a/İslâmbol'a gelüp/geldikde tatyîb olunmağla, fi-zâtihî muharrîk ve herze-kâr ve fettân/fettân (فتنان) ve müfsîd ü mekkâr olmağla, dem-be-dem kavmini tahrîk ü ifsâd birle, aslâ mütenebbih olmayup, belki şiddeti efzûn ve Kâzgâncı midakası gibi hemîşe —/lisân-ı pür-zebân/zîyânı ü — lisânı/— çekçekte-nümûn olarak dâ'imâ [M2 130] pûç-magzân kavmini tahrîk ü igvâ birle, tahdîş-i kulûb-i vükelâ eylemekden hâlî olmayup ve bir vechile izâlesi dahi hasbe'l-vakt nâ-mümkin olmağla, bi'l-cümle ser-i kârân merkûm tarafına dendân-efşûr-i kîne vü 'udvân iken, Gümüş-hâne'den müstahrac olan filizzât-ı feyyâzası tedennî bulduğundan, bir ehil ve erbâbına ihâlesinin lüzûmu, miyâne-i evliyây-ı umûrda der-miyân olmağın,

‘Avdet-i Sefir-i İran

İşâret-kerde-i benân-ı beyân olduğu¹ üzere Sefir-i İran Ahûnd İbrâhîm, ber-muktezây-ı teşârük-i dînî, te’kîd-i kazıyye-i ittifâk ve tesdîd-i bâzûy-i ‘ahd ü mîsâk için nâme-i Şâhî ile Âsitâne-i sa’âdet’e vârid olup, işbu mâh-ı zilhicce evâsıtında² ruhsat-yâfte-i ‘avd ü insîrâf olmağla, Moskovlu ile muhârebe ve musâlaha mâddelerinde³ İran Devleti tefkîk olunmayup, elbette beheme-hâl⁴ teşrîk olunacağını müş’ir ve sâ’ir gûne ba’zı hâlâtı müzekkir savb-ı⁵ Saltanat’dan ve makâm-ı Meşîhat’dan ve cânib-i Kâ’im-makâmî’den nevâmic-i⁶ seniyye terkîm ve mûmâ ileyhe teslim olunup, kendüsüne ve hem-râhlarına külliyyetlü ‘atıyye ve teşrîfât-ı behiyye i’tâ ve i’zâz ü ikrâm merâsimi kemâ yenbagî⁷ ifâ olunarak, Bağdâd yoluyla cânib-i İran’a ikfâl⁸ ü isrâ kılındı⁹.

VEKÂYİ’-İ SENE¹⁰ SELÂS ve ‘İŞRÎNE ve MÎ’ETEYN ve ELF

İhrâc-ı mevâcib ve irsâl-i hazîne bâ-Ordu-yi hümâyûn

Mâh-ı muharremü'l-harâm evâ’ilinde¹¹ lezez mevâcibi meşgalesi Âsitâne-i sa’âdet-makrûnda ve Ordu-yi hümâyûn’da¹² itmâm olunup, [M2 131] herkes yağmây-ı ni’amây-ı¹³ Devlet-i ‘aliyye’den igtinâm eyledi. Ve be-rây-ı mesârif Ordu-yi hümâyûn Hazînesi’ne¹⁴ tekrâr bin kîse akça¹⁵ hazîne-

merkûm Kâzgâncı ol sanâyi’in ‘ârîfi ve ma’den husûsunun gereği gibi âgâh ve vâkıfî olduğuna mebnî, merkûm Bâb-ı ‘âlî’ye ihzâr ve Kapucu-başılık rütbesiyle dâhil-i katâr-ı a’yân-ı rûzgâr olup, bâ-emr-i ‘âlî Gümüş-hâne ‘uhdesine ihâle ve bu vechile siklet-i vücûdu def’ u izâle olundu. Bürhe-i yesîre murûrunda hubsü'l-hadîd vücûd-i nâ-mahremi, be’s-ı şedîd-i hadîd ile endâhte-i zîr-i hâk-i ‘adem kılındı A2, M2

- 1 benân-ı beyân olduğu N2 : beyân olduğu A2 : beyân olduğu M2
- ◇ 11-20 Zilhicce 1222 = 9-18 Şubat 1808.
- 2 Âsitâne-ievâsıtında N2 : vürûd edüp, bu esnâda A2, M2
- 3 insîrâf mâddelerinde N2 : kufül olmağla, Rusyalu ile muhârebe ve musâlahada A2, M2
- 4 beheme-hâl N2 : beher hâl A2, M2
- 5 gûne savb-ı N2 : ba’zı hâlâtı müzekkir taraf-ı A2 : ba’zı hâlâtı mutazammın merkez-i taraf-ı M2
- 6 nevâmic-i N2, A2 : nevâmîh-i M2
- 7 i’tâ yenbagî N2 : ve haklarında merâsim-i i’zâz ü ikrâm kemâ huve'l-ahrâ A2, M2
- 8 ikfâl N2 : i’âde A2, M2
- 9 kılındı N2 : + Nasb-ı ‘Osmân Efendi be-Kethudâyî-i/Kethudây-ı Esmâ Sultân-ı ‘aliyyetü’ş-şân Ordu-yi hümâyûnda Kethudâ olan ‘Osmân Efendi, bâ-irâde-i seniyye Sultân-ı müşârun ileyhâ hazretlerine Kethudâ nasb u ta’yîn ve taraf-ı Sadriâ’zamî’ye tahrîr ve ilbâs-ı hil’atle dü-bâlâ tevkîr olundu A2, M2
- 10 SENE A2, M2 : SENET-İ N2
- 11 İhrâc-ı evâ’ilinde N2 : Mâh-ı muharremü'l-harâmın evvelinde A2, M2
- ◇ 1-10 Muharrem 1223 = 8 Şubat – 8 Mart 1808.
- 12 Âsitâne-i hümâyûn’da N2 : rikâbda ve orduda A2, M2
- 13 ni’amây-ı N2, M2 : yağmây-ı A2
- 14 hümâyûn Hazînesi’ne A2, M2 : hümâyûn’a N2
- 15 akça M2 : akca N2, A2

bend ve Sadria‘zam hazretlerine mahsûs teşrîfât-ı dil-pesend¹ tertîb olunup, hatt-ı hümâyûn-i nüvâziş-makrûnla² hâssaten Nezîr Ağa irsâl³ olundu.

Lâyiha

Ba‘zı serîre-dân-ı râz-nâme-i zemân olanlardan mesmû‘umuza göre Nezîr Ağa, hasbe'z-zâhir Sadria‘zam'a teşrîfât⁴ ve hazîne ve sefere müte‘allık ba‘zı sipârîşâtla⁵ ‘âzim olup, lâkin re’s-i hamûlesi⁶ Sultân Selîm'in indifâ‘-ı vücûd-i bihbûdlarına⁷ dâ‘ir idi. Mulahhası budur ki, Devlet-i ‘aliyye'nin bir zemândan berü tâli‘-i cihân-gîrî⁸ nâ-sâzkâr ve giriftâr-ı ‘ukde-i vebâl ü idbâr olmağla, taraf-ı Saltanat-ı seniyye⁹ şakıyyen-‘an-şakıyyin [N2 39b] nâ-muvâfık-ı kurenâya mağlûb ve ol vechile Devlet-i ‘aliyye'den¹⁰ nizâm ü âsâyîş meslûb olup, zuhûr-i gayret-i Rabbâni'yle ol makûleler, şeb-be-hayr-ı rûz-i zindegânî eylediler. Bi-hikmetihî¹¹ Te‘âlâ işbu devr-i Mustafavî'de dahi [mısrâ]‘:

*Kedû üftâd ve bâdincân¹² ber-âmed**

münâvebesince tâ be-âfitâb resîde¹³ olan mâr-ı sermâ-dîde gibi bir alay¹⁴ “*Lâ ya ‘rifu'l-kabile mine'd-debîr***” husâre-i nâs ve mânend-i nesnâs, zemîn ü zemân-ı nâ-şinâs olarak niçe zemândan berü humyâze-keş-i cur‘a-i ikbâl ü devlet ve zencîr-beste-i tûmâr-hâne-i hayâl ve hulyây-ı câh u celâdet olan hebenneka-i rûzgâr yâdigârlar dâ‘ire-i Saltanat'ı ihâta ve hayr-hâhân makûlesini imâta edüp, ma‘reke-gîr-âsâ her gün bir gûne nakş-ı garîb ve

1 Sadria‘zam pesend N2 : Sadria‘zam'a teşrîfât-ı seniyye A2, M2

2 hümâyûn-i nüvâziş-makrûnla A2, M2 : şerîf-i şevket-redîfle N2

3 irsâl A2, M2 : tesrîb N2

4 **Lâyiha** teşrîfât N2 : Ba‘zı serîre-/şerîre-dân-ı râz-nâme-i ahvâl-i zemân olanlardan mesmû‘a göre Nezîr Ağa, bi-hasebi'z-zâhir Sadria‘zam'a devr hil‘ati A2, M2

5 sipârîşâtla N2 : sipârîşle A2, M2

6 hamûlesi N2, A2 : mes‘elesî M2

7 indifâ‘-ı vücûd-i bihbûdlarına N2 : vücûduna A2, M2

8 ‘aliyye'nin cihân-gîrî N2 : ‘aliyye bir vakitten berü tâli‘i A2, M2

9 Saltanat-ı seniyye N2 : Saltanat A2, M2

10 vechile Devlet-i ‘aliyye'den N2 : cihetle Saltanat-ı seniyye'den A2, M2

11 gayret-i Bi-hikmetihî N2 : gayret-i/‘ibret-i Rabbâni'yle kurenây-ı sâbika şeb-be-hayr ‘âlem-i zindegânî eyledi. Bi-hikmetillâhi/hikmet[ill]âhi A2, M2

12 Kedû üftâd ve bâdincân N2 : Kedû üftâd ve bâzincân A2 : Keded üftâded bâd necât M2

* كدو افتاد و بادنجان بر آمد = Kabak gitti, patlıcan geldi” gibi bir anlama gelen ve olumsuzlukların sürdürdüğünü ifade eden Farsça bir mısradır.

13 münâvebesince tâ-be-âfitâb resîde N2 : mü‘eddâsınca tâb-ı âfitâb resîde A2 : mü‘eddâsınca tâ be-âfitâb resîd M2

14 alay N2, A2 : takım bî-gâne-i re’y ü tedbîr M2

** لا يعرف القبيل من البير = Yaptıklarının önünü ardını bilmez” gibi bir anlama gelen bu cümle Arapça atasözlerindedir; bk. el-Meydânî, *Mecma‘u'l-emsâl*, II,269.

hayâl-bâz gibi her lahza bir dürlü bâzîçe-i kûdek-firîb¹ izhâriyle hayret-bahş-ı kulüb-i şeyh u şâb² olurlar idi.

Cümle-i tedâbîr-i müdebbirânelerinden biri budur ki, kûşe-i ferâgatde mukîm olan Hudâvend-i sâbık³ Sultân Selîm hazretlerinin gerek Âsitâne'de ve gerek Ordu-yi hümâyûn'da ve Memâlik-i mahrûse'de hemîşe tarafgîrlerini mülâhaza birle, derûnları künâm-ı mûr u mâr-ı vesvese⁴ vü endîşe olduğuna mebnî, bir takrîble vücûd-i hazret-i müşârun ileyhi⁵ nâ-bûd eylemekle, gûyâ ki gülzâr-ı ikbâl ü devletlerinden hâr-ı âzârı berkende ve gonçe-i âmâl ü kâm-rânîleri⁶ leb-i dilber gibi pür-hande⁷ olup, ol vechile⁸ meydân-ı devlet kendülerine kalmak ve dil-hâhları üzere zevrakçe-i câm-ı şerâb gibi lücce-i 'âlem-i âb-ı zevk u safâya⁹ dalmak heves ü hevâsiyle bî-ârâm olup, zu'mlarınca a'yân-ı vakti dahi bu merâmlarına râm eylemek sevdây-ı bî-sûduna¹⁰ düşmüşler idi. Bi'l-münâsebe mâtde-i mezkûreyi¹¹ Kâ'im-makâm-ı sâbık Mûsâ Paşa'ya ve Şeyhulislâm Efendi'ye ve ba'zı mütehasısânına¹² ve Ocaklu müteşahhısânına işrâb ü îma¹³ eyledikce, her biri [M2 132] derûnlarından isti'âze-künân-i hakîmâne beyne'r-reddi ve'l-kabûl, vakt-i sâ'ire tevkîfle redd-i cevâb¹⁴ ederler idi. Hattâ Mûsâ Paşa'nın def'a-i sâniye kâ'im-makamlığında mezbûrların şergîr-i ibrâm ü şiddet¹⁵ olmaları, müşârun ileyhin tahlîs-ı girîbân recâsiyle umûrunda izhâr-ı tehâvün ü rehâvet birle in'izâlîne 'illet-i hafiyeye olduğu, ba'zı ashâb-ı dirâyetden menkûldür. Ve ol aralıkda Şeyhulislâm Efendi dahi bir mahremine bu mazmûnda [N2 40a] ibrâz-ı râz edüp, şûriş-i derûn ile Hudâvend-i sâbık hazretlerinin inhilâ'ından izhâr-ı hüzn ü nedâmet ve şütür-gürbe-i evzâ'-ı rûzgârdan te'essûf ü şikâyet eylediğini a'yân-ı rikâbdan şîve-i rehâvet ihsâs edüp ve ba'zıları dahi def' u tecnîb kas-

- 1 husâre-i nâs ve mânen-d-i firîb N2 : bîgâne-i 'akl ü idrâk ve tedbîr-i sûret-i nâsda husâre-i nesnâs, humyâze-/humyâre-keşân-i cur'a-i ikbâl ü kâm-rânî ve zencîr-bestegân-i bîmâr-hâne-i/âne-hi —/ikbâl âmâl ü emâmî hebenneka-i zemân eşhâs-ı nâdân dâ'ire-i Saltanat'ı isti'âb edüp, etfâl-i mahalle-i ma'reke-gîr-âsâ her lahzada bir nakş-ı garîb ve her demde bir bâzîçe-i/bâzîçe-i 'acîb A2, M2
- 2 şeyh u şâb A2, M2 : ehl-i ebsâr N2
- 3 kûşe-i ferâgatde sâbık N2 : kûşe-güzîn-i inzivâ olan/— A2, M2
- 4 mûr u mâr-ı endîşe N2 : mûr-i mâr-ı hadşe A2, M2
- 5 vücûd-i ileyhi N2 : müşârun ileyhin gevher-i vücûd-i bih-bûdunu A2, M2
- 6 gûyâ kâm-rânîleri N2 : gülzâr-ı ikbâllerinden/— hâr-ı âzârı/zârı berkende ve her birinin gonce-i âmâl ü/— kâm-rânîsi A2, M2
- 7 pür-hande N2, M2 : بر خنده A2
- 8 ol vechile N2 : — A2, M2
- 9 zevrakçe-i safâya N2 : bahr-ı ikbâl ü sa'âdete A2, M2
- 10 vakti bî-sûduna N2 : rûzgârı dahi maslahatlarına râm eylemek/etmek sevdâsına A2, M2
- 11 mâtde-i mezkûreyi A2, M2 : bu mâtdeyi N2
- 12 ba'zı mütehasısânına N2 : sâ'ir ba'zı nakd-gerâna A2 : sâ'ir ba'zı nakd-gerân M2
- 13 işrâb ü îma A2, M2 : îma vü işrâb N2
- 14 redd-i cevâb N2 : icâde-i A2, M2
- 15 mezbûrların şiddet N2 : merkûmların ol bâbda şergîr-i ibrâm A2, M2

diyle evvel emirde mûmâşât ederek: “Vâkı‘â bu mülâhazâtınız vârid ve müşârun ileyh hazretlerinin vücûdları vaktiyle fitne hudûsüne sebeb-i müsâ‘id olup, lâkin bu mâdde a‘zam-ı umûr ve mevkûf-i ittifâk-ı cumhûr¹ olmağla, rikâb ricâli bi-vechin mine'l-vücûh hod-be-hod ana² cesâret edemeyüp, elbette Ordu-yi hümâyûn'da³ Sadrîa‘zam ve küberây-ı ricâl-i devlet, husûsan asıl Ocaklu orada olmağla, elbette re‘y ü ma‘rifet ü ittifâkları mevcûd olmadıkca şâhid-i maksûd, cilve-rîz-i sâha-i vücûd olmak hayyiz-i imtinâ‘dadır” ‘ibâretiyle ordu tarafına havâle ve bu vechile Âsitâne'den bu belâyı def u izâle eylemişidi*.

Ve bi'l-cümle ol raht-ı menhûs, rikâb tarafından me‘yûs olmalarıyla, beynlerinde re‘y-i kec ve fikr-i mu‘avvec ile tertîb ü tasvîr ve sâhte-i dest-i tedbîr etdikleri üzere zâhiren hazîne ve teşrîfât îsâli ve fi'l-hakîka merâm-larının istihsâli zımnında nahts-i ekber ve çehre-i bî-behresi⁴, “*Bâlâ-ter ez-siyâhî reng-i dîğêr ne-bâşed*”^{**} sevâdına mazhar, Nezîr dedikleri hıncîrin Ordu-yi hümâyûn'da irsâli lâzım gelmekle, mâh-ı mezbûr evâsıtında Âsitâne-i sa‘âdet'den vücûd-i pür-nuhûseti beder olup, çend rûz murûrunda Ordu-yi hümâyûn'u dahi kudûm-i şûmlarıyla tûfân-zede-i gerd-i keder eyledi⁵.

Ol hılâlde müte‘ayyinân-ı ricâl-i ordudan ba‘zı zevât ve sikât⁶ nakli üzere, ol mâr-ı esved⁷, mel‘ûn-i ebed⁸, nahts-i sermed Edirne'ye vâsıl⁹ ve hamûlesini ba‘de't-teslîm taraf-ı Serdâr-ı ekremî'den fevka'l-melhûz i‘zâz ü tekrîm mu‘âmelesine nâ‘il olduktan sonra, gâh u bî-gâh cenâb-ı Sadâret-

1 tehâvün ve rehâvet cumhûr N2 : rehâvetle in‘izâline sebeb-i küllî olduğu menkûldür. Ve'l-hâsıl rikâb a‘yânı tarafından bu husûsda rehâvet ihsâs edüp ve ba‘zıları dahi def kasiyle maslahat-ı merkûme a‘zam-ı umûr A2, M2

2 bi-vechin ana N2 : beheme-hâl hod-be-hod bu mâddeye A2, M2

3 Ordu-yi hümâyûn'da N2 : orduda A2, M2

* “Cümle-i tedâbîr-i müdebbirânelerinden eylemişidi” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,218'de kaydedilmiştir.

4 elbette re‘y ü ma‘rifet bî-behresi N2 : elbette/elbetde maslahat-ı merkûmenin/merkûme cümlelerin ittifâk-ı ârâlarıyla husûle gelecek mâdde-i ‘azîme olduğunu beyân ü tefhîm birle başından def eylemişidi/eylemişler idi. Beynlerinde ma‘nây-ı mezbûr tasvîr ve keşmekeş-i dest-i tedbîr birle Ağa-yı merkûmun zâhiren teşrîfât ve hazîne îsâli behânesiyle orduya gitmesi lâzım gelmekle, bu sûretle ol nahts-i ekber Âsitâne'den beder ve çend rûz murûrunda ordugâha kadem-nihâde-i nuhûset-eser olup, kudûm-i şûmuyla ol ser-zemîni âşiyâne-i bûmdan nişâne eyledi. [Mısrâ]‘ki A2, M2

** “با لآتر از سياهى رنگ ديكر نياشد = Başka bir renk, siyah renkten daha üstün olamaz” anlamına gelen Farsça bu cümle, ihmâl edilebilir bir değışiklikle Nizâmî'nin *Heft-peyker* adlı eserinde geçen şiirlerinden biri gibi gözüküyor; bk. Nizâmî-i Gencevî, *Külliyât-ı Hamse-i Hakîm Nizâmî-i Gencevî*, s.814.

5 sevâdına mazhar eyledi N2 : — A2, M2

6 ricâl-i sikât A2 : Ordu-yi zafer-simât'dan ba‘zı sikât-ı ruvât N2 : ricâl-i ordudan ba‘zı zevât-ı sikât M2

7 esved N2 : sevâd A2, M2

8 mel‘ûn-i ebed M2 : — N2

9 vâsıl N2 : vusûl A2, M2

penâh ile ‘akd-i halvet ve tenhâca tertîb-i bezm-i¹ ünsiyet etmeleriyle, esnây-ı sohbetde Hudâvend-i sâbık hazretlerinin def’-i fitne-i melhûz için ref’-i vücûdlarının lüzûmu bâbında bi’l-cümle kâr-bendân-ı Enderûn u Bîrûn müttefik olup, hemân cenâb-ı devlet-me’âblarıyla ordu a’yânının² muvâfakatlarına [N2 40b] mütevakkıf olduğunu ifade vü i’lâm ve savb-ı Saltanat’dan³ olmak üzere bu maslahatda tevâfuk eylediği sûretde, Sadâret-i ‘uzmâ kayd-ı hayât ile⁴ ‘uhdesinde mü’ebbed olacağını ve min ba’d umûr-i Devlet-i ‘aliyye’nin küllî ve cüz’î⁵ ratk u fetkî yed-i istibdâdlarıyla⁶ râbîta bulacağını tevsîk u tahkîk vechiyle tebşîr u ifhâm ve bu husûsda me’mûr-i mahsûs olduğunu îmâ ederek ilhâh u ibrâm⁷ eyledikde, nefis-i kâfir-i halvâ-şîrîn iştihâsınca, kalb-i Sadriâ‘zamî bu tesvîlâta mâ’îl ve⁸ husûsan ‘Alemdâr Mustafa⁹ Paşa’yı istirkâb eylemekle, kayd-ı te’bîd ü devâm sâmi‘a-res-i bî-sabr u¹⁰ ârâmları oldukda, gadîr-i zamîri şûran-şûr ve bi’l-istiklâl sadr-pîrây-ı ‘izz ü¹¹ ikbâl olacağını tehayyül birle, gümgeşte-i ‘akl ü¹² şu‘ûr olmağla, ol seg-i bed-semîrin¹³ [M2 133] ‘av’avasına kâ’îl olup, ancak bu hatb-ı hatîr¹⁴, ser-i kârda olan ricâlin dahi tevâfuklarına muhtâc olduğu gayr-i setîr olmağın¹⁵, anların dahi kulûbunu sayd ve kemend-i ahz ü¹⁶ teshîre kayd eylesesini iş‘âr eylemekle, ol hınzîr-ı murdâr¹⁷, ol esnâda Kethudâ bulunan¹⁸ ‘Osmân Efendi’ye bu râz-ı serbesteyi ma‘a etrâfihâ keşf ü îzâh ve ittîfâklarına da’vet ve telkîn bâbında ifrât-ı¹⁹ ilhâh eyledikde, ‘Osmân Efendi bu tarrâka-i nâgeh-şenîd dâhiye-i hîred-fersâ²⁰ istîmâ‘ından zehre-tirâk ve sâmân-zede-i²¹ ‘akl ü idrâk olup, hele ne hâl ise is-

- 1 Serdâr-ı ekremî’den bezm-i N2 : Serdâr’dan mazhar-ı i‘zâz ü tekrîm olup, câ-be-câ halvet ve ‘akd-i meclis-i A2, M2
- 2 Hudâvend-i sâbık a’yânının N2 : Sultân Selîm’in def’-i vücûdları bâbında rikâbda/rikâb-ı Enderûn u Bîrûn ricâlinin ve ‘ulemânın ittîfâklarını ve hemân ordu halkının A2, M2
- 3 mütevakkıf Saltanat’dan N2 : mevkûf kaldığını beyân ve taraf-ı Şâhî’den A2, M2
- 4 hayât ile N2 : hayâtla A2, M2
- 5 küllî ve cüz’î N2 : — A2, M2
- 6 istibdâdlarıyla A2 : istiklâllerleriyle N2 : istîdâdlarıyla M2
- 7 tevsîk ibrâm N2 : âverde-i zebân ve bu bâbda me’mûr sûretiyle ilhâh-ı bî-gerân A2, M2
- 8 halvâ-şîrîn ve N2 : halvâ/halvây-ı şîrîn iştihâsına mebnî, kalb-i Sadriâ‘zamî mâ’îl olup A2, M2
- 9 Mustafa M2 : — N2, A2
- 10 te’bîd u N2 : te’bîd/te’yîd ve devâm-ı sâmi‘a-zed-i dil-i bî- A2, M2
- 11 ‘izz ü N2 : — A2, M2
- 12 ‘akl ü N2 : — A2, M2
- 13 ol seg-i bed-semîrin N2 : Nezîr-i hınzîrin A2, M2
- 14 kâ’îl hatîr N2 : kâ’îl/mâ’îl olup, ancak bu mâdde A2, M2
- 15 olduğu olmağın N2 : olmağla A2, M2
- 16 kemend-i ahz ü N2 : zencîr-i A2, M2
- 17 ol hınzîr-ı murdâr N2 : mel‘ûn-i mezbûr A2 : mel‘ûn-i mezbûr (مزبور) M2
- 18 bulunan N2 : olan A2, M2
- 19 telkîn bâbında ifrât-ı N2 : telfîk bâbında A2 : telkîn bâbında M2
- 20 nâgeh-şenîd -fersâ A2 : sâ’ika-âsâr N2 : nâgeh-şenîde ve dâhiye-i hîred-fersâ M2
- 21 sâmân-zede-i N2 : berzede-i sâmân-ı A2, M2

ticmâm-ı nefis-i hayrân ve isticmâ'-ı zihn-i perîşân¹ ederek tagyîr-i vaz' etmeyüp, rûy-i ikbâl ile mâdde-i mezbûrenin lüzûmuna dâ'ir ba'zı mukaddime temhîd edüp, ancak ricâl dedikleri eşhâs öteden berü Devlet-i 'aliyye'nin hizmetkârları² olup, hod-be-hod bir mâddeyi ru'yet, vazîfe-i 'ubûdiyyetlerinden hâric ve cümlesi emir kulları olmağla, Devlet-i 'aliyye tarafından 'ale'l-ıtlâk sâdır olan evâmîr ve nevâhîye³ lâ ve na'am dîmek birinin haddi olmayup, bermuktezây-ı 'ubûdiyyet hemân⁴ icrây-ı me'mûriyyetlerine sa'y u dikkat edegeldikleri, 'âmmeye ma'lûm olan mevâdd-ı zâhiredendir. Ve bu maslahatın eslâfda dahi misli mesbûkdur. Bu resme umûrlarda⁵ Sadriâ'zam ve Şeyhulislâm ve kuzât-ı asâkir ittifâk eyledikten sonra, [N2 41a] Ocaklu tâ'ifesi Devlet-i 'aliyye⁶ askeri olmağla, elbette ve elbette bu makûle hutûb-i cesîmede anların medhali olmadıkca temşiyet bulmak muhâl⁷ ve illâ bu bâbda cümlemize ibkây-ı mühce-i hayât eylemek 'adîmü'l-ihimâldir.

el-Kıssa: "Zikr olunan 'uzamâ' ve ser-i kârân ve ocakluyân re'y (رای) ü ittifâk eyledikleri⁸ hinde, bizler hıdmetkâr⁹ olduğumuz hasebiyle ittibâ' u itâ'at vâcibe-i zimmetimizdir" zemîninde hakîmâne ecvibe-i¹⁰ ma'küle-i mülzimâne bast u beyân ederek, başından def' ile havâle-i savb-ı Bektâşiyân eyledi. Pes Nezîr Ağa olacak hınzîr-ı pür-degâ¹¹, bu dil-nişîn kelîmâtı nakş-ı sahîfe-i şu'ûr eylemekle, Ocaklu cânibini ıstıyâda¹² 'âzîm ve anları dahi zu'munca mevâ'id-i nakd ü nes'e ile celb ve der-dest ederek, intâc-ı mukaddime-i matlabına¹³ câzim oldu. Der-'akab 'Osmân Efendi, Yeniçeri Ağası'yla ve çend nefer sanâdîd-

1 ne hâl ise perîşân N2 : hele/her ne hâl ise isticmâm-ı/isticmâ'-ı nefes A2, M2

2 rûy-i ikbâl ile hizmetkârları A2 : rûy-i ikbâl ile mâdde-i mezkûrenin lüzûmuna dâ'ir ba'zı mukaddime temhîd eyledikten sonra, hakikat-i hâl sûretiyle bu vech üzere bast-ı makâl eyledi ki: "Öteden berü ricâl nâmına olan eşhâs, Devlet-i 'aliyye'nin hademe-i bâhiru'l-ihitîsâsları N2 : "Ancak ricâl dedikleri eşhâs öteden berü Devlet-i 'aliyye'nin hizmetkârları M2

3 Devlet-i 'aliyye nevâhîye N2 : devlet tarafından sâdır olan emr u nehy makûlesine A2, M2

4 'ubûdiyyet hemân A2, M2 : çâkerî izhâr-ı şîve-i fermân-berî ederek N2

5 dikkat umûrlarda N2 : mübâderet edegelmîşlerdir. Ve mâdde-i mezkûrenin/mezbûrenin eslâfda misli mesbûkdur. Bu resme maslahatlarda A2, M2

6 Devlet-i 'aliyye N2 : devlet A2, M2

7 hutûb-i muhâl N2 : maslahatlarda/maslahatlara anların eli olmadıkca temşiyet/teşebbüs bulmak/olunmak muhâl olmağın A2, M2

8 ibkây-ı eyledikleri N2 : sağık 'adîmü'l-ihimâldir. Anların eydî-i mübâşeretleriyle ola gelmek kânûn-i devlet olmağın, anlar ittifâk eylediği A2, M2

9 hıdmetkâr N2, M2 : hizmetkâr A2

10 ittibâ' ecvibe-i N2 : teba'iyetden gayri çâremiz yokdur" deyü hakîmâne kelîmât-ı A2, M2

11 beyân ederek pür-degâ N2 : temhîd ederek, Ocaklu tarafına tard u teb'id eyledi. Pes hınzîr-ı mezbûr A2, M2

12 eylemekle ıstıyâda N2 : edüp, Ocaklu tarafını ıstıyâda/ıstıbâra A2, M2

13 mevâ'id-i matlabına N2 : mevâ'id/mevâ'id ve neş'e ile celb ü telfik ile/edüp, intâc-ı mukaddime-i merâmına A2, M2

i ‘uzamâ’-i Bektâşiyân’la nihânîce mülâkât edüp¹: “el-Hazer sümme'l-hazer! Sultân ‘Osmân merhûm vak’asının izâfetinden nâşî henüz ocağınız leke-dâr-ı neng ü ‘âr ve gadr u hıyânet töhmetiyle dâğdâr iken, mebâdâ bu seyyi’eye de rû-nümây-ı muvâfakat u rızâ² olduğunuz sûretde, la‘net-i ebedîye mazhar ve ocağınız sadme-i saht³ ve kahr-ı Kahhârî birle zîr u zeber olacağı emr-i mukarrerdir⁴” deyerek mâddeyi nakl ü takrîr ve cümlesini nehy ü tahzîr eyledi. Çün gatârife-i Bektâşiyân bu makâle-i cân-sûz ve âteş-feşânî gûş eylediklerinde, tâlân-zede-i metâ’-ı hûş olup, her biri girîbân-efşâr-ı isti‘âze vü istinkâr olarak, re’sen istihcân ve bu mâddenin semtine tekarrub eylemek tasavvurundan bile mübâ‘adet edeceklerini tevsîk-bend-i ‘ahd ü sevgend ile ifâde vü beyân ve Efendi-i mûmâ ileyhın hafakân-ı derûnunu teskînle karîn-i sekîne vü itmînân eylediler. Ba‘dehû Nezîr-i mesfûr vech-i mastûr üzere Ocaklu’ya mürâca‘at ve mevâ‘id-i kesîre ve havsala-i Devlet-i ‘aliyye’nin tehammülünden bîrûn idrârât-ı gayr-i hasîra serd ederek, serîre-i zebîre tanzîmine da‘vet eyledikde, cümlesi hakk budur ki yek-dehen bu teklîf-i nâ-ma‘kûlden istinkâf ü nükûl edüp ve hâlâ tenâvül eylediğimiz elvân-ı ni‘am ve ber-dûş kaldığımız câme ve harc etdiğimiz dînâr u direm dahi Hudâvend-i sâbıkın [N2 41b] reşâşe-i feyz u bereketi olmağla, ma‘âzallâhi Te‘âlâ ten-i nâzikterînlerinden bir târ mûy koparılmasına⁵ rızâ-dâde olmak değil, taraf-ı eşreflerine sût-i kasd tehayyülünde olanlara cümlemiz hasm-ı cân ve ‘adûy-i bî-emân olup ve’l-hâsıl bu makâle kâle değil, kalbin yüresine hutûr edecek hezeyândan⁶ olmayup, ibtidây-ı emirde hal‘ mâddesi dahi bizim hem-hâbe-i zamîrimiz değil iken, ber-muktezây-ı şîve-i kazâ⁷ başka sûretle rû-nümâ oldu” deyerek hînzîr-ı mezbûrun derîçe-i kârîz-i⁸ dehânını sedd ve ol ümniyyeden mel‘ûnu,

- 1 Ağası’ya edüp N2 : Ağası’nı/Ağası ve sâ’ir ‘uzamâsını/‘ukalâsını nezâketle mülâkât ve A2, M2
- 2 merhûm vak’asının rızâ N2 : Vak’ası izâfetinden henüz ocağınız ser-furû-bürde-i/perde-i neng/teng ü ‘âr ve gadr u hıyânetle dâğdâr iken, ma‘âzallâhi/ma‘âz[all]âhi Te‘âlâ bu husûsa dahi rızâ-dâde-i muvâfakat A2, M2
- 3 saht N2 : hışm A2, M2
- 4 mukarrerdir N2, M2 : mukarrer A2
- 5 nehy ü tahzîr koparılmasına N2 : bu emr-i Nezîr, ez-heme-çizden tahzîr [M2 134] eyledikde, anlar dahi ma‘âzallah/ma‘âz[all]ah ile mukâbeleye yek-dest ve hemvâr-ı/hemvâre dehen-güşây-ı istinkâr oldular. Ba‘dehû Nezîr dedikleri rû-siyâh ve bed-semîr Ocaklu’ya mürâca‘at ve mevâ‘id-i kesîre/kesîr serd ederek, serîre-i mezbûre tanzîmine da‘vet eyledikde, cümlesi yek-dehen-i nükûl ve istinkâf ve hâlâ tenâvül eylediğimiz ni‘met ve pûşîde olduğumuz kisvet, Sultân Selîm efendimizin feyyâza-i bereketi olmağla, el-‘iyâzu billah/b[ill]ah beden-i nâzikterîninden bir târ mûyuna şikence ve âzâra A2, M2
- 6 taraf-ı eşreflerine hezeyândan N2 : tarafına sût-i kasd tasavvur edenlerin cümle/cümlemiz hasm-ı cânı olup ve’l-hâsıl bu mâdde kâle değil, kalbe hutûr edecek mevâddan A2, M2
- 7 hal‘ kazâ N2 : hal’ı/hal’ husûsu dahi hem-hâbe-i zamîrimiz olmayup, bi-kazâ‘illâhi/kazâ’[ill]âhi Te‘âlâ A2, M2
- 8 derîçe-i kârîz-i N2 : derîçe-i bâlû‘a-i A2 : derbeçe-i bâlû‘a-i M2

ol fâsidü't-taviyyeyi redd eylediler. Birkac gün dahi Edirne'yi vücûd-i bed-bû-duyla bî-meymene eyledikten sonra, taraf-ı Sadriâ'zamî'den bî-nihâye 'atâyâya mazhar olarak Âsitâne-i sa'âdet savbına tahvîl-i efsâr-ı 'avdet edüp, kudûm-i şe'âmet-melzûmuna müterakkıb ve gül-i bî-hâr ve mey-i bî-renc-ı humâr tenâvülüne müte'ehhib olan yârân-ı mârânlarına mâ-cerâyı¹ nakl ü hikâyet eyledikde, cümlesi "Ka'ade 'alâ istihî²" meselince hâk-nişîn-i hızy² u haybet oldular^{**}.

Nüzûl-i sandal ve fülke-i nev

Nefs-i nefîs-i Pâdişâh-ı rûy-i zemîn için³ inşâ olunan fülke ve sandal-ı zerrînin sûret-yâfte-i⁴ temâm olduğu, Tersâne tarafından 'arz u i'lâm kılınmağla, mâh-ı merkûmun yirmi üçüncü günü⁵, Kâ'im-makâm Paşa ve sâ'ir huzûru mu'tâd olan küberâ' müctema' olup, sâ'at-i muhtârda pey-der-pey deryâyâ revân ve me'mûr-i inşâları⁶ olanlar hıla'-ı behiyye ve 'atâyây-ı vefiyye ile şâdmân kılındı.

Vak'a-i garîbe-i sûhte⁷ der-Câmi'-i Fâtih Sultân Mehmed Hân 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân^{***}

Lâziyyü'l-asl bir tâlib-i nâ-sâz ile Sultân Mehmed Kolluğu neferâtından bir sefih-i ma'reke-perdâz beyninde bir fâhişeden nâşî⁹ münâfese olmağla, yek-dîğere 'akd-i kîne ile âgâz-ı¹⁰ muhâsama ve câ-be-câ müşâteme ve muhâceme üzere olup ve'l-hâsıl¹¹ biribirine hasm-ı cân ve ahadühümâ âharın

1 ol fâsidü't-taviyyeyi mâ-cerâyı N2 : sadd eylediler. Çend rûz dahi Edirne'de ikâmet eyledikten sonra, Âsitâne'ye tahvîl-i 'inân-ı 'avdet edüp, muntazır olan yârânlarına keyfiyyeti A2, M2

* "قعد على استه = Kıç üstü oturdu" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

2 *istihî* hızy N2 : *istihî/esnehû* "pes-nişîn-i hızy/hüzn A2, M2

** "Ve bi'l-cümle ol oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,281-282'de kaydedilmiştir.

3 Pâdişâh-ı rûy-i zemîn için N2 : Sultânî için A2 : Sultânî ile M2

4 sandal-ı zerrînin sûret-yâfte-i N2 : sandalın sûret-pezir-i A2, M2

◇ 23 Muharrem 1223 = 21 Mart 1808 Pazartesi.

5 'arz u günü N2 : i'lâm olduğuna binâ'en A2, M2

6 küberâ' inşâları N2 : zevât müctema' olup, muhtâr olan sâ'at-i sa'd-medârda pey-der-pey deryâyâ tesyîr ve me'mûr-i inşâsı A2, M2

7 şâdmân **sûhte** N2 : tesrîr olundu. **Garîbe-i sûhte-i Lâz ez-sûhtegân** A2 : mesrûr olundu. **Garîbe-i Lâz ez-sûhtegân M2**

*** "عليه الرحمة و الغفران = Allah'ın rahmet ve mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

8 **Sultân Mehmed** -**gufrân** A2, M2 : **merhûm** N2

9 sefih-i nâşî N2 : sefih miyânında, fâhişe 'avratdan nâşî/— A2, M2

10 'akd-i kîne ile âgâz-ı N2 : — A2, M2

11 muhâceme ve'l-hâsıl N2 : muhâceme-ver olup, el-hâsıl A2 : muhâceme olup, el-hâsıl M2

i‘dâmını cûyân olmuşıdi¹. Ve tâlib-i merkûmun revîş-i nâ-hemvârından kolluk zâbitleri dahi müteneffir ve dem-i fursatına muntazır idiler. Tâ ki bir gün dahve-i kübrâ vaktinde tâlib-i mezbûr, fâhişe-i mezkûreyi kâ'id olarak² [N2 42a] kolluk pîş-gâhından kâdime³- [M2 135] cünbân-ı murûr iken, hasmı olan nefer-i merkûm birkac hem-pâsiyle ser-deste be-keff ol tâlib-i nâ-halef üzere hücûm eylediklerinde, kesretleri sebebiyle yârây-ı mukâvemeti olmadığından, bi-ihliyâr müteşebbis-i dâmen-i firâr olup, hancer ve tabanca ile tehâmî ederek, medresesinde bir başka hücreye⁴ ilticâ ve kômürlüğünde ihtifâ eylemiş, der-pey olanlar dahi zâbitleriyle bi'l-ma'iyye medrese-i mezbûre bâbına vürûd ve ictimâ' ve tâlib-i merkûmun evzâ'-ı sefhânesini ve mukad-demce bir iki neferi mecrûh eylediğini yâd ü ta'dâd ederek terbiye ve te'dîbi zımnında tîğ-i taleb ü ilhâhı ilmâ' edüp⁵, medrese ehâlisi inkâr ile müdâfa'aya ibtidâr eylediklerinde, düşmen-i bed-hâhı olan nefer-i mersûm pinhân olduğu hücreyi⁶ zâhiren ba'zı emâre ile derk etmiş olmağla, vech-i tahkîk üzere refiklerine irâ'et edüp, ehâlî-i medrese dahi teccüsüsüne ruhsat vermekle içerüye dâhil⁷ ve her kûşeyi cüst-cûya müştâgil iken, ez-dil ü cân cûyân olan nefer-i mezbûr sevâd-ı muhteffiyi ihsâs⁸ birle: "İşte buradadır" deyerek pâyinden keşide⁹ oldukda, ol dahi def'-i belâ ve redd-i kazâ kasdiyle yedinde olan tabancaya¹⁰ küşâd verdiği anda nefer-i merkûm dahi cân verdi. Ba'dehû dal hancer mânend-i ejder serdâbdan beder¹¹ oldukda, ahz u giriftine âmâde olanlar bi'l-cümle dehlîz-i gürîze pâ-nihâde¹² olmağla, tâlib-i mezbûr hemân tîz-dest kendi¹³ hücrelerinden silâh ve tûfengini ahz ve diyâr-ı âhara firâr kasdiyle medreseden hurûc edüp¹⁴, Boyacılar Kapusu semtine ilgâr eyledikde, kolluklar birbirlerine ihbâr birle sedd-i râh-ı firâr eylediklerinden nâşî, nâ-câr 'avdetle

- 1 ahadühümâ olmuşıdi N2 : düşmen-i bi-emân olmuşlar idi A2, M2
- 2 müteneffir olarak N2 : dil-gîr ve dem-i fursata müterakkib olmuşlar idi. Tâ ki/Nâ-gâh bir gün vakt-i dahvede/duhâda tâlib-i mezbûr fâhişe, der-pey A2, M2
- 3 kâdime N2, A2 : kademe M2
- 4 murûr hücreye N2 : 'âzîmet iken, nefer-i merkûm birkaç hem-pâsiyle tâlib-i mersûm üzere/üzerine hücûm eylediklerinde, ol dahi hevli-i cânla firâr ve üzerinde olan hançer/hancer ve piştov ile tehâmî ederek, medresenin birinde bir küşâde odaya A2, M2
- 5 mezbûre bâbına edüp N2 : mezkûre bâbına mütevârid ve tâlib-i mezbûru iltimâsda mücidd olup A2, M2
- 6 ile müdâfa'aya hücreyi N2 : eyledikde, 'adûsü/'adûyi olan nefer-i mezbûr nihân olduğu odayı A2, M2
- 7 derk etmiş dâhil N2 : idrâk eylemiş olmağla, hem-râhlarına irâ'et ve sâhib-i hücre dahi teccüsüsüne ruhsat vermeğın duhûl A2, M2
- 8 müştâgil ihsâs N2 : meşğûl iken, nefer-i merkûm sevâd-ı muhteffiyi ru'yet/rivâyet A2, M2
- 9 keşide A2, M2 : keşân N2
- 10 ve redd-i tabancaya N2 : zımnında yedinde olan piştova A2, M2
- 11 merkûm dahi beder N2 : mezbûr kânûn-i dūzaha kadem-nihâd oldu. Ba'dehû dal hançer mânend-i şîr-i ner/terân endâm-/deh-nümây-ı zuhûr A2, M2
- 12 dehlîz-i gürîze pâ-nihâde N2 : kâdime-engîz-i gürîz A2 : kadem-engîz-i gürîz M2
- 13 tîz-dest kendi N2 : — A2, M2
- 14 edüp N2 : ve A2, M2

penâh-bürde-i¹ câmi'-i celîl ve kânûn-i kadîm üzere Ebu'l-Feth '*aleyhi'r-rahme*' hazretlerinin harem-i muhteremlerine dahîl oldu. Öteden berü câmi'-i merkûm "*Ve men dahalehû kâne âminen*"^{**} sırrına mazhar olmağla, kolluk zâbitleri duhûl eylemeyüp, dâ'iren-mâ-dâr etrâf-ı câmi'î ihâta birle mâni'-i firâr oldular². Bu haber derhâl Ağa-kapusu'na ve³ 'akd-i encümen-i meşveret üzere olan Şeyhulislâm Efendi⁴ tarafına îsâl olundukda, hâzır bi'l-meclis olan Segbân-baş'ya ve sâ'ir sanâdîde hitâben bi-eyy-i vechin câmi'e duhûl edüp, tâlib-i mezbûrun ahz u siyâsetine ikdâm olunmak bâbında⁵ [N2 42b] tenbîh-i ekîd ve medreselerde⁶ ve câmi'de bulunan talebe ve huddâm-i câmi', aslâ merkûma⁷ imdâd ü istishâb eylemamek zımnında kol kol âdemler tesyîr ve herkes telâm-izesi olan tullâbı bu bâbda zabt eylemek için hâceler taraflarına mahsûs emr u teşdîd olunduktan sonra⁸, pür-sâz ü silâh birkaç⁹ yüz nefer Bektâşîyye dilâverleri¹⁰ harem-i câmi'î hisâr edüp, firârî-i merkûm¹¹ dahi mü'ezzinler mahfilinin firâzında kademe-i zeberîn-i nerdübâna su'ûd ve silâhını der-pîş ile ber-kâ'ide meteris cengi sûretinde tûfeng der-dest ku'ûd eyledi. Zâtında behâdîrlıkda mümtâz ve kurşun atmakta¹² kâdir-endâz olmağla, pey-der-pey hücûm edenleri nişâne-i mühre-i tûfeng ve anlar dahi kapudan ve pencereden muttasıl kurşun atarak¹³ ve'l-hâsıl yedi sâ'at-i nücûmî mikdârı dâd ü sitâd üzere ceng eylediler. Belki otuzdan mütecâviz nefer kimi mecrûh ve kimi küşte-i mühre-i heder oldu. Bu aralıkda Şeyhulislâm tarafından müte'âkıben¹⁴ ahz ü i'dâmı zımnında cidd ü ikdâm olunduğuna mebnî, gâlibâ derûn-i İstanbul'da olan Bektâşîyye erenlerinin mecmû'u ordu cengi hey'etinde gark-ı silâh olarak cem'îyyet-engîz ve cevânib-i câmi' haşr-gâh-ı ehl-i sitîz¹⁵ olup, her

1 birbirlerine Bürde-i N2 : birbirine ihbâr ile sedd-i râh-ı firâr olmalarıyle, nâ-çâr penâh-pürde-i A2, M2

* عليه الرحمة = Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** و من دخله كان آمناً = Oraya giren emniyette olur" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, Âl-i 'Îmrân 3/97. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

2 Ebu'l-Feth oldular N2 : nâmûs-i harem-i Ebu'l-Feth'e dahîl oldu A2, M2

3 Ağa-kapusu'na ve N2, A2 : Ağa-kapusu'nda M2

4 Efendi A2, M2 : — N2

5 hâzır bi'l-meclis bâbında N2 : bi-eyy-i hâl merkûmun ahzı —/bâbında A2, M2

6 medreselerde N2, A2 : medreseler M2

7 huddâm-i câmi', aslâ merkûma A2, M2 huddâm aslâ mezbûra N2

8 zımnında sonra N2 : bâbında emr ü tehdîd olunmağla A2, M2

9 birkaç A2, M2 : birkaç N2

10 dilâverleri A2, M2 : erleri N2

11 merkûm A2, M2 : mezbûr N2

12 firâzında atmakta N2 : bâlâsında kademe-i rîzîn-i/zirde nerdübâna/nerdübânda ku'ûd ve silâhını/selâmeti der-pîş ve zâtında behâdır ve ceng-âzmâ dilîr A2, M2

13 anlaratarak N2 : vâfir neferâta bu vechile râh-ı hayâtı teng edüp A2, M2

14 mikdârı dâd ü müte'âkıben N2 : —/mikdârı yalnız başına ceng edüp, müte'âkıben Şeyhulislâm cânibinden A2, M2

15 cidd ü ehl-i sitîz N2 : ikdâm olunmağla, kati vâfir müsellaah Bektâşîyye müctemi' ve cevânib-i câmi' nümüne-i haşr-gâh A2, M2

kapudan ve yukarı tabakalardan¹ hecme-rîz oldukca, bir dakıkada kapulara ve etrâfa du‘ây-ı ricâlullah gibi musîb mühreler² yetiştirerek müdâfa‘aya i‘mâl-i dest-i gayret eylemekle, hakkâ ki yalnız başına bir bütün Bektâşiyye ocağına mukâvemetle dilâverlik dâdını icrâ ve behâdîrlık ‘arsasında tehemten gibi yektene olduğunu ibdâ eyledi.

el-Kıssa³: Vakt-i ‘asra kadar tarafeynden beş yüzden [M2 136] mütecâviz tûfeng endâhte ve bir⁴ ceng-i ‘azîm-i sâhte oldu. Hademe-i câmi‘ nihânîce birkac def‘a kurşun ve barut ve su⁵ imdâdından gayri bir ‘amele cesâret⁶ edemediler. Müddet-i muhârebe imtidâd buldukca, Şeyhulislâm Efendi'nin ta‘as-subu iştîdâd bulup, pey-der-pey ahz u i‘dâmı husûsuna ikdâmı müzdâd olur idi. Huzzâr-ı meclisin ba‘zıları söze gelüp: “Elbette mahsûr-i mezkûrun edevâtı temâm ve kendüsi cû‘ ve ‘atş istîlâsıyla bî-ârâm olmağla, encâm-ı kâr taşraya hurûcda meslûbül-ihtiyâr olacağı derkâr olmağın, mübâşirler havâlî-i câmi‘de terassud edüp, hurûcunda ahz eylesünler. [N2 43a] Bu şîvede vech-i sühûlet olduğundan başka, niçe zemândan berü beyne'n-nâs mer‘î olan Ebu'l-Feth Câmi‘-i şerîfinin harem-i muhteremi nâmûsu dahi himâyet olunmuş olur” dedikde, ta‘assub-i tînet-i asliyyesi mütehaccir olup, gayz u gazabla⁷, izhâr-ı çîn-i cebîn ve “Nâmûs-i⁸ câmi‘ demek ne ma‘nâdır? Bi-eyy-i vechin câmi‘ içre ol bed-kâreyi⁹ pâre pâre eylesünler” deyü Segbân-başı'yı¹⁰ bi'n-nefs ta‘yîn eyledi. Bu‘ayd-i ‘asrda bî-çârenin edevâtı, kuvvet-i bâzûsu gibi resîde-i hadd-i hitâm ve teşnelik te’sîrinden ve hevli-i cân ve müzâhame-i¹¹ duhândan sersâm olup, birkac yerinden dahi zahmdâr olmağla, nâ-çâr hancer be-keff ve tûfeng der-bâzû kapunun birinden na‘ra-i Rüstemâne ile kahremân gibi taşraya pür-tâb eyledikde, pîş-gâh-ı bâbda bulunan yetmiş seksan kadar segbân dilâverleri “el-Meded!” deyerek birbirini pâymâl ederek firâra şitâb eylemeleri, bâ‘is-i kahkaha-i şeyh u şâb olmuştur. Bu aralıkda tâlib-i mezbûr te’sîr-i cerâhatden

1 ve yukarı tabakalardan N2 : — A2, M2

2 kapulara mühreler N2 : üç beş kapuya mühre A2, M2

3 eylemekle el-Kıssa N2 : edüp, hulâsa A2, M2

4 bir A2, M2 : ber-kâ‘ide N2

5 câmi‘ su N2 : câmi‘-i şerîf nihânîce birkaç def‘a barut A2, M2

6 cesâret N2 : ictisâr A2, M2

7 buldukca N2 : buldukca/buldukça, Şeyhulislâm Efendi'nin âteş-i gayzları iştîdâd bulup, ezyed mine'l-evvel i‘dâmı bâbında ikdâm eder idi. Ebu'l-Feth gibi zât-ı şerîfin harem-i câmi‘-i münîfine ilticâ etmiş olmağla, bi-eyy-i hâl barutu temâm ve teşne vü gürisnelikten bî-ârâm olup, elbette/— encâm-ı kâr/kârı bî-ihyâr taşraya hurûcu derkâr olmağla, mübâşirler/mübâşir-i havâlî-i câmi‘de mütevakkîf ve hurûcunda ahz eylemelerini tezkîr/— u/— ilkâ/înbâ ve bu vechile nâmûs-i harem-i Câmi‘-i Fâtih'i ihmâ eyledikce A2, M2

8 cebîn ve “Nâmûs-i A2, M2 : çebîn ve “Nâmûs-i harem-i N2

9 ol bed-kâreyi N2 : — A2, M2

10 deyü Segbân-başı'yı N2 : deyü ta‘assubla Segbân-başı Ağa'yı A2 : ve bu ta‘kîble Segbân-başı Ağa'yı M2

11 Bu‘ayd-i müzâhame-i N2 : İkinci zemânında bî-çârenin barutu temâm/rehîn-i —/hitâm ve te’sîr-i teşnegî ve havf-ı cân ve tezâhüm-i A2, M2

ve sabâhdan ahşâma kadar teşne ve gürisne olarak çekdiği mihnet ü meşakkat-den bî-tâb ve nâ-tüvân olmağla, sersemâne ve bî-hûşâne menfez-i selâmeti cûyân iken, her cânibde müctemi'an muterassıd olan beş yüz kadar fırsat esîri zebûn-küş ve mazlûm-keşler der-sâ'at gulûy-ı gulgule-engîz ile sedd-i râh-ı gürîz edüp, derd-mendi darabât-ı ser-deste¹ ile nakş-ı zemîn ve katl ü i'dâmıla kîne-i sînelerini teskîn eyledikleri haberi², vakt-i şâmda teşnîf-i gûş-i Şeyhulis-lâm eyledikde, gazây-ı mahsûs eylemiş sûretinde³ münşerih olup, kara gülmez çehresinde eser-i hande-i beşâset lâyih oldu. Bu mâdde te'emmül ü im'ân olursa, müşârun ileyhin ne rûtbe seng-dil-i mu'annid ve muta'assıb-ı nâ-merd ve mütemerrid olduğu, erbâb-ı vakte nümâyân olur*.

Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ'

Sene-i cedîde muharreminin⁴ sekizinci günü⁵ sâbıkâ Diyârbekir Vâlisi Vezîr⁶ Celâleddîn Paşa'ya, Sivas Eyâleti⁶ ve Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Kalender Paşa'ya, Mar'aş ve sene-i mâziye şevvâlinde⁷ Karaman Eyâleti, sâbık Bağdâd Vâlisi Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine⁷ tevcîh olunmuşiken, işbu mâh-ı muharremin on ikinci⁸ günü⁹ sâbık Haleb Vâlisi Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve Adana Eyâleti, sâbık Kars Vâlisi Vezîr Şerîf Paşa'ya ve Haleb, Sadr-ı esbak⁹ [M2 137] Ziyâ Paşa'ya ve Diyârbekir, sâbık Erzurum Vâlisi Vezîr¹⁰ 'Osmân Paşa'ya [N2 43b] ve çend rûz murûrunda, sâbıkâ¹¹ Karaman Vâlisi ve Bahr-ı sefid Boğazı Ser'askeri el-Hâc Mehmed Hakkı

1 birkaç yerinden ser-deste N2 : birkaç yerinden dahi zahmdâr olmağla/—, nâ-çâr —/ve hançer be-keff ve tûfeng —/ve der-bâzû/bâzûy-i kapunun birinden kahremân-vâr/vârî na'ra-zen-i dehşet -nisâr/— olarak ser-nümây-ı zuhûr ve sersemâne gürîzgâhi tekâ-pû/pûy eyledikde, beş yüz altı yüz kadar esîri fırsat mazlûm-keşler der-sâ'at gulûy-i/gilây-ı gulgule ile sedd-i bâb-ı gürîz edüp, hemân derd-mendi darabât-ı/darbân-ı mutrika A2, M2

2 i'dâmıla haberi N2 : i'dâmiyle/i'dâm ile kîne-i sekînelerini teskîn eyledikleri haberi/haberini A2, M2

3 eyledikde sûretinde N2 : eyledikde/eylediklerinde, be-gâyet A2, M2

* “**Vak'a-i garîbe-i Sûhte** olur” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,283-284'te kaydedilmiştir.

4 eser-i hande muharreminin A2 : eser-i beşâset lâyih oldu. **Ba'zı tevcîhât** Mâh-ı merkûmun N2 : eser-i hande vü beşâset lâyih u zâhir oldu. Bu mâdde te'emmül ü im'ân olursa, müşârun ileyhin ne meritebe seng-dil-i mu'annid ve muta'assıb-ı nâ-merd ve mütemerrid olduğu, erbâb-ı dikkate nümâyân olur. **Tevcîhât-ı ba'zı vüzerâ'** Sene-i cedîd muharreminin M2

◇ 8 Muharrem 1223 = 6 Mart 1808 Pazar.

5 sâbıkâ Diyârbekir Vâlisi Vezîr A2, M2 : sâbık Diyârbekir Vâlisi N2

6 Eyâleti A2, M2 : — N2

◇◇ 1 Şevvâl 1222 = 2 Aralık 1807 Çarşamba.

7 Yûsuf hazretlerine N2 : Ziyâ Paşa'ya A2, M2

8 mâh-ı ikinci N2 : muharremin on üçüncü A2, M2

◇◇◇ 12 Muharrem 1223 = 10 Mart 1808 Perşembe.

9 Vezîr 'Abdî esbak A2, M2 : 'Abdî Paşa'ya ve Hicâz Ser'askerliği'yle Haleb N2

Paşa'ya ve Erzurum Eyâleti¹, sâbıkâ Sivas Vâlisî ve hâlâ Şark² Ser'askeri Gürcü³ Halîl Paşa-zâde Vezîr es-Seyyid 'Ali Paşa'ya ve çend rûz güzerânında sâbıkâ Diyârbekir Vâlisî Vezîr⁴ 'Osmân Paşa'ya Şark Cânibi Ser'askerliği'yle tevcîh ve Bağdâd ve Basra ve Şehrîzor eyâletleri⁵, şevvâl-i güzeştede⁶ sâbıkâ Bağdâd Kâ'im-makâmı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'ya bâ-rütbe-i Vezâret tevcîh olunmuş olmağla, mâh-ı mezbûrda⁷ ibkâ ve Livây-ı Selânik ve Kavala, Bosna Vâlisî Vezîr Husrev Mehmed Paşa'ya ve Livây-ı⁶ Kayseriyye, kapucu-başılardan Çelik Paşa-zâde İbrâhîm Bey'e⁷, Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi'yle tevcîh ü ihsân ve her birinin⁸ kapu kethudâlarına teslîm-i fermân olundu⁹.

İstitrâd

Sâl-i güzeştede 'Irak Ülkasi, Rûm vüzerâsından bir vezîr-i nâmdâr 'uh-desine muhavvel ve hemvâre bu kâ'ide düstûru'l-'amel olmak bâbında erbâb-ı 'akd ü hall imzâ-zen-i hüccet-i ittifâk olduklarına mebnî, hıttâ-i Bağdâd ve Basra ve Şehrîzor, sâl-i güzeštenin, ya'nî yirmi iki senesi recebinin¹⁰ yirmi dördüncü günü¹¹ Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'ya tevcîh ve tarafına ba'zı mertebe tavsiye vü tenbîh olunmuşıdı¹¹. Ba'dehû kâ'ide üzere şevvâlül-mükerrerminin dördüncü günü¹² resmen vukû' bulan tevcîhâtta dahi ibkâ kılınmışiken, sâbıkâ Bağdâd Kâ'im-makâmı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'nın İstanbul'da olan sarrâfı ve ba'zı Bağdâd tüccârı devr-i ebvâb ve kavâ'id-i mütedâvile-i ma'hûdeyi icrâya bezl-i nakdîne-i vüs' u tâb eyleyerek, gâlibâ ih-sâsa göre beş altı bin kîse akça taksîm-i hevâyî kâ'idesi üzere taksîm ve pîş-kârân-ı umûrun pîş-tahtalarını¹² lebrîz-i zer ü sîm eylemeleriyle, 'Irak'da Rûm

10 Diyârbekir Vezîr A2, M2 : Adana Eyâleti Vezîr Şerîf Paşa'ya ve Diyârbekir, sâbıkâ Erzurum Vâlisî N2

11 sâbıkâ N2, A2 : sâbık M2

1 Eyâleti A2, M2 : — N2

2 ve hâlâ N2 : Vezîr 'Osmân Paşa'ya Şark Cânibi A2 : Vezîr 'Osmân Paşa'ya ve Sivas Eyâleti, Şark Cânibi M2

3 Gürcü N2, M2 : Kûr A2

4 Vezîr A2, M2 : — N2

5 eyâletleri A2, M2 : — N2

◇ 1 Şevvâl 1222 = 2 Aralık 1807 Çarşamba.

◇◇ 1 Muharrem 1223 = 28 Şubat 1808 Pazar.

6 Livây-ı N2, M2 : Livâ'-ı A2

7 Bey'e A2 : + N2, M2

8 her birinin A2 : her birinin (برينك) M2 : — N2

9 olundu M2 : kılındı N2, A2

10 recebinin M2 : recebin A2

◇◇◇ 24 Receb 1222 = 27 Eylül 1807 Pazar.

11 olunmuşıdı M2 : olmuşıdı A2

◇⁴ 4 Şevvâl 1222 = 5 Aralık 1807 Cumartesi.

12 pîş-tahtalarını A2 : pîştezterlerini (پشترزته لرینى) M2

vüzerâsının vücûb-i vücûdları hükmünü nesh¹ ve “Yanılan Bağdâd'dan döner” gerdişince, düstûr-i ittihâz edecekleri resm-i mezbûru fesh edüp, Paşa-yı mûmâ ileyhe rütbe-i Vezâret'le² şevvâlin yirmi yedinci günü³ târihiyle tevcîh olunup, tarafına menşûr irsâline sa'y-i³ esîl ve Ziyâ Paşa'yı Halebü's-şehbâ tarafına⁴ tahvîl eylediler.

‘Acîbe⁵

Mukaddemâ [M2 138] keşîde-i saff-ı sutûr u⁶ imlâ olduğu üzere müşârun ileyh Yûsuf Ziyâ Paşa hazretleri⁷ Erzurum ve Trabzon Vâlisi ve Şark Ser'askeri⁸ olup, ma'iyyetlerine bir orduluk asker ta'yîn ve deryâdan taraflarına toplar ve humbaralar ve sâ'ir iktizâ eden mühimmât-ı lâzime isâliyle bi'l-vücûh bünyân-ı me'mûriyyetleri⁹ tarsîn olunarak, Tiflîs cânibinden Memâlik-i Hâkâniyye'ye itâle-i pâ-yi te'addî eden Moskovlu'nun müdâfa'asına ta'yîn olunmuşidi¹⁰. Ol seferde dîvân kitâbetleri hıdmetinde bulunan ‘ulemây-ı hâcegândan Kilisli es-Seyyid¹¹ ‘Ali¹² Celâl Efendi'nin bu Fakîr'e şifâhen müte'essifâne nakl eylediği makâlenin bî-kem ü kâst hulâsa-i dürrüst ü râstı bu vechiledir ki, çün müşârun ileyh hazretleri müsâ'ade-i tâli' u ikbâl ve teveccüh-i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl sebebiyle şöhret ü şân sâhibi Vezîr ve Şeyhu'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr olmağla, ‘uhde-i Âsafâne'lerine menâsıb-ı celîle tevcîh ve Şark Ser'askerliği ihâlesiyle ma'iyyetlerine ‘ale't-tahkîk bir orduluk güzîde ve mutî' u munkâd cüyûş-i ceng-i'tiyâd ta'yîn ü telfik buyurulmağla, ‘âdet-i

1 nesh A2 : fesh M2

2 Vezâret'le A2 : Vezâret'e M2

3 27 Şevvâl 1222 = 28 Aralık 1807 Pazartesi.

4 sa'y-i A2 : emr-i M2

4 tarafına A2 : mansıbına M2

5 Sâl-i güzesteşte ‘Acîbe [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N2

6 sutûr u M2 : satr u N2 : sutûr A2

7 Yûsuf hazretleri N2 : Ziyâ Paşa A2, M2

8 Ser'askeri N2, M2 : askeri A2

9 deryâdan me'mûriyyetleri N2 : vücûhla ta'yîn ve bünyân-ı me'mûriyyetleri A2 : vücûhla bünyân-ı me'mûriyyeti M2

10 cânibinden olunmuşidi N2 : tarafından Memâlik-i mahrûse'ye hecme-rîz olacak Rusyalı müdâfa'asına ta'yîn kılınmışidi A2, M2

11 bulunun es-Seyyid M2 : + [‘Ali Celâl Efendi ile ilgili olarak buraya girmesi işaret edilen, A2 73b'nin sağ kenarında metindeki kaligrafî ile yazılmış şöyle bir kayıt vardır: “Efendi-i mûmâ ileyh mu'ahharan vüzerâdan olup, Bosna Vâlisi iken Hûrşîd Paşa üzerine Rumeli tevcîh ve Mora mâddesine me'mûr olup gelür iken Bosna hudûdunda fevt olmuş vüzerây-ı benâmdan idi. Eğer vefât eylemamiş olup, mansıbına gelmiş olsaydı, Mora mâddesini bir yoluna koyacağı cümlemin aaleb-i melhûzu idi; rahmetullâhi ‘aleyh”] A2 : olan ‘ulemây-ı hâcegândan Kilisî es-Seyyid N2

12 ‘Ali N2, M2 : — A2

mecbûlesi üzere bu vesîle ile cem‘-i hazâ‘in-i bî-gerân ve tertîb-i esbâb-ı haşmet ü ‘unvân edüp ve'l-hâsıl mu‘tâd olduğu vech üzere¹ tekellüfât-ı kesîreden sonra Ahîsha semtinde küffâr ile mukâbele ve bi-tevfikihî Te‘âlâ ol evân-ı meyâmin-ihativâda ‘âmm-i asâkir-i İslâm‘da olan hâhiş ü ihtimâmına mebnî, [N2 44a] cünûd-i zafer-mev‘ûd-i İslâmiyân ez-dil ü cân âheng-i ceng ü mukâtele eylediler. Kendüleri merkez ve ma‘küde olmak sûretiyle muhayyem-gâhda mekîn olup, kethudâlarını Başbuğ nasb u ta‘yîn birle muhârebeye irsâl eylediler. Yârî-i hazret-i Bârî ile askerî samîmî hâhiş ü ikdâmları, câzibe-i fevz ü zafer olup, ibtidây-ı hamlede galebe ve firûzî² cânib-i İslâmiyân‘a rûzî olmağla, leşker-i küffârın sağ ve sol taburları efhaş-i vech üzere zîr u zeber olup, fekat sergerde-i sürbe-i düşmen-i hızlân-me‘âl olan Merdavic [=Miloradowitsch]* nâm Ceneral, bir mikdâr asker ile bir püşte üzere hareket-i mezbûha birle dest ü pâ-zen-i hâk-i ıztırâb olarak ric‘at ve vücûd-i bed-bûdlarını îsâl-i semt-i selâmet etmek dâ‘iyesinde olduğu Efendi-i mûmâ ileyhî meşhûdu oldukda, derhâl Başbuğ olacak Kethudâ tarafına isti‘câl edüp: “Bi-‘avn-i Hudâ asker-i İslâm‘da bu resme şâhid-i nusrat cilve-nümâ olup, tarafınızdan bahşişler i‘tâ ve mevâ‘id-i cezîle va‘d ederek askerî şevkî tecdîd ve bu gûne mütezil olmuş düşmen-i mağlûb üzere bir hamle dahi koparmağla, akreb dereceye gelmiş istîsâlleri husûsunu tahrîz u te‘kîd eylemeniz lâzîmedendir. Husûsan işte şu püşte üzere müttehî-i inhizâm olan Ceneral‘i hayyen esîr eylemek ednâ himmete mevkûdur” deyerek ihtâr u ibrâm eyledikde, Kethudây-ı mûmâ ileyhde bir gûne hafî telâş ü tereddüd mahsûs ve ikdâmdan rehâvet ü betâ‘et şâ‘ibeleri me‘nûs olduğuna binâ‘en, dil-hâh üzere teşvîk-ı asker bâbında Kethudâ‘dan me‘yûs oldukda, hemân Efendi-i mûmâ ileyh zâtında merkûz olan mâye-i diyânet ve cevher-i şecâ‘at muktezâsınca Delîl-başı‘yı süvârîleriyle alup, ol püşte üzere ‘inân-engîz-i hücum oldular. Savlet-i İslâmiyân‘a bir dürlü tâb-âver-i mukâvemet olmadıklarından, hemân top ve humbaralarını terk birle verây-ı püşteye gürîzân oldular. Ancak vech-i muharrer üzere asker elbette teşvîk u igrâya muhtâc olup, tahrîk ü teşvîk bulunmadığından başka, Başbuğ olacak ol aralıkda Vezîr-i müşârun ileyh tarafından ‘acele matlûb olmuş olduğuna mebnî, askerî ‘alâ hâlihî terk ile müşârun ileyh cânibine ric‘at etmiş olup gitmiş. Efendi-i mûmâ ileyh [N2 44b] çend def‘a beri öte ‘inân-engîz-i semend-i gayret olup, ednâ hücum mevkûf olan sipâh-ı a‘dâ üzere tahrîk-i satvet bâbında îfây-ı hakk-ı sa‘y ü dikkat eylemiş ise de, Başbuğ olmamak mülâbesesiyle vâ-mânde-i te‘sîr olup, nihâyet Efendi‘nin bu resme gayret ü ik-

1 şifâhen üzere N2 : nakl ü beyânı üzere A2, M2

2 Ahîsha semtinde firûzî N2 : küffâr/düşmen ordusuyla mukâbele ve taraf taraf âheng-i mukâtele olunup, encâm-ı kâr ni‘met-i fevz ve —/sûret-i nusrat ü zafer A2, M2

* Metnimizde Merdavic (مرداوېچ) gibi okunabilecek şekilde yazılmış olan kişi, Rus generallerinden Michael Miloradowitsch (1770-1825) olmalıdır; bk. meselâ Hugh James Rose, *A New General Biographical Dictionary*, London 1857, X, 146-147.

dâmi, askerinin rucû' etmeyüp ârâmına bâ'is ve hemân bu fâ'ideyi mûris oldu. Pes Delîl-başl'yı Başbuğ makâmına ikâme ve ba'zı mertebe temevvüc-i bahr-ı gayret ederek, Ser'asker olacak Vezîr-i müşârun ileyhe küffârın za'f-ı hâlini ve imkân-ı istisâlini ifâde birle alup gelmek kasdiyle ordu cânibine itlâk-ı licâm-ı müsâra'at etmekle, lede'l-vürûd ne gördü ki, müşârun ileyhden ve ordu bakıyyesi olacak eşhâsdan eser u nişân nâ-bûd olup, hemân dama taşları gibi hâlî haymeler ve câ-be-câ esbâb ve âlât ve evânî makûlesi eşyâ' ve mühimmât perâkende ve perîşân saçılıp kalmış. Vaktâ ki Celâl Efendi hammâm-ı 'ibret-nümâ hey'etinde ordunun bu keyfiyyetini gördükde, mebhût ü hayrân olup, vahşet ü dehşetle bir zemân seme gibi bî-hûş ve bî-iz'ân kaldıktan sonra, hele isticmâm-ı zihn edüp, âdemleriyle beri öte pûyân olur iken, ordu verâsında çend nefer harbende makûlesi görüp, ordunun bu hâlini istifsâr eyledikde, ilerüde tennûr-i muhârebe henüz germiyyet bulduğu hengâmda, müşârun ileyh hazretleri 'acele ve şitâb ile süvâr olup girüye doğru 'inân-rîz-i ilgâr olmağla, bi'l-cümle etbâ' ve huddâm ve sâ'ir ordu halkı ru'b u dehşetle emvâl ü eşyâlarına bakmayup, salt ü sebûkbâr peyrev olup gitdiler" deyü cevâb eylediler. Celâl Efendi'ye bir kât dahi hayret 'ârız olmağla, girü askergâha rucû' edüp, meğer Ser'asker hazretlerinin orduyu terk ve tahliye birle girüye ric'ati, askerinin sâmi'a-zedleri olmağın, mecmû' u ordugâha tahvîl-i veche-i 'avdet edüp, yek-dîğerden su'âl-i çigûnegî-i keyfiyyet ederek geldiler. Efendi-i mûmâ ileyh askeri orduda tevkîf ve kendüsi Ser'asker aramağa girüye 'azm ü şitâb edüp, altı sâ'at mesâfe verâda bir dere içre müşârun ileyhi bulup, küffârın mağlûbiyyetlerini ihbâr birle sebeb-i mu'âvedetlerini [N2 45a] istifsâr eyledikde: "Sebeb-i hafisi olmağla, lüzûm-i 'avdetimiz muktezî oldu" deyü cevâb eylediler.

1 olmağla, leşker-i lüzûm-i N2 : ve müyesser olmağla, küffârın/a'dânın meymene ve meyersesini dilâverân-ı İslâm berbâd ve başbuğları olan general bir püşte üzere bir mikdâr piyâde ve süvâriyle kalup, lâkin meymene vü meyersesinin şikest ve ekserî sultanlarının sadme-i tiğ-i İslâmiyân'la/İslâmiyân ile hâk-i peyvest olduğunu bi'l-müşâhede akdâm-ı ik-dâmı mütezelzil olmağla, firâra âmâde olduğu manzûr-i Hakîrânem oldukda, tîz-dest Delîl-/Deli-başl'ya ihbâr/irâ'et ü irâ'et/ihbâr ve bi'l-cümle delil/deli tâ'ifesiyle yek-'inân ol püştede olan düzahyân üzere itlâk-ı 'inân-ı savlet eylediğimizde, bi-tevfikahî Te'âlâ top ve humbara ve sâ'ir 'araba ve edevâtlarını terkle/terk ile gerçi münhezimen verây-ı püşteye firâr eyledi. Lâkin paşamızın meftûr olduğu cebânet ve bî-dilî sebebiyle 'âdeti üzere ceng-gâha gelmeyüp ve bu/— Fakîr'den gayri askeri harb ü kıtâle tahrîz u tahrik eder Başbuğ olmadığından, ne hâl ise mahzâ yâr-i hazret-i Bârî ile küffârın/düşmenin üç koldan 'ibâret olan bünyân-ı/— marsûs-ı sufûfu tîşe-i/nîşe-i şemşîr-i dilâverân-ı İslâm'la münhedim ve sū-be-sū münhezim olup, bir mertebe dahi teşdik/teşvik u ikdâm olunsa bi'l-küllîye istisâl olunacağı/olunacağı (ولته جغى) bi-işkâl/iştikâl olduğunu teyakkun eylediğimize —/mebnî, keyfiyyeti etibbâ/etrâfiyle ile/— /ordugâha —/ifâde —/ve —/asâkir-i —/mevcûdeyi ma'reke-gâha celb için ordu tarafına sür'atle 'avdet edüp, vaktâ ki orduya geldikde, bozğun ordu gibi bi'l-cümle hayme vü hargâh ve/— esbâb ü âlât saçılıp kalmış ve orduda aslâ/— bir müteneffis kalmamış. Bu hâlî gördükde hayret isti'âb edüp, şimdî ileri/ilerü ceng ü ta'kîb tasavvurunu unudup, girüde olan müşârun ileyhin ve/— dâ'ire halkının ve —/gerek hademelerin/hademenin çigûnegî-i [M2 139] hâllerine havz olundu. Bilâhare ordu verâsında çend nefer harbende makûlesini/makûlesi görüp paşayı su'âlimizde, ibtidây-ı

Meğer esnây-ı muhârebede Âsitâne-i sa'âdet'den Tatar vürûd ve cülûs havâdisini îrâd eylemekle¹, firâra anı behâne eylemiş ve Kethudâ'yı dahi i'âde eylediğinden başka, bi't-tedkîk mukaddemâ Kethudâ'ya mukâtele husûsunda rehâvet etmek zımnında nihânîce tenbîh ü iş'âr eylediği tahkîk olundu. “Eğer mukadde-men yâhûd mu'ahharan kendüleri ceng-[g]âhda bulunmuş olaydı, sevâd-ı kefere-i dûzah-me'âl bi'l-külliyeye² istisâl olunup, diyâr-ı şarkıyyede Rusyalu'dan eser u nişân kalmayacağı nümâyân idi”. Kefere-i mesfüre ehl-i İslâm kendüleri ta'kîb eylemeyüp, bî-vech 'avdetleri bir ma'nâya haml edemediler. Bir hafta sonra ekser hayme ve hargâhları yerlerinde kalarak Erzurum cânibine 'azm ü mübâ'adet eylediklerini istihbâr eylediklerinde, bir dürlü bâver u tasdîk eyle-meyüp, en-câm-ı kâr keyfiyyet-i mezkûre tevâtür cihetiyle bedîdâr olmağla, Ceneral-i mersûm vâfir mesâfe mu'âvedet etmişken, olduğu mahalde ârâm ve bir mik-dâr asker irsâliyle pes-mânde olan hıyâm ve eşyâ'-i sâ'ireyi ahz ü ig-tinâm eylediler. Mûmâ ileyh Celâl Efendi 'ulemâ' ve sâdâtdan, 'asabiyyet sâhibi, mütedeyyin ve râst-gû ve “*Kelâmü'l-hakkı murrun**” mü'eddâsınca kelimât-ı hakkâniyyet-âyâtı zâhîren telh ve dürüş olmağla, Vezîr-i müşârun ileyhe bu bâbda sözünü esirgemeyüp, ba'zı mertebe kelimât-ı huşûnet-âmîz ve istinkâr vechiyle mu'âmelât-ı infî'âl-engîzi miyânelerinde münâfese vukû'una bâdî ve bilâhare dâ'ire-i müşârun ileyhi terk ü fedâ birle iftirâklarına mü'eddî oldu. İşte bu makâma ba'zı mertebe icmâlle Efendi-i mûmâ ileyh lisânından bi'l-is-timâ' mazbût ve silsile-i tahrîre merbût oldu. Ve bundan mâ'adâ 'ukde-i kelâmını sevgend ile peyvend ederek diğerk gûne sû'-i zannı mûris olacak ba'zı evzâ'larını sûziş-i derûnla nakl ü beyân edüp, câ-be-câ sâ'ir mahallerden dahi takrîr-i mûmâ ileyhe muvâfîk zikri müstehcen vaz'-ı nâ-müstahsenleri istimâ'ı akvâl-i mûmâ ileyhi te'yîd zımnında sened ve burhân olmuşdur; *el-'uhdetü 'ale'r-râvî mâ 'aleynâ fe-inne külle şâtin mu'allekatün bi-'urkûbihâ***.

muhârebede tarrâka-i top u tûfengi istimâ' edüp, ol sâ'at 'acele ile süvâr olup girüye doğru 'inân-engîz-i müsâra'at eylemekle, orduda bulunan piyâde ve süvâr kat'â emvâl ü eşyâlarına bakmayup, ru'b u dehşetle ve salt ü— sebükbâr peyrev oldular” dedikte, hayretimden bir zemân cemâd gibi müncemid olup, ol esnâda paşanın firârı ba'zı taraftan mücâhidîn-i dîn sergerdelerinin dahi mesmû'ları olmağla, cümlesi askeri alup, te'essûf ü telehhûf ederek orduya vürûd ve herkes çadırını ve eşyâlarını tahmîl edüp, Ser'asker'i arayarak girüye 'avd ü küfûl eyledi. Paşa ile firâr edenlerin çadırları/— ve/— eşyâları 'alâ hâ-lihâ yerlerinde kalup mesmû'a/mesmû'umuza göre çend rûz murûrunda nasîb-i kâfirân/a'dâ oldu. el-Kıssa: Müşârun ileyhi sekiz sâ'at mesâfe/— girüde/ilerüde bulup keyfiyyeti 'arz u beyânla/beyân ile mu'âvedetlerinden/mu'âvedetlerinde —/mukarreblerinden pürsân/istifsâr oldukda/olundukda, sebeb-i hafisi olmağla A2, M2

1 esnây-ı eylemekle N2 : ol hengâmda İstanbul'dan cülûs haberi vârid olmağla A2, M2

2 eylemiş bi'l-külliyeye N2 : etmiş —/imiş. “Mukaddemen yâ/ve mu'ahharan ceng-gâhda bulunmuş olsaydı, bi-Rabbî'l-lu'be/Ka'be sevâd-ı kefere/düşmen 'umûmen A2, M2

* كلام الحق مرّ = Doğru söz acıdır” anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

** العهدة على الراوى ما علينا فان كل شاة كعلقة بعرقويها = Bu bilginin doğru olup olmamasının sorumluluğu bize değil haberi verene aittir. Her koyun kendi bacağından asılır” anlamına gelen bu cümlelerin birincisi Arapça bir ifâde, ikincisi ise atasözüdür; atasözü olarak

Fezleke

Vezîr-i müşârun ileyh hazretlerinin ber-vech-i muharrer Şark Ser'askerliği'nde kat'â [N2 45b] işe yaramadıkları ma'lûm-i vükelâ oldukda, Erzurum ve Trabzon eyâletleri 'uhdesinden nez' ve Şark Ser'askerliği şartıyla 'Osmân Paşa'ya, ba'dehû es-Seyyid 'Ali Paşa'ya tevcîh olunup ve min-ba'd 'Irâk Ülkesi, Rûm vüzerâlarından bir Vezîr'e muhavvel ve hemvâre bu tarîka ve üslûb düstûru'l-'amel olmak bâbında erbâb-ı 'akd ü hall imzâ-zen-i hüccet-i ittifâk ve fimâ-ba'd bu kâ'ide tegayyürden mahfûz olmak zımnında samîmî sahkeş-i ruk'a-i vifâk-ı bî-nifâk olduklarına mebnî, hitta-i Zevrâ' ve Basra ve Şehrîzor, sâl-i güzeştenin, ya'nî yirmi iki receb-i şerîfinin yirmi dördüncü günü[◊] müşârun ileyh Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine tevcîh ve taraf-ı düstûrlerine ba'zı mertebe tavsiye vü tenbîh olunmuşîdi. Ba'dehû şevvâlin yevm-i râbî'inde^{◊◊} ibkâ ve tarafına mukarrer emr-i 'âlî-şân başka mevâdd-ı Bağdâdiyye'ye dâ'ir evâmîr-i 'adîde isrâ olunmuşîken, sâbıkâ Bağdâd Kâ'im-makâmı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'nın Âsitâne-i devlet'de olan yüğrük sarrâfları ve ba'zı kâr-güzâr Bağdâd tüccârları devr-i ebvâb ve kâ'ide-i ma'hûde-i mer'ıyyeyi icrâ emrinde bezl-i nakdîne-i vüs' u tâb ederek, gâlibâ hiss ü tirâşımıza göre birkac bin kîse akcayı taksîm-i hevâyî zâbitası üzere iş erlerine bezl ü taksîm ve ol pîşkârân-ı umûrun pîş-tahta ve dolablarını mahzen-i zer u sîm eylemeleriyle, Süleymân Paşa'nın keffe-i terâzû-yi ârzûları girân ve Ziyâ Paşa'nın keffesi keff-i müflis gibi tehî-mâye olmağla, firâzide-i hevây-ı husrân olup, "*ed-Dünyâ kabbânun, nahnü ma'a'r-rüchân*"^{*} mîzânîyle 'âmil olan zümre-i kâr-bendân min-ba'd hitta-i Mısr u Şâm gibi kutr-ı 'Irâk dahi Rûm vüzerâlarına mütehasas olmak bâbında 'akd-i 'ukde-i ittifâk eylemişler iken, hevâ değışmekle sefine-i re'y (رای) ü tedbîrlerinin kendüler dahi yelkenini semt-i âhara tahvîl ve imzâ etdikleri hüccet-i 'ahd ü mîsâkın mazmûnunu tebdîl eylediler, ya'nî merhûm Hasan Paşa ve oğlu Ahmed Paşa zemânından berü 'Irak iklimine vüzerây-ı Rûm bî-gâne mesâbesinde olmağla, bir dürlü imtizâc ve mu'âşeretleri olmayup, gûnâ-gûn şûriş ü fitne rû-nümûn olduğı târîhlerden ma'lûm olmağın, hemân Süleymân Paşa'ya tefvîz birle: "Bu hengâm-ı tezâhüm-meşâgilde ol tarafın gâ'ilesinden [N2 46a] âsûde-dil olmak enseb ve bu vechile tahfîf-i siklet eylemek asvebdîr" deyerek hükm-i evveli nesh ve "Yanılan Bağdâd'dan döner" meseline mürâca'atla mu'âmele-i sâbıkayı fesh edüp, hitta-i mezkûreyi mâh-ı şevvâlin yirmi yedinci günü^{◊◊◊} rûtbe-i Vezâret'le Paşa-yı mûmâ ileyh 'uhdesine tevcîh birle, ber-vech-i

nitelendirildiğı yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, nr.1983, II,124.

◊ 24 Receb 1222 = 27 Eylül 1807 Pazar.

◊◊ 4 Şevvâl 1222 = 5 Aralık 1807 Cumartesi.

* الدنيا قبان نحن مع الرجحان = Dünya bir kantardır, biz de ağır basan kefesindeyiz" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

◊◊◊ 27 Şevvâl 1222 = 28 Aralık 1807 Pazartesi.

müsâra‘at tarafına menşûr-i nâşiru's-sürûr irsâl ve Ziyâ Paşa'yı Halebü'ş-şehbâ ile hoşhâl eylediler¹.

Ba‘zı tevcîhât-ı ‘ilmiyye

Dâru'l-İslâm Selânik Kazâsı recebü'l-mürecceb² guresinden[◊] zabt eylemek üzere mâh-ı³ muharremin yirmi birinci günü^{◊◊} Süleymâniyye Müderrisi Mühendis ‘Abdurrahmân Efendi'ye ve Yenişehir-i fenâr, ramazân⁴ guresinden^{◊◊◊} zabt eylemek⁵ üzere Süleymâniyye Müderrisi Dârendeli Müftî-zâde Hâfız Seyyid Mustafa Efendi'ye ve Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, şa‘bân guresinden^{◊5} zabt eylemek üzere târîh-i mezbûrda Süleymâniyye ile ‘Atîk ‘Ali Paşa Müderrisi Rizeli[M2 140]-zâde ‘Abdurrahmân⁶ Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve her biri Uzun-ca-ova merhalesinden halâsla teşekkür-gûy-i⁷ dergâh-ı Rabb-i Mennân kılındı.

Garîbe-i tevcîh-i Kazâ'-i Haleb

Sâl-i sâbıkda iki yüz yirmi iki rebî‘ulâhır guresinden^{◊5} zabt eylemek üzere Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, sâbık Filibe Kadısı Mûsulî Mehmed Efendi'ye tevcîh olunup, ba‘dehû selefi vefât eylemekle, yirmi bir zilka‘desinin yirmi yedinci gününden^{◊6} tencîz olunmağla, evâ’il-i muharrem-i sene-i âtiyede^{◊6} mansıbı tarafına sebk-hîz olmuşıdi.

1 şarkıyyede Rusyalu'dan eylediler N2 : şarkıyyeden Rusyalu'nun ‘ırkının/urûkunun inkitâ‘ı derkâr idi” deyü half billahla beyân eyledi. Vâkı‘â müşârun ileyh gerçi Şeyhu'l-vüzerâ dinmeğe sezâ kudemâdan pîr u ihtiyâr ve şekl ü şemâ‘ili müvecceh bir vezîr-i ‘âlfî-mikdâr olup, lâkin بانه/bi-iznihî Te‘âlâ be-gâyet cebân ve menhûsü'l-livâ’ olmağla, gerek Mısır vak‘asında ve gerek zikr olunan şark seferinde ve sâ‘ir melâhim ve me‘ârikde kat‘â bulunduğü askerde lemha-i fevz ü nusrat meşhûd olmamışdır A2, M2

2 Dâru'l-İslâm mürecceb N2 : Selânik Kazâsı receb A2, M2

◊ 1 Receb 1223 = 23 Ağustos 1808 Salı.

3 eylemek üzere mâh-ı N2 : eylemek üzere A2 : etmek üzere M2

◊◊ 21 Muharrem 1223 = 19 Mart 1808 Cumartesi.

4 ramazân N2, A2 : ramazân (رمضان) M2

◊◊◊ 1 Ramazân 1223 = 21 Ekim 1808 Cuma.

5 eylemek N2, A2 : etmek M2

◊⁴ 1 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül 1808 Perşembe.

6 Dârendeli Müftî-zâde Hâfız Seyyid Mustafa Efendi'ye ve Halebü'ş-şehbâ Kazâsı, şa‘bân guresinden zabt eylemek/etmek üzere târîh-i mezbûrda Süleymâniyye ile ‘Atîk ‘Ali Paşa Müderrisi Rizeli [M2 140] -zâde ‘Abdurrahmân A2, M2 : Müftî-zâde es-Seyyid Mustafa N2

7 halâsla teşekkür-gûy-i A2, M2 : necât ile teşekkür-güzâr-ı N2

◊⁵ 1 Rebî‘ulâhır 1222 = 8 Haziran 1807 Pazartesi.

◊⁶ 27 Zilka‘de 1221 = 5 Şubat 1807 Perşembe.

◊⁷ 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.

Sene-i merkûme şevvâlinin on üçüncü günü[◊] anın dahi sicill-i hayâtı, nûr-i dîde-i dest-i ecel-i mev'ûd olduğu haberi vürûd eylemekle, Kazây-ı merkûm Rizeli 'Abdurrahmân Efendi'ye tevcih olundu. Mûmâ ileyh Mûsulî Mehmed Efendi, câmi' u'l-'ulûm ve mecmû'atü'l-fünûn itlâkına sezâ ve kuvve-i muhâfazası muhayyiru'l-'ukûl-i âyet-i kübrâ olup, lâkin lisânında lüknet-i 'Urbâne olmağla, tefhîme kudreti olmadığından, tadrîs edemeyüp, ba'zı mer-tebe te'lîfle iştigâl eder idi. Aslı Mûsulî olup, ba'de tahsîl-i'l-'ilm Fıkh-ı şerîfe kesret-i tevaggulu sebebiyle bir müddet Bağdâd'da Fetvâ Emîni olup, lâkin zâtında bed-mizâc ve be-gâyet müte'annid ve muharrik olmağla, ol hengâmda Vâlî bulunan Süleymân Paşa'yı ba'zı mevâdd-ı müz'ice ile iz'âc eylemekle, min-ba'd Bağdâd'da ârâm edemeyüp firâr ve Âsitâne cânibine ılgâr eylemişidi. Ba'de'l-vusûl fazîlet-i bâhiresi sübût-yâfte-i nezd-i fuhûl oldukda, Sadr-ı Rum-i esbak Tatarcık 'Abdullah Efendi [N2 46b] merhûmun dest-yârî-i himmetleriyle nâ'il-i rütbe-i tadrîs ve bünyân-ı te'ayyün ü ikbâli te'sîs kılındı. Vakt-i yesirde Devriyye'den Diyârbekir Kazâsı'yla kâm-rân ve ba'de'l-infisâl hemân oradan Bağdâd Mevleviyyeti'ne intikâl birle derece-i i'tibârı sad-çendân oldu. Efendi-i müşârun ileyh'in ve sâ'ir ba'zı 'uzamây-ı vaktin ilti-zâmâne tavsiye-nâmelerine mebnî, Süleymân Paşa dahi cünha-i sâbıkasını ig-mâzdan başka hakkında fevka'l-me'mûl ri'âyet ü ikrâm mu'âmelesini mebzûl eylediler. Ba'de'l-in'izâl Âsitâne'ye 'avdet edüp, müddet-i kalîle murûrunda tarîk-ı Devriyye'nin sîgat-i münthe'l-cumû'u olan Filibe Kazâsı'yla da nâ'il-i aksây-ı medâric-i rif'at oldu. Ol hılâlde cenâh-ı ferr u ikbâli olan Efendi-i müşârun ileyh cânib-i bekâya intikâl eylediğinden başka, Efendi-i mûmâ ileyh gerçi 'âlim ve fâzıl ve hakk budur ki 'âmmе-i funûn-i 'akliyye vü nakliyyede bî-mu'âdil olup, lâkin be-gâyet bed-mizâc ve bed-meşreb ve ahlâkı nâ-mühezzeb, kec-dil, muhâlefet-i cumhûra mecbûl ve mâ'il, 'anûd ve fazz u kenûd, bezî u'l-lisân, eslâf u ahlâfın akvâl ü âsârlarını tezyîf ve i'tirâza bi't-tab' meş'ûful-cenân olup ve re'sen tarîk-ı evliyây-ı kirâmı inkârda gâyetü'l-gâye fart-ı ta'assub u isrârı, husûsan Şeyh-ı Ekber *kaddesallâhu sırrahu'l-ez-her** hazretlerini zikri müstehcen ta'birâtla yâd ü tezkârı, sığâr u kibârı kendüden müteneffir ve kulûb-i ricâl-i devleti bi'l-külliyeye mütegayyer eylemekle, rütbe-i 'ilmiyyesi inhitât bulup, derece-i vak' u i'tibârından iskât olundu. Zâhiren ictisâr eylediği inkâr-ı merkûm şe'âmetidir ki, çehresi beşâset ve sabâhat eserinden bi'l-külliyeye bî-behre olup, lehce-i bî-behcesinden her bâr tegerg-i idbâr-ı bârîde olur kıyâs olunur idi. Ve ol bed-bahtlık kerîhesinden olmak üzere her gün bir kat nefis ve fâhir libâs telebbüs eylese, bilâ-hılâf mes-lahdan çıkmış gibi serâser âlûde ve murdâr nümûdâr olur idi.

◊ 13 Şevvâl 1222 = 14 Aralık 1807 Pazartesi.

* قدس الله سره الزهر = Allah onun parlak sırrını mukaddes kılsın" anlamına gelen ve evliyâullah için yapılan duâlardandır.

Ve ber-vech-i muharrer lisânında lüknet-i ‘Urbâne’den başka, meşy-i mukarmat gibi tekellümde hemhemesi olmağla, kelâmını fehm eylemek gâyet düşvâr olup ve kendüsüne mahsûs envâ‘-ı hutûtdan hâric bir gûne hattı var idi ki, harfleri bâl-i zübâb ve minkâr-ı gurâb ve sutûrları [N2 47a] azgäsü ahlâm gibi şûrîde ve geysûy-i zengî-misâl pîçîde olmağla, rukyettü'l-‘akreb mefhûmu ve ‘azâyim-i cinn mazmûnu gibi andan dahi ma‘nâ ve me‘âl tırâşîde olmak, derece-i istihâleye resîde idi. Hulâsa-i makâl bu âdem bi-şâ‘ibe-i kîl ü kâl ‘ummân-ı ‘ulûm ve bahr-ı bî-gerân-ı mantûk u mefhûm iken, ‘âmmе ‘indeinde samîmî menfûr ve zâhir-i hâlinde emâre-i felâhdan müberrâ ve mehcûr olması, mahzâ ahlâk-ı nâ-marzıyye ve ashâb-ı hâle buğz u ‘adâvet-i samîmiyyesinden nâşî olduğu vâreste-i kayd-ı işkâldir. Ve bi'l-cümle Hudâ-dâd olan işbu kelime-i tâmmе-i kabûl-i ‘âmmе, zîb-i câme, imlây-ı hâme dest-mâyesinden vâye idi. Bir gün mü‘errih-i Hakîr ve sâbık Sadr-ı Rum ‘Arab-zâde ‘Ârif Efendi hazretleri ve sâlifü'z-zikr Mûsulî Efendi ve ba‘zı ‘ulemâ’, Mudanyalı-zâde'nin hânesinde med‘uvven hûşe-i pervîn-âsâ müctema‘ olup, vazîfe-i lâyıkamız olduğu üzere kütüb ve ‘ulûma müte‘allık musâhabete havz u incirâr taraf-ı münâsebetle huzzârın birisi Fıkh-ı şerîfde lede'l-fuhûl mütelakkî bi'l-kabûl olan *Dürri'l-Muhtâr* nâm kitâb-ı müstetâbı medh u sitâyîş sadedinde oldukda, mezbûr Mûsulî Efendi hemân deşne-i i‘tirâz ile ol âdemin rişte-i kelâmını kat‘ edüp, bî-burhân ü delîl kitâb-ı merkûmun kadh u terzîinde mübâlaga kâ‘idesini tekmîl eyledi. Birkac dakîka murûrunda merkûm taşra gitdikde, müşârun ileyh ‘Ârif Efendi bu Fakîr'den mezbûrun kitâb-ı mezkûru bu rütbe zemm ü tezyîfi husûsunun sebebinin istifsâr eyledikde, kitâb-ı merkûm da Şeyh-ı Ekber hazretlerinin evsâf-ı celîlesi mersûm olduğunu zebân-zede-i iş‘âr eylediğim anda hemân *radiyallâhu ‘anküm** ‘ibâretiyle tasdîka şitâbân oldular. Şeyhulislâm-ı vakt olan ‘Atâ‘ullah Efendi ise eban ‘an-ceddin düşmen-i haysiyyet ve husûsan taşra ‘ulemâsına buğz u tahkîr mu‘âmelesi mâye-i fitratları olmağla, Efendi-i merkûmun dahi haysiyyet-i ‘ilmiyye cihetine nazar birle hergiz nîm-nigâh iltifâtlarına mazhar eylemezler idi. Husûsan müşârun ileyhın Havâric-i Necdiyye husûsunda ‘Ali-zâde Efendi risâlesine tahrîr eylediği şerhi, Efendi-i merkûm hâşiye vechiyle tezyîf eylemekle, tarafına gayz u nefreti muzâ‘af olmuşıdi. Binâ-berân Efendi-i mezbûr hakkında lahza-i iltifâtları, hayâl-hâne-i hâtıra hutûr eylemeyen [N2 47b] mevâdd-ı müstahîletü'z-zuhûrdan iken, nâgehân Mahrec rütbe-i seniyyesine ı‘âd ve Haleb mansıbı tevcîhiyle ber-murâd eylemekle, bu vaz‘-ı hâriku'l-‘âde gûş-güzârânı hufra-i hayrete üftâde eyledi. Ba‘de'l-istiksâ’ inkâr-ı tarîka-i evliyây-ı Hudâ mâddesi, miyânelerinde cihet-i câmi‘a-i vahdet olması, min-haysü lâ-yahtesib incizâb ve mahabbet ve mansıb zuhûruna ‘illet olduğu hüveydâ oldu. Pes vech-i mastûr üzere bi't-tencîz mansıbı tarafına ‘inân-engîz olup, çend-mâh

* رضى الله عنكم = Allah sizden razı olsun” anlamına gelen Arapça duâdır.

güzerânından sonra tahmînen kırk gün mukaddem Efendi-i merkûmun hadîs-i vefâtı mesmû' olup, lâkin Der-i devlet'e Haleb tarafından ol bâbda kat'â tahrîr u i'lâm vârid ve lede't-teftîş yirmi günden mütecâvizdir ki, gerek Bâb-ı 'âlî'ye ve gerek tüccâr ve sâ'ir mahallere aslâ Haleb tarafından vürûd eylemiş ferd-i vâhid olmadığı mütehakkak oldu. Binâ'en 'aleyh haber-i mesrûd erâcîfden ma'dûd olup, lâkin 'abd-i Hakîr ba'zı dekâyık-ı vâkı'a-i sâbıkaya mebnî istimâ' olunduğu günü mecmû'ama sebt ü tahrîr edüp ve münkir-i evliyây-ı kirâm olan Müftî-i müşârun ileyh cenâblarına da bi'l-vâsita ismâ' u takrîr eylemişidim. Yirmi gün mikdâr eyyâm güzârında Haleb'den Bâb-ı 'âlî'ye mahsûs Tatar ile vârid olan tahrîrât metâvîsinde Efendi-i merkûmun burada mesmû' olduğu günde vefât eylediği musarrahan munderic olmağla, mahzâ ricâlül'l-gayb ihbârı olduğu gayr-i mütevâridir. Garâ'ib-i şu'ûnâtandır ki, evliyây-ı kirâm hazerâtının vücûd ve kerâmetlerine ol münkirin helâki burhân-ı kâtî' ve mute'assıb-ı müşârun ileyhi tahcile sened-i sâtî' oldu; *tecâvezallâhu 'annâ ve 'anhüm*.*

Zikr-i sebeb-i Civân Kâtil

Sultân Ahmed Câmî'-i şerîfi semtinde çârdeh sâle kertesine bâliğ bir tâze civân-ı şîrîn-dehâna Halvaciyân-ı Enderûn'dan bir sefih-i şerîr, hevây-ı nefsanî tahrîkiyle şergîr olup, hemîşe uyub ulaşmakdan ve kelb-i şikârî gibi ol âhû-peçenin itcesine etrâfını dolaşmakdan hâlî olmaz idi. Civân-ı mezbûr kişî-zâde ve pâk-dâmen ve ehl-i 'ırz olmağla, gâh müdâfa'a-i leyyine ve gâh firâr u ihtifâ ve gâhca kolluklara ilticâ ederek def'-i belâ eder idi. [N2 48a] Lâkin sefih-i mezbûr eşrâr-ı Etrâk'den levend-i seffâk, zeber-dest ve zûr-mend cellâd, ehrimen-nihâd olup, Enderûn huddâmından olmak hasebiyle de bi'l-küllîyye lâ-kayd ve bî-bâk olmağla, leyl ü nehâr mest ü evkâr fisk u fesâd mevki'lerinde geşt ü güzâr edüp, tenhâ mahallerde tesâdüf eylediği gılmân ü zenâna inşâb-ı pençe-i tesallutla âzürde vü bîzâr eder idi. Ve nehy ü tahzîrden kat'â münzecir ve pend ü terbiyeden aslâ müte'essir olmaz bir rezîl ü bî-hayâ küştenî ve müzi-yi bed-kâr ve bed-edâ âvîhtenî idi. Ol nefsi emmâreden eşerr habîs-i şekâ-perveri bilüp görenler elbette işbu;

Rakîbin katli çokdan geçdi emmâ öldürür yokdur

O gayret, gamze-i cellâd-ı bî-pervâya düşmüşdür

beytini tekrâra nâ-çâr olurlar idi. Ve ol eyyâm-ı garâbet-ittisâmında ehl-i 'ırz makûlesi pest ve süfehâ' ve eşîrrâ' kısmı bâlâ-dest olmağla, bu misillü ef'âl-i nâ-sezâları gördükce, ehl-i 'ırzlar te'âmî ve mudârâ ile güzâr ve zâbitler tegâfûl ve nihâyetu'l-emr ba'zı mertebe tenbîh-i sûriye zebân-ı âlây-ı güftâr olurlar idi. Binâ'en 'aleyh sefih-i mezbûr dahi bî-pervâ mezâkk-ı nefsanîsini

* *تجاوز الله عنا و عنهم* = Allah bizim ve onların günâhlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

icrâ edüp, “Öt gidinin keklîği devrân senindir” türkisini çağırarak serhoşluk ‘âleminin huzûzunu edâ eder idi. Husûsan perçem-i pür-ham misâl ol civân-ı pâkîze-cemâlin başına belây-ı siyâh ve kadd-i bülendi gibi dûr u dirâz âfet-i gümrah olmuş idi. Bir gün ez-kazâ câmi‘-i merkûm fezâsında civân-ı merkûma musâdif olmağla, bî-çâre havf u telâşından hemân memşâ havzasına firâr ile gûyâ ki ol ehrimenden pinhân olmak recâsında olup, lâkin gulâmın sevâdı ol mel‘ûnun manzûr-i dîde-i sayyâdı olmağla, hemân ensesinden bed-du‘â gibi yetişüp, kadem-hâne derûnunda girîbân-gîr-i istîlâ ve bî-mehâbâ hall-i ‘ukde-i şalvarına dest-yâr-ı (دستیار) ikdâm ü i‘tinâ oldukda, civân-ı merkûm imdâd-ı hâricîden me‘yûs ü mahrûm olmağın, def‘-i sâ‘il kasdıyla müstahabı olan bir kûçek Çerkesî bıçak ile ol Türk-i [N2 48b] sütürgün nâf-i şikemine rezk eylediği ân mâdde-i hayât-ı habâset-simâtı, fazla-i tabî‘iyye gibi rîzân-ı ka‘r-ı kenîf-hızlân oldu. Gulâm-ı mezbûr bu hâdise-i pür-dehşetden sersem gibi ‘akl ü idrâkden bigâne bir cânibe revâne olmak dâ‘iyesinde iken, mahall-i merkûma mütevârid olan ba‘zı eşhâs ihbâriyle kolluk zâbiti haberdâr olmağın, gulâmı ahz ve keyfîyeti istihbâr eylediklerinde, ol dahi mâ-cerâyı nakl ü inbâ eyledi. Gerek kolluklar ve gerek ol havâlî ehâlîsi maktûl-i mahzûlün ahvâline vâkıf olmalarıyla, “*Aleyhi mâ-yestehıkku*” deyerek vâkı‘ayı Bâb-ı ‘âlî‘ye inhâ sadedinde iken, nâgehân sevk-ı kader-i bî-dermân ile Pâdişâh-ı zemân hazretleri tebdîlen mahall-i mezbûra sâye-endâz-ı teşrif olup, sebab-i cem‘iyyeti istifsâr buyurdularında: “Bir tâze gulâm bir halvacıyı katl ü i‘dâm eylemiş” deyü mücmelen ihbâr eylediklerinde, hemân deryây-ı gazab-ı Şâhâne’leri galeyân edüp, derhâl ol dahi mahall-i mezbûrda kısâs vechiyle bürîde-i seyf-i kahr u nekâl olmak bâbında teşdîd ü ikdâm birle fermân eylediler. Mâddenin ‘illet ve ma‘lûlünü ‘arz u beyân ve “Şâhım suç öldüründe değildir, ölenedir”^{***} müfâdını ifâde vü ‘iyân eder, ne kolluklarda ve ne müctema‘ olan eşhâsda ve ne Rikâb-ı şevket-ihtisâsda ferd-i vâhid bulunmayup, bu vechile Şehriyâr-ı mutâ‘ hazretleri keyfîyetin gavru hakîkatine ‘adem-i ittîlâ‘ sebebiyle civânın katli husûsunda ısrâr ve kısâs-ı hasenesini icrâ kasdıyla ol bâbda te‘kîd-i ekîd izhâr buyurup, ol esnâda gulâm-ı mezbûrun vâlidesi feryâd-künân gelüp, her çend galtîde-i pây-ı semend olarak ‘arz-ı tezallüm birle istid‘ây-ı ‘afv ü ihşân eylemiş ise de buhâr-ı fart-ı gazab, ‘adem-i ısgâya sebep olmağın, infâz-ı me‘mûriyyetle gulâm-ı merkûm dehen-i mevhumî gibi ma‘dûm oldu. Ertesi keyfîyet-i hâl ba‘zı râst-gûy ve dürüst-makâllerin ifâde vü inhâlarıyla Şehriyâr-ı safvet-şi‘âr hazretlerinin ma‘lûm-i Şâhâne’leri oldukda, be-gâyet müte‘essif ve mahzûn olup, peder ve mâderini ‘atıyye-i vâfire ile nev‘an mütesellî ve memnûn buyurdular.

* *عليه ما يستحق* = Allah layığına versin” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** Metnimizde yer alan bu mısra, Gedizli Kabûlî’nindir; bk. Hidayet Duyar, “On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Kabûlî’nin Şiirleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2 Winter 2009, s.327.

Lâyiha

Selâtîn-i ‘izâm hazerâtının her zemânda ve her mekânda sohbet-i Sâmî ve Rikâb-ı kirâmîlerinde ‘âkıl ü kâmil, ‘ârif, [N2 49a] sühan-dân ve hüsn-i ta‘bîre ve mizâca muvâfık dil-nişîn te‘vîl ü takrîre mâlik, hayr-endîş, sadâkat-kîş, nüktedân, dakîka-şinâs, hayr-hâh, veliyy-i ni‘met, muhâfiz-ı nâmûs-i savb-ı Saltanat olan çend nefer kurenâ’ ve huddâm-ı diyânet-perver bulunmak ne derecede elzem ve elyak olduğu ehl-i im‘âna bu mâddeden müstebân olur.

Hikâyet

Menkûdür ki Sultân Mustafa-yı Sâni ‘aleyhi'r-rahme hazretlerinin ba‘zı evkâtda tebdîlen piyâde-revlik mu‘tâdları olmağla, bir gün ‘alel-‘âde Nakşî nâm musâhabetleriyle piyâdece ba‘zı mahalleri geşt ü güzâr eder iken, bir tenhâ sokak burgacında gördüler ki, bir delikanlu yiğit bir nigâr-ı nâzenîne sarmaşık otu gibi sarmaşup, tarafeynden müştâkâne ‘aşk u meşk ve câna lâyık bûseler münâvelesi tenâvüb etmektedir. Şehriyâr-ı hamîyyet-şi‘âr fart-ı hışmından âteş-bâr olup, hemân verâda hâzır ve işâret-i âb-rûya nâzır olan cellâda ikisinin de derhâl kahr u istisâllerleriyle emr buyurdular. Nakşî, bâb-ı niyâzı bâz edüp, hakîkat-i hâllerine ittîlâ‘ recâsiyle istimhâl eylemekle, Hidîv-i devrân hazretleri orada tevakkuf edüp, Nakşî hemân ol birlikde olan iki cân tarafına şitâbân oldu. Vusûlünde istifsâr-ı ahvâl sûretini irâ‘et ederek hafice: “Kûçe başında duran Pâdişâh-ı cihândır. Sizden isti‘lâm-ı hâl buyurdularında, ikiniz karındaş olup, gûyâ ki sen şimdi diyâr-ı gurbetden vürûd ve hânene ‘azîmet eder iken, ittîfâkı bu mahalde işbu hemşîrene tesâdüf eylemekle, müddet-i medîdeden berü hasret-keş olduğunuza mebnî tehammül edemeyüp, burada mülâkât eyledik, deyesiz” deyü telkîn-i cevâb eyledikten sonra ‘avdet edüp, hey‘et-i isti‘câbda: “Şevketlü Pâdişâhım! Âlûde-i vebâl olmağla ramak-ı yesîr kalmış, hele savn-ı Rabbâni‘yle taraf-ı eşrefleri masûn olmuş” mukaddimesiyle te‘lîf-kerdesi olan kelâmı hâk-i pây-ı Şâhâne‘ye ‘arz u ifhâm eyledikde, Şehriyâr-ı şefekat-medâr hazretleri rikkat-i kalb ile yanlarına gelüp, bi'n-nefs hâllerini istifsâr, anlar dahi üstâzdan zabt eyledikleri mazmûn-i mihr-engîzi takrîr u iş‘âr eylediklerinde, Hidîv-i zemân hazretleri: “İki hasretin mülâkâtları mazanne-i isticâbet-i du‘âdır” deyerek ikisine vâfir ‘atıyye ihsân eylediler. [N2 49b] Böyle mahallerde “*Dürûg-ı maslahat-âmîz bih ez-râst-ı fitne-engîz*” meselinin lüzûmu ma‘lûm-i erbâb-ı fuhûmdur¹.

* دروغ مصلحت آمیز به از راست فتنه انگیز = İş bitiren yalan, fitne koparan doğrudan iyidir” anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa‘dî’nin *Gülîsta’n*’ında geçmektedir; bk. Şeyh Sâdi-î Şirâzi, *Bostan ve Gülîstan*, s.323.

1 kılındı. **Garîbe-i tevcîh-i** fuhûmdur N2 : oldular A2 : — M2

‘Azl ü nefy-i Re’îs-i Rikâb Hâlet Efendi

Mûmâ ileyh Hâlet Efendi pes-perdeden İngilizlü ile musâfât ü istînâs ‘amelinde olduğunu Françe Elçisi Sebestiyan dedikleri şeytân ihşâs eylemekle, gûnâ-gûn şirret ü gavgâ ve ‘arbede vü iftirâ ile vükelây-ı devleti ta‘cîz ü tekdîr ve serîr-i Saltanat’ı dil-gîr eylemekle, bilâhare Efendi-i mûmâ ileyh mâh-ı muharremin yirmi yedinci günü[◊] mesned-i Riyâset’den ‘azl ve mel‘ûn-i¹ mersûmu tatmîn için Kütahya’ya nefy ü iclâ ve Riyâset Vekâleti², Defter Emîni Vekîli Sâlih Efendi’ye ihâle³ olundu.

‘Azl ü nasb-ı Kâ’im-makâm

Kâ’im-makâm-ı vakt bulunan Tayyâr Paşa gerçi okur-yazar, şâ’ir ve sūhan-dân ve Vezîr ibn Vezîr olup, lâkin zâtında muharrik ve fettân ve hûn-rîz ve fettâk olup, mukaddemâ Çapar-zâde ile bi’l-istitbâ‘ Sadr-ı esbak Yûsuf Paşa ile beyenlerinde münâfese-i külliyye vâki‘ ve tarafeyn ancak yekdiğerin i‘dâmiyle mütesellî ve kâni‘ olurlar idi. Tekallübât-ı sipîhr-i nâ-fercâm ile gelüp, mazhar-ı kurb-i Şehriyâr-ı enâm ve Âsitâne-i sa‘âdet’lerinde Kâ’im-makâm-ı benâm oldukda, Devlet-i ‘aliyye’lerinin umûr-i mesâlihinde sa’y-i ‘azîm ve cidd-i ‘amîm edüp, ol takrîble nezd-i Şâhâne’lerinde rû[z]-be-rûz vak‘ u i‘tibârları efzûn ve hüsn-i zann ve i‘timâd-ı küllî-i sâdıkâneleri rû-nümûn olarak tarafına cânib-i Hidîvâne’den nazar-ı âhar erzân ve dûş-i isti‘dâdına hil‘at-i dîğîr şâyân görülmekte idi. Pes müşârun ileyhin Kâ’im-makâm ve manzûr-i Pâdişâh-ı İslâm olduğundan, Çapar-zâde ve Yûsuf Paşa muztarib ve dil-hırâş ve efşürde-i mengene-i havf u telâş olup, Yûsuf Paşa hazretleri Halebü’ş-şehbâ’ya ‘azîmet münâsebetiyle Ma‘den semtlerine gelüp karâr ve Tayyâr Paşa’nın mekr u keydinden emîn olmamağla, sûretâ Ma‘denler’e ve Malatya cânibine istilâ eden Ekrâd eşkıyâsının def‘ u tanzîmi ve fi’l-hakîka Kâ’im-makâm Paşa’nın ‘ukâb-ı zarar ve ‘ikâbından ihtimâ’ kaskına mebnî Çapar-zâde ile muhâbere ederek asker-i vâfir cem‘ ve tarafına sâbık Haleb Vâlisi İbrâhîm Paşa’yı ve Hamîd Paşa’yı ve ‘Abdî Paşa’yı [N2 50a] ve sâ’ir ol etrâf olan ümerâ’ ve a’yânı tarafına celb ile cem‘iyyet-i kesîre peydâ, kezâlik Çapar-zâde dahi berü cânibde haşerât-ı kesîre cem‘iyle ta‘assub ve serkeşî izhâr u ibdâ edüp, her çend taraf-ı Şehriyârî’den tefrîk-ı cem‘iyyetle herkes mahall-i me‘mûruna gitmek bâbında evâmîr-i ‘aliyye-i ekîde sâdır olmuş ise de, Ekrâd-ı bed-nihâdın Ma‘denler’e ve ol havâlîye müstevlî olduk-

◊ 27 Muharrem 1223 = 25 Mart 1808 Cuma. Cevdet Paşa, Hâlet Efendi’nin hılâl-i şevvâlde azledildiğini bildirmektedir; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,244.

- 1 Mûmâ ileyh Hâlet mel‘ûn-i N2 : Fransalu’ya müte’allık ba‘zı mevâdda mebnî, Sebestiyan’ın şerğîrlîği te’sîriyle Rikâb Re’îsi Hâlet Efendi ‘azl ve la‘în-i— A2, M2
- 2 iclâ ve Riyâset Vekâleti A2, M2 : ib‘âd ve makâmına N2
- 3 Vekîli ihâle M2 : Vekîli Sâlih Efendi ik‘âd olundu N2 : Sâlih Efendi’ye ihâle A2

larını îrâd birle müdâfa‘alarına bi-hasebi'l-iktizâ’ sarf-ı nîrû-yi ictihâd eylediklerini müş‘ir i‘tizâr-nâmeler tahrîr ederler idi. Tayyâr Paşa ise dâ‘imâ icrây-ı habâset ü nifâk birle cem‘iyyetlerini başka sûretle inhâ ederek Pâdişâh-ı âfâk hazretlerini anlardan tenfir ve: “Hudâvend-i sâbık gayretine mebnî bagy ü hurûc saydıındalardır” deyerek muztarib ve dil-gîr eylemekde idi. Ve ‘an-asl Ocaklu'ya ittihâdı olmak hasebiyle anları dahi ta‘lîm birle hisse-i nifâkda sehîm eylemişidi. Bu cihetle Anadolu kutruna tehâlûf-i ârâ’ ve evâmîr-i ‘aliyye cereyânında sekte vü rehâvet rû-nümâ oldu. Ve Âsitâne'de dahi gerçi manzûr-i nazar-ı iltifât-ı Hidîv-i sâfi-nihâd ve Ocaklu ile de yek-reng-i tevâfuk u ittihâd olup, lâkin Şeyhulislâm'ın tegallüb ve isti‘lâsı derece-i nihâyetde olmağla, yed-i Kâ'im-makâmî'de kat‘â ser-rişte-i istibdâd olmayup, cüz‘î ve küllî mevâdd ü mesâlihde elbette tarafına mürâca‘at ve istîzâna mevkûf olduğundan nâşî, sepend-i âteş-i telâş ve dil-hırâşî olmağla, ‘an-samîmî'l-bâl vücûd-i Şeyhulislâmî'yi istiskâl edüp ve ez-kadîm üslûb-i mergûb-i selâtn-i ‘Osmâniyye üzere kâ’inen men-kân cülûs mâddesine kıyâm eden kesân, tibâ‘-ı hamîyyet-intubâ‘-ı Cihân-bânî'lerinde nâ-güvâr olmak cihetinden başka, mukaddemce tebdîl-i Meşîhat kıssasına mebnî, Şehriyâr-ı zemân ez-dil ü cân Şeyhulislâm'dan bîzâr u remân ve mu‘âmele-i mücâmelesi ber-muktezây-ı hâl ü zemân olduğuna teferrûs ü iz‘ân eylediğine binâ‘en, dâ‘imâ müşârun ileyhî ‘azlîni ve makâmına bir ni‘me'l-halef nasbını tehayyül ederek efrâd-ı ‘ulemâyı hod-be-hod mîzân-ı ihtibârda vezn ü imtihân eder idi. Tâ ki keffe-i terâzû-yi âzmâyışinde ‘İzzet Beyefendi girân ve fî-nefsihî dühâtdan mümtâz-ı akrân ve lisân ü beyâna mâlik, sühan-dân, [N2 50b] umûr-i hâriciyyede ve divel-i Avrupa mesâlihinde ise mû-şikâf ve dest-gâh-ı politikada Hâlet Efendi'den ziyâde hurde-bâf, nakş-bâz-ı köhne-perend-i eslâf, reng-perdâz-ı kumâş-ı tâzetarh-ı ahlâf olmağla, kendüsüne min-beynî'l-‘ulemâ’ hem-dest ü hem-pâ olmasına imzâ eylemeğin;

Halka-i dîdemi sayyâd-ı ezel edeli dâm

Hûblarda seni tutdu gözüm ey kebek-hırâm!

müfâdını mûmâ ileyhî sevâd-ı hayâl-kerdesine lisân-ı hâlîle îrâd ederek anı ihtiyâr ve mukaddemce ba‘zı mertebe tedâbîr-i dil-pezîri pesendîde-i Şâh-ı enâm ve mesâlih-i Devlet-i ‘aliyye'de mesâ‘î-i behiyyesi makbûl olmağla, mazhar-ı ‘atıyye vü ikrâm olduğundan, nüsha-i hâl ü şânı bi'l-vücûh ma‘lûm-i Pâdişâh-ı Ferîdûn-şükûh olmağın, müşârun ileyh dahi münâsebet bularak dâ‘imâ huzûr-i Şevket-mahsûr'da sitâyîş ü senâ ve mûmâ ileyh Müftî olduğu sûretde teveccüh-i Şâhâne berekâtiyle Devlet-i ‘aliyye ve memâlik-i mahmiyyeleri dil-hâh üzere sûret-i haseneye mûnkalib olacağını ba‘zı mertebe mukaddimât-ı şî‘riyye-i mevhumê ile isbât ma‘razında îmâ ederek gerçi kalb-i Pâdişâhî'yi re‘y ü kelâmına mâ‘il edüp, lâkin kıssa-i sâbıkadan remîde-dil olmalarıyla, ol bâbda mütereddîd olup, lâkin müşârun ileyh her dereden su

getürerek teshîl-i tarîk ile tereddüd-i kalb-i şerîflerini zâ'il ve husûs-ı musamem-i mezbûra kâ'il eyledi. Ve'l-hâsıl nakd-gerân-ı kurenâyı ve ba'zı sanâdîd-i Bektâşiyân'ı dahi uydurup, Efendi-i mûmâ ileyhın Meşihat'ine pes-perde-i hafâdan 'akd-i 'ukde-i karâr u imzâ eylediler. Ve bi'l-cümle Kâ'im-makâm Paşa ile Efendi-i mûmâ ileyhın cihet-i vahdet mesâbesinde imtizâc ü izdi-vâcları, ba'zı karâ'in-i hâliyyeden mîş-yâş fehîm ü tirâş olunduğundan başka, Efendi'nin havsalası teng olmağla, bu sırr-ı serbesteyi, mahrem 'add ü cezm eylediği, akreb-i etbâ'ına keşf ü îmâ, ol dahi¹;

Râz-ı hod bâ-yâr-i hod çend² ân ki be-tivânî me-gûy³
*Yâr-râ yârî buved ez-yârâ⁴ ve endîşe kün**

- 1 'Azl ü nasb-ı Kâ'im-makâm ol dahi N2 : 'Azl-ı Kâ'im-makâm Tayyâr Paşa Müşârun ileyh —/eban 'an-ceddin perverde-i hânedân-ı Vezâret olup ve zâtında ziver-i me'ârifle ârâste ve nutk-ı belîğ ve re'y ü tedbîr ve dirâyet ü fetânetle pîrâste 'âlî-cenâb ve şehâmet-i nefis ü sarâmet lisânla/— ile mümtâz-ter-i emsâl ü etrâb olmağla, hakkında teveccühât-ı Şâhâne erzân ve telatuffât-ı/iltifât-ı Husrevâne dem-be-dem efvân u firâvân olup, hadd-i zâtında re'y-i rezîn ve 'akl-ı dürbîn ve tedbîr-i dil-nişîn sâhibi, fi nefsihî dühâtından 'akl ü 'irfânla/'irfân ile beyne'l-akrân mümtâz ve lisân ü beyân cihetiyle cümleden ser-firâz, umûr-i hâriciyyede ise müşikâf ve/— dest-gâh-ı politikada hurde-bâf-ı nakş-ı bâz-/tâze-kühen-i/gîn-i kumâş-ı eslâf ve reng-perdâz-ı harîr-i tâze tarh-ı ahlâf olup, zabt u rabt ve tanzîm-i mesâlih-i mülk ve tensîk-ı umûr-i 'ibâd husûsunda aslâ fütür u rehâveti olmamağla, gitdikce kulûb-i nâsda vak'/def' u/— haysiyyeti/vahseti izdiyâd ve te'ayyün/ta'yîn ü istibdâdı müzdâd olup, ekser dekâyık-ı umûr Devlet-i 'aliyye'de bi-nefsihî cerh ü ta'dîl ve Rikâb-ı müstetâb ve Ordu-yi nusrat-me'âb umûr u mesâlihini vech-i lâykı üzere tesviye ve tekmil husûsunda me'âsir-i cemilesi zuhûr etdikce, taraf-ı Saltanat'dan kendüstüne hüsni zann ve i'timâd-ı küllîye makrûn teveccüh ve iltifât-ı samîmî rû-nümûn olup, cenâb-ı Şehriyâr-ı Ferîdün- —/fer tarafından nazar-ı dîğér ile manzûr ve dûş-i liyâkatına hil'at-ı âhar ilbâsı endâze-kerde-i tahmîn-i Pâdişâh-ı gayûr olmakda idi. Vâkı'â müdir —/ve müdebbir-i sâhib-i fikr ü kiyâset ve vâkıf-ı dekâyık-ı umûr-i mülk ü millet/memleket olmağla, hâmkârân-ı a'yân-ı zemâne nisbet tûmâr-hâne dîvâneleri, yâhûd meyhâne/mey-hâneler mestâneleri miyânına [M2 141] düşmüş merd-i huşyâre dönmüşüdi. Bu vechile ser-i kârân ile beynlerinde —/cihet-i mübâyenet derkâr ve husûsan mercî-i 'âmme olan Şeyhulislâm, hemec ve sâhib-i fikr-i kec olduğundan, bir vechile mukâvemetleri mümkün olmayacağı bedîdâr ve 'İzzet Bey ise Kâ'im-makâm Paşa'nın mîzân-ı i'tibârında sencide ve ârâ/re'y ü tedbîri ma'kul ü pesendide —/olmağla, dâ'imâ sitâyîş ü senâ ederek tarafına teveccüh-i Şâhâne erzide olup, taraf-ı Şeyhulislâm'den ise bi't-tab' derûn-i Sultânî müteneffir ve remide olduğundan, gerçi —/'aklen mesned-i mu'allây-ı/— Fetvâ'dan ib'âd ve makâmına 'İzzet Bey'in is'âdi, ehemmi-i murâd-ı Şâhâne'leri olup, lâkin Ocaklu ile yek-reng ve serrâ' ve darrâda hem-âheng olduğuna mebnî, vak'a-i/def'a-i sâbıkadan/sâbıkada mütevahhiş olmağın, ol bâbda tereddüd-i kalb-i 'âlîlerini ba'zı mertebe teshîl-i tarîk ederek zâ'il ve maslahat-ı merkûmeye kâ'il eyledi. Kâ'im-makâm Paşa ile 'İzzet Bey'in cihet-i vahdet/yek-cihet evinde/— olduklarını/olduklarını (اولدقلىرىتى) ba'zı karâ'in-i —/hâliyyeden mîş-yâş-i tirâş olduğundan başka, **beyt:** A2, M2

2 çend N2, A2 : cend M2

3 be-tivânî me-gûy N2 : ne-tivânî me-gû A2 : be-tivânî me-gû M2

4 yâr-i ü N2, A2 : yâr M2

* = سىررىنى مۇمكىن دۇرۇد با يار خود چىند انكه بتوانى مكوى * يار را يارى بود از يار او انديشه كن
 olduğu kadar kendi dostuna söyleme. Dostun bir dostu varsa, onun dostundan sakın!"
 anlamına gelen Farsça bir beyittir.

tenekkulâtından ihtirâz etmeyerek ba'zı hem-râzına ibrâz ü ifşâ eylemekle, giderek [N2 51a] iki gün zarfında sâmi'a-zed-i Mevlânâ olduğuna mukârin, ez-kadîm¹ miyânelerinde münâfese-i tarîk sebebiyle mübâyene-i dîrîneleri² olan Şemseddîn Efendi ve Emîn Beyefendi ve Hâce³ Münîb Efendi'nin havâdis-i mezbûre perde-tirâk-i gûş-i hûş u idrâkleri oldukda, telâş ü ıztırâb ile hemân bâb-ı Şeyhulislâmî'ye⁴ 'inân-engîz-i şitâb olup, himmet-i Kâ'im-makâmî ile 'İzzet Beyefendi'nin Meşihat'i kuvve-i karîbeye gelüp, belki çend rûz zarfında ferve-i beyzâyı iktisâ edeceğine yek-zebân, husûsan Deli Şemseddîn, üstür-i sermest gibi zebed-efşân ve tahrîr u tahrîri nâ-şâyân darb-ı düşünâm ü hezeyân ederek nakl ü beyân⁵ birle, işin önünü almak bâbında ibrâm-ı bîgerân eylediler. Gerçi Koca Sûfî bu vecbeden sûretâ şâ'ibe-i infi'âl göstermeyüp: "Elbette ihrâz-ı hayyiz-i Sadâret edenler, bilâhare murabba'-nişin-i mesned-i Meşihat olmak resm-i kadîm-i Devlet-i 'Osmâniyye olmağla, 'İzzet Beyefendi dahi merkez-i mezbûra gelmek kâ'ideye muhâlif ma'nâ olmayup ve ol makâma her vechile sezâ olduğu dahi hüveydâdır" zemîninde redd-i cevâb edüp, lâkin ez-derûn müte'essir ve tenhâda Hâce Efendi ile hiç olmazsa, "*İnnehâ le-ihde'l-küber*"^{*} sırrına mazhar olan iki dâhiye-i dehyânın birinin def' u izâlesiyile hükm-i mezkûrun ibtâlî tarîkını cüst-cûya müteşemmir oldu.

el-Kıssa: Bunlar bu gâ'ileye mütevağgıl olup, gelelim Ordu-yi hümâyûn dâstânına da. Çünkü Tayyâr Paşa'nın Kâ'im-makâmılığı, vech-i muharrer üzere Anadolu'nun sûret-i âhara inkılâbına ve ilkâ eylediği şûriş ü şekâvetden başka sefer-ber olan Amasya Mütesellimi'nin katli, sâ'ir me'mûrların betâ'etlerine, belki 'adem-i itâ'atlerine bâdî ve dem-be-dem Âsitâne'de ve bi'l-vâsita orduda olan Bektâşiyân'ı tahrîk ve Hudâvendigâr-ı sâbık takımlarının istisâllerine igrâ vü teşvîk eylemeleriyle, ol fırkanın dahi insilâb-ı emn ü râhatlarına mü'eddi olup ve dest-yârî-i sa'y ü himmetiyle 'İzzet Beyefendi mesned-ârây-ı Meşihat oldukda, elbette kendüsi dahi dest-pîrây-ı Sadâret olmak lâzım ve melzûm kabîlinden olduğu şevb-i şübheden mu'arrâdır. Ve ber-vech-i muharrer müşârun ileyhin Sadâret'inden kat'-ı nazar Kâ'im-makâmılığı, zikr-i âtî Ruscuk yârânına [N2 51b] hâlet-i mahmasayı müzekkir olduğundan başka, maslahatlarına münâfi ve safha-i mütehayyilelerinde mersûm-i kalem-i tasvîr olan sûret-i ümniyyenin husûlüne mâni' ü nâfi olmağın, bir takrîble Sadâret mâd-

1 tenekkulâtından ez-kadîm N2 : tahzîrinden gafletle bu sırr-ı ser-besteyi mahrem-i —/râz-ı i'tikâd eylediği, akreb-i huddâmına keşf ü işrâb ve ol dahi ba'zı hem-râzına ibrâziyle/ibrâz ile ferah-yâb ederek sâmi'a-zed-i mevlânâ olduğuna mukârin A2, M2

2 dîrîneleri A2, M2 : mu'âyeneleri N2

3 Emîn Beyefendi ve Hâce N2 : — A2, M2

4 mezbûre Şeyhulislâmî'ye N2 : merkûme, pür-/perde-süz-i gûş u hûşları oldukda, hemân taraf-ı müşârun ileyhe A2, M2

5 himmet-i beyân N2 : nakl-i dâstân A2, M2

* *انها لاحدى الكبر* = (O cehennem uyarıcı) büyük musîbetlerden biridir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Müddessir, 74/35. âyetidir.

desini orduda Refik Efendi, Sadriâ'zam hazretlerine işrâb eyledikde, ku-lağından zehirlenmiş gibi pür-piç ü tâb olup, bu vesîle ile miyânelerine münâferet-i külliyye ilkâ ve bir mâh mikdâr Kâ'im-makâmlik makarrında karar ederse, dâmen-i Sadâret'e elbette dest-resâ olacağını edille vü berâhîn îrâd ederek te'kîd-i müdde'â eyledikten sonra, sûret-i hayr-hâhında cüyende-i esbâb-ı ihtiyâl olarak¹ bir kumâş-ı tâze nakş-ı hadî'a vü âle zafer-yâb oldu.

Sûreti budur ki, mukaddemâ zümre-i kuzâtdan iken dahîl-i hayl-i (خیل) hâcegân olan Ru'ûs Kîsedârı Sünbül-zâde 'Abdûlbâkî dedikleri yâdigârı, Ocak tarafına ba'zı maslahat-ı mühimme sûretini irâ'etle mektûb ve cânib-i Saltanat'a da² telhîs-ı hud'a-üslûbla İslâmbol'a irsâl eylediler. Fettân-ı mezbûr dahi kendi maslahatını rû-pûş-i mekr u firîb ederek 'inân-ı 'azîmeti³ Âsitâne tarafına imâle ve tekâvür-i füsûn ü fesâneyi mızâmâr-ı Maslahatgüzârî'de rakz u icâle eyledi.

Beri taraftan Kâ'im-makâm Paşa'nın dest-yârî-i sa'y ü ihtimâmı ile 'Îz-zet Beyefendi'nin Meşîhat'i tekarruru, vâsıl-ı sem'-i yakîn-i Şeyhulislâmî olup, ahadühümânın birinin, husûsan Kâ'im-makâm Paşa'nın turuk-ı indifâ'ını te-cessüs eyledikleri hılâlde 'Abdûlbâkî-i merkûm dahi ittifâkıyyâtdan olarak vârid olup, her ne denlü iki tarafın agrâzları muhtelifetü'l-vücûh ise de matlab-ları vâhid ve bu bâbda 'azîmetleri müttehid olmağla, ikdâm ü isrârları⁴ Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr hazretlerini Kâ'im-makâm 'azlinde nâ-çâr eylemekle, mâh-ı muharrem'in evâhırında⁵ makâm-ı Kâ'im-makâmî'den 'azl ü iz'âc ve Di-

- 1 bâbında ibrâm-ı olarak N2 : için ilhâh u ibrâmda ikbâb eylediler. Hâlbûki müşârun ileyh sad-/sadr-ârây-ı Meşîhat oldukda, elbette Kâ'im-makâm Paşa dahi mesned-pîrây-ı Sadâret olacağı lâzım-ı melzûm kabîlinden olarak, vâreste-i şâ'ibe-i iştibâh olup, ancak müşârun ileyh'in redâ'et-i tabî'at ve hasâset-i hilkati muktezâsınca fitne vü fesâda meyli mücereb olduğundan, maslahatlarına uymayacağı mülâhazası, yârân-ı Ruscug'a mücib-i halecân ü hadşe ve Pâdişâh-ı Selîmü'l-fitrata sû-i kâsd vukû'u hâtrası, müstevcib-i harşe/hadşe olmağla, müşârun ileyh'in Sadâret'inden kat'-ı nazar Kâ'im-makâmlikda bulun-ması, Ruscuk yârânının mezâkına külli münâfi ve sahîfe-i mütehâyilelerinde mersûm-i kalem-i tasvîr olan suver-i ümniyyenin husûlüne mâni'-i kâfi olmağın, cüst-cüy-i esbâb-ı 'azli [M2 142] iktizâ ve Refik Efendi'nin dâmen-i re'y-i rezînine ilticâyı ilcâ etmekle tahrîr ile cüyây-ı tedbîr ü serâ tarafına irsâl ü tesyîr eylediklerinde, derhâl teşmîr-i ezyâl-i nifâk/ittifâk ve Sadâret mâddesini orduda Sadriâ'zam'a işmâm birle berhem-zede-i sabr u ârâm eylemekle, bu takrîble/takrîb ile miyânelerine ilkây-ı şikâk ve bir mâh kadar Kâ'im-makâm-lık'da kalur ise elbette Sadâret'e dest-resâ/res olacağını edille ve burhân îrâd ederek, isbât-ı müdde'â eyledikten sonra sûret-i hakda müttefikân cüst-cüy-i bâzâr-ı/pâzâr-ı hiyel ederek A2, M2
 - 2 nakş-ı hadî'a vü da N2 : nakş-firîb ü dagala dest-res olup, kuzâtdan iken ber-muktezây-ı cevher-i isti'dâd zümre-i hâcegâna duhûl ile istis'âd eden kîsedâr-ı liyâkat-mendi Sünbül-zâde es-Seyyid 'Abdûlbâkî Efendi'yi Ocak/Ocaklu tarafına mektûb ve taraf-ı Saltanat'a A2, M2
 - 3 İslâmbol'a 'azîmeti N2 : İstanbul'a irsâl ve ol dahi kendü maslahatını rû-/red-pûş-i çehre-i ihtiyâl ederek, 'inân-ı 'azîmeti/'azîmeti (عزيمتى) A2, M2
 - 4 füsûn ü fesâneyi isrârları N2 : mekr u füsûnu mızâmâr-ı maslahat-ı güzârîde icâle edüp, ittifâkı, mûmâ ileyh'in vürüdü Şeyhulislâm'ın Kâ'im-makâm'a burûdeti vaktine musâdif ve iki tarafın her ne kadar agrâzı muhtelif ise de bi'l-vücûh matlabları vâhid ve bu bâbda 'azîmetleri müttehid olmağla, ikdâm-ı bî-şümârları A2, M2
- ◇ 21-30 Muharrem 1223 = 19-28 Mart 1808.

metoka'ya nefy ü iclâ birle dergâh-ı devlet-bârgâhdan teb'îd ü ihrâc olunduktan sonra, yerine berhîz u ber-nişîn merdânından Kethudây-ı Rikâb-ı şevket-'unvân¹ bulunan leyyinü'l-cânib ve ednâ muhâlefet ve müsâmahadan mütecârib Eğinli el-Hâc Mustafa Efendi münâsib görüldü. Pâdişâh-ı rub'-meskûn² hazretlerinin Tayyâr Paşa tarafına gâyetü'l-gâye 'alâka ve³ incizâb-ı derûnları olmağla, 'azli sûreti⁴ mes'ele-i ikrâha karîb bir ma'nâ olmağın, [N2 52a] verâsından nihânî bâ'is-i tesliyet ve şâdmânî olacak mevâ'id-i Sultânî ve kîse kîse nukûd-i telattufât-ı müyessiretü'l-emânî irsâliyle keder u dağdağadan âzâde⁵ ve nefy sûreti olmayup, dâ'ire-i müntehabesiyle mansıba gider şeklinde şimdilik Dimetoka'ya 'azîmet eylesini emr u irâde buyurdular. Müşârun ileyh dahi ber-müceb-i fermûde cânib-i me'mûruna reh-peymûde oldu. 'Acîbdir ki nâs, fitne vü fesâda yaranmış at gibi hûy-kerde ve âmâde olmağla, müşârun ileyh Dimetoka'ya tekarrub edince kadar etrâf u cevânibden Ordu-yi müşârun ileyhe akıncı askeri gibi her tâ'ifeden birkac gün zarfında yedi sekiz binden ziyâde leşker-i tâlân-ger tecemmu' edüp, müşârun ileyhe igvâ vererek, gûnâ-gûn tarîka igrâ ederler idi. Lâkin müşârun ileyh taraf-ı Şâhî'ye dil-bend-i te'alluk u itâ'at olup, vâkıf-ı serîre-i keyfîyyet olmağla, ol makûle harekete mübâderetden ictinâb-ı küllî eylemekle, her birine bir gûne ağız vererek ve cem'iyetlerini tefrîk ederek dil-hâh-ı hazret-i Pâdişâh üzere Dimetoka'ya varup, ferş-i seccâde-i karâr ve zuhûr-i şîve-i takdîre medd-i târ-ı enzâr eyledi⁶.

Âmeden-i Kethudây-ı Ordu-yi hümâyûn⁷ 'Osmân Efendi Kethudâyî-yi Refik Efendi ve Riyâset-i Gâlib Efendi der-Ordu-yi hümâyûn⁸

[M2 143] Güzâriş-pezir olduğu üzere orduda⁹ bi'l-fi'l Kethudâ olan 'Osmân Efendi, 'iffetlü Esmâ Sultân-ı 'aliyyetü'ş-şân hazretlerine¹⁰ Kethudâ nasb

1 Kâ'im-makâm 'unvân N2 : Kâ'im-makâm'ın 'azline nâ-çâr etmekle, mu'azzezen Dimetoka'ya iclâ bâbında emr-i 'âlî isdâr eylediler. Çün müşârun ileyh mün'azil ve semt-i me'mûra mürtehil olmağla, ber-hîz/hayr u ber-nişîn Kethudây-ı Rikâb A2, M2

2 ve ednâ muhâlefet rub'-meskûn N2 : şâ'ibe-i muhâlefetden mücânib Eğinli Mustafa Efendi, Kâ'im-makâm/makâm mesnedine münâsib görüldü. Pâdişâh-ı 'âlem-penâh A2, M2

3 gâyetü'l-gâye 'alâka ve N2 : — A2, M2

4 sûreti A2, M2 : hâleti N2

5 nihânî âzâde N2 : 'atıyye-i cezile ve nüvâzişât-ı celile ile tatyîb A2, M2

6 dâ'ire-i müntehabesiyle eyledi N2 : hemân dâ'iresiyle mansıba gider gibi şimdilik Dimetoka tarafına 'azîmet eylesini tenbîhiyle tesrîb olundu. Çün ber-vefk-i mes'ûl Kâ'im-makâm-ı ma'zûl ve mûmâ ileyh 'Abdülbâkî Efendi itmâm-ı me'mûriyyetle Ordu-yi hümâyûn tarafına vusûl ve hizmeti/hidmeti mukâbili Küçük Tezkirecilik/le/Tezkirecilik ile —/ser -menzil-i kâma mevsûl oldu A2, M2. "Beri taraftan Kâ'im-makâm eyledi" kısmındaki bilgiler özetle metnimizden alınmakla beraber azil tarihi olarak 13 Muharrem gösterilmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,284-285.

7 -yi hümâyûn A2, M2 : — N2

8 ve Kethudâyî-yi hümâyûn A2 : be-Âsitâne N2 : be-Âsitâne (ياستانه) ve Kethudâyî-yi Refik Efendi ve Riyâset-i Gâlib Efendi der-Ordu-yi hümâyûn M2

9 Güzâreş-pezir olduğu üzere N2 : Bâlâda nakş-ı harîr-tahrîr olduğu üzere orduda/— A2, M2

10 'iffetlü hazretlerine A2, M2 : Esmâ' Sultân cenâblarına N2

olunmağla, müşârun ileyhânın tesviye-i hıdemât-ı dâ'iresi husûsunu 'Ömer Ağa'nın Kapu Çukadârı'na ihâle edüp, lâkin bi'n-nefs kendüsünün gelüp, ihtimâm eylemesi¹ lâ-büdd olduğuna mebnî, sudûr-i emr u ruhsatla mâh-ı saferu'l-hayrın evâ'ilinde² Âsitâne'ye vârid ve umûr-i lâzimesine mücâhid olup², Ordu-yi hümâyûn'da Sadrı'zam hazretlerinin şütür-gürbe vaz' u hareket ve 'Alemdâr Paşa ile³ dem-be-dem iştidâd-ı münâfese ve husûmet ve Ocaklu'nun etvâr-ı nâ-hemvârları lâ-mehâle zuhûr-i fesâd ü ihtilâle mü'eddî olacağını derk ü teyakkun ve sâhil-i selâmetde bulunmak hâline eslem olduğunu fehm ü tefattun eylediğinden nâşi, bir takrîble Kethudâlık'dan isti'fâ ve Sultân Kethudâlığı'yla iktifâ eyledi. Binâ'en 'aleyh Ordu-yi hümâyûn'da⁴ Refik Efendi, Kethudâlık mesnedine irtikâ ve Gâlib Efendi tekrâren Riyâset mertebesine i'tilâ etdiler⁵. [N2 52b]

Ba'zı havâdis-i seferiyye

Nakş-ı harîr-tahrîr⁶ olduğu üzere çünkü Rusyalı⁷ ile Yergöğü civârında Fransa⁸ mütevassıtı ma'rifetiyle mâh-ı cumâdelâhîrenin yirmi birinci günü⁸ 'akd-i mütâreke⁹ olunup, musâlahanın dahi bir dakîka evvelce¹⁰ râbita-bend-i hüsn-i hitâm¹¹ olmasına tarafeynden izhâr-ı hâhiş olunmakta iken, Der-sa'âdet'de bulunan Fransa¹² Elçisi Sebestiyân: "Elbette musâlahâ mâddesi Paris'de olmağa muhtâcdır. Zîrâ işbu musâlahâ İmperatorumuzun manzarasında olduğu

-
- 1 hıdemât-ı eylemesi N2 : umûru zımnında bi'l-fi'1 ihtimâmları A2, M2
 - 2 1-10 Safer 1223 = 29 Mart – 7 Nisan 1808.
 - 2 sudûr-i olup N2 : ruhsatla İstanbul'a hatt-ı tirhâl-i vürûd ve iktizâ eden umûr-i müşârun ileyhânın/ileyhin te'sîs ü tesviyesine ibtidâr edüp A2, M2
 - 3 hazretlerinin ile N2 : a'zam'ın şütür-gürbe hareket ve Ser'asker —/Paşa ile miyânelerinde A2, M2
 - 4 etvâr-ı nâ-hemvârları hümâyûn'da N2 : ahvâl-i münticü'l-melâli, 'âkıbet-i ihtilâl-i 'azîme mü'eddî olacağını teyakkun ve sâhil-i selâmetde bulunmak hâle eslem olduğunu tefattun eylemekle, bir takrîble mesned-i Kethudâyî'den isti'fâ ve müşârun ileyhâ kethudâlığıyla iktifâ eylediğine mebnî, orduda Re'îs A2 : ahvâl-i münticü'l-melâli, 'âkıbet-i ihtilâl eylemekle, bir takrîble mesned-i Kethudâyî'den isti'fâ ve müşârun ileyhâ kethudâlığıyla iktifâ eylediğine mebnî, orduda Re'îs M2
 - 5 tekrâren etdiler N2 : tekrâr Riyâset mesnedine i'tilâ eyledi A2, M2. "Âmeden-i Kethudây-ı etdiler" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,285'te kaydedilmiş, sadece Refik ve Gâlib efendilere yapılan tevcîhler 19 Safer'de yapılmış olarak gösterilmiştir.
 - 6 Nakş-ı harîr-tahrîr N2 : Güzârîş-pezir A2, M2
 - 7 Rusyalı A2, M2 : Moskovlu N2
 - 8 Fransa A2, M2 : Françe N2
 - 8 21 Cumâdelâhîre 1223 = 14 Ağustos 1808 Pazar.
 - 9 mâh-ı 'akd-i mütâreke N2 : cumâdelâhîrın yirmi birinci/yedinci günü mütâreke 'akd A2, M2
 - 10 evvelce N2 : evvel A2, M2
 - 11 hitâm A2, M2 : sûret N2
 - 12 olunmakta Fransa A2, M2 : ü rağbet olunmakta iken Der-i devlet'de bulunan Françe N2

sûretde Devlet-i ‘aliyye’ye bi’l-vücûh¹ hayırlı olacağı bî-iştibâhdır. Ve² Devlet-i ‘aliyye’ye muzır mâddeler³ her ne ise mecmû’unu tenkîh edüp, hudûd-i kadîme ve serbestiyet-i kâmile ile musâlaha eylemek aksây-ı menviyy ü matlûbudur. Ve Rusyalu’ya⁴ mukaddemâ verilen ‘uhûd ve şurût-ı muzırna ne ise birer sûretleri irsâl olunsun. Ve eğer bu babda muhâlefet olunup, musâlaha mâddesi Paris’e⁵ ihâle olunmaz ise, ben bu taraftan fekk-i lenger-i ikâmet eylemek lâzime-i hâlimdir⁶” deyü ısrâr u ibrâm eylemekle, hâlâ Paris’de sefâretle ikâmet ve terakkub-i ruhsat-ı ‘avdet üzere⁷ olan Muhibb Efendi tarafına me’mûriyyet-i sâbıkası tecdîd olunduğunu müş’ir resmî nâme-i⁸ hümâyûnla ‘akd-i musâlahaya me’mûriyyetini hâvî ruhsat-nâme-i ‘aliyye ve iktizâ eden ta’lîmât ve Françelü’nün matlûbu olup⁹ mukaddemce Vahîd Efendi’nin ‘uhdesine ihâle olunan¹⁰ ma’hûd [M2 144] ve mekrûh ittifâk ‘akdine de¹¹ murahhas olduğunu muhtevî başka bir¹² ruhsat-nâme ve ta’lîmât ib’âs olunmuş idi. Vakt ü zemâniyle fi’l-cümle ‘â’ide-i fâ’ideye vâsıl ve ba’zı tafsîlât-ı âtiyeye ‘ilm-i icmâlî hâsıl olmak mülâhazasıyla iki kıt’a ta’lîm-nâme-i mersûlenin sûretleri bi-‘aynihâ işbu mecelle-i ‘ibret-nümâyaya derc ü imlâ olundu.

Rusya Musâlahası’yçün Sefir-i Fransa olan Muhibb Efendi’ye mer-sûl ta’lîm-nâme sûretidir.

France Devleti ile Rusya Devleti beyninde Tilsit nâm şehirde mün’akıd olan musâlaha ‘ahid-hâmesinde Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti miyânında mütâreke ‘akdi ve tanzîm-i musâlaha içün Fransa Devleti’nin tevassutu meşrût olduğuna binâ’en, bundan akdem cânib-i Devlet-i ‘aliyye’den ve Rusya Devleti tarafından mahsûs Murahhas ta’yîn birle mutevassıt olan France Devleti’nin murahhası hâzır olduğu hâlde mukaddime-i sulh u salâh olarak, [N2 53a] Saltanat-ı seniyye ile Rusya beyninde mütâreke rabt u tanzîm ve iktizâ eden temessükleri ba‘de’l-mübâdele, şurût-ı mütâreke cânib-i hazret-i Serdâr-ı ekremî’den ve Rusya Cenerali tarafından kabûl ve tasdîk birle tetmîm olunmakdan nâşî, gerek Tilsit ‘Ahid-nâmesi’nde ve gerek mütâreke şurûtunda

1 Devlet-i ‘aliyye’ye bi’l-vücûh N2 : — A2, M2

2 Ve M2 : — N2, A2

3 mâddeler A2, M2 : mevâdd N2

4 edüp, hudûd-i Rusyalu’ya N2 : etdirtüp, hudûd-i kadîme ve serbestiyet-i kâmileyle/kâmile —/sebebiyle musâlaha tanzîm edecekdir. Ve Rusya’ya A2, M2

5 musâlaha mâddesi Paris’e N2 : Paris’e musâlaha mâdde/mâddesi A2, M2

6 eylemek lâzime-i hâlimdir N2 : ederim A2, M2

7 ikâmet ve terakkub-i ruhsat-ı ‘avdet üzere A2, M2 : mukîm N2

8 resmî nâme-i N2 : nâme-i resmî-i A2, M2

9 ve olup N2 : Fransalu’nun matlûbu olan A2, M2

10 ihâle olunun A2, M2 : muhavvel olan N2

11 ve de N2 : muzahraf ittifâka A2 : muzahraf ittifâka (اتفاقه) M2

12 bir M2 : — N2, A2

münderic olduğu vechile beyne'd-devleteyn 'akd-i müsâleme zımnında tarafeynden murahhaslar ta'yîni ve mahall-i mükâleme tahsîsî lâzîmeden olmağla, Françe İmperatoru'nun maslahat-ı Saltanat-ı seniyye'yi iltizâmına mebnî, musâlahanın Devlet-i 'aliyye hakkında şânlu ve hayırlı olmasiyyün musâlahâ müzâkeresinin Paris'de olması, İmperator-i müşârun ileyh cânibinden îrâd olunmağla, İmperator-i müşârun ileyh'in işbu irâde-i dostânesine cânib-i Saltanat-ı seniyye'den izhâr-ı muvâfakat olunup, musâlahâ-i mezkûre müzâkeresine bir an akdem mübâşeret ve iktizây-ı maslahatdan olduğuna binâ'en, Efendi-i mûmâ ileyh Paris'de bulunup, rüşd ü reviiyyet ve fart-ı zekâ vü dirâyetine ve öteden berü bu makûle mesâlihde istihdâm kılındığına mebnî, müzâkere ve tanzîmi ve tetmîm-i sulh u müsâleme zımnında taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den bâ-ruhsat-nâme-i hümayûn bu husûsa ruhsat-ı kâmile ile Murahhas ta'yîn kılınmağın, umûr-i me'mûresine dâ'ir iktizâ eden ta'limât ber-vech-i âtf zikr u beyân olunur. İmperator-i müşârun ileyh, Saltanat-ı seniyye'nin mesâlihini kemâliyle iltizâm ederek, temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i kâmile-i Saltanat-ı seniyye'nin husûlü matlûb ve mültezemi olup, bu husûsun husûlüne intizâr edeceği, İmperator-i müşârun ileyh'in mukaddem ve mu'ahhar taraf-ı eşref-i Şâhâne'ye irsâl eylediği nâme-i mahsûslarda sarâhaten mezkûr olup, husûs-ı mezbûru i'lân ü işâ'at etmiş ve Âsî-tâne'de mukîm elçisi: "Saltanat-ı seniyye'nin temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i Saltanat-ı seniyye, İmperator'umun mültezemidir. Ve bu mâddenin husûlüne İmperator'un bezl-i makdûr edeceği zâhirdir" deyü şimdiye kadar bi'd-defe'ât mecâlis-i mükâlemede resmen ve îzâhan beyân eylediğinden mâ'adâ, Tilsit'de 'akd olunan musâlahadan sonra Elçi-i mersûm ile 'akd olunan mükâlemelerde musâlahâ mâddesi der-meyân kılındıkda: "Temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i Saltanat-ı seniyye, İmperator'umun mültezemidir. Ve bu mâddeyi [N2 53b] yazdığımı nâme-i mahsûslarda beyân ve cümleye işâ'at ü i'lân etmişdir. Bundan başka musâlahâ müzâkeresinin Paris'de olması, âhar bir şey' için olmayup, mücerred Devlet-i 'aliyye'ye şânlu ve hayırlı musâlahâ 'akdiyyündür. Ve Rusyalu tarafından Devlet-i 'aliyye'ye bir gûne tekâlif-i bâride zuhûr ederse, müzâkere-i mezkûre Paris'de olmak cihetiyle îrâd kılınan tekâlifden ferâgati için İmperator'um bi'n-nefs Rusya (روسية) Murahhası'nı ilzâm ve matlûb-i Saltanat-ı seniyye orada tanzîme Rusyalu'yu icbâr ve Rusyalu Devlet-i 'aliyye'ye muzırr bir teklîf ederse, Rusyalu'yu icbâra İmperator'um muktedirdir. Ve Tilsit'de 'ahid-nâme tanzîminden sonra ol havâliden Françe askerini külliyyen kaldırılmaması bu mülâhazaya mebnîdir. Ve Tilsit'de mün'akid şurût-ı musâlahada Devlet-i 'aliyye'ye dâ'ir münderic olan şurût-ı selâseden gayri Devlet-i 'aliyye'ye şart yokdur. Ve Rusyalu tarafından Eflâk ve Boğdan'a dâ'ir muzırr bir teklîf zuhûr eder ise Françe Devleti def' eder. Bunu böylece resmen söyleyim ve takrîr dahi veririm" deyü meclis-i mükâlemede Elçi-i mersûm îzâhan

ve sarîhan beyân etmekle, ruhsat-nâme-i hümâyûnun bi-mennihî Te'âlâ Efendi-i mûmâ ileyhe vusûlünde evvel emirde Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve ba'dehû Françe İmperatoru'yla mülâkât birle Devlet-i 'aliyye'nin Françe Devleti'ne olan fart-ı hulûs ve meveddetinden ve zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Tâcdârî'nin İmperator-i müşârun ileyh hakkında derkâr olan kemâl-i hürmet ve i'timâd-ı Mülûkâne'den ve İmperator'un dahi gerek şimdiye kadar nâme-i mahsûs ile tahrîren ve gerek elçisi vesâtatiyle şifâhen vâki' olan va'd ü te'ahhüdât-ı dostânededen ve mesâlih-i Saltanat-ı seniyye'yi iltizâmını cümleye i'lân ü işâ'atinden bahs ü beyân ederek ve muktezây-ı rüşd ü dirâyeti üzere mukaddimât-ı te'lîfiyye ve makâlât-ı dil-firîbâne bast u temhîd ederek musâlaha-i Saltanat-ı seniyye'nin şânlu ve hayırlu olarak tanzîmine ve temâmiyyet-i memâlik ve istiklâl ve serbestiyyet-i Saltanat-ı seniyye husûle getirileceğine France vükelâsını ve be-tahsis İmperatorunu te'ahhüd ettirmek husûsunu Efendi-i mûmâ ileyh re's-i mes'ele-i me'mûriyyet bilerek bu bâbda îfây-ı muktezây-ı me'mûriyyet eylemesi, Efendi-i mûmâ ileyh [N2 54a] muhavvel-i 'uhde-i dirâyetidir. Bu def'a 'akd olunacak musâlada Saltanat-ı seniyye'nin maksad u merâmı, ancak temâmiyyet-i memâlik ve Eflâk ve Boğdan'a ve sâ'ir mahallere ve husûsan umûr ve mesâlih-i dâhiliyye-i Devlet-i 'aliyye'ye Rusyalu'nun müdâhalesi vukû'a gelmamesi mâddelerinden 'ibâret olmağla, Efendi-i mûmâ ileyh bu husûsu esâs-i me'mûriyyet ittihâziyle müteferri'âtını dahi bu esâsa tatbîk eyleye.

Ve mukaddemâ Eflâk ve Boğdan voyvodalarına dâ'ir rabt olunan şurût-ı kerîhenin tayy u ilgâsı ve Memleketeyn-i mezkûreteyne müdâhaleye dâ'ir başka bir gûne teklîf îrâd olunur ise, edille-i mülzime ve ecvibe-i mûskite îrâdiyle o makûle müdâhaleyi îcâb edecek ve ba'de-bu'din münâza'a ve kıl ü kâli mü'eddî olacak mâddeyi kabûlden istinkâfla iddî'âlarını def'a ve mülzim olmadığı hâlde o misillü tekâlîfden ferâgati için Rusya murahhaslarını icbâra Françe Murahhası'nı teslîta ve Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı ve husûsan İmperator'u vâki' olan te'ahhüdünün icrâsına teşvîk u igrâ ederek hüsn-i sûrete ifrâgına bezl-i yârây-ı liyâkat eyleye. Ve husûsiyle Eflâk ve Boğdan voyvodalarının yedi seneden mukaddem 'azl olunmaması husûsunu şâmil ve ba'zı mevâddı müştemil Rusyalu ile tanzîm olunan mevâdd-ı 'uhûd u şurût olmayup, emr-i 'âlî sudûruyla tanzîm kılınmış olmağla, zikr olunan emrin kaydı terkîni husûsunu iddî'â ederek, emr-i mezkûrun kaydının terkîni esbâbını istihsâle gâyetü'l-gâye dikkat eyleye.

Devlet-i 'aliyye ile Rusya Devleti beyninde bu def'a mün'akıd olan mü-târeke senesinde murahhaslar ta'yînine kadar voyvodaların 'adem-i idhâli ve ol vakte dek boyarlar tarafından idâresi meşrût olup, murahhaslar ta'yîninde voyvodaların Memleketeyn'e duhûlleri sarâhaten mezkûr gibi olduğu zâhir ve voyvodaların evvel-be-evvel Memleketeyn'e duhûlleri, Rusyalu'nun Eflâk ve

Boğdan'a dâ'ir îrâd eylemesi melhûz olan tekâlifin reddine voyvodaların duhûlü beyânı bir ser-rişte olmağla, Efendi-i mûmâ ileyh Rusya murahhaslarıyla lede'l-mülâkât evvel emirde voyvodaların Memleketeyn'e duhûlünü iddi'âya başlayup, bu mâddenin ibtidâ kat'ıyla, voyvodaların Memleketeyn'e duhûlü esbâbını istihsâl eyleye. [N2 54b] Ve tereddüd vukû'unda şurût-ı mütârekeyi sened-i kavî ittihâz ederek 'ahden iddi'â ile bu husûsun evvel-be-evvel tanzimine sa'y-i belîğ eyleye. 'Akd-i mütâreke müzâkeresinde Sırbli ile dahi bir mütâreke 'akdini Rusya Murahhası iddi'â ve bu bâbda ısrârda pâ-bercâ olmuş ise de Sırbli, Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsı olduğundan, Rusyalu'nun ol mâddeye müdâhalesi îcâb etmediği ecvibesi, Murahhas Gâlib Efendi tarafından îrâd ve bu husûsda Françe mutevassıtı Kilmino [=Guilleminot] dahi Rusyalu'ya mûmâşât sûretini göstermiş ise de mersûm Kilmino'yu dahi iskât ile Sırplu mütârekesinin kabûlü mümkün olamayacağı cevâbı kat'iyen ve sarîhan beyân ve Rusyalu'nun Sırbli'ya iltihâkına mebnî, ol tarafdan 'avdetlerine kadar Sırbli ile muhârebe vukû'u takdîrinde Rusyalu ile muhârib olmak olacağına binâ'en, Rusyalu'nun ol tarafdan 'avdetine kadar Vidin tarafında muhârebe olmamasını başkaca bir şurût kılınmış olup, müzâkere-i mütârekede Sırbli mütârekesini Rusyalu Murahhası bu vechile kâlîba getirerek beyağı ısrâr göstörmüş olduğundan, mukaddemâ "Eflâk ve Boğdan'a himâyet" deyerek şart idhâliyle refte refte Memleketeyn'e tehakküm sûreti zuhûra gelmiş olmağla, ma'âzallâhi Te'âlâ Sırbli'ya dâ'ir sened-i musâlahaya ednâ bir şart idhâli lâzım gelse, ser-rişte-i iddi'â olarak giderek Eflâk ve Boğdan mâddesi gibi Sırbli'nun elden çıkarılacağı ve bu husûs bir vechile tecvîz olunur mevâddan olmadığı dakîkası, Efendi-i mûmâ ileyhe ta'rîfe hâcet yogise de, Sırbli'ya dâ'ir Rusyalu tarafından bir gûne îrâdât vukû'u takdîrinde Sırbli, Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsıdır. Ve bir devlet re'âyâsına âhar devletden müdâhale olunmak, kavâ'id-i divel ü milele muhâlif olmağla, bu husûsların şurûta idhâli şöyle dursun, müzâkeresine girmek dahi usûl-i me'mûriyyetinden hâricdir. Ve bu misillü tekâlif-i nâ-be-câya teşebbüs, Rusya Devleti'ne dahi yakışmaz" deyerek ve sâ'ir bu bâbda lâzım gelan edille vü berâhîni serd ü ityân eyleyerek kat'îce cevâb verüp, Sırbli'ya dâ'ir vechen mine'l-vücûh bir gûne şart kabûlünden, ziyâde tehâşî ve mücânebet ede. Devlet-i 'aliyye ile Rusya beyninde mukaddem ve mu'ahhar mün'akıd olan 'uhûdda [N2 55a] ba'zı şerâ'it-ı muzırta olup, ez-cümle Eflâk ve Boğdan'a Rusyalu'nun müdâhalesi ve Rusya tüccâr gemilerinin yoklanmaması ve diyâr-ı Efrenc'e nakli memnû' olan revgan-ı zeyt ve kahve ve sâ'ir eşyânın Rusya diyârına nakli ve sâ'ir bunlara müteferri' mazarratı müntic olacak şerâ'it-ı kerîhenin tayy ü ilgâsına Françe İmperatoru müte'ahhid olduğu zâhir ve 'uhûd-i mezkûrenin ekseri Efendi-i mûmâ ileyhın sahîfe-i hayâlinde mürtesem ise de, 'uhûd-i mezkûre sûretleri bu def'a Efendi-i mûmâ ileyhe bildirilmekle, bi'l-mutâla'a içinde muzırr u kerîh olan bu makûle şerâ'itin tayy ü tenkîh ve ta'dîline muktezây-ı

diyâneti üzere sa'y-i belîğ eyleye. Ve o makûle şerâ'it-ı muzırradan şart-ı tayyî Devlet-i 'aliyye'ye 'azîm hıdmet olmağla, bu bâbda Efendi-i mûmâ ileyh makdûrunu sarf ederek ibrâz-ı hıdmete ve meşkûru'l-mesâ'î olmağla kemâl-i i'tinâ eylemek husûsu dirâyetine ihâle kılınur.

Cezâ'ir-i seb'a'nın Françelü'ye geçdiğini Françe Elçisi Âsitâne'de ihbâr ve “Yalnız biz (بر) istimâ' etdik” cevâbı verilüp, buna dâ'ir şimdiye dek Françelü tarafından bir îrâd vâki' olmadığından mâ'adâ, Dubravnik erâzîsi dahi Françelü'de kalacağı sahîhan mesmû' olup, bu husûsa dâ'ir dahi bir gûne ifâde vâki' olmadığından, Rusya Musâlahası müzâkeresinde bu husûslar yâd ve Françelü'de kalması husûsunun taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den kabûl ve tasdîk kılınması îrâd olunmak mülâhazadan ba'îd olmamağla, eğer bu mâddelerin cânib-i Saltanat-ı seniyye'den tasdîkı, mecâlis-i mükâlemelerde beyân olunur ise: “Bizim 'akd edeceğimiz sulh, Rusyalu ile olup Françelü ile değildir. Ve bir devletin musâlahasında âhar bir devletin memâlik tasdîkı kâ'ideden değildir” deyerek hakîmâne ve nâzikâne savuşdurmağla dikkat ve bu bâbda Françelü isrâr ve Rusyalu dahi ana tevâfuk eylediği hâlde: “Ben ruhsat-ı kâmile ile eğerçi murahhasım ve muktezây-ı ruhsat-ı kâmileme üzere tanzîm ve kat' ederim. Lâkin bu husûs ruhsatdan hâric ve kâ'ideye muhâlifdir. Ve bu tasdîk mâddesi şurûta girmez. Taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den ve takrîr ve yâhûd nâme ile tasdîk olunmak iktizâ eder” deyerek bu bâbda delâ'il-i mülzime ve edille-i müskite îrâdiyle def'ine ve nihâyet [N2 55b] mümkün olmadığı sûretde bu taraftan istizâna mecbûr olduğunu ifâde ile keyfiyeti serî'an bu cânibe iş'âra müsâra'at ede. Cemî' divelin boğaz ve lîmânları cümle divelin ceng gemilerine mesrûd olmak kavâ'id-i divelden ve bu usûl, Rusyalu ile mün'akid olan ittifâk-nâme târîhine kadar cârî olan usûlden iken, Devlet-i 'aliyye ile Rusyalu beyninde 'akd-i ittifâkdan sonra hasbe'z-zarûre Karadeniz'den Akdeniz'e ve Akdeniz'den Karadeniz'e Rusya sefinelerinin murûruna ruhsat verilmiş olmağla, zikr olunan boğazların ceng gemilerine mesdûdiyyeti şurûtunu 'ahid-nâmeye derc etdirilmek mümkün olabilir ise, ol şartın 'ahid-nâmeye dercine sa'y oluna.

Ordu-yi hümâyûn'da Re'îs Gâlib Efendi'nin irsâl eylediği ta'îm-nâme sûretidir.

Bundan akdem bu tarafta ruhsat ve me'mûriyyetimize mebnî ma'rife-timiz ile cumâdelâhirenin yirminci günü[◊] 'akd ü mübâdele olunan mütâreke senedinin üçüncü mâddesinde: “Musâlahâ murahhasları vürûduna dek Memleketeyn idâresine müdâhale olunmaya” deyü meşrût olup, bu şart iktizâsınca Rusyalu'nun Eflâk ve Boğdan memleketleri umûr ve vâridâtına müdâhaleleri

◊ 20 Cumâdelâhire 1223 = 13 Ağustos 1808 Cumartesi.

lâzım gelmez iken ve ancak tahliye kadar havâyic-i zarûriyelerinden olan ba'zı zehâyir celbinden gayri bir nesneye vaz'-ı yed etmeleri câ'iz değil iken ve husûsan esfâr-ı sâbıkada bu makûle şart olmamişiken bile, ba'de'l-mütâreke Memleketeyn'e ta'arruzları munkatı' olmuşiken, bu def'a idâre-i mülkiyyeye küllî müdâhalelerinden kat'-ı nazar istilâ-dîde olan re'âyâ fukarâsının dâ'ire-i vüs' u tehammüllerinden efzûn envâ'-ı behâne ile peyâ-pey virgü tarhında ve resm-i hamr ve milh ve ganem misillü rusûm-i mukâta'âtı tahsilden hâli olmadıkları ma'lûm olup, bu keyfiyyet ise külliyyen hılâf-ı şurût olduğuna binâ'en mütâreke senedine vaz'-ı imzâ olunan yevm-i merkûmdan ve yâhûd devletlü merhametlü Serdâr-ı ekrem efendimizin tasdik-nâmeleri târihi olan şehr-i mezkûrun yirmi dördünden[◊] i'tibâr ile virgü nâmı ve rusûm-i mukâta'ât ismi ile tahsîl olunmuş ne kadar akca var ise mahallinden lede't-tahkîk mecmû'u ber-kâ'ide girü redd ü teslîm olunmak ve Rusyalu'nun Akdeniz ve Âsitâne ve mahâll-i sâ'irede Devlet-i 'aliyye re'âyâsına olan [N2 56a] tesallutunun derecesi muhtâc-ı ta'rîf olmayup, bu sûretin külliyyen def'i, mukaddemâ Âsitâne'de Françe Elçisi Sebestiyan Ceneral ile mukâvele olunmuş ve hattâ Ceneral-i mûmâ ileyh dahi bu mâddeyi bi'd-defe'ât yâd ü i'tirâf ederek, inzımâm-ı re'yiyle himâye-i re'âyâ kabûl olunmayacağını şâmil ibtidây-ı seferde cümle elçiler resmen takrîrler vermiş olmağla, fimâ-ba'd gerek Memleketeyn'de ve gerek Memâlik-i mahrûse'nin mahâll-ı sâ'iresinde ve bâ-husûs Akdeniz taraflarında patente ve bayraklular ve Âsitâne'de berâtluların, ya'nî Rusya mahmîlerinin bi'l-külliyye def'i husûsuna sarf-ı makderet, ferîza-i maslahatdan olmağla, nihâyet külliyyen def'i muhâl olduğu hâlde hiç olmaz ise her bir mahalde ibkâ olunacak kimesnelerin ism ü resmleri mübeyyen ve ma'dûd ve eşhâsı mahdûd olup, ba'de-ez-ân ferd-i âferîdeye patente ve bayrak misillü 'alâyim-i himâye verilme ve berâtlı iddi'âsı olmamak ve bervech-i muharrer mu'ayyenü'l-esâmî ve'l-eşhâs olacak mahmîler dahi her kankı tarîkden olur ise olsun buldukları memleketin kavâ'id ü kavânînine bilâ-te'allül ser-fürû-bürde-i itâ'at ve muvâfakat olmak ve Devlet-i 'aliyye'nin temâmiyyet-i memâlik ve kemâl-i istiklâliyle 'akdi, Fransa Devleti'nin şimdiye dek bi'd-defe'ât te'ahhüd-kerdesi olan usûlden, Devlet-i 'aliyye'nin dahi Memleketeyn'e dâ'ir Kaynarca Sulhu'nden berü vâki' olan şurût-ı mekrûhenin külliyyen lagv ü imhâsı matlûb ve mültezemi olan mevâddan olduğuna binâ'en, bu bâbda dahi sarf-ı himem-i hasene olunarak ve Fransa Devleti'nin te'ahhüdleri beyâniyle tergîb ü tahrîz kılınarak ilgâsı me'mûl ise de, nihâyet Kaynarca Sulhu'nda ve andan sonra olan şurût-ı ma'lûmenin külliyyen def'i mümkün olamadığı takdîrce Memleketeyn, Devlet-i 'aliyye'nin mülk-i mevrûsu ve ehâlîsi dahi zîr-i destân ve re'âyâsı olmakdan nâşi, âhar devletin şurûtuyla himâyeye hâcet olmamağla, Rusyalu'nun ba'de-ezîn vechen mine'l-

◊ 24 Cumâdelâhire 1223 = 17 Ağustos 1808 Çarşamba.

vücûh müdâhale ve su'âl ü cevâbı olmamak üzere Devlet-i 'aliyye, re'âyây-ı mersûmenin himâyesine dâ'ir mevâddı, fekat kendü kânûn-nâmesiyle tecdîd eylemesine müte'allık, iktizâsına göre bir mâdde ile savuşdurulmakda muktezây-ı ta'lîmâta göre be's yoğise de, bu vechile [N2 56b] dikkat buyurulmak ve bu sûretde Memleketeyn şurûtunun Rusyalu ile aslâ sohbeti bile lâzım gelmeyeceği âşikâr ise dahi, ba'zı mâddesinde Rusyalu ısrâr edüp, mu'âfiyet icâb ederse, Devlet-i 'aliyye'nin re'âyâsına kendü şefekati kabîlinden olacağına mebnî, rahmen li'l-fukarâ' birkac ay için mu'âfiyet sûretine irâde-i seniyye müte'allık olduğu hâlde "Mu'âkîb" ta'biri mutlak yazılmayup, meşrût olmak, zîrâ sefer-i sâbıkda mutlak yazılıp, ba'de't-tahliye Mihâl Voyvoda Bükreş'e vardıkda, mesârif-i zarûriyesiyçün 'â'idâtına muhtâc olduğundan, ba'de kıl ü kâl memleket boyarları ma'rifetiyle bir nesne tahsîsine mecbûriyyet olmuş olmağla, mâdde-i merkûme lede'l-icâb gayr-ez-mesârif voyvoda mu'âfiyet olması fıkrasının derci lâzîmeden olduğundan gayri, 'afv-i cerâyim husûsuna dahi Rusyalu musırr olup, zarûrî iktizâ eder. Ve Saltanat-ı seniyye'nin şî'âr-ı rahm ü şefekati mübteğâsınca, cerâyim-i güzeştenin nesyen mensiyyen 'afv olunmasına irâde-i 'aliyye müte'allık olur ise, ol hilâlde dahi nizâm-ı memleket ve intizâm-ı ahvâl-i ra'iiyyet şîrâzesine îrâs-i hâle eden ba'zı mefşedetpîşelerin iktizâsı üzere te'dîbleri, voyvodaların muktezây-ı me'mûriyyetlerinden olmak üzere 'afv mâddesi 'umûma şâmil olmamak için mahsûsca bir fıkranın derci muktezây-ı Mülkdârî'den olmağla, bu dakîkaya dahi kemâl mertebe ihtimâm kılınmak.

İpsilandi hâ'ini kable's-sefer firâr etmiş olduğuna binâ'en, Kaynarca 'Ahid-nâmesi'nin ikinci mâddesi iktizâsınca tard u reddi lâzime-i şart u 'ahddan olduğundan gayri, mütâreke şurûtunun altıncı mâddesinde "Devlet-i 'aliyye re'âyâsından kankı rütbeden olur ise reddi" ta'biri üserâdan gayriye şâmil olup, bu sûretde gerek merkûmun ve gerek ma'iiyyetinde olan boyarân ve sâ'ir müte'allikâtının hasbe'l-mu'âhede istirdâdı emrinde ısrâr iktizâ eylediği ve merkûmun Memleketeyn'de olan emlâki, mâl-ı mîrî olarak zabt olunacak olduğundan, emlâk-i mezbûreye dâ'ir kat'â sohbet bile lâzım gelmediği bedîhî ise de, hâ'in-i mersûmun zimmetinde kati çok erbâb-ı hukûkun alacağı olmağla, husûs-ı mezbûr dahi lâyıki vechile taht-ı râbıtaya idhâl olunmak için [N2 57a] emlâk-i mezbûreye ve mersûmun ahz u [i]'tâsına müte'allık kat'â bir şart kabûl olunmamak ve mersûmun istirdâdına medâr olmak için taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den hakkında mu'âhaze olmayacağı lisânen va'd olunmak.

Kırım ve Taman ilhâkına dâ'ir târîh-i hicrînin bin yüz doksan sekiz senesi saferinin on beşinci günü[◊] 'akd olunan senedin muktezâsına ve sened-i mezbûru musaddak ve muvazzah olan Yaş 'Ahid-nâmesi'nin ikinci mâddesine

◊ 15 Safer 1198 = 9 Ocak 1784 Cuma.

nazaran Nehr-i Kuban, Devlet-i ‘aliyye ile Rusya Devleti beyninde hadd-i fâsıl olmağla, nehr-i mezkûrun sol yakasında hudûd dâhilinde mütemekkin olan tavâ’if-i muhtelifeye Rusyalular’ın tecâvüz ve müdâhaleleri bir vechile câ’iz olmadığından ve târîh-i mezkûrdan bu âna gelince her ne gûne tecâvüz ve müdâhale ve ta‘arruz sûretleri vâki‘ olmuş ise şurût-ı mezkûra mugâyir olarak vukû‘a gelüp, Rusyalu mukaddemâ ba‘zı mahallerine bile istilâ etmiş olduklarından, el-hâletü hâzih silm ü musâfâtın teceddüdü hasebiyle bundan böyle bu makûle tecâvüzât ve ta‘arruzâta aslâ cevâz göstörülmemek için bir fikra-i münâsibe dercine dikkat olunmak.

İşbu seferde Rusyalu evvelâ kâ‘ide-i mer‘iyye-i divel üzere hiçbir gûne ihbâr u i‘lân etmeksizin Nehr-i Turla’nın berü tarafını murûr birle, bilâ-mu‘âriz ve muhâlif kılâ‘-ı Hâkâniyye ve memâlik-i Saltanat-ı seniyye’yi gafleten ve hîleten istilâ etmiş ve sâniyen asâkir-i nusrat-me‘âsir-i İslâmiyye’ye aslâ bir mahalde galebeye zafer-yâb olamamış ve sâlisen şimdîye kadar mugâyir-i kavâ‘id-i harb olarak bağıteten istilâ etdikleri memâlik-i Pâdişâhâne’den bi-gayr-i istihkâk temettu‘ eylemiş olduğu zâhir ve ma‘lûm ve bu takdîrce Devlet-i ‘aliyye bi-gayr-i hakkın ve bilâ-irâdetin mecbûr olduğu işbu sefer mesârifinin tazmîninde hakkın iddi‘â lâzım ve melzûm olduğuna binâ‘en, kâ‘ide-i divel üzere cereyân eden mesârif-i seferiyye her ne ise cümlesinin tazmînini iddi‘âda isrâr sûretleri göstörülme ve nihâyet mümkün olmadığı sûrette bu iddi‘âdan keff-i yed olunmak için mukâbeleten Rusyalu’nun ba‘zı teklîfât-ı bârideleri def‘iyle matlûb ve dil-hâh-ı ‘âlî olan mevâddın tervîc ve kabûl etdirilmesine medâr-ı küllî olacağı bî-iştibâh olmağla, bu mâdeye dahi [N2 57b] Fransa tevassutuyla sarf-ı dikkat oluna.

Kaynarca ‘Ahid-nâmesi’nin yirmi üçüncü mâddesi muktezâsınca, Gürcistân ehâlisi Devlet-i ‘aliyye’nin re‘âyası olup, Rusyalu tarafından aslâ müdâhale câ’iz olmadığı zâhir ve bâ-husûs Devlet-i ‘aliyye, İmperator-i sâbık Pavlo’nun vaktinde Tiflîs ve Gürcistân hakkına vâki‘ olan istilâ aslâ kabûl etmeyüp, buna dâ‘ir hiçbir gûne ‘ahd ü şart olmadığı ve Yaş ‘Ahid-nâmesi’nde Tiflîs’e dâ‘ir olan şurût dahi i‘tirâf olunmayup, fekat Çıldır Vâlisi’nin ta‘arruzunu men‘ me‘âlinden ‘ibâret idiği bâhir olduğuna binâ‘en, Rusyalu ol tarafa kable’l-istilâ‘ hasbe’ş-şurût sûret-i nizâmı ne gûne ise ol vechile hey’et-i ûlâsına ircâ‘ı bu def‘a matlûb-i ‘âlî olmak iktizâ eylediğinden kat‘-ı nazar, Gürcistân hudûduna karîb olup, bundan akdemce kezâlik Rusyalu tarafından gasben istilâ olunan Anakara ve Kemhâl misillü mahâll ü bıkâ‘ın temâmen girü redd ü teslîmi ve kılâ‘ın hîn-i istilâda bulunduğu hey’et ve top ve mühimmât ve eşyâsıyla tahliyesi mütâreke şurûtundan olup, Rusyalu ise Bozcaada’nın kal‘asını külliyyen hedm ve donanmalarının bu esnâda ol tarafdân kalkdığında bakıyye-i büyût ve menâzilini dahi ihrâk etmiş olup, hattâ Serço’ya [=Sergio Lascaroff] tahrîr u iddi‘â olundukda: “Mütâreke haberinden

sonra olmuştur. Musâlahada söylenecek mâddedir” deyü cevâb yazmış olduğundan başka, esnây-ı mütâreke de Anapa Kal’ası dahi istîlâ ve hedm olunmuş idiği mesmû’ olmağla, vâki’ ise kal’a-i mezkûre ol havâlîde siper mesâbesinde olmak mülâbesesiyle müceddeden inşâsı lâzım geleceğine binâ’ en, hasbe’ş-şurût gerek Bozca-ada ve gerek Anapa kal’alarının hasâret ve mesârif-i inşâ’iyyeleri tazmîni mâddeleri hâtır-güzâr ola.

Mukaddemâ Rusyalu ile şurûta merbût olarak ta’rîfe tanzîm ve ba’dehû İngilterelü ile de rabt u tetmîm olunmuş ise de, Fransa Devleti musâlahasında ta’rifinin nizâmı meşrût iken, el-yevm sûret-pezîr olamadığından, Rusya ve sâ’iri dahi tereddüd göstörmüş ve Rusyalu bu mâdde cümle ile ma’iyyet şartını iddi’â etmiş olduğundan başka, [N2 58a] gâlibâ zikr olunan ta’rîfe şurûtunda müddet dahi muharrer ve inkızâsı dahi muhtemel olmağla, ol tarafda bu husûsun şimdilik karışdırılması iktizâ etmeyüp, bundan sonra Âsitâne’de tanzîmi münâsib ise de, şâyed Rusya ve Fransalu esnây-ı müzâkerede îrâd ü def’i kâbil olmayarak isrâr ederler ise, bu mâddenin ilişikden kurtulması; reft husûsu, ‘umûmî ve âmed mâddesi, husûsî olmasına mütevakkıf olup, şöyle ki her devletin tüccârı Memâlik-i mahrûse’den eşyâ’ götürdüklerinde, ta’rîfesi cümle hakkında bir dürlü olmak ve kendi devletinin metâ’ını getürdüklerinde, her biriyle râbita verilecek vechile alınmak ve ba’zısı bir âhar devletin metâ’ını getürür ise, ol devletin ta’rîfesi üzere vermek nizâmına muhtâc olmağla, ta’rîfe için bir nesne idhâli îcâb ederse, zikr olunan âmed ü reft, ‘umûm ve husûsîsi bundan sonra Âsitâne’de gümrükcü ve tüccâr ma’rifetiyle tanzîm olunmak üzere bir mâdde ile savuşdurulmasına dikkat oluna.

Rusya seferi zuhûruyla taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den dahi mukâbeleten i’lân-ı harb olundukda, Âsitâne’de bulunan eşyâdan telef olması melhûz olanları ashâbı bulunmuş ise anın müvâcehesinde ve bulunmamış ise sâ’iri ma’rifetiyle furûht ve esmâniyle eşyây-ı sâ’ire hıfz ve aklâma dahi kayd olunmuş olmağla, Rusyalu bunları ve sâ’ir ba’zı matlûbâtı iddi’â edeceği melhûz ve Devlet-i ‘aliyye’nin dahi gerek istîlâ olunan mahallerden ve gerek husûsât-ı sâ’ireden matlûbâtı derkâr ve hattâ mütârekenin dördüncü mâddesinde taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’ye râci’ olmak üzere bu mezâyâ münderic olduğundan başka, ba’zı ma’lûm olan matlûbât mukaddemce Serço’ya [=Sergio Lascaroff] tahrîr olundukda, tanzîmine te’ahhüd etmişiken, el-hâletü hâzih nizâm-pezîr olmamağla, gerek anların ve gerek henûz iddi’â olunmayanların defter-güne kağıdı ve mukaddemce tarafımıza gelmiş olan bir kıt’a kâ’ime-i hazret-i Kâ’im-makâmî tarafınıza ib’âs olunmağla, muktezâlarının icrâsı der-hâtır olmak, ya’nî bunlar başka zikr olunmak iktizâ etmediği ma’lûm ve bunlardan başka şey’ dahi olmak meczûm olmağla, mevâdd-ı merkûme îrâd ve sâ’iri dahi derkâr idiği yâd buyurularak ve tarafeynin esnây-ı seferde me’hûzâtı reddi [N2 58b] Âsitâne’de hakk ve ‘adl üzere ru’yet ü tanzîm olunmak sûretiyle râbita verilmek.

Bucak sekencesinden olan kabâ'il-i Tatar'ın birazı işbu seferde göçleriyle Tuna'yı murûr edüp, kendüleri İsmâ'il'de Ser'asker olmuş ise de, ekserî bağıteten istilâ' takrîbiyle Rusya derûnunda kalup Turla'dan öte nakl etmiş olduklarından, mütâreke şurûtu müzâkeresinde bunların i'âdesi, lede'l-iddi'â' Rusya Murahhası irâdetiyle, "Kalanlardan mâ'adâ" ta'bîrini derc etdirmekde isrâr edüp, bu vesîle ile kabâ'il-i merkûmeyi cebren tevkîf etmek dâ'iyesi münfehim olduğundan, 'ibâre-i merkûme imtinâ' olundukca musırr olarak, bâ'is-i te'hîr-i maslahat olmağla, husûs-ı merkûm musâlahada söyleşilecek mevâddan olduğundan başka, mütârekenin altıncı mâddesinde mezkûr ehâlî ta'bîrinde kabâ'il-i merkûme dahi münderic olmasıyla iktifâ olunmuş ve Rusya derûnunda olan kabâ'il-i mezkûrenin pusulası bu def'a savb-ı şeriflerine gönderilmiş ve cümlesi bir ân akdem çıkmağa tâlib olup, birisinin kalmağa i'tibârı olmadığı tahkîk olunmuş olmağla, bu husûs dahi hâtır-nişân olup, kabâ'il-i merkûmenin Rusya derûnunda kalması zinhâr tecvîz olunmayarak i'âdeleri şart kılınmağa dikkat oluna¹.

Zuhûr-i ba'zı etvâr-ı nâ-hemvâr ez-Sebestiyan-ı hâ'in ü bed-kâr²

Bi-hikmetihî Te'âlâ asker-i İslâm'ın galebe-i idbâr u nekbeti ve Devlet-i 'aliyye'nin mağlûbiyyetini³, düşmen-i dost-nümâ olan Françe kâfiri ne iltiyâz ü mürâca'atını⁴ mûcib olmağla, hâlâ Âsitâne'de mukîm olan elçileri Sebestiyan dedikleri şeytân-ı bî-îmân⁵, devr-i sâbıkda gark-âb-ı ihsân olup, heme-ân 'atâyây-ı bî-gerân ve mücevher, tuhaf ve zerrîn ü sîmîn nefâyis-i a'lâk u turaf ile Kârûn-i zemân⁶ olup, vak'a-i cülûs hâdisesiyle Devlet-i 'aliyye, bahr-ı tûfân-zede⁷ gibi şûran-şûr ve herkes perîşân-şude-i sâmân-ı 'akl ü şu'ûr olmağın, mel'ûn-i mesfûr bi-hasebi'l-vakt nazar-ı nüvâziş ü iltifâtdan dûr ve kûşe-i sekte vü hamûlde ramazân şeytânı gibi 'amel ü dagalden mehcûr olmuşidi⁸. Nev'an cûşîş-i fitne, pezirây-ı⁹ sükûn ve Devlet-i 'aliyye'de fi'l-cümle eser-i 'îd-i ârâmîş rû-nümûn oldukda, mel'ûn-i mesfûr hâtır-ı vükelây-ı

1 olunmuşidi. Vakt ü zemâniyle oluna N2 : olundu A2, M2. "Rusya Musâlahası'yçün oluna" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,234-235'te kaydedilmiştir.

2 -i hâ'in ü bed-kâr N2 : — A2, M2

3 mağlûbiyyetini N2 : mağlûbiyyeti A2, M2

4 Françe mürâca'atını N2 : Fransa kâfirine mürâca'atını A2 : Fransalu'ya mürâca'atı M2

5 mukîm bî-îmân N2 : elçileri olan Sebestiyan nâm şeytân -i bî-îmân/— A2, M2

6 ihsân olup, heme-ân 'atâyây-ı bî-gerân ve mücevher, tuhaf ve zerrîn ü sîmîn nefâyis-i a'lâk/aglâf u turaf/zurûf ile Kârûn-i zemân A2, M2 : 'atıyye ve tekrîm ü ihsân N2

7 hâdisesiyle -zede N2 : -i hümâyûn sebebiyle Devlet-i 'aliyye deryây-ı/— nekbâzde A2, M2

8 herkes olmuşidi N2 : pîr u bernâ berhem-zede-i şu'ûr olmağın, la'in-i/— mersûm bir müddetden berü nâ-çâr sekte-i hamûle dūçâr olmağla, serpûş-endâz-ı tehammül ü istibâr, cūşan-cūş-âsâ bî-ârâm u karâr olup A2, M2

9 fitne, pezirây-ı N2 : fitneye A2, M2

zemâna¹ [N2 59a] hutûr eylemekle, mihnet-i rûz-merre gibi yine sevâd-nümây-ı zuhûr olup, hâssaten savb-ı Saltanat'dan i'tizâra mukârin nüvâziş-i Şâhâne² şeref-sudûr olmağla, sûretâ kabûl-i a'zâr ve Devlet-i 'aliyye'nin gâ'ile-i hâ'ileye giriftâr olduğunu i'tirâf u ikrâr ederek rûy-i itminân ve hoş-dilî izhâr eyledi. Ancak gerek İmperator'unun ve gerek ol mel'ûnun tebeddül-i Saltanat mâddesi bir dürlü mezâklarına muvâfık ve agrâz-ı mürettebelerine mutâbık olmamağla, bu keyfiyettenden be-gâyet bî-huzûr ve iğne yutmuş kelb gibi hayyiz-i ârâm u râhatdan dûr olmuş idi. Bu telâş-ı hâtır-güzâr ile ol mel'ûn-i nâ-sâz aralık aralık vükelâyâ sitem ü³ cefâyâ âgâz ve harekât-i şekîb endâz birle⁴ tafralar ibrâz eylemeğe başladı. Husûsan Fransalu⁵ ile Rusyalu beyninde musâlahadan sonra küllî tavrını tebdil ve mülâyemetin[i]⁶ şiddet ü huşûnete tahvîl edüp, gâh⁷ Devlet-i 'aliyye meslekini tagyîr ve gâh "Fransalu'yu⁸ tezlîl ü tahkîr edeyor"⁹ zemînlerinde kendi millet ve âyîni gibi vâhî ve bî-asl u esâs¹⁰ türrehât-ı bî-kıyâs îrâd eyledikce, her mâddede rıfk u mülâyemet ve ri'âyet-i hâtır merâsimine i'tinâ' ve dikkat birle, ol bed-sirişt ve nâ-fercâmın¹¹ hâmi alınarak¹², dünbek-zen-i iddi'â olduğu mevâdd-ı bî-ma'nâlardan¹³ ferâgati, düşmen-i cân olan iki mütehevvir devlet-i kâhire miyânında 'akd-i âştî vü musâfât eylemekden ziyâde mûte'assir idi¹⁴.

Ez-cümle cülûs esnâsında topçu zâbitlerinden¹⁵ biri bir nefer şahsı bî-vech katl ü i'dâm eyledikten sonra¹⁶ elçi-i mersûma ilticâ eyledikde, kendüsi istishâb etmeyerek¹⁷ Bâb-ı 'âlî'ye göndermekle, hakkında mâdde-i katl [M2

- 1 eser-i 'id zemâne N2 : şahid/âsâyış ü ârâmiş rû-nümûn oldukca, mel'ûn-i/— mesfûr/mersûm hâtır-ı vükelâyâ A2, M2
- 2 eylemekle Şâhâne N2 : etmedik sûretde zencîrden boşanmış dîvâne gibi meydâna zuhûr edüp, hâssaten taraf-ı Saltanat'dan i'tizâra/i'tizâr, makrûn-i nüvâzişât-ı seniyye A2, M2
- 3 ve Devlet-i sitem ü N2 : ederek rûy-i hoş-dilî ve itminân izhâr eyledi. Lâkin la'in-i/— mersûm ta'bîre gelmez bir —/merd-i mel'ûn/mezmûm olmağla, aralık aralık Devlet-i 'aliyye'ye gûnâ-gûn A2, M2
- 4 şekîb-endâz birle N2 : nâ-revâ ile vükelây-ı devlete A2, M2
- 5 Fransalu A2, M2 : Françelü N2
- 6 musâlahadan mülâyemetin M2 : musâlaha vukû'undan sonra —/ küllî tavrını tebdil ve mülâyemeti N2, A2
- 7 edüp, gâh N2 : — A2 : gâh M2
- 8 Fransalu'yu A2, M2 : Françelü'yü N2
- 9 edeyor N2, M2 : ediyor A2
- 10 millet ve esâs N2 : gûnâ-gûn vâhî ve bî-esâs A2, M2
- 11 i'tinâ' nâ-fercâmın N2 : dikkat birle mersûmun A2 : dikkat birle M2
- 12 alınarak N2, A2 : + ve M2
- 13 bî-ma'nâlardan N2 : vâhiyeden A2, M2
- 14 mütehevvir idi N2 : devlet miyânında 'akd-i musâfât eylemekden efvân düşvâr olmuş idi A2, M2
- 15 esnâsında topçu zâbitlerinden N2 : esnâda topçu zâbitinden A2 : esnâsında topçu zâbitâ-nından M2
- 16 bî-vech sonra N2 : katl ü i'dâm birle A2, M2
- 17 etmeyerek N2 : eylemeyerek A2, M2

145] sâbit olduğundan, kâtil-i mezbûr kısâs olunmuşıdi¹. İki mâh sonra: “Topcu zâbiti bana ilticâ eylemişiken, hürmet etmeyüp katl eylediniz. Ve bu mu’âmeleniz beni ve İmperator’umu, belki Fransa Milleti’ni² tahkîr değil de ya nedür? Tîz yol fermânlarım verilsün! Bir dakîka meks ü ihmâl³ ihtimâlim yoktur. Ve elbette bu resme harekâta cesâretiniz bilâhare Françelü⁴ tarafından devletinizin mahv ü izmihlâlîne mü’eddî olacağı bî-şekk ü işkâldir” vâdîlerinde reşâşe-i hezeyân-ı cân-güdâzları⁵, [N2 59b] vükelây-ı devleti bizâr⁶ edüp, kezâlik cülûs ‘akabinde mukâvele-i sâbıkaya mebnî, Fransa tarafından gelecek topcuların bi-hasebi'l-vakt tevkîfî kendüsüne⁷ lede'l-beyân, vâkı‘â a-sâkirin galeyân-ı tuğyânları olmağla, bir müddet te’hîrleri⁸ münâsib olduğunu bi’t-tasdik oficyallere⁹ mektûb irsâl eylemişiken, üç¹⁰ mâh murûrunda siz topcularımızı¹¹ i‘âde eylediniz” deyerek Devlet-i ‘aliyye’yi¹² ithâm ve bu mâddeyi i‘zâm edüp ve Dîvân Tercemânı hadd ü vazîfesinden hâric mevâdd-ı kerîheye ihtilât eylediği, bizzât vâsıl-ı sâmi‘a-i Hidîv-i pâkîze-sıfât¹³ oldukda, i‘dâmı kat‘î irâde buyurulmağla, tîğ-i siyâsetle gerden-nihâde olup¹⁴, ferdâsı: “Tercemân-ı maktûl Fransalu’ya müte‘allık olduğuna mebnî¹⁵, nakl-i havâdis töhmetiyle katl olundu” deyü da‘vâya kıyâm ve yaygaralar ile tehyi‘e-i esbâb-ı ‘avdet ü itizâm eylemekle, bu husûsda dahi ol kâfir-i hod-kâmı ilzâm¹⁶ için mükâlemeye da‘vet olundukda, min-ba‘d mükâlemeden, husûsan Re’îs-i Rikâb Hâlet Efendî ile beynlerinde vech-i âtiye mebnî münâfese-i tâmmе olmağla, anın mahzarından imtinâ‘ u istinkâf edüp, hele zâr u zûr¹⁷ Kethudâ Bey’in hânesine şe‘âmet-rîz-i kudûm ü huzûr olmağla¹⁸, lede'l-mükâleme: “Devleteyn

-
- 1 kâtil-i mezbûr kısâs olunmuşıdi N2 : merkûm kısâs olmuşıdi A2 : merkûm kısâs olunmuşıdi M2
 - 2 Ve bu Milleti’ni N2 : Bu şive beni ve İmperator’umu A2, M2
 - 3 meks ü ihmâl N2 : ârâm eylemek A2, M2
 - 4 resme Françelü N2 : gûne harekâtınız Fransalu A2 : gûne harekâtınızın bilâhare Fransalu M2
 - 5 bî-şekk cân-güdâzları N2 : derkârdır” zemînlerinde hezeyân-ı cân-güdâzları/güdâzî A2, M2
 - 6 bizâr N2 : dâğdâr A2, M2
 - 7 topcuların kendüsüne N2 : topcuların/topcuların tevkîfî kendüye A2, M2
 - 8 asâkirin te’hîrleri N2 : asâkirin galeyânı olmağla, tevkîfî A2 : askerın galeyânı olmağla, tevakkufu A2, M2
 - 9 oficyallere N2 : cenerallere A2, M2
 - 10 üç A2, M2 : üç N2
 - 11 topcularımızı N2 : topcuları A2, M2
 - 12 Devlet-i ‘aliyye’yi A2, M2 : devleti N2
 - 13 edüp vesıfât N2 : ve Dîvân Tercemânı vazîfesinden hâric mevâdda ihtilât eylediği vâsıl-ı sem‘-i Şehriyârî A2, M2
 - 14 tîğ-i olup N2 : cezâsı tertîb olunup A2, M2
 - 15 olduğuna mebnî N2 : olup, Fransalu’ya A2, M2
 - 16 yaygaralar ilzâm N2 : ‘avdete teheyyü’ eyleyüp, bu bâbda dahi kendüyi ilzâm/iltizâm A2, M2
 - 17 husûsan zûr N2 : imtinâ‘ edüp, hele zûr u zâr A2, M2
 - 18 -rîz-i olmağla N2 : -enzâr-ı huzûr olup A2, M2

miyânına Rûm tâ'ifesi dâ'imâ kizb ü nifâk ile¹ burûdet ü şikâk ilkâ eder oldukları ma'lûmumuz² olmağla, fimâ-ba'd ol tâ'ife tarafımıza³ tereddüd eylemesünler” deyü zecr u men' olunmalarını iltimâs edüp, kendüsi dahi anların nâmını yâd eylemamek bâbında va'd ve 'ahd-i ekîd eylemişiken, vakt-i endek murûrunda ol mel'un-i bed-mezheb, mahzûl-i bukalemûn-meşrebin televvünü bedîd oldu⁴.

Ve garâ'ibdendir ki, çend rûz güzerânında Bâb-ı 'âli'ye bir takrîr irsâl edüp, mazmûnunda⁵ Bağdâd Eyâleti gerçi Ziyâ Paşa'ya tevcîh olunup⁶, lâkin müteveffâ 'Ali Paşa'nın kethudâsı Süleymân⁷ Paşa'nın her vechile kuvvet-i kâhiresi derkâr ve Bağdâd'ın ihtilâlîne mebnî bu hılâlde Paşa-yı mûmâ ileyhe tevcîhi vakt ü hâle münâsib olduğu âşikârdır” deyerek⁸, Eyâlet-i Bağdâd'ın Paşa-yı⁹ mûmâ ileyhe tevcîhini niyâz-kâr olduğu münderic idi¹⁰.

Bu makûle umûr-i dâhiliyyeye müdâhalesi, [N2 60a] münâfi-i kâ'ide-i¹¹ sefâret iken, küstâhâne nizâm-ı devlete ve mesâlih-i milkete dest-yâz-ı¹² cesâret-i fuzûlâne ve bir def'a dahi: “Basra tarafından İngilterelü'nün Vehhâbî ile muhâberesi vardır. Bu husûs umûr-i hâriciyyeden¹³ çıkdı; bir mâdde-i 'azîme olur” deyerek tantana-i bî-edebâne ve bir kerre¹⁴ dahi nâgehânî huzûr-i [M2 146] Kâ'im-makâmî'ye gelüp: “Eflâk Kapu Kethudâsı Kostaki'yi, Re'îs Hâlet Efendi katl etdirecekdir. Mersûm Fransa himâyesinde olmağla, anı katl eylemek Fransa'nın¹⁵ dostluğuna hatt-ı butlân çekmekdir¹⁶” deyü bir mufassal takrîr i'tâ eyledikden sonra, Hâlet Efendi'yi¹⁷ meclise iltimâs ve muvâcehesinde remy-i türrehât-ı nâ-sipâs eyledi. Mel'un-i mezbûr ile Hâlet Efendi'nin miyânında tehdâdüs eden tegayyür ve münâferetin sebebi budur ki, Efendi-i mûmâ ileyh Fransalü'nün politikasına 'ârif ve Sebestiyan'ın güftâr u refâtârı, kendi cerr-i menfa'at ve tanzîm-i maslahatları zımnında olduğuna müteferriş

1 miyânına ile N2 : miyânına/miyânında Rûm tâ'ifesi dâ'imâ A2, M2

2 ma'lûmumuz A2, M2 : ma'lûmum N2

3 tarafımıza M2 : tarafıma N2, A2

4 zecr u men' oldu N2 : va'd-i ekîd eylemişiken, yine televvünü bedîd olup A2, M2

5 güzerânında mazmûnunda N2 : murûrunda Bâb-ı 'âli'ye takrîr u/— irsâl eyleyüp, mazmûnu A2, M2

6 olunup N2 : olundu A2, M2

7 Süleymân N2, M2 : Süleymân'ın A2

8 ihtilâlîne mebnî deyerek N2 : ihtilâlini beyân ü tezkâr birle A2, M2

9 Paşa-yı A2, M2 : — N2

10 olduğu münderic idi N2 : olmuşıdi A2, M2

11 kâ'ide-i A2, M2 : resm-i N2

12 milkete dest-yâz-ı N2 : memlekete dest-yâz-ı A2 : memlekete dest-bâz-ı M2

13 hâriciyyeden A2, M2 : ecnebiyyeden N2

14 kerre N2 : def'a A2, M2

15 Fransa'nın N2 : Fransa A2, M2

16 çekmekdir N2, M2 : çekmedir A2

17 i'tâ Efendi'yi N2 : eyledikden sonra, Efendi-i mûmâ ileyhi A2, M2

ve vâkıf olup, itmâm-ı umûrlarında Devlet-i ‘aliyye’yi açıkda koyacakları ‘iyân ve her taraftan zünbûr-i belâ gibi başına üsecekleri vâreste-i kayd-ı beyân olduğu mülâhazasına mebnî, hod-be-hod pes-perdeden İngilizlü ile mülâyemet mu‘âmesesine mübâşeret ve dem-be-dem te’sîs-i mebânî-i imtizâc ve mu‘âşerete mübâderet eylediğini kâhin-i civân, ya’nî mel‘ûn Sebestiyan bir takrîble hiss ü iz‘ân eylemekle, Hâlet Efendi’yi samîmî istiskâl ve dürlü dürlü töhmetler ve Fransalu ile kat‘î muhârebeyi mü’eddî olacak hareketler remy ü isnâd ederek makâm-ı Riyâset’den ref‘inin lüzûmunu îrâd edüp ve illâ beherhâl devleti tarafına şedd-i rihâl eylemeğe me’mûr olduğunu tasrîhan yâd ve bir def‘a bi’l-müvâcehe muhâşeneye ibtidâr ve Efendi-i mûmâ ileyh gerçi zâtında dirâyet-mend ve dakîka-dân olup, lâkin ahdâs-i zemândan olmağla, tecârîb-i ahvâl-i kev-niyyeden zâhil ve mizâc-ı şehir u dehre kemâ hiye vukûf u ittîlâ‘ından gâfil olduğuna binâ‘en, bi’t-tab‘ müdârâ bilmez ve hakîmâne kelîmâtla ilzâm ü ifhâm semtine sülûk eylemez ve kat‘â lisânını esirgemez, tîz-zebân ve dürüş-dehân olduğu ‘ilâve olmağla, mel‘ûn-i mezbûrun tetâvülünü bir takrîble savuşdurmayup, andan ziyâde serd-i serd-i [N2 60b] hurâfât-ı huşûnet-şi‘âr ile meclis-i mezbûru telh-nâk ve bu def‘a dahi huzûr-i Kâ‘im-makâmî’de perde-i iltiyâm-ı sûriyi çâkçâk eylediler. Ve yevm-i mezbûrun ertesi¹ Bostancı-başı tarafından me’hûz ve mahbûs olan iki nefer Hırvâtlar², Üsküdar’da bir papası katl eyledikleri mütevâtiren³ ihbâr olundukda, istintâk için Ağa-yı mûmâ ileyh mersûmları darb eylediği, Sebestiyan kâfirin⁴ mesmû‘u oldukda: “Bu vaz’-ı nâ-hemvâr Françelü’ye mahz-ı eziyyet ü âzârdır⁵. Ve bundan başka Galata’da bir hammâmçı bir⁶ Fransalu’ya şetm eylemiş ve Başağa nefe-râtından biri bir nefer⁷ Fransalu’ya bir ser-deste urmuş. Ve’l-hâsıl bu güne mu‘âmelât-ı rediyye Fransalu’yu tahkîr u terzîl olduğu gayr-i hafıyyedir. Bu vechile⁸ elçisinin burada meksi iktizâ eylemez” deyerek yine ‘avdet⁹ sadedini zebân-zede-i cehr u i‘lân eylediğinden¹⁰ mâ‘adâ, İspanya ve Felemenk elçile-rini dahi tahrîk birle: “Françe Elçisi gider ise bi-hasebi’l-ittihâd bizler de gideriz” deyü Bâb-ı ‘âlî’ye müteferrik tekârîr takdîm ve: “Üç güne dek ne denlü¹¹ Fransalu var ise hâzır olsun” tenbîhini bâzergânlarla tefhîm ve Galata’da ve Beyoğlu’nda ‘alenen dellâllar nidâ etdirilüp, hâsıl-ı kelâm hazm u

1 remy-i türrehât-ı ertesi N2 : ilkây-ı hezeyân-ı bî-kıyâs edüp ve ferdâsı A2, M2

2 Hırvatlar N2, A2 : Hırvat M2

3 eyledikleri mütevâtiren M2 : etdikleri mütevâtiren N2 : etdikleri tevâtüren A2

4 Ağa-yı mûmâ ileyh kâfirin N2 : zabt olduğu mûmâ ileyh’in A2, M2

5 vaz’-ı âzârdır N2 : hareket Fransalu’ya mahz-ı eziyyetdir A2, M2

6 bir N2, A2 : — M2

7 nefer N2, A2 : — M2

8 Ve’l-hâsıl vechile N2 : bu güne mu‘âmelât Fransalu’yu tahkîr olmağla A2, M2

9 ‘avdet N2 : ‘azîmet A2, M2

10 eylediğinden A2, M2 : eyledikten N2

11 Françe Elçisi denlü N2 : Fransa Elçisi gider ise biz dahi gideriz” deyü takrîr —/u takdîm ve “Üç güne kadar ne kadar A2, M2

iltikâmdan birûn evzâ‘-ı şenî‘a ve etvâr-ı¹ beşi‘ası vükelâyı dil-fikâr edüp, lâkin² nâ-çâr ekl-i cife mesâbesinde ‘arz-ı tehammül ü istübâr eylediler. Ancak esâs-ı mâdde Hâlet Efendi olmağla, mel‘ûn-i bed-mezhebin mutayyeb olması mülâhazası, Efendi-i mûmâ ileyhın ‘azline [sebeeb oldu]. Ve mesmû‘umuza göre ‘İzzet Beyefendi ile âmîziş-i küllîsi olup, Şeyhulislâm hânedânının perverdesi iken, Efendi-i mûmâ ileyhın mesned-i Meşîhat’e tenakkulu zımnında sa‘y ü medhali olduğuna mebnî, cenâb-ı Molla'nın ve hem-zebânları olan ‘uzamânın gayz u kîneleri, Efendi-i merkûmun ba‘de'l-‘azl Kütahya'ya iclâ olunmasına sebeb oldu.

Muhassal-i makâl Sebestiyan dedikleri ol sergerde-i ehl-i küfr u dalâl³, mânen-d-i bukalemûn her anda reng-nümây-i gûnâ-gûn⁴ olarak ser-i kârânı bâr-keş-i dolab gibi⁵ ser-gerdân eder idi. Ve Boğaz neferâtından biri reh-güzârda⁶ mersûma sû‘-i mu‘âmele izhâr eylediği mesmû‘ oldukda, derhâl [N2 61a] Çavuş-başı Ağa irsâl ve resm-i tarziye ikmâl olunup, çend rûz sonraca Bâb-ı ‘âlf’de ‘akd olunan⁷ meclis-i mükâlemede havâss-ı mukarrebînden Mîrahûr Ağa vesâtatiyle elçi beyin hâtırî, nezd-i Şâhâne’de⁸ mer‘î olup ve cümle tarafından rî‘âyet-i hâtırlarına i‘tinâ olunmak matlûb-i hümâyûn olduğu resmen ifâde buyurulup ve taltfî zımnında bir ‘aded elmâs nigîn ve bir def‘a bir

1 tenbîhini etvâr-ı N2 : deyü tenbîhini bâzergânlara —/teblîğ —/u tefhîm ve Galata ve Beyoğlu'nda/oğlu —/civârında dellâllar nidâ etdirüp ve'l-hâsıl hazmdan hâric etvâr-ı şenî‘a ve akvâl-i A2, M2

2 lâkin A2, M2 : — N2

3 ‘arz-ı tehammül ü dalâl N2 : tehammül ü istübâr ederler idi. Cümleden ziyâde hıkd u kinesi Hâlet Efendi'ye olmağla, bi'l-âhire ‘azl ü iclâsına sebeb oldu. Hâlet Efendi ile Sebestiyan miyânesinde münâferetin/münâfesenin menşe‘i budur ki, Hâlet Efendi Fransalu'nun politikasına vâkıf ve Sebestiyan'ın —/mu‘âmelesi, ancak kendi emr u maslahatlarına mebnî olup, itmâm-ı maslahatlarında Devlet-i ‘aliyye'yi açıkda koyacaklarına ‘ârif olmağla, İngilterelü'yü elden kaçırmamak mülâhazasıyle hod-be-hod pes-perdeden anlara da/— ibrâz-ı mülâyemete ibtidâr ve dem-be-dem te‘sis-i bünyân-ı hoş-dilî ve iltiyâm esbâbına teşebbüs birle, miyâneden gubâr-ı nefâr intifâsına ve nâ‘ire-i muhâlefetin intifâsına nâzikâne mübâderet eylediğini Sebestiyan kâhin-hân gibi ihsâs edüp, Efendi-i mûmâ ileyhe dürlü dürlü töhmetler ‘azv ü isnâd ve huzûr/huzûr (حضور) u gıyâbda zemm ü şetme ve bunun makâm-ı Riyâset’de vücûdu Fransa/Fransalu ile Devlet-i ‘aliyye miyânında münâfere ve belki muhârebe ve müşâcereyi mücibdir” deyü def [M2 147] u izâlesini matlûb ve bir def‘a bi'l-müvâcehe muhâşene ve mûmâ ileyh dahi gerçi dakîka-dân ve kâr-güzâr olup, kat‘â müdârâ bilmez ve lisânını esirgemez pür/bir zebân ve dürtü-dehân olmağla, hakîmâne müsâmaha ile savuşdurmayup dü-bâlâ muhâreşeye/muhâdeşeye itâle-i lisânları bütün bütün mübâyeneye/mübâyeneyi mü‘eddî oldu. Bir def‘a dahi huzûr-ı Kâ‘im-makâmî’de ber-vech-i muharrer tarafeynden mutâvele hadd-i/hadd-i (حد) mübâlagaya muntehî olmağla, hele bir takrîble def‘-i meclis olunmuşıdi. el-Hâsıl mesfûr-i mel‘un/mefsedet-nümûn A2, M2

4 gûnâ-gûn N2 : dîğer-gûn A2, M2

5 bâr-keş-i dolab gibi N2 : — A2, M2

6 reh-güzârda N2, M2 : reh-güzerde A2

7 ‘akd olunan A2, M2 : ma‘kûd olan N2

8 Şâhâne’de N2 : Şâhâne’mde A2, M2

mücevher nigîn¹ ve bir def'a bir fâhir at takımı ihdâ buyurulmağla, mel'ûnun² şu'le-i felek-res-i tuğyânı bir mikdârca³ intifâ buldu. Ve bir def'a Kağid-hâne'ye biniş-i Şehriyâr-ı vâlâ-meniş⁴ vukû'unda, mersûm temâşâ-gâhda man-zûr-i hazret-i Pâdişâh oldukda, kendüsüne ve refikî İspanya Elçisi'ne mücevher zarflu fincânlar ile kahve irsâl buyurulup⁵ ve zarflariyle fincânlar ikisine de ihdâ birle zarf ve mazrûf keremini ikmâl buyurdular⁶.

Hulâsa-i kelâm mel'ûn-i mesfûrun ri'âyet-i hâtırı husûsuna her gûne sa'y ü⁷ ihtimâm olunup, lâkin “*Rabt-ı kec ve nağme-i râst neyâyed**” terânesince ol bed-tıynetden kat'â eser-i sadâkat zuhûr etmeyüp, zamîr-i mel'anet-semîrinde nihufte⁸ olan 'adâvet-i münâfikâne muktezâsınca, hemvâre dürlü dürlü redâ'et-i etvâra ibtidârına⁹ mebnî, İmperator'u tarafına remy-i nifâk ve tekdîr-i cûybâr-ı vifâk eylemesi melhûz olmağın, hâl ü keyfiyyet ber-vech-i tafsil Paris'e Muhibb Efendi tarafına¹⁰ makâm-ı Riyâset'den tahrîr u tesbîl olundu. Ancak bu kâfirin¹¹ vech-i mezkûr üzere harekete mübâdereti¹², ba'zı karâ'in-i hâliyye ve kâliyye ile Devlet-i 'aliyye'nin, husûsan Fransalu'nun düşmen-i cânı ve hemîşe bu iki devlet miyânına mugâyeret ve şikâk ilkâsının vesîle-cûyânı olan İngilizlü, sarf-ı mâl-i bî-şümâr ederek, ol gebr-i tebehkârı taraflarına¹³ celb ü imâle ve devleteyn beynine bi-eyy-i vechin zer'-i tohm-i burûdet ü infisâl¹⁴ eylemeği, mesfûrun 'uhde-i mekr u ihtiyâline tahmîl ü ihâle edüp, ol mel'ûn-i hyânet-pîşe ve nifâk-endîşe dahi zâtında¹⁵ mürtekib ü tama'kâr, bed-kâr ve¹⁶ bed-kirdâr olmağla, emr-i mezkûru iltizâm ve vech-i meşrûh üzere sudûr eden¹⁷

1 bir mücevher nigîn A2 : mücevher kutu N2 : mücevher nigîn M2

2 mel'ûnun N2 : mel'ûnun/mersûmun bir mikdârca A2, M2

3 bir mikdârca N2 : — A2, M2

4 Kağid-hâne'ye -meniş N2 : Sa'dâbâd'a biniş-i hümâyûn A2, M2

5 buyurulup A2, M2 : — N2

6 birle buyurdular N2 : buyuruldu A2, M2. “Ez-cümle cülûs buyurdular” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,241-244'te kaydedilmiştir.

7 mel'ûn-i sa'y ü N2 : mel'ûn-i mesfûrun ri'âyet-i hâtırına her gûne A2 : mesfûrun ri'âyet-i hâtırına her gûne M2

* ربط كج و نغمه راست نياید = Eğri sazdan doğru nağme çıkmaz” anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.

8 Rabt-ı kec nihufte N2 : nihufte-i zamîr-i mefsedet-semîri A2, M2

9 redâ'et-i etvâra ibtidârına/ibtidârlarına N2, A2 : denâ'et-i etvâra ibtârına M2

10 remy-i nifâk tarafına N2 nifâk eder mülâhazasıyle keyfiyyeti/keyfiyyet 'ale't-tafsil Sefîr-i Paris Muhibb Efendi tarafına/ye A2, M2

11 u tesbîl kâfirin N2 : olundu. Bu kâfirin A2 : olundu. Ancak mersûmun M2

12 harekete mübâdereti N2 : hareketi A2, M2

13 kâliyye taraflarına N2 : makâliyye ile Devlet-i 'aliyye'nin ve Fransalu'nun düşmeni olan İngilterelü sarf-ı emvâl-i bî-şümâr birle elçi-i mesfûru A2, M2

14 beynine infisâl N2 : miyânına ilkây-ı fesâd ü şikâk A2, M2

15 mel'ûn-i zâtında N2 : dahi A2, M2

16 bed-kâr ve N2 : bir kâfir-i A2 : bir şahs-ı M2

17 sudûr eden N2 : sudûr A2 : saded-i M2

şütür-gürbe ef'âl ü akvâl [M2 148] ile¹ selb-i emniyyet husûsuna ikdâm eylediği mütebeyyen ve bu vechile ne gûne kâfir-ender-kâfir olduğu müte'ayyen² oldu. [N2 61b]

Hakîm goft ez-ân-kes hazer-nümây ki û

*Ne yâr yek-cihetest ve ne düşmen yek-rû**³

Fi'l-hakîka la'in-i nifâk-selîka⁴, İmperator'u tarafına gûnâ-gûn erâcîf-i müzevvire⁵ tahrîr eylemekle, Paris'de Muhibb Efendi'yi mu'âhaze ve tefrî' ve tefzî'⁶ eylediği, mûmâ ileyhın vârid olan tahrîrâtından müstebân oldu. Ve bundan akdemce⁷ cülûs-i hümâyûn vukû'uyla⁸ me'mûriyyet-i sâbıkasının tecdîdini müş'ir tarafına irsâl olunan nâme-i hümâyûnu İmperator'a teslîm ve Françelü'ye devr-i sâbıktan efzûn savb-ı Saltanat'ın izhâr eylediği safvet ve teveccüh⁹ ü meveddeti takrîr u tefhîm eyledikde, İmperator cenâbları âgâz-ı cevâb¹⁰ edüp: “Devlet-i ‘aliyye ile Fransa Devleti beyninde¹¹ derkâr olan hulûs u mahabbete binâ'en, bu def'a Tilsit'de mün'akıd olan¹² mu'âhedeyi Devlet-i ‘aliyye kabûl birle, Rusyalu¹³ ile ‘akd-i mütâreke etmiş olduklarını istimâ' etdim. Ve musâlaha dahi dil-hâh üzere olmasını me'mûl ederim. Lâkin biraz kelâm ifâde edeceğim. Mahsûs devletine tahrîr eylemeniz matlûbumdur¹⁴. Evvelâ bir müddetden berü Yanya Vâlîsi Tepedelenli¹⁵ ‘Ali Paşa ve İskenderiyye Mutasarrıfı İbrâhîm Paşa hareketlerini tebdîl edüp, Korfa Adası¹⁶ tarafımdan zabt olunduktan sonra tedârükâta âgâz eylemişler ve İstanbul'da olan elçimiz Sebestiyan'ı tahkîr eylediklerinden başka üzerine silâh çekilüp, helâk eylemeğe bir ramak kalmış ve Akdeniz Boğazı'nda olan oficyallerimi¹⁷

1 akvâl [M2 148] ile A2, M2 : akvâlîe N2

2 ve bu vechile müte'ayyen N2 : — A2, M2

* حکیم گفت از آن کس حذر نماید که او * نه یار یکجهت و نه دشمن یکره = Filozof o kimseden sakın dedi ki, o ne bir tarafın dostu ve ne de diğer tarafın düşmanıdır” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

3 Hakîm goft yek-rû N2 : Ve A2, M2

4 la'in-i nifâk-selîka N2 : mesfûr A2, M2

5 -i müzevvire N2 : — A2, M2

6 tefrî' ve tefzî' N2 : takrî' A2 : tefrî' M2

7 akdemce N2, A2 : akdem M2

8 vukû'uyla N2 : vukû'unu ve A2, M2

9 Françelü'ye devr-i teveccüh N2 : Fransalu'ya devr-i sâbıktan ezyed taraf-ı Saltanat'ın izhâr eyledikleri safvet A2, M2

10 İmperator cevâb N2 : imperator-i mersûm kelâma âgâz A2, M2

11 Fransa Devleti beyninde N2 : Fransa Devleti miyânında A2 : Françe Devleti beyninde M2

12 hulûs olan N2 : hulûs ve safvete binâ'en Tilsit'de mün'akıd olan A2 : husûs ve safvete binâ'en Tilsit'de 'akd olunan M2

13 Rusyalu N2 : Rusya A2, M2

14 devletine matlûbumdur N2 : devlete tahrîr eylemenizi matlûb eylerim A2, M2

15 Tepedelenli A2, M2 : — N2

16 Adası N2 : Cezîresi A2, M2

17 oficyallerimi N2 : otcıyalleri A2 : oficyâlleri M2

tekdîr ederler imiş. Korfa ve mülhakâtı olan cezîreleri mukaddemâ Rusyalu zabt edüp ve cezâ'ir-i¹ mezkûre fi'l-asl Venediklü'ye tâbi' olup, şimdi Venedik benim mülkümdür. Binâ'en 'aleyh zabt eyledim. Gerek İstanbul'da olan elçimin ve gerek oficyallerimin mûylarına hatâ gelür ise², ben dahi icrâsına sa'y ederim. Ve'l-hâsıl Devlet-i 'aliyye şimdi usûlünü tebdil edüp, Fransalu'ya Rusyalu³ gibi nazar edeyorlar. Eğer kendüler bu matlûbâtımın⁴ icrâsına ikdâm etmezler ise, ben yüz bin asker irsâl ve cümlesini pây-mâl-i hayl-i veyl ü nekâl⁵ ederim. Bosna Vâlisi Husrev Paşa⁶ ve Boğaz'da olan Kapudan 'Ali⁷ Paşa güzel mu'âmele ederler. Lâkin Arnabûd⁸ 'Ali Paşa ve İbrâhîm Paşa'nın [N2 62a] Fransalu⁹ haklarında hareketleri dîğēr-gûn olmuştur. Ve¹⁰ şimdiye kadar Devlet-i 'aliyye'yi ben tutayorum. Yohsa çokdan zîr u zeber olması mukarrer idi¹¹. Venedik benim mülkümdür. Cezâ'ir-i¹² seb'a dahi mülhakâtından olmağla, zabt eyledim. Ve Budrinto [=Butrinto]¹³ ve sâ'irleri yine Venedik [M2 149] tevâbi'âtından¹⁴ olmağla, âharın yedinde kalmasını tecvîz eylemem¹⁵. Ve işbu ifâdelerimin mazbatasını Baş-vekîlim size verüp ve¹⁶ elçime dahi gönderecektir. 'Acâleten¹⁷ kuryer ihrâc ve vükelây-ı devlete dikkatlüce tahrîr edesin" deyü izhâr-ı türş-rüyî-i¹⁸ hışm u gurûr ederek kelâmına hitâm verdiğini müş'ir, Efendi-i mûmâ ileyhın bundan akdemce¹⁹ tahrîrâtı vürûd ve vükelây-ı devletin huzûr u râhatlarını mefkûd²⁰ eyledi.

Ve Rusyalu ile mütâreke senedinin imzâsı 'akabinde Rusya askeri Eflâk ve Boğdan memleketlerini ve sâ'ir kılâ' ve bikâ'i²¹ tahlîyeye mübâşeret edüp,

- 1 ve cezâ'ir-i N2, A2 : cezîre-i M2
- 2 gelür ise N2, M2 : gelürse A2
- 3 usûlünü Rusyalu M2 : usûlünü tebdil edüp, Françelü'ye de Rusya N2 : usûllerini tebdil edüp, Fransalu'ya Rusyalu A2
- 4 edeyorlar. Eğer kendüler bu matlûbâtımın N2 : ediyorlar. Eğer kendü bu matlûbâtımın A2 : edeyorlar. Eğer kendü matlûbâtımın M2
- 5 pây-mâl nekâl N2 : pâ-zede-i kahr u hasâr A2, M2
- 6 Husrev Paşa N2 : — A2, M2
- 7 'Ali N2 : — A2, M2
- 8 ederler. Lâkin Arnabûd N2 : ediyorlar. Lâkin A2 : edeyorlar. Lâkin M2
- 9 Fransalu A2, M2 : Françelü N2
- 10 Ve N2 : — A2, M2
- 11 Yohsa idi N2 : Yoksa/Yohsa çokdan kâ'â-ı safsafâ harâb olmuştı A2, M2
- 12 Cezâ'ir-i N2, A2 : Cezâyir-i M2
- 13 Budrinto N2, A2 : Budenenbu M2
- 14 tevâbi'âtından A2, M2 : tevâbi'inden N2
- 15 eylemem N2, A2 : etmem M2
- 16 size verüp ve N2 : sizlere verüp A2 : bizlere verüp M2
- 17 'Acâleten N2, A2 : 'Acele M2
- 18 devlete türş-rüyî-i N2 : devletime dahi dikkatlüce tahrîr edesiz" deyü izhâr-ı türş-rüyî ve A2 : devlete dahi dikkatlüce tahrîr edesiz" deyü izhâr-ı türş-rüy ve M2
- 19 akdemce N2 : akdem A2, M2
- 20 devletin mefkûd N2 : devleti gark-âb-ı bahr-ı hayret-i nâ-mahdûd/ma'dûd A2, M2
- 21 memleketlerini bikâ'ı N2 : eyâletlerini ve gerek kılâ' ve erâziyi A2, M2

eski hudûdlarına çekilmek ve yirmi¹ beş güne kadar tahliye mâddesi tekmil olunmak, ber-mûceb-i şart-ı² mütâreke lâzimededen iken, tahliyeden kat‘-ı nazar bir taraftan cedîd asker sevk u irsâl edüp, henûz Fransalu³ tarafından mütevassıt zuhûr ve mukaddimât-ı musâlahaya mübâşeret emâresi⁴ ser-zede-i sudûr olmayup, Âsitâne'de ise cem‘iyyet-i mestâneden nişâne, girişlü çıkışlu bir ‘acîb hengâme-i sersemâne ve orduda Sadrîa‘zam hazretleri, ‘Alemdâr Paşa nefsanîyetiyle bî-kârâr ve sâlifü‘z-zıkr Nezîr Ağa'nın ilkâ eylediği te‘bîd dağdağasına giriftâr ve muhayyem-gâh-ı Sultânî, asker ve mühimmâtdan kâfile bakıyyesi gibi âzâde-i gâ‘ile-i kâr u bâr olup⁵, ricâl-i ordu derûnlarında ise⁶ sefere dâ‘ir kat‘â havâtır olmayup, Âsitâne yâdigârlarından maktûllerin intikâm ve sârları ahzının tarîkını ‘umde-i efkâr ve halvetlerinde zübde-i ezkâr edüp⁷, bir cânibden Rusyalu'nun berren ve bahran tedârükât-ı kaviyyeye iştigâl ve bir taraftan⁸ Memâlik-i mahrûse'nin her kutrunda ‘illet-i vebâ’ gibi ‘umûm vechiyle ser-nümây-ı zuhûr olan fitne ve ta‘assub ve ihtilâl, hayr-hâhân gürûhunu vahdetlerinde gavta-hor-ı⁹ bahr-ı fikret ve sepend-i âteş-i havf u dehşet eylemişidi; [mısrâ]‘:

Görelim âyîne-i devrân ne sûret gösterir^{10*}

Bu hılâlde Paris'den Muhibb Efendi'nin bir¹¹ başka tahrîrâtı zuhûr edüp, [N2 62b] hâvî olduğu mefhumun mülâhhası budur¹² ki, bu esnâda Rusyalu tarafından Paris'e bir elçi gelüp¹³, Şampani [=Champagny] ile mülâkât edeceği¹⁴ mesmû‘um olduğda, kable'l-mülâkât mûmâ ileyhın hânesine varup, elçinin vürûdu mesmû‘um olduğunu ba‘de'l-istişâm, Tilsit Musâlahası¹⁵ üzere İmperator cenâblarının kabûl olunan tevassutu mücebince Rusyalu ile

1 yirmi N2 : otuz A2, M2

2 olunmak, ber-mûceb-i şart N2 : olmak ber-mûceb-i şurût-ı A2, M2

3 irsâl edüp, henûz Fransalu A2, M2 : idhâl edüp, henûz Françelü N2

4 emâresi N2, M2 : âmâdesi A2

5 Âsitâne'de ise cem‘iyyet olup N2 : Âsitâne ise cem‘iyyet-i siyeh-mestândan nişâne bir ‘acîb hengâme-i ‘arbedâne ve orduda Sadrîa‘zam —/ve Ser‘asker Paşa nefsanîyetle bî-kârâr ve asker ve mühimmâtdan hâlî ve sebûkbâr ve A2, M2

6 ise N2 : — A2, M2

7 maktûllerin edüp N2 : ahz-ı sâ‘ir/sâr tarîkı ‘umde-i efkâr ve beynlerinde zübde-i ezkâr olup A2, M2

8 berren ve taraftan N2 : bahran ve berren tedârükât-ı kaviyyeye iştigâli ve bir cânibden A2, M2

9 kutrunda gavta-hor-ı N2 : tarafında/taraftan ‘illet-i vebâ gibi ‘umûm vechile zuhûr eden ihtilâli, zümre-i dür-endîşanı gavta-hor-ı/hâr-ı A2, M2

10 eylemişidi gösterir M2 : eyledi. ve N2

* Metnimizdeki bu mısrâ, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir mısrâdır; bk. *Bakî, Dîvânı*, hzr. Sadeddin Nüzhet Ergun, İstanbul 1935, s.385.

11 bir A2 : — N2, M2

12 hâvî budur N2 : mazmûnu bu vech üzeredir A2, M2

13 Paris'e gelüp N2 : Paris'e/— bir elçi vârid olup A2, M2

14 edeceği N2 : eyleyeceği A2, M2

mün‘akıd olan mütâreke¹ senedinin imzâsı ‘akabinde Eflâk ve Boğdan derûn- ları ve sâ’ir erâzî ve kılâ‘ tahliyesi meşrût iken, şimdiye kadar tahliyeden kat’- ı nazar ez-ser-i nev asker idhâl eylemek üzere olup ve'l-hâletü hâzih İmperator, netîce-i mütâreke olan musâlaha-i mübârekeye² [M2 150] dâ’ir mütevasıt ta’yîn eylemeyüp³ ve taraf-ı Saltanat ve vükelây-ı devlet bu mâddelerin hitâmına müterakkıb olduklarını ifâde eyledikde, Baş-vekîl-i mersûm⁴ cevâb edüp: “İşbu Rusya’dan gelen Elçi, Murahhas Elçi değildir zann ederim. Zirâ bu Petersburg’dan⁵ hareket etdiği zemân musâlahanın Paris’de ‘akd ve sizin me’mûr olacağınız orada henûz ma’lûm değil idi. Ve⁶ bu Paris’de ikâmete me’mûrdur ve İmperatorumuz Rusya Murahhası ta’yîn olunmadıkca, Murahhas, ya’nî⁷ tevassuta âdem ta’yîn eylemez ve Eflâk ve Boğdan’ın ‘adem-i tahli- yesine sebep, mütâreke⁸ senedinde münderic olan iki şartı Rusya İmperatoru kabûl eylemediğinden⁹ nâşî imiş. Biri müddet-i mütârekeyi istiksâr eylemiş¹⁰ ve diğeri Rusyalu tarafından zabt olunan ‘Osmânlu gemilerinin reddi husûsu¹¹ imiş. Ve fi’l-vâki‘ hengâm-ı muhârebeye zabt olunan gemiler girü redd olunmaz” dedikde: “Murahhas’ın senedi nice kabûl olunmaz? Bu ifâdeniz İmperator’un ‘akd eylediği musâlaha ve¹² tevassutuna münâfi değil midir?” dediğim- de¹³: “İşbu mütâreke senedini tasdîka Murahhas¹⁴ olan Mikelson nâm ceneral, ol hılâlde helâk¹⁵ olup, ba’dehû Rusyalu’dan birisi bilâ-ruhsatin tasdîk eylemiş olduğunu Rusyalu bize ihbâr eylemekle, bu mâddeyi bizim Petersburg’da olan Savari* nâm¹⁶ cenerale İmperatorumuz tahrîr eylemiştir” deyü cevâb eyledi. İşte musâlaha husûsuna icrây-ı şûrâbe-i¹⁷ fesâd olunmağla, bir vechile pezîrây-

15 ba’de’l-istişâm Tilsit Musâlahası N2 : gibbe’l-işmâm Tilsit mesâlihi üzere A2 : gibbe’l- işmâm Tilzit Musâlahası M2

1 mün‘akıd olan mütâreke N2 : ‘akd olunan mütârekenin A2, M2

2 musâlaha-i mübârekeye N2 : musâlahaya A2, M2

3 eylemeyüp N2, A2 : eylemeyüp (يَلْمِيُون) M2

4 eyledikde, Baş-vekîl-i mersûm N2 : eylediğimde, Baş-vekîl A2, M2

5 Petersburg’dan A2, M2 : Petreburk’dan N2

6 Ve A2, M2 : — N2

7 murahhas, ya’nî A2, M2 : — N2

8 mütâreke N2, M2 : musâlaha A2

9 eylemediğinden N2, A2 : etmediğinden M2

10 Biri eylemiş N2, A2 : Bir müddet mütârekenin istiksârı M2

11 gemilerinin reddi husûsu A2, M2 : sefinelerinin reddi husûsu için N2

12 ve N2 : — A2, M2

13 dediğimde A2, M2 : dedikde N2

14 Murahhas N2 : me’mûr A2, M2

15 helâk N2 : fevt A2, M2

* Rovigo dükü Fransız generali Aimé Jean Marie René Savary (26.IV.1774-2VI.1833) için bk. meselâ “Savary”, *Nordisk Familjebok Konversationslexikon Och Realencyklopedi*, Stockholm 1911, XXIV,866-867; “Savary, Anne”, *Büyük Larousse*, XX,10228.

16 Petersburg’da olan Savari (سوارى) nâm N2 : Petreburk’da olan Savari A2 : Petreburk’da olan süvârî M2

17 husûsuna icrây-ı şûrâbe-i N2 : husûsuna/husûsunda şimdiden ilkây-ı A2, M2

ı sûret-i husûl olmayacağı sâ'ir¹ 'alâyimden dahi müstebân olduğunu² [N2 63a] ve mersûm Rusya Elçisi'ne Fransalu tarafından iltifât-ı 'azîm olunup, hattâ Paris'de imperatorun birâderi Çorom Bonaparta³ya³ iştirâ eylediği hâneye iskân eylediğini tahrîr u beyân⁴ eylemiştir. Ve bundan akdemce Korfa'ya ve Dubravnik'e dâ'ir⁵ Efendi-i mûmâ ileyh tarafından⁶ mersûl olan kavâ'im'in bu esnâda cevâbları olmak üzere vârid olan tahrîrâtın mutazammın olduğu hulâsa-i me'âldir ki: "Emir-nâme-i 'aliyye lede'l-vusûl der-sâ'at Başvekîl-i⁷ sâbık Taleyran'a varup, tilkâ⁸-i nefsimden olarak Dubravnik, Françelü⁸ tarafından zabt olunmuş olduğu mesmû'um olmağla, bu keyfiyyet miyânede dâ'ir⁹ olan dostluğa münâfât-ı zâhir¹⁰ değil midir?" deyü istifsâr eyledikde: "Korfa Adası'nı¹¹ Rusyalu fuzûlî [M2 151] zabt eyledikten sonra Dubravnik'i¹² dahi zabt edüp, ba'dehû gözü Mora Cezîresi'nde¹³ olmağla, eğer bizim tarafımızdan¹⁴ zabt olunmasaydı, elbette Rusyalu zabt eder idi. Binâ'en 'aleyh Rusyalu'dan evvelce biz¹⁵ zabt eyledik ise de, Korfa Rusyalu'dan tahliye olunduğuna mürâdif biz dahi Dubravnik'i tahliye ederiz. Ve Dubravnik¹⁶ hey'et-i ûlâsıyla Devlet-i 'aliyye himâyesinde¹⁷ olacaktır" zemînlerinde bast-ı makâl eylediklerinde, taraf-ı mûmâ ileyhden bu resme cevâb verilmiş ki: "Dubravnik tâ'ifesi niçe¹⁸ yüz seneden berü Devlet-i 'aliyye'nin cizye-güzârlığını kabûl birle sâyesine ilticâ edüp, ol târifden berü bedel-i gümrük ve cizyelerini vaktiyle resmen teslîm etmeleriyle, Devlet-i 'aliyye dahi ber-

1 sûret-i husûl olmayacağı sâ'ir N2 : sûret olmayacağı ba'zı A2, M2

2 olduğunu A2, M2 : olup N2

* Metnimizde Çorom (چوروم) gibi okunabilecek bu kişi, Napoléon I.'in en küçük erkek kardeşi, Westfalen Kralı, Fransa Mareşali Jérôme Bonaparta (1784-1860) olmalıdır; bk. "Bonaparta, Jérôme", *Büyük Larousse*, IV,1790.

3 Çorom (چوروم) Bonaparta'ya N2 : Çorom Ponaparta'ya A2 : Jerom Bonaparta'yı M2

4 u beyân N2 : — A2, M2

5 akdemce dâ'ir N2 : akdem/akdemce Korfa'ya ve Dubravnik'e —/dâ'ir A2, M2

6 tarafından N2, M2 : tarafına A2

7 tahrîrâtın -vekîl-i N2 : tahrîrâtın mazmûnları, bu zemîn üzere mebsûtdur ki, "Emir-nâme-i 'aliyye lede'l-vusûl der-sâ'at Başvekîl-i A2 : tahrîrâtın mazmûnları, bu zemîn üzere mebsûtdur ki, "Kerem-nâme-i 'aliyyeleri lede'l-vusûl Fransa Başvekîli-yi M2

8 tilkâ⁸-i Françelü N2 : tilkâ⁸-i/telef-i nefsimden olarak Dubravnik Fransalu A2, M2

9 olmağla dâ'ir N2 : oldu. Miyânede derkâr A2, M2

10 münâfâtı zâhir A2 : münâfi-i zâhir M2 : münâfi N2

11 eyledikde, "Korfa Adası'nı N2 : eylediğimde, "Korfa Cezîresi'ni A2, M2

12 Dubravnik'i N2 : Dubravnik'i A2, M2

13 Cezîresi'nde N2, A2 : Cezîresi'nde (جزه سنده) M2

14 tarafımızdan A2, M2 : tarafdan N2

15 biz N2 : — A2, M2

16 olunduğuna Dubravnik N2 : olunduğuna/olunduğunu mu'âkib/müte'âkib biz dahi Dubravnik'i tahliye ederiz. Ve/— Dubravnik A2, M2

17 himâyesinde A2, M2 : sâyesinde N2

18 taraf-ı mûmâ niçe N2 : tarafımızdan bu resme cevâb verildi ki, "Dubravnik tâ'ifesi niçe/nice A2, M2

mu'tâd hayvânât ve zehâ'irlerini Bosna taraflarından tedârûke ruhsat bâbında¹ evâmir i'tâ edegelüp ve Bosna kılâ'ının ba'zısının mevâcib-i² neferâtı ve ol havâlîde ba'zı cevâmi' ve mesâcid hademesinin vezâ'ifî, Dubravnik³ güm-rüğünden müretteb olup ve Dubravnik⁴ erâzîsi, Devlet-i 'aliyye erâzîsiyle muhât, ya'nî asıl Venedik erâzîsiyle Dubravnik⁵ erâzîsi beyinde hadd-i fâsıl olmak üzere Devlet-i 'aliyye erâzîsinden olarak bir mikdâr erâzî olup ve'l-hâsıl Dubravnik⁶ erâzîsine muttasıl ve muhît⁷ Devlet-i 'aliyye erâzîsinden başka, âhar bir devletin erâzîsi olmadığından başka⁸, Rusyalu tarafından böyle bir hareket vukû'unda der-'akab Bosna Vâlîsi [N2 63b] ve semt-i civârda bulunanlar erişüp, def'ine ikdâm ederler. İşte hulûsla 'arz-ı safvet ve izhâr-ı rûy-i gayret eden Fransalu⁹ dostlarımız, bu kadar seneden berü Devlet-i 'aliyye'nin sâyesinde olan Dubravnik'i¹⁰ zabt eylemiş, deyü İngilterelü ve Rusyalu Devlet-i 'aliyye'ye ne resme şemâtet edeceklerdir?" deyü mukâbele eyledikde¹¹: "Bizim zabtımız vech-i muharrer¹² üzere muvakkatdır" deyü kelâm-ı evveli tekrâr etdiklerinden başka, geçen sene Rusya Murahhası Dobril ma'rifetiyle Paris'de 'akd ve imzâ olunup, ba'dehû Petersburg'da¹³ kabûl ve tasdîk olunmayan mu'âhedenin mazmûnu olarak Baş-vekîl-i sâbık mûmâ ileyh¹⁴ Taleyran'ın ifâdesidir ki: "Rusyalu ile bu def'a mün'akıd olan musâlahada Devlet-i 'aliyye'ye dâ'ir olan¹⁵ mevâd bunlardır. Devleteyn-i mu'âhede teyn, Devlet-i 'aliyye'nin emniyeti için birbirleriyle¹⁶ müte'ahhidlerdir. Ve Korfa'da olan Rusyalu bir müddet murûrunda Cezâ'ir-i¹⁷ [M2 152] seb'a'yı tahliye ve Devlet-i 'aliyye'ye terk ve Dubra[v]nik¹⁸ dahi Devlet-i 'aliyye'nin¹⁹ kemâ fi's-sâbık taht-ı hükûmetinde ibkâ kılınacaktır" deyicek: "Bu ifâdelerin²⁰ tevsî'ini il-

- 1 zehâ'irlerini bâbında N2 : zehâ'irlerini Bosna taraflarından tedârûke ruhsat için A2 : zehâyirlerini Bosna tarafından tedârûke ruhsat için M2
- 2 kılâ'ının ba'zısının mevâcib-i N2 : kılâ'ından ba'zısının mevâcib-i A2 : kılâ'ında ba'zısının mûcib-i M2
- 3 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2
- 4 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2
- 5 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2
- 6 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2
- 7 muhît N2, A2 : muhât M2
- 8 başka A2 : mâ'adâ N2 : — M2
- 9 Fransalu A2, M2 : Françelü N2
- 10 Dubravnik'i N2 : Dubravenedik'i A2, M2
- 11 mukâbele etdikde N2 : makâle eylediğimde A2 : bast-ı makâl eylediğimde M2
- 12 muharrer N2 : mukarrer A2 : mukarrere M2
- 13 Petersburg'da M2 : Petreburk'da N2 : Petersburg'da A2
- 14 mûmâ ileyh N2 : — A2, M2
- 15 olan A2, M2 : — N2
- 16 birbirleriyle N2 : birbirleriyle A2, M2
- 17 Cezâ'ir-i N2, A2 : Cezâyir-i M2
- 18 Dubra[v]nik N2 : Dubravenedik A2, M2
- 19 Devlet-i 'aliyye'nin A2, M2 : devletin N2
- 20 kılınacaktır? ifâdelerin N2 : olunacaktır?" deyicek, "Bu ifâdenizin A2, M2

timâs ederim. Evvelâ Dubravnik¹ ne vakit tahliye olunacak? Sâniyen Cezâ'ir-i² seb'a'dan Rusyalu ne zemân çıkacak?" deyü su'âl eylediğimde: "Dubravnik³ vakt-i kalîlde, ya'nî tasdik-nâmeler mübâdele olunduktan sonra tahliye olunacaktır" dedikten sonra⁴: "Dalmacya tarafında olan asâkiriniz Rusyalu için ise işte musâlaha olundu" dediğimde: "Bu asâkirin tecemmu'u Karadağlı için olmağla, nizâm buldukda asker ref⁵ olunur" deyicek: "Karadağ ehâlisinin te'dîbleri ve sâ'ir mesâlihleri, Devlet-i 'aliyye'nin⁶ 'uhdesindedir" deyü cevâbla meclise hitâm verdiklerini ve kaldı ki şimdi Korfa'ya nakl-i asâkir edüp zabt eylediler⁷. Ve Preveze ve Barga [=Parga] ve sâ'ir bunlara müte'allık Rumeli yakasında olan mahalleri zabt eylemek⁸ murâd eylediklerini sarâhaten ifâde eylediklerini⁹ tahrîr eylemiştir.

Ba'zı havâdis-i diğەر

Bonaparta Fransa'ya ve¹⁰ İtalya'ya kanâ'at eylemeyüp, cihângîrlik sevdasında olduğundan başka, dâr-ı hükûmetinde temdîd-i ikâmet ü ârâmîş, mûris-i heyecân-ı¹¹ fitne vü şûriş olmak mülâhazasına mebnî, dâ'imâ askeri berü¹² öte idâre vü isâre eylemek politikasına evfak olmağın, bu def'a [N2 64a] Portekiz cânibini veche-i 'azm-i¹³ istîlâ eylemekle, bundan akdemce Paris Kumandanı Cino (جنو) nâm cenerali bir takım Fransız¹⁴ askerine Sergerde nasb ve Portekiz ordusu tesmiyesiyle İspanya hudûdlarına doğru tesyîr eylemişidi. Asker-i mersûm¹⁵ İspanya taraflarına lede'l-vusûl Portekiz Kırallı mecmû' müte'allikât ve evlâd ü 'iyâl ve hazînesiyle donanmasına süvâr ve Portekiz'i terk birle Amerika ser¹⁶-zemîninde olan memleketine nakl-i kâr u bâr-ı külfet-i rihlet¹⁷ ihtiyâr eylediği haberi, Paris'e vürûdunda¹⁸ Paris'de mukîm Portekiz Elçisi'ni i'âde ve derhâl İspanya taraflarına müceddeden a-

1 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2

2 Sâniyen Cezâ'ir-i N2, A2 : ve sâniyen Cezâyir-i M2

3 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2

4 tahliye olunacaktır" dedikten sonra A2 : — N2 : tahliye olunacaktır" dediklerinde M2

5 ref' N2, A2 : def' M2

6 'aliyye'nin A2, M2 : 'aliyye N2

7 asâkir edüp zabt eylediler N2 : asker edüp zabt eylemişler A2, M2

8 eylemek A2, M2 : etmek N2

9 eylediklerini N2 : kıldıklarını A2, M2

10 diğەر Bonaparta Fransa'ya ve N2 : Avrupa Fransa İmparatoru A2, M2

11 heyecân-ı N2 : sevrân-ı A2, M2

12 berü N2 : beri A2, M2

13 'azm-i N2 : 'azm ü A2, M2

14 Fransız M2 : France N2 : Fransa A2

15 hudûdlarına mersûm N2 : hudûduna doğru tesrîb eylemişidi. Asker-i mezbûr A2, M2

16 ser N2, A2 : — M2

17 kâr u rihlet N2 : bâr-hâne-i külfet A2, M2

18 vürûdunda N2 : lede'l-vusûl A2, M2

sâkir¹ tertîb etmekte iken, İspanya Kıralları tarafından mevâdd-ı mahsûsa ile Murahhas bir nefer rütbelü elçi zuhûr ve hamûle-i me'mûriyyeti selefde İspanya kırallarından [M2 153] birisi, ol vaktin Fransa Kıralları'nı² kahr u tedmîr edüp, kendünün isti'mâl eylediği bir kabza seyfi ahz eylemekle, ol eyyâmdan berü İspanya³ hazînesinde mahfûz olmağın, el-hâletü hâzih seyfi-i mezkûru Fransa İmparatoru'na⁴ ihdâ eylediğinden başka, İspanya Kıralları, Fransa İmparatoru'na⁵ Paris'de bir ziyâfet eylemek dâ'iyesinde olduğunu inbâ eylemekden 'ibâret olup, lâkin bu esnâda İspanya Kıralları'nın oğlu pederini katl ü i'dâm kasdında olduğunu bir takrîble ihsâs eyledikde, mezbûru⁶ ahz u habs ve bu mâdede hem-dest-i ittifâk olanları, nihân-kerde-i zîr-i rems eylemekle, gâ'ile-i merkûme emr-i ziyâfetin te'hîrine bâdî oldu.

Dîğەر havâdis-i Avrupa⁷

Bu esnâda Fransalu Nemçelü'yü teslîl⁸ birle, İngilterelü ile pes-perdeden musâfâta hâhişger olup, lâkin İngilterelü tarafından izhâr-ı çehre-i⁹ mûmâşât olunmadığı tahkîk-kerde olan havâdisâtandır¹⁰. Ve bâlâda meslûk-i kıdem-i kalem ifâde olduğu üzere İmparator'u, gerçi Dubravenedik'i muvakkaten¹¹ zabt eylediğini tefevvüh edüp, lâkin bu hılâlde Dubravnik'i¹² zîr-i zabtında olan İtalya'ya ilhâk edüp, hattâ İtalya'da Ligorna [=Livorno/Liguria] İskelesi'nde olan Dubravnik Konsolosu'na fimâ-ba'd Dubravniklü bayrağı¹³ ref' olunup, mecmû'u Dubravniklü¹⁴ İtalya re'âyâsı hükmünde olarak, İtalya tarafından verilecek senedler ile geşt ü güzâr eylemeleri zımnında tenbîh eylediği, vâsil-ı derece-i sıhhat olan [N2 64b] ahbârdandır. Bu hılâlde gerek Muhibb Efendi tarafından gelan¹⁵ kâ'ime mantûku ve gerek Sebestiyân'ın takrîri mücebince

1 asâkir N2, A2 : asker M2

2 Fransa Kıralları'nı A2, M2 : Françe Kıralları'nı bi'l-muhârebe N2

3 eylemekle İspanya N2, A2 : etmekle, ol eyyâmdan berü M2

4 Fransa İmparatoru'na A2, M2 : Bonaparta'ya N2

5 Fransa İmparatoru'na A2, M2 : dahi Bonaparta'ya N2

6 eyledikde, mezbûru N2 : eyledikde, oğlunu A2 : eylediğinden, oğlu M2

7 **Dîğەر havâdis-i Avrupa** A2, M2 : **Havâdis-i dîğەر** N2

8 Fransalu Nemçelü'yü teslîl A2 : Françelü'yü Nemçelü'yü tevsît N2 : Fransalu Nemçelü'yü taslîl M2

9 çehre-i N2 : rûy-i A2, M2

10 havâdisâtandır A2, M2 : havâdisendir N2

11 meslûk-i muvakkaten A2 : meslûk-i kıdem-i kalem ifâde olduğu üzere Bonaparta, gerçi Dubravnik'i mevküfen N2 : muharrer olduğu üzere İmparator, gerçi Dubravenedik'i muvakkaten M2

12 Dubravnik'i N2 : Dubravenedik'i A2, M2

13 İskelesi'nde bayrağı N2 : İskelesi'nde olan Dubravenedik Konsolosu'na fimâ-ba'd Dubravenediklü bayrakı A2 : İskelesi nâm mahalde olan Dubravenedik Konsolosu'na fimâ-ba'd Venediklü bayrağı M2

14 mecmû'u Dubravniklü N2 : mecmû' Dubravenediklü A2 : mecmû'u Dubravenedik M2

15 gelan N2 : vürüd eden A2, M2

mâh-ı zilka'denin evâ'ilinde[◊] Efendi-i mûmâ ileyh ve Rusya Elçisi Konte Tolştoy¹, Paris'de Baş-vekîl hânesine varup, yedlerinde olan ruhsat-nâmeleri yekdiğer² kabûl ve sûretlerini Şampani[=Champagny]'ye emâneten i'tâ edüp³, lâkin mütâreke senedinin güzârîş-pezir olduğu üzere iki mâddesi Petersburg'da karîn-i kabûl⁴ olmayup ve henûz Petersburg'dan⁵ ta'limâtı gelmediğini derpîş ederek, Rusya Elçisi müzâkere husûsunu te'hîr eylemişdir.

Âhar havâdis-i Avrupa⁶

İngilterelü, mukaddemâ Rusyalu ile müttefik olup, ancak Rusyalu hod-be-hod Fransalu [M2 154] ile Tilsit⁷ Musâlahası'nı 'akd eylemek sebebiyle İngilterelü⁸, Rusyalu'dan kenâre-gîr olup, hattâ Boğaz'dan istîlâlarını tahfîf eylemişler idi. Ve hemîşe Devlet-i 'aliyye tarafından anlara huşûnet mu'âmellesi olmamağla, anlar dahi ez-dil ü cân Devlet-i 'aliyye ile musâfâtı cûyân olup, lâkin Fransalu'dan nâşî Devlet-i 'aliyye tarafından mâ fi'z-zamîr⁹ i'lân olunmaz idi. Mâ-beynde gubâr-ı zâhirî olmamak hasebiyle, bundan akdemce İngilterelü'den bir mikdâr tüccâr Bahr-ı Hürmüz'den Bağdâd'a ve Basra'ya¹⁰ tevârüd eylediği, Bağdâd tarafından sâmi'a-zed-i vükelâ'¹¹ oldukda, mütecâhilâne müsâmaha birle¹² sükût eylemişler idi. Bu haber Sebestiyân dedikleri la'in-i bed-güherin¹³ mesmû'u olduğundan başka, Dubravnik¹⁴ cumhûru kemâ fi's-sâbık zîr-i himâye-i Devlet-i 'aliyye'de mahmî olmak istid'âsiyle, cumhûr-i mezbûr tarafından bir kinez ve beylerinden Karlo Nanan¹⁵ nâm bir nefer kimesne, bundan akdemce¹⁶ Ordu-yi hümâyûn tarafına gönderilmiş ve Rikâb-ı hümâyûn tarafına¹⁷ dahi bir kıt'a zarâ'at-nâmeleri vürüd eylemiş

◊ 1-10 Zilka'de 1222 = 31 Aralık – 9 Ocak 1807.

1 Konte Tolştoy N2 : Kont Tolştoy A2 : Kont Fotsendi M2. Metnimizde Tolştoy okunacak şekilde yazılmış olan General Alexandre Ivanovich Tolstoï (1770-1837) için bk. meselâ "Ostermann-Tolstoï (Alexandre-Ivanovich comte)", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours*, Paris 1862, XXXVIII,921.

2 yekdiğer N2 : yekdiğere A2 : yekdiğeri M2

3 edüp N2, M2 : eyleyüp A2

4 Petersburg'da karîn-i kabûl M2 : Petreburk'da karîn N2 : Petersburg'da karîn-i kabûl A2

5 Petersburg'dan M2 : Petreburk'dan N2 : Petersburg'dan A2

6 eylemişdir **Avrupa** A2, M2 : eylemişler. **Havâdis-i diğler** N2

7 Tilsit N2, A2 : Tilzit M2

8 İngilterelü N2, A2 : İngiltere M2

9 mâ fi'z-zamîr N2, A2 : mâ fi'z-zamîri M2

10 Bağdâd'a ve Basra'ya N2 : Basra ve Bağdâd'a A2, M2

11 vükelâ' N2 : vükelây-ı devlet A2, M2

12 birle N2 : ile A2, M2

13 la'in-i bed-güherin N2, A2 : şahsın M2

14 Dubravnik N2 : Dubravenedik A2, M2

15 Nanan N2 : Tanan A2 : Natan M2

16 akdemce N2 : akdem A2, M2

17 hümâyûn tarafına M2 : müstetâb'a N2 : hümâyûna A2

olduğunu istihbâr etmiş olmağla, mel'ûnun kârîz-i hışm u habâseti sevrân eylemeğin, mersûm Dubravnik meb'ûsunu ahz ve¹ mukayyeden Dalmacya'da olan Fransa asâkiri² kumandanına irsâl ü teslim ve Bağdâd ve Basra'da olan İngilterelü³ konsoloslarını ve tüccârlarını ahz ve Âsitâne'ye⁴ irsâl eylemek bâbında Bağdâd Vâlîsi'ne hitâben emr-i 'âlî irsâline isti'câl olunmağı müş'ir hezeyândan ve tehdîdât-ı tehakküm-'unvândan⁵ 'ibâret [N2 65a] Bâb-ı 'âlî'ye bir kıt'a takrîr takdîm eyledi.

İrsâl-i hediye ez-taraf-ı Saltanat-ı seniyye bâ-İmperator-i Fransa

Bundan akdem münâsib-dîd-i vükelây-ı devlet üzere savb-ı Saltanat-ı seniyye'den Françe İmperatoru'na on iki re's esb-i güzîn ve mücevher ve müzerkeş (مزررکش) zî-kıymet⁶ takımlar ve ba'zı tuhaf ve nefâyis-i Şâhâne emti'a ve eşyâ'-i nâzikterîn⁷ tertîb ve silahşorândan Kara Halîl Paşa-zâde Mustafa Bey'le Paris tarafına tesrîb olunup⁸, mahallerine vech-i lâyıkı üzere teslim eylemek⁹ bâbında Muhîbb Efendi tarafına emir-nâme tahrîr u tesyîr olunmuş idi. Ba'de'l-vusûl mûmâ ileyh in vârid olan¹⁰ cevâb-nâmesi mantûkunca mîr-i mûmâ ileyh hedâyây-ı merkûme ile mâh-ı¹¹ muharrem evâ'ilinde⁰ Paris'e vâsıl ve Muhîbb Efendi'nin ârâm eylediği hâneye nâzil oldukda, mûmâ ileyh hasbe'l-me'mûriyye Fransa¹² [M2 155] Baş-vekîli'ne keyfiyyet-i mezkûreyi ve kendüsüne de zikr olunan atlardan iki re's at¹³ ve bir 'aded at takımı hediye-i behiyye-i¹⁴ Şâhâne olduğunu ihbâr eyledikde, izhâr-ı memnûniyyetle atların¹⁵ mecmû'u İmperator Serayı'na irsâl olunmak

- 1 eylemiş olduğunu ahz ve N2 : etmiş olduğunu istihbâr eylemiş olduğundan, mel'ûnun/merkûmun kânûn-i hışm u habâseti 'alev-gir olmağla, mersûm/— Dubravnedik meb'ûsunu A2, M2
- 2 asâkiri N2, M2 : askeri A2
- 3 İngilterelü N2 : İngiltere A2, M2
- 4 tüccârlarını ahz ve Âsitâne'ye N2 : tüccârını ahz ve İspanya'ya A2, M2
- 5 irsâline 'unvândan N2 : irsâli isti'câl olunmak husûsunda hezeyândan/hezeyân (هزبان) ve tehdîdâtдан A2, M2
- 6 eyledi zî-kıymet N2 : etmişdir. **İrsâl-i hedâyâ ez-taraf-ı Devlet-i 'aliyye bâ-İmperator-i Fransa** Bu esnâda münâsib-dîd-i vükelây-ı devlet üzere taraf-ı Saltanat'dan Fransa İmperatoru'na bir takım esb —/ve şân ü şevket-nişânlarına çesbân/cesbân mücevher ve müzerkeş A2, M2
- 7 nefâyis-i nâzikterîn N2 : nefâyis-i eşyâ A2, M2
- 8 Bey'le —/ve A2, M2 : Bey ile Fransa cânibine ba's ü tesrîb olunup N2
- 9 eylemek A2, M2 : etmek N2
- 10 olunmuş idi olan N2 : olundu. Ba'de'l-vusûl mîr-i mûmâ ileyh in A2, M2
- 11 mûmâ ileyh ile mâh-ı/— A2, M2 : merkûm hedâyây-ı mezkûre ile mâh-ı N2
- 0 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.
- 12 Fransa A2, M2 : Françe N2
- 13 kendüsüne at N2 : zikr olunan atlardan kendüsüne de iki re's A2, M2
- 14 behiyye-i N2 : — A2, M2
- 15 atların N2, A2 : anların M2

husûsunda¹, tarafından tezkire vârid olduğuna mebnî², ferdâsı ber-müceb-i defter sergerde olan esb-i nâzik-ter mücevher ve sâni mercân ve lâcverdlü³ rahtlar ile tezyîn ve Baş-vekîl'in rahtı dahi urulup, sâ'ir atlar dahi⁴ gönderilan cedîd çullar ile tanzîm ve baş ve sâni ve sâlis esbler Ahûr-i Hâssa'dan ta'yîn kılınan kimseler yedlerine ve sâ'irleri dahi bulunan âdemlere süpürde⁵ olunup, tertîb ve alayla keşîde olunarak seray havlîsine⁶ îsâl eylediler. Efendi ve mîr-i mûmâ ileyhimâ dahi bi'r-refâka seraya 'azîmet edüp, atların⁷ vusûlünde İmperator dahi odadan zuhûr ve mûmâ ileyhimâ tarafına teveccüh edüp, atları⁸ temâşâyâ mübâderetinde, Efendi-i mûmâ ileyh bu def'a taraf-ı eşref-i Saltanat'dan min-gayr-i tekellûfün İmperator cenâblarına beş re'si Mısrî ve beş re'si Türkmanî olmak üzere on beş re's esb-i dil-ârâm ve⁹ dilkeş-endâm ve bir 'aded mücevher ve bir 'aded mercân ve lâcverdlü cemî' levâzımıyla raht ü setâm ve İmperatoriçe'ye şâl-ı fâhir ve akmişe-i nefîse ve nevâdirden¹⁰ müretteb [N2 65b] bir boğça hedâyây-ı Mülûkâne tertîb ve¹¹ işbu refikim olan Kara Halîl Paşa-zâde Silahşor¹² Mustafa Bey kullariyle irsâl ve ma'rifetimle takdîmi husûsü¹³ emr u irâde-i vâcibül'imtisâl-i Husrevâne¹⁴ buyurulmuş olmağla: "İşte mücevherlü at budur ve mercân ve lâcverdlü¹⁵ budur ve bu takımlu at dahi bir re's yelegen-dest ile baş-vekîliniz Şampani [=Champagny] cenâblarınadır" dedikte, İmperator cevâb edüp: "Şevketlü Âl-i 'Osmân Pâdişâhî hazretlerinin hediye-i seniyyelerinden mahzûz oldum¹⁶. Ben dahi kendülerine¹⁷ hediye tanzîm ve irsâl edeceğim. Husûsan bu atlar meşhûr ve güzîde atlardan olduğunu¹⁸ tahkîk eyledim. Böyle şiddet-i şitâda güzelce idâre olunmuş" deyüp, Mustafa Bey'e hitâbla: "Esnây-ı¹⁹ râhdâ zahmet-keş olmak gereksiz ve İstanbul'dan hareket edeli kaç²⁰ mâhdır?" zemînlerinde ba'zı mer-

1 olunmak husûsunda A2, M2 : olunmağı müş'ir N2

2 mebnî A2, M2 : binâ'en N2

3 lâcverdlü N2, A2 : lâcüverd M2

4 atlar dahi N2 : esbler A2, M2

5 kimseler süpürde N2 : kimesne/kimesneler yedine ve kusûru bulunan âdemlere teslim A2, M2

6 alayla/alay ile havlîsine A2, M2 : alay ile keşîde olarak seray sâhasına N2

7 ileyhimâatların N2 : ileyh bi'r-refâka seraya/— 'azîmet edüp, atlar A2, M2

8 atları N2, A2 : anları M2

9 İmperator ve N2 : on re's esb-i A2, M2

10 lâcverdlü nevâdirden N2 : lâcverd/lacüverd cemî' levâzımıyla iki 'aded raht ve senâm/setâm ve İmperatoriçe'ye şâl ve akmişe-i nefiseden A2, M2

11 tertîb ve A2, M2 : — N2

12 Kara Silahşor N2 : Kara/— Halîl Paşa-zâde A2, M2

13 husûsü N2, A2 : husûsuna M2

14 Husrevâne N2 : Şâhâne A2, M2

15 lâcverdlü N2, A2 : lâcüverdlü dahi M2

16 seniyyelerinden mahzûz oldum N2 : lerinden/behiiyelerinden mahzûz oldum ve A2, M2

17 kendülerine N2, M2 : — A2

18 olduğunu N2, A2 : olduğunu (اولديغتى) M2

19 Esnây-ı A2, M2 : Hılâl-i N2

20 kaç A2, M2 : kac N2

tebe telattuf ve nüvâziş gûne¹ su'âl ü cevâb eyledikten sonra bişr u beşâset izhâr ederek, İmperatoriçe'ye ihdâ olunacak boğçanın yanına gelüp, şâllara ve kumaşlara² birer birer medd-i târ-ı³ nazar eyledikten sonra: “Bunları dahi İmperatoriçe'ye⁴ siz îsâl etmenizden mahzûz olurum” deyerek yine odasına ‘avdet [M2 156] edüp⁵, binâ'en ‘aleyh boğça-i mezbûre⁶ dahi mahalline îsâl olundu. Pes mîr-i mûmâ ileyh ba'de edâ'i'l-me'mûriyye bir mâh kadar Paris'de istifây-ı rızk-ı⁷ mukadder eyledikten sonra, İmperator tarafından kendüsüne izin ve on bin franka nakid ve üç bin frankalık⁸ mikdârı nakli müte'azzir sâ'at ve âvîze ve Ahûr-i Hâssa'dan ma'iyetine terfîk olunan üç nefere ve mîr-i⁹ mûmâ ileyhın kethudâ ve hazînedârı mecmû'u beş âdeme dörter bin franka ile biner frankalık¹⁰ mikdârı evânî-i sîm ve kadîfe ve ustufe makûlesi eşyâ¹¹ hediyeye olmak üzere irsâl edüp¹² ve ‘avdetlerine ruhsat-dâde olduğunu inhâ eylemekle, mûmâ ileyh dahi gitdiği¹³ tarîkden ‘â'id ve selâmetle bu hılâlde¹⁴ Âsitâne-i sa'âdet'e vârid oldu*.

Ba'zı havâdis

Ve bu hılâlde¹⁵ Avrupa tarafından tevârüd eden havâdisdendir ki Fransalu, Portekiz tarafında¹⁶ olan askerlerinden mâ'adâ, bir takım asâkiri¹⁷ dahi Sebte Boğazı'nda İngilterelü¹⁸ yedinde olan Cebel-i Târık muharrefi Cebel-i ‘Attâr** nâm kal'a üzere ta'yîn olundukları menkûldür. [N2 66a] Ve

-
- 1 mertebe gûne N2 : nüvâzişâne A2, M2
 - 2 kumaşlara N2 : akmişeye A2, M2
 - 3 târ-ı N2, M2 : — A2
 - 4 İmperatoriçe'ye N2, M2 : İmparatoriçe A2
 - 5 edüp N2, M2 : eyleyüp A2
 - 6 mezbûre N2 : mersûme A2 : mersûm M2
 - 7 rızk-ı N2 : rûzî-i A2, M2
 - 8 izin ve on bin franka/frank nakid ve üç bin frankalık/franklık A2, M2 : on bin franka nakid ve üç bin frankalık N2
 - 9 üç nefere ve mîr-i A2, M2 : üç nefer birle N2
 - 10 âdeme dörter/dörder bin franka/frank ile biner frankalık/franklık A2, M2 : nefere dörder bin franka ile biner frankalık N2
 - 11 makûlesi eşyâ' N2 : makûlesi eşyâ A2 : gibi eşyâ M2
 - 12 edüp N2 : — A2, M2
 - 13 mûmâ ileyh dahi gitdiği N2 : mîr-i mûmâ ileyh dahi geldiği A2, M2
 - 14 bu hılâlde N2 : — A2, M2
 - * “İrsâl-i hediyeye oldu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,258'de kaydedilmiştir.
 - 15 Ba'zı hılâlde N2 : Bu hılâlde A2 : Bu hâlde M2
 - 16 Fransalu, Portekiz tarafında A2, M2 : Françelü'nün Portekiz cânibinde N2
 - 17 asâkiri N2 : asker A2, M2
 - 18 İngilterelü N2, A2 : İngiltere M2
 - ** Metnimizde Cebel-i ‘Attâr okunacak şekilde yazılmış olan bu yer Gibraltar olmalıdır; bk. meselâ F. Schrader, F. Prudent, E. Anthoine, *age*, carte 25.

“Nemçelü'nün re's-i hudûda sûretâ Sırblu galeyânı takrîbiyle def'-i tecâvüzleri zımnındadır” deyerek bu esnâda Dalmacya'ya¹ semt olan mahallere külliyyetlü asker sevk eylemekte oldukları² mesmû' oldu. İsvec Kıraltı, İngilterelü 'aleyhine divel-i şimâliyye ile müttefik olmağa karâr-dâde olmaz ise, Rusya İmperatoru Kıraltı-ı mûmâ³ ileyh üzere Finla[n]diya (فنلاديا)⁴ tarafından asker ta'yîn edeceği, sâmi'a-zed olan havâdisdendir. Portekiz Kırallığı el-yevm Fransa askeri⁵ tarafından zabt olunup ve İspanya serhaddine Fransalu pey-der-pey asker⁶ irsâl eylemek üzere olup, zâhiren İspanya sevâhilini İngilterelü'ye sedd için ve bâtinen Bonaparta'nın⁷ nazarı İspanya Memleketi'nde olmağa, Felemenk ve İtalya gibi ana dahi dest-res olup, tarafından birâderini Kıraltı nasb u iclâs eylemek kasdına mebnî olduğu, ba'zı dekâyık-âşinâ lisânından⁸ mesmû'dur. Bu esnâda Sebestiyân tarafından vech-i âfî üzere⁹ bir 'arbede dahi serzede-i zuhûr oldu¹⁰. Sûreti budur ki, Cezâ'ir¹¹ ehâlisi Devlet-i 'aliyye tebe'asından iken, Fransa¹² hakkında gûnâ-gûn sû'-i mu'âmele ve anda olan Fransa Elçisi'ni tezlîl ü tahkîr edüp ve el-yevm Cenovalu ve İtalyalu ve asıl Fransalu¹³ olarak doksan bir nefer üserâ¹⁴ yedlerinde mevcûd iken, taleb olundukça¹⁵ huşûnetle redd ederler. İmperatorumuz, Devlet-i 'aliyye hâtırına ri'âyeten tehammül etmektedir. Eğer Devlet-i 'aliyye¹⁶ tarafından icrâ olunmaz ise mahsûs donanma irsâliyle [M2 157] Cezâyir'i¹⁷ zabt edecektir” vâdîsinde niçe hezeyânâtı¹⁸ mutazammın takrîr takdîm eyleyüp, vükelâ'¹⁹ tarafından yine müdârâ ile mukâbele ve ol kelb-i 'akûra mücâmele ile mu'âmele olunup, Cezâ'ir²⁰ tarafına da tahrîr olunmağa, hele esîrlerini redd

- 1 Sırblu Dalmacya'ya N2 : Sırplu'nun galeyânı takrîbiyle def'-i tecâvüzleri/tecâvüzleridir zımnındadır/—” deyerek bu esnâda Dalmacya'ya/Dalmaçya'ya A2, M2
- 2 eylemekte oldukları N2 : etmekte olduğu A2, M2
- 3 mûmâ N2 : müşârûn A2, M2
- 4 Finladiya (فنلاديا) N2, M2 : فنلاديا A2
- 5 Fransa askeri N2, A2 : Françe asâkiri M2
- 6 Fransalu pey-der-pey asker A2, M2 : Francelü pey-der-pey asâkir N2
- 7 Bonaparta'nın N2 : Fransa İmperatoru'nun A2, M2
- 8 âşinâ lisânından N2 : âşinâ/şinâs lisânlarından A2, M2
- 9 vech-i âfî üzere N2, A2 : ber-vech-i âfî M2
- 10 ser-zede-i zuhûr oldu N2 : zuhûr eyledi A2, M2
- 11 Cezâ'ir N2, A2 : Cezâyir M2
- 12 tebe'asından iken, Fransa M2 : tevâbi'inden iken Francelü N2 : tebe'âtından iken Fransalu A2
- 13 Fransa Elçisi'ni Fransalu A2 : France Elçisi'ni tahkîr ü tezlîl edüp ve el-yevm Cenveli ve İtalyalu ve asıl Fransalu N2 : Fransa Elçisi'ni tezlîl ü tahkîr edüp, Cinovalu ve İtalyalu ve asıl Fransalu M2
- 14 üserâ N2 : esîr A2, M2
- 15 olundukça M2 : olundukca N2, A2
- 16 Devlet-i 'aliyye M2 : devlet N2, A2
- 17 Cezâyir'i N2, M2 : Cezâ'ir'i A2
- 18 vâdîsinde niçe hezeyânâtı N2 : zemîninde niçe herzevâtı A2 : zemîninde nice hezeyânı M2
- 19 vükelâ' N2 : vükelâ A2, M2
- 20 kelb-i 'akûra Cezâ'ir/Cezâyir A2, M2 : kelb mu'âmele-i mücâmele olunup, Cezâ'ir N2

ile seg-i merkûmun¹ ‘av‘avası teskîn olundu. Bu hılâlde Françelü'nün sekiz kıt‘a kapak kaldırır ve iki kıt‘a üç anbarlu² ve on kıt‘a fırkateyn ve iki kıt‘a korvet ve iki brik³ teknelerinden başka, etrâf sâhillerinden zahîre⁴ tekneleri tedârüküyle derûnlarına kara askeri⁵ irkâb edüp, Korfa sularında olan İngilterelü üzerine ve⁶ Bahr-ı sefid adalarına ‘alâ rivâyetin Sicilya Adası'na hücum etmek⁷ kasdında oldukları, sıhate akreb havâdisdendir. Rusyalu ile müddet-i mütâreke inkızâyâya karîb olup, [N2 66b] henüz Paris tarafından musâlaha müzâkeresine dâ‘ir eser u haber zuhûr eylemediğinden başka, Fransalu'nun⁸ dem-be-dem igfâli mûhim ve bir taraftan İngilterelü ile⁹ ‘akd-i musâfât kaydında olmalarıyla, Devlet-i ‘aliyye'yi bilâhare açıkda komak sûreti gibi dürlü dürlü teşekkülât-ı mûhişe ile hayret ü dehşeti müstelzim refât u güftâr ile¹⁰ imrârları zuhûru, vükelây-ı devleti bî-hâb u huzûr eder idi. Hazret-i Hakk ‘azze ve celle¹¹ encâmını hayra muhavvel eyleye, âmîn.

Bu esnâda yine¹² Sebestiyân dedikleri şeytân, Bâb-ı ‘âlî'ye bir takrîr takdîm edüp, mazmûnu: İngilterelü'nün¹³ Korfa'yı muhâsara eylemesi aaleb-i melhûz olmağla, Arnavudluk'dan¹⁴ dört bin nefer Fransa¹⁵ askerinin Korfa'ya imrâr ve Korfa'ya muktezî olan zahîre ve pirinç ve bakarin akçasıyla¹⁶ i‘tâsı bâbında lâzım gelan evâmir-i ‘aliyye ısdâr ve mahsûs Kapucu-başı ta‘yîn olunması İmperator'umuzun¹⁷ matlûbu olup ve Tepedelenli ‘Ali Paşa'dan gûnâ-gûn şikâyeti mutazammın olmağla, kable'l-musâlaha Korfa'ya asker imrârı guft-gûyu mûcib olup, Tepedelenli¹⁸ ‘Ali Paşa'dan Fransalu'ya¹⁹ mürâ‘ât-dan gayri etvâr zuhûr etmediğini müş‘ir İmperator tarafına nüvâzişâne²⁰ bir kıt‘a nâme-i Şâhâne²¹ tahrîr u tesyîrine mü‘eddi oldu.

- 1 esîrlerini merkûmun M2 : üserâlarını redd ile seg-i mersûmun/merkûmun N2, A2
- 2 Françelü'nün anbarlu N2 : Fransalu'nun sekiz kıt‘a kapak ve üç kıt‘a üç anbarlu/anbar A2, M2
- 3 brik A2 : ibrik N2, M2
- 4 zahîre N2, A2 : zehâyir M2
- 5 askeri A2, M2 : asâkiri N2
- 6 İngilterelü üzerine ve N2 : İngilterelü üzere A2 : İngilterelü'ye mukâbeleten M2
- 7 Sicilya Adası'na hücum etmek N2 : Sicilya/Sicilya Adası'na hücum eylemek A2, M2
- 8 Fransalu'nun A2 : Françelü'nün N2 : Fransa M2
- 9 ile N2 : — A2, M2
- 10 teşekkülât-ı ile N2 : suver-i ahkâm-ı müdhîşe istinbât olunacak şu‘bede-bâzâne refât u güftâr ile vakti A2, M2
- 11 bî-hâb u celle N2 : berhem-zede-i sabr u şu‘ûr eylemekdedir. Hakk Te‘âlâ A2, M2
- 12 yine N2, A2 : — M2
- 13 edüp, mazmûnu İngilterelü'nün A2, M2 : ve mazmûnu İngilizlü'nün N2
- 14 Arnavudluk'dan N2 : Arnabudluk'dan A2, M2
- 15 Fransa A2, M2 : Françe N2
- 16 ve pirinç ve bakarin akçasıyla N2 : ve birinc ve bakarin akçasıyla N2 : ve bakarin akçasıyla M2
- 17 İmperator'umuzun N2 : İmperatoru'nun A2 : İmperator'un M2
- 18 Tepedelenli A2, M2 : ve N2
- 19 Fransalu'ya A2, M2 : Françelü'ye N2
- 20 nüvâzişâne N2, A2 : nüvâziş-nâme ve M2
- 21 Şâhâne N2 : hümâyûn A2, M2

Garâ'ibdendir ki, Fransalu her bâr Tepedelenli¹ 'Ali Paşa'dan şikâyet-kâr olup, husûsan bu def'a² hakkında gûnâ-gûn türrehât-ı müftereyât inhâ vü³ tahrîr eylemişler iken, nâ-gâh Fransa⁴ tarafından Korfa'da olan Birine [=Brune]* nâm Ceneral'den, Vezîr-i müşârun ileyhe bir mektûb vürüd edüp, mazmûnunun hulâsası budur ki⁵, Devlet-i 'aliyye erâzîsinden Putrinto [=Butrinto]⁶ nâm mahal, Korfa Adası'nın⁷ muhâfazasına medâr-ı küllî olmak hasebiyle kendü tarafına⁸ teslim olunmasını [M2 158] mutâlebe ve vâfirce teşdîd ü tehdîd eylemiş. Vezîr-i müşârun ileyh mektûb-i mersûmu Der-i devlet'e irsâl eylemekle, cânib-i devletden Sebestiyan'a irâ'e olunup, ol dahi mes-fûrun olduğunu tasdîk eylemekle, nâme-i mersûl-i Şâhâne tayyinde bu kazıyye-i gayr-i marziyye⁹ tasrîh ve matlûbları olan Kapucu-başı irsâline mektûb-i mezbûr¹⁰ bâ'is-i 'avk olduğu telmîh olunarak, İmperator tarafına irsâl kılındı**.

Bundan akdemce hâr-ı ser-i dîvâr-ı mel'ânetleri olan Re'îs Hâlet Efendi'yi¹¹, hezâr 'arbede vü gavgâ ve bî-şümâr şirret ve¹² ifk ü iftirâ ederek, [N2 67a] dûçâr-ı sadme-i 'azl ü iclâ olmasına sebep olmuşüdi. İki cenâhın biri şikest¹³ olup, el-hâletü hâzih pîş-gâh-ı nazar-ı bed-terlerinde, Cezzâr Paşa mer-hûm gibi sedd-i sedîd ve hadîd-i şedîd müşârun ileyh 'Ali Paşa, kalmağla, hemîşe anın dahi vücûdunu istiskâl ve bir takrîble berkende-i külüng-i kahr u nekâl olunması kusvây-ı âmâlleri olmağın, dâ'imâ tarafına isnâd-ı mâ-lem-

1 Fransalu her bâr Tepedelenli A2, M2 : Françelü her bâr N2

2 def'a N2, A2 : vak'a M2

3 inhâ vü N2 : — A2, M2

4 Fransa A2, M2 : Françe N2

* Metnimizde söz edilen ve Birine (برينه) okunacak şekilde yazılmış olan Fransız Mareşali Guillaume Brune (1763-1815) için bk. meselâ *Biographie des Contemporains, par Napoléon*, Paris 1824, s.66.

5 Ceneral'den ki N2 : Ceneral, Paşa-yı müşârun ileyhe A2, M2

6 Putrinto N2 : Butrinto A2 : Butrino (بوترينو) M2

7 Adası'nın N2 : Cezîresi'nin A2, M2

8 kendü tarafına A2, M2 : tarafına süpürde ve N2

9 vâfirce teşdîdmarziyye N2 : teşdîd ü tehdîdi hâvî bir mektûbu/mektûb zuhûr eylemiş olmağla, müşârun ileyh mektûb-i/— merkûmu Der-i devlet'e irsâl eylemiş olmağın, mektûb-i mezbûr elçileri olan Sebestiyan'a ba'de'l-irâ'eti/irâ'e ve't-tasdîk nâme-i mersûl-i Şâhâne içinde A2, M2

10 mezbûr N2 : merkûm A2, M2

** "Bu esnâda yine kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve de ğerlendirmelerle Târîh-i Cevdet, VIII,258-259'da kaydedilmiştir.

11 kılındı Efendi'yi N2 : olundu. Bundan akdemce hâr-i/hâris-i ser-i/— dîvâr-ı derûnları olan Re'îs-i Rikâb Hâlet Efendi'yi/Efendi A2, M2

12 bî-şümâr şirret ve N2 : türrehât A2 : türrehât ve M2

13 dûçâr-ı şikest N2 : vükelây-ı devleti bîzâr eylemekle, "Şerrinize la'net!" deyerek mûmâ ileyh bî'z-zarûre 'azl ü iclâ belâsına giriftâr olmuşüdi. Cenâheynin/Ceng-i bür/pür-şikest, yâhûd ejdehây-ı dü-serin bir başı hâk-peyvest/beyvest A2, M2

yekün ederek şikâyet birle, lekke-sây-ı nekâyet¹ olmakdan hâlî olmazlar idi. Müşârun ileyh gerçi şedîdü's-şekîme, menî'u'n-nefs olup, lâkin Devlet-i 'aliyye'ye mıtva' ve dilîr u sücâ' olmağla, ol makûle vüzerây-ı 'âlî-menzilet, seyf-i devlet ve yemîn-i Saltanat 'add olunmağın, Fransalu'nun 'av'ava-i şikâyetlerine ümenây-ı Devlet-i 'aliyye tarafından aslâ tevcîh-i sem'-i² isgâ olunmayup, dâ'imâ muktezây-ı vakt ü hâle ri'âyetle hakîmâne hareketleri³ zımnında tavsîye-i belîg ve hakkında hemîşe teveccühât-ı Şâhâne tesvîg buyurulur idi. *Nasarah[ull]âhu Te'âlâ*⁴.

Lâyiha

Ez-kadîm Bosna ve Arnavud tâ'ifesi küffâr miyânında ceng-âverlikle nâmdâr, husûsan müşârun ileyh 'Ali Paşa Devlet-i 'aliyye ruhsatiyle bi'l-istiklâl Arnavudluğ'un ekser diyârına mutasarrıf olup, Arnabûd askerleri dahi kendüsüne mutî' ve fermân-ber-dâr olmağla, a'dây-ı dînin be-tahsîs milket-i İslâmiyye'ye taviyye-i habîse-i hafîyyesi olan Fransalu'nun hâr-ı ser-i râhları olmağla, bir takrîble kal' u kam'ı husûsu, nihâyet derecede dil-hâhları oldu ğu bî-iştibâhdır.

Hattâ iki yüz altı târîhinde Rusyalu ile⁵ 'akd-i musâlahaya** Murahhas-ı Sâni⁶ olan 'Ismet Bey merhûmun lisânından bi'n-nefs gûşvâre-i gûş-i müverrih-i Hakîr olmuşdur ki, vaktâ ki Rusya Murahhası ile 'akd-i⁷ meclis-i mükâleme olundukda, mel'ûn-i mezbûr⁸ minfeha-i haddâd gibi pek şişkin ve semek-i hınzîr gibi burunu hevâda olup, gûnâ-gûn teklîf-i mâ-lâ-yutâklar tah-

1 bed-terlerinde nekâyet N2 : mel'anet-eserlerinde, merhûm Cezzâr Paşa gibi sedd-i sedîd ve kûh be-felek resîd olan Tepedelenli 'Ali Paşa, mel'ûnların/merkûmların nazarında sedd-i sedîd olmağla, pîş-gâhlarından hemîşe vücûdunu istiskâl edüp, ol havâliden/havâlide zevâlî ez-dil ü cân nuhbe-i âmâlleri olmağla, dâ'imâ şikâyetle/şikâyet ile leke-sây-ı nekâyet/nekâbet A2, M2

2 Müşârun ileyh sem'-i N2 : Çünkü müşârun ileyh hasbe'z-zâhir şedîdü's-şekîme olup, lâkin ol makûle vüzerây-ı sâhib-i şecâ'at-i seyf-i/seyfî devlet ve cenâh-ı Saltanat olmağla, taraf-ı/— Saltanat'dan/— şikâyetlerine aslâ tevcîh-i sâmi'a-i A2, M2

3 muktezây-ı hareketleri N2 : hakîmâne hareketleri A2 : hakîmâne hareketler M2

* نصره اه تعالى = Yüce Allah ona yardım etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

4 hemîşe teveccühât-ı *Nasarahullâhu/Nasarah[ull]âhu Te'âlâ* A2, M2 : hemvâre teveccühât-ı Şâhâne erzân ü tesvîg buyurulur N2

5 Ez-kadîm Bosna ile N2 : Bundan akdem Rusyalu ile altı târîhinde A2, M2

** Burada söz konusu edilen musâlahâ, 14 Cumâdelülâ 1206 = 9 Ocak 1792 Pazartesi günü Rusya ile aktedilen Yaş Muâhede-i olmalıdır; bk. İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,71.

6 -i Sâni N2 : — A2, M2

7 merhûmun 'akd-i N2 : merhûm/merhûmun lisânından müverrih-i/mü'errih-i Hakîr'in gûşdâr-ı gûş-i/— hûşu olan ehâdisdendir ki, hasbe'l-me'mûriyye Rusya Murahhası olan Botemkin/Potemkin nâm Ceneral ile 'akd-i musâlahâ zımnında A2, M2

8 mel'ûn-i mezbûr A2 : Ceneral-i mezbûr M2 : kâfir-i bed-nihâd N2

mîl garazıyla ta'cîz edüp, her biri mehmâ-emken müdâfa'a olunup, bilâhare: "Bu¹ tekâlîfe gerden-dâde-i kabûl olmakdan ise, istînâf-ı kârzâr eylemek 'indimizde sehl ü ehvendir" dediğimizde, zehr-hand-ı hezl ü tanz olarak: "Şu Çepar-zâde askeriyle mi istînâf-i harb edeceksiz?" dedi², ben dahi: "Bi-hamdihî Te'âlâ Devlet-i 'aliyye'nin askeri Çepar-zâde'nin³ askerine mi munhasırdır?" [N2 67b] dedim. Cevâbında: "Andan başka ne gûne askeriniz vardır?" dedikde: "Anadolu ve Rumeli dursun, [M2 159] bir iklîme kâfi Bosna askeri ve bir memlekete vâfi Arnabûd dilâverleri vardır" dediğimizde: "Belî belî, anlara söz yokdur. Ve dediğin gibi birer iklîme mukâbil olacakları 'indimizde ve sâ'ir Avrupa devletleri 'indlerinde müsellemdir ve 'adedleri 'add ü ihsâdan çokdur⁴. Lâkin Devlet-i 'aliyye'nin itâ'atında değillerdir. Pes yine istînâf-ı harb eylemek lâzım gelürse, yine Çepar-zâde takımıyla Rumeli kıyıları askerine mürâca'at etmeniz zarûrî muktezî olacağı derkâr olmağın, hemân kâ'ide-i divel-i gâlibe üzere bir mikdârca tekâlîfe rû-nümây-ı tekabbül olarak, musâlahaya râbita vermeniz hakkınıza hayırludur" deyü hatm-i kelâm eyledi*. Fi'l-hakîka yalnız Arnavudluk'dan ber-vech-i tahmîn-i sâdik üç yüz binden efzûn ceng-âver⁵ asker zuhûr edeceği mukarrerdir. Bu cihetle Fransalu'nun nazarlarında olup, dâ'imâ onların za'f u tefrikalarını ve 'Ali Paşa'nın in'idâmını cûyân oldukları ehl-i im'âna nümâyândır**.

1 pek şişkin Bu A2 : şişkin olmağla, gûnâ-gûn teklîf-i mâ-lâ-yutâk 'arz u tahmîline mübâderet ve tarafımızdan dahi mehmâ-emken mukâbele ve mukâvemet olunup, encâm-ı kâr bu N2 : pek şişkin ve burunu hevâda olup, gûnâ-gûn teklîf-i mâ-lâ-yutâklar tahmîl ü 'arziyle ta'cîz edüp, her biri mehmâ-emken müdâfa'a olunup, bilâhare M2

2 olmakdan ise dedi N2 : ü teslîm eylemekden/olmakdan ise, 'indimizde istînâf-ı harb etmek/eylemek ehvendir" dediğimizde, zîr/herze-hand-ı hezel ü hevân olarak: "Şu Çepar-zâde'nin N2, A2 : Çebbâr-zâde'nin M2

3 Çepar-zâde'nin N2, A2 : Çebbâr-zâde'nin M2

4 dedim. Cevâbında çokdur A2 : Sâ'ir aktâr ve memâlik-i 'Osmâniyye dursun, henûz Bosna ve Arnavud memleketlerinden muhârebenize bir nefer asker i'mâl olunmadı" dediğimizde kendüsi dahi te'yîd ü tasdik ederek vâkı'â Bosna ve Arnavud askerlerine sözüümüz yok ve 'adedleri rîg-i beyâbandan çok cengâver dilâver tâ'ifelerdir N2 : dedim. Cevâbında: "Andan başka ne gûne askeriniz vardır?" dedikde: "Anadolu ve Rumeli dursun, el-hamdü lillahi [M2 159] Te'âlâ bir iklîme kâfi Bosna askeri ve bir mülke vâfi Arnabûd dilâverleri vardır" dediğimizde: "Belî belî, anlara söz yokdur. Ve dediğin gibi birer iklîme mukâbil olacakları 'indimizde ve sâ'ir Avrupa devletleri 'indlerinde müsellemdir ve 'adedleri 'add ü ihsâdan çokdur M2

* "Hattâ iki yüz altı eyledi" kısmındaki bilgiler özetle *Târih-i Cevdet*, VIII,240'ta kaydedilmiştir.

5 Pes ceng-âver N2 : Bu takdîrce elbette gâlib olan devletin hîn-i musâlahada tekâlîf-i sakîlesi olagelmekle, kabûldan gayri çâreler/çâre yokdur" deyü kat'-i rişte-i kelâm eyledi. Fi'l-vâki' Arnavudluk'dan ber-vech-i tahmîn üç yüz bin kadar ceng-âver/ceng-âver A2, M2

** "Fi'l-hakîka yalnız nümâyândır" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değışikliklerle ve "Âsım Efendi der ki" şeklinde 'Âsım Efendi *Târihi*'nden alındığı belirtilerek *Târih-i Cevdet*, VIII,231-232'de kaydedilmiştir.

Havâdis-i diğer

Mâh-ı muharrem evâhırında⁰¹, Fransa Elçisi Sebastiyân² Bâb-ı ‘âlf’ye mevâdd-ı mezkûreyi hâvî bir kıt’a takrîr takdîm eylemekle, ba’zı me’ânî istinbâtına vesîle olmak hayâliyle sûret-i tercemesi bu mahalle kayd ü imlâl³ olundu.

Sûret-i mulahhasa-ı takrîr-i mesfûr⁴

İngilterelü Korfa Adası'na hücum etmek kasdında olduğunu İmperatorumuz lede'l-ihsâs, ada-i mezkûrun berren ve bahran istihkâmı için⁵ müteşebbis olacağı esbâb ve tedâbiri Devlet-i ‘aliyye’ye i‘lân etmişken, Re’îs-i sâbık Hâlet Efendi⁶, İngilterelü'nün tarafdarı olup, devlet-i mezkûre ile lâ yenkatı‘ muhâbere ve mükâtebesi olduğu İmperatorumuzun⁷ ma‘lûmu olmağla, Korfa'ya donanmasını irsâl edeceğinden, Devlet-i ‘aliyye’yi âgâh eylememişidi. Tepedelenli ‘Ali Paşa[nın] İngiltere⁸ sefâyini ile muhâberesi olup⁹, Korfa Cezîresi'ne elzem olan ecnâs-ı zehâ’irin¹⁰ i‘tâsına te‘allül ü muhâlefet eylediğine mebnî, İmperator cenâbları¹¹ Vezîr-i müşârun ileyhin tavr u mu‘âmelesinden Sefîr Muhibb Efendi'ye şikâyet birle, taraf-ı¹² Devlet-i ‘aliyye’den Vezîr-i müşârun ileyhe Fransalu hakkında mu‘âmele-i dostâneye mübâderet etmesi emr u tenbîh buyurulmasını [N2 68a] istid‘â ve Vezîr-i müşârun ileyh şerâ’it-ı dostî ve hem-civârîye ri‘âyet eylemediği hâlde, İmperatorumuz¹³ ‘Ali Paşa’yı icbâr eylemek esbâbına teşebbüs edeceğine Sefîr-i mûmâ ileyhe ifâde [M2 160] vü beyân eylediğine binâ’en¹⁴, bu bâbda Vezîr-i müşârun ileyhe hitâben tenbîhât-ı lâzimeyi muhtevî evâmîr-i seniyyenin irsâlini ol esnâda elçi dâ‘îleri

◇ 21-30 Muharrem 1223 = 19-28 Mart 1808.

1 Fransalu'nun evâhırında N2 : Fransalu/Fransa dâ'imâ anlardan icinâb ü ihtirâz üzere olarak, bir takrîble za‘f ve tefrikalarına çâre-sâzlık fezâsında/hevâsında cevelân ve Tepedelenli ‘Ali Paşa hakkında ilkây-ı kâzûrât-ı ifk ü bühtân eylemekden hâlî olmazlar; *hazelehumullâhu/— Te‘âlâ!—*. Mâh-ı muharremin/muharremü'l-harâmın on sekizinci günü A2, M2

2 Sebestiyân N2, M2 : Sebestiyân'ın A2

3 hayâliyle imlâl N2 : mülâhazasıyla sûret-i mütercemi —/mulahhasan bu mahalle sebt A2, M2

4 **mulahhasa-ı takrîr-i mesfûr** N2 : **mulahhas-ı takrîr** A2, M2

5 istihkâmı için N2, M2 : istihkâmîyçün A2

6 etmişken Efendi N2 : etmişken/etmiş iken, Re’îs-i sâbık A2, M2

7 İmperatorumuzun A2, M2 : İmperatorun N2

8 edeceğinden İngiltere N2 : eylediğinden, Devlet-i ‘aliyye’yi âgâh eylememişidi/etmamişidi. Tepedelenli ‘Ali Paşa'nın İngilterelü A2, M2

9 olup N2, M2 : + Korfa Cezîresi olup A2

10 zehâ’irin N2, A2 : zehâyirin M2

11 İmperator cenâbları N2 : İmperatorumuz A2, M2

12 taraf-ı N2, A2 : — M2

13 İmperatorumuz A2, M2 : İmperator N2

14 binâ'en A2, M2 : — N2

dahi taraf-ı¹ Devlet-i ‘aliyye’ye bi'l-ısrâr istid‘â eylediğinde², Devlet-i ‘aliyye mādde-i mezkûreyi va‘d ü te‘ahhüd buyurmuşiken, Vezîr-i müşârun ileyh Fransa ceneralı tarafından matlûb olan zehâ’irin i‘tâsından yine³ istinkâf eylemişdi. İmperatorumuz⁴, Vezîr-i müşârun ileyh’in bu misillü⁵ etvârından müteneffir olup ve Devlet-i ‘aliyye’den istid‘âsı gayr-i müsmir olduğu meczûmu olmağın, bi’z-zarûre Korfa Adası’nın muhâfazası emrine iktizâ eden esbâbin istihâlâine sarf-ı himmet eylemek lâzım geldi. Eğer Vezîr-i müşârun ileyh⁶ bir dost devletin vülât ve vüzerâsına sezâ mu‘âmele eder ise⁷, kendi hakkında dahi cârî olur. Ve eğer mu‘âmele-i mezbûreyi ihmâl edüp, ez-cümle zehâ’ir-i mezkûreyi irsâl eylemezse⁸, gerek Ceneral ve gerek donanma kumandanı elbette kendüsini mecbûr eder. Dalmacya⁹ tarafından Korfa’ya murûr için ta’yîn olunan dört bin Fransa askerinin imrârı husûsunda İmperatorumuz’dan tarafıma¹⁰ vürûd eden ta‘lîmâtta Butrinto¹¹ nâm mahalde Devlet-i ‘aliyye askeri¹² ta’yîn olunup, İngilterelü’nün istilâsı takdîrinde asâkir-i ‘Os-mâniyye Fransa asâkiriyle¹³ bi’l-ittifâk hareket eylemeleri, İmperator cenâblarının¹⁴ matlûbu olduğu musarrah iken, bu def‘a mahall-i mezkûrun Ceneral tarafından taleb olunması, bâ’is-i ta‘cîzimiz oldu. Ve Cezâ’ir-i¹⁵ seb‘a’nın cemî‘ erâzîsi Devlet-i ‘aliyye ve Rusya ve İngiltere devletlerinin asâkir-i müttefikası taraflarından¹⁶ teshîr olundukda, Fransa İmperatoru’nun bir târîhde ve bir gûne mu‘âhede ‘akdiyle terkinî kabûl ve i‘tiraf eylemamiş Parga¹⁷ ve Preveze ve Dubnice ve Putrinto^{18*} nâm mahalleri, Saltanat-ı seniyye Fransalu’dan nez‘ etmiş olup, bu def‘a Cezâ’ir-i seb‘a’nın ve erâzîsinin istirdâdı, İmperator’un¹⁹

1 taraf-ı N2 : — A2, M2

2 eylediğinde N2, A2 : eylediğine mebnî M2

3 zehâ’irin i‘tâsından yine N2, A2 : zehâyirin i‘tâsından M2

4 İmperatorumuz A2, M2 : İmperator N2

5 bu misillü N2, A2 : — M2

6 ileyh N2, A2 : ileyh’in M2

7 sezâ mu‘âmele eder ise A2, M2 : sırran mu‘âmele ederse N2

8 zehâ’ir-i eylemezse N2 : zehâ’ir-i/zehâyir-i mezkûreyi irsâl eylemez ise A2, M2

9 Dalmacya N2, A2 : Dalmaçya M2

10 İmperatorumuz’dan tarafıma A2 : İmperator’dan tarafıma N2 : İmperatorumuz’dan tarafa M2

11 Butrinto (بوترنتو) M2 : Putrinto N2, A2

12 askeri A2, M2 : asâkiri N2

13 asâkiriyle N2 : askeriyle A2, M2

14 İmperator cenâblarının N2 : İmperatorumuz’un A2, M2

15 taleb Cezâ’ir-i N2, A2 : matlûb olunması, bâ’is-i ta‘cîz oldu. Ve Cezâyir-i M2

16 taraflarından M2 : tarafından N2, A2

17 Parga N2, A2 : Barga M2

18 Dubnice ve Putrinto N2 : Vonice ve Putrinto A2 : Dubnice ve Butrinto M2

* Metnimizde söz edilen dört yer biraz farklı olarak sırasıyla Parga, Prévésá, Vonitza ve Butrinto olarak gözükmüyor; bk. meselâ *Treaties between Turkey and Foreign Powers 1535-1855*, London 1855, s.324,325.

19 Cezâ’ir-i İmperator’un N2 : Cezâ’ir-i/Cezâyir-i seb‘a ve erâzîsinin istirdâdı, İmperatorumuz’un A2, M2

semere-i galebesi iken, mahâll-i mezkûrenin¹ taraf-ı devletden reddini Korfa'nın zabtı 'akabinde tekîf etmemiştir. [N2 68b] Binâ'en 'aleyh zikr olunan Putrinto, Korfa'nın muhâfazasına medâr-ı küllî olduğu takdîrde, sekiz sene mukaddem Fransalu'ya tâbi' olan mahall-i² mezkûrun Fransalu tarafından zabtına Devlet-i 'aliyye bir gûne muhâlefet izhâr eylemek³ lâzım gelür idi. Korfa Adası eyâdi-i düşmene geçüp berren ve bahran imdâdı, İmperatorumuz'un⁴ matlûbu [M2 161] olmağla, dört bin nefer asker⁵ murûrunu teshîl için Kapucu-baş⁶'nın bilâ-te'hîr irsâli lâzimedendir. İmperatorumuz'un Devlet-i 'aliyye⁷ hakkında bir gûne niyyet-i hasmânesi yoktur. Altı aydan berü ba'zı müttehem⁸ ve politikadan bî-haber eşhâs, İmperatorumuz'un⁹ igbirârını mü'eddî esbâba teşebbüs etmemiş olsalar idi, bu ana kadar şân-ı devlete şâyân bir¹⁰ musâlaha fevâ'idine mazhar olurlar¹¹ idi. Husûsan re'sen münâfi-i resm-i¹² musâfât olmak üzere Re'îs-i sâbık, İngilterelü ile muhâbere ve mükâtebe-i münferideden¹³ hâlî olmaz idi. Mûmâ ileyhi elçi dâ'ileri, niçe¹⁴ mûbâhasât ve münâza'ât ile¹⁵ ilzâm ve İngilterelü ile 'akd-i musâlaha mâddesinden fârig etdirmişidi¹⁶. Bundan başka Tepedelenli¹⁷ 'Ali Paşa'ya dahi dâ'imâ tahrîr-i hıyânet¹⁸-engîz ederek, Fransalu'dan rûgerdân etmişidi. Kezâlik yeniçeri ocağ¹⁹ına ve sâ'ir Müslimîn beyninde Fransa 'aleyhine vesâvis-i gûnâ-gûn ilkâ eylemek için dâ'imâ mecâlis-i şûrâda Fransalu 'aleyhinde²⁰ ref'-i savt-i bülend eylediği, İmperatorumuz'un dahi mesmû'u olmuşidi²¹. Hattâ Re'îs-i sâbık, Şeyhulislâm Efendi'nin dahi²²

-
- 1 mahâll-i mezkûrenin N2 : mahâll-i mezkûrun A2 : mahall-i mezkûrenin M2
 - 2 mahall-i N2, A2 : mahâll-i M2
 - 3 eylemek N2 : eylemamek A2, M2
 - 4 İmperatorumuz'un A2, M2 : İmperator'un N2
 - 5 asker N2 : asker A2, M2
 - 6 Kapucu-baş⁶'nın A2, M2 : Kapucu-baş⁶ N2
 - 7 İmperatorumuz'un Devlet-i 'aliyye M2 : İmperator'un devlet N2 : İmperator'un Devlet-i 'aliyye A2
 - 8 müttehem N2 : mühim A2 : mühim mevâd M2
 - 9 İmperatorumuz'un M2 : İmperator'un N2, A2
 - 10 bir A2, M2 : — N2
 - 11 olurlar A2, M2 : olur N2
 - 12 resm-i N2 : — A2, M2
 - 13 münferideden N2 : müteneffireden A2, M2
 - 14 ileyhi niçe N2 : ileyhle elçi dâ'ileri, niçe A2 : ileyh elçi dâ'ileri, nice M2
 - 15 münâza'ât ile N2, M2 : münâza'âtla A2
 - 16 etdirmişidi N2 : etmişidi A2 : etdirmiş idi M2
 - 17 Tepedelenli A2, M2 : — N2
 - 18 hıyânet N2, A2 : habâset M2
 - 19 ocağ¹⁹ına N2, A2 : ocağ¹⁹ından M2
 - 20 Fransa/Fransalu 'aleyhine vesâvis-i gûnâ-gûn ilkâ eylemek için dâ'imâ mecâlis-i/meclis-i şûrâda Fransalu 'aleyhinde N2, A2 : 'aleyhine M2
 - 21 İmperatorumuz'un dahi mesmû'u olmuşidi/olmuşdu A2, M2 : İmperator'un dahi mesmû'u olmuşidi N2
 - 22 dahi N2, A2 : — M2

i'tikâdına hâlel vermişdir. Takrîr-i mezkûrda sâmi'a-hırâş olacak hezeyânât-ı¹ bî-şümâr olmağa, neverdîde-i dest-i ihtisâr kılındı.

Kesret-i berf der-miyâne-i cemerât² der-evâsıt-ı mâh-ı âzer

Bi-emrihî³ Te'âlâ bu sene-i mübârekede, cemerât miyânında ba'dehû mâh-ı âzer evâsıtında⁴ misli nâ-mesbûk kar yağup, şöyle ki sath-ı zemîn firâz-ı bâm ile⁵ şekli-i musattah üzere berâber ve sâhire-i gabrâ⁵, nümûne-i arz-ı beyzâ olup, levha-i sîmîn gibi sepîd-ter ve⁶ müzekkir-i misâl-i “*el-Beyâzu mufer-riku'l-basari*” oldu. ‘Ale's-sabâh ekser hânelerin ebvâbını pâyinden mucassas gibi sedd eylemiş bulunup⁷, çend hafta çârsû ve pâzâra⁸ âmed-şud tarıkını sadd eyledi. Her ne tarafa⁹ bakılsa kâr karaltısından gayri [N2 69a] eşbâh nümûdâr ve gümüş pervâneler cünbişlerinden özge hareket ü¹⁰ nümâyîş bedîdâr olmaz idi.

Hergiz kesî ne-dîd bedîn-sân¹¹ nişân-ı berf

Goftî ki lokma îst cehân der-dehân-ı berf

Mânend-i penbe dâne ki der-penbe ta 'biyest¹²

*Ecrâm-ı kûh-hâ şude pinhân der-miyân-ı¹³ berf***

Ve keyfiyyet-i mezkûre hayli vakit mütemâdî ve şiddet, burûdet-i hevâya¹⁴ bâdî olmağa, hemân fahm kısmı turfa¹⁵ bâkûra gibi dest-mâlle¹⁶

1 hezeyânât-ı N2 : hezeyân-ı A2, M2

2 cemerât N2, M2 : + ve A2

3 mâh-ı âzer Bi-emrihî A2, M2 : âzer Bi-iznihî N2

4 25 Muharrem – 4 Safer 1223 = 23 Mart – 1 Nisan 1808 = 11-20 Mart 1223.

5 firâz-ı bâm ile N2 : bâlây-ı bâmla A2, M2

5 gabrâ N2, A2 : gabrâr M2

6 sîmîn gibi sepîd-ter ve N2, A2 : sepîd-ter-i M2

* البياض مفرق البصر = Beyaz, göz kamaştırandır” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

7 ebvâbını bulunup N2 : ebvâbı pâyendân-ı/pâyinden muhassas binâ olmuş gibi sedd ve A2, M2

8 pâzâra N2, M2 : bâzâra A2

9 tarafa A2, M2 : cânibe N2

10 gümüş ü N2 : pervâne-i semîn cinsinden özge A2, M2

11 Hergiz sâd N2 : Fârisî: be-dînân A2 : Fârisî: Herkes bahsi ne-dîd be-dünyâ M2

12 ta 'biyest N2 : bakıyye-est A2, M2

13 der-miyân-ı A2 : miyân-ı N2 : — M2

** هرگز کسی ننید بدینسان نشان برف * کفتی که لقمه ایست جهان در دهان برف

= Asla bir kimse bu şekil-
de kar görüntüsü görmedi. Diyordu ki dünya karın ağzındaki lokmadır. Pamuk gibi tane ki,
pamukta yerli yerine konulmuş, dağlar kar arasında gizlenmiştir” anlamına gelen Farsça bu
kit'a Kemâleddîn İsmâ'îl İsfahânî'nindir; bk. Ebü'l-Fazl İsmâ'îl b. Cemâleddîn
Muhammed b. Abdürrezzâk Kemâleddîn-i İsfahânî, *Külliyât-ı Hallâku'l-Me'âni*
Kemâleddîn-i İsfahânî, yy ts, s.77.

14 hevâya N2, A2 : âba M2

15 hemân turfa N2 : fahm kısmı turfa A2 : fahm kısmı turfanda M2

16 dest-mâlle N2 : dest-mâl ile A2, M2

e'izze-i ahbâba hediye-i behiyye olunmak¹ derecesine varup ve gitdikce derd-i berd şiddet-i humûm-i zemâne gibi² bir gûne saht u serd oldu ki, evânî-i galîza ve sengînler, sîne-i 'âşık gibi [M2 162] çâkçâk ve girîbân-ı sitem-dîdegân-misâl sîne-tirâk³ olur idi. Pek soğuk⁴ sözün de gerçi 'âlemi olmayup, lâkin serhadd-i⁵ 'ömr-i tabî'îye mütenâhiz germ ü serd-keşîde ve huşk ü ter-dîde olan sakalı ağarmış pîrler⁶, İstanbul'a bu resme şedîd ve firâvân berf ü bârân olduğu mesbûk olmadığını takrîr u beyân eylemekle, târihe yazılacak⁷ nevâdir-i felekiyyeden olmağın, sebt-i mecelle-i âsâr-ı i'tibâr kılındı.

Ref'-i Vezâret-i Tayyar Paşa ve tesyîr-i û bâ-Hacıoğlu-pazarı

Sâbıkâ itâre-i hammâme-i hâme-i pâkîze-nevâ olduğu üzere Kâ'im-makâm-ı sâbık Tayyâr Paşa'nın hey'et-i mezkûre üzere Rumeli'de Dimetoka⁸ tarafına tesyîri, husûsan askerî tâ'ifesinin gürûhen gürûh Ordu-yi müşârun ileyhe tevârüd birle cem'iyetinin tezâyüd ü teksîri, Sadriâ'zam hazretleri tarafına ve Ruscuk yârânına ve Âsitâne'de 'ulemâ' cânibine hırâş-ı zamîr olmağla, ez-her-taraf cidd ü ikdâm⁹ [ve] müşârun ileyhin ref'-i Vezâret'iyle Dimetoka'ya nefy ü iclâ ser-encâmına¹⁰ mü'eddî olmağla, verâsından muharremü'l-harâmın¹¹ yirmi ikinci günü¹² Mübâşir ta'yîn ve ordusunda tehaşşüd eden¹³ asâkiri tefrîk edüp, kendüsi bir müddet Hacıoğlu-pazarı'nda ikâmet eylemek¹³ bâbında hatt-ı hümayûn-i nüvâziş-nümûna makrûn 'atıyye ve hediye-i Pâdişâh-ı rub'-meskûn firistâde olup, Şehriyâr-ı felek-mikdâr¹⁴ hazretlerinin kendi hakkında kemâl-i¹⁵ teveccüh-i derûnîleri derkâr ve bu şîve-

1 olunmak N2, A2 : olmak M2

2 şiddet-i gibi N2 : — A2, M2

3 'âşık gibi [M2 162] çâkçâk ve girîbân-ı sitem-dîdegân-/dîde-misâl sîne-tirâk A2, M2 : 'âşık-ı gamkîn-âsâ çâkîde ve girîbân-ı sitem-dîdegân-misâl şikâfide N2

4 soğuk A2, M2 : sovak N2

5 serhadd-i N2, M2 : serçe-i A2

6 sakalı ağarmış pîrler N2 : sâl-hürde pîrler gibi A2, M2

7 berf u bârân yazılacak A2, M2 : bârân olmadığımı ihbâr u beyân eylemeleriyle, târihe kayd olunmağa cesbân N2

8 sebt-i mecelle-i Dimetoka N2 : bu mecelleye de/— kayd olundu. **Ref'-i Vezâret ve nefy-i Tayyâr Paşa bâ-Dimetoka** Güzâreş-pezir olduğu üzere Tayyâr Paşa'nın hey'et-i merkûme üzere Rumeli A2, M2

9 birle ikdâm N2 : ü ictimâ'ı havâdisi, Sadriâ'zam tarafına ve Âsitâne'de 'ulemâ cânibine hârâr-ı zamîr olmağla, ez-her-dü-taraf ikdâm ve A2, M2

10 Vezâret'iyle -encâmına A2 : Hacıoğlu-pazarı'na nefy ü iclâ ser-encâmına N2 : Vezâret'le Dimetoka'ya nefy ü iclâsı encâmına M2

11 muharremü'l-harâmın M2 : mâh-ı mezbûrun N2 : muharrem'in A2

12 22 Muharrem 1223 = 20 Mart 1808 Pazar.

13 tehaşşüd eden A2, M2 : mütehaşşid olan N2

14 Hacıoğlu- eylemek A2, M2 : mahall-i me'mûr-i mezbûrda hoş-nişîn olmak N2

15 olup mikdâr N2 : ve Şehriyâr-ı 'âlî-tebâr A2, M2

15 kemâl-i N2 : fart-ı sebât-ı A2, M2

i nâgeh-peydâ¹, bî-gâne-i kasd u ihtiyâr olduğu vicdânında bedîdâr olmağla, hemân zemîn-i imtisâl² ü inkıyâda [N2 69b] rû-nihâde olup, askerini tefrika şitâbân ve sebûkbârâne cânib-i me'mûra dest-zede-i 'inân oldu. Mesmû'umuza göre ekser tavâ'if-i askeri, kendi vatan ve vilâyeti semtinden olup³, gerek Âsitâne'den ve gerek ordudan müşârun ileyh hakkında serzede-i hudûs olan şiddet-i 'adâvet ü nekâl, elbette mü'eddî-i i'dâm ü zevâl olacağını, ba'zı dehr-âzmâ ve dekâyık-âşinâ, serân-ı askeri ve 'ukalây-ı huddâmı hads ü intikâl eylemekle, hemân yek-'inân Anadolu yakasına güzâr ve mansıb ve vatani tarafına 'azîmet, kendisine sâha-i selâmet olacağını telkîn ü tezkâr ederek, her ne denlü igrâ vü teşvîk ve sipihrin kendüsüne bed-mihr olacağını âverde-i ma'raz-ı tahkîk eylediler ise de, taraf-ı Saltanat'ın teveccüh ü irtibâtına igtirâr birle ol kadarca⁴ muhâlefete rızâ-dâde olmayup, irâde-i Sultânî'ye izhâr-ı fermân-berî ederek cem'iyetini perîşân edüp, mahall-i me'mûrunda ikâmetle muterassıd-ı cilve-i şâhid-i devrân oldu*. Şîrîn-kârî-i dehr-i dâhirden gâfil ve hakkında ez-her-cânib sâhte ve perdâhte olan turfa-nağş-ı destgâh-ı zemândan zâhil olarak Sadâret-i 'uzmâ ümniyyesiyle savb-ı dergâh-ı şevket-medâra çâr-çeşm-i terakkub u intizâr olup, derûnunda kîne-i dîrîneleri bâz-beste olan Hudâvendigâr-ı sâbık müntemiyânına, husûsan Ziyâ Paşa hazretlerine ve Çapar-zâde'ye tîğ-i hayâl ile tonluklar kesüp biçerek karâr eder idi.

Hezâr nakş ber-âred⁵ zemâne ve ne-bûd

*Yekî çünânçı der-âyîne-i tasavvur-i mâst***

Neteki karîben me'âl-i mebhâs-i hâli beyân ve anın dahi cerîde-i emel ü merâmı nâ-temâm kaldığı 'iyân olur, in-şâ'allâhu Te'âlâ.

Bolca keşfî-i Nûh'a necât vermiş işitdik

Zemânla o da bir kerre rûzgârına düşmüş⁶. [M2 163]

1 bu şîve-i nâgeh-peydâ N2 : şîve-i mezbûr A2, M2

2 vicdânında imtisâl N2 : yakîn-kerdesi olmağla/olmağın, hemîn zemîn-i itâ'at A2, M2

3 şitâbân olup N2 : ibtidâr ve sebûkbârâne Hacıoğlu-pazarı'na 'azm/— ü/— ılgâr eyledi. Mesmû'umuza göre ordusuna/ordusunda müctema' olan ekser/ekser (اکتر) tavâ'if-i askeri, kendü vilâyeti taraflarından olan/olup A2, M2

4 hudûs olan kadarca N2 : zuhûr olan şiddet-i kîne vü 'adâvet, —/elbette hakkında vehâmet-i 'âkıbeti müsmir olacağını, ba'zı/— dehr-/kâr-âzmâ/âzmâyân-ı (کارآزمایان) serân-ı asâkir fehm ü tıraş eylemekle, hemân Anadolu semtine güzâr ve mansıbı cânibine 'azîmet eylemek husûsu, mücib-i selâmet olacağını tezkâr ederek, her ne kadar igrâ vü teşvîk eylediler ise de, teveccüh-i taraf-ı Saltanat'a igtirâr ile ol kadar A2, M2

* “**Ref'-i Vezâret-i** oldu” kısmındaki bilgiler özette *Târih-i Cevdet*, VIII,285'te kaydedilmiştir.

5 *ber-âred* N2 : *ber-âr* ve A2, M2

** = هزار نقش بر آرد زمانه و نبود * یکی چنانچه در آیینته تصور ماست öyle bir şey yokken, zaman ortaya bin resim çıkarır” anlamına gelen Farsça bu cümle, Enverî'nin kasidelerinden birinde geçen şiiirlerindedir; bk. Enverî, *Dîvân-ı Enverî*, II,41.

6 Sultânî'ye izhâr-ı düşmüş N2 : Şâhâne'ye gerden-nihâde olarak askeri perîşân edüp, orada ikâmetle muntazır-ı şîve-i devrân oldu/eyledi. Meğer vech-i âfî üzere bî-çârenin

Fevt-i Hazînedâr Ağa

Mâh-ı saferu'l-hayr evâ'ilinde^o Hazînedâr-ı hazret-i Tâcdârî Beşîr Ağa'nın nakd-i hîzâne-i 'ömrü temâm olmağla¹, Kâsım Ağa Hazînedâr ve Nezîr Ağa, Hazîne Vekâleti'yle dest-res-i gencîne-i merâm² oldu*.

'Arbede-i Üsküdar

Üsküdar'da Âsitâne şu'besi olmak üzere Ocakluyân'ın ve taslakçıları olan hammâl ve cemmâl ve evgâd ve ırgâd makûlesi'nin fahm u hatab [N2 70a] ve sâ'ir eşyâ' mu'âmelâtına fuzûlâne müdâhale ve ta'arruzları mücib-i ihtilâl ve süfehâ' ve fecere istîlâsından ehl-i 'ırz tâ'ifesini giriftâr-ı dü-şâha-i renc ü melâl olup, Üsküdar Ustası hemân tendîse-i bostân gibi bir sevâd-ı mücerred nümûne-i haşeb-i müsenned kalmağla, ol makûle nizâmât-ı medeniyyeye nezâret ve tesviyesine dikkat ve erâzil ve eşhâsın zabt u rabtna mübâderetle tervîh-i ehâlî vü ra'iyet eylemek için dergâh-ı übbebet-destgâh-ı 'âlıden mahsûs bir Hasekî ta'yîn ve cânib-i devletden ruhsat-ı tâtme ile mevâdd-ı me'mûresi gûş-i hûşuna îdâ' u telkîn olunmuşîdî. Merkûm dahi bi-hasebi'l-emr hîdmet-i me'mûresine kıyâm ve mehmâ-emken gûşîş ü ihtimâm üzere olup, bir gün hasbe'l-iktizâ' erâzil ü süfehâdan bir küştenî-i bed-kâr ve bed-hayâ sefîhin te'dîbini tedmîre munkalib ve şerr u şekâveti vücûduna mevkûf olduğundan, memâtını tercihle sâz ü seleb-i hayâtını münselib eylemesi, kendünün dahi 'âlem-i 'ukbâya müncezib olmasına bâdî ve maktûl-i mahzûlün ayakdaş ve yoldaşları gaddâreler ile sad-pâre semt-i heder u bevâra yol bulmasına³ mü'eddî olduğu, mâh-ı mezbûr havâdisindedir.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Mâh-ı safer⁴ evâ'ilinde^{oo} Paris tarafından tahrîrât zuhûr edüp, metâvîsi yine 'Ali Paşa'dan ve Mora Vâlisî Veli Paşa'dan ve İskenderiyye ve Berât

me'âl-i hâli olacak hâk-i nâ-pâk-i Rumeli mûmâna'at edüp, bilâhare ser-nüvişt-i/ser-nüvişt-i (شرونوشت) ezelisini orada ru'yet eyledi A2, M2

o 1-10 Muharrem 1223 = 28 Şubat – 8 Mart 1808.

1 saferu'l-hayr olmağla N2 : merkûm/merkûmun evâhırında Hazînedâr-ı hazret-i Şehriyârî Beşîr Ağa intikâl eylemekle A2, M2

2 dest-res-i gencîne-i merâm N2 : makziyyü'l-âmâl A2, M2

* "Fevt-i Hazînedâr oldu" kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,282'de kaydedilmiştir.

3 Üsküdar'da Âsitâne bulmasına N2 : Üsküdar'da— Büyük İskele'nin ba'zı nizâmâtına nezâret ve tesviyesine mübâseret ve dikkat eylemek bâbında mahsûs bir Hasekî ta'yîn olunup/ve bu esnâda Üsküdar evbâşından çend nefer eşbeh-i yoldaşlar ile beynlerinde İskele husûsuna dâ'ir ba'zı/— nizâ' u sitîz vukû'u, Hasekî-i merkûmun sad-pâre cânib-i —/dâr-ı bevâra 'inân-engîz olmasını A2, M2. A2'deki bu kısım hemen hemen aynı ifâdelelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,277'de kaydedilmiştir.

4 Avrupa Mâh-ı safer A2, M2 : Mâh-ı merkûm N2

oo 1-10 Safer 1223 = 29 Mart – 7 Nisan 1808.

Vâlîsi tarafından ebâtîl-i¹ müftereyâtı mutazammın şikâyetden ‘ibâret ve bir takım lâf u güzâf ve tehdîdâtdan kinâyet olup, musâlaha ‘akdine dâ’ir eser u haberden kâsır olmağla, vükelây-ı devlet rîş-hâr-ı te‘accüb ü² hayret oldular. Ve İngilterelü ve³ Rusyalu'nun Fransalu ile musâlahasından dil-şikeste olup, ‘âkıbet beynlerinde küşâde olan bâb-ı beste⁴ olmağla, Rusyalu ‘aleyhine i‘lân-ı harb u kitâl ve Devlet-i ‘aliyye'den ümmîdvâr olduklarına mebnî, Boğaz pîş-gâhından sıkletleri sebûkbâr olmağla, ba‘zan erbâb-ı ticâret sefâ’ini tereddüde reh-yâb-ı fırsat u mecâl oldular⁵.

‘Azl-i Defterdâr-ı Rikâb-ı hümâyûn⁶

Bir müddetden berü Rikâb Defterdârı olan Penâh-zâde⁷ [N2 70b] Yûsuf Âgâh Efendi, gerçi kâr-güzâr ve rast-kirdâr olup, lâkin⁸ tîz-meşreb ve hadîdü'l-lisân olması, mâh-ı rebî‘ulevvelin beşinci günü⁹ Defterdâr⁹ Emâneti mansıbına intikâline bâ‘is ve nerm-hûy ve mümtezic ve mizâc-gûy olan birâder-i kihteri¹⁰ ‘Osmân Efendi'nin Defterdârlığı'na sebab-i hâdis oldu.

Ba‘zı tevcîhât-ı vüzerâ’

Bundan mukaddemce Sivas Eyâleti, sâbık Diyârbekir Vâlîsi Mehmed Celâleddîn Paşa'ya ve Diyârbekir, sâbık Erzurum Vâlîsi ‘Osmân Paşa'ya ve Erzurum hâlâ Şark Ser‘askeri es-Seyyid ‘Ali Paşa'ya ve Karaman, sâbık Haleb Vâlîsi ‘Abdî Paşa'ya ve Adana, sâbık Kars Vâlîsi Şerîf Paşa'ya tevcîh olunmuşidi. Bu esnâda Diyârbekir, Bahr-ı sefid Boğazı Ser‘askeri Hakkı Paşa'ya ve Erzurum, sâbık Diyârbekir Vâlîsi ‘Osmân Paşa'ya, Şark Ser‘askerliği'yle tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i fermân kılındı¹¹.

-
- 1 metâvîsi ebâtîl-i N2 : mazmûnu yine Tepedelenli ‘Ali Paşa'dan/Paşa ve Mora Vâlîsi Tepedelenli-zâde Veli Paşa'dan/Paşa ve İskenderiyye ve Berat/Beyrût Vâlîsi İbrâhîm Paşa taraflarından ebâtîl ve A2, M2
 - 2 eser u u N2 : eser u haber olmamağla, vükelây-ı devlet giriftâr-ı dü-şâha-i A2 : haber ve eser olmamağla, vükelây-ı devlet giriftâr-ı dü-şâha-i M2
 - 3 ve N2, M2 : — A2
 - 4 dil-şikeste beste N2 : mugberru'l-hâtır olup, ‘âkıbet miyânelerinden üstüvâr olan rıbka-i müvâlât münkesir A2, M2
 - 5 erbâb-ı ticâret oldular N2 : âmed-şudegân tereddüd eylemeğe/eylemekle iştigâl eylediler A2, M2
 - 6 -ı hümâyûn A2, M2 : — N2
 - 7 Penâh-zâde N2 : — A2, M2
 - 8 gerçi lâkin N2 : — A2, M2
 - 9 5 Rebî‘ulevvel 1223 = 1 Mayıs 1808 Pazar.
 - 9 rebî‘ulevvelin beşinci günü Defterdâr/Defter A2, M2 : mezbûr evâhırında Defter N2
 - 10 bâ‘is kihteri N2 : bâdî ve birâder-i kihteri nerm-hûy ve mümtezic bi’t-tab’ olan A2, M2
 - 11 sebab-i hâdis oldu kılındı N2 : mü‘eddî oldu A2, M2

Nasb-ı Defterdâr-ı Ordu-yi hümâyûn Behîc Efendi-râ

Keşîde-i silk-i sutûr olduđu¹ üzere, Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında ‘Alemdâr Mustafa [M2 164] Paşa’yı kabûl-i Vezâret’e irzâ ve dâ’ire-i itâ’ate sevk u igrâ için Ruscugıyyü’l²-asl olup, ba’zı müteşahhısân-ı devlete ittisâl ü intimâ ve dest-gîrî-i is’âd-ı imdâdlariyle derece-i vâlây-ı³ te’ayyüne irtikâ eden Hâcegân’dan Mehmed Emîn Behîc Efendi’yi vükelâ’-i vakt⁴ ihtiyâr ve Baş-muhâsebe Pâyesi’yle ser-firâz-ı sahn-ı dîvân-hâne-i ‘izz ü i’tibâr⁵ eyledikden sonra, Sevâhil-i Nehr-i⁶ Tuna Mübâya’acılığı nâmiyle ol tarafa irsâl eylemişler idi. Vusûlünde dil-hâh-ı vükelâ’⁷ üzere müşârun ileyhi Vezâret’e irzâ eylediğini⁸, sūdde-i seniyyeye lede’l-inhâ, te’biden Silistire⁹ Eyâleti’yle Vezâret menşûru isrâ olundu. Ve Efendi-i mûmâ ileyh Vezîr-i müşârun ileyhe Kapu Kethudâsı nasb olunup¹⁰ ve bundan sonra dahi müşârun ileyh tarafından¹¹ ba’zı mertebe şîve-i hâmkârî zuhûrunda ve sâ’ir ba’zı matlûb-i Devlet-i ‘aliyye üzere harekât¹² ü sekenâtı husûslarında Efendi-i¹³ mûmâ ileyhe bi’t-tahrîr işmâm olundukca, infâzlarına ihtimâm ederek, erkân-ı devlet miyânında¹⁴ te’ayyün-i tâm bulmağla, asâleten Baş-muhâsebecilik tevcihiyle pâye-i mevhumunu tahkik kertesine îsâl birle, hakkında ikmâl-i resm-i ihtirâm eylediler¹⁵. [N2 71a] Ba’dehû Silistire Kazâsı, muhayyem-gâh-ı sipâh-ı zafer¹⁶-penâh olup, tebeddül-i Saltanat ve Sadr-ı sâbık İbrâhîm Paşa’nın zarûfî mesned-i Sadâret’den mübâ’adeti makûlesi raybe’l-menûn, Ordu-yi hümâyûn ahvâlini¹⁷ bâz-güne¹⁸ eylediğine mebnî, dakîka-şinâsân-ı ricâl, Efendi-i mûmâ ileyh vesâtatiyle müşârun ileyhi orduya da’vet ve ol dahi sevk-ı semend-i¹⁹ icâbet eyledikde, fi’e-i bâğıyenin nev’an âsâr-ı tegallüblerini izâha ve kulûb-i ehâlî-i orduyu tenfis ü izâha edüp²⁰, satvet-i tâm ve şehâmet-i mâ-lâ-kehlâmla²¹

1 **Behîc Efendi-râ** olduğu N2 : **-yi hümâyûn** Güzâriş-pezir olduğu/vech A2, M2

2 Ruscugıyyü’l N2, A2 : Ruscukıyyü’l M2

3 ittisâl vâlây-ı N2 : intisâb ü intimâ ve dest-gîrî-i/gîr —/u imdâdlariyle rütbe-i A2, M2

4 Hâcegân’dan vakt N2 : Seyyid Mehmed Behîc Efendi’yi vükelây-ı zemân A2, M2

5 ser-firâz-ı i’tibâr N2 : ser-bülend-i iftihâr A2, M2

6 Nehr-i N2 : — A2, M2

7 irsâl vükelâ’ N2 : ba’s ü tesyâr kılınmışıdı. Vusûlünde dil-hâh-ı vükelâ A2, M2

8 Vezâret’e irzâ eylediğini N2, A2 : Vekâleti’ne irzâ eylediği M2

9 te’biden Silistire N2, A2 : te’yiden Silistir[e] M2

10 olundu olunup N2 : olundu A2 : eyledi M2

11 tarafından A2, M2 : cânibinden N2

12 harekât N2, A2 : hareket M2

13 Efendi-i N2, A2 : Efendi-yi M2

14 erkân-ı devlet miyânında N2 : erkân-ı/— Devlet-i ebediyyü’l-kıyâm indlerinde A2, M2

15 pâye-i eylediler N2 : ihtirâm olundu A2, M2

16 zafer A2, M2 : nusrat N2

17 Ordu-yi hümâyûn ahvâlini N2 : ahvâl-i Ordu-yi hümâyûn’u A2, M2

18 güne N2, M2 : gün A2

19 ve ol dahi sevk-ı semend-i A2, M2 : ol dahi N2

20 orduyu edüp N2 : Ordu-yi hümâyûn’u tenfis ü irâha eyleyüp A2, M2

21 kelâmla A2, M2 : kelâm ile N2

tarafına mühr-i hümayûn zuhûruna dîde-güşây-ı intizâr olarak ikâmet edüp¹, nâgehân hâtem-i Vekâlet, Çelebi Mustafa Paşa'nın zîb-i yemîn-i mefharetleri olduğu kâri'ası, hârik-ı perde-i sâmi'ası² oldukda, müşârun ileyh cânibine mu'âmelât-ı³ garîbe izhâr ederek, tekâvür-i gayz u gazaba süvâr ve Ruscuk tarafına germ-rikâb-ı⁴ 'azm ü ilgâr olduğu esnâda, Ordu-yi hümayûn'un ol taraflarda ikâmetini istiskâl ve zahîre tedârükünde 'usreti behâne-sâz olarak, tard u def' ile⁵ teklîf-i nakl u irtihâl eyledikde, Sâhib-i devlet-i 'acz-menkabet dahi ricâl nâmına olan beş on yâdigâr ile zarûrî tayy-ı bisât-ı⁶ ikâmet ve Edirne'ye tevcîh-i sûtûr-i 'azîmet eyledi⁷. Mûmâ ileyh Behîc Efendi, mevkûl-i 'uhde-i hâme-i 'Abbâsî-câme olan vâkı'a-i⁸ âtiye hilâlinde Âsitâne'ye revân ve mâh-ı rebî'ulevvelin on birinci günü[◇] Defterdârlık hil'atiyle kesb-i 'unvân eyledi. [M2 165]

Tebdîl-i Sadâret-i⁹ Anadolu

Bir seneden berü Anadolu Sadâreti'nde ittikâ-güzîn-i visâde-i 'izz ü i'tilâ olan meydân 'ulemâsından¹⁰ 'Âşîr-zâde Hafîd Efendi'nin müddet-i 'örfiyyesi, resîde-i hadd-i kemâl olmağla, mâh-ı rebî'ulevvelin on birinci günü[◇] sâbık İslâmbol¹¹ Kadısı 'Ali-zâde Mehmed Emîn¹² Efendi, Sadâret-i merkûme ile hoş-hâl oldu.

Reften-i sefâ'in-i İngilterelü ez-Boğaz

Müşârun bi'l-benân-ı îmâ¹³ olduğu üzere İngilterelü'nün Devlet-i 'aliyye ile menşe'-i münâfesi Rusyalu mâddesi olup, bu def'a Rusyalu ile Fransalu¹⁴ musâlaha-i münferide 'akd eylemeleriyle, kendüler açıkda kalup, ol vechile Rusyalu ile miyânelerinde şîve-i yek-cihetî ve ittîfâk-ı bâz-geşte-i cüdâyî vü

1 edüp N2, A2 : ve M2

2 mefharetleri sâmi'ası N2 : mefhareti olduğu perde-der-i sâmi'a-i yakînleri A2, M2

3 cânibine mu'âmelât-ı N2 : tarafına mu'âmelât-ı A2 : tarafına ma'an melâmet-i M2

4 germ-rikâb-ı N2 : germ-'inân-ı A2, M2

5 def' ile N2 : def'le A2 : def'iyle M2

6 'acz-menkabet bisât-ı A2, M2 : u'cûbe-hareket dahi zarûrî tayy-ı pister-i N2

7 sûtûr-i 'azîmet eyledi N2 : metâyây-ı 'azîmet eylemişidi A2, M2

8 'Abbâsî- vâkı'a-i/vak'a-i N2, A2 : 'Abbâs-câme olan vak'a-i M2

◇ 11 Rebî'ulevvel 1223 = 7 Mayıs 1808 Cumartesi.

9 Sadâret-i M2 : Sadr-ı N2, A2

10 i'tilâ 'ulemâsından N2 : ikbâl olan A2, M2

◇◇ 11 Rebî'ulevvel 1223 = 7 Mayıs 1808 Cumartesi.

11 sâbık İslâmbol N2 : sâbık İstanbul A2 : sâbıkâ (سابتی) İstanbul M2

12 Mehmed Emîn N2 : — A2, M2

13 sefâ'in-i/sefâyin-i îmâ A2, M2 : sefâyin-i İngiliz ez-Boğaz Müşârun benân-ı hâme-i beyân N2

14 ile Fransalu M2 : Fransalu ile A2 : Françelü ile N2

şikâk olmağın, divel-i erba'a ile¹ beynlerinde buğz u 'udvân hâsıl, [N2 71b] hususan veliyy-i ni'met-i ma'nevîleri olan Devlet-i 'aliyye ile imtidâd-ı münâfeseleri² min külli'l-vücûh hâllerine mülâyim olmamağla, çehre-i ikbâllerine der-i ifzâl-i Devlet-i ebediyyü'l-iclâl'in insidâdından be-gâyet teng-dil olup, ancak temerrüd ü tenemrüd birle mecbûl bir kavm-i cehûl u hazûl³ oldukları hasebiyle, açıktan terk-i 'inâd ile izhâr-ı rûy-i mülâyemet ve inkıyâd eylemeyüp, lâkin⁴ perr-i meges gibi ednâ ser-rişteyi vesîle edecekleri ma'lûm ve Françelü'nün musâlahayı Paris'e nakl ve bu ana kadar temdîd ü ibtâ' eylemeleri, mahzâ kendi⁵ politikalarına mebnî olduğu, Re'îs-i sâbıkın meczûmu olduğundan nâşî, hod-be-hod İngilterelü ile istifsâr-ı hâl ü hâtır vezânında bir zerî'a-i cüz'iyye cüst-cû eder iken⁶, İngilterelü tarafından bir mâdde-i yesîre zımnında Boğaz Ser'askeri vesâtatiyle⁷ taraf-ı mûmâ ileyhe mürâca'at olunup, ancak 'umde-i merâmları ol takrîble sedd-i bâb-ı hisâm⁸ olduğu, mûmâ ileyhin tirâşide-i fehm-i dirâyet-intimâsı olmağla, âheste âheste dü-tarafdân da'vây-ı mahabbete tahrîk-i leb-i mübâderet ve serd-i mecârî-i hukûk-ı kadîme ederek, yekdiğere serzenişle 'azv-i cünha vü töhmet eder⁹ idi. Bu mu'âmele Fransalu'ya foya vermekle, Efendi-i mûmâ ileyh encâm-ı kâr-ı kıssa-i kûtâh Medîne-i Kütahya'da bast-ı seccâde-i karâr eyledi¹⁰. Lâkin İngilterelü bu dakîkadan âgâh ve bî-iştibâh kusvây-ı emel ü dil-hâhları¹¹ olmağla, ser-rişteyi dü-dest-i ikdâm ve zûrmenđi ile zabt edüp ve bir cânibden dahi Tepedelenli 'Ali Paşa hazretleriyle¹² nihânîce habl-i metîn-i âşinâyî ve mûmâzeceti¹³ kemer-bend-i cevzâ gibi miyân-ı muhâdenete¹⁴ rabt eylediler. Binâ-ber-ân mukaddemce Rusya sefînelerini Ak-deniz sularından istiskâl eylemiş olup, ba'dehû bir müddetden berü Boğaz semtlerinden ve Adalar aralığından in-

1 şikâk ile N2 : nifâk olmağla, divel-i erba'a A2, M2

2 münâfeseleri N2 : muhâsamaraları A2, M2

3 mülâyim hazûl N2 : nâ-mülâyim olduğundan nâşî, âşüfte-dil olup, lâkin temerrüd ü tenemmür ile mecbûl bir tâ'ife-i cehûl u mahzûl A2, M2

4 lâkin N2 : ancak A2, M2

5 ma'lûm kendi N2 : meczûm ve Fransalu'nun musâlahayı Paris'e nakl ve bu ana kadar temdîdleri, mahzâ kendü A2 : meczûm ve Fransa'nın musâlahayı Paris'de bu ana kadar müddet-i medîde 'avk u te'hîrleri, mahzâ kendü M2

6 meczûmu iken N2 : ma'lûmu olduğundan, encâm-ı kâr Devlet-i 'aliyye'yi açıktâ koyacakları mûmâ ileyhin vicdân-ı isâbet-'unvânında bedîdâr olduğuna mukârin A2, M2

7 yesîre vesâtatiyle N2 : cüz'iyye zımnında A2, M2

8 ancak hisâm N2 : maksûdları ol takrîble/takrîble (تقریبه) feth-ı bâb-ı musâfât ü müsâlemet A2, M2

9 tirâşide-i eder N2 : cilve-ger-i sâha-i zamîrleri/zamîri olduğuna mebnî, âheste âheste tarafeynden da'vây-ı mahabbet/mahabbete leb-güşâ ve iddi'ây-ı/iddi'âsı hukûk/— zımnında yekdiğere tefrî'-i mahabbet —/ü intimâ olunur A2, M2

10 foya eyledi N2 : falya vermekle, mûmâ ileyh bilâhare Kütahya'da karâr edüp A2, M2

11 ve bî-iştibâh dil-hâhları N2 : — A2, M2

12 dü-dest-i hazretleriyle N2 : zabt ve bir tarafdân dahi/— Tepedelenli 'Ali Paşa ile A2, M2

13 mûmâzeceti N2 : muhâdeneti A2, M2

14 miyân-ı muhâdenete N2 : miyânlarına A2 : miyânelerine M2

fikâkle¹, Devlet-i ‘aliyye sularını tekdîrden ferâgat edüp², işbu mâh-ı [M2 166] rebî‘ulevvelin üçüncü³ günü⁴ alay melay çekilüp, Korfa ve Malta semtlerine tahvîl-i sükkân-i ‘azîmet eylemeleriyle⁴, râh-ı Boğaz ser-kîse-i ehl-i kerem gibi küşâde ve Mısır cânibinden ve sâ’ir mahallerden⁵ âyende vü revende kayd-ı endîşe-i hasâret ü âzârdan⁶ âzâde olarak, ‘alâ ceryi'l-‘âde [N2 72a] se-fine-misâl âsûde-i gubâr-ı renciş ü melâl olarak⁷ bahr-ı tereddüde rû-nihâde oldu.

‘Afv u itlâk ve me’mûriyyet-i⁸ Tayyâr Paşa

Müşârun ileyhin ‘azl ü ib‘âdı sûreti, tıbk-ı mersûm⁹ üzere Sadrıa‘zam ve Şeyhulislâm taraflarından neş‘et etmiş bir ma‘nâ olup, el-hâletü hâzih tarafına teveccüh-i hazret-i Şehriyârî¹⁰ erzân ve hakkında varak-ı dîğér tasmîmi, hem-habe-i zamîr-i münîr-i şevket-nişân olup, lâkin bundan akdemce savb-ı¹¹ Sadrıa‘zamî‘den ba‘zı mehâzîr-i mevhûme tahrîr u inhâ olunmağla, menfâsı Dimetoka‘den Hacıoğlu-pazarı‘na tahvîl olunmuşıdı. Bu takrîble¹² ‘Alemdâr Paşa ile mülâkât edüp, dūçâr olduğu felâket, mahzâ garaza mebnî eser-i nefsâniyyet¹³ olduğunu muhâkât ederek, miyânelerinde cihet-i ittihâd hâsıl ve “Te‘adedeti‘l-esbâbu ve‘d-dâ‘u vâhidün*” serîresi ikisinin de hâline şâmil olmağla, ‘Alemdâr Paşa müşârun ileyhe tesliyet ve samîmî istishâbla hakkında va‘d-i mu‘âvenet eylediğinden başka, Der-i devlet‘den müşârun ileyhin itlâkını¹⁴ ve hâlâ Rusyalı ile mütâreke müddetinin¹⁵ inkızâsı haylûlet etmekte olup,

1 mukaddemce infikâkle N2 : birkaç mâhdan bertü A2, M2

2 edüp A2, M2 : ve N2

3 üçüncü N2 : ikinci A2, M2

4 3 Rebî‘ulevvel 1223 = 29 Nisan 1808 Cuma.

4 çekilüp eylemeleriyle N2 : Boğaz semtlerinden ve Adalar aralığından fekk-i lenger-i ikâmetle Malta cânibine imâle-i sükkân-i ‘azîmet etmeleriyle A2, M2

5 mahallerden N2 : etrâf ve havâlıden A2 : etrâf u cevânibden M2

6 endîşe-i âzârdan N2 : hasâretten A2, M2

7 -misâl olarak N2 : gibi A2, M2

8 oldu me‘mûriyyet-i A2, M2 : oldular. **Itlâk-ı** N2

9 ib‘âdı mersûm N2 : iclâsı, güzâreş-pezîr olduğu A2, M2

10 hazret-i Şehriyârî N2 : hazret-i Pâdişâhî A2 : Pâdişâhî M2

11 münîr-i savb-ı N2 : şevket-bünyân olup, lâkin bu esnâda taraf-ı A2, M2

12 mehâzîr-i takrîble N2 : mehâzîr beyân ü tahrîriyle, menfâsı Hacıoğlu-bazarı‘na/pazarı‘na tahvîl olunmak takrîbi A2, M2

13 edüp nefsâniyyet N2 : ve bu felâketi mahzâ Sadrıa‘zam‘ın garazına mebnî A2, M2

* تُعدت الأسباب والداء واحد = Sebepler çeşitlidir, ama dert birdir” anlamına gelen Arapça bu cümledeki “te‘adedet” kelimesi yerine “tenevve‘at” kelimesiyle İbn Nübâte‘nin şiiirlerinden biri olarak kaydediliyor; bk. meselâ ez-Zehabî, *Siyeru A‘lâmi‘n-Nübela*, thk. Şu‘ayb el-Arna‘ût ve Muhammed Nu‘aym Arkasûsî, Beyrût 1403/1983, XVII,234.

14 cihet-i ittihâditlâkını N2 : tehâbb ü ülfet hâsıl olmağla, taraf-ı müşârun ileyhe tesliyet/nisbet ü istishâbla, hâline izhâr-ı rıkkat eylediğinden başka, ‘Alemdâr Paşa‘nın Sadrıa‘zam tarafına kîne-i derûnilerine mebnî, Tayyâr Paşa‘nın Sadrıa‘zam tarafından magdûr ve makhûrluğuna dil-i hamîyyet-nihâdî rızâ-dâde olmamağla, müşârun ileyhin itlâkı A2, M2

15 müddetinin N2, A2 : müddetinin (مدت) M2

henûz emr-i musâlahanın eser u haberi nâ-bûd¹ olduğundan, istînâf-ı muhârebe vü kitâl aaleb-i ihtimâl olmağla, müşârun ileyhin² Varna muhâfazasına ta'yîn olunmasını niyâz ü istid'â eylemekle, mâh-ı merkûmun evâ'ilinde³ müşârun ileyh itlâk olunup³, Varna muhâfazasıyla kemâ fi's-sâbık mazhar-ı teveccüh ü nüvâziş-i Şehriyâr-ı âfâk oldu.

Nefy-i 'İzzet Beyefendi ez-sudûr-i kirâm⁴

Müşârun ileyh bâlâda rakam-zede-i ifâde olduğu üzere Tayyâr Paşa ile hem-deffe-i destgâh-ı ilf⁵ ü istinâs olarak, kâlây-ı turfa-tırâz ve nev-nakş-ı Fetvâ'yı⁶ pîçide-i minvâl-i ihtilâs eyleyecekleri ser-rişte vermekle, Tayyâr itâre ve kârgâh-ı mütehayyilelerinde nesic-i dest-i tasvîr olan kîrbâs-i ârzû ve iltimâsları sad-pâre olmuş idi.

Çok öldü biçdi, gördü ki olmaz, teğelledi^{7*}

Bundan başka mîr-i⁸ müşârun ileyh zâtında müteneffis ve bâlâ-pervâz, sâhib-i dimâğ, natûk⁹, darb-ı [M2 167] lisâna mâlik, hurde-dân, tevârih-âşinâ, ahvâl-i diveli dâna¹⁰ duhâtdan olmağla, [N2 72b] mecâlis-i şûrâda 'uzamây-ı 'ulemâya ağız açdırmaz, husûsan Şeyhulislâm Efendi zâtında umûr-i hâriciyyeden bî-haber kalilül'-kelâm olup, Şemseddîn Efendi ise dîvâne-i lâ-yu'kal ve Münîb Efendi kâle yekülü emsilesinden neş'et etmiş ve sâ'irleri dahi bu kıyâs üzere olmağla, ifrât-ı cerbeze ve her bâbda sevk-ı tedâbîr-i dil-nişîn ederek ve söylenenlere müdellel ve müberhen i'tirâzâtla kelimâtlarını safсата ve maglata pâyesine tenzîl eyleyerek ve'l-hâsıl ekser mecâlisi kendüye münhasır olup, bu vechile nâs miyânında kemâl-i te'ayyün, belki teferrüd derecesi peydâ ve hânesi merci'-i pîr u bernâ olmağa başladı. Hattâ meclis-i kebîrin birinde Avrupa ahvâline dâ'ir bir mâdde keşmekeş-i kayd-ı tedbîre

1 nâ-bûd N2 : nâ-hüveydâ A2 : nâ-bedîd M2

2 ileyhin N2 : ileyh A2, M2

3 1-10 Rebî'ulevvel 1223 = 27 Nisan – 6 Mayıs 1808.

3 olunmasını olunup N2 : olunmak husûsunu 'atebe-i 'aliyyeden niyâz-kâr olduğuna binâ'en, müşârun ileyh itlâk ve A2, M2

4 ez-sudûr-i kirâm A2, M2 : — N2

5 hem-deffe-i ilf ü N2 : hem-destgâh-ı ittihâd A2, M2

6 turfa- Fetvâ'yı N2 : nev-nakş-ı Meşihat'ı A2, M2

7 eyleyecekleri teğelledi N2 : edeceklerini ihsâs etdiklerinde, Tayyâr'ı itâre ve deffeteyn mütehayyilelerinde mensûc olan kîrbâs-i/kipâs-i iltimâslarını sad-pâre eylemişler idi A2, M2

* Metnimizde yer alan bu mısra, "olmaz, teğelledi" kelimeleri yerine, "çıkamaz, tenükledi" kelimeleri değişikliğiyle Nâbî'nin el-Müfredât başlığı altındaki şiiirlerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,1262.

8 mîr-i N2, M2 : — A2

9 müteneffis natûk N2 : natûk ve müteneffis ve A2, M2

10 tevârih- dâna N2 : bâr-yek endîşe, şihâb-ı fikr A2, M2

mübtelâ olmağla, ol bâbda Münîb Efendi, “*Ez-her harfeş bûy-i sûhtegî mî-âyed*” râyahasınca bir tedbîr-i ‘acîb ilkâ ve ‘İzzet Beyefendi dahi bir re’y-i musîb edâ eder iken, Münîb Efendi sû’-i fehminden nâşî redd ü i’tirâz kaydında oldukda, hemân Mîr-i müşârun ileyh, Efendi-i mûmâ ileyhe pür-çîn-i cebîn olarak hıtâbla: “Behey Hâce Efendi! Bu tahta başında ‘*Daraba Zeydün ‘Amran****’ terkîbinin ma’nâsını bir alay sâde-dil tâliblere tefhîm mu’âmelesi değildir. Bu Devlet-i ‘aliyye’ye ve sâ’ir yedi devlete dâ’ir mâddedir. Bu makûle semti ne bilürsün ve ne bilenî söyledürsün?” deyü âzâr ile iskât eylemişdi. Garaz-ı ma’hûda ve vücûdunu istiskâle bu meclis dahi ‘illet-i zâ’ide ‘add olunmak mümkündür.

el-Kıssa: Her vechile te’ayyün ve istiklâli ve Tayyâr Paşa ile ve Mîrahûr-i Kebîr ile hem-dest-i vifâk olarak Meşîhat istihsâli, ‘ulemâ’ efendilerin keyk-i çakşîr-i ârâm ü huzûrları olmağla, Sadrıa’zam tarafına i’mâlle ibtidâ Tayyâr’ı murg-i bigâne gibi perrân edüp, ba’dehû ‘İzzet Beyefendi hâlâ tek durmayup, Tayyâr Paşa’nın hevâdârı¹ ve mesned-i Sadâret’e ityânı husûsunda sa’y ü ihtimâmı cârî olduğunu, yine taraf-ı Sadrıa’zamî’ye inhâ birle günâ-gün mehâzîr beyânını muhtevî dergâh-ı felek-destgâh-ı Pâdişâhî’ye vârid olan mü’ekked telhîsi mücebince, Şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr hazretleri Mîr-i müşârun ileyhin dahi nefy ü tagrîbi [N2 73a] husûsunda fermân-fermây-ı milket-i ıztırâr olmalarıyla, mâh-ı mezbûrun on beşinci günü[◇] arpalığı olan² Mağnisâ’ya, ba’dehû istid’âsına mebnî İzmir’e nefy ü iclâ birle, safahât-ı kulûb-i benî-nev’i mücellâ kılındı***.

* از هر حرفش بوی سوختگی می آید = Onun her harfinden yemek kokusu geliyor” anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

** ضرب زيد عمروا = Zeyd ‘Amr’ı dövdü” anlamına gelen bu cümle Arapça’da fiil cümlesini anlatırken verilen bir örnektir.

1 mecâlis-i şûrâda ‘uzamây-ı hevâdârı N2 : sâ’ir ‘uzamây-ı ‘ulemâya meclis-i/— meşveretde ağız açdırmayup, re’ylerini/re’ylerini (رايبرینی) akbeh vechile redd ü istihcân edüp ve kelimâtlarını safсата ve maglataya haml birle, aslâ tevcîh-i sâmi’a-i iltifât ü iz’ân eylemez idi. Ve’l-hâsıl birini terâzûy-i nazarda dirhem kadar nazara almayup, ‘indinde encümenleri cem’iyyet-i gurâb ve güft-gûları çakçaka-i âsiyâb ve laklaka-i leğlek ve taktaka-i dümnek/dümtek mesâbesinde idi. Gerçi vâkı’u’l-hâl dahi budur. Lâkin ol makûle müteeffisânı/—, husûsan/— bâlâ-dest/— Sadr-ı/— Meşîhat/— ve/— kâm-rânı/— olan/— Mevlânâ-yı/— müşârun ileyhin mu’âmele-i dürüşânesi, bir/her vechile güvâr olmayup, vücûdunu istiskâl eyledikleri hılâlde/hâlde, cânib-i celîlül-menâkıb-ı hazret-i Tacdârî’den taraf-ı müşârun ileyhe istifsâr-ı hâtîr güne ‘atıyye-i behiyye-i Şâhâne zuhûru, reng-nümây-ı şuyû’ olması keyk-i şelvar-ı ârâm u karârları olmağla, hâlâ Tayyâr Paşa’nın tarafgiri A2, M2

◇ 15 Rebî’ulevvel 1223 = 11 Mayıs 1808 Çarşamba.

2 husûsunda sa’y ü olan N2 : semîr-i zamîri olduğunu/olduğu hufyeten Sadrıa’zam yâdigârına îmâ olunduğuna mebnî, bâ-telhîs-ı mü’ekked nefy ü iclâsını ibrâm ü niyâz eylemekle, Şehriyâr-ı ‘âlî-tebâr hazretlerini —/dahi müşârun ileyhin dahi/— nefy ü tagrîbine nâ-çâr eylediklerine binâ’en, mâh-ı merkûmun on beşinci günü A2, M2

*** “Nefy-i ‘İzzet Beyefendi kılındı” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerdendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,293-294’te kaydedilmiştir.

Fe-sübhânallâhi Te‘âlâ müşârun ileyh ‘İzzet Beyefendi'nin nefyine sebep ve verâsından dürlü dürlü şemâtet izhârıyla serşâr-ı cünbiş ü tarab olanların müşârun ileyhle âhır mülâkâtları olup, henûz müşârun ileyh menfây-ı mezbûrda iken, ol takımın bir iki neferi Âsitâne'de vefât ve mâ‘adâsı batş-ı şedîd ile nefy ü teb‘îd belâsına giriftâr olduktan sonra, her biri müte‘âkıben diyâr-ı gurbetde terk-i kâr u bâr-ı hayât edüp, ‘İzzet Beyefendi rehâ-yâb-ı kayd-ı igtirâb ve târîh-i tahrîre kadar hâlâ konağında nasîb-i sıhhat ü ‘âfiyetden muhrez dest-mâye-i nisâb olmaktadır. Gerçi ol takımlardan Münîb Efendi'den gayri âlem-i zindegânîde ferd-i vâhid kalmayup, lâkin ol dahi henûz menfâsı olan Aydın Güzelhisârı'nda âyet-i mensûha gibi nesyen mensiyyen mehcûr ve nâm ü nişânı elsine-i havâss u ‘avâmdan sâkıt ve mehcûr olmağla, müvellî gürûhundan ma‘dûd bî-eser u vücûd kalmıştır.

Burada müverrih-i Hakîr'in zihnine bir dakika hutûr eder ki, ‘İzzet Beyefendi, Hudâvendigâr-ı sâbıkın ez-kadîm ehass-ı müte‘allikâtından olmağla, sergüzeştleri olan vâkı‘ada kat‘â kavî ü fi‘li bulunmayup ve ihtisâsı cihetiyle sâ‘ir ‘ulemânın kendüden emniyetleri bile olmayup ve elbette Hudâvend-i sâbıkın mine'l-matla‘ ile'l-makta‘ kerem-dîde ve berkeşîdeleri olmak mülâbesesiyle ez-dil ü cân, ol vâkı‘adan müverrih-i Hakîr gibi berhem-zede-i gumûm u ahzân olması bî-gümândır. Her çend kendüsi dahi ibn-i vakt fırkasından ise de, bu dakika muktezâsınca, ol ‘amel-i meş‘ûmda hamîr-i fatîri olmadığı hasebiyle inkisâr-ı kalb-i Selîm Hânî'den kenâre-gîr-i selâmet ve ne hâl ise hâliyâ behre-hor-i nevâle-i ‘ömr u ‘âfiyet olmaktadır; *vallâhu a‘lemü bi-hakîkatihî'l-hâl**1.

Ba‘zı havâdis-i Avrupa

Bu esnâda Fransalu'nun Portekiz Ülkasi'ni zabt eylemek kasdiyle ol tarafa eniştesi Brans Murad'ı asker-i firâvânla² irsâl edüp, lâkin Portekiz husûsu samîmî³ [N2 73b] semîr-i zamîri olan İspanya Memleketi'ni⁴ kasd u teshîre behâne olmağla, İspanya Kıralı zâtında nâdân bir magşûş pîr-i perîşân olmağın, Francelü'nün zîr-gâh-ı ihtiyâliden kasd-ı igtiyâlîne ittîlâ‘ı olmamağla⁵,

* *والله اعلم بحقيقته الحال* = İşin gerçeğini en iyi Allah bilir” anlamın gelen Arapça bir ifâdedir.

1 safahât-ı kulûb-i benî hâl N2 : tevsî‘-i meydân-ı kulûb-i ‘ulemâ kılındı A2 : tevsî‘-i meydân-ı kulûb kılındı M2

2 -i Avrupa Bu esnâda Fransalu'nun Portekiz Ülkasi'ni zabt eylemek/etmek kasdiyle ol tarafa eniştesi Brans/Prens Murad'ı asker-i firâvânla A2, M2 : Bu esnâda Francelü'nün Portekiz diyârını zabt eylemek kasdiyle ol tarafa eniştesi Brenc Murâd'ı asker-i firâvân ile N2

3 samîmî N2 : — A2, M2

4 Memleketi'ni M2 : Memleketi'ne N2, A2

5 zâtında olmamağla N2 : zâtında nâdân bir pîr-i magşûş ve hâmil (خامل) olmağın, Fransalu'nun zîr-gâh-ı ihtiyâliden kasd ü igtiyâlînden gâfil olduğuna mebnî A2 : ol evânda nâdân bir pîr-i magşûş olmağın, Fransalu'nun zîr-gâh-ı ihtiyâl ü igtiyâlînden gâfil olduğuna mebnî M2

sûret-i mûmâşât göstererek, Fransalu¹ ile İspanya Ülkasi'ni mâl-â-mâl ve husûsan makarr-ı Kıral olan Madrid Şehri'ne tekarrub edüp, bi-eyy-i hâl şehri-i mezbûru baġteten zabt u teshîr eylemek², 'umde-i âmâlleri olduġunu, kavminin dûr-endîşleri fehm ü teferrûs eylemeleriyle, beynlerinde kîl ü kâl mütehad-dis olup, refte refte tenkîr u tedkîk ederek, kazıyyeyi tahkîk eylemeleriyle, bir gün 'ale'l-'umûm 'alem-efrâz-ı tecemmu' u ihtîşâd olup, hemân Kıral-ı mersûmu³ hal' ve oġlunu sandalî-i Kıraliyyet'e ik'âd eyledikten sonra, Fransalu üzerine⁴ câ-be-câ hecme-engîz ve îkâd-ı vekûd-i harb ü sitîz edüp, Brans⁵ [M2 168] Murad dahi askerini⁶ cem' ve top u tûfengle bi'l-mukâbele âheng-i ceng etmeleriyle, tarafeynden kıtâl-i 'azîme⁷ rû-nümâ ve kati vâfir Françe kâfiri semt-i idbâr-ı kahr u tebâra reh-peymâ olup ve mahlû' olan kıral-ı merdûd Bonaparta⁸ tarafından med'uvven Paris Şehri'ne vürûd edeceġi⁹, eyyâm-ı mezkûre havâdisindendir. Asıl Bonaparta'nın¹⁰ niyyet-i hafıyyesi, el-yevm Napoli Kıralı olan birâderini, İspanya'ya¹¹ ve Felemenk Kıralı olan diġer¹² birâderini Napoli'ye ve İspanya'da olan enîştesi Brans¹³ Murad'ı Felemenk'e Kıral nasb eylemek olmaġın, bu¹⁴ takrîble Okyanus'a kadar memleket-i vâhîde hük-müne idhâl¹⁵ eyledikten sonra, şark ve cenûb câniblerini dahi ber-âverde-i 'uhde-i zabt u teshîr eylemekle, Kayserliġ'i İskenderliġ'e tebdîl birle cihân-dâr ve cihângîr olmak hayâlinde olduġu levâmi'-i harekât şenâyi'inden¹⁶ nümâyândır, heyhât, heyhât!

Bu felek-i devvâr ol mertebede vefâdâr deġildir ki, bir ferdin çerâġ-ı ümîdini subha îsâl ve cerîde-i emelini itmâm ü ikmâl eyleye. Mersûm Bonaparta sevdây-ı mezkûru şu'le-i cevvalê (حوالہ) gibi dâ'ir-i dâ'ire-i temennâ

1 Fransalu A2, M2 : Françelü N2

2 teshîr eylemek N2 : teshîri A2, M2

3 olduġunu kavminin mersûmu N2 : olduġunu/olduġu, kavminin 'ukalây-ı dûr-endîşânî teferrûsle/teferrûsüyle beynlerinde mûcib-i kîl ü kâl olup, Fransalu'nun niyyet-i fâsîdelerini ba'zı karâ'in-i hâliyeden istidlâl eylemeleriyle, bir gün yek-pâre 'alem-efrâz-ı cem'iyyet ve hemân kıralı A2, M2

4 Fransalu üzerine A2, M2 : Françelü üzere N2

5 îkâd-ı Brans/Prens A2, M2 : âteş-efrûz-i harb ü sitîz olup, Prenc N2

6 askerini A2, M2 : asâkirini N2

7 'azîme M2 : 'azîm N2, A2

8 Françe kâfiri Bonaparta N2 : Fransalu semt-i bevâra reh-peymâ olup ve/— mahlû' olan Kıral-ı [mer]dûd/— Fransa İmperatoru A2, M2

9 edeceġi N2 : eylediġi A2, M2

10 Bonaparta'nın N2 : Fransa İmperatoru'nun A2, M2

11 İspanya'ya N2, A2 : İspanya M2

12 diġer N2, A2 : — M2

13 Brans A2 : Prenc M2 : Prenc N2

14 olmaġın, bu N2 : olmaġla, bu A2 : olmaġla, bir M2

15 hük-müne idhâl N2 : hük-münde A2, M2

16 ve cenûb şenâyi'inden N2 : cânibini dahi teshîr birle İskender-i zemân olmak sevdâsında olduġu, levâmi'-i harekâtından A2, M2

eyledikce, lisân-ı zemâne dahi kendüsüne bu mazmûnla ‘an-karîb in‘ikâs-i kazıyye-i musammeme-i nâ-marzıyyesini îmâ eder idi.

Tû cehd künî velî kazâ mî-gûyed
Bîrûn zi-kifâyet-i tû kâr-ı diğereş^{*1}

Dîğêr havâdis-i Avrupa²

Bu esnâda Fransalu'nun ber-vech-i muharrer İspanya Ülkesi'ni³ [N2 74a] müsahhar eylemek gâ'ilesiyle bî-ârâm olup ve⁴ Rusyalu dahi İsvec Memâliki'ne sevk-i sipâh-ı harb u hısâm ve İngilterelü dahi Danimarka memleketlerine hücum ü iktihâm üzere olmağla, Avrupa memâlikinin ekser mahalleri âşûb-gâh-ı fiten ve ehâlî ve sükkânı mübtelây-ı ‘umûm-i humûm u mihen olup, sû-be-sû mânend-i cû seylâb-ı hûn-i⁵ revân olmaktadır. Binâ’en ‘aleyh Rusyalu ve Fransalu⁶ müstağrak-ı lücce-i işğâl olmalarıyla, Devlet-i ‘aliyye'nin maksûd-i aslî ve muntazır-ı küllîsi olan musâlaha mâddesi⁷, mevkûf-i ‘ukde-i tesvîf ü ihmâl olacağı, vâreste-i şâ’ibe-i işkâldir.

Âhar havâdis-i Avrupa

A[vu]sturya erâzîsinden⁸ ‘ale't-tesâvî bi'l-cümle ehâlînin evlâdlarından⁹ on sekiz yaşından yukarı olmak üzere¹⁰ nefir-i ‘âmm olarak yüz seksan bin asker tertîb olunmak üzere olduğu, sâmi‘a-zâd-ı evliyây-ı umûr olan havâdisendir.

Dîğêr havâdis-i Avrupa

İsvec¹¹ Kırallı'nın İngilterelü'ye istinâden Rusyalu ile muhâsamada ısrârları olup ve¹² işbu eyyâm-ı sayfın hıtâmından mukaddem, mesâlih-i memâlik-

* بیرون زکفایت تو کار و دکر است * تو جهد کنی و لی قضا میکوید = Sen gayret ediyorsun, fakat kazâ ve kader: ‘Bu senin başaramayacağın bir iş’ demektedir” anlamına gelen bu cümle, ufak bir değişiklikle Hâfız'ın *Dîvân*'ında geçen rubâilerindendir; bk. *Hafız Divanı*, s.541.

1 Bu felek-i devvâr diğereş N2 : — A2, M2

2 **Dîğêr havâdis-i Avrupa** A2, M2 : **Havâdis-i dîğêr** N2

3 Ülkesi'ni N2 : Ülkesi'ni A2, M2

4 ve A2, M2 : — N2

5 memleketlerine hûn N2 : erâzîsine hücum ü iktihâm üzere/— olmağla, Avrupa Ülkesi'nin ekser mahalleri yine âşûb-gâh-ı fitne vü tuğyân ve seylâb-ı hûn, mânend-i Nehr-i/— Ceyhûn her cânibde A2, M2

6 Fransalu A2, M2 : Francelü N2

7 maksûd-i mâddesi N2 : maksad-ı aslîsi olan musâlaha mâddesinin A2, M2

8 olacağı, A[vu]sturya/Avusturya erâzîsinden A2, M2 : olmuştur. **Dîğêr** Agusturya erâzîsinde N2

9 evlâdlarından N2, A2 : evlâdından M2

10 olmak üzere A2, M2 : — N2

11 sâmi‘a-zâd-ı İsvec/İsveç A2, M2 : kar‘-ı sem‘ eden havâdisendir. İsvec N2

12 Rusyalu ile ve N2 : Rusyalu'nun muhâsamasına ısrârlarında ikdâm eylemeleri A2, M2

i¹ şimâliyye müceddeden sûret-i âhara munkalib olması² aaleb-i melhûzdu. Bundan akdemce Kataro³ boğazlarından hurûc eden Rusya askeri, Macar derûnundan Rusya taraflarına⁴ ‘avdet eder iken, bu hîlâlde tebdîl-i tarîk birle⁵ Boğdan [M2 169] taraflarına hatve-rîz-i hatıyye-i isti‘câl oldukları, hırâşende-i bâl olan ahbâr-ı nigûhîde-me’âldendir⁶. Bu def‘a Rusyalu tarafından hedâyâ ile memlû dört ‘aded ‘araba Fransa⁷ İmperatoru’na vâsıl ve miyânelerinde te’ekküd ve üstüvârî-i⁸ bünyân-ı meveddet hâsıl olmuştur.

Âhar havâdis-i Avrupa⁹

Amerika’da vâki‘ Danimarkalu’nun Sen Tomas¹⁰ ve Sen Korona* nâm iki kıt‘a adalarını¹¹ bu def‘a İngilterelü zabt eylediği havâdis cümlesindedir.

İran tarafında¹² Hudâvendigâr-ı sâbık zemânında olduğu gibi, Nizâm-ı Cedîd askeri tertîb olunmağla, meşk u ta‘lîm için Fransa¹³ tarafından bir mikdâr asker irsâli, tarafeynin matlûbu olmağla, Devlet-i ‘aliyye’den İran¹⁴ tarafına imrârlarını istid‘â eylemeleriyle, bu esnâda¹⁵ murûrlarına vükelây-ı devlet tarafından ruhsat i‘tâ olundu. Ve Rusyalu’nun ekserî Francelü ile Tilsit Musâlahası’na râzî olmadıklarına mebnî, [N2 74b] beynlerine tefrika düşüp gîtдикce karîn-i iştîdâd olup, bilâhare imparatorları olan ‘Aleksandırî** Sibir semtine iclâ vü ib‘âd eyledikleri sâmi‘a-res olan havâdisdendir.

1 memâlik-i N2 : — A2, M2

2 olması A2, M2 : olmak N2

3 Kataro N2, A2 : Fenaro A2. O dönemlerde Cattaro, bugün Kotor denilen Karadağ’daki liman kenti için bk. meselâ “Kotor”, *Büyük Larousse*, XIV,7018-7019.

4 taraflarına N2 : Ülkesi’ne A2, M2

5 tebdîl-i tarîk birle N2 : tebdîl tarîkle A2 : tebdîl tarîkiyle M2

6 taraflarına me’âldendir N2 : tarafına hatve-rîz-i isti‘câl oldukları, perde-dergûş-i hüş eden ahbâr-ı nâ-hemvârdandır A2, M2

7 Fransa A2, M2 : France N2

8 te’ekküd ve üstüvârî-i N2 : üstüvârî-i A2 : üstüvâre-i M2

9 olmuştur. **Avrupa** A2, M2 : olduğu resîde-i derece-i sıhhatdir. **Diğer** N2

10 Tomas N2, A2 : Toması M2

* Burada söz konusu edilen ve benim metindeki imlâlarına uygun olarak okumaya çalıştığım Danimarka elindeki adalar Saint Thomas ve Saint Croix olmalıdır; bk. meselâ “Virgin Islands”, *Büyük Larousse*, XXIII,12220.

11 kıt‘a adalarını N2 : kıt‘a erâzisini A2 : adalarını M2

12 havâdis tarafında N2 : işidilmiştir. İran tarafından A2, M2

13 Fransa M2 : Francelü N2 : Fransalu A2

14 İran A2, M2 : ‘Acem N2

15 bu esnâda N2, A2 : — M2

** Metnimizde söz edilen, Pavel I.’in oğlu olan Rusya İmparatoru Aleksandr Pavloviç (1777-1825) hakkında bk. meselâ “Aleksandr I Pavloviç”, *Büyük Larousse*, I,349. Daha sonra doğru olmadığını söylediği sürüldüğü yer ise Rusçası Sibir olan ve bugün Sibirya dediğimiz yer olmalıdır; bk. meselâ “Sibirya”, *Büyük Larousse*, XX,10487-10490.

Müverrih-i Hakîr der ki, Rusya İmparatoru mersûm ‘Aleksandır, Katerina [=Catherine] nâm delle-i muhtâle-i meşhûrenin veledi olan Evvelki Pavlo Petrovic* nâm pic oğlu pic harâm-zâdenin ferzend-i nâ-ercümeni dir. Bundan mukaddem erkân-ı devleti ittifâk ve hurûcları, mersûmun delâlet-i tûğ-i bî-dirîğle matmûre-i dûzaha vülûcuna ‘illet olmağla, oğlu mesfûr Evvelki ‘Aleksandır câ-nişîn olup, Francelü ile Tilsit Musâlahası’nı fesh u ibtâl ve yenden âheng-i harb ü kîtal eyledi. Ve ânifen zikr olunan iclâ mâddesi râst olmayup, sonradan Bonapa[r]ta, mersûm ‘Aleksandır üzere leşker-keş olup, Moska Şehri’ne kadar Rusya memâlikini pür-âteş eyledi.

Ba‘zı tevcîhât

Sene-i mezbûre rebî‘ulâhır guresinden⁰ mutasarrıf olmak üzere mâh-ı rebî‘ulevvel evâsıtında⁰⁰ sâbık Şâm-ı şerîf Kadısı Defterdâr hafîdi İbrâhîm Efendi’ye, Mekke-i mükerreme Pâyesi ve şehri merkûmun beşinci gününden⁰⁰⁰ mutasarrıf olmak üzere sâbıkâ Edirne Kadısı Samakovî-zâde Ahmed Necîb Efendi’ye kezâlik Mekke Pâyesi ve hâlâ Burusa Kadısı Çerkes Bey-zâde Mîr Mehmed Rahmî Efendi’nin rütbesi, sene-i merkûme şa‘bânü’l-mu‘azzamî guresinden⁰⁴ i‘tibâr buyurulmak ve yine sene-i mezbûre şa‘bânın ikinci gününden⁰⁵ mutasarrıf olmak üzere sâbıkâ Selânik Kadısı Fındık-zâde Ahmed İshak Efendi’ye Edirne Pâyesi ve Edirne Kazâsı yine sene-i merkûme şa‘bânı guresinden mutasarrıf olup, rütbesi şehri merkûmun üçüncü gününden⁰⁶ mu‘teber olmak üzere sâbıkâ Selânik Kadısı Mîr Süleymân Efendi’ye ve Şâm Kazâsı, şevvâl guresinden⁰⁷ mutasarrıf olmak üzere sâbıkâ Haleb Kadısı Torun-zâde Mehmed Emîn Efendi’ye ve Mısır Kazâsı, zilka‘de guresinden⁰⁸ mutasarrıfı olup, rütbesi yevm-i zabtından mu‘teber olmak üzere bâ-Mahrec sâbıkâ Filibe Kadısı Debbâğ-zâde hafîdi Nu‘mân Efendi’ye tevcîh ü ihsân ve her biri terakkî-yâb-ı rütbe-i ‘izz ü ‘unvân oldu. [N2 75a]

Ba‘zı tevcîhât-ı vüzerâ’

Mâh-ı merkûmun on dördüncü günü⁰⁹ Livâ’-i Kayseriyye, sâbıkâ Ankara Sancağı’na mutasarrıf Vezîr Seyyid Hüseyin Paşa’ya Anapa Kal’ası muhâfazası

* Metnimizde söz konusu edilen ve Pavlo Petrovic olarak kaydedilen Rusya İmparatoru Pavel (1754-1801) için bk. meselâ “Pavel I”, *Büyük Larousse*, XVIII,9232.

◇ 1 Rebî‘ulâhır 1223 = 27 Mayıs 1808 Cuma.

◇◇ 11-20 Rebî‘ulevvel 1223 = 7-16 Mayıs 1808.

◇◇◇ 5 Rebî‘ulâhır 1223 = 31 Mayıs 1808 Salı.

◇⁴ 1 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül 1808 Perşembe.

◇⁵ 2 Şa‘bân 1223 = 23 Eylül 1808 Cuma.

◇⁶ 3 Şa‘bân 1223 = 24 Eylül 1808 Cumartesi.

◇⁷ 1 Şevvâl 1223 = 20 Kasım 1808 Pazar.

◇⁸ 1 Zilka‘de 1223 = 19 Aralık 1808 Pazartesi.

◇⁹ 14 Rebî‘ulevvel 1223 = 10 Mayıs 1808 Salı.

şartıyla ve Livâ'-i Klis der-Bosna, Rumeli Pâyesi'yle Mustafa Paşa-zâde Süleymân Paşa'ya, Ordu-yi hümâyûn'dan tevcîh olundu.

‘Avdet-i Sebestiyan¹

Bir müddetden berü Âsitâne-i sa‘âdet'de elçilikle mukîm ve gûnâ-gûn mel‘anet ü şeytanet ibdâ ve ilkâsiyle nâsih-ı dâstân-ı şeytân-ı racîm olan Sebestiyan nâm la‘în ü le‘îm, bu esnâda hasbe'l-iktizâ' İmperator'u tarafından matlûb olmağla, devleti cânibine gideceğini ve ‘Acem² tarafından ‘avdet eden Baş Sır Kâtibi ve hâlâ Fransa'da³ Baş-vekîl Şampani[=Champagny]'nin yeğeni olan De Lablanş nâm şahsı câ-nişîn vaz' u ta'yîn edeceğini Bâb-ı ‘âlî'ye takrîr ile tebyîn eyledikde, isticâzesi ruhsata karîn olup⁴, mevâ'id-i sâbıkasından başka, gerek Rikâb-ı hümâyûn vükelâsına şifâhen ve gerek Ordu-yi hümâyûn-i nusrat-makrûn me'mûrlarına tahrîren musâlaha mâddesinin⁵ Devlet-i ‘aliyye'ye şânlu ve enfa' olarak tanzîmine İmperator'unun te‘ahhüd ve tesebbütünü tekrâr ve⁶ hattâ: “Benim Paris'e vusûlüm musâlaha ‘akdinin târihi olur” deyü ifâde vü tezkâr ederek, mâh-ı merkûmun evâsıtında[◊] Âsitâne-i sa‘âdet'den ref'-i girân-bâr-ı nuhûset-vücûd ve deyyârdan hâlî olacak diyârı cânibine sevk-i râhile-i şe‘âmet-âldü eyledi.

Îlâ haysü elkat rahlehâ Ümmü Kaş'am^{*7}.

Vürûd-i ba'zı asâkir ez-Anadolu berây-ı Ordu-yi nusrat-bûy-i hümâyûn⁸

Rusyalu ile müddet-i mütâreke munkazî olup, zarûrî istînâf-ı harb u hisâma muzî olacağı, vâsıl-ı derece-i yakîn⁹ olmağla, Rumeli'nin ve Ana-

1 ruhsat i'tâ olundu **Sebestiyan** N2 : ruhsat-dâde olundu/oldu. ‘Avdet-i Elçi-i Fransa **Sebestiyan -ı şeytân**— A2, M2

2 Âsitâne-i ‘Acem N2 : Âsitâne'de elçilikle visâde-/şâde-güzîn-i temkîn olan Sebestiyan nâm la‘în/shahis, bu esnâda hasbe'l-maslaha devleti tarafından matlûb olunduğunu i'lân ve yerine İran A2, M2

3 Fransa'da A2, M2 : — N2

4 şahsı olup N2 : şahsı/kimesneyi ta'yîn edeceğini beyân ve Devlet-i ‘aliyye'den istizân eylemekle, ‘avdetine ruhsat-dâde olunup A2, M2

5 hümâyûn-i mâddesinin A2, M2 : nusrat-makrûn ricâline tahrîren musâlaha maslahatının N2

6 İmperator'unun ve N2 : imparatorlarının te‘ahhüd ve ikdâmını tekrâr —/ve A2, M2

◊ 11-20 Rebî'ulevvel 1223 = 7-16 Mayıs 1808.

* *الى حيث القت رحلها ام قشعم* = Ölümlün yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar) anlamına gelen Arapça bir mısradır.

7 mâh-ı merkûmun Kaş'am N2 : Âsitâne-i sa‘âdet'den ref'-i nuhûset-vücûd ve vilâyeti cânibini veche-i maksûd eyledi A2 : Âsitâne-i sa‘âdet'den def'-i nuhûset-vücûd ve vilâyeti cânibini veche-i maksûd eyledi M2

8 **asâkir** **hümâyûn** M2 : **asker ez-cânib-i Anadolu** N2 : **asâkir ez-cânib-i Anadolu berây-ı Ordu-yi nusrat-bûy-i hümâyûn** A2

9 zarûrî yakîn N2 : bilâhare istînâf-ı harb u hisâma muzî/muktezî olacağı agleb-i melhûz A2, M2

dolu'nun her koluna bundan akdem isti'câli hâvî evâmir-i ekîde neşr u irsâl olunmağla, kurb u civârda olan me'mûrlar câ-be-câ Ordu-yi hümâyûn¹ tarafına i'tizâma âgâz ve mahall-i me'mûrlarına tahrîk-i 'inân-ı² [M2 170] teveccüh ü ihtizâz etmeleriyle, mâh-ı merkûmun evâhırında³⁰ Şileli Uzun Hasan Ağa ve çend rûz murûrunda⁴ İznikmidî Hüseyin Paşa-zâde alay-ı vâlây⁵ ile Üsküdar'a [N2 75b] hatt-ı rahl-i nüzûl ve Bâb-ı 'âlî'de iktisây-ı hil'at ve savb-ı⁶ Saltanat'dan mazhar-ı nüvâziş ü 'âtıfet olarak Edirne cânibine 'azîmet eylediler.

Hânden-i Mevlûd-i⁷ şerîf

Resm-i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn üzere mâh-ı rebî'ulevvelin on ikinci günü⁸ Şehriyâr-ı Ferîdûn-ferr hazretleri, alay-ı ma'hûd-i şevket-perver⁸ ile Sultân Ahmed Câmi'-i şerîfine behcet⁹-nümây-ı kudûm ve 'ale'l-'âde mevlid-i münîf¹⁰ kırâ'etiyle icrây-ı lâzime-i rusûm kılındı.

Te'hîr-i hurûc-i¹¹ esbân der-rûz-i hızır ve nedret-i bereh

Bu sene-i mübâreke vefret-i berf u rutûbet, kuvve-i nâmiyyenin fütûruna 'illet olmağla¹², nebâtâtın neşv ü nemâsı pûşîde-i hâk-i te'ehhur u betâ'et olduğundan, rûz-i hızırda hayvân-ı sâhil kısmı çayıra çıkmaktan¹³ bâz-dâşte ve otuz gün mikdârı yine ahûrlarında cev v ü gâh hûrişne-kerden-i efrâşte oldular¹⁴. Kezâlik berfîn şiddeti, cins-i¹⁵ agnâmın mûcib-i helâk ve killeti olmağla, kuzu kısmının vücûdu nâdir ve timsâli hemân burc-i felekîde Hamel şekline

-
- 1 hümâyûn A2, M2 : nusrat-intimâ N2
 2 me'mûrlarına tahrîk-i 'inân-ı N2 : me'mûrlarına 'inân-cünbân-ı A2 : me'mûriyyetlerine 'inân-cünbân-ı M2
 3 etmeleriyle evâhırında N2 : etmeleriyle/olmalarıyla, mâh-ı merkûmun beşinci günü A2, M2
 4 21-30 Rebî'ulevvel 1223 = 17-26 Mayıs 1808.
 5 murûrunda A2, M2 : güzêrânında N2
 6 vâlây N2 : vâlâ A2, M2
 7 iktisây-ı hil'at ve savb-ı N2 : iksây-ı/iktisâb-ı hil'at ve taraf-ı A2, M2
 8 'âtıfet Mevlûd-i N2 : mulattafet olarak/— Edirne cânibine rû-be-râh-ı 'azîmet oldular.
Hânden-i Mevlid-i A2, M2
 12 Rebî'ulevvel 1223 = 8 Mayıs 1808 Pazar.
 8 Şehriyâr-ı şevket-perver N2 : Şehriyâr-ı/Şehr[iyâr]-ı 'âlî-tebâr hazretleri, alay-ı ma'lûm A2, M2
 9 behcet N2 : şevket A2, M2
 10 münîf N2 : şerîf A2, M2
 11 **hurûc-i** N2 : — A2, M2
 12 u rutûbet olmağla N2 : sebebiyle kuvve-i nâmiyye fâtir olmağın A2 : sebebiyle kuvvet-i tâmmiyye fâtir olmağın M2
 13 pûşîde-i çıkmaktan N2 : menâhır/müte'ahhır olduğuna mebnî, rûz-i hızırda atlar rûy-i hadrâdan A2, M2

munhasır gibi bir sûret olmuş idi. Bir zemândan berü Dâru's-saltanatı's-seniyye halkına bî-vech belvây-ı 'âmm olan rûz-i hızırda kuzu eti ahz ü tenâvül eylemek bid'at-i seyyi'esine mebnî, yevm-i merkûmda kassâb dükkânları el-bette kuzu ecsâdına mahşergâh olmak 'âdet iken, bu def'a rûz-i mezbûrda kable's-şafak hemân birkac dükkânda ekall-i kalîl bir mikdârca¹ cesed mu'al-lak bulunup, mesmû'umuza² göre her lokmasına hezâr müştêrî hecme-engîz ve süyûf u hanâcir ile 'arbede-rîz-i gavgâ vü sitîz olarak "*es-Selebü li-men galebe*" hükmü izhâr ve bu aralıkda el ve parmak ve kol ve bilekceler şerha şerha doğranarak kati vâfir eşhâs zahmdâr ve niçeler dahi küşte-i sikkîn-i heder u tebâr olduklarından³ başka: "Bugün sen bana kuzu eti getürmedin. Be koyun köpeği harîf! İşte fulân Tûtî'nin ve fulân molla karının bile zevci üç yerden mecrûh olmuşlar iken, yine hânesine idhâl-i lahm eyledi⁴. Yûf senin erlik kisvetine!" deyerek niçe, [N2 76a] "*Ve hünne şerru gâlibin li-men galebe*" me'âli vesme-i ebrûy-i vasf-ı hâlî olan selîta-i bed-reg u bî-hayâlar⁵, şüherleriyle dest ü girîbân ve fi'l-hakîka nicesi dahi izdivâcından⁶ mufârakatle itlâk-kerde-i 'inân oldular***.

İstitrâd

Vech-i mezkûr üzere işbu rûz-i hızırda kuzu eti tenâvül eylemek mâd-desi, karîb zemânda tehadüs etmiş bir bid'atdır. Ve memâlik-i mahrûse-i Hâkâniyye'de hemân İstanbul'a münhasırdır. Neteki nisvân kısmının zükûr

14 yine oldular N2 : yine ahûrlarında cevâb-ı hûrişne-kerden-i efrâşte olup A2 : ahûrlarında çü-âb hûrişte-kerden-i efrâşte olup M2

15 cins-i N2 : — A2, M2

1 timsâli hemân mikdârca N2 : gûyâ burc-i felekîde şekl-i hamele munhasır gibi bir ma'nâ olmuş idi. Hemân rûz-i merkûmda kable's-şafak birkaç kassâb dükkânında ekall-i kalîl A2, M2

2 mesmû'umuza N2 : mesmû'a A2, M2

* السلب من غلب = Soyup soğana çevirme galebe çalanıdır" anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

3 süyûf ve olduklarından N2 : çend nefer mazhar-ı tîğ-i tebâr olduğundan A2 : çend neferi mazhar-ı tîğ-i sitîz olduklarından A2, M2

4 eti eyledi N2 : getürmedin. Bizim/Bize Tûtî'nin kocası üç yerinden yaralanmışiken/yaralanmışiken (ياره لمنشكى) yine/— evine kuzu getürdü A2, M2

** و هُنَّ شَرُّ غَالِبٍ لِمَنْ غَلَبَ = Bir gâlibiyette galebe çalanın şerlisi kadınlardır" anlamına gelen bu cümle Âhmed b. Hanbel, 2/202'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, IV,546. el-Elbânî ise bu hadîsi zayıf olarak değerlendirmektedir; bk. *Silsiletü'z-Za'îfeti ve'l-Mevzû'ati*, Riyâd 1412/1992, XII,474.

5 niçe hayâlar N2 : — A2, M2

6 nicesi dahi izdivâcından M2 : niçesi dahi evzâcından N2, A2

*** "Te'hîr-i hurûc-i oldular" kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle ve "Târîh-i 'Âsım'da beyân olunduğu üzere" şeklinde 'Âsım Efendi Târîhi'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,288'de kaydedilmiştir.

üzere tegallübü dahi buraya mahsûs ve muktasardır. Memâlik-i sâ'irede “*er-Ricâlü kavvâmüne ‘ale'n-nisâ’i**” âyet-i kerîmesinin hükm-i şerfî cârî olduğu cümleye gayr-i mütevâridir. Kaldı ki işbu rûz-i hızırda kuzu husûsu, merhûm Kara Vezîr'in ihtirâ'dır. Mukaddemâ kuzular hurde ve razî' iken zebh eylediklerinden nâşî, gûyâ ki şefekaten min-ba'd rûz-i hızırda mukaddem zebh eylemelerini nehy eylemişdi. Giderek bu resme rûz-i merkûma hasr eylediler. Lâkin bu takrîble beher sene yevm-i merkûmda fesâd-ı külliye bâdî ve çok kimselerin mecrûh ve mazrûb ve niçelerin maktûl olmasına mü'eddî olmaktadır. Bu cihetle mâtde-i merkûme kavânîn-i mer'iyeye-i Devlet-i 'aliyye'den hâric bir nev' bid'at-i muhdes olup ve fi'l-vâki' hayr-ı cüz'î zımnında şerr-i külliye müstelzim bir mâtde olmağla, ref' u fesh ve millet-i sâlîfe gibi nesh edüp, halkı bu gâ'ile-i hâ'ileden incâ eylemek hemân derece-i vücûba resâ bir ma'nâdır. Ma'a-hâzâ ekser devlet-mendân henûz anasının südü ağzında kokan kuzuları beher gün zîb-hân eyledikleri manzûr olmaktadır¹.

Âmeden-i Elçi-i İnan

Bundan mukaddem Fransa İmparatoru'nun² İnan Devleti'ni dahi sihr-i Sâmîrî ile meshûr ve ittîfâk-ı segâne³ 'akdine meftûn u magrûr ve Rusyalu'nun keşîde-i kabza-i istîlâ eyledikleri kılâ' ve bıkâ'-ı İraniyân'ı, istirdâd mevâ'id-i 'urkûbiyesiyle⁴ berzede-i şu'ûr eylediğine mebnî, devlet-i müşârûn ileyhâ⁵ tarafından husûs-i mezkûre ibrâz-ı kemâl-i taleb ve⁶ hâst-kârî ve izhâr-ı rûy-i temelluk ve sitâyîş-güzârî olunmağla⁷, bu def'a dahi havânîn-i kibâr-ı İnan'dan 'Asker Hân Afşâr nâm [M2 171] bir Elçi ta'yîn ü tesyîr ve tehniye-i cülûs-i hümâyûn vesîlesiyle Devlet-i 'aliyye'den dahi sâlîfû'z-zikr ittîfâk-ı müsellese'nin dıl'-ı vâhidi olduklarına teşekkürü muhtevî ve haklarında idâme-i ni'me'l-idâm-ı is'âd-i⁸ Devlet-i ebed-bünyâd niyâzını muntavî Şâh cenâblarından ve veliyy-i 'ahdi olan Şeh-zâde 'Abbâs Hân'dan⁹ südde-i se-

* الرجال قوامون على النساء = Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur” anlamına gelen bu cümle Kur'an, en-Nisâ' 4/34. âyetin başında yer alan ufak bir kısımdır.

1 İstîrâd olmaktadır [Sadece N nüshasında yer alan bu kısımdaki bilgilerden “Bu cihetle mâtde-i merkûme olmaktadır” kısmı, buraya girmesi 9 rakamıyla işaret edilerek A76a'nın sol kenarına yazılmıştır] N2 : — A2, M2

2 Fransa İmparatoru'nun A2, M2 : Bonaparta'nın N2

3 segâne N2 : müsellese A2, M2

4 istîlâ 'urkûbiyesiyle N2 : teshîr eylediği kılâ'-ı İraniyân'ı, istirdâd mevâ'idiyle/mevâ'idiyle A2, M2

5 müşârûn ileyhâ A2, M2 : merkûme N2

6 ve N2, A2 : — M2

7 temelluk olunmağla N2 : sitâyîş-güzârî eylemeleriyle/olmalarıyla A2, M2

8 muhtevîis'âd-i N2 : hâvî ve haklarında idâme-i iltîfât-ı A2, M2

9 muntavî Hân'dan N2 : muhtevî Şâh-ı vâlâ-câh-ı mehâsin-istînâs ve veliyy-i 'ahdi olan Mîrzâ 'Abbâs hazerâtı A2 : muhtevî Şâh-ı vâlâ-câh-ı mehâs-istînâs-i devleti 'ahdî olan Mîrzâ 'Abbâs hazerâtı M2

niyyeye de zarâ'at-nâmeler tahrîr eylemeleriyle, Elçi-i mûmâ ileyh mâh-ı rebî'ulâhır [N2 76b] evâ'ilinde⁰¹ Âsitâne-i sa'âdet'e vusûlü karîn-i husûl ve hakkında resm-i 'âdî üzere ri'âyet-i kâ'ide-i mihmân-nüvâzî mebzûl olup, hamûlesi olan nâme-i Şâhî'yi pâ-yi serîr-i Şehinşâhî'ye takdîm ve çend rûz sonra Françe cânibine esbâb-ı 'azîmeti tehyi'e vü tanzîm eyledi².

İhrâc-ı Ordu-yi hümâyûn ez-meştây-ı Edirne berây-ı 'azm-i³ sefer ve ba'zı tevcîhât-ı cüz'iyye⁴

Ordu-yi hümâyûn'da bundan akdemce saferu'l-hayr⁵ evâhırında⁰⁰ Yeniçeri Kitâbeti, Rüşdî Efendi'den Sipâh Kâtibi Hamdî⁶ Efendi'ye munsarif ve Sipâh Kitâbeti, Topçular⁷ Kâtibi Ahmed Efendi'ye mun'atîf olup ve sâbıkâ Sadr-ı 'âlfî Mektûbcusu olup, in-şâ'allâhu⁸ Te'âlâ 'an-karîb tahrîr olunacak sebebden nâşî, Ser'asker Mustafa Paşa ma'ıyyetiyle Ruscuk'da ikâmet ve ba'dehû 'avdetleriyle⁹ Ordu-yi hümâyûn'un Şumnu'ya vürûdunda gelüp, müşârun ileyh¹⁰ ordusu defterdârlığı ihâle olunmağla, yine Ruscuğ'a 'azîmet ve bu def'a me'zûnen Edirne'ye ric'at eden Mehmed Tahsîn Efendi, Dîvân-ı hümâyûn Çavuş-başılığ'ına¹¹ is'âd ve selefi 'Ârif Efendi'ye Nişâncılık tevcîhi ve Mühimmât Nezâreti me'mûriyetiyle Edirne'de ik'âd olundu. Ordu-yi hümâyûn Kassâb-başısı Mahmûd Ağa dahi mün'azil¹² olup, yerine Hâcegân'dan Seyyid Efendi muttasıl oldu*. Ve¹³ mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci günü⁰⁰⁰ bi'l-cümle kapu kullarının bi-hasebi'z-zâhir¹⁴ müstehak oldukları bir

◇ 1-10 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs – 5 Haziran 1808.

1 eylemeleriyle evâ'ilinde N2 : etmeleriyle, Elçi-i mûmâ ileyh/ileyhin işbu mâh-ı rebî'ulâhırda A2, M2

2 karîn-i husûl eyledi N2 : müyesser ve resm-i 'âdî üzere hakkında icrây-ı mihmân-nüvâzî mukarrer olup, müretteb olan dîvân-ı Şehinşâhî'de teslîm-i nâme-i Şâhî ve çend rûz murûruna Fransa tarafına râhî oldu A2, M2. “**Âmeden-i Elçi-i** eyledi” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,260'da kaydedilmiştir.

3 '**azm-i** A2, M2 : '**azm ü** N2

4 **-i cüz'iyye** A2 : — N2, M2

5 bundan -hayr N2 : şehri saferin A2, M2

◇◇ 21-29 Safer 1223 = 18-26 Nisan 1808.

6 Hamdî N2, A2 : Ahmedî M2

7 Topçular M2 : Topcular N2, A2

8 in-şâ'allâhu N2, A2 : in-şâ'a[llâ]hu M2

9 'avdetleriyle N2, A2 : 'avdetleri ile M2

10 ileyh¹⁰ A2, M2 : ileyh N2

11 Çavuş-başılığ'ına N2, M2 : Çavuş-başılığ'ıyla A2

12 mün'azil N2 : munfasıl A2, M2

* “ve sâbıkâ Sadr-ı 'âlfî oldu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,285'te kaydedilmiştir.

13 Ve N2 : — A2, M2

◇◇◇ 25 Safer 1223 = 22 Nisan 1808 Cuma.

14 bi-hasebi'z-zâhir N2 : — A2, M2

kıst mevâcib Edirne Serayı'nda tevzî' ve herkesin akcası yedlerine te'diye vü tevdi' kılındı.

Ve şehir-i mezbûrun¹ yirmi altıncı cum'a günü[◊] Edirne Serayı-
hümâyûnu² derûnunda olan fezây-ı ferah-fezâya Otağ-ı Sipehsâlârî nasb
olunup, Ordu-yi hümâyûn ma'iyetinde olan Çerkacı³ 'Ali Paşa ve bi'l-cümle
ricâl ve Ağa-yı Yeniçeriyân ve sâ'ir Ocak ağaları⁴ ve ihtiyârları, kezâlik
Edirne'nin yerlü Ocak ihtiyârlarından ve umûr-dîde ve tecribet-kârlarından
ba'zı kâr-âzmâyân⁵ ve hademe-i Devlet-i 'aliyye'den bölükât-ı erba'a kâtib-
lerine [M2 172] kadar ve sâ'ir a'yân ve müteşahhisân, cümlesi⁶ celb ve da'vet
ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî'de 'akd-i encümen-i meşveret olunup, müddet-i
mütâreke inkızâ-pezîr olup ve henûz Fransalu⁷ tarafından [N2 77a] musâlaha
karâr-gîr olmadığından başka, Rusyalu Boğdan'a pey-der-pey asker-i cedid
sevk u idhâlî⁸, mukaddime-i istînâf-ı harb ü kîtâl⁹ olmağla, lâ-cerem bir ân ak-
dem düşmen karşusunda bulunmak elzem ve bir taraftan Sırplu gâ'ilesine de
sarf-ı nîrû-yi bâzû-yi¹⁰ ihtimâm olunmak ehemmiyetli olmağın, Livây-ı şerîf¹¹
Edirne'de kalup, Tuna sevâhili[ni] muhâfaza ve lede'l-iktizâ' a'dâya¹²
mukâbele için Ser'asker Paşa ma'iyetine mikdâr-ı vâfi asker irsâl ile¹³ hîn-i
iktizâda Serdâr-ı ekrem hazretleri¹⁴ kapuları halkı ve lüzûmu mikdârı leşker ile
sebûkbârâne Sofya savbına revâne olmak mâddeleri der-meyân ve bu
hususun¹⁵ Ser'asker Paşa tarafından isti'lâmı zımında, mukaddemce Rus-
cuğ'a irsâl olunup, bu esnâlarda 'avdet eden Muhâsebe-i Evvel¹⁶ Behîc

- 1 Serayı'nda mezbûrun N2 : Serayı- hümâyûnu'nda ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî'de cümlesine tevzî' u i'tâ olundu. Mâh-ı merkûmun A2 : Serayı- hümâyûnu'na nakl ü isrâ ve huzûr-i Serdâr-ı ekremî'de cümlesine tevzî' u i'tâ olundu. Mâh-ı merkûmun M2
- ◊ 26 Safer 1223 = 23 Nisan 1808 Cumartesi. Eğer buradaki ay Safer ise, belirtilen gündeki farklılık hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.
- 2 Serayı- hümâyûnu A2, M2 : Serayı N2
- 3 Çerkacı N2, A2 : Çerhacı M2
- 4 Ocak ağaları N2, A2 : Ocağ-ı Ağa M2
- 5 Edirne'nin -âzmâyân N2 : orta yerlü Ocak/Ocağ ihtiyârlarından ve/— kâr-âzmâ ba'zı umûr-dîdegân A2, M2
- 6 ve sâ'ir a'yân ve müteşahhisân cümlesi M2 : a'yân ve müteşahhisân, mecmû'u N2 : a'yân ve müteşahhisân, cümlesi A2
- 7 olup ve henûz Fransalu A2, M2 : ve henûz Françelü N2
- 8 musâlaha idhâlî A2, M2 : haber u eser nâ-peydâ olduğu gayr-ı setîr olduğundan başka Rusyalu Boğdan Ülkesi'ne pey-der-pey asker sevk u tesyîri N2
- 9 kîtâl A2, M2 : mesâf N2
- 10 de bâzû-yi N2 : de A2 : — M2
- 11 şerîf A2, M2 : nusrat-iltivâ N2
- 12 sevâhili a'dâya N2 : sevâhilini muhâfaza ve lede'l-iktizâ a'dâ ile A2, M2
- 13 irsâl ile M2 : irsâliyle N2, A2
- 14 hazretleri N2 : dahi A2, M2
- 15 mikdârı/mikdâr leşker ile sebûkbârâne Sofya savbına/cânibine revâne/revân olmak/olmaları mâddeleri der-meyân ve bu hususun N2, A2 : mikdâr leşker ile sebûkbârâne M2
- 16 Muhâsebe-i Evvel A2, M2 : — N2

Efendi'nin ifâdesi üzere müşârun ileyh dahi bu re'yi¹ istihsân eylemiş olduğu âverde-i zebân oldukda, bi'l-cümle huzzâr dahi re'y-i mezkûru istihsân eylemeleriyle, husûs-ı mezkûr taraf-ı Sipehsâlârî'den Rikâb-ı Şehriyârî'ye ve Kâ'im-makâm Paşa tarafına² tahrîr ve Behîc Efendi ile Âsitâne-i sa'âdet'e tesyîr kılınmağla, çend rûz murûrunda re'y-i mezkûr pesendide-i³ evliyây-ı umûr olduğunu mutazammın taraf-ı Serdâr-ı ekremî'ye cevâb-nâme vârid olmağla⁴, vetîre-i zebîre üzere tertîb ü tedârûke ibtidâr olundu. Pes rebî'ulevvelin üçüncü cum'a⁵ günü⁶ Kethudâ Bey ma'rifetiyle madrab-ı hıyâm olacak mahaller ru'yet ü ihtiyâr olunup, Livây-ı şerîf, otağı ile serâ-perde-i Serdârî⁶, Seray-ı hümâyûn'un Tunca Nehri⁷ kenârında vâki' kapusu derûnunda olan meydâna ve dâ'ire-i zâhireleri⁸, kapu mukâbilinde vâki' taş köprü ve cenbinde kâ'in İftâriyye Kasrı etrâfiyle nehr-i mezkûrun iki cânibine ve sâ'ir erkân ve hademe-i Bâb-ı 'âlfî ve sipâh ve silahdâr ocakları haymeleri, dâ'ire-i Serdârî ittisâlinde nehr-i mezkûrun iki cânibiyle verâda vâki'⁹ Memak Köprüsü ta'bîr olunan ağaç¹⁰ köprüye varınca ve Defterdâr Efendi dâ'iresi Bayırbağçe nâm mahalle nasb olunmak tahmîn ve yeniçeri ordusu Memak Köprüsü'nün karşı tarafında vâki' sahrâya ve cebeci ve topcu ve 'arabacı¹¹ [N2 77b] ve sâ'ir ocaklar Sırık-meydânı'na ta'yîn kılınup, çend rûz zarfında hareket olunacağı beyâniyle herkes haymesini mahalline nasb eylemesi tenbîh ü telkîn kılındı. Birkac gün içinde kenâr-ı¹² nehr-i [M2 173] mezbûr çadır çiçekleriyle tezyîn ve ol sahrây-ı dil-ârâ envâ'-ı ezhâr-ı hıyâm-ı râhat-bahşâ birle rengîn oldu¹³. Ancak bi-hikmetihî Te'âlâ bu sâl-i meyâmin-intimâda her aktâr u enhâda berfin fevka'l-'âde teveffürü¹⁴ olduğundan, bi'l-cümle bevâdî ve cibâl ü tilâl berf ile mâl-â-mâl olup, hevâlar germ-nâk oldukca, zevbân ile¹⁵ her dere bir nehr-i 'azîm ve her nehir bir bahr-ı cesîmden nişân olmağın¹⁶,

1 dahi bu re'yi A2, M2 : bu re'yi tasvîb ü N2

2 mezkûru istihsân tarafına A2, M2 : mezkûra imzâ-zen-i pesend ü karâr olmalarıyla, sûret-i mukarrere-i muharrere Rikâb-ı müstetâb'a N2

3 kılınmağla pesendide-i A2, M2 : kılındı. Ve bi'l-cümle re'y-i mezkûr sencide-i mizân-ı N2

4 taraf-ı olmağla N2 : cevâb-nâme vürûd eylemekle A2, M2

5 ibtidâr cum'a A2, M2 : mücidd ü mücâhid oldular. Pes mâh-ı rebî'ulevvelin üçüncü N2

6 3 Rebî'ulevvel 1223 = 29 Nisan 1808 Cuma.

7 ihtiyâr Serdârî N2 : karâr-dâde olup, Livây-ı şerîf, otağıyla Otağ-ı— Serdârî— A2, M2

8 Tunca Nehri A2 : Tuna Nehri N2 : Tuna M2

9 dâ'ire-i zâhireleri N2 : dâ'ireleri A2, M2

10 mezkûrun vâki'/kâ'in N2, A2 : mezkûr cânibi ile verâda vâki' M2

11 ağaç A2 : ağac N2, M2

12 ve 'arabacı N2, A2 : — M2

13 kılındı kenâr-ı N2 : olunup, birkaç gün içre A2, M2

14 hıyâm-ı râhat-bahşâ birle rengîn oldu N2 : heyâcim-i râhat-bahşâ ile rengîn olmuşidi N2 : re'fet-bahşâ ile rengîn olmuşidi M2

15 sâl-i teveffürü N2 : sene-i mübârekede her aktâr u aktânda berfin kesreti berkemâl A2, M2

16 hevâlar ile N2 : hevâlar/hevâ germ-nâk oldukca, zevbânla A2, M2

17 olmağın N2 : olduğuna mebnî A2, M2

Nehr-i Tunca dahi nâgehân havâdis-i zemân gibi¹ tuğyân ve mânend-i tennûr-i tûfân heyecân edüp, üstür-i sermest gibi² her tarafa keff-endâz ve çep ü râsta şîr-i demân-âsâ hücum ü savletle satvet-perdâz olmağla, derhâl ol fezây-ı³ pehnâyı gark-âb ve seyr u sülûk ve ikâmet hâtırasını kulûbdan nâ-yâb ve şâtî-i cûybârda olan niçe⁴ hıyâmı bürde-i seylâb eyledi. Binâ'en 'aleyh Ordu-yi hümâyûn'un sahrâya hurûcu kesb-i su'ûbet eylemişken, yeniçeri muhayyemgâhı olan⁵ mahall ile Sırık-meydânı'nın bir mikdârca irtifâ'ları olmağla⁶, "Se'âvî ilâ cebelin ya'sımunî mine'l-mâ"* ilticâsiyle mâh-ı mezbûrun beşinci⁷ günü⁸, yeniçeri ocağı ve ferdâsı sâ'ir ocakların agavât⁸ ve zâbitân ve neferâtı meştâlarından hurûc ve hıyâm-ı mansûbelerine vülûc eylediler. Ordu-yi hümâyûn dahi çend rûz ârâm edüp, ba'dehû mâh-ı merkûmun onuncu⁹ günü¹⁰ Livây-ı firûzî-iltivâ ile Sadrı'zam hazretleri¹⁰ ve bi'l-cümle ricâl-i devlet ve hademe-i¹¹ Saltanat, ikâmetgâhlarından leff-i bisât-ı lebs ü ârâm ve hazariyyeti gûyâ ki seferiyyete tebdîl¹² birle, zîr-i musakkafât dan intikâl-i¹³ sâyebân-ı hıyâm eylediler**.

Güzâriş-pezir olduğu üzere Ordu-yi hümâyûn'un¹⁴ keyfiyyet-i hareketini mübeyyin tahrîrâtla, südde-i seniyyeye rû-be-râh olan Behîc¹⁵ Efendi, 'avâtıf-ı 'aliyyeden bi'l-fi'1 Baş-defterdârlık tevcihiyle ser-firâz-ı miyâne-i akrân¹⁶ olup, mâh-ı mezbûrun altıncı günü¹⁶ Ordu-yi hümâyûn'a kâdime-cünbân oldu. 'Uh-

1 hevâdis-i zemân gibi N2 : — A2, M2

2 gibi N2 : -misâl A2, M2

3 çep ü fezây-ı N2 : çep ü râsta hücum ü satvete âgâz eylemekle, derhâl ol sahrây-ı A2 : çeb-i verâsına hücum ü satvete âgâz eylemekle, derhâl ol sahrây-ı M2

4 hâtırasını niçe N2 : hâtırasını/hâtırasına nâ-yâb ve semt-i kenârda olan niçe/nice A2, M2

5 olan N2, A2 : [o]lan M2

6 mikdârca irtifâ'ları olmağla N2 : mikdâr irtifâ'ları A2, M2

* ساوى الى جبل يعصمنى من الماء = Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" anlamına gelen bu cümle Kur'an, Hûd 11/43. âyetin başlarında yer alan bir kısımdır.

7 beşinci N2 : onuncu A2, M2

◇ 5 Rebî'ulevvel 1223 = 1 Mayıs 1808 Pazar.

8 agavât N2 : agavâtı A2, M2

9 merkûmun onuncu N2 : mezbûrun on beşinci A2, M2

◇◇ 10 Rebî'ulevvel 1223 = 6 Mayıs 1808 Cuma.

10 firûzî hazretleri N2 : sa'âdet-iltivâ ile Serdâr-ı ekrem A2, M2

11 hademe-i A2, M2 : huddâm-ı N2

12 lebs ü tebdîl N2 : ârâm ve hazariyyeti seferiyyete tahvîl A2, M2

13 intikâl-i N2 : nakl-i A2, M2

** "Ve şehri mezbûrun eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,287'de kaydedilmiştir.

14 Güzâriş-pezir hümâyûn'un A2, M2 : Nüvişte-i safha-i beyân olduğu üzere Ordu-yi nusrat-iktirânın N2

15 Behîc N2, A2 : Behîc (بھج) M2

16 ser-firâz-ı miyâne-i akrân N2 : kadri ber-ter A2, M2

◇◇◇ 6 Rebî'ulevvel 1223 = 2 Mayıs 1808 Pazartesi. Behîc Efendi'nin orduya varışı 16 Rebî'ulevvel'de gerçekleşmiş gözüküyor; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,291.

delerinden munsarıf¹ olan [N2 78a] Baş-muhâsebecilik, Tezkire-i Evvel Nu‘mân Efendi'ye muhavvel² ve anın mevki'i, Tezkire-i Sâni'ye³ mahall olup, anın makâmı dahi Re'is Kîsedârı ve Piyâde Mukâbelecisi olan 'Abdülbâkî Efendi'ye ve Kîsedârlık, Hâcegân'dan Mustafa Safvet⁴ Efendi'ye tevcih olundu.

Mâh-ı mezbûrun⁵ yirminci günü⁶ mukaddimetü'l-ceyş olarak yeniçeri ocağından altı orta tertîb ve Seksoncu-başı⁶ Ağa Başbuğluğu'yla Sofya cânibine ve cebeci ve topcu ve 'arabacı ve humbaracı ve lağımçı ocaklarından dahi kezâlik Sofya tarafına⁷ ve gerek [M2 174] Silistire koluna iktizâsı vechile ortalar⁸ ta'yîn ü tesrîb olundu⁹.

Vürûd-i ba'zı asker ez-Anadolu berây-ı Ordu-yi hümâyûn¹⁰

Mâh-ı rebî'ulâhırın¹¹ evâ'ilinde¹² hâlâ İznikmid Mutasarrıfı Ahmed Paşa'nın¹² bin nefer güzîde ve tüvânâ asker-i ceng-âzmâ ile Üsküdar'a vürûdu haberi, vâsıl-ı sem'-i evliyây-ı umûr oldukda, tarafına teşrîfât-ı seniyye-i Şâhâne şeref-sudûruna mukârin¹³ Beykoz (بکقوز) nâm mahalden 'ubûr ve Domuz-deresi nâm makâm muhâfazasına me'mûr oldu.

'Azl ü nasb-ı Nâzır-ı Darb-hâne

Bir müddetden berü Nâzır-ı Darb-hâne-i 'âmire olan Seyyid Mehmed Efendi'nin zâhîren za'f-ı basar nezâretine mebnî in'izâlî muktezî olma ğla, merhûm Bekir Efendi dâmâdı Ahmed Şâkir Efendi, ez-kadîm Darb-hâne mesâlihine âşinâ ve mu'âmelesinde pâkîze-'ayâr olduğu rûşenâ olmağın, cümle ma'rifetiyle Nâzır-ı Darb-hâne ve selefi Anadolu Bo ğazı Defterdârlığı'yla ol cânibe revâne kılındı¹⁴.

1 kâdime- munsarıf N2 : vusûlü müyesser oldu. 'Uhdelerinden munsarıf/mutasarrıf A2, M2

2 muhavvel N2 : mübeddel A2, M2

3 Sâni'ye N2, A2 : Sâni'ye (ثانی یه) M2

4 Safvet N2, A2 : — M2

5 mezbûrun N2 : merkûmun A2, M2

6 20 Rebî'ulevvel 1223 = 16 Mayıs 1808 Pazartesi.

6 Seksoncu-başı N2, M2 : Seksoncu A2

7 tarafına N2 : cânibine A2, M2

8 ortalar A2 : ordular N2, M2

9 olundu A2, M2 : kılındı N2

10 **berây-ı Ordu-yi hümâyûn** A2, M2 : — N2

11 rebî'ulâhırın N2 : rebî'ulevvelin A2, M2

11-10 Rebî'ulâhır 1223 = 27 Mayıs – 5 Haziran 1808.

12 Paşa'nın M2 : Paşa N2, A2

13 seniyye-i mukârin N2 : Şâhâne şeref —/ve sudûruna makrûn A2, M2

14 **'Azl ü kılındı** N2 : **'Azl-i Emîn-i Darb-hâne Seyyid Mehmed Emîn Efendi** Mâh-ı mezbûr/mezbûrun evsâtında Efendi-i mûmâ ileyh Darb-hâne Emânet'den/Emâneti'nden

İstimâ'-ı âmeden-i Donanma-yı Fransa be-cânib-i Cezâ'ir-i' seb'a

Bu esnâda Korfa'nın ve havâlisinin ve Cezâ'ir-i² seb'a'nın muhâfaza ve iktizâ eden levâzımını tanzîm ü ikmâl³ için bir takım Fransa Donanması, Venedik Körfezi sularına geldiğini, ol semtlerde leyl ü nehâr⁴ geşt ü güzâr üzere olan İngilizlü Kolenkor (قولنكور = Caulaincourt)⁵ nâm Amiral istihbâr⁶ eyledikde, hemân üzerlerine imâle-i sükkân-ı hüçüm ve tarafeyn yekdîğeri top-i kûh-kûp gülleleriyle mercûm edüp, İngilizlü'nün⁷ killeti sebebiyle bilâhare 'ale't-tesâvî mufârakat ve Fransalu⁸ maslahat-ı maksûdesinden ye's ü haybetle⁹ mu'âvedet eyledikleri, kar'-ı sem' eden havâdis cümlesindendir¹⁰. [N2 78b]

Şu'bede-bâzî-i ba'zı rehbâniyye der-tâ'ife-i Sırp¹¹

Evvel ve âhır Sırplu¹² tâ'ifesini bagy ü 'isyâna tahrik ü igvâ ve hemîşe muhârebe ve mukâvemete teşvîk u takvîyet ve igrâ eden Moskov kâfiri olmağla, bu hılâlde te'kiden li'l-asl ba'zı mertebe ta'limâtla kati¹³ vâfir ruhbânlar irsâl ve bi'l-vâsıta ladikalari dahi mevâ'id-i kesîre birle te'yîd-i dalâl edüp, ol mel'ün-i mahzûller dahi ervâh-ı habîse gibi sû-be-sû ol bed-reg-i habîslerin 'urûk u a'sâblarına sereyân ve hayâl-i fâsid-misâl dimâğ u dillerine cereyân ederek¹⁴, ba'zı musanna' ve müzevvir köhne hey'et kitâblar izhâr-larında¹⁵ gûyâ ki hâşâ ve kellâ: "Müddet-i devr-i Muhammedî 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm kat'î munkazî olup, bu sene târîh-i intihâ' olmağla, min-ba'd devr-i Mesîh zâhir ve hâşâ nesh-ı dîn-i Muhammed-i 'Arabî ederek¹⁶ çâr-cihet-i

ma'zûl ve Anadolu Boğazı Defterdârlığı'yla ol cânibe revâne/revân olup, Şâkir Ahmed Efendi, Emîn-i Darb-hâne/hâne (ضربخانه ی) oldu A2, M2

- 1 Fransa be-cânib-i Cezâ'ir-i/Cezâyir-i A2, M2 : Françe be-Cezâ'ir-i N2
- 2 ve havâlisinin ve Cezâ'ir-i N2 : ve Cezâ'ir-i A2 : ve Cezâyir-i M2
- 3 tanzîm ü ikmâl N2 : tekâmîl A2, M2
- 4 geldiğini nehâr N2 : geldiği ol havâlîde A2 : geldiğini ol havâlîde M2
- 5 İngilizlü Kolenkor (قولنكور) N2 : İngilterelü Kolinfor A2 : İngilterelü Kolin God (قولین غود) M2
- 6 istihbâr N2, M2 : istimâ' A2
- 7 üzerlerine İngilizlü'nün N2 : üzerlerine/üzerine hüçüm u savlet ve rûy-i deryâda iş'âl-i nâ'ire-i harb u kıtâl olunup, İngilterelü'nün A2, M2
- 8 Fransalu A2, M2 : Françelü N2
- 9 haybetle N2, A2 : hafj]betle M2
- 10 havâdis cümlesindendir A2, M2 : havâdis-i vâkı'adandır N2
- 11 bâzî-i ba'zı/— rehbâniyye der-tâ'ife-i Sırp/Sırp A2, M2 : bâzî-yi ba'zı ladika ve papas-i tâ'ife-i Sırp N2
- 12 Sırplu A2 : Sırblu N2, M2
- 13 muhârebe kati N2 : takvîyet/— ve/— teşvîk u igrâ eden Rusyalu kâfiri/— olmağla, bu hılâlde ba'zı ta'limâtla kati/dahi A2, M2
- 14 ve bi'l-vâsıta ederek N2 : eylemeleriyle, ervâh-ı habîse gibi/— taraf taraf 'urûk u a'sâblarına dühül ve A2, M2
- 15 izhâr ve derûnlarında N2 : ibrâz ve derûnlarda/derûnlarında A2, M2
- 16 ve kellâederek N2 : ki/— "Müddet-i devr-i Muhammedî'ye/Muhammediyye kat'î târîh-i intihâ/intihâm-ı mersûm olup ve târîh-i mezbûr mantûkunca işbu sene-i mübâreke sâl-i inkizâ ve min-ba'd devr-i Mesîhî zâhir ve —/cânib-i A2, M2

‘âleme münteşir olacak ve ilâ yevmi'l-kıyâm¹ [M2 175] memâlik-i şark ve garb bi't-temâm ‘İsevîler'e inhisâr ve tehassus bulacaktır” zeminlerinde gûnâ-gûn fesâne ve füsûnlar ile ol zümre-i nâdân-ı² behâyim-sîretânı idlâl ve bir cânibden dahi pey-der-pey³ top u tüfeng ve bi'l-cümle mühimmât-ı cidâl ü ceng irsâli ve ceste ceste asker îsâliyle imdâd ü takvîyet ve şedd-i ‘adud-i yârî vü mu‘âzadet eylemeleriyle, âteş-i bâlâ-keş-i gayy u şekâvetlerini iş‘âl üzere oldukları, ciğer-sûz olan ahbâr-ı melâl âsârındandır.

Hubûb-i sarsar-ı tûfân-hîz

Mâh-ı rebî‘ulâhırın⁴ on ikinci günü⁵ sâ‘at üç⁵ kertesinde nâgehân Kağıd-hâne üzerinden mânend-i rîh-i ‘Âd ve gemiciler beyninde tulumba ta‘bîr olunan siyâh ve muzlim gerd-i bâd-ı dehşet-endâz ‘unsur zuhûr ve fi'l-hâl cevvi-âsümân⁶ hem-reng-i şeb-i deycûr olup⁷, pîş-gâhına gelan ahcâr u eşcâr ve ebniye-i üstüvâr makûlesi ecrâm-ı gılâz u zihâmı kal‘ u kam‘ birle⁸ hâksâr ederek, Kara-ağac ve Tersâne ve Kâsım-paşa'dan⁹ ve karşı yakadan Balat ve Fenar kıyılarından Halîc'i sıyrıp önüne gelanleri zîr u zeber ve kati¹⁰ vâfir sagîr u kebîr zevrakları ve Bahr-ı siyâh merâkiblerini berbâd-ı sadme-i¹¹ helâk [N2 79a] ü heder edüp, niçe¹² ebniye ve hîtân hakkında lisân-ı zemân, ‘Arabî¹³:

Li-meni'd-diyâru teza‘za‘at erkânühâ

V'enkazza fevka ‘urûşihâ cüdrânühâ^{14}*

- 1 olacak ve ilâ yevmi'l-kıyâm N2 : olup, ile'l-ebed A2, M2
- 2 bi't-temâm nâdân-ı N2 : ‘İsevîler'e mahsûs ve mü'ebbed/mü'eyyed olacaktır” zeminlerinde gûnâ-gûn füsûn u fesâneler ile ol A2, M2
- 3 pey-der-pey N2, A2 : — M2
- 4 cidâl ü rebî‘ulâhırın N2 : ceng ve asker ile imdâd ve mu‘âvenet ve şedd-i ‘azud-i/‘akab-i mu‘âzadet ile âteş-i serkeş-i şekâvetlerini iş‘âl eyledikleri, ciğer-sûz olan ahbârdandır. **Hubûb-i—sarsar-ı kıyâmet-eser** Mâh-ı rebî‘ulevvelin A2, M2
- ◇ 12 Rebî‘ulâhır 1223 = 7 Haziran 1808 Salı. Cevdet Paşa fırtınanın 12 Rebî‘ulevvel 1223'te vukû bulduğunu söylemektedir”, bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,288.
- 5 üç A2, M2 : üç N2
- 6 üzerinden âsümân N2 : üzerinden/üzerinde mânend-i rîh-i ‘Âd siyâh ve muzlim ve gemiciler/gemicilerin beyninde/— tulumba ta‘bîr olunan/eyledikleri gerd-i bâd ve dehşet-endâz zuhûr ve cevvi-âsümân A2, M2
- 7 olup N2 : edüp A2, M2
- 8 üstüvâr birle N2 : üstüvârları kal‘ u kam‘ ile A2, M2
- 9 Kâsım-paşa'dan N2 : Kâsım-paşa'yı A2 : Kâsım-paşa M2
- 10 Halîc'i kati N2 : Halîc'i/haylice sıyrıp önüne gelenleri zîr u zeber ve A2, M2
- 11 merâkiblerini berbâd-ı sadme-i N2 : merâkibini berbâd-ı vâdî-i A2, M2
- 12 niçe N2, A2 : nice M2
- 13 ‘Arabî M2 : — N2
- 14 *fevka ‘urûşihâ cüdrânühâ* N2 : *fevkahû ‘urûşehâ haderâtühâ* (فوقه عروشها حدراتها) M2
- * لمن الديار تضععت اركانها * و انقض فوق عروشها جدرانها = Temelleri sarsılan ve çatılarının üzerine duvarları yıkılmış olan yurt kimin?” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

mazmûnunu gûyân ve niçe kurşun tahta pûşîdeler karakuş yelekleri gibi rûy-i hevâda¹ perrân olmağla, ma‘âzallahi Te‘âlâ “*Fe-ca‘alnâ ‘âliyehâ sâfilehâ**” tekallübü rû-nümâ ve herkes lerziş-i² havf u haşyetle “*Allâhümme lâ tühliknâ bi-gazabik***” du‘âsına leb-güşây-ı tazarru‘ u istid‘â ve³ salât-i münciyye ile rûh-i pür-feyz ve⁴ fütûh-i hazret-i Nebevî'ye dest-zen-i tevessül ü ilticâ oldular. Erbâb-ı mülhime yine bir kâsîmetü'z-zuhûr vâkî'a-i fâkî'a zuhûrünü tefevvüh eylediler. Zîra bu resme bir rîh-i ‘âtiye⁵ dahi Hudâvendigâr-ı sâbıkım evâhır-ı müddetlerinde vahşet-endâz-ı hubûb ve dağdağa-perdâz-ı kulûb olmağla, anda dahi biraz havâdis zuhûru, zebân-zede-i mülhime-şinâsân ve çok geçmedin madrab-ı nutukları nümâyân olmuştur^{***}; *ne‘üzü billâhi min sarsar-ı gazabihî*^d*.

Fâ'ide

Rasûl-i ekrem *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* hazretleri rîh-i şedîde hubûb etdikde, reng-i rûy-i dil-cûyları mütegayyer ve kalb-i şerîfleri mugayyer ve mütezaccer olup, “*Allâhümme'c‘alhu riyâhan ve lâ tec‘alhu rîhan*^s*” du‘âsını indifâ‘ına kadar tekrâr ederler idi. Zîrâ rîh eslâfda âlet-i recz ü kahr olduğu Kur‘ân-ı kerîm'de mansûsdur⁶.

Ba‘zı havâdis-i Avrupa

Bu esnâda Fransa İmperatoru, Fransa'nın⁷ İspanya semtinde re's-i hudûdu olan Bayon [=Bayonne] Şehri'ne külliyyetlü asker ile ‘azîmet edüp,

- 1 niçe hevâda N2 : niçe/nice kurşun pûşîdeler karakuş gibi hevâda A2, M2
- * *فجعلنا عاليها سافلها* = Böylece ülkelerin altını üstüne getirdik” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, en-Hicr 15/74. âyetin ilk yarısıdır.
- 2 lerziş-i N2, A2 : lerziş ü M2
- ** *اللهم لا تهلكتنا بغضبك* = Allahım bizi gazabınla helâk etme” anlamına gelen Arapça duâdır.
- 3 Allâhümme istid‘â ve N2 : “*Yâ gıyâse'l-müstagîsîne agisnâ!* (يا غياث المستغيثين اغثنا) = Ey yardım isteyenlerin yardımına koşan, bize yardım eyle! anlamına gelen Arapça bir duâdır)” du‘âsiyle —/ve A2, M2
- 4 ve N2, M2 : — A2
- 5 Nebevî'ye â'tiye N2 : Mustafavî'ye bi't-tevessül penâh-perde-i dergâh-ı Râfi‘u'l-belâyâ oldular; *ne‘üzü billâhi min gazabihî Te‘âlâ* (نعوذ بالله من غضبه تعالى) = Yüce Allah'ın gazabından yine Allah'a sığınırız” anlamına gelen Arapça bir duâdır). ‘Alâmet-i mezkûre bir def‘a A2, M2
- *** “**Hubûb-i sarsar-ı** olmuştur” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,288'de kaydedilmiştir.
- *⁴ *نعزذ بالله من صرصر غضبه* = Gazabının sarsarından Allah'a sığınırız” anlamına gelen Arapça bir duâdır.
- *⁵ *اللهم اجعله رياحا و لا تجعله رياحا* = Allahım onu rahmet rüzgarı kıl, felâket rüzgarı kılma!” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.
- 6 müddetlerinde mansûsdur N2 : müddetinde mehâbet-efrûz-i zuhûr ve çok geçmeden tünd-bâd-ı — vak‘a-i ma‘hûde ile bünyân-ı devlet-i mes‘ûde lerze-yâb-ı şevâ'ib-i şûran-şûr olmuştur A2, M2
- 7 **Avrupa** Fransa'nın A2, M2 : Bu hilâlde Bonaparta France'nin N2

lede'l-vusûl müşârun ileyhin da'vetine binâ'en bundan akdemce mahlû' olan Dördüncü Karloş^{1*}, İspanya Kıralları ile ehâlînin Kıralları nasb eyledikleri oğlu Prenc Dezastori^{2**}, Bayon [=Bayonne] Şehri'ne vürûd eylemişler. Ve İspanya [M2 176] Dârul-hükûmesi olan Madrid Şehri ehâlîsi, Fransalular'nun bir takrîb³ memleketlerine ve husûsan kürsî-i memâlikleri⁴ olan şehir-i mezkûra duhûllerinden hoşnûd olmadıklarına binâ'en, aralık aralık Fransalular'ı katl ü i'dâm⁵, anlar dahi mukâbeleye ikdâm birle Madrid Şehri'ni zabt ve Brans⁶ Murad anda ikâmet edüp, lâkin İspanya'nın müstakil branslar ile zabt u⁷ idâre olunagelan Navar⁸ ve Katalon ve Endelüs^{***} ve sâ'ir vilâyât-ı ehâlî ve bransları⁹ [N2 79b] 'ale'l-'umûm ber-pây-ı makâm-ı harb u hısâm olup¹⁰, İngilterelü dahi bir taraftan imdâd ü i'ânetle icrây-ı kâ'ide-i yek-cihetî ve muvâfakate ihtimâm eylediler. Hattâ İspanya memâlikinde vâki' ne denlü papas ve kenâ'is ve menastır sedene ve huddâmı var ise yeksere mukallid-i silâh ve Françelü'ye tîğ-zen-i ceng ü kifâh oldukları menkûdür¹¹. Ve sûret-i zâhirde Bonaparta'nın murâdı, mahlû'-i mersûmu i'âde-i sandalî-i Kırallıyyet eylemek¹² olup, lâkin hakikatde İspanya'ya istilâ birle, birâderini Kıralları nasb eylemek, semîr-i zamîr-i pür-mekr u mekîdeti¹³ olmağla, ehâlî-i İspanya bu dakîkaya vukûf birle müdâfa'ası husûsuna samîmî cell-i cidd ü gayretlerini masrûf ederler. Hattâ fitne-i mezbûreyi¹⁴ behâne ile mahlû'-i mersûmu Fransa'da Paris Şehri kurbünde

1 akdemce Karloş N2 : akdemce/mukaddemce mahlû' olan/— pîr Dördüncü Karloş/Karlos A2, M2

* Metnimizde Karloş okunacak şekilde yazılmış olan kral, 1788-1808 arasında İspanya Kralı, 17-18 Mart 1808 gecesi oğlu Fernando lehine tahttan çekilmek zorunda kalan Carlos (1748-1819) 'tur; bk. meselâ "Carlos IV", *Büyük Larousse*, V,2190.

2 Prenc دزاستوری N2 : Brans دزاستور ve A2 : Prens Zastoro M2

** Metnimizde Dezastori okunacak şekilde yazılmış olan kral, 1808, daha sonra 1814-1833'te İspanya Kralı olan ve el-Deseado (=isteneni) diye anılan VII. Fernando (1784-1833) 'dur; yukarıda adı geçen IV. Carlos'un da oğludur; bk. "Fernando VII", *Büyük Larousse*, VIII,4051.

3 Ve İspanya takrîb A2, M2 : İspanya Kıralları'nın makarrı olan Madrid ehâlîsi Françelü'nün bir takrîble N2

4 memâlikleri N2, A2 : memâlikleri M2

5 Fransalular'ı katl ü i'dâm —/ve A2, M2 : Fransalular'ı katl ü i'dâm N2

6 Brans A2 : Prens M2 : Brenc N2

7 branslar ile zabt u A2 : prens ile zabt u M2 : brençler ile N2

8 Navar M2 : Nadar N2, A2

*** Metnimizde Navar, Katalon ve Endelüs okunabilecek şekilde kaydedilen bu yerlerin Navarra, Katalonya ve Andalucia şeklinde kaydedildiği yer için bk. meselâ "İspanya", *Büyük Larousse*, XI,5817-5820.

9 ve bransları A2 : ve brençleri N2 : prensler (پرنسler) M2

10 makâm-ı olup N2 : harb ü hısâm ve A2, M2

11 i'ânetle menkûdür N2 : i'ânetlerine pây-efşür-i ihtimâm A2, M2

12 zâhirde Bonaparta'nın eylemek N2 : zâhirde/zâhirede Fransa İmparatoru'nun murâdı, mahlû' kıralları i'âde-i sandalî-i kıralları A2, M2

13 mekr u mekîdeti N2 : mel'aneti A2 : mekîdeti M2

14 vukûf birle mezbûreyi N2 : vukûfla müdâfa'ası esbâbı husûsuna cell-i gayret ü ikdâmlarını masrûf etmektedirler. Hattâ fitne-i merkümei A2, M2

Kontebnilo (قونتنبولو = Compiègne)¹ nâm kasabaya ve oğlunu Vilansi² Çiftliği'ne* irsâl ve el-hâletü hâzih mu'azzezen anda îvâ edüp ve İspanya³ hânedânlarından ba'zı sebük-mağzânı dahi⁴ hud'a ve dil-firîb kelimâtla⁵ Bayon [=Bayonne] Şehri'ne celb edüp, ba'dehû İspanya erâzîsi hizâsında olan Po⁶ [=Pau] nâm şehre 'azîmet ve gûyâ İspanyalı nizâmına anda mübâşeret etmek tasmîm-kerdesi olup, lâkin İspanyalı bir vechile müşârun ileyhe rû-nümâyî-i nermî vü tavâ'iyet eylemeyüp⁷, şiddetle mukâbele ve sû-be-sû îrâ'-i⁸ zenâd-ı harb ü mukâtele ederler idi. Hattâ Sevil [=Sevilla]⁹ Şehri'nde kâ'in hasta-hânelerde bulunan Fransalu'ların¹⁰ üzerlerine ehâlî hücum birle cümlesini ma'dûm etmiş olmalarıyla, Fransalu¹¹ dahi şehir-i mezkûra sevk-ı asâkir-i bî-şümâr ve iş'âl-i nâ'ire-i kârzâr edüp, inâs ü zükûrdan¹² kati vâfir eşhâs makhûr olmuştur. Ancak kürsî-i memleket olan Madrid Şehri, Fransalu'nun müsahharı olmağla, Fransa İmparatoru birâderi olan Jojef [=Joseph] Bonaparta^{***}'y¹³ İspanya'ya Kırıl nasb ve şehir-i mezkûrda Kıralityet sandalîsine ik'âd eylemiştir¹⁴. Lâkin vakt-i yesîrde sandalî-i mersûmun¹⁵ pây-ı sebâtı şikest olup, ittikâ-perdâz¹⁶ olan Kırıl-ı cedîdin hâk-peyvest olduđu¹⁷, in-şâ'allahu Te'âlâ mahallinde tahrîr, süpürde-i 'uhde-i¹⁸ kilik-i sâdıkut-takrîrdir. [M2 177]

-
- 1 Fransa'da Kontebnilo/Kontemblo A2, M2 : Françe'de Paris kurbünde قونتنبولو N2
2 Vilansi N2 : Vilanski A2, M2
* Metnimizde söz edilen, İspanya krallarından, 1808'de tahtından feragat ettikten sonra Fransa'ya geçerek 1811'e kadar **Compiègne**'de kalan IV. Carlos(1748-1819)'tur; bk. meselâ "IV. Carlos", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1958, IX,398. Aranjuez ayaklanması (Mart 1808) sonucunda tahta çıkarılan, fakat Fransızlar'ın Madrid'e müdâhalesi üzerine çekilmek zorunda kalan ve **Valençay**'da 1813'e kadar esir olarak tutulmuş olan oğlu ise İspanya krallarından VII. Fernando(1784-1833)'dur; bk. meselâ "VII. Fernando", *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1968, XVI,260.
3 anda İspanya/İspanyalı N2, A2 : îvâ edüp ve İspanyalı M2
4 dahi N2, A2 : — M2
5 kelimâtla N2, M2 : kelimât ile A2
6 olan Po N2 : Pava A2 : olan Pava M2
7 rû-nümâyî-i eylemeyüp N2 : rû-nümâyî-i nermî ve tavâ'iyet olmayup A2, M2
8 îrâ'-i N2, A2 : îrâd-ı M2
9 Sevil N2, A2 : Şedîd M2
10 Fransalu'ların A2, M2 : Françelü'lerin N2
11 Fransalu A2, M2 : Françelü N2
12 asâkir-i zükûrdan N2 : asâkir-i/asker-i bî-şümâr ve âgâz-ı gîrûdâr edüp, inâs ü zükûr A2, M2
** Metnimizde kendisinden söz edilen, hayatındaki çeşitli faaliyetler arasında 1806-1808 yıllarında Napoli, 1808-1813'te İspanya Krallığı da olan Napoléon I.'in ağabeyi Joseph Bonaparte'dır (1768-1844); bk. meselâ "Bonaparte (Joseph)", *Büyük Larousse*, IV,1789.
13 Fransalu'nun Bonaparta'yı A2 : Françelü'nün müsahharı olmağla, İmparator'un birâderi Jojef N2 : Fransalu'nun müsahharı olmağla, Fransa İmparatoru birâderi olan Jojef Bonapart'ı M2
14 sandalîsine ik'âd eylemiştir N2, A2 : sandalîyesine ik'âd eylemişler M2
15 mersûmun N2 : mezkûrun A2, M2
16 perdâz N2, M2 : berdâr A2
17 cedîdin olduğu M2 : cedîd hâk-peyvest olduğunu N2, A2
18 mahallinde tahrîr, süpürde-i/der-'uhde-i N2, A2 : der-'uhde-i N2

Nüzûl-i kalyon

Bir zemândan berü i'mâl ve¹ inşâsına sarf-ı nakdîne-i ihtimâm kılınan [N2 80a] Donanma-yı hümâyûn'dan bir kıt'a kebîr kalyon bu eyyâmda resîde-i hadd-i hitâm olduğuna binâ'en, mâh-ı mezbûrun on yedinci günü⁰² deryâya tesyîr olunacağı Rikâb-ı müstetâb'a inhâ olunmağla, yevm-i merkûmda³ Şeyhulislâm ve Kâ'im-makâm ve bi'l-cümle huzûrları resp-i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm olanlar seherî Tersâne-i 'âmire'ye 'ubûr edüp ve kudûm-i Pâdişâh-ı şevket-mahsûr birle mahall-i mezbûr garka-i nûr-i hubûr oldukdan sonra, 'ale'l-'âde a'nâk-ı karâbîne sikkîn-nihâd ve du'â vü senâya dehen-küşâd olarak⁴ teysîr-i Bârî ve tesyîr-i Perverdigârî birle, ol kalyon-i kûh-peyker "*Ve tera'l-fülke tecrî bi-emrihi*"^{*} sırrına mazhar olup, de'b-i dirîn üzere huzûr-i Pâdişâh-ı felek-rif'atde⁵ Şeyhulislâm ve Kâ'im-makâm ve Kapudan Paşa semmûr kürkler ve Tersâne Emîni ve sâ'irleri pîş-gâh-ı Kâ'im-makâmî'de iktisây-ı hil'atle iktisâb-ı rif'at⁶ eylediler.

Nüzûl-i bârân-ı bî-pâyân

Mâh-ı cumâdelûlânın on dördüncü günü⁰⁰ -ki mâh-ı âbın on beşinci günüdür⁷ - irâde-i 'aliyye-i Rabbânî ve hikmet-i ezeliyye-i Sübhânî ile ruhsâre-i⁸ âsümân, verây-ı nikâb-ı sehâbda ser-tâ-ser nihân⁹ olup, der-'akab sâha-i zemîne muttasıl bir derecede¹⁰ şiddet ü vefret üzere emtâr-ı 'azîme nâzil oldu ki, tarfetü'l-'aynda her tarafda¹¹ Nîl ve Ceyhûn gibi cûybârlar cârî ve tezkîr-i tûfân-ı Neciyyullah birle kulûb-i ehl-i basîrete dehşet ü haşyet¹² târî oldu. Bârân-ı mezkûr İslâmbol'da Boğaz-ıçî'nde ve sâ'ir etrâf ü eknâfda 'amm ü

1 zemândan berü i'mâl ve N2 : müddetden berü A2, M2

◇ 17 Rebî'ulâhîr 1223 = 12 Haziran 1808 Pazar.

2 kılınan günü N2 : olunan Donanma-yı hümâyûn kalyonlarından bir kıt'ası, bu eyyâmda resîde-i hitâm olup A2, M2

3 merkûmda N2 : nüzûlünde A2, M2

4 edüp ve olarak N2 : ve kudûm-i Şehriyâr-ı şevket-nüşûr ile mahall-i mezbûr garka-i nûr-i sürûr oldukdan sonra, zebh-i kurbân ve da'avât-ı icâbet-iktirânla A2, M2

* وترى الفلك تجرى بأمره = Gemilerin Allah'ın emri ile yüzdüğünü görürsün" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Hacc 22/65. âyetin ilk yarısında yer alan "*E lem-tera enmallâhe sah-hare leküm mâ fi'l-arzı ve'l-fülke tecrî fi'l-bahri bi-emrihi*" = *الم تر ان الله سخر لكم ما فى الارض و الفلك تجرى فى البحر بأمره* = Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi" meâlindeki âyetten hareketle söylenmiş gözüküyor.

5 Pâdişâh-ı felek-rif'atde A2, M2 : Şehriyâr-ı Feridûn-âyinde N2

6 rif'at N2 : pîrâye-i mefharet A2, M2

◇ 14 Cumâdelûlâ 1223 = 8 Temmuz 1808 Cuma.

7 günü ki günüdür N2 : günü/günüdür ki mâh-ı âbın evâsıtıdır A2, M2

8 ile ruhsâre-i N2 : birle rûy-i A2, M2

9 ser-tâ-ser nihân N2 : serâser pinhân A2, M2

10 derecede N2 : rütbede A2, M2

11 tarafda N2 : küçe ve sikkede A2, M2

şâmil ve birkac gün muttasıl olup, ‘âdet-i mesbûkayı çend derece mütecâviz ve altmış sâ‘at mikdârına mütenâhiz olmağla, kati vâfir ebniye vîrân ve sûtûh ve cüdrân, “*Fe-sâ‘e mataru’l-münzirîn**” recz ü nekâlini tezekkür ederek havf u haşyetden secde-güzâr-ı dergâh-ı Rabb-i Müste‘ân oldular. Sû-be-sû ve kû-be-kû¹ ejdehây-ı heft-ser gibi hüçûm eden seyl-i pür-veyl sademâtiyle niçe cistr-i üstüvâr ve ‘imâret-i bülend ü pâydâr,² sâhire-i gabrâya nihâde-rû oldu. Değirmenler fi’l-hakîka âsiyâb olup, furunlar içre³ “*Ve fâre’t-tennür***” feve-rânı, kulûb-i şeyh u şâbî gark-âb-ı inkılâb eyledi.

el-Kıssa: Çend şeb ü rûz [N2 80b] bu nâzile-i mihnet-endûz sebebiyle Dârû’s-saltana ve Boğaz ve karşı yaka sekene⁴ pâ-dergil kalup, “*eş-Şey’u izâ câveze haddehû in‘akase zıddehû****” kazıyyesince ni‘met-i fâhire dahi vefret ü tuğyânı nakamet-i kâhireye ser-dâde ve miyâh-ı ‘azbenin dahi kesret ü mevcânı beliyye vü ‘azâba rû-nihâde olmağın, ol matar dahi⁵ ‘ayn-ı hatar olup, [M2 178] ebniye ve ‘imârâtdan⁶ başka bi’l-cümle bağ ve besâtîn harâb ü yebâb ve esmâr u ezhar ve sebzevât âsârı mahv u nâ-yâb oldu; *ne‘üzü billâhi mine’n-nakameti fi sûreti’n-ni‘meti^{7*}*.

Meğer pîr-i dânyâ-ı sipihr-i serâ’ir-âşinâ, vak‘a-i âtiye-i Selîmiyye zuhûruna te’essür birle, ol vücûd-i bihbûd için bu resme misli nâ-mesbûk eşk-

12 Neciyyullah haşyet N2 : Neciyyullah/Neciyyu[ll]jah ile kulûb-i ehl-i seyr u şu‘ûra dehşet-i ‘azime ve ru‘b u haşyet-i ‘amîme A2, M2

* *مطر المنذرين فساء* = Uyarılanların (fakat aldırmayanların) yağmuru ne kötü olmuştur” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, eş-Şu‘arâ 26/173 ve en-Nahl 27/58. âyetlerin ikinci yarılarıdır.

1 İslâmbol’da ve kû-be-kû N2 : İstanbul’da ve/— Boğaz-ıçinde ve bi’l-cümle etrâf ve havâlinin şâmil-i hâli olup, ‘âdet-i mesbûkayı mütecâviz elli sâ‘ate mütenâhiz/mütenâhiz olmağla, kati vâfir ebniyye/ebniyyeyi vîrân ve der u divârları hâke yeksân eylediğinden başka, sû-be-sû A2, M2

2 eden pâydâr N2 : eden/edüp, seyl-i pür-veyl darabâtiyle niçe/nice pil-i üstüvâr ve ‘imâret-i metânet-disâr A2, M2

3 içre N2, A2 : içinde M2

** *و فار التنور* = Sular çoşup yükselmeye başlayınca” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, Hûd 11/40 ve el-Mü’minûn 23/27. âyetlerin baş taraflarında yer alan bir kısmıdır.

4 feverâmı sekene N2 : sırrı, kulûb-i erbâb-ı elbâbî garka-i çâr-mevce-i bahr-ı iztırâb eyledi. Ve’l-hâsil çend rûz ehâlî-i İstanbul ve sekene-i Boğaz, lüce-i mihnet —/ve hayret-perdâda A2, M2

*** *الشيء اذا جاوز حده انعكس ضده* = Bir şey haddini aşarsa, zıddına döner” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

5 kazıyyesince dahi N2 : inkılâbınca ni‘met-i fâhîrenin dahi vefreti, nikmet-i/— kâhireye ser-dâde olduğu külfet-i beyândan âzâdedir. Ve illâ matar A2, M2

6 ebniye ve ‘imârâtdan N2 : ebniyelerden A2, M2

7 *ne‘üzü -ni‘meti* N2 : — A2, M2. “*Nüzûl-i bârân-ı -ni‘meti*” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,288’de kaydedilmişse de şiddetli yağmurun elli saat sürdüğü belirtilmiştir.

*4 *نعوذ من النعمة في صورة النعمة* = Nimet sûretinde gözükene cezâlandırmadan Allah’a sığınırız” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

efşân-ı mihr u rikkat ve reşha-pâş-ı sirişk-i te'essüf ü hasret olup, yâhûd âteş-i cihân-sûz, hâdise-i mezkûrenin sakf-ı mu'allâ[sı], tâk-ı nuh-revâk-ı¹ mînâyâ 'alev-res-i sirâyet ü i'tilâ² olacağından endîşe vü ictinâb birle, ser-nümây-ı zuhûr olacak nâ'ire-i şerr u şûru tûfân-zede-i seylâb eylemekle, nev'an sevretini şikest ve sükkân-ı 'âlem-i bâlâyı sûziş-i lehîb-i mehîbinden vâreste vü masûn eylemek kasdına mebnî olduğunu işâret eylemiş idüğü hâtır-peyvestdir; fe-sübhânallâh³.

**Zuhûr-i vak'a-i 'ibret-nümâ ez-pes-perde-i kazâ ve tebeddül-i
Saltanat-ı seniyye ve tezelzül-i bünyân-ı Devlet-i 'aliyye sânehallâhu
Te'âlâ 'an-misl-i hâzihi'l-âfât ve sâ'iri'l-beliyye, âmîn^{4*}.**

Çün bâlâda ber-vech-i itnâb bir kitâblık söz ile itlâk-ı zimâm-ı kilik-i pâkîze-hıtâb olduğu üzere bâ-irâde-i bî-'illet-i Rabb-i kadîr, Hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Selîm⁵ hazretleri, terk-i tâc ü dîhîm birle vahdet-hâne-i inzivâda mukîm olmağla, kâ'ide-i 'Osmâniyye üzere vâris-i serîr-i Saltanat olan Şeh-zâde-i pâkîze-tynet Sultân Mustafa Hân ibnü's-Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretleri pîrâye-bahş-ı evreng-i mücidd ü şevket olup, bâdî-i berbâdî-i⁶ Saltanat ü memleket olan ma'dûdü'l-esâmî müstevliyân-ı devlet dahi 'âmme-i 'âlemiyâna mâdde-i⁷ 'ibret olmuşlar idi. Lâkin sâkî-i sipihr-i nâ-mihribân: "Ayâ! İşbu bâde-i devlet ü ikbâle ne dürlü mizâc-ı garîb mezc ü tahlîl eylemiş ki, andan yek katre nûş edenler fi'l-hâl siyeh-mest ü âşüfte-bâl olup, pîş ü peslerini fark u idrâkden ve zîr ü bâlâlarına ihâle-i 'akl-i derrâkden pesmânde-i hırmân ve⁸ hâtîb-ı leyl-âsâ habt-ı 'aşvâ' birle beher sû pûyân olurlar⁹.

Bu câmi'u'l-kelîm mukaddîmenin mîsdâkı, mu'âsîrîn ve ahlâfa mâye-i tezekkûre ve vâye-i i'tîbâr u tebassura olan ricâl-i küşteğân-ı güzesteğânın câ-

1 revâk-ı M2 : râk-ı A2

2 i'tilâ M2 : i'tilâk A2

3 Meğer pîr-i dânyâ-ı —/Te'âlâ [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N2

4 pes-perde-i kazâ ve tebeddül-i Saltanat-ı seniyye ve tezelzül-i —/miyân-ı bünyân-ı Devlet-i 'aliyye sânehallâhu Te'âlâ 'an-misl-i hâzihi'l-âfât ve sâ'iri'l-beliyye, âmîn A2, M2 : bes-perde-i hafâ ve tebeddül-i saltanat ve tezelzül-i devlet N2

* صانها الله تعالى عن مثل هذه الافات و سائر البلية امين = Yüce Allah onu bu gibi âfetlerden ve diğer belâlardan korusun, Allahım duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

5 Hudâvendigâr-ıSelîm N2 : Sultân Selîm-i halîm A2, M2

6 dîhîm birle berbâdî-i N2 : dîhîmle halvet-hâne-i 'uzlet ü inzivâda küşe-gîr olmağla, Şeh-zâde-i civân-baht Sultân Mustafa hazretleri pîrâye-i ikil ü taht olup, bâdî-i berbâdî-i/beryâdî-i A2, M2

7 mâdde-i N2 : mâye-i A2, M2

8 nâ-mihribân hırmân ve N2 : bî-mihribân işbu mâdde-i devlet ü ikbâle ne mezc etmiş, bilmem ki andan yek katre cur'a nûş olanlar derhâl siyeh-mest —/ü medhûş olup, pîş ü peslerini şu'ûr u idrâkden vâmânde-i/dermânde-i hırmân ve zîr u— bâlâlarını/pâlarını temyîze muktedir olmayup A2, M2

9 'aşvâ' olurlar N2 : 'aşvâ birle her/beher سوکور gibi pûyân olurlar/olur A2, M2

nişinleri ve mekân-ı muhalleflerinin halef ü mekînleri¹ olacak yâdigârlar, an-
ların me'al-i hâline kat'â 'atf-ı nigâh-ı i'tibâr ve tevcîh-i² fikr-i itti'âz u istibsâr
eylemeyüp, bir taraftan kibâr-ı 'ulemâ' nâmına olup, ekserî şehri ve perverde-
i ni'met-i Hâkânî olarak mesned ü riyâset divânese ve çerâğ-ı câh u haşmet
pervânese olan efendilerin tedâbir-i müdebbirâneleri [N2 81a] ve bir cânibden
ism-i bî-müsemma 'idâdından olan fırka-i ümenâ'-i hiyânet-intimânın,
hususân âteş-gîre-i kânûn-i tesallut u istilâ olan Ocakluyân-ı şirret-ihativânın
istilâ'-i düşmenâneleri ve bir kûşeden bî-magz ve sebük-hûş ve dârû-yi hired-
fersây-ı ikbâl ü devletle âşüfte-dil ve medhûş olan kurenâ' zümresinin hırs u
tama'la iddihâr-ı mâl ve iktinây-ı âmâle sa'y ü tehâlük-i eş'abâneleri ve sâ'ir
gûne kâl ü kaleme gelmez evzâ' u etvâr-ı hâm-kârâneleri, bî-çâre Devlet-i
'Osmâniyye'yi ve milket-i Hâkâniyye'yi³ belâdan belâya dûçâr ve devr-i
Hûşeng'den berü* misli nâ-mesbûk saltanat-ı Sultâniyye'yi⁴ kazâdan kazâyâ
giriftâr edüp, gürûh-i mezbûr cümlesinden ferd-i vâhid aslâ ve kat'â "Veliyy-i
ni'metimiz" deyerek Devlet-i 'aliyye cihetine⁵ hayr-hâhlik ve Saltanat-ı se-
niyye'ye püşt ü penâhlik vâdisinde olmayup, her birinin "*Himmeti 'alâ zim-
meti*"^{**} fehvâsı sıfat-ı sa'y ü dikkati olup, a'dây-ı dîn⁶ ü devlet olan küffâr-ı⁷
pür-mel'ânet ise ber-fehvây-ı "*Mukranbi'un [li-ye]nbâ'a*"^{***} nev'an" sûret-i
sükûtü [ve] vüsûbu ilmâ' ve ma'âzallâhi Te'âlâ cüz'î tafra⁸ ile serâser Memâ-
lik-i İslâmiyye'yi pâymâl-i hayl-i⁹ hızy ü hasâr edecekleri derkâr olmağla ve
maraz-ı vebâ-misâl¹⁰ ihtilâf u ihtilâl ise, 'âmme-i Memâlik-i mahrûse'ye

1 câ-nişinleri mekînleri N2 : halefleri A2, M2

2 me'al-i hâline tevcîh-i N2 : hâl-i/hâk-i nigûhide me'âllerine kat'â tevcîh-i nigâh-ı i'tibâr ve imâle-i A2, M2

3 'ulemâ' nâmına Hâkâniyye'yi N2 : 'ulemâ'/'ulemâ nâmına olup mesned-i riyâset del-
isi olan efendiciklerin tedâbir-i hande-fermâsı/fersâsı ve bir cânibden ümenâ ism-i bî-
müsemmasıyla/müsemması, dest-yâz-ı/bâz-ı yağmâ olan havene-i Yehûdî-siyer [M2 179]
ve bir taraftan âteş-efrûz-i hânûmân-ı ârâm olan Ocakluyân-ı menhûsânın/mebhûsânın
(مبحوسانك) istilâsı ve bir kûşeden merkez-i saltanatı dâ'iretû's-sev' istilâ/— birle tesallut
eden bî-magz ve sebükser kurenây-ı bed-güherlerin hırs u tama'la iddihâra i'tinâları ve
sâ'ir güftâra gelmez evzâ'-ı nâ-becâları, bî-çâre Devlet-i 'aliyye'yi A2, M2

* Metnimizde söz konusu edilen Hûşeng, eski Pers mitolojisinde evrensel monarşinin
kurucusu ve Zerdüşî yasanın ortaya çıkışından önceki Pişdâdî hânedânının ilk hükümdarı
olan Hûşeng olmalıdır; bk. "Huşeng", *Büyük Larousse*, XI,5431.

4 Sultâniyye'yi N2 : muftihar u mu'teberi A2, M2

5 gürûh-i mezbûr cihetine N2 : aslâ ferd-i vâhid Devlet-i 'aliyye'ye A2, M2

** همتی علی ذمتی = Yapma düşüncem sözüm olsun" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

6 dîn A2 : hey'et M2

7 küffâr-ı A2 : milel-i M2

*** مقربع لينباع = O sıçramak üzere pusuda durandır" anlamına gelen Arapça
atasözlerindedir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, II,309.

8 *Mukranbi* tafra A2 : "*Huve muhrenbiku li-yenbâ'* (هو مخربق لينباع)" sûret-i sükûtü
vüsûbiyyü'l-ilmâ' ve ma'âz[all]âhi Te'âlâ cüz'î zafer M2

9 hayl-i A2 : hiyel-i M2

10 maraz-ı vebâ-misâl A2 : maraz u bâm-misâl M2

sereyân ü ittisâl birle taraf taraf herc ü¹ merc âsârî rû-nümâ ve her aktârda katâr katâr şûriş ve² bagy ü serkeşî hüveydâ olmağla, Devlet-i ‘aliyye ve memâlik-i Saltanat-ı seniyye ‘ayniyle ‘İzzî Târîhi’nde mastûr pâdişâh* vefâtından sonra İran memalikinin kesb eylediği sûrete münkâlib olmağla**, bi'l-cümle Ümmet-i Muhammed kulûbundan emn ü itmînân eseri münselib oldu³.

Cümle-i mu‘tarıza

Nev‘-i insânî⁴ zalûm ve cehûl oldukları, nass-ı sarîhle rûtbe-i sıhhat ü⁵ tahkîka mevsûldür. Tabaka-i munkazîye ricâlinin ne sebeble ma‘âzallâhi⁶ Te‘âlâ masra‘ları olan varta-i kazâya vukû‘ ve sukûtları, henüz âyîne-i bîniş ve levha-i dâniş⁷ iken, tabaka-i sâniye yâdigârları kat‘â tebasur ve i‘tibâr eylemeyüp, evvelkilere du‘â okudup ve tabaka-i âtiye dahi bunlara rahmet gönderttikleri⁸, hele lisân ü beyâna sığmaz emr-i muhayyerül-‘ukûldür.

‘Abdül‘azîz Efendi merhûm *Ravzatü'l-Ebrâr* nâm târîh-i be-nâmında bu resme keşîde-i silk-i rukûm eylemiştir ki, “Sâhibü'z-zemân Sultân Murâd-ı Râbi‘ ‘*aleyhi'r-rahme* hazretlerinin ilâ âhırî'l-eyyâm tîğ-i siyâsetleri karâr-gîr-i niyâm-ı ârâm olmayup, husûsan şûrb-i duhân töhmetiyle sad-hezâr lûle-keşânı tu‘me-i şemşîr-i kahr u tebâr eylemişler idi. ‘Acem seferine ‘azîmet-i hümâ-yûnlarında Bor Kasabası kurbunda Nakkâre-zen Çayırı nâm makâmda darb-ı sâyebân-ı ârâm olundukda, a‘yân-ı zu‘amâdan Cevherî-zâde töhmet-i şûrb-i duhân ile sâkin-i mahalle-i hâmûşân olup, pîş-gâh-ı bârgâhda cesedi endâhte-i hâk-i siyâh olduğu leyl-i pür-veylde [N2 81b] râv-yi kıssa-i râst-güftâr bir

1 ü M2 : — A2

2 ve A2 : — M2

* Metnimizde söz edilen İran Şâhi, 1688-1747 yıllarında yaşamış, Avşarlılar hânedânının kurucusu ve ilk hükümdârı olan, önceleri Tahmâsb-kuli Hân ünvânıyla anılan, 8 Mart 1736'da ise Nâdir Şâh ünvânıyla hükümdâr olan kişidir; bk. meselâ Azmi Özcan, “Nâdir Şâh”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII,276-277.

** Gerçekten ‘İzzî Târîhi’nde Nâdir Şâh sonrası İran’ın içine düştüğü olumsuz durum birkaç yerde anlatılmaktadır; bk. Süleymân ‘İzzî, ‘İzzî Târîhi, İstanbul 1199/1785, s.134a-136a, 235a-239a, 248a-248b, 255a-256b, 266a-268a, 275b-276a, 281a-282b.

3 vâdisinde olmayup oldu [Dipnotu uzatmamak için N2’de kısaca yer alan A2’deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : sûretinde olmayup, her birinin himmeti zimmetine masrûf ve cümle-i sa‘y ü mücâhedeti huzûz-ı nefsâniyyesi nahvına ma‘tûf olmuşidi N2

4 insânî A2 : insânînin M2 : insânın N2

5 rûtbe-i sıhhat ü N2 : derece-i A2, M2

6 munkazîyema‘âzallâhi N2 : sâbıka ricâlinin ne sebeble ma‘âzallâhi/ma‘âz[all]âhi A2, M2

7 vukû‘ dâniş N2 : sukûtları, henüz muttaride/manzarada A2, M2

8 yâdigârları kat‘â gönderttikleri N2 : ebnâları olan —/yâdigârlar yek-şeme i‘tibâr eylemeyüp/etmeyüp, evvelkilere du‘â okutmaları ve tabaka-i âtiyenin dahi bunlara —/irsâl-i rahmet/rahmete irsâline/— bâ‘is olmaları A2, M2

kimse ile bir maslahata giderler iken, hasbe'l-memerr otak-ı gerdûn-nitâk önünden güzâr eylediler. Meş'aleler iltihâbda ve meş'aleciler hâbda olup, 'âlem agyârdan hâlî olmağın, refikım bî-ihtiyâr miyânından lûle-i duhân çıkarıp, küşte-i tûğ-i kahr olan bî-çâreye karîb furûzân olan meş'alden iş'âl-i duhân eylemekle, bu vaz'-ı sengîn ü garîb 'akl ü şu'ûrumu perîşân eyledi" deyü nakl ü beyân eyledi*.

Var kıyâs et vüs'at-i meydân-ı gaflet nidiğın**

Latife

'Arabistân'da 'Azâz nâm kasaba selefde be-gâyet ma'mûr olup, gâh bi'n-nefs Devlet-i 'aliyye tarafından ve gâh ilhâk mülâbesesiyle Haleb vâfîleri cânibinden 'Azâz Ağası nâmiyle voyvodalar ve mütesellimler ta'yîn olunmağla, müddet-i mukaddereleri kadar anda ikâmet ve icrây-ı hükûmet ederler idi. Bir vakitte dahi 'ale'l-â'de bir Ağa gelüp anda karâr-gîr ve dest-zen-i esbâb-ı dâr u gîr olmuşidi. Fellâhın biri bir mâdde zımnında kendüden rencîde olmağla, gıyâbında "Allahu yel'anü 'Ali Ağa el-'azâz***" deyü la'n ile bed-du'â eylemekle, gammâzın biri fi'l-hâl Ağa'nın sâmi'asına îsâl eylemiş, pes der-sâ'at mezbûru ihzâr ve "Sen bana la'n ü nefrîn eylemişsin" deyü mu'âhezeye ibtidâr eyledikde, fellâh bir zarîf ve mezzâh âdem olmağla: "Sultânım 'Azâz Ağası'na olarak gerçi lisânımdan ol gûne bir edây-ı nâ-sezâ sudûr eyledi. Lâkin mevki'-i edâ ve merci'-i bed-du'â cenâbımız değildir ve cenâbınızdan mukaddem gelenler ve mu'ahhar gelecekler değildir. Belki 'Azâz Ağalığı kendüde müntehî olan ağadır ki, ol deccâl ile mu'âsır olur. Zirâ gelenler gidenlere rahmet okutmağla, la'n-i mezbûr tenezzül ederek nihâyetü'n-nihâye olan Ağa'da karâr-dâde olur. Bu cihetle cenâbımız ol gubârdan âzâdedir" dedikde, merkûmun bu ma'kûl ve ma'nîdâr cevâbı sencîde-i mîzân-ı i'tibâr olmağla, hakkında 'afv ü müsâmahadan başka 'atıyye vü ikrâma sezâvâr eyledi; *Allâhümme'c'alnâ mine'l-müte'izzîni bi'l-i'tibâr ve'l-istibsâr**. [N2 82a] Gelelim dâstânımıza.

Tetimme

A'dây-ı dîn ü devlet olan küffâr-ı bed-millet ise ber-fehvây-ı "Mukran-bikun li-yenbâ'a*" nev'an sûret-i sükût ü ârâmişleri şiddet-i vüsûb ü pertâbı îmâ vü ilmâ' ve ma'âzallâhi Te'âlâ ednâ tafra ile serâser Memâlik-i mahrûse'yi

* "Bor Kasabası kurbunda eyledi" arasında yer alan bilgiler gerçekten ihmâl edilebilir ufak tefek değişikliklerle Kara Çelebi-zâde 'Abdül'aziz Efendi, *Ravzatü'l-Ebrâr*, Bulak 1248, s.583'ten alınmıştır.

** Metnimizdeki bu mısra, Bâkî'nin gazellerinden birinde geçen "Var kıyâs et vüs'at-i deryâyı rahmet nidüğün" mısraından (bk. *Bakî, Divânı*, s.316) hareketle söylenmiş gözüküyor.

*** العزاز = الله يلعن على اغا العزاز = Allah taş kalpli Ali Ağa'ya lanet etsin" anlamına gelen Arapça bedduâdır.

*4 اللهم اجعلنا من المتعطين بالاعتبار والاستبصار = Allahım bizi ibret alanlardan eyle!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

pâyâmâl-i hayl-i hasâr edecekleri mukarrer olup, maraz-ı âkile-misâl ‘ârıza-i ihtilâf ü ihtilâl ise ecsâm-ı milkete ‘urûz u ittisâl birle taraf-ı herc ü merc rahneleri rû-nümâ ve her bikâ‘ u aksâ‘da “*Yevme terciüfû'r-râcîfetü tet-be‘uhe'r-râdîfetü*”^{**} vâcîfesi hüveydâ olmağla, Devlet-i ‘aliyye ve Memâlik-i seniyye bi-‘aynihâ ‘*İzzî Târîhi*’nde meşrûh olduğı üzere Tahmâsb-kuli Hân helâkenden sonra İnan memâlikinin kesb eylediğı sûrete munkalib olmağla ramak-ı yesîr kaldığından nâşî^{***}, kulûb-i ehl-i İslâm’dan emn ü itmînân eseri münselib oldu¹.

Be-tahsîs mukaddemâ tebdîl-i Saltanat zımında havsala-i teham-mülден² bîrûn ve te’diyesi³ derece-i istihâleye makrûn ocaklar⁴ tarafına tarh olunan mevâ‘îdin incâzı nâ-kâbil iken, vak‘a-i sâbıkada⁵ küşte-i tîğ u teber olan ‘uzamânın mânend-i genc-i bâd-âver olan⁶ muhallefâtlarından hâsıl olan mebâlig-i bî-hadd ü ahsâ, üftâde-i mehleke-i târâc ü⁷ yağmâ ve giriftâr-ı eydî-i nehb ü heder ü hebâ ve bu denlü⁸ tuhaf u tefârîk ve turaf, bir alay ac ve muhtâc mukarrebân-i Mustafavî arasında heder ü telef ve hazâ‘in-i ‘Osmâniyye’nin nefâdı mertebede güm-kerde-i⁹ seref olması, [M2 180] sabr u şu‘ûr-i hayr-hâhânı dil ü dimâğlarından ber-taraf etmişiken¹⁰, gürisne-çeşmân-ı düde-i Bektâşiyân düd u raht-ı Devlet-i şâmihu'l-erkân olup, ya‘nî “*Hel min mezîd?*”^{*11}” gûyân olarak sâz ü sâmân-ı kanâ‘at ü insâfî sûzân oldular. Dil-hâhları üzere ‘amel ü hareket ise¹², hâric-i yârâ-yı devlet olmağla, a‘bâ‘-i şakka-i tekâlîfleri

* هو مقرنبق لينباع = O sıçramak üzere pusuda durandır” anlamına gelen Arapça atasözlerindedir; bk. el-Meydânî, *Mecma‘u'l-emsâl*, II,309

** يوم ترجف الراجفة تتبعها الرادفة = Birinci üflemenin (kainatı) sarstığı, onu ikinci üflemenin takip ettiği gün” anlamına gelen bu ifade Kur‘ân, en-Nâzi‘ât 79/6-7. âyetleridir.

*** Gerçekten ‘*İzzî Târîhi*’nde, önceleri Tahmâsb-kuli Hân ünvanıyla anılan İnan Şâhî Nâdir Şâh sonrası ortaya çıkan olumsuz olaylar birkaç yerde anlatılmaktadır; bk. Süleymân ‘İzzî, ‘*İzzî Târîh*, s.134a-136a, 235a-239a, 248a-248b, 255a-256b, 266-268a, 275b-276a, 281a-282b.

1 ‘Abdül‘azîz Efendi merhûm oldu N2 : — A2, M2

2 tehammülден N2 : tehammül-i devletden A2, M2

3 te’diyesi N2, M2 : te‘[di]yesi A2

4 ocaklar N2, A2 : Ocaklu M2

5 vak‘a-i sâbıkada M2 : vak‘ada N2, A2

6 ‘uzamânın mânend-i genc-i bâd-âver olan A2, M2 : eşhâsın mânend-i genc-i bâd-âver N2

7 ahsâ, târâc ü N2 : ‘add, üftâde-i mehleke-i A2, M2

8 heder denlü N2 : hebâ ve bu kadar A2, M2

9 ac/aç ve muhtâc mukarrebân-ı/mukarrebîn-i güm-kerde-i A2, M2 : tülünkî-yi ac ve muhtâc aralıklarında ‘urza-i ziyâ‘ u telef ve hazâ‘in-i bî-gerân-ı ‘Osmâniyye nefâdı derecesinde güm-kerde-i tebzîr u N2

10 sabr u etmişiken N2 : hayret-bahş-ı ‘ukalâ iken A2, M2

*4 هل من مزيد = Daha var mı?” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, Kâf 50/30. âyetin sonunda yer alan kısımdan hareket edilerek söylenmiş gözüküyor.

11 sabr u *mezîd* N2 : hayret-bahş-ı ‘ukalâ iken, gürisne-çeşmân-ı düde-i Bektâşiyân: “*Hel min mezîd* A2 : hayret-bahş-ı ‘ukalâ iken “*Hel min yezîd* M2

12 kanâ‘at ü ise N2 : insâfî sûzân olup, dil-hâhları üzere hareket A2, M2

kâsiretül'z-zuhûr ve vaz'-ı nâ-sâz ü 'anîfleri¹, “Âdem kara-dağ olsa getirmez ana tâkat” haml-i girânı üzere tehammül-güzâr-ı erbâb-ı umûr² olduğundan ve'l-hâsıl tegallüb ü tesallut ve keder u zararları³ varak-ı dîğēr sûretini bulduğundan, a'yân-ı devlet bî-tâb ve dem-beste-i⁴ zücret [N2 82b] u ıztırâb⁵ olup, gerek Âsîtanê'de ve gerek orduda teklîfât-ı bâride ve tahmîlât-ı zâ'ideleri hazm ve tekabbül kertesinden hurûc ve şeb ü rûz ser-nümây-ı sâha-i Bürûz olan şenâ'at-i çiğēr-dûzları⁶ derece-i şekâvet ü beşâ'ate 'urûc eylemesi, **beyt**⁷:

Der-çeşm küned hâne-i meges-râ çû dihi⁸ rûy

*Bâ-sefele hemân bih ki müdârâ ne-küned kes**

me'âlinden gaflet ve ol tâ'ife-i sefele-nihâd ve hazele-sîrete irâ'et-i⁹ rûy-i nermî vü sühûlet eylemekden neş'et eylemekle, hurrem-kesân-ı eşrâr-ı 'akreb-minşân bî-mehâbâ fürce-yâb-ı hulûl ü istîlâ olarak, 'uyûn-i mesâlih u evtâra¹⁰ hecme-rîzân olmağın, ahvâl-i cihân müy-i zengî gibi¹¹ derhem ve perîşân ve ashâb-ı 'ukûl ü ezhân endîşe-i vehâmet-'âkıbetle lerzân ü tersân olmuşlar idi. Hâssaten¹² Ordu-yi hümâyûn'da ise hayâl-hâne-i hâtırdan bî-gâne gûnâ-gûn etvâr-ı bâgiyâneye cesâret ve 'âmme-i mesâlih u umûra medd-i eyâdî-i ihtilât u müdâhalet¹³ ederek, her biri bir gûne evzâ' ve mânde ve ta'yînât behânele-riyle ibrâ'-i zenâd-i¹⁴ gavgâ vü nizâ' eylemeleri, evliyây-ı umûru bizâr ve zîr-i¹⁵ ser-pençe-i tesallutlarında esîr u dil-fikâr¹⁶ eylemeğın, hâlleri dîğēr-gûn ve

- 1 kâsiretül'z-zuhûr 'anîfleri N2 : kâsîmetül'z-zuhûr ve vaz'-ı nâ-hemvâr-ı 'anîfleri/ عنیلى [mîsrâ]' A2, M2
- 2 haml-i girânı umûr N2 : mazmûnunu müzekkir ber-araf-sâz-ı 'akl ü şu'ûr A2, M2
- 3 u tesallut zararları N2 : istîlâları A2, M2
- 4 bî-tâb ve dem-beste-i N2 : vâmânde-i zîr-i girânbâr-ı A2 : dermânde-i zîrger-i enbâr-ı M2
- 5 u ıztırâb N2 : — A2, M2
- 6 orduda çiğēr-dûzları N2 : Ordu-yi nusrat-nişânede teklîfât-ı bârideleri havze-i tehammülden hurûc ve dem-be-dem ser-nümây-ı Bürûz olan şenâ'atleri A2, M2
- 7 beyt M2 : — N2
- 8 çû dihi N2, A2 : nerm M2
- * در چشم کند خانه مکس را چو دهی روی * با سغله همان به که مدارا نکند کس = Gözün üstünde sineğın evini bir köy gibi görürsün. Bir kimse için sefil insanlarla hoş geçinilmemesi iyidir” anlamına gelen Farsça bu beyit, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin gazellerinden alınmıştır; bk. meselâ Sâ'ib-i Tebrîzî, *Külliyyât-ı Dîvân-ı Sâ'ib*, M.Ü. İlahiyât Fakültesi Ktp. Nadir Eserler Koleksiyonu, nr.12, vr.200a.
- 9 tâ'ife-i irâ'et-i N2 : tâ'ifeye irâ'e-i A2, M2
- 10 eylemekle evtâra N2 : birle, hurrem-kesân-ı eşrâr-ı 'uyûn-i mesâlih-i Devlet-i ebediyü'l-karâr'a A2, M2
- 11 cihân gibi N2 : 'âlem mânend-i müy-i zengiyân A2 : 'âlem mânend-i müy zengbân M2
- 12 ü ezhân hâssaten N2 : -i selîme endîşe-i vehâmet-i pâyânla/pâyân ile hayrân olmuşlar idi A2, M2
- 13 'âmme-i müdâhalet N2 : mesâlih u umûra/umûrda medd-i eyâdî-i duhûl ü mübâderet A2, M2
- 14 behâneleriyle irâ'-i zenâd-i N2 : behâneleriyle irâ'-i zenâd-i A2 : behâleriyle ibrâz-ı M2
- 15 zîr-i N2 : — A2, M2
- 16 dil-fikâr N2 : zâr A2 : — M2

‘âciz ü zebûn oldular. Nâ-çâr sûretâ celb-i zehâ’ir ve hakikatde selb-i savlet-i erzâl-i asâkir irticâsiyle¹ ‘Alemdâr Paşa'nın himây-ı livây-ı himâyetine² ilticâ eylemek, muktezâyât-ı ahvâlden olduğuna mebnî, bizzât cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı³ Mülûkâne'den hutût-ı nüvâziş ü iltifât-ı Şâhâne⁴ ba’s ü tesrîb ve hedâyây-ı girân-behây-ı Hidîvâne⁵ irsâliyle taltîf ü tatyîb olunup, ricâl-i devlet ve mukarrebân-ı Saltanat taraflarından dahi istimâlet-nâmeler tahrîr ve isticlâb-ı hâtır-ı hatîrleri⁶ mülâhazasıyla pey-der-pey dest-âvîzler tesyîr olundukca, sûret-i zâhirede⁷ mümâşât-ı “*Ve üsnî ‘aleyhi ve yüsnî ‘aleyye ve fi'l-kulûbi za-gâ’inün**” kânûn-i münâfikânesine⁸ mürâ’ât olunmakda idi. Behîc Efendi ise envâr-ı devlet-i Selîm Hânî'den iktibâs-ı feyz-i kâm-rânî etmiş ve vukû’-i vak’a-i şenî’adan mukaddem Ruscuk tarafına gitmiş bulunup, nev’an dekâyık-ı umûra dâna⁹ ve mezâyây-ı ahvâl-i devlete vâkıf [M2 181] mâlik-i cerbeze ve nutk u zekâ¹⁰ olmağla, [N2 83a] aralık aralık ‘Alemdâr Paşa huzûrunda mehâsin-i Pâdişâh-ı mahlû’u vasf u beyân ve hal’ sebebiyle muhayyel ve musammem olan nizâmâtın¹¹ fikdânı mazarrâtını ‘add ü ‘iyân ve kazâ-zede olan ricâlin veliyy-i ni’metlerine olan sadâkat ve istikâmetlerinden ve rüşd ü kâr-güzârî ve dirâyetlerinden bahisle mahzâ küşte-i tûğ-i nefsâniyyet olduklarını âverde-i zebân¹² edüp ve mukaddemâ Mektûbcu olan Mehmed Tahsîn Efendi, askerî tâ’ifesinden¹³ havfa teba’iyyet ve Behîc Efendi'nin¹⁴ irşâd ü delâletiyle ‘Alemdâr Paşa ma’iyyetinde¹⁵ Ruscuk tarafına ‘azîmet etmiş bulunduğundan, mûmâ ileyhe¹⁶ hem-zebân-ı muvâfakat olmakda iken, Mısır Seferi hılâlinde terk-i tarîk-ı tedrîs ile dahîl-i zümre-i Hâcegân ve Baş-muhâsebecilik’le hâ’iz-i haysiyyet ü şân olan sâhib-i fikr-i sâkıb ve dūr-endîş ve re’y-i sâ’ib fuzalâ ve

1 zehâ’ir irticâsiyle N2 : zehâ’ir/zehâyir ve hakikatde —/def’-i savlet-i erzâl-i asâkir recâsiyle A2, M2

2 livây-ı himâyetine N2 : himâyetine A2 : himâyesine M2

3 ahvâlden menâkıb-ı N2 : hâlden olduğu lâzım ve hüveydâ olduğundan, bizzât cânib-i A2, M2

4 -ı Şâhâne N2 : — A2, M2

5 Hidîvâne N2 : Şâhâne A2, M2

6 -ı hatîrleri N2 : — A2, M2

7 zâhirede M2 : zâhirde N2, A2

* *اثنى عليه ويثنى على و فى القلوب ضغان* = Ben ona övgüde bulunuyorum, o bana övgüde bulunuyor, oysa kalplerde kinler var” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

8 Ve esnâ münâfikânesine A2, M2 : ve kânûn-i münâfikâneye mürâ’ât N2

9 dâna N2 : — A2 : âşinâ M2

10 mâlik-i zekâ A2, M2 : u âşinâ N2

11 Pâdişâh-ı nizâmâtın N2 : Pâdişâh-ı mahlû’u serd ü beyân ve hal’ sebebiyle muhîl olan nizâmın A2 : Pâdişâhî serd ü beyân vaz’ u sun’u sebebiyle muhîl olan nizâmın M2

12 mazarrâtını zebân N2 : mazarrâtını ‘add u ‘iyân A2 : mazarrâtını ‘add u beyân M2

13 askerî tâ’ifesinden N2 : — A2, M2

14 Efendi'nin N2 : Efendi A2, M2

15 ma’iyyetinde N2 : ma’iyyetine A2, M2

16 ileyhe N2, A2 : ileyh M2

‘ulemâ ve şu‘arâdan erbâb-ı re‘y ve nutk u zekâ, ferîd-i zemâne ve dühât-i yegânededen es-Seyyid ‘Abdullah¹ Râmiz Efendi, nazar-ı Hudâvend-i sâbık ese-riyle tahsîl-i rütbe-i ‘izz ü ser-bülendî etmiş² olduğundan, ibtidây-ı cülûs-i Pâdişâh-ı nev-câhda tarafdarân-ı Şehriyâr-ı mahlû‘, bi'l-cümle Ordu-yi hümâyûn’dan matrûd u medfû‘ ve³ müdâhale-i umûrdan memnû‘ olmaları bâbında şeref-rîz-i vukû‘ olan⁴ hatt-ı hümâyûn mücebince, tevzî‘-i hisas-ı ‘ukûbet ve taksîm-i eshâm-ı nekâl ü nekâbet hayyızinde merkûmun⁵ hisse-i mukadderesine Kavala’ya nefy ü iclâ sehmi⁶ isâbet ve Çavuş mübâşeretiyile ‘azm-i cânib-i me‘mûriyyet eyledikde, ‘Alemdâr Paşa havâşisinden⁷ Köse Kethudâ dimekle ma‘rûf Ahmed Efendi birle hılâl-i râhda mülâkât edüp, zâtında ehl-i ‘ilm ve şâ‘ir ve natûk ve sühan-dân olmağla, Köse Kethudâ, Efendi-i mezbûrun kudûmünü telakkî-i ikbâl ü iltifât ve taltîf ü terhîb ve şerâ‘it-ı mihmân-nüvâzîyi kemâ-yenbagî tertîb birle tatmîn ü tatyîb⁸ etmekde iken, Behîc ve Tahsîn’in ta‘rîf ü telkînleriyle⁹ ‘Alemdâr Paşa tarafından i‘zâz ü tevkîre mukârin¹⁰ da‘vet olunmağla, germ-rikâb-ı¹¹ icâbet olup, lede'l-vusûl müşârun ileyhe intisâb ve efendiyân-ı mûmâ ileyhimâyâ sâlis-i kâfî, ya‘nî sâli-setü'l-esâfî olarak, ihtisâs-ı tâm birle¹² tekarrub iktisâb eyledikde: “Ocaklu tâ‘ifesinin tegallüpleri mizâc-ı devleti ifsâd ve altı yüz senelik rev-nak-ı Saltanat’ı berbâd eyledi” deyerek mevâdd-ı halel ü fesâdı [N2 83b] vâhiden ba‘de vâhidin delîl ü şâhid îrâdiyle şümürde-i benân-ı beyân ü ta‘dâd eyledikce, müşârun ileyh dahi tasdîka nâ-çâr ve¹³ husûsan bu def‘a orduda sûret-i ahvâl-i gavâyet-iştimâlleri ‘ayne'l-yakîn meşhûd ve mu‘âyeni olmağla, Devlet-i ‘aliyye’ye zarardan gayri ‘â‘ideleri olmadıği ikrâr ve i‘tirâfda bî-

- 1 dahîl-i zümre-i ‘Abdullah M2 : dahîl-i zümre-i Hâcegân ve Baş-muhâsebecilik’le serfirâz-ı akrân olan Kırîmiyyü'l-asl ‘Abdullah N2 : dahîl-i zümre-i Hâcegân ve Baş-muhâsebecilik ile hâ‘iz-i haysiyyet ü şân olan sâhib-i fikr-i sâkıb ve dür-endîş ve re‘y-ı sâ‘ib fuzalâ ve şu‘arâdan erbâb-ı re‘y ve nutk u zekâ, ferîd-i zemâne ve dühât-i yegânededen es-Seyyid ‘Abd[ull]ah M2
- 2 Hudâvend-i etmiş N2 : Hudâvendigâr-ı sâbıkla tahsîl-i rütbe-i ser-bülendî etmiş A2 : Hudâvendigâr-ı sâbıkla tahkîk-ı rütbe-i ser-bülendî eylemiş M2
- 3 bi'l-cümle ve N2 : Ordu-yi hümâyûn’dan tard u def‘le A2, M2
- 4 şeref-rîz-i vukû‘ olan N2 : şeref-vürûd eden A2, M2
- 5 ‘ukûbet merkûmun N2 : ‘ubûdiyyet ve taksîm-i sihâm-ı nekbet esnâsında, mûmâ ileyhin A2, M2
- 6 sehmi N2 : — A2, M2
- 7 havâşisinden N2 : takımından A2 : tarafından M2
- 8 birle hılâl-i tatyîb N2 : ile mülâkât ve Râmiz Efendi zâtında Felâtûn-pesend bir vücûd-i bî-mânend olmağla, kudûmünü, merkûm telakkî ve iltifât ü taltîf ve terhîb ve levâzım-ı mihmân-nüvâzîye/nüvâzîyi tertîb A2, M2
- 9 ta‘rîf ve telkînleriyle N2 : ta‘rifleriyle A2, M2
- 10 i‘zâz ü tevkîre mukârin N2 : — A2, M2
- 11 germ-rikâb-ı N2 : germ-‘inân-ı semt-i A2, M2
- 12 müşârun ileyhe birle N2 : mecbûl olduğu nabz-gîri ve dirâyet ve mizâc-âşinâyî vî talâkatinden/talâkatden nâşî müşârun ileyhe intisâb ve ihtisâs-ı tâmla A2, M2
- 13 ve altı yüz ve N2 : eylediğini, mâdde be-mâdde şümürde-i beyân ü ta‘dâd etdikce, müşârun ileyh dahi tasdik edüp A2, M2

ihtiyâr olmağın: “Hudâvendigâr-ı sâbıkın bu tâ’ife-i halî’u’l-‘izârdan teberrî ve nefret edüp, asker-i cedîd ihtirâ’ ve tertîbine sarf-ı hazîne-i himmet eyledikleri, meğer muvâfık-ı emr-i¹ hikmet imiş” zemîninde müdde’ây-ı mezkûru te’yîd ve kendüleri dahi ol zümreden müteneffir ve rû-gerdân olduğunu takrîr birle bünyân-ı muvâfakati teşyîd² eyledi. Ve’l-hâsıl müşârun ileyhi taraf-ı Tâcdâr-ı nev-câhdan tebrîd ve pençe-zen-i umûr-devlet olan vükelây-ı vakt-den tenfir u teb’îd edüp: “Sâ’ir gûne fezâ’il-i zâtîyye ve hasâ’il-i sıfâtîyyesi şöyle dursun, cenâb-ı devletiniz Hudâvend-i sâbık hazretlerinin³ nazar-ı iksîr- [M2 182] eser-i Mülûkâne’leriyle a’lây-ı merâtib-i⁴ zâhire-i insânî olan rütbe-i vâlây-ı Vezâret’e mazhar ve işbu kerr u ferr ve dârât ü debdebe ile mümtâzter olduğunuzu mebnî, müşârun ileyh hazretlerinin çerâğ-ı hâs ve bende-i bâhiru’l-ihtisâsları olduğunuz hasebiyle gayret ü hamîyyetlerinde bulunmak cümleden ezyed cenâbınıza elzem ve esdak değil midir?” vâdîlerinde lücce-i ‘asabiyyetlerini tehyîc ederek, pâzâr-ı imtizâcı tervîc eylediler.

el-Kıssa: Aksây-ı emniyyetleri olan⁵, i’âde-i cülûs maslahatına zihnini mâ’il ve tarîk-ı husûlüne sa’y ü himmet⁶ eylemeğe kâ’il eyledikten sonra⁷: “Ayâ heyûlây-ı maslahat ne sûretle kâbil-i vücûd⁸ olur?” vâdîlerinde rehvar-ı efkârları zemîn-pûyây-ı vesâ’il iken, Ordu-yi hümâyûn’da⁹ Yeniçeri Ağası vak’asında sonra Refîk Efendi dahi Ruscuk yârânına iltihâk ve ‘anâsır-ı erba’a gibi çâr-erkân-ı bünye-i¹⁰ ittifâk olup, çünkü tarafdârân-ı Selîm Hânî’den bu kadar dühât, ‘Alemdâr Paşa’nın zîr-i râyet-i himâyetlerinde vâye-mend-i behre-i necât ü¹¹ murâ’ât olduklarında, i’âde-i cülûs husûsuna mukâvele-i mezkûreye mebnî¹² teşmîr-i sevâ’id-i ‘azm ü niyyet¹³ ve bu takrîble Ocaklu’nun [N2 84a] kesr-i sevret-i kuvvetlerine ve maktûllerin intikâmlarını aldıklarıdan sonra be-cây-ı îşân olmak emelinin istihsâline şedd-i ‘adud-i kasd u mübâderet eylediler. Lâkin¹⁴,

- 1 iştimâlleri emr-i N2 : iştimâllerini bi’l-müşâhede tahkîk eylediğini kendü dahi ikrâr birle: “Pâdişâh-ı mahlû’un bu tâ’ifeden nefret ve asâkir-i cedîde tanzîmine himmetleri, meğer muvâfık-ı A2, M2
- 2 mezkûru teşyîd N2 : mûmâ ileyhe/ileyhi te’yîd birle tevsîk A2, M2
- 3 Tâcdâr-ı nev-câhdan hazretlerinin N2 : Pâdişâh-ı nev-câhdan tebrîd ve A2, M2
- 4 eser-i merâtib-i N2 : eserleriyle i’lây-ı rütbe-i A2 : eserleri ile i’lây-ı rütbe-i M2
- 5 mazhar olan N2 : irtikâ eylediği, Pâdişâh-ı mahlû’ cânibine ‘â’ide-i zamîr-i meyl ü mahabbetlerini tecdid ederek A2, M2
- 6 husûlüne sa’y ü himmet N2 : istihsâline sa’y ü gayret/himmet A2, M2
- 7 eyledikten sonra N2 : edüp A2, M2
- 8 sûretle kâbil-i vücûd A2, M2 : gûne sûrete kâbil N2
- 9 pûyây-ı hümâyûn’da N2 : pûyâ iken, orduda A2, M2
- 10 bünye-i A2, M2 : gurfe-i N2
- 11 Paşa’nın necât ü N2 : Paşa yanında âsûde-nişîn-i cenâh-ı A2, M2
- 12 husûsuna mebnî N2 : maslahatına A2, M2
- 13 niyyet N2 : himmet A2, M2
- 14 ve maktûllerin Lâkin N2 : şedd-i ‘azud-i niyyet olunup, [mîsrâ]’ A2 : kasd-ı niyyet olunup, [mîsrâ]’ M2

*În-hümâ ez-beyza-i fülâd mî-âyed birûn**

ancak bu tılsım-ı düşvâr-güşâ, ‘azâyim-i dakîka ile nice mukaddimât-ı enîkaya muhtâc olduğu bî-merâ emr-i ‘azîm ve hatb-ı cesîm¹ olduğundan mâ‘adâ, Ye- niçerilik ‘ârızası kalem-rev-i saltanat-ı ‘Osmâniyye'nin² maraz-ı cüzâm gibi her cüz’ ü endâmına sirâyet ve el-‘aceb sümme'l-‘aceb ki anların gayret-i câhiliyyelerini Ocak'da kat‘â hamîr-i <u> fatîri olmayan ecnebî herkes ve³ nâ-kes iltizâm-ı mâ-lâ-yelzem vechiyle hâmise-i tabî‘at etmiş olup, zümre-i merkûme ise taraf-ı musaffây-ı Sultân Mustafa'ya müteveccih ü mün‘atîf ve cânib-i Selîm Hânî'den bi'l-külliyeye münharif olduklarından başka, kurenâ⁴ nâmına olan yâdigârlar hâlâ vücûd-i müşârun ileyhi istiskâl ve dâ'imâ cüst-cûy-i⁵ vesîle-i izmihlâl olmalarıyla, bu emr-i müşkile şurû‘ sûretinde ahtâr-ı bî-şümâr ve mehâlik-i fâci‘atü'l-âsâr muhtemelü'l-vukû‘, ya'nî Hudâvend-i⁶ mahlû‘ tek ü tenhâ bî-yâr u yârâ⁷ olmağla, ednâ ser-rişte ile ‘urza-i telef ve ser-encâm-ı sa‘y ü güşîşimiz ser-dâde-i nedâmet ü esef⁸ olacağı müte‘ayyen ve binâ-berân ba‘zı mertebe desâ‘is-i müşâ‘bidâne ve mekâ‘id-i rûbehâne-i ‘avâm-firîbâne i‘mâliyle setr u ta‘miye⁹ husûsunun vücûbu [N2 84b] emr-i beyyin olmağın, temhîd-i¹⁰ maksûd olmak üzere evvel vehlede izhâr-ı tabasbus ve temelluk ve

* این هما از بیضه فولاد می آید برون = Hümâ kuşu beyaz çelikten yükseliyor” anlamına gelen Farsça bu mısra, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin gazellerinin birinden alınmış gibi gözüküyor; bk. meselâ <http://www.wikidorj.com/Print.aspx?Page=0NKN> (erişim tarihi 18.XII.2013).

- 1 nice/niçe cesîm N2, A2 : niçe mukaddimât-ı rakıkaya mütevekkîf emr-i ‘asîr ve hatb-ı hatîr M2
- 2 saltanat-ı ‘Osmâniyye'nin N2 : Saltanat'ın A2, M2
- 3 ü endâmına herkes ve N2 : endâmına sirâyet ve yıkılacak Ocak-ı pür-fitne vü şîkâkın hakkında gayret-i câhiliyyeyi herkes A2, M2
- 4 vechiyle/vechile hâmise-i kurenâ A2, M2 : vechiyle mültezem olmak hemân hâmise-i tabî‘at mesâbesinde bir ma'nây-ı müstağrebdir. **Latîfe** Sultân Mustafa-yı Sâni ‘aleyhi'r-rahmeti hazretleri natûk ve sühan-dân bir Şehriyâr-ı bülend-‘unvân imiş, dâ'imâ nekre ve nâ-dire kelimât ve mutâyebât serd ederler imiş. Bir gün mukarrebînle Bektâşiyye tâ'ifesinin Memâlik-i mahrûse'de vefret ü isti‘âblarına dâ'ir sohbet esnâsında buyurmuşlar ki: “Hakk Te‘âlâ rahmet eyleye. Ecdâd-ı ‘izâmımızda iki Pâdişâh-ı ‘âli‘şân gelmiştir. Biri Sultân Bâyezîd-i Velî rahmetullâhi ‘aleyh hazretleridir ki, erâzi-i ‘Osmâniyye'de bir karış mikdâr yer terk eylemeyüp, mecmû‘unu vakf eylemişler. Ve birisi sâhib-i zemân Sultân Süleymân ‘aleyhi'r-rahmeti ve'r-rıdvân hazretleridir ki, Memâlik-i Hâkâniyye'den bir belde ve kasabayı ihlâ eylemeyüp, cümlesine Ocaklı vaz’ u imlâ eylemişler. Vâkı‘â hemân Memâlik-i mahrûse anlardan ‘ibâret gibi bir ma'nâdır. **Tetimme** Ocaklı zümresi ise savb-ı musaffây-ı cenâb-ı Sultân Mustafa'ya mun‘atîf ve saltanat-ı Selîm Hânî'den bi'l-külliyeye munsarıf olduklarından başka, kurenâ’ N2
- 5 dâ'imâ cüst-cûy-i N2 : cûyây-ı A2, M2
- 6 ahtâr-ı Hudâvend-i N2 : mehâzir-i fâci‘a muhtemelü'l-vukû‘, ya'nî Şehriyâr-ı A2, M2
- 7 yârâ N2 : bâr A2, M2
- 8 ‘urza-i esef N2 : resîde-i ‘urza-i telef ve vücûd-i bihbûdları, hadeng-i gadr u ihânet hedef A2, M2
- 9 mertebe ta‘miye N2 : desâ‘is-i/desâyis-i firîbâne ile setr u ketmi A2, M2
- 10 beyyin olmağın, temhîd-i N2 : mübîn olmağın, mukaddime-i A2, M2

istiksây-ı¹ esbâb-ı intisâb ü te'alluk olunarak, mukarrebân-ı Saltanat'a 'arz-ı ihlâs ve taraf-ı hazret-i Tâcdârî'ye ibrâz-ı sûret-i hayr-hâhî² vü ihtisâs eylediler.

İstitrâd

Sultân Mustafa Hân-ı³ Sâni 'aleyhi'r-rahme' be-gâyet natûk ve sühan-dân ve bezle-gûyân bir Pâdişâh-ı [M2 183] celilü's-şân imiş. Bir gün mukarrebleriyle Ocaklu'nun Memâlik-i mahrûse'ye şümûl ü istîlâları ve sefer u hazaarda kaleme gelmez evzâ' u etvâr-ı nâ-becâlarına dâ'ir musâhabet ederken⁴, buyurmuşlar ki: "Ecdâd-ı 'izâmımızda iki zât-ı şerîf gelmiştir; biri Sultân Bâyezîd-i Velî⁵ 'aleyhi'r-rahmedir ki, Memâlik-i 'Osmâniyye'de bir şibr mikdârı erâzî⁶ terk etmeyüp, mecmû'unu vakf eylemişler ve diğeri sâhib-kırân-ı 'âlem Sultân Süleymân 'aleyhi'r-rahmedir ki, Memâlik-i mahrûse-i Hâkâniyye'de⁷ bir şehir ve kasaba istisnâ eylemeyüp cümlesine yeniçeri vaz' ve tertîb etmişler. Vâki'â Memâlik-i mahrûse, husûsan Rumelî tarafı hemân Bektaşîyye'den 'ibâret dinse hılâf olmaz. Hikmet-i İlahî'de anların yed-i menhûslarıyla vukû' u zuhûra gelecek vak'alar olmağla, takdîr⁸ tagyîr olunmaz ve's-selâm⁹.

Pîş-ezîn fi'l-asl¹⁰ mânend-i İbn Selûl*, dâ'ire-i fâhire-i nev-câha duhûl ve mukarrebînin şeytân gibi 'urûk u a'sâbına hulûl¹¹ eden Refîk Efendi, letâ'ifü'l-hiyel-i İblîs-pesendî ile icrây-ı resm-i¹² şeytanet ve evlâd ü 'iyâlini sıla ve¹³ ru'yet behânesiyle Silistire ordusundan İstanbul'a¹⁴ 'azîmet eylemekle, ricâl-i

1 tabasbus istiksây-ı N2 : temelluk ve cüst-cüy-i A2, M2

2 hazret-i hayr-hâhî N2 : Cihân-bânî'ye —/ibrâz-ı sûret-i benedeği A2, M2

3 Mustafa Hân-ı M2 : Mustafa-yı A2

4 ederken M2 : eder iken A2

5 -ı Velî M2 : — A2

6 erâzî A2 : arzı M2

7 Hâkâniyye'de A2 : Hâkâni'de M2

8 olmağla, takdîr A2 : takdîr u M2

9 **İstitrâd** ve's-selâm [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N2. "**İstitrâd** ve's-selâm" kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,277'de kaydedilmiştir.

10 fi'l-asl N2, M2 : — A2

* Metnimizde söz konusu edilen İbn Selûl, babasının annesine nisbetle İbn Selûl diye anılan, Hz. Peygamber devrinde Medîne'de yaşayan münâfikların reisi olan Abdullah b. Übey b. Selûl'dür; bk. Talât Koçyiğit, "Abdullah b. Übey b. Selûl (ö.9/631)", *DİA*, İstanbul 1988, I,139-140.

11 fâhire-i —/Pâdişâh-ı nev-câha duhûl ve mukarrebînin şeytân gibi 'urûk u a'sâbına hulûl A2, M2 : zâhire-i kurb-i saltanata duhûl N2

12 letâ'ifü'l-/letâyifü'l-hiyel-i İblîs-pesendî ile icrây-ı resm-i A2, M2 : letâ'ifü'l-hiyel-i İblîs-pesendî harc ederek, ifrâğ-ı harîta-i şerîta-i N2

13 sıla ve N2 : — A2, M2

14 İstanbul'a A2, M2 : İslâmbol'a N2

devlete yegân yegân edây-ı zebân-rîzî-i hulvü't-terkîb¹ ve mâdde-i ihtiyâli sûret-i 'arz-ı 'ubûdiyyet ü itibâlde tertîb birle, evâsıt-ı şehr-i² şa'bânda³ lede'l-vusûl mukarrebân-ı Saltanat'ın nîşter gibi ecvâf-ı³ 'urûkuna hulûl edüp, husûsan Hazîne Vekîli, ya'nî herze-vekîl-i kâ'inât sadedinde olan⁴ Nezîr Ağa'ya tekar-rüble germ-sâz-ı kânûn-i⁵ ülfet ve Hazîne Kethudâsı Selîm Ağa ve Baş-çukadâr 'Abdüfettâh Ağa ile tahsîl-i imtizâc ü mu'âşeret edüp, hem-bezm-i sohbet ve dâ'ire-nişin-i halvet oldukca, deffe-zen-i⁶ destgâh-ı şu'bede vü ihtiyâl ve târ u pûd-keşîde-i nev-kumâş firîb ü ihtiyâlleri⁷ olan kâlây-ı tâze-tarh-ı maglataya bu minvâl üzere rişte-endâz-ı firîb ü⁸ safсата olur idi ki: "Ger-çi hamden lillâhi Te'âlâ trâzende-i tâc ü taht olan şevketlü Pâdişâhımız vâkı'â pîr-dâniş ve civân-baht olup ve kurb-i saltanatlarında sizler gibi sâdik ve derûnları müttefik, 'âkıl ve kâmil zevât-ı pesendîde-şemâ'il mevcûd ve hemîşe fikr u endîşeniz hayr-hâhâne tanzîm-i umûr-i devlet ve termîm-i mebânî-i mütehallele-i Saltanat olduğu cümleye ma'lûm ve meşhûd olmaktadır. Ancak gülşen-seray-ı ikbâl henûz hâr-ı âzârdan âzâde ve hıttâ-i dil-ârây-ı şevket ve iclâl-i bî-gâne giyâh-ı ta'arruz-i ağyârdan musaffâ vü sâde değıldir. Zîrâ⁹ mün-temiyân-ı dûdmân-ı Bektâşiyân gitdikce âteş-efrûz-ı kânûn-i şiddet ü¹⁰ tuğyân ve rûz-be-rûz nâ'ire-i tesallut-ı 'âlem-sûzları, şerâre-feşân-ı Devlet-i ebed-bünyân¹¹ olarak refte refte hayr-hâhân u asdikâ mağlûb ve savb-ı Saltanat'ın [N2 85a] nüfûz u kuvvetleri¹² meslûb olup, bî-mehâbâ zorba ve hadd ü en-dâzededen hâric umûra¹³ müdâhale birle nizâm-ı devleti mahv ü ifnâ edecekleri rûşenâdır. Husûsan i'âde-i Meşihat ve sâ'ir mesâlih-i¹⁴ cesîmeye cesâretleri, muhîll-i şân-ı Saltanat ve bu takrîble Şeyhulislâm ve ba'zı ecille-i kirâm ve Ocaklu'dan¹⁵ ser-nümây-ı 'arsa-i [M2 184] te'ayyün olan ma'dûdül-esâmî bir alay esâfil ü 'âmîlerin¹⁶ 'âlem-efrâz-ı meydân-ı tegallüb olmalarıyla, taraf-ı

1 edây-ı terkîb N2 : mekâtîb-i hulvü't-terkîb A2 : mekâtîb-i halvâ terkîb M2

2 şehr-i N2 : — A2, M2

3 11-20 Şa'bân 1223 = 2-11 Ekim 1808.

4 gibi ecvâf-ı N2 : -âsâ A2, M2

5 ya'nî olan N2 : — A2, M2

6 kânûn-i A2, M2 : tennûr-i N2

7 deffe-zen-i N2 : deffe-zede-i A2, M2

8 pûd-keşîde-i ihtiyâlleri/igtiyâlleri A2, M2 : pûd-keş-i nev-kumâş-ı mekr u igtiyâlleri N2

9 rişte-endâz-ı firîb ü N2 : peymûde-i endâze-i mekr u/— A2, M2

10 gerçi hamden lillâhi zîrâ N2 : — A2, M2

11 şiddet ü N2 : — A2, M2

12 Devlet-i ebed-bünyân N2 : ziyân ü husrân A2 : zebân-husrân M2

13 u asdikâ kuvvetleri N2 : -ı devlet mağlûb ve taraf-ı saltanatın kuvvet ü nüfûzları A2, M2

14 hadd ü umûra N2 : hadd ü/— vazîfelerinden hâric umûra/umûrda A2, M2

15 mesâlih-i N2 : umûr-i A2, M2

16 takrîble Ocaklu'dan N2 : takrîb Şeyhulislâm'la ba'zı kuzât-ı 'asâkir ve Ocaklu'dan/Ocaklu A2, M2

17 'âmîlerin N2 : ecâmîdin A2, M2

Şâhâne vâsıl-ı derece-i mahkûmiyyet olmuşdur” zemînlerinde hakka şebîh¹ mugâlata-i kaviyyetü'l-erkân ve vak'a-i mezbûra mutâbık dâstân-ı eslâf² makûlesi edille-i hitâbiyye ve şi'riyye ile te'yîd-i müdde'ây-ı mel'ânet-'unvân ederek, ref'-i 'akîre-i efsûs ü te'essüf ve: “Bu dâhiye-i dehyânın def' u ref'i ancak 'Alemdâr Paşa'nın Âsitâne'ye vürûduna tevakkuf eder” vâdîlerinde³ makâlât-ı müzevire bast u temhîd ve dârû-yi hûşberden nişâne efsâneler ile her kelâmını te'yîd edüp ve fi'l-hakîka Vezîr-i müşârun ileyhın bu mertebede⁴ cûybâr-ı devletin gerd-âlûd-i keder olduğundan be-gâyet mükedder ve ser-çeşme-i⁵ Saltanat'ın çirk-âb-ı tesallut-ı erbâb-ı şekâvetden tahlîs birle, tasfiye-sine ez-dil ü cân hâhişker idiğini⁶ îmâ ve hakkâ ki bu bâbda hilye-i sadâkatle ârâste ve zîver-i gayret ü hamiyet⁷ birle pîrâste olduğunu ifade vü inhâ eyleyüp ve'l-hâsıl⁸ gûnâ-gûn sihr-i hârûtî-nümûn kelimât-ı mümevvihe⁹ îrâd ve müşârun ileyhın Âsitâne'ye celb ü ityânı¹⁰ husûsunun mutazammın olduğu fevâ'id-i 'adîdeyi beyân ü ta'dâd ederek, sâde-dilân-ı mukarrebânı¹¹ müşârun ileyh tarafına imâleye sarf-ı nefes-i sa'y ü¹² himmet ve nîreng-i desîseye bu nakş-ı hud'a-kârî ile sûret vermeğe¹³ tahrîk-i hâme-i müyeyn-i dikkat eyledikde, bu resme kelimât-ı mümevviheye sâmi'aları bî-gâne ve istibdâd ile mâ fi'l-fu'âd istihsâli hevâsiyle dîvâne olan yâdigârân-ı merkûmun 'uzûbet-i lisânına meftûn ve tercemân-ı zamîrleri olan hüsn-i beyânına âşüfte vü¹⁴ mağbûn olup, üçü birden uçarak¹⁵ huzûr-i hümâyûna şitâb ve merkûmun takrîr-i dil-pezirini 'arz-ı dergâh-ı Mu'allâ-cenâb eylediklerinde, Şehriyâr-ı [N2 85b] pâkîzetyinet hazretleri buyurdular ki¹⁶: “Ocaklu tâ'ifesi şimdilik mâr-ı sermâ-dîde-sî-fat ârâm u sükûnet bulur gibi oldu. Ve sâ'irleri dahi mehmâ-emken bir sûret-i matbû'a buldu. Binâ'en 'aleyh bu tedbîr, nihâde-i¹⁷ zîr-i visâde-i te'hîr olmak

- 1 tegallüb şebîh N2 : zîr-i desti olduklarından bahis hakkasiyle, serd-i A2 : zîr-i desti olduklarından bahisle, serd-i M2
- 2 mezbûra mutâbık dâstân-ı eslâf A2, M2 : mezbûreye mutâbık dâstân N2
- 3 def' u ref'i vâdîlerinde N2 : def'i ancak 'Alemdâr Paşa benedizin Âsitâne'ye vürûduna tevakkuf/mütevakıf zemîninde A2, M2
- 4 temhîd mertebede N2 : tesvîl ve fi'l-hakîka müşârun ileyhın bu meretebe A2, M2
- 5 be-gâyetçeşme-i N2 : mükedder ve ser-çeşme-i A2 : mükedder ve ser-çeşme-i âb-ı M2
- 6 ez-dil idiğini N2 : hâhişker idüğünü A2, M2
- 7 gayret ü hamiyet N2 : hamiyet ü gayret A2, M2
- 8 ve'l-hâsıl N2 : ol bâbda A2, M2
- 9 nümûn kelimât-ı mümevvihe A2, M2 : — N2
- 10 celb ü ityân N2 : celbi A2, M2
- 11 beyân ü mukarrebânı N2 : ta'dâd ederek mukarrebân-ı Saltanat'ı A2, M2
- 12 nefes-i sa'y ü N2 : — A2, M2
- 13 vermeğe N2, M2 : verdi ki A2
- 14 bu resme âşüfte vü N2 : mezbûrdan/mezbûrûn 'uzûbet-i takrîrine meftûn ve makâlât-ı Sâmiriyye'sine A2, M2
- 15 uçarak N2 : — A2, M2
- 16 merkûmun takrîr-i ki N2 : mûmâ ileyhın takrîr-i meşrûhunu 'arz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı 'âlî-cenâb eylediklerinde A2, M2
- 17 nihâde-i N2, A2 : — M2

asvabdır” deyü Şehriyâr-ı Ferîdûn-haşmet, müsâ’adeden mücânebet ve Refik Efendi¹ cânib-i Saltanat’dan câh-ı Riyâset’le ordu tarafına ric’at eylemişidi*.

Ba’de’l-vusûl Mûsâ Paşa Kâ’im-makâmıgı ber-taraf ve Tayyâr Paşa halef oldukda, Ruscuk yârânları şu’be-i kavm-i güzeşteğân olmak hasebiyle beynlerinde mübâyenet olduğundan, maslahatlarına bir vechile muvâfakat etmeyeceğine² mebnî, müşârun ileyhin Kâ’im-makâmıgı bunların murg-i hayâllerini zecr u itâre edüp, elbette âsiyâb-ı semîr-i zamîrlerini tersine idâre³ edeceği derkâr olmağın, bi’l-cümle mübtelây-ı ıztırâb ve rişte-i kasd ü ‘azîmetleri pür-pîç ü tâb⁴ oldu. Bu cihetden müşârun ileyhin esbâb-ı ‘azlıni cüst-cü eylemek⁵ iktizâ ve re’îs-i ehl-i telbîs olan Refik [M2 185] Efendi’nin dâmen-i re’y-i rezînine teşebbüs etmeği⁶ ilcâ eylemekle, bi’t-tahrîr cûyây-ı tedbîr olduklarında, derhâl teşmîr-i zeyl-i nifâk ve Sadriâ’zam hazretleriyle Tayyâr Paşa miyânına⁷ ilkây-ı tohm-i şikâk edüp, kuzâtdan iken zümre-i Hâcegân’a dahîl olan Kîsedâr⁸ Sünbül-zâde ‘Abdülbâkî Efendi nâm muhîl ü mekkâr⁹, Ocak tarafına mektûb ve cânib-i¹⁰ Saltanat’a telhîs-ı mekr-üslûbla Âsitâne’ye irsâl, ol dahi kendi¹¹ maslahatını rû-pûş-i ihtiyâl ederek, ‘inân-ı yek-rân-ı¹² ‘azîmeti Âsitâne tarafına imâle ve tekâvür-i füsûn u fesâneyi mizmâr-ı maslahat-güzârîde icâle edüp** , ber-vefk-ı mes’ûl Tayyâr Paşa ma’zûl olmağla, ‘Abdülbâkî itmâm-ı lâzime-i merâm ü mezâkî ile orduya licâm-girây-ı¹³ kufûl ve hidmeti¹⁴ mukâbilinde Tezkire-i Sâni ile nâ’il-i e’azz-i¹⁵ me’mûl oldu. Lâkin mukaddemce sûret-bend oldukları, nîreng-i ‘ucâb¹⁶ Refik Efendi vâsıtasıyla cânib-i Saltanat’dan¹⁷ pezîrây-ı nakş u reng¹⁸ olmadıgından, ‘Alemdâr Paşa ve

1 deyü Şehriyâr-ı Efendi A2, M2 : el-Kıssa: Hidiv-i Ferîdûn-haşmet hazretleri re’y-i merkûma müsâ’adeden mübâ’adet buyurup, Refik Efendi dahi hokka-i serîreyi ser-be-mihr ketm ü tevkîf N2

* “Pîş-ezîn fi’l-asl eylemişidi” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,216-217’de kaydedilmiştir.

2 etmeyeceğine A2, M2 : olmayacağına N2

3 idâre N2, M2 : irâde A2

4 pîç ü tâb N2, A2 : pîçâb M2

5 eylemek N2 : — A2, M2

6 re’y-i etmeği N2 : re’y ü reviyetine teşebbüsü A2, M2

7 Sadriâ’zam miyânına N2 : Sadriâ’zam’la Kâ’im-makâm arasına A2, M2

8 Kîsedâr N2, M2 : Kîsedâr’ı A2

9 ü mekkâr N2 : hud’a-kâr A2 : ü hud’a-kârı M2

10 cânib-i A2, M2 : savb-ı N2

11 kendi N2 : kendü A2, M2

12 yek-rân-ı N2 : — A2, M2

** “Ba’de’l-vusûl Mûsâ edüp” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,283’te kaydedilmiştir.

13 ‘Abdülbâkî licâm-girây-ı N2 : mûmâ ileyh itmâm-ı hizmetle/hidmetle Ordu-yi hümâyûn’a ‘inân-ı —/—girây-ı ‘avd ü A2, M2

14 hidmeti N2, M2 : hizmeti A2

15 e’azz-i N2 : — A2 : ‘izz-i M2

16 oldukları, nîreng-i ‘ucâb A2, M2 : -i nîreng N2

17 cânib-i Saltanat’dan N2 : — A2, M2

18 reng N2 : reng ü cevâb A2 : reng-i cevâb M2

müttefikleri olan müntefikleri, ‘akd-i niyyet ü tasmîm¹ eyledikleri [N2 86a] maslahat için âhar âdem irsâline behâne-cûyân ve ser-nümâyî-i² münâsebeten nigerân iken, Sadrîa‘zam hazretleriyle³ ‘Alemdâr Paşa beyinde olan⁴ burûdet gitdikce tezâyüd ü şiddet bulup, Sadrîa‘zam kendi ‘aciz ü feyâletinden⁵ gaflet birle, ‘Alemdâr Paşa gibi sâhib-i⁶ miknet tarafına izhâr-ı reng-i muhâsamet eylemekle⁷, Yılık-oğlu ve Gavur Hasan ve İbrâ’îl Nâzırı emsâli zu‘afây-ı akviyâ-nümâyî⁸ Edirne’ye da‘vet edüp, ‘âcizâne anlar⁹ ile i‘tizâd ve müşârun ileyh tarafına ‘akd-i râye-i¹⁰ ‘ahd ü ittihâd eylediğini müşârun ileyh cânibinde olan yârânlara Refik Efendi kendi¹¹ dest-hattıyla terkîm ve şikâr sûretinde Ruscuk’dan nehzat ve on bin kadar asker ile Edirne havâlisine dehşet-fermâyî¹² teveccüh ü hareket olmalarını ta‘lîm eylemeleriyle, müşârun ileyh dahi bertıbk-ı ta‘lîm¹³ itâre-i şehbâz-ı şehâmet ve sayd u şikâr âvâzesiyle¹⁴ Edirne semtine doğru rakz-ı tâzî-i seyr u sür‘at eylediği haberi, sâ‘ika-âsâ¹⁵ perdeşikâf-ı sâmi‘a-i vükelâ oldukda, gerek ordu ve gerek Âsitâne ricâlinin derûnları bahr-ı tûfân-dîde gibi galeyânla bi’l-cümle mübtelây-ı hırâş-i cân¹⁶ olup, husûsan taraf-ı Saltanat’a îrâs-ı hayret ve îcâb-ı terk-i hâb u râhat eyledi. Hattâ leyle-i vâhidede Şeyhulislâm ile Kâ’im-makâm Paşa’yı¹⁷ iki def‘a Seray-ı hümâyûn’a ihzâr edüp, ‘Alemdâr Paşa’nın bu resme nâgehânî berü tarafa¹⁸ hareketi, elbette bir gûne keder u âfeti mutazammın olduğunu yâd ü tezkâr birle, ol bâbda¹⁹ istişâre ve cüst-cûy-ı ‘ilâc u çâre eylediklerinde, Şeyhulislâm Efendi²⁰ zâtında [M2 186] sükûtî-meşreb²¹ ve umûr-i hâriciyyeden²² bi-haber ve mesâ’il-i mesâlih ve ahvâl-i ‘âleme cehâleti mukarrer olmağla, mühr-zen-i leb olup²³, Kâ’im-makâm Paşa dahi sadme-i haber-i dehşet-güsterden müte-

- 1 müntefikler tasmîm N2 : hem-destân-ı mekr u degâ/vegâ, ‘akd-i ‘azm ü niyyet A2, M2
- 2 behâne nümâyî-i N2 : cûyân ve serhîzî-i A2, M2
- 3 Sadrîa‘zam hazretleriyle N2 : Sadrîa‘zam’la A2, M2
- 4 olan N2, M2 : — A2
- 5 kendi/kendü ‘aciz ü feyâletinden N2, A2 : kendü ‘aciz ü kayâletinden M2
- 6 sâhib-i N2 : zî- A2, M2
- 7 eylemekle N2 : ve A2, M2
- 8 zu‘afây-ı akviyâ-nümâyî A2, M2 : eşhâsı N2
- 9 ‘âcizâne anlar N2 : ‘âcizâne mezbûrlar A2 : ‘âcizân-ı mezbûrlar M2
- 10 tarafına ‘akd-i râye-i N2, A2 : tarafına (طوفته) ‘akd-i irâ’e-i M2
- 11 ileyh kendi N2 : ileyh/ileyhe müttefikleri Refik Efendi kendü A2, M2
- 12 fermâyî A2, M2 : pâş-ı N2
- 13 ber-tıbk-ı ta‘lîm N2 : — A2, M2
- 14 âvâzesiyle N2 : behânesiyle A2, M2
- 15 haberi, sâ‘ika-âsâ N2 : — A2, M2
- 16 ricâlinin cân N2 : ricâlî giriftâr-ı hadşe-i ârâm-rübâ A2, M2
- 17 eyledi Paşa’yı N2 : edüp, bir gecede Şeyhulislâm ile Kâ’im-makâm’ı A2, M2
- 18 berü tarafa N2 : — A2, M2
- 19 ol bâbda N2 : — A2, M2
- 20 Efendi N2 : — A2, M2
- 21 sükûtî-meşreb N2 : hamûş A2, M2
- 22 hâriciyyeden N2, M2 : hâriciyyede A2
- 23 mesâ’il-i olup N2 : bi-hûş ve A2, M2

hayyer ve ihâre-i cevâba nâ-muktedir olmağın, darb-ı kelâmdan ‘aciz ile hamceme-nümây-ı tekellüm ve: “Ayâ¹ ve ‘acebâ ve le‘alle ve ‘asâ” makâlâtiyle tela‘sum edüp ve'l-hâsıl ser-encâma terakkubla muztarib ve derûnlarından sâz ü selb-i huzûr u sükûn münselib oldu. Beri² tarafından cânib-i Sadrîa‘zamî‘de yârâ-yı mukâvemet, râhat-ı cihân gibi³ nâ-bûd ve ‘Alemdâr Paşa tarafında kuvvet-i kâmile [N2 86b] mevcûd, belki humûm-i zemân gibi nâ-ma‘dûd iken, esâfil-i nâs ve furû-mâyegân-ı bî-asl u esâsdan Yılık-oğlu’nu ve sâ‘irleri da‘vet ve istishâb ve umûr-i mühimmede anlar ile istişâre vü isticvâb eyleseninden⁴ ‘Alemdâr Paşa münfa‘il ve âteş-i gayz u gazabı, “*Tis‘atü rahtın yüfsideüne fi’l-arzı**” efrâd-ı ma‘dûdesinden olan fi‘e-i ma‘hûdenin mirveha-cünbânî-i igrâ vü ikâdlarıyla müştâ‘il olmağla, ber-vech-i mezkûr⁵ Ruscuk‘dan şikâr behânesiyle eşheb-süvâr-ı tehevür ü satvet ve süy-i orduya müteveccihen hâmûn-pûy-i ‘azm ü müsâra‘at olmakdan merâmları: “Bi-hasebi‘z-zâhir sûret-i dîğêr⁶ olmak ezhân-ı hayr-hâhâna mütebâdir olmaktadır” zemînlerinde ‘Alemdâr Paşa‘ya tarafdâr olan yârân-ı mârân⁷, sûret-i salâhda savb-ı Saltanat‘a feryâd-nâmeler tahrîrine hâme gibi berçide-dâmân olup,

Geçen etmişidi bütün ‘aklımı gamzen yağmâ

Şimdi kasdı ‘aceb îmâna mıdır, dîne midir?

mazmûn-i ser-tîzini velvele-hîz ve⁸ “Harîf gemi azıya aldı, şimdiden bir çâre görülmezse⁹ önü alınmaktan kaldı, aman, el-aman!” [mîsrâ]¹⁰:

Savul ey gönül yolundan ki yaman gelişdirir bu!

iz‘âc-ı sabr-engîz birle dâd ü feryâd¹¹ ederek, vükelây-ı devleti tahvîf ü ter‘îb¹² ve müşârun ileyh tarafına nüvâziş u telattufât irsâline¹³ isti‘câl zımnında irâ‘et-i semt-i maslahat birle¹⁴ cânib-i Saltanat‘ı teşvîk u tergîb eylediklerinde, derhâl

1 dehşet- ayâ N2 : şûriş-güsterden mütehayyer u medhuş olmağla, cevâbdan ‘aciz ile hamceme-/hecme-nümây-ı tekellüm ve eyâ/ibâ A2, M2

2 Beri N2 : Berü A2, M2

3 râhat-ı cihân gibi N2 : — A2, M2

4 belki eyleseninden N2 : iken, esâfil-i nâsdan Yılık-oğlu’nu/oğlu ve sâ‘iri/sâ‘irleri da‘vet ve bu resme vaz‘-ı nâ-be-câdan A2, M2

* *تسعة رهط يفسدون في الارض* = Dokuz kişi vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlardı” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, en-Neml 27/48. âyetin ortasında yer alan bir kısımdır.

5 Tis‘atü mezkûr N2 : müştâ‘il olmağla A2, M2

6 eşheb-süvâr-ı dîğêr N2 : tâzî-süvâr-ı savlet, Ordu-yi hâmûn-büya teveccüh ü ‘azîmet eylemekden murâdı, “Hasbe‘z-zâhir sûret-i âhar A2, M2

7 tarafdâr olan yârân-ı mârân N2 : tarafdâr/tarafdârı olan yârân-ı nifâk-semîr A2, M2

8 tahrîrine ve N2 : tahrîr eyleyüp A2, M2

9 aldı görülmezse N2 : aldı/almış, şimdiden bir çâresi/çâre görülmez ise A2, M2

10 aman, el-aman!” [mîsrâ]‘ A2, M2 : el-meded, el-meded N2

11 gelişdirir feryâd N2 : gelişdirir bu! iz‘âciyle dâd u efgân/ef‘âl A2, M2

12 ter‘îb N2 : terhîb A2, M2

13 telattufât irsâline N2 : taltîfât irsâliyle A2 : taltîfât irsâline M2

14 maslahat birle N2 : maslahatla A2, M2

taraf-ı hazret-i Şehriyârî'den 'Alemdâr Paşa'nın mebgüzu olanlar ordudan matrûd ve ne tarikle olursa¹ kola alınmağla, dervâze-i fitne vü şikâk mesdûd olması, kat'î irâde ve ekîd ü şedîd hatt-ı şerîf ile² Sadrîa'zam'a tenbîh ü ifâde buyuruldukda³, Yılık-oğlu ve sâ'irleri Boğaz'da Hakkı Paşa ma'iyetine irsâl ve rızây-ı 'Alemdâr Paşa istihsâl⁴ olunmakda iken, Refik Efendi Sadrîa'zam'ın sırr-ı vaktine münzir-i makt gibi duhûl ve 'ırk-ı meşveretine tuğyân-ı safrâ'-misâl⁵ hulûl edüp, 'Alemdâr Paşa'nın tesallutunu def' ve Devlet-i 'aliyye üzerinden yed-i gâlibesini [N2 87a] ref' için⁶ mütehayyizân-ı ricâlden biri ta'yîn olunup: "İslâh-ı zâtü'l-beyne sa'y ü ihtimâm eylesesini telkîn birle irsâl, muktezây-ı vakt ü hâldir" dedikde, bu re'y-i dil-nişîni istisvâb ve münâsibini su'âlde isticvâb eylemekle, fi'l-asl müşârun ileyhle⁷ mu'ârefesi ma'lûm ve bu makûle umûrda isti'mâle⁸ liyâkati meczûm olan şemse-i kılâde-i ittifâk ve tekme-i girîbân-ı 'ahd ü vifâkları olan Behîc Efendi'nin tevsîtını tezkîr u tehbîc⁹ ve bu vechile pâzâr-ı fesâdı tervîc eyledikde, [M2 187] der-'akab mûmâ ileyhe ba's-ı berîd-i¹⁰ taleb olunup, maslahat-ı merkûme teklîf ve mukâbilinde 'avâtîf-ı 'aliyyeden mazhar-ı mükâfât-ı seniyye olacağını îmâ vü ta'rîf eyledi. Sûret-i zâhirde istis'âb-ı mâdde ederek¹¹ kabûlden imtinâ' ve ceng-i zergerîde¹² def'ine Refik Efendi'den istişfâ' eylemeğe Sadrîa'zam aldanup, istinkâfını gerçekden sanup tekrâr kabûlünü recâya âgâz ve Refik Efendi¹³ dahi Sadrîa'zam'a mûmâşât mebhasinde itlâk-ı zimâm-ı sûz ü güdâz¹⁴ ederek, Defterdârlıg'ı va'd ile ırzâ ve¹⁵ ol dahi hezâr nâz u delâl ile bilâhare izhâr-ı rûy-i tekabbül ü rızâ eylemekle, Edirne'den hareket ve yek-'inân 'Alemdâr Paşa mu'askerinde licâm-keş-i bâd-pây-ı sür'at olup, sûret-i mâ-cerâyı¹⁶ ifâde

- 1 hazret-i olursa N2 : Şehriyârî'den 'Alemdâr Paşa mebgüzu olanlar/olanlardan ordudan matrûd ve ne tarikle/tarîkiyle olur ise A2, M3
- 2 hatt-ı şerîf ile N2 : hatla A2, M2
- 3 buyuruldukda N2 : olundukda A2, M2
- 4 istihsâl N2, A2 : tahsîl M2
- 5 münzir-i makt misâl N2 : duhûl ve 'urûk u kuşûruna A2 : duhûl ve 'urûk-ı meşveretine M2
- 6 gâlibesini ref' için N2, A2 : galebesini ref' etmek için M2
- 7 birle irsâl ileyhle N2 : ile/ve irsâl/irsâli, muvâfîk-ı muktezây-ı hâldir" dedikde, re'yini istisvâb ve münâsibini su'âl ile isticvâb eyledikde, fi'l-asl müşârun ileyhle/ileyh ile A2, M2
- 8 isti'mâle N2 : isti'mâlde A2, M2
- 9 şemse-i tehbîc N2 : şemsü'l-kalâ'id-i ittifâk ve tekme-i sübha-i vifâk olan Behîc Efendi'nin irsâlini tezkîr/tezekkür u tehyîc/tehbîc A2, M2
- 10 mûmâ berîd-i N2 : ba's-ı berîd —/ile A2, M2
- 11 'aliyyeden ederek N2 : Mülûkâne'den mükâfât olunacağı/olunacağını ifâde vü ta'rîf olundukda, sûret-i zâhirde/zâhirede A2, M2
- 12 zergerîde A2 : zârgerîde N2, M2
- 13 recâya âgâz ve Refik Efendi A2, M2 : niyâza âgâz ve Refik N2
- 14 -ı sûz u güdâz N2 : niyâz A2, M2
- 15 Defterdârlıg'ı va'd ile ırzâ ve M2 : Defterdârlıg'ı va'd birle ırzâ N2 : Defterdârlık va'd ile ırzâ A2
- 16 mâ-cerâyı N2 : vâkı'ayı A2, M2

ve safha-i mütehayyilede mersûm olan heyûlây-ı ârzû¹, kabûl-i sûret eylediğini Ruscuk yârânına ba'de'l-ihbâr ve't-tebşîr bî-vakfe-i te'hîr vech-i teveccühü² i'âde birle Edirne'ye vusûl ve hidmeti nezd-i Serdâr-ı ekremî'de ibkây-ı Sadâret müjdesi kadar câygîr-i hayyiz-i³ kabûl olmağla, Defterdârlık telhîsi yedine i'tâ ve ba'zı husûs ve mühimme müzâkeresi sûreti zımnında savb-ı Âsitâne'ye isrâ kılındı*. Lede'l-vusûl ba'zı vesâ'it delâletiyle mecâlis-i mukarrebîne rehâyâb-ı duhûl oldukda⁴, meclisi agyârdan tahliye ve dest-mâl-i mekr u âl ile mir'ât-ı matlab-ı bizzâtları tecliye⁵ olunup, Nezîr Ağa⁶ ile Fettâh Ağa'ya Refik Efendi şîvesinde bast-ı mukaddimât-ı ihtiyâl ve savm-ı Nasârâ gibi⁷ [N2 87b] dûr u dirâz 'Alemdâr Paşa'nın temahhuz ve gayretini beyâna âgâz birle⁸ ol sâde-levh ve hâliyyü'l-bâlleri igfâl ederek, savb-ı Saltanat'ın girân-bâr mağlûbiyyetle tehammül-i a'bâ'-i⁹ 'acz ü i'yâ eyledikleri, müşârun ileyhi bî-ârâm ve hâb u râhat¹⁰ ve huzûru kendüsüne harâm edüp, bir alay mütegalibe-i herzelâyın mesâlih-i devlete müdâhâle¹¹ ve umûr-i hâriciyyeden tehî-dimâğ ve kem-sürâğ olan 'ulemâ'¹² ve ricâlden ba'zı fursat-cûyların bizâ'a-i nefise-i itâ'at ü inkıyâdları, sil'a-i hasîse-i 'utüvv ü 'inâda mübâdele ve Ocaklu zümresi¹³ zûr-bâzû-yi tegallüblerini izhâr ve olur olmaz maslahata müdâhale ve ısrâr birle¹⁴ Devlet-i 'aliyye'ye mücâdele ve Şeyhulislâm ve sâ'ir erbâb-ı menâsıb ve ashâb-ı ihtîşâmın 'azlleri¹⁵ mûmâna'a ve mukâbeleye cesâretleri, Vezîr-i¹⁶ müşârun ileyhin gûş-zed-i hamîyyeti ve Segbân-başı Mustafa Ağa'nın ibrâz-ı hey'et-i¹⁷ tekarrüble 'alem-efrâz-ı tegallüb ve hâric-i tavr-ı 'ubûdiyyet, çâk-sâz-ı perde-i hürmet ü te'eddüb ve Kabakçı Mustafa

1 ârzû N2 : merkûm A2, M2

2 yârânına teveccühü N2 : yârân-ı mârânına ba'de'l-ihbâr licâm-ı esb-i i'tizâmı A2, M2

3 hidmeti hayyiz-i N2, A2 : hizmeti/hidmeti cilve-ger-i sâha-i A2, M2

* "Lâkin mukaddeme sûret-bend kılındı" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,285-287'de kaydedilmiştir.

4 ve mühimme oldukda N2 : müzâkeresi —/sûreti zemîninde Âsitâne'ye isrâ olunup, lede'l-vusûl ba'zı vesâ'it ile mecâlis-i mukarrebîne —/ruhsat-ı duhûl buldukda A2, M2

5 matlab-ı bizzâtları N2 : murâdlarından jeng-zedây-ı tecliye A2 : murâdları tahliye M2

6 Ağa N2, M2 : — A2

7 şîvesinde gibi N2 : vâdisinde tertîb-i mukaddimât-ı ihtiyâl ve A2, M2

8 birle N2 : ile A2, M2

9 savb-ı a'bâ'-i N2 : taraf-ı Pâdişâh-ı Ferîdûn-haşmet hazretlerinin haml-i sakîl mağlûbiyyetle/mağlûbiyyetiyle tehammül-i a'bâ'-i/a'yây-ı A2, M2

10 râhat A2, M2 : hûrd N2

11 mütegalibe-i müdâhale N2 : mütegalibenin mesâlih-i devlete müdâhale/müdâfa'a A2, M2

12 'ulemâ' N2 : 'ulemâ A2, M2

13 nefise-i zümresi N2 : itâ'at ü inkıyâd/inkıyâdları sefele-i rezile-i bagy ü fesâda/'inâda mübâdele edüp ve Ocaklu A2, M2

14 maslahata müdâhale ve ısrâr birle A2, M2 : umûra ta'arruzla N2

15 'azlleri N2 : hasbe'l-iktizâ 'azlleri A2, M2

16 Vezîr-i N2 : — A2, M2

17 hamîyyetihey'et-i N2 : gayreti ve Ser-segbân Mustafa Ağa'nın ibrâz-ı sûret-i A2, M2

nâm bir kallâş u evbâş ve güm-nâm, kable'l-vak'a Debbâğ-hâne kilâbından¹ [M2 188] ac ve fülûs-i ahmere muhtâc iken, ser-i gavgâ ve bâzîçe-i² hayâlde Karagöz'ün ağalığı gibi def'aten Ağa olduğuna kanâ'at etmeyüp, bâlây-ı³ kulle-i istidrâcda nevbet-zen-i kôs-i te'ayyün ü ibtihâc olması, perde-der-i simâh-ı 'asabiyyeti⁴ oldukca, harmen-i sabr u ihtiyârı seylâb-zede-i ıztırâr olmağla, sâye-i feleksây-ı devletinde⁵ âsûde-nişîn-i sâyebân-ı âsâyış u râhat ve hân-ı yağmây-ı Mülûkâne'lerinden⁶ sukâta-çîn-i refâh u ni'met olduğumuz Veliyy-i ni'met-i 'âlemiyân Şehriyâr-ı İskender-tüvân şevketlü efendimizin bizim gibi devletinde istihsâl-i kudret ve kahr-ı a'dâsına iktisâb-ı mâye-i miknet etmiş kulları var iken, Allah'dan korkmaz bir alay bugât ve peygamberden utanmaz bir takım⁷ tugât arasında râhat bulmadıkca ve bir⁸ Şeyhulisâm 'azl ü nasbına kâdir olmadıkca, ebnây-ı zemân: "Bizim hakkımızda⁹ dûrdan nigerân olmak ne ma'nâdır?" deyü dehen-güşây-ı levm ü ta'n ve: "Belki¹⁰ dâmen-i kıyâmete dek veliyy-i ni'metlerine hıyânet eylemişlerdir, deyü zebân-âlây-ı nefrîn ü la'n olurlar" deyerek te'essüf-künân ve rîş-kenân muztarib ve bu güne 'âr-ı cân-kârdan¹¹ [N2 88a] rehâ-yâb olmak için emr u fermân-ı kazâ-cereyân-ı Şâhâne¹² sudûruna müterakkib iken, bu esnâda ba'zı vesâ'it takrîbiyle mükâleme ve 'akd-i peyvend-i müsâleme zımında Rusyalı¹³ da'vet ve fi'l-asl sulha rağbet cânlarına minnet iken, bu hâlâlde musâlahadan müstağni ve¹⁴ rû-gerdân olmalarıyla, sebebinden pürsân olduklarında, cevâblarında¹⁵: "Kabakçı Ağa ile mi sulh olalım, bu güne şîrâzeden çıkmış perâkende ve perîşân ve berhem-zede-i sâz ü sâmân olan devlet ile musâlahadan başka mükâlemeye ne resme¹⁶ yol bulalım?" deyü 'alenen darb-ı nâkûs-

- 1 kallâş kilâbından N2 : kallâş rezil ve evbâş, kable'l-vak'a A2 : rezil kallâş u evbâş, kable'l-vak'a M2
- 2 bâzîçe -i N2, A2 : bâzîha-i M2
- 3 bâlây-ı A2, M2 : firâz-ı N2
- 4 simâh-ı 'azabiyyeti N2 : sâmi'a-i hamiiyyeti A2, M2
- 5 seylâb-zede-i devletinde N2 : berde-i seylâb-ı ıztırâr olmağla, sâyesinde A2, M2
- 6 âsâyış Mülûkâne'lerinden N2 : huzûr u râhat ve hân-ı yağmây-ı Mülûkâne'sinden A2 : huzûr u râhat ve hân-ı ni'amây-ı Mülûkâne'sinde M2
- 7 Veliyy-i ni'met-i takım A2, M2 : Pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin bizim gibi havze-i memleketlerinde istihsâl-i mâye-i miknet eylemiş bendeleri var iken bir alay bugât ve N2
- 8 bir A2, M2 : — N2
- 9 Bizim hakkımızda N2 : Bunlara A2, M2
- 10 ve belki N2 : belki mazbût-ı kalem-i müverrihîn olmağla A2, M2
- 11 eylemişlerdir cân-kârdan N2 : etmişler/etmişlerd[ir] deyü/ve karnen ba'de-karnin zebân-âlây-ı şetm ü la'n olurlar" deyü te'essüf-künân ve rîş-künân/künân (کتان) muztarib ve bu güne bâr-ı 'ârdan A2, M2
- 12 fermân-ı Şâhâne N2 : fermânları A2, M2
- 13 Rusyalı A2, M2 : Moskovlu N2
- 14 müstağni ve N2 : — A2, M2
- 15 cevâblarında N2 : — A2, M2
- 16 bu güne resme N2 : ve böyle perîşân devletle musâlahaya nice A2, M2

i hezel ü istihzâ ve Devlet-i İslâmiyye'nin kemâl-i za'f u bî-nevâlîğına î mâ eyledikleri dahi¹, müşârun ileyhın hadşe-rîz-i sâmi'a-i satvet-engîzi oldukca, girîbân-ı sabr u tehammülü çâkçâk ve fart-ı hücûm-i hayl-i gayretten müşrif-i helâk olmağla: 'Eğer şevketlü Pâdişâhımız irhây-ı ruhsatdan nükûl ve bu sûrete² müsâ'adeden mübâ'ade birle, tahvîl-i vech-i rızâ ve kabûl buyururlarsa dahi, tavr-ı küstâhâneye bu bâbda bî-ihyâr mübâderet edüp, hemân Rus-cuk'dan on beş bin kadar leşker-i kişver-şiker ile³ tahrîk-i râyet-i cesâret ve teveccüh-i hümâyûnları berekâtiyle sâye-i rûz-efzûnlarında Devlet-i 'aliyye'lerini eyâdî-i 'âdiye-i mütegalibeden tahlîsa i'mâl-i tîğ-i cür'et⁴ etmek, vâcibe-i 'uhde-i 'ubûdiyyetimidir. Zîrâ 'âlem harâb olup ve bir müddet bu tarza güzer ederse, Devlet-i 'Osmâniyye⁵ nâ-yâb olacağı bî-irtiyâbdır. Şevketlü efendim bu bâbda beni tu'me-i şîr-i şemşîr-i kahr u tedmîr ederse de, kuşca cânım uğur-i hümâyûnlarına fedâ olsun, tek ahvâl-i Devlet-i 'aliyye'leri kemâ fi'l-esbak⁶ nizâm bulsun' deyerek izhâr-ı söz ü güdâz ve savb-ı Saltanat'a sûret-i temahhuz u 'ubûdiyyet ibrâz eylemekdedir" dedikde, Fettâh Ağa olacak nâ-be-felâh ve tebehkâr çehre-i gadr u⁷ habâsetlerinden ref'-i bürka'-i es-râr edüp: "Çünkü 'Alemdâr Paşa hazretlerinin⁸ taraf-ı hümâyûna hizmet⁹ ve istihsâl-i esbâb-ı nizâm-ı devlete himmet eylemek aksây-ı âmâl ve hulâsa-i ârzû-yi bâlleri olduğunu beyân ü¹⁰ takrîr edeyorsuz. Evvelâ Sultân Selîm'i i'dâm, akvây-ı esbâb-ı lâzime-i nizâmdır¹¹" [N2 88b] dediği anda Behîc Efendî dem-beste ve girifte-zebân¹² ve tashîh-i garaz-ı fâsidlerinde vâsıl-ı derece-i tahkîk u îkân olmağla, der-sa'ât¹³ reng vermekden mücânebetle,

- 1 kemâl-i dahi N2 : kemâl-i/— za'f u kılletine î mâ eyledikleri A2, M2
- 2 satvet- sûrete N2 : sarâmet-engîzi oldukda/olarak dîbelik 'aklı başından gidüp, tevsen-i cumûh-i/cumû'-i sabrı, tarhaşa-nümây-ı hayret ve 'inân-ı temâlikü, rubûde-i dest-i gayret olmağla, şevketlü efendimiz ruhsatdan nükûl ve bu sûrete/sûretle A2, M2
- 3 rızâ ve ile N2 : kabûl buyururlar ise de/— hemân Rus-cuk'dan on ve/— on beş bin âdemle A2, M2
- 4 teveccüh-i cür'et N2 : Devlet-i 'aliyye'yi eyâdî-i mütegalibeden tahlîsa i'mâl-i seyf-i cerâ'et A2 : Devlet-i 'aliyye'yi eyâdî-i mütegalibeden tahlîs olunmasına i'mâl-i seyf-i cür'et M2
- 5 olup ve 'Osmâniyye N2 : ve âteş-i fitne ile ciğerler kebâb oldu. Eğer bir müddet bu resme güzâr eder ise, Devlet-i 'aliyye'nin A2, M2
- 6 Şevketlü fi'l-esbak N2 : Kudret-me'âb efendimiz bu yolda beni katl [M2 189] eder ise de küsfend-i rûh-i revânım kurbân olsun, tek ahvâl-i teşettüt-me'âl-i Devlet -i 'aliyye/— A2, M2
- 7 'ubûdiyyet gadr u N2 : 'ubûdiyyetini/'ubûdiyyeti izhâr eylemekdedir. Fettâh Ağa/— dedikleri tebehkâr, rûy-i A2, M2
- 8 'Alemdâr Paşa hazretlerinin N2 : Paşa hazretleri A2, M2
- 9 hizmet N2, M2 : hizmet A2
- 10 âmâl ve beyân ü N2 : mâ-fi'l-bâlleri olduğunu A2, M2
- 11 Sultân Selîm'i nizâmdır A2, M2 : Hudâvendigâr-ı sâbıkı i'dâm, akdem-i esbâb-ı lâzime-i nizâm ü intizâmdır N2
- 12 dem-beste ve girifte-zebân N2 : perîşân A2, M2
- 13 der-sâ'at N2, A2 : Der-sa'âdet M2

ilmâ'-ı çehre-i beşâset ve tasdîk u te'yîd-i mebhasa müsâra'at edüp, bi'l-mümâşâh¹: “Vâkî'â Sultân Selîm'in i'dâmı beyne'l-lüzûm ve anlar visâde-güzîn-i zindegânî oldukca huzûr ve râhat-i hazret-i² Cihân-bânî olmayacağı meczûmdur. Ancak bi'l-cümle İstanbul halkıyla³ ehâlî-i Ocak ve Rumeli a'yânlarıyla Paşa kulları bi'l-ittifâk Pâdişâh-ı mahlû'un⁴ hılâfında oldukları hüveydâ ve hasm-ı cânı buldukları, mezâyây-ı karâ'in-i hâliyedden rû-nümâ⁵ olmağla, vücûdu ke'l-'adem ve zerre kadar bir nesneye kendüde kudret olmadığı⁶ müsellemlen iken i'dâmı, ba'zı mertebe mehâzîri mûcib ve mefâsid-i kesîreyi⁷ müstevcib olacağı derkârdır. Ez-ân-cümle Fransa'da kuvvet-i⁸ kâhiresiyle İmperator olan Bonaparta ile beyenlerinde bünyân-ı mahabbet râsi-hu'l-erkân olup, hattâ hal' vukû'unda Âsitâne'de elçisi resmen İmperator'un bu mâddeden küllî infî'âlini takrîr u⁹ beyân edüp: “Eğer Sultân-ı mahlû' hakkında bir güne kasd-ı bed-eseri mutasavver olur ise, İmperator'umuz be-gâyet¹⁰ mükedder ve makâm-ı intikâma kıyâm edeceği mukarrerdir” dediğinden¹¹ başka, on dokuz sene serîr-ârây-ı Saltanat olmuş Pâdişâh'ın Anadolu tarafına telmîhle hezâr ve sad hezâr tarafdârları olup ve el-hâletü hâzih sû-be-sû ber-pây-ı mevkîf-ı ta'assub u istinkâr olduklarını ta'dâd ü¹² tasrîh edüp, pes akreb-i semt-i ma'kûl budur ki, bu mâdde şimdilik metrûk ve tarîk-ı hazm u ihtiyât meslûk olup, vakti¹³ hulûlunde bu hizmet¹⁴ dahi Vezîr-i müşârun ileyhin cümle-i me'âsir-ımtisâl ü itâ'atinden ma'dûd olacağını eymân-ı fâcîre ile te'kîd ü takrîr edüp, şimdilik şevketlü efendimize bir kuvvetlü Vezîr-i dilîr-i ihlâs¹⁵-semîri böyle dem-i ıztrâbda berzede-dâmân-ı hizmet [M2 190] ve nakdîne-nisâr-ı¹⁶ mâ-hasal-i kudret olur iken, imâle-i rûy-i¹⁷ rağbet olunmamak, elbette mü'eddî-i esef ü nedâmet olacağı muhakkaktır” dedikde, mûmâ iley-

1 müsâra'a edüp, bi'l-mümâşâh N2 : mübâderet edüp A2, M2

2 râhat-i hazret-i N2 : râhat-i A2 : [r]âhat-i M2

3 İstanbul halkıyla A2, M2 : İslâmbol halkı ile N2

4 Paşa mahlû'un A2, M2 : müşârun ileyh bi'l-ittifâk Hudâvend-i sâbıkın N2

5 hasm-ı cânı rû-nümâ A2, M2 : cümle 'indeinde rû-şenâ N2

6 zerre kadar olmadığı N2 : bu sûretle bir şey'e kâdir olamayacağı/olmayacağı A2, M2

7 mertebe kesîreyi N2 : mehâzîri mûcib ve hâtıra gelmedik fesâdı/mefâsidi A2, M2

8 kuvvet-i N2, A2 : kuvve-i M2

9 Bonaparta ile takrîr u N2 : Napolyon Bonaparta/Bonapart gibi bir cihân-gîr İskender zuhûr/zuhûruyla ile/— beyenlerinde hüsn-i mahabbet karâr-gîr ve heyûlây-ı muvâfakat sûret-pezir olduğundan, vukû'-i bâride-i/bâdire-i hal'de Âsitâne'de elçisi —/bulunan Sebestiyân, meclis-i mükâlemede resmen İmperator'unun infî'âlini âverde-i A2, M2

10 güne be-gâyet N2 : kasd-ı bed-eseri/eser mutasavver olur ise, İmperator'um küllî A2, M2

11 dediğinden A2, M2 : dedikten N2

12 Pâdişâh'ın ta'dâd ü N2 : Şehriyâr'ın Anadolu tarafını telmîhle hezâr-bâr tarafdârları olduğunu A2, M2

13 vakti N2, A2 : vakt M2

14 hizmet N2, M2 : hizmet A2

15 şimdilik ihlâs N2 : şevketlü efendimize/efendimiz bir kuvvetlü vezîr-i safvet A2, M2

16 hizmet/hizmet ve nakdîne-nisâr-ı A2, M2 : hizmet ve nakd-feşân-ı N2

17 rûy-i N2 : peyker-i A2, M2

hin bu resme mukaddime-i mümevvihe-i tezvîri, kulûb-i mukarrebîne¹ te'sîr edüp: "Pes ne vechile hareket edelim ve ne gûne [N2 89a] câdde-i² tedbîre gidelim?" deyü meş'al-i zihn-i hadîdinden istizâ'e-i³ re'y-i sedîd eylediklerinde: "Bu maslahat ednâ himmetle temşiyet bulur, ancak ketm ü ihfâsı lâzım ve ma'âzallâhi Te'âlâ bu sırr-ı ser-beste-i hatar-ihativâdan Ocaklu tarafına ser-i mû⁴ ser-rişte verilür ise, mahzûr-i⁵ 'azîmi müstelzimdir" deyü ketm ü ta'miyesi bâbında tavsiye-i belîğ eyledikde, anlar dahi vefka'l-vasiyye müte'ahhid oldukdan sonra, müşârun ileyh tarafına cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı Mülûkâne'den hatt-ı şerîf sudûru el-hâletü hâzih te'hîr u tevkîf olunup, hemân sizlerin taraflarından tahrîr olunsun. Biz müşârun ileyhi sühûletle nâzikâne orduya, ba'de-hû bir zemînle Âsitâne'ye îrâd ederiz. Lede'l-iktizâ' mütegalibîn taraflarından su'âle tekâzâ olunursa, şevketlü efendimiz 'Hat tahrîr eyledim' deyü yemîn ve⁶ mütegalibeyi te'mîn buyururlar. Bu maslahatın zâhirine nezâret⁷ ve bâtından igmâz-ı 'ayn-ı basar edenler sû'-i zan semtine giderlerse ve sûret-i hâli⁸ her ne kadar istikbâh ederler ise de, dâmen-âlûde-i gayb olmayacakları bilâ-raybdır. Hayr-hâhân-ı devlet dahi bu husûsu istimâ' ve hakîkatine vâkıf olmadıklarından, sûret-i müstakbihada Şevket-me'âb efendimize ismâ' edüp, belki igzâb için müftereyât îrâd ve âteş-i gazab-ı Mülûkâne'lerini istikâda⁹ mirveha-cünbân-ı i'timâd olurlar ise dahi inanmayup ve akvâl-i¹⁰ mevhûmelerine aldanmayup, izhâr-ı vech-i tecellüde himmet ve cevâb-ı hakîmâne ile iskâtlarında¹¹ i'mâl-i letâ'ifü'l-hiyel-i san'at buyursunlar. Ol makûle teng-zürefânın¹² ekâvîl-i bî-hûdelerine tevcih-i sâmi'a-i i'tidâd ve istinbât edecekleri ahkâm-ı¹³ muzahrafaya sarf-ı zihn-i i'timâd buyurulmayup, rûy-i tecellüd izhârına himmet ve cevâb-ı hakîmâne ile iskâtlarına i'mâl-i letâ'if-i san'at

- 1 muhakkaktır mukarrebîne N2 : gayr-i setîrdir" dedikde, mukaddime-i müvehhime-i tezvîr, kulûb-i mukarrebîne ziyâdesiyle A2, M2
- 2 câdde-i N2 : tarîk-ı A2, M2
- 3 zihn-i hadîdinden istizâ'e-i N2 : dehen-i/zihn-i hadîdinden istifâza-i şu'le-i A2, M2
- 4 ihfâsı ser-i mû N2 : ihfâsı/ihfâ lâzımdır. Ma'azallâhi/Ma'az[all]âhi Te'âlâ bu sırr-ı ser-besteden Ocaklu tarafına ednâ A2, M2
- 5 mahzûr-i N2 : hatar-ı A2, M2
- 6 ketm ü ta'miyesi N2 : tarafeyn ihfâya müte'ahhid ve kitmânı eymân-ı mugallaza ile müte'ekkid oldukdan sonra, 'Alemdâr Paşa'ya tarafınızdan tahrîr ve taraf-ı Mülûkâne'den hatt-ı hümâyûn tesyîri/tesyîr te'hîr/— olunsun. Bizler müşârun ileyhi emriniz ile orduya ve andan dahi bir münâsebetle İstanbul'a götürürüz/getirdiriz. Lede'l-iktizâ' mütegalibîn taraflarından su'âlde tekâzâ olunur ise şevketlü efendimiz 'Hat yazdım' deyü yemîn ve taraf-ı A2, M2
- 7 nezâret A2, M2 : nazar N2
- 8 basar hâli N2 : basîret edenler sû'-i zan tarafına giderler ise ve sûret-i hâli/hâl A2, M2
- 9 istikâda A2 : istikbâda M2
- 10 akvâl-i A2 : efvâl-i M2
- 11 iskâtlarında A2 : iskânlarında M2
- 12 ederler ise de zürefânın [Dipnotu uzatmamak için N2'de pek az yer alan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : ederlerse de ol makûle teng-zarfların N2
- 13 ahkâm-ı N2, A2 : — M2

buyurmaları¹ enseb ve bu bâbda pâ-y-merdî-i tessebbütleri mahz-² dest-yârî-i husûl-i matlab olmağla, safha-i derûn-i safvet-makrûnları³ gubâr-ı tereddüd ü televvünden züdüde ve gonçe-i hâtır-ı fâhirleri sadme-i⁴ tünd-bâd-ı şükûk ü evhâmdan âsûde olmak, ‘ırk-ı maslahata nisbet⁵ asvabdır” deyerek intâc-ı mukaddime-i⁶ ‘amel ve tevlîd-i âbisten-i mekr u dagal eylemekle, Fettâh Ağa tarafından iktizâsına göre harekete izn-i hümâyûn erzân buyurulduğunu müş‘ir⁷ mektûb tahrîr ve Defterdârlık ile Behîc Efendi'nin çerâğ-ı emeli⁸ tenvîr olunduktan sonra, Âsitâne'den Edirne'ye ‘acele-süvâr-ı ‘azm ü kufûl [oldu].

Ve ledâ dakîkatü'l⁹-vusûl*;

Ey bâd-ı sabâ semt-i Ruhâ'dan mı gelürsün?

Ey hüdhüd-i ümmîd Sebâ'dan mı gelürsün?*

gazel-i meşhûruyla tehniye-i kudûmüne hervele-nümâ olan¹⁰ [M2 191] Refik Efendi'ye nakl-i mâ-cerâ ve Âsitâne'de iki fırkadan ‘ibâret bir takım bî-basîretlere çeşm-bend¹¹ olduğunu [N2 89b] buzâk-efşân-ı istihzâ olarak takrîr u¹² inbâ eyledikten sonra, ikisi birden keyfîyeti Râmiz Efendi tarafından anladılmak üzere Ruscuk yârânına imlâ¹³ ve ‘Alemdâr Paşa'ya olan mektûb-i ruhsat-üslûb-i mezkûru tesyîr¹⁴ eylediler***.

Sâniha

Vetîre-i zebîre üzere bu hod-kâmların¹⁵ bu resme sa'y ü ihtimâm ve terk-i hûrd-i hâb u ârâmları hergiz¹⁶ Devlet-i ‘aliyye'ye ve Hudâvendigâr-ı sâbık ve

1 buyurulmayup buyurmaları N2 : buyurmamaları A2 : buyurmaları M2

2 pâ-y-merdî-i tessebbütleri mahz-ı/mahzâ N2, A2 : pâ-yımızd[a] tessebbütleri M2

3 derûn-i safvet-makrûnları N2 : derûnları A2, M2

4 züdüde sadme-i N2 : züdüde/züde ve gonçe-i/gonçe-i hâtır-ı fâtirleri sadd-i/saded-i A2, M2

5 ‘ırk-ı maslahata nisbet N2 : — A2, M2

6 mukaddime-i A : mukaddimât-ı A2, M2

7 buyurulduğunu müş‘ir N2 : buyurulmuşdur” mazmûnunda A2, M2

8 emeli N2 : âmâlî A2, M2

9 süvâr-ı dakîkatü'l N2 : süvâr-ı kufûl ve lede'l A2 : süvâr-ı (سور) ‘azm ü kufûl oldu. Dakîkatü'l M2

* لدى دقيقة الوصول = Buluşma anında” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** Metnimizde yer alan bu beytin ilk mısırânda geçen “bâd-ı sabâ semt-i Ruhâ'dan” kelimeleri yerine, “nâme sen ol meh-likâdan” kelimeleri değişikliğiyle Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,950.

10 Ey bâd-ı sabâ olan N2 : — A2, M2

11 Âsitâne'de çeşm-bend N2 : çeşm-bend-i zümre-i bî-basîretân A2, M2

12 takrîr u N2 : — A2, M2

13 Râmiz Efendi imlâ A2, M2 : Ruscuk yârânına tahrîr N2

14 üslûb-i mezkûru tesyîr N2 : üslûbu isrâ A2, M2

*** “Ledel-vusûl ba'zı eylediler” kısmındaki bilgiler özetle *Târîh-i Cevdet*, VIII,288-290'da kaydedilmiştir.

15 hod-kâmların N2 : âdemlerin A2, M2

16 hûrd —/u hâb u ârâmları hergiz A2, M2 : hâb u hûrd u ârâmları zerretemmâ N2

lâhık taraflarına müte‘allık olmayup, mahzâ Hudâvendigâr-1¹ sâbıkı i‘âde birle küştegân-ı güzeştegânın intikâmlarını ahz u istîfâ eyledikten sonra kendüler nâ‘ib-i menâb ve;

Savdı Mecnûn nevbetin, şimdi benem rüsvây-ı ‘aşk*

münâvebesiyle ahlâf-ı eslâf-ı eclâf olarak Devlet-i ‘aliyye’ye pençe-zen-i tegallüb ve intiyâb olmak² mâdde-i mahsûsasına mebnî ve munhasır³ ve bu vechile sûret-i hakda sa‘y⁴ ü ‘amelleri agrâzla mu‘allel olmağla, mukaddime-i mürettebeleri netîce-i sâdıkadan kâsır olup⁵, dûran-dûr semt-i hayâl ü hûlyâ olan şîve-i hured-fersây-ı dehr-i şu‘bede-nümâ hey’etiyle⁶ zâhir olduğu, ‘an- karîb medâr-ı ‘ibret-i her belîd ü lebîb olur, in-şâ‘allâhu Te‘âlâ. *el-‘Abdü yüdebbiru v‘allâhu yukaddiru***. *Mâ be-kıssa-i hod bâz-âyîm****.

Âmeden-i Ordu-yi hümâyûn ve ‘Alemdâr Paşa be-İstanbul ve katli Kabakçı ve nefy-i ‘ulemâ’ ve şehâdet-i Sultân Selîm-i Sâlis ve hal‘-ı Sultân Mustafa ve cülûs-i Sultân Mahmûd Hân-ı ‘Adlî-i Sâni zâdallâhu Te‘âlâ ‘omrahû ve ikbâlehû⁴

Rusyalu ile mütârekenin vakti⁷ munkazî ve Sırp⁸ maslahatı dahi sarpa sardığından nâşî, tarafeyn içün techîz-i asker eylemek muktezî olmağla, ricâl-i devlet aralık aralık tertîb-i meclis-i⁹ meşveret edüp: “Ordumuzda esbâb-ı kudret mefkûd¹⁰ ve bu hâlet bu resme müstemirr olur ise perişânlık ma‘lûm¹¹

1 Hudâvendigâr-1 N2, M2 : Hudâygân-1 A2

* Metnimizdeki bu mîsrâ, başında yer alan “Savdı” yerine “Sürdü” şekliyle Fuzûlî’nin gazellerinde geçen bir mîsrâdır; bk. *Fuzûlî Dîvânı*, hzr. Abdûlbâki Gölpinarlı, 4. baskı, İstanbul 2005, s.43.

2 intikâmlarını ahz olmak N2 : ahz-ı intikâmları A2, M2

3 munhasır N2, A2 : munhasıra M2

4 sa‘y N2 : şugl A2, M2

5 olup N2 : ve A2, M2

6 hey’etiyle N2 : başka sûretle A2, M2

** العبد يدبر و الله يقدر = Kul tedbîrini alır, ama Allah’ın takdîri olur” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

*** ما بقصه خود باز آييم = Biz tekrar kendi hikâyemize/mevzûmuza dönelim” anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

⁴ زاد الله تعالى عمره و اقباله = Allah onun ömrünü ve bahtını arttırsın” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

7 ‘ibret-i her vakti A2 : ‘ibret-i her belîd ü lebîb olur. **Tetimme** Çün Moskovlu ile müddet-i mütâreke N2 : gayret-i her-pelîd ü lebîb olur, in-şâ‘[all]âhu Te‘âlâ. *el-‘Abdü yüdebbiru v‘[all]âhu yukaddiru. Mâ be-kıssa-i hod bâz-âyîm. Âmeden-i Ordu-yi hümâyûn ve ‘Alemdâr Paşa be-İstanbul ve katli Kabakçı ve nefy-i ‘ulemâ ve şehâdet-i Sultân Selîm-i Sâlis ve hal‘-ı Sultân Mustafa ve cülûs-i Sultân Mahmûd Hân-ı Sâni-yi ‘Adlî zâdallâhu Te‘âlâ ‘omrahû ve ikbâlehû* Rusyalu ile mütârekenin vakti M2

8 Sırp N2, A2 : harb M2

9 meclis-i N2 : bezm-i A2, M2

10 kudret mefkûd N2 : kuvvet ma‘dûm A2, M2

11 olur ise perişânlık ma‘lûm A2, M2 : olursa perişânlık rû-nümûd N2

olduğundan, hâlimiz müşkil ve refte refte der-dest olan râbitamız dahi mahv u¹ muzmahil olacağı derkârdır” deyerek tarafeyne: “Asker² tertîbi ne vechile kâbil ve tedârük-i levâzım-ı mukâbele ayâ ne sûretle hâsıl olur³?” deyü keşmekeş-i rişte-i kıl ü kâl ve her biri bir⁴ dürlü serd-i makâl edüp, ‘Alemdâr Paşa tarafdârları bu şîveleri ittihâz-ı fırsat ve Sadrıa‘zam’ı tahdîş ü iz‘âca⁵ vesîle-i münâsebet edüp, maglata-perdâz-ı erâcîf ve Serdâr-ı hâm-kâra dehşet-endâz-ı ‘arbede-i tahvîf oldukları hılâlde⁶, ‘Alemdâr Paşa mevcûd-i ma‘iyyeti olan a‘yân-ı büldân ve beş-altı bin mikdârı segbân ile⁷ zir-i idâresinde olan müdün ü kurâ [N2 90a] ahvâlini⁸ istikrâ kasdiyle [M2 192] Ruscuk’dan hurûc ve esb-rân-ı meşy ü durûc olduğu, resîde-i⁹ sâmi‘a-i erbâb-ı ittifâk ve sitâre-i subh-i fırsat, kenâre-i ufuk-ı sühûletde bâhiru'l-işrâk olmağla, ‘Alemdâr Paşa beldesinden hareket ve bu taraflara takrîb-i mevkib-i mücidd ü übbehet etmi ş olmağla, Ordu-yi hümâyûn’a dest-sây-ı da‘vet ve ahvâl-i sefer ve keyfiyyât-ı Ordu-yi zafer-eser husûsunda kendüleriyle¹⁰ meşveret olunmak menâfi‘-i kesîre isticlâbından başka beynehumâda¹¹ safvet-i kâmile îcâb eyleyeceği¹², vâreste-i külfet-i irtiyâbdır” deyerek hâh u nâ-hâh Sadr-ı bî-intibâh hazretlerini da‘vet-i müşârun ileyhe ilcâ etmeleriyle¹³, cânib-i müşârun ileyhe da‘vet-nâme tahrîr u isrâ ve irsâl ve anın tarafından dahi kemmiyyet-i icâbete irhây-ı ‘inân-ı isti‘câl ile orduya kevkebe-bahş-ı vürûd ü¹⁴ kudûm ve Sadrıa‘zam ve bi‘l-cümle ricâl-i ordu taraflarından tehniye ve terhîb-i makdem¹⁵ merâsimi kemâ-yenbagî icrâ birle ez-her-cânib gubâr-ı nefâr münselib olup, maskale-i neşât u hoş-dîlî, safahât-ı kulûbları müncelî eyledi¹⁶.

Ba‘dehû ‘ale’l-‘umûm tarh-ı encümen-i müşâvere ve sefer ahvâli etrâfiyle müzâkereye ibtidâr olundukda, ez-cümle Fransa İmperatoru Tilsit

1 mahv u N2, A2 : — M2

2 Asker N2, A2 : Asâkir M2

3 ayâ ne sûretle hâsıl olur A2, M2 : ne sûretle hâsıl olabilir N2

4 biri N2, A2 : dürlü M2

5 ittihâz-ı iz‘âca N2 : ittihâz-ı/incâz-ı fırsat ve Sadrıa‘zam’ı ihâfe vü tahdîşe A2, M2

6 hılâlde N2 : esnâda A2, M2

7 mikdârı segbân ile M2 : mikdâr segbân ile N2 : mikdâr segbânla A2

8 ahvâlini N2, A2 : ahvâline M2

9 hurûc ve resîde-i A2 : velvele-bahş-i hurûc olduğu tanîn-endâz-i N2 : hurûc ve esberân-ı meşy ü durûc olduğu, resîde-i M2

10 kendüleriyle A2, M2 : kendüler ile N2

11 beynehumâda N2, A2 : beynehumâmızda M2

12 eyleyeceği N2 : edeceği A2, M2

13 ü nâ-hâh etmeleriyle N2 : nâ-hâh Sadr-ı bî-intibâhı da‘vetine ilcâ eylemeleriyle, makâm-ı Sadâret’den A2, M2

14 isrâ/— ve/— irsâl ve anın tarafından dahi kemmiyyet-i icâbete irhây-ı/— ‘inân-ı isti‘câl ile orduya kevkebe-bahş-ı vürûd ü M2 : isrâ olunmağın, müşârun ileyh orduya kevkebe-efrûz-i N2

15 ricâl-i ordu makdem N2 : ricâl taraflarından tehniye ve/— terhîb A2, M2

16 birle ez- eyledi N2 : vü ikmâl birle ez-her-dü-taraf külfet-i şâ‘ibe-i gubâr irtifâ‘iyle inbisât ve hoş-dîlî ezyed mine’s-selef oldu A2, M2. “Âmeden-i Ordu-yi eyledi” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâvelerle Târîh-i Cevdet, VIII,294’te kaydedilmiştir.

Mu‘âhedesi'yle Devlet-i ‘aliyye'nin ser-rişte-i musâlahasını der-dest-i ihtiyâr ve ba‘zı mertebe menâfi‘ serd ü tezkâriyle kılâde-i sulhun in‘ikâdı Paris'de kendi¹ mahzarında olmak husûsuna rabt-ı rıbka-i karâr eylemişti. Ancak gâh lisân-ı hâl ü kâlî benimle Sultân Selîm hazretleri² miyânında saht-beste-i dest-i³ samîm ü safvet olan nitâk-ı ‘alâka-i mihr u mahabbet muktezâsınca, benim Devlet-i ‘aliyye tarafını iltizâmım, mahzâ müşârun ileyhin zâtına mah-sûs hürmete ve taraf-ı hâtırlarına⁴ ri‘âyete mebnî olmağla, vâkı‘a-i fâci‘ası seng-i râh-ı sa‘y ü⁵ ikdâm ve hâr-ı âzâr-ı pây-i ihtimâmı olduğunu iş‘âr u if-hâm edüp ve gâh⁶ Rusyalu'nun Tilsit Mu‘âhedesi'nden tav‘an ve⁷ yâhûd beyn-lerine târî olan ihtilâf⁸ sebebiyle kerhen inhirâflarını behâne-i te‘hîr-i merâm eder idi.

el-Kıssa⁹: Bu revîşe emr-i musâlahanın istihâle sûretine mütehavvel olduğunu yâd ve yârân-ı ma‘hûd beynlerinde Âsitâne'ye¹⁰ ve orduya dâ‘ir ba‘zı eşkâl-i desîse vü ihtiyâlden müretteb olmuş mukaddimât-i mekr u mekîde¹¹ [N2 90b] îrâd olunarak: “el-Hâletü hâzih bu cihetle Edirne'de ikâmet, bî-hûde beytûlmâle ikâ‘-ı hasâret ve durdukca şehriyye ekall-i mâ-yekûn birkaç bin kîse akça mesârife¹² ilcây-ı zarûret edüp ve bir kûşeden [M2 193] Behîc Efendi ve Refîk¹³, semt-i ma‘hûda sülûkde sâ‘ir hem-pâ¹⁴ ve hem-tarîk olanlar yek-dehen akca tedârükü cümleyi ne rütbelerde mihnet-efgen olduğu ‘âm-meye ma‘lûm ve bu sûretde Edirne'de ikâmet, ednâ fâ‘ide-i ‘â‘ideyi müstelzim olmadığı¹⁵ nümâyân-ı ehl-i fuhûm olmağın, südde-i seniyyeye teveccüh ü ‘azî-metin menâfi‘-i¹⁶ külliyyesi hüveydâ ve bu vechile hareket, şâne-i nizâm-âver-i geysûy-ı perîşân-şude-i maslahat¹⁷ olacağı bî-merâdir” deyerek gûnâ-gûn hakîmâne ekâvîl-i mülzimâne bast u temhîd ve fevâ‘id-i ‘adîde ta‘dîd ederek:

1 in‘ikâdı Paris'de kendi N2 : in‘ikâdını Paris'de kendü A2, M2

2 hazretleri N2 : — A2, M2

3 dest-i A2, M2 : — N2

4 hürmete ve taraf-ı hâtırlarına N2 : olan hürmete ve taraf-ı hâtırlarını A2, M2

5 vâkı‘a-i sa‘y ü N2 : müşârun ileyh vak‘asını seng-i râh-ı A2, M2

6 edüp ve gâh N2 : ve gâhıca A2, M2

7 ve M2 : — N2, A2

8 olan ihtilâf N2 : ihtilâf A2 : olan ihtilâl M2

9 eder idi. el-Kıssa N2 : edüp ve'l-hâsıl A2, M2

10 istihâle sûretine Âsitâne'ye N2 : istihâleye/istimâleye mütehavvel olduğunu yâd ve yârân-ı ma‘hûde beynlerinde Âsitâne A2, M2

11 mekîde N2 : mekîdet A2, M2

12 birkaç bin kîse akça mesârife A2, M2 : bin kîseden ziyâde masrafa N2

13 Behîc Efendi ve Refîk —/Efendi A2, M2 : Behîc ve Refîk ve N2

14 hem-pâ N2, A2 : hemâ M2

15 tedârükü olmadığı N2 : tedârükünde ne rütbe/mertebelerde ‘usret olduğu/olmadığı cümleye ma‘lûm ve orduda bu sûretle ikâmet, ednâ ‘â‘ide-i fâ‘ideyi müstelzim olmadığı/olduğu A2, M2

16 menâfi‘-i N2 : menfa‘at-i A2, M2

17 nizâm-âver maslahat N2 : geysûy-i nizâm-ı perîşâniyyet A2, M2

“Bi'l-ittifâk¹ Ordu-yi hümâyûn'la cümlemiz birden harekete şedd-i nitâk ve Âsitâne'ye varup, ricâl-i Rikâb-ı müstetâb ile 'ale'l-vifâk keyfiyyâtı 'arz-ı dergâh-ı Şehriyâr-ı gerdûn-revâk edüp, hâliyâ der-dest-i zu'm-i vâhî olan² emr-i musâlaha sûret-pezir-i husûl olursa³ fe-bihâ ve illâ Âsitâne'den tanzîm-i mühimmât ve cihâtı mükemmel tertîb-i levâzım ve edevâtla⁴ savb-ı gazâyâ hezz-i livâ olunmak her vechile muktezây-ı vakt ü hâle sâzkâr ve evfak⁵ olduğunu iddi'â ve delâ'il-i 'akliyye ve berâhîn-i şî'riyye ve tenvîrât-ı 'örfiyye ve tesvîlât-ı tabî'iyye ile te'yîd-i⁶ müdde'â eylediklerinde, efrâd-ı sâ'irede redd ü i'tirâza yârâ vü kudret⁷, kuvve-i müdebbire, hâmil-i mühr-i Vekâlet gibi⁸ nâ-bûd ve nâ-peydâ olmağla, cümlesi⁹ “*el-Kavlü mâ-kâlet Hazâmi*” tasdîkine sevk-ı kelâm ve muvâfakatleri bâbında imâle-i rakabe-i pesend ü istis-lâm eylediler. Hulâsa-i merâm¹⁰ çend rûz zarfında Edirne Sahrâsı'ndan fekk-i tınâb-ı¹¹ hıyâm-ı ârâm eylemek karâr-dâde-i ashâb-ı kelâm oldukça, 'Alemdâr Paşa: “Benim dahi dîdâr-ı sa'âdet-medâr-ı hazret-i¹² Şehriyârî'yi görmek ve hâk-i pâ-yi kîmyâ-sây-i Husrevâne'lerine yüzümü sürmek aksây-ı ârzû-yi 'ubûdiyyetim ve beyne'l-akrân bâ'is-i ibtihâc-ı mefharetim olmağla, ben dahi bi'l-ma'iyye giderim. Ve bu latîfe-i gaybiyyeyi sermâye-i 'izz ü i'tibâr¹³ ederim” dedikte, etrâfdan hem-dâstân¹⁴ olan [N2 91a] yârân, Ordu-yi hümâyûn'da ma'iyetlerini vücûh-i sâ'ire¹⁵ beyânıyla istihsân eylediler.

Sadr-ı 'âli-mikdâr Ordu-yi hümâyûn'un¹⁶ bu resme hareketi, taraf-ı Şehriyâr-ı zemândan istîzân olunmak lüzûmunu¹⁷ iş'âr eyledikte, Refik

- 1 bast u bi'l-ittifâk N2 : îrâd ve fevâ'id-i 'adîde ta'dâd ederek bi'l-ittifâk/bi'l-infâk A2, M2
- 2 müstetâb ile olan N2 : müstetâb'la yek-sûhan keyfiyyâtı/keyfiyyeti 'arz-ı dergâh-ı/bârgâh-ı Şehriyâr-ı âfâk edüp, el-hâletü hâzih der-dest-i zu'm olunan A2, M2
- 3 olursa N2 : olur ise A2, M2
- 4 mühimmât livâ N2 : mühimmâtla A2, M2
- 5 muktezây-ı evfak N2 : muktezây-ı vakt ü hâle evfak A2 : vakt ü hâle evfak ve muktezâ M2
- 6 şî'riyye te'yîd-i N2 : 'örfiyye serdiyle te'yîd-i kazıyye-i A2, M2
- 7 vü kudret A2, M2 : — N2
- 8 mühr-i Vekâlet gibi A2, M2 : Vekâlet-i kübrâ-âsâ N2
- 9 olmağla, cümlesi N2 : olmağın, cümlesi A2 : olmağın, cümlesini M2
- * القول ما قالت حذام = Söz Hazâm'ın dediğidir” anlamına gelen bu cümle, doğru sözlü ve güvenilir kimselerin sözlerini takdîr esnâsında söylenen Arapça bir deyimdir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age*, s.84.
- 10 sevk-ı kelâm merâm N2 : nâ-çâr ve muvâfakatlerinde meslûbü'l-ihtiyâr olduğundan, bi'l-âhire A2, M2
- 11 tınâb-ı N2 : — A2, M2
- 12 hazret-i N2 : — A2, M2
- 13 yüzümü i'tibâr N2 : yüz sürmek aksây-ı emelim ve netîce-i mukaddimât-ı 'amelim olmağla, ben dahi beraber giderim. Ve bu sânihayî sermâye-i 'izz ü iftihâr 'add A2, M2
- 14 hem-dâstân N2 : hem-destân A2, M2
- 15 sâ'ire N2 : muhassene A2, M2
- 16 Ordu-yi hümâyûn'un A2, M2 : hazretleri ordunun N2
- 17 Şehriyâr-ı lüzûmunu N2 : Şehriyârî'den istîzân olunmak husûsunu A2, M2

Efendi meclis-i diğerde mahfice Sadrıa'zam hazretlerine su'âl-i sâlifine cevâb olarak dedi ki: “Ben bundan akdemce Âsitâne'de iken, şevketlü efendimiz kâşki Sadrıa'zam¹ bu esnâda Âsitâne'de bulunup, bi-gayr-i vechin² umûr-i devlete ve mesâlih-i Saltanat'a müdâhale birle bâ'is-i perişânî-i nizâm ve hâtır-ı fâhir-i Mülûkâne'lerine mücib-i renciş ü âlâm olan bir alay eşhâsın def³ u³ tanzîmine ber-çide-i dâmân-i ihtimâm olalar idi” deyü cenâb-ı devletinizin Dâru's-saltana'ya huzûrunu temennâ üzere olup ve bu ümniye çend bâr zebân-ı şevket-şi'ârlardan nihânîce sâdır ve ol bâbda vesîle-i tertîbinde hemîşe mütefekkir oldukları⁴ nâtika-i sâdika, ba'zı [M2 194] mahremân-ı vâsikadan gûş-güzâr-ı yakînimiz olmağın, cenâb-ı devletinizin bu vechile sütte-i sa'âdete râhî olmaları, bâ'is-i güşâyîş-i tab'-ı Pâdişâhî olacağı 'indimde bedihî olduğuna binâ'en, kat'â bu bâbda tebatî ve te'hîr olunmayup, hemân 'atebe-i 'aliyyeye irhây-ı 'inân olunmak⁵ dîn ü devlete ve hâssaten taraf-ı⁶ Saltanat'a mahz-ı hayr u menfâ'at ve hakk-ı Âsafâne'lerinde⁷ mâye-i ibtihâc ü menkabet olacağı, bî-gâne-i şâ'ibe-i şükûk ü evhâmdır” deyerek kûşe-gîr-i zâviye-i⁸ müdrikesi olan mâ-melek-i 'akl ü idrâkini rûfte-i cârûb-i nehb ü tâlân eylemekle, Sadr-ı felek-'unvân hazretlerini kendülerden efzûn emr-i 'azîmete şâ'ik u⁹ şitâbân eyledi. Vâkî'â husûs-ı mezkûr zımnında taraf-ı Pâdişâh-ı şevket¹⁰-mahsûrdan istid'ây-ı sudûr-i düstûr olunsa, gerçi bâlâda îmâ olunduğu üzere Pâdişâh-ı safvet-penâh her ne kadar serîre-i maslahata âgâh ise de sudûr-i 'ulemâ¹¹ ve ordu taşrada olmak hasebiyle kesb-i te'ayyün ve nüfûz eden ricâl ve vükelâ', Ocaklu¹² ile mu'âzadet ve ol tûfân-ı bagy ü vekâhate¹³ mevc gibi ihtilât u mûmâzecet¹⁴ eylemeleriyle, yârân-ı mârânın vücûh-i

- 1 Sadrıa'zam Sadrıa'zam N2 : Sadrıa'zam'ın A2, M2
- 2 bi-gayr-i vechin A2, M2 : bî-vech N2
- 3 hâtır-ı def³ u N2 : mücib-i tekeddür-i hâtır-ı Pâdişâh-ı enâm olan bir alay eşhâs-ı nâfercâmın A2, M2
- 4 dâmân-ı oldukları N2 : dâmen-i ihtimâm olmak temennâsı, çend bâr zebân-ı şevket-şi'ârlarından nihânîce sâdır ve Âsitâne'ye isticlâbı/isticlâb zımnında vesîle-i esîle bulmak husûsunda hemîşe mütefekkir olduğu A2, M2
- 5 mahremân-ı olunmak N2 : mahremândan gûş-güzârımız olmağın, cenâb-ı devletlerin bu vechile sütte-i 'aliyyeye râhî olması, bâ'is-i güşâyîş-i dil-i Şâhî olduğu 'indimde vâsil-ı derece-i yakîn olduğuna binâ'en, taraf-ı devletiniz şâ'ibe-i infî'âl-i Mülûkâne'den emîn olacağını bu bendeleri mütekeffil ve zamîn olup, hulûsa-i kelâm cenâb-ı vâlâlarının/velâlarının 'atebe-i 'aliyyeye i'tizâmları A2, M2
- 6 taraf-ı A2, M2 : savb-ı N2
- 7 Âsafâne'lerinde N2 : devletlerinde A2, M2
- 8 olacağı zâviye-i/nâhiye-i A2, M2 : olmak derkârdır” deyerek kûşe-gîr-i zâviye-i N2
- 9 'akl ü şâ'ik u N2 : 'akl/'ukûl ve idrâk ü iz'ânını rûfte-i cârûb-i/çârûb-i nehb ü tâlân etmekle, müşârun ileyhi kendülerden ezyed emr-i 'azîmete A2, M2
- 10 Pâdişâh-ı şevket A2, M2 : Hidîv-i me'âlî N2
- 11 maslahata 'ulemâ' N2 : maslahatdan âgâh ise de sudûr-i 'ulemâ A2, M2
- 12 hasebiyle Ocaklu N2 : vesilesiyle kesb-i nüfûz u te'ayyün/ta'yîn eden vükelâ ve ocaklılar A2, M2
- 13 vekâhate N2 : fezâhata A2, M2
- 14 mûmâzecet N2 : mu'âşeret A2, M2

desâ'is-i musanna'alarına havâle-i dūr-bâş-ı¹ mümâna'at edecekleri hüveydâ idi. [N2 91b] Binâ'en 'aleyh istîzân husûsunu pes-endâz eylediklerinden başka, Âsitâne'ye kable'l-vusûl şuyû'undan ihtirâz ve mukaddemce mukdim mübâşirler ta'yîni birle sedd-i meslek ü² mecâz eylemeğe ikdâm ve kazây-ı nâgehânî gibi havâlî-i İstanbul'a nüzûl eylemek bâbında³ takdîm-i şerîta-i ihtimâm edüp, hemân mâh-ı cumâdelûlânın on yedinci günü⁴ Edirne'de terk-i bâr u bûngâh ve sebûkbârâne 'azm-i râh eylediler*.

Ve⁵ Çorlu Kasabası'na vürûdlarında çend-rûz mukaddem Âsitâne'den ba'zı tahrîrâtla Edirne'ye⁶ vârid olan Tebdîl Hasekîsi Bağdâdlı Hacı 'Ali Ağa'yı, hasbe'l-iktizâ ordunun İstanbul'a⁷ 'azîmeti vâcibe-i hâl olduğunu müş'ir, cânib-i Sadrıa'zamî'den Rikâb-ı müstetâb'a telhîs ile⁸ irsâl olunmağla, tahrîr-i mezkûr mâh-ı mezbûrun yirmi birinci⁹ günü¹⁰ kubeyl-i mağribde dehşet-fermây-ı vürûd¹⁰ oldu.

'Alemdâr Paşa yârân-ı fitne-nümâ¹¹ ilkâsiyle Edirne'den hareketlerinde Güzelhisâr¹² A'yânı Uzun Hacı 'Ali Ağa'yı bir mikdâr asker ile Nâzır-ı Kal'a-ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh olan Kabakçı Mustafa nâm meşrûhu'l-vasf sergerde-i gürûh-i gümrâhın kelle-i bî-devletini kedûy-i mezbele-i kahr u zillet eylemek¹³ [M2 195] zımında me'mûren tesyîr etmiş olup, merkûm dahi mâh-ı mezbûrun yirmi üçüncü günü¹⁴ bu'aydü'l-magrib fenây-ı kal'aya nâzil ve

1 desâ'is-i dūr-bâş-ı N2 : desâ'is-i/desâyis-i mürtebelerine havâle-i dūr-bâş-ı redd ü A2, M2

2 mübâşirler meslek ü N2, A2 : Mübâşir ta'yîn birle sedd-i meslek-i M2

3 İstanbul'a nüzûl eylemek bâbında M2, A2 : İslambol'a nüzûl eylemek zımında N2

◇ 17 Cumâdelûlâ 1223 = 11 Temmuz 1808 Pazartesi. Buradaki bilgiler metnimizden alınmış olmakla beraber Cevdet Paşa ordunun Edirne'den çıkışını 20 Cumâdelûlâ 1223 Perşembe günü olarak göstermiştir; bk. *Târih-i Cevdet*, VIII,296.

4 hemân günü N2 : — A2, M2

* "Ba'dehû 'ale'l-'umûm eylediler" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,295-296'da kaydedilmiştir.

5 Ve M2 : — N2, A2

6 Edirne'ye N2 : orduya A2, M2

7 Bağdâdlı Hacı 'Ali Ağa'yı/Ağa, hasbe'l-iktizâ ordunun İstanbul'a A2, M2 : Bağdâdlı el-Hâc 'Ali Ağa'yı hasbe'l-iktizâ' ordunun İslambol'a N2

8 telhîs ile M2 : telhîs N2 : telhîsle A2

9 mezkûr birinci N2 : ma'hûd mâh-ı merkûmun yirminci A2, M2

◇◇ 21 Cumâdelûlâ 1223 = 15 Temmuz 1808 Cuma.

10 vürûd A2, M2 : sudûr N2

11 fitne-nümâ N2 : ma'hûd A2, M2

12 Güzelhisâr A2, M2 : — [Metinde isim yeri boş bırakılmıştır] N2

13 asker ile eylemek N2 : sîvârî ile Nâzır-ı Kılâ'-ı Bahr-ı siyâh olan kedûy-i mezbele-i züll ü rezâlet iken, bâlây-ı çınâr-ı 'izz —/ü dñnbâlînde/nebâletde karâr-gîr-i ârâm olan Kabakçı Mustafa Ağa nâm sergerde-i cumhûr-i eşrâr-ı li'âmın i'dâmı A2, M2

◇◇◇ 23 Cumâdelûlâ 1223 = 17 Temmuz 1808 Pazar. Cevdet Paşa yanlış bir şekilde 'Ali Ağa'nın Rumeli Feneri'ne girişini 19 Cumâdelâhire 1223 Çarşamba günü olarak göstermektedir; bk. *Târih-i Cevdet*, VIII,297.

14 mâh-ı günü N2 : — A2, M2

mütenekkiren¹ bir mikdâr behâdirân-ı cân-şikâr ile nihânîce kal'aya² dâhil olup, meğer Kabakçı Ağa'ya³ te'ehhül mülâbesesiyle ol şeb-i pür-şagb, leyle-i zifâf-ı şevk u tarab olmak sûretinde imiş.

Hele Uzun Hacı 'Ali Ağa⁴ bir takrîble Kabakçı'yı kışdan kalmış kabak gibi sad-pâre ve çend nefer hem-pâlarını dahi hısn-ı ma'kıl-ı hayâtıdan âvâre eylemekle, sâ'ir neferât-ı kılâ' bu hâdise-i nâgeh-resây-ı dağdağa-fersâdan havf u⁵ ıztırâbla gürûh gürûh maktûl-i mersûmun⁶ bismil-gâhına şitâbla 'akd-i ictimâ' edüp, lâkin "Kâtil kimdir ve sebep-i katl nedir?⁷ Ve kenâr-ı kal'ada sevâd-nümây-ı cem'iyet ü ihtişâd olanlar ne makûle eşhâs ve⁸ ecnâddir?" ma'lûmları olmayarak, top u tüfengle âheng-i ceng etmeleriyle, bağteten derûn-i İstanbul'da pey-der-pey kılâ'-ı merkûme cânibinden top u tüfeng tarrâkaları perde-der-i sevâmi'-i sükkân olmağla, derhâl⁹ ol taraftan [N2 92a] istikşâf-ı ahvâle müsâra'at olundu¹⁰. Gerçi kati vâfir süvârî şeb-hengâm¹¹ Kabakçı'yı katl ü i'dâm eylemekle, hâlâ tarafeynden iş'âl-i nâ'ire-i harb u hisâm olduğu istişâm olunup, lâkin ne makûle süvârî olup ve sebep ü 'illet ne olduğu vâbeste-i¹² 'ukde-i ibhâm olmağla, sekene-i Âsitâne'yi, husûsan kâr-fermâyân-ı¹³ zemâneyi hayret istîlâ ve her biri gûnâ-gûn vücûhla dürlü dürlü sevk-ı ma'nâ eylediler. Vak'a-i merkûmenin vech-i meşrûh üzere çigûnegî-i hakîkati, mânend-i dâ'-i 'udâl girih-gîr-i işkâl-i ebedî ki, yevm-i sâlisde ba'de'l-'asr Çorlu tahrîrâtı ile¹⁴ Hasekî-i merkûm Enderûn-i hümâyûn'a dâhil¹⁵ ve keyfiyyet-i hâle ittîlâ'-ı zihn-i hazret-i¹⁶ Şehriyârî hâsıl oldu.

1 nâzil ve mütenekkiren N2 : nüzûl ve mütenekkirâne A2 : nüzûl ve müte[ne]kkirân M2

2 nihânîce kal'aya A2, M2 : içertüye N2

3 Ağa'ya N2 : Ağa A2, M2

4 şevk u Ağa [Bu kısımda yer alan bilgilerden "Uzun Hacı 'Ali ağa" kısmı metinde üzeri çizilen "Boşnak Ağa" kelimelerinin yerine buraya girmesi işaret edilerek satırın sağ tarafına ve sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] N2 : pür-tarab sûretinde/sadedinde imiş, hele dilîr-i merkûm A2, M2

5 resây-ı dağdağa-fersâdan havf u N2 : resâdan A2, M2

6 maktûl-i mersûmun N2 : maktûlün A2, M2

7 Kâtil nedir? N2 : Kâtil kimdir? A2 : Kâtili kimdir? M2

8 olanlar ve N2 : olan ne makûle A2 : ne makûle M2

9 etmeleriyle, bağteten derûn-i İstanbul'da pey-der-pey kılâ'-ı/kal'a-i merkûme cânibinden top u tüfeng tarrâkaları perde-der-i sevâmi'-i sükkân olmağla, derhâl A2, M2 : eylemeleriyle bağteten İslâmbol'da pey-der-pey kılâ'-ı merkûme cânibinden top-i ra'd-âşûb tarrâkaları mütevârid olmağla, der-sâ'at N2

10 müsâra'at olundu N2 : ibtidâr olunup A2, M2

11 hengâm N2, A2 : nigâh M2

12 süvârî vâbeste-i N2 : şeydir ve sebep ü 'illet nedir ve ne olduğu vâreste-i A2, M2

13 sekene-i kâr-fermâyân-ı A2, M2 : sükkân-ı Âsitâne'yi, husûsan kâr-bendân-ı N2

14 vech-i meşrûh ile N2 : çigûnegi-i hâl ü bâli henüz mevkûf-i 'ukde-i işkâl idi ki/idüğü yevm-i selâse ba'de'l-'asr Çorlu tahrîrâtıyla A2, M2

15 dâhil M2 : vâsıl N2, A2

16 zihn-i hazret-i N2 : zihn-i A2 : — M2

Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri tevârîh-ı eslâf mütâla‘asından sîne-sâf olup ve bu makûle vekâyi‘-i girânbâr henûz sencide-i mîzân-ı tecrîbe ve ihtibârları olmadıĝından nâşî, her çend bu mâddenin esâsına vukûf-i hümâyûnları var ise de yine derûn-ı safvet-makrûnları daĝdaĝa-nâk ve hırâşide-i nâhun-ı endîşe vü bâk olmaĝla¹, der-sâ‘at Şeyhulislâm ve Kâ‘im-makâm beyne‘l-‘işâ‘eyn Seray-ı hümâyûn‘a da‘vetle² sûret-i hareket-i Ordu-yi hümâyûn beyân ü i‘lâm olundukda, bu vak‘a-i nâgeh-zuhûr haberi³ ikisine birden afyon-ı ‘akl ü şu‘ûr olmaĝla: “Hod-be-hod bu resme hareket, lâ-mehâle müstelzim-i envâ‘-ı fesâd ü mazarrat olup, savb-ı vâlâ-evb-i hümâyûndan sûret-i⁴ icâzetle olmak başka hâletdir” deyerek leb-güşây-ı istifsâr ve savb-ı Şâhâne‘den ruhsat olup olmadıĝını⁵ istihbâr eylediklerinde, Şehriyâr-ı ‘âlî-mikdâr hazretleri zebân-âlây-ı kelime-i⁶ inkâr ve mukaddem ta‘lîm ü tasmîm olunduĝu üzere ol bâbda⁷ hatt-ı hümâyûn tahrîr buyurmadıklarına sevgend-i ‘azîmle asl-ı mâddeyi verây-ı perde-i te‘vilde ketm ü⁸ istitâr eyledikten sonra, ‘ale‘s-seher bi‘l-cümle sudûr-i ‘ulemâ‘ ve Ocakluyân ile Segbân-başî ve sâ‘ir ‘âmme-i ru‘esâ‘ ve vükelâ⁹ da‘vet ve ‘akd-i encümen-i meşveret olunup, beyninizde [M2 196] müretteb olacak¹⁰ [N2 92b] mukaddimât-ı tedâbîr ne vechile netîce-pezîr olursa taraf-ı hümâyûnlarına ‘arz u¹¹ takrîr olunmak zımnında tenbîh ü te‘kîd buyurmalarıyla¹², ferdâsı yevm-i cum‘a* ashâb-ı meşveret Bâb-ı Fetvâ-penâhî‘ye da‘vet olundukda, bâlâda mastûr çend rûz mukaddem ser-zede-i zuhûr olan Kabakcı mâddesi, sebeb-i cem‘iyyet olduĝuna câzim ve her biri hemyân-ı ezhânda birer mikdâr nakd-i nâsere-i re‘y ü kelâm istihzâr ederek, meclis-i ma‘kûda ‘âzim olup, lede‘l-ihitişâd hılâf-ı mâ-fi‘l-fu‘âd¹³ Ordu-yi hümâyûn‘un ‘Alemdâr Paşa ma‘iyyetiyle¹⁴ hod-be-hod ‘azm-i Âsîtâne-i sa‘âdet-bünyâd eyledikleri haber-i nâgeh-resânî¹⁵, mânend-i belây-ı âsümânî ehl-i

1 Pâdişâh-ı safvet-penâh olmaĝla N2 : — A2, M2

2 da‘vetle A2, M2 : da‘vet birle N2

3 haberi N2 : — A2, M2

4 bu resme sûret-i N2 : böyle hareket sûret-yâb-ı vukû‘ olmak, müstelzim-i envâ‘-ı mazarrat olup, taraf-ı hümâyûndan A2, M2

5 savb-ı olmadıĝını A2, M2 : taraf-ı Şâhâne‘den ruhsat sudûrunun vukû‘ ve lâ-vukû‘unu N2

6 ‘âlî-mikdâr kelime-i N2 : safvet-kirdâr dest-zen-i dâmen-i A2, M2

7 ü tasmîm bâbda N2 : olunduĝu üzere A2 : olundukları üzere M2

8 sevgend-i ketm ü N2 : hulf-i ‘azîmle verây-ı tutuk-ı te‘vilde A2 : halef-i (خلف) ‘azîm ile verây-ı şakk-ı te‘vilde M2

9 ‘ulemâ‘ vükelâ‘ N2 : ‘ulemâ ve Ocaklı ile Segbân-başî ve sâ‘ir ru‘esâ‘ ve vükelâ A2, M2

10 olacak N2 : olan A2, M2

11 olursa taraf-ı hümâyûnlarına ‘arz u N2 : olur ise tarafına A2, M2

12 buyurmalarıyla N2 : etmeleriyle A2, M2

* Cevdet Paşa bu günü cumartesi olarak kaydetmektedir; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,298.

13 hemyân-ı fu‘âd N2 : hemyân-ı/— derûnunda bir mikdâr nakra-i maĝşûse-i kelimât-ı turfa-nümûn tehyi‘e ederek meclise ‘âzim olup, hılâf-ı me‘mûl A2, M2

14 ma‘iyyetiyle N2, M2 : ma‘iyyeti ile A2

15 ‘azm-i resânî N2 : kufûl eyledikleri A2, M2

meclisin nezle-i endâm-ı ‘akl ü iz’ânı oldukda, her biri haşeb-i müsenneden nişân ve tendîse-i bostân gibi kâlib-ı¹ bî-cân medhûş ü hayrân oldular². Husûsan ordu taşrada bulunmak hasebiyle vâye-mend-i te’ayyün ü i’tibâr ve sermâyedâr-ı³ servet ü yesâr olan ser-i kârlar bu pâzârlıktan sâ mân-zede-i mu’âmele-i zarar u hasâr olacakları bedîdâr olmağla, bî-ser ü bün hezeyâna âgâz ve kahkaha-fersây-ı sekene-i tîmâr-hâne olacak efsâneler serd ü ibrâz eylediler. Kimi tenahnuh ile tehâret-sâz-ı mecrây-ı⁴ gülû ve kimi büht ü sükût birle nîgeh-dûz-i⁵ âyine-i zânû olup, kimi ibtilâ’-ı rîk ve kimi rîş-hârî-i tefekkür-i tarîk ve kimi karşı hatt-ı hümâyûn irsâliyle⁶ i’âdelerini tedbîr ve kimi asker ta’yîni ile⁷ müdâfa’aya bâzû-yi ihtimâm-ı teşmîr olunmak⁸ cihetini takrîr ve bir mikdârı dahi İslâmbol dervâzeleri⁹ sed ve içerüye duhûlden sadd olunmak bâbını istihsân ve bir takımı dahi hılâf-ı rızây-ı Saltanat bu resme harekete cesâret eden ehl-i şekâvet olmağla, anlara irâ’et-i¹⁰ rûy-i ruhsat, münâfî-i menhec-i kânûn-i devlet olduğunu beyân eyleyüp ve’l-hâsıl herze vü hezeyânlar ile meclis-i mezkûru Süleymâniyye Tîmâr-hânesi’nden nişân eylediler.

Hayf ki bir meclisin mahrem-i râzı ola

‘Âkıl-i nâdân rûşen, câhil-i ‘âlim pesend

Âhîru’l-emr İmâm-ı Evvel Dervîş Efendi¹¹, “*Unzur ilâ mâ-kâle [N2 93a] ve lâ-tenzur ilâ men-kâle**” nâdiresince hemân feth-i dehân edüp: “Behey ‘azîzler!¹² Bî-emr u istîzân cem’iyyet-i bî-gerân ile nâgehân Âsitâne-i sa’âdet’e velvele-rîz-i teveccüh ü kudûm olan bir alay şîr-i şerzenin hatt u fermân ve tehdîd ü tenbîh makûlesi vâhî ve bî-hûde çâre vü dermân ile ircâ’ları tehayyül ve tasvîr¹³ olunmak ‘adîmül’-imkân olmağla, ‘acâletül’-vakt¹⁴ bir çâresine bakıl-

1 ehl-i meclisin kâlib-ı N2 : bu füc’e-i nâgehânî, ehâlî-i meclisin dârûy-i hûş-ber-i ‘akl ü iz’ânı olup, her biri tendîse gibi kâlbüd-i A2, M2

2 oldular N2 : olup, bi’l-cümle bîm ü hirâs-i bî-kıyasla/kıyâs ile âşûfte-hâl ve perîşân-bâl ve A2, M2

3 hasebiyle sermâyedâr-ı N2 : takrîbi —/ile vâye-dâr-ı nüfûz u i’tibâr ve sermâye-gîr-i A2, M2

4 sâ mân-zede-i mecrây-ı N2 : iktirâf-ı rusûm-i hasâr edecekleri derkâr olmağla, evzâ’-ı şütür-gürbeye âgâz ve hâtîr-güzârları olan hevâcis ü evhâm-ı nâ-be-hencâr ile dehân-i hezeyânı bâz edüp, kimi tenahnuh ile tathîr-i A2, M2

5 sükût birle nîgeh-dûz-i N2 : sükûtla nîgeh-endâz-ı A2 : sükût ile nîgeh-endâz-ı M2

6 rîş-hârî-i irsâliyle N2 : rîs-hârî-i/rîş-hârî tefekkür-i tarîk, kimi hatt-ı hümâyûnla A2, M2

7 ta’yîni ile M2 : ta’yîni birle N2 : ta’yîniyle A2

8 olunmak N2, A2 : olmak M2

9 İslâmbol dervâzeleri N2 : İstanbul kapuları A2, M2

10 ehl-i irâ’et-i N2 : erbâb-ı şekâvete irâ’e-i A2, M2

11 eyleyüp ve’l-hâsıl Efendi N2 : —/edüp, âhîru’l-emr büyük imâm efendiden A2, M2

* انظر الى ما قال ولا تنتظر الى من قال = Söylenen söze bak, söyleyene bakma!” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

12 hemân ‘azîzler! N2 : — A2, M2

13 olan bir tasvîr N2 : olanların hatt u— fermân ve tehdîd ile ircâ’ları tehayyül A2, M2

14 ‘acâletül’-vakt N2 : muvâfık-ı hâl A2, M2

mak muktezây-ı hâle evfakdır” dedikde, Kâ'im-makâm Paşa kelâm-ı mûmâ ileyhe ser-cünbân-ı tasdîk u istihsân olarak, el-yevm ordunun Silivri'ye vusûlünü îmâ ve sülesâ' günü İslâmbol'a duhûlünü takrîr u inhâ eyleyüp, bu vechile re'y¹ u tedbîre vakit kalmadığı ma'lûm ve kabâle-i nâ-makbûle-i kudûm ü ikbâlleri² sahîfe-i tahkîka mersûm olmağla, zarûrî ashâb-ı meclis³ 'inân-ı semend-i kelâmı semt-i âhara tahvîl ve sûret-i mûmâna'at ve mûnâfâtı hey'et-i mûtâba'at ve mûmâşâta tebdîl birle yekdîğere: “Behey cânım: Zâhiren bir 'illet-i hafiyeye-i mûcibe⁴ îcâb ü iktizâ eylemese, gelmezler ve hâcet mess [M2 197] eylemese, bî-hûde irtikâb-ı külfet-i hatt ü⁵ irtihâl eylemezler idi” deyerek savb-ı Saltanat'dan da'vet için ber-kâ'ide âdem ba's ü⁶ tesyâr olunmak hulâsa-i ârâ' ü efkâr idîğini bâ-takrîr huzûr-i Şehriyâr-ı İskender-serîre 'arz u ihbâr eylediler. Binâ'en 'aleyh⁷ ol gün Hazîne Vekîli Nezîr Ağa bâ-hatt-ı hümâyûn da'vet için isrâ olunmağla, mâh-ı merkûmun yirmi üçüncü yevm-i isneyn⁸, Yeniçeri Ocağı alay ile duhûl ve ferdâsı yevm-i sülesâ'⁹ Ordu-yi hümâyûn Dâvud-paşa Sahrâsı'na hatt-ı rihâl-i nüzûl eyledikde, Pâdişâh-ı Ferîdûn-haşmet¹⁰ hazretleri, Livây-ı şerîf istikbâline mevhib-rân-ı teveccüh ü 'azîmet olup¹¹, ibtidâ Sadriâ'zam, ba'dehû 'Alemdâr Paşa Rikâb-ı müstetâb'a ruh-sâ¹² oldukdan sonra, Sadriâ'zam resm-i kadîm-i selâtîn-i 'Osmânî üzere müretteb ve muntazam alay ile İslâmbol'a dâhil ve 'Alemdâr Paşa dahi ma'iyetinde olan sanâdîd-i¹³ a'yânân ve asâkir ile Çırpıcı Çayırı'na nâzil olup, anda hayme-zen-i ikâmet ve emr u irâde-i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-

-
- 1 muktezây-ı re'y N2 : akdem-i a'mâldir” makâline mukârin Kâ'im-makâm Paşa el-yevm Silivri'ye vusûllerini îmâ ve sülesâ/selâs günü İstanbul'a duhûllerini inhâ eyledikde, bir vechile yârây-ı/yâr A2, M2
- 2 kudûm ü ikbâlleri N2 : vürüdları A2, M2
- 3 ashâb-ı meclis N2 : — A2, M2
- 4 mûtâba'at mûcibe N2 : mûmâşâta/mûmâşâta tebdîl birle zâhiren A2, M2
- 5 eylemese hatt ü N2 : etmese bî-hûde irtikâb-ı/ihtiyâr-ı külfet nakl —/ü A2, M2
- 6 ba's ü N2 : — A2, M2
- 7 ârâ' 'aleyh N2 : ârâ'-i/ârây-ı ashâb-ı şûrâ idiği/idüğü bâ-takrîr Rikâb-ı hümâyûn'a 'arz u ihbâr olundukda A2, M2
- ◇ 23 Cumâdelülâ 1223 = 17 Temmuz 1808 Pazar. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır
- 8 mâh-ı isneyn N2 : cumâdelülânın yirmi üçüncü pençsenbih/pençsenbih günü A2, M2
- ◇◇ 24 Cumâdelülâ 1223 = 18 Temmuz 1808 Pazartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Ordunun İstanbul'a girişi Cevdet Paşa'ya göre 25 Cumâdelülâ Salı gündür; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,299.
- 9 sülesâ' N2 : sülesâ A2 : selâs M2
- 10 haşmet N2 : şevket A2, M2
- 11 teveccüh ü 'azîmet N2 : mecd ü 'azîmet buyurup A2, M2
- 12 ruh-sâ N2, A2 : ruh-sây M2
- 13 resm-i kadîm sanâdîd-i N2 : alay-ı mürettebe ile İstanbul'a dâhil/duhûl ve 'Alemdâr Paşa ma'iyetinde olan A2, M2

menzilet¹ birle taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den tertîb-i nüzûl ü² ni‘met olundu. [N2 93b]

Şu‘be-i şecere-i dâstândandır ki³, yevm-i merkûmda Şeyhulislâm ve Kâ‘im-makâm Paşa⁴ ve bi‘l-cümle sudûr ve mevâlî ve ‘âmme-i ricâl ve e‘âli kâ‘ide-i kadîme üzere istikbâle şitâbân ve Sadrı‘zam ile⁵ ba‘de‘l-mülâkât ‘Alemdâr Paşa tarafına tehniye-i kudûm eylemek⁶ zımnında revân olup, müşârun ileyhın kuvve-i ‘âkilesi mesâbesinde olan Köse Kethudâ dimekle müştehir Ahmed Efendi’nin⁷ delâlet ve ta‘rîfiyle müşârun ileyh haymesinden⁸ çend hatve istikbâl ve idâre edebildiği kadar tevkîr u ibcâlle derûn-i haymeye istinzâl eyledikde, Şeyhulislâm Efendi müşârun ileyhe fart-ı tekrîm ü i‘zâz⁹ kasdiyle sadr-ı meclisden bir mikdârca münharif ku‘ûd eylemek sadedinde oldukda, müşârun ileyh hemân: “Efendi hazretleri lütuf buyurun. Sizler hem başı büyük ve hem işi büyük zümresinden olduğunuza mebnî, tevkîr u tasdîrinize ri‘âyet cümlemize vâcibe-i zimmetdir¹⁰” deyerek ibrâmla, temâm-ı sadr-ı meclise iclâs ve çend dakîka tarafeynden mu‘âtât-ı kü‘ûs-ı¹¹ mahabbet ü istînâs olundukdan sonra kıyâm ve tevdî‘ ve müşârun ileyh dahi edây-ı resm-i teşyî‘ eyledi. Ancak Şeyhulislâm ve rufekâsı olan zevât-ı kirâm zebân-zede-i Vezîr-i müşârun ileyh olan işi büyük harfinden be-gâyet müte‘essir ve berg-i hazân-dîde gibi reng-i rûyları mütedâyer olup, ba‘zı nüktedân ve nebîh “*Fîhi-mâ-fîh*” deyerek zamîrlerini envâ‘-ı şettâya ircâ‘ u¹² tevcîh eylediler**. ‘Arabî¹³:

Sevfe terâ ize'ncele'l¹⁴-gubâru

1 ve emr menzilet N2 : — A2, M2

2 ü N2 : — A2, M2

3 Şu‘be-i şecere-i dâstândandır ki N2 : — A2, M2

4 Paşa N2 : — A2, M2

5 ricâl ile N2 : ricâl-i devlet istikbâle şitâbân/şitâb ve Sadrı‘zam’la A2, M2

6 tehniye-i kudûm eylemek N2 : da tehniye-i kudûm A2, M2

7 kuvve-i Efendi’nin N2 : kuvve-i/kuvvet-i ‘âkilesi olan Köse Kethudâ A2, M2

8 haymesinden N2 : haymeden A2, M2

9 idâre i‘zâz N2 : tevkîr ve ibcâl ile derûn-i haymeye idhâl eyledikde, Şeyhulislâm Efendi/— müşârun ileyhe fart-ı ta‘zîm A2, M2

10 tasdîrinize zimmetdir N2 : tekrîminize i‘tinâ lâzime-i zimmet-i ‘âmme-i pîr u bernâdır A2 : tekrîminize i‘tinâ lâzime-i pîr u bernâdır M2

11 tarafeynden mu‘âtât-ı kü‘ûs N2 : muhâvere-i A2, M2

* فيه ما فيه = İçindeki içindedir” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

12 ve rufekâsı ircâ‘ u N2 : Efendi müşârun ileyhın ber-vech-ı mastûr gürz-gerân-ı harf-i mezbûrundan be-gâyet müte‘essir ve reng-i rûyi mütedâyer/mütegayyer olmağla, ba‘zı nüktedân-ı nebye fîhi-mâ-fîh remziyle gûnâ-gûn mahalle/mahalline zamîrini/zamîri A2, M2

** “Hele Uzun Hacı ‘Ali eylediler” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,298-299’da kaydedilmiştir.

13 ‘Arabî M2 : — N2

14 ize'ncele'l N2, A2 : izâ etecelle'l M2

*E feresün tahteke em himârun?**

Ber-vech-i muharrer Ordu-yi hümâyûn vürûdünden üç gün mukaddem tehadüs eden² Kabakçı mâddesi, ‘Alemdâr Paşa sanî’ası olduğu mütehakkak olup, lâkin istî‘âb-ı ru‘b u dehşetden ferd-i âferîdede³ asl [M2 198] u faslını su‘âl ü istifhâma yârây-ı zehre vü⁴ istitâ‘at olmamağla, herkes encâm-ı kâra nigerân olarak *selâmetü'l-insân*** dâru'l-emânına⁵ gürîzân oldu. Çend rûz bu minvâl-i hayret-endûz ile güzerân⁶ olup, bir def‘a müşârun ileyh beş altı bin kadar şâkiyyü's-silâh piyâde ve süvârîden ‘ibâret [N2 94a] mevkib-i dehşet-bahşâ ve cem‘iyyet-i mehâbet-fermâ ile Bâb-ı ‘âlî’ye lerze-rîz-i⁷ vürûd ve çend sâ‘at haşmet-nümây-ı ku‘ûd olduktan sonra, mu‘askerine ‘avdet eyledi.

Ve bu aralıkda savb-ı⁸ Saltanat’dan sâlifü’z-zikr mukarrebîn vesâtatiyle hedâyây-ı behiyye-i Şâhâne irsâl ve terhîb-i kudûm-i rusûmu kemâ yenbagî icrâ vü⁹ ikmâl olunmağla, zâhiren izhâr-ı vech-i¹⁰ memnûniyyet ve şâdmânî edüp, hemîşe ‘arz-ı ‘ubûdiyyet ve iddi‘ây-ı çâkerî ve rıkkıyyet eylemekden hâlî olmaz idi. Ve garîbedendir ki, Ordu-yi hümâyûn’un derûn-i İslâmbol’a duhûlünün şeb-i ferdâsında Yeniçeri Ağası kendi hânesinde füc’eten vefât eylemekle, gûnâ-gûn ma‘nâlar tevcîhi zebân-zede-i hâmil (خامل) ü nebîh oldu. Ve bi’l-cümle zikr olunan kurenâ’-i ma‘hûde vesâtatiyle gûyâ ki¹¹ karar-dâde olan ber-vefk-ı dil-hâh nizâm-ı mülk ü sipâh¹² husûsuna hakîmâne mübâseret olunmak bâbında isticâze vü icâzeye mebnî, mâh-ı mezbûrun¹³ yirmi yedinci günü¹⁴ müşârun ileyh yine beş altı bin kadar ârâste-i silâh merd-i¹⁴ kifâh ile

* = سوف ترى اذا انجلى الغبار * ا فرس تحتك ام حمار = Toz duman çekilince, altındakinin eşek mi yoksa at mı olduğunu göreceksin” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

1 *E feresün* —/Ve A2, M2 : — N2

2 üç gün eden N2 : iki gün mukaddem cilve-nümây-ı sâha-i zuhûr olan A2, M2

3 mütehakkak de N2 : nümâyân olup, istî‘âb-ı dehşetden ferd-i vâhidde A2, M2

4 istifhâma vü N2 : isticvâba yârây-ı A2, M2

** Metnimizde geçen “selâmetü'l-insân” ifâdesinde “*Selâmetü'l-insân fi hıfzı'l-lisân* = سلامة الانسان في حفظ اللسان = İnsanin esenliği, dilini tutmasını bilmesindedir” anlamına gelen Arapça atasözüne telmîh vardır.

5 dâru'l-emânına N2 : me‘menine A2, M2

6 minvâl-i güzerân N2 : minvâl üzere güzerân/— A2, M2

7 beş altı bin rîz-i N2 : ‘azîm kevkêbe ile Bâb-ı ‘âlî’ye zelzele-bahş-ı A2, M2

8 eyledi. Ve bu aralıkda savb-ı N2 : ve bir aralık taraf-ı A2, M2

9 behiyye-i icrâ vü N2 : behiyye irsâl ve terhîb-i makdem/makdemî rusûmu A2, M2

10 vech-i N2 : çehre-i A2, M2

11 ‘arz-ı gûyâ ki N2 : iddi‘ây-ı ‘ubûdiyyet-i hâlisânesi/hâlisası bâ‘is-i ibtihâc-ı hâtır-ı Cihân-bânî olur idi. Ve zikr olunan kurenâ vâsıtasıyla miyânede A2, M2

12 nizâm-ı mülk ve sipâh N2 : Pâdişâh/Pâdişâh (بادشاه), nizâm-ı mülk ü sipâh/siyâh A2, M2

13 olunmak mezbûrun N2 : eylemek husûsunda isticâze ve icâzeye binâ‘en mâh-ı merkûmun A2, M2

◇ 27 Cumâdelülâ 1223 = 21 Temmuz 1808 Perşembe.

14 ileyh yine merd-i N2 : ileyh beş bin kadar şâkiyyü's-silâh merd-i A2 : ileyh beş bin kadar şâkiyyü's-silâh u M2

nâgehân derûn-i İslâmbol'a duhülle vahşet-fiken-i kulûb-i sükkân olarak¹, doğru Bâb-ı 'âlî'ye tevcih-i 'inân edüp, mukaddemce beyinlerinde² musammem olduğu üzere der-sâ'at Sadr-ı Rum-i esbak³ 'Arab-zâde 'Ârif Efendi hazretleri taraf-ı eşref-i Şehriyârî'den da'vet olunup, huzûr-i hümâyûnda Sadrîa'zam ma'iyetiyle iktisây-ı⁴ ferve-i beyzây-ı Meşihat olunduktan sonra, selefleri Seyyid 'Atâ'ullah⁵ Efendi Bebek'de kâ'in⁶ sâhil-hânelerine iclâ ve gûyâ ki mukaddemâ sâdır olan irâde-i Şâhâne'yi bu def'a infâz ü icrâ birle kûteh-bîn-lere karşı nâmûs-i 'izz-i Saltanat'ı ifâ⁷ eyledi.

İki gün murûrunda ber-mûceb-i fermûde-i Şehriyâr-ı enâm ve⁸ bâ-işâret-i Şeyhulislâm, Sadr-ı Rum Şemseddîn Efendi Burusa'ya ve Sadr-ı Anadolu 'Ali-zâde es-Seyyid⁹ Mehmed Nûreddîn Efendi, Kütahya'ya ve Anadolu Pâyesi olan Hâce¹⁰ Münîb Efendi, Ankara'ya ve hal'-ı Hudâvendigâr-ı sâbıkda pîş-kadem-i reh-revân-ı sa'y ü ictihâd olan¹¹ Murâd-zâde es-Seyyid¹² Mehmed Murâd Efendi, Edirne'ye ve çend rûz murûrunda Şeyhulislâm-ı sâbık Rumeli'de¹³ Kızanlık Kasabası'na [N2 94b] ve Sadr-ı Rum-i esbak Mollacık-zâde Ahmed Muhtâr Efendi, Dimetoka'ya tard u iclâ olunup ve'l-hâsıl bir gün zarfında habbû's-s[el]âtîn* gibi sürgün hükmü icrâ olundu**. Ve münhall olan Sadâret-i Rum'a, İmâm-ı Evvel Dervîş Efendi ve Anadolu'ya, İmâm-ı Sâni Nûrî Efendi tahrîme-bend-i kıyâm ve ol mahallere mes'ele-i tahlîl icrâsına berzede-i dâmân-ı ihtimâm oldular¹⁴.

Sâbık Sadr-ı Anadolu 'Âşir-zâde Hafid Efendi¹⁵, Meydân-ı Lahm efendilerinden iken, 'Alemdâr Paşa'nın vech-i meşrûh üzere kuvve-i 'âkilesi

1 İslâmbol'a olarak N2 : İstanbul'a duhül ile dehşet-fiken/efken-i kulûb-i sükkân ve A2, M2

2 mukaddemce beyinlerinde N2 : — A2, M2

3 esbak N2 : sâbık A2, M2

4 hazretleri iktisây-ı N2 : cânib-i Şehriyârî'den da'vet ve huzûr-i hümâyûnda iksây-ı A2, M2

5 beyzây-ı 'Atâ'ullah N2 : beyzâ'-i Meşihat olunup, selefleri Seyyid 'Atâ'ullah A2 : beyzây-ı Meşihat olunup, selefleri Seyyid 'Atâ'[ull]ah M2

6 Bebek'de kâ'in A2, M2 : — N2

7 bu def'a ifâ N2 : infâz ile nâmûs-i Saltanat'ı ibkâ A2, M2

8 Şehriyâr-ı enâm ve A2, M2 : Pâdişâh-ı enâm N2

9 es-Seyyid N2 : — A2, M2

10 Hâce N2 : — A2, M2

11 ve hal'-ı olan A2, M2 : ve sâbık İstanbul Kadısı N2

12 es-Seyyid N2 : — A2, M2

13 murûrunda Rumeli'de N2 : güzerânında Müftî-i sâbık A2, M2

* Metnimizde habbu's-sâtîn (حب الساطين) gibi okunabilecek olan bu kelime, kene otu anlamına gelen habbu's-selâtîn olmalıdır; bk. meselâ Şemseddîn Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, Der-sa'âdet 1317, s.539; ayrıca tohumlarından hintyağı elde edilen kene otu bitkisi için bk. meselâ "keneotu", *Büyük Larousse*, XIII,6621.

** "Ber-vech-i muharrer olundu" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerdendirmelerle *Târih-i Cevdet*, VIII,300-301'de kaydedilmiştir.

14 ve Sadr-ı Rum-i..... oldular [Metnimizin burasında yer alan "Ve münhall oldular" kısmı buraya girmesi 5 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] N2 : tard u tagrîb olunup A2, M2

15 Hafid Efendi A2, M2 : — N2

ve¹ yed-i ‘âmilesi olan Köse Kethudâ'ya vâfirce rişvet takdîmiyle mezbûru kola alup, anın vesâtatıyla müşârun ileyh tarafına zer u zîver ile ârâste ve gûnâ-gûn zî-kıymet mücevher ile pîrâste hemşehrî-i *hûrun ‘înün** bir perî-peyker kenîzek-i nâzenîn pîşkeş etmekle, müşârun ileyh zen-dost-meşreb olup², müddetü'l-‘ömr [M2 199] ol gûne nigâr-ı ‘âlem-ârâ manzara-i şuhû-
dunda cilve-nümâ olmamağla, **müstezâd**³:

Bir kez görüp ol kâşî kemân şûhu, uruldum⁴ yek tîr-i nigehle**

sadmesinden bî-hûş ve Kays-i Mecnûn gibi⁵ dîvâne vü medhûş olup, el-kıssa, ol pîşkeş-i dil-keş sâhibinin hem-pâlarından istisnâsına bâdî, belki hakkında ihtirâm-ı zâ'id şümûlüne mü'eddî oldu. Ancak⁶ mûmâ ileyh Meydân-ı Lahm a'yânından ve hal'-ı Hudâvend-i sâbık husûsunun ser-cünbânından olmağın⁷, ifrâz ü ibkâ olunmak bir vechile Ruscuk Yârânı'nın mürettebâtına evfak olmadığından ve hâssu'l-hâss-ı bendegân-ı Selîmî'den olup, ‘Alemdâr Paşa'nın müdebbir ve müsteşârı ve her husûsda yârı olan Râmiz Efendi, Meydân ricâlinin nefy ü iclâlâri bâbında aşuru ikdâm ve himmet kıldığından⁸, eyyâm-ı kalîle murûrunda ol dahi Kastamonu'ya ib'âd⁹ olundu***.

Zümre-i merkümeden Nakîb Efendi vech-i gayr-i ma'lûm sebebiyle ibkâ ve sîga-i muttaride-i menfiyyeden lafz-ı müsbet gibi istisnâ kılındı. Anadolu

1 vech-i ve N2 : — A2, M2

* Metnimizde geçen “*hûrun ‘înün* = iri gözlü hûriler” kelimeleriyle, Kur’ân, ed-Duhân 44/54, et-Tür 52/20. el-Vâkı’a 56/22’de geçen ilgili kelimelere telmîh söz konusudur.

2 vâfirce rişvet olup A2 : ve anın vesâtatıyla müşârun ileyh tarafına vâfirce dest-âvîz, husûsan Paşa hazretlerine gurka-ı cevâhir-i girân-behâ bir câriye-i bî-hemtây-ı şevk-engîz takdîm ü ihdâ eylemekle, müşârun ileyh ‘an-asl zen-dost-meşreb olup N2 : vâfirce rişvet takdîmiyle mezbûru kola alup, anın vesâtatıyla müşârun ileyh tarafına zer u zîver ile ârâste ve gûnâ-gûn zî-kıymet mücevher ile pîrâste hemşehrî-i hûrin ve ‘înün bir perî-peyker kenîzek-i nâzenîn pîşkeş etmekle, müşârun ileyh zen-dost-meşreb ve M2

3 gûne nigâr-ı **müstezâd** A2, M2 : hûsn-i cemâlde ve yâl ü bâl-i bî-hemâlde nigâr-ı ‘âlem-ârâ mir’ât-ı hayâlinde dahi cilve-nümâ olmamağla N2

4 uruldum A2, M2 : uruldu N2

** Bu mısra ve onun devamı olarak dipnotta yer verdiğim “Dîvâne dili bağluca zencîrde buldu, geysûy-i siyehle” kısmı, Kayserili Raşit Mehmet Efendi'nin (1753-1797) şiirlerinden biri olarak gözüktüyor; bk. meselâ Mustafa Aslan, “Kayserili Raşit Mehmet Efendi ve Divançesi”, *Türkîsh Studies / Türköloji Araştırmaları*, Volume 2/3, Summer 2007, s.49.

5 Kays-i Mecnûn gibi A2, M2 : “Dîvâne dili bağluca zencîrde buldu, geysûy-i siyehle” cünûnuyla N2

6 el-kıssa Ancak N2 : netîce-i makâl ol pîşkeş-i bî-hemâl zîver-i âgûş-i kabûl ve istihsân ve Hafîd Efendi tarafına teveccüh-i samîmîleri/samîimleri erzân olmağla, anın tarafına ta‘arruzdan dest-güşâ/güşây ve hem-pâlarından istisnâ eyledi. Lâkin Efendi-i A2, M2

7 Hudâvend-i olmağın N2 : Selîm Hânî ser-cünbânından olduğuna mebnî A2, M2

8 ve hâssu'l-hâss-ı kıldığından A2, M2 : nâşî N2

9 ol dahi ib'âd N2 : Efendi-i mûmâ ileyh dahi Kastamonu'ya nefy/nefy (نقى) u tesrîb A2, M2

*** “Sâbık Sadr-ı Anadolu olundu” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târih-i Cevdet*, IX,15'te kaydedilmiştir.

tarafına menfâ olan efendiler, Köstendilî Tâhir Efendi'nin Kadı-köyü'nde vâki' ve öteden berü kutr-i mezbûra nefy olunan efendilere 'âlem-i berzah mesâbe-sinde olan hânesinde Süreyyâ gibi müctema' olup, sâde-dil ve umûr-i hâri-ciyyeden zâhil ve mekr u desîse fenninde câhil olduklarını i'tirâf ederek ve Refik ve Behîc'e la'n ve bed-du'â birle gûnâ-gûn ihtimâl tarîkine giderek, vâfirce te'essüf ve izhâr-ı hüzn ü inkisâr ve telehhüf eylemişler. Münîb Efendi ise dil-beste-i menâsıb u merâtib olmağla, gâlibâ safha-i mütehayyilesinde musavver olan sûretlerden mahrûm olmağın, [N2 95a] merd-i methûm gibi mebhût ve hayrân ve dem-be-dem isâle-i eşk-i çeşm ile teskîn-i leheb-i dil ü cân eder idi. Rufe-kây-ı sâ'ire kendi derdlerini ferâmûş edüp, Efendi-i mûmâ ileyhe tesliyete iştiğâl eylediler. Bilâhare kîsesinde ve hânesinde sikke-i Pâdişâhî nev'inden olarak bir yüzlükden mâ'adâ nakd-i nukraya mâlik ol-madığının eyman-ı mugallaza ile yâd ü tevsîk ve bu cihetle bir hatve harekete müstetî' olmayacağını âverde-i ma'raz-ı tahkîk eylemekle, bu peyâm vâsıl-ı sem'-i Şeyhulislâm oldukda, dest-yârî-i delâletiyle savb-ı Saltanat'dan birkac bin guruş harc-ı râh irsâl buyurulmağın, anınla hareket ve ikinci gün her biri "*Teferrakû eydiye Sebâ**" teferrukuyla cânib-i me'mûrlarına sevk-ı matıyye-i 'azîmet eylediler.

Latîfe

Ber-vech-i meşrûh öteden berü Anadolu cânibine iclâ kılınan 'ulemâ' "Serhadd-i bekâ arayata** menzilizdir" mazmûnunca 'âlem-i berzah merkezinde olan Köstendilî Tâhir Efendi'nin Kadı-köyü'nde kâ'in hânesinde bir iki gün ârâm ve beytütet ve umûrlarını anda ru'yetle oradan savb-ı me'mûrlarına 'azîmet edegelmeleriyle, bu vâki'a zeylinde Tâhir Efendi mutâyebe cihetiyle: "Devlet-i 'aliyye bizim konağ için menzil-hâne-i 'ulemâ' nâmiyle mîrîden bir mikdâr vazîfe ta'yîn eylese hoş olur" zemîninde latîfe edüp, bilâhare hükmi-i Hâkim-i kazâ ile kendüsüne dahi hâne-i mezbûr berzah-ı iclâ olmuşdur. Neteki in-şâ'allâhu Te'âlâ mahallerinde zikr u inhâ olunur.

Tetimme

Çün Sadrı'zam hazretleri¹ hasbe's-Sadâre pîş-kadem-i maslahat ve sâhte-i kârgâh-ı mekr u mekîdet olan sanî'a-i müzevvire-i erbâb-ı san'atın²

* تفرقوا ایدی سبا = Sebe kavmi gibi firkalara ayrıldılar (= Çil yavrusu gibi dağıldılar)" anlamına gelen Arapça deyimdir.

** Metnimizde arayata (آرته یاتت) gibi okunabilecek bu kelime, "konaklayarak" ve "konak yeri" anlamında kullanılan "arayatu" kelimesi ile ilgili olmalıdır; bk. *Derleme Sözlüğü*, I,300.

1 Zümre-i merkümeden eylediler N2 : Çün Sadrı'zam A2, M2

2 sanî'a-i san'atın N2 : sanî'anın A2, M2

perdâht ü tanzîmine âlet olup, garaz-ı aslî-i hareket ve ‘illet-i gâ’iyye-i irtikâb-ı külfet hemân ‘ulemâ’¹ ve sâ’ir müteğallibe-i vükelânın gûyâ ki eyâdî-i² istîlâlarından girîbân-ı Devlet-i ‘aliyye’yi incâ eylemek olduğuna³ câzim ve bu vechile efrâdını câmi‘ ve agyârını mâni‘ istiklâl-i Sadâret’le kâm-rânlık sevdâsı tünd-bâd-ı lücce-i heves ü hevâsı olmağla, bir ân akdem ol makûle rukabânın⁴ indifâ’ı husûsuna ez-dil ü cân ‘âzim olup, [N2 95b] şimdiden bir garîb edâlar ile Nizâmü’l-mülk tafirası peydâ ve Köprülü vâdisine te‘ammüd ve i’tinâ eylemesi, garâ’ib-i kahkaha-fersâ cümlesindedir. Bî-çâre andan gâfil ve lâ-yu’kaldır ki, bu Devlet-i ‘aliyye-i ‘Osmâniyye bir zîbâ ve hûş-rübâ ‘arûs-i şevher-küş ve merdüm-firîbdir ki, bi’l-istibdâd ber-vefk-ı murâd ana dâmâdlık kâm-rânlığı ferd-i vâhide nasîb olmamıştır. Derd-mend Çelebi Paşa’ya Âsitâne’ye ba’del-‘avd fermân-fermâlık menâkıbından ancak kendi telhîs ve istid’âsına mebnî bâ-hatt-ı hümâyûn sâlifü’z-zikr efrâd-ı ‘ulemâ’⁵ benâtü’n-na‘ş-âsâ birer cânibe tefrîk u iclâ olunup⁶, Ocaklu’dan dahi iki nefer Oda-başı, Kabakçı mâddesine dâ’ir güft-gû zımında suffa-i hayâtdan ihrâc olunmak müyesser oldu. Vezîr-i müşârun ileyhin Ordu-yi hümâyûn’da ‘akıl tecvîz etmeyecek derecelerde Sadâret’e belki Vezâret’e belki mürû’ete münâfi evzâ’-ı küstâhâne ve etvâr-ı şütür-kürbe-i bî-bâkâneleri gerçi gûş-zed olup, lâkin ibtidâ alay ile İslâmbol’a duhûlleri gün, resm-i ma’hûd-i ‘Osmânî üzere müretteb alay ile gelür iken, meğer karşı giden Ocaklular’dan bir Oda-başı mukaddemâ kendi odası perverdegânından olmağla, ilerücede takbîl-i rikâb eylemekle, bir mikdârca bahşîşle behre-yâb olmuş harîs-ı mezbûr, ol bahşîşe kanâ’at eylemeyüp, dervâzeye karîb ‘atıyye ümniyyesiyle yine pîş-gâhına temessül eyledikde, ‘adem-i nazar yâhûd çîn-i cebîn makûlesi işârât ile zecr eylemeyüp, bir tarafında Şeyhulislâm ve pîş ü pesinde alay ashâbı ve iki taraf- lu temâşâcının ise hadd ü hasrı yokdur. Bunlar bir manzara-i cem’iyyetde Sad-riâ’zam olacak yâdigâr-ı müşârun ileyhin zâhiren evâ’il-i neferliğinde vâki’ Mustafa beşşelik lüccesi mevc-engîz olmağla, işte ol cem’iyyet-i ‘uzmâ nazar-gâhında Oda-başı-i mersûma redd-i furû-mâyegân kâ’idesince savt-ı bülend ile: “Bu def’a bunu alursun” deyerek kol ölçmesi, mukaddemâ hakkında mesmû’ olan hikâyâtı tasdik ve tîmâr-hâne delisi olduğunu tahkîk eyledi. Biz yine dâstânımıza gelelim.

Ordu-yi hümâyûn’un, husûsan asker-i bî-gerânla ‘Alemdâr Mustafa Paşa’nın [N2 96a] şeb-hûn sûretinde bu resme bağteten Âsitâne’ye vürüd edüp

1 ‘ulemâ’ N2 : ‘ulemâ A2, M2

2 gûyâ ki eyâdî-i N2 : pençe-i A2, M2

3 olduğuna N2, A2 : olduğuna (اولديغنه) M2

4 rukabânın N2 : eşhâsın A2, M2

5 bir garîb ‘ulemâ’ N2 : Nizâmü’l-mülk tafirasını peydâ/— ve Köprülü-i Sâni lakabına i’tinâ eylemeleri garâ’ibdedir/—, el-Hâletü hâzih kendi telhîs ve istid’âlarıyla efrâd-ı ‘ulemâ A2, M2

6 tefrîk u iclâ olunup A2, M2 : iz’âc ve N2

ve ayakları tozuyla bu kadar sanâdîd-i ‘ulemâyı birden benât-ı heşim gibi tozudup, Rumeli askerleri ise¹ pey-der-pey pür-sâz ü selb mehûl kıyâfet ve mehîb hey’etler ile fevc fevc ezikka ve esvâkda geşt ü güzâr ve mânend-i mevc havsala-i nazzâreyi serşâr eylemekle, ehâlî-i İslâmbol’a bir gûne havf u heybet² ve kulûb-i enâma bir mertebe ru‘b u dehşet ‘ârız³ olmuştur ki, ta‘bîri nâ-güncîde-i havze-i tahrîr u takrîrdir.

Ne kimse hikmetin anlar, ne Râgıb ‘illetin söyler*

Sîmyâ-perdâzân-ı kârgâh-i⁴ fend ü san‘at olan ma‘hûd ashâb-ı maslahat ise, göstördükleri sûret-i hayâl-bâzî ile Hidîv-i ser-firâzı igfâl ve bu takrîble⁵ hulûl-i vakt-i musammeme kadar Hudâvend-i sâbıkın hıfz u himâyeye-i vücûdu bâbında⁶ kâ‘ide-i hazm ü ihtiyâtı [M2 200] ifâ vü⁷ ikmâl ederler idi, tâ ki has-be'z-zâhir umûr-i seferiyye ve mukarrebîn ile kendi beynlerinde⁸ bakıyye-i mütegalibenin def‘leri husûsunda ba‘zı mertebe tedâbîr-i hafıyye ve hakikatde ise hal‘-ı Sultân Mehmed Hân-ı⁹ Râbi‘ sûretinde maddede-i i‘âde-i cülûsu vech-i sühûletle tanzîm ve temşiyet¹⁰ zımnında huzûr-i hümâyûnda ‘akd-i encümen-i meşveret olunmak¹¹ tasmi‘ olunup, lâkin Kapudan Seyyid ‘Ali Paşa hemîşe evbâş u ahlât ile muhtelit-ı şûr-engîz-i ‘arbede vü gavgâ, şedîdü’ş-şekîme, cesûr u pür-dil bir âdem olmağla, tahrîk-i silsile-i fitne birle tagyîr-i mecârî-i usûl-i menviyye¹² edeceği emr-i gayr-i mübhem olduğuna mebnî, bir ân akdem anın dahi def‘i ehemm ü elzem olmağın, dest-hûş-i mesâlih u umûrları olan Sadr-ı ‘âlî-i hâliyyü’ş-şu‘ûr cenâbılarını müşârun ileyhin¹³

- 1 Oda-başı Kabakçı ise N2 : be-nâm Oda-başı, Kabakçı mâddesi zımnında i‘dâm olunup, Rumeli askerleri A2, M2
- 2 mehûl-kıyâfet heybet N2 : kendülerine mahsûs kıyâfet birle ezikka ve bâzârda geşt ü güzâr ve havsala-i nazzâre-i ehâlî-i İstanbul’u serşâr etmekle, nâsa bir gûne heybet A2 : kendülerine mahsûs kıyâfet-i a‘ceb birle esvâk ve pâzârda geşt ü güzâr ve havsala-i nazzâre-i ehâlî-i İstanbul’u serşâr etmekle, nâsı bir gûne hey‘et M2
- 3 ru‘b u dehşet ‘ârız N2 : dehşet târî A2, M2
- * Bu mısra Koca Râgıb Paşa’nın bir gazelindedir; bk. Râgıb Mehmed Paşa, *Dîvân-ı Râgıb, İbtidâ‘-i Gazeliyyât*, İstanbul 1253/1837, s.15.
- 4 tahrîr u kârgâh-i N2 : tahrîrdir. Sîmyâ-kârân-ı kârgah-i A2, M2
- 5 göstördükleri takrîble N2 : gösterdikleri sûret-i hayâl-bâzî ile Pâdişâh-ı ser-firâzı/efrâzı igfâl ve bu takrîb A2, M2
- 6 Hudâvend-i bâbında N2 : vücûd-i Hudâygân-ı sâbıkın hıfz u himâyesinde/himâyesine A2, M2
- 7 ifâ vü N2 : — A2, M2
- 8 beynlerinde N2 : miyânelerinde A2, M2
- 9 Hân-ı A2, M2 : — N2
- 10 vech-i temşiyet N2 : sühûletle tanzîm ve ru‘yet A2, M2
- 11 olunmak N2 : — A2, M2
- 12 hemîşe menviyye N2 : dâ‘imâ erbâb-ı şerr u şekâvetle/nifâkla muhtelit-ı ser-‘arbede vü gavgâ olmağla, anın dahi def‘i ehemm ve tahrîk-i fitne birle tegayyür-i mecârî-i usûl A2, M2
- 13 olduğuna mebnî ileyhin N2 : olduğundan, bir ân akdem tard u ib‘âdî elzem olduğuna mebnî, Sadrı‘zam‘ı Kapudan‘ın A2, M2

‘azl ü tardı husûsuna igrâ ve def’-i müteğallibe husûsunda mün‘akıd olan habl-i üstüvâr-ı kavlı ü karârları mücibini¹ icrâ eylemesini tezkîr u ihtâr ederek niyâz ü recâ eylediklerinde, Sadrıa‘zam dahi re‘y-i mezkûru istihsân eylemekle, müşârun ileyhin ‘azlinin² vücûbu cihetini beyân birle taraf-ı Saltanat'a inhâ eyledikce, **beyt**:

Bâtıl hemîşe bâtl [u] bî-hüdedir, velî³

Müşkil budur ki, sûret-i hakdan zuhûr ede*

nümâyîşiyle *Na‘îmâ Târîhi*'nde meşrûh İbşîr⁴ Paşa şîvesinde** elde tesbîh, [N2 96b] belde misvâk sûret-i zâhirde savm u salâta inhimâk ve müdâvemet-i evrâd ü ezkâr ve sâ'ir gûne murâ'iyâne a‘mâl ü etvâr ile zâhir-bînân-ı⁵ Ende-rûn'u igfâl ve mürtekib olduğu te‘addiyât ve mezâlimine⁶ vera‘-ı bârid-i ‘âmiyânesini perde-i ihtiyâl eylediğine binâ’en, ekser puç-mağzân-ı kurenâ’-i Saltanat zurk⁷ u riyâsına nazaran salâh-ı hâline şehâdet ve hakkında teşbîk-i⁸ esâbi‘-i sıyânet edüp, bundan başka ‘azli iktizâ ederse⁹, Kapudanlık Fettâh Ağa'ya mev‘ûd olduğu ma‘lûmları olmağın, kimi dahi muhâsede ve münâfeseye mebnî¹⁰ “*Lâ li-hubbi ‘Aliyyin****” Kapudanlık şerefini¹¹ Fettâh tarafından sarf için müşârun ileyh üzerine neşr-i ecniha-i¹² himâyet eylediklerinden mâ‘adâ, fi'l-asl Kapudan-ı müşârun ileyh Cezâ’ir-i Garb Ocağı'nda perverde olmuş ve levend ve evbâş miyânında behâdırlıkla şöhet ü şân bulmuş olmağla, Pâdişâh-ı safvet-penâh hazretleri, taraf-ı eşreflerine lede'l-iktizâ’ yâr u yâver olmak mülâhazasıyla ‘azlından mücânebet ve mehd-i ‘ulyâ cenâbları cânibinden dahi: “Kapudan Paşa sulehây-ı ümmetden olup, husûsan cânib-i Saltanat'ı muhâfaza emrinde sâhib-i iktidâr ve def’-i fitne vü fesâd birle irâha-i ‘ibâd ü bilâd bâbında işe yarar bir Vezîr-i nâmdâr olduğundan” bahisle Sadrıa‘zam tarafına hükm-i kat’î vârid olmağla, bi'z-zarûre te’hîri rû-nümâ olup,

1 husûsunda mücibini N2 : bâbında olan mukâvelelerini/mukâveleleri —/mücibini A2, M2

2 tezkîr u ‘azlinin N2 : recâ ve Sadrıa‘zam, Kapudan'ın ‘azlini istihsân ve A2, M2

3 taraf-ı Saltanat'a inhâ eyledikce, **beyt**: Bâtıl hemîşe bâtl —/u bî-hüdedir velî A2, M2 : savb-ı Saltanat'a ‘arz u inhâ eyledikce N2

* Metnimizde yer alan bu beyit, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Bakî, Divânı*, hzr. Sadeddin Nüzhet Ergun, İstanbul 1935, s.153.

4 *Na‘îmâ Târîhi*'nde meşrûh İbşîr N2 : *Târîh-i Na‘îmâ*'da meşhûr Beşîr/İbşîr A2, M2

** Na‘îmâ'nın İbşîr Paşa ile ilgili olarak verdiği bilgi için bk. Nâimâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na‘îmâ*, IV,1617.

5 inhimâk ve bînân-ı N2 : inhimâkı, zâhir-bînân-ı/bînân-ı (بينان) A2, M2

6 te‘addiyât ve mezâlimine N2 : zulm ü te‘addiyâtına A2, M2

7 eylediğine zurk N2 : eylediğinden, ekser mukarrebân zurk/zevrak A2, M2

8 teşbîk-i N2, A2 : teşyîk-i M2

9 ederse N2 : eder ise A2, M2

10 olmağın mebnî N2 : olduğundan kimi —/dahi A2, M2

*** لا حب علی = Ali'ye olan sevgiden dolayı değil” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

11 Kapudanlık şerefini N2 : ve lâ li-buğzi Mu‘âviye/Mu‘âviyete A2, M2

12 ecniha-i N2, A2 : cünha-i M2

ashâb-¹ maslahat-ı hafiyeye ise ba's-i ahbâr-ı ta'cîl ve tekâzâ ederler idi. Binâ'en 'aleyh² bu bâbda Sadrıa'zam "Ke'l-kelbi'l-mütehayyiri beyne'l-karyeteyn*" mütehayyir u derhem olup³ ve ba'zı emârâtdan sahîfe-i hayâl ü ümmîdinde mürtesem olan resm-i⁴ mukarrerin varak-ı dîğêr olması dahi dağdağa-engîz-i dil-i pür-halecân olmağla, 'Alemdâr Paşa tarafına bu zemînde haber irsâl eyledi ki⁵: [M2 201] "Hasbe'l-mukâvele müteğallibenin def'i husûsuna tarafımdan⁶ ne rûtbelerde sa'y ü ikdâm olunduğu ma'lûm ve şimdilik muktezây-ı hâle kıyâs ile ba'zı⁷ maslahatın te'hîri beyne'l-lüzûm olmağın, kendüsi 'izz ü⁸ sa'âdetle 'inân-girây-ı 'avdet olsunlar. İn-şâ'allâhu⁹ Te'âlâ bu muhlis-ı mütehasasları burada ber-vefk-ı irâde umûr-i menviyyeyi¹⁰ tanzîm [N2 97a] ve mürettebât-ı musammemeyi 'ale'l-kemâl tensîk u tetmîm ederim" deyü gûyâ ki hamûle-i ma'hûdeyi bi-nefsihî ber-dûş-i ihtimâl eylemekle, müşârun ileyhi zımnin istiskâl dâ'iyesinde oldu.

Derd-mend, atmak diler ol dağı bir tırnağla

Çün sâmi'a-i müşârun ileyhe bu peyâm-ı bârid vârid oldukda, bir lem'a-i âteş-i serkeş olup¹¹: "Bizim ric'atimiz mâdde-i mukarrerinin itmâmına menût ve habl-i metîn-i kavî ü karârımız evtâd-ı şurût-ı ma'hûdeye merbûtdur" cevâbıyla çehre-furûş-i¹² huşûnet ve pây-efşâr-ı merkez-i tecellüd ü şehâmet olmağla, kuvây-ı vâhime-i Sadâret-penâhî'de şu'le-i cevvalê gibi cevalân eden endîşe vü hayâl dem-be-dem tekarrur ederek, zıll-ı sakîl-misâl 'akl ü şu'ûrunu berzede-i dest-i ihtilâl eylediğine mukârin, nihânî ba'zı cevâsîs-i mütenekkire¹³ beyâniyle i'âde-i cülûs irâdesinde olduklarına mütefattın ve

1 Cezâ'ir-i Garb ashâb-ı N2 : Cezâ'ir-i/Cezâyir-i Garb Ocağ'ında perveriş bulmuş yiğitlerden erâzil ü eclâf arasında pâle ve palyoş sürümüş eski itlerden olmağla, Pâdişâh-ı safvet-mezâhir hazretleri, taraf-ı eşreflerine lede'l-iktizâ yâr u hem-pâ olmağla kâdir zu'muyla 'azlinden mücânebet ve mehd-i 'ulyây-ı Saltanat tarafından dahi: "Sulehâdan âdemdir, husûsan oğlumu muhâfazaya kudreti müsellemdir" deyerek Sadrıa'zam'a/Sad-ri'a'zam irsâl-i/cânibine hükm-i ferâgat eylemeleriyle, te'hîri iktizâ ve erbâb-ı A2, M2

2 ederler 'aleyh N2 : edüp A2, M2

* كالكلب المتحير بين القرينتين = İki köy arasında kalmış şaşkın bir köpek gibi" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

3 Sadrıa'zam olup A2, M2 : hazretleri âşüfte ve hayrân N2

4 emârâtdan resm-i N2 : emârâtdan/emârândan sahîfe-i hayâlê musavver olan emr-i A2, M2

5 dahi eyledi ki N2 : dağdağa-rîz-i derûn-i pür-halecân olarak A2, M2

6 husûsuna tarafımdan N2 : husûsunda tarafımızdan A2, M2

7 ba'zı A2 : — N2, M2

8 olmağın, kendüsi 'izz ü N2 : olmağla, kendüleri yümn/'ayn-i ü/— A2, M2

9 olsunlar. İn-şâ'allâhu N2 : olup, in-şâ'allâhu A2 : olup, in-şâ'allâhu M2

10 umûr-i menviyyeyi N2 : — A2, M2

11 tensîk olup N2 : sevk u tetmîm eylerim" kelâmıyla zımnî istiskâl ve teklîf-i ric'at ü intikâl eyledikde A2, M2

12 şurût-ı furûş-i N2 : şurût-ı/— ma'hûdeye merbûtdur" deyerek çehre-nümây-ı dürüşti ve A2, M2

13 şehâmet mütenekkire N2 : sarâmet olduklarında, kuvây-ı vâhime-i Sadrıa'zamî'de cevalân eden hatt-ı mukarmat gibi hred-merd-i endîşe vü hayâl dem-be-dem teccsüm

na'l-bâz gûne ile mâddenin reng-i dîğer olduğuna¹ müteyakkın oldu. Çünkü Hudâygân-ı sâbıkın cülûsları Sadrıa'zam yâdigârına nisbet, küllî münâfi-i² mecrây-ı maslahat olmağla, 'ârıza-i merkûmenin endîşe-i³ vehâmetiyle müb-telây-ı teb-lerze-i havf u bîm olmağın, hemân serîre-i ma'hûdeyi ba'zı mukarrebân vesâtatıyla 'arz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı kerîm eyledi. Lâkin⁴ mukaddemâ Refîk ve Behîc sanâyi'leriyle sâhte ve bu resme nakş-ı nâ-çesbânlar zuhûrunu mülâhaza birle perdâhte eyledikleri mekr u firîb, câygîr-i zamîr-i Şehriyârî olmağla, kalb-i safvet-şi'ârlarını feryâd-ı Sadrıa'zamî kat'â tahdîş ü⁵ taklîb etmeyüp, 'adem-i tasdîk ve kabûlü müş'ir cevâb şeref-⁶sudûru, Sadrıa'zam'ın zağferân-ı 'akl ü şu'ûru olmağla, tekrâr ehass-ı mukarrebîni istihzâr⁷ ve "*Kâr ez-dest refî*" müfâdiyle ma'hûdların murâd-ı mestûr-i fu'âdlarını yanarak yakılarak⁸ takrîr u beyân ve çâk-i girîbân ve nâle vü efgân ederek: "Şimdi içerüde bulunan⁹ Refîk ve Tahsîn ve Behîc ile sâ'ir müttefikîn bî-lahza-i te'hîr 'urza-i tîğ-i tedmîr olmak vâcib ve¹⁰ 'Alemdâr Paşa taşrada bulunmak hasabiyle İstanbul'un kapuları¹¹ bi'l-cümle sedd olunarak müdâfa'asına mübâşeret kılınmak, akdem-i mevâcibdir. [N2 97b] Bu bâbda hatt-ı hümâyûn ile bu bendeleri me'zûn olduğum sûretde 'avn-i Bârî ve teveccüh-i Cihân-dârî berekâtiyle ber-vech-i sühûlet bu husûsun temşiyeti der-'uhde-i zimmet-i 'ubûdiyyetimidir¹²" deyü buzâk-efşân-ı teşadduk u celâdet olarak pür-dilâne takvîyet ve tatmîn-i dil-i Şâhâne'yi mutazammın irsâl-i peyâm ve bu tedbîrin min-ba'd tesvîf ü te'hîri Devlet-i 'aliyye'ye, belki 'âmme-i berriyyeye müstelzim-i hasâr u mazarrat ve müstevcib-i te'essüf ü nedâmet olduğunu

ederek kûh-misâl bîrûn-kerde-i dâ'ire-i fikr u bâl olduğuna mukârin, nihânî ba'zı haber-i pezûhân/pejhân A2, M2

1 na'l-bâz olduğuna N2 : bağı/na'l-bâz gûne ile mâdde reng-i âhar olduğunu/olduğuna A2, M2

2 yâdigârına münâfi-i N2 : yâdigârının hâline nisbetle küllî mugâyir-i A2, M2

3 'ârıza-i endîşe-i N2 : bu 'ârıza-i mezkûre A2, M2

4 havf u Lâkin N2 : hîrâs ü bîm ve hemân ba'zı mukarrebân vâsıtasıyla 'arz-ı huzûr-i Pâdişâh-ı kerîm eyledikte A2, M2

5 sanâyi'leriyle tahdîş ü N2 : Efendi sanâyi'yle berdâhte/perdâhte olan mekr u firîb, câygîr-i dil-i Pâdişâh-ı safvet-destgâh olmağla, derûnlarını kat'â feryâd-ı Sadrıa'zamî tarafına A2, M2

6 tasdîk şeref- N2 : kabûl ve tasdikle cevâb A2 : tasdikle cevâb M2

7 istihzâr N2 : ihzâr A2, M2

* كار از دست رفت = İş işten geçti" anlamına gelen Farsça bir deyimdir.

8 müfâdiyle yakılarak N2 : feryâdiyle ma'hûdların murâd-ı mâ-fil'fu'âdlarını A2, M2

9 nâle vü bulunan A2, M2 : telâş u ıztrâb-ı bî-gerân ederek şimdi N2

10 bî-lahza-i ve N2 : küşte-i tîğ-i siyâset olup, Râmiz ile A2, M2

11 İstanbul'un kapuları A2, M2 : dervâzeleri N2

12 müdâfa'asına mübâşeret 'ubûdiyyetimidir N2 : müdâfa'aya mübâşeret olunmak vâcibe-i hâl ve bu bâbda bâ-hatt-ı hümâyûn bu bendeleri me'zûn buyurulduğum sûretde 'avn-i Bârî ve hüsn-i teveccüh-i hazret-i/— Şehriyârî ile ber-vech-i sühûlet temşiyeti der-'uhde-i zimmet-i gayret-iştîmâlimdir A2, M2

i‘lâm eyledikde, Nezîr Ağa ve sâ‘ir kurenâ¹ nâmına [M2 202] olan ‘ukalâ’ sûretinde bir alay gufelâ², hemyân-ı dehân-ı hezeyânı bâz ve bu tarza kumâş-ı kes-me-har-ı türrehât³ ibrâz eylediler ki, ‘Alemdâr Paşa hazretlerinin taraf-ı hümâyûna hıdmet ve bâzû-yi nüfûz ve iktidâr-ı Mülûkâne’yi⁴ şedd ü takviyet-den mâ‘adâ, kat‘â emel ü dil-hâhları olmadığı, cümlemizin ‘indeinde eclây-ı bedîhiyyâtdan olmağla, vâreste-i külfе-i beyyine vü güvâhdır. Ve Behîc ve Refîk savb-ı Saltanat’ın ‘abd-i rakîk mesâbesinde çâker-i sadûk ve sadîkleridir. Sâhib-i devlet hazretleri mahzâ tîşe-i vehm-i bî-bünyâd ile⁵ bî-hûde hânûmân-ı huzûr u râhatlarını berbâd ederler. Bu makûle makâl-i sahîfü'l-me‘âline⁶ tevcîh-i sâmi‘a-i i‘timâd olunmayup, adgâsü⁷ ahlâm kabîlinden olan vâhî vesâvis ve⁸ evhâm sebebiyle sedd ü bendi müşkil, belki gayr-i kâbil bir rahne küşâd eylemek, savb-ı savâbdan dûr olduğu ehl-i fitnat u şu‘ûra meş‘ûrdur” mazmûnunda bast-ı köhne hasîr re‘y ü takrîr ederek, Sadrîa‘zam’ın feyâlet-i rûşd ü tedbîrine hande-i istihzâ ve⁹:

Dîvânedir ki ‘akla muhâlif haber verir

mağzâsında¹⁰ i‘âde-i cevâb-ı hayret-fezâ eylediler. Sadrîa‘zam hazretlerinin ise sebû-yi dil-i pür-vesvâsları, gendûy-i zenâbîr-i telâş ü hirâs olup, bu kadar figân ü feryâdı;

Bu denlü nâle eder, bir gül açamaz bülbül

Bu bâğ gonçelerinin ne saht olur yüreği¹¹

‘Arabî:

Le-kad [e]sma‘te lev nâdeyte hayyen

- 1 pür-dilâne kurenâ’ N2 : teşcî‘ ve takviyet-i bâl birle irsâl-i peyâm ve bu mâddenin yek-dakîka ihmâl ü te‘hîri ‘âmmeye bâ‘is-i nedâmet olacağını —/inhâ —/vü i‘lâm eyledikde/—, Nezîr Ağa ve sâ‘ir kurenâ A2, M2
- 2 ‘ukalâ’ gufelâ’ N2 : ‘ukalâ sûretinde bir alay gufelâ A2, M2
- 3 tarza türrehât N2 : gûne kumâş-ı kes-me-har-ı türrehâtı A2, M2
- 4 Paşa hazretlerinin Mülûkâne’yi N2 : Paşa’nın taraf-ı hümâyûna hizmet-i/hıdmet-i ve/— bâzû-yi nüfûzu ve iktidâr-ı Şâhâne’lerini A2, M2
- 5 emel ü ile N2 : irâdeleri olmadığı cümlemiz ‘indeinde eclây-ı bedîhiyyâtdandır. Sâhib-i devlet ise mahzâ tâbî‘-i vehm-i bî-bünyâd olup A2, M2
- 6 sahîfü'l-me‘âline N2 : bî-me‘âle A2, M2
- 7 adgâsü N2 : adgâsü ve A2 : ad‘âsü M2
- 8 vesâvis ve N2 : — A2, M2
- 9 belki gayr-i ve N2 : ve belki nâ-kâbil dervâze-i şûriş ü fesâdı küşâd etmek kâr-ı ‘akl ü reşâd olmadığı rûşen olan mevâddandır” zemînlerinde bast-ı köhne hasîr takrîr ederek, müşârun ileyhî feyâlet-i/febâlet-i re‘y ü tedbîrine dehen-güşây-ı hande-i/— istihzâ ve [mîsrâ]‘ A2, M2
- 10 mağzâsında N2 : mazmûnunda A2, M2
- 11 cevâb-ı hayret- yüreği N2 : cevâb-girây-ı hayret-fersâ oldular. Sadrîa‘zam ise bu denlü nâle vü feryâdı A2 : cevâb-ı hayret-efzâ oldular. Sadrîa‘zam ise bu denlü nâle vü feryâdı M2

*Ve lâkin lâ hayâte li-men tünâdî**

beyt-i meşhûresinin¹ müfâdî olduğuna dest-zen-i te'essüf ve sîne-çâk-ı ıztırâb ü telehhüf olmakda idi. Tâ ki bu dakîkadan Refîk ile hem-pây-yı tarîkı olan [N2 98a] yârânı, rişte-keş-i peyâm-ı nihânî olmalarıyla derhâl ordu-yı 'Alemdârî'de² mukîm Râmiz Efendi'ye emr-i mektûm, Sâhib-i devlet'e mezheb-i takıyye gibi zâhir u³ ma'lûm olduğunu mübeyyin tezkire irsâl edüp⁴ ve hemân sûret-i mevcûde ile hareket ve maslahat-ı musammeme sûret-yâfte-i temşiyet olmaz ise elbette⁵ ser-encâm mü'eddî-i vehâmet-i 'azîme olacağını tezkîr u ifhâm eylemeleriyle, mâh-ı cumâdelâhirenin⁶ dördüncü hamîs günü⁷ 'ale's-seher 'Alemdâr Paşa ma'ıyyetinde olan on beş binden efzûn leşker birle esb-süvâr-ı satvet⁷ ve yek-'inân Bâb-ı 'âlî'ye gulgule-kâr-ı savlet⁸ oldukdan sonra, doğru 'Arz-odası'na pây-efrâz-ı hışm u kîn ve⁹ beynehümâda derkâr olan münâfese-i sâbıkaya müşârese-i¹⁰ lâhika serbâr olmağla, bî-lebse-i tevakkuf Sadr-ı 'âlî müvâcehesinde¹¹ dehen-bâz-ı ta'n u nefrîn olarak, üzerine şîr-i şerze-sıfat hecme-endâz-ı batş u şiddet¹² ve kahran istirdâd-i mühr-i Vekâlet eyledikden sonra, mühr-i hümâyûnu¹³ Çavuş-başı Hasan Tahsîn Efendi'ye ba'de'l-i'tâ' Çelebi Mustafa Paşa cenâblarını hâzır bi'l-ma'ıyye olan¹⁴ Ruscuk A'yânı, Boşnak Ağa ile ordugâhına ba's ü isrâ eyledikden sonra, Efendi¹⁵ tezkîriyle

* لقد سمعت لو ناديت حيا * ولكن لا حيوة لمن تنادى = Canlı birine çağırırsan işittirebilirdin, ne var ki çağırдыңın adamda hayat eseri yok” anlamına gelen bu cümle eski eserlerde Beşşâr b. Bürd adlı şâirin (bk.er-Râgıb el-İsfahânî, *Muhâdarâtü'l-Üdebâ'*, Beyrût ts., 1,605) veya 'Abdurrahman b. el-Hakem es-Sekaff'nin (bk. meselâ Muhammed et-Tâhir b. 'Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*; Tûnus 1997, VII,208) şiirlerinden bir beyit olarak yer almaktadır.

1 'Arabî meşhûresinin/meşhûrunun A2, M2 : beytinin N2

2 sîne-çâk-ı 'Alemdârî'de N2 : sepend-i âteş-i serkeş-i telehhüf olmakda iken, Refîk Efendi ve yârânı vâkıf-ı muhâbere-i nâgehânî olmalarıyla, derhâl orduda A2, M2

3 mezheb-i u N2 : — A2, M2

4 edüp N2, A2 : ü tesyâr M2

5 musammeme elbette N2 : musammeme/müsemme sûret-pezir-i temşiyet olmaz ise A2, M2

6 tezkîr u cumâdelâhirenin N2 : i'lâm —/ü —/iş'âr eylemeleriyle, mâh-ı cumâdelülânın A2, M2

◇ 4 Cumâdelâhire 1223 = 28 Temmuz 1808 Perşembe.

7 leşker satvet N2 : a'yân ve asker/asâkir birle eşheb-süvâr-ı savlet A2, M2

8 kâr-ı savlet N2 : rîz-i satvet A2, M2

9 pây-efrâz-ı ve N2 : kâdime-cünbân-ı hışm u kîn ve A2 : kademe-cünbân hışm u kîn M2

10 müşârese-i N2 : muhâsama-i A2, M2

11 bî-lebse-i müvâcehesine N2 : bî-tevakkuf Sadri'a zam'a A2, M2

12 üzerine şiddet N2 : hecme-endâz-ı mehâbet A2, M2

13 eyledikden hümâyûnu N2 : eyledikde, gâh ceyb ü bağl dest-i ra'şe-dârına medhal olup, lâ-'ilâc titreyerek mühr-i hümâyûnu ihrâc/ihrâc (خرج) etdikde, menhûb-i dest-i intizâ' ve Refîk Efendi tezkîriyle A2, M2

14 ba'de'l-i'tâ' olan N2 : îdâ' eyledikden/eyledik[d]en sonra, vezîri ma'ıyyetinde olan a'yânlardan A2, M2

15 Ağa ile Efendi N2 : Ağa'ya teslim ve mahbûsen Çırpıcı Çayırında olan muhayyemgâhına isâli tefhîm [M2 203] etmekle/eylemekle, yalnızca bir bârgîre irkâb ve bir iki yüz atlı ile mihmiz-zen-i metâyây-ı şitâb oldu. Müdiri olan Râmiz Efendi'nin ihtâr ve A2, M2

Şeyhulislâm ve Sadreyn efendileri Bâb-ı ‘âli’ye istihzâr edüp¹ dîn ü devlete dâ’ir ba’zı mertebe tedâbîr u mesâlih ‘arz u mücâvebesi zımında Şehriyâr-ı İskender-şi‘âr hazretlerinin huzûr-i pür-nûrlarına cebîn-fersây-ı ‘ubûdiyyet olmak külfetini² muktezây-ı vakt ü hâl îcâb eyledi” deyü huzzâra teklîf-i kıyâm ve üstür-i dîvâne gibi keff-endâz ve demdeme-perdâz olarak, ta‘cîl-i i‘tizâm bâbında ta’nîf-i ibrâm eyledikde, Şeyhulislâm hazretleri ise mugâfesaten serâ-ser âlât ve esliha ile ârâste bu kadar bin ehrimenân-ı merdüm-hârân arasına düşüp, misli nâ-mesbûk hod-be-hod bir Sadriâ‘zam’ın yed-i vekâletinden nez‘-i hâtem-i Sadâret ve Kapu Çavuşu hey’etinde tenhâca üzerine mübâşir havâlesiyle ‘alenen rânde-i dûr-bâş-i tard u mezellet kılındığına³ tahsîl-i ittîlâ‘ eylemekle, dîvâne⁴-sıfat dem-beste-i hayret olmuşidi. [N2 98b] Teklîf-i mezbûr sudûrunda dakîkayı fehm eylemekle, dü-bâlâ mütehayyir ve fart-ı veleh u deşetden kıyâm u ku‘ûda ve ihâle-i cevâba nâ-muktedir olup, bu sûretde icâbetde tebâtî ve⁵ girân-cânlığı mücib-i tehevür olmağın, hemân ejder gibi⁶ şerâre-pâş-ı satvet olarak: “Arab-oğlu misin, nesin? Kalk!” deyü Şeyhulislâm Efendi üzerine⁷ na‘ra-zen-i savlet oldukda, bî-çâre Şeyhulislâm, tecdîd-i îmân ü İslâm ederek zarûrî bulunan ehl-i meclis ile kıyâm edüp, hulâsa-i kelâm zûr u zâr ile müşârun ileyhimi önlerine katup, bi’l-cümle asker-i mevcûdu ile Seray-ı hümâyûn’a i‘tizâm eylediler. Berü tarafdan sûret-i hâl Mîrahûr Mehmed Ağa ihbâriyle⁸ Enderûn’a mün‘akis oldukda, beyenlerinde şûriş-i ‘azîm peydâ ve deryây-ı tûfân-zede-âsâ herc ü⁹ merc sûreti hüveydâ olup: “Ayâ, ‘acebâ!” deyerek gûnâ-gûn tedâbîre ilticâ hengâmında, Seylül’-‘Arim gibi haşerât-ı hevl-engîz ve gulgule-rîz ile ‘Alemdâr Paşa’nın Seray-ı¹⁰ hümâyûn’a tevec-cühü mesmû‘ oldukda, derhâl Orta-kapu’nun sedd ü bendine isti‘câl eylediler. Müşârun ileyh insidâd-ı bâbî gördükde, âteş-i pür-tâb olup, cebr u ikdâm ile küşâd ve sâha-i Seray’a gerçi kadem-nihâd olup, lâkin¹¹, Ak-ağalar Kapusu

- 1 efendileri edüp N2 : efendilerin ihzârlarına âdemler irsâl ve anlar dahi der-‘akab ‘araba-süvâr-i isti‘câl ile vusûllerinde A2, M2
- 2 mertebe külfetini N2 : mesâlih ‘arzı muktezâ olduğundan, Pâdişâh-ı ‘âli-cenâb tarafına ‘azîmeti A2, M2
- 3 huzzâra kılındığına N2 : Şeyhulislâm Efendi’ye teklîf-i kıyâm eyledikde, müşârun ileyh ise bağte-ten/ba’teten bu kadar bin/— müsellah ehrimenân arasına düşüp, hod-be-hod Sadriâ‘zam’dan nez‘-i mühr-i Sadâret ve Kapucu-baş-ı hey’etinde tenhâca mübâşir havâlesiyle tard u ib‘âd olunduğuna A2, M2
- 4 dîvâne A2, M2 : seme N2
- 5 eylemekle, tebâtî ve N2 : etmekle/eylemekle, tehayyürü dü-bâlâ olmağın, bi’l-külliyeye medhûş olup, kıyâm u ku‘ûdu ferâmûş eylediğinden, icâbetde A2, M2
- 6 olmağın gibi N2 : olmağla, hemân ejder-sıfat A2, M2
- 7 Şeyhulislâm Efendi üzerine N2 : tarafına bülend âvâz ile A2, M2
- 8 zarûrî ihbâriyle N2 : hem-rikâb olup ve’l-hâsıl zâr u zûr ile müşârun ileyhi istishâb ve bi’l-cümle asker-i mevcûduyla Seray-ı hümâyûn’a şitâb eylediler. Sûret-i hâl A2, M2
- 9 şûriş-i herc ü N2 : şûriş peydâ ve herc ü— A2, M2
- 10 gibi Seray-ı N2 : âsâ asker-i lâ-yuhsâ ile ‘Alemdâr Paşa’nın Enderûn-i A2, M2
- 11 kapunun lâkin N2 : kapu sedd ü bend olduğuna mu‘âkıb, müşârun ileyh pîş-gâh-ı bâbda îstâde ve cebr u zûr ile kapu küşâde olunup A2, M2

dahi mesdûd olmağla, verâdan yalnızca¹ Şeyhulislâm Efendi'nin duhûlünü i'lâm ederek sayha-i pey-der-pey-i teşdîd ü ibrâm ile bir mikdârca aralık etdirüp, Şeyhulislâm Efendi'nin sâmi'a-i hayret-lâmi'asına ba'zı makâle idâ' birle içerüye idhâl ve isrâ' eylediğine mu'âkıb içerüden yine kapuyu sedd eylediler. Derd-mend efendi, hamûlesi olan makâlât-ı tâkat-fersâdan girân-bâr ve nakl-i hatevâta bî-iktidâr olarak, hezâr havf ü haşyet ve istî'âb-ı ru'b u dehşetle huzûr-i Şehriyârî'ye müsûl edüp, pîş-gâh-ı Şâhî'de kebk-i nâ-tüvân gibi lertzân olarak mahfaza-i gûş-i bî-hûşuna 'Alemdâr Paşa'nın vaz' eylediği muzahrefâtı 'arz-ı hâk-i pâ-yi me'âli-'unvân² eylemek sadedine leb-cünbân-ı şurû' olmakda iken, Hâkân-ı Ferîdûn-tüvân hazretleri müşârun ileyhe ağız acdırmayup, bebr-i derende gibi garrân olarak: "Bre ümmü'l-fesâd harîf! Bu âşüb-i fitnede [N2 99a] 'Alemdâr Paşa ile hem-dest-i tevâfuk u ittihâd³ imiş. Sen ki [M2 204] önüne düşüp, şimdi beni hal' u tenzîl ve mizâcınıza muvâfık olan Hudâvend-i sâbıkı iclâs birle kâm-dil tahsîl⁴ eylemeğe geldin. Şimdi seni yanlış fetvâ kağıdı gibi pâre pâre edeyim" deyü tünd-bâd-ı hışm-ı tehammül-fersâ ile âteş-dân-ı dehânından neşr-i şerâre eylediklerinde, bî-çâre Efendi takdime-i sevgend ederek, tebri'e-i zimmet-i sadâkat-peyvend eylemek dâ'iyesiyle tahrîk-i zebân-ı i'tizâr ve makhûren geldiğini ifâde vü tezkâr edeyim der iken: "Tiz şimdi be fulân git bu cem'iyeti ne gûne getürdün ise yine tefrîk ve def' et!" deyü huzûr-i âlîlerinden akbeh vechile redd ü teb'îd edüp, bir tarafdan ise kurenâ' yâdigârları, Efendi-i müşârun ileyhin çehre-i sadâkat-behresine⁵ gürz-girân-ı lev m ü serzeniş havâle ve zu'm-i bâtıllarınca⁶ gûyâ ki bu mâddenin müheyyic⁷ ve mürevvici Müftî olmak sûretiyle kârîz-i dehân-ı murdârlarından çirk-âb-ı va'îd ü tehdîdât⁸ isâle ederek i'âde eylediler. Derd-mend Efendi;

Gayrî cenâ ve ene'l-mu'âkabu fıkümü

- 1 mesdûd yalnızca N2 : beste olmağla, verâdan/oradan yalnız A2, M2
- 2 i'lâm ederek -'unvân N2 : i'lâmla/i'lâm ile na'ra-i pey-â-/der-pey ikdâm birle kapuyu bir mikdârca/mikdâ[r]ca aralık etdirüp, müşârun ileyhe lisânen ba'zı makâle telkîmiyle içerü idhâl ve yine kapu mesdûd olup, bî-çâre efendi huzûr-i Şehriyârî'ye hezâr/— havf ü haşyetle müsûl edüp, kebk-i hirâsân gibi lertzân olarak Paşa'nın süpürde-i sâmi'ası olan makûlâtı hâk-i pâ-yi 'âliye mevşûl A2, M2
- 3 leb-cünbân-ı şurû' ittihâd N2 : leb-cünbân olmakda iken, Pâdişâh hazretleri bu fesâdda Paşa ile hem-dest-i ittifâk A2, M2
- 4 u tenzîl tahsîl N2 : — A2, M2
- 5 yanlış fetvâ behresine N2 : çâk çâk-i şemşîr-i helâk edeyim" deyü hışm u gazabla kânûn-i dehânından âteş-efşân-ı tehdîd oldukda, bî-çâre Efendi tebri'e-i zimmetle bast-ı i'tizâr etmek dâ'iyesine teşmîr-i zebân edeyim der iken: "Yıkıl git be fulân! Şimdi bu derneği tefrîk u perîşân ve Paşa'yı i'âde kıl, yoksa —/seni şöyle ederim" deyü huzûrundan tard ve bir tarafdan ise kurenâ' yâdigârları, Efendi bî-çâresine A2, M2
- 6 zu'm-i bâtıllarınca N2 : — A2, M2
- 7 müheyyic N2 : mücid A2, M2
- 8 dehân-ı tehdîdât N2 : dehânlarından çirk-âb-ı va'îd-i bî-hisâb A2, M2

*Fe-ke'ennenî sebbâbetü'l-müteneddîmü**

mazmûnunu gûyâ olarak 'avdet edüp, lâkin hakk budur ki iki tîğ-i ser-tîz, yâhûd iki şîr-i hûn-rîz aralığında kalmıştır.

Dil-dâr, tünd-hûdur; agyâr ise cefâ-cû

N'itsün ye bülbül-i dil; gül böyle, hâr böyle**

Müşârun ileyhin Enderûn'da me'mûlden füzûn meks ü kümûnü taşrada Paşa'ya hadşe-pâş olmağla, şîr-i garrân-âsâ¹ sayha-i ârâm-fersâ ile Efendi'yi² iltimâs ve verây-ı bâbda olanların mukrî'a-i³ tehdîd-i bî-kıyâs ile binây-ı sabr u karârlarını mehdûmül-esâs⁴ eder idi. Hele Efendi hâ'ib ü hâsir şikâf-ı derden zâhir oldukda, zebed-efşân-ı gayz u gazab olarak, çigünegî-i kâr u matlabdan istifsâr eylemekle, Efendi dahi tela'süm ederek, bî-hûde ve bî-me'âl⁵ serd-i makâl sadedinde iken: "Bre 'Arab münâfıkı, zü'l-vecheyn! İçerüye girüp maslahatımızı ta'kîs ve sûret-i maksadımızı tenkîs eyledin" deyü sell-i seyf ederek üzerine hücum eyledikde, Efendi bî-çâresinin şâ'ibe-i şu'uru bi'l-küllüyye ma'dûm olup, [N2 99b] dîvâne gibi lâl ü hayrân Paşa'nın yüzüne nigerân olup kaldı. Efendi'nin bu vaz'ı, Paşa'ya sû'-i zann ile hadşe-i derûn îrâsını te'kîd eylemekle tekrâr üzerine haykırıp: "Şimdi tiz içerüye duhûl ve merâmı cilveger-i sûret-i husûl kıl!" deyü girîbânını ahz ve def' u ta'nîf ederek tekrâr ric'ate icbâr eylemekle, ol dahi gerçi içerüye dâhil olup, lâkin savb-ı Saltanat'a takdîm-i hatve cür'etinden 'âtil olmağla, serâsime gibi ancak beri öte serserî dâ'ir u câ'il⁶ oldu.

Ol hengâmda Nezîr ve Fettâh ve sâ'ir bir alay bergeşte-i semt-i felâh, habîs ü gaddâr ve la'în siyehkârlar ilkâsiyle Paşa'nın⁷ matlab-ı a'lâsı olan

* فكاكتنى سبابة المستندم * غيرى جنى و انا المعاقب فيكم = Suçu işleyen benden başkası, ama cezalandırılan ben oldum. Sanki ben pişman olan kişinin ısırdığı işaret parmağı gibiyim (= parmağın suçu olmadığı halde)" anlamına gelen bu cümleler el-Kayrevânî'nin bir beytidir; bk. Ebû 'Abdullah Muhammed b. Sa'id b. Ahmed İbn Şeref el-Kayrevânî, *Dîvânü İbn Şeref el-Kayrevânî*, thk. Hasan Zikrî Hasan, Kâhire 1983, s.97.

** Metnimizde yer alan bu beyit ihmâl edilebilir değişikliklerle Nev'î'nin gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Nev'î Divan Tenkidli Basım*, hzr. Mertol Tulum - M. Ali Tanyeri, İstanbul 1977, s.494.

1 Derd-mend Efendi garrân-âsâ N2 : Efendi-i bî-çâre ne yapsun. Beyne's-seyfeyn kalup, Enderûn'da meksi ise taşrada Paşa'ya hadşe-i 'azime olmağla, câ-be-câ A2, M2

2 Efendi'yi N2, M2 : Efendi'i A2

3 olanların mukrî'a-i N2 : olanları A2, M2

4 ile esâs N2 : — A2, M2

5 zebed- bî-me'âl N2 : çigünegî-i kârdan istifsâr eylemekle, tela'süm ederek bî-ser ü bün A2, M2

6 'Arab münâfığı câ'il N2 : münâfık harîf! İçerüde başka sûrete inkılâbla merâmı taklîb ve tahrîf eyledin" deyü üzerine sell-i seyf-i ta'nîf eyledikde, derd-mend Efendi medhûş olup, "Tiz şimdi/işe işe/şimdi sûret ver!" deyü i'âdeye icbâr eylemekle, tekrâr içerü duhûl ve Seray havlîsinde beri öte serserî geşt ü güzâra meşgûl A2, M2

7 bir alay/takım bergeşte-i semt-i felâh, habîs ü gaddâr ve la'în siyehkârlar ilkâsiyle Paşa'nın A2, M2 : küşteni-i bî-felâh ilkâsiyle 'Alemdâr N2

vücûd-i Selîm Hânî dest-i âhır-ı meclis-i zindegânî olmadıkca¹, müşârun ileyhin tesallutu mündefî‘ ve şerâre-i şerr u istîlâsı Seray-ı hümayûn'dan mürtefî‘ olmayacağına² cezm ü imzâ birle bir alay kendi³ hevâdârları olan Bostancı ehrimenlerini mevâ‘îd-i cezîle ile kendülere sâzkâr eyledikten sonra Baş-kapu Oğlanı Ağa'yı irsâl ve Dârü's-sa‘âde Ağası'ndan miftâhı celb ile Hudâvend-i sâbık hazretlerinin⁴ ser-i vaktine hüçûm ve ba‘zı cevârî mu‘âvenetleri⁵ dahi munzamm olarak bast u tafsîl sûreti tehammül-güzâr ve perde-i sabr ve ‘akl ü idrâki çâksâz olan münâveşe ve muhâreşe ile ol vücûd-i ‘azîzü'l⁶-vücûd-i tâbnâki âğuşte-i hûn u hâk eyledikten sonra ve⁷ cesed-i emcedini yektâ pîrehen içre Kuş-hâne kapusu hâricine⁸ ilkâ ve üzerine bir pûşîde keşîde edüp öylece terk ü ilgâ ve zu‘m-i fâsidlerince gûyâ ki âteş-zene-i âşûbu itfâ eylediler.

Beri taraftan ‘Alemdâr Paşa bâb-ı mezbûr pîş-gâhında Şeyhulislâm Efendi'nin hurûcuna dîde-dûz-i intizâr ve râz-i serbestenin şuyû‘u sebebiyle gurka-i vesâvis ü efkâr olduğu hâlde Enderûn cânibinde sît ü sadâ ve tabtâb-ı pâ ve ‘alâyim-i iyâb ü zehâb ve şevâ‘ib-i şûriş ü inkılâb sâkin ve âremide olduğundan nâşî, gavta-hâr-ı deryây-ı telâşî ve dil-hırâşî⁹ olmağla, hemân kapuyu şikest [M2 205] ve içerüye cumhûr-i haşerât ile tîğ ve tüfeng be-dest hecme-rîz-i duhûl ü iktihâm eyledikte, Enderûn ehâlisi¹⁰ [N2 100a] bi'l-cümle mahzen ve serdâblara firâr u ihtifâ eylemeleriyle, müşârun ileyh hemân¹¹ Harrem kapusunu cüst-cû zımnında berü¹² öte tekâ-pû eder iken, Sultân Selîm hakkında¹³ kasd-ı bed¹⁴ gâ‘ilesini ihsâs eylemekle, telâş u ıztırâbı sad-çendân olup, hemân cidârlardan¹⁵ sutûh üzere âdemler is‘âd edüp, lâkin Enderûn-i hümayûn¹⁶ dâ‘iresi bir belde-i ‘azîme cirminde dâ‘ire-i cesîme olmağla, semt ve kûşelerini bulmak hayyiz-i imtinâ‘da olup¹⁷, ne hâl ise sû-be-sû sutûh ve

1 Selîm olmadıkca N2 : bihbûd-i Selîm Hânî i‘dâm olunmadıkca A2, M2

2 Seray-ı olmayacağına N2 : mürtefî‘ olmayacağına A2, M2

3 alay kendi N2 : takım kendü A2, M2

4 mevâ‘îd-i hazretlerinin N2 : alup, müşârun ileyhin A2, M2

5 mu‘âvenetleri N2 : mu‘âveneti A2, M2

6 bast u ‘azîzü'l N2 : tafsîl-i hey‘eti çâksâz-ı perde-i ‘akl ü idrâk olan sûretle ol A2, M2

7 ve N2, M2 : — A2

8 yektâ hâricine N2 : taşra A2, M2

9 ilgâ ve dil-hırâşî N2 : ilkâ/ibkâ ve zu‘mlarınca gûyâ ki âteş-zene-i fitne-i/fîtneyi itfâ eylediler. Berü taraftan Enderûn cânibinde/cânibinden sît ü sadâ ve tabtâb-ı ıztırâbın sükûn ü ârâmından Paşa/Paşa'ya gulû-yi vesvese ve telâşla/telâş-ı dil-/cân-hırâş A2, M2

10 içerüye ehâlisi N2 : içerüye/içerü tîğ be-dest hüçûm edüp, Enderûn halkı A2, M2

11 hemân A2, M2 : — N2

12 zımnında berü A2, M2 : ederek beri N2

13 hakkında N2 : tarafına A2, M2

14 bed A2 : yed A2, M2

15 sad-çendân cidârlardan N2 : ârâm-rübâ olmağın, hemân A2, M2

16 edüp hümayûn N2 : ve Enderûn A2 : ve M2

17 cirminde olup N2 : olup, husûsan gurebâ kısmı semt ve kûşeleri bulmak as‘ab min hartı'l-katâd olmağla A2, M2

hîtândan¹ gulgule-i asker Harem derûnuna velvele-güster olup, meğer ol hengâmda sâlifü'z-zikr² cellâdân-ı bî-rahm ü şefekat, vücûd-i bihbûd-i Selîm Hânî i'âmına sûret vermişler, işlerini bitürdükden sonra el-'iyâzü billâhi Te'âlâ Hudâ ne-kerde³ Yektâ-güher-i sadef-i Saltanat⁴, Hümây-ı bî-hemtây-ı evc-i Hilâfet⁵, Hulâsa-i nesl-i nesil-i 'Osmânî⁶, Nukâve-i asl-ı asil-i Hâkânî⁷, Kevkeb-i huçeste-tâli'-i zâyîçe-i bahtiyârî, Necmü'ş-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i Cihân-dârî, Gül-i sad-berg-i gülistân-ı behcet ü behâ, Serv-i sehî-kadd-i ravza-i 'izz ü 'azamet ü 'ulâ, Zîbende-i hadîka-i letâfet, Ârâyende-i ni-hâlistân-ı zarâfet, Nûr-i 'ayn-i ehl-i îmân, Rûh-i cesed-i cihâniyân, Dürre-i beyzây-ı dürc-i Cihân-bânî, Gurre-i garrây-ı burc-i Hükümrânî, Şeh-zâde-i civân-baht, irsen ve istihkâkan sâhib-i tâc u taht⁸ Sultân Mahmûdüs-siyer, Hakân-ı memdûhu'l-eser *edâmallâhu*⁹ Te'âlâ 'omrahû ve ikbâlehû ve eyyede ve ebbede¹⁰ ilâ yevmi'l-kıyâmu mecdelhû ve iclâlehû* hazretlerinin dahi taraf-ı eşreflerine sû'-i kasd ile gonçe-i neşüküfte-i vücûd-i ercümendlerine îsâl-i hazân-ı rahne vü gezend dâ'iyesine mübâderet etmeleriyle, makarr-ı sa'âdetlerine hücum eylemişler. Bu kâfirlerin kasd-ı bedeni, Şeh-zâde-i müşârun ileyhin lalaları 'Anber Ağa ihsâs eylemekle, mukaddemce ol rûh-i revânı alup, Kuş-hâne kapusu hizâsında bir oda derûnunda cân gibi nihân eylemişidi. Ol ehrimenân-ı bî-îmânân sû-be-sû tecessüsüne¹¹ pûyân iken bâlây-ı sutûh u hîtândan gulgule-i asker-i dehşet-endâz, perde-i simâh-ı idrâklerini çâksâz¹² oldukda, Harem tarafından zarûrî rû-gerdân ve firâra şitâbân¹³ olmuşlar idi.

- 1 sutûh ve hîtândan N2 : cüdrân ve sutûhdan A2, M2
- 2 hengâmda sâlifü'z-zikr N2 : aralıkda zikr olunan A2, M2
- 3 bihbûd-i ne-kerde N2 : Selîm'i in'idâmına/in'idâma sûret vermiş olup, el-'iyâzü billâhi/b[ill]jâhi Te'âlâ A2, M2
- 4 Saltanat A2, M2 : +-i 'Osmânî N2
- 5 Hilâfet A2, M2 : +-i Hâkânî N2
- 6 -i 'Osmânî A2, M2 : — N2
- 7 -i Hâkânî A2, M2 : — N2
- 8 Kevkeb-i taht N2 : Şeh-zâde-i civân-baht, irsen ve istihkâkan sâhib-i tâc, mâlik-i taht, dürre-i beyzâ'-i dürc-i Cihân-bânî, gurre-i garrâ'-i burc-i Hükümrânî A2 : Şeh-zâde-i civân-baht, irsen ve istihkâkan sâhib-i tâc-ı mülk ü taht M2
- 9 Hâkân-ı *edâmallâhu* N2 : Nûr-i dîde-i ehl-i basar *edâmallâhu/edâm[all]âhu* A2, M2
- 10 Hâlde ve ebbede N2 : hallede ve ebbede/eyyede A2, M2
- * ادا م الله تعالى عمره و اقباله و ايد و ايد الى يوم القيام مجده و اجاله = Yüce Allah onun ömrünü ve ikbâlini devam ettirsin, onu desteklesin, kıyâmet gününe kadar onun şerefini ve büyüklüğünü sürdürsün” anlamına gelen Arapça bir duâdır.
- 11 mecdühü tecessüsüne N2 : şevketehû/— ve/— iclâlehû/— hazretleri/— taraf-ı eşreflerine de sû'-i kasd 'azîmetine/'azîmete teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü mübâderet etmişler ise de, hele bâ-hıfz u himâyet-i hazret-i Bârî ba'zı hademe-i hâss ve bendegân-ı bâhiru'l-ihtisâsları dest-yârleriyle bir mevki'-i nihânda pinhân olup, ol hünî ve bî-îmânlar sû-be-sû tecessüsüne/tecessüse A2, M2
- 12 gulgule-i çâksâz N2 : gulgule —/ve asâkir-i dehşet-feşân perde-der-i sımâh-ı iz'ânları A2, M2
- 13 zarûrî şitâbân N2 : rû-gerdân ve firâra katre-zenân A2, M2

[N2 100b] Beri cânibden¹ ‘Alemdâr Paşa Sultân Selîm vak‘asından haberdâr oldukda, bu keyfiyyet-i ma‘kûse-i müdhişe zuhûru, perişânî-i² dih-i sâ mân ü şu‘ûru olmağla, bî-ihytiâr fevvâre-i dîdelerinden eşk-i hûn-âlûd idrâr ederek, cesed-i nâzenînleri yatdığı mevki‘a cân atup, ol cism-i latîfi ol hey‘et-i cân-güdâz ile müşâhede eyledikde, başına toprak savırarak feryâd ü figâna demsâz olup, dîvâne gibi ‘akl ü idrâkden bîgâne kalup, bilâhare: “Ba‘de’l-yevm bu hayât bana harâmdu, ne durursuz?” deyü askerine sayha-zen-i isti‘vâ eyledikde³, ol deryây-ı asker-i cerrâr⁴ yek-bâr cezr u med sûretini izhâr ile girîv ü zemzemeleri, tanîn-endâz-ı kubbe-i çarh-ı⁵ devvâr olup, az kaldı ki Enderûn’un sığâr u kibârı pâ-zede-i hayl u veyl [M2 206] ü demâr ve yeksere tu‘me-i tîğ-i tebâr ola. Hele ba‘zı ‘ukalâ’-i a‘yânân tevsen-i hüsm u severânına ‘inângîr olup⁶, merhûm Cennet-karâr’ın ahz-ı sârını şimdilik tevkîf [ve] bugün ahz-ı intikâm günü olmayup, belki taht-ı ‘Osmânî’nin sâhibini ısrâd ü ik‘âd ile cihâna nizâm günüdür” deyü⁷ Şeh-zâde-i mes‘ûd Sultân Mahmûd hazretlerini ihrâc ü iclâs husûsunu tezkîr u ta‘rîf eylemekle, müşârun ileyhin ‘aklı başına gelüp, cüst-cûya pûyân oldukda: “Emân, emân el-meded, el-meded! Anın tarafına da kasd-ı bed⁸ ederler” deyerek Harem taraflarına âdemler revân ve kendüleri ve sâ‘ir efendiler ve⁹ a‘yânân sû-be-sû cûyân iken, zikr olunan bendegân-ı hâsları¹⁰, vâkıf-ı hakikat-i hâl olmalarıyla, bi-savnihî Te‘âlâ vücûd-i bihbûd-i ‘âlem-ârâları¹¹ mahfûz-i mahfaza-i hazret-i Hudâ olduğunu îmâ vü tebşîr eyledikden sonra¹², tılsım içre pinhân gencîne-i bî-gerân, yâhûd bedende

1 Beri cânibden N2 : — A2, M2

2 perişânî-i M2 : perişânî-yi N2, A2

3 idrâr ederek eyledikde N2 : nisâr olarak, cesed-i emcedi semtine ilgâr ve ol sâhib-i serîri bir hasîr üzere üstüne şâl örtülmüş görünce bütün bütün ‘inân-ı ihtiyârı/ıstûbârı tâlânkerde-i dest-i rûzgâr olmağla, büsbütün ehâl-i Enderûn’un rîzeş-i/zîzeş-i hûnlarıçün Mirrîh-i felek-vâr emr u irâdesi derkâr oldukda A2, M2

4 cerrâr N2, A2 : ecrâr M2

5 girîv çarh-ı N2 : gulguleleri velvele-sâz-ı künbed-i —/çarh-ı A2, M2

6 Enderûn’un olup N2 : efvâc-ı emvâc lücce-i hücum-i ceşş-i gumûm birle Enderûn halkı pâ-zede-i kahr u demâr [M2 206] ve yeksere/yekser sığâr u kibâr, tu‘me-i tîğ-i hûnbâr ola. Hele Râmiz Efendi yetişüp A2, M2

7 merhûm Cennet-karâr’ın ahz-ı sârını şimdilik tevkîf —/ve bugün ahz-ı intikâm günü olmayup, belki taht-ı ‘Osmânî’nin sâhibini/sâhibi ısrâd ü ik‘âd ile cihâna nizâm günüdür” deyü A2, M2 : — N2

8 bed A2 : yed M2

9 efendiler ve A2 : efendilerle M2

10 ihrâc ü iclâs hâsları [Dipnotu uzatmamak için A2’deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : tezkîr u ihtâr, ya‘nî ol merdûmek-i çeşm-i cihân-bîn dahi el-‘iyâzû billahi Te‘âlâ nazardan nâ-bûd eylemek kasd-ı bedende olacaklarını tezkâr eylemeleriyle Sultân Selîm mâ-cerâsını unudup, Şeh-zâde-i âzâde hazretleri gâ‘ilesiyle Harem tarafına kâdime-cünbân ve mevcûd-i ma‘iyyeti olan eşhâs birle ol vücûd-i hâssu’l-hâss-ı şevket-iht-isâsı kûşe-be-kûşe cûyân iken, Lala-yı mûmâ ileyh ve sâ‘ir çâkerân-ı mahsûsları N2

11 bi-savnihî ‘âlem-ârâları N2 : bi-hamdihî Te‘âlâ vücûd-i bihbûdları A2, M2

12 vü tebşîr eyledikden sonra N2 : birle A2, M2

nihân cevher-i cân gibi mestûr oldukları matmûreden tal'at-efrûz-i zuhûr u burûz olup¹, dâ'ire-i dîde-i ıztırâb-keşânı, mânend-i âfitâb-ı 'âlem-tâb nûran-nûr ve havze-i dil-i pür-hadşe vü hafakân-ı bendegânı leb-rîz-i² mâye-i sürûr eylediler. Kendüleri dahi serv-i sehî gibi hirâman ve her tarafa gevher-i nisâr-ı nazar-ı im'ân olarak kâdime-cünbân-ı 'izz ü vekâr ve pây-efrâz-ı nâzende-refitâr olup, hengâm-ı tufüliyyetden berü huddâm-ı hâslarından gayri efrâd-ı nâsdan ikisi bir yerde eşhâsın hey'et-i ictimâ'ıyyesi meşhûd u manzûr ve nerm ü rengîn-güftâr-ı dil-pesendden özge kelâm, sâmi'a-zed-i şu'ûru olmamışiken, baġteten bu resme hâdise-i³ kâsîmetü'ş-şu'ûr ve⁴ izdihâm-ı ecnâs-ı nâs-i nâ-mahsûr ve hây ü hûy-i 'arbede vü gavgâ ile şûran-şûra tesâdüfünden mâ-şâ'allâhu⁵ Te'âlâ kat'â reng-pezîr-i tegayyür u inkılâb ve kîrây-ı şûriş u ıztırâb olmadığından⁶ başka, Rüstemâne salâbet ve Nerîmâne-heybetle⁷ 'Alemdâr Paşa'ya hitâben: "Paşa şu galebeliġi daġıt!" deyü emr u fermân buyurdular ki, ol makûle kûh-pâre-i celâdet der-sâ'at rû-ber-zemîn-i imtisâl ü meskenet olup, lahza-i vâhidede deryây-ı bî-gerândan nişân olan ecnâs-ı nâs ve askeri, bîrûna tard u def' birle meydânı tahliye ve itâ'at ü inkıyâdı te'diye eyledi. Fi'l-vâkı' vak'a-i Selîmî'yi mu'âyeneden sonra Şeh-zâde-i bâhiru's-sa'âde hazretlerinden nev'an nâ-ümmîd ve 'iyâzen billâhi'l-Mecîd⁸ 'aks-i kazıyye zuhûruyla, inkızây-ı Devlet-i 'Osmânî havf u halecâniyle⁹ [N2 101a] 'akl ü şu'ûrdan ba'îd olan erbâb-ı¹⁰ bîniş [M2 207] ü dîd olan¹¹ bâsıralarına baġteten tal'at-i garrâ ve dîdâr-ı ziyâ-medâr-ı cihân-pîrâları nümâyân ü bedîd oldukda, Allahu ekber kebîrâ gulgule-i "*Yâ büşrâ!*"^{*} eflâke çıkdı. Velvele-i 'arsa-i zemîn "İndi

1 gencîne-i bî-gerân, yâhûd bedende nihân/pinhân cevher-i cân gibi mestûr oldukları matmûreden tal'at-efrûz-i zuhûr u burûz olup A2, M2 : genc-i bî-gerân, yâhûd mahzen-i bedende cevher-i cân gibi nihân oldukları matmûreden delâletleriyle tal'at-efrûz-i burûz u zuhûr olma ġla N2

2 -ı 'âlem-tâb-ı leb-rîz-i A2 : — M2

3 hâdise-i A2 : hadşe-i M2

4 ve A2 : — M2

5 mâ-şâ'allâhu A2 : mâ-şâ'[all]âhu M2

6 olduğundan A2 : olmadığından M2

7 heybetle A2 : hey'et ile M2

8 billâhi'l-Mecîd A2 : b[ill]âhi'l-Mecîd M2

9 mânend-i âfitâb-ı halecâniyle [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : âfitâb-ı cemâl-i nâşirü'l-kemâlleriyle nûran-nûr ve kulûb-i 'âmme-i İslâmiyân'ı be-ahter-i ahter-sürûr u hubûr eylediler. Fi'l-vâkı' Sultân Selîm sergüzeştini müşâhededen sonra Şeh-zâde-i bâhiru's-sa'âde hazretlerinden nâ-ümmîd ve 'iyâzen billâhi'l-Hafzı'l-Hamîd lisân-ı ehli-îmânı tekellüme mutâva'atı olmayan 'aks-i kazıyye zuhûruyla inkızây-ı Devlet-i İslâmiyye havf u halecânından nâşî [N2 101a] şâ'ibe-i N2 : [N3 nüshası, burada N2 nüshası gibi "şâ'ibe-i" kelimesiyle başladığı gibi, kendi üzerindeki aslı numaralaması da N2 gibi 101a'dır. Biz buradan itibaren M2 216'ya kadarki karşılaştırmamıza, bu kısımların müsveddesi olduğunu düşündüğüm N3 nüshasının ilgili kısmını da ilâve edeceğiz.]

10 erbâb-ı N2, A2, M2 : ashâb-ı N3

11 olan A2 : — N2, N3, M2

* يا بشرى = Müjdeler olsun!" anlamına gelen bu cümle, tezâhürat ve alkış ifâde eden Arapça deyiştir.

zemîne gulgule-i âsümâniyân” zemzemesince ve velvele-i “*Tûbâ lenâ!*”^{*} tanîn-endâz-ı nuh-künbed-i mînâ ve tantana-i meserret-i pîr u bernâ ez-serâ tâ Süreyyâ resâ olup, ‘ale’t-tahkîk¹:

Hem-çü ân müflis ki nâgeh ber-sırr-ı gencî resîd^{**}

vicdânı üzere herkesin kesimli olan câme-i hayâtı² tecdîd olundu^{***}. *Al-lahumme zid ‘omrahû ve şevketehû ve ikbâlehû ve eyyede mecdehû ve saltanete-hû ve iclâlehû*⁴.

Çün bi-fazl-ı Îzed-i Müte‘âlî³ dâmen-i eyemen-i ‘âlileri sa‘âdet-bahş-ı ey-dî-i⁴ ehâlî vü mevâlî oldukda, yek-sere;

Ne yerler kim kadem basdın, yüzüm ol yerde hâk olsun

deyerek hâk-i tâbnâk-i kadem-i mükerrerlerine ser-nihâd⁵ ve şükr-güzâr-ı dergâh-ı Vâhibü'l-murâd⁶ olarak pîş-gâh-ı felek-destgâhlarında revân ve ferah u sürûr-i nâ-mahsûr ile şitâbân oldular. Ol nev-nihâl-i hadîka-i şevket ü şân hazretleri dahi serv-i sehî gibi hırâmân ve üsküfû alınmış şâhîn misâl her tarafa şâhâne nigerân olarak ‘izz u vekâr-ı Mülûkâne ile refâtâra kâdime-cünbân-ı ibtidâr oldular.

Hengâm-ı tufüliyyetden berü bülbül-âsâ kafes-ârây-ı inzivâ olup, hud-dâm-ı hâsırlardan gayri efrâd-ı nâsdan iki şahsın hey’et-i ictimâ‘iyyeleri bu âna kadar meşhûd ü manzûrları ve nerm ü rengîn güftâr-ı dil-nişînden mâ‘adâ kelime-i vâhîde sâmi‘a-res-i derk ü şu‘ûrları olmamışiken, nâgehânî bu resme

* لنا طوبى = Ne mutlu bize!” anlamına gelen bu cümle, tezâhürat ve alkış ifade eden Arapça deyiştir.

1 garrâ ve ‘ale’t-tahkîk [Burada yer alan bilgilerden “eflâke çıktı zemzemesince” kısmı, buraya girmesi 5 rakamı ile işaret edilerek N2 101a’nın sol kenarına yazılmıştır] N2 : garrâ ve dîdâr-ı ziyâ-medâr-ı ‘âlem-ârâları nümâyân ü bedîd oldukda, Allahu ekber kebîrâ gulgule-i “*Yâ büşrâ!*” ve velvele-i “*Tûbâ lenâ!*” tanîn-endâz-ı nuh-künbed-i mînâ ve tantana-i meserret-i pîr u bernâ ez-serâ tâ Süreyyâ resâ olup, ‘ale’t-tahkîk N3 : sa‘îd ve dîdâr-ı behcet-mezîdleri nümâyân ü bedîdâr oldukda, bi’l-cümle [mısrâ]‘ A2, M2

** همچو آن مفلس که نا که بر سر کنجی رسید = O müflis gibi ki, ansızın hazînenin sırrına ulaştı” anlamına gelen Farsça bir mısradır.

2 vicdânı hayâtı N2, N3 : vicdâniyle gûyâ ki herkesin câme-i hayâtları A2, M2

*** “Sîmyâ-perdâzân-ı kârgâh-ı olundu” kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,300-310’da kaydedilmiştir.

*4 اللهم زد عمره و شوکته و اقباله و اید مجده و سلطنته و اجاله = Allahım onun ömrünü, heybetini ve ikbâlini arttır ve onun şerefini, saltanatını ve saygınlığını destekle” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3 *ikbâlehû* Müte‘âlî N2 : *ikbâlehû ve ebbede mecdehû ve saltanatehû ve iclâlehû*. Çün bi-fazl-ı Îzed-i müte‘âlî N3 : *meddede mecdehû ve saltanete-hû*. Çün A2, M2

4 eydî-i A2, M2 : enâmîl-i N2, N3

5 yek-sere nihâd N2 : yek-sere; “Ne yerler kim kadem basdın, yüzüm ol yerde hâk olsun” deyerek hâk-i kadem-i mükerrerlerine ser-nihâd N3 : evvelâ ‘Alemdâr Paşa ve Râmîz Efendi ve sâ’irleri hâk-i kadem-i meymenet-tev’emlerine rû-nihâd/nihâde A2, M2

6 Vâhibü'l-murâd N2, N3 : Rabbü'l-‘ibâd A2, M2

zuhûr-i hâdise-i kâsîmetü'z-zuhûr ve hây u hûy ve gavgây-ı şûran-şûr ile bu gûne rûz-i mahşerden nümûne izdihâm-ı ecnâs-i nâ-mahsûra tesâdüflerinden mâ-şâ'allâhu Te'âlâ kat'â reng-pezîr-i tegayyûr u inkılâb ve vâhime-gîr-i [N2 101b] tezelzül ü iztırâb olmayup, nerre-dîvler tâkat getüremez Rüstemâne-salâbet ve mukâbilinde ehrimenler duramaz Nerîmâne-heybetle 'Alemdâr Paşa'ya müteveccihen: "Şu izdihâmı def ve ber-taraf kıl" hitâbıyla gürz-endâz-ı emr u fermân oldukda, ol makûle kuhrâb-ı Kâf-celâdet pîş-gâh-ı Süleymân'da kâ'im mûr-i bî-vücûd-sıfat der-sâ'at rû-be-zemîn-i imtisâl ü meskenet olup, lahza-i vâhidede deryây-ı bî-gerândan nişân olan ol cem'iyyet-i 'azîmeyi, nukûd-i ceyb-i kerîm gibi perîşân eylemekle, meydânı kîse-i müflis-misâl ihlâ ve vâcibe-i itâ'at ü inkiyâdı edâ eyledi. Ba'dehû resm-i dîrîn-i 'Osmânî üzere mahall-i ma'iyyetinde âmâde olan taht-ı zerrîn, şeref-i cülûs-i meyâmin-me'nûs-i Husrevâne'leriyle reşk-i¹ 'arş-i berrîn olup, işbu bin iki yüz yirmi üç senesi mâh-ı cumâdelâhirenin beşinci ve mâh-ı temmûzun on altıncı günü², *bârekal-lahu's-sebte ve'l-hamîse** nûr-i tecellîsine mazhar u enîs olan rûz-i firûz-i pençşenbih sâ'at-i nücûmî dahi hams-i mübârek derecesine bâliğ ve vâsıl ve ol Şehriyâr-ı şevket-engîzin a'dâd-ı sinni 'ömr-i 'azîzleri devre-i tâmme-i felekiyye olan yirmi dört pâyesine bulûğla hâssa-i kemâliyyeyi hâ'iz ü hâfil olmuşlar idi ki, hâzır ve mevcûd olan Şeyhulislâm ve 'Alemdâr Paşa² ve sudûr ve mevâlî ve sâ'ir a'yân ve ricâl ü e'âlî dâmen-bûs-i mübâya'at ve kılâde-i

1 ferah u reşk-i N2 : ferah u sürûr-i nâ-mahsûr ile şitâbân oldular. Ol nev-nihâl-i hadîka-i şevket ü şân hazretleri dahi serv-i çeman gibi hıramân ve üsküfû alınmış şahîn gibi her tarafa Şâhâne nigerân ["ve üsküfû nigerân" kısmı, üzeri çizilen "ve her tarafa meyve-feşân-ı nazar u im'ân" kısmı yerine buraya gimesi işâret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır] olarak 'izz u vekâr-ı Mülûkâne ile reftâra kâdime-cünbân-ı ibtidâr buyurdular. Hengâm-ı tufûliyyetden berü bülbül-âsâ kafes-pîrây-ı inzivâ olup, huddâm-ı hâsalarından gayri efrâd-ı nâsdan iki şahsın hey'et-i ictimâ'iyeleri bu âna kadar meşhûd ü manzûrları ve nerm ü rengîn güftâr-ı dil-nişînden özge kelime-i vâhîde sâmi'a-res-i derk ü şu'ûrları olmamışiken, nâgehânî bu resme zuhûr-i hâdise-i kâsîmetü'z-zuhûr ve hây u hûy ve gavgây-ı şûran-şûr ile bu gûne izdihâm-ı ecnâs-i nâs-i nâ-mahsûra tesâdüfünden mâ-şâ'allâhu Te'âlâ zerretümmâ reng-pezîr-i tegayyûr u inkılâb ve vâhime-gîr-i tezelzül ü iztırâb olmayup, nerre-dîvler tâkat getüremez Rüstemâne-salâbet ve mukâbilinde ehrimenler duramaz Nerîmâne-heybetle 'Alemdâr Paşa'ya müteveccihen: "Şu izdihâmı şimdî def ve ber-taraf kıl!" hitâbıyla gürz-endâz-ı emr u fermân olmalarıyla, ol makûle kuhrâb-ı Kâf-celâdet der-sâ'at rû-be-zemîn-i imtisâl ü meskenet olup, [N3 5b] lahza-i vâhidede deryây-ı bî-gerândan nişân olan ol cem'iyyet-i 'azîme, perîşân; meydânı, kîse-i müflis gibi ihlâ ve vâcibe-i itâ'at ü inkiyâdı edâ eyledi. Ba'dehû resm-i dîrîn-i 'Osmânî üzere mahall-i mu'ayyende âmâde olan taht-ı zerrîn şeref-i cülûs-i meyâmin-me'nûslarıyla reşk-i N3 : sürûr u neşât-ı nâ-mahsûr ile taht-ı zerrîn şeref-i cülûslarıyla reşk—/endâz-ı A2, M2

2 5 Cumâdelâhire 1223 = 29 Temmuz 1808 = 17 Temmuz 1223 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmemesinden kaynaklanmış olmalıdır. Cevdet Paşa cülûsün 4 Cumâdelâhire = 16 Temmuz Perşembe günü olduğunu söylüyor ki, uygun olanı o gibi gözüküyor; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,311.

* بَارِكَ اللهُ السَّبْتِ وَالْخَمِيسِ = Allah cumartesi ve perşembe gününü mübârek kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

emr u fermânına gerden-dâde-i tâ'at ü mütâba'at oldular. Hak sübhânehû ve Te'âlâ dergâhından niyâz-ı müstemendânemizdir ki, a'dâd-ı 'ömr ü 'âfiyetleri havze-i hisâb-ı hüssâbdan efvân ve erkâm-ı 'izz ü şevketleri hîta-i kitâb-ı küt-tâbdan bîrûn olup, cülûs-i meserret-me'nûs-i Hidivâne'leri 'âmme-i 'ibâd hakkında mahz-ı hayr u sa'âdet ve himmet-i vâlâ-nehmet-i Mülûkâne'leri herc ü merc olmuş Devlet-i 'aliyye'nin nizâm-ı aslîsine ircâ'a vesîle ve harâb ü yebâb haddini bulmuş Memâlik-i 'Osmâniyye'nin 'imâret ve âbâdânî-i kadîmine tahvîle zerî'a-i asliyye olduğu hâlde¹, âfitâb-ı cihân-tâb-ı vücûd-i [N2 102a] 'âlem-sûd-i mes'ûdları², burcu's-şeref-i şân ü şevketde hemîşe³ rahşân ve medâr-ı tenvîr-i dâ'ire-i emn ü emân-ı kevn ü mekân olup⁴, şemşîr-i 'adûv-ted-mîrleriyle bîşe-i mülk ü devletden⁵ sibâ'-ı bed-tîbâ'-ı eşrâr u eşkiyâyı⁶

2 bin iki yüz Paşa N2 : bin iki yüz yirmi üç senesi mâh-ı cumâdelâhirenin beşinci [Burada bir kelimelik kadar yer boş bırakılmıştır], *bârekallahu's-sebte ve'l-hamîse* nûr-i tecellîsine mazhar u enîs olan mübârek rûz-i firûz-i ["rûz-i firûz-i" kelimeleri, buraya girmeleri 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır] pençşenbih ve mâh-ı temmûzun on altıncı günü âfitâb-ı cihân-efrûz burc-i Esed'in derece-i [Burada birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] sa'âdet-endûz sâ'at-i nücûmî dahi hams-i mübârek kertesine bâliğ [ve] vâsıl ve ol Şehriyâr-ı şevket-engîzin a'dâd-ı sînni 'ömr-i 'azîzleri devre-i tâtme-i felekiyye olan yirmi dört pâyesine bulûğla hâssa-i kemâliyyeye nâ'il ["vâsıl ve nâ'il" kısmı buraya girmesi işaret edilerek N3 5b'nin sağ kenarına yazılmıştır] olmuş idi ki, hâzır ve mevcûd olan Şeyhulislâm N3 : yirmi üç senesi mâh-ı— cumâdelâhirenin beşinci *bârekallâhu's-bârek[all]âhu's-sebte ve'l-hamîse* sırrına mazhar olan mübârek pençşenbih/bençşenbih günü ki mâh-ı temmûzun on altıncı günü âfitâb, burc-i Esed'in —/derece-i sâlisinde lâmi'u'l-işrâk idi. Sâ'at beşde evvelâ 'Alemdâr Paşa —/ve Şeyhulislâm A2, M2

1 a'yân ve ricâl hâlde N2 : a'yân ve ricâl ü e'âlî dâmen-bûs-i mübâya'at ve kılâde-i emr u fermânına gerden-dâde-i tâ'at ü mütâba'at oldular. Hak sübhânehû ve Te'âlâ dergâhından niyâz-ı müstemendânemizdir ki, şümâr-ı 'ömr ü 'âfiyetleri havze-i hisâb-ı hüssâbdan efvân ve a'dâd-ı 'izz ü şevketleri hîta-i kitâb-ı küt-tâbdan bîrûn olup, cülûs-i meserret-me'nûsları 'âmme-i 'ibâdullah hakkında mahz-ı hayr u sa'âdet ve himmet-i vâlâ-nehmet-i Mülûkâne'lerini herc ü merc olmuş ["herc ü merc olmuş" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "harâb ü yebâb haddine varmış Devlet-i 'aliyye, Memâlik-i" kelimelerinin altına yazılmıştır] Devlet-i 'aliyye'nin nizâm-ı aslîsine ircâ'a vesîle ve harâb ü yebâb haddini bulmuş Memâlik-i 'Osmâniyye'nin 'imâret ve âbâdânî-i kadîmine isâle zerî'a-i asliyye ["zerî'a-i asliyye" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "vesîle-i pür-feyz u makderet eyleye, âmîn, âmîn bi-câh-ı men nezele 'aleyhi Cibrîl'l-emîn" kelimelerinin altına yazılmıştır] eylediği hâlde N3 : a'yân/a'yânân ve ricâl ü e'âlî dest-dâde-i mübâya'at ve emr u nehyine ser-nihâde-i mütâba'at oldular. Ol hîn-i meymenet-iktirârında 'Alemdâr Paşa'yı mühr-i hümâyûnla/hümâyûn ile kâm-revâ ve Vekâlet-i mutlaka hizmetine/hıdmetine sezâ buyurdular. Vech-i meşrûh üzere serîr-i şevket-masîre cülûs-i meymenet-me'nûs-i Husrevâne'leriyle 'ibret-bahş-ı evreng-i zümür-rûd-reng-i sipîhr-i esîr olduklarında, sînn-i 'ömr-i 'azîzleri hem-şümâr-ı sa'at-i leyl ü nehâr olan yirmi dört mertebesine bâliğ olmuş idi. Pâdişâh-ı kibriyâ-penâh dergâhından mes'ûl ü müsted'âdır ki, hemîşe A2, M2

2 mes'ûdları N2 : Hidivâne'lerin N3 : Hidivâne'lerini A2, M2

3 hemîşe N2, N3 : — A2, M2

4 kevn ü mekân olup N2 : kevn ü mekân edüp N3 : cihâniyân eyleyüp A2, M2

5 bîşe-i mülk ü devletden N2, N3 : bîşe-/pîşe-zâr-ı mülk ü devletden/milletden A2, M2

6 eşkiyâyı N3, A2, M2 : eşkiyâyı N2

berkende vü makhûr ve livây-ı nusrat-iltivâları¹ dâ'imâ muzaffer u mansûr* ola âmîn, sümme âmîn, bi-câh-ı Muhammedü'l-Emîn.

Cülûs-i hümâyûnlarına muntazam olan tevârîh-i berceste in-şâ'allâhu Te'âlâ hâssaten menâkıb-ı Devlet-i 'aliyye'lerini mutazammın cild-i âtî-i musammemde sahîfe-pîrây-ı tahrîr kılınmak vazîfe-i zimmet-i muharrir-i Hakîr'dir.

Çün 'avn ü tevfi-k-ı hazret-i Rabbül-enâm ile emr-i bey'at-i 'âmme dahi pezirây-ı sûret-i itmâm olup, Sultân Mustafa hazretleri², dahi kâ'ide-i kâdîme-i

1 iltivâları N2 : iltivâlarını N3, A2, M2

* Bu kısımlarda farklılıklarına temas ettiğimiz, Âsım Efendi'nin müsveddelerinin yer aldığı N3 nüshası, "mansûr" kelimesinden sonra "Terceme-i" kısmına kadar, bizim karşılaştırma esas aldığımız nüshalardan düzen ve muhtevâda farklılıklar gösterdiği için N3 nüshasının bu kısmını burada bir bütün halinde ayrıca ele almayı uygun bulduk. "eyleye âmîn, âmîn. Cülûs-i hümâyûn-i sa'âdet-makrûnlarına sühan-verân-ı zemân yüzden mütecâviz târîhiyle sahîfe-zîb-i hüsn-i beyân olup, çend ebyât-ı bercesteleri ve dil-cû, işbu nev-'arûs-i eser-i mu'teber[de] vesme-i ebrû kılındı. 'Ârif-i Enderûnî: Oldu 'Adlî, Hân Mahmûd'un cülûsunda 'iyân (اولدی عدلی خان محمود جلوسنده عیان) Ol Şehriyâr-ı 'adâlet-şî'âr hazretlerinin 'Adlî tehallus buyurdıkları, [N3 6a] cülûs-i meymenet-âsarlarına kadar sâmi'a-ârây-ı hem-künân olmayup, serîr-i şevket-masîre sâye-sây-ı 'izz-i gayr-i hasîr olduklarında nümâyân olduğundan başka, hemân ol ânda eser-i 'adl ü dâd-ı Dâveri'leri 'iyân olmağla, târîh-i mezbur tevârîh-i sâ'ire nisbet ser-âmed olduğu nâ-mestürdür. Sürûrî: Hân Mahmûd idi memdûh-i zemân, kıldı cülûs (خان محمود ایدی ممدوح زمان قیلدی جلوس) 'İzzet: Mahmûd Hân'a Mevlâ mülkü ede mübârek (محمود خانه مولا ملکی ایده مبارک) 'İzzî: İkinci Hân Mahmûd'a cülûsun sa'd ede Yezdân (ایکنجی خان محموده جلوسن سعد ایده یزدان) Sürûrî: Oldu Hân Mahmûd-i 'adl-âyîn Sultân-ı zemân (اولدی خان محمود عدل ایین سلطان زمان) ve lehû: Hân Mahmûd'un cülûsuyla bekâm oldu nüfûs (خان محمود جلوسیه بکام اولدی نفوس) ve lehû: Mülkünü mes'ûd ede Sultân Mahmûd'un Hudâ (ملکنی مسعود ایده دورنی الله محمود) Li'l-muharrir-i'l-Hakîr: Hân Mahmûd'un ede devrini Allah mahmûd (خان محمود ایده دورینی الله محمود) Lihye-i pür-hilye-i Şâhâne'lerine Sürûrî bu târîh-i zî-şânla şâne-sây-ı güftâr-ı beligâne olmuşdur. Lihyedir hilye likây-ı Şeh-i 'âlî-şâna (لحیه در حلیه لقای شه عالیشانه) Çün 'avn ü tevfi-k-ı Rabbül-enâm ile emr-i bey'at-i 'âmme dahi pezirây-ı sûret-i itmâm olup, Sultân Mustafa hazretleri, dahi kâ'ide-i kâdîme-i selâtîn-i 'Osmâniyye üzere hyâbân-ı hafâ' ü inzivâya hîrâm eyledikden sonra, emr-i hazret-i Hidiv-i İskender-cenâb ile Hâkân-ı sa'îd Sultân Selîm-i şehîd hazretlerinin techîz ü tekfînleri husûsuna oditâ ve salât-i cenâzeleri ba'de'l-edâ' na'ş-ı mağîret-nakşları alay ile; "Çıkmasın âhım şî, âğzımı acıdırma benim * Yakmasın süz-i derûnum seni, söyletme beni" mü'eddâsinca tahrîr u takrîri süzîş-fiken-i safha-i sâmi'a olan girye-i hâhây-i 'âmme-i gedâ vü bây ile Lâleli Türbesi'ne nakl olunup, peder-i vâlâ-güherleri hazîresi cenbinde o genc-i nâ-yâb defn-i zîr-i türâb kılındı; *Allâhümme'c'al kabrehû ravzatun min-riyâzi'l-cinân ve erih rûhahû bi-fiyûh-i fiütûhi'r-ravhi ve'r-reyhân*. Merhûm-i müşârun ileyhın şehâdetine Sürûrî'nin târîh-i hüzn-engîzidir. [N3 6b] Hayf, cevri devr ile Sultân Selîm oldu şehîd (حیف جور دور ایله سلطان سلیم اولدی شهید) Ve lehû: Serîr-i 'adn ede Sultân Selîm'in menzilin Ma'bûd (سریر عدن ایده سلطان سلیم منزلن) N3 (معبود) N3

2 ola hazretleri N2 : eyleye, âmîn, âmîn. Cülûs-i hümâyûn-i sa'âdet-makrûnlarına sühan-verân-ı zemân yüzden mütecâviz târîhle safha-zîb-i hüsn-i beyân olup, çend ebyât-ı bercesteleri ve dil-cû nev-'arûs eser-i mu'teber vesme-i ebrû kılındı. N3 : eylediği hâlde, sâye-i hemâ-pâye-i Hidivî'lerinde 'âmme-i 'ibâd ü bilâdî âsûde-hâl ve cümleyi, husûsan

selâtîn-i ‘Osmâniyye üzere hıyâbân-ı hafâ’ vü¹ inzivâyâ hırâm eyledikten sonra, emr-i hazret-i Hidîv-i İskender-cenâb² ile Hâkân-ı sa‘îd Sultân Selîm-i şehîd [M2 208] hazretlerinin techîz ü tekfînleri husûsuna³ şitâb ve salât-i cenâzeleri ba‘de'l-edâ' na‘ş-ı mağfîret-nakşları alay ile;

Çıkmasun âhım odı, ağzımı açdırma benim

Yakmasun sûz-i derûnum seni, söyletme beni*

sûzişince tahrîr u takrîri âteş-efgen-i çarh-ı esîr olan girye-i hâyâ-hây-i ‘âmme-i gedâ vü bâ⁴ ile Lâleli Türbesi'ne nakl olunup⁵, peder-i vâlâ-güherleri hazîresi cenbinde o genc-i nâ-yâb⁶ defîn-i zîr-i türâb kılındı; *Allâhümme'c'al kabrehû ravzatun min-riyâzi'l-cinân ve erih rûhahû bi-füyûh-i fütûhi'r-ravhi ve'r-reyhân***.

Merhûm-i müşârun ileyhın şehâdetine Sürûrî'nin târîh-ı hüzn-engîzidir.

Hayf, cevr-i devr ile Sultân Selîm oldu şehîd

(حيف جور دور ايله سلطان سليم اولدى شهيد)

ve lehû

Serîr-i ‘adn ede Sultân Selîm'in menzilin Ma‘bûd⁷ [N2 102b]

(سرير عدن ايده سلطان سليمك منزلن معبود)

Cülûs-i meyâmin-iktirân zımnında şu‘arây-ı zemânın rişte-keş-i nazm ü beyân oldukları tevârîh-i fesâhat-‘unvân miyânında Enderûn ağalarından ‘Ârif Ağa'nın işbu [mısrâ]‘:

‘Adlî oldu⁸, Hân Mahmûd'un cülûsunda ‘iyân

efendisinden cüdâ düşmüş ve başına zenbûr-i belâ üşmüş bu bende-i efgende-i şûrîde-bâli makziyyü'l-âmâl eyleye, âmîn bi-câh-i Nebiyyi'l-emîn. Çün emr-i bey‘at itmâm ve Sultân Mustafa A2, M2

1 selâtîn-i vü N2 : Osmâni üzere küşe-i A2, M2

2 hazret-i cenâb N2 : Pâdişâh-ı enâm A2, M2

3 tekfînleri husûsuna N2, M2 : tekfînlerine A2

* Bu beyit İbn-i Kemâl'in (Kemâl Paşa-zâde) gazellerinde geçen bir beyittir; bk. İbn-i Kemâl, Dîvân Tenkidli Metin, hzr. Mustafa Demirel, İstanbul 1996, s.215.

4 salât-ı cenâzeleri bâ N2 : ba‘de's-salât na‘ş-ı mağfîret-nakşını alay A2, M2

5 olunup N2 : ve A2, M2

6 hazîresi nâ-yâb N2 : hatîresinde ol genc-i nâ-yâbı A2 : hatîresinde ol genc-i tâbânı M2

** = اللهم اجعل قبره روضة من رياض الجنان و ارح روحه بفيوح فتوح الروح و الريحان kabrini cennet bahçelerinden bir bahçe kıl! Hafif esen rüzgarın verdiği tatlılık ve fesleğen çiçeğinin etrafına saçtığı kokularla onun ruhunu dinlendir” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 kılındı; *Allâhümme'c'al* Ma‘bûd N2 : eylediler; *rahmetullâhi/rahimeh[ull]âhi Te‘âlâ ‘aleyhi ve ‘alâ ebîhi* (رحمة الله تعالى عليه و على ابيه) = Yüce Allah ona ve babasına rahmet eylesin” anlamına gelen Arapça duâdır) M2

8 [mısrâ]‘: ‘Adlî oldu A2 : Târîh: Oldu ‘Adlî M2

(عدلی اولدی خان محمودک جلوسنده عیان)

mısrâ'ı¹ hakk budur ki berceste ve rütbe-i nihâyet-i belâgate peyvestedir. Zîrâ Sultân Mahmûdü'ş-şiyem hazretlerinin 'Adlî ile mütehallas oldukları, cülûs-i hümayûn vukû'unda nümâyân ve sâmi'a-zîb-i hem-künân oldu. Sürûrî ve sâ'ir sühan-verânın dahi silk-i nazm u inşâda keşîde eyledikleri tevârîh-i pesendîdedir. Târîh-i Sürûrî, [mısrâ]²:

Hân Mahmûd idi memdûh-i zemân, kıldı cülûs

(خان محمود ایدی ممدوح زمان قیلدی جلوس)

ve lehû, [mısrâ]³:

Oldu Hân Mahmûd-i 'adl-âyîn Sultân-ı zemân

(اولدی خان محمود عدل ایین سلطان زمان)

târîh-i 'İzzet, [mısrâ]⁴:

Mahmûd Hân'a Mevlâ mülkü ede mübârek

(محمود خانه مولا ملکى ایده مبارک)

ve lehû, [mısrâ]⁵:

Oldu memnûn Hân Mahmûd'un cülûsunda cihân

(اولدی ممنون خان محمودک جلوسنده جهان)

târîh-i 'Aynî, [mısrâ]⁶:

İkinci Hân Mahmûd'a cülûsun sa'd ede Yezdân

(ایکنجی خان محموده جلوسن سعد ایده یزدان)

Muharrir-i Fakîr'in dahi âverde-i zebân-ı kilk-i tahrîr eylediği mısrâ'dır, [mısrâ]⁷:

Hân Mahmûd'un ede devrini Allah⁸ mahmûd*

(خان محمودک ایده دورینی الله محمود)

1 mısrâ'ı A2 : mısra'ı M2

2 [mısrâ]' A2 : — M2

3 [mısrâ]' A2 : — M2

4 [mısrâ]' A2 : — M2

5 [mısrâ]' A2 : — M2

6 [mısrâ]' A2 : — M2

7 mısra'dır, [mısrâ]' A2 : mısra'dır M2

8 Allah A2 : A[ll]ah M2

* "Cülûs-i meyâmin-iktirân mahmûd" kısmındaki bilgilerden bazıları *Târîh-i Cevdet*, VIII,324'te kaydedilmiştir.

Terceme-i hâl-i Sultân-ı sa'îd ve Hâkân-ı şehîd

Şühedây-ı¹ Bedr'e lâhik olan Hudâvendigâr-ı² sâbık Hâkân-ı halîm Sultân Selîm hazretleri³ bin yüz yetmiş beş⁴ cumâdelûlâsının yirmi yedinci hamîs günü⁵ sâ'at birde iken, merhûm⁶ cennet-mekân Sultân Mustafa hazretlerinin burc-i sulb-i pâkîze-güherlerinden⁶ mânend-i mihr-i enver kevkebe-bahş-i vülûd ve nûr⁷-pâş-i 'âlem-i şühûd olup, 'ömr-i nâzenînleri bâlig-i râdde-i semâniyetin ve 'ışrîn oldukda, -ki iki yüz üç târîhidir*⁸- 'amm-i ekremleri merhûm-i firdevs-âşiyân Sultân 'Abdülhamîd Hân hazretlerine câ-nişîn ve serîr-i saltanat-ı 'Osmânî, vücûd-i pür-cûdlarıyla gayret-i târem-i çarh-ı⁹ berîn olmuş idi. Cülûs-i hümayûnları iki taraflu sefer ve cûş-ı bahreyn-ı¹⁰ şûr u şerr gâ'ilesine¹¹ musâdefet ve Edîb ve Enverî¹² târîhlerinde meşrûh olduğu üzere encâm-ı kâr düşmen-i bed-kirdâr ile 'akd-i rişte-i müsâlemet olunmağla, sefer¹³ gâ'ilesi zâ'ile olup, ancak nihâd-ı pâkîze [M2 209] -güherlerinde merkûz olan vâye-i hamiyet muktezâsı, bâlâda itnâb vechile tafsîl ve¹⁴ tekrârı bilâ-tâ'il-i tatvîl olan sûret-i ma'hûde-i mesrûde¹⁵ üzere Nizâm-ı Cedîd hengâmesi başına belâ ve 'âkıbetü'l-'âkıbe vücûd-i bî-hemtâlarına¹⁶ sebeb-i telef ü hebâ oldu. On dokuz sene ittikâ-pîrây-ı çâr-bâliš-i taht-ı 'Osmânî ve mesned-ârây-ı evreng-i¹⁷

- 1 Cülûs-i meyâmîn- Şühedây-ı/Şühedâ'-i [Dipnotu uzatmamak için A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : **Terceme-i Sultân Selîm 'aleyhi'r-rahme** Şühedây-ı N2 : **Terceme-i Hâkân-ı halîm merhûm Sultân Selîm** Şühedây-ı N3
- 2 Hudâvendigâr-ı A2, M2 : Hudâvend-i N2, N3
- 3 hazretleri N2, N3, A2 : hazretlerinin M2
- 4 yüz yetmiş beş N2, N3 : iki yüz yetmiş beş A2 : yüz yetmiş M2
- 5 27 Cumâdelûlâ 1175 = 21 Temmuz 1808 Perşembe.
- 6 merhûm N2, N3, A2 : merhû[m] M2
- 6 hazretlerinin güherlerinden N2 : Hân hazretlerinin burc-i sulb-i pâkîze-güherlerinden N3 : Hân hazretlerinin sulb-i pâkîze-güherlerinden/güherlerinde A2, M2
- 7 nûr A2, M2 : pertev N2, N3
- * Sultân III. Selîm'in tahta çıkışı 11 Receb 1203 = 7 Nisan 1789 Salı günü gerçekleşmiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,68. Cevdet Paşa yanlış olarak bu tarihi 1213 olarak vermektedir; bk. *Târîh-i Cevdet*, VIII,316.
- 8 ki iki yüz üç târîhidir N2, N3 : — A2, M2
- 9 serîr-i çarh-ı A2, M2 : vücûd-i pür-cûdlarıyla erîke-i saltanat-ı 'Osmânî gayret-i sipihr-i/târem-i —/çarh-ı N2, N3
- 10 bahreyn-i A2, M2 : dü-deryây-ı N2, N3
- 11 gâ'ilesine A2, M2 : şâgilesine N2, N3
- 12 Enverî N2, N3, M2 : Nûrî A2
- 13 encâm-ı kâr sefer N2, N3 : bilâhare a'dây-ı med-millet ile 'akd-i müsâlemeye mübâderet olunup, bu cihetle A2 : bilâhare a'dây-ı bed-tıynet ile müsâleme 'akdine mübâderet olunup, bu cihetle M2
- 14 pâkîze tafsîl ve A2, M2 : nihâd-ı fitratlarında merkûz olan mâye-i hamiyet muktezâsınca, bâlâda itnâb vechiyle tafsîl olunup, burada N2, N3
- 15 mesrûde N2, N3 : — A2, M2
- 16 hengâmesi bî-hemtâsına N2 : hengâmesi başına belâ ve 'âkıbetü'l-'âkıbe N3 : dâ'iyesi başına belâ ve 'âkıbet, vücûd-i mes'ûdlarına A2, M2
- 17 mesned-ârây-ı evreng-i N2, N3 : erîke-ârây-ı A2, M2

saltnat-ı Cihân-bânî olup, târîh-i mezbûrda bir takım hatâ-keş ve galat-endâzların sihâm-ı tedâbir-i nâ-sezâlarına nişâne olmağla¹, şehîden rûh-i pür-fütûhları sûy-i cinâna revâne oldu; *rahimehullâhu Te'âlâ*^{*2}.

Merhûm-i müşârun ileyh *esbegallâhu rahmetehû 'aleyhi*^{**} hazretleri mukaddemâ dahi tavsîf olunduğu üzere³ fî zâtihî kerîm ve be-gâyet⁴ halîm ü selîm, rakîku'l-kalb ve⁵ leyyinü'l-cânib, 'afv u müsâmahası gâlib, fart-ı⁶ mekârim tab'ından nâşî, aslâ⁷ kuvve-i müdâfa'ası yok, kerem ü lutf u 'atâyâsı⁸ çok, [N2 103a] hamûl ve sâbir, cemîlü'l-me'âsir, nerm-hûy, teng-rûy, cevâd ü mun'im, kân-i güher-i mekârim, âzâr-ı kulûbdan mütecânib, hemîşe âsâyîş-i 'ibâdî tâlib, keff-i keremleri sâha-i dil-i hurremleri gibi küşâde, hazîne-i ihsânları kethudây-ı men' u dirîğden âzâde, tehî-sâz-ı kîse-i kân, ser-nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân, bi't-tab' 'ilm ü ma'rifete teveccüh ve rağbeti eفزûn ve erbâbına cevâ'iz-i eltâfî bîrûn-i hîta-i evhâm u zunûn; şâhbâz-ı himmeti⁹, bâlâpervâz-ı nesr-i tâ'ir, çarh-ı dâ'ire-i çengâl-endâz; kerîmü'z-zât, ferîşte-sıfât, mehâsini nâ-mahsûr, mehâmidî ta'dâd ü tahrîrden mevfü, rûh-i mahz ve mahz-ı nûr bir vücûd-i yektâ-güher-i sadef-vücûd idi. Lâkin bâlâda¹⁰ nakş-ı

1 bir takım hatâ-keş ve galat-endâzların sihâm-ı tedâbir-i nâ-sezâlarına/nâ-sâzlarına nişâne olmağla N2, N3 : — A2, M2

* رحمه الله تعالى = Yüce Allah ona rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.

2 sûy-i Te'âlâ N2, N3 : 'âzim-i cânib-i Câvidânî oldu A2, M2

** اسبغ الله رحمته عليه = Allah ona rahmetini bol bol ihsân eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

3 mukaddemâ üzere N2 : — N3, A2, M2

4 ve be-gâyet N2 : ve N3, A2 : — M2

5 ve M2 : — N2, N3, A2

6 müsâmahası fart-ı N2 : safhü gâlib, kemâl-i N3, A2, M2

7 aslâ N3, A2, M2 : kat'â N2

8 kerem ü lutf u 'atâyâsı N2 : kerem ü ihsân ü 'atâyâsı N3 : ihsân ü 'atâsı A2 : ihsân ü i'tâsı M2

9 cevâd ü himmet N2 : teng-rûy, tabî'atî pek mülâyim, cibilleti sirişte-i hamîr-i mekârim, cûd ü şehâ ma'deni, lutf u 'atâ mahzeni, [N3 7a] erbâb-ı me'ârifeye samimî dil-beste, zümre-i hüner-mendâna in'âm ü ihsânı peyveste, beşûş u heşûş, 'atâ-bahş ve hatâ-pûş, âzâr-ı kulûbdan mütecânib, leyyinü'l-cânib, keff-i keremleri sâha-i dil-i hurremleri gibi küşâde, hazîne-i ihsânları bezl ü isâra âmâde, tehî-sâz-ı kîse-i kân, ser-nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân, bi't-tab' 'ilm ü ma'rifete teveccüh ü rağbeti eفزûn ve erbâbına lutf u 'inâyeti bîrûn-i hîta-i evhâm u zunûn, şâhbâz-ı himmetleri N3 : —/teng-rûy tabî'atî nihâyet mer-tebede mülâyim ve cibilleti sirişte-i hamîr-i/zamîr-i mekârim, cûd ü şehâ ma'deni, lutf u 'atâ mahzeni, erbâb-ı me'ârifeye samimî dil-beste, zümre-i hüner-mendâna tâziyâne-i/nâz-bâz-ı şevk u garâm olan ihsân ü in'âmı peyveste, beşûş u heşûş, 'atâ-bahş, hatâ-pûş, deryâ-dil ve/— hûş-mend, kâmil, nüktedân ve zarîf —/ve hurda-şinâs ve 'arîf, âlûfte-i ülfet ve şifte-i/şüfte-i üns ü mahabbet, letâ'ife/letâyife meyyâl, tab'-ı hümâyûnları tarâ'if-i zarâ'ife meşgûf ve seyyâl-i keff-i keremleri mânend-i menba' cümleye küşâde ve bî-dirîğ, tehî-sâz-ı kîse-i kân, ser-nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân bi't-tab' 'ilm ü ma'rifete rağbeti eفزûn ve erbâbına lutf u himmeti bîrûn-i havze-i evhâm u zunûn, mürû'eti çok, rahm u şefekatine nihâyet yok, şâhbâz-ı himmetleri A2, M2

10 çarh-ı dâ'ire-i bâlâda N3 : sipîhr-i dâ'ire-i çengâl-endâz; mehâsini nâ-mahsûr, mehâmidî ta'dâd ü tahrîrden mevfü, kerîmü'z-zât, ferîşte-sıfât bir vücûd-i yektâ-güher-i sadef-vücûd idi. Lâkin bâlâda bi'z-ziyâde N2 : sipîhr-i dâ'ire-i çengâl-endâz; mehâsini/—

harîr¹-tahrîr u ifâde olduğu üzere vüs‘at-i havsala ve galebe-i hazm u hilm ü müsâheleleri, hâric-i hadd-i i‘tidâl ve bâlig-i derece-i ifrât u îgâl olmağla, kat‘â kuvve-i müdâfa‘aları olmadığından, tab‘ u seciyyetleri televvün nakîsasına nisbet olunup, bir mâdde zımnında şeref-sudûr olan nutuk ve hatt-ı hümâyûnları, evliyây-ı umûr ‘indinde kat‘iyyü'l-müfâd i‘tibâr olunmayup, müstetba‘ine intizâr olunur idi. Bu hasletin mutazammın olduğu halel ü hatar, erbâb-ı te‘emmüle rûşen-terdir. Ve siyâsetden ve muktezî olan hudûdu ikâmetden rikkat-i kalbi sebebiyle mütehâşî, belki bir husûs² zımnında çîn-i cebîn izhâr ve hâlen ve kâlen ‘itâb ü serzeniş kabîlinden ednâ mertebe sûret-i tehevvr ve infî‘âl irâ‘etine yârâ-yı iktidârları olmamağla, kurenâ’ ve havâşî serbest etvâr u evzâ’ ile³ taraf-ı eşreflerinden hemîşe bî-endîşe ve bî-tehâşî⁴ olmuşlar idi.

Fâyiha

Mevâdd-ı ma‘lûmedendir ki, selâtn-i ‘izâm ve sâ’ir vülât ve hükkâm dâ’imâ nâsa lutf u ‘unf beyninde hakîmâne mu‘âmele eylemek lâzımdır, tâ ki nâs dahi taraflarından hemvâre havf u recâ beyninde kâ’im olalar. Terâzûnun bir keffesi hafif oldukda, [N2 103b] vezn ve mevzûnun hadd-i i‘tidâlden inhirâfî derkârdır. Siyâset dedikleri bu ma‘nâdan ‘ibâretdir. Hattâ işbu “‘*Allık sevtake haysü yerâhu ehliûke*” meseli hazret-i Mustafavî’den şeref-sudûr buyurulduğu, *Emsâl-i Meydânî*’de mastûrdur. ‘Aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm ma‘nây-ı latîfî âlet-i darb ü te‘dîb olan tâziyâne makûlesini ehil ve etbâ’ın dâ’imâ bakup görecekları manzaralarına ta‘lîk ile emr olmağla, mefhûmu anlardan ‘adem-i gaflet ve hemîşe red‘ u tahvîflerine mübâderet eylemeği mutazammındır. Biz yine sadede gelelim.

nâ-mahsûr/—, kerîmü’z-zât, mekiyyü’s-sıfât, hulk-ı mücessem, rûh-i mükerrem, bir/پر
vücûd-i ‘azîzü’l-vücûd-i mu‘azzam idi. Bâlâda câ-be-câ A2, M2

1 harîr N2, N3, M2 : harîrî A2

2 olduğu üzere husûs N2 : olduğu üzere vüs‘at-i havsala ve galebe-i hazm u hilm ü müsâheleleri, hâric-i hadd-i i‘tidâl ve bâlig-i rûtbe-i ifrât u îgâl olmağla, kat‘â kuvve-i müdâfa‘aları olmadığından nâşî, tab‘-ı mekârim-fâşîleri televvün nakîsasına nisbet olunup, bir mâddede şeref-sudûr olan nutuk ve hatt-ı hümâyûnları, evliyây-ı umûr ‘indinde kat‘iyyü’l-müfâd i‘tibâr olunmayup, müstetba‘ine intizâr olunur idi. Bu hasletin mutazammın olduğu halel ü hatar, erbâb-ı te‘emmüle rûşen-terdir. Ve bir husûs N3 : olunduğu üzere vüs‘at-i havsala ve hazm u hilm ü müsâhele ve müsâmahaları/müsâmahaları (سمامحه لری) hâric-i dâ’ire-i i‘tidâl ve bâlig-i rûtbe-i ifrât u îgâl/ibgâl olmağla, kat‘â kuvvet-i müdâfa‘ası olmadığından, tab‘-ı ‘âlîlerine televvün nakîsasına nisbet olunup ve bir mâdde A2, M2

3 ‘itâb ü serzeniş ile N3 : ‘itâb ü âzâr kabîlinden ednâ mertebe sûret-i infî‘âl irâ‘etine yârâ-yı iktidârları olmadığına mebnî, kurenâ’ ve havâşî evzâ’ ve etvâr-ı lâ-übâliyâne ile N2 : lev m ü serzeniş kabîlinden ednâ sûret-i tehevvr ü infî‘âl-nümûdârına yârâ-yı iktidârı olmadığından nâşî, kurenâ ve havâşî A2, M2

4 bî-tehâşî A2, M2 : tehâşî N2, N3

* علق سوطك حيث يراه أهلك = Kamçımı aşîret ve akrabalarının görebileceği bir yere as!” anlamına gelen bu cümle, bir evin veya milletin reisi olan zâtın daima uyanık bulunması gerektiği sadedinde söylenen (bk. Muallim Nâci, *age*, s.301) ve burada da ifâde edildiği gibi *Emsâl-i Meydânî*’de de geçen (bk. el-Meydânî, *Mecma’u’l-Emsâl*, II,28) Arapça atasözüdür.

Çün merhûm-i müşârun ileyh ‘unfuvân-ı¹ saltanatlarında iki sene kadar müştagil-i emr-i sefer olup, ne hâl ise tîğ-i hisâm der-niyâm ve a‘dâ ile musâ-laha husûsu sûret-pezîr-i² nizâm olmağla, bâb-ı harb u darb mesdûd ve zıll-i zalîl-i emn [M2 210] ü³ ârâmiş memdûd olmağın, halk-ı ‘âlem⁴ müddet-i medîdeden berü keder u gam birle derhem olduklarına nazaran, hâllerine mihr u re’fetle ber-muktezây-ı tabî‘at, husûsan Nizâm-ı Cedîd tertîbi meşgalesinde hasbe’t-ta‘lîm nâsı işğâl için⁵ irhây-ı ‘inân-ı ruhsat eylediler.

Pes herkes muktezây-ı mizâc ve nefis ü⁶ tabî‘ati üzere kâr-bend-i zevk u sohbet ve zümre-i ehl-i safâ, mânend-i câm-ı sahbâ, germâ-germ-i ‘âlem-i⁷ ‘îş u ‘îşret olup, çend sâl müddet ‘ahd-i pür-meserretleri⁸, müzekkir-i devr-i Selîm Hân-ı Sâni, **beyt**⁹;

‘Îş u nûş eyle bugün¹⁰, anma gam-ı ferdâyı
Sana ısmarlamadılar bu¹¹ yalan dünyâyı*

pend ü fermânı, düstûru'l-‘amel-i¹² ehl-i zemânî olmuşidi¹³. Derûn-i Dâru's-saltana'da, husûsan hâmis-i behîşt-i dünyâ olan¹⁴ Boğaz-içi'nde her mesîre-i

- 1 **Fâyiha** ‘unfuvân-ı N2 : ‘Unfuvân-ı ‘ahd-i N3, A2, M2
- 2 husûsu sûret-pezîr-i N2, N3 : sûret-yâfte-i A2, M2
- 3 emn ü N2, N3, M2 : emr A2
- 4 olmağın, halk-ı ‘âlem N2, N3 : olmağla, halk A2 : olmağla, halk-ı ‘âlem M2
- 5 keder u gam için N2 : keder u gam ile derhem olduğuna nazaran, hâllerine mihr u rikkatle ber-muktezây-ı seciyyet, husûsan Nizâm-ı Cedîd tertîbi meşgalesinde nâsı işğâl için N3 : ekdâr u âlâmla derhem olduğuna nazaran, hâllerine mihr u rikkatle ber-muktezây-ı seciyyet A2, M2
- 6 muktezây-ı ü N2 : kendü mizâc ü N3, A2, M2
- 7 ‘âlem-i N2, N3 : — A2, M2
- 8 pür-meserretleri N3 : pür-vüs‘atleri N2 : sa‘âdetleri A2, M2
- 9 **beyt** A2, M2 : ve N2, N3
- 10 eyle bugün N2, N3, M2 : eyleyelim A2
- 11 Sana bu N2, M2 : Sana ısmarlamadılar şu N3 : Sana mı ısmarladılar kim bu A2
- * Metnimizde yer alan bu beyit, ikinci mısraındaki ufak bir değişiklikle “Sana ısmarladılar mı bu yalan dünyâyı” şekliyle Kemâl Paşa-zâde'nin *Divânı*'na almadığı şiirlerinden; bk. Kemâl Paşa-zâde, *Kemâl Paşa-zâde Divânı*, nşr. Ahmed Cevdet, Dersa‘âdet 1313, s.176.
- 12 fermânı, düstûru'l-‘amel-i N2, N3 : beyânı mısâdâk-ı hâl ü şân-ı A2, M2
- 13 olmuşidi N2, A2, M2 : + [Âsım Efendi'nin N3 7b'nin sağ üst kenarına ters olarak bozuk ve özensiz bir yazıyla yazdığı bir kayıt vardır. Muhtemelen oğluna yazdığı bir not olan bu kayıta okunabildiği kadarıyla şunlar yazılıdır. “Cenâb-ı vâlâ-cenâblarına ‘an-zahri'l-gayb mahabbet-i bî-raybimiz redâ‘et ve dirâyet cihetleriyle ma‘lûm-i sa‘âdetleri olmak melhûzdur. Hâviye-i mîknâtis-i meveddet-i kalbiyye muktezâsınca cenâb-ı mekârim-şî‘âr dahi cânib-i ihlâşkârlarına müncezib olmak me‘müldür. Bu sûrette yekdiğerin refâh ve âsâyişini hâşişker olacağı, kâ‘ide-i müvâlât-ı hâlisâne mücebince emr-i mukarrerdir. Bu kâ‘ideye gerçi taraf-ı eşreflerinden şâ‘ibe-i münâkaza zuhûr edüp, lâkin ‘adem-i ittîlâ‘larına haml ile mütesellî olmuşduruz. Sûret-i mâdde: “Oğlum Hâmid! Birâderlerinin takrîr-i dil-pezirlerinden ma‘lûm-i zihn-i fetânet-semîrleri buyuruldukda, kemâ-kân savb-ı senâverleri, çâker-i zamîr-i re‘fet-iktirân buyurulmak gümâşte-i şîme-i kerîme-i mürüvvet-bünyânlarıdır”.] N3
- 14 hâmis-i olan N2, N3 : — A2, M2

dil-güşâ sûrgâh-ı sürûr-efzâ olup, sû-be-sû cem'iyetler ve muttasıl sûr-i pür-meserretler, çegâne ve çeng ve çârpâre-i hûş-âheng¹ sadâları ve ney nevâları² ve kemân ve lagota nağme-i rûh-efzâları³, bezm-i felekde zehre-i zehrâyı fart-ı hayretten nâşi bî-zehre⁴ [N2 104a] ve “Zâde fi't-tunbûr-i nağmeten uhrâ”^{*} terânesiyle kendi⁵ sâz-ı nâ-sâzından ferâgatle min-ba'd çengilik hevâsından bî-behre eder idi. Her cins erbâb-ı üns olan ins⁶ ise fevc fevc mânend-i mevc sûy-i sûrgâhlara su gibi akınlar edüp, bî-gâ'ile-i keder u gubâr ve bî-şâgile-i keyd ü gezend ü⁷ gîrudâr gürûhen gürûh seyr u temâşâ ve iktisâb-ı neşve-i rûhânî ile takvîyet-i kuvây-ı cismânî bâbında müte'essî-i kavî-i hükemâ' ederler idi⁸. Gicelerde ise mehtâb vesîlesiyle rûy-i deryâda kayık kayığa yanbaşı gelüp, yek-dîğêr ile gâh hasmâne mücârât ve gâh âb-ı nerm gibi âhestece rıfk u sühûletle⁹ mümâşât ederek kulûb-i zevrak-nişînâna¹⁰ reşha-pâş-ı neşât u inti'âş olup, kiminde hânende-i hoş-âvâz ve kiminde sâzende-i dil-keş-nüvâz taraf taraf sâz ü söz ve nagemât ve elhân-ı dil-fürûz birle rûy-i âbda âteş-endâz-ı kulûb-i hevâ-perestân¹¹ ve yakamoz gibi şu'le-perdâz-ı havâtır-ı deryâ-keşân ve ser-mestân olurlar idi. Ve niçeler¹² dahi safâ pezevengi ve derneklerin müft-hâr-i âhengi olmalarıyla, çend neferi bi'l-ittifâk bir zevrak-ı mahsûs tedârük edüp, anlar da hâllerince¹³ mehtâb seyrine micdâfe-zen-i sür'at¹⁴ ve kibâr u

- 1 sürûr-efzâ âheng N2, N3 : cünbiş ü safâ olup, sû-be-sû cem'iyetleri ve kû-be-kû sûr-i/— pür-meserretleri/meserretle çeng ü çegâne A2, M2
- 2 nevâları N2, N3, M2 : nevâleleri A2
- 3 kemân rûh-efzâları A2, M2 : kemânî ve mizher nağme-i cân-fezâları N3 : kemânçe ve tanbûr nağme-i cân-fezâları N2
- 4 fart-ı bî-zehre N2, N3 : deng ü hayrân A2, M2
- * زاد فى الطنبور نغمة اخرى = Tanburda (uygun olmayan) bir başka ses daha eklendi” anlamına gelen Arapça atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, I,327.
- 5 terânesiyle kendi N2, N3 : deyerek kendü A2, M2
- 6 min-ba'd ins N2 : min-ba'd çengilik tarifasından nâ-behre eyler idi. Her cins erbâb-ı üns olan ins N3 : çengiliğe peşmân eyler idi. Her cins-i nâs A2, M2
- 7 bî-şâgile-i keyd ü gezend ü N3 : bî-şâgile-i şahne-i N2 : bî-şâ'ibe-i eser-i A2, M2
- 8 cismânî idi N2 : cismânî bâbında te'essî-i kavî-i hükemâ' ederler idi N3 : cismânîye i'tinâ edüp A2, M2
- 9 yek-dîğêr ilesühûletle N2 : yek-dîğêr ile gâh hasmâne mücârât ve gâh âb-ı nerm gibi âhestece rıfk u sühûletle [“rıfk u sühûletle” kelimeleri buraya girmeleri 2 rakamı ile i'şaret edilerek 7b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N3 : yek-dîğêr ile gâh hasmâne mücâdelât ve gâh mülâyimâne A2 : yek-dîğêriyle gâh hasmâne mücâverât ve gâh mülâyimâne M2
- 10 zevrak-nişînâna N3 : zevrak-nişînân N2, A2, M2
- 11 ve nagemât -perestân N3 : ve nagemât-ı dil-fürûz birle rûy-i âbda âteş-endâz-ı derûn-i hevâ-perestân N2 : ve/— âheng ve/— nagemât-ı dil-fürûz ile rûy-i âbda âteş-endâz-ı kulub-i 'âşıkân A2, M2
- 12 havâtır-ı niçeler N2 : havâtır-ı deryâ-keşân ve ser-mestân olup ve niçeler N3 : dil-i deryâ-keşân olup ve niçe/nice kimseler A2, M2
- 13 müft-hâr-i hâllerince N2 : müft-âhengi olmalarıyla, çend neferi bi'l-ittifâk bir zevrak-ı mahsûs tedârüküyle, anlar da hâllerince N3 : heft-/müft-âhengi olmağla, bi'l-ittifâk bir zevrak tedârüküyle/peydâ —/etmekle, hâlince anlar da A2, M2
- 14 sür'at A2, M2 : müsâra'at N2 : mübâderet N3

kâmkâr kayıklarının sularında dümen gibi dümdâr ve sürtme olta-sıfat ensele-
rinde seyyâr u devvâr olarak, bâd-ı hevâ sâz ve mûsikî âvâzı¹ safâsiyla neşve-
mend-i şevk u şetâret olurlar idi.

Ve her cins ecnâs fırka fırka haftalar ile Çamluca, Hunkâr İskelesi ve
Kağıd-hâne makûlesi mesîre-i dil-güşâ ve fezây-ı ferah-fezâlarda bî-dağdağa-i
keder ve bî-şâ'ibe-i havf u hatar, âheng-i cem'iyet ve tertîb-i 'îş u ülfet edüp,
leyâlî-i eyyâm-ı şitâda dahi halvâ sohbetleriyle tahsîl-i [M2 211] zâ'ika-i key-
fiyyet ederler idi; "*el-Kıssatü kasîratün 'an-tavîleh*"².

Beş³ sene Dâru's-saltana, cihân-âbâd-ı zevk u sürûr ve Dâru's-selâm-âsâ
kulfet-i endüh u kederden dür olup, sükkân ü⁴ âfâkîden her cins ins kendi benî
nev'iyile her fasl u mevsimde⁵ ez-her-bâb üns ü ülfet ve 'îş ü 'işretle bulga-i
zindegânî ve mâye-i kâm-rânî iktisâb eyledi.

Garâ'ibdendir ki ekser enâm [N2 104b] cur'a gibi üftâde-i teh-i⁶ câm
iken, kat'â bir küşeden ne na'ra-i siyeh-mestân güş-zede ve ne darbe-i zâbitân-
ı ser-deste be-destân tarrâka-zen-i düş-i ehl-i 'arbede olur idi. Hulâsa-i makâl
ol devr-i vesî'u'l-mecâlde⁷ tâ'ife-i rindân, surâhî gibi bâla-dest ve fırka-i riyâ-
fûrûşân, lâ-yi piyâle-sıfat⁸ hâk-peyvest olup, bundan başka "Kâşki devlet-i
dest-bûsî el verse" deyü ictilâb-ı teveccüh-i derûnîleri arzû-kerde olan niçe⁹
sûfi-i sâfi-sîret, ol mihakk-i 'ayâr-ı nakd-i¹⁰ serîret olan 'asr-ı 'acîbde
mûstağrak-ı neş'e-i 'âlem-i âb ve irâde ve inâbeleri mütemennây-ı şeyh u şâb
olan ba'zı¹¹ meşâyih-ı vâlâ-cenâb, makâm-ı pîr-i mugânda murâkîb-ı nevbet-i
devre-i mey-nâb görüldüğü ba'zı elsineden menküldür;

1 dümdâr âvâzı N2 : dümdâr ve sürtme olta gibi enselerinde seyyâr u devvâr olarak,
bâd-ı hevâ sâz ve mûsikî N3 : ez-nâblarına takılarak bâd-ı hevâ sâz ve mûsikî A2, M2

* القصة قصيرة عن طويله = Kıssadan hisse şudur ki, hurma, hurma ağacındandır" gibi bir an-
lama gelen bu cümle, sözün uzatılmaması anlamında kullanılan Arapça atasözlerindendir;
bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, II,106.

2 Ve her cins ecnâs fırka fırka haftalar ile Çamluca/Çamlıca, Hunkâr İskelesi ve Kağıd-hâne
makûlesi mesîre-i dil-güşâ ve fezây-ı ferah-fezâlarda bî-dağdağa-i keder ve bî-şâ'ibe-i havf
u hatar âheng-i cem'iyet ve tertîb-i 'îş u ülfet edüp, leyâlî-i eyyâm-ı/eyyâ[m-ı] şitâda dahi
halvâ sohbetleriyle tahsîl-i [M2 211] zâ'ika-i keyfiyyet ederler idi; *el-kıssatü kasîratün*
'*an-tavîleh* A2, M2 : — N2, N3

3 Beş A2, M2 : el-Kıssa *kasîratün 'an-tavîleh* beş altı N2, N3

4 ü N2, N3 : — A2, M2

5 fasl u mevsimde N2, N3 : fasılda A2, M2

6 enâm teh-i/tih-i N2, N3 : enâm/eyyâm cur'a gibi üftâde-i A2, M2

7 güş-zede mecâlde N2 : güş-zede ve ne darbe-i şurtî-i ser-deste be-destân tarrâka-zen-i
rikâb-ı ehl-i 'arbede oldu. Hulâsa-i makâl ol devr-i vüs'at-iştimâlde N3 : güş-güzâr ve ne
darbe-i şurtî-i ser-deste be-destân/bed-mestân tarrâka-zen-i rikâb-ı nâ-behencâr oldu.
Hulâsa-i makâl ol devr-i beşâset-iştimâlde A2, M2

8 lâ-yi piyâle-sıfat N2, N3 : derd-i piyâle gibi A2, M2

9 derûnîleri niçe N2, N3 : derûnîlerine arzû-mend olunan niçe A2 : derûnlarına arzû-
mend olan nice M2

10 sîret nakd-i N2, M2 : sîret, ol mihakk-i 'ayâr-ı nakd-i N2 N3 : sîret, ol mihakk-i 'ayâr A2

Zâhidân ki in cilve der-mihrâb ü minber mî-künend
*Çün be-halvet der-neşînend kâr-ı diğêr mî-künend**

Kaldı ki felekin havsalası bu kadarca vüs'ate tehammülden teng olduğu, ma'lûm-i erbâb-ı dâniş ü ferhengdir. Selâtîn-i 'izâm-ı 'Osmâniyye'den Yıldırım Bâyezîd Hân 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretlerinin şeh-nâme-i dâstânlarında İdrîs-i Bidlîsî merhûmun *Heşt Behişt* nâm târihinde tahrîr eylediği nükte, mütâla'a edenlere ma'lûm ve bu vüs'at, muzâyaka-i müterette-beye istilzâma 'illet-i diğêr olacağı nümâyân-ı zihn-i ehl-i fuhûm olur¹.

Latîfe

Ol eyyâm-ı ferah-ittisâmında bir yevm-i mukâbelede Muharrir-i kitâb çend nefer ahabbla Galata Mevlevî-hânesi'ni veche-i ârzûy-i dil-i bî-karâr edüp, hasbe'l-memerr bir mey-kede pîş-gâhından güzer eder iken², nâgâh ol 'işret-gâhın birinden tâ be-gülû memlû bir Bektâşî erenleri her tarafa pûçe-zen olarak ser-nümây-ı zuhûr olup, bizi gördükde, sâye gibi püşt-be-dîvâr-ı tevakkuf olup, fark-ı 'abd-i³ bî-nevâda olan 'alâmet-i hadrâya tekrîmen taraf-ı Fakîr'e hitâben⁴: "Emîrim, seyyidim Hüseyin-i Kerbelâ yâdigârı efendim! Bu mahalle Şems-hâne ta'bîr olunur, hâlâ derûnunda her cinsden kati vâfir sûret-fürûş-i sûf-pûş ve be-delk⁵-bedûşlar mastaba-pîrây-ı hengâme-i 'iş u nûş olmaktadırlar⁶. Sizler dahi teşrîf buyursanız ne be's var" zemîninde içerüye da'vet ve teklîf⁷

11 'acîbde ba'zı N3 : 'acîbde müstağrak-ı 'âlem-i âb ve irâdet ve inâbetleri mütemennây-ı şeyh u şâb olan ba'zı N2 : garîbde müstağrak-ı neş'e-i 'âlem-i âb ve irâde ve inâbeleri temennâ-kerde-i şeyh u şâb olan niçe/nice A2, M2

* زاهدان که این جلوه در محراب و منبر میکنند چون بخلوت در نشینند کار دیگر میکنند = Zâhitler mihrapta ve minberde bu çeşit cilvelenip dururlar, ama halvete girdikleri zaman o bildiğin başka işe koyulurlar" anlamına gelen bu cümle, Hâfiz'ın *Divân*'ındaki gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Hafiz Divanı*, s.113.

1 ba'zı elsineden olur N2 : menküldür; *Zâhidân k'in cilve der-mihrâb ü minber mî-künend Çün be-halvet mî-neşîned kâr-ı diğêr mî-künend* Felekin havsalası bu kadar vüs'ate tehammülden teng olduğu, ma'lûm-i erbâb-ı dâniş ü ferhengdir. Yıldırım Bâyezîd Hân 'aleyhi'r-rahme' hazretlerinin dâstânlarında İdrîs-i Bidlîsî merhûmun *Heşt Behişt* nâm târihinde tahrîr eylediği nükte, mütâla'a edenlere ma'lûm ve bu vüs'at, muzâyaka-i İslâm'a 'illet-i diğêr olacağı meczûmdur [Felekin meczûmdur" kısmı buraya girmesi 5 rakamı ile işâret edilerek 8a'nın sol kenarına yazılmıştır] N3 : menküldür; [mîsrâ]: *Zâhidân k'in cilve der-mihrâb ü— minber mî-künend. Tecâvezallâhu/Tecâvez[all]âhu 'annâ ve 'anhum ve 'an-cemî 'l'l-Müslimîn, —/âmîn (عن جميع المسلمين) = Allah bizi, onları ve bütün Müslümanlar'ı affetsin*" anlamına gelen Arapça duâdır) A2, M2

2 eder iken A2 : ederken M2

3 'abd-i A2 : — M2

4 hitâben A2 : hitâbla M2

5 -i sûf-pûş ve be-delk A2 : ve delk M2

6 olmaktadırlar A2 : olmaktadır M2

7 ve teklîf A2 : — M2

eyledikce, bî-ihliyâr pîş-gâh-ı bâbdan derûn-i kıbâba nazzâre-güzâr olduĝumuzda, vâkı'â [mısrâ]':

Mey-kede-i mahabbetin 'ulemâsı var sulehâsı var

cem'iyyeti üzere makâle-i kalenderî dürûĝ u hezeyândan berî olduĝu bedîdâr olmaĝla: “‘Âşık-ı veche-i maksûdumuz olan Mevlevî-hâne'den döndükde, da'vetinize icâbet olunur” deyerek tevdî' olundu; *nîz mâ be-kıssa âmedim*^{*1}. [M2 212]²

Vaktâ ki iki yüz on üç târîhinde³ hâdise-i ümmü'd-dünyâ, meşîme-i kader u kazâdan rû-nümâ oldukda^{**}, çend sâle neş'enin humâr-ı dimâĝ-ı âzârı serzede-i zuhûr ve havâss-i ru'ûs ü mer'ûs, derd u sudâ' ve telâş ve cân-hırâş ile⁴ rencûr olup, sûret-i ahvâl-i 'âlem yek-sere mütehavvel, ya'nî⁵, 'işret, 'us-rete; mahabbet, mihnete; safâ, cefâya; sûr, şûra; sürûr, şurûra mütebeddel⁶ oldu. Bâde aslâ yâda gelmez olup; şerâb, hem-reng-i serâb; [N2 105a] sebûlar, hâtır-ı Muharrir gibi şikeste; hâlî humların tanîn-i hasretleri, enîn-i dil-i 'âşık-sıfat künbed-i mînâya⁷ peyveste oldu^{***}. Hâsılı Bağdâd harâb ve⁸ Cengîz, gam u keder-i ciĝer-âvîz hücûmuyla memâlik-i kulûb-i şeyh u şâb vîrân ü yebâb olmuştur. Vâkı'a-i Mısr-ı Kâhire'ye⁹ Rumeli ve Anadolu ihtilâlleri dahi¹⁰ teznîb olup, Nizâm-ı Cedîd kerîhesine de ikbâb ü tehâlükleri, ilâ âhırî'l-müdde¹¹ dimâĝ-ı huzûr u âsâyîşlerini şûrîde ve hemây-ı râhat ü ârâmişlerini perîde eyledi. Tekrârı gırbâl-i hubûb-i¹² ekdâr olduĝu üzere, ser-rişte-i mülk ü devletleri, süpürde-i eydî-i şürekâ'-i¹³ Saltanat olduğundan nâşî, taraf-ı eşreflerine kulûb-i nâs münkesir ve bu mu'âmeleden 'âmme-i berâyâ dil-gîr ve

* نيز ما بقصه اميد = Biz yine hikayemize geldik” anlamına gelen Farsça deyiştir.

1 **Latife** âmedim [Dipnotu uzatmamak için N2 ve N3'te yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece M2 ile karşılaştırılmıştır] A2, M2 : — N2, N3

2 Matbû nüshada yanlışlıkla 112 yazılmıştır.

3 iki yüz on üç târîhinde [Bu kısım buraya girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek N2 104b'nin sağ kenarına yazılmıştır] N2 : 13 târîhinde [Bu kelimeler buraya girmeleri 2 rakamı ile işaret edilerek 8a'nın sol kenarına yazılmıştır] N3 : — A2, M2

** Mısır seferine çıkan Napoléon Bonaparte'nin İskenderiyye'yi işgal etmesi, 18 Muharrem 1213 = 2 Temmuz 1798 Pazartesi günüdür; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,74.

4 dimâĝ-ı âzârı ile N2 : buhâr-efrûzu zuhûr ve ser-i ru'ûs u mer'ûs derd u sudâ' ile N3 : buhâr-efrûzu zuhûr/— ve derd-i sudâ'la ser-i ru'ûs-i mer'ûs-i/mürdesi A2, M2

5 mütehavvel, ya'nî N2 : mütehavvel N3 : mütehavvel ve A2 : mütehavvil (متحول) ve M2

6 mütebeddel N2, N3, A2 : mübeddel M2

7 -sıfat künbed-i mînâya N2, N3 : gibi künbed-i gerdüne A2, M2

*** “Pes herkes muktezây-ı oldu” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Târîh-i Cevdet*, VIII,144'te kaydedilmiştir.

8 ve N2, A2, M2 : — N3

9 Vâkı'a-i Mısr-ı Kâhire'ye N2, N3 : — A2, M2

10 dahi N2, N3 : — A2, M2

11 kerîhesine de/— ikbâb ü tehâlükleri, ilâ âhırî'l-müdde/müddeti A2, M2 : meşgalesine de ikbâb ü tehâlükleri N2, N3

12 ârâmişlerini hubûb-i N2, N3 : ârâmişlerini/ârâmişleri perîde oldu. Tekrârı gırbâl-i A2, M2

müteneffir olup, cânib-i Cihân-bânî'lerini zikr bi's-sû' ile yâd eylemediler ise de, hayr du'â' ve senâlarına da lisânları mutâvi' ve munkâd olmayup, ahvâlini şîve-i takdîre¹ ihâle birle zuhûr-i emr-i İlâhî'ye muntazır olmuşlar idi. Tâ ki nîş-hürde-i² nûk-i sinân-i kîlk-i beyân olduğu üzere ser-nüvişt-i levh-i cebînleri olan kazıyye-i semâviyye serzede-i zuhûr olup³, rûh-i revân gibi ol insânü'l-'ayn 'uyûn-i insândan nihân⁴ oldu.

Merhûm-i müşârun ileyh ber-muktezây-ı baht u erven ve ber-mûceb-i tâli'-i bâz-gûn, mine'l-bidâye ile'n-nihâye aslen muhlis, hayr-hâh ve mütediyyin ve âgâh, dûr-endîş, emânet-kîş kurenâ' ve mukarrebîne muvaffak olmadılar. 'Unfuvân-ı 'ahd-i saltanatlarında bey nâmına bir alay mecânîne, ba'dehû bir takım muharrib-i (مخرب) memâlik⁵ hizb-i hâsirîne mukârin olmuşlar idi. Anların red' u men'leri⁶ sebebiyle zümre-i hayr-hâhân tenhâlarda âh u figân⁷ ederek dûrdan nigerân olurlar idi. Tahrîren ve takrîren kimsede⁸ yârâ-yı 'arz-ı hâl mün'adimül'-ihtimâl idi. Her ne denlû zât-ı Şâhâne'leri⁹ fikr u firâset ve 'akl ü kiyâsetle [N2 105b] mektûbu taşrasından¹⁰ okumak intikâliyle nîk ü bed-i keyfiyyât-ı 'âlemi ve¹¹ müstevliyân-ı Saltanat'ın tesallut ve tecebbürlerini fehm ü idrâk ederse de, kat'â kuvvet-i müdâfa'a ve cür'et-i mûmâna'aları¹² olmadığından başka, ol [M2 213] Sâmiriyyûn efsûnlarıyla

13 ser-rişte-i/rişte-i şürekâ'-i/şürekây-ı N2, N3 : ser-rişte-i mülk ü devletleri süpürde-i eydî-i şürekây-ı A2, M2

1 eşreflerine takdîre N2 : eşreflerine kulüb-i nâs münkesir ve bu mu'âmeleden 'âmme-i berâyâ müteneffir olup, cânib-i celiyyü'l-menâkıblarını zikr bi's-sû' ile zâkir olmadılar ise de, hayr du'âlarına da lisânları mutâvi' olmayup, ahvâlini şîve-i kadere N3 : şevket-mezâhîrlerinden 'umûm-i 'ibâd münkesir olup, gerçi tabî'î kulüb-i enâmda mahabbetleri olmak hasebiyle bed-du'â eylemediler ise de, hayr-du'âlarına da lisânları mutâvi' olmayup, ahvâlini şîve-i kadere A2, M2

2 nîş-hürde-i N2, N3, A2 : neşy-hürde-i M2

3 ser-nüvişt-i olup N3 : ser-nüvişte-i ezelsi olan kazıyye-i kazâ serzede-i zuhûr olmağla N2 : nüvişt-i/nüvişte-i levh-i cebînleri olan kazıyye-i semâviyye zuhûr ve A2, M2

4 ol nihân/mestûr N2, N3 : ol/— insânü'l-'ayn 'ayn-i insândan mestûr A2, M2

5 ber-mûceb-i tâli'-i memâlik N2, N3 : tâli'-i bâz-gûn aslen muhlis ve hayr-hâh ve mütediyyin ve dûr-endîş ve emânet-kîş kurenâ ve mukarrebîne muvaffak olmayup, evâ'il-i 'ahd-i saltanatlarında nisf deli lafzıyla hem-şumâr bir alay bey nâmına gürûh-i mecânîne / mûcânibine, ba'dehû bir takım şîrzime-i şerr-i zimmet, muharrib-i mülk ü devlet A2, M2

6 olmuşlar men'leri N2, N3 : olmuşları. Ol gaddârların men' u red'ı A2, M2

7 tenhâlarda âh u figân N2 : tenhâlarında âh u efgân N3 : ve firka-i muhlisân-ı âh u figân

A2, M2

8 ve takrîren/takdîren kimsede N3, N2 : ve takrîren ferd-i vâhidde A2 : ferd-i vâhidde M2

9 zât-ı Şâhâne'leri N2 : kendüleri N3, A2, M2

10 taşrasından N2, N3 : taşradan A2, M2

11 nîk ü ve N2 : hüsn ü kubh-i keyfiyyât-ı 'âlemi fehm ü idrâk edüp N3 : hüsn ü kubh-i keyfiyyât-ı/keyfiyyet-i 'âlemi fehm ü idrâk edüp A2, M2

12 fehm mûmâna'aları N2 : zihn-i dakîka-dânları derk ederse de, kat'â kuvvet-i müdâfa'aları N3 : zihn-i dakîka-dânları derrâk/dârak olur ise de, kat'â kuvvet-i/kuvve-i müdâfa'aları A2, M2

meshûr olduğu derece-i iştibâhdan dûrdur¹. Zîrâ her biri dâ'imâ meşâyih-i hânkâh makûlelerini istishâb edüp, cevâ'iz ve 'atâyâ ile kâr-bend-i 'azâyim² ü ahzâb ve âfâk u etrâfdan³ tevârüd edenlerden başka bilâd-ı sâ'irede bi't-tecessüs⁴ gûş-güzârları olan evfâk ve neyyir-i necât misillü⁵ me'ârif-i cüz'iyeye ashâbını müstevfâ harc-ı râhlar irsâliyle taraflarına isticlâb etdikden sonra⁶, kimine dâ'irelerinde mesken-i hâss ta'yîn ve kimini mahâll-i sâ'irede temkîn birle, hemvâre 'azâyim ve evfâk makûlesi te'hîz ü teshîre dâ'ir a'mâle⁷ ve gûnâ-gûn çeşm-bend ve zebân-gîr olacak sanâyi' u ef'âle tevaggul ve iştigâlleri hurde-bînâna⁸ re'ye'l-'ayn meşhûd ü 'iyân idi. Bu sebebden müşârun ileyh hazretleri eşhâs-ı merkûmenin birine harf-i vâhid muhâlefet ve güftâr u refâtârlarını redd ü mûmâna'ata bî-mâye-i⁹ kudret olmuşidi.

Garîbe

On yedi târîhinde¹⁰ Beşiktaş Serayı¹⁰, makarr-ı hümâyûn-i pür-inti'âş¹¹ olduğu hengâmda, nâ-gâh¹² yek-nefes-bend-i sihr u i'tikâl den fûrce-i küşâyişle zâhîren lem'a-i incilâ mûncelî¹³ olmakdan nâşî, Bâb-ı 'âlî'ye¹⁴ dest-hatt-ı Şâhâne ile bir kıt'a hatt-ı hümâyûn zuhûr ve sudûr-i vakte hitâben¹⁵ mazmûnu: "Bir alay Hudâ nâ-teres¹⁶ ve peygamber ne-dân¹⁷ olan vûkelây-ı zemân

-
- 1 meshûr dûrdur A2, M2 : me'hûz olduğu vâreste-i şükûk ü zunûn idi N2 : me'hûz olduğu derece-i iştibâhdan dûrdur N3
- 2 hânkâh 'azâyim N2, N3 : hânkâhları istishâb ve nüzûr u 'atâyâ ile kâr-bend-i esmâ A2, M2
- 3 âfâk u etrâfdan N2, N3, M2 : âfâkdan A2
- 4 bi't-tecessüs N2, N3 : — A2, M2
- 5 misillü N2, N3 : makûlesi A2 : makûle M2
- 6 taraflarına sonra N2 : isticlâb etdikden sonra N3 : isticlâb edüp A2, M2
- 7 mesken-i hâss/— ta'yîn ve kimini mahâll-i sâ'irede temkîn birle, hemvâre 'azâyim ve evfâk makûlesi te'hîz/teshîr ü teshîre/te'hîze dâ'ir a'mâle N2, N3 : mesken ta'yîn ve kimini sâ'ir mahall-i münâsibde temkîn edüp, hemvâre 'azâyim ve evfâk misillü teshîr u te'hîze dâ'ir a'mâle/— A2, M2
- 8 ef'âle bînâna N2 : ef'âle tevaggul ve mübâderetleri hurde-bînâna N3 : ef'âle/ef'â[le] iştigâl ve mübâderetleri hurde-bîn ve dakîka-dânlara A2, M2
- 9 sebebden müşârun ileyh hazretleri eşhâs-ı merkûmenin birine harf-i vâhid muhâlefet/mûmâna'at ve güftâr u refâtârlarını redd ü mûmâna'ata/muhâlefete bî-mâye-i A2, M2 : cihetden dahi anlara harf-i vâhid muhâlefet ve refâtâr u güftârlarını redd ü mûmâna'at bîrûn-i havze-i N2, N3
- 10 1 Muharrem 1217 = 4 Mayıs 1802 Salı.
- 10 Serayı N3 : — A2, M2
- 11 -i pür-inti'âş A2, M2 : — N3
- 12 nâ-gâh A2, M2 : zâhîren N3
- 13 zâhîren mûncelî A2, M2 : lem'a-i incilâ' mütəcəllî N3
- 14 nâşî, Bâb-ı 'âlî'ye A2, M2 : nâ-gâh Bâb-ı 'âlî'ye gâlibâ N3
- 15 sudûr-i vakte hitâben N3 : — A2, M2
- 16 nâ-teres N3, M2 : ne-teres A2
- 17 peygamber ne-dân N3, A2 : peygamber ne-dân (پیغمبران) M2

tarafından bî-haber, Memâlik-i mahrûse'yi sû-be-sû zulm ü siteleleriyle zîr u zeber etdikleri¹ mesmû'um olmağla, ol makûle eşhâs buldukları menâsıb u a'mâlden² 'azl ü tenkîl ve cezây-ı sezâlarını icrâ vü tekâmîl bâbında ta'cîl birle³ 'ibâd ü bilâdı şerr u mazarratlarından tahlîsa sa'y-i cemîl⁴ eylemek emr-i celîlinden ve bir vechile zulm ü bî-dâda rızâları olmadığını beyândan⁵ 'ibâret olup, Sadriâ'zam ba'de'l-mütâla'a işâ'a vü ifşâsına⁶ cesâret edemeyüp, İbrâhîm Kethudâ'ya ve efrâd-ı ma'dûdeye⁷ nihânîce irâ'et eyledikde, ketm ü ihfâsı bâbında tenbîh-i ekîd ve tehdîd-i teşdîd eylediklerinden sonra, şâyed reng-dâde olmak endîşesiyle bi'l-meşvere taraf-ı Saltanat'a mess-i cin, yâhûd a'dâ tarafından sihr u füsûn vukû'uyla ihtilâl-i dimâğ⁸ 'arız olmağla, yek-dîğere münâkız serd-i kelimât ve ba'zı merite beyân ü⁹ tehayyülât eylemekdedir” deyerek ve sûretâ bu hâletin¹⁰ beyne'n-nâs şuyû'undan mücânebet ederek, başı örtülü ba'zı¹¹ hânkâhlarda Sûre-i Feth ve Ahzâb ve Fethiyye¹² makûlesi evrâd ü ed'iyeler okutdurup ve bî-gâne mahzarlarında izhâr-ı çehre-i melâl ü infi'âl ederek sanî'a ve tezvîrlerini gûyâ ki setr u ihfâ¹³ eylemeğe deffe-sâz-i ihtiyâl oldular. Ezber-hânân-ı¹⁴ râz-nâme-i zemân olan dakîka-şinâsân ise kazıyyeye¹⁵ vâkîf olup, lâkin bürîde-zebân-ı ser-cünbân olarak¹⁶ isti'âze-künân [M2 214] olurlar idi¹⁷.

1 siteleleriyle etdikleri A2, M2 : bî-dâd ile zîr u zeber eyledikleri N3

2 menâsıb u a'mâlden N3 : mesânid ü menâsıbdan A2 : meslek ü menâsıbdan M2

3 cezây-ı birle N3 : cezây-ı sezâlarını icrâ bâbında ta'cîl ile A2 : cezâlarını icrâ bâbında ta'cîl ile M2

4 tahlîsa sa'y-i cemîl A2, M2 : tahlîs N3

5 ve bir vechile beyândan N3 : — A2, M2

6 işâ'a vü ifşâsına N3 : işâ'asına A2, M2

7 efrâd-ı ma'dûdeye N3, A2 : ba'zı efrâda M2

8 endîşesiyle dimâğ [“yâhûd füsûn” kısmı buraya girmesi 5 rakamı ile işaret edilerek 9b'nin sol kenarına yazılmıştır] N3 : mülâhazasıyla taraf-ı Saltanat'a ihtilâl-i dimâğ şâ'ibesi A2, M2

9 beyân ü A2, M2 : — N3

10 sûretâ bu hâletin N3 : bu husûsun A2, M2

11 başı örtülü ba'zı N3 : — A2, M2

* Burada “Fethiyye” ile Allah'ın kakhâr (=çok kahreden) ismini kullanmakla ilgili uygulamanın ve bedduânın (bk. meselâ Ethem Cebecioğlu, “Kahriyye”, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 5. basım, İstanbul 2009, s.339) tam ziddi kastediliyor olmalıdır. Fethiyye türü duâların yer aldığı bir yazma için bk. meselâ *Hazâ Kitâbu Evrâdi'l-Fethiyye*, M.Ü. İlahiyât Fakültesi Ktp. Nadir Eserler Koleksiyonu, nr. YZ0106.

12 Ahzâb ve Fethiyye A2, M2 : En'âm ve Ahzâb N3

13 okutdurup ihfâ N3 : keşîde etdirüp ve nigâh-ı bî-gâne mahza-rında izhâr-ı melâl ederek tezvîr ve sanî'alarını pûşîde A2, M2

14 hânân-ı N3, A2 : hân-ı M2

15 dakîka-şinâsân ise kazıyyeye N3 : hurde-şinâsân ise dakîkaya A2, M2

16 olarak N3 : -ı ta'accüb olarak, lâ-havle-gûyân A2, M2

17 **Garîbe** idi [Dipnotu uzatmamak için N2'de yer almayan A2'deki bu kısım yukarıda sadece N3 ve M2 ile karşılaştırılmıştır. N3 9a'nın kenarındaki “zâ'id” yazısı, muhtemelen bu kısmın önemsizliğine işaret etmektedir] A2, M2 : — N2

İşte merhûm-i mağfûrun sûrî ve ma'nevî ibtilâları bu resmedir¹. Bâ-în-heme bâlâda tafsîl olduğu üzere ahlâk-ı hamîde ve şemâ'il-i pesendîde sâhibi, 'ilm ü hüner ve me'ârif râgıbı, husûsan şecâ'at ü sehâvetde bî-mesîl ve 'ulüvv-i himmetde İskender gibi² 'adîmü'l-'adîl olup, hemîşe i'lây-ı livây-ı cihâd ü gazâ pîşesi ve tahzîl-i a'dâ ve tenkîl-i eşîrâ³ endîşesi olmağla, dâ'imâ tanzîm-i edevât-ı ceng ü⁴ muhârebe ve takvîyet-i esbâb ve âlât-ı munâsaba kaydında olup, ekserî âsâr-ı tab'-ı hendese-kârî ve tarh-ı resm-i⁵ zihn-i Sinim-mârî'leri* idi. Zarâfet ü nezâket-i tabî'atlarından⁶ nâşî, hendese ve tersîm ve teccîm dakîkalarında kuvve-i musavvireleri⁷ hurde-bend ü nîreng ve tasvîrleri Bihzâd^{8**}-pesend idi. Neteki âsâr-ı behînleri olan mebânî ve 'imârât-ı dil-nîşînlerinden, [N2 106a] ber-fehvây-ı⁹ "İnne âsârenâ tedüllü 'aleynâ****" delâletiyile ma'lûm ü hüveydâ¹⁰ olur. Ez-ân-cümle Top-hâne-i 'âmire ve Topcular Kışlası ve Ta'lîm-gâh¹¹ ve 'Arabacı ve Humbaracı kışlaları, husûsan Tersâne-i 'âmire'de ve¹² Donanma-yı hümâyûn'un ve topların ve top 'arabalarının¹³ hey'ât-ı metîne ve matbû'a ve esâlîb-i nâzikâne-i gayr-i mesmû'a üzere tecdîd ü inşâsına¹⁴ bezl-i himmet-i bî-hemtâ edüp ve ekserî muhtere'ât-ı zihniyyeleri¹⁵

- 1 merhûm-iresmedir A2, M2 : merhûm hazretlerinin sûrî ve ma'nevî ibtilâları bu resme idi N3, M2
- 2 bâlâda gibi N2 : bâlâda tafsîl olduğu üzere ahlâk-ı hamîde ve şemâ'il-i pesendîde sâhibi, husûsan şecâ'at ü sehâvetde bî-mesîl ve 'ulüvv-i himmetde İskender gibi N3 : şecâ'at ü sehâvetde bî-mesîl ve İskender gibi 'ulüvv-i himmetde A2 : şecâ'at ü sehâvetde [b]î-mesîl ve 'ulüvv-i himmetde İskender gibi M2
- 3 cihâd eşîrâ N2 : gazâ pîşesi ve tahzîl-i a'dâ' ve eşîrâ N3 : gazâ vü cihâd pîşesi ve tahzîl-i a'dâ/a'dâd ve/— eşîrâ-ı bed-nihâd/nihâdın A2, M2
- 4 ceng ü A2, M2 : — N2, N3
- 5 resm-i N2 : — N3, A2, M2
- * Burada söz konusu edilen Sinimmâr, Behrâm Gür için yaptığı, görkemi ve güzelliği ile meşhûr Havernak adlı köşkünün aynısını başkasına yapmaması için öldürtülen Rum kökenli İranlı mimardır; bk. "Sinimmar", *Büyük Larousse*, XX,10569.
- 6 tabî'atlarından N2, N3 : tab'ından A2, M2
- 7 musavvireleri N2, N3, A2 : mutasavvireleri M2
- 8 Bihzâd N2, N3 : Mânî A2, M2
- ** Burada Bihzâd ile kastedilen, meşhûr İranlı ressam, minyatörcü Üstâd Kemâleddîn Bihzâd (ö.1537) olmalıdır; bk. "Bihzad", *Büyük Larousse*, IV,1627; Mânî ile kastedilen ise, Maniciliğin İranlı kurucusu (215-275) olan, düşünce ve görüşlerini kendisinin resimlediği kitaplarla yaymaya çalışan ressam Mani anlamında Mani-i Nakkaş da denilen Mani olduğu anlaşıyor; bk. "Mani", *Büyük Larousse*, XV,7757.
- 9 ber-fehvây-ı A2, M2 : — N2, N3
- *** ان آثارنا تدل علينا = Eserlerimiz bizim kim olduğumuzu gösterir" anlamına gelen Arapça bir mısradır.
- 10 delâletiyile ma'lûm ü hüveydâ N2, N3 : ma'lûm ü bedîd/hüveydâ A2, M2
- 11 Top-hâne-i Ta'lîm-gâh N2 : Top-hâne ve Topcular Kışlası N3, A2, M2
- 12 Tersâne-i 'âmire ve A2 : Tersâne-i 'âmire/'âmire'de ve/— N3, M2 : Tersâne N2
- 13 top 'arabalarının N2, N3 : 'arabaların A2, M2
- 14 gayr-i inşâsına A2, M2 : nâ-mesmû'a üzere tecdîd ü inşâlarına N2, N3
- 15 ve ekserî zihniyyeleri N2, N3 : ekserî/ekser muhtere'ât, zihn-i/zihniyye-i pâkîze-simâtları A2, M2

olmağla, nezd-i dost u düşmende makbûl ü müstahsen olmuşıdi. Be-tahsîs¹ Tersâne'de îcâd eyledikleri havz-ı garîb-i nev-bünyâd ise inşây-ı sefâyin bâbında ne derecede teshîl-i kâr ve zabt-ı esbâb cihetleriyle ne rûtbede² teh-vîn-i emr-i düşvâr eylediği cümleye âşikâr³ bir eser-i celilü'l-mikdârdır. Ve havz-ı mezkûra karîb kalyonculara cedîd kışla ve yeniden⁴ Hendese-hâne ve Dâru't-tibâ'a ihtirâ' edüp, husûsan⁵ fenn-i Hendese ve Coğrafya, Devlet-i 'aliyye'de nâ-peydâ iken, mahaller inşâ ve fenn-i Hendese ve Hey'et'de yektâ fuzalây-ı kibâr-ı sıdk-intimâ ve ashâb-ı cerbeze vü zekâdan ol vakit Humbara-hâne Nâzırı bulunan mûmâ ileyh Râmiz Efendi'ye tanzîm-i nizâmlarını ihâle ve Hendese-hâne Nezâreti'ni dahi Humbara-hâne-i 'âmire'ye ilhâk u 'ilâve edüp⁶, hâceler tertîb ve hâlâ cârî ve müstemirr olan mecârî-i hasene üzere vezâ'if ve revâtib ta'yîni birle⁷ dâ'imâ ta'lîm ve te'allüm husûsuna sarf-ı dikkat ü⁸ i'tinâ olunup ve eyyâm-ı ma'dûdede topcuların ve humbaracıların meşk u mûmâreseleri⁹ ise, hak budur ki âsâr-ı sâ'ireden kat'-ı nazar, fekat eser-i mezbûr ve¹⁰ "*Kefâ bihi fahrân**" kazıyyesiyle iktifâ olunmağa ahrâ olduğu cümleye hüveydâdır¹¹. Zirâ seferlerde mu'allem topcuların fevâ'id-i 'amîmeleri nümâyân ve a'dâ tarafına da hayret-bahş olduğu zâhir u 'iyân olmuşdur. *Kesserahumullâhu*¹² ve *kavvâhum***. Ve cem' u iddihâr-ı zehâ'ir için havsala-i hırs-ı dünyâ-perestân gibi vâsi'u'l-cevf¹³ [M2 215] her biri bir hısn-ı hasîn timsâlinde enbâr-ı üstüvârlar ve şekl-i bedî' üzere Barut-hâne-i 'âmire ne resme yâdigâr¹⁴ olduğu, vâreste-i külfe-i iş'ârdır. Bunlardan başka¹⁵ e'âzım-ı hayrât-ı mebrûreleri cümlesinden, civâr-ı hazret-i Hâlid'de Ebu'l-Feth ve'l-

1 olmuşıdi. Be-tahsîs N2 : olmuşıdi. Bâ-husûs N3 : olup, bâ-husûs A2, M2

2 zabt-ı rûtbede N2, N3 : zabt —/ve esbâb-ı şettâ/şitâ cihetleriyle A2, M2

3 âşikâr N3, A2, M2 : bedidâr N2

4 karîb yeniden A2, M2 : mukârib kalyonculara kışla ve —/yeniden N2, N3

5 husûsan A2, M2 : lâ-siyyemâ N2 : be-tahsîs N3

6 fenn-i Hendese ve edüp A2, M2 : ve N2, N3

7 vezâ'if/vezâyif birle N2, N3 : vezâ'if/vezâyif ve revâtib ta'yîniyle A2, M2

8 sarf-ı dikkat ü N2 : — N3 : mezîd-i A2, M2

9 topcuların mûmâreseleri N2, N3 : topcu ve humbaracıların meşk u ta'limleri mâddesi A2, M2

10 mezbûr ve N2, N3 : mezkûr A2, M2

* كفى به فخرا = Öğünmek için bu ona yeter" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

11 ahrâ hüveydâdır N2 : ahrâdır N3, A2, M2

12 'amîmeleri *kesserahumullâhu* N2 : 'amîmeleri meşhûd ü 'iyân olup, a'dâ tarafına da hayret-bahş olduğu nümâyân olmuşdur. *Kesserahumullâhu* N3 : kesîresi meşhûd ü 'iyân olup, a'dâ tarafına hayret-bahş olduğu nümâyân olmuşdur. *Kesserahumullâhu/Kesserahum[full]âhu* A2, M2

** كثرهم الله و قواهم = Allah onları çoğaltsın ve güçlendirsın" anlamına gelen Arapça duâdır.

13 zehâ'ir/zehâyir cevf N3, N2 : zehâ'ir/zehâyir için vâsi'u'l-havsala A2, M2

14 hısn-ı yâdigâr N2 : hısn-ı hasîn timsâlinde enbâr-ı üstüvârlar ise ne resme yâdigâr N3 : kal'a ve kasaba misâlinde enbâr-ı üstüvârlar ise ne rûtbelerde eser-i celilü'l-mikdâr A2, M2

15 başka M2 : mâ'adâ N2, N3, A2

megâzî Fâtih Sultân Mehmed Hân Gâzî¹ hazretlerinin eser-i müfteharları olan [N2 106b] câmi'-i köhne-esâs bi'l-küllüyye² müşrif-i indirâs olmağla, derûnu cemâ'atden hâlî ve gülbâng-ı ezân, mehcûr-i savâmi'-i sevâmi'-i ehâlî olduğuna mebnî, tecdîd-i esâs ü bünyâd ve resm-i masnû' ve üslûb-i bihterîn³ ü matbû' üzere ez-ser-i nev binâ' ve âbâdı husûsuna sarf-ı hazîne-i⁴ himmet-i bî-ta'dâd eylemeleriyle, Fâtih-i merhûmun rûh-i şerîflerini şâd eylediler. Bundan başka Üsküdar finâsında ism-i sâmilere mensûb olan⁵ câmi'-i envâ'-ı mehâsin ve letâ'if-i mecmû'a-i fûnûn-i netâ'if-i tarâ'if⁶ olan câmi'-i dil-güşâ ve ma'bed-i münîr-i ferah-bahşâ ve cenbinde bir bâb⁷ hammâm ve tetimmesiyle bir⁸ Hânkâh-ı Nakşibendî inşâ ve ol havâlîyi şehr-i cedîd gibi ihyâ buyurdular⁹. Ve Beşiktaş ve Galata mevlevî-hânelerini tecdîd ü ta'mîr ve ekser mahalde hayr-ı câriyi mutazammın¹⁰ çeşmeler bünyâdiyle zümre-i teşnegânî âb-ı nâba sîr eylediler. Ve Hünkâr İskelesi verâsında kağıd dest-gâhı ve Üsküdar finâsında ve sâ'ir ba'zı mahallerde kumaş kâr-hâneleri icâdı husûsuna da himmet-i kûh-endâz ibrâziyle, ol makûle emti'a istishâbında sekene-i Memâlik-i mahrûse'yi tüccâr-ı ecânibe mürâca'atdan bî-niyâz eylediler. Ve tab'-ı nâzikâneleri, samîmî me'ârifî mâ'il ve her¹¹ hünere kâbil olup, hüsn-i hat derecesinde hatt-ı ta'lîk-ı dil-ârâ¹² ve câ-be-câ nazm-ı eş'âr ve nesr-i güftâr, husûsan fenn-i ikâ' u¹³ edvârda berâ'ati bedîdâr idi. Fuhûl-i 'ulemâ' ve fuzalâ' ve şu'arâya kemâl-i teveccüh ü rağbetleri ve te'lîf ve tasnîf ve nazm ve tedvîn¹⁴ ve tevârih takdîmine küllî ruhsatları olup, ol zümrenin

- 1 civâr-ı Gâzî A2, M2 : hazret-i Hâlid *radîyallâhu 'anh* civârında merhûm cennet-mekân Ebu'l-Feth N2 : hazret-i Hâlid civârında merhûm cennet-mekân Ebu'l-Feth N3
- 2 esâs bi'l-küllüyye N3 : esâs N2, N3, A2 : esâsı M2
- 3 bihterîn N2, N3 : behîn A2, M2
- 4 binâ' hazîne-i N2, N3 : binâ vü âbâdına/tecdîdine sarf-ı hazîne-i— A2, M2
- 5 Fâtih-i merhûmun rûh-i şerîflerini şâd eylediler. Bundan başka/mâ'adâ Üsküdar finâsında / Kazâsı'nda ism-i sâmilere mensûb olan A2, M2 : Bâni-i evvel hazretlerinin rûh-i pür-fütûhlarını şâd eylediler. —/Ve Kezâlik/bundan —/başka Üsküdar finâsında hâlâ ism-i sâmilere mensûb N2, N3
- 6 netâ'if-i tarâ'if N3 : netâ'if-i zarâ'if N2, A2 : tarâ'if-i zarâ'if M2
- 7 bâb N2, N3 : — A2, M2
- 8 bir A2, M2 : — N2, N3
- 9 gibi ihyâ buyurdular A2, M2 : menzinde ihyâ eylediler N2, N3
- 10 hayr-ı câriyi mutazammın N2, N3 : — A2, M2
- 11 teşnegânî her N2 : teşnegânî âb-ı nâba sîr eylediler. Ve Hünkâr İskelesi verâsında kağıd dest-gâhı ve Üsküdar finâsında ve sâ'ir ba'zı mahallerde kumaş kâr-hâneleri icâdına da himmet-i kûh-endâz ibrâziyle, ol makûle emti'a istishâbında sekene-i Memâlik-i mahrûse'yi tüccâr-ı ecânibe mürâca'atdan bî-niyâz eylediler. Ve tab'-ı nezâket-neb'-i Hidîvî'leri, samîmî me'ârifî mâ'il ve her N3 : teşne-lebânî âb-ı hayâta sîr/sîrâb eylediler. Tab'-ı nezâket-neb'-i Hidîvî'leri, me'ârif-i cüz'iyeye mâ'il ve her bir A2, M2
- 12 ta'lîk-ı dil-ârâ M2 : ta'lîk N2, N3
- 13 ikâ' u N2, N3 : — A2, M2
- 14 Fuhûl-i tedvîn N2, N3 : Fuzalây-ı 'ulemâ [ve] fuhûl-i şu'arâya teveccüh ü rağbetleri ve tasnîf ve nazm A2, M2

tâziyâne-i şevk u tabî'ileri olmağla, muttasıl te'lîf ve kasâ'id¹ makûlesi âsâr-ı 'ilmiyye ve tab'iyye 'arz olunup, mukâbilinde cevâ'iz-i cezîle ihsân ederler idi. Muharrir-i Hakîr dahi çend def'a eser-i 'ilmî takdîm edüp, mukâbilinde mazhar-ı lutf-i 'azîm olmuşdur; *câzâhullâhu Te'âlâ bi-hayri'l-cezâ*^{**2}. Zemân-ı yümn-iktirânlarında kati vâfir te'lîfât-ı 'ilmiyye ve devâvîn-i şî'riyye tertîb ve dîbâceleri tâc-ı pür-ibtihâc-ı ism-i sâmilileriyle³ tezyîn ü teşbîb olundu⁴. [N2 107a]

Ve ber-vech-i muharrer yetmiş beş târîhinde⁵ pertev-bahş-ı dâ'ire-i şühûd ü imkân ve sinîn-i 'ömrü⁵ yirmi sekize bâliğ olduğu iki yüz üç târîhinde⁶ zînet-sâz-ı erîke-i şevket ü şân ve on dokuz sene fermân-fermây-ı mülk-i cihân ve on dört ay müddet âfitâb gibi ebr-i inzivâda nihân olduktan sonra, yirmi üç senesi cumâdelâhırının beşinci hamîs⁶ günü⁶ şehîden ve sa'iden 'âzim-i kişver-i câvidânî oldu.

Garâ'ibdendir ki vech-i mersûm üzere iki yüz üç senesinde cülûs-i hümâyûnlarına müteşeddikân-ı sühan-fürûşândan biri "İllâ Selîm-i Sâlis (لا سليمان ثالث)" fıkrasını târîh düşürüp, fıkra-i mezbûreye musallat olan "İllâ" lafzı, her çend harf-i tenbîh ise de sûretâ mükerreren edât-ı nefyi müvehhem olmağla, ol zemân ba'zı hurde-şinâsân târîh-i mezbûrdan tetayyur eylemişler idi; *fe-sâre'l-emru kemâ kâle*^{**}.

1 ruhsatları olup, ol zümrenin tâziyâne-i şevk u tabî'ileri/tabî'atleri olmağla, muttasıl te'lîf ve kasâ'id/kasâ'id A2, M2 : müsâ'ade/meyl ve ruhsatları olmağla, muttasıl te'lîfât ve kasâ'id N2, N3

* جازاه الله تعالى بخير الجزاء = Yüce Allah onu en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

2 âsâr-ı 'ilmiyye -cezâ' N2 : âsâr-ı 'ilmiyye ve tab'iyye takdîm olunup, mukâbilinde cevâ'iz-i cezîle ihsân ederler idi N3 : âsâr takdîm ve mukâbilinde bâligan mâ-belag mazhar-ı lutf-i 'amîm olurlar idi A2, M2

3 tâc-ı sâmilileriyle A2, M2 : nâm-ı nâmîleriyle N2, N3

4 olundu A2, M2 : + Hilye-i celiyyeleri: Be-gâyet hûb ve şekl ü kıyâfetleri dilber u mabûb idi. Merbû'u'l-kâme, mu'tedilü'l-cism, küşâde-rû, şehlá-çeşm, şu'â-ı şems gibi zerdüğün-tal'at, münevver-sûret, pâkîze-sûret bir vücûd-i 'azîzü'l'nâdiru'l-vücûd idi N2, N3

5 Sultân III. Selîm 27 Cumâdelülâ 1175 = 24 Aralık 1761 Perşembe günü doğmuştur; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,41.

6 şühûd 'ömrü N2, N3 : vücûd ü imkân olup, sinn-i 'ömr-i 'azîzleri A2, M2

6 Sultân III. Selîm'in tahta çıkışı 11 Receb 1203 = 7 Nisan 1789 Salı günü gerçekleşmiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,68.

6 üç târîhinde zînet-sâz-ı beşinci— hamîs M2 : üç târîhinde evreng-ârây-ı şevket ü şân olup, on dokuz sene fermân-revây-ı milket-i Cihân-bânî ve bir sene kadar inzivâ-güzîn-i kûşe-i nihânî olduktan sonra, yirmi üç senesi cumâdelâhırenin/cumâdâ beşinci— N2, N3

5 Cumâdelâhıre 1223 = 29 Temmuz 1808 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

** فصار الامر كما قال = İş dediği gibi oldu" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Ve ittifâkıyyâtdan ma'düdedir ki, lafz-ı vâhid ile hem-'aded¹ olan yirmi sekiz yaşında serîr-i Saltanat'a câlis² olmalarıyla, gûyâ ki 'aded-i mezbûr te'sîriyle min-ciheti'z-zâhir³ [M2 216] evvel ve âhır taraf-ı⁴ saltanatlarını muhâfaza eden mütedeyyin ve sâdık ve hayr-hâh-ı bâ-intibâh⁵ kısmından vahid oldukları gibi, min-ciheti'z-zürriyyeti⁶ dahi kat'â şecere-i sulb-i sa'îdlerinden semere-i vâhide bedîd olmayup, gevher-i âfitâb ve dürr-i kem-yâb gibi öylece⁷ yektâ vü ferîd, mevkib-rân-ı kişver-i câvîd oldular⁸.

- 1 'âzîm-i kişver-i hem-'aded N2 : 'âzîm-i mülk-i câvidânî oldu. Garîbdır ki vech-i mer-sûm üzere iki yüz üç senesinde cülûslarına müteşeddikân-ı şühan-fürûşândan birisi "İllâ Selîm-i Sâlis (لا سليم ثالث)" fıkrasını târîh düşürmekle [devamında yer alan "ol gûş-güzâr olan ba'zı hurde-şinâsân ol" kelimelerinin üzeri çizilmiştir], fıkra-i mezbûreye musallat olan "İllâ" lafzı, her çend harf-i tenbîh ise de sûretâ merreten ba'de uhrâ edât-ı nefyi müvehhem olduğuna binâ'en, ol zemân ba'zı hurde-şinâsân târîh-i mezbûrdan tetayyur eylemişler idi; *fe-sâre'l-emru kemâ sâre*. Ve ittifâkıyyâtdan ma'düdedir ki, lafz-ı vahid ile hem-'aded ["Garîbdır sâre" kısmı, özentisiz bir yazıyla 10b'nin sağ kenarına yazılmıştır. Kenardaki bu yazıların altında "32 = İllâ, 140 = Selîm-i Sâlis, 1031 + 1203" şeklinde yukarıda ifâde edilenin sağlaması yapılmıştır] N3 : 'azm-i cinân eyledi. İtti-fâkıyyâtdan ma'dûd olarak lafz-ı vahid ile hem-şümâr A2, M2
- 2 serîr-i Saltanat'a câlis N3 : câlis-i serîr-i Saltanat N2 : taht-ı 'Osmânî'yi/'Osmânî'ye zînet-nisâr A2, M2
- 3 mezbûr -zâhir N2, N3 : mezkûr te'sîriyle min-ciheti'z-/ci[he]ti'z-zâhir A2, M2
- 4 taraf-ı N2, N3 : — A2, M2
- 5 ve hayr-hâh-ı bâ-intibâh A2, M2 : hayr-hâh N2, N3
- 6 zürriyyeti M2 : zürriyye N2, N3, A2
- 7 ve dürr-i kem-yâb gibi öylece A2, M2 : gibi N2, N3
- 8 oldular A2, M2 : oldu. Muharrir-i bi-zevâde üzere hâric-i hadd-i ifâde hakk-ı karar-dâdel-eri olmağla, her çend dâstânlarını bast u itnâb eylemek, edây-ı hak-güzârî ise de lâkin bi-kazâ'illâhî Te'âlâ dūcâr oldukları dâhiye-i dehyâ'-i ciğer-sûz, hânûmân-ı dil ü cânıma hemîşe âteş-efrûz olmağla, tahrîr u takrîre tâkat-i hâme ve zebân mün'adim olmuştur. [N2 107b] Cihânî kanlı yaşım tutdu dil gamdan müşevveşdir * Buna yâkütüden zevrak gerek tûfân-ı âteşdir. Allâhu 'azîmü's-şân dergâhından niyâz-ı sâdık ve recây-ı vâsık budur ki merhûmun rûh-i revânını ravh-ı rahmet ile şâd ve likây-ı hûr ve rıdvân birle mesrûru'l-fu'âd edüp, ol vak'aya bâdi ve i'dâm-ı vücûduna sebeb-i 'âdî ve mübâşir ve mu'tedi olan-ların bi-ecma'ihim hânûmân-ı 'ömr ü hayâtlarını berbâd ve hâksâr ve seyf-i 'Adlî ile, ya'nî tûğ-i intikâm-ı Sultân Mahmûd Hân birle nigûnsâr-ı hufra-i kahr u demâr eyleye, âmîn. Zikr-i vüzerây-ı 'izâm ki der-zemân-ı Selîm Hân hâmil-i Sadâret bûdend Merhûm Selîm Hân hazretlerinin cülûslarında Koca Yûsuf Paşa Vezîria'zam ve Serdâr-ı mu'azzam bulunup, ne hâl ise iki yüz beş târîhinde 'akd-i rişte-i sulh ile kat'-ı rıbka-i nizâ' eylemekle, orduyu ircâ' edüp ve Âsitâne'ye ba'de'l-vürûd yedinden mühr-i hümâyûn intizâ' ve Melek Mehmed Paşa'ya idâ' olunup, müşârûn ileyh Muhâfız nâmiyle Anapa Kal'ası'na işrâ' olundu. Yedi târîhinde 'azl ve Medîne-i münevvere muhâfazasına ta'yîn olunup, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târîhinde ol Tîbe-i tayyibe'de vefât edüp, Bakî'de defîn ve sâye-nişîn-i ashâb-ı güzîn oldu. Melek Mehmed Paşa dahi dokuz senesi mün'azil ve sâbık Mısır Vâlîsi 'İzzet Mehmed Paşa ol 'arûs-i hezâr dâmâdın 'izzet-i visâline nâ'il, selefi müşârûn ileyh sâhil-hânesinde pîrâne mütekâ'idin 'ibâdetine müştâgil olup, ol hâl üzere çend sâl dahi güzârende-i eyyâm ü leyâl oldukdan sonra, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târîhinde milk-i bekâyâ intikâl eyledi. On üç târîhinde Mısır hâdisesi sebebiyle 'İzzet Mehmed Paşa dahi

Hilye-i celîleleri be-gâyet hûb ve şekl ü kıyâfetleri dilber¹ ü mahbûb idi. Merbû'u'l-kâme, mu'tedilü'l-cism, küşâde-rû¹, şehlâ-çeşm, münevver-tal'at, mevzûn-hey'et ve'l-hâsıl hûb-sûret ve pâkîze-sîret bir vücûd-i nâdiru'l-vücûd² idi. Muharrir-i Hakîr ol Şehriyâr-ı bî-nazîrin zemân-ı sa'd-iktirânlarında kuvve-i câzibe-i kehrübây-ı kismetle Âsitâne-i sa'âdetlerine vürûd ve vatanımızda şikâk-ı miyâne-i³ ehâlî sebebiyle temevvüc-i bahr-ı şûriş ve fiten gâ'ilesinden nâşî, bir müddet İstanbul'da bast-ı bûriyâ-pâre-i ikâmet eylemeğe karâr olunup, ol aralıkda *Burhân-ı Kâtî* nam kitâbı terceme ve bi'l-vâsita tak-

'azl ü tenkîl ve arpalığı olan Mağnîsâ'ya nefy ü tahzîl olunup mühr-i hümâyûn Erzurum Vâlisi Yûsuf Ziyâ Paşa'ya Mısır Ser'askerliği 'unvânıyla i'tâ olundu. Yirmi iki senesinde müşârun ileyh dahi ma'zûl [N2 108a] Kapudân-ı deryâ İsmâ'il Paşa makâm-ı Sadâret'e mevsûl oldu [Kapudân-ı deryâ oldu" kısmı buraya girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek, ayrı bir kaligrafi ile satırın ve sayfanın sol kenarına yazılmıştır]. Yeniçeri Ağası Hilmî İbrâhîm Paşa makâm-ı Sadâret'e mevsûl oldu. Anın dahi ser-encâmı bâlâda ordu kıssasında keşîde-i silk-i erkâm oldu. **Meşâyih-i kirâm** İbtidâ serîr-ârây-ı Saltanat olduklarında es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi mesned-i Meşihat'de bulunup, sene-i mezbûre zilka'desinde 'azl ve arpalığı olan Keşân'a keşîde-i cezbe-i âb ü dâne olup, çend mâh murûrunda itlâk ve Âsitâne'de sâhil-hânesinde ikâmetle müştagil-i du'ây-ı Şehriyâr-ı âfâk oldu. Halefi olan Şerîf Efendi bu def'a herem-i mufrit sebebiyle ancak iki mâh müddet mesned-nişîn-i Meşihat olup, yerine Hamîdî-zâde Mustafa Efendi Müftî ve müşkil-güşây-ı müsteffî oldu. Beş târihinde müşârun ileyh dahi mehcûr ve Hicâz'da Tâ'ife iclâ birle dâr u diyârından mehcûr oldukdan sonra, arpalığı olan Mağnîsâ'da ikâmete me'mûr olup, sekiz târihinde külliyyen şehristân-ı hayâtдан dûr oldu. Müşârun ileyhîn 'azli gerçi Yahyâ Tevfîk Efendi'nin nasbını müstelzim olup, lâkin maraz-ı gâlib sebebiyle hemân vâh ile hem-'aded olan on iki gün makâm-ı Meşihat'de irâ'et-i şahs ü hey'et eyledikten sonra devre-i hayâtı temâm ve "Allâhu veliyyü't-tevfîk" deyerek 'âzim-i dâru's-selâm olmağla, Mehmed Mekkî Efendi câ-nişîn olup, ol dahi altı târihinde rû-berâh-ı süy-i firdevs-berîrin olmağın, yerine Dürri-zâde Mehmed 'Ârif Efendi sâniyen Müftî'l-enâm ve hallâl-i müşkilât-ı hâss u â'mm oldu. On üç senesinde 'İzzet Mehmed Paşa ile berâberce 'azl ü tenkîb ve Bursa'ya nefy ü tağrîb olunup, yerine Mustafa 'Âşîr Efendi emr-i iftâyâ mübâşîr oldu. On beş târihinde ol dahi 'azl ve Kastamonu'ya iclâ olunup, yerine Hulûsî 'Ömer Efendi mütesaddî-i meşgale-i iftâ oldu. On sekiz târihinde ol dahi [N2 108b] mün'azil ve Sâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi maslahat-ı Fetvâ'ya müştagil oldu. Yirmi bir târihinde müşârun ileyh dahi ma'zûl ve ol makâma Seyyid 'Atâ'ullah Efendi mevsûl oldu. Anın dahi sergüzeşti mahallinde bast u beyân kıldını [N2 nüshası burada aniden sona ermektedir. Sondaki iki varak ise boş bırakılmıştır] N2 : oldu. Muharrir-i Hakîr üzere hâric-i hadd-i ifâde hakk-ı karâr-dâdeleri olmağla, her çend dâstânlarını bast u itnâb eylemek, edây-ı hak-güzârî olup, lâkin bi-kazâ'ihî Te'âlâ ducâr oldukları vak'a-i ciğer-süz, hânûmân-ı dil ü cânıma hemişe âteş-efrûz olmağla, tahrîr u takrîre kudret-i hâme vü zebân mün'adim olmuştur. Cihânı kanlu yaşım tutdu dil gamdan müşevveşdir * Buna yâkütdan zevrak gerek tûfân-ı âteşdir. Allâhu 'azîmü's-şân dergâhından niyâz-ı sâdık ve recây-ı vâsık budur ki, merhûmun rûh-i revânını ravh-ı rahmet ile şâd ve likây-ı hûr ve rıdvân birle mesrûru'l-fu'âd edüp, ol vak'aya bâdî olanların hânûmân-ı 'ömr ü hayâtlarını berbâd ve hâksâr ve dest-i intikânla cümlesini bürîde-i tîğ-i kahr u demâr eyleye, âmin, âmin. [N3 11a] **Vüzerây-ı 'izâm** Cülûslarında Koca Yûsuf Paşa, Vezîria'zam ve Serdâr-ı mu'azzam bulunup, ne hâl ise iki yüz beş târihinde 'akd-i sulh ile orduyu ircâ' ve Âsitâne'ye ba'de'l-vürûd mühr-i hümâyûn yedinden intizâ' ve Melek Mehmed Paşa'ya idâ' olunup, müşârun ileyh Muhâfîz nâmiyle Anapa Kal'ası'na irsâl olundu. Yedi târihinde 'azl olunup, Medîne-i münevvere muhâfazasına

dîm-i huzûr-i fâ'izu't-tekrime-i 'âfleri kılındıkda, fenn-i edebiyenin bi'l-kül-liyye inkirâzından bahsle çâker-i kemterleri hakkında vaktiyle sefâret ve tahrîr-i vekâyi' ve nâme-nüvîslik makûlesi¹ hıdemât-ı devletde istihdâma şâyân görüp, min-ba'd Âsitâne'de ikâmet ve bir mesken ve üç dört yüz gurus me'âş tertîb ve beldeden evlâd ü 'iyâlimizin nakline müsâra'at olunmak bâbında mü'ekmeden irâde-i kat'iyeleri şeref-sudûr ve Hareket-i Dâhil'de² medrese ru'ûsu ve 'atıyye-i vâfire ile pertev-i mihr-i 'inâyet-i bâhirelerini nûrun 'alâ nûr buyurmalarıyla, vâkı'â bir mesken iştirâ olunup, evlâd ü 'iyâlin dahi nakli tahrîr olunmuşiken, Mısır Vak'ası zuhûr ve ol taraflarda ma'âzallâhi Te'âlâ İstanbul'un dahi mahsûl³ olduğu erâcîfi, sâ mân-rübây-ı şu'ûr olduğundan, ehl ü⁴ 'iyâl Haleb'e kadar irtihâl eylemişiken 'avdete nâ-çâr olup, Âsitâne'de gerçi emr-i hümâyûnları mücebince 'ulemâ tarafından elli altmış gurusluk mâ-sadak-ı ma'nî-i "*Lâ yüsminü ve lâ yuğni**" bir ma'îşet mütevecceh olup, ba'zı vesâ'it ile istiklâli, ismâ'-ı sergerde-i mevâlî kılındıkca: "A

ta'yîn olunmağla, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târihinde ol Tibe-i tayyibe'de vefât edüp ve Bakî"de defin ve ashâb-ı güzine sâye-nişîn oldu. Melek Mehmed Paşa dahi dokuz senesi ma'zûl [Satırın devamında ve sayfanın sol kenarında, nereye gireceği işaret edilmemiş "Ve Mısır Vâlisi 'İzzet Mehmed Paşa" yazısı vardır.] ve Melek Paşa sâhil-hânesinde mütekâ'iden 'ibâdetine meşgûl olup, ol hâl üzere çend sâl dahi imrâr-ı leyâl eyledikden sonra, [Tarih yeri boş bırakılmıştır] târihinde irtihâl eyledi. On üç târihinde Mısır hâdisesi sebebiyle 'İzzet Paşa dahi 'azl ve musâdere ve Mağnisâ'ya nefy olunup mühr-i hümâyûn Erzurum Vâlisi Yûsuf Ziyâ Paşa'ya Mısır Ser'askerliği'yle i'tâ olunup, yirmi iki senesi [Ay ve gün yeri boş bırakılmıştır] nde müşârun ileyh dahi 'azl ve Yeniçeri Ağası Hilmî İbrâhîm Paşa ihtiyâr olundu. Niteki sefer. **Meşâyih-ı kirâm** Serîr-ârây-ı Saltanat olduklarında es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi Şeyhulislâm bulunup, sene-i mezbûre zilka'desinde 'azl ve arpalığı olan Keşân'a nefy olunup, çend mâh murûrunda itlâk ve Âsitâne'de sâhil-hânesinde ikâmete me'mûr oldu. Halefi olan Şerîf Efendi herem-i mufrit sebebiyle ancak iki mâh müddet mesned-ârây-ı Meşihat olup, yerine Hamîdî-zâde Mustafa Efendi Müftî ve müşkil-güşây-ı müstefî oldu. Beş târihinde müşârun ileyh dahi 'azl ve Hicâz'da Tâ'ife nefy, ba'dehû arpalığı olan Mağnisâ'ya irâd olunup, sekiz târihinde orada kazây-ı nahb eyledi. Müşârun ileyh'in 'azli, Yahyâ Tevfik Efendi'nin gerçi nasbını müstelzim olup, lâkin maraz-ı gâlib sebebiyle hemân on iki gün mesned-i mezbûrda irâ'et-i şahs edüp, ba'dehû encümen-i hayâtdan keşîde-pâ ve yerine Mehmed Mekki Efendi müştagil-i emr-i İftâ oldu. Altı târihinde ol dahi vefât, yerine Dürrî-zâde Mehmed 'Ârif Efendi sâniyen Müftî oldu. [N3 11b] On üç târihinde 'İzzet Paşa ile beraber 'azl ü tenkil ve Bursa'ya nefy ile tahzîl olunup, yerine 'Âşîr Mustafa Efendi mütesaddî-yi emr-i İftâ oldu. 15 târihinde müşârun ileyh dahi 'azl ve Kastamonu'ya iclâ olunup, yerine Hulûsî 'Ömer Efendi Müftî oldu. 18 târihinde ol dahi mün'azil ve Sâlih-zâde Ahmed Es'ad Efendi emr-i İftâ'ya müştagil oldu. 21 târihinde müşârun ileyh dahi ma'zûl ve ol mesnede Seyyid 'Atâ'ullah Efendi mevsûl oldu. N3

1 dilber A2 : dilîr M2

1 -rû A2 : + ve M2

2 vücûd A2 : mevcûd M2

3 miyâne-i A2 : miyân-ı M2

1 makûlesi A2 : makûle M2

2 Dâhil'de A2 : Dâhil'den M2

3 ma'âzallâhi mahsûl A2 : ma'âz[all]âhi Te'âlâ İstanbul'un dahi mahsûr (محصر) M2

4 ü M2 : — A2

cânım! Hâtır-nişânımızdır, inhılâl¹ zuhûruna muterakkıbiz. Elbette bir münhal vukû'unda emr-i hümâyûnu² kertesine iblâğ ederiz” deyerek imrâr-ı ezmine ve ahkâb ve Bende-i bî-tâb dahi hicâb ü cenâbdan³ nâşî keyfiyeti ‘arz-ı hâl-i⁴ Rikâb-ı müstetâb etmekden⁵ ictinâb edüp, lâkin ol Şehriyâr-ı kerîm hazretleri câ-be-câ ‘atâyây-ı zâhîreleriyle [M2 217] taraf-ı ‘abîdânemi ihtiyâcdan müberrâ eylemeleriyle, min-ba‘d ‘ulemâ ma‘îşeti nahvine i‘âde-i zamîr olunmadı. Tâ ki bir şeb-i tûfânda ma‘âzallâhi⁶ Te‘âla hizâmızda vâki‘ bir hânedan cevfi leyl-i pür-veylde bir âteş-i serkeş, ‘alev-nümây-ı âfâk ve iki sâ‘at zarfında temâmî-i mahalleyi ihrâk edüp, ‘Abd-i bî-tüvân⁷ “Ene'n-nezîru'l-'uryân**” kıyâfetiyle hemân tahlîs-ı cân eylemişidi. Ferdâsı mesmû‘-i hümâyûnları oldukda, ba‘zı gûne tesliyetle ‘atıyye-i ‘âtifetleri reşâşe-pâş-ı dil-i sûzân ve muntafi-sâz-ı nâ‘ire-i ekdâr u ahzân olmuşidi. Mısır fethi zeylinde dahi takdîm ettiğimiz *Siyer-i Nebevî* ‘arz-ı hâlinde niyâz-mend olduğumuz üzere Hicâz-ı mağfîret-perdâz tarafına ‘azîmetimiz husûsuna himmet-i ‘aliyyeleri erzân ve sâye-i ‘inâyet-vâyelerinde hac ve mücâveret⁸ ve sıla-i rahm ve nakl-i evlâd ü ‘iyâl olunup, hulâsa-i kelâm ilâ âhîrî'l-eyyâm simât-ı ‘inâyetleri hakk-ı kemterânemde gösterîde ve dem-be-dem idrârât-ı ‘aliyye ve⁹ ‘atâyây-ı seniyyeleri erzîde olup, bi'l-ehli ve'l-‘iyâl te‘ayyüş ü zindegânî ve sâyelerinde¹⁰ bi-hamdihî Te‘âlâ ferd-i vâhid tarafına bess ü şekvây-ı zarûret ve nâ-be-sâmânı, husûsan ‘ulemâ tarafından rezâlet-i niyâz-kârî-i me‘âş cihetinden, zelle-i zemân kabîlinden ma‘dûd bir akçalık himmetleri, ma‘âzallâhi¹¹ Te‘âlâ ser-zede-i sâha-i vukû‘ u meşhûd¹² olur ise, ‘indlerinde idâ‘-ı¹³ mâdde-i hayât ‘add ü i‘tibâr eylemelerinden, el-hamdü lillahi Te‘âlâ ol makûle tahmîl-i yed-i minnetlerinden masûn ve “Fulân bizim ihyâ-kerdemizdir” cemîlesinden me‘mûn olup, bu cihetle taraf-ı Saltanat’dan gayri bir ahad¹⁴ cânibinden mem-

* لا يثمن ولا يغنى = Ne besler ne de açlığı giderir” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-Gâşiye 88/7. âyetin başında yer alan bir kısımdır.

1 inhılâl A2 : اتحلال M2

2 hümâyûnu M2 : hümâyûn A2

3 cenâbdan A2 : hayâdan M2

4 hâl-i A2 : — M2

5 etmekden A2 : eylemekden M2

6 ma‘âzallâhi A2 : ma‘âz[all]âhi M2

7 tüvân A2 : nevâ M2

** انا النذير العريان = Ben çıplak uyarıcıyım” anlamına gelen bu cümle Buhârî, Rikâk, 26, İ’tisâm, 2; Müslim, Fezâ’il, 16’daki hadislerde geçen (bk. Wensinck, VI,405) ve Hz. Peygamber’in de kendisini böyle vafsettiği bir ifâdesidir.

8 mücâveret A2 : muhâceret M2

9 ve M2 : — A2

10 ve sâyelerinde A2 : vesîlelerinde M2

11 akçalık himmetleri, ma‘âzallâhi A2 : akçalık himmetleri, ma‘âz[all]âhi M2

12 meşhûd M2 : şuhûr A2

13 idâ‘-ı A2 : ibdâ‘-ı M2

14 ahad A2 : vâhid M2

nûn olmayup¹, cihân cihân hazâ'in-i bî-gerân ve deryâ deryâ defâ'in-i bî-pâyânlarından efvân 'ind-i Fakîrâne'mde² e'azz ü mu'teberdir. Pes merhûm-i müşârun ileyhin bu vechile 'inâyet-dîdesi ve perverde-i³ ni'am-ı 'adîdesi olduğum hasebiyle, evsâf-ı hamîdelerini nazmen ve nesren mücelledât-ı 'adîdeyi hâvî sifr-i mahsûs olarak ketb ü imlâ eylemek, edây-ı hak-güzârî ve îfây-ı teşekkür-kârî olup, lâkin bi-kazâ'ihî Te'âlâ ducâr oldukları vak'a-i ciğersûz, hânûmân-ı dil ü cânıma hemîşe âteş-efrûz olmağla, evc-gîr-i dimâğ-ı hârre-i kuvvet olan ebhire-i âteşin-i mihr u rikkat sebebiyle çeşme-i çeşmlerimden revân olan seylâb-ı sirişk-i hûn-âlûd cereyânıyla mâtde-i tahrîr olacak midâd-ı siyâh u sürhden mürekkeb bir gûne cerr-i agreb olup, ne hâl ise çend kelime tastîre [M2 218] icbâr-ı hâme-i mâtem-gîr 'akabinde pey-der-pey mûnahdir olan katerât-ı eşk, keremen derhâl sahîfe-i muharrereden 'ibârât-ı muharrereyi imhâ eder olmağla, bu kadarca güftâr-ı perîşân-âsârı dahi hezâr renc ve ta'b-ı⁴ bî-hisâb ve tekellûfât-ı 'azîme irtikâbiyle tahrîre kudret-yâb olundu. Ber-vech-i muharrer İstanbul'da garîbü'd-diyâr ve bî-kes ve⁵ bî-yâver ve meded-res olup, vech-i me'âşımız re'sen ve külliyyen Hudâvendigâr-ı sâbık *sakâhullâhu bi-ke'sâtin mine't-tesnîmi'r⁶-râhik** hazretlerinin idrârât-ı 'aliyyelerine munhasır ve akvât ve agdiyemiz matbah-ı 'inâyetlerine maksûr⁷ olmak hasebiyle, hal' hâdisesi cümleden ezyed bu Fakîr-i bî-nevâya te'sîr ve selb-i şu'ûr ile bî-şâ'ibe-i hılâf dîvâne ve sersem-misâl niçe⁸ eyyâm ü leyâl nefsimden bî-haber âşüfte-dimâğ ve perîşân-hâl olmuşidim. Bir taraftan merhûm ve⁹ mağfûr hazretlerinin hâline mütekeddir ve bir cânıbden esbâb-ı zâhire-i me'âşımız olmamağla, gâ'ile-i cihet-i zindegânîden mütefekkir olup, gâh der-dest olan kitâbları yok behâlarına fûrûht ve gâh Haleb ve 'Ayntâb tüccârından biri ona mukâbil itmâ' ederek istidâne ile imrâr-ı çâşnî vü şebâne edüp ve'l-hâsıl hal'-ı¹⁰ müşârun ileyh *esbegallâhu¹¹ rahmetehû 'aleyhi*** gününden hâlâ mütene'im-i ni'am-ı 'inâyet-i Şâhâne ve muğtenim-i ganâ'im-i¹² re'fet-i bî-gerâneleri olduğumuz Pâdişâh-ı 'âlem ve¹³ Şehinşâh-ı ümem efendi-

1 olmayup A2 : almayup M2

2 Fakîrâne'mde A2 : Hakîrâne'mde M2

3 perverde-i A2 : perve[r]de-i M2

4 ta'b-i A2 : nasb-ı M2

5 ve A2 : — M2

6 *sakâhullâhu bi-ke'sâtin mine't-tesnîmi'r* A2 : *sakâh[ull]âhu bi-ke'sâtin min tesnîmi'r* M2

* سقاء الله بكأسات من التسنيم الراحق = Allah onu Tesnîm (= cennetteki ırmaklardan) kaynağın-
dan doldurulmuş şarap kadehleriyle ferahlatsın” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 maksûr M2 : — A2

8 niçe A2 : nice M2

9 ve M2 : — A2

10 hal'-ı A2 : — M2

11 *esbegallâhu* A2 : *esbeg[all]âhu* M2

** اسبغ الله رحمته عليه = Allah ona rahmetini bol bol ihsân eylesin” anlamına gelen Arapça duâdır.

12 ganâ'im-i A2 : ganâyim-i M2

13 ve M2 : — A2

mizin hakk-ı bendegânemde bir takrîble, teveccüh-i kalb-i hümâyûn ve deryâ deryâ ‘avâtıf-ı rûz-efzûnları zuhûruna kadar çekdiğim mihen ü âlâm ve ekdâr u derd ve meşakkat ü ıztırâr, eğer sûret-yâfte-i teecessüm olsa, fi'l-vâki‘ gerdiş-i feleke mâni‘ olacağı mübâlagadan ma‘dûd değildir. Lâkin “*Li-küllü şiddetin fereciin**” fehvâsinca el-hamdü lillâhi Te‘âlâ sevk-ı sâbika-i¹ tevfiik-ı Kibriyâ, hâlâ evreng-ârây-ı Hılâfet-i kübrâ ve erîke-pîrây-ı Saltanat-ı ‘uzmâ Pâdi şâh-ı Muhammedü's-sîre Şehinşâh-ı Mahmûdü's-serîre efendimizi bu zerreden kemter ‘Abd-i ahkarın hâl ü şânına ittılâ‘ ve muktezây-ı şîme-i kerîme-i kadr-dânî-i Husrevânî'leri² üzere hakk-ı bendegânemde âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı teveccüh-i Hidîvâne'leri, pertev-bahş-ı iltimâ‘ buyurulup, bi'd-defe‘ât ‘atâyây-ı zâhire ve cihet-i me‘âş ve merreten ba‘de uhrâ terfi‘-i rütbe-i medrese himmeti ve merhûm ve mağfûr hazretlerinin ihsân buyurdıkları hânedan üç kat ziyâde hâne-i bî-behâne ‘inâyeti, hak budur ki bu bende-i mürde-hey’eti ez-ser-i nev ihyâ ve çekilan mihnet³ ü meşakkati bi'l-külliyeye insâ buyurdular. Allâhu⁴ ‘azîmü [M2 219] ‘ş-şân hazretleri dergâhından niyâz-ı sâdik ve recây-ı vâsık budur ki, merhûm [u] mağfûr hazretlerinin rûh-i revânını rahmetle şâd ve likây-ı hûr u rıdvân ile⁵ mesrûru'l-fu‘âd edüp, hâliyâ veliyü'n-ni‘am-ı ‘âlem, Sürûr-i selâtîn-i ümem Pâdişâh-ı heft-iklîm, Zînet-bahş-ı taht u dîhîm, Emîru'l-mü‘minîn ve İmâmü'l-Müslimîn efendimizi ilâ yevmi'l-kıyâm serîr-i saltanatlarında sıhhat ü ‘âfiyet ve nihâyet-i şâdî ve meserretle müstedâm ve livây-ı zafer-iltivây-ı şevketlerini hemîşe mansûr ve a‘dây-ı bed-hâh-ı devletleri hemâre müdemmir u makhûr edüp, sipîhr-i sulb-i sa‘âdetlerinden sitâre-i müstemirru't-tulû‘ zerârî-i⁶ ziyâ-efşânlarıyla mede'z-zemân dîde-i cihân-dîde-i Şâhâne'lerini rûşenâ ve hâtır-ı fâhır-i Husrevânî'lerini⁷ dâ'imâ cilve-gâh-ı ferah-ı şevk u safâ eylediği hâlde, sâye-i hemâ-pâyeyi ‘inâyetlerini mufarık-ı ‘âmme-i ‘âleme sâyebân, husûsan bu dermânde-i bî-nevâ ve furû-mânde-i fakr u fenâ⁸ olan ‘Abd-i ahlâsu'l-cenâbları üzere dirâht-ı ihsânların mültefetü'l-ağsân edüp, öteden berü me'lûf ve mu‘tâd ve her vechile muhtâc olduğum teveccühât-ı ‘aliyyelerini kemâ fi'l-evvel hakk-ı bendegânemde bî-dirîğ u erzân eyleye, âmîn, sümme ve sümme ve sümme âmîn.

Hayf sad hayf ve dirîğ sad dirîğ ki, ol nûr-i mücesssem, vücûd-i mükerrem ibtidâ sadme-i cevri devr-i bî-vefâ ile tâc u tahtdan dûr ve sâniyen bir

* لكل شدة فرج = Her bir sıkıntının bir ferahlığı vardır” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 el-hamdü sâbika-i A2 : bi-hamdihî Te‘âlâ sevk-ı sâbika-i M2

2 Husrevânî'leri A2 : Husrevâne'leri M2

3 mihnet A2 : minnet M2

4 Allâhu A2 : A[llâ]hu M2

5 rıdvânla A2 : rıdvân ile M2

6 zerârî-i A2 : vüzerây-ı M2

7 Husrevânî'lerini A2 : Husrevâne'lerini M2

8 fenâ A2 : ‘anâ M2

alay¹ gül-i beyâbân ve ehrimen-i bî-emân ve bî-îmânın ser-pençe-i işkencele-
rinde zebûn-i vüzerâ ve gürg-i derende gibi hecme-i cân-şikârlarıyla giriftâr-ı
keşmekeş-i âzâr olarak hâksâr ve makhûr oldu. Müşârun ileyhın bu vâkı‘a-i
fâci‘ası, mânend-i tarrâka-i zehre-tirâk sekene-i İstanbul’un çâksâz-ı perde-i
sem‘-i idrâkleri oldukda, ‘ibâdullahın beş yüz yıllık² hânedân-ı Hılâfet-bünyân-ı
selâtîn-i İslâmiyye-i³ ‘Osmâniyye’ye vâbeste olan ‘alâka-i nisbet ve râbita-i
temahhuz⁴ ve husûsiyyetleri hasebiyle her birinin zât-ı pâkîze-simâtları, kurre-
i ‘uyûn-i İslâmiyyân ve rûh-i cesed-i ehl-i îmân mesâbesinde olduğundan
başka, merhûm-i⁵ mebrûrun mihr u mahabbeti kulûb-i enâmda cây-gîr olup,
hasbe'l-kader hal‘ zuhûruyla her ne denlû münharifû'z-zamîr oldular ise de,
hayâtlarıyla tesliyet-yâb ve ba‘zı mertebe tahyîl-i⁶ peyker-i ümniyye ederek şî-
fâ-sâz-ı derd-i ıztırâb olurlar iken, nâgâh bu hâdise-i cângâh, ‘**Arabî:**

Erat sâ‘ikatin em nefhatü's-sûr

Fe'l-arzu kad müli 'et min nakr-i nâkûr

Esâbe [M2 220] minhu'l-verâ dehyâ'e dâhiyetin

*Ve dâne⁷ minhu'l-berâyâ sa 'ikate't-tûr**

gulgulesiyle bağteten velvele-i sâ‘ika-i cân-sûz ve cân-rübâ ve sayha-i ra‘d-i
tâkat-şiken ve tehammül-fersâ gibi sâmi‘a-der-i pîr u bernâ oldukda, el-meded
el-meded derûn-i İstanbul‘da haşr⁸ nümûnesi rû-nümûn ve sagîr u kebîrin âh u
feryâdı, velvele-endâz-ı künbed-i gerdûn olup, ‘ale‘t-tahkîk rûz-i rustâhîzden
nişâne ve seyl suyu gibi göz yaşları bilâ-mübâlaga yollardan revâne oldu. Hele
bu ‘abd-i Hakîr[‘in] murg-peçe-i rûh-i revânı, pey-siper-i (بى سپر) hevâyı tesyîr
eylemeğe⁹ ramak-ı yesîr kalmışidi. **Beyt:**

Yalnız nâle-keşi, ümmet-i İslâm değil

Kim umar, Millet-i Tersâ dahi giryân olsun

1 bir alay A2 : — M2

2 yıllık A2 : yı[llık] M2

3 İslâmiyye-i A2 : eslâf-ı M2

4 temahhuz A2 : temahhus M2

5 merhûm-i A2 : + ve M2

6 tahyîl-i A2 : nahîl-i M2

7 zâka A2 : dâne M2

* ارت صاعقة ام نفخة الصور * فالارض قد ملئت من نقر ناقور
اصاب منه الورى دهيا داهية * و ذاق منه البرايا صعقة الطور = O gök gürlütüsü mü yoksa sûrun
üfürülmesi mi? Yeryüzü sûra üfürülen seslerden doldu taşı. Ondan insanlara çok büyük bir
musîbet isâbet etti, halk Tûr Dağı'nın sarsılması gibi sarsıldı” anlamına gelen Arapça bir
kıtadır.

8 haşr A2 : haşret M2

9 eylemeğe A2 : eylemekde M2

sûzişince ‘amme-i ehl-i İslâm'dan başka Ermenî ve Rum ve Yehûd tâ'ifesi ehl-i zimem¹, ‘ale'l-'umûm gark-âb-ı lücce-i şîven ü mâtem olup, gürûh gürûh hüzn ü esef ü endûhla giryân ü nâlân ve dîdelerinden hûn-efşân oldukları, meşhûd-i ‘ayne'l-yakîn-i Muharrir-i sâdıkul-beyân olmuşdur.

Ve'l-hâsıl merhûmun bu vâkı‘a-i sâdi‘ası nev‘-i insândan başka mele’-i a‘lâya ve bi'l-cümle sevâd-ı arz u semâya kârger olduğu mukarrer ve şâ‘ibe-i igrâkden berterdir. Hattâ Avrupa kıralları ve cenerallerinin ve İran ve Tûrân hânlarının müte’essir ve müte’essif oldukları, resîde-i rütbe-i tahkîkdir. **Beyt:**

Cihânı kanlu yaşım tutdu, dil, gamdan müşevveşdir

Buna yâkûtdan zevrak gerek, tûfân-ı âteşdir

Gerçi der-‘akab ol cellâdân-ı bî-dîn ve bî-mezheb ve kâfirân-ı mecûsî-neseblerin² bi-hamdihî Te‘âlâ dest-yârî-i seyf-i Mahmûdî ile cümlesi mazhar-ı intikâm ve lâşe-i murdâr-ı nâ-fercâmları, leked-hürde-i hâss u ‘âmm olmağla, ‘amme-i ‘ibâda nev‘an teşeffî-i sadr hâsıl ve herkes oldukca âremîde-dil olup, lâkin³ çi sûd ol vücûd-i bihbûdun her târ-ı mûyuna sad hezâr ol makûle kâfir-i bed-kirdâr, bî-bedel⁴ ve hûn behâsına kân ve imkân kâfi olmayacağı kadar, şînasân-ı ehl-i İslâmiyân'a vâreste-i edille vü ‘ileldir. Ve cümleye rûşenâdır ki, hazret-i Rabbü'l-berâyâ *celle şânühû* her derdin devâsını ve her marazın şî-fâsını ve her kederin incilâsını ve her ‘usrun yûsrünü ve her kabzın bastını ve her idbârın ikbâlini bi'l-izdivâc müte‘âkıb ve belki her şiddete ‘aşr-i emsâl⁵ ‘inâyetini ‘uhde-i cûd u re’fet-i bî-nihâyetine müterettib eylemekle, mâdde-i merkûmede dahi gerçi Sultân Selîm’in devre-i zindegânîsi bekâsı, ber-muktezây-ı [M2 221] kazâ sûret-i meşrûha⁶ üzere inkızâ bulup, halk-ı ‘âlem mahzûn u muhtarib ve derhem olmuşiken, Nûr-i dîde-i İslâmiyân ve Rûh-i cesed-i ‘âlemiyân Pâdişâh-ı Mahmûdü'l-hısâl, memdûhu‘ş-şân efendimizin vücûd-i mes‘ûdularını âzâr-ı hâr-ı havâdis-i rûzgârdan me‘mûn ve dâru'l-vikâye-i⁷ hıfz-ı Samedânî'sinde mahfûz u masûn eylediğine mukârin ni‘me'l-bedel ve habbeze'l-halef olarak, hamden lillâhi Te‘âlâ şeref-bahş-ı taht-ı ‘Os-mânî ve zînet-dih-i dîhîm-i Cihân-bânî eylemekle, zımn-ı mâtemde sûr-i vaty-ı elemde sürûr-i serîresi muncelî vü zâhir ve ekâbir u esâgir⁸ müteselliyü'l-hâtır oldular. Hazret-i Rabb-i Mennân *celle celâlühû* dergâhına hamd ü sipâs ve şûkr-i bî-kıyâs ki, mâh-ı tâbân bedeli, mihr-i dirahşân ve gül-i handân ‘ıvazı, gülîstân-ı dil-sitân lutf u ihsân eyledi. Der-‘uhde-i ‘ubûdiyyet, kilik-i pâkîze-

1 zimem A2 : insâf M2

2 neseblerin M2 : nesebler A2

3 âremîde dil olup, lâkin A2 : erâmîde dil olup M2

4 bed-kirdâr, bî-bedel A2 : bed-kârı, bedel M2

5 emsâl A2 : emsâl (امثال) M2

6 sûret-i meşrûha A2 : vech-i meşrûh M2

7 vikâye A2 : + ve M2

8 ekâbir u esâgir A2 : esâgir u ekâbir M2

güftâr olduğu üzere ol Şehriyâr-ı bî-‘adîl-i felek-mikdârın rûz-be-rûz cilve-pîrây-ı minassa-bürûz olan ahvâl ü âsâr-ı cihân-efrûzları musammem¹ olan mecelle-i âtiye-i mahsûsada in-şâ’allâhu'r-Rahmân² yegân yegân şümürde-i benân-ı beyân ve bu takrîble şeh-name-i şevket-‘allâme-i Şâhâne’leri, sebt-i cerîde-i dehr u zemân kılınmak karâr-dâde-i zimmet-i himmet-i kilik-i pâkîze-zebân olmağla, mutâla‘a-güzâr olanlar nüsha-i zât-ı hamîdetü’s-sıfâtları ne derecede câmi‘-i fûnûn-i kemâlât olduğunu ve herc ü³ merc ‘alâmâtı nümâyân ve emâre-i berbâdî-i zelzele-fiken-i kulûb-i ‘âlemiyân olmuşiken, Devlet-i ‘aliyye ve temâmî-i Memâlik-i İslâmîyye’de dest-yârî-i şemşîr-i dilîrî vü satvet ve⁴ kâr-güzârî-i re’y ü tedbîr-i pür-isâbetleriyle ne güne sûret-i ârâmiş ü âsâyış bulduğuna ittîlâ‘la engüşt-gezây-ı ta‘accüb-i bî-şümâr olarak, tahsîn ü sâbâş-ı⁵ sad-hezâr ve mü‘eyyed min ‘indillâh⁶ olan cânib-i bülend-menâkıb-ı Mülûkâne’lerine du‘ây-ı hayr hizmetine⁷ meslûbü'l-ihtiyâr olmaları derkârdır; ve *minallâhi'l⁸ - ‘avnü ve’t-tevfîk ve huve ni ‘me’l-Mevlâ ve ni ‘me’r-refîk* *.

Tesâdüf-i garîbe-i târîh

Merhûm-i müşârun ileyh *sabbet sicâlû'l-mağfîreti ‘aleyh* ** hazretlerinin velâdetlerine inşâd olunan tevârîh beyninde gerçi⁹ Tokâdî Bekir Efendi'nin bir ta‘miye-i mazmûne ile, [mısrâ]¹⁰:

Elhemet târîhen illâ câ'e Selîm-i Sâlis

(الهمت تاريخا الا جاء سليم ثالث)

târîh-i manzûmunu ki¹¹ nefy-i harf-i vâhid ile “Câ'e Selîm-i Sâlis (جاء سليم ثالث)” terkîbi, kezâlik cülûs-i hümâyûnlarına “İllâ Selîm-i Sâlis (الا سليم ثالث)” ‘ibâretini Vâsîf Efendi merhûm kendi târîhinde: [M2 222] “Garâ’ib-i ittifâkiyyâtdan ma‘dûddur” ‘üvnânıyla sâ’ire müreccah olmak üzere irâd eylemiştir***. Gerçi Vâsîf Efendi'nin garâ’ib-i ittifâkiyyâta hamli, ol zemân ‘üvnân-ı târîhe

1 musammem A2 : munzamm M2

2 in-şâ’allâhu'r-Rahmân A2 : in-şâ’[all]âhu'r-Rahmân M2

3 ü A2 : — M2

4 ve A2 : — M2

5 sâbâş-i A2 : sâpâş-i M2

6 ‘indillâh A2 : ‘ind[ill]ah M2

7 hizmetine A2 : hıdmetine M2

8 *minallâhi'l* A2 : *min[all]âhi'l* M2

* = Yardım ve başarı Allah'tandır, o ne güzel mevlâ ve ne güzel arkadaştır” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** = Mağfîret kovaları onun üzerine dökülsün” anlamına gelen ve ölümler için yapılan Arapça duâdır.

9 gerçi A2 : gerci M2

10 [mısrâ]⁴ A2 : — M2

11 manzûmunu ki A2 : mefhûmunu M2

*** Vâsîf'taki ilgili bilgi için bk. *Ahmed Vâsîf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr'ı*, II,575.

nazar ile olup, lâkin terkîbeyn-i mezbûreynin gerçi illâ kelimesi iki¹ harf beyninde olup, ancak zımmen her birinde nefy ü selb cihetine tevriyeyi hâvî olmağla, meğer birisi tâc u tahtdan² ve birisi kâşâne-i hayâtdan bi'l-'amel mün-selib olduğuna işâreti mutazammın imiş. Bu cihetle târiheyn-i mezkûreyn, garâ'ib-i ittifâkıyyâtdan ma'dûd olmağla, seray-ı mu'allây-ı firdevs-i berîne³ intikâl eylediklerinde, Sürûrî'nin inşâd eylediği târîhdir. [Mısrâ]⁴:

Hayf cevr-i devr ile Sultân Selîm oldu şehîd

(حيف جور دور ايله سلطان سليم اولدى شهيد)

ve lehû, [mısrâ]⁴:

Serîr-i 'adn ede Sultân Selîm'in menzilin Ma'bûd

(سرير عدن ايده سلطان سليمك منزلن معبود)

Mesned-ârây-ı Vekâlet-i kübrâ der-'ahd-i ân Pâdişâh-ı ma'delet-ârâ

İbtidây-ı⁵ cülûs-i hümâyûnlarında Sadrî'zam ve Serdâr-ı ekrem Koca Yûsuf Paşa seferde bulunup, ba'de'l-lüteyyâ v'elletî bisât-ı muhâsama, dest-i müsâleme birle tayy olunmağla, iki yüz beş târîhinde Ordu-yi hümâyûn'la⁶ Â-sitâne'ye 'avdet ve teslîm-i Livây-ı Hadrâ birle⁷ tefrîg-i 'uhde-i emânet edüp, tahmînen iki ay müddet sadr-ı Vekâlet'de ikâmet eyledikten sonra ma'zûl* ve şark cânibinde ba'zı menâsıb zabtına meşgûl olup, ol hılâlde Hicâz cânibinde Havâric-i Necdiyye dağdağa-engîz-i ihtilâl olduğuna binâ'en, müşârun ileyh Medîne muhâfazasına ta'yîn ü irsâl olunup⁸, ol mehbit-ı envâr-ı rahmet ve civâr-ı Şehinşâh-ı hitta-i Risâlet sâyesinde⁹ âsûde-nişîn ve ser-zede-i zuhûr olan gubâr-ı şûr-i Hâriciyân'ı hakîmâne dâhil-i Tîbe-i tayyibe'den reşâşe-pâş-ı teskîn iken, senesi¹⁰ mısır-ı 'ademe cemmâze-rân-ı i'tizâm ve Bakî'de hem-sâye-i ashâb-ı kirâm oldu; *rahmetullâhi*¹¹ '*aleyh*'**.

1 iki M2 : — A2

2 tahtdan A2 : tahtından M2

3 olmağla, berîne A2 : olmağa sezâdır. Seray-ı mu'allây-ı firdevs-i برينه M2

4 [mısrâ]⁴ A2 : — M2

5 İbtidây-ı A2 : İbtidâ M2

6 hümâyûn'la A2 : hümâyûn ile M2

7 birle A2 : ile M2

* Sadrâzam Koca Yûsuf Paşa'nın ikinci sadâreti, 23 Cumâdelûla 1205 = 27 Şubat 1791'de başlamış, 12 Ramazân 1206 = 4 Mayıs 1792'de sona ermiştir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, V,68. Bu durumda metnimizde Koca Yûsuf Paşa ile ilgili olarak belirtilen sadâret zamanı ve bunun müddeti konusunda yanlışlık yapılmış gözüküyor.

8 olunup M2 : + sene A2

9 sâyesinde M2 : — A2

10 senesi [Bu kelimenin önünde yıl yeri boş bırakılmıştır] A2 : — M2

11 *rahmetullâhi* A2 : *rahmet[ul]âhi* M2

** رحمة الله عليه = Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Müşârun ileyhin ‘azlinde yerine Babay-ı ‘Âlem Melek Mehmed¹ Paşa* Vezîr-i a‘zam olup, dokuz senesi rebî‘ulevvelinde[◊] yedinden hâtem-i Vekâlet intizâ‘ ve pîrlîğine mürâ‘âten sâhil-hânesinde ikâmetine ruhsat-ı Pâdişâh-ı cihân-mutâ‘ zuhûr eylemekle, ilâ vefâtihî âsâyış ü râhatla ikâmet-güzîn iken², ‘âzim-i cânib-i bihişt-berrîn olmuşdur. Bundan sonra sâbık Mısır Vâlîsi ‘İzzet Mehmed Paşa mühr-i Vekâlet-i Pâdişâh-ı ra‘iyyet-nüvâz ile i‘tizâz³ olunup, Fransalu'nun Mısır⁴ istîlâsı haberinin in‘ikâsı, ikbâl-i devletin bâ‘is-i intikâsı olmağla, Şeyhulislâm-ı vakt olan ‘Ârif Molla ile ikisi birden [M2 223] med-hûs-ı ritl-ı girân-ı sadme-i ‘azl olmalarıyla, furû⁵-fikende-i hâk-i hevân olup, Vezîr-i müşârun ileyh Balık-hâne'de hayâtından nevmîd ve tâbe-i pür-tâba düşmüş balık gibi tabtâb-ı ıztırâbla dermânde-i bîniş ü dîd iken, musâdere ile iktifâ ve Mağnîsa'ya nefy ü iclâ olunup ve eyâlet-i merkûme medâr-ı me‘âş olarak tarafına hâss olmak üzere ta‘yîn olundu. Müşârun ileyhin ‘akab-i in-sıdâmında sadr-ı Vekâlet'e⁶, Erzurum Vâlîsi ve Ma‘den Emîni Yûsuf Ziyâ Paşa ictilâb olunup, Mısır Ser‘askerliği'yle ‘Arabistân cânibine germ-‘inân-ı⁷ ‘azm ü şitâb ve ba‘de temâmi'l-maslahati Âsitâne-i sa‘âdet'e ‘â'id ve kemâ-kân sadr-ı bülend-kadr-i Vekâlet'e mütesâ'id olup, yedi sene mesned-i Sadâret'de⁸ kâm-rân ve murabba‘-nişîn-i çâr-bâliş-i ‘izz ü ‘unvân oldukdan sonra⁹ târihinde mün‘azil ve Yeniçeri Ağası Hilmî Paşa, ol makâm-ı mu‘allâya muttasıl olup**, Rusyalu ile sefer takrîbi Ordu-yi hümâyûn'la¹⁰ Silistire'ye vusûlünde, kul tâ'ifesinin istiskâllerine binâ'en¹¹, Sadâret ve Serdârlık'dan ifrâğ-ı zimmet ve hafif-i ilhâz-ı menfâları tarafına tevcîh-i matıyye-i sür‘at eyledi.

1 Mehmed M2 : Mahmûd A2

* Metnimizde söz edilen 4 Mayıs 1792 – 19 Ekim 1794 yılları arasında Sadrı‘zam olan Dâmâd Melek Mehmed Paşa olmalıdır; bk. meselâ Danişmend, *İOTK*, V,68,214.218,220.

◊ Melek Mehmed Paşa'nın azliyle İzzet Mehmed Paşa'nın Sadrâzamlığa getirilmesi 24 Rebî‘ulevvel 1209 = 19 Ekim 1794 Pazar günüdür; bk. İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,73.

2 iken M2 : [Burada birkaç kelimelik yer boş bırakılmıştır] ve târihinde A2

3 i‘tizâz A2 : i‘zâz M2

4 Mısır A2 : Mısır'a M2

5 furû A2 : ferd-i M2

6 insıdâmında sadr-ı Vekâlet'e A2 : in‘izâlinde sadr-ı Vekâlet M2

7 germ-‘inân-ı A2 : — M2

8 mesned-i Sadâret'de A2 : müddet mesned-i Sadâret'e M2

9 sonra [Nüşhada yıl yeri boş bırakılmıştır] A2 : sonra yirmi iki senesi M2

** Kör Yûsuf Ziya Paşa'nın istifâsıyla yerine Bostancı-başî Hâfîz İsmâil Paşa'nın sadâreti, 24 Muharrem 1220 = 24 Nisan 1805 Çarşamba günüdür; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,81. Metnimizde belirtilen Yeniçeri Ağası Hilmi Paşa'nın sadâreti ise Hâfîz İsmail Paşa'nın 1 Receb 1221 = 14 Ekim 1806 Pazar günü azledilmesi üzerinedir; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,83. Verdiğimiz bilgilerden anlaşıldığına göre müellifimizin burada verdiği bilgilerde bazı hatalar yaptığı görülmektedir.

10 hümâyûn'la A2 : hümâyûn ile M2

11 binâ'en A2 : mebnî M2

Zikr-i meşâyah-i İslâm der-zemân-ı ân¹-Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh-ı sipihr-ihtîşâm

Cülûs-i hümâyûnlarında Seyyid Kâmil Efendi makâm-ı Fetvâ'da bulunup, çok geçmeden Mekkî Efendi, ol câh-ı bülend ile şeref-mend ve bir müddetden sonra Yahyâ Tefvîk² Efendi, mesned-i Meşihat'le ser-bülend olup, on yedinci günü vefât ve tekmîl-i müddet-i hayât eylemekle, Dürrî-zâde ‘Ârif Molla Efendi câ-nişîn-i mesned-i ‘izz³ ü şân ve Mısır Vak‘ası'nda Sadriâzam ‘İzzet Mehmed Paşa ile yeksân olup, Vezîr-i müşârun ileyh Mağnîsa'ya isrâ ve ‘Ârif Molla Efendi⁴, Burusa'ya iclâ olundu. Bundan sonra câme-i Fetvây-ı Meşihat, ‘Âşir Efendi'nin zîver-i kâmet-i liyâkatleri olup, on dört târihinde Samânî-zâde* ve⁵ on yedi senesinde Sâlih-zâde Ahmed Es‘ad⁶ Efendi hatb-ı celîl-i İftâ ile müştagil** ve Edirne Vak‘ası sadmesiyle mün‘azil olup, yerine Nakîbüleşrâf Seyyid ‘Atâ‘ullah⁷ Efendi müntakıl oldu.

Teznîb

Selâtîn-i ‘Osmâniyye *dâmet mü‘eyyideten bi't-te'yîdâti's-Sühânîyye**** tevârîhine âşinâ olan şinâsân-ı hakâyık u dekâyıkâ rûşenâdır ki, Devlet-i ‘aliyye sâyesinde sâhib-i tûğ u ‘âlem, husûsan mehce-i râyet-i kadr u menziletî, tîrâz-ı Vezâret'le mu‘allem olan zümre-i vüzerâdan ferd-i vâhid, efendisi [M2 224] olan Pâdişâh-ı vakt canibine baht-ı mahz olarak be-tahsîs kîne-i derûnla gadr u hıyânet ve izhâr-ı bagy u ‘isyân ü şîrâst eylediği vukû‘ bulmamışdır. Nedret cihetiyle vukû‘ bulmuş ise de, elbette vaktin Sadriâzamı yâhûd ricâl ü mukarrebîn taraflarından agrâz-ı mütenevvi‘aya mebnî, varak-ı dîğerk olduğu mukarrerdir. Selefde Mısır Vâlîsi Hâ'in Ahmed Paşa ve Çân-pûlâd-zâde ve Abaza Paşa ve İlyâs Paşa ve sâ'irlerinin menşe'-i zuhûrları semt-i selâtîn-i zemâna müte‘allık olmayup, kimi münâfese ve muhâsede ve kimi mutâlebe ve kimi sû'-i zan makûlesi mu‘âmele-i nâ-behemvâr-ı agyârdan

1 ân A2 : — M2

2 Tefvîk A2 : — M2

3 -i ‘izz A2 : — M2

4 Efendi A2 : — M2

* Sâmanî-zâde ‘Ömer Hulûsî Efendi'nin Şeyhulislâmlığa getirilişi 18 Safer 1215 = 11 Temmuz 1800 Cuma günüdür; bk. Ali Emîrî, İlmiyye, nr.64, vr.2a. Müellifimiz görüldüğü gibi burada verdiği bilgilerde bâriz bir yanlışlık yapmaktadır.

5 ve A2 : — M2.

6 Es‘ad A2 : — M2

** Sâlih-zâde Ahmed Es‘ad Efendi'nin Şeyhulislâmlığa getirilişi 29 Muharrem 1218 = 21 Mayıs 1803 Cumartesi günüdür; bk. Ali Emîrî, İlmiyye, nr.64, vr.2a. Müellifimiz görüldüğü gibi burada verdiği bilgilerde bâriz bir yanlışlık yapmaktadır.

7 ‘Atâ‘ullah A2 : ‘Atâ‘[ull]ah M2

*** دامت مؤيدة بالتأييدات السبحانية = Allah'a ait desteklerle desteklenmiş olarak devam etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

münba'is olduğu, tettebbu'-i tevârih edenlere bedîdâr ve cemî' zemânda zorbalık, a'yân nâmına olan memleket müstevlilerinden zuhûra geldiği âşikârdır. 'Acîbdir ki zorbalık şivesiyle 'alem-efrâz-ı bagy u şekâvet olan serkeşe ism-i Vezâret, tılsım-ı itâ'at oluyor. Selef ahvâlleri¹ Tursun* zemânlarından mücmel ve mufassal âgâh olduğumuz selâtın-i 'izâm, husûsan Sultân Selîm-i halîm cennet-makâm hazretleri devrinde bi-'aynihî tavâ'if-i mülûk tarzında her kutru bir a'yân hazelesi zabt ve Memâlik-i Hâkâniyye'yi emlak-i mevrûseleri gibi rişte-i temellüklerine rabt edüp, pâdişâhların 'ırz ve haremserayları mesâbesinde olan 'ibâd ü bilâdına pençe-zen-i tesallut u âzâr ve re'âyâ vü berâyâyı cânlarından bî-zâr ve niçe² hânedânları nân-pâreye muhtâc ederek âvâre-i dâr u diyâr edüp, kalem-rev-i istîlâsında olan hittada her biri "Ene lâ gayr**" na'ra ve iddi'âsıyla, velvele-sâz-ı deyr-i³ dünyâ ve yek-sere Pâdişâh-ı zemân tarafını efgende-i kûşe-i nesyen mensiyyâ ederek bünyân-ı devleti mütehalhal ve erkân-ı Saltanat'ı mütezelzil eyledikleri, 'âmme-i mu'âsirîne vâsıl-ı derece-i 'ayne'l-yakîndir. Rumeli a'yânlarının sûret-i iddi'â ve savb-ı Saltanat'ı kavlen ve fi'len ne derecede tahfif ü izdirâlarını ta'bîr, şikest-efgen-i zebân-ı hâme-i takrîrdir. Sirozî İsmâ'îl Bey gibi sûret-i fermânberide olanlar dahi, Mâbeyn Odası gibi iki yüzlü münâfik olmağla⁴, sûretâ kurnâzlıklarından, zâhiren bende-i devlet ve bâtınen hem-sîretleriyle yek-cihet olarak mürevvic-i maslahat oldukları cây-ı inkâr değildir. Lâkin Anadolu ülkasinde cümleden akdem zâhiren Devlet-i 'aliyye'nin pehlevân yakısı gibi her derdine dermân hâzır 'add ü i'tibâr [M2 225] olunan Çepâr⁵-zâde ve Kara 'Osmân-zâde makûlelerinin bir pâdişâhlık ülkayı bi't-tedric âverde-i dest-i tegallüb ederek, ol hitta-i 'azîmede fermân-fermâ ve 'âmme-i⁶ hâsîlât ve menâfi' ve irtifâ'âtını kendüler ihtiyâr ve istifâ edüp, Devlet-i 'aliyye'ye hemân el ucuyla 'âdet sâkît olmasun yollu⁷ ve devede kulak gösterdikleri ve dil-hâhlarına sâz-kâr olmayan mevâdd-ı me'mûre ve matlûbeyi havze-i müsâmaha ve hîta-i istihâleye getürdükleri re'ye'l-'ayn meşhûdumuz olan mevâddandır. Devlet-i 'aliyye tarafına tahmîl etdikleri imtinânın ise hadd ü pâyâmı yoğidi. Bu makûleler, düşmen-i dost-nümâ ve cevvi-i gendüm-furûş olmağla, düşmen-i zâhiriden eşedd hasm-ı eledd olduğu nümâyân-ı ashâb-ı hüş-

1 ahvâlleri A2 : ahvâli M2

* Metnimizde söz konusu edilen, Tursun Bey tarafından yazılan ve Fatih Sultân Mehmed ve II. Bâyezîd dönemlerinin anlatıldığı, çeşitli şekillerde neşirleri yapılan *Târîh-i Ebu'l-Feth* adlı eser olmalıdır.

2 niçe A2 : nice M2

** انا لا غير = Ben kendimden başkasını değerli bulmuyorum" gibi bir anlama gelen Arapça deyiştir.

3 deyr-i A2 : + ve M2

4 olmağla M2 : — A2

5 Çepar A2 : Cebbâr M2

6 'âmme-i A2 : kâffe-i M2

7 yollu A2 : yollar M2

dur. Eğer bu bâbda cevâd-ı kilk-i tarîfi nijâda nev‘an meydân verilüp, irhây-ı ‘inân olursa, *Hamza-nâme** kadar dûr u dirâz-ter olacağı emr-i mukarrer olmağla, ‘inân-tâb-ı semt-i itnâb olunmadı. Pek büyük hatâ idi ki, vükelây-ı devlet olacak yâdigârlar mahz-ı mezâkk-ı nefsanîleri¹ zımnında vüzerâ tarafına i‘tibâr etmeyüp, a‘yânları tercîh u ihtiyâr eylediler. Bundan akdemce vükelây-ı dehrin zorba itlâk eyledikleri Arnabûd Kara² Mahmûd Paşa hikâyesi, ne gûne ma‘an mu‘âmele-i nefsanîden³ neş‘et eylediği, ol vakitden bakıyye pîrân-ı ricâlin ma‘lûmlarıdır⁴. Vidinli Pâsbân-zâde ta‘assubu dahi Nizâm-ı Cedîd muhdesâtı tahmîlinden, husûsan Re‘îs Râşid Efendi'nin ve Sır Kâtibi'nin Niğbolu ve Fethulislâm mukâta‘âtı zamîmelerinden neş‘et edüp, ‘adem-i emniyyetle her ne kadar izhâr-ı şiddet eylemiş ise de, evvel ve âhır munkâd-ı cânib-i Pâdişâh-ı celîlü'l-mefâhır olup, vaz‘-ı serkeşânesi vükelâ tarafına mahsûs ve münhasır olmuş idi⁵. Teşrîf-i Vezâret‘le kesb-i şeref eyledikten sonra, ol vâdiler bi‘l-küllîyye ber-teraf olup, Vidin‘de bi-kîl ü kâl karâr ve hizmet-i⁶ devlet ü dînde ‘alâ kaderi‘l-hâl bezl-i himmet ü iktidâr eylemişidi. Kaldı ki kâr-bendân-ı dest-gâh-ı devlet-i sipih-i ştibâhın zen-i hâmil gibi altına aş yerdikleri⁷, beşâret-i peyâm-ı in‘idâmına her biri mâ-meleklerini müjde verdikleri Cezzâr Ahmed Paşa ‘*aleyhi‘r-rahmeh* idi. Gâzî-i müşârun ileyhin pîş-ezîn terceme-i vefâtlarında bir mikdârca tebyîn olunduğu üzere, hayr-hâh-ı dîn ü devlet⁸ ez-dil ü cân fermân-ber-i cânib-i Saltanat olup, lâkin kemâl-i gayret ve fart-ı hamiyetden nâşî, esâs-ı Devlet-i ‘aliyye‘yi müşrif-i indirâs eden vükelây-ı [M2 226] nâ-sipâs tarafına buğzu fillâh⁹ izhâr edüp, kat‘â birine tevcîh-i zamîr-i mübâlât ü i‘tibâr etmez idi. Lâkin Pâdişâh-ı zemânın nâm-ı nâmîleri yâd olundukca, ta‘zîmen kıyâm ve evâmîr-i ‘aliyye, husûsan hatt-ı hümâyûnlarına binek taşına kadar nüzûl ve icrây-ı resm-i istikbâl ve i‘zâm eylemek de‘b-i dîrînleri idi. Ol târîhlerde müverrih-i Fakîr¹⁰ ‘Arabistân semtinde bulunduğum hasebiyle, müşârun ileyhin ekser ahvâline şuhûd mertebesinde vukûfumuz hâsıl olur idi. Hattâ miyânlarında¹¹ külf-e teklîf ber-teraf

* Metnimizde söz konusu edilen Hamzâ-nâme, Hamzavî‘ye ait Hz. Muhammed‘in amcası Hamza b. Abdülmuttalib‘in savaşlarını, kahramanlıklarını anlattığı dînî-destânî halk hikâyesi olmalıdır (XIV. yy). Yeniçeri ocaklarında, XIX. yy‘a kadar da kahvelerde okunmuştur; bk. meselâ “Hamzaname”, *Büyük Larousse*, X,5005.

1 nefsanîleri A2 : nefsanîyetleri M2

2 Kara A2 : — M2

3 mu‘âmele-i nefsanîden A2 : mu‘âmeleden M2

4 ma‘lûmlarıdır M2 : ma‘lûmudur A2

5 olmuşidi A2 : olmuş idi M2

6 hizmet-i A2 : hıdmet-i M2

7 zen-i verdikleri A2 : zenân-ı hâmil gibi atına aş yerdikleri M2

8 devlet A2 : + ve M2

9 fillâh A2 : fi[ll]âh M2

10 Ol târîhlerde müverrih-i Fakîr A2 : O târîhlerde mü‘errih-i Hakîr M2

11 miyânlarında A2 : miyânelerinde M2

olan e‘azz-i ahbâbdan biri beyne'l-cidd ve'l-latifte: “Vükelây-ı ‘asr bu mertebe¹ gurfe-i iltifâtdan tard u iskât olunmayup, ba‘zı tahrîrât ve teklîfâtlarına rûy-i dil irâ‘et buyurulsa hoş olmaz mıydı?” deyü su‘âl ve istîrîfâ‘-ı berka‘-i işkâl eyledikde, bu gûne cevâb vermişlerdir ki: “Bizler ehl-i İslâm olduğumuz hasebiyle ‘*Ve lev kâne ‘abden Habeşiyen**’ emr-i şerîfî muktezâsınca elbette sâlis-i mutâ‘ ve Halîfe-i vâcibü'l-ittibâ‘ olan ulu'l-emr² hazretlerine itâ‘at, ferîza-i zimmetimizdir ve ‘asr-ı vâhidde te‘addüd-i ulu'l-emr³ câ‘iz değildir. Hâlâ gerdenimiz tîğ-i fermân-ı Selîm Hânî’ye kıldan incedir⁴. Bilâ-vâsîta katl ü i‘dâmım eğer hakîkî merâm-ı Şâhâne’leri olduğu ma‘lûmum olsa, Hudây-ı müte‘âl ‘âlim-i serâ‘ir-i hâldir ki, bir dakîka te’hîr ve tevakkuf eylemeyüp, hemân ser-nihâde-i seyf-i teslîm olur idim” makâlesini kasem billahla te‘kîd eylemişlerdir⁵.

Bu mazmûna karîb makâle Payas'da öteden berü reh-zenlik ve kat‘-ı tarîk-ı huccâc ve zorbalık ile iştihâr bulan Küçük ‘Ali-oğlu Halil Paşa lisânından bu Fakîr'in bizzât mesmû‘um olmuştur ki, müşârun ileyh bi't-tab‘ muhibb-i ‘ulemâ ve mu‘tekîd-i sulehâ olup, tarafına âmed-şud eden talebe-i ‘ulûma be-gâyet tevkîr u ikrâm ve levâzım ve mühimmâtlarını⁶ techîz ü itmâm ve hayr du‘âlarını niyâz ü igtinâm eylemek ve savm u salâta ve sâ‘ir ahkâm-ı şer‘iyyeye kemâl-i ri‘âyet ve müdâvemet ve ihtimâm ederler idi. Bir târîhde müşârun ileyhle⁷ Mar‘aş tarafında mülâkâtımız vaki‘ olmağla, Fakîr tarafından pend ü serzeniş ile âmîhte ve kâlib-i istişkâle rîhte râst-kârâne ve hakîmâne bir sûretle dehen-güşây-ı istîfsâr olup: “Cenâbımız bi-hamdihî Te‘âlâ zemân-ı medîdden berü ihtilât-ı ‘ulemâ sebebiyle ahkâm-ı şer‘iyyeye vâkîf ve evâmîr ve nevâhî-i mer‘iyyeye ‘ârif iken, Devlet-i ‘aliyye tarafına bu resme gerden-keş-i semt-i itâ‘at [M2 227] ve rû-gerdân-ı veche-i inkıyâd ve tavâ‘iyyet olmanıza bâ‘is ü ‘illet nedir?” me‘âlînde bürsiş-i batnân-ı hâl⁸ eylediğimde: “Efendi birâder! Devlet-i ‘aliyye dediğimiz⁹ yalnız taraf-ı Saltanat mıdır? Yoksa¹⁰ yalnız vükelây-ı umûr-i devlet midir, yâhûd iki taraf-dan müctema‘ bir hey‘et midir? Eğer yalnız taraf-ı Saltanat ise “*Ve uli'l-emri*

1 meretebe A2 : mertebede M2

* *لو كان عبدا حبشيا* = Habeşli bir köle bile olsa” anlamına gelen bu kelimeler, İbn Mâce, Mukaddime, 6, Cihâd, 39; ed-Dârimî, Mukaddime, 16; Ahmed b. Hanbel, 4/126,127,179’da geçen Hz. Peygamber’in hadîsinden bir bölüm gibi görünüyor; bk. Wensinck, IV,112.

2 ulu'l-emr A2 : uli'l-emr M2

3 ulu'l-emr A2 : uli'l-emr M2

4 kıldan incedir M2 : kılcağir A2

5 billahla te‘kîd eylemişlerdir A2 : b[ill]ah ile te‘kîd eylemişdir M2

6 mühimmâtlarını A2 : mühimmâtını M2

7 ileyhle A2 : ileyh ile M2

8 bürsiş-i batnân-ı hâl A2 : pürsîş-i bitânhal (بطانحال) M2

9 dediğimiz A2 : dedikleri M2

10 Yoksa A2 : Yohsa M2

min küm” emr-i şerîfi mücebince veliyyü'l-emr olmağla, celîl ü hakîr emr-i şerîflerine mutî' u munkâdız. Ma'âzallâhi¹ Te'âlâ ser-i mû 'isyânda bulunanların nemâzi² ve nikâhî sahîh olmayacağı derkârdır. Ve şıkk-ı sâniye göre bir memleketde müte'addid pâdişâh olmak mümkün değildir. Biz pâdişâhı bir zât-ı mahsûs bilürüz. Ancak anların taraf-ı 'âlîlerine mu'âmele ederiz. Ve şıkk-ı sâlis dahi bu minvâl üzeredir. Hulâsa ehl-i İslâm olduğumuz hasebiyle her hâlde dest-dâde-i bey'at bulunduğumuz İmâmü'l-Müslimîn tarafına itâ'atımız derkârdır. Lâkin bizim bu resme serkeşliklerimiz Yûsuf Ağa ve İbrâhîm Kethudâ ve sâ'ir taraflaradır” zemîninde te'sîr u³ rikkatle eşk-efşân olarak cevâb eyledi. Ve hemîşe ahvâl bu minvâl üzeredir”^{**}.

el-Kıssa

Vüzerâ tarafından kasda makrûn⁴ selâtîn-i 'izâm tarafına hurûc u tuğyân misillü etvâr-ı şenî'a, pezîrây-ı hayyiz-i vukû' olmayacağı bî-gümândır. Hattâ gerçi bir ucu Kara Çelebi-zâde gibi kendü hasbihâlini beyân semtine keşîde ve bir ucu [mısra]⁴:

Dildeki yâreleri şerha ser-âgâz eyler

edâsınca zahm-ı dîrîn-i dil-i nâ-tüvân hırâşına resîde olup, fi'l-hakîka sade-dinde olduğumuz müdde'âmıza tenvîr-i sened olduğundan başka, mütâla'a edenlere ba'zı mertebe ahkâm ictihâdıyla fevâ'id-i hafiyeye istifâde⁵ eylemek niyyet-i hâlisasına mebnî, tevsen-i tünd⁶-licâm-ı hâme-i siyeh-zânû nakl-i kıssa-i âtiye 'arsasında bir mikdârca dahi ruhsat-yâfte-i tekâ-pû oldu. Lâkin merhûmun hasbihâli, şikâyet ve Fakîr'in dâstânı, hikâyet ve medâr-ı 'ibret olmağla, beynlerinde tebâyün-i küllî olduğu emr-i beyyindir. Niçe⁷ mâddeler vukû' bulmaktadır ki, hakîkati başka olup ve Der-i devlet'de sûret-i diğerde fehm olunmağla, bilâ-tebeyyün ve istiksâ 'aks-i kazıyye üzere muktezâsı icrâ olunur. Netekim kıssa-i merkûme dahi gâlibâ bu resme olmak gerekdir ki, ol târîhlerde Vak'a-nüvîs bulunan Edîb Efendi nâm zât, her kimler⁸ ise hakîkati-ne münâfi vetîre üzere tahrîr eylemiş olduğu manzûrumuz oldukda, bâ'is-i

* و اولی الامر منکم = Sizden olan ululemre (idarecilere de itâat edin!)” anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nisâ 4/59. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısımdır.

1 Ma'âzallâhi A2 : Ma'âz[all]âhi M2

2 nemâzı M2 : nemâz A2

3 u A2 : — M2

** “Kaldı ki kâr-bendân-ı üzeredir” kısmındaki bilgiler özetle, bazı değerlendirmelerle ve “Âsım Efendi Târîhi'nde beyân eder” şeklinde '*Âsım Efendi Târîhi*'nden alındığı belirtilerek *Târîh-i Cevdet*, VIII,318'de kaydedilmiştir.

4 makrûn A2 : mukârin M2

5 istifâde A2 : istinkâd M2

6 -i tünd A2 : -bend-i M2

7 Niçe A2 : Nice M2

8 kimler A2 : kim M2

ta‘accüb-i mevfûr olmuşdur*. Mulaahas-ı kıssa budur ki, işbu gark-âb-ı [M2 228] bahr-ı me‘âsim-i Râkımı'l-hurûf es-Seyyid Ahmed ‘Âsım bî-çâresi nin maskat-ı re’si ‘Arûs-i ‘Arabistân lakabıyla şöhet-yâb olan ‘Ayntâb nâm şehri pür âb ü tâb¹ olup, eban ‘an-ceddin belde-i mezbûrede hânedân ve ‘aynü'l-a‘yân iken, dâhil-i silsile-i mîr-i mîrândan Battâl Paşa²-zâde es-Seyyid Mehmed Nûrî Paşa, menâsıb-ı sâ’ire kaydında olmayup, vech-i kadîmî üzere ‘Ayntâb Mukâta‘ası’na tasarrufla iktifâ ve etrâf u eknâfî tavâ’if-i Ekrâd ve Terâkime’ye makarr u me’vâ olmağla, şerr u şûrlarından gerek kazây-ı³ beldeyi ve gerek turuk u mesâliki muhâfaza ve ihmâ husûsuna sa’y ü ibtidâr ile evkât-güzâr olmuşidi. Lâkin belde-i mezbûrede kadîmden berü yeniçeri zümresinden üç orta olup, her bâr perde-bîrûn hareketle ehâlîyi ızrârdan hâlî olmamalarıyla, dâ’ire-i edeb ü itâ’atden hurûc edenler hakkında tâziyâne-i te’dîb ü siyâseti derkâr ve ol tâ’ifenin ocakları hasîsasından olan nâ’ire-i şerr u şekâvetleri ‘alev-gîr oldukca, bilâ-te’hîr seylâb-ı kahr u satvetle⁴ itfâsına âstûn-çîn-i himmet ü iktidâr olurlar idi. Ancak gerek reh-zenân Terâkime ve Ekrâd’dan kazâ ve turukun te’mîni ve irâhası ve gerek süfehây-ı Bektâşîyye’nin ehl-i ‘ırz üzerinden ta‘arruz ve istîlâlarının def⁵ u izâhası⁵ zımnında bi’l-ıztırâr istishâb eylediği asâkirin mesârifine kazây-ı mezbûr kâfi olmamağla, ba‘zı agniyâ ve zî-hâl makûlesinden va‘desi⁶ rûz-i mahşer ile mü’eccel istidâne sûretiyle isti‘âneye na-çâr olur idi. Nâ-gâh⁷ bin iki yüz üç senesi⁸ Mar‘aş ve Kilis ve Cerde Başbuğluğu makûlesi kadrine muvâfık Der-i devlet’den bir mansıb istid‘â edüp, sefer hengâmı olmağla, beş yüz nefer süvârî istishâbiyle sefere me’mûr ve bir mansıb ile kayırılacağı Ordu-yi hümâyûn’da Sadrîa‘zam Koca Yûsuf Paşa tarafından dahi mev‘ûd olmağla, techîz-i esbâb-ı seferiyyeye mübâderet hilâlinde, ol havâlînin muhâfazasıçün kendünün ‘Ayntâb’da kemâkân ikâmet ve üç yüz nefer süvâriyle bir başbuğ tertîb ve Rakka Vâlisi olup, Sürücülük’e⁸ me’mûr Firûz Paşa ma’iyyetiyle irsâl ü tesrîbine mübâderet etmek⁹ bâbında Kâ’im-makâm-ı vakt Mustafa Paşa tarafından Esmâ Sultân Kethudâsı olup, Paşa-yı mûmâ¹⁰ ileyhe Kapu Kethudâlığı eden Çelebi Efendi vesâtatiyle emr u tahrîrât vürûd ve Paşa-yı müşârun ileyh tarafından dahi bu mazmûnda tahrîr olunmağla, kendüleri yerine [M2 229] başbuğlarını kabul ü

* Nûrî Paşa ile ilgili bilgiler için bk. *Mehmed Emin Edîb Efendi’nin Hayatı ve Tarih’i*, s.256-258.

1 tâb A2 : nâb M2

2 mîrândan Battâl Paşa M2 : mîrân olan Battâl A2

3 kazây-ı A2 : fezây-ı M2

4 satvetle A2 : satvet ile M2

5 def⁵ u izâhası A2 : ref⁵ u izâlesi M2

6 va‘desi A2 : ve ‘adûsu M2

7 Nâ-gâh A2 : Tâ ki M2

8 1203 = 1788-1789.

8 Sürücülük’e A2 : Sürücülük’le M2

9 etmek A2 : eylemek M2

10 mûmâ A2 : müşârun M2

istihâb edeceğini dahi iş'âr etmiş olmalarıyla, silahdârları¹ Ahmed Ağa'yı üç yüz nefer süvârî üzere Başbuğ nasb ve levâzım ve mühimmâtlarını fevka'l-gāye tanzim ü tensik ve Sürücü Paşa, fenâ-yı beldeye vürûdunda istikbâl ve resm-i mihmân-nüvâzîyi ber-vech-i sezâ² ikmâl edüp, bedel irsâlini müzâkere eyledikde, vâkî'â anlar dahi hasbe'l-inhâ vâkîf-ı merâyâ olduğunu iş'âr u kabûl edüp, tarafına Tokad bâzergânlarından birine Haleb'de sâkin şerîki tarafından silahdâr yediyle müşârun ileyh tarafına verilmek üzere on beş bin gurusu poliçe olunup, berüde³ dahi tarafeynin şânına lâyıık yedi sekiz re's tüvânâ esb ve bir mikdâr çâdır ve çend katâr katır makûlesi pîşkeş ü hedâyâ tertîb ü i'tâ eyledikden⁴ sonra, Başbuğ-i merkûm ma'iyet-i düstûrânelerine terfîk olundu. Müşârun ileyh Malatya Kazâsı'nı güzârişde⁵ hasbe'l-iktizâ tagyîr-i tarik edüp, Başbuğ-i merkûm emirleri üzere Tokad câddesinden âhestece revân oldu. Meğer nemek be-harâm, hâyin⁶ ve furû-mâye bir şahs-ı nâ-fercâm olmağla, müşârun ileyhden mukaddemce Tokad'a varup, ber-vech-i muharrer poliçe olunan meblağı temessük mücebince mahallinden temâmen ahz edüp ve kendüsüne harclık nâmiyle verilen kırk bin gurusu ve bi'l-cümle atları ve zerrîn ü sîmîn evânî ve âlâtları ahz edüp, ma'iyetinde olan süvârîleri Turhâl Kazâsı'nda bir mahalde terk edüp, üç beş etbâ'ıyla⁷ bir şeb-i târ içre firâr ve Bağdâd cânibine doğru itlâk-ı zimâm-ı ilgâr eylemiş. Çend rûz asker-i merkûm anda karâr edüp, merkûmun firâr u gaybûbeti ma'lûm oldukda, anlar da müteferrik olup, ancak birkaç nefer 'ukalâsı keyfiyyet-i mezbûreyi Tokad ve Turhâl kadılarından ve vücûhlarından i'lâm ve mahzarlar⁸ alup, Paşa-yı mûmâ ileyh tarafına 'avdet eylemeleriyle, bu keyfiyyetden Paşa-yı mûmâ ileyh be-gāyet mütekeddir ve 'akl ü şu'uru münteşir olup, zarûrî kendü dahi keyfiyyet-i hâli, Kapu Kethudâsı'na tahrîr ve i'lâmât-ı mezkûreyi tesyîr eyledi. Esmâ Sultân müteveffîye⁹ olmağla, ol hılâlde kapu kethudâları Çelebi Efendi bi'l-ihâne iltifâtdan sâkıt olarak, Surra Emâneti'yle Der-i devlet'den teb'îd olunmağla, tahrîrât-ı merkûme Bâb-ı 'âlî'ye takdîm olunmayup, aralıkda efgende-i zîr-i hasîr terk ü ihmâl kılınmışıdı. Sadrîa'zam i'tikâdında ise mûmâ ileyh¹⁰ [M2 230] sefere vürûd eylemediği, 'isyânına mahmûl olup, i'dâmî husûsu zihn-i Dâverî'lerinde dâ'ir olduğu hılâlde, sefer-ber olan 'Ayntâb yeniçerisinin Paşa-yı mûmâ ileyhin zevâlî nuhbe-i âmâlî olmağla, Yeniçeri Ağası

1 silahdârları A2 : silahdârı M2

2 sezâ A2 : صزا M2

3 poliçe olunup, berüde A2 : police olunup ve bir M2

4 eyledikden A2 : بلدکن M2

5 güzârişde A2 : güzâriş ve M2

6 hâyin A2 : hâ'in M2

7 etbâ'ıyla A2 : etbâ'ı ile M2

8 mahzarlar A2 : mahzar M2

9 müteveffîye M2 : müteveffât A2

10 ileyh M2 : ileyh A2

vasıtasıyla Sadrıa'zam tarafına gûnâ-gûn müftereyât ilkâları 'ilâve-i kasd-ı merkûm oldu. Garâ'ib-i¹ ittifâkıyyâtıdır ki, ol eyyâmda Haleb Vâlisi bulunan Divrikli Köse Paşa ile Paşa-yı mûmâ ileyh miyânında bir mâdde zımnında münâfese vâki² olup, Vezîr-i müşârun ileyh be-gâyet nefşânî sâhib-i vücûd olmağla, berü taraftan 'arz u² ibtihâl ve meskenet olundukca, buğz u 'adâveti şiddet bulup, Mar'aş ve Kilis mutasarrıflarının dahi³ Paşa-yı mûmâ ileyh yerine taleb-kâr olduklarına mebnî, Paşa-yı mûmâ ileyhe derkâr olan reşk ü hasedlerinden nâşî kîne-i derûnileri serbâr olmağla, Vezîr-i müşârun ileyhle miyânelerine gûnâ-gûn desâ'is ü vesâvisle⁴ şikâk-ı küllî ilkâ ve müşârun ileyhi⁵ 'Ayntâb Mukâta'ası'na teşvîk u igrâ edüp, üzerine hareket ü 'azîmetleri vukû'unda asâkir ve mühimmâtla ma'ıyyetlerinde bulunacaklarını va'd ederek, Paşa-yı mûmâ ileyh'in 'âric-i kulle-i 'isyân olduğundan bahisle, karîben kaydı görülmediği sûretde dâhiye-i 'azîme olacağını beyân ederek, taraf-ı Sadrıa'zam'ye müşârun ileyh ve zıkr olunan etrâf mutasarrıfları sû-be-sû tahrîr etmeleriyle, Sadrıa'zam'ın mâ fi'z-zamîrini te'yîd ve ehâlîye kat'â zarar u ziyân olmayarak Paşa-yı mûmâ ileyhi bir takrîble i'dâm eylemek⁶ bâbında müşârun ileyhe hitâben emr-i 'âlî isdâriyle te'kîd buyuruldu. Pes bâlâda zıkr olunan müdde'âmız, makâle-i âtiye tenvîr-i⁷ sened olabileceğinden, mülâhasası şu vechiledir ki, iki yüz dört târîhinde⁸ sâdır olan mezkûr emr-i 'âlî mücebince, müşârun ileyh ve mutasarrıfın-i etrâf⁸ kapuları halkından mâ'adâ, Ekrâd ve Terâkime tâ'ifesinden cem'-i sevâd-ı bî-hisâb ve Haleb ve Birecik kal'alarından balyemez toplar istishâb edüp, bağıteten⁹ taraf taraf Kazây-ı¹⁰ 'Ayntâb'a seyl-i belâ gibi sevâd-efgen-i dehşet ve otuz binden mütecâviz ecnâs-i asâkir birle dâ'iren mâ-dâr şehri ihâta ve hasr u tazyîka mübâderet eylediler. Her çend Paşa-yı mûmâ ileyh gerek Der-i devlet-karâr'a ve gerek müşârun ileyh tarafına nice 'ulemâ 'arz-ı hâller (عروضحائل) irsâliyle beyân-ı vâki'-i hâl¹¹ ederek isti'fâ ve 'afv ü merhamet [M2 231] istid'â eylemiş ise de bir dürlü ısgâ olunmayup, belki istimdâdı izâlesi bâbında iştidâdı mü'eddî oldu. Ve'l-hâsıl¹² 'afv u 'inâyet sudûrundan nâ-ümmîd olmağla, cân u bâş kaydına düşüp, nâ-çâr def'-i sâ'il kasdiyle mukâbeleye ib-

1 Garâ'ib-i A2 : Garâ'ib-i (غرائب) M2

2 u A2 : — M2

3 dahi A2 : — M2

4 ileyhle vesâvisle A2 : ileyh miyânlarında gûnâ-gûn desâ'is-i vesâ'isle M2

5 ileyhi A2 : ileyhimâyı M2

6 eylemek A2 : etmek M2

7 tenvîr-i A2 : tenvîr-i (تنوير) M2

8 1204 = 1789-1790.

8 -i etrâf A2 : — M2

9 bağıteten A2 : bağıteten (بغتة) M2

10 Kazây-ı A2 : kazâyâ M2

11 nice hâl A2 : niçe 'ulemâ ve 'arz-ı hâller irsâliyle beyân-ı vâki' M2

12 Ve'l-hâsıl M2 : e'l-Hâsıl A2

tidâr eylemişidi. Mânend-i cân-bâz cân pâzâriyle mu‘âmele-perdâz olduğu hılâlde ‘abd-i Fakîr bir cum‘a günü, ‘Ömeriyye nâm câmi‘e ‘azîmet edüp, meğer Paşa-yı mûmâ ileyh dahi gelüp, saff-ı sânde seccâde-nişîn-i ikâmet¹ olmuş imiş. Fakîr'i gördükde seccâdesine² da‘vet eylemekle icâbet edüp, bir seccâde üzere hem-zânûy-i müsül ve ba‘de-edâ‘i’s-sünne³ hutbe istimâ‘ına meşgûl olunmuşidi. Karîne-i hâl medrese-nişîn zümresinden garîbül’-asl Molla Ahmed nâm bir⁴ kimesne olup, gerçi safha-i fu‘âdı sevâd-ı ‘ilmîden⁵ sâde ve mesâ‘il-i savm u⁶ salâtdan mâ‘adâ tekellüfâtдан âzâde olup, zühd ü⁷ vera‘ u salâhla muttasıf, zâhid, mücâhid ve muttakî ve müte‘abbid⁸ bir kimesnenin hediyye ve ‘atıyyesini kabûl eylemez, Birgivi* merhûm neş‘esinde külfet-i dünyeviyyeden ‘ârî merd-i mütekaşşif olmağla, âhâd-i nâs i‘tikâdında Cüneyd-i zemân ve Bâyezîd-i devrân** olup, herkes⁹ şeref-i dest-bûsiyle iftîhâr ve hayr du‘âsını igtinâma¹⁰ bezl-i iktidâr eder idi. İttifâkı merkûm dahi câmi‘-i mezbûra gelmiş olup, piş-gâhımızda¹¹ mütemessil ve istimâ‘-ı hutbeye müştâgil oldu. Vaktâ ki Hatîb Efendi hutbe-i sâniyede tahiyât-ı sultâniyye sadedine geldikde, Sûfi-i¹² merkûm zu‘munca kar‘-ı ism-i zalemeden sâmi‘asını hıfz için parmaklarıyla dervâze-i gûşunu sedd ile nâm-ı nâmî-i Pâdişâh-ı kirâmîyi redd eyledi. Ol sâlûs-i bî-edebin bu vaz‘-ı bü'l-‘acebi, Paşa-yı mûmâ¹³ ileyhın manzûru ve zu‘m-i karîha-i kabîhası, meşmûl-i fehm ü şu‘uru oldukda, her ne kadar gürûh-i zalemeden ise de hak budur ki, zâtında ehl-i ‘ilm ve sâhib-i te‘lif ve şâ‘ir, edîb ve ‘arîf olduğundan başka, ‘asabiyyet-i dîniyye ve hamıyyet-i yakîniyyesi olmağla, ulu‘l-emr¹⁴ tarafına be-gâyet gayûr ve ta‘zîm ü¹⁵ ihtirâmları cihetinde mütecârib-i vehn ü kusûr idi. Hemân fart-ı hışm u gaza-

1 -i ikâmet A2 : — M2

2 seccâdesine A2 : seccâdesine (سجاده سته) M2

3 ba‘de-edâ‘i’s-sünne A2 : ba‘de-edâyi’s-sünneti (السنّة) M2

4 bir A2 : — M2

5 ‘ilmîden A2 : ‘ilmden M2

6 u M2 : — A2

7 ü M2 : — A2

8 müte‘abbid A2 : me‘yed M2

* Metnimizde söz konusu edilen, çeşitli sahalarda eser veren büyük Türk âlimi Birgivi’dir; geniş bilgi için bk. Emrullah Yüksel, “Birgivi”, *DİA*, VI,191-194.

** Metnimizin bu kısmında Cüneyd-i zemân diye söz konusu edilen, ilk devir sûfliğinin en güçlü temsilcilerinden Cüneyd-i Bağdâdî (geniş bilgi için bk. Süleyman Ateş, “Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/909)”, *DİA*, İstanbul 1993, VIII,119-121), Bâyezîd-i devrân diye söz konusu edilen ise ilk büyük mutasavvıflardan Bâyezîd-i Bistâmî’dir (geniş bilgi için bk. Süleyman Uludağ, “Bâyezîd-i Bistâmî (ö.234/848?)”, *DİA*, İstanbul 1993, V,238-241).

9 herkes A2 : her kişi M2

10 igtinâma A2 : igtinâma (إغتنامه) M2

11 piş-gâhımızda A2 : piş-gâhımıza M2

12 Sûfi-i A2 : Sûfi-i (صوفی) M2

13 mûmâ A2 : müşârun M2

14 ulu‘l-emr A2 : uli‘l-emr M2

15 ü A2 : — M2

bından lücce-i ‘ummân gibi cûşân olup, lâkin câmi‘de bulunması hançere hâ’il ve bâ‘is-i teneffüs-i sûfi-i gâfil oldu. Ançak zâhid-i merkûm her ne kadar te’dibe sezâvâr olduğu mukarrer ise de, mu‘tekad-i enâm ve muzâyaka-i hengâm olmağla, fetret-i ‘azîmeye mü’eddî ve harâbî-i beldeye bâdî olacağı¹ endîşesiyle ‘aklım perîşân ve ba‘de’s-salât harîfin [M2 232] vesâ’il-i tahlîsını cûyân olup, ne hâl ise şe‘â’ir-i nemâz itmâm ve ‘ale’l-âde en sonra kâmet-i kıyâm ve bâb-ı câmi‘den hurûca ibtidârında, Paşa-yı mûmâ² ileyh verâsından sayha-i sehm-gîn ile tevkîf ve: “*Behey nâdân-ı nâ-temyîz*³, *bed-ter ez-heme çîz** gerek Kur’ân-ı kerîm’de ve gerek ehâdîs ve hutab ve ahzâbda cehennemî olduğu sâbit ü mansûs olan İblîs ve Fir‘avn ve Nemrûd ve ‘Âd ve Semûd makûlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri zikr olundukca dirâz-i⁴ gûş gibi gûş-i bî-hûşunu bâz edüp, istimâ‘ından işmi’zâz⁵ etmeyüp, evvelen ehl-i kıbleden ve ümmet-i Muhammed’den olup ve⁶ sâniyen ‘âmme-i ehl-i İslâm’ın teba‘iyyet-kerdesi ve icmâ‘-ı⁷ ümmetle “*Eti‘ullâhe ve eti‘u’r-Rasûle ve uli’l-emri minküm***” emri şerîfi muktezâsınca itâ‘ati vâcibe-i zimmet olan İmâmü’l-Müslimîn ve Halîfe-i Rasûl-i güzîn olduğundan başka, bi’n-nefs zâlimiyyeti sübût-yâfte olmayan Pâdişâh-ı İslâm’ın ism-i sâmilere istimâ‘ından zu‘munca ‘Zâlimdir’ deyü sâha-i sâmi‘anı muhâfaza kaydıyla sedd-i derîçe-i gûş eylemek ne dîmekdir? Mahzâ riyâdan nâşi değil midir? ‘Avâmm-ı nâsı itâ‘at-i pâdişâhîden tenfîr değil de yâ nedir?” zemînlerinde düşnâm ü ta’nîf ederek, havlû-yi⁸ câmi‘de hâzır olan tûfengci ve cellâd makûlesine mahzâ gayret-i savb-ı Saltanat galeyânıyla merkûmun hark-ı perde-i hayâtı zimmında emr u ibrâm eylemekle, anlar dahi icrây-ı me’ûriyyete ibtidâr eylediklerinde, hele bu⁹ ‘Abd-i bî-mikdâr tekellûf-i bî-şûmar ile hâciz olup, bu vechile sûfi-i merkûm, dest-mâye-i temdîd-i¹⁰ zindegânîyi hâ’iz oldu. İşte halâsdan me’yûs ve devlet tarafından varta-i cângâhdan¹¹ gavta-hâr-ı ye’s ü hayret iken, gayret-i tuğ u ‘alem birle taraf-ı Saltanat’ın izdirâ ve tahkîrine çâkçâk ve otuz

1 olacağı A2 : olacak M2

2 mûmâ A2 : müşârun M2

3 nâ-temyîz A2 : نانميين M2

* بهی نادان نا تمییز بدتر از همه چیز = Behey eğriyi doğrudan ayıramayan câhil! Herşeyden daha kötüsü” anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

4 dirâz-i M2 : dizâr-i A2

5 işmi’zâz M2 : işmîzâz A2

6 ve A2 : — M2

7 icmâ‘-ı A2 : ictimâ‘-ı M2

** اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم = Allah’a itâat edin, Peygamber’e ve sizden olan ululemre (idarecilere) de itâat edin!” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, en-Nisâ 4/59. âyetin baş taraflarında yer alan ufak bir kısımdır.

8 havlû-yi A2 : havâlî-i M2

9 bu M2 : — A2

10 temdîd-i A2 : tecdîd-i M2

11 cângâhdan A2 : cângâhda M2

bin düşmen gözüne görünmeyüp, fedây-ı ser ü cân-ı bî-tâb olmuştur. Bu vaz'-ı gayret-şi'âr, a'yân nâmına olan yâdigârlardan¹ sâdır olmayacağı, insâfla ittisâfî olanlara bedîdârdır.

“eş-Şey'u bi's-şey'i yüzkeru”^{**} incirârıyla bu kıssaya bir mikdârca hasbi-hâl-i Fakîrâne'miz şu'be olmak revâ görüldü. Çün güzârîş-pezîr olduğu üzere taşradan top u tüfeng ile² leyl ü nehâr beldeye hücum u iktihâm ve Paşa-yı mûmâ ileyh dahi müdâfa'aya sarf-ı nîrû-yi ikdâm edüp, hattâ bir şeb-i pür-şagabda şehrin bir kûşesinden kimse haberdâr olmaksızın beş bin³ kadar asker-i ceng-âver, fūrce-yâb-ı duhûl ve mânend-i gül şehrin zokâklarına hulûl⁴ [M2 233] edüp, sâ'ir asâkir dahi âhar taraflardan şiddet-i savletle hücumâ âgâz ve meterislerde olanlar verâlarından bî-haber⁵ pîş-gâhlarında duhûle ikdâm edenler, gâ'ile-i hâ'ileleriyle dem-sâz olup, içerüye girenler ise 'ale'l-'amyâ râst geldikleri askeri ve⁶ sâ'ir seherî câmi' ve hammâm ve esvâka gidenleri pâyâmâl-i habt-ı⁷ 'aşvâ ve Ocaklu delâletleriyle müte'ayyen zevâtın hânelerini⁸ dest-zede-i yağmâ ederek, ceng-gâh cânibine i'tizâm edüp, anlardan bir kol Fakîr-hâne semtine tekarrüblerinde, keyfiyyetden âgâh olduğumuz anda sütühlardan firâr ederek bir fakîrin hânesine ilticâ ve⁹ anda kalb-i hâsid gibi teng ü¹⁰ târ ve kör mülhid gibi pür 'akreb ü mâr bir gâr-ı 'âdî içre ihtifâ olundu. Fi'l-hakîka gâlibâ birkaç yüz seneden berü ol gâr derûnunda kadem-i insânî nâ-mahrem ve tûde tûde hâr u¹¹ hâşâk ve küme küme hâk-i nâ-pâk¹² memlû olup, lâkin nazarımda 'anber-i sahîk ve misk-i¹³ fetîk görünür idi. Ancak el-'iyâzü billah¹⁴ her kûşesi ber-fehvây-ı “*Ve ize'l-vuhûşu huşiret*”^{**} 'akreb ü mâr ve hevâmm ü haşerât-ı ziyânkâr ile mâl-â-mâl olmağla, bu keyfiyyetden 'aklım perîşân ve bilâ-şübhe helâk olacağım cezm-kerde-i dil-i nâ-be-sâmân olduğundan, istircâ'-kûnân müteveccih-i dergâh-ı Rabb-i Müste'ân olundu. Hulâsa-i makâl ashâb-ı Kehf'le çend sâ'at hemhâl ve “*Sâniye'sneyni iz-humâ*

1 tâb yâdigârlardan A2 : tirâk olmuştur. A'yân nâmına olan yâdigârlardan bu vaz'-ı gayret-şi'âr M2

* الشئ بالشئ بالذكر = Bir şey bir şeyle hatırlanır” anlamına gelen Arapça atasözlerindedir.

2 ile M2 : — A2

3 bin A2 : yüz M2

4 hulûl A2 : duhûl M2

5 verâlarından bî-haber A2 : verâdan bî-haber (بيخبر) M2

6 geldikleri askeri ve A2 : geldiklerini M2

7 habt-ı A2 : hayt-ı M2

8 zevâtın hânelerini M2 : hâneleri A2

9 ve M2 : — A2

10 ü M2 : — A2

11 u A2 : — M2

12 -i nâ-pâk M2 : — M2

13 misk-i M2 : mişk-i A2

14 billah A2 : b[ill]ah M2

** و اذا الوحوش حشرت = Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde” anlamına gelen bu kelimeler Kur'ân, et-Tekvîr 81/5. âyetidir.

*fi'l-gār** taraf-ı eşreflerine tevessül birle etrâf ü enhâya dâ'ire-keş-i hîrz u himâye olarak teslîm ve tevekkülü kendüme¹ yâr-ı gâr edüp, ashâb-ı rakîmi reh-vâr-i vâdî-i rehâ olan dergâh-ı 'azamet-destgâh-ı hazret-i Kibriyâ'ya sûz u güdâz ile niyâza âgâz olundu. Ve'l-hâsıl bîrûnda velvele-endâz-ı şûr u şagb ve derûnda nûk-i nîş-i ser-tîz ile hecme-rîz-i helâk ve 'atb olan hayye ve 'akrebden hâ'ifen müterakkıb-i husûl-i matlab ve giriftâr-ı dü-şâha-i 'azâb u nasb olarak gözümün biri içerüye nâzır ve biri taşraya dâ'ir olup, ahzâb-ı muharrereye² müştagil olarak karâr edüp, hele hamden lillâhi Te'âle³l-Kerîmi'l-Vehhâb ne hâl ise çend sâ'at mikdâr⁴, ol tengnây-ı bî-emândan rehâ-yâb olmak müyesser oldu.

Tekmîl-i⁵ kıssa

Nakş-ı sahîfe-i tahrîr olduğu üzere, çend mâh müddet derûn u bîrûndan top u tüfengle⁶ şeb u rûz ceng ü muhârebeye müsâberet olunup, bilâhare kemâl-i ıztırârdan nâşî bir gice bi'l-cümle ehâlî, hacı ve hâce ve büyük ve küçek şehrin bir cânibinden hurûc edüp, Rakka ve Malatya taraflarına reh-peymây-ı firâr ve Paşa-yı mûmâ ileyh dahi [M2 234] iç⁷ kal'aya tehassun ihtiyâr eyledi. 'Ale's-sabâh şehirlünün firârı taşrada olan askerin⁸ mesmû'u oldukda, mecmû'u birden derûn-i şehre ilgâr ve üç gün üç gice cemî' hânelerde ve dükkânlar ve hânlar ve husûsan mukaddemce bi'l-cümle agniyây-ı belde zî-kıyem emvâl ü eşyâlarını mahfûz olur mülâhazasıyla bir bezistâna nakl eylemiş olup⁹, Ocaklu vâsıtasıyla askerinin ma'lûmları olmağla, nakîr u kıtmîr, celîl ü hakîr kâlîçe¹⁰ ve hasîre varınca yağmâ vü tâlân eylediler. Ol hengâmede Muharrir-i nâ-tüvân dahi bir takrîb A'zâz¹¹ ve Kilis tarafını menâs ve otuz ve¹² kırk kadar 'ulemâ'-i¹³ belde ile "*Men necâ bi-re'si-hî fekad rabiha***" sahrâsına cân atup, bin belâ ile dest-mâye-i vücûdlarımızı

* ثانی اثنين از هما فی الغار = İki kişiden biri olarak, hani onlar mağaradaydı" anlamına gelen bu ifade Kur'an, et-Tevbe 9/40. âyetin ortalarında yer alan ufak bir kısımdır.

1 kendüme A2 : kendime M2

2 muharrereye A2 : muhrizeye M2

3 Te'âle M2 : — A2

4 mikdâr A2 : murûrunda M2

5 **Tekmîl-i A2 : Tekmile-i M2**

6 tüfengle A2 : tüfeng ile M2

7 iç A2 : ic M2

8 askerin A2 : asâkirin M2

9 hânelerde ve olup A2 : hâne ve dükkân ve hânlarda mevcûd olan zî-kıyem emvâl ü eşyâ, mukaddemce bi'l-cümle agniyâ (اغنيا) taraflarından mahfûz olur mütâla'asıyla bedestâna nakl olunduğu M2

10 kâlîçe A2 : kâlîce M2

11 A'zâz A2 : A'zâz (اعرا) M2

12 ve A2 : — M2

13 'ulemâ'-i A2 : 'ulemây-ı M2

** من نجا برأسه فقد ربح = Kellesini kurtaran kazanmıştır" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

istihlâs edüp, pes-mânde olan mevrûs ve mükteseb mâ-melek itlâk olunan mâl ü neşeb cümlesi, dest-zede-i gâret olup, “*Emseytü ganiyyen ve esbahtü fakîren**” mîsdâk¹, hâl-i pür-felâketimiz oldu.

Cümleden ziyâde bir kütüb-hânelik kitâblardan bir² varak-pâre kalmayup, husûsan ol sene mezrû'âtımızdan başka Haleb tüccârlarından³ bi'l-istidâne elimizde yirmi üç bin guruşluk iltizâm bulunmağla, mecmû'u dest-i hoş-târâc olup⁴, diyâr-ı gurbetde giriftâr-ı gıll-i⁵ züll ü ihtiyâc olarak, bir zemân ser-gerdân ve ashâb-ı düyûnun tekazâlarından ve mâh-be-mâh hisâblarının tezâyüdü endîşesinden berzede-i şu'ûr u sâ mân olup, teshîl-i Rab-bânî ile ber-vech-i âsânî ehl ü 'iyâlimizi ve Malatya tarafına sebk-hîz-i gürîz olan birâderimizi tarafımıza celb ve Kilis'de sekiz mâh kadar bast-ı hasîr-pâre-i ikâmet edüp, lâkin dâyinlerin tekâzâsı kazıyye-i ârâm u kararımızı selb eylemekle, nâ-çâr kavm ü tebârı beldeye i'âde ve istimdâd recâsıyla bende-i dil-fikâr, Der-i murâd tarafına rû-nihâde oldu. Ba'de'l-vusûl hazret-i⁶ Pâdişâh-ı merâhim-dest-gâh dergâhına 'arz-ı hâl îsâli, cilve-nümây-ı meclây-ı husûl olmamağla, nâ-çâr ihtiyâr-ı sabr-ı cemîl ile süpürde-i bârgâh-ı *hasbunallâhu*⁷ ve *ni'me'l-vekil*** kılındı. İn-şâ'allâhu⁸ Te'âlâ zemân-ı yümn-iktirân-ı hümâyûnlarıyla kesb-i şeref ü su'ûr ve sâye-i Hilâfet-vâye-i⁹ rûz-efzûnlarıyla âsûde-i âsîb-i çarh-ı kebûd olduğumuz Pâdişâh-ı a'zam ve Şehinşâh-ı mu'azzam, Halîfe-i bî-hilâf, Şehriyâr-ı 'adl-ittisâf, Kâ'ân-ı İskender-zafer, Hâkân-ı Ferîdûn-ferr, Sultân Mahmûdi's-şiyem-i¹⁰ Muhammediyyü's-sîre Hâkân-ı marziyyü's-şiyem-i Murtazaviyyü's-serîre *ca'alallâhu*¹¹ 'ömrahû ve ikbâlehû mezîden ve mecdehû ve iclâlehû medîden*** hazretlerinin sâye-i [M2 235] 'âtîfet-vâye-i Şâhâne'lerinde bâr-ı girân-ı düyûndan rehâ-yâb oldukdan sonra, şîve-i çep-endâzî-i¹² çarh-ı bukalemûndan görülen evzâ'-ı dîğere-güne

* امسيت غنيا و اصبحت فقيرا = Zengin olarak akşamladım, fakir olarak sabahladım” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

1 mîsdâkî M2 : mîsdâk A2

2 bir A2 : bir (بر) M2

3 tüccârlarından A2 : tüccârından M2

4 olup A2 : ve M2

5 gıll-i A2 : + ve M2

6 hazret-i A2 : — M2

7 *hasbunallâhu* A2 : *hasbun[all]âhu* M2

** *جعل الله عمره و اقباله مزيدا و مجده و اجاله مديدا* = Allah bize yeter. O ne güzel vekildir” anlamına gelen bu cümleler Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/173. âyetin son kısmıdır.

8 İn-şâ'allâhu A2 : İn-şâ'[all]âhu M2

9 hümâyûnlarıyla -vâye-i A2 : hümâyûnlarında kesb-i şeref ü şu'ûr ve sâye-i Hilâfet-penâhî-i M2

10 Mahmûdi's-şiyem-i A2 : Mahmûd-i M2

11 *ca'alallâhu* A2 : *ca'al[all]âhu* M2

*** *جعل الله عمره و اقباله مزيدا و مجده و اجاله مديدا* = Allah onun ömrünü ve ikbâlini arttırsın, şerefini ve büyüklüğünü uzun etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

12 çep-endâzî-i A2 : çep-endâzî M2

mukâbil, mazhar-ı eltâf-ı bî-hisâb olmak mercû ve me'mûl ve bârgâh-ı cenâb-ı Müsebbibü'l-esbâb'dan mutazarra' u mes'ûldür. *Ve mâ zâlike 'alallâhi' bi-'azîz*.*

Tevcîh-i Vezâret ve Eyâlet-i Silistire be-Râmiz Efendi

'Alemdâr Paşa-yı sâhib-i satvet, nişânde-i sadr-ı Vekâlet olduğundan nâşi, 'uhdesinden münhall olan Silistire Eyâleti'nin Rumeli kutru umûruna vâkıf ve a'yânân-ı² kazâ ve ashâb-ı kuvvet ve nüfûz-i neberd-azmânın sûret-i idâre ve te'dîb ve terbiyeleri keyfiyyetine 'ârif bir³ kâr-güzâr ve zevî'l-iktidâr zâtın 'uhdesine tevcîhi lâ-büdd ve lâzım ve eyâlet-i mezkûre ise 'Alemdâr Paşa-yı müşârun ileyhin me'haz-i kuvvet ve mahall-i masdar-ı satveti olduğuna mebnî, dâ'imâ matmah-ı nazarı olduğundan, elân⁴ cârî ve müstemirr olan nizâmının 'adem-i inhilâlî ve sûret-i mer'iyeye üzere idâre-i hâli mühimm olup, ol vechile tesviyesi müstelzim ve müsta'cel olduğuna ve eyâlet-i mezkûre ke-nâm-ı şîr u peleng ve bîşe-i⁵ ashâb-ı ceng olmağla, tevliye olunacak vâlfî bi'l-havfî⁶ ve'r-rızâ a'yânânın kabûlü iktizâ ve heyûlây-ı mezkûrun sûret-i husûlü ise nezd-i ferd-i⁷ 'Alemdârî'de pek müteşahhıs ve cümleden ziyâde müteneffis ve mütemahhız⁸, müdür-i müdebbir ve kâr-güzâr ve kâmil olan bir zâta ihâlesiyle cilve-nümâ olacağı müsellemler bulunduğuna mebnî, 'Alemdâr Paşa-yı müşârun ileyhin müdür-i⁹ 'akl ü müteşârî ve her hâlde mahrem-i esrârı olan Râmiz Efendi'yi münâsib görmekle, mâh-ı mezkûrun yirmi birinci günü¹⁰ rütbe-i Vezâret'le Efendi-i mûmâ ileyhin kadr u liyâkatini¹⁰ bir kat dahi i'lâ birle is'âd ve Silistire Eyâleti tevcîhiyle bi'l-intihâb ve'l-iltizâm 'Alemdâr Paşa müşârun ileyhi makâm-ı kadîmine ı'sâd ü ik'âd eyledi.

Tevcîh-i Kapudânî-i Deryâ¹¹ be-Râmiz Paşa ve nefy-i Seyyid 'Ali Paşa be-Burusa

Kapudan-ı deryâ Seyyid 'Ali Paşa'nın bâlâda güzâriş-pezîr-i hâme-i imlâ olduğu üzere muhtelit-ı erbâb-ı şekâ ve ser-i 'arbede vü gavgâ olduğu müsellemler

1 'alallâhi A2 : 'al[all]âhi M2

* و ما ذلك على الله بعزيز = Bu Allah'a güç bir şey değildir" anlamına gelen bu cümle Kur'an, İbrâhim 14/20. ve Fâtır 35/17. âyetleridir.

2 a'yânân-ı A2 : a'yân-ı M2

3 'ârif bir A2 : bir 'ârif M2

4 elân M2 : — A2

5 bîşe-i A2 : pişe-i M2

6 bi'l-havfî A2 : bi't-tav'î M2

7 nezd-i ferd-i M2 : nezdimizd[e] A2

8 mütemahhız A2 : mümtehis M2

9 müdür-i A2 : müdebbir-i M2

10 21 Cumâdelâhîre 1223 = 14 Ağustos 1808 Pazartesi.

10 liyâkatini A2 : liyâkatı M2

11 -i Deryâ A2 : — M2

ve tarafdârân-ı Mustafavî'den ve Cezâyir'den gelme yiğit¹ ve bir eski it idüği ve ciğer-sûz-i cihân olan vâkı'a-i² fâci'a-i Selîm Hân-ı cennet-mekân anın 'azli mu'ârazası [M2 236] üzerine zuhûr eylediği ecilden, 'azli vâcib ve nasb olunacak zâtın hem³ 'Alemdâr Paşa müttetikânından ve hem dahi vaktin müşârun bi'l-benân a'yânından olması münâsib görüldüğünden başka, 'Alemdâr Paşa zâtında merd-i neberd-azmâ ise de 'ömrü taşralarda bir haylice⁴ murûr eylediğinden, idâre-i umûr-i devletden gâfil ve husûsan der-dest-i tesviye olunacak mesâlih ve nizâmât-ı sâ'ire mâddesinde⁵ râcil olup, müşârun ileyh Râmiz Paşa ise mizâc-ı şehir u dehri bilür, kâr-güzâr ve vâkıf-ı etvâr-ı rûzgâr-ı 'âlem⁶, fâzıl, merd-i müdebbir, kâmil, fatîn ve zekî ve zâyîçe-i (زایرچه) hâli-yeden istinbât-ı ahkâm-ı âtiyeyi ihâta-i 'ilmi bedihî olduğundan, menvî-i zamîr olan cülûs mâddesini tedbîrde ve Sultân Mustafa, Livây-ı sa'âdet-ihativâ istikbâline⁷ geldikde, hâzır ayağıyla gelmiş şikâr bulunmağla, gâ'ilesizce ahz ve Dâvud-paşa Serayı'nda tevkîfle doğru ayak tozuyla Enderûn'a varılıp, matlûb-ı samimî olan cülûs-i cenâb-ı Selimî'yi yâr u agyâr korkusuz icrâyı, hulâsa-i re'y ü tezkîr ve Sultân-ı mahlû' bî-yâr ve gam-küsâr, tenhâ-nişîn-i zevâyây-ı rubû' olduğundan, ol bâbda tehlûke-i 'azîme derkâr olduğundan bahisle, bir sâ'at maslahatı uzatmak ve "Su uyur, düşmen uyumaz" meselince, gafletle kulak üstüne yatmak bir vechile tecvîz olunmayup, der-'akab ol sûretle tahsîl-i matlab olunması⁸ lutf-i lüzûmunu ifâde vü takrîr eylemiş⁹ ise de, müttetikân-ı maslahat-ı hafîyye ordu alayı sebebiyle halkın ayakda olması ve bir de¹⁰ Pâdişâh'ın kemâl-i emn ü ferâğla esberân-ı meşy ü dürûc ve Sancak-ı¹¹ şerîfin istikbâline hurûcunda ahz u tevkîf kılınması husûsunu¹² yârân-ı Ruscuk münâsib görmeyerek, çend rûz zarfında mütegalibenin def'leriyle taraf-ı Saltanat'a ibrâz-ı hizmet ve ol sûretle hâtır-ı¹³ hâhları üzere izhâr-ı temahhuz u 'ubûdiyyet olundukca reng verileceğinden ve tarafdârân-ı¹⁴ Mustafavî ol vech-i nâ-müveccehle igfâl ü taglît edileceğinden bahisle, sonra cümlelerin ittifâkıyla huzûr-i hümâyûnda meşveret-i 'umûmî 'akdi tasmîm ve ol meclisde hal'-ı Mustafavî ile¹⁵ cülûs-i Selimî mâddesi tetmîm edilmek üzere

1 yiğit A2 : nekbet M2

2 vâkı'a-i A2 : vak'a-i M2

3 hem A2 : — M2

4 haylice A2 : hay[li]ce M2

5 mâddesinde A2 : âmâdesinden M2

6 etvâr-ı rûzgâr-ı 'âlem A2 : + ve rûzgâr-ı 'âlem ve M2

7 ihtivâ istikbâline A2 : ihtivâyı istikbâle M2

8 olunması A2 : olunmasının M2

9 eylemiş A2 : etmiş M2

10 de M2 : — A2

11 Sancak-ı A2 : şucâ'-ı M2

12 kılınması husûsunu A2 : kılınmasını M2

13 hizmet ve ol sûretle hâtır-ı A2 : hıdmet ve ol sûretle havâtır-ı M2

14 tarafdârân-ı A2 : tarafdâr-ı M2

15 Mustafavî ile M2 : Mustafavî'yle A2

'umûm-ârâ müttefikü'l-îmzâ olmağla, mücebince hareketde kıyâm-ı kıyâmete kadar 'âlemin ciğerine dağ üstü [M2 237] dağ olan vâkı'a-i fâci'a, [re]ng¹-pezîr-i sûret-i fezâhat olduğundan, ol bâbda Râmiz Paşa'nın re'yine 'adem-i teba'iyetine 'Alemdâr Paşa kalben aşuru dil-gîr ve vak'a-i mezkûrenin² vukû'una müttefikân-ı Ruscuk'un³ re'y-i sehâfetleri sebab ü 'illet olduğundan nâşî, taraflarından nev'an tenfir⁴ sûretinde olup, Râmiz Paşa'nın re'y-i reviyeti⁵ her hâlde mücerrebi ve kavlı ü fi'l ve rezâneti vücûhla müntehabi olduğu ecilden, yanından ayırmasını kat'an ve kâtibeten revâ görmemekle, re-ceb-i şerîfin gurreci günü⁶ müşârun ileyhi Kapudân-ı deryâ ve filike-süvâr-ı deryây-ı⁶ 'izz ü i'tilâ ederek, tesviye-i mesâlih-i Saltanat-ı seniyye'de kendüye şerîk ü hem-pâ eyledi. Müşârun ileyh Râmiz Paşa'nın kitâbcısı 'Ayntâbî 'Aynî Efendi'nin söylediği târîhdir⁷; [mısrâ]⁸:

Râmiz-i 'ilm-i ledünnî Kapudan Paşa'dır

(رامز علم لدنى قيودان پاشادر)

Kapudân-ı sâbık Seyyid 'Ali Paşa dahi li-garazın-mâ Silistire Eyâleti'ne münâsib görülmüş ise de, müşârun ileyh kabûlden isti'fâ eylemekle Burusa'ya nefy ü iclâ olundu.

Tertîb-i asâkir-i⁸ cedîd be-ism-i Segbân ve tenzîl-i esâmî-i yeniçeri-yân be-Gümrük-i Emti'a

Tâ'ife-i Bektâşîyye'nin mücedded asker tertîbi, menfûrları olduğu vak'a-i Selîmî'de⁹ zâhir olmuşken, hayr-hâhân-ı devlet 'indlerinde tertîbinin lüzûmu, resîde-i derece-i tahkîk ve tâ'ife-i merkûmenin eşîrrây-ı şerâre-i şerr u şûrları havfiyle endâhte-i peygüle-i ta'vîk olunup, bu def'a kuvvet-i kaviyye-i Vezîr bir mikdâr¹⁰ tertîb ü tahrîrine mûcib-i ictisâr olup, Nizâm-ı Cedîd 'ünvânını¹¹ tagyîr ve ecnâd-ı mürettebeye Segbân ta'bîr ederek müceddeden tahrîr olunup, merâtib-i ecnâs-i leşkari ta'yîn ve ru'esâ'-ı ulûf ve mi'in¹² tebyîn ile kânûn-i sâbık üzere tanzîm ve Üsküdar ve Levend Çiftliği kışlalarında

1 ciğerine [re]ng A2 : üzerine dağ üstüne [M2 237] dağ olan vak'a-i fâci'a, reng M2

2 mezkûrenin A2 : mezkûre M2

3 Ruscuk'un A2 : Ruscuğ'un M2

4 tenfir A2 : teneffür M2

5 reviyeti A2 : rezîni M2

6 1 Receb 1223 = 23 Ağustos 1808 Salı.

6 filike-süvâr-ı deryây-ı A2 : filike-süvâr-ı M2

7 târîhdir A2 : tâ[r]îhdir M2

8 asâkir-i A2 : asker-i M2

9 menfûrları olduğu vak'a-i Selîmî'de A2 : menfûru olduğu vak'a-i Selîmiyye'de M2

10 bir mikdâr A2 : zî-mikdâr M2

11 'ünvânını A2 : 'ünvânı M2

12 ru'esâ'-ı ulûf ve mi'in A2 : ru'esây-ı ulûf ve mi'âtı M2

me'mûr-i âsâyiş ü ta'lim eyledikten sonra, esâme-i dûdmân-ı Bektâşiyân'da dâd ü sitâd icrâ ve 'akârât ve cihât ve belki sâ'ir vâridât gibi bey' u şîrâ olunarak, gerden-i beytûlmâl-i Müslimîn'e 'abes bir haml-i sakîl ve hîn-i iktizâda bir işe yaramayacakları dahi vâreste-i kayd-ı ityân-ı delîl olduğundan, kuvvet-i kâhire-i Vezîr-i satvet-semîr ile cümlesini birden ref' u ilgâ, karâr-dâde-i erbâb-ı şûrâ olmuş ise dahi¹, Pâdişâh-ı merâhim-dest-gâh bu kadar âdemin birden kat'-ı rızkını istikrâh edüp, rızâlarıyla verenlerin nısfı hatt u tenzîl [M2 238] ve nısfı gümrüklerden verilerek taklîl olunmasına irâde-i yümn-ifâde-i² Şehinşâhî müte'allık ve bu sûretle nısfı hazîne-mânde olarak nısf-ı âharı gümrüklerden i'tâ buyuruldukda, gümrük esâmesi³ ziyâde etdiğinden, verdikleri mu'accele-i sâbıklarına vefâ edeceği mütehakkak olmağla, yedinde bulunan memhûr sened⁴ mücebince nısfı ismine tashîh ve isim ve şöreti yedlerine verilecek⁵ berât-ı 'âlî-şânda tasrîh olunmak üzere irâ'e-i sûret-i müsâ'ade ve az vaktin içinde kimi istihsân ve kimi istihcân ederek yüz bin akcadan ziyâde kırılacağını, ocak kokorosları müşâvere eylediklerinde, kendilerine⁶ göre bit-pâzârında olan dellâl-ı hiç⁷ be-dûş yâhûd sokak aralarında bile⁸ hurde-furûş olmakdan gayri maslahat kalmayacağı nümâyân ve cümlesine birden bâ'is-i hadşe vü halecân oldu.

İ'dâm-ı Kahveci-oğlu Mustafa Cavuş

Kapudan-ı deryâ Seyyid 'Abdullah⁹ Râmiz Paşa, Tersâne'de olan telef, resîde-i mertebe-i seref¹⁰ olduğuna dâğ-ber-dil-i esef olup, zevâyid-i¹¹ ta'yînâtı kat' ve muhdesât-ı icârâtı ref'le beytûlmâl-i Müslimîn'i sıyânet ve öteden berü Kalyoncu tâ'ifesinden me'lûf-i fesâd bir alay erâzil ü ırgâd¹², Galata etrâfindaki odalarında fisk u fücûru i'tiyâd edüp, beynlerinde 'alenen irtikâb-ı mel'anet, ma'âzallâhi¹³ Te'âlâ mertebe-i ibâhada bir bâtil 'âdet olduğundan, men' u ref'inde şiddetle muhâfaza-i nâmûs-i şerî'at ve nehy-i münker¹⁴ ile icrây-ı vâcibe-i diyânet eylediğinden başka, Yirmi Beş Bölüğün Kahveci-oğlu

1 dahi A2 : de M2

2 ifâde-i A2 : 'âde-i M2

3 buyuruldukda, gümrük esâmesi A2 : buyuruldukda (بيورلده), gümrük esâmesini M2

4 sened M2 : — A2

5 verilecek A2 : ve[r]ilecek M2

6 kendilerine A2 : kendülerine M2

7 hiç A2 : hîc M2

8 bile A2 : piyâle ve M2

9 Seyyid 'Abdullah A2 : — M2

10 seref A2 : seref (شرف) M2

11 zevâyid-i A2 : zevâ'id-i M2

12 ırgâd A2 : evgâd M2

13 ma'âzallâhi A2 : ma'âz[all]âhi M2

14 münker A2 : nekr M2

Mustafa Çavuş fi'l-asl Galata'da münâvele-i akdâh-ı şekâvetle mest ü medhûş olup, itlik vâdilerinde tek ü tâz ve te'âzud-i eclâfla eyâdî-i tegallübü dirâz ederek, 'âdet-i kabîhaları üzere merâkib ü sefâyine¹ vaz'-ı nişân ve her² seferlerinde ikişer pây alarak istihsâl-i servet ü sâ mân ve giderek ba'zı iltizâmâta itâle-i ikdâm-ı te'addî ve derebeylerine Kapu Kethudâlığı gibi muhâlâta tesaddî ile kesb-i şöhret ü şân edüp, aralıkda zûr-bâzû-yi³ tegallüble Tersâne Baş-ağalığı'nı ihtilâs ve zabt u rabt için Galata'nın esvâk u bâzârını peymûde-i hatevât-ı i'tisâs⁴ etmekde iken, sene-i sâbıkada bir 'âciz ü⁵ bî-nevâ dört pârelik kömür [M2 239] iştirâ murâd eyledikde, fahm-furûş-i bî-'âr: "Beher kıyyesi onar pâreyedir⁶, dört pârelik satılmaz" deyü bî-çâreye latma-zen-i âzâr olduğuna tesâdüf ve fakîre-i mezbûrenin inkisâr-ı kalbi Kahveci-oğlu'nu mübtelây-ı ıztırâb u telehhüf etmekle: "Bu sûretde vaz'-ı nâ-hemvâr, mugâyir-i rızây-ı Perverdigâr'dır" deyerek fakîre-i mezbûreye kömürü i'tâ ve bâyi'u'l-fahm merd-i le'îme havâle-i sille-i âzâr etmekle, meğer kömürcü cenâbları serdengeçdi⁷ ağalarından olmağla, bu mu'âmele-i nâ-hencâr tâ'ife-i⁸ merkûmenin rûy-i gayretlerine gubâr-efşân-ı 'âr u şân⁹ olduğundan, serdengeçdi¹⁰ ağalarının re'îsi olan Ağalar Ağası, Serdengeçdi¹¹ Ağası nâmına birkaç¹² Allah'ın belâsıyla Ağa-kapusu'na 'azîmet ve: "Kahveci-oğlu gibi bir nekbet, Serdengeçdi¹³ Ağası olan bir zâta latma-zen-ı hakâret olmak ne dimekdir? Buna 'ırz-ı 'arız-ı düdmân-ı Bektâşîyye tehammül eder mi?" deyü Segbân-başı Mustafa Ağa'ya şikâyet eylediklerinde, derhâl: "Vakt-i vukû'-ı vak'ada başında ne var idi?" deyü su'âl eyledikde, bilâ-destâr şekl-i tebdilde meşgûl-i dâd ü sitâd idiğini¹⁴ ihbâr eylediklerinde, hamd-i Hudâ ile leb-cünbân ve: "Başında 'amâme olaydı, müşkil olur idi" deyü tesliyet-fermây-ı yârân olup, başında olan bûnâta olacak serdengeçdi¹⁵ kavuğuna işâretle: "Cenâb-ı Mevlâ size böyle bir¹⁶ kîmyâ vermişken terk edersiz ve böyle lâyık olmayacak sûretle gezersiz. Bundan sonra biriniz böyle etmesün ve bilâ-destâr bir yere gitmesün. Hakk'ın 'inâyetiyle sâye-i Ocak'da cümlesi güzel olur ve ocağımız

1 sefâyine A2 : sefâyine (سفاينه) M2

2 her A2 : — M2

3 zûr-bâzû-yi A2 : zorbây-ı M2

4 i'tisâs A2 : i'tisâf M2

5 ü M2 : — A2

6 pâreyedir A2 : pâyedir M2

7 serdengeçdi M2 : serdengeçdi A2

8 nâ-hencâr tâ'ife-i A2 : nâ-behencâr tâ'ife-i (طائفه) M2

9 şân A2 : şinâr M2

10 serdengeçdi M2 : serdengeçdi A2

11 serdengeçdi M2 : serdengeçdi A2

12 birkaç A2 : birkaç M2

13 Serdengeçdi M2 : Serdengeçdi A2

14 idiğini A2 : idüğünü M2

15 serdengeçdi M2 : serdengeçdi A2

16 bir M2 : — A2

tarafına kec-nigâh eden belâsını bulur” deyerek selâmladı ve¹ def-i meclise işâret ve sûret-i vak‘ayı ma‘rûz-ı dergâh-ı devlet eyledikde, muktezây-ı vakt [u] hâl ‘azlını iktizâ ve yerine âharı² ta‘yîn ile ref-i gavgâ olundukda, Kahveci-oğlu muhteriz ve tabî‘at-i maslahatı müştemiz³ olmağla, Galata’dan tayy-ı bisât-ı ikâmet ve ‘uhde-i iltizâmında olan Erdek’de bast-ı kâlîçe-i ‘uzlet etmiş olup, bu vechile halî‘u’l-‘izâr vaktini imrâr etmekde iken, ef‘âl-i şenî‘ası havâtır-ı ulu’l-emre⁴ hutûr ve bâ-husûs Tayyâr Paşa’ya hem-kadeh-i⁵ bezm-i fesâd olduğu, verây-ı perde-i hafâdan irâ’e-i rûy-i zuhûr etmekle, Kapudan Paşa tarafından ihzâr ve yüz kadar segbânla⁶ mecma‘-ı eşrâr olan kahvesi pîş-gâhına tesyâr olunup: [M2 240] “Yeniçeri yok mu!” deyü feryâd ve ref-i sarâha-i istimdâd ederek, gerden-dâde-i tîğ-i cellâd olup, üç gün cesedi efgende-i hâk-i hevân ve dâğ-zen-i kulûb-i akrân olduğu esnâda⁷; merâkib ü sefâyinde olan nişânlara havâle-i dest-i kal‘ ve bu sûretle bir zulm-i ‘azîmi def irâde olunmağla, her ne kadar nişân-ı nişânde-i eyâdî-i⁸ şekâvet olunmuş var ise, nez‘ine mukaddem mübâşirler ta‘yîn ve yedlerinden erbâb-ı ticâretle sefâyin-i sığâr u kibârda irtikâb-ı meşâkk-ı melâhiyyet⁹ eden bî-çâreler tahlîs olunmağla, müşârun ileyh Râmiz Paşa şân-ı¹⁰ vâlâ-şân-i Kapudânî’yi icrâ ve ‘âlemden taraf-ı Zıllullâhî’ye isticlâb-ı hayr-du‘â eyledi; *cezâhullâhu*¹¹ *hayre’l-cezâ**.

Hücûm-i Yeniçeriyân ve ihrâk-ı Bâb-ı ‘âlî der-Şeb-i Kadr

İstanbul ve etrâfında meşgûl-i ahz u¹² itâ bir alay behâdır ve tûvânâ dilîrân-ı ma‘reke-ârâ ve merdân-ı melhame-pîrâ, kimi sebze-furûş ve bakkâl ve kimi kayıkcı ve hammâl olarak sâye-i devletde müktesib-i refâh¹³ ve hîn-i iktizâda işe yaramayacakları ma‘lûm-i evliyây-ı umûr¹⁴ olmağla, segbân yâhûd¹⁵ kalyoncu yazılmağla, san‘at-ı harbi te‘allüm ve andan sonra istedikleri

1 selâmladı ve M2 : selâmla deyü A2

2 yerine âharı A2 : yerine (يريتت) âharını M2

3 müştemiz A2 : müşme‘iz M2

4 ulu’l-emre A2 : uli’l-emre M2

5 kadeh-i A2 : kadem-i M2

6 segbânla A2 : segbân ile M2

7 esnâda A2 : hengâmda M2

8 eyâdî-i A2 : eyâdî-yi M2

9 melâhiyyet A2 : melâhat M2

10 Paşa şân-ı A2 : Paşa-yı M2

11 cezâhullâhu A2 : cez[âll]âhu M2

* جزاء الله خير الجزاء = Allah onu en güzel şekilde ödüllendirsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

12 u M2 : — A2

13 müktesib-i refâh A2 : kesb-i refâh u huzûr M2

14 yaramayacakları umûr M2 : yarayacaklarından evliyây-ı umûr âgâh A2

15 segân yâhûd A2 : segbânân hod M2

gibi dâd ü sitâd ile tena“um eylemeleri karâr bulduğundan, başı¹ boş hammâl ve sâ’ir pîşe-kârân-ı sanâyi‘ u i‘mâl olmayup, ocakların birine yazıldıktan sonra, bulunduğu kâra iştiğâl ve yazılmadığı sûrette bu beldede ticâret emr-i muhâl olduğunu i‘lâm ve Tersâne ümerâsından İnce Mehmed Bey'e süpürde-i ihtimâm oldukda, tanzîm olunacağı işâ‘at ve tâ’ife-i merkümeye bâdî-i nefret olmağın, bu sûretle kâl ü kâl-i âteş-i fitneyi müsta‘idd-i işti‘âl etmekde olup, Vezîr-i nahvet-semîr ve yârân-ı gaflet-masîr ise tâ’ife-i merküme² bu kadar ile mağlûb ve zûr-bâzû-yi iktidârları meslûb oldu, zu‘muyla ricâl-i devletden tarafdârı olanlar ile celb ü kesbe iştiğâl ve her gice bir yerde meşâgil-i zevk u şevki iş‘âl edüp, dilberân-ı semen-sîmâ elinde ‘ûd ve çeng, mecâlis-i ‘iş ü ‘işretlerin seyr-i âheng ederek, meşgûl-i hây u hûy³ ve âverde-i âgûş-i ârzû eyledikleri terbiyet⁴-kerde-i hânvâde-i zarâfet, cevârî-i zehre-tal‘at ve hûr-kıyâfetle hem-pehlü ve etrâf ü a‘vânı ve kendü meşâm-ı alay-ı mûy-i sünbül-bû olarak, pâ-beste-i dâm-ı şehvet [M2 241] ve gunûde-i câme-i⁵ hâb-ı gaflet olup, ma‘iyyetinde olan a‘yânânı vilâyetlerine me‘zûn-i insirâf ve taklîl-i⁶ ‘avene ile kendülerini iz‘âf eylediklerinden bî-haber vakitleri güzer etmekde iken, segbân ocağında ru‘esây-ı ulûfû başlarında ve bellerinde fermâyış şâl ile ârâste ve esbâb-ı zerdûz-i mutallâ ve esliha-i sîmîn-mücellâ ile pîrâste seyr-i sûk u pâzâr⁷ ve ru‘esây-ı mi‘ât ve sâ’ir efrâd-ı neferât muğtenim-i⁸ ni‘am-i iltîfâtla etrâf u mahallâtta geşt ü güzâr etdikce, yeniçeri tâ’ifesi dâğdâr-ı buğz u hased ve bâ-husûs resmen ramazân-ı şerîfde iftâra da‘vet ve tertîb-i alay ile Bâb-ı ‘âlî’ye ‘azîmetlerinde irâ’e-i sûret-i zînet etdikleri, ber-muktezây-ı tabâyi‘-i dîrîne ‘adâvet ü kîneleri müştedd olmakda olup, dâru’n-nedve-i herze-i zarîfan ve mecma‘-i tiryâkiyân-ı cerb-i⁹ zebân olan kârgâh-ı kahve-fürûşânda yâve-gûyân-ı zebân-âlây-ı hezeyân olup, hâtırlarına hutûr ve hayâl-hâne-i belâdet-âşiyânelerine zuhûr eden hevâcise iksây-ı kisây-ı evhâmla sûret ve zu‘mlarınca ilbâs-i libâs-i durûğla kıyâfet vererek, kimi: “Cümle-i¹⁰ erkân-i devleti esvâb-ı kadîme-i kânûniyyeden soyacaklar ve başlarına şubara geydirmekle, Nizâm-ı Cedîd¹¹ hey’etine koyacaklar” ve kimi: “Ocakları kaldıracaklar¹², ister istemez herkesin ellerinde olan nân-pârelerini aldracaklar” vâdîlerinde neşr-i erâcîf ve nemek be-harâmlıkla ni‘am-i Devlet-i ‘aliyye’yi

1 başı A2 : nâşî M2

2 merküme² M2 : merküme A2

3 hûy A2 : hû M2

4 terbiyet A2 : beyt M2

5 gunûde-i câme-i A2 : gunûde-i (عتوده) M2

6 taklîl-i A2 : tekâbül-i M2

7 pâzâr M2 : bâzâr A2

8 muğtenim-i A2 : mütene“im-i M2

9 cerb-i A2 : çerb-i M2

10 Cümle-i A2 : Cümleden M2

11 -i Cedîd A2 : — M2

12 kaldıracaklar A2 : kaldıracakları ve M2

tahfif etmelerinden, heyûlây-ı fesâd, kâbil-i¹ sûret-i isti'dâd etmekde iken, asâkir-i mu'allemenin ve mukâbele bi'l-misl iktizâsıyla vücûb-i ta'lîmin beyânı, iltizâm-kerde-i kalem ü lisânı olan diyâr-ı şimâliyye ricâlinden 'Ubeydullah Kûşmânî Efendi², devr-i Mustafavî'de sırran ta'dâd-ı mehâsin-i ta'lîmi iltizâm ve bir alay har-ı lâ-yefheme teklîf-i mâ-lâ-yutâk ifhâm etmekde iken, ihyây-ı merâsim-i ta'lîm-i harb ü peykâr, aksây-ı merâm-ı Vezîr-i zevî'l-iktidâr olduđu³ i'lâna vesîle-i ictisâr olmağla, eyyâm-ı mübâreke-i ramazânda kürsîlere su'ûd ve 'alenen 'add-i mehâsin-i ta'lîm-i cünûd edüp, emr-i ma'rûf sûretinde⁴ segbân ocağına yazılmağa igrâ ve nehy-i münker vâdîsinde sarf-endâz-ı⁵ nizâm olanları tazlîle ictirâ edüp, bu takrîble⁶ yeniçeri ocağına zebân-dirâz-ı dahl ü teşnî⁷ ve bu emr-i vâcibi⁷ inkâr, tâ'ife-i merkûme zu'munca mücib-i ikfâr⁸ olmağla, bir gün Câmî'-i Fâtih'de dehen-güşây-ı [M2 242] takrî olunca, Yedinci Cemâ'at Oda-başısı Ağa'nın 'urûk-ı hamiyet-i câhilânesi nabzân ve kürsîden inzâlî için dest-zen-i taraf-ı dâmân oldukda, kürsî-pîrây-ı şeyh cenâbları: "Ulemâ yok mu?" deyerek sûhtelerden isti'âne vü istinsâr ve Oda-başı dahi: "Yeniçeri yok mu?" deyü fitne-cûyân-ı Bektâsiyye'ye def'-i⁹ 'akîre-i istimdâd ü istizhâr etmekle, âteş-i telehhûf minfaha-zenî-i zemânla tekarrub etmişken, ba'zı ashâb-ı salâh reşha-pâş-ı âb-ı ıslâhla¹⁰ nîrân-ı gavgâyı itfâ ve zîr-i hâkister-i müdâfa'ada ihfâ eylemişler idi*.

Bu 'Abd-i melhûf ol gün Câmî'-i Fâtih'de maksûre-nişîn-i 'ukûfe¹¹ iken ricâl-i devlet ve¹² hademe-i bâb-ı Sadâret'den birkaç zât-ı şerîf nezd-i Fakîrâne'yi teşrif edüp, idâre-i sübha-i kelâm ve tilâvet-i ahvâl-i eyyâm esnâsında Kûşmânî'nin va'zı sadedi der-miyân ve bir fitne intâcına mukaddime olacağı ihtimâl-i aaleb olduğu beyân olunup: "Def'i lâzime-i zimmet-i evliyây-ı umûr ve mündefî' olmadığı sûrette zararı beyne'z-zuhûrdur¹³" deyü recfe-i seriyye-i eşkiyâ pîçide-i zebân-ı îmâ olundukda: "Vesveseye tâbi' olmuşsunuz, bir şey deyemezler ve lafz-ı müstakbihle bir fulân yeyemezler" deyü yeniçeri

1 kâbil-i A2 : kabûl-i M2

2 'Ubeydullah Kûşmânî Efendi A2 : 'Ubeyd[ull]ah Kûşmânî M2

3 olduğu A2 : olduğunu M2

4 sûretinde A2 : sûrette M2

5 endâz-ı A2 : enzâr-ı M2

6 takrîble A2 : takrîble (تقریبه) M2

7 vâcibi M2 : vâcibe A2

8 ikfâr M2 : ifkâr A2

9 def'-i A2 : ref'-i M2

10 telehhûf-i ıslâhla A2 : fesâda telehhûf-i minfaha-zeni zemânla (منازله) iştigâl-i tekarrub etmiş iken, ba'zı ashâb-ı ıslâh reşha-pâş-ı âb-ı salâhla M2

* "Hücûm-i Yeniçeriyân ve idi" kısmındaki bilgiler özetle, bazı ilâve ve değerlendirmelerle *Târîh-i Cevdet*, IX,19-20'de kaydedilmiştir.

11 'ukûfe A2 : 'ukûf M2

12 ve A2 : + havâss-ı M2

13 zuhûrdur M2 : zuhûr A2

zümresinin bî-siper-i¹ ikdâm-ı tegallüb olduklarını telmîh ve kendü kuvvet-i kâhirelerine igtirârlarını² tasrîh eyledikde, ezm-i şefe-i istigrâb ve bezm-i sebbâbe-i isti‘câbla bu vaz‘-ı gâfilânelerini belâhetlerine mûcib-i istidlâl ve bu ser-rişte-i makâl-i ru‘ûnet-me‘âl, refîme-i benân-ı se‘âmet³ ü melâl oldu*.

Rakam-tırâz-ı hâme-i gayret⁴ olan hâlât ve ba‘zı emârâtıdan, tabî‘at-ı kevn ü⁵ fesâd, şûriş ü fitneye isti‘dâd verüp⁶, yeniçeriler sûziş-i hased ile âteşlere yanıp, ramazân-ı şerîfin yirmi yedinci salı gicesi⁷ dokuzuncu bölük kışlasında birkaç orta açıcıları ihtişâd ve zu‘mlarınca düdmân-ı Bektâşiyye'nin ruhsâr-ı ‘ârlarına ‘âriz olan leke-i ‘ayb ü şinârı def‘ için kar‘a-endâz-ı fesâd ve hem-cinsleri olan bir alay evbâş ü ırgâd ile⁷ miyân-bend-i i‘tizâd olup, sâ‘at yedi sularında kışlalardan hareket ve Ağa-kapusu pîş-gâhında inâre-i meş‘ale-i cem‘iyyetle otuz bir bölük oda-başılığından az vakitte Yeniçeri Ağalığıyla vâye-dâr-ı iftihâr ve âteş-i tîz-rev gibi şu‘le-firûz-i iştihâr olan Mustafa Ağa⁸, kâr-bend-i ‘azîmet oldukları kâr-ı mekrûhla [M2 243] teklîf-i ma‘iyyet ve tarafından müşâhede-i sûret-i muhâlefet eylediklerinde, bî-câre tîğ-i gadr ile pâre pâre olunup, andan Paşa-kapusu tarafında tevcîh-i veche-i şekâvet ve birkaç yerden ilkây-ı nîrân-ı garâbet edüp, nefh-ı minfaha-i tuğyânla⁹ ‘alev-eşân olan harîk-ı sûzân haber-i pejûhânla¹⁰ iltihâf-ı lihâf-ı vasl-ı gâniyyâta¹¹ meşgûl Vezîr-i gaflet-şümûlün gücle hayret-zede-i ‘ilmi meşmûl oldukda, dest-zen-i silâh ve cûyende-i halâs u necâh olup, mukâbeleye ‘adem-i imkân zâhir u nümâyân olmağla, Paşa-kapusu haremindedir olan mahzene cevârîsini id-hâl ve kendüsi dahi gilmâniyle duhûle isti‘câl edüp, içerüden mübâşeret-i ceng ve i‘mâl-i tabanca ve tûfeng etmekle, takrîb edenleri teb‘îd ve dâne-i tûfengle tefrîk u teşdîd etmekde olup, pey-der-pey gürûh-i mekrûha iltihâk ve teksîr-i sevâd-ı cem‘iyyet eden erbâb-ı şikâk¹², Paşa-kapusu'nun etrâfını ihâta ve harîkım sâ‘ire sirâyetden eyâdî-i tecâvüzünü imâta ile bütün cîrânı hıfz u

1 bî-siper-i A2 : pey-siper-i M2

2 igtirârlarını A2 : igtirârını M2

3 se‘âmet A2 : şe‘âmet M2

* “Bu ‘Abd-i melhûf oldu” kısmında yer alan bilgiler “Mü‘errih Sa‘îd Efendi der ki” ve “Sa‘îd Efendi'nin kelâmı burada hitâm buldu” şekillerinde *Sa‘îd Efendi Tarihçesi*’nden alındığı belirtilerek *Tarih-i Cevdet*, IX,20’de kaydedilmiştir. Halbuki bu kısımların ‘Âsım Efendi’den aynen alındığı ve yukarısının devamı olduğu görülmektedir.

4 gayret A2 : ‘ibret M2

5 ü A2 : — M2

6 ü fitneye isti‘dâd verüp M2 : fitneye isti‘dâd verüp ve A2

7 27 Ramazân 1223 = 16 Kasım 1808 Çarşamba.

7 ırgâd ile A2 : evgâd M2

8 Ağa A2 : Ağa’ya M2

9 tuğyânla A2 : tuğyân ile M2

10 pejûhânla A2 : pej-i dehânla M2

11 gâniyyâta A2 : bâgriyâne M2

12 şikâk A2 : şekâvet M2

himâyet, gûyâ sûret-i hakkâniyyetde¹ iltizâm-kerde-i seriyye-i şekâvet olup, hattâ civâr-ı Bâb-ı ‘âli’de olan ashâb-ı dâra nakl-i eşyâdan muhâlefet ve bu harîk âhara sirâyet etmez da‘vâsıyla tahliye-i büyüta mümâna‘at, vâkı‘â ‘adem-i sirâyetde vukû‘ bulan ihtimâm ve gayret, mukaddemâ zuhûr² eden harîklerde olan kabâhat ü³ ihmâllerine ibrâz-ı kabâle-i sıyânet edüp, Paşa-kapusu'ndan çıkanlara itâle-i dest-i âzâr ve: “Yeniçeri Ocağı'na sirkat yakışmaz” deyerek elleri değdiği kadar yağmâ vü tâlâna tesaddî ile vakitlerini imrâr ve inficâr-ı subha havâle-i dîde-i intizâr edüp, kâ‘ide-i belde üzere pâsbânân⁴ böyle harîk-ı ‘azîmi i‘lân eylemediklerinden, herkes evlerinden çıkup persân ve kûşelerde duran yeniçeriyân: “Bu yangın bildiğiniz yangın değildir” deyerek sûret-i vâkı‘ayı i‘lân etdiklerinde halk bir taraftan⁵ atılan tûfenglerin sadâsı dehşetiyle hayrân ve ehl-i ‘ırz hânelerine girüp, mülâhaza-i encâmı berg-i hazân-dîde gibi lerzân olup ve dûdmân-ı Bektâşiyye'ye te‘alluk ile ehl-i İslâm'dan bulunmak şerefini tefevvuk zu‘munda olan erâzil ü eclâf ve bâhusûs behâyim-minşân esnâf, i‘ânet-i erbâb-ı şekâyı vâcibe-i zimmet ve imdâd-ı ashâb-ı gavâyeti hâşâ ferîza-i ‘uhde-i diyânet bilerek, elde tûfeng ve belde tabanca [M2 244] ve sâ‘ir âlât-ı ceng mecma‘-ı eşrâra iltihâka müsâra‘at ve birbirlerine müzâhame-nümây-ı müsâbakat olarak heyûlây-ı cem‘iyyet, sûret-pezîr-i kesret ve Sultân Bâyezîd havlîsinden dîvâr-ı Seray-ı hümayûn'a varınca nümûne-nümây-ı ‘arsa-i kıyâmet oldu.

İ‘dâm-ı Refik Efendi ve Tahsîn Efendi ve Hasköy A‘yânı Mustafa Ağa

Veziir-i gâfil bu sûretleri mülâhazadan zâhil olduğundan, müstashabı olan segbân ve sâ‘ir ensâr u a‘vândan Paşa-kapusu'nu tahliye ve ‘ulemâ ve ricâlden menfâda olanların büyüti hâliyesine cebren iskânla yanından teb‘îd ü tahliye etmekle, kendisi bî-yâr u yâver⁶ tenhâ-nişîn-i peygüle-i gaflet ve ‘avenesi hâlet-i vahşet-engîz, vak‘a-i nâgehânîden⁷ giriftâr-ı teb-lerze-i dehşet olup, keyfiyyet-i vak‘aya⁸ ve mikdâr-ı erbâb-ı fitneye ‘adem-i vukûf, imdâda mâni‘ olarak herkes oldukları yerde sedd-i bâb-ı ihtiyâtlâ pes-mânde-i verây-ı dîvâr-ı sükûn ü vukûf edüp, encâm-ı kâra intizâr ve tashîh-i hayât ü memât-ı Veziir'e havâle-i perde-i istihbâr ile nefslerini muhâfazaya berzede-i dâmân-ı⁹ iştigâl

1 hakkâniyyetde A2 : hakkâniyyetden M2

2 zuhûr A2 : zuhûr (ظهور) M2

3 ü M2 : — A2

4 pâsbânân A2 : pâsbân M2

5 etdiklerinde halk bir taraftan A2 : eylediklerinde halk tarafeynden M2

6 kendisi bî-yâr u yâver A2 : kendüsi bî-yâr u yâver (یارو) M2

7 nâgehânîden A2 : nâgehânîde M2

8 -i vak‘aya M2 : — A2

9 dâmân-ı A2 : emân-ı M2

ve tehyi'e-sâz-ı âlât-ı harb ü kıtâl iken, münâsebetle yeniçeri ortaları taraflarından her birine âdemler irsâl ve “Bizim maslahatımız ocağımıza düşmeni-cân ve belki cûyây-ı zevâl-i dûdmân-ı Bektâşiyân olan Vezîr olduğundan, anın işi temâm ve reh-rev-i tengnây-ı i' dâm olduğunu¹” ibrâz-ı sûret-i ihtiyâl edüp: “Sizler bizim başımız berâberi yoldaşımız ve tarîk-ı Bektâşiyye'de hem-pâ ve arkadaşımızsınız” deyerek kışlarına da'vet ve anlar dahi zarûrî irâ'e-i vech-i icâbet edüp, oldukca müste'idd-i fesâd olanlarını² kara-kullukculara terfikle 'ilave-i a'bâ'-i cem'iyet ve muhâlefet edenlere reh-nümây-ı meslek-i selâmet ve kal'a kapularını açdırup, vilâyetlerine gitmeğe delâlet eylediler.

Ba'zı orta açıcılarından biraz neferât ile ba'zı evgâd³, ref'-i livây-ı ihtîşâd ve Re'îsülküttâb Gâlib Efendi'nin konağı tarafına neşr-i râyât-i fesâd etdikleri mûmâ ileyhi tahdiş ve verây-ı perde-i⁴ kitmândan bi'l-vâsita sebab-i vürûd-larını teftîş eyledikde, müstashabı olan segbânları istifsâr ve garaz-ı âharları olmadığını ihbâr eylediklerinde, altmış kadar segbân nevâle-hâne-i ikrâm-larında mihmân idüğünü ifâde ve kendülerine şimdilik zararları olmayacağını istifâde ile dervâze-i irâdeleri [M2 245] küşâde olundukda, segbânlar dahi da'vetlerine lebbeyk-zen-i icâbet ve bi'l-ma'iyeye kâdime⁵-cünbân-ı 'azîmet ü hareket ve ustaları ashâb-ı beyte⁶: “Safânızda olunuz” deyü sedd-i bâb-ı haşyet ve tesliyet-yâb-ı münîb⁷ eylediler.

Defterdâr-ı Şikk-ı Sâni ve Umûr-i Cihâdiyye Nezâreti nâmı, pîrâye-i menşûr-i şânı olan Behîc Efendi, encâm-ı kârı tefattun ve mukaddimât-ı zuhûr-i vak'anın netîce-pezîr-i vehâmet olduğuna ve olacağını teyakkun edüp, tagyîr-i ziy ü hey'et ve mütenekkiren firâr u gaybet etmiş olduğundan, tecessüsünde⁸ her ne kadar dikkat ve cûst-cûsunda bezl-i mâ-hasal-i kudret etmişler ise de, pey-siper-i râh-ı Kartal olduğuna idrâkle herze-rûyete (روتيه) hirmân oldular. Ve bir gürûh-i kavm-i meş'ûm Defterdâr Mehmed Tahsîn Efendi'nin hânesine doğru hatve-peymây-ı kudûm ve mûmâ ileyhi su'âl ederek itâle-i akdâm-ı iktihâm u hücûm eylediklerinde, tebdîlen o dahi firâr etmiş olduğundan, etrâf-ı beyti cûst-cû ve eşyây-ı mevcûdesine dest-dirâzlığı⁹ olmayarak, her tarafa tek ü pû eyledilerse¹⁰ de bulamadıklarından, ferâgat ve Vezîr Kethudâsı Mustafa Refîk Efendi tarafına tevcîh-i veche-i hareket

1 i' dâm olduğunu A2 : 'adem olduğunu" beyân ile M2

2 olanlarını A2 : olanları M2

3 ba'zı evgâd M2 : — A2

4 perde-i A2 : — M2

5 kâdime A2 : kademe M2

6 beyte A2 : beyne M2

7 haşyet ve tesliyet-yâb-ı münîb M2 : emniyyet A2

8 tecessüsünde A2 : tecessüsüne M2

9 dirâzlığı A2 : dirâz-ı yağmâ M2

10 eyledilerse A2 : eylediler ise M2

eylediklerinde, mûmâ ileyh dahi Gâlib Efendi gibi segbânları teslîmle reh-rev-i vâdî-i teslîmiyyet ve bu takrîble âsûde-nişîn-i râhat-bâr-ı emniyyet olmak fikrinde iken, Mehmed Tahsîn Efendi gûşe¹-nümây-ı zuhûr u bürûz-i istînâsla def²-i vahşet-i şurûr eyledikte, “Segbânların teslîminde bizim için halâs, emr-i muhâl ve mukâbele sûretinde necât ihtimâldir” deyerek igfâl ve müsâfir bulunan Hasköy A’yânı Mustafa Ağa² dahi tasdikle sevk-ı cânib-i mukâbele vü cidâl etmekle, dest-zen-i âlât-ı trâz ü nizâl³ ve mevcûd olan sâ’ir şirzime-i etbâ’ u a’vânla⁴ mübâşir-i harb u kıtâl olup, tarafeynden biraz âdem ma’rûz-ı ma’raz-ı ‘adem oldukda, hamelât-ı harbiyye izdiyâd ve tâ’ife-i bâğıyeye bir alay evgâd iltihâkıyla bâzû-yi cem’iyyetleri⁵ iştidâd buldukda, dâne-i tûfengle tazyîka ‘adem-i kanâ’at ve Top-kapusu’ndan ihtilâs eyledikleri topun sevkinden, irâ’e-i sûret-i şiddet edüp, ancak tâ’ife-i mezbûre isti’mâl-i edevât-ı harbiyyede kemâl-i mehâretlerinden nâşî, kimi gülle vaz’ını takdîm ve kimi barutla mahlûta⁶ idrâcını tasâmim ederek, ârây-ı sâ’ibeleri mütelâşî olup, her ne hâl ise [M2 246] gûyâ sûret-yâb-ı temliye⁷ ve kapuya doğru âteş-endâz-ı tahliye⁸ olduklarında, içerüde bulunan segbân, taşrada sûret bulan cem’iyyetden tersân olmalarıyla, sâ’id-i ikdâmlarına îrâs-ı fûtûr ve birer birer seriyye-i eşkiyâya iltihâka mecbûr olmağla, Mehmed Tahsîn Efendi’nin pây-ı sebâtı tezelzül ve ard kapudan firârı, zerî’a-i necât tehayyül ederek hurûc ve etbâ’ının birinin hânesine vülûc eylediğini bi’t-tab’ ‘adû-yi⁹ ashâb-ı câh u devlet ve¹⁰ düşmen-i dîrîne-i mülk ü millet ihbâr ile¹¹ icrây-ı lâzime-i mel’ânet eyledikte, bî-çâre yedlerine giriftâr ve Ağa-kapusu’na îsâl için müselle-i dest-i eşrâr oldukda, esnây-ı râhda cerâyim-i nâ-kerdesi şümürde-i enâmil-i rûzgâr ve kafây-i¹² ibtilâsı sille-hâr-ı takrî’ u âzâr olarak, keşân-ber-keşân Kapudan İbrâhîm Paşa Câmî’i’ne dek îsâl ve kapuya getürmeye¹³ tehamülleri kalmayup, küşte-i tîğ-i gadr u nekâl eylediklerinden sonra, ayağına resen-bend-i tahkîr ve Ağa-kapusu pîş-gâhında Ağa-yı maktûlün yanında hâk-i mezellete ta’fir eylediler. Etrâf-ı hânesinde olan dâ’ire, ictimâ’-ı tekessür-i ashâb-ı gavâyetle sûret-yâb-ı insân¹⁴ olduğunu müşâhede, Mustafa Refik

1 gûşe A2 : lehse M2

2 Mustafa Ağa A2 : — M2

3 trâz ü nizâl A2 : trâd ve نزول M2

4 a’vânla A2 : a’vâniyle M2

5 izdiyâd ve cem’iyyetleri M2 : — A2

6 mahlûta A2 : mahlûtan M2

7 temliye A2 : temellü’e M2

8 tahliye A2 : tehallübe M2

9 ‘adû-yi A2 : ‘add ve M2

10 ve M2 : — A2

11 ü millet ihbâr ile M2 : millet ihbâriyle A2

12 kafây-i A2 : kazây-ı M2

13 getürmeye A2 : getürmeğe M2

14 insân A2 : ittisâ’ M2

Efendi'ye dahi ye's-âver-i mukâbele ve mücâdele olmağla, zarûrî dâmen-i rızâyı müselleme-i eyâdî-i kazâ ve konağının¹ binek taşına nüzûl ile feth-i bâb-ı recâ² ve yeniçeri kokoroslarından birkaçını ihzâr ile dâmen-i 'ırz-ı mevhum-ı ocağa ilticâ sadedinde iken, zümre-i tugât mühâceme-nümây-ı iktihâm ve havâle-i süyûf-i³ 'adâvetle katl ü i'dâm ve Hasköy A'yânı merkûm Mustafa Ağa'yı dahi pâdâş-ı merg u⁴ hammâm eyledikten sonra, derûn u bîrûn-i Seray'a itâle-i dest-i yağmâ ve: "Gazâ mâlımızdır" deyerek istihlâl-i mâ harremallah ile⁵ resm-i cehâleti icrâ eylediler*.

Da'vet ve cem'-i 'ulemâ ez-taraf-ı eşkiyâ ve vürûd-i Râmiz Paşa ve Kadı Paşa be-asker-i Segbân bâ-emr u irâde-i Pâdişâh-ı cihân be-muhâfaza-i Seray-ı hümâyûn ve nasb-ı Kâ'im-makâm Memiş Efendi

Kapudân-ı deryâ Râmiz 'Abdullah Paşa, vâkıf-ı zuhûr-i fitne vü gavgâ oldukda, ehâlî-i Tersâne'yi muhâlata-i eşkiyâdan muhâfaza ve Galata ve Üsküdar ve gayriden gürûh-i mekrûha⁶ iltihâk, bâ'is-i tezâyüd-i kuvvetleri olacağı mülâhazasıyla⁷ def'iyçün iktizâsına göre [M2 247] âdemler ta'yîn ve Levend Çiftliği'nde olan⁸ asâkir-i mu'alleme'yi Top-hâne sâhasına tenzîl ile ol havâlîyi gereği gibi tahsîn eyledikten sonra, kendüsi⁹ filike-süvâr-i ikdâm ve kal'a kapularından duhûl ü hurûcu men'a micdâf¹⁰-zen-i dikkat ü ihtimâm olduğundan mâ'adâ, Bağçe-kapusu'ndan Yalı-köşkü tarıkını sedd ve Topkapusu'nda olan toplara vusûlde rûy-i irâdelerine havâle-i dest-i redd edüp, Üsküdar'da ikâmet ve Asker-i¹¹ Mu'alleme Ser'askerliği ile kesb-i şöhret eden Kadı 'Abdurrahmân Paşa muhâfaza-i etrâf-ı Üsküdar için asâkir-i mevcûdeyi cem'le mukaddim-i fesâda dîde-güşây-ı temâşâ oldu.

Bu tarafda Ocaklu Ağa-kapusu'nda¹² ictimâ' ve nîrân-ı fitneye sependiriz-i iltimâ' edüp: "Sürât-i kavm-i 'ulemâyı içimize¹³ idhâl, âteş-endâz olduğu-

1 konağının A2 : konağın M2

2 recâ A2 : rehâ M2

3 süyûf-i A2 : seyf-i M2

4 dahi u A2 : pâdâş-ı merg-i M2

5 harremallah ile A2 : harrem[all]âhu M2

* "Rakam-trâz-ı hâme-i eylediler" kısmı anlaşılan 'Asım Efendi'nin notlarından istifâde ile Şânî-zâde tarafından yazılmış (bk. *Şânî-zâde Târîhi*, I,117-122), Cevdet Paşa ise oradan istifâde ile eserine kaydetmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet*, IX,23-25.

6 mekrûha A2 : mekrûhla M2

7 olacağı mülâhazasıyla A2 : olacağını mülâhaza ile M2

8 Çiftliği'nde olan A2 : Çiftliği'nden M2

9 kendüsi M2 : kendi A2

10 micdâf A2 : micdâfe M2

11 Asker-i A2 : Asâkir-i M2

12 Ağa-kapusu'nda A2 : Ağa-kapusu'na M2

13 içimize A2 : icimize M2

muz fesâda bâdî-i tezâyüd-i işti‘âl olur” deyerek sudûr-i ‘ulemâ *edâmallâhu*¹ *Te‘âlâ**ya başka başka âdemler irsâl ve ta‘yîn ve cebren ve kerhen ihzârlarını telkîn etmeleriyle, her birerlerinin sâha-i hânelerine belây-ı nâgehânî gibi nâzil ve halka-i cem‘iyyetlerine hâh u² nâ-hâh teklîf-nümây-ı duhûl olarak Ağa-kapusu'na da‘vet ve bi'l-fi‘l Rumeli Kadı‘askeri İmâm-ı sâbık Dervîş Efendî ve bâ-Pâye-i Rumeli, sâbıkâ³ Sadr-ı Anadolu Mollacık-zâde ‘Atâ’ullah⁴ Efendî ve bi'l-fi‘l Sadr-ı Anadolu İmâm-ı Evvel-i⁵ Şehriyârî Ahmed Efendî zarûrî irtikâb-ı külfete icâbet edüp, Anadolu Pâyesi'yle dest-pîrây-ı⁶ mefâhir bi'l-fi‘l Kādî-i İstanbul Köstendilî Tâhir Efendî⁷, sünnet-i enbiyâya iktifâ ve hânele-
rinin karşusunda bir sagîr eve ihtifâ etmiş olmalarıyla, seriyye-i ehl-i tuğyân, ser u bâlây-ı Seray'ı pûyân olup, müşârun ileyhin fikdânı, ‘urûk-ı mel‘anetle-
rinin bâdî-i nabzâmı olmağla, etbâ‘ından her birine havâle-i dest-i şekâvet ve: “Efendinizi Ocaklu ister. Gelin (كلك) olduğu yeri gösterin!” deyerek⁸ irâ‘e-rûy-
i şiddet ve Tezkire⁹ Nâ‘ibi olan Ahmed Efendî derd-mendini ilkây-ı türâb-ı mezellet ve gerden-i mazlûmânesine itâle-i dest-i¹⁰ gavâyet eylediği esnâda, bir küštenî-i nâ-bekâr, olan on dört ve¹¹ on beş yaşında mahdûm-i melek-ni-
hâdına dest-dirâz-ı ısrâr olduğunu gören bir ehl-i insâf, Efendî'nin olduğu ma-
halli ifâde vü irâ‘e ile mahdûmu tahlîs ve Tezkire¹² Nâ‘ibi dahi zîr-i sikkîn-i
kahr u kînlerinden rehâ-yâb ve taklîsla [M2 248] merkûm bâb-ı beyt-i
ma‘hûda hücum eylediklerini müşârun ileyh ru‘yet ve zarûrî duhûllerine feth-i
bâb-ı ruhsat eyledikde¹³, hılâf-ı mütemennâ zemîn-bûs-i temennâ olup,
Ocaklu'nun¹⁴ selâmını ifâde ve recây-ı teşrîfle bir¹⁵ bârgîr âmâde edüp, bagal-
gîrî-i ta‘zîmle irkâb ve etrâfını ihâta ile Ağa-kapusu'na doğru sevk-ı matıyye-i
şitâb eylediler. Ağa-kapusu'nda cem‘ olan ecille-i sudûr, Ocaklu ile tarh-ı
mecâlis-i¹⁶ ebhâs-i dûran-dûr ederek, hulâsa-i kelâm bu vechile sûret-nümây-ı
merâm oldu ki: “Hânûmân-ı Bektâşiyye'nin hedm-i esâsına niyyet ve beş yüz

1 *edâmallâhu* A2 : *edâm[all]âhu* M2

* ادم الله تعالى = Yüce Allah onu devam ettirsin” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

2 u M2 : — A2

3 sâbıkâ A2 : sâbık M2

4 ‘Atâ’ullah A2 : ‘Atâ’[ull]ah M2

5 Evvel-i A2 : — M2

6 pîrây-ı M2 : serây-ı A2

7 Köstendilî Tâhir Efendî A2 : Köstendilî Tâhir Efendî (افيدى) M2

8 deyerek A2 : deyü A2

9 Tezkire A2 : Tezkiye M2

10 dest-i M2 : şifr-i A2

11 olan on dört ve A2 : on dö[r]t M2

12 Tezkire A2 : Tezkiye M2

13 eyledikde A2 : eylediklerinden M2

14 Ocaklu'nun A2 : Oçaklu'nun M2

15 bir A2 : — M2

16 mecâlis-i A2 : — M2

seneden berü ittifâk-ı ârây-ı erbâb-ı hall ü ‘akd ile karâr-gîr-i nizâm olmuş ocağımızın izâlesine kasd u ‘azîmet eden Vezîr-i vizr-endûd¹ pehnây-ı zemîn-i hestîden ref’-i siklet-i vücûd eylemesiyçün ehâlî-i ocak ref’-i livây-ı ittihâd ü² vifâk edüp, ağamız olacak yâdigâr bu ittifâka ‘adem-i muvâfakatle isrâr ve bu takrîb kul yedinde küşte-i seyf-i³ demâr olmağla, Ocağ-ı ‘âmire’ye bir Ağa ta’yîn buyurulmak niyâzımızı hâk-i pâ-y-ı Saltanat’a ‘arz u inhâ ve belki bir Vezîr nasbiyle dahi def’-i dağdağ-a-i kîl ü kâl buyurulmasını istid’â için⁴ efendilerimizden biri Seray-ı hümâyûn’a kâdime⁵-cünbân-ı hareket ve taraf-ı Şehinşâhî’den is’âf-ı merâmırlarımız husûsunda vekâlet buyursunlar” deyü teklîf-i sefâret ve şekl-i mücessem ile karîbine⁶ nazaran Kadî’asker Dervîş Efendi’ye işâret eylediklerinde, cümle tarafından muktezây-ı vakt-i istisvâba ilcây-ı zarûret ve merkûm dahi ‘asây-ı süst-bünyâdına teklîf-i ‘anîf-i hareket edüp, odanın ortasında tevakkuf u ârâm ve: “İşte gideyorum. Cülûs dahi ister misiniz?” deyü feth-i zebân-ı isti’lâm eyledikte: “*Zekertenî et-ta’ne ve küntü nâsiyen**” müfâdı üzere⁷ az kaldı ki bir fesâd-ı nâ-me’mûl zuhûr u hudûsuna bâdî ola. Hemân Tâhir Efendi: “Bu ne dimekdir?” deyü mikrâs-ı⁸ redd ile kat’-ı lisân-ı ürcûfe-feşân ve: “Ocağ-ı ‘âmire’nin ehâlîsi zorba mıdırılar ki, bu makûle emr-i mekrûha ve bâ-husûs şevketlü efendimiz gibi bir Pâdişâh-ı nev-câh-ı hilâfet-penâhın ma’âzallâhî⁹ Te’âlâ hal’ini taleb ü ibtigâ etsünler” deyü cerbeze-i sühan-perdâzî ile setr-i¹⁰ dehân-ı hezeyân edüp, bir Ağa¹¹: “Hâk-i pâ-y-ı hümâyûndan recâ ve Ocaklu hakkında ibkây-ı nazar-ı ‘inâyetlerini [M2 249] istid’â eyledikleri zât-ı şevket-simâtın cülûsunu su’âl ve hal’-ı hil’at-i saltanatlarını âverde-i zebân-ı makâl etmek, isti’câb-fezây-ı¹² ‘âkıl ve hande-fermây-ı hebenneka vü bâkıldır” deyü tahmîk ve meclisde bulunanlar¹³ dahi zarûrî kahkaha-i istihzâ ile müşârun ileyhi tasdîk etmekle, Seray-ı hümâyûn’da dahi bir hatâ etmesinden ihtirâz ve¹⁴ Tâhir Efendi’nin irtikâb-ı külfet-i sefâret

1 endûd A2 : endûzu M2

2 ü M2 : — A2

3 seyf-i A2 : tîğ-i M2

4 buyurulmasını istid’â için A2 : buyurulması istid’âsiyçün M2

5 kâdime A2 : kadem M2

6 karîbine A2 : ferbene M2

* *ذكرتني الطعن و كنت ناسيا* = Bana mızrağa davranmayı hatırlattın; oysa ben unutmuşum” anlamına gelen bu cümle, faydalı bir husûsun bir vesîle ile hatırlatılması üzerine söylenen Arapça özlü sözlerdendir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age*, s.246.

7 üzere M2 : — A2

8 mikrâs-ı A2 : mikrâz-ı M2

9 ma’âzallâhî A2 : ma’âz[all]âhî M2

10 setr-i A2 : sedd-i M2

11 bir Ağa M2 : bu ağaların A2

12 fezây-ı A2 : efzây-ı M2

13 tahmîk bulunanlar A2 : tecmîk ve meclisde bulunan M2

14 ihtirâz ve A2 : ihtirâzen M2

eylemeleri recâsına âgâz eylediklerinde, tevsen-süvâr-ı ‘azîmet ve dâru'l-emân-ı melhûfân olan Seray-ı Sultânî tarafına irhây-ı ‘inân-ı hareket eylediler*.

Bir taraftan tekessür-i erbâb-ı bagy ü fesâd, Vezîr'e bâ'is-i inkîât'-ı ümîd-i imdâd olduğundan, cevârîsini mazîk-ı muhâtaradan tahlîs ve bî-çârelerin feryâd ü girîvlerinden nefsinin halâs ve taklîs-ı¹ fi'e-i Bektâşîyye'ye ilticâyı ilcâ ve cevârîsini bir² me'men mahalle îsâl ve kendüsünü³ yoldaşları olan kırk iki bölük zâbitlerine teslîmi mûcib olacağını pîçîde-i zebân-ı makâl ederek ig-fâllerini iktizâ etmekle, birer birer⁴ cevârîsini ihrâc ve taraf-ı⁵ emn ü selâmete îsâl ü inhâc eyledikten sonra, rızâ ile kılâde-bend-i gerden-i teslîmiyyet ve müselle-i eyâdî-i ashâb-ı ‘adâvet olmak, mugâyir-i meşreb-i gayret ve muhâlif-i meslek-i besâlet olmağla, dest-zen-i âlât-ı harb ü kîtâl ve sedd-i bâb-ı teslîmiyyetle vakt-i ‘asrdan mübâşir-i husûmet ü cidâl oldukda, fi'e-i Bektâşîyye'den bir takım kelbân mahzene doğru ilticâyâ⁶ şîtabân olup, bir gürûhu etrâfi hisâr ve bir fırkası üzerine su'ûd ve⁷ vaz'-ı nerdübân-ı ictisâr ile kal' ve tahribine i'mâl-i mu'âdil-i mel'anete ibtidâr eylediklerinde, hücumları tâkat-güzâr ve hamâ vü iktihâmları müstevcib-i ihtirâz⁸ olmağla, “*en-Nâru ve le'l-âru***” kâ'idesine i'tibâr ve mevcûd olan baruta ilkây-ı nâr eyledikte, birkaç yüz nefer-i müzevveri bî-bâk⁹ pes-mânde-i zîr-i türâb-ı¹⁰ helâk eylemekle, mahzen-i merkûm böyle evkât-ı muzâyaka için i'dâd ve mahsûsan tûy-der-tûy¹¹ bünyâd olunmuş olduğu zu'mlarınca meczûm olup, tâkât-ı bâkîye mülâhazasıyla tekarrub muhâl ve âhar lağım olmak vesvesesi takviyet-bahşây-ı vehm ü hayâl olmağla:

Uzakdan merhabâ ey ayu kardaş!

dûrdan âmâde-i ceng ü perhâş olarak bir takımı etrâf-ı mahzende bî-hûde güzâr etmek üzere¹² ve bir sınıfı [M2 250] derûn-i beldede tehyîc-i fitne için

* “Bu tarafda Ocaklı eylediler” kısmı anlaşılan ‘Asım Efendi'nin notlarından istifâde ile Şânî-zâde tarafından yazılmış (bk. *Şânî-zâde Târîhi*, I,128-132), Cevdet Paşa ise oradan istifâde ile eserine kaydetmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet*, IX,28.

1 taklîs-ı A2 : tiffîs-ı M2

2 bir A2 : — M2

3 kendüsünü A2 : kendüyü M2

4 birer birer A2 : bir bir M2

5 taraf-ı A2 : tarîk-ı M2

6 ilticâyâ A2 : iltihâba M2

7 fırkası ve A2 : fırka üzerine su'ûda M2

8 hamâ ihtirâz A2 : hammâd-ı iktihâmları müstevcibü'l-ihtirâz M2

** النار ولا العار = Utanma olacağına ateş olsun” anlamına gelen Arapça bu cümlelinin hadîs olmayıp bir atasözü olduğu ile ilgili olarak bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.2843, II,325-326.

9 nefer-i -bâk A2 : neferi zarûfî bî-pâk M2

10 türâb-ı A2 : — M2

11 tûy-der-tûy A2 : kavî-der-kavî M2

12 etmek üzere A2 : tek ü rû M2

herze-tâz olan ru'esây-ı gavgâya pey-rev olmakda iken, taraf-ı Saltanat'dan Vezîr'in hayât ü memâtı nâ-ma'lûm ve fetk u ratk-ı umûrda yerine birinin kıyâmı beyne'l-lüzûm olmağla, Çavuş-başı olan Arnabûd Memiş Efendi'nin kâmet-i bî-endâmı¹ zînet-yâb-ı hil'at-i tavîlü'z-zeyl-i Kâ'im-makâmî olup, Üsküdar'da mütekâ'iden peygüle-nişîn-i inzivâ Sâlih Paşa ve Çerhacı 'Ali Paşa, Seray-ı hümayûn'a da'vet ve ikisi dahi cebhe-fersây-ı icâbet olup, tâ'ife-i bâğiye perde-bîrûn izhâr-ı 'udvân ve² hetk-i nâmûs-i itâ'at ve keşf-i kınâ'-ı tuğyân ü şekâvet³ eylediklerinden, gayret-i Saltanat iktizây-ı dûr-bâş-ı satvet⁴ etmekle, Kapudan-ı deryâ Râmiz Paşa, topcu neferâtı ve Levend Çiftliği'nde olan cünüd-i neberd⁵-âzmâ ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa Üsküdar'da mevcûd cüyûş-i neverd⁶-âşînâ ile Seray-ı hümayûn'a duhûle me'mûr ve der-'akab emri hümayûna imtisâlen⁷ kubeyl-i 'asrda zevrak-süvâr-ı 'ubûr olup, ecnad-ı ve-gâ-i'tiyâdı ebvâb-ı Seray'a ta'yîn ve iktizâsına göre etrâfa taksîmle dâ'ire-i hümayûn tahsîn olunduktan sonra, bir bir mukâbele ve gürûh-i muhâlifine irâ'e-i rûy-i mukâtele olduğu⁸, bâdî-i iştîdâd-ı mâdde-i şikâk ve seddi bâb-ı müdârâ olduğundan⁹, lehîb-i nîrân-ı 'adâvetleri dü-bâlâ olup, üftâde-i gayâbeti'l-cübb-i 'adem olunca, meydân-ı şekâvetde sâbit-kadem olmak üzere ittifâk ve dîn ü devlet yolunda terk-i köhne-pûş-i 'abâ 'âdetleri değil iken, Ocak uğurunda fedây-ı cân ü ser etmekle¹⁰ terfî-i râyât-ı 'ahd ü mîsâk edüp, 'alem-efrâz-ı cem'iyet ve Seray-ı hümayûn üzerine hücumâ râyet-keşân-ı şekâvet oldukda, asâkir-i mu'alleme ejder-i âteş-feşân-âsâ şerâre-pâş ve merdümâne gayretle cünbiş-i ceng ü perhâş¹¹ oldukca, her hamlede yeniçerilerden kati vâfir şakî-i nâ-pâk, bedreka-kârî-i dâne-i¹² tüfengle reh-peymây-ı vâdî-i helâk olduğundan, ol havâlî¹³ ecsâd-i mürde-i Bektâşiyye ile mâlî olup, esvâk u pâzâr kanâre-i kassâbdan nümûdâr¹⁴ olup, turuk-ı iyâb ü zehâb mesdûd ve bu takrîble Seray-ı hümayûn'da zehâ'irin¹⁵ vücûdu mefkûd olduğundan, tedârük-i zâd ve bir mikdâr iftâriyye i'dâdiyçün¹⁶ Asâkir-i Mu'alleme Ağası Süleymân Ağa

1 bî-endâmı A2 : bî-endâmı (بی اندامی) M2

2 'udvân ve A2 : — M2

3 itâ'at şekâvet M2 : itâ'atle keşf-i kınâ'-ı tuğyân A2

4 dûr-bâş-ı A2 : dûr-pâş-ı Saltanat M2

5 neberd A2 : berd M2

6 cüyûş-i neverd A2 : cünü[d-i] neberd M2

7 imtisâlen A2 : imtisâlen (اقتشالا) M2

8 olduğu A2 : olunduğu M2

9 olduğundan A2 : olunduğundan M2

10 etmekle A2 : etmeğe M2

11 ceng ü perhâş M2 : bahş-i ceng ü pür-hâk A2

12 dâne-i A2 : — M2

13 havâlî A2 : havli M2

14 nümûdâr M2 : hûdâr A2

15 zehâ'irin A2 : zehâyirin M2

16 iftâriyye i'dâdiyçün M2 : iftâr i'dâd içün A2

birkaç yüz¹ serbâzân-ı perhâş-âşinâ ile Seray-ı hümâyûn'dan tahrîk-i [M2 251] ikdâm-ı hurûcla hareket ve Dîvân-yolu'ndan Dikili-taş'a dek kâdime-cünbân-ı satvet olup², râst geldikleri zümre-i muhâlifine irâ'e-i silâh-ı âteş-bâr ve hevl ü hücûm-i savlet-bâr ile hey'ât-i³ ictimâ'iyelerini târumâr eylediğinden, 'alâmet-i şekâvet olan nişânları buldukları dükkânlardan berkende-i⁴ dest-i hakâret ve dârun-nedve-i erbâb-ı gavâyet olan kahve-hânelerin câmlarını seng-zede-i felâhun-i mezellet ve⁵ simîd ve çörek makûlesine dest-dirâz-ı istilâ ve bu takrîble Vezîr'in hayât ü memâtı teccüssüle râyet-pîç-i⁶ 'avd ü iyâb olup, ol gün ahşama dek ceng ü perhâş ve⁷ yeniçeri zümresine bâ'is-i tefrika vü telâş olmağla, cem'iyetleri perîşân ve bünyân-ı ihtîşâdları vîrân olmağa yüz tutduğundan, şifre-i şekâveti fesâne-i tecellüdde ser-tîz ve hançer-i gayret-i câhiliyyeyi semm-i helâhil-i gavâyetle zehr-âmîz edüp, taraflarından taraf taraf dellâllar nidâ ve hâşâ: "İmdâda gelmeyenlerin 'avratı boş ve⁸ kendi kâfirdir" deyerek encümen-i fesâdlarına luhûka igrâlarından mâ'adâ, asâkir-i mu'alleme tarafından ihtimâl-i şeb-hûn, şirzime-i bâğiyyeye bâdî-i halecân-ı derûn olduğundan, yer yer⁹ kara-kullukcular ib'âs ve hân ve külhan ve dükkân ve kayık-hâne ve yağ-hânelerden bir alay bakkâl ve hammâl-ı meslûbetü'l-i'tibârı da'vetle Ağa-kapusu ve kışlalarda cem'iyet-i 'azîme ihdâs ile, ol gice oldukları yerlerde beytûtet ve ehâlî-i İstanbul yirmişer-otuzar âdemler¹⁰ ile mahalleleri hıfz u hirâset eylediler.

Gulû-yi eşkiyâ be-Seray-ı hümâyûn ve da'vet-i 'ulemâ be-Ağa-kapusu ve ihrâk-ı Cebe-hâne

Çehârşenbih günü *kable en-yağtediye'l-gurâbu**, silâh-pûş-i mukâbele ve ahzâb¹¹, oldukları yerlerden hurûc ve¹² Sultân-ı 'adl-âyîn üzerine ref'-i livây-ı hurûc edüp, fevc fevc Süleymâniyye etrâfına iktihâm ve ağaları olan Mehmed Ağa'yı önlerine katup Sultân Ahmed ve Ayasofya taraflarına doğru tahrîk-i ikdâm-ı akdâm eylediklerinde, ber-mûceb-i de'b-i nâ-ma'kul ehâlî-i İstanbul

1 yüz A2 : — M2

2 olup M2 : — A2

3 hey'ât-i A2 : hey'et-i M2

4 berkende-i A2 : pergende-i M2

5 ve M2 : — A2

6 teccüssüle râyet-pîç-i A2 : teccüssüyle râyet-pîç-i M2

7 ve A2 : — M2

8 ve A2 : — M2

9 yer yer A2 : bir bir M2

10 otuzar âdemler A2 : ve otuzar âdem M2

* قبل ان يفتدى الغراب = Kargalar ötmeden önce" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

11 ahzâb A2 : hirâb (حراب) ve M2

12 hurûc ve A2 : 'urûc M2

ma'âzallâhi Te'âlâ i'lây-ı livây-ı¹ kelimetullah için gazâya gider gibi mecma'-ı eşrâra muhâceme-nümây-ı duhûl olarak, mecma'-ı² ehl-i bagy u şer, nümûne³-nümây-ı mahşer oldukda, asâkir-i mu'alleme ile mukâteleye⁴ fesân-zede-i şifre-i kitâl ve yeni başdan âteş-i fitne lehîb-efrûz-i işti'âl olup, Seray-ı hümâyûn'a doğru itâle-i akdâm-ı şûm ve asâkir-i cedîde dahi mukâbele [M2 252] kasdiyle izhâr-ı hamle vü⁵ hücum etmeleriyle, tarafeynden nîrân-ı ceng ü sitfz enâre⁶ ve gubâr-ı havme-i harb-i hevl-engîz isâre olunmağla, fi'e-i bâğıyeden bî-hadd ü şümâr eşrâr-ı bed-tebâr küşte-i seyf-i demâr ve asâkir-i mu'allemeden bir takım merd-i ciğer-dâr, üftâde-i hâk-i hûn-âlûd-i meydân-ı kârzâr oldukdan sonra, asâkir-i mu'alleme Cebe-hâne'ye tehassun ve âteş-feşânî-i gayretleri hânûmân-sûz-i cem'iyetleri olacağına zümre-i tugât teyakkun etmeleriyle, 'âdetleri üzere âteş-endâz-ı ihrâk ve Cebe-hâne ile etrâfında olan dükkânlar muhât-ı lehîb-i ihtirâk oldukda, zarûrî asâkir-i mu'alleme hurûc ve ibrâz-ı celâdet-i merdâne ederek Seray-ı hümâyûn'a vülûc eyleyüp, harîk-ı dühah misâl gitdikce kol kol şerer-efşân-ı işti'âl olarak bir taraftan âteş-i harb ü sitfz ve bir taraftan böyle harîk-ı hevl-engîz ma'âzallâhi⁷ Te'âlâ nümûne-nümây-ı rûz-i rustâhîz olup, gürûh-i erbâb-ı şekâ dahi bir taraftan emvâl-i Müslimîn'e itâle-i pençe-i yağmâ ve aralık aralık hetk-i nâmûsa ictirâ eylediklerinden, ol havâlîde bulunan ehl-i İslâm, sühte-i âteş-i mihen ü âlâm ve niçeleri⁸ dahi isâbet-i dâne-i tûfengle⁹ müteveccih-i dâru's-selâm olup, me'mûr-i itfâ olan bugât, serder-hevâ dest-zen-i âlât-i itfâ¹⁰ olmadıklarından mâ'adâ, belki işti'âline imdâd ve ol simsârân-ı bâzâr-ı fitneye sermâye-i fesâd olduğundan, hod-be-hod sûret-yâb-ı nâr-ı Nemrûd olup, bir kolu Dîvân-yolu etrâfiyle Süleymân Paşa Hânı'na kadar sûzân ve bir tarafı Defter-hâne ve Sultân Ahmed Câmî'i verâlarında olan mahallâta doğru büyût ve dekâkîn ve menâzil-i 'ibâd-ı Müslimîn¹¹ ve ertesi gün sabâha dek kol kol pey-siper-i dağdağa-resân¹² olduğundan, hânele- rinde ser-be-ceyb-i 'uzlet ve muztarib-nişîn-i peygüle-i hayret olan ehâlî ve ehl-i¹³ 'ırz, sebbâbe-gezây-ı te'essüf ve¹⁴ bâ-husûs 'ulemây-ı a'lâm sühte-i¹⁵

1 ma'âzallâhi Te'âlâ i'lây-ı livây-ı A2 : ma'âz[all]âhi Te'âlâ i'lây-ı M2

2 mecma'-ı A2 : — M2

3 nümûne A2 : nümûde M2

4 mukâteleye A2 : mukâbeleye M2

5 vü M2 : — A2

6 enâre A2 : emâre M2

7 ma'âzallâhi A2 : ma'âz[all]âhi M2

8 niçeleri A2 : niceleri M2

9 tûfengle A2 : tûfeng ile M2

10 ser-der-hevâ dest-zen-i âlât-i itfâ A2 : serd-i hevâ dest-zen-i âlât M2

11 'ibâd-ı Müslimîn M2 : agniyâ ve mesâkîn A2

12 dağdağa-resân M2 : — A2

13 olan ehâlî ve ehl-i M2 : ehâlî-i A2

14 ve M2 : — A2

15 sühte-i A2 : sühte-i teh-i M2

nîrân-ı telehhûf iken, bi'l-cümle sudûru¹ Ağa-kapusu'na da'vetle, mecbûren² icâbet-i zarûrî etmeleriyle, hâh nâ-hâh tahrîk-i 'inân-ı külfet-i harekât ve müb-telây-ı mazîk-ı cem'iyet olduklarından, sûretâ mültefit ve hakikatde mahbûs-ı resen-ı lihâza-i nezâret oldular.

Endâhten-i top be-Donanma-yı hümâyûn ve emân-hâsten-i eşkiyây-ı şekâvet-nümûn

Seray-ı hümâyûn'u ihâta ile muhâsara ve âmâde-i³ neberd-gâh-ı mücâdele ve müşâcere olan bugât-ı Yeniçeriyân, Ayasofya menâreleriyle ba'zı emâkin-i mürtefi'adan derûn-ı Seray-ı hümâyûn'a [M2 253] dâne-feşân-ı⁴ tuğyân oldukları ashâb-ı şekâyâ havâle-i dest-i redd ve bir bir hücumlarında taşra çıkup bir niçe⁵ eşkiyâyı üftâde-i hâk-i helâk ederek tarîk-ı iktihâmların sedd eden cünûd-i gayret-nümûda îrâs-i hayret ve merd-i meydân-ı ceng ve hem-hûy-i bebr u peleng, şecî'u'l-vüzerâ, eşca'u'l-vükelâ⁶, Kapudân-ı deryâ Râmiz Paşa'nın⁷ tahrîz u ikdâm ve igrâsı, takvîyet-i kalb-i⁸ besâlet ve Seray-ı hümâyûn'da olan aşçı ve halvacı ile sâ'ir bostâniyân ve belki Enderûn-ı hümâyûn'da ni'am-perver-ı Saltanat olan ağayân-ı bî-iz'ân Ocak hakkında gayret, maraz-ı cüzâm gibi 'urûk u⁹ a'sâblarına sirâyet etmiş bir 'illet olduğundan, veliyy-i ni'metleri olan Veliyy-i ni'met-i 'âlem yolunda cân-fedâ ve muhâfaza-i vücûd-i hümâyûnlariyçün¹⁰ i'mâl-i edevât-ı harb ü heycâ eden ecnâd-ı neverd-âşinâyâ evzâ'-ı nâdir-berâber-i hasmâne ile îrâs-ı hadşe vü hal-cân ve bî-çâreleri¹¹ tenhâ buldukları yerde izâka-i¹² semm-i sâ'a-i şehâdetle bî-cân etdikleri, fütûr-âver-i bâzû-yi celâdet ve yine fuzalây-ı dehr ve eşca'u'ş-şuc'ân-ı 'asrdan müşârun ileyh Râmiz Paşa'nın mesûbât-ı gazâyı beyân ile def'a-i cebânet ve tahrîk-i 'ırk-ı şecâ'at etmekle, fetret-i Enderûn ve muhâceme-i Bîrûn'u def'a¹³ havâle-i esliha-i gayret ve hizmet-i¹⁴ Saltanat-ı seniyye'de icrây-ı muktezây-ı 'ubûdiyyetle meydân-ı merdâneğide rekz-i seng-i sadâkat eylediler. Ref'-i livây-ı şekâvet¹⁵ ve hetk-i perde-i itâ'at eden

1 sudûru A2 : sudûr M2

2 mecbûren M2 : mecbûr A2

3 âmâde-i A2 : emâre-i M2

4 feşân-ı A2 : efşân-ı M2

5 niçe A2 : nice M2

6 peleng -vükelâ M2 : beleng, şecî'u'l-vüzerâ', eşca'u'l-vükelâ' A2

7 Paşa'nın A2 : Paşa M2

8 kalb-i A2 : kulûb-i M2

9 u A2 : — M2

10 hümâyûnlariyçün A2 : hümâyûnları için M2

11 bî-çâreleri A2 : pi-çâreleri M2

12 izâka-i A2 : irâka-i M2

13 def'a A2 : def'aten M2

14 hizmet-i A2 : hidmet-i M2

15 şekâvet A2 : şekâvet (شفاعت) M2

erbâb-ı gavâyetin kulûb-i kâsiyelerine ilkây-ı dehşet ve muhâlif-i menhec-i şerî'at irtikâb-ı cünha-i hurûc 'ale's-sultân ile mazhar-ı derd-i¹ la'net olduklarını işâ'at ve behâyim-minşân-ı ehâlî-i İstanbul'un gürûh-i mekrûha iltihâk-ları, muhâlif-i rızây-ı İlâhî ve mugâyir-i irtizây-ı Pâdişâhî idüğüne işâret kasdiyle Un-kapanı pîş-gâhında lenger-endâz-ı sükûn sefâyin-i Donanma-yı hümâyûn'dan² âteş-endâz-ı top-i satvet ve Ağa-kapusu'nu nişânde-i kavâri'-i savlet edüp, aralık aralık gülle-i³ sâ mân-rübâ Ağa-kapusu'nda olan ağavâta dehşet-fermâ olmağla, dîvâr-ı sabr u sekîneleri rahne-pezîr-i ru'b ü hirâs ve bünyân-ı bî-esâs-ı cem'iyetleri, müşrif-i inhidâm ü indirâs olmağa yüz tutup, cebehâneleri⁴ kalmamak behânesiyle şîrâzeleri müteferrik ve heykel-i ictimâ' u ihtişâdlarına hâlel mutetarrak olmuşken, ba'zı eşrâr [M2 254] bulunduğu merkez-i şekâvetde sebât-ı kadem izhâr ve i'tikâd-ı bâtıllarında himâyesi, erkân-ı İslâmiyye'yi himâyeden mukaddem olan ocakları uğurunda fedây-i cân etmeğe⁵ ısrâr eyleyerek karâr ve nefis-i habîslerini düdmân-ı hıyânetleri ve kânûn-i bagy u şekâvetleri yolunda inâre-i nâr-ı⁶ harb ü peygâr eylediler.

Kavâri'-i âteş-feşânın gülleleri ba'zan⁷ Ağa-kapusu'nu güzâr ve Süleymâniyye Câmî'i'ni ve sâ'ir cîrânın menâzil ve merâbi'ini rahnedâr ettiğinden, nâ-behre-yâb-ı 'akl ü fetânet bir alay yâve-gûy herze-derây-ı⁸ neket: "Allah, Allah⁹! Bu ne dimekdir? Topla İstanbul'u yıkacaklar ve Ocağın ehâlîsini âteşlere mi¹⁰ yakacaklar" deyerek dehen-bâz ve sebûk-mağzân-ı zemâneden bir fırka-i belâdet-hulka dahi ol gürûh-i mekrûha dem-sâzlığa âgâz edüp, kisve-pûş-i gavâyet ve harekât-ı hurûc 'ale's-sultânla¹¹ dâmen-âlûde-i töhmet olan erbâb-ı şekâyâ imdâd ü i'ânet ve muhâlif-i şerî'at ve mugâyir-i rızây-ı devlet olduğuna işâret için İmâmü'l-Müslimîn emriyle atılan toplara i'tirâz ve gürûh-i bâğıyenin ilkây-ı nîrân-ı 'isyân ile¹² etrâf-ı beldeyi sûzân ve harem-i nâmûslarına itâle-i ser-pençe-i 'adâvetle emvâl ü eşyâlarına havâle-i dest-i yağmâ vü tâlân etmelerinden, 'ayne'l-insâfi¹³ igmâz eylemeleri, mukayyed-i kayd-ı sutûr olacak garâ'ib-i¹⁴ umûrdandır.

1 mazhar-ı derd-i A2 : mazhar-ı (مظهر) redd ü M2

2 hümâyûn'dan M2 : hümâyûn A2

3 gülle-i M2 : kelime-i A2

4 cebehâneleri M2 : cebehâne A2

5 etmeğe M2 : — A2

6 inâre-i nâr-ı A2 : isâre-i M2

7 ba'zan A2 : ba'zı M2

8 derây-ı M2 : ve re'y-i A2

9 Allah, Allah A2 : [All]ah, [All]ah M2

10 mi A2 : — M2

11 'ale's-sultânla A2 : 'ale's-sultân ile M2

12 'isyân ile A2 : 'isyâniyle M2

13 'ayn-ı insâfi A2 : 'ayne'l-insâfi M2

14 garâ'ib A2 : garâyib M2

İrsâl-i sudûr-i kirâm be-Seray-ı hümâyûn ve istid'ây-ı 'afv ü emân ve intikâl-i cennet-mekân¹ Sultân Mustafa Hân 'afâ 'anhu'l-Mennân^{*}

Ehl-i 'ırz sûretinde olan eşkiyây-ı İstanbul, harîkın mahallelerine dahi² sirâyeti havfıyla fevc fevc 'avd ü kufûl etmeleriyle, cem'iyet-i erbâb-ı tuğyân, mazhar-ı hâlet-i beynehüme'd-darbân olduğundan³, hîme-i dûdmân-ı 'isyân sanâdîd-i kavm-i Bektâşiyân, Ağa-kapusu'nda muztarib-nişîn-i mevkîf-i halecân olan sudûr-i zî-şânın dâmen-i şefâ'atlerine âvîzân olup⁴, her ne vechile emr u fermân buyurulur ise, gerden-dâde-i iz'ân olmak üzere isti'fâ ve kavâri'-i âteş-feşânın inkitâ'ıyla i'tây-ı berât-ı emân buyurulmasını taraf-ı hümâyûndan recâ için mütehammil-bâr-ı⁵ sefâret ve Seray-ı hümâyûn'a kâdime⁶-cünbân-ı hareket eylemelerini istid'â eylediklerinde, müşârun ileyhim bu teklîfi ganîmet ve yedlerinden halâsla [M2 255] dâru'l-emân olan dâ'ire-i Saltanat'a düşmeğe medâr-ı fırsat bilüp, der-'akab tevsen-süvâr-ı 'azm ü neh-zat ve atılan tüfeng dâneleri arasından mihmîz-zen-i⁷ bâregî-i havf u haşyet olarak Seray-ı hümâyûn'a vusûl ve huzûr-i mehâbet-mevfûr-i Mülûkâne'ye şeref-yâb-ı duhûl olduklarında, cenâb-ı Şevket-me'âb tahrîk-i zebân-ı iltifâtla⁸ müşârun ileyhime hitâb ve: "Birâder dahi vefât eyledi" deyerek Sultân Mustafa *rahimallâhu 'aleyhi ve 'afâ⁹*** nın kantara-i mükâfâtдан üftâde-i seylâb-ı mücâzât olduğuna işrâb buyurduklarında, meclis-i hümâyûnda bulun-an¹⁰ vüzerâ ve sudûr-i 'ulemâ, devâm-ı 'ömr u devletleri du'âsiyle resm-i ta'ziyeyi icrâ ve âteş-i fitnenin sûret-nümây-ı intifâ ve Ocaklu'nun müteşebbis-i ezyâl-i recâ olduklarını 'arz u inhâ ve 'afvlerini istid'â eylediklerinde: "Eğer fimâ-ba'd tavr-ı edebe ri'âyet ve ber-muktezây-ı 'ubûdiyyet iltizâm-ı lâzime-i itâ'at ederler ise, nâ'il-i 'afv-ı Şâhâne'm ve illâ bütün İstanbul sûzân-ı nâr-ı 'isyân olur ise dahi kâbil-i 'afv olmayup, mazhar-ı inkisâr-ı Pâdişâhâne'm olurlar. Varsunlar huzûr-i müntakım-i Kahhâr'da cevâbını versünler" buyurduklarında, huzûrda bulunan ser-levha-i vüzerâ, müşârun ileyh Râmiz Paşa ve sâ'ir erkân-ı devlet bi'l-ittifâk def'-i fitne için çehre-fersây-ı ma'raz-ı şefâ'at olmalarıyla, zarûrî topların inkitâ'ına emr u fermân ve irâde-i hümâyûnları mücebince hareket şartıyla i'tây-ı menşûr-i emân buyurulup, tef-

1 **cennet-mekân** A2 : — M2

* عفى عنه المنان = Çok çok ihsân eden (Allah) onu affeylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.

2 dahi A2 : — M2

3 olduğundan M2 : — A2

4 olup M2 : — A2

5 mütehammil-bâr-ı M2 : mütehammil-bâr-ı A2

6 kâdime A2 : kademe M2

7 mihmîz-zen-i A2 : mihmîz-zen-i (مهميززن) M2

8 iltifâtla A2 : iltifât ile M2

9 *rahimallâhu 'aleyhi ve 'afâ* M2 : 'aleyhi 'afâ A2

** رحم الله عليه و عفى = Allah ona rahmet eylesin ve affeylesin" anlamına gelen Arapça duâdır.

10 bulunan M2 : — A2

rik-ı cem'iyet ve telfik-ı güsiste-mehâr-ı itâ'at eylemeleriyçün¹ Rumeli Pâyesi'yle sermâyedâr-ı i'tilâ Mollacık-zâde Mehmed 'Atâ'ullah² Efendi'ye Sultân Ahmed Şeyhi ve Küçük Mîrahûr terfik ve sûret-i mu'âhedeleri mazbût-ı kayd-ı kitâbet olmak için Ağa-kapusu'na ba's ü tatrîk olunup, taraf-ı hümâyûndan niyâzlarına müsâ'ade buyurulduğunu beyân ve mâdâmki ribka-i itâ'at, kılâde-i rakabe-i 'ubûdiyyet ola. Cânib-i Mülûkâne'den mazhar-ı 'afv u 'inâyet olacaklarını âverde-i zebân-ı tibyân eylediklerinde, cümlesi dest-efrâz-ı du'ây-ı devlet ve müte'ahhid-i tefrîk-ı cem'iyet ve ferdâsı³ müdde'ây-ı inkıyâdları hüccet olunmak üzere gûyâ dâhil-i teklîf-i⁴ itâ'at oldular. Ber-efrâhte-i dest-i fesâd olan harîkın şu'le-fürûz-i iştîdâd ve sûret-yâb-ı incimâd olmayup, lehîb-efzây-ı imdâd⁵ olduğundan, ehâlî-i İstanbul'un girîbân-ı ârâm-ları ser-pençe-i havf u hirâsa giriftâr [M2 256] ve her bir mahalleyi muhâfaza için lâ-ekall iki ve üç yüz müsellah âdem münâvebeten meşgûl-i geşt ü güzâr ve herkes evlerinin dört dîvârına ta'lîk-ı kanâdîl ile ol leyl-i pür-veyli rûz-i rûşenden nümûdâr edüp, sûretâ ehl-i 'ırz olan eclâf bâ-husûs güm-kerde-i râh-ı insâf-ı fitne-nihâdân esnâf, hâne ve mahallelerini muhâfaza için dâ'ire-i şekâvetde sâbit-kadem-i merkez-i eclâf ve 'ale'l-ittifâk olmak zu'muyla va'dlerinde hulf ile⁶ cem'iyet-i eşkiyâyı iz'âf eylediklerinde, zümre-i Yeni-çeriyân mülâhaza-i encâmıla melûl ve mecma'-ı ashâb-ı gavâyetden teferruk⁷ eden gûyâ ehl-i 'ırzlar, mahallelerini muhâfaza ile meşgûl oldular.

Zuhûr-i Kandıralı ve cem'iyet be-Serav ve firârî-i Kapudân-ı deryâ Râmiz Paşa ve Kadı 'Abdurrahmân Paşa ve Nâzır-ı Bahriyye⁸ 'Ali Efendi be-taraf-ı Rumeli

Seherî hamîs günü Kandıralı dimekle şehîr bir küştenî-yi vâcibü't-ted-mîr, karşı yakaya murûr ve bâr-ı dûş-i menhûsu olan livâ'-i menkûsü nasb-ı ser-zemîn-i şerr u şûr edüp, Galata ve Tersâne-i 'âmire ve Üskûdar ile Boğaz-ı içi'nde vâki' emâkin-i⁹ sâ'irede havf u satvet-i zâbitân ve hirâs-ı kavâri'-i âteş-feşân ile her biri¹⁰ bir küşede ser-be-ceyb-i ihtifâ ve sûrâh-ı fâreye hezâr dînâr takdîri¹¹ 'indlerinde ednâ behâ olmuşiken, ol bedreka-i râh-ı dalâlet, haşerât-ı ma'hûdeyi semt-i gavâyete da'vet ve şöhret-i kâzibe-i mel'aneti cür'et-

1 eylemeleriyçün A2 : eylemeleri için M2

2 'Atâ'ullah A2 : 'Atâ'[ull]ah M2

3 ferdâsı M2 : ferdâ A2

4 teklîf-i A2 : telhîf-i M2

5 imdâd A2 : imtidâd M2

6 hulf ile M2 : hulfla (حلف) A2

7 teferruk A2 : nefret M2

8 Bahriyye M2 : Bahreyn A2

9 Galata emâkin-i A2 : — M2

10 biri M2 : — A2

11 takdîri M2 : takdîr A2

bahşây-ı icâbet olmağla, kati vâfir erbâb-ı fesâd, zîr-i râyet-i idbârına ihtîşâd etdikde, Tersâne tarafına tevcih-i veche-i şekâvet ve muhâfazada olanlara peyvend-i kesel-i tehammül ü tâkat olmağla, Tersâne-i ‘âmire ile sefâyin-i hümâyûn, giriftâr-ı eyâdî-i kavm-i mel‘ûn olup, bu sûretle kesb-i kuvvet ve andan Top-hâne'ye ‘avdet ve râyet-i hızlân-gâret-i merkez-i meydân oldukda, Boğaz-ı içi ile Üsküdar sekenesinden bir alay bekâr-ı meslûbetü'l-enbâr mecma‘-ı eşrâra sâbika-nümây-ı ibtidâr olduklarında, heyûlây-ı cem‘iyyetleri iktisâb-ı sûret-i kesret etmekle, topcu ve ‘arabacı kazgânlarını İstanbul'a imrâr ve Yeni-odalar pîş-gâhında nihâde-i ser-zemîn-i idbâr edüp, bu âna dek yeni-çeri kazgânları meydâna hurûc ve ‘âdet-i kabîhaları üzere zirve-i şekâvete vülûc etmamişiken, icrây-ı ‘âdet ve tekâmül-i mâdde-i şekâvetle âteş-i has-pûş-i fesâd yeni başdan mirveha [M2 257] -cünbânî-i ırgâd¹ ile şu‘le-pezir-i istikâd oldukda, “Gemiler ile Tersâne bizde, karşı yakalar ile Top-hâne bizde” deyerek taraf taraf dellâllar çâksâz-ı² hancere-i nidâ ve harîde-i sakbe-i hafâ olan mâr-tıynetân-ı müstakillü‘ş³-şekâyı mecma‘larına da‘vetle şakk-ı sūrâh-ı sadâ ederek hande-fermây-ı ‘ukalâ ve belki kakhaha-efzây-ı divel-i a‘dâ olmalarıyla, ahşâmdan perîşân ve gazab-ı Pâdişâhî'den tersân olan ashâb-ı tuğyân fevc fevc tecemmu‘ u tehaşşüd ve hey‘et-i ictimâ‘iyyeleri teceddüd etmekle, evvelkiden ziyâde tekâlîf-i şâkka ile mevkîf-i ‘anâda⁴ îstâde oldukları rû-nümây-ı şuyü‘ ve Râmiz Paşa ile ‘Abdurrahmân Paşa'ya mesmû‘ oldukda, fîmâ-ba‘d sebâtın fâ‘idesi olmadığı cezm, [mısrâ]⁵:

Bozulmak mümteni‘dir, ser-nüvişt-i hâme-i takdîr*

mukaddimesi nitâc-ı kazıyye-i takdîr etmekle, reh-rev-i semt-i firâr olmağa ‘azm edüp, ma‘iyyetlerinde olan Nâzır-ı Bahriyye ‘Ali Efendi ile berâber üçü dahi Yalı-köşkü'nden hurûc ve merbût olan küçük korvete duhûl ü vülûc ile⁶ Üsküdar tarafına murûr ve karaya çıkmağa mevânî‘-i kaviyye zuhûr etmekle, yüz elli kadar âdemleri⁷ ile bir çekdirmeye nakl ü tahvîl ve Marmara'ya doğru havâle-i sükkân-ı tesbîl eylediklerini fi‘e-i bâğıye istimâ‘ ve sefâyin-i mürettebeden brik ta‘bîr olunur sefine-i sagîreye esdâl-i dâmân-i şirâ‘la ta‘kîblerine deryâ-peymây-ı mübâderet ve müşârun ileyhimâ verâdan ‘akab-gîrlüklerini ru‘yet ve derk edeceklerini peymûde-i endâze-i tahmîn ü firâset eylediklerinde, Ayastefenoz kurbünde karaya hatve-endâz-ı hurûc ve şevâhık-ı

1 ırgâd A2 : evgâd M2

2 çâksâz-ı A2 : çâksâr-ı M2

3 müstakillü‘ş A2 : müstakbelü‘ş M2

4 şâkka ‘anâda A2 : şâkkada pâ-nihâde ve mevkîf-i ‘inâdda M2

5 olmadığı cezm, [mısrâ‘] A2 : olmadığını cezm M2

* Bu mısrâ Nâ‘ilî'nin şiirlerindedir; bk. *Nâ‘ilî Divânı*, hzr. Halûk İpekten, İstanbul 1990, s.149.

6 korvete duhûl ü vülûc ile M2 : دوهول قورته به duhûl ü vülûc la A2

7 âdemleri M2 : âdemler A2

cibâle doğru reh-peymây-ı ‘urûc olduklarında, ta’kîb edenler ‘adem-i idrâki derk ve me’yûsen i’âde-i hîzârâne-i terk eylediler^{1*}.

Tefrîk-ı cem‘iyyet-i ashâb-ı şekâvet be-şart-ı itâ‘at

Âteş-dân-ı fesâd müceddeden şu‘le-firûz-i nîrân-ı ‘inâd olduğundan, per-dâhte-i dest-i ittifâk olan² ocağı def³ ve ehâlîsinin asıl³ şecere-i sebâtlarını hadîka-i imkândan kal‘ için teşhîz-i mu‘avvel-i iddi‘â ve izâle-i vücûdla-riyûn sebt-i cerîde-i müdde‘â eyledikleri vüzerâ vü ricâlden mâ‘adâ, zîb-efzây-ı makâm-ı Fetvâ Mehmed Sâlih Efendi-zâde Ahmed Efendi, Nizâm-ı Cedîd’e sûret-nümây-ı rızâ ve def‘a-i ulâ Meşihat’lerinde fetvây-ı cevâza rakam-tırâz-ı [M2 258] imzâ olduklarının sebebinden istinbâ, bu def‘a mecma‘a gelmesini iktizâ eylediğini inbâ eylediklerinde, meclisde olan sudûr-i ‘ulemây-ı a‘lâm sâk-ı vifâk üzere kıyâm ve liyâkat-i zâtîyesiyle Şeyhulislâm olmuş bir âdeme havâle-i samsâm-ı hisâm ve bu sûretle sell-i şemşîr-i tekzâ vü ibrâm olunmak nakîsa-i⁴ şân-ı ‘ulemâ ve belki intihâk-i havme-i şerî‘at-i garrâyı müstevcib idüğünü ifhâm ve cümlemiz çâkçâk ve üftâde-i ma‘raz-ı helâk olmayınca, bu kâr-ı nâ-me‘mûl sûret-yâb-ı husûl olmayacağını i‘lâm eylediklerinde, bin belâ ile ferâgat ve ‘arûs-i hacle-pîrây-ı ‘ulemâyâ zerî‘a-i mestûriyyet olup, kavm-i müstahikku'l-levm hetk-i perde-i edeb ve bâlâda mastûr ricâl-i devletin her birinin meydâna ihzâr ve küşte-i seyf-i demâr olmalarına havâle-i seyf-i taleb eylediklerinde, yine sudûr-i zî-şân idâre-i umûr-i Saltanat, muhavvel-i ‘uhde-i ricâl-i devlet olduğundan, bunların fikdânı umûr-i devlete vesîle-i perîşânî olup, ez-cümle “Gâlib Efendi mezâyây-ı umûr-i devlete ‘ârif ve divel-i ecnebiyyenin mu‘âhedâtı tahrîrlerine ve elân der-dest olan Rusyalu mükâlemesi takrîrine vâkıf olmağla, bu sûretde birden bire i‘dâm, himâyetkârî-i devlet da‘vâsına muhâlifdir” deyerek isti‘fâlarına ikdâm ve ba‘zı delâ‘il-i ‘akliyye serdi ile⁵ ilzâm edüp, mûmâ ileyhi⁶ dahi tahlîs ve zebân-zede-i erbâb-ı şekâvet birkaç merd-i bî-‘aybı da taklîs⁷ edüp, ancak Râmiz Paşa ile Kadı ‘Abdurrahmân Paşa’nın firâr eylediklerini inkâr ile mutâlebele- rinde ısrâra⁸ hadd-i i’tidâli güzâr ve meclisde olan evliyây-ı umûru bî-zâr

1 hîzârâne-i terk eylediler A2 : hîzân-ı terk eylediler (ایلیر) M2

* “Bir taraftan tekesür-i eylediler” kısmı anlaşılan ‘Asım Efendi’nin notlarından istifâde ve ilâvelerle Şâni-zâde tarafından yazılmış (bk. *Şâni-zâde Târîhi*, I,132-148), Cevdet Paşa ise oradan istifâde ile eserine kaydetmiştir; bk. *Târîh-i Cevdet*, IX,28-39.

2 olan A2 : — M2

3 asıl A2 : aslâ M2

4 nakîsa-i A2 : nakîza-i M2

5 serdi ile A2 : serdiyle M2

6 ileyhi A2 : ileyh M2

7 taklîs A2 : teflîs M2

8 ısrâra A2 : ısrâr M2

eyledikleri hâlde, müşârun ileyhimâyı ta'kîb eden sefine 'avdet ve içinde olanlardan biri sanâdîd-i Bektâşîyye'ye iblâğ-ı peyâm-ı beşâret edüp, brik ta'bîr olunan sefine ile ta'kîblerinin sûretini¹ beyân ve râkib oldukları sefineyi karaya urduklarından, derk edemediklerini âverde-i zebân-ı tibyân edüp: “Ancak karada olanlar dâ'iren-mâ-dâr ihâta ile hisâr ve şimdiye dek yedlerine giriftâr olmağla, hayyen ve meyyiten ihzâr olunur” dediği sanâdîd-i merkûma² bâ'is-i istibşâr ve sudûr-i 'âlî-mikdâra me'haz-i fırsat ı güftâr³ olup: “İşte firâr eyledikleri ihbâr olundukca, inkâr ederdiniz. İşte firârları âşikâr ve Devlet-i 'aliyye yedinde olmadıkları bedîdâr oldu” buyurdıkları, bâdî-i⁴ hacâlet [M2 259] ve müşârun ileyhim buldukları vakit i'dâmılarına havâle-i seyf-i siyâset ve müceddeden tertîb olunan segbân ocağı ref'le kadîm ocaklara ri'âyet olunmak şartıyla tefrîk-ı cem'îyyet ve tenmîk-ı sened-i itâ'at⁵ etmek üzere gücile⁶ cum'a gicesi sâ'at altı sularında karâr-gîr-i nizâm ve firârlilerin bulunmasıyçün emr u fermân ısdâriyle gûyâ ki sükûn-pezîr-i ilzâm oldu.

Gulû-yi eşkiyâ ve ihrâk-ı Kışla-i Selîmiyye ve Levend Çiftliği ve şe-hâdet-i Bin-başı Arnabûd

Ferdâsı Üsküdar tarafında olan hazele-i eşkiyâ *hazelehumullâhu*⁷ *Te'âlâ*^{*} 'akd-i livây-ı şikâkla Selîmiyye'ye doğru hatve-peymâ ve istinbâh-ı 'akürâneleriyle mecma'-ı segânelerine⁸ dünbâle-be-dûş-i iltihâk olan kelb-i sûka-i hızlân ile⁹ bil'ma'îyye reh-neverd-i vâdî-i şekâ olup, meştây-ı cedîd tarafına siklet-bahş-ı vürûd ve Arnabûd Bin-başısı biraz segbânla¹⁰ ol havâlîde mevcûd olmağla, tarh-ı bâzâr-ı kârzâr ve simsârî-i top u tûfengle germ-sâz-ı dâd u sitâd-ı metâ'-ı demâr olup, pençe-i¹¹ eşrâr-ı bidâ'a-i mevt-i murdâr ile sermâyedâr-ı bevâr olmuşiken, cem'îyyet-i tugât gitdikce sûret-yâb-ı izdihâm olmağla, kesretleri tehammül-şiken olduğunu teyakkun, zarûrî ma'îyyetinde olan neferâtla kışlaya ilcây-ı tehassun edüp, ber-muktezây-ı tabî'at-ı ırgâ[d]¹², kışlayı sûzân-ı nâr-ı fesâd edüp, bir takrîb bî-çâreyi i'dâm ü¹³ helâk ve câme-i

1 sûretini A2 : sûretin M2

2 dediği sanâdîd-i merkûma A2 : dediğini sanâdîd-i merkûmeye M2

3 mikdâra me'haz-i fırsat ı güftâr M2 : mikdâr me'haz-i fırsat ı giriftâr A2

4 bâdî-i A2 : bâdî-yi M2

5 itâ'at A2 : tâ'at M2

6 gücile A2 : gücile M2

7 *hazelehumullâhu* A2 : *hazelehum[full]âhu* M2

* خذلهم الله تعالى = Allah onları rezil rüsvey eylesin” anlamına gelen Arapça bedduâdır.

8 'akürâneleriyle mecma'-ı segânelerine A2 : 'akürâneleri ile mecma'-ı bî-gânelerine M2

9 <kelb-i> kelb-i sûka-i hızlân ile A2 : kelb-i sûka-i hızlân M2

10 segbânla A2 : segbân ile M2

11 pençe-i A2 : nice M2

12 ırgâ[d] A2 : evgâd M2

13 i'dâm ü M2 : — A2

zindegânîsin dest-i gavâyetle çâkçâk eyledikten sonra, Ocak Ağası'nın ve bin-başlıların hânelerini ihrâk ve “Kuru yanınca yaş da yanar” meselince, büyü-ti cîrânı dahi üftâde-i nâr-ı ihtirâk ve emvâl ü eşyâlarını tâlan-zede-i eyâdî-i şikâk edüp, Kadı ‘Abdurrahmân Paşa'nın sâkin olduğu İsmâ‘îl Paşa Serayı'nda olan tarîf¹ ü telîd eşyâsını târâc ve mâl-ı eytâm olan Seray'a dahi ilkây-ı âteş-i hasâretle derûnlarından havf-ı Hudâ'yı² ihrâc eylediler. Galata ve Top-hâne havâlîsinde erbâb-ı ‘isyân, reşk-endâz-ı i‘mâl-i nigûhîde de akrân olup, ‘alem-efrâz-ı cem‘iyyet ve Levend Çiftliği'ne tahrîk-i akdâm-ı nuhûset eylediklerinde, çiftlikde mevcûd asker-i ceng-azmûdeye tâb-âver olamadıklarından³, münhezimen ‘avdet etmişler iken, cebehâne ve zahîrede olan fîkdân Levend Çiftliği askerini perîşân etdiğini, tâ'ife-i bâğiye istimâ‘ ve tekrâr tahrîk-i i‘lâm-ı⁴ ictimâ‘ edüp, Levend Çiftliği [M2 260] etrâfında olan büyü-tü ve dekâkîni ihrâk ve bu sûretle dahi⁵ meydân-ı hıyânete nasb-ı seng-i şikâk eylediler.

Şehâdet-i Ağa-yı Ocağ-ı Segbân

Cemretü'l-harb [ü] vegâ Ocak Ağası Süleymân Ağa, sadme-i tîğ-i cû-yendegân-ı gavgâ ile⁶ üftâde-i hûn-âlûde-i tîh-i vegâ edüp⁷, sâ'ir ru'esây-ı ulûf ve mi'ât giriftâr-ı dest-i haşerât oldukca, havâle-i şemşîr-i gadr ve alay-ı ehl-i İslâm'ı i‘dâm ile teşeffî-i sadr eylediler.

Şehâdet-i Bin-başı ez-segbânân

Ru'esây-ı hezârdan bir bî-çâre Sultân Mehmed semtinde üftâde-i eyâdî-i⁸ bugât-ı gaddâre oldukda, ‘adem-i halâsını tefattun ve küşte-i şemşîr-i gadr olacağını teyakkun eyledikde, kelimetân-ı mübâreketâna⁹ zebân-gerdân-ı iştigâl ve hatm-kârî-i tehlîl ile hâtîme-zîb-i defter-i a‘mâl olur iken, bir küştenî-i bed-mezheb: “Ne söyledirsiniz şu gavuru!” lafzıyla hetk-i perde-i edeb ve ma‘âzallâhi¹⁰ Te‘âlâ kelime-i müstehcene ile ağzına şetm ü sebb ederek havâle-i tîğ-i şekâvet ve derd-mendi, zebân-ârây-ı¹¹ şehâdet olarak

1 tarîf A2 : zarîf M2

2 hasâretle Hudâ'yı A2 : hasâret olunca havf-ı Hudâ'yı derûnlarından M2

3 olamadıklarından A2 : olmadıklarından M2

4 tahrîk-i i‘lâm-ı A2 : i‘lân-ı M2

5 bu sûretle dahi A2 : ba‘dehû M2

6 ile M2 : — A2

7 edüp A2 : olup M2

8 eyâdî-i A2 : eyâdegî-i M2

9 mübâreketâna M2 : mübâreketân A2

10 ma‘âzallâhi A2 : ma‘âz[all]âhi M2

11 ârây-ı A2 : âlây-ı M2

nâ'il-i rütbe-i şehâdet eylediklerini gören âdem, nakş-ı sahîfe-i 'ibret olmasını muhavvel-i 'uhde-i kalem eyledi.

Şehâdet-i Hacı Ahmed-zâde

Anadolu hânedânından dâ'ire-i ittifâka idhâl ve der-dest olan¹ tedâbîr-i isâbet-pezîrin icrâsına i'mâl olunacaklardan Âsitâne-i sa'âdet'de ikâmet ve kûşe-nişîn-i müsâferet üzere olup, Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başılığ'ıyla ser-mâyedâr-ı mübâhât ve Büyük Emîr-i ahûrluk² Pâyesi'yle tavîle-bend-i iltifât olan Hacı Ahmed-oğlu, giriftâr-ı eyâdî-i kavm-i meş'ûm ve havâle-i bevâtîr-i gadr ile dâ'ire-i hestîden ma'dûm oldu; *rahmetullâhi*³ '*aleyhim ecma'in*'*.

↑ ↑

↑

Cerîde-i Havâdis Matbâa'sı'nda tab' olunmuştur⁴.

1 olan A2 : — M2

2 Emîr-i ahûrluk A2 : Mîrahûrluk M2

3 *rahmetullâhi* A2 : *rahmet[ull]âhi* M2

* رحمة الله عليهم اجمعين = Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

4 Cerîde-i olunmuştur M2 : *Nemekahu'l-Fakîru el-muhtâcu ilâ eltâf-i Rabbihî es-Seyyid Mustafa Hayrî el-Malatî eş-şehîr bi-Vâ'iz-zâde zâdallâhu zâdehû ve ekremehû fi'l-ûlâ bimâ hüve'l-ûlâ ve fi'l-uhrâ bi'l-hüsnâ ve'z-ziyâdeti fi yevmi's-sebti min şa'bân sene semâniyete ve sittîn ve mi'eteyn ve elf min hicretin men lehu'l-'izzü ve'ş-şerefü* (نمقه الفقير المحتاج الى الطاف ربه السيد مصطفى خيرى الملطى الشهير بواعظ زاده زاد الله زاده و اكرمه فى الاولى بما هو الاولى و فى الاخرى بالحسنى و الزيادة فى يوم السبت من شعبان سنة ثمانية و ستين و مائتين و الف من هجرة من له العز و الشرف = Bunu rabbinin lutuflarina muhtâc fakîr, Vâ'iz-zâde diye meşhûr Malatyalı Seyyid Mustafa Hayrî -Allah onun rızkını arttırsın ve ona öncesinde en iyisiyle sonrasında da güzellekle ve fazlasıyla ikrâmda bulunsun- hicretin bin iki yüz altmış sekiz şa'bânında [2(?) Şa'bân 1268 = 22 Mayıs 1852] cumartesi günü güzel bir yazıyla yazdı. Üstünlük ve şeref Allah'tandır).

[N3 nüshasının baş tarafındaki numarasız varağın b yüzünde kurşun kalemle ve Arap harfleriyle yazılmış “Mütercim-i Kāmûs ‘Âsım Efendi'nin ba'zı müsveddâtı” kaydı vardır. 1a'da ise Yapı Kredi Bankası Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nin mührü ve onun altında yeni Türk harfleriyle yazılmış “Y-877 40855 Yevmî müsevvedât, 18 varaktır” yazıları vardır. 1b'de ise Âsım Efendi'nin bozuk, okunması zor özentisiz bir yazıyla yazdığı, çok azı Türkçe olan, Arapça ve Tarih'iyle doğrudan ilgili olmayan bazı notları vardır. Muhtemelen Âsım Efendi bir biçimde çalışmalarında kullanacağını düşündüğü bazı hususları (Muhammed, Mahmûd, Ahmed, Hâmid, Makâm-ı Mahmûd kelimelerinin, elif harfinin ne anlamlara geldiği, bazı âyet ve hadîslere işâret, bazı âyetlerin ebced hesabıyla delâletleri, bazı tarih düşürme denemeleri gibi) kaydetmiş gözüküyor. 2a-2b'de ise yine özentisiz yazısıyla Kur'ân-ı Kerîm'de geçen “fetih” ve “nusrat” kelimeleri ve bunların 1233[=1818] yılına da işâret ettiğini anlatan bir kısım vardır. Bizi bazı bakımlardan ilgilendirdiğini düşündüğüm için bu kısma N3'ün sonunda yer verdim.

N3 nüshasının 2b'den sonraki kısmında, Âsım Efendi'nin 3a'dan itibaren *Târîh*'i ile ilgili olarak kendi eliyle ve özenli bir şekilde yazdığı, aşağıda kaydettiğim hususlar gelmektedir. N3 nüshasında yer almakla birlikte, N2 ve N4 nüshalarının müsveddesi olarak gördüğüm kısımlarının karşılaştırılması ise metnin o kısımlarının ilgili yerlerinde yapılmış olduğundan burada onlara yer verilmemiştir.]

[N3 3a] Nûr-i dîde-i ehl-i îmân, ‘âlim ü ‘âmil, ‘ârif ü kâmil, Hidîv-i ‘âdil, Dâver-i deryâ-dil, Pâdişâh-ı âgâh, Şehinşâh-ı ‘âlem-penâh Sultân Mahmûd'l-hisâl, Hâkân-ı memdûhu'l-fi‘âl *dâmet şemsü şevketihî fi burci'l-übbeheti masûneten ‘ani'z-zevâl ve kâmet kâ'imete-devletihî fi'l-celâleti mukavve-*

*meten bi-tevfıki'l-Meliki'l-Müte'âl** hazretleri Saltanat ve Hılâfet'in sırr-ı 'azîmine mazhar, ya'nî Saltanat'a mukârin Hılâfet-i sûriyye ve ma'neviyyeyi câmi' İdrîsî-gevher Halîfe-i hazret-i Peygamber olmağla, istilâh-ı ehl-i hakîkat üzere mecma'u'l-bahreyn oldukları mukarrerdir.

Zirâ kütüb-i muhakkıkînde tırâzîde-i kalem-i tahkîk u tebyîn olduğu üzere Hılâfet iki kısımdır; ma'neviyye ve sûriyyedir. Ma'neviyye, 'ilm ü 'amel mertebesinde verese ve evliyâ'-i kâmilîne mahsûsdur. Sûriyye, tarîkat-i Ahmediyye ve hükûmet-i Muhammediyye'ye mutâbî' tarîkat ve hükûmete 'ilâve olarak emr-i ibtidâ'î ile emr u hükme kudret, ya'nî emr u nehy-i hazret-i Bârî'yi ba'de'l-iblag bi-nefsihî emr u nehy ve hall ü 'akd-i maslahatlarında istiklâlle istiğnâ-yı müşârekeden 'ibâretidir. 'Îlâve-i merkûmeye işbu "*Lev kâne fihimâ 'âlihetün illallâhu le-fesedetâ***" el-âyeti kerîmesi ve "*İzâ bûyi'a'l-halîfeteyni f'aktülü'l-âhara minhumâ****" Hadîs-i şerîfi işâret-i tâmmeye olduğu ma'lûm-i hâssa vü 'âmedir. Ve bundan istişârenin irtifâ'ı lâzım gelmez; zirâ istişâre başka ma'nâdır.

el-Kıssa: Fezâ'il-i merkûme ve hasâ'il-i mersûme ile muttasıf olan Sultân-ı 'âlî-menkabet, câmi'-i sırr-ı Saltanat ü Hılâfet olup ve ol Sultân-ı celîlül-'unvân İmâm Taberânî ve İmâm Beyhakî ve sâ'ir Muhaddisîn'in hazret-i Sıddîk'dan rivâyet eyledikleri işbu "*es-Sultânul-'âdilül-mütevâzî'u zillullâhi ve rahmetühû fi'l-arzı fe-men ekremehû ekremehullâhe ve men ehânehû ehânehullâhe^{*4}*". Kezâlik İmâm Beyhakî ve sâ'irin Ebû Hureyre'den rivâyet etdikleri işbu "*Men emera bi-ma'rûfin ve nehâ 'an-münkerin fe-huve halîfetullâhi fi arzihî ve halîfetü kitâbihî [N3 3b] ve halîfetü Rasûlihî^{*5}*", kezâlik Ebû Sa'îd el-Hudrî radiyallâhu

* دامت شمس شوكته فى برج الابتهه مصونة عن الزوال وقامت قائمة دولته فى الجلالة مقومة بتوفيق الملك المتعال = Gücünün güneşi, yücelik ufkunda yok olmaktan korunmuş olarak devam etsin. Devletin celâlette pâyidârlığı melik (= hükümdâr) ve müte'âl (= yüce) olan Allah'ın yardımıyla güçlenmiş olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا = Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Enbiyâ' 21/22. âyetin ilk yarısıdır.

*** اذا بويع لخلفتين فاقتلوا الاخر منهما = Eğer iki halîfeye biat edilirse, onlardan birini öldürünüz" anlamına gelen bu cümle Hz. Peygamber'in Müslim, İmâre, 61'de geçen bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,70.

*4 Tenvâzî = لسلمان العادل المتواضع ظل الله ورحمته فى الارض فمن اكرمه اكرمه الله و من اهانه اهانه الله = Sâhibi adâletli sultân Allah'ın gölgesidir ve onun yeryüzündeki rahmetidir. Kim ona saygı gösterirse, Allah da ona saygı gösterir, kim de onu hor görürse, Allah da onu hor görür" anlamına gelen bu cümleler, burada hadîs olarak belirtilmekle beraber meşhûr hadîs kitaplarında yer almamaktadır. Benzer bir hadîsin yer aldığı eser için bk. meselâ 'Abdurrahman b. Ebîbekr Celâlüddîn es-Süyûtî, *el-Fethu'l-Kebîr fî zammi'z-ziyâdeti ile'l-Câmi'î's-Sagîr*; thk. Yûsuf en-Nebhânî, Beyrût 1423/2003, II,163.

*5 من امر بمعروف ونهى عن منكر فهو خليفة الله فى ارضه وخليفة كتابه وخليفة رسوله = Kim iyi şeyleri emreder, kötülükleri yasaklarsa, o Allah'ın yeryüzündeki halîfesidir, kitabının halîfesidir ve Rasûlü'nün halîfesidir" anlamına gelen ve burada hadîs olarak belirtilen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında yer almamakla beraber zikredildiği eserlerden biri olarak

'*anhu* hazretlerinin rivâyet eyledikleri işbu "*Ehabbü'l-'ibâdi ilallâhi Te'âlâ ve akrabuhum minhu meclisen yevme'l-kıyâmeti İmâmun 'âdilün*"⁵", kezâlik İbn 'Abbâs radiyallâhu 'anhumâ hazretlerinin rivâyet eyledikleri işbu "*Kâle'n-Nebıyyü 'aleyhi's-salâtü ve's-selâmü: V'ellezî nefsi bi-yedihî inne'l-imâme'l-'âdile le-yerfe'u lehû fi küll-i yevmin misle 'amel-i ra'ıyyetihî fe-salâtihi ta'dilü tis'ine elfe salâtin*"^{**}", kezâlik Hasan-i Basrî'nin isnâd-ı sahîhle rivâyet eylediği işbu "*Rahmetullâhi 'alâ hulefâ'i. Kâlû: 'Men hulâfâ'uke yâ Rasûlallah?' Kâle: 'Ellezîne yuhıbbûne sünneti ve yu'allimûnehâ ümmeti*"^{***}" Hadîs-i şerîflerinin mazmûn-i münîflerine mâ-sadak oldukları, delâ'il-i bâhire ile sâbit ve muhakkaktır. Hadîs-i evvelin hulâsa-i ma'nâsı budur ki: "Hemîşe zîr-i destân ü ra'ıyyetine 'adl ü insâfı ve mesâlihlerinde vücûh-i nâfi'ayı te'emmül ve istiksâya tenezzül ve tevâzu' ile ittisâfı olan Pâdişâh-ı İslâm, Hakk Te'âlâ'nın 'âlem-i arzda sâyesi, ya'nî emr u 'inâyet-i İllâhiye'lerinin eser u vâyesi ve 'âmme-i 'ibâdına mahz-ı rahmeti ve lutf u re'feti olmağla, Pâdişâh-ı müşârun ileyhe ikrâm, ya'nî tâ'at-i İllâhî'ye muvâfık ve ahkâm-ı şer'îye mutâbık olan evâmir u nevâhîlerine itâ'at ve nusrat ü i'ânetlerine mübâderet ve haklarında du'ây-ı bi'l-hayr ile muzâheret edenlere Hakk sübhânehû ve Te'âlâ fi'd-dünyâ ve'l-âhire emn ü 'âfiyet ü selâmetle ikrâm ve mükâfât edüp ve ana ihânet, ya'nî dâ'ire-i itâ'at ü inkıyâdından hurûcla bagy u 'isyân ve hakkında bed-du'â ve zıkr bi's-sû' ve ta'zîm ü tevkîrinde taksîr u noksân edenlere Hakk Te'âlâ ihânet, ya'nî dünyâda ve 'ukbâda hızı u hızlân ve husrânla mücâzât eder. Ve ikinci Hadîs'in ma'nâsı budur ki, emr-i bi'l-

bk. meselâ Ebû 'Abdullah Muhammed b. 'Ömer b. el-Hasen el-mulakkab bi-Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 3. baskı, Beyrût 1420, II,409.

* أحب العباد الى الله تعالى و اقرهم منه مجلسا يوم القيامة امام عادل = Yüce Allah'ın kullarından en sevdiği ve kıyâmet günü ona en yakın olacak kişi, âdil bir imâmdır (yöneticidir)" anlamına gelen bu cümle, Tirmizî, Zühd, 53; Ahmed b. Hanbel, 3/22,55'te yer alan Hz. Peygamber'in bir hadîsidir, bk. Wensinck, IV,153.

** قال النبي عليه الصلوة والسلام و الذي نفسى بيده ان الامام العادل ليرفع له فى كل يوم مثل عمل رعيته = Hz. Peygamber, Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun, buyurmuşlardır ki: 'Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, âdil bir devlet adamı için her gün ona tebeasın ameli ve doksan bin namaza eşit namazları yükselir" anlamına gelen ve burada Kudsi Hadîs olarak belirtilen bu cümleler, meşhûr hadîs kitaplarında yer almamakla beraber, Kudsi Hadîs olarak zikredildiği yerlerden biri olarak bk. meselâ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Fezâ'ilü'l-Bâtiniyye*, thk. 'Abdurrahman Bedevî, Kuveyt ts., s.204.

*** = رحمة الله على خلفائى قالوا من خلفاؤك يا رسول الله قال الذين يحيون سنتى و يعلمونها امتى = Allah'ın rahmeti benim halîfelerim üzerindedir. Sahâbe dediler ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü senin halîfelerim kimlerdir?' Hz. Peygamber buyurdu ki: 'Onlar benim sünnetimi sevenler ve onu ümmetime öğretenlerdir" anlamına gelen bu cümle burada Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak belirtiliyorsa da, bellibaşlı hiçbir hadîs kitabında yer almamaktadır. Bu rivâyetin hadîs olarak yer aldığı eserlerden biri olarak bk. meselâ 'Alâ'üddîn 'Ali b. Hüsâmüddîn ibn Kâdî Hân el-Kâdirî eş-Şâzelî, el-Hindî el-Burhânfüri, *Kenzü'l-'Ummâl fi Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, thk. Bekrî Hayyânî - Safvetü's-Sekkâ, 5. baskı, Beyrût 1401/1981, X,260.

ma'rûf ve nehy-i 'ani'l-münker mesâlihine kıyâm u ihtimâm edenler Mevlâ-yı müte'âl'in ve Kur'ân'ın ve Rasûlü'nun halîfeleridir. Ve ehâdis-i sâ'irenin ma'naları zâhir ve ol bâbda sâdir olan ehâdis ve âsâr-ı sahîha kati vâfirdir¹.

[N3 4a] Bezl-i hazîne-i himmet-i bî-şumâr edüp, sıdk-ı niyyet-i Şâhâne ve 'azm ü cezm-i taviyyet-i Husrevâne'leri berekâtiyle vakt-i yesîrde ekser e-nâm gerden-dâde-i tavk-ı itâ'at ü istislâm ve sâz ü sâ mân-ı mehâmm-ı devlet ü milket bi'l-cümle câdde-i sâdde-i kavîmini bulup, reg-be-reg ve mahal-be-mahal cemî' umûr u mesâlih ber-vefk-ı merâm sûret-yâfte-i hüsn-i nesak u intizâm oldu. Ve bir taraftan sû-be-sû Memâlik-i İslâmiyye'ye guluvv eden Moskov keferesi ve sinîn çendinden berü yine Moskov ve sâ'ir ba'zı âşinây-ı bî-gâne-sîret olan a'dây-ı dîn ü devlet tahrîk ü i'âneleriyle çâh-ı katrân gibi cûşân ve şu'le-i âteş-i nâgeh-zuhûr-âsâd etrâf u eknâfa şerâre-pâş-ı mazarrat u husrân olarak² Belgrâd ve sâ'ir ol nevâhî ve aktârda kâ'in kılâ' u bikâ' u bilâda³ istilâ birle Sofya ve Filibe'ye kadar pâ-zede-i te'addî ve tuğyân⁴ eden Sırp tûğlâri üzere berren ve bahran sevk-ı asâkir-i nusret-karîn, husûsan Haremeyn-i muhteremeyn'e ba'de't-tesallut Şâmât ve 'Irâk'a dahi dest-yâz ve reh-bend-i tarîk-ı Tihâme ve Hicâz olan Havâric-i nâ-sâz üzere Vâlî-i hitta-i Ümmü'd-dünyâ celâdetlü Mehmed 'Ali Paşa hazretlerini ta'yîn buyurmalarıyla, bi-hamdihî Te'âlâ her ma'reke ve melhamede nusrat ü firûzî sipâh-ı İslâm'a rûzî olarak ibtidâ Moskov keferesi bevl-i üstür-vâr pey-siper-i semt-i idbâr olup, sâniyen mazbût-ı dest-i tegallüb-i Sırp-ı bed-nihâd olan dâru'l-cihâd-ı Belgrâd ve sâ'ir⁵ bi'l-cümle erâzî ve bilâd 'anveten darb-ı şemşîr ile nez' u teshîr, sâlisen hitta-i hatîre-i Hicâz ve Tihâme'den⁶ cârûb-i tîğ-i bî-dirîğ-i cihâd birle çirk-i vücûd-i ehl-i ilhâddan pâk ve ol diyâr-ı diyânet-medâr, menâr-ı dîn-i mübînle tekrâr tâb-nâk ve ol makâm-ı vâcibü'l-ihtirâm hayl-i müsteclibü'l-veyl-i Havâric-i nâ-fercâmdan masûnu's-sâha ve me'mûnül'bâha olmağla, kemâ-kân her buk'a-i mînu-nişânları nümüne-i dâru's-selâm oldu. Ba'dehû muttasıl ikdâm-ı bî-fütûr-i Şehinşâh-ı gayûr ile ol fırka-i fâriku'l-cemâ'anın, husûsan menbitü's-sû'-i şecere-i habîse-i aslıyye vü fer'ıyyeleri olan⁷ haşerât-ı

1 Sayfanın sonunda karşı sayfaya işaret eden "kati vâfirdir" kelimelerinden de anlaşıldığı gibi N3 4a bu kısmın devamı değildir. Zaten bu nüsha Âsım Efendi'nin kendi eliyle yazdığı bazı sayfaların gelişigüzel bir şekilde bir araya getirilmesinden oluşturulduğu için, bu durum daha sonraki sayfalarda da görülecektir.

2 "ve şu'le-i olarak" kelimeleri buraya girmeleri işaret edilerek satırın sol kenarına yazılmıştır. Burada yer alan kelimelerden "tuğyân" kelimesinin üzeri çizilip altına "husrân" yazılmıştır.

3 "bilâda" kelimesi, nüshada üzeri çizilen "diyârı zabt ve" kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

4 "te'addî ve tuğyân?" kelimeleri, üzeri çizilen "hayl-i veyl ü husrân" kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

5 "ve sâ'ir" kelimeleri buraya girmeleri işaret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

6 Metinde bu kelimedden sonra yazılmış olan "melâhide-i Havâric-i hızlân-semûr" kısmının üzeri çizilmiştir.

7 "çirk-i olan" kısmı, metinde üzeri çizilen "kahr u tedmîr ile ihrâc ü tathîr olunduktan sonra ikdâm-ı bî-ıfîsâm-ı Mülûkâne ile ol fırka-i fâriku'l-cemâ'anın menbitü's-sû'" kelimelerinin yerine sayfanın sol kenarına yazılmıştır.

mûziyyenin haşrgâh-ı neşv ü nemâları olan Yemâme Ülkesi, husûsan Dir'iyeye kasabaları¹ ve sâ'ir bilâd ü memâlikleri bi'l-külliyeye feth u teshîr olunarak işbu târîh-i nemîkaya kadar ekser erâzî-i Cezîretü'l-'Arab'dan² [N3 4b] ol gürûh-i enbûhun bi'l-cümle fer' u asl ve hars ü nesleri berkende-i tîğ-i istîsâl³ ve dâr u diyârları gurâbu'l-beyn gulgulesiyle ve murg-ı murdâr-hâr velvelesiyle⁴ mâlâmâl olup, kedû-yi mezbele-i hızy u hızlân olan⁵ <ve> ol hayl-i müstetbe'u'l-veyl a'vânından olan A'râb-ı behâyim-minşân dahi “*Yâ leyli**” nevâlarını, “*Yâ veyli***” feryâdına tebdîl birle “*Eyne'l-meferr****” vâdîlerini cûyân olarak emâkin-i⁶ ba'îdelere perîşân ve kimi dahi “*el-Emân, el-emân! Allah yensuru's-Sultâne*4*” deyerek⁷ dest-zen-i dâmen-i istîmân oldular. *Fa'alû mâ fa'alû fevka hisâbin vicedû mâ vicedû vefka kitâbin*5*.

Ve'l-hâsıl ol bâdiye-nişîn ilhâdların seyf-i kâtı'-ı himmet-i Hâkânî'yle dâr-ı fesâdları bürîde ve sahîfe-i sahîfe-i (سخيفه) i'tikâdları müsâ'adet-i dest-i sâ'id-i hükm-i şerî'at-i Kur'ânî'yle neverdîde olmağla⁸, hamden lillâhî'l-Mu'în beş altı seneden berü huccâc-ı Müslimîn turuk-ı Şâmiyye ve Mısıryeye'den âminîn sâlimîn refâkat-i refâh u râhat ve misli nâ-mesbûk rehberî-i emn ü selâmetle cemmâze-rân-ı⁹ iyâb ü zehâb ve edây-ı ferîza-i hac ile kâmyâb olmalarıyla, işbu menâkıb-ı 'uzmâya mazhar ve me'âsir-i kübrâya masdar olan İmâmü'l-Müslimîn, Halîfe-i Seyyidü'l-Mürselîn, Sultânü'l-mücâhidîn

1 “kasabaları” kelimesi metinde üzeri çizilen “nâm beldeleri” kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

2 Metinde bu kelimedden sonra yer alan “Havâric tâ'ifesi” kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

3 Muhtemelen burada yazılanlarla ilgili olarak 4b'nin sağ kenarında bozuk bir yazıyla yazılmış ve 7 rakamı ile işaret edilmiş şöyle bir kayıt vardır: “..... hetk-i katâr-ı *el-A'râbu eşeddü küfran ve nifâkan* [الاعراب اشد كفرا ونفاقا = Bedeviler, kâfirlik ve münafıklık bakımından daha beterdirlir] anlamına gelen bu cümle Kur'ân, et-Tevbe 9/97. âyetin baş kısmında yer almaktadır] ve ser-i cemâ'at-i şerr u şikâk u şekâ olanların ser-i nuhûset-eserleri piş-gâh-ı Bâb-ı hümayûn'da galtîde ve pâyâmâl”.

4 “ve murg-ı velvelesiyle” kısmı 2 rakamı ile buraya girmesi işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

5 “kedû-yi olan” kısmı 2 rakamı ile buraya girmesi işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

* یا لیلی = Ey benim gecelerim!” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** یا ویلی = Vay bana, yazıklar bana!” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** این المفر = Kaçacak yer neresi!” anlamına gelen Arapça bu ifâde Kur'ân, el-Kıyâme 75/10. âyetin son kısmıdır. Müellif burada ilgili âyete telmîhte bulunmaktadır.

6 “emâkin-i” kelimesi, metinde üzeri çizilen “aktân-ı” kelimesinin altına yazılmıştır.

*4 الامان الامان الله ينصر السلطان = Aman, aman! (=Allahım güvenliğine al bizi!) Allah Sultân'a yardım eylesin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

7 “el-Emân deyerek” kelimeleri, metinde üzeri çizilen “âvîzân” kelimesinin yerine girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

*5 فعلوا ما فعلوا فوق حساب وجدوا ما وجدوا وفق كتاب = Yaptıklarını hesap ettiklerinin üzerinde yaptılar. Bulduklarını ise kitaba uygun buldular” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

8 “Ve'l-hâsıl olmağla” kısmı, metinde üzeri çizilen “Binâ-berîn” kelimesinin yerine girmesi 9 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

9 “cemmâze-rân-ı” kelimeleri buraya girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

Pâdişâh-ı rûy-i zemîn hazretleri Mükemmil-i erkân-ı İslâm, Müceddid-i bünyân-ı dîn-i server-i enâm oldukları bî-iştibâh ve âzâde-i külfet-i burhân ü güvâhdır; *radiye 'anhu'l-İlâh ve bi-hayri'd-dâreyn câzâhu* *.

Ve bunlardan başka Memâlik-i Hâkâniyye'nin her kûşesi hukûk-ı ni'met-i devlete izhâr-ı 'ukûk u küfrân ve i'lây-ı livây-ı muhâlefet ü 'isyân eden müte-gallibân¹, tahrîk-i sarsar-ı fitne vü fesâd birle şu'le-i cevvalé-veş dâ'ire-i mülk-i 'Osmânî'yi pür-âteş eden derebeyleri nâmına celâliyân-ı serkeşânla mel'ân ol-mağla, kimini sedd-i kemend-i tedbîr² ve kimini tuğme-i şemşîr-i tedmîr u tahsîr ile "*Ke-en lem-tağne bi'l-emsî*"**³ edüp, el-kıssa zât-ı kerâmet-âyât-ı kâm-kârîleri kutb-i sâbit-vâr merkez-i Hılâfet'de sa'âdet-bahş-i⁴ ârâm u karâr olarak Şeh-süvâr-ı hürşîd-i cihân-peymâ-misâl zevâyây-ı devâ'ir-i cenûb u şimâle dest-endâz-ı feth u fevz ü intisâr ve pergâr-ı himmet-i merdâne-i Mülûkâne birle devâ'ir-i etrâf-ı rub'-meskûnu âverde-i kabza-i zabt u rabt u iktidâr eylediler⁵. [N3 5a].

[N3 16a] Muhârebe-i Kapudan Paşa der-Boğaz-ı Bahr-ı sefid

Çün İngilizlü, Rusyalu ile yek-reng ve serrâ vü darrâda hem-âheng olup, bâlâda leked-hürde-i kîdem-i kalem-i tahrîr u ifâde olduğu üzere bundan

* رضى عنه الاله و بخير الدارين جازاه = Allah ondan razı olsun, dünyâ ve âhirette onu en güzel şekilde ödüllendiresin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

1 Metnin bu kısmında yer alan "ve her tarafı" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

2 "sedd-i kemend-i tedbîr" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "seyf-i tedbîr" kelimelerinin yerine girmesi 2 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

** كآن لم تغن بالامس = Sanki dîn yerinde yokmuş gibi" anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, Yûnus 10/24. âyetin sonlarında yer alan ufak bir kısımdır. Bu kelimelerin devamına yazılmış dört kadar kelime okunamamıştır.

3 "*Ke-en lem*" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "muzmahil ve bî-nişân" kelimelerinin yerine girmesi 3 rakamı ile işaret edilerek sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.

4 "sa'âdet-bahş-i" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "pertev-nisâr" kelimelerinin altına yazılmıştır.

5 Metnin burada sona eren kısmından, yani N3 5a'dan 12a'ya kadar olan kısım, N2 101a-108b'nin müsveddesi olarak görüldüğünden [=M2 207-216], farklılıklar metindeki yerinde gösterilmiş, o sebeple ilgili kısma burada yer verilmemiştir. Müsveddenin, yani N3 nüshasının metnimizde farklılıklarına temas ettiğimiz kısmı, 11b'nin ortalarında sona ermektedir. N3 11b'nin devamında ise müellifimiz tarafından bazı yer yazıyla yazılmış *Kâmûs Tercemesi*'nin ikinci cildinin basımının 1231 zilhiccesinin evâhırında [=12-21 Kasım 1816] bittiğinin belirtildiği bir ifâde ile yine *Kâmûs Tercemesi*'nde bulunan "afele = عفله" mâddesinin yer aldığı bir kısım vardır. Bu mâdde düzen ve muhtevâ bakımından matbû *Kâmûs Tercemesi* ile farklılıklar gösterse ve bazı ilâveler ihtivâ etse de esasta aynı gibi gözükmektedir.

N3'te Âsım Efendi'nin güzel bir ta'lik hatla yazdığı 12a'dan itibaren 15b arası (ve yekdüğere tehniye ederek sefk-i dimâ birle bulduğu), N4 11a-14b arasında yer alan kısmın müsveddesi olarak görüldüğünden, ilgili kısımlar N4 üzerinde karşılaştırılıp orada kaydedilmişlerdir. N3 ve N4 nüshalarının ilgili sayfalarının başlangıçta başlama ve bitimlerinin aynı olduğunu, devamında hafif farklılıklar gösterdiğini burada belirtmeliyim. 16a ve sonrasında ise kendisine âit ve özentisiz bir el yazısıyla ve bizim aşağıda yer verdiğimiz muhtemelen *Târih*'inde kullanmayı düşündüğü bazı not ve müsveddeleri vardır.

akdemce İskenderiyye'den 'alev-i seyf-i âteş-pâre-i 'ulvî birle sûhte-i sâ mân olup, bakıyyesi Malta Adası'na doğru gürîzân olmuşlar idi. Ol havâlîde müceddeden bir mikdâr sefâyin techîz ve Boğaz ağzında Rusya gemileriyle muhtelit kendü gemilerine bil'iltihâk yine reh-zenlikle kemâ-kân âmed-şudegânı tahsîr u ta'cîze âgâz edüp¹ ve ana dahi kanâ'at etmeyüp, Bozca-ada'ya istilâ ve kal'asına câ-be-câ şanslar ve tabyalar inşâsıyla istihkâmına sa'y ü i'tinâ ederek bi-mehâbâ zabt u ârâm edüp, hulâsa-i kelâm sil'a-i gelûy-i ehl-i İslâm oldular.

İslâmbol'da Akdeniz'e mütevakkıf olan emti'a ve eşyâya kılet-i fâhiş ve bu sebeble eydî-i esnâf-ı bî-insâfa ser-rişte-i behâne geçmekle, her cihetden² es'âra galâ'-i mufrit u mühiş târî olup³, kezâlik Rusya donanması Karadeniz Boğazı'nı kat' ve âyende vü revendeyi men' u red' edüp, gördükleri sefineleri sayd ve ehâlîsini kemend-i esre kayd edüp ve'l-hâsıl iki taraftan ehl-i İslâm'a isâl eyledikleri zarar u ziyân nâ-güncîde-i havsala-i bahr-ı beyân olmuşıdır.

Mukaddemâ Sadr-ı esbak Hâfız İsmâ'îl Paşa'nın Vezâret'i ibkâ vü temkîn ve Karaman mansıbyıla Boğaz'a Muhâfız ta'yîn ve Mağnisâ A'yânı ve Hâdım-zâde ve sâ'ir münâsib sergerdeler ve Nüzül Emîni tesyîriyle⁴ bünyân-ı me'mûriyyeti tarsîn olunmuşdur. Kapudan Paşa dahi Çanak-kal'ası pîş-gâhında lenger-endâz-ı ârâm olarak bi'n-nefs kendü ikdâmı ve bir taraftan Vezîr-i müşârun ileyhin re'y ü ihtimâmı inzımâmıyile⁵ mehmâ emken mühimmât-ı donanma-yı nusrat-irtisâm pezîrây-ı hitâm olduktan sonra, mâh-ı cumâdelâhirenin ikinci günü⁶ 'ale's-sabâh nidây-ı "*Hayye 'ale'l-felâh*" ile nefes-i masdûr-âsâ sadr-ı Boğaz'dan hurûca âgâz ve ruste-i rişte-i ma'ıyyeti olan sefâ'in-i İslâmiyye ile a'dây-ı dîn üzere tevcîh-i sükkân-ı 'azm ü ihtizâz eyledi. Keştiyân-ı İslâmiyân'ın hevây-ı ceng u vegâ ile Boğaz'dan ibrâz-ı hey'et-i heybet-nümûdları Bozca-ada pîş-gâhında hâzır ve ol havâlîde geşt ü güzâr ile hasâret-res-i merâkib, vârid ü sâdır olan kâfirlerin meşhûdları oldukda, derhâl istikbâle isti'câl ve tehniye-i edevât-ı harb u kîtâl eylediler.

- 1 Nüşhada bu kelimeden sonra yer alan "ve'l-hâsıl İslâmbol'un mecrây-ı nefes-i teneffüs ü âsâyîşleri olan Boğaz sedd ü bend ile" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.
- 2 Nüşhada bu kelimeden sonra yer alan "tarafdan dahi anların istilây-ı ma'nevîleriyle" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.
- 3 Nüşhada bu kelimeden sonra yer alan "olmağla, ehâli-i İstanbul giriftâr-ı mazîk-ı ıztırâb u ıztırârî oldular" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.
- 4 "ve Nüzül Emîni tesyîriyle" kelimeleri buraya girmeleri 2 rakamı ile işâret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır.
- 5 "bi'n-nefs kendü inzımâmıyile" kelimeleri buraya girmeleri 2 rakamı ile işâret edilerek sayfanın sol kenarına yazılmıştır.
- 6 2 Cumâdelâhire 1222 = 7 Ağustos 1807 Cuma. Hâfız İsmâil Paşa, 1 Receb 1221/14 Eylül 1806'da sadrazamlıktan azledilmiştir. IV. Mustafa'nın tahta çıkmasından sonra vezâretinin iâde edilmesi, Karaman Eyâleti ilâvesiyle Akdeniz Boğazı muhâfızlığına gönderilmesi ise 18 Haziran 1807'dedir; zâten dört ay sonra da vefât edecektir; bk. meselâ Kemal Beydilli, İsmâil Paşa, Hâfız", *DİA*, İstanbul 2001, XXIII,116-117.

Kapudan Paşa ‘an-asl perverde-i melâhim-i deryâ ve ol bâbda fenn-âşinâ ve kâr-âzmâ olmağla, [N3 16b] nesak-ı harb-i berrî üzere donanma-yı zafer-intimâyı dahi yesâr u yemîn ve kalb ve sâka-i nusrat-karîn tesviyesiyle ta‘biye ve kapudanları ‘alâ mekâdirihim terbiye ve teşvîk u tesliye eyledikten sonra, dilîrâne mukâbele-i a‘dâya ibtidâr ve iş‘âl-i nâ‘ire-i kârzâr eyledi. Tarafeynden ahker-i ceng ü peykâr-ı şerârebâr ve rûy-i deryây-ı pür-şûride ve *fâre't-tennûr** severânı derkâr olup, her keşti bir ejder-i âteş-nisâr ve top u tüfeng-i ra‘d-âşûb velvelesi tanîn-endâz-i tâk-ı sipihr-i bî-karâr oldu. Hakkâ ki Kapudan Paşa'nın bu melhamede ibrâz eylediği dest-bürd-i Nerîmâne ve pây-merdî-i tecellüd-i Rüstemâne'leri, eslâfda Kılıç ‘Ali Paşa'nın** seyf-i dâstânını şikest ve Piyâle Paşa'nın*** peymâne-i şöret ü şânını sernigûn ve hâk-peyvest eyledi. İngiliz-lü'nün ne rütbe bahrî la‘în, düşmen-i âteşin olduğu vâreste-i külf-e tebyîn olup, husûsan Rusyalu ile müttefikan envâ‘-ı sanâyi‘-i sefine-i sûz i‘mâl ve gûnâ-gûn âlât ve âvîhte-i âteş-efrûz iş‘âl ederek, mukâbeleye cidd ü ictihâd ve mukâteleye sarf-ı kuvvet-i tâtme-i bâzû-yi isti‘dâd eder iken, vech-i mezkûr üzere dilîrâne muhârebe ve Haydarâne sebât ve munâsabası, te‘sir-i ismi bereketinden ve nesl-i Hâşimî meziyyetinden karâr-dâde bir emr-i hâriku'l-‘âdedir. Her çend müşârûn ileyh *el-‘uhdetü ‘ale'r-râvî* hırs u tama‘ ve huşûnet-i tab‘ ve bed-mizâc ve düşvâr-ımtizâc ve zerk-ı deryâ ve buhl u le‘âmet ve te‘annüd ü temerrüd makûlesi zemâyim-i ahlâkla muttasıf, sakîlî'r-rûh, cism-i kesif ve mütesallif ise de *el-Hakku yukâlî***** makâlince bu menkabe-i vâlâ-mertebesi ketm ü ihfâ olunmayup, sitâyîş ü senâ birle safha-i sahîfe-i târihe kayd ü imlâya sezâ görüldü.

Sath-ı meydân-ı âbda hayret-bahş-ı ‘ukûl-i şeyh u şâb olan ol muhârebe-i âteş-tâb-ı pür-iltihâbın sirâyet-i şerâr-ı şu‘le-bârı havfindan bahr-ı kebûd gibi sipihr-i bukaletmûnda kâ‘in keşti-i Nûh, mâverây-ı hatt-ı istivâya “Yâ Sebbûh!” istigâsesiyle kenâre-gîr-i sebbûh u firâr ve kutb-i cenûbî himâyesinde lenger-endâz-ı selâmet ü karâr olup, ka‘r-ı deryâda bulunan semekler mâhî-i tâbefikende gibi mübtelây-ı teb ü tâb-ı bîm ü ıztırâb ve safha-i cism-i latîf-i âb, lerziş-i havf-ı bî-hisâbla hem-reng-i sîmâb oldu. Gerçi şurta-i ‘avn-i Rabbânîyle rûzî-i zafer ve firûzî dergâh-ı Samedânî'den ümmîd olup, hele ednâ mertebe “*Lâ ‘aleyve ve lâ lî*”**** müsâvâtiyle ‘avdet, zafer-i küllî ve galebe-i

* و فار التنور = Sular çoşup yükselmeye başlayınca” anlamına gelen bu kelimelerle, Kur‘ân, Hûd 11/40 ve el-Mü‘minûn 23/27. âyetlerinin baş taraflarında yer alan aynı kısma telmih söz konusudur.

** Metnimizde kendisinden söz edilen, Uluç lakabıyla da anılan Osmanlı denizcisi ve kaptan-ı deryâsı Kılıç Ali Paşa (ö.995/1587) için bk. meselâ İdris Bostan, “Kılıç Ali Paşa”, *DİA*, İstanbul 2002, XXV,411-412.

*** Metnimizde kendisinden söz edilen Osmanlı kaptan-ı deryâsı ve Vezir Piyâle Paşa (ö.985/1578) için bk. meselâ İdris Bostan, “Piyâle Paşa”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV,296-297.

*4 الْحَقُّ يُقَالُ = Hak/gerçek söylenmelidir” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*5 لا على و لا لى = Nealeyhime, ne de lehime” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

mahz kabîlinden olduğu zâhir u celî idi. Lâkin nâm ü şân sâhibi kapudanlarımızdan şîr-i merd muharrefi Şeremet Kapudan dedikleri nâ-merd, çend nefer bed-güher kapudanlar ile gûyâ ki mukaddemâ Kapudan Paşa'nın ba'zı mertebeler¹ [N3 17a]

*Ve lâ-zâlet hâffâtü devletihî bi-himâyetin mahfûfetin ve mâ berihat kâffâtü memleketihî bi-'adâletihî 'ani'l-ahtâri ve'l-ekdâri mekfûfeh ve mevâ'idü birrihî fi bahrihî ve berrihî li'l-enâmi memdûdeh ve eydî eyâdihî ilâ cemî'i'n-nevâdi mebsûtaten memdûdeh** hazretlerine bi-tevfik-ı cenâb-ı Perverdîgâr mu'cize-i müncize-i Muhammediyye-i şâmiletü'l-âsarları yâver u yâr olmağla, feth-i havme-i Ümmül-kurâ bâbında nâzil olan işbu "İnnâ fetehnâ leke fethan mübînen**" sırrına ba'de Seyyidi'l-beşer ancak zât-ı Hılâfet-enserleri vâris ü mazhar olarak Mekke-i mükerrerme ve Hicâz ve Tihâme'ye Fâtih-i Sâni ve sinin çendinden berü sâkıt olan ferîza-i hacc-ı şerîfi ikâme birle mükemmel erkân-ı dîn-i Müslimân'ı ve bu vechile hakkıyyet-i hakikat-ı Hılâfet'leri 'akîde-i hakka gibi sâbit ve mütehakkak ve bu bâbda 'ulemâ'-i ehl-i Sünnet bi'l-icmâ' müttefik olmuştur. Ve tarziye ve teslîm ol âl ve ashâb-ı zevî'l-iclâllerinin merâkîd-i münevverelerine iblâğ ve takdîm olunur ki, cümlesi nücûm-i semâ'-i hüda olmalarıyla, iktidâları vesîle-i ihtidâ ve mûsıla-i ser-menzi'l-i rızây-ı hazret-i Hudâ olmuştur; *radiyallâhu Te'âlâ 'anhum****.

Hakâyık-şinâsân-ı rûzgâra rûşen ü âşikâredir ki, bünyân-ı Ka'be-i dîn-i İslâm ve evvân-ı beyt-i ma'mûr-i nizâm u intizâm, erkân-ı erba'a ile sâhte ve kavâ'im-i çârkâne üzere efrâhtedir.

Evvelâ tevhd-i hazret-i Hudâ 'azze şânühû ve 'azume sultânühû⁴; sâniyen ikrâr u inkıyâd-ı nübüvvet-i enbiyâ' *salavâtullâhi 'aleyhim ecma'in⁵*; sâlisen imtisâl-i evâmîr ve ictinâb-ı menâhî; râbi'an devlet-i Pâdişâhî-i dîndâr u dil-âgâhî ki, sâye-i hirâset-vâye-i Şâhî'lerinde 'âmme-i 'ibâd ü bilâd âsûde ve hoşhâl ve şikence-i pençe-i satvet ü siyâsetleri havfından sitemkârân ve

1 Nüşhada araya girmiş olan varak (16a-b) burada sona eriyor, bundan sonra Âsım Efendi'nin düzgün ve özenli bir şekilde yazdığı varak geliyor.

* *و لا زالت حافآت دولته بحمايته محفوفه و ما برحت كافات مملكته بعدالته عن الاخطار والاكدار مكفوفه و* = Devletinin Devletin bir yanını koruyan her bir yanını koruyan her türlü tehlike ve kederden uzak olsun. İyilik sofrası karada ve denizde bütün insanlığa açık olsun. Bütün insanlığa yönelmiş ihsân elleri açık ve uzun olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** *انا فتحنا لك فتحا مبينا* = Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Fetih 48/1. âyetidir.

*** *رضى الله تعالى عنهم* = Yüce Allah onlardan razı olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

⁴ *عز شاناه و عظم سلطانه* = Şâm yüce olsun, güç ve kuvveti çok olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

⁵ *صلوات الله عليهم اجمعين* = Allah'ın salât ve selâmı onların hepsinin üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

mefsedet-pîşegân sürbesi, muktezây-ı tıbâ'-ı sibâ'ilerini icrâ vü i'mâle bî-mecâl olmak hasebiyle dem-be-dem me'âlim-i umûr-i 'âlem, mecârî-i hemvâr ve menâzım-i ahvâl-i ümem, [N3 17b] mecâlî-i sâzkâr üzere ahkâm-ı tabî'iyye gibi râst ve üstüvâr olarak müstemirr u pâydâr ola.

Ve işbu erkân-ı erba'a-i mezkûrede derkâr olan naks u kemâl ve inhirâf u i'tidâl şîveleri bi-'aynihî 'anâsır ve emzice-i çehârkâne hâlâtîyle vizân ü yeksân olmağla, birinin tegayyürü yâhûd fıkhdânı, erkân-ı sâ'ireden dahi âb-ı sâmânı mücib olduğuna mebnî, vücûd-i 'âleme 'urûz-ı 'ilel ü eskâmı müstevcib olacağı tabâyi'-âşinâyân-ı cihâna nihân değildir.

Husûsan şikk-ı râbî' -ki devlet-i Pâdişâhî-i dîndâr ve müteşerri'dir- bi-hasebî'z-zâhir erkân-ı selâsenin kıvâmı ve medâr-ı iltiyâm u istihkâmı olduğu bi'l-bedâhe ehl-i nühâ vü nübâha rûşen ve hîre-çeşmân-ı basîret makûlesine de tenbîhât-ı 'akliyye vü nakliyye ile müberhendir.

Ve işbu "*ed-Dînü üssün ve'l-melikü hârisün ve mâ lâ üsse lehû fe-mehdûmun ve mâ lâ hârise lehû fe-zâyi'un*" eser-i sahîhi, müdde'ây-ı merkûmu mü'eyyid olduğu vâreste-i külf-e-i tavzîhdır. Ebu'l-beşer Âdem *sallallâhu 'alâ nebiyyinâ ve 'aleyhi ve sellem* hazretlerinin işbu 'âlem-i mülk ü şehâdete işhâdı, gerçi hük-m-i bî-ta'dilüyu (بى تعدلوى) mutazammın olup, lâkin hıla'-pûş-i Hılâfet ve tâc-ber-ser-i hükûmet olarak inzâlinin sırr u hikmeti, dakîka-i merkûmeye mebnî olduğu rakam-zede-i dekâyık-ı dânyâyân-ı 'âlemiyândır.

Pes bu takdîrce mazhar-ı nûr-i Hılâfet olan Sultân-ı İslâm Âdem-i Sâni menzilesinde olduğu mâ-lâ-keâmıdır. Kaldı ki Saltanat'la Hılâfet'in ictimâ'ı, nâdiren ba'zı eşrâf-ı eslâf-ı selâtinde vâki' ise de bi'l-küllîyye ol feyz-i âsûmânî, hânedân-ı asâlet-bünyân-ı 'Osmânî'de sâtı' olup, husûsan¹ hâlâ Serîr-ârây-ı Saltanat-ı 'uzmâ ve Erike-pîrây-ı Hılâfet-i kübrâ, Hulâsa-i hânedân-ı 'Osmânî, Nukâve-i düdmân-ı Selîm ü Süleymânî, Nokta-i merkez-i dâ'ire-i dîn-i mübîn, Ka'be-i harîm-i muhterem-i şer'-i mübîn, Kevkeb-i huçeste-tâli'-i zâyîçe-i Şehriyârî, Necmü's-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i bahtiyârî, Ârâyende-i tâc ü dîhîm, Fermâyende-i heft-iklîm, Rûh-i ebdân-ı İslâmîyân². [N3 18a]

* = Din temeldir, hükümdâr el-dîn as' ve el-mâlik hâris ve ma la as le fmehdum ve ma la hâris le fuzâiic * onun bekçisidir. Temeli olmayanın sonu yıkılmaktır, bekçisi olmayan ise yok olmaya mahkûmdur" anlamına gelen bu cümlelerin, Arapça özlü sözlerden biri olarak belirtildiği yer için bk. meselâ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Mizânü'l-'Amel*, Mısır 1964, s.298.

1 "olup, husûsan" kelimeleri, metinde üzeri çizilen "husûsan sırr-ı a'zamı" kelimelerinin yerine sayfanın sağ kenarına yazılmıştır.
2 Burada sona eren N3 17a-b müstakil bir varak olarak araya yerleştirilmiş gözüktüyör. Devamında gelen pek iyi olmayan bir yazıyla yazılmış olan varak da bunun gibi müstakil bir varak özelliği gösteriyor. Bütün bunlardan anlaşılan N3 nüshasında yer alan sayfaların Âsım Efendî'ye ait olduğunu bilen birinin dağınık haldeki bu sayfaları, birbirinin devamı olup olmadıklarına bakmadan bir araya getirmiş olduğudur.

Pes bâlâdan berü ruhsâre-tırâz-ı şâhid-i tahkîk olan takrîr-i dil-pezîr muktezâsı üzere devlet-i Pâdişâhî-i dîndâr, erkân-ı selâse-i merkûmeye kıvâm u medâr olduğu mânend-i mihr-i tâbdâr, müte‘ayyen ü bedîdâr oldu. Ba‘de-zâ bî-şâ‘ibe-i hilâf u riyâ ve bî-şemme-i şekk ü tereddüd ü merâ tahkîk ‘ale’t-tahkîk ve “*el-Hakku ehakku en yüttebe‘a ve li’s-sıdkı hakîkun bi-en yüsteme‘a*” masdûkunca gûşvâre-i gûş-i kabûl ü tasdîk olmağa lâyıkk kavlı-ı sâdık budur ki, ol Halife-i güzîn, halef-i sıdk-ı Hulefâ’-i Râşidîn, Pâdişâh-ı ekrem, Şehinşâh-ı a‘zam *edâmallâhu devletehû mâ dâme’l-‘âlem*** hazretlerinin cülûs-i mes‘ûd ve vücûd-i bihbûd-i hümâyûnları, kâffe-i îmâniyâna ‘id-i kâm-rânî, belki sûr-i sürûr u şâdmânî, belki mülk ü millete mâye-i zindegânî, belki dîn ü devlete vâye-i hayât-ı câvidânî, belki enmûzec-i ba‘s-i cismânî ve rûhânî olmuştur.

Ehl-i ‘akl ü ‘irfân, belki mutlakâ ehl-i îmân olup, cülûs-i dâfi‘u'l-bu‘ûs-i (الجوس) hümâyûn tetimmesine kadar ahvâl-i ‘âleme sarf-ı basar edenler, müdde‘ây-ı mezkûru teslîm ü ‘tirâfa nâ-çâr ve “Belî, bes, zâhir, eved, şübhe mi, fi'l-vâki” te‘kîd ü tekrârına hem-zebân-ı ikrâr¹ olacakları derkârdır. Kaldı ki “*Summun bükmün ‘umyun fehum lâ ya‘kılûn****” vasf-ı hâl ü ervenleri olan hak nâ-şinâs tâ‘ife-i nesnâs ve sürbe-i bî-sipâs ile ise bizim sözümüz² ve ol makûle ağzı karalara ağzımız ve yüzüz kısmına döndürecek yüzümüz yoktur. “*İnne şerre‘d-devâbbi ‘indallâhi’s-summu‘l-bükm‘üllezîne lâ ya‘kılûn*⁴”.

Söz güherdir, ne bilür kadrini nâdân güherin⁵

Hemân dergâh-ı kibriyâ-penâh-ı Yezdân’dan niyâz-ı müstemendâne-mizdir ki, ‘Unvân-ı şeref-i mahlûkât, Dîbâce-i nüsha-i mevcûdât, Kalem-rev-milket-i Levlâk, Sultân-ı serîr-ârây-ı ve mâ erselnâke ‘aleyhi’s-salâtü mâ-dârati‘l-eflâk⁶ hürmetine ol Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh ve ol Şehriyâr-ı [N3 18b] Hılâfet-destgâh hazretlerinin vücûd-i cihân-sûd-i kerîmâne ve zât-ı müfeyyazu‘l-cûd-i rahîmânelerin ilâ âhri‘l-eyyâm serîr-i Saltanat‘da berdevâm ve masûn-i ‘ârıza-î âlâm ü ekdâr u eskâm ve hemvâre Leyletü‘l-Kadr

* الحق احق ان يتبع وللصدق حقيق بان يستمع = Hak, uyulmaya en layık ve doğruluk, dinlenmeye en değer şeydir” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

** ما دام العالم = Allah onun devletini dünya durdukça devam ettirsin” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

1 “hem-zebân-ı ikrâr” kelimeleri, metinde üzeri çizilen leb-cümbân-ı güftâr” kelimelerinin üstüne yazılmıştır.

*** صم بكم عمى فهم لا يعقلون = Çünkü onlar sağırılar, dilsizler ve körlerdir; bu sebeple düşünmezler” anlamına gelen bu cümle, Kur‘an, el-Bakara 2/171. âyetin ikinci yarısıdır.

2 Metinde bu kelimedden sonra yazılmış olan “ve anlar ile söyleşecek ağzımız ve yüzümüz” kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

⁴ ان شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون = Şüphesiz Allah katında canlıların en kötüsü, düşünmeyen sağırılar ve dilsizlerdir” anlamına gelen bu cümle, Kur‘ân, el-Enfâl, 8/22. âyettir.

⁵ Metnimizdeki bu mısra, Bâkî’nin gazellerinde geçen bir mısradır; bk. *Bakî, Divânı*, s.302.

⁶ عليه الصلوة ما دارت الافلاك = Felekler dönüp durdukça onun üzerine salat olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

sürûr u şâdmânîlerini peyveste-i sabâhu'l-'îd huzûr u kâm-rânî ve evâmir u ahkâm-ı seniyye-i Sultânî'lerini hemîşe mazhar-ı te'yîdât-ı âsümânî ve hâtır-ı fâhîr-i hümayûnların dâ'imâ tebâşîr-i envâr-ı bîşr u beşâsetle mahzûz ve Devlet-i 'aliyye ve Memâlik-i mahmiyye'lerin gerd-i keder u ke'âtîbden emîn u mahfûz eyleye, âmîn bî-hürmet-i sâhib-i remz-i Tâhâ ve Yâsîn¹.

Bismillâhirrahmânirrahîm²

“İnnâ fetahnâ leke fethan mübînen^{*}”, “İzâ câ'e nasrullahi ve'l-fethu^{**}”. İşbu feth u nusrayı mutazammın iki âyet-i kerîme ki biri Sûre-i Feth evveli ve biri Sûre-i Nasr evvelidir. İşbu 1233 [=1818] sene-i mütevakki'ul-meymene-de târîhdır. “Lâ ratbîn ve lâ yâbisîn^{***}” nass-ı şerîfî üzere evvelîn ve âhîrînîn ‘ibâret ve işâret ve delâlet ve iktizâ’ cihetleriyle ‘ulûmu ve vekâyi’i, Kur’ân-ı Kerîm’de mûndericdir. Kur’ân-ı mübîn yine butûn-i seb‘ayı, ‘alâ rivâyetin butûn-i seb‘îni müştetil olduğu, Hadîs-i sahîh ile resîde-i rütbe-i sıhhatdır. Vücûh-i zâhiresi hâric-i derece-i ta‘dâd olduğu gibi, vücûh-i bâtnesi dahi bîrûn-i havze-i ihsâdır³. Hassaten zât-ı ehadiyyeti idrâkden ‘ukûl ‘âciz olduğu gibi, Kur’ân-ı Kerîm’in dahi vücûh-i zâhire ve bâtne ve me‘ânî-i lâyiha ve kemâliyyesini ihâtadan kâsırdır⁴. İmâm ‘Ali kerremallâhu vecchê^{*4} ve Ca‘fer-i Sâdık ve Şeyh-ı Ekber ve sâ‘ir hakâyık-şinâs-i ümmet, Kur’ân’dan vekâyi’-i kevnîyye-î âtiyeyi birer tarz ile istinbât ve istihrâc eylemişlerdir. Niteki tefâşîr-i hakâyıkda musarrahdır. Ez-ân-cümle Besmele-i şerîfe’den müddet-i ‘ömr-i dünyâyı ve “İzâ zülzileti'l-arzu^{*5}” kerîmesinden yedi yüz iki târîhinde zelzele-

1 N3 nüshasının 2a-2b'sinde Âsım Efendi'nin özentisiz, bazen okunması zor bir yazıyla yazdığı Kur’ân-ı Kerîm’de geçen “feth” ve “nusrat” kelimelerinin 1233/1818 yılına, dolayısıyla Sultân Mahmûd’a da işaret ettiğini anlatan bir kısım ile 591/1195 yılı ile ilgili bir menkıbe vardır. Âsım Efendi'nin hem cifr ilmine ilgisini ortaya koyduğu, hem de 1233/1818 yılına başka bir açıdan baktığı bu kısmın bizi ilgilendirdiğini düşündüğüm ve kronolojik olarak da N3’ün sonunu uygun yeri olarak gördüğüm için buraya kaydettim.

2 Sayfanın sol kenarında yazılı birinde üç, diğerinde dört rakamın toplamının 1233 olduğu iki işlem vardır. Muhtemelen bunlar aşağıda 1233 yılı için belirttiği iki tarih mısraının kelimelerinin toplamı olmalıdır.

* انا فتحتنا لك فتحا مبينا = Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihсан ettik” anlamına gelen bu cümle Kur’ân, el-Fetih 48/1. âyetidir.

** اذا جاء نصر الله و الفتح = Allah’ın yardımı ve zaferi gelip de” anlamına gelen bu kelimeler Kur’ân, en-Nasr 110/1. âyetidir.

*** لا رطب و لا يابس = Yaş kuru ne varsa” anlamına gelen bu kelimeler Kur’ân, el-En‘âm 6/59. âyetin sonlarında yer alan ufak bir kısımdır.

3 Burada yer alan “Hattâ vücûh-i zâhiresinin beyân-ı mikdâr” yazılarının üzeri çizilmiştir.

4 Burada yer alan “Niteki merhûm ‘Ali Nisânî” yazılarının üzeri çizilmiştir.

*4 كرم الله وجهه = Allah onun yüzünü şerefli kılsın” anlamına gelen ve Hz. Ali anıldığında söylenen Arapça bir duâdır.

*5 اذا زلزلت الارض = Yer küresi sallandığı” anlamına gelen bu kelimeler, Kur’ân, ez-Zilzâl 99/1. âyetin başında yer alan bir kısımdır.

i ‘azîme vukū’unu* ve “*Elif, lâm, mim. Gulibeti'r-Rûm****” kerîmesinden Fâtih merhûmun Bağdâd Hâkimi Uzun Hasan ile muhârebe ve galebesini “*Ve lekad ketebnâ fî'z-Zebûri****” kerîmesinden Sultân Selîm'in Mısır'a mâlik ve Çerâkise'yi itfâ edeceğini ve “*İzâ vaka'ati'l-vâkı'a****” kerîmesinden seksan dört târihinde^o Rusyalı'nun ehl-i İslâm'a istilâ edeceklerini ve bu misillü havâdis-i hâdiseyi istinbât ve iş'âr eylemişlerdir. *Te'vilât-ı Necmiyye*'de⁵ ve sâ'ir kütüb-i hakâyık'da emsâli kesîr ve mebsûtdur¹. Ve kaldı ki âyât-i Kur'âniyye'den Fahr-i âlem'e hitab-ı mahsûs olan beşârât ve fuyûzâtıdan eczâ ve evlâd mesâbesinde olan bi'l-cümle ashâb ve verese ve hulefâ'-i İslâmiyye ve sâ'ir âhâd-ı ümmet yegân yegân hisse-mend-i feyz u ihsân oldukları vâreste-i kayd-ı burhândır.

Pes işbu sûreteyn-i mübâreketeyn -ki Feth ve Nusrat beşâretini muta-zammınlarıdır- her çend Mekke Fethi zımnında Fahr-i âlem'e tebşîri hâvî ise de, ‘Asr-ı sa'âdet'de mevcûd Ashâb-ı kirâm elbette mâyedâr-ı sürûr oldukları derkârdır. Ve bâ'is-i hayât-ı ebedî olan İslâm'ın kuvvet ü kesret ve imtidâdına bâdî ve bilâhare firka-i Yehûd ve Nasârâ'dan min ciheti'l-kıble dahi temeyyüz ve infirâdlarına mü'eddî olmak hasebiyle bi'l-cümle Ümmet-i Muhammediyye ol ni'metden behre-mend olacakları âşikârdır. Bu mukaddime üzere işbu âyeteyn-i kerîmeteyn[in] dahi ilâ yevmi'l-kıyâm fuyûzâtı müstemirru'd-devâmdır. Husûsan işbu [12]33 senesine biri cümleten ve biri mücevheren târih vaki' olmağla, hazret-i Muhammed'e vâkı' muhâtabât-ı İlahiyyeye bi'l-Hılâfe vekâlet şânından olan Sultân-ı İslâm hazretlerine hitâb-ı mahsûs hükmünde olmağla, muntavî olan Feth-i mübîn ve Nasrun ‘Azîz bu zemânda hemân kendilerine

* Metnimizde sözü edilen deprem, 23 Zilhicce 702 = 8 Ağustos 1303 Perşembe günü meydana gelmiş, Akdeniz-Himalaya kuşağında Berkâ, Tunus, Sicilya, Kâbis, Merakeş, Kuzey Afrika Merinî toprakları, Mısır Kâhire, İskenderiye, Kıbrıs Antakya, Alâiyye, Adana, İstanbul gibi geniş bir alanda etkili olmuştur; bk. meselâ Nuh Arslantaş, *İlk On Asrında (h. I-XI m. VII-XVII. yüzyıllar İslam Dünyasında Depremler ve Algılanma Biçimleri*, İstanbul 2003, s.119-124.

** الم غلبت الروم = Elif, Lâm, Mîm. Rumlar yenilgiye uğradılar” anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, er-Rûm 30/1-2. âyetleridir.

*** ولقد كتبنا فى الزبور = Andolsun Zebûr'da da yazmıştık” anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Enbiyâ' 21/105. âyetin ilk yarısıdır.

*⁴ اذا وقعت الواقعة = Kıyamet koştığı zaman” anlamına gelen bu kelimeler, Kur'ân, el-Vâkı'a 56/1. âyetidir.

o Âsım Efendî burada 1182/1768 yılında Lehistan'ı himâye için Rusya'ya açılan seferi ve bu sefer sırasında 12-13 Rebî'ulevvel 1184/6-7 Temmuz 1770 yılında meydana gelen Çeşme fâciasını, 8 Rebî'ulâhır 1184/1 Ağustos 1770 tarihindeki Kagul=Kartal felâketini kastediyor olmalıdır; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,43,48-50.

*⁵ Burada söz konusu edilen “*Te'vilât-ı Necmiyye*” adlı eser, Necmeddîn-i Dâye'nin (ö.654/1256) ‘*Aynü'l-Hayât* diye de anılan *Bahrü'l-Hakâ'ik ve'l-Me'ânî fî Tefsîri's-Seb'i'l-Mesânî*, adlı geniş hacimli tefsîri olmalıdır; bk. meselâ Mehmet Okuyan, “Necmeddîn-i Dâye”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII,496-497.

1 Burada yer alan “Pes işbu iki âyet-i kerîmeden” kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

muhassas bir ma'nâ olduğu hüveydâdır. Bâ-husûs hitâb hazret-i Muhammed'e olup, ism-i sâmilere olan Muhammed gibi Ahmed ve Mahmûd dahi ism-i şerîfleri olduğundan başka, esâmî-i mezkûre Esmâ-i Hüsnâ'dan olan Hamîd isminden me'hûz, ya'nî Muhammed, mükerreren Mahmûd demek ve Hamîd, Mahmûd demek olmağla, bi'l-işâre işbu hitâb-ı celîl hemân sene-i merkûme sâhibi Halîfe-i bi'l-hakk Sultân Mahmûd'a hitâb olacağı bî-irtiyâbdır.

Ve bedâyi'dendir ki Hamîd ismi, veliyy-i mahz olan pederleri isminden olmağla, hasbete's-şefeka hayâtında ve memâtında himmet-i seniyyeleri derkâr musarrahdır¹. Ve gerçi Feth-i mezkûrdan murâd Feth-i Mekke olup², vech-i mezkûr üzere Feth-i mezbûrdan ilâ yevmi'l-kıyâm verese ve hulefâ³ müstefiz olduğundan başka, Feth-i merkûm âyet-i kerîmeden zikr olunmağla, esnâf-ı fütûhâta müştemil olduğu vâreste-i delâ'ildir. Ve sîga-i mâziyye 'ilm-i İlâhî'ye nisbetledir, yâhûd tehakkuk-ı vukû'u i'tibâriyledir. Ve bedâyi'dendir ki³, 'akd-i âhâd-i mertebe-i 'aşerâta varınca[ya] kadar bi'n-nisbe cem'-i kıllet olup ve a'dâd-ı vahdâniyyeden, ya'nî yalnız yalnız ihsâ olunarak televvünle terakkî üzere olup, "*Tilke 'aşeretün kâmiletiün*"^{*} fehvâsınca zikr olunan za'f u kıllet ve infirâd ve televvün, 'akd-i 'aşerede müntehî ve min-ba'd kuvvetle müterakkî olmağla, beşâret-i mezkûreyi mutazammın olan sene-i mezkûre Hilâfet'in onuncu senesine ittifâkî dakikası, beşâret-i merkûmeyi mü'eyyid, belki beşâret-ber-beşâret olduğu nümâyân-ı erbâb-ı vukûf u dirâyetdir. Ve mecma'-i esmâ' ve sıfâtdan muhbir olan nûn-i 'azametle ibtidâ te'kidât-ı ma'nevîyyeden başka envâ'-ı fütûhât-ı müstemirre beşârâtını ve harf-i tahkîk olan "*İnne*" kelimesinin te'kid ve teşyidi ve min 'indi ehli'l-hakîka yedi noktadan 'ibâret olup, zât-ı ehadiyyete dâl olan elifle ibtidâ olunduğu ve dâ'ire-i kevnden 'ibâret olan nûnun te'âkubu, erbâb-ı hakâyık 'inde de kâyık-ı hafiyeyi muhtevîdir. Ehli cümlesinden min-ba'd Sultân-ı müşârun ileyhe feth u nusrat ve kuvvet ve isticmâ'-ı esbâb-ı Saltanat'ı mübeşşirdir⁴. [N3 2b]

Fi'l-Fütûhât⁵, fi-Esmâ'i'l-Hüsnâ, el-Fettâh. Bu isimden hazret-i 'Aleyhi's-selâm cevâmi'u'l-kelim tecellisine mazhar olmuştur. Ve işbu isim hazretinden Sûre-i Feth ve Sûre-i Nasr nâzil oldu.

1 Burada yer alan "Ve bedâyi'dendir ki musarrahdır" kısmı sayfanın sol kenarına yazılmıştır. Son kısımdaki 4-5 kelime fazlaca silindiği için okunamamıştır.

2 Burada yer alan "lâkin 'ale'l-ıtlâk diğere" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

3 Burada yer alan "Sultân-ı müşârun ileyh mesned-i Hilâfet'e cülûs eylediğinden on sene murûrunda" kelimelerinin üzeri çizilmiştir.

* تلك عشرة كاملة = Hepsi tam on gündür" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Bakara 2/196. âyetin sonlarına doğru yer alan ufak bir kısımdır.

4 Âsım Efendi sayfanın sol alt kısmına Arapça olarak Allah'ın isimlerinin bir kısmını yazmıştır. Ayrıca sayfanın altında "Feth-i Mübîn" kelimelerinin 488 ve 102 olarak ebced sayı değerleri kaydedilmiştir.

5 "*Fi'l-Fütûhât*" kelimesinin altında "Mâte 558" gibi bir kayıt vardır.

Menkabe: Fâs Şehri'nde idim. 591 [=1195] sâlinde asâkir-i küffâr Endelüs üzere hücum eylemekle, asâkir-i İslâm ol cânibe 'ubûr ve muhârebe edüp, lâkin küffârın galebe ve kesreti olmağla, kulûb-i İslâmiyân mütezelzil olmuşidi. Ol esnâda ricâlullahdan bir zâta mülâkî oldum. Bana su'âl eyledi ki: "Ne dersin? Bu senede ehl-i İslâm nâ'il-i nevâle-i nusrat olurlar mı?" Ben dahi cevâbını kendülere ihâle eylediğimde, buyurdular ki: "Ber-mûceb-i va'd-i İlâhî bu sene İslâm, mansûr ve Feth-i celîl ile mübeşşerdir ve küffâr makhûr olurlar. Zîrâ Sûre-i Feth'in evveli olan âyetde "*Fethan mübînen*" kelâm-ı şerîfî bu seneye nâzırdır. "*Mübînen*" kelimesinde elif, hasbe'l-kâ'ide itlâk-ı vukûf için olmağla, hisâbda dâhil olmayup, mâ'adâ hurûf-i asliyye işbu 591 [=1195] 'adedinde olmağla, temâm bu seneye târîh olmağın, ehl-i İslâm'ın Feth-i mübîn'e mazhar olacaklarını nâtıktır. Vâkı'â hisâb eylediğimde, ol seneye târîh olmağla, sırr-ı meknûnu muktezâsınca ehl-i İslâm küffâra gâlib oldukdan sonra, Kal'a-i Rebâh [=Calatrava] ve Kerekûy [=Caracuel] misillü niçe kal'alar ve niçe eyâletler feth olunup, ganâyim-i kesîre ile mugtenem olundu*; *ve men asdaku minallâhi kîlâ*". [N3 3a]

* *Fütühât*'tan alındığı belirtilen "Fâs Şehri'nde olundu" arasındaki bilgiler, gerçekten ilgili eserden serbest bir şekilde tercüme edilmiştir; bk. meselâ Muhyiddîn b. 'Arabî, *el-Fütühâtü'l-Mekkiyye*, takdîm Nevâf Cerrâh, Beyrût 2004/1424, VII,249-250.

** *و من اصدق من الله قیلا* = Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, en-Nisâ' 4/122. âyetin son kısmıdır.

Bismillâhirrahmânirrahîm

el-Hamdü lillâhi hamden hamûden ‘alâ mâ ca‘ale makarri’l-Hilâfeti makâmen mahmûden ve ezalle’l-Müslimîne fî zill-ı nihleti’l-mahmûdi mahbûran müsterihan mes‘ûden. Ve’s-salâtü ve’s-selâmü ‘alâ seyyidînâ ve seyyidi’l-‘âlemîne Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ebeden me’bûden muttasılan memdûden.*

Emmâ ba‘d: Çün cild-i sâbık evâhırında tafsîlen bast u imlâ olunduğu üzere emr-i kazâ ve hükm-i mahtûm-i kader-i zarûriyyü’r-rızâ muktezâsınca şemsü’ş-şitâ’-i devlet-i Mustafa Hânî, furû-bürde-i magrib-i *Ve ize’ş-şemsü küvviret*** ve kevâkib-i mevâkib-i ricâl ü a’yânı tîre-nâk-i ebr-i zulmânî-i *Ve ize’n-nücumü’nkederet**** olduğuna murâdif, mahz-ı lutf u re’fet-i Rabbü’l-‘âlemîn ve feyz-i mu‘cize-i hazret-i Seyyidü’l-mürselîn berekâtiyla bi-hamdihî Te‘âlâ âfitâb-ı ‘âlem-tâb-ı saltanat-ı Sultân Mahmûd-i mülk-ârâ, ser-nümây-ı ufuk-ı esnây-ı “*Ve eşrekatil-arzu bi-nûr-i rabbihâ***” olmağla, hakkâ ki mele’-i a‘lâya dek sekene-i arz u semâ yekdîğere rûşenâyî-i çeşm ile tebşîr ederek tehniye-fermâ oldular.

* الحمد لله حمداً حموداً على ما جعل مقر الخلافة مقاماً محموداً و اظل المسلمين في ظل نخلة الحمود محبوباً مستريحاً مسعوداً و الصلوة و السلام على سيدنا و سيد العالمين محمد و آله و صحبه ابدأ مآبوداً متصلاً بمدوداً = Hilâfet merkezini övgüye değer bir makâm kılan ve Müslümanlar’ın övgüye mazhar devlet ağacının gölgesinde mutlu ve huzurlu bir biçimde yaşamalarını sağlayan Allah’a sonsuz övgüler olsun. Efendimiz ve kâinâtın efendisi Hz. Muhammed’in, âilesinin ve sahâbîlerinin üzerine ebedî ve kesintisiz salât ve selâm olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** و اذا الشمس كورت = Güneş katlanıp dürüldüğünde” anlamına gelen bu kelimeler, Kur’ân, et-Tekvîr, 81/1. âyetidir.

*** و اذا النجوم انكدرت = Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde” anlamına gelen bu kelimeler, Kur’ân, et-Tekvîr, 81/2. âyetidir.

*4 و اشرفت الارض بنور ربها = Yeryüzü rabbinin nuru ile aydınlanır” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, ez-Zümer, 39/69. âyetin başında yer alan bir kısımdır.

Âsâr-ı kahrđan gile-mend olmaz anlayın

Lutf-i behâr, feyz-i zemistândan olduğun * [N4 2a]

‘Ale't-tahkik Devlet-i ‘aliyye-i ‘Osmâniyye'de gayr-i mesbûku'l-misl bu resme tebeddül-i Saltanat sûreti nâ-dîde ve herc ü merc-i memleket keyfiyyeti nâ-şenîdedir. Ma‘âzallâhi Te‘âlâ habl-i metîn-i Devlet-i ebed-temkîn'de hâlet-i inhilâl ve güsestegî nümâyîşi, perîşân-sâz-ı şu‘ûr-i şeyh u şâb ve ‘amme-i sıgâr u kibâr cân-be-leb-i ıztırâr u ıztırâb olmuşiken;

Fe-kem lillâhi min lutfîn hafıyyin

*Yedikku hafâhu ‘an fehmi'z-zekiyy***

zîr-i perde-i hafâdan kudret-i kâhireyi mübeyyin ve hikmet-i dâhireyi muta-zammın zuhûr-i ravh-ı ‘inâyet-i Rabbânî, medd-i nefes-i zindegânî eyledi. Ya‘nî işbu Devlet-i ‘aliyye-i îmâniyye-i ‘Osmâniyye ve Saltanat-ı seniyye-i İslâmiyye-i Rahmâniyye mine'l-bidâye mazhar-ı te‘yidât-ı Sübhâniyye ve meclây-ı tecelliyyât-ı tevfiķât-ı Samedâniyye olmak mülâbesesiyle, pâyân-ı devr-i ezmâna kadar memdûd ve kütüb-i mevsûka-i evliyâ‘ullah nâtik olduğu üzere mülâkât-ı Mehdi-i sâhib-i zemân ile mev‘ûd olmağın, ahyânen bermuktezây-ı hikmet-i hafıyye ve celiyye-i Rabbu'l-berıyye nev‘ân şâ‘ibe-i vehn ü tegayyür ve ‘ârıza-i za‘f u fetret ü tekeddür târî olur ise de, serî‘an yine mecrây-ı kadîmine ric‘at ve hey‘et-i asliyyesine ‘avdet edegeldiği tevârîh-âşinâyâna rû-şenâdır.

Bir şem‘i ki Mevlâ yaka bin vechile sönmez

Bu def‘a dahi serzede-i sâha-i bürüz olan hâlât-i hayret-endûz ve keyfiyyât-ı cân-sûz ve ciğer-dûz, ber-fehvây-ı sıhhat-ihtivây-ı “‘Asâ en tekrehû şey‘en fe-huve hayrun leküm***” hılâf-ı me‘mûl bir cins latîfe-i gaybiyye zuhûruna bâdî ve;

*Besâ latîfe ki der-zımn nâ-murâdî-hâst*4*

müfâdıncâ min-haysü lâ-yahtesib bir nev‘ ni‘met-i gayr-i müterakkıbe-i hafıyye-i hakkıyye ifâzasına mü‘eddi olmuşdur ki, her ser-i müy-i ebdân-ı İslâmiyân bir lisân-ı mu‘ciz-beyân olsa, edây-ı şükr [N4 2b] ü sipâsından ‘âciz

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, II,917.

** *يدق خفاه عن فهم الركى = فكم لله من لطف خفى** “يدق خفاه عن فهم الركى” anlamına gelen Arapça bu cümle, el-Hasen b. Muhammed b. el-Hasen b. Habîb Ebu'l-Kâsım'ın şiirlerinden biri gibi gözüküyor; bk. meselâ Şihâbüddîn Ebû ‘abdullah Yâkût b. ‘Abdullah er-Rûmî el-Hamevî, *Mu‘cemül-Üdebâ‘, İrşâdü'l-Erib ilâ Ma‘rifeti'l-Edib*, thk. İhsân ‘Abbâs, Beyrût 1414/1993, III,996.

*** *عسى ان تكرهوا شيئا فهو خير لكم* = Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür” anlamına gelen bu cümle, Kur‘ân, el-Bakara, 2/216. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

*4 *بسا لطيفه كه در ضمن نا مراديهاست* = İçinde istenmeyen hususlar barındıran nice latîfeler vardır” anlamına gelen Farsça bir mısradır.

ü kâsır ve her benân-ı eydî-i ehl-i îmân, sad hâme-i serî‘u'l-cereyân olsa, îfây-ı hamd-i bî-kıyâsından dermânde vü fâtir olacağı emr-i zâhirdir.

Ol bedî‘a-i dil-pezîr bu nesak üzere sûret-gîr olmuşdur ki, çün Hudâvend-i esbak u sâbık hazerâtının ‘ahd-i saltanatları berhem-zede-i sâz ü sâ mân ve devr-i devletlerinde ahvâl-i memâlik-i ‘Osmânî ârâ’ ve tedâbîr-i vükelâ’ vü kurenâları gibi şûrîde vü perişân olmağla, ‘âmme-i ‘ibâda se’âmet ü melâl ve nefret ü kelâl müstevlî olduğuna mebnî, herkes mutazarri‘-ı dergâh-ı Meded-kâr feryâd-res olarak hayırlusunu, ya’nî câmi‘-i envâ‘-ı mehâsin ü mehâ’il, hâvî-i esnâf-ı mehâmid ü hasâ’il, sezâvâr-ı serîr-i Hılâfet ve vücûh-i ‘adîde ile şâyeste-i makâm-ı İmâmet ve bâyeste-i dîhîm-i Saltanat Sultân Mahmûd-i Muhammedî-sîret hazretlerinin pîrâye-bahş-ı evreng-i Sultânî ve revnak-figen-i tahtgâh-ı cihânbanî olmalarını istid‘â ve sûz ü güdâz ile bârgâh-ı İzed-i çâre-sâz’dan niyâz ü recâ ederler idi.

Lâkin cild-i sâbıkda keşîde-i silsile-i beyân olan sibâg-ı tıbâ‘-fettânların gâyet-i emânîleri i‘âde-i saltanat-ı Selîm Hânî olduğu cümle ‘indinde ma‘lûm ve ol takrîble agrâz-ı nefsanîyelerini kuvvetden fî‘le getürmek kâsında oldukları müyakkın u meczûm olup ve Sultân Mustafa hazretleri henüz erîke-i Saltanat’da fermân-fermâ olmağla, mâtde-i merkûme herkesin vicdânında mevkûf-i şeşder-i *el-Umûru merhûnetün bi-evkâtihá** olmuşıdi.

Vaktâ ki ‘Alemdâr Paşa cumhûr-i nâ-mahsûr ile Enderûn-i hümâyûn’a râyet-efrâz-ı hücum ü iktihâm ve ma‘reke-perdâz-ı şûriş ü izdihâm olduğu mesmû‘ ve manzûr-i enâm oldukda, lâ-mehâle Sultân Mustafa hazretleri serîr-i Saltanat’dan peygüle-i ‘uzlete [N4 3a] imâle olunarak, sûret-pezîrî-i i‘âde-i Selîm Hânî i‘tikâdı imzâ-kerde-i kulûb-i kâffe-i ‘ibâd olmağla, efvâh-ı münâdiyândan hâh u nâ-hâh nâm-ı Selîm Hânî sudûruna sâmi‘a-dûz-i terakkub iken, nâgâh sevk-ı sâ‘ik-ı takdîr-i hazret-i İlâh *celle şânühû ‘ani’l-istiknâh*** ile ism-i sâmi‘-i cenâb-ı Mahmûd Hânî, gûş-i hûş-i huçeste-niyûş-i ‘âlemiyânı teşnîf ve dimâğ-ı dil ü cân-ı ins ü cânı tatrîh u taltîf eylemekle;

Ezîn beşâret-i hurrem ki nâgehân âmed

*Hezâr cân-ı gamîn-i küşte şâdmân âmed****

* الامور مرهونة باوقاتها = Herşeyin bir vakti, saati vardır” anlamına gelen Arapça meşhûr atasözlerindendir.

** جل شأنه عن الاستكناه = Gerçek mâhiyetinin anlaşılmasından şânı yüce olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** = ازین بشارت خرم که ناکهان آمد * هزار جان غمین کشته شادمان آمد = Ansızın gelen bu sevinçli müjde ile bin üzüntü çeken cana mutluluk geldi” anlamına gelen Farsça bu beyit, Kemâleddîn İsmâ‘il’in kasîdelerinin birinden alınmış gibi gözüküyor; bk. meselâ Ebu’l-Fazl Tâhir b. Muhammed Zâhir Fâryâbî, *Dîvân-ı Zâhirüddîn Fâryâbî*, thk. Emîr Hasen Yezdgirdî, Asgar Dâdbih, Tehrân 2002, s.314.

müjde-i nâgehâniyle ashâb-ı rüşd ü şu'ûr bir derecede mesrûr ve bir mertebe münşerihu's-sudûr oldular ki, ta'bîr u beyânı tavsîf-i ân-i çehre-i dilberân gibi kâbil-i hayyiz-i imkân değildir; 'izzet ü saltanat ânest ki Allah dihed*.

*el-Yevme encezte'l-âmâle mâ-ve'adte
Ve edreke'l-mecdü aksâ mâ temennâh
el-Yevme esfere vechü'l-meliki mübtesimen
Ve akbelet [bi-]berîdi's-sa'di büşrah***

*el-Hamdülillâhi 'alâ hâzihi'n-ni'meti'l-menâfi 'illetî lâ tuhsâ 'adedühâ ve lâ tenkazî mededühâ ve lâ yeblâ cedîdühâ ve lâ yenbû hadîdühâ***.*

Hazret-i Mâlikü'l-mülk-i hakîkî *celle şânühû ve delle sultânühû*** dergâhından hulûs-ı niyyet ile niyâz ü mes'elet olunur ki, hemîşe tâc u taht ve saltanatlarını mübârek ve mes'ûd ve 'ömr ü ikbâl ve şevket ü 'âfiyetlerini mümtedd ü memdûd ve 'ahd-i pür-şehd-i kirâmîlerini nâm-ı nâmîleri gibi mahmûd eylediği hâlde, tevfi-k-ı Samedânî'lerini refik-ı vefik ve “*Men vellâ bi-gayr-i talebin kayyeczallâhu lehû meleken yüseddidühû fî umûrihi**5*” medlûl-i makbûlü üzere delîl-i hidâyet-i Rabbânî'lerini bedreka-i tarîk eyleye, âmin. [N4 3b]

Ve bi'l-cümle çün irâde-i kâhire-i hazret-i Hak “*Tü'ti'l-mülke men teşâ**6*” meclâsından isticlâ ve meşiyet-i bâhire-i Feyyâz-ı mutlak “*Ve Rabbüke yahluku mâ yeşâ'u ve yahtâr**7*”, teşrîf-i ihtiyâr-ı sırr-ı hîred-fersâsını ibrâz ü îdâ eylemekle, Hudâvend-i esbak taht-ı Saltanat'a bedel tahta-i tâbütle;

Dâmen-efşân-ı cihân olduğunu fehm edicek;

* = *Yücelik ve hükümdârlık Allah'ın verdiği bir şeydir*” anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

** = *اليوم انجزت الآمال ما وعدت * و ادرك المجد اقصى ما تمنناه* = *Vadettiğin emellerini gerçekleştirdin, şân ve şeref de temennî ettiğinin en son noktasına ulaştı. Bugün pâdişâhın yüzü tebessümle ışıldı, mutluluk postası ise müjde ile geldi*” anlamına gelen Arapça iki beyittir.

*** = *الحمد لله هذه النعمة العظيمة لا تحصى عددها ولا تنقضى مددها ولا يبلى جديدها ولا ينوب حديدها* = *Allah'a şükürler olsun ki, bu yaygın nimetin sayısı bilinmez, arkası kesilmez, yenisi eskimez, demiri körelmez*” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*4 = *جَلَّ شَأْنُهُ وَ دَلَّ سُلْطَانُهُ* = *Şânı yüce olsun ve saltanatı onun yüceliğini göstere*” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

*5 = *من ولى بغير طلب قبض الله له ملكا يسدده فى اموره* = *Allah, kendi talebi olmadan bir makama getirilen kişiye, işlerinde onu doğruluktan ayırmayacak bir melek bahşeder*” anlamına gelen Arapça cümledir.

*6 = *تؤتى الملك من تشاء* = *Sen mülkü dilediğine verirsin*” anlamındaki bu cümle, Kur'ân, Âl-i 'İmrân 3/26. âyetin ortalarında yer alan bir bölümdür.

*7 = *و ربك يخلق ما يشاء و يختار* = *Rabbın, dilediğini yaratır ve seçer*” anlamına gelen u cümle, Kur'ân, el-Kasas, 28/68. âyetin başındaki bir kısımdır.

Götürürler seni i'zâz ile ber-ser-i 'âlem

şîve-i ta'zîm ü teşnî'ine mukârin kişver-i bekāya revân ve Hidîv-i sâbık künc-i inzivâda genc-âsâ nihân olup, mahz-ı rahmet-i Rabbânî ve 'ayn-ı 'inâyet-i Rahmânî'den ol Nûr-i 'ayn-i 'âlemiyân, Rûh-i beden-i ehl-i îmân, Şâh-ı civân-baht ve Pîr-i tedbîr, Pâdişâh-ı âsümân-taht ve Kürsî-serîr-i Şehriyâr-ı kâmkâr, Tâcdâr-ı mekremet-nisâr, Hidîv-i 'âdil, Hudâvend-i kerîm ü kâmil, ber-güzîn-i halefû's-sıdk-ı hânedân-ı 'Osmânî, huceste-gevher-i şeb-tâb-ı dürc-i dûdmân-ı Hâkânî, Muhyî-i merâsim-i dîn-i İslâm, Mücrî-i levâzım-ı şer'-i Seyyidü'l-enâm, Halîfe-i Sıddîk-safvet, Fârûk-ma'delet, 'Osmân-sehâvet, Haydar-şecâ'at, Husrev-i hûrşîd-tal'at, Dâver-i Cemşîd-menkabet, Sultân-ı Ferîdûn-ferr, İskender-şaşem, Hâkân-ı Hûşeng-hûş ve Keyhusrev-hadem, Halîfe-i bî-hılâf, Vâris-i serîre-i eslâf, Câmî'u's-sûretî'l-melikiyeti ve's-sîretî'l-melekiyyeti, Hâ'izü'l-hikmeti'l-Lokmâniyyeti ve'l-hükûmeti's-Süleymâniyye, Gurre-i burcu'l-'izzeti ve'l-iclâl, Dürre-i dürcü'd-dürri ve'l-birri ve'l-ifzâl, Kâli'-ı erkânü'z-zulmi ve'l-'udvân, Kâmi'-i bünyânü'l-bagyi ve't-tugyân, Mâhî-yi merâsimü'l-cevri ve'l-hayf, Nâzım-i menâzımü'l-memâliki bi'l-kalemi ve's-seyf, Râfi-i livâ'u'l-'adli ve'l-ihsân, Bâsıt-ı bisâtu'l-emni ve'l-emân, Mü'eyyid-i de'â'imü'd-devleti ve'd-dîn, [N4 4a] Müceddid-i kavâ'idü's-şer'î'l-mübîn, Nûr-i Hudâ, Sâye-i Hudâ, Hâdim-i deyrü'l-gavâye, Bânî-i Câmî'u'l-Hidâye, Muferrık-ı cumû'u'd-dalâli ve'l-fesâd, Müctemi'-i furûku's-salâhi ve's-sedâd;

Hem-nâm-ı Nebî Şehî ki mes'ûd buved

Der-dîn-i Hüda be-nasr mev'ûd buved

Mahmûd be-feth-i Sûmenâ (.....) destân

*Her kemter Ayâz in çü Mahmûd buved**

Ve huve Hâdimü'l-Haremeyni'l-muhteremeyn, Mutahhiru'l-beledeyni'l-mükerremeyn es-Sultân ibnû's-Sultân el-Gâzî Mahmûd Hân ibnû's-Sultân el-Gâzî 'Abdülhamîd Hân *dâmet hılâfetühû makrûneten bi't-te'yîdâti'l-İlâhiyyeti 'alâ merri'z-zemân ve kâmet saltanetühû mashûbeten bi't-tevfikâti's-Sübhanîyyeti ilâ inkizâ'il-edvâri ve'l-ahyân ve lâ zâlet zilâlû (.....) mebsûtaten 'alâ kılâl-i kamâm-i ehli'l-İslâm ve mâ berihat revâyihu ravhat-i re'fetihî bâ'iseten li-râhati 'âmmeti'l-enâm*** hazretleri gül-nakş-i nihâlî-i nev-zemîn zîbâ-zemân-ı

* همنام نبی شہی کہ مسعود بود * در دین ہدا بنصر موعود بود
Hz. Peygamber ile aynı adı taşıyan padişah mutlu olsun. Allah'ın dîninde zaferle müjdelenmiş olsun. Gazneli Mahmûd Sûmenâ[t]'in fethiyle destân yazdı, her âciz Ayâz da onun gibi övülmüş olsun” anlamına gelen Farsça iki beyittir.

** دامت خلافتہ مقرونہ بالتأييدات الالهية على مر الزمان و قامت سلطنتہ مصحوبة بالتوفيقات السبحانية الى انقضاء الادوار و الاحيان و لا زالت ظلال مبسوطه على قلال قمام اهل الاسلام و ما برحت روايح روحه
= Allah onun hilâfetini zaman devam ettiği müddetçe İlahî desteklerin eşliğinde devam ettirsin. Bütün noksanlıklardan münezze olan Allah'ın

sahîfe-i beyân olduğu üzere iki yüz yirmi üç sâl-i ferruh-fâl ü ferah-me'âlinin hâmis-i cumâdelâhire-i meyâmin-i zâhiresi ve sâdis-i şehri-i temmûz-i neşât-efrûzî olarak hamîs-i ketîbe-i sa'd ü ferhandegî olan mübârek penç şenbih günü^o a'dâd-ı sinniyy-i 'ömr-i sa'idleri hem-şumâr-ı devre-i yevmiyye-i 'arş-ı mecîd olduğu hâle bi-hasebi'z-zâhir âbâ' ve ecdâd-ı emcâd-ı Hılâfet-bünyâdları olan selâfîn-i güzîn ve havâkîn-i übbehet-âyîn den ve min haysül'-hakîka Hulefâ'-i Râşidîn ve e'imme-i dîn-i mübînden *rıdvânullâhi Te'âlâ ve rahmetühû 'aleyhim ecma'in** bi'l-irsi ve'l-istihkâk mütevâris ve müstakıl ve zât-ı kerîmü's-sıfât-ı hümayûnlarına mütelâsık ve muttasıl olan [N4 4b] mesned-i müşeyyed-i Hılâfet-i kübrâ ve serîr-i 'arş-masîr-i Saltanat-ı 'uzmâya;

Bâ-sa'd-i fâl ve ecved-i hâl

*Ve ergad-i 'îş ve en'am-i bâl***

müttekâ-pîrâ ve erîke-i müteberrike-i fermân-fermâyîye ârâyîş-bahşâ olmalarıyla, güher-bend-i nigîndân-ı dîhîm-i Sultânî ve mihr-i cihân-ârâ gibi şa'sa'a-efken-i dâ'ire-i cihân-bânî oldular; *ca'alallâhu Te'âlâ cülûsehû bi's-sa'di ve'l-meymeneti me'nûsen ve cismehû ve kalbehû 'ani'l-eskâmi ve'l-âlâmi mahfûzan mahrûsen, âmîn bi-hürmeti men enzelallâhu 'aleyhi Nâmûsen****.

Lâyiha

Tabakât-ı celâliyye-i Sultânî'de mertebe-i sâdisede ittikâ-güzîn-i taht-ı cihân-bânî olan pâdişâhın mahlû' olmak kazıyye-i meşhûresi, ekseriyyü'l-vukû' ittifâkiyyâtdan olmağla, emr-i küllî olmadığından nâşî zabt u i'tinâya şâyân değildir.

yardımıyla devirler ve zamanlar sona erinceye kadar (=kıyâmete kadar) onun saltanatı ayakta dursun. [Saltanatının] gölgeleri Bütün İslâm ülkelerini kuşatmış olsun. Onun şefkatinin esintileri, bütün insanlığın huzûruna sebep olsun" anlamına gelen bu cümleler Arapça bir duâdır.

◇ 5 Cumâdelâhire 1223 = 29 Temmuz 1808 Cuma. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır. Metnimizde hicrî tarihin karşılığı olarak verilen 6 Temmuz'da ise bir yanlışlık olmalıdır. Çünkü bu tarih o sırada kullanılan Jülyen olarak da, gerçek takvim olan Gregoryen olarak da kabul edilmekten uzaktır.

* *رضوان الله تعالى ورحمته عليهم اجمعين* = Yüce Allah onlardan razı olsun ve onların hepsine rahmet eylesin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** *با سعد فال و اجود حال * و ارغد عيش و انعم بال* = Talihin en uğurlusuyla, hâlin en iyisiyle, rahat bir hayatla ve hatırının hoş olmasıyla" anlamına gelen Arapça-Farsça karışımı bir beyit gibi gözüküyor.

*** *جعل الله تعالى جلوسه بالسعد و الميمنة مأنوسا و جسمه و قلبه عن الاسقام و الامام محفوظا محروسا آمين* = Yüce Allah onun tahta çıkışını mutlu ve bereketli kılsın. Vücûdunu ve kalbini hastalıklardan ve üzüntülerden korusun. Allahım! Allah'ın kendisine Namûs'u [=Hz. Cebrâil] indirdiği kişi hürmetine Allahım duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Sâniha

Erbâb-ı elbâba vâreste-i kayd-ı irtiyâbdır ki, kevn ü fesâdı mutazammın işbu ‘âlem-i imkân bi'l-cümle celâlî ve cemâlî-i esmâ’-i mütekâbile-i hazret-i Yezdân mezâhiri olup, ez-cümle Mu‘izz ü Rahmân ism-i şerîflerinin Saltanat’ı ta‘zîz ü tebcîl ve Müzill ü Kakhâr nâm-ı münîflerinin hükûmeti kahr u tezlîl sûretlerini muktezî olmağla;

*Ân yekî-râ tâc ber-ser mî-nihed**

şîveleri serzede-i zuhûr olmağa muhtâcdır. Bu takdîrce dem-zen-i çûn ü çerâ olmak münâfi-i edeb, belki bî-hûde-i sırf ve bâtıl-ı mahz olmağla, muhâlefet-i rızây-ı hazret-i Rabb'e sebebdır. Ve mâlikü'l-mülk-i hakîkî ancak Rabbu'l-‘âlemîn *celle şânühû ‘an tedâhuli'l-merbûbîn*** hazretleridir; *leyse fi'd-dâri gayruhû deyyâr****.

Bu cihetle memlûkü olan ‘ibâdı şu‘ûnâtında keyfe-mâ yeşâ’u ve yahtâru mutasarrıf-ı muhtârdır; *ve lâ yüs’elü ‘ammâ yef’alü ve hum yüs’elün⁴*. Pes mülk-i müste‘ârda temellük-i asâlet iddi‘âsı, zevi'l-‘ukûle kat‘â [N4 5a] sezâvâr olmayacağı bedîdârdır.

Fâtih-i iklim-i ‘Arab ü ‘Acem, Sâhib-kırân-ı ‘âmmе-i ‘âlem Sultân Selîm Hân ibn Sultân Bâyezîd Hân *‘aleyhime'r-rahmetü ve'l-gufrân⁵* hazretleri ki, Ümmü'd-dünyâ ve Kinâne-i Hudâ olan hitta-i Mısr’ı ma‘a-muzâfâtihâ feth u teshîr ve mânend-i Zül-karneyn hatâ’ir-i hâfikayni âvâze-i satvet-i kahremânîleriyle velvele-gîr etmişler idi. Bir gün nâm¹ mahalde ez-ser-i nev bünyâdefgen-i binâ oldukları kasr-ı dil-güşâları kitâbesine zâde-i kariha-i fazîha-i Sübhânî’leri olan işbu kıt‘a-i belâgat-ihativâ ve hakîkat-intivây-ı bî-müdânîlerini kendi kalem-i bedî‘u-rakam-ı Şâhâne’leriyle kayd ü imlâ ve bu nümûne ile hasbihâl-i ‘ubûdiyyet-iştimâllerini inbâ buyurdular.

Kelâmü'l-mülûki mülûkü'l-kelâm⁶ insicâmı üzere hakkâ ki zer-hall-i şu‘â’-i mihr-i münîr ile debîr-i sipihr-i esîr tâk-ı vâlâ-revâk-ı çarh-ı çarmîn e sebt ü tahrîr eylemeğe cedîr kıt‘a-i ‘âlem-pesend ü dil-peziîrdir.

* أن يكي را تاج بر سر می نهد = O birinin başına tac koyuyor” anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

** جل شانہ عن تداخل المرئوبين = Kullarının müdâhalesinden şânı yücedir” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** ليس فى الدار غيره ديار = Bu evde ondan başkası yoktur” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

⁴ لا يسئل عما يفعل و هم يسئلون = Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, el-Enbiyâ’, 21/23. âyetidir

⁵ عليهما الرحمة و الغفران = Allah’ın rahmet ve mağfireti o ikisinin üzerine olsun” anlamına gelen Arapça duâdır.

1 İsim yeri nüshada boş bırakılmıştır.

⁶ كلام الملوك ملوك الكلام = Sultânların sözü, sözlerin sultânıdır” anlamına gelen Arapça atasözlerindendir.

*el-Mülkü lillâhi men yazfer bi-neyl-i münâ
Yeruddu kahran ve yazmen ba 'dehû ed-derkâ
Lev kâne lî ve li-gayrî kadru ünümületin
Fevka't-türâbi le-kâne'l-emru müştereken**

Ba'de-zâ: Tahkîk 'ale't-tahkîk gûşvâre-i gûş-i kabûl ü tasdîk olmağa lâyük u hakîkdir ki, işbu cülûs-i dâfî'u'l-bu'ûs-i hazret-i Mahmûd Hânî kazıyye-i razıyyesi, kâffe-i ehl-i İslâm'a 'îd-i kâm-rânî, belki sûr-i şâdmânî, belki mülk ü millete mâye-i zindegânî, belki dîn ü devlete vâye-i hayât-ı câvidânî, belki enmûzec-i ba's-i cismânî ve rûhânî olmuştur. Tedkîk ve te'emmül eden tab'-ı selîm erbâbına ve insâf u teslîm ashâbına bu müdde'â bedîhiyy ü bî-merâdır. Bî-şâ'ibe-i hılâf u riyâ ol hengâm-ı bedâyi'-intimâda işbu "*Ve'ada'llâhullezîne âmenû minküm ve 'amilu's-sâlihâti le-yestahlifennehum fi'l-arzı [N4 5b] ve le-yübeddillenhum ba'de havfihim emnen***" âyet-i kerîmesi, bî-ihtiyâr intâk-ı Rabbânî'yle lehce-pîrây-i zebân ve sırr-ı mantûk u mü'eddâsı, ilhâm-ı Rahmânî birle tecellî-fermây-ı cenânım olmağla, tefe'ül-i 'azîm ederek kesb-i inbisât-ı 'amîm olunmuşıdı. "*el-Hayru m'ahtârehullâhu Te'âlâ****" fehvâsınca in-şâ'allah mahz-ı hayr olacağı bî-iştibâhdır.

Ve bedâyi'-i sevânihdendir ki, cevher-i rûh gibi pinhân oldukları mahalden nûr-i 'akl-i evvel-âsâ ibrâz-i tal'at-i 'âlem-ârâ edüp, berây-ı bey'at serîr-i Saltanat semtine pertev-feşân-i kudûm-i pür-meymenet olduklarında, mufassalan tahrîr olunduğu üzere cevânib-i erba'aları gaylân-ı beyâbân-sıfat çend hezâr eşhâs-ı bed-şekl ve zışt hey'etler ile muhât olmağla, hasbe'z-zâhir ebr-i zulmânî içre şems-i nûrânî, yâhûd siyâhî-i dîde miyânında "*İnsânü'l-'ayni insâniyyün*4*" nümâyışinde olmuşlar idi.

* الملك الله من يظفر بنيل منى * يرد قهرا و يضمن بعده الدركا = Mülk Allah'ındır. Kim zenginliğe ulaşmak isteyip de zenginliğe ulaşırsa, sonra onu zorla geri iâde eder ve tazmîn eder. Benim ve başkalarının toprağın üstünde parmak ucu kadar bir yerimiz olsa, işler ortak olurdu" anlamına gelen Arapça bu iki beyit, metnimizde de belirtildiği gibi Osmanlı pâdişâhlarından Yavuz Sultân Selîm'e nisbet edilmektedir; bk. meselâ 'Abdülmelik b. Hüseyin b. 'Abdülme-lik el-'İsâmî el-Mekkî, *Sımtu'n-Nücûmî'l-'Avâlî fi Enbâ'i'l-Evâ'ili ve't-Tevâlî*, thk. 'Âdil Ahmed 'Abdulmevcûd - 'Ali Muhammed Mu'avviz, Beyrût 1419/1998, IV,83.

** = Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslâm'ı) onların içlerine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vâdetti" anlamına gelen bu cümlelerin, arada atlanan "kendilerinden koruyacağını" dışındaki ve metnimizde bulunan kısmı, Kur'ân, en-Nûr, 24/55. âyetin ilk yarısıdır.

*** = İyi, Yüce Allah'ın seçtiği şeydir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*4 = Gözbebeği, insanı gösteren en önemli yeridir" gibi bir anlama gelen Arapça ifâdedir.

Sûret-i mezkûre mesmû‘-i muharrir-i Hakîr oldukda, bi-tarîkı'l-ilhâm zihn-i müstehâma işbu “*Huffeti'l-cennetü bi'l-mekârihi*” Hadîs-i şerîfinin sırrı lâyah ve garâ‘ibdendir ki, Vezîr-i müşârun ileyhın ‘âkıbet-i hâl-i hirkatme’âlinde Hadîs-i merkûmun zeyli olan “*ve huffeti'n-nâru bi's-şehvâti*” dakîkası sânih olmuştur, niteki mahallinde zikr olunur.

Tetimme

Ve çünkü ol Halîfe-i ‘ale'l-hakîka ve Hudâvend-i Mahmûdü'l-ism ve memdûhu'l-halîka hazretleri lisân-ı hâl ile;

Nebbet be-men üftâd be-gûyîd ki devrân

*Ârâyîş ez-nev be-küned mesned-i Cem-râ***

me’âlini gûyân olarak ferr u haşmet ve ‘unvân-ı Şâhâne ve vekâr u temkîn ve vaz‘-ı Mülûkâne ile taht-ı ‘âlî-baht-ı ‘Osmânî üzere sâye-sây-ı ‘izz-i su‘ûd ve vücûd-i cihân-sûd-i Husrevânî’leriyle erîke-i âsümân-menkabe-i hılâfeti, [N4 6a] hem-kevkebe-i makâm-ı Mahmûd edüp, çehre-i dînâr u direm, zîver-i nâm-ı nâmî-i hurremeleriyle nakş-pezir-i zîb ü sü‘ûd ve elsine-i hutabâ’-i çâr-cihet-i ‘âlem, lakab-ı kirâmî-i mükerremleri birle lehcedâr-ı behce-i nâ-ma’dûd olmağla, haylî zemândan berü dem-beste vü hâmûş ve bülbül-i güm-geşt-i gül gibi mütehayyir u medhûş olan hezâr destân-zebân-ı sühan-verân sû-be-sû nagemât-ı rengîne ser-âgâz ve râhatül-ervâh ve şehnâz perdelerinde terânây-ı dil-keş-nevây-ı kasâ’id ü tevârîh inşâdına dem-sâz olup, mukâbilinde bi'l-cümle cevâ’iz-i seniyye ile hoş-hâl ve sılât u ‘atıyyât-ı vefiyye birle kîse-i ârzû ve âmâlleri mâl-â-mâl oldu. Keşîde-i rişte-i nazm olan bi'l-cümle ferâ’id-i nezâ’id-i tevârîhe nisbet Gılmânân-ı Hâssa’dan ‘Ârif Ağa nâm tâze-zebân ve pâkîze-keleâmın muvaffak olduğu işbu dürre-i dil-pesend mısra‘-ı târîh, hakkâ ki güzîde vü berceste ve pâdişâha lâyık tuhfe dimeğe şâyeste vâki’ olmuştur. ‘**Ârif**:

Oldu ‘Adlî Hân Mahmûd’un cülûsunda ‘iyân¹

(اولدى عدلى خان محمودك جلوسنده عيان)

mısra‘, merkûmun mutazammın olduğu hüsn-i insicâm ve vukû‘-i mazmûnu müştemil ta‘bîr-i merâm hasebiyle bedî‘a-i lafzıyye vü ma‘neviyyesinden

* حفت الجنة بالمكاره و حفت النار بالشهوات = Cennetin etrâfi nefsin hoşlanmadığı şeylerle, cehennemın etrâfi da nefsin hoşlandığı şeylerle çevrilidir” anlamına gelen bu cümle, Müslim, Cennet, 1; Ebû Dâvud, Sünnet, 22; Tirmizî, Cennet, 21, en-Nese‘î, İmân, 3; ed-Dârimî, Rikâk, 117; Ahmed b. Hanbel 2/260,333,354,380, 3/153,254,284’te geçen Hz. Peygamber’in bir hadîsidir; bk. Wensinck, I,479.

** نويت بمن افتاد بكوييد كه دوران * آرایش از نو بکند مسند جم را = Zamana söyleyiniz ki, sıra bana gelince Cem’in tahtım yeniden süslesin” anlamına gelen bu beyit, Şîrâzlı Örfî’nindir; bk. ‘Örfî-i Şîrâzî, *Külliyât-ı ‘Örfî-i Şîrâzî*, hzr. Gulâmhüseyn Cevâhirî, Tehrân 1960, s.279.

1 Bu tarih mısraının altında kırmızı mürekkeple yazılmış 1223 tarihi vardır.

başka, Şehriyâr-ı Ferîdûn-hadem ve Dâver-i dâd-âver-i Dârâ-haşem *halledallâhu hilâfete-hû mâ dâme'l-âlem** hazretlerinin ‘Adlî ile mütehallas oldukları, mukaddemâ gûş-zîb-i enâm olmamağla, ibtidây-ı vehlede mîsrâ-ı merkûmla işâde vü i‘lâm olduğuna mebnî “*Ve kefâ bihî fahrân***” şâbâşına şâyeste olmuşdur. **Sürûri:**

Oldu Hân Mahmûd-i ‘adl-âyîn Sultân-ı zemân¹

(اولدی خان محمود عدل آیین سلطان زمان)

Hân Mahmûd'un cülûsuyla be-kâm oldu nüfûs² [N4 6b]

(خان محمودک جلوسیه بکام اولدی نفوس)

‘**Aynî:** Mülkünü mes‘ûd ede Sultân Mahmûd'un Hudâ

(ملکنی مسعود ایده سلطان محمودک خدا)

İkinci Hân Mahmûd'a cülûsün sa‘d ede Yezdân

(ایکنجی خان محموده جلوسن سعد ایده یزدان)

‘**İzzet:** Mahmûd Hân'a Mevlâ mülkü ede mübârek

(محمود خانه مولی ملکی ایده مبارک)

Oldu memnûn Hân Mahmûd'un cülûsunda cihân³

(اولدی ممنون خان محمودک جلوسنده جهان)

Li'l-Müverrih: Hân Mahmûd'un ede devrini Allah mahmûd⁴

(خان محمودک ایده دورنی الله محمود)

Ve benefşe-i bâğ-ı bihişt olan hatt-ı ‘anber-sirişt-i letâfet-makrûn, ya‘nî lihye-i pür-hilye-i hümâyûnlarını irsâli ne Sürûri'nin târîh-i tarâvet-iştîmâlidir.

Lihyedir hilye likây-ı Şeh-i ‘âlî-şâna⁵

(لحیه در حلیه لقای شه عالیشانه)

Çün ol gurre-i garrây-ı ufuk-ı devlet, dürre-i beyzây-ı sadef-i Saltanat *dâme ikbâlühû ve kâme iclâlühû** hazretleri şevket-i zâhire ve haşmet-i bâhire ile mânend-i mihr-i enver dîhîm-i Hilâfet'e ziyâ-güster olup ve;

* *خلد الله خلافته ما دام العالم* = Dünya durdukça onun hilâfeti devam etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** *و کفی به فخرا* = Bu, öğünmek için ona yeter” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1 Bu tarih mîsrânın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]223 tarihi vardır.

2 Bu tarih mîsrânın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]223 tarihi vardır.

3 ‘Aynî, ‘İzzet tarih mîsrâlarının altında kırmızı mürekkeple yazılmış [12]23 tarihi vardır.

4 Bu tarih mîsrânın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]223 tarihi vardır.

5 Bu tarih mîsrânın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]223 tarihi vardır.

Ber-âmed ber-ân taht-ı ferhunde-ter
Be-resm-i keyân ber-sereş tâc-ı zer
Kemer-beste bâ-ferr-i Şâhenşehî
*Cihân küşte û-râ serâser rehî***

mü'eddâsınca vücûd-i bihbûd-i Mülûkâne'leriyle tâc u tahtı ferhunde-ter edüp, pervîn-âsâ dâ'ire-i zâhire-i (زاهره) Sultânî'de mevcûd ve ber-pâ olan Şeyhulislâm 'Arab-zâde Mehmed 'Ârif Efendi hazretleri ve Sadreyne ve Emîn Beyefendi ve sâ'ir efrâd-ı 'ulemâ' ve 'Alemdâr Paşa ve vücûh-i asâkir ve hâzır olan ricâl ü erkân ve 'âmme-i ehâlî-i Enderûn şeref-mend-i zemîn-bûsî-i mübâya'at ve ser-fürû-bürde-i makâm-ı fermân-berî vü mütâba'at olduklarına müterâdif, Şeyhulislâm hazretlerini mesned-i İftâ'da takrîr ve 'Alemdâr Paşa'nın dahi [N4 7a] kable'l-bey'a tesannu' eylediği sûret-i mevhûme-i Sadâret'i tahkîk, ba'dehû mühr-i Vekâlet ihsâniyle sahîhan tasdîr ve gûş-i hûşuna mütecellidâne ve mütehakkimâne ba'zı mertebe umûr-i mühimme tavsiye vü tenbîh eyledikten sonra sa'âdetle kıyâm ve serâbistân-ı saltanatlarına hırâm buyurdular.

Her umûrunda dest-gîr ola Hakk

Dâ'imâ yâver u zahîr ola Hakk

Ba'de-zân Sadr-ı müşârun ileyh hazretleri Şeyhulislâm ve sâ'ir ecille vü a'lâm ile Bâb-ı 'âlî'ye 'avdet edüp, niçe müddetden berü dâğdâr-ı hasret olduğu mu'allâ merbi'-i Sadâret'de murabba'-nişîn-i ferr u haşmet ve tafra-furûş-i tehakküm ü nahvet olup, mânend-i kûre-i haddâdîn şerâre-feşân-ı hışm u kîn olarak, ibtidâ şehîd-i merhûmun ahz-ı intikâmı husûsuna mübâşeret eyledi.

Bidâyet-i mâddeden berü delîl-i dillîl olan Refik-ı bî-tevfik ve sâ'ir ser-i kârân-ı dalâlet-vefik ta'lîm ü tertîbleriyle bi'l-cümle kâtil ve ol bâbda hem-dest ve yek-dil olanlar deftere alınup, evvelâ 'aynül-kîr-i mel'anet ve kal'a-i katrân-ı mefsedet, kâfirî-nihâd, Mecûsî-nijâd, zıkk-ı menfûh-ı şerr u şeyn, muttasıf-ı sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn, ya'nî Nezîr dedikleri hınzîr, post-i pûşîde-i zindegâniden münselih olmağla, hem-hâl-i nezîr-i 'uryân zulmet-gâh-ı dûzaha revân oldu; rûh-i nâ-pâkine la'net olsun.

* دام اقباله و قام اجلاله = Tâlihi yâver gitsin, kudret ve kuvveti devamlı ve sâbit olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** بر آمد بر آن تخت فرخنده تر * برسم کیان بر سرش تاج زر = Daha mutlu olarak o tahta oturdu. Pâdişâhlar pâdişâhının âdetine göre başında altın taç, pâdişâhlığın ışığıyla kemer bağlamış, dünya baştanbaşa ona bir yol olmuş" anlamına gelen bu cümleler, Firdevsî'nin *Şeh-nâme*'sinden alınmıştır; bk. Firdevsî, *Şâh-nâme*, thk. Dervîş Perverde-i İrân, Tehrân 1966, I,23.

Sâniyen ‘abûs-i kamtarîr, şerr-i mustetîr, siyeh-kelîm, remîm ü zemîm, ez-heme-çîz bed-ter, ya‘nî Dârussa‘âde Ağası olacak nahs-i ekber ve Fettâh-ı nâ-be-felâh ve Mîrâhûr-i Kebîr Eyyûbî Mehmed Ağa ve mâbeyincilerden ol gürûh-i mekrûh miyânesine dâhil ve kerîhe-i mezkûrede ‘âlim ü ‘âmil olan Fîrûz-i bed-rûz ve Kâtîbü's-Sırr-ı şîrret-âmûz ve Cevher dedikleri bed-gevher ve çend rûz güzerânında Fındıklı semtinde muhtefî olan [N4 7b] Hazîne Kethudâsı Selîm nâm sakîm ve kaftâncısı ve Harem-i hümâyûn'da mübâşîr-i şenî‘a-i kasd ü katl olan cellâdân-ı bî-dîn ü îmân gürûhuna şehîd-i merhûmun makarr u me‘vâsını irâ‘et ü delâlet ve bi'l-ma‘iyye i‘dâmı husûsuna i‘mâl-i câriha-i mu‘âvenet eden vâfirce kâfir-peçe cevârî tâ‘ifesi yegân yegân kutelây-ı Kureyşiyân-ı Bedr'den nişân ve lâşeleri niçe zemân tu‘me-i mâhiyân olup, *kasîratûn ‘an tavîlih** çend rûz zarfında ol nâ-bekârlardan üç yüzü mütecâviz küştenî ve küffâr, ferîse-i şîr-i şemşîr-i kahr u tebâr olmağın, bu takrîble ahz-ı sâr ve nev‘an teşeffî-i sadr şâ‘ibesi nümûdâr oldu. Ve bin-nefs mübâşîr-i katl olan on yedi nefer Bostancı cellâdlarından ol eyyâmda ele geçenleri i‘dâm olunup, bakıyye-i şakıyyeleri gerçi firâr u gaybet etmiş olup, lâkin Şehriyâr-ı âgâh *dâme fi hıfzı'l-Îlâh*** hazretlerinin cerîde-i nazîde-i zihn-i bâ-intibâhlarında mukayyed ve mersûm olduğuna mebnî, meğer pes-perde-i hafâdan dem-be-demecessüs ü istiksâları emrinde himmet-i bî-hemtâları derkâr ve hemîşe ol şekâvet-pîşeleri câsûs-i basîretle cüst-cû ve istihbârdan hâlî olmazlar imiş, tâ ki tadrîcle habbetü'r-revs-i vücûd-i bed-bûdları çide-i minkâr-ı tîğ-i tebâr olarak çend sâl murûrunda bakıyyetü's-süyûf beş nefer habîs-i vâcibü'l-hutûf Kastamonu Şehri'nde mütenekkiren ârâm eylediklerini lede't-tahkîk Vâlî-i Vilâyet olan Vezîr-i sâ'ib-tedbîr Sâlih Paşa hazretlerini nihânî bâ-hatt-ı Cihân-bânî teslît birle ol tâlihlerin dahi mesâlih-i mücâzâtı itmâm kılındı. Bu vechile ol firak-ı dâileden ferd-i vâhid tîğ-i intikâmdan rehâ-yâb olmayup, yek-sere bürde-i seylâb-ı kahr u tebâb oldular. [N4 8a]

Fa‘alû mâ fa‘alû fevka hisâb

*Vecedû mâ vecedû vefka kitâb****

Ancak ol tâ‘ife-i zâ‘ika muzâfâtından Kapu Oğlanı ‘Ali Ağa dedikleri nâ-halef, ruhsat-ı fûshat-i meydân-ı ecel sebebiyle ‘urza-i tîğ-i telef olmayup, hâlâ Seray-ı ‘atîk'de hâk-nişîn-i havârî vü idbâr olarak kalmışdır. Feth-i bâb-ı Harem-serâ ve cellâdânı sırr-ı vakt-i şehîd-i merhûma idhâl ü isrâ için Dârussa‘âde Ağası odasından bî-destûr miftâhı ahz u îrâd eylediği ba‘zı elsine-i

* *قصبيرة عن طويله* = Hurma, hurma ağacındandır” gibi bir anlama gelen bu cümle, sözün uzatılmaması anlamında kullanılan Arapça atasözlerindedir; bk. el-Meydânî, *Mecma‘u'l-emsâl*, II, 106.

** *دام في حفظ الاله* = Allah'ın koruması altında devam etsin” anlamına gelen Arapça duâdır.

*** *فعلوا ما فعلوا فوق حساب* وجدوا ما وجدوا وفق كتاب* = Yaptıklarını hesap ettiklerinin üzerinde yaptılar, bulduklarını da kitaba uygun buldular” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

vâkıfânda mezkûrdur. Lâkin kendüsi hod-be-hod ahz-ı miftâh mâddesinden tebriye-i zimmet edüp, kerîhe-i merkûmeyi Dârussa'âde Ağası'na nisbet eylemekle, zâhiren seyfi-i cezâdan şimdilik rehâ bulması ana mebnîdir.

Ve hal'-ı Hudâvend-i esbak 'akîbinde muhallefât-ı küştegândan garâ'ir u sanâdîk ile Enderûn'a ve Harem-serây-ı hümâyûn'a menkûl olan ecnâs-i cevâhir-i bî-hisâb, hâricde kurenâ' nâmına olan yağmâ-gerânın ve Harem'de gürûh-i kenîzegânın dest-zede-i gâret ü intihâbları olmağla: “Bu vâkı'a vukû'unda şâyed cevâhir-i mezkûrenin mashûbiyyeti bize cürm ü töhmet 'add olunur” zu'muyla der-dest-i temellükleri olan ol nefâyis-i cevâhir ve tuhaf u tefârik u nevâdirin kimini zîr-i ahcârda hurd-i haşhâş edüp ve kimini deryâya ve çâh u halâ makûlesi mahallere tarh u ilkâ ve'l-hâsıl her biri gûyâ ki bir hazîne-i hâssayı itlâf ü ifnâ edüp, kendülerinin dahi ekseri cevfi-i leyde ka'r-ı bahrı karârgâh eylediler.

Pâdişâh-ı merâhim-fitrat ve Şehinşâh-ı mekârim-tıynet *etâllâhu be-kâf'ejhû ve eyyedehû fi umûrihî ve kavvâhu** hazretleri Vâlide-i Hidîv-i sâbık hakkında ümûmet-i hâlısa mu'âmelesine i'tinâ' vü ri'âyet buyurmalarıyla, [N4 8b] Serây-ı 'atîk'a iz'âcı husûsuna rızâ-dâde olmayup, kendi Vâlide-i mâcideleri makâmında hürmet birle 'alâ hâlihâ makarr u mesvâlarında temkîn ü ibkâ buyurdular.

Ve Hidîv-i sâbık hazretlerinin cild-i evvelde iş'âr olunduğu üzere kuvây-i mümeyyizelerinde nev'an mâye-i i'tidâl olmamak mülâbesesiyle vicdânlarında hâcer u güher ve zehab ü meder yeksân ü berâber olmağın, Hudâvend-i esbak zemânından bâkî, husûsan matla'-ı âfitâb-ı saltanat-ı 'Osmânî'den ilâ hâze'l-ân misli mesbûk olmamış ve selâtın-i dîrîn hazînelerine duhûl ve iddihâr sûretini bulmamış bu denlü genc-i bî-şumâr vakt-i kalilde sabr u karârı, hayr-hâhân-ı Devlet-i 'aliyye gibi târumâr ve bizâ'a-i mîrâs-hôrân-âsâ pençe-zede-i tebzîr u isrâf u îsâr olmuşdur. Gerçi vasf-ı sehâvet 'ale'l-itlâk nazar-ı şer' ve i'tibâr-ı 'aklda efdal-i fezâ'il ve ahsen-i hasâ'il olup, medh-i eshiyâ' bâbında âyât-i Kitâb-ı kerîm ve ehâdis-i Nebiyy-i rahîm pek çokdur. Niteki mukâbili olan buhl ü hisset, erzel-i rezâ'il ve akbeh-i fe'â'ildir. Husûsan selâtın-i 'izâm hazretlerinin dâ'imâ mihr-i münîr-âsâ ifâza vü i'tâ ve buhl ü imsâkden tenezzüh ü ittikâ eylemek şâyân-ı şânlarıdır. Lâkin isrâf ve tebzîr şer'an ve 'aklen menhiyy ü münker olmağla, irtikâbından ictinâb etmek dahi ehemmi mehâmıdır. Zirâ mutazammın olduğu mehâzîre nihâyet yokdur. Niteki Hidîv-i sâbık hazretleri yüz elli bin kîseye mütenâhiz hazîne-i metrûkâta hâ'iz olmuşlar iken, iki mâh murûrunda kâr-bendân-ı mesâlih-i devlet olanlar imdâd-ı seferiyye zımnında cebelî açup ve sâ'ir o makûle irtikâbâta nâ-çâr ve bu cihetle

* اطال الله بقاءه و ايده في امور و قواه = Allah onun devamlılığını uzatsın, her işinde onu desteklesin ve güçlendirsın” anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

bir taraftan za‘f-ı hâl-i Devlet-i ‘aliyye taraf-ı a‘dâya nümûdâr ve bir cânibden etvâr-ı nâ-behencâr-ı Pâdişâh-ı vaktiden kulûb-i enâm müşme‘izz ü bîzâr oldu. [N4 9a]

Server-i sûtûde-güher Hâkân-ı Mahmûdû's-siyer *dâmet devletühû mahfûzaten ‘ani'l-elemi ve'l-keder** hazretlerinin dem-i cülûs-i dâfi‘u'n-nuhûs-i Sultânî'lerinde Hazîne-i Enderûn nakd ü cins itlâk olunur peşiz-i nâcîzden dahi huluvv u ferâğî hasebiyle kîse-i Muharrir'den nümûne-nümûn olduğu sıhhate makrûn mesmû‘âtandır.

Hamden lillâhi'l-Vehhâb işbu tahrîr-i kitâb hengâmında mahzâ yâverî-i idrârât-i gaybiyye-i Rabbu'l-erbâb ve müsâ‘ade-i baht u ikbâl-i Pâdişâh-ı İskender-cenâb ile dâhilî ve hâricî hazâ‘in-i hümâyûn mâlla mâl-â-mâl ve her kûşe-i hazîne bir gencîne-i Efrâsiyâb olduğu bî-şâ‘ibe-i işkâldir; *ve'l-hamdü lillâhi ‘alâ zâlik***.

Hak budur ki, ahlâk-ı marziyye-i sâ‘iri gibi haslet-i sehâvetleri çendân mertebe eslâflarından efzûn ve rüşd ü dirâyet ve ihlâs-ı niyyetleri sebebiyle ekserî mahall-i lâyıkına makrûn olmaktadır. Hakk sübhânehû ve Te‘âlâ hazretleri nakdîne-i ‘ömr ü ikbâl ü şevketlerin bîrûn-i yârây-ı rakam u şümâr ve hazîne ve mahzen-i hümâyûnlarına bereket-i Halîl idâ‘iyle her bâr leb-rîz-i dirhem ü dînâr ve ahyânen Muharrir bendelerini hissedâr-ı feyz ü idrâr eyleye, *âmîn ve yerhamullâhu ‘abden kâle âmînen****.

Ve cülûs-i sa‘âdet-me‘nûsün ferdâsı i‘zâm-ı mâdde ve tevhiş ü tedhiş-i kulûb-i nâdde etmeyerek üslûb-i hakîmâne ve ta‘bîr-i nâzikâne ile vâkı‘a-i Âsitâne-i sa‘âdet-âşiyâne‘yi muhbir ve cülûs-i mürîhu'n-nüfûs-i hazret-i Husrevâne‘yi mübeşşir emsile-i vâcibü'l-ımtisâl tahrîr ve her koldan Memâlik-i mahrûse‘ye neşr u tesyîr kılındı.

Ol sene-i müstetba‘u'l-meymenede merhûm Tatarcık ‘Abdullah Efendi-zâde Ahmed Reşîd Efendi Kâdî-i Mısır-ı zâtü'l-ehrâm bulunmağla, ba‘de'l-‘avd muharrir-i Hakîr’e bu siyâk-ı garâbet-semîr üzere [N4 9b] nesek-sâz-ı nakl ü takrîr olmuşdur ki: “Âsitâne-i sa‘âdet‘de ser-zede-i zuhûr olan vekâyi‘-i garîbe ‘akîbinde nâgehân İskenderiyye‘ye bir seffine gelüp, re‘îsi ve mellâhları lisânlarından havâdis-i Âsitâne Hudâ ne-kerde sûret-i kâsîmetü‘z-zahr ile Mısır‘da şâyi‘ olmağla, Vâlî-i Mısır olan Mehmed ‘Ali Paşa ve bu fakîr ve sâ‘ir istimâ‘ eden ehl-i İslâm çâksâz-ı girîbân-ı sabr u ârâm olup, bi'l-cümle müstağrak-ı bahr-ı mâtem ve muhterik-ı âteş olduklarından başka, şe‘âmet-i şûriş ü ihtilâli mes‘ûd ü meymûn ‘add ü i‘tibâr eden haşerât-ı Arnabûd ve A‘râb

* دامت دولته محفوظة عن الالم و الكدر = Allah onun devletini elem ve kederden korunmuş olarak devam ettirsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** و الحمد لله على ذلك = Bu hususta şükür Allah'a olmalıdır” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*** آمين و يرحم الله عبدا قال آمينا = Allahım duâmızı kabul et! Allah, ‘Allahım duâmızı kabul et’ diyen kuluna rahmet eylesin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ve bekâyây-ı ümerâ'-i şekâvet-nisâb ve sâ'ir Ümmü'd-dünyâ hacr-i hizânesinde mevcûd olan nâ-halef ve harâm-zâde makûlesi ecnâs-i nâsım evzâ' u etvârları bâz-gûn ve herc ü merc emâreleri rû-nümûn olmağla, Vâlî-i Mısır hazretleri istîlây-ı ebhire-i dehşet ü hayretten sersem, belki müşrif-i cunûn olmuşidi. Ancak Vezîr-i müşârun ileyh nev'an isticmâm-ı şu'ûr birle 'ale'l-'acele İskenderiyye tarafından menşe'-i havâdis olan şahsı ihzâr ve istintâk u istihbâr eyledikde, mezbûr Âsitâne'den fekk-i lenger-i ikâmetle henûz Boğaz'a vürûdunu mürâdif 'Alemdâr Paşa bîrûn-i hadd ü ihsâ asâkir ile Edirne'ye hücûm ve kasr u kahr ile orduyu kaldırup, yevm-i fulânide İstanbul'a velvele-efgen-i kudûm olup, çend rûz murûrunda el-'iyâzü billâhi Te'âlâ Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye 'an âhîrîhâ sûret-i dîğere münkalib olduğu haber-i ciğerdûzu, Boğaz'da münteşir olduğuna müte'âkıb mahall-i mezbûrdan hall-i lenger ve on gün zarfında İskenderiyye'ye vusûlü müyesser olduğunu takrîr u beyân eyledi. Pes bu vechile havâdis-i münteşire müte'ekked olmağın, müşârun ileyh hazretlerini hayret istî'âb edüp, [N4 10a] hûrd u hâbdan mahrûm gavta-hâr-ı lücce-i gumûm u humûm olarak tekrâr İskenderiyye ve Dimyât ve bahran Kıbrıs ve ba'zı sevâhil-i Şâm taraflarına tayyâreler itâre edüp, kimi tehî-dehân ve kimi miş-yâş-i hâyîde-zebân 'avdet etmeleriyle, sad çendân giriftâr-ı ıztrâb ve müy-i âteş-dîde gibi pîçâ-pîç-i nâ'ire-i telâş u inkılâb olunmuşidi".

İttifâkiyyât-ı haseneden olarak Kādî-i Mısır Efendi-i mûmâ ileyhın bu Fakîr'den telemmüzü olmağla, hâdise-i mezkûreden se-rûz mu'ahhar târihiyle bi-hasebî'l-hukûk Efendi-i mûmâ ileyhe vekâyi'-i merkûmeyi hâvî bir kıt'a mektûb tahrîr ve yevm-i mezbûrda Mısır cânibine 'âzim bir âşinâ yediyle tesyîr kılınmışidi. Şahs-ı mezbûr müsâ'ade-i şurta-i tevfik-ı Rabbâni'yle yevm-i tâsi'de İskenderiyye'ye dâhil ve bilâ-te'hîr mektûb-i mezbûrumuzu Mısır'a irsâl etmekle, üç gün murûrunda Efendi-i mûmâ ileyh yedine vâsıl olmuş. Havâdis-i Âsitâne şâyed ibtidây-ı vehlede ol havâlîye sûret-i dîğerde mün'akis olur mülâhazasına mebnî, mülâhhasan târihleriyle vekâyi'-i mezkûre derûnunda münderic olmağla, hemân 'akab-i kırâ'etde didelerinden katre-bâr-ı sirişk-i sürûr olarak bî-tevakkuf süvâr ve Vezîr-i müşârun ileyh tarafına sebûk-rîz-i 'inân-ı sür'at ü ılgâr olup, fart-ı ferah u meserretinden istimsâk-i nefese tâb-âver olamayup, hemân bâb-ı Dîvân-hâne'den savt-ı bülend ile: "Müjde sad müjde, efendim müjde! İşte bu mektûb hâlâ Âsitâne'de müverrih olan üstâzımındır, on bir günde gelmişdir. Vekâyi'in cümlesi derûnunda mündericdir. Kar'-ı sem' eden havâdis bi'l-cümle erâcif ve egâlîti imiş" deyerek müşârun ileyh tarafına müteveccih oldukda, Vezîr-i müşârun ileyh bî-ihyâr yerinden [N4 10b] vüsûb ve ihtitâf-ı mektûb edüp, hemân kâ'imen kırâ'et etdirmeğe ibtidâr ve bi'l-cümle huzzâr ile didelerinden eşk-nisâr olarak gûş-güzâr olup, derhâl mektûb-i merkûmun otuzdan ziyâde nüshası istinsâh ve etrâfa neşr u irsâl ve tabl-ı beşâretle 'âmme-i enâmı münşerihu'l-bâl eylemişler.

Oldu zahm-ı dil-i bî-çâreye merhem kağıd

*eş-Şey'u bi's-şey'i yüzekkiru**. Ve “*Fi'd-dehri 'ibretün li-men-i'tebere***” mü'eddâsinca şâyed vesîle-i istibsâr olmak hâtırasıyla bir mektûb-i âhar kıssası dahi sebt-i cerîde-i âsâr kılındı. Sûreti budur ki, bâ-irâde-i Rabb-i Müste'ân tahrîr u beyânı mevkûl-i 'uhde-i kilik-i pâkîze-zebân olan vekâyi'-i sinîn-i âtiye cümlesinden Vidin tarafı Başbuğu Sirozî İsmâ'îl Bey'in müdür-i ordusu ve müdebbir-i umûr-i harbiyyesi olan sâbıkâ Şumnu A'yânı Ser-bevvâbın Ebûbekir Ağa ile miyânemizde bi'l-münâsebe mu'ârefe-i sâbıka olmağla, bi-hasebi'l-me'mûriyye küffâr-ı husrân-encâmıla serhadd-i mezbûrda mücâhedeleri hengâmda savb-ı muharrir-i Hakîr'e iltimâs-i du'â zımında bir kıt'a mektûbu vürûd eylemekle, çend satır cevâb-nâme tahrîr olunup, ittifâkı yevm-i mezbûrda Der-i devlet-medâr'a Medîne-i münevvere'nin Havâric'den (جوارجن) tathîr olunduğu müjdesi vârid olmağla, hâmiş-i mektûbda berây-ı tebşîr müjde-i mersûm tastîr olunmuşıdı. Mektûb-i mezbûr Ağa-yı merkûma kable'l-vusûl İsmâ'îl ordusuna Ruscuk semtlerinden bir şahıs gelüp: “Ordu-yi hümâyûn'da Rusyalı ile 'akd-i sulh u salâh olunmağla, tarafeynden tarh-ı silâh ve terk-i kifâh olundu” deyü bir urcûfe nakl eylemiş, gâ'ile-i harb ü kıtâlden fütûr u kelâl birle fırsat-cûy-i vesîle-i gürîz ve ganîmet-şumâr-ı behâne-i nâçîz olan ekser efrâd-ı sebük-nihâd-ı askerî, husûsan bî-magzân neferât-ı nüfûr-i yeniçeri, haber-i vâhid-i mezbûru tasdîk u i'timâd ile 'id-i kâm-rânî [N4 11a] ve yekdîğere tehniye ederek hod-be-hod, sû-be-sû¹ top u tüfeng şenliğine mübâderetle izhâr-ı sûret-i şâdmânî etdiklerinde, İsmâ'îl Bey ve vücûh-i ordu fi'l-hâl bu keyfiyyetin sebab ü menşe'ini tefahhus ve su'âl² eylediklerinde, şahs-ı mezbûrun vürûd ve ahbârını ifâde eylediler. Gerçi³ mîr-i mûmâ ileyh ve sâ'ir serân-ı asâkir bunların bu resme tîş ü⁴ hıffetlerinden dil-gîr olarak⁵ zecr u âzâr ile iskât eylediler. Amma⁶ karşularında sehâb-ı muzlim-sıfat hârgâh-nişîn-i karâr u ikâmet olan Rusya ordusu, taraf-ı İslâmiyân'dan işbu nâgehânî⁷ şenlik lâmi'asını müşâhede etmeleriyle, sergerdeleri olan Ceneral, 'ale'l-fevr bir câsûs irsâl edüp, câsûs-i mesfûr kenâr-ı ordu-yi İslâmiyân'da ba'zı esâfil-i askerî lisânından in'ikâd-ı musâlaha lakırdısını işitmekle, ordularına 'avdet ve Ceneral-i mersûma hikâyet eyledikde: “Musâlaha mütehakkak olsa, elbette kendülerden akdem bizim tarafa ordumuz cânibinden ihbâr olunmak elzemdir”

* *الشئ بالشئ يذكر* = Bir şey, başka bir şeyi hatırlatır” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** *فى الدهر عبرة لمن اعتبر* = İbret alan için geçen zaman içinde ibretlik durumlar vardır” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

1 sû-be-sû N3 : — N4

2 sebab su'âl N4 : asıl ve menşe'ini istis'âl N3

3 Gerçi N4 : — N3

4 sâ'ir ü N4 : sâ'irleri askerinin bu N3

5 olarak N4 : + gerçi N3

6 eylediler. Amma N4 : eylemişler, lâkin N3

7 nâgehânî N4 : — N3

deyü be-gâyet müte'accib olup ve şenlik-i merkûmun bâ'isini istifsâr ve mesmû'ları olan musâlaha sohbeti vâhî olup: "Ancak asker-i İslâmiyân'ın 'acizlerinden nâşî, 'âdetleri üzere ordularını tefrika mukaddime olmak üzere ihtirâ' olunmuş bir ma'nâdir" zemîninde ba'zı nâ-güvâr kelimât inzimâmını hâvî İsmâ'îl Bey'e kağıd tahrîr u isrâ' eylemiş, berü cânibden hakikat-i hâli tahrîre mehâzîr-i şenî'a mâni' olup ve bir gûne te'vîl dahi bulunmamağla, cevâb tahrîrinden furû-mânde¹ ve bî-tâb ve ol bâbda dest ü pâ-zen-i lücce-i hayret ü ıztırâb olmuşlar iken, nâgâh sevk-ı sâ'ika-i tevfik-ı hazret-i İlâh ile² mektûb-i mersûl-i Hakîrânemiz mûmâ ileyh Ebûbekir Ağa'ya ol hılâlde³ vâsıl ve hâdis-e-i merkûmenin⁴ te'sîrinden nâşî medhûş ü mütelâşî olarak mektûbu kırâ'et⁵ ve hâşiyesinde Medîne-i münevvere'nin fethi müjdesini gördükde, hemân bî-ihyâr giryân olarak İsmâ'îl Bey tarafına şitâbkâr olup, derhâl mektûbu yedine⁶ teslîm ve: "Mahzâ mu'cize-i hazret-i Muhammedî ve yümn-i devlet-i cenâb-ı Sultân Mahmûdî berekâtiyle zuhûr-i gayret-i Rabbu'l-erbâb işbu;

el-Emân! Ey dil ne müşkil-ter su'âl olmuş sana*

mısrâ'ınca, "Cizr-i esamm kabîlinden olan⁷ su'âl-i düşvâr pâseh-ı düşmen-i dîne tertîb-i cevâb eyledi" deyerek haber-i beşâret-i [N4 11b] Tîbe-i tayyibe'yi tebşîr u⁸ irâ'et eyledikde, Mîr-i mûmâ ileyh gûyâ ki⁹ hayât-ı tâze bulmuş gibi eşk-eşân sürûr-i bî-endâze ve "*Bi-eyyihimâ userru bi-feth-i Hayber, em bi-kudûm-i Ca'fer***" nağme-i hicâzisine terâne-bend-i âgâze¹⁰ olarak dergâh-ı

1 'ale'l-fevr -mânde N3 : resmen bâ'isini su'âl zımında mîr-i mûmâ ileyhe tezkire tahrîr ve irsâl eylemişler. Berü cânibden hakikat-i hâl tahrîr olursa, asker-i İslâm'ın halî'u'l-'izâr olup, Ser'asker'e hürmet ü itâ'at üzere olmadıklarından başka, fûtûr u melâletleri şenî'asının iş'ârını mutazammın ve eğer haber-i musâlahanın istimâ'ını kendi nefslerine i'tizâ' birle kendi re'yleriyle şenlik tertîb olunduğunu işrâb eyleseler, sulh mâddesi emr-i 'azîm olmağla, haber-i vâhid ile 'amel olunmayup, elbette tarafeyn ordularına devletleri tarafından emsile-i mahsûsa vürûduna muhtâc olmağın, bu sûrette kendülerinin sehâfet ü feyâletlerini mübeyyin olmağla, bir dürlü cevâb tedârükünden 'âciz N4

2 ile N4 : birle N3

3 hılâlde N4 : ânda N3

4 merkûmenin N3 : merkûme N4

5 kırâ'et N4 : kırâ'ete ibtidâr N3

6 şitâbkâr yedine N3 : ılgâr olup ve mektûbu destine N4

* Bu mısra Nedîm'in bir gazelinden alınmıştır; bk. *Nedîm Dîvânı*, hzr. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 2004, s.250.

7 işbu; olan N3 : — N4

8 tebşîr u N4 : — N3

9 gûyâ ki N3 : — N4

** بايها اسر بفتح خير ام بقدم جعفر = Hayber'in fethine mi, yoksa Ca'fer'in gelişine mi sevineyim" anlamına gelen bu cümle, Hz. Peygamber'in bir hadîsi olarak meşhûr hadîs kitaplarında bulunmamakla birlikte, zikredildiği yerlerden biri olarak bk. meselâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*; thk. Hamdî b. 'Abdülmeccid es-Selefi, 3. baskı, Kâhire ts, II,108.

10 eşk-eşân âgâze N4 : eşk-feşân-ı meserret-i bî-endâze N3

hazret-i Hudâ'ya hamd ü senâ ve bu 'Abd-i bî-nevâya¹ tahsîn ü du'â eylemiş. Ba'de-zâ Ceneral-i mersûmun tezkiresine² cevâb olarak: "Âsâyişgâh-ı hazret-i Rasûlullah '*aleyhi's-salâtü ve's-selâm* olan Medîne-i münevvere'nin Mısır Vâlîsi tarafından dest-bürd-i satvet-i Pâdişâh-ı İslâm'la Havâric'den feth u tathîr olduğu müjdesi, Âsitâne cânibinden bugün tarafımıza şeref-vürüd eylemekle³, nezd-i İslâmiyân'da bu müjde, kişver-i heft-iklîm temellükünden mu'teber⁴, belki dünyâ ve mâ fihâdan bâlâ-ter ve muftihar⁵ olduğuna mebnî, izhâr-ı sürûr u şâdmânî olundu" deyü kağıd tahrîr ve i'âde eylemişler. Ceneral-i mersûmun tezkire-i mezkûresine te'yîd-i Rabb-i mücîb ile cevâb-ı 'acîb vâki' olmuştur. Zîrâ mazmûn-i tezkire su'âl-i mezbûr zımında hezl-âmîz ve nikâyet-engîz olduğundan başka, 'âmme-i küffâr-ı bed-millet Haremeyn-i muhteremeyn'in eydî-i Muhammedî'den insilâbını hâşâ vehn ve za'f-ı dîn-i Ahmedî'ye nisbetle bi'l-cümle serşâr-ı inşirâh u ferhat olup, husûsan Vâlî-i Mısır hazretlerini bi'l-külliyeye silk-i serkeşân-ı Devlet-i 'aliyye'den 'add ü i'tikâd etmeleriyle temâmî-i aktâr-ı 'Arabistân'dan ahkâm-ı nâfize-i hazret-i Şehinşâh-ı İslâm yeksere münharif ve evâmir u nevâhî-i Şâhâne'lerini⁶ mütehallif olduğunu cezm ü imzâ etmişler idi.

Hâliyâ Vezîr-i müşârun ileyhî Devlet-i 'aliyye'ye [N3 13a] kemâl-i itâ'a-tinden⁷ nâşî mesâfe-i ba'îdeye bâdiye-peymây-ı 'azm ü gayret ve dest-yârî-i seyf-i müzîlül-hayf-i hazret-i Şehriyârî'yle kutr-ı Hicâz'ı feth u teshîre şedd-i nitâk-ı himmet eylediğini lede't-tahkîk i'tikâd-ı sâlîfleri âyîn-i zâ'ifleri gibi re'sen bâtil u 'âtil olduğu, sûret-nümây-ı ma'raz-ı sübût ü tehakkuk oldukda, "*Fe-bühitellezî kefer*"* mefhûmunca Ceneral-i mersûm mebhûten müstağrak-ı çirkâbe-i haclet ü keder olmuştur.

Dâ'imâ dergâh-ı hazret-i Kibriyâ'dan recâ olunur ki, Pâdişâh-ı cihân Şehinşâh-ı gîtî-sinân *hafizahullâhu Te'âlâ 'an-tavârikl-hadsân*** hazretlerinin hemîşe re'y-i vukûf ve savletlerini vesîle-i envâ'-ı fütûhât ve 'âmme-i a'dâ ve bed-hâna zerî'a-i esnâf-ı züll ü hakâret eyleye, âmîn bi-hürmet-i Tâhâ ve Yâsîn.

1 bu 'Abd-i bî-nevâya N4 : 'abd-i Hakîr'e N3

2 Ceneral-i tezkiresine N4 : tezkire-i mezkûre-i Ceneral'e N3

3 "Âsâyişgâh-ı hazret-i eylemekle N3 : "Bu gün Medîne-i münevvere'nin dest-bürd-i satvet-i hazret-i Pâdişâh-ı kişver-gîr ile tâ'ife-i Havâric'den feth u tathîr olduğu müjdesi, Âsitâne-i sa'âdet'den şeref-vürüd etmekle N4

4 kişver-i mu'teber N3 : milket-i heft-iklîm temellükünden N4

5 ve muftihar N3 : — N4

6 Şâhâne'lerini N4 : Şâhâne'leri N3

7 itâ'atinden N3 : itâ'atden N4

* *فبهت الذي كفر* = Bunun üzerine kâfir apışıp kaldı" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Bakara, 2/258. âyetin sonlarında yer alan ufak bir kısımdır.

** *حفظه الله تعالى عن طوارق الحدثن* = Yüce Allah onu gece ve gündüzün ansızın kapımızı çalan olaylarından korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Zikr olunan şîve-i dil-pezîri¹, çend rûz murûrunda Ağa-yı merkûm savb-ı Hakîr'e tahrîr u iş'âr² ve bast-ı teşekkür-i kesîr eylemişdir³.

Zikr-i tekallüd-i şemşîr-i Kîşver-gîr⁴

Pâdişâh-ı 'âlem, Şehinşâh-ı şihâb-tîğ ve Süreyyâ-'âlem, Halîfe-i hazret-i Nebiyy bi's-seyfi kâtî'u usûli'l-cevri ve'l-hayfi *halledallâhu hulâfete-hû ve eyyede ve şeyyede şevketehû ve saltanatehû*⁵ hazretleri mâh-ı cumâdelâhire guresinde⁶ resm-i dîrîn-i selâtin-i pîşîn üzere müretteb ve muhteşem alay-ı vâlâ⁶ ile Dîvân-yolu'ndan merâkîd-i⁷ ecdâd-ı bihişt-me'âdlarını zâ'ir olarak Mezâr-ı Mihmândâr-ı hazret-i Rasûl-i Bârî Ebî Eyyûb el-Ensârî⁸ *radiyallâhu 'anh* ziyâretine hezz-i mevkib-i 'azîmet ve tekallüd-i seyf-i zernigâr maslahatından sonra bahran 'avdetle Seray-ı sürûr-efzâlarını hemser-i sipîhr-i Sâmî-menziyet buyurdular⁹.

Ba'zı tevcîhât-ı Enderûn-i hümâyûn¹⁰

Mesmû'umuza göre Seferli Kethudâsı Mehmed Bey, Hudâvend-i sâbıkı Hidîv-i esbak vak'asını¹¹ îkâ'dan ba'zı mertebe nasîhat ve beyân-ı vehâmet-i 'âkıbetle¹² sarf ve incizâra sa'y ü ibtidâr eylemekle, sûret-i tevakkuf u tereddüd nümûdâr olmuşiken, [N4 12a] 'Alemdâr Paşa'nın Orta-kapu'dan gulgulesi velvele-pervâz¹³ olarak 'aks-endâz oldukda, istihbâr behânesiyle Mîr-i mûmâ

- 1 i'âde eylemişler dil-pezîri N3 : mesfûr tarafına tesyîr ve bu vechile asker-i İslâm'ı lekke-i 'âr u fazîhadan (فصيحه دن) tebrî'e vü tathîr eylemişler. Bu şîveyi N4
- 2 Hakîr'e tahrîr u iş'âr N4 : muharrîr-i Hakîr'e tahrîr N3
- 3 kesîr eylemişdir N3 : bî-şümâr eyledi N4
- 4 **şemşîr-i Kîşver-gîr** N4 : **seyf** N3
- * *خدا الله خلافته و ايد و شييد شوكته و سلطنته* = Allah onun hılâfetine kalıcı kılsın, onun heybetini ve saltanatını güçlendirsün ve kutlu kılsın” anlamına gelen Arapça bir duâdır.
- 5 Halîfe-i saltanatehû N4 : *dâmet devletihû 'alâ 'âmmeti'l-ümem* (دامت دولته على عامة الامم) = Onun devleti bütün ümmetlerin üzerinde devam etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır] N3
- 6 1 Cumâdelâhire 1223 = 25 Temmuz 1808 Pazartesi. Muhtemelen metnimizden istifâde edilerek kaydedilmiş olmakla beraber Şânî-zâde'de Sultân Mahmûd'un kılıc kuşanması 20 Cumâdelâhire 1223 = 13 Ağustos 1808 Cumartesi günü gösterilmiştir; bk. *Şânî-zâde Târîhi*, I,47.
- 6 alay-ı vâlâ N4 : alay N3
- 7 merâkîd-i N3 : — N4
- 8 el-Ensârî N3 : Ensârî N4
- 9 buyurdular N4 : eylediler N3
- 10 **-i hümâyûn** N3 : — N4
- 11 Hudâvend-i vak'asını N4 : Hidîv-i sâbıkı Hudâvend-i esbak vâkı'asını N3
- 12 'âkıbetle N4 : 'âkıbet ederek N3
- 13 sa'y ü ibtidâr -pervâz N4 : bezl-i enfâs-i iktidâr eylemekle, sûret-i tereddüd ü tevakkuf nümûdâr olmuşiken, Orta-kapu'dan 'Alemdâr Paşa'nın gulgulesi velvele-perdâz N3

ileyhi def' eyledikten sonra, şenî'a-i¹ ma'hûdeye ibtidârı, ma'lûm-i hazret-i Şehriyârî² olduğuna mebnî, Mîr-i mûmâ ileyh devlet-i tekarrub-i Şâhâne'ye³ sezâvâr ve Silahdârlık rütbe-i celîlesiyle kâmkâr oldu. Ağâyân-ı Enderûn'un bi'l-vücûh güzîde ve müstesnâlarından⁴ Râsih-i pâkîze-edâ, bu mısırâ'la te'diye-i târîh-i dil-ârâ eyledi.

Zîb-i dûş oldu Mehmed Mîr'e hâlâ seyfi-i Şâh 1223⁵

(زيب دوش اولدى محمد ميره حالا سيف شاه)

Ve Seyyid Mehmed Ağa, Hazîne Kethudâsı ve mukaddemce Sır Kâtibliği'nden ceffe'l-kalem ve'l-midâd kenâre-i kağıd gibi bürîde-i mıkırâz tenhiye vü ib'âd olan Hâfız Feyzullah Ağa⁶, hâlâ irsâl-i lihye etmeyüp, çehre-i feyz-behresi ol gâ'ile-i tâ'ileden sâde ve “Sakallı cennete girmez, gerekse evliyâ olsun” nümâyîşine rû-dâde⁷ olmağla, bâ-irâde-i merâhim⁸-ifâde Enderûn'a i'âde ve kemâ fi'l-esbak⁹ Sır Kâtiblik makâm-ı hıdmetiyle muhriz-i sa'âde oldu.

Ve Baş-çukadârları¹⁰ Arnabûd Ahmed Ağa, Mîrahûr ve Seyyid 'Ömer Ağa, Baş-çukadâr olup ve Çukadâr-ı hazret-i Tâcdârî iken¹¹ mukaddemâ Fodula Kitâbeti'yle çırağ olmuş¹² olan Hüseyin Ağa, fahru'l-muhadderât, iklîlü'l-muhsanât, Âsiye-i zemân, Râbi'a-i devrân¹³ 'iffetlü 'ismetlü Mehd-i 'ulyâ *hafizahallâhu Te'âlâ*^{14*} cenâblarının da'ire-i zâhirelerinde Kethudâlık hıdmetiyle mazhar-ı şeref ü iftîhâr ve Hazînedâr Kâsım Ağa, Dârussa'âde Ağalığı'yla hâ'iz-i 'izz ü i'tibâr¹⁵ ve Lala-yı hazret-i Pâdişâh-ı mülk-ârâ 'Anber Ağa, Hazînedâr oldu¹⁶.

1 şenî'a-i N4 : kerîhe-i N3

2 Şehriyârî N4 : Cihândârî N3

3 devlet-i tekarrub-i Şâhâne'ye N4 : 'izzet-i tekarrube N3

4 rütbe-i celîlesiyle müstesnâlarından N3 : rütbesiyle nâ'il-i 'izz ü i'tibâr oldu. Ağâyân-ı Enderûn'dan N4

5 1223 [Bu tarih, kırmızı mürekkeple mısırân altına yazılmıştır] N4 : [1]223 [Bu tarih, kırmızı mürekkeple mısırân altına yazılmıştır] N3

6 ve'l-midâd Ağa N4 : Bîrûn'a münze'ic olan Hâfız Feyzullah Efendi N3

7 sâde ve rû-dâde N3 : âzâde N4

8 merâhim N4 : mekârim N3

9 fi'l-esbak N4 : fi's-sâbık N3

10 hıdmetiyle Baş-çukadârları N3 : hıdmetinde karâr-dâde oldu. Ve Baş-çukadâr N4

11 iken N4 : olup N3

12 olmuş N4 : -kerde N3

13 Âsiye-i devrân N4 : Âsiye-hılkat, Sıddîka-diyânet N3

14 *hafizahallâhu Te'âlâ* N4 : — N3

* *حفظها الله تعالى* = Yüce Allah onu korusun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

15 hâ'iz-i 'izz ü i'tibâr N3 : kâmkâr N4

16 oldu N4 : — N3

Ve Mâbeyinci olmayarak ‘Osmân Ağa, Kahveci-başı¹ ve Ağa-yı Bâbü's-sa‘âde'de olan Hâfız Mustafa Efendi ihrâc birle sâbık Kapu Ağası olan Sâlih Efendi sâniyen² Bâbü's-sa‘âde Ağalığı'yla kâm-rân³ oldu*.

Ba‘zı mertebe vukû‘-i siyâset

Hudâvend-i⁴ sâbık hazretlerinin Vâlide-i mâcideleri Kahveci-başısı Mahmûd Efendi'nin hal‘-ı Hudâvend-i⁵ esbak mâddesinde Ocaklı⁶ tarafına nihânice [N4 12b] tereddüdü, mahallinde zikr u iş‘âr olunmuşıdi. Vak‘a-i lâhikada dahi merkûm ve Hudâvend-i⁷ sâbıkın Kahveci-başısı ve Hacı Bağdâdlu dimekle müştehir Hasekî, cinâyet-i ma‘hûdede hem-dest-i tevâfuk-ı töhmet⁸ olmak mülâbesesiyle cezây-ı sezâları hükm-i kat‘iyyü'l-müfâd-ı Hâkim-i hâsimle icrâ kılındı.

Nefy ü iz‘âc-ı ba‘zı kesân

Nemek-be-harâm, zemîm ü zemmâm, münâfık-sîret, mûmâdık-cibillet, vîrân-ken-i hânûmân, berbâd-sâz-ı dûdmân, bu'l-fuzûl, deniyy ü le‘îm ve cehûl, hod-bîn ve mu‘cib, muzırır u müfsid ve mürtekib, bî-hayr ve bî-menfa‘at, hasûd, bed-tıynet⁹, müsemma bi'n-Nakîz Mîrâhûr-i esbak Şemseddîn Bey nâm mürâyî ve ezrak¹⁰ dahi bu esnâda maşrık-ı ‘izz ü ikbâl¹¹ olan Âsitâne-i sa‘âdet-iştimâl'den magrib-zemîn Kasaba-i Misivri'ye izâle vü izlâl kılındı; *ilâ haysü elkat rahlehü Ümmü Kaş‘am*^{**12}.

Ve merhûm ‘Abdullah Birrî Efendi'nin İmâmı iken, himmet-i mûmâ ileyhle dahîl-i zümre-i Hâcegân olan Burusevî Mustafa Efendi, fırka-i

1 Kahveci-başı N3 : Ser-kahveciyân N4

2 sâniyen N3 : mükerreren N4

3 kâm-rân N4 : behredâr N3

* “Ba‘zı tevcihât-ı Enderûn oldu” kısmındaki bilgiler ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi*, I,48-49'da kaydedilmiştir.

4 vukû‘-i siyâset Hudâvend-i N4 : siyâset Hidîv-i N3

5 Hudâvend-i N3 : Hidîv-i N4

6 Ocaklı N4 : Ocak N3

7 Hudâvend-i N4 : Hidîv-i N3

8 tevâfuk-ı töhmet N4 : yegâneğî N3

9 münâfık-sîret bed-tıynet N3 : mürâyî ve zerrâk, ser-defter-i ehl-i nifâk, câhil ü cesûr, kenûd u kefir N4

10 Mîrâhûr-i esbak ezrak N3 : Şemseddîn Bey N4

11 ikbâl N4 : iclâl N3

** = *Ümmü Kaş‘am*'ın yükünü yıktığı yere kadar (=ölünceye kadar)” anlamına gelen Arapça bir mısradır.

12 izâle vü *Kaş‘am* N3 : misâl-i necmü'z-zevâl izâle vü izlâl kılındı. N4

ehmâcdan iken, halîlesi olan¹ seraylunun dest-yârî-i sa'y-i bî-şümâriyle² bir müddet işgâl-i hayyiz-i Kethudâyî-i Rikâb-ı devlet³ etmiş olmağla, nev-devletân vicdânında⁴ ba'zı mertebe kâr-güzârlık töhmet-i gayr-i vâkı'ası⁵, haremiyle berâberce Sakız Adası'na nefy ü iz'âcının⁶ 'illeti oldu. Mûmâ ileyhın mesned-nişîn-i Kethudâyî oldukları esnâda, ba'zı umûr u mesâlih hall ü 'akdine⁷ dâ'ir şütür-gürbe menâkıb-ı rengînleri hande-fermây-ı müstemi'in olmakdan hâlî olmaz idi. Te'eddüben hikâyetlerinden keff-i kalem eylemek revâ görüldü⁸.

Ve Şâh Sultân merhûmenin zevci olup, Hudâvend-i⁹ esbak merhûmun sâye-i sa'âdet¹⁰-vâyelerinde hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anh*¹¹ civârında kâ'in sâhil-hâne-i bihişt-âsâda îrâdât-ı vâfire ile gubâr-ı gâ'ileden âzâde olarak¹² müstağrak-ı nâz ü ni'met ve kec-külâh-ı huzûr u râhat olarak ber-vech-i tekâ'üd ikâmet üzere¹³ olan Gözüm Mustafa Paşa'nın cild-i sâbıkda tafsîl olunduğu üzere Seyyidâ dedikleri bed-tıynet ve Kabakçı dedikleri kedûy-i mezbele-i habâset¹⁴ hulûlleriyle Şeyhulislâm tebdîli rezîlesi¹⁵ ve pes-perdeden ba'zı tedâbîr-i müdebbirâne ilkâsı misillü a'mâl-i nâ-marziyyeye mübâderetleri, zecren lehû medâr-ı tuğyân olan îrâdât-ı bî-gerânîlerinin¹⁶ ref'îyle tenkîb olunarak Filibe'ye def' u tagrîblerine mü'eddî oldu. [N4 13a]

Ve sâbık Kethudây-ı devlet ve hâlâ Kethudây-ı Esmâ' Sultân Moravî Penâh-zâde¹⁷ 'Osmân Efendi dahi Ruscuğ'a nefy ü iclâ olunup, gerçi ricâl-i vakt mûmâ ileyhın i'dâmı bâbında Sadrîa'zam'a ilhâh u ibrâm eylediler ise de, temâdî-i ecel ol 'amel ü emellerine bâ'is-i¹⁸ terâhî vü faysal oldu.

Ve ba'de eyyâmin kalîle sâbık Defterdâr-ı Şikk-ı Sâni Ahmed 'Azîz Efendi dahi Balçık Kazâsı'na nefyile ilkâ'-i çirkâbe-i tezlîl olunmuşiken¹⁹,

1 olan N3 : — N4

2 bî-şümâriyle N4 : kâr-güzâriyle N3

3 -ı devlet N4 : — N3

4 nev-devletân vicdânında N3 : — N4

5 kâr-güzârlık vâkı'ası N4 : kâr-bendlik töhmeti N3

6 iz'âcının N4 : ib'âdının N3

7 hall ü 'akdine N3 : ratk u fatkına N4

8 Te'eddüben görüldü. N3 : — N4

9 Hudâvend-i N3 : Hidîv-i N4

10 sa'âdet N4 : 'inâyet N3

11 *radiyallâhu 'anh* N3 : — N4

12 gubâr-ı olarak N4 : — N3

13 olarak üzere N3 : — N4

14 dedikleri habâset N3 : Efendi ve Kabakçı Ağa N4

15 rezîlesi N3 : — N4

16 bî-gerânîlerinin N4 : bî-gerânlarının N3

17 Moravî Penâh-zâde N3 : Penâh-zâde Moravî N4

18 'amel ü emellerine bâ'is-i N4 : emel ü 'amellerine sebeb-i N3

19 nefyile olunmuşiken N3 : nefy ile tezlîl olunup N4

lisân-ı hâli, “*İrhamû ‘azîze kavmin zelle**” me’âliyle istirhâm eylemekle¹, çend rûz murûrunda İsmâ‘îl Kal‘ası’na Nüzül Emâneti nâmiyle nev‘an² tebcil olundu.

Katl-i Kâ‘im-makâm-ı esbak³ Mûsâ Paşa

Hud‘a-i⁴ hârika-i hal‘-ı Hudâvend-i esbak husûsunda bast u tafsîl olunduğu üzere üss-i (أس) esîs-i maslahat ve asl-ı asîl-i fitne vü fetret, mürevvic-i bâzâr-ı şeytanet, müheyyc-i ser ü kâr-ı mefsedet⁵, memsûhiyyü's-sûre, Sâmiriyyü's-sîre, bakıyye-i ‘Amâlika**’, fuzâle-i ferâ‘ine vü Celâlîka*** Kâyim-makâm-ı esbak Mûsâ Paşa dedikleri İblîs-i muhakkak⁶, Âsitâne-i ikbâl-âşiyâne’den âverde-i pençe-i ihtiyâl eylediği gencîne-i mâl-â-mâl ve mertebe-i gınâdan⁷ istiğnâ derecesinde envâ‘-ı nefâyis-i emvâl ile Gavur İzmiri lakabıyla mülakkab şehir-i şehîr ve bendergâh-ı hatîrde nâz-bâliş-nişîn-i emn ü ferâğ ve müttekâ-güzîn-i refâh u rifâğ olmağla, ol ebu'l-cânn-ı mekr u telbîs ü hiyel ve⁸ ümmü'l-fesâd-ı hud‘a vü tedlîs ü dagal, fettân ü mekkâr u tebehkâr ın izâle vü i‘dâmı ve kısâs u⁹ intikâmı ehemmi-i mehâm olduğuna mebnî, Der-bâr-ı devlet-karâr’dan bâ-emr-i mü‘ekked katl ü tedmîrine¹⁰ Hasekî-i mahsûs ta‘yîn ü teşyîr¹¹ olundu.

Mübâşir-i merkûm hasbe'l-emr ibtidâ¹² Kadı ve Mütesellim’le nihânî fer-mân-ı ‘âli-şânı irâ’etle mâddeye me‘mûriyyetlerinden¹³ haberdâr edüp, emr-i ‘âli-i mezkûrda mûmâ ileyhimâ dahi muhâtab ve me‘mûr olmalarıyla bi'l-ma‘iyye

* *أَرْحَمُوا عَزِيرَ قَوْمِ ذَلَّ* = Bir topluluğun ileri geleni aşağılık bir duruma düşerse, ona merhamet ediniz” anlamına gelen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekle beraber, bazı hadîs kitaplarında yer almakta, ama zayıf veya uydurma olarak değerlendirilmektedir; bk. meselâ el-‘Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.318, I,115.

1 me‘âliyle istirhâm eylemekle N4 : mefhûmuyla istirhâm etmekle N3

2 nev‘an N3 : fi'l-cümle N4

3 -ı esbak N4 : -ı sâbık N3

4 Hud‘a-i N4 : Hadî‘a-i N3

5 şeytanet mefsedet N4 : bagy ü tuğyân, müşeyyid-i bünyân-ı şekâvet ü ‘ısyân N3

** Metnimizde “Amâlika” denilirken, en eski Arap kabilesi olduğu kabul edilen yarı efsanevî göçebe Sâmî topluluğa telmîhte bulunmaktadır; bk. meselâ Sargon Erdem, “Amâlika”, *DİA*, İstanbul 1989, II,556-558.

*** Metnimizde “Celâlîka” denilirken, muhtemelen İspanya’nın kuzeybatı köşesindeki Galice/Galicia bölgesine Araplar’ın verdiği ismin çoğulu kastedilmektedir; bk. meselâ Ş. Sâmî, *Kâmûsü'l-A‘lâm*, İstanbul 1308/1891, III,1829.

6 -ı esbak muhakkak N4 : -ı sâbık Mûsâ Paşa N3

7 gınâdan N3 : ‘inâddan N4

8 ve N4 : — N3

9 tebehkârın kısâs u N4 : ‘ayyârın i‘dâmı ve niçe maktûllerin kendüden ahz-ı N3

10 tedmîrine N4 : izâlesine N3

11 ü teşyîr N4 : — N3

12 ibtidâ N4 : — N3

13 mâddeye me‘mûriyyetlerinden N3 : mâddeden N4

tedbîre teşebbüs ü ibtidâr eylediler. Karâr-dâde-i rây ü tedbîrleri olduğu üzere sular karardıkda, ol siyeh-kâseye işrâb-ı şûrâbe-i merg etmek kasd-ı sâdıkiyla¹ [N4 13b] Nâ'ib Efendi ve Mütesellim Ağa vâfirce müsellağ fedâyiler ile hufyeten² ârâm-gâhı olan nuhûset-hâneyi dâ'iren mâ-dâr kemer-vâr kuşatdıktan sonra, bir mikdâr neferâtla derûn-i hâneye âhestece³ duhûl edüp, sû-be-sû sedd-i selme vü gürîzgâha sa'y ü ihtimâm⁴ eylediler. Paşa'nın mevcûd olan ba'zı etbâ'¹, Nâ'ib ve Mütesellim'in bu resme sevâd-ı silah-pûş ile zalâm-ı leyl-i⁵ pürveyelde konağa iktihâmalarını gördüklerinde, mukaddemce havâdis-i Âsitâne mesmû'ları olup, mahdûmlarının;

*Çü bed-kerdî me-şev eymen zi-âfât
Ki vâcib şud tabî'at-râ mükâfât**

mücâzâtı üzere⁶ mazhar-ı intikâm olacağı dahi ezhânlarında dağdağa-rîz-i endîşe vü halecân⁷ olmağla, hurdeye âgâh olup, min-ba'd lahza-i tevakkuf, müstetba'-ı nedm ü⁸ te'essüf olacağı bî-iştibâh olmağın, vakt-i vüs'atde efendilerine lâfzen-i meydân-ı cân-fedâyî ve dem-i teng-nâyîde ser-nigûn-efgen-i megâk-i yektâyî⁹ vü tenhâyî olmak de'b ü 'âdetleri, belki lâzime-i mâhiyyetleri olan ol makûle etbâ'¹⁰ ve havâşî ve hıdmetkârân-ı bî-vefâyân, hemân leff-i siyâb ü eskâl-leri meşgalesine dest-zen-i¹¹ müsâra'at ve şitâbende-i semt-i selâmet oldular.

Berü tarafdan¹² Mûsâ Paşa sâkin olduğu odadan etbâ' ve huddâmın derûn-i¹³ havlû-yi hânede sû-be-sû tek ü pûlarını ihsâs eyledikde, mukaddemce kânûn derûnunda şu'le-i cevvalê¹⁴-misâl ser-nümây-ı cevelân olan zebâne-i vehm ü hayâl müteheyyc ve lehb-i rehb ü hafakân-ı bâl muhtelic olmağla, hücum-i¹⁵ zıll-ı sakîl-i vesvese vü telâşla muztarib ve bî-ârâm ve istîlây-ı hummây-ı

1 emr-i 'âlf-i sâdıkiyla N4 : ber-müceb-i emr-i 'âlf bi'l-ma'iyeye tedbîre ibtidâr etmeleriyle, karâr-dâdeleri üzere sular karardıkda N3

2 fedâyiler ile hufyeten N4 : neferâtla hufyeten Paşa'nın N3

3 âhestece N4 : — N3

4 sa'y ü ihtimâm N4 : mübâderet N3

5 leyl-i N3 : leyl ü N4

* چو بد کردی مشو ایمن زافات * که واجب شد طبیعت را مکافات = Kötülük yaparsan, başına gelecek belâlardan emîn olma! Çünkü yapılanlara karşılık verilmesi yaratılışın gereği bir şeydir" anlamına gelen bu cümle, Genceli Nizâmî'nin *Hamse'sinin Husrev ü Şîrîn* kısmından alınmıştır; bk. Nizâmî-i Gencevî, *Külliyât-ı Hamse-i Hakîm Nizâmî-i Gencevî*, s.471.

6 Çü bed üzere N3 : elbette N4

7 dağdağa-rîz-i halecân N4 : câ'il N3

8 müstetba'-ı nedm ü N3 : mücib-i N4

9 yektâyî N4 : bî-emânî N3

10 de'b ü etbâ' N4 : muktezây-ı 'âdet-i müstemirreleri olan ol makûle tevâbi' N3

11 siyâb ü dest-zen-i N4 : esvâb ü eskâlleri kârına dest-yâz-ı N3

12 Berü tarafdan N4 : — N3

13 derûn-i N3 : — N4

14 cevvalê N4 : cevval N3

15 lehb-i hücum-i N4 : lehb ü rehb (.....) N3

muhrika-i gam-ı cân-hırâş birle sûhte-dil ve tefsîde-endâm olarak sepend-âsâ¹ yerinden pertâb ve oda pîş-gâhına şitâb edüp, nâmdârân-ı hıdmetkârâna² ism ü resmleriyle pey-der-pey na‘ra-zen-i nidâ olmuş ise de dâ‘ire-i dâbireleri kûy-i hâmûşândan nişân olmağla³, kûh u künbed-i hâlî gibi sadâsı yine kendüsüne ma‘kûs, ya‘nî lisân-ı hâl [ile] etbâ‘ u eşyâ‘dan;

‘Uşşâk tırâş olmağa ol dilbere üşdü

Görsün de gönül kayd-ı serin iş başa düşdü. [N4 14a]

mefhûmu mesmû‘ u mahsûs olup⁴, ancak sâha-i hânede⁵ hılâf-ı ‘âde vâfirce şeb-revânın berü öte pûyân ü devân⁶ oldukları meşhûdu ve câ-be-câ ka‘ka‘a-i silâhları perde-der-i sem‘-i şuhûdu olmağla, istîlây-ı bîm ü hirâsla oda derûnuna ric‘at ve in‘ikâsını⁷ mu‘âkîb dîvân-hânede tabtâb-ı akdâm tevâtürüne mebnî⁸ tekrâr oda hâricine şitâb eyledikde, “*Fe-ize'l-esedü bi'l-bâbi**” çengâl-i nekâl ü⁹ tebâbına giriftâr ve kazıyye-i emr-i ‘âlî nümûdâr oldu.

*Kasîratün ‘an-tavîletin*** kedûy-i pejmürde-bustân-ı şerr u şûr ve nokta-i habîse-i safha-i mekr u mekîdet ü zûr olan ser-i nuhûset-eseri, bürîde-i tîğ-i¹⁰ intikâm ve cumâdelâhîrenin yirmi ikinci¹¹ günü[◇] Âsîtâne'ye gelüp, galtîde-i ‘îbret-gâh-ı enâm oldu.

Ber-vech-i muharrer mazmûn-i emr-i ‘âlî icrâ olunduktan sonra¹², cümle ma‘rifetiyle mesken ü mahzeni¹³ temhîr ve Mübâşir-i cedîd mübâşeretiyle kâffe-i muhallefâtı tahrîr ve;

Nelerden arta kalmışdır fenâ dünyâyı söyletse

1 sepend-âsâ N4 : — N3

2 hıdmetkârâna N3 : hıdmetkârân N4

3 dâ‘ireleri olmağla N4 : — N3

4 olup N4 : oldu N3

5 sâha-i hânede N3 : sahn-ı sâha-i dârda N4

6 devân N4 : gerdân N3

7 in‘ikâsını N3 : in‘ikâsı N4

8 tevâtürüne mebnî N4 : tevâtürü hasebiyle N3

* فاذا الاسد بالباب = Bir de ne görsün arslan kapıda değil mi!” anlamına gelen bu cümle, âniden karşılaşılan tehlikeli durumlarda söylenen Arapça bir deyimdir.

9 çengâl-i nekâl ü N3 : pençe-i N4

** قصيرة عن طويلة = Hurma, hurma ağacındandır” gibi bir anlama gelen bu cümle, sözün uzatılmaması anlamında kullanılan Arapça atasözlerindedir; bk. el-Meydânî, *Mecma‘u'l-emsâl*, II, 106.

10 tîğ-i N4 : sâtûr-i N3

11 ikinci N4 : birinci N3

◇ 22 Cumâdelâhîre 1223 = 15 Ağustos 1808 Pazartesi. Şânî-zâde bu günü 21 Cumâdelâhîre 1223 günü olarak kaydetmiştir; bk. *Şânî-zâde Târîhi*, I, 50.

12 olunduktan sonra N4 : — N3

13 mesken ü mahzeni N4 : mahzen ü meskeni N3

nâtikasınca hasr u ihsâsından kuvve-i müdrike-i muhâsibânın ‘âciz ü furû-mânde olduğu ve küşâyış-¹ tılsımı ırâka-i hûn eylemeğe merbût olan defîne gibi sefk-i dimâ’² birle bulduğu* hazâ’in-i bî-gerân ve defâ’in-i nâ-pâyân hulâsası olan nefâyis-i emvâl ve netâyif-i eşyâ’-i bî-hemâli hayâl-hâne-i hâtırına gelmez mahallere terk ü ferâgat edüp, kendüsi ma‘âzallâhi Te‘âlâ sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn ile dâru'l-mücâzâta ‘azîmet eyledi; *hafızanallâhu Te‘âlâ ‘ani't-tehâlûki fi mehâliki'd-dünyâ***.

Dîdî ki çi kerd eşref-i har

*Û mazleme bürd cânî yek-zer****

Garîbe

Hudâvend-i sâbık devrinde menfiyyen İzmir'de karâr-gîr olan sudûr-i kirâmdan ‘İzzet Beyefendi'nin ittifâkî ârâm eylediği menzil, Mûsâ Paşa meskenine muttasıl olmağla, ol şeb-i pür-şagabda neferât-ı me'mûreden bir gürûh ‘an-hata’in Mîr-i müşârun ileyh konağına iktihâm eylemeleriyle, etbâ’ları ve kendüleri ber-muktezây-ı vakt ü hâl havf ü haşyetle muztaribü'l-bâl, hattâ ba‘zı hıdmetkârân tayy-ı bisâtla mahall-i âhara [N4 14b] gürîzân olmuşlar. Ve'l-hâsıl ramak-ı yesîr kalmış ki, “*Yu‘hazü'l-câru bi-zenbi'l-câr**” mu‘âhazesine giriftâr olalar. Ba‘de'l-leteyyâ v’elletî galat u hatâ olduğu mütebeyyin oldukda, âsûde ve mutma’inn olmuşlar. Bu kazıyye dahi Mûsâ Paşa'nın şe‘âmet-i şânından olduğu müstağnin ‘ani'l-beyândır.

Vezâret-i Râmiz ‘Abdullah Efendi

Ruscuk yârânından Baş-muhâsebe Râmiz ‘Abdullah Efendi, müddet-i medîdeden berü ârzû-mend olduğu rütbe-i vâlây-ı Vezâret’le târîh-i mezbûrda

1 küşâyış-i N3 : — N4

2 dimâ’ N4 : dimâ N3

* Âsım Efendi'nin dağınık haldeki müsveddelerinin bulunduğu N3 nüshasının, karşılaştırma yaptığımız 12a-15b arası burada sona ermektedir.

** *حفظنا الله تعالى عن التهلك في مهالك الدنيا* = Yüce Allah bizi dünyanın helâk edici yollarında helâk olmaktan korusun” anlamına gelen Arapça bir duâdır. “**Katli-i Kâ'im-makâm-ı** *dünyâ*” kısmındaki bilgiler özetle ve bazı ilâvelerle *Şânî-zâde Târîhi*, I,49-51'de kaydedilmiş, farklı olarak ise Mûsâ Paşa'nın başının başının İstanbul'a gelmesi 21 Cumâdelâhîre olarak gösterilmiştir.

*** *دیدی که چه کرد اشرف خر* * او مظلمه برد جانى يك زر = Eşeg’in en şereflişinin ne yaptığını gördün; bir canı bir altına zulmedilen yere götürdü” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

*4 *يؤخذ الجار بذنب الجار* = Komşunun günahı sebebiyle komşusu da sorumlu olur (=Kurunun yanında yaş da yanar)” anlamına gelen bu cümle, Ebû Nüvâs'ın şiirlerinde de geçen Arapça atasözlerindendir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, II,109.

be-kâm ve mansıb-ı Sadriâ'zamî olan Silistire Eyâleti dahi 'uhdesine tevcîh birle mazhar-ı 'izz ü ihtîşâm oldukdan sonra, dest-yârî-i temşiyet-i Sadâret-şî'ârî ile sâz ü sâ mân-ı Vezâret'i eyyâm-ı kalîlede itmâm olunmağla, mansıbı tarafına teveccüh ü i'tizâm kasdıyla Dâvud-paşa Sahrâsı'nda mansûb olan hıyâmda ârâm edüp, Kapu Kethudâsı Behîc Efendi'nin tehyi'e vü idâresiyle berg ü sâz-ı tarîk tanzîmine ihtimâm üzere oldu. Müşârun ileyhin Vezâret'ine Sürûrî'nin târihidir:

Oldu Paşa-yı mükerrerem Râmiz rây-i savâb

(اولدی پاشای مکرم رامز رای صواب)

Ta'yîn-şuden-i Tâhir Efendi bâ-mükâleme

Çün mükâlemeye me'mûr olan 'Îzzet Beyefendi, mukaddemâ kelime-i şâzze gibi sîga-i muttarideden ihrâc ü iclâ ve 'Ârif Efendi hazretleri, Müftî ve Münîb Efendi, menfî olmağla, meclis-i mükâleme zümre-i 'ulemâdan ihlâ olunmuşidi. Elbette hasbe'r-resm 'ulemâdan birinin sevâd-ı vücûdu lâ-büdd olmağla, hâlâ İstanbul Kadısı Köstendilî Tâhir Efendi bi't-tab' 'avâmm-tabî'at ve hemîşe ricâl zümresiyle üns ü ülfet üzere olup ve fî zâtihî kârdân, umûr-âşinâ, natûk ve cerî'ül-lisân ve câriyü'l-beyân olduğundan başka, ez-kadîm Rumeli a'yânlarına mu'ârefe-i tâmmesi olup, hattâ niçelerinin kapu kethudâlık sûretinde temşiyet-i umûrlarında sa'y ü ihtimâm edegelmekle, dâhilî ve hâricî sanâdîd-i vakt ile imtizâc ü mu'âşereti, hakkında [N4 15a] teveccüh ü tekrîmlerini icâb etmeğın, mükâlemeye ta'yîn birle Münîb Efendi'nin mahlûl olan gedîğine temkîn kılındı*.

Teb'îd-i Sa'dullah Efendi

Devr-i sâbıkda havsala-i tâb-ı hisâb-ı hüssâbdan hâric mertebesinde dest-zede-i intikâl olan muhallefât-ı bî-gâyâta Defterdârlık mülâbesesiyle 'asabe-i sebebiyye makâmında vaz'-ı yed-i istîlâ eden Sa'dullah Efendi dahi Edirne Serayı'nı ta'mîr nâmiyle Der-i devlet'den teb'îd ile tekdîr kılındı.

Kapudânî-i Râmiz Paşa ve ba'zı tevcîhât

Ânifen kazıyye-i Vezâret'i mersûm-i yerâ'a-i tahrîr olan Râmiz 'Abdullah Paşa ve Kapudan Seyyid 'Ali Paşa ve Karahisâr-ı sâhib Sancağ'na mutasarrıf olup, ordu ile Âsitâne'ye vürûd etmiş olan Vezîr Behrâm Paşa, mâh-ı receb-i

* "Ta'yîn-şuden-i kılındı" kısmındaki bilgiler özetle ve değişik ifâdelerle *Şâni-zâde Târîhi*, I,52'de kaydedilmiştir.

şerîfin ikinci günü[◊] med‘uvven Bâb-ı ‘âlf’ye gelüp, vefk-ı müselles gibi huzûr-ı Sadr-ı mutâ‘da nümâyende-i adlâ‘ olduklarında, vech-i musammem üzere Râmiz Paşa’ya Kapudanlık ve Seyyid ‘Ali Paşa’ya Silistire ve Behrâm Paşa’ya Konya eyâletleri tevcih ve hil‘atleri ilbâs olunduktan sonra Sadria‘zam ba‘zı mertebe bast-ı mukaddime-i inbisât u istînâs şîvesine şurû‘ sadedinde iken, Seyyid ‘Ali Paşa hemân Sadria‘zam’a müteveccihen müte‘abbisâne ve pürdilâne: “Paşa hazretleri! Gerçi bize Silistire Eyâleti tevcih buyuruldu. Lâkin bu Hakîr’in neş’eti cezâ’irden olmağla, evân-ı hadâsetimden berü üns ü ülfeim mâhî gibi bahrânî olmağın, kat‘â berrânî olan umûr u ahvâl ve mu‘âmelâta meşk u ma‘rifetim, husûsan Rumeli memâlikinde icrây-ı hükm-i Vezâret’e bir vechile isti‘dâd ü liyâkatim yoktur. Bu sûretde Vezâret ve mansıb heder u hebâ olacağı hüveydâdır. Binâ’en ‘aleyh işbu hil‘ati benden gayri bir ehil ve müstahikka iksâ birle Vezâret ve mansıbı ihmâ buyurmanız münâsibdir” deyerek [N4 15b] yerinden kıyâm ve hil‘ati meclis-i mezbûrda dūşünden nez‘ u ilkâ birle Kapucular Kethudâsı’na teslîm eyledikten sonra bî-selâm ü kelâm ‘avdet ü i‘tizâm eyledi.

Bâb-ı ‘âlf’ye Kapudanlık mevkib ü ihtîşâmiyle ma‘nûn ve mutantan kudûm eylemişiken, ancak çend nefer sâyis ve harbende makûlesiyle ‘avdeti, bî-çâreye dâğ-ber-dâğ gam ve gayz u hasret ve ehl-i basîrete mâye-i ‘ibret olmuşdur.

Tûde-i riğ-i revândır feleğın ikbâli

Her zemân ‘arsa-i dîğerde eder darb-ı hıyâm

Sadria‘zam, Kapudân-ı cedîdin ceyb ü hemyânını Filori ile mel‘ân eylemekle, her tarafa pençe-efşân-ı zernâb olarak nüzûl ve seng-i rikâbda âmâde olan donanmış esb-i mücevher-sitâm ve düldül-endâma süvâr ve halefen ‘an-selef müntakıl olan mevkib ü haşmetle iki cânibe fülk-i kîsesinden kezâlik gül-feşân-ı dînâr-ı bî-şümâr olarak Tersâne-i ‘âmire’ye varup, Vezîrâne murabba‘-nişîn-i çâr-bâliş-i karâr oldu*. Müşârun ileyhin kapudanlığına Sürûrî’nin târîhidir:

Kapudanlıkla ‘Abdullah Paşa yem-haşem oldu¹

(قیودانقله عبدالله پاشا یمحشم اولدی)

Tebdîl-i Şeyhulislâm ve Kâdî-i İslâmbol

Mâh-ı merkûm evâ’ilinde[◊] ‘Arab-zâde ‘Ârif Efendi hazretleri hasbe’tesallub kâr-fermâyân-ı zemâna mümâşâtı olmadığı, kûşe-gîr-i ferâğ u inzivâ

◊ 2 Receb 1223 = 24 Ağustos 1808 Çarşamba.

* “**Kapudânî-i Râmiz** oldu” kısmındaki bilgiler özetle ve değişik ifadelerle *Şânî-zâde Târîhi*, I,58’de kaydedilmiştir.

1 Metinde târîh mısraının altına kırmızı mürekkeple [1]223 yazılmıştır.

◊◊ 1-10 Receb 1223 = 23 Ağustos - 1 Eylül 1808.

olmalarını iktizâ etmekle, her kelâm-ı nâ-fercâmlarına “Belî, bes, zâhir, eved, şübhe mi var?, fi'l-vâki” mefhûmuyla cevâb-dâd-i mutâva‘at ve her su‘âl ü istifhâmlarına “*Ve ‘aleyhi'l-fetvâ**” kavliyle dest-ber-sîne-i müşâye‘at olan muhibb-i merâtib ve mükibb-i menâsıb, fülk-haslet, bâdbân-tabî‘at Sâlih-zâde Ahmed Es‘ad Efendi sâniyen mütesaddî-i emânet-i kübrây-ı İftâ oldu. Sürûrî'nin târihidir:

Kıldı Es‘ad cây-ı İftâ tâli‘in Bârî yine¹ [N4 16a]

(قيلدى اسعد جاى افتا طالعن بارى يينه)

Nümûdârî-i ‘alâyim-i semâviyye

Mâh-ı recebin ikinci günü[◊] nâgâh cevvi-i semâda eser-i tegayyür nümûdâr ve rûy-i hevâyı sû-be-sû buhâr-ı muzlim ve sehâb-ı müterâkim ihâta eylemekle, sahn-ı serây-ı sâhire-i gabrâ, şeb-i şitâ’ ebr-nâk-âsâ tîre vü târ olup, der-‘akab pey-der-pey ra‘d ü berk-ı şedîd ile bârân-ı bî-gerân bedîd olup ve def‘aten perde-der-i gûş ve perîşân-sâz-ı dimâğ u hûş tarrâkahay-ı dehşet-fersâ birle ‘Osmâniyye ve Süleymâniyye ve Ebu'l-Feth ve Belat Câmî‘i menârelerine ve karşı yakada bir mahalle ve Súdlice pîş-gâhında bir sefîneye ve Yeni-kapu semtinde bir mahalle ve l-hâsıl yedi yere remye-i vâhîde ile sâ‘ika-i bârika-i hârikatü'l-‘ukûl nüzûl edüp, menârelerin taşları etrâf-ı mahallâta perrân ve niçe mebânî ve eşhâs ser-i küfte-i sademât olmağla, bu nâ‘ibe-i hevl-engîz ve nâzile-i vahşet-hîzden bi'l-cümle sekene-i Dâru's-saltana tersân ve isti‘âze-guyân oldular; *ne ‘üzü billâhi min sehatihî ve ‘ikâbihî ve nelûzü min ahzihî ve batşihî bi-bâbihî***.

Fâ‘ide

*Rûhu'l-Beyân**** nâm tefsîr-i şerîfde mastûrdur ki, İbn ‘Abbâs *radiyallâhu ‘anhumâ* buyurdular ki: “Bir kimse ra‘d âvâzını işitdikde, ‘*Sübhâne men yüsebbihu'r-ra‘dü bi-hamdihî ve'l-melâ’iketü min hîfetihî ve hüve ‘alâ küll-i şey’in kadîr***’ kerîmesini tilâvet eylese, sâ‘ika isâbetinden mahzûz olur. Eğer

* Bu konudaki fetvâ da bu şekildedir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1 Metinde târîh mısırânın altına kırmızı mürekkeple [1]223 yazılmıştır.

◊ 2 Receb 1223 = 24 Ağustos 1808 Çarşamba.

** = *نعوذ بالله من سخطه و عقابه و نلؤذ من اخذه و بطشه ببابه* = Gazabından ve azâbından Allah'a sığınırız. Bizi azapla kavramasından ve yakalamasından yine onun kapısına yapışırız” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** Metnimizde söz edilen eser, İsmâil Hakkı Bursevî'nin (ö.1137/1725) tasavvufî tefsîridir; bk. meselâ Ali Namlı, “Rûhu'l-Beyân”, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV,211-213.

*4 = *سبحان من يسبح الرعد بحمده و الملائكة من خيفته و هو على كل شيء قدير* = Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbîh eder. Melekler de O'nun heybetinden

ana sâ'ika isâbet ederse, diyeti zimmetime deyn-i vâcibü'l-edâdır. Ve sâ'ika ehl-i İslâm'a ve sâ'ir eşhâsa isâbet eder, lâkin zikrullah ile müştâgil olan kimseye isâbet eylemez. Zîrâ sâ'ika 'azâb-ı 'âcil olmağla, ancak gâfile isâbet eder; zâkir ise ma'allah ve ma'a-rahmetillah olmağla, sadme-i gazabdan ba'îd ve me'mûndur*.

Tetimme

Ber-vech-i muharrer tarrâka-i şedîde ile yedi mahalle birden bu resme sâ'ika nüzü'lünün misli mesbûk olmamağla, herkes garka-i havf u haşyet ve ehl-i idrâk olanlar bir hâdise-i 'azîme zuhûruna tenbîh-i âsümanî olmak mülâhazasıyla dil-hırâş-i endîşe vü dehşet oldular. Bi-hikmetihî Te'âlâ 'an-karîb yedi nefer ser-i kârlar, hark [N4 16b] ve hadîd-i 'ukâb şedîdine giriftâr oldular; *Allâhumme lâ taktülnâ bi-gazabike ve lâ tühliknâ bi-'azâbike* **.

Katl-i Yehûdî-i Ocak

Vaz'-ı bünyân-ı Ocak-ı Bektâşiyân olduğu zemândan berü ser-zede-i sâha-i zuhûr olmayan nevâdir-i kevnîyyenin birisi dahi mâh-ı merkûmun dördüncü günü[◊] Ocak Bâzergânı ve zümre-i Bektâşiyân'ın Sa'du'd-devle-i Argün Hân'ı*** gibi merkez-i sâz ü sâmânı olan Yehûdî, Sadriâ'zam tarafından ba'zı mertebe münâkaşa-i hisâb behânesiyle pençe-i mu'âhazeye giriftâr ve rağmen 'ale'l-unûf Ağa-kapusu pîş-gâhında ser-i bürîdesi galtîde-i hâk-i hızy ü hasâr oldu*4. Yehûd-i mesfûr deccâl-i beytülmâl olmak mülâbesesiyle mahzen-i emvâl olmağla, ba'de'l-i'dâm 'âmme-i mâ-meleki dest-zede-i igtinâm oldu.

dolayı tesbîh ederler. O, herşeye gücü yetendir” anlamına gelen bu cümlelerden “Allah noksan sıfatlardan münezzehtir” kısmı hariç, “... tesbîh ederler”e kadar Kur'ân, er-Ra'd, 13/13. âyetin ilk yarısıdır; “O, herşeye gücü yetendir” kısmı ise Kur'ân, el-Mâ'ide 5/120, el-En'âm 6/17, Hûd 11/4, er-Rûm 30/50, eş-Şûrâ 42/9, el-Hadîd 57/2, et-Tegâbün 64/1, el-Mülk 67/1. âyetlerin son kısmıdır. Gerçekten bu kısım *Rûhu'l-Beyân*'da da yer almaktadır; bk. İsmâ'il Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, Der-sa'âdet 1331/1913, IV,231.

* Metnimizde yer alan “Fâ'ide” kısmı, burada ifâde edildiği gibi esas itibâriyle İsmâil Hakkı Burusevî'nin *Rûhu'l-Beyân*'ından alınmıştır; bk. İsmâ'il Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, IV,353.

** اللهم لا تقنا بغضبك و لا تهلكنا بعذابك = Allahım, bizi gazabınla öldürme, azâbınla da helâk etme!” anlamına gelen bu cümle, Hz. Peygamber'in Tirmizî, Da'avât, 49; Ahmed b. Hanbel 2/100'de geçen bir hadîsidir; bk. Wensinck, IV,168,524.

◊ 4 Receb 1223 = 26 Ağustos 1808 Cuma.

*** Burada İlhanlı hükümdârı Argun Hân'a (1250-1291) ve onun yönetimi bıraktığı yahûdî kökenli vezîri Sa'düddeve'ye telmîh söz konusudur; bk. meselâ “Argun”, *Büyük Larousse*, II,780.

*4 Ocak Bâzergânı olan Yahûdî'nin idamınının, 13 Receb 1223 = 4 Eylül 1808 Pazar günü gerçekleştiğinin kaydedildiği yer için bk. *Şânî-zâde Târîhi*, I,62.

Ba‘zı tevcihât

Târîh-i mezbûrda Defter Emîni Moravî ‘Ali Efendi, Nâzır-ı Umûr-i Bahriyye ve Çavuş-başı Mehmed Tahsîn Efendi, Defterdâr ve Behîc Efendi, Umûr-i Cihâdiyye nâmiyle tanzîmi musammem olan Nizâm-ı Cedîd'e Defterdâr ve Memiş Efendi, Çavuş-başı ve Küçük Râşid Efendi, Defter Emîni oldu.

Nefy ü tahzîl-i Ser-segbâniyân

Cülûs-i Hudâvend-i sâbık hılâlinde Segbân-başı olan ser-halka-i zümre-i tavâgiyyet ‘Ârif Ağa ve kemer-başı-i fırka-i ‘afârît Mustafa Ağa, yek-sadme Bursa'ya tard u teb‘îd olunup, verâlarından her birine müterâhiyen emâret tevcih ve müte‘âkıben ser-i maktû‘ları mevzû‘-i ‘ibret-gâh-ı vazî‘ u nebîh kılındı.

Mezbûr ‘Ârif Ağa bir garîb fettân ü mekkâr, muhtâl ü muğtâl ve ‘ayyâr, mürtekib ü cesûr u tama‘kâr, gammâz ve zemîm ü le‘îm, mâ-sadak-ı “*Hemmâzin meşşâ’in bi-nemîm*”* olmağla, vaktinde kati vâfir bî-cürm ehl-i ‘ırz makûlelerine [N4 17a] gûnâ-gûn isnâd ü iftirâ ederek bî-asl u esâs çirk-endâz-ı töhmet ve lekke-sây-ı cinâyet olup, meselâ kimine: “Senin hakkında şu gûne makâle darb olunmaktadır” ve kimine “Haberin var mı fulân mâdde zımında seni ser-pençe-i kahr u mu‘âhazeden şu vechile tahlîs etdim, yâhûd ederim” deyerek ve'l-hâsıl dolandırıcı gibi külle yevmin halkın rişte-i ‘ırz u nâmûsunu engüşt-i ittihâma dolayarak bizzât ve bi'l-vâsıta tecrîm ü tagrîm ve bir taraftan Hudâvend-i sâbık hazretlerine ol küstâh-ı ebter ve hadd-i nâ-şinâs ü bedter, ‘Imâdu'd-devle sûretinde görünmekle, bî-mehâbâ tekarrub ve mükâleme şerefine mazhar olup, aralıkda meselâ: “Dün gice Yedi-kulle yâhûd Eyyûb semtinde bir mikdâr şî‘a-i Selîmiyye ‘akd-i cem‘iyyet-i nihânî ve şu gûne bir fitne-i nâgehânî tertîb ve ikâzına mübâderet kâsd u niyyetinde olduklarını meselâ sâ‘at beş sularında sû-be-sû ve kû-be-kû rûz u şeb geşt ü deşt üzere olan câsûslarımdan istihbâr eylediğim anda, mahall-i mezbûra pây-efrâz-ı sür‘at olup cem‘iyyetlerini perîşân ve mecmû‘unu sûrâhdan sûrâha gürîzân etdim” zemînlerinde musanna‘ ve müzevvir envâ‘-ı ekâzîb ve gûnâ-gûn sâhte ve perdâhte fesâne vü füsûn-i dil-firîb bast u beyânîyle Şehriyâr-ı safvet-şî‘âr hazretlerinden şâbâs ve âferînlere mukârin pençe pençe dînârlar ve mücevher ve zî-kıymet yâdigârlar ahz u ihtilâs ederek, ol halef-i hannâs mâlik-i mâl-i bî-kıyâs olmuşıdi. Tayyârât-ı merkûmeye kanâ‘at etmeyüp dem-be-dem ocaklarına tahsîs kılınan ‘atâyây-ı seniyye-i Hidîv-i zemândan dahi mürtekib-i rezîle-i ketm ü tenkîs olur idi. Hattâ bu mâdde Ocaklu'nun kendüden teneffürlerine bâdî ve ‘azl ü iz‘âcına ol gûne yed-i ‘âdiyesi sebab-i ‘âdî oldu.

* همان مشاء بنميم = Aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadar laf götürüp getiren” anlamına gelen bu kelimeler, Kur‘ân, el-Kalem, 68/11. âyetidir.

Rezâ'il-i mezkûresine serbâr olarak gâyetü'l-gâye câhil ü 'âmî ve ebter ve "Halekallâhu'l-bakara fî sûreti'l-beşer*" [N4 17b] hılkatinde bir belîd ü nâdân ve bed-gevher idi. Hattâ cevâmî'in harem-i muhteremlerinde tahta pâpûşuyla dîvân-hânelerde seyr eder gibi kâliçeler üzere tereddüd eder idi. Ve Segbân-başı-i Sâni dahi mukaddeme tâlî olmağla, mülâzeme-i hükm-i mücâzât da dahi hem-hâli oldu.

Tevcîh-i ba'zı pâyehâ

Mâh-ı merkûm evâhırında^o Mekke Pâyesi olan Şeyhulislâm-zâde Sâlih Molla'ya İslâmbol ve sâbık Üsküdar Kadısı Tefvik Efendi hafîdi es-Seyyid Mehmed Sıddîk Efendi'ye, Edirne ve sâbık Sadr-ı Anadolu Emîn Beyefendi'ye, Rumeli Pâyesi tevcîh olundu**. Râmiz Paşa 'an-asl mûmâ ileyh Sıddîk Efendi'nin dâ'iresinde hânegî olup, hemîşe ni'met-hürde ve ihsân-dîdesi olmağla, mükâfât kasdiyle Mekke Pâyesi istihsâline Sadrı'zam'ı tevsît u igrâ etmiş ise de, Şeyhulislâm hazretleri: "Mahrec'den Mekke Pâyesi'ne terakkî, muhâlif-i resm olmağla, def'a-i uhrâda tesvîğ ederim" deyerek zınnet etmekle, el-hâletü hâzih Edirne Pâyesi'yle iktifâ olundu.

Vekâyi'-i şa'bânü'l-mu'azzam. 'Akd-i encümen-i meşveret berây-ı mübâşeret-i Nizâm-ı Cedîd

Çün Sadr-ı Mirrîh-'amel hazretleri, esâtize-i debistân-ı hiyel ve cihâbeze-i kâr-hâne-i mekr u mekîdet ü dagal ta'lîmâtlarıyla katl-i 'âmm derecesinde sefk-i hûn ve nefy ü tenkîl ve kahr u tahzîl ederek cümleyi mağlûb u zebûn edüp, husûsan sanâdîd-i Bektâşîyye'den vâfirce sâhib-i kelime ehl-i burûtları nihânî ve âşikâre burhân-ı seyf ü gaddâre ile hamûş u mebhût eyledi.

Ve'l-hâsıl feth-i Hâkânî ve vaz'-ı Devlet-i 'Osmânî'den berü manzûr u mesmû' olmayan vechile kâffe-i mütehayyızân-ı devlete bir mertebe tegallüb ü isti'lâ eylemişdir ki, ol gürûhdan bir müteneffisin 'uhde-i istitâ'atinde şakk-ı şefeh-i çûn ü çirâyâ yârâ kalmamışidi. Ve müstashabı olan Rumeli a'yânları dahi sû-be-sû birer seray-ı mu'allâyâ nezîl edüp, [N4 18a] her gün her biri Bâb-ı 'âlî'ye üçer beşer yüz silâh-pûş Rumeli erleriyle âmed-şud ve askerî tâ'ifesi fevc fevc mânend-i mevc ezikka ve esvâkda kendilere mahsûs gülâne-hey'et ve mehûlâne-kıyâfetle tereddüd etdikce, müddetü'l-'ömr derûn-i Âsitâne-i emn-âşiyânede bu sûret-i izdihâm, düşmen mukâbilinde seyr u cevelân eder gibi ser-

* خلق الله البقر فى صورة البشر = Allah ineği, insan görünüşünde yarattı" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

o 21-30 Receb 1223 = 12-21 Eylül 1808.

** "Tevcîh-i ba'zı pâyehâ olundu" kısmındaki bilgiler muhtemelen metnimizden alınarak ihmâl edilebilir değişikliklerle Şâni-zâde Târîhi, I,67'de kaydedilmiştir.

tâ-pâ âlât ve eslihaya müstağrak haşerât ü ehvâm görölmediğinden nâşî, sekene-i Dâru's-saltana kulûblarına bir derecede ru'b ü tehâşî müstevlî oldu ki, nehâren dahi ekser nâs câmi'e bile hurûcdan bîm ü hirâs birle hânesinde kûşe-gîr-i inzivâ olur idi*. Zâhir-bînân bu resme suver-i dehşetden mer'ûb olup, dür-endişân ise me'âl ü 'âkîbetden muztaribü'l-kulûb idiler.

el-Kıssa: Gürûh-i nev-devletân, ya'nî etvâr-ı ekvâr-ı edvâr-ı çerh-ı nâ-pâyâdâra vukûf ve tecribesi mesbûk olmamış bir alay mağrurân-ı hâmkârân zu'mlarınca, ser-pençe-i kahr u tetâvül ile Ocaklu'nun nâ'ire-i 'alev-hîz-i sevretleri, “*Ve'n-nâru hâmidetü'l-enfâsi****” âteş-gedesinden nişân ve bünyân-ı tuğyân ü şiddetleri “*Ve bâte Eyvânu Kisrâ ve hüve munsadi'un****” harâb-kerdesiyle yeksân olup: “Ol tâ'ifeden ve sâ'ir taraftan Âsitâne'de belki Memâlik-i mahrûse'de i'tirâz ve imtinâ'a kudret mefkûd ve min ba'd haylûlet edecek havâciz ve havâ'il nâ-bûd olmuşdur” tasavvuruyla tasmîm-kerdeleri olan Nizâm-ı Cedîd husûsuna mübâşeret vaktinin hulûl eylediğini Sadria'zam hazretlerine iş'âr u tefhîm ve turuk u vücûhunu tezkîr u ta'lim eylemeleriyle, ber-minvâl-i mukarrer bast-ı mukaddimâtına mübâşeret ve tertîb-i esbâb ü mühimmâtına teşmîr-i sâ'id-i sa'y ü müsâra'at eylediler. Çün taklîb-i devlet vizânında bu gûne bir emr-i 'azîm yalnız kendülerin re'y ü tanzîmleleriyle sûret-yâfte-i tasvîr u tetmîm olmayup, elbette Devlet-i 'aliyye'de ve Memâlik-i mahrûse'de mütehayyiz ü müte'ayyin olan ser-i kârân-ı nâmdârânın kalben ve kâliben ittihâd ü i'tizâdları [N4 18b] inzimâmına mevkûf maslahat-ı mahsûsa olduğu derkâr ve gerçi Rumeli ülkesinin 'âmme-i a'yân ve müteşahhîsânı her vechile zîr-i fermân-berî ve itâ'atde belki muhît-ı merkez gibi cihet-i vahdetde olup, el-hâletü hâzih Sirozî İsmâ'îl Bey'den mâ'adâsı Âsitâne'de hâzır ve sudûr-i evâmîr ve menâhî-i cenâb-ı Sadâret-penâhî'ye muntazır ve mîr-i mûmâ ileyh dahi cümleden ezyed bu mâddeyi istihsân edeceği emr-i zâhirdir. Lâkin Memâlik-i 'Osmâniyye'nin sülûsânı makâmında olan Anadolu bilâdı ser-i kârlarının lâ-mahâle inzimâmları ve ma'iyet-i iltizâmları lâzime-i hâlden olduğu bedîdâr olduğuna mebnî, mûmâ ileyh İsmâ'îl Bey tarafına ve Çirmen Mutasarrıfı'na ve Anadolu'nun 'aynü'l-a'yânı ve sülûs mertebesi ülkenin hükûmrânı olan Çapar-zâde Süleymân Bey ve Saruhân Mâliki Kara 'Osmân-zâde ve Bilecik Mutasarrıfı Kalyoncu Ağa ve Şile A'yânı Hacı Ahmed-zâde ve sâ'ir bu makûle şân ü şöhret sâhibi a'yânân ve ağavât taraflarına nüvâziş ü

* “**Akd-i encümen-i** idi” kısımdaki bilgiler özetle ve ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi*, I,71'de kaydedilmiştir.

** *و النار خادمة الانتفاص* = Ateşperestlerin yaktıkları ateş, nefesini kesip sönmüştür” anlamına gelen Arapça bu cümle, İmâm Bûsürî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinde geçmektedir; bk. Mehmed Mekkî Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Bürde*, Der-sa'âdet 1251/1835, s.12,224 vd.

*** *و بات ایوان کسری و هو منصدع* = İran hükümdarı'nın sarayı da tamamen yıkıldı” anlamına gelen Arapça bu cümle, İmâm Bûsürî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinde geçmektedir; bk. meselâ Mehmed Mekkî Efendi, *Şerh-i Kasîde-i Bürde*, s.12,217 vd.

müvâsâtı hâvî ve dîn ü devlete nâfi‘ mesâlih u menâhic-i hayriyye müşâvere ve müzâkeresi zımında Âsitâne-i sa‘âdet'e sebûkbârâne vürûda müsâra‘atlerinin lüzûmunu muhtevî da‘veti mutazammın evâmir-i ‘aliyye ve Sadr-ı ‘âlî ve Şeyhulislâm taraflarından dahi nevâmic-i seniyye irsâl olunmağla, her biri bir mikdâr süvârî birle dergâh-ı devlet-penâha isti‘câl eylediler. İsmâ‘il Bey'den mâ‘adâsı derûn-i Âsitâne'de birer hâneye nüzûl edüp, mîr-i mûmâ ileyh gürg-i bârân-dîde olmağla, vâfirce asker ile gelüp, ordusuyla Dâvud-paşa Sahrâsı'nda hayme-güzîn-i ikâmet olup, rûz-merre Bâb-ı ‘âlî'ye a‘yânân-ı sâ‘ire gibi mülâzemet eder idi.

Vüzerây-ı ‘izâm hazerâtı bunların ‘indlerinde nüfûs-i zâ‘ideden ma‘dûd olmalarıyla onların tarafına kat‘â imâle-i zamîr etmeyüp, fekat Tepedelenli ‘Ali Paşa cânibine i‘tinâ eylediler. Anın tarafından dahi istihsânı müş‘ir ve sûrî ve ma‘nevî vifâk u ittihâdî muhbir cevâb-nâme vârid olmağla, ol dahi hâzır bi'l-meclis güruhundan ‘add ü i‘tibâr olundu. Vüzerây-ı ‘izâmdan fekat ordu ile [N4 19a] bi'l-ma‘iyye kâdime-cünbân-ı vürûd ve bi'l-ifâza kendülerden ma‘dûd olan Konya Vâlîsi Behrâm Paşa ve bundan mukaddemce bi'd-da‘ve gelüp, ‘uhdesine Anadolu Eyâleti tevcîh olunan Kadı Paşa ‘unvâniyle müştehir ve Hudâvend-i esbak devrinde ceşş-i Nizâm-ı Cedîd'e sâlâr u müdebbir olan ‘Abdurrahman Paşa mevcûd ve hâzır idi.

Karîne-i hâl çend def‘a Sadr-ı ‘âlî ve Şeyhulislâm ve Kapudan Paşa ve Kadı Paşa ve bi'l-cümle kâr-fermâyân ve hânedânân-ı mûmâ ileyhim mahfice ‘akd-i mecâlis ederek, kazıyye-i menviyye-i ma‘küle mebâhisine dâ‘ir idâre-i cevâb ü su‘âl eyledikten sonra, bir yevm-i mahsûsda bi'l-cümle müşârun ileyhim ve Sadreyn ve Kādî-i İstanbul ve Emîn Beyefendi ve Sipâh Ağası ve karîb vakitte Muhzır Ağa iken bi'l-ihtisâs gars-i yemîn-i sadr-ı güzîn olarak Ağa-yı Yeniçeriyân ve dârû-yi hûşber-i mevâ‘id-i sâ‘ire ile berhem-zede-i ‘akl ü ‘irfân olup, bu vechile cümleden ziyâde temşiyet-i maslahat-ı musammemeye dil-nihâde-i ‘azm ü irâde olan Mustafa Ağa, Bâb-ı ‘âlî'de huzûr-i Sadriâ‘zamî'de halka-bend-i encümen-i meşveret oldular.

İbtidâ Sadr-ı ‘âlî-cenâb hazretleri bu me‘âlde feth-i bâb-ı makâl eylediler ki: “Cümlelerin ma‘lûmudur ki, bizler fi'l-asl Ocaklu zümresinden olup, ocak cânibine derkâr olan fart-ı ‘asabiyyetimiz muktezâsınca merhûm Hudâvend-i esbak hazretlerinin Ocaklu tarafına kat‘-ı nazar-ı rağbet ve asker-i cedîd tertîbine ikdâm-ı akdâm ve himmetleri menfûrumuz olmağla, taraf-ı Şâhâne'lerine incizâb ü inkıyâd-ı samîmî bâbında rehâvet ü kusûrumuz ser-nümây-ı sâha-i zuhûr olmakda idi. Vaktâ ki rütbe-i vâlâ-yı Vezâret'le kadr u şân ü menziletimiz bülend, husûsan ‘unvân-ı Ser‘askerî birle kılâde-i umûr-i cumhûr gerden-i kifâyetimize bend olup, gerek Ordu-yi hümâyûn ma‘iyyetinde ve gerek bi'l-istiklâl küffâr-ı duzah-me‘âlde harb ü kitâle verziş ve münâza‘a ve

müdâfa'alarına zarûrî sa'y ü gûşîş eylediğimiz hengâmlarda, [N4 19b] hemîşe düşmen tarafının ve bizim askerinin ahvâl ve evzâ'larına tedkîk-ı nazar edüp, dâ'imâ sûret-i galebe a'dâ tarafında ve mağlûbiyyet ve inhizâm sipâh-ı İslâm cânibinde cilveger olduğu meşhûdum olmağla, bu keyfiyyetin esbâb-ı sûriyye ve ma'neviyyesine i'mâl-i im'ân ü basar eylediğimde, evvelâ a'dâ cihetinde ittifâk-ı kulûb-i ser-i kârân, sâniyen askerleri bi'l-cümle mu'allem olarak sergerde ve zâbitlerine derece-i ta'bîr u takrîrden bîrûn itâ'at ü inkıyâd ile merkez-i fermân-berî ve cân-sipârîde sâbit-kadem olup ve bizim tarafın ahvâli efhaş vechile kazıyye-i ma'kûse olduğu 'ayne'l-yakîn ma'lûmum oldukda, zann ü sülûkümüz mahz-ı hatâ ve fehmi ü i'tikâdımız vehm ü hayâl ü sevdâ olup, merhûm hazretlerinin sa'y ü himmetleri 'ayn-ı savâb ve kasd ü niyyetleri hayr-ı bî-irtiyâb olduğu meczûmum olmağın, hod-be-hod te'essüf ve hemdem ve hem-râhım olan ba'zı sergerdegâna bu keyfiyyeti dem-be-dem iş'âr u beyân eyledikce, tasdîk u tahkikle fırsat-ı mezkûrenin fevtine izhâr-ı telehhüf ederler idi. Tâ ki be-takdîr-i Mümteni'ut-tagyîr vak'a-i inhilâ' zuhûruyla Saltanat mütebeddel ve sûret-i kadîme-i Devlet-i 'aliyye bâz-gûn mütehavvel olmağla, bi'l-cümle askerî tâ'ifesi, husûsan Bektâşîyye zümresi "Devrân senindir"* türküsüne âgâz ve 'asây-ı Mûsâ'dan rehâ bulmuş Fir'avniyân-âsâ muktezây-ı cibillet-i nâ-sâzları olan hılâ'at ü şenâ'ati ibrâz ederek, bi'l-küllîyye zâbita-i nizâmdan hurûc ve bâlâ-yı bâm-ı serkeşî vü şekâvete 'urûc eylemeleriyle, taraf-ı İslâmiyân'a sad çendân vehn ü halel tareyân ve bizim za'f ü ihtilâlimiz, düşmen-i kem-fursat ü muğtâl cânibine mûcib-i tezâyüd-i kuvvet ve müstevcib-i guluvv-i şergîrî vü cesâret olup, ol hılâlde Âsitâne-i sa'âdet'in ahvâli ise cümleyle 'iyân ve Memâlik-i mahrûse'nin dahi ne sûret kesb eylediği müstağnî-i beyândır.

Lâ cerem mukâbele-i düşmen-i rûbeh-şiyemde bu hâl-i mûrisü'l-melâlden hemîşe müte'essir ve bu üslûb üzere giderse, lâ mehâle [N4 20a] âteş-i istilây-ı küffâr İslâmbol'a kadar şerâre-bâr-ı sirâyet ü hasâr olacağını mülâhaza ve teyakkunla rûz u şeb endîşe-nak ve mütekeddir olduğum esnâlarda işbu ümenây-ı devlet ve hayr-hâhân-ı Saltanat olan zevât ile mülâkât ve gayret-i İslâm ve hamîyyet-i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm câmi'asıyla biribirimiz ile hâlleşerek ba'de'l-leteyyâ v'elletî merhûm Hudâvend-i esbak hazretlerinin serîr-i Saltanat'a i'âdeleriyle sûret-i ma'hûde-i mukarrerinin istinâfi husûsuna mübâderetimizde kazıyye-i menviyyemiz musâdeme-i raybü'l-menûn ile dîğergûn oldu.

Ve Hidiv-i sâbık hazretlerinin hâlleri ma'lûm olmağla, bir müddet dahi erîke-i fermân-revâyîde ârâmları, bünyân-ı Devlet-i 'aliyye'nin bâ'is-i berbâdi

* "Devrân senindir" türküsünün söylenmeye başlanmasının zikredilmesiyle, Şâh İsmail'e karşı kazandığı başarıların Şehzâde Selîm'e büyük bir teveccüh kazandırması ve "Yürü Sultân Selîm devrân senindir" diye türküler yazılıp halk arasında söylenmesine (bk. meselâ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 2008, II,289) bir telmîh söz konusu gibi gözüktüyor.

ve inhidâmı olacağı cümle ‘inde meczûm derecesinde olmak gerekdir. Kaldı ki el-minnetü lillâhi Te‘âlâ ve tekaddes hâlâ pîrâye-bahş-ı serîr-i Saltanat ve revnak-tırâz-ı mu‘allâ-taht-ı Hılâfet, Pâdişâh-ı a‘zam, Şehinşâh-ı ekrem efendimiz hazretleri hakka'l-insâf rüşd ü revîyyet ve ‘ilm ü fazîlet ve dürbet ü dirâyet ve zekâ vü fitnatla bâhiru'l-ittisâf olup, bizlerin re‘ye'l-‘ayn meşhûdumuz olan şu‘unât anların verây-ı sitâre-i (ستاره) gaybden bâ-ilhâm-ı İlâhî hakka'l-yakîn mertebesinde ma‘lûmları olduğundan başka, fî zâtihî dilîr u gayûr, şehâmet ve ‘ulüvv-i himmetle meftûr olmalarıyla, ‘an-samîmi'l-bâl aksây-ı mekâsîd u âmâlleri gazâ vü cihâd ile memâlik-i İslâmiyye'den kat‘-ı eydî-i küffâr-ı bed-nihâd ve tanzîm-i bilâd ve tervîc-i ‘ibâd olup, bu ümniyye ise ancak vüzerây-ı ‘izâm ve vükelây-ı Devlet-i sermediyü'd-devâm ve bi'l-cümle ümerâ’ ve ser-i kârân ve hükkâmın sıdk ve ihlâs-ı tâmm ile ittifâk u ittihâd ve râbîta-i hem-destî-i te‘âvün ü i‘tizâdlarına menût ve küffâr ile mukâbele bi'l-misl mu‘amelesiyle meşrût olduğuna ‘ilm-i dekâyık-âşinây-ı Şâhâne'leri muhît olmağın, bâ-irâde ve emr-i vâcibül-ımtisâl cümledenize da‘vet-nâme irsâl ve Âsitâne'ye vürûdunuz isti‘câl olunmuş idi. el-Hâletü hâzih ibtidâ cümlelerin [N4 20b] safvet-i derûnla ref‘-i şâ‘ibe-i şikâk u nifâk ve miyâne-i gayret ü hamîyyete bend-i nitâk-ı yegâneğî vü vifâk edüp, sâniyen dîn ü devlete nâfi‘ ve küffâr u füccâra icâb-ı mazarrat ü husrânî vâki‘ olacak bir güne re‘y ü tedbîr ve nizâm-ı dil-pezîr ile işbu müşrif-i indirâs olmuş binây-ı devleti müşeyyedü'l-esâs eylemek maslahatına ittifâk-ı ârâ ile ibtidâr ve ilâ âhri'l-edvar müstemirr u pâydâr olması esbâbına teşebbüs ü ihtimâm olunmak, hulâsa-i merâm-ı hazret-i Hidîv-i Ferîdün-ihtişâmıdır” zemîninde Sadrı‘zam hazretleri ber-vech-i muharrer üstâzdan ahz ü te‘allüm eylediği minvâl üzere kendüsüne mahsûs ta‘bîrâtla bir kitâblık söz îrâd ve ‘arz-ı murâd-ı mâ fi'l-fu‘âd eyledikde, cümle huzzâr-ı sâmi‘a-güzâr, yek-dehen tasdîk-ı makâl ve tahkîk-ı me‘âl eylediler.

Pes meclis-i mezkûr bu resme hasbihâl ve beyân-ı merâm-ı mâ fi'l-bâl ile hitâm-pezîr olup, çend rûz murûrunda dergâh-ı hazret-i Pâdişâh-ı İskender-nişân'dan ba‘de'l-istîzân bir mahall-i mahsûsda meclis-i evvel ashâbından başka yedi ocak sergerdeleri dahi hâzır olarak, müretteb olan meclisde ocağa ve askerîye müte‘allık i‘tirâzât mahzûf ve hemân dâhilî ve hâricî Devlet-i ‘aliyye'yi bir nev‘ nizâm ü istihkâma rabt ve umûr-i müteşettite-i Memâlik-i mahrûse'yi bir güne zâbîta-i kavîyye ile zabt eylemek mâddeleri der-meyân ve ittifâk-ı kulûbla karâr-dâde-i hem-künân olan re‘y ü tedbîr imzâ-pezîr oldu.

Ba‘de-zâlik askerîye dâ‘ir mevâdd-ı nizâm çend eyyâm güzerânında ancak kendi miyânlarında tasvîr olunmak tasvîb ü takrîr olunmağla, mâh-ı recebin¹ günü Sadrı‘zam ve Şeyhulislâm ve Sadreyn ve Kapudan Paşa ve Kadı Paşa ve Kâdî-i İslâmbol ve Emîn Beyefendi ve ‘ulemâ’-i kirâmdan ba‘zı sühan-

1 Nüşhada gün adının yeri boş bırakılmıştır.

şinâs ve nüktedân efendiler ve bi'l-cümle kâr-güzârân-ı ricâl ü erkân ve ocak ağalarından çend nefer eşhâs-ı rızâ-cüyân ve 'umûmen Rumeli a'yânları ve Anadolu hânedânları Behâriyye sâhil-hânesinde bir meclis-i mahsûs tertîb edüp, meclis-i evvel ve sâni mükâlemeleri [N4 21a] hulâsa ve icmâl ve 'arz ve i'lân-ı mulahhas-ı âmâl olunarak işbu mevâdd-ı âtiyetü'l-beyân aslu'l-usûl ve üss-i esâs-i furû' u fusûl olmak üzere imzâ ve takrîr ve mazmûn-i mezkûru müş'ir ve ittifâk-kerde-i kâffe-i ekâbir olduğunu mübeyyin ve müzekkir Beylikci 'İzzet Bey kalemiyle bir kıt'a vesîka-i enîka tahrîr olundu*.

Sûret-i 'ahid-nâme ki ber-üslûb-i hüccet nüvişte şud

*el-Hamdü lillâhillezî eyyede'l-İslâme bi-ricâlin kâmû 'alâ sâkın vâhidetin ve ittifâkın ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ seyyidinâ Muhammedin'illezî rafe'a 'an ümmetihî en-nifâka ve's-şikâka ve 'alâ âlihî ve ashâbihî'llezîne'ctehedû fi sebîlihî bi'l-vifâkı. Emmâ ba'd**:* Sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı meyâmin-nisâb oldur ki, cümlenin veliyy-i ni'meti olan Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye, saltanat-ı Muhammediyye olup, bâ-'avn-i hazret-i Hudâ ibtidây-ı zuhûrundan ilâ yevminâ hâzâ mazhar olduğu fütûh u gâlibiyyet ve şân ü şevket, ittihâd ü ittifâk ve def'-i nefsanîyyet ü şikâk ile hâsıl olduğu, vâreste-i kayd-ı işâret iken, bir müddetden berü iktizây-ı gerdiş-i çerh-ı gerdânla şîrâze-i eczây-ı nizâm perîşân ve vükelây-ı devlet beyninde ve taşra memâlik hânedânları miyânında esbâb-ı şettâdan nâşi, nefsanîyyet ü şikâk hâlâtı nümâyân olmak mülâbesesiyle, Saltanat-ı seniyye'nin kuvveti sûret-i teşettüte mübeddel ve dâhilen ve hâricen nüfûzu muhtell ve bu hâlet bây ü gedâ ve a'lâ vü ednâ hakkına, ya'nî 'umûmen Millet-i beyzây-ı Ahmedî'ye mûris-i vehn ü hâlel olmağla, refte refte ne sûret-i kerîheyi müntic olduğu ve bi-gayr-i hakkın vâki' olan fezâiyih-i ma'lûme takrîbiyle esâs-i Saltanat mûnderis olmak rütbesini bulduğu, i'tirâf-kerde-i sığâr u kibâr olup, "F'a'tebirû yâ uli'l-ebâr***" nass-ı celîlü's-şânı üzere sevâbık-ı mu'âmelâtndan ahz-ı 'ibret ve de'âyim-i nizâm-ı dîn ü devleti ikâme vü ihyâ ve i'lâ'-i kelimetullâhi'l-'ulyâ niyyet-i hayriyyesiyle bu teşettütün ittifâka tebdîline ve ol vechile Devlet-i 'aliyye'nin kuvvet-i kâmilesi esbâbını istihsâl [N4 21b] ü izhâra bezl-i makderet eylemek, 'uhde-i diyânete ve zimmet-i sadâkate

* "Akd-i encümen-i olundu" kısmındaki bilgiler özetle, ihmâl edilebilir değişikliklerle ve bazı ilâvelerle *Şânî-zâde Târîhi*, I,71-75'te kaydedilmiştir.

** الحمد لله الذى ايدى الاسلام برجال قاموا على ساق واحدة و اتفاق و الصلوة و السلام على سيدنا محمد الذى رفع عن امته النفاق و الشقاق و على آله و اصحابه الذين اجتهدوا فى سبيله بالوفاق اما بعد = İslâm'ı birlik ve beraberlik üzere olan kişilerle güçlendiren Allah'a hamdolsun. Ümmetinden iki yüzlülüğü, uyuşmazlığı kaldıran Efendimiz Muhammed'e ve Allah yolunda uzlaşmanın sağlanması konusunda ellerinden geleni esirgemeyen âilesine ve ashâbına salât ve selâm olsun. İmdi" anlamına gelen bu cümle Arapça duâdır.

*** فاعتبروا يا اولى الابصار = Ey akıl sahipleri! İbret alın" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Hasr 59/2. âyetin sonunda yer alan bir kısımdır.

mütehattim ve vâcib olduğunu cümlemiz derk ü iz‘ân birle, mecâlis-i müte‘addide ‘akd olunarak cümlemiz yek-vücûd ve ittihâd ü ittifâkla ihyây-ı dîn ü devlete sârif-i vüs‘ u mechûd olup, ikmâl-i kuvvet-i zâtıyye ve mevâdd-ı sâ‘ire-i mülkiyyeyi müzâkere ve zavâbit-ı hasenesini şîrâze-bend-i istişâre eylediğimize mebnî, işbu ittifâk şerâytını dahi ber-vech-i âtî senede rabt u tevsîk etmişdiriz.

Şart-ı evvel: Şevketlü mehâbetlü veliyy-i ni‘met-i ‘âlem Veliyy-i ni‘metimiz efendimiz hazretleri, kutb-i dâ‘ire-i Devlet-i ebed-müddet olmalarıyla, gerek zât-ı şevket-simât-i Mülûkâne'lerine ve gerek teşyîd-i bünyân-ı Saltanat-ı seniyye'lerine hazret-i Rabbül-‘âlemîn'in lutf u ihsânına istinâden ve imdâd-ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Risâlet-penâhî'ye tevessülen cümlemiz müte‘ahhid ü zâmin olup, vakten mine'l-evkât gerek vüzerâ’ vü ‘ulemâ’ ve ricâl ve gerek hânedân ve gerek bi'l-cümle ocaklar tarafından kavlen ve fi‘len, sırran ve ‘alenen bir gûne ihânet ve hılâf-ı emr u rızâ tavr u hareket zuhûr eder ise, ba‘de't-tahkîk cesâret edenlerin te‘dîb ü ‘ibret kılınmalarına dâhilen ve hâricen cümlemiz bi'l-ittifâk ikdâm ü gayret edüp, bu mâddede her kimden müsâmaha zuhûr ederse, anın dahi bi'l-ittifâk te‘dîb ü tenkîline cidd-i tâmm oluna. Ve bu dâ‘ire-i ittifâka dâhil [olmayan] bulunursa, cümlemiz ana da‘vâcı olup, kavlen [ve] fi‘len şart-ı ittihâda ri‘âyet eylemesine ve dâhil olmasına cümlemiz tarafından cebr oluna. Ve'l-hâsıl Şevket-me‘âb efendimizin gerek zât-ı hümâyûnlarına ve gerek mülk ve kuvvet-i Saltanat-ı seniyye ve evâmir ve merâzi-i ‘aliyyelerinin muhâfazasına ve fesâd ü ihânetden vikâyesine mâlen ve bedenen cümlemiz ‘umûmen te‘ahhüd ü tekeffül edüp, kendülerimiz hayâtta oldukça zâtlarımız ve hayâtta olmadıkça evlâd ü hânedânlarımız zâmin ola. Ve bu vechile cümle hakkında hüsn-i teveccüh-i hazret-i Pâdişâhî derkâr olmağla, ifây-ı levâzım-ı şükr-güzârî vü hıdmet-kârîye ‘ale'd-devâm sarf-ı yârây-ı liyâkat kılma.

Şart-ı sâni: Devlet-i ‘aliyye'nin bekâsı [N4 22a] ve kuvvet ü şevketinin tezâyüdü, cümlemizin zât ve hânedânlarımıza mâ-bihî'l-bekâ’ olduğuna binâ‘en, cümlemiz beyninde bi'l-müzâkere karâr verildiği üzere tezâyüd-i kuvvet-i Saltanat için Memâlik-i Hâkâniyye'den tahrîri müretteb olan asâkir ve neferâtın mecâlis-i müzâkerâtda verilen nizâm mücebince, devlet askeri olarak tahrîr u tekmiline ve ‘ale'd-devâm bekâsına cümlemiz sa‘y ü ikdâm edüp, nizâm ve râbitalarına dâhilen ve hâricen mecmû‘ erkân ü hademe ve hânedân cidd-i tâmm eyleyeler. Ve işbu asker tertîbi mâddesi, kıvâm-ı dîn ü devlet için ittifâk-ı ârâ ile karâr bulmuş olduğuna mebnî, inkılâbât-ı zemân ile: “Bu hasâretdir, yahûd şöyle, böyledir” deyü tahrîk-i erbâb-ı hased ile tagyîri[ni] kimse tecvîz eder ise ve ocaklar tarafından i‘tirâz u muhâlefet olunursa, cümlemiz ‘ale'l-‘umûm da‘vâcı olup, takbîh ve fesh u tagyîrine cesâret değil, feth-i şefeh edeni hâ'in bilüp, ‘ale'l-ittifâk te‘dîb ve def‘ u ref‘ine cümlemiz

ikdâm u gayret eyleye ve bu bâbda birimiz muhâlefet eylemeye. Ve Devlet-i ‘aliyye'nin her ne taraftan olursa olsun düşmeni zuhûrunda, ‘umûmen mukâbelesine sür‘at-i ‘azîmet ve def‘ u tenkîline sarf-ı makderet etmek esâs-ı nizâmdan olmağla, bu usûlün bir vakitte mugâyiri hareket vâki‘ olmaya.

Şart-ı sâlis: Kıvâm ve ferr-i Saltanat cümlemizin akdem-i âmâli olup, bu bâbda ‘ale'l-ittifâk gayret etmeğe müte‘ahhid olduğumuza mebnî, tezâyüd-i kuvvet için teksîr-i askere ikdâmımız misillü, gerek Beytûlmâl-i Müslimîn'in ve gerek vâridât-ı Devlet-i ‘aliyye'nin muhâfazasına dahi müte‘ahhid olup, mahallerinden tahsîl ü te‘diyesine ve telef ü hasârdan vikâyesine ve evâmir ü ahkâm-ı Pâdişâhî'nin infâz u icrâsına ve her kim muhâlefet ve ‘adem-i itâ‘at eder ise, bi'l-ittifâk te‘dîbine cümlemiz müte‘ahhid ü mütekeffil olmağla, bu usûle dâ‘imâ ri‘âyet oluna.

Şart-ı râbî: Devlet-i ‘aliyye'nin öteden berü usûl-i nizâm u kânûnu, kâffe-i emr u nehy-i Pâdişâhî, hâric ü dâhil cümle erkân ü vükelâyâ makâm-ı Vekâlet-i mutlaka'dan [N4 22b] sudûr etmek sûreti olmağla, ba‘de-zîn herkes büyüğünü bilüp, vazîfesinden hâric umûra tesaddî eylemeye ve kâffe-i emr u nehy makâm-ı Sadâret-i ‘uzmâ'dan sudûr eyleye. Ve ol emr u nehy mahzâ emr u nehy-i Pâdişâhî bilinüp, hılâfına kimse cesâret eylemeye. Ve her kim umûrundan hâric ve me‘mûriyeti olan maslahatdan ziyâde âharın me‘mûriyetine tesaddî eder ise, cümlemiz da‘vâcı olup: “Fulân maslahat fulânın me‘mûriyeti iken, fulân zât şu vechile müdâhale etmiş” deyü ol me‘mûriyetden ref‘ olunmasına ve ta‘arruzâtın ‘ale'l-‘umûm def‘iyle her umûr makâm-ı Vekâlet-i mutlaka'ya ‘arz u istîzân olunarak, emr u re‘y-i Sadâret-penâhî üzere hareket olunmağa cümlemizin te‘ahhüdünden başka, makâm-ı Sadâret-i ‘uzmâ'dan dahi hılâf-ı kânûn ve muhîl-i te‘ahhüd irtikâb ü irtişâ‘ ve gerek taşraya ve gerek umûr-i dâhiliyeye müte‘allık Devlet-i ‘aliyye'ye ‘âcilen [ve âcilen] muzır olacak sâ‘ir gûne mekârihe ibtidâr olunursa, cümlemiz da‘vâcı olup bi'l-ittifâk men‘ine ikdâm eylemamız şart ola. Ve “Men‘ini bana söylediler” deyü ol Vekîl-i mutlak söyleyenlerden birisine ‘azv-i müftereyât [ile] nefsâniyyet eder ise, anın dahi men‘ine ve muhâfazasına cümle tarafından te‘ahhüd olunmağın, bunlara dahi dâ‘imâ murâ‘ât oluna.

Şart-ı hâmis: Zât-ı hümâyûnun ve kuvvet-i Saltanat'ın ve nizâm-ı devletin muhâfazasına cümlemiz kefil ve müte‘ahhid olduğumuz misillü, gerek Memâlik hânedânları ve vücûhunun Devlet-i ‘aliyye'den ve gerek dâhilde olan ricâl ve erkân-ı devletin birbirinden emniyetleri, şart-ı a‘zam ve tahsîl-i emniyyet ü itmînân dahi cümlelerin ittihâd ü ittifâklarıyla birbirlerine kefâlet ü zamânına mütevakıf idüğü [emr-i] gayr-i mübhem olmağla, dâ‘ire-i ittifâka dâhil olan gerek hânedânân ve a‘yânân ve gerek vükelâ‘ ve ricâl ü erkân birbirlerinin zâtına ve hânedânına kefil ü zâmin ola. Şöyle ki hânedânlardan

birisine hılâf-ı şart-ı ittihâd bir hareket[i] zuhûr etmedikce, taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den yahûd taşralarda vüzerâ’ ve biribirlerinden [N4 23a] <ve biribirlerinden> bir gûne ta‘arruz u ihânet ve sû’-i kasd vukû‘a gelür ise uzak [ve] yakın dimeyüp, cümlemiz da‘vâcı olarak mütecâsir olanın te’dîb ü def‘ine bi'l-ittifâk ikdâm oluna. Ve kendüleri hayâtda iken kendülerine ve ba‘de'l-vefât hânedânlarının bekâ’ ve muhâfazasına cümle vükelâ’ zâmin ü müte‘ahhid olmalarıyla, ol hânedânın dahi zîr-i idârelerinde olan a‘yânlarla ve vücûha müte‘ahhid ü zâmin ola. O makûle a‘yân ve vücûha, hânedânlardan birisi tama‘an yâhûd vech-i âhar ile nefsâniyyeten bir gûne sû’-i kasd etmeyüp, eğer hılâf-ı te‘ahhüd ü rızâ bir gûne cünha vü hıyâneti zâhir olur ise, ba‘de’t-tahkîk ve makâm-ı Vekâlet-i mutlaka’dan bi'l-istîzân def‘ u ref‘ine ol hânedân ikdâm edüp, yerine âharını intihâb eyleye. Ve herkes ‘uhdesine muhavvel olan mahâll-i hudûdundan hâric bir karış mahalle ta‘arruz u tasaddî etmeyüp, her kim tecâvüz eder ise, uzak yakın denilmeyerek cümle da‘vâcı olup, men‘ eyleseler. Ve mütenebbih olmaz ise, bâ‘is-i şikâk olanın def‘ u tenkîline bi'l-ittifâk ikdâm oluna. Ve cümle vücûh ve hânedânlar ve a‘yân-ı memâlik yek-vücûd olup, ‘ale'l-ittifâk def‘-i ihtilâl u şikâka şedd-i nitâk edeler. Ve her kim fukarâya zulm ü te‘addî ve şer‘at-i mutahheranın icrâsına muhâlefet eder ise, anın dahi te’dîb ü terbiyesine bi'l-ittihâd sa‘y oluna. Ve cümle hânedânlar ve a‘yânlar hakkına bu vechile tekeffül olunduğu misillü, vükelâ’ ve ‘ulemâ’ ve ricâl ve hademe-i Saltanat’a dahi vakten mine'l-evkât tahrîk ü ifsâd ile bir taraftan bir gûne ihânet ve sû’-i kasd vukû‘a gelmemesine ve te’dîbini mücib cünhası cümle ‘indinde gereği gibi te‘ayyün etmedikce, nefsâniyyeten tekdîr olunmamasına ve zât ve hânedânlarına cümle hânedânân ve vücûh kefil ü müte‘ahhid olmalarıyla, bir vakitte hılâfına hareket olunmaya. Ve eğer hasbe'l-beşeriyye birinin cünhası zuhûr ederse, ol cünha cümle ‘indinde ba‘de'l-yakîn makâm-ı Sadâret’den töhmetine göre te’dîb oluna.

Şart-ı sâdis: Âsitâne’de ocaklardan ve sâ’irden bir gûne [N4 23b] fitne vü fesâd hâdis olur ise, bilâ-istîzân cümle hânedânlar Âsitâne’ye vürûda şitâb edüp, mütecâsir olanların ve ol ocağın kaldırılmasına, ya‘nî o makûle fitne vü fesâda bâdî olan sınıf ve yahûd şahs tahkîk olunup, eğer sınıf ise bu def‘a bâ‘is-i fiten olan Boğaz Kal‘ası neferâtının kaldırıldığı gibi, kendüleri kahr u tenkîl ve dirlik ve esâmîleri ref‘ olunmak ve eşhâsdan ise her ne tabakadan olursa olsun bi’t-tahkîk i‘dâm kılınmak husûsuna cümle hânedânân ve vücûh-i memâlik müte‘ahhid olup ve cümlesi Âsitâne’nin emniyyetine ve istihsâl-i âsâyışine kefil olmağla, bu râbita-i kaviyye ne makûle esbâba tevakkuf eder ise istihsâline bi'l-ittifâk ve ‘ale’l-devâm ikdâm ü gayret oluna.

Şart-ı sâbi: Fukarâ’ vü re‘âyânın himâyet ü sıyâneti dahi esâs olduğuna nazaran hânedânân ve vücûh taraflarından zîr-i idârelerinde olan kazâların âsâyışine ve fukarâ’ vü re‘âyânın tekâlîfleri emrinde hadd-i i‘tidâle ri‘âyet

husûsuna dikkat olunmak lâzimededen olmağın, ref'-i mezâlim ve ta'dîl-i tekâlif husûsuna vükelâ'-i memâlik hânedânları beyenlerinde bi'l-müzâkere ne vechile karâr verilür ise, anın devâm ü istikrârına ve mugâyiri olarak zulm (علم) ü te'addî vukû'a gelmamesine i'tinâ oluna. Ve her hânedân yek-dîğerin hâline nezâret birle, hılâf-ı emr u rızâ ve mugâyir-i şerî'at-i garrâ zulm ü te'addî eder olur ise, sâlimen 'ani'l-garaz Devlet-i 'aliyye'ye ihbâr eyleyüp, bi'l-ittifâk men'ine ikdâm oluna. İşbu şerâ't-i seb'aya bi'l-müzâkere karâr verilüp, hılâfına hareket olunmamak üzere kasem billah ve 'ahd bi'r-Rasûl vâki' olmağla, hıfzan li'l-mevâsik işbu sened-i mu'teber ketb ü tenmîk olundu. *Hurrîre fi evâ'il-i Şa'bânî'l-mu'azzam li-sene selâsin ve 'ısrîn ve mi'eteyn ve elf*⁶.

Zeyl-i Sened-i mevsûk-ı mezkûr

İşbu sened-i mu'teberin hâvî olduğu şerâ'it, dîn ve Devlet-i 'aliyye'nin [N4 24a] bi-'avnihi Te'âlâ te'yîd ü ihyâsı emr-i ehemmine esâs olup, 'ale'd-devâm düstûru'l-'amel tutulması vâcib olmağla, tebeddül-i zemân ü zevât ile tegayyürü mümkün olmamak için makâm-ı Sadâret'e ve mesned-i Fetvâ'ya bundan böyle teşrîf edecek zevât dahi ibtidây-ı nasb ve mesnedlerine ku'ûdlarında bu senedi hatem ü imzâ edüp, harf-be-harf icrâsına ikdâm eyleyeler. Ve hîn-i tebeddülde meşgale takrîbiyle işbu hatem-i sened mâddesi te'ahhur kesb etmamek için gerek Vekâlet-i mutlaka ve gerek Meşihat-i İslâmiyye tebeddül etdiği [gibi], der-'akab Beylikci-i Dîvân-ı hümâyûn bulunanlar asl-ı senedi Kalem'den alup, Kethudâ ve Re'îs-i vakt olanları ihtâr birle Vekâlet-i mutlaka yâhûd Meşihat-i İslâmiyye mesânidine ku'ûd eden zâta hatem ü imzâ ettirmek üzere bu nizâm dahi Dîvân-ı hümâyûn Kalem'i'ne kayd ile düstûru'l-'amel tutula. Ve işbu senedin iktizâ edenlere sûretleri verileceğine mebnî, bir sûreti nezd-i ferd-i cenâb-ı Tâc-dârî'de mahfûz olup, dâ'imen ve müstemirren icrâsına bizzât Şevket-me'âb efendimizin nezâret-i seniyyeleri şâmil ola ve's-selâm.

İ'tirâz

İşbu vesîkaya sarf-ı nazar-ı im'ân eden ehl-i basîrete 'iyândır ki, mazmûn-ı vesîka gerçi zâhiren takvîyet-i dîn ü devlet ve cem'-i esbâb-ı eşât-i fevz ü gâlibiyyet maksadını mutazammın olup, lâkin beş yüz seneyi mütecâviz müddetden berü eban-'an-ceddin vâris-i serîr-i Saltanat, câlis-i mu'allâ-evreng-i Hılâfet olan Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn, *zillullâhi fi'l-arzı el-farzu*

◇ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808. Şânî-zâde'de bu tarih Şa'bân ayının ortaları olarak kaydedilmiştir; bk. Şânî-zâde, I,80.

*itâ'atühû 'alâ ehli't-tavli ve'l-'irz eyyedehullâhu ve ebkâhu ve kavvâhû** hazretlerinin zât-ı hümâyûn-i Sultânî ve Devlet-i 'aliyye-i Hâkânî ve sâ'ir fermân-rev-i Saltanat-ı Cihânbanî'lerini zîr-i zamân ü kefâlete ahz ve 'akd etdikleri şurût u kuyûdun icrâsına bi'n-nefs kendüler ihtimâm eylemeği der-'uhde-i iltizâm edüp, husûsan bi'l-i-ışâre ve bi'd-delâle zamîrler Sadrıa'zam tarafına râci' olup ve me'âl-i vesîka dahi [N4 24b] hemân devlet-i İslâmiyye'yi İngiliz ve sâ'ir ba'zı Avrupa devletleri gibi cumhûr sûretine ifrâğ birle cânib-i celîlü'l-menâkıb-ı Saltanat'ı hâşâ lafzî murâd bir ma'nây-ı nâ-mu'tenâ i'tibârına mü'eddî olacağı zâhir u bâdîdir. Hele pek büyük edebsizlik ve pek bî-meze küstâhlık, belki dînsizlikdir ve bu hezeyânın menşe'i mahzâ cehâletdir ki, küfrün birâderidir. Zîrâ millet-i İslâmiyye'de İmâmet ve Hılâfet ve cemâ'at ü itâ'at ne dimek olup ve bunlar neden 'ibâret olduğunu bilmediklerine mebnîdir, yâhûd haklarında halkın bed-gümân ve bed-sigâl oldukları emr-i muhâle temhîd-i tedrîcidir. Niteki fesâd ile meşûb kelimât-ı mekâ'id(مكاید)-üslûblarından münfehim olur. Ve'l-hâsıl bunların âlûde-i agrâz olan vaz'-ı nâ-hemvârları şems-i 'asr-âsâ nâ-pâydar "*Ve lâ yahîku'l-mekru's-seyyi'ü illâ bi-ehlihi***" mazmûnu 'an-karîb haklarında nümûdâr oldu. Ve İmâmet ve Hılâfet ve cemâ'atin ma'nâları ve Âl-i 'Osmân'ın, husûsan hâlâ Sâhib-i zemân, Pâdişâh-ı devrân *halledallâhu hilâfetehû ve ebbede ve eyyede saltanatehû**** hazretlerinin mâhiyyet-i Sultânî ve hakikat-i hakkânîleri *Fethiyye* risâlemizde ve sâ'ir ba'zı âsârımızda bast u beyân olunmağla, burada tesaddîden inkifâf olundu.

Tetimme

Çün ber-vech-i meşrûh şurût-ı seb'a üzere 'akd-i ittifâk ve sâmine-i ocak vaz'ıyla segbân nâmına asker-i cedîd ihtirâ'ı zımnında dahi rabt-ı rişte-i 'ahd ü misâk olunup, minvâl-ı sâbık üzere vesîka tahrîr ve bi't-tav' cümlesi imzâ ve temhîr edüp, ferdâsı vesîka-i mezbûre dergâh-ı 'âlem-penâh-ı hazret-i Şehinşâhî'ye 'arz u takdîm ve ber-muktezây-ı vakt ü hâl münâsib-dîd-i zihn-i Sultân-ı kerîm olup, bâlâsına mübârek kalem-i bedî'u'r-rakam-ı hakîmâne ile mazmûn-i vesîkanın icrâ vü infâzına himmet-i 'âlî-nehmet-i Hidîvâne'leri derkâr olacağını müş'ir hatt-ı şerîf keşîd ve sûreti Baş-muhâsebe Kalemi'ne takyîd olundu^{*4}.

* ظل الله في الارض الفرض اطاعته على اهل الطول والعرض ايده الله و ابقاه و قواه = Yeryüzünde Allah'ın gölgesidir. Her güç sahibinin ona itâat etmesi farzdır. Allah onu devamlı kılın ve güçlendirsün" anlamına gelen Arapça cümlelerdir.

** و لا يحيق المكر السي الا باهله = Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer" anlamına gelen bu cümle, Kur'an, Fâtır, 35/43. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

*** خلد الله خلافته و ابد و ايد سلطنته = Allah onun hilâfetini, sonsuza kadar sürdürsün; saltanatını da ebedileştirsin ve güçlendirsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*4 "Tetimme olundu" kısmındaki bilgiler özetle ve ihmâl edilebilir değişikliklerle *Şânî-zâde Târîhi*, 1,82'de kaydedilmiştir.

Çend rûz güzerânında Şehriyâr-ı İskender-âyîn hazretleri biniş tarikiyle Mirâhûr Köşkü'nü gıpta-gâh-ı kasr-ı firdevs-berîn edüp, ehl-i mevâsik olan [N4 25a] Sadr-ı 'âlî-makâm ve Şeyhulislâm ve sâ'ir mütehayyizân ve ashâb-ı kelâm bi'l-cümle me'mûr-i huzûr ve Sadri'zam vesâtatiyle yek-sere zemîn-bûsî-i 'ubûdiyyet şerefiyle fâ'iz-i 'izz-i nâ-mahsûr olduktan sonra 'alâ-hidetin her biri hil'at-i fâhire ve hancer-i murassa' ve mücevher misillü teşrifât-ı zâhire ve nüvâziş ve telattuf-i Pâdişâhî birle mesrûr u mübâhî ve muktezây-ı şân-ı Hilâfet olan pend ü irşâd ve va'd ü î'âd mazmûn u müfâdlarını câmi' belîgâne ve Mülûkâne kelimât-ı tâmme ile gûş-i hûşlarını teşnîf ve kalb-i mağşûşlarını celb ü te'lîf buyurdular. Ertesi gün erkân-ı ma'lûme berây-ı ef'âl-i mahsûsa bi'l-cümle Bâb-ı 'âlî'ye vârid ve meclis-i Sadri'zamî'de muhteşid olup, cihet-i vahdet kâ'idesine ri'âyetle mukarrerât-ı mezkûreyi tertîb ü tanzîme mübâşeret eylediler.

Evvelen: Killet-i metâlib ve kesret-i mutâlib hecnetinden başka, mürettebât-ı musammemeye münâfi ve kat'â hıdemât-ı Devlet-i 'aliyye'ye liyâkati ve 'uhdesine mevkûl olan mesâlihın dil-hâh üzere kifâyeti me'mûlü tarafından müntefî olduğuna mebnî, nüfûs-i zâ'ide hükmünde ma'dûd olan Vezîr Hakkı Paşa hazretlerinin ve on kadar vüzerânın vezâretleri ref' ve her biri bir mahalde birer mikdâr me'âş ta'yîni ile ikâme olundu*.

Sâniyen: Evrâk-ı esâmî-i Ocakluyan, bir zemândan berü mahlûlât-ı 'akârât ve mukâta'ât gibi dâd ü sitâd ile mu'âmele olunmaktan nâşî, cânib-i mîriye 'arız olan rahne vü hasâr hâric-i defter-i hadd-i şumâr olmağın, asıl defterlü Ocaklu'dan mâ'adâ esâme-hâr olanların mâ-fi'l-yedleri ilgâ olunup, ba'de'l-yevm bi'l-cümle mahlûlât hazîne-mânde olup, ednâ müsâmaha ve igmâzları zuhûr eden Ocaklu Kâtibi'nin ve sâ'irin kezâlik min-ba'd ellerinde esâmî evrâkı bulunan hâric ez-Ocak eşhâsın cezâları, ancak seyf-i sârime muhavvel olmak üzere takrîr-i ârâ' olunmuşiken, Hidîv-i merhamet-güster Hudâvend-i şefekat-perver *dâme fî hıfzı'l-Melik [N4 25b] i'l-ekber*** hazretleri merkûz-i cevher-i fitratları olan mâye-i rahm u re'fet muktezâsınca sâhib-i evrâkları bi'l-küllüyye zarar u hasâretten sıyânetle, cânib-i mîrîden nısfî nakden i'tâ olunarak, yedlerinden evrâkları istirdâd olunmak bâbında irâde-i şâmilü'l-ifâde-i Şâhâne'leri te'alluk eylemekle, kırk gün müddet tahdîd ü te'cîl olunup, müddet-i merkûmenin inkızâsından sonra gelenler akcadan mahrûm olacakları tasrîh u iş'âr olunarak, ol bâbda Gümrükcü Ağ'a'ya hitâben emr-i 'âlî isdâr ve mazmûnu işâ'at ü ihbâr olunmağla, hemân yevm-i mezkûrdan bed' ile ol makûle esâmî ashâbı olan esnâf ve sâ'ir ecnâs-i nâs Gümrükcü'ye evrâklarını

* "Ertesi gün erkân-ı olundu" kısmındaki bilgiler özetle *Şânî-zâde Târîhi*, I,84'te kaydedilmiştir.

** دام فى حفظ الملك الاكبر = En büyük hükümdârın (=Allah'ın) koruması altında devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

getürüp teslîm ve “*Nısfun lî ve nısfun lek*” mukâsemesi üzere nakden nısf akcalarını istîfâ eylemeğe başladılar.

Mesmû‘umuza göre on gün zarfında Gümrükcü ‘indeinde doksan binden mütecâviz akca müctema‘ olmuş, Sahnâflar Şeyhi İmâm ‘uhdesinde yalnız yeniçeri ortasından bin akca zuhûr eyledi**.

Var kıyâs et lücce-i bahr-ı hasâret nidiğün***

Hakkâ ki bu mâdde beytülmâle ‘ayn-ı menfa‘at ve Devlet-i ‘aliyye’ye mahz-ı ‘inâyet olduğu bî-iştibâhdır.

Tertîb-i ceşş-i cedîd be-nâm-ı Segbân

Vesîka-i meşrûhanın rûkn ü ‘amîdi olan cünd-i cedîd tertîbi husûsuna bi'l-ittifâk şurû‘ olunup, yeniçeri ocağı kânûn-i Süleymânî üzere ahlât-i rediyeden pâk olarak pâydâr ve reng ü rûy-i üslûb-i kadîm ve âb ü tâb-ı menhec-i müstakîmlerine kat‘â tegayyür ve noksân ‘ârız olmamak vech üzere yine kolluklar ve sâ‘ir hıdemât-ı mukanneneler ‘uhdelerinde ber-karâr olup, ez-ser-i nev müretteb olacak asker dahi bi-re’sihî mahsûs ocağ i’tibâr olunmağla, Devlet-i ‘aliyye askerîsi min-ba‘d tabakât-ı heşt-bihişt gibi sekiz ocağdan ‘ibâret olup ve asker-i cedîd Segbân nâmiyle mu‘abber olmak üzere kabâle-i re‘y-i kat‘iyyü'l-müfâda [N4 26a] imzâ-zen-i ittifâk u ittihâd oldular.

Binâ-berîn Segbân nâmiyle yeniden bir takım asker tahrîr ve merâtib-i fusûl ü ecnâsları ta‘yîn ve ru‘esây-ı mi‘ât ü ulûfları tebyîn birle kânûn-i esbak üzere tanzîm ve cümleye Arnavud Ahmed Ağa merd-i kâr-güzâr Sergerde nasb ve Levend Çiftliği ve Üsküdar finâsında vâki‘ kışlalara tahsîs ve başlarına Rumeli’ye mahsûs şeşpâre muharrefî şubara dedikleri altı terekli baş kisveti ve sâ‘ir kisvât-ı mahsûsa ve ‘ulûfe ve cerâyât-ı vâfiye dahi takdîr u tenkîs kılındı. Vâkı‘â ‘ulûfe ve vezâyiflerinin vüs‘atı ve sâ‘ir cihât-i mürettebelerinin vefreti ve haklarında Devlet-i ‘aliyye’nin teveccüh ü ‘inâyeti câzibesince az vakitte ekserî kendi taleb ve rağbetleriyle kati vâfir Segbân muharrer, hattâ Bektâşîyye’den dahi tav‘ u meyelanlarıyla haylice eşhâs dâhil-i defter olduğu mesmû‘dur. Lâkin anların meyl ve hâhiş-i irâ‘etleri igfâl ve serîrelerine vukûf istihsâl eylemek garazına mebnî, musanna‘ vaz‘-ı dil-firîbâne idi.

Ve tahrîr olunan asker-i mezkûrun mecmû‘una hâlâ Üsküdar’da Öküz Lîmânı semtinde Kapu Kethudâsı sâhil-hânesinde mukîm olan Anadolu Vâlîsi

* نصف لي نصف لك = Yarısı bana, yarısı sana” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** Muhtemelen burada verilen bilgileri görmüş olmasına rağmen Şânî-zâde, on gün içinde toplanan akçaların yüz bin kadar olduğunu, Sahnâflar Şeyhi Emîn Efendi’nin de iki bin akça kadar ‘ulûfesi bulunduğunu yazmaktadır; bk. *Şânî-zâde Târîhi*, I.88.

*** Metnimizdeki bu mısra, Bâkî’nin gazellerinden birinde geçen “Var kıyâs et vüs‘at-ı deryâ-yı rahmet nidiğün” mısraından (bk. *Bakî, Divânı*, s.316) hareketle söylenmiş gözüküyor.

Kadı Paşa Nâzır u Müdür ta'yîn ve 'âmme-i ahvâlleri temşiyet ve kifâyet-i müşîrânelerine süpürde vü tefvîz olundu.

Katl-i Cüce

Bu esnâda Hidîv-i sâbık hazretlerinin müte'allikâtından Cüce Mustafa Ağa'nın ve Muhzır Ahmed nâm kimesnenin ba'zı gûne fitne-hîz akvâl ü etvâr-ı nâ-hemvârları gûş-zed-i kâr-fermâyân olmağla, ikisi birden seyf-i siyâsete teslim-i gerden eylediler.

Nefy-i ba'zı kesân

Bu hılâlde devr-i sâbık müntemîlerinden ba'zı meşâyih-ı tarîk ve kudât ve kapu kethudâları makûlesi kimseleri birer bilâd ü cezâ'ire nefy ü ib'âd ile sâ'irleri î'âd eylediler. Ve merhûm Hayrî Efendi birâderi bed-zebân ve kende-dehân, had-nâ-şinâs [N4 26b] Seyyidâ Efendi dedikleri fudâle-i nâs, bundan mukaddemce Trablus'a nefy ü iclâ birle kesâfet-i vücûdundan Âsitâne-i sa'âdet ihlâ olunmuşidi. Hılâl-i râhda Çapar-zâde'ye dahîl olmağla, Yozgâd Kasabası'nda meks ü tevkîf eylediğini mübeyyin mîr-i mûmâ ileyh bundan akdemce Der-i 'adl'e tahrîr u tezkâr ve bu def'a lisânen recâ gûne iş'âr eyledikde, ümenâ'-i devletin murâdı mezbûrun hemân Âsitâne'den ib'âdı olmağla, hakkında "*Her kücâ bâd âncâ berbâd*" mefhûmu îrâd olundu.

Neşr-i evâmir-i 'aliyye kâffe-i Memâlik-i Hâkâniyye-râ

Cülûs-i dâfî'u'n-nuhûs-i hümâyûnu mübeşşir ve tecdîd-i hutbe ve sikkeyi muhbir bundan mukaddemce gerçi Memâlik-i mahrûse'ye emsile-i mutâ'a neşr olunup, lâkin emâkin-i ba'idelerde ba'zı mertebe erâcîf şuyû'uyla şûriş ü ihtilâl vukû'u mülâhazasına mebnî, tafsîl-i ahvâl-i Âsitâne-i ebediyyü'l-ikbâli mübeyyin her cânibe ve 'âmme-i divel-i Avrupa'ya ve Devlet-i İraniyye'ye bu def'a evâmir-i 'aliyye ve nevâmic-i seniyye ve makâm-ı Sadâret'den hakîmâne ve mütecellidâne mekâtîb-i semiyye tahrîr ve 'alâ cenâhi'l-isti'câl itâre vü tesyîr kılındı.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Cild-i sâbıkda meslûk-i kıdem-i kalem olduğu üzere Françe İmperatoru, Devlet-i 'aliyye'ye mu'ahharan 'arz-ı safvet ve iddi'ây-ı nîk-hâhî vü gayret edüp, hattâ Rusyalu ile Tilsit Mu'âhdesi'ne Devlet-i 'aliyye'yi musâlahaya

* هر کجا باد آنجا بر باد = Her nerede olursa orayı berbâd eyler" anlamına gelen Farsça deyiştir.

idrâc ve istiklâl ve serbestiyyet üzere şân ve nüfûz ve temâmî-i mülk esbâbının istihsâliyle ‘akd-i şurût mukaddimesi kendünün tevassutunu intâc etmekle, Devlet-i ‘aliyye tarafından dahi hulûs-ı samîmî muktezâsınca muvâfakat-i külliyye ibrâz ve re’yine mütâba‘atla in’ikâd-ı musâlaha Paris Şehri’ne havâle kılınmışıdı. Binâ’en ‘aleyh ‘akd-i mütâreke olunup ve müddet-i mütâreke inkızâsına kadar Rusyalu Eflâk ve Boğdan memleketlerini tahliye eylemek şurût-ı ma’küdenin akdemi iken, [N4 27a] bu âna dek tahliye olunmayup ve İmperator-i mersûm gâh kendüsünün İspanya milketini zabt işgâlini derpiş-i ‘özü ü behâne ve gâh Rusyalu’nun İsveçlü ile muhârebesini perde-keş-i behâne ederek, henûz ser-rişte-i musâlahaya teşebbüs olunmayup ve aralık aralık gâh Tepedelenli ‘Ali Paşa’dan iştikâ ve gâh eledd-i hasm olan İngilizlü ile Devlet-i ‘aliyye ‘akd-i musâfât etmek sadedinde olmağla: “Bu resme televvün bizimle derkâr olan müvâlâta vehn ve bî-sebâtî îrâs etmekle, selb-i emniyetimize bâdî hâlât dandır” deyerek günâ-gün nakş-ı bukalemûn izhâriyle rengâ-reng a’zâr-ı Firengiyye iş‘âr etmekde olup ve’l-hâsıl ol düşmen-i dost-nümâ tarafından Devlet-i ‘aliyye-i sa‘âdet-intimâ savbına zerre mikdâr yârî ve yâverî nümûdâr olmayup, belki;

Bari gel eyleme pejmürde nihâl-i emelim

Geçdim ey ebr-i sitem, neşv ü nemândan gecdim

hitâbınca ‘aks-i kazıyye zuhûru ‘inde’l-vükelâ bedîdâr iken, şikestî-i zücâc-ı imtizâca Devlet-i ‘aliyye bâdî olmamak şivesine mebnî, kâr-güzârân-ı eslâf ü ahlâf bu âna kadar suyun akındısından inhirâf etmeyüp ve muttasıl nâme ve peyâm ile tezkîr u ibrâmdan hâlî olmadılar. Hattâ Hudâvend-i sâbık hazretleri tarafından İmperator-i mesfûra hedâyây-ı fâhire dahi irsâl olunup, ‘alâ kabîhi’l-‘âde yine le’alle ve ‘asâ mazmûnuyla cevâbını i’âde etmişıdı.

Ve İngilterelü ile muhâbere-i münferide etmek töhmetiyle Sebestiyan dedikleri elçileri, Vekîl-i Re’îs-i esbak Hâlet Efendi’nin inzi‘âcına bâ‘is ve Kütahya’ya igtirâbla bî-vech tekdîr ve iktirâbını belki ma‘raz-ı katl ü i‘dâmda inkılâbını mûris olmuşıdı. Bu hılâlde kendüsü Nemçelü’yü bi’t-tevsît İngilterelü ile nihânice ‘akd-i musâlahaya ibtidâr ve hattâ Rusyalu ile dahi bu bâbda rabt-ı rişte-i mühâdeneye sa’y-i [N4 27b] bî-şümâr etmekle, İngiltere adasına mahsûs kuryer gönderdiği, sıhhate akreb mesmû‘ât dandır.

Mukaddemâ emr-i musâlahanın sür‘at-i in’ikâdı için ta‘cîl ü isrâ‘ma mebnî, hâlâ Paris’de bî-hûde güzâr-ı eyyâm olan Devlet-i ‘aliyye Sefîri, ruhsat-ı tâmmeye ile dü-esbe Paris’e ilgâr edüp, ta‘cîl-i mezkûra nazaran hemân şehir-i merkûma duhûlünün ferdâsı günü mühimme-i me’mûresine şurû‘ olunup, çend rûz zarfında itmâmle ‘ahd-i akrebde husûl ve tanzîm haberiyle rucû‘u rûtbe-i tehakkukda muntazar u me’mûl iken, bu âna kadar Sefîri-i mûmâ ileyh âvîhte-i çengel-i va‘d-i ferdâ ve endâhte-i bîdây-ı güft-gûy-i mefhûm-i nâ-peydâ olmuşdur.

Devlet-i ‘aliyye tarafına verdiği ağız gibi Devlet-i İraniyye’yi dahi cerb-i mevâ‘id ile firifte ve hem-kevkebe-i ‘Abbâs Şâh-ı Sâni etmek ‘işveleriyle şifte edüp, anlardan dahi hedâyâ ve tensûkât-i vâfire ile mukaddemâ Rızâ Hân, ba‘dehû ‘Asker Hân Afşâr nâm elçiler çıkup, el-hâletü hâzih ol dahi Devlet-i ‘aliyye Sefiri ile hem-hâl ve haftada bir iki def‘a ancak birbiriyle mülâkât eyledikce, Elçi-i ‘Acem, Sefir-i Devlet-i ‘aliyye’ye: “Hey birâder! Bu Fireng tâ‘ifesi ne mene kişilerdir. Bizi güzelce şâhımızdan hezâr güne mevâ‘id ‘arz ederek recâ vü niyâz ile bu tengnâya getürdiler ve pîşkeşlerimizi ellerimizden apardılar. Şimdi hergiz cevâbımızı vermezler. ‘İmrûz u ferdâ’ deyerek bizi ‘avk edüp, bir kerrecik olsun dâ‘ire-i usûl-i me‘mûriyyetimize girmezler. Ben hemân hancer ile özümü urup helâk etmek dâ‘iyesindeyim” zemînlerinde feryâd ve bu bâbda “*Mâ li'l-garîbi sive'l-garîbi enîsün**” müfâdıyla re‘y ü tedbîrinden istimdâd etdikde, Devlet-i ‘aliyye Sefiri dahi: “*Hâlî ve hâlûke bi's-sevâ‘i lev ya‘lemûne sükkânü hayf***” me‘âliyle bir taraftan dahi kendüsi bess-i şekvâ-yı bî-dâd edüp, bilâhare “*Murg-ı zîrek çün be-dâm üfted tehammül bâvedeş****” mefhumunu telkîn birle yek-dîğeri sabr u tehammül külfetine hass ü igrâ eder oldukları mesmû‘ oldukca, Hacı ‘İvaz ile Karagöz muhâverâtı hâtır-güzâr olmaktadır. [N4 28a]

el-‘Aceb el-‘aceb bir Firenk şu‘bede-bâzı işbu iki devlet-i ser-efrâzı dest-i dagal peyvestinde bâzîçe eyledikten sonra, divel-i sâ‘ireye de kûy-i çevgân-ı şemâtet etmektedir. Bunun menşe‘i ne olduğu cild-i sâbıkda tasdî‘ güne bast u teşnî‘ olundu.

Rakîb-i bed-menişden hayr-hâhîlik ümmîd etmek

Hamâkatdır semm-i kâtilden istişfây-ı hâm etmek

Ol kührâb-ı kûh câdüyî vü şeytanetin mekr u hîle vü mekîdetine gâyet olmadığı gibi, ‘ukalâ‘-i vükelâ‘-i Devlet-i ‘aliyye’nin habt ve hatal u hatâlarına nihâyet yoktur. Hakk *celle ve ‘alâ* ikâz ve râh-ı rüşd ü savâba hidâyet eyleye, âmîn.

Dîğerk ba‘zı havâdis-i mesmû‘a

Afrika sevâhilinde vâki‘ bir küçük adayı bu esnâda Fâs Hâkimi, İngilterelü’ye süpürde eylediği mesmû‘ olup, merkûm ada düşmenin şelophe ve

* ما للغريب سوى الغريب انيس = Garîbin garipten başka dostu yoktur” anlamına gelen Arapça bu cümle, Sa‘dî’nin *Gülistân*’ında geçen bir mîsrâdır; bk. Sa‘dî, *Külliyât-ı Sa‘dî, Gülistân*, hzr. Muhammed ‘Ali Furûğî, Tehrân 1365, s.118.

** حالى و حالك بالسواء لو يعلمون سگان خيف = Senin ve benim durumum aynıdır, keşke Hayfakinleri bunu bilselerdi” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** مرغ زيرك چون بدام افتد تحمل بايدش = Akıllı kuş tuzağa düştü mü tahammül etmeli” anlamına gelen bu cümle, Hâfız’ın *Divân*’ındaki gazellerinde geçen bir mîsrâdır; bk. *Hafız Divanı*, s.278.

korsan teknelerine mukâbele ve gerek Afrika taraflarından celb-i zehâ'ire medâr olduğuna mebnî, İngilizlü'nün işlerine yarar olduğu menküldür.

Ve bu eyyâmda Fâs Hâkimi Françe üzere i'lân-ı harb sadedinde olduğu ve bu def'a İtalya'da vâki' Parma ve Pelezans [=Piacenza] ve Toşkana [=Toscana] eyâletleri Françe'ye ilhâk olunduğu, devâ'ir-i sevâmi'de dâ'ir olan eryâh-ı ahbârdandır.

Ve İsveclü'nün Bahr-ı Baltık'da vâki' Gotland nâm cezîresi ne Rusya askeri duhûl ve cebren zabt edüp, kezâlik Flandırya Eyâleti'nde vâki' Şevabor* nâm kal'ayı vire ile teshîr eyledikleri, gûş-zede-i havâdis-cûyân oldu. Ve bu esnâda ba'zı esbâb ve vesâ'ile mebnî Françelü ile Rusyalu beynine burûdet girüp ve giderek mü'eddî-i husûmet olmak emâreleri bir müddetden berü hikâye vü ihbâr olunmakta iken, bu hılâlde yekdîgeri mü'eyyed olarak isticlâb olunan ahbâr, sûret-i meşrûhayı musaddık olmuştur. Ez-cümle Rusya vükelâsı bâlâda [N4 28b] pâymâl-i hayl-i sûtûr-i ifâde olduğu üzere kendi imperatorlarını Françe meslekine mümâşâtından zecr edüp, hattâ Petroburg'da olan Françe Elçisi'ne Rusyalu'nun Umûr-i Ecnebiyyesi Nâzırı bir kıt'a resmî takrîr verüp: "Tilsit Mu'âhedesi'nin mecmû' şerâ'itını biz icrâ eyledik. Lâkin Françelü şimdiye dek îfâ eylemamekle min-ba'd dahi eylemeyeceği cevâb-ı kat'isi matlûbumuzdur" vâdisinde şiddetlüce inhâ eylemiş ve ol takrîri Françe Elçisi devletine göndermiş ve Nemçelü dahi Françelü'nün zahm-hürdesi olmak mülâbesesiyle bir müddetden berü tedârük üzere olup, eğer Françelü 'aleyhine hareket vukû' bulsa, berâber olmak mezâyâlarını işrâb eylediği keyfiyyâtına mebnî Rusyalu'nun ve Nemçelü'nün, husûsan anlara muvâfakati ve Françelü'den mazarrât-ı kesîre müşâhedesi müsellemlen olan Prusyalu'nun Françelü ile mu'âmeleleri ve Françelü'nün Rim Papa'yı kal' u kam' eylediği mâddesi, elbette müntic-i harb olacağı elsine-i ehâli-i Avrupa havâdisindendir. Hattâ Paris'de İmperator, Nemçe Elçisi'ni mu'âhaze edüp: "Murâdınız nedir? Agusturya erâzisinde külliyyetlü asker tertîb olunur imiş" deyü şiddetlü tefrî' güne istifsâr eyledikde, Elçi dahi: "İşbu tedârükümüz muhâfaza-i mülk ve muhârese-i umûr-i hâriciyyemiz içündür. Nemçe memâliki etrâfında asâkir-i kesîre olduğundan, berây-ı ihtiyât terk-i gaflet olunmaktadır" deyü mütecellidâne cevâb vermiş olduğu ahbâr-ı sahîhadandır.

Havâdis-i dîğer

Françe Sefiri tarafından bu esnâda vârid olan tahrîrât havâdisindendir ki, çün İngilterelü İspanyalu'ya tarafdâr ve Fransalu'nun müdâfa'ası husûsunda

* Metnimizde Filandırya (فلاندریا) okunacak şekilde yazılmış kelime, Finlandiya olmalıdır. Şevabor (شوابور) diye okunabilecek kelime ise 1808'de Ruslar'ın ele geçirdiği İsveççe'si Sveaborg olan Finlandiya Körfezi'ndeki kale Suomenlinna'dır; bk. meselâ "Suomenlinna", *Büyük Larousse*, XXI,10874.

mâlî ve bedenî berrî ve bahrî imdâd ü i'ânetleri derkâr olduğuna mebnî, bu hılâlde kara askeriyle bir takım donanmaları Portekiz'e gelüp, bi'l-muhârebe Françelü'yü münhezim ve sergerdeleri olan Ceneral Ceneve'yi [=Junot]* esîr ve İngiltere'ye nakl ü tesyîr eylediklerinden başka, Kadis [=Cádiz] Tersânesi'nde olan bi'l-cümle donanmaları dahi zabt ve kallâb-ı temellûke rabt eylediler. [N4 29a]

Dîğەر: Fransa İmperatoru'nun İspanya'ya fart-ı tehâlükünden nâşî kıral nasb eylediği Jojef [=Joseph]** nâm birâderi, makarr-ı kıraliyyet olan Madrid Şehri'nde bir müddet ikâmet edüp, ol hılâlde İspanya dâhilinde olan sâ'ir elviye ve eyâlât ehâlîleri mevcûd olan mu'allem askeriyle bi'l-ittifâk hareket ve Madrid üzere hücum birle çend rûz miyanede âteş-i harb ü kıtâl 'alev-gîr-i işti'âl olup, bilâhare Françelü'yü şikest ve livây-ı istilâlarını pest edüp, Françe cenerallerinden Dupon nâm ceneralin mevcûd-i ma'iyyeti olan asâkiri bi'l-külliyeye istisâl ve ceneral dahi bend-i kemend-i esr ü istirzâl eylediler. Kıral olan mesfûr Jojef [=Joseph] bir takrîble bahr-ı ma'rekeden ber-taraf olup, bakıyye asker ile reh-girây-ı vâdî-i gürîz ve Bayon [=Bayonne] Şehri'ne semt olan Yergoz [=Burgos]*** nâm mahalle ilkây-ı raht-ı vücûd-i şe'âmet-âmîz eylemiş. İşbu mükâlebede yirmi bin mikdâr Françelü, nigûnsâr-ı hufra-i nâr-ı bevâr olduğu rivâyât-ı sahîhadandır. Hattâ bu muhâreşede İspanya râhibleri câbe-câ ref'-i livâ ederek askerî tâ'ifesine pîşvâ ve: "Bunlar târik-i kitâb ve hâric ez-millet olmalarıyla izâle vü imhâları hıdmet-i 'azîme-i dîn-i Mesîhâ'dır" deyerek ceng ve i'dâmlarına İspanyalu askerini sevk u igrâ birle mirveha-cünbân-ı nâ'ire-i şevk u ikdâm olmuşlar.

Kezâlık Sefîr-i mûmâ ileyhî şu'be-i tahrîrâtındandır ki, mukaddem ve mu'ahhar me'mûriyyeti olan musâlaha maslahatı, kendi tarafından her çend 'akîra-i ilhâh ve ibrâm-ı bülend olursa da, her birinde dûran-dûr-i vehm ü hayâl a'zâr-ı vâhiye ve mevâ'id-i lâhiye ile imrâr-ı eyyâm ü leyâl üzere olmalarıyla, bu mukaddimât-ı fâside elbette ye's ü hirmânı müntic olacağı bedîhiyyâtdandır. Hattâ mel'ûnlar politika-yı âhara teşebbüsle ez-ser-i nev Rusyalu'ya 'arz-ı musâfât edüp, ol taraftan dahi mu'âmele bi'l-misl şîveleri zuhûr etmektedir. Bu 'işve-i dagal-engîz âsârından olmak üzere [N4 29b] Rusyalu tarafından Françe İmperatoru'na hedâyây-ı fâhire mersûl olup, hediyye-i mezkûre cümlesinden

* Metnimizde Ceneve (جنوه) gibi okunabilecek Fransız generali, 21 Ağustos 1808'de Vimeiro'da Wellesley'e yenilerek 30 Ağustos 1808'de Sintra Teslim Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalan Jean Andoche Junot'dur (1771-1813); bk. meselâ "Junot, Jean Andoche", *Büyük Larousse*, XII, 6122.

** Metnimizde söz konusu edilen, diğەر görevleri arasında Napoli (1806-1808) ve İspanya (1808-1813) kıralıkları da olan Napoléon Bonaparte'nin ağabeyi Joseph Bonaparte'dir (1768-1844); bk. meselâ "Bonaparte, Joseph", *Büyük Larousse*, IV,1789.

*** Metnimizde Yergoz (يرغوز) okunacak şekilde yazılmış olan bu yer, İspanya'da Castilla la Vieja'da il merkezi olan Burgos olmalıdır; bk. meselâ "Burgos", *Büyük Larousse*, IV,2015.

Rusya erâzisine mahsûs nevâdirde Mâlâkî ta'bîr olunur yeşil summâkî ve leylâkî renglerinde iki 'aded havz kâsesi ve üç zirâ' kadar murabba' ve vüs'atlü yek-pâre yeşil taşdan iki kıt'a Firenk sofrası ve iki zirâ' boylu yeşil taş ki üzerlerine Nasârâ âyînlerine mahsûs olan sanem vaz' olunur imiş, tulumba direği parçası şeklinde iki taş imiş.

Havâdis-i dîğer

'Acem Elçisi olan 'Asker Hân, pâymâl-i saff-ı sipâh-ı tahrîr u beyân olduğu üzere, kemend-i saht-bend-i mekr u fend-i İmperator ile Françe'ye meczûb olmağla, çend mâh müddet Paris'de dâmen-çîn-i kûşe-i ikâmet olup, teşdîd ü ibrâm ederek hele Baş-vekîl ile mülâkât müyesser olmuş, meğer İmperator İrân Şâhı'na da irsâl eylediği nâme-i mahsûsda, Rusyalu ile kendüsi 'akd-i mühâdene birle ref'-i mübâyene eyledikde, İrân Devleti'ni dahi sahîfe-i musâlahaya idhâl ve mağsûb olan erâzilerini istirdâd etmeğe va'd ü te'ahhüd eylemiş olup, ba'dehû 'akd etdiği musâlahada İraniyân'ı idhâl değil, nâmlarını dahi âverde-i mecâl-i makâl eylememiş ve bu eyyâmda Rusyalu tarafından musâlahaya zımnında İrân Devleti'ne bir nefer nâme-ber gelüp, Şâh dahi Fransa İmperatoru iltimâsiyle hâlâ Paris'de musâlahaya me'mûr elçisi olduğunu ifâde birle ol nâme-beri i'âde eylemiş olmağla, bu âna dek mülâkâtın te'hîri meğer bu dakîkaya mebnî imiş. Hele 'Asker Hân feryâd ü efgân ederek İmperator ile mülâkât ve mashûbu olan hedâyâyı 'arz ile nâ'il-i nüvâziş ü iltifât olmuş. Getürdiği hediye iki boğça memlû a'lâ şâl ve beş 'aded şâl yorgân ve bir kıt'a şâl kâlîçe ve elli kiselik kadar incü ve kendülerine mahsûs 'Acemâne bir 'aded incülü at başlığı ve sîne-bend ve beş 'aded tenzû ve vilâyetlerine mahsûs ustufe yollu emti'adan başka Nâdir Şâh'ın ve Tîmûr'un [N4 30a] iki kabza kılıçları imiş.

Lâyiha

Âşinây-ı rusûm-i divel olanlara ma'lûmdur ki, eslâf-ı selâtînin yâdigârları li-ecli't-teberrük zîver-i hazâ'in-i şehriyârân-ı ahlâf olup, husûsan tîğ u hancere dâ'ir âlât-i kuvvet ve mu'iddât-ı savlet makûlesi ber-güzârlar, bir pâdişâhın hazînesinden çıkup, devlet-i sâ'ireye irsâl ü intikâl gibi vaz'-ı mülevvihü'z-zevâlden masûn u mahmî olmak mültezem-i selâtîn-i dekâyık-şinâsân iken, Şâh-ı İrân'ın ber-vech-i muharrer ol kılıçları Firenk kiralına ihdâ, gâyetü'l-gâye bî-bâkâne vaz'-ı nâ-be-câ olduğu bî-şekk ü mirâdır. Hattâ Tîmûr-zâde Şâhrûh Pâdişâh, Şâdî Hâce nâm sefir ile Hân-ı Milket-i Hıtâ tarafına irsâl eylediği hedâyâ cümlesinde, pederi Tîmûr'un rahşını dahi ihdâ eylediğine, selâtîn-i zemân seng-endâz-ı i'tirâz u istihcân oldular.

Ve'l-hâsıl ol gûne yâdigârlar mühdî tarafından teşe''üm ve mühdâ leh cânibinden tefe''ül oluna geldiği emr-i mukarrerdir. Hattâ işbu Dâru's-saltanati'l-İslâmiyye mahmiye-i Kostantıniyye'nin bânî-i evveli olan Yanko bin Madyan ki Şeddâd bin 'Âd neslinden olduğu tevârih-i ensâbda mastûrdur. Sadme-i hasef ile hâksâr oldukda, oğlu Buzentîn bir takrîble ol mehlekeden rehâ bulup, Ongurus diyârına 'azîmet ve istiklâl üzere Saltanat etmişidi. Bir gün Nehr-i Tuna'dan 'ubûr eder iken cedd-i a'lâsı olan Şeddâd'dan müntakilen mashûbu olan tîği suya düşdü. Her çend ki gavvâslar cüst-cû etdiler ise de bulunmadı. Ol tîğin on beş karış tûlü ve üçer karış kabzası ve balçağı olduğu menkûdür.

'Âkıbet Sultân Bâyezîd Hân '*aleyhi'r-rahmetü ve'r-ırdvân* zemânında Tuna balıkçıları ol tîği bulup, bir bâzergâna furûht eylediler. Ucundan üç karış mikdârını pâs ekl eylemekle, bâzergân ıslâh etdirmişidi. Sultân Bâyezîd dergâhından bir mühimm için Ongurus'a elçi varup, [N4 30b] bi'l-münâsebe ol tîğin evsâfı mesmû'u olıcak, görüp iştirâ etmek dâ'iyesinde oldu. Bâzergân kıraldan havf edüp, bey'ine cesâret etmamekle, elçi-i merkûm kıraldan istizân eyledi. Kıral dahi pehâsını tâcire verüp, dergâh-ı Bâyezîd Hân'a ihdâ eylediği hedâyâya zamm eyledi. Âsitâne'ye vusûlünde lugât-ı kadîmeye âşinâ betârikadan biri ol tîğ üzere mersûm hattı okumağla, Şeddâdî ve Buzentînî olduğu zâhir olıcak, Sultân Bâyezîd hazretleri ve bi'l-cümle 'ulemâ' ve vükelâ': "Bu âletin ol diyârdan gelüp kabza-i iktidâr-ı Şâhâne'ye duhûlü, diyâr-ı Ongurus'un darb-ı şemşîr-i 'Osmânî birle mazbût ve müsahhar olmasına işâret-i pür-beşâretdir" deyü tefe''ül birle be-gâyet mahzûz u mesrûr oldular*. Ve bu işâretin sırrı Sultân Süleymân Hân '*aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân*** hazretlerinin dest-yârî-i seyf-i kerrârîleriyle nümâyân oldu.

Tetimme

Hediyye-i merkûme Paris'de Devlet-i 'aliyye Sefiri'nin ma'lûmu oldukda, istikbâh gûne 'Asker Hân'a ta'rîz eylemekle, ol dahi ba'de't-tasdîk: "Vâkı'â bi'l-cümle vükelâ'-i Devlet-i İnan dahi bu vaz'-ı nâ-şâyânı pesend eylemeyüp, lâkin Şâh hazretlerinin bu bâbda ısrârı cümlemizi nâ-çâr eyledi" deyü cevâb verdiği mesmû'umuz oldu.

Bundan agreb bir vaz'-ı şenî'-i nâ-mühezzeb dahi budur ki, ber-vech-i mezkûr Fransa'ya sefâretle me'mûr olan merkûm 'Asker Hân'ın Şâh ve Şeh-

* Metnimizdeki "Hattâ işbu Dâru's-saltanati'l-İslâmiyye oldular" arasında yer alan kayıp kılıçla ilgili bilgilerin nereden alındığı belirtilmemekle beraber, benzer bilgilerin biraz daha geniş şekilde yer aldığı bir eser için bk. meselâ *Oruç Beğ Tarihi (Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)*", hzr. Necdet Öztürk, İstanbul 2008, s.98-100.

** عليه الرحمة و الغفران = Allah'ın rahmeti ve mağfireti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça duâdır.

zâde taraflarından rikâb-ı müstetâb-ı Pâdişâh-ı heft-iklîm savbına îsâl ve takdîm eylediği Fârisiyyü'l-'ibâre nâmelerin hâvî oldukları ittihâd-ı millet-i İslâmiyye ve i'tizâd-ı hukûk-ı Sultâniyye iddi'âsı hılâlinde Fransalu'nun bu iki devlete inzimâm ve mesâlih ve menâhiclerini der-'uhde-i ihtimâm eylediğine teşekkür ü senâ ve izhâr-ı ibtihâc-ı bî-hadd ü ihsâ siyâkında “*Fe-‘azzezâ bi-sâlisin**” âyet-i kerîmesini bi'l-iktibâs ser-di sahîfe-i sahîfe-i (سخيفه) nâ-sipâs eylediği; [N4 31a]

Kazınmaz levh-ı hâtırdan, silinmez safha-i dilden

Benim çok sevdiğim agyâra meylin haylî yanlıştır

galatı üzere hakk ü mahv ve te'vîl eylemeyen hata'-i fâhiş ve cesâret-i mûhiş olduğu beyândan müstağnîdir.

‘Akd-i mükâleme der-Âsitâne bâ-Maslahatgüzâr-ı Françe

Mâh-ı mezbûr evâ'ilinde[◊] Bebek Kasrı'nda Tâhir Efendi ve Re'is Efendi, Françe Maslahatgüzârı'yla ‘akd-i meclis-i mükâleme eylemeleriyle, mersûm söze âgâz edüp: “Devlet-i ‘aliyye'nin Françe Devleti dost-i kadîmi ve gayretkeş-i samîmi olmağla, mesâlih-i seniyyelerini iltizâmında ser-i mû kusûr ve müsâmahası olmayup, ancak el-hâletü hâzih cülûs-i hümâyûn hasebiyle meslek-i Devlet-i ‘aliyye ne resmedir? Usûl-i sâbıkaya ri'âyetleri var mıdır? Devletime inhâ vü ihbâr için beyân olunmak muktezây-ı maslahatımdır” deyü râh u revîş-i vükelâ'-i devletden istifisâr eyledikde, berü taraftan mukâbele birle hâlâ erîke-ârây-ı mecd ü şevket ve evreng-pîrây-ı ‘izz ü Saltanat olan şevketlü kudretlü Pâdişâhımızın tagyîr-i usûl-i sâbıkaya dâ'ir kat'â mu'âmele-i Mülûkâne'leri sâdir olmadı. Ancak geçen gün huzûr-i übehhet-mahsûr-i ‘âfîleriyle şerefyâb olduğumuzda, Françe İmperatoru'nun Devlet-i ‘aliyye hakkında te'ahhüdât-ı kesresi olduğunu Hudâvend-i esbak merhûmdan bi'd-defe'ât istimâ' etmişidim. Ol nesak üzere kendi tevassutuyla Rusyalı musâlahası Paris'e havâle olunmuş, lâkin el-hâletü hâzih bir sene müddeti güzerân eylemiş, ‘acebâ bu gûne imtidâdın bâdîsi nedir?” deyü istifhâm buyurduklarında, tarafımızdan cevâb olarak: “Vâkı'â Françe İmperatoru'nun derkâr olan te'ahhüdât-ı kaviyyesine nazaran bu âna kadar maslahat-ı musâlahâ ber-vefk-ı dil-hâh hitâm-pezîr olmak emr-i mukarrer zann olunur iken ile'l-ân tesvîf ü te'hîr olunmağla, bu keyfiyyetin [N4 31b] mebnâsı Françe tarafından istinbâ olundukda, Rusyalı ba'zı memâlik talebinde olup, matlûb-i merkûm ise Devlet-i ‘aliyye'nin bir vechile rûy-i rızâ izhâr etmeyeceği İmperator'un meczûmu ve kendünün

* فعززنا بثالث = Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik” anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, Yâsîn, 36/14. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

menfûru olmak hasebiyle Rusyalu'yu bi'l-muhâbere bu dâ'iyeye-i lâgıyeden dembeste-i ferâğ ederek, maslahata hüsn-i netîce vermek için bu âna dek te'hîr u ibtâ olunduğunu hâk-i pâyi-hümâyûnlarına 'arz u ifâde eylediğimizde, Rusyalu'nun memleket talebi kelâmından çehre-i şevket-behre-i Şâhâne'lerinde şâ'ibe-i infi'âl ü igbirâr bedidâr olup: "Bu makâle bir güne sem'-i isgâ ihâle olunacak ve bir vechile kâle gelecek söz değildir. Françe İmperatoru te'ahhüdât-ı sâbıkasını fi'le getirüp, vefku'l-me'mûl sa'y ü gayretleri birle bu mâdde sûret-yâfte-i ma'raz-ı husûl olur ise, lâ-cerem tarafımızdan dahi mukâbele-i misliyye ile usûl-i sâlifeye ri'âyetde ihtimâm ü muvâzabet olunmak mültezemdır. Binâ'en 'aleyh maslahat-ı merkûme 'an-karîb sûret bulacak mı, yohsa imrûz u ferdâ çengâline mu'allak olacak mı? Elbette Maslahatgûzâr'dan kat'î istisâr olunmak bâbında emr-i 'âfîleri şeref-sudûr buyuruldu" deyerek mersûmdan isticvâb olundukda, savb-ı me'âlî-evb-i hazret-i Cihânbanî'den usûl-i mukarrere-i Selîm Hânî'ye ri'âyet buyuracakları cevâbından izhâr-ı rûyi inbisât ederek: "İmperator evvel ve âhır Devlet-i 'aliyye'nin mesâlihini iltizâm üzere olduğu dost ve düşmenin cümlesine zâhirdir. Husûsan hâlâ usûl-i sâbıkaya murâât-ı hümâyûn buyurulacağını cezm ü tahkîk eyledikde, elbette sad çendân ikdâm ü gayret edeceği bî-gümândır. Leh Memleketi hudûdunda iki yüz bin mikdâr asker-i âteşbâr tevkîf ü ihzâr eylemesi dahi, iktizâ eder ise Devlet-i 'aliyye'nin maslahatını merâm üzere Rusyalu'ya itmâm ettirmek niyyetine mebnîdir. Ancak Françelü devr-i sâbıkda gördükleri nisâb-ı ri'âyet ü ihtirâmdan el-hâletü hâzih bî-nasîb olmaktadır" [N4 32a] zemîninde biraz efsâne-i şikâyete dem-sâz ve Tepedelenli 'Ali Paşa'nın ba'zı mertebe nâ-sâzlığını miyân-endâz oldukdan sonra: "Bu eyyâmda Paris'de musâlaha mukaddimâtına âgâz olunması aaleb-i melhûzdur" deyü hatm-i füsûn-nâme-i makâl eyledi.

Ve işbu meclisi ve mefhûm-i mükâlemeyi mübeyyin ve 'Alemdâr Paşa'nın Âsitâne-i sa'âdet'e vürûd ve Sadâret'i ve merkez-i itâ'at-i hazret-i Hılâfet-penâhî'de kıyâm ve ihtimâm ü gayreti ve satvet ü şehâmeti ve nüfûz u satveti ve 'âmme-i 'ibâdın cülûs-i meyâmin-me'nûs-i Hâkânî'den istibşâr u neşât ve hazz u hubûr u inbisâtları ve Rumeli ve Anadolu a'yânân ve hânedânlarının bâ-irâde-i mekârim-ifâde-i hazret-i Sultân-ı âfâk 'ale'l-'umûm Sadr-ı müşârun ileyhle samîmî 'akd-i râbita-i vifâk ve bi'l-cümle vükelâ'-i devlet ve ru'esây-ı memleket miyânında in'idâm-ı şevâ'ib-i tevahhuş u şikâk mülâbesesiyle hânedânân-ı mûmâ ileyhim bi-esrihim da'vetle Der-i devlet'e rû-mâl ve umûr-i dâhiliyye vü hâriciyyenin ber-vefk-ı merâm hüsn-i nizâm, kezâlik Haremeyn-i şerîfeyn türâbından Havâric gâ'ilesinin esbâb-ı indifâ'ına ibtidâr ve'l-hâsıl Devlet-i 'aliyye'den yüz seneye karîb güm-kerde olan dâlle-i ittifâk u kuvvetin irticâ'ı ve verây-ı husûf-i terk ü tesâmuhda mestûr ve vâ-mânde-i ferr u nûr olan necmü's-sa'âde-i nesak u intizâmın kemâ fi'l-esbak bürûz ü iltimâ'ı husûslarına,

müsâ'ade-i neyyir-i hayyir-i baht-ı Hâkânî ve firûzî-i ferhunde-rûzî-i Saltanat-ı hazret-i Mahmûd Hânî birle sarf-ı vüs' u iktidâr olunmak üzere olduğunu ve Rumeli askerinden mâ'adâ Anadolu memleketinden muttasıl celb-i asâkir olunmağla, iktizâsına göre fevcen-fevc mevcen-mevc İsmâ'îl ve İbrâ'îl ve Tulca ve sâ'ir Rusyalu muhâzâtında vâki' mahâll ve hudûda ta'yîn ü tesyîr birle el-hâletü hâzih tecemmu' u ihtîşâd üzere oldukları haberini mübeyyin, Françe'de sefâretle mütemekkin olan Muhibb Efendi tarafına makâm-ı Riyâset'den mufassal tahrîrât isrâ' olunup [N4 32b] ve tahrîrât-ı mersûle-i merkûme Efendi-i mûmâ ileyhe bâ'is-i inhilâl-i 'ukde-i lisân ve Françe diyârında ircâf olunan erâcîf-i mütenevvi'a-i müstekrehenin ibtâliyle bî-mehâbâ muhâvere ve mükâleme meclislerinde mâye-i cür'et-i cenân olmuştur. Ve mazmûn-i merkûmu muhtevî Maslahatgüzâr-ı mersûma müzekkire i'tâ ve Paris'de mukîm elçi-i sâbık Sebestiyan nâm cenerale makâm-ı Riyâset'den kâ'ime terkîm ü isrâ kılındı.

Ve bu esnâda İmperator-i Françe, Alamanya derûnunda kâ'in Seksonya tarafına şedd-i zeber-teng-i 'azîmet edüp, aksây-ı maksadı Rusya ve Nemçe kırallarıyla Erfurt nâm belde mülâkât olup, hattâ Françe İmperatoru kendi mu'teber marşallarından Lan* [=Jean Lannes] Marşal'i Rusya İmperatoru'nun istikbâline ta'yîn ü tesyâr ve hedâyây-ı 'azîmeden başka Paris komadyelerinden mûntehab çend nefer rakkâse-i duhterân ihdâsiyle tarh-ı tekellûf vâdisinde pâzengliğini dahi ihtiyâr eylediği ahbâr-ı sıhhat-âsârdandır.

Havâdis-i diğer

Ânifen peymûde-i pâ-yi kalem olduğu üzere Françe İmperatoru ve Başvekîli Taleyran [=Talleyrand]** ve Mare [=Maret]*** nâm Sır Kâtibi ve Paris'de olan Rusya Murahhası Tolstoy [=Tolstoï], Rusya İmperatoru'yla Erfurt'da mülâkât ümniyesiyle 'âzim olup, ba'de'l-mülâkât İngilterelü'yü musâlahaya da'vet için Rusya İmperatoru'ndan başka ve Nemçe İmperatoru'ndan başka tahrîrâtla İngiltere'ye mahsûs kuryer irsâl eyledikleri ve Tolstoy yerine Rusya Başvekîli Romancof^{ad} Paris'e geldiği tahkîk-kerde olan Avrupa havâdisindendir.

* Metnimizde kendisinden Mareşal Lan diye söz edilen, Montebellö Dükü, Fransa Mareşali Jean Lannes (1769-1809) olmalıdır; bk. meselâ "Lannes, Jean", *Büyük Larousse*, XIV,7354.

** Metnimizde kendisinden söz edilen Fransız siyaset adamı Charles Maurice de Talleyrand-Périgord (1754-1838) için bk. meselâ "Talleyrand-Périgord", *Büyük Larousse*, XXI,11189.

*** Metnimizde sözü edilen Fransız siyaset adamı Hugues Bernard Maret (1763-1839) için bk. meselâ "Maret (Hugues Bernard)", *Büyük Larousse*, XV,7801.

*^d Metnimizde Romancof okunacak şekilde yazılmış olan kişi, Rus devlet adamı Romanzow (1754-1826) olmalıdır; bk. meselâ A.V. Arnould ve diğerleri, "Romanzow (Le Comte Nicolas de)", *Biographie nouvelle des Contemporains ou dictionnaire historique et Raisonné*, Paris 1825, XVIII,185-186.

DİĞER

Hâlâ Yaş Kasabası'nda mukîm olan Rusya Feldmerşali Pozoroski [=Prosorowski]*'ye bu esnâda makâm-ı Sadâret'den mesned-nişîn-i Vekâlet olduğunu ihbâr zemîninde bi'l-münâsebe emr-i musâlahanın keyfiyyetini istihbârı havî miyânece hakîmâne ve mütecellidâne kâ'ime tahrîr u tesyîr olunmağla, tebrik-i Sadâret'i mübeyyin ve “*Ahsenü'l-cevâbi m'eştukka mine's-su'âl***” [N4 33a] me'âlini mutazammın 'ayâr-ı meşrûhda cevâb-nâmesi 'avdet etdi.

DİĞER

Bu esnâda Sefîr-i Françe tarafından vârid olan tahrîrâtda Baş-vekîl ile meclis-i mükâleme 'akd edüp, me'mûriyyet-i cedîdesi muktezâsınca mebhas-ı ma'hûddan istifsâr eyledikde, mesfûr cevâba âgâz ile bu def'a Erfurt'da mün'akıd olan meclis-i mükâlemenin karârı şu nesak üzeredir ki: “Françe İmparatoru, Devlet-i 'aliyye'nin maslahatını bi'l-vücûh iltizâm etmiş olduğu ma'lûm iken, Rusya İmparatoru Eflâk ve Boğdan'ı terk etmek istemeyüp, hattâ Yaş Mu'âhedesi'nden sonra devleteyn beyninde cereyân eden senedât müceblerince zabt u idâre edebilecek derece istihkâkımız vardır. Ve 'ale'l-husûs birkac seneden berü erâzî-i mezkûrenin idâresi bi'l-iştirâk sûretinde bir ma'nâdır. Ve Memleketeyn ehâlisi hem-milletimiz olup, tarafımıza izhâr-ı meyl ü rağbet etmeleriyle şimdi dîn-i âhârda olan ehl-i İslâm'a terk eylemek, beyne ehli'l-Mille şânımıza şeyn olduğu bî-reyb ü meyndir. Ve kaldı ki Devlet-i 'Osmâniyye tarafından bi'd-defe'ât bî-tevassut musâlaha olunması, bâ-tahrîrât teklîf olunduğundan mâ'adâ, hâmil-i mühr-i Sadâret Mustafa Paşa dahi Ruscuk'da iken Yaş'da ârâm eden Feldmerşal Pozoroski [=Prosorowski] ile muhâbere etmekde idi, mefhûmunda Rusya İmparatoru lisânından nakl-i cevâb edüp, İmparatorumuz dahi İspanya mâddesiyle müştâgil olup, Almanya ülkesinde mütevakıf olan dört yüz bin kadar askerinin ekserini İspanya üzere sarf u tahvîl eylemekle, Rusyalu mukâbilinde hiç olmazsa hem-dest-i mukâvemet olacak askeri kalîl olduğuna mebnî, Rusya İmparatoru'na bi-tarîki't-tehakküm cevâb-ı zeber-destâneye bâlâ-pervâzlıkla zebân-dirâz olmak 'işvesinden sükût ve mülâyemetle muktezây-ı vakt ü hâl üzere mümâşât vâdisinde ise de yine tevassut husûsundan kenâre-gîr olduğu yokdur. Ve kaldı ki tevassut mâddesi, devleteyn tarafından kabûl olduğu sûretde lâ-cerem [N4 33b] mütevassıt olan dahi muktezây-ı vesâtatini icrâ edecektir. Yohsa Rusyalu

* Metnimizde Pozoroski (پوزورسکی) okunacak şekilde yazılmış olan Rus Mareşali Alexander Alexandrowitsch Prosorowski için bk. meselâ Arthur Kleinschmidt, *Drei Jahrhunderte russischer Geschichte*, Berlin 2006, s.249.

** احسن الجواب ما اشتق من السؤال = Cevâbın en güzeli, sorudan türetilerek verilen cevaptır” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

Elçisi olan Tolştoy'a bizim ibrâmımız ile ruhsat-nâme gönderüp, lâkin ta'limâtını tekmîlen irsâl eylemedi. Ve bu def'a mersûmu 'azl ve yerine ta'yîn eylediği elçisini dahi terhîs eylemeyeceği emr-i müsellemler olduğundan fazla, Rusyalu tarafından terk-i tevassut ve Devlet-i 'aliyye cânibinden dahi bu resme mu'âmele olundukda mütevassıt olan nice icrây-ı hükmi-i tevassut edebilir. Zîrâ Rusyalu musâlahayı bu taraftan kaldırıp, İstanbul yâhûd mahall-i âharda olmasını tasmm eylemiştir. Ve bu esnâda İngilterelü ile de mükâtebe üzere olduğumuza binâ'en belki musâlahaya me'mûldür. Ve Devlet-i 'aliyye dahi bi't-tab' musâlahaya dâhil olmağla, gavâ'il külliyyen zâ'il olur. İşte Erfurt'da müretteb olan meclisin sûret-i bed' ü karârı bu minvâl üzeredir" deyü itmâm-ı kelâm eyledi. İşte iki seneye mütenâhiz müddetde igfâl ve şîve-i dil-firîb ve şa'bede-bâzî-i e'âcîb ile işğâlleri ne gûne nefîce-i bî-me'âle ser-dâde olduğu bu takrîr u ifâdeden müstebân olur.

Hakîm goft ez-ân kes hazer-nümây ki û

*Ne yâr-i yek-cihettest ve ne düşmen-i yek-rû**

Ba'zı keyfiyyât der-bâre-i Cezâ'ir-i seb'a

Bu def'a Cezâ'ir-i seb'a Françelü tarafından zabt olunduktan sonra, zikr olunan cezîreler tarafından birer nefer vekiller Paris'e varup, vükelâ'-i mersûmînden bir müfsid Mora Cezîresi'ne birer ikişer mîl kurbiyyeti ve Cezâ'ir-i mezbûreye kırkar ellişer mîl bu'd-i mesâfesi olup, üçer beşer mîl ihâta eder kimi meskûn ve kimi hâlî beş altı 'aded cezîrelerin: "Cezâ'ir-i seb'a mülhakâtındandır" deyerek zabt u idâresi, müstakillen kendüsüne ihâle olunmasını Françe İmperatoru'ndan istid'â eyledikde, ol dahi Deryâ Ministirosu tarafına ihâle etmiş olduğu, Paris'de Devlet-i 'aliyye Sefiri'nin mesmû'u oldukda, ba'zı erbâb-ı vukûfdan istihbâr etmekle, [N4 34a] anların takrîr u ifâdeleri sûretidir ki, ol hengâmda ba'zı tahrîrât şu'besi olarak Der-i devlet'e irsâl eylemişti. Zikr olunan adalar beş 'adeddir.

Evvel: Purunî (پرونی = Proti) tesmiye olunur. İtalya mîli olarak Zanta'ya kırk beş ve Mora'ya bir mîl mesâfe olup ve küçük tekneler için bir lîmânı ve suyu ve yakmak için odunu bulunup, üzerinde Mora ve Zanta ehâlisi 'ale's-seviyye kendi hayvânlarını perveriş ederler, gayr-i meskûn bir adadır.

Sânî: Portolongo derler, takrîben Zanta'ya elli beş ve Navarin'e yarım mîl mesâfede kâ'in ve dâ'iresi altı mîl mikdâr, suyu çok, üzerinde buğdây ve sâ'ir ecnâs-i zehâyir zer' olunup, Çakoniti (چاقونیتی) dedikleri tâ'ife sâkinlerdir.

* = Filozof o kimseden sakın dedi ki, o ne bir tarafın dostu ve ne de diğer tarafın düşmanıdır" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

Sâlis: Saplıncs (ساپلینجس = Sapienza) derler, Zanta'ya altmış beş ve Muton Kasabası'na üç mîl mesâfede, fezâsı zıkr olunan Portolongo Adası kadar, suyu ve odunu çok ve câ-be-câ ormanlı ve cenûb tarafında her dürlü tekneye elverecek lîmânı vardır. Bu adayı Muton ehâlisi zirâ'at ederler.

Râbi: Kırava (قراوا = Kabrera) derler, mezkûr Saplıncs [=Sapienza] Adası yanındadır. Zemîni ceyyidâ olup, etrâfında diğ̈er üç küçük ada dahi vardır.

Hâmîs: Venediko [=Venetiko] derler, Zanta'ya seksan beş ve Koron Kasabası'na üç mîl mesâfede, dâ'iresini üç mîl ihâta eder. Suyu ve odunu vâfir, üzerinde Koron ehâlisi hayvânlarını otarup, perveriş ederler. Ve bunun garb cânibinde ba'zı ebniye-i 'atîka olup, Didaskalya denilüp, zemân-ı sâlifde ol mahalde mektebler var imiş. Bunlar kimi Venedik'e tâbi' ve kimi ber-'aks iddi'â ederler. Lâkin ekserî bunları Mora ve Muton ve Koron ehâlisi isti'mâl edgeldikleri gâlibdir.

Diğ̈er: Bir müddetden berü Devlet-i 'aliyye tarafından İngiltere'de mevkûf-i şeşder-i ikâmet-i kasriyye olan Maslahatgüzâr Sıdkî Efendi tarafına İpsi? (ایپسی) bâzergân vâsıtasıyla Françe tarafından bir mikdârca harclık [N4 34b] firistâde kılınmağla, ol bî-çâreyi diyâr-ı küffârda mübtelâ olduğu zillet-i killet belyyesinden nev'an rehâ-dâde eylediler.

Haber-i mürden-i Kazgâncı Hacı Mustafa

Devr-i esbak hitâmında gulgule-sâz-ı çârsû-yi mekr u dagal olan Kazgâncı Hacı Mustafa nâm sunnâ'-i çîre-dest, hırfet-i fend ü hiyel, 'ahd-i sâbıkda kapucu-başılıkla Gümüş-hâne Emîni nasb u irsâl olunmuşiken, bir takrîble Âsîâne'ye 'avdet eylemekle, Akdeniz Boğazı'nda muktezî ba'zı mesâlih-i mühimme behânesiyle Der-i devlet'den teb'îd ü ibâne kılınmışıdı. Bu esnâda mahall-i mezbûrda taşt-i vücûd-i bî-sûdu firâz-ı bâm-ı hayâtıdan efgende-i hâviye-i memât olduğu, tantana-i kudûr-âsâ kar'-ı sevâmi'-i erbâb-ı umûr eyledi; *el-'uhdetü 'ale'n-nâkul**.

Ez-ân câmî ki bed-mestân çeşîdend

*Refîkân nîz rıtlî der-keşîdend***

peymânesinden mest ü medhûş olduğu resîde-i gûş olmuşdur.

* العهدة على الناقل = Günâhı vebâli bunun nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** رفیقان نیز رطلی در کشیدند * از ان جامی که بد مستان چشیدند * Korkütük sarhoş olanlar o kadehten tadınca, arkadaşları da bir büyük kadehi devirdiler" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

Ba‘zı tevcîhât

Mâh-ı mezbûr evâ‘ilinde[◊] Erzurum Eyâleti, Şark Cânibi Ser‘askerliği'yle sâbık Karaman Vâlisi Vezîr ‘Abdî Paşa'ya ve evâhır-ı mâh-ı mezbûrda^{◊◊} Diyârbekir Eyâleti, Vezîr Behrâm Paşa'ya ve Selânik ve Kavala sancakları, sâbık Bosna Vâlisi Vezîr Mehmed Husrev Paşa ‘uhdesinde iken Sirozî İsmâ‘îl Bey'in zîr-i idâresine ihâle olunmağla, beylik tarafından emr-i ‘âlî tahrîr ve mîr-i mûmâ ileyhe tesyîr kılınup, Vezîr-i müşârun ileyh tarafına da ‘an-karîb kendülerine münâsib mansıb tevcîh olunacağı tebşîr olundu. Ve târîh-i merkûmda Arnavudluk'dan İzvornik Sancağı, mîr-i mîrândan İzvornikli ‘Ali Paşa'ya tevcîh ve menşûru tarafına tesyîr kılındı.

Ba‘zı tevcîhât-ı ‘ilmiyye

Mâh-ı şevvâl guresinden^{◊◊◊} zabt etmek üzere Şâm-ı şerîf Kazâsı, sâbık [N4 35a] Haleb Kadısı Torun-zâde Mehmed Emîn Efendi'ye gurre-i şa‘bânda^{◊4} tevcîh olundu. Mûmâ ileyh hîn-i neş‘etinden berü ‘avâm-meşreb, âlûfte-mizâc ve ekserî ihtilât u ülfeti mütekallid-i kalâ‘id-i umûr olan ecillâ‘-i devlet ile olup ve fî zâtihî sũhan-dân, dakîka-şinâs, hoş-sohbet, mahal-gûy;

Öğren rusûm-i ‘asrı, lisân-ı zemâneyi

Bak tab‘-ı nâsa vakte münâsib tekellüm et

tenbîhine ‘âmil, rind-i deryâ-dil olmağla, tabakât-ı celâliyye-i edvâr u ezmânda hemîşe zübde-i erkân ve ‘umde-i a‘yân olanlara tereddüd ve bi'l-münâsebe ba‘zı mertebe söze karışup, tezkîr-i esâlîb-i mesâlih ve tedvîr-i devâlîb-i umûr u menâhic eyledikce, kavli mu‘avvel ve ma‘kûl ve hakkında teveccüh ü nüvâzişleri mezbûl olup, bu şîve ile emsâli beyninde müte‘ayyen ve mümtâz ve ba‘zı mevâd zımnında şâhid-i niyâzı, ma‘raz-ı kabûl ü müsâ‘adede cilve-sâz olarak ricâl ü kibâr sâyelerinde müreffehü'l-hâl ve ârâyiş ü âlâyişle hırâmende-i ravza-i ‘izz ü ikbâl olur idi.

Husûsan Sadr-ı esbak merhûm ‘İzzet Paşa ile zen-dostluk cihet-i câmi‘asına mebnî miyânelerinde hukûk-ı kadîme derkâr olmağla, sadâretlerinde mahremâne tekarrub u istînâsla küllî tafra sâhibi olup, kâr-güzârân-ı ‘asr ile yarışur ve büyücek mâddelere karışur olmuşıdi. Hattâ zurefây-ı zemândan biri işbu:

Sana destûr olsun ey dil, şîve-i İbn Torun

◊ 1-10 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

◊◊ 1-10 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

◊◊◊ 1 Şevvâl 1223 = 20 Kasım 1808 Pazar.

◊4 1 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül 1808 Perşembe.

Enderûn â eğer şinâsî-ver ne-mîmân der-burun

beytiyle duhûl-i mahremânesinden kinâye etmişidi.

Ve'l-hâsıl zümre-i ricâlden ancak kisvet-i tâhiriyye ile mütemeyyiz olup, evzâ' u etvârı bi'l-cümle ricâlâne ve harekât ü sekenâtı kibârâne idi. Cild-i sâbıkda mersûm-i kalem-i turfa-rakam olduğu üzere Meyâncı sûretiyle bi'd-defe'ât Âsitâne'ye Firenk kuryeri gibi [N4 35b] âmed-şud ederek bir taraftan mekr u desîselerine sûret vermeğe sa'y ü sür'at edüp, ba'dehû pây-müzd-i pâzengîsi olmak üzere Tezkire-i Sâni makâmına râkî olan Sünbül-zâde Bâkî, mukaddemâ zümre-i kuzâtdan olmağla, Efendi-i mûmâ ileyhın maslahat-güzârlığı ve Haleb Kazâsı'nda Kethudâlığı hıdmetinde olup, dest-yârî-i himmetleriyle hoş-dil ve refâh-ı hâle nâ'il olmuşidi. Ba'dehû Râmiz Efendi ve 'Azîz Efendi'nin tebdîl-i tarîk etmeleri, mezbûra dahi tâziyâne-i şevk olmağla, tarîkından mütenekkib ve Mektûbcu Kalemi'nde Kâtib oldu.

Gıbtam odur herkese bî-irtiyâb

Kendi tarîkında ola behre-yâb

İşbu tebdîl-i tarîk mâddesi münâfi-i rızâ vü istislâm ve hâşâ i'tirâz-ı ma'nevîyi mutazammın bir emr-i bed-fercâm olmağla, be-gâyet meş'ûm bir şîve-i mezmûmdur.

Eğer küni taleb nâ-nihâde rence-şevi

*Ve ger be-dâde kanâ'at küni be-yâsânî**

Ba'dehû orduda bir takrîble haşv-i mısra' gibi Ruscuk yârânına rişte-bend-i ittisâl ve anlar ile hemdem ve hem-hâl olmuşidi. Efendi-i mûmâ ileyhın ol gürûh ile 'an-asl âmîziş ü ülfeti ve tarh-ı tekellüf vâdîlerinde üns ü hiltati, husûsan Bâkî-i merkûm zimmetinde yed-i minneti olduğuna mebnî Sadriâ'zam'a ta'rîf ve;

Etmen İblîs'i kaba 'ifritlerden siz kıyâs

Reh-nümây-ı zevkdir, ol fırkanın nârînidir

latîfesiyle güzelce tavsîf edüp, bu takrîble çend def'a mufassalca sohbet ü müvâneset olmuşidi. Çünkü mu'zam-ı memâlik-i 'Osmâniyye olan Bilâd-ı Selâse, ya'nî Mısır ve Şâm ve Bağdâd vâlîlerini celb ile kola almak, bi'l-vücûh maslahata evfak olduğuna mebnî, tarafgîr ve hevâdârlarından kârdân, umûr-âğâh mevâlî tahsîsi ehemmi-i mehâmm olmağla, el-hâletü hâzih muktezây-ı

* اگر کنی طلب نانهاده رنجه شوی * و کر بداده قناعت کنی بیاسانی = Eğer olmayacak bir şeyi istersen üzülürsün ve eğer kanaatkâr olursan işlerin kolay olur" anlamına gelen Farsça bu cümle, Kemâlüddîn-i İsfahânî'nindir; bk. Ebü'l-Fazl İsmâ'il b. Cemâleddîn Muhammed b. Abdürrezzâk Kemâleddîn-i İsfahânî, *Külliyât-ı Hallâku'l-Me'ânî Kemâleddîn-i İsfahânî*, yy ts, s.117.

tarfı Bilâd-ı Erba'a'ya [N4 36a] mü'eddî olmak mülâbesesiyle Şâm-ı şerif Kazâsı mûmâ ileyh Torun-zâde 'uhdesine tevcîh olundu. Bi'l-cümle nakd-gerân-ı zemân, husûsan Bâkî Efendi berçide-dâmân olup, mühimmât-ı lâzimesini fevka'l-hadd tanzim ü tekmil ve Kadı'asker dâ'iresi gibi hıyâm-ı mûte'addide-i fâhire ve hadem ü haşem-i vâfire ve çavuş ve tabl-bâz ve'l-hâsıl mevkib-i ihtişâm ve ârâyış-i mâ-lâ-kelâmla mükellef ve murassa' taht-ı revâna râkiben pîş-gâhında müzeyyen yedekler keşide olarak Üsküdar'dan teşyî' birle savb-ı maksûda tesbîl eylediler. Ve mukaddemce hılâl-i râhda kâ'in memâlike evâmir-i 'aliyye ve makâm-ı Sadâret'den mekâtîb-i seniyye mersûl olmağla, reh-güzerde ve nevâhî ve zavâhîsinde bulunan vülât ve a'yânân taraflarından merâsim-i istikbâl ve levâzım-ı istinzâl kemâ-yenbagî icrâ ve hediye ve imdâd-ı seferiyye kâ'ideleri dahi ber-vefk-ı dil-hâh îfâ olunarak, mine'l-kazâ' ile'l-kazâ' hükûmetgâhına îsâl eylediler.

Haylî müddetden berü Saltanat-ı müstakille hükmünde olan Şâm ve Kudüs ve Nâblus ve Trablus memleketlerine bast-ı yed-i istiklâl ü isti'lâ ve merâfik u mehâsılını havsala-gîr-i zabt u iktinâ edüp, 'illet-i tâmmе-i Vezâret ve eyâleti olan Hicâz me'mûriyyeti ve huccâc hıdmeti dursun, temekkün ve istibdâdına vesîle ittihâziyle Hâricî tâ'ifesine mûmâşât ve izhâr-ı sûret-i mütâba'at ve müvâsât birle mesmû'umuza göre hemîşe miyânelerinde mükâtebe ve mühâdât ile tarsîn-i hisn-i müvâlât ve kuvve-i derrâkân-i muhâsibân hasr u ihsâsından 'âciz ü nâ-tüvân olan bu denlü vâridât-ı bî-pâyânı âverde-i kabza-i tesallut u istilâ ve evâmir-i Devlet-i 'aliyye nezd-i serkeşânesinde evrâk-ı 'attârdan mühân, belki Saltanat-ı seniyye tarafını kendi vicdân-ı isâbet-fikdânı tasavvur-i bâtulına tatbîk ederek çeşm-i dîğеr ile nigerân ve selefde Gazâlî ve Cânûlâd-oğlu 'Ali Paşa* revîşlerine sülûkle bagy ü ta'assub vâdfisinde hırâmân olan Şâm Vâlisi Genc Yûsuf Paşa dedikleri gürg-i pîrin, ibtidây-ı vehlede tumturâk-ı tânnâne [N4 36b] ve mashûbu olan tahrîrât-ı hakîmâne birle gözünü doldurup, ba'dehû hasbe'r-resm bir iki meclis görüldükde, ber-vech-i muharrer natûk ve sühan-rân ve mizâc-âşinâ ve dakîka-dân olmağla, müşârun ileyhin refte refte Devlet-i 'aliyye cânibine mâ-fî'l-fu'âd olan kec-nazar ve bed-i'tikâdını sarf u tagyîr ve'l-hâsıl birkac meclisde ol bakıyye-i 'Amâlika** ve 'Adiyân* itlâkına şâyân, 'âdî-i saht-dil ve nâ-fermânî, hezâr füsûn u fesâne ve cerb-i zebân-ı sâhirâne ile bend-i kemend-i

* Metnimizde sözü edilenlerden Gazâlî, Kanûnî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışından hemen sonra ilk büyük isyanı çıkaran eski bir Memlûklü emîri, Osmanlılar'ın Şâm beylerbeyi olan Canbirdi Gazâlî'dir (ö.927/1521); bk. meselâ Feridun Emecen, "Canbirdi Gazâlî", *DİA*, İstanbul 1993, VII,141-143; Cânûlâd-oğlu 'Ali Paşa ise 1606'deki isyanı Kuyucu Murat Paşa tarafından 1607'de güçlûkle bastırılan Halep Beylerbeyisi'dir; bk. meselâ Mücteba İlgürel, "Canbolatoğulları", *DİA*, İstanbul 1993, VII,144-145.

** Metnimizde "'Amâlika" denilirken, en eski Arap kabilesi olduğu kabul edilen yarı efsanevi göçebe Sâmi topluluğa telmihte bulunulmaktadır; bk. meselâ Sargon Erdem, "Amâlika", II,556-558.

teshîr eylemekle, fevka'l-mültemes menâfi' ve tayyârâta dest-res olarak, dem-be-dem müşârun ileyhın hüsn-i hâlini ve Devlet-i 'aliyye'ye bendegî ve imtisâlini müş'ir ve müşârun ileyhın 'an-asl aktân-ı 'Arabistân'da nâm ü şöhreti ve ekser 'Urbân ile kıdem-i mu'ârefe vü ülfeti olmağla, Cezîretü'l-'Arab hîtasında mevcûd A'râb tâ'ifesi, rağbeten ev rehbeten taraf-ı müşârun ileyhe müncezib olduğuna mebnî, kişver-i Şâm ol siyeh-kelîm ve bed-rûz ve nâ-fercâmların hücum u ta'aruzlarından mahmî ve masûn olduğuna bast u beyân birle müşârun ileyhın vücûdunun ol aktâra lüzûmu, belki vücûbu olup, bu eyyâmda Şâmât**'da bulunması mahzâ min-kabîli't-te'yîdât olduğuna muhbîr pey-der-pey Âsîtâne-i sa'âdet'e tahrîrât irsâl ve küberâ'-i vakte teşekkür-nâmeler îsâline hâli olmaz idi. Hattâ bu resme râh u revîşi sene-i âtiyede müddet-i mu'tâdesine temdid ü efzâyişi müfzî oldu; in-şâ'allâhu Te'âlâ mevkî'inde zikr u imlâ olunur.

Ahvâl-i Âsîtâne ve inhimâk-i ser-i kârân-ı zemâne ve revîşi-i lâ-ubâliyâne

Çün kâr-fermâyân-ı zemân olan erkân-ı Devlet-i ebed-bünyân, mahzâ agrâz-ı nefsanî ve a'râz-ı emânî-i enânî zımnında rengâ-reng mekr u nîreng-sâzî ve gûnâ-gûn şa'bede-bâzî ve füsûn-perdâzî ile bilâhare taklîb-i devlet ve 'Alemdâr Paşa yâdigârı, dest-i temşiyet-i merâm ve emniyetlerine âlet ederek, ibtidâ hâr-ı ser-i dîvâr-ı enzâr u ârâları olan 'ulemâ' zümresinin sâhib-i kelime olanlarını [N4 37a] sîga-i menfiyye-i muttarideye tasrîf ve pes-mândelerini dahi *el-emru emruküm fi'l-ezmineti's-selâseti**** selâsesinde temkîn ü tevkîf edüp, sâniyen seng-i siyâh-ı serkeşî ve hâr-ı mugaylân-ı bâdiye-i guluvv ü nâ-hoşî olan evbâşân-ı Bektâşiyân'ı, kimini âşikârece ferîse-i şîr-i şemşîr ve kiminin zîr-i zeyl-i leyl-i pür-veylde cîfe-i kesîfeleriyle gürisnegân-ı sükkân-ı deryâyı seyr ve kimini kûy-i çevgân-ı tard u ib'âd ve kimini tu'me-i itmâ'la efgende-i dâm-ı inkıyâd edüp ve külle yevm ber-minvâl-i muharrer ashâb-ı esâmî dahi evrâklarını Gümürükü'ye getürüp ikâle vü ilkâ ve nısf akcalarını istifâ ederler idi.

Ve dem-be-dem segbân tâ'ifesi dahi nizâm-ı ma'kûd ve nesak-ı ma'hûd üzere bir taraftan havâdis-i yevmiyye gibi tezâyüd ü tekessür peydâ ve Levend

* Metnimizde “Âdiyân” denilirken, Kurân-ı Kerîm'de adı geçen, Hz. Nuh'tan sonra yaşamış, Hz. Hüd'u yalanladıkları için şiddetli bir rüzgarla cezâlandırılan eski bir Arap kavminin mensuplarına telmîhte bulunmaktadır; bk. meselâ Celal Kırcâ, “Âd”, *DİA*, İstanbul 1988, I,333-334.

** Şâmlar anlamına gelen Şâmât kelimesiyle büyük şehirleri Filistin, Taberiyye, Dımaşk, Humus, Habîbü'n-Neccâr olan beş Şâm kastedilmektedir; bk. meselâ Ahmed b. Muhammed 'Abdurabbih el-Endelüsî, *'el-'Ikdu'l-Ferîd*, thk. 'Abdulmecîd et-Terhînî, Beyrût 1404/1983, VII,279.

*** الامر امرکم فى الازمنة الثلاثة = Üç vakitte emriniz başüstüne” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Çiftliği'nde ve Üsküdar Kışlası'nda temekkün ü sevâ edüp, Anadolu'da dahi Çepar-zâde ve sâ'ir me'mûrlar tertîb ü tahrîr ve pey-der-pey anlar da tevfir etmekte idi. Sadrîa'zam ise nev'an Devlet-i 'aliyye sâyesinde tahsil-i nâm ve şöhet-i celâdeti kar'-ı sâmi'a-i enâm etmekle, vak'-ı mehâbeti kulûbda câygîr ve câ-be-câ menâkıb-ı harb ü melâhimi dâ'ir-i mecâlis-i şerîf ü hakîr olmak üzere iken, mugâfesaten bir orduluk leşker-i cerrâr ile misli nâ-mesbûk Dâru's-saltana'ya istîlâ sûretinde velvele-rîz-i kudûm oldukdan sonra hod-be-hod Vekîl-i mutlak olan Sadrîa'zam'ı, seng-i felâhun gibi sahrây-ı idbâra mercûm edüp ve a'sâb-ı cism-i Devlet-i İslâmiyye mesâbesinde olan 'usbe-i 'ulemâyı dahi makhûr ve bu âna kadar binden ziyâde ecnâs-i nâsı sâha-i hayâtdan mehcûr eyledi. Husûsan derûn-i İslâmbol'u pür-sâz ve seleb-i haşerât-ı bî-gâyâtla şol derecede meşhûn eyledi ki, ezikka vü esvâkda şehriîler miyâne-i efrâd-ı sübhada nişâne ve kavuklu kimseler bî-gâne otluk basmış seyrek seyrek şelgam gibi dâne dâne kaldı. Bâb-ı 'âlî dahi kezâlik tiğ-der-meyân, tüfeng der-bâzû bir alay ahşâr-ı gül-dîdâr [N4 37b] ve kâzû'a-rû memlüvv olup, sâha-serây-ı dîvân-hâne ve nerdübânlar ve suffalar ve her odanın pîş-gâhı ve hâric ü dâhil-i ebvâb ve Kum-meydânı "*Adîmül'-ihsâ', 'adîdü'r-remli ve'l-hasâ**" deyecek rütbede ma'şer-i haşerât ve nümûne-i müzdehimgâh-ı 'Arasât olmuşidi. Bâb-ı 'âlî'de zümre-i küttâb fi'l-mesel nokta-i şekk-i hâmiş-i kitâb şeklinde kalmışlar idi. Bu vechile Dâru'l-emâre'ye bir mertebe dehşet ve bir kertede hevl ü heybet düşmüşidi ki, bîşe-i şîrân ve pelengân ana nisbetle dâru'l-emân 'add olunur idi. Binâ'en 'aleyh ekser erbâb-ı mesâlih, mahall-i merkûma tereddüd etmamek için "*Ne şîr-i sûtür, ne dîdâr-ı 'Arab***" mazmûnunu lisân-ı hâlde darb ederek maslahatlarını bi'l-küllîyye terk ü ferâgat, yâhûd vakt-i merhûna tevkîfle sabr u tevakkufa mülâzemet ederler idi.

Ve mashûb-i Sadrîa'zamî olan Rumeli a'vân ü a'yânları, beher sabâh elbette menzilgâhlarından ârâste-i silâh vâfirce eşbâh-ı mühişetü'l-ervâh ile süvâr olup, ikindiye kadar Bâb-ı 'âlî'de karâr, kezâlik ricâl-i ma'hûde dahi beher gûn müretteb ü mükevkeb mevkib ile Bâb-ı 'âlî'ye mülâzemet ve tervîc ü temşiyet-i umûrlarına müsâberet etmek de'b ü 'âdetleri idi. Ve nehâren bizzât ve leylen bi'l-vesâ'it Sadrîa'zam'ı dâ'ire-i merkez gibi kuşadup, şöyle ki çevresini âhenîn-hisâr ve devresini sedd-i Ye'cûc'dan eşedd üstüvâr eylemeleriyle, semtine yâd-ayak değil, âşinâ bile tekarrubden ittikâ eder idi. Fi'l-asl mesmû' ve ma'lûmu olan ba'zı kimseleri istihzâr birle musâhabete ibtidâr etdiklerinde, lâ-mahâle ol nâzır ve câsûs havâlelerinden yâhûd mü'ekkilât ve müte'allikâtlarından bir iki şahs meclis-i mezkûrda hâzır olup, muhâvereye gûş-zed-i isgâ olmak mukarrer idi.

* عديم الاحصاء عديد الرمل و الحصى = Kumlar ve çakıl taşları gibi sayılamayacak kadar çok" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** نه شير شتر نه ديدار عرب = Ne devenin sûtü, ne Arab'ın yüzü" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

Ve'l-hâsıl sâmi'a-i Sadr-ı sâde-dil, hoş-âmed-i fikarât ve dil-nişîn müdâhenât ü mûmâşâtdan gayri ve: “Cenâb-ı devlet-me'âbımız bî-şâ'ibe-i irtiyâb müceddid-i dîn ü devlet [N4 38a] ve mü'eyyid-i mülk ü saltanatdır” hitâb-ı nâ-savâbindan başka kelimât istimâ' etmez idi. Ve fi zâtihî hoyrâdlıktan türemiş ve haytalıktan üremiş, 'âmî nâdân olduğuna mebnî, kuvây-ı hâsse-i hayvânisinde mâye-i temyîz-i insânî olmamağla, kâr u kirdârını şer' u 'akl mîzânına tatbîka gayr-i kâdir ve ber-vefk-ı vezâyif su'âl ü cevâb ve tekellüm ü hitâb ve ketm-i esrâr ve murâ'ât-i havâtır u âdâb makûlesi mu'âmelâtdan kâsır idi. Hattâ letâ'if-i meclisinden biri budur ki, bundan akdemce vukû' bulan sürgün avında semt-i sehmi hisse-i nefy ü gurbeti olarak Dimetoka'da üftâde-i dâm-ı kürbet olan sâbık Sadr-ı Rum Mollacık-zâde Ahmed Muhtâr Efendi, fi'l-vâki' herem derecesine bâliğ, sâl-hürde, pîr-i nâ-tüvân ve “Pîri, hezâr derd ü 'illet” makâlince 'alîl ü kelîl ve bî-dermân olduğundan başka, sâmi'asında samem-i şedîd ve bâsırasında za'f-ı kaviyy olup, dâ'imâ mizâc-ı nâ-dürüstüne tûmâr u 'ilâcla me'lûf ve elbette tedbîr-i vücûdu İslâmbol'da hânesi huddâmının temsilîyetine mevkûf olduğuna binâ'en, birâderi 'Atâ'ullah Efendi'ye mektûb irsâl ve derûnunda ahvâl-i pür-melâlinden ve mühâceme-i gam u 'illet ve müzâhame-i renc-i gurbetle işrâf-i irtihâlinden bahisle mahsûs Vezîr-i a'zam'a varup, müsâ'ade-i itlâk bâbında merâhim ü işfâk sudûrunu istid'â eylemesi mazmûnunu derc ü istircâ eylemiş. Efendi-i mûmâ ileyh dahi iştibâk-i rahm-ı uhuvvetden başka mûmâ ileyhin renciş ü 'illeti ve giriftârî-i zîk u mihneti ma'lûmu olmağın, hâlâ felâket-i me'âline rikkatle Bâb-ı 'âlî'ye 'azîmet ve huzûr-i Vezîr'e bâr-yâfte-i ruhsat olmuş. Efendi-i mûmâ ileyh, sudûr-i mevâliden ve zâtında ehl-i sühan olmağla, hemân meclis-i Vezîr'e duhûlünü mu'âkîb Kethudâ Refîk Efendi ve Çavuş-başı ve tezkireciler ol ânda bi-eyy-i hâl 'arz ve müzâkeresi ehemm bir mâdde-i musanna'a [N4 38b] sûretiyle meclise duhûl ve rûy-i beşâset ü inbisât izhâr ederek Efendi-i mûmâ ileyhi Sadri'a'zam'a ta'rîf ve hakkında resm-i ihtirâm isticlâbıyla tekrîm ü taltîf eylemişler. Bu cihetle Efendi-i mûmâ ileyh bunların meclisinde bulunup, husûsan kendüsüne bu mertebe telattuf u nüvâzişlerinden memnûn olup, cür'et-i kalble tefe''ül bi'l-me'mûl ederek ve lisân-ı hâlle anlardan istizhâr dâ'iyesine düşerek, bâ'is-i tasdî' olduğu mâddeyi zemîn-i istirhâmda bast u i'lam eyledikde, hemân Vezîr-i turfa-zebân feth-i derîçe-i dehân edüp: “Behey Efendi! Çok söz istemez. Ben ne seni ve ne karındaşını ve ne müftî ve kadıyı bilürüm. Benim 'ulemâ' neme gerek. Anları evlerinden sürüp çıkarmak bana göre ne dimekdir? Behey Efendi, bu sözüme eyüce dinle! İşte şurada oturan ricâller 'Dîn ü devlet elden gitti' ve 'Saltanat-ı 'Osmâniyye'nin işi bitdi' deyü beni getürdiler. Ben dahi mukaddemce ordunun ve İstanbul'un ahvâline nazar etdiğimde, vâkı'â sonu fenâ olacağını fehm eylediğime binâ'en yer götürmez asker ile geldim. Ve bunlar 'Şu âdemleri sürmek, nizâm-ı devletin temelidir ve şöyle böyle eylemek lâzımdır' dediler. Ben dahi öylece etdim. Boş yere efendi, bana suç bulma!”

deyü mücâhereten top-i gülle-kûb gibi cevâb verdikde, zarûrî ‘Atâ’ullah Efendi meclise mümâşât kaydında olarak: “Vâkı‘â bunlar hayr-hâh-ı devletdir ve ashâb-ı rüşd ü fitnatdır. Anlar sevk ve irâ’etlerinde musîb oldukları gibi, cenâb-ı devletin dahi icrâ vü infâzında nisâb-ı savâbdan bâ-nasîbdır. Ancak birâderim dâ‘îleri bunların dahi ma‘lûmudur ki, pek pîr u ‘alîl olduğundan başka, kulağı aslâ işitmez ve istîlâyı herem-i mufrit sebebiyle ma‘tûh olmağın, ‘an-şu‘ûr redd ü kabûl olunacak iş etmez. Her ne kadar sevk u ibrâmla ‘ulemâ meclisinde bulunmuş ise de harf-i vâhid kelâmıların işidüp bilmez olduğuna yemîn edebilürüm” deyerek tezallum eyledikten sonra, [N4 39a] çâre-sâzlık ümmîdiyle Refik Efendi tarafına nîgeh-endâz oldukda, Efendi-i mezbûr müte‘abbisâne: “Behey Efendi! Her çend birâderinin hâli minvâl-i mezkûr üzere ise de Meydân-ı Lahm huzzârından değil midir? Sadr-ı ‘âlî-makâm efendimizi bu kadar ilhâh u ibrâmla tasdî‘ın ma‘nâsı nedir?” deyü âzâr birle çehre-i gazab u infi‘âl ibrâz ve miyâne-i kelâmına faysal vermeyerek tahvîl-i mebbas birle der-dest etdikleri mâddeyi Sadri‘zam’a keşf ü takrîre âgâz eylemekle, def‘i meclis edüp, ‘Atâ’ullah Efendi dahi nâ-çâr kıyâm ve me‘yûsen hânesine ‘avd ü i‘tizâm eyledi. *Mâ be-kıssa bâz-âyîm**.

Ve mutessaddiyân-ı ratk u fatk-ı umûr ve müte‘addiyân-ı hall ü ‘akd-i mesâlih-i cumhûr cenâbları, külle yevmin her cins insden defter ve pusula tertîb edüp, katl ü salb ve nefy ü tagrîr siyâsetleri taraf-ı Vezîr-i sâhib-i satvet‘den icrâ olunur idi. Ve bâlâ-ter-i reng-i siyâh seyyi‘âtları şu madde-i münkire-i bed-simâtdır ki, meclislerinde aslâ nâm-ı nâmî-i hazret-i Hılâfet-penâhî yâd ve “Emr u irâde-i cenâb-ı Zıllullâhî şu gûnedir” vâdîlerinde harf-i vâhid serd ü îrâd olunmaz idi. Cümle-i zıkr u fikirleri “*Kâle'l-Vezîru***” ve “*Emere'l-Emîru****” siyâkında idi. Zümre-i ahyâr, evzâ‘-ı sâ‘irelerinden ezyed ü eşedd bu şîve-i çiğher-güzârân-ı dil-fikâr ve sûhte-i harmen-i sabr u karâr olur idi.

Halife-i bî-hılâf, Hudâvend-i sûtûde-evsâf, Dâver-i dâd-âver, Hidîv-i Ferîdûn-ferr, Emîru'l-Mü‘minîn, İmâmü'l-Müslimîn, Pâdişâh-ı ‘âlem, Fermân-fermây-ı tavâ-yif-i ümem, sâye-i Yezdân, eban-‘an-ceddin Sultân ibnü's-Sultân *halledallâhu hılâfete-hû ve eyyede şevketehû ve şeyyede saltanete-hû⁴* hazretlerinin gerçi mu‘allâ serîr-i Saltanat'a şeref-bahş-ı su‘ûd-i pür-sü‘ûd oldular ise de, tâ‘ife-i mezbûrenin bîrûn-i havze-i hadd-i imlâ fezâhat ü vekâhet-âmîz tesallut u istîlâları sebebiyle, zât-ı hümâyûn-i hümâ cenâb-ı sultânîleri [N4 39b] verây-ı perde-i sehâbda meknûn, âfîfât ve tılsım-ı ejdehâ-pîçîde derûnunda mahzûn, cevher-i nâ-yâb gibi bi-hasebi'z-zâhir ‘arz-ı tal‘at ü dîdâr ve hasâ‘is-ı fitrat-ı

* ما بقصه باز اییم = Biz yine hikâyemize döndük” anlamına gelen Farsça bir ifâdedir.

** قال الوزير = Sadri‘zam buyurdu” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** امر الامير = Emîr (=Kumandan) emretti” anlamına gelen arapça bir ifâdedir.

*⁴ خلد الله خلافته و ايد شوكته و شييد سلطنته = Allah onun hılâfetini kalıcı kılsın, heybetini güçlendirsın ve saltanatını kutlu kılsın” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

zekiyye-i melikiyyeleri olan envâr-ı âsâr u ahkâm-ı mülkiyyelerini neşr u îsâr birle dâ'ire-i dîn ü devlet iklim-i muş'aşa'dan nümûdâr olmamağla, kâffe-i ehl-i idrâk gamnâk idiler. Tevârîh-âşinâyân bu şu'ûn-i şeni'aya sarf-ı im'ân eyledikce, Hudâ ne-kerde istilâ'-i bîgânegân ile berhem-zede olan evâhır-ı Devlet-i 'Abbâsiyye ve Fâtih-i 'Arabistân Sultân Selim '*aleyhi'r-rahmetü ve'r-ırdvân*'* hazretlerinin Tomanbay'a serzeniş eyledikleri sûret-i saltanat-ı Çerâkise, gerçi dağdağa-fersây-ı havâtır olup, lâkin vâkıf-ı rûz-nâme-i serâ'ir-i ekvân olan ashâb-ı basîret ü itkân işbu Devlet-i Muhammediyye-i 'Osmâniyye'nin kütüb-i evliyâ'ullahda sübût-kerde-i kilik-i tahkîk olduğu üzere Mehdî-i sâhib-i zemân zuhûruna dek ber-karâr, husûsan Şeyh-ı Ekber** *kuddise sırruhu'l-ezher**** mahâll-i 'adidede efrâd-ı selâtîn-i 'Osmâniyye'nin ferd-i ahîri Mehdî hazretleriyle mülâkât edeceklerini tasrîh etmeleriyle, 'asr-ı merkûma kadar pâydâr olacağına cezm ü teyakkun birle mütesellî olurlar idi. Kaldı ki cümleye ma'lûm olan mevâdd-ı bedîhiyyedendir ki, hazret-i Hakk '*azze ve celle* vâhid-i hakîkî ve cenâb-ı Rasûl-i ekrem *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* dahi meclây-ı tecellî-i vâhidiyyet olmağla, elbette her 'asırda mazhar-ı Hılâfet ve bermazmûn-i "*Ve bi'n-necmi hum yehtedûn*"⁴ hâdî-i ümmet olan zevât-ı kirâm dahi zâhîren ev bâtînen âfîtâb misâl yegâne ve yektâ olmak muktezây-ı hâldir.

Te'sîs-i binây-ı Devlet-i 'Abbâsiyye eden Ebû Müslim Horasânî, Muhyî'd-devle ve Kıvâmû's-saltana oldukları tafрасıyla istiklâlen ba'zı umûr-i Hılâfet'e müdâhale etmeğın, bir takrîble merkûmun def'i, Mansûr Halîfe'nin derûnunda câ'il idi. Karîne-i hâl bir gün¹ huzûruna dâhil oldukda: "*Mâ tekülü fi hakk-ı Ebî Müslim*"⁵ 'ibâresiyle hâl ü şân-ı Ebû Müslim'den istiksâ eyledikde, merkûm dahi hemân [N4 40a] "*Lev kâne fihimâ âlihetün illallâhu le-fesedetâ*"⁶ âyet-i kerîmesini kırâ'et etmekle, Mansûr "*Hasbî, hasbî*"⁷ deyerek Ebû

* عليه الرحمة و الرضوان = Allah'ın rahmeti ve rızası onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** Burada Şeyh-i Ekber diye kendisinden ve öngörülerinden bahsedilen, tasavvuf ve İslâm düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sûfi müellif İbnü'l-'Arabî'dir. Belirtilen öngörüsü ise, ilm-i cifre dair olan ve kendisinin eseri olmamakla birlikte ona izâfe edilen Şeceretü'n-Nu'mâniyye'den alınmış olmalıdır. İbnü'l-'Arabî (ö.638/1240) için bk. meselâ M. Erol Kılıç, "İbnü'l-'Arabî", *DİA*, İstanbul 1999, XX,493-516.

*** قدس سره الزهر = Onun parlak sırrı mukaddes kılınır" anlamına gelen ve evliyâullah için yapılan duâlardandır.

⁴ و بالنجم هم يهتدون = Onlar, yıldızlarla da yollarını doğrulturlar" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, en-Nahl, 16/16. âyetin ikinci yarısıdır.

1 Nüşhada burada bir iki kelimelik yer boş bırakılmıştır.

⁵ ما تقول في حق ابي مسلم = Ebû Müslim hakkında ne düşünüyorsun?" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

⁶ لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا = Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Enbiyâ', 21/22. âyetin ilk yarısıdır.

⁷ حسبي حسبي = Yeter, yeter!" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

Müslim'in i'dâmına 'azm ü cezm edüp, encâm-ı kâr i'mâl-i letâ'ifü'l-hiyel birle küşte-i tîğ-i tebâr eyledikde: “*El'âne sırtu halîfeten*”, ya'nî “İşte şimdi Halîfe oldum” dediler.

Görelim Hudâ neyler, neylerse güzel eyler

Çün Memâlik-i mahrûse a'yânları Âsitâne-i sa'âdet'e celb ve cümle ile 'akd-i ittihâd-ı kalb olunduktan sonra, umûr-i me'mûrlarını der-'uhde-i gerden-i iltizâm ederek herkes diyârlarına 'avd ü i'tizâm eylediler. Ancak Sirozî İsmâ'îl Bey, ber-vech-i muharrer derûn-i İslâmbol'a girmeyüp, ordusuyla Dâvud-paşa Sahrâsı'nda ikâmet ve bunlar ile gerçi sâ'irler gibi 'akd-i 'ahd-i muvâfakat edüp, lâkin be-gâyet dûr-endiş ve mizâc-ı şehre u dehre vâkıf, dakîka-dân ve dirâyet-kîş olmağla, âmîzişi miyâne ve nümâyîşi hakîmâne idi. Ne hâl ise ol dahi dâhil-i silsile-i katâr olup, rakabe-i himmetine peyvend olan ribka-i umûru kılâde-i ceyyid-i iltizâm etmekle, çend-rûz murûrunda me'zûn-i insırâf oldu. Lâkin emr-i Sadâret-penâhî ile birkac yüz süvârî tevkîf etmekle, Kasaba-i Ebî Eyyüb'de ba'zı hânlarda ta'yînât-ı mîriyye ile şimdilik ikâmet eylediler. Mîr-i mûmâ ileyh pâ-der-rikâb-ı 'avdet olduğu hengâmda, sergerde-i süvâriyânına nihânîce te'kîd ü tevsîk ile bu takımların revîşleri;

*În reh ki tû mî-revî be-Türkistânest**

yürüyüşünce olmağla, kârları başa varmayup, husûsan dimâğlarında dâ'iyeye hevâ olmağın: “Bizi savdıktan sonra başka vâdiye gidecekler, ya'nî 'âlem ve lücce-i bahr-ı meşâhî ve müstelezzât-ı nefsâniyyeye gavs edecekler. Bu cihetle 'an-karîb bunların da devri nigûn-sâr ve hâlleri mahall-i i'tibâr olmak aaleb-i melhûzdur. Hemân öyle bir hâlet zuhûru mahsûsünüz oldukda, imdâd ü i'ânet kaydına düşmeyüp ve bir dakîka tevakkuf u ârâm etmeyüp, derhâl süvâr [N4 40b] ve verânıza iltifât etmeyerek tarafımıza 'inân-rîz-i esb ılgâr olasız” siyâkında tenbîh u sipâriş eylediği, ol esnâda bi'l-münâsebe ba'zı mahremlerinden gûş-zed-i muharrir-i Hakîr olmuş idi. Vâkı'â hâdise-i âtiye zuhûrunda ol süvârîlerin 'ale'l-'acele süvâr ve yemîn ü yesâra bakmayarak savb-ı sahrâya şitâbkâr oldukları, takrîr-i meşrûhu tasdîk eyledi.

Karîne-i hâl Sadr-ı bülehd-ıkbâl hazînesine ve Kapudan Paşa ve mütevellî-i umûr ve müstevlî-i mesâlih-i cumhûr olan kâr-fermâyân taraflarına hafî ve celî keşîde olan katâr katâr pîşkeşler ve rişvetler ve tayyârât ve garâmâtlar ve'l-hâsıl hâric ü dâhilden der-âmed olan sunûf-i emvâl bilâ-mübâlaga güncâyîş-pezîr-i hızâne-i hayâl olmak derecesinden bîrûn ve hîta-i erkâm-ı aklâm-ı müstevfiyândan efzûn olmağla, müddet-i yesîrede Vezîr-i cânî Kârûn'a müdânî olup, sâ'irleri dahi 'alâ mekâdirihim mâlik-i genc-i şâygânî

* این ره که تو میروی بتراکستانست = Bu gittiğin yol Türkistân'a gider” anlamına gelen bu cümle Sa'dî'nin *Gülîstân*'ında geçen Farsça bir mîsrâdır; bk. Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülîstan*, trc. Kılıslı Rıfat Bilge, 10. Baskı, İstanbul 1975, s.375.

oldular. Zu'mlarınınca neşve-i firûzî-i kâm ile sermest-i mey-kede-i ikbâl ü merâm olan hâmkârân u mağrûrân, şîrîn-kârî-i devrândan gâfil, husûsan işbu Devlet-i 'aliyye'nin girdâb-ı ka'r-ı nâ-yâb olduğundan zâhil olmalarıyla, bu resme cem'-i mâl-ı pür-vebâle tehâlûk ü ikbâb ve gûnâ-gûn a'mâl-i rediyye irtikâb ederler idi.

Bundan başka bir kazıyye-i nâ-marziyye dahi vardır ki, devlet-me'âb Vezîr-i vâlâ-cenâb hazretleri Rumeli'nin erâzil ve evbâşlarından olmağla, hemîşe fisk u fücûr ile neşv ü nemâ bulmuş ve 'âdet-i bî-sa'âdetleri üzere ol diyâr-ı hâliyetül-hıyâr istilâhında Güvende ta'bir olunan Rumeli çingânesi çengîlerini terkîs ve dâ'imâ ol makûle fazalât-ı merzûle ile 'îş ü 'işrete me'lûf olmuş nühme-i behîmî ve şehve-i hayvânî sâhibi zen-pâre-i tebehkâr olmağla, muktezây-ı neş'eti ve hevâ vü heves-i cibilleti, ma'lûm-i ser-i kârân olmağla, bizzât ve bi'l-vâsita ekser kibâr ve mütemevvilân-ı esnâf ü tüccâr ve ashâb-ı havâyic ü evtâr zer u zîver ile ârâste ve murassa' ve mücevher elbise ve hülüyyâtla pîrâste, perî-peyker, havrâ-manzar [N4 41a] serv-kad, lâle-had cevârî tedârük ve pîşkeş etmeleriyle, bî-çâre Vezîr müddetül-'ömr nigâr-hâne-i mütehayyilesinde sûret-bend-i resm ü tasvîr olmamış bu misillü suver-i hîred-fersâ ve endâm ve üslûb-i hayret-fermâ ile bu resme *kâsırâtü't-tarfi** hisânül'l-vücûh nigâr-ı nâzenîn ve mahbûbe-i nâzik-terînleri müşâhede eyledikde, ol mağlûb-i şehvet ü igtilâm gözünden ihtilâm olup;

Buna sabr olunur mu zâhid sen Şeyh-ı Muhtâr ol

güftârını tekrâr ve;

'Aklın aldırдын gönül bilmem ne hâl olmuş sana

me'âlini hasbihâl-i perîşân-şî'âr ederek, mâ-melek-i 'akl ü ıstıbârı târumâr ve hâne-i ârâm u karârı hâksâr olmağla, tîmâr-hâne divânesine dönüp ve fi zâtihî sebükser ve vekâr u mekânetden bî-haber olmağın, bir taraftan 'izz-i Sadâret ve "*Ene lâ gayrî*" teferrüdüyle temellük-i devlet ve bir cânibden hazîne hazîne sîm ü zer ve envâ'-ı nefâyis-i dürr ü güher ve esnâf-ı tefârîk-ı tuhaf ve ecnâs-i nevâdir-i turaf neş'eleriyle siyeh-mest ü kanzil*** ve kuvve-i 'âmîle-i müdrikesi mâye-i şu'ur u idrâkden bi'l-küllîyye 'âtıl olmuş idi. Pîşkârân-ı hum-hâne-i dâd ü sitâd-ı devlet olan yârân-ı çîrekârân ise müşârun ileyh cenâblarını bu resme bahr-i bî-gerân-ı zevk-ı nefsânîye daldırıp ve hiss ü idrâkini 'âşık-ı şifte-dil gibi hevâya aldirmalarıyla, kendüler dü-bâlâ mu'âmelâtlarına revâc-bahşâ oldular. Bir mâddeden yalnızca Köse Kethudâ dedikleri âdemi doksan

* قاصرات الطرف = Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş" anlamına gelen bu ifâde Kur'ân, es-Saffât 37/48, Sâd 38/52 ve er-Rahmân 55/56. âyetlerin ortasında yer alan bir kısımdır.

** انا لا غيرى = Bir tek ben varım" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** Metnimizde geçen "kanzil (قائز)" kelimesi, geçkin sarhoş, körkütük anlamına gelmektedir; bk. *Tarama Sözlüğü*, IV,2241-2242.

bin guruş aldığı, ol esnâda bi'l-münâsebe sıhhat vechiyle mesmû'-i muharrir-i Hakîr oldu; *huz mâ yukâlu ve kıs 'aleyhi'l-bâkî*^{*}.

Ve 'an-asl kendülere müte'allık ve bu esnâda ba'zı vesâ'il ile dahîl ü mültehak-ı "*Müdühinün ve mümâzıkun bi'se'l- 'âlimu fi bâbi'l-emîr*"^{**} fazîlhasını mürtekeb, cerrâr-meşreb, sefele-nihâd, ehl-i 'ilm ve sâhib-i 'amâme nâmına eşhâs-ı ma'dûdeden mâ'adâ ve mizâclarına bi'l-vücûh sâz-kâr ve mahrem-i esrâr ve mürevvic-i bâzâr olan Kādî-i Dâru's-saltana Tâhir Efendi, [N4 41b] husûsan Şeyhulislâm-zâde Sâlih Molla'dan gayri cins-i 'ulemâdan ferd-i vâhid semt ü dâ'irelerine ruhsat-yâfte-i tekarrub olmaz idi. Ve her birinin dâru'n-nedveleri pîşkeş-keşân ve rişvet-resân ve sü'ât ü vüşât ve gammâzân ve hemmâzân izdihâmından nümûne-i haşrgâh-ı enâm idi. Hele çend nefer peyk-i şerr yed-i mazlemeleri var idi, bi-hamdihî Te'âlâ karîb zemânda anların da her biri ahz-ı zi'l-batşı's-şedîd ile berbâd ve kesâfet-i vücûdlarından Âsitâne, bihbûd-i nezâfet-âbâd oldu. Beher gün Bâb-ı 'âlî'ye tevârudlerinde, nahıl alayı gibi pîşâ-pîş elli altmış kadar orta kuşak, ekserinin bellerinde fermâyîş dedikleri şâl, ana göre libâs ve kıyâfetle lâ-teşbîh rikâb ağaları pâyesiyle çukadârân ve iç ağaları ve murassa' raht ü setâm ile yedekler çekilerek âmed-şud edüp, şöyle ki rikâb-revân ve dünbâle-devân güncîde-i râh-ı dîvân olmak mertebesinden bîrûn ve kevkebe vü dârâtları temâşâyiyâna hayret-nümûn olur idi.

Çok da açılma, eyle hazer rûzgârdan

Hammâm-ı çerh köhne imiş, püşt-mâli yok^{***}

Vaz'-ı diğër: Çün ber minvâl-i muharrer pîş-gâh-ı nazarlarından zünbûrân-ı mevânî' zâ'il ve şehd-i şîrîn-i tasarruf dü (....) bî-hâciz ü hâ'il mezâkk-ı emânîleri nâ'il olmağla, Vezîr cenâblarının bir cânibden ve erkândan Behîc makûlesi fâcir u fâsıkın bir taraftan kuvây-ı şehvâniyye ve tûfân-ı nefsânîyeleri heyecâna başlayup, her biri 'an-asl meş'ûf u me'lûf oldukları 'iş ü safâ deryâsına bî-bâk zevrak-rân-ı tevaggul ü inhimâk oldular. Kapudan Paşa cenâblarının meğër Hitâyî ta'bîr olunan bir sınıf câriye ârzûy-i dîz sâlesi imiş. İslâmbol derûnuna ve İzmir gibi ba'zı benâdire kol kol esirci simsârları [N4 42a] ve câsûslar ta'yîn ü isrâ ve behâsına bakılmayarak iştirâsını terhîs u irhâ eylediği mesmû'umuz olmuş idi.

Pek çalma sâz-ı sevreti zîrâ düzen bozar

Tel kırma pek de ye'sle ki anı bozan düzer

* خذ ما يقال و قس عليه الباقي = Denileni al, diğêrlerini de buna kıyâs et" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** مداهن و مغازق بئس العالم فى باب الامير = Münâfıklık yapan ve riyâkârca davranan hükümdârın kapısındaki âlim ne kötüdür" gibi bir anlama gelen Arapça cümledir.

*** Metnimizdeki bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, II,751.

Bâdî bu denlü şûrişe dünyâ vü nefsdîr
İşte ricâl-i ‘âlemi işbu düzen bozar

Kâle ‘Aliyyün kerremallâhu vechehû: “İnneme'd-dünyâ sittetü eşyâ'in; mat ‘ûmun ve meşrûbun ve melbûsun ve merkûbun ve menkûhun ve meşmûmun. Fe-eşrefü'l-mat ‘ûnât el-‘aselü ve huve mezkâtü zübâbin ve eşrefü'l-meşrûbâti el-mâ'u yestevî fîhi el-berru ve'l-fâciru ve eşrefü'l-melbûsâti el-harîru ve hüve nescü düdetin ve eşrefü'l-merkûbâti el-feresü ve ‘aleyhi yuktelü'r-ricâlu ve eşrefü'l-meşmûmâti el-miskü ve hüve demü hayvânın ve eşrefü'l-menkûhât el-mer'etü ve hiye mebâlin fî mebâlin”.*

Tetimme

Ve Behîc dedikleri diyânet-behîç ve zirve-rîş, kebûd-çeşm ve kehrübâ çehre “*Lâ hayra fi'l-asfar***” nümâyîşiyle Benî Asfar ‘irk-ı bedterinden bâ-behre olduğundan başka, meğer ‘an-asl mûle‘-i zinâ vü fücür bir fâsik-ı cesûr imiş. Neş’etinden berü mücâzebe-i mücânesetle ol nâ-cins hemîşe zenân-ı Ervâm ve Efrenc’le ülfete âlûfte ve ol tâ’ifeden Orta-köy’de sâhil-nişîn bir ma’hûdeye âşûfte olmağla, el-hâletü hâzih riş-handî-i şettâr-ı zemân ve çeşm-bendî-i sîmyâ-ger-i devrân sebebiyle bir mikdârca vüs’at-i meydân bulmağın;

Didî ân kakhaha-i kebk-hırâmân Hâfız

*Ki zi-ser-pençe-i şâhîn-i kazâ gâfil buved****

şîvesinden zâhil olarak bî-mehâbâ ekser leyâlîde mersûmenin sâhil-hânesine zevrak-süvâr-ı ‘azîmet ve ba‘zı hem-kîş ve hem-âyınlarıyla gark-âbe-i lücce-i ‘iş ü ‘işret olup, sâ’irleri dahi muktezây-ı mezâklarının icrâ ve istîfâsına i’tinâ

* قال على كرم الله وجهه انما الدنيا ستة اشياء مطعوم ومشروب وملبوس ومركوب ومنكوح ومشموم فاشرف المطعومات العسل وهو مَذَقَة ذباب و اشرف المشروبات الماء يستوى فيه البرّ والفاجر و اشرف الملبوسات الحرير و هونسج دودة و اشرف المركوبات الفرس و عليه يقتل الرجال و اشرف المشمومات المسك و هو دم الحيوان = Hz. Ali -Allah onun yüzünü şerefli kılsın-buyurmuştur ki: “Dünyâ; yenilecek, içilecek, giyilecek, binilecek, cinsel ilişkide bulunulacak ve koklanılacak altı şeyden ibârettir. Yenilecek şeylerin en lezzetlisi bir sineğin kusmuğu olan baldır; içilecek şeylerin en güzeli, iyilerin ve kötülerin aynı şekilde faydalandığı sudur; giyilecek şeylerin en alımlısı, bir böceğin dokuduğu ipektir; binilecek şeylerin en iyisi, üzerinde insanların öldürüldüğü attır; koklanılacak şeylerin en hoşu, bir hayvanın kanı olan misktir; cinsel ilişkide bulunulacak olanların en iyisi, nihâyetinde bir sidik deliği olan kadındır” anlamına gelen ve burada Hz. Ali’nin bir sözü olarak nakledilen bu cümlelerin geçtiği yerlerden biri olarak bk. meselâ İsmâ’il Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, Der-sa’âdet 1331/1913, V,52.

** لا خير فى الاصر = Sarıda [=Rumlar’da] hayır yoktur” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** = Hâfız, o salınan keklîğîn didî ân qehqeh kibk xraman hafız * که ز سرینچه شاهین قضا غافل بود = Hâfız’ın bir sözü olarak nakledilen bu cümleler, Hâfız’ın gazellerinden bir beyittir; bk. *Hafız Divanı*, s.143.

etmekdeler idi. Ve çünkü Anadolu hânedânları ve ba'zı Rumeli a'yânları diyârlarına gidüp, bir mikdâr asker ile Âsitâne'de havâss-ı Vezîr olan [N4 42b] Boşnâk Ağa ve Yâsin Ağa makûlesi ağalar kalmağla, bi'l-cümle cism-i vâhid mesâbesinde kalben ve kâliben müttehid ve zu'mlarınca dil-hâhları olan mesâlih-i mülkiyye sûret-i itmâm-ı intizâma müsta'idd olmağın, nevbet müşteheyât-ı nefsiyyeye gelmekden nâşî, anın dahi hükmünü icrâya mübâşeretle haftada birkaç gün bir müferrah sâhil-hânedede yâhûd nehâren bir mesîrede ve leylen bir sâhilgâh-ı İrem-nişânede tertîb-i ziyâfet ve ol takrîble bî-gâ'ile-i ağyâr 'akd-i cem'iyet ve ol ictimâ'ı ba'zı mertebe müzâkerât-ı hafiyeye de vesîle ve âlet eylemek mâddesine de kıyâfet verdiler. Cümleden evvel Re'îs Efendi fâtih-i meydân olup, ba'dehû Kethudâ ve *helümme cerrâ** her da'vetde çengîler ve tavşanlar ve tavşan kanı bâde-i erguvânlar ve'l-hâsıl cemî' cihâzât ve temâmî-i tetimmât ârâste ve mükemmel olarak açıktan peyder-pey zevraklar dobdolu sebû sebû belki varil varil mey-nâb ve Erdekî ve Papas-karası şerâb ve kol kol çengîler ve ma'reke-gîr âhengîler iki taraflu sâhil-nişînân ve rûy-i deryâda âmed-şudegân manzaralarında âşikâre vü 'iyân çekilmekte idi. Garîbdir ki;

Reh-i meyhâneyi kat' etdi tîğ-i kahrı Sultân'ın

Su gibi arasın kesdi Sitanbul ve Kalata'nın**

mısdâkınca cemî' mey-kedeleri sedd ve yesak-ı şedîd ile halkı men' u sadd etmişler iken, kendüler âşikârece velvele ve gulguleler ile isti'mâl 'acâ'ib-i ahvâldendir.

Muhtesib-i gûn berehne der-bâzâr

*Kahbe-râ mâ-zened ki rûy be-pûş****

Hele derûnlarında havf-ı Hudâ olmayup ve efrâd-ı nâs dahi nazarlarında mûr u meges 'idâdında olup, lâkin dest-dâr-ı bey'at oldukları Halîfetullah ve zıll-ı hazret-i İlâh Emîrül-Mü'minîn, İmâmül-Müslimîn hazretlerinden kat'an ve lev bi's-sûre şerm ü hayâ eylemeyerek, cık cıkı çârpâre ve hey hey ve hây hây-i âşikâre ve bi'l-cümle esbâb-ı fisk u sefâheti i'lân ü izhâra ictisâr ve İbâhiyye tâ'ifesi gibi [N4 43a] lâ-kaydâne mahzûrât-ı şer'iyeyi irtikâbla Dârul-Hılâfe'yi Avrupa memleketinden nümûdâr ederler idi. Ancak 'an-karîb "*Huffeti's-şehvâti bi'n-nâri**" sırrının ne gûne sûret-yâb-ı zuhûr olduğunu tahrîr, âyîne-i 'ibret olmak kasdiyle mevkûl-i 'uhde-i kilik-i sâdıkut-takrîrdir.

* و هلم جرا = Ötekileri de buna kıyas eyle" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

** Metnimizdeki bu beyit, Bâkî'nin gazellerinde geçen bir beyittir; bk. *Bakî, Dîvânı*, s.355.

*** محتسب کون برهنه در بازار * قحبه را میزند که روی بیوش = Homoseksüel zâbita, pazarı kesmiş kahpeye yüzünü ört diye vuruyor" anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa'dî'nin şiirlerinden bir beyittir; bk. Sa'dî, *Külliyât-ı Sa'dî, Mevâ'iz, Kutâ'at*, hzr. Muhammed 'Ali Furûğî, Tehrân 1365, s.830.

Hulâsa-i kelâm bir müddetçik dahi bu hengâmeye mütevaggilen güzârende-i eyyâm olup, ancak Vezîr'in Ruscuk'da Kethudâsı ve kuvve-i müdfresi, belki cümletü'l-mülkü olan Köse Ahmed Efendi, ber-muktezây-ı şekli kûsecî be-gâyet tedkîk u tebassur ve hurde-dânî ma'rekesinde çerkacı olmağla, mebâdiden me'âl-i hâle intikâl ve eserden mü'essire istidlâl eylemekle, Vezîr'in Ruscuk sâhilinde bünyâd-efgen-i inşâ olduğu Top-hâne'nin temşiyet ü itmâmı ve hâlâ kabza-i tasarruf-i Vezîr'de olan Silistire ve mülhakâtının nezâret ve tanzîm-i mehâmmı, husûsan müdahhar olan gencine-i bî-gerânın Ruscuğ'a îsâli ve sâ'ir ba'zı mesâlihın tensîk u ikmâlî zımnında kendüsünün ol tarafa 'azîmeti derece-i vücûbda olduğunu beyân birle 'avdete istîzân eylemekle, mâh-ı şa'bân evâ'ilinde^o hemân ol genc-i bî-pâyânı istishâb ve Ruscuk cânibine şitâb edüp, bu behâne ile ol varta-i hâ'ile-i dûzah-nişânedan ol gürg-i bârân-dîde nefsin selâmet vâdisine resîde eyledi. Vezîr-i bed-tedbîr cenâbları sûhte-i nâr-ı tedmîr oldukdan sonra Kethudây-ı merkûm, hazîne-i mersûmu alup Tuna'dan karşı yakaya murûr ile Rusyalu'ya ilticâ eylemekle, ol kenz-i bî-hadd ü ihsâ mührüyle üftâde-i ser-pençe-i a'dâ oldu. Niteki mahallinde mastûrdur.

Ve Kalyoncu Ağa dahi mezbûr Köse Kethudâ'ya teyakkuz u basîretde hem-seng ve 'âkıbet ve endîşî vü dirâyetde dengâ-deng olmağla, ol dahi bidâyeden istinbât-ı mesâ'il-i nihâye eylediğine mebnî, meks ü dernek etmeyüp, bi'l-isticâze semt-i selâmete müctâze oldu.

İstitrâd

Sâl-i âfide Teke Mütessellimi el-Hâc Mehmed Ağa'nın Âsîtâne'de [N4 43b] Kapu Kethudâsı makâmında olan Edhem Efendi, mübâya'aya dâ'ir me'mûriyyetle Teke'ye 'azîmet edüp, ba'de'l-'avd hasbe't-tarîk merkûm Kalyoncu Ağa'ya mihmân olmağla, esnây-ı sohbetde 'Alemdâr Paşa münâsebeti der-meyân oldukda, Kalyoncu demiş ki: "Âbâ' ü ecdâdımızdan 'Devlet-i 'aliyye'ye Köprülü Paşa nâm bir Vezîr gelüp, nizâm ü intizâm vermiş' deyü istimâ' eylemişdik. İşte 'Alemdâr Paşa'nın evvel vehlede tarz u tavrı merhûm Köprülü Paşa'yı müzekkir olmağla, Memâlik-i mahrûse'ye hüsn-i nizâm vereceği derece-i cezm ü yakînde olup, vaktâ ki mahzâ süfehâ'-i müstevliyânın iğvâ vü igrâlarıyla ibtidâ taraf-ı eşref-i hazret-i Hılâfet-penâhî'den kat'-ı rişte-i mübâlât edüp, sâniyen bî-şerîk ü sehîm makâm-ı istiklâlde ve cümle-i evâmir u nevâhîsi istikbâl-kerde-i imtisâl ü teslîm

* خفت الشهوات بالنار = Cehennemın etrafı nefsin hoşlandığı şeylerle çevrilidir" anlamına gelen bu cümle, Müslim, Cennet, 1; Ebû Dâvud, Sünnet, 22; Tirmizî, Cennet, 21, en-Nese'î, İmân, 3; ed-Dârimî, Rikâk, 117; Ahmed b. Hanbel 2/260,333,354,380, 3/153,254,284'te geçen Hz. Peygamber'in hadîsinin bir kısmıdır; bk. Wensinck, I,479.

◊ 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

olduğunu tefekkür ve kendi zâtını dîde-i dîğēr ile ru'yet ve merkez-i âharda tasavvur ederek, ebhire-i rediyye-i gurûr u nahvet muka“ar-ı dimâğına mütesâ'id ve kar‘-ı enbîk-ı ünî-i şâmihından katerât-ı kibr u batâr ile sûtûr-i sahîfe-i efkârı fâsîd olup, sâlisen inhimâk-i ‘âlem-i ‘işret ve havz-ı deryây-ı şehvet eylemekle, sûret-i hâlî münkalib ve min-ba‘d bekâ’ ü devâmları cihetinden emn ü emel münselib olmakdan nâşî, hezâr gûne behâne serd ederek hele ol girdâb-ı hevî-nâk-i helâkdan kalyon-i vücûdumuz limân-res-i emn ü emân oldu” deyü hasbihâl eylediğini merkûm Edhem Efendi bu Hakîr-i bînevâyâ şifâhen hikâye eyledi.

Neşvedâr oldukca nâ-hemvâr olur meşrepleri
Mest-i ikbâl-i zemâne böyle serşâr olmasa

Tetimme

Çün Vezîr cenâbları ‘an-asl Ocaklu'dan olup, bu def‘a her ne denlî Ocaklu tarafına ‘ilel-i vâride sebebiyle pençe-zen-i tesallut olmuş ise de: “Benim neş‘etim ve rütbe-i Vezâret'e terakkî birle rif‘at-i şân ü menziletim Ocak berekâtiyle olmağla, [N4 44a] elbette gayreti lâzime-i zimmetimdir” deyerek gâh u bî-gâh ba‘zı post-i pûsîde sâhibi olan sanâdidlerine ve tebdîllerde kolluklara ve gâhîce mahsûs odalara igfâl ü tagrîr zu‘muyla ‘atâyâ bezl ü i‘tâsından hâlî olmaz idi. Lâkin kakânise-i Bektâşîyye ol eşhâs değildir ki, bu makûle evzâ‘-ı etfâl-firîble mağbûn ve berây-ı maslahat bu resme musanna‘ şîve vü hareketler ile âsûde-derûn olalar. Hattâ gayret-i merkûme şu‘besinden olmak üzere kırk dört kapusu dâhilinde Sürûrî'nin;

Mustafa Paşa musaffâ çeşme bünyâd eyledi

(مصطفى پاشا مصفى چشمه بنياد ايلدى)

târîhi nakş-ı kitâbesi olan çeşmeyi dahi tekellûf-i kesîr ile binâ' vü inşâ ve Ocaklu'ya gûyâ ki dâ'imâ mâ'-i müsâ'ade vü müvâsâtı cereyân eder olduğunu zebân-ı lûle ile işrâb ü îmâ eyledi. Anlar ise çeşme değil, ebhur-i seb‘a ile enhâr-ı erba‘ay-ı icrâ eylese, susalık marazına mübtelâ hayvân gibi aslâ reyyân olmayacakları bî-reyb ü gümândır. Lisân-ı hâlîle işbu beytin müfâdını îrâd ederler.

Âteş-i ‘aşkıyı teskîn edemez Nehr-i Furât

Mâ-cerâmız bizim ey dil dahi çok su götürür

Tarafeynin dahi mu‘âmelâtı münâfikâne olduğu yekdiğere zâhir ve her biri dem-i fursata muntazır olmuşıdi.

Katl ü i'dâm-ı Tayyâr Mahmûd Paşa

Çün Kâ'im-makâm-ı esbak Tayyâr Mahmûd Paşa'nın cild-i sâbıkda tefâsîl-i ahvâli tahrîr ve Dimetoka'ya nefy ü teb'îdi mâddesi mersûm-i hâme-i huçeste-ta'bîr olup, Vezîr-i a'zam ol hılâlde müşârun ileyhi istishâb ve ba'de'l-istîzân Varna'ya muhâfız nâmiyle ikâme birle ser-pençe-i kahr u i'dâmdan rehâyâb eylemişidi. Müşârun ileyhin Ocaklu tarafına fart-ı meyl ü ta'assubu sebebiyle Hudâvend-i esbak devrinde velvele-ârâ dâstânından başka Çeparzâde ile beynerinde münâfese ve mu'âdât olup, yek-dîğerin hasm-ı cânı ve harâb-hâh-ı hânümânı idi. [N4 44b]

el-Hâletü hâzih Çepâr-zâde Anadolu kışverinin rûkn-i rekîni ve mültezem olan umûr-i mühimmenin üss-i rasîni olmağın, re'y ü recâsı eyyen-mâ-kân nâfiz ve şikâyet ü şükranı mühlik ü münkızdır. Bundan mukaddemce Mîr-i mûmâ ileyh Âsitâne'de olduğu hengâmda müşârun ileyhin bi'l-münâsebe ahlâk u etvârından ve devr-i esbak ve sâbıkda nümûdâr olan kâr u kirdârından bahisle Anadolu yakasına güzârı, belki milket-i hayâtda hayyât gibi bekâ' u istikrârı, ânen-fe-ânen der-dest olan maslahatın vehn ü ihtilâlîne bâ'is, belki sûret-i in'ikâsını mûris olacağın vâkı'a mutâbık edille vü berâhînle isbât ve i'dâmı rûtbe-i vücûbda olduğuna îrâd-ı beyyinât eylediğinden başka, müşârun ileyh fi zâtihî muharrik-i fitne-cûy ve fesâd-hûy, hemîşe şerr u şûra magrem ü meyyâl, seffâk ü fettâk, kattâl ü mugtâl ve eban-'an-ceddin Devlet-i 'aliyye cânibine serkeşâne tavr ile lâ-ubâliyâne mu'âmeleye meş'ûf ve Ocaklu tarafına izhâr-ı 'asabiyyet ve her tabakada ricâl ve ser-i kârân-ı devlete buğz u 'adâvet ve tahzîl ü ihânete mecbûl ü me'lûf olup, husûsan Kâ'im-makâmılığı hengâmda bi'd-defe'ât ordu ricâlinin izâle ve i'dâmılarına kâsd ile pes-perdeden Ocaklu'yu tahrîk birle hâllerini herc ü merc etdiğı san'ası, ol kem-fursatâna müheyyic-i 'ırk-ı intikâm olmağla, Çepâr-zâde yek-dehen tasdik u te'yîd ve lüzûm-i i'dâmını tahkîk u teşdîd etmeleriyle, encâm-ı kâr Vezîr'i sözlerine râm ve mukaddemâ rây ü emân-ı küllî ile te'mîn ü tatmîn eylediğine mebnî, bu def'a gaddârlık nakîsasını irtikâbla müşârun ileyh Tayyâr Paşa'nın murg-i rûhunu itâre birle kârını itmâm eylediler.

Terceme

Müşârun ileyh Canikli Hacı 'Ali Paşa-zâde Battâl Paşa'nın peççe-i beyza-i sulb-i salîbi olup, ibtidâ Emâret ve devr-i esbakda Vezâret'le iktisâb-ı 'izz ü rif'at ve Canik ve Trabzon mansıbında [N4 45a] nevbet-zen-i necdet ü mecdet olup, Rumeli'de Dağlı nâm türüdilerden etrâf u enhâyı muhâfaza için bir müddet Edirne'de me'mûr-i ikâmet oldukdan sonra, yine Anadolu'ya me'zûnen güzâr ve makarr-ı eyâletinde karâr edüp, Amasya mâddesi zımnında Çeparzâde ile miyâneleri çeparızlanup, giderek ihtilâl-i memleketi müstelzim ve Nizâm-ı Cedîd râddesine musâdim olmağla, i'dâmına irâde-i 'aliyye-i

Hudâvend-i esbak müte'allık ve Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretleri me'mûr olmağın, evvel vehlede mesâfe-i ba'ideden babayâne ve müşşidâne işmâm eylediği dârû-yi hûşber-i fûsûn ü fesânesi, Tayyâr Paşa'yı 'akl ü idrâkden bî-gâne eylemekle, peder u ceddî gibi ol murg-i vahşî dahi remân ve Kırım ikliminde kâ'in çiftliğine kadar pür-güşây-ı tayerân oldu.

Ba'de-bürhetin Hidîv-i sâbık cülûsunda bahran Âsitâne'ye şitâbân ve mansıb-ı sâbıkı tevcihinden başka hakkında teveccühât-ı Şâhâne erzân olmağla, Kâ'im-makâmlık mesnedine su'ûd ile kâm-rân olmuşidi. Cild-i sâbıkda beyân olunduğu üzere mün'azil ve bilâhare tâ'ir-i hayâtı keşkeşe-i dest-i cellâd ile âşiyâne-i bedenden munfasıl oldu.

Müşârun ileyh fi'l-cümle sevâd-âşinâ ve miyânece şâ'ir ve sâdece nazm u nesre muktedir olmağla, ol kadarca cihet-i câmi'a şivesiyle şu'arâ' ve sühan-verân zümresine rağbet ü meyelân ve 'arz-ı neşâ'id edenlere 'atıyye ihsân eder idi. Binâ'en 'aleyh mazhar-ı telattuf u cevâ'izi olan 'Aynî ve Sürûrî ve 'İzzî ve 'İzzet, Vezâret'ine ve Kâyim-[ma]kâmlığı'na ve irtihâline güzel târîhler nazm eylediler. Vezâret'ine Lâ-edrî Çelebi'nindir;

Kondu burc-i Vezâret'e Tayyâr¹

(قوندى برج وزارتہ طيار)

Kâyim-makâmlığı'na 'İzzî;

O Mahmûdü'ş-şiyem Paşa gelüp, Kâ'im-makâm oldu.

(او محمود الشيم پاشا كلوب قائممقام اولدى)

Vefâtına 'İzzet;

İlâhî eylesün Tayyâr Paşa âşiyân 'adni [N4 45b]

(الهى ايلسون طيار پاشا آشيان عدنى)

'Aynî;

Şehîd oldu bula Tayyâr Paşa menzil ucmakda

(شهيد اولدى بوله طيار پاشا منزل اوچمقده)

Sürûrî;

'Ankây-ı rûh-i Tayyâr 'ukbâya kıldı pervâz

(عنقاي روح طيار عقبايه قيلدى پرواز)

Ba'zı havâdis-i 'Irâkıyye

Necid diyârında Dir'iyye'den neş'et ve Cezîretül-'Arab havzasına neş-i hargele-i şerr u şûr u mefsedet eden halef-i Şeyh-ı Necdî*, Sergerde-i tâ'ife-i Hâricî, müsemmâ bi'n-Nakîz, Ehl-i Sünnet'e bağıyy ü bağîz, menhûs ü meş'ûm

1 Bu tarih mısırânın altına kırmızı mürekkeple [1]214 yazılmıştır.

tarafından birâder-zâdesi, haşerât-ı firâvân ve behâyim-i bî-gerân ile nâgehânî Meşhed-i İmâm ‘Ali *kerremallâhu vechehû* türâbına ilkây-ı akdâm-ı nuhüset ve sürbe-i cerâd-ı münteşir-sıfat, ifsâd-ı hars ü zer‘-i âsâyış ü emniyyet eyledikleri, Vâlî-i Bağdâd Süleymân Paşa hazretlerinin mesmû‘ları oldukda, derhâl piyâde ve süvâr sipâh-ı bî-şümâr ile ol gürûh-i mekrûh üzere hecme-rîz-i satvet olmağla, miyânede muhârebe-i ‘azîme vâki’ olup, encâm-ı kâr dest-bürd-i ‘avn-i hazret-i Kakhâr ile asker-i Hâricî münhezim ü perişân ve medhal-i tengnây-ı ma‘rekeden gûyây-ı “*Hel ilâ hurûcin min sebûl*”^{**} olarak beyâbân-ı idbâra gürîzân oldukları haberini mübeşşir mâh-ı merkûm evâ‘ilinde[◊] müşârun ileyh tarafından tahrîrât vürûd ve sevâmî‘-i sâmi‘îni leb-rîz-i sürûr-i nâ-ma‘dûd eyledi.

Kazıyye-i nâ-marziyye-i katl-i dervîş

Evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda^{◊◊} askerî tâ‘ifesinden bir şahıs, vâfirce Filori’yi havî bir En‘âm Kîsesi zâyi‘ edüp, fukarâ’ fırkasından bir dervîş-i bî-nevâya emâre-i vâhiye-i dûran-dûr ile rezk-i ‘asây-ı raybet ü gümân eylemekle, pençezen-i giribân ma‘raz-ı mutâlebeye keşân ber-keşân olup, ol dahi: “Azîzim, dâmen ne-dârem” hey‘etini ‘arz u irâ‘et ve: “Henûz kîse vaz’ edecek ceyb ü dâmân ve hemyânım yokdur” deyerek, “*Ene’n-nezîru’l-‘uryân*”^{***} kıyâfetini göstürerek, [N4 46a] töhmet-i mezkûrdan tebri’e-i zimmet eyledikce, müstevlî-i mezbûrun şergîrliği şedîd ve tetâvülü mezîd olup, el-hâsıl darebât ve latemât ile huzûr-i Vezîr’e cezb ü ihzâr ve isti‘dâ’ vü inkâr kemâ-kân tedâvül ü tekrâr olunur idi. Vezîr cenâbları: “Benim askerî ve etbâ‘ım bu makûle kizb ü iftirâ eylemezler. Elbette bu iş bu dervîşin başı altındadır” deyüp, bilâ-tebeyyün hükm-i karakûşî ile müzdehimgâh-ı enâm olan bir mahalde bî-çârenin i‘dâmı bâbında emr-i kat‘iyyü’n-nüfûzları sâdır olmağın, Dîvân-yolu’nda Parmak-kapu’ya karîb mahalde derd-mendi bi-gayr-i hakkın katl ü i‘dâmla âyîn-i Hülâgû’yu i‘lâm ve cesed-i ser-i bürîdesini ahşama kadar meşhed-i mezbûrda pister-güzîn-i seng-i reh-güzer eylemekle, gûyâ ki medâr-ı ‘ibret-i enâm eyledi.

Emmâ kubeyl-i mağribde ‘iyân ü âşikâre cânib-i âsümândan kebîru’l-hacm, şa‘şa‘ası etrâf u havâlî-i İslâmbol’a şâyî‘ ve münteşir, dûr ve nezdiki

* Metnimizde Şeyh-ı Necdî ile, Vehhâbiler’in re’îsi Muhammed bin ‘Abdulvehhâb kastedilmektedir; bk. meselâ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, II,74.

** هَلْ لِي خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ = Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?” anlamına gelen bu cümle Kûr’ân, el-Mü’min 40/11. âyetin sonunda yer alan bir kısımdır.

◊ 1-10 Şa‘bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

◊◊ 11-20 Şa‘bân 1223 = 2-11 Ekim 1808.

*** انا النذير العريان = Ben çıplak uyarıcıyım” anlamına gelen bu cümle Buhârî, Rikâk, 26, İ’tisâm, 2; Müslim, Fezâ’il, 16’daki hadîslerde geçen (bk. Wensinck, VI,405) ve Hz. Peygamber’in de kendisini böyle vâsfettiği bir ifâdesidir. Burada ona telmîhte bulunulmaktadır.

zâhir bir kıt'a nûr-i semâvî, râst cesed-i maktûl üzere nâzil ve bu keyfiyyet çend def'a pey-der-pey mütevâlî ve mütevâsıl olmağla, ol nevâhîde bulunan bi'l-cümle sekene-i mahallâtın ve mahâll-i ba'ide ehâlisinin 'ayne'l-yakîn meşhûd-i çeşm-i cihân-bînleri olmağın, cümleye bir başka hâlet-i ma'nevî tareyân edüp, herkes tetayyur u teşe''üm darebâtına leb-cünbân oldular. Şehîd-i merkûmun nûr-i sâfî gibi lekke-i töhmet-i mezkûreden pâkîze olduğuna işâret-i âsümânî olduğu bi-ıştibâhdır. Ve bu mâdde 'Âyişe-i Sıddîka *radiyallâhu 'anhâ* menkabesini* tezkîr eyledi.

Civârda kâ'in Kethudâ Refîk Efendi'nin dahi keyfiyyet-i mezkûre mahsûsu olmağla, te'essüf ü telâş ederek fi'l-hâl âdemler ta'yîn ve techîz ü tekfînle Parmak-kapu'ya muttasıl hatîrede vedî'a-i künc-i zemîn eylediler. Fi'l-vâki' tâ'ir-i tetayyur-i mezkûrun hükmü kırk elli gün zarfında zuhûr eyledi.

Zeyl

Çerâkise-i Mısr'ın evâ'il-i devr-i nekbet ü idbâr olan evâhır-ı müddet-i ikbâl-i pâydârlarında bir bî-cürm ü günâh Müslimân'a [N4 46b] bir cündî-i zâlim ü gümrâhın tesallut u âzârî kazıyyesi, zevâl-i devletlerinin 'illet-i muharrikesi olduğu, târîhlerini mütâla'a edenlere ma'lûm u müstebândır.

Sûret-i mektûb-i Re'îs bâ-Sefîr-i Françe Muhibb Efendi berây-ı tâ'ife-i Açıkbaş

Açıkbaş Hânı Soloman Rusyalu ile 'akd-i musâlaha tahakkukunda Devlet-i 'aliyye tarafında kalmak ve kendüye 'isyân eden eşhâsı ve müte'allikâtı vülât ve sâ'ir taraflardan kabûl kılınmamak üzere emr-i 'âlî sudûrunu istid'â ve geçen sene Hân-ı mersûm Rusyalu'ya 'adem-i mütâba'at sebebiyle fâ'idesi meşhûd olduğundan, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'ye celb ü imâlesi lâzime-i maslahatdan olduğuna mebnî, iktizâsı vechile bu def'a bir kıt'a emr-i 'âlî isdâr u irsâl olunup, lâkin Gürcistân'a dâ'ir Rusyalu'nun mukaddemlerde ba'zı gûne iddi'âları vukû'a gelmiş olduğuna musâlaha şurûtuna ve Gürcistân'a müte'allık şurût idhâline Rusyalu'nun teşebbüs eylemesi mütâla'ası, ezhâna mütebâdir olduğuna mebnî, bundan akdem makâm-ı Riyâset'den hâlâ Françe Sefîri Muhibb Efendi'ye mektûb-i mahsûs tahrîr u tesyîr olunmuşıdı. Tâ ki keyfiyyet ma'lûmu olup, Rusyalu ile musâlaha müzâkeresine mübâşeret olundukda, Rusyalu tarafından ana dâ'ir bir şart teklîf kılınur ise mukaddemlerde Rusyalu'nun vukû'a gelan iddi'âları, mazbût-ı mazbata-i hâfızaları olduğundan mâ'adâ, Gürcistân'a dâir 'uhûd-i kadîmede olan kayd ü

* Burada Hz. Âişe'ye zinâ iftirâsı atılması olayı hatırlatılmaktadır; bk. meselâ Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *DİA*, İstanbul 2000, XXI,507-509.

işâret dahi ‘indlerinde olan sûretlerinden ma‘lûmu olacağına binâ’en, ol makûle Gürcistân'a dâ’ir şart u teklîf vukû’a gelürse, mütebassırâne ve iktizâsına göre hakîmâne hareket eyleye. Ve bu esnâda husûs-ı merkûma müte‘allık Efendi-i mûmâ ileyh tarafına ta‘lîmât dahi irsâl olundu.

Te’kîd-i me’mûriyyet-i Yûsuf Ziyâ Paşa be-cânib-i Hicâz

[N4 47a] Hâlâ Haleb Vâlisi Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretleri, bundan akdemce ma‘iyyetine ta’yîn kılınan me’mûrları istishâb ve kutr-ı Hicâz’ı berîk-ı şemşîr-i sâ’ika-i te’sîr ile pür-âb ü tâb eylemek bâbında me’mûr olup, bu esnâda te’kîd ü isti‘câli hâvî taraf-ı düstûrlerine emr-i ‘âlî-şân ve mücebince mektûb-i Sadr-ı celilü'l-‘unvân irsâl kılındı. Müşârun ileyh hazretleri Malatya ve Ma‘den taraflarında olup, hemîşe ol havâlîye ta‘arruz u îsâl, zarar u hasâret üzere olan Akdağ ve Cuci Ekrâd-ı’nı hasbe'z-zâhir istîsâl birle şerr u şûrlarından ol memâliki âsûde-hâl eylemek ve fi't-tahkîk inkılâb-ı devlet sebebiyle tehaffuz u ihtiyât üzere olmak garazına mebnî, kendi gars-i yemîn-i himmet ve müntemiyân-ı savb-ı sa‘âdetleri olan Halebli İbrâhîm Paşa ve oğlu Hamîd Paşa ve ‘Abdi Paşa ve Kalender Paşa ve Behisnili ‘Abdurrahman Paşa ve sâ’ir ol havâlî ümerâ’ ve a’yânlarını askerleriyle celb ve cem‘ ve Ekrâd-ı mersûmenin şecere-i mel‘ûne-i tesallut u mazarratlarını ol ser-zemînden kal‘ u kam‘ eylemek üzere olmağın, anları hâlleri üzere terk birle cihet-i me’mûresine şedd-i mevkib-i i‘tizâm eyleseler, elbette Ekrâd-ı mersûmenin ezyed mine'l-akdem fesâd ü şekâvetleri efzûn olacağı emr-i gayr-i mübhem olduğundan başka, umûr-i Hicâziyye'nin yalnız bir cânibden temşiyeti mümkün olmayup, Mısır ve Şâm ve Bağdâd taraflarından ve husûsan Bahr-ı Kulzüm'den ittîfâk-ı vülât ve küllî tedârükât ile bi'n-nefs sa’y ü ihtimâma muhtâc olduğuna mebnî, me’mûriyyet-i merkûmesini ‘alâ hâlihâ tevkîf ve hod-be-hod der-dest olduğu maslahat-ı Ekrâd-ı mersûmeyi masûn-i rahne-i kesr u tansîf eyledi.

‘Avdet-i Elçi-i İnan

Mâh-ı merkûm evâsıtında[◊] Elçi-i İnan Akâ İbrâhîm, müretteb olan dîvân-ı Süleymânî'de mazhar-ı şeref-i hâk-bûsî-i Sultânî ve kendüsi ve ma‘iyyetinde olan şâ’ir ve müneccim [N4 47b] ve sâ’ir mülhakât ve müte‘allikatı nâ’îl-i tekrîm ve in‘âm-ı şâygânî olarak nâme-i nâmî-i hazret-i Cihânânî teslim birle ‘avdete me’zûn ve devr-i muhtell-i sâbıkda mersûm-i kalem-i isâbet-nümûn olduğu üzere hamûlesi olan tahrîrâtın ecvibesini temâmen tahrîr u i‘tâ ve Vezîr ile de görüşüp te’diye-i resm-i tevdî‘ eyledikten sonra, İnan cânibine ‘inân-girâ oldular.

◊ 11-20 Şa‘bân 1223 = 2-11 Ekim 1808.

Sefir-i mûmâ ileyhın ‘ilm ü fazîleti ve refiklerinin hüner ü ma‘rifeti ve iddi‘â ve i‘tinâları hikâyesi cild-i sâbıkda rakam-zede-i imlâ olmuşıdı. Vezîr ile meclisleri ve beynehümâda tedâvül eden muhâverât ve mükâlemâtları, sûret-i taklîd kabûl eylemez bir turfa-şekl ve nekre-hey’et olmağla, *Na‘imâ Târihi*'nde mastûr Hind Elçisi ile Zülfekâr Ağa'nın meclisini nesh u insâ eylediği*, dâhil-i meclis olan bir nüktedândan mesmû‘-i muharrir-i Hakîr oldu. Ez-cümle Vezîr-i müşârun ileyh neş‘etinden berü Rumeli'de biribirleriyle her bâr muhâreşe ve muhâreşe (مهارشه) üzere olup ve bir iki def‘a ordu muhârebesinde bulunup, Vezâret'inden sonra ise Tuna sevâhilinde Rusyalu ile bir ceng-i ‘azîmi olmağla, bi-nefsihî tabur üzere hamle-endâz-ı savlet ve niçe kâfiri efgende-i hâk-i hasâret ederek, sipâh-i küffârı münhezim ü tebâh eylediği dâstânı, şütür-i sermest gibi keff-endâz-ı fahr u celâdet olarak elçi-i mûmâ ileyhe nakl ü beyân zeylinde: “Baka Elçi Bey, baka ‘Acem Baba! Ben ne Moskov kâfirinden ne Firenk'den ne ‘Arab ve ‘Acem'den korkarım. Baka bak işte benim başımda ve bedenimde bunca yara yerleri vardır ki, her biri bir âdem öldürür” deyüp, hemân ref‘-i kalansüve ile kabak gibi başını elçinin önüne uzadup ve: “Yâre yerlerini say!” deyü ibrâm ve: “Hele bedenimde olanları görsen ‘aklın çâk olur” deyü gûyâ ki her husûsda hükm-i kazâ’ vü kadere mu‘tekîd ve imâte vü ihyâ’ ancak yed-i kudret-i İlâhiyye'de olduğuna kalbi mün‘akîd olduğunu iş‘âr ile şecâ‘at-i zımnıyye izhâr eyledikde, pîr-i halka-i zarâfet, rîş-sefid-i mahalle-i tanz ü nezâket olan [N4 48a] Elçi dahi, zîr-i burûtdan girih-güşây-ı hande-i hezl-âmîz olarak tahsîn ü te‘yîd-i makâl ve lisân-ı hâl ile te‘diye-i fıkra-i kâle mâ-kâl olmuşdur; ve kıs ‘aleyhi'l-bevâkî**.

Ba‘zı vekâyi‘

Kapudan Paşa Kırîmiyyü'l-asl olmağın, cihet-i câmi‘a muktezâsıyla sülâle-i Cengiziyân'ı dahi katâr u idhâl ve ‘uhdelerine ba‘zı mertebe umûr ihâlesiyle mesâlih-i mülkiyyede isti‘mâl eylemek husûsunu evliyây-ı devlete tesvîl ü igrâ eylemeleriyle, Behâdır Girây Hân cenâblarını bi'd-da‘ve Âsitâne'ye celb ü ihzâr ve Sadr-ı ‘âlî-mikdâr tarafından merâsim-i tevkîr u tekrîm kemâ-yenbagı îfâ vü îsâr olundukdan sonra, berây-ı ihtiyât Sevâhil-i Nehri-i Tuna Ser‘askerliği'ne ilbâs-i hil‘at ve ma‘iyyetine de Halîm Girây Sultân ta‘yîn ve müstevfâ harçlıklar i‘tâ ve levâzım ve mühimmâtını ru‘yet ü ikmâlle bünyân-ı me‘mûriyyetini tarsîn eylemeleriyle, çend rûz zarfında savb-ı me‘mûrlarına Tatarâne ilgâr u müsâra‘atle revâne oldular.

* Na‘imâ'nın Hind Elçisi ve Zülfekâr Ağa arasında 1653 yılında geçen, Zülfekâr Ağa'nın cehâletini ve âdâb bilmeyişini ortaya koyan konuşma ile ilgili olarak verdiği bilgi için bk. Naîmâ Mustafâ Efendi, *Târih-i Na‘imâ*, III,1484-1487.

** و قس عليه البواقى = Geri kalanlarını buna kıyas et” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

İ'tây-ı tûğ bâ-Ocak-ı cedîd-i Cihâdiyye

Çün dest-yârî-i himmetle Segbân Ocağı dem-be-dem mütezâyid ve zu'mlarınca musammem olan kerteye mütesâ'id olup, hattâ bâlâda iş'âr olunduğu dakikaya mebnî, Bektâşîyye'den dahi tav' ve ihtiyâr-ı sûrî ile bir mikdârca eşhâs dahi gelüp, isimlerini der-defter ve şubara kisvetini ber-ser etdikleri ve bunların bu şîvelerinden evliyây-ı umûr dü-bâlâ mugaffel ve mağrûr oldukları mesmû'dur.

Anadolu tarafında ise Bolu ve Kastamonu ve Sivas ve Kayseriyye, husûsan Çepar-zâde'nin ve Kara 'Osmân-zâde'nin 'uhdelerinde olan memâlikde ve sâ'ir elviye ve eyâlâtta tahrîr u tertîb olunmağla, müddet-i yesîrede sa'y ü gayret-i kesîre ile mütekessir ve karâr-dâde-i merkez-i 'azm ü imzâ olan dereceye bulûğ u intihâyâ tenâhüz ile min-ba'd havza-i inzıbâta duhûllerinin lüzûmu zâhir olmağın, ber-vefk-ı tasmîm [N4 48b] ü ittifâk Ocak-ı Seb'a gibi bu dahi bi-re'sihî müstakillen Ocak olup ve hemvâre Kadı Paşa'nın zir-i idâresinde olması, savâb-dîd-i erbâb-ı hall ü ta'kîd olmağla, mâh-ı merkûmun¹ günü yedi ocağın ağaları ve bellü başluları ve müderrisînden on kadar müte'ayyin hâce efendiler ve ba'zı meşâyih-ı tarîk u hânkâh bâ-emr-i 'âlî me'mûr ve ocağ-ı sâ'ire tuğları gibi masûğ u mesûğ olan tuğ-i bî-furûğu alup, Üsküdar'a 'ubûr ve kışlalarına varup, Vezîr-i müşârun ileyh ve hâceler ve şeyhler, tekbîr ve tehlîl birle kışla sâhasına nasb eyledikten sonra, şeyhler Devlet-i 'aliyye du'âsını edâ edüp, ba'de'l-Fâtiha müşârun ileyh Kadı Paşa tarafından ağalara hil'at iksâ ve efendilere surreler i'tâ olunduktan sonra cümlesi Bâb-ı 'âlî'ye da'vet ve hıdmet-i me'mûrelerini te'diye eylediklerini ba'de'l-ifâde, gâlibâ orada dahi nâ'il-i 'atıyye-i Sâhib-i devlet oldular.

Zıkr-i tahfif-i askerî-kerden

Çün ber-mûceb-i fermûde a'yânân-ı ma'hûde diyâr ve memleketleri tarafına reh-peymûde olup, gibbe'l-vusûl segbân tahrîr u tanzîmine meşgûl ve Âsitâne'de dahi pey-der-pey müterakkî-i derece-i füzûnî ve kesret ve tûğ-i pür-furûğla da mevkib-i nesak u intizâmları hâ'iz-i ferr u kevkebe vü haşmet olup, sâ'ir Ocağ-ı 'âmire gibi bir Ocağ-ı mahsûs olmağla, lede'l-iktizâ' bu zümre dahi bi-husûsîhî i'mâl ü istihdâm olunmak üzere rabt-ı vesîka-i karâr u nizâm kılındı. Gerçi ber-vech-i muharrer bi-hasebi'z-zâhir elsine-i ümenâ' ve erkânda işbu Ocak-ı cedîd, sâmin-i Seb'a-i Mu'allaka* gibi Devlet-i 'aliyye-i celiyyetü'l-meyâminin yedi ocağına sâmin olup, lâkin hurde-şinâsân-ı Bektâşîyye'nin

1 Nûshada gün isminin yeri boş bırakılmıştır.

* Metnimizdeki Seb'a-i Mu'allaka ifâdesi ile Câhiliye döneminde yedi şaire ait seçkin kasîde koleksiyonuna bir telmîh söz konusudur; bk. meselâ Süleyman Tülücü, "Muallakât", *DİA*, İstanbul 2005, XXX,310-312.

i'tikâdlarında, kendi ocakları elbette harf-i zâ'id gibi aralıktan hazf ile Segbân Ocağı ana 'ıvaz u bedel olarak, Devlet-i 'aliyye ocakları yine 'aded-i kâmil-i seb'a 'idâında [N4 49a] kalacağı meczûm ve müte'ayyen idi. Lâkin sadme-i gülle-kûp-i kahr-ı Vezîr ile menkûb ve vâfirce sanâdîdlerinden kisvet-i zindegânî meslûb olmağla, şimdilik mâr-ı sermâ-dîde gibi ten be-hâk sükûn-i nâ-çârî ve hâşâk-i hafif gibi suyun akındısına cârî-i ıztırârî idiler. Husûsan henûz Muhzır Ağa iken bâl ü per-i himmet-i Vezîr ile ağalık mesned-i vâlâsına perrân olmağla, dâ'imâ cüyende-i rızâ ve infâz-ı evâmiri tarîkasına 'ansamîmi'l-bâl 'azm ü i'tinâ üzere olan Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa dahi bir taraftan zümre-i merkûmenin şedîdü's-şekîme, âbiyyü'n-nefs, mazanne-i şerr u şikâk olanlarını bi'l-ilkâ' geçmiş erenlere ilhâk ederek kuvvetlerine za'f ve kesretlerine killet ve nahvet ü ru'ûnetlerine vehn ü rehâvet gelmekle, hemân hasbe'z-zâhir a'dâd-ı kalîle-i neferâtla kolluklara münhasır gibi kalup, kışaları, seyreklenmiş karnâbî bostânından nişân oldu. Binâ-berân min-ba'd zümre-i mezbûreden endîşe kalmayup, ashâb-ı tehayyür olan 'ulemâ'-i sâlifetü'l-beyân ve Enderûn ve Bîrûn ricâlinden ve kuzât ve meşâyih-i esnâf ve kapu kethudâları ve mütevelliyân makûlesi ba'zı mertebe vücûdlarında lem'a-i te'ayyün ü imtiyâz ser-nümûd olan kimseleri dahi Âsitâne'den nefy ü iclâ ve nüfûs-i zâ'ide, belki fi'l-hakîka İslâmbol'a mazarrat-ı 'â'ide kabîlinden olan hammâl ü cemmâl ve evbâş ü bî-kâr ve herze-kirdâr misillüyü dahi diyârları cânibine tard u def' ile havsala-i Âsitâne'yi derûnundan partialı atılmağla, nev'an hıffet [bulmuş] sefîne-âsâ bir mikdârca tenfis ü ihlâ eylemeleriyle, ba'de-zîn 'alka-i dâmen-i hâtîr olacak hâr ve harîm-i Dâru's-saltana'da nâmahrem 'add olunacak ağyâr deyyâr kalmadığından başka, Rusyalı ile 'ankarîb muhâsama ve mühâcemenin istînâfi aaleb-i melhûz olduğu, Rumeli a'yânlarının bakıyyelerine de müstelzim-i izn-i insîrâf olmağla, vâkı'â derûn-i İslâmbol'da nev'an teneffüs ve hıffet peydâ [N4 49b] ve şehirlü ve esnâf kavukları kemâ fi's-sâbık kedû-yi rûy-i âb-âsâ ser-nümâ oldu.

Nizâm-ı Tersâne

Kapudân-ı deryâ Râmiz 'Abdullah Paşa Tersâne'de olan telef, hâric-i hadd-i heder ü serf olduğunu tahkîk u teyakkun eylemekle, zevâ'id-i ta'yînâtı kat' ve muhdesât-ı icârâtı ref' birle mîrîyi sıyânet ve telef-kerde bedeli esbâb ü edevât-ı mühimme tertîbine mübâderet ve evvel emirde iki 'azîm kalyon inşâsına cümlelerin re'yi ve tasvîb-i mekâdîr-i mütenâsibeleri üzere şurû' u mübâşeret ve sâ'ir mühimmât-ı bahriyyeyi ber-vefk-ı dil-hâh peyvend-i destgâh-ı sa'y ü gayret edüp ve'l-hâsıl devlet-i muhtelle-i sâbıkda usûlden beder ve ekserî 'urza-i hebâ vü heder olanları tedkîk ederek ez-ser-i nev hârice ihrâcla hıfz u nigâh ve gerek Tersâne'ye müte'allık 'â'idât-ı mîriyyeye rahne-res-i hasâr

ve gerek nizâmât-ı kadîmesine îrâs-ı ihtilâlle her bâr ilkây-ı fesâd ve îsâl-i mazarrat üzere olan havene ve gaddârları şâh-ı zâ'id gibi bürîde-i sâtûr-i def' u kahr u tebâh eder idi.

Ez-cümle öteden berü Kalyoncu levendlerinden me'lûf-i şerr u fesâd bir alay erâzil ü evbâş ve evgâd Galata ve etrâfında vâki' odalarda fisk u fücûru bî-pervâ âşikârece i'tiyâd edüp, beynlerinde 'alenen mahzûrât-ı muharremeyi irtikâb, hâşâ rûtbe-i mübâhda mülhidâne âdâbdan ma'dûd olmuş olan tâ'ife-i fücûcâr u füssâkı izâle vü imhâk ile hakk budur ki, şerî'at-i garrâya hıdmet eyledi.

Ve mine'l-cümle Yirmi Bir Bölüğün Çavuşu Kahveci-oğlu Mustafa Çavuş fi'l-asl Galata'da te'âtî-i akdâh-ı gavâyetle mest-i ser-endâz olup, vâdî-i herze-pâyîde tâzî-i şikârî gibi dâ'imâ tek ü tâz ve te'âzud-i eclâf ile a'râz ve emvâl-i nâsa dest-i fetk ü hetki dirâz ederek, 'âdet-i seyyi'eleri üzere merâkib [N4 50a] ve sefâyine vaz'-ı nişân ve her nevbet-i seferlerinde ikişer pây alarak istihsâl ve giderek ba'zı iltizâmâta itâle-i bâzû-yi te'addî ve hayyetü'l-vâdî olan derebeyleri nâm 'âdilere kapu kethudâlık ve maslahatgüzârlık makûlesi a'mâle tesaddî birle iktisâb-ı şöhret ü şân eylemekle, merci'-i ashâb-ı mu'âmelât olup, bir fürce-i câhiliyyede Tersâne Baş Ağalığı'nı dahi ihtilâs ve zabt u rabt zu'muyla Galata'nın ezikka ve esvâkını peymûde-i pây-ı şahnegî vü i'tisas etmekte iken, sâl-i güzeştede bir 'acûz-i bî-nevâ dört pârelik kömür iştirâ eylemek sadedinde oldukda, kömürcü olacak bî-insâf u gaddâr, beher vakıyyesi onar pâreye narh-ı mukarrer olmağla: "Dört pârelik kömür keffe-i mîzâna girmez, girse de bana el vermez" deyü ol pîr-zeni redd ve pîş-gâh-ı dükkândan sadd etdikce, ol bî-çâre terâne-i niyâzı şedd etmekle, encâm-ı kâr ol terâzûsu gibi siyeh-kelîm ve seng-dil ü tebehkâr, ol za'îfeye latma-zen-i tard u âzâr olduğuna Ağa-yı merkûm tesâdüf ve fakîre-i mezbûrenin lehb-i dil-i pür-sûzu kendüsünü mübtelây-ı tef ü tâb-ı ıztrâb ve telehhûf eylemekle: "Bu sûretde vaz'-ı kabîh, zulm-i sarîhdîr" deyerek mezbûreye kömürü i'tâ ve Kömürcü köpeğinin tîre-nâk-i sevâdü'l-vech olan çehre-i bî-behresine havâle-i sille-i ta'zîr u izdirâ eyledi.

Lâ tenkiri'l-bâtule fî zâtihî

*Fe-innehû ba'zu zuhûrâtihî**

Meğer Kömürcü yâdigâr, serdengeçdiyân sürbeleri defterinde nâmdâr olmağla, bu mu'âmele-i nâ-be-hemvâr zümre-i merkûmenin vücûh-i

* *لَا تُنْكِرُ الْبَاطِلَ فِي ذَاتِهِ * فَانَهُ بَعْضُ ظُهُورَاتِهِ* = Bâtılın kendi özünde varlığını yadırgama, çünkü o da Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellilerinden biridir" anlamına gelen Arapça bu cümlelerin İbnü'l-'Arabî'nin bir sözü olarak nakledildiği yer için bk. meselâ İbrâhîm b. 'Ömer b. Hasen er-Rubât b. 'Ali b. Ebîbekr el-Bıkâ'î, *Masra'u't-Tasavvuf*, thk. 'Abdurrahmân el-Vekîl, Mekketü'l-mükerrime ts., s.235.

müşevvehelerine ber-fehvây-ı “*Terhakuhum katere**” gubâr-efşân-i neng ü ‘âr olmağın, Re’îs-i Serdengeçdiyân olan Ağalar Ağası ve serdengeçdi nâmına çend nefer belâlar belâlısıyla Ağa-kapusu'na hatve-cünbân-ı müsâra‘at olup, Kahveci-oğlu gibi bir furû-mâye nekbet: “Serdengeçdi Ağası'na ‘alâ mele’i'n-nâs latma-zen-i hakâret olmak ne dimekdir? [N4 50b] Merâtib-i Ocağıyye'ye böyle küstâhâne hürmetsizlik eylemek ne herze yemekdir? Ve'l-hâsıl bu züll ü ihânete ‘ırz-ı ‘arız-ı dūd mân-ı Bektâşiyiye mütehammil ve bu gûne vaz’-ı nâma‘küle Ocak Cehûdu dahi kâ’il değildir” deyerek Segbân-başı Mustafa Ağa'ya mâtde-i vâkı‘ayı hikâyetle bast-ı şikâyet eylediklerinde derhâl: “Be meded! Ol hengâmenin vukû‘unda Kômürcü Ağa'nın başında ne dürlü kisvet mevcûd idi?” deyü telâş ü isti‘câlde su‘âl eyledi. Anlar da ser-i bî-sa‘âdeti bürehne-i estâr-ı destâr, şekl-i tebdilde dâd ü sitâda ibtidâr üzere olduğunu ihbâr eylediklerinde, Segbân-başı cenâbları buzâk-efşân-ı inşirâh olarak: “Bu keyfiyyet mahzâ ocağımızın şu‘be-i şeref ü sa‘âdetin[den]dir” deyü mil’ül-esdâk sayha-zen-i şükr-i dergâh-ı hazret-i Hallâk olup: “Hudâ ne-kerde eğer mezbûrun başında kisvet-i mahsûsa olaydı, hâl dūcâr-ı ‘ukde-i işkâl olur idi” hezeyânıyla tesliyet-fermây-ı kulûb-i serdengeçdiyân olduktan sonra, ol kem-sürâğ, kâse-i ser-i bî-mağzında işgâl-i hayyiz-i ferâğ eden dimâğ-ı mevhumuna engüşt-zen-i işâret olarak: “Hazret-i Hakk *celle ve ‘alâ* sizlere böyle kîmyâ vermişiken niçün terk edersiz ve ne sebeble nâ-sezâ sûretlere girersiz? Min-ba‘d aslâ sizlerden ferd-i vâhid bu resme terk-i kıyâfet etmesün ve bî-destâr ve kisvet bir semte gitmesün! Sırr-ı Hacı Bektâş zuhûruyla Ocak sâyesinde her iş güzel olur. Ocağımıza eğri bakan cezây-ı sezâsını bulur” deyerek def‘-i meclise işâret ve sûret-i hâdiseyi ol eyyâmıda ‘arz-ı dergâh-ı devlet eyledikde, muktezây-ı vakt ü hâl mezbûrun ‘azlını îcâb ve âharın ta‘yîni birle kat‘-ı silsile-i su‘âl ü cevâb edüp, lâkin Kahveci-oğlu min-ba‘d muhteriz ve tabi‘at-i maslahatı müşme‘iz olmağla, Galata'dan maglata-i vücûdunu ib‘âd birle ‘uhde-i iltizâmında olan Erdek Kasabası'na nakl-i sevâd ve anda ikâmetine tatmîn-i fu‘âd ile şimdilik visâde-i selâmete [N4 51a] ser-nihâd oldu. Bu cihetle mahall-i mezkûrda halî‘ul-‘izâr dem-güzâr olmakda iken, ef‘âl-i şeni‘ası ezhân-ı fermân-fermâyân-ı zemâna hutûr ve husûsan Tayyâr Paşa ile hemîşe te‘âtî-i kü‘ûs-i ‘işret ve tedâvül-i sahbây-ı germiyyet-i ülfet üzere olduğu tahrîk-i kîne-i dil-i cumhûr eylemekle, Kapudan Paşa mezbûru mahallinden ihzâr ve yüz kadar segbânân ile mecma‘-ı ahşâr-ı eşrâr olan kahve-hânesi pîş-gâhına tesyâr edüp ve Ocakluyân ve Yeniçeriyan nüdbe-i cângâhiyle istigâse vü istimdâd ederek gerden-dâde-i sâtûr-i cellâd ve se-rûz cesed-i fitne-endûzu efgende-i hâk-i hevân ve bu keyfiyyet dâğ-ber-dâğ-ı dil-i akrân olup, ol mu‘âmele esnâsında merâkib ü sefâyinde mersûm u merkûz olan nişânları dahi kal‘ u kam‘ ile bî-

* ترهقههم قتره = Hüzünden kapkara kesilmişlerdir” anlamına gelen Arapça bu cümlede, ufak bir değişiklik gösteren, aynı meâldeki “ترهقهها قتره = *Terhekuhâ katereh*” âyetine (bk. ‘Abese, 80/41) telmih vardır.

nişân ve bu sûretle bir nev' heykel-i bed-şekl sûret-hâne-i tesallut u tuğyân, Âsitâne-i sa'âdet'den ref'-i siklet-i cüsmân eyledi.

Vekâyi'-i mâh-ı ramazân. Ta'yîn-şuden-i Vahîd Efendi berây-ı 'akd-i musâlaha bâ-İngiliz

Sâbıkâ muntazam-ı silk-i sûtûr olduğu üzere Rusya Musâlahası'nı Françe İmperatoru Paris'e nakl ü tahvîl edüp, Tilsit Mu'âhedesine mebnî vakt-i yesîrde tanzîm ü tetmîmi mev'ûd iken üç seneye karîb Devlet-i 'aliyye Sefiri hâlâ Paris'de mevkûf-i dâmgâh-i meks ü ta'vîk ve maksûd-i aslî Devlet-i 'aliyye'yi işgâl birle hemân kendi politika-yı Firengiyye'lerini i'mâl olmağla, Sefir-i mûmâ ileyhî hemyân-ı emelini dirah-ı saht-i le'alle ve 'asâ şâhına ta'lik edüp, bundan mukaddemce Erfurt Mu'âhedesini dahi 'akd eylemekle, tevassutdan dahi âstîn-efşân-ı ferâğ ve kendi mezâkk-ı kâfirîsini tervîcen Devlet-i seniyye birle mu'âmele-i sûriyyeden dahi ber-tarafsâz-ı dimâğ olduğu 'alâyimi nümûdâr ve'l-hâsıl Françelü tarafından ümenâ' ve vükelâya ye's-i küllî bedîdâr [N4 51b] ve husûsan Françelü İngilizlü ile musâlahaya veriş edüp, sûret buldukda, Devlet-i 'aliyye'yi bi'l-külliyye açıkda koyacakları âşikâr olup, İngilterelü ise tulû'-i tebâşîr-i saltanat-ı 'Osmâniyye'den berü Devlet-i 'aliyye'ye intimâ' ve bendegî 'arz u izhâr ve bi'd-defe'ât mâlî ve bedenî hîdmet-i Saltanat-ı seniyye'de sarf-ı mâ-melek-i sa'y ü iktidâr edegelüp, husûsan Memâlik-i mahrûse-i İslâmiyye anların revâcgâh-ı ticâret ü bizâ'ati ve kılâr-ı ma'îşeti olmağla, Devlet-i 'aliyye ol tâ'ifenin veliyy-i ni'meti olup ve bu cemîle vü minneti cümlesi mukırr u müteşekkir olmalarıyla, vechen mine'l-vücûh miyânede husûmeti, belki münâfese ve münâkaşayı mûcib hâlet yoğiken, Françelü bî-vefâlarına kendülerini fedâ ve ol güm-râhların delâlet-i bâ-dalâletlerine iktifâ olunduğuna nâhun-i gayret ü te'essüfle sînelerini çâk ve "Küllü'mri'in a'rafu bi-vesmi kıdhî"* ma'rifetince, hem-cinslerinin vaz' ve mu'âmele-i Firengiyyâne'lerine 'ârif ü âgâh olduklarına mebnî, dest-i tehassür ü ıztırâbla başlarına tesvîr-i (تشوير) hâk ederler idi. Bu mâddeye galeyân-ı gayz u sûzişlerinden nâşî gâh Bahr-ı sefid adalarına ve gâh ebnâ'-i sebîl-i bahriyyeye ta'aruzdan hâlî olmayarak, dem-be-dem Devlet-i 'aliyye'yi kemâ fil'esbak sûr-i sūr-ı silm ü mühâdeneye da'vet ve bir iki def'a Boğaz'a gelüp sulh u salâh recâsiyle ibrâm u ilhâh eylemişler ise de, Françelü tarafına ri'âyet mersûmların haybetle 'avdetlerini müstelzim olmuşidi. Şehr-i güzeşte evâ'ilinde^o bi'd-da've Boğaz'a sefîneleri gelüp, firkateyn sefinesi kapudanı İstuvart [=Stewart]**

* كَلَّ امْرَأٌ لَعَرَفَ بِبَيْسَمِ قَدْحِهِ = Herkes kendi okunun izini daha iyi bilir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

o 1-10 Şa'bân 1223 = 22 Eylül - 1 Ekim 1808.

** Metnimizde sözü edilen İngiliz Kaptan John Stewart için bk. meselâ Sir Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles: in 1808-9: with Dispatces and Official*

tarafından Kapudan Paşa'ya ve Murahhas Dobret Âred [=Robert Adair]* kıbelinden mesned-i Riyâset'e başka başka tahrîrât vürûd eylemekle, ba'de'l-müşâvere ber-mûceb-i fetvâ İngilterelü ile musâlahaya karâr ve sâbıkâ Françe İmperatoru tarafına 'azîmet eden Mevkûfâtî Seyyid Vahîd Efendi'nin her vechile liyâkat ve lebâkatine mebnî işbu emr-i hatîre ta'yîn ü tesyârı müvecceh ü sezâ görüldü. [N4 52a]

Meclis-i mezkûr, huzûr-i şevket-mahsûr-i Şâhâne'ye ba'de'l-'arz ta'limât-ı lâzime ve ruhsat-nâme-i Husrevâne birle Efendi-i mûmâ ileyh evâ'il-i ramazânda[◊] Boğaz'a doğru zevrak-rân-ı 'azîmet ve âtiyü't-tahrîr mülâhhasan takrîrlerinin nâtik olduğu üzere ber-vefk-ı dil-hâh-ı hazret-i Şehinşâh-ı felek-câh İngilterelü ile 'akd-i musâlahaya muvaffak olup, evâsıt-ı şevvâlde^{◊◊} Âsitâne-i sa'âdet'e ric'at eyledi. İn-şâ'allâhu Te'âlâ takrîr-i mezkûr ve sûret-i sulh-nâme hulûl-i mevki'inde keşîde-i musattar-ı imlâ kılınmak mevkûl-i 'uhde-i hâme-i pâkîze-edâdır.

Ser-zede-i mukaddime-i Vak'a-i Leyletü'l-Kadr

Çün vetîre-i zebîre üzere nefis-i Dâru's-saltana'da ve etrâf u enhâsında meşgûl-i ahz u 'atâ bir alay behâdır ve tüvânâ, kimi sebze-furûş ve bakkâl ve kimi kayıkcı ve tablakâr ve hammâl olarak sâye-i Devlet-i 'aliyye'de feyz-mend-i refâh ve lede'l-iktizâ' müzâhame ve hasâretten gayri bir işe yaramayacaklarından mütesaddiyân-ı umûr âgâh olmağla, segbân yâhûd kalyoncu zümresine iltihâkla, sanâyi'-i harbiyyeyi te'allüm ve bundan sonra dil-hâhları üzere dâd ü sitâd birle tereffüh ü tena“um eylemeleri savâb-dîd-i ehl-i dâniş ü dîd olmağın, min-ba'd Âsitâne'de başı boş herze-reviş ve bî-kâr ve serserî geşt-i miyâne-i şehir ve bâzâr makûlesi bulunmayup, ol makûleler kezâlik tâb ü tüvân sâhibi pîşekârân-ı sanâyi' u i'mâl, husûsan ba'zı dîv-hey'et ve şîr-kuvvet hammâl ebtâlları, ocakların birine yazıldıktan sonra, yine buldukları kâra iştigâl edüp ve yazılmadığı sûretde Dâru's-saltana'da vech-i ticâret mümteni'u'l-ihstimâl olduğunu tefhîm ü i'lâm ve 'an-asl Tersâne ser-âmedlerinden olup, bundan akdemce tevcîh-i Mîr-i mîrânî birle kılâ'-ı Bahr-ı siyâh'dan zümre-i Lâzân-ı nâ-sâzân ref' olunup, neferât-ı cedîde ile kılâ'-ı mezkûreye Muhâfız ta'yîn kılınan [N4 52b] İnce Mehmed Paşa'ya süpürde-i

Documents, London 1845, I,1,2,17,18,23,24,25,26,33 vd.

* Metnimizde Dobret Âred (دوبرت آرد) okunacak şekilde kaydedilen kişi, İngiliz hükümetince 1808 şubatında barış görüşmelerini yürütmek üzere memur edilen diplomat Sir Robert Adair (1763-1855) olmalıdır. Sir Adair 26 Ocak 1809 ile 10 Temmuz 1810 arasında İstanbul'da Büyükelçi olarak memleketini temsil etmiştir; bk. "Sir Robert Adair", *Türk (İnönü) Ansiklopedisi*, Ankara 1946, I,108.

◊ 1-10 Ramazân 1223 = 21-30 Ekim 1808.

◊◊ 11-20 Şevvâl 1223 = 30 Kasım - 9 Aralık 1808.

'uhde-i nezâret ü ihtimâm oldukda, hasbe'l-emr ber-vech-i muharrer keyfiyyeti işâ'at ve tavâ'if-i mersûmeye mûcib-i nefret olmağla, ol makûleler miyâne-lerinde ba'zı mertebe güft-gû ser-zede-i zuhûr ve mirveha-i kânûn-i şerr u şûr oldu.

Vezîr-i 'azîmü'l-visâde fi'l-asl nâdânî ve hâmkârî ve feyâlet ve el-hâletü hâzih ebhire-i rediyye-i gurûr u gaflet istîlâsıyla suver-i kevnîyyenin derk-i bitânesine tedkîk-ı nazar ve derk-i dûr-endîşânelikden levha-i zamîri hâlî ve sâde olup ve işbu gurûr u gaflet 'illetinde müşterek olan vükelâ' cenâbları ise güzârîş-pezîr olduğu üzere, hasm-ı cânları olan zümre-i Bektâşîyân'ı derece-i istîsâlde makhûr u mağlûb ve zûr-bâzû-yi tâb u tüvânları bi'l-küllîyye meslûb, ya'nî ocaklarına su konmuş ve sipâh ve silahdâr ocaklarına dönmüş kertesinde maznûn olarak, rûz-be-rûz segbânân mütezâyid ve firâz-i süllem-i musammeme mütesâ'id olduğu bir taraftan kendülere îrâs-i kuvvet-i kulûb eylemekle, askerî tâ'ifesini Âsîtan'e'den teşfît ve i'âde edüp, hublây-ı matlab-ı ma'hûdları tevîdini dahi ta'lîk-ı ferdây-ı 'id ederek cem'-i mâl ve "Mâ-râ be-cihân hoş-ter ezîn yek-dem nîst*" zemzemesiyle her şeb müretteb olan bir bezm-i bî-şagbede meşâ'il-i 'iş ü 'işreti iş'âl, husûsan ser-pençe-i tekarrub-i ramazân, imsâk-i dâmen ü girîbân eylemekle, işbu;

İze'l- 'işrûne min şa'bâne vellet

Fe-vâsıl şürbe leylike bi'n-nehârî

Ve lâ-teşreb bi-akdâhin sîgârin

*Fe-inne'l-vakte zâka (صاق) 'ale's-sagâri***

tenbîhini derpîş-i hürmet ve düstûr-i dest-i ri'âyet ederek, havz-ı 'işrete havz (خوض) u inhimâk ve gündüz tahsîl-i mâl ve gice ta'dîl-i dimâğ ve tefrîh-i bâl şâgilesiyle hele ne hâl ise eyyâmıların resîde-i mâh-ı imsâk eylediler.

Çekilan cümle keder çokca kü bulmaktandır

Neş'e-i bâde-i devletde kabâhat yokdur [N4 53a]

Bunlar böylece yek-sere pûyende-i râh-ı şereh ü şehvet ve penbe-der-güş-i gurûr u gaflet olup ve bir taraftan Segbân Ocağı ru'esâ' ve hezârelerinin ser ü miyânları nümâyişlü şâl-ı girân-kıymetle ârâste ve elbise-i zerbaft u mutallâ ve

* مارا بجهان خوشتر ازین یکدم نیست = Bize dünyâda bu andan daha güzeli yoktur" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

** اذا العشرون من شعبان و لت * فواصل شرب ليك بالنهاية = Şa'bân ayının yirmisini geçince gece içkini gündüz içkinle birleştirmelisin. İçkini de küçük kadehlerle içmemelisin, çünkü zaman zillet altında olanlar için zor geçer" anlamına gelen bu Arapça bu kıtanın geçtiği yer için bk. meselâ İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-Zeheb fi Ahbâr-ı Men-Zeheb*, thk. 'Abdülkâdir el-Arna'ût - Mahmûd el-Arna'ût, Dimeşk-Beyrût 1412/1991, VII,343.

esliha-i sîmîn ü mücellâ birle pîrâste olarak, seyr-i kûçe vü bâzâr kezâlik sergerdegân-ı sade (صده) ve dehkân ve sâ'ir neferât ve gedüklüyân üslûb-i zîbâ ve kıyâfet-i hoş-nümâ birle geşt ü güzâr etdikce, Bektâşiyân tâ'ifesinin girîbân-ı sabr u ârâmı dâmen-i 'âşık gibi çâkçâk ve ber fehvây-ı "*Tekâdü temeyyezü mine'l-gayz**" şiddet-i kayz-ı hıkd u hasedlerinden resîde-i derece-i helâk olurlar idi. Hurde-bînân bu tabaka müstevlîlerinin de revîş-i bî-râhları mûsıl-i menzil-i felâh olmayacağını her çend teferrüs ü iz'ân etmişler ise de, kiminin benim gibi i'râbdan mahalli olmayup ve kiminde yârây-ı kuvvet-i nâtika nâ-peydâ olduğundan, bî-zebân-âsâ "*Men samete necâ***" mev'izasına i'tinâ ve "*Selâmetü'l-insânî fi hıfzı'l-lisân****" hısn-ı hasînine ilticâ etmişidi.

Sükûtüm sanma 'aczimden, zebândânsızlığımdandır^{*4}

Lâyiha

Muharrir-i Hakîr ol eyyâmda kenâre-i İslâmbol'da vâki' bir hânede sâkin idim. Bir gün hasbe'l-maslaha Hâce-paşa semtine 'azîmetimiz muktezî olup, sülâle-i Cengîziyye'den Halîm Girây Sultân ol tarafda bir konakda mütemekkin olmağla, hılâl-i râhdâ tesâdüf olunup, ba'de su'âlî'l-hâtur vekâyî'-nüvîsliğimizi temhîd ile kenâre-gîr olduğumuzu dâ'ire-i savâbdan teb'îd ederek: "Siz dahi kevkeb altında bulunmanız münâsib ve ba'zı mertebe intî'âşınızı müstevcibdir" deyü cem'iyet kurbuna hayr-hâhâne sevk u tergîb eyledikde, Hân-zâde: "Vâki'â işbu sevk ve delâletiniz mahzâ bu hakîre mahabbet ve hürmetinizden nâşî olduğu derkârdır. Ancak Süreyyâ sûretinde nümûdâr olan top-i kevkebiniz bu dönüfle zannım budur ki [N4 53b] benâtü'n-na'ş zuhûr eder" deyü cevâb eylemişidim. Ba'de vukû'il-vâki'a ba'zı ahbâba muhâvere-i merkûmeyi nakl ile tasdik-ı makâl eder imiş.

Tetimme

Garîbdir ki Sadr-ı 'âlî ve sâ'ir ma'reke-ârây-ı 'arsa-i me'âlî, dârû-yi kıtâl-i devlet ü ikbâlle medhûş ve lâ-ubâlî olup ve;

Ve Şeyhulislâm sadruddîn himmetühû

* تكاد تميز من الغيظ = Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, el-Mülk, 67/8. âyetin başında yer alan bir kısımdır.

** من صمت نجا = Dilini tutan selâmete erer" anlamına gelen Arapça bu cümle, Tirmizî'nin garîb diyerek rivâyet ettiği, Dârimî, Ahmed b. Hanbel ve diğer hadisçilerce merfû olarak rivâyet edilen ve pek sihatli görülmeyen bir hadîstir; bk. el-'Aclûnî, nr.2521, II,258.

*** سلامة الانسان في حفظ اللسان = İnsanın esenliği, dilini tutmasını bilmesindedir" anlamına gelen Arapça atasözlerindedir.

*4 Metnimizde yer alan bu mısra, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, I,512.

*Maksûratün bi-hutâmi'd-dehri yastâdii**

müfâdına mâ-sadak-ı tâmm olan Müftî'l-enâm hazretleri ve Emîn Bey ve Tâhir Efendî gibi dühât ve her biri nüsha-i hikmetül-işrâk-ı ‘akl-ı Felâtûnî, sahîfe-i sahîfe-i (سخيفه) kühen-takvîm mesâbesinde ‘add ü i’tibâr ve zihn ü fetânet ve ferâset ü kiyâsetle İyâs** ve Ebû Firâs’*** ‘akl-ı heyûlânî derecesinde tıfl-ı nâ-hânî gürûhundan şümâr birle dem-zen-i iddi‘a’ ve mübâhât olan yâdigârlar dahi bi'l-cümle ol dârdan geçmiş ve ol şerbetden içmiş olmalarıyla, anlardan beş beter dest-yâz-ı bahr-ı teyyâr-ı gaflet ve meclislerde kimseye ruhsat-ı güftâr vermeyüp ve mahremlerinden kat‘â der-dest oldukları ahvâl ü âmâl in mebdê’ ve me‘âdına dâ’ir tefahhus u iftikâd ‘arza-gâhına girmeyüp, hemân müretteb olan maslahatın mehâsin ü menâfi‘ine müte‘allık ve ‘an-karîb itmâmıyile Devlet-i ‘aliyye'nin hasret-keşide-i eslâf olan bir nev‘ sûret-i salâbet-ittisâfa tehavvül birle kuvvet-i tâmme ve şevket-i ‘âmme bulacağına dâ’ir kelimât-ı müdellele îrâdiyle isbât-ı müdde‘â kaydında olurlar idi.

Bilmem mey-i ikbâle ne katdı sâkî

Efhaş-i habt u hatal olmak üzere bir gûne tedbîre dil-beste-i ‘amel oldular ki, müşterek-i mâdde-i tedbîr olan idbâra bâdî ve bilâhare *ke'l-bahsi* ‘an-hatfihî *bi-zılfihî** mü’eddâsına mü’eddî oldu.

Siyâkı budur ki, Âsitâne-i sa‘âdet’de haylî müddetdir ki, mecma‘-i nâs ve mahşer-i ecnâs olan kahve-hâneler ve hammâmlar, husûsan kenâr mahallâtta kâ’in cem‘iyyetgâhlar, leyâlî-i ramazânda yesağ-ı şedîd ve ihtimâm-ı ekîd ile [N4 54a] mesdûd u mahtûr ve mefsede-i cem‘iyyet, sinîn-i ‘adîdeden berü Dâru’s-saltana’dan mehcûr olup, lâ-siyyemâ işbu devr-i ‘Alemdârî’de iki âdemin bir yerde mukâreneti sehîl ve Süreyyâ’nın muvâsalatı gibi emr-i muhâl ve Devlet-i ‘aliyye’ye dâ’ir sohbete ferd-i âferîdenin darb-ı lisân eylemesi, bîrûn-i havsala-i dehân mecâl iken, hükemânın cem‘iyyet-i nâsı, durdukca müntin ve bağladıkca müte‘affin olan gül suyuna teşbîhlerinden gafletle, zu‘mlarınca gûyâ ki herkes ‘âlem-i ülfete ve ahbâblarıyla zevk u sohbete mütevaggıl olarak havâdis-i kevnîyyeden zâhil ve ahvâl-i Devlet-i ‘aliyye’den zikr u fikirleri müştagil olmak re‘y-i nâ-dürüstüyle mecma‘-ı tiryâkiyân ve dâru’n-nedve-i

* = Dinin en önde geleni olan Şeyhulislâm, bütün gayretini avlanılan dünya nimetlerine hasretmiştir” anlamına gelen bir beyittir.

** Metnimizde söz edilen, Emevîler’in Basra kadılarından, özellikle sezgisi ve zekâsıyla tanınmış ve bu özellikleri sebebiyle darbimesellere konu olmuş İyâs (ö.122/740?) için bk. meselâ Ahmet Ağrakça, “İyâs b. Muâviye”, *DİA*, İstanbul 2001, XXIII,498.

*** Metnimizde söz edilen, Abbâsîler’in ilk döneminde Arap şiirine yeni bir üslûp getiren, müstehcen şiirlerine rağmen sanatında zamanının İmruülkays’ı kabul edilen, üstün zekâsı ile tanınan şâir Ebû Nüvâs (ö.198/813?) için bk. meselâ Nasuhi Ünal Karaarslan, “Ebû Nüvâs”, *DİA*, İstanbul 1994, X,205-207.

*4 كالباحث عن حقه بظلفه = Tırnağıyla ölümünü araştıran gibi” anlamına gelen Arapça deyiştir.

afyon-hârân, cerb-i zebânân olan kârgâh-ı kahve-furûşân ve bi'l-cümle hammâmât küşâdına ve “*Zâde fi't-tunbûri nağmeten uhrâ**” ilâvesiyle kahve-hanelerde sâz ü söz ve meddâhlar ve hayâl-bâzlar i'mâline izn-i 'âmm sudûr eylemekle, iki âdem bir yere gelmek hayyiz-i imtinâ'da iken, şimdi kûşe kûşe cumhûrlar zuhûr ve ictimâ' eder oldular.

Lâ-cerem bir zemândan berü ebkem olan efvâh-ı nâsın bend-i zebânları küşâd ve zindân-ı nâtıkada mahbûs olan düzdân-ı erâcîf ve hezeyânât mahbesden âzâd olmağla, kü-be-kû herze-gûlar zîr-i kilîm-i hafâdan ser-nümün olup, yek-diğەر ile leb-be-leb musâhabete âgâz edüp, kimi Ocakluyân tarafgîrliğinden ve kimi berü cânibdârlığından dem-sâz ve'l-hâsıl hayâl-hâne-i halel-âşiyânelerine zıll-ı sakîl-âsâ kesâfet-figen-i hutûr olan hevâcis-i bî-asl u esâsa eydî-i evhâm-ı lâ-misâs birle, iksây-ı kisây-ı sûret-i hakîkat ve zu'mlarınca ol heykel-i mevhûma şekl ü kıyâfet vererek kimi ba'de'l-'îd: “Elbette cümle erkân-ı devleti esvâb-ı kadîme-i kânûniyyeden tecrîd ve başlarına Rumeli a'yânları gibi şubara vaz'ıyla tehyi'e-i nizâm edecekler” deyüp ve hâlâ Kapudan Paşa'nın dâ'ima başında şubara kisvesin telebbüs eylesesini [N4 54b] tenvîr-i sened ma'razında îrâd birle müdde'âsını te'yîd edüp ve kimi: “‘Ulemâ'-i resmiyye tarîkını ilgâ birle selef-i eslâfda olduğu minvâl üzere cehelesi var ise hakk ü ihrâcla, tarîk-ı 'ilmiyyeyi hemân ehl-i haysiyyete münhasır edecekler, kezâlik Bektâşîyye Ocağ'ını bi'l-küllîyye kaldıracaklar ve hâh u nâ-hâh der-dest olan 'ulûfelerini aldiracaklar” zemînlerinde gûnâ-gûn tefevvühât ve rengâ-reng ekâzîb ü türrehât ve muhayyiru'l-'ukûl ve mugayyiru'z-zunûn e'âcîb-i hurâfât neşr u ifşâ etmeleriyle, bir taraftan dahi bu keyfiyyet isti'dâd-ı şerr u âşûba sâ'id-i takviyet olmakda idi.

Ve bir şu'be-i müstemilü'l-lu'be dahi budur ki, diyâr-ı şimâliyye sükkânından nâgehânî Âsîtâne'de 'Ubeydullah Kûşmânî nâm bir şahs-ı 'acîb peydâ olup, be-gâyet natûk ve pür-gû, darb-ı lisâna mâlik, her kelâmını 'aklî ve naklî edille vü berâhînle isbât ü te'yîde münhemik, cerî vü cesûr, mütesallib ü muta'assib ve gûyâ ki Sakâlibe'de ve sâ'ir memâlik-i Avrupa'da seyr u seyâhat ve hafâyâ' ve celâyâ'-i evzâ' u etvâr-ı küffârâ kemâ hiye kesb-i şu'ur u âgâhî eylediğine mebnî, anlar ile muhârebe ve mukâvemet husûsunun lâ-mehâle mukâbele bi'l-misl tarîkasına münhasır olduğuna cezm ü yakîn eylemekle, gayret-i İslâmîyye'si muktezâsınca mukaddemce devr-i sâbıkda asâkir-i mu'allemenin hasran rüchânı ve vücûb-i ta'lîmin ta'rîf ü tıbyânı zımnında “*Zebîre*” ismiyle bir risâle tedvîn ve müdde'âsını delâ'il-i kesîre ile tesbît ü tebyîn eyleyüp, ba'zı mütehayyizân meclislerinde bî-mehâbâ ol bâbdan fasıl fasıl kırâ'et ve hâricden dahi meşhûdu olduğu sûretleri çakıllıkda at koşar gibi

* زاد فى الطنبور نغمة اخرى = Tanburda (uygun olmayan) bir başka ses daha eklendi” anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

Küşmânî-i mezbûr mu'tâdı olan caccaka ve taktaka ile mücâhereten nakl ü hikâyet eder idi. Lâkin gûş-güzârândan “*Men gûş-i istimâ' ne-dârem li-men tekûl**” makûlüyle mücâb olur idi.

İşbu 'ahd-i 'Alemdârî'de müdde'ây-ı mezkûrun [N4 55a] tabî'atiyle revâcî rû-nümûn olmağla, risâle-i mezkûreyi *Mutavvel*** dersi gibi der-bagal kılup, vücûh-i ricâl ve ru'esây-ı askerî mecâlisi ne mülâzemet ve bî-pervâ sûtûr-i sudûr-i sahâyifi safâyih-i sevâmî'-i ezhânlarına resm ü takyîd ve mahfûzâtı olan ba'zı zevâ'id-i edille-i 'akliyye ve sem'iyeleri dahi hâmiş-i derûnundan minhuvât pâyesiyile takrîr birle ma'nây-ı müdde'âsını te'kid etdikce, kibâr-ı vükelâdan samîmî tasdîk u tahsîn ve askerî zümresinden: “Fî'l-vâkî' bu efendi kitâbdan söylemekle, dinleyüp 'amel eylemesi üzerimize vâcibdir” deyü kulûblarını meslûk olan meslek-i ma'hûda tatmîn ü temkîn ederler idi.

Husûsan nevrestegân-ı debistân-ı zarâfet olan zümre-i küttâbdan ba'zı hâm-dimâğ ve lâ-ubâlî tabî'at çelebiyân, Efendi-i merkûma be-gâyet ikbâl ü ikrâm edüp, hemîşe istintâkla tahsîl-i mezâk ve derd-mende tâziyâne-i eşvâk olurlar idi. Hattâ merreten ba'de-uhrâ bî'd-delâle huzûr-i Vezîr'e reh-yâb-ı duhûl ve tahrîr u takrîri câygîr-i sem'-i kabûl olmağla, tahsîn ü ihsânlarına memnûn oldukdan sonra, mecâlisi kübrâda risâle-i mezbûresini 'alenen kırâ'et ve mefhûmunu tefhîm ü îşâ'at eylemekle murahhas u me'zûn oldu. Pes hasbe'r-ruhsa “*Zâde fi't-tunbûri nağme****” şu'besini ziyâd ve “*es-Sefihü izâ lem yünhe fe-hüve me'mûrun fe-keyfe bi'l-emri***” müfâdınca, ol revîş-i fuzûlânesini dü-bâlâ müzdâd edüp, ba'zı sebûk-serânın igrâ vü itâresiyle eyyâm-ı mübâreke-i sıyâmda kendüsüne mahsûs u'cûbe kıyâfetle Ebû Zeyd Serûcî⁴⁵ gibi cevâmî'-i selâtinde kürsîlere su'ûd ve 'alâ mele'i'n-nâs ta'dâd-i mehâsin-i ta'lîm-i cünûd ve emr-i ma'rûf sûretinde segbân ocağına yazılmak husûsuna terğîb ü teşvîk ve nehy-i münker vâdîsinde harf-endâz-i nizâm-ı nev-intizâm olanları tadrîl ü tefsîk eder idi. Bu siyâkla düdmân-ı Bektâşiyye'nin harb ü darb emrinde [N4

* من كوش استماع ندارم لمن تقول = Senin başkaları için ne dediğini duymak istemiyorum” anlamına gelen Farsça-Arapça karışımı bir mısradır.

** Metnimizde sözü edilen *Mutavvel*, Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'Ulûm*'unun belâgatla ilgili bölümü için Hatîb el-Kazvîni'nin kaleme aldığı *Telhîsu'l-Miftâh* üzerine Teftâzânî (ö.792/1390) tarafından yazılan ve en çok itibâr gören şerhlerden biridir; bk. meselâ Mehmet Sami Benli, “Miftâhu'l-'Ulûm, *DİA*, Ankara 2005, XXX,20-21.

*** زاد فى الطنبور نغمه = Tanburda (uygun olmayan) bir ses daha eklendi” anlamına gelen Arapça atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, I,327.

⁴⁴ = سفيه اذا لم يه مأمور فكيف بالامر = Sefih yasaklanmadıkça sefihliğini yapacaktır, işin nasıl olmasını bekliyorsun?” anlamına gelen Arapça bu cümlemin “me'mûrun”a kadar olan kısmı, Ahvas adındaki şâirin şiirlerinde geçen bir mısra olarak gözüküyor; bk. meselâ 'Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâ'il es-Se'âlibî, *el-Müntehal*, thk. Ahmed Ebû 'Ali, İskenderiyye 1319/1901, I,104.

⁴⁵ Metnimizde sözü edilen Ebû Zeyd es-Serûcî, Harîrî'nin (ö. 516/1122) Arap edebiyatında makâme türünde yazdığı eserin, dilenci kılığında kurnaz ve düzenbaz bir kişilik olan hayâlî kahramanıdır; bk. meselâ Hulûsi Kılıç, “Makâmât”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVII,414.

55b] bi'l-külliyeye tekâsül ve beytûlmâli bî-vech istihkâk-ı dest-zede-i gasb u tenâvül eylediklerini beyân birle;

Bugün taş atdı vâ'iz, zümre-i sahbâ-keşân üzere

sengsârınca ru'ûs-i Bektâşiyân'a seng-endâz-ı tefrî' ve zahm-güşây-ı ta'yîr u teşnî' olur idi. Ve ba'zı şûh-meşreb ahdâs-i ketebe dahi mahsûs-ı mezbûrun kürsî-nişîn olacağı câmi'i istitlâ'la pîş-gâhında halka-bend-i ictimâ' ve mizâc üzere makâlâtından kesb-i huzûz u şetâret ederek kahkaha-zen-i inbisât-ı küstâhî vü ihtilâ' ve bulunan Bektâşiyân'a girişme-perdâz-ı çeşm ü âb-ı rû olarak bezlekâr-ı hezlâne olurlar idi.

Bir gün Câmi'-i Sultân Mehmedî'de 'ale'l-'âde firâz-i kürsîye Şelgam Hâce gibi kesâfet-dâde olup, yine nehc-i ma'hûd üzere buzâk-efşân-ı teşdîd ü ikdâm olarak Bektâşiyân gürûhuna mele'i's-şıdkayn, fuzâle-endâz-ı 'ayb ü şeyn olduğu hılâlde ez-cümle: "Başınızda olan kalafât dediğiniz kisvet, 'arşdan nâzil olmadı ya belki;

Ke-ennehâ kubbetiün sommâ'u kad-vuzı 'at

*'Alâ dimâğın halâ (خلى) 'an-ma'deni'l-hikemi**

mefhûmunca bir boş megâra üzere mevzû' bir künbed-i kebîr ve udhûke-i kebîr u sagîrdır. Anı kisvet-i guzât-ı dîn olan şubaraya tebdîl ve aslu'l-usûl-i vaz' u kânûnunuz olan meşk ve ta'lîm-i esliha vü âlât eylemekle, beytûlmâli kendünüze ibâha vü tahlîl etseniz olmaz mı?" vâdîlerinde hakka şebîh nush ve zecr u tenbîh esnâsında;

Yine cûş eyledi deryây-ı cinnet

heyecâniyle lüce-i cinnet ve cür'et-i fuzûlânesi tuğyân edüp: "Bu sözümle 'âmil ve segbân tarîkasına kâ'il olmadığınız sûretde sizler bi'l-cümle kâfir ve izdivâcınız bâyindir" girîvesine intikâl ve bu 'âyârda niçe makâl-i müzeyyef tefevvühüyle teşvîş-i me'âl eyledikde, hâzır bi'l-câmi' olan Yedinci Cemâ'at Oda-başısı'nın ârâm u karârı [N4 56a] nâ-yâb olmağla, hemân gürbe-i sa'ûl-âsâ yerinden pertâb edüp, Şeyh cenâblarını kürsîden tenzîl kasdıyla pençe-zen-i dâmân ü girîbân oldukda, ol dahi zâtında kaviyyü'l-heykel, cesîm ve pîl-ten ve peleng-efgen, sâhib-i zûr-bâzû olmağla, Oda-başısı'nın kabza-i kabz u batşına girmeyüp: "Bre dînsiz, kâfir!" deyerek yukarıdan aşağı müdâfa'asına müzâvele hılâlinde: "'Ulemâ' yok mu?" isti'vâsıyla sûhtelerden ve hademe-i câmi'den istinsâr, Oda-başısı dahi aşağıdan "Ocaklu yok mu?" isti'dâsiyle Bektâşiyeye'den istizhâr eylemeleriyle, ecnâs-i nâs ile leb-rîz olan derûn-i câmi'-i 'azîz haşrgâh-

* *كانها قبة صماء قد وضعت * على دماغ خلا عن معدن الحكم* = Bilgelikten yoksun bir beyin üzerine konmuş sağır bir kubbe (=künbet) gibi" anlamına gelen Arapça bu cümle, Şeyh 'Ulvân el-Hamevî'nin (ö.936/1530) kasîdelerinden birinde geçen beyit gibi gözüküyor; bk. meselâ http://www.poetsgate.com/poem_121108.html (erişim tarihi 4.II.2014).

ı âsib ü sitîz olmağa ramak-ı nâ-çîz kalmışiken, hele ba‘zı ehl-i salâh miyâneye tehallül birle reşha-pâş-ı nush u ıslâh olarak def‘-i nizâ‘ u kifâh eylediler.

Halîc-i bahr-i gurûr u nahvetdendir ki, ol gün câmi‘-i merkûmda kürsiye karîb mahalde Beylikci ‘İzzet Bey ve emsâli on beş kadar lâ-ubâlî yâdigârlar encümensâz-ı ârâm olup, Şeyh-ı bu'l-fuzûl ağzına gelan türrehât-ı nâ-ma‘kûl ile ir‘âd ü ibrâk ederek tanîn-endâz-ı tâk u revâk oldukca, bunların kahkaha-i bî-temkînleri perde-birûn çarh-ı berîn olur idi. Kenâr-ı halkalarında bir kâmil kıyâfetlüce âdem bunlara: “İşbu kürsîde kavvâl bi'l-hezeyân olan şahsın câmi‘de Bektâşîyye'ye tekfir derecesine dek itâle-i zeban-ı ta‘n u ihtikâr eylemesi nâ-münâsib, belki bî-ihitiyâr fitne nümâyîşine mü‘eddî olması ihtimâl-i gâlibdir. Kâşki bu harîf kürsîden memnû‘, yâhûd Ocaklu tarafına rişte-i ta‘arruzu maktû‘ olsa, pek müvecceh ve matbû‘ idi” deyü sûret-i istinkârda pend ü irşâda ibtidâr eyledikde, ol âdeme hande-rîz-i tahfîf ü teshîf olarak: “Behey ‘azîz! Ol zümrenin işi temâm oldu. Devlet-i ‘Osmâniyye'de şevket-i Bektâşîyye nihâyet buldu. [N4 56b] Min-ba‘d anlar tarafından bâk ü pervâ yokdur” zemîninde cevâb verdikleri, yevm-i mezbûrda gûş-zed-i muharrir-i Hakîr oldu. Kaldı ki bu halîcin ‘âkıbet ne gûne anafor etdiği ‘an-karîb meşrûh u mezkûrdur.

Ve'l-hâsıl gicede gündüzde bu makûle mu‘iddât-ı fiten ü hâdisât ve ba‘zı kolluklarda ve kûşelerde ve hammâmlarda beyne'n-neferât fisıldılar ve kışlalardan mütedâvil olan ba‘zı kelimât-ı sarîha ve işârât-ı sahîha ân-be-ân kar‘-ı âzân etmekde olup, bu vechile kulûb-i ashâb-ı basîretde tevahhuş-i nihânî peydâ ve ol makûle ‘âkıbet-bînâ olanlar leyle ve nehâren semt ü hânelerinden tebâ‘ud etmeyüp, da‘vet ve iftârlara huzûr u icâbetden mücânebet ü ittikâ üzere oldular.

Tetimmât-ı mebâhis-i menâhisdendir ki, çün Bektâşîyye tâ'ifesi, ocaklarına rîzân olan vehn ü süstî ve pestî vü şikestegî hâletlerini mu‘âyene etdikce, beher hâl ‘ıkd-i sübha-misâl karâr-dâde olan meblağa iblâğ u îsâl olundukda, kendi ocaklarının muntafî ve Devlet-i ‘aliyye'de yeniçeri nâmı mâhiyyet-i ma‘dûme gibi müntefî olacağını teyakkun eylemeleriyle, beynlerinde “*en-Nâru ve le'l-‘âru**” fehvâsınca ocakları gayretine hamîyye-i câhiliyye ile fedây-ı ser ü cân etmek bâbında evâ‘il-i ramazânda[◊] kışlalarında ‘ahd ü mîsâkla kavîl ü karâr etdikleri bir takrîble hârice teraşşuh eyledikde, gerek Vezîr-i sermest ve gerek sâ‘ir erkân-ı ikbâl-perest bu makâleyi istihzâ birle;

* النار و لا العار = Cehennem ateşi olsun, ama utanç olmasın” anlamına gelen Arapça bu cümleinin atasözü olup, hadîs olmadığının belirtildiği yer için bk. meselâ el-‘Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.2843, II,325-326.

◊ 1-10 Ramazân 1223 = 21-30 Ekim 1808.

Eğer dilden gelan elden geleydi*

beyt-i meşhûrunu gûyâ olmuşlar; *ircâfû'l-âmmeti bi's-şey'i delilün 'alâ mukaddimâti kevnihî***.

Ve tâ'ife-i Bektâşiyye'nin cümle-i tedbîrlerinden olmak üzere aralık aralık gicelerde ba'zı ba'îd mahallere kundaklar ilkâsiyle harîkler peydâ edüp, elbette hasbe'l-kâ'ide Sadrî'zam harîklere 'âzim olmağla, ihtilâs-i fırsatla şeb-i târ içre çifte kurşuna âmâc ve ol vechile bî-gâ'ile vü tekellûf raht-ı hayâtını târâc eylemek kasdında olmuşlar, [N4 57a] zîrâ;

Şikest olsa surâhî câm-ı meclis ber-karâr olmaz

Meseldir sâkiyâ baş gitse ayak pâydar olmaz***

mağzâsınca (معزاسنجه) Vezîr, hedef-i gülle-i kahr u tebâr olunca, sâ'irleri nefha-i vâhide ile hâksâr olacakları âşikârdır.

Tahkîk 'ale't-tahkîk işbu 'ahd-i vesîk ol eyyâmında gûş-zed-i Vezîr-i bî-tevfik oldukda: “Bah, bah öyle mi kıyâs olunur? Ol tâ'ife benim gölgem düşen, belki ismim yâd olan mahalde pây-efşür-i ikâmet olmağa cür'etleri yoğiken, kande kaldı ki bizzât bana kasd ü hücûma cesâret edeler” dediği ba'zı elsine-i müstemi'inden gûş-güzâr-ı 'Abd-i kemterîn olmuşıdi.

Fi'l-vâki' her gice sû-be-sû müte'addid harîkler zebâne-keş-i zuhûr olup, lâkin ba'zı ehl-i intibâh tenbîhleriyle Vezîr ve Kapudan Paşa müteyakkızâne hareket eylediklerinden, tasmîm-i merkûma destres-i fırsat ve bî-şerer-i şerr u zarar ol emel ü vatarlarını kazâ' vü icrâya hâ'iz-i rehîne-i kudret olamadılar. Meğer ol emrin husûlü, hükm-i kazâ' vü kader-i Girdkârî ile rahne vü hasâr-ı sârîye merhûn imiş. Hattâ Muharrir-i kemîn ol hengamda Cübbe'ali Yeni-kapusu firâzında ikâmet-güzîn olup, bir gicede Aya-kapusu'yla Un-kabanı ve Yeni-kapu aralıklarında üç dört mahalde müte'âkıben müteferrik harîkler şu'le-nümây-ı cevvi hevâ olup, istikşâf eylediğimizde, te'ammül ile mütehaddis olduğu ve Vezîr'in gelmeyüp, sâ'irlerin geldiği şeb-i mezbûrda tahkîk-kerdemiz oldu.

Bu hâl-i şûriş-iştimâl üzere güzerân olarak ramazânın evâsıtına doğru[◊] varıldıkda, nihânîce halk beyninde ta'bîrine lisân mutâvî' olmayacak derecede bir takım urcûfe-i hîred-fersâ ve havâdis-i tâkat-rübâ deverân etmeğe başladı.

* Metnimizdeki bu mısra Ahmed Paşa'ya ait gibi gözüküyor; bk. meselâ E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul 1973, s.72.

** أرجاف العامة بالشئ = Halkın bir konudaki yaygaracılığı, bunun o şeyin olacağına öncülleri olduğuna delildir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** Metnimizdeki bu beyit, Hilâlî'ye ait gibi gözüküyor; bk. meselâ E. Kemal Eyüboğlu, *age*, s.36.

◊ 15 Ramazân 1223 = 4 Kasım 1808 Cuma.

Gûyâ ba‘de'l-‘îd elbette ve elbette Bektâşiyân ocağını sahn-ı serây-ı hestîden ref‘ u nâ-bedîd ve ba‘zı mevâni‘ u revâdi‘i dahi ref‘ u izâle birle [N4 57b] semîr-i zamîrlerini tahkîm ü teşyîd eyledikten sonra, sûret-i dîğere mübâşeret edecekler imiş. Eğerci her çend bu makûle urcûfe, bîgâne-i tasdik-ı dil-i hûşmend ise de bidâyeden berü sû‘-i zannı mûris ef‘âl ü akvâllerinden, ezhân-ı dakîka-dânâyân mütezazelil ve hayr-hâhân ve ıhlâskârân muztarib ve şûrîde-dil olmuşlar idi. Kapudan Paşa ise tevârih-âşinâ, tekâlîb-i divel-i sâlifenin esbâb ve vesâ‘il-i tesârîfîne kemâ-hiye vâkıf u dâná olmağla, bu bâbda Vezîr-i sâde-zamîre ta‘lîmâtı husûsu ashâb-ı rûşd ü iz‘âna dağdağa-rîz-i halecân olur idi. Ancak mukaddemâ tahrîr u îmâ olunduğu üzere, işbu Devlet-i ‘Osmâniyye *dâmet bi’l-‘inâyâti’s-Sübhâniyye** mübeşşer bi’t-te‘bîd ve mev‘ûd bit-te‘yîd ve eslâf-ı vekâyi‘ mazbût-ı suhuf u zamâyir-i ehl-i dâniş ü dîd olması, tesliyet-bahş-ı havâtîr-ı karîb ü ba‘îd olmakda idi.

İşte iki tarafın suver-i şû‘ûnâtları ve levâyih-ı harekât ü sekenâtları bu resme idi. Karîne-i hâl çünki ba‘zı emâre ve nişânelerden ve ser-i kârân-ı umûra müte‘allık ve mütehasıs fuzûl ve kec-dil ve herze-çânelerden lâ-mehâle ba‘de'l-‘îd Bektâşiyye ocağının ref‘ u izâlesine mübâderet olunacağı, zebân-güzâr olarak refte refte bu mazanne i‘tikâd-ı Bektâşiyân’da rîşe-sâz-ı temekkün ü istikrâr olmağla, ol rûz-i ciğer-sûzu görmekten ise;

Görmemek yeğdir, görüp divâne olmakdan seni**

mü‘eddâsınca: “Temâşâ-gâh-ı hayâtdan guzz-ı basar etmek, hezâr mertebe ercah-ı vâcibdir” deyü bi’l-cümle ocakları uğuruna cân-fedâlık menkabesine temkîn-i fu‘âd ve miyân-ı ‘asabiyyete, ocaklarına mahsûs ‘ahd ü yemîn ile bend-i çeprast-i vifâk u itihâd edüp, ber-vech-i muharrer câ-be-câ harîkler ihdâsiyle Vezîr hakkında tertîb-i dâm-ı iğtiyâl etmişler ise de, bir vehile ol cihetden dâmen-i fursata dest-res-i kudret ü mecâl olmadılar. [N4 58a]

Tâ ki ramazânın yirmi yedinci gicesi mazanne-i Kadr olan şeb-i düşenbihde ‘aşâ’ vaktinde[◊], ba‘îdce mahallerden bağıteten iki def‘a harîk hâdisesi velvele-rîz olup, lâkin Vezîr güzâriş-pezir olduğu üzere bu bâbda oldukça mütebasır olduğundan başka, leyle-i mezbûrede hasbe'r-resm Şeyhulislâm hazretlerinin iftâr ziyâfetlerinde bulunmağla, harîk-ı mezkûr semtine kat‘â tevcîh-i matıyye-i iltifât eylemedi. Hattâ harîk âvâzesi iftârdan ‘avdetlerinde hılâl-i râhda gûş-zedi oldukda, mücâhereten hande-zen-i hezl ü istihzâ olarak: “Be bu kahbeler gâlibâ İstanbul’u yakacaklar. Vâh vâh, şu

* دامت بالحنانيات السجانيه = Allah'ın ihsânlarıyla devam etsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** Metnimizdeki bu mısra, Bursalı Cenânî’ye ait gibi gözükyor; bk. meselâ Nejat Muallımoğlu, *Deyimler, Atasözleri, Beyitler ve Anlamdaş Kelimeler*; İstanbul 1983, s.37.

◊ 27 Ramazân 1223 = 16 Kasım 1808 Çarşamba. Metnimizde bugünün Salı olarak gösterilmesi, Ramazân’ın 27. gecesinin henüz 15 Kasım olmasından dolayıdır.

kelblerin sa‘y-i bî-hûdelerine!” dediği mesmû‘ oldu. Lisân-ı zemân ise ol şeb-i pür-şagabda dūcâr olacağı hâl-i felâket-me’âlden kinâyeye birle işbu;

Yâ Vezîr-i zü'l-gadr! Leyse'l- 'îd li-men celese fi mesnedi's-Sadr

*Beli'l- 'îdu li-men necâ min-hâdiset-i Leyleti'l-Kadr**

fıkrasını gûyân olur idi.

Hikâye

Efsâne-i emsâldendir ki, bir kimse ‘Azrâ’îl *‘aleyhi's-selâm* ile bir takrîb ‘akd-i müvâlât etmekle, kabz-ı rûhuna gelmezden çend rûz mukaddemce ihbâr eylesini niyâz eylemiş. Bir gün nâgehânî ‘Azrâ’îl zuhûr edüp, icrây-ı me‘mûriyyetine ibtidâr eyledikde, mu‘âhede-i sâbıkadan vech-i nükûlünü tefrî‘ gûne istifsâr eyledi. ‘Azrâ’îl dahi: “Yemîn ü yesâr kurb ü civârında bulunanların ervâhlarını kabz eylediğim, sana haber-i vâzih değil miydi?” deyü cevâbla gafletini işrâb eyledi.

Tekmile

Çün leyle-i mezkûre leyletü'l-ferâğ olmağla, ‘âmme-i nâs kendi hâllerine müştâgil, dâ’ire-i hâtırlarına şûriş ü fiten değil, belki umûr-i dünyeviyye dâ’ir-i hâtıra dahi hutûr etmeyüp, kimi cevâmî‘ u savâmî‘de ve kimi hânesinde ‘ibâdât ü tâ‘atlarına mülâzemetle fâriğ-dil olmalarıyla: “Temâm dem-i fırsat ve vakt-i ruhsat-ı hareketdir” deyüp, hemân birkac orta aşçıları Dokuzuncu Bölük [N4 58b] Kışlası’nda tecemmu‘ u ittifâk ve bir gürûh-i enbûh ile bu uğurda serbâzlık etmek için miyân-ı cânlarına rabt-ı nitâk-ı ‘ahd ü mîsâk edüp, vehle-i ûlâda Paşa-kapusu’na ve ebvâb-ı kibâra irsâl-i cevâsîsle cümlesinin bî-pervâ gül-pister-i âsâyîş ü emniyyetde visâde-güzîn-i gaflet olduklarını istinbâ eylemeleriyle, hemân Hacı Bektâş rûhundan istimdâd ve Ocak sırrından istigâse vü istincâd ederek gark-ı silâh olup, sâ‘at yedi sularında kışlarından hareket ve der-sâ‘at Ağa-kapusu’na îsâl-i sevâd-i siklet birle Yeniçeri Ağası’na kıssa-i cem‘iyyet ve ‘azîmetlerini nakl ü beyân ve kendilere hem-dest ü hem-pâ olmalarını der-meyân etdiler. Ağa-yı merkûm ise bâlâda ifâde olunduğu üzere Vezîr’in gars-i yemîn-i himmet-i bî-hemtâsı olmağla, dil-hâh u âmâli nusub-i ‘ayn-i i‘tinâsı olduğundan nâşî: “Bu mukaddime-i lâğıye ancak netîce-i vâhiyye mü’eddî ve ocağımıza zerretümmâ sû’-i kasd ü niyyetleri yoğiken elbette min-ba‘d ref‘ u ilgâsına bâdî olur” vâdîlerinde bunları tahtı’e vü tahmîk

* = يا وزير ذوالقدر ليس العيد لمن جلس في مسند الصدر * بل العيد لمن نجا من حادثة ليلة القدر merhametsiz zâlim Vezîr! Bayram, bir kimsenin Sadrıa‘zamlık makamında oturması değildir. Bilakis bayram, Kadir Gecesi’nde olacak olandan kurtulmaktır” anlamına gelen Arapça bir beyittir.

ederek, zu‘munca pend ü irşâd ve zecr u tehdîd ve ib‘âd birle mûmâna‘at ve ib‘âd kaydında olıcak, hemân bî-tevakkuf cevâbını zebân-ı tûğ-i berrâna ihâle ve derd-mendi, dergâh-ı hestîden izâle eylediler.

Seyl-i kûh-endâz olur mu hâr u hâşâk ile sedd

Ba‘dehû bir lahza meks ü ârâm etmeyüp, ol leyl-i pür-veyilde mânend-i seyl Bâb-ı ‘âlî cânibine cereyân eylediler. Hılâl-i tarîkde kati vâfir şerr u şûra hâzır hammâlân ve herze-pûyân bunlara tahsîn ü teşvîk ederek mültehak olmağla, cem‘iyyetleri izdiyâd ve kuvvet-i kalble cür‘etleri iştîdâd bulup, Atmeydânı’nda ve sâ‘ir mahallerde kâ’in otluk yıgınlarından her biri birer mikdâr otluk destelerini koltuklayup, ol havâlî bi’t-tab‘ İslâmbol düşmenleri olan hammâl ve tabla-furûş [N4 59a] ve menav ve Etrâk tâ’ifesinin cem‘iyyet-gâhları olmağla, hurdeye vukûf ve maksada ittîlâ‘la derhâl: “Niyyet-i gazâ!” deyerek cem‘iyyete duhûl ve neferâta nevbet vermeyerek otlukları ber-ser ve deste çûplarını der-ber edüp, anlardan akdem Bâb-ı ‘âlî’ye takdîm-i kadem etmeğe mübâderet eylediler.

İşbu yeniçeri tâ’ifesi, gerçi dîn ü devlet mesâlihinde mütecâhil ve mütekâsîl olup, lâkin nefslerine husûsan ocaklarına dâ‘ir umûr u ahvâlde begâyet kurnâz ve ‘ârif ve müsta‘cil ve müdakkık ve mütebassır ve bîdâr-dil olmalarıyla, haşerâtı birkac kol tertîb edüp, evvelâ hâricden kat‘-ı âyendegân için etrâf-ı erba‘ada vâki‘ kûçe başlarına birer bölük temkîn, sâniyen Bâb-ı ‘âlî’nin Cıgâl-oğlu semti olan üst kapu tarafına gelecek kûşeleri mahsûs Kapudan Paşa’dan ihtirâz ile gürûh gürûh tüfek der-dest hâzır-bâş evbâşla tahsîn eyledikten sonra, kazây-ı nâgehânî gibi yek-bâre Bâb-ı ‘âlî’ye nüzûl ve ervâh-ı habîse gibi sâha ve dîvân-hâneye hulûl eyledikleri anda, def‘aten sû-be-sû otlukları mevâzı‘-i müte‘addideye vaz‘ ve ilhâb edüp, fi’l-hâl taraf taraf lehbi âteş-i serkeşîde sakf-ı sipihr-i nüh-kıbâb olmağla, lahza-i vâhidede Dâru’l-emâre lahha-i âteşîn-emvâcdan izhâr-ı emâre eyledi¹.

beytine mahall-i hitâb olan Vezîr cenâbları ise harem-i hâsda cevârî-i havârî zevkine ihtisâsla mest ü medhûş-i gaflet ü gurûr olup, bu makûle havâdis-i harîm hâtırına kat‘â rehyâb-ı hutûr olmamağla, emîn ve âsûde pister-i huzûrda gunûde ve hâricde olan hademe ve etbâ‘ ve câ-be-câ hıfz u hirâsete mü‘ekkel olan sibâ‘-ı eşyâ‘ dahi taraf taraf odalarda ve dîvân-hâne ve mastabalarda dârûdan geçmiş, yâhûd münevven şerbet içmiş gibi ‘âlem-i hiss ü şu‘ûrdan bî-haber zümre-i mürdegândan ma‘dûde iken; [N4 59b] “*İnne’l-havâdise kad yatrुकne eshâren**” târikasıyla bîdâr ve serâsime-vâr yerlerinden kıyâma ibtidâr edüp, ne gördüler ki sahn-ı seray ser-tâ be-pây deryây-ı âteş olmuş, zîr u bâlâ

1 Nûshada bir beyitlik yer boş bırakılmıştır.

* ان الحوادث قد يطرقتن اسحارا = Olaylar seher vaktinde de kapını çalabilir” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

tüfeng be-dest meslûlü's-seyf 'afârît-i cân-sitân ve gaylân-ı merdüm-hôrânla dolmuş. Çün tevâbi' ve pâsbânân ve sâ'ir hıdmetkârân 'ale'l-gafle çeşm-i hâb-âlûd ve magz-ı buhâr-endûd ile haşr u neşr-i rûz-i rustâhîzden nümûne, bu gâ'ile-i hired-hîz ve bu hâ'ile-i zehre-engîzi müşâhede eyledikde, ser-i cümle muhtellü'd-dimâğ ve 'akl ü idrâkden ve tâb u tehammül ü tâkatden dest-efşân-ı ferâğ olup, ne esliha ve esvâb ve ne kayd-ı su'âl ü cevâb hemân yerinden kıyâm eden "*Fe-hel ilâ hurûcin min-sebîlin*"* gûyân, menâs-ı halâs fûrcesini cûyân olarak sû-be-sû gürîzân oldular. Ancak pâsbânlardan nev'an dimâğında hiss ü hareket mâyesi olan çend nefer ehl-i cür'et silâh teşebbüsüne i'mâl-i sâ'id-i cesâret eyledikde, hemân peyveste-i güzeşteğân olmalarıyla, sâ'irleri "*Men necâ bi-re'sihî fe-kad rabiha*"** selâmet-gâhını derpîş ederek, mecmû'u ân-ı gayr-i münkasemde münhezim ü perîşân olmaları, sâha-i serayda ol firkadan bir müteneffis kalmayup, hemân tabaka-i 'ulyâda ahdâs-i gilmân makûlesi kalup, ol biçâreler de dîvâne-misâl 'akl u şu'ûrdan âvâre olmalarıyla berü öte mütehâyirâne deverâna başladılar. Ol hengâmede harem-i İrem-hurremde garka-i hâb-ı nûşîn ve;

Dîvler zabt etdi dünyâyı Süleymân bî-haber

me'âli hasbihâli olan Vezîr-i gaflet-âyîn cenâbları taşradan bu velvele-i 'akl-fersâ ve gulgule-i dehşet-fermâyı gûş ve kûşe kûşe âsümâne serkeş olan 'alev ü şerâre-i âteşi müşâhede eyledikde mest ü medhûş olup, hemân bîrûna şitâb birle keyfiyeti mu'âyene etdikde, icmâl-i hâle muttali' olmağla, [N4 60a] Âsitâne-i sa'âdet-me'âb'ın ne gûne girdâb ve;

Kapılma dâne-i hâl ü şikenc-i geysûya

Hezâr murg-i dilin köhne bir kapaniçesidir

cevâbınca ne resme dâm-ı rehâ nâ-yâb olduğunu teyakkun u iz'ân edüp, lâkin çi fâ'ide: "Eyvâh!" deyerek hemân ol varta-i cângâhdan tahlîs-ı ser ü cân etmek sevdây-ı bî-sûduna düşdü. Fe-emmâ derûn-i seray deryây-ı asker ve âteş-dân-ı tabaka-i sekarr olup, ser-i râhlar mesdûd ve mahlas-ı güzergâhlar nâ-bûd olmağla, nâ-çâr çend nefer havâss-ı gilmâniyle derûn-i hareme firâr ve cevârî ve sâ'ir sekene-i hareme: "Başınızı kurtarmağa bakın!" deyüp, kendüsi havlu-yi haremde bir kûşesinde cebehâne mevzû' ve mor kapulu kârgîr ve metîn bir mahzen olmağla, yanında bulunan gilmânla silâh-pûş ol mahzene duhûl ve sedd-i bâb edüp, hareket-i mezbûhâne ile muhârebeye âmâde ve dest-i husamâyâ teslim-i girîbân eylemeyerek, ihtiyâr-ı helâke karâr-dâde ve işbu beytin me'âline dil-nihâde oldu.

* فَهَلْ لِي خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ = Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?" anlamına gelen bu cümle Kûr'ân, el-Mü'min 40/11. âyetin sonunda yer alan bir kısımdır.

** مَنْ نَجَّى بِرَأْسِهِ فَقَدْ رِيحٌ = Kellesini kurtaran gerçekten kazanmıştır" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-emsâl*, II,299.

*Gerçi tarîk-ı 'ışk-râ merg buved nihâyeteş
Ser ne-keşîm ezîn-belâ küşte-şevîm gâyeteş**

Karîne-i hâl hâric-i seraya müstevlî olan zorbalara zûr-bâzû-yi igtiyâlle ortalığı ihlâ ve Güreşçiler Tekyesi'nden nümûne-nümâ eyledikten sonra, bâlâ-hâneye dûd-i kebûd-âsâ su'ûd edüp, Vezîr'in hareme kapandığı ma'lûmları oldukda, der u dîvârından fi'l-hâl derûn-i harem-seraya belây-ı âsümânî misâl rîzân ve mahzende mütehasşın olduğu ba'zı perestârân ihbâriyle ma'lûmları oldukda, mahzen tarafına şitâbân oldular. İçerüden Vezîr-i şûrîde-tedbîr elbette dest-gîr oldukda, maktû'u't-tedmîr olduğunu müteyakkin olmağla, taşradan hücum edenleri bacadan ve pencereden muttasıl tûfeng funduğuyla men' ve niçeleri dahi [N4 60b] havlu-yi hayâtdan def' edüp, tâ-be-sabâh bu resme tarafeynden âsiyâb-ı harb ü kifâh dâ'ir oldu. Taşradan ba'zı sanâdîd bu mazîkden bir vechile fûrce-i necât bedîd olmayacağını kendüsüne nidâ vü inhâ birle min-ba'd terk-i cidâl ve bi'l-ihityâr hurûcunda vücûduna kat'â şâ'ibe-i ta'arruz u zarar isâbet etmeyeceğini 'ahd ü yemîn ederek te'mîn etmeleriyle, ol dahi izhâr-ı sûret-i tasdîk u rîzâ edüp, ancak fi'l-asl Yirmi Beş Cemâ'ati'nden neş'et eylediğine mebnî, kendi ortasının oda-başısına teslîm olacağını iş'âr eyledi. Pes derhâl Oda-başı-i merkûm berây-ı mükâleme pençere pîş-gâhına kudûm edüp, lâkin Vezîr nâr-ı 'âr-ı teslîmiyyete heder ve helâk-i nefsini tercih eylemekle, hemân içerüden 'an-gayletin çifte kurşunla Oda-başı'yı ser-nigûn eyledi. Min-ba'd yeniçeriler Vezîr'in bir vechile teslîm-i nefis etmeyeceğini tahkîk eylemeleriyle, hemân atılan tûfenge bakmayup, kimi kapuya ve kimi pençereye ve kimi nakb-ı dîvâra dest-zen-i ikdâm ve yirmiden mütecâviz hâne-harâb dahi âlât ve edevâtla bâm-ı mahzene 'urûc edüp, yukarıdan hark u hedm birle Ferhâd-i kûh-ken gibi işi başa çıkarmak bâbında kârsâz-ı tîşe-i ihtimâm oldular. Vezîr-i fersûde-tedbîr, iş bu pereseyle geldikten sonra bir dürlü necât bulmayacağını tefattun ve ellerine geçtikde hayyen ihrâk bi'n-nâr edeceklerini teyakkun eylemekle, yanında bulunan gulâma emr u işaretle cebehâneye âteş ilkâ etdikde, nâgehân tarrâka-i zehre-tirâk ile mahzenin der u dîvâr u bâmı, bi'l-cümle üzerinde bulunan hademe-i hedeme birle evc-i hevâya perrân ve aşağıda olanlardan dahi vâfirce nâriyân ve nûriyân, rîzân olan seng-pâreler ile Ashâb-ı Fîl-âsâ nigûnsâr-ı hufra-i hâkdân oldular.

Eğer sad sâl gebr âteş furûzed

*Eğer yek-dem der-û üfted be-sûzed** [N4 61a]*

* Gerçi aşk yolunun sonu ölümdür, ama sonunda ölüm olsa da bu belâyâ isyân etmeyelim” anlamına gelen bu beyit baş tarafındaki “کرچه طریق” yerine “درد و بلای = [Aşkın] dert ve belâsı” değişikliğiyle Seyfî Buhârî'ye (ö.909/1502) ait gözüktüyor; bk. meselâ Seyyid Envâr Ahmed, “Nigâhî be-Ahvâl-i ve Âsâr-ı Mevlânâ Kemâlüddîn Bennâyî Herevî”, *Qand-e-Parsi*, New Delhi 2004, nr.25-26, s.13n3. <http://newdelhi.icro.ir/uploads/QP25-26.pdf> (erişim 18.XII,2013).

mahrûk-ı müşârun ileyhın mâdde-i hayâtı kati vâfir âdemlere râdde-i memât olduğu gibi, memâtında dahi ol hükmü icrâ ve niçeleri dûçâr olduğu ‘azâb-ı harîka mübtelâ ve kendüsüne refîk ve hem-pâ etmedikce ‘azm-i cânib-i dâru'l-cezâ eylemedi.

Ba‘de-zâ tîregî-i duhân u gubâr ber- taraf olmağla, rûy-i hevâya incilâ geldikde, derûn-i mahzene girüp ne gördüler ki, Feleğе kelek, Sîmurg'a sinek dimeyen serîr-i serverîyi kendi nefsi-i serserîsine istiksâr eylemeyen ve çend sâ‘at mukaddem furuş-i merfû‘a üzere perî-peyker ve havrâ-manzar cevârî-i hisâna tedlîk-i dest ü pây etdirerek mest-i şeker-hâb-ı dimâğ-ı âlây olan devletlü, cibillet-i câhiliyyeden nâşî, nehy-i şer‘îden bî-tehâşî olarak kendi kasd ve ‘amel-i mahzûruyla nefsinî ‘urza-i nâr-ı tebâh u tebâr edüp, şeddâdî binây-ı vücûdu zîr u zeber ve ‘adî* bünyâd-ı cism-i bî-sûdu taht-ı hacer u mederde hâkister olmuş yatur.

Şu serverler ki dağlar gibi baş eğmezdi eflâke

Yaturlar şimdi pest olmuş ne tığ ve ne kemer peydâ**

*İnne fî zâlike le-‘ibraten li-uli'l-‘ebsâr***. Allâhumme lâ-tühlikinâ bi-gazabike ve lâ-tukattilnâ bi-‘azâbike Allâhumme ‘âfinâ min sû‘i'l-kazâ‘ ve derki‘ş-şekâ‘**.*

Ve ol gulâm gerçi bir mikdârca sûhte-endâm olup, lâkin ibkâ‘-i hazret-i Hayy-i Vâkî ile henüz ramak-ı hayâtı bâkî olmağla, rıfk u sühûletle taşraya ihrâc ve cerrâha teslîmle süpürde-i ‘ilâc eylediler. Cebe-hâne'ye âteş vermek mâddesi ve ibtidây-ı emirde Seray-ı hümâyûn'a firâr u ilticâ kaydında olmadığı, Enderûn-i hümâyûn tarafından mütehaddîş ve bed-sigâl olduğuna mebnî olup, hattâ gulâmın biri Enderûn'a ilticâ sadedini tezkîr eyledikde: “Be oğlan! Anlar ne ‘amel ü hareketdedir bilür misin?” deyü ‘adem-i emniyyet sûretini ibrâz eylediği; [N4 61b]

** اكر صد سال كبر آتش فرورد * اكر يكدم در و افتد بسوزد = Ateşе tapan birisi ateşî yüz yıl söndürmeden yaksa, o ateşе düştüğü dakikada ateş onu yakar” anlamına gelen Farsça bu cümle, Sa‘dî’nin *Gülîstân*’ında geçmektedir; bk. Şeyh Sâdi-i Şirâzî, *Bostan ve Gülîstan*, s.340.

* Metnimizde Şeddâdî kelimesiyle Yemen’de yaptırdığı görkemli binalar ile ünlü Âd Kavmi’nin efsânevî hükümdârına (bk. Şeddâd”, *Büyük Larousse*, XXI,11027), ‘Âdî kelimesiyle kendilerine gönderilen Hûd peygamberi tanımayıp ona kötü davrandıkları için Allah tarafından cezâlandırılan Âd Kavmi’ne (bk. meselâ “Âd” *Büyük Larousse*, I,78) telmih söz konusudur.

** Metnimizdeki bu beyit, Divan şâiri Usûlî’nindir; bk. Usûlî, *Usûlî Divanı*, hzr. Mustafa İsen, Ankara 1990, s.97.

*** ان فى ذلك لعبرة لاولى الابصار = Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır” anlamına gelen bu cümle, Kur‘ân, Âl-i ‘İmrân 3/13 ve Nûr 24/44. âyetlerin son kısımlarını teşkil etmektedir.

*4 = Allahım bizi gazabınla helâk etme, azâbınla öldürme! Allahım âhır ömrümüzde bizi kötü kaderden ve şekâvet ehlinden (=cehennemliklerden) olmaktan muâf kıl!” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Cennet-i kûyun, cahîm etdi bana kâfir-i 'adüv

Hep 'azâb eden o mel'ûnun zebânıdır bana

edâsınca mahzene girerken: “Birkac kahbenin sözüyle ‘âmil olarak İslâmbol'a gelüp, devlet tashîhine verziş eden nâdânın hâl ü cezâsı budur” deyü izhâr-ı te'essüf ü nedâmet eylediği, gulâm-ı mezbûr zebânından mahkîdir.

Pes cesed-i mahrûkunu tezlîl u ırgâmla iz'âc ve taht-ı türâbda kalan ecsâd-ı sâ'ireyi dahi ihrâc edüp ve harîm-i haremde olan kırk elli kadar câriyeleri İmâm-ı Mahalle ma'rifetiyle mestûre ve mülebbese olarak ve habbe-i vâhidelerine vaz'-ı yed etmeyerek emn ü selâmetle Sadr-ı Rum bulunan İmâm-ı Evvel-i Sultânî haremine isâl ü teslîm eylediler.

Sâniha

Bektâşî ta'bîr olunan tâ'ife ma'lûmdur ki, iki sınıf zümreden 'ibâretidir. Biri dervîşân ve biri yeniçeriyândır. Dervîşânının mezhebinden bahs olunmaz, lâkin meşreblerinden iki hâssa-ı hamîde var. Biri in'idâm-ı te'alluk, ya'nî vücûd ve 'ademe kat'â ilişmezler. Ve biri aslâ fasl ü gıybet bilmezler. Kezâlik yeniçeriyânın dahi ef'âl ve ahlâk-ı sâ'ireleri kaleme gelmez. Ancak bunlarda dahi iki haslet-i pesendîde var. Biri zâbitlerine itâ'at ü 'asabiyet ve biri mâ nahnü fihi misillü münâfeseye müte'allık şûriş ü mühâcemelerinde aslâ harem ve emvâle dest-dirâz-ı te'addî olmazlar.

Tetimme

Zikr olunan câriyelerin müşerât olup, pehâları henûz te'diye kılınmamış olanları, ba'de-eyyâmin lede't-tahkîk ashâbına redd ü i'tâ ve hediye olanlar mîrî tarafından zabt ve furûht ve âzâde olanlar birer âdeme tezvîc birle bî-keslik beliyyesinden incâ olundu. Çün Vezîr'in maslahatını tekmîl ve 'Alemdâr lakabını Mahrûkî'ye tebdîl eylediklerine mu'âkîb, bu denlü fitne vü fesâda asl u esâs-ı bünyân olan [N4 62a] ricâl ü erkân cânibine 'atf-ı 'inân eylediler.

İbtidâ Kethudâ Refîk Efendi'yi kendi konağında Vezîr-i mahrûka delâlet-i şemşîr ile terfîk, ba'dehû Defterdâr Mehmed Tahsîn Efendi'nin dahi cerîde-i hayâtını temzîk eylediler. Bu denlü şerr u şûr u fesâdın nefis-i emmâresi ve şûrâbe-i âşûb u fennin fevvâresi “*Lâ hayra fi'l-asfar**” demîmesine mazhar olan Behîc dedikleri bed-ter ez-heme-çîz ve peyk-i şerr ve pâzeng-i sanî'a-i müzevvir olan Bâkî ve Moravî 'Ali Efendi olacak fitne-engîz ve Beylikci 'İzzet Bey, reh-girây-ı dehlîz-i gürîz olmalarıyla, el-hâletü hâzih dest-i cellâdân-ı bî-

* لا خير في الاصر = Sarıda [=Rumlar'da] hayır yoktur” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

emândan tahlîs-ı cân edüp, Re'îs Gâlib Efendi gerçi eşyâ'-ı 'Alemdârî'den olup, lâkin fî zâtihî kerîmü'n-nefs, sehlül'l-'ıtf, sehiyyü't-tab', nerm-hû ve nâzik-meşreb olup, dâ'imâ taltîf-i kulûb ve tatyîb-i nüfûsla celb-i havâtıra mâ'il, mütevâzî' ve mümtezic, dür-endiş, 'ârif u 'âkıl olmağla, her sınıf ile hoşca ülfet ve güzelce imtizâc u mu'âşeret edüp, husûsan bi'd-defe'ât seferlerde bulunmakla, Ordu-yi hümâyûn'da ekser Ocakluyân nâ'il-i nevâle-i himmet ü ihsânı olmakdan nâşî, cümlesi kendüden hoşnûd ve büzürg ve küçüğü beyninde muhterem ü memdûh u mevdûd idi. Eğerçi orduda ve Âsitâne'de hasbe'r-Riyâse şeb ü rûz fi'e-i ma'hûde ile düşüp kalkup, mecmû' esrârlarına mahrem ve tedâbîr ve tasmîmâtlarında hemdem olup, lâkin rüşd ü dirâyeti ve âzâr u ısrârdan mücânebeti hasebiyle ma'cûnlarına cüz'-i mukavvim olmayup, sûretâ mümâşâtda itlâk-ı zebân ve derûnu sülûk-i meslûklerini istihcân ve mâ fi'z-zamîrleri fenâ-ender olduğunu dûrbîn-i derrâke ile fehm ü iz'ân eylemekle, dâ'imâ hakîmâne hareket ve bir cânibe kesr-i hâtır ve tekdîr-i kalb eylemek şîvelerinden tevakkî ve mübâ'adet üzere olduğundan başka, her tarafın umûr-i muktezıyyelerini hasbe'l-makdûr temşiyet, be-tahsîs yeniçeriyân semtine [N4 62b] fart-ı ri'âyet ve gâh u bî-gâh bi'n-nefs ve bi'd-delâle îsâl-i 'atâyâya himmet etmek de'b ü 'âdeti idi. Binâ'en 'aleyh ol müzekkir-i zed ü bürd-i Cengîzî olan hengâm-ı herc ü merc ve hûnrîzîde, Ağalar Ağası'nın delâletiyle Ocakluyân istishâb edüp, imtidâd-ı ecel-i mev'ûda sûret-i keyfiyyet-i mesrûde akve'l-esbâb olmağla, ol varta-i hevl-nâkde helâk olmakdan rehâ-yâb oldu.

Ba'zı râz-nâme-i dehr u zemân-âşînâlarından mesmû'-i Muharrir-i bî-nevâdır ki, Gâlib Efendi fî zâtihî 'âkıl ve emsâline nisbetle ehven ve mu'tedil olup, mine'l-bidâye ile'n-nihâye Ruscuk takımının harekât-ı nâ-marzıyyelerinden hoşnûd olmayup, lâkin sanî'a-i muttaridede bulunmak hasebiyle mümâşâtından gayri çâre bulmayup ve mukaddimât-ı mürettebeleri elbette sû'-i netîce intâc edeceğine tefattun ve lâ-mehâle kabak başlarında çatlayacağı vicdân-ı sâ'ibinde tebeyyün eylemekle, 'an-asl lutf u ihsân ü himmetle ırzâ edegeldiği ba'zı sanâdîd ile, husûsan mütehassası olan Ağalar Ağası'yla nihânîce mülâkât ve;

İnkılâbât-ı dem-i sayf u şitâdan söz açup

Güllere murg-i çemen nakl-i ser-encâm eyler

terânesince ba'zı mertebe yanup yakılarak iş'âr-ı serâ'ir-i mürettebât edüp, her hâlde mütebassır, husûsan ferdây-ı 'îd hengâmesine hâzır olmalarını tenbîh ü îmâ eylediğine mebnî, anlar da isti'câl ve i'mâl-i menviyye-i a'dâyı kendüler i'mâl eylediler. Fi'l-hakîka Efendi-i mûmâ ileyhın hemîşe evzâ'-ı mu'tedilesi ve ol rûz-i cân-sûzda kışlaya istishâbla âsûde-i âsîb-i hatar olması, dakîka-i mersûmeyi te'yîd eder. 'Ale't-tekâdir "Eyülük zâyi' olmaz ve kötülük eden eyülük bulmaz". Dünyâ dahi âhret gibi dâru'l-mücâzât ve deyrul'l-mükâfât

olduğu bî-merâ ve erbâb-ı basîrete hüveydâdır; *Allâhumme veffekanâ ile'l-
hasenât ve bâ'adenâ 'ani's-seyyi'ât* *. [N4 63a] *Mâ be-kıssa bâz-âyîm* **.

Şeyhulislâm hazretlerinin dahi konağına gerçi hüçûm olunup, lâkin mah-
dûmları Sâlih Molla ile cevfi leylde mahall-i âhara intikâl birle ihtifâ eylediklerine
mebnî, hele bi-hamdihî Te'âlâ giribân-dâde-i dest-i eşirrä olmadılar.

Ve mersûm-i kalem-i rengîn-rakam olduğu üzere Sirozî İsmâ'il Bey
zâtında çok bilür, dür-endîş, merd-i dâna vü dirâyet-kîş olmağla, nâsiye-i
hâlden kâsiye-i me'âle intikâl, ya'nî bunların revişleri gümhâne olmağla,
sülûkleri mugaylân-zâr-ı neket ü idbâra müntehî olacağını edille-i nazariyye
ile istidlâl eylediğinden nâşi, emr-i Vezîr ile tevkîf eylediği süvârî sergerdesine
nihânî: “Bunların etvâr-ı nâ-dürüst ve nâ-be-sâmânı, derûnuma dağdağa-nümûn
olmağla, öyle bir hengâme-i ma'kûs-i mahsûs olduğu anda anlara imdâd ü
mu'âvenet misillü hareketden mücânebet ve hemân hâric-i İslâmbol'a ilkây-ı
raht-i külfet ve bî-sekte-i tevakkuf Siroz cânibine tevcîh-i semend-i müsâra'at
edüp, hılâl-i râhda dahi kat'â meks ü istibtâ etmeyüp, bir ân akdem tarafıma
vusûle mübâderet edesiz” deyü tenbîh-i ekîd etmişidi. Anlar da Âsitâne'de
Eyyûb ve Eyvânsaray semtlerinde kâ'in ba'zı hânlarda mütebassırâne karâr u
ârâm eylemeleriyle, henûz zebâne-i âteş-i fitne ser-nümây-ı hudûs olduğu anda
bi'l-cümle süvâr ve Siroz tarafına 'inân-engîz-i ilgâr oldular.

Berü taraftan çünkü hasbe'z-zâhir dâ'ire-i mülâhaza vü imkândan dür,
belki sahife-i muhâlât-i 'âdiyyede mastûr olan Bâb-ı 'âlî uhdüsesi şerâre-pâş-ı
zuhûr oldukda, Kapudan Paşa Levend Çiftliği'nde ve kendi dâ'iresinde kâ'in,
kezâlik Üsküdar'dan Kadı Paşa kıslada sâkin segbânları istishâb ve Top-
kapu'dan Enderûn-i hümâyûn'a şitâb edüp, henûz Vezîr'in hâli nâ-ma'lûm
olmağla, [N4 63b] bir takrîble rehâ bulup, Enderûn-i hümâyûn'a ilticâ
eylemesine çâr-çesm-i intizâr olmuşlar idi. Lâkin giderek Bâb-ı 'âlî gulgulesine
tedennî geldikde, Vezîr'in necâtı tarafından kat'-ı ümmîd edüp ve nevbet
kendülere münâvebet edeceğini teyakkun birle Seray-ı hümâyûn dervâzelerini
muhkem sedd ve verâlarına ve burc u bârûlara segbânlar ta'biyesiyle hüçûm
sadedinde olanları sadd etmeğe âmâde ve muhârebeye karâr-dâde oldular.

Ol eyyâmda Çerkacı 'Ali Paşa Anadolu'da vâki' mansıbı tarafına 'azîmet
mülâbesesiyle Üsküdar'da kendi hânesinde müsâfîren mukîm olmağla, müşârun
ileyhi ve karîben Karaman tevcîh olunan Behrâm Paşa ve Kapudan-ı esbak
Sâlih Paşa dahi Âsitâne'de bulunmağla, anları dahi Enderûn'a celb ü ihzâr ve
tedbîr-i vâki'a husûsunda istizhâr eylediler. Çün tugât-i Bektâşiyân mesâlih-i
hâriciyyelerine dil-hâhları üzere temşiyet verüp, paşaların segbânlar ile

* اللهم وفقنا الى الحسنات وبعادنا عن السيئات = Allahım bizi hayırlı işlere muvaffak kıl,
kötülüklerden uzaklaştır” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** ما بقصه باز آييم = Yeniden kendi hikayemize dönelim” anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

Enderûn'a kapandıklarını tahkîk eylediklerinde, derece-i sâniyede eledd-i a'dâları olan Kapudan Paşa, husûsan devr-i esbakdan berü beynlerinde husûmet-i bûm u gurâb-âsâ hazm (هضم) ü müsâmaha ve musâlahası, rütbe-i imtinâ'a resâ olan Kadı Paşa'nın dahi sicill-i vücûdlarını tayy ve livây-ı hayâtlarını ley eylemek kasdıyla taraf taraf dervâzelere seğirdim açıcıları gibi pûye-rîz-i hücum olduklarında, içerüden segbânların dâne-i tûfeng-i bî-dernekleriyle mercûm olmalarıyla, üç beş merhale mesâfeden Moskovlu keferesinin tabtâb-ı pây-i gürâzâneleriyle “*Eyne'l-meferr**” beyâbânına gürîzân ve âb-rûy-i nâmûs ve gayret-i ocağiyelerini pîş-gâh-ı küffâra rîzân olan dilâverân-ı Bektâşiyân'ın Bahr-ı siyâh-ı 'asabiyyetleri cûşân ve 'aynü'l-kıtr-i hamiiyyetleri hurûş-engîz-i tuğyân olmağla, ber-kâ'ide zokâk başlarına kûçe-bendler ve meterisler tertîb ü ta'biye edüp, [N4 64a] verâlarından cenge âheng eylediler. İçerüden paşaların ikdâmlarıyla segbânlar dilîrâne makâm-ı mukâvemet ve müdâfa'ada kıyâm ve bir derecede dâd-ı merdâneğiği icrâ bâbında i'mâl-i nîrû-yi ihtimâm eylediler ki, bugât-i Bektâşiyân ye's-i zafer birle bi'l-cümle cân havfına düşüp, müteferrik kûçe başlarında kifâyet mikdârını tevkiî ü takrîr ve sâ'irleri Ayasofya ve Cebe-hâne semtlerinden alay melay Bâb-ı hümâyûn'a hücum eylemek husûsunu rây ü tedbîr etmeleriyle, vâkı'â mahall-i merkûmdan kesret ü cem'iyetle ikdâmları iştîdâd bulmağla, Enderûn'dan dahi mukâbele bi'l-misli mu'âmelesini pîş-nihâd eylediler.

Cild-i sâbıkda merreten ba'de uhrâ tesvîd-i sahîfe-i imlâ olunduğu üzere 'alâka-i esâmî beliyyesi sebebiyle İstanbul'un ekser esnâf ve ehâlîsi gayret-keş-i Bektâşiyân, husûsan başlarında kavak yeli esen ehdâs makûlesi, mezâklarını icrâ recâsiyle Devlet-i 'aliyye'nin tegallübü cihetinden mahzûz olmayup, feseka ve süfehâ' firkasının revnak u revâclarını ez-dil ü cân cûyân olmalarıyla, ol makûle tebehkârân dahi sürbe-i mersûmeye iltihâk ve kimi dahi esbâb ü âlâtla i'âne vü irfâk etmeleri, bâzû-yi celâdetlerine medâr-ı tâb ü kuvvet ve vekûd-i nâ'ire-i savletleri olmakda idi. Ma'a-zâlik segbân pehlevânlarına bunların kesret ü ikdâmları kat'â tezelzül-i akdâm îrâs etmeyüp, anlardan ziyâde küre-i mukâveme ve musâdemeye tâb-dâde olurlar idi. Ancak ber-vech-i muharrer ekser asker Bâb-ı hümâyûn üzere hecme-engîz olup, segbânlar sâ'ir dervâzelerde ve burc u bârûlarda pek müteferrik ve mahâll-i mezkûreyi tahliye vü tevhiîn kâ'ide-i hazm u ihtiyâta nâ-muvâfık olduğundan nâşî, Bâb-ı hümâyûn verâsında bulunan segbân, asker-i hâricîye vizân değil idi. Bu cihetden Bâb-ı hümâyûn üzere ikdâmları müteşeddîd ü efzûn olup, husûsan [N4 64b] gürûhlarına iltihâkla ulu'l-emr cânibine vâcib olan hürmet ü ri'âyeti güm ve dâhil-i firka-i “*Men teşebbehe bi-kavmin fe-hüve minhüm***” olan herzekârân-ı ehâlîden başka

* این المفر = Kaçacak yer neresi!” anlamına gelen Arapça bu ifâde Kur'ân, el-Kıyâme 75/10. âyetin son kısmıdır. Müellif buradaki ifâdesiyle âyete telmîhte bulunmaktadır.

** من تشبهه بقوم فهو منهم = Kim bir kavme benzerse, o da onlardandır” anlamındaki bu cümle Ebû Dâvud, Libâs 4; Ahmed b. Hanbel 2/50'de geçen bir hadîstir; bk. Wensinck, III,62.

bidâyet-i Saltanat-ı seniyye'den berü mutlakâ Devlet-i 'aliyye'nin ve hemîşe ricâl ü erkânın belki İslâmbol'un hasbîce hasm-ı cân ve bed-nazar ve kem-cûyânları olan hammâlân-ı Etrâk fırkası, be-tahsîs mahzâ Devlet-i 'aliyye'de nüfûs-i zâ'ide ve bî-lüzûm ve bî-fâ'ide olarak aslâ yüzleri gülmez, dişleri ışımaz, belid ü 'anîd ve hışn u habîs ve merîd ve bed-likâ ve bed-şiyem 'ale'l-'umûm kâfiru'n-ni'am Baltacı dedikleri nemek be-harâm ve ba'zı bostancı li'âmları, ol hengâmda ekserî hâricde bulunmağla, tebdil-i kıyâfetle Bektâşiyân'a ihtilât edüp, bir taraftan irâ'et-i tarîk ve igrâ' vü teşvîk ederek anlardan ezyed îkâd-ı âteş-dân-ı harb ü tuğyân etmeleriyle, Bâb-ı hümâyûn semtinden enderûnîlere nev'an rehâvet ve süstî 'ârız olmuşıdı. Lâkin paşaların dem-be-dem takvîyet ü isti'vâları, sebât-ı kademlerine mâye-i tâb ü tüvân olduğundan mâ'adâ, gâhca Bâb-ı hümâyûn'dan meslûlû's-seyf taşra pertâb ve tâ'ife-i hâriciyyeyi sûhte-i tîğ-i âteş-tâb ederler idi. Bilâhare ol tarafı kat' için mesmû'umuza göre paşaların emr u telkînlerine mebnî Cebe-hâne'ye âteş ilkâ etmeleriyle, dâmen-i zennî-i tünd-bâd ile derhâl tutuşup, ân-ı yesîrde mânend-i maraz-ı cereb ü vebâ etrâf u enhâya sirâyet ü te'sîr etmekle, Ayasofya ve İshak-paşa ve Kaba-sakal semtleri nümûne-i âteşin-deryâ oldu.

Ve'l-hâsıl dü-şeb ü rûz taraf taraf hasmâne ceng-i cânsûz olup, yevm-i sânde paşaların hass ü igrâlarıyla segbânlar Bâb-ı hümâyûn'u küşâd edüp, dalkılıc hey'etinde yek-bâre Bektâşiyân-ı siyekhâre üzere satvet-i Rüstemâne ve savlet-i Hayderâne ile bir güne hamle-i şîrâne kopardılar ki, 'ale't-tahkîk [N4 65a] bir dakîka tâb-âver-i mukâvemet olamayup, kimi Dîvân-yolu'ndan Sultân Bâyezîd tarafına ve kimi At-meydânı'ndan Kadırğa Lîmânı yoluyla Gedik-paşa cânibine "*Ke-[ennehum] humurun müstenfiratün ferrat min-kasveretin*" perîşân ve bölük bölük cemâ'atleriyle gürîzân olup, segbân yeniçerileri, ol kalenderilere verâlarından bir güne tîğ-i Hayderî çaldılar ki, Çaldıran Sahrâsı'nda meğer Hatâyîler Selîmîler'den ol çalımı gördüler mi? Hulâsa semt semt cem'iyetlerini tefrîk ve 'usâbe-i 'asabiyyetlerini temzîk edüp, münhezimleri Dîvân-yolu'ndan Parmak-kapu verâsına kadar dûr-bâş-i tîğ-i hûn-pâş ile tard ü def' ve yetişdiklerinin dirliklerini gezlik-i şemşîr-i ser-i tirâş ile çalık esâmî gibi sahîfe-i hestîden hakk ü ref' eylediler.

Vech-i tahkîk üzere mesmû'umuza göre bu keyfiyyetler, husûsan miyâne-i İslâmiyân'a seyf-i gadr u 'udvân ve âlet-i fitne vü tuğyân, tehallülü mine'l-bidâyeti ile'n-nihâye samîmî menfûr-i kalb-i hazret-i Pâdişâhî ve tîre-sâz-i safha-i hâtır-ı cenâb-ı Hılâfet-penâhî olmağla, mü'ekmeden emr-i 'âlîleriyle segbânların verâsından hasekîler pûyân olup, mahall-i mezbûrdan ircâ' eylediler. Yohsa zümre-i Bektâşiyân bi'l-küllîyye mağlûb u münhezim ve menkûb olmağla, min-ba'd silsile-i güsiste-târ-ı cem'iyetleri iltiyâm bulmak 'idâd-ı imtinâ'a mülhak idi.

* حمر مستفرفة فرت من قسورة [انهم] ك = Onlar âdetâ arslandan ürküp kaçan yaban eşekleri gibiydiler" anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-Müddesir 74/50-51. âyetleridir.

Ol hengâme hılâlinde Sultân Mehmed tarafında ba‘zı talebe-i ‘ulûm ve sâ’ir muhlisân-ı taraf-ı Saltanat-ı seniyye ve gayret-keşân-ı dîn ü Devlet-i ‘aliyye olanlar dahi ceste ceste tecemmu‘la Veliyyü'l-emr-i İslâmiyân *halledallâhu devletehû ilâ inkırâzı'z-zemân** hazretlerinin Seray-ı mu‘allâlarında bu güne iki asker miyânında mahsûr ve âsâyiş ü huzûrdan mehcûr olduklarını derpîş ederek, ref‘-i livây-ı zuhûr eylemeğe isti‘dâd sûreti ser-nümûn olmuşidi. İşte Bektâşiyân'ın muhârebe-i mezkûrede erlikleri ber-vech-i muharrer [N4 65b] Parmak-kapu kitâbesinde menkûş u musavver oldu.

Ancak ba‘zı dânişmendân-ı fûnûn-i harbiyyeden mesmû‘umuza göre, eğer Kapudan Paşa iş eri ve meydân dilâveri olaydı, bu mâdde bu pereseye gelmez idi. Zîrâ müşârûn ileyh fî zâtihî bî-zehre ve kat‘â bu resme me‘ârik ve melâhimde bulunmamağla, mu‘âmelât-ı harbiyyeden nâ-behre olduğuna mebnî, ol denlü segbân dilâverâniyle Seray-ı hümâyûn'a gitmeyüp, hemân doğruca Paşa-kapusu'na velvele-endâz-ı kudûm ve Vezîr'e imdâd kasdiyle ol tarafa pây-kûb-i savlet ü hücum olsaydı, fi'l-hâl cem‘iyyet-i Bektâşiyân perîşân ve hâlikler pes-mânde-i emân olacakları bî-gümân idi. Zîrâ Bektâşiyân'ın esnây-ı ‘azîmetde ölmeğe gider gibi lertzân u tersân gidişleri ve *yukaddimü riclen ve yu‘ahhuru uhrâ*** şîvesiyle revîşleri, manzûrumuz olduğundan mâ‘adâ, tulû‘-i şemse kadar cem‘iyyetlerine kesret ve satvetlerine sevret gelmamişidi. Hattâ Eski Odalar'ın yoldaşları dahi ba‘de-vaktin gelüp, mültehak oldular. İşte Kapudan Paşa yâdigârı cebânlık etmeyüp, ol mikdâr segbân-ı sebük-pâyânla Paşa-kapusu'na doğru gulgule-rîz-i teveccüh ü kudûm olaydı, der-ceng-i evvel Bektâşiyân tâ‘ifesi münhezim ve vücûdları ol havâlîden der-sâ‘at ma‘dûm olmak mukarrer idi. Vâkı‘â merkûmun tak[rî]ri dil-nişîn ve sıdkı ba‘zı delâ‘il-i vâziha ile müstebîn oldu.

Ez-cümle takrîr-i meşrûhunu sâ’ir muttali‘ olanlardan dahi istimâ‘ etdiğimizden başka, Cıgâl-oğlu semtlerinde pûyân ve kûşe başlarında pâsbân olanları biribirine: “Be meded! Maslahata ikdâm birle bir ân akdem Vezîr'in kârını itmâma ifrâğ-ı vüs‘ u ihtimâm edelim ve illâ elbette şimdi Kapudan Paşa'nın asker-i vâfir ile geleceği emr-i zâhir olmağla, ol vakit işimiz müte‘assir, belki müte‘azzir olur” vâdîlerinde mer‘ûbü'l-kalb olarak isti‘câlle yek-dîğeri igrâ edüp [N4 66a] ve'l-hâsıl Kapudan Paşa cihetinden be-gâyet endîşe vü haşyet üzere olduklarını ol havâlîde kâ'in ashâb-ı hâne bi'l-cümle istimâ‘ edüp, ba‘de ikmâlî'l-maslaha bu hâl anlardan ve bi'l-münâsebe ba‘zı ru‘esâlarından dahi mesmû‘-i Muharriru'l-makâl oldu. Hattâ ol nevâhî sükkânından beş on mikdâr esnâf makûlesi, Bâb-ı ‘âlî'de harîk vukû‘u

* *خلد الله دولته الى انقراض الزمان* = Allah onun devletini kıyâmete kadar devam ettirsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** *يُقَدِّمُ رَجُلًا وَ يُؤَخِّرُ آخَرَ* = Bir adım ileri bir adım geri (= ikircikli davranıyor)” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydânî, *Mecma‘u'l-emsâl*, II,428.

sebebiyle hânelerinden çıkup seslenerek, ol semte şitâb ü i'tizâmlarında küçe başlarında mevkûf-i merkez-i hirâset olan neferât: “Be meded segbânlar geldi, yetişdi!” deyü fart-ı havf u haşyetden kimi gürîze âgâz ve kimi şütür ü gürbe âvâza başladılar. Eğer bir cânibden Kapudan Paşa ve bir taraftan Kadı Paşa birer mikdâr asker ile zuhûr etmiş olaydı, mecmû‘u pey-siper-i râh-ı firâr olacakları derkâr idi. Zîrâ: “Bizlerin sevâdından tehâşî birle ber-vech-i meşrûh birkac küşe başlarının askerleri mevc-engîz-i şûriş ü telâşî oldular” deyü bu Hakîr'e lisânen takrîr eylediler.

Ba‘de-hâzâ Kapudan Paşa'nın habt u hatâsından biri dahi budur ki, Tersâne'den kalkup Enderûn'a giderken, İnce Paşa'ya emr u ta‘lîm eyledi ki, Tersâne pîş-gâhından birkac sefine donadup, muttasıl Ağa-kapusu'nu topa tuta, gûyâ ki şu zu‘ma zâhib oldu ki, top-ı kal‘a-kûpla Ağa-kapusu'nu hedm ü harâb ve sükkânını berzede-i gülle-i hasâ vü tebâb ve tarrâka-sâzî-i hevl ü heybetle ikdâmlarına tezelzül ve bünyân-ı tuğyânlarına vehn ü tehalhul îrâs eyleye. Zihî tasavvur-i bâtil, ‘aceb hayâl-i sakîm!

İnce Paşa dahi hasbe'l-emr leyl ü nehâr lâ yenkatı‘ toplar ile Ağa-kapusu'na gülleler atup, niçeleri nişângâh dîvârlarına ve niçeleri Süleymâniyye Câmî‘i'nin kubbe ve cidârlarına ve niçeleri pekçe çavdup ol havâlîde ve belki ba‘îdce mahallerde olan hânelere isâbetle bî-hûde halka hasâret îsâl ve gülle havfindan nâs havlularda ve açık yerlerde gezemeyüp ve hânelerinde ârâm edemeyüp, [N4 66b] alarga mahallere intikâl edüp ve bî-vech niçe nüfûs sadme-i gülle-i nâgeh-resle hayâtıdan me‘yûs oldular. Müşârun ileyhin bu vaz‘-ı muhtiyânesi, ebâlise-i ser-i kârân-ı Bektâşiyân'a ser-rişte-i igvâ olmağla: “Bu mu‘âmele hâşâ taraf-ı hazret-i Pâdişâh-ı merâhim-ifşâdan ‘âmme-i ehâlî-i İstanbul'a gayz u gazab zuhûruna mebnî mahrûse-i İstanbul'u tahrîb ve ehâlîsini istîsâl vechiyle tenkîb eylemek bâbında emr u ısrâr-ı Mülûkâne'den nâşîdir” zemînlerinde vâhi deliller eyleyerek ve şâh vererek neşr-i erâcîf-i ârâm-fersâ birle ekser bî-dimâğân-ı nâsın tahdîş-i kulûblarına bâdî ve tereddüd ü tehayyürlerini mü‘eddî oldu. Hakkâ ki bu mâdde habt-ı fâhiş ve hata’-i mühiş idi.

Gelelim Enderûn ahvâline. Çün vech-i merkûm üzere hazret-i Şehriyâr'ıyla ‘akabgîrân ‘avdet edüp, dâhil-i Enderûn olduklarında, gürûh-i münhezimîn dahi yine yerlerine ric‘at ve kemâ fil-evvel Seray-ı hümayûn'u hasr u tazyîka mübâderet eylediler. ‘Amme-i erzâk-ı Enderûn ise *yevmün cedîd rızkun cedîd** rûz-merresinden başka suyu bile hâricden meclûb olmağın, dü-şeb ü rûz inkîtâ‘-ı rûzî sebebiyle sükkân-ı Enderûn bi'l-cümle mübtelây-ı savm-ı visâl ve temâdî-i imsâkle bî-mecâl olup, bir taraftan dahi muttasıl harb ü harekete müştâgil olan segbânân aclıktan bî-tâb ü tüvân ve gitdikce zâd ve

* *يوم جديد رزق جديد* = Yeni bir gün, yeni bir rızık” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

kütsuzlukdan kuvvetlerine za'f ü süstî tareyâniyle vâ-mânde-i dermân olmağa yüz tutdular. Be-tahsîs 'an-karîb beyân-ı hâl ve me'âli der-'uhde-i kilik-i Sâdıku'l-makâl olan bir habîs ve nâ-bekârın delâletiyle Seray'ın suyu dahi munkatı' olmağla, nihâyet derecede muzâyakaya giriftâr ve Enderûn-i hümâyûn Kerbelâ hâmûnundan nümûdâr oldu. Taşradan hûşyârân-ı İslâmiyân ise ekserî havf u haşyet ve dehşet ü hayret istîlâsiyle hânesinden hurûca muktedir olmayup ve gerçi top atılmak kıssasına imâle-i tasavvur u tasdîk etmeyüp [N4 67a] ve bu mu'âmelâta kat'â rızây-ı hazret-i Pâdişâh-ı diyânet-ihativâ olmayacağını 'ilme'l-yakîn derk ü tahkîk edüp, lâkin eşkiyânın silâh be-dest kesreti ve galeyân u sevreti ve ekser 'ulûfe-hâr ve ber-vech-i muharrer baltacı ve aşçı makûlesinin iltihâklarıyla bâzû-yi cür'et ü ikdâmlarının kuvvet ü satvetine mebnî, erbâb-ı re'y ü tedbîr makûlesinden iki âdem bir yere gelmeğe ve ferd-i vâhide istinkâra dâ'ir şakk-ı şefeh eylemeğe ruhsat-ı kudret yoğidi. Nihâyetü'l-emr 'an-karîb iş'âr olunduğu üzere ba'zı kenâr mahallerde ve Sultân Mehmed Câmî'i devâ'irinde ba'zı talebe ve gayret-keşân hem-zebân olarak: "Yâ Rabb bu ne hâldir! İşbu eyyâm-ı mübârekeke iki taraflu bu kadar asker bu resme Âsitâne'de misli nâ-mesbûk harb ü kıtâl üzere olup, semtlerine varılmak muhâl ve müdâfa'a ve musâlahaları mümteni'u'l-ihimâl, husûsan makarru'l-Hılâfeti'l-'aliyye olan Seray-ı Sultânî mahsûr ve derûnunda bizzât Zıllullâh ve Halîfe-i Rasûli'l-Îlâh *etâllâhu bekâhu** hazretleri beden-i hisâr-ı Seray içre cevher-i cân gibi mestûr ve min külli'l-vücûh mehcûr-i huzûr olmak ne dimekdir? İşte 'id hulûl eyledi. Salât-i cum'a ve 'id ve sâ'ir şe'â'ir-i şer'iyye ve mu'âmelât-ı dîniyyenin sıhhatleri mutasavver midir? İşbu Bektâşiyân'ın 'Alemdâr Paşa gitdikden sonra Pâdişâh-ı 'âlem-penâh *eyyedeullâhu ve kavvâhu*** hazretleri tarafına bu gûne küstâhâne cesâretleri bagy u hurûc değil midir?" deyerek gerçi yek-dîğere gayret vermekden hâlî olmayup, ancak bu resme ma'rekelerde hiç olmazsa Gâve-i âhenger-âsâ bir pîşvâ lâzım olup, hâlâ ol makûleler zevâyây-ı habâyâda ser-be-ceyb-i ihtifâ olduklarından başka, ehâlî-i şehrin ekseri vücûh-i şettâ ile 'Alemdârlu takımına kînedâr olmalarıyla, şâyed bakıyyeleri dahi hâksâr olurlar ümniyyesiyle tereddüdkâr olmuşlar idi. Ancak vech-i meşrûh üzere ba'zı mertebe güft-güy-i nâs ve bir taraftan Enderûn'a zafer-yâb olmak husûsunun 'usreti, sanâdîd-i Bektâşiyân derûnlarını gümnâm-ı mâr u mûr bîm ü hirâs eylemekle, beynlerinde nihânîce bu nesak üzere [N4 67b] 'akd-i encümen-i hasbihâl eylediler ki: "Çünkü bizim bu resme hareketimize 'illet-i mûcibe Vezîr'in ifnâsiyle ocağımızın ibkâsı maslahatı olup, ocağımızın yümn ü bereketiyle işte Vezîr belâsını buldu. Bizi ihrâk edecek iken kendi muhterik oldu. Sâ'ir esâs-i fitne olanların da kimi maktûl ve kimi mahzûldür. Paşalar segbânları alup, hod-be-hod Seray-ı hümâyûn'a

* اطال الله بقاء = Allah onun devamlılığını uzatsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** ايده الله و قواه = Allah onu desteklesin ve onu güçlendirsın" anlamına gelen Arapça duâ cümlesidir.

gelmeleriyle, nâçâr bizler de ‘Alemdâr Paşa'nın kolu kanadı ve rûkn-i rekîn-i dalâlet ü fesâdı olan Kapudan Paşa ve kadîmî düşmenimiz olan Kadı Paşa'yı dahi i'dâm birle Devlet-i 'aliyye'nin ric'at-i nizâmı recâsiyle Seray-ı hümâyûn'u hasr ile muhârebeye ibtidâr eylemişdik. Ma'a-hâzâ içerüde olan segbânların ekseri hemşehri ve kimi akrîbâ ve âşînâ ve yoldaş olmağla, miyânede küdüret-i husûmet olmak fi'l-hakîka şâyân ve semîr-i zamîrimiz olan mâdde-i hafiyeye dahi zâhir-i hâle nazaran dâhil-i hayyiz-i imkân olmadığından başka, hâlâ serîr-ârây-ı Saltanat olan Pâdişâh-ı 'âlî-menkabet hazretleri dahi ibtidây-ı cülûslarından bu âna kadar ol mütegalibelerin beliyyesiyle zucret ü muzâyakaya giriftâr oldukları bî-gümândır. Ve Sultân Mehmed ve sâ'ir semtlerde ba'zı ehl-i 'ilm ve e'imme ve müteşahhîsân-ı esnâf makûlesi kimseler tulû-i âfitâb-ı Saltanat-ı 'Osmânî'den berü mütesaddî-yi emr-i Hılâfet ü Sultânî olan bir Pâdişâh'ın Seray-ı hümâyûn'ları böylece mahsûr olmak mesbûk değildir. Lâ cerem hâricde bulunan 'âmme-i ehl-i İslâm'ın ahkâm-ı dîniyyeleri muhtell ve mesâlih-i şer'iyeleri mu'attal olup, bu takdîrce Bektâşiyân'ın bu hareketleri bî-şübhe hurûc 'ale's-Sultân ve tehakküm 'ale'l-Halîfe'dir' zemînlerinde kîl ü kâlleri mesmû' olmaktadır. Pes bizim bu vaz'ımızın imtîdâdı, işin sûret-i âhara inkılâbına mü'eddî olacağı derkâr ve bundan sonra zorba ve mütegalibe bizler olmak lâzım geleceği âşikârdır. Hemân bunun çâresine sa'y ü teşebbüs birle bu gâ'ilenin hasen vechile indifâ'ına [N4 68a] ihtimâm etmek bizlere vâcib mesâbesinde ehemmi mehâmıdır. Husûsan segbânların hâricde hücûmlarında bizlere inhizâm sûreti rû-nümûn olmuşiken, hasekîlerin ircâ'ı Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerinin bu mu'âmele-i nâ-fercâma ve bizlere sû'-i kâsd ve i'dâma rızây-ı hümâyûnları olmadığına edell-i delîldir” vâdîlerinde zikr olunan sanâdîd-i ser-i kârân biribiriyile hasbihâl ve beynlerinde pençe-zen-i ezyâl-i muslihîn olmak maslahatını nakd-i hulâsa-i makâl eylediler.

Binâ'en 'aleyh hemân mütehayyizlerinden bir gürûh Câmi'-i Sultân Mehmed civârında sâkin sâbıkâ Sadr-ı Anadolu Mollacık-zâde 'Atâ'ullah Efendi'ye ve bir fırka Nakîbüleşrâf Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah Efendi'ye varup, edeb ü ta'zîmle recâ vü niyâz ederek Ağa-kapusu'na götürüp, henüz Tersâne pîş-gâhından lâ-yenkâtı' top gülleleri rîzân olmağla, bir mahfûzca mahalde ta'yîn-i mekân eylediler. Bir bölük dahi İslâmbol Kadısı olan Köstendilî Tâhir Efendi tarafına şitâb edüp, Efendi-i mûmâ ileyh ibnû'l-vakt olmağla, 'Alemdârlu ile kemâl-i ülfet ü hıltati ve rây ü tedbîrlerinde müdâhaleti olmak mülâbesesiyle vak'a hudûsunda başka bir mekâna nakl ü ihtifâ eylemiş olmağın, hânesinde bulunmayup, hele oğlunu ve etbâ'mı tevsîk-ı 'ahd ü yemînle te'mîn ederek nihân olduğu mahalden zâhire ihrâc ve tevkîr u tekrîmle anı dahi götürüp sâlifü'z-zikr efendiyân meclisine idrâc eylediler. Ve Sadreyn efendileri ve kurbda bulunan birkac 'ulemâyı dahi celb eyledikten sonra, hatîb-

i kabîle-i ‘Arab şîvesinde hâlince ba‘zı kısas ve tevârîh-ı eslâfa âşinâ bir sındid-i sühan-ver ve gûyâları zânû-yi edeb üzere gelüp, bu zemîn üzere âgâz-ı kelâm-ı dil-nişîn eyledi ki: “Bizler beş yüz seneden mütecâvizdir ki, Devlet-i ‘aliyye'nin kulları ve perverde-i nân u ni‘metler[i] olduğumuz hasebiyle, sefer u hazarlarda bi-kaderi'l-vüs‘ uğur-i dîn ü devletde hıdmetimiz [N4 68b] ve sa‘y ü gayretimiz derkâr olup, ancak merhûm Sultân ‘Osmân Vak‘ası’ndan berü Devlet-i ‘aliyye'nin bizim Ocak’dan nazar-ı iltifâtı müntakıs ve emniyyet-i kâmile si mütedennî olup, husûsan merhûm Sultân Mustafa-yı Sâlis seferinde mütehaddis olan ‘ilel-i sâ’ireye kat‘â imâle-i nazar-ı i‘tibâr etmeyüp, bi'l-cümle cünha ve taksîrâtı bizim zümreye tahmîl eylemeleriyle, ilâ vefâtihî derûnları bizden mütegayyir belki müteneffir olmağla, ocağımızı ref‘ birle asker-i cedîd ihdâsı câygîr-i zamîrleri olmuş ise de muzâyaka-i zemân ol ümniyyeyi fi‘le ihrâca ser-nümây-ı meydân olmamışidi. Ba‘dehû necl-i kerîmleri merhûm Sultân Selîm hazretleri dahi ba‘zı hâm-kârân ilkâlarıyla ilâ âhır-ı ‘ömr ol gâ’ile-i bî-tâ’ileye verziş ve bî-hûde gûşîş edüp, lâkin bi-hükm-i kazâ’ vü kader bâz-güne-i sûret-i dîğêr olup ve devr-i Hidîv-i sâbıkda kurenây-ı siyeh-rûz ve mukarrebân-ı fitne-endûz igrâlarıyla vücûd-i Selîm Hânî’ye kasd-ı yed ikâ’ı sadedi bizlerin mümâna‘at ve muhâresetiyle memnû‘ u masdûd olduğu, vâreste-i kayd-ı şuhûddur. Bu nevbet dahi mahzâ agrâz-ı nefsâniyyeye mebnî bir alay müfsid ü fettânın tahrîk ü itâresiyle, ‘Alemdâr Paşa yâdigârı me‘mûr olduğu hıdmet-i cihâdı terk ve hod-be-hod Ordu-yi hümayûn’u kaldırıp, cezr u medd-i deryây-ı asker ile İstanbul’u şebhûn tarzında garka-i tûfân-ı tegallüb ü istîlâ ve ancak hissîsa-i selâtîn-i ‘izâm olan nez‘-i mühr-i Vekâlet husûsunu zûr-bâzû-yi bagy ü tuğyânla icrâ eyledikten başka, Pâdişâh-ı vakt bulunan zât-ı safvet-simâtı bu kadar ‘ulemâ’ ve a‘yânın bî-vech nefy ü tagrîblerine icbâr, husûsan niçe müddet serîr-ârây-ı Saltanat olup, ba‘dehû peygüle-i inzivâ’ vü ferâgatde müştâgil-i ‘ibâdet ü tâ‘at olan Selîm Hân hazretlerinin vücûd-i bihbûdlarını akbeh vechile nâ-bûd etmeğe bâdî ve kati vâfir nüfûsün ba‘de harâbi'l-Basra i‘dâmına sebeb-i ‘âdî oldu. [N4 69a]

Ba‘de-zâlik hâlâ pîrâye-i evreng-i Hılâfet olan Pâdişâh-ı İslâm ve Şehin-şâh-ı enâm efendimiz hazretleri bi-hasebi'n-nevbeti ve'l-istihkâk fermân-fermây-ı âfâk olup, lâkin ez-ser-i insâf devr-i mezbûrda ancak hutbe ve sikkeleri dâ’ir ve mâ‘adâ evâmîr u nevâhî ‘Alemdâr Paşa’ya münhasır olduğundan başka, ba‘de-l-‘îd ocağımızı kaldırıp, bir vechile mâni‘ u müzâhim kalmadığı sûretde ma‘âzallâhi Te‘âlâ vâdî-i âhara sülûk edecekleri dahi emr-i gayr-i meşkûk olmağla, mahzâ gayret-i İlâhiyye zuhûr edüp, bi-hamdihî Te‘âlâ vücûd-i mazarrat-âlûdu âteş-i kahr-ı Rabbâni’yle müdemmer u makhûr oldu. Pes bizim bu hareketimiz gerçi sûret-i tegallüb ü kabâhatde münâfi-i rızây-ı hazret-i Pâdişâhî olduğu emr-i mukarrerdir. Lâkin bizler evvel ve âhır Devlet-i ‘aliyye'nin bendesi ve pâdişâhımızın hâliyâ ez-dil ü cân mutî‘ u munkâd-ı ser-

efgendesiyüz. Lutfen ve keremen sizlere tevessül ve teşeffu' ederüz. Tâ ki tevassutunuz ile şevketlü Pâdişâhımız bizim bu vaz'-ı bî-edebânemizi 'afv buyururlar. Ve Seray-ı hümâyûn'da bulunan segbânlara asla ta'arruzumuz olmaz. Anların ekserî hemşehrî ve kavm ü tebârimiz olduğundan nâsî, cümlesini kışlalarımıza alup, ba'dehû tahliye-i sebîl ederüz. Ancak 'Amîdü'd-devle-i 'Alemdârî olan Kapudan Paşa'yı ve Kadı Paşa'yı ve sâ'ir mefsedet-kârânı izâle vü tedmîr birle levs-i fesâdlarından dâmen-i devlet ü memleketi tathîr buyurmalarını niyâz ederüz" 'ibâretiyle mukarrir-i merkûm *Hâbnâme-i Veysi** siyâkında bir makâle-i dil-nişîn temhîd edüp, sâ'ir huzzâr dahi hemzebân-ı tasdik u te'yîd olmağla, 'Atâ'ullah Efendi'yi süvâr ve Seray-ı hümâyûn'a tesyâr eylediler. Anlar da Soğuk-çeşme kaptanı pîş-gâhında vâki' meterislerden muhârebeyi men' u tevkîf ve kapuya âdem irsâliyle kendülerini ta'rîf eyledikten sonra, bâb-ı mezbûrdan Enderûn'a duhûl ve hâk-i pâ-yi hümâyûndan bi'l-istîzân huzûr-i şevket-mahsûr-i Şâhâne'ye kesb-i şeref-i müsûl eylediler.

İbtidây-ı emirde Tersâne pîş-gâhından atılan [N4 69b] topların bî-hûde ızzâr u hasâretten gayri bir 'â'idesi olmadığını 'arz u ifâde birle ref' u inkitâ'ını istid'â etmeleriyle, derhâl Kapudan Paşa'ya topların indifâ'ı emriyle Hasekî irsâl buyurdular. Ba'dehû efendiler mütehammil oldukları hamûle-i risâleti bervech-i sezâ edâ ve 'afv u safh-ı kerîmânelerini tevakku' u recâ etmeleriyle, müsâ'ade-i seniyye şeref-sudûr buyurulup, kazıyyede medhali ve bir tarafda eli olmayarak Âsîtâne'de bulunan Çerkacı 'Ali Paşa dahi ba'zı 'uhûd u şurût tavsiyesiyle efendilere terfikan Ağa-kapusu'na tesyîr buyuruldu. Anlar dahi mahall-i merkûma gelüp, sanâdîd-i kavme 'afv u 'inâyet-i hazret-i Şehriyârî sudûrunu tebşîr u teblîğ ve hâmil oldukları tenbîhâtı dahi 'uhde-i tehammüllerinden hâbiye-i hâviye-i sâmi'alarına tefrîğ eylediklerinde, anlar da izhâr-ı sûret-i tekabbül ü imtisâl ve gülbâng-ı da'avât-ı hayriyelerini mele'-i a'lâya îsâl eylediler. Ancak bakıyye-i matlûbları olan paşaların ve Şeyhulislâm'ın i'dâmları husûsunda pâ-y-efşâr-ı makâm-ı ısrâr olmalarıyla, efendiler Şeyhulislâm'ın i'dâmı husûsu müstesnâ olarak niyâz-ı mezkûrları irâde-i hazret-i Tâcdârî'ye ihâle birle cevâb-dâde olduklarında, ol merkeze dahi mütenezzil oldular. Pes 'âmme-i Bektâşiyân'ın taraf-ı eşref-i Mülûkâne'ye itâ'at ettiklerini ve paşaların ve sâ'ir müfsidlerin izâle ve i'dâmları bâbında niyâz-mend olduklarını iblâğ zımında, tekrâr rasûlleri Seray-ı hümâyûn'a ircâ' edüp, lâkin ahşâm hulûl edüp, ol yevm-i mübârekde mine's-sabâh ile'r-revâh efendilerin tekâ-pû sebebiyle tâb u tüvânları kalmadığından başka, 'Atâ'ullah Efendi fi zâtihî nahîf ü pîr ve be-gâyet mübtelây-ı keyf olmağla, dimâğî muhtell ve kemm ü keyf farkından şu'ûru mu'attal kaldığına mebnî, Seray-ı hümâyûn tarafına tekrâr 'avd ü 'azîmete bir vechile tâb-âver-ı cismânî ve nefsanî

* Metnimizde "*Hâb-nâme-i Veysi*" ile, daha çok nesriyle tanınan Dîvân şâiri Veysi'nin (ö.1037/1628) bir tür nasîhatnâme veya siyâsetnâme sayılan *Hâb-nâme*'si söz konusu edilmektedir; bk. Bayram Ali Kaya, "Hâbnâme", *DİA*, İstanbul 2008, XLIII,76-77.

olmamağın, lâ-yu‘kalâne hânesine düşmeğe ikdâm eyledi. Mesmû‘umuza göre ‘Ali Paşa [N4 70a] ve Tâhir Efendi ve Sadreyn efendiler gerçi Seray'a varup, lâkin vakt-i ‘işâ’ hulûl etmiş olmağla, edây-ı sefârete ruhsat-yâb olamayup, bir mahalde beytütet eylemişler. Ancak işbu tereddüd-i süferâ’ sebebiyle muhârebe hengâmese ve top tarrâkası sâkin olmağla, herkes hayriyyet-i ser-encâma tefe’ül ü terakkubla nev‘an mutma’inn oldular.

Çün şeb-i mezbûr dahi safvet-i nâkîsa ve küdüret-i hafife ile güzêrân edüp, ferdâsı efendiyân ve ‘Ali Paşa taraf-ı eşref-i Şâhâne'ye iblâğ-ı ahhâr-ı düşünce eylediklerinde, cânib-i Şehriyâr-ı şefekat-şi‘ârdan yine müsâ‘ade-i seniyye nümûdâr oldu. Ancak işbu tevassut u tereddüd mu‘âmelesi, mâh-ı sıyâmın yirmi dokuzuncu günü^o sûret-yâb olmağla, meğer bir gün mukaddem kûşe-güzîn-i inzivâ ve haklarında bi'l-vücûh kemâl-i hürmet ve ri‘âyet-i Husrevâne vukû‘uyla visâde-pîrây-ı müttekay-ı emn ü safâ olan Sultân Mustafa hazretlerinin tufûliyyetlerinden berü mübtelâ oldukları ‘illet-i müzminesi heyecânından başka, işbu şûriş ü gavgâ ve severân hengâmında ‘avâriz-ı kalbiyye ve tavârik-ı tabî‘at-i felekiyye tahrîkiyle nâgehân gülû-gîrî-i ‘urûz-ı maraz-ı hunnâk ile berhem-zede-i derd ü ıztırâb olup, ol esnâda Enderûn'da cins-i etubbâ’ nâ-mevcûd olmağla, tedbîr u müdâvâ nümûne-i merhem-i Sührâb olmağın, bilâhare ol serv-i sehî-endâm gülşen-i şevket ü şânın verkâ’-i bülend-pervâz-ı rûh-i revânî tâ‘ir-i semt-i ravza-i cinân olmuş imiş. Pâdişâh-ı rub‘-meskûn hazretleri hüzn ü teveccu‘-i derûn ile bu hâdiseyi efendilere ihbâr ve: “Belki kulûb-i nâsa diğêr-gûn sû’-i zunûn u efkâr ‘âriz ola” deyü cesed-i merhûmu keşf ü tebeyyün eylemeleri bâbında emir buyurmalarıyla, ba‘de'l-keşf fi'l-hakîka merhûmun beden-i münevverleri ser-i mû eser-i fi‘l ü ‘amelden pâkîze-ter ve hatfe-enfihi intikâli mukarrer olmağın, te‘diye-i merâsim-i ta‘ziyet olundukdan sonra, yine Ağa-kapusu'na ric‘at ve keyfiyyeti ‘ale't-tafsîl nakl ü hikâyet ve hâlâ [N4 70b] ‘alev-efşân-ı istimrâr olan harîkın itfâsına reşha-pâş-i gayret olmaları, samîmî matlûb-i hazret-i Cihândârî olduğunu cümlesine iblâğ eylediklerinde, der-sâ‘at kıyâm-ı makâm-ı itâ‘atle itfây-ı nâr meşgalesine müsâra‘at eylediler.

Lâkin harîk-ı mezbûr hod-be-hod dü-şeb ü rûz muttasıl fûrûzân olmağla, Cebe-hâne ve İshak-paşa ve Kaba-sakal ve Ak-bıyık tarafı ve Arslan-hâne ve Sultân Ahmed havâlîleri ve Ayasofya Çârşusu'ndan bir kol Dîvân-yolu'na ve bir kol Şengel Hammâmî'na doğru ve bir kol At-meydânı'na şa‘be-endâz olmağla, Defter-hâne ve Mehter-hâne ma‘a-mâ-fihâ bi'l-küllîyye muhterik olup ve Paşa-kapusu nâ‘iresi dahi Dârul-emâre'yi temâm etdikden sonra, cevânib-i erba‘asına şâhlar salup, bu vechile ol mâ-beyn mecma‘u'n-nâreyn olmuşdur.

Ve hulâl-i ihtirâkda germî-i hengâme-i harb ü kîtâl vukû‘una mebnî her cânibden sû-be-sû kurşun dâneleri tegerg-i belâ gibi rîzân ve bir taraftan nîrân-ı

dûzahdan nişân olan lehb ü şerâre-i âteş-i ‘alev-feşân musâdim olduğu eşyâ’ ve eşbâhî fi'l-hâl sûzân edüp, bu iki beliyeye-i cân-sitân aralığında kalan ashâb-ı hâne bî-çâreleri hemân ser ü cân ve ehl ü sıbyânlarını istihlâsa şitâbân olmalarıyla, gâlibâ niçe hazînelik emvâl ve eşyâ ‘urza-i nâr-ı telef ü hebâ oldu.

Ve yevm-i mezkûrda bir gürûh Bektâşiyân Üsküdar'a ‘ubûr ve orada bulunan hammâl ve ırgâd ve evgâd inzımâmiyle haşerât-i nâ-mahsûr olup, hemân Kadı Paşa'nın ârâm-gâhına hücûm ve buldukları emvâl ve eşyâyı yağmâ ve kışlanın ve etrâfında olan dükkânların dūd-i kebûdlarını âh-ı ‘âşık-âsâ berter-i kubbe-i semâ ve hakkâ ki zikr olunan taraf taraf müştâ'al etdikleri âteşler ile;

Âl-i ‘Osmân Devleti düşmüş ocağa yanyor

mısrâ'-ı meşhûrunun mazmûnunu [N4 71a] icrâ ve ol kavm-i âteşin, vâkı'â Ocaklu ta'bîrinin sırrını zebâne-i zebân-ı nâr-ı ziyânkâr ile izhâr u inbâ eylediler. Çün miyângîr olan ‘Ali Paşa ve efendiler mehmâ-emken gürûh-i mütegalibeye tefhîm-i mezâyâ ve taraf-ı Şâhâne'den min külli'l-vücûh emn ü itmînân ilkâsıyla derûnlarını dağdağa ve gubârdan tasfiye vü ihlâ edüp, matlûbları olan bekâyânın i'dâmları husûsu dahi seyfi-siyâset-i Şâhî'ye der-'uhde-i 'amel ü iltizâm olduğunu iş'âr u ifhâm etmeleriyle, anlar da râm ve hammâm-ı Fir'avn gibi galeyân üzere olan şirret ü tuğyânları nev'an sûret-yâfte-i sükûn ü ârâm oldu.

Lâkin paşaların ve hevâdârları olan ba'zı ehâl-i Enderûn'un i'dâmları husûsunda pâ-y-kûp-i zemîn-i isrâr u ikdâm olmalarıyla, müceddeden hâk-i pâ-y-i Husrevâne'ye ‘arz u istid'â için efendilerden birinin ‘azîmetini iltimâs ü ibrâm etdiklerinde, Sadr-ı Rum bulunan İmâm-ı Evvel Dervîş Efendi'nin bi-hasebi'n-neş'eti ve'l-imâme tekarrub-i tâmları olmağın, bu def'a mâdde-i mezkûre için Efendi-i mûmâ ileyh ve Hidîv-i sâbık-ı merhûmun cesedlerine nazar u istikşâf için müteşahhısân-ı Bektâşiyeye'den birinin i'tizâmını tasvîb etdiklerine mebnî, sâhib-i rütbe müte'ayyinlerinden birini terfîk u tesrîb eylediler. İbtidâ mâddeyi İmâm Efendi'ye tefhîm etdiklerinde tekabbül ile kıyâm ve refîkî ile çend hatve tahrîk-i kâm-i nâ-fercâm eyledikten sonra ‘avdet ve cumhûra hitâben ol mecnûn-i lâ-yu'kal ve ma'tûh-i tîre-dil bî-mehâbâ: “Cülûs dahi ister misiz?” deyü bağteten bir mâ-lâ-ya'nî hezeyân ilkâ eyledi ki huzzâra değil, belki der u dîvâra ‘ale't-tahkîk incimâd geldi. Hemân Tâhir Efendi'nin cân başına sıçrayup, şîr-i ner gibi kükreyerek na'ra-i bülend ile: “Be Efendi, ne söyleyorsun? Bu ak sakalla iki aya varmaksızın bizi küffâra hınzîr gütdürmek mi isteyorsun? Bu ne bî-ma'nî sözdür, kimi iclâs edeceksin?” deyü [N4 71b] bî-ihityâr bükâ ederek, sayha-zen-i zecr u âzâr olup, sâ'ir huzzâr dahi bi'l-cümle yek-dehen teshîf ü istinkâr eylediler. Pes Efendi-i mûmâ ileyh refîkîyle ‘azîmet ve dil-hâh-ı asker üzere ‘avdet etmekle, min-ba'd Ocaklu tarafından şer' u kânûna muhâlif vaz' u hareket ve kat'â müdâhale-i umûr-i devlet etmeyüp, hemîşe evâmîr-i ‘aliyyeye

ve zâbitâna inkıyâd u itâ'at üzere olacaklarını te'ahhüd ü takrîr eylemeleriyle, muktezâsı üzere hüccet tahrîr u temhîr, kezâlik taraf-ı eşref-i Şehinşâhî'den sûtûr-i nâ-mevzûn kabâhat ü vekâhatlerine râdde-i mazâ mâ-mazâ keşîde olup, ba'de'l-yevm kendülerden hılâf-ı te'ahhüd hareket-i küstâhâne sâdır olmayup, kânûn-i eslâf üzere kendi hâllerinde oldukca, bir vechile mu'âhaze ve ta'arruz olunmayacağını ve muhdes olan Segbân Ocağı'nın ref' u ilgâ olduğunu müş'ir, bâlây-ı hüccet-i merkûme hatt-ı hümâyûn-i Pâdişâh-ı heft-iklîm ile tevşîh u tersîm ve sûretleri bi-'aynihâ Baş-muhâsebe Kalemî'ne kayd u terkîm olunup, bu vechile âteş-i âsümân-rev-i şerr u fesâdları hamûd ve Nehr-i 'Âsî-i tuğyân u 'inâdları rukûd buldu.

Bu mu'âmelât hılâlinde Enderûn-i hümâyûn'da olan Kapudan Paşa ve Kadı Paşa ve İnce Paşa, in'ikâs-i kazıyye ile hâl-i 'âlem sûret-i âhara münkâlib olduğuna nazar edüp, beher hâl nevbet-i nâ'ibe kendülerine intikâl edeceğini teyakkun eylemeleriyle, hemân Tersâne'den bir büyük sandal celb ü ihzâr ve gûyâ ki derd-i serlerine sandal ile 'ilâc u tîmâr edüp, fi'l-hâl ba'zı müte'ayyinân müte'allikâtlarıyla Balık-hâne'den sandal içre balıklayup, semek-i tâfî gibi sath-ı âba pertâbla Boğaz'a doğru katre-zenân-ı 'azm ü şitâb olmuşlar. Niteki serencâmırları 'an-karîb zikr u ifhâm olunur.

Ve hasbe'l-mukâvele segbânlar Seray'dan şubaralarını ihrâc ederek hurûc edüp, oda-başılar ve kara-kullukcular [N4 72a] bölük bölük kışlarına getirüp temkîn eylediler. Min-ba'd tarafeynden ferd-i vâhide imâle-i nîm-nigâh-ı kîne vü 'udvân ve itâle-i enâmîl-i ta'arruz u tuğyân olunmayup, câ-be-câ çârsû ve pâzâr küşâd ve i'mâl-i mu'âmele-i dâd ü sitâd olunmak bâbında dellâllar nidâ ve zâbitler geşt ü güzâr eylemekle, mehmâ-emken muktezî olan çârşûlar açılıp, şehirlüler nümâyân ve bey' u şîrâ der-meyân olmağa başladı. Çerkacı Paşa ve efendiler bu haber-i sükûnet-eser ile tekrâr Seray'a 'azîmet ve hâk-i pây-i hümâyûna 'arz-ı keyfiyyet edüp, her biri nüvâziş-i Mülûkâne'ye mazhar ve ser-i ibtihâc ü meserretleri sipîhr-i berîne hemser oldu.

Fe-lillâhî'l-hamdü ve'l-minne mahzâ 'avn ü te'yîd-i hazret-i Bârî ve yümn-i hulûs-ı kalb-i Şehriyârî'yle Âsitâne-i sa'âdet'den işbu dâhiye-i dehyâ' ve gâ'ile-i gaylâ' iki gün zarfında hasen vechile zâ'il ve 'âmme-i nâsa emn ü ferâğ-ı dil hâsıl oldu. Husû[san] havze-i Serây-ı hümâyûn ol ecsâm-ı kesîfe-i siklet-nümûndan huluvv u ferâğ sebebiyle fi'l-mesel ahlât-ı rediyyeden pâk olmuş havsala-i mi'deye, yâhûd ebhire-i sevdâ'ıyyeden tenkîh bulmuş kâse-i dimâğa dönmüşdür; fe-hamden sümme hamden, sümme hamden.

Ve huluvv-i mesned-i Sadâret sebebiyle şimdilik Çavuş-başı Memiş Efendi bi'l-Vezâre Kâ'im-makâmîlık, ba'dehû bi'l-fi'l Vekâlet-i kübrâ ile i şgâl-i hayyiz-i mevhum-i Sadâret ve Nakîb Dürrî-zâde es-Seyyid 'Abdullah Molla Efendi ihrâz-i makâm-ı Meşihat eylemekle, sâbık Üsküdar Kadısı Çelebi-zâde

hafidi es-Seyyid Zeynel'âbidîn Efendi, Nekâbet-i eşrâfla iktisâb-ı mezîd-i şerâfet eyledi.

Tenbîh

Tabaka-i Selîm Hânî ser-i kârlarının âfet-i ikbâl ü devlet ve 'illet-i idbâr u nekbetleri, tahfif-i şerî'at ve tabaka-i sâniyenin feyâlet-i re'y ü reviyet olup, işbu tabaka-i sâlisenin de ancak sebab-i in'ikâs ü intikâsları, gurûr u shehevât olmağla, bundan sonra ber-âmede-i dest-i ikbâl olan [N4 72b] kâr-fermâyân-ı Devlet-i ebediyyü'l-iclâl olanların dahi reviş ü cünbişlerine ve kâr u kirdârlarına bakalım. Bu vakt-i kalîlde meşhûd olan tekallübât-ı kesîreden i'tibâr ve ser-encâm-ı güzeşteğândan istibsâr ederler mi, yohsa bâsıra-i basîretleri gışâve-i hubb-i dünyâ ile nâ-bînâ ve buhâr-ı bâde-i ikbâl-i lâ-bekâ' birle mest ve ser-behevâ olurlar mı? *fe-ni 'me mâ-kâle**;

Neşvedâr oldukca nâ-hemvâr olur meşrebleri

Mest-i ikbâl-i zemâne böyle serşâr olmasa

Terceme-i 'Alemdâr Mustafa Paşa

Müşârun ileyh fi'l-asl Ruscuk rûstâyîliğından neş'et edüp, Rumeli ehâlisine lâzime-i mâhiyyet olan Ocaklu Taslakcılığı hâssasına mebnî, yirmi beşinci bölüğe intisâb ve eyyâm-ı hadâsetinde sınıarı** ve yosma ve horyâd takımlarıyla ol havâlinin hasâyıs-ı zâtîyyesinden olan Celâlîlik de'bini bu dahi piş-nihâd-ı i'tiyâd ü irtikâb edüp, ancak ba'zı evzâ'-ı cemîle sebebiyle hemcinsi beyninde mümtâz ve bir def'a sefer-i hümâyûnda ibrâz-ı dilîrî vü celâdet etmekle, 'Alemdârlık 'unvânîyle mânend-i livâ müte'ayyin ve ser-firâz ve beyne'l-akrân 'unvân-ı 'Alemdârî lakab-ı iştihârî ve min-ba'd fi'l-cümle müstevcib-i temkîn ü vekârî olmuşıdi. Vaktâ ki kutr-i mezbûrda ref'-i râyet-i istîlâ eden Tirsinikli-oğlu ol aktâr ve memâlike tarîka-i bagy ü tegallüble mütemâlik oldukda, merkûmu istihdâm ve umûr-i müşkilede istî'mâl ü istikdâm ederek, Mustafa Bayrakdâr nâmı zebân-zede-i enâm olmağa başladı. Çünkü Tirsinikli-oğlu türüdülikden neş'et edüp, zâtında 'âmî ve gâfil ve rây ü tedbîrden bi'l-küllîyye zâhil ve hemîşe fisk u fücûra münhemik ve mütevaggil ve hemvâre mest-i lâ-yu'kal olmağla, ekser mesâlih-i mühimme 'âtil ve bir taraftan kendünün de zevk u safâsı [N4 73a] mühmel ü 'âtil kaldığına mebnî, ribka-i umûru bi'l-küllîyye merkûmun rakabe-i temşiyet ü kifâyetine taklîd etmekle, cümletü'l-mülk-i umûr ve mu'avvelün 'aleyh-i cumhûr olmuşıdi.

* فنعم ما قال = Söylediği de ne güzel oldu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** Metnimizde geçen "sınıarı (سنگاری)" kelimesi, aşağılık, bayağı, akıl yoksulu, akrân, benzer gibi anlamlara gelmektedir; bk. *Tarama Sözlüğü*, V,3431-3434.

Vaktâ ki Tirsinikli-zâde cild-i sâbıkda ifâde olunduğu sûretle hâk-i helâke ser-nihâde oldukda, sâhib-i tercemenin ehâlî-i etrâf u havâlî ile istînâs ü ülfeti ve tekeffül-i hall ü ‘akd-i maslahatı sebebiyle Tirsinikli-oğlu'nun in‘idâm-ı vücûd-i bî-sûdu, sükût-ı harf-i zâ‘id mesâbesinde olup, ehâlî merkûmu hâlik-i mersûm makâmına ikâme vü temkîn eylemekle, keyfiyeti Der-i devlet'e ‘arz u inhâ ve merkûm hakkında teveccühât-ı ‘aliyye sudûrunu istircâ eylediler. Fi'l-hakîka ba‘zı umûr zımnında ol cânibe âmed-şud eden me‘mûrîn dahi her bâr merkûm tarafından teşekkür-güzâr oldukları hâlâta, sefer mukaddimâtının dağdağa-i tehakkuk ihtimâli ve ol aktârın şûriş ü ihtilâli, husûsan Tirsinikli-oğlu muhalledâtının teslîmi zımnında te‘ahhüd ü tekabbulu munzamm olarak, müstelzim-i is‘âf-i âmâlî olmağın, Kapucu-başılık ile i‘zâz ve hâlik-i mezbûrun münhallâtı bi't-temâm ‘uhdesine tevcih ü ihâle birle ser-firâz kılındı. Ba‘de-bürhetin Rusyalu ile sefer hâdisesi zuhûrunda muktezây-ı vakt ü hâl üzere, menşûr-i câh ü i‘tibârı, tuğrây-ı garrây-ı Vezâret'le müzeyyen ve Sevâhil-i Nehr-i Tuna Ser‘askerliği ‘unvâniyle de ma‘nûn kılındı. Vâkı‘â a‘dâ karşusunda cerîde-i zîb-i iftihâr olacak hıdemât-ı mevfûre ve mesâ‘î-i meşkûreden hâlî olmayup, ne hâl ise eser-i celâdeti ve cemîle-i sa‘y ü gayreti olarak mütâreke in‘ikâdî sûret-yâb ve musâlaha husûsu dahi ser-dâde-i merkez-i imkân ü iktirâb olmuşıdi. Bu vechile müşârun ileyh düşmen pîş-gâhında sedd-i sedîd ve hâciz-i hadîd iken, “*Tis‘atü rahtın yüfsidüne fi'l-arzi*” mefhûmu sıfat-ı kâşife-i hâlleri ve “*Ellezî yüvesvisü fi sūdûri'n-nâsi mine'l-cinneti ve'n-nâsi*” medlûlü, [N4 73b] lâzime-i mâhiyyât-ı mefâsid-i ştimâlleri olan bir alay şeyâtîn-i ins ü dâll ü mudîll nâ-cinsler, mahzâ agrâz-ı nefsanîyyelerini icrâ kaskına mebnî, müşârun ileyhın ervâh-ı habîse gibi ‘urûkuna hulûl ve maraz-ı sevdâ-sıfat dimâğına duhûl edüp, gûnâ-gûn tesvîlât ve rengâ-reng terzîkatla ızlâl ü igvâ ve “Tashîh-i devlet” deyerek ve'l-hâsıl tekrârı mükeddîr-i kulûb olan fend ü üslûbla Dâru's-saltana'ya sevk u igrâ eylemeleriyle, bilâhare raht ü baht-i vücûdu, sūhte-i âteş-i heder ü hebâ ve nâm ü şânı mîsdâk-ı “*Ke-en lem-yekün şey'en mezkûrâ*” oldu.

İzâ kâne'l-gurâbu delîle kavmin

*Le-yehdîhim ilâ dâri'l-bevâr*⁴

* *تسعة رهط يفسدون في الارض* = Dokuz kişi (elebaşı) vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlardı” anlamına gelen bu cümle, Kur‘ân, en-Neml, 27/48. âyetin ortasında yer alan bir kısımdır.

** *الذي يوسون في صدور الناس من الجنة و الناس* = Cinlerden ve insanlardan insanların kalplerine vesvese sokan kişilerin (şerrinden insanların Rabbine sığınırım)” anlamına gelen bu cümle, Kur‘ân, en-Nâs, 114/5-6. âyeleridir.

*** *كأن لم يكن شئاً مذكوراً* = Sanki anılan bir şey olmadı” anlamına gelen bu cümlede, Kur‘ân, el-İnsân, 76/1. âyetin sonunda yer alan “*Lem yekün şey'en mezkûrâ* = Anılan bir şey olmadığı (uzun bir süre geçmedi mi)” kısmına bir telmîh söz konusudur.

⁴ *إذا كان الغراب دليل قوم* * *ليهديهم الى دار البوار* = Bir topluluğun kılavuzu karga olursa, onları götüreceği yer helâk yurdudur” anlamına gelen Arapça bir beyittir

Sâlifü'z-zikr numûne-i külhan olan mahzen derûnunda cebehâneye âteş verir iken: “Üç dört nefer kahbenin sözleriyle ‘amel eden bed-terin hâl ü cezâsı budur” dediği tahrîr olunmuştur. Müşârun ileyh gerçi serkeşlik vâdisinde neşv ü nemâ bulmuş, husûsan Nizâm-ı Cedîd gâ’ilesiyle ‘amme-i ehâlî-i Rumeli, ser-i kârân-ı Devlet-i ‘aliyye'den dil-gîr ve rû-gerdân olmuş olup, bu dahi ol gürûhdan olmağla, Vezâret'ine kadar Devlet-i ‘aliyye tarafına bî-bâkâne mu‘âmele-i muta‘assibâneyi pîş-nîhad eder iken, hâssa-i lâzime-i Vezâret'le etvâr-ı sâlifesi mütebeddil, husûsan muzâyaka-i a'dâ sebebiyle min-ba'd evâmîr-i Devlet-i ‘aliyye'ye inkıyâd ve dem-be-dem bi'l-vücûh isti‘âne ve istimdâda muztarr olmağla, bi'l-küllîyye revîş ü menişi tavr-ı Vezîrâne'ye mütehavvel olmuş idi. Eğer ol müfsid ü fettânların igvâ vü ızlâline meftûn ve tesvîlâtına mağbûn olmayup, makâm-ı Ser‘askerî'de kâ'im ve müştâgil olduğu emr-i mücâhede ve murâbataya mülâzım olaydı, fi'l-vâki‘ dîn ü devlete nâfi‘ ibrâz-i hîdmet edüp, küffâr-ı bed-millet bu mertebede memâlik-i İslâmiyye'ye itâle-i akdâm-ı hasârete cesâret edemediğinden başka, bî-şâ'ibe-i külfet-i mazarrat emr-i musâlaha sûret bulup, ilâ hâze'l-ân [N4 74a] mesdûd olan dervâze-i endûh ü keder nâ-mahdûd küşâde olmayacağı reyb ü şübheden âzâde idi. Kezâlik merkez-i Sadâret'de, ne hâl ise çend mâh müddet imtidâd bulmuş olaydı, yine hengâm-ı merkûmda maslahat-ı musâlahanın irtibâtı melhûz-ı aaleb, belki sâha-i imkân-ı vukû'îye akreb idi. Lâkin çekilecek bâr-ı belâ ve görülecek çehre-i mihnet ü ‘anâ ol hükmü nesh ve ol tertîbi fesh eyledi; *zâlike takdîru'l-'azîzi'l-'alîm**.

Ne sendendir, ne bendendir, ne çerh-ı kîne-verdendir.

Bu derd-i ser-i humâr neşve-i câm-ı kaderdendir**.

İn-şâ'allâhu Te‘âlâ ol âmâl ü emânı bâ-‘avn ü te'yîd-i Rabbânî, dest-yârî-i seyf-i Sultânî ve yâverî-i sa'y ü tedbîr-i Cihânânî'yle ‘alâ ahseni'l-vücûh sûret-yâb ve ser-zemîn-i memâlik-i Hâkânî, âb-ı nâb-ı rây ve hıfz u siyâset-i fermân-rânî birle ezyed mine'l-evvel karîn-i revnak u tâb olmak mes'ûl-i bârgâh-ı cenâb-ı Rabbu'l-erbâbdır.

Vezîr-i müşârun ileyh Âsitâne'ye vürûd ve mesned-i Sadâret'e ku'ûd etdikde, fi'l-hakîka bidâyet-i emirde muhlisâne sûretle tanzîm-i menâzım-i umûr-i devlet ve tahkîm-i de'âyim-i mesâlih-i memleket kaydında sarf-ı vüs' u gayret edüp, lâkin zann-ı gâlib üzere giderek vâdî mütegayyer ve mukârin ve pîşvâları olan havenenin itâresiyle dimâğında dâ'îye-i uhrâ mütekarrer olmağla,

* ذلك تقدير العزيز العليم = Bu, o üstün ve bilen (Allah)'ın takdîridir” anlamına gelen bu cümle Kur'ân, el-En'âm 6/96; Yâsin 36/38; Fussilet 41/12. âyetlerinin son kısımlarında yer alan bir bölümdür.

** Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, 1,528.

taraf-ı hazret-i Hılâfet-penâhî'ye i'tinâ' vü ihtirâmı mütenezzil ve “*Ene lâ gayri**” mefhûm-i bî-hayrı ile garrende-i gurûr-i lâ-tâ'il olmağın, bu vaz'-ı nâ-sâzından ekser nâs kendüden nefret ü ihtiyâz edüp, eshel-i vech ile Devlet-i 'aliyye üstünden kâbûs-i sikleti mündefi' ve pîş-gâh-ı Saltanat-ı dest-gâhdan buhâr-ı muzlim-i kesâfeti munkaşî' olmağla, hûrşid-i zât-ı sa'âdet-âyât-i Şehinşâhî, dâ'ire-i [N4 74b] zâhire-i zuhûrda mültemi' olmak bâbında, dergâh-ı Kibriyâ penâhdan mutazarri' olmakda idi.

İşbu Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye hakikat cihetinden devlet-i hazret-i Muhammediyye olmağla, ilâ yevmi'l-kıyâm bekây-ı şerî'atle bâkî ve ber-devâm olacağı mev'ûd u mübeşşer olduğu, ehl-i tahkik 'inde mukarrerdir. “*el-Hılâfetü min-ba'di selâsüne seneten sümme tekûnü mülken 'adüden***” Hadis-i şerîfi mantûkunca, Hılâfet-i kâmile-i hakîkiyye otuz sene haddinde muktezî olup, lâkin Hılâfet-i hükmiyye şerî'at-i Muhammediyye ile mümteziç olmağla, vukû'-i vâkı'a-i küberâyâ kadar mümteç olacağı, sübût-yâfte-i sahîhu'l-eserdir. Pes otuz sene inkızâsında ser-levha-i mülûk-i Emeviyye olan cenâb-ı Mu'âviye, mesned-nişîn-i istiklâl ve temellük olup, Hılâfet-i hükmiyye ile Saltanat-ı mülkiyye anlarda müctemi' olmuş idi. Ba'de vefâtihî câ-nişîni olan silsile-i Emeviyye'de Hılâfet tarafı rikkat ve ancak 'Ömer bin 'Abdül'azîz hazretlerinde kuvvet bulup, el-hâsıl bi't-tefâvüt âhır-ı Emeviyye'ye değin mülk-i sâde müstemirr oldu. Ba'dehû nevbet-i 'Abbâsiyye'de hemân birkac nefer zevât-ı celîletü's-sıfâtda Hılâfet revnakı gâlib olup, evâhırlarında Saltanat değil, belki Hükûmet sûreti dahi gâ'ib oldu. İşbu zikr olunan iki devlet-i İslâmiyye'de mesned-nişîn-i hükümrânî olanların ekseri, şer'-i şerîfe i'tinâ etmeyüp, kimi tagyîr-i 'akâ'id-i dîniyye ve kimi tevhîn-i ahkâm-ı şer'iyye etmeleriyle, “*Innallâhe lâ yugayyiru mâ bi-kavmin hattâ yugayyirû mâ bi-enfusihim****” mantûku üzere ahvâlleri mütegayyer ve bilâhare emânet-i kübrâ yed-i tasarruflarından intizâ'la nevbet-i devletleri dest-i âhır olup, kıssa vü dâstânları 'ibret-nümây-ı dil-i mu'tebir oldu. Ve kaldı ki devr-i Ümmet-i Muhammedî'de sâlifü'z-zikr iki devletden gayri devlet-i müstakille-i müselsele gelmeyüp, Selâcika ve Çerâkise ve Tiyâmera ve Hârzemiyân ve sâ'irleri, ekserî 'Abbâsiyye şu'belerinden [N4 75a] tavâ'if-i mülûk 'idâdında Saltanat-ı münferide olmalarıyla, devlet-i kâmile değiller idi. Bu cihetle anlar mebbasimizden hâriclerdir.

* *انا لا غيرى* = Ben varım, başkası yok” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** *الخلافة من بعدى ثلاثون سنة ثم تكون ملكا عضوا* = Hılâfet benden sonra otuz yıldır, sonra rahatsız edici saltanat gelecektir” anlamına gelen ve burada hadis olarak belirtilen bu cümle buradaki şekliyle bellibaşlı hiçbir hadis kitabında yer almamakla beraber, sondaki “adüden=rahatsız edici” kısmı hâriç Ahmed b. Hanbel 5/220,221'de geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. meselâ Wensinck, II,70.

*** *ان الله لا يغير ما بقوم حتى يغيروا ما بانفسهم* = Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirmeye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez” anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, er-Ra'd, 13/11. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

Pes devlet-i kâmile-i İslâmiyye ber-vech-i muharrer Emeviyye ve ‘Abbâsiyye ve ‘Osmâniyye’den ‘ibâretdir. Emeviyye ile ‘Abbâsiyye’nin hâl ü me’âlleri icmâl olundu, tefâsiline tevârih-ı mufassala mütekeffildir. Kaldı ki işbu Devlet-i ‘Osmâniyye’nin *huffet bi’l-‘inâyâti’s-Sübhaniyye**, besmele-i mushaf-ı İmâmet ve fâtiha-i furkân-ı hükûmeti olan ‘Osmân Gâzî *‘aleyhi’r-rahmetü mâ dâmeti’l-melâhimü ve’l-megâzî***, ibtidâ Nebiyy bi’s-seyf *‘aleyhi’s-salâtü ve’s-selâmü**** isr-i esîrlerini pîş-nihâd ve şer’-i Muhammedî’ye kemâl-i ta’zîm ü inkiyâd birle gazâ vü cihâd emrine sa’y ü ictihâd edüp, icmâlen ‘ani’t-tafsîl sülâle-i seniyyelerinin bi’l-cümle himem ü mesâ’ileri, icrây-ı ahkâm-ı İlâhiyye ve infâz-ı evâmîr-i şer’iyye birle asl-ı asîl-i Nebiyy-i nebîl *‘aleyhi salevâtü’l-Meliki’l-celîl⁴* hazretlerine iktidâ ve Hulefâ’-i Râşidîn *ridvânullâhi ‘aleyhim ecma’in⁵* tarîkalarına iktifâ edegelüp, husûsan Fâtih-i Kostantıniyye Sultân Mehmed Hân *‘aleyhi’r-rahmetü ve’r-ridvân* hakkında *“Fe-le-ni ‘me’l-emîru emîruhâ⁶”* ta’bîr-i i‘câz-ihativâsıyla lisân-ı ahadiyyet-i cem‘-i Nebevî’den medh-i şerîf-i Mustafavî sâdır ve ‘unvân-ı merkûm Emîru’l-Mü’mînîn olduklarını bi’s-sarâha mübeşşir olup, fi’l-hakîka Emîru’l-Mü’mînîn ise Hulefâ’-i Râşidîn olmağla, onların lakab-ı mezheblerini Server-i kâ’inât *‘aleyhi efdalu’s-salevât⁷* hazretleri Sultân-ı müşârun ileyhe telkîb buyurmalarıyla, gerek merhûm-i müşârun ileyh ve gerek fiyâza-i sulb-i pâkîzesi olarak vasf-ı merkûmdan hisse-mend olan nesl-i ercümendleri, *“Vellezîne âmenû v’ettebe’athum zürriyyetuhum bi-îmânin elhaknâ bihim zürriyyetehum⁸”* nass-ı mübînî ve *“Hükümü’l-usûli yesrî bi’l-furû⁹”* asl-i metîni mûciblerince, bi’l-

* حفت بالعنايات السجانية = Etrâfı Allah’ın ihsânlarıyla çevrilsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** عليه الرحمة ما دامت الملاحم والمغازى = Büyük kanlı savaşlar ve din uğruna yapılan savaşlar devam ettikçe Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** عليه الصلوة والسلام = Salât ve selâm onun üzerine olsun” anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan Arapça bir duâdır.

⁴ عليه صلوات الملك الجليل = Yüce hükümdârın (Allah’ın) salâtı onun üzerine olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

⁵ رضوان الله عليهم اجمعين = Allah onların hepsinden râzî olsun” anlamına gelen ve sahâbe için kullanılan Arapça bir duâ cümlesidir.

⁶ فلنعم الامير اميرها = (O’nu fetheden) komutan ne güzel komutan” anlamına gelen ve İstanbul fethi ile ilgili Hz. Peygamber’in meşhûr hadîsinin bu kısmı, Ahmed b. Hanbel, 4/335’te geçmekle beraber el-Elbânî, bu hadîsi Süyûtî’nin tahrîc ettiği zayıf hadîsler arasında değerlendirmektedir; bk. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, *Silsiletü’l- Ehâdisi’z-Za’ifeti ve’l-Mevzû’ati*, Riyâd 1412/1992, II,268.

⁷ عليه افضل الصلوات = Salâtların en üstünü onun üzerine olsun” anlamına gelen ve Hz. Peygamber için yapılan bir duâdır.

⁸ و الذين آمنوا و اتبعتم ذريتهم بايمان الحقنا بهم ذريتهم = İman eden ve soylarından gelenlerde, imanda kendilerine tabi olanlar (var ya)! İşte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, et-Tûr, 52/21. âyetin ilk yarısıdır.

⁹ حُكْمُ الْأَصُولِ يَسْرَى بِالْفُرُوعِ = Asılların hükmü ayrıntılara da sirâyet eder” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

verâse Hılâfet-i kâmile-i hükmiyyeye mazhar oldukları, rumûz-âşinâyâna rûşen-terdir. Pes bu devlet-i mahfûzaya ecânib değil, belki ekârib [N4 75b] nâhun-res-i dahl ü ta'arruz u iştirâk olmak, hâric-i hayyiz-i imkân ve bed-hâh ve bed-nigâh olanlar, âteş-i kahr-ı İlâh ile sûhte-i lehb-i tebâh u tebâh olacakları, ehl-i tahkîk ve tecrîbe 'indinde nümâyândır. *Yürîdüne en-yutfî 'ü nûrallâhi [bi-efvâhihim] ve ye'ballâhu illâ en-yütimme nûrahû ve lev kerihel-kâfirîn **

Eyyedehallâhu Te'âlâ ve halledehâ

*Ve şettet cumû'a a'dâ'ihâ ve şerridhâ***

Çün Vezîr-i müşârun ileyh sefer takrîbiyle az vakitte haylîce nâm ü şöhret kesb edüp ve Ser'askerlik mülâbesesiyle Rumeli a'yânları ve ol bîşe-i ta'assub u tuğyân câneverânları kendüsüne müncezib ve mürtebit ve müntesib olmağın, binây-ı şehâmeti üstüvâr ve hasây-ı cem'iyyeti, bîrûn-i hadd-i ihsa vü şümâr olmuşıdi.

Pes âvâze-i şân ü iştihârı, âfâkgîr ve tanîn-endâz-i sâmi'a-i bernâ vü pîr olduğu hâlde, haşerât-ı kesîre ile hod-be-hod Ordu-yi hümâyûn'u kaldırup, 'ale'l-gafle Hülâgû ve Bağdâd Dâstâmı tarzında Âsitâne-i sa'âdet'e velvele-rîz-i kudûm olup, evvel vehlede Ayasofya Câmi'i'nin revâsî-i râsîhâtından nişân olan bu kadar e'izze-i 'ulemâyı berkende vü perîşân ve Vezîr-i a'zam nâmına olan âdemi dahi mücâhereten esâfil-i 'avâm vâdisinde sebb ü düşnâm ederek, yektâ-ser bir menzil bârgîri ile mehter sürer gibi matrûd u mühân eylediğine mu'âkib, ser-pençe-i kuvvet-i kâhire-i tegallüb ü savletle cürdân-ı Ehl-i Sebâ-sıfat taklîb-i sahra-i sengîn-devlet eylemekle, gerek Âsitâne'ye ve gerek 'âmme-i Memâlik-i mahrûse'ye, belki ekâlim-i sâ'ireye ber-vech-i gulgule-rîz-i dehşet ve tantana-engîz-i hevl ü heybet oldu ki, eslâf-ı sâhib-hurûclardan Buhtunnasr*** ve Ebû Müslim*4 ve Cengîz ve Hülâgû ve Tîmûr efsâneleri, elsine-i kıssa-hânândan sâkit u mehcûr oldu. Ve evâmîr u tenbîhâtı bir kertede nâfîz

* يریدون ان یطفئوا نور الله [بافواهم] و یأبى الله الا ان يتم نوره و لو كره الكافرون = Allah'ın nûrunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek istiyorlar. Halbuki kâfirler hoşlanmasalar da Allah nûrunu tamamlamaktan asla vazgeçmez" anlamına gelen bu cümleler, Kur'ân, et-Tevbe, 9/32. âyetidir.

** ايدها الله تعالى و خلدھا * و شئت جموع اعدائها و شردها = Yüce Allah onu güçlendirsin ve kalıcı kılsın. Düşmanlarının topluluğunu dağıtsın ve onları avâre dolaştırısın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** Metnimizde Buhtunassar (بُحْتُ نُسَّر) okunacak şekilde yazılmış olan kişi, Ahd-i Atîk'in Yunanca ve Latince tercümelerinde adı Nabukodonosor şeklinde geçen, M.Ö. 605-562 yılları arasında hüküm süren, Yahuda Devleti'ni ortadan kaldırarak Kudüs'ü ve Süleyman Mâbedi'ni yakıp yıkan Bâbil kralı Buhtunnasr'dır; bk. meselâ Ömer Faruk Harman, "Buhtunnasr", *DİA*, İstanbul 1992, VI,380-381.

*4 Metnimizde sözü edilen Ebû Müslim, Emevî Devleti'nin sona ermesinde en önemli rolü oynayan ve idarenin Abbâsîler'e intikâlini sağlayan Ebû Müslim-i Horasânî'dir (ö.137/755); bk. meselâ Hakkı Dursun Yıldız, "Ebû Müslim el-Horasânî", *DİA*, İstanbul 1994, X,197-199.

idi ki, henûz heyûlây-ı hurûfu [N4 76a] kâr-hâne-i dehânında deffe-gîr-i târ u pûd-i sûret-i lafziyye olmaksızın şahıs, imtisâl-i istikbâl eder idi. İstanbul esvâkına mahsûs emti‘a ve sebzevât ve sâ‘ir eşyâ’ husûsunda bir def‘a terhîs-ı es‘âra dâ‘ir yesak gûne tenbîhi sâdır olmağla, el-meded bir akcalık nesneyi on akcaya ve ziyâdeye satmak ‘âdet-i mu‘tâdesi belki tabî‘at-i hâmissesi olan bî-rahm ve bî-insâf ve “*es-Sûkıyyetü humu'l-kilâbi's-Selûkiyye**” fıkrası, ‘umde-i evsâfları olan gaddârân-ı esnâf, keffe-i mîzân gibi seng-i te‘essüfle sînelerini döğerek bi'l-cümle emti‘a ve eşyâlarını ber-vefk-ı tenbîh yine erbâh-ı mu‘tedileyi mutazammın olarak mu‘âmeleye müsâra‘at eylediler. Ez-cümle menav îmânsızları, sebzevât kısmından sene-i sâlifede ‘ale't-tahkîk beher karpuzu lâ-ekall yirmişer pâreye bey‘ edegelmişler iken, eyyâm-ı merkümede hacım ve cüssede eslâfından ekber ve a‘lâ karpuzu üçer ve dörder ve ahşâma karîb ikişer pâreye salây-ı ‘âmm ederler idi. Çârşû başları, husûsan sâhât-i hâriciyye-i cevâmi‘, harmengâh-ı batâtîh olup, tûde-i ahcâr gibi püşte-i rüşteye söygünür idi.

Hattâ bir gün bu Hakîr Sultân Mehmed Câmi‘i’nden Serrâc-hâne semtine ‘âzim iken, reh-güzerde tilâl-i refi‘a gibi iki taraflu otuz kadar yığmı mevzû‘ olup, birinin sâhibi a‘lâ savtla: “İbâdullah ne durursuz! Üçer ve ikişer pâreye kola koltuğa sığmaz, Tanrı vergisidir!” deyü nidâ ederek halkı iştirâyâ da‘vet ü igrâ eder idi. Ol esnâda karşudan bir pîr-zen gelür olmağla, nidây-ı mezkûra bi'l-mukâbele: “Âmennâ ve saddaknâ, belî şübhesiz Tanrı vergisidir. Lâkin Mustafa Paşa berekâtıdır” cevâbıyla menava ilkâm-ı hacet etmeğın, haylıce mutâyebeye bâ‘is oldu. Bundan başka meselâ basalin beher vakıyyesi eyyâm-ı mâziyyede on dörder pâreye bey‘ olunurken, hengâm-ı merkümda iki pâreye râygân olmağla, ol menav habîslerinin [N4 76b] âb-şâr-ı ciğir-i murdârlarından mâ‘ül-basal-sıfat tel-hâbe-i hasret kârîz-i dîde-i mihnet-dîdelerinden mütekâtır olur idi. Dürüş-edâ ile dil-hâhi olan ücrete me‘lûf hammâl dînsizleri ve bakkâl kâfırları ve sâ‘ireleri dahi vetîre-i mezkûre üzere mu‘âmele eder oldular. Ve ol makûle gaddârlar: “Min-ba‘d bu belde bize elvermez” deyerek ayak çeküp, dâr u diyârlarına ‘azîmet ve belde-i tayyibe-i İslâmbol’dan ref‘-i habâset eylediler.

İşte sekene-i Dâru’s-saltana devr-i mezbûrda bu yüzden bir nev‘ hasab u rehâ-ziyâfetle mütena‘am ve sûkıyye tâ‘ifesine ma‘nevî harâc-güzârlık beliyyesinden halâs birle, mesârif-i gâliye gâ‘ilesinden me‘mûn ü sâlim olarak ol kadarca mugtenem oldular.

Halvây-ı fenâ zehr ile âlûdedir ammâ
Baksan yine bir gizlüce lezzet var içinde**

* *هم الكلاب السلوقية* = Pazarcılar var ya, onlar Selûk [=Yemen’de bir şehir] köpekleridir” anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

** Metnimizde yer alan bu beyit, “Baksan yine bir” kelimeleri yerine “Çekmek eli güç” kelimeleri değışikliğıyle Nâbi’nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbi Divânı*, II,980.

Müverrih-ı Hakîr ma'rekegâh-ı dâr u gîr olan ol Leyle-i Kadr'de hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anhu* civârında bir ahbâb iftârında bulunup, ol gice anda beytütet olunmuş idi. Bâb-ı 'âlî'de mütehaddis olan harîkın şu'le-i âfâk-gîri dem-i sahûrda mahsûs olmağla, herkes berây-ı istihbâr turuk ve ezikkaya şitâbkâr oldular. Hakîr dahi sâhib-i hâne takımıyla iskele semtine müteveccih olup, iskeleye vürûdumuzda harîk tarafına zevrak-rân-ı 'azîmet olan tulum[ba]cıyanın ric'atlerine musâdîf olmağın, ba'zı vüçûh-i mahalle sebab-i mürâca'atlarından pürsân oldukda: "Bu harîk bizlerin tulumba ile itfâ' eylemek hıdmetimize müte'allık değildir. Şimdi alay melay gideriz" deyü ibhâm u ihâmı mutazammın bir cevâb edüp, isti'câlle gıtdiler. Ba'dehü 'ale'l-fevr bi'l-cümle ârâste-i silâh olup ve sâ'irlerden cem'-i sevâd ü eşbâh etmiş olarak gelüp kayıklara süvâr ve: "Bizler yanacağımıza kendüleri yansun" deyerek harîk cânibine [N4 77a] micdâfe-zen-i ilgâr oldular. Ve ol taraftan câ-be-câ tüfeng tarrâkaları işidilmekle, kulûb-i nâs telâş ü vesvâsla pür-bîm ü hirâs olup, her biri bir ma'nâya zâhib oldular. Husûsan Leyle-i Kadr mülâbesesiyle bu Hakîr gibi mahall-i merkûmda müsâfir bulunanlar, mânend-i kebâb halîde-i sîh-ı ıztırâb olmuşlar idi. Gice olmak mülâbesesiyle dervâzeler bi'l-cümle mesdûd ve vahşet ve tûl mesâfe sebebiyle varoşdan 'azîmet muhâtaradan ma'dûd olmağın, ne hâl ise ol leyle-i nâbigiyyeyi başa çıkarup, ancak orada bulunan Ocaklu taslâkçılarının mecmû'u, müstağrak-ı silâh olarak gürûh gürûh Âsitâne tarafına sürbe-i zâğ u zağân misâl neşr-i cenâh-ı isti'câl edüp, lâkin birisi harf-i vâhid darb-ı kelâm etmezler idi. Gerçi ol şeb-i pür-şagabda bu emârelerden bir fitne-i nâ'ime bîdâr olduğu münfehîm olup, lâkin sûret ü hâl ü keyfiyyeti nâ-ma'lûm olmağla, dûr-endîşân tâbeye düşmüş mâhî gibi piç ü tâbla pür-inkilâb ü halecân ve ehâlî ba'de salâti'l-fecr câmi'lerde ve küçe başlarında ve çârsûlarda fırka fırka: "Ayâ ve 'acebâ" deyerek hayrân ve ser-gerdân idi.

Bu 'Abd-i şûrîde-bâl dahi evlâd ü 'iyâl efkâriyle bî-mecâl olup, bir takrîble fakîr-hâneye beden-i nâ-tüvânı îsâl eylemek recâsiyle Eyyânseray dervâzesine varup mesdûd olmağla: "Yâ müfettiha'l-ebvâb!" nidâsiyle istifâtâh eylediğimde, verây-ı bâbdan derbân ref'-i savtla: "Bugün İstanbul kapuları açılmak, hâric-i dehlîz-i imkândır. Ocaklu tarafından her kapuya şedîd yesak geldi, derbeder olma, gezme!" cevâbıyla "Açılmayan kapuyu çalma!" mefhûmunu işrâb eyledi. Pes bu bâbda "Men kara'a'l-bâbe ve lecce velece*" ibrâmı nâfiz olmayacağına ittlâ' birle, yine Eyyûb tarafına iyâb u irticâ' olundu. Ve ol hengâmda Tersâne semtinden İstanbul derûnuna pey-der-pey toplar atılmağa başlayup, [N4 77b] güllelerin tarrâkaları kar'-ı sevâmî' eylemekle: "Yâ Rabb bu ne hâldir? Bu hâdise eğer Bektâşiyye ile Vezîr

* من قرع الباب و لجّ و لجّ = Bir kapıyı çalan ve bunu ısrarla sürdüren kişi içeriye girer" anlamına gelen bu cümlenin Ebûbekir 'Ali b. el-Hasen el-Gassânî'nin bir sözü olarak nakledildiği yer için bk. meselâ Ebû Mansûr 'Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâ'il es-Se'âlibî, *el-İ'câz ve'l-İcâz*, Kâhire ts., s.118.

mukâra‘ası ise İstanbul’u bu gûne muttasıl toplamak ne olsun? Yohsa bunlar ma‘âzallâhi Te‘âlâ taraflarına derkâr olan sû’-i zann vefkınca başka dâ‘iye ile hurûc mu etdiler?” deyü cümleyi hayret istî‘âb edüp ve bu tılsım-ı müşkile bir kimse zafer-yâb-ı keşf-i kûşe-i bâb olamadı.

Ol gün Kasaba-i Ebî Eyyûb’de mukîm ve müsâfir bir gûne muztarib ü mütezaccir oldular ki, ta‘bîrinden nâtıka kâsırdır. Tâ ki vakt-i ‘asra karîb Âsîtâne tarafından bir şahıs zuhûr edüp, icmâl-i hâlde fî’l-cümle teskîn-i bâl eyledi. Ol gice dahi güzêrân edüp, ferdâsı ‘ale’s-sabâh yine esvâk ve sevâhile şitâbân ve ol leyle-i hublâ mevâlidini cûyân iken, tebdîl-i kıyâfetle çend nefer baltacılar sâhil-i Halîc’de kâ’in selâtîn-i ‘iffet-âyîn yalılarına müsta‘celen gelüp, ol havâlîde gerçi ba‘zı ‘alâyim-i neşât müşâhede ve mahsûs olup, lâkin mânend-i mu‘ammâ ibrâz-i çehre-i ma‘nâ eylemedi.

Kimse hall edemedi müşkil-i râz-ı feleği

Var ise ‘akd-i Süreyyâ’dır ana nokta-i şekk

Gâyetü’l-emr Bektâşîyye’nin ol hengâmda yine Hidîv-i sâbık hazretlerini iclâs eylemek kasdında oldukları nihânîce zebân-zede-i ba‘zı kesân olmağla, ashâb-ı ‘ukûl-i Selîm’e bu urcûfeden be-gâyet mütekeddir ve bî-huzûr ve devr-i Mustafavî mücerreb ü meşhûd olmağın, Sultân Mustafa-yı Evvel tekerrürü gibi Devlet-i ‘aliyye’ye i‘âde-i zarar u hasâretten gayri ‘â’ideyi müfîd olmayacağı mülâhazasıyla bu uhdüse sâlibü’s-şu‘ûr oldu. Meğer ol hengâmda Sultân Mustafa hazretlerinin rûh-i pür-fütûhları bâlâda ifâde olunduğu üzere gussa-i ‘illet-i hunnâk ile cânib-i Cenâb’a intilâk eylemiş, *Sübhâne’l-hakîmü’l-bâkî*’.

Pîş-ezîn telmîh u telkîn olunduğu üzere işbu [N4 78a] <işbu> Devlet-i ‘aliyye mü’eyyed min ‘indillah ve manzûr-i nazar-ı hâss-ı hazret-i İlâh olmağla, Tîbe-i Tayyibe’nin nefy-i ehl-i nifâk eylediği gibi, muzırr ve bed-hâhlara her ne kadar istidrâcla bir mikdârca fûrce-i meydân verirse de imtidâd-ı vakt ü zemân vermeyüp, birer tarîkle def‘ u tathîr edegeldiği, tevârih-âşinâyâna gayri-i setîrdir.

Bu temhîd üzere ‘Alemdâr Paşa’nın her ne kadar zâhir-i hâlde Devlet-i ‘aliyye’ye lutf u menfa‘ati melhûz ise de, fî’l-hakîka hayr u nâfî‘ olaydı, hazret-i Men bi-yedihî’l-hayr *cellet saltanate ulûhiyyetihî ‘an müdâhaleti’l-gayr*** hazretleri “*Fe-emmâ mâ yenfe ‘u’n-nâse fe-yemküsü fi’l-arzı* ***” mantûku üzere

* سبحان الحكيم الباقي = Hakîm (=herşeyi bilen ve bâkî (=ölümsüz) olan Allah’ı her türlü noksanlıklardan uzak biliriz” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** جلت سلطنة الوهية عن مداخلة الغير = Onun Allahlık vasfının gücü başkalarının müdâhalesinden uzak olsun” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** فاما ما ينفع الناس فيمكث في الارض = İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, er-Ra‘d, 13/17. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısımdır.

anı merkez-i Sadâret'de pâydar ve rişte-i umûr-i 'ibâdî dest-i kifâyetinde berkarâr eder idi; *fe'l-hayru fîmâ kadderrallâhu Te'âlâ**.

Hakîm-i müverrihîn Na'imâ merhûm bir münâsebetle bast-ı ni'amây-ı beyân ü imlâ eylemiştir ki, işbu Devlet-i 'aliyye tesallut u iştirâkden mu'arrâ bir mahbûbe-i ra'nâ ve tehakküm-i agyârdan selimü's-sâha bir mahcûbe-i müstesnâdır ki, dâ'imâ müşâriklerini ve mukâsimlerini kahr ile cemâline ibtihâc ve mütehakkim ve mütevassıllarını i'dâm birle bâzârına revâc hâsıl olagelmıştır. Ve cümle-i selâmet dâ'imâ taraf-ı devâ'î-i himâyede olup, agrâz-ı nefsâniyye tekâzâsıyla sadâkatden ser-i mû inhirâf üzere olmayanlara ve lev ba'de hînin hüsn-i mükâfât oluna gelmiştir; *fe-ni'me mâ-kâle***.

Fakîr derim ki bunun sırrı çünkü bu Devlet-i İslâmiyye her zemân bir vâris ü Halife'nin dest-i kifâyetine min-tarafillah mufavvaz olmağla, ana mukâseme ve müşâreke dâ'iyesinde olanlar ma'nevî i'tirâz yâhûd hıyânet yâhûd te'ebbâ ve ru'ûnet mu'âmelesi etmiş olmağın, bi-eyy-i hâl sadme-i saht-ı İlâhî ile ser-nigûn olacağı vâreste-i şükûk ü zunûndur. Devlet ü saltanat tarafları dursun, makarr-ı Hılâfet'leri olan [İstanbul'a] kec-nigâh edenler dahi latma-hâr-ı kahr u tebâh olacakları bî-iştibâhdır. [N4 78b]

Bu münâsebetle Şeyh İsmâ'il Hakkî *kuddise sirruhu'l-hakkî**** hazretlerinin *Temâmü'l-Feyz* nâm kitâblarında sebt eyledikleri nefîsenin mulahhasan bu makâmda îrâdî rev[â] görüldü. Ma'lûm ola ki Dâru's-saltana mahrûse-i İslâmbol, bilâd-ı sâ'irenin cümlesinden ercah ve efdaldır. Zîrâ İslâmbol rûh mertebesine ve cem'-i rûhu makâmına işâretidir. Bilâd-ı sâ'ire kalb mertebesine ve fark-ı kalbi makâmına işâretidir. Zîrâ İslâmbol mülûk-i 'Osmâniyye'nin dâru's-saltanaları olmağla, cem'iyet-i küberâdan hâlî olmaz. Mülûk-i 'Osmâniyye ise enfesde mevdû' ervâh mesâbesindedir. Vücûd-i insânîde mürekkeb olan kuvâlardan rûhun ka'b ve kadr u menzileti a'lâ olup ve cümlet-i mâ fi'l-vücûd beheme-hâl rûha tâbi' olduğu gibi, ol pâdişâhın dahi kadr u şânı 'âmme-i efrâd-ı nâsdan bülend ü bâlâ ve cümlesi ana mütâbi' u mürâci' olduğu bî-merâdır. Pes ol pâdişâhın şeref ü cem'iyeti, elbette makarr-ı 'âlîsi olan mekâna muzâf ve sârî ve "*Şerefü'l-mekâni bi'l-mekîn***" mülâbesesiyle bi'l-izâfe mekân-ı merkûm dahi müteşerriif olduğu gayr-i mütevârîdir. Bu takrîr mücebince hakikat-i rûha muhtass olan cem'iyet, elbette ol pâdişâhda dahi mevcûd ve sâ'irede mefkûddur. Pes dâhil-i dâru'r-rûh olan elbette gavâ'il-i tefrikadan me'mûn ve vicdân-ı huzûr ile memnûn olduğu gibi, dâhil-i makarr-ı

* فالخير فيما قدر الله تعالى = Hayır Yüce Allah'ın takdîr ettiği şeydedir" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** فنعم ما قال = Söylediği de ne güzel oldu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** قدس سره الحقى = Allah'a adanmış sırrı mukaddes olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*4 شرف المكان بالمكين = Bir mekânın şerefli olması, orada oturan ile ilgilidir" anlamına gelen Arapça atasözüdür.

sultân olan dahi perîşânî-i hâl ve şûrîdegî-i bâlden mahzûz ve esbâb-ı mekâsîd u âmâl istihsâliyle mahzûz olmak lâzimedendir. Ve rûh hemîşe kendüsüne mürtebıt ve müte'allık olan kuvvâya ifâza-i kuvvet ü hayât etdiği gibi, Sultân dahi emrine mutî' u munkâd olan 'ibâda dâ'imâ ifâde-i ri'âyet ü ihsân eylemek muktezâdandır.

el-Kıssa: İşte sırr-ı mesrûda mebnî mahmiye-i İslâmbol, emsâr-ı sâ'ireden e'azz ü efdal ve zâhiri ve bâtını ecell ü ekmeldir*; [N4 79a] *ca'alehallâhu Te'âlâ 'ani'l-âfâti mahrûseten ve bi'l-emni ve'l-emâni ve'l-'umrâni me'nûseten***.

Pes takrîr-i meşrûh mücebince rûh mesâbesinde olan Pâdişâh tarafına değil, dâru'r-rûh menzilesinde vâki' makarru's-saltanaları cihetine de sû'-i kâsd ve bed-nazar edenler kendi hayâtına celb-i rahne vü zarar eder oldukları mukarrerdir.

Tekmile

Kezâlik 'Alemdâr Paşa bu girdâbdan zevrak-ı vücûdu rehâ-yâb olup, mühr-i Vekâlet der-dest olarak Rumeli hâkine kadem-nihâd olaydı, henûz Rumeli'de ve Anadolu'da tavâyif-i mülûk tarzında bi'l-istiklâl zabt ve tasarruf-i memâlike me'lûf olmuş bi'l-cümle derebeyleri ve 'âmme-i haşerât ayaklanup, kimi müşârun ileyhın başına cem' olup, Âsitâne tarafına mu'âmele-i nâ-sâz ve kimi aktâr u aktâ'a tesallut birle ne gûne sûretler ibrâz edecekleri ve'l-hâsıl Memâlik-i mahrûse herc ü merc hey'etini bulacağı derkâr idi. Pes müşârun ileyhın evzâ'ı mahsûsa ve melhûzasını te'emmül birle zu'm-i 'âcizânemde bi-hasebi'z-zâhir makhûriyyeti, te'yîdât-ı Devlet-i 'aliyye kabîlinden olduğu mütekarrerdir.

Teznîb-i kıssa-i Müverrih

Çün muharrir-i Hakîr Kasaba-i Ebî Eyyûb'de ber-vech-i muharrer efkâr-ı gûnâ-gûn ve vesâvis-i hayret-füzûn ile istitlâ'-ı talâyi'-i ahbâr kaydıyla mukayyed iken, nâ-gâh Eyvânsaray semtinden bir bayrakla kırk elli mikdâr Ocaklı fuzûlâtı bedîdâr olup, pîş-gâhlarında yine hem-cins ve ebnây-ı ricislerinden bir nâhikiyyü's-savt dellâl bülend-âvâz ile: "Ey dîn-i İslâm'dan ve Ümmet-i Muhammed'den olanlar! Bilüp âğâh olasız ki, Hacı Bektâş

* Müellifimizin de belirttiği gibi "Ma'lûm ola ki ekmeldir" arasındaki kısım, *Temâmü'l-Feyz* adındaki kitaptan özetle ve serbest bir şekilde tercüme edilerek alınmıştır; bk. Ramazan Muslu, *İsmail Hakkı Bursevi ve Temâmü'l-Feyz Adlı Eseri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s.148.

** جعلها الله تعالى عن الآفات محروسة وبالامن و الامان و العمران مأنوسة = Yüce Allah orasını her türlü âfetten korunmuş kılsın, güvenlik ve bayındırlık da onunla beraber olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

himmetiyle Ocaklu uyandı ve ocağa sût'-i kâsd eden âteşe yandı. Hâlâ Ocaklu gazâ üzere olmağla, Müslimân ve ehl-i îmân olanlar silâhlarını alup, Ocaklu tarafına gitsünler, gitmeyenlerin ‘avratı boş, katli helâldir” ‘ibâretiyle mecâmi‘-i nâs olan mahalleri deverân edüp, [N4 79b] haylice cem‘iyyetle ‘avdet eylediler. Meğher her semte bu resme bayraklar ile istinfâr gûne dellâllar ta‘yîn ü tesyîr eylemeleriyle, cem‘iyyetlerini tevfir ederler imiş. Na‘îmâ merhûm bu mefhûmda gerçi bir kazıyye tahrîr edüp, lâkin ol taşrada ve bu efsâne Âsitâne‘de vâki‘ olmağla, anın buna nisbeti hafife ile galîzanın tefâvütü kabîlindendir.

Ve yine ol hengâmda sanâdîd-i Bektâşiyân varup sâ‘ir Ocak zâbitânını cebr u ikrâhla Ağa-kapusu’na götürüp, mecma‘larına idhâl edüp, lâkin Serhumbaracıyân mütâba‘atdan rû-gerdân olmağla, humbara-i vücûdunu hevây-ı hebâya perrân eylediler. Ve yevm-i merkûmda ‘asra karib zikr olunan bayrağla imdâda gidenler münhezimü’s-sufûf rehâ-yâfte-i rimâh u süyûf olan perâkende asker-sıfat perişân-hey’et, mücrim kıyâfet eyne’l-meferr küşelerini cûyân horos-i mağlûb gibi verâlarına nigerân olarak şitâb ve sür‘atle nümâyân ve hâne ve dükkânlarına cân atup, hemân ihfâ‘-i esliha ve âlât ve ziyî-i kadîmine ‘avdetle ehl-i ‘ırz kıyâfetine ve kimi kâr u san‘atına teşebbüs ü mübâşeret eylediler. Ba‘zı kimseler vesâtatiyle istikşâf-ı serîre-i hâl olundukda, meğher bâlâda telmîh olunduğu üzere Enderûn-i hümâyûn’dan dilîrân segbânân savlet-i şîrâne ile ol sürbe-i segânı münhezim eylemeleriyle, Parmak-kapu’ya kadar dūr-bâş-ı tîğ-i hûn-pâşla matrûd ve Seray-ı hümâyûn havâlîsinden mızrâb-ı “*İhse ‘û eyyühe’l-kilâb**” ile merdûd eylediklerinden nâşî, ol segbânân fi’l-hakîka segrânân olmuşlar imiş. Ana binâ‘en bi’l-cümle ümniyye-i zafer u mukâvemetden nâ-ümmîd olmalarıyla, ekserî câ-be-câ zîr-i zemîn-i ihtifâda nâ-bedîd olup, Eyyûb’dan imdâda gidenler de ‘avden ‘ale’l-bed’ menâhis-i felekiyye (فَلَكِيَّة) gibi ric‘at ve her biri beytül’-vebâllerine ilkây-ı vücûd-i bed-cibillet eylemişler.

Mesmû‘umuza göre eğer ol muhâceme-i kûh-fersâda [N4 80a] tâ‘ife-i segbânân isti‘âde olunmayup, ikdâmlarını resîde-i encâm eylemek bâbında akdâmları tesbît ü ihkâm olunmuş olaydı, ‘ale’t-tahkîk haşerât-ı Bektâşiyân’da min-ba‘d harb ü kîtal değil, ibrâz-i heyâkil ü eşkâl etmek kudret ü mecâlleri kalmayacağı bî-işkâl idi; *ve fîhi hikmetün uhrâ***.

Ber vech-i muharrer segbânların rucû‘larıyla yine tâ‘ife-i merkûme “*Le-‘adû limâ-nuhü****” me‘âdına ‘avdet ve îkâd-ı nâ‘ire-i âşûba mübâderet eylediler.

* اخسئوا ايها الكلاب = Defolun köpekler!” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** و فيه حكمة اخرى = Bunda başka bir hikmet vardır” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

*** لعادوا لانا نهوا = (Eğer dünyaya geri gönderilseler) yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir” anlamına gelen bu cümle, Kur’ân, el-En‘âm, 6/28. âyetin ortalarında yer alan bir kısımdır.

Çün rûz-i 'arefede beşere-i sekene-i Dâru's-saltana, mehmâ-emken bişr u beşâset-i silm ü sulh ile mütevessim ve dem-beste-i havf u hayret olan leb-i bî-tarabları, nev'an hande-i küşâdegî vü neşâtla mütebessim olup, Eyyûb'de ve Boğaz-içi'nde mevkûf-i şeşder-i melâl olan gürûh-i müsâfirîn, hâne ve ehl ü 'iyâllerine şitâbân ve "*Ke-ennemâ neşita mine'l-'ikâl*" âzâde-i kayd-ı ahzân oldular. Lâkin yevm-i merkûmda fekat Bağçe-kapusu küşâd olmağla, bu Fakîr-i bî-karâr dahi çend nefer refikleriyle bir zevrakçeye süvâr ve semt-i karârgâhımız olan Cibâli Yeni-kapusu'na hurûc edüp, lâkin küşâdı dahme-i mutalsam gibi nâ-kâbil olmağla, nâ-çâr hem-râhlar ile berren Bağçe-kapusu'na doğru i'tizâm olundu. Hılâl-i râhda pîş-gâhımızda çend nefer menav ta'bir olunan sebze-furûş gider olup, "*İşvehâ mî-küned ki har ne-küned*"* şîve-i esterânesiyle izhâr-ı şevk u şetâret ve hırs (خرس) ü meymûn gibi kahkaha-i dil-hırâş ü nâ-mevzûnla kârîz-i dehân-ı kâzûra-rîzlerinden der u dîvâra neşr-i çirkâb-ı kûdüret ederek, biribiriyle kendülere mahsûs meze ve nemekden müberrâ asvât-i ehass-i 'acmâ ile muhâdese ve musâhabetleri hılâlinde, içlerinden bir hayvân-ı nâhik, sûret-i bî-sîret-i nâtıkda âb-rîz-i fem-i murdâr-hîzine küşâd verüp, "Dîh, dîh!" edây-ı serhûşânesiyle na'ra-i sâmi'a-fersâyâ mu'âkib vücûd-i [N4 80b] bed-bûdları gibi galat-ı mahz olan ta'birât-ı Etrâkâne birle: "Nirde, nirde, 'Alemdâr Paşa dedikleri fulân, yûh, yûh! Ana söylenüz gelsün kavunu karpuzu üçer pâreye, soğanın vakıyyesini ikişer pâreye satdırsun. Behey şöyle böyle sen aslında Ocaklu iken senin vezîrlik nene (نه كه) gerek, hoş Vezîr oldun, senin İstanbul'da devletin nene lâzım idi. İşte ocağın âteşine yandın, hıyânetini buldun. Hacı Bektâş Ocağı ne imiş bilsünler. İşte ben şimdi dükkânımı açup, kavunu karpuzu yirmişer, otuzar pâreye ve soğanı on dörder pâreye satarım. Gel beni Parmak-kapu'dan as, bre fulân!" deyü sebb ü düşnâm ve ta'bîre gelmez türrehât ve mekrûhât-ı bî-nizâmıla müteveffây-ı müşârun ileyh tarafına mâdde-i gayz ve husûmet-i habîsânesini izhâr u i'lân ve verâdan gûş-güzâr olanları bî-ihitiyâr rûh-i müşârun ileyhe rahmet-hân eyledi.

Bu makâmda bir latîfe hâtır-güzâr olmağla, her ne kadar fâhişce ise de tenşît için tahrîri münâsib-dîd-i hâme-i letâyif-nigâr oldu. Bir gün Nasreddîn Hâce havlu-yi hânenin bir kûşesinde nakz-ı vuzû eder iken, nâ-gâh bir zünbûr-i cângâh gelüp, râst Hâce'nin mîzânını darb-ı nîş ile dil-rîş eyledi. Hâce Efendi fart-ı veca'ından feryâd ü zârî eylemekle, halîlesi istimâ' etdikde şitâbla gelüp kıssaya vâkıf olmağla, fi'l-hâl dönüp 'ilâc tertîb edüp, 'ilâcî getirünce[ye] kadar eser-i zehir 'uzv-i mezkûrun her yerine sereyân eylemekle, Hâce'nin serdestesini güzergâv-ı serden nişân eyledi. Veca'ı dahi müştedd ü müzdâd olmağla, Hâce be-gâyet muztarib ü derd-nâk ve nâle vü efgânı resîde-i eflâk

* كانما نشط من العقال = Bağından kurtulmuş gibi" anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

** عشوه ها میکند که خر نکند = Eşeğin yapmadığı işveleri yapıyor" anlamına gelen Farsça bir mîsrâdır.

olur idi. Çün kadın cenâbları getürdüğü ‘ilâcı ağrı yerine sürmeğe başlayup, lâkin zâtü'l-‘amûdun ol derecede gılat [N4 81a] u dahâmetini gördükde, şebak-ı tabî‘îsi temevvüc edüp: “Tanrı’dan dilerim ki işbu ‘uzvun ağrısı gidüp, lâkin şişi kala” deyü derûnî du‘â eyledi. Hâce Efendi cevâb olarak: “Hatun! Ağrıdan kalan şişde hayır olmaz. Sen yine benimle halk olmuş mâddeye râzî ol” dedi.

Vâkı‘â hemân ol gün ‘âmme-i emti‘a vü eşyâ mîzân-ı esbakından ezyed müterakkî-i nerdübân-ı guluvv-i galâ oldu. Pes vech-i meşrûh üzere ‘Alemdâr Paşa’nın ba‘zı mertebe menâfi‘i nümûdâr ise de ‘ibâdullâha ol makûlelerin nef‘ u lutfu lâzım değil; *ne şîr-i şütür ne dîdâr-ı ‘Arab*.*

Altı yüz seneye mütenâhiz müddetden berü erzîde-i hânümân-ı ‘Osmânî olan feyz-i Rabbânî ve tecellî-i Rahmânî berekâtiyle in-şâ‘allâhu Te‘âlâ ‘an-karîb ‘âmme-i umûr ve mesâlih-i mülk ü millet, dest-yârî-i Pâdişâh-ı İskendermenkabetle muntazam ve devr-i Mahmûdî’lerinde ezmine-i ecdâd-ı emcâdlarından efzûn kâffe-i ‘ibâd ü bilâd âsûde ve muğtenem olmak, dergâh-ı Kibriyâ-penâh’dan mes’ûl ü mütezarrı‘dır.

Garîbe

Bir gün Vezîr-i müşârun ileyh ecnâs-i nâs ile memlû bir meclisde hasbihâl sadedine âgâz ve serîre-i samîmiyyelerini ibrâz edüp, dedi ki: “Niçe müddetden berü dîn ü devlet umûru muhtellü’n-nizâm ve bünyân-ı mülk ü millet müşrif-i inhidâm olmağla, mahzâ gayret ü hamiyetden nâşî mansıbımı ve vilâyetimi terk edüp, bu sûretle Âsitâne’ye geldim. Hulâsa-i maksadım ancak dîn ü devlete hıdmet ve tanzîm ü islâhına sa‘y ü himmet eylemektir. Eğer devlet ü saltanat tarafına başka bir niyyetim ve sû’-i kasd ü ‘azîmetim var ise Hakk Te‘âlâ beni buradan sağ çıkarmayup, beni âteşlere yaksun. Pes bu ‘ibâretle gûyâ ki niyyeti hayr olduğunu ifâde vü inbâ edüp, lâkin ‘aks-i niyyeti sûretinde nefesine mücâzât bi’l-hark ile du‘â eylemesi, mahzâ intâk-ı kazâ’ kabîlinden olduğu hüveydâdır; *fe-âle me’âlihû ilâ mâ-kâle*** . [N4 81b]

Dîğer

Rumeli müte‘ayyinânından ve ‘Alemdâr Paşa’nın müte‘allikâtından Tâhir Ağa nâm bir merd-i pâkîze-zebân -ki fi’l-vâki‘ sîmâsında sime-i sıdk u emânet nümâyân idi- bi’l-münâsebe nakl ü beyân eyledi ki: “Vaktâ ki ‘Alemdâr Paşa Sadr-ı sâbıkı Bâb-ı ‘âlî’den tard u iclâ edüp, der-‘akab eşhâs-ı mevcûde ve haşerât-ı

* نه شير شتر نه ديدار عرب = Ne devenin sütü, ne Arab’ın yüzü” anlamına gelen Farsça bir deyimdir.

** قال ماله الى ما قال = Sonucu onun dediğine geldi” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

nâ-ma'dûde ile Sultân Selîm'in i'âdesi kasdiyle Seray-ı hümâyûn'a dehşet-endâz-i 'azîmet olduklarında, Kethudâ Refîk Efendi yektâ-ser Bâb-ı 'âlî'de tehallûf edüp, ben dahi evzâ'-ı hâdiseden dil-gîr olduğum hasebiyle Refîk Efendi'ye murâfakatla tevakkuf etmişidim. Pes anınla yukarı dîvân-hânedede beri öte ayak oltası ederek ser-encâm-ı kârı mülâhaza ve ba'zı mertebe musâhabete iştigâlimiz esnâsında, Enderûn'dan kendüsüne müte'allık bir âdem gelüp, Selîm Hân'ın kazâ-zede olduğu haber-i pür-kederini telehhûf ü tehazzün sûretiyle îsâl ü ihbâr eyledikde, rikkat ü te'essüfle: 'Benim ciğerim çâkçâk ve hücûm-i gumûmdan helâk olmak mertebesine varmışiken Refîk Efendi'nin çehresine yek-zerre gerd-i keder ü tegayyür gelmeyüp, henûz serîr-ârây-ı Hılâfet olan zât-ı şerîfi su'âl etmeksizin: 'Selîm Hân fevt olmuş ise ne yapalım?' edây-ı bî-bâkânesiyle 'Alemdâr Paşa'nın hayâtına igtirâr eylemekle, ol nâ-bekârın bu vaz'-ı nâ-hemvârı beni dil-fikâr ve dünyâyı dîdeme teng ü târ edüp, bunların matmah-ı enzârları hemân ahz-ı intikâmdan sonra sûret-i dîğerde Devlet-i 'aliyye'ye istîlâ olduğu vicdânımda mukarrer u bedîdâr oldu" deyü nihânîce nâkıl-i merkûm takrîr eyledi.

Dîğer

Devr-i 'acîbü'l-kevr-i 'Alemdârî'de bir gün bu Hakîr-i nâ-kâm hazret-i Hâlid *radiyallâhu 'anh* ziyâretine ruhsây-ı râh-ı i'tizâm olup, ba'de'l-edâ' hasbe'l-mu'ârefe Vâlide Türbedârı'nın hücrelerine varup, musâhabete müştâgil iken fi'l-asl ketebe-i aklâm [N4 82a] zümresinin dâniş ü ma'rifetle mütemeyyiz ve salâh u 'iffetle mütehayyizlerinden olup, ba'dehû bir mürşid-i kâmile mukârenetle kitâbetden ve ihtilât u ülfetden ferâgat ve ihtiyâr-ı kûşe-i ihtifâ' vü 'uzlet etmiş, müsemmâ bi'l-'Ayn Sâlih Efendi nâm bir zât-ı pâkîze-sıfât nâ-gâh hücre-i mezbûreye kadem-nihâd-ı kudûm-i ferruh-lüzûm olup, miyânemizde mu'ârefe-i kadîme hasebiyle dîdâr-ı 'ayn ve likây-ı mâ-beyn mücib-i inbisât-ı cânibeyn oldu. Ol hılâlde sâhib-i hücre bir vesîle ile reh-rev-i bîrûn olmağla, ikimiz sohbet-i rûhânîye havz edüp;

İnkılâbât-ı dem-i sayf u şitâdan söz açup

Güllere murg-i çemen nakl-i ser-encâm eyler

muhâveresince bi'l-münâsebe cümle-i kelâm, ahvâl-i dehr-i bî-devâm semtine mun'atıf oldukda, ihtiyâten tevsîk-ı 'uhûd-i ekîdeye mürâdif bu nesak üzere bir dâstân nakl ü beyân eyledi ki: "Bu Hakîr-i müznib fi'l-asl Mektûbî Kalemi'nde Kâtib olup, Kethudâ Refîk Efendi'yle hukûk-ı hâlisamız olmağla, zemân-ı ferâgatimize kadar mihr u meveddetle evkât-güzâr olunmuşidi. Ba'dehû hasbe'l-inzivâ' tereddüd ve mülâkâtımız munkatı' olup, ancak çend rûz mukaddemce güzêrân eden cum'a günü bi'l-iktizâ' ba'de'l-'asr Sultân Ahmed Câmi'i cânibinden gelür iken, reh-güzêrde mûmâ ileyhe tesâdüf olunmağla,

cebr u ilhâh ederek bu Fakîr'i hânesine kadar istishâb ve ol gice anda tevkîf birle tekellûf-i tekrîm ü taltîf ederek hâtırımızı isticlâb eyledi. Ba'de'l-'aşâ' ikimiz ferkadân-âsâ tenhâ kalup, her cins ü fasıldan feth-i bâb-ı sohbet olunup, münâsebetle bahsimiz ahvâl-i 'âleme intikâl eyledi. İttifâkî yevm-i merkûmda bu Hakîr Selâmlık vâki' olan câmi'de bulunup, kable's-salât dîdâr-ı tâbdâr-ı hazret-i Şâh-ı cihân ile tenvîr-i dîde-i dil ü cân etmek için [N4 82b] miyâne-i sufûf-i temâşâ-gerânda mütevakkîf olmuşidim. Hudâvend-i 'âli-mikdâr hazretlerinin süvâr oldukları semend-i dil-pesend gâlibâ nev-âmûz olmağla, binek taşında şive-i nâ-hemvâr izhârı ma'âzallâhi Te'âla rencişi-i vücûd-i cenâb-ı Tâcdârî'yi mûcib 'urza-i âzâra ilcâ' eylemekle, 'âmme-i temâşâyiyân medhûş, bu Hakîr dahi lerze-nâk ü bî-hûş olmak derecesine gelüp, hele ferîşteğân hıfz u nigâh-ı Rabb-i Kadîr dest-dâr ve bağal-gîr olup ve fî zâtihî ol Pâdişâh-ı melek-hüner ü menkabet ve Şehsüvâr-ı meydân-ı furûsiyyet olmağla, tîz-dest muhâtara-i mezkûreden tefassî birle peleng-mânend pertâv edüp, yine zîbende-i zeyn-i semend oldukda, gulgule-i hamd ü sipâs-i nâs hakkâ ki felek-mesâs olmuşidi. Bu vak'a-i ciğer-kâr ol gice esnây-ı sohbetde bi'l-münâsebe hâtır-güzâr olmağla, sûret-i teşekkürde: 'Hâliyâ şems-i 'âlem-ârâ gibi ferd-i küllî olan zât-ı hümayûn bugün şu resme bir hâdisse ile ma'âzallâhi Te'âlâ dûçâr-ı hatar u âzâr olmağla, ramak-ı yesîr kalmışiken, hele hıfz-ı Samedânî nigh-bânı oldu' vâdîsinde ba'zı mertebe şu'beler ile bast-ı kıssa eylediğimde, hemân derdest olan kazîb-i (قضيبي) duhânı vaz'-ı kûşe-i bâlîn edüp, izhâr-ı çehre-i isti'câb ü istinkâr ile: 'A Sâlih Efendi seni pek çok severim ve seninle hukûkumuz kadîmdir. Aya şimdi bu kadar te'essûfün ma'nâsı ve bu resme tekellûfün mebnâsı nedir? Bunda ne var imiş ve encâmında ne olacak imiş. Sadrıa'zam efendimiz sağ olsun' dedikde, hemân derûnum âteş-i endîşe vü teşvîşle nümune-i kânûn olup, derhâl isticmâm-ı bâl ile usûlü tebdîl ve terâne-i efsâne-yi makâm-ı mümâşâta tahvîl birle: '*Radiyallâhu 'anküm** fi'l-vâki' orası zihnime hutûr eylemedi. Şimdi hâtırım münkeşif ü mütesellî oldu' deyerek nezâketle tagyîr-i makâl edüp, kelimât-ı uhrâya intikâl olundu. [N4 83a] Lâkin '*el-Ârifü yekfîhi'l-işâre***' me'âlince, bu takımın mâ-fi'l-bâllerinden hazret-i Muhavvilü'l-hâl dergâhına isti'âze vü istigâse ederek, ol şeb-i mihneti sabâha çıkardım' deyü 'ale't-tahkîk gözlerinden eşk-efşân olarak nakl ü beyân eyledi.

el-Kıssa: 'Alemdâr Paşa gerçi kimine tiryâk-ı fârûk ve kimine semm-i kâtil ve kimine bîş ü cedvâr hâssasında bir ma'cun-i garîb olup, lâkin bâlâdan berü zikr olunan akvâle im'ân-ı nazar olundukda, vücûdu bu Devlet-i 'aliyye-i bihbûda mahz-ı zehr-i muvakkat olduğı iştibâhdan müberrâdır.

Gelelim mebhâsimize, çün siyâk-ı muharrer üzere tûfân-ı nâgeh-hîz-i fitne vü sitîz sebebiyle ahvâl-i Âsitâne geysûy-i zengiyâna dönmüşiken,

* رضى الله عنكم = Allah sizden razı olsun" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** العارف يكفيه الاشارة = Ârife tarif gerekmez" anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

te'yîdât-ı Rabb-i Mecîd ile nev'an sekîne vü ârâm rû-nümûn ve tarafeyn yek-dîğere sû'-i kasd ü ızrârdan me'mûn olup, Sadr-ı 'âlî Memiş Paşa Seray-ı hümâyûn'da kapu arasında ihtiyâr-ı makâm ve mühimme-i lâzime tesviyesine ihtimâm üzere oldu. Reşîd Mustafa Efendi, Kethudâ ve Hasan Tahsîn Efendi, Çavuş-başı nasb ve Gâlib Efendi mağlûb-i dest-bürd-i nâ-bûdî olmadığına mebnî, yine merkez-i Riyâset'de ibkâ olundu. Çün Kapudan Paşa ve Bektâşiyân'ın eşedd-i a'dâsı olan Kadı Paşa'nın ve İnce Paşa'nın ve sâ'ir hem-pâlarının sandal ile gürîzân oldukları, ma'lûm-i zümre-i nâ-temyîzân oldukda, hemân birkac sandal ile ve kayıklar ile kati vâfir sanâdîd ü neferât firârîleri ta'kîb ederek Çekmece açığına sularına duhûl etdiklerinde, ilerüden tüfeng-endâz-i müdâfa'a ve şemşîr-bâz-i mümâna'a olmalarıyla, merkûmlar hâ'iben 'avdet eylediler. Firârîler dahi ötededen karaya çıkup bî-tevakkuf ol havâliden tehyi'e vü tedârük-i devâbb ü metâyâ ve yek-'inân Çatalca Kazâsı'nda Cengîziyye'den Behâdir Girây çiftliğine ilticâ eylediler. Lâkin Kadı Paşa bunlardan cüdâ olmağla, [N4 83b] 'an-karîb sergüzeştini imlâ bâr-ı gerden-i kilik-i bî-nevâdır. Mâ'adâsı anda ikâmet ve Edirne Bostancı-başısı olup, bunlar ile hem-sîret ve hem-sühan olan mevc-i kûh-endâz-ı bahr-ı fesâd ü fiten Dağdeviren-zâde Mehmed Ağa'ya mahsûs tahrîrât irsâliyle harclık ve esvâb ve mühimmât makûlesini celb edüp, Hân-ı müşârun ileyhin fi'l-asl cem'iyet-i kesîresi olup, bunlar dahi efrâd-ı vefire olmağla, el-hâletü hâzih nev'an emn-i derûnla orada ârâm ü sükûn eylediler. Pes bunların mahall-i merkûmda oldukları Âsitâne'de şâyi' oldukda, def' u imâtaları zımnında her çend taraf-ı Sadâret'den ve cânib-i Bektâşiyân'dan Hân-ı müşârun ileyhe tahrîr u teşdîd olunmuş ise de, ber-muktezây-ı gayret-i Hânî ve mübteğây-ı hamiyet-i nefsanî isgâ olunmayup, bilâhare furû-mâyegân-ı Ocakluyân'dan neş'et etmiş Kandıralı 'Ali Ağa nâm şahs-ı şeyyâdî lâf u güzâfına mebnî, Mîr-i mîrânlık rütbesiyle Başbuğ nasb ve ma'iyetine top u tüfeng ve ahşâr-ı bî-şümâr ta'yîn birle karârgâhları tarafına tesyîr eylediler. Binâ'en 'aleyh min-ba'd mahall-i mezbûrda ârâm edemeyüp, oradan raht-çîn-i ikâmet ve bir baş ma'den-i filizzât-i şurûr u fesâdât olan Ruscuk Şehri'ne doğru dü-esbe rân-ı müsâra'at oldular. *Bâz âmedent nîst çû refî refî**.

Ve çünki vâkı'a-i fâkı'a-i Âsitâne, ol aktâr u aktâna tantana-rîz-i neşr u şuyû' ve lâzım-ı mâhiyyet-i kûsecî olan fenn-i hîle vü mekr u hud'anın İbn Sînâ'sı, ya'nî ortalığın Köse Kethudâsı olan sâbıku'z-zıkr Ahmed Efendi'ye de mesmû' oldukda, bir müddet gerçi mütebassırâne meks ü ikâmet edüp, lâkin min-ba'd ârâm ü temkîn mücib-i hatar u helâk olacağımı teyakkun birle hemân telîd ü târif hazâ'in-i bî-gerân ve emvâl-i firâvânı istishâbla verây-ı Nehr-i

* باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی = [Şarap iç! Sana belki bin kereden fazla söyledim.] Gittin mi gittin, bir daha gelmene imkân yok, vesselâm" anlamına gelen Farsça bu cümle, Ömer Hayyâm'ın rubâilerinde geçen bir mîsrâdır; bk. meselâ Hayyâm, *Rubâiler ve Silsilat-ı Tartîb, İbn Sînâ'nın Tamcîd'i ve Tercemesi*, s.129.

Tuna'ya perrân ve Rusyalu'ya dehâletle hâ'iz-i dest-mâye-i necât [N4 84a] ü emân olup, verâsından bunlar dahi ol cisrden güzâr ve zîr-i civâr-ı küffârda karâr eylediler. Mesmû'umuza göre Köse Kethudâ'nın müstashabı olan emvâl-i Devlet-i 'aliyye mâlî olmak behânesiyle Rusyalu bâ-defter merkûmun yedinden ol genc-i bâd-âveri ahz ve gûyâ ki bir mahall-i muhrize vaz' u hıfz edüp, merkûmu ve sonradan lâhık olan firâriyânı Hâce-bey'de kifâyet mikdâr me'âş ta'yîniyle iskân eylediler.

Tetimme-i ahvâl-i Âsîâne

Çün rûz-i firûz-i sulh u sükûnun ferdâsı yevm-i 'îd-i sa'âdet-bürûz^o olmağla, mehmâ-emken hâzır olan 'ulemâ' ve a'yân tehniye-i 'îd-i şerîf merâsimini te'diye ve takbîl-i küşe-i bisât-ı Süreyyâ-menât-ı Sultânî hıdmetini tevfih eyledikten sonra, Hûrşîd-i sipihr-i şevket ü ikbâl sabâhu'l-'îd 'ahd-i übbehet ü iclâl Pâdişâh-ı a'zam, Şehinşâh-ı ekrem, Halîfe-i bî-hılâf, Sâye-i vâhibü'l-eltâf, Emîru'l-Mü'minîn, İmâmü'l-Müslimîn Sultân-ı Mahmûdü'l-hısâl Hâkân-ı memdûhu'l-fi'âl *halledallâhu hılâfete-hû ve eyyede ve ekkede saltanete-hû** hazretleri ferr u haşmet-i Şâhâne ile süvâr ve Ağa nasb olunan Kul Kethudâsı ve neferât-ı sâ'ire 'ale'l-'âde Selâmlıg'a hâzır u âmâde oldukları hâlde muhtasarıce alay birle Zeyneb Sultân Câmî'i'nde edây-ı nemâz-ı bayrâm eyledikten sonra, kevkebe vü dârât-i Mülûkâne ile makarr-ı saltanatlarını yine gıbtagâh-ı Dâru's-selâm eylediler. Ancak Selâmlıg'a 'azîmet-i Şâhâne hılâlinde, iki taraflu henûz mestürca silâh-pûş olarak saf-beste-i satr-ı selâm olan Bekâtiş'e-den ba'zı ser-be-hevâ ve nümüne-i *huşubun müsennede*** niçe bî-magz ve bî-hayâ makûlesi, müvâcehe-i hazret-i Hidîvâne'de Silahdâr Ağa'nın ve sâ'ir kurenâ'-i ma'dûdenin i'dâmlarını istid'â ve ba'zı mertebe dürüstâne ve nâ-dürüstâne hezeyâna ictirâ sadedinde olacakları, ba'zı emârât-ı sahîha ile Yeniçeri Ağası'nın [N4 84b] ve ba'zı 'ukalâ' ser-i kârlarının mahsûsları oldukda, henûz gurre-i garrây-ı ufuk-ı Saltanat hazretleri Soğuk-çeşme kapusundan kevkebe-nümây-ı tal'at olmaksızın Ağa-yı mûmâ ileyh ve ser-i kârân-ı merkûmün bağteten izhâr-ı cünbiş ü neşât ve îsâr-ı şetâret ü inbisât ederek, ol makûle güsiste-mehâr ve bî-âdâblara teveccüh ü hıtâbla: "el-Hamdü lillah, el-hamdü lillah yine Hacı Bektâş'ın himmeti zuhûr etdi. Ocağımızın berekâtiyle bu merâmımız dahi bitdi. Be yoldaşlar, be koçaklar, be karakoclar! Ne durursuz Tekfûrdağı semtinde firâriilerin mecmû'unu giriftâr eylemişler, çâpük bir ân akdem karşılayup, cümlesini ahz edüp ve bu tarafa getürmeyüp,

◊ 1 Şevvâl 1223 = 20 Kasım 1808 Pazar.

* *خلد الله خلافته و ايد و اكد سلطنته* = Allah onun hılâfetine kalıcı kılsın, saltanatını da dâim kılsın ve güçlendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** *خشيب مسنده* = Duvara dayanmış kütükler" anlamına gelen bu kelimelerle, Kur'an, el-Münâfikûn, 63/4. âyetin ortasındaki kısma telmîh vardır.

hemân Et-meydânı'na ihzâr ve bizler Selâmlıĝ'ı savup varınca kadar 'adedlerince kazıklar tertîb ü tehyi'esine ibtidâr edesiz. Tâ ki ol ser-i kârân-ı gürûh-i eşrâr hemân keşîde-i Serdâr olsunlar" deyü bişr u beşâretle yaygara basarak bir mertebe hass ü ta'cîl eylediler ki, fart-ı sürûrlarından berzede-i şu'ûr olup, birinin bir dakîka ârâma mecâli kalmayup, cümlesi Çekmece tarafına doğru buhâr-ı muzlim gibi çekilüp gitdiler. Hakkâ ki hulûs-ı kalb-i hazret-i Hılâfet-penâhî ve sırr-ı nâmûs-i Saltanat-ı Zıllullâhî berekâtiyle Aĝa-yı mûmâ ileyh ve hemdemleri bu bâbda bu gûne tedbîr-i hikmet-semîre Rûhu'l-kudûs ilkâsiyle mülhem olup, bu tarikle ol küstâhların sikletleri ber-taraf, bakıyye-i ashâb-ı sekîne vü âdâbla ikmâl-i hıdmet-i Hidîv-i felek-cenâb eylediler. Ve dakîka-i merkûmeye muttali' olan hayr-hâhân, Aĝa-yı mûmâ ileyhe ve refiklerine şâbâs ve tahsîn-i firâvân etdiler; el-hakk güzel ve bî-bedel eltaf-ı letâyifü'l-hiyel idi; *câzâhumullâhu bi'l-hayr*.*

Ve devr-i 'Alemdârî'de Kapudanlık'dan matrûden mütebâ'id ve Burusa'da ka'de-i tahiyâtta mütekâ'id olan Cezâ'irli Seyyid 'Ali Paşa, vekâyi'-i Âsitâne'yi gûş eylediĝi anda bî-tevakkuf [N4 85a] sûtûn-i sefîne gibi kıyâm ve Âsitâne cânibine neşr-i bâdbân-ı i'tizâm ve;

Kimdir bizi men' eyleyecek bâĝ-ı cinândan

Mevrûs-i pederdir girerüz, hâne bizimdir**

da'vî-i fuzûlânesiyle hod-be-hod doğru Tersâne'ye varup, maĝsûbu olan mesned-i Kapudânî'de bast-ı post-pâre-i ârâm eyledi.

Ve bundan akdemce îmâ olunduĝu üzere Kâ'im-makâm Memiş Paşa yevm-i sâlis-i 'idde^o hasbe-zarûreti'l-vakt mühr-i Sadâret'i tahsîl ve vekâleti asâlete tahvîl eyledi; *ez-Zarûrâtü tûbîhu'l-mahzûrât****.

Ve yevm-i mezbûrda Şeyhulislâm-ı sâbık Sâlih-zâde ma'a-mahdûmihî Maĝnîsâ'ya iclâ ve ber-vech-i müsâra'at cihet-i me'mûrlarına isrâ kıldı.

Latife

Münîb Efendi cild-i sâbıkda tafsîl olunduĝu üzere Hudâvend-i esbak 'aleyhi'r-rahme hazretlerinin manzûr-i nazar-ı iltifâtları olup, Seray Hâceliĝi takrîbiyle dâ'imâ Enderûn'a mütereddid ve 'ulûm-i edebiyeye ve tevârîhe

* جازاهم الله بالخير = Allah onları en güzel şekilde ödüllendirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, I,628.

o 3 Şevvâl 1223 = 22 Kasım 1808 Salı.

*** الضرورات تبیح المحذورات = Zarûretler, mahzûrları yapılabılır kılar" anlamına gelen Arapça İslâmî bir kuralı ifâde eden cümledir.

mümâreseti sebebiyle hōş-gûy ve nükte-güzâr ve latîf-sohbet olmağın, ağayân-ı Enderûn bi'l-cümle meclis-i mûmâ ileyhe mâ'il ve musâhabetine ez-dil ü cân şifte-dil olmuşlar idi. Bir gün bi-hasebi'l-iktizâ' Şeyhulislâm-ı vakt ma'zûl ü menkûb ve yerine bir âharı mevsûl ü mansûb olmuş. Ol gün ba'zı mukarrebîn Efendi-i mûmâ ileyhle 'ale'l-'âde hem-nişîn olup, hılâl-i sohbetde kendüden, ma'zûl-i müşârun ileyhin evzâ' u etvârını istifsâr eylediklerinde, hakkında fasl ü mezemmetine dâ'ir kati vâfir makâle serd ü beyân ve “Azli husûsu isâbet-i mahz oldu” deyü tasvîb ü istihsân eylemiş, ba'dehû: “Hâlâ câ-nişîn olan zât-ı güzînin hâli nicedir?” deyü su'âl etdiklerinde, bunun da in-şâ'allâhu Te'âlâ vasf-ı hâlîni 'azlinden sonra nakl [N4 85b] ü takrîr ederim” deyü latîfe eylemekle, makâle-i merkûme ol mukarrebîn vesâtatiyle vâsıl-ı sem'-i Sultânî oldukda, vâfirce hande-nâk-i inbisât olup, Efendi-i mûmâ ileyhe irsâl-i 'atâyâ eylemişler.

Tekmile

Bu latîfe üzere muharrir-i Hakîr dahi ma'zûl-i müşârun ileyhin mücmelen ba'zı mertebe hasâ'ıs-ı hasâ'ilinden bahs eylemek husûsuna efsâne-hân-ı hâme-i kâ'il oldu. Efendi-i müşârun ileyh hazretleri gerçi fi zâtihi hubb-i dünyâya be-gâyet mütehâlik ve câh u riyâset mâddesinde nefsine gayr-i mütemâlik, mürtekib ü mütenezzil, harîs ve gedâ-dil olup, bilâ-hılâf mülâzemetekadar menâsîb u merâtibi bi'l-vesâ'it müsâveme ile furûht eder olduğu, cümlelerin ma'lûmu olan mevâddan olup, lâkin 'urefâ'-i ehissâya letâ'ifü'l-hiyel kabîlinden olan tevâzu' ve nerm-hûyî ve hoş-gûyî ve hande-rûyî haslet-i sûriyyeleriyle muttasîf olmağla, bu vaz'ı nekâyıs-ı mezkûresine nev'an settâru'l-'uyûb idi. Ve gerçi mahz-ı ceahletine mebnî, aslâ ashâb-ı 'ilm tarafına meyl ü iltifâtı olmayup, lâkin turuk-ı meşâyih mukallidleri olan sikke-sûret erbâbına i'tikâd-ı câhilânesi olmağla, câh u ikbâl ümniyyesiyle ol makûle köfte-hârâna ziyâdesiyle ikrâm ü ihtirâm eder idi. 'İlm-i usûlde be-gâyet 'ârif ü dâna olduğundan, devr-i mecâlis ve neşr-i havâdis eder makûlesine mahsûs 'atıyye ve kimine ta'yîn-i şehriyye eder idi. Lâkin mahdûmları Sâlih Molla fi zâtihi beziyyü'l-lisân, mu'cib ü mürtekib, mu'teriz, fassâl, ta'ân, hezzâl ve deccâl ve hırs ve hubb-i dünyâ ve sâ'ir ahlâk-ı mezkûre-i pederinden vâye-gîr-i nisâb u kemâl olduğuna mebnî, fi'l-hakîka pederinden mukaddem bunun te'dîbi elzem olup, ancak pederine terfîki müvecceh görülmekle, peder u püser bes-berâber dergâh-ı 'âdâlet-destgâhdan beder kılındı; *ilâ haysü elkat rahlehû Ümmü Kaş'am**. [N4 86a]

Ve mukaddemâ Ruscuk'da menfiyyen mukîm olan sâbık Kethudâ Moravî 'Osmân Efendi, Köse Kethudâ'nın ve sâ'ir firârîlerin şûriş u ıztırâblarıyla ol

* *المی حیث القت رحله أم قشعم* = Ümmü Kaş'am'ın yükünü yıktığı yere kadar (=ölmünceye kadar)" anlamına gelen Arapça bir mısradır.

havâli herc ü merc ü inkılâbla mâlî olup, erganûn-nevâz çerh-ı nâ-sâz başka perdeden ser-âgâz eylediğini lede'l-müşâhede, ba'de'l-yevm ol diyârlarda karâr, mûcib-i hatar u âzâr olduğunu mütâla'a eylemekle, hemân leff-i seccâde-i ârâm ve Bahr-ı siyâh Boğazı'nda kâ'in kal'anın birine gelüp, dâna-yı rusûm-i devlet olmağla, orada ikâmet ve keyfiyyetini huddâm-ı dergâh-ı sipihr-ihtişâma 'arz u i'lâm eylemeğin, taraf-ı hazret-i Şehriyârî'den izin ve düstûr şeref-sudûr buyurulmağla, gelüp sâhil-hânesinde visâde-güzin-i râhat ü huzûr oldu.

Ve cülûs-i Hidîv-i sâbık hengâmında Defterdâr ve bir cihetden dahi *el-'uhdetü 'ale'n-nâkil** vâris-i muhalledât-ı bî-şümâr mesâbesinde olan Sa'dullah Efendi, devr-i 'Alemdârî'de Edirne Serayı'nın ta'mîri nâmiyle Der-i devlet'den ib'âd olunmuşidi. Bu eyyâmında bî-sudûr-i izn ü ruhsat Âsitâne'ye 'avdet eylemekle, bu vaz'-ı küstâhânesi Limni Adası'na tagrîble te'dibini muktezî oldu.

Ve Dâru'l-emâre bi'l-külliyeye hâkister-i nâr-ı hasâre olmağla, Sultân Bâyezîd civârında Merkebciler Kapusu hizâsında Kethudây-ı Vâlide-i Hudâvend-i esbak merhûm Yûsuf Ağa'nın konağı Dâru'l-emâre ittihâz olunup, 'ale'l-'acele ferş ü tezyîn ve Vezîr ve küttâb ve sâ'ir hademe-i bâb zümrelerine mahsûs odalar ta'yîn ve her biri mevki'-i mu'ayyenlerinde temkîn kılınmağla, umûr-i devlet ve mesâlih-i memleket ru'yetine ve muhterik olan Dâru'l-emâre'nin ve Defter-hâne ve Cebe-hâne'nin tathîr u ta'mîrleri temşiyetine mübâşeret olundu.

Ve firâr eden Kapudan Paşa'nın ve sâ'irlerin eynemâ kânû ahz ü girift [N4 86b] ve Der-i devlet'e îsâlleri husûsuna ikdâm olunmak bâbında Rumeli'nin her koluna evâmîr-i 'aliyye-i ekîde ile mübâşirler neşr u irsâl kılındı. Ve Kadı Paşa'nın ve Behîc ve 'Ali Efendi'nin hem-râh-ı gürûh-i gürîzân olmadıkları bi'l-istihbâr tahkîk olunmağla, derûn-i İslâmbol ve sâ'ir etrâf u enhâ, Devlet-i 'aliyye tarafından tefâhhus-ı şedîd ve ihbâr edenlere mevâ'id ve ketm edenlere va'id-i ekîd zuhûruyla teşvîk u tehdîd ve pey-der-pey bu mu'âmele tecdîd ü temhîd kılındı.

Ve bi-takdîr-i Mümteni'u't-tagyîr Âsitâne-i sa'âdet-masîr'de ser-zede-i hudûs olan kavâri'-i vekâyi' sâ'ir Memâlik-i mahrûse'de dîğer-gûn ircâfât ü hurâfâtla şâyi' ve hırâşende-i mesâmi' olacağı derkâr olmağla, vech-i nâzikâne ve üslûb-i hakîmâne ile havâdis-i mezkûreyi muhbîr ve herkes bulunduğu hâl ü mahalde tesebbüt ü istikrâr ve kemâ-kân kâr u kirdârlarına iştigâl ü ibtidâr eylemek emr u tenbîhini müş'ir ve Der-i devlet-medâr'da umûr u mesâlihi olan ashâb-ı hâcât 'alâ cera'l-'âdât bî-mehâbâ Âsitâne-i emn-âşiyâne'ye tereddüd etmek husûsunu müzekkir Rumeli'nin ve Anadolu'nun üçer kollarına ve Mısır

* العهدة على الناقل = Günâhı vebâli bunun nakledenin boynuna" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

ve Şâm ve Bağdâd câniblerine ve Bahreyn sevâhil ve cezâ'irlerine evâmir-i 'aliyye ba's ü tesyâr kılındı.

Ve 'Alemdâr Paşa'nın bakıyye-i mâ-meleki hark u tâlân beyninde “*Ez-bâd-ı hevâ âmed ve ber-bâd-ı hevâ reft**” vefkınca bî-eser ü nişân olup, ancak âteş-gede-i hatardan ve şerâre-i tesallut-ı erbâb-ı şûr u şerden necât ile İmâm-ı Evvel Efendi'nin haremünde kûşe-nişîn-i emn ü emân olan kırk elli kadar cevârî-i havârî-manzar, kimi ashâbına redd ü teslîm ve kimi cânib-i mîrîden bey' olunarak ol maslahat dahi tetmîm olundu.

Vezir-i müşârün ileyhin ber-vech-i meşrûh zemân-ı kalîl istiklâlinde vücûh-i şettâ ile cem' u iddihâr eylediği tefârik-ı emti'a vü eşyâdan başka hazîne-bend olarak Köse Kethudâ'nın [N4 87a] Ruscuç'ğa götürdüğü 'ayn-i nakd olarak on dört bin kîse akca olduğu ba'de-bürhetin ba'zı serâ'ir-âşinâyân lisânından mesmû' oldu.

Seray-ı hümayûn mahsûr olduğu eyyâmında kemâl-i tazyîk için Kerbelâ Vak'ası gibi Enderûn'un suyunu dahi kat' eylemek sadedinde olup, lâkin tarîkını bilmeyüp, su yolcuları dahi muhtefî olduklarından nâşî, ol gaddâr-ı siyeh-kârlar hâricden terâzû mecrâlarını istiksâ eylemişler ise de bir dürlü zafer-yâb olmakdan nâ-ümmîd olmuşlar iken, ol havâlî sükkânından delîl-i râh-ı dalâlet bir İblîs-cibillet şahsın delâletiyile mecrâya zafer-yâb olmalarıyla, kat'-ı âb ile ehâlî-i Enderûn'u vâkı'â bî-tâb etmişler idi.

Vak'a güzerânından sonra meğer şahs-ı mezbûr hasbe'l-maslaha Siroz nâm beldeye 'azîmet edüp, İsmâ'îl Bey'in dâ'iresinde âşinâsı olmak mülâbese-siyle anınla mülâkât ve henûz Âsitâne'de mütehaddis olan hâdisenin müretteben tefâsîli mesmû' u ma'lûmları olmadığından, hademe ve etbâ' şahs-ı mezbûru istintâk eylediklerinde, “*Ve 'ale'l-habîri sekatte***” meseli vefkınca ol cehûl-i bu'l-fuzûl ü tebehkâr, buzâk-efşân-ı iftihâr olarak mebde'-i vâkı'adan nakl ü beyâna ibtidâ ve incirâr-ı tertîble: “Seray-ı hümayûn hemân benim dest-yârî-i himmetimle vehn ü rehâvet peydâ eyledi. Zirâ suları munkatı' olmağla, muzâyaka-i tâmmeye giriftâr olduklarına mebnî, a'sâb-ı mukâvemetleri müsterhî ve fâtir olmağla, 'ukde-i saht-bend-i rişte-i maslahata inhilâl geldi” deyerek, habîs harîf Şemir-i la'in*** gibi suyun inkitâ'ına sebep ve reh-nümâ olduğunu nakl ü inbâ eylemiş, ba'zı sâmi'in dahi ol şahsın dâstân-ı menkûlünü İsmâ'îl Bey'e nakl ü hikâye eyledikde, bi'n-nefs huzûruna ihzâr ve nüvâziş ü

* از باد هوا آمد و بر باد هوا رفت = Bedavadan gelen bedavaya gider [=Havadan gelen havaya gider] anlamına gelen Farsça atasözüdür.

** و على الخير سقطت = Tam adamına rast geldin” gibi bir anlama gelen Arapça deyimlerdendir; bk. meselâ *el-Meydânî, Mecma'u'l-Emsâl*, II,24.

*** Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan kişi, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in üzerine hücum edilmesi emrini veren Şemir b. Zülcevsen olmalıdır; bk. meselâ Ethem Ruhi Fığlalı, “Hüseyin”, *DİA*, İstanbul 1998, XVIII,520.

iltifât ü i'tibâr ve hevâdârî-i zümre-i eşrâr olmak sûretini izhâr ederek: “Hele Ocaklu [N4 87b] şehbâzları bu bâbda Devlet-i ‘aliyye’ye güzel hıdmet ibrâz eylediler” deyerek kıssayı istintâk edüp, aralıkda lücce-i hikâyeti tehyic için izhâr-ı çehre-i hazz u inbisât-ı tâmm ve efsâne-i merkûma germ-iştihây-ı istimâ’ olduğunu i'lâm ederek, temâmî-i vak‘ayı isgâ edüp, kat‘-ı mâ’ mâddesi kendünün rehberî ve delâletiyle sûret bulduğu tav‘an ikrâriyle sâbit ü hüveydâ oldukda, âferîn-güyâ olarak hazînedârına: “Bu âdeme hoşca ri‘âyet ü ikrâm eyle!” deyü tekrîm ü telattufîlâ dâ’iresinde mihmân eylemesini sipârîş edüp, verâsından: “Halîfe-i rûy-i zemîn, Ulu'l-emr-i ‘âmme-i Mü’minîn hazretlerinin makarr-ı ‘âlîlerini bir alay hâricîler hasr u tazyîk edüp, Kerbelâ Vak‘ası gibi bu Yezîd dahi suyunu kat‘ birle dînsiz, îmânsız pelîd olduğunu kendi lisâniyle tahkîk u tasdîk eyledi” deyü derhâl bilâ-imhâl eşedd-i siyâsetle mâ’-i hayâtını kat‘ eylemekle, şimdilik şahs-ı mersûm pîş-âheng-i katâr olarak sû’-i sanî’ini idrâk edüp, “*Ke'l-bâhisi ‘an-hatfihî bi-zilfihî**” meselince, kendi seyf-i lisâniyle katl ü helâk oldu.

İsma‘îl Bey'den sudûr eden bu vaz‘-ı hamîyyet-iştîmâl bi-‘avnihî Te‘âlâ sâ‘ir ehl-i fesâd ü dalâlin dahi şemşîr-i siyâset-i Pâdişâh-ı bülend-ikbâlle in‘idâm ü zevâllerine berâ‘atü'l-istihlâl tarîkasınca huçeste-fâl ‘add ü i’tibâr olundu.

Nebze

‘Alemdâr Paşa ile ve sonra bi'l-cümle Rumeli a‘yânları ve kendünün kadîm ve hâdis müte‘allikât ve müntemiyânları ‘ale'l-‘umûm Âsitâne’ye kudûm ve her biri hâllü hâlince bizzât ve bi'l-vâsita hân-ı yağmâdan vâye-gûr-i igtinâm ve mezâk ve hâhiş-i nefsânîyyesiyle şîrîn-kâm olup, lâkin müşârun ileyhî kethudâsı olup, mukaddemâ Ordu-yi hümâyûn’a sıdk-ı hıdmeti Kapucu-başılık tevcihi birle bâ‘is-i rif‘ati olan el-Hâc Ebûbekir Ağa, mesmû‘umuza göre bir ‘âkıl ü kâmil, dûr-endîş ve mu‘tedil bir kimse olmağla, murâfakatden imtinâ’ birle [N4 88a] Şumnu’da ahvâl-i memlekete tekayyüd ü nezâret etmek behânesiyle tevakkuf edüp ve bunların bu hareketlerini aslâ istihsân eylemeyüp, elbette ‘âkıbeti müntic-i vehâmet olacağını ba‘zı hem-râzlarıyla hasbihâl eder imiş. Vâkı‘â ol ‘asırda ve sonra merkûmdan sûret-nümây-ı ma‘raz-ı zuhûr olan evzâ’ u etvâra nazaran ol takımdan müstesnâ bir ‘âkıl ve kâmil ü dânâ âdem olduğu hüveydâ oldu.

‘Acîbe

Bâlâda îmâ olduğu üzere ‘Alemdâr Paşa be-gâyet ümmî ve ‘âmî ve nâdân olmağla, cihet-i câmi‘a-i mücâneset irtibâtıyla istihdâm ü istishâb

* كالباحث عن حقه بظلفه = Tirnağıyla ölümünü araştıran gibi” anlamına gelen Arapça deyimdir.

eylediği eşhâsın ekserî kendüsüne hem-hâl ve dağ âdemisi gibi bir nev‘ sevâd ü timsâl idi. Âsitâne'ye geldikte anların kimini Çukadâr ve Gedik Ağası ve kimini hey'et-i sâbıkasıyla Sakallu Ağası menzilinde isti'mâl eder idi. Ol makûle sakallu ağalarından bir yâdigârı, bir hıdmet-i cesîme ile Bosna Vâlîsi Sadr-ı sâbık İbrâhîm Paşa'ya irsâl eylemekle, vardıkda efendisini sâhib-kırân-ı 'âlem i'tikâdiyle 'azametine istinâd ü igtirâr ve fart-ı cehâlet ve belâdet-i zâtıyyesinden nâşî kendi nefsinî fedâyî zümresinden 'add ü i'tibâr ederek, dâ'ire-i müşârun ileyhe duhûlünde bir vechile hazm u kazm olunmayacak vech üzere tafra-furûş ve çehre-nümâ olmağla, Kethudâ ve ba'zı müte'ayyinân-ı dâ'ire esnây-ı sohbetde: "Ağa cenâbları! Mukaddemâ hiç vüzerâ' ve ümerâ' makûlesine hıdmetiniz oldu mu?" deyü mezbûra su'âl eyledikde, çîn-i cebîn-i infi'âl ile: "Bak Kehye! Bizim Bayrakdâr Paşa efendimizden gayri kimseye hıdmetimiz yokdur. Allah'a bile hıdmetimiz yokdur" deyü cevâb verdiği sahîhan mesmû'umuzdur.

Var kıyâs et vüs'at-i bahr-i cehâlet nidiğîn*.

Ve el-Cehlü ahu'l-küfri, hafızanallâhu Te'âlâ**.

Ba'zı havâdis-i kevnîyye

Nâ-şebân-ı Bektâşiyân tarafından şiddet-i ilhâh u tekâzâ Silahdâr Mehmed Bey'in [N4 88b] Kıbrıs Adası'na iz'âc ü iclâsını iktizâ eylemekle, yerine Kılar Kethudâsı Mehmed Emîn Ağa, Silahdâr ve Kahveci-başı 'Osmân Ağa, Kethudây-ı Kılar ve el-Hâc 'Ârif Ağa, Mâbeyinci olmayarak Kahveci-başı makâmında ber-karâr oldu.

Tevcîhât-ı vüzerâ'-i 'izâm

İşbu tevcîhât müstakillen sabîha-i karîha-i hazret-i Cihândârî sânihâtı olmağla, tafsîlen sebt ü terkîmine mübâderet olundu. De'b-i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn üzere şehr-i şevvâl evâ'ilinde[◊] tevcîhât-ı menâsıb vâki' olagelmekle, bu sene-i müsteclibü'l-meymenede dahi yevm-i 'âşirde^{◊◊} menâsıb-ı vüzerâ'-i 'izâm tevcîhâtı bâ-irâde-i Pâdişâh-ı kerîmü's-sıfât sahîfe-zîb-i vukû' olup, kimi tebdîl-i câh ve kimi takrîr-i câygâh kılındı. Ez-ân-cümle Rumeli Vâlîsi Vezîr Hürşîd Ahmed Paşa, Sofya Ser'askerliği'yle ve Eyâlet-i Bosna

* Metnimizdeki bu mısra, Bâkî'nin gazellerinden birinde geçen "Var kıyâs et vüs'at-i deryâ-yı rahmet nidiğîn" mısraından (bk. *Bakî, Divânı*, s.316) hareketle söylenmiş gözüküyor.

** الجهل اخو الكفر حفظنا الله تعالى = Cehâlet küfrün kardeşidir, Yüce Allah bizi korusun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊ 1-10 Şevvâl 1223 = 20-29 Kasım 1808.

◊◊ 10 Şevvâl 1223 = 29 Kasım 1808 Salı.

ma'a-Livâ'-i Hersek, vâlisi Sadr-ı esbak Hilmî İbrâhîm Paşa kemâ-kân mansıplarında ibkâ ve Eyâlet-i Silistire ve muhâfaza-i Kal'a-eş, İsmâ'îl Başbuğu Sadr-ı sâbık Çelebi Mustafa Paşa'ya ve Eyâlet-i Girid ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Kandiye, sâbıkâ Hanya Muhâfızı Vezîr 'Abdülkâdir Paşa'ya ve Eyâlet-i Anadolu, sâbıkâ Trabzon Vâlisi Vezîr 'Osmân Paşa'ya ve Eyâlet-i Karaman, sâbık Girid Vâlisi Vezîr el-Hâc Mehmed Hakkı Paşa'ya, Boğaz Ser'askerliği'yle ve Eyâlet-i Mar'aş, Vezîr 'Abbâs Paşa'ya ve Eyâlet-i Rakka, ibkâ'-i Vezâret'le 'Azm-zâde 'Abdullah Paşa'ya ve Eyâlet-i Trabzon, ibkâ'-i Vezâret'le Limni Muhâfızı-yı sâbık Vezîr Seyyid 'Osmân Paşa'ya ve Eyâlet-i Habeş ve Livâ'-i Cidde ve Şeyhu'l-Haremlik-i Mekke, hâlâ Haleb Vâlisi Ziyâ Paşa'ya ilhâkan ve Livâ'-i Ohri, İsmâ'îl muhâfazasında olan mîr-i mîrândan Karşlı 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Çirmen, Bolayır muhâfazasında olan mîr-i mîrândan Dervîş Hasan Paşa'ya [N4 89a] ve Livây-ı Hanya ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Hanya, mîr-i mîrândan Mar'aşlı 'Ali Paşa'ya ve Livây-ı Resmo ve Muhâfaza-i Kal'a-eş, sâbıkâ Niğde Mutasarrıfı mîr-i mîrândan Tâhir Paşa'ya ve Livây-ı Eskişehir, mîr-i mîrândan Bağdâdî Ahmed Paşa'ya ve Livây-ı Karahisâr-ı sâhib, sâbık Diyârbekir Vâlisi Vezîr Şerîf Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i Ankara, İbrâ'îl Muhâfızı Vezîr Seyyid 'Abdurrahman Paşa'ya, Kayseriyye Sancağı ilhâkiyla ve Livây-ı Niğde, Hürşîd Ahmed Paşa Silahdârı mîr-i mîrândan 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Beyşehir, mîr-i mîrândan Beylanlı Mustafa Paşa'ya ve Livâ'-i Akşehir, mîr-i mîrândan İsakcı muhâfazasına me'mûr Mehmed Sâlim Paşa'ya, Mütessellim ile zabt etmek şartıyla ve Livâ'-i Akseray, sâbıkâ Kırşehir Sancağı'na mutasarrıf Kahremân Paşa-zâde mîr-i mîrândan 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Çorum, mîr-i mîrândan Şâhîn 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Koca-ili, Vezâret'i ibkâsıyla 'Alâ'eddîn Paşa'ya tevcih olunup, Eyâlet-i Halebü's-şehbâ dahi Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa'ya ve Eyâlet-i Safed ve Saydâ ve Beyrût, hâlâ mutasarrıfı mîr-i mîrândan Süleymân Paşa'ya ve Eyâlet-i Erzurum, Şark Cânibi Ser'askerliği'yle Vezîr 'Abdî Paşa'ya ve Eyâlet-i Çıldır, Hamşî-zâde Vezîr Selîm Paşa'ya ve Eyâlet-i Kars ve Muhâfaza-i Kal'a-eş, mîr-i mîrândan 'Abdullah Paşa'ya ve Eyâlet-i Van ve Muhâfaza-i Kal'a-eş, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Dervîş Mehmed Paşa'ya ve Eyâlet-i Bağdâd ve Şehrîzor, Vezîr Süleymân Paşa'ya ve Tevliyet-i Hitta-i Mısır, Vezîr Mehmed 'Ali Paşa'ya ve Eyâlet-i Cezâ'ir-i Garb, mîr-i mîrândan Ahmed Paşa'ya ve Eyâlet-i Tûnus, mîr-i mîrândan Hamûd Paşa'ya ve Trablus-i Garb, mîr-i mîrândan Yûsuf Paşa'ya ve Eyâlet-i Şâm ve Kudüs ve Nâblus, Yûsuf Paşa'ya ve Eyâlet-i Mora, Tepedelenli-zâde Vezîr Veliyyüddîn Paşa'ya ve Eyâlet-i Cezâ'ir ve Kapudanlık-ı Deryâ, Seyyid 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Yanya ve Tırhala, Vezîr 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Delvine, Mora Vâlisi-zâde mîr-i mîrândan Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i İlbasan [N4 89b] ve İskenderiyye, Avlonya Mutasarrıfı Vezîr İbrâhîm Paşa'ya ve Livâ'-i İzvornik, mîr-i mîrândan 'Ali Paşa'ya ve Livâ'-i Klis der-Bosna, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi olan Süleymân Paşa'ya ve Livâ'-i

Vidin ve Niğbolu ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Vidin, Vezîr İdrîs Paşa'ya ve Livâ'-i İnebahtı, mîr-i mîrândan Tepedelenli-zâde Ahmed Muhtâr Paşa'ya, kal'ası muhâfazası şartıyla ve Livâ'-i İç-il, Vezîr Seyyid Ahmed Paşa'ya ve Livâ'-i Gönnye, kapucu-başılardan Tuzcu-zâde Memiş Ağa'ya ve Livâ'-i Eğriboz ve Karlı-ili, Vezîr Ebûbekir Paşa'ya ibkâ olundu.

Kezâlik yevm-i merkûmda Bâb-ı 'âlî'ye ve sâ'ir Hâcegân-ı Dîvân-ı hümâyûn'a müte'allık menâsıb tevcîhâtı vâki' oldu. Ez-cümle Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, Mustafa Reşîd Efendi'ye ve Riyâset, Mehmed Sa'îd Gâlib Efendi ve Ganem Mukâta'acılığı, Mehmed 'Ârif Efendi'ye ve Ganem Kitâbeti, Ahmed Nûrî Bey'e ve Ma'den Mukâta'acılığı, Mehmed Ra'ûf Bey'e ve Teşrifâtçılık, Mehmed Münîf Efendi'ye ve Beylikcilik, Mehmed 'İzzet Bey'e ve Kethudâ Kitâbeti, Edhem Efendi'ye ve Çavuşlar Kitâbeti, Mehmed Tâhir Efendi'ye ve Nişâncılık, Mehmed Rüşdî Efendi'ye ve Defter Emâneti, Mehmed Râşid Efendi'ye ve Cizye Muhâsebeciliği, Mehmed Emîn Efendi'ye ve Büyük Rûznâmcılık, Hasan Tahsîn Efendi'ye ve Haremeyn Muhâsebeciliği, Berber-başı-i sâbık 'Ali Efendi'ye ve Şehir Emâneti, Yûsuf Efendi'ye ve Tersâne Emâneti, kapucu-başılardan İsmâ'îl Ağa'ya ve Darb-hâne Nezâreti, Ahmed Şâkir Efendi'ye ve Arpa Emâneti, kapucu-başılardan 'Osmân Ağa'ya ibkâ olunup, Çavuş-başılık dahi Hidîv-i sâbık ber-keşidesi olmağla, def'aten Baş-muhâsebecilik mertebe-i refi'asına resîde olan İbrâhîm Efendi'ye ve Şikk-ı Sâni Defterdârlığı, Mehmed 'Avnî Efendi'ye ve Şikk-ı Sâlis, 'Abdülkerîm dâmâdı Mehmed Efendi'ye ve Baş-muhâsebecilik, Hûrşîd Efendi'ye ve Top-hâne Nezâreti, sâbık Re'îs-i Rikâb Cânib Sâlih Efendi'ye ve İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nezâreti, sâbıkâ [N4 90a] Rikâb Çavuş-başısı Hasan Efendi'ye ve Matbah Emâneti, kapucu-başılardan sâbık Tersâne Emîni Selânîkî Hasan Ağa'ya ve Yeniçeri Kitâbeti 'Abdülhamîd Efendi'ye ve Anadolu Muhâsebeciliği, Nu'mân Sâbit Efendi'ye ve Masraf Kitâbeti, Selîm Sâbit Efendi'ye tevcîh olundu. Ve bunlardan mâ'adâ niçeler ibkâ ve niçeler tevcîh birle tervîh u terfîh kılındılar.

Kezâlik Yeniçeri Ağalığı, mutasarrıfı Mehmed Ağa'ya ve Bostâncı-başılık Mahmûd Ağa'ya ve Büyük Mîrâhûrluk, Çukadâr-ı Şehriyârî Ahmed Ağa'ya ve Kapucular Kethudâlığı, Seferli Kethudâsı-yı sâbık Seyyid Mehmed Ağa'ya ve Küçük Mîrâhûrluk, kapucu-başılardan Moravî Bekir Bey'e ibkâ olunup, Mîr-i 'alemlik, Çelik Paşa-zâde Hasan Bey'e; Sipâh Ağalığı, kapucu-başılardan Hulûsî Ahmed Ağa'ya; Silahdâr Ağalığı, kapucu-başılardan Sâlih Ağa'ya; Topcu-başılık, Ocak Kethudâsı Mehmed Emîn Ağa'ya; Top 'Arabacı-başılık, Ocak Kethudâsı 'Ali Ağa'ya; Humbaracı-başılık, ocaklusundan 'Abdî Bey'e; Lağımçı-başılık, ocaklusundan Mustafa Ağa'ya; Mi'mâr-başılık, Mustafa Ağa'ya; Kassâb-başılık, Hüseyin Efendi'ye; Cizye Başbâkî-kulluğu, Silahşor Seyyid Mehmed Ağa'ya tevcîh olundu.

‘Azîmet-i Re’îs Gâlib Efendi berây-ı musâlaha bâ-Rusya

Müşâr-i kalem-i bedâyi’-nigâr olduğu üzere Fransa İmparatoru’yla Erfurt nâm beldede Rusya İmparatoru beyninde mülâkât-ı müstakille ve mu’âhedât-ı münferide-i mahsûsa vâki’ olup, cümle-i mu’âhedâtlarından birisi Fransalı’nun İngilterelü ile ‘akd-i musâlaha eylemek ve birisi yine Fransa İmparatoru Devlet-i ‘aliyye ile Rusyalu miyânından tevassut mevhûmunu fesh u ilgâ birle devleteyn-i merkûmeteyn hod-be-hod münferiden rabt-ı nitâk-ı sulh u musâfât eylemek mâddeleri olduğuna mebnî, evâ’il-i ramazânda[◊] Vahîd Efendi, İngilizlü için Boğaz’a [N4 90b] ta’yîn olunup, ol hılâlde cânib-i Devlet-i ‘aliyye’den iktizâ eden murahhasların serî’an ta’yîn ve Bükreş Kasabası’na tesyîr olunmasını müş’ir Rusya Feldmerşali Pozoroski [=Prosorowski] Ceneral’in Der-i devlet-medâr’a mahsûs Kapudan ile kağıdı vürûd eylemekle, taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den dahi murahhaslar intihâb ve tahsîs olunmuşiken, kable’l-‘azîme ‘Alemdâr Paşa tarafına ‘arsa-i hayâtından hezîme vukû’u, husûs-ı mezkûrun tesvîfini ve vakt-i merhûna tevkîfini müstelzim olmuşidi. el-Hâletü hâzih mahzâ ‘avn ü te’yîd-i hazret-i Perverdigârî ve yümn-i teveccüh-i kudsi-esser-i cenâb-ı Şehriyârî ile mâdde-i hâdise-i Âsitâne vech-i sühûletle mündefi’ olarak, Devlet-i ‘aliyye’nin kuvvet-i ictimâ’iyyesi tâb ü tüvân-ı haste-i sıhhat-âmede gibi erkân ve huddâm-ı Saltanat-ı seniyye-i ebediyyü’l-kıyâm endâmılarına müterâci’ olmağla, bâ-irâde-i Şehriyâr-ı İskender-âyîn, Re’îs Gâlib Efendi, Murahhas-ı Evvel ve mevâlî-i ‘ulemâdan Edirne Pâyesi olan Murâd Molla-zâde Rızâ Efendi, Sânî ve Beylikci ‘İzzet Bey, Sâlis olarak ta’yîn olunup, hizmet-i Riyâset Vekâleti ‘Ârif Efendi’nin ikdâm-ı akdâm-ı aklâmına ihâle kılındı.

Pes murahhaslar mâh-ı şevvâlin evâhırına doğru^{◊◊} Âsitâne’den nehzat ve ba’de’l-‘avd takdîm eyledikleri takrîrleri mantûku üzere, eyyâm-ı i’tizâmları mevsim-i şitânın şiddeti hengâmına musâdîf olmağla, esnây-ı râhda firâvânî-i berf ü bârân ve sulara olan kesret ü tuğyân sebebiyle şedâ’id-i kesîreye dūçâr ve meks ü te’ehhura nâçâr olarak ne hâl ise zilhicce evâhırına karîb^{◊◊◊} Bükreş Kasabası’na vusûlleri teysîr-kerde-i Rabb-i Mücîb olup ve andan bî-tevakkuf mahall-i mükâleme tahsîs olunan Yaş Kasabası’na kuru yaş dimeyüp, bir baş tevcîh-i ‘acele-i isti’câlle çend rûz zarfında mahall-i merkûma hatt-ı rihâl eylediler. [N4 91a] Çigûnegî-i mülâkât ü ‘avdetleri in-şâ’allâhu Te’âlâ ‘an-karîb zikr olunur.

Ve İngilizlü mâddesi ve işbu Rusyalu mâddesi, Âsitâne havâdisine müzeyyel olarak nâzikâne ve hakîmâne makâm-ı Riyâset’den Paris’de mukîm Sefir Efendi tarafına mufassalan tahrîr ve ‘ale’l-‘acele tesyîr kılındı.

◊ 1-10 Ramazân 1223 = 21-30 Ekim 1808.

◊◊ 21-29 Şevvâl 1223 = 10-18 Aralık 1808.

◊◊◊ 21-29 Zilhicce 1223 = 7-15 Şubat 1809.

Mulahhas-ı sûret-i mektûb ki ez-sûy-i Vekîl-i Riyâset ‘Ârif Efendi bâ- Sefîr-i Françe Muhibb Efendi firistâde-şud

Ramazân-ı şerîfden[◊] mukaddem musâlaha için mahsûs firkateyn sefîne-siyle İngiltere Elçisi murahhas olarak devleti tarafından me’ûren Bahr-ı sefid Boğazı’na vürûd edüp, ‘arz-ı sulh ederek bu def’a dahi Devlet-i ‘aliyye, İngiltere musâlahasını ‘akd ü tanzîm eylemez ise mukaddem nümûnesi görüldüğü vech üzere külliyyetlü donanma ile Âsitâne-i sa’âdet pîş-gâhına ilkây-ı sevâd-ı siklet ve hâtır u hayâle gelmez mazarrat ü hasârete mübâderet edeceklerini kat’î beyân etmek mülâbesesiyle, zarûrî taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den dahi izhâr-ı meyl ü rağbet birle imkân müsâ’id olduğu mertebe murahhas-ı merkûmu igfâl ü işgâle sa’y ü gayret etmek ve olmadığı hâlde ma’âzallâhi Te’âlâ kalb-i Saltanat-ı seniyye olan Âsitâne’ye olacak mazarrat vukû’unu tecvîz, sâha-i hulyâya alacak mâdde olmadığından, ittifâk lakırdısı olmayarak yalnız musâfât-ı kadîme i’âde ve tecdîd olunmak üzere Murahhas-ı mersûmla müzâkere eylemesiyçün Vahîd Efendi taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den me’ûr kılınup, Boğaz-ı mezkûra ta’yîn ü tesyîr kılınmağla, bir taraftan Murahhas-ı mersûm igfâl ve bir taraftan dahi müzâkere-i maslahat olunmak sûretleriyle imrâr-ı vakt olunmakta olduğundan: “Bakalım ne sûret kabûl eder? Ba’dehû ana göre tarafınıza iş’âr olunur” deyü tevakkuf olunur iken, Erfurt mülâkâtında iki İmperator beynlerinde Devlet-i ‘aliyye’nin Rusyalu ile münferiden [N4 91b] ‘akd-i musâlaha etmesine karâr vermiş olduklarına mebnî, cânib-i Saltanat-ı seniyye’den dahi iktizâ eden murahhasların serî’an ta’yîn ve Bükreş’e tesyîr olunmasını hâvî Rusya Feldmerşali Pozoroski[=Prosorowski]’nin mahsûs bir kapudanla kağıdı vürûd edüp, taraf-ı Devlet-i ‘aliyye’den dahi der-‘akab murahhaslar intihâb ve ta’yîn olunduğu esnâda Sadriâ’zam Mustafa Paşa’nın vefâtı mâddesi zuhûr etmiş ise de, bi-hamdihî Te’âlâ âsâr-ı mehâsin-i teveccühât-ı hazret-i Şehriyârî berekâtiyle Devlet-i ‘aliyye karâr-ı sâbıkına irticâ’ etmeğin, Re’îsülküttâb Gâlib Efendi, Murahhas-ı Evvel ve mevâliden Murâd Molla-zâde Rızâ Efendi, Sânî ve Beylikci ‘İzzet Bey, Sâlis olarak me’ûr u irsâl olunmuştur.

Berü cânibden Boğaz-ı mezkûrda müzâkere olunan İngilterelü maslahatına intizâr eylediğimiz hâlde, İngiltere Murahhası ba’de-zîn imhâl ü ta’vîka gelmeyüp, iki şıkkın birini irâ’e vü teklîf eylediği haberi mûmâ ileyh Vahîd Efendi tarafından vürûd etmekle, ‘akd-i musâlaha olunmadığı sûrette encâmında olacak mazarrât ü hasâret gayr-i mahsûrasından kat’-ı nazar, böyle ‘arz-ı musâlaha eden devlet murahhasına redd-i cevâb eylemeğe mesâğ-ı şer’î olmadığı, ‘ulemâ’-i a’lâm tarafından ifâde vü inbâ ve şer’an in’ikâd-ı musâlaha mübâderet olunmak lâzım geldiği beyânla ifşâ olunarak, İngilterelü ile fekat ‘akd-i musâfât-ı kadîme olunmaktan nâşî Murahhaslık ve Elçilik ile Boğaz-ı

◊ 1 Ramazân 1223 = 21 Ekim 1808 Cuma.

mezkûra vürûd etmiş olan Meysü Ader [=Adair]* nâm İngiltere Ministerosu dahi râkib olduğu fırkateyn sefinesiyle ‘id-i şerîfin ikinci günü[◊] Âsitâne’ye vürûd ve serayında ku‘ûd etmiştir. Devlet-i ‘aliyye’nin İngilterelü ile mücib-i husûmet ü mübâenet olur, beynlerinde bir hâlet yoğiken, mücerred Françelü hâtiriyçün ihtiyâr u irtikâb olunan mazarrât ü hasârâtın hadd ü gâyeti olmadığı ve buna mukâbil Françelü tarafından bir gûne i‘ânet ü menfa‘at meşhûd olmamış ve harben İngilterelü ile mukâvemet edemeyecekleri müsellemler ü âşikâr olmuşken, Devlet-i ‘aliyye [N4 92a] yine usûlünü bir vechile tagyîr etmediği hâlde zarûrî İngilterelü ile ‘akd-i musâlaha ve musâfât-ı kadîmeye mecbûr olarak, vech-i muharrer üzere sûret verilmiş olmak mülâbesesiyle bu bâbda Devlet-i ‘aliyye’ye hiçbir deyecek olmayup, bâ-husûs Françe ve Rusya imparatorları tarafından dahi ‘arz-ı musâlaha ile İngilterelü’ye mahsûs kuryerler irsâl ve pey-der-pey muhâbere ve mükâtebeye mübâderetle iştigâl olunmakta olmağla, Devlet-i ‘aliyye’nin Françelü hakkında evvel ve âhır iltizâm eylediği hulûs u safvet ve metânetinde bir gûne kusûr u hâlel ihtimâli olmadığından, mukâbele bi'l-misl şerîtası üzere semerât-ı hasenesi zuhûruna her bâr ümmîd ü intizâr üzere olduğunu mübeyyin bu tarafda Françe Maslahatgüzârı’na verilen takrîr-i resmînin bir sûreti dahi tarafınıza ib‘âs kılınmaktan nâşî, mütâla‘asından ma‘lûmunuz olur. Şimdiye dek savb-ı sa‘âdetinize cevâb te’hîrinin sebebi bu mâdde olup, hamden lillâhi Te‘âlâ Devlet-i ‘aliyye İngilterelü ile sûret-i gâlibiyette ber-vech-i ahsen ‘akd-i musâlaha etmiştir. İşbu İngiltere Musâlahası’nın derece-i vücûbiyeti, ta‘rîf ü beyândan müstağnidir. Rağmen Françelü izhâr-ı husûmet ederse de göze alınmış olmağla, nihâyet ser-rişte verilmemesi mültezmdir.

‘Azl ü nasb-ı Sadria‘zam-ı vakt

Hasbe'l-muzâyaka Memiş Paşa'nın Kâ'im-makâmılığı asâlete tebdil ve mühr-i hümâyûnla bi'l-fi'l aslu'l-asıl, ya'nî hazret-i Cihânban taraf-ı eşreflerinden tesviye-i umûr-i Memâlik-i mahrûse zımnında mazhar-ı ‘izz-i tevkil olup, lâkin beheme-ân Feylesof-i zemân kendüsüne işbu;

*Tü ez-kücâ sühan-ser-i memleket zi-kücâ***

mü’eddâsını gûyân, ya'nî ism-i mühmeli gibi fi zâtihî rây ve ruşd ü tedbîrden mu‘attal olduğundan başka, tama‘-ı hâm ve züll-i nefis-i nâ-fercâm ve cemî‘-i

* Metnimizde Meysü Ader (ميسو ادر) imlâsı ile kaydedilen kişi, İngiliz hükümetince 1808 şubatında barış görüşmelerini yürütmek üzere memur edilen diplomat Sir Robert Adair’dır (1763-1855). Sir Adair 26 Ocak 1809 ile 10 Temmuz 1810 arasında İstanbul’da Büyükelçi olarak memleketini temsil etmiştir; bk. “Sir Robert Adair”, *Türk (İnönü) Ansiklopedisi*, Ankara 1946, I,108.

◊ 2 Şevvâl 1223 = 21 Kasım 1808 Pazartesi.

** = تو از کجا سخن سر مملکت ز کجا = Sen nereden, memleketin güzel konuşan hafibi nereden? anlama gelen Farsça bir mısradır.

umûr u ahvâlde iştirâ'-i hodkâm tarafına rızâ-cûyî ve mürâca'at ü iltiyâmı sebebiyle [N4 92b] umûr-i dîn ü devletde habt u taksîri vukû'una mebnî, kat'â mesned-i Sadâret'e ve Süleymân-ı zemân Sultân-ı İskender-tüvân hazretleri taraflarından makâm-ı Vekâlet'e ve ratk u fetk-ı mesâlih-i mülk ü millete vechen mine'l-vücûh istihâl ü liyâkati olmadığı, nezd-i Şâhâne'de müteyakkın olmuşiken, bu hılâlde ba'zı mevâd zımnında şûriş ü ihlâl ü fesâda mücâsereti, 'illet-i muharrike-i hevây-ı hevân ü nekbeti olmağla, mâh-ı merkûm evâhırında^o makâm-ı Sadâret'den 'azl ü tenhiye ve merfû'u'l-Vezâre Sakız Adası'na iclâ birle havsala-i mesned-i Vekâlet, hakkâ ki tenkîh olunup, Pâdişâh-ı sitâre-mevâkib hazretlerinin zihn-i sâ'iblerinde musammem olan Sadrı'zam gelince[ye] kadar Kâ'im-makâmlık merkezinde Çerhacı 'Ali Paşa ikâmet ve bi'n-niyâbe dest-i kifâyetine tefvîz-i zimâm-ı umûr-i devlet kılındı. Mühr-i Sadâret kimin nâmına mersûm ve 'izz-i Vekâlet'le kankı devlet-mend sâhib-i sa'âdet-mevsûm olacağı, kalb-i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-vekârda bir vechile meknûn u mektûm olmuşidi ki, Sadrı'zam olan Yûsuf Ziyâ Paşa Bolu'ya doğru velvele-rîz-i kudûm olmadıkca, âhâd-i nâsa belki kurenâ' ve mukarrebîne de ma'lûm olmadı. Hudâvend-i hikmet-âyîn *halledallâhu hulâfetehû ilâ yevmi'd-dîn** hazretlerinin işbu ketm-i hâtem-i Vekâlet husûsunda tesebbüt ve i'tinâları hakk budur ki, bâ'is-i tahsîn-i bây ü gedâ olmuşdur. Ve bu dîbâceden e'azz-i mehâsin-i hasâ'il olan ketm-i serâ'ir husûsu dahi ahlâk-ı hasene-i sâ'ireleri gibi mâye-i fitrat-ı fâhireleri olduğuna istidlâl birle herkes münşerihu'l-bâl olarak, hayr u meymenete fâl ve du'ây-ı hulûs-ihativâlarını sebt-i cerîde-i guduvv ü âsâl eylediler. Zîrâ Hidîv-i esbak hazretlerinin mûcibât-ı tezelzül-i kavâ'im-i devletlerinden biri dahi şey'û'at-i esrâr-ı saltanatları olmuşidi. Niteki mahallinde tafsîl olundu. Meğer Çerhacı 'Ali Paşa makâm-ı Kâyim-makâmî'ye nişîn oldukları gün, [N4 93a] Şehriyâr-ı bülend-ikbâl hazretleri ketmi bâbında takdîm-i tehdîd-i şedîd ile gâyetü'l-gâye nihân olarak bir Hasekî ile mühr-i hümâyûnu bâlâda tahrîr olduğu üzere Malatya ve Ma'den havâlisinde Akdağ ve Cûcî Ekrâdî'yla uğraşmak sûretinde cem'iyet-i 'azîme ile debdebe-i kös-i satvetleri gulgule-endâz-ı çâr-cihet olan Sadr-ı esbak Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine irsâl ve Âsitâne'ye vürûdunu isti'câl buyurmuşlar. Pes Enderûn [u] Bîrûn'da herkes hil'at-i fâhire-i Sadâret'i bir kesin endâmına kesûp biçmekde idi. Sadrı'zam ise dâna-yı tabâyi'-i dehr ve âşinây-ı emzice-i şehri, umûr-i dünyeviyyede müctehid, celb-i tarâ'ik-ı menâfi' u merâfik fenninde mütebahhir u mütevahhid;

Nelerden arta kalmışdır fenâ dünyâyı söyletse

o 21-29 Şevvâl 1223 = 10-18 Aralık 1808. Metnimizdeki bilgiden farklı olarak Memiş Paşa'nın azledilip yerine Yûsuf Ziyâ'eddîn Paşa'nın ikinci defa sadârete getirilişi, 14 Zilka'de 1223 = 1 Ocak 1809 Pazar günüdür; bk. meselâ İ.H.Danişmend, *İOTK*, IV,99.

* *خلد الله خلافته الى يوم الدين* = Allah onun hilâfetine kıyâmete kadar sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

nâtıkasınca ahvâl-i rûzgâra, husûsan şu'ûnât-i Devlet-i dâ'imiyyü'l-karâr'a bi'defe'ât tecrîbe vü ihtibârı geçmiş, kerreten ba'de-uhrâ imtihân şerbetlerini içmiş, bezm-i Vezâret'in telh u şîrînini tatmış, pâzâr-ı Sadâret'in her cins emti'asını alup satmış ve'l-hâsıl habîr u basîr köhne-pîr olduğundan başka, bi't-tab' iddihâra mütehâlik ü meyyâl ve ihtizân-ı hazâ'ine meş'ûfû'l-bâl olmağla, bâd-ı hevâyı ve tayyâre-i intifâ' u iktinâyı mutazammın olmayan umûr u mevâkı'a mübâşeret ve teveccüh ü rağbet değil, imâle-i zihn eylemek dahi emr-i muhâl idi.

Hulâsa-i kelâm dühât-i dehyâdan ve âyât-i kübrâdan dûr-endîş, 'âkıbet-der-pîş, hurde-dân, âfet-i devrân olup, el-hâletü hâzih Âsitâne-i sa'âdet'in ahvâl-i pür-ihtilâli ve esâfil ü enzâlin istilâ' vü istiklâli ve 'an-karîb dervâze-i sefer küşâd olup, kendüsünün Sipehsâlâr olacağı, emârât-ı kavîyye muktezâsınca yakîn mertebesinde ma'lûmu ve Hazîne-i 'âmire kalb-i bî-insâf-ı fırka-i eşrâr-âsâ nukûş-i sikke-i dirhem ü dînârdan tehî ve 'âmme-i Memâlik-i mahrûse sûret-i dîğere munkalib olmağla, Devlet-i 'aliyye'nin [N4 93b] el-hâletü hâzih rev'at ve bestat-i nüfûz ü satveti mütedennî olduğuna mebnî, cem'-i asker ve celb-i sîm ü zer husûsu muhâl olduğu kendi vicdân ve tasavvuruyla meczûmu olduğuna binâ'en, emr-i Sadâret gerçi samîmî menfûru olup, lâkin mühr-i Süleymânî-i Sultânî'de başka sırr-ı rûhânî olmağın, süveydây-ı dil ü cânı belki rûh-i sâni mesâbesinde olduğundan nâşî;

Hazmı güc, reddi dahi müşkilter

vefkınca, kendi vicdânında kabûlü müte'assir ve reddi müte'azzir olmağla, bi't-tereddüd gerçi pirâye-i dest-i kabûl ü imtisâl edüp, ancak mülâhaza-i mezkûresinden başka müteşettit olduğu Akdağ ve Cûcî ve Yezîdî Ekrâd-ı şekâvet-nihâdî ve ba'zı mertebe me'âdin umûrunun ber-vefk-ı dil-hâh temşiyetine mühr-i Sadâret vesîle-i 'uzmâ olduğuna mebnî, işbu meşgale-i Ekrâdiyye behânesiyle "*Mine'l-'amûdi ile'l-'amûdi ferecün*" ümniyyesiyle bir müddet imrâr-ı vakt olunup, ol hengâma kadar "*el-Leyletü hublâ*" meşîmesinden tevellüd edecek mevâlîd-i şu'ûnâtın sûretlerine göre 'amel ü hareket olunmağı tasvîr-i derûn eylemekle, el-hâletü hâzih teşekkür ü ibtihâcını hâvî ve der-dest-i iştigâl ve kahr u tedmîr u tanzîmleri vâcibe-i hâl olan Ekrâd'ın kuvve-i karîbeye gelmiş nizâmıların ba'de't-temşîye bî-tevakkuf hâk-i pâ-yi kîmyâ-sây-i hazret-i Husrevâne'ye ruhsây olacağını muhtevî zarâ'at-nâme ile mûsal mühr-i Sadâret'i i'âde vü ikfâl edüp ve kendüleri müctema' olan vüzerâ' ve ümerâ' ve sâ'ir asâkir-i bî-hadd ü ihsâ birle mütevaggil ve fi'l-hakîka ol havâlînin âsâyîş ü emniyyetlerine akdem-i vesâ'il ve ehemmi-i meşâgil olan

* من العمود الى العمود فرج = Tebdil-i mekânda ferahlık vardır" gibi bir anlama gelen Arapça atasözlerindendir.

** الليلة حبلى = Gece, yarın olacaklara gebedir" anlamına gelen Arapça özlü sözlerdendir.

itfâ'-i nâ'ire-i şerr u şûr-i Ekrâd-ı mesfûreye müştâgıl oldular. Âsitâne-i sa'âdet ise sarsar-ı tûfân-hîzi nev'an mayna verüp, lâkin henüz salıntısı kalmış lodos deniziyle hem-hâl ve Kâ'im-makâmlık'da bulunan devlet-mend ise [N4 94a] taşra vilâyetlerde perverde vüzerâ' dâ'irelerinde levendât içlerinde neşv ü nemâ-kerde evbâş-reviş bir zât-ı¹ meniş olup, Âsitâne'de bulunmak hasebiyle 'ulemâ' ma'iiyetleriyle ber-vech-i meşrûh nev'an hıdmet-i savb-i Saltanat'da tekâ-pûsu olmağla, nefsine vücûd-i tâmm vermeğin, dimâğında inhisâr-ı Sadâret hevâsî câ'il ve 'Alemdâr-ı sânilik sevdây-ı lâ-tâ'iline beste-dil olmağla, anın dahi bir taraftan şütür-gürbe vaz' u hareketi ve buhâr-ı seferin ceste ceste nümâyîş-i küdüreti ve'l-hâsıl tekâzây-ı eşât-i esbâbla bu esnâda mütevellî-i emr-i Vekâlet'in elbette Âsitâne'de vücûdu ferîzadan olduğuna mebnî, pey-derpey savb-ı Sâmi-i Saltanat'dan isti'câl olundukca, eşgâl-i merkümeysi terk birle bu hilâlde ol havâliden cüdâ olduğu sûretde bu taraflar bi'l-külliyeye elden çıkup, kâğid-ı neşşâf-âsâ aktâr-ı sâ'ireye de isti'dâdları hasebiyle sirâyet edeceği vahîmesini i'tizâr ederek, le'alle ve 'asâ ile ecvibe tahrîr u inhâ eylemekden hâlî olmaz idi.

'Ucb-i vüs'at-i meydân-ı insâf ki, Devlet-i 'aliyye bu kıyâfete münkalib olup, hazret-i Veliyyü'l-emr-i 'âlem *edâmallâhu vücûdehu'l-ekrem*^{*} bu denlü ecnâs-i nesnâs miyânında güneş gibi yalnız kalup ve kendüsi yaşını almış, merkez-i Vezâret'de, husûsan mesned-i Sadâret'de kâm-rân olmuş, Şeyhu'l-vüzerâ' 'unvâniyle nâm ü iştihâr bulmuş olmağla, ednâ işâretle 'ale'l-itlâk hıdmet-i hazret-i Şehriyârî'ye müsâra'at etmek vâcibe-i hâli iken, kendi melhûzât-ı nefsâniyyesine müşâya'at, husûsan uğraşdığı Ekrâd, mazanna-i emvâl-i bî-nefâd olmağla, âvîhte-i rûh-i revhânî olan emvâl-i bî-gerâna dest-res olmak ümniyyesine mütâba'atla, bu resme istinkâf-ı ma'nevîyi mutazammın betâ'et ü rehâvet ve hâtır-ı fâhır-ı hazret-i Şehriyârî'ye bâr-ı intizâr ile îrâs-i siklet ü melâl eylemesi hakk budur ki, safh u simâh kabûl edecek cünâhdan değildir. [N4 94b] Müşârun ileyhın bu vaz'-ı nâdir-berâberi, *Na'imâ Târîhi*'nde mastûr İbşîr Paşa tavrını^{**} müzekkir olmuşdur. Ba'zı mahrem-i serâ'irlerinden mesmû'umuz olduğu üzere müşârun ileyhın meşrebi, Tabî'ıyyûn^{***} meşreblerini mukallid olduğu evvel ve âhır evzâ' ve etvârlarından münfehimidir.

Hulâsa-i makâl hazret-i Hidîv-i vâcibü'l-intisâl taraf-ı eşreflerinden ibrâm ü isti'câl kat'â sekte-nümây-ı faysal ü infisâl olmamişiken, ancak mâh-ı

1 Nüşhada burada bir kelimelelik bir yer boş bırakılmıştır.

* *ادام الله وجوده الاكرم* = Allah onun çok şerefli olan varlığını devam ettirsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** Metnimizde kendisine telmihte bulunulan İbşîr Paşa'nın tavırları/vasıfları için verilen bilgi için bk. Mustafa Na'imâ, *age*, IV,1617.

*** Metnimizde geçen "Tabî'ıyyûn" kelimesi ile İyonyalı filozoflar gibi tabiat bilimlerine dayalı bir metafizik kurma çabası içinde olan İslâm filozoflarının temsil ettiği akım kastedilmektedir; bk. meselâ Burhan Köroğlu, "Tabiatçılar", *DİA*, İstanbul 2010, XXXIX,327-328.

rebî'ulevvelin¹ günü Âsîâne-i sa'âdet'e kadem-nihâde-i gunc ü dellâl oldular. Bakıyye-i hâl in-şâ'allâhu Te'âlâ mevki'inde keşîde-i satr-ı imlâ kılınur.

Nefy-i ba'zı ricâl-i devlet

Râhat-ı ricâl, devleti hic görmemektedir.

Devlet-i ricâl, râhatı hiç görmemektedir.

Zümre-i Hâcegân'dan 'İrfân-zâde Mehmed 'Ârif Efendi 'an-asl Yûsuf Ağa'nın ehass-ı müntemiyânından olup, gerçi müşârun ileyh cenâhiyle firâz-ı servet ü sâ mân ü sâza pervâz edüp, ancak ber-vech-i muhakkak sereyân-ı 'ırk-ı 'irfânı mücebince ismi müsemâsına mutâbık 'ârif ü 'âkıl ve dūr-endîş ve munsıf u mu'tedil, dâ'imâ gayra zararsızca kendi cihet-i iktisâb u intifâ'ına müştagıl, hakîmâne-revişle kendi âsâyiş-i hâline mütevaggıl olduğuna mebnî, tabaka-i sâniye devrinde gerçi girîbânı, pençe-i musâdere vü mu'âhaze girmeyüp, ancak hıdmet vesîlesiyle Ruscuk tarafına mündefi' olmuşıdi. Bizzât 'Alemdâr Paşa ile mu'ârefesi ve ser-i kârân-ı 'asr ile tabaka-i ûlâ münâsebetiyle mümâzicesi olmağla, devr-i 'Alemdârî'de Âsîâne'ye celb olunmuşıdi. Bu def'a dahi mülâbese-i merkûmeye mebnî, ba'zı mühimmât tanzîmi siyâkında Akdeniz Boğazı'na ta'yîn birle tagrîb ve bu kadarca ile gerçi tenkîb olunmuşıdi. Lâkin nev'[i] garîb ve tavrı tabâyi'-i müte'ârifeden hâric tarz-ı 'acîb olan Boğaz Ser'askeri celâdetlü [N4 95a] şehâmetlü Hakkı Paşa hazretlerinin pençe-i isti'mâline düşmekle, müddet-i itlâklarına dek beynlerinde olan bâz-geştî, Seydî 'Ali* sergüzeştini insâ eylemişdir. Kezâlik cild-i sâbıkda dâstânı keşîde-i silk-i beyân olan Tezkire-i Sâni Bâkî Efendi'nin cerîde-i a'mâline "*Fesede'l-bâkî*" râddesi keşîde olmağla, Kütahya'ya nefy ile mücâzâtına resîde oldu.

Ba'zı tevcîhât

Mâh-ı zilka'de evâ'ilinde¹ Mustafa Reşîd Efendi, Kethudâlık'dan munfasıl ve sâbık Emîn-i Defter Küçük Râşid Efendi, ol büyük makâma muttasıl olup, münhall olan Defter Emâneti, sâbık Sipâh Kâtibi İbrâhîm 'Afîf Efendi 'uhdesine müntakıl oldu. Ve târîh-i mezbûrda Cebeci-başı Seyyid Hüseyin Ağa

1 Nüşhada günün tarihi için bir kelimelelik yer boş bırakılmıştır. Yûsuf Ziyâ Paşa'nın huzûra çıkıp sadâret mührünü alması, 9 Rebî'ulevvel 1224 = 24 Nisan 1809 Pazartesi gündür; bk. N4 126a.

* Metnimizde sözü edilen, denizcilik, astronomi ve coğrafyaya dair eserleriyle tanınan Osmanlı denizcisi, dönemindeki macerası, "Başına Seydi Ali halleri geldi" şeklinde deyimleşmiş olan Seydi Ali Reis'tir (ö.970-1562); bk. meselâ Mahmut Ak, "Seydi Ali Reis", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVII,21-24.

** فسد الباقي = Bâkî mahvoldu" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

1-10 Zilka'de 1223 = 19-28 Aralık 1808.

ma'zûl ve makâmina ocakları Baş-kethudâsı 'Osmân Ağa mevsûl oldu. Kezâlik bu esnâda Mûsul Beylerbeyisi Nu'mân Paşa Kethudâsı Ahmed Ağa'ya, Mîr-i mîrânlık ve Rumeli'de Köstendil Sancağı, rütbe-i Mîr-i mîrânî ile Pilaslı Mehmed Paşa-zâde İsmâ'il Bey'e ve Anadolu'da Karâsi Livâsı, mîr-i mîrândan 'Alâ'eddîn Paşa birâderi 'Osmân Paşa'ya ve Livâ'-i 'Alâ'iyye, sâbıkâ Kayseriyye Sancağı'na mutasarrıf Çelik Paşa-zâde İbrâhîm Paşa'ya Vezâret'le, Bozkır Ma'deni ilhâkiyle tevcîh olundu.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı merkûmun evâsıtında^o Kudüs-i şerîf Kazâsı, yirmi dört mâh-ı rebî'ulâhır guresinden^{oo} zabt eylemek üzere Kırımî Mehmed Efendi'ye ve Halebü's-şehbâ, Kalyonî-zâde Mehmed Hafîd Efendi'ye ve Havâss-ı refî'a Kazâsı, Mehmed Es'ad Efendi'ye ve Selânik, Nâfiz-zâde 'Ali Efendi'ye ve Galata, Konevî İmâm-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'id Efendi'ye tevcîh olundu.

'Avdet-i Vahîd Efendi pes ez-'akd-i musâlaha bâ-İngiliz ve fezleke-i muhâda'a-i [N4 95b] Fransız tâ ki Devlet-i 'aliyye nâ-çâr şud bâ-musâlaha-i İngiliz

Çün câ-be-câ midâd-efşân-ı sahîfe-i imlâ olduğu üzere Devlet-i 'aliyye-i ebediyyü'l-kıyâm, bundan akdem Fransalu'nun taglîtına mebnî, Rusyalu ile muhârebeye kıyâm eyledikde, ol vakit İngiltere Devleti, Rusyalu ile müttefik bulunduğundan, muktezây-ı ittifâkı üzere İngilterelü dahi Devlet-i 'aliyye'den kat'-ı resen-i musâfât ve i'lân-ı a'lâm-ı mu'âdât etmişidi. Bu seferin bidâyet-i zuhûrunda Fransalu'nun Devlet-i 'aliyye'ye resmen ve sarîhan niçe te'ahhüdleri olup, ya'nî Devlet-i 'aliyye'nin şân ü nüfûzu istikmâl ve temâmî-i mülk ve serbestiyyet ü istiklâli istihsâl olunmadıkca Rusyalu ile muhârebeden keff-i yed etmeme üzere 'akd eylediği 'ahd ü mîsâka mebnî, esnây-ı muhârebede Rusya ve İngiltere taraflarından Bahr-ı sefid Boğazı'na gelüp, talebkâr-ı sulh u salâh olan murahhas elçileri, taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den tebrîd ü teb'id eyledikleri ma'lûm ise de, Rusyalu ile sefer ve muhâsamaya henüz tevaggul hengâmında, Tilsit nâm mahalde Fransa İmperatoru Rusya İmperatoru'yla bir yere gelüp, musâlahaya karâr verdiklerinde, Devlet-i 'aliyye'nin musâlahasıçün fekat Fransalu tevassutu Tilsit senedine idhâl olunmuş olduğundan, yalnız ol ser-rişte ile iki yüz yirmi iki senesi cumâdelâhiresinde^{ooo} Re'îs Gâlib Efendi, mütâreke şurûtunu Rusya murahhaslarıyla müzâkere ve şerâ'it-ı hasene ile 'akd-i sened etmiş ve tarafeyn murahhaslarının ictimâ'larıyla mükâleme ve musâlahaya berü

o 11-20 Zilka'de 1223 = 29 Aralık 1808 - 7 Ocak 1909.

oo 1 Rebî'ulâhır 1224 = 27 Mayıs 1808 Cuma.

ooo 1-29 Cumâdelâhıre 1222 = 6 Ağustos - 3 Eylül 1807.

tarafında münâsib mahal tahsîsini dahi söylemiş iken, Der-sa'âdet'de Fransız Elçisi bulunan Sebastiyân'ın iddi'âsına mûmâşât ederek, 'ukalâ' ile hem-sûret, gufelâ'-i vükelâ'-i devletin sevk u terğbleriyle hâlâ Paris'de olan Sefir Muhibb Efendi, musâlaha müzâkeresine me'mûriyeti hâvî ruhsat-nâme ile gönderilmiş ise de: "Fransızlı ne sûretde [N4 96a] ve ne makûle a'zâr ile imrâr-ı vakt ü ta'vîk edüp, bilâhare Rusyalı Eflâk ve Boğdan'ı virmeyor, ne yapalım?" dedikleri ve Devlet-i 'aliyye'nin Bahr-ı sefid sevâhili ve Cezâ'ir ve Mısır 'alâkalarına ve İngilterelü'nün kuvvet-i bahriyyelerine nazaran anların bize husûmeti ne derecede vehâmeti müstelzim olacağı beyândan müstağnî olmağla, ba'de-zîn İngilterelü taleb-i sulh ile Boğaz'a gelür ise, musâlaha rabtına karâr verilmiş olduğundan, bir müddet murûrunda Bahr-ı sefid Boğazı'na İngiltere Murahhası geldiğini nâtik Boğaz Ser'askeri Hakkı Paşa'ya birbirini mûte'âkıb tahrîrâtları zuhûr ve gelan İngiltere firkateyn sefinesi kapudanı İstevart (استوارت)* tarafından Kapudan Paşa'ya ve Murahhas Robert Adair** cânibinden mesned-i Riyâset'e başka başka kağıdlar vürûd edüp, evrâk-ı vâridenin tercemeleri mefhûmundan: "Bu def'a İngiltere'den Murahhas vürûdu, erkân-ı devletin tahrîrlerine mebnî ve Fransalu'nun cümle hakkında hıyânet ü habâseti te'ayyün eylediğine mübtenî olup, kemâ fi's-sâbık Murahhas-ı mersûmu me'yûsen i'âde ederler ise bir dahi musâlaha olunacağı muhâldir" zemînlerinde tevhimâtдан 'ibâret olmağla, bu husûs gereği gibi mütâla'a ve ana göre tedbîre teşebbüs olunmak için Bâb-ı 'âlî'de huzûr u ictimâ'ları mu'tâd olan zevât-ı kirâm hâzır oldukları hâlde tahrîrât-ı vâride-i merkûme kırâ'et olunduktan sonra, müzâkereye şurû' olundukda: "İngilterelü'nün kuvvet-i bahriyyesi cümlelerin müsellemi olup, geçen sene gerçi musâlahaya hâhiş ü ikdâm edüp, lâkin ol vakitte Fransalu hâyinlerinin tevassutu ümmîdine igtirâren Murahhas'ın Boğaz'dan haybetle 'avdetini mûcib olacak mu'âmele vukû'undan sonra İngiltere sulhu için Murahhas'ın da'vetini şâmil mukaddemâ rikâbdan Malta'ya tahrîrât gönderilmiş ve bu def'a ana mebnî gelmişiken, şimdi yine rûy-i müdâfa'a irâ'et olursa, İngiltere kavminin ru'ûnet ü 'inâdları ma'lûm-i 'âmm-i 'âlemiyân olmağla, bu hakâret nefslerine [N4 96b] güvârâ ve işbu televvün ü telâ'ub şîvesi, Devlet-i 'aliyye'ye revâ olmayup, pes bu mu'âmele vukû'undan sonra İngilizlü'nün Boğaz'a donanması gelür ise Fransalu'nun bize bir gûne imdâd ü i'âneti derece-i imkânda olmadığından başka, Fransalu tevassutuyla Rusya Musâlahası ümmîdi munkatî' ve Fransalu'dan murâ'ât-ı

* Metnimizde İstevart (استوارت) okunacak şekilde yazılmış olan Kaptan John Stewart için bk. meselâ Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles: in 1808-9: with Dispatches and Official Documents*, London 1845, I,17,23,25,33,35,143,151,159,163.

** Metnimizde Dobret Ared (دوبرت آرد) okunacak şekilde yazılmış olan kişi, İngiliz hükümetince 1808 şubatında barış görüşmelerini yürütmek üzere memur edilen diplomat Sir Robert Adair (1763-1855)'dir. Sir Adair 26 Ocak 1809 ile 10 Temmuz 1810 arasında İstanbul'da Büyükelçi olarak memleketini temsil etmiştir; bk. "Sir Robert Adair", *Türk (İnönü) Ansiklopedisi*, Ankara 1946, I,108.

‘uhûd u dostî vâhimesi bi'l-külliyeye mürtefi‘ olduğuna nazaran, İngilterelü hâzır sulha tâlib iken, anı dahi elden çıkarmakda müstetba‘ olan mazarrât-ı melhûza zikr u ta‘dâd olunduktan sonra saded Fransalu'ya nakl eylemekle, İngilterelü sulhu mün‘akıd olduğu gün, Fransalu muhârib hükmüne girmek ve Rusyalu ile Fransa beyninde bir nev‘ hafice ittifâk olmak el-hâletü hâzih ba‘zı emârât-ı kaviyyeden müstedlel ü müstebân olmağla, İngilterelü mâddesiyyün ikisi birden Devlet-i ‘aliyye'ye i‘lân-ı harb ederlerse, ol zemân maslahat pek düşvâr olur” deyü huzzârdan ba‘zıları îrâd-ı makâl edicek, ba‘de't-tasdîk sâ'irler tarafından bu nesak üzere cevâb verildi ki: “Elbette bu makûle inşikâk-ı umûr u mesâlih zımnında ehven-i şerreyn ihtiyârı ma‘kûl ve maslahata sâlih olmağla, fi'l-vâki‘ Fransalu ve Rusyalu yek-bâre hüçûm etseler, mazanne-i hüçûm Nehr-i Tuna tarafı ve Sırb cânibiyle Bosna ve Arnavudluk semtidir. ‘Avn-i Hakk ile bu taraflarda mukâvemet aglebdir. Lâkin İngilterelü bu vech üzere olmayup, Hudâ ne-kerde İngiliz donanmasını def‘aten Halic-i Saltanat'da müşâhede eylemek bî-perdedir. Pes İngiltere mazarratı hasbe'l-mevki‘ muhakkak ve akreb olduğuna mebnî, şıkk-ı dîğerlerden eşedd görüldüğünden, biz dahi Boğaz'a birini me‘mûr etmekden ehven sûret mir'ât-ı tasavvurda nümâyân değildir. Çün bi'l-cümle huzzâr bu takriri istimâ‘ eyledikde, tasdîk ederek tenfizine imzâ-nüvîs-i icmâ‘ olmalarıyla, ta‘lîmât-ı lâzime ve ruhsat-nâme-i Mülûkâne ile sâbık Françe Sefîri kâmil ü reşid Mevkûfâtî [N4 97a] Seyyid Mehmed Vahîd Efendi ta‘yîn ü irsâl olunmağla, zikr olunan Boğaz-hisârları'na vusûlü târihi olan ramazân-ı şerîf evâ'ilinden yirmi sekizine kadar[◊] Murahhas-ı mersûmla mükâtebe ve muhâbere etmekde iken, Âsitâne'de Leyle-i Kadr hâdisesinden haberdâr olduğu anda fî-zâtihi merkûz olan mâye-i rüşd ü nebâhet ve ekrem-i hasâ'il olan vâye-i sebâtkârî ve rezânet lâzimesince, Boğaz ordusunun şûriş ü ihtilâlden vikâyesi husûsuna dikkat ve mâddenin şuyû'undan mukaddem şurû'-i maslahata ibrâz-ı cevher-i himmet edüp, hemân mülâkâta hâhiş izhâr ve mahall-i mükâleme ta‘yîn olunan Kepez Lîmânı'na karîb Hâdım-oğlu Çiftliği'ne da‘veti mutazammın resmî tezkire tahrîrine ibtidâr etmekle, ramazânın yirmi dokuzuncu günü^{◊◊} ibtidây-ı mülâkâtdan zilka'denin on sekizinci gününe kadar^{◊◊◊} on beş meclis ‘akd-i mükâleme edüp, her birinde İngilterelü'nün ‘arz etdiği teklîfât-ı bâridenin def‘ u men‘ine ikdâm ve taraf-ı Saltanat-ı seniyye'ye hayr u menfâ‘at olacak şerâ'itin kayd ü kabûlüne hakîmâne ve mütecellidâne tekayyüd ü ihtimâm ederek, cümlelerin me'mûlü olan dereceden ziyâde sûret-i hasene ile Devlet-i ‘aliyye'nin musâlahasına ‘akd ü rabta muvaffak olmağla, ba‘de itmâmi'l-maslaha zilhiccenin sekizinci günü^{◊4} Âsitâne-i sa‘âdet'e vürûd ve a'lâ vü ednâdan bu bâbda isticlâb-ı da‘avât-i nâ-ma‘dûd eylediğinden başka,

◊ 1-28 Ramazân 1223 = 21 Ekim - 17 Kasım 1808.

◊◊ 29 Ramazân 1223 = 18 Kasım 1808 Cuma.

◊◊◊ 18 Zilka'de 1223 = 5 Ocak 1809 Perşembe.

◊4 8 Zilhicce 1223 = 25 Ocak 1809 Çarşamba.

nezd-i hazret-i Cihânân-ı kadr-dân'da bu hıdmeti, vâki'-i mevki'-i kabûl-i tâmm ve müstevcib-i teveccüh-i kalb-i kerâmet-ittisâm olmağla, huzûr-i Kâ'im-makâmî'de ilbâs-i hil'at-i semmûr ve kendüsüne senevî üç bin beş yüz guruş ve kethudâsına bin beş yüz guruş fâ'izlü birer sehm mâlikâne i'tâsıyla ve Defter Emâneti câh-ı vâlâsıyla hakkında dü-bâlâ 'âtıfet-i hazret-i Pâdişâh-ı mekadîr-âgâh şeref-rîz-i hayyiz-i zuhûr oldu. [N4 97b]

“Hakkâ ki işbu musâlaha-i ma'küde, mahzâ teshîl-i hazret-i Müsehlilü's-sı'âb ve kuvvet-i baht-ı Hidîv-i gerdûn-cenâb olduğu bî-irtiyâbdır. Zîrâ İngilterelü tâ'ifesinin Bahr-ı sepîd'e istilâ, husûsan Boğaz'ı sedd ile gülû-gîrî-i mecârî-i zâd ü nevâlarından 'ibâdullâhın, be-tahsîs sekene-i Dâru's-saltana'nın mübtelâ oldukları zank-i 'iş ve rahne vü hasâret ü teşvîşlerini tahrîr u inhâ yârây-ı kalemden hâric bir ma'nâ idi. Öyle muzâyaka-i vakt ü hâlde ber-vefk-ı âmâl böyle sulh-i salâh-iştimâlin in'ikâdı, havârık-ı 'âdâ[t] kabilinden olduğu cây-ı işkâl değildir” deyü maslahat bi-tevfîk-ı Rabbânî teveccühât-ı hazret-i Cihânânî berekâtiyle min-ba'd her emr-i düşvârın sühûletine berâ'atü'l-istihlâl ve sâye-i sa'âdet-vâye-i hümâyûnlarında 'âmme-i 'ibâd ü bilâdın emn üistirâhatine hayru'l-fâl 'add ü i'tibâr olunmuşdur; *edâmallâhu eyyâme devletihî ve hazzele ve hassere a'dâ'e saltanatihî, âmîn**.

Ve Vahîd Efendi'nin dahi bu bâbda ibrâz-ı ma'raz-ı zuhûr eylediği sa'y ü hıdmet, hakk budur ki meşkûr ve Devlet-i 'aliyye'ye cemîle 'addine sezâvâr olmağla, ber-vech-i mezkûr taraf-ı eşref-i Şehinşâhî'den şâyân-ı cezâ'-i mevfur olmuşdur.

Eslâfda vâki' ve haklarında müstakillen sulh-nâmeler te'lif ü inşâ olunan musâlaha-i meşhûreye bu musâlaha ercahdır. Zîrâ henûz mükâlemeye tevaggul üzere iken, Âsitâne'de zuhûr eden kâsımu'z-zuhûr fitne sebebiyle Devlet-i 'aliyye'nin sûreti münkalib olmak melhûz-ı gâlib ve hey'et-i karârgâhı mechûl ve Efendi-i mûmâ ileyh dahi bi-hasebi'z-zâhir erkân-ı 'asr 'idâdından olmak hasebiyle şerâre-i nâr-ı şerr u şûr kendi tarafına da menşûr olmak endîşesiyle muztarib ve hâdise-i merkûme Boğaz semtinde şâyi' oldukda, sefâyinde ve kılâ' ve sevâhilde olan askerî tâ'ifesi 'âdât-i kadîmeleri üzere galeyân [N4 98a] ve düşmen manzarasında ref'-i livây-ı tuğyân edecekleri dahi akreb-i melhûzât olmağla, mükâleme değil, Boğaz semtlerinde lahza-i ârâm mûcib-i hatar olduğu mâ-lâ-keâm iken, vech-i âtî üzere pây-efşûr-i merkez-i tesebbüt ü istikrâr ve bi-tevfîkîhî Te'âlâ ber-vefk-ı dil-hâh râbita-bahş-i musâlaha-i huceste-karâr oldular; *câzâhullâhu Te'âlâ hayra'l-cezâ***.

* ادم الله ايام دولته و خذل و خسّر اعداء سلطنته آمين = Allah onun devletinin günlerini devam ettirsin, saltanatının düşmanlarını helâk etsin ve yardımsız bıraksın. Allahım duâmızı kabul et” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** جزاء الله تعالى خير الجزاء = Yüce Allah onu en güzel şekilde ödüllendirsin” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*Şevved ma 'lûm kâr-ı herkesî çün vakt-i kâr âyed**

Sûret-i 'akd-i mükâleme-i Vahîd Efendi ve ba'zı hâdise ki der-ân velâ-nümûde şude ve hüsn-i tedbîreş ve netîce-i mükâleme ve 'akd-i rişte-i müsâleme bâ-İngiliz-i ru'ûnet-engîz

Çün güzâriş-pezir olduğu üzere Murahhas-ı mûmâ ileyh Vahîd Efendi'nin Boğaz'da Çanak-kal'ası'na vürûdu, İngiltere Murahhası'nın resmen ve sarîhan ma'lûmu olduğu anda Efendi-i mûmâ ileyhe hoş-âmedî sûretinde mektûb-i resmî gönderüp, derûnunda Murahhas-ı mersûm cânib-i Saltanat-ı seniyye'den med'uvven gelmişiken, Boğaz hâricinde kalup, serdî-i hevâ ve telâtum-i deryâ-dan bî-huzûr olduğunu îmâ ederek, râkib olduğu ve ma'iyetinde bulunduğu sefineleriyle Labseki pîş-gâhına varup, ikâmetini istid'â ve tarafeynden bu muhâvereye dâ'ir muhâbere ve mürâseleye i'tinâ etmeleriyle, bilâhare ta'dîl-i teklîfât ederek yalnızca Murahhas'ın süvâr olduğu Esb-i Bahrî nâm fırkateyni Boğaz dâhilindeki Kepez Lîmânı'na duhûl ve sefâ'in-i sâ'ireleri Boğaz hâricinde kalup mükâleme mahalli dahi lîmân-ı merkûma yarım sâ'at mesâfe olan Hâdım-oğlu Çiftliği olmak üzere ramazânın on beşinci günü[◊] karâr verilüp, mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci günü^{◊◊} sefîne-i mezbûreyi zîrde muharrer şurût üzere lîmân-ı merkûma idhâl ve levâzım-ı mihmân-nüvâzîye ri'âyeten Murahhas Efendi tarafından başka ve Ser'asker Hakkı Paşa tarafından başka olarak bir mikdâr kâv ü gûsfend ve vâfirce tavuk ve yumurta ve şa'ir u samân ve zehâ'ir-i sâ'ire irsâliyle [N4 98b] merâsim-i pürşiş-i hâl ü hâtırları te'diye vü ikmâl kılındı.

Murahhas Efendi tarafından Boğaz kılâ'ı dîzdârlarına verilen ta'fîm-nâme sûretidir.

Kum-kal'a pîş-gâhında bir İngiliz fırkateyni 'an-asl kendi bayrağından başka baş direğinde parlamento ta'bîr olunur beyâz bayrak küşâdiyle bu def'a hasbe'l-maslaha olduğu mahalden hareket edüp, Kepez Lîmânı'na lenger-endâz-ı ikâmet olacaktır. Sefîne-i mezkûrenin parlamentosuna mukâbil, Kum-kal'a ve Seddülbahr Kal'ası'ndan beyâz bayrak küşâd olup, bundan başka kal'aların dahi asıl bayrakları küşâde ola.

Bend-i diğêr

Vech-i muharrer üzere beyâz bayrak açıldığı vakitte bir boş top atılmak kavâ'id-i bahriyyeden olup, lâkin kable'l-musâlaha sefîne-i merkûmeden vakten

* شود معلوم کار هرکسی چون وقت کار آید = Bir kimsenin bir işi yapıp yapamayacağı, iş zamanı belli olur" anlamına gelen Farsça bir mısradır.

◊ 15 Ramazân 1223 = 4 Kasım 1808 Cuma.

◊◊ 22 Ramazân 1223 = 11 Kasım 1808 Cuma.

mine'l-evkât top atılmayacak olmağla, kal'alardan dahi zinhâr top atılmaya. Ve Kepez Lîmânı'nı ilerü geçirilmeye. Zikr olunan sefinenin sandalı hasbe'l-iktizâ' taşrada olan İngiltere brik sefinelerine gidüp geldikte, kezâlik beyâz bayrak ile gidecek olmağla, işbu sandalın murûruna ruhsat verildiğini müş'ir kal'alardan dahi beyâz bayrak göstürüle. Zikr olunan sefine kalkup gelür iken, hevâ muhâlif gelüp, Kum-kal'a yâhûd Seddülbahr Kal'ası'na karîb bir mahalde lenger-endâz olması icâb ederse ve ol vakit yine baş direğinde parlamento bayrağı açar ise, kal'alar dahi beyâz bayrak küşâd eyleye. Ve'l-hâsıl sefine-i merkümeden hâs bayrak küşâde oldukca, Kum-kal'a ve Seddülbahr Kal'ası'ndan dahi beyâz sancak açıla. Ve bu kal'aların asıl beylik bayrakları dâ'imâ açık dura. Ve eğer mârru'z-zikr sefinenin sandalı Boğaz'dan taşra gider, yâhûd içerü gelür iken furtunaya tesâdüf ederek bir sâhile yanaşur ise, içinden şahıs çıkarmamak ve tabyaları göstürmemek şartıyla [N4 99a] lâzım olan me'kûlât ve meşrûbâtlarını akcalarıyla sâhil zâbitleri alup vermekde mu'âvenet ve hıfz u hirâsetlerine dikkat ve müsâfiriyetlerine ri'âyet edeler.

Bend-i diğêr

Mükâleme mahalli olacak çiftlik-i merküm, nümüne-nümây-ı lâne-i bûm olmağla, durup oturacak bir odası bulunmadığından, sûretâ bir oda i'mâr ve ma'nen vakt imrâr etmek üzere tehyi'e-i levazım-ı ta'mîre sâ'id-i ihtimâmı teşmîr niyyetlerinde iken, ramazânın on yedinci günü[◊] Çanak-kal'ası'nda sâkin Fransa Konsolosu, Pizani* nâm meşhûr İngiltere Tercemânı'nın Kütahya'dan ol taraflara gelmesinden ve aralıkda İngiltere sefinesine gitmesinden nâşi, kıl ü kâle âgâz eyledikte, Murahhas Efendi dahi: "Fransa Konsolosu dostumuz maslahatın bitânesini bilür yâ" deyerek mahremiyet sûretinde nezâketle pûşide-ser mu'ammâ gûne müdâhenelüce mücâvebesi ve hasbe'z-zâhir Boğaz kılâ'ı ve tabyaları istihkâmâtını tekmîle dikkat ü i'tinâsı birle hasmı igfâl ve hem imrâr-ı vakti müstevcib esbâb istihsâl etmekde iken, Efendi-i mûmâ ileyhın tevâbi'inden biri ramazânın yirmi dokuzuncu günü^{◊◊} İslâmbol'dan piyâde ile Çanak-kal'ası'na vürûd ve Leyle-i Kadr hâdisesini kendüsüne nakl ü ihbâr eyledikte, vâkı'a-i merküme âhara mün'akis ve ma'lûm olmaksızın maslahat-ı hayriyye-i musâlahaya mübâşeret olunmak tedbîr-i dil-pezirîyle hemân ferdâsı yevm-i 'arefede^{◊◊◊} İngiltere Murahhası'nı mahall-i mükâlemeye da'veti mutazammın tezkire tahrîr u tesyîr edüp, ba'dehû Ser'asker-i müşârun

◊ 17 Ramazân 1223 = 6 Kasım 1808 Pazar.

* İngiltere Tercümanı Pisani için bk. meselâ Alexander H. de Groot, "Dragomans' Careers: The Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785 1829", *Friends and Rivals in the East*, ed. Alastair Hamilton, Alexander H. de Groot, Maurits H. van den Boogert, Leiden-Boston-Köln 2000, s.238-241.

◊◊ 29 Ramazân 1223 = 18 Kasım 1808 Cuma.

◊◊◊ 30 Ramazân 1223 = 19 Kasım 1808 Cumartesi.

ileyhin ârâm-gâhına revân ve ricâl-i devletden Nüzül Emâneti maslahatıyla ol cânibde olan Seyyid Mehmed Efendi'yi dahi oraya celb ile İstanbul'un keyfiyyetini mahremâne beyân eyledikten sonra, Boğaz sevâhilinde olan askere perîşânlık gelmeme ve ta'yînât ve mânde behânesiyle gavgâ vü nizâ' ihdâs etdirmemek sûretlerini telkîn ü tezkîr ve vehâmet-i 'âkıbetinden tahzîr edüp, hattâ Nüzül Emîni [N4 99b] fikdân-ı nukûd husûsunu der-pîş eylemekle, Efendi-i mûmâ ileyh ol gice kendi harclığından iki bin beş yüz ve Sultâniyye Dîzdârı Hüseyin Bey'den ve sâ'irlerden kefâletiyle yedi bin beş yüz gurus cem' u i'tâ ve min-ba'd İstanbul'dan gelecek kayıklardan bir ferdi bilâ-izn sâhil-i Boğaz'a ihrâc etdirmemek üzere gümrük ümenâsı ve kılâ' zâbitânına be-gâyet hafî olarak tenbîh ü tehdîd levâzımını icrâ etdirüp, ferdâsı Hâdım-oğlu Çiftliği pîş-gâhına mansûb hayme derûnunda mülâkât ve rusûm-i 'âdiyyeleri murâ'ât olundu. Ancak işbu meclis-i evvelde tarafeyn murahhasları esnây-ı râhda çekdikleri meşâkk-ı seferiyyeyi temhîd ü îrâd ve devleteynin sîdk-ı niyyet ve kıdem-i dostî ve meveddetlerine dâ'ir ba'zı mertebe âfâkî sohbetleri mukaddime ederek, ruhsat-nâme mübâdelesiyeçün 'id-i şerîfin üçüncü gününü^o ta'yîn-i mî'âd eylediler.

Bend-i diğەر

Ber-vech-i meşrûh Murahhas Efendi Âsîtâne vâkî'asını mukaddemce istîrâk eylemekle, Boğaz'da mevcûd muhâfaza askeri ve topcu neferâtının zabt u rabtları kavî [ve] fi'lî Ser'asker Paşa ile ittîfâk edüp, me'mûriyyet-i mahsûsası olan mükâleme-i mevâdda dahi şurû' eder gibi olduğundan, oralarda dahi bir gûne tarrâka-i fitne vü tuğyân, şûriş-engîz-i sâmi'a-i sâhil-nişînân olmaksızın mevâdd-ı mühimme-i musâlahaya bir sûret vermek fikrinde iken, Labseki pîş-gâhı ve Na'ra-burunu semtlerinde mevcûd Donanma-yı hümâyûn kalyonlarının başbuğı olan Patrona (پاتورنه) Kapudanı Halil Kapudan, 'îdin ikinci günü^o Murahhas Efendi'nin konağına gelüp;

Saklasa her ne kadar âyîneden hattın o şûh

'Âleme şâyi' olur kara haber çok sürmez

şuyû'unca hâdise-i Âsîtâne bu cânibe mün'akis olmağla, Başbuğ olduğu kalyonlar [N4 100a] neferâtları haberdâr oldukları anda, güzeşte 'ulûfelerinin 'adem-i vürûdundan nâşî, akcasız kaldıklarını ve me'kûlât ve meşrûbâtlarından derûn-i sefâyinde bir nesneleri kalmadıklarını der-meyân ederek, kendüsüne izhâr-ı sûret-i 'isyân ve bi'l-cümle gemilerini terk edüp, berren ve bahran İstanbul'a revân olacaklarını i'lân eylediklerine mebnî, hemân tahlîs-ı murg-ı

◊ 3 Şevvâl 1223 = 22 Kasım 1808 Salı.

◊◊ 2 Şevvâl 1223 = 21 Kasım 1808 Pazartesi.

cân için gice içre bir takrîble germ-hîz-i dehlîz-i gürîz olduğunu ifâde vü beyân edicek, Murahhas Efendi merkûmu konağında tevkîf ve bir mahalle çıkmamak bâbında tenbîh ü tahvîf eyledikten sonra, süfün-i merkûme sergerdelerinden Kara ‘Ali Kapudan'a der-‘akab nush-âmîz tezkire tahrîr ve ‘ulûfe ve ta‘yînâtın matlûbları her ne ise çend rûza kadar temâmen cümlesini tedârük ü teslîme müte‘ahhid olduğunu tasrîh u tastîr edüp, bir çukadârıyla irsâl ve Çukadâr-ı merkûmun verâsından Sultâniyye ve Kilîdülbahr kasabalarında mevcûd olan zehâyir ve levâzımâtı iştirâ ve: “Şimdilik bunları beyinlerinde tevzî‘ u tenâvül eylesünler” deyü isrâ‘ u îsâl eylediğine müte‘akîb, dîğêr bir Çukadâr’ıyla Gelibolu A‘yânı’na ve Hâkimi’ne başka başka tahrîrât itâre ve nakden ve havâleten akca i‘tâsiyle ol taraftan dahi birâz zehâyir celb ü ifâ ve bilâ-tereddüd bu tavr-ı hakîmâne-i dil-nişîn ile galeyânlarını teskîn ve kulûblarını tatyb ü tatmîn ederek on beş gün dahi meks ü tevkîfe irzâ eyledikten sonra, keyfiyeti Der-sa‘âdet’e inhâ eyledi. Ve’l-hâsıl bi-‘avnihî Te‘âlâ hüsn-i teveccüh-i Pâdişâh-ı kerâmet-ih tivâ berekâtıyla Murahhas-ı mûmâ ileyh, bu resme tedâbîr-i sâ‘ibeye muvaffak olup, bîgânegâna ser-rişte-i dahl ü behâne olacak mertebede haşerât-ı neferâtın harekât-ı nâ-becâları vukû‘a gelmeksizin Tersâne-i ‘âmire’ye ‘avdetleri zımnında fermân-ı ‘âlî şeref-vusûl ve mücebince cümlesi me‘zûnen Âsitâne-i sa‘âdet semtine bâdbân-güşây-ı ‘avd ü kufûl oldular. [N4 100b]

Bend-i dîğêr

Devleteyn murahhaslarının meclis-i evvel mülâkâtlarında mukâvele olunduğu vech üzere ‘id-i şerîfin üçüncü isneyn günü[◊] çiftlik-i mezbûrda ‘akd-i encûmen-i mükâleme birle, ruhsat-nâmelerini birbirlerine irâ‘e ve bi-tubkîhî birer sûretini kendüleri hatem ü imzâ ederek yekdîğêre teslim eyledikten sonra, İngiltere Murahhası tarafından: “İşte ‘akdi matlûbum olan mevâddın cümlesini kaleme alup defter etdim. Pes birer birer ‘arz u mübâhase ile tazyî‘-i vakt etmekden ise, hemân tekmîl maslahata sa‘y olunmak ahrâdır” deyerek def‘aten on beş mâdde teklîf ve Murahhas Efendi tarafından dahi kâ‘ide-i münâzara üzere bahsle ekserîsi tarh u tezyîf olundukda, öte taraftan: “Efendi hazretlerinin ifâdelerine nazaran hemân şurût-ı mu‘âhede-i kadîmenin ibkâsından ‘ibâret olarak bir mâdde ile senedleşüp, maslahatı bitürmek iktizâ edeyor” vâdîlerinde darb-ı kelimâtla izhâr-ı sûret-i infi‘âl eylediklerinde, Murahhas Efendi meftûr olduğu rüşd ü fetânet, husûsan âzmâyîş-kâr-ı ahvâl-i tabâyi‘-i divel olmağla, mizâc-ı hasm-ı dagal-‘amel ma‘lûmu olmağın, ol bâbda müte‘essî olduğu tebasur u tekayyüd ve şehâmet muktezâsınca, hasmın infi‘âlinden kat‘â

◊ 3 Şevvâl 1223 = 22 Kasım 1808 Salı. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

müte'essir ve çehre-i meziyyet-behre-i sebât ü metâneti mütegayyir olmayarak: "İşbu musâlahamızın mâdde-i münferide-i merkûme ile 'akd ü ikmâline bir vechile rızâ-dâde olmadığını ifâde birle şart u takyîde şâyân niçe niçe mâddelerim dahi vardır. Meclis-i âharda 'arz olunur. Ve işbu kağıdınızda muharrer olan mevâddın iktizâ edenleri dahi söyleşilür" deyü îrâd-ı cevâb edüp, bu cihetle hasmın 'işve vü istiğnâsına güvârâ olmadı. Ve bu def'a temâm altı buçuk sâ'at ol lecûc ve mücâdil ve cin fikirlü, müteyakkız ve müte'akkıl hasm-ı mukâbil ile mübâhase ve münâkaşa müteselsil oldu. [N4 101a]

Ba'dehû şevvâlin sekizinci sebt günü[◊] mün'akıd olan meclis-i sâlislerinde Murahhas Efendi, evvel emirde kelâma âgâz ve tasmîm-kerdesi olan şurût sûretini ibrâz birle rişte-i bahs ü cidâli dirâz edüp, tafsîlâtını Der-i devlet'e tahrîr etmiş ise de, ba'de'l-hâdisе tarafına kat'â bir kıt'a rakîme vürûd eylemediğinden nâşî, gûnâ-gûn vesvese vü telâş ve halecân-ı hâtır-hırâş ile derûnu muztarib ve ma'rûzâtının ecvibesine müterakkıb iken, usûl-i sâbıka üzere hareket olunmak bâbında te'kîdâtı hâvî mâh-ı mezbûrun onuncu günü^{◊◊} târihiyle mesned-i Riyâset'den kendüsüne bir kıt'a mektûb zuhûr edüp, der-'akab mûmâ ileyhın konağına gelmiş olan İngilterelü Baş Sır-kâtibi ile başka ve iki gün sonra^{◊◊◊} dahi tercemânlarıyla başka muhâvere ve hasbe'l-iktizâ' murahhaslarıyla mükâtebe olunarak, çend ruz imrâr ile mâh-ı mezbûrun yirmi dördünden^{◊4} zilka'denin dokuzuncu gününe^{◊5} kadar külle yevm mün'akıd olan mecâlis-i mükâlemâda tarafeynin teklîfâtı cerh u ta'dîl olup, fekat bir iki mâddenin husûlünü Devlet-i 'aliyye Murahhası isrâr ve ol mâddeye İngiltere Murahhası lede'l-muvâfaka, devleti tarafından müttehem olacağını takrîr u tezkâr edüp, bilâhare İngiltere Murahhası ol bâbda 'âciz ve bî-tâb kaldığından, min-ba'd kat'-ı rişte-i mükâleme birle Boğaz'a 'avdet edeceğini resmen işrâb ve berü tarafdan dahi hasbe'z-zâhir kat'â reng-i rûyu mütegayyer olmayup, ibrâz-i sûret-i temekkün ve yek-rengî ederek umûru, havâle-i takdîr-i Rabbül-erbâb eylemek vâdisinde mu'âmelâta ibtidâr olup, hattâ: "Elçi Bey dostumuz yolda tenâvül eder" kelâm-ı ihtirâmiyle berây-ı igfâl, sefîneye birâz me'kûlât ve hulviyyât irsâl eylemekle, İngilterelü husûl-i mâddeden nâ-ümmîd ve berü tarafdan dahi matlûbâtta isrâr-ı küllî rû-nümâ vü bedîd olduğundan, İngilterelü Murahhası süvâr olduğu sefîneden fekk-i lenger ve Malta cânibine [N4 101b] tevcîh-i sükkân-ı 'azm ü sefer eder oldukları Çanak-kal'ası'ndan dûrbîn ile nümûde-i 'ayne'l-yakîn oldukdan sonra, bi-hikmet-i hazret-i Mücri'r-riyâh sefîne-i mezbûreyi tahrîk edecek hevânın, nefes-i vâpesîn-i muhtazar gibi rukûd

◊ 8 Şevvâl 1223 = 27 Kasım 1808 Pazar. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

◊◊ 10 Şevvâl 1223 = 29 Kasım 1808 Salı.

◊◊◊ 12 Şevvâl 1223 = 1 Aralık 1808 Perşembe.

◊4 24 Şevvâl 1223 = 13 Aralık 1808 Salı.

◊5 9 Zilka'de 1223 = 27 Aralık 1808 Salı.

u cumûdundan nâşî hareketi karâra mütehavvel olmağla, berü tarafdan nâzikâne latîfeler iş'âriyle bir meclis-i mükâlemeye dahi sûret-i müsâ'ade-i zarâfet-şi'âr izhâr olunmağla, İngilterelü dahi ez-dil ü cân ibrâz-ı muvâfakat ve irâ'et-i vech-i memnûniyyet etmeğin, mâh-ı zilka'denin on ve on bir günleri[◊] Çanak-kal'asında ve üç gün dahi Hâdım-oğlu Çiftliği'nde yedişer sekizer sâ'at mükâleme ve mu'âraza ve mücâdele olunarak, mâh-ı mezbûrun yirincisi cum'a gicesi^{◊◊} sâ'at iki sularında bi-tevfikîhî Te'âlâ 'akd ü rabtı müyesser olan müsâleme ve musâlaha ve mücâmelenin senedâtı mübâdele olundu.

Garîbe

Vaktâ ki musâlaha senedâtı mübâdele olunup, tarafeyn murahhasları biribirlerine tebrik ve tehniyet ve 'arz-ı safvet ü meveddet eylemek lâzım geldiğinden nâşî, Devlet-i 'aliyye Murahhası bâ-da'vet İngiltere firkateynine 'azîmet ve firkateynde mevcûd kapudan ve zâbitân ve neferâta varınca 'alâ merâtibihim hediyye ve bahşîş i'tâsiyle icrây-ı şân u şükûh-i devlet eyleyüp, Elçi ve sâ'irleriyle firkateynin mühimmât ve edevâtını seyr u temâşâ eder iken, güğerte üstünde falyaları çakmaklı bir takım top görüp, hakîkatine dâ'ir vâfir su'âl ü cevâb zeylinde, İngilterelü bu bâbda isbât-ı müdde'â için zikr olunan topları atmak murâd edüp, iki def'a birinin çakmağını tetiklendirdikten sonra âteş aldırarak müyesser olmadığından, def'a-i sâlisede üşüntü ile atmağa cidd ü cehd eylediler ise de kârger olmağla, Murahhas Efendi: "Şimdi dursun, vakt-i âhârda temâşâ ederiz. İşte benim dediğim üzere böyle top aslâ [N4 102a] işe yaramaz, mu'attal ve menkûb olur" deyerek semt-i âhara revân olmasıyla, sekene-i sefîneyi topdan mahcûb ve intâk-ı hakk ile âteş-pâre-i kelâm-ı sûziş-encâmî birle hasmın ağız otunu meslûb eylediği, keştî-i mezbûrda hâzır ve keyfiyyet-i merkûmeye nâzır olan kapudanlardan gûş-zed-i Muharrir oldu.

Tetimme

Çün mutlakâ musâlaha-i mün'akıdeleri i'lân zımnında tarafeynden mahall ü muktezâsına göre top u tüfeng ve sâ'ir gûne âheng ile şenlik izhârı, kavâ'id-i kadîme-i divel olup, bu ka'idenin icrâsına i'tinâ vü mübâderet eylemek dahi berây-ı maslahat İngilterelü'ye lâzime-i zimmet olduğuna mebnî, 'akîb-i musâlâhada İngilterelü sefinesinden bi-'aynihî mukâbele olunmak üzere Boğaz kal'alarının mecmû'undan yegân yegân yirmi birer top atılmak husûsunu, sefîne-i mezbûre kapudanı ve sâ'ir me'mûrları, Ser'asker Hakkı Paşa hazretle-

◊ 10-11 Zilka'de 1223 = 28-29 Aralık 1808 Çarşamba-Perşembe.

◊◊ 20 Zilka'de 1223 = 7 Ocak 1809 Cumartesi. Metnimizde belirtilen gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gün arasındaki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

rinden istid'â ve müşârun ileyh dahi bu bâbda muktezây-ı de'b-i dirîn icrâ olunmasını kal'a dîzdârlarına emr u îmâ edüp, lâkin ifâdeleri üzere 'amel, ba'zı mertebe müsted'î-i şeyn ü halel olmakdan nâşî, işbu top atmakla i'lân mu'âmelesinden ferâgatlerine himmet ve ednâ mertebe Der-i devlet-medâr'dan istîzân olunmak behânesiyle beş on gün imrâra sa'y ü gayret olunup, îcâb-ı nâçârî sûretinde dahi Boğaz tabyalarının yalnızca birinden mukâbele olunmak üzere evvel-be-evvel İngilterelü sefinesinden on yedi top atılıp, ziyâdeye ruhsat verilmemek lüzûmunu Ser'asker-i müşârun ileyh tarafına Murahhas Efendi ta'rîf ü beyân ve bu sadedi İngilterelü'ye ismâ' u i'lân edicek, tarafeyn murahhasları huzûr-i müşârun ileyhde mübâhaseye hall-i 'ukde-i zebân ve mebhasa dâ'ir nizâ' u cidâlle imrâr-ı zemân olunarak, topun 'adedi ve evvel ve sonra atmak sadedi, cümleyi bîzâr [N4 102b] ve hattâ Nüzül Emîni olan muharreru'l-ism Seyyid Mehmed Efendi, bâsıra-i çeşm-i türe-rûzî olan pertev-sûz-i dîde-i idrâk ü temyîzî birle bu mebhasın sûret-i hüsn ü kubhunu müşâhededen bî-behre vü pîrûz olmağla, kal'a dîzdârlarının dahi muvâfakatleriyle bu bâbda İngilterelü'ye dem-zen-i mûmâşât olmak vâdisinde iken, Murahhas Efendi: "Eslâfda bir top ziyâde ve nâkıs atılmak behânesiyle divel-i bahriyye miyânlarında sefer u kıtâl vukû'u, tevârîh mütâla'a edenlerin ma'lûmlarıdır. Mâdâm ki tuğrây-ı garrây-ı hazret-i Cihânbâni'yle Der-sa'âdet'de der-dest-i tezyîn olan sancaklarımız gelüp, kal'alarımızın burc u bârûlarına merkûz ü mansûb olmadıkca, İngilterelü'nün kendi kıralları, nişânlarını açup atacakları yirmi bir topa mukâbil, kılâ'-ı Hâkâniyye'den top atmak 'amel-i zillet-engîzi tarafımdan tecvîz olunmaz. Tuğralı sancağımız vürûduna kadar İngilterelü dostlarımız tevakkuf ederlerse fe-bihâ ve illâ Murahhas cenâbının rütbesine nazaran on yedi top hakk-ı 'âdîleri vardır" edâsiyle ibrâz-ı sarâmeti, vâkı'â kavâ'id-i bahriyyeye mutâbık olduğundan ve Boğaz'da kâ'in Fransa Konsolosu ve tevâbi'âtına rağmen musâlahanın bir gün akdem i'lânı, İngilterelü 'indeinde mültezem olduğuna mebnî, ba'de'l-leteyyâ v'elletî ibtidâ İngilterelü sefînelerinden on dokuz top atılıp, ba'dehû berü tarafda vâki' tabyaların birinden dahi misliyle mukâbele olunmak kavî ü karârlariyle, musâlaha senedinin mübâdelesinden on gün sonra ber-minvâl-i muharrer tarafeynden on dokuzar top atılmağla, emr-i musâlaha işâ'at ü i'lân ve sevâmi'-i eviddâ' ü a'dâyı velvele-nâk-i cizlân ü hızlân eylediler.

İstitrâd

Fakîr derim ki, Murahhas Efendi'nin vech-i meşrûh üzere top atılmak mâddesini kavâ'id-i bahriyyeye tatbîk sadediyle ol bâbda bu denlû te'annüd ü ısrârı, gâlibâ İngilterelü, Âsitâne hâdisesini istihbâr birle berü tarafda nev'an inhitât [N4 103a] u inkisâr vehmiyle, nev'an bâlâ-pervâzlık şîvesi telmîh etmişlerdir ki, mûmâ ileyh hazm-ı havsala-i cenâb etmeyüp, bu rütbe pâ-y-efşür-

i merkez-i isrâr oldular. Yohsa hasbe'l-vakt o makûle mevâddın “*În murde bâyin şîven niyerzed**” makâlesince, bu derece istinkâra nâ-mütehammil olduğu ve bu âna kadar ve hâlâ cerîde dolusu kavâ'id-i berriyye ve kavânîn-i bahriyyelerin zarûretde değil, vüs'atde bile nesh u fesh birle köhne takvîm sûretini bulduğu, ra'nâ ma'lûmudur. Efendi-i mûmâ ileyh her çend fi zâtihî lebîb ü erîb ve dirâyet-mend olup, lâkin “*Celle men lâ 'aybe lehû***” mefhûmunca bi-hasebi'l-fitra vâkı'â tab'ında mâye-i temennu' u te'annüd merkûz ise de, yine hâll ü mahall ü zemâna nazar ile yine muktezây-ı tab'ına tegallüb edeceği derkâr ve eliyle pişürdüğü halvâyı sonradan bî-meze etmeyeceği âşikârdır.

Tekmile

Ve'l-hâsıl yâverî-i tevfiğ u teshîl-i hazret-i Bârî ve dest-yârî-i te'sîr-i teveccüh-i cenâb-ı Tâc-dârî ile işbu emr-i 'asîr-i musâlaha, sûret-yâfte-i teysîr ve ber-vech-i muharrer yirmi üç senesi mâh-ı zilka'desinin on dokuzuncu günü[◊] -ki târîh-i 'Îsevî'nin bin sekiz yüz dokuzuncu senesi kânûn-i sâninin beşinci günüdür- in-şâ'allâhu'l-Kadîr 'an-karîb tahrîri derkâr olan tasdîk-nâme sûretinde merkûm ve müsbet on iki mâdde üzere hitâm-pezîr olmağla, hakkâ ki bu cemîle-i cezîle mûcib-i inşirâh-ı tab'-ı hazret-i Hudâygânî ve turuk-ı bahriyyenin emn ü selâmetini müstelzim olduğuna mebnî, müstevcib-i inbisât-ı kulûb-i kâsî vü dânî oldu.

Efendi-i mûmâ ileyh bi-kaderi'l-kifâye sevâd-ı 'ilm ü ma'rifetden vâyedâr ve miyânece nazm u eş'âra sâhib-i selîka-i iktidâr olmağla, musâlaha-i merkûme hakkında dahi sahîfe-zîb-i nazm u tahrîr olduğu târîh-i dil-pezîrleri bi'l-vâsıta resîde-i dest-i muharrir-i Hakîr olmağla, tetimme-i hizmetleri olarak bu mahalle tezbîr olundu. [N4 103b]

Târîh-i letâfet-engîz berây-ı musâlaha-i tâ'ife-i İngiliz

Hân Mahmûdü'l-fi'âl-i nik-hû

Dâver-i devrân-ı Hidîv-i hande-rû

Yâveridir hazret-i tevfiğ-ı Hudâ

İstediğin eyler elbet sû-be-sû

* این مرده باین شیون نیرزد = Bu ölü bu kadar yanıp yakılmaya değmez” anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.

** جل من لا عیب له = Ayıbı olmayan nâdir oldu” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

◊ 19 Zilka'de 1223 = 6 Ocak 1809 Cuma. Metinde hicrî tarihin karşılığı olarak verilen 5 Ocak 1809 tarihi, daha önce de işaret ettiğimiz gibi farklılığın hilâlin görülmesinden kaynaklandığını göstermektedir.

Eyler a‘dâsından ahz-ı intikâm
 Seyf ü kîlk-i hüsn-i tedbîr ile o
 Bahr u berde mahv eder düşmenlerin
 Muhyî-i devlet değil de yâ ne bu?
 Olmasun mı devr-i ‘adlinde zebûn?
 Rus ve Bulgâr ve Fireng-i kîne-cû (كینه حو)
 Kahremân-ı hakdır el-hâsıl ânın
 Kadr u şân ü kudretin bildi ‘adû
 İşte dest-i i‘tirâzı İngiliz
 Etdi eşk-i tevbe ile şüst ü şû
 Âb-şinâslık etdi çekdi kendüyi
 Kalmadı deryâ yüzünde güft-gû
 Râm ola fermânına mülk-i cihân
 Pâyine döksün felekler âb-rû
 ‘Ömrün efzûn etsün Allah haşre dek
 Sâye-i ‘adli görünsün kû-be-kû
 Sem‘ime erdi Vahîdâ bu nidâ
 Hâl-i agyârı ederken cüst-cû
 Müjde-res târîh olur her mısra‘ı
 Levha yazsunlar bu beyti mû-be-mû
 Rusya eyler şimdi sulha ârzû; 1223¹
 (روسیه ایلر شمدی صلحه آرزو)
 İngiliz etdi salâha ser-fürû; 1223²
 (انگلیز ایتدی صلحه سر فرو)

Der-i devlet'de mukîm Fransa Maslahatgüzârı'na verilen takrîrin sûretidir.

Devlet-i ‘aliyye-i ebediyyü'd-devâmın Fransa Devleti hakkında iltizâm eylediği hulûs u safvet ve sebât ü metânet muktezâsına, evvel ve âhır bir gûne halel getirmediğine dâ‘ir Fransalu Maslahatgüzârı dostumuz ile vâki‘ olan mükâlemât ve müzâkerât meclislerinde serd ü beyân olunan edille-i kaviyye-i

1 “1223” tarihi nüshada bu mısraın altındadır.

2 “1223” tarihi nüshada bu mısraın altındadır.

sarıhadan biri İngiltere maslahatı olup, şöyle ki Devlet-i ‘aliyye'nin İngilterelü ile mücib-i mübâyenet ve muhâsamet olacak beynlerinde bir hâlet yoğiken, mücerred Fransalu hâtıriyçün İngilterelü husûmeti zuhûrundan berü Saltanat-ı seniyye'nin dūçâr olduğu mazarrât ve hasârât-i nâ-mütenâhiyye ve meşâkk u tekellüfât-ı kesîreye [N4 104a] sabr u tehammülü Fransa Devleti'ne olan hulûs u safvetini te'yîd ü isbât eylediği gibi, devlet-i müşârun ileyhâ tarafından dahi mukâbele bi'l-misl şerîtası üzere me'mûl ve intizâr eylediği mükâfâtdan hasbe'l-vakt ve'l-maslaha bir semere müşâhede eylemedikce, yine hulûs u safvetde pâydar olduğu ve İngiltere Murahhası geçen sene Bahr-ı sefîd Boğazı'na ‘arz-ı sulh ile gelüp, ba‘dehû ne gûne ‘avdet eylediği ve İngilterelü'nün cümle ‘indinde nümâyân olduğu üzere ne gûne mükâleme ve müzâkereye mübâşeret ve ta'vîk u te'hîre ne derecede ikdâm ü gayret olunduğu, Fransalu hakkında olan kemâl-i hulûs u safvetine bir delîl-i kavî idüği, erbâb-ı dirâyet ve hakkâniyyet ‘indinde müselleme ve bedihîdir. Bundan mâ'adâ Erfurt mülâkâtında Fransa ve Rusya imperatorları taraflarından İngilterelü'ye ‘arz-ı musâlaha için mahsûs kuryer ihrâc ü irsâl olunmuş idüğünü, Maslahatgüzâr dostumuz mukaddemâ resmen [ve] sarîhan ifâde etmişiken ve çend mâhdan berü Boğaz'da olan İngiltere Murahhası, Saltanat-ı seniyye'ye ‘arz-ı musâlaha zımında mahsûs devleti tarafından me'mûren gelmişiken, Devlet-i ‘aliyye derkâr olan sebât ü metâneti muktezâsınca yine Murahhas-ı mersûmu ta'vîk u imhâle lâzım gelan sa'y ve ikdâm-ı mâ-lâ-keâmda tecvîz-i kusûr etmamiş ise de, ba‘de-zîn imhâle gelmeyüp: “Ya musâlaha, ya muhârebe ve teşdîd-i husûmet!” deyü iki şıkkın birinde ısrâr ve kat'î isticvâb eylediği haberi, bu husûsa me'mûr Vahîd Efendi ve anı müte'âkıb Boğaz Ser'askeri Hakkı Paşa tarafından vürûdunda der-'akab huzûr-i Şeyhulislâm'de ‘ulemâ’ ve ricâlle meclis olunup, lede'l-müzâkere ve'l-mülâhaza İngilterelü'nün cemî' divele isbât eylediği kuvvet-i bahriyyesine nazaran bu def'a dahi Murahhas-ı merkûmun me'yûsen i'âdesi takdîrde, sevâhil-i Devlet-i ‘aliyye'ye ve mahâll-i sâ'ireye [N4 104b] bi't-tekrâr vâki' olacağı mazarrâtdan fazla böyle ‘arz-ı musâlaha ile fekat silm ü musâfât-ı kadîmenin i'âde vü irtibâtını taleb ve teklîf eden devlete redd ile cevâb verilmeğe mesâğ-ı şer'î olmadığını bi'l-ittifâk ifâde vü iftâ olunduğuna mebnî, bu vechile İngiltere Musâlahası'na karar verilüp, imzây-ı sened ile tecdîd-i sulh u salâh olunmuşdur. İşte Devlet-i ‘aliyye ile İngiltere Devleti beyninde fekat tecdîd-i musâlaha-i kadîme olunup, anın dahi sûreti böylecedir. Yohsa Devlet-i ‘aliyye'nin kemâ fi'l-evvel Fransa Devleti hakkında iltizâm ve icrâ eylediği hulûs u safvet merâsimine ednâ hâlel vukû'u hâtır-güzâr olur nesne değıldir. Kaldı ki Sebestiyân Ceneral, mukaddemâ Der-sa'âdet'de iken İngilterelü'nün kuvvet-i bahriyyesini i'tirâf ü teslimle nefîce Devlet-i ‘aliyye'ye olacak vehâmeti mülâhaza ve tasdîk ederek musâlahayı tecvîz etmiş olduğu ve Fransa ve Rusya imperatorlarının İngilterelü'ye mahsûs kuryer irsâliyle ‘arz eyledikleri musâlaha-i ‘âmmenin in'ikâdı takdîrde elbette

Devlet-i ‘aliyye dahi dâhil olacağını Maslahatgüzâr dostumuz bi'd-defe‘ât ifâde vü beyân eylediği ve İngiltere Murahhası Boğaz'da musâlaha ‘arzıyla mütevakıf iken, Devlet-i ‘aliyye'nin musâlaha-i ‘âmmе in‘ikâdına kadar ihtilâs-i vakt ile tevakkuf ve intizâr eylesine imkân müsâ'id olmayacağı keyfiyyâtına nazaran, bu bâbda Devlet-i ‘aliyye bi'l-vücûh ma‘zûr u muztarr olduğundan başka, musâlaha-i ‘âmmе in‘ikâdında derkâr olan mevâni'in biri mukaddemce mürtefi‘ olmak iktizâ etmekle, el-hâletü hâzih Devlet-i ‘aliyye'nin vech-i muharrer üzere İngilizlü ile tecdîd-i musâlaha-i kadîme eylesine dostâne ve insâfâne mu‘âmele olundukda, hiç deyecek olmayup, bâ-husûs İmperator cenâblarının ve bi'l-cümle vükelây-ı Fransa'nın i‘tirâf-kerde-i hâlisâneleri [N4 105a] olması dahi Devlet-i ‘aliyye hakkında iddi‘â ve edille-i kaviyye ile isbât eylediği hulûs u musâfâtın bi'l-mukâbele muktezâsından idüğü cümleye zâhir olmağla, evvel ve âhır Devlet-i ‘aliyye'nin hulûs u safvet ü metânetinde ednâ kusûru olmayup, bundan böyle dahi halel ü kusûr vukû‘unu tecvîz etmesi ‘adîmü'l-ihimâl ve Fransa Devleti tarafından dahi bi'l-mukâbele semerât-ı hasene zuhûruna ümmîd ü intizârı bî-reyb ü işkâl idüğüni mübeyyin işbu takrîr ketb ü imlâ ve Maslahatgüzâr dostumuza i‘tâ olundu.

‘Azl ü nefy-i Râşid Efendi Kethudâ

Kethudâ Râşid Efendi'ye hasbe'l-iştikâkî'l-lafzî halef olan Küçük Râşid Efendi, meğer bir cesûr ve müteharrik ve sebük-ser ve bi't-tab‘ fitne-cûy ve bed-hûy bir âdem imiş. Mukaddemâ bu makûle müte‘ayyin ve ratk u fetk-ı umûr u mesâlihî mutazammın mesânid ü hıdemâtda isti‘mâlle mâye-i fitratı mütebeyyin olmadığından, zâhir-i hâline husûsan mahlas-ı râşidîsine nazar u i‘tibâr ile böyle vakt-i tengnâyide Devlet-i ‘aliyye'ye rüşd ü sedâd üzere hıdmet ve mesâlih-i ‘ibâdî güzelce ru‘yet eder mülâhazasıyla Mustafa Reşid Efendi'ye câ-nişin ve Kethudâlık emânetine ta‘yîn kılınmışıdı. Meğer ber-vech-i muharrer bu yâdigârın cibilleti vârun ve bâtını zâhirine uymaz bir merd-i bâz-gün ve;

Hakîkî sanma her seyr etdiğin perhîzkârânı

Fesâda derd-mendin neylesün destinde âlet yok*

beytiyle yek-mazmûn imiş.

Kelimât-ı hikmet-âyât-ı Eflâtûniyye'dendir ki, bir âdemin cevher-i cibilleti üç mâdde ile tecribe vü ihtiyâr olunur. Biri andan istikrâz olunmak ve biri refâkatle yola gitmek ve biri bir mansıb ve mesnede geçdikde, etvâr-ı sâlifesine tatbîk olunmak, ya'nî [N4 105b] bu üç mâddede mâye-i hamîr-i meniş ü fitratı nümûdâr olur. Bu yâdigârın dahi merci‘-i umûr-i ‘âmmе olan

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbi'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbi Divânı*, II,755.

mevki'-i Kethudâyî'de lâyiha-i asl ü hilkati, Kefe Lâlesi gibi küşâde ve râyiha-i rüşd ü reviiyetden sâde olduğu, sâha-i vuzûh u zuhûra ser-nihâde oldu.

*Şevd ma'lûm hâl-i herkesî çün vakt-i kâr âyed**

Vaktâ ki galat-ı tabî'at-ı dehri 'acibü'l-hâl olarak Kethudâlık hayyizini işgâl etdiği anda, gûnâ-gûn münâfî-i resm ü kânûn ve muhâlif-i rızây-ı hümâyûn harekât-ı nâ-mevzûna ibtidâr ve nîş-i ciğer-i rîş-âzâr zebâniyle 'akreb-vâr erbâb-ı hâcâtı ve 'âmme-i 'avvâd ü züvvârı bî-vech âzürde vü dil-fikâr edüp, çend def'a savb-ı vâlâ-evb-i Saltanat'dan ve taraf-ı Kâ'im-makâmî'den zecr ü tehdîd ü inzâr olunduysa da, kemâ-kân dil-serd-i kabûl ü inzicâr ve pâ-ber-cây-ı ısrâr u istikbâr oldu.

Hattâ Kapudân-ı deryâ Seyyid 'Ali Paşa'nın mukaddemden berü gerçi Kapu Kethudâsı olup, lâkin Kethudâlık emr-i hatîr ve şugl-i kesîri müştemil olmağla, min-ba'd Kapu Kethudâlık, husûsan Kapudan Paşa Devlet-i 'aliyye'nin müstaskali, mekkâr u fettân ve zümre-i eşrâra sâhib-i esrâr ve hem-zebân ve hâlâ fuzûlî hod-be-hod Kapudan olmağın, bir takrîble def' u ib'âdı, vükelây-ı devletin ehass-ı maksad u murâdı olup, bu cihetle müşârun ileyhın Kapu Kethudâlığı, belki Kethudâ ve Riyâset makâmında olanların anınla germî-i ülfet ü âşinâlığı nâ-münâsib ve mizâc-ı devlete ihtilâl ü i'tilâli müsteclib iken, bu yâdigâr akdeminden çend mertebe ezyed müşârun ileyhle germâ-germ üns ü müvâsât ve beher gün nihâyet derecede hılâf-ı de'b ü kânûn 'ale's-sabâh konağından kalkup, karşı Tersâne'ye güzâr ve müşârun ileyhle [N4 106a] mülâkât eyledikten sonra Bâb-ı 'âlî'ye vürûdu 'âdet etmekle, bu vaz'-ı hıyânet-nümâ ve sâ'ir etvâr-ı kabîha-i mefsedet-intimâsı emr u tenbîh-i Mülûkâne ile bi'd-defe'ât taraf-ı Kâ'im-makâmî'den kendüsüne tebliğ u telvîh ve vehâmet-i 'âkıbeti tezkîr u tasrîh olunmuş ise de, kat'â sûd-mend olmayup, hattâ bir def'ada Kâ'im-makâm Paşa bi'l-müvâcehe: "Min-ba'd bu harekât-ı rediyye-i nâ-marziyyeden fâriğ u müntehî olmadığın sûretde bilâ-imhâl işbu hancer-i hârâ-güzârıma ciğergâhını cây-ı karâr eylemek derkârdır" deyü beyağı evbâş ü erzâl makûlesine sezâvâr mu'âmele-i sebb ü âzâr eylemişiken;

*Men gûş-i istimâ' ne-dârem li-men tekûlü***

mekûlü, hasbihâl-i nâ-ma'kulü olmuşidi.

Karîne-i hâl hemîşe Kapudan Paşa sâlûs-i kâbûsunu tagrîr u tahrîk ve anın vesâtatıyla henûz sükûn fi 'ayni'l-hareke sûretinde olan ehl-i şirreti, makâm-ı itâ'atden tefkîk birle, kendi hayâl-hâne-i fesâd-âşiyânesinde tâb-dâde-i tehayyül

* شود معلوم حال هرکسی چون وقت کار آید = Bir kimsenin durumu, iş zamanı belli olur" anlamına gelen Farsça bir mısırâdır.

** من کوش استماع ندارم لمن تقول = Senin başkaları için ne dediğini duymak istemiyorum" anlamına gelen Farsça-Arapça karışımı bir mısırâdır.

ü tasvîr olduğu dürlü dürlü eşkâl-i fiten ü şûriş u ihtilâlin ucları görünmeğe başladı. Binâ'en 'aleyh mûmâ ileyhın min-ba'd Kethudâlık mevkı'inde değil, belki Âsitâne'de lahza-i tevakkufu, hacr-i hazânedede ejdehâ ibkâsı gibi bir ma'nâ olmağla, mâh-ı zilhiccenin sekizinci günü[◊] Kethudâlık câh-ı celîlinden 'azl ü tenkîl ve Karahisâr'a ol müfsid ü siyehkâre nefy ile tahzîl kılındı.

Vâkı'â bu âdem 'aksiyle mülakkab, ya'nî şâ'ibe-i reşâdetden sâde-dil, fikr u endîşe-i 'âkıbetden gâfil, habîsü'n-nefs, şerîru'l-fitra, bed-kîş ve bed-meşreb bir şahs-ı agreb imiş. Dem-i nekbetinde dahi izhâr-ı habâsetden hâlî olmadı. Sûreti budur ki, çünkü bi-hasebi't-tarîk Çavuş ma'iyyetiyle Üsküdar'a imrâr ve tertîb-i sâz ü berg-i râh için bir iki gün ârâma [N4 106b] ruhsatla yine hakkında müsâ'ade-i rıfk u sühûlet izhâr olunmuşıdı. Ol aralıkda kendi mühimmât-ı pîş ü pesine bakmayup, bir taraftan Kapudan Paşa'ya ve bir taraftan elûf ü me'lûf olduğu sanâdîd-i eşkiyâya: "İşte sizinle derkâr olan mihr u mahabbet ve hakkınızda izhâr eylediğim hamîyyet ü himâyet işbu nefy ü tagrîbime bâdî ve tenkîb ü ta'zîbimi mü'eddî oldu. Devletin bu mu'âmelesinden istinbât-ı ahkâm edüp, cihet-i itihâd ve gayret-i vedâdımıza ihtirâmen bugün cem'iyyetle Bâb-ı 'âlî'ye gelüp, bî-vech nefy ü tekdîrimin sebebini istifsâr birle kemâ-kân makâmımda ikâme olunmak bâbında teşdîd ü ibrâm ederek 'afv ü ibkâmı istihsâl edesiz" vâdîlerinde gûnâ-gûn türrehâtı hâvî tezkireler tahrîrinden başka, Sirozî İsmâ'îl Bey'in dahi Kapu Kethudâsı olmağla, bu bâbda anın da muta'assıbâne şîve ile bi't-tehakküm Der-i devlet'den 'afv ü itlâk ve makâmında takrîrini müş'ir 'ale'l-'acele tahrîrât eylemesini tezkîr u iltimâsı mutazammın ba'zı mertebe ana dâ'ir müzelzil ve muhaddîş sözler takdîm ederek mektûb terkîm ve hâssaten bir ulak isticâr ve dü esbe ba's ü tesyâr eylediği, mesmûm-i huddâm-ı Dergâh-ı sipîhr-iktidâr olmağla, hemân bî-lemha-i te'hîr mübrim Mübâşîr teslîti birle menfâsı tarafına tesyîr kılınup, bilâhare çend mâh murûrunda tîğ-i siyâset-i Şehriyâr-ı âfâka gerden-dâde-i istihkâk oldu. Ve münhall olan mesned-i Kethudâyî, sâbık Defter Emîni İbrâhîm 'Âfîf Efendi'ye revâ görüldü.

Çün nesl-i nesîl-i hânumân-ı 'Osmânî ve zih u zâd-ı dûdmân-ı Hâkânî'de [N4 107a] Halîfe-i rûy-i zemîn, Pâdişâh-ı dârâ-sipâh ve İskender-âyîn *dâme fi hıfzı'l-Meliki'l-Mu'in** hazretleri, dürr-i yetîm-âsâ yektâ ve mânend-i şems-i cihân-ârâ ferd-i küllî-i bî-hemta olmağla, dem-be-dem a'dây-ı dîn ü devlet ve erâzil ü esâfil-i behâyim-tynet, husûsan Memâlik-i mahrûse'de bir müddetden berü tavâyif-i mülûk tavrında her biri bir vilâyeti zîr-i dest-i tegallüb ü istimlâk eden hayyetül-vâdî, ya'nî derebeyleri ta'bîr olunan a'yânân-ı memleket taraflarından Hudâ ne-kerde gûnâ-gûn hezeyânât-ı mûhişe ve Saltanat-ı Hudâ-dâd cihetinden ye's-i imtidâd birle, ol makûle teng-zarfân ve zâhir-bînân,

◊ 8 Zilhicce 1223 = 25 Ocak 1809 Çarşamba.

* *دام في حفظ الملك المعين* = Yardım eden hükümdârın (=Allah'ın) korumasında devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

inkızây-ı selâfîn-i Selcûkiyye'de kâ'in ümerâ'-i aktâr şîvelerine te'essî ve i'tinâ' mu'âmelâtı, 'arsa-i i'tikâd ü nihâdlarında karâr-dâde olduğuna mebnî, ana dâ'ir envâ'-ı erâcîf-i müdhîşe hemîşe gûş-zed-i hûşyârân-ı ehl-i İslâm ve tavr-ı mezbûru mü'eyyed harekât-ı nâ-marzıyye-i serkeşâneleri dahi meşhûd-i hayr-hâhân-ı Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm oldukca, çâkçâk-i girîbân-ı sabr u ârâm ve subh u şâm ufuk-ı sulb-i salâbet-intimây-ı Şâhâne'den bir kevkeb-i dürrıyyü'l-leme'ân tulû'unu niyâz-mend-i dergâh-ı Rabbu'l-enâm olurlar idi. Bi-hamdihî Te'âlâ ed'ıye-i Mü'minîn, müstecâb-ı bârgâh-ı Melik-i Mu'în olup, bu esnâda fûlk-i hâmil-i necm-i şeref gibi pür-sitârân-ı harem-seray-ı 'ismetin birisi, bir mevlûd-i mes'ûdu hâmil ve tebâşîr-i emârât-ı mütehakkıka delâletıyla vaz'-ı hamli derece-i tekarrub u tehakkuka vâsıl olduğunu mübeşşir mâh-ı zilka'denin evvel cum'ası[◊] hutbesinde hatîb-i hoş-nevâ 'ale'l-'âde takdîm-i du'â vü senâ ederek, müjde-i merkûmla cemâ'at-i Müslimîn'e velvele-bahş-i "Yâ büşrâ!"^{*} oldu.

Sâbıkâ Karaman Vâlisi Vezîr Mehmed Râgıb Paşa tarafından şân-ı Vezâret'e [N4 107b] nâ-şâyân evzâ'-ı zâlimâne ve etvâr-ı nâ-hemvâr-ı câ'irâne, sâmi'a-zed-i Şâhâne olması, mâh-ı zilhicce evâ'ilinde^{◊◊} ref'-i Vezâret'iyile Bursa'ya iclâ ve anda mütekâ'idan ikâmet ü îvâsımı iktizâ eyledi.

Garîbdir ki müşârun ileyh 'an-asl perverde-i dest-i devlet ve rikâb-ı müstetâbda vâfir müddet pûyende-i râh-ı câh u hıdmet iken, ibtidây-ı Vezâret'inden berü hâricde derebeyliğinden neş'et etmiş merâsim-i devletden bî-haber, hod-rû ve hod-ser gibi dâ'imâ bâz-gûn etvâr-ı nâ-behencârı, mâye-i isti'câb-ı vükelây-ı Der-i devlet-me'âb olmaktadır.

*Terbiyet-i nâ-ehl-râ çün girdgân ber-künbedest***

Fevt-i Emîn Efendi Tâhir Ağa-zâde

Mûmâ ileyh Emîn Efendi, bundan mukaddemce Bahr-ı sefid Boğazı'nda vâki' tabyaların ta'mîr ve istihkâm ve nezâreti husûsuna me'mûren mahall-i merkûmda hıdmet-i me'mûresine temşiyet üzere iken, mâh-ı merkûm evâsıtında^{◊◊◊} burc-i beden-i hayât-ı bî-sebâtı dest-zede-i tîşe-i Hâdimü'l-lezzât oldu.

◊ 5 Zilka'de 1223 = 23 Aralık 1808 Cuma.

* یا بشری = Müjdeler olsun!" anlamına gelen bu cümle, tezâhürat ve alkış ifade eden Arapça bir deyiştir.

◊◊ 1-10 Zilhicce 1223 = 18-27 Ocak 1809.

** تربیت نا اهل را چون کردکان بر کنبدست = Kabiliyetsiz kimseyi terbiyeye çalışmak, kubbe üzerinde ceviz durdurmak gibidir (=Kabiliyetsizler terbiye edilemez)" anlamına gelen bu cümle Sa'dî'nin *Gülîstân*'ında geçen Farsça bir mısradır; Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülîstan*, trc. Kilisli Rıfat Bilge, 12. Baskı, İstanbul 1980, s.327.

◊◊◊ 11-20 Zilhicce 1223 = 28 Ocak - 6 Şubat 1809.

Terceme

Efendi-i mûmâ ileyh merhûm Sultân Mustafa-yı Sâlis'in mukarreb ve muhtârı ve menâfi'-i dünyeviyyeye dâ'ir mekâsib ü mecâlib tarîkinde müşîr u müsteşârı olan meşhûr Tâhir Ağa'nın zâde-i sulb-i zâhiri (ذاحری) olup, Şehriyâr-ı merhûm bi't-tab' rabb-i cem'-i mâl ve iddihâr-ı hazâ'ine mükibb ü meyyâl olmağla, Ağa-yı merkûm ise ol makûle mesâlihînin eri ve fenn-i iktisâbın dânişveri olduğuna mebnî, mahâll-i mütehâlifeden vücûh-i îrâdât, irâ'et ü inşâ ederek tekarrub peydâ ve miyâneden ber-araf-sâz-ı külfet-i şâh u gedâ olmuşıdi. Ve fî zâtihî mâldâr ve mâlik-i servet ü yesâr iken, taraf-ı Şâhî'ye menâfi' ve mekâsib istihsâli behânesiyle kendüsi dahi [N4 108a] tevfir-i mâlla mahzen-i âmâlini mâlâmâl eylemiş, Eyyûb sâhilinde Behâriyye sırasında kâ'in kezâlik Lanka Yeni-kapusu hâricinde vâki' sâhili rıhtım ile öylece doldurup, minvâl-i meşhûd üzere kahve-hâneler binâsı merkûmun eser-i re'y ü 'ameli olup, eski serayı dahi: "Bir zâ'id-i bî-fâ'idedir" deyü bütûn hedm ve yerine îrâda müte'allık 'imârât-ı nâfi'a yapılmasını dahi îrâd eylemişken, muzâyaka-i gâ'ile-i sefer ana hâ'il olmağla, 'alâ hâlihî terk olunmuş, ba'de vefâtihî oğullarına mâl-ı bî-şümâr kalup, büyük oğlu Şâkir Ağa dervîş-nihâd, kâni'-i hânedân ü mîzbân olup, ilâ vefâtihî der-dest olan îrâdâtiyle idâre-i dâ'ire-i zindegânî ve hemîşe kendi 'âleminde safây-ı vaktine mâlik olarak kat'â merâtib ve menâsib cihetini hatîre-i hayâl ü hûlyâya getürmeyerek ferâğ u râhat ve kâm-rânî birle imrâr-ı zemân eyledi.

Gulâm-ı himmet ânem ki zîr-i çerh-ı kebûd

*Zi-her-çi reng-i te'alluk pezîred âzâdest**

Lâkin Emîn Efendi bi't-tab' pederi hasletinde tammâ' ve cemmâ' olmağla, dâ'imâ cem' u iktisâb tarîkasına pûyâ ve Hâcegân'dan olmak mülâbesesiyle müte'ayyinân-ı zemâna tereddüd ederek menfa'atlı hîdemât-ı dîvâniyyeler istihsâl, husûsan mânend-i Züleyhâ, dâmen-gîr-i Yûsuf-i Ümmü'd-dünyâ olmağın, dest-yârî-i himmet-i müşârun ileyhle aslâ mansıbsız ve müfid ü râbih hîdemsiz kalmayup, bu cihetle iktisâb-ı sâmân-ı bisyâr ve bir def'ada yine sevk-ı müşârun ileyhle Cebeciler Kışlası'na Binâ Emîni olup, *el-'uhdetü 'ale'r-râvî* cebeci münâsebetiyle mîrîyi soyup, ol takrîble de mâl-ı kesîr iddihâr etmişıdi. Ancak zâtında rûbeh-meniş, kurnâz, sâhib-i ihtiyât u ihtirâz olmağla, haddini mütecâviz te'ayyün ü nümâyiş semtine heveskâr olmayup, 'İrfân-zâde vâdîsinde olmağın, inkılâb-ı devlet-i [N4 108b] müsteniddesinde pek de örselenmeyüp, ba'dehû yine hâl ü mâlına vaz'-ı engüşt-i ta'arruz u musâdere olunmayarak, hemân Boğaz'da kâ'in tabyaların ta'mîr u termîm ve nezâretleri

* = غلام همت آنم که زیر چرخ کیود * زهرچه رنگ تعلق پذیرد آزادست köleyim o kişinin ki, gök kubbe altında taalluk rengini kabul eden herşeyden hürdür, bağlanılabilecek herşeyden kurtulmuştur" anlamına gelen bu cümleler, Hâfız'ın gazellerinden bir beyittir; bk. *Hafız Divanı*, s.22.

maslahatına me'mûr olmuş idi. Ber-vech-i merkûm lokma-i hoş-güvâr gibi gülû-yi hayât dan ma'dûm olmağ la, terekesine dahi cânib-i mîrîden müdâhale olunmay up, vâris-i vâhid olan ferzend-i nâ-pesendi müderrisînden 'İzzet Efendi'ye munhasır oldu. Ferzend-i merkûm şimdiden elsine-i kıssa-hânân-ı mîrâs-hârânı insâ ve dem-be-dem lisân-ı hâl le te'dîb ü ta'zîrini istid'â etmektedir.

Ol nev-resîde mâhı dedim gördüğüm gibi
Âşûb-i dehr olur giderek, göstörüş budur

Mu'âyede-i 'îd-i adhâ

Ser-i kûyünde kurbân olmağ a 'âlem müheyyâdır
Cihân bir başka 'âlemdir, meğ er ki 'îd-i adhâdır

Hasbe'l-'âde kudûm-i 'îd-i şeref-i'âde vesîlesiyle hâk-i tâb-nâk-i hazret-i Hudâvend-i hılâfet-mevsûm, sa'âdet-bahş-ı şifâh-ı erbâb-ı câh ve ashâb-ı rusûm olup, selâmlık takrîbiyle de dîdâr-ı ziyâ-medârları şemsü'l-'îd-vâr münevver-sâz-ı dîde-i intizâr-ı 'umûm olmağ la, cemâ'at-i İslâmiyân her rûz-i cihân-efrûzları 'îd ve 'îdleri tâli'-i firûzları gibi hemîşe huçeste vü sa'îd olmak du'ây-ı icâbet der-kafâsını berdâşte-i dergâh-ı Hayy-i Kayyûm eylediler.

Velâdet-i Fâtıma Sultân

Mâh-ı zilhiccenin ism-i hayy 'adedine muvâfık olarak on sekizinci 'îdü'l-Mü'minîn olan mübârek cum'a günü[◊] bi-hamdihî Te'âlâ ufuk-ı sulb-i Sultânî'den gurre-i garrâ ve zühre-i zehrâ gibi bir duhter-i sa'd-ahter-i 'âlem-ârâ, ser-nümây-ı matla'-ı zuhûr olmağ la, hakkâ ki 'âmme-i İslâmiyân'ı serşâr-ı neşve-i sûr [N4 109a] u sürür edüp, ol bâbda hezâr-destân-ı lisân-ı sühan-verân, bülbül-i mevsim-i behâr-âsâ gûyân ve terâne-sâz-ı nazm-ı dil-sitân olup, her biri tevârih-i dil-pezîr ve kasâ'id-i belâgat-semûrler 'arz u takdîmiyle bi'l-cümle mazhar-ı ihsân-ı bî-gerân-ı Hidîv-i cihân ve peder-i vâlâ-güherleri merhûm Cennet-mekân zemânından berü mevlide müte'allık şenliğ e zümre-i İslâmiyân hasret-keş olmalarıyla, bi-hamdihî Te'âlâ çend şeb ü rûz hoş-âheng-i sürür u şetâretle şâdân oldular. Ve bu bâbda pây-i taht-ı minâ-baht-ı hümâyûna takdîm kılınan tevârihden çend mısra'-ı bercesteleri berây-ı nümûne bu mahalle sebt ü terkîme şâyeste görüldü.

Sürûrî: Fâtıma Sultân cihâna oldu ârâyış-resân
(فاطمه سلطان جهانہ اولدی آرایشرسان)

'İzzet: Fâtıma Sultân'la lutf etdi Bârî 'âleme
(فاطمه سلطانله لطف ایتدی باری عالمه)

◊ 18 Zilhicce 1223 = 4 Şubat 1809 Cumartesi. Metnimizdeki gün ile bizim ilgili eserlerden istifâde ile belirttiğimiz gündeki farklılık, hilâlin görülmesinden kaynaklanmış olmalıdır.

Vehbî: Fâtıma Sultân'ın oldu mevlidi Şâh'a sürûr¹
(قاطمه سلطانك اولدى مولدى شاهه سرور)

Fâ'ide-i müfide

Rûhu'l-beyân ve *Kevâşî** ve *'Uyûn*** ve sâ'ir kütüb-i tefâsîrde işbu “*Ve izâ büşşire ahaduhum bi'l-ünsâ zalle vehuhû müsvedden ve huve kazîm****” âyet-i kerîmesinin tefsîrinde, bu resme safha-zîb-i tastîr olmuştur ki, cemî' ef'âl-i İlåhiyye, hükm ü mesâlih-i bâliga-i sâ'igayı mutazammın olduğu mütebeyyin ve ez-ân-cümle halk-ı zükûr u inâs mâddesi dahi 'ukûl-i kâsıra-i insânînin vâ-mânde-i pesîn, mertebe-i 'aciz ü nâdânî olduğu emr-i müte'ayyendir. Pes şâ'ibe-i şu'ûr u 'irfândan nev'an mâyedâr-ı behre-i iğtinâm olanlara her hâlde emr-i İlåhî'ye istislâm ve hükmüne inkıyâd ü itâ'atle merkez-i 'ubûdiyyetde tesbît-i akdâm eylemek, vâcibe-i zimmet ve mûcibe-i râhatdır. Zîrâ gerek a'yân ve gerek a'râz-ı 'âmme-i zuhûrât ü zâhirât, hazret-i Mûcidü'l-mevcûdât irâdesiyle pezîrây-ı hayyiz-i vukû' olduğu, emr-i sâbit ü muhakkakdır.

Be-dürd ü sâf tü-râ hükm nîst dem-i der-keş

*Ki her-çi sâkî-i mâ kerd 'ayn-ı eltâfest*4* [N4 109b]

Pes “*Yehebu li-men yeşâ'u inâsen ve yehebu li-men yeşâ'u'z-zukûra ev yuzevvicuhum zükranen ve inâsen ve yec'alu men yeşâ'u 'akîmen, innehû 'alîmun kadîr*5*” nass-ı münîri üzere mutlakâ evlâd, 'atıyye-i Rabb-i cevâd olup, ber-muktezây-ı hikmet kimine hazret-i Lût ve Şu'ayb *'aleyhime's-selâm* gibi yalnızca inâs ve kimine hazret-i İbrâhîm *'aleyhi's-selâm* gibi yalnızca zükûr ihsân edüp ve kimini hazret-i Seyyidü'l-enâm *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* gibi mazhar-ı cem'iyet-i teşrîf ü ikrâm ve kimini hazret-i 'Îsâ ve Yahyâ *'aleyhime's-selâm* gibi kayd-ı zürriyyetden müteccerrid ve cüz'-i lâ-yetecezzâ gibi müteferrid

1 Bu mısırân altında kırmızı mürekkeple yazılmış 1223 tarihi vardır.

* Metnimizde söz konusu edilen Şâfi'i Tefsîr ve Kıraat âlimi Ebu'l-Abbâs Muvaffakuddîn Ahmed b. Yûsuf b. el-Hasen el-Kevâşî el-Mevsilî (ö.680/1281) hayâtı ve eserleri için bk. meselâ Mehmet Mahfuz Ata, “Kevâşî”, *DİA*, Ankara 2002, XXV,341-342.

** Metnimizde söz konusu edilen, muhtemelen İbn Kuteybe'nin edep ve muhâdarat ile değişik konulara dair eseri *'Uyûnu'l-Ahbâr* olmalıdır; bk. meselâ İsmail Durmuş, “Uyûnü'l-Ahbâr”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII,247-248.

*** = Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir” anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, en-Nahl, 16/58. âyetidir; ayrıca bk. İsmâ'il Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, IV,8.

*4 = Tortulu yahut saf şarap senin hükmünde değildir. Bunu sâkî bilir ve sâkîmiz ne yaparsa lütfun ta kendisidir” anlamına gelen bu cümleler, Hâfîz'ın gazellerinden bir beyittir; bk. *Hafız Divanı*, s.28.

*5 = İyeb لمن يشاء اناتا و يهب لمن يشاء الذكور او يزوجهم نكرانا و اناتا و يجعل من يشاء عقيما انه عليم قدير = Dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır yapar. O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir” anlamına gelen bu cümleler, Kur'ân, eş-Şûrâ, 42/49. âyetin ikinci yarısı ve 50. âyetidir.

eder. Ve ihsân olunan evlâdın dahi kimi bir batından tev'em ve müte'addid ve kimi gurre-i garrâ gibi mütevahhid olarak ser-nümây-ı ufuk-ı zuhûr olur.

Cümlesi hikmet-i Hakk'a dâ'ir

Olmaz endîşe o yerde sâ'ir

Ve kaldı ki inâs kısmı fi zâtihâ nâkısâtdan olup ve bi-hasebi'z-zâhir ba'zı mertebe vesîle-i mesârif ve tarîka-i kesb ve celb-i menâfi'den mütekâ'id ve sâ'ir gûne a'zâr u 'ilel sebebiyle câhiliyyetde kız evlâdı menfûr u müstaskal ve medâr-ı âr u hacl olmağla, velâdetlerinde peder u akrîbâları be-gâyet magmûm ve elem-nâk olup ve ekserî hemân ve'd, ya'nî zinde be-hâk ederler idi. Niteki *"Ve ize'l-me'ûdetü sü'ilet"* kerîmesi ol bâbda nâzil oldu. Çün ber-vech-i muharrer inâs kısmı, mevkî-i noksân ve bi-nazari'z-zâhir kâr u kisb ve gazâ vü cihâd makûlesi a'mâl-i râbiha vü nâfi'adan pes-mânde-i 'aciz ü hirmân iseler de mezra'a-i insânî ve "Yuvayı dışı kuş yapar" mebnâsınca, hânümânın medâr-ı cem'iyet ü 'umrânı misillü fevâ'idi müştemil olduklarını telmîhan, anlar da zükûr gibi vehb-i İllâhî olduklarından başka, dakîka-i merkûme ve sâ'ir ba'zı nükât zımında sâlifü'z-zikr âyet-i kerîmede zükûr üzere takdîm olunmuşdur.

Ve Server-i serâyây-ı asfiyâ *'aleyhi asfe's-salavâti ve't-tehâyâ*** hazretleri dahi [N4 110a] ehl-i Câhiliyye'nin dekâyık-ı hikemiyyeye câhil olup, 'âdât-ı 'âdiyâtlarının lagv u bâtil ve evlâd-ı inâsın fevâ'id-i vefreyi müştemil olduğunu ehâdis-i 'adîde ile tasrîh u inbâ buyurdular. Ve minhâ kavluhû *'aleyhi's-salâtü ve's-selâm: "Min bereketi'l-mer'eti tebkîruhâ bi'l-benâti"**** ve *"Men ibtûliye min hâzihi'l-benâti bi-şey'in fe-ahsene ileyhinne künne lehû sitren mine'n-nâr"***** ve *"Se'eltullâhe en-yerzukanî veleden bilâ-me'ûnetin fe-razekanî el-benâti"***** ve *"Lâ tekrehu'l-benâti fe-innî ebu'l-benâti"***** ve nusûs-ı merkûmeye 'ilâve olarak Seyyidül'-vücûd ve senedül'-mevcûd *'aleyhi ve 'alâ evlâdihî's-selâmü mâ dâme'l-*

* و اذا المؤودة سُئلت = Diri diri toprağa gömülen kıza sorulduğunda" anlamına gelen bu ifâde, Kûr'ân, et-Tekvîr, 81/8. âyettir.

** عليه اصفى الصلوات و التحايا = Salat ve selâmların en temizi onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*** من بركة المرأة تكبيرها بالبنات = Önce kız çocukları doğurması kadının bereketindedir" anlamına gelen ve burada hadîs olarak belirtilen bu cümle, meşhûr hadîs kitaplarında geçmemekle beraber, Deylemî'nin Vâsiletü'bnü'l-Eska'dan merfû' olarak zikrettiği bir hadîs olarak zikredildiği yer için bk. meselâ el-'Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, nr. 2658, II,286-287; ayrıca bk. İsmâ'il Hakkî Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, Der-sa'âdet 1331/1913, V,44, VIII,342.

*4 من ابتلى من هذه البنات بشئ فأحسن اليهن كن له سترا من النار = Allah bir kimseye bir kız evlat verir o kişi de onlara güzelce davranırsa, bu davranışı onun için ateşten bir koruyucu olur" anlamına gelen bu cümle, Buhârî, Zekât, 1, Edeb, 18; Müslim, Birr, 147; et-Tirmizî, Birr, 13; Ahmed b. Hanbel, 6/33,88,166,243,293'te geçen Hz. Peygamber'in bir hadîsidir; bk. Wensinck, II,413.

*5 سئلت الله ان يرزقنى ولدا بلا مؤنة فرزقنى البنات = Allah'tan bana külfetsiz bir evlat bağışlamasını niyâz ettim, o da bana kız evlat nasip etti" anlamına gelen bu cümle, bellibaşlı hiçbir hadîs kitabında geçmemekle beraber, hadîs olarak zikredildiği bir yer için bk. meselâ İsmâ'il Hakkî Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, Der-sa'âdet 1331/1913, V,45, VIII,342.

*vâlidü ve'l-mevlûd** hazretlerini cenâb-ı Perverdigâr *celle şânühû* evvel vehlede veled-i ünsâ ile istisâr ve hazret-i Rasûl-i güzîn vahy-i mübînle ol duhter-i sa'd-ahteri Fâtîma ile nâmdâr eylediler. Ve yine *Rûhu'l-beyân*'da İbn Hacer'den nakl ile mastûrdur ki 'Aliyyü'l-Murtezâ *kerremallâhu vecheh* hazret-i Rasûl-i bî-hemâlden Fâtîma tesmiyesinin vech u sebebini su'âl eyledikte: "Hakk sübhânehû ve Te'âlâ Fâtîma'nın ve cemî' nesil ve zürriyyâtının vücûdlarını nâr-ı cehennemden fatm, ya'nî fasl ü hıfz eylediği bâ'is-i tesmiyedir"*** cevâbıyla hall-i 'ukde-i işkâl buyurdular. Pes bu takrîrât fezlekesince e'izze-i ittifâkiyyât dandır ki, İmâmü'l-Müslimîn, Halîfe-i Seyyidü'l-'âlemîn *dâme vücûduhu'l-mes'ûdu fî hıfzı'l-Meliki'l-Mu'in**** hazretlerinin fâtiha-i evlâd-ı fâyihaları inâs olup ve Fâtîma ile müsemmâ olduğundan başka, cenâb-ı Fâtîmatü'z-zehrâ' gibi vech-i tesmiye sırrı bunda dahi mütecellî olmuştur. Zîrâ bundan mukaddemce icmâlen işrâb olduğu üzere elsine-i âhâd-i nâsda 'ale't-tahkîk lisân-ı mutâvî' u mutîk olmaz derecesinde türrehât-ı gûnâ-gûn şâyî' ve şöhet-nümûn olmuşdi ki, pey-der-pey kar'-ı gûş ve darb-ı hûş ederek erbâb-ı elbâb dahi mübtelây-ı teb ü tâb-ı ru'b u ıztrâb olmuşlar idi. [N4 110b] Bi-fazlihî Te'âlâ ol duhter-i ferhunde-ahterin kudümü ol herze vü hezeyânları kâtî' olmağla, sâmi'alarımızdan ol beliyye-i kâri'a mundefi' oldu; *el-hamdü lillâhi 'alâ zâlik**.

İn-şâ'allâhu Te'âlâ sulb-i asâlet-ihtivây-ı Mülûkâne'leri "*Ev yüzevvi-cühüm zükranen ve inâsen*"** cem'iyetine mazhariyyetle karîru'l-'ayn olacak evlâd-ı zükûr ile de kalb-i hümâyûnları münşerih u mesrûr olmak dergâh-ı icâbet-penâh-ı hazret-i Kibriyâ'dan mestûl ü müsted'âdır; *ve mâ zâlike 'alallâhi bi-'azîz**.

*6 لا تکرهوا البنات فانی ابو البنات = Kız evlat sahibi olmayı hoş olmayan bir durum olarak görmeyiniz, çünkü ben kız evlat babasıyım" anlamına gelen bu cümle, burada hadîs olarak zikredilmekle beraber hiçbir hadîs kitabında yer almamaktadır. Buna hadîs olarak yer veren eserlerden biri olarak bk. meselâ İsmâ'îl Hakkı Burusevî, *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, Der-sa'âdet 1331/1913, V,45, VIII,342.

* = Esenlik, baba ve çocuğu hayatta olduğu müddetçe ona ve çocuklarının üzerine olsun anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** Görebildiğim kadarıyla *Rûhu'l-Beyân*'da böyle bir rivâyet bulunmadığı gibi, meşhûr hadîs kitaplarında da böyle bir hadîs yer almamaktadır. Benzer bir rivâyetin bulunduğu yer için bk. meselâ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdülbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Şerhu 'alâ Mevâhibi'l-Ledüniyye bi'l-minahi'l-Muhammediyye*, tashîh Muhammed 'Abdül'azîz el-Hâlidî, Beyrût 1996/1417, IV,332.

*** = Onun mutlu varlığı, yardım eden hükümdârın (=Allah'ın) korumasında devam etsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

*4 = Bu hususta şükür Allah'a olmalıdır" anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*5 = Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, eş-Şûrâ, 42/50. âyetin ilk yarısıdır.

*6 = Bu Allah'a güç bir şey değildir" anlamına gelen bu cümle, Kur'ân, İb râhim 14/20. ve Fâtr 35/17. âyetleridir.

Ba'zı tevcîhât

Sernâme-i sâl-i cedîd olan gurre-i garrây-ı muharremu'l-harâm[◊] çeşm-i cihâniyâna bedîd olmağla, herkes bi'l-külliyeye küşâdegî-i zubâb-ı zucret u dayr için tefe"ül bi'l-hayr ederek, 'âşûrâ'-i 'îş u 'işret esbâbını hâtır-nişân ve şehîd-i Kerbelâ' kurretü'l-'ayn-ı Şâh-ı kişver-i istafâ' *radiyallâhu 'anhu ve 'an ahîhi ve 'an ebîhi ehlü'l-irtzâ'*** hazretlerinin rûhâniyyetlerine bi't-tevessül bîş-i bâsıra-i İslâmiyân, nûr-i çeşm-i dil ü cân-ı ehl-i îmân, Halîfe-i zemân, Pâdişâh-ı cihân *ebbedallâhu devletehû ilâ âhuri'd-devrân*** hazretlerinin du'ây-ı ihlâs-iktirânlarını efrâşte-i dergâh-ı Rabb-i Müste'ân eylediler.

Ve mâh-ı mezbûr ba'zı mertebe tahvîlât-i mu'âmelâta zarf-ı zemân olmağla, Bâb-ı 'âlî'de bir mikdârca tevcîhât-ı hıdemâtla nev'an levâyih-i tebdîlât rû-nümûn-i mir'ât-ı kâ'inât oldu. Ez-cümle Teşrîfâtçılık hıdmeti, Teşrîfâtçı Kîsedârı Mehmed Es'ad Medhî Efendi'ye ve Ganem Mukâta'acılığ, Seyyid Mehmed Nâ'ilî Efendi'ye ve Kethudâ Kitâbeti, Seyyid Mehmed 'Atâ'ullah Efendi'ye müceddeden Haremeyn Mukâta'acılığ Pâyesi'yle ve Humbaracı ve Lağımcılar Kitâbeti, Mehmed Reşîd Efendi'ye ve İstanbul Gümrük Emâneti, sâbıkı Hüseyin Efendi'ye tevcîh ü ihsân ve 'ale'l-mekâdir memnûn u şâdân kılındılar.

Kezâlik mâh-ı merkümda[◊] [N4 111a] bir mikdârca tebdîlât-ı menâsıb-ı vüzerây-ı 'izâm cerîde-i zîb-i mehâmm-ı Devlet-i dâ'imiyü'l-kıyâm kılındı. Ve mine'l-cümleti Eyâlet-i Silistire ve Muhâfızlık-ı Kal'a-eş, sâbıkâ Diyârbekir Vâlisi Vezîr-i mükerrem Mehmed Husrev Paşa'ya Tuna Ser'askerliği'yle ve Eyâlet-i Diyârbekir, sâbıkâ Karahisâr-ı sâhib Sancağ'ına mutasarrıf ve hâlâ Midillü Muhâfız Vezîr Seyyid Mehmed Paşa'ya tevcîh ve menşûr-i nâşiru's-sürûrları zımnında 'adl ü dâd ve istikâmet-i mu'âmelâtına kemâl-i i'tinâ vü dikkat eylemeleri tenbîh buyuruldu.

'Azl-i bî-hengâm-ı Sadr-ı Rum

İşgâl-i hayyiz-i Sadâret-i Rum eden İmâm-ı Evvel Dervîş Efendi, hâssaten perverde-i ihsân-ı bî-gerân-ı devlet ve ni'met-hürde-i hân-ı bî-imtinân-ı Saltanat olarak, ihrâz-ı mesned-i vâlâ, husûsan müntehây-ı merûm-i ehl-i rusûm olan Sadâret-i Rum ile ihtiyâz-ı te'ayyün ü i'tilâ eylemekle, hemîşe taraf-ı Saltanat'a sıdk u ihlâs vâcibe-i zimmet-i ihtisâsı olmuşiken, lâzım-ı

◊ 1 Muharrem 1224 = 16 Şubat 1809 Perşembe.

* رضى الله عنه و عن اخيه و عن ابيه اهل الارتضاء = Allah ondan, kardeşinden ve babasından kendilerinden razı olunanların cümlesine ilhâk ederek razı olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

** ابد الله دولته الى اخر الدوران = Allah onun devletini kıyâmete dek sürdürsün" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊ 1-30 Muharrem 1224 = 16 Şubat - 17 Mart 1809.

mâhiyyet-i e'imme olan cehâlet ü nâdânîye feyâlet-i re'y ve kec-dilî munzamm olmağın, mukaddemâ Hudâvend-i esbak hazretlerinin inhilâ'ı vaktinde Münîb Efendi'nin ve sâ'irlerin girîbân-efşân-ı nükûl oldukları peyâm ve kelâm-ı nâ-fercâmı bî-mehâbâ işbu mecnûn-i memsûhu'l-likâ' der-'uhde-i tehammül ü iktidâr ve nebtîz-i tîz-zebâniyle tab'-ı nâzik-i Sultânî'lerini zahmdâr edüp, kezâlik vak'a-i 'Alemdârî'de dahi iclâs-i Pâdişâhî haberinde berîd-i şerr olmağa me'lûf olduğundan nâşî, bâlâda tekdîr-i sahîfe-i ifâde olduğu üzere herze-feşân-ı hezeyân olarak, savb-ı vâlâ-evb-i Saltanat'a hervele-nümây-ı müsâra'at ve sahra-i sommâ'-i vücûdundan girânter kelimât-ı bedter îsâliyle gûyâ ki mütemmim-i maslahat olduğu küfrân-ı ni'met seyvi'elerinden başka, bi't-tab' fitratında mess-i cunûn eseri gibi magz-ı idrâkden berî' ü âzâde ve muktezây-ı hılkat [N4 111b] ü kiyâfeti üzere 'arsa-i derûnu sevâd-ı sıdk u hakîkatden ve eşbâh-ı rüşd ü kiyâsetden tehî vü sâde olduğuna mebnî, etvârî lâ-ya'kılâne ve akvâl ü ef'âlî kakhaha-fermây-ı dîvânegân-ı Tîmâr-hâne olup, husûsan mütekallid olduğu sadâret ve hükûmetde ahkâm-ı Karaküşî'ye kuşlar kondurarak, hayret-engîz evzâ'-ı 'acîbe ve erbâb-ı mesâlihle aslâ hâll ü mahalle münâsebeti ve kat'î der-dest olan mevâdda mülâyemeti olmayan mu'âmelât-ı garîbesi, mûcib-i tenfir-i kulûb-i enâm ve müstevcib-i tahkîr-i sadr-ı bülemd-makâm olduğu, yakîn-kerde-i hazret-i Pâdişâh-ı Ferîdûn-ihtîşâm olmağla, vücûb-i 'azline binâ'en henûz müddet-i 'örfiyyesi nâ-temâm iken, noksân-ı zâtını îmâ dakîkasiyla mâh-ı mezkûr guresinde^o 'azlle makâm-ı Sadâret 'illet-i zîk-ı sadrdan sâlim ve rehânîde ve ol emânet-i kübrâ mesned-i mu'allâsına Rumeli Pâyesi olup, sâbıkâ Sadr-ı Anadolu olan sulehâ'-i ümmetden Kethudâ-zâde Mehmed Sâdik Efendi resîde oldu.

Latîfe

Bu münâsebetle işbu mutâyebe hâtır-güzâr olmağla, berây-ı tenşît tahrîri revâ görüldü. Mevâli-i eslâfdan İsrâfil-zâde Fahreddîn Efendi, isti'mâl-i mükeyyefâta be-gâyet meftûn idi. Hattâ iksâr-ı keyfle dimâğî bi'l-küllîyye muhtell olup, bilâhare ecel-i kazâsını mu'accel eyledi. Menküldür ki Şâm'da Kadı iken, bir gün mağlûb-i keyf olduğu hâlde evlâd-ı 'Arab'dan biri bir şahsı huzûruna getirüp, 'Arabî 'ibâre ile andan bir keçî da'vâ eylemiş. Bunlar bu nizâ'da tatvîl-i kelâm eylemeleriyle, Efendi-i mezbûr ihtilâs-i vaktle bir fasıl şeker-hâbe varmış, ba'dehû 'Arablar'ın 'arbedelerinden gözün açup, müdde'î 'aleyh olan 'Arab'a lisânlarınca: "A'tı cemelehû", ya'nî "Bu âdemin devesini ver" deyü bir deve hükm eder. 'Arab havfindan kat'-ı nizâ' edüp, keçî vermeğe kâ'il olmuş. "Bir kerre dahi uyuyup uyandıkda 'Fîlini ver' deyü hükm ederse, bu semtlerde fil bulunmamağla, [N4 112a] hâl müşkil olur" deyü isti'âze eylemiş.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Nemçelü ile Françelü gerçi yekdîğer ile sulh u musâfât ve müvâlât üzere mu'âmele edüp, lâkin Nemçelü'nün derûnlarından erâzî-i mağsûbesinin keder ü te'essüfü ve dûçâr oldukları kahr u zillet ü hasâretin kîne vü telehhüfü bir vechile mensî olacak hâlet olmadığından başka, Bonaparta tarafından her bâr cânib-i Câsâr'a mütehakkimâne sûret izhârı, dem-be-dem 'ilâve-i bâr-girân-ı hüzn ü inkisârı olup, gerçi;

İşler yüreğim yâreleri bitmez onulmaz

Sabr eyleyelim câre nedir, bitmez iş olmaz

ma'nâsına i'tinâ ederek dendân-efşür-i sabr u tehammül olur idi. Lâkin Bonaparta'nın ne gûne gaddâr ve ne rûtbe mütelevvin ve hud'a-kâr olup, hemîşe tevsi'-i bilâd ve 'âmme-i Avrupa'yı belki Amerika'yı zîr-i dest-i temellük ü istibdâd etmek aksa'l-gâye-i murâdı olmak hasebiyle, İspanya umûrunu ba'de'l-ikmâl elbette Alamanya ve sâ'ir memâlik-i Nemçe'yi âvurde-i kabza-i tasarruf u istiklâl eylemek dâ'iyesinde olacağı aaleb-i melhûzları olmağın, pes-perdeden dâ'imâ memâlikini tanzîm ve mühimmât-ı harbiyyesini tertîb ü tetmîm ve sugür u serhaddâtına dem-be-dem takviyet ve'l-hâsıl zîr-i kilîm-i hafâdan asâkir u zehâyir ve âlât ü edevât makûlesi esbâb-ı mu'âdâtın tehyi'e vü tedârüküne bezli-i nakdîne-i sa'y ü gayret üzere olduğu Bonaparta'nın mahsûsü olmağla, bundan akdemce Nemçe Elçisi'nden mu'âhaze gûne bu keyfiyyetin sebebinin istifkâd eyledikde, ol dahi hakîmâne cevâb îrâd edüp, ba'dehû Rusyalu ile Erfurt mülâkâtına Câsâr'ı da'vet eylemişken, ba'zı a'zâr izhârıyla 'azîmetden imtinâ'ı, Bonaparta'nın kalb-i nâ-pâkine bi'l-külliyeye [N4 112b] halecân ve inzi'âcı müsted'î olmağla, ol dahi Nemçe hudûduna bağteten asâkir ta'biye etmeğın, 'an-karîb yine miyânelerinde vukû'-i harb ü kıtâl aaleb-i ihtimâl olduğu, mesmû' olan havâdis-i kevnîyedendir.

Katl-i Kadı Paşa

Meslûk-i kıdem-i kalem olduğu üzere çünkü yevm-i selh-ı ramazânda[◊] tarafeynden rişte-i pîçâ-pîç-i nizâ' u cidâl, nâhun-i sulh u salâhla pezîrây-ı inhilâl olmağla, Seray-ı hümâyûn'da bulunan Râmiz Paşa ve Kadı Paşa ve mîr-i mîrândan İnce Mehmed Paşa, ba'zı müte'ayyinân etbâ'larıyla sandal-süvâr-ı firâr ve Çekmece havâlisinden karaya hurûc edüp, oradan sahrây-ı şâsi'a-i arzullâhi vâsi'aya pây-efrâz-ı sür'at ü ilgâr olmuşlar idi. Kadı Paşa ol semtde hem-pâlarından cüdâ ve bir takrîble Kalenderî hey'etine tebeddül edüp, sûret-i ibdâlde mütenekkiren ric'at ve ahşâma karîb Kasaba-i Eyyûb firâzında Kâşgarî Tekyesi'ne ilkây-ı post-i müsâferet ve çend-rûz mahall-i mezbûrda ikâmet ü

◊ 30 Ramazân 1223 = 19 Kasım 1808 Cumartesi.

beytütet eylemiş. Ol hılâlde Edirne ve Silivri havâflilerinden mütevârid olan ebnâ'-i sebîllerden ve câsûslardan müşârun ileyhin rufekâdan infikâkle ric'at eylediğini cûyendegân-ı Bektâşiyân istimâ' eylemeleriyle, sâ'ir muhtefiler gibi anı dahi İslâmbol dâhil ve hâricinden cüst-cûya mübâderet eylediler. Bir gün Hânkâh-ı mezbûr dervîşlerinin birinden Defterdâr İskelesi'nde kâ'in kolluk sü'bânlarının biri bir takrîble ba'zı emâre-i esbâb ihsâs ve lede'l-ibrâm Tekye'de bir müsâfir dervîşe müte'allık olduğunu ihbâr eyledikde, derhâl cem'iyyetle Hânkâh'a guluvv ü hücûm ve dervîş-i merkûm delâletiyile mebit-i mihmân olan hücreye vaz'-ı kadem-i şûm edüp, derûn-i hücrede fekat bir mefrûş câme-hâb mevcûd ve mihmândan eser ü nişân [N4 113a] mefkûd olmağla, Şeyh-ı Hânkâh'a su'âl eylediklerinde, vâkı'â te'azzüz ü temkîn sâhibi bir dervîş müsâfir gelüp, birkac gün müsâfir ve gıce dahi burada mücâvir idi. Zâhiren bir maslahat için şehir derûnuna gitmek gerekdir" deyü cevâb verdikde, Şeyh'in şahs-ı mezbûru bilmediğini tahkîk eylediler. Pes vasıflarından Kadı Paşa olduğunu teyakkun eylemeleriyle, der-sâ'at Hânkâh'dan ric'at ve derûn-i kasabayı ve sevâhili ve mahâll-i sâ'ireyi teftîşe mübâderet eylediler. Meğer çend sâ'at mukaddem Paşa ise bir çiftte bir kayığa dervîşâna süvâr ve Üsküdar yakasına güzâr ve bir mahalde istitâr edüp, ba'dehû oradan Kalenderî kıyâfetinde;

Pelâs-pâre-i rindî be-dûş, kâse be-keff

Zekât-ı mey verilür bir diyâra dek giderüz

deyerek belki;

Vertüp tezelzül-i Mansûr'u sâk-ı 'arşa temâm

Hudâ Hudâ deyerek pây-i dâra dek giderüz*

revîşiyile dâr-ı nâ-pâydâr-ı dünyâya tevdî' ederek masra'ı semtine, ya'nî kendi maskat-ı re'si ve vilâyeti olan 'Alâ'iyye cânibi ne kâdime-cünbân-ı 'azîmet olmuş. Karîne-i hâl eynemâ-kâne ahz u i'dâmı bâbında Anadolu'nun her koluna mü'ekked evâmîr-i 'aliyye neşr u takdîm olunmağla, Teke Mütesellimi Hacı Mehmed Ağa hasbe'l-emri'l-'âlî cüst-cûya ibtidâr ve elbette ol cânibe geleceğini mülâhaza eylemekle, mazanne olan reh-güzerlere ve sâ'ir mahallere câsûslar ta'yîn ve ehâliyi tehdîd ü tahvîf ederek teftîşi husûsunda sarf-ı ihtimâm-ı bî-şümâr eylemişidi. Meğer Paşa ol hılâlde kendüye müte'allık bir karyeye gelüp, ez-kadîm ihsân-dîdesi olan bir kimse'nin hânesine hufyeten dahîl oldukda, ol kimse şiddet-i teftîş[i] [N4 113b] medâr-ı i'tizâr etmekle, orada ihtifâ mümkün olmadığına mebnî, karye-i merkûmeye karîb mîşe-zâr içre bir gârı keh-f-i melâz ittihâz eylemiş. Paşa'nın ol gâra ilticâsı meğer bir koyun çobanının meşhûdu olmağla, 'alâ kavlin ol çoban ve 'alâ rivâyetin dahîl-i hânesi olduğu şahs-ı

* Metnimizde yer alan bu iki beyit, Nâ'îli'nin bir gazelindedir; bk. *Nâ'îli-i Kadîm Divânı*, s.321.

mezbûr, fi'l-hâl Hacı Mehmed Ağa'ya isti'câl ve keyfiyeti ihbâr etmekle, ol dahi bi'n-nefs varup Kadı Paşa'nın mahall-i merkûmda sicill-i hayâtını neverdîde, ya'nî hem-sûret-i şerr olan serini kâlbüd-i bedenden büride edüp, bilâ-imhâl Âsitâne-i sa'âdet'e irsâl eylemekle, 'ibretgâh-ı 'âlemiyânda galtîde oldu.

Maktûl-i müşârun ileyh elsine-i nâsda servet ü yesâr cihetinden Kârûn'a müdânî, belki Kârûn ana sâni olmak şöhretiyle dâ'ir ve gınâ ve tüvângerlikde mesel-i sâ'ir olup, cümle-i mâ-meleki 'Alâ'iyye ve havâlisinde idi. Mütesellim-i mezbûr, Kadı Paşa'dan akdem-i makhûr olacak ve seyf-i siyâset-i Sultânî birle cezây-ı sezâsını bulacak bir dâhiye-i dehyâ, ya'nî ol havâlîde müstevlî olan derebeyi tâ'ifesinin eşiddâsından Devlet-i 'aliyye'ye serkeş ve gerden-pîç olan bugâtin be-gâyet mekr u mekîdet ve servet ü kudret cihetleriyle akviyâsından olmağla, katâr katâr emvâl-i muhalledfâtı mîknâtîs gibi kendü tarafına cezb ü celb ve cânib-i mîrîye cüz'-i lâ-yetecezzâ 'arz edüp, mâsivâyı seleb eylemekle, ol gaddâr-ı nâ-bekâr hisâbından cümle-i hüssâbın 'âciz ü bî-tâb oldukları emvâl-i bîgerâna vâris-i vâhid ve şiddet-i muzâyaka-i vakt ü hâl hılâlide ol kâfiru'n-ni'am, cuhûd-i hâ'in gibi hakk-ı verese ve beytûlmâli câhid oldu. Cânib-i hazret-i Cihânbanî'den her çend taleb olundukca me'lûf ü mecbûl olduğu üzere muta'assibâne [N4 114a] bâlâ-pervâzlîkle evâmîr-i 'aliyyeleri redd ü ibâ ederek, mahzen-i temellükünde ihrâz ü ibkâ eyledi. Bu mâtde ol pîr-i nâ-bâliğin ba'de helâkihî pes-mândesi olan harâm-zâdesine mîrâs olmağla, ol dahi ta'assub mu'âmelesine düşüp, bilâhare gâ'ile-i 'azîmeye mü'eddî olmuşdur. İn-şâ'allâhu Te'âlâ mahallinde beyân olunur.

Tevcîh-i câh-ı vâlây-ı Kapudânî

Fuzûlî Kapudân-ı deryâ olan Seyyid 'Ali Paşa, fi zâtihî selefde İbşîr Paşa tavrında*, ümmî, 'âmî, zühd-i huşk ve vera'-ı bâride mübtelâ olup, hemîşe rukyetü'l-'akreb gibi evrâd-ı bî-ma'nâya müdâvemet ve kıyâm-ı tavîl ve ta'dîl-i erkân sûretinde nevâfil ve müstehabbâta muvâzabetle ba'zı zâhir-bînleri inandırmış ve salâh u takvâ ve diyânet şâyî'asıyla haylice şöhret çerâğını uyandırmış, mürâyî ve zerrâk, müte'annid ve mütemerrid ve bed-ahlâk ve 'an-asl Cezâ'ir'den neş'et etmekle, dâ'imâ dayılar şîvesinde dürüşti ve huşûnetle mu'âmele ederek, her tabakada ser-i kârân-ı umûru bıkdurup usandırmış ve gâyetü'l-gâye dünyâya muhibb ve cem'-i mâla mükibb olmağla, kalem-revinde vâki' adalar ve sâhiller sükkânını envâ'-ı teklîfât ve musâderâtla yakup yandırmış ve sûret-i hakdan gelerek dâ'imâ Devlet-i 'aliyye tarafına i'tirâzla devlet düşmeni olan küskünleri ve esâfil ü erâzil tâ'ifeleri beynlerinde hak-güylük ile nâm ve vak'-ı tâmm iktisâb ve selefde Seydî 'Ali Kapudan gibi

* Metnimizde kendisine telmîhte bulunulan İbşîr Paşa'nın tavrıları/vasıfları için verilen bilgi için bk. Mustafa Na'imâ, *age*, IV,1617.

deryâ deryâ şöhret-i kâzibe-i bî-asl ve bî-ma'nâ ile 'alef-zâr-ı ikbâl ve menziletini pür-âb u tâb eylemiş garîbü'l-hılka bir âdem olup, temerrüd-i tab'ına mebnî Hudâvend-i esbak devrinde bir def'a merhûm Kapudan Hüseyin Paşa bi-hasebi'l-iktizâ' katl ü i'dâmına kâsd etmişiken, ecel-i müsemmasının te'hîri mûcib-i necâtı olmuşıdi. Ve lâf ü güzâf-ı Rüstemâne'si ise bir cânibden sâde-dilân zümresini [N4 114b] sâhib-kırân olmak i'tikâdına düşürmüş ve bir iki def'a rûy-i deryâda a'dâ ile muhârebesi vâki' olup, lâkin kiminde hoyrâdlık ve hod-râyılık ve kiminde bed-hûylukla sâ'ir kapudanları kendüden dil-gîr u bîzâr eylemesi sebebiyle, inhizâm-ı küllî vukû' bulup ve'l-hâsıl Kapudan olalı Devlet-i 'aliyye'ye kat'â bir hıdmet-i makbûle ve maslahat-ı ma'kûlesi mesbûk olmadığından başka, belâdet ü nâdânî mülâbesesiyle fitne tahrîkine magrem, husûsan Kapu Kethudâsı olup, bundan akdemce Der-i devlet'den tard u ib'âd olunan Kethudâ Râşid-i nâ-müsterşidin igvâ vü ızlâline firifte olmağla, pesperdeden sanâdîd-i eşrârı tarafına celb ü tehyîcden hâlî olmayup ve merkûmun leked-kübî-i 'azl ü iz'âcla mahzûl ü menkûb olduğuna mebnî bi'l-küllîyye devlet tarafından itmînân-ı derûnu meslûb olmağla, ma'âzallâhi Te'âlâ fitne-i 'uzmâ ikâzına teşmîr-i sâ'id-i akdâm üzere olduğu ba'zı emârâtdan müstebân ve ol fuzûlî Kapudan'ın 'azli ve kapudan tardı akdem-i a'mâl-i erkân olmağın, mâh-ı saferu'l-hayr evâ'ilinde[◊] mansıb-ı mevhûmundan bi't-tahkîk 'azl ü tenkîl ve Karahisâr-ı sâhib Kasabası'na nefy ü tahzîl olunup, münhall olan Kapudanlık hâlâ Kâ'im-makâm 'Ali Paşa 'uhdesine tevcîh ü tahvîl olunmağla, Sadriâzam vürûduna kadar Kâ'im-makâmlık sûretiyle umûr-i bahriyyenin yine bi'l-istîzân temşiyeti, Tersâne Emîni rakabesine tahmîl ü tevkîl kılındı.

Ba'zı tevcîhât-ı cüz'îyye

Mâh-ı mezbûr evâ'ilinde^{◊◊} ba'zı esbâb-ı mûcibeye mebnî Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa ma'zûl ve sâbıkâ Segbân-başı Karslı el-Hâc Mehmed Ağa merkez-i mahlûle mevsûl olup, selefi 'ale'l-'âde Tekfûrdağı'na "Tek dur!" deyerek iclâ ve ocaklarında silsile-i kânûniyyeleri icrâ kılındı. Kezâlik târîh-i merkûmda Matbah Emâneti, sâbıkâ Şikk-ı Evvel Defterdârı Mehmed Emîn Efendi'nin [N4 115a] 'uhde-i idâresine ihâle birle kabza-i tasarrufuna süpürde-i hıdmet-i ni'met ü nevâle kılındı.

Vefât-ı Şemseddîn Efendi Sadr-ı Rum-i esbak

Sîga-i muttaride-i menfiyye efrâdından sâbık Sadr-ı Rum Şems Efendi'nin yevm-i 'âşir-i mâh-ı mezbûrda^{◊◊◊} menfâsı olan mahrûse-i Bursa'da nevm-i

◊ 1-10 Safer 1224 = 18-27 Mart 1809.

◊◊ 1-10 Safer 1224 = 18-27 Mart 1809.

◊◊◊ 10 Safer 1224 = 27 Mart 1809 Pazartesi.

menhûs-i cism-i ma'kûsü, burc-i türâbîde mermûs olduğu peyâmı Der-i devlet-medâr'a vâsıl ve merhûm Hudâvend-i esbak hazretlerinin sür'at-i te'sîr-i enfâsları mâddesine edell-i delâ'il oldu.

Terceme

Müteveffây-ı müşârun ileyh Mahmûd Çavuş-zâde demekle ma'rûf mevâliden birinin hâsıl-ı sanî'a-i sulbi olup, mekteb pîş-gâhından gâlibâ güzâr ve zimmetinde hakk-ı esâtize karâr etmeyerek neşv ü nemâ ve şehriilere muhtass u erzân olan himmet ü 'inâyet ü ihsân, ol zâde-i zâ'idü'l-'unvânede mebzûl ü şâyân olarak tarîk-ı resmî-i 'ilmîde ru'ûs-i tedrîse dest-resâ olmağla, lafzî murâd müderris ve dâ'ir-i devâ'ir-i medâris olmuşıdi. Zâtında lâ-ubâlî, natûk ve mizâc-gîr, Kalenderî-mezheb, cuvâlıkî-meşreb ve be-gâyet fassâl ü zemmâm ve müdâhene fenninde 'ârif ve muktezây-ı hâl ü mahalle vâkıf olmağla, sâhib-i meclisin mebgûzu olanlar hakkında bî-mehâba itlâk-ı zimâm-ı kadh u düşnâm eylemek hüneriyle kibâr-ı vakte tekarrub peydâ ve mecâlislerini Karagöz melâ'ibinden ve meddâh ve kıssa-hân sikletlerinden ignâ eylemişıdi. Refte refte ol makûle kibârın cenâh-ı himmetleriyle neyl-i menâsıb ve kat'-ı merâtib ederek sadâret evcine dek pervâz ve merreten ba'de-uhrâ rûtbe-i refî'a-i 'ilmiyyeyi bîhûde ihrâz eyledi. Ve devr-i esbak 'arsa-i hulyâ gibi be-gâyet evsa' olup, kendüsi dahi hall ü hürmetden bî-mübâlât ve girdâb gibi mecbûl-i cezebât ü celebât olmağla, müddet-i hükûmetlerinde kalem ve lisân mutâvî' olmayacak vücûhla tenfiz-i ebâtîl ve tervîc-i berâtîl ederek, birûn-i havze-i hadd ü şumâr nukûd ve emvâl iddihâr eylemişıdi. [N4 115b] Ber-muktezây-ı zemân zecr u tehdîd ve nehy ü te'dîb makûlesi a'mâl-i nizâmiyye meslûb olup, 'ulemâ' ve ricâl-i küberâları dahi "*Hâlî ve hâlîke bi's-sevâ'i**" meslebe-gâhında mütesâviyetü'l-akdâm olduklarına mebnî, müşârun ileyh dahi önünü boş bulup, "*İnne's-sefihe izâ lem yünhe me'mûrun***" düstûru üzere etvâr-ı bî-bâkâne ve evzâ'-ı mütehakkimâne, husûsan aslâ lisânında perhîz olmamağla, câ-be-câ istifsâr-ı hâtır zımnında takdîm-i dest-âvîz eylemeyenlere 'alenen ve bi'l-müvâcehe kâzûrât-endâz-i ta'n ü ta'yîr u ta'cîz olarak, ricâl ü kibâra mütekallib ve anlar da levse-i zebânından müctenib olmalarıyla, nâ-çâr mevâsim-i ma'hûdede tuhaf u hedâyâ takdîmine ibtidâr ederler idi. Ve nâdân ü câhil ve cerr u su'âl ve rişvet mâddesinden gayri mevâdd u umûrda re'y ü tedbîri 'âtıl olmağla, bulunduğu mecâlis-i şûrâda cakkaka-i âsiyâb ve vakvaka-i gûk ü gurâb gibi bî-ser ü bün tarh-ı kelimât-ı bî-me'âl ederek, bî-ihtiyâr hande-

* حالى و حالك بالسواء = Senin ve benim durumum aynıdır" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

** ان السفیه اذا لم یینه مأمور = Sefih yasaklanmadıkça sefihliğini yapacaktır" anlamına gelen Arapça bu cümle, Ahvas adındaki şâirin şiirlerinde geçen bir mısra olarak gözükmüyor; bk. meselâ 'Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâ'il es-Se'âlibî, *el-Müntehal*, thk. Ahmed Ebû 'Alî, İskenderiyye 1319/1901, I,104.

fermây-ı huzzâr olur idi. Ve aslâ ferd-i vâhide samîmî mahabbeti olmayup, ancak i'tibâr u râğbeti ve sûretâ ibrâz-ı meveddeti kendüsüne 'â'ide-i menfa'ati melhûz u müteyesser olan kimseye münhasır olup, anlara da iddi'ây-ı hulûs u safveti hasbe'l-maslaha fevka'l-hulkûm mevcûd fi'l-ma'dûm idi. Meclisine vürûd eden züvvâr-ı bî-der-âmedelere gâhca ikbâl ve tevkîr u ibcâlle kendüsüne samîmî vedâd-ı kadîm ü kavîmî olduğunu tevsîk-ı eymân-ı mugallaza ederek ifâde vü beyân edüp, ol kimesne meclisden kalkup gitdikde, bakıyyeden hayâ etmeksizin der-'akab 'alenen: "Nedir bana bu makûle herzekârların sikleti? İşte şu kalkup giden harîf hasbîce ziyâretime gelmeyüp, elbette bir me'mûl ve recâyâ tavtı'e zımında gelmişdir, yâhûd bundan bir vakitte bir nesne istemek muktezî olmağla, redd ü imtinâ' eyledi" zemînlerinde verâsından hâşâk-endâz-ı türrehât olmak, 'âdât-ı mekrûhâtından idi. [N4 116a] Hattâ yârân-ı sühan-verândan biri bir def'a meclisinde bulunup, ber-vech-i muharrer gelenlere 'arz-ı vedâd ve gitdikden sonra kadh-ı şenî'le teşyî' eylediğini müşâhede eylemekle, hîn-i vedâ'da dâmenine verüp âhestece: "Amân efendim! 'Âdet-i 'aliyyeniz üzere şimdi benim 'akabimde dahi işbu gidenler gibi elbette remy-i haceri cerb ü düşnâm edeceğiniz mâ-lâ-kelem olmağla, gaybetimde darb edeceğinizin cümlesini ma'a-ziyâdetin hâlâ yüzüme söylemenizi niyâz ederim" deyü ibrâmla istid'â eylediği mutâyebâtıdan ma'dûdedir.

Hulâsa-i kelâm ol hengâm-ı vûs'at-irtisâmında işbu yâdigâr, mütegalibe sûretinde ricâl ü kibâra bir dâhiye-i siyehkâr idi. Hâl ü keyfiyyeti bu resme iken, neş'etinden berü me'lûf, belki tabî'at-ı sâniye makâmında olduğu talkavuklukdan ve şâtırlıktan bir dürlü nefsinin ahz edemeyüp ve 'Arab'ın Cuhâ dedikleri Nasreddîn Hâce'leri gibi kendüsüne ol makûle kibâr eğer uyup ulaşmazlar ise, mezâkı telh-bâr olmağla, elbette mânend-i şütür-i ecreb anlara, husûsan hadâsetinden berü mütehassıs-ı kâselîsi ve ekser eyyâm sühra vü şetâretle enîs ü celîsi olduğu Velî Efendi-zâde'ye sürtünerek, bir bâzîçe-i kaşmerâne-i pür-şûr u şağab ile kesb-i zevk u tarab eder idi.

Velî Efendi-zâde'nin buna etdiği turfakârlıklar ve bunun eylediği u'cûbe-şettârlıklar eğer cem' u tedvîn olursa, 'ale't-tahkîk Deli Birâder* ve Talhak** nâm bezle-kârların mecmû'a-i edâhîk ü hezliyyâtları matrûh-i zâviye-i terk ü nisyân olacakları bî-gümândır. Ez-cümle İstanbul Kadısı iken, bir gün hadem ü haşem-i mahsûsla devr-i esvâk ederek Velî Efendi-zâde konağına gelüp, bir

* Metnimizde söz konusu edilen; Bursa'da doğan, asıl adı Mehmed, mahlası Gazâlî, çağdaşları arasında daha çok Deli Birader lakabıyla şöhret kazanan Dîvân şairi Deli Birader'dir (ö.942/1535?). Deli Birader, ikinci derecede bir şair olmasına rağmen, yazdığı hezelleri, tarihleri ve hicivleriyle ünlüdür bk. meselâ Orhan Şaik Gökyay, "Deli Birader", *DİA*, Ankara 1994, IX,135-136.

** Gazneli Sultân Mahmûd'un (971-1030) musâhiplerinden olan, hazırcevaplığıyla ünlü Talhak için bk. meselâ Beatrice K. Otto, *Fools are Everywhere: The Court Jester Around the World*, Chicago and London 2001, s.55,93,104.

mikdâr meks, ba‘dehû gidecek oldukda, mahdûm-i müşârun ileyh: “Elbette hükûmetine ta‘zîm ü hürmet ferîza-i zimmetimizdir” deyü ilhâhla teşyî‘a mübâderet edüp, emr u işâretiyle bagal-gîr ve dâmendârı olan kethudâsı ve sâ‘irleri kimi orasını burasını [N4 116b] kucaklayarak ve ayağına basarak, ol dahi soytarı gibi sıçrayarak ve bunlara söğüp sayarak ne hâl ise binek taşına tenzîl ve orada yine gûnâ-gûn muhâverâtla bârgîrine irkâb edüp, temekkün ü istikrâra müştagil iken, yine işâret-i müşârun ileyhle birisi bârgîrin başından licâmını sıyrıp ve diğerleri dahi bârgîrin ensesinden darb-ı tâziyâne ve remy-i hacir eylemekle, şimdi gel gör temâşâyı, âhûrdan yeni çıkmış båd-ı hevâ et‘ime ile perveriş bulmuş dinc ve oynak bârgîr-i halî‘u‘l-‘izâr oynayarak ve verâsından darb u igrâ ve bir taraftan bu kadar halkdan kopan giriv ü gavgâ sebebiyle bî-çâre bârgîr neye uğradığını bilmeyüp, her tarafa kış atup dîvâne gibi sıçrayarak sâha-i havlûyu dokuz dolanmağa başlayup, râkibi olan mevlânâ cenâbları ise cibillî esb ü ester makûlesinden be-gâyet hâ‘if ve palan üzere duramaz mertebesinde mütekellef olmağla, havf-ı câna düşüp, bir taraftan sayha vü feryâd ile el-emân gûyân bârgîrin gerden ü geysûsuna âvîzân ve bir cânibden Velî Efendi-zâde‘ye âb-rîz-efşân-ı sebb ü hezeyân olup, hâzır olan iki tarafın ‘âmme-i tevâbi‘i ve bulunan müsâfirler ve muhızrlar ve kolluk yeniçerileri ve sâ‘ir temâşâyiyânın gulgule-i kakhahaları tanîn-endâz-ı künbed-i âsümân olmağla, ‘arsa-i havlû bi-‘aynihî Kulleli Bağçesi‘nde ayular ve sensorlar boşanmış ma‘reke hengâmesinden nişân oldu; *yâ zay‘ate‘l-hükûmeti ve‘l-kazâ‘ ve yâ şeni‘ate men bihî lehu‘t-tehammülü ve‘r-rızâ**.

DİĞER

Yine Mevlânâ-yı müşârun ileyh Mekke-i mükerrerme rütbesinde mevleviyyeti eyyâmında, bir gün Velî Efendi-zâde hânesinde vâfirce a‘yân-ı mevâlî ve ricâl-i e‘âlî ile med‘uvven bulunup, hılâl-i sohbetde yâdigâr-ı müşârun ileyh nakz-ı vuzû‘ lafzı iktizâsıyla memşâya gitmekle, Velî Efendi-zâde tîz-dest birkac mismâr ihzâr [N4 117a] ve henûz Mevlânâ derûn-i beyt-i halâda iken, taşradan mismârlar ile kapuyu sedd ü bend etmekle, râyiha-i kerîhe gibi içerüye habs eyledi. Bir dürlü hurûca rehyâb-ı imkân olmamağla, tîmâr-hâneye yenice konmuş, esrimiş dîvâne gibi içerüden na‘ra-i hâyâ-hây ve sayha-i âsümân-sây ile sebb ü düşnâmın hadd ü hisâbı olmayup, ‘âmme-i ehl-i meclis ve her birinin etbâ‘ı ve sâ‘ir sükkân-ı hâne ile dîvân-hâne mâlâmâl olup, derûn-i memşâdan bunun feryâd ü zârı ve bîrûndan bu denlü halkın velvele-i kakhaha-i bî-ihdiyârı, mahallât-ı ba‘îdeye gulgule-bahş olmağla, hâricden dahi haylice seyirci ictimâ‘ını müsted‘î oldu. Ve‘l-hâsıl müşârun ileyhın ‘acâ‘ib-i etvârına ve

* يا ضيعة الحكومة والقضاء و يا شنيعة من به له التحمل و الرضا = Ey hükûmet ve kadılığın kaybı! Ey kendisine tahammül ve hoşgörü gösterilmek zorunda kalınan şerefsiz!” anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

garâ'ib-i kâr u kirdârına nihâyet yokdur. Her ne ise vücûdu Devlet-i 'aliyye'ye bâr ve halka mûcib-i renc ü âzâr idi. Ve “*Etma'û min Eş'ab*” olduğu gibi “*Ebhalu min Mâdir*” ve “*Akzeru min hirri'l-fevâcir*” olmağla, elbise-i cedîde telebbüsü pek nâdir idi. Ve geydiği câmelerin dahi dâmen ü giribânları, hırka-i hâ'izden nişân, nazzârgâna mûcib-i gasyân olur idi. Aralıkda o libâs-i pîs ü pâsı: “Fekat bunlara munhasır oldum” deyü İbrâhîm Kethudâ gibi e'izze-i ricâle vesîle-i cerr ve ihtilâs-i boğçevât eder idi. Hattâ Bursa'da menfiyyen mukîm olan Kapudân-ı sâbık el-Hâc Mehmed Paşa bir gün yine belde-i mezkûrede ol yâdigârın ziyâretine gelüp, ol hengâmda traş olur bulunmağla, başına geydiği fes, kassâb şâgirdlerinin ve Arnavud bağçevânlarının fesler[i] ile yek-kumâş, belki anlardan ezyed murdâr ve arkasındaki câme kîr u pâsdan mûte'affin ve câ-be-câ çâkçâkî ve şikâfdan at başlığının sinekliği gibi dilim dilim ve etekleri saçak gibi salkım salkım olmağla, gûyâ ki ref'-i hicâb için kaseb billah ederek: “Gerek burada ve gerek İstanbul'da hânemde işbu bir kât câme ve serpûşdan gayri [N4 117b] libâsım, kezâlik bunları iştirâ edecek harçlığım yokdur” deyü sûz-i derûnla 'arz-ı tefakkur eylemekle, Vezîr-i müşârun ileyh menziline ric'at eyledikde, mevcûdundan iki sevb ve iki fes irsâl eylemiş, ba'de vefâtihî Âsitâne'de muhallefâtı tahrîr olundukda, her bendi onar 'aded olmak üzere henûz birisi küşâde olmamış ve hediye eden kimsenin yâfte üzere ismi mastûr olarak on dört bend fes çıkup ve elli seneye karîb müddetde müctema' olan, hattâ kayınpederi Murtazâ Efendi'den kalan mahîl ve gayr-i mahîl sevâyî ve zerbaft ve şâl ve sâ'ir envâ' akmişe ve esvâbın sâde sarkıları olan estâr bin dört yüz guruşa bey' olunduğu, tevâtür-yâb-ı iştihârdır. Birkac kebîr sandûkalar hâlâ yâfteleri merbût gûnâ-gûn surre-i dînâr ile meşhûn olup, niçeleri dahi henûz merhûm Murtazâ Efendi'ye vârid olan 'atâyâ ve hedâyâ surreleri olmağla, bu âna kadar el urulmayup, mührüyle 'alâ hâlihî kûşe-gîr-i sandûka-i inzivâ olup kalmış: “İşte bu âdemin rezâ'il-i dünyeviyyesinin sûret-i ahvâli bu icmâl üzeredir. Gelelim hasâ'il-i dîniyyesine. Bu yâdigâr be-gâyet kezzâb ve muhlifu'l-va'd ve hâtikü's-sırr, zemmâm ve mugtâb olduğundan başka, târikü's-salât ve ahkâm-ı şer'iyyeden bî-mübâlât olmağla, bulunduğu mecâlisde ittîrâden li'l-enâm bilâ-vuzû' nemâza kıyâm eylediği mütevâtirdir. Hattâ mutâyebâtdan olarak tabaka-i sâniye devrinde Kâ'im-makâm-ı vakt maktûl Tayyâr Paşa ve ricâl ü küberâ'-i 'asr ve ol evânda mesâlih-i mülk ü devletin erkânından olan sanâdîd-i ocakluyan meşveret zımında Şeyhulislâm-ı zemân olan Seyyid 'Atâ'ullah Efendi'nin hânesinde müctema' olup, vakt-i zuhr

* اطمع من اشعب = Eş'ab'tan daha tamahkâr” anlamına gelen bu ifade, bir kimsenin çok hırslı olduğunu ifade etmek için söylenen Arapça bir deyimdir; bk. meselâ Muallim Nâci, *age*, s.61-65.

** ابلخ من مادر = Mâdir'den daha cimri” anlamına gelen bu ifade, harîs ve açgözlü kimseler hakkında söylenen Arapça bir deyimdir; bk. el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, I,111.

*** اقتدر من حر الفواجر = Fâhişelerin fercinden daha pis” anlamına gelen Arapça bir deyimdir.

hulûlünde bi'l-cümle edây-ı salâta kıyâm edüp, yarım sâ'at mukaddemce Şemseddîn Efendi memşâda nakz-ı vuzû' eylemişken, bilâ-vuzû' ol dahi nemâza ibtidâr edüp, lâkin Tayyâr Paşa habîsi yalnızca bir odada şurb-i duhân ederek [N4 118a] ku'ûd u ârâm eylemişidi. Ba'de's-salât ecille-i 'ulemâ'-i vaktiden 'İzzet Beyefendi, Paşa-yı müşârun ileyhle bî-teklîf olmağla, rûy-i mulâtafe ile âhestece: "Behey Sultânım bu kadar halka karşı bari muvâza'aten nemâza beraberce durup, bir takım harf-gîrâna lisân vermeseniz, olmaz mıydı? İşte Şemseddîn yâdigârının secde ber-dergâh-ı Ma'bûd olmadığı cümlelerin ma'lûmu iken, abdestsizce kalkup nâsa göstörüş eylediği manzûrunuz oldu. Siz dahi hiç olmazsa anın gibi abdestsiz olsun, manzara-i nâsda ikâme-i ef'âl-i nemâz etseniz münâsib idi" deyü mu'âhaze-i mâ-lâ-ya'nî eyledikde, Tayyâr Paşa zebân-ı istinkâr birle: "Yok birâder efendi! Ben anın [gibi] küfr 'ale'l-küfr irtikâb eylemem. İşte ben bî-nemâzım. Hem riyâ' ve hem bilâ-vuzû' nemâz kılmak benim dînime yakışmaz" deyü cevâb eyledi. Bunların bu muhâverelerine ol hengâmda muttali' olan yârân-ı sühan-dândan biri: "İşbu "Veylün li-men kefferehû Fir'avn"*" fıkrasını zebân-zed ederek millette Paşa'yı yâdigâr-ı mezbûr üzere tafdil ü tercih eyledi. Ve bu yâdigâr-ı nâ-fercâm begâyet nemek be-harâm olmağla, ikrâmını gördüğü zevât vakten mine'l-evkât eyyâm-ı mu'tâde-i ikrâmına 'özü vâki', yâhûd nisyân sebebiyle faysal verdikde, ol âdem hakkında sell-i seyfi lisân-ı ciğër-kâr ve pey-der-pey ismâ' ederek, yine bir gûne üstühân-pâre ihdâsına nâ-çâr eder idi. Kanlıcak semtinde sâhil-i bahrı rıhtım ile doldurarak tecdid ve binâ eylediği sâhil-hâneyi ve Âsitâne'de inşâ ettiği nekbetgâh-ı şe'âmet-âşiyâneyi avcılar kümültesi gibi masîde-i tayyârât eylemekle, yalnız merhûm Selîm Hân hazretleri tarafından her birine on beşer bin guruş ve sâ'ir kibâr u ricâlden hâllü hâllerince imdâd-ı bünyâd nâmiyle kîse kîse dirhem ü dînâr ve ba'de'l-itmâm bisât u mefrûşât-ı girân-mikdâr der-âmed olmağla, binâ'-i mezbûr mâddesinde kati vâfir ribh ve fâ'ide kesb eylediği [N4 118b] meşhûr ve mütevâtirdir.

Ve Pâdişâh-ı merhûm hazretlerinin bundan mâ'adâ beher sene 'atâyây-ı zâhire (زاخره) ve merâtib ve menâsıb-ı zâhirelerine (زاهره لرينه) mazhar iken, mahallinde iş'âr olunduğu üzere inkılâb-ı devr-i Saltanat hengâmında Bâb-ı 'âli'de küfrân-ı ni'mete mebnî, âvâz-ı hamîrâne ile İbrâhîm Kethudâ'ya hitâben itlâk-bend-i zebân birle hâşâ 'ani's-sâmi'in söylediği sözler, hayret-bahş-ı sevâmi'-i müstemi'in olmuşdur. Ve'l-hâsıl yâdigâr-ı merkûm *Kâmûs Tercemesi Okyânûs*'da müsbet olan "Hilbâce (هلباجة)" mâddesinin medlûlü gibi**, câmi'-i mecâmi'-i me'â'ib ve mecmû'a-i mesâvî ve mesâlib bir şahs-ı denî-fitrat ve vücûdu devlete mahz-ı siklet idi. Hakkında gerçi itlâf-ı varak ve it'âb-ı kalem

* ويل لمن كفره فرعون = Firavun'un bile kâfir olarak gördüğü kişiye lanet olsun" anlamına gelen Arapça bir bedduâdır.

** Metnimizde anlamına atf yapılan "Hilbâce" kelimesi için bk. Mütercim 'Âsım Efendi, *el-Okyânûs'u'l-Basî fî Tercemeti'l-Kâmûs'u'l-Muhîr*, Der-sa'âdet 1305/1887, I,452.

birle bu resme itnâb sû' bi'z-zikr olup, lâkin 'ale't-tahkîk hasâ'il-i mecbûlesine nispet, muharrer olan kelimâtımız Gavur Gölü'nden katre ve Keşiş Dağı'ndan sahra vezânındadır. Ve bu denlü tahrîrden garazımız, edebî edebisizden öğrenmek şivesiyle mütâla'a edenler mütte'iz ve böylece evsâf-ı zemîmesi ahlâfa medâr-ı i'tibâr kalmak rezîlesinden mutebassır ve muhteriz ü müteyakkız olmak niyyet-i hâlisasına mebnîdir; *tecâvezallâhu 'an-seyyi'âtihi ve edhalehû bi-rahmetihî fi cennâtihi ve hafiznâ ve iyyâküm 'ammâ yücebû'z-zikra bi's-sû'î fi hayâtinâ ve ba'de memâtinâ, âmîn bi-câh-i Seyyidi'l-Mürselîn* *.

Pâyâmâl-i hâme-i bast u imlâl olduğu üzere Çarkacı 'Ali Paşa Âsitâne'de bulunmak mülâbesesiyle vak'a-i sâbika hılâlinde islâh-ı zâtü'l-beyn için mesbûku'z-zikr efendiler ile mütereddî-i tarafeyn olup, levendlikden neş'et eylemekle, levend-nâme fennine 'ârif ve askerî ve evbâş lisânına vâkıf olmağın, makâm-ı mübâhase ve muhâverede efendilere yârlığı ve bi'l-ma'iyeye yararlığı vukû'-yâb olarak, mahz-ı fazl ve tevfik-ı hazret-i Rabbânî ve teveccüh-i derûn-i cenâb-ı Cihânbânî [N4 119a] berekâtiyle nâ'ire-i fiten sâkin ve kulûb-i cânibeyn âremîde ve mutma'in olmuşîdi. Binâ-ber-ân Vezîr-i müşârun ileyh ber-muktezây-ı hâl ü zemân mesned-i Kâ'im-makâmî'de çâr-bâliš-nişîn-i 'izz ü 'üvnân olup, zu'munca mâdde-i mezkûre bi'l-inhisâr kendünün dest-yârî-i sa'y ü himmetiyle sûret-yâfte-i temşiyet ü karâr olup, zâtında 'âmî ve gâfil ve hakâyık-ı cihâtına câhil olmağla, kuvvet-i tâlî-i Şehriyârî ve bereket-i hulûs u teveccüh-i Cihândârî dekâyıkına nâdân ü zâhil olduğundan başka, merci'-i cemî'-i ehl-i İslâm olan şerî'at-i mutahhereyi hâmil rufekây-ı 'ulemâyı sevâd-ı bî-mâhiyyet 'add ü i'tibâr etmekle, hod-be-hod teşahhus ve vücûd peydâ edüp, makâm-ı Sadâret ve şeref-i kurb-i Saltanat ve nüfûz-i emr ve celb-i menfa'at müstelezâtîyle dimâğ-ı âlâ ve gûyâ ki, taraf-ı Saltanat ve ümenâ'-i devlet ve sâ'ir sekene-i Dâru's-saltana ve zümre-i Bektâşiyân kendüsünün memnûn-i 'inâyetleri olmağla, bi'l-fi'l Sadr-ı 'âlî'den ezyed vak' u haysiyyetle mümtâz ü müstesnâ olmuşîdi. Ve fi zâtihî pür-gû ve tehî-gülû, fettân u huddâ' ve muharrik ve cesûr, nâ-binây-ı 'avâkıb-ı umûr, harîs u tâmî', mübtelây-ı şereh ve şebak-ı lâ-yüşebba' olmağla, havsala-i emel ü âzına vâridât-i Kâyim-makâmî değil, sâdirât-i Sadâret dahi âzdan âz geldiğinden başka, esbâb-ı mesrûdesine nazaran evvel vehlede bi'l-fi'l Sadâret'i, muktezây-ı zu'mu üzere kendüsüne hakk-ı sarîh mesâbesinde takdîr u ru'yet eyleyüp, hattâ ol mesned-i mu'allâyı kendi kılıcı etmeği 'addiyle tehallûfünü muhâl i'tikâd eylediğine mebnî, Sadâret irâdına da bi'n-nefs kendüsü mutasarrıf olur idi. Hâliyâ mühr-i Vekâlet'in bi't-tehallûf cihet-i mechûleye tevcîhle kendüsü Kâ'im-makâmîlik merkezine tenzîl, husûsan

* تجاوز الله عن سيئاته و ادخله برحمته في جناته و حفظنا و اياكم عما يوجب الذكر بالسوء في حياتنا و بعد ممانتا آمين بجاه سيد المرسلين = Allah onun günahlarını affeylesin, onu cennetinde rahmetine alsın, bizi ve sizi hayatımızda ve öldükten sonra kötü bir şekilde anılmaktan korusun. Allahım, peygamberlerin efendisinin yüzü suyu hürmetine duâmızı kabul et!" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Kapudanlık tevcîhi birle dervâze-i ümmîdi bi'l-küllîyye sedd ü takfil olunduğundan münfa'îl ve bu esnâda Hâtem-i Vekâlet'in Yûsuf Ziyâ Paşa tarafına mersûliyyeti te'ayyün [N4 119b] ve mahallinden fekk-i râbîta-i ârâmla Âsitâne savbına yekrân-rân-ı teveccüh ü vürûd olduğu tebeyyün eylemekle, bu vaz'-ı nâ-sâzdan nihâyet derecede âzürde-dil olup, leyl ü nehâr ise hulyây-ı Sadr ile 'illet-i sadra uğramış masdûr-i rencûr gibi muztarib ü bî-karâr ve derd-i mihr-i mühr ile fass-ı nigîn-âsâ dâğdâr idi. Lâ-cerem peyâm-ı tekarrub-î Sadri'zam, dağdağa-sâz-i dil-i sevdâ-zedesi olmağla, dâ'ire-i derûnu, nîrân-ı ye's ü hirmânla nümûne-i âteşgede oldu.

Pes vesâvis-i şeytâniyye ve hevâcis-i nefsâniyye istîlâsiyle hod-be-hod hem-yânçe-i levend-nâme-i mekr u ihtiyâle mürâca'atla, istihsâl-i esbâb-ı Sadâret'e teşebbüs ü mübâşeret edüp, fart-ı tehâlûk-i mesned-i devlet ve kemâl-i hırs ve ârzû-yi merkez-i Vekâlet sebebiyle şûrîde olan zihn ü idrâki gibi ma'kûs ve re'y-i nâ-dürüstü gibi lagv u butlânı mahsûs ile fikr-i kec ve tedbir-i mu'avvic birle zamîr-i sekâmet-semîrinde şu sûret üzere karâr-gîr oldu ki, çünkü Yûsuf Ziyâ Paşa vükelâ'-i 'ahd-i Selîm Hânî berkeşîdelerinden olup, Ocaklu'nun gayretkeşi olan Tayyâr Paşa'nın inhizâmına müstakillen 'illet ve devr-i Mustafa Hânî'de düşmen-i cân-ı Bektâşiyân olan Çepar-zâde ile ve sâ'irleriyle girih-bend-i rişte-i ittîfâk u cem'îyyet olmağla, el-hâletü hâzih mutî' fi'l-bagy olan Bektâşiyân tâ'ifesinin menfûr u merdûdu ve anı i'âde birle yerine bir me'mûnül'-gâ'ile Vezîr'in, husûsan hâlâ cümle hakkına mahz-ı hayr olan Kâ'im-makâm Paşa'nın nasb u ik'âdı, bi'l-cümle Ocakluyân'ın 'umde-i maksûdu olmağla, Yûsuf Paşa'nın ısdârını fesh ve: "Devletin bu 'azîmeti nesh olmadığı sûretde dervâze-i nîm-beste-i şerr u fitne küşâd ve perde-bîrûn hengâme-i nâ-mevzûn-i âşûb u fesâd, vâbeste-i makâm-ı her-çi-bâd-âbâd olacağı, şâ'ibe-i şekk ü şübheden âzâddır" müfâdında müzevvir ve musanni' kağıdlar tahrîr ve bir gice hafîce bir mahrem ve mu'temedi yediyle [N4 120a] Dâru'l-emâre kapularına yapışdıralar. Pes bir gice bu tasvîrine kıyâfet verüp, ferdâsı mükâlemeye mu'ayyen efendiler Bâb-ı 'âlî'ye geldiklerinde, ol yâdigâr-ı nâ-sütûde-kirdâr telâş ü ıztırâb ve hadşe vü inkılâbla kağıdlar mâddesini dermeyân ve in'ikâs-i kazıyye sûretinde vehâmet-i 'azîme ve nedâmet-i fahîmeye mü'eddî olacağını i'zâm-ı mâdde ederek serd ü beyân eyledi. Kâdî-i İslâmbol Tâhir Efendi, dakîka-dân ve hurde-şinâs olup ve mukaddem ve mu'ahhar Paşa cenâblarının ba'zı mehâ'il ve mehâbirlerinden mes'ele-i matviyyesini istinbât ve istihrâc ve el-hâletü hâzih bu mukaddime-i masnû'adan çigûnegî-i matlûbunu istintâc eylemekle, henüz bahr-ı tûfân-zede-i fitneye kemâ yenbagî sükûnet gelmeyüp, hâlâ Devlet-i 'aliyye lodos deryâsı gibi munkalib ve hammâm-ı Fir'avn-âsâ muztarib iken, şimdi bu devletlünün ez-ser-i nev sarsar-ı hîz-i fesâd olmak mu'âmelesine ibtidârından, teb-zede-i telâş-ı cân-hırâş olarak: "Öteden berü bu makûle kağıd işleri olagelmıştır" deyü emsâl hikâye ederek

tevhîn-i mâdde etmesi mü'essir olmamağın, asl-ı mebhasa duhûl ile Ocaklu tâ'ifesinin 'ahd ü mîsâkları mücebince kat'â umûr-i devlete ve mesâlih-i memlekete tedâhul ü ihtilât eylemeyeceklerini tavrı'e vü takrîr birle izhâr-ı sûret-i istinkâr ve bu cihetle bu kağıdlar elbette hâricden fitne-cû, münâfik sâhtesi, müzevvir ve musannı' olduğunu iş'âr eyledikde, bu te'vîl ü ta'bir Paşa cenâblarının münâfi-i semîr-i zamîri olduğundan nâşi, cemel-i hâyic ve lücce-i mâyic gibi keff-endâz-ı hışm u infî'âl ve Sadâret delisi olmağla, bi'l-külliyeye ârâm ve şu'ûru dest-zede-i mahv u izmihlâl olup, şerâre-pâş-ı tehdîd ve 'alev-efşân-ı te'yîd ü te'kîd olarak: "Mâdde-i mezbûre 'ale't-tahkîk Ocaklu işi olup, hattâ bundan mukaddemce dahi ba'zı sanâdîdleri, kağıd-ı merkûmların mefhûmlarını bana telmîh u ta'rîz eylemişler idi. Ben zecr u inkâr ederek tevcih-i sâmi'a-i i'tibâr [N4 120b] etmez idim. el-Hâletü hâzih Vezîr-i müşârun ileyhın tekarrübü bedîd ve tarafımızdan nâ-ümmîd olmalarıyla ta'rîzlerini tasrîha tebdîl eylediler. Lâ-cerem Vezîr-i a'zam eğer 'avdet eylemez ise, bâb-ı fitnenin meftûh ve metn-i âşûb u fesâdın meşrûh olması mukarrer ve müsellemler ve bu hâdise rikâb-ı müstetâba 'arz u beyân birle cûyây-ı tahvîl-i Sadâret olmak ehemmiyetli ü elzemdir" deyü dürrüşâne ve nâ-dürüstâne serd-i cevâb-ı kat'î, Tâhir Efendi dahi fi zâtihî saht-meşreb, şedîdü's-şekîme, âbiyyü'n-nefs, dilîr, sengîndil ve hârâ-tebdîr olup, müdârâ bilmez, lisân-ı 'asr 'ibârâtına zıkr u fikrini sarf u imâle kılmaz, fezâzat ü gızlâtını mutâyebât aralıklarında kendüsi mu'terîf, metânet-i kavîl ü fi'l ile muttasıf bir zât olmağla, müşârun ileyhın bu resme tasnî' u tezvîr ile ez-ser-i nev kânûn-i fesâd ü şûrişin tahrîk ü tescîrine ictisârı, rubâyende-i ârâm u ihtiyârı olmağla;

Yahyâ! Burada hâtır-ı yârâna bakılmaz*

müfâdını pîş-nihâd edüp, sûret-i salâbet ve şâkile-i şehâmetle: "Behey devletlü sultânım! Evvelâ *'În murde bâyin şiven niyerzed'*" fehvâsınca, bu mâdde ânifen iş'âr-ı 'âcizânem üzere bu denlü te'essür ü infî'âli mütehammil ve endişe-i dür u dirâza mahall-i kâbil değildir. Bunun zir u bâlâsında kat'â tagyîr-i kalb ve tekdîr-i nefis edecek hâlet yoktur. Sâniyen bu mâddenin hakîmâne teharrî ve teftîşinde dikkat ve mübâlâga olunmak, elbette şart-ı hazm u ihtiyâta evfak ve zavâbıt-ı 'akliyyeden olduğu emr-i muhakkaktır. Kable't-teharrî bu husûsa ibtidâr, bi-'aynihî şâhid-i vâhid-i mevhumla hükm-i mâdde kabîlinden olduğu derkâr olmağla, bir vechile zevî'l-'ukûle sezâvâr değildir. Zîrâ tehyîc-i mehâzîr-i kesîreden başka, itmînân-i kalb-i hümâyûnun insilâbına mebnî, Pâdişâh ile kul beynine münâfese-i tâmmen ilkâ, husûsan *'Yek dâğ nik nâ-şude dâğ-ı dîğer nihâd'* müfâdınca, Devlet-i 'aliyye'nin divel-i sâ'ireye karşı bir güne züll ü nakîsası

* Metnimizdeki bu mîsrâ Şeyhulislâm Yahyâ'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*, hzr. Hasan Kavruk, s.166 (ekitap.kulturturizm.gov.tr, erişim tarihi 9.03.2014).

** *این مرده باین شیون نیرزد* = Bu ölü bu kadar yanıp yakılmaya değmez" anlamına gelen Farsça bir atasözüdür.

ber-taraf olmaksızın, semt-i Âsîâne'ye [N4 121a] mütekarrib olmuş Vezîr-i a'zam'ı i'âde eylemek Devlet-i 'aliyye'ye ne mertebe kesr u rezâlet olduğu müstağnî-i ifâdedir.

Dikkat etsen bir ucu gerdiş-i çerha dayanur*

istinâdınca şâyed cenâb-ı devletinizden bî-haber, mülâhaza-i hayr u şerden kat'-ı nazar ile zu'munca celb-i Sadâret'e vesîle-i kârger 'add ederek, ba'zı şifte-i dâd ü sitâd olan etbâ'-ı sebük-mağzân-ı hıyânet-nihâdların sanî'leri olmak hâtıra gelür. Ve bu hâtıra, sıdk u savâba akreb ve lede'l-istiksâ', hayyiz-i hakikatde zuhûru ihtimâl-i aglebdir" deyü serd-i cevâb ve hatm-i kabâle-i makâle-i isâbet-me'âb eyledikde;

el-Meded ey dil ne müşkilter su'âl olmuş sana**

Yâ meded, el-meded! Şimdi Paşa cenâbları işbu berhem-zen-i sabr u hûş olan kelâmı gûş eyledikde, Karadeniz gibi cûş ve 'aynü'l-kıtr-âsâ hurûş edüp, hezâr tekellüfle sâhte vü perdâhte eylediği san'at-ı müzevviresinin sihr-i bî-esâs-âsâ yek-lahza-i rüşd ü firâsetle meydâna zuhûrundan ve semîr-i zamîri olan emel ü maksûdun insırâfı, belki eşna' vech ile inhirâfı mülâhazasından nâşî ıztırâb ve telâşî dü-bâlâ olmağla, dehân-ı herzeyi bâz ve mübersem ve sevdâ-zede gibi bî-ser ü bün kelimât-ı nâ-sâza âğâz eylemekle, meclisi şûran-şûr ve sayha vü gavgâyı istimâ' eden tevâbi' ve levâhıkı müsâra'atla huzûra mecbûr edüp, Tâhir Efendi dahi min-ba'd meks ü kelâmın 'âlemi olmadığına mebnî hemân kıyâm ve mütesallibâne hânesine i'tizâm eyledi. Paşa cenâbları dahi "Çâpük uğru hâne sâhibini müttehem eder" fehvâsınca verâsından yazabildiği rakîme-i sakîme ile rikâb-ı şevket-me'âb-ı hazret-i Şehriyârî'ye Efendi-i müşârun ileyhın nefy ü iclâ olunmasını istid'â edüp, gerçi cenâb-ı Hidîv-i dakîka-dân *veffekahullâhu'l-Melikü'l-Mennân****, Kâ'im-makâm cenâblarının ne gûne yâdigâr ve Tâhir Efendi'nin bu bâbda muhıkk u sâdık ve dürüst-efkâr olduğunu nûr-i firâsetle yakînen idrâk edüp, [N4 121b] lâkin vakit nâzik, dost ise pek ter-meşreb, ya'nî Kâ'im-makâm Paşa'nın mecbûl olduğu hasleti ve Bektâşiyân'la germî-i âmîziş ü ülfeti olduğu ve dimâğ-ı hevâ mesâğı, sevdây-ı Sadâret buhârîyle dolduğu ve bu takrîble ihdâs-i şerr u şûr ve tıfl-ı nev-hâste gibi henûz kıyâm üzere olan nizâm-ı Devlet-i 'aliyye'ye yine îrâs-i vehn ü fütûr edeceği, melheme-i sevânih-i âsümânî olan hâtır-ı fâhır-i hakâyık-dânîlerine

*** يك داغ نيك ناشده داغ ديكر نهاد = Bir yara iyileşmeden diğer bir yara ortaya çıktı" anlamına gelen Farsça bir deyiştir.

* Metnimizde yer alan bu mısra, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, I,510.

** Bu mısra, baş taraftaki "el-Meded" kelimesi yerine "el-Aman" şekliyle Nedîm'in gazellerinin birinde geçmektedir; bk. *Nedîm Divânı*, s.250.

*** وفقه الله الملك المنان = İhsânî bol olan Allah onu başarılı kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

sânih olup, Sadriâ'zam'ın dahi tekarrübü sebebiyle merkez-i Kā'im-makāmî'de ancak eyyâm-ı kalîle ikâmet-güzîn olacağına mebnî, evkât-ı mezkûreyi imrâr edince[ye] kadar kendüsüne mülâyene ve mümâşât, belki mülâhaza-i merkûmeden nâşî mu'âmele-i müdârât eylemek kâ'ide-i hikmete muvâfik ve salâh-ı maslahata mutâbık olduğunu mülâhaza-i sahîha birle müsted'ây-ı müşârun ileyhe tevcîh-i sem'-i isgâ buyurmalarıyla, Tâhir Efendi'yi mâh-ı merkûmun on birinci günü[◊] Mihalic Kasabası'na iclâ buyurdular. Ve bu cihetle Kazâ'-i Dâru's-saltana münhall olmağın, hâlâ Mekke Pâyesi olup, sâbıkâ Galata Kadısı olan Mekkî Efendi-zâde Mustafa 'Âsım Efendi'ye tevcîh ü ihsân buyuruldu.

Garîbdir ki min-ba'd ne kağıda ve ne mefhûmuna dâ'ir aslâ bir kelâm mesmû' olmamağla, Tâhir Efendi'nin sıdk-ı makâli cümle 'inde zâhir ve Paşa cenâblarının sanî'a-i şenî'ası olduğu mesel-i sâ'ir oldu.

Latîfe

Sâbıkâ îmâ olduğu üzere Anadolu'ya ve adalara menfâ olan 'ulemâ', Efendi-i mûmâ ileyhın Kadı-köyü'nde kâ'in sayfiyye-hânelerinde berk ü sâz-ı tarîklerini tanzîm için çend rûz ârâm ve oradan cihet-i menfâlarına i'tizâm ederler idi. Hattâ 'Alemdâr Paşa'nın iclâ eylediği efendiler dahi ber-vefk-ı 'âde râh-ı menfâlarına oradan rû-nihâde olmalarıyla;

Serhadd-i bekâ arayata menzilizdir

me'âli, nakş-i kitâbe-i vâsf-ı hâli olan [N4 122a] hânemize Devlet-i 'aliyye husûs-ı merkûm için mîrîden bir mikdâr ta'yînât tertîb eyleseydi" deyü latîfe eylemişidi. İttifâkî kendüsü dahi Âsitâne'den menzil-i merkûma imrâr olunup, oradan Mihalic'e zevrak-süvâr oldu. Ba'de'l-'avd bu latîfe kendüsüne îrâd olundukda: "Kâşkî ta'yînât-ı mezkûre tertîb olunmuş olaydı, hîn-i 'azîmetimizde mesârifimize medâr olur idi" deyü mutâyeye eylemişdir.

Dîğər

Bir gün bu Fakîr ziyâretine varmışidim. Sâbık Kethudâ Penâh-zâde 'Osmân Efendi dahi vürûd etmekle, esnây-ı sohbetde meğer Bâb-ı 'âlî'de bir mâdde için haylice huşûnet eylemiş imiş. Vaz'-ı mezkûrunu nakl eyledikde, Bu Hakîr istihcân yüzünden: "Ah efendim garîb meşrebin var" dedim. Fakîr'e cevâb ma'razında: "Behey Efendi! Ne diyeceksiz? Bu Âsitâne-i sa'âdet'de iki nefer *fazzan galîzan** var, biri benim ve biri işte şu 'Osmân Efendi'dir" deyü huşûnetine i'tirâfla izhâr-ı insâf eyledi.

◊ 11 Safer 1224 = 28 Mart 1809 Salı.

* Metnimizdeki "fazzan galîzan" kelimeleriyle, Âl-i 'İmrân, 3/159. âyette geçen "*fazzan galîza'l-kalbi* = غليظ القلب = kaba, katı yürekli" kelimelerine telmîh vardır.

Tevcih-i Emânet-i Tersâne

Emîn-i Tersâne İsmâ‘îl Ağa, Tersâne umûrunu vech-i lâyıkı üzere idâreden ‘aczi ‘iyân ve kapucu-başlıardan hâlâ Matbah Emîni Hasan Ağa, ol makûle umûrda merd-i meydân olmağla, mâh-ı mezbûr evâsıtında[◊] İsmâ‘îl Ağa mün‘azil ve Matbah Emâneti kemâ-kân ‘uhdesinde olarak bu emânete de mütehammil oldu.

Vefât-ı Murâd-zâde

Sâbıkâ Kādî-i Dâru's-saltana Murâd-zâde Mehmed Murâd Efendi, ‘Alemdâr Paşa sadmesiyle sürgün avı çergesinin efrâdından olarak Edirne'ye tard ile Der-i murâd'dan ib‘âd olunmuşıdi. Mâh-ı mezbûr evâsıtında^{◊◊} dâmen-çîn-i hâkden fenâ ve rû-be-râh-ı iklim-i bekâ olduğu haberi, sâmi‘a-i mîrâs-hârlarını leb-rîz-i tarab u safâ eylemekle, müddet-i hayâtında husûsan vüs‘at-gâh-ı kazâsında bâr-ı girân-ı vizr u vebâlini ber-dûş-i zimmet-i ihtimâl eylediği emvâl-i bî-şumâr-ı habâset-endûhtesini [N4 122b] beynlerinde iktisâma isti‘câl edüp, herkes hissesini iğtinâm ve istîfâya itâle-i ser-pençe-i savlet ve ‘âdet-i müstemirre-i vârisân-ı bî-insâfân üzere meyyitin rûhuna fâtiha değil, terahhum lafzını bile zebân-âver-i yâd ü tezkâr etmeyerek, havz-ı lücce-i ‘îş u ‘îşret eylediler.

Terceme

Müteveffây-ı mûmâ ileyh mevâliden Mehmed Murâd Efendi'nin zâde-i sulb-i âzâdesi olup, resm-i ‘âdî üzere devre vü kevresini ikmâl ederek, iki yüz on yedi târihinde^{◊◊◊} bi'l-fi‘l Mekke-i mükerrerme Kazâsı'na nâ‘il ve yirmi bir senesi cumâdelûlâsı guresinde^{◊4} müteveffâ Sır Kâtibi Ahmed Efendi'nin ma‘lûm-i herkes olan mu‘âmele-i kâm-res vesâtatiyle himmetine mazhar olmağla, esb-i ikbâlî fezây-ı kazây-ı Dâru's-saltana'da câ‘il olmuşıdi. Vak‘a-i hal‘-ı Hudâvend-i esbak husûsunda ve ba‘dehû bâlâda bast u beyân olunduğu üzere pîş-kadem-i tarîk-ı maslahat ve pehlevân-ı meydân-ı taklîb-i devlet olmağla, müddet-i kazâsına altı ay medd ile ikrâm ve ol câhil-i cesûru ve câ‘ir-i kefürü Şeyhulislâm-ı vakt cenâbları müstevlî-i enâm eylemekle, “*Men'ister‘a'z-zi'be fe-kad zaleme**” mazlemesine bâ‘is, belki “*el-Bâdî*

◊ 11-20 Safer 1224 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

◊◊ 11-20 Safer 1224 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

◊◊◊ 1 Muharrem 1217 = 4 Mayıs 1802. Murâd-zâde Seyyid Mehmed Murâd Efendi'nin Mekke Kadısı olması, 1 Muharrem 1216/14 Mayıs 1801 Perşembe günü gerçekleşmiş gibi gözüküyor; bk. meselâ *Tarik-ı Defter-i ‘Ulemây-ı Kirâm*, Millet Ktp., Ali Emîri, İlmiyye, nr.71, vr.13b.

◊4 1 Cumâdelûlâ 1221 = 17 Temmuz 1806 Perşembe.

* من استرعى الذئب فقد ظلم = Sürüyü kurda teslim eden şüphesiz zulmetmiştir” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür.

*azlem**” meslebesine vâris olmuş idi. Fî zâtihî câhil ü nâdân, zimmetine hakk-ı hâce-i mekteb nâ-güzerân, mûr-i dâne-çîn-âsâ harîs u tâmi‘, erzel-i vücûh-i iktisâb irtikâbına mecbûl ü muntabi‘, hükûmetinde câ‘ir u zalûm, hatt-ı butlân-keş-i hükûmet-i Kâdî-i Sedûm [=Sodome] idi. Pençe-zen-i ekbâd-ı ‘ibâd olarak iddihâr eylediği emvâl-i bî-ta‘dâdın ve nâ‘il olduğu rûtbe-i ‘ulyânın henûz humârsızca zevk u safâsını bir hoşça istîfâ etmeksizin pîçîde-i hârîstân olan kıt‘a-i peşem-âsâ sâhil-hânesinden cüdâ ve dûr-bâş-ı kahr-ı cân-hırâşla tard olunmağla, istîlây-ı gumûm u sücûndan ez-kadîm mübtelâ olduğu zîk-ı sadr ‘illeti [N4 123a]¹ ve efzûn ve semm-i muvakkat-i intikâm-ı ma‘nevî-i Selîm Hânî, Şemseddîn gibi bunda dahi rû-nümûn olmağla, târîh-i mezbûrda bu dahi tayy-ı bisât-ı hayât ve ‘azm-i cânib-i dâr-ı mücâzât edüp, mâl ü bâl-i endûz-i bî-şumârı, mîrâs-hârlarına sermâye-i servet ü yesâr ve kendüsi eskâl-i evzâr ile girân-bâr olarak hisâb ü ‘ikâb keşmekeşine giriftâr oldu; *tecâvezallâhu ‘anhu. Allâhumme a‘samenâ ‘ammâ lâ-hayra lenâ fi‘d-dünyâ ve‘l-uhra***.

İtlâk-ı ‘Ali-zâde Efendi ve Hafîd Efendi

Efendiyân-ı mûmâ ileyhimâ ‘Alemdâr Paşa menfîleri olup, lâkin fi‘l-hakîka mâdde-i kerîhe-i ma‘hûdede fatîr-i hamîrleri yoğiken, Nasreddîn Hâce'nin: “Bu dahi ol cinsdendir” latîfesince, ittrâden li‘l-bâb ‘Ali-zâde es-Seyyid Mehmed Nûreddîn Efendi hazretleri Kûtahya'ya ve Hafîd Efendi Kastamonu'ya iclâ birle it‘âb olunmuşlar idi. ‘Ali-zâde Efendi'nin kat‘â ol bâbda kavli ve fi‘li, rızâ ve medhali olmadığından başka, ‘ilm ü kemâl ve fazîlet ve salâh u ‘iffet ü diyânetle ittisâfî, ma‘lûm-i hazret-i Şehinşâh-ı merâhim-penâh oldukda, Efendi-i müşârun ileyh kezâlik Hafîd Efendi'nin dahi ol meslebeden berâ‘etine mebnî, ikisinin hakkında birden birr u merhamet ve ‘inâyet-i Mülûkâne'leri erzîde buyurulmağla, mâh-ı mezbûr evâsıtında[◊] her biri kayd-ı gurbetden rehânîde ve Âsitâne'ye gelüp ehl ü ‘iyâlleri birle mülûkât ümniyyesine resîde oldular.

Tevcîh-i Eyâlet-i Erzurum

Şark Cânibi Ser‘askerliği'yle Vâlî-i Eyâlet-i Erzurum olan ‘Abdî Paşa, mâh-ı merkûm evâsıtında^{◊◊} raht-çîn-i mansıb-ı hayât-ı bî-bekâ olduğu peyâmı,

* البادى اظلم = Zulme ilk girişen, ona karşılık olarak zulmedenden daha zâlimdir” anlamına gelen Arapça bu cümleye çok benzeyen “*el-Bâdî bi‘ş-şerri azlemü* = البادى بالشر اظلم = Kötülüğe ilk girişen, ona karşılık verenden daha zâlimdir” cümlesi ve benzerleri hakkında hadîs olmadıkları bildirilmektedir; bk. el-‘Aclûnî, *Keşfü‘l-hafâ*, nr.888, I,283.

1 Sayfa altında karşı tarafa işaret eden “mütezâyid” kelimesinden de anlaşıldığı gibi 123a bu kısmın devamı değildir. Muhtemelen ciltleme yapılırken arada birkaç varak atlanmıştır.

** تجاوز الله عنه اللهم اعصمنا عما لا خير لنا فى الدنيا و الاخرى = Allah onun taksîrâtını affeylesin. Allahım dünya ve âhirette faydası olmayan şeylerden bizi koru” anlamına gelen Arapça duâdır.

◊ 11-20 Safer 1124 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

◊◊ 11-20 Safer 1124 = 28 Mart - 6 Nisan 1809.

vâsıl-ı sem‘-i vükelâ’ olmağla, mâh-ı rebî‘ulevvel guresinden[◊] zabt eylemek üzere [N4 123b] sâbıkâ Karahisâr-ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf Vezîr Şerîf Paşa'ya selefi gibi Şark Cânibi Ser‘askerliği'yle tevcîh olunup, çend rûz zarfında Âsitâne-i sa‘âdet'e nâz-efken-i hayr-ı makdem olan Sadria‘zam telhîsiyle mâh-ı mezbûrun on ikinci gününden^{◊◊} mutasarrıf olmak üzere Vezîr-i müşârun ileyhe Trabzon Eyâleti ve Erzurum Eyâleti de sâbıkâ Mar‘aş Vâlisi Vezîr Mehmed Paşa'ya yine şart-ı Ser‘askerî-i Cânib-i Şark ile tevcîh ü ihsân ve taraflarına irsâl-i menâşîr ile kadr u şânları vâlâ-nişân kılındı.

Terceme-i fi'l-cümle

Müteveffây-ı müşârun ileyh ‘Abdî Paşa, Sadria‘zam Ziyâ Paşa hazretlerinin mağlûb ve makhûru ve meshûriyyeti müzekkir, fart-ı inkıyâd ü istislâmla muztarr u mecbûru olan zevce-i kattâle, delle-i muhtâlenin birâderi olmak mülâbesesiyle kendünün kayını olup, def‘a-i ûlâ sadâretlerinde ‘Abdî Bey nâmiyle Kapucular Kethudâlığı Pâye-i sâmiyesine îsâl ve der‘uhdesi olan Me‘âdin-i hümâyûn Emâneti'ne Kâ‘im-makâm eylemekle, anın dahi işini altun eyleyerek, katâr-ı Kârûniyan'a idhâl eylemişidi. Mısır seferinden ba‘de'l-‘avd kaydâfe-i merkûmenin emr u ibrâmına mebnî, taraf-ı Mülûkâne'den bi'l-istid‘â’ rütbe-i vâlây-ı Vezâret'le Vâlî-i Eyâlet-i Diyârbekir ve Emîn-i Me‘âdin-i hümâyûn olmuşidi. Sene-i sâlifede Erzurum Eyâleti'ne menkûl olmuşiken, târîh-i mezkûrda mansıb-ı fenâdan munfasıl ve kişver-i bekâya müntakıl oldu. Beyliği ve Vezâret'i hengâmlarında târihe kayd olunacak Devlet-i ‘aliyye hıdmeti ve şâyân-ı sâbâş olacak bir vaz‘ u hasleti mesmû‘ ve ma‘lûm-i Muharrir-i bi-nevâ olmamağla, tercemesinde bu kadarca ile iktifâ olundu. Hulâsası hil‘at-i girân-kıymet-i Vezâret'i trâz-ı mehâ‘il-i mefâhirden ‘ârî berây-ı hâtır ol dahi Devlet-i ‘aliyye'nin bir Vezîr-i vâlâ-i‘tibârı idi.

Kudûm-i Sadria‘zam der-Âsitâne-i sa‘âdet

[N4 124a] Nakş-ı nihâlî-i safha-i tahrîr olunduğu üzere çün Memiş Paşa emr-i kifâyetde hâmkâr ve şûrîde-meniş olmağla, mesned-i Sadâret'den ‘azlle menkûb ve Çerkacı ‘Ali Paşa bi-hasebi'l-iktizâ’ Kâ‘im-makâmlık merkezine nasbe-i felekiyye gibi mansûb olup, mukaddemâ bir def‘a yedi sene müddet mukîm-i makâm-ı Sadâret ve sefer u hazarlarda ecnâs-i nâsla üns ü ülfet ederek, âşinây-ı tabâyi‘-i ehâlî-i her kutr u memleket olup, husûsan Mısır ve Şark seferlerinde askerî tâ‘ifesini isti‘mâl edüp, anlardan taraf-ı sâlârilerine kat‘â şâ‘ibe-i ta‘assub u münâfese ve kîl ü kâl zuhûr eylemeyüp ve ‘an-asl

◊ 1 Rebî‘ulevvel 1224 = 16 Nisan 1809 Pazar.

◊◊ 12 Rebî‘ulevvel 1224 = 27 Nisan 1809 Perşembe.

perveriş-yâfte-i devlet ve ber-keşîde-i dest-i 'inâyet-i Saltanat ve haylî zemândan berü deverân-ı menâsıbla hakâyık u dekâyık-ı ahvâl-i 'âleme âşinâ ve sinnen ve rütbeten Şeyhu'l-vüzerâ' 'unvânına sezâ olduğuna mebnî, işbu ihtilâl hılâlinde müşârun ileyhden gayri sadr-ı Vekâlet'e cedîr bir Vezîr olmadığı, zamîr-i ilhâm-semîr-i Pâdişâh-ı İskender-serîr'de bi'l-mülâhaza câygîr olmağla, kariha-i sabîha-i Şâhâne'lerinden nihâyet derecede serbeste ve mektûm olarak hâtem-i Vekâlet Yûsuf Ziyâ Paşa hazretlerine irsâl ve bir ân akdem dergâh-ı mu'allâ-bârgâh-ı Sultânî'ye vürûdu isti'câl buyurulmuş ise de, güzâriş-pezîr olduğu üzere Vezîr-i müşârun ileyh be-gâyet dûr-endîş, hurde-bîn ve rûbeh-kîş ve zerre-i menâfi'-i nefsiyyesine bütün dünyâyı fedâkâr, husûsan verây-ı perdeden fenn-i vesâ'is ü ihtiyâlde mehâret-i tâmmе sâhibi feylesof-i rûzgâr olmağla, devr-i 'Alemdârî'de öteden berü Me'âdin-i hümâyûn'a zarar u hasâreti ve ebnâ'-i sebîle ve ol havâlîye te'addî ve tesallut birle 'ibâd ü bilâdın mûcib-i insilâb-ı emn ü râhatı olan Akdağ Ekrâdî'nın sûretâ te'dîb ü gûşmâl ve kuvvet-i kâhire ile istilâ' ve mazarratlarının def' [N4 124b] u ref'iyle te'mîn-i turuk ve tanzîm-i ahvâl eylemek ve bi-hasebi'l-hakîka kemend-i keyd ve ta'aruz-ı bed-sigâlândan tehaffuz u ihtimâ' recâsıyla cem'iyetlüce bulunmak için ibtidâ Çepar-zâde ile 'akd-i ittifâk edüp, sâniyen fi'l-asl himmet-dîdesi olmağla, müntemiyânından ma'dûd olan Muhassıl İbrâhîm Paşa ve Hamûd Paşa ve Mehmed Paşa ve Kalender Paşa ve sâ'ir ol havâlîde bulunan mîr-i mîrân ve a'yânân bi'l-cümle her biri dâ'ire-i vâfire ile tarafına celb edüp, bir orduluk asker ile Ekrâd-ı mersûme üzere velvele-endâz-ı mehâbet ve câ-be-câ harb ü kıtâle mübâderet üzere olmuşidi. Bu def'a dahi inkılâb-ı devlet sebebiyle cem'iyetini tefrîk etmediğinden başka, Ocaklu zümresiyle Tayyâr Paşa'dan dolayı miyânelerinde râyiha-i mübâyene mahsûs olmağla, cem'iyetini tevfir ederek Âsitâne tarafına sâmi'a-dâr-ı ahbâr u âsâr olmakda idi. Tâ ki nâgehân "E berkun bedâ min-cânibi't-Tûri lâmi'un*" lâyihasınca "Min-haysü lâ yahtesib vemîzu'l-berki**" mühr-i hümâyûn manzara-i seyrânında nümâyân oldukda, gerçi rûh-i izâfisi mesâbesinde iken, siyeh-rûzî-i baht-ı nâ-fîrûzî sebebiyle gümkerdesi ve müddet-i medîdeden berü hasret-hûrdesi olan nigîn-i ferruh-terîn-i Sadâret'in tulû' u zuhûru, mûcib-i ifrât-ı ferah u sürûru olup, lâkin ber-vech-i muharrer umûr-i dünyeviyyesinde be-gâyet dânâ ve sâhib-i basar olmağla, eşrâr-ı Bektâşiyân'ın te'addî ve tegallübünü ve Devlet-i 'aliyye'nin mağlûbiyyetini ve mülâhazası üzere kendüsünün ol tâ'ifeye makhûriyyetini ve 'umde-i âmâl ü emânîsi olan nukûd-i hazîne-i devletin fikdânı ve bir taraftan

* ا برق بدا من جانب الطور لامع = Tur Dağı tarafından göz kamaştırın bir şimşek mi çıktı?" anlamına gelen Arapça bu cümle, "Gavr" kelimesi yerine "Tür" değişikliğiyle İbnü'l-Fârîz'ın kasîdelerinden birinde geçen bir mısradır; bk. Ebû Hafz Şerefüddîn 'Ömer b. el-Fârîz, *Divânü'l-Fârîz*, Beyrût 1895, s.94.

** من حيث لا يحتسب و ميض البرق = Ummadığı yerden şimşegin aydınlığı" anlamına gelen Arapça bir ifâdedir.

Rusyalu'nun elbette fesh-ı mütâreke ve nakz-ı mükâleme edüp, dest-i iktidârda ise aslâ esbâb-ı 'âdiye-i asker u dînâr olmayarak sefer-i 'azîm vukû'unu mülâhaza birle, beyne'r-reddi ve'l-kabûl müzebzeb;

Derûnumda keder var, ye's ü ümmîde liyâkat yok

Visâle kâbiliyyet, mihnet-i hicrâna tâkat yok* [N4 125a]

inkılâbıyla, kuleyb-i kalbi pür-şûr u şagab olup, bilâhare rûh-i revânı ve nûr-i dîde-i dil ü cânı mesâbesinde olan mühr-i Vekâlet-i Sultânî'yi redd ü i'âdeye nefis-i nefâyis-hâhı mutâvî' olmamağla, pîrâye-i ceyb-i kabûl ü imtisâl olduğunu mübeyyin ve hâlâ mütevaggıl olduğu Ekrâd-ı pür-mazarrat ü fesâdın tanzîm ve itmâm-ı kârları kuvve-i karîbeye gelmekle, 'an-karîb ba'de itmâmî'l-maslaha hâk-i tâb-nâk-i hazret-i Hidîv-i deryâ-nevâle rûy-mâl olacağını mu'lin 'atebe-i 'ulyây-ı Mülûkâne'ye zarâ'at-nâme ile Hâsekî-i merkûmu ircâ' u ikfal eyledi.

Âsitâne'de ise bir taraftan tetâvül üzere olan eşirrâ ve bir cânibden Kâ'im-makâm Paşa ve sâ'ir gûne ahdâs-i mütevâtire-i ârâm-rübâ şûriş ü ihtilâliyle reng-i âsâyış gerdîde ve âb ü tâb-ı beşâset ü neşâtın in'idâmiyle gül-çehre-i Devlet-i 'aliyye, hem-reng-i gül-i hazân-dîde olmuşidi. Pâdişâh-ı Sıddîk-siyer ve Haydar-güher hazretleri, bî-yâr u yâver mânend-i şems-i enver yegâne-ser olarak, gerçi hemîşe pend ü tehdîd ile mümtezic ve irşâd ü i'âd birle müzdevic kelimât-ı hikmet-âyât ve hutût-ı sü'âd-i tehazzûz-ı Hılâfet-simâtla ol makûle bugât ü guvâtı sevk-ı râh-ı hidâyet ve nizâm ü intizâm-ı ahvâl-i enâm zımnında hakk budur ki, terk-i hurd u hâb-ı râhat eylemekden bir ân hâlî değıller idi. Lâkin elbette hâricden ez-cümle Vekîl-i mutlak ve Şeyhulislâm makâmlarında olanların dahi birer taraftan şedd-i 'adud-i maslahat ve takviyet-i sâ'id-i Saltanat eylemek şer'an ve 'örfen ve 'aklen lâzimededen iken, Kâ'im-makâm Paşa yâdigârı mecbûl olduğu cem'-i mâl, husûsan leyl ü nehâr ârzû ve iştiyâkıyla bî-karâr olduğu asâlet sevdâsıyla dem-be-dem nesc-i 'ankebûtü perde-i desîse vü ihtiyâl üzere olmağla, Şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretlerine yârlık şöyle dursun, ekser gülzâr-ı re'y ü tedbîr-i isâbet-semîr-i Şâhâne'lerine hârlıktan gayri sûd [N4 125b] ü menfa'ati olmayup, Şeyhulislâm cenâbları ise hadîsü's-sinn, perverde-i nâz ü na'im olarak nâzenînlikle neşv ü nemâ bulmuş mehâdimden olmağla, hakâyık-ı ahvâl-i 'âleme kat'â vukûf u tecribesi ve imâle-i nazar u tahkîka dimâğı yok, sâde-levh ve hâliyyü'z-zihn olduklarından başka, celâ'il ü kalâ'il-i umûr u mesâlihi kendünün kuvve-i mutasarrıfesi mesâbesinde olan gaddâr u mekkâr, habîsü'n-nefs, mürtekib ü cesûr ve mehîn-i 'ulemâ', bed-mezheb mektûbcusu yed-i istiklâlînde olmağın, Efendi-i 'âlî-cenâb hazretleri mesned-i Meşihat'de tendîse-i bostândan nişân olmak hasebiyle, onların dahi umûr-i devletde fatîr-i hamîr-i 'avn ü tedbîri olmadığına

* Metnimizdeki bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, II,755.

mebnî, Devlet-i ‘aliyye'nin ve Memâlik-i seniyye'nin cüz'ıyyât-ı umûru dahi bi'l-cümle siklet-endâz-ı savb-ı Mülûkâne olduğuna ‘ilâve olarak, tebeddül-i sûret-i devlet mülâbesesiyle Rusyalu mel‘ûnlarının sefer dervâzesini küşâde edecekleri şâ‘ibe-i şekk ü şübheden âzâde olduğuna binâ‘en, elbette Sadrı‘zam‘ın bu hılâlde Âsitâne‘de bulunması vâcibe-i hâlden olmak hasebiyle pey-der-pey cânib-i Saltanat‘dan isti‘câl olundukca, her birinde le‘alle ve ‘asâ ile imrâr-ı subh u mesâ edüp, bu def‘a gâlibâ dîğere güne te‘kîdi mutazammın hatt-ı hümâyûn firistâde buyurulmuşdur ki, min-ba‘d meks ü ârâmı tecvîz etmeyüp, mâh-ı safer evâ‘ilinde^o yerinden hareket birle reh-rev-i sûy-i Âsitâne-i sa‘âdet olduğu haberi, resîde-i sem‘-i hazret-i Dâverî ve min-ba‘d Sadrı‘zam kim olduğu ve ‘an-karîb vürüd edeceği şâyi‘ olmağla, ma‘lûm-i şehri ve askerî oldu. İşte Kâ‘im-makâm Paşa'nın safahât-ı ebvâb-ı Dâru'l-emâre'ye evrâk yapıldırma uhûdesi bu aralıkta vâki‘ oldu.

el-Kıssa: Sadr-ı ‘âlî-şân hazretleri yerinden kopup yola revân ve dem-be-dem ahvâl-i Âsitâne'yi istimâ‘ etdikce, [N4 126a] “*Yukaddimü rîcnen ve yu‘ahhuru uhrâ**” tereddüyle ayak sürüyerek nâzân nâzân hele mâh-ı rebî‘ulevvelin sekizinci günü^o Maltepe'ye tefe’’ül bi'l-ism ederek kadem-res-i ‘izz ü kudûm olduğu vükelâ‘-i devletin ma‘lûmları oldukda, sudûr-i eslâfın makdemlerinde icrâ olunan kavâ‘id-i mer‘iyye kemâ yenbagî taraf-ı eşref-i Saltanat‘dan ve cânib-i ser-i kârân-ı Devlet-i ebed-müddet‘den icrâ vü ifâ olunarak ve askerî tâ‘ifesinden harf-i vâhid tefevvüh olunmayarak ne hâl ise mâh-ı mezbûrun dokuzuncu günü^{oo} hâk-i pây-i hazret-i Hidîv-i cihân-güşâya ruh-sâ ve hâtem-i Vekâlet‘le hâ‘iz-i rehîne-i ‘izz ü ‘alâ oldu. Pes Şeyhulislâm Efendi ile huzûrdan çıkup bi'l-ma‘iyye Dâru'l-emâre'ye vürüd ve ‘Arz-odası'na ziyâ-bahş-ı sü‘ûd olup, ferdâsı umûr-i Sadâret'e ibtidâr ve Çerkacı ‘Ali Paşa bi'l-cümle mahsûl-i Sadâret'i hâra (خواره) geçürmüş olmağla, “*Lâ li ve lâ aleyye***” tesviyesiyle bast-ı a‘zâr ederek çerka topu gibi Tersâne'ye güzâr eyledi. Ziyâ Paşa hazretlerinin ma‘a mâ-fih gerçi aslah-i mevcûd ve eshel-i mefkûd olduğuna mebnî, hemân emr-i Sadâret'in kendüsüne tevcih buyurulması, “*ez-Zarûrâtü tûbihu'l-mahzûrât****” kabîlinden olup, lâkin hall ü ‘akd-i umûr ve ratk u fetk-ı mesâlih-i cumhûr zimâmını Çerkacı Paşa'nın pençe-i tegallübünden ahz u tahlîs eylemeğe vesîle olması, a‘zam-ı cemîle ‘add olunmağa sezâvârdır. Gerçi bu ecr u sevâb, evvel ve âhır ‘â‘id-i taraf-ı Şevket-

◊ 1-10 Safer 1224 = 18-27 Mart 1809.

* *يُقَدِّمُ رَجُلًا وَ يُؤَخِّرُ أُخْرَى* = Bir adım ileri bir adım geri (= ikircikli davranıyor)” anlamına gelen Arapça bir atasözüdür; bk. el-Meydâni, *Mecma‘u'l-emsâl*, II,428.

◊◊ 8 Rebî‘ulevvel 1224 = 23 Nisan 1809 Pazar.

◊◊◊ 9 Rebî‘ulevvel 1224 = 24 Nisan 1809 Pazartesi.

** *لَا لِي وَلَا لِعَلَى* = Ne lehime, ne de aleyhime” anlamına gelen Arapça bir deyiştir.

*** *الضرورات تبیح المحذورات* = Zarûretler, mahzûrları yapılabilir kılar” anlamına gelen Arapça İslâmî bir kuralı ifâde eden cümledir.

me'âb olup, lâkin müşârun ileyhin dahi bu bâbda âlet olması, kendüsüne de ifrâz-ı hisse-i sa'âdet edebilür.

Karîne-i hâl Sadr-ı bülehd-ikbâl hazretleri bi'l-cümle Âsitane menâsıbını ashâbında ibkâ edüp, hemân Çavuş-başı İbrâhîm Efendi'yi 'azl ve kapucu-başılardan sâbikâ Başbâkî-kulu Dârendeli hafidi Ahmed Bey'i, Çavuş-başı ve sâbikâ Defter Emîni Sâlih Paşa-zâde Hüseyin Bey'i, Cizye Muhâsebecisi ve Mehmed Tayfûr Efendi'yi, Top-hâne Nâzırı [N4 126b] ve sâbikâ Top-hâne Nâzırı Sâlih Efendi'yi, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nâzırı ve sâbikâ mutasarrıfı Seyyid Ahmed Efendi'yi, Sipâh Kâtibi nasb u ta'yîn eylemeleriyle, nev'an kalem-rev-i ma'raz-ı hükûmet olduğunu tebyîn eylediler. Kezâlik târîh-i mezbûrda Bostancı-başı Mahmûd Ağa'nın ba'zı etvârı nâ-mülâyim-i tab'-ı hazret-i Cihândârî olduğu 'azline bâdî ve Hâssa Hasekî Ağa olan 'Abdullah Ağa'nın Ser-hayl-i Bostaniyân olmasına mü'eddî oldu. Ve Mîr-i 'alem Çelik Paşa-zâde Hasan Bey, ma'zûl ve makâmına Baş Kapucu-başı Halîl Paşa-zâde Mehmed Sa'îd Bey mevsûl olup, ânifen Çavuş-başı olan Ahmed Bey mahlûlesi Başbâkî-kulluğu, kapucu-başılardan Yahyâ Paşa-zâde 'Ali Bey'e sezâ ve Gurabâ'-i Yesâr Ağalığı ile ocakları kethudâsı Hasan Ağa teyemmün ederek kâm-revâ oldu.

Kezâlik menâsıb-ı vüzerây-ı izâm dahi 'alâ hâlihâ ibkâ olunup, fekat Livâ'-i Hanya ve Muhâfızlık-ı Kal'a-eş mîr-i mîrândan Hâfız Seyyid Mehmed Paşa'ya ve Livâ'-i Koca-ili, sâbikâ Silistire Vâlisi Sadr-ı esbak Vezîr Çelebi Mustafa Paşa'ya kendüsi İsmâ'îl muhâfazasında olup, Mütesselim ile zabt eylemek üzere ve Boğaz Ser'askerliği'yle Karaman Eyâleti, Hakkı Paşa 'uhdesinde olup, lâkin Sadriâ'zam'ın münâfese-i sâbika muktezâsı üzere menfûru olmağla, Vezâret'i ref' ve İstanköy Cezîresi'nde ikâmete me'mûr olmağın, münhall olan eyâlet-i mezbûre sâbikâ Koca-ili mutasarrıfı Vezîr 'Alâ'eddîn Paşa'ya tevcih olundu.

Ba'zı tevcîhât-ı 'ilmiyye

Mâh-ı mezbûr evâsıtında[◇] tarîk-ı resmî-i 'ilmîde vâfirce cünbiş-i câh nümâyîşi, Mektûbî Efendi efzâyîşi vukû' buldu. Ez-cümle Kazây-ı Edirne yirmi dört şa'bânı guresinden^{◇◇} zabt etmek ve yevm-i zabtından 'azlı mu'teber olmak üzere sâbikâ İzmir Kadısı es-Seyyid 'Osmân Efendi-zâde es-Seyyid Mahmûd Efendi'ye [N4 127a] ve Kazâ'-i Mısr-ı Kâhire, yirmi dört zilka'desi guresinden^{◇◇◇} zabt eylemek üzere Halîl Hamîd Paşa-zâde Mehmed 'Ârif Bey'e ve Kazâ'-i Yenişehir-i fenâr, yirmi dört ramazânı guresinden^{◇4} zabt etmek üzere

◇ 11-20 Rebî'ulevvel 1224 = 26 Nisan - 5 Mayıs 1809.

◇◇ 1 Şa'bân 1224 = 11 Eylül 1809 Pazartesi.

◇◇◇ 1 Zilka'de 1224 = 8 Aralık 1809 Cuma.

◇4 1 Ramazân 1224 = 10 Ekim 1809 Salı.

Süleymâniyye Müderrisi Nûrullah Efendi-zâde Mehmed ‘Âbid Efendi'ye ve Kazâ'-i İzmir, yirmi dört zilhiccesi guresinden[◊] zabt eylemek üzere Dâru'l-hadîs-i Süleymâniyye Müderrisi Ağa Mehmed Paşa-zâde Mîr es-Seyyid Ahmed Efendi'ye ve Kazâ'-i Filibe, yirmi beş muharremi guresinden^{◊◊} zabt eylemek üzere Mûsıla-i Süleymâniyye Müderrisi Mektûbî-zâde Mehmed Rızâ Efendi'ye hasbe'l-iltizâm ve Kazâ'-i Seray-ı Bosna, yirmi beş rebî'ulevveli guresinden^{◊◊◊} zabt eylemek üzere Hareket-i Altmışlı ile Hanceriyye der-Burusa Müderrisi Selîm Molla-zâde es-Seyyid ‘Abdurrahîm Efendi'ye tevcih ü ihsân ve tebâşîr-i menâşîr ile ashâb-ı menâsıb ve bahşêşât ve rahşêşât ile huddâm-ı ‘atebe-i Fetvâ-penâhî mahzûz u şâdân buyuruldu.

Ba‘zı havâdis-i Avrupa

Bu esnâda Françelü'nün Bahr-ı muhît sâhilinde kâ'in Veşfûr [=Rochefort] Tersânesi'nden techîz birle bahr-ı mezkûra ihrâc olunan on bir kıt'a kapak kaldırır kebîr ve altı kıt'a firkateyn sefineleri nden ‘ibâret donanmaları, Tersâne-i mezkûr açıklarında İngilterelü'nün altmış kıt'a sefineden ‘ibâret donanmalarına tesâdüf eyledikleri anda İngilterelü saff-ı cenge vakit vermeksizin mecmû‘unu ihrâk etmiş oldukları mesmû‘ olan ahbârdandır*.

Dîğer

Nemçe İmperatoru, Rusya İmperatoru'na kuryer gönderüp, Françelü üzere hareket edeceğini beyân birle ittifâka da‘vet eyledikde, Rusya İmperatoru el-hâletü hâzih Devlet-i ‘aliyye ve ‘Acem ve İsvec devletleriyle muhârib olduğuna mebnî, üç tarafa sevk-ı asâkir etmekte iken, Nemçe İmperatoru'na i‘ânetden kâsır olduğunu inhâ eylediğinden başka, ıslâh-ı miyânelerine dâ'ir [N4 128a] ba‘zı mertebe kinâye îmâ eylemiş ve İngilterelü gerçi Nemçelü'nün tarafgîri olup, lâkin asker ile i‘ânesi mümkün olmayup, ancak akca ile imdâd edeceği hayyiz-i imkânda olup, Françelü ise Nemçe hudûdunu asker ve mühimmâtla imlâ eylemekle hücum u istisâle müheyâ olduğu ve İngilterelü Rusyalu'ya üç mâha kadar Françelü üzere i‘lân-ı harb etmedikleri sûretde, mecmû‘ Rusya lîmânlarını ihrâk edeceklerini beyân birle haber irsâl eyledikleri ve Françe İmperatoru derûn-i Fransa'da mevcûd on sekiz yaşından otuz yaşına kadar müte‘ehhil olmayup, mücerred olanların mecmû‘u askerî tahrîr olunmak bâbında bi'l-cümle ehâlî-i memlekete tenbîh ü te‘kîd eylemekle, mücibi icrâ olunmak üzere olduğu menkûldür.

◊ 1 Zilhicce 1224 = 7 Ocak 1810 Pazar.

◊◊ 1 Muharrem 1225 = 6 Şubat 1810 Salı.

◊◊◊ 1 Rebî'ulevvel 1225 = 6 Nisan 1810 Cuma.

* Burada söz konusu edilen 1809 nisanında Rochefort'da gerçekleşen savaş olmalıdır; bk. meselâ Abel Hugo, *France militaire. Histoire des Armées Françaises de Terre et Demer de 1792-1837*, Paris 1838, IV,194.

Vürûd-i sefine-i İngiliz

Bundan akdemce sûret-i mücesseme-i sulh-i İngiliz, nûk-i kalem-i bedî'u'r-rakam ile nakş u tatrîz olunduğu üzere, Devlet-i 'aliyye ile İngilizlü miyânında vâki' olan münâfât, tahvîl-kerde-i musâfât olup, tasdîk-nâmelerinin vürûd ve mübâdelesine tehammül etmeyerek, Malta'da kâ'in tüccârlarından pür-bâr iki kıt'a İngilizlü sefinesi, revâcğâh-ı emti'a-i âmâlleri olan Âsitâne-i sa'âdet-ittisâl kasdiyle Malta'dan fekk-i lenger-i ârâm ve müte'âkıben Boğaz'a doğru neşr-i şirâ'a-i i'tizâm edüp, adalar aralığından evvelki sefine bî-mehâbâ murûr ve çend sâ'at sonraca diğeri dahi 'ubûr eder iken, iki kıt'a izbândûd teknesi bağteten sefine-i sâniye üzere hücum etdikde, derûn-i sefine top u tüfeng ve vâfirce cengci Firenk ile müretteb ve müheyyâ olmağla, derhâl âgâz-i kıtâl edüp, ilerüde olan sefine kapudânı, verâdan tarrâka-i nâgehânı gûş eyledikde, sefinesini kullanarak sükkân-girây-ı ric'at ve mevkî-i muhârebeye vürûdunda vâkıf-ı keyfiyyet olmağla, bir taraftan ol dahi koltuk çıbanı gibi izbândûdlara müstevlî olup, lâkin [N4 128a] <lâkin> hılâl-i kıtâlde evvelki sefine muhterik olmağla, bi'l-cümle seknesi gark-ı deryây-ı 'adem, kezâlik izbândûd sefinesinin birisi dahi top u tüfeng sademâtından 'amel-mânde ve derûnunda olan kâfirlerin ekserî helâk olmağla, bakıyye çend nefer eşhâs bir takrîble adalar arasına insilâl birle zevrakçe-i vücûd-i bed-bûdlarını istihlâs edüp, diğeri sefine giriftâr-ı zencîr-i esr olmağla, yedeklerinde keşîde olarak mâh-ı merkûm evâ'ilinde[◊] Tersâne pîş-gâhına vürûd ve sefine ve üserâyı huddâm-ı Tersâne'ye pîşkeş sûretiyle ba'de't-teslîm, emti'a-i ticâretlerini ihrâc ve furûhta mübâderetle mu'âmele-i musâfâtı tahkîm eylediler.

Akdeniz, mukaddemâ İngilizlü'nün istilâsı sebebiyle mevc-engîz-i şûriş ü ihtilâl olduğunu ada ve sevâhil kâfirleri fûrce-i fırsat bilmeleriyle, kimi İngilizlü bayrağıyla ve kimi fetk ü igtiyâl ile hadd ü hisâbdan efzûn âyende ve revendeye rahne vü hasâret îsâl eylemişler idi. İn-şâ'allâhu Te'âlâ min-ba'd şurta-i himmet-i deryâ-nehmet-i hazret-i Şehriyârî ile bahr u berden hurûş-i fitne vü tuğyân zâ'il ve ebnâ'-i sebîl ve bi'l-cümle 'ibâdullah sâye-i himâyet-vâye-i Mülûkâne'lerinde aksa'l-gâye emn ü âsâyîşe nâ'il olmak dergâh-ı icâbet-penâh-ı hazret-i Rabbânî'den 'umde-i mesâ'ildir; *veffekahullâhu Te'âlâ**.

Tebdîl-i Ağa-yı Yeniçeriyân

Yeniçeri Ağası Karşılı Mehmed Ağa'nın zabt u rabt-ı Bektâşiyân husûsunda süstî-i bâzû-yi re'y ü cür'eti, ol merkezden mufârakatinin 'illeti olmağla, mâh-ı rebî'ulevvel evâhırında^{◊◊} Kul Kethudâsı Hasan Ağa, Yeniçeri Ağalığı'yla tafra-nümâ oldu.

◊ 1-10 Rebî'ulevvel 1224 = 16-25 Nisan 1809.

* *وفقه الله تعالى* = "Yüce Allah onu muvaffak buyursun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

◊◊ 21-30 Rebî'ulevvel 1224 = 6-15 Mayıs 1809.

Ba'zı tevcîhât ve pâyhâ-yı resmiyye-i 'ilmiyye

Mâh-ı rebî'ulâhır evâ'ilinde[◊] Kazâ'-i Burusa yirmi dört zilhiccesi guresinden^{◊◊} mutasarrıf olmak üzere sâbık Üsküdar Kadısı 'Ali Paşa hafidi Mîr es-Seyyid 'Ali Rızâ Efendi'ye tevcîh olunup ve sâbıkâ Burusa Kadısı Çerkes Beyzâde [N4 128b] Mîr Mehmed Rahmî Efendi, Şeyhulislâm Efendi'nin eniştesi olmak mülâbesesiyle miyânelerinde iştibâk-i luhme-i rahmî olmağın, yevm-i merkûmda Mekke-i mükerrerme Pâyesi'yle hakk-ı karâbeti ri'âye eylediler.

'Azl ü nasb-ı Kapudân-ı deryâ

Sâbık Kâ'im-makâm ve hâlâ Kapudân-ı deryâ Çerkekâci 'Ali Paşa bâlâda nev'an iş'âr u îmâ olunduğu üzere levendlikden neş'et etmiş, cesûr ve müteharrik ve bidâyet-i vak'adan berü Mü'eyyidü'd-devle olmak zu'muyla makâm-ı Sadâret'e mugrim ve mütehâlik olup, isti'dâd-ı zâtîsine 'ayn-ı insâfla hakk-ı nazardan kâsır olmağla, Sadâret'in tehallûfünden be-gâyet munfa'il ve münkesir olduğuna mebnî, Sadâret-i sâniye hükmünde olan Kapudanlık gibi hasretü'l-vüzerâ' câh-ı refî' u vâlâyı ihtikâr u istiksâr birle, hem-vâre muktezây-ı cibillet-i nâ-hemvârî üzere tahrîk-i fitne ile Devlet-i 'aliyye ez-ser-i nev ihdâs-ı halel ü hasâretden hâlî olmadığı ve min-ba'd kurb-i devletde bulunması mûcib-i keder ve müstevcib-i zarar olduğu, ilhâm-ı Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader ile yakîn-kerde-i Dâver-i kerâmet-perver olmağın, mâh-ı merkûmun on beşinci günü^{◊◊◊} Kapudanlık'dan 'azl ü tenkîb ve merfû'u'l-Vezâre Limni Adası'na tard u tagrîb kılınup, makâmına hâlâ ber-vech-i tekâ'üd Burusa'da mukîm el-Hâc Mehmed Paşa sâniyen sezâ görüldü.

Şükr-i ni'met, ni'metet efzûn küned

*Küfr-i ni'met, ez-kefet bîrûn küned**

Ba'zı havâdis

Bundan akdem Françelü tarafından İran'a Elçilik ile revâne olan Kardan** nâm Ceneral, henûz makarr-ı Şâh olan Tahrân Kasabası'nda mukîm olduğu

◊ 1-10 Rebî'ulâhır 1224 = 16-15 Mayıs 1809.

◊◊ 1 Zilhicce 1224 = 7 Ocak 1810 Pazar.

◊◊◊ 15 Rebî'ulâhır 1224 = 30 Mayıs 1809 Salı.

* *شکر نعمت نعمت افزون کند * کفر نعمت از کفت بیرون کند* = Nimete şükretmek, senin nimetini arttırır; küfrân-ı nimet etmek, nimetin elinden çıkmasına sebep olur" anlamına gelen Farsça bir beyittir.

** Metnimizde söz konusu edilen ve Kardan (قاردان) Okunacak şekilde yazılmış olan Fransa Elçisi Paul-Ange-Louis de Gardane/Gardanne (1765-1822) için bk. meselâ L. Louvet, "Gardane/Gardanne", *Nouvelle biographie générale depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours*, Paris 1858, XIX,469.

eyyâmda mukaddemâ İngilterelü tarafından bir mikdârca donanma ile elçileri sâhil-i İran'a gelüp, Şâh ile mülâkât ve 'akd-i musâlaha ve musâfât olunmağı taleb eylemişken, [N4 129a] anlar dahi Françelü'nün firîfte-i mevâ'id-i bî-incâzları olmağla, musâlahadan ibrâz-ı imtinâ' etmeleriyle, İngilizlü dahi imâle-i sükkân-ı 'avd ü irticâ' etmişidi. Bu esnâda tehdîdât-ı belîgayı hâvî tahrîrâtla tekrâr bir nefer elçileri sâhil-i İran'a vürüd edüp, hâmil olduğu tahrîrât ve tenbîhâtı iblâğ eyledikde, Fransalu tarafından ümenâ'-i Devlet-i 'aliyye gibi anlar da me'yûs ve nâ-ümmîd oldukları hâlete İngilterelü'nün mütemerrid ve tehdîdlerini bahrî ikâ'a muktedir kavm-i müte'annid olmalarıyla, elbette sevâhil-i İran'a îsâl-i rahne vü hasâret edecekleri endîşesi munzamm ve Devlet-i 'aliyye'nin dahi İngilterelü ile musâlih olduğu 'indlerinde emr-i gayr-i mübhem olmağın, bî-sekte-i tevakkuf İraniyân dahi İngilterelü ile miyâneden ber-taraf-sâz-ı tekellûf olarak birkac meclis-i mükâleme ile 'akd-i rişte-i müsâleme eylediler. İraniyân'ın bu şîvelerinden mersûm Kardan [=Gardane/Gardanne] çâk-i girîbân ve zâtında sebûk-ser bir mel'ûn-i ru'ûnet-perver olmağla, mânend-i kârîz kâzûra-i hışm u sitîz ile hurûşân olup, min-ba'd kelâm-ı nâ-fercâmı, sevâmî'-i vükelâ'-i İraniyân'ı işgâl etmeyeceğini zâhir-i hâlden istidlâl eylemekle, bir gün cümleden bî-haber hemân şedd-i zeber-teng-i sûtûr-i sefer ve diyârlarına rû-be-râh-ı idbâr olmak kasdiyle Gürcistân tarafını veche-i teveccüh-i nuhûset-eser edüp, Gürcistân'dan Rusya bilâdını deverân ederek Varşo[v]ya üzerinden tahtgâh-ı Nemçe olan Beç Şehri'ne vârid olduğu ve mesfûrun 'avdeti Fransa İmperatoru'nun rızây-ı şe'âmet-iktizâsına sûretâ muvâfik olmamağla, mersûmun hod-be-hod hareket-i küstâhânesinden hasbe'z-zâhir muğberr u munfa'il olmağın, yine icrây-ı politika zımnında Şâh-ı İran'a bir kıt'a nâme tahrîr ve derûnunda İngilterelü tarafından İran'a Elçi gelüp ve ol Elçi'nin gelmesinden safha-i hâtıra kat'â eser-i gubâr gelmediği ve taraf-ı Şâhî'ye derkâr olan dostluğuna [N4 129b] îrâs-i halel eylemediği ve mahabbet ve meveddetin kemâ-kân ber-kemâl olduğu ve Ceneral Kardan [=Gardane/Gardanne] hod-be-hod hareket etmiş olmağla, mersûmun bu vaz'-ı nâ-hemvârına hoşnûd ve rızâ-kâr olmadığı münderic olarak 'ale'l-'acele ba's ü tesyîr eylediği sıhate makrûn ahbâr-ı mesmû'adandır.

Vefât-ı Emîn Beyefendi

Müşârun ileyhin terceme-i hâli kendi dest hattından bu mahalle nakl bi'l-musattar kılındı. Efendi-i müşârun ileyh merhûm Mustafa Hân-ı Sâlis hazretlerinin hâmil-i mühr-i Vekâlet'i olan el-Hâc Mehmed Emîn Paşa'nın Serhalîfe-i Mektûbî iken, bin yüz yetmiş bir senesi ramazânının yirmi yedinci gicesi[◊] meşrık-ı burc-i sulbünden fecr-i sâdık gibi tâli' ve ufuk-ı 'âlem-i şuhûdda sâtı' olup, miyâne-i siyâh ü sepîdi temyîz mesâbesine resîd oldukça,

◊ 27 Ramazân 1171 = 4 Haziran 1758 Pazar.

isti'dâd-ı Hudâ-dâd ve is'âd-ı peder-i nîkû-nihâd sevkıyla, istihsâl-i 'ilm ü ma'rifet tarîkine rağbet ve istikmâl-i cevher-i mâhiyyet-i insânî semti ne meyl ü himmet edüp, mukaddimât-ı 'ulûmu, ibtidâ mevâliden 'Alâ'iyveli Kadı-zâde Mehmed Efendi'den ve Usûl ve Kelâm'ı, müderrisinden Karamanî 'Âbid Efendi'den istifâde ve ba'zı nüсах-ı seb'ayı* ve Tefsîr-i Beyzâvî'yi Süleymâniyye Câmî-i'ne muvâzabetle Madrûbî lakab Çineli es-Seyyid Ahmed Efendi'den ve hisâb ve hendese ve hey'ete müte'allık cüz'iyâtı, sa'y-i küllî ile Gelenbevî İsmâ'îl Efendi'den ve fenn-i celîl-i kırâ'et ve vücûhâtı ve ferâ'iz ve 'urûz emsâli 'ulûm-i 'âliyyeyi ehil ve erbâblarından ahz ü isticâde edüp ve bir müddet Sadr-ı Rum merhûm Kırîmî-zâde 'Abdullah Molla Efendi'nin *Mutavvel*** dersine hâzır ve hasbe'l-muvâzabe müşârun ileyh meclisinden mikdâr-ı kifâye nücûm ve ahkâm makûlesi me'ârif-i nefise istifâza ve fûrs ve eş'âr ve *Makâmât* ve *Târîh-i Vassâf* gibi fenn-i latîfî pederlerinin zemân-ı Vezâret'lerinde Dîvân Kâtibi olup, ba'dehû Vekâyi'-nüvîs olan [N4 130a] merhûm Enverî Efendi'den ve Edîb-i ma'rûf İznîkîmîdî Hâfız Efendi'den ahz birle, me'debe-i edebiyeden dahi behre-hâr-ı hazz-ı vâfir olup ve'l-hâsıl gevher-i 'âlem-behây-ı evkâtını zâyî' eylemeyüp, 'izâmîliğe 'adem-i kanâ'at ve 'ısâmîliği derpîş-i himmet ederek "*Fe-huzû min-küll-i 'ilmin ahseneh*"*** tavsiye-i müstahsenesi üzere mâye-i revnak-ı insânî ve mâ-bihî'l-ımtiyâz-i cins-i hayvânî olan 'ulûm-i mütedâvileden istikmâl-i levâzım-ı fûnûn eyledikten sonra, sâbıku'z-zîkr Çineli Ahmed Efendi'den me'zûn olmuşıdi. Karîne-i hâl 'İmâd-ı Rûm olan Yesârî merhûmun dahi evân-ı hadâsetinden berü meclisine müdâvemetle meşk-ı hatt-ı ta'lîk ederek, hakk budur ki celî ve gubârî[de], sâni-i Yesârî itlâkına istihkâk derecesinde hüsn-i hatt ile ser-âmed-i ta'lîk-nüvîsân ve her kıt'ası çâr-ebrûy-i cemâl-i gılmân-ı cenân olmağa cesbân olduğu, nümâyân-ı nazzâre-i temâşâyiyân olmağa, hatt-ı ta'lîkde dahi efendi-i mûmâ ileyhden mücâz ve ol cihetle de hâme-i misâl-i ser-firâz olmuşıdi. Pederleri müşârun ileyh yetmiş sekiz târîhinde^o Re'îsülküttâb iken, Şeyhulislâm-ı vakt Dürrî-zâde Mustafa Efendi kalemiyle cerîde-i zîb-i zümre-i mülâzimîn olup, seksan iki senesinde^{oo}

* Metnimizde "nüсах-ı seb'a" denilirken, seb'a kelimesinin çokluk ve genişlik anlamından hareketle (bk. meselâ Muhsin Demirci, *Tefsîr Usûlü*, 26. baskı, İstanbul 2013, s.107) bazı tefsîr kitapları denmek istenmiş olmalıdır.

** Metnimizde sözü edilen *Mutavvel*, Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-'Ulûm*'unun belâgatla ilgili bölümü için Hatîb el-Kazvîni'nin kaleme aldığı *Telhisu'l-Miftâh* üzerine Teftâzânî (ö.792/1390) tarafından yazılan ve en çok itibâr gören şerhlerden biridir; bk. meselâ Mehmet Sami Benli, "Miftâhu'l-Ulûm, *DİA*, Ankara 2005, XXX,20-21.

*** فخذوا من كل علم احسنه = Her ilimden en güzelini alınız" anlamına gelen Arapça bu cümlelerin Kur'ân, ez-Zümer, 38/18. âyetin ilk yarısı olan "*Ellezîne yestemi'üne'l-kavle fe-yettebi'üne ahseneh* = الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه = Onlar dinleyip sözün en güzeline uyarlar" kısmından mülhem olarak söylendiğinin belirtildiği yer için bk. meselâ Muhammed et-Tâhir b. 'Âşûr, *et-Tahrîr ve et-Tenvîr*, Tûnus 1997, XXIII,367.

o 1 Muharrem 1178 = 1 Temmuz 1764.

Sadri'zam iken, bâ-irâde-i Şehriyâr-ı güzîn Pîri-zâde 'Osmân Molla işâretiyle İkinci Hâric rütbesinden Fîrûz Bey Medresesi'ne;

Zihî evvel kademde aldı kasbu's-sebak-ı ikbâli

me'âli üzere kâdime-resây-ı kâm-i nuhustîn olmağla kâm-bîn olmuş idi. Ve yine sâl-i mezkûr evâhırında Mevlânây-ı müşârun ileyh tertîbiyle İbtidây-ı Dâhil ve seksan altıda[◊] Mîrzâ-zâde tarafından Hareket-i Dâhil'e vâsıl ve doksan târihinde Sâlih-zâde nevbetinde bâ-Mûsıla-i Sahn Dâru'l-hadîs-i 'Osmân Efendi ve doksan altıda^{◊◊} Şerîf Efendi ta'yîni ile Sahn-ı Semân ve doksan yedide^{◊◊◊} es-Seyyid İbrâhîm Efendi silsilesinde [N4 130b] bâ-İbtidâ'-i Altmışlı Sittî Hatun Medresesi'yle kâm-rân ve doksan sekizde^{◊4} Dürrî-zâde 'Atâ Efendi Meşihat'inde bâ-Hareket-i Altmışlı Dâru'l-hadîs-i 'Ali Efendi ve iki yüz ikide^{◊5} Kâmil Efendi tevcîhiyle bâ-Mûsıla-i Süleymâniyye, Dâvud-paşa ve iki yüz altı recebi guresinden^{◊6} zabt eylemek üzere merhûm Sultân Selîm hazretlerinin hatt-ı şerîfleri mücebince Mehmed Mekki Efendi tarafından Galata Kazâsı ve on rebî'ulevvelî evâ'ilinde^{◊7} Dürrî-zâde 'Ârif Efendi işâretiyle Edirne Pâyesi ve on bir rebî'ulâhırî evâsıtında^{◊8} Mekke Pâyesi ve on beş cumâdelûlâsı muntasıfında^{◊9} Samanî-zâde telhîsiyle bi'l-fi'l Dâru's-saltana Kazâsı ve sene-i merkûme ramazânında^{◊10} çend nefer zevât-ı kirâm İstanbul Pâyesi'yle mazhar-ı ikrâm olmalarıyla, Mîr-i müşârun ileyh dahi Kazây-ı mezbûru yevm-i zabtından mu'teber olmak üzere İstanbul Pâyesi'nden pây ahziyle behredâr ve on altı rebî'ulevvelî evâhırında^{◊11} müddet-i kâmile-i yek-sâlesine altı mâh medd istid'âsı zımnında 'arz olunan telhîs bâlâsına keşîde olan hatt-ı hümâyûn mücebince Sadâret-i Anadolu Pâyesi zamm u izâfe ile dü-bâlâ ser-firâz-ı 'izz ü i'tibâr ve on sekiz zilhiccesi muntasıfında^{◊12} mükerreren Kâdî-i İstanbul ve on dokuz

◊◊ 1182. Mehmed Emîn Efendi'nin Fîrûz Bey Medresesi'ne Mûderris olup, ilmiyeye girisi, 22 Cumâdelâhire 1182 [= 30 Mart 1769] Perşembe günüdür; bk. meselâ *Me'mûrîn-i 'İlmiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî, İlmiyye, nr. 56, vr.21b.

◊ 1 Muharrem 1186 = 4 Nisan 1772.

◊◊ 1 Muharrem 1196 = 17 Aralık 1781.

◊◊◊ 1 Muharrem 1197 = 7 Aralık 1782.

◊4 1198. Mehmed Emîn Efendi'nin Hareket-i Altmışlı derecesiyle Ali Efendi Dârulhadîsi'ne mûderris olması, 28 Şevvâl 1198 [= 14 Eylül 1784] Salı günüdür; bk. meselâ *Me'mûrîn-i 'İlmiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî, İlmiyye, nr.72, vr.42b.

◊5 Mehmed Emîn Efendi'nin Mûsıla-i Süleymâniyye derecesiyle Dâvud-paşa Medresesi'ne mûderris olması, 20 Şa'bân 1202 [= 28 Mayıs 1788] Çarşamba günüdür; bk. meselâ *Me'mûrîn-i 'İlmiyye*, Millet Ktp., Ali Emîrî, İlmiyye, nr.72, vr.37b.

◊6 1 Receb 1206 = 24 Şubat 1792 Cuma.

◊7 1-10 Rebî'ulevvel 1210 = 15-24 Eylül 1795.

◊8 11-20 Rebî'ulâhır 1211 = 14-23 Ekim 1796.

◊9 15 Cumâdelûlâ 1215 = 4 Ekim 1800 Cumartesi.

◊10 1 Ramazân 1215 = 16 Ocak 1801 Cuma.

◊11 21-30 Rebî'ulevvel 1216 = 1-10 Ağustos 1801.

◊12 15 Zilhicce 1218 = 27 Mart 1804 Salı.

zilhiccesi guresinde[◊] kemâ fi's-sâbık altı mâh medd ile cümle-i sâlifeye sıla-ı müddet-i âtiye mevşûl olup, ba'zı müstevliyânın nefekât-ı zu'afâ' olan zehâyir ve eşyâya ticâret ve istirbâh dâ'iyesiyle itâle-i dest-i te'addî ve tegallüblerinden bîzâr ve min-ba'd umûr-i es'âr idâresi düşvâr olduğunu iş'âr u îmâ birle hıdmet-i mezbûreden isti'fâ ve yirmi bir senesi rebî'ulevvelî guresinde^{◊◊} bi'l-fi'l Anadolu Sadâreti'ne irtikâ ve yirmi üç recebi evâhırında^{◊◊◊} Sadâret-i Rumeli Pâyesi'yle firâz-ı süllem-i merâtib-i resmiyyeye i'tilâ edüp, işbu yirmi dört rebî'ulevvelinin yevm-i sâmini olan mübârek hamîs günü^{◊4} sâ'at-i nehârî altı buçukda iken mübtelâ olduğu maraz-ı bî-devâ behânesiyle [N4 131a] tekâmîl-i a'dâd-ı enfâs-i zindegânî ve 'azm-i nüzhetgâh-ı serây-ı câvidânî eyledi; *rahimehullâhu Te'âlâ*.

Merhûm-i merkûm beylik 'unvânının nasîb-i muktezâsından mâlik-i nisâb ve hiddet ü şiddet-i tab' ile mecbûl, mübtelây-ı nahvet ü i'câb idi; *tecâvezallâhu 'anhu*.*

Hâlâ merhûmun ferzend-i ercümendi, mehâdîm-i 'asrın muftihar u serbülendi Mîr 'Abdülkâdir Efendi hakk budur ki, kirâmı güher, 'ilm ü hüner u ma'rifetde ve 'iffet ü edeb ü zarâfetde pederinden bâlâ-ter hasâ'il-i hamîde ile ârâste ve şemâ'il-i pesendide birle pîrâste bir mahdûm-i ferîşte-siyerdir. 'Ale't-tahkîk hatt-ı ta'likde mâhiyyet-i isti'dâdına sırr-ı Yesârî sârî ve rûhâniyyet-i Dede-zâde, nihâlî-i istihâlîne nakş-ı kalemkârî olmağla, in-şâ'allâhu'l-Mücîb 'an-karîb ser-âmed-i hoş-nüvîsân-ı zemân ve hem-rütbe-i debîr-i debistân-ı âsümân olacağından başka, nâsiye-i hâlınden müstebân olan kâsiye-i me'âli muktezâsınca Devlet-i 'aliyye'nin dahi pek çok hıdemâtında bulunup, envâ'-ı umûr-ı sı'âbında kitâb-ı re'y ü savâbı mu'avvel ve dest-yârî-i nâhun-i rüşd ü kiyâsetleriyle çendân mesâlih-i müşkile-i mün'akıde münhall olmak me'mûl ve dergâh-ı icâbet-penâh-ı Rabbânî'den mes'ûldür.

Analar beş beş doğursun böyle necl-i bihteri

*'Ammerehullâhu Te'âlâ ve bellegahû ilâ ekâsî mâ yetemennâ**.*

Merhûm-i müşârun ileyhin şu'ûnâtında safha-zîb-i nazm u inşâ olan kıta'ât-ı tevârîh-i şu'arâ' dahi yine kendi dest hattıyla mashûb-i Muharrir-i bînevâ olmağla, bu mahalle tezyîl ü imlâ kılındı.

◊ 1 Zilhicce 1219 = 3 Mart 1805 Pazar.

◊◊ 1 Rebî'ulevvel 1221 = 19 Mayıs 1806 Pazartesi.

◊◊◊ 21-30 Receb 1223 = 12-21 Eylül 1808.

◊4 8 Rebî'ulevvel 1224 = 23 Nisan 1809 Pazar. Müellifimizin bu günü Rebî'ulevvel'in 8. veya o günü Perşembe olarak göstermesinde bir yanlışlık olmalıdır.

* = تجاوز الله عنه = Allah onun günâhlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

** = عمره الله تعالى و بلغه الى اقاصى ما يتمنا = Yüce Allah onun ömrünü uzun etsin ve onu umduğu şeylerin en son noktasına ulaştırsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Velâdetine:

Cüst zi-fikret yekî mısra‘-ı târîh-i sâl
Nâ‘il-i kadr u şeref bâd Muhammed Emîn^{1}*
 (نائل قدر و شرف باد محمد امين)

Mekke Pâyesi'ne:

Cevâbında Sürûrî eyledi îrâd târîhin
 Efendi Pâye-i Mekke Emîn Bey'le müşerrefdir² [N4 131b]
 (افندی پایه مکه امين بکله مشرفدر)

İstanbul Kazâsı'na İhyâ:

Oldu İstanbul Efendisi Emîn Bey emirle³
 (اولدی استانبول افندیسی امين بک امرله)

Ve lehû bâ-Pâye-i Anadolu:

Emîn Bey Anadolu Pâyesi'n pür kıldı zînetle⁴
 (امين بک اناطولی پایه سن پر قیلدی زینتله)

Sürûrî bâ-Sadâret-i Anadolu:

Emîn Bey mesned-i Anadolu'ya geçdi ‘iffetle⁵
 (امين بک مسند اناطولی یه کچدی عفتله)

Ve lehû:

Geçdi ‘iffetle Emîn Bey Anadolu sadrına⁶
 (کچدی عفتله امين بيک اناطولی صدرینه)

Li'l-merhûm bâ-Pâye-i Rûm:

Binde bir vâki‘ olur böyle murassa‘ târîh
 Pâye-i Rumeli'yi aldı Emîn Bey zâten⁷
 (پایه روم ایلی بی آلدی امين بک ذاتا)

1 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış 1171 târihi vardır.

* = Senin düşüncenden bu yılın tarihine bir mısra çıktı: Mehmed Emîn şeref ve itibâra nâil olsun” anlamına gelen Farsça bir beyittir.

2 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış 1211[=1796-1797] târihi vardır.

3 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]215[=1800-1801] târihi vardır.

4 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [1]216[=1801-1802] târihi vardır.

5 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [12]21[=1806-1807] târihi vardır.

6 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış [12]21 târihi vardır.

7 Bu târîh mısraâmın altında kırmızı mürekkeple yazılmış 1223 târihi vardır.

Ba'zı havâdis-i Avrupa

Françelü ile Nemçelü beyninde has-pûş-i hafâ' u kemîn olan nâ'ire-i husûmet ü kîn, Françelü tarafından ba'zı memâlik gasb u temellüküne ve sâ'ir ba'zı keyfiyyâta dâ'ir tekâlîf-i sakîleye mebnî, bi't-tedric lehb-gîr-i zuhûr olarak, bu esnâda bi'l-küllîyye zâhir u bedîdâr olup, tarafeyn tedârükât-ı kaviyyeye ibtidâr eylemişler. Françelü'nün verzişi, tecâvüzî ve istisâlî ve Nemçelü'nün gûşişi, tehaffuzî ve tedâfu'î olmağla, Françelü Nemçelü hizâsına yüz binden mütecâviz asker sevk u temkîn ve Nemçelü dahi sarf-ı vüs' u tâkat ederek 'âmme-i asâkir ve mühimmâtını cem' u tehyi'e birle hudûd ve sugûr-i memâlikini himâye vü tahsîn edüp, henûz tarafeynden cidâl ü ceng âhengiyle dest-zenî-i top u tüfeng serzede-i vukû' olmamışidi. Bu esnâda Bonaparta bi'n-nefs Paris'den asker-i vâfir ile gerdüne-süvâr-ı sür'at ve Nemçelü üzere ketîbe-rân-ı kasd u 'azîmet ve re's-i hudûdları olan İstirazburg [=Strasbourg] nâm beldeye velvele-rîz-i dehşet olup, Nemçe İmperatoru dahi var kuvvetini bâzûya götürerek haylice racül ve hayl ile mukâbele ve mukâteleye nasb-ı nefsi gayret eylediği ve karîben miyânelerinde âsiyâb-ı âsîb ü kıtâl dâ'ir ve Nemçe asâkirinin Françelü kâfirlerinden gözleri korkmuş olmağla, mukâbeleye hâh u nâ-hâh hâzır olduklarına mebnî, kuvvet-i tâli' u istidrâcı henûz derece-i terakkî vü tezâyüdde olan Bonaparta'nın [N4 132a] galebe edeceği bi't-tevâtür elsine-i âmed-şudegândan münteşir olmağın, bakalım mir'ât-ı hâl-i cânibeyn ne gûne sûret-i zeyn ü şeyn irâ'et eder.

Ahvâl-i murahhasân-ı Devlet-i 'aliyye bâ-melâ'în-i Rusya ve istînâf-ı harb

Güzâriş-pezir-i sahîfe-i tahrîr olduğu üzere çün devr-i 'Alemdârî'de hasbe'z-zâhir Devlet-i 'aliyye ahvâlinde nizâm ve kuvvet müşâhededesine mebnî, Moskov hîlekârları musâlahaya tâlib ve netîcesi şân-ı Devlet-i 'aliyye'ye muhill olmayan vechile müsâleme ve musâfâta samîmî râgıb olmalarıyla, Re'îsülküttâb Gâlib Efendi, Murahhas-ı Evvel ve Murâd Molla-zâde, Sâni ve Beylikci 'İzzet Bey, Sâlis olarak Der-i devlet'den evâhır-ı şevvâlde[◊] hareket ve şiddet-i şitâ' hengâmı olmağla, yollarda suların vefret ü tuğyânı ve hevânın cevdet-i berf u bârânı 'â'ikalarına dūçâr ve mübtelây-ı renc ü ta'b-ı bî-şümâr olarak, ne hâl ise Vidin üzerinden mahall-i mükâleme tahsîs olunan Yaş Kasabası'na vâsıl ve Feldmerşal ile mülâkât hâsıl olup, Devlet-i 'aliyye'de sûret-i sâbikanın tebeddülü, ol melâ'înin endîş-nâk oldukları melhûzâtın sebeb-i tehavvülü olmağla, gâv-ı zimmînin mütehammil olmayacağı bâr-ı girân tekâlîf tahmiline ibtidâr birle, murahhasları dem-beste ve gûnâ-gûn mütehakkimâne edâ ve rengâ-reng âzâr u ihtikâr u izdirâlarını sarâhaten def' u istiskâle peyveste

◊ 21-29 Şevvâl 1224 = 29 Kasım - 7 Aralık 1809.

eylemeleriyle, derd-mend efendiler kendi bedenlerinden ‘araba ve devâbb istikrâ ve İbrâ’îl cânibini veche-i ‘azm ü sür‘at ü i‘tinâ eylediler. Henüz Yaş‘da oldukları eyyâmda Feldmerşal, İbrâ’îl ve İsma‘îl ve Yergöğü üzerlerine ‘alenen bî-pervâ asâkir-i müteferrika tehyi‘e vü tertîb ve üç koldan tesyîr u tesrîb üzere olmağla, efendiler pîş ü peslerine ve dökülüp saçılan eşyâ‘ ve esbâblarına bakmayup, hemân ılgâr-ı Tatarâne ile İbrâ’îl Kal‘ası’na ilkây-ı cism-i nâ-tüvân eylediler. Kal‘a-i mezbûre [N4 132b] muhâfızı olan Vezîr es-Seyyid ‘Abdurrahman Paşa’ya ve İbrâ’îl Nâzırı şîr-i bîşe-i vigâ Ahmed Ağa’ya, Rusyalu’nun çend rûz zarfında mühimmât-ı mürettebe ile İbrâ’îl’e hücum edeceklerini ihbâr eylediklerinde, kıllet-i nukûd ü zehâyir sebebiyle elbette muzâyakaya giriftâr olacaklarını iş‘âr eylemeleriyle, hemân Gâlib Efendi’nin lücce-i gayreti cûşân olup, kendülerinin ve bi’l-cümle etbâ‘larının hemyânlarında ve kemer-i miyânlarında mevcûd olan akcaları cem‘ u istifâ edüp, bir mikdârını harclık içün Muhâfız Paşa’ya i‘tâ ve mâ‘adâsıyla tîz elden etrâf u havâliden zehâyir celb ü ihzâr ve bi’n-nefs kendüsi ve etbâ‘ları ve sığâr u kibâr-ı ehâlî hendeklerin tathîr u tesvîyesine ve teşyîd ü istihkâmı lâzimedden olan burc u bârû ve tabya makûlesi mahallerin tarsîn ü takvîyesine sû-be-sû teşmîr-i sâ‘id-i sa‘y ü iktidâr ve tavsiye vü tenbîh ve ihtâr u tezkîri elzem olan harekât ü sekenâtı ta‘lîm ve mütevekkilen ‘alallah kendüler hemân makâm-ı mukâvemetde tesebbüt edüp, in-şâ‘allâhu Te‘âlâ ‘an-karîb taraflarına her vechile imdâd îsâline bezl-i sa‘y ü ihtimâm edeceğini tefhîm birle, tehyîc-i ‘irk-ı gayret ve tahrîk-i silsile-i şecâ‘at edecek ba‘zı mertebe akvâl ü mevâ‘id ile Muhâfız Paşa ve Nâzır Ağa ve sâ‘ir askerî ve ehâlî-i kal‘a derûnlarından tereddüd ve za‘f ve ru‘b u fütûr şâ‘ibelerini izâle edüp ve’l-hâsıl çend rûz zarfında fevka’l-me‘mûl kal‘anın ahvâl ve mühimmâtını tanzîm ve mebânî-i levâzımâtını tahkîm etmekle, herkes kendüden müteşekkir ve metânet-i kulûbla kudûm-i a‘dâya muntazır oldular.

Pes kal‘a-i merkûmede kendülere müte‘allık maslahat kalmamağla, cümlesini hısn-ı hasîn-i hıfz-ı Melik-i Mu‘în’e tevdi‘ ederek vedâ‘ ve Kalas cânibine sevk-ı ‘acele-i istisrâ‘ eylediler. Ve İsma‘îl ve Yergöğü kal‘aları muhâfızlarına da küffâr-ı pür-mekr u âlin igtiyâllerini inhâ ve terk-i gafletle mutebassır olmalarını tavsiye vü igrâ eylemekle, min-ba‘d öte yakada ârâm etmeyüp karşıya güzâr ve keyfiyyeti mufassalan huddâm-ı Der-i devlet-karâr’a [N4 133a] tahrîr u ihbâr eylediler.

Haber-i mezkûr muktezâsı Rusyalu’nun istînâf-ı harb ü kıtâl birle, menvîleri olan kılâ‘-ı mezbûreye kasd-ı hıyânet-me‘âlleri ma‘lûm-i vükelâ’-i Devlet-i ebediyyü’l-iclâl oldukda, çend def‘a ‘akd-i meclis-i müşâvere olunarak karâr-dâde-i ârây-ı erbâb-ı şûrâ olduğu üzere Sancak-ı şerîf’le Sadrı‘zam, Sipehsâlâr olarak Edirne tarafına sevk-ı mevkib-i hareket ü i‘tizâm ve el-hâletü hâzih hurûclarından mukaddem Ruscuk ve Silistire semtlerine yarar başbuğlar

ma'iyyetleriyle mehmâ-emken asâkir ta'yîn ü tesyîr ederek takviyet ü istihkâmına ihtimâm oluna. Ve lede'l-iktizâ' kılâ'-ı merkûmeye de imdâd ü i'ânet etmeleriyle, kılâ'-ı İslâmiyye'nin giriftâr-ı pençe-i küffâr-ı bed-millet olmasından muhâfaza ve sıyânet eylemeleri emr u tenbîh oluna. Ve Rumeli Vâlîsi Hûrşîd Paşa kemâ-kân Sofya Cânibi Ser'askerliği'nde ibkâ ve ma'iyyetine ez-ser-i nev ba'zı vüzerâ' ve a'yânân ve asâkir ta'yîni birle Sırp lu eşkiyâsı üzere me'mûr olup ve Memâlik-i mahrûse'nin her koluna Rusyalu'nun sefirlerimizi redd ü tard ile muhârebeye kıyâm edüp, İbrâ'îl ve İsmâ'îl kal'aları üzere sevk-ı tabur-i hasâret-encâm edeceklerini i'lâmla bi'l-cümle vüzerâ' ve ümerâ' ve a'yânân ve yeniçeri ve sipâh ve ehl-i tûmâr ve sâ'ir silâh isti'mâline sâhib-i iktidâr olanların bir ân akdem ma'iyyet-i Ser'askerî'ye vusûl ü iltihâkları bâbında mü'ekked evâmîr-i 'aliyye ısdâr olunmak husûsuna imzâ-zen-i ittifâk oldular. Binâ'en 'aleyh mâh-ı mezbûrun¹ günü bizzât Sadrı'zam hazretleri Serdâr olup, mevcûd olan ocaklar ile bir ân akdem tedârüklerini ru'yet ve a'dâ karşusunda ibrâz-ı hey'et eylemeleri bâbında şeref-rîz-i safha-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i celâdet-mahsûr mücebince Sadrı'zam ve Sâlâr-ı ekrem ve Yeniçeri Ağası ve sâ'ir Ocakluyân tehyi'e ve tedârük-i mühimmât-ı seferiyyelerine ibtidâr edüp, bi'l-cümle Memâlik-i mahrûse'ye de [N4 133b] ber-vech-i muharrer emsile-i mutâ'a ba's ü tesyâr olundu.

Tebdîl-i Emîn-i Tersâne ve vefâtes

Mütekallid-i Emânet-i Tersâne-i 'âmire olan Selânikî Hasan Ağa, nikris 'illeti tarzında mübtelây-ı derd-i pâ ve ol vechile umûr-i Tersâne'ye 'arc-ı harc rû-nümâ olmağla, mûmâ ileyh hânesinde tûmâr derdine meşgûl olmak bâbında me'zûn ve Emânet-i mezkûre Ahmed 'Azîz Efendi'nin 'uhde-i idâresine mevkûl olup, işbu cumâdelûlâ evâ'ilinde^o mûmâ ileyh Hasan Ağa, mübtelâ olduğu 'illetden kadem-efrâz-ı sahn-ı sıhhat olmayup, dest-i âhır-ı bezm-i zindegânî ve pây-ı berdâşte-i deşt-i câvidânî oldu.

Terceme

Merhûm-i merkûm Selânikiyü'l-asl, sâhib-i servet ü yesâr ve muktezây-ı tabî'a-i vataniyyesi üzere umûr-i dünyeviyyede mutabassır u hûşyâr ve mikdâm ve kâr-güzâr olduğundan başka, fi-zâtihi mümtezic, hoş-hû, küşâde-rû, sehlû'l-'ıtf, mu'temed ü müstakîm, kavlı ü fi'li dürüst ve metîn, sâhib-i vekâr u temkîn, me'mûr olduğu mesâlih ve hıdemâtda kat'â kesel ü rehâvet göstörmeyüp ve cerr u menfa'at sadedinde olmayup, hemân emr-i me'mûrunun temşiyeti, matmah-ı nazar-ı himmeti idi. Kâr-güzârlıkda bir garîb hâleti var idi

1 Nûshada gün isminin yeri boş bırakılmıştır.

o 1-10 Cumâdelûlâ 1224 = 14-23 Haziran 1809.

ki, gûyâ umûr u mesâlih kendüsüne mülk, yâhûd müsahhar olmağla, her ne kadar emr, âhenîn ise de keff-i Dâvûdî-eserinde mum gibi pezirây-ı telyîn olarak, ber-vech-i dil-hâh ru'yet ü tanzîm ve gâh olur idi ki, 'uhdesine Kassâb-başılık ve Matbah Emâneti gibi dört beş hıdmet-i cesîme birden muhavvel olmağla, aslâ beşere-i himmetinde reng-i telâş ü ıztırâb ve cârihâ-i gayretinde şâ'ibe-i za'f u inkılâb nümûdâr olmayup, mecmû'u 'indinde gûyâ ki emr-i cüz'î mesâbesinde ma'dûd olmağla, kat'â izhâr-ı halecân ve vükelâ'-i devlete ilmâ'-ı çehre-i imtinân etmeyerek ve aslâ sît ü sadâsı çıkmayarak âhestece vech-i sühûletle [N4 134a] hakîmâne ve ahabbla meclisde musâhabet eder gibi lâkaydâne ferd-i vâhide zarar u te'addîsi olmayarak cümlesini dil-hâh-ı vükelâ'-i devlet üzere idâre vü tetmîm eder idi. Bu haslet-i hissîsası cümleyi mütehayyir ve 'âmme-i huddâm-ı devleti ve kâffe-i ashâb-ı maslahatı kendüden hoşnûd ve müteşekkir etmekte idi. Ve sermâye-i gınâya mâlik olmağla, bir taraftan dahi vücûh-i şettâ ile kendi kâr u ticâretine iştigâlle tevfir-i ecnâs-i mâl eder idi. Ve me'mûr olduğu hıdemâtda Defterdâr ve sâ'ir mütevellî-i emvâl-i mîrî taraflarını kat'â tasdî' u ta'cîz ü tekâzâ etmeyüp, iktizâsına göre idâre ve sarp havâleleri kabûl ve nabz-âşinây-i mizâc-ı eşhâs-ı nâs olmağla, damarlarını bularak rıfk u sühûletle istihsâl birle, yerine yaturarak yine kîsesinden bir akca zarar etmez idi. Ve'l-hâsıl vücûdu Devlet-i 'aliyye'ye elzem bir vücûd-i nâdiru'l-vücûd, 'acîbu't-tavr ve garîbü's-şiyem idi.

Muhallefât-ı vefresi zuhûr eylemekle, kifâyetden efvân veresi mahzûz u memnûn olduktan sonra, levâzım-ı seferiyyeye haylice imdâdı rû-nümâ olmağla, hayât ü memâtı Devlet-i 'aliyye'ye nâfi' olduğu hüveydâ oldu; *rahmetullâhi 'aleyh*.

İtlâk-ı Seyyidâ Efendi

Bundan akdemce vasf-ı hâl-i vekâhat-iştîmâli câ-be-câ hâme-i pâkîze-makâli it'âb eden müderrisinden Hayrî Efendi birâderi Seyyidâ Efendi, sefâhet-i tab'ı ve bezâzet-i lisânı ve hadd-i endâzesinden hâric tavr-ı küstâhâne ve hareket-i bî-edebânesi, müceddeden Limni Adası'na nefy ü iclâ olunması iktizâ etmişidi. Sadriâ'zam hazretlerine te'alluk u nisbeti olmak hasebiyle hakkında yâver olup, itlâkını hazret-i Dâver-i dâd-ger dergâhından niyâz ü istid'â eylemeleriyle, Pâdişâh-ı hâl-i âgâh hazretlerinin taraf-ı şevket-mahsûrlarından bi'z-zarûre itlâk olunmasına düstûr-i Şâhâne şeref-sudûr buyurulmuşidi. Binâ'en 'aleyh işbu mâh-ı merkûmun evâhırında[◊] hânesine vürûd ve on dört gün murûrunda şecere-i vücûdu berkende-i gülşen-i şuhûd oldu. [N4 134b]

◊ 21-30 Cumâdelülâ 1224 = 4-13 Temmuz 1809.

Terceme

Müteveffây-ı merkûm esbak Kethudâ Hayrî Efendi merhûmun birâderi olup;

Sebû-yi meyle ibrîk-ı vuzû bir hâkden ammâ

Ne hikmetdir bilinmez biri sâlih, biri fâsıkdır*

tefâvütü üzere Hayrî Efendi'nin her ne kadar ismi müsemmasına mutâbık ise de işbu yâdigâr cemî' vüçûhla merhûma nâ-muvâfık idi. Ez-cümle merhûm-i mûmâ ileyh 'âlim ve şâ'ir ve münşî ve kâmil, hoş-tab', pâk-dil, hulvü'l-beyân, pâkîze-zebân olup, merkûm ise aslâ zimmetine hâce-i mekteb hakkı güzerân etmiş, câhil, hezzâl ve kezzâb ve bî-hayâ, had-nâ-şinâs, küstâh, dil-âzâr ve beziyyü'l-lisân, hemdem-i erâzil, hem-nişîn-i esâfil idi. Hattâ hadâsetinde Hayrî Efendi'nin himmetiyle dâhil-i tarîk-ı tedrîs olmağla, ba'zı ahbâb merkûmu küttâb tarîkından sarf ve 'ulemâ' nahvine 'atf eylediğinin sırr u sebebini mûmâ ileyhden istifsâr birle isticvâb eylediklerinde, bu gûne serd-i cevâb ve fasl-ı hitâb eylemişler ki, bu nâ-halef evvelâ bî-mâye-i kâbiliyyet ve hüner ü ma'rifet tahsîline sülûk ü müsâberet, münâfi-i muktezây-ı cibilleti olup ve bi't-tab' bed-hûy ve bed-mizâc, renc ü âzâr-ı kulûba mecbûl, bî-edeb ve bu'l-fuzûl olmağla, tarîk-ı ricâlde bulunduğu sûretde beher hâl muktezây-ı fitrat-ı 'akrebîsi üzere niş-i zebâniyle ledg-ı kulûb-i kibâr u ricâl edeceği ve 'âkıbet dûr-bâş-ı tîğ-i hün-pâşla diyâr-ı 'ademe gideceği bî-şâ'ibe-i işkâl olup, lâkin tarîk-ı tedrîsde nihâyet ta'zîr u te'dîbleri hemân nefy u tagrîb olmağla, bari ser-i nuhûset-eseri sağ ve nefy ü tenkîb olunarak bilâhare havf u haşyet ve fütûr u melâlle âsûde-nişîn-i ferâğ olmak aaleb-i ihtimâldir. Garîbdir ki encâm-ı kâr merhûmun netice-i firâset-i isâbet-şi'ârları, merkûmun mir'ât-i hâl-i vehâmet-me'âlinde nümüdâr oldu.

Merhûmun tavsîfi üzere fi'l-hakîka heyûlây-ı hılkati, sûret-i şerm ü hayâdan hâlî, bî-edeb ve lâ-kayd ve lâ-ubâlî olup, hemîşe [N4 135a] devr-i mecâlis-i kibâr eylemek pîşesi olup, e'izze-i kirâmın kimi birâderi merhûmun perverîdesi ve kimi himmet-dîdesi olmağla, merkûma irâ'et-i rûy-i ikbâl ü hürmet ederek ri'âyet ve bâdire-i zebân-ı bed-edâsına tehammül ve müsâmaha birle hakîmâne def'ine mübâderet ederler idi. Bu vetîre ile evkât-güzâr iken, merhûme Vâlide Sultân çırağlarından bir bânûyu âverde-i âgûş-i izdivâc eylemek mülâbesesiyle taraf-ı müşârun ileyhâ nispet peydâ ve ta'rîf-i izâfiyle iktisâb-ı nev'-i te'ayyün ü i'tilâ ve bânû-yi mezkûre vesâtatiyle müşârun ileyhâ tarafından merkûm hakkında murâ'ât ü ihtirâm ve müvâsât olunmak bâbında kethudâları Yûsuf Ağa'ya bi'd-defe'ât mü'ekked emr u tenbîh sudûruna mebnî, nâ-çâr müşârun ileyh dahi hürmet ü ri'âyetine i'tinâ' edüp, sudûr ve ricâl-i 'asr dahi bu takrîble ezyed mine'l-akdem ezâ vü sitemine püşt-dâde-i tehammül ü ıstıbâr olurlar idi.

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin kasidelerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Divânı*, I,61.

Ve bi't-tab' cerrâr-meşreb, hem-şîme-i Eş'ab* olmağla, gâh bi'l-münâsebe serd-i menâkib-ı sâzkâr ve gâhca bî-mehâbâ sarâhaten taleb ü su'âlde ibrâm u isrâr ederek, ricâl ü kibârdan zî-kıymet merâkib ve melâbis-i nefâyis ve harçlıklar ahz ü ihtilâs ve bezl ü infâk-ı esâfil-i nâs eylemek de'b-i bî-edebi idi. Gerçi müstenedi olan Vâlîde Sultân intikâlinde sonra ünfi şâmihi-ı nahvetine tesseffül ve hevây-ı dimâğ-ı tesallut ve vekâhatine tenezzül gelüp, lâkin "*Hûy-i bed der-tabî'atî ki nişesi*"** beyt-i meşhûru üzere hasbe'l-fitra yine câ-be-câ nişter-i zehr-âlûd zebâniyle dil-âzârlıktan ferâgat ve 'âkıbet-endişlikle nâtika-i fâsıkasını kelime-i münciye-i dil-nüvâzî ve hâtır-sâziye te'lîf ü te'nise mübâderet eylemez idi. Tâ ki ba'de kevrî'd-devr "Halkı bî-râhat eden kimsede râhat mı kalur?" mücâzâtı üzere bir def'a Trablus'a ve ba'dehû Limni'ye tard u ib'âd olunmağla, sâmi'a-i sekene-i Dâru's-saltana sü'bân-ı lisânından âzâd olmuş idi. [N4 135b]

Ber-vech-i muharrer Sadrı'zam hazretlerinin niyâzlarına mebnî, min-ba'd kabz-ı lisân ve kat'â devr-i ebvâb eylemeyüp, hemîşe 'ırz u edebîyle kendi hâline meşgûl olmak şurûtuna mukârin kayd-ı gurbetden itlâk olunup, Âsitâne'ye vürûdünden on dört gün güzerânında söyleyen dilinden imdâd-ı nâtıkanın inkıtâ'ıyla sözsüzce mahalle-i hâmûşâna 'azm ü intılak eyledi; *tecâvezallahu 'an-tecâvüzâtihî****.

Merkûm gerçi mutlaku'l-lisân ve harf-gîr ve bezle-gûyân olup, ancak 'ilm ü me'ârif nukûşundan sâde-levh-i fu'âd ve bi't-tab' levend-meşreb ve rind-nihâd olmağla, ekser letâ'if ü mutâyebâtı rezîlâne ve sekâat ve fâhiş, evbâşâne idi. Ma'a zâlik ba'zan Talhak ve İncülü Çavuş ve Zîver Efendi vâdilerinde kâfiyesiyle mulâtafe-i rengîn ve mizâh-ı mizâc-güşây ü dil-nişîn serd etmekle, neşât-bahş-ı kulûb-i müstemî'in olmakdan hâlî olmaz idi. Ez-cümle Sadr-ı esbak merhûm 'İzzet Mehmed Paşa, mâh-ı sıyâmında bir gün ahşâma karîb imrâr-ı vakt etmek vesîlesiyle bi-nefsihî sâ'atlerini tanzîm eder iken, merkûm gelüp huzûrlarında ârâm ve âfâkî muhâvereye kelâm eder iken, ittifâkî müşârun ileyh sâ'atin birinde tehallûf eseri müşâhede eylemekle: "Seyyidâ Efendi! Şu sâ'atin bu kadar tefâvütü olmağla, iktizâsı mikdârca indir" deyü mezbûra bir mücevher zî-kıymet sâ'at teslim edüp, kendüleri yine sâ'at-i sâ'ireye müştâgil olmuşlar. Merkûm ise sâ'at-i mersûmu der-sâ'at gayâbeti'l-cübb ceybine tenzîl eylemekle, Sadr-ı müşârun ileyh ba'de itmâmi'l-meşgale: "Kani indirdin mi? Getür bakayım!" deyü sâ'ati istedikde: "Na'am, emr-i devletiniz üzere gereği gibi indirdim" deyü sûret-i kazıyyeyi karîne-i hâliyye ile îmâ eyledikde: "Bu ne

* Metnimizde "hem-şîme-i Eş'ab" denirken, "اطمع من اشعب = *Etma'u min-Eş'ab* = Eş'ab'tan daha tamahkâr" anlamına gelen ve bir kimsenin çok hırslı olduğunu ifade etmek için söylenen Arapça deyim telmih söz konusudur; bk. meselâ Muallim Nâci, *age*, s.61-65.

** *خوی بد در طبیعتی که نشست* = Bu tabiatta yerleşen fena huy, [ancak ölüm günü çıkar]" anlamına gelen bu cümle, Sa'dî'nin *Gülistân*'ında geçen Farsça bir mısradır; Şeyh Sâdî-î Şîrazî, *Bostan ve Gülistan*, trc. Kılıslı Rifat Bilge, 12. Baskı, İstanbul 1980, s.400.

*** *تجاوز الله عن تجاوزاته* = Allah taksîrâtını affetsin" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

güne indirmekdir?” deyü tekrîr-i makāl-i taleb ü su‘âl eylemekle, ol dahi: “Ben sâ‘atci değilim ki, onların kârı olan indirmek ve bindirmek dakikasını bilem. İşte benim bildiğim indirmek vechiyle indirecek yere indirdim” deyü cevâb edüp ve'l-hâsıl [N4 136a] dakika-i vâhidede birkaç bin guruşluk sâ‘at iktisâbiyle mâlik-i nisâb oldu.

Dîğer

Bir gün bu Hakîr-i bî-nevâ hasbe'l-iktizâ' Vâlide Kethudâsı Yûsuf Ağa'nın sâhil-hânesine varup, huzûrlarına duhûl müyesser olup, meğer sâlifü'z-zikr Seyyidâ hem-nişin olmağla, ba‘de'l-ku‘ûd hemân bi'l-bidâhe bu Fakîr'e hitâben: “Bir âdem Birgivi Risâlesi'ni ba‘zı mertebe mahv u isbâtla tagyîr eylediği mesmû‘um olmağla, sizin dahi mesmû‘ ve ma‘lûmunuz oldu mu?” deyü isticvâb eyledikde, mezbûrun elbette her sûret-i kelâmında reng-i dîğer olduğu bi't-tevâtür gûş-zed-i Hakîrânem olmağla, mefhûm ve me‘âline ahkâm istihrâcı gibi imâle-i fikr u te‘emmül ederek, zebân-zed-i cevâb-ı lâ olmak sadedinde iken, Ağa-yı müşârun ileyh def‘aten kıssa-i mezkûreden müte‘essir olup, munfa‘ilâne te‘accüble: “Risâle-i mezkûre semâdan nâzil nass-ı kâtı‘ gibi bir kitâb olmağla, mahv ü isbât kabûlünden mütemenna‘ ve tagyîr u tebdîli emr-i mümteni‘dir” deyü çehre-i istinkâr izhâr eylemekle, merkûm: “Gerçi hâl minvâl-i makâliniz üzere olup, lâkin işitdiğime göre ba‘zı kelimâtını naks u ziyâd ile mütegayyer eylemiş, hattâ tagyîr eylediği kelâmın birisi işbu: ‘Bir sinehin kanadını kıvıldatmağa kâdir değildir, tâ ki Vâlide Kethudâsı devlet-me‘âb Yûsuf Ağa'nın izn ü ruhsatı olmadıkca’ makâlesidir” dedikde, Ağa-yı müşârun ileyh fi zâtihî ol makûle hâzır-cevâblık vâdisinde piyâde olmağla, fart-ı tekeddür ü inkibâzından çehresi hem-reng-i Zengiyân ve şakk-ı şefeye mecâlî kalmayup, dem-beste vü bî-cân kaldı. Hemân bu Fakîr-i nâ-tüvân intâk-ı Rûhu'l-kudüs ile: “Na‘am, na‘am! Seyyidâ Efendi sâdik ve beyânı vâkı‘a mutâbıkdır. Risâle-i merkûmenin tagyîri kıssası şimdi hâtırına geldi. Hattâ mesmû‘uma göre tagyîr olunan mes‘elenin biri dahi işbu cehennemde deve boynu gibi yılanları ve semerlü katır gibi ‘akrepleri ve Seyyidâ'yı yaratmasında niçe hikmetler var. Anları sorup bilmek bize lâzım değildir” deyü mukâbeleye demsâz-ı makâl olduğumda, müşârun ileyh derhâl [N4 136b] ‘ukde-i lisânına inhilâl gelmekle, Seyyidâ'ya: “İşte mes‘elenin sahîhini işitdin mi, a habîs-i bî-dîn!” deyü sebb ü nefrîn ederek şergîr olup, ba‘de't-tevdî‘ verâmızdan bir boğça ihdâ vü tesyîr eylemiştir.

Bir müddet murûrununda Sır Kâtibi Feyzullah Efendi bu Fakîr'e nakl eyledi ki, bir gün Şevket-me‘âb *ebkâhullâhu Te‘âlâ ilâ yevmi'l-hisâb** efendimiz

* *ابقاء الله الى يوم الحساب* = Allah onu hesap gününe kadar (=kıyâmete) devâm ettirsin” anlamına gelen Arapça bir duâ cümlesidir.

hazretleri bu bende, kağıd ve mihbere ihzâriyle emr buyurmalarıyla, ba'de'l-ihzâr kenâra çekilüp, makâm-ı 'ubûdiyyetde pâ-ber-cây-ı karâr olmuşidim. Kalem ve kağıdı dest-i kerâmet-peyvest-i Mülûkâne'lerine alup bir müddet sükût ve sükûnetle garka-i bahr-ı murâkabet oldukdan sonra, sûret-i tereddüd ü istinkârda: "Ne yapayım, itlâk eylesem bed-mizâc ve bed-zebân ve herze-çâne ve bezle-dehân olmağla, muktezây-ı nihâd-ı nâ-sedâdı üzere zabt-ı lisân eylemez ve eğer itlâk eylemesem bir Sadrîa'zam ve Sâlâr-ı mükerrerem recâ vü niyâz eylemekle, bir ednâ mâdde zımnında hâtırına ri'âyet olunmamış olur. Hoş'imdi eğer min-ba'd lisânını zabt edüp, kendi hâlinde olmazsa, hazret-i Zü'l-celâl *celle şânühû* kendüsünü kahr eylesün" deyü hod-be-hod muhâdese eyledikten sonra, kalem-keş-i safha-i emr-i hümâyûn olup, ba'de't-temhîr Sadrîa'zam'a tesyîr buyurdular. Çend rûz güzerânında mezbûrun itlâkı şâyî' olmağla, sâlifü'z-zikr hatt-ı hümâyûn ve kazıyye-i mu'allaka anın hakkında mesbûk olduğu ma'lûmumuz oldu. Ba'de'l-itlâk neş'etinden berü söylemeğe alışmış lisân, yine cakcaka-i âsiyâb-âsâ laklaka-feşân olmağa başlamış iken, on dördüncü günü lâl ve te'sîr-i nefes-i akdes-i hazret-i Sultânî ile mazhar-ı kahr-ı cenâb-ı Zî'l-celâl oldu.

Vech-i muharrer üzere Şehinşâh-ı Hılâfet-destgâh *eyyede hullâhu Te'âlâ ve ebkâhu** hazretlerinin bu âna kadar enfâs-i kudsiyelerinin ve teveccühât-ı kalbiyelerinin te'sîrâtı, 'ayne'l-yakîn mertebesinde müşâhede olunmaktadır. [N4 137a] hazret-i Kuddûs ü Sebbûh nefeslerine rûh ve rûhlarına devâm-ı fütûh ihsân eyleye, âmîn.

Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-cânib-i İbrâ'îl

'An-karîb sahîfe-zîb-i tahrîr u teşbîb olduğu üzere İbrâ'îl Muhâfız-ı es-Seyyid 'Abdurrahman Paşa ve Nâzır Ahmed Ağa, Re'îs Gâlib Efendi'nin 'azîmetinden sonra küffâr tarafına irsâl-i cevâsîs edüp, fi'l-vâki' mersûm Feld-merşal-i (فارتمرشال) dûzah-me'âl Pozoroski [=Prosorowski], külliyyetlü asâkir ve mühimmâtla İbrâ'îl üzere sanâdîd-i ser-i kârânlarından bir Ceneral ta'yîn ve bi-eyy-i vechin kal'anın teshîrini tenbîh ü telkîn eylemekle, mesfûr dahi müretteb ve mükemmel külliyyetlü tabur ile yerinden hareket ve İbrâ'îl üzere kasd ü 'azîmet eylediğini tahkîk eylemeleriyle, mukaddemce tertîb olunduğu üzere herkes nâmzed-i ta'yîn oldukları kulel-i burc u bârûlara müsâra'at ve tehyi'e-i edevât-ı kîtâle mübâderet eylediler. Tâ ki mâh-ı cumâdelûlâ evâ'ilinde^o zikr olunan tabur, zabâb-ı muzlim gibi kesâfet-nümây-ı sâha-i zuhûr olup, ibtidây-ı emirde sergerde-i mesfûr pend ü tehdîdi müştemil bir kıt'a hezeyân-nâme isrâ ve;

* = Yüce Allah onu desteklesin ve kalıcı kılsın" anlamına gelen Arapça duâdır.

o 1-10 Cumâdelûlâ 1224 = 14-23 Haziran 1809.

Kibâra sû'-i kasdın olduğun bâr-âver âteş

Kılâ' üzere lisân-ı topla burc u beden söyler*

makâlince lisân-ı top u tüfengle cevâbını ahz ü istîfâ eyledikten sonra, 'âdetleri üzere kal'ayı dâ'iren-mâ-dâr hisâr ve bilâ-fâsıla âteş-bârlık san'atını icrâ birle hasr u tazyîka ibtidâr eylemeleriyle, mütehassın olan guzât-ı celâdet-semîrler dahi dâd-ı mukâvemeti icrâ bâbında ser-i mü tehâvün ü taksîr etmeyüp, keylen be-keyl, veznen be-vezn mu'âmele-i mukâbelede sarf-ı nîrû-yi iktidâr eylediler.

İbrâ'îl Nâzırî Ahmed Ağa, zâtında şîr-i bîşe-i dilîrî ve merd-i meydân-ı şîrgîrî olmağla, leyl ü nehâr rahnedâr olan mahallerin termîm ü ta'mîri ve guzât-ı muvahhidîne teşcî'-i kulûb edecek kelimât-ı celâdet-simâtla şevk u gayretlerinin [N4 137b] tecdîd ü tevfirî bâbında sa'y ü ikdâm ve gâhca bi'n-nefs top u tüfengle ifây-ı hakk-ı cihâda is'âd-ı sâ'id-i ihtimâm edüp ve gâhca kal'ada mevcûd olan beş yüz mikdâr süvâr ile dervâzeden hurûc ve küffâr üzere sell-i seyf-i satvetle hamle vü hücûm ve niçe küştenî kâfirleri bîdây-ı hestîden nâ-peydâ ve ma'lûm ve niçelerini esîr ve der-zencîr ederek sâlîmen kal'aya 'avdet eder idi. Bu hâl üzere yirmi gün mikdâr güzâr edüp, gitdikce İslâmîyân'ın gözleri almağla, piyâde ve süvârî gicede gündüzde bî-mehâbâ çıkup, tabur üzere açıktan hamelât ve her hamlede kati vâfir kâfirî âvâre-i sahrây-ı hayât ederek cânib-i küffâra za'f u killet târî ve 'urûk u a'sâblarîlerine dem-i fâsid-i futûr u rehâvet sârî oldu.

Bir gün Ağa-yı mûmâ ileyh, Muhâfız Paşa'yı kal'ada tevkîf edüp, kendüsi vâfirce piyâde ve süvârîyle dalkılıc hey'etinde kal'adan hurûc ve tabur-i küffâr üzere yek-dehen tekbîr-gûyâ olarak velvele-engîz hücme-i hûş-fersâ ve önlerine gelan melâ'înin tîğ u tüfengle râh-ı hayâtlarını teng ederek kerr u ferr kâ'idesini icrâ birle gurûb-i âfitâba kadar bu resme âteş-i ceng ü cidâli ilhâb ve vâfirce top ve humbara ve sâ'ir edevâtlarına dest-res-i zafer olarak kal'aya 'atf-ı 'inân-ı eşheb-i 'avd ü iyâb eylediler. Pes hücûm-i dîğerde yekbâre tu'me-i tîğ-i zafer-peyker olacaklarını teyakkun eylemeleriyle, min-ba'd ordu-yi küffârın mukâvemete değil, makâmlarında ikâmete de kudretleri nâ-yâb ve bi'l-cümle mübtelây-ı teb-lerze-i ru'b u ıztırâb oldukları hasebiyle, hemân ol gice tabur-i makhûrlarını bozup, geldikleri semte reh-girây-ı idbâr olmalarıyla, 'ale's-sabâh guzât-ı muvahhidînin süvârları dört beş sâ'at mesâfeye dek ta'kîblerine müsâra'at ve haylîce dil ü kelle ve ganîmetle ric'at edüp, yerlerinde kalan çadır ve birkac top ve 'araba ve sâ'ir ba'zı esbâb ve edevât makûlesini dahi igtinâmıla [N4 138a] kal'aya nakl ü îrâd ve yek-dîğere tebrîk-i gazâ vü cihâd ederek, dergâh-ı Rabb-i Mu'în-i Lâ-yezâl'e hamd ve şükr-i bî-ta'dâd eylediler.

* Metnimizde yer alan bu beyit, Nâbî'nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, I,551.

Muhâfiz-ı müşârun ileyh ve Nâzır-ı mûmâ ileyh taraflarından bu haber-i rûh-perver sem‘-i huddâm-ı Der-i devlet-makarr'a oldukda, ‘âmmе-i Müslimîn şâd u hurrem ve bu fâtihadan tefe’’ül bi'l-hayr ile işbu sefer-i zafer-tev’emin müstetba‘-ı envâ‘-ı nusrat u firûzî olması bâbında niyâz-mend-i dergâh-ı Rabb-i ekrem oldular.

Vefât-ı Rüstem Ağa, A‘yân-ı Filibe

‘Arsa-i servet ü yesârın pûr-destânı, Filibe Şehri'nin ‘ayn-ı a‘yânı Rüstem Ağa'nın terk-i dağdağa-i dâr u gîr-i dünyâ eylediği bu esnâda vâsıl-ı sevâmi‘-i vükelâ’ oldukda, Hâcegân'dan sâbık Sefir-i İrân Refî‘ Efendi bâ-fermân, muhalledâtı husûsuna me‘mûr olmağla, Defterdâr Efendi'ye haylîce i‘âneti vâki‘ olup, lâkin kendünün dahi meğer türâbı arz-ı merkûmede olmağla, ba‘de itmâmi'l-maslaha belde-i mezbûrede kasr-ı bülend-pâye-i hayâtı berkende-i tîşe-i Hâdimü'l-lezzât ve rûh-i revânı sâ‘id-i (صاعد) rahmetgâh-ı hazret-i Refî‘u'd-derecât oldu.

Ve yine bu hılâlde Yağlıkcı Hacı Hâfız nâm şahs-ı mudahhar-ı “*Ebhalü min-Mâdirin*” dâru'l-bevâra müsâfir olmağla, dört bin kîse akca muhalledâtı zâhir olup, taraf-ı mîrîden imdâd-ı seferiyye nâmiyle ta‘arruz sadedinde olunmuşiken, taraf-ı eşref-i Şehriyârî'den tenezzüh ü istinkâf buyurulmağla, bir akcasına vaz‘-ı yed olunmayarak bi't-temâm veresesine teslîmle cümlesini şâdkâm buyurdular. Müteveffây-ı merkûm işbu;

Yeyüp yedürmeyüp imsâk ve buhl üzere olan şahsın

Fenâdan göz yumunca mâlın iller kendüsün bir bir

makâlinin mîsdâk-ı ber-kemâli hammâl-ı mâl, mütehammil-i bâr u bâl ve “*Ellezîne yeknizûne'z-zehebe ve'l-fizzate*” el-âyeh mefhûm-i şerîfi kendüsüne hasbihâl idi. [N4 138b]

Âmeden-i murahhasân

Rusyalu tarafına meb‘ûs olan sâbıku'z-zıkr murahhas efendiler mâh-ı merkûmun evâsıtında[◊] Âsitâne'ye vürûd ve sergüzeştlerini bâ-takrîr ‘arz-ı dergâh-ı Hidîv-i zafer-mev‘ûd eylediler.

* اِبخل من مَادِر = Mâdir'den daha cimri” anlamına gelen bu ifâde, harîs ve açgözlü kimseler hakkında söylenen Arapça bir deyimdir.

** الذين يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ = Onlar altın ve gümüşü yığarlar” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, et-Tevbe 9/34. âyetin sonlarına doğru yer alan bir kısımdır.

◊ 11-20 Cumâdelülâ 1224 = 24 Haziran - 3 Temmuz 1809.

Nefy-i Hakkı Paşa bâ-İstanköy

Boğaz Muhâfızı olan Hakkı Paşa'nın ba'zı mertebe evzâ'-ı nâ-şâyestesi mesmû'-i hazret-i Cihândârî olmağla, ref'-i Vezâret'iyle İstanköy Cezîresi kendüsüne makarr u me'vâ ta'yîn olundu.

Vürûd-i haber-i inhizâm-ı Sırp

Bu esnâda Sırp lu Ser'askeri Hûrşîd Paşa tarafından vârid olan tahrîrât mefhûmunda Moskovlu tahrîkiyle Sırp lu eşkiyâsı galeyân edüp, Niş etrâfına doğru şerâre-feşân-ı hasâret ü tuğyân olmalarıyla, müşârun ileyh üzerlerine bir mikdâr asker ile kethudâlarını ta'yîn edüp, miyânelerinde harb-i şedîd vâki' ve bi-hamdihî Te'âlâ bârika-i nusrat u firûzî firak-ı İslâmiyân üzere lâmi' olup, eşkiyây-ı mersûme bi'l-külliyeye münhezim ve ekserî dest-yârî-i tîğ-i guzât ile sahrây-ı zindegânîden mün'adim oldukları muharrer olmağın, haber-i mezkûrdan hâtır-ı fâhır-i hazret-i Cihândârî'ye inbisât hâsıl ve sâ'ir Müslimîn dahi mesrûr u hurrem-dil oldular.

İtlâk-ı Tâhir Efendi

Bâlâda tahrîr olunduğu üzere Efendi-i mûmâ ileyh Çerkacı 'Ali Paşa ile çerkalaşurken, muktezây-ı vakt ü hâl imdâdiyle 'Ali Paşa gâlib ve mûmâ ileyhi Mihalic Kasabası'na mugarrib olup, kendüleri dahi sû'-i niyyetleri mücebince dess ü tertîb eylediği ümniyyeden hâ'ib olmuş idi. Bu dakîkalara bi'l-cümle 'ilm-i 'âlî-i hazret-i Şehinşâhî muhît olmağla, mûmâ ileyh hakkında bahr-ı emvâc-ı lutf u 'inâyetleri hurûşân olup, mâh-ı merkûm evâhırında[◊] itlâk buyurdularından başka, mazhar-ı nüvâziş [N4 139a] ü ihsân buyurdular.

Ta'mîr-i Serây-ı Beşiktaş

Beşiktaş Serâyı'nın derûn u bîrûnu müşrif-i vîrân ve kâbil-i süknâ olmak derecesinden hurûcu nümâyân olmağla, 'ulüvv-i himmet-i tab'-ı Şehinşâhî ana gayr-ı râzî ve tecdîd ü i'mârını muktezî olmağla, e'izze-i ricâlden Yûsuf Âgâh Efendi, Emîn-i Binâ ta'yîn ve az vakitte çok himmetle itmâm olunup, fi'l-hakîka resm-i Oklids-pesend üzere şâhnişîn olup, Şehriyâr-ı İskender-makâm hazretleri sa'âdet ü ikbâlle ol makarr-ı mînû-misâle nakl ü ârâm buyurdular; *bârekallâhu lehû**.

◊ 21-30 Cumâdelülâ 1224 = 4-13 Temmuz 1809.

* بَارِكْ اللَّهُ لَهُ = Allah onu mübârek kılsın" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

Vefât-ı hâtimetü'ş-şu'arâ' Vehbî Efendi

Ser-âmed-i hayl-i şu'arâ', Sultân-ı sâhib-i dîvân-ı devlet-i bülegâ', zümre-i ehl-i nazm ü inşânın ser-bülendi Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi, mâh-ı merkûmun on dördüncü günü[◊] hezâr-destân-ı kilik ü zebânları nağme-i râhatü'l-ervâh-ı zindegâniden hâmûş u dem-beste ve Hassân bin Sâbit *radiyallâhu 'anhu* hazretlerinin zîr-i livây-ı mağfîret-iltivâlarında saf-ârây-ı ictimâ' olan ketîbe-i şu'arâyâ peyveste oldu.

Terceme

Mûmâ ileyh Belde-i Mar'aş-ı dil-keşde kadîmî hânedân-ı 'ilm ü fazîlet ve derheme fenn-i âsâr ü tasnîfâtları envâr-ı âfitâb-âsâ münteşir-i çâr-cihet olan Sünbül-zâde düdmânından 'âlim ü fâzıl, şî'r ü inşâ' ve türesselâtda kâmil Reşîd Efendi merhûmun beytü'l-kasîd-i sulb-i sa'îdlerinden mısra'-ı berceste gibi ser-zede-i safha-i zuhûr olup, mîrâs-i hânümân-ı fezâ'il-bünyânları olmak üzere beldesi 'ulemâsından tahsil-i 'ulûm ü me'ârifeye gûşîş ü mûmâresetle iktisâb-ı hazz-ı mevfur eyledikten sonra, 'ahd-i saltanat-ı Mahmûd Hânî'de revâcğâh-ı tefârik-ı fezâ'il ve Sûku'l-'Ukâz-ı (سُوقُ الْعَاظِ) emti'a-i mefâhir u mehâ'il olan Dârû's-saltanatı's-seniyye'ye râhile-bend-i i'tizâm ve sudûr-i vakitden Hindî Molla merhûmun mektûbcusu olan birâderi Emîn Efendi delâletiyile ba'zı e'izze-i kirâm-ı zemâna 'arz-ı tevârih u kasâ'id [N4 139b] ve mecbûl olduğu üzere meclislerinde mutâyebât-ı edîbâne ve müfâkehât-ı şâ'irâne ile tenşit-ı kulûb-i ekârim ü emâcid ederek, ismi zebân-zede-i kirâm ve zümre-i sühan-ve-rân içre nev'an be-nâm olmuşıdi. 'Asr-ı merkûmda henûz merâtib-i Devlet-i 'aliyye'nin 'izzeti ü sühûletle ednâ bir mertebe istihsâlinin su'ûbeti olmağla, tadrîs ve Hâcegân tarîklerine duhülle nâ'il-i me'mûl olamayup, âhır-ı kâr bi'n-nisbe eshel-i mevcûd olan Rumeli kaleminden kazâ tarîkını ihtiyâr eylemişıdi. Pes Âsitâne'de meks ü ülfet ve üdebây-ı 'asr ile hultat ve mecâlis-i kibâra mülâzemet sebebiyle lîsn-i lesin-i Âsitâne'ye munhasır tavr-ı sühansâziye nâtıka-perdâzî-i ülfet-i güftâr birle, giderek sûret-i nazm u inşâsı Vehbî-i kadîm âsârı gibi revnakdâr ve sâmi'a-i kabûl-i kadr-dânâyân-ı rûzgâra sezâvâr olup ve fi zâtihî isti'dâd-ı 'ilmi ve mevrûs ve mükteseb-i mâye-i şî'ri olmağla, manzûm u mensûr güftârı, mesel-i sâ'ir gibi ol eyyâm-ı dilârâmın hissîsasi olan mekâdir-şinâsân-ı ricâl ü erkân meclislerine sârif olmağın, min-ba'd âsârı dest-i ikbâlle telakkî ve vak' u haysiyyeti dem-be-dem mütesâ'id-i derece-i tezâyüd ü terakkî oldu. Hattâ ba'zı mertebe kendüsüne türesselât ve çend def'a divel-i sâ'ireye gidecek nevâmic ü mektûbât tesvîd etdirmeleriyle, bu cihetle de binây-ı te'ayyünü teşyîd olunmuşıdi. Sultân Mustafa-yı Sâlis devrinde e'âzım-ı ricâl-i devletden Yenişehirli 'Osmân Efendi ve Re'îs İsmâ'il Bey nefsü'l-emr sâhib-i

◊ 14 Cumâdelülâ 1224 = 27 Haziran 1809 Salı.

‘irfân ve ehl-i haysiyyet ve kadr-dân olmalarıyla, merkûmu istishâb ve bu makûle ba‘zı umûr-i müte‘assire-i Devlet-i ‘aliyye’ye müte‘allık rekâ‘im-i hafıyye tesvîdinde istiktâb ve merkûmun eser-i kilik ü karîhası olduğunu ‘arz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı ‘âlî-cenâb ederler idi. Husûsan ‘ahd-i Vezâret’i sûr-i Sultânî-i ‘ilm ü ma‘rifet olan Râgıb Paşa merhûmun dahi hâl-i merkûm, ma‘lûm-i ‘ilm-i ‘inâyet-mersûmları olmağla, bu misillü müste‘iddân-ı zemânın tarîk-ı mazîk-ı kazâda hâmil (خامل) ve mültehak-ı esâfil kalması, [N4 140a] hâric-i hadd-i insâf ve kitâbet ve sefâret makûlesi hıdemât-ı Devlet-i ‘aliyye’de bulunmağa lâyık ve ‘izz ü i‘tibâra müstehak olduğu bî-şâ‘ibe-i ihtilâf olduğunu tezekkür birle, merkûmu fezây-ı fezâhat-fezây-i kazâdan rehâ-yâb ve rütbe-i Hâcegânî ve hâline münâsib bir mansıbla da vâsıl-ı nısâb-ı sürûr-i bî-hisâb eylediler.

İltifât âyinedir sûret-i isti‘dâda*

nümâyişince, min-ba‘d tûtî-i hoş-gûy hâme vü zebânı, hâmûşî-figen-i ‘andelîb-i destân-serâ ve nazm u nesri, zîb-i kalâ‘id-i evrâk ve elsine-i üdebâ oldu. Hattâ bir yevm-i Regâyib’de Râgıb Paşa merhûma işbu kıt‘a-i rengîne musâhib ba‘zı eş‘âr-ı dil-nişîn ‘arz eylemekle, kati vâfir ihsân ve nüvâziş-i vezîrâneleriyle nâ‘il-i dest-mâye-i mefâhir olmuşlar:

Şâyed ki ‘inâyetlü efendim ola Râgıb

Eş‘ârımı ‘arz eyleyeyim yevm-i Regâ‘ib

Doğdu günüm ol rûy-i pür-envârı görünce

Baht-ı siyehim oldu küşâde ne garâ‘ib

*eş-Şey‘u bi‘ş-şey‘i yüzekkiru*** müzekkiresince, te‘essî ve tahallukla ilâ âhırîl-eyyâm ibkây-ı nîk-nâm ve vesîle-i terahhum-i enâm olmak niyyetiyle Râgıb Paşa merhûmun münâsebet-i mezkûre ile işbu menkabe-i dilârâsı sahîfe-zîb-i imlâ kılındı. Haleb kurbunda vâki‘ Kilis ehâlisinden Meylî nâm bir şâ‘ir-i pâkîze-zebân, eyyâm-ı Riyâset-i müşârun ileyhde dâru’l-âmâl olan Âsitâne-i feyz-iştimâle gelüp, bî-ser ü pâ tehî zâd ü nevâ bir küşede îvâ ve cüst-cûy-i es-bâb-ı ‘âdiye-i emel ü münâ eder iken, vatanında senevî beş kîse akca fâ‘izlü bir sehlû’l-me‘haz mukâta‘a mahlûlü zuhûr edüp, gerçi sâha-i fesîha-i hulyâsında karâr-dâde olup, lâkin dellâliyye idâresi şöyle dursun, dest-i iktidârı küt-i yevmiyyesini tedârükden kâsır ve miyânelerinde, *“Eyne’s-süreyyâ min yedi’l-mütenâvil***”* mübâ‘adeti zâhir idi. Ve gerçi zâtında mâlik-i hazîne-i hüner ü ‘irfân olup, lâkin hasbe’z-zâhir ziyi-i talebe-i ‘ulûmda ressü’l-hey’e fakîr-i bî-

* Metnimizde yer alan bu mısra, Nâbî’nin gazellerinden birinde geçmektedir; bk. *Nâbî Dîvânı*, II,1034.

** الشئ بالشئ يذكر = Bir şey bir şeyi hatırlatır” anlamına gelen Arapça atasözlerindedir.

*** اين الثريا من يد المتناول = Süreyyâ (Ülker) yıldızı nerede, ona ulaşacak el nerede?” anlamına gelen Arapça bir mısradır.

nevâ olmağla, bir kimseden dahi istidâne [N4 140b] vü isti'âne, harem-serây-ı imkâna bîgâne idi. Birkac gün bu telâş ü ıztırâbla “Âh nolaydı, kâşkî bir tarikle müyesser olaydı” deyerek imrâr-ı evkât edüp, âhır-i kâr ilhâm-ı muhassılül-evtâr ile Hâtem-i zemân, Bermekiyy-i devrân, kadr-dân, sâ'id-i müsâ'id-i hünermendân olan Re'îs Râgıb Efendi merhûma 'arz-ı hâlle istiftâh-ı bâb-ı âmâl eylemeğe takrîr-i bâl eylemekle, işbu kıt'ayı tanzîm ve bir vakt-i hâlî ihtilâsiyle 'arz u takdîm eyledi. Kıt'a-i merkûme budur:

Kerem mukâta'asın tâ zemân-ı Hâtem'den

Mezâda verdiler amma bulunmadı tâlib

Kimin yâ nakd-i 'atâyâsı var anı alacak

Meğer cenâb-ı Riyâset-penâh ola Râgıb

Vaktâ ki merhûm-i müşârun ileyh kıt'a-i merkûmeyi kırâ'et ve ba'zı mer-tebe Efendi-i merkûmun 'ayâr-ı isti'dâdını sâyîde-i mihakk-i imtihân ü hıbrat edüp, mâye-i fazl ü hüneri muhât-ı 'ilm-i ehâlî-perverileri oldukda, kıt'a tay-yinde nâzikâne tevriye eylediği mukâta'ayı, ba'de'l-istihbâr Efendi-yi merkûmu sa'âdet-hânelerinde müsâfir ve ser-tâ-pâ ilbâs-i libâs-i fâhir ve hemân ol gün mukâta'a-i mezbûru berât ve i'tâ ve kati vâfir harc-ı râh ve merkûb ihsâniyle mutayyeb ü kâm-rân beldesine isrâ eyledi. Efendi-i merkûm ol mukâta'a ile ilâ âhiri'l-'ömr te'ayyüş edüp, zâtında sulehâdan ve mu'ammerinden olmağla, dâ'imâ merhûmu hayr ile yâd ve rûhunu hayme vü du'â birle şâd eder idi. Ve işbu dâstân merkûmun lisânından bi'l-müşâfehe mesmû'-i Muharrir-i nâ-tüvân olmuştur.

Tâ ki Sultân 'Abdülhamîd Hân *efâzallâhu 'aleyhi şe'âbibe'l-gufrân** hazretlerinin evâ'il-i 'ahd-i saltanatlarında, Milket-i İran'da Tahmâsb Kuli-Hân gibi ser-zede-i pehnây-ı zuhûr olan Zend Kerîm Hân ile Bağdâd Vâlisi 'Ömer Paşa miyânına Meşhed-i İmâm 'Ali *kerremallâhu vechehû* züvvâr ve tüccârına tegaddî zimnında münâfese-i 'azîme mütehaddis olduğuna mebnî, İran tarafına bir sefir-i zebândân irsâli lâzım gelmekle, mûmâ ileyh Vehbî Efendi'nin her vechile liyâkat ü isti'dâdî [N4 141a] sefâret-i mezkûreye mü'eddî oldu. Him-met-i ricâl ü erkân, müsted'î-i 'inâyet-i Pâdişâh-ı devrân olmağla, 'âmme-i levâzım ve mühimmâtı ma'a'z-ziyâde müretteb ve âmâde olarak ber-muktezây-ı şân-ı devlet dârât ü haşmetle cihet-i me'mûresine irhây-ı 'inân-ı 'azîmet ve *Kasîde-i Tannâne*'sinde iş'âr u ibâne eylediği vech üzere teblîğ-i nâme-i hümâyûn ve te'diye-i resm-i risâlet eyledikten sonra, Bağdâd'a ric'atle sûy-i semâ-sây-i Âsitâne-i sa'âdet'e tevcih-i matıyye-i 'avdet eyledi. Lâkin İran'a henüz i'tizâmı hilâlinde Bağdâd'dan ve etrâfdan ve İran'a ba'de'd-duhûl, esnây-ı

* افاض الله عليه شائب الغفران = Allah onun üzerine mağfired yağmurlarını bol bol yağdırsın” anlamına gelen Arapça bir duâdır.

râhda ve Isfahân'da fitne-i mezkûreye müşârun ileyh ‘Ömer Paşa bâdî olduğu, nezd-i mûmâ ileyhde zâhir u bâdî olmağla, keyfiyyeti Devlet-i ‘aliyye'ye tahrîr eyledikten sonra, kendüsi dahi ‘avd ü iyâb ve Bağdâd üzerinden ‘azm-i Âsî-tâne-i sa‘âdet-me‘âb eylemişidi. Kaldı ki bu nesak üzere takrîr-i mesrûd mûmâ ileyhin lisânından mesmû‘-i Muharrir-i bî-vücûd olmuşdur. Lâkin ba‘zı ehl-i vukûfun nakl ü beyânı üzere Efendi-i mûmâ ileyh bi't-tab‘ ‘ayyâş ve memkûr ve şöhret-perest ve bî-mübâlât-i fisk u fücûr olup, bu meşrebi ser-i kârân-ı Devlet-i İraniyye'nin ma'lûmları oldukda, tevsî‘-i dâ‘ire-i ibâhiyye eylemeleriyle, Efendi-i mûmâ ileyh gunûd-i ‘ummân-ı ‘işret ve her çi bâd âbâd kûy-i füşat-âbâd-ı zevk u sohbet olmağın, bu efsûnla ‘aklı almup, dil-hâhları üzere tahrîrât ahz ve cürm ü cünhayı bi'l-külliyeye Bağdâd Vâlîsi üzere ‘azv ü tahmîl eylemişler. Ve mûmâ ileyhin ilâ âhırî'l-‘ömr tavr u tabî‘ati kelâm-ı merkûmu gerçi musaddık, lâkin ‘Ömer Paşa'nın tüccâr-ı mezbûra ta‘arruzu dahi vâkı‘a mutâbıkdır; ne hâl ise *el-‘ilmü ‘indallâhi* Te‘âlâ*.

Berü tarafdan ‘Ömer Paşa Elçi Efendi'nin müt‘a-i revâfızla mütemetta‘ olup, dil-hâhları üzere kendi ‘aleyhine tahrîrât ahz ü irsâline mübâderetlerini tahkîk eyledikte, mûmâ ileyhin şîfte-i ikrâm-ı Kerîm Hân [N4 141b] ve hevây-ı nefsânî ve şehvânîde perrân olduğuna mebnî, hall ü hürmeti ferâmûş ve gayret ü hamiyet-i devleti endâhte-i verây-ı düş ederek, hıyânet ü habâsetle kavm-i rafazanın rızâlarını iltizâm eylediğinden başka, hılâl-i râhda ve İran'da ‘ayyâşlık ve zinâkârlık merâsimini İbâhiyye'den ezyed i‘lân ve ‘ale't-tahkîk konağını müzâhame-i rûsbiyânla babullukdan nişân edüp ve'l-hâsıl: “Dîn ü devlete lâyık, husûsan kızılbaşân içre Sefîr-i Sünniyân'a vechen mine'l-vücûh gayr-i muvâfık olan ef‘âl-i kabîha ve a‘mâl-i faziha irtikâbiyle sehara-i şeyh u şâb olmuşdur” zemînlerinde sû‘-i hâlini Der-i devlet-medâr'a terkîm ve ba‘zı mertebe şevâhid ile bünyân-ı tahrîrini tahkîm birle hakkında tehyîc-i gazab-ı Şehriyârî etmeğın, eynemâ vücade katl ü i‘dâmı bâbında Vezîr-i müşârun ileyhe hitâben mü‘ekked fermân ısdâr ve mübâşir-i mahsûsla tesyâr olunmuşidi. Ancak Âsî-tâne'de müte-hassas olduğu sâlifü'z-zikr kibâr u erkân el-hâletü hâzih mûmâ ileyhi bu tarafda himâyet ü tahlîs ‘adîmü'l-ımkân olduğuna mebnî, hufyeten mübâşir-i merkûma te‘ennî ve istibtâ‘ ile tavsiye vü tenbîh eyledikten sonra, nihânîce bir ulak tertîb ve müstevfâ harc-ı râh i‘tâ ve mevâ‘id-i vefire ile müsâra‘ata tergîb ve mûmâ ileyhe serd-i kazıyye ile: “İşbu mektûbumuz vâsıl olduğu anda tevâbî‘inizden birini âğâh ve ahmâl ü eskâline, belki yemîn ü şimâline lemh-i nigâh etmeyerek hemân mütenekkiren rehneverd-i isti‘câl ve Üsküdar'da bir mahfî mahalle gelüp ihtifâ ve pes-perdeden tarafımıza i‘lâm-ı mâ-cerâ edesin. Ve illâ bin cânın olsa ‘Ömer Paşa'nın pençesinden birini tahlîs eylemek emr-i muhâldir” mef-hûmunda bir kıt‘a hurûf-i ma‘hûde ile mektûb tahrîr ve Tatar-ı merkûmla itâre

* العلم عند الله = O bilgi ancak Allah'a mahsustur” anlamına gelen bu cümle Kur‘ân, el-Mülk 67/26. âyetin ortasında yer alan bir kısımdır.

vü tesyîr eylediler. Karîne-i hâl mübâşir-i merkûm vâkı'â girân-reftâr ile Bağdâd'a vâsıl olup, ol hılâlde Tatar-ı mezbûr dahi Bağdâd ile Mûsul miyânında bir mahalde Elçi Efendi'ye mektûbu îsâl eylemekle, ba'de'l-kırâ'e [N4 142a] cân başına sıçrayup, hemân emvâl ve eşyasını kethudâsı makâmında olan şahsa sefâriş edüp ve kendi başına bir ulak kalpağı geyüp, tebdîl-i hey'etle Tatar-ı mezbûra peyrev olarak rehneverd ve bâdiye-güzâriş oldu. Aslâ meks ü tevakkuf etmeyerek menzil be-menzil sür'at-i kâmil ile gelüp, Üsküdar'da bir yâr-ı sadîk hânesinde ihtifâ ve keyfiyyeti mûmâ ileyh 'Osman Efendi'ye ve İsmâ'îl Bey'e i'lâm ü inhâ eyledi. Anların irşâdlarıyla *Tannâne* ismiyle tanîn-enedâz-ı nüh-kâşâne ve nâçâr-kün-i şâbâş-âşinâ vü bigâne olan kasîde-i nadîde-i hezâr-gevher ü yek-dâneyi inşâ' ve tanzîm ve ba'de-bürhetin töhmet-i mezkûre "*el-Bâdî azlemü*" kazıyyesince müşârun ileyh 'Ömer Paşa tarafında olduğu 'iyân ve Vehbî Efendi'nin dahi harekât-ı rediyye ve cesâret-i nâ-marziyyesi sebebiyle 'ukûbete istihkâkı nümâyân olmuşken, mûmâ ileyhimâ terbiyesiyle kasîde-i merkûme taraf-ı Mülûkâne'ye takdîm olunup, mazhar-ı pesend-i Pâdişâh-ı kerîm olmağla, hakkında 'afv u 'inâyete makrûn lutf u ihsân-ı hümâyûn erzân buyurulup, bu takrîble çengâl-i 'ukâb-ı 'ikâbdan tahlîs-ı murg-i cân eyledi. Vâkı'â kasîde-i merkûme tumturâk elfâz ve cinâs ü tevriye ve insicâm ü selâset ve bi'l-cümle sanâyi'-i şî'riyyeyi hâvî ve bedâyi'-i beyâniyye ve bedî'iyeyi muntavî bir kasîde-i garrâ ve neşîde-i bi-hemtâ olmağla, Mu'allakât-ı Seb'a**ya ûlâ, belki âvîhte-i tâk-ı Süreyyâ olmağa ehakk u evlâ olduğu, ashâb-ı şu'ûra rûşenâdır.

Nihâyet Efendi-i mûmâ ileyh min-ba'd Hâcegânlık mertebesinden teb'îdi irâde buyurulmağla, yine tarîk-ı metrûke-i kazâyâ, sâbıkâ terk ve hurûcu kertesinde olan Rodos Kazâsıyla i'âde ve bilâhare kazâyâ rızâ-dâde oldu. Rodos'da mütesaddî-i emr-i hükûmet iken telvîs-i iklim-i Kırım eden Şâhîn Girây-ı zagan-râyın katl ü i'dâmı mâddesinde haylice mu'âvenet ve tedbîri bulunmağla, ol bâbda nazm u inşâd eylediği *Tayyâre* nâm kasîde-i mâ-lâ-keâmı, ba'zı erkân-ı [N4 142b] himmetkârân vesâtatiyle Hidîv-i zemân hazretlerine 'arz u takdîm olundukda, hıdmeti meşkûr ve 'arızası manzûr olmağla, hakkında eltâf-ı Şâhâne şâyân ve terfî'-i rûtbe-i kazâsı 'ilâve-i ihsân buyuruldu. Sultân Selîm '*aleyhi rahmetü'r-Rahîm**** hazretlerinin eş'âra kemâl-i rağbetleri olmağla, zemânlarında ser-levha-i şu'arây-ı devrân olup, nâm-ı nâmîlerine tertîb-i dîvân

* البادى الظلم = Zulme ilk girişen, ona karşılık olarak zulmedenden daha zâlimdir" anlamına gelen Arapça bu cümleye çok benzeyen "*el-Bâdî bi's-şerri azlemü* = البادى بالشر الظلم = Kötülüğe ilk girişen, ona karşılık verenden daha zâlimdir" cümlesi ve benzerleri hakkında hadîs olmadıkları bildirilmektedir; bk. el-'Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, nr.888, I,283.

** Metnimizdeki Seb'a-i Mu'allaka ifâdesi ile Câhiliye dönemindeki yedi şaire ait seçkin kasîde koleksiyonuna bir telmîh söz konusudur; bk. meselâ Süleyman Tülüçü, "Muallakât", *DİA*, İstanbul 2005, XXX,310-312.

*** عليه رحمة الرحيم = Merhamet sâhibinin (=Allah'ın) rahmeti onun üzerine olsun" anlamına gelen Arapça bir duâdır.

ve câ-be-câ kasâ'id ve tevârîh inşâ' ve takdîm ederek tahsîl-i dest-mâye-i ihsân eder idi.

Hak budur ki ol Hidîv, cell-i inşânın eltâf-ı bîgerânlarına müstağrak olup, mükerreren müneccez sitte menâsıbları zabt ve bî-gâ' ile dil-hâhı olan mâhiyye ve zevâ'id ile tasarruf eder idi. Hattâ Manastır mansıbına Sürûrî bu mısırâ'la târîh-gûyâ olmuşıdi.

Manastır'da çalındı çan ki Vehbî piskopos oldu

(مناسترده چالندی چاگ که وهبی پسقپوس اولدی)

Ve her mevsimde Pâdişâh-ı müşârun ileyh hazretleri kendi elbise-i Mülûkâne'lerinden müretteb mahsûs boğçalar ve Şâhâne 'atıyyeler ihsâniyle müftehir ve kâm-rân ederler idi. Hattâ bir def'asında: "Telebbüse me'mûrum" deyü zerbaft ve zerrîn-târ câme-i girân-mikdârları geyüp, kendüsi serhadd-i tis'îne varmış ak sakal hey'et-i şeyhûhetle, ol telli pullu libâslar şekl ü heykeline bir 'acib kıyâfet vermekle, mahsûs temâşâsına seyirciler gidüp ve Sürûrî ve 'Aynî gibi harf-gîrânlarına meydân-ı kelâm açılmışıdi. Ve fî zâtihi temeddüh ve iftihâra mecbûl olmağla, ol kıyâfetle devr-i dâ'ire-i 'uzamây-ı devlet eder idi. Ve'l-hâsıl Pâdişâh-ı merhûmun bereket-i nazar-ı iksîr-eserleriyle hemîşe Düz-oğlu gibi işi altın ve revâk-ı 'iş ü mezâkî kasr-ı çil-sütûn idi. Ve Tabî'yyûn gibi ahkâm-ı uhreviyyeye kem-iltifât ve mutlakâ şe'â'ir-i dîniyyeye bî-mübâlât olmağla, verzişi 'iş-i dünyevîye münhasır ve tekellûf-i teklîfâta aslâ mütehammil olmayup, rindâne ve Bektâşiyâne şîve-i sûrî-i münkirâneye muktasır olmağla, dest-res olduğu akcaları zevk u safây-ı nefsnâsine harc ve nebbe-nev müte'addid zî-kıymet cevârîler alup, [N4 143a] ol eyyâm-ı pîride bâde-i nâb-ı tâb-âver ve ba'zı me'âcîn-i rûh-perver kuvvetiyle mâ fî'l-yedini derc-i dürce-i ferc eder idi. Ve'l-hâsıl:

Mey ü mahbûbdan gayri nesi var köhne dünyânın

deyerek müdâm-ı zevk ve neşve-i nefsnâsini iltizâm ve dâ'ire-i derûnuna ekdâr u âlâm uğratmayarak gûyâ ki cevher-i girân-kıymet-i zindegânîsini igtinâm birle temdîd-i rûh-i hayvânî ederek kâm-rân ü kâm-bîn, sinîn-i 'ömrü güzêrân-ı hadd-i tis'în olmuşıdi. Hak budur ki, bu denlü mâye-i 'ilm ü ma'rifet birle, eğer fî'l-cümle diyânet semtine de i'tinâsı olaydı, Devlet-i 'aliyye'ye bir gelenlerden dimeğe şâyân olur idi. Vüs'at-i 'arsa-i tavr-ı lâ-ubâliyânesi sebebiyle evâ'il-i hâlinde birkac def'a Eflâk ve Boğdan voyvodalarına kâtib olup, mürtekebatıyla ol diyâr boyarlarını müte'accib eylemişıdi. Ve aralıkda bi'n-nefs mansıbına da gidüp, târîhe yazılacak sûretler ile icrây-ı hükûmet eder idi. Ve hattâ 'Abdullah Molla Efendî merhûma Ordu Kazâsı'nda nâ'ib ve bir iki def'a arpalığına da min ihde'n-nevâ'ib olmuşıdi. Hele Sürûrî ve 'Aynî ve Refî' makûlesi şu'arây-ı zemânla meclisleri ve mühâcâtları kaleme gelmez bir ma'nâ idi. Ve şî'r ü in-

şâda gerçi bâlâda ifâde olunduğu üzere yegâne-i ‘asr olduğu müsellemler iken, erbâb-ı kemâle bir vechile sezâ olmayan iddi‘â ve i‘tinâsı ve hased ü münâfesesini müstağrebâtıdan idi. Bir şâ‘ir lisânından bir mazmûn-i rengîn, yâhûd bir târîh-i dil-nişîn işitdikde, elbette:

Sâ‘ib de olsa halk hatâsın arar bulur*

mü‘eddâsınca harf-gîr ve çirkâb-endâz-ı naks u taksîr olur idi. Ma‘a-zâlik Ebu'l-‘Aynâ** ve Ebû Dülâme*** gibi mutâyebât-ı mudhikelerine gâyet ve husûsan Ferezdak ve Cerîr* gibi Sürûrî ile miyânelerinde dâ‘ir olan manzûm ve mensûr mülâfâfât ve ehâcî-i fâhişeye gâyet yokdur. Ol kadar ganebe-i ‘ilm ü hüner ile bir eser-i celîl inşâ’ ve ibkâsına muvaffak olamayup, [N4 143b] hemân dîvân şî‘iri ve *Manzûme-i Şâhidî*’ye nazîre üslûbunda *Tuhfe-i Vehbî* ve *Hayriyye-i Nâbî*’ye nazîre, *Lutfiyye* ve *Şevk-engîz* nâm çend varak manzûmeler tanzîm ve eser nâmiyle dest-i rûzgâra anları süpürde vü teslîm eylemiştir.

Ve evâhır-ı ‘ömründe nikris ‘illetine mübtelâ olmağla, giderek zemîn-gîr ve teveccüh-i idbâr ve fikdân-ı ülf-i hemvâr te’sîriyle dimâğı muhtell olmağla, furû-mânde-i ‘akl ü tedbîr olup, bilâhare târîh-i mezbûrda şîrâze-i dîvân-ı hayâtı berhem-zede-i dest-i Hâdimü'l-lezzât ve Edirne-kapusu hâricinde nihânkerde-i hâkden fenâ-simât oldu. Vefâtına söylenen târîhîdir.

Cennetü'l-firdevs ola Vehbî Efendî meskeni

(جنة الفردوس اوله وهبى افندى مسكنى)

Hılâl-i tercemede vasf u senâsı mesbûk *Tannâne Kasîdesi*, gerçi zer-hall ile tahrîre sezâ bir kasîde-i bî-hemtâ olup, lâkin tavîlü'z-zeyl olduğundan başka, şöhret ü şey‘û‘iyyetine mebnî bu makâmda tahrîrinden keff-i hâme-i imlâ ve hemân nümûne kasdiyle iki gazel-i bî-bedeli ve birkac ebyât-ı müteferrikasıyla iktifâ kılındı.

Kilk-i kudret, hatt-ı reyhânını nâgâh yazar

Safha-i sîneme medd-i elif, âh yazar

Vasf-ı rûyunda gazeller yazan erbâb-ı sühan

* Metnimizde yer alan bu mısra, Râgîb Paşa'nın gazellerinden birinde geçmektedir; bk. Râgîb Mehmed Paşa, *Dîvân-ı Râgîb*, s.21.

** Metnimizde söz konusu edilen hazırcı cevap, ahhârî iyi bilen, hoşsohbet Arap şâiri Ebu'l-‘Aynâ (ö.283/896) için bk. meselâ Hüseyin Elmalı, “Ebu'l-Aynâ”, *DİA*, İstanbul 1994, X,296.

*** Metnimizde söz edilen ünlü Arap mizâh şâiri Ebû Dülâme (ö.161/777-778) için bk. meselâ Necati Kara, “Ebû Dülâme”, *DİA*, İstanbul 1994, X,122.

*4 Metnimizde kendilerinden söz edilen Ferezdak (ö.114/732) ve Cerîr (ö.110 veya 114/728 veya 732), Ahtal ile beraber Emevî devrinde eski üslûbu devam ettiren üç büyük hiciv şâirindedir. Cerîr ile Ferezdak'ın karşılıklı hicivleri, Arap edebiyâtında “nakîza = aynı vezin ve kâfiyedeki atışma şîiri” adı verilen türün en olgun örneklerini teşkil eder; bk. meselâ Zülfikar Tüccar, “Cerîr b. Atıyye”, *DİA*, İstanbul 1993, VII,412-413; Ali Şakir Ergin, “Ferezdak”, *DİA*, İstanbul 1995, XII,373-375.

Matla‘ına kimi hûrşîd, kimi mâh yazar
 Görse bu sûret ile münşî şeh-nâmesini
 Milket-i ‘işvede hûbâne şehinşâh yazar
 İkisin etse de bir yerde musavver-i tahrîr
 Serv-i bâlâyı kaddinden yine kûtâh yazar
 Levh-i mihr u kamere İbn Nüceym-gerdûn
 Kalem-i gırre ile rûyuna *Eşbâh** yazar
 Hemser-i şîr yazup, ‘Aşkî *Hayâtü'l-hayevân*
 ‘Akl-ı pür-hîleyi dünbâle-i rûbâh yazar
 Okudum metn-i usûl, kütüb-i devletde
 Kayd-ı haysiyyet, cehli, sebep-i câh yazar
 Kâtib-i mahkeme-i hükm-i kazâ ey Vehbî!
 Kısmetim sehmini er-Rızku ‘alallah yazar**
 Hâl ü hattında niçe hüsn-i ‘ibârât okuruz
 Ebrû anınla nigâhından işâret okuruz
 Görmedik sîne-i sâfın gibi bir nüsha-i pâk
 Dâ‘imâ sûret-i dikkat ile *Mir‘ât**** okuruz [N4 144a]
 Sâz-ı dehrin bilürüz perde-birûn olduğunu
 Mutribâ biz de usûlüyle *Makâmât*** okuruz
 Müncelî olmadı gitdi şeb-i târîk-i emel
 Bunca gündür ki *Mesâbih*’le *Mişkât*** okuruz

* Metnimizin bu kısmında Hanefî fıkıh âlimi İbn Nüceym (ö.970/1563) ve çeşitli eserleri arasında bu tür eserlerin en önemlilerinden ve Mecelle’nin hazırlanmasında da önemli ölçüde faydalanılan *el-Eşbâh ve'n-Nezâ‘ir* söz konusu edilmektedir; bk. meselâ Ahmet Özel, “İbn Nüceym, Zeynüddin”, *DİA*, İstanbul 1999, XX,236-237.

** Metnimizde yer alan bu gazel gerçekten Sünbül-zâde Vehbî’nindir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvânı Vehbî, İbtidâ‘-i Gazeliyyât*, Bulak 1253/1837, s.16-17.

*** Metnimizde söz konusu edilen eser, Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak da okutulan Molla Hüsrev’in (ö.885/1480) fıkıh usûlüne dair eseri *Mir‘âtü'l-Usûl* olmalıdır; bk. meselâ Ferhat Koca, “Mir‘âtü'l-Usûl”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX,148.

**⁴ Metnimizde söz konusu edilen *Makâmât*, Harîrî’nin (ö. 516/1122) Arap edebiyatında makâme türünde yazdığı eseri olmalıdır; bk. meselâ Hulûsi Kılıç, “Makâmât”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVII,414.

**⁵ Müellifimizin burada telmihte bulunduğu eserler, Ferrâ el-Begavî’nin (ö.516/1122) güvenilir hadîs kaynaklarından derlediği hadîsleri ihtivâ eden eseri *Mesâbihu’s-Sünne* ile *Mesâbihu’s-*

Devr-i ebvâbladır şimdi küşâd-ı âmâl
 Biz hemân derbeder olmuş da *Fütûhât** okuruz
 Bilmedik ‘illetini zillet-i ehl-i hünerin
 Gerçi *Kânûn****la esbâb ü ‘alâmât okuruz
 Kalmadı gayri tekâ-pûya mecâl ey Vehbî
 Oturup, kûşe-i ‘uzletde Tahiyât okuruz***

Zülâlî nâm dervîş-i Buhârî, Bahr-ı siyâh’dan ‘âzim-i Mâverâ’unnehir olduğuna, merhûmun âb-ı hayât-âsâ isâle eylediği selsâl-i târîh-i hâlet-efzâlarıdır.

Zülâlî Mâverâ’unnehir’e deryâdan revân oldu*⁴
 (زلالی ماوراء النهره دریادن روان اولدی)
 Kûşe-i mahkeme-i ‘adle geçüp ey Kadî
 Kısmetinde ola gör hükm-i kazâya râzî
 Her ne hâl ise hele çekme gam-ı tevkîti
 Nef’-i müstakbel için olmaya ‘ömrün mâzî**⁵
 Safha-i ‘aşka yazar kilkim iki resm-i münîr
 Evvel zahrını (زخرنی) tekrâr edüp âlûde midâd*⁶
 Resm-i la‘l-i lebi hûbâna değil mi mahsûd
 Şekl-i dendân birine nakş-ı dehendir meşhûd*⁷

Sünne üzerine yapılan en meşhûr çalışma olan Hatîb et-Tebrîzî’nin (ö.741/1340) *Mişkâtü’l-Mesâbih* adlı eseri olmalıdır; bk. meselâ İbrahim Hatiboğlu, “Mesâbihu’s-Sünne”, *DİA*, Ankara 2004, XXIX,258-260.

* Burada kendisine telmîhte bulunan eser, Muhyiddîn İbnü’l-Arabî’nin (ö. 638/1240) tasavvufî görüşlerini en geniş boyutlarıyla açıkladığı *el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye* adlı eseridir; bk. meselâ M. Erol Kılıç, “el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye”, *DİA*, Ankara 1996, XIII,251-258.

** Metnimizde kendisine telmîhte bulunan eser, İbn Sinâ’nın (ö.428/1037) ansiklopedik ve sistematik tıbbî eseri olan *el-Kânûn fi’t-Tıbb*’dir; bk. meselâ Esin Kâhya, “el-Kânûn fi’t-Tıbb”, *DİA*, Ankara 2001, XXIV,331-332.

*** Metnimizde yer alan bu gazel gerçekten Sünbül-zâde Vehbî’nindir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ’-i Gazeliyyât*, s.30.

*⁴ Metnimizde yer alan bu tarih mısraı, gerçekten Sünbül-zâde Vehbî’nindir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ’-i Tevârih*, s.15.

*⁵ Metnimizde yer alan bu kıt’a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî’nin rubâ’iyyâtındandır; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ’-i Gazeliyyât*, s.86.

*⁶ Metnimizde yer alan bu kıt’a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî’nin beyitlerindedir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ’-i Gazeliyyât*, s.91.

*⁷ Metnimizde yer alan bu kıt’a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî’nin beyitlerindedir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ’-i Gazeliyyât*, s.91.

Fâ'-i kâf ve 'ayn-ı lâm ve lâm-ı mîm

'Ayn ve lâmin ortasında fâ'-i sîm*

Mercûdur ki âhır-ı vaktinde birkaç sene mübtelâ olduğu 'illet ü killet ve zillet-i tâkat-güzâr ve tehammül-engîz bahr-ı bî-pâyân-ı rahmet-i Rahmân'a şurta-i mevc-hîz ola; ve mâ zâlîke 'alallâhi bi-'azîz**.

Vukû'-i tevcîhât

Çün bâlâda iş'âr olduğu üzere sefer-i zafer-eser tehakkuk eylemekle, de'b-i dîrîn-i [N4 144b] Devlet-i 'Osmânî üzere kâ'idîn ve mücâhidîn temyîz olunmak için tevcîhât-ı rikâbiyye iktizâ etmekle, mâh-ı cumâdelûlânın gurre-sinde[°] Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, Rûznâmçe-i Evvel Vekâleti ilhâkıyla İbrâhîm 'Afif Efendi'ye ve Vekâlet'i Sâlih Efendi'ye tevcîh ve Riyâset hıdmeti mutasarrıfı Gâlib Efendi'ye, Muhâsebe-i Evvel Vekâleti ilhâkıyla ibkâ ve Riyâset Vekâleti, 'Ârif Efendi 'uhdesinde takrîr ve eyyâm-ı kalîle murûrunda sâbık Defter Emîni, Sefir-i İngiltere Mehmed Emîn Vahid Efendi'ye vech-i âfî üzere tevcîh ve Ma'den Mukâta'acılığı, Mehmed Ra'ûf Efendi'ye ibkâ ve Vekâlet'i 'Abdullah 'Afif Bey'e tevcîh ve Teşrîfâtçılık, Medhî Efendi'ye ibkâ ve Vekâlet'i Neş'et Efendi'ye tevcîh ve Kethudâ Bey Kitâbeti, Seyyid Mehmed 'Atâ'ullah Efendi'ye ibkâ ve Vekâlet'i Re'îs Kîsedârı Sâ'ib Efendi'ye tevcîh ve Şikk-ı Evvel Defterdârlığı, Defter Emâneti Vekâleti ilhâkıyla Mehmed Râgıb Efendi'ye ibkâ ve Vekâlet'i, Mâlikâne Halîfesi-yi sâbık İbrâhîm Efendi'ye tevcîh ve Yeniçeri Kitâbeti, 'Abdülhamîd Efendi'ye ibkâ ve Vekâlet'i sâbık Şikk-ı Sâlis Fethî Ahmed Efendi'ye tevcîh ve Süvârî Mukâbeleciliği, Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî Ra'ûf Bey'e ilhâkan tevcîh ve Vekâlet'i Ken'ân Efendi'ye ihâle ve Sipâh Kitâbeti, sâbıkâ Cebeciler Kâtibi Hâfız Mustafa Şecî' Efendi'ye tevcîh ve Mevkûfâtçılık, Defterdâr Mektûbcusu Yûsuf Efendi'ye ilhâkan tevcîh ve Vekâlet'i 'Abdünnâfî' Efendi'ye ihâle ve Mâliyye Tezkireciliği, Defterdâr Kîsedârı 'Ârif Efendi'ye ilhâkan tevcîh ve Vekâlet'i Silahdâr Kâtibi 'Âmir Bey'e muhavvel ve Piyâde Mukâbeleciliği, Kethudâ Kâtibi Seyyid 'Atâ Efendi'ye ilhâkan tevcîh ve Haremeyn Mukâta'acılığı bu def'a Ordu-yi hümâyûn Kassâbbaşısı nasb olunan Kıbrıs Muhassılı-yı sâbık Hasan Efendi'ye tevcîh ve Cebeciler Kitâbeti, hâlâ Teşrîfâtî Efendi'ye ilhâkan ve Lâleli Mustafa Efendi yeğeni Sâlih Efendi'ye vekâleten tevcîh ve Topcular Kitâbeti, Âmedî Hüsnî Bey'e ilhâkan ve 'Abdüşşekûr Efendi'ye vekâleten ve Top 'Arabacılar Kitâbeti,

* Metnimizde yer alan bu kıt'a gerçekten Sünbül-zâde Vehbî'nin beyitlerindendir; bk. Sünbül-zâde Vehbî, *Dîvân-ı Vehbî, İbtidâ'-i Gazeliyyât*, s.92.

** وما ذلك على الله بعزيز = Bu Allah'a güç bir şey değildir' anlamına gelen bu cümle Kur'ân, İbrâhîm 14/20. ve Fâtur 35/17. âyetleridir.

° 1 Cumâdelûlâ 1224 = 14 Haziran 1809 Çarşamba.

Mektûbî-i Defterî Yûsuf Efendi'ye ilhâkan [N4 145a] ve İbrâhîm Edhem Efendi'ye vekâleten ve Piskopos Mukâta'acılığı, hâlâ Kethudâ Kâtibi 'Atâ'ullah Efendi'ye ilhakan ve Sâdık Efendi'ye vekâleten ve 'Ulûfeciyân-ı Yemîn Kitâbeti ve Gurabâ'-i Yemîn ve Yesâr ve 'Ulûfeciyân-ı Yesâr kitâbetleri, hâlâ Mektûbî-i Sadr-ı 'âlî Mehmed Ra'ûf Bey'e ilhâkan tevcîh ve Bâşbâkî-kulluğu, kapucu-başılardan Evkâdlî-zâde Süleymân Bey'e ve Vekâlet'i sâbıkâ asâletine mutasar-rıf 'Ali Bey'e tevcîh ve Cebeci-başılık, 'Osmân Ağa'ya ibkâ ve Vekâlet'i sâbıkâ 'Abdurrahman Ağa'ya ihâle ve Topcu-başılık, mahallinde ibkâ ve Vekâlet'i ocakları kethudâsı Ahmed Ağa'ya ve Top 'Arabacı-başılık yerinde ibkâ ve Vekâlet'i ocakları kethudâsı İbrâhîm Ağa'ya tevcîh ve hıdmet-i me'mûresine kıyâm etmek bâbında cümleye emr u tenbîh buyuruldu.

Ve çend rûz murûrunda ba'zı tevcîhât-ı vüzerâ' dahi vâki' olmağla, Adana Eyâleti, Mütesellim ile zabt eylemek üzere hâlâ a'dâ' karşusunda debdebe-sâz-ı kôs-i satvet olan Koşancalı Vezîr Halîl Paşa'ya ve hâlâ Sadrı'zam 'uhdesinde olan Eyâlet-i Şehbâ, Ordu-yi hümâyûn'a Çerkacı nasbı musammem olan Halebli Mehmed Sürûrî Paşa'ya ve Rakka Eyâleti, Muhassıl İbrâhîm Paşa-zâde Mehmed Hamûd Paşa'ya, Orta Kol Sürücülüğü şartıyla ve Erzurum, Şark Ser'askerliği'yle Behrâm Paşa'ya ve Arnavud İskenderiyyesi Sancağı, İbrâhîm Paşa-zâde Vezîr Mehmed Tâhir Paşa'ya, muhâfazasına ikdâm etmek şartıyla ve Niğde Sancağı, mîr-i mîrândan Hürşîd Paşa Silahdârı 'Ali Paşa'ya rütbe-i Vezâret'le ve Akseray Sancağı, hâlâ Yergöğü Muhâfız-ı mîr-i mîrândan 'Aliyyüddîn Paşa'ya ve 'Alâ'iyye Sancağı, sâbıkâ Kapudan 'Ali Paşa'ya ve Gönve Sancağı, kapucu-başılardan Batum'da sâkin Mehmed Paşa-zâde Emîn Bey'e, kal'ası muhâfazası şartıyla tevcîh olundu.

[Âmeden-i peyâm-ı meserret ez-cânib-i Yergöğü]

Güzâriş-pezîr olduğu üzere Feldmersâl, üç kol tabur tertîb edüp, [N4 145b] birini İbrâ'îl üzere ta'yîn ü irsâl eyledikten sonra, dîğeri dahi edevât-ı mürettebe ve mühimmât-ı mükemmele ile Yergöğü Kal'ası üzere tesyîr eylemekle, mâh-ı merkûmun evâsıtında[◊] bağıteten kal'a-i mezbûre havâlisinde Dâye-bağları nâm mahalle siklet-endâz-ı kudûm olup, kal'a üzere âmâde-i hücum oldukları, Muhâfız-ı Kal'a 'Aliyyüddîn Paşa'nın meşhûd ü ma'lûmu oldukda, sâlifü'z-zikr İbrâ'îl Kal'ası melhamesinde vâki' olan âsâr-ı merdâneğî ve celâdet-i ferzâneğî bir taraftan Muhâfız-ı müşârun ileyh sa'y ü gayretiyle menkabet-ârây-ı zuhûr olup ve bir cânibden Ruscuk A'yânı Boşnak Ağa her vechile imdâd ü mu'âvenetde sarf-ı mâ-hasal-i makdûr etmekle, bi-'avnihi Te'âlâ guzât-ı Müslimîn mansûr u muzaffer ve hizb-i hâsirîn makhûren ve mün-

◊ 11-20 Cumâdelülâ 1224 = 24 Haziran - 3 Temmuz 1809.

hezimen râh-ı firâra bî-siper olmağla, bi-hamdihî Te‘âlâ ol kal‘a dahi âlûde-i levs-i akdâm-ı küffâr olmayup, kemâ-kân kılâ‘-ı İslâmiyye-i Hâkâniyye ‘idâdında ber-karâr olduğı, bu esnâda vâsıl-ı Makarru's-sa‘âde olmağla, kulûb-i ehl-i İslâm'ı leb-rîz-i sūrûr u şâdî edüp, hâtır-ı ‘âtır-ı Şehriyâr-ı sâhib-i mefâhiri dahi bâdî-yi inşirâh u küşâdî oldu¹.

1 Nûshada **N4 146a-166a**'ya bir şey yazılmayarak boş bırakılmıştır.

KARMA DİZİN*

A

âb 75, 145, 240; idâre-i âsiyâb edecek — 690; kat'-ı — 1426; mecârî-i — 75; rûy-i — 1214; safha-i cism-i latîf-i — 1284; sath-ı — 1404; sath-ı meydân-ı — 1284; şinâkâr-ı safha-i — 607; kedû-yi rûy-i — âsâ 1372; —efşânî-i ihtimâm-ı firâvân 147; —efşânlık 652; —gîne-i sekîneler 383; —gîne-i tedbir 383; —ı bârân-ı füsûn ü fesâne ile suvarup 884; hem-hâssa-i —ı hayât 21; —ı hayât-âsâ 1511; —ı hayât gibi nâ-yâb 144; —ı hayâtı kurudur 1038; —ı helâl-âsâ 42; —ı hoş-güvâr 144; —ı kîne-i ümmîdleri 93; —ı nâb-ı rây 1407; —ı nâb-ı tedbir-i savâb 776; —ı nâba sır 1223; —ı nerm gibi âhestece rıfkla/sühûletle 1214; —ı pür-tâb-ı fisk 329; —ı pür-tâb-ı fücûr 329; —ı rahmet 528; —ı revân gibi 812; —ı sâ mânâ 1286; ilkây-ı —ı serd 440; —ı şemşîr 183; —ı zindegânîsi 524; —ı

zindegî-i âsûdegî 703; —ı zindegî-i emn 703; —ıyyü'n-nefs 39, 1372, 1474; — menzilesinde 754; —rîz-efşân-ı hezeyân 1469; —rîz-efşân-ı sebb 1469; —rîz-i fem-i murdâr-hîzi 1417; işâret-i —rûya nâzır 1076; —rûy-i gayret-i/nâmûs-i ocağıyeleri 1394; —rûy-i Vezâret 209; —şâr-ı ciğer-i murdârları 1411; — şinâslık 1450; — ü dâne-i kısmet 87; — ü hevâ 44; — ü hevâsi hoş iklim 621; pür— ü tâb 1369; — ü tâb-ı beşâset 1481; — ü tâb-ı menhec-i müstakîmleri 1336; — ü tâb-ı neşât 1481; — üzere güzer 481; —yârî-i 'adl 504; —yârî-i dâd 504; —yârî-i lutf-i Şehriyârî 533; —yârî-i rahmet-i Perverdîgâr 144; —yârî-i teveccüh-i merkûm 355; —yârî-i tîğ-i tâbdâr 908

'*abâ*; terk-i köhne-pûş-i — 1265

âbâd 363, 504, 759, 1223; —ân 236; —ânî-i hazîne 629; —ânî-i kadîmî 1206; —ânlık 961

*abanos*dan oyma 978

Abaza Paşa (selefdé) 1236; — gibi 479; — Vak'a-sı 58

'**Abbâs** ('Abbâsî halîfelerinden Mu'tezid billah tarafından Karamita üzerine Sipehsâlâr) 48

'**Abbâs Hân** (Şeh-zâde, veliyy-i 'ahdi olan) 1139
'*Abbâsiyye* 674, 1408, 1409; Devlet-i — 187; evâhır-ı Devlet-i — 1357; hulefâ'-i — 20, 48, 900, 1024; te'sîs-i binây-ı Devlet-i — 1357; — şu'belerinden 1408

'**Abbâs Paşa** (Vezîr, Eyâlet-i Mar'aş) 1429

'**Abbâs Şâh-ı Sâni**; hem-kevkebe-i — 1339

'*abd* 766; —i 'âciz 915; zerreden kemter —ı ahkar 1230; —i ahkar 1042; —i ahlasu'l-cenâbları

* Metinden azamî faydayı sağlamak için şahıs isimleri **kalm**, yer isimleri normal, bunların dışında kalan ünvan, kavram, terim, eşya, ilginç kelimeler vb. ise *italik* olarak dizilmiştir. Araştırmacıların kelimenin bütün kullanımlarını bir arada topluca görebilmelerini sağlamak için terkiplere de mümkün olduğunca yer vermeye çalışılmıştır. Dizinde şahıs isimlerinin düzenlenmesinde gerekli titizlik gösterilmeye çalışılmakla beraber, benzer isimlerde gözden kaçabilecek hususların olabileceği düşüncesiyle ihtiyatın elden bırakılmaması rica olunur.

- 1230; —i bi-bidâ'at 53; —i bi-dermân 1051; —i bi-mecâl 868; —i bi-mikdâr 47, 1049, 1245; fark-ı —i bi-nevâ 1216; —i bi-nevâ 27, 450, 510, 1310; —i bi-sâmân 874; —i bi-tâb 321; —i bi-tüvân 1228; —i dâ'î 30, 833; —i esîr 893; —i Fakîr 131, 663, 1244; —i güm-nâm 449; —i Hakîr 320, 509, 760, 874, 1043, 1045, 1046, 1049, 1050, 1074, 1231; sırr-ı süveydây-ı 'abd-i — 503; —i hâss 241; —i kelîl 56; —i kemîn 526; gûş-güzâr-ı —i kemterîn 1384; —i küşe-gîr 1047; —i melhûf 1256; —i muharrir 168; —i nâ-çâr 323; süpürde-i 'uhde-i —i nâ-tüvân 1050; —i rakik 1195; —i şikeste-bâl 319; —i şûrîde-bâl 1412; —ü'd-dünyâ ve'd-dirhem 892
- âbdest*; — mes'elesini ta'lim/te'allüm 897; —siz 1471
- '**Abdî** (Ser-kâtib-i Ocak) 834
- '**Abdî Bey** (Humbaracı-başı) 1430
- '**Abdî Bey** (Kapucular Kethudâlığı, Me'âdin-i hümâyûn Emâneti'ne Kâ'im-makâm) 1479
- '**Abdî Bey** (Nûri Bey-zâde, Mektûbcu Vekîli) 464
- '**Abdî Paşa** (Kiki) 77
- '**Abdî Paşa** (Mîr-i mirân, Vezîr, Diyârbekir, Haleb Vâlisi, Karaman Vâlisi, Vezîr, Erzurum Eyâleti, Şark Cânibi Ser'askerliği) 704, 953, 1064, 1077, 1124, 1350, 1369, 1429, 1478, 1479
- '**Abdullah 'Afiî Bey** (Ma'den Mukâta'acılığı Vekâleti) 1512
- '**Abdullah Ağa** (Hâfiz Mustafa Paşa'nın hazîne-dârı, Niş cânibinin muhâfazasına me'mûr) 149
- '**Abdullah Ağa** (Hâssa Hasekî Ağa, Ser-hayl-i Bostaniyân) 1483
- '**Abdullah Ağa** (Kara-kulak) 835, 904, 906
- '**Abdullah Ağa** (Silahdârlık'dan çıkma) 664
- '**Abdullah Bey** (Beylanlı) 99
- '**Abdullah Bey/Efendi** (Hakîm-zâde 'Ali Paşa hafîdi, Medîne-i münevvere Kadısı, İstanbul Kadısı) 136, 375
- '**Abdullah Birrî Efendi** (Re'îsulüktûtb, Murahhas-ı Evvel) 210, 567n, 577, 582, 591; —'nin İmâmı 1313
- '**Abdullah Efendi** (Seyyid, Sadr-ı esbak, Seyyid Feyzullah Efendi'nin sülâlesinden) 123
- '**Abdullah Efendi** (Tatarcık/Tatarcık-zâde, Rumeli Kadı'askeri, Şeyhulislâm-ı zemân, fuhûl-i fuza-lây-ı be-nâm, Ser-âmed-i zümre-i fuzalâ', Aydın Güzehisârı'na iclâ, fâzıl-ı bî-nazîr) 532, 533, 555, 556, 577, 592, 594, 663, 678, 1072
- '**Abdullah Molla Efendi** (Dürri-zâde, Seyyid, Galata Kadısı, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu, Nakîbü'l-eşrâf, ihrâz-i makâm-ı Meşihat) 123, 266, 582, 589, 829, 833, 1039
- '**Abdullah Molla Efendi** (Kırîmî-zâde, Sadr-ı Rûm) 1488, 1508

- '**Abdullah Paşa** ('Azm-zâde, Vezîr, Şâm Vâlisi, Emâret-i Hacc, Eyâlet-i Rakka, Mar'aş Eyâleti) 126, 127, 128, 129, 377, 945, 1429
- '**Abdullah Paşa** (Canik hânedânından neş'et, Hacı 'Ali Paşa'nın Kethudâsı, Kapucu-başı, Mîr-i mirân, Vezîr, Erzurum ve Trabzon Vâlisi) 209, 210
- '**Abdullah Paşa** (el-Hâc, Vezîr, Erzurum Müftisi, Karahisâr-ı sâhib Sancağı mutasarrıfı) 146
- '**Abdullah Paşa** (Kapudan) 1320
- '**Abdullah Paşa** (Mîr-i mirân, Eyâlet-i Kars ve Muhâfaza-i Kal'a-eş) 1429
- '**Abdullah Paşa** (Seyyid, Kâ'im-makâm, mürtekit ü mütenezzil) 181, 708
- '**Abdullah Paşa** (Vezîr, Niğde ve Sultân-önü sancaklarına mutasarrıf, Eyâlet-i Girid, Muhâfızlık-ı Kal'a-i Kandiyeye) 515
- '**Abdullah Paşa-zâde** (Şâm'da sâkin) 128
- '**Abdullah Râmiz Beyefendi/Efendi/Paşa**; bk. Râmiz 'Abdullah Beyefendi/Efendi/Paşa (Seyyid, Baş-muhâsebe, Vezîr, Silistire Eyâleti, Kapudân-ı deryâ)
- '**Abdulvehhâb** (Vehhâbiyyûn tâ'ifesinin müntesib oldukları) 50, 51, 52
- '**Abdurrahîm Efendi** (Selîm Molla-zâde, Seyyid, Hareket-i Altmışlı ile Hanceriyye der-Burusa Müderrisi, Kazâ'-i Seray-ı Bosna) 1484
- '**Abdurrahîm Efendi** (Seyyid, Mûsıla-i Süleymâniyye, Hayreddin Paşa Medresesi Müderrisi, Kudûs-ı şerîf Kazâsı) 955
- '**Abdurrahîm Efendi** (Sirozî, Ders-i 'âmm) 90
- '**Abdurrahîm Hân** (Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Buharâ Hânt) 104
- '**Abdurrahîm Muhibb Efendi**; bk. Muhibb 'Abdurrahîm Efendi (Seyyid, Tezkire-i Sâni, Nişancılık Pâyesi'yle Fransalı'ya Büyük Elçi)
- '**Abdurrahmân Ağa** (Cebeci-başı Vekîli) 1513
- '**Abdurrahmân Ağa** (Şeh-zâde Sultân Mustafa'nın vâlide-i mâcîdeleri Kahveci-başısı) 786, 801
- '**Abdurrahmân Efendi** (Câbi-zâde, Müderris) 110, 111
- '**Abdurrahmân Efendi** (Meşreb Efendi-zâde, Selânik Kadısı) 597, 598
- '**Abdurrahmân Efendi** (Mühendis, Süleymân-ıyye Müderrisi, Selânik Kazâsı) 1071
- '**Abdurrahmân Efendi** (Rizeli-zâde, Süleymân-ıyye ile 'Atik 'Ali Paşa Müderrisi, Halebü'ş-şehbâ Kazâsı) 1071, 1072
- '**Abdurrahmân Paşa** ('Asker-i Mu'allem Başbuğu, dağlı eşkıyası üzerine me'mûr, Karaman Beylerbeyisi) 66, 67, 88
- '**Abdurrahmân Paşa** (Behisnili) 1369
- '**Abdurrahmân Paşa** (Erzurum Müftisi, el-Hâc, Vezîr, Kara-hisâr-ı sâhib Sancağı mutasarrıfı, Van Muhâfızlığı) 168, 375

- ‘Abdurrahmân Paşa** (es-Seyyid, Vezîr, Anadolu Eyâleti'yle İznikmîd Sancağı'na ber-vech-i arpalık mutasarıfı) 80
- ‘Abdurrahmân Paşa** (Kadı Paşa ‘unvâniyle müştehir, Nizâm-ı Cedîd'e sâlâr u müdebbir, Vezîr, Karaman Vâlisi, Rumeli tarafına me'mûr, Anadolu Vâlisi, 'Amîdî'd-devle-i 'Alemdârî) 302, 303, 306, 315, 695, 737, 818, 1261, 1265, 1271, 1272, 1273, 1275, 1326, 1328, 1336, 1371, 1393, 1397, 1399, 1401, 1404, 1421, 1425, 1463; — ma'iyyeti 316; —'nın ârâmgâhı 1403; —'nın kethudâsı 67; — ordusu 308; — vak'ası 803
- ‘Abdurrahmân Paşa** (Seyyid, Vezîr, İbrâ'îl Kal'ası Muhâfızı, Livâ'-i Ankara, Kayseriyye Sancağı ilhâkıyla) 1429, 1493, 1499
- ‘Abdurrahmân Paşa** (Seyyid, Vezîr, Van Vâlisi, Adana Eyâleti) 515
- ‘Abdurrahmânî'l-Benâmî** (Su'ûd'un kendi 'ulemâsından, Kazâ'-i Mekke) 611
- ‘Abdurrezâk Efendi** (Re'îs-i vakt) 531
- ‘Abdül'azîz** (Su'ûd'un oğlu, Sergerde, sülâle-i dalâlet ve gümrâhisinden şahs-ı nâ-temyîz) 46, 52
- ‘Abdül'azîz Efendi** (*Ravzatî'l-Ebrâr* adlı *Târîh*'in müellifi, efâzîl-i meşâyih-i İslâm) 1051, 1154
- ‘Abdülbâkî Efendi** (Sünbül-zâde, kuzâtdan iken zümre-i hâcegâna dahîl, Ru'ûs Kîsedârı, Piyâde Mukâbeleçisi, Tezkire-i Sâni, muhil ü mekkâr, peyk-i şerr ve pâzeng-i sanî'a-i müzevvir) 1081, 1143, 1165, 1351, 1391, 1352, 1437
- ‘Abdülfeţhâ Ağa** (Baş-çukadâr, çâkerân-ı Mülûkâne'den) 880, 1163
- ‘Abdülhalîm Efendi** (Tezkire-i Sâni) 408
- ‘Abdülhamîd Bey** (Mektûbî-i Âsafî, Vekîl-i Serhalife-i Mektûbî, Küçük Rûznâme Vekâleti) 464, 855
- ‘Abdülhamîd Efendi** (Kethudâ Kâtibi, Tezkire-i Sâni) 155
- ‘Abdülhamîd Efendi** (Yeniçeri Kâtibi) 1430, 1512
- ‘Abdülhamîd Hân** (Sultân, Gâzî, Hâkân-ı sa'id, erike-ârây-ı Saltanat, evreng-pîrây-ı meed ü şevket, Pâdişâh-ı Edhemî-seciyyet, Bâyezîd-sîret, erike-nişin-i saltanat-ı âhîret, Şehriyâr-ı cihân, cennet-mekân, merhûm ve mağfûrun leh) 51, 198, 557, 566n, 569n, 576, 581n, 642, 660, 661, 663, 664, 665, 673, 675, 677, 723, 738, 812, 831, 848, 1152, 1210, 1290, 1297, 1505
- ‘Abdülkâdir Beyefendi** (Melek Mehmed Paşazâde, Hâmise-i Süleymâniyye, Sâniye-i Ayasofya-i kebîr Müderrisi, Galata Kazâsı) 409
- ‘Abdülkâdir Efendi** (Mîr, mehâdim-i 'asrın muftedar u ser-bülendi) 1490
- ‘Abdülkâdir Paşa** (Vezîr, Kapudân-ı deryâ, Han-ya Muhâfızı, Vezîr, Eyâlet-i Girid ve Muhâfizlık-ı Kal'a-i Kandiye) 102, 390, 1429
- ‘Abdülkerîm** (Macar Kal'ası neferâtının sergerde-i füccârı, nâ-bekâr, sergerde-i merkûm-i 'utüllin ve zenim) 902, 903, 907
- ‘Abdülkerîm Efendi** (Elçi) 155
- ‘Abdülkerîm Efendi** (Keşşâf-zâde, Hâfiz, Mûsıla-i Süleymâniyye, hazret-i Hâlid Müderrisi, Havâss-ı refî'a Kazâsı) 409
- ‘Abdülkerîm Efendi dâmâdı** (Muhâsebe-i Evvel, Vekâlet-i Rûznâmeçe-i Evvel) 840
- ‘Abdüllatîf Efendi** (Müderris, Kaban Nâ'ibi) 801, 819
- ‘Abdülvehhâb** (meşâyih-i 'Urbân'dan) 250
- ‘Abdünnâfi' Efendi** (Mevkûfâtçı Vekîli) 1512
- ‘Abdüşşekûr Efendi** (Topcular Kitâbeti Vekâleti) 1512
- ‘Âbid Efendi** (Karamanî, müderrisinden) 1488
- ‘Âbidîn Paşa** (Cidde ve Hicâz Muhâfızı) 613
- 'Acem* 221, 542, 631, 1370; diyâr-ı — 90, 96; Elçi-i — 1040, 1339; hükûmrân-ı diyâr-ı — 90; Şeh-zâde-i — 91; mânen-dî dem-i — â' 932; gurur-i — âne 1041; — âne 1342; — Baba 1370; — Devleti 1484; — devletleri 411; — Elçisi 412, 1342; kavm-i —ı nâ-fercâm 294; ferzendân-ı —'i inandırıcak musanna'/müzevvir ekâvil 411; ferzendân-ı —'i inandırıcak musanna'/müzevvir ekâzib 411; — seferi 1154; — Sefri 980, 982, 984, 987, 1004; — Şâhı 411; — Şâhı Sefri 980; — tâ'ifesi 84, 294; — tarafı 371, 1136; — Ülkesi 658; cilve-gâh-ı Seyyidî'l— ve l-'Arab 898
- 'aceze* 432, 701; —i ehâlî 183; —i eytâm 152; biçürm —i nisvân 308; —i nisvân 445; —i re'âyâ 183; —i ricâl 152; —i sibyan 431, 445; —i suleha' 146; —i sükkân-ı Mısır 736; —i 'ulemâ' 146; —i zir-i destân 722
- 'acz* 26, 32, 37, 878, 910, 1032, 1051, 1166, 1253, 1318, 1352, 1378, 1415, 1446, 1477; ibraz-ı — 823; irâ'e-i sûret-i — 214; izhâr-ı — 878; lenger-endâz-ı limân-ı — 214; mertebe-i — 1458; pes-mânde-i — 1459; —âver 69; —i hâl 912; pâ-dergil-i — ü a'yâ 739; — ü a'yâsı 799
- aç/ac* 244, 1170; bir alay — 1156; — gelüp ac giderler 988; —ın siperi 877; — kelb 903; — köpek kassâb çengaline bakar gibi 988; — kurd koyun sürüsüne girişür gibi 824; — kurd sürbesi çobansız köpeksiz koyun sürüsüne girer gibi 859; —lıkdan bî-tâb/bî-tüvân 1397
- açık*; —da kalan kapudanlar 691; —da kalup 1126; —da komak sûreti gibi 1113; —da koyacakları 'iyân 1097; —dan boğçalar 725; —dan karâdâde 725; —dan mu'âmele-i bey' u şîrâ 748; —dan rişvet 725; —dan vukelây-i devlet 714
- Açık/Açıklar* (ta'bir olunur kayıklar) 971, 972; — ile murûr 972
- Açıkbaş*; tâ'ife-i — 1368; — Hânı 1368; — hânları 203

- ‘Âd 321; mânend-i rîh-i — 1146; nişâne-i rîh-i — 510; bakıyye-i — iyân itlâkına şâyân 1352; — makûlesi kefere-i bed-bûdların esâmîleri 1245
- ada* 70, 215, 262, 373, 395, 492, 499, 507n, 1117, 1339, 1349; gayr-i meskûn bir — 1348; küçük — 1339, 1349; — kâfirleri 1485; küçük — lar 395; — lar 374, 396, 499, 556, 620, 1134, 1348, 1476; — lar aralığı 507n, 1029, 1127, 1485; — arası 1485; — ehâlisi 418; kalem-revinde vâki — lar sükkâmî 1465; — teshîri 543; — nın hıfzı 373; — nın vikâyesi 373; — verâsı 493
- Ada (Siliştire ile Karalaş miyânında) 567n, 941; — cânibi 577; — i kebîr 202, 216; — Kal’ası (müntehây-i serhadd-i İslâmîyye olan) 968, 1028; — Muhâfızî 70, 968; — serhadleri 566, 575
- a’dâ/a’dâ’* 40, 46, 120, 195, 197, 201, 292, 295, 377, 428, 437, 441, 454, 501, 543, 560, 661, 680, 926, 1012, 1141, 1213, 1222, 1306, 1450; ‘âmme-i — 1310; a’zam-ı — 727; bakıyye-i — 197; bekûrî-i — 738; cânib-i — 659; cümle-i — 504; eşedd-i — 1421; eyâdî-i — 1025; gâ’ile-i hücum-i — 461; giriftâr-i eyâdî-i — 214; giriftâr-ı yed-i — 216, 586; havâle-i gerden-i — 206; hısn-ı hasîn-i — 542; hîre-sâz-ı bâsıra-i — 689; hücum-i — 258; i’âl-i menviyye-i — 1392; kâffe-i divel-i — 455; kakhaha-efzây-ı divel-i — 1272; kahr-ı — 1170; kudûm-i — 1493; kûrî-sâz-ı dîde-i — 240; mukâbele-i — 207, 231, 1284; muzâyaka-i — 1407; müdâfa’a-i — 444; müte’allık-ı devlet-i — 747; reşk-endâz-ı dil-i — 690; ru’ûs-i — 493; tahzîl-i — 1221; teslîm-i — 567n, 577; üftâde-i ser-pençe-i — 1363; yed-i — 203; zebân-zede-i — 819; — ciheti 1327; — donanması 214; — ile muhârebesi 1466; — karşusu 1406, 1494, 1513; — lar 413, 720; eledd-i — ları 1394; — tarafı 214, 1327; — y-ı bed-hâh-ı devletleri 1230; pâ-zede-i — y-ı bed-peymân 517; — y-ı bed-râ 442; — y-ı bed-rây 601; — y-ı devlet 478, 1153, 1155, 1280, 1454; — y-ı devletleri elinde 1020; — y-ı dîn 268, 305, 410, 478, 508n, 581n, 598, 658, 763, 765, 1115, 1153, 1155, 1280, 1283, 1454; mülk-i rakabe-i — y-ı dîn-i bed-millet da’vâsı 1046; makhûriyyet-i — y-ı hızlân-karîn da’vâtı 455; — y-ı milletleri elinde 1020; — y-ı nâ-bekâr 180
- âdâb* 158, 530n, 547; bakıyye-i ashâb-ı — 1423; muktezây-ı âdâb 468n; murâ’ât-i — 1355; — ı lâyıq 334; — ı mer’iyye 185, 415; — ı mu’tebere-i divel 419; — ı risâlet 1029; — ı tekâ’üde mugâyir 355; bî—lar 1422
- ‘adâlet/‘ağl* 9, 16, 118, 152, 566, 630, 648, 763, 766, 803, 956, 1279, 1450, 1461; âb-yârî-i — 504; icrây-ı âyîn-i — 262; icrây-ı hükm-i — 665; kisve-i — 152; kûşe-i mahkeme-i — 1511; mahz-ı — 231; muktezây-ı şân-ı — 264; tavr-ı — 136; muktezây-ı — i ‘âdil-i hakîkî 719; mis-âl-i — iştîmâl 261; envâr-ı şâmîle-i — leri 504; — nâmeler 630; neşr-i — ü dâd 79
- Adana 72, 1124; — Eyâleti 478, 515, 1064, 1513; — halkı 72; — Mütesselîmi 72, 99
- ‘adâvet* 59, 219, 316, 462, 470, 698, 821, 822, 827, 889, 1015, 1243, 1255, 1365; ‘akd-i ‘ukde-i — 133; ‘aks-endâz-ı vücûh-i merâyây-ı — 252; bürde-i mkrâz-ı — 584; havâle-i süyûf-i — 1261; i’lân-ı — 1027; itâle-i ser-pençe-i — 1269; izhâr-ı — 40, 127, 251, 619; küşte-i tığ-i — 1039; merkez-i — 507n; müselle-i eyâdî-i ashâb-ı — 1264; pâ-zede-i — 255; sâbıka-i — 823; şiddet-i — 474, 1122; ‘udde-i mu’idde-i ‘ayn-i — 418; — i kadîme 963; — i münâfikâne 1099; — i samîmiyye 1073; — izhârî 620; — ler 325, 496, 499, 771; lehîb-i nîrân-ı — leri 1265; nazar-ı — leri 338
- âdem* 54, 79, 95, 166, 200, 204, 207, 218, 236, 378, 434, 438, 478, 594, 653, 675, 698, 712, 718, 725, 758, 795, 799, 804, 817, 850, 867, 875, 994, 1005, 1008, 1026, 1030, 1045, 1050, 1073, 1103, 1155, 1157, 1166, 1184, 1252, 1260, 1273, 1276, 1359, 1370, 1379, 1383, 1398, 1401, 1419, 1427, 1452, 1454, 1462, 1466, 1470, 1498; aslı gavrına vâsıl olmuş — 1013; benî — 450; bî-kudret — 239, 689; câmi istediği — 1027; cesûr bir — 1191; dâna — 1427; deryây-ı benî — 137; itlâf-ı benî — 69; kâmil — 1427; kâmil kıyâfetlûce — 1383; kâr-güzâr — 338; mahsûs — 396; mahşer-i nev’-i benî — 362; menâzım-ı benî — 10; mürûvvet-mend olan — 700; müselleh — 1271; nev’-i benî — 541; nizâm-ı dahl ü harcını buldurmuş — 768; pür-dil bir — 1191; reşk-dil — 479; zeber-dest — 532; deryây-ı benî — ‘den kinâyet 249, 691; — e tezvîc 1391; — irsâli 404; fesân-ı — iyyet 206; güzîde — ler 487; mu’teber — ler 487; zebûn — ler 662; — ler 83, 201, 207, 487, 508n, 890, 905, 978, 980, 984, 987, 988, 1014, 1068, 1110, 1202, 1259, 1261, 1266, 1272, 1368, 1390; — leri sürmek 1355; kol kol — ler tesyîr 1062; — tedârükü 199
- ‘adem*; bahr-ı — 259; diyâr-ı — 1496; gark-ı deryây-ı — 1485; lağm-ı rağm u — 476; ma’rûz-ı ma’raz-ı — 1260; mısır-ı — 1234; rehrev-i diyâr-ı — 436; sûret-i — 863; üftâde-i gayâbeti’l-cübb-i — 1265; — i ehliyyet 567; — i ehliyyeti nümâyân 571; — i emniyyet 1238, 1390; — i gâflet 1212; — i halâs 1275; — i isgâya sebep 1075; — i itlâlâ’ 1075; — i i’tâ 348; — i i’tibâr 277, 419; — i i’tibârlar 403; — i icrâlar 279; — i idâre 200, 226, 602; — i idrâk 1273; — i ihbâr 420; — i ihtimâm 244; — i iktidârları 887; — i imkân 1257; — i imtizâc 44, 592; — i imtizâc endîşesi 774; — i in’izâlleri 242, 691; — i inhilâl 1249; — i

isti'dād 377; —i istihâl 377; —i istihkâk 686; —i istiklâl 806; —i itâ'at 40, 196, 292, 1331; —i itâ'atleri 1080; —i kabiliyyet 238; —i kabûl 258, 1194; —i kanâ'at 1260 1488; —i kararlar 670; —i kudretler 544; —i liyâkat 922; —i liyâkatleri 742; —i ma'rifetler 546; —i ma'zûliyyetler 692; —i mahkûmiyyet 160; —i mukâbeleler 669; —i mukâvemetler 669; —i murûr 263; —i muvâfakat 1263; —i mübâ'adet 950; —i mübâlat 757; —i müdâhale 220, 886; —i müdâhale şartı 553; —i mülâhaza 224; —i mütâba'at 1368; —i nazar 1190; —i nizâm 193, 216; —i râğbet 256; —i rızâ 584; —i ri'âyet 40, 174, 582; —i sirâyet 1258; —i ta'arruz 59; —i tahliye 1103; —i tasdik 136, 401, 407, 1194; —i tasdik keyfiyyeti 398; —i tasdik mâddesi 403; —i te'ehhül 234; —i teb'îd 695; —i teba'îyyet 1251; —i tecâvüz 263; —i tecdid 283; —i tecrîbe 706; —i tevakkuflar 670; —i üfletler 546; —i vukûf 1258; —i vürûd 1444; nezd-i bâğiyanelerinde — menziline mütenezzil 739; — menzili 821

Âdem (Hz., Ebu'l-beşer) 843, 1286; hibe-i 'ömr-i — 843; —i Sâni menzilesinde (mazhar-ı nûr-i Hılâfet olan Sultân-ı İslâm) 1286

Âdem Ağa (Ada Muhâfız-ın birâderi) 70

Âdem Efendi (Kudûs Mollası) 81, 87

Ader [=Robert Adair, İngiltere Ministerosu, Murahhas ve Elçi] 1376, 1432; — cânibi 1439

'âdet 78, 535, 698, 806, 838, 885, 888, 980, 1026, 1392, 1453; 'alâ kabîhi'l— 1338; 'ale'l— 1455, 1466; bâtil — 1252; emr-i hârikul'— 1284; hasbe'l— 1457; hılâf-ı — 712, 1317; icrây-ı — 196, 1272; —den ziyâde su isti'mâl/sarf 979; —i 'aliyye 570, 1468; —i 'aliyye-i Rabbâniyye 152; —i bî-sa'âdetleri 792, 1050, 1359; —i cemîle 852; —i dîrîne 769; —i dîrineleri 108; —i ebnâ'-i zemân 821; —i Efrençiiyye 969; —i esnâf-ı bî-mürüvvet 500; —i kabîhalar 1253, 1272; —i kadîme 841; —i kadîmeler 193, 1441; —i me'lûfe 745; —i me'lûfeleri 1027; —i mecbûle 1066; —i mesbûka 1151; —i mu'tâde 1411; —i müstemirre-i vârisân-ı bî-insâfân 1477; —i müstemirreler 509; —i nekbet-me'âb 957; —i sa'âdetleri 517, 948; —i seyyi'e 38; —i seyyi'eleri 1373; —ler/'âdât 159, 199, 676, 987, 1002, 1265, 1267, 1309, 1316, 1354, 1425, 1459, 1468, 1500; hârik-i — menkabetler 665

'Adli (Sultân II. Mahmûd'un mahlası) 1207, 1209, 1301, 1302

'adû 200, 207, 222, 567n, 712, 924, 1450; seyf-i — tedmîr 665; —yi ashâb-ı câh 1260; —yi ashâb-ı devlet 1260; —yi bî-emân 774, 1059; —yi cebân 196; —yi ciğer-hâr 774; —yi devlet 509; —yi dîn 509, 711; —yi dîrin-i pür-kîn 428; —yi fitne-cû 200; —yi hâtr-şiken 594;

—yi hûnhârlar 321; —yi mekkâr 287; müte'ahhid-i indifâ'-ı hecme-i —y-i mesfür 255; —yi mücâhir 821; —yi siyekhâr 815

âferin 68, 83, 731; —fermây-ı istihsân 228; —güyâ 1427; —güyân 1044; —hân-ı bî-hisâb 492; —ler 1323

âfet 63, 1166; şeytân 'akıllu bir — 547; —i devlet 1405; —i devrân 1435; —i gümrâh 1075; —i ikbâl 1405; —i inhidâm 147; —i küh-fersâ sadmesi 512

âfütâb 1356; gevher-i — 1225; gurûb-i — 1500; tâ be— 1054; âyine-i —âsâ 434; envâr-ı —âsâ 1503; —âsâ bî-karârı 785; — gibi ebr-i inzivâda nihân 1224; —i 'âlem-tâb-ı ferleri 1046; —i 'âlem-tâb-ı saltanat-ı Sultân Mahmûd-i mülk-ârâ 1293; —i 'âlem-tâb-ı saltanatları 1046; mânend-i —i 'âlem-tâb nûran-nûr 1203; —i 'âlem-tâb-ı teveccüh-i Hidivâne 1230; —i cihân-tâb-ı münîri 777; —i cihân-tâb-ı vücûd-i 'âlem-sûd-i mes'ûdları 1206; —i devletleri 987; —i ikbâlleri 987; —i saltanat-ı 'Osmânî 496; —i saltanatları 543; — misâl 1357; —rağş 293

'âfiyet 76, 287, 508n, 637, 1206, 1230, 1279; nasib-i — 1131; tûl-i — 120, 616; —i Mülûkâne 504; bünyân-ı —leri 759; —leri 1296

Afrika 221, 270, 542; sevâhil-i — 373; — memleketleri 1024; — sevâhili 1339; — tarafları 1340; — Ülkesi 43

'afv 68, 106, 119, 153, 264, 390, 494, 592, 743, 818, 823, 825, 861, 890, 1090, 1128, 1155, 1211, 1243, 1401, 1454; istid'ây-ı — 169, 1075, 1270; kâbil-i — 1270; kalem-i — 219; mazhar-ı — 219, 1271; —a makrûn 1507; — bâbinda 820; —i 'aliyye 477; —i cerâyim 357, 1090; —i hazret-i Şehriyârî 1401; —i kusûr 33; —i Şehinşâh-ı enâm 37; —i Şehinşâh-ı Sikender-serîr 134; —i Şehriyârî 129; —ler 1270; — mâddesi 1090; — sudûru 705; — u safh 644; — u safh-ı kerimâneleri 1401; — ü gufrân 46; — ü igmâz 33

afyon; dârû'n-nevve-i —hârân 1379; —i 'akl 1182; —i şu'ûr 1182

agniyâ/agniyâ' 374, 1241; büyût-i — 313; meşâhir-i —dan 170; —lar 709; —y-ı belde 323, 1247; —y-ı esnâf 909; —y-ı zemân 650

Agusturya erâzisi 1340

Ağuşe [=Agaşe?] Kadısı (Dağistan'da) 205

Ağa 128, 228, 229, 235, 247, 459, 490, 606, 614, 670, 773, 883, 905, 907, 920, 931, 1155, 1170, 1200, 1263, 1308, 1311, 1373, 1386, 1422, 1456; — cenâbları 525, 904, 1428; — efendimiz 903; —lar 193, 197, 217, 428, 437, 776, 779, 836, 901, 903, 905, 1263, 1362, 1371; —lar Ağası 1253, 1392; —lık 230, 1372; —lık hil'ati 389; —lıklar 440; sağ/sol kol —lıkları 229, 671; Baş— neferâtı 1097; — Ortası 233; Baş—sı 725; —vât-i Ocak 454; şân/şöhret sâhibi —vât

1325; —vât 1143, 1269; —vât alayı 966; Rikâb-ı hümâyûn —vâtı 301; —vât-ı erba'în 145; —yân 433; —yân-ı bî-iz'ân 1268; —yân-ı Enderûn 1312, 1424; —yân-ı Harem-i muhterem 145; —yân-ı sadâkat-kârân-ı Ocağ-ı 'âmire 833; zümre-i —yân-ı zühal-mahall 516; —yı Bâbü's-sa'âde 1313; —yı Dâru's-sa'âde 44, 516, 841; —yı Dâru's-sa'âde Yazıcılığı 841; —yı mahbûs 905; —yı maktûl 932, 1260; —yı mümâ ileyh 80, 126, 303, 325, 388, 439, 444, 448, 489, 525, 606, 779, 822, 921, 1097, 1422, 1500; —yı müşârun ileyh 516, 521, 523, 842, 1498; —yı Ocağ-ı Segbân 1275; —yı Yeniçeriyân 86, 387, 605, 931, 1141, 1326, 1485

ağac/ağaç; her cins — 1001; içleri —dan iskaralı 975; — dikmek 1002; — enfiyye kutusu elinde 1005; — kabuğu tellerinden nesc 974; — kabuğu yemek fıkrası 551; —lar 979; yolları muntazam —lık 987

Ağa-kapusu 503, 787, 791, 834, 847, 903, 905, 907, 1062, 1253, 1260, 1266, 1268, 1374, 1386, 1397, 1399, 1401, 1416; — piş-gâhı 1322, 1260, 1257

Ağa Köyü (Nehr-i Turla'nın berü yakasında) nâm karye 425

ağız otunu meslûb 1447

Ağustos (Üçüncü, Leh Kırılı) 548, 550, 553

Ağustos-i Evvel (Saksonya Herseki) 548

âh 722, 1218, 1231; hem-râhî-i — 825; dem-sâz-ı — ü enîn 446; — u enîn 701; —ı 'âşık-âsâ 1403; —ı âteşin-i 'âşık-ı serb-i zindedâr-misâl 387; —ı cângâh 524; —ı serd çeküp 715

ahbâb 825, 873, 1216, 1378, 1496; e'azz-i — 1239; e'izze-i — 1121; sulehây-ı — 868; —a telattuf 560; — iftârı 1412; —la meclîsde musâhabet eder gibi lâkaydâne 1495; —lar 1379

ahbâr 13, 14, 15, 28, 62, 149, 333, 531, 583, 792, 1107, 1308, 1340, 1346, 1402, 1415, 1480, 1484, 1487; celb-i — 747; eryâh-ı — 1340; ist-iclâb olunan — 1340; istitlâ'-ı talâyi'-i — 1415; itâre-i — 779; itâre-i tuyûr-i — 748; sâmi'a-dâr-ı — 1480; —ı ahyâr 14; —ı âtiye 32; iblâğ-ı —ı düşîne 1402; ciğer-süz olan —ı melâl âsâr 1146; —ı mesmû'a 1487; —ı mevsûka 340; —ı müfessirîn 20; —ı Nebeviyye 19; —ı nigûhîde-me'âl 1134; —ı pişîn 21; —ı pür-husas 20; tevârüd-i —ı sahîha 638; —ı sahîha 1340; —ı sârre 601; —ı sıhhat-âsâr 1346; ba'-s-i —ı ta'c'il 1193; —ı târîh-güyân 15; ba'-s-i —ı tekzâ 1193

'ahd 78, 161, 287, 312, 458, 562, 567n, 586, 699, 826, 1091, 1358, 1383, 1385, 1389, 1438, 1474; 'akd-ı râye-i — 1166; bed— 414, 445; hasbe'l— 345; hılâf-ı — 350; karîbü'l— 426; lâzime-i — 1090; nakz-ı — 206, 396, 415, 453, 454, 462, 468n, 562, 565; nitâk-bend-i — 634, 716; nüvîşte-i sahîfe-i — 250; sübha-i — 420; rabt-ı

nitâk-ı — 1386; rabt-ı peyvend-i — 593; rabt-ı rişte-i — 1334; şedd-i rişte-i — 577; şerâ'it-i — 852; tecdid-i — 164; terfî'-i râyât-ı — 1265; tesdid-i bâzüy-i — 1053; tevsik-ı — 99, 884, 1399, 1419; tevsik-ı 'akd-i — 312; —en 281, 401; —ı 'Alemdârî 1381; — bi'r-Rasûl 1333; nakz-ı — hâlâtü 467; —ı akreb 1338; —ı câhil 894; —ı ekid 1096; —ı iclâl 1422; —ı istikâmet-'akd 832; —ı kadîm 771; —ı 'Osmânî 761; —ı pür-meserretleri 1213; —ı pür-şehd-i kirâmîleri 1296; —ı Rasûlullâh'ı tekrâr/yâd 832; —ı sadâretleri 113; —ı Saltanat 841, 915, 1503; —ı saltanatları 1295; karar-dâde-i —ı samîm 297; —ı tedâfü'î 251; —ı übbehet 1422; —ı vesîk 1384; —ı Vezâret 1504; hakîkî —ı vifâk 295; tekme-i girîbân-ı —leri 1168; nakz-ı — şer'âmeti 555, 566n, 567n, 576; —şiken 721, 727; —şikenî 416; —ullahı tekrâr/yâd 832; tevsik-bend-i —ü sevgend 1059

âhen; minfeha-i —ger-âsâ 272; —în 1495; —în-hisâr 1354

âheng 810, 1447; müft— 1214; müft-hâr-i — 1214; zûd u hürd — 443; — etmek 987; —ı bagy 926; —ı bî-usûl 53; —ı cem'iyet 1215; —ı ceng 442, 1067, 1132, 1181; —ı harb 1135; —ı hnyâ-ger-i hâme-i hezâr-destâne 321; —ı kıtâl 1135; —ı mukâtele 732, 1067; —ı semt-i Hicâz 519; —ı terâne-i bî-usûl 140; —ı tuğyân 926; —perdâz-ı ceng-i dilîrâne 441

âhret 46, 86, 104, 831, 961, 1508; 'azm-ı râh-ı — 967; dâr-ı — 536; münkir-i — 40; zahr-ı — 1049; 'âlem-i — gibi 882; — gibi 1392

Ahışa 106, 598, 903; — misillü 598; — semti 1067; Memleket-i — vâfîleri/ zâbitânı 220

'ahid-nâme 203, 210, 213, 251, 253, 261, 272, 289, 340, 552, 1015, 1088, 1329; ma'kûd olan — 416; ber-müceb-i — hümâyûn 347, 351; —ı hümâyûn 347; —ı mersûle 340; —ı mukarrere 430; —ı müzevvir 20; ber-müceb-i —ı şart 347; te'âtî kılınan —ler 394; —ler 211, 213, 219, 273, 348, 394, 1015; — şurûtu 552; — tanzîmi 1085

ahkâm 11, 18, 19, 159, 518, 701, 805, 1024, 1240; 'âmme-i — 539; dâ'ire-i — 186; icrây-ı — 12, 86, 90, 123, 152, 212, 222, 379, 617, 653, 1035, 1409; neşr-i — 64, 250; —ı 'adîde-i şedîde 630; —ı dîn 11; —ı dîniyye 1036; —ı dîniyyeleri muhtell 1399; —ı îlâhî 11; —ı İslâmîyye 511; —ı Karaküşî'ye kuşlar kondurarak 1462; —ı kesîre 861; —ı külliyye 943; —ı muzahrafa 1173; —ı münîfe-i ma'delet-iltizâm 852; —ı Müslimânî 895; —ı müteferri'a 110; —ı nâfize-i hazret-i Şehinşâh-ı İslâm 1310; —ı Pâdişâhî 1331; —ı Rabbâniyye 20; —ı sâ'ibe 69; —ı sâ'ire-i yakîniyye 751; —ı seniyye-i Sultânî 1288; —ı Sultânî 62, 65; —ı şer'î 1279; tevhîn-i ahkâm-ı şer'îyye 1408; —ı

- şer'iyye 18, 138, 647, 766, 1239; —ı şer'iyyeden bi-mübâlât 1470; —ı şer'iyyeden gâfil 717; —ı şer'i'at 11; —ı şer'i'at-i 'aliyye 898; —ı şer'i'at-i garrâ 23, 658; —ı şer'i'at-i mutahhere 503; —ı tabi'iyye gibi 1286; —ı uhreviyye 1508; — istihracı gibi 1498; tefâsîl-i —ları 674; — makûlesi 1488; — takrîr 943
- ahlâf** 410, 1051, 1072, 1152, 1472; eclâf-ı — 311, 552; kâr-güzârân-ı — 1338; ziver-i hazâ'in-i şehriyârân-ı — 1342; —ı eslâf-ı eclâf 1175; —ı İblis-i racim 553; —ı me'âlî-itissâflar 557; —ları 213
- ahlâk** 116, 158, 1072, 1365; bed— 1465; erzel-i — 24; kütüb-i — 754; mekârim-i — 19; müzekkî-i — 21; tagyîr-i — 806; zemâyim-i — 1284; hâric ez—ı beşer 817; —ı fâzıla 744; —ı hamîde 1221; —ı hasene-i sâ'ireleri 1434; —ı marzıyye 1306; —ı mezkûre-i pederi 1424; —ı nâ-marzıyye 1073; —ı rediyye 77; —ı sâ'ireleri kaleme gelmez 1391; —ı sûtûde 525
- ahlât** 1191; ihtilât-ı — 657; izdihâm-ı — 909; ihtilât-ı —ı rediyye 646; urcûfe-i —ı 'avâmm 694; —ı fâsîdeleri 369; —ı rediyye 1336; —ı rediyyeden pâk 1404; — makûlesi 644
- Ahmed** (Muhzır) 1337
- Ahmed**; — ism-i şerîfleri 1290; huzûz-ı millet-i müstakîme-i —iyye 901; — kelimesi 1277
- Ahmed 'Aff Efendi** (hulefâdan, Âmedci Vekâleti) 464
- Ahmed Ağa** (Arnabûd, Baş-çukadâr, Büyüç Mirâhûr) 1312, 1430
- Ahmed Ağa** (Arnavud, Sergerde, merd-i kâr-güzâr) 1336
- Ahmed Ağa** (Cebeci-başı) 154
- Ahmed Ağa** (Gümüşhâne Emîni, Edirne Bostancı-başısı) 303
- Ahmed Ağa** (İbrâ'îl Nâzırı, şîr-i bişe-i vigâ) 708, 1493, 1499, 1500
- Ahmed Ağa** (Kapucu-başı, Hüseyin Paşa Kethudâsı, İznikmîd Sancağı) 80
- Ahmed Ağa** (Mıgâlgara A'yânı, Mu'arız tarafına Başbuğ) 461
- Ahmed Ağa** (Nu'mân Paşa Kethudâsı, Musul Beylerbeyisi, Mîr-i mîrân) 1438
- Ahmed Ağa** (Silahdâr, Başbuğ) 1242
- Ahmed Ağa** (Topcu Ocağı Kethudâsı, Topcu-başı Vekîli) 1513
- Ahmed 'Âsım Efendi**; bk. 'Âsım Efendi ('Ayn-tâbi, Seyyid, Vekâyi'-nüvis, Râkım-ı'l-hurûf)
- Ahmed 'Azîz Efendi** (Masraf-ı Şehriyârî, Rumeli Vâlisî ma'iyyetinde Zehâ'ir Nezâreti, Şikk-ı Sâlis Defterdârı, Umûr-i Bahriyye Nâzırı, Defterdâr-ı Şikk-ı Sâni, Balçık Kazâsı'na nefy, İsmâ'îl Kal'ası'na Nüzül Emâneti) 148, 155, 953, 1314, 1494
- Ahmed 'Azmi Efendi** (Beyhân Sultân cenâblarına Kethudâ) 843, 879, 924

- Ahmed Bey** (Adana Mütessellimi) 99
- Ahmed Bey** (Çayır-zâde, Küçük Mirahûr) 391, 954
- Ahmed Bey** (Dârendeli hafidi, kapucu-başılardan, Başbâki-kulu, Çavuş-başı) 879, 1483
- Ahmed Bey** (Eyâletlü Nâzırı) 340
- Ahmed Bey** (Hasan Paşa-zâde, Kudüs-i şerif Kazâsı) 81
- Ahmed Bey** (Şikk-ı Sâni, Defterdâr-ı Îrâd-ı Cedid, Nizâm-ı Cedid Defterdârı) 408, 801, 818
- Ahmed Bey** (Turnacı, Rikâbdâr, Silahdâr) 841, 880, 915
- Ahmed Bey/Efendi** (Sır Kâtibi, Mâbeyinci, müstevlî-i Enderûn, müstevliyân-ı dâ'ire-i devlet ve dest-bürdân-ı Saltanat olanlardan, nakd-gerânlardan) 474, 533, 801, 806, 807, 815, 847, 848, 864, 865, 868, 869, 894, 898, 1477
- Ahmed bin Ebu'n-Nasr** (Medîne'ye Kadı) 612
- Ahmed bin Hanbel** (Îmâm-ı ekmel) 50
- Ahmed Dayı/Paşa** (Cezâ'ir-i Garb Ocağı'nda Defterdârlık hizmetinde müstahdem, Cezâ'ir-i Garb Beylerbeyisi) 185, 1429
- Ahmed Efendi** ('Alemdâr Paşa havâşisinden, Köse Kethudâ dimekle müştehir, Vezîr'in Rus-cuk'da Kethudâsı ve kuvve-i müdresi, kuvve-i 'âkilesi ve yed-i 'âmilesi, kuvve-i 'âkilesi mesâbesinde, belki cümletü'l-mülkü, fenn-i hile vü mekr u hud'anın İbn Sînâ'sı, ya'nî ortalığın Köse Kethudâsı) 1159, 1185, 1187, 1359, 1363, 1421, 1422, 1424, 1426
- Ahmed Efendi** (Ağa Mehmed Paşa-zâde, Mir, Seyyid, Dârul-hadis-i Süleymâniyye Müderrisi, Kazâ'-i İzmir) 1484
- Ahmed Efendi** (Çineli, Madrûbi, Seyyid, Şeyhu'l-'ulemâ', Anadolu Pâyesi, 'abd-i müzn-ib) 152, 153, 1488
- Ahmed Efendi** (Debbâğ-zâde, Üsküdar Kadısı) 90
- Ahmed Efendi** (Îmâm-ı Evvel-i Şehriyârî, Sadr-ı Anadolu) 1262
- Ahmed Efendi** (Kırımı, Fâtih Sultân Mehmed zamanı 'âlimlerinden) 569
- Ahmed Efendi** (Seyyid, Fetvâ Emîni) 475
- Ahmed Efendi** (Seyyid, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı) 81
- Ahmed Efendi** (Seyyid, Sipâh Kâtibi) 1483
- Ahmed Efendi** (Şeyh-ı sahhâfân, Medîne-i münevvere Kadısı) 111
- Ahmed Efendi** (Tekzire Nâ'ibi) 1262
- Ahmed Efendi** (Topçular Kâtibi, Sipâh Kâtibi) 1140
- Ahmed Es'ad Efendi** (Mehmed Sâlih Efendi-zâde, Şeyhulislâm, muhibb-i merâtib, mükibb-i menâsib, fülk-haslet, bâdbân-tabî'at) 332, 333, 523, 803, 804, 909, 1236, 1273, 1321, 1423, 1489; — nevbetinde 1489
- Ahmed** hazretleri (Îmâm) 55

Ahmed Hurşîd Paşa (Tırhala Sancağı mutasarrıfı, Vezîr, Kara-hisâr-ı sâhib Sancağı, Eyâlet-i Trabzon, Vezîr, Eğriboz Muhâfızı, Mora Eyâleti, Niş muhafazası şartıyla) 146, 155, 168, 384

Ahmed İshak Efendi (Fındık-zâde, Selânik Kadısı, Edirne Pâyesi) 1135

Ahmed Muhtâr Efendi (İshak Efendi-zâde) 379

Ahmed Muhtâr Efendi (Mollacık-zâde, Sadr-ı Rûm) 792, 833, 944, 1187, 1355

Ahmed Muhtâr Paşa (Tepedelenli-zâde, Tırhala Sancağı'na mutasarrıf, Mîr-i mirân, Livâ'-i İnebahtı) 515, 1430

Ahmed Necîb Efendi (Samakovî-zâde, Edirne Kadısı, Mekke Pâyesi) 1135

Ahmed Nûrî Bey (Ganem Kitâbeti) 1430

Ahmed Paşa (Bağdâdî, Seyyid, Mîr-i mirân, Çorum Sancağı'na mutasarrıf, Livây-ı Akseray, Livây-ı Eskişehir) 856, 1429

Ahmed Paşa (Cezzâr, Vezîr, Tevliyet-i Mısır, Eyâlet-i Şâm) 32, 34, 37, 38, 39, 43, 56, 57, 92, 101, 126, 128, 129, 153, 268, 734, 740, 758, 821, 875, 1238; — Kethudâsı 102; —lılar 102; — merhûm gibi 1114; — muhâlefâtı 59, 102; — 'utekâsı 92

Ahmed Paşa (Hâ'in, Mısır Vâlîsi, selefde) 1236

Ahmed Paşa (Hezâr-pâre) gibi 807

Ahmed Paşa (İznikmid Mutasarrıfı) 1144

Ahmed Paşa (Kesriyyeli) 589

Ahmed Paşa (merhûm Hasan Paşa'nın oğlu) 1070

Ahmed Paşa (Seyyid, Mirâhûr-i Sâni Pâyesi, Serbevvâbin, Vezîr, İç-il Mutasarrıfı, Rumeli Pâyesi, Akseray Sancağı, Niğde Sancağı, Kocaeli Sancağı) 100, 140, 180, 515, 856, 945, 1430

Ahmed Reşîd Bey (Bursa Pâyesi, Teşrifâtçılık Vekâleti) 954

Ahmed Reşîd Efendi (Sıdkî-zâde, İzmir Kadısı, Ordu-yi hümâyûn Kadısı) 944

Ahmed Reşîd Efendi (Tatarcık 'Abdullah Efendi-zâde, Seyyid, Kâdi-i Mısır) 617, 1306

Ahmed Safî Efendi (Beylikci-i sâbık, hîdmet-i Riyâset Vekâleti) 155, 464

Ahmed Şâkir Efendi (Bekir Efendi dâmâdı, Hubûbât Nâzırı, Nişancı Vekîli, Nâzır-ı Darbhâne) 75, 153, 465, 1144, 1430

Ahmed Vâsıf Efendi; bk. Vâsıf Ahmed Efendi (Re'îs, Vekâyî'-nüvîs, Murahhas-ı Sâni)

Ahmed-zâde (el-Hâc, Virânşehir Voyvodası) 134; —'nin Kapu Çukadarı 797

ahşâb 987; — binâ 1002

ahter; —i dînbâle-dâr-ı âsûmân 941; —i fahr 293; —i ferhunde-ter 114; —i ibtihâc 293; —i ikbâl 120; —i tâlî'-i niğüter 941

Ahûnd 1040, 1053; — cenâbları 1042; —i Kebîr 838; —i mûmâ ileyh 1044

ahûr 245, 438, 663; —dan yeni çıkmış 1469; —i Hâssa 1110; —lar 1137

Ahur-kapu 486, 828; — dervâzesi 489

ahvâl 18, 37, 39, 47, 51, 56, 59, 82, 84, 91, 98, 103, 114, 119, 121, 126, 129, 138, 148, 157, 158, 160, 174, 180, 187, 279, 289, 303, 374, 446, 458, 501, 543, 560, 573, 585, 624, 626, 656, 678, 694, 701, 714, 718, 758, 760, 763, 826, 840, 873, 893, 960, 966, 1003, 1013, 1039, 1045, 1075, 1125, 1218, 1238, 1240, 1327, 1353, 1365, 1492, 1493; 'acâ'ib-i — 1362; 'âkıbet-i — 612; 'âmme-i — 363, 428, 1337; 'avâkıb-ı — 84, 660; berrâni olan — 1320; betâ'in-i — 553; cemî'-i — 1433; der-dest oldukları — 1379; elzem-i — 397; fesâda varmış — 667; fesâd-ı — 54; fî külli'l- — 481; hakâyık-ı — 51, 126, 157, 1480, 1481; icmâl-i — 990; istidrâk-i halel-i — 682; istikşâf-ı — 1181; kâffe-i — 62; kuhh-i — 378; muktedây-ı — 539; muktezâyât-ı — 1158; müfredât-ı — 475; müştebihu'l- — 372; nefslerine dâ'ir — 1387; netice-i — 1016, 1017; revnak-ı — 626; sevâbık-ı — 280; sevâlîf-i — 279; su'âl-i — 580; sûret-i — 794, 958, 1159, 1217, 1470; şahs-ı garîbü'l- — 38; şîrâze-i — 277; tanzim-i — 224, 1480; tecârib-i — 626, 1097; tebdîl-i — 259; 'avâkıb-ı — e nigerân 772; çok — görmüş 804; tünd-bâd-ı har-men-i — 584; zevâhir-i — 65, 92; mezâyây-ı — e vâkıf 495, 1158; —i 'âkıbet 877; —i 'âlem 36, 563, 803, 876, 1287; —i 'âleme ce-hâleti 1166; —i 'âleme intikâl 1420; —i Âs-itâne 1420, 1422, 1482; —i bahriyye 121; —i berriyye 121; —i berzede-i sâmân 129; —i bilâd 115; —i cihân 1157; —i cünd-i bî-nizâm 225; —i dehr-i bî-devâm 1419; —i devlet güft-gûsu 769; —i Devlet-i 'aliyye 1171, 1379; —i diveli dâna 1129; —i enâm 768; —i felâket-iştîmâl 769; —i felâket-me'âl 378; —i 'ibâd 115; —i 'ibret-iştîmâl 204; —i mechûletü'l-'avâkıb 877; —i memâlik 877; —i memâlik-i 'Osmânî 1295; —i memleket 1427; —i meşrûha 280; —i Mısırye 98, 358; —i Mısırye sebebiyle 278; —i mücibetü'l-'ibret 224; —i müteferrika 641; —i nâ-pesendide 326; —i nâs 647; —i pişîn 756; —i pür-ihtilâl 1435; —i pür-melâl 873, 1355; pürsiş-i çigûnegî-i —i rûzgâr 489; —i rûzgâr 1435; —i sefer 1176; —i Tersâne-i 'âmir 686; —i ümem 70; tebeddül-i —i zeman 253; —i zîr u bâlâdan bî-haber 750; —ler 40, 49, 734, 896; mebdâfi-i —leri 47; —leri mütegayyer 1408; —lerini su'âl 437; —lerini tecessüs 437

ahz 128, 311, 793, 1250, 1422, 1425, 1464, 1482; meşgûl-i — 1376; peyvend-i silsile-i — 818; üftâde-i pençe-i — 812; —i 'ibret 858, 1329; —i emvâl 98; —i eşyâ 98; —i hüccet 834; —i intikâm 191, 195, 198, 208, 217, 307, 310,

331, 700, 763, 888, 914, 923, 1035, 1202, 1303, 1419, 1450; —ı intikâm ta'bîrâtı 924; —ı kazgân 787; —ı miftâh mâddesi 1305; —ı pâ-dâş 331; —ı rişvet 690; —ı sâr 700, 1044, 1202, 1304; —ı sâr dâ'iyesi 77; —ı zi'l-batşı's-şedîd 1360

Ahzâb: Süre-i — 1220; mücerreb — müdâvemetleri 509; mücerreb — tilâveti 512

'*â'idât* 344, 356, 528, 1090; —ı mîriyye 1372

Akadîmya (ta'bîr olunur medreseler inşası gibi) 546

Ak-ağalar Kapusu 1197

Akâ İbrâhîm (Hoy Müftüsü, Ahünd, Elçi-i İnan, fuhûl-i 'ulemâdan) 1040, 1369

'*akâ'id*'/*akâ'id*; tagyîr-i — 657; —ı 'atıkları 158; —ı bâtila 54; tagyîr-i —ı dîniyye 1408; —ı dîniyye 751; —ı dürüst 896; —ı fâsîde 52; —ı hakka 896; —ı hakka-i İslâmiyye 898; —ı İslâmiyye 895; safâiyih-i —ı hakkalari 900; —ı herzesimâtlar 54; —ı müteceddide-i felâsife-i tabî'iyîn 157; —ı sahife 50; —ı zâyife 54; —ler 158

'*akâr* 1000; dâhil-i 'idâd-ı —ât 646; —ât 760, 1252; —âtlar 824; —lar 998

Ak-bıyık tarafı 1402

akca/akça 132, 139, 188, 194, 197, 201, 225, 229, 232, 244, 267n, 275, 300, 353, 448, 471, 511, 685, 691, 704, 724, 725, 758, 762, 786, 858, 890, 947, 997, 999, 1141, 1252, 1335, 1411, 1445, 1484, 1501; bakır — 982; kîse — 144, 163, 164, 249, 338, 378, 532, 565n, 575, 596, 692, 696, 723, 725, 758, 860, 864, 890, 979, 998, 1000, 1065, 1070, 1177, 1426, 1495, 1501, 1504; mudahhar — 227; nakd — 860; surre-i tasavvurdan bîrûn — 870; beşlik — cirminde 999; ellerindeki — 995; — dînlü yâdigârlar 449; — kuvveti 74; dest-res olduğu —lar 1508; —lar 63, 74, 451, 898, 909, 1045, 1047, 1089, 1113, 1336, 1443, 1493; nisf —larını istifâ 1353; —lık 1228; —lık nesne 1411; —nın husûlü 998; —sız bir habbe almamak 994; —sız kaldıkları 1444; — tedârükü 227, 1177

'*akd* 212, 213, 215, 253, 273, 277, 283, 393, 395, 401, 403, 406, 434, 446, 462, 559, 568n, 579, 620, 829, 852, 934, 935, 936, 940, 956, 990, 1007, 1014, 1037, 1084, 1085, 1086, 1088, 1098, 1100, 1103, 1105, 1108, 1126, 1192, 1334, 1342, 1347, 1375, 1432, 1438, 1440, 1445, 1446, 1447; fâhl-i katâr-ı hall ü — 806; girih-beste-i — 344; işmâm-i râyiha-i nakz-ı — 563; ; mecâlis-i müte'addide — 1330; pezirây-ı — 578; rişte-tâb-ı — 911; — eylediği ittifâkın semeresi 578; tevsîk-ı —ı 'ahd 312; —ı 'ahd 699, 826; —ı 'ahd-i muvâfakat 1358; —ı 'akîde-i icmâ' 735; —ı 'aşere 1290; —ı 'ud-vân 777; —ı 'uhûd 313; —ı 'ukde-i 'adâvet 133; —ı 'ukde-i bâl 817; —ı 'ukde-i imzâ 1079; —ı 'ukde-i ittifâk 1070; —ı 'ukde-i karâr 1079; —ı âhâd-i mertebe-i 'aşerât 1290;

—ı âştî 1094; —ı cem'iyyet 588, 1362; —ı cem'iyyet-i nihânî 1323; —ı dâ'ire-i meşveret 903; —ı dostî 470; —ı encümen 1325, 1329; —ı encümen-i hasbihâl 1398; —ı encümen-i hâss 780; —ı encümen-i meşveret 191, 215, 228, 357, 359, 563, 1033, 1062, 1141, 1182, 1191, 1324; —ı encümen-i mükâleme 1445; —ı encümen-i şûrâ 162, 453, 454; —ı fu'âd 701, 714, 769; —ı halka-i cem'iyyet 922; —ı halvet 1057; —ı hikd 320; —ı hulûs 985; —ı ictimâ' 1181; —ı ihtîşâd 332; —ı ittifâk 59, 295, 404, 411, 565n, 575, 593, 1088, 1334, 1480; —ı ittifâk-ı müselle 295, 1040; —ı ittihâd 59; —ı ittihâd-ı kalb 1358; —ı ketîbe-i kesret 76; —ı kîn 777, 821; —ı kîne 777, 1060; —ı kîne-i dil 320; —ı livây-i ma'iyyet 254; —ı livây-i şikâk 1274; —ı mahabbet 502; —ı maslahatları 1278; —ı mecâlis 1326; —ı meclis 95, 399; —ı meclis-i güftâr 487; —ı meclis-i istişâre 149; —ı meclis-i meşveret 971; —ı meclis-i Mevlid-i Nebevî 125; —ı meclis-i musâlaha 1023; —ı meclis-i mükâlemât 562; —ı meclis-i mükâleme 1115, 1344; —ı meclis-i müşâvere 104, 1493; —ı meclis-i şûrâ 140; —ı meşveret 431; —ı mevâsik 313; —ı meveddet 985; —ı misâk 699; —ı mu'âhede 344, 348, 411; —ı musâfât 558, 1094, 1113, 1338; —ı musâfât-ı kadîme 1432; —ı musâlaha 164, 295, 392, 404, 552, 567n, 577, 934, 937, 1084, 1115, 1338, 1368, 1376, 1431, 1438, 1487; —ı musâlaha mâddesi 1119; —ı muvâfakat 552; —ı mübâya'a 610; —ı mühâdene 1342; —ı mükâlemât 407; —ı mükâleme 569n, 581, 1344, 1440, 1442; —ı müsâleme 550, 1085; —ı mütâreke 215, 1083, 1100, 1338; —ı mütâreke müzâkeresi 1087; —ı müvâlât 1386; —ı müzâkere 497; —ı nitâk-ı vifâk 1049; —ı niyyet 1166; tevsîk-ı —ı peymân 312; —ı peyvend-i emniyyet 603; —ı peyvend-i itimân 603; —ı peyvend-i ittifâk 203; —ı peyvend-i müsâleme 1170; —ı peyvend-i vifâk 203; —ı râbîta-i ittifâk 964; —ı râbîta-i vifâk 1345; —ı râye-i 'ahd 1166; —ı râye-i ittihâd 1166; —ı ribka-i ittifâk 268, 287; —ı ribka-i mütâreke 935; —ı rişte-i ittihâd 803; —ı rişte-i muhâdene 43; —ı rişte-i müsâleme 1210, 1442, 1487; —ı salâh 1308; —ı sened 407, 1438; —ı sulh 272, 568n, 558, 578, 580, 585, 1308; —ı Süreyyâ 1413; —ı şurût 1338; —ı tasmiîn 1166; —ı tecemmu' 332; —ı tecemmu'-i ihtîşâd 149; —ı umûr 1482; —ı vedâd 502, 507n; —ı yemin 826; —ı zünnâr-ı rağbet 209; —ı olunacak mu'âhede 403; —ı olunan mu'âhede 349; ârâ'-i erbâb-ı —ü hall 95; erbâb-ı —ü hall 73, 944, 1065, 1070

Akdağ (Malatya ve Ma'den havâlisinde) 1434; —Ekrâdı 1369, 1435, 1480

akdâm; mevâtî-i — 960; tabtâb-ı — 1317; tesbît-i — 1458; teşmîr-i sâ'id-i — 1466; —ı ikdâm 697; ilkây-ı —ı nuhüset 1367; —ı şüm 202; —ı şûriş-encâmı 184; —ları ihkâm 1416; —ları tesbît 1416

Akdeniz 254, 259, 270, 380, 407, 502, 507n, 576, 937, 1088, 1283, 1485; — adalarının re'âyası 280; — Boğazı 938, 1100, 1349, 1437; — Boğazı cânibleri 1003; — Boğazı'nın tariki 938; bk. ayrıca Bahr-ı sefid

'âkıbet 1325, 1363, 1427; bî-mülâhaza-i — 525; vahimül'— 964; —bîn 306; —binâ olanlar 1383; —der-piş, 1435; —endişlik 159, 827, 828, 1497; —i hâl 699; —i hâl-i hirkat-me'âli 1301; —ü'l-'âkıbe 1210

'âkul 754, 956, 1076, 1163, 1392, 1427, 1437; — âdem 1427; tab'-ı —âne 17; —i nâdân 1183

akıncı askeri 1082

'akîde; bir alay sahîfû'l— 893; sahîfû'l— 728, 729; —i dîniyye-i Muhammediyye 753; —i hakk 1285; —i i'tikâd 22; —i mü'min gibi saf 711; —i mü'min gibi tevsik u tarsin 293; —i Yehûd-âsâ 20

Âkile; maraz-ı — gibi 682; — marazı 50; maraz-ı — misâl 1156

'Akkâ 38, 57, 58, 101, 758; pîrâmen-i — 102; piş-gâh-ı — 153; — cânibi 58; muhâsara-i Kal'a-i — hengâmesi 772; — Kal'ası 41, 59, 101, 102; — muhâsarası 38; —'nın istihlâsı 102; — semti 92; — tarafı 101

Akkerman 215, 219, 569n, 580; — ehâlisi 201, 445; — muhafazası 409; — sükkâmı 446

'akl 118, 126, 128, 313, 473, 546, 575, 580, 641, 1029, 1034, 1155, 1167, 1190, 1193, 1200, 1203, 1218, 1242, 1359, 1366, 1370; afyon-i — 1182; âvâre-i — 859; bedâhet-i — 635; berhem-zede-i — 1326; ber-muktezây-ı — 170; berzede-i — 958; dest-mâye-i — 926; ehl-i — 182, 1287; furû-mânde-i — 1509; gümgeşte-i — 1057; lüzûm-i — 446; mahrûm-i cevher-i — 736; mâlik-i — 318; mâ-melek-i — 1179, 1359; meblağ-ı — 673; min ciheti'l— 656; mi'yâr-ı râst-'ayâr-ı — 1018; mîzân-ı — 343; muktezây-ı gerdîş-i rûzgâr-ı — 278; mulkiyân-nâkıs-ı — 885; müdür-i — 1249; nâ-behre-yâb-ı — 1269; nezle-i endâm-ı — 1183; perişân-şude-i sâ mân-ı — 1093; sâ mân-rübây-ı — 555; sâ mân-zede-i — 1057; sehâfet-i — 319; tecvîz-i — 864; zağferân-ı — 1194; —a ba'id değildir 998, 1000; —a muhlîf haber 1195; —a yakîn 890; —da bâlâ 626; —dan âvâre 1388; sersem gibi —dan/idrâkden bigâne 1075; —dan bigâne 1202; —dan dest-eşân-ı ferâğ 1388; —en 10, 321, 469, 573, 729, 1305, 1481; — eseri 508; velvele-i —fersâ 1388; efsûnla —ı alınuş 1506; —ı 'âşık gibi 710; —ı başıma gelüp 662, 1202; ihâle-i —i derrâk 1152; —i dürtüst 908;

nûr-i —ı evvel-âsâ 1300; —ı heyûlânî 150; —ı heyûlânî derecesi 1379; —ı isti'dâd 150; —ı kâmil 706; —ı mağşûşları misâl 177; ihtilâl-i —ına haml 817; —ına vererek 1009; cevher-i —ı nûrânî 671; cem'-i —ı perâkende ile te'akkul 293; —ı perişân 1245; —ı pür-hîle 1510; sâhib-i —ı sâ'ib 318; dûrbîn-i —ı sâkıb 471; müftî-i —ı selîm 560; —ı sırf 757; —ı şeytânide üstâd-ı 'azâzîl 875; cifr-i —ı 512; lezzât-ı —ı 15; lüzûm-i —ı 684; nizâm-ı —ı 719; —ı berâhîn 1380; —ı edille 1380; nizâm-ı —ıye igrâ 722, 728; berâhîn-i —ıye 693; delâ'il-i —ıye 10, 745, 763, 1273; tenbîhât-ı —ıye 1286; te'vîlât-ı sahîfe-i —ıye 555; 'ulûm-i —ıye 50, 51; zavâbıt-ı —ıye 1474; zevâ'id-i edille-i —ıye/sem'ıye 1381; nizâmât-ı —ıyeleri 721, 728; — mîzânına tatbîk 1355; iddî'ây-ı —ı şu'ûr 35; —ı şu'ûr 39, 566n; girîbân-ı —ı şu'ûr-i ehl/idrâk 728; — ü fikr 9

aklâm 165, 1092; erbâb-ı — 1049; —ı muhâsibîn 864; hitâ-i erkâm-ı —ı müstevfiyân 1358

akmîşe 1470; —i bâsıra-fürûz 37; —i nefise 1110; —i nevâdir 1110

akrân 605, 633, 1275; 'adimül'— 92; beyne'l— 131, 134, 1178, 1405; dâğ-ber-dâğ-ı dil-i — 1374; dâğ-zen-i kulüb-i — 1254; mümtâz-ı — 536, 873, 1078; ser-fîrâz-ı miyâne-i — 1143; zât-ı nâdiru'l— 87; —lar 172; — ü emsâl 43

'akreb 1247; rukyütül'— 1073; rukyütül'— gibi 1465; semerlû katır gibi —leri 1498; — misillü 322; pür — ü mâr 322, 1246; —vâr 1453

akrîbâ 275, 963, 998, 1399; cühâl-i — 630; —lar 960, 1000, 1459

ak sakal; — hey't-i şeyhûhet 1508; —la 1403; — lu meşâyih-i tarîk 910

Akseray 180; Livâ'-i — 409, 855, 945, 1429; —'da vâki' kolluk verâsı 144; — Sancağı 180, 1513; — Sancağı mutasarrıfı 180, 515; — semti 1030

Aksu nâm mahall (Mar'aş'a karîb) 58

Akşehir; Livâ'-i — 945, 1429

aktâr 127, 132, 190, 511, 518, 599, 875, 943, 1142, 1154, 1280, 1405, 1421; ziyâ-bahş-ı kâffe-i — 639; —a lüzûmu 1353; —ı erba'a 268; —ı hârre 132; —ı İslâmîyân 453; —ı memâlik 629; —ı Rumeli ehâlisi 312; —ı sâ'ire 109, 315, 662, 1436; —ı aksâ' 713, 1156; —ı aktâ' 1415

akvâl 54, 65, 268, 410, 504, 567n, 578, 706, 714, 801, 872, 931, 1003, 1031, 1072, 1420, 1462, 1493; cemî' — 278; hlâf-ı şer'-i — 900; şütür-gürbe — 1100; endâzesinden efvân —e ictisâr 933; —i 'ulemâ'-i râsihîn 540; —i gaviyye 319; —i günâ-günler 353; —i kâsîde 52; —i kâzibeleri 217; —i mesrûde 555; —i mevhumeleri 1173; —i mûmâ ileyh 1069; —i mütenevvi'a 278; —i müzevvi'e bâtulası 897;

—i nâ-savâbları 892; —i türrehât 54; —ler 653, 1385; kâffe-i —leri 990; —leri perîşân 764; musanna' — sudûru 765
akvât; —i çend rûze 799; —i lâzimenin mûcib-i kılleti 358; —i yevmiyye 379; — ve agdiye 1229
 Alaca-hisâr; — etrâfi 149; — mutasarrîfi 149, 293
 'Alâ'eddîn Paşa (Dâmâd, Seyyid, Vezîr, Anadolu Eyâleti, Erzurum'dan munfasıl, Haleb Eyâleti, Eyâlet-i Rakka) 80, 124, 155
 'Alâ'eddîn Paşa (Mîr-i mîrân, Livây-ı Çirmen) 855; — birâderi 1438
 'Alâ'eddîn Paşa (Seyyid, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib Mutasarrîfi, Anadolu Eyâleti) 856, 929
 'Alâ'eddîn Paşa (Sultân Orhân'ın birâder-i kerâmet-perverleri) 642
 'Alâ'iyye 892, 1465; Livâ'-i — 1438; — cânibi 1464; — havâlisi 1465; — Sancağı 1513
 âlâm 1230; masûn-i 'ârza-i — 1287; mûcib-i — 1179; müstağrak-ı bahr-ı — 610; sühte-i âteş-i — 1267; — uğratmayarak 1508
 a'lâm 1303; fuhûl-i — 1051; tahrîk-i — 67; 'ulemâ'-i — 830, 832, 1432; tahrîk-i —ı gazâ 197; tahrîk-i —ı satvet 194; —ı 'ulemânın efdali 725
 Alaman/Alamanya 1463; diyâr-ı — 212; hükûmdâr-ı diyâr-ı — 212; — askeri 211; — derûnu 1346; — ehâlisi 165; —'ın orucu 989; — mîli 1019; diyâr-ı — semtleri 174
 alarga; —ca küşe 310; —da bulunmak 759; — mahal 329, 438, 1030; — mahaller 1397
 âlât 231, 240, 491, 546, 689, 734, 807, 975, 1030, 1284, 1389, 1416, 1394; kusûr-i — 18; mesârif-i — 316; meşk-ı — 1382; murassa' — 701; ta'lîm-i — 1382; ser-tâ-pâ —a müstağrak 1324; —i 'adüvv-şiken ihtirâ'ı 688; — cem'iyyeti 976; —i ceng 211, 230, 239, 705, 872, 1258; —i ceng te'allümü 245; akvây-ı —i dâr u gir 679; dest-zen-i —i harb 1264; —i harbiyye 207, 228; akvây-ı —i hurûb 688; dest-zen-i âlât-i itfâ 1267; dest-zen-i —i kîtlâ 1264; —i kuvvet 1342; serâser — ile ârâste 1197; takviyet-i —i munâsaba kaydında 1221; —i müdâfa'a 428; dest-zen-i —i nîzâl 1260; pençe-zen-i —i rezm 435; —i sinâ'iyye 75; dest-zen-i —i trâz 1260; — istihsâli 680; — isti'mâli 680; cemî' —lar 867; — makûlesi 1463; — makûlesi eşyâ' 1068; bî— ü esliha 167
 alay 107, 126, 807, 835, 904, 921, 1110, 1184, 1190, 1207, 1422; muntazam — 1184; müretteb — 588, 807, 856, 1184, 1190; tertîb-i — 1255; — ashâbî 1190; —beyi 231; — erbâbî olan yâdigârlar 838; — gösterüp 358; tertîb-i —ı 'azîm 221; —ı 'azîm 192, 588; —ı dil-ârâ 107, 953; —ı ehl-i İslâm 1275; —ı ma'hûd-i şevket-perver 1137; —ı mükemmel 695; mükemmel —ı şehr-ârâ 855; —ı tekallüd-i

seyf 856; —ı telattufât şeref-efzâyiş-i Husrevânî/Şâhâne 950; —ı vâhî 837; muhteşem —ı vâlâ 1311; müretteb —ı vâlâ 1311; —ı vâlâ 173; muhteşem/müretteb —ı vâlây-ı Cemhaşem 589; —ı vâlây ile 1137; —ı vezîrâne 530n; Kânûn-nâme-i —ı 106; —lar 837; —melay 366, 497, 1394, 1412; — seyri gibi 528; — temâşası 366; — tertîb olunup 366

âlâyîş 504, 705, 1350; —ı me'âyib 318; —ı nekâyis 318; —ı zâhire 647; —ı zâhirîden bîkayd/bî-pervâ 880

Alay Köşkü 807

Albanya memâliki 393

alçı 244; — taşı ocakları 991

'Aleko (Drako-zâde, Boğdan Voyvodası, Eflâk Voyvodası) 387, 447

'Aleko (Hançerli Bey-zâde, Dîvân Tercemânı) 387, 407

'Aleksandır (Rusya İmparatoru) 1134, 1135

Aleksandır (Rum kapu kethudâlarından ve kapu oğlanları) gürühundan bir hâ'in-i âvîtenî 326

'Aleksandır Moroz (Boğdan Voyvodası) 386, 446, 447

'Aleksy (Rusya Kırılı) 546

'Aleksince [=Aleksinac] nâm palanka (Niş'e beş sâ'at mesâfede) 170

'alem 112, 589; gayret-i — 1245; mesâbe-i müfred-i — 178; —efrâz-ı bagy 1237; —efrâz-ı bagy ü 'udvân 138; —efrâz-ı bârûy-i imtiyâz 305; —efrâz-ı bârûy-i zuhûr 305; —efrâz-ı cem'iyyet 1265, 1275; —efrâz-ı gâlibiyet 221, 542; —efrâz-ı harb 250; —efrâz-ı i'tibâr 229; —efrâz-ı i'zâz 210; —efrâz-ı ihtîşâd 1132; —efrâz-ı kîtlâ 250; —efrâz-ı meydân-ı tegallüb 1163; —efrâz-ı mu'ârefe 258; —efrâz-ı muhârebe 257; —efrâz-ı refâh 236; —efrâz-ı refâhiyyet-i inti'âş 235; —efrâz-ı satvet 260; —efrâz-ı şekâvet 1237; —efrâz-ı tecemmu' 1132; —efrâz-ı tegallüb 1169; —efrâz-ı yesâr 236; —efrâz-ı zuhûr 204; müfred-i — gibi 589; —i hîle 102; —i mekr 102; zir-i —i Seyyidü'l-enâm 588; —i zer-mencük-ı Seyyid-i 'âlem 192; —i zindegâni 1131; —ı zuhûr 777

'âlem 54, 161, 249, 321, 483, 568, 627, 636, 675, 803, 805, 1254, 1358, 1457; başka — 1457; berser-i — 1297; cümle-i — 137, 249, 622, 691; cümle-i ehl-i 'âlem 487; çâr-cihet-i — 1145; çârsûy-i — 318; çigünegi-i ahvâl-i — 762; e'âzım-ı divel-i — 413; elsine-i hutabâ'-i çâr-cihet-i — 1301; etrâf-ı — 204; fesâd-ı — 70; hakâyık-ı ahvâl-i — 1481; hâl-i — 446, 775, 1404; halk-ı — 956, 1213, 1232; humûm-ı — 306; islâh-ı — 831; ihtilâl-i ahvâl-i — 415; me'âlim-i umûr-i — 1286; mizâc-ı — 113; mufarık-ı 'âmme-i — 1230; nâdire-i — 87; nîk ü bed-i keyfiyyât-ı — 1218; matmah-ı nazar-ı —

362; mebd-e-i — 70; ricâl-i — 1361; rûh-i cesed-i — 114; sâhib-i — 1236; sahife-i — 66; ser-cümle-i — 30; sûret-i — 288, 660; sûret-i ahvâl-i — 1217; umûr-i — 138; vâkıf-i etvâr-i rûzgâr-ı — 1250; vücûd-i — 1286; — agyârdan hâlî 1155; ibrâz-i tal'at-i — ârâ 1300; nigâr-ı — ârâ 1188; didâr-ı ziyâ-medâr-ı — ârâları 1204; gevher-i — behây-ı evkâtın zâyi' 1488; gevher-i — behây-ı sadef-i sù'ûd 663; dekâyık-ı/hakâyık-ı ahvâl-i — e âşinâ 565n, 1480; — e sîgmayup 919; — e şâyî' olur 1444; neyyir-i a'zam gibi — gîr 677; — gîr 204; sayha-i — gîrleri 808; — harâb 1171; — harâb olsa 713; hem-kâse-i — i âb 32; müstağrak-ı — i âb 1216; müstağrak-ı neş'e-i — i âb 1215; — i âb safâsı 749; pây-kûpân-ı — i âba zevrak-rân 527, 529n; — i âb zevki 328; lüce-i — i âb-ı safâya/zevke dalmak 1055; — i âhret gibi 882; vücûd-i bihbûd-i — ârâları 1202; mezâyây-ı — e vâkıf 318; — i arz 1279; intâk-ı — i bâlâ 893; ilhâm-kerde-i — i bâlâ 386; sükkân-ı — i bâlâ 1152; — i bâlâ 26, 44; — i bâlâ vü pestî 17; gûlşen-i esrâr-ı — i bâtun/zâhir 693; serâbistân-ı — i bekâ 539; — i berzah 20, 715, 1189; — i berzah gibi 'amel-mânde/güm-nâm 751; — i berzah mesâbesi 1189; — i bi-huzûr eden seferler 224; serâbistân-ı — i câvid 539; — i dünyâ 594, 695; terk-i — i fânî 593; — i fesâd 1387; — i hestî 39, 108; — i hissende bî-haber 737; — i imkân 1299; — i kevn 737; — i kevn ü fesâd 22, 32; — i mevt 715; — i mezâhir 20; — i mülk 1286; — in berbâdî 763; — in çiğirine dağ üstü dağ 1251; kendi/kendü — inde 501, 716, 1456; — in harâbî 571; — in herc ü merci 763; — i ru'yâ 153, 867; — i şehâdet 1286; — i şu'ûrdan bî-haber 1387; nûr-pâş-i — i şühûd 1210; — i şühûd 123, 180; ufuk-ı — i şühûdda sâtü' 1487; — i 'ukbâ 87, 99, 534, 1123; — i ülfet 1379; 'âmme-i — iyân 771, 1152; 'âmme-i mefârık-ı — iyân 1047; darbu'l-mesel-i evfâh-ı — iyân 727; darbu'l-mesel-i elsin-e-i — iyân 721; emâre-i berbâdî-i zelzele-fiken-i kulûb-i — iyân 1233; gulgule-endâz-ı sevâmi'-i — iyân 715; gûş-i hûş-i huçeste niyûş-i — iyân 1295; 'ibretgâh-ı — iyân 1465; kulûb-i — iyân 630; ma'lûm-ı — iyân 90, 365; ma'lûm-ı 'âmme-i — iyân 1439; nûr-ı 'ayn-ı — iyân 1297; nümâyân-ı — iyân 692; râbita-zen-i târ u pûd-i umûr-i — iyân 671; rakam-zede-i dekâyık-ı dânyân-ı — iyân 1286; rûh-i cesed-i — iyân 1232; — iyân 627, 629, 636; — ler 495; — leri yokdan var eden 830; — lerzân 607; — müheyâ 1457; — tersân 607

'Alem-dağ-ı cüssesinde 868
'Alemdâr 229, 233, 234, 244, 247, 648; Sûvârî — 235
'Alemdâr; — i sânilik 1436; 'ahd-i — i 1381; 'Amîdû'd-levle-i — i 1401; devr-i 'acibûl-

kevr-i — i 1419; devr-i — i 1379, 1423, 1425, 1437, 1480, 1492; eşyâ'-ı — i 1392; nezd-i ferd-i — i 1249; ordu-yi — i 1196; 'unvân-ı — i 1405; vak'a-i — i 1462; — lık 'unvânı 1405; — lu 1399; — lu takımı 1398; — Paşa havâşisi 1159; — Paşa ma'iyyeti 1182; — Paşa menfileri 1478; — Paşa mu'askeri 1168; — Paşa mütefekkânı 1250; — Paşa'nın kolu kanadı 1399; — Paşa'nın müte'allikâtı 1418; — Paşa sanî'ası 1186; — Paşa tarafdârları 1176; — Paşa tarafı 1431; — Paşa yâdigârı 1353, 1400; — Paşa-yı sâhib-i satvet 1249; — Paşa'ya münhasır 1400; — vaktinde 69; bk. ayrıca Mustafa Ağa/Beşe/Paşa ('Alemdâr/Bayrak-dâr)

âlet 708, 804, 1343, 1353, 1362, 1452; ittihâz-ı — 846; mahz-ı — 644; tanzîmine — 1190; — i darb 1212; — i fitne 1395; — i harbiyye ihtirâ' 688; — i hisâr 680; — i in'ikâd 190; — i kahr 1147; — i mi'yâr 17; — i recz 1147; — i te'dîb 1212; — i tuğyân 1395; — olması 1483

'alev; — efsân 1257; — efsân-ı istimrâr 1402; — efsân-ı te'kid 1474; — efsân-ı te'yid 1474; — gîr 312, 847, 1241; — gîr-i işti'âl 1341; — hîz-i hasâr 887; — hîz-i şerr 887; — i âteş gibi 647; — i seyf-i âteş-pâre-i 'ulvî 1283; âyine-i — nümâ 12, 51, 572; — nümây-ı âfâk 1228; — res-i i'tilâ 115; — res-i sirâyet 1152; — rîz-i dehşet 905; — rîz-i dev'at 905

'Alevîyye; hulâsa-i zâhire-i 'ittret-i müteselsile-i — 104
alış-veriş 1023; — etmek 969

'Ali (Hz., İmâm) 324, 1248, 1288, 1361; — sîret 500; ser-i — gibi 132; — yyû'l-Murtezâ (İmâm, Hulefây-ı Râşidîn'den, Halife-i bi-hakk) 54, 55, 674, 1460

'Ali (Küçük, Belgîrad yamaklarından) 68

'Ali (Seyyid, Ser-turnây-i Ocak) 834

'Ali Ağa (Bağdâdî, Hacı, Tebdîl Hasekîsi) 1180

'Ali Ağa (Cezâyirli, Seyyid, Dergâh-ı 'âlf kapucu-başları 'idâdından) 489

'Ali Ağa (Kandıralı, şahs-ı şeyyâdî) 1421

'Ali Ağa (Kapu Oğlanı) 1304

'Ali Ağa (Mora Vâlisi Vezîr 'Osmân Paşa'nın Kethudâsı, Kapucu-başı) 183, 184

'Ali Ağa (Ocak Kethudâsı, Top 'Arabacı-başı) 1430

'Ali Ağa (Tayyâr Paşa'nın Lalası) 169

'Ali Ağa (Uzun, Hacı, Güzelhisâr A'yânı) 1180, 1181

'Ali Ağa (Za'im, İstanbul sükkânından) 44

'Ali Ağa/Paşa (Çarkacı/Çerhacı/Çerkacı, el-Hâc, Hurşid Paşa Kethudâsı, el-Hâc, Vezîr, Silistire Vâlisi, Eğriboz ve Karlı-ili sancaklarına mutasarrıf, Ordu-yi hümâyûn Çarkacısı, Karaman Vâlisi, makâm-ı Kâyim-makâmî, Kapudân-ı deryâ) 460, 516, 538, 606, 930, 944, 1141,

- 1265, 1393, 1401, 1402, 1404, 1434, 1466, 1472, 1479, 1482, 1486, 1502; — ma'iyyeti 200, 930
- ‘**Ali Ağa/Paşa** (Mîr-i mîrân) 82, 83
- ‘**Ali Ağa/Paşa** (Seyyid, Vezîr, Cezâ'ir Eyâleti, Deryâ Kapudanlığı) 489
- ‘**Ali Behâr Efendi** (İraniyyü'l-asl müderrisinden) 1042, 1043
- ‘**Ali Bey** (Bâşbâkî-kulluğu, Bâşbâkî-kulluğu Vekâleti) 1513
- ‘**Ali Bey** (Bostancı-başı, Ser-humbaracıyan Vekâleti) 879, 924
- ‘**Ali Bey** (Bulud-kapan, ümerây-ı Mısıryye'den, şakî) 56
- ‘**Ali Bey** (kemer-başı, misâl olarak söz konusu edilen kişi) 527, 529n
- ‘**Ali Bey** (Yahyâ Paşa-zâde, Kapucu-başı) 1483
- ‘Ali-bey Köyü (İstanbul'da semt) 143
- ‘**Ali Celâl Efendi** (Kilisli, Seyyid, 'ulemây-ı hâcegândan) 1066, 1068
- ‘**Ali Efendi** (Berber-başı, Haremeyn Muhâsebeciliği) 1430
- ‘**Ali Efendi** (Hâfız, Küçük Rûznâme, Küçük Rûznâme Vekâleti, Şehir Emâneti) 465, 840, 855
- ‘**Ali Efendi** (Kalyonlar Kâtibi) 107
- ‘**Ali Efendi** (kuzâtdan, Nâ'ib) 83
- ‘**Ali Efendi** (Moravî, Seyyid, Defter Emîni, sefâretle İngiltere'ye 'azimet, Şıkk-ı Sâlis Defterdârı, Tersâne-i 'âmire Defterdârı, Umûr-i Bahriyye Nâzırı, fitne-engiz) 107, 135, 148, 175, 176, 408, 489, 1271, 1272, 1323, 1391, 1425
- ‘**Ali Efendi** (Nâfiz-zâde, Selânik) 1438
- ‘**Ali Kapudan** (Deli, Seyyid, Kapudâne-i hümayûn) 214
- ‘**Ali Kapudan** (Kara, süfün-i merkûme sergerderlerinden) 1445
- ‘*âlim* 50, 503, 532, 581n, 650, 654, 718, 897, 1072, 1360, 1496, 1503; câhil-i — 1183; kerîhe-i mezkûrede — 1304; —in nevmi 650; —in vücûdu 897; —i serâ'ir-i hâl 1239; —lerin habbeleri kubbe 650; — ü 'âmil 1277; —ü's-sır-ı ve'l-hafiyât 911; — ve müteverri' 898
- ‘*Âl-i 'Osmân* 1334; sülâle-i selîle-i nebile-i — 900; — Devleti 766, 1403; — hazerâtı 1024; — hazerâtının tasvîrleri murakka'ı 974; şevketlü — Pâdişâhı 985, 1110; — Pâdişâhı 1015
- ‘**Ali Paşa** ((İzvornikli, Livâ'-i İzvornik, Mîr-i mîrân) 1350, 1429
- ‘**Ali Paşa** (Cânplûlâd-oğlu) revîşlerine sülûk 1352
- ‘**Ali Paşa** (Cezâ'irli, Seyyid, Kapudan) 506n, 1319, 1320, 1423, 1429, 1453, 1465
- ‘**Ali Paşa** (Çatalcalı, Haleb Vâlisi) 77
- ‘**Ali Paşa** (Gürcü Halil Paşa-zâde, Seyyid, Vezîr, Sivas Vâlisi, Şark Ser'askeri, Erzurum Eyâleti) 1065
- ‘**Ali Paşa** (Hâfız, Mîr-i mîrân, Sultân-önü) 180
- ‘**Ali Paşa** (Hakîm-oğlu/zâde) 38, 136, 375
- ‘**Ali Paşa** (Hürşid Ahmed Paşa Silahdârı, Mîr-i mîrân, Vezîr, Niğde Sancağı) 1429, 1513
- ‘**Ali Paşa** (Kahremân Paşa-zâde, Mîr-i mîrân, Kırşehir Sancağı, Livâ'-i Akseray) 953, 1429
- ‘**Ali Paşa** (Kapudan, 'Alâ'iyye Sancağı) 1101, 1513
- ‘**Ali Paşa** (Karslı, Mîr-i mîrân, Akseray Sancağı, Livâ'-i Köstendil, İsmâ'il muhâfazasında, Livâ'-i Ohri) 180, 515, 1429
- ‘**Ali Paşa** (Kılıç) 1284
- ‘**Ali Paşa** (Mar'aşlı, Mîr-i mîrân, Livây-ı Hanya ve Muhâfizlik-ı Kal'a-i Hanya) 1429
- ‘**Ali Paşa** (Seyyid, Silistire Eyâleti) 1320
- ‘**Ali Paşa** (Seyyid, Şark Ser'askeri, Erzurum Vâlisi, Trabzon Vâlisi) 1070, 1123, 1124
- ‘**Ali Paşa** (Şehîd) 564, 570n
- ‘**Ali Paşa** (Tepedelenli/Depedelenli, Vezîr, Yanya Vâlisi, Arnavudluğ'un ekser diyârına mutasarrıf, sedd-i sedid ve ve hadîd-i şedîd, Şir-i vegâ) 260, 297, 418, 444n, 477, 616, 704, 706, 708, 712, 1100, 1101, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1119, 1127, 1326, 1338, 1345, 1429
- ‘**Ali Paşa** (Vezîr, Bağdâd Vâlisi) 84, 106, 129; —nın kethudâsı 1096
- ‘**Ali Paşa** (Vezîr, Mısır Vâlisi, Tûnus Memleketi'nde kâr-fermâ) 32, 34, 35, 130
- ‘**Ali Rızâ Efendi** ('Ali Paşa hafîdi, Mîr, Seyyid, Üskûdar Kadısı, Kazâ'-i Burusa) 1486
- ‘**Ali Rızâ Efendi** (Kalyonlar Kitâbeti) 954
- ‘**Ali Rızâ Paşa** (Livây-ı Çorum) 856
- ‘**Aliyyüddîn Paşa** (Yergögü Muhâfızı, Mîr-i mîrân, Akseray Sancağı) 1513
- ‘**Ali-zâde Efendi** (Kâdî-i Mekke-i mükerreme, İstanbul Kadısı, Anadolu Pâyesi, Üsve-tü'l-'ulemâ'îl-muhakkıkîn, Kıdvetü ashâbi'l-fazlı ve'l-yakîn) 44, 52
- ‘*Ali-zâde Efendi risâlesi* 1073
- alkışlar* ile 1050
- Allah** (Hz., Âferînende, Âferîd-kâr, Ahkemü'l-hakîmîn, Bî-çün ü çerâ, Câvidânî, Celîl-i Cebbâr, Cihân-âferîn, Çâre-sâz, Dâfi'ul-beliyyât, Deyyân, Fâ'izu'l-bereket, Fettâh, Feyyâz-ı mutlak, Gâfirü'l-haf'ât, Gird-kâr, Hâdimü'l-lezzât, Hâdi's-sübül, Hafız-ı bî-çün, Hâkim-i hâsim, Hâliku'l-berâyâ, Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader, Hayru'n-nâsırîn, Hayy-i ebediyü'l-bekâ', Hayy-i Kayyûm, Hayy-i Vâkt, İzed-i çâre-sâz, Kahrâr, Kibriyâ, Kerîm, Kerîm-i Mennân, Kerîm-i Müste'ân, Kibriyâ, Kibriyâ-penâh, Kird-gâr, Lâyezâl, Lem-yezeli, el-Mecîd, Meded-kâr, Melik, Melik-i 'allâm, Melik-i Mu'in, Melik-i Müste'ân, Meliki'l-Müte'al, Men bi-yedihî'l-hayr, Mennân, Muntakım, Muntakım-i Kahrâr,

Mücri'r-riyâh, Ma'bûd, Mâlikü'l-mülk, Mücidü'l-mevcûdât, Muhavvilü'l-hâl, Mu'îni'l-Vehhâb, Mu'in-i Mücri'r-riyâh, Mümteni'u't-tagyîr, Münici'u'l-helkâ', Müntakim, Münzilü'l-hadîd, Müste'ân, Müsebbibü'l-esbâb, Müsehhlilü's-sî'âb, Müyessirü'l-murâd, Nâsîr-ı mutlak, Rahmân, Rahîm, Refî'u'd-derecât, Sübhânallâh, Sübhânî, Vâhibü'l-felâh, Vâhibü'l-me'mûl, Vâhibü's-şifâ', Vehhâb) 6, 12, 15, 17, 23, 30, 31, 53, 56, 59, 63, 67, 75, 76, 106, 111, 120, 127, 128, 132, 137, 142, 153, 170, 184, 204, 207, 217, 224, 267n, 274, 286, 288, 292, 313, 314, 322, 323, 331, 352, 358, 362, 363, 379, 421, 435, 438, 454, 455, 457, 461, 462, 466, 479, 486, 504, 507n, 513, 522, 525, 528, 529n, 541, 552, 565, 573, 601, 607, 627, 639, 652, 661, 664, 671, 673, 722, 726, 739, 748, 759, 766, 780, 787, 789, 829, 831, 845, 849, 850, 851, 852, 858, 867, 880, 890, 896, 897, 900, 901, 911, 925, 933, 939, 940, 947, 962, 965, 968, 1035, 1036, 1043, 1044, 1049, 1051, 1116, 1150, 1163, 1203, 1207, 1208, 1209, 1228, 1230, 1232, 1234, 1238, 1239, 1246, 1247, 1248, 1249, 1261, 1267, 1269, 1270, 1278, 1279, 1280, 1281, 1286, 1288, 1290, 1293, 1294, 1295, 1296, 1299, 1302, 1306, 1310, 1313, 1321, 1322, 1324, 1327, 1328, 1329, 1333, 1360, 1384, 1390, 1393, 1400, 1404, 1408, 1413, 1414, 1418, 1420, 1422, 1425, 1427, 1428, 1432, 1433, 1441, 1445, 1446, 1450, 1455, 1457, 1458, 1459, 1460, 1463, 1471, 1478, 1486, 1490, 1493, 1495, 1497, 1501, 1502, 1505, 1509, 1512, 1513; er-Rızku 'al— 1510; mü'eyyed min 'ind— 1233, 1413; mütevekkilen 'ala— 1493; —'dan korkmaz 1170; —'dan korkmazlar 201; er-Rızku 'al— dergâhı 651; —'ın belâsi 1253; —'ın vahdâniyyetine emânet 463; —u 'azîmü's-şân ('âlemleri yokdan var eden) 462, 830; —u 'azîmü's-şân hazretleri dergâhı 1230; —u ekber kebîrâ 1203; —u Te'âlâ 31, 56, 128, 143, 153, 191, 194, 195, 213, 214, 228, 243, 262, 314, 318, 387, 388, 438, 492, 504, 512, 536, 556, 587, 607, 647, 664, 674, 711, 737, 745, 758, 774, 777, 831, 836, 868, 897, 943, 949, 956, 961, 968, 990, 995, 1024, 1036, 1037, 1043, 1045, 1046, 1054, 1067, 1086, 1093, 1116, 1120, 1131, 1142, 1201, 1202, 1203, 1205, 1228, 1229, 1232, 1239, 1280, 1285, 1293, 1298, 1307, 1318, 1322, 1360, 1393, 1400, 1410, 1415, 1432, 1441, 1447, 1455, 1457, 1460, 1485, 1490, 1498, 1502, 1506, 1513; —u veliyyü't-tevfîk dergâhı 503; bk. ayrıca Hudâ, İzed, Kâdir, Kahhâr, Mevlâ, Perverdigâr, Rabb, Rahmân, Sebbûh, Tanrı, Vâhibü'l-murâd, Yezdân, Zül'celâl

Almanya/Cermanya 403; memâlik-i —'da serirârây-ı hükümrânî 213; —ehâlisi 239; — ülkesi 1347

Alps dağları (hadd-i fâsil olan) 1007

altıbarmak (ta'bir olunan balık) 183

Altmışbir Cemâ'ati'nin Oda-başısı 856

altûn 188, 590, 864, 982, 1508; — tas 982

a'mâ makûleleri 1000

âmâl 638, 1386, 1407; akdem-i — 1331; aksây-ı — 568n, 1171; 'arz-ı mulahas-ı — 1329; bervefk-ı — 736, 1441; çâşni-çeş-i simât-ı — 447; dekâyık-ı — 271; der-dest oldukları — 1379; e'azz-i — 482; envâr-ı — 520; esbâb-ı — 1415; gonçe-i — 534; hulâsa-i — 893; iktinây-ı — 1153; i'lân-ı mulahas-ı — 1329; istifâh-ı bâb-ı — 1505; keff-i — 813; kusvây-ı — 649; küşâd-ı — 1511; mahrum-ı rüy-i — 1035; matla'-i nücûm-i — 519; müntehây-ı — 113; müstelzim-i is'âf-i — 1406; nuhbe-i — 1243; reside-i sermenzil-i — 236; tibr-i — 529n; 'umde-i — 669, 747, 884, 1132, 1480; veche-i matâyây-ı — 569; aksây-ı —i hafiiye 579; akdem-i —leri 228; aksây-ı —leri 1328; dâ'ire-i —leri 81; gonçe-i —leri 1055; kusvây-ı —leri 1114; mukaddimât-ı —leri 850; revâcgâh-ı emti'a-i —leri 1485; tâs-i —leri 232; 'uyûn-i —leri 237

a'mâl 225, 325, 345, 546, 676, 678, 1219, 1220; akdem-ı — 603, 1466; aslu'l— 757; dekâyık-ı — 126; ehemmi-i — 365, 568, 876; hâtime-zîb-i defter-i — 1275; istihrâc-ı — 628; istihsâl-i mesâlih-i — 629; murâ'iyâne — 1192; piçide-i pây-ı — 467, 882; pişvây-ı — 539; sâzkâr-ı — 850; selb makûlesi — 892; —e tesaddî 1373; —i faziha irtikâbı 1506; —i kabîha 647; —i Misriyye 127; —i nâ-marziyye 1314; —i nâfi'a 1459; —i nemâz 320; —i nizâmiyye 1467; —i râbiha 1459; —i rediyye irtikâb 1359; —i sâliha 896; —i seyyi'e 40; netice-i mukaddimât-ı —ler 228; kâr-bendân-ı — olanlar 361

'Amâlika; bakriyye-i — 1315; bakriyye-i — itlâkına şâyân 1352

'amâme 1253; sâhib-i — 1360

Amasya 133; — Kazâsı 106, 1039; — mâddesi 1365; — Mütesellimi 1039, 1080; — Sancağı 106, 122, 133, 738

Âmedî/Âmedci 147, 1512; — hulefâsı 797; —i sâbık 464; —leri makâmı 1013; —lik 464

'amel 55, 309, 436, 540, 573, 622, 718, 748, 774, 946, 1010, 1063, 1077, 1156, 1390, 1435, 1448; bâfte-i minvâl-i — 475; bâz-mânde-i — 658; bi'l— 1234; der-'uhde-i — 1403; dil-beste-i — 1379; dürüst— 318; düstûru'l— 40, 223, 227, 231, 234, 243, 256, 268, 295, 344, 360, 410, 683, 688, 695, 1065, 1070, 1213, 1333; emrleri olan — 895; eser-i dest-yâr-i — 862; furûmânde-i — 534; hıyâr-ı — 649; intâc-ı mukad-dime-i — 1174; işâretleri olan — 895; pezirây-ı — 546; sûret-i — 332; sühûlet-i — 73; şâyeste-i

— 670; teshîl-i — 241, 690; —den ilgâ 493; es-er-i —den pâkîze-ter 1402; dinleyüp —eylemesi 1381; —i behîn 158; —i kesir 554; —i mahzûr 1390; —i meş'ûm 1131; —i sâlih 46; —i zillet-engîzi 1448; —ler 757, 1175, 1314; —leri olmak 665; —mânde 878, 1009, 1485; —mânde dâbbelere süvâr 662; —mânde ihtiyâr 216; —mânde pîr 216; —mândegân-ı ricâl 687; —mândegân-ı ricâl-i devlet 226; —mândeler 686; —mândelik 230, 234; —merte-besi 1278; erbâb-ı hall ü 'akd-i — sem'î 944; —ü dagal 520
'amele 73, 75, 459
 Amerika 270, 374, 402, 1106, 1134, 1463; —hissesi 720, 727; —lu 158; —ma'denleri 190; —seferi 156; —Ülkesi 496
A'meş; 'ayn-ı — gibi bi-ferr 442; 'ayn-ı — gibi hîre 442
'Amidü'd-devle 629; —i 'Alemdârî 1401
âmir 1029
Amiral 254, 259, 1145; —ler 260, 481, 499, 505n
Âmir Bey (Silahdâr Kâtibi, Mâliyye Tezkireciliği Vekâleti 1512
'Ammâre (Araplar'ın fıkralarındaki hayâlî şahıs) 844
'ammî-zâde gibi nezdik ü hüşâvendî 317
'Amyan 'Ahid-nâmesi 381
ana; —lar beş doğursun 1490; —sımn südü ağzında kokan kuzuları 1139
 Anadolu 58, 59, 80, 101, 144, 150, 188, 221, 229, 231, 304, 315, 316, 317, 337, 458, 643, 660, 670, 685, 695, 701, 711, 714, 737, 739, 1045, 1080, 1116, 1136, 1144, 1354, 1365, 1393, 1415, 1438, 14; ekâsî-i — 205; kâffe-i — 542; mesned-i — 267, 1491; —Boğazı Defterdârlığı 1144; —cânibi 1189; —Eyâleti 80, 155, 226, 230, 515, 856, 929, 1326, 1429; —halkı 316; —hânedânından 1276; —hânedânları 1329, 1345, 1362; —ihtilâlleri 1217; —iklimi 897; —Kadı'askeri 111, 122, 833, 890; —Kadı'askerliği 890; —kal'aları piş-gâhları 486; —kıyâfetlü bir âdem 664; —kıyıları semti 328; —kişveri 1365; —kişverin rûkn-i rekîni 1365; —kutru 661, 1078; —memleketi 1346; —memleketlerinin her kolları 503; —Muhâsebeciliği 954, 1430; —Muhâsebecisi 355; —'nun 'aynül-'a'yânî 1325; —'nun berü kıyıları 822; —'nun her kolu 1136, 1464; —'nun üçer kolları 798, 1425; —Pâyesi 43, 44, 108, 111, 123, 150, 152, 155, 250, 266, 592, 949, 1187, 1262, 1489, 1491; —rütbesini ihrâz 725; —Sadâreti 36, 111, 122, 123, 266, 617, 792, 1126, 1187, 1262, 1324, 1399, 1462, 1490, 1491; —sadrı 1491; —semti 306; —Solkol Sürücüsü 206; —tarafı 102, 109, 313, 460, 499, 500, 507n, 1172, 1188, 1371; —tîmârâtı 231; —

ülkasi/ülkesi 724, 1237; —Vâlisi 138, 139, 155, 461, 922; —yakası 328, 717, 826, 867, 1122, 1365

Anadolu-kavağı 247, 248

anafor etdiği 1383

Anakara 1091; —Kal'ası 417, 586, 595, 598

Anapa 206, 213, 218; —ehâlisi 206; —imdâdı 210; —Kal'ası 203, 209, 216, 1091, 1092; —Kal'ası muhafazası şartı 1135; —piş-gâhı 208, 213; —Ser'askerliği 206

Anapolitan 433; —cânibi 425, 426

'anâsır 755; —ı çehârkâne hâlâtı 1286; —ı erba'a gibi 1160; —ı erba'a-i vücûd-i dîn 55; —ı erba'anın izdivâcından hâsil 754; —ı ferr 641; —ı hevâ makâmında 755; —ı nâr mesâbesinde 755; —ı Saltanat 641

anbar; —ı derûnu 384; —Kâtibi 841; cedîd —lar 691; —lar inşâ 691

'anber; tebhîr-i — 144; —i sahik 1246; —tesbih 185

'Anber Ağa (Lala-yı hazret-i Pâdişâh-ı mülk-ârâ, Hazînedâr) 1201, 1312

'Anber Ağa (Şeyhu'l-Harem) 614

'andelib; —âsâ niçe huffâz-ı dil-keş-edâ 466; hâmuşî-figen-i —i destân-serâ 1504

Andon (muhayyel tabîb isimlerinden) 748

Andreyosi (Ceneral, Beç'de mukîm Fransız Elçisi) 980

'Ankâ 118; Murg-i — ile hem-bâl 627; —y-ı rûh-i Tayyâr 1366

Ankara 1187; Livâ'-i — 1429; —Sancağı'na mutasarrif 1135

'ankebût; ehven min-beyti'l— 564, 570n; nesc-i — 1481

Antalya Kazâsı 739

Aperne [=Obernai?, Fransa'da] Kasabası 1022

Apoçeto [=Opoczno, Krakow Varşavya arasında] postası 983

'âr; leke-dâr-ı — 1059; medâr-ı — 1459; —ı cân-kâr 1170; —ı firâr 195; —ı ric'at 195; irtikâb-ı nakîsa-i —ı televvün 887

ârâ'; ashâb-ı — 645; erbâb-ı — 75; hulâsa-i — 1184; imzâ-zen-i tevâfuk-ı — 430; münâsib-dîd-i ashâb-ı — 377; sencide-i mîzân-ı ihtiyâr-ı ehl-i — 922; tehlûf-i — 1078; 'umûm— 1250; —i 'âlem-ârây-ı hükemâ 1029; —i ashâb-ı şûrâ 358; karâr-dâde-i —i ehl-i besâ'ir 916; —i erbâb-ı 'akd ü hall 95; —i erbâb-ı de-hâ 684; —i erbâb-ı rûsd 684; karâr-dâde-i —i erbâb-ı şûrâ 1493; —i erbâb-ı şûrâ 93, 189; karâr-dâde-i —i huzzâr 433; —i kurenâları gibi 1295; —ı sâ'ibeleri mütelâşî 1260; —i vükelâ' gibi 1295

'Arab 610, 1354, 1370, 1462; bilâd-ı — 652; didâr-ı — 1418; ebnâ'-i — 378; evlâd-ı — 126, 1462;

intisâb-ı dekâyık-ı lisân-ı — 590; cilve-gâh-ı Seyyidü'l-'Acem ve'l— 898; lugat-ı — 48; — bozuntuları 844; — câriyesi (mahnûka) 507; — gâ'ilesi 1035; geysüy-i — gibi 139; —'ın Cuhâ dedikleri 1468; — münâfıkı 1199; — şiltâğı mesâbesi 77; —lar 1462; hatîb-i kabîle-i — şîvesinde 1399

Â'râb 129, 161 'aşâ'ir-i — 126; 'avâmm-i — 49; bî-magzân — 736; eclâf-ı — 97; elsine-i — 50; eyâdî-i — 82; haşerât-ı — 1306; kabâ'il-i — 126; kulûb-i — 41; mücâneset-i — 377; pûç-magzân-ı — 618; tâ'ife-i — 132; — tâ'ifesi 52, 1353; —ı aktân-ı sâ'ire 51; —ı bâdiye gibi 144; ahşâr-ı vuhûş-i cüyûş-i —ı behâyim-girdâr 1033; —ı behâyim-minşân 1281; tâ'ife-i —ı behâyim-sıfât 127; tâ'ife-i —ı behâyim-tyetler 48; —ı nâ-fercâm (sevâd-ı hıyâm ve gûl-i beyâbânî ve merdümân-ı yebânî makûlesi) 611; tâ'ife-i —ı nâ-sâz 128; siyâh bir —ı 611

'*araba* 208, 237, 977, 1134, 1500; Süvârî —cı 238; —cı 237, 725, 1142; —cı Halîfesi 237; —cı kazğânları 1272; —cı Kışlası 1221; —cı nefer-âtı 229; —cı ocağı 678, 848, 1144; —cı Ocağı'nın hıdmeti 237; —cı ortası 236; —cı-başı 229; —cılar Kâtibi 871; —cılar Kitâbeti 465; —cılar Ocağı 236; —cılara dahi nezâret 236; İkinci —cılık 245; —cıyân 688; — dev-rilüp 984; kendi bedenlerinden — istikrâ 1493; — koşmak 237; —lar 245; — yükü tuz 991

'Arabacı-oğlu Mandırası 144

'*Arabi*'*Arabca* 437, 470, 541, 613, 632, 651, 652, 653, 875, 877, 891, 1034, 1146, 1185, 1195, 1231; — 'ibâre 1462; ka'ide-i —ıyye 718; lisân-ı — 87; risâle-i —ıyye 619; 'ulûm-i —ıyye 531; 'ulûm-i —ıyye gibi mukaddimât/nûsah 880; —ıyye 87, 618; —ıyyet münâsebeti 378; —ıyyü'l-'ibâre 357, 593, 618, 652; — şî'r u inşâ 87

'Arabistân 43, 357, 661, 686, 822, 1155; aktân-ı — 1353; 'Arûs-i — 323; Fâtih-i — 1357; hükûmet-i — 57; iklîl-i Saltanat-ı — 52; temâmî-i aktâr-ı — 1310; — cânibi 1235; 'Arûs-i — lak-abı 1241; Milket-i — saltanatı 56; — semti 1238

'Arabkîr beldesi 57

'*Arab-oğlu* 1197

'Arafât 610

'*arak* 225, 685; —ı taktîr 225; —ı taktîr edenler 685

Arakil (Ermeni, merd-i sâhib-i liyâkat) 240

ârâm 41, 58, 67, 68, 79, 87, 110, 147, 191, 193, 302, 431, 436, 488, 501, 512, 519, 612, 615, 618, 770, 773, 906, 943, 959, 965, 969, 971, 982, 1027, 1030, 1047, 1068, 1109, 1143, 1164, 1189, 1263, 1283, 1304, 1319, 1347, 1358, 1382, 1387, 1421, 1454, 1471, 1474, 1476, 1482, 1493, 1502; âsûde-i hâb-ı — 801; âşiyân-sâz-ı — 950; 'atş istilâsıyla bî— 1063; bast-ı post-pâre-i — 1423; berzede-i — 595, 720, 958;

bî— 95, 232, 688, 727, 761, 1133, 1169, 1316; bî-gâne-i — 859; bülbül gibi bî— 1044; çâkçâk-ı girîbân-ı — 1455; çâksâz-ı girîbân-ı — 1306; çerge-zen-i — 412; darb-ı hıyâm-ı — 66; darb-ı sâyebân-ı — 1154; dermânde-i laha-ı — 813; encümen-sâz-ı — 1383; esâmî-i — 452; fekk-i lenger-i — 1485; fekk-i râbita-i — 192, 584, 1473; fekk-i tnâb-ı hıyâm-ı — 1178; fekk-i timur-i — 213; girîbân-ı — 1378; gunûde-i pister-i — 906; hatt-ı rihâl-i — 1033; hevesiyle bî— 1055; karâr-gîr-i niyâm-ı — 1154; kazıyye-i — 1248; laha-ı — 1441; leff-i bisât-ı — 1143; leff-i seccâde-i — 1425; lenger-endâz-ı — 1283; me'mûr-i — 214; mest-i bî-pervâ — 716; mütebassırâne — 1393; nihâde-i niyâm-ı — 215; raht-çîn-i — 447; ref'-i hıyâm-ı — 943; rubâyende-i — 1474; sa'âdet-bahş-i — 1282; sûret-yâfte-i — 1403; tayy-ı bisât-ı — 498; temâdî-i eyyâm-ı — 564, 570n; terk-i — 41, 274, 457; vakfe-gîr-i — 355; visâde-güzîn-i — 295, 433; —a mecâlî kalmayup 1423; hayyiz-i —dan dür 1094; — edemeyüp 815, 1397; — eylediği menzil 1318; — eylemek ihtimâli 759; âşüb-i —fersâ 550; sayha-i —fersâ 1199; —gâh 46, 57, 75, 367, 1316; —gâh-ı 'abd-i Fakîr-i müstehâm 981; —gâhına revân 1444; —gâh-lar 49; —gîr olanlar 361; —ı dil 737, 908; —lar 91, 117; dest-mâye-i —ları 926; girîbân-ı —ları 1271; keyk-ı çakşîr-i —ları 1130; nûzhet-seray-ı —ları 810; perr u bâl-i murg-ı —ları 692; sâmi'a-res-i bî—ları 1057; terk-i hûrd-i hâb u —ları 1174; —rübây-i kîral 549; —yâfte-i galeyân 647; — sûretleri 247

âramîş 335, 361, 862; âsûde-i — 457; temdid-i — 1106; zill-i zalîl-i — 1213; hemây-ı —leri 1217

Arap; — harfleri 1277; —ça 1277

'*Arasât*; nümüne-i müzdehîngâh-ı — 1354

'*arbede* 1077, 1112, 1114, 1123; hây ü hüy-i — 1203; hengâme-perdâz-ı — 958; ihdâs-ı — 679; muhtelîl-ı şûr-engîz-i — 1191; tarrâka-zen-i dūş-i/rikâb-ı chl-i — 1215; dehşet-endâz-ı —ı tahvîf 1176; piyâde-i —kâr 609; ser-i — 1249; —ler 1462; —rîz-i gavgâ 1138; —rîz-i sitîz 1138

'*arefe* 1443; rûz-i — 1417; yevm-i — 1443

Argün Hân (müstevlî-i Memleket-i İnan olan selâtin-i Cengiziyye'den) 624, 628, 632, 636, 1322; — dâ'iresi 625; — kıssası 625

'*ârif* 16, 495, 899, 989, 1076, 1277, 1375, 1387, 1392, 1424, 1437; hakâyık-ı kevnîyyeye — 318; tabâyi'-i envâ'-i eşhâsa — 875; —ı billah 880, 896; —ı fûnûn-i degâ 870; —ı fûnûn-i mekr 870; —ı sıfâtullah 896

'**Ârif Ağa** (el-Hâc, Kahveci-başı) 1428

'**Ârif Ağa** (Enderûn ağalarından) 1208

'**Ârif Ağa** (Gilmânân-i Hâssa'dan) 1301

'**Ârif Ağa**; bk. Mehmed 'Ârif Ağa (Segbân-başı)

‘**Ârif Beyefendi**; bk. Mehmed ‘Ârif Bey/Efendi (Halilî Hamid Paşa-zâde, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı, Mekke-i mükerreme Kazâsı)
‘**Ârif Beyefendi** (Mollacık-zâde, Yenişehir) 169
‘**Ârif Efendi**; bk. Mehmed ‘Ârif Efendi (‘İrfân-zâde, hâcegândan, Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti)
‘**Ârif Efendi**; bk. Mehmed ‘Ârif Efendi (Yeniçeri Kâtibi, Çavuş-başı, Riyâset)
‘**Ârif Efendi** (Defterdâr Kisedârı, Mâlîyye Tezkire-ciliği) 1512
‘**Ârif Efendi** (hulefâdan, Gediklülere Kitâbeti Vekâleti) 464
‘**Ârif Efendi** (Nişâncı, Mühimmât Nezâreti) 1140
‘**Ârif Efendi** (Riyâset Vekâleti) 1431, 1432, 1512
‘**Ârif Efendi/Molla** (‘Arab-zâde, Sadr-ı Rûm-i esbak, Meşihat) 147, 379, 1052, 1073, 1187, 1235, 1236, 1303, 1319, 1320
‘**Ârif Efendi/Molla** (Dürrî-zâde, Şeyhulislâm) 532, 909, 1236; — işâretiyle 1489
‘**Ârif-i Enderûmî** 1207
Aristo 1052; nesak-sâz-ı umûr-i Devlet-i Pâdişâh-ı —dirâyet 236; müşîr-i —fıkr 70; Şehinşâh-ı —meniş 228; ‘arz-ı südde-i Pâdişâh-ı —râ 162; müsâ’ade-i Pâdişâh-ı —şu’ûr 185; şeref-mend-i huzûr-i Pâdişâh-ı —su’ûr 306; Vezîr-i —su’ûr 319; Hâkân-ı —tedbîr 173
‘Arîş muhârebese 57
‘arîza 185, 356, 448, 572, 632, 887, 1507; —i nakîsa 902; — irsâl 789; —i şeyn 902; — tahrîri 887; — tahrîrine icbâr 887
arkadaş 561, 1259
Arkadya [=Arkadia, Varşova Şehri’nin kurb u civârında] 989
armağan; tertîb-i — 105
Arnabûd/Arnavud 383, 1274; haşerât-ı — 1306; Ser-çeşme-i — 130; tâ’ife-i — 34; sergerde-i —ân 32; — askerleri 1115; — dilâverleri 1116; — haşerâtı beliyyesi 357; —i ‘anûd askeri 97; —lar 35; — milleti 130; — segbânları ru’esâsı 69; — sergerdeleri 34; — tâ’ifeleri 32; ümerâ’-i — tâ’ifesi 33; — tâ’ifesi 108, 130, 184, 1115; — takımları 791
Arnabûd-köyü 144; — sâhili (Boğaz-ıçî’nde) 183
Arnabûdluk/Arnavudluk 262, 419, 601, 712, 1045, 1113, 1115, 1116, 1350; — bağçevânlarınrn fesler[î] ile 1470; — civârı 263; — İskenderiyyesi Sancağı 1513; — İskenderiyyesi Vâlîsi 138; — re’âyâsı 174; — semti 385, 1440; — suları 185; — tarafları 708; — derûn u birûn halkı 316
Arok (Şeh-zâde) 626, 628
arpa; — ekdirmedikçe 759; — Emâneti 465, 954, 1430; — Emîni 384; — suyu ticâret-gâhları 1020
arpatlık 119, 267n, 522, 651, 1130, 1508; ber-vech-i — 80, 472, 516; — değil samanlık dahî ver-mameğe müstehak 718; bedel-i hukûk-ı ‘ulemâ’

olan —lar 650; çifte —lar 1050; müstevfâ —lar 379; nemâdâr —lar 650; semüzce —lar 664; semüz çifte —lar 756; —lar 113, 336n, 717, 723, 909; —larını aylıkla vermez 334; —lar mâhiyyeleri 718; — mâddesi 723; — minneti 760; — sâhibi 119
‘arsa; —i ‘ibret 816; —i ceng ü mücâhedâtın kahremân-ı zemânı 439; —i çevgân-bâzî-i bîgerân 802; —i derûnu 1462; —i devlet 820; —i diğer 1320; —i hâliye 145, 359; —i hâliye hükmünde 145; —i havlû 1469; —i hayât 1431; —i hulyâ gibi be-gâyet evsa’ 1467; —i ikbâl 657; — ‘ilâvesi 359; —i ‘tikâdları 1455; —i mezâlim 722; —i nihâdları 1455; —i ser-vetin/yesârın pür-destânı 1501; kadem-nihâde-i —i şuhûd 1006; beğ bellüsüz —i vesî’asında 901; mücâbebe —sı 1052; —sında pâydar 810
arşlan 185; — postları 185
Arşlan-hâne (İstanbul’da) havâlifleri 1402
Arşlân-hâne (Viyana’da) gibi şöretlû mahaller 978
Arşlan-zâde (Medîne-i münevvere Kadısı) 123
‘arş; sâk-ı — 1464; —dan nazîl olmadı 1382; reşk-i —i berrîn 1205; —ı mecîd 1298
arşun 242, 975; —larıyla alup endâzeleriyle satarak 754
artilarya/artilya (ya’nî top ve cebehâne ve mühim-mâtı) 211, 568n, 579
‘Artin Odic (Edirne sâkinlerinden ve Ermenî tâ’ifesinden Artin nâm bir zimmînin ismine Odic lafzını izâfe) 347
arz 46, 47, 1406, 1501; Halife-i rûy-i — 352; ka’r-ı — 189; rûy-i — 217; sekene-i — 1293; sevâd-ı — 1232; nümüne-i —ı beyzâ’ 147, 1120; —ı beyzâ 429; — u semâ 31; — ve semâ’ beyinde 867; beyne’l—ı ve’s-semâ’ 868; buhârât-ı —ıyye 189
‘arz 6, 30, 33, 35, 44, 63, 77, 82, 85, 86, 92, 101, 129, 164, 184, 185, 186, 189, 293, 314, 357, 359, 363, 368, 375, 377, 384, 430, 448, 454, 467, 468, 471, 477, 488, 497, 522, 532, 535, 556, 564, 567n, 568n, 572, 575, 577, 579, 583, 585, 627, 631, 635, 651, 655, 661, 664, 665, 669, 694, 712, 716, 719, 725, 727, 734, 739, 764, 778, 793, 799, 801, 820, 847, 863, 886, 910, 914, 921, 923, 980, 1035, 1043, 1045, 1047, 1048, 1049, 1060, 1075, 1076, 1098, 1182, 1184, 1197, 1224, 1243, 1263, 1270, 1331, 1334, 1342, 1345, 1355, 1367, 1375, 1376, 1401, 1403, 1406, 1425, 1440, 1445, 1451, 1457, 1465, 1474, 1489, 1504, 1505, 1507; ba’de’l— 352, 477, 566n, 575, 922, 1047; bi’l— 928, 1043; ifrâğ-ı kâlib-ı — 187; —a-gâhuna girmeyüp, 1379; —an 739; —ı ‘akd-i ittîfâk 567n, 577; —ı ‘atebe-i merâhim-ittisâl 178; —ı ‘izz-i Dâver-i Dârâ-cenâb 788; —ı ‘ubûdiyyet 720, 727, 1186; —ı bendegî 471, 819; —ı dergâh-ı devlet 1374; —ı

dergâh-ı devlet-karâr 92; —ı dergâh-ı felek-destgâh 572; —ı dergâh-ı Hidiv-i zafer-mev'ûd 1501; —ı dergâh-ı Mu'allâ-cenâb 1164; —ı Dergâh-ı muhalledül-ıkbâl 935; —ı dergâh-ı Pâdişâh-ı 'âli-cenâb 1504; —ı dergâh-ı Pâdişâh-ı kerîm 1194; —ı dergâh-ı Şehriyâr-ı gerdûn-revâk 1178; —ı dest-âviz 1004; —ı dest-âviz-i hediye edenlere liyâkat/münâsebet 958; —ı dest-âviz-i rişvet edenlere liyâkat/münâsebet 958; —ı didâr 414, 895, 941, 1356; —ı dostî 182; —ı fâkr 535; —ı hâcât 497; —ı hâk-i pâ-y-i me'âli-'unvân 1198; —ı hedâyâ 182; —ı hulûs 300, 1006, 1018; —ı huzûr-i Dâver-i Dârâ-cenâb 788; —ı huzûr-i Pâdişâh-ı muhalledül-ıkbâl 423; —ı ihlâs 532, 1162; —ı iftihâr 172; —ı ihtiyâc 533, 535; —ı intimâ 819; —ı İslâm 288; —ı kasâ'id 1503; —ı keyfiyyet 1404; —ı mâcerâ 94; —ı mahremiyyet 282; —ı mahzar 467; —ı meveddet 1447; —ı mulahas-ı âmâl 1329; —ı murâd-ı mâ fil'fu'âd 1328; —ı musâfât 1341; —ı musâlahâ 1432, 1451; —ı neşâ'id edenler 1366; —ı nümâyîş 295; —ı Rikâb-ı me'âli-me'âb 670; —ı rikâb-ı müstetâb 181; —ı sadâkat 985; —ı safvet 282, 300, 985, 1018, 1105, 1337, 1447; —ı sıdk u sedâdları 762; —ı su'ûbet 285; —ı sulh 1432, 1451; —ı sûret-i kabûl 1048; —ı südde-i Pâdişâh-ı Aristo-râ 162; —ı şekvâ 522; —ı şerbet-i şîrîn 856; —ı tahrîrât 1027; —ı tal'at 1356; —ı te'essüf 889; —ı tefakkur 533, 535, 1470; —ı telehhüf 889; —ı tevârih 1503; —ı tezallüm 1075; —ı tezellül 134; —ı vedâd 1468; —ı ifhâm 107; —ı u tenmîk 139

'arz-ı hâl 36, 71, 215, 288, 356, 664, 712, 1248, 1505; ref'-i ruk'a-i — 664; ruhsat-ı takdîm-i — 324; tahrîr-i — 215; yârâ-yı — 1218; yârâ-yı takdîm-i — 762; —ı Rikâb-ı müstetâb 1228; —ı ler 1243; —ı sâhibi 664, 665; —ı tahrîri 651; —ı takdîmi gâ'ilesi 694; —ı takdîmleri 694

'Arz-odası 454, 566n, 575, 716, 1196, 1482

'asâ; mücevher — 978; —ı be-dest 488; rezk-i — 791, 897, 1049, 1367; şakk-ı — 583; —ı-yı Mûsâ'dan rehâ bulmuş Fir'avniyân-âsâ 1327; —ı-yı süst-bünyâd 1263

a'sâb 976; tehi-sâz-ı — 589; —ı 'asabiyyetler 669; —ı cism-i Devlet-i İslâmiyye 1354; —ı cür'etleri 382; —ı hamiyyet 119; —ı maslahat-ı mezkûre 124; —ı Memâlik-i mahrûse 701; —ı mukâvemetleri 1426; —ı mütekeyyifeleri 692; —ı nâs 660; —ı sabr 191; —ı vekâlet 113; kat'-ı —ları 946; —ları 1145; —larına sirâyet 1268; —larıleri 1500

'asabiyyet 119, 877, 897; galeyân-ı bahr-ı — 320; izhâr-ı — 522, 1365; mâye-i — 647; miyân-ı — 1385; perde-der-i simâh-ı — 1170; sâhib-i — 900; zevâl-i mâye-i — 924; câme-i —den

'uryân 721, 728; câme-i —ı 'arları 905; —ı dîniyye 1244; —ı Hakîrâne 528; —ı İslâmiyye 709; fart-ı —imiz 1326; a'sâb-ı —leri 669; fart-ı —leri 682; kânûn-ı —leri 907; râyet-i —leri 646; 'usâbe-i —leri 1395; câme-i —ı nâmûsları 905; — sâhibi 1069

asâkir 16, 62, 79, 81, 84, 98, 178, 249, 263, 279, 298, 341, 352, 383, 393, 405, 424, 598, 602, 623, 686, 691, 772, 947, 968, 1095, 1106, 1111, 1121, 1136, 1184, 1241, 1243, 1246, 1307, 1330, 1341, 1463, 1494, 1499; 'âmme-i asâkir 1067, 1492; celb-i — 1346; cem'-i — 457, 616; ecnâs-i — 1243; müretteb — 304; nakl-i — 1106; selb-i — 79; selb-i savlet-i erzâl-i — 1158; serân-ı — 1308; sevk-ı — 384, 1484p tavâ'if-i — 704; techîz-i — 448, 601; tesyîr-i — 616; tertîb-i —ı mu'alleme 684; tertîb olunan — 458; vücut-h-i — 1303; —ı Bağdâd 46; —ı berriyye 252; —ı bî-hadd ü ihsâ 1435; haşrgâh-ı ecnâs-i —ı bî-şümâr 307; sevk-ı —ı bî-şümâr 1149; —ı cebânet-âsar 196; —ı cedide 66, 230, 1251, 1267; —ı cedide mesârîfi 230; —ı Cedide Nezâreti 125; —ı ceng-âzmâ 609; ecnâs-ı —ı deryâ-mevc 602; —ı etrâf 587; —ı gânimîn 253; —ı hamiyyet-me'âsir 176; —ı hâssa-i Şehriyârî 179; —ı İslâm 1291; —ı İslâmiyye 196; —ı kesîre 403, 1340; —ı mansûre 183; —ı me'mûre 183; —ı mesfûre sergerdeleri 422; —ı mevcude 293, 1261; —ı Misriyye 97; —ı Moskov 207; —ı mu'alleme 180, 552, 1256, 1261, 1265, 1380; —ı Mu'alleme Ağası 1265; —ı müctemi'a 205; masrûfât-ı —ı mürettebe 316; —ı mürettebenin ta'lîmleri/te'allümleri 304; —ı müteferrika 1493; —ı mütenevvi'a 477; hücum-i dilâverân-ı —ı müttefika 260; —ı müttefika 1118; —ı nusrat-ıhtivâ 197; sevk-ı —ı nusret-karîn 1280; —ı nusrat-me'âsir-i İslâmiyye 1091; —ı nusrat-me'âsir-i Şâhâne 249, 691; —ı 'Osmânî 258, 937; —ı 'Osmâniyye 1118; —ı sâ'ire 58; —ı Şâhâne 108; —ı şecâ'at-me'âsir-i 'Osmâniyye 544; —ı şecâ'at-nişân 479; —ı tarafeyn 260; —ı vefire 297, 401; —ı zafer-me'âsir-i 'Osmâniyye 223; —ı makûlesi 428; bk. ayrıca asker

asâlet 158, 599, 1423; rûte-bi — 130; —en 603, 916, 1125; —e tebdül 1433; —ine mutassarîf 1513; —ı sevdâsı 1481

âsâr 1044, 1334, 1503; kat'ıyyü'l— 832; kayd-ı mecelle-i — 618; sâmi'a-dâr-ı — 1480; sebt-i ceride-i — 1308; su'âl-i — 580; sû'i — 50; te'lîf-i — 1041; —ı 'aliyye-i kerâmet-disârları 661; —ı bed-me'âsir 52; —ı behînleri 1221; —ı cezile 21; —ı emniyyet 215; —ı 'ilmiyye 597, 1041, 1224; —ı kahr 607; —ı mehâsin-i teveccühât-ı hazret-i Şehriyârî berekâtı 1432; —ı merdâneğî 1513; —ı nâfi'a 1023; —ı

sâ'ire 1222; —ı sahiha 1280; —ı sâriye 491; —ı tab'ı hendese-kârî 1221; —ı tab'iyye 1224; —ı te'essür 135; —ı tegallübleri 1125; —ı 'udvân 210; —lar 757, 1072; nakl-i —ları 509; — tetebbu' edenler 890

âsâyîş 32, 115, 122, 160, 335, 341, 361, 363, 381, 415, 478, 656, 657, 664, 849, 1054, 1235, 1332, 1396, 1435; aksa'l-gâye — 1485; âsüde-nişin-i sâyebân-ı — 1170; gül-pister-i — 1386; ifsâd-ı hars ü zer'-i — 1367; istihsâl-i esbâb-ı — 257; kesb-i — 546; medâr-ı — 261; me'mûr-i — 1252; nakş-ı — 1030; reng-i — 1481; sûret-i — 703, 1233; zâ'ide-i imtidâd-ı vakt-i — 997; — bahş-ı kâffe-i 'ibâd 138; — bahş-ı kâffe-i bilâd 138; —gâh-ı hazret-i Rasûlullah 1310; —ı 'amme-i re'âyâ 256; —ı bâl 627; —ı berâyâ 184; —ı enâm 117; —ı hâl 1437; —ı hazarî 554; —ı 'ibâd 175, 1211; —ı sadr-ı pür-gadri 877; —ı tâmm 41; —ı ticâret 212; —ı tüccâr 212; devâm-ı —leri 254

'asel 645, 1002; — makûlesi 768

âshâb 7, 226, 359, 635, 1045, 1092, 1289; mechûletül'— 58; ratk u fetk —ı 303; —ı ârâ' 645; —ı bagy 76; —ı basîret 178, 637, 1357; —ı beyt 1259; —ı bizâ'ât 755; —ı cerbeze 1222; —ı cihâd 204; —ı dâr 1258; rûşenây-ı rûşinâsân-ı —ı dirâyet/dürbet 641; —ı dirâyet 1055; —ı diyânet 194; —ı düyûn 1248; —ı ebsâr 21; —ı esâmî 1353; —ı evtâr 1359; —ı ezhân 1157; —ı fitnat 566n, 575, 1356; —ı Fil-âsâ 1389; —ı fuhûm 15; mecca'-ı —ı gavâyet 1271; —ı gayret 345; —ı gazâ 204; —ı hâcât 1425; —ı hakîkat 457; —ı hâl 1073; —ı hâne 1396; —ı hâne bi-çâreleri 1403; —ı havâyic 1359; —ı hazm 685; —ı hiref 137; —ı hunket 630; —ı ihtîşâm 1169; —ı ihtiyât 685; —ı 'ilm 1424; —ı isti'dâd 173; —ı i'tibâr 775; —ı itkân 1357; —ı iz'ân 637, 1385; —ı Kehf 1246; —ı Kehf rûhâniyyetleri 322; —ı kelâm 1335; —ı keşf ü yakîn 20; Bakti'de hem-sâye-i —ı kirâm 1234; —ı kirâm 1289; —ı kuvvet-i neberd-azmâ 1249; —ı liyâkat 118, 377, 594; —ı mâlikâne 159; —ı mâlikâneler 160; —ı maslahat 1191; —ı maslahat-ı hafîyye 1193; —ı meclis 1184; —ı mekr u meblese 304; —ı menâsîb 1484; —ı meşveret 566n, 1182; —ı muhâlefet 636; —ı mukâta'ât 159, 707; —ına i'tâ 1391; —ına redd 1391, 1426; —ına teslîm 1426; —ında ibkâ 1483; —ı nüfûs-i kudsiyye 51; —ı nüfûz-i neberd-azmâ 1249; —ı rakîm 1247; —ı ratk u fetk mecca'ı 807; —ı recâ 235; —ı rusûm 1457; —ı rüşd 306, 1296, 1356, 1385; —ı salâh 1256; —ı sanâyi' 137; —ı servet 769, 815; —ı şekâ 1268; —ı şekâvet 76, 1273; —ı şerâyî' 12; —ı şeref ü übehhet 117; —ı şerî'at 10; —ı şerr 823; —ı şimâl 294; teslîm-kerde-i —ı şuhûd 817; teslîm-kerde-i —ı 'ukûl 817;

—ı 'ukûl 1157; —ı 'ukûl-i Selîm 1413; tehi-mânde-i —ı 'ulûm/fezâ'il 1041; —ı şu'ûr 1296, 1507; —ı şûr 823; —ı şûrâ 286; —ı tehayyür 1372; —ı tîmâr 231; —ı tuğyân 1272; —ı umûr 667; —ı vegâ 202; —ı vukûf 158; —ı yakîn 306; —ı yesâr 769, 815; —ı zekâ 630, 1222; âl ve —ı zevi'l-iclâlleri 1285; —larına 960

'Âsım Efendi ('Ayntâbi, Seyyid, Vekâyi-nüvis, Râkım-ı'l-hurûf, Burhân-ı Kâtrî ve Kâmûs-ı Muhît mütercimi, müderrisin-i kirâmdan Kidvetül-'ulemâ'i'l-muhakkıkın, 'âciz, gark-âb-ı bahr-ı me'âsim, Hakîr, hâmil (خامل), 'âsî, yâdigâr) 26, 191, 267n, 337n, 596, 1042, 1052; — bi-çâresi 131, 1241; bk. ayrıca Fakîr, Hakîr, Muharrir, Müverrih

'âsî 26, 38, 41, 899, 946

âsîtân; —ı beledî ve âfâkiye feyzgâh/merci' 880

Âsîtâne 45, 60, 70, 73, 76, 80, 83, 89, 101, 146, 192, 207, 221, 245, 248, 263, 276, 290, 312, 354, 364, 413, 421, 456, 482, 497, 505n, 523, 528, 530n, 531, 557, 559, 564, 565n, 576, 583, 585, 587, 599, 605, 618, 624, 684, 691, 695, 701, 704, 706, 714, 724, 729, 731, 738, 758, 771, 778, 785, 787, 791, 807, 822, 827, 845, 860, 890, 895, 901, 910, 915, 919, 927, 930, 935, 951, 966, 1035, 1040, 1049, 1055, 1072, 1078, 1080, 1083, 1085, 1088, 1089, 1092, 1093, 1102, 1109, 1121, 1126, 1131, 1157, 1164, 1172, 1177, 1190, 1227, 1234, 1307, 1317, 1319, 1325, 1328, 1332, 1337, 1343, 1349, 1351, 1353, 1362, 1363, 1365, 1370, 1376, 1380, 1392, 1398, 1401, 1407, 1410, 1416, 1418, 1421, 1425, 1431, 1436, 1440, 1454, 1470, 1476, 1478, 1481, 1482, 1497, 1501, 1503, 1506; ahvâl-i — 1420, 1422, 1482; civâr-ı — 240, 689; derûn-ı — 1326; fûshat-serây-ı — 780; hâdise-i — 1444; havâdis-i — 1306, 1307, 1316; havsala-i — 1372; lîsn-i lesin-i — 1503; mâdde-i hâdise-i — 1431; müte'ayyinân-ı — 346; pîş-gâh-ı — 482; sekene-i — 1181; semt-i — 1475; vâkı'a-i fâkı'a-i — 1421; vekâyi'-i — 1423; — cânibi 410, 925, 1310, 1423; — hâdisesi 1448; — havâdisi 1431; —ı 'aliyye 724; —ı bâhirü's-sa'âde sükkâmı 249, 691; —ı bihbûd 1360; —ı der-sa'âdet 1014; —ı devlet 523, 775, 962, 1070; —ı ebed-rehîm 949; tafsil-i ahvâl-i —ı ebediyyül-ikbâli 1337; —ı ebediyyül-kıyâm 141; —ı ebediyyü's-se'âde 958; derûn-ı —ı emn-âşiyâne 1324 —ı emn-âşiyâne 1425; —ı felek-destgâh 917; —ı fesîhu'l-erkân 791; dâru'l-âmâl olan —ı feyz-iştîmâl 1504; —ı ikbâl-âşiyâne 1315; —ı merdân-ı dânişverân 26; —ı mes'ûd 392; —ı muhalledül-ikbâl 488, 519, 591; —ı râstâne 340, 447; süy-i semâ-sây-i —ı sa'âdet 1505; —ı sa'âdet 43,

56, 68, 80, 89, 94, 105, 113, 135, 153, 181, 273, 301, 337n, 345, 349, 391, 410, 421, 446, 486, 488, 511, 518, 520, 523, 531, 602, 605, 610, 618, 621, 649, 669, 720, 727, 846, 892, 898, 933, 965, 1003, 1006, 1030, 1034, 1039, 1045, 1049, 1053, 1056, 1060, 1069, 1077, 1111, 1136, 1140, 1142, 1183, 1226, 1235, 1276, 1306, 1326, 1337, 1345, 1353, 1358, 1375, 1379, 1404, 1410, 1435, 1440, 1465, 1476, 1479, 1482; —i sa'âdet ehâlisi 483; —i sa'âdet piş-gâhı 498, 1432; —i sa'âdet semti 1445; —i sa'âdet-âşiyân 1051; vâkı'a-i —i sa'âdet-âşiyâne 1306; —i sa'âdet-âşiyâne (Makarr-ı saltanat-ı Şâhâne) 249, 358, 615, 691; 'azm-i —i sa'âdet-bünyâd 1182; —i sa'âdet-intimâ 551; —i sa'âdet-iştimal 569, 1313; —i sa'âdet-ittisâl 1485; —i sa'âdet-karın 731; —i sa'âdet-mahsûr 306; —i sa'âdet-makrûn 538, 1053; —i sa'âdet-masîr 1425; 'azm-i —i sa'âdet-me'âb 1506; —i sa'âdet-me'âb 1388; 'in-ân-girây-ı —i sa'âdet-medâr 314; —i sa'âdet-medâr 141; —i sa'âdet-nihâd 324; —i sa'âdet-nişân 791; —i sipîhr-irtifâ' 448; —i übbebet-nişâne 23, 26; — menâsıbı 1483; — ricâlî 758, 1166; — savbı 1169, 1473; — şu'besi 1123; — tarafı 365, 459, 1412, 1415, 1480; — vâkı'ası 1444; — yâdigârları 1102; — yoluyla 411; — zehâ'iri/zehâyiri 249, 691

âsiyâb 1151; idâre-i — 81, 240, 690; cakkaka-i — âsâ laklaka-feşân 1499; hâli —dan nişâne 691; cakkaka-i — gibi 793, 1467; —i âsib ü kitâl 1492; gülûy-i âsiyâb-ı âz/hırs 819; —i harb ü kifâh 1389; —i kârzâr 91; —i semîr-i zamîrleri 1165; —i ser-i bî-sa'âdeti 882; gülûy-i —sıfat 153

Âsiye-i zemân 1312

asker 9, 35, 42, 47, 58, 61, 66, 67, 79, 82, 91, 93, 97, 102, 106, 108, 122, 135, 139, 163, 179, 184, 191, 193, 195, 199, 203, 205, 208, 215, 218, 223, 225, 228, 231, 249, 252, 255, 258, 263, 279, 298, 305, 312, 316, 321, 343, 365, 398, 403, 404, 409, 417, 418, 432, 433, 435, 460, 471, 484, 490, 497, 512, 544, 547, 548, 552, 554, 560, 565n, 567n, 575, 606, 623, 661, 662, 670, 733, 758, 771, 782, 789, 937, 964, 975, 985, 1008, 1011, 1017, 1039, 1067, 1101, 1106, 1112, 1116, 1119, 1122, 1132, 1141, 1144, 1146, 1166, 1180, 1202, 1242, 1246, 1326, 1327, 1336, 1340, 1347, 1362, 1394, 1396, 1444, 1484, 1492, 1502; başsız ve buğsuz — 209; bî-hamiyyet — 659; bu resme muntazam/muvazzaf — 544; cedîd — 404, 1102; celb-i — 61; cem'-i — 68, 581n, 1435; cezr u medd-i deryây-ı — 1400; dehr-âznmâ serân-ı — 1122; deryây-ı — 1388; devşirme piyâde — 643; dil-hâh-ı — 1403; eczây-ı nüsha-i — 225; esbâb-ı 'âdiye-i — 1481; evbâş-ı — 79; gulgule-i — 1201; güzide — 47, 998; hâzır — 727; hıyâm-ı — 209; iktizây-ı — 644; i'mâl-i — 168, 1009; işe

yarar âhar — 547; kemmiyyet-i — 734; külli — 606; mahsûs — 736; mikdâr-ı kâfi — 425; mu'allem — 66, 109, 112, 121, 315, 670, 682, 737, 774, 997, 1341; muntazam — 222, 997; muntazam bir takım — 302; muvazzaf — 222, 997; müft — 720, 727; müretteb — 90, 203, 204, 225, 302, 562, 669; mütehayyizân-ı — 440; nüfûs-i —iyye 998; piyâde — 930; ru'esây-ı — 67,706; sebeb-i ıztırâb-ı — 67; serân-ı — 92, 706; sevâd-ı — 554; sevk-ı — 382, 401; silâh u bisâta el urmamış — 198; tahdîş-i kulûb-i — 606; tahrîr-i — 644; ta'lîm-i — 658, 667, 684; tavâ'if-i — 1122; tecdid-i — 666, 667; techiz-i — 1175; tefrik-ı — 33; teksîr-i — 1331; tertîb-i — 223, 545, 658; tertîb-i sunûf-i — 118; teşvik-ı — 1067; vaz'-ı — 418; vefâdârî-i — 191; yarar — 771; yer götürmez — 207, 1355; zabt-ı — 89, 605; — başbuğu 403; — cem'iyyeti 63; —gâh 1068; âhâd-i — gibi 547; — itlâkı 695; düşmen —ı 197, 405, 1011; efrâd-ı —ı 808; efrâd-ı sebûk-nihâd-ı —ı 1308; kara —ı 1113, 1341; kendü —ı 989; kifâyet-i me'ûnet-i —ı 629; ma'lûm-i —ı 1482; mizâc-ı —ı 922; müretteb tavâ'if-i —ı 486; rabt-ı —ı 605; ru'esây-ı —ı 83; tâ'ife-i —ı 657; ru'esây-ı leşker-i efrâd-ı —ı 222; sunûf-i —ı 58; sürbe-i —ı 669; şecâ'at ü menâ'atleri müsellemler olan —ı 700; tavâ'if-i —ı 47, 195; 'ulûfe-i —ı 163; zebân-zede-i —ı 929; —ı 193, 223, 322, 404, 486, 543, 545, 550, 577, 599, 641, 659, 678, 725, 755, 931, 935, 982, 1068, 1247, 1328, 1367, 1371, 1484, 1493; —i a'dâ 1011; —i 'adû 196; —i âhar 195; —i âteşbâr 1345; —i berriyyesi 255; —i bî-gerân 84, 477, 510, 568n, 733, 1190; —i bî-pâyân 91; —i bî-şümâr 48; tertîb-i —i cedîd 133; —i cedîd 106, 316, 499, 547, 549, 771, 774, 1141, 1336; —i cedîd emri 305; —i cedîd ihdâsı 1400; segbân nâmuna —i cedîd ihtirâ'ı 1334; —i cedîd ihtirâ'ı 1160; —i Cedîd Kışlası civârı 111; tahrîr-i —i cedîd me'mûrları 316; —i cedîd tertîbi 1160, 1326; —i cedîd vezâyifine mahmûl 769; —i celâdet-şi'âr 179; —i cengâver 1246; güzide —i ceng-âznmâ 1144; tüvânâ —i ceng-âznmâ 1144; —i ceng-âznmâ 730; —i ceng-azmûde 1275; deryây-ı —i cerrâr 1202; piyâde mu'allem —i cerrâr 307; piyâde —i cerrâr 302; —i cerrâr 302, 578; gulgule-i —i dehşet-endâz 1201; —idhâli 553; —i diğér tertîbi 682; —i düşmen 224; —i firâvân 79, 1131; —i gürûhu 485; —i Hâricî 1367; —i hâriciye vizân 1394; —i hâs-saya ilhâk 778; —i hezîmet-eser 199, 453; —ihrâcı 459; —i hûnhâr 439, 500; —i imdâd 488; karşu yakaya — imrânı 917; —i İslâm 41, 217, 224, 479, 586, 678, 1003, 1067, 1093; tavâ'if-i —i celâdet-şi'âr 132; —i m'âlî 964; —i İslâmîyân 513, 1309; —i kayd etmek 997; —i kesif 47; —i küffâr-ı bed-nihâd 468n, 930;

—i küffâr-i hezimet-encâm 442; —i Leh 996; esâfil-i —î lisânı 1308; —î lisânına vâkıf 1472; —i mansûr 941; ru'esyâ-yı —î mecâlisi 1381; —i mecûsî-nişân 41; —i mevcûd 1197; —i mevfûr 406; mühce-i râyât-ı —i mu'allem 697; —i mu'allem 109, 305, 306, 420, 769, 776; —i Mu'allem Başbuğu 88; —i mu'allem ocağı 700; —i Mu'alleme Ser'askerliği 1261; —i muntazama 228; —i muvahhidin 195; —i müşârun ileyh 58; —i nâ-sâz isti'mâli 681; mu'allem —ine mukâbil 669; —i nev-zuhûr 682; —in zevkını teccid 1067; —i nuhûset-eser 417; güzide —i nusrat-rehber 301; —i 'Os-mâniyye 977n; —i rûhânî 661; —i Rûs-i bed-peymân 90; —i Segbân 1261; —i sepîd-mak-demleri 423; mahsûs askerisi 727; — istihzârı 279; —i Şâhâne 695; —i şecâ'at-şî'âr 601; —i şurûr-me'âsir 200; —î tâ'ifesi 228, 320, 323, 999, 1121, 1158, 1324, 1327, 1367, 1377, 1441, 1479, 1482; —î tâ'ifesine pîşvâ 1341; —i vâfi 262; —i vâfir 58, 1077, 1396, 1492; —î vekâyi' kâtibleri 835; efrâd-ı —iyye 544; idâre-i —iyye 923; idâre-i umûr-i —iyye 922; kâffe-i tavâ'if-i —iyye 404; levâzım-ı —iyye 463; mesâlih-i —iyye 925; mesârif-i —iyye 316; mihâmm-ı —iyye 343; nüzâm-ı —iyye 1008; sunûf-i —iyye 463, 845; tâ'ife-i —iyye 606, 759; tanzım-i ahvâl-i teşettüt-me'âl-i —iyye 224; tavâ'if-i —iyye 97, 148, 175; techiz-i tavâ'if-i —iyye 191; tertib-i —iyye 198; —i zafer-peyker-i İslâm 538; —î zümresi 835, 1381; —keş 96; —kişaları 972, 974, 986; mu'allem/askerler 669; —ler 58, 91, 220, 225, 495, 501, 835, 936, 1003, 1111, 1369, 1397; küffâr-ı li'âm —leri 679; —leri bi'l-cümle mu'allem 1327; —ler ta'yîni 303; ta'lîm-i —mâddesi 420; külliyyetlü — otarmak 548; — otarmak 997; —perver 186; —perverlik 706; —sevki 416, 1011; perâkende —sıfat 1416; —sürmek 203; —tahrîr 1336; mu'allem —tahrîri 172; —ta'lîmcileri 731; —ta'yîni 68, 80, 1183; mu'allem —terfîbi 304, 547; —terfîbi 215, 544, 1176, 1251; —terfîbi mâddesi 1330; cedîd bir —yetışdirmek 230; bk. ayrıca asâkir

'Asker Hân Afşâr (Fransa'ya sefâretle me'mûr 'Acem Elçisi) 1139, 1339, 1342, 1343

Asma'î; —gibi 519; —nin edebiyede teferrüdleri gibi 629

Asmalu Mey-kedesi/Mey-hânesi 527, 529n

'asr; ebnây-ı — 911; erkân-ı — 1441; eşca'u's-şuc'ân-ı — 1268; kâr-güzârân-ı — 1350; nakd-gerân-ı — 87; ricâl-i — 1470, 1496; rusûm-i — 763, 1350; 'ulemâ'-i — 879; —ı 'acîb 1215; —ı merkûm 1503; —ı sa'âdet 1289; —ı sahâbî 844; lisân-ı — 'ibârâtı 1474

âsümân 147; cânib-i — 1367; cevvi-i — 1146; hem-rütbe-i debîr-i debistân-ı — 1490; hemser-i — 515;

meydân-ı — 802; peyveste-i — 112; resîde-i nuh-künbed-i — 528; ruhsâre-i — 1150; —a hemser 76; —a kadar 510; —e serkeş olan 'alev-i/şer-âre-i âteş 1388; gulgule-endâz-ı kubbe-i zebced-kevn-i — 918; intâk-ı — 816; işâret-i — 1368; mazhar-ı te'yîdât-ı — 1288; melheme-i sevânih-i — 1475; tenbîh-i — 1322; gulgule-i —iyân 1203; sayha-i —sây ile 1469

Asya 161, 270; kısıp-ı vesî-i — 221, 542; —'da vâkı' memâlik-i İslâmiyye 373; — memleketleri 1024; — Ülkesi 43, 249

aş; yediği — 668; —cı 233, 234, 237, 244, 1268; —cılar 237, 683; orta —cıları 907, 1257, 1259, 1386; kendü —cılarımız 980; —cı makûlesi 1398 pişmiş —ımıza sovak su koyacağı 505n, 714; pişmiş —ınza kendü eliniz ile sovak su ilka 498; —yerdikleri 1238

'aşâyir/'aşîret 47, 72, 188; —i A'râb 126; —i Ekrâd 100

Aşçı-başı hânesi (Bozdoğan Kemerî semtinde) 815

aşı 'ilâciyla savuşdurmak 995

'âşık 123; dîde-i —ân-âsâ 145; âh-ı —âsâ 1403; 'akl-ı —gibi 710; dâmen-i —gibi çâkçâk 1378; sîne-i —gibi çâkçâk 1121; dil-i —ı gam-dîde 31; —ı pâk-bâz 389; âh-ı âteşin-i —ı şeb-i zindedâr-misâl 387; —ı şeydâ 49; —ı şifte-dil gibi 1359; dil-i —ı şûrîde-âsâ 183; —ı şûrîde-misâl 110; —ı veche-i maksûd 1217; enîm-i dil-i —sıfat 1217

'Âşık 'Ömer'in 'Şaşdım da kaldım' türküsü 289

âşinâ 289, 861, 960, 1307, 1399, 1426; ehass-ı — 749; sevâd— 1366; —y-ı 'ulûm 86; —y-ı bi-gâne-sîret 1280; —y-ı dekâyık-ı umûr 119; —y-ı emzice-i şehîr 1434; —y-ı fenn-i nücum 943; —y-ı funûn 86; —y-ı hakâyık-ı umûr-i mîlel/mülk 114; —y-ı mizâc-ı zemân 126; —y-ı rusûm-i divel 1342; —y-ı tabâyî'-i ehâlîl her kutr/memleket 1479; harf-endâz-i —yî 1027; 'isâbe-i —yî 270

'Âşîr Efendî (Şeyhulislâm) 1236; — mahdûmu 909

âşiyân 1366; tâ'if-i cân-ı kudsî— 518; —e-i beden 1366; —e-i bûm 205; —e-i gurâb 205; —sâz-ı ârâm 950; —sâz-ı itmînân 950; —sâz-ı karâr 135; —sâz-ı ravza-i rahmet-i Rahmânî 879

'aşk; âteş-i — 1364; meydân-ı — 919; müştâkâne — 1076; nerdübân-ı — 123; rûsvây-ı — 1175; safha-i — 1511; tarîk-ı — 1389; emvâc-ı —ı belâ-kâr 666; —ı piçân nebâtı gibi 527; —ı sâde-rüyân 518

'Aşkî (Hayâtül-hayevân adlı eserin yazarı) 1510

'aşr-i şerîf-i Furkânî tilâveti 456

at 527, 760, 835, 867, 1109; güzel — 992; takımlu — 1110; yelegen-dest — 1110; —a binüp inmekde mehâretleri 977; — başlığı ('Acemâne bir 'aded incülü) 1342; çâkçâkî ve şîkâfdan —

başlığının sineklği gibi 1470; yaranmış — gibi âmâde/hüy-kerde 1082; çakıllıkda — koşar gibi 1380; meşhûr —lar 1110; mümtâz —lara süvâr 881; cirid —lu 91; fâhir — takımı 1099; — takımı 1109; —lanup 108; güzide —lar 1110; —lar 662, 1109, 1242; müstesnâ —lara süvâr 881; 'azimü'l-heykel — yederek 867

'atâ 39, 890; meşgûl-i — 1376; —bahş 744; — mahzeni 744

atabek; —i devlet 861; — olarak 820

'**Atâ Efendi**; bk. Mehmed 'Atâ Efendi (Elçi 'Abdülkerîm Efendi hafidi, Çavuşlar Kâtibi, Çavuşlar Kitâbeti Vekâleti)

'**Atâ'ullah Efendi** (İshak Efendi-zâde, Sadr-ı Anadolu) 36

'**Atâ'ullah Efendi**; bk. Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (Seyyid, Kethudâ Kâtibi, Haremeyn Mukâta'acılığî Pâyesi, Piskopos Mukâta'acılığî, Piyâde Mukâbelciliğî)

'**Atâ'ullah Efendi**; bk. Mehmed 'Âtâ'ullah Efendi (Mollacı-k-zâde Mehmed, Sadr-ı Anadolu, bâ-Pâye-i Rumeli)

'**Atâ'ullah Efendi** (Silahdâr-ı hazret-i Şehriyârî) 887

'**Atâ'ullah/'Atâ Efendi** (Şerif-zâde, Seyyid, Nakibü'l-eşrâf, Sadr-ı Rûm, Şeyhulislâm, mâlik-i zimâm-ı devlet ü ikbâl, murabba'-nişin-i deşt-i câh u iclâl, mutasarrıf-ı mülk-i 'Osmânî ve müstevlî-i hazâ'in-i Hâkânî, fer'-i hânûmân-ı şe'âmet-nesl, düdmân-ı sultân-ı Saltanat, Müftî-i muhtî, âhız ve gayr-i mu'tî, mürâyî ve sâlûs-i zerrâk, bî-nâmûs, düşmen-i ehl-i haysiyyet, hâsîd-i ashâb-ı 'ilm ü fâzilet, mütekebbir ve mütevâzî-'süret, müstehzî-i tevkîr-haslet, dânde-i mekr-i dakîk, sâzende-i keyd-i rakîk) 90, 147, 332, 334, 336, 594, 655, 792, 833, 873, 911, 1042, 1073, 1187, 1236, 1356, 1470, 1489

'atâyâ 119, 146, 206, 494, 753, 778, 839, 872, 1060, 1211, 1219; defâtir-i — 244; irsâl-i — 1424; lücce-i cûşan-cûş-i — 413; nâ'il-i hizâne-i — 925; nakd-i — 1505; — bezli 42, 1364; — i'tâsî 1364; — merâsimî 855; kec ü mec —sı 705; — surraları 1470; isâl-i —ya himmet 1392; —y-ı behiyye-i Pâdişâh-ı enâm 770; —y-ı bî-gerân 1093; —y-ı bî-şûmâr 773; —y-ı cezile 173; —y-ı cezile-i Pâdişâh-ı Felâtûn-ferheng 514; —y-ı cezile-i Şâhâne 492; —y-ı cezileler 492; —y-ı firâvân 105; —y-ı hazret-i pâdişâh 688; —y-ı Pâdişâh-ı cihân 155; —y-ı Pâdişâh-ı gerdûn-cenâb 408; —y-ı ricâl 87; —y-ı seniyye 444; —y-ı seniyye-i Hidîv-i zemân 1323; —y-ı seniyyeleri 1228; —y-ı sîm 605; —y-ı Şâhâne 460; —y-ı vâfire 68; —y-ı vefiyye 631, 1060; —y-ı zâhire 105, 1230, 1471; —y-ı zâhireleri 1228; —y-ı zer 605

'**Atâyî** (Nev'î Efendi merhûmum veled-i emcedi, *Hamse* ve *Zeyl-i Şekâyik* sâhibi, Hâce-i cihân-i

zemân, Üstâz-ı ma'nevî-i zümre-i münşiyân) 19, 571, 725

At-behâ nâmıyle tayyâreler ihdâs 758

'*atebe*; —i 'aliyye 106, 1179; —i 'aliyye-i Şehinşâhî 162; —i bâhiretü'l-me'âlî 448; —i gerdûn-mertebe-i Pâdişâhî 359; —i Saltanat 824; rûy-mâl-i —i 'ulyâ 105; —i 'ulyâ 101; —i 'ulyây-ı Mülûkâne 1481; —i 'ulyây-ı Şehriyârî 185

'**Âtuf Efendi** (mansıb-ı Riyâset) 250

'*atıyye* 59, 193, 195, 244, 459, 610, 725, 765, 827, 1076, 1155, 1244, 1366, 1424; külliyyetlü — 1053; mazhar-ı — 1078; üstühân-pâre-i — 647; vücûh-i — 664; —i 'âtufletleri 1228; —i cezile 948; nakd-i —i müşîrâne 119; —i Pâdişâh-ı düşmen-şiken 588; —i Pâdişâh-ı rub'-meskûn 1121; —i Rabb-i cevâd 1458; —i vâfire 1075, 1227; —i zâhire 1048; —ler/'atıyyât 595, 871, 883, 1301; — ümniyyesi 1190; — vesîleleri 870

'Atîk 'Ali Paşa Müderrisi 1071

'Atîk Vâlide (Üsküdar'da) 143

At-mejdânî 847, 1387, 1395, 1402; — gibi 646

âteş 167, 169, 388, 607, 760, 1013, 1416, 1500; âsümâne serkeş olan 'alev-i/şerâre-i — 1388; bâr-âver— 485; deryây-ı — 1387; muhterik-i — 1306; pür— 1135, 1282; tûfân-ı — 1232; yaylım — 216; — aldırılmak 1447; —bâr 442; —bârlık san'atı 1500; —bâz 442; icrây-ı — bâzî 239; nümüne-i —dân 112; —dân-ı dehân 1198; —dân-ı fesâd 1273; —dân-ı ictihâd 590; —dân-ı sa'y 590; —dân-ı tabaka-i sekarr 1388; müy-i —dide gibi 637, 1307; müy-i —dide misâl 128; —efken-i çarh-ı esîr 1208; —efrûz 733, 1229; âvîhte-i —efrûz iş'âl 1284; —efrûz-i 'uttuvv 644; —efrûz-i kânûn-i şiddet/tuğyân 1163; —efşân 332; —efşân-ı gayz 320; —efşân-ı harmen-i huzûr-ı İslâmiyân 304; —efşân-ı kîn 320; —endâz 1261; —endâz küffâr sefâyini 492; —endâz-ı gavâyet 197; —endâz-ı ihrâk 1267; —endâz-ı kulûb-i hevâ-perestân 1214; —endâz-ı müdâfî-i satvet 207; —endâz-ı tahliye 1260; —endâz-ı top-ı satvet 1269; —engiz 41; —engiz-i ceng ü sitiz 308; hirâs-ı kavâri-i —feşân 1271; kavâri-i —feşân 1269, 1270; —feşân-ı gayretleri 1267; nümüne-i —gede 1473; —gede 1325; —gede-i te'essüf 436; 'alev-i — gibi 647; —gîre gibi 682; —gîre-i kânûn-i istilâ/tesallut 1153; lehb-i —i 'alev-feşân 1403; —i âsümân-rev-i fesâd-ları/şerrleri 1404; —i 'aşk 1364; —i bâlâ-keş-i fesâd/fitne 149; —i bâlâ-keş-i gayy u şekâvetleri 1146; firûzine-i —i cân-engiz 454; —i ceng 1500; —i cidâl 1500; —i cihân-sûz 1152; firûzine-i —i çiğir-sûz 454; —i derd ü evkâr 96; —i endîşe 1420; —i fesâd 193; —i fitne 799, 850, 1267, 1270; —i gavgâ 312; —i gayz 1167; —i gazab 1167; —i gazab-ı Mülûkâne

1173; —i gazabları 847; —i hamiyet teskin 847; —i harb 95, 678, 1267, 1341; —i has-püş-i fesâd 1272; —i ihâta 387; —i hışm u gazab-ı Şâhâne 36; —i ıztırâb 337n, 524; — ilkâ 1389, 1395; ebhure-i —în 1229; — isti'âb 387; —i istilây-ı küffâr 1327; —i kahr-ı İllâh 1410; —i kahr-ı Rabbâni 1400; —i keder 420; —i kıtâl 95, 678, 1341; düşmen-i —în 1284; —i nâgeh-zuhûr 112; dūd-i —în-âsâ 154; nümüne-i —în-deryâ 1395; lahha-i —în-emvâc 1387; —în girdâb 387; —în kelimât-ı ciğer-düz 799; —în kelimât-ı Şâhâne 490; leşker-i —în-nihâd 428; —în reflâr 481; —în vak'a-i müstehcene-i Edirne 338; —i pür-tâb 1197; —i renc 420; —i serkeş 387, 1228; lem'a-i —i serkeş 1193; lehb-i —i serkeşî 1387; —i sifiz 1267; —i şerr 318; —i şür 312, 318; —i telehhûf 1256; —i teşviş 1420; —i tüz-rev gibi şu'le-firûz-i iştihâr 1257; —i top 489; —i tüfeng 489; —iyân-ı Bektâşiyân 112; müşt'a'at edtikleri —ler 1403; —ler 243, 1011, 1269; —lere yakmak 1257, 1269, 1418; mânend-i âh-ı —nâk-i melhûfân 112; —nihâd melâ'în-i mekr-i'tiyâdlar 731; —pâre-i kelâm-i süziş-encâmî 1447; —tâb-ı nâ'ire-i hamiyet 388; — verilerek 197; — vermek mâddesi 1390; —zebân 520; —zene-i âşûb 1200

atlas 74; cedid — tercemeleri 1002

'Attâs Efendi (Mekke-i mükerreme Nâkibi) 611

av; —cılar 459; —cılar kümültesi gibi 1471; —gâh 979, 1026

'avâmm 58, 627, 721, 803, 846; 'âmme-i — 540, 909; bir bölük hevâmm-ı — 892; elsine-i — 1037, 1131; esâfil-i — 1410; nefrin-i — 890; sâmi'a-kûb-i — 777; taglit-i — 254; ta'n-ı — 890; urcûfe-i ahlât-ı — 694; üftâde-i evfâh-ı — 777; — beyinde 528; mekâ'id-i rûbehâne-i — firibâne 1161; —ı A'râb 49; —ı ehli-ı İslâm 736; bir alay —ı nâs 485; —ı nâs 113, 161, 321, 328, 653, 694, 718, 728, 1245; —meşreb 1350; —pesend 158; —pesendâne 48; —pesend-i ahkâm-ı âyin-i dil-nişin 157; —tabi'at 1319

a'vân 1255, 1258; cem'iyyet-i — 634; kesret-i — 704; şirzime-i — 1260; tevfir-i — 722; hayl-i müstetbe'u'l-veyl —ı 1281; — ü ensâr 59

âvâre 285, 599; —i 'akl 859; —i dâr 271, 1237; —i diyâr 271, 1237; —i hürmet 814; —i ihtişâm 814; —i istihkâk 909; —i liyâkat 909; —i sahrây-ı hayât 1500; —i şu'ûr 859

'avâtuf; şâyeste-i — 355; ebr-i midrâr-ı —ı 'aliyye 110; —ı 'aliyye 473, 803, 1143, 1168; —ı 'aliyye-i Hâkân-ı zemân 390; —ı 'aliyye-i Husrevâne 1052; —ı 'aliyye-i Mülûkâne 35, 384; —ı 'aliyye-i şevket-makrûn 472; —ı Pâdişâh-ı enâm 109; deryâ deryâ —ı rûz-efzûn-ları 1230

âvâz; bülend— 1415; hoş— 844; —e 249; —e-i iştihârı 1410; —e-i satvet-i kahremânî 1299; —e-i şâmî 1410; —ı bülend 836; sürme-i —ı cür'et 348; —ı hamîrâne 1471

'avdet 1320, 1349, 1356, 1358, 1363, 1369, 1401, 1403, 1416, 1425, 1431, 1438, 1439, 1446, 1451, 1474, 1476, 1479, 1487, 1500, 1506; bād-bân-güşây-ı — 214, 1445; hâ'iben — 1421; itlâk-ı zimâm-ı — 352; imâle-i licâm-ı — 917; imâle-i sükkân-ı — 1487; tahvil-i sükkân-ı — 1030; tehyi'e-i esbâb-ı — 1095; terakkub-i ruh-sat-ı — 1084; tevcih-i matyye-i — 1505; —e me'zûn 1369; —ler 506n, 1375, 1385, 1445; çigüneği —leri 1431

'avene 34, 177, 275, 1009, 1258; bi— 102; taklil-i — 1255; —i âvîhteni 184

Avleyte [=Alouchta] 214; — tarafları 213

Avlonya 513; — Mutasarrıfı 515, 1429; — Sancağı 409

'avn; —i Bârî 314, 623, 1044, 1194; —i Hakk 914, 923, 1440; —i hazret-i Bârî 176, 350, 711, 1404; —i hazret-i Hudâ 1329; —i hazret-i Perverdigârî 1431; —i hazret-i Rabbü'l-enâm 1207; bi—ihî Te'âlâ 63, 132, 286, 331, 352, 466, 513, 522, 789, 1333, 1427, 1445, 1513; —i Hudâ 504, 1067; —i Hudâ-dâd 363; —i i'tikâd 862; —i İllâhî 184, 462; —i İllâhiyye 462; —i Lâ-yezâl 67; bi—illâhî'l-Müntakım 207; bi—illâhî'l-Vehhâb 852; —i Rabbânî 1407; —i Rabbü'l-enâm 1207; —i Samedânî 901

'Avnî Efendi (Anadolu Muhâsebecisi, Tezkire-i Evvel, Büyük Tezkireci Vekili) 355, 408, 464

'avrat 662, 861, 987; —ı boş 1266, 1416; —ın kocası 861

Avrupa 161, 221, 227, 270, 342, 379, 397, 402, 542, 617, 623, 696, 976, 1000, 1111, 1123; 'âmme-i asker-i — 772; 'âmme-i divel-i — 1337; 'âmme-i — 1463; divel-i — 174, 213, 220, 250, 402, 559; divel-i sâ'ire-i — 160, 223; elsine-i ehâlî-i — 1340; havâdis-i — 340, 1108, 1131, 1133, 1147, 1337, 1463, 1484, 1492; kişver-i — 269, 419; nizâm-ı — 223; sanâyi'-i harbiyye-i — 669; usûl-i — 757; — ahvâli 1129; — ceneralleri 1232; — devletleri 348, 421, 546, 550, 1116, 1334; — diyârı 812; — halkı 66, 547; — havâdisi 1346; — iklimi 155; — kâ'idisi 1021; — kıralları 156, 1232; — kıt'ası 401, 403; — memâliki 93, 548, 1133, 1380; — memleketi 1362; — memleketleri 157, 1024; divel-i — mesâlihi 1078; —nın merkezi 978; divel-i —nın nizâmları 249; — nizâmı 547, 554; — re-vişi 695; — umûru 327; — Ülkasi/Ülkesi 43, 268, 303, 496

Avusturya 394; — dâ'iresi 979, 1019; — Devleti 980, 998; — Dukası 853; — erâzisi 1133; — Eyâleti 401; — hânedânı 223, 545; — İmperat-

orluğu 94; — İmparatoru 400, 854, 969, 972, 983, 994; — sınırunun kilidi 1020
ayak 501, 506n, 633, 795; yalın — baş kabak 759; — çeküp 1411; — da bulunmak 185, 1250; — daş 1123; bâdiye-i şekâvetde —daşı 902; — ımızı ısırır 795; —ına basarak 1469; —ına ip takup 816; —ına resen-bend-i tahkîr 1260; —ını öbür ayağı üzere atup 501; —ını öpeyim 718; —ını yorganı kadarına uzatmak mikdârına ri'âyet kılmaz 819; —ı şikest 652; —landırmak 559; —lanup 1415; —ları tozuyla 1191, 1250; —ları tozuyla umûrlarını incâh u ircâ' 361; —larına potur 230; —larında tâb ü tüvân eseri kalmayup 662; —larını uzadup 633; —oltası ederek 1419; —patırdısı 990; baş gitse —pây-dâr olmaz 1384; —sürtüyerek 1482; —üzere 835, 988, 1005; —üzere kıyâm 985
 Aya-kapusu 1384
 Ayamavra 262, 297
a'yân 78, 79, 138, 156, 180, 319, 445, 459, 477, 511, 599, 601, 629, 647, 671, 681, 683, 738, 892, 1077, 1141, 1205, 1332, 1400, 1422, 1458; 'âmme-i — 1325; 'aynî'l— 709, 1241; beyne cumû'î'l— 178; def-i meclis-i — 1028; dişlüce — 707; dür-endîşân-ı — 921; hırâşende-i kulûb-i — 520; huzûru lâzım olan — 698; kevâkib-i mevâkib-i — 1293; lâzımül-huzûr olan — 840; mekâdir-i — 118; merâtib-i — 118; 'umde-i — 1350; ferâ'ine-i —ân 312; sanâdid-i —ân 1184; şân/şöhret sâhibi —ân 1325; 'ukalâ'-i —ân 1202; 'urûc eden serkeşân-ı —ân 707; —ân 453, 717, 1202, 1249, 1255, 1331, 1352, 1480, 1494; —ân-ı gürk-hisâlân 757; —ân-ı kazâ 1249; —ân-ı ma'hûde 1371; —ân-ı memleket 1454; temennu'-i —ân-ı müstevliyân 873; —ân-ı sâ'ire 1326; —ân-ı zemân 581n; —hazelesi 1237; —ı belde 651, 965; —ı bilâd 319; —ı büldân 1176; —ı devlet 327, 784, 878, 1157; —ı devlet dâ'ireleri 560; —ı Devlet-i ebediyyü'd-devâm 693; zevâyiç-i tavâli'-i —ı eslâf 674; —ı Filibe 84, 1501; —ı Hâc 72, 99; —ı meclis 1049; —ı memâlik 1332; —ı mevâlî 1469; —ı Ordu 920; —ı rikâb 1055; —ı 'ulemâ 886, 1042, 1047; —ı vakt 1055; —ı vilâyet 104, 717, 852; —ı vükelâ'/vükelâ' 119, 931; 'âmme-i —ı zemân 870; —ı zemân 894; —ı zu'amâ 1154; şedidü's-şekîme muta'assib —lar 706; —lar 80, 85, 319, 707, 739, 757, 1238, 1332, 1369; etrâf ü eknâf —ları 134; taşra —ları 755; —ların eli 138; —ların 'uhdesi 739; —nâmı 319, 321, 724; —nâmına olan ba'zı mütegalibe 77; —nâmına olan memleket müstevlileri 1237; —nâmına olan yâdigârlar 1246
 'ayâr 667, 1044, 1382; hem— 309; kâmilül— 959; sâhib-i — 796; mihakk-i — 1215; sikke-i ahvâleri ma'lûmül— 670; —ı ifdâl 590; —ı

isti'dâdı 1505; —ı meşrûh 1347; —ı meziyyet 590; —ı rây-ı mizân-endîşesi 187; hem—ları 903
 Ayasofya; — Câmî'i 664; — Câmî'i'nin revâsi-i râsihâtından nişân 1410; — Çârşûsu 1402; — ma'bed-i kadîmi 812; — menâreleri 1268; — semtleri 1394, 1395; — sokakları 807; — tarafları 1266
 Ayastefenoz kurbü 1272
 Aydın 739; — ehâlisi 84; — Güzelhisârı 533, 1131
âyet 1291, 1501; —ı cibilletleri 48; —ı kerime 20, 457, 512, 529n, 672, 678, 679, 751, 836, 894, 1139, 1278, 1288, 1289, 1290, 1300, 1305, 1344, 1357, 1458; —ı kübrâ 519, 1435; —ı mensûha gibi nesyen mensiyyen mehcûr 1131; —ı mensûhatül'-amel 756; —ı muhkeme-i 'ahd 419; —ı muhkeme-i peymân 419; —ı rahmet 140; —ı şerife 526, 541; —eyn-i kerîmeteyn 1289; —ler 512, 1049, 1277
âyîn 376, 791, 980, 1094; gürûh-i bed— 410; hâ'in-i bed— 420; inkâr-ı gâ'ile-i — 159; kânûn-i kadîm-i pesendide— 756; menfür-i cemî'-i — 429; tâ'ife-i bed— 268; ta'lim-i — 212; vaz'-ı — 241; —ı bâtlı 416, 610; —ı bâtulları gibi 365; —ı Cengîzi 759; —ı devr-i sipîhr-i devvâr 876; 'avâm-pesend-i ahkâm-ı —ı dil-nişîn 157; —ı dîrînleri 418; —ı Firengâne 721; —ı Firengâne mahabberi 728; —ı Hülâgü 738, 1367; —ı memleket-dârî 18; —ı Mogol 39, 628; —ı nuhustîn 115; —ı Rûmiyâne 821; —ı sa'âdet-âgîn-i Devlet-i ebed-müddet 154; —ı zâ'ifleri 1310; —ler 60, 264; düstür-i —leri 362; hem—leri 1361
âyine 168, 565n, 1444, 1504; — fabrikaları misillü niçe kâr-hâneler 978; — gibi mücellâ 975; — gibi temiz 975; —ı âfîtab-âsâ 434; —ı 'âlem-nümâ 12, 51; —ı 'âlem-nümây-ı kalb-i Sultânî 572; —ı biniş 1154; —ı derûn 185; —ı devrân 400, 1102; —ı dürbinân 486; —ı 'ibret 1362; nigeş-düz-i —ı zânû 1183; —ı zânû 438; —ı zânû-yı pâk-nazarân 414
 'Âyişce lafzı 861
 'Âyişe-i Siddîka radiyallahû 'anhâ menkabesi 1368
 Aynalı-kavak 144
 'ayne'l-yakîn 1159, 1232, 1237, 1368, 1499; nümûde-i — 1446; vâsıl-ı derece-i — 609, 1237
 Ayneroz suyunda 1029
 'Aynî Çelebi (efâzıl-i meşâyih-ı İslâm, târihçi) 1051, 1302, 1366; —nin târih-i müntehabı 336
 'Aynî Efendi ('Ayntâbî, Râmiz Paşa'nın kitabı); — gibi harf-girânları 1508; — makûlesi şu'arây-ı zemân 1508; —nin söylediği târih 1209, 1251; —nin târih-i dil-ârâsi 593
 'Ayntâb ('Arûs-i 'Arabistân dimekle müte'ârif belde-i İslâmiyye) 205, 323, 759, 1241; Belde-i — 319, 702; Kazây-ı — 1243; — Emâreti 511;

— Mukâta'ası 758, 1241, 1243; — Mütesselimi 58; — tüccârî 1229; — 'ulemâsı 205; — yen-içerisi 1242

ayrı; — kardaş 1264; Kulleli Bağçesi'nde —lar boşanmış 881, 1469; —ları boşanmış Kulleli-bağçesi 881; Kulleli Bağçesi'nde bendden kurtulmuş —lar sürbesi gibi 930

'*ayyâs*; —lık merâsimi 1506; — ve memkûr 1506

a'zâ/a'zâ' 681; eczây-ı — 589; sukût-ı — 234; maksim-i kuvvet olan cümle-i —i cihân 540; —ları dahi başka başka beyân/tasvîr 976; —y-ı divel-i sâ'ire 250

'*azâb* 702, 1151, 1391; giriftâr-ı dü-şâha-i — 1247; sehâb-ı — 439; sehâb-ı — gibi 510; —ı 'âcil 1322; —ı derûn 980; —ı harîka mübtelâ 1390; mühlet-dîde-i —ı nîrân 493

âzâde 220, 912, 1163, 1391; şâ'ibe-i şüheden — 415, 1482; şüheden — 1407; —i gâ'ile-i kâr u bâr 1102; —i kayd-ı ahzân 1417; —i külf-e-i da'vâ 688; —i külf-e-i şühûd 688; —i külfet-i burhân ü güvâh 1282; —i sadme-i kîl ü kâl 796; —i şâh-ı şekk ü mirâ 639; —i tarîk 909; —lik 160

Âzâdlu (Küçük-çekmece'ye karîb) 240, 690; — Bârût-hânesi Nâzırı 1483; — Bârût-hânesi Nezâreti 1430

Azak 217; Bahr-ı — 546; etrâf-ı Bahr-ı — 222, 543; — hudûdu 620; — Ka'lası 552, 553

âzâr 292, 365, 521, 653, 828, 885, 1308, 1356, 1403, 1492; âsûde-i hâr-ı — 300; dâğdâr-ı — 269; darbe-i harbe-i âzâr ile — 904; dest-dirâz-ı — 901; dücâr-ı — 1420; dü-şâha-i — 636; engüşt-zen-i — 476; etvâr-ı hâtr— 964; giriftâr-ı keşmekeş-i — 1231; hâr-ı — 1163; havâle-i sille-i — 1253; itâle-i dest-i — 1258; izhâr-ı sûret-i rencîş ile — 535; kayd-ı endîşe-i — 1128; latma-zen-i — 1253, 1373; mahz-ı — 1097; mücib-i — 1425, 1470; mu'âmele-i — 1453; nasl-i nâvek-i fâsl ü — 882; niş-hürde-i — 310; pençe-zen-i — 1237; sayha-zen-i — 1403; sepend-i nâr-ı — 644; serbâr-ı — 799; şive-i — 425; tîşe-i — 957; türş-rû ve — 805; 'urza-i — a ilcâ' 1420; —dan mücânebet 1392; —ı hâr-ı havâdis-i rûzgâr 1232; —ı kulûb 788; —ı kulûba mecbûl 1496; —ı kulûbdan mütecârib 1211; âzürde-i niş—î 932; — ile iskât 1130; — kabîlinden 1212; — kazıyyesi 1368

a'zâr 1439; bast-ı — 72, 501, 506n, 705, 1482; kabûl-i — 1094; —ı vâhiye 84, 419, 1341; — izhârî 1463; — sebebiyle 1459

'*azâyim*; kâr-bend-i — 1219; — gibi te'hîz 762; — i cinn mazmûnu 1073; —i dakîka 1161; — kârâne mürâca'at 764; — makûlesi 1219

'*Azâz/A'zâz*; — Ağalığı 1155; — Ağası 1155; — Kasabası ('Arabistân'da) 1155; — Mukâta'ası 665; — semti 323; — tarafı 1247

Azerbeycan 942; — Eyâleti 630

'*azîmet* 44, 123, 180, 185, 195, 204, 207, 214, 225, 232, 251, 260, 268, 274, 287, 292, 312, 349, 357, 364, 366, 374, 397, 403, 410, 425, 432, 468n, 478, 494, 501, 508n, 516, 528, 531, 536, 566n, 603, 608, 610, 612, 640, 652, 663, 685, 711, 714, 737, 774, 780, 784, 786, 793, 794, 803, 807, 810, 825, 834, 846, 890, 915, 917, 920, 922, 924, 925, 927, 950, 959, 962, 965, 966, 1003, 1006, 1008, 1013, 1016, 1018, 1029, 1032, 1034, 1039, 1042, 1054, 1058, 1076, 1081, 1110, 1122, 1126, 1128, 1137, 1140, 1147, 1149, 1154, 1158, 1162, 1165, 1177, 1179, 1182, 1184, 1189, 1190, 1225, 1228, 1235, 1243, 1253, 1255, 1257, 1259, 1263, 1355, 1363, 1401, 1411, 1511; darb-ı sikke-i — 225; dehşet-endâz-i — 1419; deryây-ı — 498; esbâb-ı — 598, 1140; hezz-i mevkib-i — 1311; iğrâk-ı bâdbân-ı — 959; itlâk-ı licâm-ı — 1039; itlâk-ı zimâm-ı — 922; idâre-i matyye-i — 1034; ihrâm-bend-i — 53; imâle-i gûsiste-mehâr-ı esb-i — 825; i'mâl-i mi'vel-i — 547; i'mâl-i tevânî-i — 214; 'inân-ı yek-rân-ı — 1165; 'inân-ı — 1081; 'inân-keş-i rehvar-ı — 468; 'inân-keş-i semend-i — 550; kâr-bend-i — 1257; ketîbe-rân-ı — 307, 1492; mahmil-bend-i — 131; irhây-ı 'inân-ı — 209, 927, 963, 1505; kâdime-cünbân-ı — 426, 1259, 1464; leşker-keş-i — 341; mevkib-i — 127; mevkib-rân-ı — 1184; micdâfe-zen-i — 491; nakl-i bâr-hâne-i — 917; râh-ı — 663; râyet-bend-i — 204; râyet-keş-i — 260; rû-be-râh-ı — 457; sebûk-hîz-i — 794; sefine-rân-ı — 181; semend-i mefsedet-peyvend-i — 963; sevk-ı ketîbe-i — 292; sevk-ı matyye-i — 275, 1189; seyl-i hayl-i — 307; sûret-i — 714; sür'at-i — 460, 1331; şedd-i miyân-ı — 477; şedd-i zeber-teng-i — 1346; tahrik-i kâdime-i — 559, 588; tahrik-i livây-ı — 79; tahrik-i râyet-i — 33; tahrik-i sükkân-ı — 501; tahvil-i sükkân-i — 1128; tevcîh-i kâdime-i — 1043; tevcîh-i licâm-ı — 640; tevcîh-i mevkib-i — 915; tevcîh-i sûtür-i — 1126; tevcîh-i veche-i — 603; tevsen-süvâr-ı — 1264; veche-i — 477, 500, 523; zevrak-rân-ı — 1376, 1412; zevrak-süvâr-ı — 1361; esbâb-ı — e teşebbüs 597; cümle-i tâme-i —i 'âmme 685; —i 'âmme 807; —i hümayûnları 1154; —i Şâhâne 1422; —ler 431, 1243; —leri müttehid 1081; —nümây-ı isrâr 964; —nümây-ı ta'cîl 964

'*azîz* 725, 1045, 1383; —i fâzıl-ı mükerrem 518; —i misr-ı câh 104; —i mümâ ileyh 1045; —in nazar-ı himmet-i bî-hemtâları 879; —ler 910, 1183; —ül-vücûd 736

'*Azîz Efendi* (Tersâne-i âmire Defterdârî) 490; —'nin tebdîl-i tarîk etmeleri 1351

'*azl* 36, 38, 77, 83, 86, 90, 102, 103, 111, 118, 121, 124, 126, 136, 148, 153, 172, 188, 199, 236, 242, 266, 332, 333, 335, 340, 354, 355, 375, 379, 382, 385, 386, 390, 404, 406, 420, 446, 447, 480, 488, 489, 519, 572, 573, 581n, 599, 605, 609, 620, 636, 684, 691, 695, 705, 714, 729, 731, 746, 775, 795, 841, 855, 870, 871, 879, 884, 885, 888, 901, 905, 915, 922, 926, 929, 933, 944, 951, 1031, 1050, 1055, 1072, 1077, 1081, 1086, 1098, 1124, 1128, 1140, 1144, 1165, 1170, 1192, 1220, 1234, 1235, 1236, 1250, 1254, 1323, 1348, 1366, 1374, 1424, 1433, 1434, 1437, 1452, 1454, 1462, 1466, 1479, 1483, 1486; 'adem-i — 695; düçâr-ı sadme-i — 1114; esbâb-ı — 1165; leked-kûbî-i — 1466; medhûş-ı ritl-ı girân-ı sadme-i — 1235; sadme-hâr-ı — 118, 148; sadme-i — 871; şârâbe-i — 746; vücûb-i — 1462; —i bîhengâm 1461; —ler 1169

'*azm* 435, 546, 573, 611, 681, 705, 1069, 1272, 1372; 'acele-süvâr-ı — 1174; bâdiye-peymây-ı — 1310; hâmûn-pûy-i — 1167; hevdec-rân-ı — 956, 1037; karâr-dâde-i merkez-i — 1371; katre-zenân-ı — 1404; mevkib-rân-ı — 315; nâ'ire-i — 557; sevk-ı semend-i — 600; sevk-ı sevâd-ı — 383; teşmîr-i sâk-ı — 785; teşmîr-i sevâ'id-i — 1160; tevcîh-i mevkib-i — 313; tevcîh-i sükkân-ı — 1283, 1446; tevsen-süvâr-ı — 1270; veche-i — 552, 1106, 1493; zevrak-süvâr-ı — 814; —i Âsîâne-i sa'âdet-bünyâd 1182; —i Âsîâne-i sa'âdet-me'âb 1506; —i cânib-i câvidânî 518, 593; —i cânib-i dâr-ı mücâzât 1478; —i cânib-i dâru'l-cezâ 1390; —i cânib-i dâru'l-karâr 578; —i cânib-i me'mûriyyet 1159; —i dâru's-sürur 592; —i Hicâz-ı mağfîret-ihtivâ 822; —i Husrevâne 306; —i nûzhetgâh-ı serây-ı câvidânî 1490; —i râh 1180; —i râh-ı âhîret 967; —i Rikâb-ı müstetâb 570; —i sefer 1140; —i velvele-nisâr 789; —ü cezm-i tavîyyet-i Husrevâne 1280; —ü şitâb 1068; —ü zehâb 1043

'**Azmî Efendi** (Prusya Devleti'ne sefâretle gönderilen) 74

'**Azm-zâdeler** 62

'**Azrâ'il** 'aleyhi's-selâm 1386

B

bâb 1061; ez-her— 1215; hademe-i — 1425; it-trâden il'l— 1478; piş-gâh-ı — 676, 889, 891, 1063, 1200, 1217; verây-ı — 1199, 1412; —i beste 1124; —i beyt-i ma'hûd 1262; —i câmi' 1245; —i cerb ü şütûm 794; —i cinan-âsâ 1036; —i darb 1213; hademe-i —i devlet 486; —i devlet-me'âbları 948; —i Dîvân-hâne 1307; —i Fetvâ-penâhî 1182; —i fitne 1474; —i hac 1035; —i hâne 529n; —i harb 1213; —i hayât 797; —i mu'âdâtî sedd 577; —i

muhârebe 96; —i muhâsama 591, 681; mân-end-i —i murû'et 742; —i musâfât 255; —i niyâzi bâz 1076; —i sâni piş-gâhî 611; —i seferin küşâdî 567n, 568; —i Şeyhulislâmî 1045, 1080; hademe-i —i vâlâ 466

Bâb-ı 'âlî 30, 32, 62, 107, 119, 154, 162, 181, 216, 330, 334n, 340, 356, 379, 384, 387, 390, 449, 450, 456, 461, 503, 508, 516, 536, 560, 563, 565n, 575, 618, 763, 785, 789, 792, 796, 799, 801, 805, 806, 812, 814, 819, 822, 835, 837, 840, 846, 863, 866, 869, 893, 907, 1032, 1039, 1044, 1050, 1074, 1094, 1096, 1109, 1113, 1117, 1136, 1186, 1196, 1219, 1242, 1254, 1303, 1320, 1324, 1326, 1335, 1354, 1355, 1360, 1371, 1387, 1396, 1412, 1418, 1430, 1439, 1453, 1454, 1461, 1471, 1473, 1476; civâr-ı — 1258; hademe-i — 699, 1142; mübâşîrân-ı — 813; piş-gâh-ı — 847; ricâl-i — 450, 491, 566n, 575, 698, 1051; sahn-ı ner-dübân-ı Dîvân-hâne-i — 465; ümenâ'-i — 798; — cânibi 1387; — gulgulesi 1393; —i büleenderkân 618; —i sa'âdet-masîr 354; — mehterleri 716; — ricâlî 565n, 575, 893; — ricâlî gibi 749; — uhûdesi 1393

Bâb-ı 'Amra (Ka'be'deki kapılardan) 611

Bâb-ı hümâyûn 176, 748, 807, 1394; — piş-gâhî 489, 825; — semti 1395; — verâsî 1394

baba 99; —sına rahmet okutdurmak 99; —yâne 1366

Baba Hân (hükûmrân-ı memâlik-i İran) 64, 90, 91; — hecmesi 90

Babaeskisi/Baba-yı 'atîk 308, 965

Bâbu'r-rahme (Medîne-i münevver'e) 145

Bâbü'l-mende 221

Bâbü's-sa'âde 169; hademe-i — 120; — Ağalığı 1313

bâc 71; — nâmiyle 98

baca 1389

bâde 1217; kesret-i — 161; —furûşluk 995; ham — gibi çüşân 717; buhâr-ı —i âmâl 870; —i devlet 1152; nûşan-nûş-ı —i erguvân 527, 529n; tavşan kanı —i erguvânlar 1362; —i ikbâl 1152; buhâr-ı —i ikbâl-i lâ-bekâ' 1405; —i nâb-âsâ 310; buhâr-ı —i şâdmânî 870

Baden; — Dukalığı (Vürtemberk'in cânib-i garbîsinde) 1021; — Dukası 1022; — Karyesi (Beç'e altı yedi sâ'atlik mesâfede) 979

bâd-ı hevâ 994, 1215, 1435; meclûbât-ı — 702; — et'ime ile perveriş bulmuş 1469; — hidmet 993

bâdire 481; —i nâdire 884; —i 'ukûk 471; —i zebân-ı bed-edâsî 1496; —ler 650; —ler 'azv ederek 562

Bafra Kasabası 133

bagy 34, 59, 108, 126, 149, 191, 193, 311, 333, 474, 475, 476, 477, 661, 668, 709, 711, 798, 1125, 1145, 1154, 1266, 1272, 1279, 1398; âheng-i — 926; 'alem-efrâz-ı — 1237; ashâb-ı — 76; ehl-i

— 946; gürûh-i — 946, 1269; herze-kerd-i girîve-i — 311; i'lây-ı livây-ı — 706; izhâr-ı — 101, 968, 1236; küre-i — 651; mecma'-ı ehl-i — 1267; medd-i lücce-i şûran-şûr-i — 417; sâbitül'— 476; tarîka-i — 1405; tekessür-i erbâb-ı — 1264; tûfân-ı — 1179; ünûf-i şâmiha-i — 645; zür-bâzû-yi — 1400; — fetvâsı 782; kânûn-i —leri 1269; — saydımdalar 1078; — ü hurûc 56, 83; — ü şikâk 55; 'alem-efrâz-ı — u 'udvân 138; — vâdîsi 1352

bâğ 972, 981, 1151; —bân 813; —çe 151, 972, 981; —çe araları 977; —çe-i İrem-nişâneler 327; hâneleri mülhakâtından olan —çeler 344; mükellef —çeler 978, 982; —çeler 151; —çevân 814; —gonçeleri 1195; —ı cinân 1423; —ı İrem-nişâneler 327; bülbül-i hezâr-dâstân-ı —ı letâfet 520; hâneleri mülhakâtından olan —lar 344

Bağçe-kapusu 107, 814, 1261, 1417

Bağdâd 46, 84, 106, 129, 440, 614, 625, 626, 628, 631, 711, 740, 1040, 1066, 1070, 1072, 1108, 1217, 1505; asâkir-i — 46; bâzâr-ı — 627; fuzalâ-yı — 632; hâk-i — 530; htta-i — 1065; mansıb-ı eşraf-ı memâlik-i — 628; semt-i — 47; — a'mâlî 626; — cânibi 1242; — cânibleri 1425; — Dâstânî tarzında 1410; — derûnu 627; — Emâreti 629; — Eyâleti 945, 1065, 1096, 1429; — Hâkimi 1289; —'ın ihtilâlî 1096; hâmmâme-i —î gibi 530; mevâdd-ı —ıyye 1070; — Kâ'im-makâmı 1065, 1070; — Kadısı 617; — Mevlevîyyeti 1072; — muzâfâtı 47; — tarafında yazılmış 974; — tarafları 346, 1369; — tüccârı 1065; kâr-güzâr — tüccârları 1070; — vak'ası 735; — Vâlîsi 46, 56, 84, 106, 129, 188, 377, 521, 1045, 1064, 1109, 1367, 1351, 1505, 1506; — yolu 1053

bağteten 320, 424, 445, 462, 500, 1093, 1132, 1181, 1190, 1203, 1231, 1485; — istilâ 1091

bahr 59, 164, 251, 255, 257, 1450, 1484, 1485; cânib-i — 613; sâhil-i — 812, 1010, 1471; ka'r-ı — 1305; —an 92, 95, 98, 102, 128, 131, 198, 277, 279, 450, 484, 491, 497, 581n, 609, 612, 720, 727, 732, 737, 857, 936, 1001, 1031, 1102, 1117, 1119, 1280, 1307, 1311, 1366, 1444; mâhi gibi —ânî 1320; —an muzâheret 252; —ân-ı merkûmân 258; — cânibi 471; —da bulunan mevkî'leri 732; mecma'u'l—eyn 1278; —eyn 191, 560, 1001, 1025; —ı 'adem 259; —ı Azak 546; —ı Baltık 548, 551, 1000, 1001, 1010, 1013, 1340; —ı Baltık Boğazı 555; —ı Baltık kenârı 550; —ı Baltık lîmânları 993; —ı Baltık sâhili 1010; —ı Baltık sâhilindeki tabyalar 1012; —ı bî-gerân 607; —ı bî-gerân-ı mantûk/mefhûm 1073; —ı bî-gerân-ı şûriş ü meşgalet 52; —ı bî-gerân-ı zevk-ı nefsanîye daldırup 1359; —ı bî-pâyân-ı rahmet-i Rahmân 1512; —ı cesm 1142; —ı emvâc-ı 'inâyetleri 1502; —ı emvâc-ı luf 1502; gavta-hor-ı —ı

fikret 1102; —ı hâbide gibi 422; gavta-hor-ı —ı hayret 429; —ı Hazer 546; —ı Hazer semtleri 294; —ı Hürmüz 1108; —ı kebûd 1284; —ı kebûd gibi 1284; —ı Kulzûm 1369; —ı ma'reke 1341; —ı Marmara 501, 505, 506n, 747, 772; —ı Marmara hâdisesi 587; —ı mâyic gibi 441, 514; garîk-ı —ı me'âsî 899; gark-âb-ı —ı me'âsim 1241; —ı medîd-âsâ 699; lücce-i —ı meşâhî 1358; efvâc-ı —ı mevvâc-ı müctemi'a 812; —ı muhît sâhili 1484; garka-i —ı murâkabet 1499; garka-i —ı kahr-ı İllâhî 22; —ı Süveyş 250; —ı Süveyş seffinesi 608; —ı tereddüde rû-nihâde 1128; —ı tûfân-dîde gibi 435, 1166; —ı tûfân-zede gibi şûran-şûr 1093; —ı tûfân-zede-i fitne 1473; —ı Venedik sevâhili 222, 542; —ı zehhâr-ı 'avârif-i seniyye 110; —ı ceriler 507n; —ı eşyâ 508n; —ı hedef-i mazarrât-ı bî-şûmâr 284; —ı i'ânetleri 1341; —ı ikâ'a muktedir 1487; —ı imdâdları 1341; —ı la'm 1284; —iler 491; ahvâl-i —ıyye 121; divel-ı —ıyye 1448; i'âne-i —ıyye 256; kuvvet-i —ıyye 258, 279, 282, 1439, 1451; Nâzır-ı —ıyye 1271, 1272; Nâzır-ı Umûr-i —ıyye 1323; Nezâret-i —ıyye 148; sevâhil-i —ıyye 548; turuk-ı —ıyye 1449; hudûd-i —ıyyeleri 263; sevâhil-i —ıyye temellükü 548

Bahr-ı seffid 153, 258, 380, 508n, 556, 566n, 1025, 1441; ihtilâl-i — 959; sevâhil-i — 181; — adaları 1113, 1375; — adalarının seffineleri 417; —âsâ 441; — Boğazı 75, 461, 480, 481, 600, 1282, 1432, 1438, 1451, 1455; — Boğazı Ser'askeri 1064, 1124; — Boğazı Ser'askerliği 944; — Muhâfazası 856; — re'âyâsı 350; — sefâyini 350; — sevâhili 1439; bk. ayrıca Akdeniz

Bahr-ı siyâh 282, 534, 846, 1000, 1025, 1511; Halîc-i — 259, 778, 901; kilâ'-ı — 1376; kilâ'-ı Boğaz-ı — 779; yamakân-ı Kal'a-i Halîc-i — 778; emvâc-ı —âsâ 780; — Boğazı 460, 486, 950, 1425; — Boğazı Nâzır-ı 516, 1180; — Boğazı'nın takviyesi 846; —ı 'asabiyyetleri cûşân 1394; — merâkibleri 1146; bk. ayrıca Karadeniz

Bahreyn 48; Nâzır-ı — 480; — cezâ'irleri 1426; — etrâfi 48; — Nezâreti 489; — sevâhilleri 1426

bahs 94, 437, 476, 597, 1004, 1086, 1227, 1391, 1420, 1424, 1445; tedâvür-i — 104; —gâh-ı 'ulemây-ı tarafeyn 52; 'an—in 526

bahşîş/bahşîş 41, 63, 293, 770, 782, 967, 1190, 1447, 1484; —i cülûsiyye 870; —i ecillâ'-ı Devlet-i ebed-intimâ 119; —ler i'tâ 996, 1067

baht 675; ber-muktezây-ı — 1218; ber-taraf-sâz-ı gâ'ile-i — 810; dest-yâr-i — 824; ber-muktezây-ı müsâ'ade-i —ı kârsâz 1008; —ı 'Osmanî 1027; —ı mahz 1236; —ı siyeh 1504; —ı vücûdu 1406; bergeşte—lar 100; bed—lık kerîhesi 1072

Baht Girây Sultân'ın birâderi 108*bakar* 1113, 1272*bakır* 189, 783, 999; sarı — 190; — akça 982; — cılık hırfeti 783

Bakî'de hem-sâye-i ashâb-ı kirâm 1234

Bâkî Efendi; 'Abdülbâkî Efendi (Sünbül-zâde, Ru'ûs Kîsedârı, Piyâde Mukâbecisi, Tezkire-i Sâni)*bakkâl* 1254, 1376; bir alay — 1266; — kâfirleri 1411

Baksöz Adası 262

Balat kıyıları 1146

balçağ; üçer karış — 1343

Balçık Kazâsı 1314

balık 183; —cı eşeği (Moskovlu gibi) 554; tâbe-i pür-tâba düsmüş — gibi 1235, 1412; — gözeden dalyancı gibi 707; —hâne 114, 1235, 1404; —pazarı 791*balkân* 68, 79, 108, 122, 215; — dâhilinde 79; — dedikleri seng-lâh/şevâhik 967*balmumu*; insân sûreti misillü —dan rihhte dürlü dürlü sûretler 976*Balo*; — giceleri 987; — nâmiye 987*balta* 734, 791; —cı (dedikleri nemek be-harâm) 1395; —cılar 765, 1032, 1413; —cı makûlesi 1398; —cıyan 810; bırıgını — kesmez 920*Baltık* 1013; Bahr-ı — 548, 551, 1000, 1001, 1010, 1013, 1340; Bahr-ı — Boğazı 555; — Denizi 1013; Bahr-ı — kenârı 550; Bahr-ı — limânları 993; Bahr-ı — sâhili 1010; — sâhili 1019; Bahr-ı — sâhilindeki tabyalar 1012; — sevâhili 1002*balyemez*; — toplar 196, 320, 486, 1243; — topu 233

Banat Eyâleti'nin baş-şehri 970

bânlar 504*bârân* 1121, 1150; firâvânî-i — 1431; nüzül-i — 607; şiddet-i — 966; muttasıl — gibi 442; katre-i — gibi rîzân 492; —ı bî-gerân 1321; —ı bî-pâyân 1150; —m kesreti 80*bardak* tecemmülât 978

Barga [=Parga] 297, 1106

bârgâh; piş-gâh-ı — 1154; bârgâh-ı cenâb-ı Müsebbübül-esbâb 1249; süpürde-i bârgâh-ı hasbunallâhu ve ni'me'l-vekil 1248; —ı hazret-i Çâre-sâz 313; —ı İzed-i çâre-sâz 1295; —ı Kibriyâ-penâh 504; —ı Sadâret-penâhi 920*bârgîr* 208, 235, 245, 1019, 1262, 1469; dînc ve oynak —i halî'u'l-'izâr 1469; —in başından licâmını sıyrup 1469; —in ensesinden darb-ı tâziyâne 1469; —in gerdeni 1469; —in geysûsu 1469; top-keşân —ler 237; —ler 208; —lerini koşup 245; bakla kırn — yederek 868**Bârî** 1321, 1457; 'avn-i — 623, 1044, 1194; 'avn-i hazret-i — 176, 350, 711, 1404; bi-hikmet-i —

431; cenâb-ı — 54; dest-yârî-i 'avn-i — 314; emr-i hazret-i — 1278; fazl-ı — 82; fazl-ı cenâb-ı — 101; hizmet-i şükür-güzârî-i cenâb-ı — 1028; lutf-i hazret-i — 332; münâfî-i rîzây-ı hazret-i — 356; rîzây-ı — 318; nehy-i hazret-i — 1278; ser-nâme-i ihsân-ı hazret-i — 675; tah-sîl-i rîzây-ı — 832; tevfk-ı — 1043; te'yîd-i hazret-i — 1404; teysîr-i — 1150; vâsıl-ı rahmet-i — 202; vedî'a-i cenâb-ı — 335; yârî-i hazret-i — 42, 61, 176, 302, 1067; yârî-i lutf-i — 164; yârî-i nusrat-i hazret-i — 441; yâverî-i hazret-i — 711; yâverî-i teshîl-i/tevfik-i hazret-i — 1449; —i zül'celâl (Hz.) 55; 'âzim-i dergâh-ı —'i'n-nesemât 478; — Te'âlâ 621, 623

barut 239, 683, 689, 1260, 1264; a'lâ — 240; ceyâdet-i — 239; i'mâl-i — 239, 689; İngiliz 'amelinden a'lâ — 690; kantar — 689; mağşuş — 240; râyiha-i — 560; redâ'et-i — 239; redâ'et ü ciyâdet-i — 689; — 'ilmi 689; a'lâ — i'mâlî 689; — i'mâlî 240; — imdâdı 1063; a'lâ — i siyâh i'mâlî 240, 689; a'lâ — i siyâh per-dâhtı 240, 689; — iştirâsı 240, 689; —la dol-durup atmak 668; münakkah —lar 241; —lar 239; i'mâl-i — maddesi 689; — maddesi 239; — nâmı 689; — terâzûleri 975*Barut-hâne* 239, 240, 483, 689; nîzâm-ı — 689; — i 'âmire 1222; — Nâzırı 464, 871; — Nezâreti 240, 689*basal* 1411*basîret*; ehl-i — 42, 75, 99, 438, 795, 1320, 1333; erbâb-ı — 65; feth-i dîde-i — 248; hîre-çeşmân-ı — 1286; kulüb-i ehl-i — 1150; mevkî-i — 410; meydân-ı — 268; merkez-i — 185; nümâyân-ı dîde-i — 672; nümâyân-ı ehl-i — 897; erbâb-ı —e hüveydâ 1393*Basra* 46, 1065, 1070, 1096, 1108; ba'de harâbî-l— 286, 564, 565n, 1400; harâbî-i — 357; havâlî-i — 49; serhadd-i — 46; Bender-i — etrâfî (Bağdâd müzâfâtından) 47; — etrâfî 46; — Eyâleti 945, 1065; — nâhiyeleri 48; — tarafları 346*baş* 107, 835, 982, 1028, 1370, 1374, 1388, 1470; — açık 1027; —a çıkarup 1412; —ağa neferâtı 1097; —ağası 725; —a varmak lâzımır 776; —çavuş Vekilî 871; —çukadâr 880, 1163, 1312; —çukadâr-ı sâbık 892; —çukadârlar 446, 1312; —çukadarlık 690; —çukadârlıkları 241; —dan aşmış 314; —dan kara olup 481; —dan kara sefâhet 747; —dan kara şeref 747; — defterdârlık 1143; — direğinde parlamento bayrağı açar 1443; — direğinde parlamento ta'bîr olunur beyâz bayrak küşâdı 1442; — döndürerek 838; — eğmezdi eflâke 825; — fed-âsı 848; — gitse ayak pâydar olmaz 1384; — halîfe 238, 245, 339; —halîfe Mülâzımlığı 238; — hisâbı 864; —ı açık rûsbîye hem-pâ 748; —ı altunda olmağla 311; —ı boş geşt-i miyâne-i

bâzâr/şehir makûlesi 1376; hem —ı büyük zümresi 1185; —ımda olan asker 662; —ımıza kopdu 485; —ımız berâberî yoldaşımız 1259; —ımızda destâr-ı ‘âdî 1005; —ımız yolunda fedâdır 837; —ına belâ 1210; —ına belây-ı siyâh 1075; —ına cem’ olup 1415; —ına toprak savırarak 1202; —ında kisvet-i mahsûsa 1374; —ından def’ 1058; —ında şubara kisvesi 1380; —ımızda olan kalafât dediğiniz kisvet 1382; —larına berata 230; — Kapucu-başı 1483; —kapu Oğlanı 1200; —kapu Oğlanı Ağâ 1200; — Kara-kullukcu 233, 237; — kaydı 1243; —ları kırmızı fes 234; —larına Rumeli a’yânları gibi şubara vaz’ı 1380; —larına Rumeli’ye mahsûs şeşpâre muharrefî şubara dedikleri altı terekli baş kisveti 1336; —larına şubara geydirmek 1255; —larına tesvîr-i hâk 1375; —larında fermâyîş şâl 1255; —larında kalpak bulunmak 748; —larında kavak yeli esen ehâdâs makûlesi 1394; —larında şabka bulunmak 748; —olmak 864; —sakala fedâ 817; — Sır Kâtibi 1136; —sız ve buğsuz asker 209; —telâşıyla 435; —Top Ustası 235; —kâtib 683; —konsolos 272; —konsolosluk 272, 1008; —mülâzım 245; —re’îs 243; —tercemân 366; —tercemânlar 182; —yağmâcı 861; —yazıcı 835

Başbâkî; —kulluğu 1483, 1513; —kulluğu Vekâleti 1513; —kulu 83, 480, 490, 879, 1483

Başbuğ 47, 84, 97, 186, 459, 489, 601, 670, 1067, 1241, 1242, 1421, 1444; —makâmına ikâme 1068; —lar 176, 495, 643, 1242; yarar —lar ma’iyyetleri 1493; —luk 432, 461, 1144

Baş-muhâsebe 83, 101, 360, 603, 688, 916, 1318; —cilik 63, 465, 953, 1125, 1143, 1158, 1430; —Kalemi 833, 1334, 1404; —mansı 45; —Pâyesi 468, 603, 916, 1125

Baş-vekil 275, 299, 315, 316, 391, 393, 397, 399, 404, 407, 1006, 1023, 1025, 1027, 1101, 1103, 1110, 1342, 1346, 1347; —hânesi 1108; —in rahtı 1110; —i sâbık 1104, 1105

Baş-yesakçı 903; Elli Altı Bölüğü’nde — 903; —dâ’iresi 905; —lara mahsûs oda 904

batak 1001; —lar 1000

bâtil 48, 484, 502, 776, 1124, 1192, 1198, 1310, 1373, 1459; la’in-i — 451; zu’m-i — 423, 453; —âdet 1252; tefevvühât-i —a 54; —ı mahz 1299; —ı mutlak 40; zu’m-i —larınca 1198

Bâtınî ta’bîr olunan millet-i zâyîga-i zâ’ife 40

Batlemyos (riyâziyyûndan) 941

batman batman menevân-i tesliyet 820

Battâl Ağâ (Karaca, levend baş ağalarından, Deli-başı, dîv-hey’et ve Rüstem-heybet) 661

Battâl Paşa (Canikli Hacı ‘Ali Paşa-zâde, Anadolu’da Solkol Sürecüsü, Anapa Ser’askerliği) 206, 207, 1365

Batum’da sâkin 1513

Bavlo [=Pawel Petrowsch] 157

Bavyera [=Bavière/Bayern]; —dâ’ireleri 1019; —dâ’iresi 1020; —Dukası 1020; —Kıralı 1020; —Kırallığı 1021; —sınurunun kilidi 1020

Bâyezîd; Livây-ı — 186; —Sancağı Mutasarrıfı 186, 372

Bâyezîd-i devrân 1244

Bâyezîd-i Velî (Sultân, Hân) 1162, 1343; dergâh-ı — 1343; —Kitâbeti 86

Bayındır 1048; —Mukâta’ası 1048

Bayır-bağçe nâm mahalle 1142

Bayon [=Bayonne] Şehri 1147, 1341

bayrak 350, 459, 1415, 1416; beyâz — 1442; —dâr 236, 237, 1428; yügrük —dârları 196; kendi —ı 1442; kendi —ımı dikmeğe 621; beyâz —küşâd 1442; —lar 263, 513, 514, 623, 792, 1416; —i’tâsi 417; hâs —küşâde 1443; asıl beylik —ları 1443; muzaffer —ları 623; asıl —ları küşâde 1442; —lular 1089; —mâddeleri 350; —misillü 1089

bayram; edây-i nemâz-ı — 1422; —harcıkları 952

baytar; havâle-i — 235

bây ü gedâ 458, 768, 846, 969, 987, 1329; bâ’is-i tahsîn-i — 1434; —dan âşâyîş/emn münselib 315

bâzâr 725, 729, 1376; mürevvic-i — 295, 1360; —ı Bağdâd 627; —ı ganîmet 754; —ı ma’hûd 910; —ıma revâc 1414; mürevvic-i —ı şeytanet 1315; bî-kâr geşt-i miyâne-i — makûlesi 1376

bâzende 581n; —hengâmeleri 527; —i sâz-kâr 785; —ler 749

bâzergân 724, 1343; —ân 1012; —lar 1097; —zâde 725

bâzîce/bâzîce 581n, 1339; —gâh-ı ‘ibret-i sibyan/şuyûh 826; —gâhlar 158; —gâh makûlesi 749; —i hayâlede Karagöz’ün ağalığı gibi 1170; —i irtişânın sâhib-i fendi 819; —i kaşmerâne-i pür-şûr u şagab 1468; —i küdek-firib 1055; —i münâhasa 1038; —i nâ-hemvâr ikâ’/tarh 554; —i pây-ı eşrâr-ı bed-tıynet 796

bâzû; kuvvet-i — 239; sâhib-i zûr— 1382; kuvvet-i —su gibi 1063; var kuvvetini —ya getirerek 1492; —yi celâdetleri 1394; —yi cem’iyyetleri 1260; —yi cür’etleri 1398; —yi gayretleri 545; —yi ihtimâm-ı teşmîr 1183; —yi ikdâm 180; —yi ikdâmları 545, 1398; —yi nüfûz 1195; —yi rehâvet-zede-i müdrükeleri 113; —yi te’addî 707

Bebek 1187; —Kasrı 1344

bebgâ 185

bebr; hem-hûy-i — 1268; —i derende gibi garrân 1198

becâvîş 140, 295, 957, 1031; teşmîr-i — 511; —i ârâmiş 410

Beç/Bec 164, 973, 975, 976, 979, 980, 1016, 1018, 1023; —ehâfîsi 979; —e hicret 1016; —hudû-

du 543; — Kal'ası 973; — Ma'rekesi 275; — Şehri (kürsî-i Memleket-i Nemçe olan) 163, 165, 272, 274, 401, 498, 1487; ayrıca bk. Viyana Şehri

bedel 256, 1372; bilâ— 212; rub' — 1048; — alarak 316; —i gümrük 1104; —i hacc 145; —i hukûk-ı 'ulemâ' olan arpalıklar/ma'îşetler 650; —i ma'lûm 69; —i muhalledât 100; — irsâli 1242; —i ta'yînat 244, 246; —i yağmâ 163; dün —ler 1048; rahîs —ler 1048

beden 474, 485, 716, 1025, 1370, 1465; âşiyâne-i — 1366; âzürde— 518; —de nihân cevher-i cân gibi 1202; —den içerüye dâhil 41; —en 1330; —i hizmet-i Saltanat-ı seniyye 1375; —i hisâr-ı Seray 1398; —i 'ânetleri 1341; — im-dâdları 1341; —i milket 540; —i münevverler 1402; —imizden itâ 1004; —imizden idâre 1025; —i nâ-tüvân 1412; kuvvet-i —iyye 1030

bedevî; — tâ'ifeleri 641; — tâ'ifesi gibi hod-kâm/hod-ser 294; besâlet-i —yyet 658; etvâr-ı —yyet 239; hamıyyet-i —yyet 647; vaz'-ı —yyet 543; —yyet 586; —yyet etvârının irtifâ'ı 689; —yyet tavrı 554

bedîhiyyât 899, 1341, 1451; eclây-i bedîhiyyât 149, 309, 1195

Bedr; kutelây-ı Kureyşiyân-ı —den nişân 1304; şühedây-ı —e lâhik 1210

Begavî (İmâm, Hâdim-i âsar-ı Nebevî, Muhyi's-sünneh) 204

behâ/pehâ 132, 1013, 1343, 1360, 1391; bilâ— 212; ednâ — 1271; ez'âf-ı muzâ'af — 240; girânî-i — 173; rahîs — 612, 1002; ez'âf —lar 689; gâfî —lar 235, 500, 508n; fâhiş —lara terakkîlerini mücib 768; yok —larına fûrûht 1229; değer —sı 359; —y-ı hınta 201; —y-ı şa'ir 201

behâdur 39, 42, 469, 622, 623, 1376; bir alay — 1254; meşhûr — 622; —ân-ı cân-şikâr 1181; —ân-ı ceng-âzmâ 441; seyf-i —î 369; müseccel —lar 491; hoyrâd —lık 214; —lık 230, 1192; —lık 'arsasında tehemten gibi yektene 1063; —lıkda mümtâz 1062; —nâminin sırrını sâtı' 469

Behâdur Giray Hân (Sultân, Cengiz Giray Sultân'ın birâderi, selâtîn-i Cengiziyye'den, Pây-e-i Kâlgâyî-i Bucak) 469, 1370; — çiftliği 1421

behâne 212, 231, 280, 1069, 1269, 1349, 1363, 1427, 1448, 1456; bî— 295; derpîş-i — 1338; ednâ — 658, 669; envâ'-ı — 1089; perde-keş-i — 1338; seng-endâz-ı — 624; ser-rişte-i — 427, 473, 562, 709, 746, 1283, 1445; —cüyân 1166; —cüy-i tahsil-i mâl 757; —hâh-ı lagzeş 931; —hâh-ı zevâl 931; —i bî-ferheng 679

behâr 144, 991; fasl-ı — 139; lutf-i — 607, 1294; bülbül-i mevsim-i —âsâ 1457; —ı huçeste-âsar 75

Behâriyye; — sâhil-hânesi 1329; — sırasında (Eyyüb sâhilinde) 1456

Behâyi Efendi (*Na'imâ Târihi*'nde) tercemesi 525

Behcet Molla Efendi (Câlinûs-i zemân, Bukrât-ı evân, Ser-etibbâ'-i hâssa, İzmir Kadısı) 142

Behic Efendi (Ruscugıyyü'l-asıl, Seyyid, hâce-gândan, Kapu Kethudâsı, Baş-muhâsebe Pâyesiyle Sevâhil-i Nehri-i Tuna Mübâyâ'acısı, Defterdâr-ı Şıkk-ı Sâni ve Umûr-i Cihâdiyye Nezâreti, Baş-muhâsebeci, Baş-defterdâr, dühât-ı zemânedan, bed-ter ez-heme-çiz, diyânet-behiç ve zirve-rîş, kebûd-çeşm ve kehrûbâ çehre, fâcir u fâsık) 468, 603, 916, 953, 1125, 1126, 1141, 1142, 1143, 1158, 1159, 1168, 1171, 1174, 1177, 1189, 1194, 1195, 1259, 1319, 1323, 1360, 1361, 1391, 1425; — sanâyi'i 1194

Behisni Kazası 760

Behrâm (İran hükümdârlarından) 8

Behrâm Paşa (Trabzon Vâlisi, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib, Konya Vâlisi, Diyârbekir Eyâleti, Erzurum, Şark Ser'askerliği) 953, 1319, 1320, 1326, 1350, 1393, 1513

behre 1072, 1361; bî— 159, 548, 561; —dâr 875, 880, 1489; —hâr-ı hazz-ı vâfir 1488; —hor-i nevâle-i 'âfiyet 1131; —hor-i nevâle-i 'ömr 1131; —i lisân 561; —i nusrat 601; —i per-veriş 909; —mend 468n, 995, 1289; —mend-i ni'met-i îmân 643; —yâb-ı nisâb 675

bekâ/bekâ' 212, 585, 780, 823, 1364; 'âzim-i hısn-ı — 472; cânib-i — 87, 1072; dâru'l-mülk-i — 640; kişver-i — 56, 1297, 1479; mâ-bihîl— 1330; merbût-ı revâbıt-ı — 251; milket-i — 37; pür-güşây-ı süy-i şükristân-ı — 615; serhadd-i — 1189, 1476; minassa-i — semti 1037; devre-i zindegânisi —sı 1232; —yâ 72; —yâ tahsilî 72; —yây-ı hiyâm 605; —yây-ı nizâmları 246; —y-ı Devlet-i 'Osmanî 583; —y-ı şer'i'atle bâkî 1408

Bekir Bey (Moralı/Moravî, Kapucu-başı, Surra Emîni, Küçük Mirâhûr) 954, 1032, 1430

Bekir Efendi (Ebu'z-zeheb, Darb-hâne Emîni/Nâzırı) 787, 796, 847, 868; — dâmâdı 804

Bekir Efendi (Tokâdi)'nin bir ta'miye-i mazmûnesi 1233

Bektâş Ağa gibi 934

Bektâşi; 'ırz-ı 'arız-ı düdmân-ı — 902; kibâr-ı düdmân-ı — 905; mahkûr-i kavm-i — 813; mebgûz-ı kavm-i — 813; sanâfid-i — 781; 'umde-i sergerdegân-ı zümre-i — 822; zâbitân-ı — 813; fi'te-i —er-başlıları 829; erenleri 1216; pîr-i post-pîrây-ı — hükümünü icrâ 932; —ta'bir olunan tâ'ife 1391; — tâ'ifesi 908; —yân 810, 1080, 1378, 1382, 1395, 1396, 1398, 1403, 1421, 1475; 'âmme-i —yân 1401; âteşiyân-ı —yân 112; bugât-i —yân 1394; cânib-i —yân 142; cem'iyyet-i —yân 1396; cüyây-ı zevâl-i düdmân-ı —yân 1259; cüyendegân-ı —yân 1464; dilâverân-ı —yân 1394; düdmân-ı —yân

886; düşmen-i cân-ı —yân 1473; ebâlise-i ser-i kârân-ı —iyân 1397; esâme-i düdmân-ı —yân 1252; eşirây-ı —yân (hazele-i nâs ve rezele ve sefele-i 'avâmm-ı nesnâs-iltibâi) 110; eşrâr-ı —yân 1480; evbaşân-ı —yân 1353; gâtâriye-i —yân 1059; gayret-keş-i —yân 1394; gürisne-çesmân-ı düde-i —yân 1156; haşerât-ı —yân 1416; havâle-i savb-ı —yân 1058; i'tikâd-ı —yân 1385; Kışlay-ı —yân 112; kulüb-i —yân 112; mecmâ'-i gürüh-i —yân 702; müntemiyân-ı düdmân-ı —yân 1163; nâ-şebân-ı —yân 1428; safahât-ı kulüb-i benî-nev' 1130; pîrân-ı düdmân-ı —yân 906; Pîr-ı tarikat-ı —yân 1038; rabt-ı —yân 1485; ru'ûs-ı —yân 1382; sanâdid-i —yân 1079, 1398, 1416; sanâdid-i kavm-i —yân 1270; sanâdid-i 'uzamâ'-i —yân 1058; tugât-ı —yân 1393; vaz'-ı bünyân-ı Ocak-ı —yân 1322; zabt-ı —yân 1485; zümre-i —yân 197, 453, 645, 1322, 1377, 1395, 1422, 1472; —yâne 1508; —yân gürühu 1382; —yân ocağı 1385; mutî' fi'l-bagy olan —yân tâ'ifesi 1473; —yân tâ'ifesi 1378, 1396; —yân-ı siyehkâre 1395; düdmân-ı —yye 1257, 1381; 'ırz-ı 'arız-ı düdmân-ı —yye 1253, 1374; ecsâd-ı mürde-i —yye 1265; fi'e-i —yye 1264; fitne-cüyân-ı —yye 1256; fitne-i —yye 31; gürüh-enbûh-i —yye 646; gürüh-i —yye 305; hânûmân-ı —yye 1262; kakânise-i —yye 1364; lâzime-i zimmet-i —yye 933; müteşahhisân-ı —yye 1403; sanâdid-i —yye 884, 1274, 1324; sanâdid-i fi'e-i —yye 903; ser-i kârân-ı Ocak-ı —yye 76; süfehây-ı —yye 1241; şevket-i —yye 1383; tâ'ife-i —yye 682, 773, 826, 1251, 1384; taklîs-ı fi'e-i —yye 1264; tarik-ı —yye 1259; tavâ'if-i —yye 792, 829; 'uhde-i —yye 682; zümre-i —yye 678, 700, 871, 926; —yye 459, 499, 698, 704, 714, 737, 772, 777, 818, 926, 1162, 1336, 1371, 1382, 1383, 1412; —yye dilâverleri 1062; —yye erenlerinin mecmû'u 1062; zümre-i —yye ile akribâ/âşinâ/hemşehrî olmaları 317; —yye kışlası 317; —yye mişesi 737; —yye neferi 698; hurde-şinâsân-ı —yye'nin i'tikâdları 1371; —yye Ocağı 308, 389, 738, 771, 783, 870, 1063, 1380, 1385; gürüh-i —yye selâmlığı 699; —yye sersemli 423; —yye tâ'ifesi 1383; —yye taslaklıları 305; —yye zümresi 918, 1327

belâ 451, 487, 1035, 1056, 1254; başına — 1210; beydây-ı — 288; bin — 1247, 1273; büyük — 712; çekilecek bâr-ı — 1407; def'-i — 1061, 1074; giriftâr-ı dü-şâha-i eşeddü'l— 672; hem-rîzeş-i bârân-ı — 493; nevâ'ib-i — 356; serlerini küy-i çevgân-ı — 672; tûfân-ı — 511; zünbûr-i — 203, 1097; —dan belâya ducâr 1153; —dan belâya mübtelâ 759; —lar belâlısı 1374; dâm-ı —larına giriftâr 904; —sını buldu 1398; —sofrası 668; mânend-i —y-ı âsümânî 1182; —y-ı âsümânî 511; —y-ı âsümânî misâl 1389; —y-ı fakr-ı hâl 649; —y-ı nâgehânî gibi 1262;

başına —y-ı siyâh 1075; mânend-i —y-ı siyâh 428, 712; —y-ı siyâh 636

*Belat Câmi'*î menâreleri 1321

belde 77, 122, 125, 320, 321, 323, 361, 378, 510, 511, 518, 519, 529, 709, 720, 758, 759, 828, 908, 994, 1019, 1176, 1227, 1241, 1246, 1248, 1255, 1411, 1470, 1492, 1501, 1505; agniyây-ı — 323, 1247; a'yân-ı — 651, 965; civâr-ı — 378; derûn-ı — 1264; ehâl-i — 906; ehl-i — 49, 701; eşrâf-ı — 965; etrâf-ı — 1269; fenây-ı — 1242; hânedân-ı — 319; harâbe — 759; harâbi-i — 1245; havâlî-i — 758; hılâl-i — 701; ihtilâl-i — 83; kâ'ide-i — 1258; müte'ayyinân-ı — 531; nizâm-ı — 74; sükkân-ı — 82, 719; tahliye-i — 323; tekâlif-i — 701; 'ulemâ'-i — 1247; vücûh-i — 58, 110, 429, 433, 983; —den matrûd 511; —i 'Ayntâb 319, 702; —i 'azîme 1200; —i Bender 550; —i bihişt-âş 759; —i cesîme 188; —i Güzelhisâr-ı Aydın 83; —i hayyire 141; —i İslâmiyye 323; —i İzmir 960; —i magsûbe 972; —i Mar'aş-ı dil-keş 1503; —i mezbûre mukâta'ası 758; —i Niş 148; —i 'Ömeriyye 759; —i tayyibe-i İslâmbol 1411; —kazâsı 759; nizâm-ı —leri 263; —leri a'yânları 316; —si 'ulemâsından 1503; —teyn-i merkûmeteyn 37

Belgîrad 59, 61, 68, 70, 167, 182, 195, 199, 216, 567n, 586, 602, 703, 737, 1280; dâhil-i — 69; dâru'l-cihâd-ı — 1280; Eyâlet-i — 61; hâric-i — 69; havâlî-i — 175; sükkân-ı — 703; tahlîs-i — 141; tanzîm-i — 148; —Bâzergân-başısı 382, 385; —cânibi 308, 577; —etrâfi 149, 166, 382; —havâlîsi 968; —hizâsı 274; —ı dâru'l-cihâd havâlîsi 301; —ı sengîn-bünyâd 200; —Kal'ası 69, 125, 274, 380; —Kal'ası muhâfazası 473; —muhâfazası 126; —Muhâfızı 61, 141, 148, 385; —Muhâfızlığı 61; —Musâlahası 990; —piş-gâhı 552; —serhaddi 68, 566n, 702; —serhadleri 575; —tarafı 275, 346; —yamakları 68

Belgîradcık (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247; —Kal'ası 247

beliyye 313, 321, 866, 1036, 1151, 1349; büyük — 325; def'-i — 720; menba'-ı şûrâbe-i — 648; müntic-i — 427; —i âmade-hurûş 774; —i âteşin 112; —i cân-sitân 1403; —i celiyye 268; —i gezend 746; —i hasâr 343; —i huzy 343; —i kari'a 1460; —i mekr 746; —i 'uzmâ ihdâsı 635

belvây-ı 'âmm 1138

Belveder Müzesi 978n

benâtü'n-na'ş 1378; hem-nakş-ı — 802; —âsâ 1190; —süreti 329; —vâr 163

bend 271, 429, 501, 556, 567n, 711, 712, 1010, 1117, 1195, 1470; —eylemek 498; —i çepirâst-i ittihâd 1385; —i çepirâst-i vifâk 1385; —i kemend-i esr ü istirzâl 1341; —i kemend-i teshîr 753, 1352; —i mefîn 144; —i müstahkem

binâsi 623; —i nitâk-ı vifâk 1328; —i nitâk-ı yegâneğî 1328; —in kapuları 1010

bende 833, 893, 1499; der-’uhde-i gayret-i —gâne 489; tecdid-i me’muriyyet-i sâbika-i —gânemi 1018; —gân-ı hâsları 1202; izhâr-ı sûret-i —gî 720; —gî 1353, 1375; —i bâhiru’l-ihtisâsları 1160; —i bî-mikdâr 1050; —i bî-tâb 415, 1043, 1228; —i devlet 1237; —i dil-fikâr 1248; —i fermân-ber 736; —i hâlisu’l-cenân ahlâs-ı dâ’iyân-ı Devlet-i ebed-bünyân 32; —i hâss 690; mesmû’-i —i kelîle 556; —i kemter 1045; dest-i —i kemter-bezâyi’ 27; —i mahrûru’l-fu’âd 1036; —i mürde-hey’et 1230; —i müstemend 319; —i nâ-kâm 449; —i nâ-murâd 1049; —i nâ-tüvân 1046; —i nâ-tüvân tarafı 1049; mesmû’-i —i râstî-beyân 119; —i sadâkat-kîş 426; —i sâdık 338; —ler 664, 965, 1018, 1194

Bender 169, 199, 215, 219, 427, 432, 433, 439, 552; belde-i — 550; sükkân-ı — 435; şehri-i dil-ârây-ı — 433; varoş-i — 445; — âteşle 443; — ehâlisî 202, 435, 445; — hâdiseleri 448; — havâfileri 434; — Kal’ası 422, 432, 435, 462, 480, 587; — Kal’ası’nın dizdârânı 422; — Kal’ası’nın muhâfızı 422; — Muhâfızı 169, 445; — serhadleri 703

Benî Asfar 1361; — galebesi 485

Benî İsrâ’îl 960; etfâl-i — 961; sebük-mağzân-ı — 961; — gibi 728; bakıyye-i —i pür dâll ü dalîl 957; — kabâ’ili 960

Benû Huveytât (tugât) 131; Kabile-i — 127

berâ’atü’l-istihlâl 466, 1441; — tarifası 1427

berâhîn 66, 501, 678, 729, 788, 964, 1081, 1087; naklî — 1380; —i ‘akliyye 693; —i şî’riyye 1178; —le isbât 1365

berât 338, 345, 1505; — ahzı 345; yedlerine verilecek —i ‘âli-şân 1252; —i ‘âli-şân 344, 1048; —i hümayûn 1048; —i iltifât 410; —i i’tibar 238; —i ittifâk 164; —i me’âşları 242; —i refâhiyyet 226, 687; tecdid-i —i rifâğ 242; —i zindegânileri 242; —lar/berevât 272, 347, 346, 348, 686; —lu iddi’ası 1089; —lular 348, 1089

berata; başlarına — 230

Berât Vâlisi 1123

Beravnav Kal’ası [=Braunau, Inn Nehri üzerinde, Bavyera ile Avusturya sınırunun kilidi mesâbesinde] 1020, 1022

berâyâ 101, 374, 562, 630, 717, 1237; ‘amme-i — 1217, 1218; âşâyîş-i — 184; emn-i — 184; hidâyet-i ‘amme-i — 12; ızrâr-ı — 178; ifâde-i sûret-i ahvâl-i — 762; in’ikâd-ı kulûb-i — 104; it’âb-ı — 178

berber; —başı-i sâbık 1430; — dükkânı 1030; — dükkânları 765, 775; —nâme vâdîleri 519

berceste 1209, 1301; târih olur — 1012

Bercîs 8; —i sipîhr-i bâlâ-ter 30

bereket/berekât 711, 900, 1021, 1398, 1441, 1445, 1472; bâ’is-i — 837; müntic-i — 924; ni’met-i pür— 1046; reşâşe-i — 1059; —i Halîl idâ’yle 1306; —i hazret-i Cibrîl şerefiyle 961; —i hulûs-ı Cihândârî 1472; —i nazar-ı iksîr-eserleri 1508; —i teveccüh-i Cihândârî 1472

berf 132, 1121, 1142; firâvânî-i — 1431; katre-i — 132; kesret-i — 1120; vefret-i — 1137; —i ‘azîm 132, 147; —in şiddeti 1137; —in vefreti 431; —ve teğerg 132

berg; —i bîd gibi lertzân 662; —i hazân-dîde gibi 1185; —i hazân-dîde gibi lertzân 1258; —u sâz-ı tarîk tanzîmine ihtimâm 1319; —u şâh 134; —u şâh-ı vasf-ı sıdk-intimâları 640; —u şâhlar 824; —u şâhlar vererek 449; —u şâh vererek 451

Berga [=Parga] 260

Bergos 178, 293, 965; — Kazâsı 292; — Kazâsı A’yânlığı 177; — Kazâsı havâlisî 292

berîd; irsâl-i — 59; yed-i — 447; —i sabâ-mesîr 426; —i sabâ-refât 51; —i şerr 1462

Berka; memleket-i fesîha-i — 542; Ülkây-ı fesîha-i — 221

berkâl 995

Berkofca [=Berkovitsa] Kazâsı 967

Berlin 406, 569n, 580, 1017; — nâm belde 74; — Şehri (Prusya Kıralı’nın makarnı) 158, 396, 408, 412

Bermekiyy-i devrân 1505

berr 59, 251, 257, 936, 1450, 1485; —ânî olan mu’âmelât 1320; —ânî olan umûr 1320; —en 92, 95, 98, 102, 128, 198, 255, 277, 279, 450, 459, 471, 481, 484, 488, 491, 497, 581n, 610, 720, 727, 1031, 1102, 1117, 1119, 1280, 1444; —en muzâheret 252; —i Habeş 189; —i hedef-i mazarrât-ı bî-şümâr 284; —i i’ânetleri 1341; —i imdâdları 1341; —i olan mahaller 732; ahvâl-i —iyye 121; ‘amme-i —iyye 1194; asâkir-i —iyye 252; efsâne-i evfâh-ı —iyye 746; i’âne-i —iyye 256

besmele; —i mushaf-ı İmâmet 1409; —i sûre-i Saltanat 539; —i şerife 1288; —i şerife hâssa-i mü’essiresine mâlik 892

Beş Yüz Nefer; — Cumhûr-başlıları 730; — Meclisi 271

Beşi nâm kabîle (Çerkes’den) 206

Beşiktaş 144, 826, 867, 1219; — Mevlevî-hânesi 145, 1223; — Nâhiyesi (Mahrûse-i Galata muzâfâtundan) 842; — ötü 501; — piş-gâhu 186, 480, 494, 600; — Serâyı 1502

Beşîr Ağa (Hazînedâr-i hazret-i Tâcdârî) 1123

Beşîr Ağa (Koca, Dârû’s-sa’âdeti’ş-şerife Ağası) 517

bey 956; genc — 912; —ler 357, 1108; —lerin ik’âdları mes’eleşi 357; —lığı hengâmlarında 1479; —lığı tehniyesi 638; —lik 1350; —lik se-

fâyini 480; —lik sefineleri 419; —lik sırrı 592, 594; —lik ‘unvâmî 1490; — nâmına 750, 1218
bey ‘ 73, 98, 201, 436, 686, 1343, 1411, 1426, 1470; tarh-ı bâzâr-ı — 201; — etdirilmek 359; —i esâmî 684; —i men-yezîd 686; —i men-yezîd mu‘âmelesi 690; —i terakkıyyât 684; açıktan mu‘amele-i — u şîrâ 748; — u şîrâ 97, 167, 558, 646, 701, 1002, 1252, 1404; — u şîrâ gibi 803; — u şîrâ mu‘âmelesi 450
beybân 1394; ‘aded-i riğ-i — 1033; —i bî-emân 128; —i bî-emân mihnetine tehammül 1033; —i heder 762; —i idbâr 1367; —i telef 762
beyân 19, 47, 62, 75, 82, 137, 179, 184, 290, 299, 308, 319, 320, 325, 337n, 348, 351, 352, 353, 357, 381, 384, 398, 415, 419, 421, 423, 424, 432, 440, 445, 449, 452, 458, 460, 462, 469, 475, 477, 480, 496, 501, 503, 507n, 517, 518, 519, 525, 526, 529n, 536, 538, 543, 553, 557, 561, 563, 571, 575, 582, 585, 596, 603, 607, 610, 621, 625, 637, 647, 648, 655, 663, 672, 673, 676, 678, 680, 681, 684, 688, 691, 692, 694, 696, 705, 714, 717, 724, 730, 734, 737, 739, 749, 762, 764, 772, 786, 793, 799, 805, 829, 839, 840, 846, 849, 857, 868, 880, 884, 895, 916, 946, 948, 958, 951, 959, 963, 990, 991, 992, 995, 996, 1000, 1017, 1019, 1024, 1027, 1033, 1044, 1047, 1058, 1059, 1069, 1075, 1080, 1085, 1086, 1095, 1104, 1117, 1121, 1130, 1142, 1154, 1158, 1164, 1169, 1171, 1178, 1182, 1192, 1208, 1218, 1220, 1232, 1240, 1243, 1256, 1268, 1271, 1274, 1296, 1307, 1308, 1323, 1327, 1334, 1344, 1353, 1363, 1366, 1367, 1370, 1372, 1382, 1386, 1418, 1424, 1426, 1432, 1444, 1445, 1448, 1450, 1452, 1465, 1468, 1473, 1474, 1484, 1498, 1506; âverde-i dehân-ı — 477; âverde-i ma‘raz-ı — 225; a‘zâları dahi başka başka — 976; bast-ı ni‘amây-ı — 1414; câriyü'l— 1319; derpîş-i meclis-i — 282; gülfeşân-ı sahîfe-i — 480; hâme-güzâr-ı — 517; havâlî-i — 924; hîta-i — 442; hulvü'l— 1496; hüsn-i — 1164; ifrâğ-ı kâlib-ı — 187; ifrâğ-ı miyân-ı — 682; işâret-kerde-i benân-ı — 1053; ityân-ı — 280; keşîde-i silk-i — 1437; keşîde-i silsile-i — 1295; mahall-i — 1048; mansûsu'l— 672; mârru'l— 1001, 1010; mebhâsi — 518; merât-ib-i erkâm-ı — 1033; mersûm-i yerâ‘a-i — 458; mevâdd-ı âtiyetü'l— 1329; meydân-ı — 302, 321; müstağnî-i — 997, 1327; müstağnî ‘anî'l— 41, 128, 569n, 1318; nâ-güncide-i havsala-i bahr-ı — 1283; pâymâl-i saff-ı sipâh-ı — 1342; pâ-zede-i hayl-i sûtür-i — 418; rakam-zede-i kilik-i râstî— 445; rişte-keş-i — 1208; safha-zib-i — 571; sahîfe-i — 224; sahîfe-zib-i hüsn-i — 1207; sâlifü'l— 892; sebt-i ceride-i — 538; sebt-i kitâbe-i — 692; sebt-i sahîfe-i — 625; semt-i sâha-i — 749; sıhhat-i — 901; şiddetle — 401; şîrin— 626; şümürde-i benân-ı —

1159, 1233; tahkîk-ı — 126; talâkat-i — 519; ter-zebân-ı — 306; trâzîde-i perniyân-ı — 684; ‘uhde-i — 529n; vâreste-i — 968, 1016; vâreste-i kayd-ı — 1021, 1097; vâreste-i külf-e — 924; yanarak yakılarak — 1194; zebân-ı ‘azbû'l— 880; zîbâ-zemân-ı sahîfe-i — 1297; —a mâlik 1078; —a sığmaz 1154; —dan müstağnî 648, 1344, 1433, 1439; esbâb-ı kevnıyye — 673; —ı esbâb 415; —ı hâl 724, 1398; —ı kâl 607; —ı me‘âl 1398; —ı merâm-ı mâ fi'l-bâl 1328; —ı mufassal 304; âverde-i —ı tafsîl 544; âverde-i —ı tibyân 544; —ı vâkı‘-i hâl 1243; —ı vehâmet-i ‘âkıbet 1311; bedâiy-i —ı iyye 1507; eser-i yerâ‘a-i râstî—ları 276; —nâme 423, 458, 566n, 575, 576, 846, 849 —nâme-i hümayûn 469; —nâme-i ‘ilm ü haber 57; —nâmeler 453, 498, 566n, 575, 846; —nâme misillü 449; neşr olunan —nâme sûretleri 415; — olunan şurût 348; — ü ilmâ‘ 735; — ü ta‘dîd 717; — ü takrîr 15; — ü tefsîr 20
bey‘at 812; berây-ı — 1300; dest-dâde-i — 1240; dest-dâr-ı — 1362; edây-ı resm-i — 917; emr-i — 812; kable'l— 1303; müntic-i — 847; emr-i —i ‘âmme 1207; —i ‘âmme-i re‘is ü mer‘ûs 104; gâ‘ile-i —i sagîr ü kebîr 812; ‘âmme-i ehl-i İslâm‘ın —leri 321

Beyâzî-zâde 843

Beyhakî (İmâm) 1278

Beyhân Sultân cenâblarına Kethudâ 879, 924

Beykoz 75, 1144

Beylân tarafları 71

Beylerbeyi 114, 813

Beylikci 155, 787, 797, 894, 1329, 1383, 1391, 1431, 1492; — Efendi 537; —i Dîvân-ı hümayûn 1333; —i sâbık 464; —cılık 135, 1430; —lik-i Dîvân 464

Beyrût; Eyâlet-i — 1429

Beyoğlu 290, 407, 421, 1097; — havâlisi 564, 565n; — mütemekkinlerinden tercemânlar 290; — Serayı 770

Beyşehir; Livâ‘-ı — 1429

beyt 117, 147, 1387, 1452; ashâb-ı — 1259; etrâf-ı — 1259; mazmûn-i — 932; —i latîf 117; —i meşhûru 1384, 1497; —in me‘âline dil-nihâde 1388; —in müfâdî 1364; sâhibetü'l— olacak bî-câre 387; —ütet 800, 801, 965, 968, 973, 981, 982, 1013, 1189, 1266, 1402, 1412, 1463; —ü'l-ahzân olan şikeste-cenânları 1047; —ü'l-asnâm 636; —ü'l-vebâlleri 1416

Beyt; tavâf-ı —i ‘atîk 1031; techiz-i mürettebât-ı züvvâr-ı —i ‘atîk 635; tavâf-ı —i ‘atîk arzûsu 1032; tavâf-ı —i ‘atîk şevki 1032; —i mükerr-em hürmetine 615; cîrân-ı —ullâhî'l-Harâm 82; bk. ayrıca Ka‘be

beytülmâl 762, 1177, 1336, 1382, 1465; ‘â‘id-i — 58; cânib-i — 657; deccâl-i — 1322; — bedeli

723; — ciheti 305; — e hiyânet 101; gerden-i —i Müslimîn 1252; —i Müslimîn 235, 238, 1252, 1331
beyyine 545; —ler 899; vâreste-i küfle-i — vü güvâh 1195
Beyzâvî (îmâm, efâzıl-i meşâyih-i İslâm, târihçi) 1051
bez 74; —den yenler 330; —i perişân 507; — kâr-hâneleri 1020
Bezboronko [=Bezborodko, Petersburg'dan, Nâzır-ı Mükâleme, la'in) 569n, 581
bezistân 323, 1247; sük-ı —âsâ 313
bezl 45, 252, 1070; kec ü mec —i 705; —i âb-tâb 387; —i 'atâyâ 42; —i cân 482; —i cidd 311; —i defâ'in 615; —i dest-mâye-i miknet 538; —i eltâf 610; —i enfâs-i iktidâr 497; —i esâ-fil-i nâs 1497; —i hazîne-i himmet-i bî-şumâr 1280; —i himmet 792, 1238; —i himmet-i bî-hemtâ 1221; —i ictihâd 311; —i ihtimâm 1493; —i iktidâr 792, 1238, 1244; —i mâ-hasal-i havsala-i iktidâr 435; —i mâ-hasal-i kudret 1259; —i mâ-hasal-i rızâ-cüyî 916; —i mâ-melek-i kudret 239; —i makderet 284, 1329; —i maktûr 387; —i mâl 101, 482; —i mâye-i makderet 289; —i mâye-i maktûr 384; —i mecâl 798; —i nâ-becâ 526; —i nakdîne-i cân 217; —i nakdîne-i cidd 1036; —i nakdîne-i gayret 1463; —i nakdîne-i himmet 827; —i nakdîne-i ictihâd 488, 1036; —i nakdîne-i iktidâr 483, 543; —i nakdîne-i maktûr 384; —i nakdîne-i sa'y 488, 1463; —i nakdîne-i tâb/vüs' 1065, 1070; —i nîrû-yi ihtimâm 714; —i sa'y 946, 1493; —i vüs' 798; —i vüs'-i maktûr 1011; —i yârây-ı cidd 920; —i yârây-ı ictihâd 920; —i yârây-ı liyâkat 1086
bezle; —güvân 1162, 1497; —i nâ-murtebit 520; —kâr 1468; —kâr-ı hezlâne 1382; —kârlar 1468; —vü latîfeye mâ'il 45
bezm 811; hem— 980, 1016, 1163; tarh-ı — 309; —ârây-ı kısmet-i ni'met 242; —i bî-şagbe 1377; —i felek 1214; —i hâss 749; —i mücâzât 467; tarh-ı —i mükâlemât 219; —i sebbâbe-i isti'câb 1257; —i Vezâret 1435; dest-i âhur-ı —i zindegânî 1494
bıçak 491, 975; küçek Çerkesi — 1075
bî-çâre 796, 1033, 1063, 1075, 1197, 1198, 1253, 1257, 1260, 1274, 1349, 1359, 1367, 1373; —ler 202, 432, 436, 760, 1033, 1254, 1264, 1268, 1388
bîd; berg-i — gibi lerzân 662; bîd-i bî-semer 595; —i mecnûn-âsâ 646
bîd'at/bida' 660, 696, 739, 813, 1138; envâ'-ı — 771; kesret-i — 531; — harîr 226; —i 'azime 830; — ibdâ'ı 693; — îcâd 913; —i muhdese 1139; —i seyyi'e 1138
bigâl 323

Bihzâd 285, 684; mâhî-i nişân-ı — 979; tab'-ı —i nigâr 143; tasvîrleri —pesend 1221
bikâ' 189, 191, 217, 260, 262, 269, 560, 577, 579, 586, 1101, 1156, 1280; — piş-gâhları 753; — sekeneleri 362
bî-kâr 1372, 1376; lâzime-i — 769; — geşt-i miyâne-i bâzâr/şehir makûlesi 1376; — geşt ü güzâr 1000; — makûleleri 358, 361; mebit olan — odaları 358; me'vâ olan — odaları 358; — odaları 359; — odaları ihdâsı 360; — sâkin olmamak 359; — takımları 791
bilâd 49, 164, 188, 199, 215, 260, 363, 566n, 577, 586, 599, 631, 708, 739, 763, 1220, 1237, 1280, 1281, 1337, 1480; ahvâl-i — 115; 'âmme-i — 504, 1285, 1441; âsâyîş-bahş-ı kâffe-i — 138; a'yân-ı — 319; dâ'ül-'udâl-i — 591; ekâsî-i — 550; geşt-i — 212; ızrâr-ı — 134; irâha-i — 1192; istilây-ı — 701; kâffe-i — 1418; mesâlih-i — 637; ru'yet-i maslahat-ı — 115; tahrib-i — 85, 627; tanzîm-i — 1328; te'mîn-i — 251; terfih-i — 660, 763; teşvîş-i — 417; tevsî-i — 659, 1463; umûr-i — 181; —ı 'Arab 652; —ı bâride-i şimâliyye 74; —ı behcet-nisâb 702; —ı Devriyye 617; —ı ecâ nib 74; —ı Efrenc 942; —ı hârre 74; —ı İslâmiyye 73, 211, 218, 432, 452; —ı sâ'ire 72, 109, 146, 569, 1219, 1414; —ı sâ'ire ahvâlî 760; —ı sâ'ire-i cesîme 987; —ı Şâm 49, 132; —ı şimâliyye 621; —lar 417; rabt-ı — ü sugûr 1008; zabt-ı — ü sugûr 1008
Bilâd-ı erba'a 123, 1352; — Pâyesi 171, 948; — Pâyesi'ne kadem-nihâde 523
Bilâd-ı Selâse 1351
Bilâl Ağa (Ağa-yı Dârû's-sa'âde) 516, 517
Bilâl-i Habeşî 516
Bilanova [=Bielany, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989
Bilbis Kazâsı 34
Bilecik Mutasarrıfı 1325
bilekceler şerha şerha doğranarak 1138
billür; — kâseler 976; — surâhî 976
bîmâr 524; —hâne 986; üftâde-i pister-i —î 615; —lık 142
binâ/binâ' 49, 111, 121, 143, 236, 245, 247, 249, 304, 306, 360, 534, 550, 688, 691, 1223, 1364, 1471; bünyâd-efgen-i — 1299; Emin-i — 112, 1502; emr-i — 60, 111; eser-i — 359; sûret-yâb-ı — 246; tarh-endâz-ı — 559; — Emîni 112, 459, 460, 818; — ihdâsı 359; — inşâsı 75; —i sedd 121; —kerde 152; —lar 707; bend-i müs-tahkem —sı 623; —y-ı devlet 1328; —y-ı en-barhâ 249; —y-ı hâtrı 957; —y-ı ittifâkları 257; —y-ı karârları 1199; —y-ı nizâmları tarsîn 248; —y-ı sabrları 1199; —y-ı şehâmeti üstüvâr 1410; —y-ı te'ayyünü 1503; —y-ı vücûd-i dev-letleri 719

Bin-başı 132, 229, 643, 670, 1274, 1275; —lar 1275; —lık 230

binek taşı 835, 1261, 1420; —na kadar nüzül 1238; —na tenzil 1469

biniş; âyine-i — 1154; biniş tariki 1335

birâder 70, 85, 101, 140, 186, 304, 354, 447, 477, 549, 569n, 580, 701, 705, 788, 789, 1032, 1112, 1132, 1148, 1248, 1270, 1339, 1341, 1355, 1356, 1479, 1496, 1503; küçük — 546; — efendi 1471; — gibi nezdik ü hışâvendî 317; —i bed-güher 629; —i kerâmet-perverleri 642; —i kihter 630, 1124; —i vâlâ-güherleri 639; —ler 323, 499; —zâde 104, 1367; —zâde gibi nezdik ü hışâvendî 317

Birad Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

bira francalası 978n

Birecik Kal'ası 320, 1243

Birgivi; —merhûm neş'esinde 1244

Birgivi Risâlesi 229, 1498

Birine [=Brune, Ceneral, Korfa'da olan] 1114

Birrî 'Abdullah Efendi; bk. 'Abdullah Birrî (Re'isülkütüb, Murahhas-ı Evvel)

Bîrûn 738, 748, 749, 753, 764, 793, 859, 864, 890, 958, 1037, 1434; kâr-bendân-ı — 1057; tevcihât-ı — 840; — halkı 810; — ricâli 1372; — tarafları 655

Biryen Kasabası (Şampanya [=Champagne] Eyâleti'nde) 1007

bisât 1471; —ı muhârebe 478; —ı muhâsama 1234; —ı zerrin 588

bismil-gâh 1181; —larında 824

bişr 807, 888, 1423; izhâr-ı — 341, 371, 731, 838; tebâşîr-i envâr-ı — 1288; —i silm/sulh ile mütevessem 1417; —le ikbâl 888; —le telakkî 888

bî-tarafılık 731; —kâ'ideleri 419; —mesleki 164, 185, 296; —usûlü 419; —vâdîsi 269

bit-pâzârı 1252; —gibi 748

Bobra Nehri 1018

Bocnor; bk. Putrinto/Butrinto

Boğaz 214, 255, 270, 460, 461, 480, 482, 483, 488, 490, 494, 495, 497, 499, 502, 505n, 507n, 779, 780, 785, 944, 1029, 1030, 1101, 1108, 1126, 1168, 1282, 1283, 1307, 1375, 1404, 1431, 1432, 1439, 1441, 1442, 1443, 1444, 1446, 1448, 1451, 1456, 1485; leb-i — 482; sadr-ı — 1283; râh-ı — 1128; —ağzı 484, 1283; —cânîbi 481, 1029; —dâhili 1442; —Defterdârlığı 951; —hârici 459, 484, 508n, 1442; —hisârları 620, 1440; —içi 103, 183, 697, 908, 1150, 1213, 1271, 1272, 1417; Boğaz-ıçi sükkâmı 901, 1151; —kal'aları 459, 1447; —kal'aları muhâfazası 772, 774; —Kal'ası neferâtı 846, 1332; —kılâ'ı dizdârları 1442; —kılâ'ı istihkâmâtı 1443; —lar 255, 461, 499, 502, 507n, 938,

1088; —lar tariki 938; —muhâfazası 497; —Muhâfızı 1283, 1502; —Muhâfızlığı 839; —Nâzırı 247, 459, 778, 883; —neferâtı 1098; —Nezâreti 883; —ordusu 1440; —pîş-gâhı 1124; —sekenesi 1151; —semti 1441; —semtleri 1127, 1441; —Ser'askeri 951, 1127, 1437, 1439, 1451; —Ser'askerliği 1429, 1483; —Ser'askerliği 'unvânı 515; —sevâhili 1444; —tabyaları 1448; —tabyaları istihkâmâtı 1443; —tarafı 499, 507n

Boğaz-şâhîn Kal'ası 515

boğça/boğca 725, 1110, 1111, 1342, 1498; mükemmel — 1014; —behâ nâmiyle tayyâreler ihdâs 758; mevtime göre —cıklar 756; —boğca Fireng/Hindî günâ-gün zerbaft ve mezerkeş kumaşlar 865; —boğca emti'a-i girân-mikdâr 753; —i celile 948; açıkdan —lar 725; mahsûs —lar 1508; —lar 182, 898, 909; —resânân 648; ihtilâs-ı —vât 1470

Boğdan 220, 222, 263, 406, 408, 447, 543, 551, 567n, 586, 721, 727, 937, 1085, 1087, 1103, 1134, 1141, 1347, 1439; diyâr-ı — 199, 219; kazâhây-ı — 211; makarr-ı emâret-i — 448; memâlik-i — 211; şurût-ı menâfi'-i — 219; —Beyi 638; —cânîbi 439; —ehâlisi 620; —erâzisi 263, 517; —gibi beylik 380; —'m idâresi 937; —Kıralı 330; —mâddesi 1087; —Memleketi 380, 412, 419, 446, 452, 577, 937, 1088, 1101, 1338; —Memleketi re'âyâsi 219; —muzâfâtı 191, 560; —tarafları 991; —Ülkesi 448, 553; —Voyvodalığı 386, 747; —Voyvodası 328, 385, 386, 387, 406, 407, 420, 424, 427, 446, 450, 452, 502, 517, 532, 562, 575, 587, 620, 704, 1086, 1508; —Voyvodası tebdîli 534

Bohboz; bk. Putrinto/Butrinto

Bolayır 461; —Kazâsi 461; —muhâfazası 1429

Bolcakof (=Jaques de Boulgakoff, Elçi) 561

Bolu 1371, 1434; —Kazâsi hudûdü 739; —Voyvodası 797

Bonapart/Bonaparta (Fransa İmparatoru, Topçubaşı, Baş-konsolos, halef-i Cengiz, la'in, müte'ayyinân-ı cumhûr-i mel'ânet-mahsûrdan, halef-i iblîs, sergerde-i şeytanet-ittisâm) 41, 65, 93, 94, 161, 162, 163, 165, 272, 341, 354, 370, 373, 408, 423, 446, 449, 452, 470, 502, 534, 586, 733, 963, 1006, 1008, 1106, 1112, 1132, 1135, 1148, 1172, 1463, 1492; —kîbeli 846; —'nın İmparatorluğu 94; —'nın karındaşı 405; —tarafı 164

Bonapart Yeronimo (Vestfalya [=Westphalie] Kıralı) 1026

Bor Kasabası kurbu 1154

Bosna 182, 211, 300, 352, 542, 567n, 600, 1045, 1105, 1115; Kazâ'-i Seray-ı — 1484; memâlik-i — 222, 299; —askeri 300, 353, 1116; —cânîbi 174, 577; —civârı 174; —'da bîrûn/derûn

halkının ekseri 316; — diyârî 37; — ehâlisi 301; — Eyâleti 168, 180, 182, 1428; — hudûdu 175, 296; — kal'aları 576; — Kazâsi (Bilad-ı Devriyye'den) 617; — kılâ'ı 566n, 1105; nefsi-i — re'âyâsi 174; — semti 1440; — sergerdeleri yedlerinde bulunan re'âyâ/sultatlar 212; — serhaddâtı 174; — serhadleri 566n, 575; — tarafları 346, 353; — Vâlisi 60, 69, 174, 180, 296, 299, 382, 1065, 1066n, 1101, 1105, 1350, 1428

bostân 121, 972, 1151; tendîse-i —dan nişân 1481; tendîse-i — gibi 1123, 1183; tendîse-i —ı ihtîşâm 751; —ı ikbâli şâdâb 355

Bostân (Sa'dî'nin) ta'lîm 880

Bostancı 103, 303, 359, 796, 847, 879, 1097, 1483; — başı — Ağa 355; — başılık 120, 1430; — başıyı esbak 303, 879, 924; — cellâdları 1304; — ehrimenleri 1200; — li'âmları (nüfus-i zâ'ide, bi-lüzûm, bi-fâ'ide, aslâ yüzleri gülmez, dişleri şımaz, befîd ü 'anîd, hışn u habîs, merîd ve bed-likâ, bed-şiyem, kâfiru'n-ni'am, nemek beharâm) 1395; — ocağı 848; — Tüfengcisi 228; — Tüfengcisi Ağası nâmiyle 670; Ser-hayl-i — 1483; —yân 777, 1268; —yân-ı Hâssa Ocağı 248, 228, 248, 670, 777; —yân neferâtı 143; —yân zümresi 777

Boşnak Ağa (Ruscuk A'yânı, havâss-ı Vezîr) 1196, 1362, 1513

Boyacılar Kapsu semti 1061

boyarlar/boyarân 1086, 1090; memleket —ı 1090; diyâr —ını müte'accib 1508

boyunduruğ; boyunları —a kasıldığından 498

Bozca-ada/adası 480, 499, 507n, 937, 1092, 1283; — Kal'ası 1092; — 495, 1283; — semti 499

Bozdoğan Kemerî semti 815

Bozkır Ma'deni ilhâkı 1438

Bozpur [=Leopold, Nemçe İmperatoru] 158

Böğürdelen 166; — Kal'ası 69, 167, 169; — serhaddi 566n

bölük 229, 670, 867, 983, 992, 1015; dört — 914; —ât-ı erba'a 848; —ât-ı erba'a kâtibleri 1141; —ât-ı erba'a Kitâbeti 26, 465; — başı 78, 132, 179, 229; — başılar 139, 530n; yirmi beşinci — e intisâb 1405; — bölük cemâ'tler 1395; —ler 661, 704; — temkîn 1387; — topcu askerine ofıçyal 1007; kırk iki — zâbitleri 1264

Brandeburg [=Brandenburg] 854; — memâlikinde 1002

brençler/branslar; bk. Prens/Prenc

brik (ta'bir olunan küçük bir sefine) 482, 1113, 1272, 1274

Bruksel 405

Brunn Kal'ası (Beç-Krakow arasında) 981

Bucak 219, 222, 543; — Kâlgâyılığî Pâyesi 469; — seknesi 1093

Budberg (Rusya Baş-vekilî) 397

Budin; — Kal'ası 972; — tarîki 274

Budrinto [=Butrinto] 1101

Bug Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000, 1001, 1018

buğdây 1348

Buhârâ 103; ehâli-i — 104; evreng-i hükümet-i — 104; Hân-ı hânân-ı — 103; Sefîr-i — 124; Sefîr-i Mülk-i — 103; semt-i — 105; — cânibi 124; — halkı 103

Buhârî; —hânlik 87; dervîş-i — 1511; —i şerîf vezâyifi 145

Buhtunnasr (eslâf-ı sâhib-hurûclarından) efsâneleri 1410

bukalemün; dağdağa-i dehr-i — 809; hayâl-bâz-ı şu'bede-perdâz-ı dehr-i — 919; mânen-d-i — 1098; mânen-d-i reng-i — 288; nakş-ı — 159; nümüdâr-ı nakş-ı — 1024; peyveste-i çarh-ı — 62; mahzûl-i — meşreb 1096; sipihr-i — 1284; şive-i çep-endâzi-i çarh-ı — 1248; nakş-ı — izhârî 1338

Bukanya/Bukonya/Bufanya/Bufunya [= Bukovina, Boğdan muzâfâtından) 191, 211, 222, 543, 560; — kıt'ası 191, 560

Bukrât 171; — gibi 748; —ı evân 142; —ı Sâni (fenn-i tabâbetde) 625

Bulgar 1450; — tâ'ifeleri 972

Bulgâr Karyesi 67

Bulgaristan 122

bûnâta (serdengeçdi kavuğu) 1253

burc 429, 474, 485, 942; —i beden-i fiten/gadr/gurûr güllesi olan kellesi 816; —i beden-i hayât-i bi-sebâtı 1455; —i Cedy 71, 134; —i Esed 943; —i evliyâ 530; —i felekîde Hamel şekline munhasır gibi 1137; —i Seretân 168; hemser-i —i sipihr-i a'lâ 478; —i sulb-i pâkîze-güherleri 1210; —i türâbi 1467; —i Vezâret 1366; kule-i —lar 1499; —ların cevherleri 942; —ların mensûbâtları 942; —larına göre 942; — u bârû 1493; — u bârûlar 41, 1393, 1448; — u bârûy-i istikâmet 118; — u beden söyler 1500; —u'ş-şeref-i şân 1206; —u'ş-şeref-i şevket 1206

Burgos (İspanya'da Castilla la Vieja'da il merkezi) 1341

Burgucu 238

burhân 721, 727, 1069; bi— 1073; ityân-ı — 95; tasvîr-i — 353; vâreste-i — 496; vâreste-i kaydı — 244, 1289; —ı 'aklı 10, 99; —ı gaddâre 1324; —ı kâti' 189, 469, 1047, 1074; —ı kâti'u'l-me'âl 850; —ı sahîh 1029; —ı seyf 1324; —ı vâfi 114

Burhân-ı Kâti' ('Âsım Efendi'nin terceme ettiği) 651; — mütercimi 1042; — nam kitâbi terceme 1226; — Tercemesi 1045

Burkada Veyhas [=Joseph de Ribas, Rusya Murahhası] 219

burûdet 1096; ilkây-ı — 847; lüccce-i — 927; şid-det-i — 147; —i hevâ 431, 1120; —i zâ'ide 991; —i zarûriyye 277

burun; zîr-i —dan hande-zen 949

Burun [=Guillaume Brune, Marşal] 280

Burusa 45, 86, 150, 355, 391, 725, 825, 826, 848, 871, 878, 892, 895, 905, 1187, 1236, 1249, 1251, 1323, 1423, 1455, 1470, 1486; mahrûse-i — 592, 1466; Medîne-i — 123; — Kadısı 130, 536, 873, 1135, 1486; — Kazâsı 85, 130, 173, 955, 1486; — Pâyesi 954; — sükkânı 910; — tarafı 1038

busatlar 28

buyuruldu 70, 712; derûn-i — 712; — ahz 967; — i emr-i üslûb 712; —lar 108

Buza; — Bozgunu 200, 567n, 577; — Nehri/Suyu 200

buzagr; düzdüğü — sûreti 960; — sûreti 960; —ya perestîş tarifası 961

Buzentîn 1343; —i olduğu 1343

buzları kırıp yol açarak 967

bübere varınca 880

Bükreş 447, 601, 1090, 1432; hâric-i hudûd-i — 479; — Kasabası 1431

bülbül 321; —âsâ 590, 1204; —âşiyâne-i ihtifâ/vahdet 798; — gibi bi-ârâm 1044; —i dil 1199; —i güm-geşt-i gül gibi 1301; —i hâme-i dil-keş-nevâ 269; —i hezâr-destân 19; —i hezâr-dâstân-ı bâğ-ı letâfât 520; —i mevsim-i behâr-âsâ 1457

büldân 36, 49, 211, 219; a'yân-ı — 1176; havze-i — 504, 508n

bünye 814; —i pîrân-âsâ 303

büt; sûret ü büte hürmetleri 977; sûret ü —e perestîşleri 977; sûret ü —e ragbeti 977; —perest gibi 729

büyüt 135, 143, 849, 981, 1267, 1275; bakıyye-i — 1091; tahliye-i — 1258; —da hem-tâli' 674; —i ağınyâ' 313; —i cîrân 1275; —i dil-nişîn 111; —i hâliye 1258; —i şatranc hisâbı gibi 788; mükellef/müzeyyen —i vâfire 972

Büyük-dere 459; — Ocağı 780

Büyük Lîmân (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247

C

Câbirî-zâde (Haleb müteneffislerinden) 77, 521

câdde; tasvîr-i — 693; —den tahrîf 432; —den 'udûl sûreti 510; —i müstakîm 539; —i sâdde-i kavîm 1280; —i sükûnet 311; —i şerî'at-i garrâ 502; —i tedbîr 1173; — yolları 979

Câdiz 1341

Ca'fer Bey (Râşid-zâde, Dârul-Hadîs Müderrisi, İzmir Kazâsı, e'âlî-i mevâlidin) 617, 894

Ca'fer Kuli Hân (Rüşen Kal'ası'nda temekkün eden) 64

Ca'fer-i Sâdik 1288; kudûm-i — 1309

câh 118, 696, 890, 893, 909; 'adû-yi ashâb-ı — 1260; cân-dâde-i — 931; celb-i — 648; hil'at-i — 841; hubb-i — 38; hulây-ı — 1054; irtifâ'-ı — 93; kemâl-i — 635; murabba'-nişîn-i deşt-i — 873; na'l der-âteş-i emel-i — 692; neşve-mend-i kâse-i gurûr-i — 525; pûyende-i râh-ı — 1455; sebeb-i — 1510; tebdîl-i — 1428; te-hâlûk-i — 897; terakkî-i — 94, 707; vesîle-i — 855; —ı 'azamet-penâh-ı Cihân-bânî 851; —ı 'azamet-penâh-ı Hilâfet 851; —ı celîl 885, 1454; —ı Fetvâ 887; —ı Fetvâ'dan isti'fâ 887; —ı refî' 1486; —ı Riyâset 534, 1165; —ı vâlâ 155, 1441, 1486; —ı vâlâ dest-gâhı 691; —ı vâlâ-dest-gâhları 313; —ı vâlây-ı Kapudânî 1465; — mâddesi 1424; — makûlesi 713; — ümniyyesi 1424

câhil 230, 571, 581n, 717, 793, 819, 1038, 1324, 1428, 1459, 1467, 1478, 1496; 'âbid — 650; 'ahd-i — 894; 'âmî-i — 561; hakâyık-ı cihâtına — 1472; — 'add eyledikleri 594; i'tikâd-ı — ânesi 1424; zu'm-i —ânesince 752; —i 'âlim 1183; —i bed-fi'âl 817; —i cesûr 881, 1477; bi-hasebî'l—ıyye 926; ehl-i —ıyye 1459; fürce-i —ıyye 1373; hamıyye-i —ıyye 1383; münâfese-i —ıyye 133; gayret-i —ıyyeleri 778, 783, 1161; mülâhaza-i gayret-i —ıyyet 305; —ıyyet 1459; kânûn-i hamıyyet-i —ıyyetleri 698; — kadî'askerler 656; — kimesneler 1029; — ler/cühelâ' 39, 630, 649, 650, 718, 896, 1045; — Müftî 666

câ'ize 638, 1041; —i zâhire 325

Calînûs 171, 529; nefsi-i — 748; —i zemân 142

câm; cur'a gibi iftâde-i teh-i — 1215; tehî— 958; — fabrikaları misillî niçe kâr-hâneler 978; —ı ikbâl-i nâ-fercâm 327; —ı meclis 1384; —ı mey gibi 161, 310; mânend-i —ı sahba 647, 1213; —larını seng-zede-i felâhun-i mezellet 1266

câme 880, 1470; arkasındaki — 1470; berdûş kaldığımız — 1059; tebdîl-i — 561; zibâyîş-i — 1009; zîb-i — 1073; mefrûş —hâb 1464; —ı 'asabiyyet-i 'ârları 905; —ı 'asabiyyet-i nâmûsları 905; —ı 'asabiyyetden 'uryân 721, 728; —ı Fetvây-ı Meşihat 1236; —ı hâl 630; —ı hayât 321; —ı hiss 376; iksây-ı —ı husûsiyyet 234; —ı iz'ân 376; —ı kelâm 62; —ı niyyetleri 413; —ı sabrları 201; —ı sût-i kasd 413; —ı şânları 630; —ı tâkatleri 201; —ı zindegânî 1274; geydiği —ler 1470

câmi' 143, 184, 320, 529n, 627, 698, 699, 867, 919, 1062, 1075, 1244, 1245, 1325, 1382, 1383; derûn-i —i 'azîz 1382; hademe-i — 1063; har-em-i — 527, 1062; havâlî-i — 1063; havlû-yi — 1245; hâzır bi'l— 1382; huddâm-i — 1062; nâmûs-i — 1063; hademe-i —den istinsâr 1382; —i dil-güşâ 1223; etrâf-ı —i ihâta 1062; —i

köhne-esâs 1223; eşref-i bikâ'ı olan —i şerif 627; iki menârelü —i şerif 143; —i şerif 111, 143, 144; —ler 1412

Câmi gibi 879

Câmi'-i Ahmed Hanî; bk. Sultân Ahmed Câmi'-i şerifi

Câmi'-i Fâtih Sultân Mehmed Hân; bk. Sultân Mehmed Câmi'i

Câmi'-i Sultân Mehmed; bk. Sultân Mehmed Câmi'i

Câmi'-i Süleymâniyye; bk. Süleymâniyye Câmi'i

cân 111, 430, 438, 632, 748, 1011, 1024, 1184, 1228, 1229, 1403, 1506; bâr-ı — 333; bezl-i — 482; bezl-i nakdine-i — 217; bi— 135, 824, 1268, 1498; bîm— 619; cevher-i — 103; cism-i bi— 818; cüyende-i semt-i selâmet-i — 436; düşmen-i — 415, 636, 1094, 1099, 774, 819, 826, 1259, 1473; ez— 59, 82, 84, 305, 333, 442, 452, 495, 508n, 594, 604, 772, 798, 1061, 1067, 1078, 1108, 1131, 1164, 1190, 1238, 1394, 1400, 1424, 1447; fedây-ı — 108, 321, 769, 1265, 1269, 1383; girân— 996; gûş-i — 503; gülzâr-ı — 590; hasm-ı — 565n; havf-ı — 128, 714, 763, 926, 933, 1469; hevl-i — 322, 1063; ilkây-ı — 602, 662; nîm— 67; mesâbe-i — 628; müris-i hadşe-i dil ü — 52; mübtelây-ı hırâş-i — 1166; nakd-i — 127; nakdine-i — 104; nûr-i dîde-i — 1481; sâmi'a-dâşt-i — 519; ser-menzil-i kâm-ı — 879; süziş-i — 421; süveydây-ı — 1435; tahlis-i — 193, 201, 275, 482, 500, 1228, 1388, 1392; tahlis-ı murg-ı — 1444, 1507; tenvîr-i dîde-i — 1420; teskîn-i leheb-i — 1189; üftâde-i hevl-i — 308; —a lâyük bûseler münâvelesi 1076; —ân 811; — atup 614, 812, 1033, 1202, 1247, 1416; — başına sıcrayup 1403, 1507; mânen-dî —bâz 320, 1244; — bâzârına mütevaggıl 321; — bâzâriyle uğraşdığı hengâm 320, 1244; —be-leb-i ıztırâb/ıztırâr 1294; —dâde-i câh 931; —dâde-i celâl 931; —dâde-i kâm-rânî 931; —dâde-i yek-pâre-i nân 862; —fedâlık menkabesi 1385; — fedâsı 848; —fezâ 44; rehberî-i ıztırâb-ı — gâh 825; cevher-i — gibi 1398; seyf-i —güdâzi 824; —güzâr 520; bedende nihân cevher-i — gibi 1202; cism-i bi— gibi 612; — gibi duhül 439; — gibi nihân 747, 1201; hey'et-i —güdâz 1202; — havfı 313; — havfına düşüp 1394; — hırâş 1217; fedây-ı —ı bi-tâb 1246; —ı istediği âdem 1027; —ı isteyenler/isteyenler 973, 987; —ımız yolunda fedâdir 837; —ına minnet 'add eylemek 1040; —ından bizâr 636; 'âr-ı —kâr 1170; — kaydı 1243; — kulağı 836; — kulağıyla istimâ' 836; —lar 142, 178, 1033; gün-çişk-i —ları 443; nakdine-i —ları 471; miyân-ı —larına 1386; —larına minnet 497, 505n, 1170; —larından bizâr 432, 546, 1237; bin —ları olsa 822; girân—lığı 1197; tahlis-ı — recâsı 323;

—rübâ 1231; —sipârâne 335, 388; — sipârâne erlikler 644; —sipârân-ı meydân-ı yakîn 440; —sipârî 1327; —sitân 520, 918; dakk u lakk-ı — sohbeti 574; haber-i —süz 733; makâle-i —süz 1059; rûz-i —süz 1392; —sûzân 1034; civân-ı —şikâr 491; —şikârân 818; hecme-i —şikârları 1231; dest-şüy-i —ı şîrîn 104; — tarafı 1076; — telâşıyla 435; — ü bâş 458; — verdi 1061

cânever; bîşe-i ta'assub/туғын —ânları 1410; derrende — gibi 908; derrende —ler 904; kattâl —ler 322; vahşî —ler 318; — mülâbesesinin eseri 908

cânî 632; kavm-i — 275; — sûretinde 111

cânibdârlık 1380

Cânib Sâlih Efendi (Re'îs-i Rikâb, Tophâne Nâzırı, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nâzırı) 1430, 1483

Canik 122; — ehâlisi 134; — Eyâleti 959; — hânedânından neş'et 210; — mansıbı 1365; — Muhassıllığı; — Mukâta'ası 950

câ-nişîn 148, 355, 745, 763, 807, 878, 909, 911, 968, 1135, 1136, 1210, 1236, 1408, 1424, 1452; —i eslâf 159; —i müctehidîn 763; —i peder 745; —i peder-i dūzah-masîr 546; —ler 1152; — tedârükü 488

câriye 614, 1360; —ler 1391

Câsâr/Çasâr 1463; cânib-i — 1463; —ı hâksâr 577, 569n, 578

câsûs 714, 1304, 1308, 1323, 1354, 1360, 1464; — i basîret 1304; —i esrâr-ı devlet 747; —i mersüller 440; —lar 206, 1323, 1360, 1464; —ları lisânlarından 734

cebâ-furûşluk vâdisinde 1043

cebeci 245, 848, 1142, 1456; —başı 154, 229, 248, 1437; —başı Ağa 602; —başılık 131, 1513; —başı-yı sâbık 602; —ler Kâtibi 1512; —ler Kışlası'na Binâ Emîni 1456; —ler Kitâbeti 464, 1512; — ocağı 588, 688, 700, 914, 1144; — Ocağı alayı 60; — ocağı neferâtı 457

cebehâne 78, 139, 179, 255, 404, 435, 459, 492, 568n, 579, 601, 1275, 1388, 1389; — 'arabaları 514; — 'arabası 238; —cı 230, 247, 248; —ler 1269; — makûlesi 587; —ye âteş verir 1407

Cebe-hâne 60, 971, 974, 975, 1266, 1390, 1395, 1425; cüdrân-ı — 975; eslihadan tehi — 986; sukûf-i — 975; —i 'âmire Ocağı 232, 688; — ocağı 678; — semtleri 1394; — tarafı 1402

cebel 196, 860, 1000; zirve-i — 493; —i açup 1305; —i 'azîm 896; —i râşih 41; —i sa'bu's-sülûk 98; —i şahik 67; — semtleri 511

Cebel-i 'Attâr Kal'ası (Cebel-i Târk muharrefi) 1111

Cebel-i Târk 1111

cebr 64, 72, 316, 329, 904, 1330, 1416, 1420; hey'et-i — 152; —en 198, 417, 553, 903, 993,

998, 1093, 1258, 1262; —en zabt 1340; —iyye 752, 898
cedd 1366; eb ü — 135, 949; —i a'lâsı 1343; —i emcedleri 557; eb ü —i gibi murâ'at 821; ebced bedeli eb u — ile mübâhî 650; eban 'an—in 319, 910, 1073, 1241, 1333, 1365; eban-'an—in ra'iyyeti ma'lûm 350; eban-'an—in Sultân ibnû's-Sultân 1356
Cedîde-i el-Hâc Beşîr Ağa Müderrisi 409
Cedy; Burc-i — 71, 134
cefâ 768, 791, 1217; pâ-zede-i — 98; —cû 1199; —lar 760; —ya âgâz 1094; —y-ı cân-sûz 799
cehennem 50, 388, 1402, 1498; mânend-i — 761; reh-rev-i sûy-i — 466; — gibi 759; —î 320, 1245
Cehûd; ekfer mine'l— 392
celâdet 40, 91, 601; buzâk-efşân-ı — 1194; cevher-i — 230; eser-i — 1406; fütûr-âver-i bâzûy-i — 1268; hulyây-ı — 1054; ibrâz-ı — 1405; keff-endâz-ı — 1370; nisâb-ı — 710; sîne-kûpân-ı — 489; vâye-i — 692; —i ferzânegî 1513; —i fitriyyeleri 666; ibrâz-ı —i merdâne 1267
Celâl Efendi; bk. 'Ali Celâl Efendi (Kilisli, Seyyid)
Celâl Molla (târîhçi) 1051
Celâleddîn Bey (Recâyî-zâde, Mühürdâr-ı Ka'im-makâmî, Kâtib-i Kethudâ) 841
Celâleddîn Paşa (Diyârbekir Vâlisi, Vezîr, Sivas Eyâleti) 1064
Celâli; Ser-çeşme-i tâ'ife-i — 309; Ser-sürbe-i — 651; —ler 660; —lik de'bi 1405; —yân 674; derebeyleri nâmına —yân-ı serkeşân 1282
Celâlîka; fuzâle-i — 1315
celâlîyye; tabakât-ı — gibi 314, 528; tabakât-ı —i edvâr 1350; tabakât-ı —i ez mân 1350; tabakât-ı —i Sultânî 1298; tabakât-ı —i mertebesinde mükâtebe 572
celb 689, 892, 898, 994, 1006, 1368, 1370, 1393; —i ahbâr 747; —i asâkir 1346; —i asker 61; —i câh 648; —i dest-mâye-i sıhhat 694; —i du'â-yı hayr 517; —i emvâl-i 'ibâd 77; —i eşyâ' 136; —i havâtura mâ'il 1392; —i hutâm mâddeleri 890; —i ihtîşâm 648; —i kulûb 1009; —i mâl 84, 323, 846; —i menâfi' 830; —i menâfi'den mütেকâ'id 1459; —i menfâ'at 1472; —i metâ' 74; —i rahne 1415; —i Sadâret 1475; —i sîm 1435; —i tarâ'ik-i menâfi'/merâfik fenni 1434; —i terakkî-i 'unvân 949; —i terakkî-i menzilet 949; —i zarar 1415; —i zehâ'ir 457, 1158, 1340; —i zehâyir 153; —i zer 1435
cellâd 745, 800, 1076; gerden-dâde-i sâtûr-i — 1374; gerden-dâde-i tîğ-i — 1254; keşkeşe-i dest-i — 1366; zûr-mend — 1074; giribân-dâde-i pençe-i saht-gîr-i —ân 807; —ân 816, 1304; —ân-ı bî-dîn 1232; —ân-ı bî-dîn gürûhu

1304; dest-i —ân-ı bî-emân 1391; —ân-ı bî-emân 33; —ân-ı bî-imân gürûhu 1304; —ân-ı bî-mezheb 1232; —ân-ı bî-rahm 1201; —ân-ı bî-şefekat 1201; gamze-i —ı bî-pervâ 1074; —ı hûnhâr 815; — makûlesi 321, 1245; —ni-hâdân 780, 813

Cem; mesned-i — 1301; Dergâh-ı Pâdişâh-ı — haşem 1040; muhteşem/müretteb alay-ı vâlây-ı —haşem 589; Dâver-i —kadr 660
cem' 58, 84, 93, 100, 225, 241, 485, 522, 582, 595, 620, 623, 629, 668, 685, 691, 707, 751, 774, 795, 863, 907, 934, 976, 982, 1077, 1132, 1262, 1369, 1415, 1426, 1444, 1468, 1492, 1493; kalem-zen-i — 582; vesile-i — 746; — erbâbı 958; —i 'akl-ı perâkende ile te'akkul 293; —i asâkir 457, 616; —i asker 68, 1435; —i beyne'z-zıddeyn 502, 507n; —i cünûd 60; —i ecnâs-i ecnâd 659; —i esbâb-ı eşât-i fevz 1333; —i esbâb-ı eşât-i gâlibiyyet 1333; —i eşbâh 1412; —i haşerât-ı firâvân 704; —i hazâ'in-i bî-gerân 1067; —i hutâm 648; —i hutâm kaydı 761; —i kesîr 48; —i killet 1290; —i ma'iyet 178; —i mâl 628, 713, 1377, 1481; —i mâla harîs 892; —i mâla magrem 892; —i mâla mükibb 1465; —i mâl-ı pür-vebâl 1359; —i mevûr 91; —i na-mâ'dûd 80; —i nân 154; —i rûhu makâmı 1414; —i sevâd 1412; —i sevâd-ı bî-hisâb 1243; —i 'ulemâ 1261; —i vefîr 76; —i yekûn 860, 864; —i yesîr 441; —i zahîre 79, 91; —i zehâ'ir 1222; — tarîkası 1456; —u beyne'z-zıddeyn 699
cemâ'at 529n, 1223, 1334; cümle-i — 526; miyâne-i — 664; tefrîk-ı — 321; —a iktidâ 900; —i İslâmîyân 1457; cemâ'at-i Müslimîn 111, 1455; pişvây-ı —i kâmkârî 803; Pişvây-ı —i Müslimîn hazretleri 699; Yirmi Beş —i'nden 1389; pişvây-ı —i servet-mendân 803; beş vakti —le kıyâm 229; bölük bölük —ler 1395; — peydâ 730
cem'iyet 52, 67, 76, 78, 101, 157, 179, 195, 204, 250, 304, 315, 317, 366, 375, 466, 584, 662, 665, 781, 805, 847, 905, 909, 987, 994, 1030, 1121, 1198, 1217, 1260, 1271, 1273, 1378, 1387, 1394, 1414, 1416, 1454, 1460, 1464, 1480; âheng-i — 1215; 'akd-i — 588, 1362; 'akd-i halka-i — 922; 'alem-efrâz-ı — 1265, 1275; dâ'ir-i halka-i — 1027; dâ'ire-bend-i — 316; dâ'ire-i — 80; def'-i — 792; dekâyık-ı ahvâl-i — 157; ehl-i — 316; ferîk-ı — 316; girih-bend-i rişte-i — 1473; hakâyık-ı ahvâl-i — 157; halka-bend-i — 491; hall-i 'ukde-i — 903; hasây-ı — 1410; heyûlây-ı — 261, 1258, 1272; 'ilave-i a'bâ'-i — 1259; inâre-i meş'ale-i — 1257; kîssa-i — 1386; mahall-i — 987; ma'lûm-i ehl-i — 475; manzara-i — 1190; me-bâdî-i — 314; medâr-ı — 1459; mekâsîd-ı — 314; meydân-ı — 792; mücib-i teksîr-i sevâd-ı

— 902; mübtelâ-yı mazîk-ı — 1268; müte'ahhid-i tefrik-ı — 1271; rûkn-i rekîn-i — 1038; sebeb-i — 1075, 1182; sevâd-ı — 100, 304; sevâd-nümây-ı — 1181; sevret-i — 79; tefrika-i şîrâze-i — 58; tefrik-ı — 1077, 1270, 1274; te'kid-i mâdde-i — 312; teksîr-i sevâd-ı — 547, 1257; —engîz 1062; —gâh 107, 583, 792, 905; —gâh-ı neferât 932; kenâr mahallâtında kâ'in —gâhlar 1379; —gâhlar 1387; 'ulemâ' —i 805; —i akvâm-ı mütehâlife 850; —i a'vân 634; —i 'azîme 1205, 1266, 1434; —i Bektâşîyân 1396; —i bî-gerân 1183; tefrik-ı —i dalâlet-refîk 382; —i ecnâs 805; —i erbâb-ı tuğyân 1270; —i eşîrrâ 786; —i eşkiyâ 1271; 'illet-i mücibe-i —i eşrâr 797; 'illet-i mücibe-i —i evgâd 797; netîce-i —i fesâdları 802; —i huzûr-i dervîşân 145; —i huzzâr 436; —i kabâ'il 209; —i kesîre 1077, 1421; —i küberâ 1414; —i mehâbet-fermâ 1186; —i mestâneden nişâne 1102; —i millet 156, 161; tefrik-ı şîrâze-i —i nâ-fercâm 314; —i nâs 1379; 'akd-i —i nihântî 1323; —i tuğât 1274; —i 'ulemâ' 789; —i 'uzmâ nazargâhında 1190; —i ümmet 457; 'ukde-i —ler 312; —ler 62, 67, 68, 83, 156, 197, 199, 787, 788, 789, 799, 903, 987, 1078, 1214, 1266, 1396; bîh-ı —leri 98; bünyân-ı bî-esâs-ı —leri 1269; dâ'ire-i —leri 802; halka-i —leri 1262; hânûmân-sûz-i —leri 1267; hey'et-i —leri 91, 908; sebeb-i —leri 69, 779; sevâd-ı —leri 791; silsile-i gûsistêtâr-ı —leri 1395; şîrâze-i —leri 67; —leri izdiyâd 1387; —leri perişân 1323; —leri tefrik 1395; —leri tevfir 1082, 1416; —lüce bulunmak 1480

cemîle 1228, 1375, 1441; —i bî-gerân 722; —i bî-şumâr 900; —i cezîle 1449; —i gayret 1406; —i sâbika 427; —i sa'y 1406

cemmâl 1372; — makûlesi 789, 1123; — takımları 791

Cemşîd; Dâver-i —menkabet 1297

cenâzeler 152; salât-i —i 1207

Ceneral 209, 271, 298, 392, 423, 430, 435, 439, 445, 499, 579, 935, 940, 963, 965, 980, 983, 1003, 1005, 1006, 1008, 1012, 1067, 1069, 1103, 1106, 1114, 1118, 1308, 1310, 1341, 1346, 1451, 1486, 1487, 1499; dâhil-i zümre-i — 1007; —i hyânet-intimâ 436; —i la'in 431, 432; —i mel'anet-irtisâm 452; —i mersûmun tezkîresi 1310; —i mûmâ ileyh 1089; —i vacîbü'n-nekâl 433; —ler 971; — makûleleri 399; — sergerdeliği 598

Ceneve (Junot, Jean Andoche, Ceneral) 1341) 1341
Cenevre muhârebeleri 1007

cing 67, 94, 188, 196, 214, 217, 218, 223, 230, 341, 342, 400, 436, 443, 484, 622, 1009, 1062, 1247, 1266, 1341, 1394; âgâz-ı — 102; âheng-i — 442, 1067, 1132, 1181; âlât-i — 211, 230, 239, 705, 872, 1258; âmâde-i — 1264; âteş-i —

1500; âzmâyîş-i — 547; bidâyet-i — 658; bilâ — 217; bişe-i ashâb-ı — 1249; cünbiş-i — 1265; edevât-ı — 586, 680, 975; hevây-ı — 1283; itfây-ı küre-i — 557; i'mâl-i 'avâmil-i — 354; i'mâl-i âlât-ı — 193; isti'mâl-i âlât-i — 247; karâr-bahş-ı mu'âmele-i — 485; kazıyye-i ahvâl-i — 1003; merdân-ı — 206; merd-i mey-dân-ı — 1268; mübâşeret-i — 343, 1257; mübâşîr-i — 258; nîrân-ı — 1267; remîde-i — 343; saff-ı — 1484; tâb-dâde-i küre-i — 514; tanzîm-i edevât-ı — 658, 1221; techîz-i edevât-ı — 658; — âhengi 1492; —âver 186; rehâ-yâfte-i çeng-i —âverân 493; —âver asker 1116, 1246; —âver askeri 990; —âverlik 1115; — cânibi 659; —ci Firenk 1485; —ciler 484; pür-dilân-ı —cûyân 493; tâ'ife-i —cûyân 645; —e hâhişî 1018; —gâh 1069; —gâh cân-ibi 1246; — gemileri 499, 555, 1088; — görmemiş 198; —i ârâm-fersâ 550; —i âteşîn-âheng-i küffâr 294; —i 'azîm 758, 1370; —i 'azîm-i sâhte 1063; asker-i —âzmâ 730; tüvânâ asker-i —âzmâ 1144; asker-i —âzmûde 1275; —i cânsûz 1395; âheng-perdâz-ı —i dilîrâne 441; der—i evvel 271, 308, 550, 709, 714, 876, 949, 1396; usûl-i —i harbî 441; — ismi yâd olunan mahal 926; ahker-i —i şerârebâr 1284; —i zergerî 499, 1168; —ler 412, 505n; saff —leri 233; âlât-i — te'allümü 245; — ü cidâl 82; tertîb-i envâ'-ı edevât-ı — ü cilâl 659; — ü kârzâr 102; tûğ-zen-i — ü kifâh 1148; — ü kifâh 118; 'arsa-i — ü mücâhedâtın kahremân-ı zemânî 439; — ü nizâ' 82; — ü peykâr 91, 185; — ü pürhâş 41, 458; âteş-engîz-i — ü sitîz 308; — ü sitîz 67

Cengîz (eslâf-ı sâhib-hurûclarından) 1217; halef-i — 733; müzekkir-i tâlângerî-i Kavm-i — 862; nesl-i — 104; sitîz-i — 323; — efsâneleri 1410; — Hân 635, 1008; âyîn-i —i 759; me'âlim-i —i 312; müzekkir-i zed ü bürd-i —i 1392; Yesay-ı —i nâmiyle 696; nesl-i —iyân 103; sülâle-i —iyân 1370; —iyân (müstevlî-i Memleket-i İran) 625; selâtîn-i —iyye 469, 624; sülâle-i —iyye 1378; yasay-ı —iyye 633; —iyye'den 1421

Cengîz Giray (Sultân)'ın birâderi 469

cennet 146, 796, 880, 1211, 1301, 1312, 1402; bûy-i — 560; cây-ı —âsâ 1035; —âsâ konak 803; —âsâ sâhil-hâne 803; —i a'lâ 865; —i kûyu 1391; —karâr 1202; —ül'firdevs 1509; hyâbân-ı —ül'me'vâ 151

Cenovalu 1112

cerâhat 243; halle-pûş-i ahmer-fâmî-i — 215; mübtelâ-yı — 230; te'sîr-i — 1063; —i cân-gâh 288; —i nâsûr 285

Cerde; — Başbuğluğu 124, 146, 168, 945, 1241; — Başbuğu 38, 375; — hîdmeti 375

cereb; mânend-i maraz-ı — 1395; maraz-ı — 387; dâ'i — gibi 93; maraz-ı — gibi 701

cerh 278, 1446; niş-i — 67; — ve ta'dil-i umûr 69; — ve't-ta'dil 683

cerîde 973; — dolusu kavâ'id-i berriyyeleri 1449; — dolusu kavânin-i bahriyyeleri 1449; — i a'mâlî 1437; sebt-i — i âsâr 1308; sebt-i — i beyân 538; — i dâstân 119; sebt-i — i dehr 1233; — i dil-i âşüftesi 599; dâhil-i — i ecille 841; dâhil-i — i ekâbir 841; — i emeli 1122, 1132; — i eser-i vâlâ 143; sebt-i — i guduvv ü âsâl 1434; — i havâdis 183; — i hayâtını temzîk 1391; — i i'tibâr 602; — i matlûbe 818; — i merâmî 1122; sebt-i — i Mîr-i mirân 186; sebt-i — i müdde'â 1273; — i müderrisîn 150; — i nazîde-i zihni bâ-intibâhları 1304; sebt-i — i re'y ü tedbîr 96; — i vekâyi' 93; sebt-i — i vekâyi'-menûn 334; sebt-i — i zemân 1233; — i zîb-i iftihâr 1406; — i zîb-i mehâmm-ı Devlet-i dâ'imîyyü'l-kıyâm 1461; — i zîb-i zümre-i mülâzimîn 1488

cerîme/cerâyim 107, 177, 316, 847, 1090, 1260

Cerîr gibi 1509

Cermanya; bk. Almanya/Cermanya

Cermora (Perakin Kasabası yakınlarında) 141

cerrâh 235, 1390; — i Evvel 236; ta'lîm ile perverde olan — in 976; — ine bildirmek 976; — ta'yîni 235

cesâret 360, 788, 906, 1056, 1330, 1407; dest-zen-i — 1039; esâs-i — 1007; hilâfına kimse — 1331; itâle-i pây-ı — 434; müstevcib-i guluvv-i — 1327; tahrik-i râyet-i — 1171; takviyet-bahşây-ı kulüb-i — 207; tâziyâne-i — 786; vesîle-i — 906; dest-yâz-ı — i fuzûlâne 1096; te'vîl eylemeyen — i mühiş 1344; — i nâ-marzıyye 1507

cesed 1030, 1138, 1154, 1254; — i çâkçâki 807; — i emced 1200; — i fitne-endüz 1374; — i mahrûk 1391; — i maktûl 1368; — i merhûm 1402; — i nâzenin 816; — i nâzeninleri 1202; — i ser-i bürîde 1367; — ler/ecsâd 824, 1295, 1391, 1403

cevâb 51, 53, 66, 70, 80, 119, 344, 351, 370, 372, 381, 393, 399, 413, 425, 434, 438, 469, 476, 485, 494, 501, 518, 528, 563, 571, 577, 580, 581n, 596, 612, 614, 650, 654, 698, 745, 769, 777, 781, 789, 795, 804, 817, 828, 861, 874, 890, 900, 949, 980, 985, 988, 995, 1009, 1012, 1023, 1027, 1045, 1055, 1068, 1076, 1080, 1087, 1090, 1092, 1100, 1103, 1106, 1109, 1116, 1167, 1179, 1193, 1239, 1270, 1291, 1310, 1338, 1339, 1343, 1347, 1355, 1356, 1378, 1383, 1386, 1411, 1418, 1428, 1447, 1451, 1460, 1464, 1471, 1476, 1491, 1498, 1500; girây-ı hüsn-i — 378; idâre-i — 1326; ihâle-i — 1197; kat'î — 399; kat'îce — 399; kat'-ı silsile-i — 1374; kayd-ı — 1388; ma'kul — 1155; ma'nidâr — 1155; mütecellidâne — 1340; nakl-i — 1347; nesak üzere — 1440;

serd-i — 1475, 1496; tela'süm-i — 828; — a âgâz 368, 1027, 1100; — a dem-sâz-ı mübâderet 341; — dâde 567n, 577, 1401; — dâd-i mutâva'at 1321; — i 'acib 1310; muntazır-ı — i bâ-savâb 314; — i bâ-savâb 106; — i hakîmâne 1173; serd-i — i kat'î 1474; — i kat'î 1340; — i ma'kul 488; dem-sâz-ı — i nâ-savâb 353; — i nâ-savâb 698; — i nâ-savâb serd eylemiş 769; — i savâb 655; — i sidk 655; — i şâfi 900; — i zarâ'at-nâme 487; — i zeber-destâne 1347; çeremonyalı — lar 985; — lar 804, 1014, 1104, 1170; — nâme 51, 179, 298, 569n, 580, 1023, 1109, 1142, 1308, 1326, 1347; — nâme-i Husrevâne 105; — nümâ 501; — sitân 494; — tahrîri 1309; — te'hîri 1433

cevâhir 534, 795, 804, 860, 945, 1305; ecnâs-i — 863; envâ'-ı — 876; mahtûm — 864; mukaffel — 864; nefâyis-i — 1305; zi-kiymet — 795; — ci 748; — i semân 627; — i beyan-ı bedi'ul-me'ânî 10; ecnâs-i — i bi-hisâb 1305; ecnâs-i — i zevâhir 761; — lerinden su'âl 574; — pâş-i nüvâziş/tatyib 920

cevâ'iz 1219; eksiye ve — 152; mazhar-ı — 1366; — i cezile 1224; — i eltâf 1211; — i gâliyeler 1050; — i seniyye 631, 1301; — i vefiyye 724

cevâmi' 55, 135, 526, 701, 967, 1386; sâhât-i hâriciyye-i — 1411; — hademesi 1105; — i kudslévâmî' 852; — in harem-i muhteremleri 1324; meşâyih-ı — i selâtîn 466; — i selâtîn 517, 1381

cevârî 1257, 1264, 1388; havrâ-manzar — 1359; lâle-had — 1359; peri-peyker — 1359; serv-kad — 1359; — i havârî zevkine ihtisâs 1387; — i havârî-manzar 1426; havrâ-manzar — i hisân 1390; peri-peyker — i hisân 1390; — i hisân 566n, 577; — i hisân iştirâsı 599; — i hürkiyâfet 1255; — i zehre-tal'at 1255; zi-kiymet — ler 1508; — mu'âvenetleri 1200; kâfir-peçe — tâ'ifesi 1304

cevâsîs 437, 439, 512; irsâl-i — 1386, 1499; — i basîret 67; — ihbârî 513, 1033; — i mütenekkiye 1193

cevâz 54, 453, 696, 1091; cây-ı — 380; hilâfına — 852; mukayyed-i sahîfe-i — 234; nigâste-i sahîfe-i — 230; — dâde 564, 732, 967; — dâde-i mezheb-i 'irfân-ı Mülkdârî 199; — dâde-i mezheb-i işfâk 246; — dâde-i mezheb-i merhamet 246; — dâde-i sûret-i imkân 735; — dâde-i Şehriyâr-ı İskender-satvet 215; — dâde-i şerî'at 288; — dâde-i vâkıf-ı ahvâl-i kârzâr 245; ber-mücebi — i farz-ı muhâl 216; — nâme 614

cevher 186, 189; — i 'akl-i nûrânî 671; — i cân 103; — i cân gibi 1398; — i celâdet 230; — i cerâ'et 128; — i cibilleti 1452; — i cür'et 139; — i ferhunde-eser 590; — i fu'âd-ı safvet-i'tiyâdları 900; — i girân-kiymet-i zindegânîsini iğtinâm 1508; — i hamîyyet 563; — i

iklîl-i 'unvân 464; —i iklîl-i ferr 464; —i isti'dâd 168, 181, 879; —i mâhiyyet 181; —i nâ-yâb gibi 1356; —i rûh gibi pinhân 1300; —i sadâkat gibi 'azizü'l-vücûd 151; —i şecâ'at 440, 1067; —i vücûd 152; —i zehre 139; —ler 190

Cevher (dedikleri bed-gevher) 1304

Cevherî-zâde (a'yân-ı zu'amâdan) 1154

cevr 636, 648, 660, 665, 702, 719, 768, 803, 993, 1008; pâ-zede-i — 98; serbâr-ı — 799; —i bî-endâze 40; —i devr 1234

Cevrî (Şâ'ir) 500, 508n

ceyb 1367; —i hümâyûn 63

Ceyhûn; hûnları — gibi 824; — gibi cüybârlar 1150; Nehr-i Tuna gibi —i hûnların ihrâk 933

ceys; mukaddimetül— 1144; —i 'adûv-tedmîr 121; —i cedîd 700, 1336; —i cedîd icâd 678; —i kesîr 441; —i mahsûsları 720; —i mansûr 80; —i Nizâm-ı Cedîd'e müdebbir 1326; —i Nizâm-ı Cedîd'e sâlâr 1326

cezâ/cezâ' 80, 102, 203, 533, 911, 1045, 1407, 1441; endîşe-i rûz-i — 40; havf-ı — 101; icrây-ı — 78, 906; iktizây-ı ru'yet-i — 813; küşte-i tîğ-i — 490; seyf-i — 1305; sû'-i — 101; Şefî'-i rûz-i — 851; tertîb-i — 129, 78, 83, 293, 804, 847, 1309; teşvîk-ı — 649; şâyân-ı cezâ'-i mevfür 1441; —lar 70, 184, 913, 915; —larını tertîb 83, 758, 848, 923; —y-ı a'mâl-i nâ-sezâları 356; sezây-ı —y-ı 'ikâb 961; tertîb-i —y-ı kâr-ı nâ-pesend 907 sezây-ı —y-ı nikâl 961; —y-ı sezâ 99, 1374, 1465; —y-ı sezâları 330, 1220, 1313; —y-ı sezâyı icrâ 906; —y-ı sû'-i ahvâlî 882

cezâ'ir 260, 262, 263, 418, 1101, 1348; —e ib'âd 1337; —e nefy 1337; —i bahriyyeler 297; —i merkûme ehâlisi 263; —i mezkûre mülhakâtı 297; —i müctemî'a 261; umûr-i —i ru'yet 261; —i sâ'ire 220

Cezâ'ir/Cezâyir 221, 542, 1112, 1250; cânib-i — 38; — 'alâkaları 1439; —'den neş'et 1465; — ehâlisi 1112; — esvâbı 185; — Eyâleti 489, 1429; — gâzîleri (şîr-i pişe-i megâzî olan) 185; —i Garb 373; —i Garb Beylerbeyliği 185; —i Garb Beylerbeyisi 185; —i Garb Ocağı 185, 1192; — Ocağı 220; — Ocağı kesîmi 702; — tarafı 1112

Cezâ'ir-i/Cezâyir-i seb'a 281, 393, 394, 499, 507n, 586, 1018, 1088, 1101, 1105, 1106, 1118, 1145, 1348; —i müctemî'a 261, 262, 419; —i müctemî'a cumhûru 418, 374; —'nın erâzîsinin istirdâdı 1118; — suları 1029

cezîre 100, 101, 135, 183, 184, 226, 298, 397, 403, 949; ihtilâl-i — 101; kal'a-i — 100; — halkı 101; —i zebîre 183; —ler/cezâyir 393, 394, 395, 1348

Cezîretü'l-'Arab 43, 48, 52, 221, 250, 378, 542, 740; erâzî-i — 1281; — beyleri 946; — hâki 739; — havzası 1366; — hitâsı 1353

Cezzâr Paşa; bk. Ahmed Paşa (Cezzâr, Vezîr, Tevliyet-i Mısır, Eyâlet-i Şâm)

Cığâl-oğlu semti (Bâbı'âlf'nin) 1387, 1396

civa 189

cibâl 49, 186; şevâhik-ı — 1272; —i Ekrâd 946; — ü sahârî 662; — ü tilâl 1142

Cibâli Yeni-kapusu (semt-i karârgâhımız olan) 147, 1417

cibillet 291, 385, 440, 496, 519, 630, 631, 744, 984, 1452, 1469; cevher-i — 1452; heves-i — 1359; hevây-ı — 1359; hılâf-ı — 813; kazm-ı mâye-i — 595; mâye-i — 635; muktezây-ı — 134; mûmâdik— 1313; mûnâfi-i muktezây-ı — 1496; sandûka-i — 291; —i câhiliyye 1390; —i İlhânî 626; ber-muktezây-ı —i meş'ûm 249; —i murdâr 179; —i müstakîm 16; muktezây-ı —i nâ-hemvârî 1486; lâzime-i —i nâ-pâk 57; merkûz-i —i nâ-sâz 374; muktezây-ı —i nâ-sâzları 1327; —inde gılat 535; sıfat-ı kâşife-i —i zemîmesi 751; —ler 325; dâmen-i —leri 552

Cibrîl (Hz.) 960; — gibi 450; —i Emin 76, 961; bereket-i hazret-i — şerefiyle 961

cidâl 46, 154, 188, 196, 294, 319, 341, 376, 400, 436, 484, 622, 1448; âteş-i — 1500; âzmâyîş-i — 547; ber-pây-ı ma'raz-ı — 303; bidâyet-i — 658; bilâ— 217, 833; cemretül— 558; dehengüşây-ı — 364; gubâr-ı — 59; itfây-ı kûre-i — 557; mübâşir-i — 1264; remîde-i — 343; rişte-i pîçâ-pîç-i — 1463; sevk-i cânib-i — 1260; şâhika-i âşûb ü — 188; tedâvür-i — 104; terk-i — 250, 415, 1389; tertîb-i 'udde vü 'atâd-i — 488; — âhengi 1492

Cidde 44, 46, 57, 140, 608; Livâ'-i — 1429; — Benderi 46, 51; — Eyâleti 139; — mansıbı 45, 61, 62; — menşûru 62; — Muhâfızı 613; — Sancağı 45, 62; — Vâllîği 'unvânı 377; — Vâlîsi 44, 64, 82, 97, 377, 608

cifr 478; fenn-i — 39; —i 'aklı 512; —i kebîr-i Şeyh-i ekber 693

ciğer 183; âlüde-i hûn-i — 760; —düz 450; —gâh 323, 449, 524; —gâh-ı esnâf 872; —gâh-ı İslâmiyân 1036; —gâhını cây-ı karâr 1453; —gâhlarında lehîb-efrûz 1034; —gâh-ı sûfide karâr 320; 'adû-yi —hâr 774; —hûn 338, 586, 722, 933, 1036; —im çâkçâk 1419; âb-şâr-ı —i murdârları 1411; 'âlemin —ine dağ üstü dağ 1251; vak'a-i —kâr 1420; —lerine çengâl-i zennî-i te'addî 76; —lerine pençe-zen 698; 'ibâ-dullâhın —lerini hûn 40; 'ibâdullâhın —lerini sökerek tahsil 739; vâkı'a-i fâci'a-i —süz 673; —süz 450; —süz olan ahbâr-ı melâl âsâr 1146; —süz-i cihân 1250; vak'a-i —süz-i

hânümân 1229; teng-nây-ı —şikâr 520; girifte-i sadme-i —te'sîr 439; — zımında bir deveyi mezbeha bıraktılar 477

cihâd 9, 205, 294, 455, 458, 462, 543, 635, 643, 914, 923, 1035, 1328; ashâb-ı — 204; 'âzım-i — 531; bünyân-ı — 693; cârüb-i tîğ-i bî-dirîğ-i — 1280; cânib-i — 1049; emr-i — 586; erbâb-ı — 641; esbâb-ı — 683; hıdmet-i — 1400; ifây-ı hakk-ı — 1500; mes'ele-i terk-i — 205; mesûbât-ı — 647, 658; mukaddimât-ı — 452; râh-ı — 542; seyf-i — 170; sell-i seyf-i — 200; şa'sa'a-i tîğ-i âteş-i reng-i — 221; şehsüvârân-ı meydân-ı — 514; tahrîk-i hatevât-ı — 205; tah-sîl-i mesûbât-ı — 205; tasfiye-i dâru'l- — 703; tebrîk-i — 1500; terğib-i — 649; tîğ-i — 635; emr-i — a kandırdı 963; — askeri 317; — 'azî-meti 924; — emri 920, 1409; akdem-i umûr-ı — iyye 690; mesârif-i — iyye 226; esbâb-ı — iyye tedârükü 239, 689; — makûlesi 1459; i'lây-ı livây-ı — pişesi 1221; — ta'biri 924

cihân 23, 926, 1202, 1209, 1232, 1302, 1303, 1457; ahvâl-i — 1157; berk-ı 'âlem-sûz-i mihnet-i — 809; ciğer-sûz-i — 1250; cümle-i ehl-i — 771; dâmen-eşân-ı — 1296; fermân-fermây-ı mülk-i — 1224; köhne-bünyân-ı — 173; meşhûr-i — 91; pehlû-zen-i zeber-destân-ı — 524; sahf-e-i — 35; sahn-ı — 636; selâtîn-i — 642; Sultân-ı — 660; sûret-i ahvâl-i — 958; tabâyi'-âşinâyân-ı — 1286; —âbâd-ı sürûr 1215; —âbâd-ı zevk 1215; —âferîn (Hz.) 461; fûshat-serây-ı — a sığmayan 814; nezd-i hazret-i —bân-ı kadr-dân 1441; — cihân hazâ'in-i bî-gerân 1229; —dâr 1132; ma'lûm-i cenâb-ı —dâr-ı 'inâyet-meşmûl 181; bereket-i hulûs-ı —dârî 1472; bereket-i teveccüh-i —dârî 1472; cânib-i sünniyyü'l-menâkıb-ı hazret-i —dârî 334; cânib-i Şevket-menâkıb-ı hazret-i —dârî 939; emr-i —dârî 106; hâtûr-ı fâhır-i hazret-i —dârî 1502; matlûb-ı —dârî 951; matlûb-i hazret-i —dârî 1402; mesmû'-i hazret-i —dârî 1502; müstevcib-i temâdi-i gazab-ı —dârî 356; nâ-mülâyim-i tab'-ı hazret-i —dârî 1483; nezd-i ferd-i —dârî 107; sabîha-i karîha-i hazret-i —dârî 1428; yakîn-kerde-i hazret-i —dârî 339; teveccüh-i —dârî berekâtîyle 1194; hükm-i —dârî'lerinin nüfuzu 1025; cilve-pîrây-ı minassa-bürûz olan ahvâl-i/âsâr-ı —efrûzları 1233; râhat-ı —gibi 1167; iki —güneşi 851; seyf-i —güşâ 500; —iyâna ma'lûm 416; —iyâna meşhûr 416; ber-müceb-i emr-i —mutâ' 952; ber-müceb-i emr-i —mutâ' 952; hük-m-i —mutâ' 64; —peymûde 804; didâr-ı ziyâ-medâr-ı —pirâları 1203; iki —serveri Peygamberimiz 830; âteş-i —sûz 1152

Cihân-bânî (Hz.) 32, 540, 1433; 'âtfet-i — 124; câh-ı 'azamet-penâh-ı — 851; cânib-i celilü'l-menâkıb-ı — 1051; cânib-i hazret-i — 1218, 1465; cây-gîr-i zamîr-i — 180; dergâh-ı — 504; düdmân-ı hidâyet-'unvân-ı — 23; fermân-rev-i

Saltanat-ı — 1334; hatt-ı — 1304; huzûr-i hazret-i — 1172; i'âde-i sûy-i cenâb-ı — 334; ilkây-ı sem'-i — 475; irâde-i hazret-i — 390; ma'iyyet-i yümn-i teveccüh-i — 301; Mem-leket-i — 64; mesned-ârây-ı evreng-i saltanat-ı — 1210; müsâ'ade-i — 184; mütekalld-i kılâde-i — 541; nâme-i nâmî-i hazret-i — 1369; nâme-i Pâdişâh-ı — 366; râhat-i hazret-i — 1172; revnak-figen-i tahtgâh-ı — 1295; rikâb-ı — 944; şa'sa'a-efken-i dâ'ire-i — 1298; zamîr-i münîr-i — 564; savb-ı me'âlî-evb-i hazret-i — 1345; teveccühât-ı hazret-i — 1441; teveccüh-i cenâb-ı — 179; teveccüh-i derûn-i cenâb-ı — 1472; tubâ'-ı hamiyet-intübâ'-ı — 1078; tuğrây-ı garrây-ı — 1024; tuğrây-ı garrây-ı hazret-i — 1448; yâver-i sa'y-i/tebdîr-i — 1407; mebd'e'-i zuhûr-i —leri 900

cihângîr 1132; —lik 693; —lik hevâsı 692; —lik hûlyâsı 1008; —lik sevdâsı 1106; —likde 'adilî 'adım 676; —likde nazîri 'adım 676

cihân-nümâ 360

Cihân-nümâ'da tahrîr 990

Cihân-zâde (Kapucu-başı) 921

cin; mess-i — misillü 764

cinâs 1507

cinâyet; lekke-sây-ı — 1323; —i habâset-i hiyânet 24; —i ma'hûde 1313; cibillî —ler 385; — ü habâset 72

Cino (General, Paris Kumandanı, Fransız askerine Sergerde) 1106

cisr 429, 1422; ser-i — 194; — binâsı 426; —i Ergene havâlisî 67; —i hadîd-i şemşîrleri 601; — inşâsı 425; —i tîğ-i âbdâr 443; —i üstüvâr 1151

Cisr-i Mustafa Paşa 966

civân 1075; hevâ/heves-i —i 99, 577; —baht 1163; —i cân-şikâr 491; —i pâkîze-cemâl 1075; tâze —i şîrîn-dehân 1074; —unfuvân-ı —i 148

Civân Kâtil 1074, 1075

cizr-i esamm 1309

cizye; — Başbâkî-kulluğu 1430; — bedelleri 352; —güzâr 300, 352; —güzârlık 1104; —güzâr re'âyâ 299; —ler 261, 348, 1104; —lerini edâ 262; — Muhâsebecilîği 953, 1430; — Muhâsebecisi 841, 1483; — mutâlebesi 262

Coğrafya 1222; fenn-i — 556

Corc-i Sâlis (=George III, İngiltere Devleti'nin Kıraltı) 259

Cûcî Ekrâdi (Malatya ve Ma'den havâlisinde) 1434, 1435, 1369

cuhûd; —i hâ'in gibi 1465; —i kenûd 179

cum'a; nemâz-ı — 110; salât-i — 1399; cum'a —ları 312

cumhûr 165, 261, 262, 264, 313, 418, 1007; âzmûde-i — 334; bi'l-istiklâl mütesaddî-i mesâ-

lih-i — 625; dâmen-gîr-i umûr-i — 115; heyûlây-ı sûret-i nizâm-ı — 641; ma'lûm-i — 1050; me'âlim-i tensikât-ı — 363; mesâlih-i — 23; mevkûf-i ittifâk-ı — 1056; mu'avvelün 'aleyh-i — 1405; müstevlî-i mesâlih-i — 1358; müstevlî-i umûr-i — 571; mütehâlik-i hâyâ-hây-ı mesâlih-i — 951; mütesaddî-i ratk u fatk-ı mesâlih-i — 519; rütbe-i mevkûf-i re'y-i — 264; sanâdîd-i — 823; serân-ı — 77; Serçeşme-i — 890; tahrik-i kîne-i dil-i — 1374; vükelây-ı — 1007; zebân-zede-i — 339; —a hitâben 1403; —a i'lâm 263; —a muhâlefet 532; — cânibi 263; —i haşerât 1200; —i istikâmet-i mevfür 850; —i kurenâ' 717; hamle-perdâz-ı —i makhûr 614; müte'ayyinân-ı —i mel'anet-mahsûrdan 161; —i mevfür 812; —i mezbûr 1108; —i nâ-mahsûr 1295; —i pîrân 886; —lar 1007, 1021; —lar zuhûr 1380; —luk râbitası 249; —luk sûreti 93, 94, 271; — sûreti 1334; — tarafı 810; — yediyle pâre pâre 665

cumhûriyyet 156, 161, 166, 726, 730, 732; Fransa'da tehadüs eden — 250; hevây-ı — 271; ifrâğ-ı kâlib-ı — 261; kabûl-i sûret-i — 261; sûret-i — 165; — hâdisesi 156, 731; —i 'âmme 160; —i Fransa 249; —i hâssa 160; — in tasdîkı 730; — şekli 159; — ta'bîri 272; — vak'ası 297

Curf mahalli (Medîne'ye bir merhale) 610, 612, 1033

Cübbe'ali Yeni-kapusu firâzı 1384

Cüce 1337

Cüheyretü'l-ahbâr olmak 185

cülûs 801, 846, 857, 870, 954, 1095, 1175, 1205, 1207, 1263, 1301, 1306, 1403; ba'de'l— 786; î'ade-i — 1160, 1193; mâdde-i î'âde-i — 1191; yevm-i — 845, 913, 917; — esnâsi 1094; vak'a-i — hâdisesi 1093; — havâdisi 1069; —i be-hcet-me'nûs 852; —i cenâb-ı Selîmî 1250; —i dâfî'u'l-bu'ûs-i hazret-i Mahmûd Hânî 1300; —i dâfî'u'l-bu'ûs-i hümâyûn tetimmesi 1287; —i dâfî'u'l-nuhûs-i hümâyûn 1337; —i Hidiv-i sâbık hengâmı 1425; —i Hudâvend-i sâbık 1323; tebrîk-i —i hümâyûn 267n, 920; vukû'-ı —i hümâyûn 845, 849; —i hümâyûn 845, 850, 852, 920, 1100, 1207, 1209, 1210, 1344; —i hümâyûn haberi 962; —i hümâyûn-i feyz-iktisâb 852; —i hümâyûn-i meyâmin-makrûn-i Hidivâne 838; —i hümâyûn-i sa'âdet-makrûnları 1207; ibtidây-ı —i hümâyûnları 1234, 1399; —i hümâyûnları 669, 1224, 1233, 1236; tehniye-i —i hümâyûn vesflesi 1139; —i mes'ûd 1287; —i meserret-me'nûs-i Hidivâne 1206; —i meserret-me'nûsları 1206; —i meyâmin-iktirân 1208; —i meyâmin-me'nûs-i Hâkânî 1345; —i meyâmin-me'nûs-i hümâyûn 852; —i meymenet-âsarları 1207; —i

mürîhu'n-nûfûs-i hazret-i Husrevâne 1306; ibtidây-ı —i Pâdişâh-ı nev-câh 1159; —i sa'âdet-me'nûs 1306; —i Selîm Hânî 207, 1250; —i şevket-me'nûsları 857; — mâddesi 1078, 1250; — vak'aları 800; bahşış-ı —iyye 870; —iyye 839; —iyye nâmı 870; —ları 1225; î'âde-i — maslahatı 1160

cünbiş 566n; germâ-germ-i — 749; izhâr-ı — 1422; serşâr-ı — 1131; tâziyâne-i — 492; —e istiğrâk 577; —i câh nümâyişi 1483; —i ceng 1265; —i esterâne 272; —i perhâş 1265; —ler 958, 1405; —nümây-ı 'ayn-ı seyrânlar 574, 581n; —nümây-ı kıyâm 1044; —nümây-ı nazargâh-ı seyrân 670

cünd; ahvâl-i —i bî-nizâm 225; —i cedid ihtirâ'ı 659; —i cedid tedârükü 669; —i cedid tertîbi 1336; -i—i gümrâh 1368; —î-i zâlim 1368; —i kahr u nekâle pâyâmâl 333; —i mevfür 128; —i mu'allem 228, 700; —i Rahmân 441; —i Rusya 204; —i tâlân-ger-i 'illet/halel 354; —i vegâ-i'tiyâd 129

Cüneyd-i zemân 1244

cünha 84, 106, 134, 242, 644, 691, 1332, 1400, 1506; 'azv-i — 1127; —i güzeşte 390; —i sâbıkası 1072; —i yesîre 118

cünûd 46, 641, 659, 685; 'add-i mehâsin-i ta'lîm-i — 1256; celb-i — 468n; cem'-i — 60; ma'lûm-i efrâd-ı — 918; râyet-i zermencük-ı — 180; tek-sîr-i — 106; tertîb-i — 225; vefret-i — 440; —i ehl-i İslâm 224; —i gaybiyye 443; —i gayret-nümûd 1268; —i İslâm 514; —i İslâmiyye 223, 545; —i kesîre 176; —i mansûre-i İslâm 552; tertîb-i —i menviyye 547; —i Muvahhidin 41, 458, 479, 601, 615; terkîb-i —i muntazama 228; —i mebrettebe 549; —i nâ-ma'dûd 382; —i neberd-âzmâ 200, 1265; —i nusrat-nümûd 81; —i tesallut 207; —i zafer-mev'ûd-i İslâm 601; —i zafer-mev'ûd-i İslâmiyân 1067

cünüb 54

cür 'et 787, 788; cevher-i — 139; çehre-nümây-ı — 343; ehl-i — 1388; i'mâl-i tiğ-i — 1171; medâr-ı tehyic-i — 486; mucib-i — 887; tahsil-i — 786; —bahşây-ı icâbet 1271; süstî-i bâzû-yi —i 1485; mâye-i —i cenâb 1346; —i fuzûlâne 1382; —i kalb 1355; —i mûmâna'aları 1218; —leri iştidâd 1387; —leri yoğiken 1384

cürm 106, 438, 528, 1305, 1506; bî— 1368; bî-sâbîka-i — 308; hem— 753; bî— 'aceze-i nisvân 308; bî— ehl-i 'irz makûleleri 1323; bî— etfâl 308; bî— şuyûh 308; ehl-i — 528; ta'dil-i miyâne-i bî— ü cân 337; — ü cünha 68

cüst-cû 102, 109, 508, 776, 794, 798, 813, 1080, 1127, 1165, 1200, 1259, 1304, 1450, 1464; sü-be-sû ve kû-be-kû — 362; —a pûyân 1202; —y-i 'ilac 1166; —y-i çâre 1166; —i çâre-sâzî 244; —y-i esbâb-ı 'âdiye-i emel/münâ 1504; —

y-i kârgâh-ı vesâ'il 451; —y-i vesile-i izmihlâl 1161
cüyûs; sevk-ı — 178; —i ceng-i'tiyâd 1066; —i encüm-şümâr 163; —i ihtiyâl 167; —i mekr 167; tevâtür-i —i mezâhim 769; —i müşrikîn 41; —i neverd-âşinâ 1265; tevâtür-i —i tekâlif 769; —i vahşet-hurûş 445
cüz'-i lâ-yetecezzâ 1465; — gibi 1458; — kabîlinden 951
cüzzâm; maraz-ı — 387; gayret-i maraz-ı — gibi 1268; maraz-ı — gibi 553, 1161

Ç

çâdır 193, 1242, 1500; — çiçekleri gibi 605; — çiçekleriyle tezyîn 1142; —lar 194, 607, 920
çâker 720, 727; iddi'ây-i —i 1186; miyâne-i —i 1009; —ân-ı Mülûkâne 880; izhâr-ı sûret-i —i 727; —i kemîneleri 835; —i kemterleri 1227; —i sadıkları 1195; —i sadûkları 1195; —leri 835

Çakırcı-başı Ağa 89

çakmak; —ını tetiklendirdikten sonra 1447; — taş ocaıkları 991

Çakoniti (چاقونیتی) dedikleri tâ'ife 1348

Çaldıran Sahrâsı 1395

Çalgıcı 247

Çam (ta'bir olunan büyücek kayık) 1028

Çamluca 1215; — câddesi (Üsküdar verâsında) 597
çan 1508

Çanak-kal'ası (Boğaz'da) 1442, 1443, 1446; — piş-gâhı 481, 1283

Çânplûâd-zâde (selefde) 478, 1236

Çapar-zâde/Çepar-zâde/Çebâr-zâde (Anadolu'nun 'aynû'l-a'yâmı ve sülûs mertebesi ülkenin hükûmrânı, Sivas Eyâleti, düşmen-i cân-ı Bek-tâşiyân, Amasya Sancağı, azlem-i halkullah, Haccâc-ı Sâni-i bî-iştibâh) 106, 112, 121, 122, 133, 304, 316, 695, 738, 739, 797, 877, 1039, 1077, 1122, 1237, 1325, 1337, 1354, 1365, 1371, 1473, 1480; — askeri 1116; — takımı 1116; — tarafı 133

çapul; 'inân-rîzi-i bâd-pây-i — 546; itâle-i akdâm-ı — 204

Çâr; —ı Moskov 551; —lık 549; — nâmına olan kıralları 546

Çardak 902, 907; — İskelesi 902; — Kolluğu 781
çâre 1183, 1463; — bulmayup 1392; —cüyân 1033; —cüy-i def'-i iztrâr 690; —cüy-i derd-i muzâyaka 241; —cüy-i müdâfa'a 782; —cüy-i indifâ' 789; —cüy-i tahlis-ı nüfûs 793; —sâzlık ümmidi 1356; —sine bakılmak 1183

çarh 240, 689; idâre-i — 75; —ı berîn 1383; —ı dagal-bâzide tâfte 788; ber-muktezây-ı vaz'-ı çep-endâzi-i —ı düm-perver 311; âsûde-i âşib-i —ı gerdân 324; âsûde-i âşib-i —ı kebûd 1248;

—ı yolunca devrân 839; metîn ve musanna' —lar 73; nev-icâd musanna' beş kıt'a —lar 689; —lar 240, 690; —lar inşâsı 75

Çarıçe/Çârîçe 157, 583; —i Rus 553; —lik takyerübâhğı 549

Çarkacı 930; — Paşa 926

çârpâre; cık cıkı — 1362; — çaldın 574, 785; —i hûş-âheng sadâları 1214

çârsû/çârsû 111, 359, 530n, 701, 1404; müzdehim — 527; — başları 1411; —lar 323, 1404, 1412; —ya âmed-şud tarîkını sadd 1120; evdeki pâzâr —ya uymaz 1024; —y-i 'âlem 318; —y-i Memâlik-i mahrûse 339

çârûb 245

Çatalca Kazâsı 1421

çavdar 992

Çavuş 229, 230, 232, 236, 247, 530n, 1352; —başı 155, 464, 878, 1196, 1265, 1323, 1355, 1404, 1421, 1483; —başı Ağa 1098; —başı odası (Bâb-ı 'âl'de) 814; —başı-i sâbık 929; —başılık 181, 464, 878, 929, 952, 1430; —başılık mertebesi 408; —başılık Vekâleti 954; —i Ocak-ı sâbıkâ 834; —lar 525; —lar Kâtibi 155; —lar Kitâbeti 464, 1430; —luk 229; —ma'iyyetiyle 1454; —mübâşeretiyile 1159; Yirmi Beş Bölüğün —u 1252; Yirmi Bir Bölüğün —u 1373; Baş— Vekîli 871, 834

çay verilmek 987

çayır 992; kibârın atları —a çıkıyor 867; —a çıkmak 1137; — takımı 867

Çeçen 208; — Kabilesi meşâyihi 204

çegâne; nağme-i nâ-râst-i —i çengâne-i lâf u güzâf 933; —i hûş-âheng sadâları 1214

Çeh; —'in râhibi 989; — Kırallı 854

çehre 848, 1072, 1498; zîşt— 817; —fersây-ı ma'raz-ı şefâ'at 1270; —furûş-i huşûnet 1193; zîşt—gân-ı nüvâziş-i etvâr/evzâ' 414; —i ârâmları kırgun 788; ilmâ'-ı —i beşâset 1172; —i bî-behre 1056, 1373; —i bî-behre-i fi'âli 785; —i bî-behre-i hisâl 785; —i direm 1301; —i feyz-behresi 1312; —i gadr 1171; —i gazab 1356; —i habâsetleri 1171; —i hamiyyet-behre 1044; —i huzurları kırgun 788; —i ibkâr-ı hayâlât 1024; —i ikbâlleri 1034, 1127; ilmâ'-ı —i imtinân 1495; —i infî'âl 1356; —i istinkâr 1498; —i mehûl 849; der-âgûş-i —çehre-i merâm/mültemes 738; —i meziyyet-behre-i metânî 1446; —i meziyyet-behre-i sebât 1446; —i müdhîşe 849; —i nâmûsları 907; —i neşâtlar 698; —i rnk u meskenet 110; —i sadâkat-behresi 1198; —i safvet 268; —i vedâd 268; —i vücûd 797; —ler 894; —nümâ 1428; —nümây-ı beşâset-i bî-gerân 368; —nümây-ı cür'et 343; —nümây-ı infî'âl 930; —nümây-ı mecâl 554; kara gülmez —sinde 1064
çekdiri/çekdirme 489, 1272

çeki; — hatab 1001; — siz mu'amelât-ı girân-bâr 819
Çekmece; — açığı 483, 1421; — havâlisî 1463; — i sağır Kazâsı 965; — ler 221, 711; — tarafı 1423
çekmeceler 858
çelebi 483; safâya mest kâblayan nâzende — ler 483; lâ-ubâlî tabî'at — yân 1381
Çelebi Efendi (Esmâ Sultân Kethudâsı, Mustafa Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 1241, 1242
Çelebi Efendi (misâl olarak verilen muhayyel şahıs) 828
Çelebi Paşa; bk. Mustafa Ağa/Paşa (Çelebi)
Çelebi-zâde (Şeyhulislâm, Vekâyi'-nüvis) 1050, 1051
çelenk 195, 514
çene haflâfi 752
çeng 1255; halîde-i — 354; — i hüş-âheng sadâları 1214
Çengâne İskelesi'nin muhâfazası 460
çengelîstân; cây-ı — 520; sa'b — 41
çengî; kol kol — ler 1362; — ler 1362; Rumeli çingânesi — leri 1359; — lik hevâsı 1214; — lik tarîkası 1214
Çepar-zâde; bk. **Çapar-zâde/Çepar-zâde/Çebâr-zâde**
çeparzlanup 1365
Çeprastlı dâmâdı (Kilis ve A'zâz Mukâta'ası) 665
çerâgâh; — i ikâmet 192; — ı Kağıd-hâne 173
çerâğ; — ı câh pervânesi 1153; — ı emel 1174; — ı ferr 821; — ı hâs 1160; — ı haşmet pervânesi 1153; — ı iddî'âlar 160; — ı ikbâl 821; — ı mâh-ı münîr-âsâ 650; — ı ümmîdi 1132
Çerâkise 222, 543, 1289, 1408; ebâlise-i — 735; sûret-i saltanat-ı — 1357; — i Mîsr 1368
çerge; — ler 405; — zen-i ârâm 412
çerka; hurde-dânî ma'rekesinde — cı 1363; — cı 538, 930; — laşurken 1502; — topu gibi 1482
Çerkacı Paşa bk; 'Ali Ağa/Paşa (Çarkacı/Çerhacı/Çerkacı)
Çerkes 206, 208; — çebkânı 987; küçek — i bıçak 1075; — kabâ'ili 206
Çerkes Paşa (Çerhacı) 194, 197
Çerkeş Kasabası (Anadolu'da) 144
çerşm 178, 702; beste — 959; girişme-perdâz-ı — 1382; isâle-i eşk-i — 1189; rüşenâyî-i — 1293; şehlâ — 1226; gürisne — ân 862, 1156; merdümek-i — âsâ 150; — bend 1174; — bend olacak ef'âl 1219; — bend olacak sanâyî' 1219; — bendî-i sîmyâ-ger-i devrân 1361; — dâşt-ı nîm-fermân 485; — dâşt-ı nîm-işâret 485; — dâšte-i Mîsr 1033; — dâšte-i Şâm 1033; — i basîret 660; dü-merdümek-i — i cihân-bîn 799; meşhûd-i — i cihân-bînleri 1368; — i cihân-iyân 1461; — i dîğér 1352; — i dikkat 896,

958; — i eşk-bâr 388; — i girye-hîz 607; — i hâb-âlûd 1388; — i im'ân 958; — i im'ân ile nazar 331; güzârîde-i — i im'ânları 683; — i inbisâtları 698; — i rikkat 771; bâsıra-i — i türe-rûzî 1448; — nihâde 574
çerşme 1364; musaffâ — 1364; — değil, ebhur-i seb'a ile enhâr-ı erba'ayı icrâ eylese 1364; kuru — den nişân 142; kuru — gibi 145; — i âb-ı latîf 143; — i çeşmler 1229; — i müvâlât 434; — i nâ-sâf-ı insâfları 700; — ler 143, 144; sebil — leri 143; — ler bünyâd 1223
çete; — kayıkları 70, 968; — tarîkı 605
çevgân; 'arsa-i — bâzî-i bî-gerân 802; — ı himmet 963; — ı ikbâl 754; — ı sa'âdet 754; — ı sa'y 963
çibuk der-dehân 501, 506n
Çıldır 598; — Eyâleti 106, 1429; — üzerine 598; — Vâlîsî 106, 205, 1091
çinâr; şâh-ı — âsâ 757; — âsâ dirâz 40; dîraht-ı — gibi 610; — ı suffe (Türbe-i hazret-i Hâlid'in ziyâret revzenesi mukâbilinde vâki') 143
Çınar (Üskûdar'da) 143
çırağ 86, 387, 1312; — lar 1496; — lîğ 86
Çırpıcı Çayırı 1184
çiçek dedikleri 'illet 995
çift; — ci 662; — ci makûlesi 218; — ü çubuk misillü kâr u kirdârları 317
çiftlik 135, 1275, 1366, 1443, 1445; — i bağçesi köşkünde 309; — i merkûm Kethudâsı 229, 670; — ler 950
Çilingir 237, 238
Çin; — semtleri 395; — Ülkesi havâlisî 395
çini; — dolablâr 978; — piş-tahta 978
Çinse [=Gintsî, Sofya'dan sonra] Karyesi 967
Çirmen; Livâ'-ı — 855, 1429; — Kasabası 79; — Kazâsı 67; — Mutasarrıfı 149, 1325
çit; — kâr-hânesi 1002; elvân — envâ'ı 1002; — ler-in a'lâsı 1002
çoban 662, 1464; — makûlesi bir tâ'ife 990; ac kurd sürbesi — sız köpeksiz koyun sürüstüne girer gibi 859
Çoçora (Boğdan'da Nehr-i Burut kenârında Falçı Geçidi'nde) 551
çorba 244; — cı 232, 236; — cılar 232, 234, 237; — cılık irâdı 236; — cılık ta'yîni 236; ellî dört bölügün — cısı 683
Çorlu/Çorlu 67, 108, 965; — ehâlisî 108, 308; — etrâfı 108; — havâlisî 66; — Kasabası 1180; — tahrîrâtı 1181
Çorom Bonaparta [=Jérôme Bonaparta, Paris'de imperatorun birâderi] 1104
Çorum 599; Livâ'-ı — 856, 1429; — Kazâsı 106; — Sancağı 106; — Sancağı'na mutasarrıf 855
çömlek; ta'âm takımı çanak — 979; — çakırdısı 1038

çuka 74, 237; âl sâya — 1005; ince — 995; mor — 237; —cı 748; sırma işleme kenârî — gâşiye 1027; — kâr-hâneleri 981; —lar 74; kırmızı/mâ'î — nîm-ten 230; yeşil — nîm-ten 237; gögez ve arkaları fıstık — nîm-tenler 234; mâ'î — potur 234, 237; yeşil — serhadliler 234
Çuka 262; — adaları 260

Çukadâr 530n, 1428, 1445; Baş— 880, 1163, 1312; — Ağalık 64; —ân 1360; —ı hazret-i Tâcdârî 1312; Baş—ı sâbık 892; —ı Şehriyârî 1430; baş—lar 446, 1312; baş—lık 690; baş—lıkları 241

çul; cedîd —lar 1110

çuval 154; —lar 858

Çuyse (چويسه) = Drzewica, Krakow Varşavya arasında) postası 983

D

dâbbetü'l-arz şeklinde 838

dâd 630, 648, 695, 720, 762, 763, 1167, 1461; bi-dâd 627, 648, 803; —ı melhûfîn 374; —ı merdâneğiği icrâ 1394; —ı mukâvemeti icrâ 1500; — istigâseleri 760; bi—lar 763; zir-i pençe-i bi—ları 726; — ü dihiş-i maslahatları 751; meşgûl-i — ü sitâd 262, 1253; şifte-i — ü sitâd 1475; — ü sitâd 694; — ü sitâda ibtidâr 1374; — ü sitâd birle tena“um/tereffüh 1376; — ü sitâd ile mu‘âmele 1335; — ü sitâd ile tena“um 1255; — ü sitâd-ı sened mâddesi 837; — ü sitâd-i umûr-i devlet 756

dağ; — âdemisi gibi 1428; —dan dağa gürizân 759; atmak diler ol —ı bir turnağla 1193; —istân 1021; bih-ı mugaylân-zâr-ı —yânı 710; nâm-ı —ı 711; —iler tehaddüsü 716; — kedisi hikâyesi 495; —lar 991, 1010; —lar gibi 825; —lar gibi baş eğmezdi eflâke 1390; —lu/dağlı 78, 108; —lu eşirrası 89; —lu eşkiyası 78, 88, 138, 710, 737; —lu harâmisine tûfeng 872; —lu haşerâtı 702; —lular 108, 177, 178; —lu mâd-deleri 383; —lu maslahatı 178; —lu nâmında dâğiler peydâ 709; —lu tâ'ifesi 107, 149, 179, 710; —lu tâğileri 56, 66, 85; —lu tugâtına sergerde 177; def'-i tugât-ı —luyân 710; kara— olsa 1157; — tarafları 1010, 1011; — üstü bağ 520; — üzerlerinde vâfirce bîgât 1021

dağdağa 908, 1082; ber-taraf-sâz-ı — 310; bi— 152, 559, 1215; def'-i — 712, 1263; îrâs-i — 624; derûnlarını —dan ihlâ/tasfiye 1403; hengâm-ı —encâm 435; —engiz-i bâli 798; —engiz-i dil-i pür-halecân 1193; —engiz-i ihtilâl 1234; hâdise-i nâgeh-resây-ı —fersâ 1181; —fersây-ı havâtur 1357; ber-tarafsâz-ı —i bâl 501, 506n; —i dehr-i bukalemûn 809; —i derûnları 777; —i hâtur 569n; —i me'âş 1051; —i nâsdan âsûde-i serâğ 821; —i te-hakkuk ihtimâli 1406; —nümûn 684, 1393;

sâha-i derûn-i —nümûnları 646; —perdâz-ı kulûb 1147; pey-siper-i —resân 1267; darb-ı hezeyân-ı —rîz 773; —rîz-i endîşe 1316; —rîz-i halecân 1316, 1385; —sâz-i dil-i sevda-zedesi 1473

Dağdeviren-oğlu; bk. Mehmed Ağa (Dağdeviren-zâde, Edirne Bostancı-başısı)

Dağıstân 206, 208, 542; ehâlî-i — 205; aksây-ı — hudûdu 222

Dağlar Delisi 177

dâhiye 377; —i 'azîme 1243; —i cesîme 58; —i dehyâ/dehyâ' 42, 140, 178, 183, 556, 626, 739, 895, 1080, 1164, 1404, 1465; —i dehyâ zuhûru 1034; dakîka-dân-ı —i devrân olanlar 649; —i hamûş 774; —i hured-fersâ istimâ'ı 1057; —i siyehkâr 1468

dahve-i kübrâ vakti 1061

dâ'î 449; —i lecâc 419; —i nizâ' 419; —ler 1356

dâ'ire 6, 33, 36, 38, 45, 52, 57, 59, 67, 79, 87, 92, 94, 121, 145, 245, 304, 327, 446, 447, 459, 613, 702, 714, 971, 991, 1005, 1020, 1282, 1340; derûn-i — 891; ehâlî-i — 891; etrâf-ı hânesinde olan — 1260; fevkânî bir büyük — 974; idâre-i — 45; müte'ayyinân-ı — 1428; vasat-ı — 866; vüs'at-ı — 693; —bend-i cem'iyet 316; —i ahkâm 186; —i âmâlleri 81; —i cem'iyet 80; —i cem'iyetleri 802; —i cesîme 1200; —i çengâl-endâz 1211; —i dâbireleri 1317; —i derûnu 1473, 1508; —i devlet 1357; —i dîde-i dil-i vâlideyn 150; —i dîde-i ıztırâb-keşânı 1203; —i dîn 1357; —i edeb 1241; —i edebden hâric 870; —i emânî 124; —i erkândan hâric 870; —i fâhire-i nev-câh 1162; —i gâ'ire 79; —i haşmet 917; —i hâtırları 1386; —i hestî 138, 330, 1276; —i hümâyûn 120, 1265; —i ikbâl 521; —i iktidârı 687; —i iltizâm-ı sahilîhi 270; —i imkân 1393; —i imkândan beder 366; —i imtiyâz 604; —i inkıyâd 141, 1279; —i itâ'at 59, 175, 419, 1125, 1279, 1241; —i ittîfâk 253, 1276, 1330; —i 'izz 917; —i kebîre 976; —i ma'îşet 82; —i me'âşları 232; —i me'mûriyetleri 228; —i merâm 123; —i merkez gibi kuşadup 1354; —i muhâlefet 94; —i mülâhaza 1393; —i mülk-i 'Osmânî 1282; —i müntehabesi 1082; —i müşârun ileyh 520, 1069, 1428; hıdemât-ı —i müşârun ileyhâ 1040; —i nüfüzları 186; —i ra'iyet 175, 188; —i refâkat 1012; —i Saltanât 1054, 1270; —i savâb 1378; —i Serdârî ittisâlinde 1142; —i şekâvet 1271; —i şuhûd 565; —i tâ'at 188; —i te'ayyûn 521; —i te'ayyüşleri 517; —i te-hammülleri 1089; —i usûl-i me'mûriyet 1339; —i vâfire 1480; —i vesf'a 323; —i Ve-zâret 202; —i vüs'leri 1089; —i zâhire-i (زاهره) Sultânî 1303; —i zâhire-i devletleri 762; —i zâhire-i zuhûr 1408; —i zâhireleri 901, 1142, 1312; idâre-i —i zindegânî 1456; —keş-i

himâye 1247; —keş-i hîrîz 1247; kendü —ler-
iyle başbuğlar kalmağla 670; —nişîn-i halvet
1163; —ler 326, 971, 1219, 1360; —lerinde
perverîde 516; kendü —mîze 1006; cümle-i —si
428; kendi —si 1393; —si halkı 67; —sinde
mihmân 1427; —tû's-sev'-âsâ 904

dâ'îye 307, 1413; —i fâside 618; —i hevâ 1358;
—i hücum-i nâgehânîleri 215; —i istiklâl 586;
—i lâğîye 636, 1345; —i muhâfaza 425

dakîka 283, 819, 1220; —dân 1352, 1358; —dân-
lar 576; —dân-ı dâhiye-i devrân olanlar 649;
—i me'mûriyyet 277; —i muhtâre 676, 677;
—i râz-ı İmperator 451; —şinâs 1076, 1350;
—şinâsân 354, 1220; —şinâsân-ı ricâl 1125;
—ya vâkîf olanlar 677

dalâlet/dalâl 52, 54, 55, 463, 645, 1145, 1345,
1406; bedreka-i râh-ı — 1271; delîl-i râh-ı —
1426; dil-i pür— 53; efgende-i hufrâ-i — 895;
herze-gerd-i vâdî-i — 355; ittihâd-ı müşrik-i
bâhiru'd— 729; sergerde-i ehl-i — 612, 728;
ehl-i — 1427; maksemden hisse-mend-i — 707;
menşe'-i — 141; nasîb-i ehl-i — 436; râh-ı —
177; rûkn-i rekîn-i — 1399; sevk-i semt-i —
747; tarîk-ı — 107; meslek-i —âğîn 376;
merkez-i —i kadîm 53; delâlet-i bâ—leri
1375; delâlet-i —leri 431; sâmi'a-zed-i —
medâr 1033; gürûh-i —nihâd 288; makarr-ı —
nihâd 1032

dalkılıc 490, 623, 662; — bir gâzî (serhadlı yeniçeri
kıyâfetine) 977; — hey'etinde 1395, 1500; —
mahalleri 505n

Dalmacya/Dalmaçya 166, 222, 298, 365, 400,
542, 732, 771, 1106, 1109, 1112, 1118; —
derûnu 397; — Eyâleti 401; — hudûdu 623; —
memâliki 393; — tarafı 302

Dalmenara (=Marquis d'Almenara, İstanbul'daki
İspanya Elçisi) 391

Daltaban-zâde (Kilis Mutasarrıfı) 664, 665

dalyancr; balık gözeden — gibi 707

dâm 1078; üftâde-i — 753; efgende-i —ı âmîziş
770; —ı belâlarına giriftâr 904; üftâde-i —ı
firîb 167; —ı ibrâmlarına râm 885; —ı ifhâma
râm 318; üftâde-i —ı igfâl 167; tertîb-i —ı ig-
tiyâl 1385; efgende-i —ı inkiyâd 1353; üftâde-i
—ı kürbet 1355; üftâde-i —ı merâm 655; —ı
iskâta râm 318; —ı rehâ nâ-yâb 1388; —ı
sayyâd 634; efgende-i —ı ülfet 770

dâmâd 391, 957, 1038; —ı Sadr-ı pâkîze-nihâd
464; —lar 885; —lık kâm-rânlığı 1190

Dâmâd-zâde (Şeyhulislâm) 123

damarlarımı bularak 1495

dama taşları gibi hâli haymeler 1068

dâmen/dâmân 521, 760, 1367, 1468, 1470; pâk—
1074; pençe-zen-i — 1382; takbil-i — 107; —
âlûde-i gayb 1173; —âlûde-i tühmet 1269; —
bûs-i mübâyâ'at 1205; —bûsî-i hazret-i Sad-

ra'zamî 1028; —çîn-i hâkden fenâ 1477; —
çîn-i küşe-i ikâmet 1342; —dâr 1469; — der-
meyân 313, 458, 714; — der-meyân-ı ihtimâm
463; —efşân-ı cihân 1296; —efşân-ı istinkâr
306; teşmîr-i — eylemek 401; —gîr-i umûr-i
cumhûr 115; —gîr-i Yûsuf-i Ümmû'd-dünyâ
1456; —i âşık gibi çâkçâk 1378; —i 'ırz-ı
mevhûm-ı ocağa 1261; —i berzede-i tathîr-i
ibrâm 233; —i berzede-i tathîr-i kadr 233; —i
cibilletleri 552; —i eymen-i âlîleri 1204; —i
fursat 1385; —i himmetine âvîzân 879; teşmîr-i
—i ihtimâm 94; —i ikbâl 738; —i imkân
821; —i mahtûbe-i mülk-i mazbûta 261; —i
maslahat 47; —i memleket 1401; —i mülkleri
251; —i nezâhet 118; —i re'y-i rezîn 1165;
—i recâ 169, 552; —i rızâ 1261; —i Sadâret
1081; —i sem'-i ecillâ 121; —i şefâ'atlerine
âvîzân 1270; —i şerî'at-i garrâ 542; esdâl-i —
i şirâ' 1272; —i Vezâret 390; —i zennî-i tünd-
bâd 1395; —keş-i ferâğ 821; —leri meydân
ustalarının ellerine girmekle 800; — ü pîrâmen-i
'âcîzâne 27

dânâ 556, 626, 845, 875, 1158, 1385, 1424, 1480;
hakâyık-ı kevnîyyeye — 626; merd-i — 1393;
— âdem 1427; —yı dekâyık-ı ahvâl-i divel
114; —yı fenn-i celb-i nüfûs 895; —yı rusûm-
i devlet 1425; —yı tabâyî'-i dehr 1434

Danimarka 550; — Devleti Elçisi 1027; — Dev-
leti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin mini-
stirosu 347; — Kıralı 854; —lu 1134; — mem-
leketleri 1133; — vârisi 853

dânîşmend; —ân 909; —ân-ı fûnûn-i harbiyye
1396; —ân-ı tevârîh-intisâblar 640

Danska/Dancak [=Gdansk, Baltık sâhilinde kâ'im)
406, 1002, 1006, 1012, 1015, 1019; — duka-
i cedîdeleri 1017; — İskelesi (Leh muzâfâtından)
559, 993; — Kal'ası 1005, 1010, 1012, 1017;
— sevâhili sığlarında 1012; — Şehri 1010,
1012, 1013

dâr 201, 205, 317, 578, 914, 923, 1281; ol —dan
geçmiş olmalarıyla 1379; —cyn 914, 923; —ı
âhret 536; 'âzim-i —ı bekâ/bekâ' 180, 516,
663, 1235; —ı bekâ 947; —ı cinân 516; —ı
dünyâ 725, 896; —ı fesâdları büride 1281; —ı
hükûmet 1106; —ı İslâm 307; 'azm-i cânib-i
—ı mücâzât 1478; —ı nâ-pâydar-ı dünyâ
1464; —lanna 'âzîmet 1411; —u'd-darb-ı 'ayâr-
hâne-i dünyâ 590; akvây-i âlât-i — u gîr 679;
âsûde-i mesgale-i — u gîr 935; dest-zen-i es-
bâb-ı — u gîr 1155; — u gîr 694; —u'l-âmâl
olan Âsitâne-i feyz-iştîmâl 1504; —u'l-bevâr
1501; rû-be-râh-ı cânib-i —u'l-bevâr 637; —u'l-
bevâra müsâfir 479; 'azm-i cânib-i —u'l-cezâ
1390; —u'l-cihâd-i Belgrâd 1280; 'âzim-i —
u'l-hulûd 123, 185; —u'l-hulûd 86; —u'l-ifâdel-
er 879; —u'l-İslâm 1071; 'âzim-i —u'l-karâr 38,
67, 758; 'azm-i cânib-i —u'l-karâr 566n, 578;

—u'l-mücâzât 55, 882, 1318, 1392; —u'l-mülk 156; —u'l-mülk-i bekâ 640; —u'l-mülkü olan makarr-ı me'âli-mikdâr 361; —un-nedve-i erbâb-ı gavâyet 1266; —u'l-vikâye-i hrız-ı Samedânî 1232; —u'r-rûh 1414; —u'r-rûh menzilesinde 1415; cânib-i —u's-selâm 182; grıbtâgâh-ı —u's-selâm 1422; müteveccih-i —u's-selâm 1267; nümüne-i —u's-selâm 1280; —u's-selâm 86, 111; —u's-selâm-âsâ 1215; —u's-selâm-ı emn 153; —u's-selâm-ı İslâm 644, 726; —u's-selâm-ı necât 153; 'azm-i —u's-sürur 592; —u's-şerî'a 895; —u'z-ziyâ'a sûreti 691

Dârâ; 'arz-ı huzûr-i Dâver-i —cenâb 788; 'arz-ı 'izz-i Dâver-i —cenâb 788; makbûl-i Pâdişâh-ı —gulâm 162; Dâver-i dâd-âver-i —haşem 1302; Dâver-i —menkabet 186

Darağacı nâm mahal (Şebeş'ten sonra) 196, 567n, 577

dârât 385, 527, 559, 1160, 1505; debdebe-i — 745; kesb-i — 65; —i Mülûkâne 1422; —ı müşîrâne 530n; —i Vezîrâne 528; —ları 1360

darb 328, 512, 513, 758, 759, 795, 1064, 1097, 1367; âmade-i — 328; bâb-ı — 1213; —a bîkudret 303; —e-i dūr-bâş-i istiskâl 524; —e-i harbe-i serzeniş 904; —e-i şurtî-i ser-deste 1215; —e-i zâbitân 1215; —en 301; —etdirmek gibi 668; —ı düşünâm 1080; —ı erganûn-i kıl ü kâl 346; —ı hezeyân 1080; —ı hezeyân-ı dağdağa-rîz 773; —ı huyâm 58, 79, 92, 302, 537, 1320; —ı huyâm-ı ârâm 66; —ı hûş 1460; —ı kelâm 1167, 1412; —ı kelimât 1445; darb-ı —ı mühişe 483; —ı lisân 157, 334, 519; —ı lisâna mâlik 1129, 1380; —ı lisân eylemesi 1379; —ı lisân-ı istinkâr 926; —ı lisân-ı tahzîr 926; —ı makâl 699; —ı mesel 989; —ı mu'âmele-i girûdâr 414; —ı nâkûs-i hezel 1170; —ı nâkûs-i istihzâ 1170; —ı niş 1417; —ı sâyebân-ı ârâm 1154; —ı şemşîr 1280; —ı şemşîr-i 'Osmânî 1343; —ı tîğ-ı berrân 38; —u'l-mesel-i evfâh-ı 'âlemiyân 727; darbu'l-mesel-i elsine-i 'âlemiyân 721; —ü'l-mesel-vâr 705

Darb-hâne 226, 687, 786, 852; —Emîni 521, 796; Emîn-i —ı 'âmire 589; Nâzır-ı —ı 'âmire 1144; —ı 'âmire 75, 226, 1048; —ı 'âmire zergeci 368; —ler 187; —mesâlihine âşinâ 1144; —Nâzır 797, 807, 864, 868, 1144; —Nezâreti 1430

darben; nev-icâd — 688; —sademâtı 41; hedefzen —ler 772; musib —ler 772

Darşın (دارشین =Tarczyn, Krakow Varşavya arasında) postası 983

dârû 148; —dan geçmiş gibi 1387; —hâne-i efkâr 314; —hâne-i himmet-i Mülûkâne 228; —hâne-i tedâbir 314; —yi cân 154; —yi füsûn 433; —yi hred-fersây-ı ikbâl 1153; —yi hûşber-i fesâne 1366; —yi hûşber-i füsûn

1366; —yi hûşber-i mevâ'id-i sâ'ire 1326; —yi hûşber 423; —yi hûşber-i fikrleri 556; —yi hûşber-i firâsetleri 556; —yi hûşber-i hâb-ı harğûş 904; —yi hûşber-i hâssa 785; —yi hûşber-i lâf 729; —yi hûşber-i temenniyet 729; —yi hûşberden nişâne 1164; —yi kıtâl-i ikbâl 1378; —yi mekr 433; —yi müdâvât 681; —yi tedbîr 681

Dârû'l-emâre; bk. İstanbul

Dârû'l-hadis Müderrisi 142, 617

Dârû'l-hadis-i 'Ali Efendi 1489

Dârû'l-hadis-i 'Osmân Efendi 1489

Dârû'l-hadis-i Süleymâniyye Müderrisi 1484

Dârû'l-Hilâfe; bk. İstanbul

Dârû'l-hicre (Ka'be-i mu'azzama'ya takliden yapılan binâ) 49

Dârussa'âde; —Ağalığı 1312; —Ağası 44, 171, 516, 841; —Ağası 807, 855, 1200, 1304, 1305; —Ağası odası 1304; —ti'ş-şerife Ağalığı 516; Ağay-ı —Yazıcılığı 841

Dârû's-saltana (ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i hüner ü kemâl olan) 73, 267n, 312, 361, 483, 507n, 652, 656, 755, 769, 783, 879, 1151, 1179, 1215, 1354, 1376, 1379, 1406, 1414; 'âmme-i sekene-i — 313; beşere-i sekene-i — 1417; derûn-i — 1213; dervâze-i — 737, 798; fezây-ı kazây-ı — 1477; Halic-i — 456; harim-i — 1372; Kâdî-i — 833, 1360, 1477; keşti-i girân-bâr-ı — 361; kulûb-i sekene-i — 337, 792; muhâfaza-i — 801; nefsi-i — 419, 1376; piş-gâh-ı — 497; sâmi'a-i sekene-i — 1497; sekene-i — 500, 508n, 556, 906, 1321, 1411, 1441, 1472; —cânibi 314; —ehâlisi 768; —Kazâsı 1476, 1489; sekene-i —kulûbları 1325; —ti'l-'aliyye 375, 480, 775; —ti'l-İslâmiyye 1343; sekene-i —ti's-seniyye 335; —ti's-seniyye 137, 335, 648, 1041, 1503; —ti's-seniyye halkı 1138; bk. ayrıca İstanbul

Dârû's-sinâ'a; —ıtlâkı 691; —ı'âmire 121; —ı'âmire piş-gâhı 390; —ıikbâl 103; —ısipihri bedî'u'l-bünyân 186

Dârû't-tibâ'a 1222; —misillü âsâr-ı mehâsin 692

dâstân/destân 15, 363, 438, 526, 538, 760, 1155, 1190, 1370, 1419, 1437, 1505; ceride-i — 119; dillerde — 332; makâma münâsib — 626; seyf-i — 1284; sûret-i — 574; şu'be-i şecere-i — 1185; velvele-ârâ — 1365; —âşiyân 16; cümle-i — 527; dâstân-ı 'acib 574; —ı âtiyyü'z-zikr 319; —ı Ebû Dülâme 151; —ı eslâf maktûlesi 1164; —ı fitne 645; —ı hred-fersâ 480; —ı hukemây-ı eslâf 15; —ı 'ibret-âsâr 12; —ı 'isyân 645; hezâr—ı kilkleri 1503; hezâr—ı lisân-ı sühan-verân 1457; —ı menkulü 1426; —ı münker 574; —ı şebâne 330; —lar 1216, 1408; zikri âti —sâhibi 574; hezâr —zebân-ı sühan-verân 1301; hezâr—ı zebânları 1503

Dâv (Bahr-ı Süveyş seffesi) 608

da'vâ 20, 77, 95, 103, 277, 316, 319, 353, 552, 609, 989, 1095, 1258, 1462; âzâde-i külfе-i — 688; neficesiz — 479; —cı 282, 1330; —lar 407; —y-ı gayr-ı makbûl 196; —y-ı hak 277; —y-ı hulûs-nifâk 55; —y-ı istîmânları 177; —y-ı itâ'at 177; —y-ı ittîfâkları 96; —y-ı Kırâliyyet 558; —y-ı mahabbet 749, 1127; —y-ı teferrûd 77; —y-ı koparmak 282

Dâver; deydenе-i pür-meymene-i —âne 25; küşte-i tîğ-i kahr-ı —î 580; mu'âmele-i —âne 118; resîde-i sem'-i hazret-i —î 1482; serîr-ârây-ı —î 540; zihn-i —î 1242; —i 'âli-cenâb 911; —i Cem-kadr 660; —i Cemşîd-menkabet 1297; —i dâd-âver 1356; —i dâd-âver-i Dârâ-haşem 1302; —i dâd-ger (Hz.) dergâhından istid'â 1495; —i dâd-ger (Hz.) dergâhından niyâz 1495; 'arz-ı huzûr-i —i Dârâ-cenâb 788; 'arz-ı 'izz-i —i Dârâ-cenâb 788; —i Dârâ-menkabet 186; —i deryâ-dil 1277; —i devrân-i Hidîv-i hande-rû 1449; yakîn-kerde-i —i kerâmet-per-ver 1486

da'vet 43, 46, 48, 113, 279, 283, 295, 367, 371, 384, 447, 466, 490, 499, 503, 505n, 536, 537, 559, 563, 764, 786, 789, 819, 829, 883, 887, 926, 950, 959, 1004, 1026, 1032, 1059, 1095, 1141, 1148, 1159, 1166, 1170, 1182, 1184, 1187, 1216, 1244, 1255, 1259, 1261, 1262, 1265, 1268, 1271, 1326, 1345, 1362, 1371, 1375, 1383, 1411, 1439, 1443, 1447, 1463; bi'd— 950, 1326, 1370, 1375; bilâ— 738; dest-i cünbânî-i — 428; dest-sây-ı — 1176; hasbe'd— 595; ma'nevî — 321; ma'nevî —çilik 786; —i eşkiyâ 787; —i hafıyye 506n; —i ittîfâk 269; —i mazarrat 563; —i müşârûn ileyh 1176; —i nihânîleri 499; —i 'ulemâ 1266; —nâme 1176, 1328; —ler 1259; —lerine icâbet 926; —siz gidenler 988; —tezkiresi 985

Dâvud 'aleyhi's-selâm 843; keff-i —i-eseri 1495

Dâvud-paşa; — Kasrı 965; — Medresesi 1489; — Sahrâsi 192, 537, 588, 599, 600, 688, 1184, 1319, 1326, 1358; — Serayı 1250; — tarafı 1039

dâye 723

Dâye Bağlarr; — semti 602; — nâm mahal 1513

dayılar 69; —şivesinde 1465

De Lablanş (Fransa'da Baş-vekil Şampani[=Cham-pagny]'nin yeğeni, Baş Sır Kâtibi) 1136

de'b 676, 1316, 1354, 1392; hilâf-ı — 1453; —i bî-edebi 1497; —i Devlet-i bülend-revâk 391; muktezây-ı —i dîrîn 1448; —i dîrîn 591, 756, 789, 1150; —i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn 408, 1428; —i dîrîn-i Devlet-i 'Osmanî 1512; —i dîrînleri 783, 1238; —i esnâf-ı bî-mürüvvet 500; —i Husrevâne 173; —i kadîm-i Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl 953; —i münâzara 486; ber-müceb-i —i nâ-ma'kul 1266

Debbâbe (Tâ'if Gazâsi'nda, âlet-i hisâr) 680

Debbâğ-hâne kilâbından 1170

Debbâğ-zâde Efendi (Medîne Kadısı) 72

debbûs; —be-dest 499; —be-keff 932

debbebe 385, 559, 705, 1160; terk-i — 163; —bahş-ı meydân-ı iştihâr 478; —endâz-i vürûd 944; —i 'azime 522; —i dârât 745; —i dehşet 115; —i haşmet 745; —i Husrevâne 698; —i kôs-i satvetleri 715, 1434; —i Mülûkâne 60; —i satvet 633; —i vezîrâne 33; —sâz-ı kôs-i satvet 1513

deccâl 894, 1155, 1424; hem-hâl-i —i a'ver 759; —i beytülmâl 1322

Dede-zâde; rûhâniyyet-i — 1490

def' 140, 280, 281, 298, 303, 311, 313, 394, 395, 452, 660, 661, 861, 1056, 1256, 1314, 1330, 1331, 1332, 1357, 1372, 1395, 1413, 1440, 1453, 1492; tahsîl-i esbâb-ı — 251; —i 'akîre-i istimdâd 1256; —i 'akîre-i istizhâr 1256; —i belâ 1061, 1074; —i belıyye 720; —i cebânet 1268; def'-i cem'ıyyet 792; —i dağdağa 712; def'-i dağdağa-i kıl ü kâl 569n, 1263; def'-i düşmen 634; def'-i düşmen-i dîn 127; —i eşkiyâ 80; —i eyâdî-i mazarrat 258; —i fesâd 1192; —i fesâdât 280; —i fitne 104, 783, 1192, 1270; —i fitne-i melhûz 1057; —i gâ'ile 179, 194; —i gâ'ile-i Hâricî 377; —i gâ'ile-i şerr 33; —i gâ'ile-i şûr 33; —i gavâ'il 94; —i gezend-i hasm 258; —i hâdise-i şikâk 481; —i harbî mâddesi 1047; —i hasâret 104; —i hecme-i husamâ 257; —i humâr 979; —i ihtilâl 1332; —i ihtilâl-i memâlik 335; —i kâl ü kıl recâsi 345; —i kifâh 1383; —i meclis 110, 528, 781, 1254, 1356, 1374; —i meclis-i a'yân 1028; —i meclis-i süferâ 1028; —i mevânî' 876; —i mu'ârız 763; —i mütegalıbe 1192; —i nefsanıyyet 1329; —i nizâ' 1383; —i râhile-i sür'at 427; —i sâ'il 453; —i sâ'il bâbında 512; —i sâ'il kasdı 1075, 1243; —i sâ'il recâsi 320; —i sâ'il-i hasm 252; —i şerleri 249; —i şevâ'ib-i iltibâs 721; —i şevâ'ib-i şekk 721; —i şikâk 1329, 1332; —i tabî'î 784; —i tecâvûzler 1112; —i tehâşî 799; —i tesallut 281; —i töhmet kasdı 430; —i tugât-ı dağluyân 710; —i vahşet 520, 799; —i vahşet-i şurûr 1260; —i vücûd 78; —iyyelere himmetlerini recâ/tavsıye 765

defâtir; nigâste-i sahâyif-i — 551; —i 'atâyâ 244; —i erbâb-ı tedkîk 73; —i İrâd-ı Cedîd 230; —i kadîme 242; —i kânûn 230; —i kânûniyye 227; —i kulûb-i İslâmîyân 452; —i nizâmiyye 227, 230; —i nizâmiyyeleri 248; sebt-i —i tebyîn 227, 687; —i 'uhûd 250

define/defâ'n 615, 862, 1318; ifnây-ı — 97; —gibi 1318; deryâ deryâ —i bî-pâyânlarından 1229; mânend-i —i nihâde-i hazâ'in 685; —i zîr-i türâb 143

defn/defîn 389, 506, 524, 534, 982; ba'de'd— 507; — eden eşhâs 508; —i zemîn 152, 1207

defter 146, 182, 227, 255, 662, 712, 760, 793, 804, 818, 863, 1010, 1356, 1422; ber-müceb-i — 105, 152, 246, 713, 1047, 1110; dâhil-i — 227, 229, 237, 247, 819, 822, 1336; Emîn-i — 1437; hâric ez— 796, 818; isimlerini der— 1371; müretteb — 255; nigâšte-i sahîfe-i — 246; râdde-keş-i butlân-ı — 219; sebt-i — 996; ser— 339, 826; teslîm-i — 154; ismî —de mastûr 826; —e almup 1303; — Emâneti 155, 340, 465, 1430, 1437, 1441; — Emâneti Vekâleti 955, 1512; — Emîni 1323, 1454, 1483, 1512; — Emîni Vekîli 1077; —güne kağıdı 1092; —i defterî 227; —i cebânet 201; hâric-i —i hadd-i şumâr 1335; Emîn-i —i Hâkânî 45; —i hıyânet 201; hâric-i —i hisâb 500, 508n; —i sâbık 240, 689; nigâšte-i —i karâr 253; —i me'âş 244; —i mesârif 245; —i Müfredât 146; —i revâtib 245; —i tedrîs 910; —i Vezâret 36; —i zindegânî 530; —lû matlûblar 826; —lû Ocaklu 1335; — mücebince 349

Defterdâr 85, 658, 687, 724, 760, 824, 860, 1259, 1323, 1391, 1425, 1495; mazbût-ı gümâştegân-ı — 467; —ân 881; — Efendi 466, 724, 1501; — Efendi dâ'iresi 1142; — Emâneti mansıbı 1124; — Emîni 155; —i İrâd-ı Cedîd 801; —i müşârun ileyh 226; —i Ordu-yi hümâyûn 1125; —i Rikâb 1031; —i Rikâb-ı hümâyûn 1124; —i sâbık 860; —i Şikk-ı Evvel 226, 227, 599; —i Şikk-ı Râbî 384; —i Şikk-ı Sâlis 148; —i Şikk-ı Sâni 1259, 1314; —i vakt 45; furû-nihâde-i ceride-i —i 599; — Kisedârî 1512; —lar 657; Baş—lık 1143; —lık 599, 1124, 1140, 1168, 1174; —lık hil'atî 1126; —lık mülâbesesi 1319; —lık ser-rişesi 599; —lık tel-hîsi 1169; — Mektûbculuğu 45; — Mektûbcusu 1512; — Mektûbcusu Kalemi 45

Defterdâr Câmî'i (Tob-hâne/de) 145

Defterdâr İskelesi 1464

Defter-hâne 246, 1402, 1425; — verâlarında olan mahallâta 1267

değirmen; habb-i hubb-i dünyâ şiftelerini — gibi döndürüp dolandırıcı 895; boş — gibi tehî-gulû 794; —ler 1151

Değirmen Ocağı (Beykoz'da vâkî') 75

değnek 662; taş —ler 662

dehâ; ârâ'-i erbâb-ı — 684; ehl-i — 893; erbâb-ı — 630; sâhib-i — 126, 875; şîrin-kârî-i — 747; melâ'in-i pür—lar 445

dehân/dehen; bezle— 1499; beste— 647; bîrûn-i havsala-i — 1379; dürüş— 1097; feth-i — 1183; feth-i deriçe-i — 475, 1355; hall-i ribât-ı hemyân-ı — 1030; hasret-keş-i — 1030; herze— 820; kârîz-i — 499; kec— 959; kende— 1337; nakş-ı — 1511; nîm— 949; sedd-i — 596; tehî— 1307; yâve— 931; yek— 805,

1059, 1177; —âlây-ı bâde-i ikbâl 447; —bâz 1269; —bâz-ı nefrîn 1196; —bâz-ı ta'n 1196; —güşây-ı bahs 364; —güşây-ı cîdâl 364; —güşây-ı hezeyân 217; —güşây-ı istifâr 1239; —güşây-ı la'net 209; —güşây-ı levm 1170; —güşây-ı nefrîn 209; —güşây-ı ta'n 1170; —güşây-ı takrî' 1256; muzga-i —ı dendân 338; —ı herze 217; deriçe-i —ı herze-feşân 272; kârîz-i —ı kâzûra-rîzleri 1417; kârîz-i —ı murdârları 1198; —ı herzeyi bâz 1475; —ı hezeyân 217; —ı kîl ü kâlleri 166; —ı mevhumî gibi ma'dûm 1075; deriçe-i kârîz-i —ı sedd 1059; felâhûn—ı pür-hezeyân 809; —ı tahsîn 1044; —ı teslîm 1044; —küşâd 1150; küre-i —ları 332; —ları mahît 822; —larına mûhür-zen-i sükût 65; —lerini mesdûd 827

dehkân 1378

dehlîz; germ-hîz-i —i gürîz 1445; —i gürîz 1061

dehr; âşûb-i — 1457; mizâc-ı — 157, 692, 922, 1097, 1250; sebt-i ceride-i — 1233; tabâyî-i — 171; vükelây-ı — 1238; vâkıf-ı râz-nâme-i — 772; —âzmâ 'ukalây-ı huddâm 1122; —âzmâ serân-ı asker 1122; mizâc-ı —e vâkıf 109, 1358; ahvâl-i —i bî-devâm 1419; evzâ'-ı nâ-behencâr-ı —i bî-karâr 103; —i bî-sebât 882; şîrin-kârî-i —i dâhirden gâfil 1122; —i fenâ-siriş 142; —flîği intihâb 729; —ıyye 898

dehşet 1068, 1113, 1150, 1191, 1354; 'alev-rîz-i — 905; ber-vech-i gulgule-rîz-i — 1410; debdebe-i — 115; dest ü pâ-zen-i lücce-i — 429; dil-hırâş-ı — 1322; engüş-gezây-ı — 209; fart-ı — 1197; giriftâr-ı teb-lerze-i — 1258; gulgule-i pür— 328; hâdise-i pür— 1075; hücum-i ehrimenân-ı — 926; ihâlê-i sem'-i — 808; ilköy-ı — 1269; istî'âb-ı — 1186, 1198; istîflây-ı ebhire-i — 1307; mücib-i — 906; sepend-i âteş-i — 1102; sevâd-efgen-i — 1243; suver-i — 1325; velvele-rîz-i — 1492; vesîle-i — 704; mevkib-i —bahşâ 1186; —bahş-ı kulûb-i erkân-ı Saltanat 788; —endâz-ı 'arbede-i tahvîf 1176; dehşet-endâz-i — 1419; —endâz-ı karar 497; —endâz-ı kulûb-i bed-hâhân 589; —endâz-ı kulûb-i enâm 315; —fermâ 1269; gulgule-i —fermâyı gûş 1388; —fermây-ı hareket 1166; —fermây-ı teveccüh 1166; —fermây-ı vürûd 1180; —i hücum 662; — istîlâsiyle 1398; —le bî-karâr 711; —le muztarib 711; mazmûn-i —makrûn 712

dekâvîk 282, 556, 706, 806, 1472; rûşenây-ı âşinâyân-ı — 672, 723; —âşinâ 505n, 696, 845; —âşinâ lisâmî 1112; —âşinâ serân-ı asker 1122; —âşinâ 'ukalây-ı huddâm 1122; —âşinâya rû-şenâ 414; —âşinâyân-ı hakâyık-ı eşyâ' 443; —ı ahvâl-i 'âleme âşinâ 1480; —ı ahvâl-i cem'ıyyet 157; —ı ahvâl-i kevnıyye 549; —ı âmâl 271; —ı a'mâl 126; —ı ef'âl

51; —ı etvâr 51; —ı fenn-i nücüm 1044; —ı hafıyye 1290; —ı hikemiyye 1459; —ı kevn-iyyeye 'ârif 318; —ı mu'amelât 182; —ı nizâmât 363; —ı saltanat 629; —ı umûr 747, 876; —ı umûra dâna 1158; —ı umûr-i devlet 911; —ı umûr-i kevniiyyeye dâna 626; —ı vâkı'a-i sâbika 1074; —şinâs olan 'ibâd 942

Dekorş [=Descorches, Elçi] 730

delâ'il 66, 510; edell-i — 1467; vâreste-i — 682, 883, 1290; —ı 'adîde 427; —ı 'akliyye 10, 745, 763, 1273; —ı bâhire 1279; serd-i —ı ekîde 779; —ı iknâ'iyye 186; —ı kesîre 1380; —ı mülzime 1088; —ı nakliyye 10, 19, 745; —ı nazm u nesr 87; —ı şer'iyye 693; —ı vâzıha 1396

delâlet 529n, 747, 760, 766, 884, 893, 903, 1005, 1012, 1043, 1158, 1185, 1221, 1259, 1288, 1304, 1378, 1392, 1398, 1426, 1455, 1464, 1503; bi'd— 1050, 1334, 1381, 1392; dest-yârî-i — 1189; —e dâ'ir 817; —ı tîğ-i bâtir 479; —ı himmet-i eb 590; —ı nakl 635; —ı nass-ı kâti' 842; —ı şemşîr ile terfîk 1391; —ı tama'ları 431; —ı tîğ-i bi-dirîğ 260, 1135; —ı tîğ-i tebâr 637; —ı tîğ-i siyâset 466; —ı yâverî-i baht u ikbâl 171; —ler 643, 747, 1246; —ı bâ—leri 1375; delâlet-i —leri 431; — mis-illü 525

deli; iki —ye bir uslu konduğunu 293

deli-başlık 661, 663

Delî Birâder (nâm bezle-kâr) 1468

Delî Duman (Kara-kullukcu) 217

Delî Kadri (Kara Feyzi nâm şahs-ı hayr-encâmın 'avenesinden, erâzilden, mecnûn-i lâ-yu'kal, fitne-kâr, kâfir-i dil, dâğî-i bed-me'âş) 107, 177, 178, 179, 292; — haşerâtu 179

delîl 73, 1159, 1406; bi— 1073; edell-i — 1399; ikâme-i — 94; ma'raz-i — 682; vâreste-i — 496, 858, 1047; vâreste-i kayd-ı — 244; vâreste-i kayd-ı ityân-ı — 1252; —başı 209, 611, 1067; —başı delâletiyle 611; —ı bâhir 300, 609; —ı bi-iştibâh 345; —ı dillîl 1303; —ı hutâbî 10; —ı hidâyet-i Rabbânî 1296; —ı kavî 1451; —ı naklî 10; —ı râh-i dalâlet 1426; —ı sarîh 1029; —ı sâtu' 189; vâhi —ler 1397

Delî Şemseddîn; bk. Şems/Şemseddîn Efendi (Sadr-ı Rûm)

delîlak makûlesi 791

delîlâl; düş-zib-i — 864; kadem-nihâde-i gunc ü — 1437; nâhikiyyü's-savt — 1415; yalan —ı 752; —ı hiç be-düş 125; —ı serhoşi 906; —ı yağmâ-gîr-i kazâ yedinde 850; —ıyye idâresi 1504; —lar 1266, 1272, 1416; —lar nidâ 407, 421, 1097, 1404

Delmenhüdest [=Delmenhorst]; — Hükümdâr-ı bâ-i'tibârî 853; — Kontesi 853

Delvine; Livâ-i — 1429; — kurbü 260; — Sanc-ağı'na mutasarıf 472

demür 189

denânîr 795; vücûd-i — 852

Dendâl [=Vandales] Kırallı 853

deniz; iç — 373; — getirüp toprağa defn etmiş 1013

Deniz Abdâl Mahallesi (İstanbul'da) 145

Der-'aliyye; bk. İstanbul

Der-bâr-ı 'atüfet-medâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı bülend-i'tibâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı devlet-karâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı me'âlî-âsar-ı 'Osmâniyye; bk. İstanbul

Der-bâr-ı me'âlî-karâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı merâhim-karâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı merhamet-medâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı sa'âdet-ih tivâ/irtisâm/karâr/medâr; bk. İstanbul

Der-bâr-ı saltanat; bk. İstanbul

derbendât 184

derd 794, 862, 858, 1230; berhem-zede-i — 1402; hezâr — 681, 1033, 1355; kânûn-i — 637; mugaylan-zâr-ı — 614; ten-dâde-i visâde-i — 518; hezâr — 'ârzası 529; hezâr — delâleti 354; —e devâ temennâsı 412; —ı 'asîru'd-devâ 451; —ı berd 432, 1121; —ı bi-pâyân 454; —ı cân-kâr 534, 578; —ı cângâh 926; —ı derûnları 1035; —ı derûnu 705; —ı düşvâr 314, 322; —ı esr 437; —ı hadşe 930; —ı inkilâb 930; —ı mihr-i mühr 1473; —in devâsı 1232; —ı ser 172; —ı ser-i humâr 1407; —ı serleri 1404; —lerini 'arz 695; kendi —lerini ferâmûş 1189; —nâk 1417; — sofrası 668; — u sudâ' 1217; âteş-i — ü evkâr 96; — ü gussa 38

der-dest 494, 544, 577, 1058, 1062, 1273, 1276, 1356, 1369, 1415, 1420, 1456; —ı hidmet 248; —ı ihtiyâr 1177; —ı iştigâl 1435; —ı tanzîm 567n, 577; —ı temellükleri 1305; —ı tesviye 1250; —ı tezyîn 1448; —ı zu'm-i vâhi 1178; — olan kitâblar 1229; — olan maslahat 769, 1365; — olan maslahatlar 341; — olan mevâdda mülayemeti 1462; — olan râbitamız 1176; — olan 'ulûfeleri 1380; — oldukları âmâl 1379

derd-mend 524, 795, 1064, 1190, 1193, 1262, 1275, 1367, 1381, 1387, 1452; melâz-i —ân 324; teliye-i —ân hasenesi 636; — efendi 1198; — efendiler 1493; — ehâlî 707; —ı nev-demide 797; —ler 198, 388

dere 1142; niçe —lerden su getürerek 785; — içlerinde güzel meyve ağaçları 1021; — içlerinde sebzevât 1021; — içre 1068

derebeyi 739; —leri 217, 1415, 1454; derebeyleri nâmına celâliyan-ı serkeşân 1282; —leri nâm 'âdîler 1373; —lerine Kapu Kethudâlığı gibi

1253; —liğinden neş'et 1455; — makûlesi 319; — ta'bir olunan a'yânlar 724; — tâ'ifesi 1465

dergâh 92, 565n, 572, 695, 887, 893, 935, 1114, 1178, 1194, 1374, 1501, 1504; tashih be— 457, 644; Hâdi's-sübül — 1441; — 'âdâlet-destgâh 1424; — 'âlem-penâh-ı hazret-i Şehinşâhî 1334; — 'âlem-penâhları 1036; — 'azamet-destgâh-ı hazret-i Kibriyâ 1247; — Bâyezîd Hân 1343; — Cihân-bânî 504, 508n; — devlet-bârgâh 1082; — devlet-penâh 1326; — felek-bârgâh 495, 505n; — felek-bünyân-ı saltanat (mev'il-i emân) 385; mükrim-i zayfân-i — felek-destgâh 1035; — felek-destgâh-ı Pâdişâhî 1130; — hazret-i Celil-i Cebbâr 457; — hazret-i Hudâ 1309; — hazret-i Kibriyâ 947, 1310; — hazret-i Pâdişâh-ı İskender-nişân 1328; — hazret-i Pâdişâh-ı sitâre-sipâh 314; — hestî 1387; — Hıdıv-i felek-mikdâr 497; — Hilâfet-penâhî 106; — icâbet-penâh-ı hazret-i Kibriyâ 1460; — icâbet-penâh-ı hazret-i Rabbânî 1485; — icâbet-penâh-ı Kibriyâ 1036; — icâbet-penâh-ı Rabbânî 56, 1490; — iltifât-ı Şâhâne 644; — 'inâyet-dest-gâh-ı Devlet-i seniyye 553; — kerâmet-penâhları 879; — Kibriyâ-penâh 1408, 1418; — kibriyâ-penâh-ı Yezdân 1287; penâh-bürde-i — Lâ-yezâl 435; — mansûb 890; — Melik-i Müste'ân 421; — mu'allâ-bârgâh-ı Sul-tânî 1480; — Müyessirü'l-murâd 1049; — Pâdişâh-ı Cem-haşem 1040; — Rabb-i Mu'in-i Lâ-yezâl 1500; — Rabb-i müste'ân 46; — Rabb-i Samed 75; — Rabbânî 137; — Saltanat 535, 579, 694, 887, 927; mesmûm-i huddâm-ı — sipih-iktidâr 1454; savb-ı — şevket-medâr 1122; — Şehinşâh-ı 'âdil 183; ma'rûz-i — şevket-makarr 216; istâde-i — şevket-'unvân 571; — übbehet-destgâh-ı 'âlî 1123; — lar 880

Dergâh-ı 'âlî 288; — Çavuş-başılığı 155; — gediklülerinden 954; — huddâmları 808; — kapucu-başıları 'idâdından 489; — kapucu-başıları 77, 89, 125, 120, 138, 139, 180, 459, 468n, 945; — Kapucu-başılığı 309, 474, 1276; — topcuları 140; — Yeniçeri Ağası 86; — yeniçerileri 848

Der-i 'adâlet-gâh/medâr; bk. İstanbul

Der-i devlet 74, 77, 99, 122, 133, 176, 207, 209, 216, 320, 342, 391, 482, 498, 565n, 567n, 575, 577, 595, 730, 731, 733, 755, 798, 950, 1035, 1040, 1074, 1114, 1128, 1240, 1319, 1345, 1348, 1406, 1425, 1446, 1450, 1454, 1466, 1492; — 'aliyye 1003, 1006; — âşiyâne 553; — eser 85; — bülemd-menâkıb 406; huddâm-ı — ebediyyü'l-kıyâm 375; — ebediyyü'l-kıyâm tarafı 272; — intimâ 36, 295; — iştimâl 129; huddâm-ı — karâr 1493; — karâr 448, 1243; sem'-i huddâm-ı — makarr 1501; —

makarr 377, 434; mâye-i isti'câb-ı vükelây-ı — me'âb 1455; — medâr 102, 133, 407, 443, 522, 536, 550, 561, 577, 615, 661, 1308, 1425, 1431, 1448, 1467, 1506; — mekîn 298; — merhûn 578; — nihâd 479; bk. ayrıca İstanbul

Der-i murâd; bk. İstanbul

dermân 1183; bî— 1355; mesâ'ib-i kadîmimize — 619; muglâb-ı — 1038; vâ-mânde-i — 1398

dermânde; — bî-nevâ 1230; — bîniş ü did 1235; — hareket 815; — kıyâm 815; — lahza-i ârâm 813; — lahza-i karâr 813

dernek 131, 169, 482, 1363; —ler 1214

ders 952; — 'âmm 90

Der-sa'âdet 139, 162, 169, 176, 180, 283, 303, 346, 411, 417, 422, 458, 480, 592, 963, 967, 1003, 1007, 1018, 1023, 1083, 1439, 1445, 1448, 1451; — medâr 303; — perver 415; bk. ayrıca İstanbul

dervâze 505n, 1190, 1500; — civârı 501; — 'afv 705; — 'inâyet 705; — Dârû's-saltana 737, 798; — düstûr-i tereddüd 748; — endûh 1407; — fitne 1168; — husûmet 164; — irâdeleri 1259; — keder 1407; — musâlaha-i mü'ebbede 681; — nâtuksı 806; — nîm-be-ste-i fitne 1473; — nîm-be-ste-i şerr 1473; — sefer 659, 1435; — Seray-ı hümâyûn 792; — sitem-i bî-endâze 757; — şikâk 1168; — üm-mîdi 1473; — zulm-i bî-endâze 374, 757; — ler 429, 435, 488, 499, 505n, 614, 1394; — ler bi'l-cümle mesdûd 1412; — leri piş-gâhı 486; — semtleri 484

Dervelli Bölük-başı (rehber-i kâffe-i fesâd) 85

dervîş 1367, 1464; katl-ı — 1367; müsâfir — 1464; te'azzüz/temkin sâhibi bir — 1464; cem'iyet-i huzûr-i —ân 145; Şâh-ı —ân 660; —ân 1391, 1464; —ânın mezhebi 1391; — bî-berg 595; — bî-nevâ 595, 1367; — Buhârî 1511; — şehân 660; — lere delâlet 525; — nihâd 86, 1456

Dervîş 'Abdullah Paşa (Vezîr, Niğde ve Sultân-önü sancaklarına mutasarrıf, Girid Eyâleti) 180

Dervîş Bey (Kerim Bey-zâde, Müderris) 886

Dervîş Efendi (İmâm-ı Evvel-i Sultânî, Rumeli Pâyesi, Rumeli Kadî'askeri, bed-kîş) 44, 803, 1183, 1187, 1262, 1263, 1403, 1461

Dervîş Hasan Paşa (Koca-ili Mutasarrıfı, Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi, Livâ'-i Karesi, Mîr-i mîrân, Bolayır muhafazasında, Livâ'-i Çirmen) 515, 1429

Dervîş Mehmed Paşa (Bekir Paşa Mühürdarı, Mîr-i mîrân, Eskişehir Sancağı) 953

Dervîş Mehmed Paşa; bk. Mehmed Dervîş Bey/Paşa (Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi, Mîr-i mîrân, Van vücûhundan, Van Eyâleti ve Muhâfizlik)

Dervîş Mustafa Paşa (Dukagin mutasarrıfı) 149

deryâ 102, 528, 564, 565n, 1001, 1060, 1066, 1150, 1305, 1511; cânib-i — 486; dūr u dirâz-ı — 131; fenn-i — 243; gürisnegân-ı sükkân-ı — 1353; iktisâb-ı mehâret-i fenn-i — 691; ka'r-ı — 73, 1284; lüce-i — 183; perverde-i melâhim-i — 1284; rûy-i — 328, 489, 1214, 1362, 1466; sâhil-i — 299; serseri-güzâr-ı rûy-i — 214; telâtum-i — 1013, 1442; ümerây-ı — 513; zerk-ı — 1284; — cânibi 614; — cengi 680; — da ne kadar kum dakikası 622; — dan katre mesâbesi 41; katreyi — gibi 483; — deryâ 'avâtf-ı rûz-efzûnları 1230; — deryâ —i bi-pâyânlarından 1229; — deryâ şöhret-i kâzibe-i bi-asl/bi-ma'nâ 1466; — dil 118, 318, 744; — dümen alur mı 776; — gibi cûşân 485; — Kalemî 686; — Kapudanlığı 120, 489, 690; — keş-i keyf-i bi-teşviş 749; — Ministrosu 1348; — peymây-ı heycâ 214; — peymây-ı mübâderet 1272; kütüblerini —ya ilkâ 721; —ya ilkâ 721, 727; —y-ı asker 1388; —y-ı asker-i cerrâr 1202; —y-ı âşüb 311; —y-ı âteş 1387; —y-ı 'azîmet 498; —y-ı benî-Âdem 137; —y-ı benî-Âdem'den kinâyet 249, 691; —y-ı bi-gerân 1205; —y-ı bi-gerândan nişân 1203; —y-ı bi-pâyân-ı rahmet-i Rahmân 528; —y-ı cinnet 1382; gavta-hâr-ı —y-ı dil-hırâşî 1200; —y-ı fesâd 183; —y-ı fitne 311; —y-ı gayretleri 440; —y-ı gazab-ı Şâhâne 1075; —y-ı 'ışyân 183; —y-ı kasd 498; —y-ı nev'-i insân 791; rûy-i —y-ı pür-şürde 1284; —y-ı şehâdet 200; gavta-hâr-ı —y-ı telâşî 1200; —y-ı tûfân-zede-âsâ 1197; — yüzünde 620, 1450

desise/desâ'is 161, 167, 416, 651, 708, 898, 1161, 1243; envâ'-ı — 40; eşkâl-i — 1177; nîreng-i — 1164; —den merâmı 717; — fenninde câhil olduklarını i'tirâf 1189; —lerine sûret 1351; târ u püd-i fikr-i —perdâzlar 475

dest 448, 735, 1452; bâd-be— 873; bâlâ— 706, 1074; çire— 816; hem— 138, 183, 584, 802, 810, 1078, 1130, 1198, 1303, 1313, 1347; fiz— 790, 1061, 1420, 1469; 'aceze-i zîr-i —ân 722; zîr-i —ân 160, 269, 709, 1089, 1279; —âhır-ı bezm-i mezâk 329; —ârây-ı makâm-ı Sadâret 713; —âşinâyî 1005; —ber-sîne-i müşâye'at 1321; —beste-i ibcâl 528; —beste-i kıyâm 527; —beste-i tevkîr 528; —bûs-i tebcil 526; —bûs-i tekrîm 526; —bûs-i sipâsdârî 1044; —bûrdân-ı Saltanat 898; —bûrd-i 'avn-i hazret-i Kahrâr 1367; —bûrd-i celâdetleri 731; —bûrd-i firûzî 731; —bûrd-i muzafferâne 231; —bûrd-i Nerîmâne 1284; —bûrd-i satvet-i Pâdişâh-ı İslâm 1310; —bûrd-i tesallutları 702; —cûnbân-ı müsâberet 684; —dâde-i bey'at 1240; —dâr 1420; —dâr-ı bey'at 1362; —dirâz 473, 708, 934; —dirâz-ı ızrâr 1262; —dirâz-ı isti'lâ 876; —dirâz-ı istilâ 496, 1266; —dirâz-ı nehb 713; —dirâz-ı semt-i hıyânet 690; —dirâz-ı te'addî 294, 901, 1040, 1391;

—dirâz-ı tegallüb 876; —lık 1259; —efrâz-ı du'ây-ı devlet 1271; —efşân-ı mâ-melek-i sâz u sâ mân 104; —endâz-ı feth 1282; —endâz-ı fevz 1282; —endâz-ı intisâr 1282; —gîr 462, 777, 1389; —gîri-i is'âd-ı imdâdlarıyle 1125; —güşây-ı dergâh-ı Rabb-i Gafûr 313; —hattı 712, 834, 864, 1487, 1490; —hatt-ı Şâhâne 1219; kendi —hattıyle 1166; —hûş-i bâziçe-i taşt (طشش) u hâye 910; —hûş-i mesâlihleri 1191; —hûş-i umûrları 1191; —i âhır 1408; —i âhır-ı meclis-i zindegânî 1200; —i âhır-ı bezm-i zindegânî 1494; —i bende-i kemter-bezâyî' 27; —i cellâdân-ı bi-emân 1391; —i cûnbân-ı da'vet 428; —i dagal peyvestinde 1339; berhem-zen-i —i dirîğ/efsûs 530; —i düşmenân 493; —i ecel-i müsemmâ 181; —i emânet-peyvest-i düstûrâne 115; —i emânet-peyvesti 268; —i eziyyetleri 736; —i fetk ü hetki dirâz 1373; itâle-i —i gavâyet 1262; —i gavâyet 1275; —i habâsetler 517; —i hasret-peyvest 599; —i hevâ 102; —i hoş-târâc 1248; —i husamâ 1388; —i ıztırâb 1375; itâle-i —i iddihâr 241, 690; itâle-i —i istilâ 215; —i i'tirâz 1450; —i ibrâm 110; —i ikbâl 1503; —i iktidâr 716, 1481, 1504; —i İlhânî 628; —i istibdâd 913; —i kazâ 99, 567n, 1034; —i kazây-ı âşümânî 577; —i keff 644; —i kerâmet-peyvest-i Mülûkâne 1499; —i kifâyet 1414, 1434; —i kudret 99; —i kudret-peyvest-i Mülûkâne 503; —i kuvvet 369; itâle-i —i mekr u kîn 84; —i mi'mâr 197; itâle-i —i murâvedet 261; —i müsâleme 1234; —i recâ 106; —i rûzgâr 1509; —i selâfîn 650; —i Sipehsâlâr-ı emced 588; —i tahvil 644; itâle-i —i tama' 690; itâle-i —i tama' u âz 931; itâle-i —i te'addî 205, 703, 1490; —i tegallüb 126; itâle-i —i tegallüpleri 1490; —i tehassür 1375; —i temâlükler 452; —i temşiyet-i merâm 1353; —i terakkub 110; —i tesallut 736; —i tetâvülü dirâz 757; itâle-i —i yağmâ 200, 1261; —i Züleyhâ 521; —kârî-i himmetleri 171; —keş-i iştiğâl 578; —keş-i müvâlât 733; —keş'id-i âhır-ı sohbet 920; —mâl 527, 530n, 1120; —mâl-i mekr u âl 1169; —mâye 532; —mâye-i 'akl 926; —mâye-i 'alâ 464; —mâye-i 'irfân 561; —mâye-i 'izz 464; —mâye-i ârâmı 926; —mâye-i feyz-i bi-pâyânlarıyla hoşhâl 1051; —mâye-i hüner 561; —mâye-i imdâd 860; —mâye-i inbisât 112; —mâye-i murâd 376; —mâye-i necât 817; —mâye-i nisâb 1131; —mâye-i râhatları 926; —mâye-i re'fet-i bi-pâyânlarıyla hoşhâl 1051; —mâye-i selâmet 817; —mâye-i temdid-i zindegânî 1245; —mâye-i vücûdlarımız 1247; —mâye-i zafer 688; —nihâd-i tesvig 628; —ni-hâde-i seniyye-i insâf 218; —pirây-ı mefâhir 1262; —pirây-ı Sadâret 1080; —res 445, 451, 494, 498, 514, 519, 521, 577, 618, 667, 726,

738, 749, 764, 769, 796, 804, 821, 839, 860, 862, 871, 968, 1112, 1353, 1436; —resâ 521, 749, 764, 839, 904, 1081, 1467; —res olduğu akcalar 1508; —res-i ahz 498; —res-i dâmen-i Mevleviyet 86; —res-i diyâr-i İslâmiyân 667; —res-i fursat 1384; —res-i gencîne-i merâm 1123; —res-i ihtirâ' 231; —res-i kudret 1385; —res-i mecâl 1385; —res-i ruhsat 769; —res-i zafer 1500; —sây-ı da'vet 1176; —şüy-i cân-ı şîrîn 104; —ü pâlar 101; tedlik-i — ü pây 1390; — ü pâ-zen-i hâk-i ıztırâb 1067; — ü pâ-zen-i lüce-i dehşet 429; — ü pâ-zen-i lüce-i fikr 429; — ü pâ-zen-i lüce-i hayret 1309; — ü pâ-zen-i lüce-i ıztırâb 1309; —yârî-i 'avn-i Bârî 314; —yârî-i 'avn-i Rabbül-enâm 461; —yârî-i baht 824; —yârî-i delâlet 1189; —yârî-i devây-ı Vâhibü's-sifâ 142; —yârî-i devlet 824; —yârî-i dinâr 151; —yârî-i dirhem 151; —yârî-i hançer 771; —yârî-i himem-i bî-gerânları 900; —yârî-i himmet 826, 1080, 1371, 1426, 1472; —yârî-i himmet-i kâr-güzârîsi 603; —yârî-i himmet-i mûmâ ileyh 1031; —yârî-i himmet-i Mülûkâne 236; —yârî-i himmet-i müşârün ileyh 1456; —yârî-i himmet-i Müşîrâne 118; —yârî-i himmet-i müşîrîleri 915; —yârî-i himmet-i Şâh-i cihân 111; —yârî-i himmetleri 1072, 1351; —yârî-i ihtimâm 1081; —yârî-i kazâ' vü kader 784; —yârî-i kuvve-i kâhire-i Şehinşâhî 106; —yârî-i misbâh-i feyz-i Şehriyârî 25; —yârî-i mi'mâr-ı fazl-ı Hudâvend-i mûte'âl 121; —yârî-i mi'mâr-ı himmet 246; —yârî-i mi'mâr-ı idrâr-ı/mi'mâr-ı lutf-i Şâhâne 1051; —yârî-i mu'cizât-ı şâmiletül'-berekât 851; —yârî-i nâhun-i kiyâsetleri/rüşdleri 1490; —yârî-i Pâdişâh-ı İskender-menkabet 1418; —yârî-i ricâl-i devlet 531; —yârî-i sa'y 1080, 1081, 1472; —yârî-i sa'y-i bî-şümârî 1314; —yârî-i sa'y-i kâr-güzârîsi 603; —yârî-i seyf-i ikdâm-ları 726; —yârî-i seyf-i kerrârîleri 1343; —yârî-i seyf-i Mahmûdî 1232; —yârî-i seyf-i mücâhedeleri 726; —yârî-i seyf-i müzîlül'-hayf-i hazret-i Şehriyârî 1310; —yârî-i seyf-i Sultânî 1407; —yârî-i şemşîr-i dilîrî 1233; —yârî-i şemşîr-i satvet 1233; —yârî-i te'sîr-i teveccüh-i cenâb-ı Tâc-dârî 1449; —yârî-i ted-bîr-i dil-pezîr 319; —yârî-i temşiyet-i Sadâret-şî'ârî 1319; —yârî-i terbiye-i isti'mâl-i hademe-i Saltanat 168; —yârî-i tevassutları 638; —yârî-i tevfik-ı Rabbül-enâm 461; —yârî-i tîğ 771; —yârî-i tîğ-i guzât 1502; —yârî-i tîğ-i kahremânîleri 557; —yâz-ı bahr-ı teyyâr-ı gâflet 1379; —yâz-ı cesâret-i fuzûlâne 1096; —yâz-ı iştigâl 925; —yâz-ı mübâşeret 925; —yâzi-i ikdâm-i küh-endâzîleri 700; —zede-i 'imân 1122; —zede-i gârât 1047; —zede-i gâret 323, 431, 1248; —zede-i gâretleri 1305; —zede-i hasâr 576; —zede-i igtinâm

1322; —zede-i igtisâb-ı 'adüvv-i nâ-fercâm 924; —zede-i ihtilâl 930; —zede-i ihtimâm 382; —zede-i intihâb 431; —zede-i intihâbları 1305; —zede-i intikâl 1319; —zede-i izmihlâl 1474; —zede-i kahr 450; —zede-i mahv 1474; —zede-i nehb 323; —zede-i şûriş 930; —zede-i tedmîr 450; —zede-i tîşe-i Hâdimül'-lezzât 1455; —zede-i yağmâ 1246; —zede-i zarar 576; —zen-i âlât-ı harb 1264; —zen-i âlât-ı kütâl 1264; —zen-i âlât-ı nizâl 1260; —zen-i âlât-ı trüz 1260; —zen-i âlât-ı itfâ 1267; —zen-i cesâret 1039; —zen-i dâmân-ı istîmân 382; —zen-i dâmen-i asil 356; —zen-i dâmen-i istîmân 1281; —zen-i dâmen-i vekil 356; —zen-i esbâb-ı dâr u gîr 1155; —zen-i hâme-i ibtidâr 433; —zen-i ibtidâ 774; —zen-i ikdâm 1389; —zen-i ilticâ 1147; —zen-i istimsâk 542; —zen-i iştigâl 1039; —zen-i müsâra'at 1316; —zen-i silâh 1257; —zen-i şurû' 774; —zen-i taraf-ı dâmân 1256; —zen-i te'essüf 1196; —zen-i tevessül 1147; —zen-i tîğ 485; —zen-i tüfeng 485; —zenî-i top 1492; —zenî-i tüfeng 1492

destâr 880; bî— 1374; bilâ— 1253; bürehne-i estâr-ı — 1374; başımızda —ı 'âdî 1005; —ı 'âdî 835; —ı zibâ 588; rûz-merre —ları 807

dest-âvîz; 'arz-ı — 958, 1004; nefâyis-i — 747; takdîm-i — 1467; —ât-ı seniyye pâzârî 724; —ler 1158; —verenler 910

deste; ser— 1417; ser— be-destân 1215; ser— be-keff 1061; ser— urmuş 1097;

deste-çûb; —i istikzâr 926; —i tafzî' 926; —larını der-ber 1387

dest-gâh 75; — binâsı 75; — Halîfesi 238; câh-ı vâlâ —ı 691; sanî'a-i —ı 383; —ı hayâl-perdâzide bâfte 788; hem-deffe-i —ı ilf/istinâs 1129; —ı kağıd 72; —ı kâr u bâr 694; —ı mekr 365; —ı mel'anet 365; —ı murassa'tarh-ı kâ'inât 671; —ı politika 1078; —lar 73, 981; câh-ı vâlâ—ları 313

dev 748

devâ/edviye 236, 529, 982, 1038; derd-i 'asîru'd— 451; muhtâc-ı — 111; maraz-ı bî— behânesi 1490; —cüyân 314; derdin —sı 1232; derde — temennâsı 412; —y-ı gafil 314; —y-ı kîmyevî misâl 171; —y-ı rûhânî 15

devâbb 675; tedârük-i — 1421; kendi bedenlerinden — istikrâ 1493

deve 49, 1462; mehâr tüvânâ — 49; — boynu gibi yılanları 1498; —de kulak gösterdikleri 1237; —ler 608; çiğir zîmnında bir —yi mezbeha bıraktılar 477

devlet 10, 15, 38, 40, 43, 66, 78, 92, 95, 97, 98, 101, 118, 136, 141, 161, 163, 188, 206, 212, 222, 227, 239, 252, 255, 270, 279, 282, 295, 347, 352, 396, 399, 403, 415, 420, 421, 422, 450, 452, 455, 458, 469, 498, 544, 547, 548, 556,

566n, 567, 574, 575, 579, 583, 603, 631, 649, 683, 709, 713, 719, 725, 735, 747, 754, 769, 771, 795, 796, 804, 806, 821, 825, 837, 850, 858, 862, 914, 923, 980, 997, 1014, 1016, 1017, 1038, 1051, 1087, 1092, 1095, 1097, 1099, 1117, 1119, 1130, 1136, 1160, 1170, 1179, 1197, 1245, 1287, 1300, 1306, 1328, 1340, 1344, 1408, 1414, 1417, 1418, 1432, 1437, 1441, 1446, 1451, 1454, 1466, 1471, 1473, 1486; a'dây-ı — 478, 1153, 1155, 1280, 1454; 'adû-yi ashâb-ı — 1260; 'adû-yi — 509; âfet-i — 1405; 'amel-mândeğân-ı ricâl-i — 226; 'âmme-i hud-dâm-ı — 1495; 'âmme-i ricâl-i — 789; 'arsa-i — 820; 'arz-ı dergâh-ı — 1374; asdikây-ı — 713; a'yân-ı — 327, 784, 878, 1157; a'zam-ı mesâlih-i — 678; a'zam-ı umûr-i — 62; 'azmü's-şân — 370; bâde-i — 1152; bâ'is-i nevmidî-i salâh-ı hâl-i — 825; bâ'is-i taklîb-i — 858; bende-i — 1237; berhem-zede-i sâz ü sâmân olan — 1170; ber-muktezây-ı şân-ı — 1505; binây-ı — 1328; bişe-i — 1206; bünyân-ı — 499, 1237; cânib-i — 1114, 1123; câsûs-i es-râr-ı — 747; cenâb-ı — 1356, 1475; cüybâr-ı — 1164; cümle-i erkân-ı — 1255; cüz'-i a'zam-ı terkîb-i — 912; dâd ü sitâd-ı umûr-i — 756; dâhil-i dest-i ümenây-ı — 842; dâ'ire-i — 1357; dakîka-şinâsân-ı — 78; dâmen-i — 738, 1401; dâna-yı rusûm-i — 1425; dârû-yi kütâl-i — 1378; dârû-yi hured-fersây-ı — 1153; dekâyîk-ı umûr-i — 911; devâhî-i — 40; de'âyim-i nizâm-ı — 1329; dest-efrâz-ı du'ây-ı — 1271; dest-yârî-i — 824; dest-yârî-i ricâl-i — 531; devr-i dâ'ire-i 'uzamây-ı — 1508; dil-hâh-ı — 138; dil-hâh-ı vükelâ'-i — 1495; dil-i kâr-şinâsân-ı — 109; du'ây-ı bekây-ı — 217; dühât-i erkân-ı — 497; düşmen — 561; düşmen-i — 504, 696; düşmeni içinde, yılanı koynunda bir — 777; e'âzım-ı ricâl-i — 226, 1503; ecillâ'-i — 1350; efrâd-ı — 115; ehemmi-ı umûr-i — 241; ehl-i — 10; ekâbir-i — 604; emr-i — 93, 133, 1497; er-âzi-i — 210; erbâb-ı — 588; erkân-ı — 34, 58, 191, 194, 227, 603, 636, 721, 728, 735, 737, 780, 789, 807, 812, 916, 920, 964, 1125, 1135, 1270, 1331, 1380, 1439; erkân-ı me'âlim-i — 642; evliyây-ı — 71, 80, 96, 586, 1370; fart-ı te-hâlûk 1341; fart-ı tehâlûk-i mesned-i — 1473; fermân-ber-i evâmîr-i — 166; fermân-ber-i nevâhî-i — 166; fevâ'id-i — 35; gayret-i — 821, 1506; gurre-i garrây-ı ufuk-ı — 1302; hademe-i aklâm-ı — 798; hademe-i — 173; hâ'in — 1027; hall ü 'akd-i mesâlih ü sevânihde müşârun ileyh-i — 629; hall ü 'akd-i umûr-i — 1038; hamîyyet-i — 1506; hân-ı lezizü'n-nevâl-i — 245; hâric-i yârâ-yı — 1156; hâtır-ı erkân-ı — 250; havene-i — 831; hayr-hâhân-ı — 566n, 575, 1173, 1251; hayr-hâh-ı — 555, 754, 1238, 1356; hüdemât-ı — 45, 62, 645, 1238, 1227; husn-ı hasîn-i — 967; hil'at-i — 65; hukûk-ı ni'met-i

— 1282; humyâze-keş-i cur'a-i — 1054; i'ânet-i — 61, 78; icrây-ı şân-ı — 1447; icrây-ı şükûh-i — 1447; idâre-i umûr-i — 65; ihyây-ı dîn ü — 1330; 'ilâve-i memâlik-i — 197; ikdâr-ı — 63; iksîr-hîmme-i ricâl-i — 525; inkilâb-ı — 1369, 1480; irâde-i — 61, 80, 93, 188, 887; irâde-i kâtû'a-i — 78; îrâd-ı — 225; istihsâl-i esbâb-ı nizâm-ı — 1171; kâffe-i mütehayyizân-ı — 1324; kahkaha-fermây-ı ricâl-i — 882; kânûn-ı — 1024; karâr-dâde-i ümenây-ı — 683; kâr-âgehân-ı — 412, 699; kâr-bendân-ı — 704; kâr-bendân-ı mesâlih-i — 1305; kâr-bendân-ı umûr-i — 1047; kârdânân-ı — 921; kâr-fermâyân-ı — 73, 99, 107; kelle-i bî — 1180; ketm-i serâ'ir-i — 24; kıvâm-ı — 1330; kîse-i idâre-i — 225; kulûb-i erkân-ı — 37, 79; kulûb-i vükelây-ı — 344; küy-i murâd-ı — 963; kütüb-i — 1510; lâzime-i zimmet-i 'uhde-i — 255; levâzım-ı şân-ı — 105; lübb-i mesâlih-i — 747; mahsûs — 1451; mahz-ı ihlâl-i nâmûs-i — 933; mâlik-i darb-hâne-i — 521; mâlik-i zimâm-ı — 873; ma'lûm-ı veliyy-i — 72; ma'lûm-ı vükelâ'-ı — 446, 591; manzûr-i dîde-i vükelây-ı — 224; ma'rûz-ı dergâh-ı — 1254; maslahat-ı — 47; ma'zûl ricâl-i — 453; medhûş-ı girân-ı rıtl-i — 1034; mehâmm-ı — 116; mekâsîd-ı — 96; mekâsîb-i — 96; menâzım-ı — 647; menût-ı re'y-i — 781; merâsim-i — 23, 1455; merhabây-ı — 171; merkez-i dâ'ire-i — 866, 869; merkez-i — 627; mesâlih-i — 114, 338, 876, 1169, 1470; mevâdd-i hırs-ı — 958; meydân-ı — 754, 816; mezâyây-ı umûr-i — 1273; mizâc-ı — 171, 228, 566n, 575, 1159, 1453; mugâyir-i kâvânin-i cedide-i — 234; mugâyir-i rızây-ı — 188, 1269; muhâfaza-i — 653, 802; muhâfaza-i nâmûs-i — 218; muhıll-ı âyin-i — 745; Muhyî-i — 1357, 1450; muktezây-ı kânûn-ı — 235; muzır-ı — 747; mübâşîrân-ı — 38; müceddid-i — 1355; müdâhale-i umûr-i — 1403; müdürân-ı umûr-i — 546; müdürin-i — 156; müsâ'ade-i — 92; müstevcib-i nizâm-ı mühâmm-ı — 641; müstevlî-i — 655; müstevliyân-ı dâ'ire-i — 898; müstevliyân-ı — 713, 736, 819, 1152; müstezâd-ı manzûme-i memâlik-i — 260; müte'ayyinân-ı — 148; mütehayyizân-ı ricâl-i — 240; müteheffisân-ı — 38; müteşahhisân-ı — 1125; nâ'il-i 'atyye-i Sâhib-i — 1371; nakîsa-i şân-ı — 52; nakd-gerân-ı — 171, 707; nakd-i — 73; nâmûs-ı — 215, 216, 228, 750; nâr-ı gazab-ı evliyây-ı — 85; nazar-ı kîmyâ-eser-i — 168; neş'e-i bâde-i — 1377; nev-hudûs — 1017; nezd-i — 80; nîk-endîşân-ı — 107; nîk-endîş-i cânib-i — 713; nizâm-ı — 16, 1096, 1163, 1355; nizâm-ı re'âyây-ı — 350; nuzzâr-ı — 239; nüfûs-i evliyây-ı — 70; peñçe-zen-i — 1160; perâkende olan — 1170; perde-i âğâze-i — 441; perde-i gûş-i ser-i kârân-ı — 313; perîşân olan — 1170; perverde-i dest-i — 1455;

perverde-i ihsân-ı bî-gerân-ı — 1461; perveriş-yâfte-i — 1480; piş-kârân-ı hum-hâne-i dâd ü sitâd-ı — 1359; pür-dilan-ı — 485; râh-ı — 658; râh u revîş-i vükelâ'-i — 1344; ratk u fetk-ı mesâlih-i — 159; râz-ı meknûn-ı — 749; resîde-i sâmi'a-i — 34; resîde-i sem'-i vükelây-ı — 375; resm-i — 166, 564, 565n; rızây-ı — 89, 92; ricâl-i — 120, 149, 193, 216, 227, 232, 239, 334, 453, 454, 456, 519, 564, 565n, 689, 692, 773, 781, 832, 836, 847, 1016, 1143, 1158, 1162, 1175, 1255, 1273, 1331, 1437, 1444; ru'yet-i umûr-i — 113; rûkn-i rekîn-i bünyân-ı — 746; sâhib-i — 118, 215, 1195; sâmi'a-der-i ru'esây-ı — 904; sâmi'a-i — 37; sâmi'a-i vükelâ'-i — 170; sâmi'a-zed-i ricâl-i — 788; sanâfid-i ricâl-i — 244; sanâfid-i vükelây-ı — 773; satvet-i — 178; sâye-i — 209, 1254; sâye-i feleksây-ı — 1170; sâz ü sâ mân-ı mehâmm-ı — 1280; ser-i kârân-ı — 638, 727, 916, 1365; ser-i kârân-ı mesâlih-i — 326; sermâye-i — 995; ser-nümây-ı yek-cânib-i — 894; sevâmî'-i erkân-ı — 121; seyf-i — 1115; sudûr-i — 799; süvâr-esb-i — 856; şân-ı — 202, 837, 1040, 1119; şûriş-i mesâlih-i — 1038; şûriş-i nizâm-ı — 921; şûrekâ'-i — 119, 763; tahsîl-i rızây-ı — 179, 467; taklîb-i — 948, 1325, 1353; taklîb-i sahra-sengîn— 1410; takvîyet-i — 1333; takvîyet-i mizâc-ı — 1038; tanzîm-i menâzım-i umûr-i — 1407; tanzîm-i umûr-i — 1163; târâçgerân-ı — 102; tasarruf-i umûr-i — 958; tashîh-i — 1406; tasvîb-kerde-i erkân-ı — 448; teccîd-i kôhne-türâz-ı me'âlim-i — 683; tebeddül-i sûret-i — 1482; tefvîz-i zimâm-ı umûr-i — 1434; tegayyürât-ı — 566; tekmlîl-i nâmûs-ı — 318; tesviye-sâz-ı mesâlih-i — 665; te'yîd-i — 850; tezelzül-i bünyân-ı — 317; tullâ'-i senâyây-ı — 728; uğur-ı — 57, 920, 1400; ulu — 980; umûr-i — 113, 118, 655, 667, 829, 836, 886, 1179, 1273, 1425, 1434, 1474, 1481; usûl-i — 772, 1003; üftâde-i nazar-ı — 646; ümenâ'-i — 121, 1327, 1337, 1472; ümenây-ı — 457, 721, 728, 736, 1048; 'urza-i müsâmaha-i vükelây-ı — 52; 'uzamây-ı — 171, 217, 226, 468n, 594, 603; Vâris-i taht-ı — 198; vâsil-ı sem'-i — 197, 473; vaz'-ı kavânin-i — 643; vüçüd-i — 15; vükelây-ı — 35, 51, 61, 62, 71, 137, 142, 161, 182, 298, 301, 333, 342, 346, 361, 391, 407, 420, 423, 435, 437, 446, 449, 452, 474, 488, 497, 498, 501, 502, 537, 560, 569n, 579, 596, 605, 643, 650, 684, 703, 733, 743, 763, 770, 773, 781, 783, 793, 832, 947, 1077, 1095, 1101, 1103, 1113, 1124, 1134, 1167, 1238, 1329, 1345, 1453, 1482, 1495; vükelây-ı umûr-i — 187, 312, 1239; yeke-tâz-ı 'arsa-i — 755; zevâl-i — 12, 1368; zamîme-i emlâk-i kadîme-i — 261; gürûh-i nev—ân 1325; müşâreket-i —ân 256; nev—ân 862, 958; —ân 256, 258, 264; —ân-ı 'azîmetân 251;

—ân-ı 'Osmâniyye 257; —ân-ı fahîmetân 251, 252, 256, 257, 258; —ân-ı müte'ahhidân 262; —ân-ı müte'ahidân 257; —ân-ı müttefikân 255, 261; —ân-ı müttefikân neferâtı 263; bî—ân kavm-ı Yehûd 631; nev—ân vicdânında 1314; — askeri 1330; —ce 415, 449, 562; —ce i'tibâra şâyân 349; —celik 729; a'yân-ı —dâ'ireleri 560; idâre-i umûr-i —den gâfil 1250; müdâhale-i umûr-i —den mütebâ'id 884; libâs-ı —den ta'riye 825; — düşmeni olan küskünleri 1465; —e ah râ 649; —e enfa' 649; —e fâ'ide-i 'â'idesi 949; —e hizmet 1418; 'uzamây-ı —e intisâb 468; —e istîlâ 327; —e lâyük 1506; —e müte'allik 556; —e nâfi' 1407; — elden gitdi 1355; meslek-i —e mugâyeret îrâsı 279; —e nâfi' menâhic-i/mesâlih-i hayriyye müzâkeresi 1326; mezâyây-ı ahvâl-i —e vâkıf 1158; beyne'd—eyn 64, 210, 221, 272, 421, 423, 936, 1085; vükelây-ı mutlaka-i —eyn 220; —eyn 174, 219, 220, 251, 252, 254, 263, 274, 425, 559, 1096, 1099, 1347, 1431, 1444; —eyn cânibinden 935; —eyn murahhasları 399, 1445; şurût-ı —eyn-i mu'âhedeteyn 393; —eyn-i mu'âhedeteyn 394, 1105; teccîd-i binây-ı itti-fâk-ı —eyn 253; re's-i a'zây-ı —eyn hizmeti 171; müteşahhîsân-ı — gibi 327; 'uzamây-ı — gibi 687; ahvâl-i — güft-gûsu 769; —hâneniz 716; —i 'Abbâsiyye 187; Sâhib-i —i 'aczenkabet 1126; —i 'âli-mikdâr (küh-temkîn ve zemîn-vekar olan) 315; de'b-i —i büleden-revâk 391; şu'ûnât-i —i dâ'imîyyü'l-karâr 1435; cerîde-i zîb-i mehâmm-ı —i dâ'imîyyü'l-kıyâm 1461; —i dest-bûsî 1215; —i dirîne 159; idâme-i ni'me'l-idâm-ı is'âd-i —i ebed-bünyâd 1139; ricâl-i —i ebed-bünyâd 60; bende-i hâlîsu'l-cenân ahlâs-ı dâ'iyan-ı —i ebed-bünyân 32; erkân-ı —i ebed-bünyân 27, 1353; kahr-ı kahremânî-i —i ebed-bünyân 292; kûteh-bînân-ı a'yân-ı —i ebed-bünyân 554; şerâre-feşân-ı —i ebed-bünyân 1163; vükelây-ı —i ebed-bünyân 27, 56, 105; —i ebed-bünyân 33; bahşîş-i ecillâ'-ı —i ebed-intimâ 119; hayr-hâhân-ı —i ebed-intimâ 331; rızây-ı yümm-iktizây-ı —i ebed-intimâ 181; ricâl-i —i ebed-intimâ 176; mesâlih-i —i ebediyyü'l-karâr 667; erkân-ı nizâm-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 155; hamîyyet-i —i ebediyyü'l-kıyâm câmi'ası 1327; gayret-i —i ebed-karîn 468n; vükelây-ı —i ebed-karîn 357; yakîn-kerde-i a'yân-ı —i ebed-karîn 912; ber-kâ'ide-i mu'tâde-i —i ebed-kıyâm 812; vükelây-ı —i ebed-kıyâm 185; zâbitân-ı —i ebed-kıyâm 830; —i ebed-kıyâm 83; ricâl-i —i ebed-makrûn 830; emr-i kazâ-cereyân-ı —i ebed-ma'mûr 78; âyin-i sa'âdet-âğîn-i —i ebed-müddet 154; kutb-i dâ'ire-i —i ebed-müddet 1330; şîme-i —i ebed-müddet 64; —i ebed-müddet 74; —i ebed-temkîn 162; a'yân-ı —i ebediyyü'd-

devâm 693; —i ebediyyü'l-devâm 990; kâr-dânân-ı —i ebediyyü'l-bekâ' 587; —i ebediyyü'l-bekâ' 604; teveccüh-i —i ebediyyü'l-iclâl 1066; 'umûm-i a'yân-ı —i ebediyyü'l-erkân 424; Vâzı'-ı kavânîn-i —i ebediyyü'l-erkân 724; vükelây-ı —i ebediyyü'l-ihtişâm 427; der-i ifzâl-i —i ebediyyü'l-iclâl 1127; kâr-fermâyân-ı —i ebediyyü'l-iclâl 1405; ma'lûm-ı vükelâ'-ı —i ebediyyü'l-iclâl 1493; müstevlî-i —i ebediyyü'l-iclâl 717; de'b-i kadîm-i —i ebediyyü'l-ikbâl 953; hayr-hâhân-ı —i ebediyyü'l-ikbâl 859; mücârî-i —i ebediyyü'l-ikbâl 772; vükelây-ı —i ebediyyü'l-ikbâl 908; —i ebediyyü'l-ikbâl 803; dâhil-i 'urûk-ı/a'sâb-ı —i ebediyyü'l-karâr 747; kâ'ide-i —i ebediyyü'l-karâr 855; mülteci-i dârul-emân-ı —i ebediyyü'l-karâr 255; ümenây-ı —i ebediyyü'l-karâr 487; —i ebediyyü'l-karâr 129; kâffe-i havene-i bed-hâhân-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 467; meşhûd-i hayr-hâhân-ı —i ebediyyü'l-kıyâm 1455; resm-i —i ebediyyü'l-kıyâm 1150; kuvvet-i —i ebed-kıyâm 97; vükelây-ı ricâl-i —i ebediyyü'l-kıyâm 216; e'âzım-ı îrâdât-ı —i ebediyyü's-sabât 686; de'b-i dîrîn-i —i ebediyyü't-temkîn 408, 1428; resm-i dîrîn-i —i ebediyyü't-temkîn 1137; kârdân-ı —i ebed-makrûnları 678; cânib-i ser-i kârân-ı —i ebed-müddet 1482; kâ'ide-i —i ebed-müddet 463; kânûn-i —i ebed-müddet 1024; Memâlik-i —i ebed-müddet 73; habl-i metîn-i —i ebed-temkîn 1294; vükelây-ı —i encüm-sıfat 359; —i Fransa 93, 156, 851; —i hazret-i Muhammediyye 1408; —i İmperatorî 213; —i İmperatoriyye tüccârî 211; —i İngiltere 250, 257; —i İran 361; ser-i kârân-ı —i İraniyye 1506; —i İraniyye 295, 1337, 1339; perveriş-yâfte-i ni'am-i —i İslâmiyye 690; —i İslâmiyye 385, 544, 771, 1171, 1334, 1408, 1414; —i İslâmiyye'ye tevellâ 721, 728; mişkât-i —i istishâblarından/teveccühlerinden müstefiz 821; —i kâhire 1094; —i kâmile 1408; —i kâmile-i İslâmiyye 1409; —i kaviyy-i şevket-i 'Osmâniyye 963; şân-ı —i me'âli-şân 358; —i mahfûza 1410; —i mahsûs 165; ricâl-i —i me'âli-nisâb 249; simât-ı —i min'âm 235; —imin düşmeni 914; —i mu'ayyen 256; —i mu'ayyen hudûdları 252; —im uğuru 914, 923; umûr-i —i Muhammed 913; —i Muhammediyye 292, 538; —i Muhammediyye-i 'Osmâniyye 1357; nâmûs-i —i muhâfaza 332; —i muhtelle-i sâbık 1372; —i müsta'în 252; —i müstakille 546; —i müstakille-i müselese 1408; —i müstecidde 416; —i müstecidde hey'eti 552; inkılâb-ı —i müstenidde 1456; —i müşârun ileyhâ 1139, 1451; —i müşârun ileyhâ vükelâsı 980; —i müteceddide 89, 912; —in erâzisi 1105; —ı devletin muhâfazası 1331; nukûd-i hazîne-i —in

fıkdâmı 1480; —in ta'rîfesi 1092; vaz'-ı —i 'Osmânî 1324; pertev-i 'âlem-tâb-ı —i 'Osmâniyye 221; resm-i kadîm-i —i 'Osmâniyye 1080; —i 'Osmâniyye (Devlet-i Muhammediyye olan) 23, 222, 292, 295, 300, 544, 583, 621, 623, 820, 1153, 1171, 1347, 1383, 1385, 1409; —i 'Osmâniyye ehâlisi 222; —i 'Osmâniyye'nin mü'eyyidi/müceddidi 478; —i Pâdişâhi-i dîndâr 1285, 1287; —i Pâdişâhi-i dîndâr ve müteşerri' 1286; erkân-ı —irâdesi 905; —i ricâl 1437; —i Rusya 155, 219, 250, 251, 254, 261, 936; —i sâ'ire 1342; dergâh-ı 'inâyet-dest-gâh-ı —i seniyye 553; erâzi-i —i seniyye 559; memâlik-i —i seniyye 277; mesâlih-i —i seniyye 277; mübâşîrân-ı —i seniyye 717; —i seniyye 434, 496, 575, 1375; —i seniyye askerîsi 544; —i seniyye-i 'Osmâniyye 487; —i seniyye-i İslâmiyye 416; etvâr-ı —i seniyye-i sermediyyü'l-karâr 348; —i seniyye-i sünniyye-i 'Osmâniyye 538; —i ser-efrâzi 1339; vükelây-ı —i sermedi-ittisâl 140; şân-ı —i sermedi-kıyâm 124; vükelây-ı —i sermediyyü'l-devâm 1328; —i sermediyyü'l-i'zâz 434; cemî-i turuk-ı —i sermediyyü'l-karâr 908; rusûm-i mukarreme-i —i sipihr-ihtişâm 536; kâr-bendân-ı dest-gâh-ı —i sipihr-iştibâh 1238; yümni-i —i Şâhâne 508n; raht-ı —i şâmihu'l-erkân 1156; —i tekarrub-i Şâhâne 1312; 'arz-ı dergâh-ı —karâr 92; meydân-ı —kendülerine kalmak 1055; —küsünleri 775, 802; —küsünleri olan ba'zı pelidler 737; etrâf —ler 156; müttefik —ler 284; —ler 65, 72, 95, 156, 231, 264, 284, 369, 403, 407, 458, 469, 561, 564, 565n, 641, 732, 850, 996; a'dây-ı —leri 1020; binây-ı vücûd-i —leri 719; bünyân-ı —leri 658; dâ'ire-i zâhire-i —leri 762; devâm-ı —leri 1270; devr-i —leri 1295; gülzâr-ı —leri 1055; mesâlih-i —leri 659; müsteşâr-ı —leri 210; müsteşâr-ı emr-i —leri 572; nevbet-i —leri 1408; nizâm-ı —leri 160; ser-rişte-i —leri 1217; sudûr-i —leri 160; umûr-i zarûriyye-i —leri 74; zemân-ı —leri 762; —lik sûreti 997; vükelây-ı —lisânlarından 391; —lü 378, 506n, 585, 652, 835, 884, 1089, 1390, 1473; —lü efendim 835; —lülâ 451; —lü sultânım 1474; cenâb-ı —me'âb 1057, 1355; —me'âb 1359, 1498; bâb-ı —me'âbları 948; hayr-hâhi-i —melekesi 563; —me'mûrları 92, 417; —mend 38, 1000, 1434, 1436; —mendân 769, 1139; —mesâlihinde müteccâhil/mütেকâsi 1387; —murahhası 1432; —murahhasları 166; —serây-ı Saltanat 339; müttefik-i —şâyi'ası 983; —tashihi 1391; —umûru 1418; selâfîn-i —yâr 17; —yolu 1265

Devlet-i 'aliyye 33, 40, 43, 47, 52, 56, 59, 61, 66, 69, 73, 75, 78, 89, 91, 94, 97, 99, 101, 106, 113, 125, 126, 136, 149, 161, 164, 168, 174, 178, 181, 182, 185, 187, 206, 210, 218, 222, 225,

228, 230, 234, 240, 249, 253, 255, 257, 261, 268, 275, 277, 279, 283, 286, 290, 292, 299, 302, 305, 308, 315, 318, 321, 331, 338, 341, 344, 346, 352, 356, 362, 364, 369, 370, 377, 380, 382, 390, 393, 396, 401, 406, 408, 411, 413, 420, 423, 426, 433, 444, 446, 449, 456, 458, 467, 468, 470, 481, 485, 486, 488, 494, 496, 498, 502, 506n, 508n, 532, 534, 544, 551, 558, 564, 565n, 566, 568n, 575, 578, 582, 592, 603, 605, 609, 646, 651, 658, 663, 667, 681, 688, 704, 709, 716, 720, 721, 723, 727, 730, 732, 736, 739, 746, 753, 755, 757, 763, 768, 770, 777, 787, 791, 794, 803, 821, 828, 830, 842, 845, 846, 849, 852, 860, 878, 887, 905, 908, 912, 916, 926, 934, 938, 949, 958, 963, 964, 970, 972, 983, 985, 989, 1003, 1005, 1012, 1014, 1018, 1023, 1030, 1045, 1047, 1051, 1054, 1058, 1077, 1084, 1085, 1088, 1097, 1099, 1104, 1106, 1108, 1112, 1115, 1117, 1118, 1119, 1124, 1126, 1130, 1133, 1136, 1139, 1153, 1159, 1168, 1171, 1174, 1177, 1185, 1189, 1194, 1206, 1222, 1233, 1236, 1239, 1274, 1288, 1310, 1325, 1328, 1331, 1332, 1333, 1336, 1344, 1347, 1353, 1359, 1363, 1368, 1375, 1379, 1383, 1395, 1399, 1408, 1413, 1419, 1425, 1427, 1431, 1433, 1435, 1436, 1438, 1451, 1465, 1473, 1479, 1482, 1484, 1490, 1492, 1495, 1506, 1508; ahvâl-i — 1171, 1379; bed-hâhân-ı — 1047; ber-muktezây-ı 'uluvv-i cenâb-ı — 551; bünyân-ı — 1152, 1327; cânib-i — 206, 277, 422, 471, 482, 522, 940, 971, 1084, 1431; düşmen-i — 690; efrâd-ı evtâd-ı — 922; ekâbir-i ricâl-i — 978; emr-i — 356; emvâl-i — 1422; erâzî-i mağsûbe-i — 470; erkân-ı — 585, 921; erkân-ı erba'a-i — 718; es-âs-ı — 1238; eşref-i turuk-ı — 725; evâmir-i — 149, 168, 1352, 1407; fermân-ber-i evâmir-i — 705; gayret-keşân-ı — 278, 1396; giribân-ı — 1190; gül-çehre-i — 1481; gümâşteğân-ı — 568n, 579; hadd-i ra'yyet-i — 348; hademe-i — 1141; hân-ı lezizü'n-nevâl-i — 235; havâtır-ı ser-i kârân-ı — 294; havsala-i — 1059; hayr-hâhân-ı — 278, 315; heyûlây-ı matlab-ı — 585; hidemât-ı — 188, 830, 1049, 1335, 1504; 'ırz-ı — 828; irâde-i — 33, 356, 567n, 578; kânûn-i kadim-i — 670; kâr-âgehân-ı — 285, 383; kâvânin-i kadime-i — 228; kavânin-i mer'yye-i — 1139; lerziş-i bünyân-ı — 302; maslahat-ı — 281; matlûb-ı — 289, 1125; ; memâlik-i — 75, 260; memâlik-i magsûbe-i — 964; me'mûrîn-i — 182; me'mûriyyet-i — 292; menâkib-ı — 1207; merâtib-i — 1039, 1503; mesâlih-i dâhiliyye-i — 1086; mesâlih-i — 878, 1078; meslek-i — 278, 1344; meşâgil-i hâriciyye-i — 362; muhadderât-ı — 748; murahasân-ı — 1492; müstevliyân-ı umûr-i — 574; müte'ayy-inân-ı — 63, 757; nâmûs-i — 828; nefis-i — 560; nevâhî-i — 168; nezd-i — 469; ni'am-ı —

1255; nizâm-ı — 1475; perverde-i ni'met-i celile-i — 713; ricâl-i — 463, 520, 831; sâye-i — 984, 1376; serâ'ir-i — 532; serbesiyyet-i Memleket-i — 451; ser-i kârân-ı — 1407; sevâhil-i — 279, 1451; silk-i mülk-i — 263; silk-i serkeşân-ı — 1310; sûret-i kadime-i — 1327; süferây-ı sâbika-i — 979; sürâdik-ı ser-â'ir-i — 325; şân-ı — 615, 1492; taklîl-i kuvvet-i — 296; tedbîr-i umûr-i — 331, 653; temâmiyyet-i erâzî-i — 281; te'yidât-ı — 581, 1415; 'ukalâ'-i vükelâ'-i — 1339; 'ulemâ'-i — 1043; umûr-i dâhiliyye-i — 1086; umûr-i — 832, 1057; umûr-i müte'assire-i — 1504; 'urûk-ı — 729; 'uyûn-ı a'yân-ı — 325; ümenây-ı — 731, 1115; vekâyî'-i — 331; vetîre-i — 326; vükelây-ı — 296, 421, 568n, 645, 720, 727, 732, 734, 845, 930; vükelây-ı umûr-i — 402; yağmây-ı ni'amây-ı — 1053; za'f-ı hâl-i — 1306; zill-ı zalîl-i — 550; zîr-i himâye-i — 1108; — ahvâlî 1492; — askeri 930, 937, 1058, 1116, 1118; — askeri nizâmı 222; — askerîsi 721, 1336; — cânibi 220, 380, 1352, 1365; — donanması 254, 260; — du'âsını edâ 1371; — elçileri 413; — Elçisi 95, 369, 370, 1019; — er-âzisi 96, 175, 254, 275, 296, 298, 299, 401, 462, 686, 732, 1105, 1114; — esîrleri 938; hayr-hâhân-ı — gibi 1305; ümenâ'-i — gibi 1487; — hazinesi 220, 947; — hizmeti 1007, 1479; — himâyesi 394, 397, 1104; — hudûdu 96, 279, 411; —i bihbûd 1420; —i celiyyetü'l-meyâmin 1371; —i dâ'imîyyü'l-i'zâz 425; —i ebed-bünyân 446; —i ebed-intimâ 344; —i ebed-peyvend 746; —i ebediyyü'd-devâm 426, 1450; —i ebediyyü'l-bünyân 700; —i ebediyyü'l-i'zâz 386; —i ebediyyü'l-iclâl 371; —i ebediyyü'l-istimrâr 106, 174, 181; —i ebediyyü'l-karâr 305, 332, 361, 370, 935; —i ebediyyü'l-kıyâm 269, 1438; —i ebediyyü'z-zuhûr 285; —i Hâkâmî 1334; —i imâniyye-i 'Osmâniyye 1294; —i İslâmiyye 379; —i muhalledül-ikbâl 700; —i Muhammediyye 542; —i sa'âdet-intimâ 1338; —i sadâkat-kîş 352; vükelây-ı —i sermediyyü'l-iclâl 268; —i sermediyyü'l-istimrâr 487; —i 'Osmâniyye 325, 543, 545, 1024, 1190, 1294, 1330, 1329, 1408; —i 'Osmâniyye'nin Şehinşâh-ı 'âli-bahtı 251; — kal'a muhafızları 939; — kaşyonu 938; âfitâb-ı —leri 987; — me'mûrları 92, 938, 939; — mesleki 1094; müstevliyân-ı — mezâlîmi 316; — Murahasâ 1446; — murahasaları 253; — mülkü 212; — mütegalibeleri 787; —nin bekâsı 1330; —nin bendesi 1400; —nin emniyyet-i kâmile ile serbestiyyeti 412; —nin emniyyeti 393, 394, 1105; —nin hizmetkârları 1058; —nin hudûd-i kadime ile serbestiyyeti 412; —nin 'ırkı 772; —nin irâdesi 285; —nin îradî 685; —nin itâ'atında 1116; —nin kemâl-i istiklâlî 1089; —nin kulları 1400; —nin

kuvvet-i kâhresi 356; —'nin maglûbiyeti 1093; —'nin maslahatı 397; —'nin memâliki 255; —'nin mesâlih-i mülkiyesi 344; —'nin mesâlihini iltizâm 1345; vâridât-ı —'nin muhâfazası 1331; —'nin musâlahası 1440; —'nin ricâli 316; —'nin sefâyini 938; —'nin ser-i kârları 316; —'nin serbesiyeti 394; —'nin tegallübü 1394; —'nin temâmiyyet-i memâliki 1089; —'nin vasalı (ya'nî mahkûm ve tâbi'i) 262; — nişânı 486; — ocakları 1372; — re'âyası 96, 240, 344, 347, 348, 349, 350, 419, 938, 1089; — ruhsatı 1115; — Sefîri 1338, 1339, 1343, 1348, 1375; — suları 381, 1128; — süferâsı 275, 842, 846; — şalopeleri 260; — tarafı 47, 1407; — tebe'ası 350, 1112; — tüccarı 349; — umûru 665; —'ye bâr 1470; —'ye hayırlı mevâdd 289; —'yi işgâl 1375; — zindânları 212

Devrân senindir türküsü 1327

Devriyye 1072; bilad-ı — 617; Mevâlî-i — 86; tarîk-ı — 1072

deyn/düyûn; ashâb-ı — 1248; bâr-ı girân-ı — 1248; girânbâr — 324; —i kesire 156; —i vâcibü'l-edâ 1049, 1322; —i zimmet-i kilik-i pâkîze-ze-bân 503

Dezastori [=el-Deseado, Prens, ehâlinin Kırâl nasb eyledikleri] 1148

dikk; mudukka-i 'illet-i — 589; — 'illeti 593

Dimeşk; —ı Şâm 55; Hatîb-i —ı 20

dîbâ 74

dîbâce 631, 1434; —i kârden-i matlab-şinâsân 696; —i kitâb-ı şâhî 640; —i sahâ'if-i makâsîd 634; —ler 535

Didaskalya denilüp 1349

dîde; feth-i derîçe-i — 512; halka-i — 1078; siyâhî-i — 1300; —düz-i 'âlem-i itlâk 880; —düz-i bitâne-i hâl olan rûbeh-hısâller 707; —düz-i dem-i fırsat 548; —düz-i fırsat 287; —düz-i hasret 244; —düz-i hulûl-i vakt-i nühzet 784; —düz-i intizâr 1200; —düz-i istinkâr 722; —düz-i râh-ı intizâr 580; —düz-i te'accüb 722; —giryân 1034; —güşâ 659, 801; —güşây-ı intizâr 1126; —güşây-ı şâhrâh-ı intizâr 927; —güşây-ı temâşâ 1261; —i 'alemiyân 131; —i 'âşikân-âsâ 145; —i a'dây-ı bed-râ 640; —i âftâb-ı tâbdâr 442; —i basîret-intimâ 51; —i buğz 293; —i cânları 809; —i cihân-dîde-i Şâhâne 1230; —i diğêr ile ru'yet 1364; —i dil 809; —i dil-dâde-i hicrân-keşîde-misâl 31; —i dil-i bed-hâhân-ı hîre 697; —i dünyâ 1000; —i emel 464; —i fiten ü şûriş 64; —i hakâret ile nigerân 709; —i hased 293; —i hasret 432; —i ibtihâclar 504; —i insâf 166; —i ızdırâ ile nigerân 709; —i mazlûm-âsâ 83; —i mehcûrân 183; kâriz-i —i mihnet-dîdeleri 1411; —i mûr 442; manzûr-i —i sayyâdı 1075; —i ser-encâm 451; manzûr-i dîde-i

vükelây-ı — 224; fevrière-i —leri 1202; —leri 1307; —lerinden eşk-bâr 457; —lerinden eşk-nisâr 1307; —lerinden hûn-efşân 1232; —lerini hem-hâl-i sehâb-ı hûnbâr 743

Dikili-taş 1266

dikişi perişân 507

dil 142, 183, 1156, 1229, 1350, 1364, 1384, 1475, 1500; 'âdi-i saht— 1352; âremîde— 1232; âsûde— 1070; âşüfte— 1153; âzürde— 883, 927, 1473; beste— 447, 1436; bidâr— 1387; bülbül-i — 1199; cây-gîr-i sâha-i — 668; ez— 59, 82, 84, 305, 333, 442, 452, 495, 508n, 594, 604, 772, 798, 1061, 1067, 1078, 1108, 1131, 1164, 1190, 1238, 1394, 1400, 1424, 1447; fâriğ— 1386; hoş— 1351; hurrem— 1502; it-minân-ı — 926; kec— 1072, 1385; nûr-i dîde-i — 1481; pâk— 1496; perişân— 428, 483; rûşen— 872; rûy-i dil 346, 498, 605, 773, 1239; safha-i — 1344; sâmi'a-dâşt-i — 519; se-bük— 750; sekîne-i — 926; seng-dil 1064, 1373; sengin— 1474; ser-menzil-i kâm-ı — 879; sühte— 1317; sûz-i — 799; sûziş-i — 421, 455; sürûr-i — 514; süveydây-ı — 1435; şifte— 1424; şikeste— 799; şürîde— 1385; tenvir-i dîde-i — 1420; teskin-i leheb-i — 1189; yek— 620, 622, 634, 714, 806, 1303; —âgâhî 1285, 748; mânend-i derûn-i ehl-i —ân 882; zümre-i ehl-i —ân 334; nigâr-ı —ârâ 957; sahrây-ı —ârâ 1142; şehri-i —ârâ 433, 759, 982, 1020; târih-i —ârâ 524; şehri-i —ârâm 971; hıyâm-ı —ârâmlar 600; serv-kad mahbûb-i —ârâmlar 574; —âzâr 931, 1496; —âzârlık-dan ferâgat 1497; ferzend-i —bend 104, 112, 121; —bend-i itâ'at 1082; —bend-i karâr 677; —bend-i te'alluk 1082; —beste-i 'amel 1379; —beste-i menâsib 1189; —beste-i merâtib 1189; —beste-i te'alluk-i tâmm 333; —dâde-i husûl-i nef' 554; —deki yâreleri 1240; bende-i —fikâr 1248; vaz'ından —fikâr 883; —fikâr 1157, 1419, 1453; mahall-i —firîb 240, 690; şive-i —firîb 1348; tavr-ı —firîb 1004; makâlât-ı —firîbâne 1086; vaz'-ı —firîbâne 1336; tavr-ı —firîb-i nâzikâne 964; —firîb ke-limât 1149; elhân-ı —fîrûz 1214; revâc-ı —fîrûzu 698; revnak-ı —fîrûzu 698; vaz'ından —gir 889; —gir 804, 1308, 1407, 1419, 1466; eser-i —gîr 928; izhâr-ı sûret-i —gîri 768; —gîri hâletinden 737; câmi'-i —güşâ 1223; tarh-ı —güşâ 688; —güşâ vilâyet 621; akdem-i —hâh 553; ber-vech-i —hâh 1495; ber-vefk-ı —hâh 110, 1344, 1372, 1376, 1435, 1441; ehass-ı —hâh 547; —hâh 1386, 1411, 1508; —hâh-ı 'âlî 1091; —hâh-ı asker 1403; —hâh-ı devlet 138; —hâh-ı hazret-i Pâdişâh 358, 1082; —hâh-ı hazret-i Şehriyâr-ı enâm 1030; —hâh-ı Pâdişâh-ı İskender-serîr 121; —hâh-ı vükelâ/vükelâ' 384, 1125; —hâh-ı vükelâ'-i devlet 1495; hevây-ı —hâhları 93; kusvây-ı —

hâhları 1127; —hâhları 537, 802, 1195, 1362, 1376, 1506; —hâhları üzere temşiyet 1393; —hâhlarna râm 774; ferâğ-ı — hâsil 1404; kahkaha-i —hırâş 1417; —hırâş-ı dehşet 1322; —hırâş-ı endişe 1322; —hırâş-ı infi'âl 287; —hırâş-ı keder 287; kec—î 1462; seng—î 957, 1037; —i âhenin 604; —i 'âşık-ı gam-dîde 31; —i 'âşık-ı şûrîde-âsâ 183; cerîde-i —i âşuftesi 599; —i bi-çâre 735; —i câhil gibi hâlî 435, 865, 869; —i cühhâl-sıfat 24; —i dâğdâr 388; bâr-ı girân-ı —i gayz-âlûd 930; —i habâset-serîrleri 708; —i hâsîd misâl 171; süveydây-ı —i hazîni 799; sâha-i —i hurremleri gibi 1211; câ'il-i —i isâbet-makrûn 488; —i kâr-şinâsân-ı devlet 109; teşeffî-i —i mahzûn 451; zahm-ı —i mecrûh 450; —i mü'min gibi 144; tebrîd-i —i müstehâm 1035; cezm-kerde-i —i nâ-be-sâmân 1246; —i nâ-pâk 627; zahm-ı dîrîn-i —i nâ-tüvân 1240; —i pür-dalâlet 53; dağdağa-engîz-i —i pür-halecân 1193; lehb-i —i pür-sûzu 1373; teşeffî-sâz-ı —i pür-teb ü tâb 330; —i pür-zucret 457; seng-i siyâhdan saht-terîn olan —i sengîn 374; —i sengîn 603; dağdağa-sâz-i —i sevâdedesi 1473; reşâşe-pâş-ı —i sûzân 1228; —i tersân 820; —i vesvese-nâki 883; —lerde destân 332; —lerde mezkûr 416; —leri 1145; —nihâde-i 'azm 1326; süveydây-ı —misâl 150; —nihâde-i irâde 1326; büyüt-i —nişin 111; güftâr-ı —nişin 1204; makâle-i —nişin 681, 1401; —nişin 61, 86, 981, 1396, 1497; sedd-i —nişin 144; târîh-i —nişin 120, 146, 1509; tertib-i —nişin 671; vaz'-ı —nişin 880; —nişin ecvibe 806; —nişin kelimatü 1058; —nişin müdâhenât 1355; —nişin mümâşât 1355; —nişin-elhân 20; semend-i —pesend 1420; nizâm-ı —pezîr 1328; şive-i —pezîr 1311; târîh-i —pezîr 582, 1449; —riş 1417; —serd-i inzicâr 1453; —serd-i kabûl 1453; —sîr-hân-ı lezîzû'n-nevâl-i feth 207; dil-sîr-hân-ı lezîzû'n-nevâl-i nusrat 207; —sîr-i nevâle-i mâl 876; —sîr-i nevâle-i menâl 876; —sîr-i ni'am-hâne-i istirâhat 244; —siz 750; —sûhte-i nâr-ı hecer 906; —sûhte-i nâr-ı keder 906

dilâver 194, 217, 229, 247, 260, 286, 492; nefer — 491; —ân 440; —ân-ı Bektâşiyân 1394; —ân-ı cânsipârân 41; —ân-ı İslâm 491; —ân-ı İslâmîyân 493; salâ-hân-ı —î 919; —î 439; —i yektâ-serveri 286; güçlü —ler 247; kuvvetlü —ler 247; —ler 194, 492; ocak-ı kadîm —leri 699; —lik 444; —lik dâdım icrâ 1063; fedâyiyâne —likler 644; —serveri 919

dilber 1226, 1317; ebrûy-i — 658; gamze-i — 658; hâl-i — 285; —i dilber 285; —u hâl-i dilber 684; tavşif-i ân-i çehre-i —ân gibi 1296; —ân-ı semen-simâ 1255; lebi —i gibi pür-hande 1055

dilîr 1115, 1328, 1474; sâhib-i — 118; Vezîr-i — 35, 81, 168, 600, 715; gayret-i —âne 57; kevkebe-

—âne 33; sa'y-i —âne 57; vaz'-ı —âne 489, 948; —âne 444, 468n, 1284, 1394; —ân-ı cân-sipârân 493; —ân-ı İslâm 442; —ân-ı ma'reke-ârâ 1254; —ân segbânân 1416; dest-yârî-i şemşîr-i —î 1233; ibrâz-ı —î 1405; mâye-i —î 440; şîr-i bîşe-i —î 1500; zebed-efşân-ı —î 489; —î 442, 473; —i gayret-şî'âr 388; —i Ner-îmân-gırîniş 440

Dilmarsiya [= Sodermania?] Dukası 853

dimâ/dimâ'; mücib-i sefk-i — 293; sefk-i — 39, 49, 788, 1318; —i fâside-i şekâvet 178; —i muhkanayı ihrâk 323

dimâğ 518, 521, 815, 1145, 1388, 1406, 1436, 1462, 1481; âşûfte— 1229; ber-tarafsâz-ı — 1375; berzede-i — 870; bi— 885; fersûde— 560; habîde— 428; huzûr-i hazar ile âsûde— 625; intifâh-ı — 1041; isticmâ'-ı tevsen-i — 920; muhtellü'd— 662, 1388; muka'ar-ı — 1364; perişân-sâz-ı — 1321; sâhib-i — 1129; ta'dîl-i — 1377; tahsîl-i — 586; zâ'ika-i — 746; serkelle-i hâm-kârân-ı bi—ân 884; teng-zarfân-ı bi—ân 729; bi—ân-ı nâs 1397; bi—ân-ı Ocakluyân 747; hâm— çelebiyân 1381; —ı âlâ 1472; mest-i şeker-hâb-ı —ı âlây 1390; —ı alay-ı lezâiyiz 980; —ı âşâyîşleri 1217; —ı cân 879; —ı cân-ı cân 1295; —ı cân-ı ins 1295; —ı cânları 930; günâm-ı —ı habâset-irtisâm-ları 553; —ı derkleri şûrîde 734; —ı dil-i cân 1295; —ı dil-i ins 1295; —ı dilleri 930; —ı dirâyetleri şûrîde 734; evc-gîr-i —ı hârre-i kuvvet 1229; —ı hevâ 1475; —ı huzûrları 1217; —ı iz'ânları 433; —ı mevhum 1374; —ı muhtell 1401, 1509; —ı münîfleri 764; ihtilâl-i —ına haml 817; tedennî-i —ı nahvet 705; —ında dâ'îye-i uhrâ 1407; —ında fesâd 101; —ında hevây-ı merâtib cây-gîr 98; —ı şu'ûr 433; hevây-ı —ı tesallutuna/vekâhatine tenezzül 1497; —ı tuğyanları 179; ihtilâl-i —ı iftirâsı 765; —lar 313, 1156, 1358; matmûra-i —ları 416; ihtilâl-i — şâ'ibesi 1220; —u sürâğî kal-madığı nümayân 957

Dimetoka 1081, 1121, 1128, 1187, 1355, 1365

Dimitraško Bey-zâde (Rum kapu kethûdâlarından ve kapu oğlanlarından, Boğdan Voyvodası Moroz[i] Bey-zâde'nin birâderi, Tarabya Mer-şali, hâ'in, bed-mezheb) 328, 329, 330, 331; —gürûhundan bir hâ'in-i âvihteni 326

Dimitri (Rum kapu kethûdâlarından ve kapu oğlanlarından) gürûhundan bir hâ'in-i âvihteni 326

Dimyât 726, 1307

dîn 40, 227, 254, 317, 444, 574, 649, 683, 721, 728, 747, 754, 791, 821, 836, 850, 923, 1167, 1179, 1197, 1286, 1287, 1300, 1328, 1333; a'dây-ı — 268, 305, 410, 478, 508n, 581n, 598, 658, 763, 765, 1115, 1153, 1155, 1280, 1283, 1454; 'adû-yi — 509, 711; ahkâm-ı — 11; 'anâsır-ı erba'a-i vücûd-i — 55; a'zam-ı mesâlih-i — 678; a'zam-

i umûr-i — 62; bî-dîn 561, 748, 759, 632; bir alay bî-gâne-i — 752; dâ'ire-i — 1357; de'ây-im-i nizâm-ı — 1329; def'-i düşmen-i — 127; der-'uhde-i evliyây-ı umûr-i — 216; düşmen-i — 174, 194, 198, 216, 217, 228, 307, 424, 428, 453, 504, 690, 700, 845, 914, 923, 933, 1036; ehl-i — 446; e'imme-i — 205, 674; emr-i — 463, 1034; gayret-i — 821; gayret-keşân-ı — 1396; habîs-i bî— 1498; hâ'in-i bî— 420; hâric ez-dâ'ire-i — 376; havene-i — 831; hay-me-i a'dây-ı — 605; hayr-hâh-ı — 555, 754, 1238; hîdemât-ı — 62, 645, 1238; hısn-ı hasîn-i — 967; icrây-ı — 212; pâseh-ı düşmen-i — 1309; kıvâm-ı — 1330; la'in-i bî— 429, 446; mahsûfu'd— 630; mehâm-mı — 116; mel'ün-i bî— 371; merâsim-i — 23; mizâc-ı — 11; muhâfaza-i — 653; muhâfaza-i nâmûs-i — 218; mukâbele-i düşmen-i — 218; muzır-ı— 747; müceddid-i — 693, 1355; mü'eyyid-i de'â'imü'd-devleti ve'd— 1297; Müftî-i — 885; müteşâr-ı emr-i — 572; râh-ı — 644, 658; reh-nümây-i pişvâyân-ı — 540; sâhib-i — 462; sâ'ika-i ru'us-i düşmenân-ı — 616; selb-i 'alâka-i — 159; ser-bâzân-ı ma'reke-i — 440; tabur-i düşmen-i — 209; tâ'ife-i bî— 722, 728; takvîyet-i — 1333; te'allüm-i ahkâm-ı — 709; tedbîr-i umûr-i — 653; tertîb-i revâbit-ı — 635; tesviye-sâz-ı mesâlih-i — 665; te'yîd-i — 850; uğur-i — 46, 57, 920, 1400; umûr-i — 118, 1434; usûl-i — 19; —dâşlar 619, 621; —den berî eşhâs 817; —den bî-haber 759; —düşmeni kâfirler 748; —e ahrâ 649; —e enfa' 649; —e fâ'ide-i 'â'idesi 949; —e hizmet 1418; —e hıyânet 914; —e lâyük 1506; —elden gitdi 1355; —e müte'allık 556; —e nâfi' 1407; —e nâfi' menâhic-i hayriyye müşâveresi/müzâkeresi 1326; ber-muktezây-ı teşârük-i —î 1053; emr-i —î 893; teşârük-i —î 308; vekâyî-i —î 539; —î 656; —î âhar 1347; za'f-ı —î Ahmedî 1310; —i bâhiru'l-butlânları gibi nesh 419; düşmen-i —i dalâlet-nihâd 452; —i İslâm 496, 621, 938, 1415; —ime hizmet 914; —ime i'ânet 914; benim —ime yakışmaz 1471; —imin düşmeni 914; —imizin direği ta'bîri 653; nâmûs-i —i muhâfaza 332; —i Muhammedî 721, 728; —i Muhammedî'ye 'adâvetleri 504; e'imme-i —i mübîn 1298; menâr-ı —i mübîn 1280; menâr-ı envâr-ı —i mübîn 542; mu'in-ı —i mübîn 462; nokta-i merkez-i dâ'ire-i —i mübîn 1286; nusrat-ı —i mübîn 455; te'yîd-i —i mübîn 963; uğur-ı —i mübîn 458, 468n, 643; —i mübîn 914; —i mübîn-i İslâm 10; —i mübîn uğuru 923; —i mübîn yolunda 463; 'asabiyyet-i —iyye 1244; ahkâm-ı —iyye 1036; cihet-i câmi'a-i —iyye 624; evâmîr-i —iyye 766; gayret-i —iyye 437, 759; icrây-ı gayret-i —iyye 428, 454; kavâ'id-i 'akâyid-i —iyye 709; lâyiha-i fâyiha-i —iyye 895, 897; mahz-ı

hamiyyet-i —iyye 924; mu'âmelât-ı —iyye 1398; nevâhî-i —iyye 766; şerbet-i fûnûn-i —iyye 52; tagyîr-i 'akâ'id-i —iyye 1408; ta'lim-i 'akâyid-i —iyye 229; umûr-ı —iyye 895; ahkâm-ı —iyyeleri muhtell 1399; hasâ'il-i —iyyesi 1470; şe'â'ir-i —iyyeye bî-mübâlât 1508; — karındaşları 463; akca —lü yâdigârlar 449; kâlây-ı 'âlem-behây-ı — mebiti 433; hayr-hâhî-i — melekesi 563; — mesâlihinde mütecâhil/mütekâsi 1387; —siz 1382; —sizlik 1334; —siz pelid 1427; — uğuru 914, 923; — umûru 1418; — yolu 1265

dînâr 209, 227, 306, 795, 813, 839, 856, 1000; çehre-i — 1301; dest-yâr-i — 151; esbâb-ı 'âdiye-i — 1481; harc etdiğimiz — 1059; hasret-keş-i rûy-i — 378; kîse kîse — 753, 1471; leb-rîz-i — 1306; nukûş-i sikke-i — 1435; sûrâh-ı fâreye hezâr — 1271; tashîh-i 'ayâr-ı — 667; tümen — 632; gül-feşân-ı —ı bî-şümâr 1320; hazîne-i —ı gibi 428; surre-i — ile meşhûn 1470; pençe pençe—lar 1323; —perest 496

Dinyeper Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

dirâyet 126, 281, 546, 629, 1088, 1306, 1328, 1363, 1392; ashâb-ı dâr 1258; rûşenây-ı rû-şinâsân-ı ashâb-ı —/dürbet 641; ashâb-ı — 1055; dürbet ü — 178; ehl-i — 699; erbâb-ı — 13, 78, 97, 1451; esâs-i — 1007; fart-ı — 1085; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1052; 'ilm-i erbâb-ı — 216; karar-gîr-i zihni — 497; mahrûm-i cevher-i — 736; mahsûfu'l-'akl ve'd— 869; mâye-i — 547; mi'yâr-ı râst-'ayâr-ı — 1018; muhavvel-i 'uhde-i — 1086; muktezây-ı — 1086; müselle-i erbâb-ı — 222; nümâyân-ı erbâb-ı — 1290; sâhib-i — 182, 950, 959; sâmi'a-res-i — 217; vâdî-i — 580; —de bî-hemtâ 626; merd-i —disâr 784; dürbet ü —i teferrüd 1037; —kîş 1358, 1393; —leri 581n, 1158; erbâb-ı — lisânları 53; merd-i —mend 424; —mend 839, 1097, 1449; sûret-i —mendâne 282; süptürde-i 'uhde-i — resîm 629; — sâhibi bir âdem 844

dirhem 190, 209, 227, 244, 820, 839, 852, 1000, 1013; 'abdü'd-dünyâ ve'd— 892; dest-yâr-i — 151; hasret-keş-i rûy-i — 378; kîse kîse — 753, 1471; leb-rîz-i — 1306; nukûş-i sikke-i — 1435; tashîh-i 'ayâr-ı — 667; — dirhem cûyan 819

Dir'iyye (Necid Ülkesi'nde Yemâme Şehri'ne karîb, nuhüset-âbâd, makarr-ı dalâlet-nihâd) 46, 48, 51, 84, 1032, 1366; — cânibi 47; — dâstâmı 523; — Havârici 740; — Kasabası 50, 1281

dirlikler 225, 684, 686, 1395; —i ref' 1332

Dirsinikli-zâde; bk. Tirsinikli-oğlu/zâde (Ruscuk A'yânı)

dişleri ısumaz 1395

dîv; mânend-i — 611; —dîvâneler 329; —hey'et 661; —hey'et hammâl cbtâlları 1376; —ler 1388

Divân; fesh-ı — 1028; güncüde-i râh-ı — 1360; Hâcegân-ı — 181, 588; ketebe-i — 465; nâm-ı nâmilerine tertib-i — 1507; —a gitmek 226, 687; —da divâne gibi 520; — Beyi 104; bâb-ı —hâne 1307; sâha-serây-ı —hâne 1354; —hâne 466, 1317, 1387, 1419, 1469; —hâneler 1324; —hâne resminde 974, 1005; —hâneye hulûl 1387; —ı bülend-erkân 175; Hâcegân-ı —ı hümâyûn 25, 296, 1430; —ı hümâyûn 105, 1040; —ı hümâyûn Çavuş-başılığı 1140; —ı hümâyûn Kalemî 833, 1333; —ı hümâyûn Kalemî ketebesi 174; —ı işân 1027; —ı keyvân-eyvân 325; menâsıb-ı —ı me'âlî-erkân 154; —ı Mora 183; —ı mu'allâ-bünyân 105; —ı mu'allâ-erkân-ı Pâdişâh-ârâ 103; —ı müşârun ileyh 712; —ı Süleymânî 1369; —ı şeriflerinden 1024; müzâvele-i a'mâl-i —î 636; elbise-i —ıyye 588; esvâb-ı —ıyye 232; menâsıb-ı —ıyye 154, 953; mevâdd-ı —ıyye 32; umûr-i —ıyye 115, 181; esbâb-ı —ıyye-i 'uzamâ' 688; — Kâtibi 1488; — Kisedârî 464; — kitâbetleri hizmetinde 1066; — şî'ri 1509; — Tercemânî 386, 407, 748, 1095; — tercemânları makâmı 1005; — Tercemânlığı hizmeti 387

divâne 567n, 758, 1164, 1195, 1385; bî-dîn — 759; mânen-d-i seg-i — 701; mutbık-ı — 809; tâ'ife-i —gân 102; —gân 80, 759; —gân gürûhu 101; —gân süvârî 759; — gibi sıçrayarak 1469; —ı lâ-yu'kal 1129; div.—ler 329; —ler 750; —lik 804; — misâl 1229, 1388; —mizâc 909; —sıfat 1197

Divân-ı Hâfız ta'limi 880

Divân-yolu 748, 814, 856, 1266, 1311, 1367, 1395, 1402; — etrâfı 1267

divâr 388, 1271; der u — 144, 240, 1389, 1403, 1417; nakb-ı — 1389; —ı sabrları/sekineleri 1269; —ı Seray-ı hümâyûn 1258; der u —ı tezyîn 689; —lar 967, 975; der u —larını rahnedâr 826; der u — u bâmî 1389

divel 73, 253, 413, 416, 546, 731, 963, 983, 1009, 1088, 1451; âdâb-ı mu'tebere-i — 419; ahvâl-i — 1129; âşinây-ı rusûm-i — 1342; a'zam-i 'âmme-i — 371; âzmâyîş-kâr-ı ahvâl-i tabâyi'-i — 1445; beyne'd- — 66, 231, 343, 415, 688; Dâna-yı dekâyık-ı ahvâl-i — 114; etrâf-ı — 543; etvâr-ı hamse-i — 681; hılâf-ı merâsim-i — 399; inkılâb-ı ahvâl-i — 254; kâffe-i — 455, 688; kâ'ide-i — 253, 1091; kâ'ide-i ihtiyâtıyye-i — 279, 302; kâ'ide-i mer'ıyye-i — 1091; mahzen-i esrâr-ı — 291; mugâyir-i âdâb-ı — 485; tertib-i revâbıt-ı — 635; —den bir devleti 968; — elçileri 346, 349, 352, 399, 458, 564, 565n, 722, 728, 837, 846, 1052; — elçileri ma'ıyyetleri 344; — himâyesi 345; —ı Avrupa 174, 213, 220, 250, 402, 559; —ı Avrupa mesâlihî 1078; —ı Avrupa'nın nizâmları 249;

—ı bahriyye 1448; —ı ecnebiyye 846; —ı ecnebiyyenin mu'âhedâtı tahrîrleri 1273; —ı Efrenciyye 222, 543, 545; —ı erba'a 268, 1127; kâ'ide-i —ı gâlibe 1116; —ı gâlibe 94; —ı küffâr 294; —ı memâlik-i ma'mûre 270; —ı mevcûde 254; —ı mu'azzama 1024; —ı muhâribîn 419; —ı Nasârâ 66, 174, 344, 977, 997; —ı Nasârâ kavâ'idine ircâ' 831; —ı Nas-râniyye 622; a'zây-ı —ı sâ'ire 250; —ı sâ'ire 94, 222, 240, 251, 256, 263, 277, 422, 496, 543, 561, 689, 730, 846, 850, 987, 995, 1339, 1474, 1503; —ı sâ'ire ehâlisi 371; —ı sâ'ire elçileri 985; —ı sâ'ire-i Avrupa 160, 223; —ı sâ'irenin nizâmları 254; —ı sagire 94; tekâlib-i —ı sâlife 1385; —ı selâse 257, 295, 559, 994, 998, 999; —ı şedidü's-şekime 94; —ı şimâliyye 404, 1112; —ı uhrâ 72; ihtiyâtıyye-i — kâ'idisi 303; — konsolosları ma'ıyyetleri 344; — maslahatı 354; — me'mûrları 136

Diversiyon/Diverşiyon [=Diversiyon]; — kâ'idisi 568n, 578; — tarîkı 252

Divriği 801

diyânet 48, 118, 146, 189, 318, 463, 530n; ashâb-ı — 194; ber-muktezây-ı — 573; esâs-ı bünyân-ı — 209; ferîza-i 'uhde-i — 1258; icrây-ı âyin-i — 263; icrây-ı vâcibe-i — 1252; kabûl-i — 220; kemâl-i — 152; mâye-i — 108, 1003, 1067; muktezây-ı — 1087; mütehall-i hilye-i — 334, 336n; terk-i — 250; 'uhde-i — 1329; vâcibe-i zimmet-i — 215; —behîç 1361; —den 'âtil 638; —e münâfî 893; lâzime-i zimmet-i — irtisâmlar 832; —le ittisâfı 1478; diyâr-ı — medâr 1280; huddâm-ı —perver 1076; — semti 1508; — şâyi'ası 1465

diyâr 49, 73, 74, 148, 155, 158, 201, 551, 627, 914, 923, 1018, 1115, 1136, 1343, 1464; âvare-i — 271, 1237; geşt-i — 212; hâli 'ani'd- — 417; tahrîb-i — 630; terk-i — 571, 633; zamîne-i — 707; — boyarlarını müte'accib 1508; — ehâlisi 37; —ı A'câm 90; —ı 'Acem 96; —ı 'adem 1496; —ı agyâr 992; —ı âhar 73, 101, 993, 995, 1061; —ı Alaman 212; —ı Alaman semtleri 174; —ı ba'îdetül-agvâr 151; —ı Boğdan 199, 219; —ı diyânet-medâr 1280; —ı eb'adları 542; —ı ecâneb 73; —ı ecnebi 992; —ı Efrenc 1087; —ı gurbet 323, 1076, 1131, 1248; —ı hâliyetül-hıyâr ıstılâhı 1359; dest-res-i —ı İslâmîyân 667; —ı İslâmîyye 170, 240, 689; —ı İslâmîyye re'âyâsı 249; —ı küffâr 1024, 1349; silsile-i —ı mağsûbe 709; —ı Mısır 271, 569n, 595; —ı Mısırye 126, 165; —ı nekbet-medârları 456; —ı Ongurus 1343; —ı 'Osmâniyye 226; —ı pür-ıdbârları suyuna 500, 508n; —ı Rusya 204, 251, 254, 584; —ı sâ'ire 167; —ı Şâm 128; —ı Şâmât 221; —ı şarkıyye 294, 1069; —ı şimâliyye ricâli 1256; —ı şimâliyye sükkâmı 1380; —lar

49, 73, 205, 317, 417, 446, 578, 736, 1281, 1358, 1362, 1371, 1411, 1425, 1487; hânûmân-süz-i iktidâr-ı —ları 415; —ları cânibi 1372; —ların imzâsı 652

Diyârbekir 188, 599, 630, 702, 947, 953, 1064, 1124; — Eyâleti 35, 129, 186, 187, 946, 1350, 1461; — Kazâsı 86, 1072; — Mevleviyyeti 86; —Mutasarrıfı 945; — tarafları 47; — Vâfisi 188, 1064, 1065, 1124, 1429, 1461, 1479

dîyet; bi-erş ü — 701; —i zimmetime 1322

Dizdâr 167, 247; —ı rûh-i revân 702

dizlerimizin bağı çözülmekle 662

Dobret Âred; bk. **Ader** [=Robert Adair, İngiltere Ministerosu, Murahhas ve Elçi]

Dobril [=D'Oubril, Rusya Sefiri, Rusya Murahhası] 342, 351, 372, 392, 393, 395, 396, 398, 399, 1105

dokuz dolanmağa başlayup 1469

Dokuzuncu Bölük Kışlası 1257, 1386

dolab 996; sehlül'idâre — 690; —a ilkâ 996; —a vaz' 996; bâr-keş-i — gibi ser-gerdân 1098; —ı ihfâ 861; —ı tesâmüh 861; — küşesi 863; Hindî-kârî —lar 978; kütüb-hâne misillü mücellâ/müzeyyen —lar 976; sehlül'idâre —lar 240; —lar (içleri ağaçdan iskaralı takım takım) 975; —lar 1070; —lara ta'biye 975; dönme —ları 996; kanadları tel örme fıkra fıkra —lı 974

dolandırıcı gibi 1323

Domuz-deresi 1144; — ta'bir olunan mahal 459

donanma 153, 181, 185, 198, 211, 214, 252, 255, 259, 481, 552, 846, 1008, 1029, 1112, 1117, 1432, 1439, 1487; eşir'a-i sefâyin-i — 259; nizâm-ı — 241; topçeker on iki kıt'adan 'ibâret bir — 254; umûr-i — 106; — askeri 481; — giceleri 1014; — kumandanı 1118; —lar 214, 220, 259, 380, 480, 507n, 598, 1091, 1341, 1484; — mâddesi 547; nizâm-ı —nın vikâyesi 258; câ-be-câ — sefineleri 381; — sefineleri 214, 1029; müttefik —sı 181; —sına süvâr 1106; ince — takımından ma'dûd kayıklar 938; mükemmel — tertibi 566n, 576; —yı 'Osmân-iyye 258; —yı devleteyn 256; —yı Fransa 259, 1145; —yı İngiltere 259; —yı küffâr 198; —yı mu'ayyen 252; —yı Rusya 256, 259; —yı zafer-intimâ 600, 1284; —yı zafer-peymâ 357

Donanma-yı hümâyûn 59, 185, 208, 213, 241, 260, 355, 358, 390, 463, 494, 600, 690, 1030, 1150, 1221, 1268; esbâb-i müdâfa'a-i bahriyye-i — 458; — hıdmetleri 350; — kalyonları 241, 1444; — mülhakâtı 482; — sefâyini 263, 481, 1269; — sefineleri 494

Dondal [=Vandales] Kırâlı 854

dondurma verilmek 987

dost 164, 251, 288, 300, 340, 353, 413, 438, 470, 487, 492, 504, 634, 853, 854, 1345, 1443, 1446,

1450, 1475; elzem-i — 370; enzâr-ı — 240, 689; kadîm — 370; kadîmî — 341; muvâfik — 487; nezd-i — 1222; pesendide-i — 688; lisân-ı —ân 380; mu'avenet-i —ân 634; nevâhî-i kulüb-i —ân 480; menviyyât-ı —âne 1015; mu'âmele-i —âne 261, 1006, 1117; sûret-i —âne 417; —âne 201, 257, 346, 420, 434, 486, 559, 1452; —âne ifâde 421; irâde-i —ânesi 1085; 'ind-i —ânesinde rû-nümûn/zâhir 964; —devlet 415, 561, 850; —devletin vülâtı 1118; —devletin vüzerâsı 1118; düşmen-i —edâ 770; —ı muvâfik 634; 'akd-i —î 470; 'arz-ı —î 182; bast-ı mukaddimât-ı —î 1003; bünyân-ı —î 963; ferîza-i zimmet-i —î 963; ibrâz-i resm-i —î 275; izhâr-i merâsim-i —î 1014; kazıyye-i sâdika-i —î 163; kıdem-i —î 1444; merbût-ı habli-meftin-i —î 257; merkez-i —î 849; mu'âmelât-ı —î 936; mu'âmele-i —î 174, 849; mu'âmele-i kemâl-i —î 167; muhavvel-i —î 219; murâ'ât-ı —î 1439; rabt-ı ribka-i —î 487; sûret-i —î 296, 485, 487; şerâ'it-i —î 1117; şive-i —î 75; —ı dost 634; şurût-ı —î 106; —ı düşmen 634; —ı düşmen-kâm 301; —ı kadîm 1344; —ı sâdk 481; —ı tabî'î 278; —kâmî-i âsâyış 437; —kâmî-i istirahat 437; —kâmî-i mezâkk-i emânîleri 638; —kânî-i ikbâl 339, 706; —kânî-i kâm-rânî 339; ulu —lar 369, 1027; —lar 257, 849, 1105; —luğa lâyük 985; —luğa münâfât-ı zâhir 1104; —luk 274, 341, 396, 487, 495, 499, 852, 1003, 1009, 1012, 1027, 1487; —luklar 420, 506n; —luk sûreti 279; —luk şurûtu 296; —luk tarîkı 298; haşmetlü hüremetlü —umuz 854; haşmetlü rağbetlü —umuz 853, 854; haşmetlü, miknetlü ulu —umuz 851; düşmen-i —nümâ 268, 413, 729, 1093, 1237, 1338; —una dost 771

Dökücü; —başı 238; —başılık 238; —ler 238

döküm-hâne 971

dönüm 226

Drasde [=Dresden] Şehri 1015

du 'â 7, 55, 107, 324, 463, 466, 513, 566n, 575, 635, 759, 836, 837, 898, 982, 1044, 1147, 1150, 1270, 1310, 1418; bed— 739, 1155, 1189, 1279; derûnî — 1418; dü-dest-i — 972; hayr — 1244, 1218; iltimâs-i — 1308; isticlâb-ı hayr— 1254; mazanne-i isticâbet-i — 1076; merci'-i bed— 1155; muhtasar — 836; mü'essir — 836; takdîm-i — 1455; —cıları 594; ensesinden bed— gibi yetişüp 1075; —hânî 44; hayr —lar 507n, 1218, 1239; —lar 857, 1440; evvelkilere — okudup 1154; — okudup 596; — vü nidâ 55; —y-ı bekây-ı devlet 217; —y-ı bil'-hayr 1279; —y-ı bil'-hayrlar 504; —y-ı ebrâr-âsâ 26; celb-i —y-ı hayr 517; —y-ı hayr hizmeti 1233; —y-ı hulûs-ihtivâları 1434; —y-ı ihlâs-iktirânları 1461; —y-ı icâbet der-kafâsı 1457; —y-ı nusrat 186; —y-ı ricâlullah gibi 1063; —y-ı sâ'il-i cer-

râr gibi 498; —y-ı selâm 186; —y-ı tezâyüd-i ferr-i/şevket-i Pâdişâhî 1023

duba 972n

Dubnice (=Vonitza, Arnabûdluk civârında vâki') 260, 263; — mahallî 1118

Dubravnik/Dubravenedik (Bosna hudûdundan) 175, 261, 298, 299, 352, 393, 400, 1104, 1105, 1107; — cumhûru 261, 1018, 1108; — erâzisi 300, 353, 1088, 1105; — gümrüğü 1105; — hudûdu 185; — Kal'ası 296; — Konsolosu 1107; — Lîmânî 298; —lü 262, 299, 351, 353, 1107; —lü bayrağı 1107; —lü memâliki 298; — lû'nûn muhâfazası 300; — meb'ûsu 1109; — memâliki 300; — memleketi 298, 299, 352; — re'âyâsı 174, 262; — tâ'ifesi 1104; — Ülkesi 418

düdmân 103, 244, 246, 784, 1286; berbâd-sâz-ı — 1313; sığar-ı —ı Bektâşi 905; —ı Bektâşiyan 886; —ı Bektâşiyye 1257, 1381; —ı hıyânetleri 1269; —ı hidâyet-'unvân-ı Cihân-bânî 23; —ı mu'tenâ 246; —ı murabbây-ı kamer 900; —ı râsihu'l-bünyân 852; —ı saltanat-iktirân-ı Hâkânî 640; —ı sultân-ı Saltanat 873

duhân 154, 226; Emânet-i Gümrük-i — 840; iş'âl-i — 1155; şurb-i — 1471; tîreg-i — 1390; — cılık 894; müzâhame-i —dan sersâm 1063; — Gümrüküsü 602; —furûş 154; kazib-i (قَضِيب) —ı 1420; şurb-i — töhmeti 1154

duhter; —ân-ı perî-simâyân 566n, 577; —i bed-ahter 957, 1038; resîde-i hadd-i bülûğ olmuş bir —i dîğeri 956; —i dîğeri 1037; —i ferhunde-ahter 1460; —i sa'd-ahter-i 'âlem-ârâ 1457; —i sa'd-ahteri Fâtma 1460

Duka 1020; —lık 562, 1021; — nasbiyle 990

Dukagin mutasarrıfı 149

Dunepay Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Dupon General (Frânçe cenerallerinden) 1341

dûrbîn 1446; âyîne-i —ân 486; —âsâ 132; —ı 'akl-ı sâkûb 471; —i derrâke ile fehmi/iz'ân 1392; —i dîde-i rûhâniyyet 660; —i istisâr 185

dür-endiş 426, 828, 1158, 1358, 1392, 1435, 1437, 1480; hired-mendân-ı —ân 315, 622; —ân 414, 772, 731, 1325, 1412; derk-i —ânelik; —ân-ı a'yân 921 1377; — bir kimse 1427; — olmayan ba'zı ser-i kârân 771; — olmayan kimseler 830; — olmayan mukarrebîn 846; — olmayan vükelây-ı Saltanat 846; —ler 1132

dûş 537; —i fukarâ 184; —i hamîyyet 914, 923; —i hammâl 891; —i hammâldan kürsîsini alup vaz' 889; —i himmetine tahmîl 784; —i iclâl 466; —i iktidâr 186; —i isti'dâd 120, 384, 1077; —i istihâlî 391; —i liyâkat 185, 959, 1039; —i liyâkat nâ-pûşu 391; —i liyâkat-intimâları 887; —i liyâkat-pişları 588;

—i liyâkati tezyîn 538; —i miknet 186; —i Sadâret-penâhî 112; —i ta'zîm 466; —i zimmet 110; —zib-i dellâl 864

Düğmeciler içine varıldıkça 835

dühât 844, 961, 1078, 1160, 1379; —i dehyâ 1435; —i erkân-ı devlet 497; —i zemâne 340, 603; —i yegâne 1159; —ve müşikâfân 751

dükkân/dekâkîn 111, 143, 154, 323, 360, 799, 849, 981, 1138, 1266, 1267, 1275, 1417; —ı habbâzân piş-gâhları 154; mükellef/müzeyyen —i vâfire 972; —kepengleri 360; medha şâyân —lar 1010; —lar 345, 484, 1247, 1266, 1416; —ların düd-i kebûdları 1403; —piş-gâhı 154, 1373

dülbend 74, 995; —ci 345

dülger 237; —zümresi 794

dümen; deryâ —alur mı 776; —gibi dümdâr 1215

dünyâ 14, 16, 21, 104, 128, 719, 818, 831, 893, 919, 961, 1279, 1317, 1361, 1388, 1392, 1478; ak-sâm-ı erba'a-i — 221, 542; 'alâka-i — 896; 'âlem-i — 594, 695; dâr-ı — 725, 896; dâr-ı nâ-pâydar-ı — 1464; dâru'd-darb-ı 'ayâr-hâne-i — 590; dîde-i — 1000; ferr-i — 857; fûshat-seray-ı — 640; gıyâr-ı — 896; hâmis-i behîşt-i — 1213; hubb-ı — 13, 595, 896, 1424; hutâm-ı — 890; köhne — 1508; mehabbet-i — 897; müddet-i 'ömr-i — 1288; pehnây-ı — 442; pür-habbe-i hubb-i hutâm-ı — 718; sâhil-i — 817; sahn-ı — 961; terk-i dağdağ-a-i dâr u gir-i — 150; velvele-sâz-ı deyr-i — 1237; yalan — 527, 1213; zâl-i — 14; hubb-i —dan müctenib 896; hutâm-ı — delisi 819; tûl-i emel-i — gibi 591; ifrât derecede hubb-i — ile meftûr 892; gışâve-i hubb-i — ile nâ-bînâ 1405; merci'-i —perestân 949; —perestân 892; havsala-i hırs-ı —perestân gibi 1222; —perestler 752; habb-i hubb-i — şiftelerini değirmen gibi döndürüp dolandırıcı 895; fî'd— ve'l-âhire 1279; —ve mâ fihâdan bâlâ-ter 1310; 'iş-i —vî 1508; vekâyi'-i —vî 539; —vî 656; cife-i —vî 241; hutâm-ı —vî 159, 323; —vî mazarratı 526; hutâm-ı —vî tahsîli 690; cife-i —vî tu'me-hârları 802; bi-hasebi'l-agrâzı'd—viyye 911; külfet-i —viyye 1244; menâfi'-i —viyye 1456; muzahrafât-ı —viyye 51; münâfese-i —viyye 890; rezâ'il-i —viyye 1470; umûr-i —viyye 956, 1386, 1480; umûr-i —viyyede hûşyâr 1494; umûr-i —viyyede mutabassır 1494; umûr-i —viyyede müctehid 1434; yeniden —ya gelmiş gibi 1030; bütün —ya ma'lûm 621; —ya muhibb 1465; nahv-i —ya sarf 648; —yı bî-vefâ 525; —yı denî 528; —yı dîdeme teng ü târ 1419; bütün —yı fedâkâr 1480; bütün —yı tahrîk 1003

dürr; envâ'-ı nefâyis-i — 1359; —e-i beyzây-ı sadef-i Saltanat 1302; —e-i dil-pesend misrâ'-ı

târîh 1301; hem-reng-i —î-i tâbân 516; —i kem-yâb gibi 1225; —i yetîm-âsâ 1454

Dürri'l-Muhtâr nâm kitâb-ı müstetâbî 1073

Dürzî (ta'bir olunan millet-i zâyiga-i zâ'ife) 40

Dürzî Dağı 38

düstûr 916, 1425, 1467; dâhil-i huzûr-i — 575; istid'ây-ı — 899; istid'ây-ı sudûr-i — 1179; dâhil-i silk-i —ân 520; 'uhde-i —âne 128; 'uhde-i —âneleri 124; —i 'amme-i ef'âl 757; —i âyinleri 362; —i bâhiru'l-iclâl 313; —i dest-i ri'âyet 1377; —i ittihâz 1066; taraf-ı —ileri 1070, 1369; —i ma'mûl-i muktenâları 542; —i mu'tenâları 643; —i resm 362; —i siyâset 906; —i Şâhâne şeref-sudûr 1495; —i şer'î 648; —u'l-a'mâl 40, 268, 295, 410; ebediyyü'-âbâd —u'l-'amel 833; —u'l-'amel 223, 227, 231, 234, 243, 256, 344, 360, 683, 688, 695, 1065, 1070, 1333; —u'l-'amel-i ehl-i zemânî 1213

dü-şâha; giriftâr-ı —i 'azâb 1247; giriftâr-ı —i bî-dâd 316; giriftâr-ı —i cevz 316; —i derd 636; giriftâr-ı —i eşeddül-belâ' 672; giriftâr-ı —i ıztırâ 159; giriftâr-ı —i melâl 1123; giriftâr-ı —i mihnet 159, 520; —i mihnet-i bi-gerân 37; giriftâr-ı —i renc 1123; —i tazyika giriftâr 179; giriftâr-ı —i zucret ü hümûm 130

düşmen 9, 91, 185, 200, 208, 215, 225, 228, 231, 251, 253, 256, 283, 287, 405, 413, 414, 438, 463, 470, 484, 487, 490, 491, 505n, 568n, 579, 619, 659, 688, 771, 804, 1012, 1331, 1339, 1345; a'zam-i — 721; def'-i — 127, 634; enzâr-ı — 240, 689; eski — 438; eyâdî-i — 214, 1119; kadîmî — 1399; kat'-ı eyâdî-i — 258; kesret-i — 202; keyd-i mazarrat-ı — 258; mukâbele-i — 200, 214, 216, 218; mukâbele-i tabur-i — 196 nezd-i — 202, 1222; pesendî-i — 688; dest-i —ân 493; gâ'ile-i hâ'ile-i âsîb-i —ân 460; havâtur-ı —ân 696; istilây-ı —ân 500, 1153; nevâhî-i kulüb-i —ân 480; etvâr-ı —âne 419; hareket-i —âne 418; ifâde-i —âne 380; vaz'-ı —âne 487; —ân-ı bed-endişân 302; —ân-ı rûbeh-minşân 428; — askeri 197, 224, 405, 1011; — cânibi 106; — devlet 561; — gözüne görünmeyüp 1246; —güdâz 644; —i âteşin 1284; —i bed-güher 432; —i bed-hâh 1061; —i bed-kâr 586; —i bed-kirdâr 1210; sefâyin-i —i bed-millet 1029; esîr-i dest-i —i bed-nî-hâd 531; —i cân 1094, 1099, 774, 819, 826, 1259; —i cân-ı Bektâşiyân 1473; —i cân-ı Müslimânân 636; —i cân-şikârları 415; —i devlet 504, 696; —i Devlet-i 'aliyye 690; pâseh-ı —i dîn 1309; —i dîn 174, 194, 198, 216, 217, 228, 307, 424, 428, 453, 504, 690, 845, 914, 923, 933, 1036; —i dîn-i dalâlet-nî-hâd 452; —i dîn-i İslâm 700; —i dîrne-i millet 1260; —i dîrne-i mülk 1260; —i dost-edâ 770; —i dost-nümâ 268, 413, 729, 1237, 1338;

—i dost-nümâ olan Françe kâfiri 1093; leşker-i —i düzah-encâm 513; —i ehl-i haysiyyet 873; —i gaddâr 287; —i hâ'il 698; —i haysiyyet 1050, 1073; —i huyânet-meşreb 454; sergerde-i sürbe-i —i huzlân-me'âl 1067; —i hod-kâm 615; —i hûnhâr 492; ber-dûş-ı —i husrân-encâm 601; —i içinde, yılanı koynunda bir devlet 777; —i İslâmbol 814; —i kem-fursat ü muğtâl cânibi 1327; —i mağlûb 1067; müdâfa'a-i —i menkûb 460; —i müşterek 252, 254, 258, 964; —i Nizâm-ı Cedîd 737; —i peymân-şiken 285; mukâbele-i —i rûbeh-şiyem 1327; —i rû-siyâh 218; —i samîmleri 577; —i seciyyet-hamîdeleri 660; —i şer'at cehele/hazele 718; makarr-ı —i tebeh-kâr 430; —i zâhîriden eşedd hasm-ı eledd 1237; tâ'ife-i —kâm 776; —kâm 747, 761; — karşusu 463, 1003, 1141; —ler 191, 231, 257, 370, 413, 688, 727, 836, 849, 1450; —lerinin kuvveti 371; —lik 438, 487; — manzarası 1441; — mukâbili 1324; — piş-gâhı 1406; —şikenlik töresi 706; — tarafı 203, 224, 545, 931, 1327; — te'addiyâtı 1015; — uyumaz 1250; — üstüne/üzere 197, 581n, 985; — zuhûru 47

düzen; — bilür 471; — bozar 1360

düzme; —ce kağıdlar 738; — fesâneler 752; — füsûnlar 752; — musanna' murâkabât 895; — musanna' ru'yâ 895; — musanna' teveccühât 895

Düz-oğlu (Darb-hâne-i 'âmire zergeri, fenn-i siyâg-atde be-gâyet eli uz); —kârî 368; — gibi işi altûn 1508; — işi gibi 895

E

Ebâ/Ebî Eyyûb el-Ensârî (mîzbân-ı Server-i enbiyâ', ber-güzide-i Ashâb-ı Seyyidül'-ahyâr) 857; Mezâr-ı Mihmândâr-ı hazret-i Rasûl-i Bârî — 389, 1311

Ebâhûr [=Ebûkîr] piş-gâhı 259

ebced; — bedeli eb u cedd ile mübâhî 650; — hesabı 1277

Ebherî; veled-i Sefiyyü'd-devle-i — 625

Ebî Eyyûb; bk. Eyyûb

ebnâ'-i/ebnây-ı sebîl 71, 77, 78, 98, 131, 177, 499, 507n, 1029, 1480, 1485; âmed-şudegân-ı — 98; —i bahriyye 1375; —ler 1464

ebniye 326, 757, 831, 970, 1146, 1151; nizâm-ı — 358; —i 'atika 1349; —i garîbe 1022; —i menî'a 689; —i sanî'a 240; —i üstüvâr 1146; —ler 510; muhterik olan —nin âsârı 1010; —nin cümlesi 1010

Ebübekir (adamın katırının birine verdiği ad) 889

Ebübekir Ağa/Bey/Paşa (el-Hâc, 'Alemdâr Mustafa Paşa'nın Kethudâsı, Mîrahûr-i Sâni Vekîli, Mîrahûr-i Evvel Pâyesi, Kapucu-başı, Şumnu A'yânı, Sirozî İsmâ'il Bey'in müdir-i

- ordusu ve müdebbir-i umûr-i harbiyyesi, Belgrâd'daki sergerdeleri izâleye me'mûr, Vezîr, Livâ'-i Eğriboz ve Karlı-ili) 301, 603, 703, 916, 1308, 1309, 1427, 1430
- Ebûbekir Efendi** (Darb-hâne Nâzırı) 796, 864
- Ebûbekir Paşa** (Eğribozi İbrâhîm Paşa-zâde, Silistire Eyâleti, Vezîr-i kârdân) 313
- Ebûbekir Paşa** (Kâ'im-makâm-ı esbak, Ordu-yi hümâyûn Kâ'im-makâmı, Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Vezîr, Eğriboz ve Karlı-ili) 856, 921, 945, 953
- Ebûbekir Paşa** (Vezîr, Bosna Vâlisi, Silistire Vâlisi, Kal'ası muhafazası şartıyla, Anadolu Vâlisi, Boğaz Ser'askeri) 60, 61, 69, 125, 155, 461, 494, 515
- Ebû Cehl-i zemân** 751
- Ebû'd-derdâ'-i fakr iken** 870
- Ebû Dülâme** 526; dâstân-ı — 151; Sâni-i — 87, 529n; — gibi 1509
- Ebû Firâs** 1379
- Ebû Hanîfe** (Hz., İmâm-ı a'zam) 581n, 889; nâ'ib-i menâb-ı — 574; —ti'l-Kûfî (Ser-mezhebimiz) 888; — hazretlerinin şâgirdleri 889; — mesnedi 574, 653
- Ebû Hureyre** 1278
- Ebû'l-'Aynâ'** gibi 1509
- Ebû'l-Feth**; bk. Mehmed Hân (Ebu'l-Feth, Sultân, Gâzi)
- Ebû'l-feth Câmî'-i; — hazretlerinin harem-i muhteremleri 1062; —i menâreleri 1321; — şerfînin harem-i muhteremi nâmûsu 1063
- Ebû'l-Feth hazretlerinin Etmekci-başısı'nın Mescidi (Molla Gûrânî civârında Nev-behâr Hatun Mahallesi'nde) 145
- ebû'l-hevl*; mevkî'-i — 520
- Ebû Müslim** (eslâf-ı sâhib-hurûclarından, te'sîs-i binây-ı Devlet-i 'Abbâsiyye eden, Muhyî'd-devle, Kıvâmu's-saltana) 1357; hâl-i — 1357; şân-ı — 1357; seyf-i —âne 187; — efsâneleri 1410; — Hikâyet-nâmesi 526; — Horasânî 1357
- Ebû Nüvâs** (dehâ ve kıyâsetde) 751
- Ebû Sa'îd Cenâbî** (Re'îs-i Karâmita) 48, 49, 50
- Ebû Sa'îd el-Hudrî** 1278
- Ebüssu'ûd** gibi 949
- Ebû Tâhir** (Re'îs-i Karâmita-i bed-âyîn, nâ-pâk, halîfe-i İblîs) 49
- Ebû Yûsuf** (İmâm, İmâm-ı a'zam hazretlerinin şâgirdleri) 889
- Ebû Zeyd Serûcî**; bk. Serûcî (İmâm)
- ebvâb*; —ı 'adide 1010; dâhil-i — 1354; devr-i — 1035, 1065, 1070, 1497, 1511; hâric-i — 1354; —ı harb 95; —ı kibâr 1386; —ı menâfî' 75; —ı mesârîf 1047; —ı muhâsama 218; —ı Seray 1265

- ebvât* 88, 519; —ı bercesteler 1207; —ı müteferrika 1509
- ecânib* 75, 1410; bilâd-ı — 74; diyâr-ı — 73; eyâdî-i — 73; —den mücârib 520; —ler yedinde karâr 766; pâ-yi — yol bulmaksızın 849
- ecdâd*; âbâ' ve —ı emcâd-ı Hılâfet-bünyâdları olan havâkîn-i/selâfîn-i übbehet-âyîn/güzîn 1298; ezmine-i —ı emcâdları 1418; isr-i —ı emcâdları 660; —ı emcâdları 350, 861; —ı emcâdları icâd-kerdesi 699; —ı 'izâm 463, 621, 830, 914, 1162; —ı 'izâmları 1041; —ı kirâm 621; âbâ' ve —ından kalmış 684
- ecel*; dâyin-i — 104; fûshat-i — 81; fûşürde-i dest-i — 944; ruhsat-ı fûshat-ı meydân-ı — 1304; seng-i — 172; temâdî-i — 1314; —ı çiğir-dûz 26; —ı kazâsı 1462; —ı mahlûlû 485; hulûl-i —ı mev'ûd 123; imtidâd-ı —ı mev'ûd 1392; nûr-i dîde-i dest-i —ı mev'ûd 1072; —ı mev'ûd 86, 185, 843; hulûl-i —ı mukadder 956, 1037; dest-i —ı müsemmâ 181; hulûl-i —ı müsemmâ 122, 472, 516; —ı müsemmâ 180, 1466; —ı nâ-resideler 85
- eclâf* 819, 1258, 1271; te'âzud-i — 1253, 1373; —ı ahlâf 311, 552; —ı A'râb 97; —ı bî-insâf 78; —ı eslâflarına ihlâk 933; —ı nâs 65
- ecnâd* 47, 127, 195, 207, 304n., 546, 1181; nizâm-ı — 223; tahrîr-i — 421; tertîb-i — 198; —ı itâ'at-i'tiyâdlar 191; —ı mürettebe 1251; —ı neverd-âşînâ 1268; —ı vegâ-i'tiyâd 1265; tek-sîr-i/tevfîr-i —ı zafer-âyât 600
- ecnebî* 1161; diyâr-ı — 992; — devletler memâliki 995; —lerin mechlûlû 1024; — nâ-kes 1161; divel-i —yeye 846, 1273; tavâ'îf-i —yeye 547; umûr-i —yeye kalemi ketebesinin mütehab-larından 165; sefâyin-i —yeye murûru 248; Umûr-i —yeye Nâzırı 984, 1013, 1086
- ecvibe* 1003, 1087, 1436, 1446; metîn — 806; —ı hakka 53; —ı ma'küle-i müzimâne 1058; —ı müskite 1086
- edâ/edâ'* 255, 256, 261, 325, 349, 383, 421, 565n, 919, 932, 953, 1028, 1075, 1130, 1205, 1207, 1240, 1419; dürtüşt— 1411; hüsn-i — 26; mevkî'-i — 1155; mütehakkimâne — 1492; vâcibe-i zimmetlerini — 350; tefevvühât-ı bed— 315; bed— âviltenî 1074; mütehakkimâne — lar satarak 701; —y-ı az'âfî 799; —y-ı bî-bâkânesi 1419; —y-ı ferîza-i hac 1281; —y-ı hak-güzârî 1229; —y-ı hazîn 456; —y-ı hizmet 237; —y-ı me'mûriyyet 366, 566n, 583, 823; —y-ı nâ-sezâ 1155; —y-ı nemâz 145, 150; —y-ı nemâz-ı bayrâm 1422; —y-ı nemâz-ı subh 663; —y-ı resm-i bey'at 917; —y-ı resm-i itâ'at 485; —y-ı resm-i ma'hûd 1050; —y-ı resm-i sem' 485; —y-ı resm-i teşyî' 1185; —y-ı salât 526; —y-ı salâta kıyâm 1471; —y-ı salât-ı cum'a 812; —y-ı sefâret 1402; —y-ı serhûşâne 1417;

—y-ı sipâs 1294; —y-ı şükr 1294; —y-ı zebân-
rîzî-i hulv'üt-terkîb 1163

edât-ı nefy 1224

edeb 107, 267n, 651, 1399, 1490, 1497; bî— 819, 1496; dâ'ire-i — 1241; ehl-i — 528; erbâb-ı — 519; fenn-i — 22; hâric ez— 83, 805, 817; hâric ez-tavr-ı — 605; hâric ez-perde-i — 646; hetk-i perde-i — 1273, 1275; iktisâb-ı — 590; istâde-i merkez-i — 695; kaht-ı ricâl-i fenn-i — 1049; mahfîl-i — 217; mugâyir-i resm-i — 385; muhâlif-i kânûn-i — 194; münâfî-i — 633, 1299; tavr-ı — 1270; zânû-yi — 1400; zânû-zede-i — 456; bî—âne vaz' 645, 1401; dâ'ire-i —den hâric 870; muktezây-ı —e ri'âyet 467; hâric ez— hareket 83; —î edebisizden öğrenmek şivesi 1472; kütüb-i —ıyyât 526; —ıyyât 529n, 531, 1044; —ıyyât semti 518; —ıyyât tahsilî 626; fenn-i —ıyye 1227; kütüb-i —ıyye 745; me'debe-i —ıyye 1488; 'ulûm-i —ıyye 9, 596, 988, 1423; —ıyye 87; —ler 346; —sizlik 821, 1334; —kâ'idesi 809; —mülâhazası 625; —ü hayâ 137

edevât 180, 240, 483, 546, 671, 689, 690, 701, 734, 826, 974, 1063, 1389, 1447; cemî' — 867; ihzâr-ı — 73; levâzım-ı — 196; medd-i eyâdî-i sirkat-i — 690; mesârif-i — 316; tanzîm-i — 192, 603, 658, 1221; tertîb-i — 435, 1178; tesviye-i — 437; — cem'ıyyeti 976; —ı ceng 586, 680, 975; tertîb-i envâ'-ı —ı ceng ü cilâd 659; tarh-ı —ı darb 592; —ı ferr 103; —ı galebeye 679; ilkây-ı —ı gürdâr 578; teşebbüs-i —ı harb/hısâm 604; —ı harb 253, 975; —ı harbiyye 970; —ı harbiyyeleri 224; —ı haşmet 103; —ı kârzâr 307; —ı kitâl 253; —ı kudret 679; —ı kuvvet 680; —ı lâzime 179, 241, 690; —ı matbahıyye 243; —ı mühimme tertîbî 1372; —ı mürettebe 1513; ta'biye-i —ı rezm 705; —ı ta'lim 683; —lar 1030, 1500; —makûlesi 1463, 1500

Edhem; —hâme 25; şeh-zâde-i —î-ârâ 810; —kilik 27

Edhem Efendi (Reşid Efendi Mühürdârı, Kethudâ Bey Kitâbeti) 954, 1430

Edhem Efendi (Teke Mütessellimi Mehmed Ağa'nın Âsitanede Kapu Kethudâsı) 1363, 1364
edîb 320, 1244, 1503, 1504; mutâyebât-ı —âne 1503; —i fâzıl 25; —i ma'rûf 1488

Edîb Efendi (Vak'a-nüvis) 74, 1240

Edîb Târîhi'nde meşrûh 1210

edille 676, 678, 729, 788, 897, 964, 1081, 1087, 1381; mebnân-i — 53; naklî — 1380; vâreste-i — 1232; —i dil-nişîn 456; —i hutâbiyye 1164; —i kaviyye 319, 1452; —i kaviyye-i sarîha 1450; —i ile isbât 1365; —i mülzime 1086; —i müskite 1088; —i nazariyye 1393; —i şî'riyye 1164; —ve berâhîn 55

Edirne 79, 108, 302, 303, 304n., 305, 307, 311, 313, 332, 552, 585, 599, 705, 711, 713, 717, 732, 916, 943, 965, 1028, 1056, 1060, 1126, 1140, 1166, 1168, 1174, 1177, 1180, 1187, 1307, 1324, 1365, 1477; âteşin vak'a-i müstehcene-i — 338; mahmiye-i — 302, 307, 600; mahrûse-i — (meştây-ı Ordu-yi hümâyûn olan) 1028; meştây-ı — 1140; — Ağası 515; — bostancı-başlıları 303; — Bostancı-başlılığı 303; — Bostancı-başısı 108, 304, 308, 1421; — cânibi 943, 1137; — cem'ıyyeti 311; — havâlifleri 1464; — havâlisi 307, 477, 1166; vak'a-i —i bî-meymene 332; — Kadısı 130, 1135; — Kazâsı 410, 597, 598, 1135, 1483; — mâddesi 309, 337; — mahsülü 347; — muhâfazası 139; — ocağı 303; — Pâyesi 81, 87, 133, 150, 172, 873, 1135, 1324, 1431, 1489; — Sahrâsı 192, 600, 601, 603, 1178; — sâkinlerinden 347; — semti 138, 708, 1166; — semtleri 38; — Serayı 1141, 1425; — Seray-ı hümâyûnu 1141; — Seray-ı ta'mîr 1319; — sükkânı 910; — tarafı 302, 1493; — Vak'ası 315, 319, 383, 1036; — Vak'ası sadmesi 1236; — vakr'ası 315

Edirne-kapusu 828; — hârici 1509

ed'ıye; —i bî-hulûs gibi eserden 'âtıl 820; —i hayriyye 145, 370, 623; —i Mü'minîn 1455; —ler 1220; mücerreb — müdâvetleri 509; mücerreb — tilâveti 512; me'sûr — tilâveti 512

ef'al 65, 138, 148, 268, 504, 567n, 801, 803, 805, 878, 896, 1031, 1219, 1385, 1462; celâyâ'-i — 896; dekâyık-ı — 51; düstür-i 'amme-i — 757; gürûh-i seyyi'ül' — 108; hafâyâ'-i — 896; hılâf-ı şer'-i — 900; misâha-i vazîfesinden birün — 933; muktedây-ı — 539; şütür-gürbe — 1100; —i fazîha 647; —i günâ-günler 353; —i İlâhiyye 1458; —i kabîha 1506; berây-ı —i mahsûsa 1335; —i mütenevvi'a 278; —i nâ-savâbları 892; —i nâ-sezâlar 1074; —i nigûhîde 326; —in masdarı 872; —i rediyye 40; —i sâ'ireleri kaleme gelme 1391; —i sâbıka 77; —i şenî'a 1254, 1374; —ler 325, 410, 706, 840, 842; kâffe-i —leri 990; sù'-i —leri 398, 407; —leri perîşân 764; musanna' —sudurü 765

Efendi 109, 528, 571, 572, 574, 611, 614, 652, 766, 795, 912, 1045, 1067, 1073, 1098, 1110, 1159, 1199, 1230, 1236, 1262, 1198, 1355, 1356, 1381, 1403, 1428, 1462, 1468, 1476, 1505; —bî-çâresi 1199; —birâder 1239; —cenâbları 653; —hazretleri 527, 718, 805, 1185, 1445; —i 'âli-cenâb hazretleri 1481; —i mûmâ ileyh 72, 75, 85, 92, 274, 276, 280, 284, 288, 363, 366, 371, 455, 476, 522, 529, 570, 592, 613, 803, 828, 835, 842, 845, 873, 949, 957, 1040, 1042, 1048, 1052, 1059, 1067, 1072, 1077, 1079, 1085, 1096, 1101, 1104, 1108, 1110, 1125, 1127, 1130, 1189, 1249, 1307, 1346,

1351, 1355, 1369, 1376, 1392, 1399, 1403, 1424, 1441, 1449, 1456, 1476, 1502, 1505, 1506; —i mûmâ ileyhden mücâz 1488; —i müşârun ileyh 532, 574, 1072, 1198, 1424, 1475, 1478, 1487; —ler 611, 614, 759, 801, 839, 1153, 1189, 1202, 1263, 1316, 1371, 1401, 1472, 1493; —'nin havsalası teng 1079; — tezkiiriyle 1196; —yân 839, 1402; —yân meclisi 1399; —yân-ı mûmâ ileyhimâ 1159, 1478

efgân 388, 1194, 1342, 1417

efkâr; dürist— 1475; gurka-i — 1200; havze-i — 860; hulâsa-i — 1184; icâle-i — 819; imâle-i — 689, 876, 885; i'mâl-i 'avâmil-i — 448, 683; i'mâl-i — 764; sû'-i — 1402; takrî'-i — 543; sûtür-i sahîfe-i — 1364; telâhuk-ı — 17, 73; 'umde-i — 669, 1102; tûftâde-i hufra-i — 652; —ı fâsîde 764; —ı günâ-gün 1415; —ı sâlib 776; i'mâl-i —ı sedîde 71

eflâk; resîde-i — 1417; —e çıkdı 1203

Eflâk 220, 222, 263, 274, 406, 408, 426, 447, 543, 567n, 586, 721, 727, 937, 1085, 1087, 1103, 1347, 1439; memâlik-i — 211; — cânibi 568n, 579, 967; — derûnu 601; — ehâlîsi 620; — er-âzîsi 263, 517; — gibi beylik 380; —'ın idâresi 937; — Kapu Kethudâsi 1097; — kıbtîleri 992; — mâddesi 1087; — Memleketi 199, 380, 412, 419, 446, 452, 577, 937, 1088, 1101, 1338; — tarafları 991; — ülkeleri 553; — Voyvodalığı 387, 747; — Voyvodası 309, 385, 406, 407, 420, 424, 427, 446, 450, 452, 466, 502, 517, 532, 566n, 575, 587, 620, 704, 734, 1086, 1508; — Voyvodası tebdîli 534

Eflâtûn/Felâtûn 1052; hûş-fersây-i — 669; Hâkân-ı —dirâyet 224; 'atâyây-yı cezîle-i Pâdişâh-ı —ferheng 514; —fitnat 642; nüsha-i hikmetül-îşrâk-ı 'akl-ı —ı 1379; —ı İlähî 136, 744; —ı İşrâkî-ma'rîfet 672; —ı vakt gibi 649; kelimât-ı hikmet-âyât-ı —ıyye 1452; —'u hayrân 911; —'un hikemiyyede teferrüdları gibi 629; Hidiv-i —şu'ûr 241; ma'rûz-ı dergâh-ı Pâdişâh-ı —vukûf 227

efrâd 832; mânend-i cerâd-ı vefiretül— 720, 727; tencih-i eyâdi-i — 212; —ı askerî 808; —ı askeriyeye 544; —ı beşer 222; —ı devlet 115; —ı evtâd-ı Devlet-i 'aliyye 922; —ı ma'düde 1167, 1220; —ı müteşâhhusa 75; —ı nâs 486, 657, 1203, 1362; —ı neferât 1255; —ı câmî' 1190; —ı sâ'ire 869, 1178; —ı sebük-nihâd-ı askerî 1308; —ı vefire 1421; —lar 546; a'dâd-ı —ları 695; —ı 'ulemâ' 1078, 1190, 1303

efrâs/feres 323; —a râkib 609; —ı 'arş-peymâ 960; —rân-ı 'azîmet 834; —rân-ı teveccüh 834

Efrâsiyâb; gencîne-i — 1306; dahme-i —dan firâvân 761

Efrenç 9, 56, 775; bilâd-ı — 942; diyâr-ı — 1087; felâsîfe-i — 157; 'illet-i — 56; töre-i — 40;

zenân-ı — 1361; lisân-ı —ı 135; politika-yı —ı 757; töre-i —ı 135; —ı 939; —ı bed-kirdâr 42; sikke-i —ı filoriler 864; 'âdet-i —ıyye 969; agrâz-ı rediyye-i —ıyye 989; cemâhîr-i sâ'ire-i —ıyye 250; divel-i —ıyye 222, 543, 545; hasâyis-i —ıyye 316; hiyel-i —ıyye 567n, 577; melâ'in-i —ıyye 56; — tâ'ifesi 41, 56, 72, 73, 75, 126

efsâne 1416, 1427; —hân-ı hâme-i kâ'il 1424; —ı efvâh-ı berriyye 746; —ı emsâl 1386; —ı İsrâ'îliyyât 756; —ı kıssa-güyân eden bi-'ârlar 332; —ı şikâyet 1345; efsûnlu müzevvir —ler 785; —ler 1164, 1183

efstûn 817; —ı kâfirâne 765; —kârî-i pend-i hayr-hâhânesi 603; —la 'aklı alınup 1506; —lu müzevvir efsâneler 785

eğlençe 1024; — masharaları 525

Eğriboz 172, 953; — Livâsi 538, 1430; — Muhâfızı 384; — Sancağı 112, 516, 944

ehâdis 125, 526, 1245, 1280; lugât-ı — 1049; —ı 'adide 1459; —ı münîfe 526; —ı Nebiyy-i rahîm 1305; —ı sâ'ire 389, 1280; —ı şerîfe 529n, 836; — tetebbu' edenler 890

ehâlî 37, 57, 59, 69, 83, 85, 91, 104, 107, 109, 163, 166, 188, 198, 201, 207, 260, 292, 298, 305, 308, 320, 323, 430, 435, 459, 473, 499, 507n, 519, 562, 569, 576, 620, 661, 702, 717, 720, 758, 766, 867, 937, 939, 959, 971, 973, 981, 986, 995, 1020, 1089, 1133, 1148, 1241, 1243, 1247, 1267, 1273, 1283, 1368, 1406, 1412, 1464; 'aceze-i — 183; âşinây-i tabâyi'-i — 1479; beyne'l— 519, 757; emzice-i — 109; hâl-i — 917; herzekârân-ı — 1394; ittîfâk-ı — 720; kesret-i — 1011; kibâr-ı — 1493; kulûb-ı — 791, 1125; mehcûr-i savâmi'-i sevâmi'-i — 1223; melâz-ı — 719; merci'-i — 719; sa'âdet-bahş-ı eydî-i — 1204; sebeb-i ârâmiş-i — 853; sigâr-ı — 1493; şâyeste-i mevki'-i temekkün-i — 865; şâyeste-i temekkün-i e'âli-i — 869; şikâk-ı miyâne-i — 1226; tervîh-i — 1123; vilâyât-ı — 1148; vücûh-ı — 431; —ı Akkerman 445; —ı belde 906; —ı Bender 435, 445; —ı Buhârâ 104; —ı civâr 506; —ı dâ'ire 891; —ı Dağıstan 205; —ı Enderûn 1403, 1426; —ı etrâf 1406; —ı Françe 1008; —ı Haleb 76; —ı Haremeyn 62, 98; —ı havâlî 144, 1406; —ı her memâlik 158; —ı Hotin 428; —ı î mân 209; —ı İslâmbol 1191; —ı İspanya 1148; —ı İstanbul 1266, 1271; —ı kabâ'il 209; —ı kal'a 91, 167, 170, 202, 207, 435, 1493; —ı karye 662; —ı kazâ 78, 184, 986; —ı kurâ' 184; —ı Leh 554; —ı mahalale 508; —ı Medîne 145, 377; —ı medrese 1061; —ı memleket 104, 766, 1011, 1484; —ı mevcûde-i Ocak 907; —ı Ocak 1172, 1263; —ı ordu 607, 917; —ı Rumeli 307; —ı sefâyin 349; —ı sefele-nihâd 201; —ı serhadd-i mezkûr 967; —ı

şehir 429, 806, 1398; —i tarafeyn 212; —i Tersâne 1261; —ler 437, 709, 968, 1022; —nin istîmânları 1011; havâli-i mezbûre —si 712; kendü memleketi —si 766; —sini istîsâl 1397; — ta'birî 1093

ehibbâ 530; bâdî-i reşk-i — 223; behcet-i kulûb-i — 641; nûr-bahş-ı 'uyûn-i — 240; pertev-bahş-ı dîde-i — 689; rûsvây-ı — 200

ehl/ehl 23, 323, 567, 568, 1045, 1212, 1488; nâ— 238, 244, 246; —e iksâ 1320; nâ— elinde bulunduğundan 225; —i 'akl 182, 1287; —i bagy 946; —i basar 42, 75, 795; —i basîret 99, 795, 1320, 1333; —i belde 49, 701; —i besâ'ir 438; —i Câhiliyye 1459; —i cem'iyet 316; —i cür'et 1388; —i cürm 528; sergerde-i —i dalâl 612, 728; —i dalâl 1427; —i dehâ 893; —i devlet 10; —i dikkat 671; zümre-i —i dilân 334; —i dîn 446; —i dirâyet 699, 748; —i edeb 528; —i ensâb 640; —i esnâf 108; —i fazl 12; —i fenn 334; sergerde-i hâss-ı —i fesâd 839; —i fesâd 100, 620, 946, 1427; —i fitnat 1195; —i firâset 575; —i güftâr 500, 508n; —i hâcât 749; —i hakâyık 672; —i haysiyyet 594, 1380, 1504; —i haysiyyet düşmeni 594; —i hibre 471; 'ibret-i —i hibret 22; —i hibre takvimleri 865; —i hibret ifâdesi 401; —i hiyânet 517; —i hiref 108, 136, 137, 972; —i hiref metâ'ları 748; —i hüner 45, 535; —i 'ırz 61, 77, 157, 849, 1074, 1241, 1258, 1267, 1270, 1271; —i 'ırz kıyâfeti 1416; bî-cürm —i 'ırz makûleleri 1323; —i 'ırz makûlesi 323, 901, 906, 1074; —i 'ırz tâ'ifesi 1123; —i 'ırzlar 1074, 1271; —i ictihâd 53; —i iddî'â 1043; —i 'ilm 318, 320, 334, 522, 573, 653, 655, 656, 753, 897, 909, 1159, 1244, 1360, 1399; zümre-i —i 'ilm 649; —i idrâk 1322; —i 'ilmle ülfet 845; —i 'ilm zümresi 725; —i im'ân 9, 671, 872, 1076; —i im'âna nümâyân 1116; rûh-i beden-i —i îmân 1297; rûh-i cesed-i —i îmân 1231; —i îmân 462, 610, 1287, 1416; —i insâf 838, 1262; —i inşâ 22; zümre-i —i inşânın ser-bülendi 1503; —i intibâh 1384; zümre-i —i 'irfân 649; —i 'irfân 318, 1287; sil'a-i gelûy-i —i İslâm 1283; süc'ân-ı —i İslâm 204; —i İslâm 59, 127, 132, 195, 203, 207, 215, 263, 294, 317, 321, 389, 423, 432, 438, 445, 453, 455, 467, 499, 509, 566n, 576, 579, 586, 620, 636, 643, 658, 680, 722, 728, 732, 748, 766, 787, 924, 978, 1034, 1036, 1069, 1239, 1258, 1267, 1283, 1289, 1291, 1297, 1306, 1322, 1347; —i isti'dâd 1049; —i istihkâk 152, 862; —i kal'a 167, 440; —i kalem 754; —i kânûn 10; ser-kîse-i —i kerem gibi 1128; —i keşfden tebsîrât 693; —i kible 56, 321, 1245; —i kitâb 10; —i kudret 303; —i küfr 507n; —i liyâkat 862; —i ma'rîfet 535; —i mahabbet 668; —i me'ârif 725; —i me'ârifle ülfet 845; —i meclis 125,

151, 750, 860, 1182, 1197; —i menâsib 746; —i mevâsik 1335; —i millet 10; —i mu'âmele 755; —i mükâbere 486; —i nebâh ü idrâk 21; —ine ihân 566; —ine tefvîz 566; —ini istihlâs 1403; —inin ma'lûmu 1024; —i nüfûz 303; —i nühâ ve nübâh 1286; rûşenây-ı —i revîyye 695; rûşenây-ı —i rûşd 695; —i rûşd 566n, 575; —i sa'âdet ü miknet 18; —i salâh 1383; —i sedâd 78; perveriş-i —i sedâd 635; —i sefâyin 492; —i seyf 755; —i siyer 20; —i sohbet 950; —i sühan 1355; —i şakâvet 1183; —i şeref 12; —i şerî'at 753; —i şiddet 946; —i şikâk 903; —i şikâk olan yamaklar 784; —i şirret 1453; —i şu'ûr 74, 325, 927, 1195; —i şühûddan tebsîrât 693; —i tahkîk 506n, 1410; —i tahkîk 'indinde 1408; —i tarîkat 817; sergerde-i —i tebâh 138; —i tecrîbe 893, 1410; —i tegallûb ü şurûr 65; —i tekâlif külfeti 702; —i temkîn cinsinden 838; —i timâr 1494; —i tuğyân 68; —i 'ulûm 147; —i ülfet 959; —i vukûf 37, 108, 509, 1506; —i yakîn 54; —i yebânisi 621; —i zimem 1232; —i zimmet 325, 417; —i zimmet evlâdî 643; —iyyet 25, 36, 171, 357; 'adem-i —iyyet 567; 'uhde-i —iyyet 125; 'adem-i —iyyeti nümâyân 571; —iyyet-i râyikası 354; —iyyetler 241, 691; nâ-ehil —ler 567; nâ—ler 36; —ü hakîk olanlar 292; —ü 'iyâl 615, 723, 873, 1227, 1228, 1248; —ü 'iyâlleri 1417, 1478; nâ—yedlerinde 684

Ehl-i beyt 48

Ehl-i Sünnet 53; havâtır-ı — 377; meşâyih-i — 54; muhâlif-i — 54; taraf-ı — 46; 'ulemâ'-i — 1285; 'ulemây-ı — 52; —e bagry ü bagtz 1366

ehrimen 1075; —ân-ı bî-îmânân 1201; —ân-ı merdüm-hârân 1197; —hey'et 328; bir alay — hey'et nesnâslar 814; —i bî-emân 1231; —ler duramaz Nerimâne-heybet 1205; —nihâd 1074

e'imme 1399; lâzım-ı mâhiyyet-i — 1461; —i dîn 205, 674; —i dîn-i mübin 1298; fetâvây-ı —i güzîn 540; —i erba'a-i müctehidîn 55; —i kirâm 54; —i mahallât 486

ejdehâ/ejder; mânend-i — 140, 1061; — gibi 782; — gibi mesârif-i seferiyye tekâzâsı 877; — gibi şerâre-pâş-ı satvet 1197; —i âteş-feşân-âsâ şerâre-pâş 1265; —i âteş-nisâr 1284; hacr-i hazânedede — ibkâsı gibi 1454; —liklar 537; tilsım-ı —piçide 1356; —y-ı dü-ser 669; —y-ı heft-ser gibi 662, 1047, 1151

ekâbir 989; elsine-i — 478; havâtır-ı — 63, 94; itti-fâk-kerde-i kâffe-i — 1329; kulûb-i — 46; latma-zen-i mesâmi'-i — 603; makbûl-i nezd-i — 120; mekâdir-i — 118; merâtib-i — 118; nâ-meşhûd-i — 147; —i devlet 604; —i Mü'minin 54; —i müsâfirîn 1027; —i ricâl-i Devlet-i 'aliyye 978; —zâdeler 148

ekânim-i selâse gibi teslîsi 287

ekâvil 497; ferzendân-ı ‘Acem’i inandırıcak musanna’/müzevvir — 411; tekesür-i — e bâdî 361; —i bâtıla 729; —i bî-gâneye nâ-mahrem 752; —i bî-hûdelerine 1173; —i bî-ma’nâ 392; —i ebâtîl 484; —i herze-üslûb 483; —i huzzâr 1030; —i kâzibeler 326; —i mermûzaya nâ-mahrem 752; —i mühişe 423, 609; —i mûntine 776; —i müzevviere 371; —i tasavvuf 597

Eknilik (Boğaz’a karib) 494

ekl; —i cîfe 1098; —i cîfe mesâbesinde 420; —i luhûm-i Mü’minin 128; —ü bel’ 153, 316, 511; —ü şürbü kalil 1008

eknâf 204, 303, 307, 440, 546, 559, 571, 630, 661, 787, 789, 814, 876, 1150, 1241, 1280; mahrûsetül— 697; —ı mahall-i mezbûr 457; —ı memâlik 341

Ekol Mîlîter [=Ecole Militaire, Şampanya [=Champagne] Eyâleti’nin Biryen nâm kasabasında kâ’in) 1007

Ekrâd 188, 946, 1241, 1369, 1435, 1436, 1480; cibâlî — 946; cumû-i — 47; tavâ’if-i — 1241; — ‘aşâyirî 58, 100; — eşkıyâsı 1077; —ı bed-nihâd 1077; maslahat-ı —ı mersûme 1369; itfâ’-i nâ’ire-i şerr-i/şûr-i —ı mesfüre 1436; —ı pür-fesâd 1481; —ı pür-mazarat 1481; —ı şekâvet-nihâd 1435; meşgale-i —ıyye behânesi 1435; — makûlesi 320, 645; — ta’birâtından 861; — tâ’ifesi 861, 1243

eküp biçmeğe; — igrâ 993; — tahrîs 993

el 995, 1192, 1258; — altından musanna’ ve müzevvir kağıdlar 738; — çalmak/çırpmak 817; sağına soluna — atarak 990; tüz —den 965, 968, 998, 1000, 1048; —den çıkartılmak 1087; —den çıkarmak 1440; —den çıkarmamak 964; —den geleydi 1384; —den salıvermek 502; — dokundukda lâşe gibi te’affûn 908; —e almak 502; —e alup ve dile dolayup 956; —e geçdikden sonra 990; —e geçenleri i’-dâm 1304; —e geçüp 847, 996; —e getürmek husûsu 79; —e vermeksizin 780; sağ —ime alup 836; —inden câm-ı şehâdet nûş 1016; —inden geldiği kadar 690; —inde tabanca bulunan endek sâl 239; —inde tîğ-i âbdâr 42; —ine geçmek 532; —inize bir dahi girdiği 619; yalnız —in sesi çıkmaz 634; bir tarafda —i olmayarak 1401; —i üzere iki cânibe selâmlatdırarak götürmek 838; —iyle karışdırdıktan sonra 999; —iyle piştürdüğü halvâyı 1449; —leri değdiği kadar 1258; —leri dilleri varmayup 497; —lerimizden apardı 1339; iki —lerim üzere alup 835; iki —lerin cenâh-ı ma’nevî 817; —lerinde kazma kürek 967; —lerindeki akça 995; —lerinden gelse 521; —lerinde olan nân-pâreleri 1255; —lerinde sâyis-hâne üzerinde harbende 867; —lerinde sâyis-hâne üzerinde sâyis 867; —lerine geçdikde 1389; —lerini birbirine çalup 815; —lerini kesüp 982; —

şerha şerha doğranarak 1138; — ucuyla ‘âdet sâkit olmasun yollu 1237; — urulmayup 1470; bana — vermez 1373; — verse 1215

Elb[e] Nehri 1017

elbise 326, 831; üstünde bulunan — 838; zerbaft — 701; —i cedide telebbüsü 1470; —i divâniyye 588; rengâ-reng —i fâhire 647; murassa’/mücevher — ile pîrâste 1359; —i mutallâ 1377; —i Mülûkâne 1508; —i zerbaft 1377

Elbistân 739

Elçi 43, 66, 94, 95, 155, 267, 283, 291, 295, 296, 298, 345, 364, 365, 391, 392, 407, 417, 422, 446, 451, 470, 482, 487, 561, 562, 563, 564, 565n, 567n, 568n, 575, 577, 579, 583, 585, 624, 663, 731, 964, 980, 1027, 1045, 1085, 1094, 1097, 1100, 1103, 1139, 1172, 1340, 1343, 1348, 1370, 1447, 1487; Büyük — 104, 267, 273; kibârdan birini — 413; mahsûs — 395; mukîm — 935; musâlahaya me’mûr — 1342; rûtblü — 1107; müretteb olacak — alayı 366; — alayı şeklinde müretteb alay 834; — Bey 166, 370, 1370, 1446; — Bey hazretleri 1015; — beyin hâturu 1098; — dâ’ileri 1117, 1119; — Efendi 1506; —i ‘Acem 1040, 1339; —i cedid 140; —i Devlet-i İngilîz 469; —i Fransa 392; —i İngiltere 140; —i İran 1043, 1139, 1369; —i İspanya 391; — ma’iyyeti 348; —i mûmâ ileyh 1041, 1044, 1140, 1370; — irsâli 413; —i sâbık 1346; mütevassıt —ler 568n, 579; orta —ler 213; büyük —ler 220, 980; —ler 94, 163, 205, 251, 262, 300, 345, 348, 352, 366, 379, 391, 395, 413, 422, 483, 488, 494, 559, 564, 565n, 583, 618, 730, 850, 1026, 1089, 1093, 1338, 1339, 1487; Büyük —lik 273, 370, 1016; —lik 582, 1040, 1136, 1432, 1486; eyâdî-i —yân 585; mülâkât-ı —yân 1027; —yân 250, 391

Elçi Hânî piş-gâhı 154

elem; esir-i keşmekeş-i — 203; kânûn-i — 637; —i firkat 72; —i hicr 72; —nâk 1459

Eleşkird Sancağı 186

Elfî Mehmed Bey (Mısır’daki eşirrâ’-i ümerâdan) 81, 141, 355

elmâs; —i engüşterin 864; — nigîn 1098; — yüzük 185

elsine 1215; tahsîl-i — 547; —i ‘amme 476; —i A’râb 50; —i ‘avâm 1037, 1131; —i âhâd-i nâs 1460; —i âmed-şudegân 1492; —i ehâli-i Avrupa 1340; —i ekâbir 478; —i enâm 713; —i erkân 1371; —i hâss u ‘âmm 93; —i havâss 1131; —i hutabâ’-i çâr-cihet-i ‘âlem 1301; —i kıssa-hânândan mehcûr 1410; —i kıssa-hânândan sâkit 1410; —i kıssa-hânân-ı mîrâs-hârânî insâ 1457; —i muhtelif 986; —i müstemi’in 1384; —i mütenevvi’a 582; —i nâs 154, 956, 1465; —i selâse 519, 596; —i sikât 900; —i üdebâ 1504; —i ümenâ’ 1371; —i vâkîfân 1304; —i vûkelâ 110

emâkin 47, 62, 110, 191, 198, 460, 560, 726; —i ba'îdeler 1281, 1337; —i mürtefi'a 1268; —i sâ'ire 144, 1271; —i selâse nezâreti 239, 689

Emâlî şerhi (Muharrir-i Hakîr'ın) 895

emân 24, 80, 128, 163, 195, 211, 217, 323, 506n, 800, 1202, 1268, 1407, 1415; 'adû-yi bî— 774, 1059; âsûde-i sâye-i — 294; bâng-zen-i — 552; Bâsıt-ı bisâtu'l-emni ve'l— 1297; beyâbân-ı bî— 128, 1033; cây-ı — 196, 435; dâru'l— 1186, 1270, 1354; ehemmm-i — 583; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1422; istid'ây-ı — 1270; i'tây-ı berât-ı — 1270; i'tây-ı menşûr-i — 1270; meclây-ı âsâyiş-i — 711; mev'il-i — 385; sübha-i — 420; şahs-ı bî— 819; kehfü'l— 324; küşe-nişîn-i — 1426; lîmân-res-i — 1364; muktezây-ı — 179; nitâk-bend-i — 716; pes-mânde-i — 1396; rehîn-i — 58, 460; tahsil-i — 260; taleb-i — 177; tengnây-ı bî— 1247; vâsıl-ı semt-i — 817; el— güyân 1469; —ı küllî 1365; dâru'l—ı melhûfân 1264; dâ'ire-i —î 124; husûl-i —î 159; — iktizâsı 179; gâyet-i —îleri 1295; mezâkk-ı —îleri nâ'îl 1360; 'umde-i —îsi 1480; el— sadâları 760; — sudûru 705; cüyende-i — ü zinhâr 164

emânet 78, 173, 336n, 567, 635, 648, 658, 1477; kabza-i — 89; sime-i — 1418; şart-ı — 541; te-frîg-i 'uhde-i — 1234; 'uhde-i — 121, 153; yed-i — 277, 921; —den 'âtu 638; —en 568n, 1108; —en yedinde kalup 580; —en yedlerinde kalup 578; —i Gümrük-i Duhân 840; —i kübrâ 37, 1408, 1462; —i kübrâ olan Saltanat 566; —i saltanat 541; —i şâhî 541; —i Tersâne 826, 1477; —i Tersâne-i 'âmire 1494; —kiş kurenâ' 1218; —kiş mukarrebîn 1218; kîse-i —leri 43; dest-i —peyvest-i düstûrâne 115; dest-i —peyvesti 268; —ullah 650

Emâret 106, 122, 1365; umûr-i — 186; —i Hâcc 37, 41, 126, 127; —i müşârun ileyh 126; makarr-ı —leri 447; —tevcih 1323

emel 549, 560, 594, 876, 1195, 1475; bünyâd-ı — 87; câ'il-i meydân-ı — 452; cüst-cüy-i esbâb-i 'âdiye-i — 1504; dîde-i — 464; halic-i bahr-ı — 559; hemyân-ı — 1375; müntehây-ı — 254; nihâl-i — 1338; nukâve-i — 733; süret-i — 878; şeb-i târik-i — 1510; vâye-mend-i — 1047; meydân-ı — gibi 460; tül-i —i dünyâ gibi 591; —i karâr-gîrleri 268; —inin istihâline 1160; —i pâ-der-hevâ 478; —ler 1314; kusvây-ı —leri 1127; — münselib 1364; — tasmiîmi 292; zâ'ika-i şâ'ika-i — ü bigyetleri 593; — ü vatarları 1384

Emeviyye 1409; âhır-ı — 1408; hulefây-ı — 900; ser-levha-i hükümdârân-ı — 745; ser-levha-i mülûk-ı — 1408; silsile-i — 1408

emîn 828, 1387; —i Binâ 112, 1502; —i Darbhâne 796; —i Darbhâne-i 'âmire 589; —i Defter 1437; —i Defter-i Hâkânî 45; —i Fetvâ 173; —i Fetvâ Efendi 454; —i Gümüş-hâne

1038; —i Me'âdin-i hümâyûn 1479; —i mûmâ ileyh 72; —i Nüzûl 141; —i Surra-i hümâyûn 1037; —i Tersâne 1477, 1494; —i Zahire 249

Emîn Ağa (Kapucu-başı, Süze-bolu ve Çengâne iskelelerinin muhafazası) 460

Emîn Ağa (Kavak-kal'ası yamakları Ağası) 901

Emîn Ağa (Kul Kethudâsı) 194, 197

Emîn Bey (Mehmed Paşa-zâde, Kapucu-başı, Gönye Sancağı) 1513

Emîn Bey/Beyefendi (İstanbul Efendisi, Pâye-i Mekke, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu, Rumeli Pâyesi) 136, 267, 804, 1052, 1080, 1303, 1324, 1326, 1328, 1379, 1487, 1489, 1491

Emîn Efendi (Hacı, 'Osmâniyye Mütevellisi, Anadolu Muhâsebeciliği) 954

Emîn Efendi (Haffâf-zâde); bk. Mehmed Emîn Efendi (Haffâf-zâde, Galata Mevleviyyeti, Pâye-i Mekke-i mükerreme)

Emîn Efendi (Hindî Molla merhûmun mektûb-cusu olan birâderi) 1503

Emîn Efendi (Kebîr Ağa birâderi) 608

Emîn Efendi (Tâhir Ağa-zâde) 1455

Emîn Paşa (Yağlıkcı, Sadriâ'zam, Serdâr-ı ekrem) 'nın kâymı) 748, 828

emîr 633, 988, 1216, 1360; —i kâhir 104; —i Mekke 49; —i Rekb-i Şâmî 97; erâzi-i —iyye 993; —u'l-Hâc 377, 1033; —u'l-Hacc Paşa 609; —u'l-Mü'minîn 321, 766, 1230, 1333, 1356, 1362, 1409, 1422

emlâk 159, 212, 275, 760, 998, 1017, 1090; dâhil-i 'idâd-ı — 646; zabt-ı — 159; —i mevrûseleri gibi 1237

emn 160, 323, 388, 506n, 716, 800, 806, 828, 849, 1264, 1279, 1391, 1415, 1441; âb-ı zindegî-i — 703; aksa'l-gâye — 1485; âsûde-i sâye-i — 294; bâdî-i — 857; bâ'is-i insilâb-ı huzûr-i — 585; dâru's-selâm-ı — 153, 726; esbâb-ı — 703; gül-i pister-i — 697; hâ'iz-i dest-mâye-i — 314, 430; insilâb-ı — 1080; kemâl-i — 1250; küşe-güzîn-i — 428; küşe-i — 484; küşe-nişîn-i — 1426; meclây-ı âsâyiş-i — 711; meydân-ı — 746; mücib-i insilâb-ı — 1480; nâz-bâliš-nişîn-i — 1315; pâ-nihâde-i sâha-i — 552; reh-girây-ı menzil-i — 878; rehîn-i — 58, 460; sâhil-res-i — 130, 436; semt-i fûшат-âbâd-ı — 427; tarik-ı — 804; visâde-pirây-ı mütekyay-ı — 1402; zill-i zalîl-i — 1213; — eseri 1154, 1156; — hâleti 422; —i bâl 1036; —i berâyâ 184; —i derûn 1421; —i derûnları 920; —i dil hâsıl 1404; —i hâl 799; —i 'ibâd 9; —i ilksâyyla 1403; —ini müstelzim 1449; 'adem-i —iyyet 1238, 1390; 'akd-i peyvend-i —iyyet 603; âsar-ı —iyyet 215; âsûde-nişîn-i râhat-bâr-ı —iyyet 1260; berkende-i seylâb-ı —iyyet 920; bulga-i —iyyet

85; cüzbe-i hâhiş-i —ıyyet 786; cây-ı —ıyyet 188; enhâr-ı safvet-âsar-ı — 337; esbâb-ı —ıyyet 60; feth-i şirâ'-ı —ıyyet 262; güm-kerde-i —ıyyet 704; gunûde-i pister-i —ıyyet 801; gül-pister-i —ıyyet 1386; ifsâd-ı hars ü zer'-ı —ıyyet 1367; istihsâl-i —ıyyet 177; insilâb-ı —ıyyet 704; i'tidâl-i hevây-ı —ıyyet 474; kesb-ı —ıyyet 33, 107, 178; medâr-ı —ıyyet 458; selb-i —ıyyet 59, 1100, 1338; semîr-i zamîr-i —ıyyet 805; sûret-i —ıyyet 127, 174; tahsîl-i —ıyyet 252, 258, 1331; —ıyyet 335, 341, 372, 384, 412, 415, 655, 884, 890, 1332; —ıyyet-fürûş 595; —ıyyet-i cânları 1033; —ıyyet-i derûnları 714; —ıyyet-i kâmile 341; —ıyyet-i kâmilesi mütedennî 1400; —ıyyet-i külliyye 917; —ıyyet-i mâl 1033; —ıyyet-i şeh 801; —ıyyet-i tâmm 744; —ıyyeti meslûb 62; —ıyyetler 396, 1131, 1331, 1353, 1435; aksây-ı —ıyyetleri 1160; 'ammenin —ıyyetleri 253; esbâb-ı —ıyyetleri 64, 69; —ıyyetleri te'ahhüdü 396; —münselib 1364; —peydâ 930; —u selâm 64

emr/emîr 3, 8, 12, 15, 21, 23, 27, 30, 32, 37, 40, 46, 51, 59, 60, 61, 63, 65, 67, 69, 73, 75, 77, 79, 80, 82, 89, 90, 91, 93, 94, 108, 110, 116, 137, 156, 170, 187, 188, 193, 207, 217, 218, 225, 234, 240, 245, 277, 305, 321, 338, 358, 382, 384, 401, 423, 490, 498, 509, 564, 566n, 573, 576, 581n, 608, 610, 614, 622, 626, 629, 635, 651, 664, 655, 705, 725, 745, 764, 766, 767, 774, 777, 781, 782, 822, 829, 830, 837, 841, 849, 903, 904, 914, 923, 942, 946, 947, 966, 1023, 1029, 1036, 1038, 1049, 1076, 1082, 1086, 1090, 1099, 1117, 1203, 1212, 1241, 1245, 1270, 1274, 1278, 1304, 1331, 1332, 1353, 1381, 1389, 1397, 1401, 1402, 1425, 1448, 1469, 1479, 1491, 1494, 1495, 1499, 1513; âhuru'l— 565n, 1183; bâdî-i — 66, 73, 78, 141, 372, 769; ber-müceb-i — 841, 1049; bi— 1183; bidâyet-i — 682, 1407; bi-hasebî'l— 1039, 1123; bilâ— 738; gâyetü'l— 1413; fi nefsi'l— 632; gürz-endâz-ı — 1205; hasbe'l— 138, 651, 688, 790, 1315, 1377, 1397; hlâf-ı — 1330, 1333; ibtidây-ı — 48, 72, 160, 422, 457, 577, 643, 669, 770, 880, 950, 1059, 1390, 1401, 1499; istisâlleriyile — 1076; kâffe-i — 1331; kılâde-i — 1205; mahsûs — 1062; men lehu'l— 1029; mü'ekked — 1496; müterakkib-ı — 894; na'ra-i — 499; nefsi'l— 911, 1503; nihâyetü'l— 281, 428, 552, 567, 699, 735, 896, 1008, 1022, 1075, 1398; nüfûz-i — 1472; suddür-i — 1083; zîr-i — 471; evvel —de 491, 503, 595, 736, 758, 764, 802, 937, 963, 1007, 1056, 1086, 1446; —e nâzir 782; —i 'âdî 645; —i âhar 199; ber-müceb-i —i 'âfî 1030; hasbe'l—i'l-'âfî 1464; hlâf-ı —i 'âfî 633; kazryye-i —i 'âfî 1317; mazmûn-i —i 'âfî 1317; —i 'âfî 33, 63, 69, 83, 110, 122, 140, 149, 169, 184, 207, 233, 246, 292, 319, 346,

386, 434, 447, 448, 460, 501, 511, 523, 680, 736, 822, 905, 1030, 1086, 1109, 1243, 1315, 1335, 1350, 1368, 1371; —i 'âfî-şân 34, 37, 109, 187, 1070, 1369; —i 'âfîleri 1345, 1395; —i 'aliyyeleri 946; —i 'asîr 349; —i 'asîr-i musâlaha 1449; —i azher 115; —i 'azîm 886, 942, 1161, 1325; —i 'azîmet 1179; —i âşikâr 275; —i bâdî 352, 694, 722; —i bâhir 402; —i bed-fercâm 1351; —i bedihî 104; —i bey'at 812; —i bey'at-i 'âmme 1207; —i beyyin 47, 298, 434, 722, 1161, 1240; —i bi'l-ma'rûf 1279; —i binâ 60, 111; itmâm-ı —i bünyân 240; —i câmi'-i mezkûr 628; ber-müceb-i —i cedîd 919; —i celâlet-destgâh-ı Gîfîsitâni/Saltanat 851; —i celî 343; ber-müceb-i —i celîl 1049; —i celîl 812, 1220; —i celîlü's-şân 89; —i cenâb-ı Zıllullâhî 1356; —i cihâd 586; —i cihâda kandırdı 963; —i Cihândârî 106; ber-müceb-i —i Cihân-mutâ' 952; idâre-i —i cüz'î 911; —i cüz'î 421; —i cüz'î mesâbesinde 1495; —i devlet 93, 133, 1497; —i Devlet-i 'aliyye 356; —i dîğçer 377; —i dîn 463, 1034; —i dînî 893; tehvîn-i —i düşvâr 1222; —i düşvâr 131, 1441; —i ehem 377, 641, 946, 1333; —i ekîd 101; —i ezher 685; —i fâsîd 719; —i Fetvâ 891; —i gayr-i maznûn 96; —i gayr-i mestûr 890; —i gayr-i meşkûk 1400; —i gayr-i mübbem 1191, 1331, 1369, 1487; —i gayr-i mütevârî 545; —i gayr-i setîr 188; —i gazâyâ kandırdı 963; —i hâriku'l-'âde 1284; —i hatîr 205, 557, 1376, 1453; —i hazret-i Bârî 1278; —i hazret-i Hıdîv-i İskender-cenâb 1207; —i hazret-i Pâdişâh-ı kerâmet-nisâb 576; —i hazret-i Şehenşâhî 423; —i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-menzilet 1184; —i hazret-i Şehriyârî 534; —i heyyin 556; —i Hılâfet 668; —i hikemî 70; bi—ihî Te'âlâ 1120; —i huccâc 128; —i Hudavend-i 'âfî-neseb 485; —i Husrevâne 849; —i hükûmet 630; kalem-keş-i safha-i —i hümâyûn 1499; —i hümâyûn 210, 215, 216, 777, 963, 1227, 1265; —i hümâyûn-i mes'âdet-makrûn 173; —i ibtidâ'î 1278; —i iftâyâ mülâzemet 520; —i İlähî 961, 1458; —i İlähiyye 1279; —i infisâller 447; —i Kâ'im-makâmî 796, 814; —i kadîm 137; —i kat'î 506n; —i kat'iyü'l-fehvâ 735; —i kat'iyü'n-nüfûzları 1367; —i kazâ 1293; —i kazâ-cereyân-ı Devlet-i ebed-ma'mûr 78; —i kazâ-cereyân-ı Şâhâne 1170; —i kifâyetde hâmkâr 1479; —i küllî 1298; —i lâzım 225, 302, 823; —i lâzımü'l-ihitmâm 234; nüfûz-i —i ma'hûd 704; —i ma'hûd 159; —i ma'kul 69, 95, 670, 875; —i ma'rûf 649, 832, 1256, 1381; —i mahsûs-ı Saltanat 137; —i me'âşları 243, 769; —i me'mûrîn 153; —i me'mûru 1494; —i meçhûl 539; —i mehûl 714; —i meknûn 951; —i mekrûh 1039, 1263; —i mektûm 1196; —i

melûm 415; —i mendûb 231; —i menvî 774; —i meşrû' 844; —i mevhum 397; —i mevhum mesâbesi 343; —i mevhum-i sefer 964; tanzim-i —i mezkûr 688; —i mezmûm 415, 1039; —i mu'âfiyet 219; —i mu'avvel 670; —i mu'ayyen 10; —i muhâfaza 262, 439, 481, 490, 944, 1035; —i muhakkak 494, 614, 1458, 1474; —i muhâl 205, 244, 312, 338, 659, 700, 1036, 1255, 1260, 1334, 1435, 1506; —i muhâm 755; —i muhârebe 591; —i muhayyerü'l-ukûl 1154; —i mukarrer 316, 425, 430, 435, 482, 634, 671, 701, 719, 744, 1047, 1059, 1238, 1343, 1400; —i muktezî 1050; —i mumzâ 757; —i murâbata 1407; —i musâlaha 221, 403, 497, 552, 578, 581, 1129, 1177, 1338, 1347, 1407, 1448; —i musammem 425, 435, 775; —i mutâ' 447; —i muzâyakalar 242; —i mü'ekked 1315; —i mübhem 539; —i mübin 679; —i mücâhede 1407; —i müdâfa'a 46, 376, 430, 439; —i mühimm 551; —i mülâkât 364; —i Müllükâne 1397, 1453; —i mümteni' 700, 1498; —i münif 503; —i müselleme 294, 317, 494, 776, 1348; —i müstahsen 812; —i müşkil 381, 567, 1161; —i mütâreke 935, 943; —i müte'ayyen 1458; —i mütehakkak 300; —i mütehattem 114, 782; —i müteyakkak 91; —i müvecceh 874; —i nâcîz 655; —i nâ-kâb-îl 684, 703; —i nefer-perveride 605; —in husulû 1384; —ine munkâd 1415; —ine mutî' 1415; —i nikâh 956, 1037; —i niyâbet 109; —i nübüvvet 635; —i Pâdişâh-ı cihân 1261; —i Pâdişâh-ı enâm 486; —i Pâdişâh-ı zemân 1050; —i Pâdişâhî 110, 208, 822, 1331; —i sâ'ir 603; —i sâ'ire 915; —i sâbit 1458; —i Sadâret 187, 1435, 1482; —i Sadâret-penâhî 1331, 1358; —i Sâmî-i Sultânî 458; itmâm-ı —i sefâret 962; —i sefâret 1043; —i sefer 555; —i siyâset 375, 746; —i Sultân-ı zemân 944; —i Şâhâne 361, 830; —i Şehinşâh-ı kişver-güşâ 570; —i şer' 9; tuğrâlî —i şerif 651; —i şerif 178, 292, 357, 447, 503, 523, 640, 1239, 1245; —i şeriflerine 1240; —i şer'-i şerif 475; —i ta'kîb 67; —i takdîr-i Samed 676; —i tasdik 95; —i te'ayyüş 727; —i teba'iyet 812; —i teslîm-i kal'a 436; —i ticâret 548; —i ticârete hâlel târî 1023; —i uhrevî 893; —i ulu'l-emr 216; —i vâcib 679, 1256; —i vâcibü'l-i'tibâr 184; —i vâcibü'l-ihtimâm 690; —i vâcibü'l-imitsâl 1328; —i vâcibü'l-imitsâl-i Husrevâne 1110; —i vâhî 118, 756, 781; —i vâki' 77; —i vâzih 75; —i Vezir 1393; —i yesîr 349; —i zâhir 296, 421, 427, 719, 1295, 1325, 1396; —i ziyâfet 1107; —kulları 1058; —ler 64, 251, 628, 904, 1242, 1395; —lerine mütâba'ât 537; —lerine râm 774; —leri olan 'amel 895; —leri olan cihet 895; —nâme 426, 1109; —nâme-i 'aliyye 1104; —nâmeler 100

emrâz; —i gûnâ-gûn 111; sûretler üstünde 'ilel ve —i muhtelifeyi yegân yegân keşf ü 'iyân 976; —i rûhânî 13

emsâl 15, 107, 519, 605, 745, 891, 1337, 1383, 1494; beyne'l— 590, 806; durûb-i — 86; ef-sâne-i — 1386; mesbûkatü'l— 185; nâdiru'l— 976; — hikâye ederek 1473; —i güzeşte 806; —ine nisbetle ehven/mu'tedil 1392; —ine takdîm 1031

Emsâl-i Meydânî 1212

emti'a 64, 347, 685, 712, 768, 893, 895, 995, 1002, 1283, 1411; 'âmme-i — 1418; ecnâs-i — 72; envâ'-ı — 686; nefâyis-i Şâhâne — 1109; rengâ-reng turaf-ı — 858; tefârik-ı — 1426; vilâyetlerine mahsûs ustufe yollu — 1342; boğça boğça —i girân-mikdâr 753; — istishâbî 1223; —i ticâretlerini ihrâc 1485; —i turfa-nakş 995; —i zer-düz 37; —i kâr-hâneleri 74; her cins —sını alup satmış 1435

emvâl 58, 75, 99, 102, 121, 159, 170, 253, 315, 436, 447, 576, 703, 706, 725, 739, 824, 870, 901, 1269, 1275, 1391, 1440, 1507; ahz-ı — 98; bîrûn-i havze-i hadd ü şumâr — 1467; der-âmed olan sunûf-i — 1358; envâ'-ı nefâyis-i — 1315; hasîs ü şerif — 435; istihsâl-i — 629; kâffe-i — 72; mahzen-i — 1322; mazanne-i —i bî-nefâd 1436; müctema'-ı — 687, 761; nefâyis-i — 1318; sunûf-i — 862, 865; tahsil-i — 102, 118; tahsil ve istirfâ'-i — 628; taksîr-i — 626; tevfir-i — 626; zî-kıyem — 1247; zî-kıymet — 323; —i bî-gerân 804, 1436, 1465; —i bî-hisâb 73; —i bî-şumâr-ı habâset-endühtesi 1477; —i bî-tâ'dâd 1478; istihrâc-ı —i cedide 628; —i Devlet-i 'aliyye 1422; —i firâvân 92, 1421; —i fukarâ 107; —i hazîne-i mîrî 226; —i huccâc 100; —i kalemiyyeleri 687; —i kefere-i husrân-me'âl 204; —i kesîre 101; kabz-ı —i küştegân 857; —i lâzimetü'l-i'tâ 383; —i men-hûbe 712; —i mîrî 11; emvâl-i —yye 41, 859; —i mukâta'ât 38; —i Müslimin 1267; —i nâs 36, 1373; —ine bakmayup 1068; —i şâygân-ı bî-gerân 102; kâffe-i —ler 430; —ler 436; iktisâb-ı — tarîkı 160

enâm 647; ahvâl-i — 768; 'âmme-i — 360, 846, 1307; âsâyiş-i — 117; cümle-i — 120; ekser — 1215; elsine-i — 713; fermân-revây-ı — 27; galtide-i 'ibret-gâh-ı — 1317; gûş-zib-i — 1302; hayyâz-ı ef'ide-i — 337; ittîrâden li'l— 1470; 'ibret-gâh-ı — 85, 101; intizâm-ı ahvâl-i — 1481; irşâd-ı — 649; istimrâr-ı âsûdegi-i — 184; kar'-ı sâmi'a-i — 1354; kulüb-i — 171, 744, 799, 1191, 1231, 1306; manzûr-i — 1295; mesâlih-i — 108, 118; mesmû'-i — 1295; mücib-i tenfir-i kulüb-i — 1462; mu'tekad-i — 1245; Müceddid-i bünyân-ı dîn-i server-i — 1281; müstevlî-i — 1477; müzdehimgâh-ı — 1367; niyâm-ı zihâm-ı gavâ'il-i — 339; nizâm-ı

ahvâl-i — 1481; nümüne-i haşr-gâh-ı — 1360; Sultân-ı — 649, 885; ta'lim-i — 12; tatmîn-i — 792; telvis-i sevâmi'-i — 776; vesile-i terahhum-i — 1504; zebân-zede-i — 93, 508, 1405; fermân-fermây-ı firka-i — hazarâti 114

En'âm; Sûre-i — 512; mücerreb —ı şerif müdâve-metleri 509; — Kîsesi 1367

enbâr; 'alef-i — 173; binây-ı —hâ 249; —ı derûn-i cehâlet-meşhûnları 718; —ı üstüvârlar 1222; —ı zimmeti 153; cedid —lar 249; kadîm —lar 249, 691; zahîre —ları 972, 986, 1010; —lar in-şâ 249

enbiyâ/enbiyâ' 639, 672; eslâf-ı — 11; ikrâr-ı nübüvvet-i — 1285; inkıyâd-ı nübüvvet-i — 1285; mefharu'l— 851; Server-i serâyây-ı — 679; Sultân-ı — 287, 899; sünnet-i — 1262; tettebbü'-i âsar-ı — 19; sünnet-i — ve mürselîn 14; hasâ'is-i —'i 'izâm 843; —y-ı 'izâm 54, 842; —y-ı 'izâm gibi 896

encâm 507n, 1420, 1432; netîce-pezîr-ı — 850; resîde-i — 1416; sûret-i — 816; sûret-pezîr-i — 250; —ı kâr 502, 568n, 576, 578, 592, 597, 611, 637, 674, 703, 709, 718, 732, 736, 813, 1038, 1063, 1069, 1186, 1210, 1258, 1358, 1365, 1367, 1373, 1496; —ı kâr-ı kîssa-i kûtâh 1127

encümen; 'akd-i — 162, 191, 215, 228, 357, 359, 453, 454, 563, 780, 1033, 1062, 1141, 1182, 1191, 1324, 1325, 1329, 1398, 1445; —ârây-ı ictimâ' 453; —ârây-ı iltiyâm 453; —ârây-ı meşveret 209; tertîb-i —ı cem'iyet 62, 104; —ı fesâdları 1266; —ı ihtisâs 749; —ı letâ'if 715; tertîb-i —ı meşveret 141; —ı meşveret 860; hâzır-ı —ı müvâneset 829; —ı mutâyebe 715; —ı şûrâ 187; —sâz-ı müşâvere 906; —sâz-ı ârâm 1383

endâm 147, 537, 1161; kâmet-i bî— 1265; mefâsil-ı — 375; sûhte— 1390; tefsîde— 1317; za'f-ı — 230; —ı hayret-fermâ 1359; —ı meflûc-âsâ 119; —ına kesûp biçmekde 1434; —nümây-ı behâ 647; —nümây-ı behcet 647; —nümây-ı hod-furûşî 906; —nümây-ı te'ayyün 906

endâze 596; —den aşup 702; —den birün 525; —den birün ruhsat 654; —den efvân 881; —den hâric umûr 1163; arşûnlarıyla alup —leriyle satarak 754; —sinden efvân akvâle ictisâr 933; hadd-i —sinden hâric hareket-i bî-edebânesi 1495; hadd-i —sinden hâric tavr-ı küstâhânesi 1495

Endelüs 1291; — Bransı 1148

Enderûn 181, 738, 748, 753, 764, 775, 793, 803, 806, 818, 837, 841, 859, 862, 864, 890, 958, 1037, 1197, 1199, 1250, 1305, 1312, 1313, 1390, 1393, 1394, 1397, 1398, 1401, 1402, 1419, 1423, 1434; ağâyân-ı — 1312, 1424; 'amme-i ehâli-i — 817, 1303; 'amme-i erzâk-ı — 1397; dâhil-i — 1397; fetret-i — 1268;

hademe-i — 754; havene-i — 958; Hazâ'in-i — 226, 687; Hazîne-i — 1306; kâr-bendân-ı — 1057; müstevlî-i — 474; mütegalibe-i — 958; sükkân-ı — 1397; tevcihât-ı — 840; zâhir-binân-ı — 1192; — ağaları 108, 196, 1208; — ahvâli 1397; — cânibi 1200; —da Kahveci-başı 1031; — ehâlisi 802, 810, 1200, 1403, 1426; — huddâmı 1074; tebeddülât-ı —î 880; havâss-ı —ı hümayûn 830; perverde-i —ı hümayûn 706; —ı hümayûn 516, 560, 765, 777, 803, 841, 880, 886, 909, 915, 1181, 1268, 1295, 1311, 1390, 1393, 1398, 1404, 1416; —ı hümayûn dâ'iresi 1200; —ı hümayûn ricâli 748; —iler 1395; — mukarrebleri 714; — müte'ayyimâtından 804; — ricâli 803, 805, 1372; — tarafları 655; —'un kibârı 1202; —'un sığarı 1202; —'un suyu 1426; —'u ta'cîz 890

endişe 424, 432, 491, 505n, 511, 518, 584, 746, 771, 786, 887, 1163, 1193, 1372, 1396, 1441, 1459, 1487, 1492; âteş-i — 1420; bâ'is-i — 278; bî— 1212; dağdağa-rûz-i — 1316; dil-hurâş-ı — 1322; himyân-ı — 682; imâle-i — 428; i'mâl-i tîşe-i — 687; kec— 293; künâm-ı mûr u mâr-ı — 1055; mevki'-i — 460; —ı 'âkıbetden gâfil 1454; —ı bî-pâyân 127; —ı bî-şümâr 611; —ı derûn 611; —ı dür u dirâz 1474; —ı dûran-dür ile tefekkür 876; —ı mukâvemetleri 428; —ı râhat 751; —ı rûz-i cezâ 40; —ı vehâmet 1194; —ı vehâmet-'âkıbet 1157; —ler 317, 529n, 527; — nak 1327

enfâs; tevâtür-i — 878; mecrây-ı —ı 907; medhal-i — 907; tazî'i-i cevâhir-i —ın dahi 'âlemi yokdur 52 880; —ı hayriyyeleri 908; —ı kudsiyyeleri 1499; —ı tayyibe 51; te'sîr-i —ı tayyibesi berekâtı 880; tekmîl-i a'dâd-ı —ı zindegânî 1490; —ından istimdâd 320; sür'at-i te'sîr-i —ları 1467

enfiyye; — kutusu 368; ağac — kutusu elinde 1005; — mukâta'aları 998

enginâr 992

enhâ 170, 188, 195, 302, 307, 458, 483, 930, 971, 1142, 1247, 1365, 1376, 1395, 1425; hıfz-ı — 108; vesî'u'l— 982

enhâr 992, 1000; derûn-i — 547; —ı in'âm 360; —ı lutf 360; —ı mevcûde-i ma'dûde 1000; —ı mevcûde-i mezkûre 1001; —ı safvet-âsar-ı emniyyet 337; —ı safvet-âsar-ı tesliyyet 337

enişte 1131, 1132

ensâb; ehl-i — 640

envâr; —ı âfîtab-âsâ 1503; —ı ahkâm-ı/âsar-ı mülkiyyeleri 1357; —ı âmâl 520; —ı devlet-i Selîm Hânî 1158; —ı hubûr 616; —ı sürûr 616; —ı şâmîle-i 'adâletleri 504; —ı şâmîle-i ihsânları 504

Enverî Efendi (Divân Kâtibi, Vekâyi'-nûvis) 535, 1488

Enverî Târîhi 531, 557, 1210

er 919; — başı 785; —kekler 988; —keklerinin kılığı 987; —lik 444; —lik kisveti 1138; bu resme —likler 492; cân-sipârâne —likler 644; —likler 772, 1396

erâcîf 54, 121, 125, 776, 1030, 1227; cife-i müntine-i — 434; maglata-perdâz-ı — 1176; neşr-i — 1255; zindân-ı nâtikada mahbûs olan düzdân-ı — 1380; —den ma'dûd 1074; neşr-i —i ârâm-fersâ 1397; envâ'-ı —i bî-mesâs 737; —i cân-hırâş 747; —i ebâtîl 484; —i günâ-gün 113; bî-ma'nâ — ihdâsî 624; —i hezeyânât 154; zuhûr-i —i kâsîmetü'z-zahr 337; — ilkâsî 307; envâ'-ı —i müdhîşe 1455; neşr-i —i müdhîşeleri 775; —i mütenevvî'a-i müstekrehe 1346; —i müzevvere 1100; —i şâyî'a 134; —i vâhiyât 116; —i vâhiye-i bed-hâhân 735; —i vâhiye-i hüssâd 735; — şuyû'u 1337; — ve egâlit 1307

erâmîl makûlesi 153

Erâmîne hammâllarına süröderek 816

erâzî 135, 174, 197, 212, 262, 264, 269, 275, 297, 299, 353, 376, 380, 471, 561, 578, 618, 707, 738, 924, 946, 992, 998, 1017, 1021, 1105, 1118, 1280, 1347; bakıyye-i — 567n, 577; ihtilâs-i — 415; mahsûldâr — 1020; münbit — 1020; nez'-i — 415; şibr mikdârı — 1162; zabt-ı — 159; —i ba'ide 406; —i berriyye 264, 297; —i Boğdan 517; —i Cezîretü'l-'Arab 1281; —i devlet 210; —i Devlet-i 'aliyye 175, 254, 298, 401, 462, 686; —i Devlet-i 'aliyye dâhîli 299; —i Devlet-i seniyye 559; —i Eflâk 517; —i emîriyye-i merkûme 993; —i İslâmiyye 175; —i Kabartay 222, 543; —i kadîme 261; —i kafra 548; —i kesîreleri 294; —i Leh 992; —i mağsûbe 260, 270, 498, 1463; —i mağsûbe-i Devlet-i 'aliyye 470; —i Mısrıyye 357; —i mîriyye 998; —i mîriyyeler 992; —i mukaddese 49; —i mülkiyyeleri 264; —i remâliyye 189; —i sâ'ire 373; —i vesî'a 394; —i zâ'ide istihâlî 727; —i zâ'ide tahsîli 720; — tahliyesi 1103; mağsûb olan —leri 1342

erâzîl 81, 83, 107, 802, 1123, 1258, 1373, 1453; bir alay — 1252; girifte-i eydî-i — 907; hemdem-i — 1496; tathîr-i — 80; —i behâyim-tynet 1454; —i nâs 627; — tâ'ifeleri 1465; — tâ'ifesi 655; — yüz bulup 799

erbâb 23, 74, 155, 225, 567, 684, 855, 897, 910, 1029, 1211; ratk u fetk —i 890; sikke-sûret —i 1424; tab'-ı selîm —i 1300; —i 'akd ü hall 1065, 1070; —i aklâm 1049; —i ârâ 75; —i basîret 65; —i basîrete hüveydâ 1393; savâb-dîd-i ârây-ı —i besâ'ir 603; —i bîniş ü did 1203; sa'âdet-bahş-ı şifâh-ı —i câh 1457; —i cihâd 641; —i dâniş ü did 373; —i dehâ 630; ittîfâk-ı ârây-ı —i devlet 246; —i devlet 588; —i dikkat 336n, 739; teslim-kerde-i —i

dirâyet 544; —i dirâyet 13, 78, 97, 1451; —i dirâyet lisânları 53; —i divân-ı Saltanat 636; —i edeb 519; müzekkir-i —i elbâb 135; —i elbâb 96, 173, 749, 1039, 1299, 1460; —i fesâd 184, 332, 1272; —i fitnat 630; piş-âheng-i katâr-ı erbâb-ı — 903; —i gavâyet 1269; —i hâcât 1453; —i hades ü yakîm 84; —i hakâyık 121; —i hakâyık 'inde 1290; —i hakkân-ıyyet 1451; savâb-dîd-i —i hall 1371; ittîfâk-ı ârây-ı —i hall ü 'akd 1263; münâsib-dîd-i —i hall ü 'akd 957; —i hall ü 'akd 73; —i hall ü 'akd-i 'amel sem'i 944; —i harb 462; —i haşmet 18; —i havf 896; —i haysiyyet 594; —i hevâ 80; —i hikmet 331; —i himmet 73; —i hiref 114, 755; —i hukûk 1090; —i hüner 159; âzmûde-i —i hünket 343; —i hürmet 118; —i 'ibret 596; —i iktidâr 140, 977; —i im'ân 637; teslim-kerde-i —i insâflar 544; —i intibâh 28; —i 'irfân 910; —i irtikâb 346; —i isti'dâd 159, 643, 648; —i istihâl 25, 568; —i istihkâk 39, 146, 529n; —i istihkâka delâleti erzân 517; —i 'isyan 1275; —i kabul 86; pesendide-i —i kalem 641; —i kalem 25, 73, 216; —i kemâl 1041, 1509; —i kulûb 39, 337n; —i liyâkat 246, 568, 643; —i me'ârifet dil-beste 529n, 744; —i mantûk u mefhûm 10; —i maslahat 361, 395; —i me'ârif 1052; —i melekât-ı ünsiyye 51; —i menâsib 116, 161, 1169; —i mesâlih 1354, 1462; —i meşveret 62; —i mezkâ 527, 530n; —i muvâfakat 636; —i mücûn levâzımı 87; —i mülhime 1147; —i nakz u ibrâm 65; —i nutk 1159; —i nühâ 1051; —i rakam 25; —i ratk u fetk 113; savâb-dîd-i ârâ'-ı —i re'y 303; —i re'y 1159; —i re'y-i sedîd 230; —i re'y makûlesi 1398; —i redd 86; —i resm 529n; —i reşad 581n, 861; —i reviiyyet 861; —i rikkat 838; —i ru'ûnet 76; —i rûşd 1039, 1051; —i rûteb 45; —i safсата 94; —i Saltanat 10; sanî'a-i müzevvere-i —i san'at 1189; —i seyf 641; —i sinâ't 755; —i sühan 1509; —i şekâ 1269; —i şekâvet 418; pesendide-i —i şemşîr 641; —i şerî'at 10; —i şerr 308; —i şikâk 1257; âzmûde-i —i şuhûd 560; savâb-dîd-i ârâ'-ı —i şu'ûr 303; —i şu'ûr 31, 325; —i şûr 308; —i şûrâ 63, 95, 181, 563; savâb-dîd-i —i ta'kid 1371; —i taklîd 10; —i takvâ 896; sâlik-i meslek-i —i taleb 590; —i tama' 346; —i tarîk 525; —i tasdik 636; —i te'emmul 1212; tertîb-i —i tedbîr 642; —i tedbîr makûlesi 1398; rûşenây-ı —i tedkîk 774; tertîb-i —i terbiye 642; —i tesalluf 152; —i ticâret 1254; —i ticâret sefâ'ini 1124; —i ticâret ü bezâyî' 137; —i tîmâr 106, 149, 686; sudûr-i —i umûr 926; tehammül-güzâr-ı —i umûr 1157; —i umûr 917; —i üns olan ins 1214; —i vakt 1064; —i vesvese 304; nümâyân-ı —i vukûf 1290; —i vukûf 10, 27, 28, 1348; —i yakîn

174; —ı ze'âmet 106; —ı zekâ 331, 1159; —ı zevk 979; —ları 1488; —ül-elbâb 597
erba'in; agavât-ı — 145; evvel-i — 458; serdî-i eyyâm-ı — 431; ricâl-i —e iltihâk 1031; —leri hamsîn ve sittîn celbine 657
 Erbil (Şehrizor a'mâlinden) 87
 Erdek 1254; —î şerâb 1362; — Kasabası 1374
 Erdel 222, 542; — kıralları 380
erenler 752; geçmiş —e ilhâk 1372; gâ'ib —ı 311
 Erfurt 1346; — Mu'âhede-i 1375; — mülâkâtı 1432, 1451, 1463; — nâm belde 1346, 1431
erganûn-nevâz 1425
 Ergene; Cisir-ı — havâlisi 67
Erîb Efendi (Divân-ı hümayûn Kalemî ketebe-sinden) 174, 175, 296
erîke; —ârây-ı mecd 1344; —ârây-ı Saltanat 51; —ârây-ı şân 576; —ârây-ı şevket 576, 1344; —i âsümân-menkabe-i hilâfet 1301; —i fermân-revâyide ârâmları 1327; —i müteberrike-i fermân-fermâyî 1298; —i Saltanat 1295; —nişîn-i Hilâfet 641; —nişîn-i saltanat-ı âhuret 198; —pîrây-ı Hilâfet-i kübrâ 1286; —pîrây-ı Hilâfet-i kübrâ 616; —pîrây-ı Saltanat 120, 137, 212, 254; —pîrây-ı Saltanat-ı 'uzmâ 1230; —pîrây-ı taht u iclâl 831
erkân 39, 118, 124, 194, 541, 559, 565n, 627, 658, 699, 789, 806, 892, 916, 918, 1142, 1303, 1330, 1331, 1360, 1395, 1506; akdem-i a'mâl-i — 1466; 'amîdü'l— 784; 'amme-i — 789; asl-ı bünyân olan — 1391; a'zam-ı — 490, 771, 784; bî— 819; edmîga-i havâss-i — 729; elsine-i — 1371; esâs-i bünyân olan — 1391; himmet-i — 1505; kâr-güzârân-ı — 1329; lâzımü'l-huzûr olan — 840; makkûb-ı nezd-i — 120; mugâlate-i kavîyyetü'l— 1164; mütehallelü'l— 957; mütehayyizân-ı — 678; nakd-gerân-ı — 125; nâkıs-endîşân-ı — 554; râsihu'l— 1172; sahâyif-i sevâmi'-i — 734; zübde-i — 1350; şûre-zemîn-i kulûb-i —a zer' 728; zemîn-i kulûb-i —a zer' 722; dâ'ire-i —dan hâric 870; — firkası 801; —ı 'asr 1441; mutâbik-ı ârây-ı 'ukalây-ı —ı devlet 225; —ı devlet 34, 58, 191, 194, 227, 603, 636, 721, 728, 735, 737, 780, 789, 807, 812, 916, 920, 964, 1125, 1135, 1270, 1331, 1380, 1439; sevâmi'-i —ı devlet 121; tasvîb-kerde-i —ı devlet 448; —ı devlet irâdesi 905; —ı Devlet-i 'aliyye 585, 921; —ı Devlet-i ebed-bünyân 1353; —ı Devlet-i ebedî-bünyân 27; —ı dîn-i Müslimân 1285; —ı erba'a 754, 1285; —ı erba'a-i Devlet-i 'aliyye 718; —ı erba'a-i Saltanat 755; —ı fersüde 682; —ı fitratında 'unsur-i nârî gâlib 714; —ı himmetkârân 1507; —ı ikbâl-perest 1383; —ı İslâmîyye 10, 1269; —ı ma'düde 695; —ı ma'lûme 1335; —ı me'âlim-i devlet 642; huzûru lâzım olan —ı me'âlî-'unvân 698; —ı müstahikku'l-i'zâz 118; —ı nizâm-ı Devlet-i

ebediyyü'l-kıyâm 155; —ı Ocak 389; —ı Ordu 921; —ı rekîne-i Kal'a-i Semendire 167; —ı sâ'ire 1286; —ı sadâkat-irtisâm 831; —ı Saltanat 142, 334, 585, 856, 1237; erkân-ı —ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmîleri 1431; —ı sefer 582; —ı selâse 1286; —ı 'ulemâ' 951; —lar 801; mekâdir-şinâsân-ı — meclisleri 1503; ta'dil-i — sûretinde 1465
Ermeni 240, 988; — tâ'ifesi 347, 1232
 Ermeniyye 542; lugât-ı — 345; —ı sugrâ 221
 Ermland Voyvodalığı (Prusya Lehi'nde) 1017
Ertuğrul Gâzî (Merzbûm-i Rûm, Ebu'l-mücâhidin, Ceddü'l-murâbitin, küşâyende-i evvâb-ı megâzî) 640
ervâh 762; eşbâh-ı mühişetü'l— 1354; —ı eslâf 1051; —ı habîse 41; —ı habîse gibi 325, 1145, 1387, 1406; —ı habîse-sıfat 417; —ı şerîre gibi 747; —larını kabz 1386; — mesâbesinde 1414
 Ervâm 325; töre-i — 821; zenân-ı — 1361; —ı hüyânet-ittisâm (düşmen-i dîn ü Devlet-i 'aliyye olan) 690
 Erzurum 124, 444n, 1124, 1513; — cânibi 1069; — Eyâleti 80, 114, 124, 186, 945, 946, 1065, 1070, 1350, 1429, 1478, 1479; — hudûdu 739; — Kadısı 617; — Müftüsü 146, 168; — Vâlisi 209, 375, 599, 944, 946, 1064, 1066, 1124, 1235, 1478
Es'ad Ağa (Başbâki-kulu) 490
Es'ad Bey (Mîrahür-i Sâni) 133
Es'ad Efendi (Muhyî-zâde, es-Seyyid, Yenişehir-i fenâr Kadısı, Bursa Kadısı) 130
Es'ad Efendi (Nazif Kethudâ-zâde, Topcular Kitâbeti Vekîli) 465
Es'ad Efendi (Sâlih-zâde, Şeyhulislâm-ı sâbik) 818
Es'ad Efendi (Surra Emîni-yi esbak, Kethudâ Kitâbeti) 340
Es'ad-zâde Efendi (Şeyhulislâm-ı esbak) 53
esâfil 802; bir alay — 1163; hem-nişîn-i — 1496; karâr-yâfte-i — 924; mültehak-ı — 1504; —ı askerî lisân 1308; —ı 'avâm 1410; —ı behâyim-tuyet 1454; —ı nâs 1167; —ı makûlesi 137, 528; — tâ'ifeleri 1465; — ü enzâl 1453
esâme 225, 782; evrâk-ı — 646; —hâr 775, 1335; —ı düdmân-ı Bektâşîyân 1252; —siz kimse 233
esâmî 233, 684, 973, 1290, 1335; dâhil-i defter-i — 819; ma'düdü'l— 1152, 1163; — ashâbı 1335, 1353; 'alâka-i — belîyyesi 1394; — evrâkı 1335; çalık — gibi 1395; —ı ârâm 452; —ı huzûr 452; —ı vazîfesi 684; —ı yeniçeriyân 1251; —ler 910; —leri ref' 1332; mu'ayyenü'l— ve'l-eşhâs 1089
es'âr 113, 137, 592, 1283; keyfiyyet-i galâ'-i — 769; ta'dil-i — 667, 1030; tanzim-i — 108;

vaz'-ı — 909; terhîs-i es'âra dâ'ir yesak 1411; —ı ma'hûde 909; umûr-i — idâresi 1490; — mâddesi 137

Esâsü'l-belâga (Zemahşeri'nin eseri) 597

esb 1242; altında bulunan — 838; —ân 1137; 'inân-rîz-i — 1358; dü— 1338, 1421; dü—e ba's ü tesyâr 1454; —erân-ı meşy üdürüc 1250; kes-melü —e süvâr 835; —i çüpîn 180; süvâr-ı —i devlet 856; Türkmanî —i dil-ârâ 1110; —i dil-ârâ 162; irhây-ı 'inân-i —i dilkeş 857; donanmış —i düldül-endâma süvâr 1320; —i gülgûn 334; —i güzîn 1109; —i ikbâli 1477; —i kud-sâm-hıram 960; —i küh-endâm 368; donanmış —i mücevher-sitâma süvâr 1320; —i nâzik-endâm 588; —i nâzik-ter 1110; süvâr-i —i sabâ-refât 314; —i tâzi-i zihni-î çâlâki 531; —ler 1110; cibillî — makûlesi 1469; —rân-ı meşy üdürüc 1176; —rân-ı meydân-ı imtiyâz 184; —süvâr-ı 'izz 745; —süvâr-ı ihtîşâm 745; —süvâr-ı satvet 1196; mücevher — takımı 185

Esb-i Bahrî nâm fırkateyni 1442

Esed; burc-i — 943

eser 330, 381, 434, 449, 535, 607, 1069, 1113, 1124, 1129, 1159; bî— 1131, 1426; butlân-ı — 99; kâr-mânde-i — 681; nâ-mesbûku'l— 132; sübût-yâfte-i sahihu'l— 1408; zehrâbe-i — 426; —den mü'essire intikâl edenler 534; —den mü'essire istidlâl 1363; —i 'amelden pâkize-ter 1402; —i 'îd-i ârâmiş 1093; —i 'isyân 92; —i 'ilmî 1224; —i binâ 359; —i celâdeti 1406; —i celil itlâkına cesbân 688; —i celil ibkâsı 1509; —i celil inşâ' 1509; —i celilül-mikdâr 1222; —i dest-yârî-i 'amel 862; —i dest-yârî-i kâr 862; —i dil-giri 928; —i fezâzet 592; —i fi'lden pâkize-ter 1402; —i firûzi 513; —i gam 501; —i gubâr 1487; —i güzîn 158; —i hâl 503; —i hande-i beşâset 1064; na-kş-ı nigâr-hâne-i —i 'ibret-nümâ 834; —i imt-inân 838; —i kalem-i Câhiziyü'r-rakamları 829; —i kilik ü karîhası 1504; —i lutf 838; —i melâl 501; —i menâ'at 592; nev-'arûs-i —i mu'teber 1207; —i müfteharları 1223; —i nefâr 928; —i nefsanîyyet 1128; —i nusrat 513; —i re'y ü 'ameli 1456; —i sadâkat 1099; —i sahih 661, 1286; —i sıdk muhbiri 963; —i sihr 511; —i tedbîr 97; —i tedbîr-i dil-pezirleri 89; —i tesliyet 501; —i teveccüh-i Şâhâne 459; —i vecd 503; —i yerâ'a-i râstî-beyanları 276; —i zehir 1417; —ler 595; —lerini idrâk 508; — mefküd 1464; — nâ-bûd 1068; — nâmiyle 1509

eshâm 859, 1047; —ı maktû'a-i mahsûsa 650

esir 49, 201, 202, 209, 297, 406, 436, 444n, 445, 500, 508n, 509, 513, 892, 1157, 1341, 1500; âteş-efken-i çarh-ı — 1208; feth-i — 466; —ci simsârları 1360; hayyen — eylemek 1067; —i dest-i düşmen-i bed-nihâd 531; —i dest-i

meşîyyet 675; —i kayd-ı zencir 163; —i keşmekeş-i elem 203; —i keşmekeş-i hüzn 203; —şüden 445; maglûlül'-yed —ler 759, 569n; —ler/üserâ 212, 220, 231, 466, 513, 614, 760, 938, 1090, 1112, 1485; isr-i —lerini piş-nihâd 1409; —likden kurtulmuş mücâhid-i müte-cerrid gibi 615; — olan kibâr-peççe 494

eskâl 407, 1506; hem-şekl-i — 607; tahfif-i — 436; —i evzâr ile girân-bâr 1478; leff-i —leri meş-galesi 1316

Eski Odalar; —'ın yoldaşları 1396; — pişgâhi 856
Eski Seray 886, 1456

Eskişehir; Livây-ı — 1429; — Sancağı 953

eslâf 58, 109, 188, 361, 496, 725, 798, 805, 820, 855, 910, 1051, 1058, 1072, 1147, 1411, 1441, 1448; 'alâ resmî'l— 857; câ-nişin-i — 159; isr-i — 682; kânûn-i — 1404; kâr-güzârân-ı — 1338; me'âsir-i — 18; mevâlî-i — 1462; nakş-bâz-ı köhne-perend-i — 1078; peyrev-i — 52; sudûr-i — 1482; —ı enbiyâ' 11; —ı eşraf 15; —ı hânedân-ı Hılâfet-i 'Osmâniyye 362; —ı sâhib-hurûclarından 1410; —ı selâfinin yâdigârları 1342; didene-i kadime-i —ı şeref-disâr 852; —ı vekâyî' 1385; —lar 1306; dâstân-ı — makûlesi 1164

esliha 230, 316, 975, 1388; ihfâ'-i — 1416; meşk-ı — 1382; murassa' — 701; mücevher — 185; ta'lîm-i — 1382; eslihadan tehi cebe-hâne 986; serâser — ile ârâste 1197; —i mücellâ 1377; —i mücellâ birle pirâste 1378; —i mütenev-vi'a 975; —i sâ'ire 679; —i sîmin 1377; —i sîmin birle pirâste 1378; —i sîmin-mücellâ 1255; ser-tâ-pâ —ya müstağrak 1324

Esmâ-i Hüsnâ 1290

Esmâ/Esmâ' Sultân 1039, 1242; —ı 'aliyyetü's-şân 1082; — Kethudâsı 1039, 1241, 1242, 1314

esmar 992, 1151; — makûlesi 15

esnaf 84, 114, 136, 345, 511, 692, 725, 748, 819, 849, 1335; agniyây-ı — 909; behâyim-minşân — 1258; ber-kâ'ide-i mu'âmelât-ı — 909; ciğer-gâh-ı — 872; ehl-i — 108; güm-kerde-i râh-ı in-sâf-ı fitne-nihâdân — 1271; meşâyih-i — 1372; mu'âmele-i — 137; mütemevvilân-ı — 1359; 'umde-i evsâfları olan gaddârân-ı — 1411; — dükkânları 359; eydi-i —ı bî-insâf 1283; —ı bî-insâf 136; 'âdet-i —ı bî-mürüvvet 500, 508n; de'b-i —ı bî-mürüvvet 500; —ı cevâhir-i nevâdir 858; —ı fütühât 1290; —ı hanâzir u şîgal 646; —ı hidemât-ı celile 831; —ı küffâr 504; —ı mekr 40; —ı mel'anet 40; —ı nâ-in-sâf 109; —ı re'âyâ 345; —ı tefârik-ı tuhaf 1359; — kavukları 1372; — kîsesi 701; rutûbetlüce —lar 760; —lık 345; mütesahhisân-ı — makûlesi 1399; — makûlesi 124, 137, 1396; — zümresi 484

esrar; cezb-i — 747; ketm-i — 291, 1355; mahrem-i cümle-i — 819; mahrem-i — 1249, 1360;

mazmûn-i — 1029; meknûn-i — 1029; ref'-i bürka'-i — 1171; rişte-keş-i — 748; sâhib-i — 1453; mühlime-i — 1 âsumânî 564; —ı hafıyye 746; —ı hidâyet-muhtası 831; —ı lâzimetü'l-esrâr 746; —ı mesrûde 747; —ı Saltanat 116; mecmû' —larına mahrem 1392

esrâr çekmiş esrâr gibi 919

ester; cünbiş-i —âne 272; —e sûvâr 610; cibillî —makûlesi 1469

Esterhazi, Françesko (Kont François Esterhazy de Galantha, Nemçe Devleti tarafından me'mûr) 210

Esterka (استرتقه = Strazica) nâm karye (Tırnova kurâsından, balkân dâhilinde) 79

esvâb 893, 1388, 1421, 1470; tedârük-i —ı dîvâniyye 807; —ı dîvâniyye 232; —ı kadîme-i kânûniyye 1380; —ı kadîme-i kânûniyyeden soyacaklar 1255; —ı resmîyeleri 1027

esvâk 128, 135, 144, 698, 701, 748, 797, 7988991, 1246, 1265, 1324, 1354, 1373, 1413; devr-i —1468; —lar 799

Eş'ab 1470; hem-şîme-i — 1497; sa'y-i —âneler 1153; tehâlük-i —âneler 1153; —ı meşhûr 525; severân-i hrs-ı/tama'-ı —ıyoye mebnî 958

eş'âr 15, 988, 1044, 1488, 1554; nazm-ı — 1223; —a kemâl-i rağbetleri 1507; —a sâhib-i selika-i iktidâr 1449; —ı dil-nişîn 1504; nazm-ı —vâdîsi 535; — ve türesselât vâdîsi 531

Eşbâh (İbn Nüceym'in eseri) 1510

eşcâr 982, 992, 1146; —ı dâlle 188; — makûlesi 151; —u ahcârî berkende 510

Eşcece (Âyişeece lafzından galat) **Kadın** 861

eşhâs 81, 83, 94, 160, 178, 312, 650, 670, 702, 804, 848, 868, 1068, 1075, 1089, 1123, 1138, 1149, 1181, 1203, 1219, 1220, 1321, 1332, 1336, 1364, 1368, 1371; bakıyye-i matlûbât olan — 798; bakıyye-i süyûf-i züyûf — 725; bir alay — 1179; istishâb eylediği — 1427; mechûletü'l-ahvâl — 359; müctema' olan — 1075; nefer — 1485; politikadan bî-haber — 1119; — bozundusu 646; müzdehim-gâh-ı —ı âfâk 749; bir alay siyeh-kâr —ı bed-güy 775; bir alay sûka —ı bed-güy 775; —ı bed-güher 52; bir alay siyeh-kâr —ı bed-kirdâr 775; bir alay sûka —ı bed-kirdâr 775; —ı bed-şekl ve zîşt hey'etler 1300; —ı bî-idrâk 791; —ı kalîle 788; —ı ma'düde 810, 1360; —ı ma'hûde 894, 1047; —ı mehûl-i mânend-i gül 328; —ı mesrûde 753; —ı mevcûde 1418; —ı nâ-sipâs 637; —ın igrâsı 786; —ın işâreti 786; —ı rızâ-cüyân 1329; — mahzarı 528; — yüz bulup 799

eşirrâ/eşirrâ' 68, 77, 89, 655, 1221, 1481; cem'iyet-i — 786; girîbân-dâde-i dest-i — 1393; mu'in-i — 571, 759; sergerde-i — 333; zümre-i — 786; — kısmı 1074; — nâmını ref 713; Serdâr-i zümre-i —ı şûriş-fiken 903; —ı

ümerâ 141; —y-ı Bektâşiyân 110; giriftâr-ı eyâdi-i —y-ı bed-güher 906; —y-ı şerâre-i şerr 1251; —y-ı şerâre-i şûrlar 1251

eşkiyâ/eşkiyâ' 33, 61, 67, 68, 77, 82, 89, 101, 107, 122, 166, 183, 184, 379, 655, 858, 1261, 1268, 1398, 1502; cem'iyet-i — 1271; cumû'-ı — 67; da'vet-i — 787; def'-i — 80; fi'e-i — 122; gulû-yi — 1266, 1274; gürûh-i — 66; haşerât-ı — 183; hazele-i — 1274; irâde-i — 799; istisâl-i — 77, 183; maslahat-ı — 177; melâ'in-i — 183; me'lûf olduğu sanâdid-i — 1454; muhâlata-i — 1261; müdâfa'a-i — 166; recfe-i seriyeye-i — 1256; sergerdegân-ı — 838; sergerde-i — 101; sibâ'-ı bed-tbâ'-ı — 1206; taleb-i — 793; zebân-zede-i — 798; — gürûhu 67; — ictimâ'ı 79; — tâ'ifesi 139; — ormanı 713; seriyeye-i —ya iltihâk 1260; —y-ı bed-güher 85; zümre-i —y-ı bed-nihâd 138; —y-ı bed-nihâd 166; —y-ı dâgiye 732; —y-ı hızlân-eser 81; —y-ı İstanbul 1270; —y-ı mütemerridin 85; —y-ı Rumeli 66; —y-ı Sırb 141; —y-ı şekâvet-nümün 1268; —y-ı ümerâ' 81

eşkinci 'ulûfesi 235

eşrâf; eslâf-ı — 15; —ı belde 965; —ı eslâf-ı selâtin 1286

esrâr 1269; ahşâr-ı — 703; eydî-i — 797; giriftâr-ı pençe-i — 904; isti'lâ'-ı — 942; mecma'-ı ahşâr-ı — 1374; mecma'-ı — 1254, 1258, 1267, 1272; müselle-i dest-i — 1260; sanâdid-i — 1466; ser-i kârân-ı gürûh-i — 1423; sibâ'-ı bed-tbâ'-ı — 1206; zümre-i — 473, 839, 1453; gürûh-i —a hevâdâr 308; hurrem-kesân-ı —ı 'akreb-minşân 1157; —ı bed-tebâr 1267; bâziçe-i pây-ı —ı bed-tynet 796; —ı Bektâşiyân 1480; —ı Etrâk 1074

eşrât-ı sa't 204, 485

eşyâ/eşyâ' 72, 92, 99, 201, 236, 253, 1403, 1490, 1507, 347, 436, 768, 783, 824, 860, 895, 937, 995, 1021, 1068, 1087, 1091, 1092, 1111, 1123, 1275, 1283, 1403, 1411; ahz-ı — 98; 'âmme-i — 1418; celb-i — 136; dekâyık-âşinâyân-ı hakâyık-ı — 443; ecnâs-i — 712; hakâyık-ı — 51; kâffe-i — 430; mâ-bihî'l-ihityâc olan — 755; makûle-i bahrî — 500; nakl-i — 1258; te-fârik-ı — 858, 1426; fey'ât-ı — gibi 146; netâyif-i —ı bî-hemâl 1318; —ı mağsûbe 713; —ı mağsûbeleri 220; —ı matlûbe 73; —ı mevcûde 136, 1259; —ı nâzikterin 1109; —ı nefâyise 523; —ı sâ'ire 76, 447, 500, 508n, 1069, 1092; — kâr-hâneleri 74; hasîs ü şerîf —lar 435; nakl-i —lar 220; zî-kıyem —lar 1247; zî-kıyem —lar 323; —lar 67, 72, 170, 435, 703, 864, 939, 1269, 1275, 1411; dökülüp saçılan —larına bakmayup 1493; —larına bakmayup 1068; —nın fey'âtı 349; —nızı tevkîf 349; — sanâdıkı 93

etbâ' 33, 48, 128, 274, 364, 431, 721, 765, 821, 969, 985, 1068, 1212, 1242, 1260, 1262, 1316, 1367, 1387, 1399, 1426, 1469; akreb-i — 1079; mütehayyizân-ı — 467; nefer — 1004; şirzime-i — 1260; — alayı 966; —ı bî-vefâyân 1316; rikâbında —ı gûnâ-gûn 881; —ı sebük-mağzân-ı hıyânet-nihâdlar 1475; —lar 367, 1318, 1493; —larının hemyanlarında 1493; — u eşyâ' 50, 54, 1317; — ve eşyâ'lar 326

etfâl 39, 323, 484; bî-cürm — 308; evzâ'-ı —firîb 1364; —i Benî İsrâ'il 961

etbbâ/etbbâ' 625; cins-i — 1402; hazeka-i — 530; Ser— 171; ta'lîm ile perverde olan — 976; Ser—ı hâssa 142; —ı hâssa 625; —ı sâ'ire 626; —ya bildirmek 976; —y-ı nefsanî 13; —y-ı Rum 764

etmek 993; çift — 229, 232, 236; otuz — 232; —ci furunu 977n

Et-meydânı 112, 791, 812, 1423; bk. ayrıca Meydân-ı Lahm

etrâf 51, 60, 80, 84, 89, 99, 101, 147, 170, 188, 195, 204, 292, 298, 302, 303, 307, 311, 397, 440, 458, 473, 483, 496, 546, 559, 571, 598, 630, 661, 758, 787, 789, 814, 815, 825, 827, 876, 904, 930, 946, 970, 971, 972, 979, 1022, 1026, 1063, 1077, 1082, 1142, 1150, 1178, 1219, 1241, 1247, 1255, 1262, 1265, 1267, 1280, 1376, 1395, 1425, 1493; ehâlî-i — 1406; hıfz-ı — 108; mahmiyetül— 697; —a neşr 1307; — devletler 156; —ı 'âlem 204; —ı Bahr-ı Azak 222, 543; —ı belde 1269; —ı beyt 1259; —ı câmi'i ihâta 1062; —ı divel 543; —ı hânesinde olan dâ'ire 1260; —ı hisâr 1264; —ı İslâmbol'a münteşir 1367; —ı İslâmbol'a şâyî' 1367; —ı karye 149; —ı mahall-i mezbûr 457; —ı mahallât 1321; —ı mahzen 1264; —ı memâlik 254, 341; —ı muhâfaza 1365; —ı serhaddât 575; ma'a —ihâ 1057; — kazâ ehâlipleri 662; — kurâ ehâlipleri 662; — mutasarrıfları 1243; — sâhiller 1113; — ü eknâf 47, 48, 52, 74, 79, 101; — ü enhâ 48; — ü cürân 155; — ü eknâf a'yânları 134

Etrâk; ebnây-ı — 82; eşrâr-ı — 1074; ta'birât-ı — âne 1417; — evlâdı 643; hammâlân-ı — firkası 1395; cehûl —ler 814; fuzûl —ler 814; — makûlesi 791; — tâ'ifesi 1387

etvâr 110, 132, 269, 326, 335, 429, 547, 561, 562, 678, 747, 757, 764, 786, 803, 819, 840, 842, 848, 877, 892, 931, 1113, 1118, 1351, 1365, 1427, 1462, 1483; 'acâ'ib-i — 1469; 'âmme-i — 428; celâyâ'-i — 896; dekâ'ık-ı — 51; hafâyâ'-i — 896, 1380; kâtbe-i — 980; murâ'iyâne — 1192; redâ'et-i — 1099; —ı bâğıyâne 1157; —ı bedeviyet 239; —ı beşî'a 1098; —ı bî-bâkâne 1467; —ı Devlet-i seniyye-i sermediyül-karâr 348; —ı düşmenâne 419; —ı ekvâr-ı edvâr-ı çerh-ı nâ-pâydar 1325;

—ı Firengâne 345; —ı fuzûlâne 870; —ı hakîmâne 591; —ı hâm-kârâneleri 1153; —ı hamse-i divel 681; —ı kabîha-i mefsedet-intimâ 1453; —ı lâ-übâliyâne 1212; —ı mestâneleri 327; —ı mürşidâne 897; —ı nâ-be-hemvâr 945; —ı nâ-behencâr 1455; —ı nâ-behencâr-ı Pâdişâh-ı vakt 1306; —ı nâ-dürüst 1393; —ı nâ-güvârları 327; —ı nâ-hemvâr 511, 1093; —ı nâ-hemvâr irtikâbı 355; —ı nâ-hemvâr-ı câ'irâne 1455; —ı nâ-hemvârları 1083; —ı nâ-sâz 345; —ımı hazm 521; —ımı istifâr 1424; —ı sâ'ire 138; —ı sâlifesi mütebeddil 1407; —ı sâlifesine tatbik 1452; —ı şenî'a 1240; —ı şütür-kürbe-i bî-bâkâneleri 1190; —ı tâğıyâne 473; —ı tâğıyeleri 926; —lar 116, 472, 676, 1307, 1436; —larının mücânebet 504; —ı evzâ' 116, 126; — u hareket 78

etvâr 'unvânı (Na'imâ Târîhi'nde) 543

ev; sagîr —e ihtifâ 1262; harâbe-zâr —ler 987; —ler 1271; —lerinden çıkup 1258; —lerinden sürüp çıkarmak 1355

evâmîr 39, 83, 180, 182, 272, 347, 511, 539, 840, 1058, 1105, 1400, 1410; cümle-i — 1363; icrây-ı — 12; infâz-ı — 118, 1372, 1409; neşr-i — 64, 212, 457; —ı 'adide 1070; —ı 'adide-i ekide 139; neşr-i —ı 'âlî-şân 563; —ı 'âlî-şân 82; neşr-i —ı 'aliyye 1337; —ı 'aliyye 58, 60, 131, 165, 172, 184, 220, 225, 235, 246, 293, 299, 360, 422, 460, 474, 476, 481, 616, 661, 695, 717, 848, 924, 947, 1078, 1113, 1238, 1326, 1337, 1352, 1403, 1426, 1464, 1494; —ı 'aliyye-i 'adide 735; —ı 'aliyye-i ekide 1077, 1425; —ı 'aliyyeleri 1465; —ı celile 358, 598; —ı Devlet-i 'aliyye 149, 168, 1352, 1407; —ı dîniyye 766; —ı ekide 58, 149, 628, 629, 635, 1137; —ı İllâhî 756; —ı mer'iyeye 1239; —ı Pâdişâhî 641, 1331; —ı seniyye 1117; —ı seniyye-i Sultânî 1288; —ı Şâhâne 1310; —ı şedide 631; —ı şerî'at 709; —ı şerife 72, 348, 566n, 576; —ı vâcibe-i mezkûre 10; —lerine itâ'at 1279; — teblîği 899; — ve merâzi-i 'aliyyeleri 1330

evânî; —ı galîza ve senginler 1121; —ı sîm 1111; — makûlesi eşyâ' 1068

evbâş 107, 110, 789, 802, 1170, 1191, 1192, 1372, 1373; bir alay — 1257; bir alay hakîr — 719; bir alay rezil — 719; bir alay zelif — 719; ecnâs-i — 318; ser-i cumhûr-i — 311; tüfek derdest hâzîr-bâş — 1387; —âne 1497; —ân-ı Bek-tâşiyân 1353; — bozundusu 646; —ı ahbâş-ı 'Urbân 81; —ı asker 79; —ı bed-me'âş 177; —ı bed-me'âş furû-mâyelerinden 309; —ı bî-insâf 78; —ı nâ-mu'telif 58; —ı nâ-trâşlar 292,645; —ı rûbeh-husâl 178; —ı şerr-âyât 858; —lıkdan gelmiş 725; — lisânma vâkıf 1472; — mahzarı 528; — makûlesi 1453; —re-viş 1436

evgād 645, 789, 1259, 1373, 1403; ekālîb-i müteleh-hhise-i — 902; ser-i cumhûr-i — 311; bir alay — iltihâkiyla 1260; — makûlesi 644, 791, 1123
evhâm 202, 762, 1195; bî-gâne-i şâ'ibe-i — 1179; bîrûn-i hita-i — 1211; iksây-i kisây-ı — 1255; sadme-i tünd-bâd-ı — 1174; eydî-i — lâ-misâs 1380
evkâf; — akcaları 63; —1 câriye 111; nezâretinde olan —1 himâye 517; — Müfettişliği 87
evlâd 155, 323, 406, 542, 566n, 703, 766, 993, 998, 1000, 1330, 1458; kesîru'l— 720, 727; mahrûm-i ni'am-i — 799; muhâfaza-i — 352; —1 'âli-şâmî 262; —1 'Arab 126, 1462; fâtiha-i —1 fâyhâları 1460; —1 inâs 1459; — rızâ'iyçün 996; —1 zükûr 1460; —lar 159, 344, 909, 1133; — mesâbesinde 1289; nakl-i — ü 'iyâl 1228; — ü 'iyâl 108, 201, 576, 759, 914, 923, 930, 951, 1106,1227; — ü 'iyâl efkâriyle 1412; — ü 'iyâlini ru'yet 1162; — ü 'iyâlini sıla 1162; — ü 'iyâlleri 201
evliyâ/evliyâ' 895, 896, 900, 1312; burc-i — 530; inkâr-ı tarîk-ı — 334, 1073; turuk-ı/tafar-ı — 336n; —i güzestegân-ı şehân-ı cihân-ârâ 11; —i kâmilîn 1278; kerâmât-i — mebhâsi 895; kütüb-i —ullah 1357; kütüb-i mevsûka-i —ullah 1294; —ullâh 12, 896; —y-ı devlet 71, 80, 96, 586, 1370; mûnkir-i —y-ı kirâm 1074; sıfat-ı —y-ı kirâm 895, 897; tarîk-ı evliyây-ı kirâm 1072; —y-ı kirâm 896; —y-ı kirâm hazerâtının kerâmetleri 1074; —y-ı Saltanat 588; perde-i sâmi'a-i —y-ı umûr 422; sudûr-i —y-ı umûr 174; vâsil-ı sem'a-i —y-ı umûr 1144; —y-ı umûr 25, 56, 206, 139, 140, 178, 304, 480, 482, 485, 498, 705, 747, 906, 1023, 1157, 1212, 1273,1371
evrâd 1220; müdâvemet-i — 1192; —1 bî-ma'nâya müdâvemet 1465; — ü ezkâr 145
evrâk 68, 157, 454, 531, 739, 793, 1018; zib-i kalâ'id-i — 1504; —çe-i tenbihât 268; kenâre-i — gibi 24; —1 'attârdan muhân 1352; —1 es-âme 646; —1 esâmî-i Ocaklayan 1335; neşr-i —1 hezeyânâtları 161; —1 mazbûta 277, 841; basma —1 pür-mekr u âl 618; —1 vâride 1439; —lar 1021, 1335, 1353; sâhib-i —ları 1335; — üzerinde muharrer 974; — yapışdırmak uhdüsesi 1482
evren/erven; —gibi şişüp kabarak 820; muktezây-ı —ler 803
evzâ' 110, 132, 269, 308, 326, 335, 472, 561, 764, 786, 806, 819, 878, 892, 1157, 1307, 1351, 1415, 1427, 1436; kuhh-i — 378; şütür ü gürbe — 909; şütür-gürbe-i —1 'âlem 912; —1 bâ-giyâne 476; —1 beşi'ası hazmdan kalup 931; —1 cemile 1405; şütür-gürbe —1 cesürâne 870; —1 cevviyyeden buhâr-ı muhterik 942; —1 çep-endâzi-i çarh-ı dün-perver 324; —1 diğger-güne 1248; —1 ebleh-firib 48; —1 etfâl-

firib 1364; —1 Haccâcâne 613; —1 hâdise 1419; —1 hakîmâne 118; —1 hâm-kârâneleri 1153; —1 kâfirâneleri 614; —1 kâmilâne 591; —1 kevâkibe tatbik 676; —1 küstâhâne 633, 1190; —1 lâ-übâliyanê 1212; —1 ma'hûde 643; —1 mahsûse 127; —1 marziyye-i âcile 103; —1 mesmû'a 127; —1 mestâneleri 327; —1 mezkûre 606, 749; —1 mu'tedile 1392; —1 muhtelif-i kerâsi 891; —1 mûrisetü'l-kürbe 578; —1 mülâyimâne 604; —1 müşâ'bidâne 159; —1 mütegalibâne icrâsi 416; —1 müte-hakkîmâne 706, 1467; —1 nâ-be-hencâr-ı dehr-i bî-karâr 103; —1 nâ-hemvâr irtikâbı 355; —1 nâ-hemvâr-ı tehammül-fersâları 327; —1 nâ-hemvârlar 504; —1 nâ-marziyye 390; —1 nâ-pesendide 660; —1 nâ-şâyeste 1502; —1 nâdir-berâber-i hasmâne 1268; —1 nâkisâne ile ecvef-misâl 647; —ını istifsâr 1424; —1 renciş-nümün 338; şütür-gürbe-i —1 rûzgâr 1055; —1 sâ'ireleri 1356; —1 sefihâne 1061; —1 şeni'a 1098; —1 şütür-gürbe 136, 605; —1 zâlimâne 1455; —la hareketleri 345; —ları 1069; —larını tagyîr 550

evzân 137

eyâlet 32, 36, 59, 80, 92, 93, 106, 122, 127, 133, 139, 141, 172, 187, 188, 209, 231, 305, 402, 620, 629, 635, 944, 945, 1235, 1249, 1352, 1483; bast-ı bisât-ı — 583; derûn-i — 396; isti'lây-ı — 76; makarr-ı — 1365; menşür-i — 130; tevsî'i dâ'ire-i — 641; —1 bâhîru'n-nebâlet 122; —i cesîme 47; —i merkûme fîmârlısı 231; —ler/eyâlât 38, 156, 401, 635, 724, 853, 875, 1002, 1291, 1341, 1371; —lü 473; —lü asker 473, 914; —lü Nâzırı 340; —lü Nezâreti 340; büyük — mührü ile hatem 613

Eyinlik 195; — Kal'ası (sevâhil-i Tuna kılâ'ından) 195

Eylo [=Eylau] 1017

eymân; —1 fâcire 1172; —1 mugallaza ile tevsik 1189; —1 mugallaza ile yâd 1189; bast-ı —1 şedide 779

eytâm 235; 'aceze-i — 152; mâl-ı — 1275; — makûlesi 153

Eyvânserây 812; — dervâzesi 1412; — semti 1415; — semtleri 1393

eyyâm; sahâyif-güzâr-ı — 875; —1 câhiliyye 478; —1 dilârâm 1503; —1 ferah-ittisâm 1216; —1 garâbet-ittisâm 1074; —1 harif 72; —1 hayât 126; —1 hazar 234, 688; —1 hükûmetleri 152; —1 kârzâr 234; —1 mu'tâde-i ikrâm 1471; —1 muhârebe 234; —1 mübâreke 664, 1398; —1 mübâreke-i ramazân 1256; —1 mübâreke-i sıyâm 1381; —1 mübâreke-i şeh-r-i ramazân 952; —1 nekbet-encâm 1034; —1 'ömr 530; —1 pîrî 1508; —1 Riyâset-i müşârun ileyh 1504; —1 rusûm 695; —1 saltanatları 674; —1 sayf 144, 216, 1133; —1 şitâ 1011

Eyyûb 915, 1416; Kasaba-i Ebî — (İstanbul muzâfâtından) 359, 505, 884, 1358, 1413, 1415; — Câmî'i 526; Kasaba-i — firâzı 1463; — Halıcı 1010; Ebî— Kadısı; — sâhili 1456; — semti 1323; — semtleri 1393; — tarafı 1412; bk. ayrıca Hâlid (Hz.)

Eyyûb Ağa (Yûsuf Ağa'ya müntesib bir kazâ a'yânı) 714

ezâ 702, 768, 993, 1496; —y-ı cân-güdâz 364

ezân; —ı Muhammedî ile velvele-dâr 542

ezhân; hemyân-ı — 1182; teşvîş-i — 279, 1038; — a mütebâdir 1368; —ı 'âliye erbâbı 73; —ı dakîka-dânâyân 1385; —ı fermân-fermâyân-ı zemâna hutûr 1374; —ı hayr-hâhân 1167; —ı muhteleceleri 699; —ı nâs 737; karâr-dâde-i —ı zevî'l-ebşâr 304; hâliyetü'l— kimseleri 895; safâyih-i sevâmi-i —ları 1381; icâle-i —ı şeytanet-şi'âr 764

ezhâr 1151; —ı behâr-âsâ 647; — makûlesi 151

ezikka 698, 748, 797, 799, 1191, 1324, 1354, 1373, 1412; — eylemek 561

ezkâr-ı şerife 597

F

fabrika; âyine —ları misillü nice kâr-hâneler 978

fağfürî; — fabrikaları misillü nice kâr-hâneler 978; — gibi tecemmülât 978; —ler 978; — toprağı ma'denleri 1021

fâhişe 758, 1060, 1061; zamîme-i — 739

fahm 1123; bâyi'u'l— 1253; —furûş-i bi-'âr 1253; — kısmı 1120; — makûlesi 768

Fahr-i 'âlem (Hz.); bk. Muhammed (Hz.)

Fahreddîn Efendi (İsrâfil-zâde, mevâlî-i eslâf-dan) 1462

fahrî oyması; taşları — gibi 974

Fahru'd-devle (Bağdâd Emâreti) 629

fâ'ide/fevâ'id 35, 77, 278, 413, 510, 555, 575, 597, 717, 890, 962, 992, 1031, 1009, 1035, 1048, 1051, 1068, 1147, 1164, 1177, 1222, 1240, 1368, 1388, 1459, 1471; bi— 1395; çi— 564, 762; gayr-i — 458; zâ'id-i bi— 1456; —den hâli olmamağla 285; —ı 'â'ide 1177; —ı kül-lîyye 990; —ı müfide 1458; —ı zâ'ide tahsili 1048; —siz 989; —ye resâ 737; —yi müntic ol-madı 624

fâ'iz 226, 230, 687, 758; gurus — 758; tezâyüd-i — ât 709; —ı 'izz-i nâ-mahsûr 1335; —lü bir sehmi 338; —lü birer sehmi mâlikâne 1441; kîse akca —lü bir sehlül-me'haz mukâta'a mahlûlü 1504; —lü mukâta'a 758

Fakîr 39, 128, 132, 322, 378, 449, 451, 501, 506n, 527, 530n, 661, 663, 673, 725, 734, 748, 759, 789, 813, 952, 979, 985, 996, 1003, 1022, 1023, 1028, 1048, 1066, 1068, 1073, 1239, 1244, 1307, 1414, 1420, 1448, 1476, 1498; 'abd-i —

131, 663, 1244; hâme-i muharrir-i — 624; müşrif-sâz-ı nazar-ı mütâla'a-i 'abd-i — 232; müverrih-i — 56, 97, 146, 424, 608, 866, 952, 1238; taraf-ı — 1216; gûş-zed-i —âne 739; 'ind-i —âne 1229; nezd-i —âne 1256; —e-i mezbûre 1253, 1373; —hâne 322, 760, 988, 1412; —hâne civârı 510; —hâne semti 1246; —ı bi-karâr 1417; —ı bi-nevâ 45, 1229, 1504; ârâm-gâh-ı 'abd-i —ı müstehâm 981; —ı nâ-murâd 324; —ı nâ-tûvân 1498; —'in dâstâmı 1240; —in hânesi 1246; —in hissesi 723; —ı pür-taksîr 530n; —ı râstî-beyân 153; —ı şikeste-bâl 131; bk. ayrıca 'Asım Efendi

fâl; sa'âdete — 504; —ı hüsn 812; —ı tiyere misillü 39

Falçı Geçidi (Boğdan'da Nehr-i Burut kenârında) 551

falyaları çakmaklı bir takım top 1447

fâre; kedi görmüş — gibi tersân 894; — hikâyesi 495; kilar kapusunu açık bulmuş — sürüsü gibi 862; sûrah-ı —ye hezâr dînâr 1271

Fârisî 634, 699, 912; sebk-i — 880; zebân-ı şîrin-i — (lisân-ı râz-ı hakîkat ve tercemân-ı esrâr-ı ma'rifet) 879; — 'âşikâne eş'ârı 880; — Hâcesi 879; — te'allüm 880; tadrîs-i kütüb-i —yye 880; kütüb-i —yye'ye dahi tertîb-i dil-firîb ihtirâ'/ta'yîn 880; —yyül-'ibâre nâmeler 1344

Fars 942; — Memleketi 630

Fârûk; —ı a'zam (Hulefây-ı Râşidîn'den) 54; —ı ekber 117; feth-i hazret-i —ı 323, 759; — ma'delet 1297

farz 455, 821, 992, 999; 'ayn-ı — 1029; —ı 'ayn 7, 216, 462, 1029; —ı 'ayn mesâbesinde 291, 568; —ı muhâl 1000; —ıyyet-i sefer 454; —ı zımnı 21; — olunabilan 992

Fâs; — Hâkimi 1339; — Mülkü 189; — Şehri 1291

Faş; — Kal'ası 598; — kazıyyesi 96; — semti 417

Fâtıma (Hz. Peygamber'in kızı) 1460; duhter-i sa'd-ahteri — 1460; —tû'z-zehrâ' gibi 1460

Fâtıma Sultân (II. Mahmûd'un kızı) 1457

Fâtîh; bk. Mehmed Hân (Ebu'l-Feth, Sultân, Gazî)

Fâtîha 1501; ba'de'l— 1371; —hân 456

fayton 970n

fâzil 532, 1072, 1250, 1503; —ı bi-nazîr 596

Fâzil (Seyyid İbrâhîm 'İsmet Beyefendi'nin hocalarından) 590

Fâzil Ahmed Paşa (Köprülü-zâde, Sadrîa'zam) 223; — ma'ıyyeti 544

fazîlet 18, 591, 594, 597, 1036, 1043, 1049, 1328, 1370, 1478; hâsîd-i ashâb-ı — 873; kâlây-i fâhir-i — 590; mürebbî-i ashâb-ı — 569; —ı bâhire 1072; —ı zâtıyye 594

fazl 650, 1029; ehl-i — 12; iktisâb-ı — 590; mahatt-ı rihâl-i — 569; mâye-i — 1505; —ı Bârî 82; —ı cenâb-ı Bârî 101; —ı Hakk 75; —ı

hazret-i Rabb-i mu'în 70; —ı Mevlâ 83; —ı nâ-mütenâhî-i İllâhî 106; —ı Rabb-i Latîf 84; —ı İzed-i Mûte'âlî 1204; bi—ihî Te'âlâ 388, 711, 1460; bi—illâhî Te'âlâ 990

fecere istîflâsı 1123

fecr; kable'l— 54; —ı sâdık gibi tâlî' 1487; —ı sâdık vakti 789; işrâk— — işrâfı 329

fedâ 748, 804, 1069, 1171, 1375; kadîm bendelerini — 487; başımız yolunda —dır 837; cânımız yolunda —dır 837; —kâr-ı magz 487; —kâr-ı post 487; —ı cân 108, 321, 769, 1265, 1269, 1383; —y-ı cân-ı bî-tâb 1246; —y-ı nefis 333; —y-ı ser 108, 321, 769, 1265, 1383; —y-ı ser-i bî-tâb 1246; —y-ı uğur-ı ocak 699; —yî 41, 46; müselleh —yîler 1316; —yiyâne dilâverlikler 644; —yî zümresi 1428

Fedrikos [=Friedrich, Prusya Kırallı, cemretül-cidâl) 545, 558

felâket 1128; hâl-i pür— 1248; nevbet-i dâ'ire-i — 882; pâymâl-ı fil-i — 303; — deryâsı 794; eyyâm-ı —encâm 775; —i hâl 322; ahvâl-i —iştîmâl 769; ahvâl-i —me'âl 378, 1355; hâl-i —me'âl 1386; —zede 35; merd-i —zede-âsâ 288

felâsife 157, 158, 161; mezheb-i — 158; 'ulûm-i — 50, 52; meşâhîr-i —den 157; — tâ'ifesinin te'lifâtı 161; — tâ'ifesinin terğibâtı 161; —i Efrenc 157; —i sâlif 159; usûl ve furûğ-i —leri 52

Feldmêşal 432, 435, 445, 448, 1347, 1492, 1513; — dedikleri gebr-i pür-dalâl 432; —i düzah-me'âl 1499; —i pür-mekr u âl 439

felek 861; —e kelek, Sîmurg'a sinek dimeyen 1390; —e kelek ve Sîmurg'a sinek dimeyerek 716; gerdiş-i —e mâni' 1230; evvel-i felek gibi yere bakan 595; sa'ka-i felek gibi 319; —i çarûmîn-âsâ 565; —i devvâr 1132; —in havsalası 1216; —in ikbâlî 1320; —i teng-havsala 876; bermuktezây-ı evzâ'-ı —ıyye 676; derecât-ı —ıyye 942; devre-i tâtme-i —ıyye 1205; me'âlim-i harekât-ı —ıyye 676; menâhis-i —ıyye 942; mevâ'id-i naHSiyye-i —ıyye 942; mükâfât-ı tabî'at-ı —ıyye 356; târîhe yazılacak nevâdir-i —ıyye 1121; temâzûc-i evzâ'-ı —ıyye 556; menâhis-i —ıyye gibi ric'at 1416; tavârik-ı tabî'at-ı —ıyye tahrîkiyle 1402; pâyine dôksün —ler âb-rû 1450; —mesâs 1420; —peyvest 499

Felemenk 271, 364, 405, 731, 1112; — 'ameli 241; — barutları 240; — barutlarından a'lâ barut 689; — Devleti 156, 210, 568n, 579, 726, 995; — Elçisi 566n, 576, 1097; nefis-i — erâzisi 394; — Kırallı 394, 405, 853, 1132; — Kırallığı 373; —lü 366, 402, 552; — memâlikî 394, 549, 1002; — perdâhtı 240, 689; — Ülkesi 354

fellâh 1155; —ân-ı Mısıryye 618

Fenar (Kara-deniz sevâhilinde) 458, 486, 1030; — kıyıları 1146; —ler (Kilâ'-ı seb'a'dan) 247

Fenâr-bağçesi 483

fend 1406; dâne-i — 753; icrây-ı — 440; şâgird-i — 371; — bilür 471; —i Firengâne 285, 736

fenn 51, 75, 1038; ehl-i — 334; hasbe'l— 478; pür— 731; sühûlet-i — 75; şu'bede-bâz-ı hayâl-hâne-i — 273; —âşinâ 1284; celb-i tarâ'ik-ı menâfi'/merâfik —i 1434; mi'mârî-i harbî —i 246; —i âsârları 1503; ta'lîm-i —i âteş-bâzî 245; —i âteş-bâzî 231, 688; —i cedîd-i muhârebe 106; —i celîl 9; —i celîl-i kırâ'et 1488; —i celîl-i vücûhât 1488; —i cîfr 39; —i coğrafya 556; —i deryâ 243; —i edeb 22; —i edebîyye 1227; —i edvâr 1223; —i gülle-endâzî 688; —i Hadîs 20; —i Hadîs-i şerîf 591; —i harb 222, 544, 695; —i harbî 191; —i hareket 695; —i hendese 555, 556, 1222; —i Hey'et 555, 1222; —i hîle 371; —i hîlenin İbn Sînâ'sı 1421; —i hud'ânın İbn Sînâ'sı 1421; —i idâre 180; —i ihtiyâl 1480; —i îkâ' 1223; —i iktisâbın dânişveri 1456; —i intisâb 171; —i istinâs 182; —i latîf 1488; —i mahsûs 518; —i mekr 285; —i mekrin İbn Sînâ'sı 1421; —i mezkûr 171, 511; —i mi'mârî-i harbî lâzimesi 247; —i muhâvere 86; —i mutâyebe 86; şûrâbe-i —in fevvâresi 1391; —i nücûm 556, 675; —i politika 135, 446; —i politikadan bi-haber 754; —i sıyâgatde begâyet eli uz 368; —i Siyer 20; —i şerîf 16; —i tabâbet 625; —i târîh 21, 1051; —i târîhden garaz 510; —i târîhden garaz-ı aslî 331; —i tasavvuf 880; —i tasnîfları 1503; —i tedbîrden habîr 959; —i telbîs 285, 371; —i top-endâzî 248; —i tüfeng-endâzî 233; —i ülfet 182; —i vesâ'is 1480

Fenn-i Muhârebe Ta'lîm-hânesi (Paris'de) 1007

ferâce; bol yenlü gögez çuka — 237; —i beyzâya kaplu ferve-i semmür ilbâsı 588; — ve saçaklu ile 835

ferâ'ine; fuzâle-i — 1315; —i a'yânân 312; —i râ'ine-i Mısr-ı düzah-masîr 22

ferâ'iz 55, 751; —den nevâfile iştigâle dest-res olmamak tarîkası 362; — ve 'urûz emsâlî 'ulûm-i 'âlîye 1488

ferâset 751, 1379; —lü tâ'ife 828

ferd 804, 829, 832, 848, 858, 1132, 1444; —e ifşâ etmamek kazıyyesi 290; —i âferide 762, 830, 849, 1089, 1186, 1379; —i ahîri 1357; —i küllî 1420; —i küllî-i âftâb-âsâ 639; —i küllî-i bî-hemtâ 1454; —in lisânı 828; bir —in yüzüne bakmaz 816; —i vâhid 43, 578, 699, 711, 766, 768, 808, 813, 817, 868, 961, 1000, 1043, 1046, 1074, 1131, 1153, 1190, 1228, 1236, 1304, 1360, 1374, 1398, 1404, 1468; —i vâhîde te'addisi olmayarak 1495; —i vâhîde zarar olmayarak 1495

Ferdinand (Prens, Siçiyeteyn Kırallı) 395

Ferecik 79

Feresül-hayât (nâm esb-i kudsi-hurâm) 960

Ferezak gibi 1509

Ferhâd; — gibi işini başa varmış küh-ken-i zür-âveri 872; — gibi kârını başa çıkarmak 308; — i küh-ken gibi 1389

Ferhâd Paşa (Vezir, Sadrîa'zam) 572

Feridûn; Pâdişâh-ı —câh 488; Hâkân-ı —ferr 1248; Hidiv-i —ferr 1356; Sultân-ı —ferr 1297; Şehriyâr-ı —ferr 1137; Şehriyâr-ı —hadem 1302; Pâdişâh-ı —haşmet 1184; Şehriyâr-ı —haşmet 1165; tasdik-kün-i nutk-ı Hidiv-i —haşmet 571; hulâsa-i merâm-ı hazret-i Hidiv-i —ihtîşâm 1328; yakîn-kerde-i hazret-i Pâdişâh-ı —ihtîşâm 1462; ma'lûm-i Pâdişâh-ı —şükûh 1078; müstâğrak-ı bahr-ı 'inâyet-i Şâh-ı —şükûh 799; Hâkân-ı —tüvân 1198

Feridûn Bey (Hânedân-zâde, mücâhid) 724

ferişteğân 1420

ferîza 55, 1436; —i gerden-i 'ubûdiyyet 237; —i gerden-i mecbûriyyet 252; —i hacc 44, 126; ferîza-i —ı şerif 150, 1285; —i maslahat 1089; —i 'uhde-i diyânet 1258; —i zimem-i Müslimîn 924; —i zimmet 658, 804, 1239, 1469; —i zimmet-i dostî 963; —i zimmet-i meveddet 963; —i zimmet-i ümerây-ı ehl-i îmân 225; —i zimmetler 766

ferkadân; —âsâ 1420; —ı âsümân-ı gavgâ 441; —ı âsümân-ı harb 441; —yn mesâbesinde 872

fermân 63, 82, 98, 100, 217, 234, 240, 347, 355, 460, 490, 563, 626, 676, 688, 736, 760, 767, 782, 830, 849, 1024, 1029, 1075, 1183, 1203, 1213, 1270, 1274, 1450, 1501; ber-müceb-i — 683; çeşm-dâst-ı nîm— 485; gürz-endâz-ı — 1205; ısdâr-ı — 168, 198, 636; inkıyâd-ı hüküm-i — 134; irsâl-i — 384, 856, 945, 1124; kılâde-i — 1205; mü'ekked — 1506; müterakkıb-ı — 894; teslîm-i — 1065; zimem-i — 100; — ahzı 345; —a nâzir 782; bende-i —ber 736; —ber 109, 361, 821; —ber-dâr 1115; izhâr-ı —berî 1122; izhâr-ı sûret-i —berî 727; merkez-i —berî 1327; ser-fürü-bürde-i makâm-ı —berî 1303; sûret-i —berî 1237; zîr-i —berî 1325; —ber-i cânib-i Saltanat 1238; —ber-i evâmîr-i devlet 166; —ber-i evâmîr-i Devlet-i 'aliyye 705; —ber-i nevâhî-i devlet 166; —fermâ 1237, 1295; —fermâlık 1190; —fermây-ı âfâk 1400; —fermây-ı fırka-i enâm hazarâtı 114; —fermây-ı memâlik 22; —fermây-ı Memâlik-i 'Osmânî 367, 369; —fermây-ı memâlik-i Özbekiyân 104; —fermây-ı mîlket-i ızırâr 1130; —fermây-ı mülk-i cihân 1224; —fermây-ı tavâyif-i ümem 1356; erike-i müteberrike-i —fermâyî 1298; hilâf-ı 'âde — güne 712; —ı 'âlî 37, 119, 122, 297, 360, 417, 753, 823, 1025, 1445; —ı 'âlî şeref-bahş-ı vürûd/zuhûr 1023; —ı 'âlî-şân 357, 1315; —ı Husrevâne 849; —ı isâbet-'unvân 189; —ı

kader 917; —ı kazâ 917; —ı kazâ-cereyân 183; —ı kazâ-cereyân-ı Şâhâne 1170; —ı kazâ-inkıyâd 129; —ı mütehattemül-'iz-'ân 907; —ı Pâdişâhî 720; —ı ısdârı 753; —ı Şâhâne 830; —ı telatuf-'unvân 184; nâ—ı 1352; —lar 217; tuğralı —ları 770; yol —ları 1095; —lar ısdâr 352; —lar tahrîri 798; —lu 444n; Sultân-ı —rân 821; —rân 339; hıfz-ı —rânî 1407; siyâset-i —rânî 1407; —rev-i Saltanat-ı Cihân-bânî 1334; —revây-ı enâm 27; —revâyân-ı emsâr 641; —revâyân-ı müdûn 641; —revâyî 18; erike-i —revâyîde ârâmları 1327

fermeson 1032; dagal-bâzi-i — 159; —luk 511

ferve; iksây-ı —ı beyzâ 333, 334n, 336n, 1080; —ı beyzây-ı Fetvâ'yı ilbâs 888; —ı beyzây-ı Meşihat 1187; —ı beyzâyı iktisâ 1080; —ı girân-behâ makûlesi 948; —ı ihtîşâm 112; —ı ilbâsları 162; —ı Sadâret 120; —ı semmûr 140, 162; ferâce-i beyzâya kaplı —ı semmûr ilbâsı 588; —pûş-ı nüvâziş 181; —pûş-ı tebcil 181

feryâd 153, 202, 328, 332, 365, 559, 695, 779, 1024, 1035, 1167, 1195, 1202, 1231, 1254, 1264, 1339, 1342, 1417, 1469; —ı âfâk-gîr 595; —ı istigâseleri 760; velvele-i —ı 'âlem-gîrleri 286; —ı 'âlem-gîrleri 808; —ı dil-süz 388; —ı mazlûmîn 374; —ı Sadrîa'zamî 1194; —künân 431, 1075; —lar 305, 316, 477, 759; velvele-i —ları 728; —nâmeler 178, 1167; —res 1295

ferzend 725, 1457; —ân-ı 'Acem'i inandıracak musanna'/müzevvir ekâvil 411; —ân-ı 'Acem'i inandıracak musanna'/müzevvir ekâzîb 411; dâğ-ı — gibi 323; —ı dil-bend 104, 112, 121; —ı ercümendi 1490; —ı ercümendleri 675; —ı mükerrem 640; —ı nâ-ercümend 1135; —ı nâ-ercümend-i sulbî 759; —ı nâ-pesend 49, 157, 611, 745, 1457

fes 1470; başına geydiği — 1470; başları kırmızı — 234; Arnavud bağçevânlarının —ler ile 1470; kassâb şâgirdlerinin —ler ile 1470; kırmızı — üstüne siyâh-pûşî 237

fesâd 9, 15, 33, 35, 61, 62, 64, 71, 82, 97, 99, 138, 140, 175, 200, 204, 250, 284, 344, 421, 426, 453, 606, 636, 648, 656, 731, 778, 807, 1082, 1262, 1299, 1332, 1334, 1369, 1391, 1434, 1452; ahker-i — 887; 'âlem-i — 737; 'âlem-i kevn ü — 22, 32; aslu'l-usûl-i — 797; âteş-dân-ı — 1273; âteş-i bâlâ-keş-i — 149; âteş-i has-pûş-i — 1272; âteş-i — 193; ber-efrâhte-i dest-i — 1271; çirk-âbe-i — 446; def'-i — 1192; enbân-ı 'âmme-i — 311; ehl-i — 100, 620, 946, 1427; erbâb-ı — 184, 332, 1272; girîve-i — 350; hem-kadeh-i bezm-i — 1254; heyûlây-ı — 1256; icrây-ı — 551, 584; icrây-ı şûrâbe-i — 1103; deryây-ı — 183; ikâ'-ı — 434; ikâd-ı kânûn-i — 779; ikâd-ı nâ'ire-i — 134; i'lây-ı

livây-ı — 204, 552; ilkây-ı bezr-i — 499; ilkây-ı — 1003, 1373; isâre-i gerd-i — 549; itâle-i ak-dâm-ı — 470; kânûn-ı — 197, 1474; kar'a-en-dâz-ı — 1257; kâr-bend-i dest-gah-ı — 559; ma'nevî — 1016; mâni'-i — 184; me'lûf-i — 1252, 1373; menba'-ı şûrâbe-i — 957; menşe'-i — 141; meş'ûfun bi'l- — 36; metn-i — 1474; mevâdd-ı — 1159; mevce-i kûh-endâz-ı bahr-ı — 1421; mukaddime-i kazây-ı — 583; mukaddim-i — 1261; mü'eddî-i — 644; müsta'idd-i — 906, 1259; müstelzim-i envâ'-ı — 1182; müstevcib-i — 755; nâ'ire-i — 620; nâ'ire-i sâ mân-sûz-i — 311; nâ'ire-i sûz-i — 644; neşr-i râyât-i — 1259; nefice-i mukaddime-i — 254; perde-bîrûn hengâme-i nâ-mevzûn-i — 1473; râyet-keş-i — 255; rehber-i kâffe-i — 85; rûkn-i rekîn-i — 1399; sarsar-ı hîz-i — 1473; sergerde-i hâss-i ehl-i — 839; sermâye-i — 1267; sûri — 1016; sûzân-ı nâr-ı — 1274; şûr-efgen-i — 382; şuyû'-i — 668; tabi'at-i — 1257; tahrîk-i — 172; tahrîk-i sarsar-ı — 1282; tekessür-i erbâb-ı — 1264; temâmî-i ta'mîm-i — 417; teskîn-i âteş-i fitne vü — 60; teskîn-i nâ'ire-i — 138; töre-i — 646; ümmül'— 656, 801; zuhûr-i — 1083; —a isti'dâd 789; —a mücâretler 645; hayâl-hâne-i —âşiyânesi 1453; def'-i —ât 280; ma'den-i filizât-i —ât 1421; ta'tîl-i —ât 418; tehadüs-i —ât 361; —ât 99, 347, 416; —âta ic-tisâr 344; şûrîde-i —ât-ı ahlât 681; —a varmış ahvâl 667; —dan vikâye 1330; —da yoldaşı 902; —endîş 100; ümmül'— harîf 1198; muharrik-i —hûy 1365; —ı âlem 70; —ı ahvâl 54; —ı hâl 645; ümmül'—ı hud'a 1315; —ı küllî 1139; —ı mütecessid 32; —ı nâ-me'mûl 1263; nâ'ire-i —ın ihmâdı 357; —ı niyyetlerine 'ârif 553; müstelzim-i —ı sarîh 726; 'ârıza-i —ı tabi'at 636; ümmül'—ı tedlîs 1315; —lar 903; âteş-i âsûmân-rev-i —ları 1404; encûmen-i —ları 1266; ilkây-ı —ları 747; levs-i —ları 1401; medd-i lücce-i şîran-şûr-i —ları 417; dâr-ı —ları bürîde 1281; — mevki'leri 1074; mâ'il-i — olanlar 303; tohm-i — ü tebâh 52

fesâne 1352; envâ'-ı — 488, 736; serd-i — 273; tekâvür-i — 1081, 1165; —ı mekr-i İblîsâne 296; —ı tecellüd 1266; düzme —ler 752; musanna' —ler 752

feseka fırkası 1394

fetânet 591, 1379, 1445; hiddet-i — 518; nâ-behreyâb-ı — 1269; sâhib-i — 566n, 845

Fetâvây-ı Hadîsiyye (İbn Hacer Heysemî'nin) 54

feth 81, 82, 97, 99, 194, 197, 334, 622, 970, 971, 972, 1281, 1288, 1290, 1291, 1299, 1310; dest-endâz-ı — 1282; dil-sîr-hân-ı lezzü'n-nevâl-i — 207; şâhid-i — 42; — beşâreti 1289; —i bâb 814; —i bâb-ı Harem-serâ 1304; —i bâb-ı kelâm 1043; —i bâb-ı makâl 1326; —i bâb-ı

mükâfeha 215; —i bâb-ı müsâleme 586; —i bâb-ı recâ 1261; —i bâb-ı ruhsat 1262; —i bâb-ı sefer 556, 565; —i bâb-ı sohbet 1420; —i cedîd 131; —i celîl 1291; —i dehân 1183; —i deriçe-i dehân 475, 1355; —i deriçe-i dîde 512; —i deriçe-i harb 552; —i deriçe-i kifâh 552; —i dervâze-i 'udvan 415; —i dervâze-i harb 415; —i dervâze-i musâfât 577; —i dervâze-i sulh 577; —i dîde-i basîret 248; —i esîr 466; —i Hâkânî 480, 718, 1324; —i havme-i Ümmül'kurâ 1285; —i Hayber 20, 1309; —i hazret-i Fâriktî 323, 759; —i kelâm 453; —i Mekke 20, 1290; —i mübin 1289, 1291; —i şefeh 1330; —i şîrâ'-ı emmiyyet 262; —i zebân-ı isti'lâm 1263

Feth; Süre-i — 1220, 1290; Süre-i — evveli 1288; —i şerîf Süresi'ni tilâvet 466

Fethî Ahmed Efendi (Şıkk-ı Sâlis, Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti) 1512

Fethiyye 1220; — makûlesi 1220

Fethiyye risâlemizde ('Âsım Efendi'nin) 1334

Fethulislâm 940; - Kal'ası muhafazası 968; — Kazâsı 968; — Mukâta'ası 474, 703; — mukâta'âtı zamîmeleri 1238

fetret 569; 'ârıza-i — 1294; asl-ı asil-i — 1315; —i 'azîme 1245; —i Enderûn 1268

Fettâh Ağa (Baş-çukadâr); bk. 'Abdülfettâh Ağa (Baş-çukadâr) 1163

Fettâh Ağa (Dârussa'âde Ağası, 'abûs-i kamtarîr, şerr-i mustetîr, siyeh-kelîm, remîm ü zemîm, nâ-be-felâh ve tebeh-kâr, bergeşte-i semt-i felâh, habîs ü gaddâr ve la'in siyehkâr) 1169, 1171, 1174, 1192, 1199, 1304

Fettâh-oğlu (hânedân-i meşhûr) 58

fettân 774, 784, 885, 891, 1077, 1081, 1315, 1323, 1400, 1453, 1472; —ı bi-'adîl 878; —ı dagalkiniş 958; —ı zemân 483; sibâg-ı tîbâ'—lar 1295; —lar 412, 1407; politikacı —ları 502

fetvâ 188, 455, 477, 519, 540, 560, 574, 581n, 684, 803, 818, 890; ber-müceb-i — 1376; câh-ı — 887; Emîn-i — 173; emr-i — 891; hil'at-i beyzây-ı — 887; 'ilâve-i câh-ı — 521; istisâllerine — 803; katllerine — 803; makâm-ı — (İmâm-ı a'zam mesnedi olan) 573, 581n, 653, 656; mesned-i — 334, 337n, 883, 885, 911, 1333; nev-naqş-ı — 1129; sadr-ı — 336; şeref-i — 520; tevcîh-i — 573; zib-efzây-ı makâm-ı — 1273; —dâde-i cesâret 205; câh-ı —'dan isti'fâ 887; — Emîni 475, 573, 1072; — Emîni Efendi 454, 792; yanlış — kağıdı gibi 1198; — kalemi 337n; cânib-i — nisâb 884; bâb-ı —penâhî 1182; cânib-i —penâhî 333; hâne-i —penâhî 424, 453, 595, 906; huddâm-ı 'atebe-i —penâhî 1484; tahrîk-i âb-rûy-i işâret-i —penâhî 574; taraf-ı —penâhî 357, 408, 453, 597, 598; 'uhde-i —penâhî 336; yed-i —penâhî 793; —penâhî 588; —y-ı cevâz 1273; ferve-i beyzây-ı

—'y1 ilbâs 888; —y-1 Şehbâ 521; ber-müceb-i —y-1 şerife 476, 600; —y-1 şerife 333, 462, 600; —y-1 tavilü'z-zeyl 475

fev'ât; —i eşyâ gibi 146; —i maktû' birer fuçıdan 979

feylesof; 'ayn-i — 158; —ân 15; kelimât-ı —âne 158; —i bed-kîş 158; —i nâ-fercâm 158; —i rûzgâr 1480; —i şeytanet-mevsûf 157; —i zemân 10, 1433; —lar 159; zemâne —ları 584

feyyâş 895; ecnâs-ı — makûlesi 646

feyz 1021; reşâşe-i — 1059; —i mukaddes-i âsümânî berekâtı 360; —i âsümânî 1286; —i ihsân 540; —i mu'cize-i hazret-i Seyyidül-mürselîn berekâtı 1293; —i Rabbânî 1418; hâk-i tâbnâk-i —iştimal 879; —i zemistân 607; —mend-i refâh 1376

Fezî Bey (Fezî Bey-zâde, Mâliyye Tezkirecisi, Büyük Rûznâme) 465, 953

Fezî Bey (Mîrahûr-i Sâni, Vezîr) 64

Fezî Efendi (Boğaz'a me'mûr) 480, 490, 497, 505n

Fezî Paşa (Van Muhâfızı) 374

Fezî Süleymân Paşa (Haleb Vâlisi) 532

Fezullah Ağa/Efendi (Hâfiz, Seyyid, Sır Kâtibi) 915, 1031, 1312, 1498

Fezullah Efendi (es-Seyyid, Şıkk-ı Sâni Defterdârı, Asâkir-i Cedîde Nezâreti, İrâd-ı Cedîd Defterdârı) 125, 155, 339, 461, 760

Fezullah Efendi (Lutfullah Efendi-zâde, Diyârbekir Mevleviyyeti) 86

Fezullah Efendi (Mekke-i mükerreme Kazâsı) 86

Fezullah Efendi (Seyyid, Hâne-i Hâssa'dan) 841

Fezullah Efendi (Seyyid, Şeyhulislâm-ı esbak-ı şehid) 656; — furû'u 334, 336n; — kazıyyesi 654; —'nin i'dâmı 501, 506n; —'nin sülâlesi 123; furû'-i Fezziyye'den 873

Fezullah Hân (Buhârâ Hâmı) 103, 104; —'ın ne-bîre-i ercümendi 104

fezleke; —i hisâb-ı müstevfiyân-ı derrâke 496; —i muhâda'a-i Fransız 1438; tafsilâtn —si 280

*Fık*h; —i şerif 725, 948, 1072, 1073; kütüb-i —iyye 389

fıkra 529n, 556, 571, 675, 861, 980, 1090, 1224, 1471; —i münâsibe 1091; —i ûlâ 556; fuhşiyâtı küfriyyâta makrûn —lar 525

Fındıklı 144; — semti 1304

Fındık-oğlu (Vâli) 188

Firanko (Rûm bin 'Ays bin İshak 'aleyhi's-selâm evlâdından) 155

fırka 312, 317, 329, 342, 380, 437, 548, 553, 641, 751, 867, 870, 919, 1080, 1174, 1264, 1388, 1399; dâhil-i — 1394; — fırka 867, 1215, 1412; — fırka gürûhlar 867; —i belâ-keşân 672; —i belâdet-hulk 1269; —i dalâl 294; —i dâlle 46,

1304; —i dîğer 343; —i ebâlise 326; —i ehl-i 'ilm 648; —i ehl-i dânişverân 648; —i ehmcâc 1313; —i ehri-menân-ı meydan-ı dâr u gir 329; kalb-i bî-insâf-ı —i eşrâr-âsâ 1435; —i fârikul'-cemâ'a 1280; —i Fireng-i bed-âheng 757; —i Gebr 722, 728; —i küfr 294; —i muhâlîfe 553; —i nâ-fercâm 180; —i nâ-mar-zıyye 645; —i Nasârâ 1289; —i riyâ-fürûşân 1215; —i sâniye 344; —i Tersâ 722, 728; —i ümenâ'-i hıyânet-intimâ 1153; —i Yehûd 1289; —nin nârini 1351

fırkatayn 186, 242, 489, 1113, 1447; —ler 244; rukûba şâyân — makûleleri 691; — râkıbleri 242; kapak kaldırr kebîr — sefineleri 1484; mahsûs — sefinesi 1432; — sefinesi 1433; — sefinesi kapudanı 1375; — yükü mâl 1008

fisk 909, 1359, 1373; bî-mübâlât-i — 1506; esbâb-ı — 1362; —a münhemik 1405; —a mütevaggil 1405; —i i'tiyâd 1252; — mevki'leri 1074

fıtrat 75, 519, 909, 1462; bi-haseb'il— 1449; fatîr-i — 312; hasbe'l— 1497; levs-i — 72; mâye-i — 1452; mâye-i hamîr-i — 1452; mâye-i merkûz-i — 925; muktezây-ı — 1452; mâye-i merkûz-i — 1496; mâye-i —i fâhrerleri 1434; —i selîm 16; 'ibâd-ı pâkîze—lar 541; —lar 692; mâye-i —ları 1073; merkûz-i cevher-i —ları 1335

figân 153, 662, 1195, 1202, 1218; hazîn — 505

fıkr/fikir 9, 249, 449, 511, 1031, 1163, 1218; dest ü pâ-zen-i lücce-i — 429; haşerât-ı müziyye-i — 427; havâle-i talâyi'-ı — 903; imâle-i — 239, 280, 733, 1498; i'mâl-i — 431, 782; isâbet-i — 632; makbûl-i nazar-ı — 641; —den gâfil 1454; i'mâl-i —i dakîk 96; —i fâsîd 67, 435, 781; —i hâm 562; tevcih-i —i istisbâr 1153; tevcih-i —i itti'âz 1153; —i kee 1473; —i mu'avvec 1056; —i nekkâd 518; —i sâ'ible istiknâh 793; sâhib-i —i sâkıb 1158; —i vehâmet-i 'âkıbet 102; —iyle 1001; kuvvet-i —iyye 65; dârû-yi hüşber-i —leri 556; —leri 1356; —leri müştagil 1379; cin —lü 496, 547, 1446; icâle-i — u reviiyyet 173

fil 1382, 1462; Ashâb-ı —âsâ 1389; pây-mâl-ı —i felâket 303

fi'l 450, 574, 581n, 649, 714, 896, 1131, 1251, 1478; firâz-ı — 692; —e getirüp 1345; —e ihrâc 1400; —en 453, 494, 521, 964, 1006, 1237, 1330; —i 1444; —i dürüst 1494; —i makbûl-i ehl-i kabûl 318; —i nakûs-misâl 27; —ler 718

Filibi 89, 107, 581n, 966, 1280, 1314; — A'yâmı 78, 84, 1501; — etrâfi 107; — Kadısı 409, 536, 1071, 1135; — Kazâsı 617, 1072, 1484; — Nezâreti 84; —'nin erzâkı 347; —'nin metâ'i 347; — Sahrâsı 79; — Şehri'nin 'ayn-ı a'yâmı 1501

filike; —süvâr-i ikdâm 1261; —süvâr-ı deryây-ı 'izz 1251; —süvâr-ı deryây-ı i'tilâ 1251

Filistin 942

Filori 813, 1367; — ile mel'ân 1320; kîse kîse —ler 870; sikke-i Efrençî —ler 864

Filorin 996, 998, 999; hisâb-ı — 999

fincân; zarflarıyla —lar 1099; mücevher zarflu —lar 1099

Finkeşten [=Finkenstein, Rizenberh ile İstroğ kasabaları miyânında vâkî']; — Karyesi 1004; — Serayı 1005

Finlandiya 551, 1112

firâr 35, 38, 42, 49, 58, 62, 67, 70, 79, 82, 101, 108, 129, 141, 163, 184, 191, 193, 199, 209, 214, 216, 231, 255, 258, 323, 404, 406, 466, 469, 473, 480, 512, 562, 586, 602, 619, 633, 658, 662, 709, 815, 822, 847, 848, 1011, 1061, 1062, 1069, 1072, 1074, 1075, 1090, 1200, 1201, 1242, 1247, 1259, 1273, 1284, 1304, 1388, 1390, 1425; ard kapudan — 1260; 'âr-ı — 195; bâdbân-güşây-ı — 480; hervele-hîz-i — 602; icrây-ı 'âdet-i — 196; irâ'e-i sûret-i — 214; mâni'-i — 1062; müteşebbis-i dâmen-i — 1061; pey-siper-i râh-ı — 1397; râh-ı — 193, 1513; reh-peymây-ı — 1247; reh-rev-i semt-i — 1272; rû-be-râh-ı — 42; sandal-süvâr-ı — 146; sebük-hîz-i — 586; sefine-rân-ı — 70; semt-i — 470; sûtühlardan — 1246; yevm-i — 819; zevrak-süvâr-ı — 780; —a nâ-çâr 709; — 'ani'z-zahf 200; — 'ani'z-zahf seyyi'esi 658; —a şitâb 1063; —en 256; —î 43, 466, 562, 1271; —iler 164, 184, 323, 799, 807, 812, 1274, 1421, 1424; —iyân 163, 1422; —lar 1274

firâset 1218; ehl-i — 575; Hürmüs— 642; nûr-i — 1475; peymûde-i endâze-i — 1272; yek-lahza-i — 1475; —i 'âcizânem 512; netice-i —i isâbet-şi'ârları 1496; dârû-yi hûşber-i —leri 556

Fir'avn 321, 817, 862; hammâm-ı —âsâ muztarib 1473; hammâm-ı — gibi 1403; —ı 'aleyhi'lla'ne 961; tecebbür-i —î 635; havene-i —iyân 34; 'asây-ı Mûsâ'dan rehâ bulmuş —iyân-âsâ 1327; — makûlesi kefere-i bed-büdların es-âmileri 1245

firdevs 594, 795; —âşiyân; —i berîne irtihâl 576

Firdevsî; zebân-zede-i Şeh-nâme-güy-i kilk-i — pesend 267

Firdlan/Firtlan [=Friedland, Prusya Lehi'nin Erm-land Voyvodalığı dâhilinde]; —gavgâları 1017; — Kasabası 1017

Firenk/Fireng 987, 1339, 1370; âyîn-i —âne 721; cengci — 1485; etvâr-ı —âne 345; fend-i —âne 285, 736; mahzâ politika-i —âne 449; mülâyemet-i —âne 770; nümâyîş-i —âne 272; politika-yı —âne 40, 720, 727, 728; reng-i —âne 736; temerrüd-i —âne 365; âyîn-i —âne mahabbeti 728; rahîk-ı 'atîk-ı füsûn-i —âne şerâbî 729; politika-i —âne usûlü 371; — hey'eti 316; —î 364, 569n; firka-i —i bed-âheng 757; —i bed-

âheng gürûhu 325; —i bed-âhengler 729; harâm-zâdegân-ı —i bed-âheng telvisâtı 286; —î 'ibâre 580; sirâyet-i 'illet-i —i ihtiyâl 254; boğca boğca —î günâ-gün zerbaft ve mezerkeş kumaşlar 865; —i kîne-cû 1450; 'illet-i —î misâl 250; —i pür-nîreng 1052; varta-i hevl-nâk-i ittifâk-ı —i pür-reng 989; hükümrân-ı — istân 41; memâlik-i —istân 511; —istân 157, 288, 712, 734, 842, 969, 998, 1000, 1024; mu'âmele-i —iyâne 1375; vaz'-ı —yâne 1375; politika-yı —iyye 1375; rengâ-reng a'zâr-ı —iyye 1338; — kırılı 1342; — kuryeri 1351; —ler 764; san'at-ı —pesend 1488; — sofrası (üc zirâ' kadar murabba' ve vüs'atlı yek-pâre yeşil taşdan) 1342; — tabibleri 748; — tâ'ifesi 156, 988, 1339

Firenk Lîmânı tarafı (İskenderiyye'de) 250

Firûz (mâbeyincilerden, bed-rûz, kerfhe-i mezkûrede 'âlim ü 'âmil) 1304

Firûz Bey Medresesi 1489

Firûz Paşa (Rakka Vâlisi, Sürücü) 1241, 1242

fitne 35, 56, 61, 69, 71, 160, 205, 285, 303, 421, 426, 606, 684, 702, 787, 823, 908, 1070, 1082, 1102, 1148, 1257, 1332, 1391, 1506; ahker-i — 887; âlet-i — 1395; asl-ı asil-i — 1315 aslu'l-usûl-i — 797; âşüb-i — 1198; âteş-i bâlâ-keş-i — 149; âteş-i — 799, 850, 1267, 1270; bâb-ı — 1474; bahr-ı tûfân-zede-i — 1473; bâzî-i — 785; bidâyet-i — 805; bünyân-ı — 784; cesed-i —endüz 1374; cûşîş-i — 1093; def'-i — 104, 783, 1192, 1270; dervâze-i — 1168; dervâze-i nîm-beste-i — 1473; deryây-ı — 311; enbân-ı 'âmme-i — 311; esâs-i — 1398; gubâr-ı — 59, 549; hurûş-i — 1485; ilkây-ı — 1003; ikâd-ı kânûn-i — 779; ikâ'-ı — 553; ikâz-ı — 83, 549; isâre-i gubâr-ı — 52, 473; keşşâf-ı hakâyık-ı — 141; kıl ü kâl-i âteş-i — 1255; meydân-ı — 875; mikdâr-ı erbâb-ı — 1258; mûris-i heyecân-ı — 1106; nâ'ib-i 'azâzil-i — 807; nâ'ire-i — 172, 620; nâ'ire-i sûz-i — 644; neşr-i haşerât-ı — 453; nîrân-ı — 1261; sell-i şemşir-i âteş-bâr-ı — 193; simsârân-ı bâzâr-ı — 1267; tahrîk-i — 1486; tahrîk-i sarsar-ı — 1282; tahrîk-i silsile-i — 1191; tarrâka-i — 1444; tehyic-i — 1264; tohm-i — 423; töre-i — 646; tûfân-ı nâgeh-hîz-i — 1420; vâkı'a-i — 509; vâkıf-ı zuhûr-i — 1261; zebâne-i âteş-i — 1393; 'adû-yi —cû 200; muharrik-i —cûy 1365; —cûy 1452, 1474; —cûlar 178; —cüyân-ı Bektâşîyye 1256; —cüy tâ'ifesi 313; rûz-i —endüz 784; —engiz 51, 1391; —engiz olanlar 415; —hîz akvâl-i nâ-hemvârları 1337; —hîz etvâr-ı nâ-hemvârları 1337; —hudûsü 1056; —ikâ'-ı 193; —intâcı 1256; yârân-ı —nümâ 1180; —nümâyîşi 1383; —tahrîki 1466; —tehadüstü 509; —i 'azîme 58, 739, 782, 823; —i Bek-tâşîyye 31; ikâz-ı —i beşi'a 473; şerâre-i —i

çehide 338; —i diğer 178; —i hûş-fersâ 312; —i kâ'ime gibi 429, 802; def'-i —i melhûz 1057; musavvir-i —i mücessem-fesâd 957; —i nâ'ime 888; —i nâ'ime bîdâr 1412; —i nâ'imenin uyanmasına bâdî 888; —i nâgehâni 1323; —i nâgeh-zuhûr 193; mühre-endâz-ı tâs-ı —i nâ-sâz 903; —i 'uzmâ 318; —i 'uzmâ ikâzî 1466; —i Yamakân 901; —kâr 179; —kârlık 35; —ler/fiten 32, 35, 60, 65, 93, 103, 337, 483, 606, 658, 738, 791, 816, 907, 942, 1133, 1332, 1383, 1386, 1421, 1454, 1472; —pâş 747; —perverî 193; kâsimu'z-zuhûr —se-bebiyle 1441; —vü âşûb 309, 891; —ye mücâseretler 645

Flandırya [=Finlandiya?] Eyâleti 1340

fodula 143; — Kâtibi 840; — Kitâbeti 1312; —ta'yîni 145

Fokşan (makarr-ı emâret-i Boğdan, Yaş Kasabası'na karîb) 448

Fonte Luzi; bk. **Lukezini** [=Lucchesini]

Fontenblu [=Fontainebleau] 1025, 1026; —Kasabası 1023; —Serayı 1023, 1025

Forlande Eyâleti 990

Frakonya [=Franconia] tarafları 1020

Frânçe/France 95, 619, 622, 989, 1007, 1018, 1340, 1342, 1346, 1349; hâdise-i — 157; muhârebe-i — 1017; müverrih-i — 582; —askeri 1014, 1085; —cânibi 1140; —cenerallerinden 1341; —cumhûru 148, 1007; —de mukîm 619; —Devleti 283, 583, 622, 989, 995, 1009, 1027, 1084, 1344; —Devleti'nin Başvekîli 984; —Devleti'nin murahası 1084; —Devleti'nin Umûr-i Ecnebiyye Nâzırı 984; —diyârı 65, 1006, 1346; —ehâlisi 1008, 1023; —Elçisi 65, 95, 585, 732, 1052, 1077, 1088, 1089, 1097, 1340; —halkı 65; —hudûdu 1007; —hükûmdârları 66; —İmperatorluğu 272; —İmperatoru 354, 980, 989, 1004, 1013, 1014, 1016, 1021, 1023, 1085, 1109, 1337, 1341, 1344, 1346, 1375, 1433, 1484; —istilâsı 998; düşmen-i dost-nümâ olan —kâfiri 1093; —kâfiri 1132; —Kırallığı sandalîsi 43; —lü 66, 94, 136, 181, 290, 297, 351, 369, 381, 386, 398, 401, 617, 732, 935, 966, 975, 994, 998, 1004, 1010, 1014, 1017, 1026, 1084, 1088, 1095, 1097, 1100, 1104, 1113, 1127, 1131, 1134, 1135, 1148, 1340, 1341, 1345, 1348, 1375, 1433, 1463, 1484, 1486, 1492; —lü cem'iyetgâhı 96; —lü dostlarımız 733; —lü hizmetkârlığı 1007; —lü hizmetinde 619; —lü igrâsı 1040; —lü kâfirleri 1492; —lü sefâyinleri 1029; —lü seferi 998; —lü tüccârı 347; —lü yâdigârları 964; —lü yedinde 1020; —lü'nün re's-i hudûdları 1019; —lü'nün ta'rifesi 349; —lü'nün verzişi 1492; —Maslahatgüzârı 1344, 1433; —me'mûrları 1011; —mesleki 1340; —milleti 989; —Murahası 1086; —murahasları 1021; —

mutevassıtı 1087; —ordusu 732; —pâdişâhları 1026; —ricâlî 1016; —Sefiri 65, 93, 962, 1340, 1347, 1368, 1432, 1440; —seffirleri 1007; —tarafı 1344; —Ülkasi 1001; —vükelâsı 1086; —'ye ilhâk 1018; —'ye rabt 1018

franka 1111; —lık 1111

Frankini [=Franchini, Fransa Tercemânı] 290, 368
Frankoni [=Franconia] Eyâleti 404

Fransa 93, 158, 160, 164, 166, 176, 254, 259, 264, 271, 274, 279, 281, 342, 410, 413, 434, 505n, 546, 559, 569n, 584, 622, 726, 731, 984, 1095, 1106, 1112, 1114, 1134, 1147, 1172, 1343, 1440; Cumhûriyyet-i — 249; derûn-i — 1484; Elçi-i — 392; galebe-i Cumhûr-i — 250; lakab-ı İmperatori-i — 165; mülük-i — 156; vükelây-ı — 1452; —'ahid-nâmeleri 342; Fransa ahvâli 259; —'aleyhine 256, 277, 279, 1119; —'aleyhine ittifâk 250; —'aleyhine sefer kasdı 280; —asâkiri 1118; —asâkiri kumandanı 1109; —askeri 365, 394, 404, 405, 623, 1112, 1113, 1118; —Baş-vekîli 275, 351, 363, 1109, 1136; —Baş-vekîli ma'iyetinde 272; —bey-zâdelerinden biri 548; —câsûsı 391; —cenerali 1118; —'da serân-ı cumhûr 729; —'da tehaddüs eden Cumhûriyyet 250; —Devleti 93, 156, 159, 174, 185, 277, 281, 284, 299, 352, 370, 583, 585, 622, 851, 985, 1005, 1084, 1089, 1092, 1100, 1450; —Devleti'nin maslahatı 397; —Devleti'nin usûlü 278; —Devleti tarafı 582; —Donanması 259, 1145; —ebâlisesi 268; —ehâlisi 622, 995; —elçileri 582, 770; —Elçisi 391, 411, 413, 583, 585, 1015, 1018, 1083, 1112, 1117; —Elçisi ma'rifeti 585; —hücumu 257; —ili 622; haşmetlü —İmperatoru 935, 985; —İmperatoru 934, 936, 962, 966, 983, 969, 1002, 1003, 1006, 1109, 1015; —İmperatorluğu 162, 340, 369, 394; —İmperatorluğu rûtbesi 373; —İmperatoru 165, 272, 273, 281, 347, 367, 369, 392, 394, 395, 397, 398, 401, 402, 411, 446, 617, 622, 772, 851, 1107, 1118, 1134, 1139, 1147, 1176, 1341, 1431, 1438, 1451, 1487; —İmperatoru birâderi 1149; —İmperatoru iltimâsı 1342; —İmperatoru'nun seray cenerallerinden 391; —İmperatoru 'unvânı 273; —Kıralı 166, 1107; —Komiseri 399; —Konsolosu 342, 1443, 1448; —lisâmı 213; —lu 96, 160, 162, 174, 257, 259, 260, 267, 268, 273, 275, 280, 289, 291, 296, 297, 300, 303, 325, 340, 349, 352, 372, 380, 391, 393, 395, 398, 400, 406, 410, 420, 424, 427, 449, 452, 470, 480, 483, 487, 495, 505n, 555, 559, 576, 595, 622, 624, 720, 726, 729, 732, 734, 739, 747, 1012, 1041, 1092, 1094, 1097, 1099, 1101, 1104, 1107, 1111, 1119, 1124, 1126, 1131, 1141, 1145, 1148, 1235, 1340, 1344, 1431, 1438, 1451, 1487; —lu 'aleyhinde 1119; —lu 'aleyhine 283; —lu belyyesi 502, 506n; —lu

hâtriyçün 1451; —lu hâyinleri 1439; —lu himâyesinde olan bu makûle kiliselerin/rehâbîn-
in himâyeleri 351; —lu hükûmeti 374; —lu kâfiri 451; —lu kazıyesei 268; —lular 174, 260,
298, 300, 1148, 1149; —lu Maslahatgüzârı 1450; —lu maslahatı 165; —lu muhârebesei 994;
—lu'nun lîmânları 270; —lu'nun politikasına
'ârif 1096; —lu tâ'ifesi 161; —lu tarafı 281,
392; —lu tevassutu 1439; —lu'ya foya vermekle
1127; — Maslahatgüzârı 290, 301, 1450; —
maslahatı 277; — Memleketi 93, 156, 176, 622;
— me'mûrları 277, 278; — Milleti 271, 272,
341, 622, 623, 1095; — ministroları 347; —
müdirleri 255, 278; — mütevassıtı 1083; —'nın
dostluğu 1096; — ordusu 406; — Pâdişâhı 272,
273, 367, 369, 851; — Pâdişâhı 'unvânı 273; —
Pâdişahlığı 369; — sefâyini 374; — Sefiri 363,
402, 410, 411, 1084; — tâ'ifesi 174; — tarafı
278, 583; — Tercemânı 290; — tercemânları
411; — tevassutu 1091; — topçuları 1015; —
Ülkasi 995, 1026; —'ya sefâretle me'mûr 1343
Fransız 1012; fezleke-i muhâda'a-i — 1438; —
askeri 96, 623, 966, 1003; — askerine Sergerde
1006; — ceneralleri 985; — Elçisi 965, 980,
1003, 1028, 1439; — hâceleri 721, 728; —'ın
'ahdi 989; — İmparatoru 1023; — keferesi 413,
736; — Konsolosu 101; — kuryerleri 1016; —
lar 96, 249, 990, 1012, 1022; —lar İmparatoru
963, 1006; —lu 412, 1439; — Milleti 351; —
politikası 894; — tüccârı 735
Fransuva Jozef Şarlı-Evvel (Avusturya İmpera-
toru, Nemçe ve Macar ve Çeh Kıralı) 854
Fredrik II. (Friedrich, Prusya Kralı) 223, 1008
Fredrik Gilon-i Sâlis [=Guillaume, Prusya Kıralı
ve Markarolos [=Margrave], Brande[n]burk
Roma İmparatorluğu'nun Baş-kameryosu
[=Kamerari] ve Hersek ve Brenc [=Princeps
Elector], Silezya[=Silésie]'nin Baş-dukası) 854
fuçtı; fey'âtı maktû' birer —dan 979; —lara imlâ
979; —lara vaz' 979; musluklu — mahalli
haber 980
fukahâ'/fukahâ' 754, 832; —y-ı 'izâm 897
fukarâ'/fukarâ' 40, 76, 109, 115, 143, 146, 153,
159, 160, 177, 335, 374, 529n, 707, 709, 717,
722, 726, 846, 993, 1332; düş-i — 184; envâl-i
— 107; iz'âc-ı — 356; mehîn-i ehl-i — 759;
mehîn-i — 571; musâderât-ı — 947; rahmen
li'l— 1090; te'âvün-i — 701; vedî'atullah olan
— 184; me'âş kaydında olan — fırkası 769; —
fırkası 1367; —i 'ulemâ' 952; —lar 710; —nın
tekâlifleri 1332; —y-ı ra'iyyet 107, 303, 993; —
y-ı Şebâ 37
Furat Nehri 1008, 1364; — sâhili 520
fursat 619; akvây-ı zerî'a-i — 549; cüyende-i
zemîn-i — 446; dem-i — 1061, 1364, 1386; dâ-
men-i — 1385; dest-res-i — 1384; fürce-i —
1485; ihtilâs-i — 90, 1384; ittihâz-ı — 550;

medâr-ı — 1270; mutarassıd-ı kemîn-gâh-ı —
784; reh-yâb-ı — 1124; reh-yâb-ı semt-i — 294;
vakt-i — 193; kem—ân 1365; —fursat-cüyân
428; —cüyân-ı müte'allikân 738; —cüy-i
vesîle-i gürüz 1308; — esiri zebûn-küş 1064; —ı
ganîmet 'addiyle 320; —ı ganîmet bilûp 310,
567n, 577

furtuna 1443; şedîd — 938

furûht 73, 686, 997, 1092, 1343, 1391, 1424, 1485;
—e-i bâzâr-ı heder 906

Furum; mânend-i — 699; —cu 238, 978n; —
Halîfesi 238; —lar 1151

fuzalâ'/fuzalâ' 1159; fuhûl-i — 1041, 1223;
hânedân-ı — 911; mesvây-ı — 1041; Ser-âmed-
i zümre-i — 663; ta'zîm-i — 634; tegallüb-
nümây-ı fuhûl-i — 519; cehâbize-i —y-ı 'asr
1042; —y-ı Bağdâd 632; fuhûl-i —y-ı be-nâm
678; —y-ı dehr 1268; —y-ı kibâr-ı sîdk-intimâ
1222

fuccâr 330, 644, 1328; fi'e-i — 788; tâ'ife-i —
1373; —lar 720, 727

fücûr 1359, 1373; âb-ı pür-tâb-ı — 329; bi-mübâlât-
i — 1506; müle'-i — 1361; —a münhemik
1405; —a mütevaggil 1405; —u i'tiyâd 1252

fûlk 804; —haslet 1321; —e-i nev 1060; —e-i zer-
rîn 1060; —i dil 1018; —i hâmil-i necm-i
şeref gibi 1455; —i kîsesi 1320

fûlûs-i ahmer 862, 870; —e muhtâk 1170

fünûn 13, 870; âşinây-ı — 86; istikmâl-i levzâm-ı
— 1488; mecmû'atül— 1072; tahsîl-i — 546;
tefârik-ı — 123; 'âmme-i —i 'akliyye 1072;
—i 'âliye 22; —i cüz'îyye 988; —i edebiyeye
87; —i edebiyeye-i zâhire 24; dânişmendân-ı
—i harbiyye 1396; —i harbiyye 245, 647,
657, 670, 706; câmi'-i —i kemâlât 1233; —i
küfriyye tahsîli 511; —i me'ârif 961; —i
mütenevvi'a 1041; neşr-i —i nâfi'a 86; 'âmme-
i —i nakliyye 1072; —i nakliyye 51; —i
sâ'ire 596, 626; —i sâ'ire ta'lîmiyyçün 973;
mâhir-i —i şerr/şûr 963; —i şettâya mahsûs
kati medrese/mekteb 974; —un üstâdı 800

Fürs; hükemây-ı — 942; lisân-ı hükemây-ı — 360

fûsûn 40, 285, 416, 436, 453, 483, 684, 898, 1352;
derûn-i pür— 878; envâ'-ı — 488, 736; i'mâl-i
sanâyi'-i — 875; nukuş-i neyrenğ ü — 168;
tekâvür-i — 1081, 1116; —i ebleh-firîbâne
159; — ile gaybet 515; —i mekr-i İblîsâne 296;
düzme —lar 752; musanna' —lar 752; —lar
1146; —larına i'tikâd 762; —perdâzi 1353; âb-
ı bârân-ı — ü fesâne ile suvarup 884

fütüh 1329; esnâf-ı —ât 1290; vesîle-i envâ'-ı —ât
1310; —ât 370; —ât-ı 'adîfe 623; envâ'-ı —ât-ı
'aliyye 831; envâ'-ı —ât-ı celîle 923; —ât-ı
celîle 466, 560; —ât-ı dil-keş 644; envâ'-ı —ât-ı
müstemirre 1290; —âtlar 370; —i hazret-i Ne-
bevî 1147; —nâ'ilesi 341

Fütühât 1290; — okuruz 1511

G

Gabrova İli (Bulgaristan'da) 122

gaddâr 416, 571, 759, 794, 1199, 1373, 1463, 1481; ber-muktezây-ı tekâlib-i çerh-ı — 543; cânib-i — 415; düşmen-i — 287; üftâde-i eyâdi-i bugât-ı — 1275; —ân 780; — devlet 1027; —ı 'akreb-meniş 310; —ı bed-nihâdlar 763; —ı cesür 804; —ı nâ-bekâr 1465; —ı siyeh-kârlar 1426; ser-i kârda bulunan ba'zı —lar 305; vükela' nâmına olan —lar 803; —lar 1373, 1411; —lık 828; —lık nakîsası 1365; — mahlûlü 758

gaddâre 780; havâle-i — 415, 815; müzâhame-i — 807; —ler 1123

gadir 1001; —ı zamîri şûran-şûr 1057; —ler 1000

gadr 98, 99, 386, 415, 438, 758, 794, 1236; çehre-i — 1171; havâle-i bevâtir-i — 1276; havâle-i sikkîn-i — 194; havâle-i şemşîr-i — 1275; küşte-i şemşîr-i — 1275; sell-i seyf-i — 218; seyf-i — 68, 83, 1395; tığ-i — 1257; vakf-ı — 517; — şivesi 770; — tarifkası 471; — töhmetiyle dağdâr 1059

gâfil 706, 750, 1038, 1322, 1472; bir alay — 546; şahs-ı — 907; vaz'-ı —âneleri 1257

gâflet 452, 756, 906, 924, 1379; 'adem-i — 1212; dest-yâz-ı bahr-ı teyyâr-ı — 1379; gerden-i — 907; penbe-der-güş-i — 1377; gunûde-i câme-i hâb-ı — 1255; medhûş-i — 1387; mest-i — 1387; neş'e-dâr-ı silâfe-i — 782; serseri-gûzâr-ı havâlî-i feyzây-ı — 202; seyvi'ât-ı — 623; ten-hâ-nişîn-i peygüle-i — 1258; terk-i — 1340, 1493; vâdilerden — 199; visâde-güzîn-i — 1386; vûs'at-ı meydân-ı — 1155; —'illeti 1377; —ini işrâb 1386; ebhîre-i rediyye-i — istilâsı 1377

gâ'ile 84, 175, 188, 208, 284, 299, 347, 569n, 580, 646, 714, 739, 804, 846, 892, 1070, 1080, 1107, 1133, 1399; bî-gâ'ile 1214, 1362, 1384, 1508; def'-i — 33, 94, 179, 194, 377; me'mûnül- — 1473; gubâr-ı —den âzâde 1314; —i âşûb u ihtilâl 31; —i 'azîme 1465; —i bedeniyye 878; —i bey'at-ı sağır u kebir 812; —i bî-tâ'ile 1400; —i cihet-i zindegânî 1229; —i gaylâ' 1404; —i hâ'ile 89, 417, 1094, 1139; —i hâ'ile-i âsîb-i düşmenân 460; —i hâ'ile-i derûnîleri 930; —i hâ'ile-i ittîfâk 286; —i hâ'ileleri 508n, 1246; —i hâdis 188; —i harb 222, 1308; —i hîred-hîz 1388; —i hücum-i a'dâ 461; —i i'dâm 129; —i i'mâl-i tığ 543; —i i'mâl-i tüfeng 543; —i inti'âş 1051; —i katl 129; —i kıtâl 222, 1308; —i kıl ü kâl 151; —i sâ mân-rubây-ı evhâm/'ukûl hey'eti 714; —i sefer 473; —i sirâyet 147; —i şâgile-i Mısıryye 56; —i şarkıyye 658; —i şeyhühet

529; —i tâ'ile 1312; —i zindegânî 1051; gubâr-ı —si 503; idâre-i sedd-i ramak —si 769; temevvüc-i bahr-ı fiten/şûriş —si 1226; —siz 404, 1250; —zâ'ile 293

galâ/galâ' 153, 235, 500, 768, 791; müterakkî-i nerdübân-ı guluvv-i — 1418; pâ-zede-i — 584; —i mufrit 1283; —i mühiş 1283; müstelzim-i — olan muhdesât 769; mütereffi-i — vü girânî 136; —y-ı fâhiş 113; —zuhûr 732

Galata (İstanbul muzâfâtından) 86, 144, 351, 359, 486, 791, 1010, 1097, 1253, 1254, 1261, 1271, 1362, 1373, 1438; — cânibî 903; —da olan kil-isalar 352; —da olan ruhbânlar 352; —etrâfındaki odaları 1252, 1373; — havâlîsi 1275; — Kadısı 123, 360, 1476; — Kazâsı 90, 409, 955, 1489; — Mevleviyyeti 841; — muhâfazasına me'mûr 515; Mahrûse-i — muzâfâtı 842; —'nın bâzârı 1253; —'nin esvâkı 1253; — Pâyesi 617; — Voyvodası 352, 359

Galata Mevlevî-hânesi (=Şems-hâne) 145, 1216, 1223

Galata-serayı 144

galebe 91, 141, 164, 176, 187, 196, 199, 214, 222, 228, 250, 276, 503, 545, 731, 755, 759, 764, 1026, 1045, 1067, 1091, 1289, 1291, 1492; bâdi-i — 214; edevât-ı — 679; esbâb-ı — 250; icrây-ı ahkâm-ı — 222; küy-rübây-ı — 679; suheyli-i — 963; sûret-i — 1327; şâhid-i — 382; tekmil-i edevât-ı — 555; miknet-i —i 'amme 709; —i âşâyîş 64; —i Cumhûr-i Fransa 250; —i dehşetleri 484; —i devleteyn 223, 545; —i emn 64; —i esbâb-ı istihâl 354; —i esbâb-ı liyâkat 354; —i hazmı 1212; —i hilmi 1212; —i idbâr 1093; —i külliyye 163, 1017; —i mahz 1284; —i müsâheleleri 1212; —i nek-beti 1093; —i sevda' 764; —i zâhiri 471, 497; —liği 1203

galeyân 823, 968, 1166, 1398, 1403, 1441, 1502; ârâm-yâfte-i — 647; mâdde-i — 738; enânî — 1041; —ı bahr-ı 'asabiyyet 320; —ı gayzları 1375; —ı havâdis 778; —ı süzîşleri 1375; —ı tuğyânları 1095; —lar 378, 780; sarîr-i kudûr-i —ları 645; —larını teskîn 1445

gâlib 41, 48, 84, 133, 159, 163, 231, 441, 509, 513, 532, 543, 546, 563, 586, 617, 619, 622, 644, 663, 674, 688, 707, 710, 714, 897, 908, 957, 1013, 1018, 1038, 1047, 1211, 1291, 1349, 1502; —âne 277, 550, 1008; —en 132; 'alem-efrâz-ı —iyyet 221, 542; âverde-i zir-i süyûf-i —iyyet 254; cem'-i esbâb-ı eşât-i —iyyet 1333; —iyyet 76, 223, 545, 980, 1014, 1329; semere-i —iyyet 980; silâfe-i —iyyet 206; sûret-i —iyyet 1433; tebâr-ı —iyyet 259; vesile-i —iyyet 239

Gâlib (Şerîf) 608, 610, 664

Gâlib Efendi (Sır Kâtibi, Re'isülküttâb, Nişancı, Muhâsebe-i Evvel Vekâleti ilhâkıyla, Murahhas-

1 Evvel) 274, 534, 920, 929, 935, 952, 1082, 1083, 1087, 1088, 1259, 1260, 1273, 1392, 1421, 1431, 1432, 1438, 1492, 1493, 1499, 1512

Galiçya 983; — *dâ'iresi* 982; — *Memleketi* 990

gam 506n, 1213, 1232; *dâğ-ber-dâğ* — 1320; *eser-i* — 501, 506n; *hem-râhî-i hezâr*— 1034; *mühâceme-i* — 1355; —*hâne* 759; —*i çig'er-âvîz* 1217; —*i ferdâ* 527, 1213; —*i gurbet* 520; —*i tevkîti* 1511; —*kîn* 919; —*küsâr* 1250; —*nâk* 1357; — *ü kürbet* 128

ganem; *lahm-i* — 232, 243; — *Kitâbeti* 1430; *resm-i* — *misillü* 1089; — *Mukâta'acılığı* 1430, 1461

ganûmet/ganâyim 197, 205, 253, 441, 492, 567n, 658, 1270, 1291, 1500; *bâzâr-i* — 754; *mâl-i* — 258; — *'addiyle* 159; *muğtenim-i* —*i re'fet-i bî-gerâneleri* 1229; —*şumâr-i behâne-i nâçiz* 1308

gâr 322, 1246, 1464; —*i 'âdî* 1246; —*i ba'idül-gavr-i 'âdî* 322; — *içre ilkâ* 961; — *içre vaz'* 961

garâ'ib 535, 652, 668, 696, 751, 760, 844, 867, 893, 956, 1215, 1224, 1301, 1504; —*den* 1037, 1045, 1096, 1114; —*i dilsüz* 728; —*i hâdisât-i gerdûn* 864; —*i kahkaha-fersâ* 1190; —*i kâr u kirdârna* 1470; —*i mahsûsa* 711; —*i menâkıb* 653; —*i şu'ûnât* 1074; —*i umûr* 1269; — *nümâyîş-i 'avâmm-şikâr* 892

garâr; *siyâh kıl* — *a çekilmiş hey'*eti 510; —*lar* 858

garaz 74, 787; *sâlimen 'anîl*— 1333; —*i âharları* 1259; —*i aslî* 48, 418; —*i aslî-i hareket* 1190; —*i aslî-i vaz'-ı ocakları* 657; —*i fâsîd* 296; —*i fâsîdler* 96; —*i ma'hûd* 1130; —*i merkûm* 474; *li—ın-mâ* 1251; —*i sahîh-i Muharrir-i hâlisu'l-cenân* 268

Garb Ocakları korsanları 211

gâret 48, 49, 52, 78, 108, 323, 512, 656, 712, 795, 802, 824; *dest-zede-i* — 323, 431, 1047, 1248; *râyet-i hızlân*— 1272; *'urza-i* — 323, 849; —*i huccâc-i Müslimîn* 128; *dest-zede-i* —*leri* 1305; — *ü istilâb* 153; —*zede-i idrâk* 555

garîb 1225, 1339, 1437, 1455, 1476, 1496; —*e* 491, 505, 536, 652, 673, 675, 710, 841, 843, 1023, 1071, 1186, 1219, 1233, 1318, 1447; — *edâlar* 1190; — *hâlet* 484, 1494; — *ma'nâ* 307; — *meşreb* 1476; — *sûret-i perîşânî* 891; —*ü'd-diyâr* 873, 1229; —*ül-asl* 1244; *pür-âb u tâb eylemiş* —*ül-hılka* 1466; —*üş-şiyem* 1495; — *vaz'* 484; — *yiğitler* 244

Garîbce (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247

gasb 416, 471, 821, 859, 876, 989, 1492; *âverde-i kabza-i* — 876; *istihkâk-ı dest-zede-i* — 1382; *masûn-i eydî-i* — 436; *rûfte-i cârûb-i* — 1032; *'urza-i* — 323; —*en istilâ* 1091

gaşy; — *gelüp* 760; — *mertebesinde dembeste* 878

Gâve-i âhenger-âsâ 1398

gavgâ 419, 479, 503, 622, 682, 959, 1009, 1077, 1114; *âteş-i* — 312; *ferkadân-ı âsûmân-ı* — 441; *germ-sâz-ı âteş-i* — 197; *halkdan kopan* — 1469; *hây ü hûy-i* — 1203; *hengâme-perdâz-ı* — 958; *ibrâ'-i zenâd-i* — 1157; *ihdâs-i* — 549; *ikâd-ı nâ'ire-i şûr u* — 68; *muhtelit-ı şûr-engîz-i* — 1191; *nâ'ire-i* — 562; *nîrân-ı* — 1256; *ref-i* — 484, 1254; *rekz-i livây-ı* — 887; *ru'esây-ı* — 1265; *sadme-i tûğ-i cüyendegân-ı* — 1275; *sell-i seyf-i* — 205; *ser-i* — 1170, 1249; *terfî-i râyât-i* — 550; *vâkıf-ı zuhûr-i* — 1261; — *hengâmında* 1402; — *ihdâs etdirmemek* 1444; —*lar* 139; —*lu nutk-ı mezbûr* 369; —*yı istimâ'* 1475; —*y-ı Saltanat* 810; —*y-ı şûran-şûr* 1205

gavur 1275

Gavur-dağı bağtisi 872

Gavur Gölü'nden katre 1472

Gavur İzmiri 1315

gavvâslar 1343

gayb; *'an-zahri'l*— 458; *dâmen-âlûde-i* — 1173; *verây-ı sitâre-i* — 1328; *ricâlül*— 1074; — *er-enleri* 330; —*et* 1259, 1304, 1468; *cünûd-i* — *iyye* 443; *suver-i şu'ûnât-ı* —*iyye* 448; *şu'ûnât-ı* —*iyye* 95; —*ûbet* 1242

gayret 41, 128, 140, 282, 318, 500, 508n, 594, 618, 621, 623, 636, 643, 647, 669, 682, 689, 697, 707, 722, 751, 770, 784, 789, 914, 923, 926, 973, 992, 1067, 1074, 1078, 1257, 1258, 1265, 1330, 1331, 1332, 1345, 1400, 1418, 1432, 1448, 1451, 1513; *ashâb-ı* — 345; *bâdiye-peymây-ı* — 1310; *bezl-i nakdîne-i* — 1463; *dâğ-zen-i kulûb-i ehl-i* — 200; *fart-ı hücûm-i hayl-i* — 1171; *havâle-i esliha-i* — 1268; *havâle-i esvât-ı* — 973; *ibrâz-ı mâye-i* — 293; *iddi'ây-ı* — 1337; *ifây-ı nakd-i* — 538; *i'mâl-i dest-i* — 1063; *i'mâl-i edevât-ı* — 254; *'inân-engîz-i semend-i* — 1067; *itâle-i nigâh-ı* — 825; *izhâr-ı cevher-i* — 469, 742; *izhâr-ı* — 234; *izhâr-ı rûy-i* — 1105; *kemâl-i* — 458, 1238; *lâzime-i zimmet-i* — 264; *mâye-i* — 889; *metâ'-ı* — 83; *mevcen-mevc-i* — 1041; *miyâne-i* — 1328; *mugâyir-i meşreb-i* — 1264; *müsâbakânümây-ı* — 232; *nâhun-i* — 1375; *nasb-ı nefsi* — 1492; *nitâk-ı* — 435; *peyvend-i destgâh-ı* — 1372; *reşha-pâş-i* — 1402; *sâ'id-i* — 448; *sarf-ı enfâs-i* — 289; *sarf-ı* — 1407; *sarf-ı nakdîne-i* — 197; *semend-i* — 444; *sûret-i* — 483; *tegayyür-i dest-mâye-i* — 669; *tehyic-i 'ırk-ı* — 1493; *temevvüc-i bahr-ı* — 1068; *tevcîh-i lihâza-i* — 239, 689; *tevcîh-i sükkân-i sefâyin-i* — 258; — *'arz eylemesi* 989; —*engîz* 490; *cârihâ-i* — 1495; —*i 'alem* 1245; *tûğ-zen-i* — *i bî-dirîğ* 643; —*i bî-keselleri* 444; —*i bî-taksirleri* 444; *galeyân-ı* —*i câhiliyye* 958; —*i câhiliyyeleri* 778, 783, 1161; *lücce-i* —*i cûşân* 1493; —*i devlet* 821, 1506; —*i dilîfrâne* 57; —*i dîn* 821; —*i dîniyye* 437, 759; —*i ehl-i*

İslâm 207; —i İlähiyye 81, 913; —i İlähiyye zuhûr 1400; —i İslâm 1327; —i İslâmiyye 463, 1380; —i kadîme 621, 623; —i kazgân 647; —i kesîre 1371; —i maraz-ı cüzzâm gibi 1268; miyân-ı —ine bend 914, 923; lâzime-i zimmet-i —intimâ 488; —i ocak 647; —i Rab-bânî 636; —i Saltanat 1265; —i savb-ı Saltanat galeyânı 1245; —i Serdârî 196; —i taraf-dârânesi 255; —i târem-i çarh-ı berîn 1210; —i tuğ 1245; —i vedâd 1454; —keşân 1398; —keşân-ı Devlet-i ‘aliyye 278, 1396; —keşân-ı İslâm 203; —keş-i Bektâşîyân 1394; —keş-i İslâm 618; —keş-i millet 754; —keş-i mülk 754; —keş-i samîm 1344; —keşler 831; —kuşağı 185; —ler 751, 1345, 1500; cell-i —leri 1148; deryây-ı —leri 440; fart-ı —leri 682; kalem-i bedî‘u‘r-rakam-ı —leri 354; rîş ve burût-i —leri 707; rûy-i —leri 1253; —lü âdemler 997; —lüce 280; pişe-i —şi‘âr 697; vaz‘-ı —şi‘âr 1246; —ullah zuhûru 99, 723; —ü hamîyetlerinde 1160; — vermekden hâli olmayup 1398

gayz 59, 62, 91, 507n, 771, 743, 919, 1063, 1073, 1098, 1320; âteş-eşân-ı — 320; âteş-i — 1167; buhâr-ı — 697; iştîdâd-ı — 719; kazm-ı — 706, 714; mâdde-i — 413, 1417; tekâvür-i — 1126; teşeffî-i — 888; zebed-eşân-ı — 1199; galeyân-ı —ları 1375; şiddet-i —ları 474; — zuhûru 1397

gazâ 9, 40, 206, 311, 455, 458, 462, 463, 543, 586, 621, 635, 643, 644, 724, 914, 923, 1035, 1238, 1267, 1328, 1416; ashâb-ı — 204; esbâb-ı — 683; mesûbât-ı — 647, 658, 1268; niyyet-i — 1387; râh-ı — 542; savb-ı — 1178; sell-i seyf-i — 200, 208; seyf-i — 714; şa‘sa‘a-i tîğ-i âteş-i reng-i — 221; tahrîk-i hatevât-ı — 205; tahsîl-i mesûbât-ı — 205; tebrîk-i — 1500; terğîb-i — 649; zür-bâz-ı ma‘reke-i — 442; — askeri 317; — ‘azîmeti 924; — emri 920, 1409; — makûlesi 1459; — mâli 1261; i‘lây-ı livây-ı gazâ pişesi 1221; — ta‘biri 924; emr-i —ya kandırdı 963; —y-ı Garrâ 26, 443; —y-ı mahsûs 1064

gazab 184, 653, 963, 1063; âteş-i — 1167, 1173; buhâr-ı fart-ı — 1075; çehre-i — 1356; fart-ı — 1244; mazhar-ı — 235, 490; mazhar-ı şemşîr-i — 828; nâ‘ire-i — 583; sadme-i — 1322; tekâvür-i — 1126; zebed-eşân-ı — 1199; —ı Pâdişâh-ı zafer-mev‘ûd 133; —ı Pâdişâhî 1272; —ı Şâhâne 129; —lar 169; âteş-i —ları 847; severân-ı —ların ihmâd 825; — zuhûru 1397

Gazâlî revîşlerine sülûk 1352

Gâzân; şeh-zâdegân-ı — 630

gazel; —i bî-bedeli 1509; —i meşhûr 1174; —ler 1509

gazete 351, 369, 370n; — evrâkı 298; — kağıdı 298; basma — olarak 750; —ye tab‘ olunmak 365, 368

gâziler halvamız 980

Gazze; — cânibi 33; — semti 33; — tarafları 63

gebr; fırka-i — 722, 728; —i ma‘hûd 298; —i te-behkâr 435, 1099

gedâ 723; ber-taraf-sâz-ı külfet-i — 1456; —çeşm 291, 933; —çeşmân 154; —dil 1424; girye-i hâhây-i ‘âmme-i — vü bây 1207; girye-i hâyâ-hây-i ‘âmme-i — vü bây 1208

gedik 378; mahlûl olan — 1319; — Ağası 1428; —lü ağalar 712; —lü neferât 242, 691; —lüler Kitâbeti 155, 464; —lûyân 1378

Gedik-paşa cânibi 1395

Gegbüze ser-i râhî 758

Gelibolu 538, 842, 892; — A‘yânı 1445; — Barut-hânesi 239, 689; — Hâkimi 1445; — Kazâsı 461; — ma‘beri 139; — piş-gâhî 482

gem; harîf —i azıya aldı 1167

gemi 243, 480, 484; — bucurgâdı 183; —ciler beyninde tulumba ta‘bîr 1146; — gibi 183; su alan bir iki —ler 494; —ler 198, 241, 244, 350, 484, 498, 501, 506n, 691, 938, 1103, 1272, 1283; —lere süvârî kapudan 690; —lerine cân atup 493; —lerin dümenleri 501; —lerini terk edüp 1444; —lerin timurları 501

genc/gencine; —âsâ 1297; mânend-i —i bâd-âver 1156; —i bâd-âver 102, 1422; —i bî-gerân 1202, 1363; —i bî-pâyân 1363; —i bî-şumâr 1305; —i Efrâsiyâb 1306; —i havsala-i sipihri-gedâ-çeşmi 870; —i Kâvûs‘dan firâvân 761; —i mâl-â-mâl 1315; —i nâ-dide-i renc 341; —i nâ-yâb 1207; mâlik-i —i şâygânî 1358; —ü renc 658

Genc-gâvî-misâl 385

gerden 1239; —beste-i hibâl-i imtisâl 376; —beste-i hibâl-i tavâ‘iyyet 376; —dâde-i istihkâk 1454; —dâde-i iz‘ân 1270; —dâde-i kabûl 1116; —dâde-i mutâva‘at 537; —dâde-i müsâleme 581; —dâde-i mütâba‘at 1206; —dâde-i ribka-i zimmet 746; —dâde-i sâtür-i cellâd 1374; —dâde-i tâ‘at 1206; —dâde-i tavk-ı istislâm 1280; —dâde-i tavk-ı itâ‘at 1280; —dâde-i teslîm 795; —dâde-i tîğ-i cellâd 1254; —firâz 498; —firâz-ı tavâ‘iyyet 295; —firâz-ı teslîm 295, 342; —i beytülmâl-i Müslimîn 1252; —i düşîze-i memleket 261; —i gaflet 907; —i ihtimâmları 216; —i İmperatorî 261; —i kifâyetimde bend 1326; —i mazlûmâne 1262; —i murdârlarına âvîze 1030; —i nahcîr-i merâm 271; —i zâlim 310; —keşliğe âgaz 708; —nihâde 1095; —piç olan bugât 1465; —piç-i temerrüd 423; —piç-i tuğyân 423; —zede-i tîğ-i intikâm 467; —lerini teslîm-i yed-i cezzâr 774

germ; —â-germ müvâsât 1453; —â-germ üns 1453; —â-germ-i ‘âlem-i ‘îş 1213; —â-germ-i ‘âlem-i ‘îşret 1213; —â-germ-i cünbiş 749; —â-germ-i

üns ü hiltat 818; —hiz-i dehliz-i gürüz 1445; —î-i âmîziş 721, 728, 1475; —î-i âşinâlık 1453; —î-i bâzâr-ı ülfet 883; —î-i hengâme-i harb vukû'u 1402; —î-i mu'âşeret 721, 728; —î-i tennûr-i mahabbet 770; —î-i tennûr-i üns 770; —î-i ülfet 1453, 1475; —î-i ülfetler 299; —î-i üns 299, 736; —'inân-ı 'azm 1235; —'inân-ı meydân-ı bî-pervâyî 574; —'inân-ı meydân-ı tehevür 574; —'inân-ı şitâb 1235; —iştihây-i istimâ' 1427; —rikâb-ı 'azm 1126; —rikâb-ı icâbet 1159; —sâz-ı âteş-i gavgâ 197; —sâz-ı dâd-ı/sitâd-ı metâ'-ı demâr 1274; —sâz-ı kânûn-ı ülfet 1163; —iyyetli mükâlemeler 1006; — ü serd-hürde 804; — ü serd-i rûzgâr çekerek 877; — ü serd-keşide 115, 440, 1121

Gevher Hân Sultân Müderrisi 955
geysü; —y-i 'Arab gibi 139; —y-i perîşân-şude-i maslahat 1177; —y-i zengî-misâl piçide 1073; —y-i zengiyân 1420

gûlâl 323, 608, 614
gûlmân 1074, 1257, 1388; havâss-ı — 1388; —ân-ı hâssa 749; —ân-ı Hâssa'dan 1301; çâr-ebriy-i cemâl-i —ı cenân 1488; —ı mütekarribesî 760; ahdâs-i — makûlesi 1388

gûnâ 119, 525, 658, 804, 1465; kesb-i — 720, 727; mertebe-i — 1315; sermâye-i — 1495; tehâlûk-i — 897; mısır-ı —da 'aziz 862; —y-ı hâli 956

gurbâl; nümûne-i — 932; —e döndürmek 214; —ı hubûb-i ekdâr 1217

Gilom (= Guillaume?, Normandiya Dukası) 160
girdâb 317, 1388, 1415; mazîk-ı — 322; — gibi mecbûl-i celebât/cezzebât 1467; —ı esr 436; —ı ıztrâb 958; —ı ka'r-ı nâ-yâb 1359; —ı mih-net 436, 958; —ı seby 436

Girid 543; Cezîre-i — 135; — Adası Rum'u 713; — Eyâleti 155, 180, 515, 1429; — fethi 496; — iyyül'-asl 821; — Rumyözleri 821; — Vâlisi 1429

giyâh 173; —ı erzâl 646; —ı gülşen-i Saltanat 312; —ı sefele 646; —ı safсата 50

Got [=Goths]; — Kırâlî 853; — tâ'ifelerinin Kırâlî 854
 Gotland Cezîresi (İsveclü'nün Bahr-ı Baltık'da vâki') 1340

göç 108, 939; —leriyle Tuna'yı murûr 1093
göllere düşerek 984
gön 1002
gönül 178, 1317, 1359; — birliğı 463; —ler geçer 451; —lerinden geçer 727; —lü Ağası 170

Gönye; Livâ'-i — 1430; — Sancağı 1513
göz 322, 662, 1462; — büyüklüğü edeyor 789; —e alınmış olmağla 1433; — göre terk 1011; —ine kesdiremediğinden 963; —leri almağla 1500; —leri korkmuş 1492; —leri kör 662; —lerinde uçar 451, 727; —lerinden eşk-eşân olarak 1420; çukur elâ —lü 1008; — oyan kuzgün gibi

781; —ümün biri içertiye nâzır 1247; —ün dolsa gerek 762; —ünden ihtilâm olup 1359; —üne basmak 285; düşmen —üne görünmeyüp 1246; —üne görünmeyüp 321; —ünü doldurup 1352; seyl suyu gibi — yaşları 1231

gubâr 510, 765; bî-gâ'ile-i — 1214; eser-i — 1487; türeg-i — 1390; —dan âzâdedir 1155; derûn-larını —dan ihlâ/tasfiye 1403; —eşân-ı 'âr 1253; —eşân-ı şân 1253; —eşân-ı şekâ 930; —eşân-ı şerr 930; —eşân-ı neng ü 'âr 1374; —engiz-i fezây-ı zuhûr 440; —ı burûdet zâ'il 920; —ı cidâl 59; —ı fitne 59, 549; —ı gâ'ileden âzâde 1314; —ı gâ'ilesi 503; —ı hadşe 792; —ı hadşe-i hâtrları 920; —ı havme-i harb-i hevl-engiz 1267; —ı igbirâr 524; —ı infi'âl 524; —ı istiş'âr 917; —ı keder 607; —ı kırgun peydâ 510; —ı kisvet-i menâkıb 630; —ı mâ'ir gibi 790; âsûde-i —ı melâl 1128; —ı münâfese 496; —ı nefâr 1176; —ı nefret severân 927; âsûde-i —ı renciş 1128; —ı şikâk 549; —ı şür-i Hâriciyân 1234; —ı şürîş 607; —ı tegayyür ile gül-'izâr 900; —ı tegayyür-i kalb-i Şâhâne 500, 508n; —ı televvün 1174; —ı tereddüd 917, 1174; —ı vahşet 792

gül; eşhâs-ı mehûl-i mânend-i — 328; mânend-i — 322, 1246; —âne-hey'et 1324; bir alay ahşâr-ı —dîdâr 1354; —gâh-ı hatar 716; —gâh-ı mehâlik 716; mânend-i —ı beyâbân 377; vâdi-i —ı beyâbân 520; —ı beyâbân 1231; —ı beyâbânî makûlesi 661; —istân-ı dil-istân 1232

gulâm 272, 1075, 1389; tâze — 1075; —ı mezbûr zebânı 1391; —ı mezbûrun vâlidisi 1075; —ın biri 1390; —ın sevâdı 1075

gulgule 1203, 1231, 1311; —bahş 1469; —bahş-ı künbed-i esir 441; —endâz-ı çâr-cihet 1434; —endâz olan şebhâzlar 388; —endâz-ı kubbe-i zeberced-kevn-i âsumânî 918; —endâz-ı sevâmî-i 'âlemiyân 715; gulû-yi —engiz 1064; —feşâr 606; —ı asker 1201; —ı asker-i dehşet-endâz 1201; —ı âsumâniyân 1203; —ı dehşet-fermâyî güş 1388; —ı hamd-i nâs 1420; —ı hâtr-hırâş 643; —ı kahkahaları 1469; —ı pür-dehşet 328; —ı sipâs-i nâs 1420; —kâr-ı savlet 1196; —rîz-i kudûm 1396; —rîz-i teveccüh 1396; —sâz-ı çârsû-yi dagal 1349; —sâz-ı çârsû-yi mekr 1349; —ler ile 1362

gulû 731, 778, 1464; —yi 'âmm 167; —yi eşkiyâ 1266, 1274; —yi gulgule-engiz 1064; —yi hayât 944; —yi yeniçeriyân 931

gurâb; âşiyâne-i — 205; minkâr-ı — 1073; husûmet-i —âsâ 1394; vakvaka-i gûk ü — gibi 1467; — hikâyesi 495

Gurabâ'; —ı Yemin Kitâbeti 1513; —ı Yesâr Ağalığı 1483; —ı Yesâr Kitâbeti 1513
gurâbu'l-beyn; — gulgulesi 1281; — gibi 781; —âsâ mütecâfi/mütecâhil 693

gurbet 288, 651; diyâr-ı — 323, 1076, 1131, 1248; kayd-ı — 1478, 1497; mübtelây-ı belây-ı — 412; müzâhame-i renc-i — 1355; semt-i sehm-i hisse-i — 1355; teneffüs-i kürbet-i — 520; vâdî-i — 201; zehrâbe-keş-i kürbet-i — 533; — keşân 72

gurûr 342, 932, 1405; ebhire-i rediyye-i — 1364; izhâr-ı türş-rüy-i — 1101; leb-rîz-i çirk-âb-ı — 416; medhûş-i — 1387; mest-i — 467, 1387; mücib-i ırgâm-ı ünûf-i — 250; mütevcib-i — 200; neş'e-dâr-ı silâfe-i — 782; penbe-der-güş-i — 1377; sermest-i câm-ı — 95; serşâr-ı neşve-i — 931; velvele-i — 956; —i 'Acemâne 1041; garrende-i —i lâ-tâ'il 1408; — illeti 1377; eb-hire-i rediyye-i — istilâsı 1377; —i şeytânî 635

guruş 59, 72, 87, 127, 132, 145, 195, 197, 226, 229, 232, 238, 242, 256, 261, 347, 517, 532, 535, 610, 612, 638, 670, 687, 723, 725, 758, 760, 768, 796, 803, 820, 822, 844, 864, 865, 869, 912, 984, 997, 1000, 1032, 1045, 1048, 1189, 1227, 1242, 1360, 1441, 1444, 1470; —guruşa kat' 760; — fâ'iz 758; —luk 323, 651, 686, 873, 1045, 1227, 1248, 1498; — sâlyâne 670; — zamîme 758

güşfend 1442; —i cân 129

Gusine [=Gusinje] Mütesselimi 172

gûş; dirâz— 121; mânend-i — 525; sedd-i deriçe-i — 321, 1245; —dâde-i muhâvere-i mersûme 840; — eylediği anda 1423; dirâz— gibi 321; dirâz— gibi gûş-i bî-hûşunu bâz 1245; —güzâr 874; —güzârân 1381; —güzâr olanları 1417; —güzâr-ı 'Abd-i kemterîn 1384; —i bî-hûş 321; —i cân 503; —i hûş-i huceste niyûş-i 'âlemiyân 1295; —i hûş-i hüdâygân-ı hakk-gûş 314; —i hûşları 441; —i hûşlarına girmeyüp 286; —i hûşlarına idâ' 710; —i hûşlarına telkîn 710; —i hûşlarını teşnîf 1335; —i hûşuna idâ' 775; —i idrâkleri 499; gûşvâre-i —i kabûl 1287, 1300; gûşvâre-i —i müverrih-i Hakîr 1115; —i ser-i kârân 288; gûşvâre-i —i tasdik 1287, 1300; —nihâde 659; —zed 424, 1215, 1385; —zede-i havâdis-cüyân 1340; —zede-i Veliyyü'l-emr-i mutâ' 390; —zed-i Fakîrâne 739; —zed-i Hakîrânem 1498; —zed-i hamiyyeti 1169; —zed-i hûşyârân-ı ehl-i İslâm 1455; —zed-i ısgâ 1354; —zed-i kâr-fermâyân 1337; —zed-i Muharrir 1447; —zed-i muharrir-i Hakîr 1358, 1383; —zed-i Muharrir-i sâdiku'l-beyân 496; —zed-i ru'b-endüdü 815; —zed-i ser-i kârân-ı umûr 422; —zed-i Vezîr-i bî-tevfik 1384; —zed-i vükelây-ı Devlet-i ebed-bünyân 381; —zedleri oldukda 698; —zîb-i enâm 1302

güşmâl 121, 1480; —ler 101

guzât 41, 205, 214; dest-yârî-i tiğ-i — 1502; harâb-kerde-i dest-i — 197; ra'y-i huyûl-i — 192; şüc'ân-ı — 197; tiğ-i — 195; —i celâdet-

semîrler 1500; kisvet-i —i dîn 1382; süyûf-i —i düşmen-şikâr 576; lâzime-i —i İslâm 229; —i İslâm 333; bâsıra-güzâr-ı —i Muvahhidîn 605; —i muvahhidîn 1500; —i Müslimîn 493, 1513; —i neberd-âzmâ 205

güft-gû 117, 365, 499, 536, 842, 965, 1190, 1377, 1450; — hadşesi 725; — intişârı 62; —lar 775, 906; — makûlesi 278; — münteşir 392; —şuyû'u 333; —y-i enâm 694; —y-i hâss u 'âmm 71; —y-i herze-mefâdları 312; —y-i nâ-sâz 606; —y-i nâs 1398

güğerte üstü 243, 1447

güherçile 1002; a'lâ — 992; mağşûş — 239, 689; Mısır —si 992

gül 1199; — açamaz bülbül 1195; —çehre-i Devlet-i 'aliyye 1481; —feşân-ı dînâr-ı bî-şümâr 1320; bülbül-i güm-geşt-i — gibi 1301; —i âl-i ravza-i siyâdet 123; —i bî-hâr 1060; —i handân 'ıvazı 1232; hem-reng-i —i hazân-dide 1481; —i rûy-sepîd 994; —ler 1392, 1419; durdukcâ müntin ve bağladıkca müte'affin olan — suyuna teşbihleri 1379; —şen-i esrâr-ı 'âlem-i bâtın/zâhir 693; —şen-i şân 1402; —şen-i şevket 1402; —şen-seray-ı hüsn-i ta'bîr u edâ 19; —şen-seray-ı ikbâl 1163; —yağı misillü hedâyâ 983; —zâr-ı cân 590; —zâr-ı devletleri 1055; —zâr-ı ikbâlleri 1055; —zâr-ı re'y-i/ted-bîr-i isâbet-semîr-i Şâhâne 1481; —zâr-ı şevket ü übehhetleri 862

gülbâng; —i âmin 466; —i da'avât-ı hayriyyeleri 1401; —i ezân 1223; —keş-i sürür 918; —keş-i şâdmânî 918

Gülistân ta'lîmi 880

gülle 459, 482, 493; — atar müte'addid top 179; fenn-i —endâzi 688; — havfı 1397; berzede-i —i hasâ vü tebâb 1397; sadme-i —i nâgeh-res 1397; —i sâmân-rübâ 1269; kavârî-i âteş-feşânın —leri 1269; sadme-i —küp-i kahr-ı Vezîr 1372; — vaz'ı 1260; —ler 492; —ler atup 1397; —lerin tarrâkaları 1412

gülû; tâ-be— 876; —gîr-i ârâm 779; —gîr-i karâr 779; —gîr-i mecârî-i nevâları 1441; —gîr-i mecârî-i zâdları 1441; —gîr-i selâmet 919; —gîr-i 'urûz-ı maraz-ı hunnâk 1402; tâ be— memlû 1216; tehi—y 881; tehi—yân zümresi 1030; —y-i âsiyâb-ı âz/hurs 819; —yi âsiyâb-sıfat 153; —yi hayâtدان ma'dûm 1457

gümruk 74, 235, 344; bedel-i — 1104; resm-i — 347; — bedelleri 352; —cü 61, 425, 1031, 1335, 1336, 1353; —cü Ağa 1335; —cüler 349; —cülük 'uhdesinde 1031; —cü ma'rifetiyle tanzîm 1092; — Emîni 124; — esâmesi 1252; —i Emti'a 1251; resm-i —ler 347, 348, 349; —ler 234, 347, 349, 1252; —leri taz'if 768; —önü gibi 749; — ümenâsı 1444; — verilmecek 346

Gümülcine 78; — A'yânı 78; — Kazâsı A'yânı 178

gümüş 189, 190; — ma'denleri 1020, 1021; — per-
vaneler cünbişleri 1120

Gümüş-hâne 783; — Emâneti 1039; — Emîni 303,
1038, 1349; — umûru 1039

günâh 54, 438; bî— 1368; bî—ân 34; bâr-i — gibi
784; —lar 644

Gürcistân 90, 203, 205, 206, 220, 416, 419, 542,
1091, 1368, 1487; — ehâlisi 1091; — halkı 91;
— hudûdu 1091; — keyfiyyâtı 280; — tarafları
204, 281

Güreşçiler Tekyesi'nden nümüne-nümâ 1389

gürg; —i bârân-dîde 177, 440, 784, 875, 1326,
1363; —i bârân-keşide 109; —i derende gibi
1231; —i gürisneye dendân 872; —i pîr 1352;
mânend-i reme-i —i tîz-dendân 803

gürûh 108, 285, 293, 625, 699, 751, 791, 874, 983,
1153, 1264, 1318, 1324, 1351, 1399, 1403,
1407; —en gürûh 791; — gürûh 983, 1181,
1232, 1387, 1412; —i bâgrye 1269; —i bagy
946; —i dalâlet-nihâd 288; —i ehl-i îmân 208;
—i enbûh 138, 287, 322, 905, 1281, 1386; —i
enbûh-i Bektâşiyye 646; —i erbâb-ı sekâ 1267;
—i eşkıyâ 66; —i eşrâra hevâdâr 308; —i
gürâzân 441; hem-râh-ı —i gürîzân 1425; —i
Havâric-i hızlân-me'âl 376; —i hidâyet-nasîb
643; —i 'inâd 946; —i kavm-i meş'ûm 1259;
—i kenîzegân 1305; —i me'ârif-püjûh 152;
—i mekrûh 102, 154, 166, 838, 1257, 1261,
1269, 1304, 1367; —i mekrûh-i küffâr 977; —
i mekrûh-i mekr-âyn 722, 728; —i menfür
339; —i muhâlifîn 1265; —i münhezimîn
1397; —i müsâfirîn 1417; —i müşrikîn 658;
—i müşt-zedegân-ı hâye-gür 329; —i mütegal-
libe 1403; —i nev-devletân 1325; —i
seyyi'ül-ef'âl 108; —i süttede 703; —i
şühedây-ı sa'âdet-encâm 20; —i 'usât 175; —i
zaleme 1244; —lar 644, 1394; güzışteğân —
undan 929; —un menfûru 713

Güstar Adolf [=Gustave Adolphe, İsvec ve Got
[=Goths] ve Dendâl [=Vandales] tâ'ifelerinin
Kıralı, Danimarka ve Norveçya vârisi, İslesvik
[=Schleswig] ve Holstin [=Holstein] ve Avus-
turya ve Dilmarsiya [=Sudermania?] Dukası,
Oldenburk [=Oldenburg] ve Delmenhüdest [=Delmen-
horst] Kontesi ve Hükümdâr-ı bâ-i'tibâr) 853

Güvende (Rumeli istilâhında çengî ve rakkâse
takımına verilen ad) 309, 1359

Güzellîsâr 83; — A'yânı 1180; — halkı 84; —
Muhassılı 83; belde-i —ı Aydın 83; —ı Aydın
Alay-beyi (îrâd-ı Cedîd iltizâmâtını müte'ahhid)
83; —ı Aydın Alay-beyi tarafdârları 83

H

hâb 1169; bî— 1113; îcâb-ı terk-i — 1166; terk-i
— 485; terk-i hûrd u — 657, 1174, 1481; hûrd u
—dan dîr 764; hûrd u —dan mahrûm 1307; —

ı gaflet 180, 619; dârû-yi hûşber-i —ı hargûş
904; —ı hargûş 99, 134, 178; terk-i —ı karâr
615; terk-i —ı râhat 82, 615

habâset 98, 136, 385, 416, 527, 533, 794, 1439,
1506; âlûde-i levs-i — 552; icrây-ı — 1078; ;
ilkây-ı bezr-i — 499; izhâr-ı — 1454; kâriz-i —
581n, 1109; kedûy-i mezbele-i — 1314; levse-i
— 420; meftûr-i — 810; pây-endâz-ı — 551;
ref'-i — 1411; reh-i nâ-râst-ı — 179; hâ'in-i —
âyn 446; emvâl-i bî-şumâr-ı —endühtesi 1477;
matmah-ı nazar-ı —eseri 598; —i cibilletleri
68; mu'âmele-i —ittisâf 137; nâm-ı —ittisâm-
lar 201; makarr-ı —müstekarrları 49; —ler
742, 773; bişe-i hâtır-ı pür—leri 882; çehre-i —
leri 1171; dest-i —leri 517; levs-i —leri 183;
telvisât-ı —lerinden pâkîze 292; leşker-i —
me'âsir 195; usûl-i —mevsûl 50; —semîr 73;
dil-i —serîrleri 708

habbâz; dükkân-ı —ân piş-gâhları 154

habbû's-s[el]âtîn gibi sürgün hükmü 1187

haber 6, 13, 20, 34, 37, 43, 46, 48, 57, 59, 63, 67,
69, 76, 79, 81, 99, 128, 133, 139, 149, 164, 170,
176, 180, 196, 203, 206, 215, 217, 260, 342,
358, 365, 370, 375, 381, 388, 392, 397, 406,
419, 422, 426, 430, 433, 434, 439, 448, 449,
452, 458, 472, 479, 483, 505n, 559, 566n, 585,
595, 606, 764, 775, 803, 920, 927, 935, 937,
944, 945, 967, 975, 984, 999, 1008, 1020, 1040,
1062, 1064, 1072, 1106, 1113, 1124, 1129,
1144, 1166, 1182, 1193, 1235, 1323, 1338,
1346, 1349, 1432, 1451, 1462, 1477, 1482,
1484, 1493, 1502; 'âlem-i hissden/su'ûrdan bî-
— 1387; bî— 48, 319, 485, 796, 1029, 1042,
1045, 1129, 1220, 1229, 1246, 1255, 1359,
1455, 1475, 1487; bilâ— 564, 565n; intişâr-ı
— 798; irsâl-i — 80; itâre-i — 764; kara —
483, 1444; nakdîne-i — 426; nakl-i — 652;
ta'vîk-ı — 445; usûl-i hâliyyeden bî— 965;
zehrâbe-i — 426; —dâr 110, 311, 355, 771, 778,
813, 845, 1012, 1014, 1075, 1202, 1246, 1315,
1440, 1444; —i bârid 1016; —i behcet-eser
889; —i beşâret-i Tîbe-i tayyibe 1309; —i
cân-sûz 733; —i cemil 314; —i ciğer-dûz
1307; —i dehşet-eser 198, 209; sadme-i —i
dehşet-güster 1166; ahker-i —i dil-sûzu 1034;
—i hayr 934; —i hırkat-iştimâl 436; —i mes-
rûd 1074; —i nâgeh-resân 1182; —ini mübeşşir
1367; —i nusrat-eser 479; —i pejûhân 1257;
—i pür-dehşet 788; —i pür-kederi 1419; —i
pür-vahşet 34, 904; —i ravh-perver 443; —i
rihleti 536; —i rûh-perver 950, 1501; —i
sahîh 498; —i sükûnet-eser 1404; —i vâhid
719, 1308; —i vahşet-eser 135, 149, 167, 352,
452, 610; —i vahşet-güsterleri 497; —i
vahşet-perver 780; —i vâzih 1386; —i vefât
43; kâri'a-i —i zehre-tirâk 422; —ler 206, 342,
500, 508n, 655; —lerini idrâk 508

Habeş 542; berr-i — 189; — Eyâleti 45, 140, 221, 1429; — Eyâleti Vâfisi 945; — Vâfisi 51
habîs 418, 511, 665, 891, 1199, 1395, 1398, 1471;
 kat'-ı eydî-i —eler 260; — harîf 1426; —i bî-
 bâk 49; —i bî-dîn 1498; —i pür-telbîs 574;
 —i şekâ-perver 1074; —i vâcibü'l-hutûf 1304;
 bed-reg-i —ler 1145; hâyin —ler 498; —ü'n-
 nefis 1454, 1481; —ü'n-nefs nâ-bekârân 527

Hâbnâme-i Veysi siyâkında 1401

habs 55, 72, 80, 130, 372, 996, 1107, 1469

hac/hacc 10, 132, 1228; A'yân-ı — 72, 99; bâb-ı
 — 1035; bedel-i — 145; edây-ı ferîza-i —
 1281; Emîru'l-Hâc 126, 377, 609, 1033; ferîza-i
 — 44, 126; kable'l- — 63; merâsim-i — 49;
 tarîk-ı — 99, 742; — ârzûsu 822; kâfile-i —
 'avdeti 98; —etü'l-vedâ'i- zindegânî 518; —
 eylemek fazîleti 1037; ferîza-i —ı şerîf 150,
 1285; —ı şerîf 40, 131, 635, 742, 821, 1032;
 —ı şerîf edâsî 45; — niyeti 609

Haccç; evzâ'-ı —âne 613; —ı Sâni-i bî-iştibâh
 739; resm-i —ı zâlim 759; —ı zâlim 37

Hâce 334, 506n, 829, 1247, 1417; — Efendi 501,
 506n, 834, 861, 1080, 1130, 1417; müte'ayyin
 — efendiler 1371; —i büzürgvâr 860; —i
 cihân-ı ri'yâzu'l-inşâ' 25; —i cihân-ı zemân
 571; —i fesâdlar 645; —i Şeyhulislâm-ı sâbık
 948; —ler 996, 1371; —ler tarafları 1062; —ler
 tertîb 1222; —lik 1052; —nin mizânı 1417

Hâce-bey 1422; — tarafları 993

Hâcegân 112, 148, 170, 232, 236, 244, 954, 1040,
 1125, 1140, 1144, 1456, 1501; dahîl-i hayl-i —
 1081; dahîl-i zümre-i — 1158, 1313; rütbe-i —ı
 1504; süllem-i bülend-pâye-i —ı 603; süllem-i
 refî-i —ı 468; —ı Dîvân 181, 588; —ı Dîvân-
 ı hümayûn 25, 296, 1430; —lık mertebesi 1507;
 — tarîkleri 1503; — zümresi 531, 841, 1165,
 1437

Hâce-paşa semti (İstanbul'da) 1378

Hacer-i esved 49

Hacı Ahmed-oğlu/zâde (Büyük Emîr-i ahûrluk
 Pâyesi, Dergâh-ı 'âli Kapucu-başlığı) 1276

Hacı Ahmed-zâde (Şile A'yânı) 1325

Hacı Bağdâdlu (dimekle müştehir, Hudâvend-i
 sâbıkın Kahveci-başısı) 1313

Hacı Bektaş; — ağzından sudûr etmiş gibi istimâ'
 800; — himmeti 1415, 1422; —ı Sâni 784; —
 Ocağı 1417; — rûhu 1386; — takımı 769; —
 Velî demine hû 918; sırr-ı — zuhûru 1374

Hacı Hâfız (Yağlıkcı) 1501

Hacı 'İvaz ile Karagöz muhâverâtı 1339

hacım 1411

Hacıoğlu-pazarı 1121, 1128

hadd 1039, 1095; hâric ez— 817; hâric-i — 739;
 —en aşup 702; —en bîrûn 525, 881; —en bîrûn
 ruhsat 654; —en efvân 1485; —en ezyed 706;

—en hâric umûr 1163; —i bedter 1323; —i
 endâzesinden hâric hareket-i bî-edebânesi 1495;
 —i endâzesinden hâric tavr-ı küstâhânesi 1495;
 —i fâsîl 401, 1007, 1105; —i i'tidâl 1212,
 1273; —i i'tidâle ri'âyet 992, 1332; —i ikmâl
 671; —i kifâyet 691; —i mübâлага 886; —i
 mütecâviz 407; —inden hâric 819, 881; —ni
 bildirmek 989; —ini bilmez 819; —ini
 mütecâviz nümâyiş semti 1456; —ini mütecâviz
 te'ayyün semti 1456; —i olmayup 1058; —i
 ra'iyet-i Devlet-i 'aliyye 348; —i tasavvur
 605; —i tecâvüz 283; —i temyiz-i zuhûr u
 butûn 123; —i temyize reside 677; —nâ-şinâs
 1323, 1337, 1496; —nâ-şinâsın 886

hadem 364, 819; sevâd-ı — 428; rikâbında —i
 günâ-gün 881; —i mahsûs 1468; —i vâfire
 1352; —ü haşem 819; tehyi'e-i esbâb-ı —ü
 haşem kaydına iştigâl 698; —ü haşemleri 699

hademe 111, 144, 240, 241, 689, 1330, 1387, 1426;
 tertîb-i — 885; —i aklâm-ı devlet 798; —i bâb
 1425; —i Bâb-ı 'âlî 699, 1142; —i bâb-ı dev-
 let 486; —i Bâb-ı sa'âdet 120; —i bâb-ı
 Sadâret 1256; —i Bâb-ı süreyyâ-ntâk 454; —i
 Bâb-ı vâlâ 466; —i câmi' 1063; —i câmi'den
 instinsâr 1382; —i devlet 173; —i Devlet-i
 'aliyye 1141; —i Enderûn 754; —i havâss
 748; —i hedeme 1389; —i mekteb 143; —i
 sâ'ire 893; —i Saltanat 1143, 1332; —i
 Saltanat-ı seniyye 846; —i Seray-ı mu'allâ
 775; —i Tersâne 242, 691; — ve havâşimizin
 nabzlarını yokladıkdan sonra 969; — ve sedene
 144

Hâdim-oğlu Çiftliği 1440, 1442, 1447; — piş-gâhı
 1444

Hâdim-zâde; bk. 'Osmân Bey (Hâdim-zâde, Mu-
 hâfız)

Hadîce (Hazînedâr, Tob-hâne'de Defterdâr
 Câmi'i'ni ihyâ eden) 145

hadîd 190; hâciz-i — 1406; —i 'ukâb şedidine
 giriftâr 1322; —i hayât 170; —i nâhun-i istilâ
 ve cevleti tahdîd 872; —i şedid 1114; —ü'l-
 lisân 1124

Hadîs 388, 648, 899, 1279; fenn-i — 20; mizân-ı
 şerî'atin iki keffesi olan Kur'ân ve — 649;
 —den insîrâfları 502; —den teberâ 502; —e
 muvâfik 897; —eyn-i Sahîhain 389; —i
 belâgat-tahdîs 832; —i evvel 1279; —i i'câz-
 tahdîsi 204; —i Kudsi 722, 767; —i
 mantûkunas 24; —i merkûmun zeyli 1301; —i
 münîfi 722; —i müstahsen 19; —i sahîh 1288;
 —i sıhhat-karîn 20; —i sıhhat-tahdîsi 152;
 fenn-i —i şerîf 591; —i şerîf 18, 55, 114, 388,
 389, 503, 507n, 587, 650, 672, 766, 866, 868,
 947, 1278, 1408; —i şerîfinin sırrı 1301; —i
 şerîfler 767, 1279; —ler 1277

hâdise 128, 332, 426, 431, 451, 483, 488, 501,
 506n, 512, 595, 605, 610, 625, 781, 788, 886,

918, 1307, 1309, 1402, 1412, 1420, 1426, 1441, 1442, 1446, 1474; evzâ'-ı — 1419; gâ'ile-i — 188; sûret-i — 1374; —i 'acibe 508, 829; —i 'azime 302; —i 'azime zuhûr 1322; —i Âs-itâne 1444; —i âtiye 1358; —i bed-ter 735; —i cângâh 1231; —i dîğer-gûn 772; —i dil-dûz 673; —i fâci'a 624, 779; —i France 157; —i hal' 638; —i hande-fermâ 325; —i hayret-bahşâ 480; —i kâ'ine-i zemân 18; —i kâsîmetü'ş-su'ûr 1203; zuhûr-i —i kâsîmetü'z-zuhûr 1205; —i kâsîmetü'z-zahr 429; —i ma'hûde 339; —i mezkûre 298, 1152; —i mezkûreyi işitmeyenler 332; —i nâgeh-resây-ı dağdağa-fersâ 1181; —i pür-dehşet 1075; —i ümmü'd-dünyâ 1217; —ler/hâdisât 17, 22, 32, 103, 502, 726, 783, 1383, 1413; —yi işidenler 509; — vukû'u 331, 487

Hâfız (meşhûr İnan Şâ'iri) 1361

Hâfız Ağa (Niş Mütessilimi) 61

Hâfız Efendi (İznikimîdî, Edîb-i ma'rûf) 1488

Hâfız Efendi (Kahveci-i Sâni, Ağa-yı Dâru's-sa'âde Yazırlığı) 841

Hâfız Efendi (Mektûbî-i Defteri, Yeniçeri Kitâbeti Vekâleti) 465

hâfız-ı Kelâmullah 40

Hâfız Paşa bk. Mustafa Paşa (Hâfız, Muhâfız-ı Belğırâd)

Hafîd Efendi ('Âşîr Efendi-zâde, Sadr-ı Anadolu) 792, 801, 805, 909, 911, 1126, 1187, 1478

haftân; iktisây-ı — 1051; ilbâs-ı — 516, 1050

hâ'in 274, 328, 418, 1090, 1093, 1330; — devlet 1027; —i âvihteni 326; —i bed-âyn 420; —i bed-peymân 636; —i bi-dîn 420; —i habâset-âyn 446; —i le'im 562; — mel'ûnlar 432; — ü hâyifler 85

hâk 881, 1496; âğuşte-i — 807, 1200; muktezây-ı — 57; nihân-kerde-i — 1509; peyveste-i — 331; ten be— 1372; dâmen-çîn-i —den fenâ 1477; —e efgende 510; —efgen eylemeleri 772; —i 'atebe-i Şâhî 107; —i Bağdâd 530; mu'allak-zen-i —i fenâ 957; üftâde-i —i fenâ 508; —i hayât 129; üftâde-i —i helâk 665, 1268; —i helâk 1406; —i Hicâz 1033; üftâde-i —i hûn-âlûd 1267; —i inâbet 477; —ister 1390; —ister-i nâr-ı hasâre 1425; —i istîmân 477; —i kadem-i mükerrerleri 1204; —i mezellet 1260; —i Mısır 38; küme küme —i nâ-pâk 1246; —i niyâza yüzümü sürerek 503; —i pâk-i Haremeyn-i muhteremeyn 1035; —i pây-i Saltanat 1263; —i pây-i Şâhâne 1076; —i pây-i hazret-i Hidiv-i cihân-guşâ 1482; —i pây-i hazret-i Şehriyârî 488; —i pây-i Husrevâne 1403; —i pây-i hümâyûn 1263, 1401, 1404; —i pây-i hümâyûnları 1345; —i pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i Husrevâne 1435; —i pây-i kîmyâ-sây-i Husrevâne 1178; —i pây-i Pâdişâh-ı sa'id 140; —i pây-e 573; zir-i —i

siyâh 389; —i siyâh 39; —i siyâha defin 879; —i sücûd 1028; —i tâb-nâk 960; —i tâb-nâk-i hazret-i Hidiv-i deryâ-nevâl 1481; —i tâb-nâk-i hazret-i Hudâvend-i hılâfet-mevsûm 1457; —i tâbnâk-i feyz-iştîmâl 879; —i tâbnâk-i kadem-i mükerrerleri 1204; —i tâbnâk-i sa'âdet-me'âb 1036; —i tazarru'a yüzümü sürerek 503; —i Yemâme 50; —nişîn-ı sâhire-i siyâset 1030; —nişîn-i havârî 1304; —nişîn-i haybet 1060; —nişîn-i hızy 1060; —nişîn-i idbâr 1304; —peyvest olduğu 1149; —peyvest-i hâksârî 719; —peyvest-i harâbî 719; — ü hâşâk-i 'amelleri 850

Hâkân 23; —ı Aristo-tedbir 173; —ı Felâtûndirâyet 224; —ı Ferîdûn-ferr 1248; —ı Ferîdûn-tüvân 1198; —ı halîm 1210; —ı Hüsenghûş 1297; —ı Mahmûdû's-siyer 1306; —ı marziyyü'ş-siyem-i Murtazaviyyü's-serîre 1248; —ı memdûhu'l-fi'âl 1277, 1422; —ı memdûhu's-serîre 616; —ı merza's-seciyyeti 324; —ı sa'id 566n, 576; —ı şehîd 1210; 'avâtuf-ı 'aliyye-i —ı zemân 390; —ı zemân 45, 228, 554, 725; cülûs-i meyâmin-me'nûs-i —î 1345; dâhil-i 'idâd-ı mülk-i —î 557; derûn-i mülk-i —î 417, 453; Düdmân-ı saltanat-iktirân-ı —î 640; feth-i —î 480, 718, 1324; huceste-gevher-i şeb-tâb-ı dürc-i düdmân-ı —î 1297; kabza şemşîr-i 'adüvv-tedmir-i —î 914, 923; müsâ'ade-i neyyir-i hayyir-i baht-ı —î 1346; müstevlî-i hazâ'in-i —î 873; perverde-i ni'met-i —î 1153; ser-zemîn-i memâlik-i —î 1407; seyfi-kâtî'-ı himmet-i —î 1281; vaz'-ı —î 699; zih u zâd-ı düdmân-ı —î 1454; ekâlîm-i —iyye 739; hıttâ-i hatîr-i —iyye 427; hudûd-i —iyye 296; kâffe-i Memâlik-i —iyye 1337; kılâ'-ı —iyye 586, 1091, 1448; kılâ'-ı İslâmiyye-i —iyye 1513; Memâlik-i —iyye 644, 1066, 1237, 1282, 1330; mîlket-i —iyye 1153; murâât-ı zürriyyât-ı tâhire-i —iyye 799; müterâkim olan hazâ'in-i —iyye 761; serhadd-i —iyye 478; Memâlik-i —iyye sükkânı 422; —ül'-bahreyn 367, 369

hakâret 137, 267n, 449, 814, 910, 1029, 1439; berkende-i dest-i — 1266; hâviye-i — 715; hey'et-nümây-ı — 689; latma-zen-ı — 1253, 1374; sûret-nümây-ı — 240; zerî'a-i esnâf-ı — 1310; dîde-i — ile nigerân 709

hakâyık 549, 556, 706, 806; ehl-i — 672; erbâb-ı — 121; küttüb-i — 1289; —âşinâ 19; —âşinâyan 850; —ı ahvâl 51, 126; —ı ahvâl-i 'âlem 1481; —ı ahvâl-i 'âleme âşinâ 565n, 1480; —ı ahvâl-i cem'iyet 157; —ı ahvâl-i kevnîyye 669; —ı cihâtına câhil 1472; —ı eşyâ 51; —ı hîdmet 173; —ı kevnîyyeye 'ârif 318; —ı kevnîyyeye dânâ 626; —ı nizâmât 363; —ı umûr 747; erbâb-ı — 'indinde 1290; —şinâs-i ümmet 1288; —şinâsân-ı rûzgâr 1285; — u mezâyâ 20

1428; hoş— 1301; hulâsa-i — 961; hüsn-i — 1353; ibtidây-ı — 547, 714; icmâl-i — 967, 1388, 1413; idâre-i — 1249; ifâde-i hakikat-i — 1036; ifâde-i — 847, 1028; i'lâm-ı — 559; intizâm-ı — 104; irâ'et-i sûret-i — 878; istifsâr-ı — 329, 1127; istikşâf-ı serîre-i — 1416; 'ilm-i — 751; ihtilâs-i serîre-i — 748; kabâ'il-i mâzî ve — 18; kesb-i refâh-ı — 688; keyfiyyet-i — 423, 440, 448, 453, 661, 788, 790, 1075, 1181, 1242; lâzime-i — 196, 273, 338, 354, 393, 580, 732, 876, 908, 1049, 1084, 1325; lisân-ı — 37, 44, 103, 140, 158, 270, 310, 348, 574, 607, 815, 893, 907, 951, 1078, 1177, 1301, 1314, 1315, 1317, 1354, 1364, 1370, 1457; mestûr — 828; muhtellül— 763; muktezây-ı — 77, 343, 884, 1168, 1178, 1197, 1254, 1347, 1357, 1374, 1406; muktezây-ı mecrây-ı — 333; muzâyaka-i — 1441; münâsib-i — 1016; müreffehül— 1350; müsâ'ade-i — 1030; netîce-i — 784; nizâm-ı — 87, 99, 171; nüsha-i — 1078; perîşân— 571, 1016, 1229; perîşân-ı — 77, 378, 655, 1050, 1415; piçide-i gerden-i — 287; selâmet-i — 1036; su'âl-i — 985; şahs-ı mestûrül— 813; salâh-ı — 120, 1192; semt-i — 879; serd-i sûret-i — 725; serîre-i — 434, 1050; sù-i — 734, 1506; sûret-i — 76, 1364; şûride— 128, 423, 1035; tathîr-i dâmen-i — 269; tebeddülât-i — 873; tegayyür-i — 546; vâcibe-i — 268, 567, 746, 895, 1180, 1435, 1482; vâkı'a-i fâci'a-i — 327; vâkıf-ı hakikat-i — 1202; vâkı'u'l— 843, 860; vasf-ı — 1424, 1495; vukû'i — 764; zâhir-i — 605, 964, 1399, 1413; zebân-ı — 627; her — de 705; muktezây-ı — e evfak 1184; muktezây-ı — e kıyâs 1193; muktezây-ı — e muvâfık 985; — en 1025; zâhir-i — e nazar ederek 1042; âremîdelik — et 422; — et 921; — et-bahşây-ı kulüb-ü müstemî'an 457; — et-i bâtına 834; — et-i dil-nişin 697; — et-i inhilâl 1294; — et-i ma'nevî 1368; — et-i mahmasayî müzekkir 1080; — et-i rediyye 344; — et-i rengin 697; — et-i u'cûbe-nüma 485; — et-i vahşet-engiz 1258; — et-i vicdânî 14; — et-i zâhire 834; muktezây-ı — e vâkıf 1467; — i agyârî 1450; — i âlem 446, 775, 1404; vâcibe-i — i bendegâne 364; — i bendegî 1027; — i dilber 285; — i Ebû Müslim 1357; — i ehâlf 917; — i hazar 223; 'âkıbet-i — i hirkat-me'âlî 1301; — i maglûbiyyet-iştimallerine 980; — i mürisül-melâl 1327; sûret-i — i nâ-fercâm 807; salâh-ı — ine şehâdet 1192; kendü — inize bakın 793; mîsdâk-ı — i pür-felâket 323; — i pür-melâl 808, 1047; perîşân-ı — i pür-melâlim 1045; — i şûriş-iştimal 1384; — i zâr 662; hüsn-i — ler 911; zâhir-i — ler 969; — ler 1358, 1365; mebdâ-i — leri 102; merâsim-i pürşî-i — leri 1442; — leri diğer-gûn 1157; kendi — lerinde oldukça 1404; — lerine mülâyim 1127; kendi — lerine müştâgil 1386; — lerini diğer-gûn

768; — lerini istifsâr 1076; — leşerek 1327; — lüce kişi-zâde 760; — lü hâlince 1427; — lü hâllerince 1471; — su'âliyle 1009; — ü kirdârları 47; — ü şân 48, 50, 55

hal' 304, 801, 805, 905, 1132, 1148, 1158, 1175, 1198, 1263, 1298; kazıyye-i — 656; müntic-i — 847; — hâdisesi 638, 1229; — husûsu 655; — ı hil'at-i Hilâfet 806; — ı hil'at-i saltanatları 1263; — ı Hudâvend-i esbak 1313, 1315; — ı Hudâvend-i esbak 'akîbî 1305; — ı Hudâvend-i sâbık 1188; — ı Hudâvendigâr-ı sâbık 1187; — ı Mustafavî 1250; — ı müşârun ileyh 1229; muntazır-ı haber-i — ı Saltanat 806; — ı Saltanat mâddesi 883; — ı Selim Hâni 837; — ı Sultân 671, 1191; — mâddesi 502, 655, 1059; — sudûru 841; — vak'aları 800; — vak'ası 317; — vukû'u 1172; — zuhûru 1231

halâ; derûn-i beyt-i — 1469; makûlesi 1305

halâs 445, 623, 662, 721, 727, 905, 1071, 1245, 1260, 1411; 'adem-i — 1275; cây-ı — 323; cüyende-i — 1257; müteveccih-i semt-i — 432; reh-yâb-ı — 79; menâs-ı — fûrcesini cüyân 1388; — ı cân 101; semt-i — recâsî 387; — olan ba'zı ashâb-ı dirâyet/şu'ûr 509; — yâftan 801

halâyık 102

Haleb 37, 87, 129, 379, 520, 523, 525, 532, 536, 653, 702, 725, 759, 1064, 1074, 1227, 1242; — bâzergâmı 323; — ehâlisi 76, 511; — ehâlisi tüccâr 724; — Eyâleti 37, 124, 155, 377, 945; — iyyül-asl 653; — Kadısı 536, 1135, 1350; — Kal'ası 320, 511, 1243; — Kazâsı 89, 536, 1071, 1351; — kurbu 1504; — mansıbı 378, 1073; — medreseleri 520; — Müftüsü 378, 759; — müteneffisleri 77; — sükkâm 110; — tarafları 47; — tevcihî 64; — tüccârî 1229; — tüccârîları 1248; — Ülkesi 661; — üş-şehbâ 37, 76, 169, 511, 520, 724, 1066, 1071, 1077, 1429, 1438; — üş-şehbâ Kazâsı 409, 591, 1071, 1072; — üş-şehbâ Pâyesi 617; — vâlifleri 1155; — Vâlisî 37, 58, 124, 129, 146, 155, 168, 319, 515, 532, 759, 1064, 1077, 1124, 1243, 1369, 1429; — vüçübu 521; — zindânına vaz' 760; bk. ayrıca Şehbâ

halecân 1203, 1463; bâ'is-i — 1252; dağdağa-riz-i — 1316, 1385; îrâs-ı — 1268; izhâr-ı — 423, 1495; muztarib-nişin-i mevkıf-i — 1270; pür— 1412; bâd-i — ı derûn 1266; — ı dil-i bîsükûnları 700; — ı hâtır-hırâş 1446

halef 596, 887, 909, 1153, 1165, 1452; habbeze'l— 1232; nâ— 1496; — i Cengiz 733; — i ferhunde-kademele 640; — i hannâs 1323; — i İblîs 161, 574, 772, 951; — i İbn Selûl 613; — i muhâlif 555; — i sıdk-'azâzîl 878; — i sıdk-ı Hulefâ'-i Râşidin 1287; — i Şeyh-i Necdî 1032, 1366; — i şeytân 483; — ler 824; — i 'Ukbe 527

Hâlet Efendi (Beylikci Vekîli, Re'îs Vekîli, Re'îs-i Rikâb, Sefîr, hâr-ı ser-i dîvâr-ı mel'ânetleri olan, ehass-ı havâss-ı Şeyhulislâmî) 43, 95, 369, 464, 787, 797, 807, 834, 835, 838, 848, 1077, 1095, 1096, 1114, 1117, 1338

hâle-zâde gibi nezdik ü hişâvendî 317

half billah 119, 167, 801, 822

Halîc 1146, 1383; sâhil-i — 1413; —i bahr-ı emel 559; —i bahr-ı merâm 559; —i Bahr-ı siyâh 259, 778, 901; —i bahr-ı gurûr 1383; —i bahr-ı nahvet 1383; lenger-endâz-ı —i Dâru's-saltana 259; —i Dâru's-saltana 456; —i İstanbul 563; —i müstemidd 252; —i Saltanat 1440

Hâlid (Hz.) 50, 142, 1412, 1419; civâr-ı hazret-i — 1222; Türbe-i hazret-i — 143; Türbe-i mu'atara-i hazret-i — 856; — Câmî-i şerîfi hademesi 143; — Câmî-i 143; — Câmî-i şerîfi türbedârları 143; — civârı 144, 389, 534, 1223; — civârında kâ'in sâhil-hâne-i bihişt-âsâ 1314; Türbe-i hazret-i —'in ziyâret revzenesi mukâbili 143; — mazca'-ı mâcidi 857; — Müderrisi 409; bk. ayrıca Eyyûb

Halife 245, 248, 805, 1358, 1414; Baş— 238, 245, 339; leşker-i — 48; sekizinci — 238; tehakküm 'ale'l— 1399; — hazretleri 48; —i 'ale'l-hakîka 1301; —i bâ-intibâh 564; —i bi-hakk 55; —i bi-hilâf 324, 503, 660, 777, 1051, 1248, 1297, 1356, 1422; —i bi-iştibâh 503; —i bi'l-hakk 837, 1290; —i bilâ-hilâfları 900; ser—i çâpük-pâ 875; ser—i çire-dest 875; —i güzîn 1287; —i hazret-i Nebiyy 1311; İdrîsî-gevher —i hazret-i Peygamber 1278; Ser—i Mektûbî 1487; —i Nebevî 31; —i Peygamber-i Yezdân 1046; —i Rasûl-i güzîn 766, 897, 1245; —i Rasûlullah 565n, 616, 1278, 1398; —i rûy-i arz 352; —i rûy-i zemîn 1427, 1454; —i Seyyidü'l-'âlemîn 1460; —i seyyidü'l-enâm 321, 1036; —i Seyyidü'l-Mürselîn 1281; —i Sıddîk-safvet 1297; —i vâcibü'l-ittibâ' 1239; —i zemân 1461; —i kîsesi 749; Ser—lik 339; Baş— Mülâzımlığı 238; —tullah 1278, 1362

Halîl Ağa/Haseki (Boğaz Nâzırı, Kavak Ağası, Haseki) 778, 779, 847

Halîl Ağa/Haseki (Koşancalı/Koşancalı/Koşanlı, Arnabûd segbânları ru'êsâsından, Niş vücûhundan, Dergâh-ı 'âlî kapucu-başlılarından, Belgrad Kal'ası, Vezir, Adana Eyâleti) 69, 70, 125, 1513

Halîl Efendi (Ahîşavî, Şâm-ı şerîf Mollası, Mekke-i mükerrreme Kazâsı) 168, 873

Halîl Efendi (Hazîne Kethudâsı, Mevleviyyet) 803, 804

Halîl Efendi (Seyyid, 'Ayntâb 'ulemâsından) 205

Halîl Kapudan (Donanma-yı hümâyûn kalyonlarının başbuğu olan Patrona Kapudânı) 1444

Halîl Paşa ('îvaz Mehmed Paşa-zâde, Sadr-ı esbak) 516

Halîl Paşa (Gürcü) 1065

Halîl Paşa (Küçük 'Ali-oğlu/zâde) 98, 1239

halîle; —i sâniye 524; —si 1417; —si olan seraylu 1314

Halîm Girây Sultân (sülâle-i Cengiziyye'den) 1370, 1378

halî'u'l-'îzâr 1160, 1254, 1374

halk 39, 48, 73, 83, 97, 204, 206, 225, 361, 461, 574, 630, 760, 767, 769, 890, 897, 947, 1002, 1139, 1141, 1243, 1250, 1258, 1323, 1334, 1362, 1384, 1397, 1411, 1470, 1497, 1509; 'âmme-i — 490, 648; —dan kopan gavgâ/giriv 1469; taşra —ı 748; —ı 'âlem 956, 1213, 1232; —ı inâs maddesi 1458; —ın perişânlığı 571; —ın velvele-i kahkaha-i bî-ihtiyârı 1469; —ı zükür maddesi 1458; — lisânında 736; — var imiş 528

hall ü 'akd/ukde 1314; —i mesâlih u sevânihde mu'temedün 'aleyh 629; —i mesâlih u sevânihde müşârun ileyh-i devlet 629; —i umûr-i devlet 1038; —i umûr-i millet 159; —i umûr-i vilâyet 128; —i cem'iyet 903; —i işkâl 1460; —i şalvarına dest-yâr-ı i'tinâ 1075; —i şalvarına dest-yâr-ı ikdâm 1075; —i zebân 1448

Hallâc-ı Mansûr 50

Hallâk; müzekkir-i kudret-i tâme-i hazret-i — 21; sayha-zen-i şükr-i dergâh-i hazret-i — 1374; —ı kâ'inât ('âlimü's-sırrı ve'l-hafiyyât) 911

halva 980; eliyle pişürdüğü — 1449; hâzır — 41; —cı 1075, 1268; —cı kabağı 1021; —cıyân-ı Enderûn 1074; — sohbetleri 1215; — tabağı 980; —y-ı dimâğ-i âlây-ı huzûr 529; —y-ı fenâ 693, 1411

Halvetiyye; hânkâh-ı — 144

Hâmân; tecebbür-i —ı 635

hamd 6, 438, 1310, 1404; bâ'is-i — 464; lillâhi'l— 748; —en lillâhi Te'âlâ 601, 652, 849, 1163, 1232, 1433; —en lillâhi Te'âle'l-Kerîmi'l-Vehhâb 1247; —en lillâhi'l-cevâd 504; —en lillâhi'l-Ganiyy 363; —en lillâhi'l-Mu'in 1281; —en lillâhi'l-Mu'ini'l-Vehhâb 322; —en lillâhi'l-Vehhâb 1306; ifây-ı —i bi-kıyâs 1295; —i bî-nihâye 962; —i bî-ta'dâd 1500; bi—ihî Te'âlâ 31, 128, 314, 438, 504, 664, 831, 897, 968, 1116, 1228, 1232, 1239, 1280, 1293, 1360, 1393, 1400, 1432, 1455, 1457, 1502, 1513; —i Hudâ 1253; bi—illâhi Te'âlâ 1043; bi—illâhi'l-Mennân 900; el—ü lillah 1422, 1460; el—ü lillah Te'âlâ 217, 1228, 1230; fe-lillâhi'l—ü ve'l-minne 1404

Hamdî Efendi (Sipâh Kâtibi, Yeniçeri Kitâbeti) 1140

Hamdullah Bey/Paşa (Şehsüvâr-zâde, Kapucu-başı, Çavuş-başı, Vezîr, Kâ'im-makâm) 155, 878, 911, 957

Hamdullah Efendi (Debbâğ-zâde, Üsküdar Kadısı) 169

hâme 1504; it'âb-ı hunuk-i — 732; küme-yi — 535, 1048; şeb-diz-i — 325; —cünbân-ı isti'câl 391; —cünbân-ı safha-i huzûr 533; —cünbân-ı safha-i refâh 533; imlây-ı — dest-mâyesinden vâye 1073; — gibi 1167; — gibi istihdâm 1031; —güzâr-ı beyân 517; —güzâr-ı iş'âr 517, 1000, 1026; —güzâr-ı sahîfe-i ifâde 480; mevkül-i 'uhde-i —i 'Abbâsî-câme 1126; pâymâl-i —i bast 376, 1472; der-zimmet-i —i bülend-himmet 688; bülbül-i —i dil-keş-nevâ 269; —i erjeng-i nigâr 363; rakam-tırâz-ı —i gayret 1257; —i hayâl 560; âheng-i hün-yâ-ger-i —i hezâr-destâne 321; mersûm-i —i huçeste-ta'bîr 1365; dest-zen-i —i ibtidâr 433; pâymâl-i —i ifâde 446; pâymâl-i huyûl-i —i ifâde 271; keff-i —i imlâ 1509; pâymâl-i —i imâ 446; pâ-zede-i —i imlâ 775; pâymâl-i —i imlâl 376, 1472; efsâne-hân-ı —i kâ'il 1424; merkûm-i —i kayd-ı isbât 244; münâsib-dîd-i —i letâyif-nigâr 1417; —i lisânları 276; icbâr-ı —i mâtem-gîr 1229; —i misâl-i ser-fîrâz 1488; —i muharrir-i Fakîr 624; tahrîk-i —i müyeyn-i dikkat 1164; zebân-zede-i —i nakl 582; licâm-ı semend-i —i pâkîze-edâ 268; mevkül-i 'uhde-i —i pâkîze-edâ 1376; —i pâkîze-kelâm 302; —i pâkîze-makâlî 1495; itâre-i hammâme-i —i pâkîze-nevâ 1121; —i rastî-makâl 174; —i sedidül-beyân 124; sad —i serî'u'l-cereyân 1295; —i sıfat-ı tesvîd-i sahnâyif-i bîz 531; şîven-zede-i —i siyeh-câme 432; zebân-zede-i —i siyeh-câme 304; tevsen-i tünd-licâm-ı —i siyeh-zânû 1240; iltizâm-kerde-i —i şikeste-zebân 225; zebân-zede-i —i ta'bîr 582; mersûm-i —i tahrîr 926; —i tahrîr 292, 602; güzâreş-pezir-i —i takrîr 1002; şikest-efgen-i zebân-ı —i takrîr 1237; havsala-i —i ta'rîf 980ezkireci, Silahdâr Kitâbeti) 464

Hamel; — burcu 942; — mensûbâtı 942; burc-i felekîde — şekline munhasır gibi 1137

Hamîd Beyefendi/Efendi (dâmâd-ı Sadr-ı pâkîze-nihâd, Küçük Tezkireci, Süvârî Mukâbelecîliği, Büyük Tezkireci, Silahdâr Kitâbeti) 464; havze-i — 330; 'îrk-ı — 63, 68, 763; sadme-i tünd-bâd-ı — 485; sûret-i — 294; tarik-ı — 481; 'uhde-i — 60; vâye-i — 1210; gûş-zed-i —i 1169; —i bedeviyet 647; —i câhiliyye 1383; —i devlet 1506; hamiyet-i —i ebediy-yül'kiyâm câmi'ası 1327; vaz'-ı —i ştimâl 1427; —i yakîniyye 1244; 'aynül'kîtr-i —leri 1394; dîk-i —leri 647; asâkir-i —me'âsir 176

Hamîd ismi (Esmâ-i Hüsnâ'dan) 1290

Hâmîd kelimesi 1277

Hamîd Paşa (Halebli İbrâhîm Paşa'nın oğlu) 1077, 1369

Hamîdî-zâde (Şeyhulislâm-ı vakt) 578

Hamîre-hâne derûnu (Hasköy'de) 143

Hâmise 816; —i Süleymâniyye 409, 410, 947, 955

hamîyyet 27, 41, 64, 128, 1418, 1454; a'sâb-ı — 119; âteş-tâb-ı nâ'ire-i — 388; cevher-i — 563; dûş-i — 914, 923; fart-ı — 1238; fesh-ı 'ukde-i — 385; havsala-i — 134; isâr-ı hazâ'in-i — 742; killet-i — 74; lehb-gîr-i — 907; lisân-ı — 1042; mâye-i — 132; miyâne-i — 1328; miyân-ı — 435; rakam-zede-i —i tebyîn 230; ifây-ı —i yakîniyye 454; —keş-i kefâlet 799; —keş-i zamân 799; havsala-i —leri 329; miyân-ı —leri 790

haml 976; emâre-i — 676; inkızây-ı müddet-i — 676; vaz'-ı — 676, 1455; — ahvâlî gibi sâ'ir şeyler dekâyıkıyla/hakâyıkıyla tersîm ve tashîh 976; —i girân 1157; —i sakîl 1252; —i sakîl-i Emânet-i Surra 1032

hammâl 889, 1254, 1372, 1376, 1387, 1403; dûş-i — 891; —ân 1387; —ân-ı Etrâk fırkası 1395; dûş-i —dan kürsîsini alup vaz' 889; — dînsizleri 1411; dîv-hey'et — ebtâlları 1376; şîr-kuvvet — ebtâlları 1376; —ete'l-hatab firmasından 815; —i hiyânet meşreb 815; —i mâl 1501; bir alay —i meslûbetül'l-i'tibâr 1266; —i nemek-be-harâm 794; —lara tahmîl 863; —makûlesi 789, 791, 1123; — takımları (düşmeni İslâmbol olan) 791, 814

hammâm 49, 143, 1097, 1246; bir bâb — 1223; pâdâş-ı — 1261; —ât küşâdî 1379; — binâsı 360; —i 'îbret-nümâ hey'etinde 1068; —i 'îbret-nümâyâ düşmüş 288; —i çerh 1360; —i dîl-küşâ 111; —i Fir'avn gibi 1403; —i Fir'avn-âsâ muztarib 1473; —lar 748, 979, 980, 1379, 1383; —ma'nâsını mutazammun 979; —makûlesi 749; —niyyeti 979

hamr 225, 386, 685; resm-i hamr misillü 1089; tahrîm-i — 526, 529n; — dedikleri murdârın hürmeti 526; —i ta'sîr 225, 685

Hamse ('Atâyî'nin eseri) 725

Hamse (Nergisî merhûmun) 114

Hamûd Paşa (Vezîr, Vâlî-i Haleb, Eyâlet-i Tûnus, gaddâr ve zallâm) 759, 1429, 1480

hamûle 531, 803, 951, 962, 1056, 1140, 1198, 1369; re's-i — 1054; —i ma'hûde 1193; —i me'mûriyyet 1107; —i nâ-ma'küle 392; —i risâlet 1401

Hamza-nâme kadar dûr u dirâz-ter 1238

Hamza Paşa (Silahdâr) 555

hân 323, 359, 711; —ât sekeneleri 362; —i lezizü'n-nevâl-i devlet 245; —i lezizü'n-nevâl-i Devlet-i 'aliyye 235; koltuk ta'bîr olunan —lar 359; mebit olan —lar 358; — odaları 858; — odaları binâ olunmayup 359; —i simât 540; —

ı yağmâ 1427; —ı yağmây-ı Mülûkâne 1170; me'vâ olan —lar 358; —lar 103, 345, 359, 1247, 1358, 1393

Hân 8, 30, 90, 104, 411, 1207, 1209, 1266, 1302; —ân-ı Kırım 478; —ı hânân-ı Buhârâ 103; —ı Milket-i Hitâ 1342; —ı mûmâ ileyh 106; —ı müşârun ileyh 104; ber-muktezây-ı gayret-i —î 1421; evreng-i —î 104; mesned-i —î 104; nezd-i —î 633; rikâb-ı —î 626; —î 635; —lık mesnedi 103; —zâde 1378

Hanbeli/Hanâbile; ; Mezheb-i — 52; tullâb-ı — 52; mute'assıbları 50

hancer/hañçer 321, 491, 795, 1061, 1138, 1245, 1339, 1342; dal — 1061; dest-yâr-i — 771; mücevher girân-kadr — 795; mücevher — 102, 327, 605; müzâhame-i — 807; — be-keff 1063; —be-meyân 816; —ı gayret-i câhiliyye 1266; —ı hârâ-güzâr 320, 1453; —ı hârâ-te'sîr 795; —ı murassa' 1335

Hanceriyye der-Burusa Müderrisi 1484

Hañçerli-oğlu (Eflâk Voyvodası) 734

hâne 147, 275, 299, 322, 323, 351, 386, 430, 501, 518, 529, 534, 608, 610, 615, 663, 745, 749, 753, 757, 762, 765, 768, 775, 783, 786, 789, 794, 796, 801, 803, 807, 809, 812, 813, 815, 821, 824, 826, 829, 834, 841, 847, 852, 858, 860, 864, 865, 871, 879, 880, 883, 885, 970, 978, 985, 1010, 1014, 1043, 1076, 1102, 1104, 1109, 1129, 1138, 1186, 1189, 1228, 1230, 1260, 1271, 1325, 1355, 1378, 1386, 1398, 1402, 1416, 1420, 1423, 1464, 1470, 1475, 1494, 1505, 1507; ashâb-ı — 1396; bâb-ı — 529n; dahîl-i — 1464; derûn-i — 611, 1316; derûn-i havlû-yi — 1316; fevkânî, kârgîr — 975; havlu-yi — 1417; kârgîr — 974; kebîr — 974; sâha-i — 1262, 1317; sâhib-i — 438; sükkân-ı — 1469; —gî 520; —harâb 1389; —harâb pes-pâye makûlesi 757; —ı ârâm 1359; —ı bî-behâne 'inâyeti 1230; ashâb-ı — bî-çâreleri 1403; —ı dil-ârâ 879, 1040; —ı dil-küşâ 597; —ı Fetvâ-penâhî 424, 453, 595, 906; —ı Hâssa 841, 915; —ı Hâssa gılmânından 841; —ı karâr 1359; —ı mahsûsu 885; —ı Müftû'l-enâm 475; —ı nuhûset-encâm 49; —ı Şeyhulislâm 1047; —ı Şeyhulislâmî 860, 922; —ı Şeyhulislâmî'ye da'vet 829; —ler 49, 145, 155, 322, 333, 387, 484, 701, 801, 835, 972, 977, 978, 987, 1002, 1010, 1011, 1120, 1246, 1258, 1262, 1267, 1275, 1383, 1397; —leri mülhakâtından olan bağçeler/bâğlar 344; —levâzımı 753; muhterik —nin divârı 388; —nin fekat damları 1011; —nin kapusu 983; —nin sathı 815; kendi/kendü —sî 794, 1393; —sâhibesi 505, 815; —sâhibini müttehem 1475; sâhib-i hâne takımı 141

hânedân 94, 267n, 438, 529n, 1241, 1330; kâni'-i — 1456; sâfi-güher bir — 900; —ân 1331; —

ân-ı mûmâ ileyhim 1326, 1345; —ı 'âlî 639; —ı asâlet-bünyân-ı 'Osmânî 1286; —ı belde 319; —ı fazilet 525, 1503; —ı fuhûl 911; —ı fuzalâ 911; —ı Hılâfet-bünyân 1231; —ı Hılâfet-bünyân-ı 'Osmânî 23, 640; —ı Hılâfet-bünyân-ı selâfîn-i İslâmiyye-i 'Osmâniyye 1231; eslâf-ı hânedân-ı —ı 'Osmâniyye 362; —ı 'ilm 525, 1503; —ı me'âlî-bünyân-ı 'Osmânî 900; —ı meşhûr 58; kadimî —ımız 758; müntemiyân-ı —ı pâkîze-nijâdlar 542; —ı selâfîn-i 'Osmânî 821; —ı şâmihu'l-erkân 852; —ı Vezâret 713; —lar 1237, 1330, 1331, 1332; vükelâ'-i memâlik —ları 1333; —lık 525; —zâdeler 323

Hanefî 'ulemâsı 54

hânende 574, 749; hoş-sadâ — 151; terelellây-ı —gân 658; —gân-ı Mevlid-i şerif 60; —ı hoş-âvâz 1214

hânkâh 145, 880, 1464; meşâyih-i h— 656, 762, 892, 1219, 1371; — dervîşleri 144; —ı Halvetiyye 144; —ı mezbûr dervîşleri 1464; —ı münif 111; —lar 143, 753, 765, 1220; —ları levâzımı 753; meşâyih-i — zümresi 892

Hânkâh-ı Nakşibendî (Üsküdar'da) 1223

Hanora [=Hannover] Eyâleti 396, 402

hânumân 639, 1459; harâb-hâh-ı — 1365; sâhib-i — 391; virân-ken-i — 1313; bâr-ı belây-ı —güsâr 357; —ı Bektâşiyye 1262; —ı huzûrları 1195; —ı 'ömr-i zindegânîleri 537; —ı râhatları 1195; fer'-i —ı şe'âmet-nesl 873; —larından bîzâr 546; —süz-i cem'iyetleri 1267; —süz-i iktidâr-ı dârları 415; —süz-i iktidâr-ı diyârları 415

Hanya 131, 135; Livâ'-i — 379, 1429, 1483; Muhâfızlık-ı Kal'a-i — 1429; — Kal'ası muhâfazası 125; Livâ'-i — manstı 390; — muhâfazası 378, 1483; — Muhâfızı 125, 155, 377, 515, 1429; — Muhâfızı 'unvânı 378; — Sancağı 125; — tarafı 378; — Vâlisi 131

hâr 1199; —ı âzâr-ı pây-i ihtimâm 1177; —ı âzârı berkende 1055; —ı bed-güher 889; —ı bedter 961; —ı mugaylân-ı bâdiye-i guluvv/nâ-hoşî 1353; —ı ser-i divâr-ı ârâları/enzârı 1353; —ı ser-i divâr-ı mel'ânetleri 1114; —ı ser-i râhları 1115; —ı hâşâk 676, 684, 1387; —ı hâşâk tûdeleri 322; —ı hâşâk-i vesâvis-i vâhiye 434

hâra (خواره) geçürmüş olmağla 1482

harâb 49, 1217, 1397, 759, 760, 794, 957, 1022; —âbâd 564, 570n, 627; —âbâd-ı hâl-i 'âcizânem 1051; —e belde 759; —e-zâr evleri 987; —hâh-ı hânümân 1365; hâk-peyvest-i —ı 719; —ı-i Basra 357; —ı-i belde 1245; —ıyyet 967; —kerde 1325; —kerde-i dest-i guzât 197; —kerde-i seylâb-ı fiten 93; —lar 327; —lık 760; —ü yebâb 1151, 1206

harâc-güzâr; ma'nevî —lık beliyesi 1411

harâm 897, 1169, 1202; —zâde 49, 467; —zâde makûlesi 1307; —zâdegân-ı Fireng-i bed-âheng telvîsâtı 286; —zâde-i havâdis-i ferdâ 801; —zâdesine mîrâs 1465

harâmîyân 42, 376, 712, 859, 1030

harâret 991; derece-i i'tidâliyye-i — 190; —i dil-i pür-zucretleri 793; —i garîziyye-i hayvâniyye 147; —i hüsm 445; —i kin 445; —i teb ü tâb 888

harb 46, 49, 93, 149, 167, 196, 205, 223, 231, 297, 323, 412, 468n, 491, 493, 505n, 513, 546, 558, 617, 678, 707, 644, 930, 936, 942, 1047, 1326, 1397, 1398, 1416; âheng-i — 1135; 'alem-cfrâz-ı — 250; âmâde-i — 228, 328, 554, 791; âmâde-i hey'et-i — 941; âsûde-i keşmekeş-i — 570n, 581; âteş-i — 95, 678, 1267, 1341; âzmâyîş-i — 223, 647; bâb-ı — 1213; ber-pây-ı makâm-ı — 1148; bî— 499, 507n; dest-zen-i âlât-ı — 1264; ebvâb-ı — 95; erbâb-ı — 462; esbâb-ı — 658; fenn-i — 222, 544, 695; ferkadân-ı âsümân-ı — 441; feth-i derçe-i — 552; feth-i dervâze-i — 415; gâ'ile-i — 222, 1308; hengâme-i — 94; hengâm-ı — 234; i'âde-i — 217; ihyây-ı merâsim-i ta'lîm-i — 1256; ikâd-ı âteşdân-ı — 1395; ikâd-ı vekûd-i — 1132; i'lân-ı — 191, 206, 212, 256, 407, 415, 455, 469, 560, 565n, 569n, 575, 580, 731, 1014, 1092, 1124, 1340, 1440, 1484; ilgây-ı gâ'ile-i — 681; ilköy-ı 'asây-ı — 554; i'mâl-i edevât-ı — 1268; imtidâd-ı — 343; inâre-i nâr-ı — 1269; irâ'-i zenâd-ı — 1149; istînâf-ı — 1116, 1136, 1492, 1493; iş'âl-i âteş-i — 202; iş'âl-i nâ'ire-i — 1181; kânûn-ı terk-i — 223; karâr-bahş-ı mu'âmele-i — 485; menâkıb-ı — 1354; miyâne-i — 669; mu'âmele-i — 164; mu'âmele-i fenn-i — 547; muğâyir-i kavâ'id-i — 1091; mukaddime-i istînâf-ı — 1141; mun-âsabe-i — 304; mutâraha-i âlât-ı — 478; mübâsir-i — 1260; mü'eddî-i — 133; münâvele-i kâ'isât-ı — 206; müntic-i — 1340; müzâkere-i — 258; nâ'ire-i — 59; netîce-i — 277; teşebbüs-i edevât-ı — 253, 604, 975; nişâne-i ta'ne-i — 202; sanâyi'-i — 225; sefâyin-i — 254; ta'lîm-i sanâyi'-i — 193; tehniye-i edevât-ı — 1283; tehyi'e-i edevât-ı — 483, 1033; tehyi'e-i esbâb-ı — 591; tehyi'e-sâz-ı âlât-ı — 1259; tehzîz-i elviye-i — 550; terk-i — 940; teşebbüs-i edevât-ı — 604; vaz'-ı evzâr-ı — 592; vukû'-i — 1463; —a bî-kudret 303; —cânîbi 659; —e mübâderet 1480; —en 179, 206, 231, 250, 301, 380, 402, 1017; —en ve silmen 175; fenn-i — 191; —i besûs-âş 550; nesak-ı —i berrî 1284; —i Haydarâne 442; gubâr-ı havme-i —i hevl-engîz 1267; —i-i bahrî 502; def'-i —î mâddesi 1047; tedâvül-i —i muhayyiretül-evhâm 141; —i şedîd 1502; san'at-ı —i te'allüm 1254; akvây-ı vesâ'il-i —

ıyye 685; âlât-ı —ıyye 207, 228, 688; edevât-ı —ıyye 970; harekât-ı —ıyye 400; hiyel-i —ıyye 134, 164, 196, 989, 1009; ifrâğ-ı vesâ'il-i —ıyye 225; i'mâl-i âlât-ı —ıyye 666; isti'mâl-i edevât-ı —ıyye 1260; levâzım-ı —ıyye 252; levâzım-ı umûr-i —ıyye 224; mu'âmelât-ı —ıyye 1396; nehzat-ı —ıyye 487; sanâyi'-i —ıyye 223, 227, 554, 669, 1376; sefâyin-i —ıyye 250, 255; âlet-i —ıyye ihtirâ' 688; icâd-ı âlât-ı —ıyye ihtirâ' ı 231; hamelât-ı —ıyye izdiyâd 1260; edevât-ı —ıyyeleri 224; tedâbîr-i —ıyyeleri 252; müdebbir-i umûr-i —ıyyesi 1308; —ü darb 106; —ü darb emrinde 1381; sine-dâr-ı —ü halâlûş 486; —ü hisâm 275; âsiyâb-ı —ü kifâh 1389; —ü peykâr 166; —ü sitiz 164; mü'eddî-i —ü vegâ 160; —ü vegâ 493, 591, 1275; germî-i hengâme-i —vukû'u 1402

harbende makûlesi 1068, 1320

harc 73, 710, 993, 997, 998; 'arc-ı — 1494; —et-digimiz dînâr/direm 1059; —keffesi girân 768; —ı muğlimân 272; —ı râh 87, 984, 1004, 1189, 1505; —ı râh i'tâ 1506; —ı râhlar 1219; —lık 194, 197, 844, 1242, 1349, 1421, 1444, 1470, 1493; müstevfâ —lıklar 1370; —lıklar 1497

harekât 138, 335, 556, 562, 649, 806, 1003, 1095, 1125, 1351, 1493; kâtbe-i — 980; lâ-ubâliyyâne — 657; perde-bîrûn — 805; suver-i — 391; tahrîk-i 'inân-ı külfet-i — 1268; —ı celiyye 404; —ı fazîhası 453; —ı hafîyye 404; —ı harbiyye 400; terk-i —ı hasmâne 936, 940; —ı hiyânet-ih tivâ 418; —ı hurûc 'ale's-sultân 1269; —ı mütevâliyât-i kerîhe 647; —ı nâ-becâ 103; —ı nâ-becâları 1445; —ı nâ-ma'küle 891, 919; —ı nâ-marziyye-i serkeşâneleri 1455; —ı nâ-marziyyeleri 355, 1392; —ı nâ-mevzûn 702, 1453; perde-bîrûn —ı nâ-sâz 901; —ı rediyye 1507; —ı rediyye-i nâ-marziyye 1453; —ı şekîb endâz 1094; —ı şeni'a 473, 643; —ı bâğiyyâne 473; —lar 174; levâyihi —ları 1385; —ü sekenât 120

hareket 255, 256, 293, 348, 390, 429, 434, 473, 622, 645, 696, 705, 706, 719, 729, 748, 774, 946, 960, 1024, 1156, 1166, 1330, 1331, 1390, 1397, 1403, 1435, 1482, 1499; bâdbân-güşây-ı — 260; bî-edebâne — 645; dehşet-fermây-ı — 1166; esbâb-ı — 63; fenn-i — 695; hılâfına — 629, 832, 1332; hılâf-ı rızâ — 84; hüsn-i — 120, 384; irhây-ı 'inân-ı — 1264; kâdime-cünbân-ı — 1259, 1263, 1270; kâdime-cünbân-ı — 317; keşf-i kal'-ı — 214; keyfiyyet-i — 1143; matyye-süvâr-ı — 468; medâr-ı sühûlet-i — 977; musanna' — 965; mu'tedilâne — 318; mütebassırâne — 828; mütecellidâne — 788; mütehakkimâne — 657; nâ-merzâ — 359; perde-bîrûn — 1241; ref'-i rihle-i — 205; sevk-ı

mevkib-i — 1493; sū-i — 298; şütür-gürbe — 1083, 1436; teklif-i ‘anif-i — 1263; tevcih-i veche-i — 1259; vakt-i ruhsat-ı — 1386; —i düşmenâne 418; —i fuzûlâne 1039; —i hakîmânese 593; —i kuvvet 240; —i küstâhâne 1404, 1487; —i mezbûha 1067; —i mezbûhâne ile muhârebe 1388; —imize ruhsat 969; —i müsteviye su idâre 689; —i müşâ’bidâne 435; —i nâkıs 956; —i nâ-sâz 425; —i Ordu-yi hümâyûn 587; —i pür-mefsedetleri 427; —i tâgryâne 59; —i za’f 240; musanna’ —ler 1364; sûret-i —ler 332; —ler 328; — mâyesi 1388; — sûretleri 247

Hareket; —i Altmışlı 1484, 1489; —i Dâhil 1227, 1489

Harem 39, 865, 881, 1305, 1314, 1391; harîm-i — 1391; havlu-yi — 1388; huddâm-ı — 610; Nâ’ibü’l— 608; sekene-i — 1388; — ağaları 614; —den istihracına ikdâm 888; — derûnu 1201, 1388; —e gürzân 888; —e kapandığı 1389; İmâm-ı Evvel-i Sultânî —i 1391, 1426; —i câmi’ 527, 1062; —i hâs 1387; —i hümâyûn 1304; —i İrem-hurrem 1388; ağayân-ı —i muhterem 145; nâmûs-i —i muhterem 49; —i muhterem 55, 609, 1032, 1035; —i muhterem derûnu 608; sâha-i —i muhteremleri 517; —i nâmûsları 1269; —i şerif 49, 608; — kapusu 904, 1200; nakl-i — külfeti 523; Feth-i bâb-ı —serâ 1304; derûn-i —seray 810, 1389; huddâm-ı —seray-ı hümâyûn 749; —serây-ı hümâyûn 1305; huddâm-ı —seray-ı selâtîn-i ‘izâm 748; perverde-i harem—ı ‘iffetleri olan kerîme-i muhteremeleri 956, 1037; —serây-ı imkâna bigâne 1505; pür-sitârân-ı —seray-ı ‘ismet 1455; —serayları 1237; — tarafı 1201; — tarafları 1202

Haremeyn 146, 377, 613, 1036; ehâl-i — 62, 98; İmâmü’l— 526; maslahat-ı — 82; muhâfaza-i — 377; Müfettiş-i — 948; ‘ulemây-ı — 52; —den ihrâcı 378; Hâdimü’l—i’l-muhteremeyn 1036, 1297; hâk-i pâk-i —i muhteremeyn 1035; Kazâ’-i —i muhteremeyn 607; —i muhteremeyn 56, 146, 528, 530n, 607, 615, 1036, 1280, 1310; —i muhteremeyn mürettebâtı 356; Hâdimü’l—i’ş-şerîfeyn 367, 369; —i şerîfeyn 61, 89; —i şerîfeyn gılâlî 82; —i şerîfeyn halkı 47; —i şerîfeyn kazâları 81; —i şerîfeyn türâbı 1345; — Muhâsebeciliği 953, 1430; — Muhâsebecisi 60; — Muhâsebesi Kalemî 44; — Mukâta’acılığî 1512; — Mukâta’acılığî Pâyesi 1461; ziyâret-i — şerefi 519; — takımı 855; — tarafı 43, 97, 130, 615

harf; — be-harf 829; —endâz 331, 510; —endâzlığundan mücânebet 881; —endâzlığundan tevakkî 881; —endâz-ı hezl 330, 817; —endâz-ı hezl ü izdirâ 158; —endâz-ı istihzâ 330, 817; —endâz-ı kusûr 291; —endâz-ı naks 291;

—endâz-ı tanz 330; —endâz-ı âşinâyî 1027; —endâz-ı nizâm-ı nev-intizâm 1381; —endâz-ı sohbet 1027; fuşşiyâtı küfriyyâta makrûn —endâzlıklar 525; —gîr 1497, 1509; —gîrâna lisân vermeseniz 1471; —gîrân-ı zemân 624; —gîrî 334; —i ‘illetsizce tasarruf 521; —i illet-âşâ 24; bir —ine tehammül eylemek 450; —i tahkîk 1290; —i tenbîh 1224; —i vâhid 563, 817, 828, 1049, 1219, 1356, 1412, 1482; —i vâhid kelâmları 1356; —i zâ’id gibi 1372; sükût-ı —i zâ’id mesâbesinde 1406; —i zâ’id-misâl 649; —i zâ’id-misâl hazf 649; —leri bâl-i zübâb 1073

Hâric Ru’usu 725, 803

Hâricî 52, 54, 56, 57, 377; asker-i — 1367, 1394; def-i gâ’ile-i — 377; Sergerde-i tâ’ife-i — 1366; —i bed-kirdâr 889; bir alay —ler 1427; —ler 84; gubâr-ı şûr-i —yân 1234; — tâ’ifesi 1352

harîf 1245, 1383, 1468; vakt-i — 84

harîk 112, 147, 190, 387, 389, 1257, 1270, 1402, 1412; menşe’-i — 387; ‘azâb-ı —a mübtelâ 1390; — âvâzesi 1385; — cânîbî 1412; — hâdisesi 1385; —i ‘azîm 1258; —ı düzah-misâl 1267; —ı hevl-engîz 1267; —ı kebir 145; —ı mezkûr semti 1385; —ı nâr 389; —ın it-fâsî 1402; müteferrik —ler 1384; —ler 1258, 1384; câ-be-câ —ler ihdâsı 1385; —ler peydâ 1384; —ler vukû’u 827; — mahallinde pâsdâr olanlar 827; — silsilesi 389; — vukû’u 1396

harîr 74, 1361; bid’at — 226; — makûlesi eşyâ 74; pîçide-i hâr-zâr olmuş — mufârakatı 333; —târ kumaş 995

harîta: su —sına nazar olursa 1001; — tersîm 458

hark 489, 1010, 1322, 1389, 1426; —ı perde-i hayâtı 1245

harmen 41; —i ârâm 559; —i hayâtıları 39; —i huzûrları 559; —i ihtiyârı 1170; —i rûzî-i zindegânî 308; —i sabrı 1170; —vâr nümûdâr 93; —gâh-ı batâfih 1411

Hârzemiyân 1408

Hasan (Gavur) 1166

Hasan (Uzun, eski Bağdâd Hâkimi) 1289

Hasan Ağa (‘Ayntâb Mukâta’ası) 758

Hasan Ağa (Elli Altı Bölüğünde Baş-yesakçı, Serdâr-ı zümre-i eşîrâ’-i şûriş-fiken, peyk-i herzelây-ı kûy-i fiten) 903, 907

Hasan Ağa (Gurabâ’-i Yesâr Kethudâsı, Gurabâ’-i Yesâr Ağalığı) 1483

Hasan Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağalığı) 1485

Hasan Ağa (Selânikî, Gümrük Emîni, Kapucu-baş, Matbah Emâneti, Kassâb-baş, Tersane Emâneti) 61, 124, 953, 1031, 1430, 1477, 1494

Hasan Ağa (Silahşorân-ı Hâssa’dan, müsemma bi’n-Nakîz, habîs) 511; —nın eser-i sihri 512

Hasan Ağa (Şileli, Uzun) 1137
Hasan Ağa/Bey (Lala 'Ali Ağa'nın amcası) 169
Hasan Bey (Çelik Paşa-zâde, Mîr-i 'Alem) 1430, 1483
Hasan Bey (Rodos'dan) 260
Hasan Bey (Tayyâr Paşa'nın amcası) 169
Hasan Efendi (Cezbî, Tekfûr-dağı Kazâsı Nâ'ibi) 109
Hasan Efendi (Hakkı Paşa'nın mukarreb âdemi) lisânından 713
Hasan Efendi (Kıbrıs Muhassılı, Ordu-yi hümayûn Kassâb-başısı, Haremeyn Mukâta'acılığ) 1512
Hasan Efendi (Mühimmât Nâzırı, Büyük Rûznâmecî) 465
Hasan Efendi (Rikâb Çavuş-başısı, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nezâreti) 1430
Hasan Efendi (Seyyid Mehmed Kudsî Efendi'nin babası, mazanne-i kerâmet, pîr-i mübârek-dem, 'azîz-i fâzıl-ı mükerrerem) 518
Hasan Efendi (Şeyh-zâde, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı) 133, 177, 387, 613, 615, 713
Hasan Paşa (Cezâ'irlü/Cezâyirli, Kapudan, İsmâ'il Ser'askeri, Sadrîa'zam) 38, 57, 198, 199, 200, 201, 202, 241, 560, 564, 565n, 567n, 577
Hasan Paşa (merhûm, 'Irak ikliminde Vezîr) 1070
Hasan Paşa (Ruscuklu, Sadr-ı sâbık Melek Paşa Kethudâsı, Vidin Muhâfızı, Rahova Muhâfızı) 567n, 577, 578
Hasan Paşa (Vezîr, Belgrad Muhâfızı, Bender Muhâfızı) 61, 169, 433, 445
Hasan Paşa Hânî kurbünde 143
Hasan Paşa-zâde (Kudûs Mollası) 81
Hasan Sabbâh 57
Hasan Tahsîn Efendi (Defter Emâneti, Şikk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti, Defterdâr, Vekîl-i Kethudâ, Kethudây-ı Rikâb, Çavuş-başı, Büyük Rûznâmcî) 340, 465, 599, 787, 797, 807, 878, 1196, 1421, 1430
Hasan-i Basrî 1279
hasâr 68, 157, 174, 175, 343, 508n, 566, 819, 1331, 1335; 'alev-hîz-i — 887; beliyye-i — 343; berzede-i — 97; dest-zede-i — 576; galtîde-i hâk-i — 1322; icâb-ı — 238; îrâs-ı — 646; îsâl-i — 356, 556, 661; mazhar-ı — 591; müstelzim-i — 1194; neşr-i şerâre-i — 423; pây-endâz-ı — 553; pây-mâl-i hayl-i — 498, 1153, 1156; pây-mâl-i huyûl-i — 357; pây-mâl-i şütür-i — 1033; pâ-zede-i — 78; pâ-zede-i huyûl-i — 133; rahnedâr-ı — 868; rahne-res-i — 1372; sâmnân-zede-i mu'âmele-i — 1183; şerer-bâr-ı — 439; şerâre-bâr-ı — 1327; —ât 1433; —ât-i nâ-mütenâhiyye 1451; giriftâr-ı —ı bî-hisâb 183, 566n; —ı sârîye 1384

hasâret 41, 77, 85, 96, 199, 437, 449, 500, 508n, 566n, 1092, 1330, 1335, 1369, 1376, 1401, 1432, 1441, 1463, 1480; def'-i — 104; efgende-i hâk-i — 1370; hecme-engîz-i — 598; 'âde-i — 1413; ihdâs-ı — 1486; ikâ'-ı — 434, 1177; ilkây-ı âteş-i — 1275; îrâs-ı — 127, 131; îsâl-i — 507n, 1029, 1487; itâle-i akdâm-ı — 1407; kayd-ı endîşe-i — 1128; küllî — 342; lücce-i bahr-ı — 1336; mübtelây-ı — 303; mü'eddî-i — 543; pây-mâl-i hayl-i — 405; pây-mâl-i huyûl-i — 430; pâ-zede-i hayl-i — 293; şerâre-feşân-ı — 1502; şerer-i — 147; —dîde 567n, 577; —ı 'azîme 349, 496, 569n, 580, 581n; îsâl-i —ı bî-girân 502; — îsâl 1397, 1485; —ı günâ-gün 586; —ı külliyye 1027; —ı külliyye vukû'u 931; —ı mâliyyeleri 211, 220; îsâl-i —ı nâ-ma'dûd 499, 507n; tareyân-ı —ler 378; —ler 66, 69, 497, 577, 710, 800; —res-i merâkib 1283

hasbihâl 785, 805, 1240, 1328, 1364, 1388, 1399, 1418, 1427, 1501; 'akd-i encümen-i — 1398; dâ'ir-i dâ'ire-i — 343; —ı bâhiru'l-kemâl 660; —ı Fakîrâne 1246; —ı Muharrir-i perâkende-bâl 321; —ı Müverrih 873; —ı nâ-ma'kulû 1453; —ı perişân-şî'âr 1359; —ı 'ubûdiyyet-iştimâlleri 1299

hased 75, 299, 320, 738, 1045, 1509; dâğdâr-ı — 1255; dîde-i — 293; sûziş-i — 1257; tahrik-i erbâb-ı — 1330; —e-i fesede 116; —e-i fesedeleri 802; —ler 1243; şiddet-i kayz-ı —leri 1378

Hasekî 778, 779, 825, 913, 917, 1123, 1181, 1313, 1401, 1434, 1481; Hâssa — Ağa 1483; — Ağa 84, 355; —başı 1032; —ı mahsûs 824, 1315; meb'ûs —ler 333; —ler 176, 765, 1395, 1399; —yân 307; — yediyle 917

hasenât 644; —ı dehrîyye 569n, 581; —ı eslâf 517; — semti 525

hâsılât 106, 230, 740; 'âmme-i — 1237; — eseri 548; ülke —ı 999

hasîr; bast-ı köhne — 1195; efkende-i zîr-i — 1242; —e varınca tâlân 1247; —e varınca yağmâ 1247; bast-ı —pâre-i ikâmet 1248; — pâre üzere 613

Hasköy 143, 245, 966; — A'yânı 1258, 1260, 1261

Hâslar Mukâta'acılığ 45

hasm 94, 215, 231, 1061, 1443, 1446; eled-i — 1338; hücum-i — 252; ibrâz-ı tavr-ı —âne 257; —âne 304, 1395; —âne mücârât 1214; —âne tavr 1012; —ı cân 565n, 575, 1059, 1172, 1365, 1395; —ı cânları 1377; —ı eled 926; —ı kavî 250; —ı kavîleri 470; —ı mekkâr 47; —ı mukâbil 1446; —ın infi'âlinden 1445; — olanlar 989

Has-oda 748; —'ya çırâğıyyet 1031

hasret 549, 1076, 1320; ârzü-mend-i — 861; dîde-i — 431; ihâle-i nazar-ı — 825; küh-girân-ı seng-

i — 628; mevkî-i — 171; reşha-pâş-ı sirişki-i — 1152; tel-hâbe-i — 1411; terdid-i nigâh-ı — 1034; —gâh-ı vüzerây-ı güzün 130; —hürde 1480; —keş 1076, 1457; —keş-i dehân 1030; —keş-i deşf-i şuhûd 98; —keş-i eser-i 'amâr 578; —keş-i eser-i âbâdânî 578; —keş-i peşiz-i nâ-çiz 862; —keş-i rüy-i dinâr 378; —keş-i rüy-i dirhem 378; —keş-i zebân 1030; —keşide-i eslâf 1379; —ül-küttâb olan mesned-i mu'allâ-cenâb 534; —ül-vüzerâ' 141, 1486

Hassân bin Sâbit hazretleri 1503

hasta/haste 694; 'araz-ı maraz ile — 1048; —hâneler 1149; tâb ü tüvân-ı —i sıhhat-âmede gibi 1431; —lık 969; —mekânları 976; —mizâc 967

haşerât 79, 102, 134, 188, 322, 450, 606, 805, 807, 827, 1387; 'âmme-i — 1415; cumhûr-i — 1200; dirinti ta'bîr olunan tutma — 481; ecnâs-i — 858; giriftâr-ı dest-i — 1275; ma'şer-i — 1354; neferât-ı — 179; sürbe-i — 826; —ı A'râb 1306; —ı Arnabûd 1306; —ı bed-nihâd 601; —ı Bektâşiyân 1416; seleb-i —ı bî-gâyât 1354; —ı bî-gâyet 58; —ı eşkıyâ 183; cem'-i —ı firâvân 704; —ı firâvân 81, 1367; —ı gul-gule-rîz 1197; —ı hevl-engîz 1197; —ı kesîre 1077, 1410; —ı ma'hûde 1271; —ı mesfûre 179; —ı müziyât 293, 697; —ı müziye 1280; —ı müziye-i fikr 427; —ı müziye-i melâl 427; —ı müctemi'a 805; —ı mülhidîn 1033; —ı müstahikku'l-levm 805; —ı nâ-ma'dûde 1418; —ı neferât 1445; —ı şer-âyât 312, 428, 785; —ı şirret-'unvân 102; —ı ziyânkâr 1246; —ı mersûme 791; —ı mezbûre 795; —ı nâ-mah-sûr 1403; —makûlesi 303; —ü ehvâm 1325

hâşiye 1073

haşmet 527, 705, 834, 1320, 1505; debdebe-i — 745; edevât-ı — 103; erbâb-ı — 18; iktinây-ı mâye-i — 552; izhâr-ı — 856; hâ'iz-i — 956, 1371; kevkebe-i — 633; murabba'-nişin-i — 328, 1303; sâhib-i — 824; sandal-süvâr-ı — 121; sûret-nümây-ı — 688; velvele-rîz-i — 559; —ı bâhire 1302; —ı Şâhâne 1301, 1422; —lü Fransa İmperatoru 935, 985; —lü hürmetlü dostumuz 854; —lü râğbetlü dostumuz 853, 854; —lü, miknetlü ulu dostumuz 851; —nümây-ı ku'ûd 1186

haşyet 433, 484, 662, 715, 799, 1150, 1198, 1396, 1398, 1496; bâ'is-i — 278; fart-ı — 1397; garka-i — 1322; lertzîş-i — 1147; lertz-nâk-i — 882; mihmîz-zen-i bâregî-i — 1270; mücib-i — 224; —le muztaribü'l-bâl 1318; fart-ı — sadmesi 815

hatâ/hata' 656, 900, 911, 1045, 1238, 1263, 1318, 1397, 1509; mahz-ı — 1327; ser-dâde-i — 757; tarîk-ı — 747; müylarına — gelür 1101; te'vil eylemeyen —i fâhiş 1344; —i mühiş 1397;

—i mühre-i nâgehâni 309; —keş 1211; —lar 69, 1011, 1339; —pûş 744; —y-ı fâhiş 654

hatab 245, 1002, 1123; —ı kânûn-ı tuğyân 193; —ın çekisi 768; —makûlesi 768

hatar 1212; âsûde-i âsîb-i — 1392; 'ayn-ı — 1151; bâdî-i — 681; mücib-i — 1421, 1425, 1441; mü'eddî-i — 543; ser-dâde-i — 744; cây-ı — nâk 460

Hatâyiler 1395

hatem/hâtem 57, 829, 830, 833, 842, 936, 939, 1333, 1445; büyük eyâlet mührü ile — 613; imzâ-kerde-i — 454; nez'-i —i Sadâret 1197; —i Sadâret 115; —i sened maddesi 1333; —i Vekâlet 115, 120, 925, 1126, 1235, 1473, 1480, 1482; —i Vekâlet-i Tâc-dâri 922; —ler 833

Hâtem; —i zemân 1505; zemân-ı — 1505; fuyûzât-ı Pâdişâh-ı —hısâl 533

hâtûr/havâtûr 63, 94, 294, 377, 424, 436, 480, 573, 603, 626, 696, 751, 849, 983, 1102, 1214, 1254, 1433, 1498; ba'de su'âlî'l— 1378; berây-ı — 1479; binây-ı — 957; der— 1092; ferâğ-ı — 339; güşâyîş-i — 525; hadşe-i — 402; hayâl-hâne-i — 1157, 1318; istifâr-ı — 329, 1127, 1467; kesr-i — 1392; kîse-i — 426; levh-ı — 1344; murâ'ât-i — 1355; münkesirul— 594, 915; müteselliyü'l— 1232; perişân— 887; ri'âyet-i — 1099; safha-i — 1487; sahîfe-i — 519; su'âl-i — 985, 1027; şikeste— 846; tavnî-i — 572; —a 1048, 1308, 1475; —a gelmez 1432; —a gelür 1475; hayâl-hâne-i —a hutûr 1073; —a şübheler hutûr 990; —a-i sahîha 511; —a-i za'ife 39; —a 'idâmdan 294; —e-i hatîre 1036; —âzâr 931; şifte-i mutâyebe-i —güşâ 519; —güzâr 378, 425, 613, 1092, 1339, 1417, 1420, 1451, 1462; gulgule-i —hırâş 643; —hırâş-i intî'âş 246; —ı ashâb-ı safâ-âsâ 534; —ı 'âtır-ı Şehriyâr-ı sâhib-i me-fâhir 1514; —ı erbâb-ı müşâvere 96; —ı erkân-i devlet 250; —ı fâhir-ı hazret-i Şehriyârî 1436; —ı fâhir-ı hakâyik-dânîleri 1475; —ı fâhir-ı hazret-i Cihândârî 1502; —ı fâhir-ı Husrevânî 1230; —ı fâhir-ı hümâyûnları 1288; —ı fâhir-ı Mülûkâne 1179; gonçe-i —ı fâhirleri 1174; —ı fâtra lâyihi 908; —ı hâh 1250; ist-içlâb-ı —ı hafîrleri 1158; —ı hıyânet-mezâhirlerine hutûr 798; —ı Muharrir gibi 1217; —ı mızı ist-içlâb 1420; —ı münkeşif 1420; —ı mütesellî 1420; —ına elbette hadşe 665; hem-hâbe-i —ı nâ-fercâm 421; kimsenin —ına hutûr 688; —ına hutûr edüp 1050; —ına kat'â rehyâb-ı hutûr 1387; —ına ri'âyet 235, 1112, 1499; —ı vükelây-ı zemân 1093; —ı yârân 1474; —ı istinâsî 785; —lar 371, 1051; gubâr-ı hadşe-i —ları 920; hayâl-hâne-i —ları 668; menviyy-i —ları 270; merâsim-i pürsîş-i —ları 1442; ri'âyet-i —larına i'tinâ 1098; —larına gelmez 839; —larına hutûr 1255; —larına

ri'âyet 261; — larına sâ'irden efzûn ri'âyet 496; ri'âyet-i — merâsimi 1094; — nişân 843, 1093, 1228, 1461; — nişân-ı bende-i bî-nişân 538; 'alka-i dâmen-i — olacık hâr 1372; — peyvest 1152; — su'âliyle 1009; — şiken 881; berây-ı — şiveleri 911; — u göğüle ri'âyet olunmayup 243

hatib 111; — Efendi 320, 1244; — i hoş-nevâ 1455; — i kabîle-i 'Arab şivesinde 1399; — i suhan-ver 30

Hatîb Bağdâdî (Hatîb-i Dimeşkî) 20

Hatîb-i Dimeşkî 20

Hatîb-zâde Efendi; bk. Mehmed Efendi (Hatîb-zâde, Seyyid, Edime Kadısı, Kazâ'-i Mekke-i mükerreme)

Hâtîmetü'l-enbiyâ'; bk. Muhammed (Hz.)

hatm-i hâcegân 144

hatt 1073, 1173, 1183, 1252, 1343, 1510; celî ve gubârî — 1488; hüsn-i — 1223, 1488; irsâl-i — 207; irtikâb-ı külfet-i — 1184; meşk-i — 151; pirâyeş-pezir-i — 221; — i 'anber-sirişt-i letâfet-makrûn 1302; — i butlân çekmek 1096; — i butlân-keş-i hükümet-i Kâdî-i Sedûm 1478; — i Cihân-bânî 1304; — i eskâl-i şe'âmet-en-câm 433; — i makramıt 48; — i merkûm 764; — i rahl-i nüzûl 941; — i reyhân 1509; — i ri-hâl 1431; — i ri-hâl-i ârâm 1033; — i ri-hâl-i karâr 288; — i ri-hâl-i kesâfet 439; — i sikâl-i nüzûl 943; ekîd — i şerîf 1168; mazzâm-i — i şerîf 917; şedîd — i şerîf 1168; — i şerîf 359, 504, 764, 834, 845, 922, 1048, 1173; — i şerîf keşîd 1334; — i şerîf-i hikmet-redif 228; — i şerîf-i meb'ûs 913; — i şerîf-i mezkûr 917; — i şerîf-i Şehriyâr-i satvet-mu'tâd 452; — i şer-ifleri 1489; meşk-i — i ta'lik 1488; — i ta'lik 149, 1488, 1490; — i ta'lik-i dil-ârâ 1223; — i Tersâ gibi 646

hatt-ı hümâyûn 27, 34, 37, 64, 75, 175, 203, 207, 215, 273, 325, 334, 461, 475, 595, 651, 764, 787, 789, 792, 797, 799, 816, 824, 826, 829, 836, 840, 845, 913, 917, 922, 925, 1041, 1048, 1159, 1182, 1184, 1190, 1194, 1219, 1482, 1499; beyâz üzere — 301; mufassal ve müşebba' — 763; sudûr-i — 181; telhîs bâlâsına keşîde olan — 1489; — i ibrâzi 828; şeref-rîz-i safha-i sudûr olan — i celâdet-mahşûr 1494; — i Cihân-dârî 453; — i kerâmet-meşrûhları 359; — i kerâmet-nisâr 832; — i nüvâziş-makrûn 1054; — i nüvâziş-nümûn 1121; — i Pâdişâh-ı heft-iklîm 1404; — i şeref-bahşâ 178; — i şeref-üslûb 913; — i şevket-makrûn 107; — i zafer-makrûn 463; — lar 231, 1212, 1238; — şeref-sudûr 841

hatt-ı istivâ; mâverây-ı — 1284

Hatun 1418; — cenâzesi 506

havâdis 9, 20, 37, 121, 165, 175, 298, 342, 354, 372, 379, 392, 397, 402, 408, 478, 617, 654,

662, 734, 765, 777, 891, 915, 1080, 1106, 1111, 1117, 1123, 1132, 1145, 1147, 1307, 1340, 1342, 1346, 1387, 1425, 1486; galeyân-ı — 778; istişam-ı — 889; istînâs — i 341; mahall-i — 54; menşe'-i — 1307; mevâlid-i — 743; nakl-i — 1041, 1095; neşr-i — 523, 1424; sâmi'a-res olan — 786, 1134; —ât 1107; —ât-ı nâ-fercâm 453; —ât-ı sahîha 174; sûret-i — 845; gûş-zede-i —cüyân 1340; bidârî-i — en-dîşesi 428; hüccet-i mezbûre — i 842; — i 'acîbe 732; — i Âsitâne 1306, 1307, 1316; — i âtiye 97; — i Avrupa 340, 1108, 1131, 1133, 1147, 1337, 1463, 1484, 1492; — i beliyyât 672; — i beşi'a 743; — i dakîka 797; — i dehr gibi 700; mânend-i — i dehr-i dâhir 644; harâm-zâde-i — i ferdâ 801; sademât-ı — i günâ-gün 669; — i günâ-gün 778; — i hâdise 1289; — i hafıyye 739; — i harîm 1387; — i 'Irâkıyye 1366; — i kevnıyye 27, 1428, 1463; — i kevnıyyeden zâhil 1379; — i mesmû'a 1339; — i müdhîşe 423, 609; — i mülimme 276; — i münteşire 1307; — i mütenevvi'a te-haddüsü 906; âzâr-ı hâr-ı — i rûzgâr 1232; — i seferıyye 1083; — i semâviyye 147; — i şeni'aya istidlâl 942; — i tâkat-rübâ 1384; — i yevmiyye gibi 1353; — i zemân gibi 1143; — takrîr 943

havâli 49, 51, 56, 61, 67, 69, 78, 82, 85, 90, 93, 97, 102, 126, 130, 147, 167, 169, 178, 186, 213, 260, 280, 289, 292, 293, 298, 303, 307, 311, 313, 385, 393, 397, 400, 418, 422, 425, 427, 433, 468n, 473, 479, 498, 507n, 566n, 580, 598, 603, 626, 627, 629, 633, 662, 665, 697, 703, 787, 815, 827, 875, 938, 946, 965, 968, 973, 991, 1029, 1045, 1077, 1085, 1092, 1105, 1145, 1223, 1241, 1261, 1265, 1267, 1274, 1307, 1369, 1387, 1396, 1405, 1413, 1421, 1425, 1435, 1465, 1480, 1493, 1513; — ahvâli 431, 460; — ehâlisi 144, 172, 1075, 1406; — gerd-i emelleri 839; — gerd-i niyyetleri 839; — i Basra 49; havâli-i — 758; havâli-i — 175; havâli-i — 924; havâli-i — 1063; — i gûş-i kabûl-i 'uküllerine yol bulmayup 734; — i harîm 108; — i İslâmbol'a münteşir 1367; — i İslâmbol'a şâyi' 1367; — i İstanbul 1180; — i kal'a 170; — i lisân 924; — i mezbûre ehâlisi 712; — i Mısır 97; — kerd-i zamîr-i safvet-şi'âr 425; — nin ahvâli 139; — sükkâm 1426; — umûru 80

Havâric 64, 139, 614, 674, 822, 1310; istîlây-ı — 607, 615; muzâyaka-i — 82; müdde'ây-ı — 377; Re'is-i — 609; serkeşân-ı — 188; şecere-i habîse-i — 616; tebe'a-i — 377; 'usât-ı — 186; —'den tathîr 1308; — gâ'ilesi 1345; usûl-i — i bed-millet 56; — istîlâsi 1035; — kabzasına giriftâr 742; gürûh-i — i hızlân-me'âl 376; hayl-i müsteclibü'l-veyl-i — i nâ-fercâm 1280;

—i nâ-sâz 140, 1280; —i Necdiyye 1234; —i Necdiyye husûsu 1073
havâss 33, 627, 736, 781, 846; ‘âmme-i — 540, 909; elsin-e — 1131; hademe-i — 748; ta'n-ı — 890; — beynine fâş 764; —i ehl-i İslâm 540; —i Enderûn-i hümâyûn 830; —i garîbe 892; —i gılmân 1388; —i huzzâr 790; —i İslâm 222, 543; ehass-ı —i kurenâ 750; —i kurenâ 677; —i mukarrebîn 1098; —i müte'allikâtu 597; ehass-ı —ından 929; ehass-ı —i Şeyhulislâmî 834; —i Vezâret 884; —i Vezîr 1362; —i ru'ûs ü mer'ûs 1217; ehass-ı — olan Pâdişâh-ı me'âlî-ihtisâs 649
 Havâss; — tarafı 72
 Havâss-ı refî'a; — Kadısı 172; — Kazâsı 89, 142, 409, 955, 1438
havâşî 93, 180, 1212; min ehass-ı'l— 78; tevfir-i — 722; —i bî-vefâyân 1316; —i mevâşî 179; — ye ismâ' 765
hâven 82; nihâde-i — 240
havene 80, 1373; hayl-i — 728; —i bed-dil 326; kâffe-i —i bed-hâhân-ı Devlet-i ebediyü'l-kıyâm 467; —i bed-peymân 138; —i devlet 831; —i dîn 831; —i Enderûn 958; —i Fir'avniyân 34; —i hûn-girifteler 80; —i melâ'in-i habâset-deydene 440; pişvâları olan —nin itâresi 1407
 Havernak; nümüne-i kasr-ı — 869; nümüne-i — serîr 865
havf 433, 484, 521, 662, 705, 715, 799, 896, 949, 1075, 1181, 1191, 1198, 1203, 1212, 1398, 1462, 1496; dem-beste-i — 1417; efsürde-i mengene-i — 1077; erbâb-ı — 896; fart-ı — 1397; garka-i — 1322; ilkây-ı neşîmen-gâh-ı — 814; lerziş-i — 1147; lerz-nâk-i — 882; mihmîz-zen-i bâregî-i — 1270; mübtelây-ı teblerze-i — 1194; send-i âteş-i — 1102; serpençe-i — 1271; —a teba'iyet 1158; lerziş-i —i bî-hisâb 1284; —i cân 128, 714, 763, 926, 933, 1469; —i cezâ 101; —i Hudâ 40, 137, 1275, 1362; —i sadâret 763; —i ser 714; —i şemşîr-i cünûd-i 'Osmânî 223; —i şemşîr-i İslâmiyye 222; —i zâbitân 1271; —la muztaribü'l-bâl 1318; —nâk 965; fart-ı — sadmesi 815; tarik-ı — ü hadçe 59; bî-şâ'ibe-i — ü hatâr 1215
havlû; 'arsa-i — 1469; — sâhası 574, 1469; —yi câmi' 1245; —yi hâne 1417; —yi harem 1388; —yi hayâtдан def' 1389; —lar 1397; — nun ortası 835
havsala; teng— 706; —gîr-i iktinâ 1352; —gîr-i zabt 1352; —i Âsitâne 1372; —i Devlet-i 'aliyye 1059; —i Devlet-i 'Osmâniyye 820; —i emel ü âzı 1472; —i ezhanları 269; —i gayret-i sâdikânesi 821; —i hâme-i ta'rif 980; —i hamîyyet 134; —i hamîyyetleri 329; —i hâzime-i hayr-hâhân-ı İslâmiyye 327; —i hazm

919; —i hırs-ı dünyâ-perestân gibi 1222; —i iktidâr 17; —i imkândan beder 691; —i İslâm 326; —i makdûr 153; —i mesned-i Vekâlet 1434; —i mi'de 1404; —i nazzâreyi serşâr 1191; —i Şehr-i İstanbul 460; —i tâb-ı hisâb-ı hüssâbdan hâric 1319; —i takrîr 535; —i tehammülden birün 1156; —i tehammülden hâric 654; —i teng-zürefânesi 605; —i vesî'a-i zemân-i merhûn 375; —i vüs' 153; tâb-ı teng-mâye-i —sı 1038; —sından birün 839
havz; —i 'işret 1377; —i deryây-ı şehvet 1364; —i garîb-i nev-bünyâd 1222; —i lücce-i 'îş u 'işret 1477; —i mezkûr 1222; —i musaffây-ı âşâyışleri 434; —i râz 371; —i serire 371
hayâ 651, 1362; bî— 574, 1496; girîbân-ı — 330; pes-endâz-ı taylesân-ı şerm ü — 803; sûret-i — dan hâlî 1496; — etmemek 528, 1468; rezil ü bî— küştenî 1074; selîta-i bed-reg u bî—lar 1138; ahdâs-i bî—ları 910; bî— makûlesi 1422; hayâdid-i —nâ-dîd-i mesfûre 183
hayâl 548, 815, 1117, 1132, 1193, 1327; dûran-dûr-i — 1341; güncâyış-pezir-i huzâne-i — 862, 865, 1358; hatîre-i — 1456; nakkâd-ı — 857; sahîfe-i — 90, 1087, 1193; takvîyet-bahşây-ı — 1264; zebâne-i — 1316; —bâz gibi 1055; —bâz-ı şu'bede-gâh-ı mefsedet/mekr 287; —bâz-ı şu'bede-perdâz-ı dehr-i bukalemûn 919; sûret-i —bâzi 1191; —bâzlar 1380; —e gelmez 1432; —hâne-i belâdet-âşiyânelerine 1255; —hâne-i fesâd-âşiyânesi 1453; —hâne-i halel-âşiyâneleri 1380; —hâne-i hâtır 1157, 1318; —hâne-i hâtırâ hutûr 1073; —hâne-i hâtırâları 668; —i fâsîd-misâl 1145; tîğ-i — ile tonluklar kesüp biçerek 1122; —i sakîm 1397; —i zıll mesâbesinde 794; sevâd-ı —kerdesi 1078; şûrbây-ı —ler 440; zevrakçe-i —leri 492; —lerine gelmez 839; dest-gâh-ı —perdâzide bâfte 788
hayât 236, 597, 822, 1202, 1235, 1265, 1290, 1330, 1332, 1415, 1495; 'arsa-i — 1431; âvâre-i sahrây-ı — 1500; bâb-ı — 797; bâ'is-i — 837, 873; bâ'is-i temâdî-i — 136; bâr-ı — 595; câme-i — 321; dekkâka-i binye-i — 593; evâhır-ı eyyâm-ı — 597; eyyâm-ı — 126; firâz-ı bâm-ı — 1349; gulû-yi — 944; habl-i — 66; hadîd-i — 170; hâk-i — 129; havze-i — 183; hîrâmân-ı gülşen-i — 1048; hûs-ı ma'kıl-ı — 1181; hitâm-ı enfâs-i — 478; hitâ-ı — 69; idâ'-ı mâdde-i — 1228; ifâza-i — 1415; inhilâl-i 'ukde-i — 380; ibkây-ı mühce-i — 1058; kâlây-ı girân-behây-ı — 817; kârre-i — 172; kâşâne-i — 1234; kayd-ı — 226, 687, 1057; kesimli olan câme-i — 1204; kulle-i — 704; libâs-i müste'âr-ı — 181; livây-ı — 558; mâdde-i — 589, 1390; mahfil-i — 555; mansıb-ı — 200; mesned-i — 868; meşri'-i — 540; milket-i — 1365; mücib-i kasr-ı — 637; mühre-i — 109; nâm-ı — 35; ni'met-i — 553; nisâb-ı — 308;

râh-ı — 585, 1500; ramak-ı — 507, 780, 1390; sâha-i — 547, 1354; sâz ü selb-i — 1123; sicill-i — 130, 737, 1072, 1465; sırâze-i divân-ı — 1509; tâ'ir-i — 1366; tayy-ı bisât-ı — 1478; tekmîl-i müddet-i — 1236; tenfis-i — 164; terk-i kâr u bâr-ı — 52, 1131; teslîm-i vedî'a-i — 748; vasf-ı — 534; vesîle-i — 85, 754; âb-ı — âsâ 1511; ma'kıl-ı — dan beder 477; ma'kıl-ı istikbâr 707; nisâb-ı — dan bî-nasîb 665; havlu-yi — dan def 1389; gülû-yi — dan ma'dûm 1457; — dan me'yûs 1397; raht-çîn-i mansib-ı — ı bî-bekâ 1478; vâye-i — ın câvidânî 1287, 1300; âb-ı — gibi nâ-yâb 144; burc-i beden-i — ı bî-sebâtı 1455; bâ'is-i — ı ebedî 1289; — ı ebedî 86; mâdde-i — ı habâset-simâtı 1075; âb-ı — ı kurudur 1038; — ına igtirâr 1419; — ından fâkıdu'l-halâve 529; raht-ı — ım târâc 1384; — ı sermedî 16; — ı tâze 322, 732, 1309; — lar 560, 1231; bünyâd-ı — ları 703; habl-i verîd-i — ları 701; sâz ü selb-i — ları 441; sermâye-i — ları 200; livây-ı — larını ley 1394; beyne'l- — ve'l-memât 816

Hayâtü'l-hayevân ('Aşkî'nin) 1510

Hayber; feth-i — 20, 1309; Yehûd-i — 20

Haydar; harb-ı — âne 442; savlet-i — âne 1395; — âne 1284; rahik-ı — î 674; — î ceng 442; tûğ-i — î çaldılar ki 1395; tûğ-i — î-i zülfe-kâr-âsar 500, 508n; — şecâ'at 1297

haydûd 183, 184; — luk 183; — revîş 328

hayme 567n, 578, 1069, 1142, 1185; mansûb — 1444; — içinde 209, 1185; — güzîn-i ikâmet 1326; — ı a'dây-ı dîn 605; — ı beden 66; dama taşları gibi hâlî — ler 1068; — ler 1142; — zen-i ikâmet 1184; — zen-i karâr 208

hayr/hayır 370, 498, 529n, 573, 581n, 664, 694, 1113, 1361, 1413, 1440; bî- — 1313; du'ây-ı bi'l- — 1279; haber-i — 934; mahz-ı — 356, 683, 1179, 1206, 1300, 1473; mü'eddi-i — 576; müntic-i — 924; — a fâl 504, 1434; — 'ameli 911; menba'-i zülâl-i — ât 144; müstemil-i — ât 540; tarîk-ı — ât 828; — âta sâ'î 517; e'âzım-ı — ât-ı mebrûreleri 1222; — ât semti 525; — dan gayrısı me'mûl 875; — dâ'ir 817; — du'â 30, 152, 503, 1244, 1218; — du'âlar 503, 1218, 1239; — endîşân 313; — endîşân-ı Saltanat 182; sûret-i — hâh 1081; — hâh 750, 754, 763, 777, 795, 821, 859; — hâhân 859, 1047, 1163, 1385, 1423; ber-vech-i — hâhâne 630; — hâhâne 628, 1163; — hâhâne iş'âr 356; — hâhâne sevk 1378; — hâhâne terğîb 1378; — hâhân gürûhu 1102; — hâhân-ı devlet 566n, 575, 1173, 1251; — hâhân-ı Devlet-i 'aliyye 278, 315; — hâhân-ı Devlet-i 'aliyye gibi 1305; — hâhân-ı Devlet-i ebed-intimâ 331; — hâhân-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikbâl 859; — hâhân-ı dür-endîşân 557; — hâhân-ı Saltanat 278; — hâhân-ı Saltanat olan zevât 1327; — hâhân

makûlesi 1054; — hâhî kalîl 777; — hâh lisânından istimâ' 763; — hâh-ı bâ-intibâh 1225; — hâh-ı Pâdişâh-ı İslâm-penâh 963; — hâh-ı savb-ı Saltanat 713; ibrâz-ı sûret-i — hâhî 1162; — hâhî-i devlet melekesi 563; — hâhî-i dîn melekesi 563; — hâhîlik 1339; — hâhları 449, 795; — hâhlık 277, 1153; — hâhliklar 398; du'ây-ı — hizmeti 1233; — ı 'azîm 1049; — ı bî-irtiyâb 1327; — ı câri 1223; — ı cüz'î 1139; müstevcib-i — ı kesîr 274; — ı kesîr 295; ma'nevî — ı müstelzim 488; — ile yâd 1505; maslahat-ı — iyye 218, 1443; netice-i — iyye mülâhazası 307; — iyyet-i 'âkıbet 694; — iyyet-i ser-encâm 801, 1402; du'ây-ı bi'l- — lar 504; — lu 362, 456, 482, 622, 650, 1084, 1116; — lu fursat 619; — lu musâlaha 'akdi 1085; resîde-i hadd-i hitâm-ı — me'âl 315; — sandığımız umûr 572; — timsâlinde 573; — u meberrât 21; — u'l-fâl 1441

Hayrabolu 178; — Kal'ası 178; — Kazası 179

Hayreddîn Paşa Medresesi Müderrisi 955

hayret 1113; dem-beste-i — 179, 1417; dest ü pâzen-i lücce-i — 1309; dūçar-ı — 227; engüşt ber-dehân-ı — 278; fart-ı — 433, 806; gark-âb-ı lücce-i — 140; gavta-hâr-ı bahr-ı — 795; gavta-hâr-ı — 1245; gavta-hor-ı bahr-ı — 429; halâb-ı — 428, 957; hufra-ı — 1073; îrâs-ı — 1166, 1268; istilây-ı ebhîre-i — 1307; istilây-ı — 580; lerze-fiken-i — 545; mücib-i hayret 825, 890; muztarib-nişîn-i peygüle-i — 1267; riş-hâr-ı — 1124; sebbâbe-gezây-ı — 865; ser-be-zânû-yi — 198; vâ-mânde-i mevkîf-i — 905; — 'arız 1068; — istî'âb 1413; — istilâsı 1398; — bahş 1222; hâdise-i — bahşâ 480; — bahş-ı huzzâr 748; — bahş-ı kulûb-ı şeyh u şâb 1055; — bahş-ı muharrir-i Hakîr 696; — bahş-ı sevâmî-i müstemi'in 1471; — bahş-ı 'ukul-i şeyh u şâb 1284; — bahş-ı ulu'l-elbâb 39; sûret-i — endâz 793; minvâl-i — endûz 1186; — engîz evzâ'-ı 'acibe 1462; — fezây-ı ehl-i şu'ûr 798; — keşân-ı İslâm 200; — nümûn 1360; — zede-i 'ilm 1257

Hayrıyye-i Nâbîye nazîre 1509

Hayrî Efendi (Kethudâ, Kilis ve A'zâz Mukâta'ası) 665

Hayrî Efendi (merhûm, esbak Kethudâ) birâderi 881, 1337, 1495, 1496

Hayrullah Efendi (Re'îsü'l-etibbâ') 171

haysiyyet 181, 333, 630, 655, 909, 910, 1472, 1503; düşmen-i ehl-i — 873; düşmen-i — 1050, 1073; ehl-i — 336n, 594, 1380, 1504; erbâb-ı — 594; hâ'iz-i — 1158; kayd-ı — 718, 1510; menşûr-i — 109; sâhib-i — 334, 336n, 525, 819; ser-mâye-i — 688; temgâ-zede-i kabûl-i ashâb-ı — 590; ehl-i — düşmeni 594; — ı 'ilmiyye ciheti 1073; — ı müteşahhîsân 161

haytalıktan üremiş 1355

hayvân 685; sûret-i beşerde bulunan birtakım — 224; boynuzlu —ât 992; —ât 197, 240, 299, 675, 689, 1105; hod-ser — gibi 684; —i nâhik 1417; —i sâhil kısmı 1137; mâ-bihî'l-ımtiyâz-i cins-i —i 1488; mezâkk-ı —i 121; —larını otarup, perveriş 1349; —larını perveriş 1348; lezzât-ı —ıyye 896

hayyât; — gibi bekâ'ı 1365; — gibi istikrârı 1365

hayye 1247; — gibi 785; —mezâklar 183; — misillü 322

hayyetü'l-vâdî (ya'nî derebeyleri) 1454

hazâ'in 101, 705, 894; ihtizân-ı — 1435; itlâf-ı — 97; sarf-ı — 615, 659; —i âmâlleri 245; cem'-i —i bî-gerân 1067; cihân cihân —i bî-gerân 1229; —i bî-gerân 471, 1318, 1421; —i bî-şümâr 477; —i dürr ü güher-i Merkad-i mutaher'i 1032; —i emkine 893; —i Enderûn 226, 687; —i ezmine 893; —i hümâyûn 1306; —i 'Osmâniyye 1156

hazar 828, 1162; eyyâm-ı — 234, 688; hâl-i — 223; kazıyye-i — 221; râhat-ı — 773; vakt-i — 225, 685; — ashâbı 958; —i tâ'ifeleri 641; kesâlet-i —ıyyet 658; mânde-i mersây-ı —ıyyet 242; refât-ı —ıyyet 222; tavr-ı —ıyyet 543; —ıyyet 1143; —ıyyet hâleti 546; —lar 699, 1400, 1479

hazele 757; bir alay — 791; ekâlîb-i mütelehhiye-i — 902; —cesine dil-âzâr 881; —cesine harf-endâz 881; —i eşkiyâ 1274; —i nâs 110; —nin cem'ıyyetleri 781; —sîret 1157

Hazer; Bahr-ı — 546; Bahr-ı — semtleri 294

hazîne 127, 132, 157, 194, 226, 620, 627, 629, 632, 687, 724, 758, 863, 952, 1053, 1106; âbâdânı-i — 629; huluvv-i — 860; küşe-i — 1306; taklîl-i — 161; — Baş-yazıcılığı 86; —bend 127, 1053, 1426; —dâr 145, 169, 170, 184, 366, 367, 712, 1123, 1312, 1427; —dâr Ağa 325, 516, 922, 926, 1123; —dâr-ı hazret-i Tâcdârî 1123; — hazîne 1359; — hazîne muhallefât 824; —i 'âmire 41, 262, 1435; —i âz 209; mâlik-i —i bî-gerân 857; —i bî-gerânde konmak 823; —i bî-hadd 628; —i Bîrûn 227; —i derûn 139; —i dinârı gibi 428; —i diremi gibi 428; —i Enderûn 1306; —i girân-mâye 116; —i hâssa 1305; —i hâssa-i İlhanî 627; —i hırs 209; —i hubûr 590; —i huzûr 590; Kethudây-ı —i hümâyûn 982; —i hümâyûn 249, 537, 692, 1047; —i hümâyûnları 1306; —i İrâd-ı Cedîd 227; hazîne-i —ları 1211; —i mersûm 1363; —i metrûkât 1305; —i mevhu-me 378; emvâl-i —i mîrî 226; —i Mîrî 58, 227, 687; —i îsâli 1056; —i tasavvur 839; —i temellük 93; —i zahire 249; — Kethudâlığı 803, 880; — Kethudâsı 759, 804, 880, 1163, 1304, 1312; — Kethudâsı-yı sâbık 1037; — Kitâbeti 531; —ler 385, 978; selâfîn-i dîrin —leri 1305; —lik emvâl 1403; —lik eşyâ 1403; —mânde 1252, 1335;

— Vekâleti 1123; — Vekîli 749, 1163, 1184; — Vekîli kertesı 516

hazm 441, 565n, 1157, 1394; ashâb-ı — 685; havsala-i — 919; kâ'ide-i — 174, 427, 1191, 1394; kazıyye-i — 440; merâsim-i — 174, 199; nezd-i ashâb-ı — 225; resm-i — 233; şart-ı — 1474; tarîk-ı — 1172; — ederek sükût 821; — erbâbı 906; — etdirmek düşvâr 876; —i güc 1435; —i havsala-i cenâb 1448; —i kâbil olmayup 605; — olunmayacak 1428; — recâsiyle 957

hebâ 658, 1047, 1320; beydây-ı — 249; giriftâr-ı eydî-i — 1156; hem-seng-i — 931; hevây-ı — 1416; reh-rev-i mehleke-i — 467; sebeb-i — 1210; sühte-i âteş-i — 1406; 'urza-i — 1372; 'urza-i nâr-ı — 1403; 'urza-i —'en mensûr 706; üftâde-i dest-i — 238; beydây-ı —ya 691

Hecer nâm belde (Karâmita'nın ârâm-gâhları olan büldândan) 49

hecme; —endâz 479; —endâz-ı batş 1196; —endâz-ı şiddet 1196; —engiz 1132, 1138, 1394; —engiz-i hasâret 598; —i cân-şikârları 1231; —i gejdüm ü mâr 322; —rîz 308, 1063; —rîzân 1157; —rîz-i duhûl 1200; —rîz-i iktihâm 375, 1200; —rîz-i satvet 435, 1367; —rîz-i savlet-i şîrâne 441; —ye âgâz 320

hedâyâ 105, 165, 182, 185, 220, 495, 606, 614, 707, 718, 966, 1004, 1109, 1134, 1339, 1342; 'arz-ı — 182; çevre misillü — 983; katâr katır makûlesi — 1242; mashûbu olan — 1342; —surraları 1470; — takdîmi 185, 1467; —y-ı 'azîme 413, 707, 1346; —y-ı behiyye 293; —y-ı behiyye-i Şâhâne 1186; —y-ı behiyyeleri 368; —y-ı bî-gerân 105; —y-ı dil-keş merâsimi 721, 728; —y-ı fâhire 1338, 1341; —y-ı girân-behây-i Hidivâne 1158; —y-ı girân-behây-i şu'ür-engiz 747; —y-ı hayret-nümûn 274; —y-ı hümâyûn 274, 364, 366, 965; —y-ı Mülûkâne 277, 1110; —y-ı mürettebe-i günâ-gün 965; —y-ı Pâdişâh-ı Cem-hadem 364; —y-ı Şâhâne 966; —y-ı şevket-makrûn 363, 369

heder 249, 346, 658, 701, 826, 862, 1047, 1156, 1320; giriftâr-ı eydî-i — 1156; hâric-i hadd-i — 1372; küşte-i mühre-i — 1062; küşte-i sikkîn-i — 1138; küşte-i tîğ-i — 779; sühte-i âteş-i — 1406; 'urza-i — 1372; dem-i —misâl 27; — ü cubâr 932

hedıyye 368, 713, 984, 1099, 1107, 1109, 1111, 1244, 1341, 1342, 1343, 1346, 1352, 1391, 1447, 1470, 1498; 'arz-ı dest-âviz-i hedıyye edenlere liyâkat/münâsebet 958; —i behiyye 1121; —i behiyye-i Şâhâne 1109; —i kübrâ 541; —i Pâdişâh-ı rub'-meskûn 1121; —i seniyyeleri 1110; —ler 366

hedm 553, 971, 983, 1022, 1032, 1091, 1389, 1397, 1456; —i binây-ı musâfât 582; —i binây-ı sulh 582; —i esâs 1262

helâk 49, 67, 99, 167, 309, 389, 512, 721, 727, 814, 1023, 1100, 1103, 1156, 1246, 1274, 1339, 1392, 1427, 1465, 1485; *berbâd-ı sadme-i* — 1146; *girdâb-ı hevl-nâk-i* — 1364; *hâk-i* — 1406; *hecme-rîz-i* — 1247; *huddâm-ı* — 817; *hücum-i gumûndan* — 1419; *ihtiyâr-ı* — 1388; *kavm-i müstahikku'l-* — 49; *mücib-i* — 1137, 1421; *müşrif-i* — 1171; *pes-mânde-i zîr-i türâb-ı* — 1264; *reh-peymây-ı vâdi-i* — 1265; *resîde-i derece-i* — 1378; *üftâde-i hâk-i* — 665; *üftâde-i hufrâ-i* — 708; *üftâde-i ma'raz-ı* — 1273; *varta-i hevl-nâk-i* — 958; — *fi'l-mülûki ve'r-ru'esâ'* 942; — *i nefis* 1389; *bîm-* — *i zehre-terâk* 905; — *rûtbesi* 890

helâl 54; *âb-ı* — *âsâ* 42

helat 1002

Helsberk [=Heilsberg, Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalığı dâhilinde] *Karyesi* 1017

Helün boya damarları 991

Helüm Voyvodalığı (Nemçelü'ye tâbi) 991

hem-pâ 810, 883, 902, 1061, 1078, 1251, 1259, 1327, 1386, 1390; — *lar* 614, 1177, 1181, 1188, 1421, 1463; — *laryâla* *muvâfakat* 804; — *y-ı murâfakat* 611; — *y-ı râh-ı şekâvet* 838; — *y-ı tarîkı olan yârân* 1196

hemşîre 328; — *ne tesâdüf* 1076

hendek 635; *'amîk/'arîz* — 973; — *divârları* 1010; — *hafri* 79, 216; — *kat-ı* 196; — *misillü elzem şeyleri* 967; *kebîr* — *ler* 970; — *ler* 149, 1010; — *lerin tathîri* 1493; — *lerin tesviyesi* 1493

hendese 537, 986, 1488; *fenn-i* — 555, 556, 1222; — *dakîkaları* 1221; — *hâne* 1222; — *hâne misillü âsâr-ı mehâsin* 692; — *hâne Nezâreti* 1222; *kâ'ide-i* — *ıyye* 247, 1012; *âsâr-ı tab'-ı* — *kârî* 1221; — *kârî tabyalar* 486; — *kârî-i sipîhr-i sanâyi'* — *perver* 784; — *ta'limiycün* 973; — *tah-sîli* 245

her-çi-bâd-âbâd; — *güyâ* 310; — *velvesine iştidâd* 768

Heravjed [=Hranice?, Beç-Krakow arasında] 981; — *Karyesi* 982

Herbert/Hertbert, Baron dö [=Herbert, Nemçe Elçisi, kâfir-i düzah-me'âb] 210, 351, 566n, 568n, 579

herc ü merc 1365, 1425; *berhem-zede-i* — 674; *hengâm-ı* — 1392; — *'alâmâtı* 1233; — *âsârı* 1154; — *emâreleri* 1307; — *hey'*etini bulacağı 1415; — *i bi-sâmânî* 891; — *i memleket key-fiyyeti* 1294; — *sûreti* 1197

Hercher (Baron M. de Hertzberg Prusyalı Minister) 74

herem 243; *'illet-i* — 912; *mübtelây-ı samem ü* — 804; *sadme-i* — 957; — *derecesine bâliğ* 1355; *istilây-ı* — *i mufrut* 1356; — *sebebi* 681

Hersek; *Livâ'-i* — 1428

Hersek ve Brenc [=Princeps Elector] 854

herze 1183; — *çâne* 1499; — *çâneler* 1385; — *de-hân* 820; — *derây-ı nekbet* 1269; — *feşân-ı hezeyân* 1462; — *gerd-i vâdi-i dalâl/hızy* 355; — *gerdân-ı sefeh* 902; — *gerdân-ı sefele* 902; *kû-be-kû* — *gûlar* 1380; — *güy* 881; — *güzâr makûleleri* 361; — *i cânsûz* 450; — *kâr* 885, 931; — *kârân-ı ehâlî* 1394; — *kârların sikleti* 1468; — *kâr takımları* 791; — *kârâne hezeyân* 624; — *kerd-i girîve-i bağı/hılâf* 311; — *kirdâr* 1372; — *leri kâti'* 1460; *lisâna gelmez* — *ler yeyerek* 814; — *püyân* 1387; — *revîş* 1376; — *rüyete hirmân* 1259; — *vekil* 786; — *vekil-i kâ'inât* 1163; — *yemek* 1374

Heşt Behîşt nâm târîhinde 1216

hevâ 520, 738, 840, 991, 1359, 1446; *cevdet-i* — 75; *dest-i* — 102; *dimâğ-ı* — 1475; *evc-i* — 1389; *erbâb-ı* — 80; *esbâb-ı* — 654; *istifây-ı* — 329; *mevki'-i* — 75; *muvâfik-ı* — 608; *rüy-i* — 606, 1147, 1321, 1390; *ser-be-* — 113, 312, 520, 931, 1405, 1422; *serdî-i* — 1013, 1442; *silsile-cübân-ı* — 547; *şedîd* — 494; *su'le-nümây-ı cevvi-i* — 1384; *tebdîl-i* — 636; *tebeddül-i* — 805; *'unsur-i* — 518; — *be-gâyet gâlib* 525; *vefret-i* — *dâr* 704; — *dâr* 747, 1130; — *dârî-i zümre-i esrâr* 1427; — *dârlar* 34, 80, 85, 275, 1351, 1403; *bir alay kendi* — *dârları* 1200; — *i civânî* 99; — *iklimi* 621; — *lar* 1142; *tünd-bâd-âsâ ne* — *larda esdikleri* 688; — *larda savurup esdikleri* 231; *'anâsır-ı* — *makâmında* 755; — *nın cevdet-i bârânî/berfî* 1492; — *muhâlif* 1443; — *perest* 100; *tünd-bâd-ı lücce-i* — *sı* 1190; — *sı fenâdır* 971; — *sına teba'iyet* 107; — *sında bâlâ-pervâz* 882; — *siyle bi-âram* 1055; — *y-ı ceng* 1283; — *y-ı cibilleti* 1359; — *y-ı civânî* 577; — *y-ı Cumhûriyyet* 271; — *y-ı dil-hâhları* 93; — *y-ı dimâğ-ı tesallutuna/vekahatine tezezül* 1497; — *y-ı hebâ* 1416; — *y-ı husrân* 1070; — *y-ı muhâlif* 101; — *y-ı nefsanî* 1506; — *y-ı nefsanî tahrîkiyle* 1074; — *y-ı rûh-ezây-ı Rûm* 520; — *y-ı Şâm* 38; — *y-ı şehvânî* 1506; — *y-ı tuğyân* 645; — *y-ı vegâ* 1283; — *y-ı Vezâret* 64

hevâyî; — *fişek gibi* 65; — *tayyârât* 871

hey'et 228, 393, 528, 696, 779, 813, 937, 977, 1121, 1221, 1239, 1367; *fenn-i* — 555, 1222; *ibrâz-ı* — 1494; *mevzûn-* — 1226; *perîşân-* — 1416; *pezîrây-ı* — 480; *tebdîl-i* — 1507; — *e müte'allık cüz'ıyyâtı* 1488; — *i asliyye* 211, 277, 362, 568n, 578, 1294; — *i asliyyeler* 248, 359; — *i asliyyelerine isâl* 382; — *i cân-güdâz* 1202; — *i cebr* 152; — *i cem'ıyyetleri* 91, 908; — *i evzâ'ları* 641; *ibrâz-ı* — *i heybet-nümûdlar* 1283; — *i itidâliyye* 755; — *i ictimâ'ıyye* 1203; — *i ictimâ'ıyyeler* 178, 250, 1204, 1266, 1272; — *i ihtîşâd* 426; — *i intizâm* 292; — *i isti'câb* 1076; — *i kadîme* 471, 713; — *i karâr-gâhı* 1441; — *i mahsûsaları* 233; — *i matbû'a* 970, 1221; — *i mecmû'a* 498; — *i mecmû'aları*

228, 312, 317; —i mümâşât 1184; —i mütâba‘at 1184; —i revâc 292; —i revnak 292; —i sâbika 1428; —i şe‘â‘ir 641; —i takrîr 641; —i tasvîr 641; —i tecemmu‘ 426; ibrâz-ı —i tekarrüb 1169; —i ülä 281, 408, 633, 1104; —i üläsına ircâ‘ 849, 1091; —i zemîme-i remîme 658; mehîb —ler 1191; —lere münkâlib 919; rûz-merre —leri 807; —leri 230, 237, 987; —lerini tagyîr 550; —nümây-ı hakâret 689; —nümây-ı heybet 498; —ta‘lîmiyyün 973; —üzere 986

heykel/heyâkil 1508; ibrâz-ı — 1416; kaviyyül— 1382; —i bed-şekl 1375; —i ictimâ‘larına hâlel 1269; —i ihtîşâdlarına hâlel 1269; —i mevhum 1380; —nümây-ı dehşet-resân 481; —nümün 390

Hezargîrad A‘yânı 68

hezeyân 1030, 1109, 1217, 1334, 1374; âb-rîz-efşân-ı — 1469; çirk-âbe-feşân-ı — 499, 505n; hem-yân-ı dehân-ı — 1195; herze-feşân-ı — 1462; herze-kârâne — 624; itâle-i zebân-ı — 224; kalbin yüresine hutûre edecek — 1059; ma‘cûn-ı — 433; mâ-lâ-ya‘nî — 1403; setr-i dehân-ı — 1263; —a ictirâ 1422; —ât 1112, 1120; zindân-ı nâtkada mahbûs olan —ât 1380; —ât-ı muhişe 1454; reşâse-i —ı cân-güdâzlar 1095; —ı cân-süz 450; —ı mahmûmîn 319; —ı nâ-behencâr- lar 365; —ı sâye-zedegân gibi 1038; —lar 926, 1183; —ları kâtî‘ 1460; —nâme 613, 1499

hezîmet 79, 198, 207, 217, 224, 243, 260, 567n; es-bâb-ı — 679; leked-hürde-i sûtür-i — 342; pey-siper-i râh-ı — 207, 550; reh-rev-i vâdî-i — 260; vâdî-i — 82; —i İngiliz 480; —i külliyye 577; —vukû‘u 1431

hezl 331, 535, 696, 949; hande-zen-i — 574, 1385; harf-endâz-ı — 158, 330, 817; kahkaha-zen-i — 662; niş-âzâr-ı — 1036; girih-güşây-ı hande-i —âmîz 1370; —âmîz 1310; beyne‘l-ciddi ve‘l— 875; çâk-efşân-ı — 357; —güne 789; —i hamûşâne 700; —ıyyât 526, 530n; mecmû‘a-i —ıyyâtları 1468; —i nâzikâne 334; —şîveleri 735

hubre; ehl-i — 471; ‘ibret-i ehl-i — 22; mükeddir-i sâmi‘a-i ehl-i — 578; ehl-i — takvîmleri 865; ehl-i —t ifâdesi 401

hudemât 101, 120, 140, 490, 496, 696, 757, 1452, 1490, 1494; tevcihât-ı — 1461; —ı dâ‘ire-i müşârün ileyhâ 1040; —ı devlet 45, 62, 645, 1227; —ı Devlet-i ‘aliyye 188, 830, 1049, 1335, 1504; —ı dîn 62, 645; —ı lâzîmelerine kıyâm 848; —ı me‘mûre 515; —ı mevfüre 1406; —ı mukanneneler 1336; —ı pesendîde 98, 391, 538; —ı sâ‘ire 384; —ı sâbika 354; —ı sâdikâneleri 832; —ı Saltanat-ı seniyye 293, 848; —ı seniyye 335, 444

hîdmet/hizmet 38, 100, 112, 141, 229, 237, 243, 275, 310, 344, 390, 490, 496, 530n, 531, 626,

663, 836, 855, 894, 912, 914, 922, 923, 926, 952, 962, 968, 985, 989, 1007, 1048, 1049, 1050, 1088, 1165, 1169, 1171, 1195, 1351, 1400, 1412, 1422, 1427, 1441, 1452, 1456, 1490, 1507; ‘azîm — 318; berzede-dâmân-ı — 1172; der-dest-i — 248; edây-ı — 237; gerdüne-keş-i — 236; hakâyık-ı — 173; ibrâz-ı — 282, 468n, 1088, 1250, 1407; ikmâl-i — 368, 1423; izhâr-ı — 384; kân-ı tekml-i — 239; püyende-i râh-ı — 1455; sebk-ı — 383; tekml-i — 689; —güzâr 116, 242, 247, 625; ifây-ı levâzım-ı —kârî 1330; —i ‘azîme 724; —i ‘azîme-i dîn-i Mesihâ 1341; —i celîle 124; —i cesîme 1428, 1495; —i cihâd 1400; —i devlet ü dîn 1238; —i hazret-i Şehriyârî 1436; —i istikbâl 916; —i Kâ‘im-makâmî 181; —i kitâbet 531, 1031; —i ma‘iyyetleri 527; —i mahsûsa 527, 529n; —i makbûle 293, 1466; —i me‘mûre 825, 1123, 1455, 1513; —i me‘mûre-i ma‘hûde 695; —i me‘mûreler 460, 1371; —i meşküre 383; —i mezkûresi mukâbili 522; —i pür-mefharet-i cenâb-ı Pâdişâh 116; —i rikâb-ı müstetâb 358; —i Riyâset 464; —i sâbika 39, 905; —i Saltanat-ı seniyye 1268; —i savb-i Saltanat 1436; —i seniyye 488; —i şükr-güzâr-i cenâb-ı Bârî 1028; —i tîmârlarında 142; yoluk —kâr 613; —kâr 132, 226, 428, 687, 766, 883, 1058; —kârân 1318, 1388; —kârân-ı bî-vefâyân 1316; nefer —kârlar 344; —kârlar 245, 714; —kâr makûleleri 988; —ler 102, 238, 245, 335, 566n, 575, 628, 839, 894; furû‘-ı —leri 1024; hûtâm-ı —leri 1004; lâzîme-i —leri 238; muktezây-ı —leri 686; müfid —siz 1456; —vesîlesi 1437

hıfz 259, 798, 863, 1257, 1372, 1387, 1422, 1460; kâ‘ide-i — 103; nevâ‘ibden — 622; —an li‘l-makâl 843; —an li‘l-mevâsîk 1333; —an li‘n-nefsi‘l-‘aliyye 115; —emrine ikdâm 755; —ı enhâ 108; —ı etrâf 108; —ı fermân-rânî 1407; —ı mevâdd 1049; —ı mizâc-ı Saltanat 15; —ı nâmûs-i tarikat-i ‘ilmiyye 820; —ı nâs 697; —ı Rabb-i Kadîr 1420; —ı Samedânî 1420; —ı sugûr u tuhûm 96; —ları husûsu 798; —larına dikkat 1443

Hilâfet 116, 805, 1278, 1290, 1293, 1297, 1311, 1334, 1356, 1408, 1422; bi‘l— 1289; câh-ı ‘azamet-penâh-ı — 851; câlis-i mu‘allâ-evreng-i — 1333; câlis-i serîr-i — 198; câmi‘-i sır-ı — 1278; cânib-i — 62; emr-i — 668; erike-i âsümân-menkabe-i — 1301; erike-nişîn-i — 641; Evreng-ârây-ı — 120; Evreng-pîrây-ı — 503; gurre-i garrây-ı — 674; hal‘-ı hil‘at-i — 806; hıla‘-pûş-ı — 1286; hil‘at-i ‘âlem-behây-ı — 624; hil‘at-pûş-ı — 541, 1286; kutb-ı dâ‘ire-i — 660; libâs-ı ‘abkarî-reng-i — 173; mazhar-ı — 1357; mazhar-ı nûr-i — 1286; merkez-i — 1282; mesned-i — 806; muktezây-ı hakk-ı — 503; muktezây-ı şân-ı — 1335; münâfi-i hakk-ı

— 806; mütesaddî-yi emr-i — 1399; pîrâye-i evreng-i — 1400; revnak-türâz-ı mu'allâ-taht-ı — 1328; serîr-ârây-ı — 137, 508n, 1419; sezâvâr-ı serîr-i — 1295; taht-nişîn-i — 665; tebrîk-î serîr-i — 810; umûr-i — 1357; vedî'a-i — 541; âbâ' ve ecdâd-ı emcâd-ı —bünyâdları olan havâkîn-i/selâfîn-i übbebet-âyîn/güzîn 1298; hânedân-ı —t-bünyân 1231; hânedân-ı —bünyân-ı 'Osmânî 23, 640; hânedân-ı —bünyân-ı selâfîn-i İslâmîyye-i 'Osmânîyye 1231; Şehinşâh-ı —destgâh 1499; zât-ı —eser 1285; dîhîm-i —'e ziyâ-güster 1302; —i hükmiyye 1408; —i kâmile-i hakîkiyye/hükmiyye 1410; erike-pîrây-ı —i kübrâ 616, 1286; evreng-ârây-ı —i kübrâ 1230; evreng-pîrây-ı —i kübrâ 898; mesned-ı müşeyyedi —i kübrâ 1298; —i kübrâ 362; zât-ı pür-sü'üd-i — iktirân 30; makarru'l- —i'l-'aliyye 1398; —i ma'nevîyye 1278; Saltanat'la —'in ictimâ'ı 1286; eslâf-ı hânedân-ı —i 'Osmânîyye 362; nâmûs-ı —i seniyye 1036; —i sûriyye 1278; mütehammil-i —i Resûl-i Rabbânî 541; Makâm-ı —i 'uzmâ 538; —ler 117; hakîkiyyet-i hakîkat-ı —'leri 1285; makarr-ı —'leri olan [İstanbul'a] 1414; zemân-ı —leri 569; zât-ı — me'âb 335; taraf-ı —penâh 830; zât-ı —penâh 914; Dergâh-ı —penâhî 106; hulûs-ı kalb-i hazret-i —penâhî 1423; merkez-i itâ'at-i hazret-i —penâhî 1345; türe-sâz-ı safha-i hâtır-ı cenâb-ı —penâhî 1395; taraf-ı eşref-i hazret-i —penâhî 1363; taraf-ı hazret-i —penâhî 1408; —penâhî 1356; — revnak gâlib 1408; hutût-ı sü'âd-i tehazzûz-ı —simât 1481; sâye-i —vâye-i rûz-efzûnları 1248

hınca 201, 992; behây-ı — 201; — tarlaları 992

hünzîr 294, 1059; reme-i — gibi 720, 727; — gütdürmek 1403; —ı murdâr 1057

Huristîyân; kiş-i —î 212

Hurka-i şerîf ziyâreti 952

hurs (حرس) gibi 1417

hurs 595, 1153, 1284, 1424; hazîne-i — 209; maraz-ı — 152; şiddet-i — 597; — u âz 374; — u tama' 83

Hırşova [=Orşova, Nemçe'de] 966n, 968, 1020; — mahalli 1019

Hırvât; —lar 1097; —lık re'âyâsî 174

husn; —ı 'azîzü'l-menâl 167; nümüne-i —ı hasîn 149; —ı hasîn 141, 196, 378, 440, 486, 762, 815, 973, 1378; —ı hasîn timsâlinde 1222; —ı hasîn-i a'dâ 542; —ı hasîn-i devlet 967; —ı hasîn-i dîn 967; —ı hasîn-i hıfz-ı Melik-i Mu'in 1493; —ı hasîn-i mizâc-ı nâzik-terîn 354; —ı hasînü'l-bünyân 216; —ı ma'kıl-ı hayât 1181; —ı savlet 141; —ı Vezâret 118

hısm 781; fart-ı — 1244; izhâr-ı — 706; izhâr-ı türşrüyî-i — 1101; kârîz-i — 1109; kâzûra-i — 1487; keff-enzâz-ı — 1474; pây-efrâz-ı —

1196; şerâre-feşân-ı — 1303; bād-ı burût-i —ı âteş-nisâr 330; fart-ı —ından âteş-bâr 1076; tünd-bād-ı —ı tehammül-fersâ 1198; tevsen-i — u severân 1202

Hütâ; Hân-ı Milket-i — 1342

hutâb 429, 476, 619, 832, 1110, 1205, 1270, 1290, 1338, 1355, 1422; fasl-ı — 1496; hulâsa-i — 656; kat'-ı — 804; kat'-ı rişte-i — 769; mahall-i — 1387; mazhar-ı teşrîf-i — 489, 499; mevkî'-i — 194; sedd-i bâb-ı — 874; tevcih-i — 388, 490; —en 423, 453, 456, 475, 564, 571, 612, 664, 712, 793, 805, 861, 899, 906, 912, 946, 967, 969, 1043, 1062, 1109, 1117, 1203, 1216, 1243, 1471, 1498, 1506; —ı celîl 1290; —ı mahsûs 1289; —ı müstetâb 572; —ı nâ-savâb 1355

Hütâyî (ta'bir olunan bir sınıf câriye) 1360

hüyâm 132, 1069, 1143, 1319; kat'-ı evtâd-i — 221; madrab-ı — 1142; rabt-ı tünâb-ı — 192; rekz-i evtâd-i — 193; —ı asker 209; —ı dil-ârâmları 600; —ı mansûbeleri 1143; —ı müte'addide-i fâhire 1352; envâ'-ı ehzâr-ı —ı râhat-bahşâ 1142; —ı sâ'ire mahalleri 537; —lar 588; sevâd-ı — makûlesi 611

hyânet 72, 136, 196n, 203, 224, 241, 271, 300, 415, 416, 420, 438, 462, 499, 533, 658, 690, 773, 794, 914, 923, 1170, 1236, 1332, 1414, 1417, 1439, 1506; bed-asl- — 78; çirk-âbe-i — 446; defter-i — 201; dest-dirâz-ı semt-i — 690; dîne — 914; ehl-i — 517; ibrâz-ı sûret-i — 209; icrây-ı lâzime-i — 210; kemend-enzâz-ı — 586; mecbûl-i — 810; meydân-ı — 1275; müntic-i — 165; pâ-zede-i huyûl-i — 165; reh-i nâ-râst-ı — 179; mâye-i —disârları 174; resîde-i dest-i —elif 447; vakf-ı — 517; —ı 'adîde 467; —ı derûn 195; —ı Rûmî 386; vaz'-ı —kârîleri 496; cibillî —ler 385; —ler 96; dûdmân-ı —leri 1269; —medârî 89; kirdâr-ı —medârlar 429; düşmen-i —meşreb 454; vaz'-ı —nümâ 1453; mel'ûn-ı —pîşe 1099; — şivesi 770; — töhmetiyle dağdâr 1059

Hızır (Hz.) gibi 313; rûz-i — 173, 683, 1137; rûz-i —ı bârizû'l-meyâmin 173

hibe 843, 996; —ı 'ömr-i Âdem 843; —ı 'ömr-i mü'eccele 892; a'mâr-ı mukadderenin —si 842

Hicâz 50, 51, 53, 87, 131, 542, 609, 616, 739, 759, 1285; âheng-i semt-i — 519; cânib-i — 41, 52, 56, 61, 72, 87, 97, 126, 131, 609, 892, 1031, 1369; hâk-i — 1033; hitta-i hatîre-i — 1280; hitta-i — 377; ihtilâl-i tarik-ı — 128; kutr-i — 64, 129, 139, 140, 1310, 1369; kutr-i pâkîze-i — 742; müctâz-ı râh-ı — 45; neşr-i havâdis-i — 523; râh-ı — 127; reh-bend-i tarik-ı — 1280; semt-i — 880; tarik-ı — 1031; temyiz-i — 530; — cânibi 1234; 'azm-i —ı mağfîret-ihtivâ 822; şâh-râh-ı —ı mağfîret-iktirân 1036; —ı mağfîret-perdâz 52, 105, 1228; —'ın ihtilâli 33;

dâhil-i rekb-i —i 1034; umûr-i —iyye 63, 1036, 1369; — me'mûriyeti 62, 1352; — Muhâfız 613

hicret 212, 520, 1024; karyeye — 979; lüzûmî-i — 1016; ref'-i râyet-i — 960

hicrî; târih-i — 964, 1090; sene-i —iyye 937, 983, 1006, 1021

Hidâye; Bânî-i Câmî'u'l— 1297

hidâyet 1339; istifâza-i nûr-i — 961; mazhar-ı nûr-i — 961; sâbûn-i — 53; sevk-ı râh-ı — 1481; sevk-ı sâ'ik-ı — 879; sûret-i — 50; —i 'âmme-i berâyâ 12; —i hazret-i Rabb 590; nûr-i — misâl 644; gürûh-i —nasib 643; mazmûn-i — nûmûn 540; tarik-ı —refik 21

Hidv 1508; âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı teveccüh-i —âne 1230; cânib-i —âne 1077; cülûs-i hümâyûn-i meymân-makrûn-i —âne 838; cülûs-i meserret-me'nûs-i —âne 1206; elkâb-ı şeref-nisâb-ı —âne 504; hedâyây-ı girân-behây-ı —âne 1158; mükâleme-i —âne 663; nâ'il-i 'atâyây-ı —âne 444; nâ'il-i 'atuyye 531, 1371; infi'âl-i tab'-ı —i 'âli-cenâb 599; himmet-i 'âli-nehmet-i —âne 1334; sâbika-i 'inâyât-ı bî-gâyât-i —âne 803; yümn-i himmet-i —âne 363; sâye-i hemâ-pâye-i —i 1047; —i 'âdil 1277, 1297; mazhar-ı teşrif-i hıtâb-ı —i 'âli-cenâb 499; ma'lûm-i —i Cem-haşmet 488; mazhar-ı ihsân-ı bî-gerân-ı —i cihân 1457; hâk-i pây-i hazret-i —i cihân-güşâ 1482; —i dakîka-dân 1475; himmet-i vâlâ-nehmet-i —i Dârâ-gulâm 457; taleb-kâr-ı rızây-ı —i Dârâ-'unvân 554; hâk-i tâb-nâk-i hazret-i —i deryâ-nevâl 1481; Hâzin-i —i devrân 516; —i devrân hazretleri 1076; irâde-i —i ercûmend 359; —i esbak 1434; —i esbak vas'ası 1311; —i Felâtûn-şu'ûr 241; ikmâl-i hidmet-i —i felek-cenâb 1423; dergâh-ı —i felek-mikdâr 497; —i Feridûn-ferr 1356; tas-dîk-kûn-ı nutk-ı —i Feridûn-haşmet 571; hulâsa-i merâm-ı hazret-i —i Feridûn-ihtişâm 1328; kuvvet-i baht-ı —i gerdûn-cenâb 1441; Dâver-i devrân-ı —i hande-rû 1449; emr-i hazret-i —i İskender-cenâb 1207; dâhil-i memâlik-i —i kişver-güşâ 522; —i merhamet-güster 1335; tahsil-i müsâ'ade-i —i muhalledül'ikbâl 339; vâsıl-ı sâmi'a-i —i pâkize-sıfât 1095; —i pâkize-sıfât 959; devr-i —i sâbık 1400; Vâlîde-i —i sâbık 1305; —i sâbık 1297, 1305, 1413, 1430; —i sâbık cülûsü 1366; —i sâbık hazretleri 1327; cülûs-i —i sâbık hengâmı 1425; —i sâbık müte'allikâtı 1337; —i sâbık-ı merhûm 1403; manzûr-ı naz-ar-ı iltifât-ı —i sâfi-nihâd 1078; —i ser-firâz 1191; —i vâcibül'imtisâl 1436; 'arz-ı dergâh-ı —i zafer-mev'ûd 1501; 'atâyây-ı seniyye-i —i zemân 1323; —i zemân 1076; —i zemân hazretleri 1507

Hidrografiya (su haritası) 1001

hikâye/hikâyât 530n, 637, 745, 888, 946, 1043, 1045, 1049, 1060, 1076, 1190, 1340, 1386, 1402, 1426; bi-tarik-ı'l— 768; makâma münâsib — 626; şifâhen — 1364; — eylemek 663; —i garîbe 18; —i kühen 22; —i pür-hıssa 14; —i râyika-i şâyika 12; —i sâbıkân-ı zemân 13; lücce-i —t 1427; —t 43, 54, 440, 1240, 1308, 1374, 1402; caccaka ve taktaka ile mücâhereten hikâyet 1381; —tler 1314

hikmet 15, 25, 40, 160, 161, 881, 986, 995, 1024, 1191, 1286, 1416, 1496; ber-muktezây-ı — 1458; erbâb-ı — 331; 'ilm-i — 555; kâ'ide-i — 357; kânûn-i — 171; mîzân-ı — 343, 908; muvâfik-ı emr-i — 1160; muvâfik-ı — 136, 656; muvâfik-ı kâ'ide-i — 375; münâfî-i de'b-i — 756; sekre-i — 672; süver-i — 20; usûl-i — 571; vaz'-ı — 185; kâ'ide-i —e muvâfik 1476; mukâbele-i —eseri 486; usûl-i —i 'ameliyye 104; —i bâliga 671; bi—i Bârî 431; —i dâhire 1294; —i ezeliyye-i Sübhânî 1150; ber-muktezây-ı —i hafıyye 1294; —i Hakk 191, 1459; bi—i hazret-i Mücri'r-riyâh 1446; bi—i ihî Te'âlâ 153, 587, 647, 674, 777, 995, 1054, 1093, 1142, 1322; —i İlhâhî 1162; bi—i illâhî Te'âlâ 214; li—in 942, 960, 967; —i rahmet-şî'ârî 942; yaratmasında niçe —ler 1498; mazmûn-i —makrûn 642; — makûlesi 744; —ta'limiyyün 973

hil'at/hıla' 206, 334n, 848, 913, 967, 1320; iksây-ı — 384, 913; iktisây-ı — 181, 1137, 1150, 1371; ilbâs-ı — 195, 391, 538, 905, 959, 1032, 1370, 1441; şemseli al kaput — 234; — ber-düş-i i'tibâr 247; —i 'âlem-behây-ı Hilâfet 624; —i behıyye 185, 1060; —i beyzây-ı Fetvâ 887; —i câh 841; —i devlet 65; —i diğeri 1077; —i fâhire 68, 105, 325, 632, 1335; —i fâhire iksâ 839; —i fâhire-i Mülûkâne 914, 923; hil'at-i fâhire-i — 1434; —i fâhire-i Vezâret 390; —i girân-kıymet-i saltanat 32; hil'at-i girân-kıymet-i — 1479; —i hâssa-i Mülûkâne 923; —i hâssa-i Mülûkâne 914; zînet-püş-i —i iftîhâr 600; —i iltifât 213; —i iltifât-ı Şâhâne 1030; zînet-püş-i —i 'izz 600; —i Kâ'im-makâmî 536; —i ilbâsları 162; —i menâsib 181; —i mugarrak ve müsebbag 628; —i mürisül'behe 104; —i nâmûs ü 'âr 164; —i nizâmları 236; —i sem-mûr 60; —i Sultânî 102; —i Şâhî 760; —i tahsîn 291, 1009; zînet-yâb-ı —i tavilû'z-zeyl-i Kâ'im-makâmî 1265; —i vak'a-nüvisi 25; —i Vezâret 57; —i 'umûmiyye-i rusûmiyye 120; —i zer-düz-i Saltanat 51; —ler 184, 837; —leri ilbâs 1320; — merâsimi 855; —püş 232; —püş-i Hilâfet 541, 1286; —püş-i i'zâz 883; —püş-i tekrîm 883

hile 102, 438, 620, 844, 990, 1016, 1339; 'akl-ı pür— 1510; eczây-ı — 445; enbân-ı — 100; fenn-i — 371; mahalle-i belât-ı — 862; ma'nevî —

1016; meslek-i — 205; fenn-i —nin İbn Sinâ'sı 1421; san'at-ı —de başka çıkmış 875; —kâr 471; —ten 1091; — tarİKası 471; — vü firib 167; yek-rân-ı —ye süvâr 964; — yolundan it-mâ' 601

Hilmî İbrâhîm Paşa; bk. İbrâhîm Hilmî Ağa/Paşa (Yeniçeri Ağası, Vezîr, Sadrîa'zam ve Serdâr-ı ekrem, Selânik, Eyâlet-i Bosna ma'a-Livâ'-i Hersek Vâlisî)

hilye; —i behcet 874; —i celîleleri 1226; —i cemâl 874; —i fazl 152; —i isâbet 757; —i meziyyet 152; —i nezâhet 152; —i sadâkat 1164; —i takvâ 152

himâye 18, 32, 41, 58, 65, 80, 254, 262, 345, 890, 972, 1089, 1096, 1191, 1269, 1492; 'alâyim-i — 1089; dâhil-i dâ'ire-i — 262; dâ'ire-keş-i — 1247; taht-ı — 350; taraf-ı devâ'i-i — 1414; zîr-i — 58; zîr-i sâye-i — 256; zîr-i —i Devlet-i 'aliyye 1108; —i Mülûkâne 211; —i ra'yyet 65; —i re'âyâ 1089; —ler 352; himây-i livây-ı —t 1158; istid'ây-ı hüsn-i —t 951; neşr-i cenâh-ı —t 260; neşr-i ecnîha-i —t 1192; sâye-i —t 622, 1485; taraf-gîr-i —t 320; tevdi'î 'uhde-i —t 810; —t 41, 352, 463, 620, 798, 818, 1063, 1087, 1257, 1332, 1454, 1506; —t behânesi 620; zîr-i —tine ilticâ 820; —t-i resâs-i rezm 18; sâye-i —t-i seniyyesi 300; —tkârî-i devlet da'vâsı 1273; zîr-i râyet-i —tleri 1160; sâye-i —t-vâye-i Mülûkâne 1485

himmət 53, 82, 103, 132, 240, 267n, 280, 420, 511, 534, 543, 803, 969, 1025, 1048, 1160, 1171, 1173, 1188, 1392, 1418, 1448, 1467, 1488, 1496, 1502; âstfn-çîn-i — 1241; bast-ı cenâh-ı — 300; berçide-i dâmen-i — 947; beşere-i — 1495; bezl-i — 792, 1238; bezl-i nakdîne-i — 827; çevgân-ı — 963; derpiş-i — 1488; der-'uhde-i zimmet-i — 304; dest-yârî-i — 826, 900, 1080, 1371, 1426, 1472; dest-yârî-i mi'mâr-ı — 246; gars-ı yemîn-i — 339, 1369, 1386; hasr-ı cümle-i tâtme-i — 648; havâle-i donanma-yı — 258; havâle-i nazar-ı — 236; ibrâz-ı cevher-i — 1440; kâr-bend-i şemşîr-i — 299; kusûr-i — 240, 689; lüce-i — 693; mat-mah-ı nazar-ı — 1494; nâ'il-i nevâle-i — 1392; nesak-pezîr-i dest-i — 303; rakabe-i — 1358; ednâ —e mevkûf 1067; erbâb-ı — 73; perverde-i dest-i — 700; sarf-ı hazâ'in-i — 224; sarf-ı hazîne-i — 1160; sarf-ı — 1089, 1118; sarf-ı nefes-i — 1164; şedd-i nitâk-ı — 122, 1310; teşmîr-i sâ'id-i — 547; 'uhde-i — 629; 'ulüvv-i — 118, 318, 1221, 1328 1502; vâcibe-i zimmet-i — 541; küşe-gîr-i gûş-i —dâd 477; —didesi 1480, 1496; — hukûku 1046; şâhbâz-ı —i 1211; zûr-bâzûy-i —i 1021; —i 'âlî-nehmet-i Hidîvâne 1334; —i 'aliyyeleri 1228; —i bi-hemâl 688; bezl-i —i bî-hemtâ 1221; çire-destî-i —i bî-hemtâ 689; —i bî-hemtâları

1304; bezl-i hazîne-i —i bî-şumâr 1280; sarf-ı hazîne-i —i bî-ta'dâd 1223; —i ebnây-ı zemân gibi 645; —i erkân 1505; —i İmperatorî 264; —i Kâ'im-makâmî 1080; dest-yârî-i —i kâr-güzârîsi 603; —i kişver-gîrleri 640; —i küh-endâz 1223; —i küh-endâz-ı Mülûkâne 225; —i küh-endâz-ı Pâdişâh-ı kişver-güşâ 685; —i küllî 557; dest-yârî-i —i mûmâ ileyh 1031; —i mûmâ ileyh 1313; dest-yârî-i —i Mülûkâne 236; dest-yârî-i —i müşârun ileyh 1456; meş'al-i —i müşârun ileyh 520; dest-yârî-i —i Müşîrâne 118; dest-yârî-i —i müşîrîleri 915; dâmen-i —ine âvizân 879; —ine mazhar 1477; dûş-i —ine tahmîl 784; —i ricâl 1505; —i seniyye 609, 1290; —i Şâhâne 245, 489; dest-yârî-i —i Şâh-ı cihân 111; —i vâlâ-nehmet-i Hidîv-i Dârâ-gulâm 457; —i vâlâ-nehmet-i Mülûkâne 1206; —i vâlâ-nehmet-i Pâdişâh-ı zafer-mev'ûd 180; —i vâlâ-nehmet-i Şehinşâh-ı Mahmûdî-sîret 56; erkân-ı —kârân 1507; —ler 1049, 1228, 1326, 1327, 1409; cenâh-ı —leri 1467; cüll-i —leri 116, 653; dest-kârî-i —leri 171; dest-yârî-i —leri 900, 1072, 1351; fiyâza-i —leri 519; lâzime-i zimmet-i —leri 567; mat-mah-ı enzâr-ı —leri 713; iksîr-nazar-ı —lerini cüyende 893; —leri zimmetlerine mevkûf/munhasır 751

Himmət-zâde Hânkâhî (mahmiye-i İstanbul'da Deniz Abdâl Mahallesi kurbünde) 145

Himmət-zâde Tekyesi (Kadı Karyesi'nde) 143

Hind; âmed-şud-ı tarîk-ı — 250; hükemây-ı — 941; — Elçisi 663, 1370; boğca boğca —i gûnâ-gûn zerbaft ve mezerkeş kumaşlar 865; — İli 1038; benâdir-i —istân 727; —istân 381, 727; — istân'a dehlîz mesâbesinde 720, 727; —i tâ'ifeleri 817; —kârî dolablar 978; — Pâdişâhî 663; —û makûlesi 762; — Ülkesi 496

Hindî Molla merhûmun mektûbcusu 1503

hinto 366, 971, 977, 1027n; altışar bârgîrlî —lar 366; murassa' —lar 327; —lar 1025; —lara süvâr 985, 1025; kendi —muza 1026; — mübâya'ası 969; —süvâr-i isti'câl 549; —ta'mîri 982

hirâset 995, 1387; cihet-i — 460; kâ'ide-i — 103; mevkûf-i merkez-i — 1397; mütelây-ı teblerze-i — 429; pâ-bercây-ı makâm-ı — 459; serpençe-i — 1271; —i nâs 697; —leri husûsu 798; —lerine dikkat 1443

hirfet/hiref 1039; 'âmme-i ehl-i — 137; ber-kâ'ide-i mu'âmelât-i ehl-i — 909; erbâb-ı — 114, 755; —i fend/hiyel 1349

hisâr 41, 91, 321, 1274; âlet-i — 680; dâ'iren-mâdâr — 1500; derûn-i — 42; mefince bir — 973; —i metîn 141, 973; —i Semendire 167

hisbe; ber-vech-i — 572

hisse 485, 532, 558, 1477; msf — 758, 759; —dâr 396, 758; —dâr-ı feyz 1306; —dâr-ı idrâr 1306;

medâr-ı —giri 354; meydân-ı —giri 268; —i ehl-i İslâm 601; — ifrâzı 405; —i gâ'ibe 145, 539; —i mukadderesi 1159; —i nifâk 1078; —i tekâlifî i'tâ 347; vâsf-ı merkûmdan —mend 1409; —mend 871, 983; —mend-i feyz 1289; —mend-i 'ibret-i külliyye 268; —mend-i ihsân 1289

hişâvend 323; —i 1037

hûtân 1146, 1200

hiyel 161; ahker-i mestûr-i — 420; ebu'l-cân-nı — 1315; eltaf-ı letâyifü'l— 1423; enbân-ı — 774; esâtize-i debistân-ı — 1324; —âmiz ifâdât-ı kâfirânesi 291; —i Efrenciyye 567n, 577; —i harbîyye 134, 164, 196, 989, 1009; —i şeytân-ıyye 92

hora; — geçürdüğü 957; — raksları 329

Horasân 630, 633; Vâlî-i — 633

horasândan masnû' 970, 973

Horgas [=Horgoş] postası 971

Horin Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

horos; beyza-i —âsâ 861; —i mağlûb gibi 343, 1416; yılık — gibi 709

horyâd/hoyrâd; — behâdîrlük 214; —lık 1466; —lıktan türemiş 1355; — takımları 1405

hoş-âmed; icrây-ı merâsim-i —î 603, 916, 980, 983; —i fikarât 1355; —i kelimât-ı dil-âviz 693; —î mukaddimesi 1023; —î sûretinde 1442

Hotin 211, 426, 428, 432, 435, 439; Livâ'-i — 379; — âteşiyle 443; — ehâlisi 428, 432, 436, 445; — hâdiseleri 448; — havâdisi 432; — havâfîleri 434; — Kal'ası 422, 424, 445, 462, 480, 568n, 578, 580, 587; — Kal'ası'nın dizdârânı 422; — Kal'ası'nın muhâfızı 422; — mâl-dârlarından bir kimse 427; — Muhâfızı 379, 422, 424, 433, 453; — Muhâfızlığı 390, 408; — Sancağı 112; — serhadleri 703; — sükkâmı 424; — Vâlîsi 448

hotoz (ta'bîr olunan kisvet-i ser-i nisvâna mahsûs) 865

Hoy Müftüsü 1040

hubûbât 208; ecnâs-ı — 1002; — Defterdârı 602; — Nâzırı 75, 121, 153, 249, 692; — Nezâreti 153, 154, 384, 856

Hubûr [=Hamur] Sancağı 186

huccâc 71, 98, 126, 131, 377, 608, 609, 612, 822, 1031; âfâkî — 612; a'yân-ı — 1033; emr-i — 128; envâl-i — 100; kâfile-i — 71, 131, 377; kat'-ı tarik-ı — 1239; mesâlih-i — 127; muhayyem-i — 1033; müte'ayyinân-ı — 128; tahlîs-i — 72; tavâf-gâh-ı zümre-i — 616; — alayı 822; — hüdmeti 377, 1352; —i isâl emrine me'mûr 377; —i İslâm 1031; rekb-i —i kirâm 1033; —i kirâm 41, 49, 71, 128, 610, 1033; gâret-i/nehb-i huccâc-ı Müslimîn 128; —i Müslimîn 49, 62, 1033, 1036, 1281; —i sâ'ire 1035

Hudâ (Hz.) 462, 581n, 896, 1302, 1358, 1464; 'avn-i hazret-i — 1329; 'avn-i — 504, 1067; berdâste-i bârgâh-ı cenâb-ı — 972; cümle-i fer-mûde-i — 539; dergâh-ı hazret-i — 1309; hamd-i — 1253; havf-ı — 40, 137, 1275, 1362; irâde-i hikmet-ifâde-i cenâb-ı — 202; kahr-ı — 78; mahfûz-i mahfaza-i hazret-i — 1202; muhâlif-i rızây-ı hazret-i — 890; müsıla-i sermenzil-i rızây-ı hazret-i — 1285; nefsi-zûd-res-i merdân-ı — 310; nûr-i — 1297; reh-nümâyî-i 'avn-i hazret-i — 614; reh-nümâyî-i tevfik-ı hazret-i — 614; sâye-i — 1297; tevfik-ı — 504, 1449; tevhîd-i hazret-i — 1285; zümre-i ehîb-bây-ı — 640; 'avn-i —dâd 363; bâd-ı şevk-ı —dâd 458; isti'dâd-ı —dâd 1488; kâbiliyyet-i —dâd 181; liyâkat-i —dâd 120; reşâd-ı —dâd 517; tevfik-ı —dâd 363; —dâd 1073; —dâd-ları olmak 504; inkâr-ı tarîka-i evliyây-ı — mâddesi 1073; bir alay — nâ-teres 1036, 1219; — nâ-teres 627, 757; — nâ-teres haşerât-ı bî-emân/bî-rahm 512; — ne-dânlar 726; — nekerde 484, 502, 507n, 1201, 1306, 1357, 1374, 1440, 1454; hıyâr-ı hayl-i —perestân 672; mazhar-ı kurb-i —ygân 1031; —y-ı biçün (Nâsır-ı Dîn-i Muhammedî ve Mu'in-i Ümmet-i Ahmedi) dergâhı 454; mahz-ı tevfik-ı —y-ı bî-reyb 458; —y-ı müte'âl 896, 1239; bk. ayrıca Allah (Hz.)

hud'a 91, 416, 552, 595, 1149, 1472; âverde-i dest-i — 440; enbân-ı — 100; envâ'-ı — 772; hasek-i mensûr-i — 420; i'mâl-i cüyûş-i — 439; durûğ-i —âmiz 390; fenn-i —nın İbn Sînâ'sı 1421; —i hârîka-i hal'-i Hudâvend-i esbak 1315; —kâr 1463; nakş-ı —kârî 1164; —larına vâkif 553; —vü ihtiyâl 169

Hudâvend; huzûr-ı — 119; râhat-ı — 119; —i 'âli-mikdâr 1420; emr-i —i 'âli-neseb 485; Mâlikül-mülk olan —i bî-hemtâ 962; ma'lûm-i —i dâd-güster 494; hal'-ı —i esbak 1188, 1313, 1315; hal'-ı —i esbak 'aktîbi 1305; vak'a-i hal'-i —i esbak 1477; —i esbak 1296, 1305, 1314, 1326, 1327, 1344, 1365, 1423, 1466, 1467; —i esbak hazretlerinin inhilâ'ı 1462; —i esbak u sâbık hazerâtı 1295; —igâr 884; irâde-i 'aliyye-i —i esbak 1365; —igâr-ı lâhik 1174; —igâr-ı müşârun ileyh 624; evâhır-ı 'ahd-i —igâr-ı sâbık 1046; hal'-ı —igâr-ı sâbık 1187; —igâr-ı sâbık 831, 840, 862, 873, 874, 877, 883, 913, 946, 962, 1040, 1048, 1080, 1125, 1131, 1134, 1147, 1152, 1160, 1174, 1175, 1210, 1229; —igâr-ı sâbık bendegânından 841; —igâr-ı sâbık müntemiyânı 915, 1122; —igâr-ı şehîd 230; —i hikmet-âyin 1434; hâk-i tâbnâk-i hazret-i —i hılâfet-mevsûm 1457; meded-kâr-i —i kadîr 319; —i kerîm ü kâmil 1297; —i mahlû' 1161; —i Mahmûdü'l-ism 1301; dest-yâr-i mi'mâr-ı fazl-ı —i müte'âl 121; cülûs-i —i sâbık 1194, 1323; nazar-ı —i

- sâbık 1159; —i sâbık 1055, 1057, 1059, 1078, 1131, 1160, 1191, 1198, 1200, 1311, 1313, 1318, 1323, 1338; —i sâbıkın Kahveci-başısı 1313; —i sûtûde-evsâf 1356; —i şefekat-perv-er 1335; matbû'-i —i rûy-i zemîn 489
- huddâm** 49, 111, 144, 147, 321, 540, 1068, 1316, 1355; dehr-âzmâ 'ukalây-ı — 1122; —i 'atebe-i Fetvâ-penâhî 1484; —i câmi' 1062; —i Der-i devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 375; —i Der-i devlet-karâr 1493; —i dergâh-ı hazret-i Pâdişâhî gürûhu 725; —i dergâh-ı sipihri-ihtîşâm 1425; —i diyânet-perv-er 1076; —i Harem 610; —i Harem-seray-ı hümâyûn 749; —i harem-seray-ı selâtîn-i 'izâm 748; —i hâslarından 1203; —i helâk 817; —i mevt 817; —i Saltanat 185, 725; —i Saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmları 1431; —i Tersâne 1485
- hudûd** 95, 184, 212, 219, 296, 302, 304n., 991, 1346; derûn-i — 365; evvelki hudûd 937; hem— 963; kat'-ı — 211, 215, 218, 569n; mahâll-i — 1332; ma'lûmül— 998; re's-i — 182, 372, 405, 562, 1022, 1112, 1147; — başı 365; — başları 404; — dâhilinde 1091; —i bahriyyeleri 263; —i Bosna 296; —i Devlet-i 'aliyye 96, 279; —i Devlet-i 'aliyye kurbû 279; —i Hâkâniyye 296; —i İslâmiyye 470, 551, 586, 964; —i kadîme 568n, 569n, 579, 580, 991, 1084; —i ma'hûdeleri 263; —i memâlik 1047, 1492; —i Memâlik-i mahrûse 294; —i münkerât 19; —i Yemen 51; — kat'ı 581; eski —lar 1102; hem—lar 263; re's-i —lar 771, 1492; —lar 421, 568n; — merzubânları 105
- huffûz** 512; 'andelîb-âsâ niçe —i dil-keş-edâ 466
- hukûk** 818, 828; bi-hasebi'l— 1307; erbâb-ı — 1090; kîdem-i — 471; zîr-i — 427; —a mûte'allık mutâlebe 653; —i efrâd-ı beşere ri'âyet 938; —i hâliisa 1419; —i irsiyye 263; serd-i mecârî-i —i kadîme 1127; —i kadîme 1350; —i kavîyye 804; —i mülkiyye 620; —i ni'met-i devlet 1282; —i sâbıkaya mürâ'î 517; —umuz kadîm 1420
- hulefâ/hulefâ'** 464, 465, 1290; zâyîçe-i — 674; —i 'Abbâsiyye 20, 48, 900, 1024; —i İslâmiyye 1289; —i Mektûbi 135; imâme-i sübha-i —y-ı müsterşidin 339; —y-ı Emeviyye 900
- Hulefâ'-i Râşidîn** 54, 674, 1298, 1409; halef-i sîdk-ı — 1287
- Hulûlî** 752
- hulûs** 299, 341, 1433, 1450, 1452; 'akd-i — 985; fart-ı — 1086; iddi'ây-ı — 959, 1468; nûr-i — 516; —i bâl 504; —i hamîyyet 463; —i kalb 463, 1423; —i kalb-i hazret-i Hılâfet-penâhî 1423; —i niyyet 370, 1296; —i samîmî 1338; —i serhoşâne 749; — merâsimi 1451
- Hulûsî Ahmed Ağa** (Sadri'zam hazretlerinin sâbıkâ Hazînedârı, Dergâh-ı 'âli kapucu-başılarında, Sipâh Ağalığı) 77, 1430

Hulûsî Efendi; bk. 'Ömer Hulûsî Efendi (Samânî-zâde, Anadolu Kadı'askeri, Şeyhulislâm)

hulviyyât 1446

hulyâ; hatîre-i — 1456; hulâsa-i — 733; nuhbe-i — 599; sâha-i fesîha-i — 1504; sâha-i — 1432; şûrbây-ı — 440; 'arsa-i — gibi be-gâyet evsa' 1467; — makûlesi 217; —y-ı câh 1054; —y-ı celâdet 1054; —y-ı Sadr 1473

humâr 310, 754, 768; def'-i — 979; ser-dâde-i — 876; —i bâde-i ihtilâl 1016; —i dimâğ-ı âzârı 1217; —i mağlûbiyyet 206; —sızca 1478

humbara 67, 91, 179, 180, 245, 477, 601, 705, 1011, 1416, 1500; Piyâde —cı 245; Sûvârî —cı 245; —cı 248, 486; —cı-başı 244, 248, 1416; —cı-başılık 1430; —cı Halîfesi 248; —cı Kethudâsı 248; —cı Kışlası 1221; —cı Kitâbeti 1461; —cılar 245, 1222; —cılar kışlası 692; —cılık fenni 244; —cı Ocağı 244, 588, 678, 848, 879, 914, 1144; —cı Ocağı neferâtı 457; —cıyân 688; —cıyân Ocağı 924; Ser—cıyân Vekâleti 879, 924; —güllesi 668; —hâne 246; —hâne-i 'âmire 1222; —hâne-i 'âmire Nâzırı 340; —hâne Nâzırı 465, 1222; —lar 245, 483, 1066; —larını ta'biye 1012; —larını terk 1067; gedikleri —lar ile imlâ/temkîn 483; —makûlesi 307; —neferâtı 245; —takımı 245

hummâ; sûrh-bâd-ı — 142; istilây-ı —y-ı muhrika-i gam-i cân-hurâş 1316;

hûm; âgûşte-i — 310, 807, 1200; irâka-i — 1318; sefk-i — 1324; üftâde-i hâk-i —âlûd 1267; — behâsına imkân 1232; — behâsına kân 1232; — fesâ'-âsâ 420; —girifte 102; havene-i — girifteler 80, 850; düşmen-i —hâr 492; düzd-i —hâr 78; 'adû-yi —hârlar 321; —i âl-gün-i küffâr 493; —i fâsîd gibi 'ırkıma hulûl 884; —i mahkûnu 932; —ları Ceyhûn gibi 824; —pâlâ 493; —rîz 38, 1077; hamîr-i —rîzî 312; hengâm-ı —rîzî 1392

Hunkâr İskelesi 1215

Hûra (ta'bir olunan nûr-i ma'nevî-i Rabbânî) 360

hurâfât 1425; —i hased-kîşân 116; serd-i serd-i —i huşûnet-şî'âr 1097

hurde; —bâf 1078; —bîn 786, 1480; —bînân 292, 381, 1219, 1378; —bînân-ı hakâyık-âşinâyân 315; —bînler 471; —dân 875, 1129, 1435; —dânî ma'rekesinde çerkaçı 1363; —endâm 48; —furûş 1252; —hurde tekneler in-şâ 547; —i lehce-i kavm-i mesfûr 135; —kârî-i sanâyi'-i mütenevvî'a 160; —şinâs 744, 1473; —şinâsân 1220, 1224; —şinâsân-ı Bek-tâşîyye'nin i'tikâdları 1371; —ye âğâh 1316; —ye vukûf 1387

hurmâ 132; bir avuc — 132; sepet — 132; tâze — 132

hurrâs 662; vaz'-ı — 798

hürşîd 1510; eşi'a-i —i 'adl 852; eşi'a-i —i dâd 852

Hûrşîd Ahmed Paşa (Niş muhâfazası şartıyla Mora Eyâleti, Vidin Muhâfazası, Niğbolu Sanc-ağrı'na ilhâkan, Rumeli Eyaleti, Vezîr, Sofya Ser'askerliği, Sırlı Ser'askeri, Tırhala Sancağı, Karlı-ili ve Eğriboz) 130, 172, 472, 600, 616, 871, 1066n, 1428, 1494, 1502; — Kethudâsı 460; — Silahdârı 1429

Hûrşîd Ahmed Paşa (Vezîr, Mısır Vâlisi, İskenderiyye Muhâfızı) 32, 34, 63, 81, 97, 130, 172

Hûrşîd Efendi (Baş-muhâsebeci) 1430

hurûc 333, 476, 1240, 1398; i'lây-ı livây-ı — 583; sâhib-i — 558; — 'ale's-Sultân 319, 1399; — 'ale's-Sultân gulgulesi 782; sâhib-i —i mev'ûd 479; sâhib-i —lar tevârihini mütâla'a 1009; sâhib-i —luk dâ'iyesi 43; — saydımdalar 1078

Hurûfiyye'den bir harif-i mahzûl 901

husamâ 566n, 731, 1008, 1020; akviyây-ı — 250; def'-i hecme-i — 257; dest-i — 1388

husrân 46, 62, 138, 506n, 1029, 1279; giriftâr-ı — 614; hevây-ı — 1070; müntic-i — 601; şerâre-feşân-ı — 850; şerâre-pâş-ı — 1280; icâb-ı —i 1328

Husrev; 'avâtıf-ı 'aliyye-i —âne 1052; 'azm ü cezm-i taviyyet-i —âne 1280; 'azm-i —âne 306; cevâb-nâme-i —âne 105; cülûs-i mürîhu'n-nüfûs-i hazret-i —âne 1306; debdebe-i —âne 698; de'b-i —âne 173; emr-i —âne 849; emr-i vâcibü'l-ımtisâl-i —âne 1110; fermân-ı —âne 849; hâk-i pây-i —âne 1403; hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i hazret-i —âne 1435; hâk-i pây-i kîmyâ-sây-i —âne 1178; huzûr-i fâ'izu'n-nûr-i —âne 588; hüsn-i teveccüh-i —âne 185; 'inâyet-i 'aliyye-i —âne 841; irâde-i hayriyyet-ifâde-i —âne 240; irâde-i vâcibü'l-ımtisâl-i —âne 1110; irâde-i zihni dakîka-dân-ı —âne 689; kalb-i —âne 122; matlûb-i —âne 141; nâtuka-ı sâdîka-i —âne 1048; pây-bûs-i —âne 669; rızây-ı yümn-irtizây-ı —âne 444; ri'âyet-i —âne 1402; ruhsat-nâme-i —âne 1085, 1086, 1376; sâye-i hemâ-pâye-i —âne 120; sâye-i hemâ-vâye-i —âne 363; sebât-ı —âne 306; sugûr-i —âne 435; şeref-i cülûs-i meyâmin-me'nûs-i —âne 1205; teveccühât-ı seniyye-i —âne 114; tişe-i himmet-ı —âne 616; —âne 60; —ân-ı hüşmend 17; âlây-ı telattufât şeref-efzâyiş-i —ânî 950; hâtır-ı fâhır-i —ânî 1230; muktezây-ı şîme-i kerîme-i kadr-dânî-i —ânî 1230; niyâz-mend-i 'âtuft-i —ânî 44; sâye-sây-ı 'izz-i su'ûd-i —ânî 1301; telattufât-ı seniyye-i —ânî 109; vücûd-i cihân-sûd-i —ânî 30, 1301; —i [A]risto-tedbîr 111; muvâfık-ı rızây-ı —i Dârâ-serîr 1049; —i deryâ-himmet 185; —i hûrşîd-tal'at 1297

Husrev Mehmed Paşa bk. Mehmed Husrev Paşa (Mısır'dan ma'zûl Hanya Vâlisi, Vezîr)

husûf 71, 168; perde-i — 134; vukû'-i — 71; —i küllî 134

husûmet 252, 256, 258, 505n, 559, 924, 936, 1014, 1015, 1375, 1439; ahker-i — 699; der-kemîn-i — 658; dervâze-i — 164; i'lân-ı — 455; iştîdâd-ı — 1083; izhâr-ı — 495, 1433; küdüret-i — 1399; mücib-i — 1433; mücib-i insilâl-i seyf-i — 584; mübâşir-i — 258, 1264; mü'eddî-i — 1340; nâ'ire-i — 1492; ref'-i livây-ı — 191; sedd-i râh-ı — 108; sell-i seyf-i — 215; sînesinde — 1039; teşdîd-i — 1451; —i bûm-âsâ 1394; harrâka-i — icrâsı 422; —i gurâb-âsâ 1394; —i habîsâne 1417; deriçe-i —i sedd 497; —ler 821; lücce-i —leri 773; mâdde-i —leri 413

Hüşeng 9; devr-i — 1153; —'den berü 862; Hâkân-ı —hûş 1297; devr-i —i saltanat-âheng 23; — Şâh-ı pür-hûş u nebâhet (selâtin-i piş-dâdyâna imâme-i sübha-i Saltanat) 641

Hût; mânend-i — 860; — gibi 885

hutbe 610, 821, 852, 1036, 1400, 1455; ihtisâr-ı — 312; tecdîd-i — 1337; minber-i şâdmânide — hân 130; — istimâ'ı 320, 664, 1244; —i mah-sûsaları 610; —i sâniye 320, 1244; — kırâ'ati 610; —ler 1032, 1245; —ler okunup 852

hutût; envâ'-ı — 1073; —i hümâyûn 924, 1031; —i iltifât-ı Şâhâne 1158; —i müte'addide 710; —i nüvâziş-i Şâhâne 1158; —i sü'âd-i te-hazzûz-ı Hilâfet-simât 1481

huzûr 91, 115, 338, 586, 635, 890, 895, 1035, 1042, 1169, 1288, 1396, 1448, 1462, 1482, 1498; âsûde-i hâb-ı — 801; bî-gâne-i — 859; bî— 232, 688, 1113; esâmî-i — 452; hâme-cünbân-ı safha-i — 533; kahkaha-zen-i — 525; mazhar-ı — 705; mehcûr-i — 1398; me'mûr-i — 1335; mest-i bî-pervâ — 716; minassa-zib-i — 1005; murabba'-nişin-i — 950; mütevaggil-i — 543; nâ'il-i — 459; sâz ü selb-i — 1167; tâlân-kerde-i — 313; terk-i — 485; tesliyet-i — 927; visâde-güzîn-i — 1425; vicdân-ı — 1414; —dan ittikâ 1383; —dan mehcûr 764; —dan mücânebet 1383; —i 'âlfileri 556, 664, 1198; —i Âsafî 454, 575; meşhûn-i —i bî-ta'dâd 872; —i fâ'izu'n-nûr-i hazret-i Pâdişâh-ı 'âlf-menziyet 793; —i fâ'izu'n-nûr-i Husrevâne 588; —i fâ'izû'n-nûr-i Şâhâne 950, 1040; —i fâ'izû'n-nûr-i Şehriyârî 952; —i hazârî 647; —i hazar ile âsûde-dimâğ 625; —i hazret-i Cihân-bânî 1172; —i hazret-i Şehriyârî 886; —i Hudâvend 119; —i hümâyûn 490, 828, 878, 887, 1164, 1187, 1191, 1250; —i hümâyûnları 821; —i İmâm 889; —i Kâ'im-makâmî 1096, 1097, 1441; —i lâmi'u'n-nûr-i Şehriyârî 358; —i me'âlf-mahsûr-i Mülûkâne 120; —i me-hâbet-mevfür-i Mülûkâne 1270; —i mevâhib-mahsûr-i Mülûkâne 105; —i Mülûkâne 458; —i müntakım-i Kahhâr 1270; —i Pâdişâh-ı felek-rif'at 1150; —i Pâdişâh-ı Sikender-serîr 952; —i Pâdişâh-ı sipihr-irtifâ' 185; —i

Pâdişâhî 803; —i pür-nûrları 1197; —i Sadâret-medâr 95; —i Sadr-ı ‘âli 181; —i sadr-ı güzîn 178; —i Sadr-ı mutâ’ 1320; —i Sadriâ‘zamî 1326; —i Sadru’s-sudûr 60; —i sâmilîleri 808; —i Serdâr-ı ekremî 1141; —i Su‘ûd-i tebeh-kâr 1033; —i Şâhâne 822, 899; —i Şehriyâr-ı İskender-serîr 1184; —i Şehriyâr-ı İskender-vekâr 314; —i Şehriyârî 501, 1198; —i Şevket-mahsûr 498, 1078, 1376, 1401; —i şevket-mahsûr-i Şâhâne 1376, 1401; —i Şeyhulislâmî 1451; —i übehhet-mahsûr-i ‘âlifîleri 1344; —i Vezîr 1355, 1367, 1381; râh-ı —ları 684; perr u bâl-i murg-ı —ları 692; zâ‘ika-i —ları 709; —ları ‘adet olan 856; —ları ber-taraf 769; —larında ârâm 1497; —larını mefkûd 1101; —u lâzım olan a‘yân 698; —u lâzım olan erkân-ı me‘âlî-‘unvân 698; —u mu‘tâd olan küberâ’ 1060; —una ihzâr 1426; —unu irâde 980

huzzâr 154, 187, 286, 291, 430, 456, 677, 786, 790, 836, 920, 1142, 1197, 1307, 1401, 1403, 1440; ‘âmme-i — 476; cem‘iyyet-i — 436; ekâvil-i — 1030; hande-fermây-ı — 1467; havâss-ı — 790; hayret-bahş-ı — 748; ihtilâf-ı ârâ‘i — 563; kâffe-i — 454; kulûb-i — 158; savâb-dîd-i — 784; zehr-eşşân-ı çehre-i — 804; kulûb-i —a rikkat 836; —dan ba‘zıları 1440; —ı meclis 62, 95, 110, 595, 652, 1063; —ın birisi 1073; —ın marzîleri 805; —ı sâmi‘a-güzâr 1328

hüccet 54, 72, 653, 684, 721, 727, 829, 834, 836, 842, 843, 886, 1271; ahz-ı — 834; ca‘lî bir — 72; ikâme-i — 94; ilzâm-ı — 682; —i ‘acîbe 830; imzâ etdikleri —i ‘ahd 1070; târih-i —i âtiye 841; —i bedi‘u’l-mazmûn 829; —i garîbe 892; —i garîbetü’l-mazmûn 842; bâ‘is-i tastîr-i —i hakîkat-intisâb 830; imzâ-zen-i —i ittifâk 1065, 1070; bâlây-ı —i merkûme 1404; —i mezbûre havâdisi 842; imzâ etdikleri —i misâk 1070; —i ‘ömr 841; —i sâlîfe 833; —i şer‘iyye 652, 829, 834; —i şerîfe 836; —mâdesi 845; —tahrîr 1404; —temhîr 1404

hücre 145, 387, 976, 996, 1061, 1419; derûn-i — 1464; sâhib-i — 1419; —gibi su makssemi 813; —pirây-ı iftihâr 236; —pirây-ı istirahat 242; kendi —sinden 1061; —ye ilticâ 1061

hücûm 34, 46, 49, 77, 82, 92, 107, 130, 193, 195, 201, 205, 207, 254, 278, 300, 320, 352, 400, 404, 450, 462, 484, 491, 492, 494, 506n, 510, 512, 530n, 550, 558, 563, 566n, 575, 578, 584, 586, 601, 620, 622, 658, 662, 721, 727, 731, 824, 859, 904, 907, 1010, 1035, 1061, 1062, 1113, 1117, 1133, 1143, 1149, 1151, 1199, 1201, 1217, 1246, 1254, 1262, 1265, 1291, 1307, 1341, 1353, 1389, 1393, 1403, 1440, 1464, 1484, 1493, 1500; âmade-i — 1513; âverde-i pençe-i — 249; dehşet-i — 662; ednâ — 1067; imâle-i sükkân-ı — 1145; ‘inân-engîz-i — 1067;

ilkây-ı gulgule-i — 558; itâle-i akdâm-ı — 209, 1259; izhâr-ı — 1267; kesâfet-endâz-ı — 428; mazanne-i — 1440; me‘mûr-i — 204; pây-kûb-i — 1396; pûye-rîz-i — 1394; râyet-efrâz-ı — 1295; şerâre-feşân-ı — 781; şerâre-rîz-i — 496; tevcîh-i sükkân-ı — 214; —a cesâret 1384; —dâ‘iyesi 662; —i a‘dâ 258; —i cüz‘î 400; —i dîğér 1500; —i dilâverân-ı asâkir-i müttefika 260; —i ehrimenân-ı dehşet 926; —i ehrimenân-ı vahşet 926; —i gumûmdan helâk 1419; hücûm-i — 252; —i kat‘iyye 405; —i savlet-bâr 1266; —i zıll-ı sakil-i telâş 1316; —i zıll-ı sakil-i vesvese 1316; —lar 328, 449, 1264, 1268, 1399; nîrân-ı —u ikâd 255

hükemâ/hükemâ’ 755, 942, 1379; ârâ‘i ‘âlem-ârây-ı — 1029; ittifâk-kerde-i — 744; müte‘essî-i kavli — 1214; ‘uzamây-ı — 189; —i fazîlet-intimâ 1029; —y-ı efâzıl u eşrâf 10; dâstân-ı —y-ı eslâf 15; —y-ı Fûrs 942; —y-ı Hind 941; —y-ı mütekaddimîn 70

hükkâm 48, 64, 65, 69, 76, 78, 84, 92, 101, 106, 212, 473, 519, 630, 702, 704, 717, 719, 744, 1212, 1328; kaleme-zede-i — 652; —ı İraniyân 106; —ı memleket 852; —ı şer‘ 109; —ı şer‘-i ‘âli 719; —ı şer‘-ı şerîf 83; —ı tarafeyn 212

hükm/hükûm 115, 119, 220, 280, 285, 325, 403, 504, 629, 739, 1003, 1138, 1278, 1362, 1368, 1390, 1462; imzâ-nüvîs-i — 892; imzâ-zen-i — 20; —i hükm 632; şive-i nefâz-i — 629; zir-i — 255, 374, 394, 406, 471, 708; —etdiği yerler 1020; —fermâ 738; ‘umûm-i —ı 679; —i bâliga-i sâ‘iga 1458; —i bî-ta‘dilû 1286; —i Cihândârî’lerinin nüfûzu 1025; —i Cihân-mutâ‘ 64; —i evveli nesh 1070; —i Hâkim-i kade-i 1189; —i hakk 9; —i halvet 326; —i kader-ı Girdkârî 1384; —i kadere mu‘tekîd 1370; —i karaküşî 1367; —i kat‘î 1192; —i kat‘iyyü’l-müfâd-ı Hâkim-i hâsim 1313; —i kazâ/kazâ’ 472, 556, 774, 1511; —i kazâ gâlib 776; —i kazâ‘-i Girdkârî 1384; —i kazâyâ mu‘tekîd 1370; —i mâdde 1474; —i mahtûm-i kader-ı zarûriyyü’r-nızâ 1293; —i makâm-ı Vekâlet 561; —i mezkûrun ibtâlî tarîkı 1080; —i ra‘iyyet 380; —i şer‘at 154; —i şer‘at-ı Kur‘ân 1281; —i şerîfi 1139; —i takdîr 919; —i Vekâlet 118; zir-i —leri 222; —rân 385; sülûs mertebesi ülkenin —rânı 1325; —rân-ı diyâr-ı A‘câm 90; —rân-ı Firengistân 41; —rân-ı memâlik-i İran 64; kesb-i levâzim-i —rânî 547; mesned-nişîn-i —rânî 1408; —ü altında 623; —ü câri 620; el—ü lillâhi Te‘âlâ 455; —üne inkıyâd 1458; —üne itâ‘at 1458; —üne râm 97; —ü nesh 1407; —ünü icrâ 861

hükûmet 87, 117, 152, 160, 221, 528, 542, 583, 630, 804, 1278, 1299, 1462, 1469, 1478; cây-ı — 185; dâr-ı — 1106; emr-i — 630; havze-i — 68; idhâl-i diyâr-ı — 261; fâtiha-i furkân-ı —

1409; icrây-ı — 86, 159, 1155; 'ilâve-i — 373; 'inân-ı — 160, 278; istihkâk-ı — 416; kalem-rev-i — 376, 712; kalem-rev-i ma'raz-ı — 1483; kâr-fermây-ı — 104; kılâde-i — 261; kürsî-i — 84; mahlûle-i — 104; makarr-ı — 1021; mevkül-i 'uhde-i — 374; murabba'-nişîn-i makâm-ı — 254; mütesaddî-i emr-i — 1507; rişte-i umûr-i — 161; sûret-i — 264; tâc-ber-ser-i — 1286; taht-ı — 393, 852; tevsî'-i dâ'ire-i — 1020; zîr-i — 395; —gâh 1352; —gâh-ı sagîre 401; kiral-ı vâhid —i 160; —i 'Arabistân 57; —i dâhiliyye 281; taht-ı —inde ibkâ 373, 1105; —i Muhammediyye 1278; —i mutlaka 583; —i münferide 160; —ine hürmet 1469; —ine ta'zîm 1469; —i şeref-efzâ 598; mahfil-ârây-ı —i şer'iyeye 375; zemân-ı —i temdid 872; —ler 158, 1024; eyâm-ı —leri 152; müddet-i —leri 1467; sâ mân-ı —leri 161; zîr-i —leri 397; —rân 103; —ru'esâsi 220; —sûreti 1408

Hükümdâr 853, 854; —ân 254; —ân-ı cânibeyn 253; —ân-ı hakkâniyyet-'unvân 415; —i bâ-i'tibârı 853; —i diyâr-ı Alaman 212; —lar 1021; —lık 394, 562, 927

Hülâgû (eslâf-ı sâhib-hurûclarından); âyin-i — 738, 1367; me'âlim-i — 312; — efsâneleri 1410; — Dâstânı tarzında 1410; istilây-ı — sûreti 323

Hümâyûn-âbâd; Kasr-ı — 162, 306

Hümâyûn-nâme 495, 634

hüner 160, 161, 171, 1223, 1370, 1490; dest-mâye-i — 561; ehl-i — 45, 535; erbâb-ı — 159; ganebe-i — 1509; isbât-ı — 158; izhâr-ı — 574; kâbil-i — 547; ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i — 879; mâlik-i hazîne-i — 1504; mâlik-i nisâb-ı — 1052; mâye-i — 1505; mürevvic-i erbâb-ı — 569; sebk-âmûz-i — 547; tahsîl-i — 160; tahsîl-i re'sû'l-mâl-i — 235; zillet-i ehl-i — 1511; —i kesîr-i dil-pezirleri 678; —ler 217, 581n; —mend 246; mânend-i bâb-ı ikbâl-i —mendân 748; sâ'id-i müsâ'id-i —mendân 1505; zümre-i —mendân 744; —mendân-ı ricâlin ser-bülendi 291; müsta'idd-i —olanlar 996; —râgıbı 1221; —tahsiline 1496; —ver 247, 981

Hünkâr İskelesi 124; —verâsi 1223

hürmet 318, 353, 563, 814, 821, 853, 912, 980, 1046, 1177, 1378, 1394, 1467, 1506; âvâre-i — 814; çâk-sâz-ı perde-i — 1169; derpiş-i — 1377; erbâb-ı — 118; ifây-i ziyâfet-i — 604; irâ'et-i rûy-i — 1496; kemâl-i — 367, 1402; —en 718; —ine i'tinâ' 1496; —i Seyyidî'l-mürselin 915, 923; —lerini icâb eder hâlât 983; —mülâhazası 625

Hürmüz; Bahr-ı — 1108

Hüseyn (Tokadekî'nun yeğeni) 85

Hüseyn Ağa (Bostancı-başı, Ser-lağımçıyan Vekâleti) 879, 924

Hüseyn Ağa (Çukadâr-ı hazret-i Tâcdârî, Fodula Kitâbeti, Kethudâ) 1312

Hüseyn Ağa (Mîrahûr-i Sâni) 203

Hüseyn Ağa (Pehlevân, Kul Kethudâsi, Yeniçeri Ağası, nâsih-i dâstân-ı Rüstem-i destân) 389, 601, 605, 773, 775, 920, 931

Hüseyn Ağa (Seyyid, Cebeci-başı) 1437

Hüseyn Ağa/Paşa (Küçük, Gâzî, Baş-çukadar, Vezîr, Deryâ Kapudanı) 241, 244, 690, 704, 706

Hüseyn Bey (Cihân-zâde, Dergâh-ı 'âli kapucu-başlılarından, Ordu-yi hümâyûn'da Nüzül Emîni) 180, 602

Hüseyn Bey (Filibe A'yânı) 84, 85

Hüseyn Bey (Sâlih Paşa-zâde, Defter Emîni, Cizye Muhâsebecisi) 1483

Hüseyn Bey (Sultâniyye Dizdân) 1444

Hüseyn Efendi (Binâ Emîni, Şehr Emâneti) 112

Hüseyn Efendi (hâcegândan, İstanbul Gümrük Emâneti) 954, 1461

Hüseyn Efendi (Kahveci-başı-yı sâbik, Kapucu-başı, Emânet-i Gümrük-i Duhân) 840

Hüseyn Efendi (Menteşe Mütessellimi, hâcegândan, Ordu Kassâb-başlığı) 954, 1430

Hüseyn Paşa (Mûsul Vâlisi) dâ'iresi 531

Hüseyn Paşa (Ordu'dan müfâratat ve Anadolu'ya doğru 'avdet edenlerden) 58; —Kethudâsi 80

Hüseyn Paşa (Seyyid, Vezîr, Ankara Sancağı, Livâ'-i Kayseriyye, Anapa Kal'ası muhafazası şartıyla) 1135

Hüseyn Paşa-zâde (İznikmidî) 1137

Hüseyn Paşa/Kapudan (Girdli, Vezîr, Kapudân-ı deryâ, Sipeh-sâlâr) 199, 214, 474, 475, 476, 1466; —muhasarasında 967

Hüseyn Şâkir Efendi (Piskopos Mukâta'acısı, Küçük Rûznâmecî) 112

Hüseynî makâmı 151

Hüsni Bey (Âmedî, Topcular Kitâbeti) 1512

hüzn 1232; esîr-i keşmekeş-i — 203; 'ilâve-i bârgirân-ı — 1463; istilây-ı — 610; izhâr-ı — 804, 1016, 1055, 1189; sûhte-i âteş-i — 1034; —i derûn 1402

Hüznî ma'ake (ta'bir olunan yapışkan otu) gibi 355

I

ihlâs 1461; 'arz-ı — 532, 1162; —ı tâmm 1328; du'ây-ı —iktirânları 1461; —kârân 1385

iktâ' 824

ulgâr 1358, 1493; 'acele-süvâr-ı — 274; eşheb-süvâr-ı — 925; germ-rikâb-ı — 1126; itlâk-ı zimâm-ı — 1242; 'inân-engîz-i — 1393; 'inân-rîzî-i bâd-pây-i — 546; micdâfe-zen-i — 780, 902, 1412; pây-efrâz-ı — 1463; sebk-rîz-i 'inân-ı — 1307; sevk-ı semend-i — 916; vecche-i — 500; zevrak-süvâr-ı — 329

ılca; mu'teber —ları 972

'Imâdu'd-devle sûretinde 1323

'Irâk 50, 56, 84, 942, 1065, 1280; *ku*tr-ı — 1070; *temyîz-i* — 530; —*eyn-i* 'Arab 221, 542; *havâdis-i* —ıyye 1366; — *iklîmi* 1070; — *tarafı* 128; — *tarafı* 52, 56; — *Ülkasi/Ülkesi* 1065, 1070

ırgâd 1403; *ber-muktezây-ı tabî'at-ı* — 1274; *bir alay* — 1252, 1257; *mirveha-cünbânî-i* — 1272; — *makûlesi* 1123

'ırk/urûk 121, 616, 976, 1145, 1268, 1406, 1500; —ı *bedter* 1361; —ı *cür'etleri* 382; —ı *Devlet-i 'aliyye* 729; —ı *ebnâ'-i dehre hülûl eden melâhide* 897; —ı *evliyây-ı umûr* 325; —ı *habîseleri* 178; —ı *hamiyyet* 63, 68, 119, 763; —ı *hamiyyet-i câhilânesi* 1256; —ı *maslahat* 124, 1174; —ı *mel'ânetleri* 1262; —ı *Memâlik-i mahrûse* 701; —ı *meşveret* 1168; —ı *millet* 119; —ı *mülk* 119; —ı *mütekeyyifeleri* 692; —ı *nâs* 660; —ı *Saltanat* 483; —ı *vekâlet* 113; *mesâlih-i* —ıyye 115

ırmag/ırmak 1000, 1001; —lar 1000

'ırz 178, 346, 1237, 1497; *ehl-i* — 61, 77, 157, 849, 1074, 1241, 1258, 1267, 1270, 1271; *hetk-i* — 100; *mehîn-i ehl-i* — 759; *zeyl-i tâhir-i* — 849; — *havfi* 313; —ı *'arîz-i düdmân-ı Bektâşi* 902; —ı *'arîz-ı düdmân-ı Bektâşiyye* 1253, 1374; —ı *Devlet-i 'aliyye* 828; —ı *lâzım-ı tiynetleri* 709; *vekâh-ı nâ-dürtüst-bünyâd-ı* —ı *nâ-pâk* 330; *ehl-i* — *kıyâfeti* 1416; *ehl-i* —lar 1074, 1271; *metâ'-ı 'âlem-behây-ı* —ları 850; *bî-cürm ehl-i* — *makûleleri* 1323; *ehl-i* — *makûlesi* 323, 901, 906, 1074; *ehl-i* — *tâ'îfesi* 1123

İsfahân 1506; *terk-i* — 361; — *gibi sevâd-ı a'zam* 361

ısgâ; *efgende-i mertebe-i* — 365; *gûş-zed-i* — 1354; *havâle-i sâmi'a-i* — 609; *ihale-i sem'-i* — 748; *sâkı*t-ı *derece-i* — 321; — *edüp* 1427; — *olunacak da'vâ* 469; — *olunmayup* 1243

ıslâh 530n, 568, 993, 1418; *reşha-pâş-ı* — 1383; *reşha-pâş-ı âb-ı* — 1256; *sûret-i* — 211; —ı *'âlem* 831; —ı *miyâneleri* 1484; —ı *pesaporta* 534; —ı *zâtü'l-beyn* 60, 133, 1168, 1472; —ı *zâtü'l-beyn mesleki* 77

'İsmet İbrâhîm Bey/Beyefendi (Sadr-ı Rûm, Murahhas-ı Evvel, Nakîbü'l-eşraf, Murahhas-ı Sâni) 90, 162, 250, 336, 582, 593, 594, 1115

ısrâr 705, 1448, 1451; *dem-sâz-ı* — 319; *fart-ı* — 1072; *nâ'ire-i* — 557; *pâ-ber-cây-ı* — 1453; *pây-efşâr-ı makâm-ı* — 1401; *pây-efşûr-i* — 563; *pây-efşûr-i makâm-ı* — 804; *pây-efşûr-i merkez-i* — 330, 1448; *pây-kûp-i zemîn-i* — 1403; *râyet-i* — 704; —ı *küllî* 1446; —ı *Mülûkâne* 1397; —ı *Pâdişâhî* 501; —ı *şedid* 373; —ı *Şehriyâr-ı gerdûn-cenâb* 306

İstabl-ı hâssa 173

ıtlâk 119, 150, 520, 533, 592, 818, 880, 1128, 1454, 1478, 1495, 1497, 1499, 1502; *müsâ'ade-i* — 1355; —*bend-i zebân* 1471; —ı *'inân-ı yek-rân-ı müsâra'at* 410; —ı *licâm-ı 'azîmet* 1039; —ı *licâm-ı müsâra'at* 1068; —ı *nass-ı mübîn* 679; —ı *zebân* 301, 1392; —ı *zebân-ı melâm* 301; —ı *zebân-ı serzeniş* 301; —ı *zimâm-ı 'avdet* 352; —ı *zimâm-ı 'azîmet* 922; —ı *zimâm-ı ilgâr* 1242; —ı *zimâm-ı intilâk u şitâb* 405; —ı *zimâm-ı istinkâr* 696; —ı *zimâm-ı kadh u düşnâm eylemek hüneri* 1467; —ı *zimâm-ı kelâm* 1047; —ı *zimâm-ı ilk-i pâkîze-hitâb* 1152; —ı *zimâm-ı savlet* 512; —ı *zimâm-ı semend-i ihtimâm* 555; —ı *zimâm-ı ta'n* 696; —ı *zimâm-ı zebân* 476, 625; —*kerde-i 'inân* 1138; ; *müddet-i* —ları 1437

ızrâr 292, 316, 1421; *kayd-ı* — 993; *şûr-efgen-i* — 382; —ı *'ibâd* 134, 184; —ı *berâyâ* 178; —ı *bilâd* 134

ıztırâb 71, 128, 353, 425, 505n, 662, 768, 825, 967, 1016, 1080, 1181, 1473, 1475, 1505; *berhem-zede-i* — 423, 1402; *ber-taraf-sâz-ı* — 310; *beste-i zencîr-i* — 260; *cân-be-leb-i* — 1294; *çâr-mevce-i bahr-ı* — 538; *dem-beste-i* — 1157; *dem-i* — 1172; *dest-i* — 1375; *dest ü pâ-zen-i hâk-i* — 1067; *dest ü pâ-zen-i lücce-i* — 1309; *düçar-ı* — 227; *girdâb-ı* — 958; *giriftâr-ı düşâha-i* — 520; *giriftâr-ı* — 1307; *halâb-ı* — 428; *halide-i sîh-i* — 1412; *hılâf-ı* — 321; *ilkây-ı neşîmen-gâh-ı* — 814; *kânûn-ı* — 637; *karîn-i* — 988; *kirây-ı* — 1203; *mengene-i* — 930; *mübtelây-ı* — 183, 760, 1165, 1253; *mübtelây-ı teb ü tâb-ı* — 1284, 1460; *mübtelây-ı teb-lerze-i* — 1500; *mübtelây-ı tef ü tâb-ı* — 1373; *nâ'ire-i* — 93; *piçâ-piç-i* — 445; *ref'-i nikâb-ı* — 1024; *reng-i* — 1495; *sepend-i âteş-i* — 304, 337, 794; *sîne-çâk-ı* — 1196; *suver-i müdhişe-i* — 288; *şifâ-sâz-ı derd-i* — 1231; *şûrîde-i* — 674; *tabide-i* — *u mukâsât* 816; *tabtâb-ı* — 1235; *teb ü tâb-ı* — 287, 813; *üftâde-i hılâb-ı* — 657, 927; *vâhime-gîr-i* — 1205; *teb ü tâb-ı* — *a mübtelâ* 926; —ı *erbâb-ı umûr* 149; —ı *hâlleri* 294; —ı *izdiyâd* 877; *dâ'ire-i dide-i* — *keşânı* 1203; —lar 202, 1424; *kemâl-i* —ları 1023

İ

i'âne 252, 275, 497, 548, 990, 1394, 1484; —ı *ba'ide* 343; —ı *bahriyye* 256; —ı *berriyye* 256; —ı *dûran-dûr* 343; —ı *mesârif* 342; —lar 1280; —t 39, 46, 63, 66, 78, 82, 89, 98, 195, 202, 252, 257, 287, 463, 548, 568n, 578, 582, 799, 827, 914, 923, 938, 1046, 1050, 1148, 1269, 1433, 1439, 1494, 1501; *cüyende-i meded ü* —t 634; —*tden kâsir* 1484; —t-ı *'azîme* 568n, 579; —t-ı *devlet* 61, 78; —t-ı *erbâb-ı şekâ* 1258; —t-ı *hazret-i ehlullah* 462; —t-ı *iltimâs* 188; —t-ı *ma'neviyye* 282; —t-ı *rûhâniyyet-i 'Azîz-i*

müşârun ileyh 1024; — kaydı 1358; —ler 494; bahrî —leri 1341; bedenî —leri 1341; berrî —leri 1341; —tlerine mübâderet 1279

'ibâd 15, 305, 363, 540, 577, 631, 763, 1220, 1237, 1415, 1480; a'bâ'-i şâkka-i mesâlih-i — 117; âhâd-i — 360; ahvâl-i — 115; 'âmme-i — 503, 568n, 769, 803, 1206, 1232, 1279, 1285, 1295, 1345, 1441; âsâyîş-bahş-ı kâffe-i — 138; âsây-ış-ı — 175, 1211; celb-i emvâl-i — 77; dâ'ül-'udâl-i — 591; dekâyık-şinâs olan — 942; emn-i — 9; ızrâr-ı — 134, 184; imzâ-kerde-i kulûb-i kâffe-i — 1295; irâha-i — 1192; kâffe-i — 1418; memlûkü olan — 1299; mesâlih-i — 637, 650, 820, 1452; nef'an li'l— 117; pençe-zen-i ekbâd-ı — 1478; rişte-i umûr-i — 1414; ru'yet-i maslahat-ı — 115; ta'cîz-i — 85; ta'zîb-i — 627; terfih-i — 763; tervîc-i — 1328; tervih-i — 660; teşvîş-i — 417; 'ubbâd-ı — 320; umûr-i — 181; züdüde-i kulûb-i — 648; —ı Müslimîn 566n, 664, 742; —ı pâkize-fitratlar 541; 'âmme-i —ullah 1206; irâha-i —ullâh 108; —ullâh (vedî'a-i cenâb-ı Bârî olan, vedî'a-i Rabbânî olan) 78, 97, 202, 227, 316, 335, 695, 720, 758, 787, 804, 821, 1231, 1411, 1418, 1441, 1485; —ullâhın ciğerlerini hûn 40; —ullâhın ciğerlerini sökerek tahsil 739

'ibâdet/**'ibâdât** 10, 48, 650, 1386; müştâgil-i — 1400; —ı bedenî 10; —ı mâlî 10; —i Mevlâ 12; —i Rabbül-Menûn 152

İbâhiyye; tevsi'-i dâ'ire-i — 1506; —den ezyed i'lân 1506; — tâ'îfesi gibi 1362

'ibâre/**'ibâret** 54, 461, 535, 569n, 578, 679, 745, 758, 806, 829, 860, 949, 1073, 1093, 1233, 1288, 1357, 1401, 1416, 1418; hüsn-i — 1510; müttefikul— 833; sevk-i — 568n, 579; terzik-i — 898; karîbü'l-lafz — 626; —ler/'ibârât 28, 348, 381, 399, 567n, 628, 924, 1229

ibkâ/ibkâ' 122, 126, 127, 373, 393, 396, 401, 408, 421, 424, 447, 450, 452, 464, 465, 478, 526, 529n, 538, 566n, 572, 576, 605, 687, 774, 775, 821, 823, 841, 845, 848, 855, 880, 914, 920, 945, 959, 989, 1000, 1031, 1032, 1050, 1065, 1070, 1089, 1188, 1283, 1421, 1429, 1445, 1454, 1465, 1483, 1494, 1512, 1513; makar-rlarında — 1305; mesvâlarında — 1305; —i hazret-i Hayy-i Vâkî 1390; — ka'ideleri 1029; — maddesi 421, 422; —y-ı mekân 841; —y-ı mühce-i hayât 408; —y-ı nâm 189; —y-ı naz-ar-ı 'inâyetleri 1263; —y-ı nîk-nâm 1504; —y-ı Sadâret 845, 918; —y-ı Sadâret müjdesi 1169; —y-ı Sadâret neş'esiyle serhoş 577; —y-ı ser-dârî 845; —y-ı Vezâret 35, 62, 856, 1429

İblîs 160, 735, 817, 1351, 1397; halef-i — 161, 574, 772, 951; halife-i — 49; pîr-i ebâlîse olan — 371; sebak-âmûz-i — 285; fesâne-i/füsûn-i mekr-i —âne 296; —cibillet şahs 1426; nîreng-i —î 353; —i dillil gibi tadilil 747; —î-eser

816; mânend-i —i merdûd 931; —i muhakkak 1315; —i müsevvil gibi 527; ahlâf-ı —i racîm 553; — makûlesi kefere-i bed-bûdların es-âmîleri 1245; mel'ûn-ı —mekîdet 632; letâ'ifü'l-hiyel-i —pesendî 1162

İbn 'Abbâs (sahâbeden) 1279, 1321

İbn Hacer (efâzıl-ı meşâyih-i İslâm, târihçi) 1051; —den nakl 1460

İbn Hacer Heysemî (*Fetâvây-ı Hadîsiyye*'nin müellifi) 54

ibn-i vakt 1399; —fırkası 1131

İbn Kayyim Cevziyye (İbn Teymiyye'nin tilmîzi) 50

İbn Kemâl (efâzıl-ı meşâyih-i İslâm, târihçi) 1051

İbn Nuceym-gerdûn 1510

İbn Sâlih; bk. Sâlih bin Sâlih

İbn Selûl (Re'isü'l-münâfikîn) 287; halef-i — 613; mânend-i — 1162

İbn Sinâ 9; — gibi 748; fenn-i hilenin/hud'anım/mekrin —sı 1421

İbn Teymiyye 50, 54

İbn Zübeyr; kasaba-i hazret-i — (Basra'nın kilidi mesâbesinde olan) 46

İbrâhîm (Ahûnd, Sefîr-i İrân) 1053

İbrâhîm ('Ayntâb'da kassâb şâgirdliğinden türemiş, sefih ü le'im ve furû-mâye, mu'in-i eşîrâ', mehin-i ehl-i 'ırz u fukarâ', vâcibül-izâle, mefrûzu'l-i'dâm, dîn ü îmândan bî-haber, zûrbâ, kâfir-i bed-ter) 759

İbrâhîm (ve İsmâ'il beyninde olan münâsebet-i tâmme) 443

İbrâhîm 'Âff Efendi (Topcular Kâtibi, Sipâh Kâtibi, Defter Emîni, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı, Rûznâmçe-i Evvel Vekâleti) 355, 1437, 1454, 1470, 1471, 1512

İbrâhîm Ağa/Paşa (Fehlevân, Büt-şiken, Yen-içeri Ağası, Başbug, 'arsa-i ceng ü mücâhedâtın kahremân-ı zemânî, ferkadân-ı âsûmân-ı harb ü gavgâ, meydân-ı dilîrî vü şecâ'atın cihân pehlevânî, şîr-i pîşe-i vegâ, zûr-bâz-ı ma'reke-i gazâ) 439, 440, 441, 442, 443, 444, 468n, 490, 513, 587

İbrâhîm Ağa (Top 'Arabacı Ocağı Kethudâsı, Top 'Arabacı-başı Vekîli) 1513

İbrâhîm Ağa (Üsküdarî, Kul Kethudâsı) 86

İbrâhîm Ağa (Yeğen, Çavuş-başı) 929

İbrâhîm Besîm Efendi (Kethudây-ı Sadr-ı 'âlî, a'yân-ı zemândan, duhât-i ricâlden) 155, 272, 505n, 760, 782, 787, 789, 794, 795, 801, 812, 847, 869, 894

İbrâhîm Bey/Paşa (Çelik Paşa-zâde, kapucu-başlıardan, Livây-ı Kayseriyye, Rumeli Beylerbeyliği) Pâyesi, Kayseriyye Sancağı, Vezîr, Livâ'-i 'Alâ'iyye, Bozkır Ma'deni ilhâkiyle) 1065, 1438

İbrâhîm Bey (Menlikli ‘Osmân Bey birâderi, eşkiyây-ı mütemerridinden) 81, 85

İbrâhîm Bey (Mısır’daki eşirrâ’-i ümerâdan) 141

İbrâhîm Bey (Mutasarrıf-ı Livây-ı Bâyezîd Mahmûd Paşa’nın birâderi, Mîr-i mîrân, Livây-ı Bâyezîd, Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi) 186

İbrâhîm Edhem Efendi (Top ‘Arabacılar Kitâbeti Vekâleti) 1512

İbrâhîm Efendi (Baş-muhâsebeci, Çavuş-başı) 1430, 1483

İbrâhîm Efendi (Defterdâr hafidi, Kudüs-i şerîf Kadısı, Şâm-ı şerîf Kadısı, Mekke-i mükerreme Pâyesi) 85, 1135

İbrâhîm Efendi (el-Hâc, Şıkk-ı Sâni Defterdârı, Nişancı, Defter Emâneti, Tersâne-i ‘amire Defterdârı, Mâlikâne Halîfesi, Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti) 125, 465, 490, 1512

İbrâhîm Efendi (hâcegândan, Anbar Kâtibi, Muhâsebe-i Evvel Vekâleti, şahs-ı hâmil-i (خامل) mekr) 841

İbrâhîm Efendi (Hacı, Gizlü Sıtma, Umûr-ı Bahriyye Nezâreti) 790, 812, 813, 814, 826, 848, 864, 868

İbrâhîm Efendi (Seyyid) silsilesi 1489

İbrâhîm Efendi (Sultân ‘Abdülhamîd Hân hazretlerinin Sır Kâtibi, el-Hâc, Üsküdar Kadısı, Edirne Pâyesi, Mekke Pâyesi) 133, 663

İbrâhîm Efendi (Şeyhulislâm-ı vakt) 86

İbrâhîm Efendi (Yazıcı, Muhâsebe-i Cizye) 841

İbrâhîm Hilmi Ağa/Paşa (Yeniçeri Ağası, Vezîr, Sadrı’zam ve Serdâr-ı ekrem, Selânik, Eyâlet-i Bosna ma’a-Livâ’-i Hersek Vâlisi) 332, 333, 335, 336, 775, 845, 913, 915, 921, 922, 926, 934, 945, 1235, 1428

İbrâhîm ‘İsmet Beyefendi (Seyyid, Mekke Pâyesi, Anadolu Pâyesi, Murahhas-ı Sâni, İslâmbol Pâyesi, , Nekâbet-i eşrâf) 210, 213, 250, 336, 337n, 590, 591

İbrâhîm ismindeki sır 443

İbrâhîm Kethudâ (duhât-i ricâlden, mu’temedü’l-devle, müstevliyân-ı dâ’ire-i devlet ve destbürdân-ı Saltanat olanlardan, nakd-gerânlardan, Yeni-kapu muhâfazasına me’mûr) 113, 119, 333, 337, 338, 486, 505n, 506n, 523, 534, 724, 898, 929, 1220, 1240; —’nın ikâmetgâhı 506; —’nın muhâlefâtı 865; —’nın sâhil-hâne-i bi-behânesi 866; —’nın takımı 867

İbrâhîm Nesîm Efendi (Yeni-kapu’da Muhâfız) 501, 781; —’nin hâcesi 501

İbrâhîm Paşa (Arnabûdluk İskenderiyyesi Vâlisi, Vezîr, Rumeli Vâlisi, Sırb Ser’askeri, Avlonya Mutasarrıfı, Vezîr, Livâ’-i İlbasan ve İskenderiyye, Bosna Vâlisi, Sadr-ı sâbık) 107, 138, 149, 170, 175, 515, 1125, 1428, 1429

İbrâhîm Paşa (Halebli, Emîr-i Rekb-i Şâmî, Haleb Vâlisi) 97, 1369, 1077

İbrâhîm Paşa (Hazinedâr) 169; — askeri 170; — istid’âsı 172

İbrâhîm Paşa (İskenderiyye Mutasarrıfı) 172, 1100, 1101

İbrâhîm Paşa (Kudüs ve Nâblûs sancakları il-hâkıyla Eyâlet-i Şâm ‘uhdesine) 129

İbrâhîm Paşa (Kurd Paşa dâmâdı) 513

İbrâhîm Paşa (Muhassıl, Mar’aş Eyâleti, Rakka Vâlisi, Haleb Eyâleti, Şâm Vâlisi, resm-i Haccâc-ı zâlim) 129, 189, 759, 945, 1480

İbrâhîm Paşa (Nâblûsî, Vezîr, Haleb Vâlisi, Şâm ve Sayda ve Trablus eyâletleri, Diyârbekir Eyâleti) 37, 58, 129, 168

İbrâhîm Paşa (Vezîr, Livâ’-i İlbasan, Avlonya Sancağı) 409

İbrâhîm Paşa (Vezîr, Mar’aş, Karahisâr-ı sâhib) 375

İbrâhîm Paşa (Vezîr, Rumeli Vâlisi, Ser’asker) 66, 68, 76, 301, 382, 383, 658

İbrâhîm Şeref Efendi (Şâm Kapu Kethudâsı, Masraf Kitâbeti Vekâleti) 955

İbrâhîmü’l-Halîl/İbrâhîm (H(nûr-i gîfî-fîrûz-i Nübüvvat ve pertev-i huçeste-bürüz-i sırr-ı Saltanat) 639; — ‘aleyhi’s-selâm gibi 1306, 1458; sũhte-i âteş-i — 795

İbrâ’îl (Rusyalu muhâzâtında vâki) 580, 1346, 1493, 1513; — cânibi 1493, 1499; — Kal’ası 937, 1493, 1494; — Kal’ası melhamesi 1513; — Kal’ası Muhâfızı 1493; — Muhâfızı 1429, 1499; — Nâzırı 708, 1166, 1493, 1499, 1500; — semti 600; — tarafı 200, 569n, 708; — üzere 1499

‘ibret 14, 21, 22, 278, 331, 796, 1308, 1330; ahvâl-i mücibetü’l— 224; ahz-ı — 858, 1329; ‘arsa-i — 816; âyine-i — 1362; cây-ı — 176, 268, 410; erbâb-ı — 596; galtide-i zemîn-i — 796; havâle-i nazar-ı — 228, 582; istifâde-i — 756; kesb-i — 549; li-eclî’l— 618, 829; mâdde-i — 1152; mâye-i — 1320; medâr-ı — 343, 1240; medd-i nazar-ı — 807; mücib-i — 254; mücibü’l— 203; nakş-ı sahife-i — 461, 1276; niğeh-endâz-ı — 690; niğânde-i seng-i — 825; tendise-i — 1030; dâstân-ı — âsar 12; —en li’s-sâ’irîn 490, 686; —gâh 85; —gâh-ı enâm 85, 101; mevzû’-i —gâh-ı nebîh 1323; —gâh-ı sagîr u kebîr 138; —gâh-ı sıgâr u kibâr 141; —i ‘âlemîn 821; —i ehl-i hubret 22; medâr-ı —i enâm 1367; medâr-ı —i her belid ü lebib 1175; ahvâl-i —iştîmâl 204; âvihte-i ser-i dâr-ı —medâr 1030; —i mutâlâ’a-güzârân 625; —mend 824; —nümây-ı dil-i mu’tebir 1408; —nümây-ı ehl-i şühûd 631; —üslûb 81

ibrik; —dârlık 894; —ı vuzû 881, 1496

İbşîr Paşa; — gibi 336n; — şivesi 1192; — tavrında (selefde) 1436, 1465; — Vak'ası 58

İbtidâ'-i Altmışlı 1489

İbtidâ-yı Dâhil 86, 1489

İbtidâ-yı Hâric 123

ibtîlâ 280; mevkûf-i şeşder-i — 904; —'ı rîk 1183; sûri —ları 1221; kafây-ı —sı 1260

icâd 226, 239, 244, 846, 848, 1222; nev— 240, 688; —ı âlât-ı harbiyye ihtirâ'ı 231; —ı envâ'-ı kavâri' 232; —ı mâ lem yekün 702, 711

icâr 993; —ât 323; — ve kırâz u muzârabe 10

icâzet 215, 255, 263, 558, 591; intâc-ı — 218; küşe-i âb-rûy-i inbisât-ı — 116; sûret-i — 1182; tahrîr-i nâme-i — 219; —nâme 880

Î'câzü'l-icâz fî ihtisârî'l-mecâz (Zemahşeri'nin *Esâsü'l-belâga* adlı eserinin mecâziyyâtının muhtasarı) 597

İc-deniz 258

iclâ 150, 355, 501, 533, 798, 820, 825, 848, 892, 905, 927, 1018, 1036, 1046, 1066, 1077, 1082, 1098, 1112, 1114, 1121, 1130, 1235, 1187, 1189, 1190, 1236, 1251, 1314, 1337, 1372, 1418, 1423, 1428, 1434, 1455, 1466, 1475, 1476, 1478, 1495; berzah-ı — 1189; düçâr-ı sadme-i — 1114; felâhun-kâr-i — 520; sîga-i muttar-ideden — 1319; — mâddesi 1135; — sehmi 1159; — ta'zîri 842

iclâs 905, 1112, 1185, 1403, 1413; — husûsu 1202; —i Pâdişâhî 1462

icmâ' 640, 897; bi'l— 1285; imzâ-nüvis-i — 1440; münâfi-i icmâ'-ı — 54; —ı ümmet 54, 1245

icrâ 106, 113, 115, 124, 156, 279, 281, 288, 323, 325, 329, 334, 339, 341, 346, 357, 369, 379, 383, 400, 416, 418, 428, 434, 440, 442, 450, 452, 454, 462, 503, 510, 525, 533, 541, 545, 547, 551, 555, 560, 565n, 567n, 569n, 575, 577, 580, 583, 702, 728, 737, 746, 757, 759, 775, 815, 830, 848, 855, 858, 861, 875, 902, 915, 923, 936, 952, 984, 1001, 1005, 1006, 1010, 1012, 1029, 1065, 1070, 1075, 1086, 1092, 1101, 1112, 1176, 1186, 1187, 1192, 1220, 1240, 1250, 1252, 1254, 1261, 1270, 1276, 1286, 1317, 1331, 1333, 1340, 1347, 1352, 1356, 1361, 1362, 1384, 1390, 1400, 1403, 1444, 1448, 1451, 1466, 1482, 1484, 1500; bâz-mânde-i — 658; dâd-ı merdâneği — 1394; dâd-ı mukâvemeti — 1500; hîn-i — 422, 452; peyveste-i — 721; — kasdı 1406; 'adem-i —lar 279; —y-ı 'âdet 1272; —y-ı 'âdet-i firâr 196; —y-ı ahkâm 12, 212, 379, 617; —y-ı ahkâm-ı galebe 222; —y-ı ahkâm-ı İlähiyye 1409; —y-ı ahkâm-ı şer'-i enver 90; —y-ı ahkâm-ı şer'-iyye 123, 152, 653; —y-ı ahkâm-ı şerî'at 86; —y-ı ahkâm-ı şerî'at-i garrâ 1035; —y-ı âteş-bâzi 239; —y-ı âyîn-i 'adl 262; —y-ı âyîn-i diyânet 263; —y-ı âyîn-i şefekat 262; —y-ı bedâyi'-i

mekîde-i günâ-gün 875; —y-ı cezâ 78, 906; —y-ı dâd-ı Sadâret 339; —y-ı dîn 212; —y-ı envâ'-ı gezend 420; —y-ı envâ'-ı keyd 420; —y-ı evâmîr 12; —y-ı fend 440; —y-ı firîb 440; —y-ı gayret-i dîniyye 428, 454; —y-ı habâset 1078; —y-ı hükm-i 'adâlet 665; —y-ı hükm-i tevassut 1348; —y-ı hükm-i Vezâret 1320; —y-ı hükümet 86, 159, 1155; —y-ı i'zâm 1238; —y-ı irâde 182, 187; —y-ı irâdeye iktidârı 186; —y-ı istikbâl 209; —y-ı kâ'ide-i muvâfakat 1148; —y-ı kâ'ide-i yek-cihetî 1148; —y-ı lâzime-i hıyânet 210; —y-ı lâzime-i me'mûriyyet 207; —y-ı lâzime-i mel'anet 1260; —y-ı lâzime-i rusûm 1137; —y-ı levâzım-ı ikrâm 208; —y-ı levâzım-ı mihmân-nüvâziye ri'âyet 212; —y-ı mâ-fi'z-zamîri 552; —y-ı me'âşları 248; —y-ı me'mûriyyet 384, 46, 75, 84, 1048, 1245, 1386; —y-ı me'mûriyyet-i mühimme 47; —y-ı me'mûriyyetleri 1058; —y-ı mel'anet 100, 193, 551; —y-ı merâsim-i hoş-âmedî 603, 916, 980, 983; —y-ı merâsim-i i'zâz 983; —y-ı merâsim-i ihtirâm 983; —y-ı merâsim-i istikbâl 603, 916; —y-ı merâsim-i muzâheret 261; —y-ı mezâk 645; —y-ı muktezây-ı 'ubûdiyyet 1268; —y-ı murâd 156; —y-ı nifâk 1078; —y-ı politika 1487; —y-ı resm-i istikbâl 1238; —y-ı resm-i mübâdele 253; —y-ı resm-i şeytanet 1162; —y-ı resm-i teşyî' 142; —y-ı sefâhetleri 830; —y-ı sefâyin 191; —y-ı siyâset 72; —y-ı şân-ı devlet 1447; —y-ı şerâ'it-i hüş-mendî 282; —y-ı şurût 348; —y-ı şükûh-i devlet 1447; —y-ı ta'zîr 907; —y-ı vâcibe-i diyânet 1252

icthâd 205, 230, 470, 629, 701, 732, 783, 797, 822, 861, 1240, 1284, 1409; âteş-dân-ı — 590; âzmâ-yişe — 678; berzede-i dâmân-ı — 426; bezl-i — 311; bezl-i nakdîne-i — 488, 1036; bezl-i yârây-ı — 920; bi-külfe-i — 340; ehl-i — 53; ifrâğ-ı havsala-i — 386, 568; ifrâğ-ı mâ-hasal-i — 497; mertebe-i — 54; piş-kadem-i reh-revân-ı — 1187; sarf-ı nîrû-yi — 1078; —ı cihâd 428; —ı tefekkür ü tasvîr 17; —larını tehyic 693

ictimâ' 58, 82, 201, 204, 343, 427, 936, 1061, 1261, 1362, 1380; 'akd-i — 1181; encümen-ârây-ı — 453; halka-bend-i — 789, 1382; kesret-i — 199; saf-ârây-ı — 1503; saf-beste-i soffâ-i — 886; sûret-yâfte-i — 643; tahrîk-i i'lâm-ı — 1275; tefrîk-i — 780; râyet-efrâz-ı — 'ale'd-dâlâle 319; — 'ale'd-dâlâle 321; —ı tekessür-i ashâb-ı gavâyet 1260; —ı zıddeyn 519; hey'et-i —ıyye 1203; hey'et-i —ıyyeler 178, 250, 1204, 1266, 1272; —lar 216, 504, 512, 1438, 1439; keyfiyyet-i —ları 641; maksad-ı aslî-i —ları 323; perîşân-ı 'ikd-i —ları 784

îç ağaları 1360; taşra — gibi 748; — gibi piş-gâhda kâ'imen hâzîr 895

İç-il; Livâ'-i — 515, 1430; — Mütessellimi 140; — Sancağı'na mutasarrıf 100, 856, 945; — vücûhu 140

'id 30, 1380, 1385, 1398, 1400, 1457; ba'de'l— 950; mânend-i hilâl-i — 184; nemâz-ı — 953; sabâhu'l— 1422; peyveste-i sabâhu'l— huzûr/kâm-rânî 1288; salât-i — 608, 1399; ta'lîk-ı ferdây-ı — 1377; yevm-i sâlis-i — 1423; — eylediler 602; ferdây-ı — hengâmesi 1392; eser-i —i ârâmiş 1093; —i dîğér 479; —i kâm-rânî 1287, 1300, 1308; —in ikinci günü 1444; yevm-i —i sa'âdet-bürüz 1422; tehniye-i —i sa'id 952; kudûm-i —i şeref-i'âde 1457; —i şerîf 1433, 1444, 1445; tehniye-i —i şerîf merâsimi 1422; —ler 1457; —ül-Mü'minîn olan mübârek cum'a günü 1457; şemsü'l—vâr 1457

i'dâm 49, 58, 70, 71, 78, 85, 101, 134, 141, 156, 167, 169, 203, 207, 300, 305, 312, 319, 321, 375, 480, 549, 562, 605, 627, 630, 633, 662, 714, 720, 726, 730, 736, 759, 775, 778, 787, 793, 801, 804, 819, 839, 847, 905, 907, 967, 986, 1008, 1041, 1061, 1075, 1077, 1094, 1107, 1122, 1148, 1171, 1181, 1201, 1239, 1242, 1252, 1259, 1261, 1273, 1304, 1314, 1315, 1322, 1332, 1365, 1367, 1399, 1414, 1464, 1466, 1507; ele geçenleri — 1304; eynemâ vü-cide — 1506; gâ'ile-i — 129; husûs-ı — 819; lüzûm-i — 1365; ma'raz-ı — 1338; mefrûzu'l— 759; mübâşir-i — 825; mü'eddi-i — 1122; reh-rev-i tengnây-ı — 1259; ser-pençe-i — 1365; —ma 'azm 1358; —ma cezm 1358; —mı cûyân 1061; —ı ru'esây-ı tâ'ifeteyn 60; —ı vücûd-ı nâ-fercâm 705; —lar 69, 188, 661, 793, 804, 839, 1274, 1341, 1365, 1401, 1403, 1422; — ü fînâ 104, 130, 149

idâre 74, 82, 84, 94, 121, 127, 173, 226, 230, 240, 245, 246, 299, 332, 377, 380, 649, 686, 689, 914, 923, 992, 993, 1086, 1106, 1110, 1148, 1165, 1185, 1319, 1347, 1477, 1495; 'adem-i — 200, 226, 602; bedenimizden — 1025; fenn-i — 180; merkez-i — 418; rişte-i — 380; sûret-i — 1249; 'uhde-i — 927, 1466, 1494; zîr-i — 1007, 1176, 1350, 1371; —de ibrâz-ı yed-i tûlâ 375; zîr-i —lerinde olan kazâlır 1332; —i âsiyâb 240; —i âsiyâb edecek âb 690; —i âsiyâb-ı mukâtele 81; —i âsiyâb-ı mükâfêha 81; —i âsiyâb-ı umûr 271; —i askeriyeye 923; —i cevâb 1326; —i çarh 75; —i dâ'ire 45; —i dâ'ire-i zindegânî 1456; —i dolab-ı umûr 878, 957; —i emr-i cüz'î 911; —i emr-i Meşîhat 887; —i envâ'-ı umûr 124; —i hâl 1249; —i kâ'isât-i müzâkere 183; —i kavâ'id-i ma'küle 318; —i ma'hûd 225; —i matiyeye-i 'azîmet 1034; —i matiyeye-i rucû' 1034; —i memleket 419; —i mesâlih 160; —i mesârif-î lâzime 156; —i mülk 271; —i mülkiyye 1089; —i sedd-i ramak gâ'ilesi 769; —i su'âl 1326; —i

sübha-i kelâm 1256; —i sükkân-ı merâkib-i mücâdele 259; —i sükkân-ı merâkib-i müşâcere 259; —i umûr 160, 877, 1008; —i umûr-i askeriyeye 922; —i umûr-i devlet 65; —i umûr-i devletden gâfil 1250; —i umûr-i Saltanat 1273; —ler 335; zîr-i dest-i —leri 996; çok yerleri güzelce — olamayup 993

idbâr 1379; bâ'is-i — 305; beyâbân-ı — 1367; çâh-ı — 820; evâ'il-i devr-i — 1368; giriftâr-ı 'uk-de-i — 1054; hâk-nişin-i — 1304; mahatt-ı bâr-ı — 441; müstelzim-i — 719; nihâde-i ser-zemîn-i — 1272; mugaylân-zâr-ı — 1393; pey-siper-i — 736; pey-siper-i semt-i — 1280; reh-girây-ı — 1500; reh-rev-i tarîk-ı — 228; reh-rev-i vâdi-i — 216; rû-be-râh-ı — 456, 1487; serdâde-i vâdi-i — 443; sühte-i sâ'ika-i — 1011; tevec-cüh-i — 1509; zîr-i râyet-i — 1272; —in ikbâli 1232; 'illet-i —ları 1405

iddi 'â'iddi 'â' 283, 307, 330, 344, 346, 349, 351, 373, 395, 401, 418, 421, 525, 535, 1003, 1009, 1018, 1037, 1086, 1091, 1093, 1178, 1237, 1344, 1349, 1439, 1452, 1509; dem-zen-i dem-deme-i — 273; dem-zen-i — 1379; dümbek-zen-i — 1094; chl-i — 1043; sayha-keş-i — 354; ser-rişte-i — 1087; sûret-i — 1237; teşhîz-i mu'avvel-i — 1273; velvele-i — 956; çerâğ-ı —lar 160; —lar 165, 657, 1086, 1368; —ları hikâyesi 1370; —y-ı 'akl ü şu'ûr 35; 'av'ava-zen-i —y-ı cân-güzây 420; —y-ı çâkerî 1186; —y-ı gayret 1337; —y-ı hulûs 959, 1468; —y-ı kemâl 979; —y-ı kerâmet 896; —y-ı lafzî 989; —y-ı mehâret 979; —y-ı nâ-be-câ 421; —y-ı nefsanî 1041; —y-ı nik-hâhî 1337; —y-ı rikkıyyet 1186; —y-ı safvet 1468; —y-ı safvet-i kâmile 269; —y-ı salâh u takvim 52; —y-ı velâ 959; —y-ı velâyet 896

iddihâr 93, 241, 275, 534, 685, 691, 751, 804, 863, 934, 1426, 1435, 1456, 1467, 1478; itâle-i dest-i — 241, 690; mahfûz-i gencine-i — 227; mevzû'-i hazîne-i — 225; vesîle-i — 344; — er-bâbî 958; — eylediği hutâm-ı bî-şumâr 528; ecnâs-i 'alâ'ık-ı fevâhır —ı 876; —ı hazâ'in 75, 159, 626, 1456; —ı hizâne 746; —ı mâl 305, 1153; —ı zehâ'ir 1222

'id-i adhâ 479, 1457; sâlis-i — 482

idmân 545, 688; —ı bâde 161; —ü gûşüş 671

idrâk 15, 68, 505n, 581n, 845, 1152, 1200, 1218, 1359, 1366; 'adem-i — 1273; ehl-i — 1322; ehl-i nebâh ü — 21; kâffe-i ehl-i — 1357; kesb-i — 793; mâye-i — 1359; mecrây-ı — 780; nüvişte-i sahîfe-i — 276 pertev-süz-i dide-i — 1448; sâ mân-zede-i — 1057; sù'-i sanî'ini — 1427; vâye-i 'akl ü — 52; yakîmen — 1475; magz-ı —den âzâde/berî' 1462; —den 'ukûl 'âciz 1288; —den bigâne 1202; —den dest-efşân-ı ferâğ 1388; şûrîde olan —i gibi 1473; —i hadd-i bütlûğ 518; —ine zafer-yâb 902; çâk-

sâz-ı perde-i sem'î —leri 1231; perde-i simâh-ı —leri 1201; perde-tirâk-i gûş-ı —leri 1080; —lerini mağsûş 618

idrâr; feyyâza-i dâ'imül'— 1047; lüce-i cûşan-cûş-ı — 413; menâhil-i —ât 631; zevâ'id-ı —ât 693; —ât 38, 144; —ât-ı 'aliyye 1228; —ât-ı 'aliyyeleri 1229; —ât-ı bi-hisâb 893; —ât-ı gayr-ı hasıra 1059; —ât-ı mu'ayyeneleri 146; —ı râtibe-i in'âm 152; —ı râtibe-i mekremet 152

İdrîs Paşa (Pâsbân-zâde 'Osmân Paşa'nın Hazîne-dârı, Mîr-i mîran, Vezîr, Livâ'-i Vidin ve Niğbolu ve Muhâfızlık-ı Kal'a-i Vidin) 472, 968, 1429

İdrîs-i Bidlîsî (efâzül-i meşâyih-i İslâm, târîhçi, Feylesof-i zemân ve Hâce-i Dânyâ-i devrân, vâkıf-ı rumûz-i Betâlîse, 'Ârif-i serâ'ir-i Hürmüs-i herâmise) 10, 1051, 1216

ifâde 80, 82, 107, 268, 274, 290, 298, 303, 337, 359, 393, 399, 407, 422, 434, 452, 459, 468, 480, 482, 488, 492, 498, 510, 512, 531, 534, 554, 556, 561, 563, 566n, 573, 581n, 583, 593, 609, 613, 615, 618, 627, 681, 689, 703, 724, 746, 756, 762, 764, 769, 781, 792, 799, 808, 810, 815, 822, 825, 847, 849, 863, 868, 873, 879, 887, 888, 899, 902, 907, 916, 965, 980, 984, 998, 1003, 1010, 1012, 1016, 1023, 1028, 1035, 1045, 1049, 1057, 1059, 1068, 1075, 1088, 1098, 1100, 1103, 1105, 1117, 1136, 1142, 1164, 1168, 1198, 1250, 1259, 1262, 1345, 1348, 1371, 1386, 1401, 1418, 1432, 1445, 1446, 1451, 1452, 1468; bîrûn-i 'uhde-i — 732; evvelki — 399; keşide-i musattar-ı — 296, 452; leked-hürde-i kıdem-i kalem-i — 1282; müstâğnî-i — 1475; nakş-ı harîr— 534, 1211; nakş-zemîn-i — 822; pâymâl-i hâme-i — 446; pâymâl-i huyûl-i hâme-i — 271; pâymâl-i kalem-i dürüst— 740; pâymâl-i hayl-i sûtür-i — 1340; pâ-zede-i hayl-i sûtür-i — 418; rakam-zede-i — 718, 746, 1129; —i düşmenâne 380; —i hakikat-i hâl 1036; —i hâl 847, 1028; —i ihsân 1415; —i kelâm 561; —i keyfiyyet 810, 1045; —i mâ fi'z-zamîr 482; —i merâm 136; —i ri'âyet 1415; —i sûret-i ahvâl-i berâyâ 762; —ler/îfâdât 279, 280, 282, 399, 404, 482, 1101, 1105, 1348, 1448; —lerine nazaran 1445

'iffet 336n, 1478, 1490, 1491; mizâc-ı — imtizâc 142; —i zâhirî 333; —le mütehayyizlerinden 1419

ifnâ 662, 682, 730, 968, 986, 998, 1021, 1163, 1305; —y-ı defâyin 97

'ifrît; kaba —ler 1323, 1351, 1388

iftâ/iftâ' 50, 205, 408, 805, 1451; cây-ı — 1321; mesned-i — 1303; mütesaddî-i emânet-i kübrây-ı — 1321; — bâbında 805; emr-i —ya mülâzemet 520

iftâr 1255, 1385; ahbâb —ı 1412; —iyye i'dâdiyçün 1265; —lar 1383; — ziyâfetleri 1385

İftâriyye Kasrı 1142

iftihâr 821, 850, 881, 918, 1244, 1508; 'arz-ı — 172; buzâk-efşân-ı — 291, 1426; cerîde-i zîb-ı — 1406; hâ'iz-ı — 333; hücre-pîrây-ı — 236; kesb-ı — 1030; mâlik-i re'sül-mâl-i — 250; ma'lûm-i mâ-bihî'l— 850; mazhar-ı — 950, 1312; medâr-ı — 721, 728; mesned-i — 171; râyet-keş-i — 229, 233; ser-i —ı 184, 391; ser-mâyedâr-ı — 261; vâye-dâr-ı — 1257; —u'l-ümerâ'î'l-'izâmî'l-'İseviyyeti 851

iftirâ 116, 117, 1077, 1114, 1323, 1331, 1367

igtinâm 167, 197, 205, 258, 343, 559, 562, 770, 862, 1053, 1069, 1239, 1244, 1477, 1500, 1508; âverde-i âgûş-ı — 558; âverde-i kabza-i — 876; dâhil-i eküff-i — 441; dâhil-i kabza-i — 824; der-âgûş-ı — 720, 727; dest-zede-i — 1322; mâyedâr-ı behre-i — 1458; vâye-gîr-i — 1427

igtisâb 99; âverde-i pençe-i igtisâb 269; girifte-i pençe-i igtisâb 735

iğne; —ler 865; mücevher —ler ile memlû bir pîş-tahta 865; —lerin kıymeti 865; — yutmuş kelb gibi 445, 1094

ihânet 99, 101, 160, 267n, 462, 651, 718, 824, 1242, 1279, 1330, 1332, 1365, 1374; havâle-i gaddâre-i — 415; levse-i — 420; —den vikâye 1330; —i 'ulemâ' 718; hasbî —leri 1046

ihbâr 12, 34, 67, 73, 79, 82, 91, 152, 165, 167, 176, 194, 207, 214, 252, 258, 288, 298, 314, 348, 352, 364, 397, 419, 421, 425, 431, 433, 434, 439, 448, 460, 483, 497, 506, 509, 512, 564, 565n, 573, 575, 577, 583, 585, 611, 614, 618, 652, 655, 714, 716, 734, 782, 792, 794, 799, 801, 803, 806, 813, 824, 852, 865, 867, 884, 887, 889, 902, 905, 974, 1002, 1004, 1009, 1040, 1061, 1068, 1074, 1088, 1091, 1097, 1103, 1109, 1169, 1184, 1197, 1253, 1259, 1274, 1308, 1333, 1335, 1340, 1344, 1347, 1374, 1386, 1389, 1402, 1419, 1425, 1443, 1464, 1465, 1493; 'adem-i — 420; tubk-ı —ı 801; —lar 461; —nâme 166

ihmâl 198, 649, 861, 1036; efgende-i zîr-i hasîr — 1242; mevkûf-i 'ukde-i — 1133; pes-mânde-i — 658; terk-i — 435, 690, 756; vâbeste-i 'ukde-i — 474; —ler 1258

ihrac 286, 500, 537, 859, 1451, 1484; hakk ü — 1380; sîga-i muttarideden — 1319; —ı kazgân 787, 792; —ı mevâcib 138, 1040, 1053

ihrâk 39, 112, 197, 259, 323, 388, 482, 497, 967, 1010, 1091, 1228, 1254, 1266, 1267, 1274, 1306, 1398, 1402, 1425, 1484, 1485; âteş-enda-z-ı — 1267; hayyen — bi'n-nâr 1389; — bi'n-nâr 67, 271, 1022; —ı dem 69, 70, 106; —ı kulûb-i şeyh u şâb 437; —ı sefâyin 482; — u ihtirâk 189

ihsân 4, 7, 9, 16, 33, 35, 43, 44, 53, 62, 64, 83, 92, 112, 114, 125, 130, 133, 138, 143, 146, 162,

168, 172, 177, 185, 186, 189, 226, 232, 234, 242, 286, 293, 335, 379, 384, 409, 427, 444, 460, 463, 467, 469, 474, 504, 515, 529n, 531, 536, 538, 540, 566, 567n, 577, 615, 616, 622, 630, 645, 687, 691, 724, 744, 765, 826, 835, 838, 856, 870, 872, 883, 929, 945, 948, 953, 956, 1050, 1051, 1065, 1071, 1076, 1124, 1135, 1224, 1230, 1232, 1330, 1366, 1392, 1458, 1461, 1467, 1476, 1479, 1484, 1504; ehline — 566; gark-âb-ı — 1093; ifâde-i — 1415; 'ilâve-i — 1507; istid'ây-ı — 1075; mazhar-ı — 1457, 1502; müstağrak-ı — 838; nâ'il-i — 531; nâ'il-i nevâle-i — 1392; râh-ı — 766; tahsil-i dest-mâye-i — 1508; tertib-i — 540; üstühân-pâre-i — 647; zencîr-i — 827; —dîde 874, 1324, 1464; —dîde-i ikbâl 118; —dîde-i teveccüh 118; —hürdesi 883; medd — 1 872; mahlûkun memnûn-ı — 1051; —ı hümayûn 1507; —ı mansıb 838; —ı rûtbe 838; —ı Şehinşâh-ı zemân 141; —lar 765, 1381; dıraht-ı —ları 1230; envâr-ı şâmîle-i —ları 504; hazîne-i —ları 1211; sâye-i sâymbân-ı —ları 1046

İhsâniyye (Üsküdar'da) 144

İhsânullah Efendi (Seyyid, 'Ayntâb ehâlisinden) 759

ihtidâ; medâr-ı — 1051; vesile-i — 1285

ihtifâ 807, 1074, 1200, 1393, 1399, 1464, 1506; bülbül-âşiyâne-i — 798; câ-be-câ zîr-i zemîn-i — 1416; çalılar aralığında — 759; ihtiyâr-ı küşe-i — 1419; sagîr eve — 1262; ser-be-ceyb-i — 1271, 1398

ihtikâr 1486; itâle-i zeban-ı — 1383; rengâ-reng —ları 1492

ihtilâf 18, 37, 622, 679, 1153, 1177; 'ale'l— 843; 'ârza-i — 1156; bî-şâ'ibe-i — 1504; irâ'et-i râh-ı — 333; nâkûs-zen-i — 553; —ı ârâ'-i erbâb-ı zagâyin 634; —ı ârâ'-i huzzâr 563; —ı ehvâ'-i Ordu-yi hümayûn 933; —ı ezmân 18; —ı kelime-i ru'esâ 202; mücib-i —ı redâ'et 240, 690; —ı 'urûz 272

ihtilâl 10, 35, 37, 56, 62, 66, 77, 82, 90, 97, 104, 113, 136, 140, 141, 157, 337, 549, 569, 570, 573, 583, 618, 747, 764, 927, 1007, 1016, 1102, 1153, 1327, 1337, 1365, 1406, 1440, 1453, 141282, 1481; ahvâl-i pür— 1435; 'ârza-i — 1156; bâdî-i — 231, 688; berhem-zede-i hayl-i — 287; berhem-zede-i — 647, 895, 1035; berzede-i dest-i — 1193; dağdağa-engîz-i — 1234; def'-i — 335, 1332; dest-zede-i — 930; gâ'ile-i âşûb u — 31; hılâl-i pür— 35, 302, 307, 738, 793; humâr-ı bâde-i — 1016; îrâs-ı — 707, 1373; küre-i — 651; masrû'-i — 815; mevce-engîz-i — 1485; mücib-i — 1123; mü'ed-dî-i hudûs-i — 755; nâ'ire-i — 172, 738; orduya tefrika-resân-ı — 669; şe'âmet-i — 1306; şûrde-i — 674; tetarruk-ı — 898; zuhûr-i — 65, 1083; eşât-i fiten ve —ât 70; tehaddüs eden —

ât 483; —den sâlim 160; —den vikâye 383; —hılâlinde 377; —ı ahvâl-i 'âlem 415; —ı 'aklına haml 817; —ı ârâ' 933; —ı Bahr-ı sefid 959; —ı belde 83; —ı cezîre 101; —ı dimâğ iftirâsı 765; —ı dimâğ şâ'ibesi 1220; —ı dimâğına haml 817; —ı memâlik 103; —ı memleket 1365; —ı mevâcib 161; —ı mu'âmelât 10; eşkâl-i —in uçları görünmeğe başladı 1454; —ı tarik 909; —ı tarik-ı Hicâz 128

ihtimâl 760, 1095; 'adimül— 554, 958, 1058, 1452; aaleb-i — 66, 400, 884, 1018, 1129, 1463, 1496; ber-düş-i — 1193; ber-düş-i zimmet-i — 1477; bîrûn-i hîta-i — 682; der-'uhde-i düş-i — 702; mevki'-i — 400; mümteni'ul— 430, 557, 762, 1376, 1398; mün'adimül— 1218; sûret-yâb-ı — 216; ilköy-ı —ât 453; —ât-ı 'akliyye 35; —ı aaleb 1256, 1475; —ı ba'id 936; —ı isâbet-iştimâl 681; —ı şeb-hûn 1266; —tarikı 1189

ihtimâm 12, 19, 41, 56, 60, 63, 73, 75, 78, 82, 92, 94, 118, 123, 153, 212, 235, 239, 258, 263, 457, 560, 564, 576, 621, 659, 680, 689, 697, 755, 776, 780, 796, 798, 827, 832, 845, 995, 1002, 1029, 1067, 1083, 1090, 1099, 1123, 1130, 1148, 1168, 1174, 1258, 1280, 1283, 1316, 1319, 1328, 1334, 1345, 1369, 1399, 1421, 1440, 1494; 'adem-i — 244; bâz-mânde-i — 303; ber-çide-i dâmân-i — 1179; berg u sâz-ı tarik tanzimine — 1319; berzede-i dâmân-ı — 1187; bezl-i — 1493; bezl-i nîrû-yi — 714; dâmen der-meyân-ı — 463; der-'uhde-i — 1344; dest-yârî-i — 1081; dest-zede-i — 382; emr-i lâzımül— 234; emr-i vacîbü'l— 690; havâle-i enzâr-ı — 248; hüsn-i — 629; isdâr-ı fermân-ı — 198; itlâk-ı zimâm-ı semend-i — 555; ifrâğ-ı havsala-i — 321, 430; ifrâğ-ı — 1396; i'mâl-i nîrû-yi — 1394; 'inân-engîz-i — 541; infâzlarına — 1125; is'âd-ı sâ'id-i — 1500; it'âb-ı serheng-i — 799; kârsâz-ı tîşe-i — 1389; kemâl-i — 1239; killet-i — 748; micdâf-zen-i — 1261; nasb-ı nefis-i — 301; nesic-i kârgâh-ı — 83; süpürde-i — 1255; süpürde-i 'uhde-i — 311, 1376; tahrik-i dest-i — 559; takdîm-i şerîta-i — 1180; teşmîr-i dâmen-i — 94; teşmîr-i sâ'id-i — 731, 1030; 'uhde-i — 377; sarf-ı —ı bî-şimâr 1464; —ı ekîd 1379; âb-efşânî-i —ı firâvân 147; —ı mezîd 136; —ı nâ-mahsûr 141; —ı temâm 486; —ı kâ'idesi 688; —lar 566n, 801, 914, 923, 986; gerden-i —ları 216; kâlây-ı —ları 493

İhtiman 966

ihtirâ' 223, 240, 689, 580, 846, 848, 1222, 1309; dest-res-i — 231; esbâblar — 690; — eylediği mevkib-i şevket 745; — eylediği nizâm 545; —ı nevâdir-i turfa-disâr 692; —ı tedbîr 17

ihtirâm 1408, 1424, 1496; hâ'iz-i ni'met-i — 540; icrây-ı merâsim-i — 983; ikmâl-i resm-i —

1125; izhâr-ı — 371; makâm-ı lâzîmü'l— 333; makâm-ı vâcibü'l— 1280; nisâb-ı — 1345; resm-i — 1355; selâm-ı suver-i — 1005; te'diye-i merâsim-i — 367; vesîle-i — 377; vükelây-i zevî'l— 462; zâbitân-ı zevî'l— 832; —en 1454; —ı küberâ 524; —ı zâ'id 1188; lihâza-i —ları 974; —ları 1244

ihtisâs 1041; encümen-i — 749; ibrâz-ı sûret-i — 1162; nâmzed-i — 702; sâhib-i — 828; serfirâz-ı — 690; vâcibe-i zimmet-i —ı 1461; —ı tâm 1159

ihtişâm 76, 160; ashâb-ı — 1169; âvâre-i — 814; celb-i — 648; esbâb-ı — 226, 687; ferve-i — 112; kesb-i — 65; mazhar-ı — 1319; mevkib-i — 127, 1352; ser-germ-i silâfe-i — 538; tendîse-i bostân-ı — 751; tertîb-i kazıyye-i — 123; — sohbetleri 1009

ihtiyâc 73, 1228; 'arz-ı — 533, 535; eşedd-i — 61, 938; giriftâr-ı gıll-i — 1248; mess-i — 72; — dan berî 650

ihtiyâl 422, 768; âverde-i dest-i — 736; âverde-i pençe-i — 1315; âverde-i yed-i — 595; bast-ı mukaddimât-ı — 1169; cüyende-i esbâb-ı — 1081; deffe-sâz-i — 1220; deffe-zen-i destgâh-ı — 1163; eşkâl-i — 1177; fenn-i — 1480; firîfte-i — 481; firîfte-i tu'me-i — 134; ibrâz-ı sûret-i — 1259; i'mâl-i cüyûş-i — 439; i'mâl-i letâ'if-i —ı 628; mâdde-i — 1163; mazbût-ı dest-i — 250; nasb-ı şebeke-i — 548, 823; perde-i — 1192, 1481; rû-pûş-i — 1165; 'uhde-i — 1099; zir-gâh-ı — 426, 537, 707, 1131; —e muhtâc 547; târ u pûd-keşide-i nev-kumâş —ler 1163; giriftâr-ı dest-i —leri 598

ihtiyâr 1433; bî— 1383; der-dest-i — 1177; mâlik-i zimâm-ı — 251; muhavvel-i 'uhde-i — 257; müselleml-i dest-i — 1008; nişânde-i dest-i — 764; rubâyende-i — 1474; zimâm-ı — 321, 525, 815; —ı küşe-i ihtifâ' 1419; —ı küşe-i 'uzlet 1419; —ı makâm 1421; —ı sabr-ı cemil 1248; —ı sefer 408; —ı sûrî 1371; —ı sükût 847; —lar 218

ihtiyât 110, 419, 567, 573, 1369; ashâb-ı — 685; berây-ı — 279, 427, 795, 862, 1340, 1370; kâ'ide-i — 174, 1191, 1394; kazıyye-i — 440; merâsim-i — 199; nezd-i ashâb-ı — 225; resm-i — 233; sâhib-i — 1456; sedd-i bâb-ı — 1258; şart-ı — 1474; tarîk-ı — 1172; — erbâbı 906; kâ'ide-i —ıyye 279, 302, 391, 941; —ıyye-i divel kâ'idesi 303

ihyâ/ihyâ' 111, 144, 147, 152, 517, 583, 622, 982, 989, 1051, 1223, 1329, 1333, 1370, 1491; leyâlî-i — 144; —kerde 1228; —y-ı din ü devlet 1330; —y-ı merâsim-i ta'lim-i harb/peykâr 1256

İhyâ Efendi (Târih düşüren şâ'irlerden) 857

ikâ'; fenn-i — 1223

ikâmet 24, 26, 38, 45, 49, 61, 67, 80, 87, 89, 101, 106, 114, 118, 120, 122, 124, 135, 141, 147,

151, 163, 167, 169, 179, 181, 186, 189, 192, 196, 198, 208, 212, 234, 243, 245, 247, 262, 275, 298, 323, 333, 345, 381, 386, 391, 410, 433, 436, 439, 456, 460, 469, 511, 514, 517, 521, 523, 538, 582, 583, 588, 600, 603, 608, 613, 625, 641, 662, 690, 691, 711, 733, 754, 773, 775, 789, 791, 812, 823, 825, 832, 846, 850, 878, 884, 917, 943, 966, 969, 971, 980, 982, 989, 1006, 1014, 1019, 1024, 1026, 1028, 1084, 1103, 1121, 1122, 1126, 1140, 1148, 1155, 1177, 1212, 1227, 1234, 1241, 1261, 1276, 1314, 1341, 1358, 1374, 1421, 1425, 1434, 1442, 1455, 1463, 1483, 1500; bast-ı büriyâ-pâre-i — 1226; bast-ı hasır-pâre-i — 1248; bast-ı kalîçe-i — 960; bast-ı kilim-i pâre-i — 825; bast-ı tnfese-i — 711; çerâgâh-ı — 192; dâmen-çin-i küşe-i — 1342; fekk-i lenger-i — 260, 733, 1084, 1307; fekk-i râbita-i — 208, 410; fekk-i tñâb-ı — 600, 927; hall-i tñâb-ı hayme-i — 383; hârgâh-nişin-i — 1308; hayme-güzin-i — 1326; hayme-zen-i — 1184; kat'-ı rismân-ı — 482; küşe-güzin-i — 355; leff-i bisât-ı — 427; lenger-endâz-ı — 1442; lenger-endâz-ı lîmân-ı — 214; lenger-i — 186; me'mûr-i — 1365; murabba'-nişin-i — 950; mütebassırâne — 1421; müddet-i — 1003; nasb-ı hıyâm-ı — 141; nat'-endâz-ı — 968; nez'-i veted-i — 603; pây-eşür-i — 1384; raht-çin-i — 421, 812, 1421; rezk-i 'asây-ı — 791; sec-câde-nişin-i — 320, 1244; tabûr-bend-i — 551; tayy-ı bisât-ı — 1126, 1254; temdid-i — 1106; visâde-güzin-i — 520; —e me'mûren 884; —gâh 67; —gâhlar 546, 1143; —güzin 61, 846, 933, 1235, 1384, 1476; —güzin-i rikâb-ı hazret-i Pâdişâh 463; —hâtırası 1143; mevkûf-i şeşder-i —ı kasrıyye 1349; —ı se-rûze 274; —ler 448, 525, 775, 1033; mahall-i —leri 417

ikbâl 44, 104, 124, 474, 508n, 665, 837, 888, 892, 908, 916, 932, 935, 953, 958, 966, 985, 987, 1031, 1046, 1381, 1468, 1489, 1502; âfet-i — 1405; ahter-i — 120; 'alef-zâr-ı — 1466; 'arsa-i — 657; bâde-i — 1152; ber-âmede-i dest-i — 1405; ber-taraf-sâz-ı gâ'ile-i — 810; bişrle — 888; bünyân-ı — 1072; cenâh-ı — 1072; çâr-bâliš-nişin-i — 804; çemen-zâr-ı — 391; çerâğ-ı — 821; çevgân-ı — 754; dâmen-i — 738; dâru's-sınâ'a-i — 103; dârû-yi hured-fersây-ı — 1153; dârû-yi kıtâl-i — 1378; dâ'ire-i — 521; dehân-âlây-ı bâde-i — 447; delâlet-i yâveri-i baht u — 171; dest-i — 1503; gülşen-seray-ı — 1163; hırâmende-i ravza-i — 1350; humyâze-keş-i cur'a-i — 1054; humyâze-keşân-ı hum-hâne-i — 692; hürşid-i sipihr-i — 1422; ihsân-dide-i — 118; irâ'et-i rûy-i — 1496; istidâme-i mebnâni — 752; karin-i — 841; kevkkeb-i — 629; küy-endâz-ı ma'reke-i — 755; mâlik-i darb-hâne-i — 521; mâlik-i zimâm-ı — 873; ma'raz-ı — 632; maşrık-ı — 1313; med-

hüş-i girân-i ritl-i — 1034; mest-i bâde-i — 525; mest-i mey-i — 522; mevâdd-ı hürs-ı — 958; nahle-i — 533; nâme-i — 339; nev-reste-i hadîka-i — 796; râyet-i — 89; rûy-i — 1058; rûznâme-i — 840; sebûk-hîz-i — 785; serîr-ârây-ı — 120; sermest-i mey-kede-i — 1359; ser-nigûn-i terâzû-yi — 819; sikke-zen-i nakra-i — 810; telakkî-i — 1159; —cüyân 279, 892; —hâne 869; cev-v-i gendüm-nümây-ı —i bî-bekâ 384; —i devlet 1235; nümâyîş-i rûy-i dil-i —i lâ-bekâ 932; —i lâ-bekâ 525, 893; câm-ı —i nâ-fercâm 327; —i nâ-mahsûr 458; mest-i —i zemâne 1364, 1405; âfîtab-ı —leri 987; çehre-i —leri 1034, 1127; gülzâr-ı —leri 1055; hengâme-i —leri 794; kabâle-i nâ-makbûle-i —leri 1184; nakdîne-i —leri 1306; erkân-ı —perest 1383; — ümniyyesi 1424

ikdâm 93, 103, 212, 247, 299, 382, 515, 567n, 587, 629, 636, 763, 776, 788, 885, 1067, 1075, 1193, 1268, 1330, 1331, 1332, 1345, 1451, 1500; berkende-i tûşe-i — 312; buzâk-efşân-ı — 1382; câzibe-i hâhiş-i — 786; dest-zen-i — 1389; dü-dest-i — 153, 1127; eşheb-rân-ı — 541; filike-süvâr-i — 1261; hall-i 'ukde-i şalvarına dest-yâr-ı — 1075; havâle-i dest-zede-i — 256; kadem-keş-i — 738; lebbeyk-zen-i — 1031; mâye-i — 579; mirveha-cünbân-ı nâ'ire-i — 1341; müheyyic-i 'ırk-ı gayret ü — 42; pây-kûp-i zemîn-i — 1403; sarf-ı enfâs-i — 635; sarf-ı nîrû-yi — 1246; sell-i sâtûr-i — 129; semend-i — 649; seng-i râh-ı — 1177; süzen-zen-i — 776; tahrîk-i — 247; tahrîk-i rikâb-ı — 208; teşmîr-i bâzûy-ı — 714; —dan betâ'et 1067; —dan rehâvet 1067; tahrîk-i —i akdâm 1266; —ı akdâm 1326; —ı akdâm-ı aklâmna ihâle 1431; —ı bî-girân 576; —ı hazret-i Pâdisâh-ı kavıyyül-ihitmâm 600; tahrîk-i —ı hurûc 1266; —ı küllî 403; —ı mâ-lâ-kelem 1451; —ı Şehriyârî 501; —ı şekâvet 194; —lar 787, 788, 1067, 1416; metâ'-ı —ları 83; sâ'id-i —ları 1260; nâ'ire-i —larını iş'âl 306

ikfâr 317, 842; mücib-i — 1256

İkinci Altmış Medresesi 1031

İkinci Hâric rütbesi 1489

iklîm 542, 547, 621, 739, 749, 1410; âb ü hevâsî hoş — 621; Fermâyende-i heft — 1286; —e 'alâmet 1024; —e kâfi 1116; —e mukâbil 1116; —i 'azîm 416; rû-be-râh-ı —i bekâ 1477; —i bî-hemât 727; —i cesîm 713; —i Kırım 215, 416, 582, 964; —i mezbûr 633; —i Mısır 174, 221, 249, 542; —i muşa'sa' 1357; —i 'ukbâ 57

ikmâl 461, 1125, 1132, 1145, 1186, 1191, 1242, 1363, 1370, 1442, 1446, 1463; hadd-i — 671; —i etvâr-ı seb'a 676; —i hîdmet 368; —i hîdmet-i Hidiv-i felek-cenâb 1423; —i isti-hkâmât-ı kal'a 1011; —i kuvvet-i zâtıyye 1330; —i levâzımât 192; —i resm-i ihtirâm 1125

ikrâm 46, 150, 372, 529n, 595, 713, 718, 770, 827, 866, 869, 872, 909, 980, 983, 1155, 1239, 1381, 1424, 1427, 1471, 1477; eyyâm-ı mu'tâde-i — 1471; icrây-ı levâzım-ı — 208; kefce-ber-dûş-i — 233; mazhar-ı cem'ıyyet-i — 1458; mazhar-ı — 599, 1078, 1489; merâsim-i — 105; nisâr-ı nakd-i — 372; şifte-i — 1506; —en 986, 1012; —ı firâvân 517; —ı küberâ 524; —lar 1041; —merâsimi 1053; —mu'âmesi 1072

ikrâr 184, 216, 281, 286, 373, 544, 583, 628, 653, 659, 723, 805, 864, 1004, 1041, 1094, 1159, 1427; hem-zebân-ı — 1287; müstevcib-i — 597; —ı nübüvvet-i enbiyâ' 1285; —ı tâmm 843; —ı teba'ıyyetleri 262; —kerdeleri 278

ikisâ/iktisâ 588, 914, 923, 777, 967, 1009; müs-tahikka — 1320; —y-ı câme-i husûsiyyet 234; —y-ı ferve-i beyzâ 333, 1080; —y-ı hil'at 384, 913; —y-ı kisây-ı evhâm 1255; —y-ı kisây-ı sûret-i hakîkat 1380; —y-ı teşrif 334

iktâ' 54, 686; —ı cesîme 749

iktidâr 135, 200, 216, 234, 320, 506n, 1343; âstîn-çîn-i — 1241; âverde-i kabza-i — 1282; bezl-i enfâs-i — 497; bezl-i — 792, 1238, 1244; bezl-i mâ-hasal-i havsala-i — 435; bezl-i nakdîne-i — 488, 1036; bî— 1198; bî-mâye-i — 390; dâ'ire-i — 687; der-'uhde-i — 1462; dest-i — 716, 1481, 1504; dûş-i — 186; erbâb-ı — 140, 977; havsala-i — 17; ifrâğ-ı hemyân-ı — 601; ifrâğ-ı mâ-hasal-i — 554; kavıyyül— 231, 377, 946; rubûde-i dest-i — 815; rubûde-i peñçe-i — 678; sâhib-i — 139, 186, 467, 468n, 470, 1192, 1494; sarf-ı enfâs-i — 298, 778; sarf-ı — 531, 1346; sarf-ı mâ-hasal-i — 477; sarf-ı mâ-melek-i — 1030, 1375; sarf-ı nakdîne-i — 730; sarf-ı nîrû-yi — 512, 1500; sarf-ı sühan-ı — 779; süpürde-i 'uhde-i — 580; takviye-i bâzû-yi — 194; tekmlî-i edevât-ı — 555; teşmîr-i sâ'id-i — 1493; 'uhde-i — 202; yârây-ı — 376, 521; zevî'l— 1249; —dan 'âciz 512; —ı Mülûkâne 1195; kabza-i —ında gibi 785; 'adem-i —ları 887; der-'uhde-i —ları 604; yârây-ı —ları 1212; zür-bâzûy-i —ları 1255

iktisâb 1465; cihet-i — 1437; erzel-i vücûh-i — 1478; vâ-mânde-i tarik-ı — 146; —ı 'izz 1365; —ı edeb 590; —ı emvâl tarîkı 160; —ı fazl 590; —ı hazz-ı mevfür 1503; —ı kemâlât-ı kudsiyye 879; —ı kuvvet 552; —ı liyâkat 230; —ı mâla meyyâl 626; —ı mâye-i miknet 1170; —ı mehâret 191, 243; —ı mehâret-i fenn-i deryâ 691; —ı mezîd-i şerâfet 1405; fenn-i —m dânişveri 1456; —ı neşve-i rûhânî 1214; —ı nev'-i i'tilâ 1496; —ı nev'-i te'ayyün 1496; —ı re'sül-mâl-i me'âsir 232; —ı rif'at 1365; —ı sa'âdet 841; —ı safâ 857; —ı sâmnân-ı bisyâr 1456; —ı sûret-i kesret 1272; —ı şân 1373; —ı şöhret 1373; —tarikası 1456

il 64, 568n; —ler 223, 545

i'lâ'-i/i'lây-ı; — kelimetullah 106, 541; — kelimetullâhî'l-'ulyâ 224, 1329; — livây-ı bağı 706; — livây-ı cihâd pişesi 1221; — livây-ı fesâd 204, 552; — livây-ı gavâyet 194, 706; — livây-ı gazâ pişesi 1221; — livây-ı hurûc 583; — livây-ı 'isyân 1282; — livây-ı i'tidâ 583; — livây-ı kelimetullah 1267; — livây-ı muhâlefet 1282; — livây-ı nizâ' 197; — livây-ı serkeşî 658; — livây-ı şerr 645; — livây-ı şikâk 645; — livây-ı tuğyân 658

'ilâc 228, 530, 694, 1355, 1417; cust-cûy-i — 1166; muhtâc-ı — 111, 636; sandal ile — 1404; süpürde-i — 1390; maraz-ı bî— derecesi 338; tertîb 1417

İlâhî 1366; ahkâm-ı — 11; âteş-i kahr-ı — 1410; 'avn-i — 184, 462; a'zam-ı emânât-ı — 541; bi-feyz-i — 607; emr-i — 961, 1458; evâmîr-i — 756; fazl-ı nâ-mütenâhî-i — 106; garka-i bahr-i kahr-ı — 22; manzûr-ı nazar-ı hâss-ı hazret-i — 1413; Hikmet-i — 1162; ilhâm-ı — 17, 1328; 'ilm-i — 1290; intikâm-ı — 34; medlül-i hükm-i — 539; muhâlif-i rızây-ı — 1269; nevâhî-i — 756; ref'-i — 503; rızây-ı — 115; sadme-i saht-ı — 1414; sevk-ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i — 1295; sevk-ı sâ'ika-i tevfik-ı hazret-i — 1309; seyf-i kahr-ı — 65, 665; sünnet-i seniyye-i — 11; tâ'at-i — 1279; sevk-ı sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i — 1295; tevfik-ı — 462; va'd-i — 1291; vehb-i — 1459; zât-ı — 54; zuhûr-i emr-i — 1218; zill-ı hazret-i — 1362; zill-i — 31; 'avn-i — yye 462; ef'âl-i — yye 1458; emr-i — yye 1279; gayret-i — yye 81, 913; icrây-ı ahkâm-ı — yye 1409; irâde-i hikmet-ifâde-i — yye 204; irâde-i — yye 942; gayret-i — yye zuhûr 1400; 'inâyet-i — yye 1279; latife-i gaybiyye-i — yye 313; muhâbât-ı — yye 1289; muktezeyât-ı hükm-i hikmet-nümây-ı — yye 842; nusrat-ı — yye 462; teshîlât-ı — yye 35; te'yîdâtî'l'— yye 1297; yed-i kudret-i — yye 1370

i'lâm 12, 20, 21, 33, 34, 51, 67, 78, 83, 87, 92, 109, 179, 185, 198, 208, 320, 348, 357, 360, 375, 426, 583, 618, 661, 719, 734, 792, 794, 799, 807, 808, 852, 888, 902, 1057, 1060, 1074, 1182, 1195, 1198, 1242, 1255, 1273, 1302, 1355, 1367, 1376, 1425, 1427, 1494, 1507; âverde-i kalemi — 213; —ât 101, 106; —ât-ı mezkûre 1242; —ı hâl 559; —ı mâcerâ 1506; —ı merâm 792; —ı Rabbânî 680

i'lân 33, 79, 82, 164, 234, 256, 421, 566n, 576, 585, 610, 737, 764, 791, 793, 797, 826, 848, 852, 914, 923, 933, 1025, 1033, 1041, 1085, 1091, 1097, 1108, 1117, 1256, 1258, 1362, 1417, 1447, 1448; zebân-zede-i — 1097; —ı 'adâvet 1027; —ı a'lâm-ı mu'âdât 1438; —ı harb 191, 206, 212, 256, 407, 415, 455, 469, 560, 565n, 569n, 575, 580, 731, 1014, 1092, 1124, 1340, 1440, 1484; —ı husûmet 455; —ı iflâs 156;

—ı irâde 178; —ı keyfiyyet 918; —ı kılâ 191, 1124; —ı mulahas-ı âmâl 1329; —ı sefer 279; —ı tuğyân 1027; — mu'âmesi 1448

ilbâs 610, 777, 779, 837, 888, 905, 959, 1032; —ı hil'at 195, 538, 905, 1032, 1370; —ı hil'at-i Kapudânî 391; —ı hil'at-ı pür-behçet 959; —ı hil'at-ı semmûr 1441; —ı hüsn-ı sûret 234; —ı libâs-ı duruğ 1255; —ı libâs-ı fâhir 1505

İlbasan; Livâ'-i — 409, 515, 1429

ilgâ 272, 281, 416, 418, 423, 436, 442, 476, 686, 700, 711, 717, 727, 765, 771, 782, 792, 797, 848, 1200, 1252, 1335, 1386, 1404, 1431; şübe-hâtırları — 782; zunûnırları — 782; — vü ih-dâr 365; —y-i gâ'ile-i harb 681; —y-i gâ'ile-i rezm 681; —y-i ittîfâk mâddesi 281

ilhâd; çirk-i vücûd-i chl-i — 1280; efgende-i huфра-i — 895; gerd-i küdüret-i — 900; muhtâr-ı — 1032

ilhâk 219, 419, 772, 945, 1107, 1222, 1340; ba'de'l- — 246; ber-vech-i — 134; —an 409, 945, 1429, 1512, 1513

ilhâm 893; bi-tarîk'l'— 1301; —ı Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader 1486; —ı hazret-i Perverdîgâr 432; —ı İlâhî 17, 1328; —ı muhassül'l-evtâr 1505; —ı Rabb-i müte'âl 710; —ı Rahmânî 1300; bi—ihî Te'âlâ 664; —kerde-i 'âlem-i bâlâ 386

İlhân/İlhânî (Hz.) 629, 630, 636, 637; cibillet-i — 626; dest-i — 628; devâm-ı Devlet-i — 635; emr-i — 626; hâtur-ı — 626; hazîne-i hâssa-i — 627; hızzâne-i — 628; mevkib-i — 625; nezd-i — 626, 632; huzûr-i —ı gaflet-beyyinât 635; ordu-yi — 633; sem'-i — 626, 633; tab'-ı tam-mâ'-ı — 628; taraf-ı — 628; temâmi-i memâlik-i — 629; tüccâr-ı — 630

'illet/ilel 217, 230, 231, 235, 243, 284, 383, 437, 530n, 546, 571, 644, 673, 736, 743, 765, 846, 877, 1073, 1075, 1181, 1232, 1239, 1251, 1268, 1314, 1355, 1459, 1485, 1511, 1512; 'ayn-ı — 1038; cünd-i tâlân-ger-i — 354; ednâ — 208; hezâr — 1355; kuvve-i nâmiyyenin fütûruna — 1137; mübtelâ olduğu — 1494; mûhâceme-i — 1355; müstakıl — 350, 468n; müstakılîen — 1473 v; 'urûz-ı — 1286; —e mübtelâ 528; —etdirmemek 212; —ı akvâ 93; —ı bedenîyye 957; —ı cinsîyyet 62, 108; —ı cismânî 534; —ı dîğér 1216; —ı Efrenc 56; —ı fâ'iliyye 502, 586; —ı Firengî-misâl 250; —ı gâ'iyye 512, 586, 696, 886; —ı gâ'iyye-i 'arz-ı mihr 267; —ı gâ'iyye-i 'arz-ı mürâca'at 267; —ı gâ'iyye-i irtikâb-ı külfet 1190; —ı günâ-gün 681, 690; —ı hâ'ile 529; —ı hafîyye 1055; —ı hafîyye-i mücibe 1184; —ı herem 912; —ı idbârları 1405; —ı idrârul-bevl gibi mübtelây-ı selsül'l-kavl 881; —ı killete mübtelâ 584; —ı lüknet 123; —ı mâddîyye 502, 886; —ı mizâc-ı fütûr-âld 1050; —ı mücibe 1398; —ı mücibe-i cem'iyyet-i eşrâr/evgâd 797; —ı muhar-

rike 784, 1368; —i muharrike-i hevây-ı hevânı 1434; —i muharrike-i hevây-ı nekbeti 1434; —i mü'essire 327; —i müstakille 39, 286, 480; —i müstakille-i zuhûr 483; —i müzmine târîf 516; —i müzminesi heyecânı 1402; —i nekbetleri 1405; —i sadra uğramış masdûr-i rencûr gibi 1473; —i sâ'ire 1400; —i sâriye gibi 112; —i semâviyye 671; —i isnâdı 775; —i şeyhûhet 887, 912; —i tâmme-i Vezâret 1352; —i vâride 1364; —i vebâ' 1102; —i vebâ-sıfat 43; —i zâ'ide 1130; —i zık-ı sadrdan sâlim 1462; — olmak 214; mübtelây-ı — ü 'âhât 243; sûretler üstünde — ve emrâz-ı muhtelifeyi yegân yegân keşf ü 'iyân 976

ilm 118, 159, 189, 291, 358, 392, 426, 518, 528, 529n, 573, 591, 594, 597, 650, 651, 718, 844, 896, 910, 921, 1043, 1328, 1370, 1478, 1488, 1490, 1506; ashâb-ı — 1424; ba'de tahsîli'— 1072; ber-muktezây-ı — 573; bürehne-i kisve-i — 909; ehl-i — 318, 320, 334, 336n, 522, 573, 653, 655, 656, 753, 897, 909, 1159, 1244, 1360, 1399; fırka-i ehl-i — 648; ganebe-i — 1509; hânedân-ı — 525, 1503; hâsid-i ashâb-ı — 873; hayret-zede-i — 1257; ihâta-i — 1250; isti'dâd-ı — 1503; mâlik-i — 318; mâye-i — 1508; mürebbî-i ashâb-ı — 569; nakdine-i — 426; nakş-ı sikke-i — 590; nisâb-ı — 713; sevâd-ı — 1449; tekrîm-i — 634; zümre-i ehl-i — 649; sûret-i — ü salâh 50; sûr-i Sultânî-i — 1504; — cihetinden 336n, 910; —den gâfil 804; tahsîl-i —e'l-yakîm 90; —en 152; —e râğbeti/tevvecçühü efzûn 1211; tâlib-i — hey'eti 310; eser-i —î 1224; münâfi-i nâmûs-i —î 948; sadr-ı mesned-i —î 725; sevâd-ı —î 1244; —i 'âli-i hazret-i Şehinşâhî 1502; muhât-ı —i 'âlifleri 678; karîn-i —i batî' 20; karîn-i —i betâlet 207; tahsîl-i —i celîl 590; —i dekâyık-âşinây-ı Şâhâne 1328; muhât-ı —i ehâlî-perverileri 1505; —i erbâb-ı dirâyet 216; —i furûsiyyet 47; —i hâl 751; gümâşte-i —i Hâliku'l-kuvâ ve'l-kader 858; —i hikmet 555; —i icmâlî 1084; —i İlâhî 1290; ma'lûm-ı —i 'inâyet-mersûmları 1504; —i-i Rabbânî 17; râmiz-i —i ledünnî 1251; —i muhâzarât 9; meşmûl-i —i sadâkat-iştîmâl 426; —i şâmil 207; tahsîl-i —i şerîf 648; te'allûm-ı —i şerîf 144; —i târîh 9, 15, 19; —i tefsîr 11; —i usûl 1424; —i yakîm 926, 1398; âsâr-ı —iyye 597, 1041, 1224; cihet-i —iyye 44; hıfz-ı nâmûs-ı tarikat-i —iyye 820; 'itilây-ı tarik-ı —iyye 525, 529n; menâsıb-ı —iyye 803; merâtib-i —iyye 23, 648; muhâsede-i —iyye 655; mübâhase-i —iyye 596; nukûş-ı —iyye 320; pâychâ-yı resmîyye-i —iyye 1486; pâyehâ-yı —iyye 43; rûtbe-i —iyye 1072; rûtbe-i refî'a-i —iyye 1467; sadâret-i —iyye 653; tarik-ı 'aliyye-i —iyye 909; tarik-ı —iyye 591, 643, 910, 1380; te'lifât-ı —iyye 1224; tevcihât-ı —iyye 130, 133, 168, 176, 536, 597,

617, 947, 955, 1071, 1350, 1438, 1483; —iyye 15, 85, 89; haysiyyet-i —iyye ciheti 1073; merâtib-i —iyye pâyeleri 725; ehl-i —le ülfet 845; — mertebesi 1278; — nukûşundan sâde-levh-i fu'âd 1497; — râğbı 1221; istihsâl-i — tarikî 1488; tahsîl-i 'ilm ü fazîlet 51; beyân-nâme-i — ü haber 57; — ü 'irfân 9; — ü ma'rifet 24; — ü medhali 34; tâlib-i — ziyyi 310; ehl-i — zümresi 725

ilticâ 129, 169, 177, 201, 274, 299, 322, 371, 407, 493, 550, 553, 902, 1033, 1061, 1094, 1246, 1261, 1264, 1363, 1378, 1390, 1393, 1421, 1464; dest-zen-i — 1147; sâyesine — 1104; zîr-i himâyetine — 820; — kasdı 780; — semti 128

iltifât 53, 75, 89, 168, 332, 372, 427, 595, 632, 656, 676, 819, 850, 983, 1009, 1027, 1242, 1358, 1424, 1426, 1504; gurfe-i — 1239; hil'at-i — 213; imâle-i rûy-i — 475; kem— 1508; mazhar-ı — 89, 242, 738; mazhar-ı ni'am-i — 691; merâsim-i — 105; mertebe-i — 948; muğtenim-i ni'am-i — 1255; müreffeh-i — 232; nâ'il-i — 375, 1342; nazar-ı — 1093, 1400; revâtib-i — 195; rû-gerdân-ı — 883; sâmi'a-dâşt-i — 116; serîre-nişîn-i — 199; sûret-yâb-ı — 248; tahrîk-i zebân-ı — 1270; tavîle-bend-i — 1276; telakkî-i — 1159; tevcih-i lahzât-ı — 287; tevcih-i matyye-i — 1385; tevcih-i sâmi'a-i — 705; veche-i — 52; zebân-zede-i — 233; zülâl-i — 473; —ı 'azîm 1104; —ı Mülûkâne 570; —ı Şâhâne 82; —ı Şâhî 697; —kâ'idesi 888; —lar 978; lahza-i —ları 1073; manzûr-i nazar-ı —ları 1423; nîm-nigâh —ları 1073; —larına mazhar 828

iltihâk 274, 313, 491, 961, 710, 789, 1087, 1160, 1257, 1261, 1376, 1394; dünbâle-be-düş-i — 1274; kemend-endâz-ı — 533; mücib-i — 236; —ı sevâlif-i kurûn 449; —ı zümre-i şühedâ'-i sü'adâ' şerefi 388; —lar 1269, 1398, 1494

iltimâs 33, 47, 64, 66, 77, 100, 106, 184, 188, 364, 406, 423, 469, 526, 575, 611, 633, 652, 721, 760, 831, 890, 1042, 1096, 1105, 1199, 1403, 1454; bi'l— 865, 869; hasbe'l— 731; —i du'â 1308; —i Ser'asker 209; esâs-ı binây-ı —lar 314; —lar 33, 523, 608; kîrbâs-i —ları 1129; —larına mebnî 1043; —ı licâm ü rikâb 334; kendi —iyle 959

iltiyâm 338, 831, 1434; encümen-ârây-ı — 453; habl-i — 423; medâr-ı — 1286; me'mûl-i şive-i — 383; merhem-pezir-i — 449; pezirây-ı sûret-i — 457; sûret-i — 655, 917; sûret-pezir-i — 400; sûret-yäfte-i — 643; — bulmak 1395; —lar 755

iltizâm 314, 346, 420, 494, 690, 738, 753, 832, 850, 972, 1024, 1048, 1085, 1099, 1177, 1248, 1344, 1347, 1450; 'alâ vechi'l— 831; ber-vech-i — 801; bi'l— 921, 1249; der-'uhde-i gerdan-i — 1358; der-'uhde-i — 1031, 1334, 1403; hasbe'l-

— 1484; kılâde-i ceyyid-i — 1358; neşve-i nef-sânîsini — 1508; nüvişte-i kabâle-i — 263; tîğ-i — 551; 'uhde-i — 1254, 1374; —âne 1072; —ât 958, 1253, 1373; —cı 749; —ı lâzime-i itâ'at 1270; ber-vech-i —ı mâ-lâ-yelzem 658; —ı mâ-lâ-yelzem 268, 1161; —ı mâ-lâ-yelzem tarikası 924; —ı râhat 625; —ı refâh 625; —ı sumût-i hût 1050; —kerde-i hâme-i şikeste-ze-bân 225; —kerde-i kaleme 1256; —kerde-i lisân 1256; —kerde-i seriyye-i şekâvet 1258; —kılman 290; —lar 1048; ma'iyet-i —ları 1325; — olunmamak 1014

İlyâ; ziyâret-i Beyt-i — 212

İlyâs Paşa (Rumeli'deki vâfilerden) 149, 1236

İlyâs-zâde (Müftü) 613, 614

‘İmâd; rûh-i — 149; —ı i'timâd 523; —ı rasîn 319; —ı Rûm 1488

i'mâl 73, 186, 189, 238, 240, 243, 247, 263, 440, 482, 689, 707, 923, 946, 975, 993, 995, 1047, 1130, 1150, 1161, 1255, 1276, 1284, 1286, 1371, 1375, 1380, 1392; tâb ü tüvân sâhibi pişekârân-ı — 1376; — emri 357; — eylemediği kaşmerlik 525; —ı 'âmîle-i istibâr 876; —ı 'âmîle-i te'emmül 876; —ı 'avâmil-i ceng 354; —ı 'avâmil-i efkâr 448, 683; —ı 'avâmil-i nireng 354; —ı âlât-ı ceng 193; —ı âlât-ı harbiyye 666; —ı asker 168, 1009; —ı barut 239, 689; —ı barut maddesi 689; —ı basar 1327; —ı câriha-i mu'âvenet 1304; —ı cüyûş-i hud'a 439; —ı cüyûş-i ihtiyâl 439; —ı dest-i gayret 1063; —ı dest-i temennâ 366; —ı edevât-ı gayret 254; —ı edevât-ı harb 1268; —ı edevât-ı heycâ 1268; —ı edevât-ı kârzâr 477, 602; —ı edevât-ı mekr ü âl 1008; —ı efkâr 764; —ı efkâr-ı sedîde 71; —ı fikr 431, 782; —ı fikr-i dakik 96; —ı hadî'a 205; —ı hadî'a vü âl 297; —ı im'ân 1327; —ı kavâri'-i süyûf 70; —ı letâ'if-i ihtiyâl 628; —ı letâ'if-i san'at 1173; —ı letâ'ifü'l-hiyel 69, 1358; —ı letâ'ifü'l-hiyel-i san'at 1173; —ı menviyye-i a'dâ 1392; —ı mî'vel-i 'azîmet 547; —ı mu'âdil-i mel'anet 1264; —ı mu'âmele-i dâd ü sitâd 1404; reşk-endâz-ı —ı nigûhîde 1275; —ı nîrû-yi ihtimâm 1394; —ı reviiyyet 431; —ı rimâh 552; —ı sanâyi' 205; —ı sanâyi'-i füsûn 875; —ı sanâyi'-i mekr 875; —ı seyf 102; —ı sihr 509; —ı süyûf 552; —ı şemşîr 640; —ı tabanca 1257; —ı tedbîr 713, 782; —ı tedbîr-i erbâb-ı seyf ü kaleme 70; —ı tevânî-i 'azîmet 214; —ı tîğ 713; —ı tîğ-i cür'et 1171; —ı tîşe-i endîşe 687; —ı tûfeng 102, 1257

İmâm 54, 55, 111, 229, 674, 868, 889, 919, 1278, 1288; huzûr-i — 889; — bildiğini okur 919; — Efendî 808, 1403; besmele-i mushaf-ı —et 1409; şâyeste-i makâm-ı —et 1295; —et 48, 1334, 1403; —eyn merkezi 653; — hazretlerine

şekvâ 889; —ı ekmele 50; —ı Evvel 1183, 1187, 1403, 1461; —ı Evvel Efendî'nin haremi 1426; —ı Evvel-i hazret-i Tâcdârî 803; —ı Evvel-i Sultânî 44; —ı Evvel-i Sultânî haremi 1391; —ı Evvel-i Şehriyârî 1262; —ı evvel-i Şehriyârî Efendî 456; —ı Mahalle 506; —ı Mahalle ma'rifetiyle 1391; —ı sâbık 1262; —ı Sâni 44, 1187; —ı Sâni Efendî 44; —un 'âdilün 1279; —ü'l-Haremeyn 526; mazhar-ı du'ây-ı hazret-i —ü'l-Müslimîn 500, 508n; —ü'l-Müslimîn 321, 476, 766, 897, 1230, 1240, 1245, 1281, 1333, 1356, 1362, 1422, 1460; —ü'l-Müslimîn emriyle 1269; —ü'l-Müslimîn hazretleri 698

İmâm-ı 'azam; bk. Ebû Hanife (Hz., İmâm-ı a'zam)

imân 22, 759, 1167; 'âmme-i ehl-i — 436; bed— 632; behre-mend-i ni'met-i — 643; benân-ı ey-dî-i ehl-i — 1295; bir alay bî-gâne-i — 752; ehâlî-i — 209; ferîza-i zimmet-i ümerây-ı ehl-i — 225; gürûh-i ehl-i — 208; ihlâl-i kulûb-i ehl-i — 618; kâffe-i ehl-i — 1036; mahrûm-i tecellî-i kuvvet-i — 728; nûr-i çeşm-i cân-ı/dil-i ehl-i — 1461; nûr-i dîde-i ehl-i — 1277; rûh-i beden-i ehl-i — 1297; rûh-i cesed-i ehl-i — 1231; ehl-i — 462, 610, 1287, 1416; emâsil-i ehl-i — 672; rikkat-perdâz-ı havâtîr-ı ehl-i — 589; sâmi'a-pîrây-ı ashâb-ı — 457; Sultân-ı memâlik-i — 212; şuc'ân-ı ehl-i — 977; tâ'ife-i bî— 727; tahsil-i — 897; tecdid-i — 1197; vâcibe-i zimmet-i ehl-i — 47; —dan bî-haber 759; — gettirdük 1024; nûr-i — gibi 440; —ı mu'teber-i şer'î 55; kâffe-i —iyân 1287; —sız pelîd 1427; çâr-erkân-ı Ka'be-i — ü yakîn 55

i'mâr 146, 155, 967, 1443; —ı muktezî 1502

'imâret 1206; muhtâc-ı — 240, 689; —ı 'âlem 10; —ı bülend 1151; —ı nâfi'a 1456; —ı pâydar 1151; —ler 143, 1151, 1221

'İmâret-i 'âmir (civâr-ı Türbe-i hazret-i Hâlid'de) 143

imdâd 19, 61, 78, 82, 143, 170, 195, 202, 206, 211, 252, 257, 287, 405, 407, 417, 432, 443, 463, 468n, 471, 497, 522, 548, 550n, 554, 565n, 569n, 575, 578, 580, 586, 602, 620, 623, 725, 771, 822, 827, 917, 1003, 1032, 1045, 1050, 1062, 1119, 1146, 1148, 1258, 1266, 1267, 1269, 1393, 1416, 1439, 1484, 1494, 1502, 1513; bâ'is-i inkutâ'-ı ümmid-i — 1264; dest-mâye-i — 860; irâ'et-i sûret-i — 724; lehîb-efzây-ı — 1271; taleb-i — 207; — eylemek 515; —ı ashâb-ı gavâyet 1258; —ı 'azîm 732, 1047; —ı bünyâd 1471; —ı ehl-i İslâm 204; —ı hâricî 1075; —ı küllî 723, 947; —ı nâtıkanın inkutâ'ı 1497; —ı rûhâniyyet-i cenâb-ı Risâlet-penâhî 462, 1330; —ı seferiyye 1305, 1352, 1501; — isâli 1493; —ı iyyeler 707; — kasdı 1396; — kaydı 1358; —lar 91, 207; bahrî

—ları 1341; bedenî —ları 1341; berrî —ları 1341; — ü is'âd-î âsümânî 668
imhâ 549, 772, 910, 1032, 1089, 1229; —ları 1341
imkân; 'adem-i — 1257; 'adîmül— 547, 1183, 1506; 'âlem-i — 1299; bi-kaderîl— 703; bîrûn-i 'uhde-i — 1044; cevâz-dâde-i sûret-i — 735; dâhil-i hayyiz-i — 1399; dâ'ire-i — 1393; dâmen-i — 821; dür-merâhil-i — 720; dür-mesâfe-i — 727; esâs-efken-i kâr-hâne-i — 671; güncâyış-pezir-i — 450; hadîka-i — 1273; hâric-i dehlîz-i — 1412; hâric-i hayyiz-i — 1410; hâric-i hita-i — 789; hâric-i yârây-ı — 877; havze-i — 138; hayyiz-i — 843, 1484; kâbil-i hayyiz-i — 1296; nâ-resây-i derece-i — 381; pertev-bahş-ı dâ'ire-i — 1224; rehyâb-ı — 1469; tedbîr-i tarîka-i — 178; derece-î imkân 1439; reh-yâb-ı semt-i — 294, 562, 883; vâ-mânde-i 'arsa-i — 680; dâ'ire-i —dan beder 366; havsala-i —dan beder 691; havze-i —dan beder 762
imlâ 10, 15, 27, 47, 70, 93, 102, 207, 213, 218, 230, 245, 254, 268, 276, 304, 319, 384, 390, 415, 537, 596, 612, 829, 843, 846, 857, 922, 928, 935, 939, 959, 962, 1042, 1051, 1084, 1174, 1229, 1284, 1293, 1299, 1353, 1452, 1484, 1490; bast-ı ni'amây-i — 1414; bîrûn-i havze-i hadd-i — 1356; gülfesân-ı sahîfe-i — 480; güzâriş-pezir-i hâme-i — 1249; keşîde-i musattar-ı — 1049, 1376; keşîde-i saff-ı — 1066; keşîde-i satr-ı — 1437; mersûm-i yerâ'a-i — 136, 169; meslûk-i kudem-i — 726; nakş-beste-i zemîn-i — 414; nakş-ı nev-zemîn-i sahîfe-i — 286; nakş-ı sahîfe-i — 130, 270; pâymâl-i yerâ'a-i — 1038; pâ-zede-i hâme-i — 775; rakam-zede-i — 1370; sahîfe-zîb-i — 692, 1504; tesvîd-i sahîfe-i — 1394; sezây-ı külfet-i — 325; —y-ı hâme dest-mâyesinden vâye 1073
İmperator 255, 262, 264, 273, 290, 298, 351, 363, 370, 393, 396, 397, 400, 403, 405, 407, 411, 423, 498, 505n, 583, 771, 965, 1004, 1009, 1011, 1026, 1083, 1085, 1094, 1099, 1102, 1103, 1107, 1110, 1117, 1119, 1136, 1172, 1338, 1340, 1342, 1344, 1345, 1347, 1432; dakîka-i râz-ı — 451; hakîm-i zü-ftûn — 278; manzûr-i — 1012; —âne 327; — cenâbları 370, 1027, 1110, 1117, 1118, 1452; — elkâbı 165; — fermânları 450; — huzûru 367; devlet-i —î 213; gerden-i —î 261; himmet-i —î 264; kemend-i saht-bend-i fend-i/mekr-i — 1342; matlûb-i —î 393; nezd-i —î 1016; rûtbe-i —î 367; sem'-i —î 1009; taraf-ı —î 211; tasdik-ı —î 470; —î 43; — 'ibâreti 166; —içe 366, 368, 405, 562, 585, 1110; —içe-i müşârun ileyhâ 986; —içe-i Rusya 582; cânib-i —içe-i 'uzmâ 221; —i Françe 1346; —i Fransa 1002, 1006, 1109; —i mesfûr 1005; —i müşârun ileyh 964, 983, 1005, 1009, 1011, 1085; —i sâhib 1091; —i sâhib-i taht

251; makâm-ârây-ı —ıyyet 212, 253; murabba'-nişîni sandalf-i —ıyyet 261; —ıyyet 166; Devlet-i —ıyye tüccârî 211; — lafzî 66; —lar 583, 584, 1134, 1004, 1025, 1340; —luk 94, 161, 163, 164, 273, 587; —luk derecesi 43; —luk elkâbı 165; —luk kazıyyesi 95; —luk lakabı 162, 164; —luk ma'nâsı 66; —luk mâddesi 94; —luk mesnedi 65; —luk sevdâsı 95; —luk şânı 95; —luk tasdikî 94, 277; —luk tehniyeti 364; —luk 'unvânı 65, 94; —luk 'unvânıyla mümtâz 1008; — Serayı 1109; memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin —u 851; —un birâderî 1104; —un Divân-hânesi 1027; —un emri 429; —un iş'ârâtı 279; —un me'mûrları 372; —unvânı 41, 364

imsâk 1305, 1501; resîde-i mâh-ı — 1377; —i dâmen 1377; —i girîbân 1377

imtihân 150, 243, 246, 1043, 1078; nabz-gîr-i reğ-i — 109; sâyîde-i mihakk-i — 1505; —ı 'ulemâ'-i İslâmbol dakîkası 1041; — şerbetlerini içmiş 1435

imtisâl 37, 40, 41, 836; der-'uhde-i — 426; emr-i vâcibül— 1328; emsile-i vâcibül— 1306; gerden-beste-i hibâl-i — 376; isbâl-i misâl-i lâzimül— 685; istikbâl-kerde-i — 1363; izhâr-ı kemâl-i — 777; izhâr-ı sûret-i — 1401; makâm-ı — 478; mazhar-ı telakkî-i — 799; pîrâye-i ceyb-i — 1481; pîrâye-i dest-i — 1435; rû-bezemîn-i — 1205; rû-ber-zemîn-i — 1203; rû-gerdân-ı — 473, 669; ser-dâde-i — 695; zemîn-i — 1122; —den istikbâr 735; —en li'l-emr 338; —en li'l-emr il-'âli 183; —i emr 67; —i evâmîr 1285; —i fermân 67; emr-i vâcibül— i Husrevâne 1110; —i irâde 390; —i istikbâl 1411; cümle-i me'âsir—inden ma'dûd 1172; —ini müş'ir 1353; —i şer'-i 'âli-şân semtî 630

imtiyâz 25, 65, 94, 162, 233, 256, 345, 590, 625, 988, 1039; 'âlem-efrâz-ı bârûy-i — 305; dâ'ire-i — 604; hâ'iz-i — 807; hâ'iz-i rehîne-i — 1008; hâ'iz-i şeref-i — 542; kesb-i — 327, 464, 560, 839, 879; kesb-i kevkebe-i — 589; mesned-ârâyân-ı pâkîze-râyân-ı ta'ayyün ü — 117; nâ'il-i — 872; ref'-i livây-ı — 221; rûtbe-i — 354; sûret-nümây-ı — 234; şeref-yâb-ı — 210; terfî-i râyet-i — 546; vâsıl-ı derece-i — 230; —ât 99, 262; —da'vâsı 347; —nişânları 1009; —nişânlarıyla müvesses/müzeyyen 1027

imtizâc; 'adem-i — 44, 592; düşvâr— 1284; güzelce — 1392; mizâc-ı 'iffet— 142; mizâc-ı — 174; mubattın-ı sa'bu'l— 909; mütelevvin-i sa'bu'l— 909; şikestî-i zücâc-ı — 1338; te'sîs-i mebnâni-i — 1097; 'adem-i — endîşesi 774

imzâ/imzâ' 57, 254, 256, 325, 340, 369, 395, 399, 532, 652, 737, 829, 833, 842, 936, 939, 1078, 1105, 1200, 1310, 1329, 1333, 1334, 1445; 'akd-i 'ukde-i — 1079; ba'de'l— 213, 220; bervech-i hafî senedâta — 1004; kalem-zen-i —

842; karâr-dâde-i merkez-i — 1371; karîm-i — 20; ma'nâ-i — 1025; müttefikü'l— 1250; tahrîk-i kalemi — 210; rakam-türâz-ı — 1273; vaz'-ı — 1089; zînet-yâb-ı — 221; — etdikleri hüccet-i 'ahd/misâk 1070; imzâ-kerde-i — 454; —kerde-i kulüb-i kâffe-i 'ibâd 1295; —kerde-i pâyân 454; —lar 652, 830, 833, 836; —nüvîs-i 'unvân 892; —nüvîs-i hükm 892; —nüvîs-i icmâ' 1440; —nüvîs-i muvâfakat 262; — nüvîs-i vifâk 216; —pezîr 1328; —pezîr-i hüsn-i hitâm 552; diyârların —sı 652; —y-ı hitâm 162; —y-ı kabâle-i hitâb 95; —y-ı sened 1451; —zen-i cezm 893; —zen-i hüccet-i ittîfâk 1065, 1070; —zen-i hükm 20; —zen-i i'tikâd 893; —zen-i ittîfâk 1336, 1494; —zen-i ittîhâd 1336; —zen-i tevâfuk-ı ârâ' 430

În [=Inn] Nehri 1020

'inâd 9, 101; açıldan terk-i — 1127; âteş-efruz-i — 644; dâ'ire-i — 94; fûrûzine-i — 645; gürûh-i — 946; makâm-ı — 646; mirveha-i âteş-i — 738; müsta'idd-i — 906; pây-efşûr-i — 563; ref'-i livây-ı — 301; sarsar-ı — 887; sil'a-i hasîse-i — 1169; şu'le-firûz-i nîrân-ı — 1273; —lar 1439; ser-bâr-ı —ları 333; —larında musırr 319; — makûlesi 800

in'âm 35, 41, 143, 185, 744, 782, 827, 866, 869, 1041, 1046; enhâr-i — 360; sukâta-çîn-i — 235; tama'-ı — 193; ta'mîm-i — 540; —ât 858; —ât-ı vâfire 632; —âtlar 146; —ı bî-şümâr 762; —ı firâvân 162, 517; —ı şâygânî 1369

inâs 938, 1149; — evlâdları 986

'inâyet 53, 63, 77, 243, 320, 352, 390, 541, 803, 890, 1051, 1232, 1243, 1336, 1467; istid'ây-ı — 169; mahz-ı — 1336; mazhar-ı — 262, 264, 738, 1271; sahîfe-pîrây-ı — 220; sezâvâr-ı — 35, 1052; —dide 1046, 1229; —e kanâ't eylemeyererek 344; —e makrûn 1507; — hukûku 1046; —i 'aliyye 477, 806; —i 'aliyye-i Husrevâne 841; —i bî-gâyet-i Sübhânî 137; mâye-i —i bî-gerânları 1046; —i hazret-i Şehriyârî 1401; —i İllâhiyye 1279; bi—illâhi Te'âlâ 191, 194, 195, 228, 1024; —i Mu'în-i Müste'ân 379; —i Mülûkâne'leri 1478; nâ'il-i nevâle-i —i rûz-efzûn 1046; —i Şâhâne 44, 129; —i Şehriyârî 129; —i vâlâ 44; —i Yezdânî 541; bahr-ı emvâc-ı —leri 1502; ibkây-ı nazar-ı —leri 1263; memnûn-i —leri 1472; sâye-i hemâpâye-i —leri 1230; simât-ı —leri 1228; —leri suddûru 873; —lü efendim 1504; — suddûru 705; sâye-i —vâyeleri 1228

İnce Paşa; bk. Mehmed Bey/Paşa (İnce, Dergâh-ı 'âli kapucu-başlılarından, Bahr-ı siyâh Boğazı Nâzırı, Livâ'-i Koca-ili)

İncil; —'in elfâzı 54; —ler 721, 727

incü 185, 1342; —lü at başlığı 1342

İncülü Çavuş 526; — vâdilerinde 1497

İnce-ada 459

İnebahtı; Livâ'-i — 409, 515, 1430; — Konsolosu ma'yyeti 345; — Muhâfızlığı 180; —ya mutasarrıf 180

infâk 45; —ı esâfil-i nâs 1497

İngiliz 164, 506n, 507n, 720, 727, 1334, 1375, 1438, 1450; Elçi-i Devlet-i — 469; hezîmet-i — 480; istîlây-ı — 480; küffâr-ı — 500; musâlahâ-i — 1438; musâlahâ-i tâ'ife-i — 1449; müdâfa'a-i sefâ'in-i — 489; sûret-i mücesseme-i sulh-i — 1485; —'amelinden a'lâ barut 690; — donanması 96, 502, 1012, 1440; — firkateyni 1442; — gâ'ilesi 773; — gemileri 481; —i ru'ûnet-engiz 1442; —lü 74, 94, 164, 286, 485, 491, 495, 497, 505, 507n, 508, 587, 727, 734, 747, 1077, 1097, 1099, 1145, 1282, 1284, 1338, 1340, 1375, 1431, 1439, 1452, 1485, 1487; —lü bayrağı 1485; —lü mâddesi 1431; —lü sefinesi 1485; —lü ta'limi 555; —lü tâ'ifesi 484; —lü vak'ası 515, 536, 605; — memâliki 1002; — Vak'ası hâdis 772

İngiltere 81, 135, 160, 257, 283, 290, 546, 731, 1341, 1346, 1349, 1439; neheng-i bahr-ı sitiz-i asker-i bahriyye-i — 259; Sefir-i — 1512; — adası 1338; — 'ameli 241; — barutları 240; — barutlarından a'lâ barut 689; — Baş-vekili 381; — brik sefineleri 1443; — Devleti 162, 166, 181, 185, 210, 250, 253, 254, 257, 342, 403, 471, 559, 568n, 579, 995, 1012, 1118, 1438, 1451; — Devleti'nin Kıralı 259; — Donanması 258, 259, 407; — Elçisi 140, 165, 166, 250, 407, 454, 469, 480, 507n, 559, 583, 1432; — firkateyni 1447; — firkateyn sefinesi kapudanı 1439; — gemileri 480, 773; — Hükûmeti 158; — İmparatoru 347; — ittîfâkı 283; — ittîfâkının tecdidi 282; — kavmi 1439; —lü 140, 160, 164, 250, 268, 273, 282, 287, 294, 373, 381, 392, 395, 400, 402, 411, 414, 470, 480, 495, 505n, 507n, 552, 559, 585, 593, 1003, 1007, 1014, 1027, 1092, 1096, 1105, 1107, 1111, 1117, 1119, 1124, 1126, 1133, 1148, 1338, 1346, 1348, 1375, 1431, 1438, 1446, 1448, 1451, 1484, 1487; —lü Baş Sır-kâtibi 1446; —lü dostlarımız 1448; —lü husûmeti 1451; —lü konsolosları 1109; —lüler 381; —lü maslahatı 1432; —lü Murahhası 1446; —lü'nün müdâfa'ası 772; —lü'nün tahrîki 395; —lü'nün tarafdarı 1117; —lü'nün zîr-i hükmünde 402; —lü sefineleri 1126, 1448; —lü sefinesi 1447; —lü tâ'ifesi 1441; —lü tasarrufunda 402; —lü tüccâr 347; —lü tüccârları 1109; —lü maslahatı 1451; — mazarratı 1440; — memâliki 549; — Ministirosu 1432; — ministroları 347; — Murahhası 1432, 1439, 1442, 1445, 1451; — murahhasları 402; — musâlahası 1432, 1433, 1451; — perdâhtı 240, 689; — sefâyini 506n, 1117; — sefinesi 469, 1443; — sulhu 1439; — tarafları 1438; — Tercemânî 1443

İngriya Memleketi (Bahri Baltık kenârında) 550
inhâ 12, 33, 34, 59, 72, 77, 84, 86, 92, 100, 108, 114, 119, 136, 154, 164, 174, 179, 184, 186, 193, 205, 209, 220, 268, 293, 296, 308, 333, 354, 377, 384, 407, 421, 427, 452, 468, 471, 477, 488, 522, 551, 554, 556, 565n, 568n, 572, 575, 578, 583, 594, 612, 672, 703, 734, 783, 790, 793, 797, 799, 806, 822, 847, 884, 887, 897, 901, 966, 1006, 1032, 1075, 1078, 1111, 1114, 1120, 1125, 1128, 1130, 1150, 1164, 1184, 1189, 1192, 1202, 1242, 1263, 1270, 1340, 1344, 1389, 1406, 1436, 1441, 1445, 1484, 1507; hasbe'l— 1242; —lar 1075; —y-ı hezeyân 379
inhizâm 216, 224, 577, 772, 926, 930, 1327, 1473; beher nevbet — 679; berhem-zede-i — 569n, 580; fezâhat-i — 343; leged-küfte-i — 924; mücib-i — 224; mü'eddî-i hudûs-i — 755; müttehî-i — 1067; —ı küllî 567n, 577, 1466; — sûreti 1399
inkâr 283, 305, 696, 842, 883, 1072, 1273, 1367, 1474; cây-ı — 1237; cihet-i imkânını — 1042; mahall-i — 509; sûret-i — 885; —ı gâ'ile-i âyîn 159; —ı gâ'ile-i mezheb 159; —ı kalbî 328; —ı merkûm şe'âmeti 1072; —ı tarik-ı evliyâ' 334; —ı tarîka-i evliyây-ı Hudâ mâd-desi 1073
inkulâb 10, 158, 813, 841, 917, 1080, 1338, 1425, 1473, 1481; derd-i — 930; efgende-i mengene-i — 927; efsürde-i mengene-i — 657; gark-âb-ı — 1151; halâb-ı — 957; ilköy-ı — 684; piçâ-piç-i nâ'ire-i — 1307; pür— 1412; reng-pezir-i — 1203, 1205; suver-i müdhîşe-i — 288; şâ'ibe-i — 1495; şevâ'ib-i — 1200; tabîde-i — 387; —a mütchavvel 911; —ât 22; —ât-ı dem-i sayf u şitâ 1392, 1419; —ât-ı zemân 1330; — hâdisesi 889; sûret-i âhara —ı 1399; —ı ahvâl-i divel 254; —ı âsiyâb-ı gerdûn 827; —ı devlet 1369, 1480; —ı devlet-i müsteniddesi 1456; —ı devr-i Saltanat hengâmı 1471; —ı küllî vukû'u 867; —ı Saltanat sırrı 610; —ı Saltanat tarîkası 883
inkıyâd 35, 40, 59, 90, 94, 106, 130, 188, 653, 767, 830, 1203, 1327, 1407; dâ'ire-i — 141, 1279; efgende-i dâm-ı — 1353; fart-ı — 1479; fekk-i ribka-i — 158; hark-ı sürâdık-ı — 646; hük-müne — 1458; izhâr-ı — 917; izhâr-ı kemâl-i — 777; izhâr-ı rûy-i — 1127; izhâr-ı şîve-i — 716; kemâl-i — 848, 1409; rişte-i — 773; rûgerdân-ı veche-i — 1239; rûy-i — 100; serfûrû-bürde-i makâm-ı — 893; ser-piç-i — 356; vâcibe-i — 1205; zemîn-i — 1122; —ı hükm-i fermân 134; —ı nübüvvet-i enbiyâ' 1285; —ı samimî 1326; perde-i —ı sûrîleri 737; —ı zâbitân 657; kabza-i —lar 707; sûret-i —lar 544; bizâ'a-i nefise-i —ları 1169; müdde'ây-ı —ları 1271

İnkilâf 567n, 577

İnorcilo 1004

insâf 40, 993, 1279; 'ayn-ı — 1486; bî— 217, 1373, 1411; dîde-i — 166; eclâf-ı bî— 78; ehl-i — 838, 1262; esnâf-ı nâ— 109; evbâş-ı bî— 78; ez-ser-i — 1400; hâric-i hadd-i — 1504; izhâr-ı — 1476; kâ'ide-i — 650; muvâfık-ı mezheb-i — 584; râh-ı —a irşâd 803; —âne 1452; —âne cünbişleri 850; —âne gayretleri 850; —âne hareket 261; — ashâbı 1300; — bozundusu 108; bî—lar 665; müselle-m-i erbâb-ı —lar 222; teslim-kerde-i erbâb-ı —lar 544; — luca hareket 662; —sızlık 723; — vechi 1050
insân 654, 824, 1378; deryây-ı nev'-i — 791; nev'-i — 65, 117, 671, 1232; sımf-ı — 672; sûret-yâb-ı — 1260; tevellüd eden — 995; 'uyûn-i — 1218; vücûd-i — 995, 1414; zînet-i — 160; —ı kâmil 503; a'lay-ı merâtib-i zâhire-i —ı 1160; mâye-i revnak-ı —ı 1488; mâye-i temyîz-i —ı 1355; mezra'a-i —ı 1459; merkûb-i —ı 868; mesâlih-i me'âş-i —ı 10; nev'-i —ı 675, 1154; rızây-ı nüfûs-i —ı 14; sirişt-i —ı 16; vaz'-ı —ı 756; sûret-i —ide olan har-ı lâ-yefhem 227; istikmâl-i cevher-i mâhiyyet-i —ı semti 1488; a'zam-ı merâtib-i —ıyye 806; — sûreti misillü balmumudan rihte dürlü dürlü sûretler 976; — ü'l-'ayn 1218

İnsitâr Kokor; bk. *İstatisko İstirkıt/İnsitâr Kokor* [=statu quo strict]

inşâ/inşâ' 55, 72, 111, 141, 149, 203, 237, 245, 253, 429, 459, 483, 519, 534, 596, 632, 968, 977, 1002, 1060, 1092, 1150, 1221, 1223, 1364, 1441, 1456, 1471, 1503, 1507, 1508; bünyâd-efgen-i — 1363; cell-i — 1508 ehl-i — 22; kaht-ı ricâl-i fenn-i — 1049; safha-zîb-i — 1490; silk-i — 1209; sûret-i — 1503; mesârif-i —ıyyeleri 1092; me'mûr-i —ları 778, 1060; zümre-i ehl-i —nın ser-bülendi 1503; — tarafı 518; —y-ı sefâyin 1222

in-şâ'allah 1300; —u'l-cevâd 363; —u'l-Kadir 1449; —u'l-Mücib 1490; —u'r-Rahmân 460, 503, 1233; —u Te'âlâ 97, 137, 194, 218, 233, 267n, 324, 370, 385, 411, 502, 536, 655, 664, 688, 759, 852, 910, 928, 948, 951, 1049, 1140, 1149, 1175, 1189, 1193, 1207, 1248, 1353, 1376, 1407, 1418, 1424, 1431, 1437, 1460, 1465, 1485, 1493

intibâh; bir alay bî-gâne-i — 780; ehl-i — 1384; erbâb-ı — 28; perde-i sâmi'a-i — 439; bî—ân 894; gümrâh-ı bî—ân 895; —ı cenâb-ı Şehriyârî 350

intihâb 50, 153, 240, 241, 246, 463, 468, 477, 547, 795, 1332, 1431; bi'l— 1249; dest-zede-i — 431; —lar 884; dest-zede-i —ları 1305

intikâm 46, 772, 836, 914, 923, 1315; ahz-ı — 191, 195, 198, 208, 217, 307, 310, 331, 581n, 700, 763, 888, 914, 923, 1035, 1202, 1303, 1419,

1450; bürîde-i tîğ-i — 1317; gerden-zede-i tîğ-i — 467; havâle-i seyf-i — 207; idhâl-i katâr-ı — 805; makâm-ı — 1172; mazhar-ı — 1232, 1316; müheyyc-i 'ırk-ı — 1365; seyf-i — 200, 215; tîğ-i — 1304; — dâ'iyesi 134; — İlähî 34; tîğ-i — Muntakım-i Kahlâr 661; zebân-ı zemâne-i — kâr 374; —lar 1160, 1175; cüyende-i râh-ı —ları 734; ahz-ı — ta'birâtı 924; — ve sârları ahzı 1102

intizâm 60, 139, 223, 228, 545, 1363; berbâdî-yi fiken-i bünyâd-ı — 690; eyvân-ı beyt-i ma'mûr-ı — 1285; harf-endâz-ı nizâm-ı nev— 1381; hey'et-i — 292; hüsn-i — 224, 243; icâb-kerde-i — 225; keşîde-i katâr-ı — 368, 494; medâr-ı devâm-ı — 243; mürsile-peyvend-i katâr-ı — 643; müşrif-i sûret-i — 383; necmü's-sa'âde-i — 1345; pezirây-ı — 569n, 581, 600; rüste-i — 828; sûret-bahş-ı — 690; sûret-i — 688; sûret-i itmâm-ı — 1362; sûret-yâfte-i hüsn-i — 1280; vîrân-ken-i bünyân-ı — 241; —ı ahvâl-i enâm 1481; —ı ahvâl-i ra'iyet şîrâzesi 1090; —ı esbâb-ı nizâmât emrine 1030; —ı hâl 104; esbâb-ı hasene-i —ları 691; esbâb-ı —ları 303; mevkib-i —ları 1371

intizâr 569n, 1003, 1451, 1452; bâr-ı — 1436; çâr-çem-i — 129, 784, 931, 1122, 1393; havâle-i dîde-i — 1258; istâde-i mevkif-i — 334; medd-i nazar-ı — 302; münevver-sâz-ı dîde-i —ı 'umûm 1457

inzivâ/inzivâ'; hasbe'l— 1419; hıyâbân-ı — 1207, 1208; kafes-ârây-ı — 1204; kafes-nişin-i — 798; kafes-pîrây-ı — 1205; küşe-gîr-i — 377, 1320, 1325; küşe-gîr-i sandûka-i — 1470; küşe-güzîn-i — 355, 666, 688, 738, 880, 1402; küşe-i — 776; peygüle-i — 1400; peygüle-nişin-i — 1265; tenhâ-nişin-i peygüle-i — 205; vahdet-hâne-i — 1152

ipekci; — ağniyâ-zâdeler 725; —ler 895

iplikli ağniyâ-zâdeler 725

İpsi? (ایسی) bâzergân 1349

İpsilandi (Eflâk Voyvodası) 406; — hâ'ini 1090; — silsilesinden 380

i'râb; —dan hazzı olmayan fırka-i müstehâm 449; benim gibi —dan mahallî olmayup 1378; —dan mahallî olmayup 796

irâd 86, 151, 227, 361, 419, 568n, 632, 658, 670, 768, 820, 986, 996, 999, 1002, 1356, 1364, 1444, 1456, 1476, 1500; zamâyim-i — 226; vücûh-i —ât 1456; zamâ'im-i —ât 693; —ât 519, 859, 1456; —ât-ı 'azîme 749; —ât-ı ağıyâr 278; —ât-ı bî-gerân 876; —ât-ı bî-gerânîleri 1314; —ât-ı cesîme 349; e'âzım-ı —ât-ı Devlet-i ebediyyü's-sebât 686; —ât-ı mahsûsa 771; —ât-ı seniyye 357; —ât-ı vâfire 803, 1314; —ât-ı vâfiye 520; Sadâret —ı 1472; —ı beyyinât 1365; —ı cevâb 518, 1446; —ı cevâb-ı müs-tahsen 346; —ı devlet 225; —ı hâss 771; —ı

i'tirâz 788; —ı kadîmî 230; —ı kelâm 280; —ı kesîr 1047; —ı makâl 282, 1440; —ı maznûn 687; —ı me'âzir 282; —ı merkûm tedârükü 685; —ı mevâdd 281, 282, 289; —ı mevhum 687; —ı mu'ayyen 768; —ının tan-zîmî 230; —ı su'âl 518; —lar 157, 1000; —ları bulunarak 670; — tedârükü 225, 685; — ü ta'dâd 458

irâde 12, 33, 59, 61, 66, 69, 97, 118, 193, 220, 228, 235, 242, 245, 346, 358, 419, 468, 473, 562, 563, 573, 583, 668, 691, 718, 746, 770, 777, 781, 789, 792, 825, 841, 872, 876, 907, 967, 1013, 1082, 1093, 1095, 1193, 1254, 1328, 1458, 1507; ber-müceb-i — 841, 1049; ber-vefk-ı — 375, 377, 1193; dil-nihâde-i — 1326; icrây-ı — 182, 187; i'lân-ı — 178; kat'ı — 1168; merâyây-ı — 234; sûret-i — 303; zuhûr-i — 490, 670; —ı 'aliyye 238, 240, 246, 357, 1090; —ı 'aliyye-i Hudâvend-i esbak 1365; —ı 'aliyye-i Rabbânî 1150; —ı 'aliyyeleri 946; —ı 'aliyye ta'alluku 384; —ı bâhiru's-sa'âde 517; —ı bendegâne 663; —ı bî-'illet-i Rabb-i kadîr 1152; —ı cenâb-ı Zillullâhî 1356; —ı devlet 61, 80, 93, 188, 887; —ı Devlet-i 'aliyye 33, 356, 567n, 578; —ı dostânesi 1085; —ı eşkiyâ 799; —ı ezeliyye-i Rabbânîyye 39; ifrâğ-ı kâlib-ı —ı fevka'l-'âde 965; —ı hayriyyet-ifâde-i hazret-i Şehriyârî 243; —ı hayriyyet-ifâde-i Husravâne 240; —ı hayriyyet-ifâde-i Pâdişâhâne 228; —ı hazret-i Cihân-bânî 390; —ı hazret-i Pâdişâh-ı cihân 410; —ı hazret-i Pâdişâh-ı kerîm 338; —ı hazret-i Pâdişâhî 1031; —ı hazret-i Şehinşâh 421; —ı hazret-i Şehriyâr-ı cihân 124; —ı hazret-i Şehriyâr-ı gerdün-menziyet 1184; —ı hazret-i Tâcdârî 1401; —ı Hidiv-i ercümend 359; —ı hikmet-ifâde-i cenâb-ı Hudâ 202; —ı hikmet-ifâde-i İlähiyye 204; —ı hümâyûn 777, 963; —ı hümâyûnları 244, 1270; —ı İlähiyye 942; —ı kâhire-i hazret-i Hak 1296; —ı kat'iyeleri 1227; —ı kâti'a 67, 79; —ı kâti'a-i devlet 78; —ı kâti'a-i Şâhâne 848; —ı ma'hûde 685; —ı me'âlî-ifâde-i Şehinşâhî 32; —ı mekârim-ifâde-i hazret-i Sultân-ı âfâk 1345; —ı merâhim-ifâde 1312; —ı Mülûkâne 370; —ı Pâdişâh-ı cihân 1261; —ı Pâdişâh-ı kerîm 494; —ı Pâdişâh-ı kerîmî's-sıfât 1428; —ı Pâdişâh-ı kişver-güşâ 179, 461; —ı Pâdişâh-ı safvet-intimâ 840; —ı Pâdişâh-ı zemân 1050; —ı Rabb-i Kadîr 202; —ı Rabb-i Müste'ân 1308; hasbe'l—ti's-seniyye 625; —ı seniyye 102, 107, 181, 357, 468n, 475, 1039, 1050, 1090; sünûh-i —ı seniyye-i cedide 1016; —ı seniyye-i satvet-eser 301; —ı seniyye-i Şâhâne 111; —ı seniyye-i Tâcdârî 165; —ı Sultân-ı sûtûde-menâkıb 489; —ı Sultânî 1122; muktezây-ı —ı Şâhâne 595; —ı Şâhâne 106, 689, 1187; —ı şâmilül-ifâde-i Şâhâne 1335;

—i Şehriyâr-ı güzîn 1489; —i Şehriyâr-ı İskender-âyîn 1431; —i Şehriyâr-ı merâhim-nihâd 389; —i Şehriyâr-ı rûy-i zemîn 1039; —i Şehriyâr-ı sipîhr-iktîdâr 303; —i vücübül'imtisâl-i Husrevâne 1110; —i yümn-ifâde-i Şehinşâhî 1252; —i zihn-i dakîka-dân-ı Husrevâne 689; —ler 942, 1215, 1216; dervâze-i —leri 1259; rûy-i —leri 1261; tûk-ı —leri 966; yed-i —leri 752; —lerine iktidâ 278; bilâ—tin 1091; icrây-ı —ye iktidârî 186

İrâd-ı Cedîd 226, 231, 686, 830, 998; Defâtîr-i —230; Hazine-i —227; — Defterdârî 155, 461, 670, 686, 801; — Defterdârlığı 226, 228, 229, 408, 670, 687, 848; — Hazinesi 63, 227, 686; — iltizâmâtını müte'ahhid 83; — mukâta'aları 226; — mukâta'âtı 687

İran 295, 855, 1040, 1042, 1044, 1134, 1486, 1505; Elçi-i —1043, 1139, 1369; havânin-i kibâr-ı —1139; hükümrân-ı memâlik-i —64; Mîlket-i —51, 1505; müstevlî-i Memleket-i —625; sâhil-i —1487; Sefâret-i —293; Sefîr-i —1053, 1501; Şâh-ı —1342, 1487; vükelâ'-i Devlet-i —1343; —cânibi 64, 106, 1040, 1053, 1369; —cânibine elçi 296; —Devleti 106, 271, 293, 295, 361, 1139, 1342, 1053; —hânları 1232; —iler 64, 91; bikâ'-ı —iyân 1139; hükkâm-ı —iyân 106; kılâ'-ı —iyân 1139; savb-ı —iyân 294; sevâmî'-i vükelâ'-i —iyân 1487; vülât-i —iyân 106; —iyân 65, 90, 91, 294, 1342, 1487; —iyân gâfilleri 294; —iyân'ın bu şevleri 1487; ser-i kârân-ı Devlet-i —iyye 1506; Devlet-i —iyye 295, 1337, 1339; —iyyül'-asl 1042; —hılar 91; —memaliki 1154, 1156; —seferi 724; —Şâhî 1040, 1342; —Şâhı'nın Mu'temedü'd-devlesi 106; —Şeh-zâdesi 90; —tarafı 1505; —ticâreti 294; —Ülkesi 294; Şeh-zâde-i —zemîn 90

İrem; reşk-âver-i ravza-i —391; Serv-i tûbâ-hırâm-ı ravza-i —192; harem-i —hurrem 1388; sâhil-gâh-ı —nişâne 1362; bağ/bağçe-i —nişaneler 327

'irfân 118; berhem-zede-i —1326; dest-mâye-i —561; erbâb-ı —910; mâlik-i —318; sâhib-i —1503; şâ'ibe-i —1458; zümre-i ehl-i —649; ehl-i —318, 1287; mâlik-i hazîne-i —1504; —dan gâfil 804; sereyân-ı 'irk-ı —ı 1437

'İrfân-zâde (Yûsuf Ağâ'nın pes-perdeden yed-i zulmü) 804

irsâl 342, 365, 423, 435, 453, 468n, 530n, 565n, 765, 895, 993, 1001, 1137, 1307, 1342, 1348, 1349, 1368, 1425, 1432, 1451; —i 'atâyâ 1424; —i berid 59; —i cevâsîs 1386, 1499; —i fermân 384, 856, 945, 1124; —i haber 80; —i hatt 207; —i levâzım 917; —i lihye 1312; —i menâşîr 1479; —i menâşîr-i meserret-resân 953; —i mühimmât 917; —i nukûd 707; —i peyâm 1194; —i peyâm-ı satvet 133; —i

peyâmları 805; —i resâ'il 546; —i resâ'il ile hak ve bâtulı bildirmek 962; —i rûsül 546; —i rûsül ile hak ve bâtulı bildirmek 962; —i 'um-mâl 685; —i zehâ'ir 98

irşâd 21, 503, 643, 767, 795, 1158, 1335, 1383, 1387; sûret-i —50; —ı enâm 649; —ı müsterşidin 897; —lar 1507; —ü î'âd 1481

İrşova 973; —Kasabası 566n, 576

irticâ' 1412, 1432; imâle-i sükkân-ı —1487; inzibât-ı kadîmine —348; dâlle-i ittîfâkın/kuvvetin —ı 1345

irtihâl 55, 1227, 1366; işrâf-i —1355; irtikâb-ı külfet-i —1184; teklîf-i —1126

irtikâb 347, 390, 708, 717, 768, 803, 909, 1305, 1331, 1362, 1365, 1373, 1433, 1478; erbâb-ı —346; îstâde-i mevkıf-i —334; levse-i —118; piş-nihâd-ı —1405; reh-rev-i girive-i —241, 690; —ât 352, 948, 1305; —ı cünha-i hurûc 'ale's-sultân 1269; —ı ehven-i şerreyn 470; —ı kabâhat 219; —ı külfet 581n, 1262; —ı külfet-i hatt 1184; —ı külfet-i irtihâl 1184; —ı külfet-i sefâret 1263; —ı mel'anet 1252; —ı meşâkk-ı melâhiyyet 1254; —ı mezâlim 318; —ı nakısa-ı 'âr-ı televvün 887; —ı vizr-i 'azîm 100; —süreti 420

irtişâ/irtişâ' 717, 1331; yed-i —747; —ile mecbûl 793; bâzîçe-i —nın sâhib-i fendi 819

'İs cenâbları (Ya'kûb 'aleyhi's-selâmın birâderi) 639; —na bulûğ 640; —na intihâ 640

'İsâ (Hz.); —'aleyhi's-selâm gibi 1458; sâl-i —'da 1011; târih-i —vî 1449; —vîler 1146; sene-i —viyye 983, 991, 994, 1006, 1008; târih-i —viyye 937; İftihârül-ümera'î'l-'izâmî'l—viyyeti 851

İsakcı muhâfazasına me'mûr 945, 1429

isbât 194, 239, 244, 247, 277, 279, 283, 286, 289, 309, 961, 1451, 1498; merkûm-i hâme-i kayd-ı —244; sicill-i —1029; —a münhemik 1380; —ı hüner 158; —ı istihkâk 239; —ı liyâkat 239, 247; —ı mevâdd 289; —ı müdde'â 1379, 1447; —ı müdde'ây-ı intimâ 721; —ı müdde'ây-ı ittihâd 721; —ı tegayyür-i meslek 337; —ı tegayyür-i niyyet 337; —ı yed-i minnet 308; —kabûlü 1498; —kaydı 693; —ma'razında 1078

İshak; şecere-i nesl-i —639

İshak-paşa; —semtleri 1395; —tarafı 1402

iskân 72, 178, 180, 196, 203, 228, 473, 479, 1258, 1422; —lar 72, 178; —mâdesi 177; —süreti 179

iskele 97, 813, 1412; —semti 1412

iskemle 450; sandalı —(kanapa ta'bir etdikleri) 985

İskender/Sikender; —âsâ fermân-fermây-ı çârih-et ve heft-iklîm 676; irâde-i Şehriyâr-ı âyîn 1431; mazhar-ı tekrîm-i hazret-i Pâdişâh-ı —âyîn 591; mazhar-ı teveccüh-i Pâdişâh-ı —âyîn 181; mekârim-i Pâdişâh-ı —âyîn 355;

taraf-ı Pâdişâh-ı —âyîn 448, 599; —âyîn 1454; emr-i hazret-i Hıdîv-i —cenâb 566n, 1207; ma'rûz-ı rikâb-ı kamer-tâb-ı Sultân-ı — cenâb 228; müsâ'ade-i baht-ı/ikbâl-i Pâdişâh-ı — cenâb 1306; — gibi 'adimül-'adil 1221; Şehinşâh-ı —haşem 898; —haşem 1297; mir'ât-i musavvire-i Şehriyâr-ı —iktidâr 458; —i zül-karneyn (Hakîm-i hâfikayn) gibi 1029; Kayserliğ-i —liğ'e tebdil 1132; dest-yâr-i Pâdişâh-ı —menkabet 1418; dergâh-ı hazret-i Pâdişâh-ı —nişân 1328; cevâz-dâde-i Şehriyâr-ı —satvet 215; dem-i şemşîr-i Pâdişâh-ı —serîr 713; dil-hâh-ı Pâdişâh-ı —serîr 121; huzûr-i Pâdişâh-ı —serîr 952; huzûr-i Şehriyâr-ı —serîr 1184; mahsûs nâme-i Pâdişâh-ı —serîr 296; Sultân-ı —serîr 173; 'afv-ı Şehinşâh-ı —serîr 134; —serîr gibi 'âlemgür 677; Şehinşâh-ı —tûvân 367; Sultân-ı —tûvân hazretleri 1434; huzûr-i Şehriyâr-ı —vekâr 314; Kâ'ân-ı —zafer 1248

İskenderiyye 32, 78, 121, 130, 139, 176, 181, 250, 301, 357, 383, 480, 499, 507n, 726, 733, 1283, 1306; Livâ'-i —1429; —cânibi 500, 733; —Gümrüğü 121; —Kal'ası 250; —Muhâfızı 34; —Mutasarrıfı 1100; —Sancağı 139; —Seddi 121; —tarafı 139, 260, 355, 508n, 1307; —Vâlisi 1123

İskerlet Kalimaki (Dîvân Tercemânî, Boğdan Voyvodası) 386, 426, 447, 448

İslabozye [=Slobosia] Karyesi [Yergöğü Kal'ası havâlisinde] 939

İslâm 20, 167, 212, 256, 504, 528, 580, 581n, 748, 759, 1032, 1289, 1291, 1329; 'âmme-i asâkir-i —1067; 'âmme-i ehl-i —321, 504, 657, 737, 742, 751, 831, 1034, 1232, 1245, 1399; alay-ı ehl-i —1275; 'arz-ı —288; asâkir-i —1291; asker-i —41, 217, 224, 479, 586, 678, 1003, 1067, 1093; asker-i zafer-peyker-i —538; 'avâmm-i ehl-i —736; bakiyye-i ehl-i —567n, 577; beyza-ı bîzây-ı —615; beyza-i —462; bünyân-ı Ka'be-i dîn-i —1285; cânib-i —325; cihet-i vahdet-i —124; cünûd-i ehl-i —224; cünûd-i —514; cünûd-i mansûre-i —552; cünûd-i zafer-mev'ûd-i —601; dâğ-zen-i gayret-keşân-ı kulûb-i ehl-i —224; dâr-ı —307; dâru's-selâm-ı —644; dîn-i —496, 621, 938, 1415; dîn-i mübîn-i —10; dilâverân-ı —491; dilîrân-ı —442; düşmen-i dîn-i —700; ehl-i —59, 127, 132, 195, 203, 207, 215, 263, 294, 317, 321, 389, 423, 432, 438, 445, 453, 455, 467, 499, 509, 566n, 576, 579, 586, 620, 636, 643, 658, 680, 722, 728, 732, 748, 766, 787, 924, 978, 1034, 1036, 1069, 1239, 1258, 1267, 1283, 1289, 1291, 1297, 1306, 1322, 1347; eyâdî-i —197, 200; gayret-i ehl-i —207; gayret-i —1327; gayret-keşân-ı —203; gayret-keş-i —618; gûş-zed-i hûşyârân-ı ehl-i —1455; guzât-ı —333; haşr-gâh-ı —873; havâss-

ı ehl-i —540; havâss-ı —222, 543; havsala-i —326; hayret-keşân-ı —200; hisse-i ehl-i —601; huccâc-ı —1031; imdâd-i ehl-i —204; irâka-i dimâ'-i ehl-i —188; kefibe-i —141; kibletlî-ı —1036; kıdem-i nûr-i —897; kulûb-i ehl-i —198, 733, 1156, 1513; leşker-i —569n, 580, 592; leşker-i nusrat-şi'âr-ı —442; lisân-ı ehl-i —213; muhâfaza-i havme-i —224; Muhyî-i merâsim-i dîn-i —1297; muzâyaka-i —1216; mükemmil-i erkân-ı —1281; müstev-cib-i inkişâr-ı beyza-i —224; nâmûs-i —154; nihân-kerde-i manzara-i ehl-i —605; nîrû-yi bâzûy-i —658; nizâm-ı asker-i —545; rekb-i —ı kirâm 1033; Ordu-yi —194, 208; 'örf-i —573; sadr-ı —610; sâmi'a-zed-i ehl-i —610; selâtîn-i —653; serbâzân-ı —493; ser-levha-i —649; sil'a-i gelûy-i ehl-i —1283; Sultân-ı ehl-i —204; sipâh-ı —1280, 1327; Sultân-ı —1286, 1289; şeml-i —624; şu'le-i 'âlem-tâb-ı —542; taraf-ı ehl-i —659; tecdid-i —1197; tekml-i nâmûs-i —647; tüccâr-ı —500; 'uyûn-i —508n; zümre-i —618; —gemileri 499, 507n; aktân-ı —iyân 453; aktâr-ı —iyân 453; 'âmme-i —iyân 1457; asker-i —iyân 513, 1309; âteş-eşân-ı harmen-i huzûr-i —iyân 304; a'yûn-i —iyân 696; bâ'is-i teksîr-i sevâd-ı —iyân 643; bîş-i bâsıra-ı —iyân 1461; cânib-i —iyân 42, 141, 382, 479, 543, 658, 680, 931, 977, 1067; cemâ'at-i —iyân 1457; çiğir-gâh-ı —iyân 1036; cünûd-i zafer-mev'ûd-i —iyân 1067; defâtîr-i kulûb-i —iyân 452; derûn-i —iyân 924; dilâverân-ı —iyân 493; firak-ı —iyân 1502; hûş-mendân-ı —iyân 728; hûşyârân-ı —iyân 1398; istihzâ'-ı —iyân 632; kenâr-ı ordu-yi —iyân 1308; keştîyân-ı —iyân 1283; kulûb-i —iyân 167, 436, 616, 1291; kulûb-i sâde-dilân-ı —iyân 736; kûpâl-i şemşîr-i —iyân 445; kurre-i 'uyûn-i —iyân 1231; küşte-i seyf-i satvet-i —iyân 602; miyâne-i —iyân 423, 453, 618, 1395; nezd-i —iyân 1310; nisvân-ı —iyân 431; nûr-i dîde-i —iyân 1232; rûh-i ebdân-ı —iyân 1286; savlet-i —iyân 1067; ser-i müy-i satvet-i —iyân 1294; şemşîr-i —iyân 543; şînâsân-ı ehl-i —iyân 1232; şîr-dilân-ı —iyân 551; taraf-ı —iyân 260, 428, 509, 586, 647, 1308, 1327; tefrika-bahş-i miyâne-i —iyân 624; tu'me-i şîr-i şemşîr-i —iyân 50; zümre-i —iyân 1457; —iyân 545, 747, 757, 1500; cânib-i —iyân-ı hakkâniyyet-âmîz 443; ahkâm-ı —iyye 511; 'akâ'id-i hakka-i —iyye 898; 'akâ'id-i —iyye 895; a'sâb-ı cism-i Devlet-i —iyye 1354; 'asabiyyet-i —iyye 709; asâkir-i —iyye 196; asâkir-i nusrat-me'âsir-i —iyye 1091; belde-i —iyye 323; bilâd-ı —iyye 73, 211, 218, 432, 452; cihet-i câmi'a-i —iyye 294; cünûd-i —iyye 223, 545; Devlet-i —iyye 385, 544, 721, 728, 771, 1171, 1334, 1408, 1414; devlet-i kâmile-i —iyye 1409; diyâr-ı —iyye 170, 240, 689; e'azım-ı şe'â'ir-i —iyye

812; erâzî-i —iyye 175; erkân-ı —iyye 10, 1269; gayret-i —iyye 463, 1380; havf-ı şemşîr-i —iyye 222; havsala-i hâzime-i hayr-hâhân-ı —iyye 327; hudûd-i —iyye 470, 551, 586, 964; hulefâ'-ı —iyye 1289; ifây-ı hakk-ı hamîyyet-i —iyye 428; ittihâd-ı millet-i —iyye 1344; kılâ'-ı —iyye 1494, 1513; lugat-i —iyye 135; memleket-i —iyye 287, 772; meşâyih-ı —iyye 581n; milket-i —iyye 49, 1115; münthây-ı serhadd-i —iyye 968; nüfûs-i —iyye 759; Ordu-yi —iyye 724; perverîş-yâfte-i ni'am-i devlet-i —iyye 690; sefâ'in-i —iyye 1283; serhadd-i —iyye 480; seyf-i gayret-i —iyye 206; sugûr-i —iyye 61, 422, 434, 545, 562; şerâ'it-i —iyye 24; tegallüb-i cünüd-i —iyye 307; temâmî-i Memâlik-i —iyye 1233; 'ulûm-i —iyye 626; ümmet-i —iyye 1036; vilâyât-i —iyye 41; diyâr-ı —iyye re'âyâsı 249; kavânîn-i mülk ü millet-i —iyye'ye uymaz 1003; merci'-i cemî'-i ehl-i —olan şer'at-i mutahhere 1472

İslâmbol (dâru's-şerî'a) 500, 584, 799, 824, 890, 895, 1046, 1081, 1150, 1184, 1190, 1283, 1327, 1355, 1372, 1391, 1395, 1414, 1443, 1464; belde-i tayyibe-i — 1411; derûn-i — 885, 1186, 1354, 1358, 1372, 1425; düşmen-i — 814; ehâlî-i — 1191; hâric-i — 1393; kenâre-i — 1378; mahmiye-i — 1415; mahrûse-i — 1414; sekene-i — 1030; etrâf-ı —'a münteşîr 1367; etrâf-ı —'a şâyî' 1367; — Barut-hânesi 689; imtihân-ı 'ulemâ'-ı — dakikâsi 1041; — derûnu 1360; — dervâzeleri 1183; — düşmenleri 1387; — Kadısı 1126, 1320, 1328, 1399, 1473; — Müderrisliği 909; — Pâyesi 133, 171, 213, 591, 1324; — Şehri (deryây-i benî Âdem'den kinâyet olan) 691; — tarafı 901; bk. ayrıca İstanbul

İslesvik [=Schleswig] ve Holstin [=Holstein] Dukası 853

ism/ism 52, 434, 443, 631, 780, 796, 889, 934, 985, 1252, 1503; keffâre-i — 528; maktûbü'l- — 511; te'sîr-i —i bereketi 1284; —i bî-cism ve bî-hâsil tılsım 633; —i bî-müsemâmâ 645, 1153; —i bî-müsemâmâ mesâbesinde 378; —i fâ'il 596; —i hayy 1457; te'sîr-i —i ittîfâkîsi 391; —i kirâm 852; —i mahabbet 634; —i mahsûsu 942; —i mühmelî 1433; —i pâki 830; muktezây-ı te'sîr-i —i sa'âdetleri 888; —i sa'âdet-remm 852; —i sâmi 610; —i sâmi-i cenâb-ı Mahmûd Hânî 1295; —i Sâmi-i Pâdişâh-ı zemân 1025; —i sâmilîleri 321, 821, 1036, 1223, 1290; —i sâmilîleri istîmâ'ı 1245; —i Segbân 1251; —i Vezâret 1237; —i defterde mastûr 826; —i müsemâmâsına mutâbık 1437, 1496; —im yâd olan mahal 1384; —ine tashîh 1252; —ini al boyaya taklîden 631; —ini işiden ümerâ' 711; —ini işiden vüzerâ' 711; —ler 184, 321, 360, 527, 530n, 881, 1089, 1317; —lerini der-defter 1371

İsma'il (Rusyalu muhâzâtında vâki') 569n, 580, 1093, 1346; muhâfîzân-ı Kal'a-i — 439; — Başbuğu 1429; — kal'aları muhâfîzları 1493; — Kal'ası 202, 203, 215, 216, 219, 432, 439, 444, 466, 468n, 513, 603, 937, 1493, 1494; — Kal'ası muhâfazası 231; — Kal'ası'na Nüzül Emâneti 1314; — muhâfazası 1429, 1483; — Muhâfazası şartı 409; — Muhâfîzi ma'îyyeti 587; — ordusu 1308; — semti 600; — Ser'askeri 200, 458, 567n, 577; — Ser'askerliği 199; — tarafı 445, 469, 601; — üzere 432, 439

İsma'il (ve İbrâhîm beyninde olan münâsebet-i tâmme) 443

İsmâ'il; matla'-ı sulb-i — 'aleyhi's-selâm 639

İsmâ'il Ağa (Boğaz Nâzırı) 883

İsmâ'il Ağa (Cebeci-başı) 154, 602

İsmâ'il Ağa (kapucu-başlıardan, Tersâne Emâneti) 1430, 1477

İsmâ'il Ağa (Tirsinikli-oğlu, Ruscuk A'yânı) 122, 467, 468n

İsmâ'il Ağa (Tüfengci-başı) 170

İsmâ'il Bey (Pilaslı Mehmed Paşa-zâde, Köstendil Sancağı, Mîr-i mirân) 1438

İsmâ'il Bey (Sirozi, Rumeli a'yânlarından, Rumeli Vâlîsi, Vidin tarafı Başbuğu, Selânik ve Kavala sancakları) 177, 178, 292, 311, 314, 383, 708, 1237, 1308, 1325, 1350, 1358, 1393, 1426, 1438, 1454, 1503, 1507; —'den ma'âdâsi 1326; —'in dâ'iresi 1426; — tarafı 1325

İsma'il Efendi (Gelenbevi) 1488

İsma'il Efendi (vakfın rûz-nâmecisi) 86

İsma'il Hakkı (Şeyh) 1414

İsma'îlî (ta'bir olunan millet-i zâyige-i zâ'ife) 40

İsmâ'il Kâmil Efendi (Arpa Emâneti) 465

İsma'il Paşa (Değirmenci-zâde Mustafa Paşa'ya Kethudâ, 'Akkâ'ya ve muhalledâta müstevlî, Kapudân-ı deryâ Ceza'irli Hasan Paşa'ya Silâhdâr, Cezzâr Paşa'ya ve Gürcü 'Osmân Paşa'ya Tüfekci-başlık, Mar'aş, Saydâ Eyâleti, sergerde-i eşkiyâ) 57, 58, 59, 92, 101; —'nın hazîne-i temellükü 93

İsma'il Paşa (es-Seyyid, Vezîr, Kapudân-ı deryâ, Vezîr-i a'zam) 107, 120

İsmâ'il Paşa (Hâfiz, Sadr-i esbak, Vezîr, Karaman Vâlîsi, Bahr-ı sefid Boğazı Ser'askerliği) 103, 306, 307, 332, 333, 335, 385, 758, 856, 944, 1283

İsmâ'il Paşa (Livâ'-i İzvornik, Mîr-i mirân, Yeni-pazar Muhâfîzi) 515

İsmâ'il Paşa (Yenişehirli, Vezîr) 180

İsmâ'il Paşa Serayı 1275

İspanya 400, 406, 532, 535, 731, 1106, 1132, 1148, 1341, 1347; — Altunu 535; — Dâru'l-hükümesi 1148; — Devleti 391; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministirosu 347; — ehâlîsi

158, 1148; — Elçisi 391, 1097, 1099; — erâzisi hizâsında 1149; — hânedânlarından 1149; — hazinesi 1107; — huddûları 1106; Büyük — Kırâlı 853; — Kırâlı 395, 1026n, 1107, 1131, 1148, 1149; — Kırâlı'nın oğlu 1107; — kıralları 1107; —lu 396, 1149, 1340; —lu askeri 1341; — mâddesi 1347; — memâliki 1148; — Memleketi 1112, 1131; — milketi 1338; — râhibleri 1341; — semti 1147; — serhaddi 1112; — sevâhili 1112; — umûru 1463; — Ülkasi/Ülkesi 1132, 1133; — üzerine 400

isrâf 200, 1305; peñçe-zede-i — 1305; —ât 626; — at-ı nâ-be-câ 705; —ı katl 39; —ı midâd 924; —ı rakam 924; —ı sermâye-i kelâm 1012

İsrâ'îliyyât; efsâne-i — 756

İstakalya/Istekalya (=Stafyli, Mora Cezîresi'nden gelan ta'bir olunan üzümlük) 226, 686

İstanbul (Dârul-emâre, Der-i 'adl, Der-i murâd, kible-gâh-ı ciyâh-ı mülûk ü ekyâl, kuble-cây-ı şifâh-ı erbâb-ı ikbâl, Der-bâr-ı me'âlî-âsâr-ı 'Os-mâniyye, 'atebe-i felek-meretebe-i Hâkâniyye, kıbletü'l-ikbâl ve vechetü'l-akyâl olan, cümle-i 'âlemden 'ibâret ve derây-ı benî Âdem'den kinâyet olan) 71, 87, 105, 116, 124, 144, 179, 181, 183, 184, 185, 203, 215, 246, 302, 303, 308, 317, 337n, 346, 356, 362, 365, 382, 384, 447, 452, 485, 490, 499, 505n, 508n, 514, 524, 585, 614, 630, 711, 734, 748, 758, 776, 787, 814, 892, 926, 965, 997, 1015, 1018, 1023, 1028, 1042, 1065, 1100, 1110, 1121, 1138, 1162, 1175, 1180, 1226, 1229, 1254, 1269, 1272, 1307, 1315, 1337, 1348, 1362, 1363, 1385, 1387, 1400, 1402, 1413, 1417, 1425, 1444, 1470, 1482, 1477; 'âmme-i ehâlî-i — 1397; 'âmme-i ehl-i — 748; behâyim-minşân-ı ehâlî-i — 1269; bîrûn-ı — 362; ehâlî-i — 1266, 1271; eşkiyây-ı — 1270; Halîc-i — 563; havâlî-i — 1180; havsala-i Şehr-i — 460; mahmiye-i — 145; mahrûse-i — 1397; nefsi-i — 359; — Barut-hânesi 239; — Bârût-hânesi Nâzırı 1483; — Bârût-hânesi Nezâreti 1430; — Boğazı 556; — Boğazı cânibleri 1003; — cânibi 312; — derûnu 362, 484, 1062, 1181, 1231, 1412; — erûn u bîrûn halkının ekseri 316; — Efendisi 1491; — esvâkı 1411; — Gümrüğü Emîni 953; — Gümrük Emâneti 954, 1461; — halkı 315, 316, 828, 1172; — havâlîsi 75; —î 1013; —î kîle 992; — Kadısı 44, 108, 136, 360, 375, 592, 656, 787, 792, 800, 804, 829, 1319, 1468; Vidin Kal'ası'nın — kapuları 967; — kapuları 1194, 1412, 1473, 1482; üzerine —kârî pûşî 234; — Kazâsi 123, 266, 956, 1491; — ma'zûlü nümây-işi 819; — muhafâzası 812n; — muzâfâtından 359; —l Pâyesi 150, 948, 956, 1489; — sükkânî/sekenesi 44, 358, 801, 1231; — Şehri 249; — tarafı 248, 1248; — Tütûn Gümrüğü 686; —'un ahvâlî 1355; —'un ekser ehâlîsi

1394; —'un ekser esnâfi 1394; Kazây-ı — 'un-vâniyle 956; — vekâyi' kâtibleri 835

İstanköy 1502; — Adası 959; — Cezîresi 1483, 1502

İstatisko İstirkât/İnsitâr Kokor [=statu quo strict] esâsi 210, 211, 212; — kâ'idesi 569n, 580

İstavroz 759; — Bağçesi 867; — sâhili 867

İsterlic [=Austerlitz, Leh toprağından, Moravya Eyâleti derinunda] 163, 548, 549, 682; bakıyye-i — 550; — askeri 547, 548; — Muhârebesi 342, 372, 975, 990; — ocağı 550; — ocağının tahribi 547; — tâ'ifesi 549; — takımı 549, 682

İstevart [=Stewart, İngiltere firkateyn sefinesi kapudanı] 1375, 1439

İstrazburg; bk. İştazburg/İştazburk [=Strasbourg] *isti'âne* 69, 252, 288, 462, 502, 1024, 1241, 1407, 1505; sühtelerden — 1256; —t 60, 553, 806

isti'âze 1420, 1462; giribân-efşâr-ı — 1059; — guyan 1321; —künân 1220; —künân-i hakîmâne 1055; —kün-i dergâh-ı Lâ-yezâl 867

istibdâd 723, 820, 1164, 1352; bi'— 866, 869, 1190; dest-i — 913; girifte-i dest-i — 701; 'ilâve-i esbâb-ı — 765; kabza-i — 635; mâdde-i — 417; ser-be-hevây-ı — 113; ser-rişte-i — 1078; tahsîl-i dâ'iye-i — 717; turra-zen-i kûs-i — 726; visâde-i — 708; vesîle-i — 160; zîr-i dest-i — 1463; —ı kâmil 161; yed-i —ları 1057

isti'câb; bezm-i sebbâbe-i — 1257; hande-zen-i — 501; hey'et-i — 1076; izhâr-ı çehre-i — 1420; mâdde-i — 826; sebt-i sahîfe-i — 842; — fezây-ı 'âkil 1263; mâye-i —ı vükelây-ı Der-i devlet-me'âb 1455

isti'câl 260, 964, 1374, 1392, 1480, 1482; ber-vechi — 536; hâme-cünbân-ı — 391; hatve-rîz-i hatyye-i — 1134; irhây-ı 'inân-ı — 1176; leb-cünbân-ı — 456; matyye-rân-ı — 447; mevkib-rân-ı — 315; muharrîk-i — 364; neş-i cenâh-ı — 1412; sefine-süvâr-ı — 950; tevcih-i 'acele-i — 1431; zevrak-rân-ı — 698

isticâr 524, 866, 869

isti'dâ/isti'dâ' 1367, 1382; ref'-i 'akîre-i dâd ü — 694

istid'â 27, 33, 65, 77, 80, 94, 100, 106, 111, 114, 119, 121, 129, 134, 141, 153, 169, 172, 177, 185, 186, 208, 320, 322, 460, 482, 487, 521, 566n, 575, 655, 807, 832, 847, 899, 901, 905, 951, 1045, 1108, 1117, 1129, 1134, 1190, 1241, 1243, 1263, 1270, 1295, 1348, 1355, 1368, 1401, 1403, 1422, 1442, 1448, 1457, 1468, 1475, 1479, 1489; Dâver-i dâd-ger (Hz.) dergâhından — 1495; hasbe'l— 111; kar'-i halka-i bâb-ı — 878; leb-güşây-ı — 1147; —lar 185, 847, 886; kemâl-i —ları 724; —y-ı 'afv 169, 1075, 1270; —y-ı düstûr 899; —y-ı emân 1270; —y-ı hüsn-i himâyet 951; —y-ı hüsn-i

teveccüh 951; —y-ı ihsân 1075; —y-ı 'inâyet 169; —y-ı ruhsat 215; —y-ı sudûr-i düstûr 1179; —y-ı Tevfik 768

isti'dâd 36, 45, 120, 168, 234, 241, 246, 332, 357, 391, 468, 690, 956, 1320, 1505; 'adem-i — 377; 'akl-ı — 150; ashâb-ı — 173; 'ayâr-ı — 1505; cevher-i — 168, 181, 879; dûş-i — 120, 384, 1077; ehl-i — 1049; erbâb-ı — 159, 643, 648; gevher-i — 590; kâbil-i sûret-i — 1256; kurs-ı — 590; mânend-i ikbâl-i ehl-i — 703; mâye-i — 87, 547; mertebe-i — 899; sarf-ı kuvvet-i tâmme-i bâzû-yi — 1284; sûret-i — 1504; —ât-ı eraziyye 671; mâye-i —ı hidâyet 177; —ı Hudâ-dâd 1488; —ı 'ilm 1503; —ı mâder-zâd 181; —ı mâder-zâdî 1007; —ı şerr u âşûb 1380; —ı zâtî 114, 241, 690, 1486; —lar 782, 1436; — sûreti 1396

istidlâl 215, 391, 760, 897, 899, 921, 976, 993, 1393, 1434, 1487; kâf harfinden kemâlî — 893; mücib-i — 1257; vâreste-i kayd-ı — 332; —ı mekâsid 132; —ler 706

istifâ 101, 109, 295, 898, 1175, 1336, 1361, 1477, 1493, 1500; hoşca — 1478; rûfte-i cârûb-i — 1032; umûr-i — 226, 687; — recâsiyle 957; —y-ı hazz 80; —y-ı hazz-ı vâfî 1044; —y-ı huzûz 329; —y-ı revâtib 657; —y-ı rızk-ı mukadder 1111; —y-ı şive-i nâ-hemvâr 488; —y-ı zehâ'ir 460

isti'fâ 107, 153, 320, 384, 383, 506n, 878, 887, 1032, 1049, 1083, 1243, 1251, 1270, 1490; temhîd-i mukaddime-i — 356; —larına ikdâm 1273; — semtleri 501

istifsâr 287, 298, 426, 456, 476, 530n, 556, 569n, 656, 716, 886, 895, 900, 949, 1068, 1073, 1075, 1104, 1199, 1259, 1309, 1340, 1344, 1347, 1386, 1454, 1496; etvârını — 1424; leb-cünbân-ı — 436; leb-güşây-ı — 1182; nâzikâne — 341; seng-endâz-ı — 860; sûret-i — 298; —ı ahvâl sûretini irâ'et 1076; —ı hâl 329, 1127; —ı hâtir 329, 1127, 1467; —ı hâvî kağıd 433

istiftâ/istiftâ' 205, 475, 805; — bâbında 805

istigfâr 942; bâdî-i terk-i — 209; cerâ'im-i güzeşteden — 356; velvele-i — 526, 529n

istiğrâb 728, 868; ezm-i şefe-i istiğrâb 1257; hande-i — 652; mücib-i —ı şeyh u şâb 733

istihâre 572; levâzım-ı — 572

istihbâr 79, 185, 207, 460, 565n, 575, 585, 762, 801, 905, 1069, 1075, 1109, 1145, 1182, 1304, 1307, 1323, 1347, 1448, 1505; berây-ı — 1412; bi'l— 1425; havâle-i perde-i — 1258; — behânesi 1311; — kıssası 448

istihdâm 151, 237, 247, 256, 344, 335, 645, 696, 731, 757, 915, 993, 1009, 1085, 1227, 1371, 1405; hâme gibi — 1031; — eylediği eşhâs 1427; —lar 845; — ve istivzâr merkezi 571

istihkâk 241, 246, 416, 418, 529n, 1347; 'adem-i — 686; âvâre-i — 909; ber-muktezây-ı ilcây-ı — 246; bi-gayr-i — 1091; bi-hasebi'n-nevbeti ve'l— 1400; bi'l-irsi ve'l— 851, 1298; ehl-i — 152, 581n, 862; erbâb-ı — 39, 146, 517; gerden-dâde-i — 1454; 'ilâve-i vech-i — 1049; isbât-ı — 239; min-gayr-i — 59; —an mâlik-i ehakk 837; —an sâhib-i tâc u taht 1201; —ı dest-zede-i gasb 1382; —ı dest-zede-i tenâvül 1382; —ı hükümet 416; cihet-i —ları 657; — sorulmaz 1031

istihkâm 166, 281, 428, 459, 658, 1117, 1283, 1328, 1455, 1493, 1494; habl-i nizâm-ı pür— 691; kesb-i — 341; medâr-ı — 1286; mehâmm-ı — 460; rîşe-bend-i — 727; rîşe-sâz-ı — 720; tahsîl-i — 216; —ât 262, 1010; —ât-ı cedide 211; —ât ihdâsî 417; vesâ'il-i mukannene-i —ları 691

istihlâs 59, 82, 1485; ehlini — 1403; — hulyası 561; —ı diyâr-ı Mısıriyye 250; —ı kal'a 601

istihsâl 41, 712, 713, 946, 1005, 1014, 1039, 1047, 1056, 1086, 1168, 1332, 1373, 1415, 1438, 1443, 1454, 1456, 1503; sühûletle — 1495; —ı esbâb-ı nizâm 228; mâ fil'fu'âd —ı 1164; mekâsib —ı 1456; —ı 'ilm tarîki 1488; —ı ârâyiş 511, 1332; —ı çire-destî 695; —ı emniyyet 177; —ı emvâl 629; —ı esbâb-ı âsâyiş 257; —ı esbâb-ı nizâm-ı devlet 1171; —ı esbâb-ı Sadâret 1473; —ı esbâb-ı sâz ü sâmân 180; —ı furûğ 518; —ı kudret 1170; —ı ma'rifet tarîki 1488; —ı mâdde 725; istihsâl-i — 804; —ı mâl gâ'ilesi 661; —ı mehâret 695; —ı mesâlih-i a'mâl 629; —ı mesâlih-i memâlik 629; —ı ruhsat 614; —ı sâmân 1253; —ı servet 804, 1253; —ı tumturak 511; —ı usûl 518

istihsân 62, 352, 691, 1048, 1142, 1183, 1192, 1252, 1325, 1424, 1427; beşâset-nümây-ı — 696; karîn-i — 158; ma'raz-ı — 682; mazhar-ı — 670; ser-cünbân-ı — 1184; —ı erbâb-ı şûrâ 232, 688; —ı müş'ir 1326; —ı Şâhâne 83

istihzâ/istihzâ' 696, 1383; bâ'is-i — 837; buzâk-eşân-ı — 1174; çâk-eşân-ı — 357; darb-ı nâkûs-i — 1170; hande-i — 1195; hande-zen-i — 574, 581n, 1385; harf-endâz-ı — 330, 817; kahkaha-i — 1263; seng-endâz-ı — 988; zebân-dirâz-ı — 158; —ı cünbiş-efzâ şivesi 331; —ı İslâmîyân 632

istikâmet 45, 118, 241, 318; bâdî-i e'âdî-i — 691; ber-vech-i — 383; kemâl-i — 152; müsteclib-i — 242; sermâye-i — 1003; 'ahd-i — 'akd 832; —ârâ-i ashâb-ı hisâb 641; —ârâ-i ashâb-ı kalem 641; —ı de'âyim-i câh 752; —ı de'âyim-i iclâller 752; cumhûr-i —ı mevfür 850; —ı mu'âmelâtı 1461; —ler 832, 1158; —le mutasîf 754; — tab'ı 690

istikbâl 58, 492, 549, 807, 966, 985, 1035, 1040, 1185, 1242, 1250; hıdmet-i — 916; icrây-ı — 209; icrây-ı merâsim-i — 603, 916; icrây-ı resm-i — 1238; merâsim-i — 1352; zemân-ı — 18; —e isti'câl 1283; —e şitâbân 1185; —ine ta'yîn 1346; —i Ordu-yi İslâm 208; —i züll-i idyâr 528; —kerde-i imtisâl 1363; —kerde-i teslîm 1363

istikbâr 783; makâm-ı — 126; pâ-ber-cây-ı — 1453; şumûh-ı enf-i — 927

istiklâl 80, 93, 160, 914, 923, 927, 1018, 1085, 1130, 1227, 1338, 1426, 1435, 1438; 'adem-i — 806; âvurde-i kabza-i — 1463; bast-ı yed-i — 707, 1352; ber-vech-i — 114; bi'l— 104, 420, 462, 566n, 576, 625, 913, 914, 922, 1115, 1057, 1326, 1415; dâ'iye-i — 586; derece-i — 191; kabza-i — 629; kemâl-i — 339; makâm-ı — 1363; mecâl-i — 337; mesned-nişin-i — 1408; muktezây-ı — 463, 915, 923; peyvend-i kemend-i — 297; rişte-i — 115; temâmî-i — 269; ruhsat-yâfte-i — 118; —en 1357; yed-i — 160, 1020, 1481; —i devlet 586; nâ'il-i —i kâmil 561; —i kâmil 335, 717; —i riyâset 521; —i Sadâret 1190; —i Sadâret'le kâm-rânlık sevdâsı 1190; —i Şâhâne 914, 923; —i şâmil 161; —i tâmm 184, 301, 915, 923, 967; —üzere Saltanat 1343

istikrâr 1333, 1425, 1469; âsûde-nişin-i — 135; makâm-ı — 188; pâ-y-efşûr-i merkez-i — 1441; rişe-sâz-ı — 628, 723, 1385; rişte-sâz-ı — 659; sermediyyü'l— 425; —i nizâm 184

istikrâz 127; —olunmak 1452

istilâ/istilâ' 22, 40, 50, 56, 59, 65, 68, 101, 126, 129, 149, 160, 161, 164, 166, 169, 174, 188, 213, 231, 259, 269, 280, 380, 416, 422, 424, 432, 446, 452, 456, 462, 480, 499, 500, 505n, 507n, 569n, 576, 580, 587, 595, 615, 627, 649, 659, 722, 727, 736, 739, 762, 803, 821, 872, 876, 887, 898, 937, 967, 1008, 1077, 1091, 1093, 1118, 1148, 1181, 1280, 1283, 1289, 1419, 1435, 1441, 1485; âteş-gire-i kânûn-i — 1153; âverde-i kabza-i — 1352; âverde-i pençe-i — 249, 550; ba'de'l— 436; bağteten — 1091; bast-ı yed-i — 445; dest-dirâz-ı — 496, 1266; eyâdî-i — 219, 1190; fütuce-yâb-ı — 1157; garka-i tûfân-ı — 1400; girîbân-gîr-i — 1075; hadîd-i nâhun-i — 872; halîde-i çengâl-i — 203; hîn-i — 937, 1091; itâle-i dest-i — 215; itâle-i yed-i — 548; kable'l— 1091; kalem-rev-i — 1237; kemend-endâz-ı — 876; kesâfet-endâz-ı — 708, 1032; keşîde-i kabza-i — 1139; keşîde-i rişte-i — 354; mazbût-ı dest-i — 216; pençe-zen-i — 165, 298, 660; peyvend-i — 199; ref'-i râyet-i — 1405; şerâre-i — 1200; vakt-i — 211; vaz'-ı yed-i — 1319; veche-i 'azm-i — 1106; zir-i ser-pençe-i — 661; —dîde 1089; —kerde-i eyâdî-i a'dây-ı bed-

peymân 454; —lar 160, 763, 1108, 1162, 1241, 1356; livây-ı —ları 1341; mâdde-i —ları 726; mazbût-ı yed-i —ları 211; vesâvis-i şeytânîyye —sı 1473; yed-i —sı 983; zemân-ı —sı 692; —süreti 1354; —y-ı bigânegân 1357; —y-ı bilâd 701; —y-ı bîm 1317; —y-ı düşmenân 500, 1153; —y-ı ebhîre-i deşet 1307; —y-ı ebhîre-i hayret 1307; —y-ı ecsâd 701; —y-ı efkâr-ı dûran-dûr 313; —y-ı endûh 610; —y-ı gumûm 1478; —y-ı Havâric 607, 615; —y-ı hayret 580; —y-ı hirâs 1317; —y-ı hummây-ı muhrika-i gam-ı cân-hırâş 1316; —y-ı Hülâgû süreti 323; —y-ı hüzn 610; —y-ı İngiliz 480; —y-ı Mîsr-ı Kâhire 249; —y-ı sücûn 1478; —y-ı tâmm 167; —y-ı Timûr süreti 323; —y-ı herem-i mufrît 1356; —zede 211

isti'lâ/isti'lâ' 65, 76, 160, 1078, 1324; bast-ı yed-i — 1352; dest-dirâz-ı — 876; livây-ı —ları 424, 702; livây-ı —sı 43; —y-ı eyâlet 76

isti'lâm 51, 258, 383, 426, 455, 792, 1141; feth-i zebân-ı — 1263; nâme-i — 187; —cevâbı 377; —i hâl buyurduklarında 1076; —i mahsûsları 1009

İstilanislaus Avustos (=Stanisław II August Poniatowski, Leh Kırâlı) 1001

istimâ' 655, 1045, 1069, 1074, 1100, 1344, 1355, 1363, 1396, 1417, 1440, 1464, 1482; bi'l— 1069; germ-iştihây-ı — 1427; hâciz-i pîş-i — 488; hayr-hâh lisâmnın — 763; sâmi'a-dâşt-i — 1030; —ı hutbe 1244; —ı fetret 781; —ından işmi'zâz 1245; —lar 321

isti'mâl 228, 241, 285, 559, 679, 690, 720, 727, 731, 748, 757, 908, 911, 1002, 1107, 1168, 1349, 1405, 1428, 1452, 1479; âverde-i dest-i — 418; —e el verecek tabanca 975; —e el verecek tüfeng 975; —i âlât-i ceng 247; —i edevât-ı harbiyye 1260; —i mükeyyefât 1462; —i mükeyyefât-ı neşve-resân 518; —i tabanca 193; —i tüfeng 193

istimâlet 42, 206, 630, 647; âsûde-nişin-i mazille-i — 264; nihânî — 786; —i mutazammın tahriât 295; —ler 704, 802; —nâmeler 206, 1158

istimân 80, 102, 217, 260, 385, 500, 508n, 554, 705; berây-ı — 477; bi'l— 1011; dest-zen-i dâmân-ı — 382; dest-zen-i dâmen-i — 1281; hâk-i — 477; —edenler 514; —husûsu 321; da'vây-ı —ları 177; ehâlinin —ları 1011; —mâddesi 385

istimdâd 55, 60, 67, 207, 252, 288, 320, 462, 502, 507n, 553, 695, 1024, 1035, 1045, 1243, 1339, 1374, 1386, 1407; ref'-i sarâha-i — 1254; sayha-i — 202; —lar 720; —recâsi 1248

istinbât 411, 768, 1288, 1289; tevcîh-i sâmi'a-i — 1173; —i ahkâm 1454; —i ahkâm-ı âtiye 1250; —i karâyih 456; —i ma'nâ 786; —i mefhûm 786; —i mesâ'il-i nihâye 1363

istinkâr 306, 317, 728, 900, 926, 956, 1449; ber-pây-ı mevkîf-i — 1172; girîbân-efşâr-ı istinkâr 1059; izhâr-ı çehre-i — 1420; izhâr-ı sûret-i — 900, 1474; ser-cünbân-ı — 564; sûret-i — 1383, 1499; yek-dehen — 1403; zebân-ı — 1471

istinsâh 1307

istintâk 56, 275, 380, 454, 460, 474, 1097, 1307, 1381, 1426; gubbe'l— 183; — husûsü 814; —ı re'y 430; —ı tedbîr 430

İstinye 75

istirâhat 44, 335, 415, 849, 1028, 1441; dil-sîr-i ni'am-hâne-i — 244; gül-i pister-i — 697; hücre-pîrây-ı — 242; tahsîl-i esbâb-ı — 253; terk-i — 274; visâde-güzîn-i — 433; —ı nefis 339

İstiranca 459

İstiravîc (استراویج = Skierniewice?, Krakow Varşavya arasında) postası 983

istirhâm 35, 129, 383, 462, 758, 766, 1314, 1315; kemend-i süreyyâ-bend-i — 129; zemîn-i — 1355; —lar 694

istirkâb 305, 420, 682, 684, 700, 1057

İstir Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

İstiryâ [=İstria] Şehri 166

istisâl 823, 905, 909, 1069, 1341, 1369, 1484, 1492; ber-vech-i — 333, 703; bürde-i seylâb-ı — 308; derece-i — 1377; ehâlisini — 1397; halîde-i çengâl-i — 250; imkân-ı — 1068; kâr-bend-i — 108; küşte-i tîğ-i — 549; me'mûr-i — 206; mü'eddi-i — 1033; seyf-i — 159; şîga-i muttar-ide-i — 714; şîrâ'-güşây-ı — 254; —ı eşkiyâ 77, 183; —ler 1080; —leri husûsü 1067; —lerine fetvâ 803; —leriyle emr 1076

istishâb 701, 708, 714, 795, 804, 915, 938, 965, 1018, 1033, 1043, 1062, 1094, 1128, 1167, 1219, 1241, 1243, 1365, 1392, 1420, 1504; —eylediği eşhâs 1427; —ı re'âyâ 419; —lar 926

istiskâl 117, 317, 395, 420, 523, 603, 682, 731, 758, 768, 875, 893, 1035, 1078, 1097, 1126, 1161, 1492; sîlî-hor-i — 1035; —dâ'iyesi 1193; —leri 1235

istişâre 540, 548, 566n, 572, 576, 1166, 1278; 'akd-i meclis-i — 149; şîrâze-bend-i — 1330

istizân 44, 216, 417, 450, 581n, 585, 613, 663, 724, 789, 910, 914, 923, 930, 943, 1003, 1021, 1078, 1088, 1178, 1180, 1328, 1331, 1363, 1365, 1448; ba'de'l— 943, 1021; bi— 1183; bila— 128, 585, 714, 1332; bi'l— 930, 1332, 1401, 1466; kıraldan — 1343

İstrod Kasabası (Vistule Nehri kenârında) 1004

İsturlîc; bk. İsterlic [=Austerlitz]

İstuvart bk. İstevart [=Stewart, İngiltere fırkateyn sefinesi kapudanı]

İsvec/İsvaç; — Devleti 1484; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministrosu 347; —

diyârı 550; — Elçisi 565n, 575; — Kıralı 404, 550, 565n, 575, 853, 1112, 1133; —lü 394, 404, 559, 565n, 575, 584, 983, 1338, 1340; —lü askerîsi 404; — Memâlikî 548, 1133

İsviçi Voyvodalığı (Nemçeli'ye tâbî') 991

'isyân 61, 69, 71, 78, 138, 195, 474, 475, 781, 1145, 1240, 1242, 1279, 1368; 'âric-i kulle-i — 1243; deryây-ı — 183; erbâb-ı — 1275; eser-i — 92; hîme-i düdmân-ı — 1270; i'lây-ı livây-ı — 1282; ilkây-ı nîrân-ı — 1269; izhâr-ı — 1236; izhâr-ı sûret-i — 1444; kazryye-i — 134; kıyâm-ı makâm-ı — 703; mirveha-i âteş-i — 738; sûzân-ı nâr-ı — 1270; şu'le-feşân-ı — 193; ünûf-i şâmiha-i —lar 645; —lar 89, 149

iş; — anlar 318; — başa düşdü 1317; — bitdiği haberi 406; — bu pereseye geldikten sonra 1389; bir —dir olmuş 218; —e güce yarar 1009; —e güce yarar kimesneler 967; — eri 1396; — erleri 1070; — etmek 1045, 1356; —e yaramak 206, 1002, 1015; —e yaradıkları 654, 688; bir —e yaramamak 218, 1252, 1376; —e yaramamak 623, 983, 1047, 1070, 1447; —e yaramayacağı zâhir 975; —e yaramayacak derecelerde 967; —e yaramayacakları 198, 216, 1254; —e yaramayacakları meşhûd 317; —e yarar âhar asker 547; —e yarar bir Vezîr-i nâmdâr 1192; bir —e yarar nefer 235; — görmek 985, 1007; — görülmek 208; her — güzel olur 1374; — işden geçtikten sonra 203; —i başa çıkarmak 1389; —i bitdi 1355; —i büyük harfinden beğâyet müte'assir 1185; hem —i büyük zümresi 1185; —imiz müte'assir 1396; —imiz ne asıl olacaktır 1004; —imizi bitürürler 662; —ine yaramayacağı ma'lûm 373; —ine yarar me'mûlüyle 990; —ini altun eyleyerek 1479; —inin eri 783; —inize yaramak elinden gelmiş 623; —in önünü almak 1080; her —in 'uh-desinden gelür 784; —i temâm 1259; —ler görülmek me'mûl 234; ne —ler kesdikleri 231, 688; —lerine yarar 1340; —lerini bitürdükden sonra 1201; bitmez — olmaz 1463

îş 520; germâ-germ-i 'âlem-i — 1213; zank-i — 1441; —i dünyevî 1508; —i müdâma müdâveme 526; —ü 'işret 1215; —ü 'işrete me'lûf 1359; 'âşûrâ'-i —ü 'işret esbâbî 1461; meşâ'il-i —ü 'işreti iş'âl 1377; —ü nûş 527, 1213; —ü nûş-i hoş-güvâr 751; —ü şâfâ deryâsı 1360; tertîb-i —ü ülfet 1215

iş'âr 282, 305, 308, 314, 372, 425, 448, 452, 456, 608, 769, 793, 799, 802, 805, 852, 900, 1003, 1048, 1049, 1069, 1076, 1085, 1289, 1311, 1313, 1325, 1327, 1335, 1370, 1389, 1403, 1432, 1474, 1486, 1490, 1493, 1505; hiçe satıldığını — 817; vâreste-i küfle-i — 912, 1222; zebân-zede-i — 1073; —ı 'âcizânem 1474; —ı muhâlefet 158; —ı serâ'ir-i mürettebât 1392

işâret 110, 321, 581n, 1288, 1343, 1368, 1383, 1389, 1469, 1510; bi'l— 1334; çeşm-dâst-ı nîm— 485; ednâ —1436; engüşt-zen-i — 1374; vâreste-i kayd-ı — 1329; —i âb-rûya nâzir 1076; —i âsümânî 1368; —i cenâb-ı Şeyhulislâmî 456; —i müşârun ileyh 1469; —i pür-beşâret 1343; —i Şeyhulislâm 1187; —kerde-i benân-ı beyân 1053; —keş-i te'ârûf 256; —leri olan 'amel 895; —kerde-i benân-ı beyân 1053; —leri olan cihet 895

işgâl 983, 1338, 1432, 1453, 1487; müstağrak-ı lücce-i — 1133; —i hasm niyyeti 284; —i hayyiz-i ferâğ 1374; —i hayyiz-i mevhum-i Sadâret 1404; —i hayyiz-i Sadâret-i Rûm 1461; —ler 283, 1348

işkence/sikence 702; pençe-i — 722; —i pençe-i satvetleri/siyâsetleri 1285; ser-pençe-i —leri 1231

Îş Muhammed (Divân Beyi, Büyük Elçi) 104, 105

'işret 658, 758, 1215, 1217, 1359, 1461; bast-ı sofra-i 'iş/— 883; gark-âbe-i lücce-i 'iş ü — 1361; germâ-germ-i 'âlem-i — 1213; gunûd-i 'um-mân-ı — 1506; havz-ı — 1377; havz-ı lücce-i 'iş u — 1477; hem-kadeh-i bezm-i — 527, 883; inhimâk-i 'âlem-i — 1364; tarh-ı — 309; te'âfi-i kü'üs-i — 1374; —gâh 1216; cihâz-ı —i dermeydân 329; mecâlis-i 'iş ü —leri 1255

işti'âl 1267; 'alev-gîr-i — 1341; bâdi-i tezâyüd-i — 1262; lehîb-efrâz-ı — 387; lehîb-efrûz-i — 1267; lehîb-gîr-i evc-i — 338; müsta'idd-i — 1255; şerer-efşân-ı — 1267; zebâne-keş-i — 678

iştigâl 1102, 1433; 'abese — 1000; berzede-i dâmân-i — 1258; der-dest-i — 1435; dest-keş-i — 578; dest-yâz-ı — 925; dest-zen-i — 1039; kâr-bend-i — 658

iştihâr; âteş-i tîz-rev gibi şu'le-firûz-i — 1257; âvâze-i — 1410; âvîhte-i deyr-i — 988; âvîhte-i divâr-ı — 987; metâ'-ı — 93; sermâyedâr-ı — 200; şerâre-i — 478; tevâtür-yâb-ı — 1470; zebân-zede-i — 531; — bulmuş 1436

iştirâ/iştirâ' 154, 235, 249, 692, 861, 947, 1104, 1227, 1343, 1360, 1373, 1411, 1445, 1470; —i hodkâm 1434; a'mâr-ı mukadderinin —sı 842

iştirâk 1414; bi'l— 665, 1347; cihet-i — 760; nâhun-res-i — 1410; —i Saltanat 821

İstrasburg/İstrasburk [=Strasbourg, Françelü'nün re's-i hudûdları olan] 351, 1019, 1022, 1492; — Kal'ası 1019, 1022; — tarîkı 1019

'işve 1347, 1446; milket-i — 1510; —i dagal-engîz âsârî 1341; —i hud'a-âmiz-i rûbehâne 386; —i mu'âdat 75; —i müşâ'bidâne-i desîse-perdâz 425; —i ta'alluk 164; —i tehassus 164; —ler 1339; mugâzele-i gazâlân-ı —perdâzân 518

it; bir eski — 1250; —cesine etrâfını dolaşmak 1074; —lik vâdîleri 1253; — ta'bîr olunan 838

i'tâ 212, 290, 348, 541, 833, 1369, 1370, 1373, 1444, 1445, 1447, 1452, 1505; 'adem-i — 348; bedenimizden — 1004; emvâl-i lâzimetü'l— 383; —y-ı berât-ı emân 1270; —y-ı menşûr-i emân 1270; —y-ı menşûr-i servet 229; —y-ı menşûr-i terhîs 210; —y-ı menşûr-i yesâr 229; —y-ı sermâye 249; —y-ı tekârîr 349; —y-ı tûğ 1371; —y-ı zebân 605

itâ'at 35, 41, 59, 98, 110, 188, 215, 222, 767, 830, 836, 1058, 1203, 1239, 1245, 1327, 1334, 1401; 'adem-i — 40, 196, 292, 1331; dâhil-i teklif-i — 1271; dâ'ire-i — 59, 175, 419, 1125, 1279, 1241; da'vây-ı — 177; dil-bend-i — 1082; edyân-ı resm-i — 485; gerden-dâde-i tavk-ı — 1280; hetk-i nâmûs-i — 1265; hetk-i perde-i — 193, 1268; hükümüne — 1458; iltizâm-ı lâzime-i — 1270; kemâl-i — 1310; kılâde-i — 473; kıyâm-ı makâm-ı — 1402; makâm-ı — 1453; reh-i râst-ı — 308; ribka-i — 1271; semt-i — 1239; ser-fürü-bürde-i — 52, 1089; silsile-i — 298; sûret-i — 78, 544; sûret-nümây-ı — 781; şart-ı — 1273; telfik-i gûsiste-mehâr-ı — 1271; tenmîk-ı sened-i — 1274; tılsım-ı — 1237; vâcibe-i — 1205; veche-i — 737; zâbitlerine — 1391; zîr-i — 1325; — âvâzesi 840; —den gerden-piç-i müteşettit'ün-nizâm 547; —den rügerdân 646; havze-i —e idhâl 382; cümle-i me'âsir—inden ma'dûd 1172; —in vücûbiyyeti 709; tâ'ife-i —i'tiyâd 84; ecnâd-ı —i'tiyâdlar 191; —i pâdişâhî 1245; —i re'âyâ 60; zencîr-i —i samîmiyye 716; 'asâbe-i —ler 624; —ler 80; 'adem-i —leri 1080; bizâ'a-i nefise-i —leri 1169; kemâl-i —leri 821; — ocağı 193; —sizlik 76

'itâb 832; nâhun-i — 192; zebân-ı — 633; — kabilinden 1212

İtaki 262

İtalya 96, 271, 419, 622, 984, 1007, 1106, 1112, 1340; — Elçisi 1012; — Kırallı 369, 370, 851, 935, 1015; — Kırallığı 364, 369, 373, 393, 394, 1008; — Kırallığı 'unvânı 354, 364; — Kırallığı rütbeleri 340; — Kırallığı sandalîsi 43; —lu 1112; — mîli 1348; —nın takvâsi 989; — re'âyâsi hükümünde 1107; — semtleri 1007; — tarafı 164; — Ülkesi 354

İtalyan kitabı (ağac kabuğu tellerinden nesc olunmuş evrâk üzerinde muharrer eski) 974

i'tibâr 14, 21, 24, 37, 38, 45, 51, 52, 148, 186, 217, 232, 243, 246, 258, 268, 279, 289, 391, 409, 473, 495, 504, 510, 569n, 573, 597, 618, 624, 632, 653, 673, 675, 696, 704, 732, 889, 992, 999, 1009, 1017, 1093, 1135, 1154, 1228, 1237, 1238, 1264, 1306, 1326, 1334, 1336, 1379, 1405, 1426, 1427, 1441, 1452, 1468, 1472, 1504; 'adem-i — 277, 403, 419; 'alem-efrâz-ı — 229; ashâb-ı — 775; 'atf-i nigâh-ı — 1153; âvîhte-i divâr-ı — 987; bâ'is-i terakt-i — 989;

bâ'is-i tezâyüd-i — 235; cây-ı nazar-ı — 276; ceride-i — 602; çengâl-i müjgân-ı çeşm-i — 781; derece-i — 87, 717, 1072; efgende-i mer-tebe-i — 365; efgende-i nigâh-ı — 471; emr-i vâcibü'l- — 184; enmüzeci'l- — 224; enzâr-ı — 724; gûş-i — 84; guzz-ı ebsâr-ı — 470; hâ'iz-i — 336n, 560, 1312; imâle-i nazar-ı — 1400; iskât-i derece-i — 645; izhâr-ı rûy-i — 881; kadr-i — 123; kâ'isât-i — 226; karîn-i sem'-i — 981; kat'ıyyü'l-müfâd — 1212; kemâl-i — 478; kesr-i — 157; killet-i — 883; levâzım-ı — 232; mahall-i — 1358; matrûh-ı nazar-ı — 441; mazhar-ı — 303, 915; medâr-ı — 1472; menşûr-i — 199, 226, 592, 687, 1406; merbût-i silsile-i — 236; nabz-gür-i reğ-i — 109; nakl-i meclis-i — 201; nüfûz-i — 80; penbe-der-gûş-i — 1035; pür-sâz-ı kilâr-ı — 236; ref'-i — 719; rûtbe-i — 266; sâkıt-ı derece-i — 321; sâkıtül- — 754; sarf-ı nigâh-ı — 690; sarf-ı nige-hi — 241; sâmî'a-dâşt-i — 326; sanâdid-i ehl-i — 15; sebt-i mecelle-i âsâr-ı — 1121; sencide-i mizân-ı — 1155; ser-firâz-ı — 1489; ser-firâz-ı sahn-ı dîvân-hâne-i — 1125; sermâyedâr-ı — 250; ser-mâye-i — 232, 850, 1178; sunûf-i — 102; şâyân-ı — 833; terakkî-i — 94, 707; tevcih-i sâmî'a-i — 470, 487, 1474; tevcih-i zamîr-i — 1238; vâye-i — 1152; vâye-mend-i — 1183; Vezîr-i vâlâ — 1479; zirve-i vak' u — 882; —ât 39; —ı 'akl 1305; —ı kâsır 519; —lar 234, 588, 1077; kâmet-i —ları 234; matmah-ı enzâr-ı —ları 713

i'tidâl 458, 518, 755; hâric-i hadd-i — 339, 1212; kâlib-ı — 238; mâye-i — 1305; mücib-i zevâl-i — 755; râh-ı — 118, 137; hadd-i — 1212, 1273; hadd-i —e ri'âyet 992, 1332; —i hevây-ı emniyyet 474; —i hevây-ı itmi'nân 474; —i mizâc 754; hey'et-i —ıyye 755; — şiveleri 1286

i'tikâd 504, 507n, 573, 677, 701, 709, 714, 766, 769, 778, 1120, 1244, 1310, 1327, 1472; 'akîde-i — 22; 'avn-i — 862; bed- — 1352; bî- — 511; ferr-i — 862; hem-reng-i — 729; hüsn-i — 116, 320, 603, 916; imzâ-zen-i — 893; nik- — 517; pâk- — 152; pâkize- — 86; rezk-i 'asây-ı — 897; sehîm-i/şerîk-i — 540; 'ukde-i bend-i rişte-i — 898; zenâdikaya — 752; —ât 19; — edenler 1013; almur uyar —ı 990; —ı bâtılları 982, 1269; —ı Bektâşîyân 1385; —ı câhilânesi 1424; —ı cehele 39; —ı sâlifleri 1310; —lar 719, 771; 'arsa-i —ları 1455; sahife-i sahife-i —ları 1281; zülâl-i pâkize-nihâd —ları 900; —larına göre 818; —ü i'tidâd 817

i'timâd 218, 279, 504, 629, 650, 729, 762, 926, 933, 1011, 1308; bast-ı sâmî'a-i — 268; güm-kerde-i — 704; kemâl-i — 734; mirveha-cün-bân-ı — 1173; sâmî'a-dâşt-i — 116; şâyân-ı — 446; tevcih-i sâmî'a-i — 1195; —a sâlih key-fiyet-i mezkûre 449; —en 422; —ı küllî-i

sâdhikâneleri 1077; —ı Mülûkâne 1086; küllî —ları 746; —nâme 66

i'tinâ/i'tinâ' 282, 291, 587, 675, 688, 887, 1283, 1298, 1305, 1361, 1372, 1378, 1408, 1442, 1443, 1447, 1463, 1508; cây-ı — 573, 581n; der-'uhde-i — 470, 841; hall-i 'ukde-i şalvarına dest-yâr-ı — 1075; kemâl-i — 415, 478, 1088, 1461; lâzımu'l- — 410; mezîd-i — 1051; sâhib-i — 556, 1043; sarf-ı — 1222; sarf-ı yârây-ı — 126; vâcibe-i zimmet-i — 541; veche-i — 1493; —lar 1434; —ları hikâyesi 1370; —larından neş'et 887; — mu'âmelâtı 1455

i'tirâf 1089, 1091, 1094, 1118, 1159, 1287, 1451, 1476; mekr fenninde câhil olduklarını — 1189; ser-fürû-bürde-i girîbân-ı — 218; —ı met-bû'ıyyetleri 262; —kerde-i hâlisâneleri 1452; —kerde-i kibâr 1329; —kerde-i şîgâr 1329; mevzû'-i bahs-i —lar 544; —lar 222

i'tirâz 54, 128, 694, 789, 1072, 1178, 1269, 1330, 1333, 1465; dest-i — 1450; deşne-i — 1073; îrâd-ı — 788; ma'nevî — 1414; seng-endâz-ı — 748, 1342; vaz'-ı engüşt-i — 696; —a kudret mefkûd 1325; söylenenlere müberhen/müdellet —ât 1129; —ât 1328; —ı ma'nevî 1351

i'tizâm 425, 430, 441, 450, 822, 888, 1023, 1246, 1320, 1356, 1358; âmâde-i — 959; bâdbân-güşây-ı — 390; cemmâze-rân-ı — 1234; germ-'inân-ı eşheb-i — 274; girân-rikâb-ı — 308; hîrâm-bend-i tekâvür-i — 447; itlâk-ı zi-mâm-ı — 584; mahmil-bend-i — 1031; neşr-i bâdbân-ı — 1423; neşr-i şîrâ'a-i — 1485; râhile-bend-i — 1503; ruhsây-ı râh-ı — 1419; rûy-mâl-i — 320; semt-i merâma — 434; sevk-ı mevkib-i — 1493; şedd-i mevkib-i — 1369; tevcih-i matâyây-ı — 943

i'tizâr 206, 421, 530n, 887, 888, 1094, 1436; bast-ı — 275, 878; bast-ı mukaddime-i — 1014; beyne'r-reddi ve'l- — 804; câmi'u'l-kelim-i — 1049; medâr-ı — 1464; muhtâc-ı — 224; mukaddime-i — 900; müteşebbis-i dâmen-i — 614; perde-i — 205; rû-pûş-i — 1042; tahrik-i zebân-ı — 1198; vesîle-i — 390; —ı 'Abd-i ah-kar 1049; —ı nâ-pâyâdâr 633; —nâmeler 1078

itlâf 626, 696, 760, 1305; —ı benî âdem 69; —ı fer' u asl 49; —ı hazâ'in 97; —ı nefis 72; —ı nüfûs 70; —ı varak 1471; —ı vücûd 201

itminân 381; 'akd-i peyvend-i — 603; âşiyân-sâz-ı — 950; karîn-i — 1059; kayd-ı peyvend-i — 916; kesb-i — 33, 664; mazhar-ı — 443; pezirây-ı — 791; rûy-i — 1094; sûret-i — 461; tahsil-i — 1331; — eseri 1154, 1156; —ı derûn 1466; —ı dil 926; —ı kalb-i hümâyûn 1474; —ilkâsi 1403

ittibâ' 261, 728, 800, 1058

ittifâk 31, 75, 78, 155, 159, 162, 182, 193, 250, 253, 257, 259, 270, 281, 283, 404, 411, 417, 458, 470, 487, 491, 495, 507n, 550, 565n, 566n,

568n, 579, 583, 622, 662, 787, 831, 897, 983, 1058, 1076, 1135, 1244, 1250, 1263, 1265, 1308, 1328, 1329, 1386, 1440, 1444; 'akd-i peyvend-i — 203; 'akd-i râbita-i — 964; 'akd-i ribka-i — 268, 287; 'akd-i 'ukde-i — 1070; 'akd-i — 59, 295, 404, 411, 565n, 575, 593, 1088, 1334, 1480; 'alâ sâkı'l— 907; 'ale'l— 1271, 1330; 'arz-ı 'akd-i — 567n, 577; ber-âverde-i kabza-i — 791; ber-müceb-i — 254, 568n, 579; ber-vefk-ı — 1371; bi'l— 214, 216, 293, 300, 353, 380, 394, 404, 407, 559, 568, 655, 698, 731, 778, 789, 845, 914, 923, 1118, 1172, 1178, 1214, 1270, 1330, 1336, 1341, 1451; bünyân-ı — 165; çâr-erkân-ı bünye-i — 1160; dâ'ire-i — 253, 1276, 1330; da'vet-i — 269; feth-i zebân-ı — 217; gâ'ile-i hâ'ile-i — 286; girây-ı râbita-i — 907; girih-bend-i rişte-i — 1473; hasbe'l— 405, 502, 507n; hem-dest-i — 810, 1107; hem-hâl-i — 423; hem-pây-i — 790; imzâ-zen-i — 1065, 1070, 1336, 1494; itlâk-ı zebân-ı — 215; izhâr-ı merâsim-i — 1014; karâr-dâde-i — 670; karâr-gür-i — 229; kasr-ı bi-kusûr-i — 422; merbût-ı habl-i metin-i — 251; mizâc-ı — 174; muktezây-ı — 1438; müzakere-i şurût-ı — 162; nâme-i — 250; ni-hâyet-i — 575; perdâhte-i dest-i — 1273; rabt-ı rişte-i — 787; resîde-i sâmi'a-i erbâb-ı — 1176; sofrâ-nişîn-i — 245; sûret-i — 130; şemse-i kılâde-i — 1168; tecdîd-i binây-ı — 253, 381; tecdîd-i — 162, 270, 481; tehâfüzî 'akd olunan — 215; te'kid-i kazıyye-i — 1053; teklif-i — 282; teşyid-i binây-ı — 251; yek-sâk-ı — 430; —a da'vet 1484; — 'akdi 1084; — âlâyişi 269; teşettütün —a tebdilî 1329; — belâsı 283; tecdîd-i — dâstânı 155; —ı ârâ/ârâ' 104, 140, 183, 185, 209, 232, 304, 462, 463, 562, 683, 688, 1328, 1330; —ı ârâ'ı vükelây-ı devlet 684; —ı ârây-ı erbâb-ı devlet 246; —ı ârây-ı erbâb-ı hall ü 'akd 1263; —ı bâz-geşte-i cüdâyî 1126; —ı bâz-geşte-i şikâk 1126; —ı ehâlî 720; —ı kelime-i ihvân 634; —ı kulûb 1328; —ı kulûb-i ser-i kârân 1327; —ı ma'hûd 215; 'akd-i —ı müsellese 295, 1040; —ı müsellese 1139; —ı müsellese 'akdi 411; dâlle-i —ın irticâ'ı 1345; —ın şurût-ı kadîmesi 283; —ın te'hîri 284; —ın tecdîdi 284; —ı pîr u bernâ 272; —ı segâne 'akdi 295, 1139; —ı segâne mâddesi 295; —ı şekâvet 66; habl-i metin-i —ı tedâfu'î 256; in'ikâd-ı —ı tedâfu'î 254; —ı tedâfu'î 251, 253, 259; —ı tedâfu'inin 'ahid-nâmeleri 250; —ı 'ulemây-ı 'asr 55; —ı vülât 1369; —ı yekdiğer 283; ahsen-i —ıyyât 439; e'izze-i —ıyyât 1460; garâ'ib-i —ıyyât 638, 1233, 1243; —ıyyât 823, 1081, 1225, 1298; —ıyyât-ı hasene 466, 1307; —ı 952, 1318, 1420, 1476, 1497; —ı dakikası 1290; —kerde-i a'lâm-ı 'ulemây-ı zemân 54; —kerde-i hükemâ 744; —kerde-i kâffe-i ekâbir 1329; ilgây-ı —

mâddesi 281; tecdîd-i — müsâ'adesi 284; metn-i —nâme 162; —nâme 251, 254, 255, 256, 1088; —nâme-i hafıyye 254; —nâme-i tedâfu'î 251, 256; —nâmeler 182; —kerihesi 417; —keyfiyyeti 279; —lakırdısı 1432; —lar 396, 407, 455, 575, 640, 757, 762, 1056, 1331; binây-ı —ları 257; da'vây-ı —ları 96; —lanna da'vet 1057; —lar râbitası 278; —mâddesi 412, 451; —şerâyıtı 1330; —teklifi 282; —temessükleri 162

İttifâk Senedi 418, 565n, 567n, 575, 578

ittihâd 81, 85, 215, 425, 495, 502, 507n, 552, 604, 623, 762, 1005, 1078, 1326, 1328, 1329; 'akd-i — 59; 'akd-i râye-i — 1166; 'akd-i rişte-i — 803; bend-i çeprâst-i — 1385; bi-haseb'il— 1097; bi'l— 920, 1332; cihet-i — 1128, 1454; hem-dest-i — 138, 183, 1198; hem-hâl-i — 423; hilâf-ı şart-ı — 1332; imzâ-zen-i — 1336; isbât-ı müdde'ây-ı — 721; müdde'ây-ı — 727; ref'-i livây-ı — 1263; yek-laht-ı — 470, 733; yek-reng-i — 1078; şart-ı —a ri'âyet 1330; —ı ciheteyn 634; —ı işân 791; 'akd-i —ı kalb 1358; —ı kulûb 463, 917; —ı millet-i İslâmiyye 1344; —ı müşrik-i bâhiru'd-dalâl 729; —lar 559, 1331; —ları inzimâmı 1325

îvâ 430, 724, 1455, 1504

İvanovice [=Iwanowice, Krakow Varşavya arasında] postası 983

İvanya [=İbiza?, İspanya Kıralı'nın zir-i hükümetinde] Ceziresi 395

İvarşe (ایوارشه) = Evreşe) Kazâsı 461

İyâs (zekâ vü ferasetde) 751, 1379

izâle 134, 280, 394, 662, 803, 823, 825, 883, 908, 916, 930, 958, 1008, 1056, 1080, 1243; lüzûm-i — 839; sûret-i — 819; şübêhatlarını — 782; vâ-cibü'l— 759; zunûnlarını — 782; —ı agyâr-ı teşvîş 352; —ı bîm 820; —ı hafakân 820; —ı kuvvet 258; —ı mazarratları emrinde 946; —ı mu'âriz 763; —ı şerhleri 946; —ı şûrları 946; —ı şübêhât-ı emredîn 897; —ı vücûdları 847; —ı vücûdlariyçün 1273; —ı vücûduna peyveste 705; —leri meydânında 818

iz'ân 421, 1011, 1078, 1097, 1330, 1378, 1388; ashâb-ı — 637, 1385; berzede-i sâmân-ı — 423; bî-behre-i — 159; câme-i — 376; dûrbîn-i derrâke ile — 1392; gerdên-dâde-i — 1270; hârik-ı sitâre-i sâmi'a-i — 448; nüvişte-i levha-i — 554; nüvişte-i sahife-i — 276; seme gibi bî— 1068

i'zâz 150, 492, 1041, 1159, 1406; 'alem-efrâz-ı — 210; fart-ı — 1185; hil'at-pûş-i — 883; ifây-ı ziyâfet-i — 604; kemâl-i — 367; mazhar-ı — 43, 89, 522; ser-i — 1027; 'atf-ı nigâh-ı —ât 1024; —merâsîmi 1053; —mu'âmesi 1056

izbândûd; —gerdiş 328; —lara müstevlî 1485; —sefineleri 1030; —sefinesi 1485; —tâ'ifesi 1029; —teknesi 1485

izdihâm 361, 837, 1205; *gammâzân* — 1360; *hem-mâzân* — 1360; *herc* [ü] *merc-i* — 244; *ma'reke-perdâz-ı* — 1295; *sûret-i* — 1324; *sûret-yâb-ı* — 1274; —i *ahlât* 909; —i *ecnâs-ı nâ-mahsûr* 1205; —i *ecnâs-ı nâs-ı nâ-mahsûr* 1203, 1205; —i *meclis* 475; —i *nâs gâ'ilesi* 897; —i 'Urbân 612; —lar 441

izdirâ 696; *buzâk-efşân-ı* — 814; *düçâr-ı sadme-i* — 528; *havâle-i sille-i* — 1373; *zebân-ı* — 632

izdivâc; *âverde-i âgûş-i* — 1496; *ber-âverde-i kabza-i* — 791; *pirâye-i âgûş-i* — 131; —ından *mufârakat* 1138; —ınız *bâyın* 1382; —lar 1079

İzed; *vahy ü ilhâm-ı* —i 19; *ber-muktezây-ı takdîr-i* —i *Gird-kâr* 410; *fazl-i* —i *Müte'âlî* 1204; *teysîr-kerde-i* —i *zî'l-minen* 128; *bi-tevfik-i* —i *zül'minen* 337; bk. ayrıca *Allah* (Hz.)

izim/izn 215, 231, 359, 360, 1111, 1425, 1498; *bilâ-* — 217, 1444; *bî-sudûr-i* — 1425; —i 'âmm 1380; *bi—ihî Te'âlâ* 536, 556, 737, 758, 774, 868, 943, 956, 961, 1037, 1046; —i *hümâyûn* 1174; *müstelzim-i* —i *insirâf* 1372; —i *münif* 359; —i 'tâsî 614; —leriyle 351; — *tezkiresi* 359; *nihânî* — *verenler* 360

izmihlâl 68, 1095; *cüst-cüy-i vesîle-i* — 1161; *dest-zede-i* — 1474; *ilkây-ı âteş-i* — 254; *sebeb-i* — 250; — *kertesî* 716

İzmir 725, 890, 1130, 1318; *belde-i* — 960; — *gibi* 1360; — *Kadısı* 890, 944, 948, 1483; — *Kazâsı* 123, 142, 171, 617, 1484; — *Pâyesi* 521; — *sükkânı* 910

İznicmîd 80, 114, 121, 124; — *kayığı* 895; — *Mutasarrıfı* 1144; — *Sancağı* 80

İzvanca 424; — *kapusu pîş-gâhı* 429

İzviçer [=Svizzera?=İsviçre] *tarafı* 1020

İzvornik; *Livâ'-i* — 515, 1429; — *Sancağı* 1350

'izz 15, 124, 595, 597, 640, 669, 725, 1193, 1206, 1503, 1504; *bâ'is-i* — 1049; *çâr-bâliş-nişîn-i* — 804, 1472; *dâ'ire-i* — 917; *dest-mâye-i* — 464; *eşheb-rân-i meydân-ı* — 522; *evreng-pirây-ı* — 1344; *filike-süvâr-ı deryây-ı* — 1251; *hâ'iz-i* — 1312; *hâ'iz-i dest-mâye-i* — 1040; *hâ'iz-i ni'met-i* — 540; *hâ'iz-i rehîne-i* — 1482; *hengâme-i* — 633; *hıramende-i ravza-i* — 1350; *iktisâb-ı* — 1365; *ittikâ-güzîn-i visâde-i* — 1126; *kâdime-cübân-ı* — 1203; *karîn-i* — 841; *kesb-i nümâyîş-i* — 389; *kevkebe-i dârât-ı* — 124; *kevkebe-nümây-ı* — 121; *mevâdd-i* — 641; *maşrık-ı* — 1313; *mazhar-ı* — 51, 303, 608, 841, 915, 950, 1319, 1433; *medâr-ı* — 464, 697; *mesned-i* — 171, 1236; *meydân-ı* — 754; *minassa-zîb-i* — 1005; *nâ'il-i* — 375; *neyl-i zeyl-i* — 521; *rûtbe-i* — 266; *ser-firâz-ı* — 1489; *ser-firâz-ı gülşen-i* — 336; *ser-firâz-ı sahn-ı divân-hâne-i* — 1125; *ser-germ-i silâfe-i* — 538; *serîr-ârây-ı* — 120; *sermâyedâr-ı* — 670; *sermâye-i* — 1178; *şeref-mend-i* — 570;

tahsîl-i nukûd-i — 841; *tahsîl-i rûtbe-i* — 1159; *taht-nişîn-i* — 665; *tehnîye-i dihîm-i* — 810; *terakkî-yâb-ı rûtbe-i* — 1135; *vesîle-i* — 855; —i *Câvidânî* 901; —i *Mülûkâne* 1204; —i *Sadâret* 1359; *karîn-i* —i *tahsîn* 293; —i *Vekâlet* 1434

'İzzet Bey/Beyefendi; bk. *Mehmed 'İzzet Bey/Beyefendi* (*Beylikci*, *Murahhas-ı Sâlis*)

'İzzet Beyefendi ('Osmân Paşa-zâde, Anadolu Pâyesi, Rumeli Pâyesi, ecille-i sudûr-ı kirâm-dan, a'yân-ı 'ulemâdan) 43, 906, 1047, 1052, 1078, 1080, 1098, 1129, 1130, 1131, 1318

'İzzet Efendi (müderrişinden) 1457

'İzzet Mehmed Paşa (Mısır Vâlisi, Sadriâ'zam) 1235, 1236, 1350, 1497

'İzzî Çelebi/Efendi (târîh düşüren şâ'irlerden) 336, 479, 1207, 1366; —'nin dediği *târîh* 925, 960

'İzzî Târîhi'nde *mastûr* 1154, 1156

'İzzü'bnü Cemâ'a (İmâm) 54

J

Jean Lannes; bk. *Lan* [=Jean Lannes]

Jobert [=Jaubert, Elçi, Fransa tercemânlarından] 295, 372, 411, 1005, 1005, 1006, 1023

Jojeff Bonaparta (Napoléon Bonaparte'nin ağabeyi Joseph Bonaparte, Napoli'de Kıral, İspanya Kıralı) 354, 394, 854, 1149, 1341

Jojenburg [=Königsberg/Kaliningrad?] *nâm belde havâlisî* 407

K

kabâhat 1258, 1377; *irtikâb-ı* — 219; *sûret-i* — 1400; —ler 69, 1404

kabâ'il 47, 76, 132, 206, 207, 1093; *beyne'l—* 50; *cem'iyet-i* — 209; *ehâl-i* — 209; *ru'esây-ı* — 208; *sebük-serân-ı* — 376; — *halkı* 204, 207, 209, 220; —i *A'râb* 126; —i *mâzî ve hâl* 18; —i *sâ'ire* 127; —i *Tatar* 1093; —i 'Urbân 608; — *ümerâsî* 208

kabak; — *başlarında çatlayacağı* 1392; — *gibi başını elçinin önüne uzadup* 1370; *kışdan kalmış* — *gibi sad-pâre* 1181; *kellesi kuru* — *gibi tûrumâr* 889

Kabakçı; bk. *Mustafa Ağa* (*Kabakçı*, *Kılâ'-ı tis'a Nâzırı*, *Turnacı-başılık Pâyesi*, *Boğaz Nezâreti*)

Kabartay 203, 206, 208; *erâzi-i* — 222, 543; — *halkı* 205; — *tâ'ifesi* 203

Kaba-sakal; — *semtleri* 1395; — *tarafı* 1402

Ka'be 524; *bâm-ı* — 49; *bi-Rabbî'l—* 714; *bünyân-ı* —i *dîn-i İslâm* 1285; —i *harîm-i muhterem-i şer'-i mübin* 1286; *çâr-erkân-ı* —i *îmân ü yakîn* 55; —i *mu'azzama* 49, 1033, 636; bk. ayrıca *Beyt-i 'atîk*

kabile 64, 127, 960; — halkı 207; — kâfilesi 608; —sine iltihâk 961

kâbiliyyet 895, 1481; ‘adem-i — 238; bi-mâye-i — 1496; gevher-i — 590; vâsıl-ı derece-i — 230; yârây-ı — 286; mukârenet-i —i fitriyye 676; —i Hudâ-dâd 181; —inde yârây-ı liyâkat 384

kablân 185; — postları 185

kabr 612; —i mülhid-sıfat 322; —i münâfık-âsâ 814; —istân-ı merkûm 505

kabûl 262, 264, 507n, 568n, 1084, 1088, 1356, 1432, 1440; ‘adem-i — 258, 1194; ‘arz-ı sûret-i — 1048; beyne’r-reddi ve’l— 1055, 1481; câygîr-i gûş-i — 579, 1049; câygîr-i hayyiz-i — 1169; câygîr-i müsâ’ade-i — 314; câygîr-i sem’-i — 568n, 1381; erbâb-ı — 86; gerden-dâde-i — 1116; giribân-efşân-ı — 803; gûşvâre-i gûş-i — 1287, 1300; hâciz-i piş-i — 488; imâle-i rûy-i kabûl 505n; karîn-i sem’-i — 981; ma’raz-ı — 1350; nûvişte-i levh-i — 273; pîrâye-i cevb-i — 1481; pîrâye-i dest-i — 1435; reside-i hayyiz-i — 196; rû-gerdân-ı — 448; sahîfe-i — 1048; sâmi’a-dâşt-ı — 497; sâmi’a-gîr-i — 705; sâmi’a-zîb-i — 597; ser-cûnbân-ı — 920; ser-fîrû-bürde-i kabûl 338, 808; şâyeste-i — 670; tahvîl-i vech-i — 1171; telakkî-i bi’l— 695; —i ‘âmme 1073; —i a’zâr 1094; —i diyânet 220; —i hıffet 467; —i ra’iyyet 212; —i sulh 216; —i sûret-i Cumhuriyyet 261; —i Vezâret 603, 1125

kabz 112, 121, 255, 325, 999; kabza-i — 1382; —adan çıkmış 713; —a-i batışı 1382; —a-i emâneti 89; —a-i iktidâr-ı Şâhâne 1343; —a-i iktidârında gibi 785; —a-i inkıyâdlar 707; —a-i istibdâd 635; —a-i istiklâl 629; —a-i tasarruf 651, 1466; —a-i tasarruf-i Vezîr 1363; —a-i temellük 543; —a-i temellüküne ihrâz 708; —i emvâl-i küştegân 857; —ı lisân 1497; —ı mâla mü’ekkel kütüb/ümenâ’ 865; —ı rûh 1386; üçer karış —sı 1343; —şemşîr-i ‘adüvvedmîr-i Hâkânî 914, 923

ka’de-i tahiyât 1423; —da mütekâ’id 1423

kadem 1001; îsâl-i — 958; itâle-i — 294; nâmübârek — 1008, 1038; piş— 526, 534, 1187, 1189, 1477; takdîm-i — 1387; vaz’-ı — 311; —basmak 1204; —be-kadem 423, 427, 453, 531, 789; —efrâz-ı sahn-ı sıhhat 1494; —güzâr olarak 591; —hâne derûnu 1075; —i ibcâl 916; —i insânî 322, 1246; —i i’zâz 916; hâk-i —i mükerrerleri 1204; hâk-i tâbnâk-i —i mükerrerleri 1204; vaz’-ı —i şûm 961, 1464; —keş-i ikdâm 738; —nihâd 787, 792, 813, 967, 1197, 1415; —nihâd-ı irtikâ 336; —nihâd-ı kudûm-i ferruh-lüzûm 1419; —nihâde-i ‘arsa-i şuhûd 1006; —nihâde-i duhûl 250; —nihâde-i gunc ü dellâl 1437; —resây-ı irtikâ 516; —res-i ‘izz ü kudûm 1482; —res-i sâhil 902; —zen-i vülûc 548; —zen-i vürûd 548

kader 323, 529n, 675; ber-muktezây-ı — 205; ber-muktezây-ı şîve-i — 950; bi-hük-m-i kazâ’ vü — 1400; dest-yârî-i kazâ’ vü — 567n, 784; fermân-ı — 917; hasbe’l— 357, 1231; meşîme-i — 1217; muktezây-ı emr-i — 472; muktezây-ı hük-m-i — 777; neşve-i câm-ı — 1407; sevk-ı — 96; şîve-i — 192, 1218; sevk-ı —i bî-dermân 1075; —i makkûr 920

Kaderiyye 752, 898

Kadı; — Karyesi 143; —köyü 490, 912, 957, 1189, 1476; —köyü kayığı 491; —köyü’nde Muhâfiz 536

Kadı/Kâdi 262, 425, 430, 433, 512, 522, 527, 612, 651, 844, 872, 886, 1315, 1355, 1462, 15111117, 1355, 1462, 1511; —i Dârû’s-saltana 833, 1360, 1477; —i İslâmbol 1320, 1328, 1473; —i İstanbul 108, 136, 375, 592, 787, 792, 829, 872, 1262, 1326, 1489; —i ‘lâmî 359; —lar 360; —lık 909, 1045; —i mansıbı 873; —i Medîne-i münevvere 607; —i Mekke-i mükerrreme 52; —i Mekke-i sâbık 518; —i Mısır 615, 652; —i Mısır Efendi 1307; —i Mısır-ı zâtü’l-ehrâm 1306; —i müşârun ileyh 137; —i Ordu-yi hümâyûn 536, 944; —i Simavna 57; —i Üsküdar 169; —yyü’l-kudât mahfilî (Îmâmeyn merkezi olan) 653

Kadı’asker 819, 1263; —dâ’iresi 1352; —i Anadolu 111, 122, 833; —i Rumeli 90, 833; —i sâbık 663; câhil —ler 656; —ler 654, 800; —olmuş zâtlar 804; —ta’bîri (Mısır’da Molla efendilere) 527

Kadı Burhâneddîn (eslâfdaki müdde’ilerden) 57

Kadı Paşa; bk. ‘Abdurrahmân Paşa (Kadı Paşa ‘unvânıyla müştahir)

Kadırga Lîmânı 1395; —semti 807

kadîfe/katîfe 74, 1111

Kâdir; —i bî-çûn 97, 615; —i bî-çûn dergâhı 450; —i mutlak 462; bk. ayrıca Allah (Hz.)

Kadis [=Cádiz] Tersânesi 1341

kadr 35, 36, 37, 71, 88, 126, 140, 148, 232, 333, 444, 472, 515, 594, 605, 628, 632, 692, 717, 725, 858, 917, 1045, 1249, 1287, 1326, 1414, 1450, 1479; bâ’is-i terakkî-i — 989; bedr-i — 36; çemen-zâr-ı — 593; derece-i — 87; kevkeb-i — 520; mehce-i râyet-i — 1236; meretebe-i — 410; rûtbe-i — 592; sâhib-i — 525; şûrfe-i — 478; —âgehân-ı rûzgâr 181; —dân 1504, 1505; sâmi’a-i kabûl-i —dânâyân-ı rûzgâr 1503; —dânî vechi 1050; —i ‘âlî 97; —i i’tibâr 123; —i mi’şân 861; —i müşterek 519, 592; —i müşterek-i şîrâset 592; —ini terfî’ 604; —i terfî’ 687

Kadr; Leyle-i — 30, 1412; mazanne-i — 1385; Şeb-i — 1254; vak’a-i Leyletü’l— 1376; —hâdîsesi 1440, 1443; —sürûr ü şâdmânîleri 1287

kafâ; 'arızu'l— 563; her —dan bir ses 803; sâmnâ-perdâz-ı kesret-i —dâr 723; —dâr 904; —y-ı ibtilâsı 1260

kâfile; — bakıyyesi gibi 1102; —i hâc 'avdeti 98; —i huccâc 71, 131, 377

kâfir 42, 55, 127, 217, 424, 430, 433, 447, 468n, 479, 487, 504, 505n, 511, 563, 598, 605, 619, 1097, 1099, 1266, 1370, 1382, 1500; cins-i — 499; müsellah — 491; müsellah zeber-dest — 492; haşr-gâh-ı —ân 873; —an 'an-kâfir 385; efsûn-i —âne 765; politika-yı —âne 285; evzâ'-ı —âneleri 614; —ân-ı mecûsî-nesebler 1232; —ce 511; —ce tekellüm 728; —ender-kâfir 1100; —i 'adüvv 1391; —i 'anid 470; —i bed-güher 440; —i bed-kirdâr 1232; —i bed-mizâc 493; —i bed-semîr 294; —i bed-sigâl 418; —i bed-şiyem 442; —i bed-ter 759; —i bed-tynet 385; delifışek —i bi-şekk 731; —i dil 179; —i düzah-me'âb 450, 576; nefîs-i —i halvâ-şîrin iştihâsınca 1057; —i hîle-kâr 497; —i hod-kâm 1095; —i hud'a-kâr 733; —i kiş 635; hufrâ-i kûr-i —i makhûr 442; —i mekr-âlüd 298; —i mekr-âyin 371; —i-nihâd 1303; —i sengîn-dil 270; mezâkk-ı —îsi 1375; kişver-i —istân 511; —istân 135, 412; —istân itlâkına şâyân 371; —i şeytanet-perdâz 364; taklîd-i —î töhmeti 696; dîn düşmeni —ler 748; —ler 327, 331, 728, 748, 1201, 1283, 1485; sevâhil —leri 1485; —liği icrâ 325; —lik 498; müstevliyân-ı —nijâdân 723; —peçe cevârî tâ'îfesi 1304; —u'n-ni'am 1395, 1465

Kâfir Dağı 58

kâğid 60, 73, 75, 290, 350, 446, 568n, 578, 585, 790, 999, 1308, 1431, 1446, 1476, 1499; basma — 982; ecnâs-i — 73; istifâsârî hâvî — 433; kâfi — 76; — dest-gâhı 1223; kenâre-i — gibi bürîde-i mîkrâz 1312; —m behâsı 73; —ı neşşâf-âsâ 1436; —m masrafı 73; — ihrâc 999; — i'mâlî 73; — işleri 1473; — kâr-hânesi 73; — kavvâfî 749; — mâddesi 74; —mânend 24; — tahrîr 179, 356, 1310; basma —lar 736; düzmece —lar 738; el altından musanna' ve müzevvir —lar 738; rediyy ü neşşâf —lar 73; —lar 498, 999, 1014, 1439, 1474; —lar mâddesi 1473; musannî'/müzevvir —lar tahrîr 1473; —lar tahrîr 1014; —ların mecmû'u 999

Kağıd-hâne 76, 1099, 1146, 1215; çerâgâh-ı — 173; — inşâsı 692; — mâddesi 75

kahbe; —ler 1385; —nin sözüyle 'âmil 1391

Kahhâr (Hz.) 759; dest-bürd-i 'avn-i hazret-i — 1367; zebûn-i pençe-i kudret-i — 675; bād-ı 'âdî-i kahr-ı —î 719; kahr-ı —î 1059; — nâm-ı münîfleri 1299; bk. ayrıca Allah (Hz.)

kâhin-i civân 1097

Kâhire; pîrâmen-i — 355; Kazâ'-i Mısır-ı — 1483; vâkı'a-i Mısır-ı — 1217; —i Mısır 500, 508n;

—i Mısır-ı nâdiretül-'asr 81; bk. ayrıca Mısır/Mısır

kahr 38, 66, 71, 77, 79, 82, 108, 178, 183, 187, 286, 292, 301, 423, 468n, 474, 600, 619, 622, 758, 760, 775, 791, 926, 1076, 1107, 1307, 1324, 1332, 1414, 1435, 1463, 1499; âlet-i — 1147; âsâr-ı — 607; âverde-i zir-i süyûf-i — 222; berkende-i külling-i — 1114; berzede-i sadme-i — 307; bürde-i seylâb-ı — 1304; bürîde-i sâtür-i — 1373; bürîde-i seyf-i — 1075; dest-zede-i — 450; hedef-i gülle-i — 1384; idhâl-i katâr-ı — 805; kedüy-i mezbele-i — 1180; kelle-küb-i — 315; latma-hâr-ı — 1414; leged-küfte-i — 924; leked-hürde-i tevsen-i — 308; matrûd-i midfa'a-i — 474; pâymâl-i huyûl-i — 430; pâymâl-i şütür-i — 1033; sadme-hâr-ı — 343; semt-i idbâr-ı — 1132; ser-pençe-i — 1323, 1325, 1365; serpiç-i dînbâl-ı — 270; sîga-i muttaride-i — 714; suheyl-i — 963; şîr-i şemşîr-i — 177; tahte'l— 76; tîğ-i — 1362; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — 1171; zir-i sikkîn-i — 1262; —an 76, 635, 993, 1196; —a 'adâ 1170; dûrbâş-ı —ı cân-hırâş 1478; —ı Hudâ 78; bād-ı 'âdî-i —ı Kahhârî 719; —ı Kahhârî 1059; —ı kahremân-i Devlet-i ebed-bünyân 292; —ı kâsümetül'z-zahr-ı tâkat-fersâları 702; —ı kefere-i bed-nihâd 643; —ı Saltanat-ı seniyye 34; çâşnî-yâb-ı zehr-i — u demâr 108; — u istisâl 79; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — u tebâb 110

kahremân 440; —ı hak 1450; —ı leşker-i encüm 442; —ı mülk-i hâver 802; —ı nâtika-i fâ'ikası 524; 'arsa-i ceng ü mücâhedâtın —ı zemânî 439; dest-yârî-i tîğ-i —îleri 557 seyf-i kahr-ı —îleri 504; —lık hükmünü icrâ kaydı 933; —vâr 42

kahriyye kırâ'eti 765

kaht 277, 791; müstevcib-i — 358; pâ-zede-i — 584; —ı ricâl-i fenn-i edeb/inşâ 1049; — u galâ 83; zuhûr 732

kahve 74, 500, 508n, 612, 890, 1087, 1099; —ci-başı 1313, 1428; —ci-başı makâmı 1428; —ci-başı niyâzları 948; —ci-başılık 803; —ci-başı-yı sâbık 840; —ci-i Sâni 841; —cilik hizmetinde derkâr 894; kârgâh-ı —fîrûşân 1255; kârgâh-ı —fîrûşân küşâdı 1379; mümâsil-i kârgâh-ı —fîrûşân 217; mu'aven —hâne 979; muhteşem —hâne 979; piş-gâh-ı —hâne 1030; —hâne 359, 1030; —hâneler 332, 527, 530n, 765, 775, 1266, 1379, 1380; —hâneler binâsı 1456; —hâne piş-gâhı 1374; — içmek 837, 1027; —ler içilüp 986; —si piş-gâhı 1254; — verilme 987

Kahveci-oğlu; bk. Mustafa Çavuş (Kahveci-oğlu, Yirmi Beş Bölüğün Çavuşu, Yirmi Bir Bölüğün Çavuşu)

kâ'ide/kavâ'id 267n, 518, 657, 905, 988, 1029, 1065, 1070, 1080, 1088, 1089, 1264; ber— 812, 867, 909, 961, 984, 1025, 1062, 1089,

1184, 1394; hasbe'l— 1291, 1384; hılâf-ı — 1045; —i 'adâlete ri'âyet 212; —i 'akâyid-i dîniyye 709; —i 'Arabîyye 718; —i bahriyye 1442, 1448; —i behiyyesini ri'âyet 952; —i belde 1258; ceride dolusu —i berriyyeleri 1449; —i Devlet-i ebed-müddet 463; —i Devlet-i ebediyyü'l-karâr 855; —i dirîn 416; —i divel 253, 1087, 1088, 1091; —i fenn-i harb 547; —i kadîme-i divel 1447; —i divel-i gâlibe 1116; —i hazm 174, 427, 1191, 1394; —i hendesiyye 247, 1012; —i hıfz 103; —i hikmet 357; —i hikmete muvâfik 1476; —i hirâset 103; —i ihtiyât 174, 1191, 1394; —i ihtiyâtıyye 391, 941; —i ihtiyâtıyye-i divel 279, 302; —i insâf 650; —i kadîme 1185; —i kadîme-i selâfin-i 'Osmâniyye 1207; —i kadîmeleri 263; —i lâyika 993; —i ma'hûde-i mer'iyye 1070; —i marziyye-i müstemirre 415; —i mer'iyye 1482; —i mer'iyye-i divel 1091; —i mihmân-nüvâzâne 124; temhîd-i —i milel 635; —i muttaride-i Ordu-yi hümayûn-i nusrat-makrûn 538; —i muttarideleri 646; temhîd-i —i mülk 635; —i münâzara 573, 1445; —i mütedâvile-i ma'hûde 1065; —i Ocag-ı 'âmîre 832; —i Ocak 185, 848; —i Saltanat-ı kavim 185; —i siyâsiyye-i mülkiyye 280; —i tehâf-fuzî 304n; —i teyakkuz 427; —leri üzere 999; —nin icrâsı 1447; Kerr u ferr —si 1500

kâ'ime 51, 67, 426, 446, 448, 532, 569n, 734, 1107, 1346; —i Âsafâne 580; —i hazret-i Kâ'im-makâmî 1092; —i mufassala 734; —ler/kavâ'im 99, 402, 453, 753, 1104, 1285, 1434; tavilü'z-zeyl —si 523

Kâ'imî; — manzûmesi 693; — taslakçıları olan cerrârlar 478

Kâ'im-makâm 181, 708, 807, 835, 874, 918, 956, 957, 960, 1030, 1037, 1050, 1077, 1081, 1150, 1182, 1261, 1318, 1366, 1423, 1466, 1486; — cenâbları 1475; —i 'âlî-makâm 830, 833; —i benâm 1077; cânib-i Kâ'im-makâm-i cânî 790; —i esbak 884, 921, 1315, 1365; —i pür-mekr u âl 788; —i Rikâb-ı hümayûn 833; —i Rikâb-ı müstetâb 536; —i sâbık 912, 1055, 1121; —i vakt 750, 1077, 1241, 1470; cânib-i —î 1053; emr-i —î 796, 814; hıdmet-i —î 181; hil'at-i —î 536; himmet-i —î 1080; huzûr-i —î 1096, 1097, 1441; kâ'ime-i hazret-i —î 1092; mahsûs-i —î 823; makâm-ı —î 878, 957, 1050, 1081, 1434; ma'rifet-i —î 796; merkez-i —î 1476; mesned-i —î 774, 878, 912, 913, 957, 959, 1472; Mühürdâr-ı —î 841; piş-gâh-ı —î 863, 1150; taraf-ı —î 789, 1453; yed-i —î 1078; zînet-yâb-ı hil'at-i tavilü'z-zeyl-i —î 1265; —î 878, 911; —i Serdâr-ı ekremî 921; —ıġ'a şâyân 959; —lık 181, 490, 708, 960, 1055, 1080, 1165, 1365, 1404, 1433, 1436, 1466; —lık makarrı 1081; —lık merkezi 1434, 1472, 1479; —lık mesnedi 537, 1366; — nasbı 536;

— olmak urcûfesi 698; — Paşa 749, 781, 786, 790, 793, 795, 797, 799, 805, 807, 823, 829, 834, 861, 863, 1037, 1039, 1047, 1050, 1060, 1077, 1079, 1081, 1142, 1166, 1184, 1453, 1473, 1475, 1481; — Paşa yâdigârı 1481; mekr-i — Paşa-yı vizr-intimâ 801

kâ'inât 17, 22; dest-gâh-ı murassa'-tarh-ı — 671; nüsha-i — 554; rû-nümûn-i mir'ât-ı — 1461; Server-i — 1409; suver-i vekâyi'-i — 582; umûr-i — 39

kal'a 64, 69, 91, 100, 101, 126, 166, 195, 201, 203, 207, 231, 248, 260, 430, 433, 439, 440, 443, 477, 481, 601, 968, 970, 973, 981, 983, 986, 1010, 1022, 1092, 1111, 1181, 1283, 1425, 1493, 1499, 1513; bîrûn-i — 441; derûn-i beden-i — 439; derûn-i — 43, 61, 92, 102, 126, 167, 231, 433, 435, 520, 1011; ehâli-i — 91, 167, 170, 202, 207, 435, 1493; ehl-i — 167, 440; emr-i teslîm-i — 436; fenây-ı — 1180; havâli-i — 170; iç — 1247; ikmâl-i istihkâmât-ı — 1011; istihlâs-ı — 601; kenâr-ı — 1181; metîn bir — 970, 1022; muhâfaza-i — 430, 444; müstahkem bir — 1022; piş-gâh-ı — 441; teslîm-i — 201, 430, 435; toprakdan masnû' çim siperli metîn bir — 1010; zabt-ı — 1011; — derûnu 970, 973, 977, 981, 1010; — derûnuna nâzir 1010; — dizdârları 1448; kâffe-i edevât-i —ġirî 730; —i 'Akkâ 101; —i âhenin gibi 762; —i bâlâ 70; —i Bender 432, 435; —i Brunn 981; —i Budin 972; —i cezîre 100; —i Danska 1010; —i gevher-niġin 486; —i gevher-niġin-misâl 167; —i Hotin 424; —i İsmâ'il 203; —i katrân-ı mefsedet 1303; —i metîn 969, 1020; —i mezbûr yakmakları 59; —i mezbûre muhâfızı 231, 1493; —i Olmuc [=Olomouc] 981; —i Pâdişâhî 59; —i Rab 973; —i Rebâh [=Calatrava] 1291; —i Revân 91; —i Revân muzâfâtı 90; —i Temeşvar 970; —i vâlâ 972; —i Vidin 967; —i Viyana 973; —i vücûd 476; —i zîr 70; —kapuları 1259, 1261; — Kulu Ağası 128; —lar 248, 422, 437, 482, 494, 778, 785, 786, 789, 848, 937, 971, 1291, 1442, 1448; —lar teslîmi 937; —misâl 196; — muhâfazası 91; —nın metâneti 1011; iç —sı 967, 970, 982; —sı muhâfazası 515; —sı muhâfazası şartıyla 1430; umûr-i —sitânî 1011; —sitânlık 706; —teyn 482; —teyn-i merkûmeteyn 437; —teyn-i mezbûreteyn 481; — yakakları 903; —ya ric'at 440

Kalafat 194

kalansüve; ref'-i — 1370; —pûş-i i'tibâr 232

Kalas 431, 445, 432; — cânibi 1493

kalay/kal'ay 189, 439; — ma'denleri 1020, 1021; u'cûbe-nakş-ı — u rûd 288

kalb 99, 370, 478, 836, 1370; 'an-samimi'l— 253; cür'et-i — 1355; hafakân-ı — 128; hulûs-ı —

463, 1423; inkisâr-ı — 64, 1131, 1253; kasvet-i — 824; kuleyb-i — 1481; kuvvet-i — 89, 346, 787, 1387; kuvvetli'— 102; mahzûnü'l— 849; mer'ûbü'l— 46, 483, 511, 789, 1396; nahcîr gibi tarafına merbûtü'l— 827; rabt-i — 323; rakîku'l— 45, 743, 1211; rikkat-i — 1076, 1212; selmü'l— 152, 189; tagyîr-i — 1474; takvîyet-i — 704, 786; tatmîn-i — 916; tekdîr-i — 746, 1392; —en 1251, 1325; —en müttehid 1362; —en ve kâliben 305; inkâr-ı — 328; —i 'âcizânem 801; takvîyet-i —i besâlet 1268; —i bî-insâf-ı fırka-i eşrâr-âsâ 1435; —i Hakîrâne'me hutûr 512; —i hâsid gibi 520, 1246; —i hâsid-âsâ 322; —i hazret-i Şehriyâr-ı gerdûn-vekar 1434; —i hulûs-endîş 115; —i Husrevâne 122; itmînân-ı —i hümâyûn 1474; tahvîl-i —i hümâyûn 714; teveccüh-i —i hümâyûn 1230; mu'allâ-seray-ı —i hümâyûnları 616; —i hümâyûnları mesrûr 1460; —i hümâyûnları münşerih 1460; —i kâsi-i salâbetkarın 374; müstevcib-i teveccüh-i —i kerâmet-ittisâm 1441; —i mağşûş 79; —i mağşûşları 1335; —i musaffâ 51; —i mü'min gibi pâk 644; —i mü'min gibi sâf 434; —i münâfîk gibi 524; —i nâ-pâki 1463; —in yûresine hutûr edecek hezeyân 1059; —i Pâdişâhî 1078; —i ricâlullah 51; —i Sadra'zamî 1057; —i safvet-şî'arları 1194; —i Saltanat-ı seniyye 1432; levâyih-i —i selîm 683; —i sengin 704; —i şedid 704; tereddüd-i —i şerifleri 1079; —i şerifleri 1147; heyecân-ı —iyyeleri 242; teveccühât-ı —iyyeleri 1499; — mertebesi 1414

kalça; sağ —ma 662

kaldırım; — dilâveri olarak levendâne/yosma kesîm kıyâfeti 701; —lar 977

kalem 525, 790, 1333, 1488, 1499; ehl-i — 754; gendide-i tişe-i — 945; erbâb-ı — 25, 73, 216; i'mâl-i tedbîr-i erbâb-ı seyf ü — 70; iltizâm-kerde-i — 1256; it'âb-ı — 1472; it'âb-ı kîdem-i — 924; keff-i — 1314; meslûk-i kîdem-i — 582, 726, 931, 1107, 1337, 1463; ; muhavvel-i 'uhde-i — 1276; pesendide-i erbâb-ı — 641; peymûde-i pâ-yi — 1346; yârây-ı — 1441; —e almak 276, 683, 1445; —e aldığı fıkraları 535; —e alınacak mâdde 535; —e gelmekden hâric 739; ef'âl-i sâ'ireleri —e gelmez 1391; kâl ü —e gelmez 1153; —e gelmez 137, 326; —e gelmez ba'zı cûnhalar 562; —e gelmez bir ma'nâ 1508; —e gelmez cevri 661; —e gelmez etvâr-ı/evzâ'-ı nâ-becâları 1162; —e gelmez eziyyet 661; —e gelmez herzeler yeyerek 814; —e gelmez pür-gûluklar 605; —i 'afv 219; pâ-y-mâl-i —i bast 657; müşâr-i —i bedâyi'-nigâr 1431; nigâste-i —i bedî'u'l-işâre 833; nûk-i —i bedî'u'r-rakam 1485; —i bedî'u'r-rakam-ı gayretleri 354; —i bedî'u'r-rakam-ı hakîmâne 1334; —i bedî'u'r-rakam-ı sa'yleri 354; —i bedî'u'r-rakam-ı Şâhâne 1299; eser-i —i Câhiz-

ıyyü'r-rakamları 829; —i celi 101; merkûm-i —i ehl-i hisâb 687; —i girre 1510; —i halî'u'l-'izâr 224; —i hoş-nigâr-ı nakş-güzâriş 203; —i icâz 250; mersûm-i —i isâbet-nümûn 1369; —i lisân-ı muhteremleri 453; —i lisân-ı râstî-beyânları 734; mersûm-i —i pâkîze-ta'bir 424; kîssa-hân-ı —i perişân-güftâr 743; der-'uhde-i —i râst-edâ 928; —i râstî-kadem 154; mahmûl-ı zimmet-i —i râst-zebân 951; mersûm-i —i rengîn-rakam 1393; vaz'-ı —i rızâ 257; it'âb-ı —i sâdiku't-takrîr 526; —i ta'bir 322; —i tahkîk 1278; mersûm-i —i tasvîr 1080; pâ-y-mâl-i —i tebyîn 657; rakam-zede-i kalem-i tebyîn 245; —i tebyîn 1278; mersûm-i kalem-i —rakam 1351; kâl ü —i vâsıtası 963; emvâl-i —iyyeleri 687; nihâl-i istihâlîne nakş-ı —kârî 1490; —keş-i safha-emr-i hümâyûn 1499; —lere ba'de'l-kayd, 834; — mutâvî' olmayacak vücûhla 1467; —rev-i hükûmet 376, 712; —rev-i istilâ 1237; —rev-i ma'raz-ı hükûmet 1483; —revinde vâkî' adalar/sâhiller sükkâmı 1465; —rev-i Saltanat 766; —rev-i saltanat-ı 'Osmâniyye 1161; —rev-i tegallûb 707; ceffe'l— ve'l-midâd 1312; —zede-i hükâm 652; —zede-i rakam 659; —zen-i cem' 582; —zen-i ibtidâr 1041; —zen-i ictisâr 887; —zen-i imzâ 842; —zen-i müsâberet 1041; —zen-i tahrîr 582

Kalender-hâne (Hûskûdar'a 'Atik Vâlide'de) 143; — Câmî'i hizûsında 815

Kalenderî; makâle-i — 1217; — hey'etine tebeddül 1463; — kıyâfeti 1464; —mezheb 1467; —ler 1395; melâhide-i — tâ'ifeleri 817

Kalender Paşa (Seyyid, Mar'aş Beylerbeyisi, Mîr-i mîrân, Rumeli Beylerbeyiliği Pâyesi, Cerde Başbuğluğu, Trablus-Şâm Beylerbeyisi) 99, 124, 146, 168, 375, 1064, 1369, 1480

Kalgây 571

kâlib; envâ'-ı — 975; —a getürerek 1087; —a ifrâğ edüp 75; —en 1325; —en müttehid 1362; ifrâğ-ı —ı 'arz 187; ifrâğ-ı —ı beyân 187; —ı bî-cân 200, 961, 1183; ifrâğ-ı —ı Cumhûriyyet 261; —ı hasene 686; —ı itmâ' 549; —ı i'tidâl 238; ifrâğ-ı —ı irâde-i fevka'l-'âde 965; —ı istîşkâle rîhte 1239; —ı nizâma ifrâğ 247; ifrâğ-ı —ı sûret 159; ifrâğ-ı —ı tahrîr 224; —ı tekvîn 960; ifrâğ-ı —ı te'lîf 232; —ı tertîb 245; —ı tesvîl 549

kâlîçe 612; şâl — 1342; bast-ı —i 'uzlet 1254; bast-ı —i ikâmet 960; bast-ı —i müsâferet 169; —ler üzere 1324; —ye varınca tâlân/yağmâ 1247

kalkan 193

kallâb; katl-i —ân 1030; tarîkımızın —ı 525; —ı müjgânları 698; —ı sîm 1030; —ı temellûke rabt 1341; —ı zer 1030

kallâş 313, 895, 1170; bir alay hakîr — 719; bir alay rezîl — 719; bir alay zelif — 719; şahs-ı —

48; —ân tâ'ifesi 898; —i nâ-sipâs 318; —i şerr-âyât 858; ecnâs-ı — makûlesi 646; — ve feyyâşân 110
kalpak; başlarında — bulunmak 748; ulak —ı 1507
Kalsbug [=Phalsbourg] Kal'ası 1022
kaltaban; arvadını şöyle eylediğim — 814
kalyon 186, 244, 255, 489, 1150; rûkûba şâyân — 241; —cu 560, 1254; —cular 1222; —cu levendleri 1373; —cu ocağı 700; —cu tâ'ifesi 1252; —cu zümresi 1376; —çavuşları 107; —i küh-peyker 1150; 'azîm — inşası 1372; —i vücûd 1364; — kapudanları 242; 'azîmül'-cüsse —lar 459; kapak kaldırır —lar 214; —lar 242, 484, 737; —larda perverde merd-i gâfil 561; —lar Kâtibi 107; —lar Kitâbeti 954; —lar neferâtı 243, 1444; rûkûba şâyân — makûleleri 691; —râkibleri 242; — topları 492
Kalyoncu Ağa (Bilecik Mutasarrıfı) 1325, 1363
Kamanıçe 448, 543
Kamer 71, 988; cirm-i — 168; düdmân-ı murabbây-ı — 900; levh-i — 1510; mukârenet-i — 942; şakk-ı — 988
Kamereddîn Bey 750
Kamer nâm bir güzel kiz 988
Kâmil Efendi (Seyyid, makâm-ı Fetvâ) 1236; —tevcihiyle 1489
Kâmûs; —i Muhît tercemesi 1042; — Tercemesi 1043, 1049; — Tercemesi Okyânûs 26, 1471; —'un bir mâddesi 1042
kan; benizlerinde — 894; dökülecek —lar 458; —saçıldı 849
kanâ'at 536, 858; 'adem-i — 1260 1488; —kâr 750
kanapa (ta'bir etdikleri iskemle) 985
Kandıralı (küştênî-yi vâcibüt'-tedmîr) 1271
kandîl/kanâdîl 55, 245, 907, 1271; sirkat-i — 906; ta'lik-ı — birle teşhîr 907; —efrûz olanlar 650; —i hayât 149; —zücâcımı billür edüp 517
Kandıye 135; Muhâfaza-i Kal'a-i — 155; Muhâfızlık-ı Kal'a-i — 515, 1429; — Vâlfisi 180
Kanlıcak semti 1471
kantar 240; — barut 689
kânûn; nümune-i — 1420; — derûnu 1316; —i 'asabiyetleri 907; —i âteş-i serr 715; —i âteş-i şûr 715; —i bagyleri 1269; kenâre-nişîn-i —i deşet 198; —i derd 637; —i derûnları 699; —i derûnlarında müştâ'il 847; —i elem 637; —i fesâd 197, 1474; —i hamiyet-i câhiliyyetleri 698; —i ıztrâb 637; usûl-i —i insâf 258; nihâde-i ser-i kânûn-i — 233; —i mu'allak 244; —i şekâvetleri 1269; —i şûriş 1474; —i tahkîk 129; —i tuğyânlar 645
kânûn/kavânîn 161, 230, 418, 849, 1089; aslu'-usûl-i — 1382; ber-mûceb-i — 831; defâtir-i — 230; ehl-i — 10; hasbe'l— 904; hılâf-ı — 643,

646, 702, 832, 1331, 1453; münâfi-i — 1453; nüvîşte-i defâtir-i — 247; ta'yîn-i — 550; usûl-i — 1331; vaz'-ı — 159, 643; —a muhâlif 1403; —a muhâlif evzâ' 874; ceride dolusu —i bahriyyeleri 1449; münâfi-i menhec-i —i devlet 1183; —i devlet 1024; sahâ'if-i/sahâyif-i defâtir-i —i cedîd 227, 230; —i Devlet-i ebed-müddet 1024; —i esbak 1336; —i eslâf 1404; —i kadîm-i pesendide-âyîn 756; —i hikmet 171; hâric ez—i kadîm 684; —i kadîm 60, 914; —i kadîm üzere 1062; —i kadîm-i Devlet-i 'aliyye 228, 670, 1139; —i kişver-güşâyî 18; —i mülk 10, 11, 1003; —i münâfikânesi 1158; —i münâzara 569n, 580; —i münife 40; —i Nizâm-ı Cedîd 227, 687; —i 'Osmâniyye 848; —i ra'iiyyet-perverî 18; —i sâbık 1251; —i Saltanat-i seniyye 848; —i siyâset 10; —i Süleymânî 1336; —i terk-i harb 223; —nâme 107, 1090; —nâme-i Âlâyî 106; —nâme-i hümâyûn 107; —nâmeler 643; defâtir-i —iyye 227; sahâyif-i defâtir-i —iyye 237; silsile-i —iyyeleri 1466; münâfi-i — tekâlifî 148; — vaz'-ı 107

Kânûn (İbn Sinâ'nın eseri) 1511

kanzil 1359

kapak kaldırır 1113; — kalyonlar 214; — kebîr firkateyn sefîneleri 1484

kapama; sıbyân-ı mektebe — 144; sıbyâna — ta'bir olunan libâs iksâsi 144

Kapan/Kaban; — İskelesi 902; — Nâ'ibi 801, 818, 825, 848; — tüccârları 819

kapanıçe; köhne bir — 1388

kaplucalar 979

kapu 359, 506n, 611, 806, 837, 873, 904, 905, 907, 909, 1062, 1063, 1142, 1198, 1200, 1260, 1389, 1401, 1412, 1466; — Ağası 1313; — arasında 687; —cular Kethudâlığı 724, 1430; —cular Kethudâlığı Pâye-i sâmiyesi 1479; —cular Kethudâsı 113, 170, 735, 954, 1320; — Çavuşu hey'eti 1197; — Çukadârı 843; — Çukadârlığı 232; — halkı 60, 301, 515, 947; — harcı 336n; — harcı nâmina 717; — kethudâları 379, 516, 1065, 1337, 1372; — Kethudâlığı 560, 1241, 1373, 1453; — Kethudâlık 560; — kethudâlıkları gibi 747; — kethudâlık sûreti 1319; — Kethudâsı 92, 749, 916, 950, 1125, 1242, 1319, 1453, 1466; — Kethudâsı makâmı 1363; — Kethudâsı sâhil-hânesi 959, 1336; — kulları 43, 112, 1140; —lar 483, 1063, 1141; — mukâbilinde 1142; — nâmiyle bölük-başlılar 184; Baş— Oğlamı 1200; — Oğlamı 1304; Baş— Oğlamı Ağa 1200; mükemmel —su halkı 460; — yoldaşı 439

Kapucu-başı 80, 140, 460, 724, 921, 1038, 1113, 1119, 1308; Baş — 1483; — ağalar 228; —lar 155, 670, 724, 954, 1065, 1430, 1477, 1483, 1513; —lık 78, 148, 184, 210, 229, 603, 670,

724, 840, 916, 1349, 1406, 1427; —lık ihsâmı 423; —lık rütbesi 1039; —lık 'unvânı 439; —yân 588

Kapudan 153, 183, 199, 214, 244, 474, 482, 506n, 565n, 1101, 1191, 1319, 1447, 1453, 1466, 1513; gemilere süvârî — 690; mahsûs — 1431, 1432; Süvârî — 243; —e 242; —e Bey 186; —e-i hümayûn 199, 214, 260, 691; —e-i hümayûn Kapudanı 242; —e'nin etrâfı 214; —e'nin sâlyânelerine zamîmeler 691; —ı cedîdin ceybi/hemyânı 1320; —ı deryâ 57, 102, 107, 120, 198, 214, 248, 355, 390, 474, 480, 481, 488, 564, 690, 704, 1249, 1251, 1252, 1261, 1265, 1268, 1271, 1372, 1429, 1453, 1465, 1486; —ı esbak 967, 1393; —ı müşârun ileyh 198, 1192; —ı sâbık 390, 1251, 1470; câh-ı vâlây-ı —î 1465; ilbâs-ı hil'at-ı —î 391; mesned-i —î 1423; tenzil-i mesned-i —î 390; şân-ı vâlâ-şân-ı —î 1254; —î 120, 1319, 1320; açıkda kalan —lar 691; bed-güher —lar 1285; nâm/şân sâhibi —lar 1285; —lar 107, 184, 241, 242, 691, 1284, 1447, 1466; —lık 148, 199, 241, 243, 506n, 835, 1192, 1320, 1423, 1466, 1486; —lık gibi (Sadâret-i sâniye hükmünde olan) 1486; —lık ihtîşâmı 1320; —lık mesnedi 103; —lık mevkibi 1320; —lık rütbesi 838; —lık şerefi 1192; —lık teşrîfî 103; —lık tevcihi 1473; —olarak süvâr 350; —Paşa 59, 92, 102, 107, 124, 214, 216, 357, 453, 475, 477, 481, 489, 494, 497, 501, 505n, 600, 705, 1029, 1150, 1192, 1251, 1254, 1282, 1326, 1328, 1358, 1370, 1374, 1376, 1380, 1384, 1387, 1393, 1396, 1397, 1399, 1401, 1404, 1421, 1425, 1439, 1453, 1466; —Paşa cenâbları 1360; —Paşa ordusu 710; —Paşa yâdigârı 1396; Süvârî —ta'yîni 241

Kapudan İbrâhîm Paşa Çemi'i 2160

kaput (âl sâya çukadan şemseli Kerrâke) 1005; şemselü al —hil'at 234

kâr 98, 247, 330, 346, 472, 500, 567n, 640, 775, 783, 788, 806, 1000, 1039, 1050, 1255, 1365, 1376, 1416, 1495, 1498; bed— 274, 802, 882, 899, 1063, 1093, 1099; çigünegî-i 'âkibet-i — 931; çigünegî-i — 1199; eser-i dest-yârî-i — 862; küllî — 1001; mütevellî-i — 774; ser-en-câm-ı — 397, 1419; terk-i — 52, 578, 595, 1131; teshîl-i — 1222; tevsî-i dâ'ire-i — 727; —a 'adem-i iktidârı 234; —âgâh 426; —âgehân-ı devlet 412, 699; —âgehân-ı Devlet-i 'aliyye 285, 383; —âgehân-ı ser-gürûhân 314; bulundukları —a iştigâl 1376; —âzmâ 822, 1284; —âzmâyân 1141; —bend 312; —bendân-ı a'mâl olanlar 361; —bendân-ı bişu'ûr 951; —bendân-ı Bîrûn 1057; —bendân-ı dest-gâh-ı devlet-i sipihr-iştibâh 1238; —bendân-ı destgâh-ı umûr 885; —bendân-ı devlet 704; —bendân-ı Enderûn 1057; —bendân-ı

eşgâl olanlar 361; —bendân-ı mesâlih-i devlet 1305; —bendân-ı Ordu-yi hümayûn 933; —bendân-ı umûr 776; —bendân-ı umûr-i devlet 1047; —bendân-ı zemân 1038; —bend-i 'azâyim 1219; —bend-i 'azîmet 1257; —bend-i ahzâb 1219; —bend-i dest-gah-ı fesâd 559; —bend-i dest-gah-ı kasd 559; —bend-i hitâm 107; —bend-i ihtihâm 414; —bend-i istisâl 108; —bend-i iştigâl 658; —bend-i küşâd ü pest 331; —bend-i râbita-i müsâleme 591; —bend-i re'y-i dil-pezir 959; —bend-i salâh 551; —bend-i sedd-i mûmâna'at 307; —bend-i sohbet 1213; —bend-i sulh 551; —bend-i şemşîr-i himmet 299; —bend-i zevk 1213; —beste-i kesb-i yed 714; —dân 822, 1319, 1351; —dânâ 109; —dânân-ı devlet 921; —dânân-ı Devlet-i ebediyyül-beka' 587; —dânâyân-ı kavm 157; —dân-ı Devlet-i ebed-makrûnları 678; gûş-zed-i —fermâyân 1337; —fermâyân 1326, 1358; —fermâyân-ı devlet 73, 99, 107; —fermâyân-ı Devlet-i ebediyyül-iclâl 1405; —fermâyân-ı zemân 1181, 1320, 1353; —fermây-ı hükûmet 104; —ger 1232, 1447; —ger-i kulüb-i ba'id/karîb 711; —güzâr 45, 82, 784, 1124, 1249, 1494; —güzâr âdem 338; nezd-i —güzârân 377; —güzârân-ı 'asr 1350; —güzârân-ı ahlâf 1338; —güzârân-ı erkân 1329; —güzârân-ı eslâf 1338; —güzârân-ı ricâl 1329; —güzâr Bağdâd tüccârları 1070; —güzârî 1158; —güzârî-i re'y-i/tebîr-i pür-isâbetleri 1233; —güzârlık 1314, 1494; —güzârlıkla mevşûf 303; —güzâr zât 1249; —ı düşvâr 84, 94, 963; —ı kadîm bir kural serayı 974; —ı mefsedet-mesâk 183; —ı mefsedetine revâc 846; —ı mekrûh 995, 1257; —ı nâ-hemvâr 417, 699; —ı nâ-me'mûl 1273; âlûde-i çirk-âb-ı —ı nâ-savâb 390; —ı sefer 543; itmâm-ı —ları 1481; —ları 707, 800, 1002; —ları başa varmayup 1358; kendi —larına ikbâb 346; —mânde-i eser/te'sîr 681; —nâme-i şehân-ı pişîn 642; —sâz-i yek-zerre bi-hayâyî 881; —sâzân-ı kibâr-ı zemân taraflarından sâzkâr 880; —şinâsân-ı milletler 159; âstîn-i hîn-i —u bâr 858; âzâde-i gâ'ile-i —u bâr 1102; şedd-i hizâm-ı —u bâr 1034; —u bâr-ı dünyâ 45; —u bâr-ı zindegânleri 714; —u kirdâr 114, 269, 897, 1355, 1365; —u kirdâr-ı i'tiyâdları 701; —u kirdâr-ı ilfleri 701; —u kirdârlar 326, 1405; —u kirdârlarına iştigâl 1425; —u kisb 1459; mukaddime-i —u kirdârları 1038; —ü kirdârlarını teccessüs 734

kâr; —helvâsı 132; —karaltısı 1120; —yağup 1120

Kara-ağac tarafı 1146

karâbet 956, 1037; luhme-i —'alâkâsı 883; rabt-ı rişte-i —i musâheret 659

Karaca Ahmed Türbesi civârı (Üskûdar'da) 144

Kara Çelebi-zâde gibi 1240

Karadağ 182, 280; — ehâlisi 300, 353, 1106; — hudûdu 175, 185; —lu 300, 419, 1106; —lu gâ'ilesi 139; —lu keferesi 139; —lu mâddesi 393; —lu 'usâtı 175; — re'âyâsi 174, 175; — tarafları 1003; — 'usâtı 296, 298

Karadeniz 213, 219, 255, 263, 499, 419, 486, 502, 505n, 507n, 566n, 576, 598, 620, 1001, 1088; — Boğazı 254, 380, 558, 1283; — cânibi 198; —de ticâretleri 263; — gibi cûş 1475; — gibi çalkanarak 429; — halîci 247; — semtleri 551; — sevâhili 458; — yüzünde 620; bk. ayrıca Bahr-ı siyâh

Kara Feyzî (dağlu tugâtına sergerde, sergerde-i ehl-i tebâh, şahs-ı nâ-fercâm) 79, 107, 138, 177; — mecma'ı 79

karagol/karakol 440; sevâd-ı —i siyeh-kârı 514; —lar 214, 514; — olacak siyeh-rûzları 514; — tarifkyle 513

Karagöz; — melâ'ibinden ignâ 1467; Hacı 'ivaz ile — muhâverâtı 1339; bâziçe-i hayâlde —'ün ağalığı gibi 1170

Karahîsâr 490, 501, 506n, 599, 1454; Livây-ı —ı sâhib 1429; —ı sâhib 375, 856, 945, 953; —ı sâhib Kasabası 1466; —ı sâhib Mutasarrıfı 856; —ı sâhib Sancağı 155, 168, 1479; —ı sâhib Sancağı Mutasarrıfı 146, 168, 375; —ı sâhib Sancağı'na mutasarrıf 929, 953, 1319, 1461

karakoclar 1422

Kara-kulak; bk. 'Abdullah Ağa (Kara-kulak)

Kara-kullukcu 217, 230, 233, 237, 245, 688; Baş — 237; —lar 230, 683, 792, 1259, 1266, 1404; — neferleri 237; — tahriîri 233

Karaküşî; hük-m-i — 1367; ahkâm-ı —'ye kuşlar kondurarak 1462

karakuş yeleklere gibi 1147

Karalar 'Aşireti 72

Karalaş 941

Karaman 1124, 1393; — Beylerbeyisi 66, 88; — Eyâleti 602, 798, 848, 856, 1064, 1429, 1483; — mansıbı 1283; — Vâlisi 302, 695, 944, 1064, 1350, 1455; — yolu 857

Kara Mehmed Paşa Câmî'î (Akseray'da vâki' kolluk verâsında) 144

Karâmita 48, 50; Re'îs-i — 48, 263; — askeri 48; Serdâr-ı — gibi 52; sergerde-i — gibi 52; tâ'ife-i —i mezkûre-sıfat 56; — kelimesi 48; — nesli 48; — tâ'ifesi 49

Karantina mahalli 968n

Kara 'Osmân-zâde; bk. Pûlâd Ağa (Kara 'Osmân-zâde, Mağnisevî, (Dergâh-ı 'âlî kapucu-başlılarından, Mağnîsâ Sancağı mutasarrıfı, meşâhîr-i ağniyâdan) 139, 170, 311, 739, 877, 1237, 1325, 1371

Karapak semtleri 1002

karâr 58, 198, 279, 399, 405, 406, 421, 431, 437, 441, 445, 448, 452, 456, 462, 471, 473, 477, 480, 484, 487, 488, 494, 497, 501, 557, 561, 563, 565n, 567n, 575, 578, 584, 589, 600, 601, 608, 611, 613, 615, 628, 633, 637, 651, 667, 670, 677, 682, 686, 688, 699, 708, 711, 717, 720, 725, 727, 729, 732, 747, 753, 758, 763, 766, 776, 779, 785, 790, 799, 813, 819, 847, 850, 855, 860, 866, 869, 877, 884, 895, 921, 1034, 1077, 1079, 1081, 1112, 1122, 1216, 1226, 1238, 1242, 1247, 1255, 1269, 1330, 1333, 1347, 1354, 1365, 1376, 1382, 1383, 1422, 1425, 1432, 1439, 1442, 1447, 1451; 'akd-i 'ukde-i — 1079; âşiyân-sâz-ı — 135; bast-ı dâ'ire-i — 302; bast-ı seccâde-i — 1127; ber— 441, 699, 1336, 1357, 1384, 1414, 1428, 1513; berhem-zede-i — 860; bî— 633, 720, 877, 1032, 1102, 1473, 1481; çâr-bâliš-nişîn-i — 560; dehşet-endâz-ı — 497; dermânde-i lahzâ-i — 813; dil-bend-i — 677; esâs-efken-i bünyân-ı — 729; ferş-i seccâde-i — 275, 866, 869, 1082; habl-i mefîn-i — 1193; hârgâh-nişîn-i — 1308; hatt-ı rihâl-i — 288; hayme-zen-i — 208; heybet-endâz-ı — 505n; ilkây-ı raht-ı — 435; kazyıye-i — 1248; lenger-endâz-ı ferr u — 186; lenger-endâz-ı — 213, 480, 1284; lenger-keş-i — 600; mahall-i — 243, 568n, 579; mahatt-ı rahl-i — 608; melfûk-ı akdâm-ı — 850; merkez-i itâ'atde — 356; muharrer-i defâtir-i — 246; murabba'-nişîn-i çâr-bâliš-ı — 1320; mütebassirâne — 1393; nasb-ı hıyâm-ı — 916; nat'-endâz-ı — 968; nihâyet-i — 575; pâ-ber-cây-ı — 1003, 1499; pây-efşür-i — 474, 602; pezirây-ı — 578; rabt-ı rîbka-i — 1177; rabt-ı rişte-i — 732; rabt-ı vesîka-i — 1371; resây-ı mersây-ı — 495; sa'âdet-bahş-i — 1282; sâbit-kadem-i merkez-i — 228; sâye-bahş-ı — 589; sûhte-i harmen-i — 1356; sûret-i — 1348; sûret-yâfte-i — 1472; tâb-âver-i — 732; ta'yîn-i — 909; tebdil-i — 819; tenhâ-nişîn-i hayme-i — 216; terk-i hâb-ı — 615; terk-i — 41; visâde-güzîn-i — 295; zemân-ı — 416; —bahş-ı mu'âmele-i ceng/harb 485; açıkdan —dâde 725; —dâde 246, 364, 396, 454, 456, 462, 557, 686, 708, 776, 799, 884, 909, 916, 918, 964, 1112, 1155, 1284, 1388, 1393, 1455, 1504; —dâde olan meblağa iblâğ/îsâl 1383; —dâde-i 'ahd-ı samîm 297; —dâde-i ârâ'-i ehl-i besâ'ir 916; —dâde-i ârâ'-i huzzâr 433; —dâde-i ârây-ı erbâb-ı şûrâ 1493; —dâde-i ashâb-ı kelâm 1178; —dâde-i ashâb-ı nühâ 686; —dâde-i efkâr-ı sâkıbe-i evliyây-ı umûr 964; —dâde-i encâm 584; —dâde-i erbâb-ı şûrâ 1252; —dâde-i evliyây-ı umûr 246, 250; —dâde-i ezhân-ı zevî'l-ebşâr 304; —dâde-i hem-künân 1328; —dâde-i ittîfâk 670; —dâde-i Meclis-i Şûrâ 477; —dâde-i merkez-i 'azm/imzâ 1371;

—dâde-i nizâm-ı rasinûl-bünÿân 688; —dâde-i râyleri 1316; —dâde-i tedbîrleri 1316; —dâde-i temkîn 918; —dâde-i ümenây-ı devlet 683; —dâde-i zamîr-i ehl-i tedbîr 682; —dâde-i zimmet-i himmet-i kilk-i pâkîze-zebân 1233; —gîr 283, 307, 312, 478, 501, 568n, 1141, 1155, 1318, 1473; —gîr-i ittîfâk 229; —gîr-i niyâm-ı ârâm 1154; —gîr-i nizâm 1263, 1274; —gîr-i zamîri 819; —gîr-i zihni dirâyet 497; —ı maslahat 453; —ı meclis 563; —ı sâbık 1432; —lar 1448; ‘adem-i —ları 670; binây-ı —ları 1199; habl-i üstüvâr-ı —ları 1192; bi’sel— semti 637; —yâfte-i e’âli 924; —yâfte-i esâfil 924; —yâfte-i sudûr 928

karârgâh 67, 1305; hey’et-i —ı 1441; —ı ‘adüvv 196; bâlig-i —ı hitâm 763; karârgâh-ı —ı 170; karârgâh-ı —ı 153; semt-i —ımız 1417; —lar 81, 368, 1421

Karâsi Livâsı (Anadolu’da) 1438

Kara Vezîr (merhûm, rûz-i hızırda kuzu eti yenilmesini başlatan) ihtîrâ’ı 1139

Kara Yorgi (Kıral, la’în-i nâ-fercâm) 149

Kardan [=Gardane/ Gardanne, Ceneral) 1486, 1487

Karelya Memleketi 551

Karesi; — Livâsı 515, 538; — Sancağı 409

karga derneği 781

kârgîr 970; a’lâ — 1010; tolos kemerli — 970; fevkânî — hâne 975; — hâne 974; — mahzen 1388

kâr-hâne/kârgâh 111, 240, 690, 1019, 1022; — hizmetleri 233; —i dehâmı 1411; sîmyâ-perdâzân-ı —ı fend 1191; —ı kahve-fürûşân 1255; —ı kahve-fürûşân küşâdı 1379; —ı kaviyyü’l-mebnâ 93; —ı maslahat 694; —ı mütehayyileleri 1129; —ı san’at-ı şu’bede-bâzî 475; âyîne/câm/fağfûri fabrikaları misillü niçe —ler 978; —ler 74; —ler binâsı 546; — ‘um-mâli 979

karr; — galebeliği 988; târike-i dünyâ şeklinde olan siyâh-püş —lar 996; —lar 988; sofrâ başında karılar oturup 988; —ların ellerine bakarlar 988; —larının libâsı 987

karîne/karâ’in 178, 391, 903; —i hâl 178, 373, 427, 612, 697, 772, 868, 920, 1042, 1244, 1326, 1357, 1385, 1389, 1453, 1464, 1483, 1488, 1497, 1507; —i hâliyye 108, 706, 778, 1099, 1079; —i hâliyye ile îmâ 1497; —i hâliyyeleri 317; —i kâliyye 1099; —i makâliyyeleri 317

Karlı-ili/Karlu-ili 172, 444n, 953; Livâ’i —ı 1430; — Sancağı 112, 516, 944

Karlo Nanan (beylerinden) 1108

Karlos (Onikinci, Timûrbaş lakabı ile mülakkab, İsvç Kıralı) 550

Karlos/Karloş [=Carlos IV, Büyük İspanya Kıralı ve sâ’ir eyâlât ve tevâbi’âtının Hükümdârı) 853, 1148

karnabî bostânı; seyreklenmiş —ndan nişân 1372

Karpâat dağları 991, 1000

karpuz 992, 1411, 1417; a’lâ — 1411; ekber — 1411; iki —u bir koltuğa sığdırmak 502, 507n

Kars 598, 616; Livây-ı — 855; — misillü 598; — üzerine 598; — Vâlisi 1064, 1124; Eyâlet-i — ve Muhâfaza-i Kal’a 1429

Kartal; pey-siper-i râh-i — 1259; — Karyesi’nin Su-başısı 492

Kârûn 865; mâl-ı — 93; reşk-i — 590; —a müdânî 865, 1358, 1465; — ana sâni 1465; katâr-ı —ıyan 1479; —ı zemân 385, 857, 1093

karye 67, 79, 80, 102, 439, 440, 661, 921, 971, 1464; derûn-i — 514; ehâli-i — 662; etrâf-ı — 149; ma’mûr — 760; piş-gâh-ı — 514; — derûnu 514; —i hasîne 149; —i merkûme finâsı 514; —i merkûme imâmı 867; müferrah —ler 989; —ler 981; — sükkâmı 662; —ye hicret 979

karz; —ı mezkûru te’diye 286; —ı şer’î i’âneti 286

kârzâr 42, 469, 510, 640; âsiyâb-ı — 91; berzede-i dâmân-ı — 228; edevât-ı — 307; eyyâm-ı — 234; icâb-ı — 552; ikâd-i nâ’ire-i — 202; i’mâl-i edevât-ı — 477, 602; istînâf-ı — 1116; iş’âl-i nâ’ire-i — 1149, 1284; kur’a-i — 163; meydân-ı — 1267; nâ’ire-i — 82; şehsüvâr-ı mîzmâr-ı — 440; tarh-ı bâzâr-ı — 601, 1274; tarh-ı esbâb-ı — 446; tarh-ı pâzâr-ı — 260; te’allüm-i — 235; —lar 701; bk. ayrıca harb

kasaba 48, 87, 111, 197, 566n, 568n, 576, 579, 682, 971, 1022, 1026, 1162; derûn-i — 968, 1464; sükkân-ı — 737; kusûr —ları 994; —t 49, 179, 599, 708, 739, 973, 991, 1018, 1021; —t halkı 307; —ı Misivri 1313; —ı sagire 361; —lar 1022

kasd 35, 1263, 1323, 1327, 1384, 1390, 1394; ‘ilâve-i — 1243; kâr-bend-i dest-gah-ı — 559; kemâl-i — 341; ketîbe-rân-ı — 1492; kümeyt-i — 963; mübâşir-i şen’â-i — 1304; şedd-i ‘adud-i — 1160; tahrik-i sükkân-ı — 501; —a cesâret 1384; —ı bed 1202; —ı bed gâ’ilesi 1200; —ı bed-eseri 1172; —ı beden 1201; —ı fâsîd 298, 380, 417, 423, 511, 615, 621, 771, 1033; —ı fâsîdleri 270; —ı hıyânet-me’âlleri 1493; —ı igtiyâl 1131; —ı sâdkı 1316; —ı samîmî 414; —ı yed ikâ’ı 1400

kâse 856; ‘ayb-ı şikâf-ı — 928; siyeh— 1316; billûr —ler 976; —i dimâğ 1404; —ı ser-i bî-mağz 1374; yeşil somâkî ve leylâkî renglerinde iki ‘aded havz —si 1342

kasem billah 1239, 1333; — ederek 1470

kâsım 208; rûz-i — 198, 670, 683, 691; — hulûlü 243

Kâsım Ağa (Hazinedâr, Dârussa'âde Ağalığı) 1123, 1312

Kâsım Ağa/Paşa (Gâzî, Dergâh-ı 'âlî kapucu-başlılarından, Kul Kethudâsı, Turnacı-başı, Mîr-i mîrân, Vezîr, Koca-ili Mutasarrıfı, Livâ'-i Kürşehrî, İsmâ'il Muhâfazası şartıyla, ferkadân-ı âsümân-ı harb ü gavgâ) 138, 409, 440, 441, 444, 458, 513, 601

Kâsım-paşa (İstanbul muzâfâtından) 144, 359; — Mevlevî-hânesi 145; — tarafı 1146

kaside/kasâ'id 631, 1507, 638; 'arz-ı — 1503; netâ'if-i — 631; —i belâgat-semîrler 1457; —i belîğa inşâ' 631; —i bedî'alar 87; —i bî-hemtâ 1509; —i garrâ 1507; —i nadîde 88; —i nadîde-i hezâr-gevher ü yek-dâne 1507; — inşâ' 1508; — inşâdî 638, 1301; —i Yehûdiyye 638; —ler 638; — makûlesi 1224; — takdîm 1508

Kaside-i Bürde (Bağdâd tarafında yazılmış) 974

Kaside-i Tannâne 1505

kasr; —ı cedîd 750; —ı çil-sütûn 1508; —ı dil-güşâları kitabesi 1299; gıpta-gâh-ı —ı firdevs-berin 1335; —ı ikbâl 523; —ı visâl 123

kassâb; kanâre-i kassâb 1265; —başı 124, 954; — başılık 124, 1430, 1495; ac köpek — çengaline bakar gibi 988; — dükkânları 1138; şâgirdler-inin fesler[i] ile 1470; — şâgirdliği 759

Kastamonu 1188, 1371, 1478; — Mütessellimi 134; — Şehri 1304

Kâşgarî Tekyesi (Kasaba-i Eyyüb firâzında) 1463, 1464

kâşifler 141

kaşmerlik; i'mâl eylemediği — 525

Kaşofî (Kapudan) 214

Katalon ehâlisi 1148

katanalardan elli nefer 366

katâr 1370; dâhil-i silsile-i — 1358; piş-âheng-i — 1427; ruste-i — 600; —bâr-katâr 858; — katâr emvâl-i muhallefâtı 1465; — katâr garâmâtlar 1358; — katâr pişkeşler 1358; — katâr rişvetler 1358; — katâr tayyârât 1358; — katır makûlesi hedâyâ/pişkeş 1242; —ı Kârûniyan 1479; —ı müselsel gibi 695

Kataro [=Cattaro] 400; — Boğazı (Nemçelü'nün) 297; — boğazları 380, 394, 397, 401, 1134; — Burunu 298; — semtleri 419

Katerina [=Catherine, Rusya Çâriçesi, la'îne, delle-i muhtâle-i meşhûre) 157, 553, 583, 986, 993, 1135; —'nın hâtır-hâhî 584

Katerina Târîhi 550n

katuk-behâ 245, 246

kâtır ('Ömer ile müsemmâ olan) 889

kâtır (Ebübekir ile müsemmâ olan) 889

kâtır 240, 689; bâr-keş — 889; —lara timâr ederken 889; katâr — makûlesi hedâyâ/pişkeş 1242

Kâtib 229, 232, 234, 236, 246, 670, 688, 841, 1419, 1508; Baş— 683; —âne sebk-âşinâ 1031; —âne sebk-i inşâya kudreti 45; —i hâme 248; —i Kethudâ 841; —i mahkeme-i hükm-i kazâ 1510; —üs-Sır 1031; —üs-Sırr-ı şirret-âmûz 1304

Kâtib Çelebi 989

kâtil 85, 310, 311, 506n, 1095, 1181, 1303; semm-i — 1339, 1420; —ler 83; ma'nevî —leri 501

katl 48, 49, 110, 154, 169, 203, 297, 300, 311, 466, 501, 662, 736, 742, 745, 760, 776, 792, 795, 796, 803, 806, 814, 820, 821, 822, 824, 825, 828, 832, 847, 873, 907, 931, 961, 968, 1021, 1030, 1039, 1041, 1057, 1064, 1074, 1080, 1094, 1101, 1107, 1148, 1175, 1181, 1239, 1261, 1315, 1318, 1322, 1337, 1356, 1365, 1367, 1427, 1463, 1466, 1507; eynemâ vücade — 1506; gâ'ile-i — 129; mâdde-i — 1094; ma'raz-ı — 1338; mücib-i — 203; mübâşir-i — 1304; mübâşir-i şenî'a-i — 1304; sebeb-i — 1181; —i 'âmm 39, 1324; —i dervîş 1367; —i helâl 1416; —i kallâbân 1030; —lerine fetvâ 803; — ü infâr 658

katrân; çâh-ı — gibi cûşân 1280

Kavak Ağası 459, 778, 847

Kavak-kal'ası (İslâmbol tarafında kâ'in kılâ'-ı hamseden) yamaklarından 901

Kavak Serayı sâhası (Üsküdar'da) 111

Kavala 1159; Livây-ı — 1065; — Sancağı 125, 180, 616, 1350; — Sancağı mutasarrıfı 125

kavalıyer 213, 381

kavl 95, 99, 205, 416, 450, 574, 581n, 649, 676, 714, 718, 896, 921, 1024, 1131, 1251, 1383, 1448, 1478; esâs-efken-i bünyân-ı — 729; habl-i metîn-i — 1193; 'illet-i idrârul-bevl gibi müb-telây-ı selsül— 881; —en 95, 494, 521, 1006, 1237, 1330; —i 1444; —i dürüst 1494; —i garîb 204; —i ma'kul 201, 1350; —i mağşûş 94; —i mu'avvel 1350; —i mu'temed 318; —i mücerred 116; —i sâdık 1287; —i Tercemân 430; —i za'if 205; habl-i üstüvâr-ı —leri 1192; —lerince 844

el-Kavlü Li-men ('Atâyî'nin eseri) 725

kavm/kavim 18, 63, 96, 156, 165, 206, 208, 249, 254, 471, 496, 597, 775, 931, 933, 961, 989, 1132, 1248, 1394, 1401, 1406, 1408; kârdânâyân-ı — 157; kibâr-ı — 987; mütehayyizân-ı — 160; ru'esây-ı — 208; sanâdîd-i — 804, 1401; 'uzamây-ı — 156, 160; —i A'câm-ı nâ-fercâm 294; —i 'âdî 326; —i âteşin 1403; —i bed-'ahd 496; —i bed-bûd 327; —i bed-millet 552; —i bed-peymân 268; —i bî-magz 827; tabur-i —i bür 440; —i cânî 275; —i ce-hûl u hazûl 1127; muktezây-ı tavr-ı —i dâll

250; —i gümrâh 798; —i güseste-mehâr 643; şu'be-i —i güzeşteğân 1165; —i hâ'in 108; —i habâset-mevsûm 193; —i hemec 827; —i hişâvend 140; —i hod-kâm 932; —i ma'hûd 206; —i mekrûh 791; giriftâr-ı eyâdî-i —i mel'ûn 1272; —i mel'ûn 186; behâyim-minşân —i mesfûr 250; giriftâr-ı eyâdî-i —i meş'ûm 1276; gürûh-i —i meş'ûm 1259; —i muhtâl 174; —i mübârek 850; —i müstahikku'l-helâk 49; —i müstahikku'l-levm 34, 410, 872, 1273; —i müt'e'annid 1487; —i nâ-kabûl 201; —i nâ-kes 494; —i nâ-sâz 328; —i nâr u nûr 771; —inin a'kali/efdali/efsaîhi/ekmeli olmak 1029; —i rafaza 1506; —i şedîd 484; —i şerîr 805; —i şûm 46, 905; —i Tatar 546

kavuk; esnâf —ları 1372; —lu kimseler 1354

kavun 992, 1417

Kâvûs; genc-i —dan firâvân 761; kûs-i —i-i menâ'atler 478; kûs-i —i-i şecâ'at 478

kayd 27, 47, 224, 261, 276, 319, 365, 415, 567n, 569n, 580, 631, 663, 711, 712, 721, 773, 829, 833, 896, 935, 1015, 1024, 1086, 1092, 1117, 1284, 1299, 1368, 1404, 1440; peyvend-i silsile-i — 818; sezây-ı külfet-i — 325; vâbeste-i — 378; vâreste-i — 244, 332, 449, 499, 574, 700, 768, 968, 1016, 1021, 1073, 1097, 1252, 1289, 1299, 1329, 1400; —i cevâb 1388; —i devâm 1057; —i dîrin 1051; —i endîşe-i âzâr/hasâret 1128; —i esr 993; —i esre giriftâr 231, 466, 479, 992; —i gurbet 1478, 1497; —i hayât 226, 687, 1057; —i haysiyyet 718, 1510; —i ızrâr 993; —i mecelle-i âsar 618; —i nefaka-i ehl ü 'iyâl 649; —i peyvend-i itminân 916; —i peyvend-i sekine 916; —i sahife-i târîh 911; —i ser 1317; —i sicill-i ilâ mâ şâ'allâhu Te'âlâ 143; —i su'âl 1388; —i te'bîd 1057; —i Vezâret 62, 384; —i zarûret 234, 912; —i zürriyyetden müteccerrid 1458

kaydâfe; —i merkûme 1479; —i zemân 328

kayık 328, 972n, 1028; çifte bir — 1464; sûvâr oldukları — 902; —cı 813, 1254, 1376; —cılar 328; —hâne 1266; çifte —ına yektâ-sûvâr 813; —ını karaya çalmak 780; — kayığa yanbaşı gelüp 1214; büyük —lar 1001; ince donanma takımından ma'dûd —lar 938; yağlı yılan dili —lar 327; —lar 329, 493, 971, 1002, 1421, 1444; —lara sûvâr 902, 1412; çete —ları 70, 968; —larının sularında 1215; —ları tevkîf 329

Kâyim-makâm 957; —i esbak 1315; vâridât-i —î 1472; —lık 130, 1366; —lık mesnedi 130

Kaynarca; — 'Ahid-nâmesi 1090; — Sulhu 1089

Kayseriyye 713, 1371; Livâ'i — 1065, 1135; — Sancağı ilhâkiyla 1429; — Sancağı'na mutasarıf 1438

Kays-i Mecnûn; — gibi divâne 1188; — gibi medhûş 1188

kâz gibi boyun uzatarak 860

kazâ/kazâ' 77, 109, 111, 177, 178, 188, 211, 305, 376, 651, 711, 784, 958, 968, 970, 1020, 1022, 1045, 1241, 1384, 1489; a'yânân-ı — 1249; ber-muktezây-ı — 1232; ber-muktezây-ı şive-i — 950, 1059; dest-i — 99, 1034; ehâli-i — 78, 184, 986; emr-i — 1293; fermân-ı — 917; fezây-ı fezâhat-fezây-ı — 1504; gezlik-i — 35; hasbe'l— 890; hükm-i Hâkim-i — 1189; hükm-i — 472, 556, 774, 776, 1370, 1384, 1511; iktizây-ı hükm-i — 659; kazıyye-i — 110, 1218; mesned-ârây-ı — 523; meşîme-i — 1217; mine'l— ile'l— 1352; müsâb-ı dâne-i tûfeng-i — 467; mûhre-i — 701; müsellem-i eyâdî-i — 1261; pes-perde-i — 1152; sevk-ı — 96, 450, 911; sinelerini hedef-i sihâm-ı — 672; tahrik-i hükm-i — 813; tarîk-ı mazîk-ı — 1504; tarîk-ı metrûke-i — 1507; terfî'-i rûtbe-i — 1507; tığ-i — 795; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — 817; vâkıf-ı — 1249; varta-i — 1154; — a'yânı 714; — a'yân-ları 179, 293; fermân-ı — cereyân 183; fermân-ı — cereyân-ı Şâhâne 1170; emr-i — cereyân-ı Devlet-i ebed-ma'mûr 78; emr-i — cereyân-ı Şâhâne 1170; —dan kazâyâ giriftâr 1153; etrâf — ehâlipleri 662; bi—ihî Te'âlâ 56, 1229; bi—illâhi Te'âlâ 745; —i nâgehâni 147; fermân-ı — inkiyâd 129; —i resîde-i tebâh 346; —i resîde-i telef 346; —lar 80, 86, 112, 133, 179, 293, 460, 947, 1045; —lar ehâlipleri 711; —larına sâlyâne 316; —ların hükkâmı 947; —larının nizâmı 311; —lar zâbitânı 967; intâk-ı — kabîlinden 1418; —nın hâkimi 717; —nın te'mîni 1241; müddet-i —sı 1477; — sükkânı 346; — talebi 178; —yâ 93, 269; —ya rızâ-dâde 1507; —yây-ı kadîm-i Kâdir 12; —yây-ı mah-sûse 70; —yây-ı umûr-i memleket/Saltanat 337; —y-ı âhar 711; dest-i —y-ı âşümânî 577; leked-hâr-ı sütür-i —y-ı âşümânî 869; mânen-d-ı —y-ı âşümânî 433; —y-ı belde 1241; sadme-i —y-ı mahtûm 388; —y-ı mezbûr hükûmeti 110; —y-ı mezbûr mutasarıfı 319; —y-ı mezbûr Nâ'ibi 109; —y-ı muhtasar 873; —y-ı nâgehâni gibi 1180, 1387; —zede 235, 1047, 1158, 1419

Kazak; — askeri 431; — tâ'ifesi 105

kazan/kazgân; ahz-ı — 787; gayret-i — 647; ihrâc-ı — 787, 792; —cılık kazancı 783; birinci bölüğün —ı 791; —ı Topcuyan 791; kebir —lar 827; —lar 790; topcu —ları 1272; —lar tedârükü 193

Kazancı/Kazgâncı Hacı Mustafa (Lâziyyü'l-asl, yirmi beş bölüğün mütevellisi, Boğaz Muhâfızı, re'îs-i fitne) 783, 784, 839

Kazgâncılar Çarşusu 1038

kazık; —lar tehyi'e 1423; —lar tertîb 1423

kazıklama 612

kazıyye 67, 97, 105, 110, 115, 118, 123, 128, 134, 151, 156, 162, 187, 277, 278, 385, 496, 505n, 528, 564, 565n, 569n, 580, 581n, 595, 648, 654,

663, 669, 677, 681, 685, 708, 764, 827, 888, 1047, 1132, 1151, 1220, 1222, 1318, 1401, 1416, 1507; 'aks-i — 115, 309, 501, 512, 545, 866, 1203, 1240, 1338; ber-'aks-i — 795; in'ikâs-i — 1404, 1473; serd-i — 1506; sûret-i — 1497; —i ahvâl-i ceng/kıtâl 1003; —i ârâm 1248; —i bedîhiyye 540; isrâb-ı —i cây-gâh 891; —i emr-i 'âlî 1317; —i gayr-i marziyye 1114; —i gayr-i razıyye 886; —i hal' 656; —i hazar 221; —i hazm 440; —i ihtiyât 440; —i 'ısyân 134; —i karar 1248; —i kazâ 1218; —i kazâ be-kafâ 110; —i ma'hûde 734; —i ma'küse 1327; —i menviyye 798, 1327; —i menviyye-i ma'küle mebahisi 1326; —i mu'al-laka 1499; —i muhârebe 64; in'ikâs-i —i musammeme-i nâ-marziyyesi 1133; —i musammeme-i küffâr 513; —i müsellemetül-intâc 128, 634; —i müvecccehe gibi 710; —i nâ-marziyye 427, 694, 736, 1359, 1367; —i razıyye 1300; —i sâdika-i dostî/müvâlât 163; —i sâlibe 591; —i sefer 576; —i semâviyye 1218; —i şartıyye-i matlabı 695; —i tesallut 162; —i Vezâret 1319; müdellet —ler 828; —ler 353

kazma 977n; ellerinde — kürek 967

kebâb; mânend-i — 128, 1412; —âsâ 524; sıh-i gadr-i fedâkârîde — ederek 1018; yer elmasını âteşde — edüp yerler 993; sıh-ı — gibi hırâş ü telâş-i âteşize mütekallib 888; döne döne — oldu 637

kebk-i nâ-tüvân gibi lerzân 1198

kebûter; —i Bağdâdî 25; —ler 634

keçe; —sini sudan çıkararak 607; —sini sudan çıkarup selâmet yakasına geçmek 877

Keçeci-zâde (ehl-i tenahnuh, pür-gûy, bî-bâk) 756, 819

keçi 1462; — yapağları 685

keder 504, 674, 742, 1082, 1157, 1166, 1213, 1230, 1377, 1463, 1508; âteş-i — 420; bî-dağdağa-i — 1215; bî-gâ'ile-i — 1214; dervâze-i — 1407; dil-hurâş-ı — 287; dil-sûhte-i nâr-ı — 906; fârt-ı — 890; gerd-âlûd-i — 1164; gerd-i — 1288, 1419; gubâr-ı — 607; îsâl-i gubâr-ı — 425; külfet-i — 1215; masûn-i şâ'ibe-i — 487; me'mûn-i tetarruk-ı — 422; mücib-i — 206, 1486; mümtzec-i — 578; müstağrak-ı çirkâbe-i — 1310; şerâre-i — 337; tûfân-zede-i gerd-i — 1056; —i cân-güzâr 567n; —i çiğner-âvîz 1217; —in incilâsı 1232; keyfiyyet-i —şi'âr 931

kefâlet 194, 257, 280, 281, 418, 471, 1331, 1444; emîn — 619; habl-i metîn-i — 711; hâme-keş-i — 799; li-eccl'i'l— 799; müte'ahhid-i — 251, 257, 262; sûret-i — 264; ta'ahhüd-i — 220; vâbeste-i zencîr-i — 361; vassâle-i — 362; zîr-i — 1334; — maddesi 281

Kefalonya 262; — Adası 260

kefçe/kefçe; —ber-düş-i ikrâm 233; —gîrler 238

Keçe Lâlesi gibi küşâde 1453

kefen (bezi ve dikişi perişân) 507

kefere 217, 463, 624; kilâb-ı — 185; tasdik-ı akvâl-i — 205; — devleti 504; — devletleri 75; — hânesi 360; —i bed-bûdlar 321, 1245; —i bed-millet 509; kahr-ı —i bed-nihâd 643; tahzîl-i —i bed-nihâd 643; —i düzah-encâm 924; —i düzah-makarr 701; sevâd-ı —i düzah-me'âl 1069; emvâl-i —i husrân-me'âl 204; ırgâm-ı —i li'âm 204; —i li'âm 615; —i mesfüre 1069; —i mesfûrîn 481; — tarafı 214; —ye taklîd 831

kefil 257, 281, 799, 1331; zâmin ü — 257, 281

Kehf; ashâb-ı — 1246; Ashâb-ı — rûhâniyyetleri 322

kehrübâ 1013; a'lâ — 1013; mâdde-i — 1012; — çehre 1361; — parçaları 991, 1013; — taşları 1012

Kehye 1428

keklîğ; gidinin —i 1075

Kel [=Kehl] nâm-ı diğér Şanic (شانيج = Sundheim?) Kasabası (Reyn [=Rhein] Nehri'nin berü yakasında) 1022

kelâm 62, 96, 273, 320, 344, 352, 506n, 509, 527, 530n, 541, 563, 581n, 623, 759, 769, 788, 806, 897, 998, 1045, 1073, 1078, 1100, 1101, 1164, 1299, 1345, 1380, 1476, 1498, 1506; âfâkt muhâvere-i — 1497; ârâyiş-i mâ-lâ— 1352; ashâb-ı — 1335; bî— 1320; câme-i — 62; cây-ı — 300; cümle-i — 1419; darb-ı — 1167, 1412; feth-i bâb-ı — 1043; feth-i — 453; hâsıl-ı — 1097; hatm-i — 280, 301, 1116; hulûsa-i — 400, 450, 486, 525, 564, 569n, 580, 659, 699, 730, 765, 804, 827, 1025, 1099, 1197, 1228, 1262, 1283, 1363, 1435, 1468; itlâk-ı zimâm-ı — 1047; i'âde-i — 218; ibtidây-ı — 609; idâre-i sübha-i — 1256; ifâde-i — 561; 'inân-ı semend-i — 1184; irâd-ı — 280; itmâm-ı — 1348; kalîlül'— 1129; karar-dâde-i ashâb-ı — 1178; mâ-lâ— 299, 365, 382, 407, 526, 1286, 1441, 1468; meydân-ı — 1508; muhassal-ı — 876; müdâm-ı rahîk-ı sehîk-ı 'ays-ı mâ-lâ— 520; müdâvere-i — 591; müte'essifâne —lar 307; nakd-i nâsere-i — 1182; nakl-i — 805; nüfûz-i mâ-lâ— 967; nüfûz-i sehmi-i — 473; pâkîze— 1301; remy-i — 484; rengin-güftâr-ı dil-pesendden özge — 1203; sa'y-i mâ-lâ— 1451; sevk-ı — 1048, 1178; siyâk-ı bahs-i — 860; siyâk-ı — 650; sûret-i — 1498; takrîr-i — 843; tatvîl-i — 1462; terakkub-i feth-i — 612; tervîc-i — 55; 'ukde-i — 1069; —a âgâz 1446; —a firîfte 291; —a hitâm 985, 1027; —ı 'acib 839; —ı 'âdî merâsîmi 1006; —ı dil-firîb 95; âgâz-ı —ı dil-nişîn 1400; —ı dürrıyyü'n-nizâm 136; —ı dürrıyyü'n-nizâmları 679; —ı evvel 1105; —ı gûş 1475; —ı hakk 53; —ı

ihtirâm 1446; —i kadim-i Rabbânî 20; —i mâ lem-yekün 484; —i ma'kûl 94; —i mevzûn 986, 988; —i mûmâ ileyh 1184; miyâne-i —na faysal 1356; —i nâ-fercâm 450, 777, 861, 1462, 1487; —i nâ-fercâmları 1321; —in 'âlemi 1475; âteş-pâre-i —i sûziş-encâmî 1447; —i şerîf 1291; —i zehr-nâk 449; —ilkâ 861; —lar 370, 471, 556, 648, 800, 804; —larına mûmâşât 804; —ü merâm 497

Kelâm İlmi 1488

kelb 1264; aç — 903; kudurmuş — gibi bî-karâr 727; —i 'akür 80, 163, 473, 1112; —i 'akür-âsâ 421; —i 'akür-sıfât 498; mânend-i —i dârî 707; —i sûka-i hızlân 1274; —i şebân-perver-ide 875; —i şikârî gibi 1074; —ler 1386; bk. ayrıca köpek

kelek değil 861

Keleş Bey akrbâları 169

Kelîgra [=Kaliakra] 214; — tarafı 214

Kelîm gibi 879

kelimât 288, 597, 663, 750, 1006, 1355, 1472, 1498; darb-ı — 1445; dil-firîb — 1149; dil-nişîn — 1058; müdellel — 348; ratb u yâbis — 1006; serd-i — 1220; teksîr-i sevâd-ı — 353; tezvîr-i — 628; tezyîn-i — 628, 762; tûrehât-âmîz — 614; nâfile —a fırsat bulmaz 769; —i bedter 1462; tarh-ı —i bî-me'âl 1467; —i celâdet-simât 1500; hoş-âmed-i —i dil-âvîz 693; —i feylesofâne 158; —i gayret-nümûn 132; —i hakîkat-âyât-ı Mülûkâne 678; —i hakkâniyyet-âyât 1069; —i hikmet-âyât 15, 136, 1481; —i hikmet-âyât-ı Eflâtûniyye 1452; —i huşûnet-âmîz 1069; —i mekâ'id(مكائد)-üslûbları 1334; darb-ı —i mühişe 483; —i müdellele îrâdî 1379; —i mümevvihe 1164; —i nâ-sâza âgâz 1475; —i sarîha 1383; —i şiddet-âmîz 296; —i tâmmât 20; belîgâne —i tâmme 1335; nâ-güvâr kelimât inzîmâmı 1309; —i uhrâ 1420; —lar 167, 1129

kelime 321, 648, 806, 1234, 1291; müttefikul'— 456; nüfûz-i — 62; sâhib-i — 1324, 1353; —i ed'îye 765; —i hakkı tekellüm 832; —i mün-ciye-i dil-nüvâzî 1497; —i mün-ciye-i hâtr-sâzî 1497; —i müstehcene 1275; —i nâ-hak-misâl 700; —i şâzce gibi 1319; —i tâmme 1073; —i tevhid 765; —i vâhîde 1204; —ler 389; —tân-ı mübâreketân 1275; livây-ı —tullâhı i'lâ 23; —tasfîr 1229

kelle 183, 513, 1500; —i bî-devlet 1180; —küb-i kahr 315; —küb-i tedmîr 315; —ler 85; burc-i beden-i fiten güllesi olan —si 816; gedü-yi pûç-magz —si 884; —si kuru kabak gibi târumâr 889

Kelm Eyâleti 1004; kem-sürâgân-ı askerî 605

kemâl 1478; ber— 1487; erbâb-ı — 1041, 1509; iddî'ây-ı — 979; ma'den-i cevâhir-i zevâhir-i —

879; mahatt-ı rihâl-i — 569; nakş-ı sikke-i — 590; resîde-i hadd-i — 866, 1126; vâsil-ı derece-i — 763; vâye-gîr-i — 1424; derece-i — e iblâğ 688; —i 'acz ü ıztırâbları 67; —i 'acz-leri 1023; —i ârzü-yihîrs-i merkez-i Vekâlet 1473; —i bî-nevâlîğî 1171; —i buğz-ı derûnî 655; —i câh 635; —i dikkat 341, 1461; —i dikkatler 415; —i diyânet 152; —i emn 1250; —i fehm 926; —i ferâğ 1250; —i gayret 458, 1238; —i hîlat 1399; —i hoşnûdîleri 994; —i hulûs 1451; —i hümet 367, 1402; —i ıztırâbları 1023; —i ıztırâr 1247; —i i'tibâr 478; —i i'timâd 734; —i i'tinâ/i'tinâ' 415, 478, 1088, 1461; —i i'zâz 367; —i ihtimâm 1239; —i iltihâmlar 734; —i inkiyâd 848, 1409; —i istid'âları 724; —i istikâmet 152; —i istiklâl 339; —i itâ't 1310; —i itâ'tleri 821; —i kasd 341; —i kibr 980; —i kuvvet 308; —i mehâretleri 1260; —i miknet 308; —i mutâva'at 848; —i müdâvemet 1239; —i nahvet 980; —i niyâz 724; —i nüfûz-i Müşîrâne 706; —i rağbetleri 1223; —i rahmleri 231; —i ri'âyet 1239; —i ruhsat 339; —i safvet 1451; —i şiddet 783; —i şu'ûr 926; —i ta'zîm 835, 1409; —i taksîrâtlar 435; —i takviyet 778; —i tazyik 1426; —i te'ayyün 1129; —i teferrüd 1129; —i teharrî 419; —i tekâsül 435; —i tesallub 783; —i teveccüh-i derûnîleri 1121; —i teveccüh-i Pâdişâhî 710; —i teveccühleri 1223; —i ülfet 1399; —i za'f 1171; kâf harfinden —i derk 893; kâf harfinden —i istidlâl 893

kemân 679; çekâ-çek-i — 658; mânend-i — 879; —güreh 680; —i mü'essir gibi 659; —nağme-i rûh-efzâları 1214

kemend; —endâz-ı hiyânet 586; —endâz-ı iltihâk 533; —endâz-ı istilâ 876; —endâz-ı tehassus 533; —endâz-ı tesallut 876; —enzâr-ı tesaddî 1040; —enzâr-ı tesallut 1040; —i ahza kayd 1057; —i esr 1283; bend-i —i esr ü istîrzâl 1341; —i keyd 1480; —i maslahat-ı nefsân-ıyye 271; —i saht-bend-i fend-i/mekr-i İmperator 1342; —i saht-peyvend-i melâl/mihnet 287; —i süreyyâ-bend-i istîrhâm 129; bend-i —i teshîr 753, 1352; —i teshîre bend 562; —i teshîre kayd 1057

kemer 825, 1390; —başı 785; —başı-ı fırka-i 'afârî 1323; —başlıları olacak yâdigâr 527, 529n; —bend-i cevzâ gibi 1127; —i gayret 477; —i miyânları 1493; —raht esbe süvâr 835; —vâr kuşatdıktan sonra 1316

kemhâ 74

Kemhâl 1091; —Kal'ası 417, 586, 595, 598

Ken'ân Efendi (hâcegândan, Masraf-ı Şehriyârî, Süvârî Mukâbecilîği Vekâleti) 148, 1512

kendir 1002; —ticâret-gâhları 1020

kenîsa/kenâ'is 1148; ta'mîr-i — 212; — defterleri mantûkunca 995; —i mütekâsire 972; —lerini peyveste-i hâk 721, 727

Kenzberk [=Königsberg, Prusya Lehi'nin Ermland Voyvodalıgı dâhilinde) 1013, 1017; — gavgâları 1017; — Kal'ası 1017; — tarafları 1013

Kepez Lîmânî (Boğaz dâhilinde) 1440, 1442

kerâmet 39, 75; iddi'ây-ı — 896; mazanne-i — 518; menzile-i — 566n; —eser 51; —i evliyâ' mebhâsi 895; —i kübrâ 665; —i zâhireleri 665; —ler 620, 665; evliyây-ı kirâm hazerâtının —leri 1074; yedlerinde zuhûr eden hârik-ı 'âde —leri hakk 896

keraste 1002; ecnâs-i — 1002; — mahzenleri 1010 **Kerbela'**; şehîd-i — 1461; — hâmûnundan nümûdâr 1398; — Vak'ası gibi 1426; Hüseyin-i — yâdigârî efendim 1216

Kerekûy [=Caracuel] 1291

Kerembe Bahşî (refikî) 633

Kerîm Hân; bk. Zend Kerîm Hân (İran Şâhı)

Kersûn 559

Keş Limanı 558

kesb/kisb 783, 997, 1039; tevsî-i dâ'ire-i — 727; vesile-i — 344, 648; —e 'adem-i iktidârî 234; —e iştigâl etmamek 247; — etdiğini bilmek 976; —i âgâhî 1380; —i âsâyış 546; —i büzürgî 915; —i dârât 65; —i emniyyet 33, 107, 178; —i gnâ 720, 727; —i huzûz 1382; —i ittîlâ' 556, 790; —i 'ibret 549; —i i'tîlâ 840; —i ibtihâc 1030; —i idrâk 793; —i iftîhâr 1030; —i ihtîşâm 65; —i imtiyâz 327, 464, 560, 839, 879; —i inbisât-ı 'amîm 1300; —i istihkâm 341; —i itminân 33, 664; —i kevkebe-i imtiyâz 589; —i kudret 393; —i kuvvet 76, 341, 397, 1272; —i levâzim-i hükûmrânî 547; —i ma'rîfet 990, 1007; —i mâye-i inti'âş 531; —i mâye-i liyâkat 246; —i me'âlî 519; —i mehâret 234, 245, 248, 688; —i metânet 706; —i meziyyet 590; —i mufâharet 828; —i nâm 821; —i nevâ 952; —i nüfûz 1179; —i nümâyiş-i 'izz 389; —i nümâyiş-i mefharet 389; —i refâh 664; —i refâh-ı hâl 688; —i salâhiyyet 350; —i sâz ü sâ mân 701; —i servet 720, 727; —i su'ûbet 1143; —i su'ûr 1248; —i şâdmânî 769; —i şân 181, 821, 949, 1253; —i şeref 1238, 1248; —i şeref-i bî-gâyât 1041; —i şeref-i müsûl 1401; —i şetâret 1382; —i şöhet 181, 1253, 1261; —i şu'ûr 556, 564, 565n, 793, 814, 876, 1380; —i takviyet 250, 255; —i tarab 1468; —i te'alluk 869; —i te'arruf 521; —i te'ayyûn 327, 519, 560, 949, 1038, 1179; —i tereffûh 546; —i tesellî 769; —i 'unvân 915, 1126; —i vukûf 549, 990; —i yed-i tuğyânları 356; —i zevk 1468; meslek-i — ü iktinâ 710

keşf 290, 299, 714, 764, 863, 864, 893, 1057, 1402; ehl-i —den tebşîrât 693; —i kal'-ı hareket 214; —i kınâ'-ı şekâvet 1265; —i kınâ'-ı tuğyân 1265; —i râz 292, 613; —i setr-i setîr 764

Keşîş Dağ'ından sahra 1472

Keşmîr (gibi sevâd-ı a'zam) 361

keştî 1284, 1447; isâl-i — 153; —i girân-bâr-ı Dâru's-saltana 361; —i kûh-peyker 483; —i Nüh 1122, 1284; —i tûfân-zede gibi 315; —nişînân 486; —rân 214; —yân-ı İslâmîyân 1283

ketebe/ketâ'ib 226, 546, 685, 687, 893; ahdâs-i — 1382; —i aklâm zümresi 1419; —i Divân 465

Kethudâ 57, 67, 79, 184, 210, 229, 232, 234, 238, 247, 356, 366, 367, 577, 665, 670, 807, 813, 840, 841, 878, 879, 881, 916, 920, 1057, 1067, 1069, 1082, 1333, 1355, 1362, 1363, 1368, 1391, 1419, 1421, 1424, 1427, 1428, 1441, 1452, 1466, 1469, 1476, 1496, 1507; — Bey 466, 1142; — Bey'in hânesi 1095; — Bey Kitâbeti 954, 1512; — Bey Kitâbeti Vekâleti 1512; — Kâtibi 155, 464, 1512, 1513; — Kitâbeti 155, 340, 464, 1430, 1461; — makâmı 1453; — Vekîli 787, 796; —şüden 1039; —yeri 232, 236; —lar 146, 154, 183, 603, 714, 1067, 1496, 1502; —lık 247, 1083, 1312, 1351, 1437, 1453; —lık emâneti 1452; —lık hil'ati 1040; —lık mesnedi 339, 1083; —lık mevki'i 1454; —y-ı devlet 1314; —y-ı Esmâ' Sultân 1314; —y-ı Hazîne 880; —y-ı Hazîne-i hümâyûn 982; —y-ı Kilar 1428; —y-ı men' u dirîğden âzâde 1211; —y-ı mûmâ ileyh 1067; —y-ı müşârûn ileyh 843; —y-ı nefis-i nefisleri 795; —y-ı Ordu-yi hümâyûn 1082; —y-ı Rikâb 602, 847, 878, 951; —y-ı Rikâb-ı şevket-'unvân 1082; —y-ı sâbık 710, 847, 1040; —y-ı Sadâret-penâhî 537; —y-ı Sadr-ı 'âli 155; —y-ı Sadrîa'zamî 1039; —y-ı vakt 522, 592; —y-ı Vâlîde Sultân 818; —y-ı Vâlîde-i Hudâvend-i esbak 1425; mesned-i —yî 1454; mesned-nişîn-i —yî 1314; mevki'-i —yî 1453; —yî 1082; —yî-i Rikâb-ı devlet 1314

kettan ticâret-gâhları 1020

Kevâşî 1458

kevkeb/kevâkib 942, 943; — altında 1378; evzâ'-ı —e tatbîk 676; — hey'et-i mer'iyyeleri 941; —i dünbâle-dâr-ı tâbdâr 941; —i dürrîyyü'l-leme'ân 1455; —i huçeste-tâli'-i zâyîçe-i Şehriyârî 1286; —i ikbâl 629; —i istidrâcî sâkîr 820; —i kadr 520; mânend-i —i le'lâ' 150; —i mevâkib-i a'yân 1293; —i mevâkib-i ricâl 1293; —i sa'âdeti âfil 627; —i sâ'ire 942; mevâkib-i —i vâpesîn-rahş 802; —i zâyîçe-i baht 43

kevkebe 385, 530n, 705; hâ'iz-i — 1371; —bahş-ı kudûm 1176; —bahş-ı vürûd 1176; —bahş-ı vülûd 1210; —firûz-i mevki-i mecd 311; —

firûz-i mevkib-i menkabet 311; —i 'azîme 522; —i dârât-ı 'izz'sân 124; —i dilîrâne 33; —i haşmet 633; —i Mülûkâne 698, 1422; —i Müşîrâne 528; —leri 1360; —nümây-ı 'izz 121; —nümây-ı 'unvân 140; —nümây-ı menkabet 121; —nümây-ı tal'at 1422; —nümây-ı tekellûf 140

Keyânî'den berü 862

keyd 772, 1077; dâne-pâş-ı — 721, 728; icrây-ı en-vâ'-ı — 420; isâl-i gubâr-ı — 425; kemend-i — 1480; me'mûn-i tetarruk-ı — 422; —i mazar-rat-ı düşmen 258; mevkûf-i şeşder-i — ü âl 445

keyfiyyet 393, 395, 399, 403, 421, 422, 424, 426, 434, 438, 446, 467, 475, 512, 575, 585, 646, 677, 708, 725, 735, 760, 768, 792, 806, 859, 872, 883, 887, 890, 897, 899, 901, 910, 918, 922, 931, 965, 991, 1012, 1015, 1032, 1040, 1045, 1050, 1068, 1069, 1075, 1082, 1088, 1094, 1099, 1104, 1109, 1120, 1174, 1228, 1242, 1246, 1344, 1347, 1368, 1374, 1377, 1380, 1388, 1402, 1406, 1412, 1425, 1444, 1447, 1463, 1465, 1468, 1493, 1506; 'arz-ı — 1404; çigünegî-i — 363; ifâde-i — 810, 1045; i'lân-ı — 918; vâkıf-ı — 1485; vâkıf-ı serîre-i — 1082; —i galâ'-i es'âr 769; —i hâdis 452; —i hâl 423, 440, 448, 453, 661, 788, 790, 1075, 1181, 1242; —i hareket 1143; —i hüş-mendâne 919; —i ihtlâtları 641; —i ic-timâ'ları 641; —i keder-şî'âr 931; —i ma'küse-i müdhîşe 1202; —i me'mûriyyet 174; —i mezkûre 482, 486; —i vak'a 1258; —i vâkı'a 899; —ler/keyfiyyât 22, 131, 280, 289, 544, 554, 626, 701, 743, 747, 1176, 1178, 1294, 1348, 1395, 1452, 1492

Keyhâtû 630

Keyhusrev-hadem 1297

keyl/kîle 243, 247, 992; —en be-keyl 1500; —tohm 992; —tohm zer' 993

kibâb; derûn-i — 1217; —piş-gâhları 753; —i merâkid-i kibârî 1032

Kıbcak/Kıbcak; Deşt-i — 543; Deşt-i — kurbû 621

kible; ehl-i kible 56, 321, 1245; min ciheti'l— 1289; —tü'l-İslâm 1036;

Kıbrıs 140, 1307; Cezîre-i — 100; —Adası 1428; —Muhassılı 101; —Muhassılı-yı sâbık 1512

Kıbtî; Müslim-nümây-ı —nihâd 913; —tabî'at 785; —tâ'ifesinden bir mel'ûn 619

kıdem 234; —i dostî 1444; —i hukûk 471; —i meveddetleri 1444; —i mu'ârefe 1353; —i nûr-i İslâm 897; —i tarîk 44; —i ülfet 1353

kılâ' 164, 199, 211, 217, 220, 247, 248, 262, 264, 452, 459, 463, 481, 485, 567n, 568n, 569n, 577, 579, 581n, 586, 618, 937, 1019, 1091, 1101, 1181, 1280, 1441, 1493, 1494, 1500; ziyâk-ı — 247; —ebdânları 702; —i Bahr-ı siyâh 1376;

—i Boğaz-ı Bahr-ı siyâh 779; —i erba'anın ustaları 248; —i Hâkâniyye 586, 1091, 1448; —i hamse (İslâmbol tarafında kâ'in) 901; —i hasîne 41; —i İraniyân 1139; —i İslâmiyye 1494; —i İslâmiyye-i Hâkâniyye 1513; —i kadîme 983; —i ma'hûde 901; —i ma'mûre 981; —i meşhûre 981; —i mezkûreye Muhâfız 1376; —i refî'atü'l-bünyâd 216; —i sâ'ire 218; —i seb'a 247; —i seb'a neferâtı 459; —i tis'a Nâzırı 907; —i tis'anın dizdâr-ları 248; —mustahfizlarının mevâcibleri 352; —neferâtı 774; —tahliyesi 1103; —yamakları 779; —zâbitânı 1444

kılbadm 1002

Kıladoburg (قلاووبرغ) gibi 396

Kılark [=Clarke, General] 392, 398

Kılburun 198, 581n; —önleri 198

kılıc 193, 217, 837; zağlu — gibi 339; kendi —i et-meği 'addiyle 1472; —i etmeği olmak 708; —i keskin 836; —i kınına koymam 1018; —komak 180; keskin —lar 1025; —lar 1342; —üşürülüp 848

Kılıc-âli Mahallesi 144

kılıc balığı 183, 529n; —ihzârına himmet 527

Kılıçlı Ekrâd 'aşâyiri 58

Kına cânibleri (a'mâl-i Mısıriyye'den) 127

Kınalı-ada 492; —piş-gâhı 483

krâ'et 60, 110, 145, 290, 291, 334, 351, 364, 368, 369, 372, 453, 454, 475, 504, 535, 610, 652, 712, 764, 836, 840, 1307, 1357, 1380, 1439, 1505, 1507; ba'de'l— 325, 463; fenn-i celîl-i — 1488; teklîf-fermây-ı — 217; —olunacak nutuk 364

Kıral 149, 156, 160, 161, 163, 354, 373, 394, 406, 407, 426, 504, 505n, 508n, 546, 548, 552n, 853, 854, 979, 1020, 1112, 1132, 1148, 1341, 1343; makarr-ı — 1132; müstakıl — 394; —a mahsûs seray 973; —dâ'ireleri 156; —dan havf 1343; —dan istîzân 1343; —hâssı olan topraklar 994; —hâzinesi (Viyana'da) gibi şöretlî mahaller 978; —i bed-fi'âl 567n, 577; —i cedîd 1149; —i merdûd 1132; —i mûmâd ileyh 1112; —i vâhîde 161; —i vâhîd hükümeti 160; sandalî-i —i 354; ârzûy-i —iyyet 549; da'vây-ı —iyyet 558; i'âde-i sandalî-i —iyyet 1148; makarr-ı —iyyet 1341; sandalî-i —iyyet 548, 550, 1132; tasdik-ı —iyyet 495; verâset-i — 159; —iyyet 160, 166; idâ'-ı şân-ı —iyyet mâddesi 470; —iyyet sandalîsi 1149; Çâr nâmına olan —lar 546; —lar 156, 159, 271, 551, 726, 1027, 1448; —lık 385, 394, 562, 1021; —lık ihdâsi 400; —lık 373; —lık nâmiyle 271; —lık sandalîsi 272; —lık üzere bilmek 394; —nasbı 548, 731; —olanlar 161; kâr-ı kadîm bir —serayı 974; —vekilî 499; —zâdel 159, 161; —zemân-ları 731

Kıralıçe'nin tenbîh-nâmesi 562

Kıraşinski [=Kraşiński] Bağçesi (mesîre olarak) 987

Kırava [=Kabrer, Saplincs [=Sapientza] Adası yanında) 1349

Kırçalı 461

Kırım 169, 217, 219, 222, 295, 300, 416, 419, 470, 498, 543, 559, 562, 567n, 583, 738, 949; *hânân-ı* — 478; *havze-i* — 169; *mahbûb-i dil-ârây-ı* — 558; *telvis-i iklim-i* — 1507; *teshîr-i* — 558; — *Adası* 135, 169, 300, 353, 561, 578; — *diyârı* 570; — *iklimi* 215, 416, 561, 582, 964, 1366; — *ilhâkı* 1090; — *istihlâsı* 578; — *ıyyü'l-asl* 1370; — *mâddesi* 353; — *semterleri* 551; — *tarafı* 558; — *Ülkâsi/Ülkesi* 553, 569, 721, 727; — *Ülkesi'ne tayerân* 949; — *Vak'ası* 438; — *Vilâyeti* 620

Kıristerin-i Sâbi' [=Christian, Danimarka ve Norveçya ve Dondal [=Vandales] ve Got tâ'ifelerinin Kıralı ve niçe memleketlerin Dukası ve ana tâbi' yerlerin Kontesi ve Hükümdârı) 854

Kırk-kilisa Kazâsı 459

Kırmıtî lakabıyla telkîb 48

Kırşehri; Livâ'-ı — 409, 953; — *Sancağrı'na mutasarrıf* 1429

kısâs 1315; — *ı* hasene 1075; — *olunmuşıdi* 1095; — *vechiyle* 1075

kıssa 637, 653, 745, 868, 874, 896, 919, 1042, 1058, 1063, 1080, 1130, 1151, 1160, 1177, 1188, 1215, 1240, 1246, 1400, 1408, 1415, 1417, 1420, 1427, 1482, 1498; *bast-ı* — 1420; *mulahhas-ı* — 1241; — *dan hisse* 21, 573; *efsâne-i* — *güyan eden bi-'ârlar* 332; *elsine-i* — *hânândan mehcür* 1410; *elsine-i* — *hânândan sâkıt* 1410; *elsine-i* — *hânân-ı mirâs-hârânı insâ* 1457; — *hân sikletlerinden ignâ* 1467; — *hân-ı kalem-i perişân-güftâr* 743; *nakl-i* — *ı âtiye 'arsası* 1240; — *ı cem'iyyet* 1386; — *ı hâl ü şân* 51; — *ı Müverrih* 1415; — *ı pür-gussa* 627; *râvi-yi* — *ı râst-güftâr* 1154; — *ı sâbika* 1078; — *ı 'ukalây-ı pesendide-evsâf* 15; — *lar/kısas* 11, 12, 14, 20, 526, 663; *âmiziş kıssası* 738

kış 991; — *dan kalmış kabak gibi sad-pâre* 1181; — *gelmezden mukaddem* 228

kışla/kışlak 112, 245, 317, 800, 802, 969n, 971, 982, 1274, 1392, 1403; *cedid* — 1222; *kebir* — 971; — *bünyâdı* 684; *zibâ* — *lar* 981; — *lar* 234, 236, 245, 247, 304, 306, 317, 505n, 644, 688, 699, 776, 792, 800, 818, 967, 1022, 1257, 1259, 1266, 1336, 1371, 1383, 1401, 1404; — *lar bünyâd* 688; — *larından hareket* 1386; — *lar yoldaşları* 818; — *sâhası* 1371; — *y-ı Bek-tâşiyân* 112

Kışla-i Selimiyye 1274

kıt'a 1108; — *ı âlem-pesend* 1299; — *ı belâgat-ıhtivâ* 1299; — *ı dil-pezir* 1299; — *ı hakikat-in-*

ıtvây-ı bi-müdânileri 1299; — *ı peşem-âsâ* 1478; — *ı rengine musâhib* 1504

kıtâl 49, 149, 167, 205, 223, 323, 412, 468n, 491, 505n, 558, 493, 546, 617, 669, 678, 680, 707, 1326, 1398, 1416; *âgâz-ı* — 1485; *âheng-i* — 1135; *'âlem-efrâz-ı* — 250; *âsiyâb-ı âsib ü* — 1492; *âtes-i* — 95, 678, 1341; *âzmâyış-i* — 647; *bi-* — 499, 507n; *bi-külfe-i* — 436; *bi-şurû'-ı* — 658; *dest-zen-i âlât-ı* — 1264; *edevât-ı* — 253; *fesân-zede-i şifre-i* — 1267; *gâ'ile-i* — 222, 1308; *hılâl-i* — 1485; *i'âde-i* — 217; *i'lân-ı* — 191, 1124; *imtidâd-ı* — 343; *istinâf-ı* — 1129, 1493; *iş'âl-i nâ'ire-i* — 163; *kazıyye-i ahvâl-i* — 1003; *mukaddime-i istinâf-ı* — 1141; *mübâşir-i* — 1260; *nâ'ire-i* — 59; *nebât-i biş gibi* — 740; *sanâyi'-ı* — 225; *tehiyye-i edevât-ı* — 1283; *tehyi'e-i edevât-ı* — 483, 1499; *tehyi'e-sâz-ı âlât-ı* — 1259; *terk-i* — 415; *vukû'-ı* — 1463; — *e âgâz* 320; — *e mübâderet* 1480; — *ı 'azîme* 730, 1132; — *ı faziha* 188; — *ı şedid* 479; *germi-i hengâme-i* — *vukû'u* 1402; — *vukû'u* 1448

kıyâfet 326, 345, 760, 1228, 1255, 1360, 1362, 1367, 1380, 1508; *'acib* — 1508; *heremân-* — 328; *kaldırım dilâveri olarak levendâne/yosma kesim* — 701; *mükellef* — 327; *mehûlâne-* — 1324; *mehûl* — 1191; *muktezây-ı* — 1462; *mücrim* — 1416; *pezirây-ı hüsn-i* — 694; *pezirây-ı* — 187; *tebdil-i* — 794, 1030, 1395, 1413; *terk-i* — 1374; *u'cûbe* — 1381; *ziyy ü* — 550; *menbit-ı çehre-i* — *behresi* 875; — *e münkaliib* 1436; — *gîr* 237, 579, 641; — *gîr-i nizâm* 156; — *ı aslıyye* 166; — *ı hoş-nümâ* 1378; *pezirây-ı* — *ı vücüd* 689; — *nâme* 334; — *ine nizâm vererek* 838; *ziyy ü* — *ler* 547; — *ler* 161, 234, 1226; *suver-i* — *leri* 230; — *nâme* 336n; *meclây-ı zuhûrda* — *pezir* 371; — *şinâs-i hakâyık-ı eşyâ* 696; *tasvîrine* — *vertüp* 1473; — *ve şû'ün* 317

kıyâm 256, 943, 1265; *ilâ yevmi'l-* — 1146, 1289, 1408; *kâmet-i* — 1245; *pâ-ber-cây-ı* — 270; *saf-bestê-i* — 1005; *sâk-ı vifâk üzere* — 1273; *tahrime-bend-i* — 1187; *teklîf-i* — 1197; *yevmi'l-* — 76; — *ı kıyâmet* 1251; — *ı makâm-ı 'isyân* 703; — *ı makâm-ı 'uttüv* 703; — *ı makâm-ı itâ'at* 1402; — *ı tavil sûretinde* 1465

kıyâmet 485; *'alâyim-i kıyâm-ı* — 204; *dâmen-i* — 1170; *kıyâm-ı* — 1251; *nümüne-nümây-ı 'arsa-ı* — 1258; *yevme'l-* — 1279; — *e kadar* 759; *şuriş-i* — *nişân* 512

kıyâs 18, 896, 1155; — *dan efzûn* 895; — *ma'al-fânk* 300, 682; — *mâddeleri* 151

kıyye 183, 225, 232, 236, 243, 247, 1253

kız; — *evlâdı menfûr* 1459; — *evlâdı müstaskal* 1459; — *mısın* 487

Kızanlık; — *Kasabası* 1187; — *menzili* 1028

kızılbaş 980; — *ân* 1506

Kızıl Elma'ya dek giderler 217

Kız-kullesi 486

kibâr 485, 657, 807, 815, 855, 867, 894, 909, 977, 983, 1027, 1049, 1214, 1350, 1359, 1467, 1471, 1497, 1500, 1506; 'amme-i — 1294; devr-i ebvâb-ı — 1035; devr-i mecâlis-i — 881, 1496; ebvâb-ı — 1386; 'ibret-gâh-ı sığâr u — 141; kulüb-i sâde-dilân-ı — 892; ledg-ı kulüb-i — 1496; mehâdim-i — 150; mevki'-i — 769; sefâyin-i — 1254; şu'ûnât-ı — 919; 'ukalây-ı — 118; zebân-zede-i — 470, 911; zebân-zede-i sığâr u — 52, 705; —âne ferre/haşmete şifte 881; —dâ'ireleri 87; —dan birini elçi 413; fahl-i katâr-ı —ı 'asr 286; —ı düdmân-ı Bektâşî 905; —ı ehâli 1493; —ı kavm 987; —ın atları çayıra çıkıyor 867; —ın cümlesi 824; —ı 'ulemâ' 1153; —ı 'ulemâ'-i a'lâm 833; —ı 'ulemâ'-i kirâm 119; —ı vakt 88, 326, 909; —ı vakte tekrarrub 1467; —ı vakti dil-gir 871; —ı vükelâ 1381; —ı zâdegân 880, 894; kâr-sâzân-ı —ı zemân taraflarından sâzkâr 880; —larının sayfiyye konakları 989; — meclisi 528; esir olan —peççe 494; —peççe 491; — takımı 988; — takımının çocukları 988; —zâde 814; —zâdeler 491, 910

kibrî-i ahmer 627

Kifir [=Kieffer, Françelü hidmetinde, kâfir] 619

kilâb; cerv-i —âsâ 720, 727; — gibi 662; —ı dâriye 428; —ı dârre vü dâriyeleri 812; —ı derrende gibi 174; —ı derrende-sıfat 128; bir alay —ı kanâre 795; —ı kefare 185; —ı müşrikin 185; —ı zahm-hürde gibi 163; —ı zâriye makûlesi 77; —lar 904; — makûlesi 789; —vâr kuyrukları 179; bk. ayrıca kelb

kilar 748; —cilik 894; —ı ma'îşeti 1375; — kapusunu açık bulmuş fâre sürüsü gibi 862; — Kethudâsı 1428

Kili 215, 219, 569n, 580; — Kal'ası 480

kilid 109; —i Mekke-i mükerreme 46; —lenüp 863

Kilidülbahr; — kasabaları 1445; — piş-gâhı 481

Kilis (Haleb kurbunda vâki') 323, 702, 1241, 1248; — ehâlisi 664, 1504; — Mukâta'ası 665; — Mutasarıfı 319, 664, 1243; — semti 323; — tarafı 1247

kilisa 352, 974, 982, 986; Galata'da olan —lar 352; —ler derûnu 996; Fransalu himâyesinde olan bu makûle —lerin himâyeleri 351; büyük —leri 982

kilk 1511; mersûm-i —i bedâyi'-nigâr 382; —i bedî'u't-tahrîr 165; —i hüsn-i tedbîr 1450; —i imlâ 175; —i iş'âr 175; nüvişte-i —i dürüst-güftâr 801; mersûm-i —i imlâ 396; nüvişte-i —i pâkîze-edâ 1052; —i pâkîze-güftâr 1232; itlâk-ı zimâm-ı —i pâkîze-hitâb 1152; mevkül-i 'uhde-i —i pâkîze-ta'bir 411, 536; karâr-dâde-i zimmet-i himmet-i —i pâkîze-zebân 1233; mevkül-i 'uhde-i —i pâkîze-zebân 1308;

mevkül-i vazife-i —i râst-beyân 762; der-'uhde-i —i râst-edâ 655; —i râst-edâ 124; der-'uhde-i —i râst-makâl 325; der-'uhde-i —i Sâdiku'l-makâl 1398; mevkül-i 'uhde-i kilk-i sâdiku't-tahrîr 1362; imâle-i licâm-ı semend-i —i tîz-kâm 650; it'âb-ı semend-i —i tîz-refîâr 673; hezâr-destân-ı —leri 1503; eser-i — ü karihası 1504; bk. ayrıca hâme, kalem

Kilmîno [= Guilleminot, Colonel Adjudant Kumandan, Françe mutevassıtı, mecâlis-i mükâleme me'mûr] 936, 1087

kîl ü kâl 53, 104, 116, 566n, 569n, 755, 776, 783, 796, 842, 848, 858, 879, 884, 964, 1008, 1086, 1090, 1113, 1132, 1479; âzâde-i sadme-i — 796; bî— 273, 423, 435, 858, 884, 1238; bî-şâ'ibe-i — 353, 1073; darb-ı erganûn-i — 346; def'-i dağdağa-i — 345, 1263; gâ'ile-i — 151; kat'-ı rişte-i — 518, 569n, 580; keşmekeş-i post-pâre-i — 592; keşmekeş-i rişte-i — 1176; mücib-i — 848; muhâvere-i —i bî-tâ'il 783 — tehdüssü 171; — vukû'a gelmeyerek 348

kîmyâ 118; kâf-i — 76; zîr-i nazar-ı —eser 324; — vermişiken 1253, 1374

kîn/kîne 91, 738, 781, 821, 919, 924, 928, 1463; 'adû-yi dîrin-i pür— 428; ahker-i — 699; 'akd-i — 777, 821, 1060; âteş-efşân-ı — 320; buhâr-ı — 697; der-kemîn-i — 658; imâle-i nîm-nigâh-ı — 1404; izhâr-ı — 826; izmâr-ı — 714; lüccce-i — 773; nâ'ire-i — 1492; pây-efrâz-ı — 1196; sâbika-i — 823; sînesinde — 1039; şerâre-feşân-ı — 1303; zebed-efşân-ı — 814; —dâr 633, 748, 784, 888, 1398; —dâr divâne 714; —i derûn 148, 1236; —i derûnleri 532, 1243; —i derûnları 316, 743, 769; 'akd-i —i dil 320; —i dîrine 567n, 577; —i dîrineleri 320, 1122; —i evvel 427; —i meknûnları 827; —i nef-sânî 810; —i sîne-i siyeh-târları 797; mukad-dimât-ı —i sîneleri 500; —i sîneleri 508n, 533; —i sînelerini teskîn 1064; zîr-i sikkîn-i —ler 1262; —ler 505n, 1098, 1255; derûn-ı pür—leri 779

kinâyê/kinâyêyet 27, 93, 506n, 633, 1016, 1024, 1034, 1036, 1351, 1386, 793, 795, 839; bi'l— 1043; — îmâ 1484; —ât 163, 706

kinez 1108; —ler 69

kirâ bârgîri 814

Kird-gâr; bk. Allah (Hz.)

kirec gibi beyâz iki nev' topraktan i'mâl 979

kise 63, 93, 139, 225, 230, 255, 275, 448, 451, 471, 596, 685, 687, 706, 710, 724, 759, 795, 859, 860, 864, 1189, 1305, 1367; — akca/akça 144, 163, 164, 249, 338, 378, 532, 565n, 575, 596, 692, 696, 723, 725, 758, 860, 864, 890, 979, 998, 1000, 1065, 1070, 1177, 1426, 1501; — akca fâ'izlû bir sehlû'l-me'haz mukâta'a mahlûlû 1504; —bahş-ı in'âm 132; —dâr 45, 226, 687, 1165; —dârân 648; —dârlık 1144; —

güşây-ı istirzâk 324; —i âmâl 119; —i âmâlleri 1301; —i ârzuları 1301; —i derûn 87; — kîse dînâr 753, 1471; — kîse dirhem 753, 1471; — kîse filoriler 870; — kîse nukûd-i telatufât-ı müyessiretîl-emânî 1082; — meydâna münteşir 795; —i emânetleri 43; —i hâtır 426; —i idâre-i devlet 225; —i iktidârı 45; tehî-sâz-ı —i kân 1211; —i Muharrir 1306; —i müflis gibi/misâl 1205; —i Rûmî 998, 1000; —i sâmi'a 306; —i sâmi'a-i müşîrâneleri 925; reşk-sâz-ı —i serşâr 856; —ler 707; —lik 209, 535, 712, 863, 1342; —lik îrâd 804; —sinden bir akka zarar etmez 1495

Kisrâ; Eyvânu — 1325

Kistelek Kasabası 971

kisve/kisvet 65, 688, 696, 1336, 1374, 1380; başınızda olan kalafât dediğiniz — 1382; nükte-i sâbka-i — 796; ma'a—behâ 235; —i 'adâlet 152; —i guzât-ı dîn 1382; —i küffâr 514; —i ma'hûde ilbâsı 778; —i ma'hûde-i mukarere 776; başında —i mahsûsa 1374; —i mahsûsa-i mütenevvi'a 671; —i mahsûsaları 987, 1336; —i ser-i nisvâna mahsûs 865; —i şerî'atden 'uryân 752; —i şerîf 49; —i tâhiriyye 1351; —i vu'âz 526, 529n; —i zindegânî meslûb 1372; — kıssası 778; —ler 1027; —mâddesi 810; —pûş-i gavâyet 1269; —pûş-i i'zâz 234; —pûş-i tekrîm 237

kış 194; —i Hiristiyânî 212; hem—leri 1361; hem—lik behânesi 620

kîşi-zâde 1074

kişver; —âbâdân 385; —be-kişver 502, 507n; himmet-i —gîrleri 640; sa'y-i —gîrleri 640; —i 'adem 372; —i Avrupa 269, 419; —i beka 56, 1297; —i bekaya müntakıl 1479; mevkib-rân-ı —i câvid 1225; 'âzim-i —i câvidânî 1224; —i heft-iklîm temellükü 1310; —i kâfiristân 511; —in serveri 771; —i pûrginâ 548; —i pûr-menfe'at 727; —i pûr-nef' 548; evreng-i —sitânî 852; —i Şâm 1353; —i şûran-şûr 711; —i kişver-şiker 1171

kitâb 323, 803, 1024, 1049, 1073, 1381; bâ'isül'— 842; cild — 974, 986; ehl-i — 10; mesmû'-i Râkımull'— 698; metn-i — 736; nokta-i şekk-i hâmiş-i — 1354; semâdan nâzil nass-i kâti' gibi bir — 1498; tahrîr-i — 224; târik-i — 1341; —hâne 986; tahrîr-i — hengâmı 1306; —ı desâyis-intisâb 205; tahrîr-i —ı hakîkat-nisâb 935; fehvây-ı —ı hasebi 518; —ı hatîr 651; sûret-i —iği ibtâl/terk 729; hîta-i —ı küttâbdan birûn 1206; tahrîr-i —ı meyâmin-nisâb 1329; —ı re'y 1490; —ı savâb 1490; der-dest olan —lar 1229; —lar 974, 1414; —lar inşâ 160; —lar te'lif 160; —lık söz 1152; —lık söz îrâd 1328

Kitâb; âyât-i —ı kerîm 1305; —ı mübîn 14; — ve Sünnet 756; keffeteyn-i — ve Sünnet 896; — ve Sünnet'den hâric 47

kitâbet 86, 1419, 1504; hıdmet-i — 531, 1031; mansıb-ı — 244; meşk-ı şîve-i — 44; mazbût-ı kalem-i — 256; mazbût-ı kayd-ı — 1271; resm-i — 1031; umûr-i — 24; vaz'-ı enâmî-i — 234; —hîdmetleri 45; —ı küttâb 337

Kitâbü't-tahâre mesâ'ili 752

Kitse [=Kittsee] Karyesi (Tuna'yı geçtikten sonra) 973

kiyâset 473, 751, 1218, 1379; eşbâh-ı — 1462; fart-ı — 893; —de bâlâ 626

Kiyuya dâ'ireleri (Rusyalu'ya tâbi') 991

kizb 392, 438, 777, 794, 803, 896, 989, 1096, 1367; —ü firîbleri 803

Kleber (Ceneral, Ser'asker) 1008

Klis Sancağı (Bosna Eyâleti'nde vâki') 168, 1136, 1429

Koca-baş; —lar 183; —lık 345

Koca-ili 138; Livâ'-i — 516, 945, 1429, 1483; —mutasarıfı 409, 515, 1483; —Sancağı 856

Kocoşko (Lehlü, Ceneral) 983

koçaklar 1422

Koçan (Emîr) 633

Koçu (Sırlı sergerdesi, hâ'in ü bed-kâr) 274

koğa; suları —lar ile hâricden getirüp 979

koğuş 975; —ortası 975

kol-baş gibi 530n

kol ölçmesi 1190

Kolenkor [= Caulaincourt, İngilizlü, Amiral, Murahhas, büyük mirahûrları) 1006, 1013, 1014, 1145

kolluk 902, 1387; —lar 1061, 1075, 1336, 1364, 1372, 1383; —lara ilticâ 1074; —neferâtı 776; —pîş-gâhı 1061; —sü'bânları 1464; —yen-içerileri 1469; —zâbiti 1075; —zâbitleri 1061

Kolotel Ajotan [=Colonel Adjutant] Kumandan 936

koltuk çibani gibi 1485

koltuk ta'bir olunan hânlar 359

komadya 982; —hâneler 986, 987; —lar 974

Komisar/Komiser/Komsar 398, 399, 937

komşular 506

konak/konağ 208, 707, 827, 866, 885, 984, 1004, 1019, 1131, 1189, 1259, 1316, 1318, 1378, 1391, 1393, 1425, 1444, 1446, 1453, 1506; a'lâ — 981; cennet-âsâ — 803; —ında tevkîf 1445; —ının binek taşına 1261; büyük —lar 977, 987; cesîm —lar 982, 1022; —lar 749, 819, 866, 986; kibârlarının sayfiyye —ları 989; üç —mesâfe 897

Konsi (قونسى) 'Aşîreti eşkiyası 946

Konski [= Konskie, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Konsolos 272, 731; Baş— 272; —lar 344, 346, 417, 419; divel —ları ma'iyetleri 344; —ları

ma'rifeti 263; —ları ru'yet 262; Baş—luk 272, 1008; —luk 583; —luk nizâmı 1008; —ma'iyyeti 345, 348; —ma'iyyetleri 345; —mâddesi 351; —nasbı 344, 562

Konte Kokola (=Comte de Raimond Montecucoli, Nemçe cenerallerinden, gıtrif) 222, 544

Kontebnilo [=Compiègne, Paris Şehri kurbünde] Kasabası 1148

Kontes 854

Konya 43, 89, 128, 144; —diyârları 450; —Eyâleti 126, 1320; —Vâlisi 1326

Korcuburh [=Fürstendbruck?, Münih'in kazâlarından] 1020; —Kazâsı 1020

Korfa 261, 280, 297, 298, 299, 393, 397, 400, 499, 1104, 1113, 1114, 1117, 1118, 1119, 1145; —Adası 297, 300, 1100, 1104, 1117, 1119; —Adası'nın muhâfazası 1114; —Cezîresi 301, 353, 1117; —Denizi 263; —lu 260; —mâddesi 353; —sempleri 1128; —suları 1113; —tarafı 1029; —Vak'ası 438; —ve mülhakâtı olan cezîreler 1101

Korilikânya [=Królikarnia, Varşova Şehri'nin kurbu civârında] 989

Koron; —ehâlisi 1349; —Kasabası 1349

korsân; sefine-i — 1029; —tekneleri 1339

Korsika Adası (menba'-ı mâru mûr olan) 1006

Koru-altı dedikleri mahal (Hotin civârında) 429

Korucu-başı 104

korvet 186, 260, 489, 1113; küçük — 1272

Kostaki (Eflâk Kapu Kethudâsı) 1096

Kostantiniyye; mahmiye-i — 137; Dâru'l-hilâfet-i'l-'aliyye mahmiyye-i — 362; mahmiyye-i —nin bâni-i evveli 1343; bk. ayrıca İstanbul

Kostantın İpsilandi/İpsilanti (Firâri Eflâk Voyvodası, bed-güher, la'in-i bî-dîn, hâ'in-i habâset-âyin, ahker-i mestûr-i mekr u hiyel, hasek-i mensûr-i hud'a vü dagal, hâ'in-i bî-dîn ve bed-âyin) 385, 420, 446, 447, 448, 466; —in hıyâneti 451; —in peder-i bed-güheri 466

koşumları ta'mîr 237

Kotar (Venedik erâzisinden) 175

Koyavya (Vistule Nehri kenârında) 1004

koyun; —çobanı 1464; —köpeği harif 1138; ac kurd sürbesi çobansız köpeksiz —sürüsüne girer gibi 859; aç kurd —sürüsüne girişür gibi 824; —yapağları 685

kömür 1253, 1373; dört pârelik — 1373; —cü 1253, 1373; —cü Ağa 1374; —cü köpeği 1373; —cü yâdigârı 1373; —gubârı 689; —iştirâ 1253; —lügünde ihtifâ 1061; —ma'denleri 1021; —tozu 239

köpek 795; ac —kassâb çengaline bakar gibi 988; mânend-i —i hîrâsân 43; —memesi ta'bir olunan koltuk çıbanı gibi 270; ac kurd sürbesi çobansız —siz koyun sürüsüne girer gibi 859

köpri/köprü 200, 972n; taş — 1142; —başı 194, 977; —den 'âbir oldular 769; —kayıkları 975; —kerastesi 569n, 580; asma —si 970

Köprülü; —Paşa (Vezîr) 1363; —vâdisine i'tinâ 1190; —vâdisine te'ammüd 1190; —zâde'nin dâstânları 711

Körfez 254; sevâhil-i — 260; —adaları 260

kös; —i gazâ sadâsı 623; nevbet-zen-i —i ibtihâc 1170; debdebe-sâz-ı —i satvet 1513; debdebe-i —i satvetleri 715, 1434; nevbet-zen-i —i te'ayyün 1170

Köse Kehye (musibet) 826

Köse Kethudâ bk. Ahmed Efendi ('Alemdâr Paşa havâşisinden, Köse Kethudâ demekle müştahir)

Köse Paşa; bk. Mustafa Paşa (Köse, Trabzon Vâlisi, Muhâfız)

Köse Paşa; bk. Mustafa Paşa (Köse, Divriklı/Divriği, Haleb Vâlisi)

Köstendil; Livâ'i — 515; —mutasarrıfı 149; —Sancağı 122, 945, 1438; —Sancağı mutasarrıfı 168

köy 981; —imâmı bile değıllerdır 897; —lerinden fark olunmaz 994

Krakovya/Krakoya [=Kraków, Nemçelü'ye tâbi'] 982, 983, 991, 994; —Şehri 982; —toprakları 991; —Voyvodalığı 991

Kranberk (قرانبرق = Frydek?) Kasabası (Krakow yolu üzerinde) 982

Krayç (bakırdan beşlik akça cirminde pâre yerine geçer bir nev' sikke) 999

Kuban 582; —Nehri 203, 206, 208, 220, 1091

kubbe; habbe iken —i büzürgvâr 704; —yi kubbe gibi 483; —i câmi'i imlâ 526; tanîn-endâz-ı —i çarh-ı devvâr 442, 1202; —i münevvere 143; tanîn-endâz-ı —i nuh-kıbâb 956; —i Ravza-i şerîfe 1032; habbenin —olmasına 'illet 782

Kubbe-altı 43, 112

Kuddûs (Hz.) nefeslerine rûh 1499

kudemâ 234; —y-ı hulefây-ı Mektûbî'den 340; —y-ı Ocağ-ı Yeniçeriyân 903

kudret 665, 861, 1172, 1178, 1450, 1465; bezl-i mâhasal-i — 1259; bezl-i mâ-melek-i — 239; bî-mâye-i — 1219; dest-i — 99; dest-res-i — 1385; edevât-ı — 679; chl-i — 303; istihsâl-i — 1170; kîlk-i — 1509; esbâb-ı — 1175; hâ'iz-i rehîne-i — 1384; kesb-i — 393; nakdîne-nisâr-ı mâ-hasal-i — 1172; sarf-ı mâ-hasal-i — 82; tek-mîl-i mâdde-i — 237; vesîle-i — 559; yârây-ı kudret 69, 191, 378, 484; zebûn-i pençe-i — 675; zî— 359, 971, 998, 1000; —i cihân-âferîn 189; —i kâhire 1294; —i ma'lûm 467; —i mukâvemem 662; —i Rabbâniyye 976; —i sâbigası 671; 'adem-i —ler 544; zî—ler 243; —leri 1416; —leri nâ-yâb 1500; —yâb 95, 497, 1229; —yâb-ı serd-i tekellüm 880

Kudsî Efendi (mevâliden, Yûsuf Ağa'nın selmânü'l-beyti, Haleb Müftüsü) 378, 524, 532, 759

Kudümiyye nâmiyle 759

Kudûs; Eyâlet-i — 1429; Kazâ'-i — 81; cânib-i —'e tâ'ir 524; —i şerîf 87, 176, 351; —i serif Kazâsı 409; —i şerîf Kadısı 85; —i şerîf Kazâsı 81, 87, 597, 598, 955, 1438; —i şerîf ruhânlarının imtiyâzları 351; — Memleketi 1352; — Mollası 81; — Sancağı 129; — tarafları 63

Kûfe; zimâm-ı umûr-i — 627

kûh; dâmen-i — 67; firâz-ı — 493; — gibi 594; — girân-ı seng-i hasret 628; —i 'azîm 484; —i 'azîm gibi 484; —i hâlî gibi 1317; —i menî' 946; sarb —istân 41; —istân 329, 460, 961; — kûh cûnhaları 650; — kûh tekâlif-i şâkka-i nâ-gümvârları 560; —pâre-i celâdet 1203; — temkîn 315

kul 661, 922, 1474; kolları bağlu — 504; mahsûs — 914; — cinsine Kethudâ 121; — Kethudâlığı 138; — Kethudâsı 86, 121, 194, 335, 389, 606, 932, 1422, 1485; —lar 216, 487, 1110, 1170; — tâ'îfesi 1235; —unuz 489; — yedinde 1263; — yediyle 926

kulağakaçan böceği gibi 130

kulak 514; —ı aslâ işitemez 1356; —ından zehirlenmiş gibi pür-piç ü tâb 1081; — üstüne yatmak 1250

Kulleli Bağçesi; —'nde ayular boşanmış 881, 1469; —'nde bendden kurtulmuş ayular sürbesi gibi 930; —'nde sensorlar boşanmış 1469

kulûb 73, 529n, 621, 721, 911, 1143, 1154, 1354; âzâr-ı — 788, 1211, 1496; bâ'is-i inşirâh-ı — 601; celb-i — 1009; dağdağa-perdâz-ı — 1147; erbâb-ı — 39; îrâs-i kuvvet-i — 1377; ittifâk-ı — 1327, 1328; ittihâd-ı — 463, 917; muztaribü'l— 1325; mü'ellefeti'l— 78; mükeddir-i — 1406; müşettitü'l— 436; tahdiş-i — 606, 1397; teşcî'-i — 1500; renc-i —a mecbûl 1496; kesr-i — etmeğe müttehâlik 885; —i 'âlemiyân 630; —i 'âmme 491; —i A'râb 41; —i ashâb-ı basîret 1383; kârgeri —i ba'id 711; dehşet-endâz-ı —i bed-hâhân 589; —i bed-hâhân 696; —i bed-hâhân-ı Saltanat 107; —i Bektâşiyân 112; safahât-ı —i benî-nev' 1130; —i cânibeyn âremide 1472; —i cânibeyn mutma'in 1472; müstevcib-i inbisât-ı —i dâni/kâsî 1449; —i ehâlî 791; —i ehâlî-i ordu 1125; —i ehli-i basîret 1150; —i ehli-i İslâm 198, 733, 1156, 1513; —i ekâbir 46; teşîit-ı —i ekârim 1503; teşîit-ı —i emâcid 1503; dehşet-endâz-ı —i enâm 315; —i enâm 171, 744, 799, 1191, 1231, 1306; —i erkân-ı devlet 37, 79; —i evliyây-ı umûr 33, 420; —i fârigaları 684; —i fârigaları gibi hâlî 428; —i hâfikaları 167; —i halâyık 115; âteş-endâz-ı

—i hevâ-perestân 1214; —i hûş-mendân 1036; sahâyif-i —i huzzâr 453; —i huzzâr 158; —i huzzâra rikkat 836; —i İslâmiyân 167, 436, 616, 1291; kârgeri —i karîb 711; —i kâsiye-i ehli-i bagy ü şekâvet 80; —i kâsiyeler-i 312, 1269; —i kâsiyelerini telyîn 788; —i kurenâ 483; —i kurenâyı tenfir 871; —i mer'ûbe-i nâs 337; —i mukarrebîn 1173; teşîit-ı —i mutâlî'ân 526; —i Mü'minîn 443; tevhiş ü tedhiş-i —i nâdde 1306; —i nâs 39, 43, 71, 110, 157, 423, 523, 526, 630, 631, 896, 1217, 1402, 1412; —i nâs-i nâ-sipâs 113; —i ricâl-i devlet 93, 1072; —i sâde-dilân-ı İslâmiyân 736; —i sâde-dilân-ı kibâr 892; —i sâde-dilân-ı ricâl 892; —i sâmi'in 135; —i sekene-i Dâr'u-saltana 337, 792; —i Sünniyân 609; memâlik-i —i işey u şâb 1217; —i şeyh u şâb 1151; —i şuc'ân 42; —i temâşâyiyân 588; —i vükelâ 1039; —i vükelây-ı devlet 344; —i Yehûd-i bed-kîş 50; —i zevrak-nişînân 1214; —lar 157, 316, 385, 579, 728, 1381; sahâyif-i —ları 753; safahât-ı —ları muncelî 1176; —larını mütegayyir 768; —larını tatmîn 1445; —larını tayîb 1445; 'âmme-i ehli-i İslâm'ın —u 1034; —umuzu tatmîn 798; —umuzu te'mîn 798; —unu sayd 1057; —unu tenfir 913

kulunc; veca'-ı — 389

Kulzüm; Bahr-ı — 1369

kum; deryâda ne kadar — dakîkası 622; —lu 991

kumanya; —lar 243; — sandukları 243

kumar 999; —bâzi 998

kumâş; ecnâs-i — 74; yek— 1470; —cı 748; —cılar 895; —i kes-me-har-ı türrehât 1195; —ın târ u püdu 788; —ı tâze nakş-ı âl 1081; —ı tâze nakş-ı hadî'a 1081; reng-perdâz-ı —ı tâzetarh-ı ahâlî 1078; — kâr-hâneleri icâdü 1223; boğca boğca Firengî/Hindî günâ-gün zerbaft ve mezerkeş —lar 865; —lar 1111

Kum-kal'a 1442; — piş-gâhı 481, 1442

Kum-kapu 794

Kum-meydânı 1039, 1354

kumsal; — düz ovada vâki' 986; — yerler 992

Kuncukbal 634

kundaklar ilkâsı 1384

kurâ/kurâ' 179, 184, 970, 973, 991, 1010, 1018, 1021; kesîru'l— 982; — ahvâli 1176; etrâf — ehâlîleri 662; — ehâlîsi 184, 739; — halkı 307; —i ma'mûre 979; —i meşhûre 979; —vî kimseler 701; —vî tâ'îfesi 662; —vü ziyâ' 197

Kur'an 20, 40, 1280, 1288; hükmi-i şerî'at-i — 1281; —'a muvâfik 897; —'dan insrâf 502; —'dan teberrâ 502; kumru-i hakk-ı — gibi 150; te'allüm-i —ı Kerîm 150; —ı Kerîm 150, 320, 719, 896, 1147, 1245, 1277, 1288; —ı Kerîm

tilâvet 144; —i mecîd 54; —i mübîn 14, 896, 1288; tevârlîh-i —î 12; âyât-i —iyye 1289; saltanat-ı —iyye 538; suver-i —iyye 20; mizân-ı şerî'atin iki keffesi olan — ve Hadîs 649

Kurayza; seby-i — 20

kurbân 1457; —lar/karabîn 107, 466, 612, 765, 1150

kurd; aç — koyun sürüsüne girişür gibi 824; ac — sürbesi çobansız köpeksiz koyun sürüsüne girer gibi 859

kurdele; yeşil — 987

kurenâ/kurenâ' 119, 326, 345, 451, 507n, 566, 692, 725, 745, 746, 751, 793, 802, 817, 840, 948, 1005, 1009, 1049, 1076, 1161, 1195, 1212, 1434; bir alay ahvâl-i 'âleme echel kurebâ'-i — 876; cumhûr-i — 717; ehass-ı havâss-ı — 750; emânet-kîş — 1218; havâss-ı — 677; kulûb-i — 483; muvâfîk — 768; nakd-gerân-ı — 1079; nâ-muvâfîk-ı — 1054; niğeh-dâr olan — 750; sâdik — 768; —i ma'dûde 1422; —i ma'hûde 819, 1186; puç-mağzân-ı —i Saltanat 1192; tedâbir-i —ları gibi 1295; — nâmına olan yağmâ-gerân 1305; — yâdigârları 451, 1198; —y-ı ma'hûde-i müteşahhisa bed-hâhları 775; —y-ı Saltanat 312, 793, 964; —y-ı siyeh-rûz 1400; kulûb-i —y-ı tenfîr 871; —y-ı vakit 707; — zümresi 1153

kurşun 189, 991; çifte — 1389; sadme-i — 493; çifte —a âmâc 1384; — atarak 1062; nişâne-i —a tutup 699; — atmakda kâdir-endâz 1062; — dâneleri 1402; — dokunmağla 662; — imdâd 1063; çifte —la dolmuş 308; —lar 683; — ma'denleri 982, 1020; — menzili 972, 1011; mücevvef — mühreleri 668; — tahta pûşideler 1147

Kuru-çeşme 144, 327

kuryer 346, 365, 396, 564, 565n, 585, 966, 1006, 1014, 1101, 1338, 1346, 1484; mahsûs — 1451; mahsûs —ler 1433; —ler 564; — sûreti 399

Kusayr (a'mâl-i Mısıriyye'den); — cânibleri 127; — İskelesi 97

kus; — 'akıllu 908; —ca cânım 1171; —cu 908; — gibi 815; — gibi âzâde-i dirâyet 770; — gibi âzâde-i magz 770; zemîn ü âsûmân miyânında — gibi mu'allak 867

kûşe/kûçe 606, 660, 716, 877, 1030, 1047, 1153, 1177, 1215, 1271, 1388, 1417; — başları 1076, 1387, 1394, 1397, 1412; — başlarında pâşbân 1396; —be-kûşe 797; —bendler 1394; —gîr-i ferâğ 1320; —gîr-i gûş-i himmet-dâd 477; —gîr-i humûl 377; —gîr-i inzivâ 377, 1320, 1325; —gîr-i sandûka-i inzivâ 1470; —gîr-i zâviye-i müdrike 1179; —güzîn-i emn 428; —güzîn-i ferâğ 428; —güzîn-i gümnâmî 915; —güzîn-i hamûl 915; —güzîn-i hısn-ı savn-ı Samedânî 869; —güzîn-i ikâmet 355; —güzîn-i inzivâ 355, 666, 688, 738, 880, 1402; —güzîn-i vahdet 880; —i 'uzlet 1511; —i âb-

rûy-i inbisât-ı icâzet 116; —i emn 484; —i ferâgat 1055; —i hamûl 1093; —i havârî 648; —i hazîne 1306; —i ihrâm 574; —i ihtifâd 473; —i inzivâ 776; —i mahkeme-i 'adl 1511; —i nisâyân 199; —i sekte 1093; —i selâmet 484; —i züll 648; —ler 484, 859, 1258, 1383, 1387, 1416; —lerini bulmak 1200; —nişîn-i 'uzlet 231; —nişîn-i emân 1426; —nişîn-i emn 1426; —nişîn-i hamûl 1030; —nişîn-i in-tizâ' 1030; —nişîn-i müsâferet 1276; —yi cüst-cû 1061

Kuş-hâne kapusu 1201; — hârici 1200

Küşmânî; bk. 'Ubeydullah Küşmânî Efendi (diyâr-ı şimâliyye ricâlinden)

kutb; —i dâ'ire-i Hilâfet 660; —i cenûbî 1284; —i dâ'ire-i Devlet-i ebed-müddet 1330; —i Rab-bânî 1024; —i sâbit-vâr 1282; —i şimâlî 941; —i vakt 893

kutu 596, 864; küçük — 864; musavver bir — 984; mücevher — 162, 596, 863; mücevher —lar 863

kuvvet/kuvve 90, 101, 178, 252, 305, 354, 382, 529, 540, 620, 624, 636, 681, 689, 716, 963, 1330, 1398, 1408; âlât-ı — 1342; bâ'is-i kalb-i — 97; bün-i çâh-ı — 692; dest-i — 369; edevât-ı — 680; esbâb-ı — 679; fâyiha-i — 786; hayyiz-i — 659; ifâza-i — 1415; ikâme-i — 279; ikt-isâb-ı — 552; izâle-i — 258; kemâl-i — 308; kemîn-gâh-ı — 547; kesb-i — 76, 341, 397, 1272; mahz-ı — 679; medâr-ı — 249, 333, 691, 1394; me'haz-i — 1249; mu'attal-sâz-ı mâdde-i — 230; mücib-i tezâyüd-i — 1327; nüsha-i şûride-i — 315; rişte-i — 715; şâ'ibe-i — 576; tedâvül-i — 486; tehâvür-i — 104; tekerrür-i — 562; tekküsür-i — 157; terk-i — 879; vâreste-i — 250; zefîr-eşân-ı — 154; —e âğâz 1443; —i âteş-i fitne 1255; dehân-ı —ler 166; —ler 277, 1399; —tehadû; mûris-i — 931; sâhib-i — 199; selb-i mâye-i — 147; tezâyüd-i — 1330, 1331; vesile-i — 160; za'f-ı — 91, 621; yârây-ı kuvvet-i nâtika nâ-peydâ 1378; zûr-bâzûy-i — 467; —i 'âkule 1185; —i 'âmile-i müdrike 1359; —bahşây-ı vürûd 214; —den fi'le ibrâz 285, 367, 561, 645; —den fi'le isâl 94; —efzây-ı kulûb-i ricâl 207; —i bahriyye 258, 279, 282, 1439, 1451; —i baht-ı Hidiv-i gerdûn-cenâb 1441; —i bâzû 239; —i bâzûsu gibi 1063; —i bedeniyye 1030; —i câzibe-i kehrübây-ı kismet 1226; —i derrâkân-i muhâsibân 1352; —i derrâke 518; —i derrâke-i muhâsibân 1032; —i Devlet-i ebed-kıyâm 97; —i fikriyye 65; —i hafîza 87, 519, 529n; —i ictimâ'iyyesi 1431; —i istidrâci 1492; —i istidrâciyye 39, 415, 559; —i kâhire 179, 188, 1096, 1172; —i kâhire ile istilâ' 1480; —i kâhire-i Saltanat 33, 66; —i kâhire-i Saltanat-ı seniyye 382; —i kâhire-i Vezîr-i satvet-semîr

1252; —i kâhireleri 1257; —i kalb 89, 346, 787, 1387; —i kâmile 1167; —i kâmileşi es-bâbî 1329; —i karîbe 73, 377, 1435, 1481; —i kaviyye-i Vezîr 1251; —i ile mu'âmele 406; —i mecmû'aları 252; —i muhâfaza 1072; —i musavvireleri 1221; —i mutasarrıfesi 1481; —i müdâfa'aları 746, 821, 1212; —i müdâfa'ası 1211, 1218; —i müdebbih 1178; —i müdresi 1363; —i müdrike-i muhâsibân 1318; —i mütefekkiye 69; —i nâmiyyenin fütûruna 'illet 1137; —i nâtika 519, 529n; —i nâtikalari 484; dâlle-i —in irticâ'ı 1345; —i sâ'ilelerini sâlib 546; —i sâbika 621; —i Saltanat 1331; —i Saltanat-ı seniyye 1330; —i tab'-ı bâhiru'l-berâ'ası 531; —i tabi'at 518; —i tâli' 165, 1492; —i tâli'-i Şehriyârî 1472; —i tämme 270, 556, 709, 763, 1379; —i zâhirî 471; —i zâtîyyeleri 254; —ler/kuvâ 164, 344, 665, 692, 747, 1163, 1193, 1305, 1355, 1360, 1415; bâ'is-i tezâyüd-i —leri 1261; kesr-i sevret-i —leri 1160; —lerine süstî 1398; —lerine za'f 1372, 1398; —lü 659; —lüce 280; —lü dilâverler 247; —lü îrâd 281; —lü Vezîr-i dilîr-i ihlâs-semîr 1172; — müşâhedesi 1492; —ül-kalb 102; —üz-zahr 303, 520, 586

kuyûd 213, 225, 408, 685, 1051, 1334; câmi'-i —ât 345; —ât 162; —lar 1051

kuzât 83, 387, 717, 754, 1165, 1372; menâsıb-ı — 113; yârây-ı — 137; zümre-i — 1081, 1351; —ı asâkir 653, 1058; —ı Mekke 610

kuzgün; göz oyan — gibi 781

Kuzgun nâm mahal (Tuna sevâhilinde) 439

kuzu; — ecsâdı 1138; — eti 1138; — husûsu 1139; — kısmının vücûdu nâdir 1137; —lar 1139

küberâ/küberâ' 171, 529n, 535, 647; cem'iyyet-i — 1414; huzûru mu'tâd olan — 1060; ihtirâm-ı — 524; —i 'asr 1470; —i vakt 1353; —y-ı ricâl-i devlet 1056; —y-ı ricâl-i Saltanat 486; —y-ı vükelây-ı Saltanat 228

Küçük 'Ali-oğlu ('Uzeyr Sancağı Mutasarrıfı, şakıyy-i kebir) 71, 591; — furû'âtı 100

Küçük-çekmece 240, 690

küffâr 9, 41, 167, 201, 204, 207, 286, 333, 438, 440, 490, 492, 499, 502, 507n, 581n, 599, 605, 644, 669, 680, 711, 732, 773, 924, 965, 1067, 1115, 1291, 1304, 1328, 1403, 1500; âltûde-i levs-i ak-dâm-ı — 1513; âteş-i istilây-ı — 1327; cânib-i — 1500; celâyâ'-i etvâr-ı/evzâ'-ı — 1380; ceng-i âteşin-âheng-i — 294; divel-i — 294; diyâr-ı — 1024, 1349; donanma-yı — 198; esnâf-ı — 504; eyâdi-i — 217; giriftâr-ı dest-i — 437; gürûh-i mekrûh-i — 977; hafâyâ'-i etvâr-ı — 1380; hafâyâ'-i evzâ'-ı — 1380; hûn-i âl-gûn-i — 493; irâka-i dimâ'-i — 658; karârgâh-ı — 170; kazıyye-i musammeme-i — 513; kisve-i — 514; leşker-i — 514, 601, 647, 1067; libâs-i — 514; mazbût-i eyâdi-i — 430; mehâzil-i —

429, 439, 443; memâlik-i — 709; merâsim-i — 757; müdâfa'a-i hücum-i — 479; pençe-i istilây-ı — 198; ordu-yı — 1500; pâymâl-i — 97; piş-gâh-ı — 43, 701, 1394; ru'ûs-i — 195; sefâyin-i — 198; ser-şâr-ı dâstân-ı — 624; sipâh-i — 1370; tabtâb-ı pâ-yı — 586; tabur-i — 1500; tâ'ife-i — 288; te'lif-i — 963; üserây-ı — 466; yed-i — 203, 209; zîr-i civâr-ı — 1442; zîr-i senâbikül-hayl-i — 218; — cânibi 502; — devleti 748; — diyârı 320; —ı bed-âyîn 1036; kâffe-i —ı bed-güher 429; —ı bed-kirdâr 91; —ı bed-mezheb 454; 'âmme-i —ı bed-millet 1310; asker-i küffâr-ı bed-millet 468n; giriftâr-ı pençe-i —ı bed-millet 1494; —ı bed-millet 1155, 1407; asker-i —ı bed-nihâd 930; kat'-ı eydî-i —ı bed-nihâd 1328; —ı bed-nihâd 163, 696; cânib-i —ı bed-tynet 647; masûn-ı tesal-lut-ı —ı bed-tynet 468n; —ı düzah-encâm 306, 678, 700; —ı duzah-me'âl 1326; —ı düzahiyân (âteş-efşân-ı harmen-i huzûr-i İslâmî-yân olan) 304; leşker-i —ı düzah-me'âb 43; —ı hâksâr 414, 469, 601, 640; asker-i —ı he-zîmet-encâm 442; —ı hilekâr 207; —ı husrân-encâm 1308; —ı İngiliz 500; tezâhüm-i —ı li'âm 442; —ı li'âm 432, 679; —ın mağlûbiyyetleri 1068; —ın müdâfa'ası 599; —ın za'f-ı hâli 1068; —ı pür-mekr u âl 1493; —ı pür-mel'ânet 1153; —ı siyeh-kâr 306; —ı tebeh-kâr 667; âteş-enzâz — sefâyini 492; — tarafı 1499

küfr 9, 54, 463, 504, 894; fırka-i — 294; mahz-ı — 110; nasîb-i ehl-i — 436; târik-i hâne-i — 644; — 'ale'l-küfr irtikâb eylemem 1471; —ün birâderi 1334

kükürd; a'lâ — 991; — ma'denleri 1021

külfet 1197; 'illet-i gâ'ıyye-i irtikâb-ı — 1190; ilköy-ı raht-i — 1393; irtikâb-ı — 1184, 1262, 1263; tarh-ı — 920; —i 'azîme 573; —i dünyeviyye 1244; —i endûh 1215; —i keder 1215; —i teklif 1238

külhan 1266; nümüne-i — 1407

Küllâbî-oğlu (Kum-kapu'da, dülger zümresinden, zimmi) 794

künbed 1455; tanîn-endâz-ı —ı âsumân 1469; —ı çarh-ı heftmîn 486; velvele-sâz-ı —ı çarh-ı neyl-fâm 653; velvele-sâz-ı —ı devrân 715, 760; gulgule-bahş-ı —ı esîr 441; tanîn-endâz-ı —ı esîr 286; tanîn-endâz-ı —ı esîr 802; velvele-rîz-ı —ı esîr 808; velvele-endâz-ı —ı gerdûn 1231; —ı hâlî gibi 1317; —ı kebir 1382; tanîn-endâz-ı nuh—ı minâ 1204; velvele-endâz-ı —ı minâ 868; —ı minâ 1217; —ı minâ-fâm 186; —ı nîlgûn-gerdûn 840

Kürd; —ı nâ-bekâr 861; —ı istân 221, 542

Kürd 'Alo Paşa (Vezîr, tâğt) 477, 704, 706, 758

kürek 734; ellerinde kazma — 967

kürk; —cü köpeği (Moskovlu gibi) 554; kırmızı üst —ü 226, 687

kürsî 526, 529n, 889, 891, 1256, 1383; firâz-i — 1382; —den tenzîl kasdıyla 1382; —i hükûmet 84; —i memâlikleri 1148; —i memleket 1149; —i Memleket-i Nemçe 163; —ler 1256; —lere su'ûd 1381; —nişin 889, 891, 1382; —pirây-ı şeyh cenâbları 1256; —serfir-i Şehriyâr-ı kâmkâr 1297; dûş-i hammâldan —sini alup vaz' 889; —i va'z 526

küstâh 1030, 1496; şahs-ı — 819; seng-endâz-ı herze-i —âne 809; tavr-ı —âne 1171; vaz'-ı —âne 488, 498, 1425; —âne 861; —âne cesâretleri 1398; —âne hareketleri 886; —âne hürmetsizlik 1374; —âne kirdârları 485; —âne mülâ'abe 633; —lar 1423; pek bi-meze —lık 1334; vaz'-ı —âne-i nâdir-berâber 321; vaz'-ı —âne-i sâbıklar 494; —ı bed-semîr 330; —ı bi-edeb 933; —ı ebter 1323; silsile-cünbân-ı —ı 645

küştenî 326, 907, 1304; —i bed-hayâ 1123; —i bed-kâr 1123; —i bed-mezheb 1275; —i nâ-bekâr 1262; —kâfirleri 1500; —yi güsiste-me-hâr 904; —yi vâcibü't-tedmîr 1271

Kütahya 787, 798, 823, 848, 880, 892, 1037, 1077, 1098, 1187, 1338, 1437, 1443, 1478; Medîne-i — 1127

küttâb 25, 754, 863, 1425; 'âmme-i — 776; kitâbe-i — 337; zümre-i — (nevrestegân-ı debistân-ı zarâfet olan) 291, 296, 1354, 1381; kabz-ı mâla mü'ekkel — 865; zümre-i —ı havâs 734; has-retül'— olan mesned-i mu'allâ-cenâb 534; —tarikîndan sarf 1496

kütüb 727; —e müte'allık müsâhabet 1073; mu'anven —hâne 974; —hâne 143, 152, 323, 529n, 974, 977, 986; —hâne misillü mücellâ/müzeyyen dolablar 976; —hânelik kitâblar 1248; —havâmîsi 597; —ı 'adîde 136; —i ahlâk 754; —i devlet 1510; —i edebiyât 526; —i edebiyeye 745; —i evliyâ'ullah 1357; —i Fârisiyye'ye dahi tertib-i dil-firîb ihtirâ'ta'yîn 880; —i Fikhiyye 389; —i hakâyık 1289; —i hikemiyye 754; —i lâzime 152; —i megâzi 20; —i mevsûka-i evliyâ'ullah 1294; —i muhakkikîn 1278; —i mü'ellefe 336n; —i Siyer-i mu'tebere 117; —i şer'iyye 476; —i tefâsîr 1458; —i tevârih 12, 49, 159, 187, 643, 745; —lerini deryâya ilkâ 721

L

Labseki piş-gâhı 1442, 1444

ladikalar 1145

Lâ-edrî Celebi 1366

lâf 918; dârû-yi hûşber-i — 729; şukka-güşây-ı — 1042; hadeng-i — u güzâf 1044; — u güzâf 217, 412, 1124, 1421; — u güzâf-ı gûnâ-gûn 483; — ü güzâf-ı Rüstemâne 1466; —zen-i

'arsa-i gurûr 1038; —zen-i meydân-ı cân-fed-âyî 1316

lafz 347, 1024, 1507; —ı bî-ma'nâ 284, 643; ; ma'nî-i —ı kün fe-kâne 639; —ı müsbet gibi istisnâ 1188; —ı müstakbih 1256; —ı vâhid 1030, 1225; iddî'ây-ı —ı 989; —ı murâd 1037, 1467; deffe-gür-i târ u pûd-i sûret-i —ıyye 1411

lagota nağme-i rûh-efzâları 1214

lağım 195, 476, 977n; —cı-başılık 246, 1430; —cılar 195,246; —cılar Kitâbeti 246, 1461; —cı Ocağı 246, 879, 914, 1144; —cı tîmârları 246, 247; —cıyân Ocağı 924; Ser—cıyân Vekâleti 879, 924; üstü açık —lar 121; —lar 246; âhar —olmak vesvesesi 1264

lahana 1021

lahm 124, 232, 235, 247; hânesine idhâl-i — 1138; —ı ganem 232, 243; —ı hamel 173; —ı âmûz-şikârî 707; —in vakıyyesi 768; — u şahm 183

lâ-havle-güyân 314, 421, 776, 1035, 1220

Lala 169; Şeh-zâde-i müşârun ileyhin —ları 1201; —yı hazret-i Pâdişâh-ı mülk-ârâ 1312

lâle; — gibi râyiha-i fâyihadan bî-behre-i eser 595; —had cevârî 1359; mânend-i —ı sûrh 900

Lâleli Hâncısı 1030

Lâleli Türbesi 1207

Lâlezâr semti 143

La'li-zâde (İstanbul'da semt) 143

Lan [=Jean Lannes] Marşal (Fransız mareşallerinden) 1346

la'net 154, 528, 824, 1155, 1189, 1303; dehen-güşây-ı — 209; mazhar-ı derd-i — 1269; —ı ebedî 1059; — ü nefrin 128

Lanka Yeni-kapusu hâricinde 1456

Lârî (Molla, târihçi) 1051

lâşe 271; el dokundukda — gibi te'affûn 908; meslah-ı —ı habise 311; —ı murdâr-ı nâ-fercâm-ları 1232; —ler 1304

latîfe 45, 289, 529n, 715, 1155, 1189, 1216, 1351, 1417, 1423, 1424, 1462, 1476, 1478; beyne'l-cidd ve'l— 1239; mulâtafe-i — 541; —ı dakîka 900; —ı gaybiyye 1178; —ı gaybiyye-i İlahiyye 313; —ı gaybiyye zuhûru 1294; nâzikâne —ler iş'ârîyle 1447; —perdâz 87

lâyiha 289, 371, 624, 723, 746, 849, 888, 997, 1054, 1076, 1115, 1298, 1342, 1378, 1480; —ı 'afv 134; —ı aslı 1453; —ı cihet-i vahdet 786; —ı fâyiha-i dîniyye 895, 897; —ı fayiha-i feth/nusrat lem'ası 457; —ı hılkati 1453; —ı ihsân 134; —ı lâzimettü'l-istimâ' 924; —ı Nücûmiyye 941

Lâz; zümre-i —ân-ı nâ-sâzan ref' 1376; —ıyyül-asl 784, 1060; — tâ'ifesi 784; tâ'ife-i —ı nâ-sâz 783, 1038

Lazaret hekimleri 969

Lazenki [=Lazienki, Varşova Şehri'nin kurb u civârında] 989

Lebîd (Azerbeycân Eyâleti verilen pelid) 630

leğlek gibi baş salarak 860

Leh 220, 295, 446, 550, 552, 986, 990, 991, 992, 995, 1000, 1001, 1002, 1013; asker-i — 996; cengelistan-ı — 1001; erâzî-i — 992; gayr-ez-hisse-i — 1000; mürçe-i sevdây-ı Milket-i — 553; — bey-zâdeleri 550, 553; — cumhûr-i ricâli 994; — Çiti dimek 1002; — derûnu 498, 553; — Devleti 989, 991, 1000; — ehâlisi 553, 554, 994, 997, 990, 998, 999; —'e tırnak iliş-direrek 990; — Filorini 997; — gâ'ilesi 553; — hâki 548; — hudûdu 985, 992, 993, 997; —'in köprüsü 989; —'in nizamı 997; — Kıralı 548, 550, 553, 992, 994, 997, 1001; — Kıralı ra'yyetinde 994; — kıralları 982; — kıt'ası 406, 561; —lü 548, 553, 556, 559, 983, 989, 1002, 1016; —lü Bey-zâde 550; —lüler 994, 998; —lü mu'amelesi 999; —lü müte'ayyinânı 553; —lü ofiçyal 1004; — memâliki 990, 991; — Memleketi 163, 548, 623, 721; — Memleketi hudûdu 1345; — muzâfâtından 550, 559; — re'âyâsi 994; — sekenesi 994, 995; — to-prağ 548, 549; — umûru 553; — Ülkasi/Ülkesi 405, 412, 425, 505n, 549, 551, 558, 617, 962, 994, 995, 998; — ümerâsından 1001; — Vilâyeti 623; — vücûhu 997

lehce; sâdiku'l— 318; —dâr-ı behce-i nâ-ma'dûd 1301; sâhib-i —hânâ 879; —i bi-behce 1072; —i istinkâr 860; —i lisânları 805; —i sengin 860; —i şerîtasını ilgâ 345; —pîrây-i zebân 1300

lenger; fekk-i — 481, 506n, 1446; hall-i — 1307; karârgâh-ı — 153; —endâz 482, 1443; —endâz-ı ârâm 1283; —endâz-ı ferr u karâr 186; —endâz-ı Halîc-i Dâru's-saltana 259; —endâz-ı ikâmet 1442; —endâz-ı karâr 213, 480, 1284; —endâz-ı lîmân-ı 'aciz 214; —endâz-ı lîmân-ı ikâmet 214; —endâz-ı satvet 208; —endâz-ı selâmet 1284; —endâz-ı sükûn 1269; —endâz-ı vusûl 250; —i ikâmet 186; —keş-i karâr 600

Leşbeş [=Lesseps, Françelü, Komiser] 398

leşker 67, 91, 195, 222, 544, 1141, 1196; merâtib-i encâs-i — 1251; piyâde — 256; serân-ı — 35; sevk-ı — 80, 550, 581n; ta'yîn-i — 425; tertib-i sufüf-i — 118; teşettüt-i — 141; —i âteşin-nihâd 428; —i bi-şümâr 134, 341; sevk-ı —i cerrâr 446; —i cerrâr 63, 139, 163, 500, 508n; —i düzah-makarr 439; —i düşmen-i düzah-encâm 513; —i habâset-me'âsir 195; —i Halîfe 48; —i hûn-hâr-ı 'adüv-şiken sâhibi 712; —i hûnhâr 320, 477; —i İslâm 569n, 580, 592; —i kişver-şiker 1171; —i küffâr 514, 601, 647, 1067; —i küffâr-ı düzah-me'âb 43; —i mahsûsları 727; sevk-ı —i müsâra'at

215; —i nusrat-şi'âr-ı İslâm 442; —i tâlân-ger 1082; —i vâfir 49; —keş 1135; —keş-i 'azîmet 341

letâ'if/letâyif; encümen-i — 715; —den şümâr 716; —e meyyâl 744; —i hikâyât 519; —i hoş-ây-ende 151; —i kasâ'id 631; —i makâl 86; —i meclis 1355; —i mecmû'a-i fûnûn-i netâ'if-i tarâ'if 1223; —i rezilâne 1497; —ül-hiyel 1424; —ül-hiyel-i İblis-pesendî 1162; —ül-hiyel kâ'idesi 560; —i letâ'if-i ihtiyâl 628; i'mâl-i —i san'at 1173; i'mâl-i —ül-hiyel 69, 1358; i'mâl-i —ül-hiyel-i san'at 1173

levâzım 106, 240, 247, 255, 461, 490, 541, 569n, 580, 630, 689, 1145, 1239, 1242, 1370; akdem-i — 748, 823; 'âmme-i — 1505; irsâl-i — 917; isâl-i — 604; kâffe-i — 176; sâz ü selb makûlesi — 688; tekmil-i — 207, 600; tertib-i — 232, 950, 1178; ikmâl-i —ât 192; mebânî-i — 1493; —ât 984, 1040, 1445; —ât-ı sâ'ire 998; —ât-ı vefire 417; —ât tekmîli 971; —ı askeriyye 463; —ı cüz'iyye 75; —ı edevât 196; —ı harbiyye 252; —ı i'tibâr 232; —ı istihâre 572; —ı istinzâl 1352; —ı ma'îşetler 232; —ı mihmân-nivâzi 1442; —ı millet 23; tedâruk-i —ı mukabele 1176; —ı mukabele-i hisâm 258; —ı mülk 23; —ı müsâlemet 849; —ı Ordu-yi hümâyûn 603; —ı sâ'ire 969; —ı sefer 191; —ı seferiyye 191, 463, 1495; —ı şân-ı devlet 105; —ı şitâ'iyye 197; —ı tabh 243; —ı tarîk 181; —ı tarîkiyye 105; tedâruk-i —ı trûd u nizâl 202; —ı umûr-i harbiyye 224; —ı vüdd 849; —ı 'umrân 688; —ı zarûriyye-i mülkiyye 425; —ı zarûriyyeleri 995

levend 313, 661, 1192; 'âmî — 560; ümmî — 560; tarz-ı —âne 880; tavri-ı —âne 880; —âne 1005; —ât 244; —ât içlerinde 1436; —ât-ı bahriyye 241, 690; —ât-ı sefâyin 198; —ât-ı seffine 243; —âtlar 459; — baş ağalarından 661; — eşkıyası 660; — gürûhu 662; —i seffâk 1074; —ler 661; —likden gelmiş 725; —likden neş'et 1472, 1486; —meşreb 1497; —nâme 605; —nâme fenni 804; —nâme fennine 'ârif 1472; hem-yânçe-i —nâme-i ihtiyâl/mekr 1473

Levend Çiftliği 228, 304, 574, 581n, 670, 678, 695, 737, 782, 1261, 1265, 1274, 1336, 1353, 1393; — askeri 1275; — etrâfı 1275; — Kışlası 1251; — Ocağı 682, 684; — ortası 229

levha 1450; —i dâniş 1154; —i musavvire 669; —i simîn 132; —i simîn gibi sepid-ter 1120; —i zamîri hâlî 1377; —i zamîri sâde 1377; —nigâr-ı mâhir 18

Levh-ı Mahfûz 843

leyâlî-i mübârekeler 144

Leyle-i Kadr; bk. *Kadr*

Leyle-i Regâ'ib; bk. *Regâ'ib/Regâyib*

leyyinü'l-cânib/'utf 92, 743, 774, 788, 1082, 1211

lezez mevâcibi meşgalesi 1053

Lezgi tâ'ifesi 91, 582

libâs 326, 514, 1360, 1470; bir takım — 230; müzer-keş — 327; —i 'abkarî-reng-i Hilâfât 173; —i devletden ta'riye 825; ilbâs-i —i durûğ 1255; ilbâs-i —i fâhir 1505; —i küffâr 514; —i mahsûsa 237; —i muhteşem 819; —i müste'âr-ı hayât 181; —i nâ-sipâs 610; —i pâs 1470; —i pîs 1470; telli pullu —lar 1508; girîbân-ı —ları 727; fâhir/nefis — telebbüs eylese 1072

Lidovikos (Fransa Kralı VII. Louis) 1026

Ligor (nâm çend hisâr-ı metin) 141; —lar 141

Ligorna [=Livorno/Liguria] İskeleyi 1107

Lihye 1302; irsâl-i — 1312; —i bi-hilye 817; —i kesîfe gibi 645; —i pür-hilye-i sa'âdet 144; —i pür-hilye-i hümayûnlarını irsâli 1302; —i sa'âdet 144; —i vecâhet (mehâsin itlâk olunan) 874

Liko Poldoş-i [=Leopold II.] **Sânî** (memâlik-i Cermanya'da serîr-ârây-ı hükümrânî) 213

lîmân 214, 253, 733, 938, 1348, 1442; — ağzı 969; —ı 'utlet 242; —lar 255, 620, 1088; — Re'îsi 107, 242; —res-i emân 1364; —res-i emn 1364

Limni 1497; — Adası 533, 1425, 1486, 1495; — Cezîresi muhâfazası 538; — Muhâfızı-yı sâbık 1429

Lipka bed-rûzları 713

lisân 162, 277, 307, 519, 525, 555, 663, 1045, 1069, 1115, 1155, 1239, 1347, 1384, 1505; âzürde-i senân-ı — 525; bâ'is-i inhilâl-i 'ukde-i — 1346; behre-i — 561; bezâzet-i — 522, 1495; bezî'u'l- — 1072; beziyyü'l- — 1424, 1496; cerî'ü'l- — 1319; ceriyyü'l- — 963; darb-ı — 157, 334, 519; hadîdü'l- — 1124; havâli-i — 924; itlâk-ı — 529n; iltizâm-kerde-i — 1256; 'inân-keş-i semend-i — 563; itâle-i — 605; kabz-ı — 1497; kabz-ı — 1497; kâti'-ı — 20; kat'-ı — 606, 756; keff-i — 192, 498, 596, 767; mazbûtu'l- — 523, 1049; muhâvere-i — 103; mutlaku'l- — 714, 802, 1497; ratbu'l- — 145, 696; sıdk-ı — 384; sell-i seyf-i — 1035; seyf-i — 1427; söylemeğ alışımsı — 1499; talâkat-i — 596; talîku'l- — 605; zabt-ı — 1499; —a alınmayup 59; —a âşinâ 626; —a gelmez herzeler yeyerek 814; darb-ı —a mâlik 1129, 1380; —a mâlik 1078; —a sîğmaz 1154; —âşinâ 344, 366; —en 806, 1337, 1397; —en va'd 1090; darb-ı — eylemesi 1379; serâ'ir-âşinâyân —ı 1426; —ı 'Arabî 87; —ı 'asr 'ibârâtı 1474; —ı ahadiyyet-i cem'-i Nebevî 1409; sell-i seyf-i —ı çiğir-kâr 1471; —ı dostân 380; —ı Efrencî 135; —ı ehl-i İslâm 213; —ı hâl 37, 44, 103, 140, 158, 270, 348, 574, 607, 815, 893, 907, 951, 1078, 1177, 1301, 1314, 1315, 1317, 1354, 1364, 1370, 1457; —ı hâl-i rûzgâr 310; —ı hamiyet 1042; —ı hukemây-ı Fürs 360; darb-ı

—ı istinkâr 926; —ı kâl 1177; —ı kemter-ânem 512; —ı mu'ciz-beyân 1294; kalem-i —ı muhteremleri 453; —ı mutâvî' u mutîk olmaz derecesinde 1460; 'ukde-i —ına inhilâl 1498; —ı nâsîh-ı zemân 932; —ında lüknet-i 'Urbâne 1072; —ında perhîz 1467; —ını esirgemez 1097; —ını zabt edüp 1499; —ı niyâz 627; kalem-i —ı râstî-beyânları 734; —ı râz-ı hakîkat 879; —ı Rûmî 166; —ı lüknet-i —ı ser-tîzi 519; —ı Şeh-zâde-i 'âli-şân 738; —ı şer-î'at 675; —ı şerîf 899; —ı tâzî 87; —ı te'essüf 632; darb-ı —ı tahzîr 926; —ı top 485, 1500; —ı tûfeng 485, 1500; kat'-ı —ı ür-cûfe-feşân 1263; —ı zemân 58, 442, 668, 763, 1133, 1146, 1350, 1386; kendi —ıyle 1427; —lar 152, 332, 345, 775, 826, 859, 1218; —larına râğbet 721, 728; —larınca 1462; —ları üzere 1025; — mutâvî' olmayacak vücûhla 1467; — perver 784; — ta'limiyyçün 973

Litvanya/Litvenya 991; — Büyük Hatmanı 1001; — dâ'ireleri 991; — erâzisi 999; — hudûdu 992; — semtleri 1000; — Memleketi 551

livâ/livâ' 122, 133, 186, 601, 975, 1341, 1371; hezz-i — 1178; mânend-i — 1405; ref-i — 1341; rezk-i — 91, 887, 1268; —ı menkûs 1271; —ı mezkûr mutasarrıfı 297; Râfi-i — u'l-'adli ve'l-ihsân 1297; —y-ı 'azîmet 66; —y-ı felek-fersây-ı Sipehsâlârî 551; —y-ı firûzi-iltivâ 1143; —y-ı hayât 558; —y-ı hayâtlarını ley 1394; zîr-i —y-ı 'ibret-ihtivâ 204; —y-ı i'tilâ 475; —y-ı isti'lâlâri 424, 702; —y-ı isti'lâsi 43; —y-ı istidrâc-ı câh 794; —y-ı istidrâc-ı celâlleri 794; —y-ı istilâlâri 1341; —y-ı kelimetullâhi i'lâ 23; zîr-i —y-ı mağfîret-iltivâri 1503; 'akd-i —y-ı ma'îyyet 254; zîr-i —y-ı Mansûr 205; —y-ı nusrat-iltivâri 1207; —y-ı şehâmetleri 443; —y-ı şevketleri 443; 'akd-i —y-ı şikâk 1274; —y-ı tetâvül 475; —y-ı zafer-iltivây-ı şevketleri 1230

Livây-ı şerîf/sa'âdet 566n, 1141, 1234; —ı ekrem 456; —ı ihtivâ 1250; —ı ihtivây-ı hazret-i Fâhrul-'âlemîn sâye-i meymenet-vâyesi 462; zîr-i —ı iltivâ 456, 921; —ı nusrat-redîf 588; —ı sa'âdet-redîf obası 537; —ı istikbâli 1184; —ı istishâbî 576; —ı Ser'askerliği 'unvânî 917; —ı Ser'askerliği nâmiyle 604

livre 1013

liyâkat 25, 37, 181, 234, 241, 246, 467, 690, 899, 1009, 1249, 1320, 1335, 1376, 1434, 1481, 1505; 'adem-i — 922; ashâb-ı — 118, 377, 594; âvâre-i — 909; bezl-i yârây-ı — 1086; düş-i — 185, 538, 959, 1039; ehl-i — 862; erbâb-ı — 246, 568, 643; ibrâz-i sûret-i — 245; iktisâb-ı — 230; isbât-ı — 239, 247; kabiliyyetinde yârây-ı — 384; kâmet-i bi- — 65; kesb-i mâye-i — 246; merd-i sâhib-i — 240; mertebe-i — 899; sâhib-i — 247; sarf-ı yârây-ı — 1330; 'un-

- vân-i berât-ı — 589; süpürde-i 'uhde-i —güster 383; —i zâtiyye 234, 235, 243; —i Hudâ-dâd 120; —i mâye 910; —im olmadığını 1049; dîş-i —intimâları 887; mevkül-i 'uhde-i —iş-timâlleri 925; —i zâtiye 1273; —ler 332; 'adem-i —leri 742; rakabe-i —leri 690; zîver-i kâmet-i —leri 1236; dîş-i —i nâ-pûşu 391; dîş-i —pûşları 588
- Liza Nehri 1018
- Lobosno (لويوسنو = Lopuszno, Krakow Varşavya arasında) postası 983
- lodos 481; — denizi gibi cûşân 821; — denizi gibi içinden galeyânları 926; salıntısı kalmış — deniziyle hem-hâl 1436; — deryâsı gibi 485, 790; — deryâsı gibi munkalib 1473
- Lofça menzili 1028
- Logoş [=Lugoj] Kasabası 197, 199, 969
- lokma 48, 988; —i beş'a gibi 494; —i evfâh-ı istinkâr 339; —i evfâh-ı kadh 339; —i hârre vü hamime 877; —i hoş-güvâr gibi 1457; yek- —i çâst 1033; —i nâ-hoş-güvâr 779
- Lom 967; — Kasabası 967; — menzili 1028
- Londra 381
- Lonovil [=Lunéville] 'Ahid-nâmesi 1022
- Lorparmot/Loryamot** [=Lord Yarmouth, , İngiliz-terelüler'den, kavalir] vâstasıyla 381, 392
- Loson Nehri 1018
- lostarya 1025, 1028; mu'anven —lar 979; muhteşem —lar 979; mükellef —lar 979
- Lotarya (ta'bir eyledikleri kumarbâzî ve lu'b) 998, 999; — mukâta'aları 998
- Lu'î** (Fransa Kralı VII. Louis) 1026
- Lublin 994; — Voyvodalığı (Nemçelî'ye tâbi) 991
- lugat/lugâi 137, 652; —i 'Arab 48; —i âyât 1049; —i ehâdis 1049; —i Ermeniyeye 345; —i kadîme 1343; —i İslâmiyye 135; —lerini tahsîl 721, 728
- Lukezini** [=Lucchesini, Prusya Elçisi) 340, 398, 403, 567n, 568n, 578, 579; — lisânından 394
- lûle; —i duhân 1155; zebân-ı — ile îmâ/işrâb 1364; —i şemşîr-i bâtir 42; —keşân 1154
- Lumyasto (لوميستو =Nowemiasto, Krakow Varşavya arasında) postası 983
- Lût** (Hz.) 'aleyhi's-selâm 1458
- Lutfiyye (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin manzûmelerinden) 1509
- Luyis** (Sir, General) 209
- Luyis/Lu'îs** (=Louis Bonaparta, Felemenk Kralı) 394, 853
- M**
- mâ/mâ'; garik-ı — 389; kesret-i — 75; killet-i — 144; kat'-ı — mâddesi 1427; tahsîl-i — 641; teksîr-i — 641; —i câri furûhtu 360; —i

- hayâtını kat' 1427; —i müsâ'ade cereyân 1364; —i müvâsâtı cereyân 1364; —i râkid gibi 157; —i sâfi 144
- ma'âzallah 63, 619, 622, 911; —i Te'âlâ 41, 43, 128, 135, 214, 218, 224, 227, 299, 313, 326, 484, 524, 583, 647, 714, 718, 753, 764, 897, 1029, 1059, 1087, 1147, 1153, 1154, 1155, 1173, 1227, 1228, 1240, 1252, 1263, 1267, 1275, 1294,1318, 1400, 1413, 1420, 1432, 1466
- ma'bed; —i münîr 111; —i münîr-i ferah-bahşâ 1223; —i Müslimîn 852; —i Sübhânî 111
- Mâbeyinci 533, 749, 801, 806, 807, 847, 865, 869, 894, 898, 1313, 1428; —ler 1304
- Mâbeyn Odası gibi iki yüzlü münâfık 1237
- Ma'bûd**; bk. Allah (Hz.)
- Macar 222; — Altûnu 984, 999, 1000, 1013; — derûnu 1134; — Hükûmeti 970; —i zîr u bâlâ 542; —istân 96, 163, 971; —istân umûru 973; — Kırâlî 854; —i kıralları 972; — Kırallığı vekâleti 972; —lu 568n, 579; — mu'âmelesinde 999; — tâ'ifeleri 972; — tâ'ifesi 972; — Ülkasi 979
- Macar Kal'ası 907; —'ndan toplar atup 902; — neferâtının sergerde-i fücârî 902
- mâ-cerâ 1033, 1060, 1075, 1364; 'arız-ı — 94; i'lâm-ı — 1506; nakl-i — 1027, 1174; sûret-i — 1168; tehvîn-i — 554; tevsît-i — 735
- ma'cûn 918, 1508; —i bür'üs-sâ'a-i tedbîr 228; —i garîb 1420; —i herze 433; —i hezeyân 433; —larına cüz'-i mukavvim 1392
- Maçin 200, 215, 221, 569n, 580; — Sahrâsı 215
- mâdde/mevâdd 164, 392, 395, 399, 400, 401, 411, 420, 421, 422, 473, 485, 495, 499, 532, 554, 558, 564, 573, 576, 578, 584, 593, 595, 653, 661, 683, 723, 731, 732, 735, 746, 753, 755, 770, 775, 778, 781, 782, 783, 787, 797, 803, 831, 836, 843, 846, 877, 886, 890, 903, 905, 911, 914, 923, 935, 946, 956, 1003, 1006, 1014, 1036, 1040, 1055, 1056, 1058, 1064, 1075, 1076, 1078, 1085, 1086, 1087, 1089, 1090, 1092, 1093, 1103, 1105, 1107, 1117, 1118, 1129, 1138, 1139, 1155, 1172, 1182, 1194, 1198, 1212, 1232, 1237, 1243; asl-ı — 653, 1182; esâs-ı — 394; îrâd-ı — 281, 282, 289; is-bât-ı — 289; istihsâl-i — 725; kat'-ı — 579, 1427; meş'ûm — 723; muzır'm — 533; müzâkere-i — 1013; tehvîn-i — 560; teshîlât-ı — 805; teshîl-i — 564, 693, 789; —i 'adîde-i kerîhe 581; —i âtiyetü'l-beyân 1329; —be-mâdde 535; —i âhar 823; —i asliyye-i serkeşî 474; —i asliyye-i şerr 483; —i asliyye-i şûr 483; —i asliyye-i te'annüdi 474; —i 'azîme 1096; —i Bağdâdiyye 1070; —i bedhiyye 1357; —i bî-ma'nâlar 1094; —i cesîme 401, 403; —i cüz'îyye 89, 394, 797; —i divâniyye 32; mevâdd-ı — 1159; —i galeyân 738; —i gayz 413, 1417; —i hâdise-i Âsitâne 1431; —i

hafiyye 964, 1399; —i hâlel 1159; —i hayât 589, 1390; —i hayât-ı habâset-simâtı 1075; —i heyûlâniyye 189; —i hırs-ı devlet 958; —i husûmetleri 413; —i i'âde-i cülûs 1191; —i 'ibret 1152; —i ihtiyâli 1163; —i hırs-ı ikbâl 958; —i isti'câb 826; —i istibdâd 417; —i istilâları 726; mevâdd-ı — 641; —i katl 1094; —i kerîhe 1095; —i kerîhe-i ma'hûde 1478; —i kesîre 403; —i kuvveti inbâ 679; —i kuvveti ta'rîf 679; —i külliyye 556; usûl-i — 75; —i ma'deniyyet 189; —i ma'dûde 396; —i ma'lûme 709, 1212; —i mahsûsa 1107, 1175; —i mastûra 420; —i matlûbe 1237; —i mazbûta 1049; —i me'âş 247; —i medd 738; —i medide-i mukarrere 641; —i me'mûre 1123, 1237; —i me'mûriyyet 984; —i me'mûriyyet-i hâdise 289; —i me'mûriyyet-i kadîme 289; —i mesârif 690; —i mevâ'idleri 1004; —i mevhûme 677; —i muharrere 885; —i mukarrere 1193; —i musanna'a 1355; —i muzmerre 805; —i mübâgaza 890; —i mühimme 89, 688; —i mühimme-i musâlahâ 1444; —i mülkiyye 32; —i münferide 1446; —i münkire-i bed-simât 1356; —i müstahiletül-zuhûr 1073; —i müstebidde-i mihnet 729; —i müstebidde-i nez 729; —i müstekrehe 289; —i müz'ice 1072; —i nâsipâs 685; —i nâ-sütûde 366; —i nâçiz 489; —i nâdde 802, 844; —i nâdde-i mekrûhe-i mesrûde 502; —i nizâ' 365; —i nizâm 1328; —i refâhi istikmâl 688; —i remy 680; —i sâ'ire 401; —i sâ'ire-i mülkiyye 1330; —i şecâ'at 239; —i şeni'a 314; —i şevket 641; —i şevk-i müsta'iddin 355; —i şurût 1086; —i ta'assub 476; —i ta'lim 684; —i tahrîr 1229; —i ticâret 344; —i 'uhûd 1086; —i 'uhûdları 1004; —i vâkı'a 1374; —i vekâyi' 32; —i yesîre 1127; —i zâhire 1035, 1058; muzır —ler 1084; —ler 502, 534, 668, 801, 1023, 1086, 1088, 1092, 1103, 1141, 1240; —müzâkeresi 1006; —nin hakîkati 585; —nin te-haddüsü 480; hal' —sı 502, 655, 1059; —teyn-i mezkûreteyn 401; —ye hasbihâl 735; —yi i'zâm 885

ma'den 188, 945, 946; cev-f-i — 190; rahm-i — 189; eski — gibi tecemmülât 978; mizâc-ı —i 189; sehâ —i 744; —i cevâhir-i zevâhir-i hün-er/kemâl 879; —i cevher-i kemyâb-ı Şehenşâhî 142; —i filizzât-i fesâdât/şurûr 1421; —i sulb-i peder-i vâlâ-güher 590; —i tibr-i iclâl 521; —i tibr-i kâm-rânî 521; heyûlây-i/mâdde-i — iyyet 189; —i zâ'ib 190; —ler 186, 189; — kömürü 991

Ma'den; — Emîni 758, 1235; — havâlisi 1434; —ler 1077; —ler ilhâkıyla 114; — Mukâta'acılığ 1430, 1512; — Mukâta'acılığ Vekâleti 1512; — semtleri 1077; — tarafları 1369

mâder 1075; rahm-i — 976; ser-rişte-i nâve-i rahm-ı — 676; —ler 316; isti'dâd-ı —zâd 181; isti'dâd-ı —zâdî 1007

Mâdir (Hilâl b. 'Âmir b. Sa'sa'a oğullarından, cim-riliğe örnek) 525, 1470, 1501

Madrid 1341; — Şehri (İspanya Dâru'l-hükümesi, makarr-ı Kıral) 1132, 1148, 1149, 1341

maglata 94; kâlây-ı tâze-tarh-ı — 1163; —âmîz tahrîrât 346; — cümlesinden 798; —i vücûdu 1374; — pâyesine tenzîl 1129; —perdâz-ı er-âcîf 1176

mağlûb 48, 81, 95, 405, 1054, 1163, 1255, 1324, 1377, 1395, 1479; düşmen-i — 1067; —âne 217; —en 550; —i bîm 491; —i dest-bürd-i nâ-bûdî 1421; —i dest-i satvet 662; —i hîrâs 491; —i igtilâm 1359; —i keyf 1462; —i şehvet 1359; beher nevbet —iyyet 679; humâr-ı —iyyet 206; mübtelay-ı maraz-ı —iyyet 254; —iyyet 93, 166, 224, 343, 990, 1169, 1327, 1480; —iyyet-i fâhişe 342; —iyyet-i mutlaka 94; —iyyetler 69

Mağnîsâ 1130, 1235, 1283, 1423; — Sancağı mutasarrıfı 139; — Şehri 311

mâh 1510; nev-reside — 1457; istifâza-i —âsâ 124; —i cihân-ârâ gibi 697; —i münîr 134; —i nev gibi ufuk-ı âsümân-ı şühûdu tenvîr 677; —i ramazân 1375; —i sıyâm 433, 1402, 1497; —i tâbân bedeli, mihr-i dirahşân 1232; —i sîmyâ-kârî-i nahşeb gibi 820

mahabbet 7, 39, 45, 299, 341, 352, 502, 655, 728, 770, 806, 959, 979, 1073, 1100, 1217, 1231, 1378, 1454, 1487; 'akd-i — 502; bünyân-ı — 1172; da'vây-ı — 749, 1127; ehl-i — 668; germî-i tennûr-i — 770; ism-i — 634; isticlâb-ı — 220; merbût-ı habl-i mefîn-i — 257; mu'âtât-ı kü'üs-i — 1185; muhavvel-i — 219; müdde'ây-ı — 367; nitâk-ı 'alâka-i — 1177; samîmî — 1468; müdde'ây-ı —i hâlisâne 353; —i kâmile 367; —i mahsûsaları 368; —i sâdikâları 618; —i samîmiyye 820; —i tabî'î 766; —i zarûfî 766; —ler 911, 985; —nâmeler 1027; — ü hıltatlarına mecbûr 721

mahal/mahâll 60, 62, 67, 75, 79, 80, 88, 102, 107, 128, 130, 132, 135, 138, 140, 144, 154, 163, 176, 184, 192, 208, 249, 255, 276, 308, 311, 319, 325, 328, 329, 345, 359, 367, 372, 378, 385, 400, 402, 403, 407, 410, 414, 421, 424, 427, 433, 435, 439, 448, 453, 459, 460, 461, 466, 478, 480, 481, 482, 494, 495, 503, 506, 513, 514, 520, 526, 530n, 537, 551, 566n, 567n, 568n, 571, 573, 575, 579, 577, 607, 610, 612, 630, 650, 663, 691, 698, 734, 735, 737, 739, 742, 753, 759, 806, 807, 812, 814, 815, 818, 820, 828, 896, 910, 921, 922, 924, 926, 928, 935, 937, 943, 946, 948, 951, 962, 966, 968, 969, 970, 972, 975, 981, 1001, 1003, 1005, 1010, 1012, 1014, 1019, 1023, 1044, 1047,

1069, 1075, 1076, 1089, 1091, 1111, 1114, 1117, 1118, 1119, 1142, 1143, 1149, 1150, 1223, 1242, 1262, 1299, 1307, 1321, 1323, 1332, 1335, 1346, 1349, 1354, 1363, 1367, 1374, 1384, 1394, 1395, 1399, 1401, 1402, 1412, 1421, 1425, 1431, 1434, 1438, 1442, 1447, 1449, 1455, 1457, 1463, 1464, 1465, 1473, 1487, 1490, 1507, 1513; *alarga* — 329, 438, 1030; *dar* — 725; *hâli* — 244; *iktizây-ı* — 229; *ismim yâd olan* — 1384; *mahfi* — 1506; *me'men* — 608, 1264; *mütercem olan* — 1042; — *be-mahal* 1280; — *e çıkmamak* 1445; *iktizây-ı* — *e göre* 670; — *e münasebeti* 1462; — *e tezbir* 1449; — *gûy* 1350; — *i 'adife* 1357; — *i âhar* 1011, 1318, 1348; — *i âhara intikâl* 1393; — *i ba'ide* 1368; — *i bast* 1048; — *i beyân* 1048; — *i cem'iyyet* 987; — *i ceres* 726; — *i cesime* 373; — *i dil-firib* 240, 690; — *i düşvâr* 1043; — *i fevkânî* 147; — *i havâdis* 54; — *i hutâb* 1387; — *i hudûd* 1332; — *i i'tibâr* 1358; — *i ikâmetleri* 417; — *i inkâr* 509; — *i kâbil* 1474; — *i kadim* 941; — *i karâr* 243, 579; — *i lâyük* 1306; — *i ma'iyet* 1205; — *i ma'lûm* 805; — *i ma'reke* 108; — *i mahsûs* 1328; — *i masdar-ı satvet* 1249; — *i mazlık* 817; — *i me'mûr* 63, 195, 1077, 1122; — *i me'mûriyyetleri* 934; — *i me'mûrları* 170, 1137; — *i merhamet* 35; — *i mestûr* 819; — *i mefîn* 468n; — *i mevsûk* 843; *etrâf-ı* — *i mezbûr* 457; — *i mu'avvel* 843; — *i mu'ayyen* 1205; — *i muhrize* 1422; — *i muhsana* 748; — *i muhtefâ* 820; — *i mükâleme* 210, 936, 960, 1431, 1440, 1443, 1492; — *i mükâleme tahsîsî* 1085; — *i mülâkât* 1005; — *i münâsib* 75, 460; — *i müttehâlife* 1456; — *i nâkûs* 726; — *i re'fet* 1052; — *i sâ'ire* 349, 351, 507n, 1089, 1219, 1451, 1464; — *i tabur* 196; — *i teveccühleri* 249; — *i vâsi'* 298; *alarga* — *ler* 1397; *ba'id* — *ler* 1384; *berri olan* — *ler* 732; *kenâr* — *ler* 1398; *mecâmî'-i nâs olan* — *ler* 1416; *mecma'* — *ler* 1030; *mecma'-ı nâs olan* — *ler* 775; *muhâtaralı olan sâ'ir* — *ler* 460; *münbit* — *ler* 249, 691; *taşra* — *ler* 969; — *ler* 47, 74, 75, 84, 90, 136, 152, 179, 183, 229, 235, 299, 303, 306, 311, 313, 344, 353, 363, 368, 373, 400, 402, 419, 456, 459, 468n, 483, 498, 523, 531, 566n, 575, 598, 620, 625, 663, 669, 688, 703, 709, 731, 739, 748, 762, 775, 836, 852, 858, 968, 973, 979, 987, 1048, 1069, 1074, 1076, 1086, 1091, 1106, 1109, 1112, 1128, 1133, 1142, 1187, 1189, 1223, 1305, 1318, 1331, 1387, 1464, 1500; — *ler inşâ* 1222; — *inde iş'âr* 1471; — *line isâl* 864; — *siz yerler* 864; — *tahsîsî* 1439

mahalle 152, 322, 568n, 1216, 1271; *ehâlî-i* — 508; *temâmî-i* — 1228; *vücûh-i* — 1412; — *araları* 977; — *i belât-ı dagal* 862; — *i belât-ı hile* 862; *sâkin-i* — *i hâmûşân* 1154; *sekene-i* — *i hamûşân* 123; — *i hâmûşân* 1497; — *imâmî*

506, 655; — *i mu'allâ-bünyân* 111; *kenâr* — *ler* 512, 1379; *İmâm-ı* — *ma'rifetiyle* 1391; — *ler/mahallât* 128, 144, 1255, 1266, 1270; *e'imme-i* — *t* 486; *etrâf-ı* — *t* 1321; *sekene-i* — *t* 1368; — *t* *arasında* 359; — *t-ı ba'ide* 1469

Mahalletü'l-kübrâ (Mısır'da bir yer) 726

mahbes 1007; — *den âzâd* 1380

mahbûb 1226, 1508; *mahtûbe-i* — *e* 720, 727; — *e-i* 'âşık-keşi' *Şâhî* 862; — *e-i* 'âşık-keşi' *şevket* 862; — *e-i nâzik-terinleri* 1359; — *e-i ra'nâ* 1414; — *i dil-ârây-ı Kırım* 558; — *i kulûb-i hâss u 'âmm* 45

Mahbûbiyye (kasr-ı cedid) 750

mahbûs 511, 1007, 1097; *ihtilâs-i* — 903; *tahliye-i* — *ân* 636; — *en* 901; — *i resen-ı lihâza-i nezâret* 1268; — *lar* 143, 902, 904; — *ların zevrakı* 902

mahdûm 1262; — *âne* 123, 151; — *i civân* 912; — *i de'bi* 817; — *i ferîşte-siyer* 1490; *ma'a—ihî* 1423; — *i melek-nihâd* 1262; — *i müşârun ileyh* 1469; — *lar* 189, 338, 956, 1037, 1316, 1393, 1424

mahfaza; *sırma* — *lar* 974; — *i gûş-i bî-hûşu* 1198

mahfil 664; — *ârây-ı hükümet-i şer'iyye* 375; — *i 'adn* 517; — *i edeb* 217; — *i hatîr* 110; — *i hayât* 555; — *i hümâyûn* 60

mâhî; — *gibi bahrânî* 1320; — *i nişân-ı Bihzâd* 979; — *i nişân-ı Mânî* 979; — *i tâbe-fikende gibi* 387, 1284; — *i tâbe-i inkilâb* 702; — *i tâbe-i telâş* 702

mâhiyye 448, 460, 517, 723, 768, 866, 869, 912, 975, 1508; *ziyâde-i* — 717; — *ler* 717, 909; — *sohbeti* 651

mahkeme 110, 522, 527, 530n, 612, 653; — *i kübrâ* 789; — *i ruvât-i sikât* 1029; — *sinin baş-kâtibi* 119

mahkûm 262, 547; — *ân* 540; — *iyyet sûreti* 280; 'adem-i — *iyyet* 160; *vâsıl-ı derece-i* — *iyyet* 1164

mahlas 596, 780; — *i güzergâhlar nâ-bûd* 1388; — *i râşidisi* 1452

mahlûl 226, 235, 686, 859; — *ât* 230, 860, 1335; — *ât-ı 'akârât gibi* 1335; — *ât-ı mukâta'ât gibi* 1335; *müddet-i* — *e* 81, 130; *müddet-i* — *e-i mezbûre* 130; — *olan değdi* 1319

Mahmûd (Cellâd, Tebdil Hasekîsi) 208

Mahmûd; *makâm-ı* — 780 — *ism-i şerifleri* 1290; *Makâm-ı* — *kelimesi* 1277; — *kelimesi* 1277

Mahmûd I. (Sultân, cennet-mekân) 144

Mahmûd Ağa (Bostâncı-başı) 1430, 1483

Mahmûd Ağa (Ordu-yî hümâyûn Kassâb-başı) 1140

Mahmûd Bey (Koca Yûsuf Paşa-zâde, Havâss-ı refi'a Kadısı) 142

Mahmûd Çavuş-zâde (Sadr-ı Rum-i esbak Şemseddin Efendi'nin babası) 1467

Mahmûd Dürri Efendi (Rûznâmçe-i Evvel) 210

Mahmûd Efendi (‘Îmâd-zâde, Seyyid, Şâm Kadısı) 597, 598

Mahmûd Efendi (‘Osmân Efendi-zâde, Seyyid, İzmir Kadısı, Kazây-ı Edirne) 1483

Mahmûd Efendi (Gediklülür Kitâbeti) 155

Mahmûd Efendi (Hudâvend-i sâbık hazretlerinin Vâlîde-i mâcîdeleri Kahveci-başısı) 1313

Mahmûd Efendi (İngiliz, Re’îs-i sâbık, tabya inşasına me’mûr) 778, 780, 846

Mahmûd Hân II. (Sultân, ‘âlim ü ‘âmil, ârâyende-i nihâlîstân-ı zarâfet, ârâyende-i tâc ü dîhîm, ‘ârif ü kâmil, A’zam-ı selâtîn-i ümem, bâ’is-i hayât ve bereketimiz, bâlâ-nîşîn-i erike-i Dârâyî, Bânî-i Câmî’ul-Hidâye, Bâsıt-ı bisâtul-emnî ve’l-emân, bâyeste-i dîhîm-i Saltanat, Behmen-haşem, ber-güzîn-i halefû’s-sıdk-ı hânedân-ı ‘Osmânî, Burhânü’l-havâkîn, câmi’-i envâ’-ı mehâsin ü mehâ’il, Câmî’u’s-sûretî’l-melikiyyeti ve’s-siretî’l-melekîyyeti, Cemâl-i çehre-i İslâm, Civân-baht-ı güzîde-i nesl-i ‘Osmânî, cûdî-i cûd ü sehâ, dâdende-i ‘atâyây-ı ashâb-ı fazl ü makâl, dânen-de-i mekâdir-i erbâb-ı dâniş ü kemâl, Dâver-i Cemşîd-menkabet, Dâver-i dâd-âver-i Dârâ-haşem, Dâver-i dâd-âver, Dâver-i Dârâ-derbân, Dâver-i deryâ-dil, Dâver-i devrân-ı Hidîv-i hande-rû, Dürre-i beyzây-ı dürc-i Cihân-bânî, Dürre-i dürcü’l-dürri ve’l-birri ve’l-ifzâl, ebr-ı nîsân-ı ihsân ü ‘atâ, Ecellü mülûk-ı ‘âlem, Efdalü selâtîn-i ümem, el-Gâzî fî sebîlillah, el-Mücâhidü fî dîn-i Rasûlî’l-İlâh, Emîru’l-Mü’minîn, Erike-pîrây-ı Hilâfet-i kübrâ, Erike-pîrây-ı mecd ü menkabet, erike-pîrây-ı Saltanat-ı ‘uzmâ, Erike-pîrây-ı saltanat, evreng-ârây-ı Hilâfet-i kübrâ, evreng-i mûmehhid-i Hilâfet, evreng-pîrây-ı Hilâfet-i kübrâ, Evreng-pîrây-ı Hilâfet, Fârûk-‘adâlet, Fârûk-ma’delet, Ferîde-i sade-f-i Cihân-bânî, Fermân-fermây-ı kişver-i ‘adâlet, Fermân-fermây-ı tavâyif-i ümem, Fermâyende-i heft-iklîm, gevher-i ‘âlem-behây-ı sade-f-i sülûd, Gurre-i burcu’l-‘izzeti ve’l-iclâl, Gurre-i garrây-ı burc-i Hükümrânî, Gül-i sadberg-i gülistân-ı behcet ü behâ, Hâdim-i deyrul-gavâye, Hâdimü’l-Haremeyni’l-muhteremeyn, Hâ’izü’l-hikmeti’l-Lokmâriyyeti ve’l-hükûmeti’s-Suleymâniyye, Hâkân-ı Ferîdün-ferr, Hâkân-ı Hüşeng-hûş, Hâkân-ı Mahmûdû’s-siyer, Hâkân-ı memdûhu’l-eser, Hâkân-ı memdûhu’l-fi’âl, Hâkân-ı memdûhu’s-serîre, Hâkân-ı merza’s-seciyyeti Murtazaviyyû’s-serîre, Halîfe bi’l-hakk, Halîfe-i bi-hilâf, Halîfe-i bi’l-hakk olan sahîh veliyy-i ni’metimiz, Halîfe-i hazret-i Nebiyy bi’s-seyfi kâtû’u usûli’l-cevri ve’l-hayfî, Halîfe-i Peygamber-i Yezdân, Halîfe-i Rasûlullah Pâdişâh-ı dil-âgâh, Halîfe-i Seyyidü’l-Mürselîm, Halîfe-i Sıddîk-safvet, Hân, hâvî-i asnâf-ı mehâmid ü hasâ’il, Haydar-şecâ’at, Hidîv-i ‘âdil, Hidîv-i

Ferîdün-ferr, Hidîv-i memleket-i ‘adl ü insâf, huçeste-gevher-i şeb-tâb-ı dürc-i düdmân-ı Hâkânî, Hudâvend-i kerîm ü kâmil, Hudâvend-i sûtûde-evsâf, Hudâyân-ı ‘adl-ittisâf, hulâsa-i düdmân-ı şeref-‘unvân-ı Hâkânî, Hulâsa-i hânedân-ı ‘Osmânî, Hulâsa-i nesl-i nesil-i ‘Osmânî, Husrev-i hürşîd-tal’at, Husrev-i İskender-tüvân, Hümây-ı bî-hemtây-ı evc-i Hilâfet, İmâmü’l-Müslimîn, İnsân-ı kâmil, irsen ve isti-hkâken mâlik-i ehakk, İskender-haşem, Ka’be-i harîm-i muhterem-i şer’-i mübin, Kâ’ân-ı İskender-zafer, Kâlî’-ı erkânü’z-zulmi ve’l-‘udvân, Kâmi’-i bünyânü’l-bagyi ve’l-tugyân, kâmil ü ‘ârif, kân-i cevâhir-i me’ârif ü ‘avârif, Kehfû’l-emân, kerâmetlü, Kevkeb-i huçeste-tâlî-i zâyîçe-i bahtiyârî, Keyhusrev-hadem, Kulzüm-i bî-gerân-ı rûşd ü sedâd, Kuratü’l-‘ayn-i Mü’minîn, Kutb-i ‘âlem, Gavs-i a’zam, Kuvvetü’z-zahr-i Muvahhidîn, Kürsî-serîr-i Şehriyâr-ı kâmkâr, Mâhi-yi merâsimü’l-cevri ve’l-hayf, Mahmûd Hân-ı ‘Adl-i Sâni, Mahmûd-ı ‘adl-âyin, Mahmûd-i Ahmedî-siret, Mahmûd-i Muhammedî-siret, Mahmûd-i Muhammediyyû’s-sire, Mahmûd-i Muhammediyyû’s-şiyem, Mahmûdî’s-şiyem, Mahmûdu’s-sire, Mahmûdül-fi’âl-i nikhû, Mahmûdû’s-serîre, Mahmûdû’s-şiyem, Matmahu enzârî’l-lâhût, Matrahu envârî’l-melekût, Melâzi derd-mendân, memdûhu’s-şân, mesned-i müşeyyed-i Saltanat, Muferrîk-ı cumû’u’d-dalâli ve’l-fesâd, Muhammediyyü’l-hulk, Muhammediyyû’s-serîre, muhibb-i ‘ulemâ’, Muhiy-i merâsim-i dîn-i İslâm, Muhiy-i şer’î’a, Murtazaviyyû’s-serîreti, Murtazaviyyû’s-sire, Murtezâ-siret, Mutahhirü’l-beledeyi’l-mükerremeyn, Mutahhirü’l-Haremeyni’l-muhteremeyn ‘an-ehli’l-küfri ve’l-ilhâd, Mü’eyyid-i de’â’imü’l-devleti ve’l-dîn, mü’eyyid-i kavâ’im-i dîn-i Muhammedî, mü’min-i muvahhid, Müceddid-i bünyân-ı dîn-i server-i enâm, Müceddid-i kavâ’idü’s-şer’î’l-mübîn, Mücrî-i levzâm-ı şer’-i Seyyidü’l-enâm, Müctemi’-i furûku’s-salâhi ve’s-sedâd, Mükemmil-i erkân-ı İslâm, Mümütû’s-şeni’â, mürebbî-i fudalâ’, Müsahhır-ı dârü’l-cihâd, müşeyyid-i kavâ’id-i şer’-i Ahmedî, Nâzım-ı menâzmü’l-memâlikî bi’l-kalemi ve’s-seyf, Necmü’ş-şeref-i ferhunde-lâmi’-i tedvîr-i bahtiyârî, Necmü’s-şeref-i ferhunde-lâmi’-i tedvîr-i Cihândârî, Nokta-i merkez-i dâ’ire-i dîn-i mübin, Nukâve-i asl-ı asil-i Hâkânî, Nukâve-i düdmân-ı Selîm ü Süleymânî, Nür-i ‘ayn-i ‘âlemiyân, Nür-i ‘ayn-i ehli’l-îmân, Nür-i dîde-i ehli’l-îmân, Nür-i dîde-i İslâmiyân, Nür-i Hudâ, ‘Osmân-hayâ, ‘Osmân-sehâvet, ‘Ömeriyyü’l-‘adl, Pâdişâh-ı ‘âdil, Pâdişâh-ı ‘âlem, Pâdişâh-ı a’zam ü ekrem, Pâdişâh-ı a’zam, Pâdişâh-ı âgâh, Pâdişâh-ı âsumân-taht, Pâdişâh-ı cihân, Pâdişâh-ı ekrem, Pâdişâh-ı heft-iklîm, Pâdişâh-ı İskender-hadem, Pâdişâh-ı İslâm, Pâdişâh-ı Mahmûdül-hisâl, Pâdişâh-ı

Mahmûd'ü-siyer, Pâdişâh-ı Mahmûd'ü's-şiyem, Pâdişâh-ı Muhammedü's-sire, Pâdişâh-ı rûy-i zemîn, Pâdişâh-ı zemân, Pâdişâh, Pâdişâhımız efendimiz, Pîr-i tedbîr, Râfi-i livâ'u'l-'adli ve'l-ihsân, revnak-bahşây-ı serîr-i felek-mesîr-i mecd ü şevket, re'y ü tedbîr ve seyf-i 'adû-ted-mîr ile tesviye-sâz-ı mesâlih-i dîn ü devlet, Rûh-i 'âlem, Rûh-i beden-i ehl-i îmân, Rûh-i cesed-i 'âlemiyân, Rûh-i cesed-i cihâniyân, Rûh-i eb-dân-ı İslâmiyân, sabây-ı mehebb-i lutf u merhamet, Sâhib-i vech-i vecih-i şer'-i Seyyidül'enâm, Sâye-i Hudâ, Sâye-i vâhibül'-eltâf, sâye-i Yezdân, Serîr-ârây-ı mecd ü menkabet, Serîr-ârây-ı Hilâfet, Serîr-ârây-ı Saltanat-ı 'uzmâ, Serîr-ârây-ı saltanat, Serîr-ârây-ı serverî vü saltanat, Serv-i sehî-kadd-i ravza-i 'izz ü 'azamet ü 'ulâ, sezâvâr-ı serîr-i Hilâfet, Siddik-sadâkat, Sultân Mahmûd-i Muhammedî-sîret, Sultân Mahmûd-i Muhammediyü's-sire, Sultân Mahmûd'ü's-sire, Sultân Mahmûd'ü's-siyer, Sultân-ı Ferîdün-ferr, Sultân-ı Mahmûdül'-husâl, Sultân-ı memdûhu'l-eser, Sultân-ı zemân, Sultân-ı mücâhidîn, Sultân-ı selâtîn, Süleymân-ı zemân, sünnî ve mu'tekîd, Sürûr-i selâtîn-i ümem, Şâh-ı bâ-intibâh, Pâdişâh-ı dil-âgâh, Şâh-ı civânbaht, şâyeste-i makâm-ı İmâmet, Şeh-zâde, Şeh-zâde-i civân-baht, Şeh-zâde-i mes'ûd, Şeh-zâde-i mükerrem ü mes'ûd, Şehinşâh, Şehinşâh-ı 'adl-itittisâf, Şehinşâh-ı 'âlempenâh, Şehinşâh-ı ekrem, Şehinşâh-ı key-nişîn-ı dergâh, Şehinşâh-ı Mahmûd'ü's-serîre, Şehinşâh-ı memdûhu'l-haber ve'l-mahber, Şehinşâh-ı mu'azzam, Şehinşâh-ı pür-'adl ü insâf, Şehinşâh-ı Sikender-haşem, Şehinşâh-ı şîhâb-tîğ ve Süreyyâ-'alem, Şehinşâh-ı zemân, Şehriyâr-ı 'adl-itittisâf, Şehriyâr-ı Ferîdün-hadem, Şehriyâr-ı gerdûn-taht, Şehriyâr-ı heft-kişver, Şehriyâr-ı munşif u mu'tedil, şevketlü, ta'vîz-kerden-i şerî'at-i semhâ', tâcdâr-ı dîn-perver, Tâcdâr-ı mekremet-nisâr, Tâcdâr-ı pîr-dâniş, taht-nişîn-i 'izz ü Hilâfet, Temîme-i bâzûy-i millet-i beyzâ', 'um-mân-ı zekâ ve zehânet-i Hudâ-dâd, üsve-i silsile-i nesl-i nebil-i 'Osmânî, vâlâ-nişân-ı mu'allâ-mekân-i memleket-ârâyî, Vâris-i serîre-i eslâf, veliyü'n-ni'am-ı 'âlem, Veliyy-i ni'am-ı 'âlemiyân, Veliyy-i ni'metimiz Pâdişâhımız efendimiz, Yektâ-güher-i sadef-i Saltanat, Zil-lullâhi 'ale'l-enâm, zib-efzây-ı dîhîm-i übbebet, Zibende-i hadîka-i letâfet, Zinet-bahş-ı taht u dîhîm, ziyây-ı şefâk-ı meşrûk-ı rikkat ü şefekat) 7, 8, 28, 30, 76, 137, 324, 362, 503, 504, 508n, 616, 663, 664, 665, 777, 798, 837, 898, 1046, 1051, 1175, 1201, 1202, 1207, 1209, 1230, 1232, 1248, 1277, 1281, 1286, 1290, 1295, 1297, 1301, 1302, 1306, 1309, 1311, 1356, 1366, 1422, 1434, 1449, 1503; cülûs-i dâfi'u'l-bu'ûs-i hazret-i —î 1300; devr-i —î 1418; firûzî-i ferhunde-rûzî-i Saltanat-ı hazret-i —î

1346; ism-i sâmi-i cenâb-ı —î 1295; âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı saltanat-ı Sultân —i mülk-ârâ 1293

Mahmûd Hasekî 209

Mahmûd Paşa (Kara, Armabûd, İskenderiyyeli); — hikâyesi 1238; —'nın 'ısyânı 300, 353

Mahmûd Paşa (Kilislü) 510

Mahmûd Paşa (Mutasarrıf-ı Livây-ı Bâyezîd) 186

Mahmûd Paşa (Sadr-ı vakt, mürebbî-i ashâb-ı 'ilm ü fazîlet, mürevvic-i erbâb-ı hüner ü ma'rifet) 569, 571

Mahmûd Paşa (Üsküb mutasarrıfı) 149

Mahmûd Râ'if Efendi (Büyük Rûznâmeçi Vekili, Re'îsülküttâb) 97, 135, 46

Mahrec 1135, 1324; takdîm-i — 909; — i'tibâriyle 86; —le ihrâcları 725; — rütbe-i seniyyesine is'âd 1073

mahrem 506n, 1055, 1079; —âne 277, 281, 285, 980, 990, 1350, 1444; duhûl-i —âne 1351; —âne olarak müzâkere 281; —ân-ı vâsika 1179; kendü —i 764; —i cümle-i esrâr 819; —i esrâr 1249, 1360; —i hâssî 828; —i mûmâ ileyh 501; —i râz 674, 748, 1183; —i serâ'ir 532; —i serâ'ir-i Saltanat 572; —i serâ'ir-i umûr 592; —i serâ'irleri 1436; —i serîretleri 748; —i umûr 519; —i yedîyle 1473; 'arz-ı —ıyyet 282; —ıyyet 1443; bî-teklif olan —ler 501; —leri 1358, 1379; —leri lisânından 768; — olmak 776

mahsûl 992; —ât 93, 1021; —ât eseri 548; —ât-ı mîriyye 153; —dâr 991; —dâr erâzî 1020; —dâr tîmârlar 247; —i diyârları 1002; —i hayât 536; —i Sadâret 1482

maşer; nümüne-nümây-ı — 1267; rûz-i — 1241; rûz-i —den nümüne 1205; —i ecnâs 1379; —gâh olmak 'âdet 1138; —gâh-ı cem'ıyyet 322; —gâh-ı gulû 322; —i nev'-i benî Âdem 362

mahv 39, 285, 399, 543, 682, 753, 848, 1095, 1151, 1163, 1176, 1450, 1498; dest-zede-i — 1474; hakk ü — 1344; —i esâmileri 818; — kabûlü 1498

mahzar 17, 35, 52, 70, 77, 85, 209, 216, 921, 1095; 'arz-ı — 467, 468n; —i ma'hûd 216; —i mahtûm 217; —lar 206, 320, 843, 1242; vücûh —ları 425; zâbitân —ları 425

mahzen 245, 795, 1200, 1257, 1264, 1317, 1388, 1389, 1391; bâm-ı — 1389; derûn-i — 1390; etrâf-ı — 1264; kârgîr — 1388; metîn bir — 1388; — derûnu 1407; lutf —i 744; —i âmâlini mâlâmâl 1456; —i emvâl 1322; —i esrâr-ı divel 291; —i hümâyûnları 1306; —i sîm 1070; —i temellükü 1465; —i zer 1070; —ler/mehâzin 241, 323, 858, 947; —ler derûnu 970

ma'îşet 86, 873, 1045, 1227, 649, 651, 655, 873; dâ'ire-i — 82; güster-i vûs'a-i — 242; tevsî'-i dâ'ire-i — 691; tevsî'-i himyân-ı — 209; tevsî'-i

i — 242; bedel-i hukûk-ı ‘ulemâ’ olan —ler 650; cihet-i —ler 652; esbâb-ı —ler 238; levâzım-ı —ler 232; nemâdâr —ler 650; —ler 522, 909, 910; maslahat-ı —leri 229; — minneti 760; — nâmiyle 651; — tevçihî 1045

ma‘îyyet 34, 81, 95, 100, 108, 132, 134, 139, 148, 162, 176, 178, 194, 209, 216, 223, 226, 228, 233, 248, 274, 302, 309, 461, 477, 490, 517, 530n, 550, 601, 603, 606, 610, 687, 704, 731, 988, 1008, 1039, 1043, 1050, 1090, 1140, 1158, 1168, 1184, 1187, 1196, 1241, 1255, 1274, 1369, 1421, 1442, 1494; ‘akd-i livây-ı — 254; bi'l— 371, 381, 552, 570, 575, 588, 759, 803, 888, 906, 1011, 1061, 1178, 1196, 1259, 1274, 1304, 1315, 1326, 1472, 1482; cem'-i — 178; hâzır bi'l— 1196; mahall-i — 1205; ruste-i rişte-i — 1283; şirâ'-güşây-ı — 260; teklif-i — 193, 1257; zîr-i — 471; mevcûd-i —i 231, 1176, 1341; —i düstûrâneleri 1242; —i iltizâmları 1325; —i müşîrâneleri 134; —inde olanlar 527; —i Ser'askerî 1494; —i yümn-i teveccüh-i Cihân-bânî 301; —ler 162, 179, 237, 431, 441, 458, 599, 609, 901, 1066, 1178, 1243, 1272; hıdmet-i —leri 527; me'mûr-i —leri 228; — şartı 1092

makâl 119, 161, 364, 431, 455, 485, 561, 573, 580, 582, 693, 828, 865, 1355, 1500; âverde-i mecâl-i — 1342; âverde-i zebân-ı — 1263; bast-ı — 1104; darb-ı — 506n, 699; demsâz-ı — 1498; feth-i bâb-ı — 1326; fezleke-i — 506n; hatm-i füsûn-nâme-i — 1345; hatm-i kıbâle-i — 455; hatm-i — 393; hatm-i müzevvir-i — 426; hulâsa-i — 432, 712, 862, 1073, 1215, 1246, 1436; huluvvül— 959; îrâd-ı — 282, 1440; letâyif-i — 86; mâ-hasal-i — 301; makâma münâsib — 626; minvâl-i — 1498; muhassal-i — 1098; müttefikul— 884; nakd-i hulâsa-i — 1399; netice-i — 110; pâymâl-i sûtür-i — 292; serd-i — 1176, 1199; tasdik-ı — 1378; serd-i — ât 561; —ât 55, 63, 116, 270, 400, 719, 921, 1167, 1382; —ât ihdâsî 746; —ât-ı dil-firîbâne 1086; —ât-ı kesîre 162; —ât-ı mekr-âyât 427; —ât-ı meşhûre 766; —ât-ı mühimme 276; —ât-ı müzevvire 1164; —ât-ı nush-âyât 700; —ât-ı tâkat-fersâ 1198; hatm-i kabâle-i —e 342; —e 155, 289, 397, 569n, 580, 582, 625, 696, 744, 786, 824, 945, 956, 1037, 1041, 1059, 1066, 1198, 1239, 1345, 1383, 1424, 1449, 1498; —e darb 1323; —e-i âteş-feşâmî gûş 1059; —e-i âtiye 1243; —e-i bî-tâ'ile/mekr-âmîze mağbûn olmayup 897; —e-i cân-sûz 1059; —e-i cân-sûzu gûş 1059; —e-i dil-nişîn 681, 1401; hatm-i kabâle-i —e-i isâbet-me'âb 1475; bast-ı —e-i iştikâ 1042; —e-i kalenderî 1217; —e-i mesrûde 342; —e-i müşkile ihdâsî 282; bast-ı —e-i rencîş 1042; tarh-ı —e-i yemm-i nâ-pezir 485; medh —esi 1045; bî-ma'nâ serd-i —i bî-me'âl 319; —i hakikat-me'âl 119; tasdik-ı —i hizâm

763; —i mekîdet-me'âl 167; —i müzeyyef-tefevvühü 1382; —i nâ-mühezzeb 805; —i sahfî'l-me'âl 1195; —i şeytanet-iştimâlleri 158; karâ'in-i —iyyeleri 317; dürüst—ler 1075; râst-güy—ler 1075

makâm 116, 117, 340, 467, 503, 534, 547, 606, 612, 739, 780, 795, 861, 887, 920, 929, 1069, 1078, 1080, 1143, 1144, 1154, 1417, 1437, 1454, 1483, 1486, 1509; ber-âverde-i — 360; bi-hasebi'r-rütbe ve'l— 540; ihtiyâr-ı — 1421; büyük —a muttasıl 1437; —a münâsib dâstân/hikâyât/makâl 626; —ârây-ı İmperator-iyyet 212, 253; —ât 596, 1510; —âtın tebeddülü 794; —da îrâdî 1414; —dan makâma 1044; —ı bülend-i'tibâr 379; —ı dil-ârâm 269; —ı Fetvâ (İmâm-ı a'zam mesnedi olan) 573, 581n, 653, 656; —ı hıdmeti 1312; —ı Hilâfeti 'uzmâ 538; —ı hisâm 166; —ı imtisâl 478; —ı 'inâd 646; —ı intikâm 1172; —ı istikbâr 126; —ı istiklâl 1363; —ı istikrâr 188; —ı itâ'at 1453; —ı Kâ'im-makâmî 878, 957, 1050, 1081, 1434; —ı kadîm 1249; —ı lâzîmül-ihtirâm 333; —ı Mahmûd 780; —ı Mahmûd kelimesi 1277; —ı me'mûriyyetleri 695; —ı menî'a 136; —ı Meşihat 333, 1053; —ı mu'allâ 1235; —ı mu'ârâza 365; —ı mu'azzam 523; —ı muhâvere 1472; —ı mukâvemet 1394, 1493; —ı mübâhase 1472; —ı müdâfa'a 1394; —ı mûmâşâta tahvîl 1420; —ı pîr-i mugân 1215; —ı refî' 94; —ı rızâ 478; —ı rızâ-cûyî 894; —ı Riyâset 135, 290, 341, 346, 1097, 1099, 1346, 1368, 1431; —ı Ruhâ 519; —ı Sadâret 59, 108, 113, 293, 339, 467, 572, 573, 716, 919, 1332, 1337, 1347, 1352, 1434, 1462, 1472, 1486; —ı Sadâret-i 'uzmâ 60, 68, 77, 735, 1331; —ı Sadri'a'zamî 65; —ı Sâlârî 919; —ı Ser'askerî'de kâ'im/müştagil 1407; —ı serkeşî 126, 308; —ı Silâhdârî 841, 915; —ı sitîz 646; —ı ta'assub 308; —ı tahkîk 497; —ı 'ubûdiyyet 1499; —ı vâcibül-ihtirâm 1280; —ı vâlâ-ter 534; —ı Vekâlet 333, 407; —ı Vekâlet-i kübrâ 335; —ı Vekâlet-i mutlaka 1331; —lar 408, 555, 568, 581n, 595, 1500; —larının i'âde 450

Makâmât (Harîrî'nin eseri) 1488, 1510

makbere 505; —nin piş-gâhı 505

makbûz 871

makrame; boğazına — bağlayup 217

maktûl 32, 50, 85, 97, 210, 311, 758, 816, 817, 869, 915, 934, 1139, 1181, 1398, 1470; —i mahzûl 1075, 1123; —i mahzûlün hevâdârları 310; —i mesfûr 467; —i müşârun ileyh 1465; —ler 807, 865, 869, 1102, 1160

mâl 47, 55, 74, 101, 430, 435, 485, 497, 576, 628, 713, 893, 895, 998, 1000, 1021, 1033, 1306, 1422, 1456, 1501; behâne-cûy-i tahşil-i — 757; bezl-i — 101, 482; bilâ— 627; celb-i — 84,

323, 846; cem'-i — 628, 713, 1377, 1481; cüy-ende-i semt-i selâmet-i — 436; dil-sîr-i nevâle-i — 876; emniyyet-i — 1033; harîm-i — 849; hubb-i — 909; iddihâr-ı — 305, 1153; istihsâl-i — 661, 804; mâ-melek itlâk olunan — 1248; mazanne-i — 313; muhârese-i — 352; rabb-i cem'-i — 1456; selâmet-i — 167, 201; tahsîl-i — 74, 1377; taleb-i — 757; tebzîr-i — 630; te-fâhhus-ı — 628; tevfîr-i ecnâs-i — 1495; tevfîr-i — 1456; zeyl-i tâhir-i — 849; cem'-i — a harîs 892; cem'-i — a magrem 892; —â-mâl-i nevâl-i vazîfe 245; iktisâb-ı — a meyyâl 626; kabz-ı — a mü'ekkel küttâb/ümenâ' 865; cem'-i — a mükibb 1465; istihsâl-i — gâ'ilesi 661; — ham-mâlî 819; — havfî 313; tahsîl-i — i bî-gerân 701; sarf-ı — i bî-şümâr 1099; —dâr 783, 998, 1000, 1456; —en 1049, 1330; mâlik-i — i bî-kıyâs 1323; —ı bî-şümâr 1456; —ı eytâm 1275; —ı ganîmet 258; —ı Kârûn 93; —ı kesîr 1456; —ı menhûb 712; —ı mirî 316, 1090; —ı mu'accel 73; tevfîrât-ı —ı mu'ayyen 628; —ına müdâhale 1000; —ına ta'arruz 848; cem'-i —ı pür-vebâl 1359; —ı vefîr 78; tedâbir-i —ı 18; —ı halâl-âsâ nâdirü'l-mevcûd 151; —ı hidmet-i Saltanat-ı seniyye 1375; —ı î'ânetleri 1341; —ı imdâd 488; —ı imdâdları 1341; —ı mevîr 38; —lar 212, 735; —larına sâhib çıkup 348; — ü bâl-i endûz-i bî-şumârı 1478; — ve neşeb 323

Malagos (مالاغوس) = Malogoszcz, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Mâlâkî (ta'bîr olunur yeşil somâkî ve leylâkî ren-gerinde iki 'aded havz kâsesi, Rusya erâzisine mahsûs nevâdirden) 1342

Malatya 599, 1248; — câmbleri 323, 1077; — havâlisi 1434; — Kazâsı 1242; — tarafları 1247, 1369

mâlikâne 226, 686, 993; ashâb-ı — 159; der-'uhde-i — 758; — gibi 723; — Halîfesi 955; — Halîfesi-yi sâbık 1512; ashâb-ı —ler 160; —ler 686; — olarak 992; — 'uhdeleri 758; — vech-ile 997

Mâlik bin Dînâr 870

Mâlikî 'ulemâsı 54

Mâlik Paşa (Sırp üzerine ta'yîn) 149

Mâlikü'l-mülk; bk. Allah (Hz.)

Mâlîyye; garâmât-ı — 84; — Tezkireciliği 465, 1512; — Tezkireciliği Pâyesi 45; — Tezkireciliği Vekâleti 1512

Malta 96, 396, 499, 507n, 1439, 1485; — Adası 373, 396, 1008, 1283; — cânibi 1446; — Cezîresi 733; — semtleri 1128

Maltepe 486, 1482

maltez ocakları 243

mâ-melek 323, 467; 'âmme-i — 1322; bakıyye-i — 1426; cümle-i — 1465; — itlâk olunan mâl

1248; —ı 'aklı 1179, 1359; —ı istbârı 1359; —ı idrâk 1179; dest-efşân-ı —ı sâz u sâmn 104; —leri 1238

ma'nâ 279, 286, 315, 321, 391, 414, 433, 449, 484, 505n, 509, 528, 561, 565n, 568, 572, 580, 596, 634, 641, 681, 748, 804, 874, 899, 908, 1009, 1016, 1035, 1038, 1043, 1063, 1069, 1073, 1080, 1082, 1128, 1130, 1139, 1170, 1212, 1290, 1356, 1441, 1454, 1463; âsân — 715; bî— 319, 430, 563, 624, 1403; ekâvil-i bî— 392; garîb — 307; ibrâz-i çehre-i — 1413; sevk-ı — 1181; tereddüd-i bî— 959; vâkîf-ı — 554; —'i imzâ 1025; —lar 505n, 668, 718, 785, 1024, 1186, 1334; —ya zâhib 1412; —y-ı âhar trâş eylemeyesiz 423; —y-ı bihbûd 694; —y-ı lafz-ı nesebi 518; —y-ı latîfi 1212; —y-ı mevhum-i teşe''ümleri 956, 1037; —y-ı mu'tenâ 325; —y-ı müdde'â 1381; —y-ı münifleri 836; —y-ı nâ-mu'tenâ 1334; —y-ı nâdirü'l-vukû' 762; —y-ı şekl-i ra'nâsı 1024; —y-ı şerîf 843

manastır 493

Manastır 1508; — mansıbı 1508

mançmîk 680; ahcâr-mânend — 195

mânde 758, 760, 1157; — behânesi 1444; —ı mer-sây-ı hazariyyet 242

Mânî; mâhi-i nişân-ı — 979

mansıb 58, 59, 64, 87, 89, 92, 112, 118, 125, 128, 131, 148, 154, 181, 357, 408, 890, 950, 959, 1039, 1071, 1073, 1082, 1122, 1241, 1319, 1350, 1393, 1418, 1452, 1504, 1508; asıl — 758; îhsân-ı — 838; tebrîk-i ibkây-ı — 920; münâvebe —ı 689; —ı âhar 1049; —ı celîl 63; —ı Cidde 61; —ı eşrâf-ı memâlik-i Bağdâd 628; —ı evvel 340; —ı fenâ 1479; —ı hayât 200; —ı Kitâbet 244; —ı mevhum 1466; —ı münâsib 459; —ı Riyâset 250; —ı sâbık 1366; —ı sâbıkları 918; —ı Sadriâ'zamî 1318; —ı vâlâ 335, 599; —lar 58, 154, 155, 315, 318, 384, 567, 692, 717, 871, 909, 1429; —sız 1456

Mansûr (Hadîs-i i'câz-tahdîsinde olan, Şeyh) 204; ârzü-yi mu'asker-i — 205; tetelzül-i — 1464

Mansûr Halîfe ('Abbâsî Halîfesi) 1357

mantîk 950

Manya; — Adası 184; — Başbuğu 184

manzûm; —e-i bed'atü'l-elfâz 125; —e-i nâ-mevzûn 312; —e-i recâ 488; —eler tanzîm 1509; — güftârı 1503; — me'âsir-i fezâ'il-mah-sûrları 1041; — mülâtafât 1509

Manzûme-i Şâhidî; — ta'lim 880; —'ye nazîre 1509

mâr; mânend-i — 386; —ı 'akreb-girdâr 882; —ı âheste-hazîde 875; —ı esved 1056; hem-reng-i —ı münakkaş-nümâ 445; —ı munakkaş-nümâ 770; —ı sermâ-dîde gibi 1054, 1372; —ı ser-mâ-dîde-sıfat 270, 1164; —tıynet 537; —tıynetân-ı müstakîllü's-şekâ 1272; günâm-ı — u

mûr 696; havâle-i — u mûr 771; menba'ı — u mûr 1006; — u mûr-âsâ 183, 1362, 1478; — u mûr-i gurûr 528; — u mûr-i vücûd 528

Mar'aş 58, 375, 599, 1064, 1239, 1241; — Beylerbeyisi 99; — ehâlisi 58; — Eyâleti 124, 146, 168, 189, 375, 945, 1429; belde-i —ı dil-keş 1503; — Kazâsı 739; — Mutasarıfı 124, 146, 319, 758, 1243; — Vâlisi 189, 1479

Mare [=Maret, Sır Kâtibi] 1346

ma'reke 46, 67, 88, 136, 444, 509, 644, 737, 799, 895, 948, 1280, 1396; bahr-ı — 1341; mahall-i — 108; medhal-i tengnây-ı — 1367; —ârây-ı 'arsa-i me'âlî 1378; —ârây-ı ma'ıyyet 222, 544; —gâh 196; —gâh-ı dâr u gîr 1412; —gâh-ı 'ilel-i nâ-ma'dûd 877; —gîr âhengîler 1362; —gîr-âsâ 1054; — hengâmesinden nişân 1469; —i kübrâ 42; —i tehäsum ü terâzî 150; ru'esây-ı —i verrâs 834; — mahalli 46; —perdâz 95; —perdâz-ı izdihâm/şûriş 1295; —ler 509, 688, 1398; —nin cihân pehlevâmı 499

ma'rîfet 118, 159, 160, 161, 171, 291, 383, 844, 1056, 1320, 1370, 1419, 1490; bürehe-i kisve-i — 909; ehl-i — 535; inzâm-ı — 263; kâbil-i — 547; kesb-i — 990, 1007; mâlik-i nisâb-ı — 1052; mâye-i — 1508; mest-i silâf-ı sâf — 879; mürevvic-i erbâb-ı — 569; nisâb-ı — 713; sevâd-ı — 1449; sûr-i Sultânî-i — 1504; —e rağbeti/teveccühü efvân 1211; —i bende-gânemle 965; —i Kâ'im-makâmî 796; —i müşîrâne 33; —i şer' 359; —i tevârîh 11; 'adem-i —ler 546; —ler 858; — tahsîli 87, 1496; istihsâl-i — tarîki 1488

Mârikîn ve Hâricîn fırkası 55

Marimot [=Marymont, Varşova Şehri'nin kurb u civârında] 989

Markarolos [=Margrave] 854

Marmara 506n, 1272; Bahr-ı — 501, 505, 506n, 747, 772; Bahr-ı — hâdîsesi 587

Marşal 279, 280, 1005

Maryaklif [=ماریاکلف = Mikulov?, Beç-Krakow arasında] Karyesi 981

Maryanbuh Kazâsı 1013

masar mevâcibi 138

mashara; —lık 525; — makûlesi kâselîs 749

maskat-ı re's 1241; —i 1464; —i pür-be'si 177

maslahat 62, 75, 95, 109, 164, 176, 178, 182, 187, 189, 212, 284, 383, 399, 403, 413, 451, 456, 471, 602, 620, 662, 694, 713, 732, 738, 746, 753, 785, 803, 823, 829, 849, 876, 880, 914, 923, 947, 1030, 1038, 1057, 1081, 1155, 1165, 1168, 1169, 1173, 1193, 1199, 1252, 1259, 1331, 1345, 1347, 1351, 1379, 1398, 1426, 1440, 1443, 1445, 1464, 1493; akdem-i erkân-ı — 460; ashâb-ı — 1191; 'azim — 241; ba'de ikmâlî'l — 1396; ba'de itmâmî'l — 834, 1501; ba'de temâmî'l — 1235; bâ'is-i te'hîr-i — 1093;

berây-ı — 59, 471, 495, 1364, 1447; ber-muk-tezây-ı — 268; dâmen-i — 47; der-dest olan — 769, 1365; derece-i — 282; erbâb-ı — 361, 395; esâs-ı — 187; feriza-i — 1089; furû-i — 1029; geysüy-i perişân-sude-i — 1177; hasbe'l — 269, 560, 819, 1378, 1426, 1442, 1468; hasbe'l-vakt ve'l — 1451; hasm-i (حسم) rişte-i — 857; heyûlây-ı — 1160; hıtâm-ı — 402, 833; 'ırk-ı — 1174; iktizây-ı — 178, 182, 289, 1085; irâ'et-i semt-i — 1167; itmâm-ı — 253, 1440, 1481; kâffe-i ashâb-ı — 1495; karâr-ı — 453; lâzime-i — 1368; merci'-i 'âmme-i erbâb-ı — 869; merci'-i 'âmme-i — 866; muktezây-ı — 1344; münâfi-i mecrây-ı — 1194; mürevvic-i — 1237; mütemmim-i — 1462; müzâkere-i — 1432; piş-kadem-i — 1189; piş-kadem-i tarîk-ı — 1477; piş ü pes-i — 449; salâh-ı — 1476; serîre-i — 1179; ser-rişte-i — 695; sûret-i — 384; şedd-i 'adud-i — 1481; şîrâze-i — 165; şurû'-i — 1440; tabi'at-i — 84, 228, 1374, 1254; ta'cil-i — 164; tahdîş-i — 352; târ u pûd-i — 383; tekeffül-i 'akd-i/hall-i — 1406; teshil-i — 384; teşviş-i — 102; tetimme-i — 179; 'ukde-i saht-bend-i rişte-i — 1426; 'umde-i — 780; usûl-i — 385, 403, 1029; üss-i esîs-i — 1315; vesâtat-i câsus-i — 1014; —a halel 936; —a ik-dâm 1396; —a mübâşeret 282, 289; —a sâlih 1440; —ı devlet 47; —ı Devlet-i 'aliyye 281; —ı Ekrâd-ı mersüme 1369; —ı eşkıyâ' 177; —ı görüp savuşması 1018; ashâb-ı — 1061 hafiyeye 1193; —ı hâliyye 358; —ı Haremeyn 82; —ı hayriyye 218; —ı hayriyye-i musâlahâ 1443; —ı ma'îşetleri 229; —ı ma'külesi 1466; —ı mahsûsa 1325; —ı maksûdesi 1145; —ı me'mûreleri 382; —ı melhûzaları 603, 916; —ı musâlahâ 1344, 1407; —ı musammeme 1196; —ı mühimme 62, 1081; —ı mülkiyyelerinin nizâmı 251; —ı nâfi'a 73; —ın husûlü 1024; —ın mevsimi 281; —ı ra'ıyyetdârî 641; —ı Saltanat-ı seniyye 1085; —ı uzatmak 1250; —ı vakt ma'nâsına 757; —ı zimniyye 506n; —perdâzî-i ra'ıyyet 641; —ı Saltanat-ı seniyye 1085; —perdâzî-i sipâh 641; der-dest olan —lar 341; tanzîm-i —lar 1096; —lar 212, 223, 271, 295, 341, 496, 497, 1080, 1165, 1354; 'akd-i —ları 1278; bünyân-ı —ları 919; hall-i —ları 1278; in'ikâd-ı gûsiste-târ-ı —ları 257

Maslahatgüzâr 276, 280, 291, 342, 354, 733, 1344, 1345, 1346, 1349, 1451; —lar 765; —lık 273, 1351, 1373; mizmâr-ı —ı 1081, 1165

masraf/mesârif 156, 227, 305, 316, 689, 1053; defter-i — 245; ebvâb-ı — 1047; gayr-ez — 1090; kesret-i — 127; mevâdd-ı — 690; güzîde-i — cümlesinden 721; —ı mübâşeret-i tanzîm 225; —ı Şehriyârî 148; —ı Şehriyârî Kitâbeti 954; — keffesi girân 768; — Kitâbeti 1430; — Kitâbeti Vekâleti 955

mastaba; — ihdâsı 360; —lar 1387; —nişin-i meskenet 651; —pîrây-ı hengâme-i ‘îş u nûş 1216; —yı tefrîş 527

Ma’sûm Gâzî (Mîr, Buhârâ Hâmî Feyzullah Hân’ın Vezîr ve dâmâdı) 104

matbah; —ârây-ı refâhiyyet 237; — Emâneti 1430, 1466, 1477, 1495; — Emîni 1477; —ı ‘âmire Emâneti 954; —ı ‘âmire Emîni 173; —ı ‘in-âyetleri 1229; —ım mesârîfî 760; edevât-ı —ıyye 243; — tahsîsî 245

mâtem; gark-âb-ı lüce-i — 1232; müstağrak-ı bahr-ı — 1306; zımn-ı — 1232; icbâr-ı hâme-i —gîr 1229; — şivesine iştiğâl 821; —zede 743; —zede-i efsûs 436; —zede-i telehhûf 436

matlab 95, 97, 102, 705, 730, 798, 921; e’azz-i — 903; her hevesden günâ-gün — 803; intâc-ı mukaddime-i — 1058; kazıyye-i şartıyye-i — 695; mahz-ı dest-yârî-i husûl-i — 1174; müterakkıb-ı husûl-i — 1247; —ı a’lâsı 1199; —ı mahtûm 270; —ı mezkûrları 720, 727; —ı mumzâ 270; —ı Mülûkâne 62; —ı müntehâ 93, 269; —ına nâ’il 990; —lar 289, 736, 839, 893; —ları vâhid 1081; —larına muvâfık 872

mâ’ül-basal-sıfat 1411

Mâverâ’unnehir 1511; ‘âzim-i — 1511; — ülkeleri 103

mavnalara süvâr olup 837

Mavrayani (Eflâk Voyvodası, zimmî) 309

Mayence/Mayençe [=Mainz]; — tarafı 405; — tarafları 404

mayna verüp 1436

mayor 91

Mayorka [=Majorque, İspanya Kıralı’nın zîr-i hükûmetinde] Cezîresi 395

mazanne 1385; peyk-i — 813; remy-i — 484; —den ba’zı zevâta intisâb 597; —i emvâl-i bî-nefâd 1436; —i hücüm 1440; —i isticâbet-i du’â 1076; —i Kadr 1385; —i kerâmet 518; —i kirâme 900; —i mâl 313; —i serr 1372; —i şikâk 1372; —olan reh-güzerler 1464

mazarrat 258, 281, 378, 488, 505n, 565, 569n, 732, 1087, 1158, 1432, 1451; berhem-zede-i — 98; bî-şâ’ibe-i külfet-i — 1407; da’vet-i — 563; îcâb-ı — 1328; isâl-i — 1373; müntic-i nefîce-i — 288; müstelzim-i envâ’ı — 1182; müstelzim-i — 1194; mücib-i — 584; şerâre-pâş-ı — 1280; uhrevî — 526; —ı ‘â’ide 1372; —ı âtiyenin def’i 408; —ı kesîre 566n, 576; —ı kesîre müşâhedesi 1340; —ı melhûza 1440; —ı meşhûde 283; —ı muhakkaka 555; —ı mülkiyye 164, 280; —ı mütেকârîbe 343; —ı nâgeh-zuhûru 282; —lar 183, 500, 508n, 645, 748, 1220; izâle-i —ları emrinde 946; —larının def’iyle 1480; —larının ref’iyle 1480; —vukû’u 1432

mazbata 280, 364, 1101; —lar 1006

Mâzenderân piyâdesi 91

mazı 685

mazlûm 665, 760; gerden-i —âne 1262; dîde-i —âsâ 83; —keşler 1064

ma’zûl 45, 86, 125, 131, 136, 154, 602, 606, 749, 799; i’âde-i nasb-ı — 886; ‘adem-i —ıyyetler 692; —ler 803; —ricâl-i devlet 453

me’âdin 186, 187, 189, 945, 946, 947; hâlis-‘ayâr — 187; umûr-i — 187; —ı seb’a 189; Emîn-i —ı hümayûn 1479; —ı hümayûn 1480; —ı hümayûn Emâneti’ne Kâ’im-makâm 1479; —ı matlûbe 188; —ı sâ’ire 188, 190; —ı Şîrvân 186; —leri 947; —süretleri 190; —umûru 1435

me’ânî 572, 765, 861; —ı dostî 164; —ı hafıyye 695; —ı kemâliyyesi 1288; —ı lâyihası 1288; —ı istinbâtı 1117; —ı vîfâk 164

me’ârif 24, 152, 1223; ehl-i — 725; erbâb-ı — 529n, 1052; güzide-i — 728; tahsil-i — 160, 245, 547, 1503; verziş-i — 123; verzişkâr-ı mâye-i — 582; erbâb-ı —e dil-beste 744; —ı cüz’iyye 676, 762; —ı cüz’iyye ashâbı 1219; —ı nefîse 1488; ; kavâbil-i ehl-i —ıfın vücûdu 1049; ehl-i —le ülfet 845; —nukûşundan sâdelevh-i fu’âd 1497; müsta’idd-i —olanlar 996; güruh-i —püjüh 152; —râgıbı 1221; —tahsîli 986

me’âl 218, 224, 455, 660, 785, 987, 988, 1028, 1073, 1091, 1138, 1157, 1239, 1301, 1325, 1326, 1339, 1347, 1359, 1388, 1420, 1476, 1489, 1498; bî— 1199; hulûsa-i — 608, 1104; kâsiye-i — 1490; ; minvâl-i sahîhu’l— 582; nefîce-i bî— 1348; sebîke-i — 110; teşvîş-i — 1382; yek— 431; kâsiye-i —e intikâl 1393; —ı hâle intikâl 1363; —ı hâli 1153; —ı hâline işâreti müş’ir 816; —ı mephas-i hâli 1122; —ı mütehallikân-ı ahlâk-ı Rahmân 540; —ı vesîka 1334; —ler 271, 1409

me’âş 226, 229, 232, 236, 238, 242, 244, 248, 687, 786, 912, 1045, 1335; cihet-i — 531, 1230; dağdağa-i — 1051; defter-i — 244; mâdde-i — 247; medâr-ı — 107, 225, 655, 685, 1045, 1235; murâd-ı — 229; mübtelây-ı zîk-ı — 649; müktesib-i vüs’at-i — 235; sebîke-i — 242; senevî — 670; tevfir-i esbâb-ı — 641; vech-i — 760, 1229; zîk-ı — 760; —ı cihâniyân 173; esbâb-ı zâhire-i —ımız 1229; cihet-i —ı nâçizâne 119; —ı tekâ’üd 230; —ı kaydında olan fukarâ’ firkası yakışmaz 769; medâr-ı —lar 243, 691, 723; —lar 226, 242, 245, 664, 687, 691; dâ’ire-i —ları 232; emr-i —ları 243, 769; icrây-ı —ları 248; —ta’yîni 957, 1335, 1422; —tertib 1227

mebâliğ 63, 73, 93, 127, 140, 176, 225, 227, 239, 565n, 575, 685, 707, 871; —ı bî-hadd ü ahsâ 1156; —ı mağsûbe 871; —ı vefire 97

mebhas 476, 806, 1408, 1420, 1448; asl-ı — 1474; tasdik-ı — 1172; te'yid-i — 1172; —i hâlleri 786; —i ma'hûd 1347; —i makâle 299

meblağ 63, 72, 92, 121, 127, 128, 532, 724, 725; karar-dâde olan —a iblâğ/îsâl 1383; —i 'akıl 673; bâliğ-i —i bâlâ 691; —i kemâl 99; —i reviyetleri 332; —i rüşd 332

mecâlis 94, 158, 519, 529n, 775, 1129, 1470; 'akd-i — 1326; devr-i — 881, 1424, 1496; in'ikâd-ı — 93; —i 'adide 110, 567n, 578; —i 'iş ü 'işretleri 1255; —i kibâra mülâzemet 1503; —i kübrâ 1381; —i mukarrebîn 1169; bast-ı —i mûbâsetat 604; —i mükâlemât 1446; —i mükâleme 1085; —i mükâlemeler 1088; —i mükâlemeye me'mûr 936; —i mûte'addide 'akd 1330; —i mûte'addide 162, 306; —i müzâkerât 1330; dâ'ir-i —i şerîf ü hakîr 1354; —i şûrâ 1119, 1129, 1467; —leri 1467

mecelle 267n, 269, 276, 411, 631, 661, 673, 674, 846, 851, 913, 962, 1051; —i 'ibret-nümâ 1084; —i âtiye-i mahsûsa 1233

meclis 44, 96, 208, 271, 308, 327, 506n, 527, 529n, 535, 596, 750, 789, 860, 878, 884, 890, 894, 904, 906, 999, 1006, 1027, 1038, 1044, 1045, 1097, 1130, 1169, 1183, 1250, 1263, 1273, 1320, 1328, 1345, 1348, 1352, 1354, 1355, 1376, 1418, 1440, 1451, 1468, 1475, 1488; 'akd-i — 95, 104, 125, 140, 149, 399, 487, 562, 971, 1023, 1115, 1344, 1493; 'âmme-i ehl-i — 1469; ashâb-ı — 1184; a'yân-ı — 1049; câm-ı — 1384; dâhil-i — 1370; def'-i — 110, 528, 781, 1254, 1356, 1374; ehl-i — 125, 151, 750, 860, 1182, 1197; hasbe'l- — 87; hâzır bi'l- — 574, 581n, 781, 794, 833, 1044, 1062; huzzâr-ı — 62, 95, 110, 595, 652, 1063; izdihâm-ı — 475; kâ'im bi'l- — 789; karar-ı — 563; kıbâle-i — 454; letâ'if-i — 1355; miyân-ı — 455; müzdehim — 367; nüsha-i — 457; ru'esây-ı — 217; rûkn-i — 911; sâhib-i — 1467; sebük-mağzân-ı — 218; sûret-i — 907; —ârâ 519, 529n; —e faysal 1014; —e hitâm 1106; —e iltimâs 1096; —e mûmâşât 1356; hâzır bi'l- — gürûhu 1326; —i âhar 1446; —i âtî 1050; def'-i —i a'yân 1028; —i 'azîm 652; —i dîğer 1179; —i evvel 1444; —i evvel ashâbı 1328; —i evvel mükâlemeleri 1329; —i evvel mülâkatları 1445; —i hatîr 829; —i hümâyûn 1270; tarh-ı —i ihtisâs 780; —i kebîr 1129; —i ma'kûd 475, 1182; —i ma'kûd-i ma'hûd 906; —i ma'kûdları 156; —i mahsûs 1329; —i melâ'ik-mecâlisleri 570; —i menkabet-nisâbları 949; tertîb-i —i meşveret 1175; —i meşveret 187, 216, 459; —i mûmâ ileyh 1424; —i müdârese 171; —i mükâleme 392, 1085, 1098, 1319, 1347, 1447, 1487; —i müşâvere 286; tertîb-i —i müzâkerât 575; —i Sad-na'zamî 1335; —i sâlislerinde 1446; —i sâni

mükâlemeleri 1329; def'-i —i süferâ 1028; —i şer'-i enver 842; —i Şûrâ 454, 462, 563; —i şûrây-ı kübrâ 1049; —i va'z inkizâsı 527; —i Vezîr 1355; dest-i âhır-ı —i zindegânî 1200; —ler 649, 881, 1356, 1370, 1379, 1503, 1508

mecnûn 529n, 956; — gibi sersem 662; —i lâ-yu'kal 179, 1403; —i memsûhu'l-likâ' 1462; —i mutbık 869; — nevbetin 1175

Mecûsî; — gibi 729; —nijâd 1303; asker-i — nişân 41

medâris; dâ'ir-i devâ'ir-i — 1467; devr-i — 86; sekene-i — 143; —i 'ulûm 627; — piş-gâhları 753; — sekeneleri 362

meddâh; —lar 1380; — lisânî 484; — sikletlerinden ignâ 1467

Medenî Efendi (Seyyid İbrâhîm 'İsmet Beyefendi'nin hocalarından) 591

Medenî ve (Mekkî) 1035

medfen 506

Medhî Efendi (Teşrifâtçı) 1512

Medine 614, 742, 1031, 1033, 1035; ehâlî-i — 145, 377; hâric-i — 612; Kazâ'-i — 81; kurb-i — 822; niyâz-mendî-i ehâlî-i — 1032; vücûh-i — 1035; civâr-ı —i münevvre 609; hâric-i —i münevvre 287; Kazâ'-i —i münevvre 123; Muhâfız-ı —i münevvre 376; —i münevvre 57, 82, 145, 610, 612, 1308, 1310; —i münevvre ehâlîsi 61; —i münevvre Kadısı 111, 136, 607; —i münevvre Kazâsı 81, 130, 133, 873; —i münevvre menşûru 608; —i münevvre muhâfazası 377; —i münevvre'nin fethi müjdesi 1309; — Kadısı 72, 956, 1032; — muhâfazası 377, 1234; — Müftüsü 1033; —nin dervâzesini tahsîn 1033; —nin hisârını tahsîn 1033; bk. ayrıca Tîbe-i Tayyibe

medrese 320, 711, 725, 825, 986, 1061; ehâlî-i — 1061; fûnûn-i şettâyâ mahsûs kati — 974; piş-gâh-ı — 650; takdîm-i — 909; — ehâlîsi 1061; terfî'-i rûte-be — himmeti 1230; —i pâyedâr 520; —ler 996, 1062; —ler inşâsı gibi 546; — nişîn olan talebe-i 'ulûm zümresi 485; —nişîn zümresi 1244; — ru'ûsu 86, 1227

mefâhir 291, 692; mazhar-ı — 1048; mazhar-ı ni'am-i — 594; nâ'il-i dest-mâye-i — 1504; —i hasebî 590; —i nesebî 590

mefharet 949; bâ'is-i ibtihâc-ı — 1178; bâ'is-i — 1049; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1040; kesb-i nümâyîş-i — 389; ser-nâme-i defter-i — 243

mefrûşât-ı girân-mikdâr 1471

mefsedet 886, 1041; hayâl-bâz-ı şu'bede-gâh-ı — 287; kal'a-i katrân-ı — 1303; müheyyic-i kâr-ı — 1315; müheyyic-i ser-i — 1315; neşr-i hargele-i — 1366; —i cem'iyet 1379; kâr-ı — ine revâc 846; —kârân 1401; kâr-ı —mesâk 183; derûn-i —meşhûn 59; —pişegân sürbesi 1286; —pişeler 1090

megāra 662, 961; boş — 1382; — kurbu 662; vahşî —ları 623

Megārîbe; — makûlesi 762; — tâ'ifeleri 817; — tâ-cirleri 189

megāza; medha şâyân —lar 1010

megâzî; küşâyende-i ebvâb-ı — 640; kütüb-i — 20; pîş-rev-i sufûf-i — 640; şîr-i pîşe-i — 185

mehâbet 113, 527; zirve-i zeberîn-i — 115; vak'-ı — 1354; velvele-bahş-ı — 712; velvele-endâz-ı — 304, 1480; — sâhibi, 710

Mehâdiye 195, 567n, 969; — Kal'ası 195, 199; — tarafı 577

mehâfil 504, 523, 775; —i kibâr 1044

mehâret 78, 87, 235, 243, 304, 903; bulûğ-i menzil-i — 683; iddi'ây-ı — 979; iktisâb-ı — 191, 243, 691; istihsâl-i — 695; izhâr-ı — 1007; kesb-i — 234, 245, 248, 688; sâ'id-i — 237; —i kâmile 52; —i külliyye 676; —i tâmmе sâhibi 1480; kemâl-i —leri 1260

mehâzîr 361, 564, 565n, 723, 1172, 1305; isnâd-ı — 822; mücib-i — 341; mutazammın-ı — 739; — beyâmı 1130; —i 'adîde 685; müstelzim-i —i bî-gâyât 584; —i bî-şumâr 103; —i dîn-iyye 901; —i keşîre 104; —i melhûza 554; —i merkûme 244; —i mevhûme 1128; —i müstelzim 725; —i şeni'a 1309

Mehdî; — hazretleri 1357; — hurûcu 485; mülâkât-ı —i sâhib-i zemân 1294; —i sâhib-i zemân 1357

Mehmed 'Âbid Efendi (Nûrullah Efendi-zâde, Süleymâniyye Müderrisi, Kazâ'-i Yenişehir-i fenâr) 1483

Mehmed Ağa (Altıkulac-zâde, Kastamonu Mütessellimi) 134

Mehmed Ağa (Başbâkî-kulu) 83

Mehmed Ağa (Dağdeviren-zâde, Edirne Bostancı-başısı, mevc-i küh-endâz-ı bahr-ı fesâd ü fiten) 305, 708, 1421

Mehmed Ağa (el-Hâc, Ser-segbânân-ı sâbıkâ) 834

Mehmed Ağa (el-Hâc, Teke Mütessellimi) 1363, 1464, 1465

Mehmed Ağa (Eyyüb Ağa-zâde, Seyyid, Sultân 'Osmân Mâbeyincisi, Silâhşor-i hâssa, Mîrahûr-i Kebîr, Cizye Başbâkî-kulluğu) 954, 1197, 1304, 1430

Mehmed Ağa (Karslı, Segbân-başı, Yeniçeri Ağası) 1266, 1430, 1466, 1485

Mehmed Ağa (Seyyid, Hazine Kethudâsı) 1312

Mehmed Ağa/Bey (Seyyid, Seferli Kethudâsı, Silâhdâr, Kapucular Kethudâsı) 1311, 1312, 1428, 1430

Mehmed Ağa/Paşa (el-Hâc, Vezîr, Kapucu-başı, Bostancı-başı, Deryâ Kapudanı) 120

Mehmed 'Ali Ağa/Paşa (Ser-çeşme-i Arnabûd, Kâyim-makâm, Bölük-başı, Bin-başı, Vezîr,

Mısır Vâlisi, Selânik Sancağı, 'Ali-sîret, Kerrâr-menkabet, celâdetlü, şecâ'atlü) 98, 130, 132, 141, 357, 358, 500, 508n, 615, 1280, 1306, 1429

Mehmed 'Ârif Ağa (Segbân-başı, ser-halka-i zümre-i tavâgiyyet, fettân ü mekkâr, muhtâl ü mugtâl, 'ayyar, mürtekb ü cesûr, tama'kâr, gammâz, zemîm ü le'im) 834, 870, 1323

Mehmed 'Ârif Bey/Efendi (Halîl Hamîd Paşa-zâde, Mısır Kadısı, Medîne-i münevvere Kazâsı, Mekke-i mükerreme Kazâsı) 615, 873, 1483

Mehmed 'Ârif Efendi; bk. 'Ârif Efendi/Molla ('Arab-zâde, Sadr-ı Rûm-i esbak, Meşîhat)

Mehmed 'Ârif Efendi ('İrfân-zâde, hâcegândan, Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti) 843, 954, 1437, 1456

Mehmed 'Ârif Efendi (Ganem Mukâta'acılığ) 1430

Mehmed 'Ârif Efendi (Yeniçeri Kâtibi, Çavuş-başı, Riyâset) 464, 929, 952

Mehmed 'Ârif Paşa (Seyyid, Ordu-yi hümâyûn Konakcısı, Mîr-i mîrân, Livây-ı Akşehir) 945

Mehmed 'Atâ Efendi (Elçi 'Abdülkerîm Efendi hafîdi, Çavuşlar Kâtibi, Çavuşlar Kitâbeti Vekâleti) 155, 464

Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (Mollacık-zâde Mehmed, Sadr-ı Anadolu, bâ-Pâye-i Rumeli) 111, 1262, 1271, 1355, 1399, 1401

Mehmed 'Atâ'ullah Efendi (Seyyid, Kethudâ Kâtibi, Haremeyn Mukâta'acılığ Pâyesi, Piskopos Mukâta'acılığ, Piyâde Mukâbecililiğ) 1315, 1461, 1512, 1513

Mehmed 'Atâ'ullah Efendi; bk. 'Atâ'ullah/'Atâ Efendi (Şerîf-zâde, Seyyid, Nakîbü'l-eşrâf, Sadr-ı Rûm, Şeyhülislâm)

Mehmed 'Avnî Efendi (Şikk-ı Sâni Defterdârlığı) 1430

Mehmed Bey ('İzzet Paşa-zâde, Silâhdâr) 841, 915

Mehmed Bey (Baş-çukadâr) 892

Mehmed Bey (Feyzî Bey-zâde, Defter Emîni Vekîli, Tevkrî, Âsitâne ricâlinden, dîvâne) 465, 599, 758

Mehmed Bey (Küçük Ali-zâde Halîl Paşa'nın oğlu) 99

Mehmed Bey (Mâtîsî [=Kütayisî]) 206

Mehmed Bey (Mûsâ Paşa'nın birâderi) 788

Mehmed Bey (Niş muhâfazasına me'mûr, Gusine [=Gusinje] Mütessellimi, Mîr-i mîrân) 172

Mehmed Bey (Vezîr İbrâhîm Paşa'nın mahdûmu, Vezîr, Haleb Eyâleti) 37, 76

Mehmed Bey Mescidi (Eyyüb civârında) 144

Mehmed Bey/Paşa (Çapar-zâde Süleymân Bey'in oğlu, Vezîr, Sivas Eyâleti) 112, 121

- Mehmed Bey/Paşa** (İnce, Dergâh-ı ‘âli kapucu-başlılarından, Bahr-ı siyâh Boğazı Nâzırı, Livâ’-i Koca-ili, Tersâne ser-âmedlerinden) 516, 1255, 1376, 1397, 1404, 1421, 1463
- Mehmed Celâleddîn Efendi** (‘Ömer Vahîd-zâde, Üsküdar Kadısı, Mekke-i mükerreme Pâyesi, Pâye-i İstanbul) 956
- Mehmed Celâleddîn Paşa** (Diyârbekir Vâlisi, Sivas Eyâleti) 1124
- Mehmed Dervîş Bey/Paşa** (Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi, Mîr-i mîrân, Van vücûhundan, Van Eyâleti ve Muhâfızlık) 515, 1429
- Mehmed Efendi** (‘Abdülkerîm dâmâdı, Şikk-ı Sâlis) 1430
- Mehmed Efendi** (‘Alâ’iyyeli Kadı-zâde, Havâss-ı refî’a Kadısı, Edirne Pâyesi) 172, 1488
- Mehmed Efendi** (‘Osmân-pazarlı, Havâss-ı refî’a Kadısı) 89
- Mehmed Efendi** (Dimetokalı, Seyyid, Mekke-i mükerreme Pâyesi, Bursa Kadısı, Ordu-yi hümâyûn Kadısı) 465, 536
- Mehmed Efendi** (Fodula Kâtibi, Vâlîde Sultân hazretlerine Kethudâ) 840
- Mehmed Efendi** (Hâfiz, Galata Kadısı) 90
- Mehmed Efendi** (Hatîb-zâde, Seyyid, Edirne Kadısı, Kazâ’-i Mekke-i mükerreme) 130, 608, 611, 612, 613
- Mehmed Efendi** (Karahisârî, Süleymâniyye Müderrisi, Yenişehir-i fenâr Kazâsı) 617
- Mehmed Efendi** (Kırımı, Kuds-i şerif Kazâsı) 1438
- Mehmed Efendi** (Musûlî, Filibe Kadısı, Halebü’ş-şehbâ Kazâsı) 409, 1071, 1072, 1073
- Mehmed Efendi** (Seyyid, Bursa Kazâsı, Emîn-i Fetvâ, Mekke-i mükerreme Pâyesi) 173
- Mehmed Efendi** (Seyyid, Nâzırı Darb-hâne-i ‘âmire, Anadolu Boğazı Defterdârlığı) 787, 797, 807, 1144
- Mehmed Efendi** (Seyyid, Nüzül Emîni) 1444, 1448
- Mehmed Efendi** (Seyyid, Yazıcı, Baş-muhâsebecilik Vekâleti, Haremeyn Muhâsebeciliği) 465, 953
- Mehmed Efendi** (فرنجی, Seyyid, ‘Arabacılar Kâtibi, Vekîl-harc, Bârût-hâne Nâzırı) 465, 871
- Mehmed Emîn Ağa** (Kılar Kethudâsı, Silahdâr) 1428
- Mehmed Emîn Ağa** (Ocak Kethudâsı, Topcu-başı) 1430
- Mehmed Emîn Behîc Efendi** bk. Behîc Efendi (Ruscugiyü’l-asıl, Seyyid, hâceğândan, Kapu Kethudâsı, Baş-muhâsebe Pâyesi’yle Sevâhil-i Nehr-i Tuna Mübâya’acısı, Defterdâr-ı Şikk-ı Sâni ve Umûr-i Cihâdiyye Nezâreti, Baş-muhâsebeci, Baş-defterdâr)
- Mehmed Emîn Beyefendi** (Emîn Paşa-zâde, İstanbul Kadısı, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu) 108, 266
- Mehmed Emîn Efendi** (‘Abdullah Efendi-zâde, es-Seyyid, Yenişehir-i fenâr Kadısı, Bursa Kadısı) 85
- Mehmed Emîn Efendi** (‘Ali-zâde, İslâmbol Kadısı, Anadolu Sadâreti) 1126
- Mehmed Emîn Efendi** (Cizye Muhâsebecisi) 1430
- Mehmed Emîn Efendi** (furû’-i Feyziyye’den, Seyyid, Bursa Kadısı, Mekke Pâyesi) 873
- Mehmed Emîn Efendi** (Haffâf-zâde, Galata Mevleviyyeti, Pâye-i Mekke-i mükerreme) 841, 892
- Mehmed Emîn Efendi** (Haremeyn Muhâsebecisi) 60
- Mehmed Emîn Efendi** (Seyyid, Ordu-yi hümâyûn Kadısı) 944
- Mehmed Emîn Efendi** (Tâhir Ağa-zâde, Şikk-ı Evvel Defterdârı, Matbah-ı ‘âmire Emâneti) 954, 1466
- Mehmed Emîn Efendi** (Torun-zâde, Haleb Kadısı, Şâm Kazâsı) 1135, 1350, 1352
- Mehmed Emîn Efendi** (Veliiyyüddîn Efendi-zâde, el-Hâc, Sadr-ı Rûm) 149
- Mehmed Emîn Efendi** (Zimmet Halîfesi, Şikk-ı Evvel Defterdârı) 953
- Mehmed Emîn Paşa** (el-Hâc, hâmil-i mühr-i Vekâlet) 1487
- Mehmed Emîn Vahîd Efendi** (Seyyid, Nişâncılık Pâyesi, Mevkûfâtı, Defter Emîni, Françe Sefri, Sefir-i İngiltere, Riyâset Vekâleti, ‘abd-i ‘Âciz/‘abid) 410, 962, 964, 1440, 1512
- Mehmed Es’ad Efendi** (Havâss-ı refî’a Kazâsı) 1438
- Mehmed Es’ad Medhî Efendi** (Teşrifâtçı Kisedârı, Teşrifâtçı) 1461
- Mehmed Galîb Efendi** (Seyyid, Tezkire-i Evvel, Re’is) 155, 354, 408, 464
- Mehmed Hafîd Efendi** (‘Âşir Efendi-zâde, Anadolu Sadâreti) 617, 833
- Mehmed Hafîd Efendi** (Kalyonî-zâde, Halebü’ş-şehbâ) 1438
- Mehmed Hakkı Paşa** (el-Hâc, Vezîr, Girid Vâlisi, Eyâlet-i Karaman, Boğaz Ser’askerliği, Erzurum Vâlisi, Karaman Vâlisi, Diyârbekir Vâlisi) 944, 1124, 1168, 1335, 1429, 1437, 1439, 1442, 1447, 1451, 1483, 1502; — ma’iyyeti 951
- Mehmed Hâmid Efendi** (Moravî-zâde, Mûsıla-i Süleymâniyye, Gevher Hân Sultân Müderrisi, Galata Kazâsı) 955
- Mehmed Hamîd Paşa** (Haleb Vâlisi, Cerde Başbuğluğu, Mar’aş Vâlisi) 124, 189

- Mehmed Hamûd Paşa** (Nâblusî Vezîr İbrâhîm Paşa-zâde, Haleb Vâlisi, Vezîr, Mar'aş Eyâleti, Rakka Eyâleti, Orta Kol Sürücülüğü şartıyla) 146, 168, 1513
- Mehmed Hân** (Ebu'l-Feth, Sultân, Gâzî, Ebu'l-Feth ve'l-megâzî, Fâtîh-i Kostantiniyye, memdûh-i hazret-i Rasûl-i Hudâ) 245, 557, 569, 856, 901, 908, 1222, 1223, 1289, 1409
- Mehmed Hân** (Kal'a-i Revân muzâfâtına müstevlî olan) 90
- Mehmed Hân-ı Râbî'** (Sultân) 974, 1191
- Mehmed Hasîb Bey** (Büyük Rûznâmçe Vekâleti) 955
- Mehmed Hibetullah Efendi** (Halebü's-şehbâ Pâyesi, Bağdâd Kadısı, Filibe Kazâsı, Şârihu'l-Eşbâh, muhaddisinden) 617
- Mehmed Hidâyetullah Efendi** (Nûrullah Efen-di-zâde, Medîne Kadısı, İstanbul Kazâsı) 956
- Mehmed Husrev Paşa** (Mısır'dan ma'zûl Hanya Vâlisi, Vezîr, Selânik ve Kavala sancaklarına mutasarrıf, Diyârbekir Vâlisi, Bosna Vâlisi, Selânik ve Kavala sancakları, Eyâlet-i Silistire ve Muhâfızlık-ı Kal'a-eş, Tuna Ser'askerliği) 35, 125, 131, 180, 182, 296, 382, 1065, 1101, 1350, 1461
- Mehmed 'İzzet Bey/Beyefendi** (Beylikci, Murahhas-ı Sâlis, ecille-i 'ulemâ'-i vaktiden, târih düşüren şâ'irlerden, ehl-i tenahnuh, pür-güy, bi-bâk) 464, 593, 756, 780, 795, 796, 807, 1207, 1302, 1319, 1329, 1366, 1383, 1391, 1430, 1431, 1432, 1457, 1471, 1492; —'in târihi 890, 926, 1209
- Mehmed Kudsî Efendi** (Seyyid, Edirne Pâyesi, Mekke-i mükerrerme Kazâsı, Mahrec Pâyesi'yle Erzurum Kazâsı) 81, 176, 518, 522
- Mehmed Mekkî Efendi** (Şeyhulislâm) 1236, 1489
- Mehmed Murâd Efendi** (Murâd-zâde, Seyyid, Mekke-i mükerrerme Kadısı, İstanbul Kadısı, zalûm ve cehûl) 376, 792, 804, 805, 829, 833, 872, 886, 956, 1187, 1477
- Mehmed Münîb Efendi** (Şeyhulislâm Hâcesi, İzmir Kadısı, Bilâd-ı erba'a Pâyesi, Mekke Pâyesi, İstanbul Pâyesi, İslâmbol Kadısı, Anadolu Pâyesi, Ser-çeşme-i cumhûr, mükâlemeye ta'yîn, Hâce-i büzürgvâr, Ahûnd-i Kebîr, dâbetî'l-arz şeklinde, ferkadeyn mesâbesinde) 334, 337n, 696, 786, 799, 800, 803, 816, 829, 833, 835, 860, 838, 872, 886, 890, 948, 957, 1052, 1080, 1129, 1130, 1187, 1189, 1319, 1423, 1462
- Mehmed Münîf Efendi** (Teşrifâtçı, Cebeciler Kitâbeti) 464, 1430
- Mehmed Nâ'ilî Efendi** (Seyyid, Ganem Mukâta'acılığı) 1461
- Mehmed Ni'metullah Efendi** (Hâmise-i Süleymâniyye, Nûr-i 'Osmanî Müderrisi, Üsküdar Kazâsı) 410, 947
- Mehmed Nûreddîn Efendi** ('Ali-zâde, Seyyid, Sadr-i Anadolu) 1187, 1478
- Mehmed Nûrfî** (Arkeoloji Müzesi, nr. 371'deki nüshanın sâhibi) 741n
- Mehmed Nûrfî Paşa** (Battâl Paşa-zâde, Seyyid, Mîr-i mirân) 319, 320, 511, 1241; — maddesi zımında 510
- Mehmed Paşa** (Baltacı) 551, 552n
- Mehmed Paşa** (Cidde Vâlisi) 97
- Mehmed Paşa** (Ebû-merâk, Eyâlet-i Şâm) 128, 188
- Mehmed Paşa** (el-Hâc, Kapudân-ı deryâ) 153, 355, 390, 1470, 1486
- Mehmed Paşa** (Hâfiz, Seyyid, Hanya Muhâfızı, Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi, Livâ'-i Resmo ve Muhâfızlığı) 379, 515, 1483
- Mehmed Paşa** (İvranyalı, Çirmen mutasarrıfı) 108, 149
- Mehmed Paşa** (Kara, Vezîr, Silistire Eyâleti, Hotin Muhâfızlığı, Eğriboz ve Karlu-ili sancakları) 112, 379, 408, 428, 431, 433
- Mehmed Paşa** (Mar'aş Vâlisi, Vezîr, Erzurum Eyâleti, Ser'askerî-i Cânib-i Şark) 1479, 1480
- Mehmed Paşa** (Melek, Bal-bıçağı, Sadria'zam) 533, 554, 577
- Mehmed Paşa** (Mora Vâlisi-zâde, Mîr-i mirân, Livâ'-i Delvine) 1429
- Mehmed Paşa** (Pilaslı, Vezîr) 122
- Mehmed Paşa** (Seyyid, Şerîf, Vezîr, Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Midillü Muhâfızı, Eyâlet-i Diyârbekir) 1429, 1461
- Mehmed Paşa** (Seyyid, Vanlı, Mora Vâlisi, Vezîr, Hanya Muhâfızı, Eyâlet-i Girid ve Muhâfaza-i Kal'a-i Kandiye, İnebahtı Muhâfızlığı) 125, 131, 155, 180
- Mehmed Paşa** (Vekîl-harc, Cidde Eyâleti) 139
- Mehmed Paşa** (Vezîr, Kars) 616, 855
- Mehmed Paşa** (Vezîr, Sivas Vâlisi) 36
- Mehmed Paşa** (Vezîr, Tokad, Cidde) 61, 62
- Mehmed Râgıb Efendi** (Mâlikâne Halîfesi, Şikk-ı Evvel Defterdârlığı Vekâleti, Şikk-ı Evvel Defterdârlığı, Defter Emâneti Vekâleti il-hâkıryla) 955, 1512
- Mehmed Râgıb Efendi/Paşa** (Şâmlı, Vezîr, Karaman Eyâleti) 602, 787, 798, 848, 1455, 1504
- Mehmed Rahmî Efendi** (Çerkes Bey-zâde, Mîr, Yenişehir-i fenâr Kadısı, Burusa Kadısı) 955, 1135, 1486
- Mehmed Râşid Efendi** (Defterdâr Emîni, Büyük Rûznâmcılık) 155, 1430

- Mehmed Râşid Efendi** (Hammâmî-zâde, Şam Kadısı, Mekke-i mükerreme) 176
- Mehmed Ra'ûf Bey** (Ma'den Mukâta'acılığı) 1430, 1512
- Mehmed Ra'ûf Bey** (Mektûbî-i Sadr-ı 'âli, 'Ulûfeciyan-ı Yemîn Kitâbeti ve Gurabâ'-i Yemîn ve Yesâr ve 'Ulûfeciyan-ı Yesâr kitâbetleri) 1513
- Mehmed Reşid Efendi** (Humbaracı ve Lağmıcılar Kitâbeti) 1461
- Mehmed Reşid Efendi** (Kastamonî, Seyyid, Süleymâniyye Müderrisi, Üsküdar Kazâsı) 177
- Mehmed Reşid Efendi** (Kevâkibi-zâde, Dâru'l-hadis Müderrisi, Selânik Kazâsı) 142
- Mehmed Rızâ Efendi** (Mektûbî-zâde, Mûsıla-i Süleymâniyye Müderrisi, Kazâ'-i Filibe) 1484
- Mehmed Rüşdi Efendi** (Nişancı) 1430
- Mehmed Sâdik Efendi** (Kâtib Kethudâ, Pâye-i Muhâsebe-i Evvel, Tob-hâne'ye Nâzır) 841
- Mehmed Sâdik Efendi** (Vâlîde Kethudâsı-zâde, Sadr-ı Anadolu, Rumeli Pâyesi) 36, 1462
- Mehmed Sa'îd Bey** (Çavuş-başılık Vekâleti) 954
- Mehmed Sa'îd Bey** (Halîl Paşa-zâde, Baş Kapucu-başı, Mîr-i 'Alem) 1483
- Mehmed Sa'îd Efendi** (Konevî, İmâm-zâde, Seyyid) 1438
- Mehmed Sa'îd Efendi** (Şeyh-zâde, Erzurum Kadısı, Galata Pâyesi, Bosna Kazâsı) 617
- Mehmed Sa'îd Efendi** (Torun-zâde, Haleb Kazâsı) 89
- Mehmed Sa'îd Efendi** (Yahyâ-zâde, Hâmise-i Süleymâniyye, ile Nûr-i 'Osmânî Müderrisi, Havâss-ı refî'a Kazâsı) 955
- Mehmed Sa'îd Gâlib Efendi** (Seyyid, Tevkrî, Murahhas, Riyâset) 935, 940, 1430
- Mehmed Sa'îd Paşa** (Prizrinli Tâhir Paşa-zâde, İskenderiyyeli İbrâhîm Paşa'nın diğer dâmâdı, Mîr-i mirân, Prizrin Sancağı) 172
- Mehmed Sâlih Efendi**; bk. Sâlih Molla (Şeyhulislâm-zâde, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi) 133, 1324, 1360, 1393, 1424
- Mehmed Sâlih Efendi** (Şeyhulislâm-ı sâbık) 150
- Mehmed Sâlim Paşa** (İsakçı muhâfazasına me'mûr, Mîr-i mirân, Livây-ı Akseray, Livâ'-i Akşehir) 945, 1429
- Mehmed Sıddîk Efendi** (Tevfik Efendi hafîdi, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Edirne) 1324; —'nin dâ'iresi 1324
- Mehmed Sü'adâ Bey/Beyefendi** (Hakîm-oğlu 'Ali Paşa hafîdi, Mîr, Mısr-ı Kâhire Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı) 177, 607, 608, 611, 613, 614, 615; —'nin hasbihâl-nâmesi 1032
- Mehmed Sürûrî Paşa** (Halebli, Eyâlet-i Şehbâ, Ordu-yi hümayûn'a Çerkacı) 1513

- Mehmed Tâhir Efendi** ('Âtıf-zâde, Edirne Kadısı) 410, 597, 598
- Mehmed Tâhir Efendi** (Çavuşlar Kitâbeti) 1430
- Mehmed Tâhir Efendi**; bk. Tâhir Efendi (Köstendilî, Mısr Kadısı, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi, İslâmbol Kadısı)
- Mehmed Tâhir Paşa** (İbrâhîm Paşa-zâde, Vezîr, Arnavud İskenderiyyesi Sancağı) 1513
- Mehmed Tahsîn Efendi** (Baş-halîfe, Dîvân-ı hümayûn Çavuş-başısı, Mektûbcu, Defterdâr, a'yân-ı zemândan) 339, 408, 464, 894, 1140, 1158, 1159, 1194, 1258, 1260, 1323, 1391; —'nin hânesi 1259
- Mehmed Tayfûr Efendi** (Kethudâ Bey Kitâbeti, Tophâne Nâzırı) 954, 1483
- Mehmed Vehbî Efendi** (Sünbül-zâde, Ser-âmed-i hayl-i şu'arâ', Sultân-ı sâhib-i dîvân-ı devlet-i bülegâ', hâtimetü's-şu'arâ', zümre-i ehl-i nazm ü inşânın ser-bülendi) 1458, 1503, 1505, 1507, 1508, 1509, 1510; — düdmâmından 1503
- Mehmed Zeynel'âbidîn Efendi** (Celebi-zâde hafîdi, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Edirne Pâyesi) 172
- Mehmed Zihni Efendi** (Muhzır-zâde, Üsküdar Kadısı) 169
- mehtâb*; zevrak-rân-ı safây-ı — 327; — giceleri 749; —lar 755; — safâsı 328; — seyri 328, 1214; — vesîlesi 1214
- mehter* 248; —başı 229, 794, 795; —hâne 1402; usûl-i —hâne-i âmâlleri 230; —hâne-i velvele-fermâ 173; — sürer gibi matrûd/mühân 1410
- mekîdet* 434, 1339, 1465; cihâbeze-i kâr-hâne-i — 1324; dâne-pâş-ı — 770; mukaddimât-i — 1177; nokta-i habîse-i safha-i — 1317; semîr-i zamîr-i pür— 1148; —e mebnî 734; icrây-ı bedâyi'-i —i günâ-gün 875; câzibe-i hibâl-i —leri 773
- mekkâr* 416, 774, 784, 885, 1165, 1315, 1323, 1453, 1481; 'adû-yi — 287; âlûde-i levs-i — 552; şahs-ı — 733, 895; —i tebeh-kârlar 167; —lar 729, 799
- Mekke (=Ümmü'l-kurâ) 49, 86, 1035, 1285; Bathâ'-i — 610; Emîr-i — 49; Kazây-ı — 81, 86, 611; Şerîf-i — 53, 97; Şeyhu'l-Haremlîk-i — 1429; — Fethi 20, 1289, 1290; kilîd-i —i mükerreme 46; şürefây-ı —i mükerreme 376; —i mükerreme 49, 53, 86, 145, 176, 377, 518, 609, 612, 619, 1285; —i mükerreme harîmi 376; —i mükerreme Kadısı 52, 376; —i mükerreme Kazâsı 86, 130, 523, 608, 615, 873, 1477; —i mükerreme Nâkîbî 611; —i mükerreme Pâyesi 173, 536, 841, 956, 1135, 1486; — Kadısı 81, 85, 518, 608, 610; —i mükerreme rütbesi 1469; — Mollası 611; — Pâyesi 133, 150, 171,

591, 873, 948, 1135, 1324, 1476, 1489, 1491; — Pâyesi istihsâli 1324

Mekkî Efendi; bk. Mehmed Mekkî Efendi (Şeyhulislâm)

Mekkî-oğlu (huccacı târec edenlerden) senesi 128

Mekkî-zâde Efendi (Şeyhulislâm Samânî-zâde 'Ömer Hulûsî Efendi'nin dâmâdi) 885

mekr 371, 422, 426, 434, 436, 483, 620, 734, 894, 1077, 1194, 1339, 1465; ahker-i mestür-i — 420; 'alem-i — 102; beliyye-i — 746; câzibe-i hibâl-i — 773; cihâbeze-i kâr-hâne-i — 1324; dâne-pâş-ı — 721, 728, 770; dârû-yi — 433; ebu'l-câmm-ı — 1315; eczây-ı — 445; enbân-ı — 774; esnâf-ı — 40; fenn-i — 285, 1421; firifte-i — 481; gulgule-sâz-ı çârsû-yi — 1349; hatve-rîz-i — 427; hayâl-bâz-ı şu'bede-gâh-ı — 287; hissî — 772; ilköy-ı — 376; i'mâl-i sanâyi'-i — 875; ma'nevî — 772; melâ'in-i pür — 445; mukaddimât-i — 1177; nisâr-ı tohm-i — 548; nokta-i habîse-i safha-i — 1317; pây-endâz-ı — 551; pür — 731, 733; rû-pûş-ı — 1081; sebîke-i — 549; semîr-i zamîr-i pür — 1148; ser-geşte-i — 785; şahs-ı hâmil-i — 841; şîrîn-kârî-i — 747; şu'bede-bâz-ı hayâl-hâne-i — 273; şu'le-feşân-ı âteş-i — 50; tâ'ife-i pür — 729; tevlid-i âbisten-i — 1174; 'uhde-i — 1099; zîrgâh-ı — 775; makâle-i —âmîze mağbun olmayup 897; makâlât-ı —âyât 427; gürûh-i mekrûh-i —âyîn 722, 728; melâ'in-i —âyîn 167; mel'ûn-i —endîş 635; — fenninde câhil olduklarını i'tirâf 1189; —i düşmen 435; —i Kâ'im-makâm Paşa-yı vizir-intimâ 801; —ine şifte 553; âteş-nihâd melâ'in-i —i'tiyâdlar 731; —lerine sûret 1351; firifte-i — u âl 720, 727; i'mâl-i edevât-ı — u âl 1008; kılâde-i câzibe-i — u âl 907; — u âl 99, 537; — u âl ihdâsi 426; — u âllerine 412; envâ'-i — u dagal 161; — u firîb 71; ashâb-ı — u meblese 304; — u nîreng-sâzi 1353; ejreng-i — u reng 878

meks 131, 351, 430, 436, 445, 448, 450, 463, 469, 482, 499, 517, 549, 583, 585, 601, 613, 789, 943, 971, 1004, 1337, 1363, 1387, 1431, 1482, 1503, 1507; mevkûf-i dâmgâh-ı — 1375; mütebassırâne — 1421; pâ-beste-i visâk-ı — 549; tâb-âver-i — 732; —e irzâ 1445; —in 'âlemi 1475; —ü istibtâ 1393

mekteb 144, 973, 986, 1007; fûnûn-i şettâyâ mahsûs kati — 974; hademe-i — 143; hakk-ı hâce-i — 1478; — hazîresi (Hâlid (Hz.) civârı, Vâlide Sultân'ın müceddeden binâ eylediği) 534; —i latîf 111; —i mu'allâ 143; —i münîf 143; —ler 973, 982, 1349; — piş-gâhı 650, 1467

mektûb 53, 99, 101, 106, 381, 397, 407, 467, 468n, 753, 828, 965, 1004, 1015, 1023, 1081, 1095, 1114, 1165, 1174, 1218, 1307, 1308, 1309, 1368, 1446, 1506; hâmiş-i — 1308; ihtîfâf-ı — 1307; nüvâzişlice bir — 1028; sûret-i — 1432;

—ât 1503; —cu 894, 1158, 1481; —cu Kalemî'nde Kâtib 1351; —culuk 339, 408, 464; — gemisi 395; hulefâ'-i —i 135; kudemây-ı hulefây-ı —i 340; Ser-halîfe-i —i 1487; Vekîl-i Ser-halîfe-i —i 855; —i 155, 339, 537; —i âhar 1308; —i mahsûs 1368; —i mersûl-i Hakîrâne 1309; —i muhteviyü'l-kürûb 436; —i resmî 1442; — irsâl 1004, 1355; —i ruhsat-üslûb-i mezkûr 1174; —i Sadrîa'zamî 366; —i Sâmi 366; —lar/mekâtib 33, 134, 1016, 1337, 1352; hurûf-i ma'hûde ile — tahrîr 1506; — tahrîr 1307; — terkîm 1454; —u îsâl 1507; —u kirâ'et 1309

Mektûbât-ı Fârûkî 752

Mektûbî; — Efendi 1483; —i Âsafî Baş-halîfelîği 464; —i Defterî 465, 953, 1512; —i Defterî Baş-halîfesi 465; —i Defterî-yi esbak 465; —i Defterî-yi sâbık 465; —i Sadr-ı 'âlî 1512, 1513; — Kalemî 1419

me'kulât 208, 255, 494, 768, 984, 1443, 1446

mel'ânet 33, 66, 78, 101, 344, 453; 'aynû'l-kîr-i — 1303; esnâf-ı — 40; hissî — 772; icrây-ı lâzime-i — 1260; icrây-ı — 100, 193, 551; i'mâl-i mu'âdil-i — 1264; irtikâb-ı — 1252; küffâr-ı pür — 1153; ma'nevî — 772; neşr-i ahkâm-ı — 250; ser-rişte-i icrây-ı — 548; şöhet-i kâzibe-i — 1271; şu'le-feşân-ı âteş-i — 50; ta'lîm-i ders-i — 210; tevsen-süvâr-ı — 209; zehr-i kiyây-ı — 739; zîrgâh-ı — 775; melâ'in-i — endîş 167; — ibdâsı 1136; — ilkası 1136; —ler 161, 772; revâc-ı —leri 159; —pişeler 326; hem-hâbe-i zamîr-i —semîr 371, 413; zamîr-i —semîr 1099; sahife-i zamîr-i —semîrleri 558

Melâmîyye 528; — ile müte'arif şive 528

Melatarâ tarafları 459

melek 850; sayha-i — gibi 319; —iyyûs-sıfât 660

Melek Mehmed Paşa (Babay-ı 'Âlem, Vezîr-i a'zam) 1235

meleke 880, 956; —i ihsân 540; —i isti'dâd 61, 75; —i liyâkat 61; —i merhamet 540; tahsîl-i —i sūr'at 248

melhame 544, 1280, 1284; —i 'uzmâ 42; —i mu'azzama-i müstafîle 538; — mahallî 509; merdân-ı —pîrâ 1254

mellâh; sandal sandal —i hiyel ü dagal 'amelleri 773; suya rîzân olan —ân 482

Memak Köprüsü 112

memâlik 36, 39, 97, 212, 215, 225, 251, 275, 345, 393, 418, 450, 456, 463, 548, 620, 709, 727, 731, 739, 937, 942, 989, 1017, 1088, 1218, 1344, 1352, 1369, 1371, 1405, 1492; ahvâl-i — 877, 1295; aktâr-ı — 629; 'âmme-i — 504, 659; a'yân-ı — 1332; bâ'is-i 'umrân-ı — 212; def'-i ihtilâl-i — 335; ebdân-ı aktân-ı — 637; ehâlî-i her — 158; eknâf-ı — 341; etrâf-ı — 254, 341; fermân-fermây-ı — 22; havze-i — 504, 508n;

hudûd-i — 1047, 1492; ihtilâl-i — 103; istihsâl-i mesâlih-i — 629; kâffe-i — 251, 257; mâlik oldukları — 343; muharrib-i — 1218; serâ'ir-i ahvâl-i — 656; sugûr-i — 1047, 1492; tahrib-i — 101; şu'ûnât-i ahvâl-i — 656; tanzîm-i — 161, 710; tasarrufât-ı — 635; tasarruf-i — 1415; temâmî-i envâl-i — 627; temâmiyyet-i — 257, 1018, 1085, 1086; tevsî'-i — 415, 543; vücûh-i — 1332; zamîme-i — 91; taşra — hânedânları 1329; — hânedânları 1331; divel-i — ma'mûre 270; — muhâfazası 543; —i Avrupa 1380; —i Boğdan 211; —i Bosna 222, 299; —i Cermanya'da serir-ârây-i hükûmrânî 213; —i Devlet-i 'aliyye 75, 260; —i Devlet-i ebed-müddet 73; —i Devlet-i seniyye 277; —i Eflak 211; —i Firengistân 511; —i garb 1146; —i Hâkâniyye 644, 1066, 1237, 1282, 1330; —i Hakâniyye sükkânî 422; —i kadîme 997; —i kulûb-i şeyh u şâb 1217; —i küffâr 709; —i Leh 991; —i mağsûbe 295, 497, 772; —i mağsûbe-i Devlet-i 'aliyye 964; —i mağsûbeyi istirdâd 307; —i mahmiyye 1288; —i mahmiyyeleri 1078; —i merkûme ehâlisi 263; —i mevruze-i Pâdişâhî 708; —in ahvâlî 1011; —i Nemçe 1463; —ini tanzîm 1463; —i Pâdişâhâne 1091; —i Pâdişâh-i rub'-meskûn 598; —i Pâdişâhî 723; —i Rumeli 77; —i Rusya 205, 253, 584; —i sâ'ire 161, 343, 566n, 576, 842, 1139; —i sâ'ire-i Nasârâ 157; —i Saltanat-i seniyye 1091, 1154; —i seniyye 1156, 1482; —i Sırp 542; —i şark 1146; mesâlih-i —i şimâliyye 1133; kâffe-i —i vesî'atî'l-mesâlik 852; —i vesî'atî'l-mesâlikin İmperatoru/Pâdişâhî 851; —ler 1281; kürsî-i —leri 1148

Memâlik-i İslâmiyye/mahrûse/'Osmâniyye 40, 43, 64, 73, 75, 91, 96, 102, 113, 174, 205, 212, 226, 249, 255, 258, 262, 294, 316, 347, 417, 423, 425, 438, 445, 449, 452, 470, 487, 496, 498, 502, 504, 507n, 553, 558, 560, 563, 570n, 586, 599, 620, 623, 644, 660, 683, 685, 700, 739, 755, 763, 787, 847, 852, 949, 1002, 1003, 1032, 1052, 1055, 1066, 1089, 1092, 1102, 1138, 1153, 1155, 1162, 1206, 1220, 1280, 1306, 1325, 1327, 1328, 1337, 1363, 1375, 1407, 1415, 1425, 1454, 1494; 'amme-i — 1153, 1410, 1435; a'sâb-ı — 701; çârsûy-i — 339; hudûd-i — 294; mebânî-i — 319; sekene-i — 768, 846, 1223; serhaddât-ı — 462; sevâhil-i — 185; silsile-i — 275; sügür-i — 106, 433; temâmî-i — 43; tesviye-i umûr-i — 1433; umûr-i müteşette-i — 1328; 'urûk-ı — 701; —a'yânları 1358; — hudûdları 398; — idâdî 517; —i Mülûkâne 616; — iskeleleri 563; —i Şâhâne 684; — mahsûlû 348; —nin muhâresesi 599; —nin Şehinşâhî 264; — nizâmı 709; — ser-i kârları 877; — umûru 757

memât 1265, 1290, 1390, 1495; efgende-i hâviye-i — 1349; râdde-i — 1390; sadme-i sarsar-ı — 558

Memiş Ağa (Tuzcu-zâde, Kapucu-başı, Livâ'-i Gönve) 1430

Memiş Efendi (Anapa Kal'ası muhâfızı Köse Paşa'nın defterdâr) 209

Memiş Efendi (Arpa Emîni, Şıkk-ı Râbî' Defterdârı, Nezâret-i Hubûbât) 384

Memiş Efendi (Sadr-ı sâbık sa'âdetlü Yûsuf Paşa hazretlerinin Kapucular Kethudâsı, Sipâh Kitâbeti) 170, 465

Memiş Efendi (Selânikî, Duhân Gümrükçüsü, Hubûbât Defterdârı, Kethudâ Vekîli, Kethudây-ı Rikâb) 602, 787, 796, 847

Memiş Efendi/Paşa (Arnabûd, Çavuş-başı, Vezîr, Kâ'im-makâm, Sadr-ı 'âlî) 1265, 1261, 1323, 1404, 1421, 1423, 1433, 1479

Memiş Paşa (Lâz, Mehâdiye'nin muhâfazasına ta'yîn) 194, 197

memleha 339; — mahsûlû 998

memleket 11, 66, 76, 94, 95, 104, 163, 220, 281, 345, 551, 568n, 581n, 653, 708, 727, 924, 971, 1089, 1106, 1240; ahvâl-i — 1427; âşinây-ı tabâyi'-i ehâlî-i her — 1479; a'yânân-ı — 1454; 'azrây-ı — 261; bâdî-i âbâdî-i — 546; bâdî-i berbâdî-i — 1152; büyük — 727; dahîl-i erkân-ı ratk u fetk-ı — 638; dâmen-i — 1401; derûn-i — 74; ehâlî-i — 104, 766, 1011, 1484; gelanterân-ı — 35; gerden-i düşize-i — 261; havâyic-i — 74; hükkâm-ı — 852; idâre-i — 419; ihtilâl-i — 1365; kazâyây-ı umûr-i — 337; kürsî-i — 163, 1149; mesâlih-i — 1474; mesârifât-i — 100; mizâc-ı — 701; muhârese-i — 92; müşîr-i mutlak-ı — 629; müteeffisân-ı — 84; nik ü bed-i ahvâl-i — 649; nizâm-ı — 34, 1090; rik'a-i — 633; ru'esây-ı — 1345; rûh-i beden-i — 755; sekene-i — 643; tabî'at-ı — 74; takrîr-bünyân-ı — 641; tedvîr-i dolâb-ı — 272; tevsî'-i dâ'ire-i — 222, 253, 772; tevsî'-i devâ'ir-i — 543; tevsî'-i hitta-i — 547; 'ulemâ'-i — 104; umûr-i — 35, 346, 636, 730; vikâye-i temâmiyyet-i — 253; vücûh-i — 261, 989, 1000; zabt-ı — 65; — boyarları 1090; —e vâfî 1116; —eyn kadî'askeri 650; —güşâ 730; —i Ahîsha vâflîleri/zâbitâmî 220; —i cesîme 417; —i Cihân-bânî 64; —i Eflâk 199; —i fesîha 163; —i fesîha-i Berkâ 542; —i İslâmiyye 287, 772; —i Mısır 736; —i 'Osmâniyye 254; —i 'Osmâniyye'nin temâmiyyeti 257; —i vâhîde hükmî 1132; —ler 72, 74, 169, 231, 246, 463, 566n, 576, 620, 720, 727, 854, 982, 1148, 1371; kendü —leri 766, 992; nizâm-ı dâhiliyye-i —leri 262; —leri harâb 913; mesâlih-i — ru'yeti 1425; — talebî 1345; — ticâreti 346; — umûru 346

Memleketeyn 280, 380, 419, 420, 451, 937, 1086, 1089; — ehâlisi 1347; — idâresi 1088; —'in şurût-ı kadîmesi 281; — şurûtu 1090

memşâ 1469, 1471; derûn-i — 1469; rahne-i dîvâr-i — 272; — havzası 1075

me'mûr 3, 26, 32, 37, 43, 45, 56, 60, 63, 66, 68, 74, 77, 78, 84, 87, 88, 92, 100, 111, 125, 127, 133, 139, 175, 176, 177, 179, 181, 188, 194, 211, 216, 226, 229, 231, 233, 244, 297, 301, 303, 306, 307, 318, 335, 352, 357, 382, 384, 387, 391, 392, 398, 403, 410, 421, 426, 434, 447, 455, 461, 463, 468n, 478, 490, 505n, 532, 538, 548, 568n, 579, 585, 592, 606, 633, 661, 665, 678, 687, 736, 778, 827, 830, 836, 848, 863, 902, 920, 935, 937, 944, 946, 962, 963, 964, 980, 993, 1001, 1006, 1007, 1008, 1019, 1021, 1028, 1029, 1039, 1043, 1049, 1082, 1097, 1103, 1122, 1144, 1241, 1265, 1315, 1343, 1366, 1369, 1371, 1381, 1400, 1432, 1440, 1451, 1457, 1483, 1494, 1501, 1505, 1508; bâd-bân-güşây-ı süy-i — 358; mahall-i — 63, 195, 1077, 1122; savb-ı — 457; hîdemât-ı — e 515; mevâdd-ı — e 1123, 1237; mûhâmm-ı — e 383; maslahat-ı — eleri 382; —en 823, 906, 1028, 1180, 1432, 1451, 1455; mesâlih-i — eleri 920; —i ârâm 214; —i âşâyîş 1252; —i huzûr 1335; —i hücum 204; —i ikâmet 1365; —i inşâları 1060; —i inşây-ı tabya 778; —i irvây-ı asâkir-i cedîde-i Sultân-ı âsumân-evreng 230; —i istisâl 206; —i itfâ 1267; —i ma'îyyetleri 228; —i mahsûs 1057; —i ikâmet 1365; âmed-şud eden —în 1406; beyne'l—în 178; emr-i —în 153; eyâdî-i —în 93; kâffe-i —în 176; sevk-ı —în 382, 384; —în 383, 418, 463, 481; —i Nezâret 244; —în-i Devlet-i 'aliyye 182; —în-i sâ'irîn 481; —i ta'lim 1252; —i terkîm 247; —i tevakkuf 214; —lar 68, 92, 102, 108, 176, 203, 212, 241, 325, 360, 382, 537, 690, 742, 936, 965, 968, 996, 1013, 1027, 1039, 1080, 1136, 1354, 1447; cânib-i —ları 1189; cihet-i —ları 1423; divel —ları 136; mahall-i —ları 170, 1137; savb-ı —ları 447, 1189, 1370; —lar ta'yîni 303; —ların istishâb 1369; —ların dahi kesâletleri 56; emr-i —u 1494

me'mûriyyet 46, 62, 66, 69, 74, 77, 78, 84, 87, 89, 97, 134, 148, 153, 156, 174, 176, 179, 194, 203, 207, 250, 298, 302, 370, 399, 410, 455, 477, 480, 488, 490, 568n, 578, 601, 661, 735, 770, 778, 787, 823, 899, 919, 929, 934, 946, 984, 989, 1003, 1005, 1007, 1016, 1018, 1023, 1029, 1049, 1084, 1088, 1128, 1140, 1331, 1341, 1363, 1369, 1439; 'azm-i cânib-i — 1159; ba'de edâ'il— 1111; ber-muktezây-ı — 215, 311; bi-hasebi'l— 1308; bünyân-ı — 599, 705, 1283; cihet-i — 779; dâ'ire-i usûl-i — 1339; dakîka-i — 277; edây-ı — 366, 566n, 583, 823; esâs-ı — 1029, 1086; furû-i — 989; hamûle-i — 1107;

hasbe'l— 1109; ibtidây-ı — 1023; icrây-ı lâzime-i — 207; icrây-ı — 384, 46, 75, 84, 1048, 1245, 1386; ifây-ı — 1018; ifây-ı muktezây-ı — 1086; infâz-ı — 1075; ketm-i mâdde-i — 412; keyfiyyet-i — 174; merkez-i — 929; mevâdd-ı — 984; muktezây-ı — 207, 422, 452; müstezâd-ı manzûme-i — 236; müteferri'ât-i — 156; re's-i mes'ele-i — 1086; savb-ı — 301, 410, 825; ser-nâme-i menşûr-i — 378; sûret-i — 946; suver-i — 63; tahsîl-i mâ-lezime-i — 246; tetmîm-i mübteğây-ı — 237; 'uhde-i — 899; usûl-i — 276, 989, 1087; — emri 176, 303; —i bendegâne 1005; —i cedîde 1347; —i Devlet-i 'aliyye 292; mevâdd-ı —i hâdis 289; —i hafîyye 372; mevâdd-ı —i kadîme 289; —i kadîmeleri 919; —i mahsûsa 1444; icrây-ı —i mühimme 47; —i müstakille 377; bünyân-ı —ini tarsîn 1370; —i sâ'ire 333; —i sâbika 1018, 1084, 1100; —ler 422, 1007, 1315; bünyân-ı —leri 134, 1066; dâ'ire-i —leri 228; furû-i —leri 1024; icrây-ı —leri 1058; mahall-i —leri 934; makâm-ı —leri 695; muktezây-ı —leri 1090; sefîne-i —leri 153; usûl-i —leri 1024

menâfi' 998, 1047, 1177, 1237, 1353, 1379; celb-i — 830; cerr-i — 579; ebvâb-ı — 75; mazhar-ı ni'am-i — 594; vücûh-i — 106; celb-i —den mütেকâ'id 1459; zerre-i —i nefsiyyesi 1480; —i 'azîme 1048; —i bi-şümâr 99; —i dünyeviyye 1456; —i kesîre 1176; —i külliyye 1177; —i me'lûfeleler 496; —i mesâlih-i hâli ve me'âlî 18; —i nümûdâr 1418; — istih-sâli 1456; tahsîl-i —i zâ'ide 689

menâkıb 529n, 661, 1190; cümle-i — 132, 530n; gubâr-ı kisvet-i — 630; —i celîle 664; —i celîle-i cenâb-ı Mustafavî 125; —i cemîle 21, 692; —i Devlet-i 'aliyye 1207; —i fezâ'il-âsar 652; —i harb 1354; —i melâhim 1354; —i Nasreddin 151; şütür-gürbe —i renginleri 1314; serd-i —i sâzkâr 1497; —i 'uzmâ 1281; —i seniyyeleri 661; —lar 526; cânib-i celiyyül—ları 1218

menâre 145; —lerin taşları 1321; — müşâhedeysiyle 1028

menâsıb 120, 155, 181, 239, 408, 465, 532, 958, 1041, 1220, 1424, 1430; ashâb-ı — 1484; celâ'il-i — 105; deverân-ı — 1480; devr-i — 59; dil-beste-i — 1189; ehl-i — 746; erbâb-ı — 116, 161, 1169; hıla'-ı — 181; mükibb-i — 1321; neyl-i — 1467; tefvîz-i emânet-i — 567; tevcihât-ı — 1428; — ciheti 1456; — furûhtu 909; —i 'âliye 1050; —i 'âliye-i 'adîde 589; ecell-i —i câhî 541; —i celîle 1066; —i Dîvân-ı me'âlî-erkân 154; —i Dîvâniyye 154, 953; —i 'ilmiyye 803; —i kuzât 113; tehâlik-i —i nâ-mübârek 528; —i refi'a 533; —i sâ'ire 1241; —i vüzerâ'-i 'izâm 1428, 1483; —i

zâhireleri 1471; —lar 292; müneccez sitte —ları zabt 1508; — tahsîli 525; — zabtı 1234
menastır; — huddâmı 1148; — sedenesi 1148
menav 1387, 1411, 1417; — habîsleri 1411; — imânsızları 1411
menâzil 1002, 1091, 1269; kat'ı — 600; medha şâyân — 1010; tayy-ı — 774; kat'ı —i dür u dirâz 1002; —i 'ibâd-ı Müslimîn 1267
menfâ 825, 1128, 1131, 1258, 1454, 1466, 1476; cihet-i —ları 1476; haff-i ilhâz-ı —ları 1235; râh-ı —ları 1476; — olan efendiler 1189
menfa'at 255, 273, 529n, 567n, 568n, 1413, 1433, 1440, 1494; 'â'ide-i — 1468; 'ayn-ı — 1336; bî— 1313; celb-i — 1472; cerr-i — 861, 1096; kişver-i pür— 727; mahz-ı — 683, 1179; — dîde 784; kendü —i 989; tahsîl-i —i zâ'ide 239; cerr-i —ler 846, 913; —ler 645; —lü hüdemat-ı dîvâniyyeler 1456
menfi 119, 1319; —yyen 391, 524, 1318; —yyen mukîm 1424, 1470
menkabe/menkabet 65, 132, 439, 569, 571, 594, 663, 724, 745, 1291; celîle-i — 116; emâmepeyvend-i sübha-i — 660; kevkebe-nümây-ı — 121; mâye-i — 1179; mâye-i vecâhet-i — 589; mertebe-i — 152; Vezîr-i vâlâ— 377; —ârây-ı zuhûr 1513; —i bî-hadd 158; —i dilârâsı 1504; —i nâdiru'l-vukû' 713; —i vâlâ-mer-tebe 1284; hârik-ı 'âde —ler 665; mevkib-i —leri 112; cân-fedâlık —si 1385
Mensühât Aklâmı 686
menşûr 93, 762, 1350; —i câhı 1406; —i câh u vicâheti 177; —i cedîd 448; —i eyâlet 130; —i haysiyet 109; —i hümâyûn 358; —i i'tibâr 199, 226, 592, 687, 1406; —i me'âlî-nüşûr 409; —i mefharetleri 112; —i nâşiru's-sürûr 617, 956, 1071; —i nâşiru's-sürûrları 1461; —i irsâli 953, 1066, 1479; —i ruhsat 218, 253; —i sa'âdet-nüşûr-i Sipehsâlârî 922; —i savlet 872; —i şân 140, 604; —i şân-ı müşîrâne 917; —i şöhet 604; —i tesallut 872; —i Vezâret 61, 130, 468; —lar 856
Menteşa Mütessellimi 954
menzil 10, 128, 208, 759, 894, 1041, 1207, 1234, 1366, 1470, 1476; ârâm eylediği — 1318; arayata — 1189; — atları 633; — bârgiri 1410; — be-menzil 1507; —et 36, 54, 88, 140, 841, 909, 917, 1326, 1466; celb-i terakkt-i —et 949; çemen-zâr-ı —et 593; ihrâz-i firâz-i —et 389; mehce-i râyet-i —et 1236; merkez-i mu'allâ—et 589; muhâfaza-i —et 305; rif'at-i —et 1364; 'ulüvv-i —et 525; —et-i nefsiyye 594; —gâhlar 1354; —geh 479; —hâne-i 'ulemâ' 1189; —i maksûd 288; —i mu'allâ 574; —in damı 815; —i necât 896; —i ridvân 896; —i şe'âmet-nâzil 611; kâm-res-i —i vâlâ 910; —ler 608, 611

Menzil-hâne (İstanbul'da Şeyh Vefâ Meydân'ında) 144
mer'â; hargele-i cüyûşuna — 548
mer'î 211, 213, 219, 251, 852; kâ'ide-i ma'hûde-i —yye 1070; sûret-i —yye 1249; suver-i —yye 418; —yyü'l-hâtır 784
Merahu'l-Me'âlî fi Şerhi'l-Emâlî (nâm Manzûme-i Emâlî şerhi, Muharrir-i Hakîr'in) 895, 897
merâkib 242, 546, 630, 1253, 1373, 1374, 1497; müzeyyen — 819; —i bahriyye 252; —i bahriyye-i 'azîmeleri 680; —i harbiyye 255; —i sâ'ire tüccârı 254; —i sagîre 259; —i Şâhâne 107
merâm 383, 798, 876; ber-vefk-ı — 710; hulâsa-i — 312, 1328; husûl-i — 159; ifâde-i — 136; mahz-ı — 306; pür-sâz-ı kirbe-i — 233; sermest-i mey-kede-i — 1359; silâh-pûş-ı neyl-i — 229; sûret-nümây-ı — 1262; tevsî-i milket-i kusvâ-y-ı — 90; —i Şâhâne 1239; gâyet-i —ları 270; 'umde-i —ları 1127; —ları 893
merankoz 237
merâsim 365; akdem-i — 10; ta'yîn-i — 550; safvet —i 1451; —i ceşn 105; —i devlet 23, 1455; —i dîn 23; —i hacc 49; —i hazm 174, 199; —i ihtiyât 199; —i ikrâm 105; —i iltifât 105; —i istikbâl 1352; —i küffâr 757; —i merhabâ 785; —i mu'tâde 925; —i müşâhabât-i mülûk 118; —i pürşîş-i hâlleri 1442; —i pürşîş-i hâtırları 1442; —i sem' u tâ'a 110; —i ta'lîm 547; —i te'allûm 547; —i tebassur 174; —i tekrîm 1370; —i tevkîr 1370; —i ziyâfet 105
merâtib 1041, 1424; dil-beste-i — 1189; kat'ı — 1467; muhibb-i — 1321; müntehây-ı — 468; tahsîl-i — 59; dimâğında hevây-ı — cây-gîr 98; — ciheti 1456; —i a'dâd-âsâ 304; —i 'aliyyeye ı'sâd 725; —i a'yân 118; —i 'ilmiyye 23, 648; —i 'ilmiyye pâyeleri 725; —i Devlet-i 'aliyye 1039, 1503; —i ecnâs-i leşker 1251; —i ecnâsları 1336; —i ekâbir 118; —i erkâm-ı 'aded 1033; —i erkâm-ı beyân 1033; —i fusûl 1336; —i muhâvere 365; —i mukannene-i mu'tebereleri 697; —i Ocağyye 1374; —i refî'a tahsîlleri 707; —i seniyye 757; —i seniyyeler 803, 883; —i zâhireleri 1471; — tahsîli 525
mercân 1110; — raht 1110; — sitâm 1110; — tesbîh 185
Mercân Ağâ (Hâzin-i Hidîv-i devrân) 516
mercimek 243
merd 919; nâ— 1285; çille-keş-i —ân 879; —ân 56, 1082; —âne 196, 444, 644; —âneğî 543; —ânelik dâdı 442; —ı ceng 206; —ân-ı melhame-pîrâ 1254; —ı Meydân 880; —efgen 440; —i 'aziz 52; —i âğâh 805; —i bâz-gün

1452; —i behâdır 605; —i bi-'ayb 1273; —i cânî 931; —i çiğır-dâr 1267; —i dâna 1393; —i dirâyet-disâr 784; —i dirâyet-mend 424; —i felâket-zede-âsâ 288; —i gayûr 205, 605, 1045; —i hamîyyet-ittisâm 614; —i hüner-ver 246; —i kâr-âzmâ 695; —i kâr-güzâr 486, 1336; —i kârzâr 125; —i le'im 1253; —i methûm gibi 1189; —i meydân 1477; —i meydân-ı ceng 1268; —i meydân-ı şîrgîrî 1500; —i mezmûm 107; —i mü'edde 246; —i müdebbir 1250; —i mütekaşşif 1244; —i neberd-azmâ 916, 1250; —i pâkîze-zebân 1418; —i râst-zebân 786; —i sadâkat-fercâm 206; —i sâhib-i liyâkat 240; —i sâhib-i şu'ûr 582; —i şeci' 168; —i yegâne 388; —lik 383

Merdavic/Merdvayic [=Miloradowitsch, Ceneral, Sergerde-i sürbe-i düşmen-i hızlân-me'âl] 598, 1067

meremmât 253; —cı 238, 247

merg; pâdâş-ı — 1261; sadme-i — 546; ser-pençe-i — 637; —zâr-ı nâzik 646

merhamet 59, 662, 1243; cevâz-dâde-i mezheb-i — 246; mahall-i — 35; —i Mülûkâne 1478; —ine nihâyet yok 744; —i Şâhâne 44; —kîş 828

merhem 1308; bir yâresine em ve bir derdine — 862; nâ-pezirây-ı —i bihbûd 288; —pezîr-i iltiyâm 449; —sâyî-i cerhî 235

Merîc 68; — Nehri 67

merkad/merâkid; —i münevverler 856, 1285; —i ecdâd-ı bihişt-me'âdları 1311; —i evliyâ' 627; hazâ'in-i dürr ü güher-i —i mutahher'i 1032

merkeb 663

Merkebciler Kapusu (Sultân Bâyezîd civârında) hizâsında 1425

Merkez Efendî merhûmun türbe ve câmi'i (Mevlevî-hâne-i Yeni-kapusu hâricinde) 145

mermer; — ma'denleri 1020; a'lâ — ma'denleri 982

mersâ; ittihâz-ı — 548; —bend 489; Mersây-ı Mısır 131

mersiyye 309

Merzbûm; —i Rûm 640; —i Rûm hey'et-i sâlîfe 1041

Mesâbih (el-Begavî'nin eseri) 1510

mesâcid 55, 135; — hademesi 1105

mesâlih 103, 345, 371, 804, 875, 957, 1009, 1078, 1085, 1197, 1250, 1280, 1314, 1335, 1363, 1425, 1494, 1495; akdem-i 'âmme-i — 669; 'âmme-i — 1157; celâ'il ü kalâ'il-i — 1481; er-bâb-ı — 1354, 1462; hasbe'l— 1004; idâre-i — 160; istinbây-ı aslah-ı — 456; kâffe-i — 845; merci'-i erbâb-ı mesâlih 748; mesâ'il-i — 1166; ratk u fetk-i — 159, 911, 1434, 1452, 1482; tezkîr-i esâlib-i — 1350; umûr-i — 1077; 'uyûn-i — 1157; ümenâ'-i — 173; ta'tîl-i — gibi 136; te'hîr-i — gibi 136; —i 'âlem 10; —

i 'âmme 327; —i 'azîmeler 528; sı'âb-ı —i cumhûr 124; —i 'ırkıyye 115; —i 'ibâd 637, 650, 820, 1452; —i askerîyye 925; —i bâliga-i sâ'iga 1458; —i bilâd 637; —i cesîme 1163; müte'addiyân-ı hall ü 'akd-i —i cumhûr 1356; —i cumhûr 23; —i dâhiliyye 115; —i dâhiliyye-i Devlet-i 'aliyye 1086; —i devlet 114, 338, 876, 1169; —i Devlet-i 'aliyye 878, 1078; —i Devlet-i ebediyyül'-karâr 667; —i Devlet-i seniyye 277; —i devletin erkânından olan sanâdîd-i ocaklıyan 1470; —i devletleri 659; —i enâm 108, 118; —i hâriciyye 115, 956; —i hâriciyyeleri 1393; —i huccâc 127; teceddüd-i —i kevnîyye 756; —i me'âş-i insânî 10; —i memâlik-i şîmâliyye 1133; —i memleket 1474; —i memleket ru'yeti 1425; —i me'mûreleri 920; —i mevcûde 159; —i milket 1096; —i millet 754, 1418; —i mücâzâtı 1304; —i mühimme 1349, 1405; —i mülk 754, 1418, 1470; —i mülkiyye 1362; —i mülkiyyede isti'mâl 1370; —i müşkile-i mün'akide 1490; —i müteferrika-i Saltanat 114; —i nâmûsiyye 115; —in eri 1456; —i sâ'ir 753; —i sâ'ire 139; —i sâlihaları 832; —i Saltanat 181, 1179; —i Saltanat-ı seniyye 1006, 1086; —i seniyyeleri 1344; —i serhad 61; —i şer'iyyeleri 1399; —ler 271, 1106, 1344; safâyih-i —leri 531; —leri semti 301; — müzâkeresi 906

mesâlik 697, 709, 716, 1241; kat'-ı mesâlik 101; te'mîn-i — 710

mesârif 36, 127, 132, 230, 241, 245, 706, 858, 1177, 1241, 1476; vefret-i — 127; vesile-i — 1459; kâffe-i —ât 1025; —ât 63, 75, 121; —ât-i memleket 100; —i âlât 316; —i askerîyye 316; —i bî-şûmâr 704; —i cerâ'id-i mu'ayyene 227; —i cihâdiyye 226; —i edevât 316; —i gâliye gâ'ilesi 1411; —i hâliye 230; —i inşâ'iyyeleri 1092; —i kesîre 173; idâre-i —i lâzime 156; —i lâzime 247; —i mîrî 47; —i mîriyye 227; —i mu'ayyene 997; —i mühimme 1047; —i sâ'ire 687, 1004; —i seferîyye 467, 471, 1091; —i Tersâne 226; —i Vidin 710; —i zâ'ide 156; —i zarûriyye 1090; —ler 145

mesâvî 532, 714, 717, 817, 821; envâ'-ı — 1030; mecmû'a-i — 1471; —i firâvân 572; —lerini zîkr edenleri 926

mescid; —e i'tizâmları 745; —i câmi' 320; —i şerîf 145; — müşâhedesiyle 1028

mesel 23, 37, 53, 58, 69, 105, 110, 170, 334, 337n, 555, 645, 760, 782, 817, 858, 872, 932, 956, 1024, 1060, 1070, 1076, 1212, 1250, 1275, 1384, 1426, 1427; darb-ı — 705, 721, 727, 989; eski — 304, 447, 701; fî'l— 1354, 1404; muvâfık-ı — 981; —i meşhûr 919; rîş-i gâv —ine ma-sadak 961; —i sâ'ir 551, 1465, 1476;

—i sâ'ir gibi 93, 574, 1503; —i şâyi' 634; fuhşiyâyâtü küfriyyâta makrûn —ler 525; —vefkınca 438

mes'ele/mesâ'il 845, 1296, 1498; re's-i — 281, 1086; 'umde-i — 1485; —i dñniyye 52; —i efkâr-ı sâkıbe 69; —i ikrâh 1082; —i ma'hûde 333, 806; —i matviyyesini istihrâc/istinbât 1473; —i mesâlih 1166; —i meşhûre 475; —i salât 1244; —i savm 1244; —i tahlîl 1187; —i terk-i cihâd 205

meserret 870, 1230; fart-ı — 925, 1307; izhâr-ı — 918; müris-i — 888; nâ'il-i — 849; nakdîne-i — 87; neşve-mend-i silâfe-i — 920; —bahş-i kâffe-i enâm 213; —i bî-nihâye 852; ser-i —leri 1404

Mesih; devr-i — 1145; hıdmet-i 'azîme-i dîn-i —â 1341; Muhtârul-küberâ'î'l-fihâmî'l—iyye 851; millet-i —iyye'den teberrâ 721

mesire 989, 1362; —i dil-güşâ 1213, 1215; —i dil-güşâlar 124; —ler 105, 748, 978, 1019; —olarak 987

mesken 359, 796, 869, 943, 992, 1227, 1317, 1509; ittihâz-ı — 220; —i aslî 895; —i hâss 1219; —i pür-fitenleri 49; —ler 749

meslek 95, 166, 278, 417, 732; isbât-ı tegayyür-i — 337; kat'-ı — 68; sedd-i — 1180; mazâ-mâ-mazâ —i 77; —i bâhirul-butlânları 47; —i dalâlet-âğın 376; meslek-i —e mugâyeret îrâsı 279; —i Devlet-i 'aliyye 278, 1344; —i hakkâniyyet 416; —i hîle 205; —i kish ü iktinâ 710; —i ma'hûd 1381; —ine zehâb 95; —in nihâyeti 804; —i ta'lîm 683; —i vefâdârî 416

mesmû' 598, 1343, 1348, 1352, 1354, 1360, 1371, 1386, 1395, 1399, 1400, 1416, 1421, 1422, 1426, 1436, 1463, 1476, 1484, 1498; —ât 57, 735, 1306, 1338; —i bende-i kelîfe 556; —i Bende-i râstî-beyân 119; —i enâm 1295; —i Hakîrâne 663; —i hazret-i Cihândârî 1502; —i hazret-i Pâdişâhî 444; —i hümâyûnları 1228; —i kemterânem 661; —i Muharrir 652; —i Muharrir-i bî-nevâ 1392, 1479; —i Muharrir-i bî-vücûd 1506; —i Muharrir-i Hakîr 555, 724, 750, 863, 894, 1301, 1360, 1370; —i Muharrir-i nâ-kâm 710; —i Muharrir-i nâ-tüvân 1505; —i Muharrir-i pür-kusûr 900; —i Muharriru'l-makâl 1396; —i Râkîmu'l-kitâb 698; —i Şâhâne 1041; —i Şehriyâr-ı zemâne 338; —i Tâcdârî 469; —i vükelây-ı umûr 731; —ları 1309, 1367

mesned 117, 1452; —ârây-ı evreng-i saltanat-ı Cihân-bânî 1210; —ârây-ı kazâ 523; —ârây-ı Meşihat 1080; —ârây-ı Rûm 150; —ârây-ı Sadâret-i 'uzmâ 113; —ârây-ı Vekâlet-i kübrâ 199, 1234; —ârâyân-ı pâkîze-râyân-ı ta'ayyûn ü imtiyâz 117; — divânesi 1153; —i Anadolu 267, 1491; —i Cem 1301; —i Fetvâ 334, 883,

885, 911, 1333; —i Hânî 104; —i hayât 868; —i Hilâfet 806; —i İftâ 1303; —i iftihâr 171; —i 'izz 171, 1236; —i Kâ'im-makâmî 774, 878, 912, 913, 957, 959, 1472; —i Kapudânî 1423; tenzil-i —i Kapudânî 390; —i Kethudây-ı Sadâret 408; —i Kethudâyî 1454; —i Meşihat 337n, 1098, 1236, 1481; —i mu'allâ 136, 1462, 1472; —i müşeyyed-i Hilâfet-i kübrâ 1298; —in sâhibleri 568; —i Riyâset 25, 354, 1077, 1376, 1439, 1446; —i Sadâret 119, 335, 564, 574, 713, 918, 927, 944, 1125, 1130, 1235, 1407, 1434, 1436, 1479; —i Sadâret-i 'uzmâ 335; —i Segbân-başî 903; —i Serdârî 927; —i Sipehsâlârî 199, 918; —i şân 1236; —i şeref-ittisâfî 336; —i vâlâ 123, 1372; —i vâlây-ı Riyâset 135; —i Vekâlet 118; —ler 339, 567; —lerine ku'ûdlarında 1333; —nişin-i hükümrânî 1408; —nişin-i istiklâl 1408; —nişin-i Kethudâyî 1314; —nişin-i Riyâset 165, 1048; —nişin-i temellük 1408; —nişin-i Vekâlet 1347

Mesnevî 374; —hân 145; —i şerif kıra'et 145; —i şerif tedrisi 880; — ve Ma'nevî buhûrunda gavvâs 880

mest 327, 427, 729, 1253, 1349, 1388, 1405; bed— 310; ser— 750; ser—ân 1214; nerre-şûr —âneler 329; —i bâde-i ikbâl 525; —i bî-pervâ ârâm/huzûr 716; —i gâflet 1387; —i gurûr 467, 1387; —i ikbâl-i zemâne 1364, 1405; —i lâ-yu'kal 1405; —i mağrûr 310, 754; —i mey-i ikbâl 522; —i ser-endâz 1373; —i silâf-ı sâfma'rifet 879; —i silâfe-i sürûr 931; —i şekerhâb-ı dimâğ-ı âlây 1390; bed—ler 768; —ler 327; —lik 783; — ü medhûş 171, 768; — ve papuc 768

Mestân Ağa (Gümülcine A'yâmî) 78

meş'al/meşâ'il 1155; —eciler hâbda 1155; —eler iltihâbda 1155; —i hidâyet-i hazret-i Mûsilu'l-matlab-ı Rabb 493; —i himmet-i müşârun ileyh 520; —i 'iş ü 'işreti iş'âl 1377; —i vücûdu 704; —i zihn-i hadîdi 1173

meşâ'ih 657, 709; turuk-ı — mukallidleri 1424; —ı cevâmî-i selâfîn 466; —ı Ehl-i Sünnet 54; —ı esnâf 1372; —ı hânkâh 656, 762, 892, 1219, 1371; —ı hânkâh zümresi 892; efâzîl-i —ı İslâm 1051; —ı İslâm 574, 1236; —ı İslâmiyye 574, 581n; —ı kirâm 142; —ı kudât 1337; —ı şedîdü's-şekîme 46; —ı tarik 1337, 1371; —ı 'Urbân 46, 63, 132, 250; —ı vâlâcenâb 1215; —ı zevâyâ 466

meşgale/meşâğil 505, 660, 1213; ehemmi — 1435; hengâm-ı tezâhüm— 1070; indifâ'-ı — 180; itmâmî'l— 1497; —i cesîme 632; —i Ekrâdiyye behânesi 1435; —i garbiyye 658; —i hâ'ile 732; —i hâriciyye-i Devlet-i 'aliyye 362; —i külliyye 294; —i mütעהdise 188; —i Riyâset 529, 1049; —i Saltanat'dan

inkitâ'ları 624; —i şevâgîl-i seferiyye 56; —i şevki/zevki iş'âl 1255; —i şimâliyye 658
Meşhed-i İmâm 'Alî 1367; — tüccârî 1505; — züvvârî 1505
Meşihat 123, 336, 890, 1079, 1080, 1273, 1489; câme-i Fetvâ-yı — 1236; ferve-i beyzây-ı — 1187; i'âde-i — 1163; idâre-i emr-i — 887; ihrâz-i makâm-ı — 1404; makâm-ı — 333, 336n, 1053; mesned-ârây-ı — 1080; mesned-i — 337n, 1098, 1236, 1481; murabba'-nişîn-i mesned-i — 1080; Sadr-ı — 725; tebeddül-i — 337; zemân-ı — 655; —i İslâmî 116; —i İslâmiyye 1333; — istihsâli 1130; tebdil-i — kıssası 1078; — mesnedi 568
meşîme; — ahvâli gibi sâ'ir şeyler dekâyıkıyla/hakâyıkıyla tersim ve tashih 976; —i kader 1217; —i kazâ 1217; —i mâder-i dehr-i bî-vefâ 743; —i Ümmü'd-dünyâ 32, 286
meşk 20, 305, 545, 554, 659, 688, 1134, 1222, 1320; müştakâne — 1076; sebk-i — 670; terk-i meşk 657; —i âlât 1382; —i esliha 1382; —i hatt 151; —i hatt-ı ta'lik 1488; —i kârzâr 193; —i sâde-rüyân 518; —i şîve-i kitâbet 44; —i zerk-ı sinân 38; —leri 304; — suları 555
meşlah (Araplar'ın giydiği bir libâs-i nâ-sipâs) 610
meşreb 1436, 1506; âlüfte— 518; 'avâm— 1350; bed— 882, 1072, 1454; cerrâr— 1360, 1497; cuvâlıkı— 1467; dürüş— 714; garîb — 1476; hasûd— 535; levend— 1497; mahzûl-i bukalemün— 1096; nâzik— 1392; saht— 1474; şüh— 1382; teng— 532; ter— 1475; tîz— 1124; münâfi-i —i munsîfâne 624; —ler 1364, 1391, 1405
meşrûbât 208, 255, 1361; —lar 494, 1443, 1444
meşât 228, 236, 724, 943; —lar 1143; — olacak mahaller 670; —y-ı cedîd 1274; —y-ı Edirne 1140; —y-ı Ordu-yi hümâyûn 1028; —y-ı Rus-cuk 198
meşveret 61, 159, 206, 218, 595, 1038, 1176; 'akd-i dâ'ire-i — 903; 'akd-i encümen-i — 191, 215, 228, 357, 359, 563, 1033, 1062, 1141, 1182, 1191, 1324; 'akd-i meclis-i — 971; 'akd-i — 431; ashâb-ı — 566n, 1182; encümen-ârây-ı — 209; encümen-i — 860; erbâb-ı — 62; 'ırk-ı — 1168; halka-bend-i encümen-i — 1326; halka-bend-i — 453; istifâh-ı kaddâha-i — 217; lâzi-mül— 110; meclis-i — 187, 216, 459; savâb-dîd-i ehl-i — 576; tertib-i encümen-i — 141; tertib-i meclis-i — 1175; tertib-i mukaddime-i — 922; —gâh 424, 734; —gâh-ı kâr-bendân-i umûr-i enâm 1047; —gâh-ı zevât-ı kirâm 475; —i 'amme 454, 595; —i 'umûmî 'akdî 1250; resm-i —leri 780; — zımında 1470
metâ' 73, 1092; celb-i — 74; —i 'âlem-behây-ı 'ırzları/nâmûsları 850; —i ârâmları 553; germ-sâz-ı dâd-ı —i demâr 1274; —i gayret 83; —i ikdâmları 83; —i iştihâr 93; —i kes-me-har

1038; —i püside 1038; —i püside-i nâ-râyici 957; —i sabırları 553; —i te'ayyûn 93; —i zindegânîleri 200; ehl-i hiref —ları 748
metânet 38, 88, 600, 658, 963, 1433, 1450, 1451, 1452; çehre-i meziyyet-behre-i — 1446; esbâb-ı — 1033; kesb-i — 706; teklif-fermây-ı — 201; —i fi'l 1474; —i kavîl 1474; —i kulûb 1493
meteris 429; — cengi sûretinde 1062; — hafri 67, 196, 245; — içinde 510; —ler 968, 1246, 1394, 1401; —ler hafri 1011; —ler piş-gâhı 217; — maslahatı 67; — misillü elzem şeyleri 967; — nişin olanlar 512; — yollu kârgir divârlar 973
metin/metn 381, 924; —i âşûb 1474; —i fesâd 1474; —i ittîfâk-nâme 162; —i kitâb 736; —i müsâleme 591; —i şurût 418; —i tahrîrât 47; —i usûl 1510; — ve şerh 53
Metropolid 183
me'ûnet 1050; bî— 720, 727; —i beytiyye 535; —i lâzime 1050; —i mühimme 1050
me'vâ 140, 796, 1241, 1502; nûzhet-seray-ı — 780; —lar 749, 943; — olan bî-kâr odaları 358; — olan hânlar 358; —y-ı 'ulemâ' 1041; —y-ı dil-ârâları 151; —y-ı ma'mûr 147; —y-ı me'nûsel-eri 892
mevâcib 43, 112, 175, 194, 324, 537, 587, 725, 771, 860, 930; akdem-i — 118, 680, 1051, 1194; ihrâc-ı — 138, 1040, 1053; ihtilâl-i — 161; iki kıst — 952; kıst — 148, 242, 657, 691, 696, 755, 1141; tedârik-i — 225; teshil-i — 685; tevzi'-i — 952; —i kısteyn 148; —i mu'ayyeneleri 324; —i mukanneneleri 702; —i neferât 934; —i neferâtları 1105; —ler 175, 300, 926, 931; kılâ' mustahfizlarının —leri 352; — nâmiyle 657; — vakti 724
mevâ'id 56, 110, 157, 269, 820, 1425, 1493; cerb-i — 1339; tarh olunan — 1156; —i 'adîmetül-incâz 372; —i 'arz ederek 1339; —i bi-gerân 784; firîfte-i —i bi-incâzları 1487; —i celîle 805; —i cezîle 444, 1200; —i cezîle va'd ederek 1067; —i dil-firib 411; —i dil-şikâr 738; —i dîr-ez-vefâ 392; —i ebleh-firibâne 134; —i hafıyye 92; —i hîred-fersâ 778; —i kesîre 1059, 1145; —i lâhiye 1341; —i nahsiyye-i felekiyye 942; —i nakd ü nes'e 1058; —i sâbika 870, 1136; —i Sultânî 1082; —i şâmîleleri 269; —i 'urkûbiyye 271, 1139; —i 'urkûbiyyesine meftûn 412; —i vefire 1506; mevâdd-ı —leri 1004
mevâlî 475, 615, 717, 792, 806, 807, 1185, 1205, 1467; a'yân-ı — 1469; bakıyye-i — 793; e'âlî-i — 894; ismâ'-ı sergerde-i mevâlî 1227; sa'âdet-bahş-ı eydî-i — 1204; sudûr-i — 1355; —den 210, 378, 1432, 1477, 1488; —i Devriyye 86; —i eslâfdân 1462; —i kirâm 52, 454, 588; —i sâ'ire 910; —i 'ulemâdan 1431; — tahsîsi 1351; — tarafları 881
mevâ'if 323, 662

mevc; mânend-i — 1031, 1191, 1214, 1324; —ân-ı bahr-ı fazîlet-mendî 476; — gibi ihtilâl 1179; —engiz-i ihtilâl 1485; —engiz-i şûriş 1397, 1485; —engiz-i telâşi 1397; —mevc-i gayret 1041; —en-mevc-i hurûş 790; — gibi mümâze-cet 1179p —i küh-endâz-ı bahr-ı fesâd/fiten 1421

meveddet 1100, 1419, 1487; ‘akd-i — 985; ‘arz-ı — 1447; fart-ı — 728, 734, 1086; ferîza-i zim-met-i — 963; îbrâz-ı — 1468; îbrâz-ı sûret-i — 251; zülâl-i — 279

mev’îza 526, 1378; —i ehl-i yakîn-i hikmet-rehîn 13

Mevkûfâtıcı/Mevkûfâtî 964, 1376, 1440; Pâye-i — 296; —lık 1512; — Vekîli 1512

Mevlâ 934, 1207, 1209, 1253, 1294, 1302; fazl-ı — 83; ‘ibâdet-i — 12; —yı müte’âl 1280; bk. ayrıca Allah (Hz.)

Mevlânâ türbeleri (Hz., Konya’da) 144

Mevlevî-hâne 1217; —i Yeni-kapusu hârici 145; —ler 143

Mevlevîyyet 87, 111, 663, 803, 804, 1469; dest-res-i dâmen-i — 86; —ler 910

Mevlid/Mevlûd; —i münif kırâ’eti 1137; ‘akd-i meclis-i —i Nebevî 125; —i Nebevî ikrâsı 144; hânendegân-ı —i şerif 60; —i şerif 60, 125, 1137; —i şerif kırâ’ati 144, 145; —ü’n-Nebî ‘aleyhi’s-selâm kırâ’ati 143

mevsim 279, 280, 1215, 1508; hulûl-i — 185; —e göre boğacaklar 756; maslahatın —i 281; —i şitâ 138, 199; —i şitânın şiddeti hengâmı 1431; —ler 99, 277

mevsûk 852; mahall-i — 843; —u'l-kelim mücâhidin 509; —u'l-kelim zât 894

mevî 99; ‘âlem-i — 715; huddâm-ı — 817; hulûl-i — 637; maraz-ı — 529, 677; —e muzâf 760; — hâli 715; —i-i kadem-i şûm 424

mey 1508; sebû-yi — 881, 1362, 1496; zekât-ı — 1464; câm-ı — gibi 161, 310; —i bî-renc-ı humâr tenâvülü 1060; —i ikbâl 1379; —kede 959; hem-reng-i —kede-i bed-mestân 918; —kede piş-gâhı 1216; —kede-i mahabbet 1217; —kedeleri sedd 1362; murâkib-ı nevbet-i devre-i —nâb 1215; varil varil —nâb 1362; —zebânlık 525

Mevyancı 1351

mezâdn 41, 56, 541, 722, 802, 806, 867, 868, 872, 882, 919, 1038, 1142, 1203, 1205, 1272; fâtiḥ-i — 1362; fesîhat-i — 874; fîrce-i — 1413; hulluv-i — 722, 1029; îsâl-i — 816; merdân-ı — 805; merkez-i — 1272; râh-ı — 795; ser-nümây-ı — 1400; teng-i — 127; tevsî-i — 449, 694, 749; vüs’at-i — 1155, 1361; —a irsâl 796; benî —a koyup 793; küşt-gîr-âsâ —a per-tâb 804; —a vâsıl 807; —a zuhûru 1475; — bulmayup 270; — bulup 559; — cengi 216; — çıkklar 977; — dilâveri 32, 1396; — ıssız ‘arsa-

i vesî’ası 901; —i âstümân 802; —i ‘aşk 919; —i basîret 268; —i beyân 302, 321; —i cem’iyyet 792; —i devlet 754, 816; —i devlet kendülerine kalmak 1055; —i dilîri vü şecâ’at-in cihân pehlevânı 439; —i dîr u dirâz 815; —i emel gibi 460; —i emn 746; —i fitne 875; —i hıyânet 1275; —i hisse-gîrî 268; —i husûl 547; —i husûle cilveger 964; ‘ucb-i vüs’at-i —i insâf 1436; —i ‘izz 754; —i kadh 40; —i kârzâr 1267; —i kelâm 1508; —i mecâl 659; —i merdâneḡi 1268; —i mezem-met 40; —i muhârebe 342; —i mukâbele 67; —i mukâvemet 659; —i mümâşâtda çehre-nümâ 286; —i mümâşâtda itlâk-ı zimâm 763; —i münâza’a 1008; —ın eri 286; —ın kahremânı 499; —i rahmet gibi vâsî’ 640; —i sühûlet 963; —i şekâvet 1265; —i tafsîl 302; ‘âlem-efrâz-ı —i tegallüb 1163; —i ümniyyet 746; cân-sipârân-ı —i yakîn 440; —i yüsr 963; —lar 987; —neverd 196; —neverd-i hisâm/intizâ’ 231; —neverd-i tek ü tâz 193; —ricâlinin iclâları 1188; —ricâlinin nefyleri 1188; —ricâlleri 764; —‘ulemâları 890; —‘ulemâsı 1126; dâmenleri —ustalarının ellerine girmekle 800; —verilmek 1238; —vermek 654

Meydân-ı Lahm 125, 655, 657, 787, 793, 799, 815, 839, 883, 885; —a’yânı 1188; —efendileri 1187; —huzzârı 1356; —mâddesi 801; bk. ayrıca Et-meydânı

meyhâne; ‘â’id-i — 527, 529n; reh-i — 1362; —i ikbâl 171, 310, 754, 768;

Meylî (Haleb kurbunda vâkî’ Kilis ehâlisinden, şâ’ir-i pâkîze-zebân) 1504

meymûn; topa tutulmuş — gibi 495; — gibi 1417

meyye; dere içlerinde/yol kenârlarında güzel — ağaçları 1021; —çin-i nev-nihâl-i mültemis 519

meyyit; —en 1274; —i müteharrik 200, 878; —in rûhuna fâtiha deḡil 1477

mezâd 1047, 1505

mezâlim 36, 48, 59, 463, 709, 847, 947, 1192; ‘arsa-i — 722; cihât-ı — 872; envâ’-ı — 846; ihdâs-i — 636; irtikâb-ı — 318; mutazammun-ı — 696; ref’-ı — 1333; şuyû’-i — 769; —dîde 316; —icâd 913; —i günâ-gün 571; —i kesîre 830; —i muhdese 305

mezâr 506, 534, 760, 1311; —lar 621

meze; —den müberrâ 1417; bî— etmeyeceḡi 1449; —i encümen-i hem-künân 331

mezellet 351, 494; efgende-i hâviye-i — 646; hâk-i — 1260; ilkây-ı türâb-ı — 1262; mücib-i — 887; rânde-i dîr-bâş-i — 1197; serpiç-i dünbâl-i — 270

mezheb 50, 54, 127, 376, 610; bed— 328, 511, 884, 1481; bî— 1032; inkâr-ı gâ’ile-i — 159; mel’ûn-i bed— 1096, 1098; min ciheti’l— 50;

râfîzî-i bed— 889; —den berî eşhâs 817; —i bâhiru'l-butlânları 47; müntehîl-i —i bâtül 50; —i bed-terîn 55; —i felâsife 158; —i Hanbelî 52; Ser—imiz 888; —i mürüvvet 244; —i nâ-müzehheb 49, 52; —i nâ-savâb 52; —i takyye gibi 1196; tahkîk-ı —le iskât 377; —ler 158; teng— müteşahhûsân 511

mezrû'ât 323, 1248

Mîğalgarâ 67; — A'yâmı 461; — cânibi 67; — Kazâsı 461

mihbere ihzârı 1499

muknâtîs 991; — gibi 1465; — kârgâhları 1002

mikrâz/mikrâs; — gibi dü-zebân 24; bürîde-i —i 'adâvet 584; bürîde-i —i halel 686; bürîde-i —i infisâm 686; bürîde-i —i hevân ü ibtizâl 24; —i lisâni 330; —i redd 1263

Mısır/Mısır (Ümmü'd-dünyâ ve Kinâne-i Hudâ ve hasretü'l-vüzerâ' olan) 32, 33, 35, 38, 46, 50, 56, 81, 97, 130, 131, 132, 166, 180, 189, 257, 272, 286, 352, 357, 373, 522, 523, 527, 528, 530n, 576, 609, 614, 711, 720, 727, 734, 739, 759, 960, 1008, 1217, 1289, 1299, 1306, 1307, 1456; 'aceze-i sükkân-ı — 736; Çerâkise-i — 1368; çeşm-dâste-i — 1033; derûn-i — 132, 141; diyâr-ı — 271, 569n, 595; Eyâlet-i — 32, 97, 130, 357; hâk-i — 38; havâl-i — 97; hıtta-i hafîre-i — 127; hıtta-i — 82, 652, 733, 1070, 1299; iklîm-i — 174, 221, 249, 542; kutr-i — 98, 132, 141, 161; mehâkim-i — 652; Memleket-i — 736; Mersây-ı — 131; Milket-i — 35, 41, 56, 141, 161; rekb-i — 131; sekene-i — 132; ümerây-ı — 34, 735; —'a ik'âdları 357; — 'alâkaları 1439; — cânibi 35, 64, 97, 127, 141, 522, 1128, 1307, 1425; —'da Molla efendiler 527; — Defterdârı 46, 155; — Defterdârlığı 45; — fethi 1228; — gâ'ilesi zâ'il 737; — ganâyimi 759; — güherçilesi 992; — hâdisesi 496; — hâdisesini ihdâsları 414; — Hazînesi 35, 82; — hükûmeti 528; —i 'azîzü'l-menâl 355; ferâ'ine-i râ'ine-i —i düzah-masîr 2; istîlây-ı —i Kâhire 249; Kazâ'-ı —i Kâhire 1483; —i Kâhire 33, 35, 181, 250, 607, 720, 727; —i Kâhire Kadısı 177; Milket-i —i nâdiretü'l-'asr 36; —i nâdiretü'l-'asr Kazâsı 130, 617; —'ın mâlik-i fermân-fermâsî 820; Müseyyyet'le —'ın münâsebetleri 357; töre-i —iyân 38; müzeyyen dil-keş-endâm —iler 327; — istîlâsı 1235; ahvâl-i —iyye 98, 278, 358; cânib-i —i zâtü'l-Ehrâm 390; Kadî-i —i zâtü'l-ehrâm 1306; —i esb-i dil-ârâm 1110; a'mâl-i —iyye 127; asâkir-i —iyye 97; diyâr-ı —iyye 126, 165; erâzi-i —iyye 357; fellâhân-ı —iyye 618; gâ'ile-i şâgile-i —iyye 56; istihlâs-ı diyâr-ı —iyye 250; mecmû' iklim-i —iyye 250; selâtin-i —iyye 726; sevâhil-i —iyye 259; turuk-ı —iyye 1281; ümerâ'-ı —iyye 735; ümerây-ı —iyye 56, 355, 357; ümerâ'-ı —iyye-i bed-tıynetân (Ye'cüc-

sîretân ve Me'cüc-sıfatân olan) 121; — Kadısı 81, 133, 527, 530n, 615, 652, 873, 1307; — Kazâsı 522, 1135; — mâddesi 772; — Mollası 652; — seferi 38, 113, 135, 521, 827, 1158, 1479; — seferi hilâlî 57; — seferleri 1479; — senesi 708; — Ser'askerliği 1235; — Su-başısı 82; — tarafı 42, 102, 270, 1369; — Tevliyeti 34, 35, 130, 286, 357, 1429; — Ülkasi/Ülkesi 131, 282, 522, 726, 727, 729, 733, 736; — vak'a-i kerihesi 269; — Vak'ası 251, 268, 297, 301, 351, 353, 423, 488, 496, 502, 506n, 592, 618, 737, 758, 770, 1227, 1236; — vâkı'ası 286; — Vâlisî 32, 63, 81, 97, 130, 172, 352, 355, 377, 508n, 615, 735, 1235, 1236, 1280, 1306, 1307, 1310, 1351

mısır buğdayı 1021

Mısır Târîhi; müdevven —'nde tafsîl 733

mısrâ' 1012, 1301, 1302, 1309, 1450, 1508; haşv-i — gibi 1351; —ı berceste 22; —ı berceste gibi 1503; —ı bercesteleri 1457; —ı meşhûru 1403; —ı târih 593

mızrâb 1416

mî'ber-i 'âriyet 972

mî'de; havsala-i — 1404; —i devletin bulanması mü'eddi 888; gasyân-ı — gibi 780; —i fâside gibi çüşân 271; —i fâside-sıfat 700; —i huzûrlar 433; —i tehammüle güvâr 298; —leri mütegayyer 713

Midillü Muhâfızı 1461

Midye 459; — A'yâmı 459

miftâh 276, 1200, 1304; hurûf-i ma'hûde —ı 276

mihaffe 610, 612

Mihalic 739, 1476; — Kasabası 1476, 1502; — Voyvodası 89

Mihal Voyvoda (Bükreş'te) 1090

mihen 1230; mübtelây-ı 'umûm-i — 1133; nâ'ire-i — 93; sühte-i âteş-i — 1267; —i seyr u sefer-i cân-güzâr çekerek 877

mihmân 668, 800, 1004, 1363, 1464; dâ'iresinde — 1427; mahatt-ı — 529n; nevâle-hâne-i ikrâm-larında — 1259; —dâr 965, 1040; —dâr-ı hazret-i Seyyidü'l-ahyâr 389; kâ'ide-i — nüvâzâne 124; levâzım-ı —nüvâzi 1442; resm-i —nüvâzi 129, 1242; ri'âyet-i kâ'ide-i — nüvâzi 1140; rusûm-i —nüvâzi 434; şerâ'it-i —nüvâzi 1159; icrây-ı levâzım-ı —nüvâziye ri'âyet 212; mebt-i — olan hücre 1464

mihnet 449, 768, 910, 1217, 1230; efsûrde-i men-gene-i — 657; gavta-hâr-ı bahr-ı — 412; girdâb-ı — 436, 958; giriftâr-ı dü-şâha-i — 159, 520; giriftâr-i — 1355; görülecek çehre-i — 1407; hezâr — 611, 663; kemend-i saht-peyvend-i — 287; kenâre-gir-i dâ'ire-i — 878; mazik-ı — 377; pür— 760; sadme-hâr-ı — 118; sepend-i nâr-ı — 644; serbâr-ı — 768; ten-dâde-i visâde-i — 518; üftâde-i hilâb-ı — 927;

—den bî-tâb 1064; —den mihnet 413; —efken 1177; nâzile-i —endüz 1151; teb ü tâb-ı —e mübtelâ 926; —i bî-pâyân 454, 569n; —i cângâh 636; dücâr-ı envâ-ı —i hîred-fersâ 288; —i hicrân 1481; —in nihâyeti olmayup 576; —i rûz-merre gibi 1094; —i sefer 773; — kapusu 564; — mevcesi başdan aşdı 794; — ü ‘anâ 15, 332

mîhr 39, 1213, 1229, 1231, 1419, 1454; izhâr-ı — 878; levh-i — 1510; nitâk-ı ‘alâka-i — 1177; nümâyîş-i — 445; —i cihân-ârâ gibi 124, 1298; mânend-i —i enver 360, 1210, 1302; —i enver-i tûğ-i furûğ-ı tâbende-gevher 802; —i münîr-âsâ 1305; —i münîr gibi 676; —i sipîhr-i ‘izz ü ‘alâ 142; mânend-i —i tâbdâr 1287; —i tabî‘î 766

mîhrâb; —i püşt ü penâhları 665; —ı zahr-ı istinâd 523

Mîhrîşâh Sultân (Vâlîde-i Şâh-ı cihân, Belkîs-i zemân, Âsiye-i devrân, ümmül-Mü‘minîn, mâder-i Pâdişâh-ı ehl-i dîn) 142

Mikelson [=Michelson, Ceneral, Rusya askeri sergerdesi, Murahhas, Ceneral-i mel‘anet-irtisâm) 423, 452, 939, 1103

mîl 1019, 1022, 1348, 1349; — hisâbı 1020; —i Alaman 1019; —i mikhele 861; —i sâ‘at 677; — mesâfe 1348; — ücreti 1019

Mîlan muhârebeleri 1007

mîlh; resm-i — misillü 1089; —u‘t-ta‘âm makâmında 104;

millet 119, 127, 156, 161, 194, 341, 371, 453, 547, 744, 750, 754, 821, 1287, 1300, 1471; ‘amme-i — 744; beyne ehli‘l— 1347; bünyân-ı — 1418; cem‘iyet-i — 156, 161; düşmen-i dîrîne-i — 1260; ehl-i — 10; gayret-keş-i — 754; gümre-hân-ı bî— 412; hall ü ‘akd-i umûr-i — 159; hâric ez-heme— 511; hâric ez— 1341; hâric ez— 49; hem— 1347; ittîrâd-ı — 115; kavm-i bed— 552; levzâm-ı — 23; menfûr-i cemî‘i — 429; mesâlih-i — 754, 1418; mizâc-ı — 11; mühim-sâzi-i — 641; nâmûs-i — 750; ratk u fetk-ı mesâlih-i — 911, 1434; rişte-i umûr-i — 503; sâhib-i — 10; sefâyin-i —i bed-millet 1029; selb-i ‘alâka-i — 159; te‘allüm-i ahkâm-ı — 709; tesdîd-i ham-şude-i menâzım-ı — 683; umûr-i — 332, 333; ‘urûk-ı — 119; tesallub-i millet de‘âvîsi 377; zimâm-ı umûr-i — 629; —i ‘âlî-şân 728; şe‘â‘ir-i —i beyzâ 658; —i beyzây-ı Ahmedî 1329; kendi —i gibi 1094; —i İbrâhîmî 19; —i İslâmiyye 222, 462, 624, 729, 1334; —i kâfirânenen teberrâ 728; —i Mesîhiyye‘den teberrâ 721; —i muhâlif tabîb isti‘mâlî 748; —i müteceddideleri 636; —i rezîle 545; —i sâlife 1139; —i semhâ 721; —i ‘Osmâniyye 623; —i yebâniyye 621; Bâtınî ta‘bîr olunan —i zâyige-i zâ‘ife 40; bed—ler 719; kâr-şînâsân-ı —ler 159; ‘uzamây-ı —ler

160; —ler/milel 40, 114, 156, 159, 240, 254, 415, 544, 618, 621, 623, 983, 990, 1009, 1034; kendü —leri 327; a‘dây-ı —leri elinde 1020; —leri tarafından 996;

milliyyet; hasbe‘l-millîyye 690; rakabe-i — 158

mi‘mâr 459; dest-i — 197; meded-kârî-i —ân-ı çîre-destân 111; —başı 359; —başılık 1430; — halifeleri 459; —ı himmet 247; —ı Sinim-mâr-ıkbâl 825; —ı harbî fenni 246; fenn-i —ı harbî lâzimesi 247

mînâ-kârî kutular 74

minber/menâbir 504; pây-e-i — 30; —i münîrleri 1032; —i şâdmânide hutbe-hân 130; —i şeref-me‘âsiri 852

Ministiro [=Ministre] 284, 364, 372; — cenâbları 368; —lar 366, 392

Mînorca [=Minorque, İspanya Kıralı’nın zîr-i hükûmetinde] Cezîresi 395

Mi‘râc; Şeb-i —ı pür-ibtihâc 1048; Şeb-i —ı pür-ibtihâc-ı hazret-i Fahrul-‘ibâd 26

Mîrahûr 97, 438, 867, 1197, 1312; Küçük — 1271; — Ağa 1098; —i esbak 1313; —i Evvel 334; —i Evvel Pâyesi 439, 468n, 603, 916; —i Ke-bîr 724, 954, 1130, 1276, 1304; —i sâbık 756, 866; —i Sâni 64, 82, 130, 133, 140, 141, 203, 357, 358, 391; —i Sâni Vekili 301; —i sânilik 391; büyük —ları 1006; Büyük —luk 915, 1430; Küçük —luk 954, 1430

Mîrahûr Câmî‘i (Samadya kurbünde) 145

Mîrahûr Köşkü 1335

Mîr-‘alem 728, 1483; —lik 1430

mîrâs 998, 1000; harâm-zâdesine — 1465; kadîm — 620; — gibi 723; elsine-i kıssa-hânân-ı — hârânı insâ 1457; sâmi‘a-i —hârlar 1477; —hârlar 1478; bizâ‘a-i —hôrân-âsâ 1305; —i hântümân-ı fezâ‘il-bünyânları 1503; — ü bestat 862

mir‘ât; —i hâl-i cânîbeyn 1492; —i hâl-i vehâmet-me‘âlî 1496; cilve-ger-i —i nazar-ı sâdikânem 968; —i matlab-ı bizzâtları 1169; —i musavvire-i Şehriyâr-ı İskender-iktidâr 458; —i sâf-sıfat 644; —i tasavvur 1440; —i tehayyüde ‘aks-endâz 303; —ü’s-safâ 896

Mîr‘ât (Molla Hüseyin bir eseri) 1510

Mîr Haydar (Gâzî, Pâdişâh, Nesl-i Cengîz, Âli-peygamber, ‘Azîz-i mısır-ı câh, Hân-ı hânân-ı Buhârâ Feyzullah Hân’ın nebîre-i ercümendi, sâdât-i Hüseyniyye‘den, Vâris-i ma‘sum) 104

mîrî 100, 157, 687, 862, 1189, 1476; cânib-i — 72, 74, 127, 170, 173, 230, 275, 347, 517, 646, 683, 858, 1040, 1047, 1335, 1426, 1465; emvâl-i hazîne-i — 226; emvâl-i — 11; Hazîne-i — 58, 227, 687; mesârif-i — 47; mütevellî-i emvâl-i — 1495; sefâyin-i — 263; taraf-ı — 87, 230, 1501; vâridât-ı — 227; — asker 217; cânib-i — iden müdâhale 1457; — Hazînesi 226; —

Hazinesi gibi 687; —ler 630; — mübâşirler 630; — nâmiyle 999; — sefâyin 102; — tarafından zabt 1391; — vâridâtı olan yerleri 997; —yi sıyânet 1372; —yi soyup 1456; emvâl-i —yye 41, 859; erâzi-i —yye 992, 998; mesârif-i —yye 227; usûl-i vâridât-i —yye 225, 685

Mîr-i mîrân 67, 88, 92, 98, 140, 146, 168, 172, 180, 186, 319, 409, 440, 472, 515, 599, 616, 855, 945, 946, 953, 1065, 1070, 1350, 1429, 1430, 1438, 1463, 1480, 1483, 1513; dâhil-i silsile-i — 1241; sebt-i ceride-i — 186; —ı kirâm 66, 101, 186; rûtbe-i —ı 97, 138, 172, 459, 515, 826, 1438; tevcih-i —ı 1376; —ı 138; —'idâdına ilhâk 140; —lık 71, 82, 83, 210, 1438; —lık emr-i 'âlfî-şâmî 82; —lık rütbesi 38, 1421

Mîr-i mîrân Medresesi (İstanbul'da) 816

Mîrlivâ 712; —lık 100

Mirrîh; Sadr-ı —'amel 1324

Mîru'l-Hâc; bk. hac/hacc

Mîrzâ-zâde (Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi, Şeyhulislâm) 1489

mis/misk 1361; —ı fetik 1246; —ıyyü'l-htâm 457; — ticâretî 1039

mîsâk 1383, 1438; 'akd-i — 699; nakz-ı — 206; nitâk-bend-i — 634; nüvişte-i sahîfe-i — 250; rabt-ı nitâk-ı — 1386; rabt-ı peyvend-i — 593; rabt-ı rişte-i — 1334; rişte-i — 162; şedd-i rişte-i — 577; terfî-i râyât-ı — 1265; tesdid-i bâzüy-i — 1053; —lar 1474

Misivri; Kasaba-i — 1313

miskab; envâ'-ı — 975

mismâr; — ihzâr 1469; —lar ile kapuyu bend/sedd 1469

misvâk; belde — 1192

mîşe 712; —ı ocakları 904; —zâr 460, 961, 1464

Mîşkât (Hatîf et-Tebrîzî'nin eseri) 1510

mîyâh 75; mezânn-ı — 75; —ı 'azbe 1151; —ı evdiye gibi akışup 787

Mîzâb'ı yerinden iktilâ' için 49

mizâc 62, 518, 578, 919, 1198; âlüfte— 519, 1350; bed— 1072, 1284, 1496, 1499; divâne— 909; i'tidâl-i — 754; medkûku'l— 814; muktezây-ı — 1213; münharifü'l— 523; nâzik— 520; sahhü'l— 969; sû'-i — 44; şikeste— 636; —a muvâfık 621, 1076; —âşinâ 45, 875, 1352; —gîr 171, 1467; —gûy 1124; —ı 'âdilâne 17; —ı 'âlem 113; —ı askerî 922; ta'lîl-bahş-ı —ı cerh u ta'dîl 227; —ı dehr 157, 692, 922, 1097, 1250; —ı dehre vâkıf 109, 1358; —ı devlet 171, 228, 566n, 575, 1159, 1453; —ı dîn 11; —ı garîb 1152; muvâfık-ı —ı girift 895; muktezây-ı —ı hâl 884; —ı hasm-ı dagal-'amel 1445; —ı hümâyûn 713, 755; —ı 'iffet-ımtizâc 142; —ı imtizâc 174; —ı ittîfâk 174; —ı ma'denî 189; —ı memleket 701; —ı

millet 11; —ı mu'tedil gibi 646; —ı muktezâsı 594; —ı nâ-dürüst 1355; hısn-ı hasîn-i —ı nâzik-terîn 354; —ı nâs 789; —ı Saltanat 357, 754; —ı Saltanat-ı ebediyü'l-ittisâl 182; —ı Saltanat-ı seniyye 390; —ı şehîr 157, 561, 692, 922, 1097, 1250; —ı şehre vâkıf 109, 1358; —ı şerîfleri 764; muvâfık-ı —ı şikâr 895; muktezây-ı —ı vakt 884; âşinây-ı —ı zemân 126; —şinâs 182, 784; —şinâslıkda tûl-yâ'î 384; —lar/emzice 15, 109, 158, 681, 1360, 1286; hılâf-ı —ları 94

mizâh 845; —ı hande-fermâ 151; —ı mizâc-güşây 1497; —ı nâ-murtebit 520

mîzân 505n, 1070; keffe-i — 819, 1373; keff-i — 762; ta'dil-i — 108, 667; keffe-i — gibi 1411; —ı 'akl 343; —ı esbakından ezyed 1418; —ı hakkâniyyet 369; —ı hikmet 343, 908; —ı ihtibâr 1078; keffe-i —ı i'tibâr 931; —ı nass-ı 'adâlet-makrûn 648; —ı şer'-i münîre tatbîk 896; —ı şerî'ate tatbîk 504; —ı şerî'atin iki keffesi olan Kur'ân ve Hadîs 649; —ı tesviyel-eri 755

Mogol 626; âyin-i — 39, 628

Mogra Karyesi 513

Mohavcski (=Malachowski?, Leh ümerâsından) 1001

Mokân Şehri 636

Molla 'Aşkî Câmî'-i şerîfî (Salma-tomruk kur-bünde) 387

Molla 150, 910, 1098; — karımın zevci 1138

Molla Ahmed ('Ayntâb'da medrese-nişîn züm-resinden garîbü'l-asl bir kimse) 320, 1244

Molla Gürânî; — Câmî'i hazîresi 879; — Câmî'i ittisâlî 879; — civârî 145

Monitor Gazetesi (ya'nî Fransa vükelâsının izin-leriyle tab' olunan gazete) 351, 369, 400

Mora 131, 222, 262, 409, 515, 542, 1348; divân-ı — 183; — Cezîresi 183, 226, 299, 620, 686, 1104, 1348; — ehâlisi 1348, 1349; — Eyâleti 125, 181, 384, 472, 560, 616, 871, 1429; —lu 220; — mâddesi 1066n; — Memleketi nizâmı 384; — suları 185; — tarafları 708; — Vâlisi 125, 131, 183, 616, 1123

Moravya Eyâleti 622, 981; — derûnu 163

Morik [=Murg] Nehri üzerinde 1021

Morlavya; — Nehri 1010; — Nehri suyu ile memlû 1010; — Suyu 1010

Morozi/Morozi Bey-zâde (Boğdan Kıraltı/Voyvodası) 406, 638; —'nin birâderi 328, 330; —'nin harem-i muhteremleri 328; —'nin haremî 332

Moskov/Moska 192, 502, 505n, 549, 552, 620, 698, 1280; asâkir-i — 207; mevrid-i sefâyin-i — 486; muhârebe-i — 1017; — askeri 208, 551, 619, 621, 967; — cânibi 549; — Ceneralî 217; — Çârî 550, 551; — Çârçesi 556; — Devleti 620, 621; — diyârı 105; — donanması

507n, 620; — Elçisi 96; — esiri gibi 760; — gemisi 513; — hilekârları 1492; — İmperator-içesi 583; — kâfiri 1145, 1370; — keferesi 56, 438, 462, 509, 914, 1280; — Kıralı 164; —lu (kâfir-i bed-semir, hunzır) 91, 149, 169, 191, 198, 201, 203, 205, 209, 215, 223, 294, 300, 325, 341, 353, 445, 447, 462, 484, 499, 505n, 548, 550, 558, 560, 563, 568n, 586, 591, 595, 598, 605, 619, 623, 659, 682, 727, 747, 803, 963, 967, 990, 993, 998, 1053, 1066, 1502; —lu gibi 554; —lu keferesi 1394; —luluk 209; —lu'nun hilesi 205; —lu sefâyini 620; —lu tarafı 216, 579; —lu zabtında 1000; — memâlikine zill-efgen-i hükûmet 261; — 74, 105; — Milleti 619; — nâmu 217; — Şehri (Çâr nâmına olan kırallarının ikâmet-gâhları bulunan) 546, 548, 1135; — tâ'ifesi 545; — taburu 513; — tarafı 204

Moyto Kokola; bk. Konte Kokola (=Comte de Raimond Montecuccoli, Nemçe cenerallerinden)

mu'âdat 1365; iştidâd-ı — 719; izhâr-ı — 495; sebeb-i aslı-i — 633

mu'âfiyet 1090; dâhil-i dâ'ire-i — 262; emr-i — 219

mu'âhaze 72, 219, 473, 533, 633, 744, 828, 830, 1090, 1100, 1155, 1340, 1404, 1463; mübtelây-ı — 239, 689; ser-pençe-i — 1323; 'urza-i — 166; —den sâlim 61; —i mâ-lâ-ya'nî 1471

mu'âhede 96, 220, 253, 264, 345, 399, 403, 569n, 580, 936, 938, 1100, 1105; 'akd-i — 344, 348, 411; 'akd olunacak — 403; 'akd olunan — 349; ber-müceb-i — 935; ber-vech-i — 723, 905; hasbe'l— 1090; mevâdd-ı — 251; muktezây-ı — 399; tedâfu'î — 251; — 'akdı 1118; —i 'aliyyeleri 963; —i münferide 255; —i sâbika 1386; —ler/mu'âhedât 349, 935, 1016, 1273, 1431; ribka-i mu'âhedeleri 886; sûret-i mu'âhedeleri 1271; — şurûtu 296, 583, 1445

Mu'allâ; — cânibi 611; —da vâki' 610

Mu'allakât-ı Seb'a; sâmin-i — gibi 1371; —'ya ülä 1507

mu'alletem 228, 643, 669, 679; — asâkir-i Şâhi 108; — asker 66, 109, 112, 121, 315, 670, 682, 737, 774, 997, 1341; — askerine mukâbil 669; — askerler 669; — asker tahriiri 172; — asker tertibi 304, 547; — süvârî askeri 977; — topcular 772, 1222; — tûfengciler 772

mu'allim 157, 590, 776; — Bölük-başı 248

mu'âmelât 10, 66, 174, 380, 1123, 1355, 1364, 1398, 1404, 1446; berrânî olan — 1320; dekâyık-ı — 182; ihtilâl-i — 10; irbâh-ı fâhişe ile — 701; merci'-i ashâb-ı — 1373; sevâbık-ı — 1329; şive-i — 268; tahvilât-i — 1461; terk-i — 799; —ı bây ü gedâ 993; —ı bâz-güne 927; —ı dîniyye 1398; —ı dostî 936; tesviye-i —ı chl-i kâr 1030; tesviye-i —ı chl-i kisb 1030;

—ı garîbe 1126, 1462; tartısız —ı girân-bâr 819; —ı hakîmâne 179; —ı harbiyye 1396; —ı hâtır-şikâr 773; —ı infî'âl-engiz 1069; —ı muhâlesat 849; —ı nâs 526; —ın dilâveri 783; —ı Rabbül-mücâzât 153; —ı râbihalar 484; —ı rediyye 1097; —ı sâbika 408; —ı safvet 849; —lar 819, 1359

mu'âmele 231, 256, 268, 273, 277, 283, 285, 404, 410, 414, 416, 427, 482, 492, 577, 712, 733, 782, 799, 817, 844, 859, 910, 1045, 1095, 1101, 1117, 1118, 1127, 1217, 1240, 1348, 1374, 1397, 1411, 1425, 1452, 1454, 1463, 1465, 1473; dûn — 594, 655; ehl-i — 755; lâ-ubâliyyâne — 1365; sù'-i — 1098, 1112; — bi'l-misl şiveleri 1341; — bi'l-mücâmele 105; — bi's-sükût 481, 528; —i âzâr 1453; —i bâride 1015; i'mâl-i —i dâd ü sitâd 1404; —i dâd ü sitâd 201; —i Dâverâne 118; —i dostâne 261, 1006, 1117; —i dostî 174, 849; —i dürüştâne 788; —i esnâf 137; —i Firengiyâne 1375; —i gayurâne 278; —i habâset-ittisâf 137; —i harb 164; —i hisâm 164; —i igmâz 927; —i kâmares 1477; —i kemâl-i dostî 167; —i kemâl-i velâ 167; —i mu'âf 494; —i muhâlesat 174; —i mukâbele 1500; —i musâfât 543, 849; —i musâfâtı tahkım 1485; —i mücâmele 167, 294, 391, 1078; —i mücâmele-i maza-mâmazâ 337; —i müdârât 1476; —i Mülûkâne 1344; —i muta'assıbbâne 1407; —i müte-hakkimâne 586; —i nâ-be-hemvâr 1373; —i nâ-behemvâr-ı agyâr 1236; —i nâ-fercâm 1399; bâd-ı burût-i —i nâ-güvâr 931; —i nâ-hencâr 1253; —i nâ-hoş-güvâr 274; —i nâ-sâz 1415; —i nefsanî 1238; —i politika-âmiz 707; —i sâbıkayı fesh 1070; —i sebb 1453; —i sulh 543; —i süriyye 1375; —i şedide 789; —i tahkîr 718; —i tehakküm 281; —i ticâret 547; —i ülfet 721, 728; —ler 1340; huşûnet — si 1108; şiddet — si 846; — vukû'u 1012, 1439

mu'ammâ; mânend-i mu'ammâ 1413; — güne 1443

mu'ammerîn 1505

mu'ârâza 47, 563, 861, 1250, 1447; bi-tarik'l— 343; makâm-ı — 365

mu'ârefe 378, 1168, 1437; 'alem-efrâz-ı — 258; hasbe'l— 1419; —i kadîme 1419; —i sâbika 1308; —i tâmele 1319

Mu'âriz tarafı 461

mu'asker 206, 255, 304, 926, 1186; —i hümayûn 195; —i nusrat-eser 287; —i Şâhi 91

mu'âşeret 519, 1319; germî-i — 721, 728; güzelce — 1392; hılâl-i germî-i — 749; hüsn-i — 338; tahsîl-i — 1163; te'sîs-i mebânî-i — 1097; —ler 1070

Mu'atulla 898

mu'âvenet 296, 947, 1393, 1443, 1507, 1513; i'mâl-i câriha-i — 1304; menût-i hem-rikâbî-i

çâpük-süvârân-ı — 963; va'd-i — 1128; —i cesîme 724; —i dostân 634

Mu'âviye (ser-levha-i hükümdârân-ı Emeviyye) 20, 745, 1408; —tü'bnü Ebî Süfyân 20

mu'âyede 952, 1457; — merâsimi 608

mu'cize 680; —i bâkiye-i hazret-i Fâhru'r-rusül 850; —i bâkiye-i hazret-i Muhammedî 56; —i hazret-i Muhammedî 1309; —i münçize-i Muhammediyye-i şâmiletü'l-âsarları 1285

Muçin [=Mlociny?, Varşova Şehri'nin kurb u civârında) 989

Mudanyalı-zâde'nin hânesi 1073

mu'dârâ 285; — ile güzâr 1074; — mesleki 268, 416

mu'dârabe mu'âmelâtu 895

mu'hâbere 34, 61, 69, 80, 86, 90, 135, 178, 187, 251, 254, 257, 292, 373, 392, 404, 497, 937, 1028, 1077, 1096, 1117, 1119, 1345, 1347, 1433, 1440, 1442; bilâ— 94; —i münferide 1338

mu'haddisîn 1278; ma'lûm-i 'ulemây-ı — 288; — den 617

mu'hâfaza 64, 115, 126, 163, 166, 170, 197, 213, 215, 225, 228, 235, 253, 257, 260, 262, 276, 302, 309, 321, 332, 353, 443, 468n, 481, 483, 490, 505n, 567, 582, 584, 598, 623, 944, 984, 1021, 1118, 1119, 1141, 1144, 1225, 1241, 1245, 1258, 1261, 1271, 1330, 1365, 1494, 1513; emr-i — 262, 439, 481, 490, 944, 1035; esbâb-ı — 428; etrâfı — 1365; hüsn-i — 606; icâb-ı tahsil-i esbâb-ı — 233; kuvve-i — 1072; mehâmm-ı — 460; şerâ'it-ı — 459; — askeri 1444; — emri 1192; —i câh 305, 763; —i Dârû's-saltana 801; —i devlet 653, 802; —i dîn 653; —i etrâf 108; —i etrâf-ı Üsküdar 1261; —i evlâd 352; —i Haremeyn 377; —i havme-i İslâm 224; —i 'iyâl 352; —i kal'a 430, 444; —i Kal'a-i Kandiyeli 155; —i kaviyye 526; —i mekân 763; —i menzilet 305; —i mülk 1340; —i mülkleri 256; —i nâmûs-i devlet 218; —i nâmûs-i dîn 218; —i nâmûs-i şerî'at 1252; —i nüfûz 176; —i satvet 176; —i Seray-ı hümâyûn 1261; —i sugûr-i İslâmiyye 702; —i şehzâdegân 803; —i şurût-ı sadâkat 262; —i taraf-ı Saltanat 318; —i vücûd-i hümâyûnlariyçün 1268; —lar 804; — larına nezâret 802; —sı emrinde 967; — şartı 515

Muhâfız 163, 199, 201, 209, 212, 428, 433, 445, 499, 507n, 704, 1365; kılâ'-ı mezkûreye — 1376; —ân-ı Kal'a-i İsmâ'il 439; — dervâzeleri 166; kal'a-i mezbûre —ı 231, 1493; —ı Belgrad 141, 148; —ı Kal'a 440, 513, 1513; —ı Medîne-i münevvere 376; —ı müşârun ileyh 425, 427, 1501, 1513; —ı nâmûs-i savb-ı Saltanat 1076; —lar 437, 481, 488, 505n, 598; berü yaka —ları 492; öte yaka —ı 492; —ların

müsâmahaları 482; —lık-ı Kal'a-i Hanya 1429; —lık-ı Kal'a-i Kandiyeli 515, 1429; —lık-ı Kal'a-i Vidin 1429; —lık nâmı 378, 508n; —lık 'unvânı 461; — olan kurenâ/mukarrebîn 750; — Paşa 429, 433, 436, 443, 1493, 1500; — paşalar 437

muhâlefet 39, 94, 159, 195, 348, 476, 791, 827, 842, 881, 1084, 1117, 1119, 1122, 1219, 1258, 1330, 1331; ashâb-ı — 636; dâ'ire-i — 94; i'lây-ı livây-ı — 1282; iş'âr-ı — 158; lücce-i — 738; müşâhede-i sûret-i — 1257; sûret-i — 887; terk-i — 78; ednâ —den mütecârib 1082; —i cumhûr 1072; —inden mübâ'ade 881; —i rızây-ı hazret-i Rabb 1299

muhâlif 279, 866; bilâ— 1091; —ân-ı devlet 85; —i Ehl-i Sünnet 54; —i kânûn-i edeb 194; —i menhec-i şerî'at 1269; —i meslek-i besâlet 1264; gürûh-i —in 1265; zümre-i —in 1266; —in 83; —i resm 1324; —i rızây-ı hazret-i Hudâ 890; —i rızây-ı hümâyûn 1453; —i rızây-ı İllâhî 1269; —ı şer' 573; —i şerî'at 1269; —ler 825; — ocakların sefâyini 263

muhallefât 27, 92, 93, 101, 102, 153, 170, 823, 859, 1470, 1501; bedel-i — 100; kâffe-i — 1317; kesret-i — 100; katâr katâr emvâl-i — 1465; —a müstevlî 758; — Defteri 92; —ı bi-gâyât 1319; vâris-i —ı bi-şümâr 1425; —ı küştegân 1305; —ı mahmûle-i meclûbe 863; —ı sâ'ire 824; —ı vefresi 1495; —lar 865, 1156; — maddesi 795

Muhammed (Hz., Muhammedü'l-Emîn, Muhammedü'l-Mustafa, Fâhru'l-evvelîn, Fâtîha-i mushaf-ı hilkat, Hâtemü'l-enbiyâ'î ve'l-mürselîn, Hâtime-i risâle-i risâlet, Peygamber-i mahmûd-i memdûhu's-siyer, Mübtedây-ı mu'ahhar, Mukaddemü'l-haber, 'Unvân-ı elûke-i âferinîş, İmzây-ı kabâle-i güzîniş, Hüküm-fermây-ı hitta-i levlâk, Dâver-i mülk-i ve mâ-erselnâke, Fâhru'l-'ibâd, Fâhru'r-rusül, Mahrem-i sırr-ı sürâdik-ı ev-ednâ, Hâvî-i fehvây-ı mes'ele-i mâ-evhâ, Nokta-i dâ'ire-i kevn ü mekân, Ka'be-i kerûbi-metâf-ı harîm-i imkân, Ârâyiş-i çârsüy-i nâsût, Pîrâyeş-i kârgâh-ı melekût, Habîb-i Hakk, Habîb-i Kibriyâ, Hayru'l-enâm, Nebiyy-i mutlak, Delîl-i râh-ı hüda, Nebevî, Dîbâce-i nûsha-i mevcûdât, Evvelîn-i hilkat ve Âhırîn-i bi'set, Fâhru'l-'âlemîn, Fâhru'r-rusül, Habîb-i Hudâ ve Şeff'i-rûz-i cezâ, Hâtîmetü'l-enbiyâ', iki cihân güneşi, iki cihân serveri Peygamberimiz, Kalem-rev- millet-i Levlâk, Mefharu'l-enbiyâ' ve senedü'l-asfiyâ', mefharu'l-mevcûdât, mevâhib-i kâmile-i bi-gâyât, nesak-perdâz-ı şu'unât-ı mülk ü dîn, Pâdişâh-ı kişver-i Nübüvvet, Rasûl-i Hudâ, Risâlet-penâh, sâhib-i dîn ü şerî'at olan sebeb-i rif'atimiz, Sâhibü'l-mucizât, Sâlâr-ı serâyây-ı seriyey-i enbiyâ', Seyyid-i 'âlem, Seyyidü'l-ahyâr, Seyyidü'l-'âle-

mîn, Seyyidül'ibrâr, Seyyidül'enâm, Seyyidül-Mürselîn, Seyyidül-vücüd ve senedül'mevcûd, Seyyidüs-sâdât, Sipehsâlâr-ı hayl-i Risâlet, Sultân-ı serîr-ârây-ı ve mâ erselnâke, Sultân-ı serîr-i Risâlet, Şâri'-i a'zam, Şehinşâh-ı hitta-i Risâlet, Şehinşâh-ı sipâh-i enbiyâ' ü mürselîn, 'Unvân-ı şeref-i mahlûkât) 7, 11, 26, 55, 56, 82, 104, 120, 192, 287, 288, 321, 322, 389, 454, 462, 504, 507n, 539, 588, 639, 647, 674, 719, 777, 462, 830, 850, 851, 896, 898, 915, 923, 1029, 1036, 1207, 1212, 1234, 1277, 1281, 1285, 1287, 1289, 1290, 1293, 1309, 1329, 1330, 1409, 1458, 1459, 1472, 1491; dîn-i —î 504, 721, 728; Ümmet-i — 128, 202, 321, 479, 512, 612, 636, 664, 729, 743, 787, 915, 923, 1154, 1245, 1415, 1460; Âl-i — 104; — hazretlerinin hâtem-i mükerrerleriyle mahtûm 20; devr-i —î 1145; devr-i Ümmet-i —î 1408; menâkıb-ı celîle-i cenâb-ı —î 125; nâm-ı —î 542; nûr-i —î 1035; şer'-i —î 1409; vücûd-i kemâl-i neş'e-i —î 19; zîr-i 'Alem-i —î 588; nesh-i dîn-i —i 'Arabî 1145; 'akîde-i dîniyye-i —iyye 753; devlet-i hazret-i —iyye 1408; Devlet-i —iyye 292, 538, 1357; hükûmet-i —iyye 1278; saltanat-ı —iyye 1329; şerî'at-i —iyye 539, 1408; Şerî'at-i semhâ'-i —iyye 455; Ümmet-i —iyye 1289; —iyyül'-hulk 503; —iyyü's-sîre 1248; — rûhâniyyeti 441; bk. ayrıca Peygamber, Rasûl

Muhammed Mansûr (Şeyh, Çeçen Kabilesi meşâyihinden) 204

Muhammed Rızâ Hân (Mîrzâ, Fransa'ya 'Acem Şâhi Sefiri) 64, 411, 980, 1004, 1339

Muhammed Şefî' Hân (İran Şâhı'nın Mu'temedü'd-devlesi) 106

Muhammed Yûsuf (İş Muhammed'in birâder-zâdesi, Korucu-başı, İkinci Elçi, Büyük Elçi) 104, 105

muhârebe 66, 80, 83, 90, 91, 96, 106, 134, 141, 169, 174, 184, 196, 216, 219, 253, 258, 272, 296, 317, 343, 382, 400, 405, 407, 419, 444, 513, 565n, 575, 578, 609, 622, 680, 851, 926, 938, 997, 1012, 1021, 1030, 1067, 1069, 1087, 1097, 1145, 1247, 1282, 1284, 1289, 1291, 1338, 1341, 1380, 1393, 1396, 1399, 1401, 1438, 1451; 'alem-efrâz-ı — 257; bâb-ı — 96; bisât-ı — 478; emr-i — 591; eyyâm-ı — 234; fenn-i cedîd-i — 106; hareket-i mezbûhâne ile — 1388; hengâm-ı — 1103; istînâf-ı — 1129; kazıyye-i — 64; mevkî'-i — 1485; meydân-ı — 342; müddet-i — 1063; tanzim-i edevât-ı — 1221; vukû'-i — 62; zemân-ı — 255; — hengâmesi 1402; —i 'azîme 1367; —i âteş-tâb-ı pür-iltihâb 1284; —i Françe 1017; —i Moskov 1017; —i müşterek 253; —i Prusya 1017; —i seyf ü senân 103; —i şedîde 59; —ler/muhârebât 96, 160, 222, 300, 353, 469, 544,

707, 732, 968, 1017; — maddeleri 1053; — sûretleri 341; — vü müşâcere 170; —ye kıyâm 1438, 1494

muhârib 95, 164, 185, 273, 279, 283, 566n, 575, 1087, 1484; — hükmü 1440; divel-i —în 419; — olan asker 1011

muharrer 229, 460, 498, 653; ber-vech-i — 371, 444, 471, 489, 491, 498, 501, 512, 525, 644, 651, 693, 706, 847; 'alâyim-i —e 478; —i defâtir-i karâr 246; —i defter-i ihtisâsî 260; —i kalem-i tenmîk 253; —i sahîfe-i 'uhûd 264

Muharrir; 'Abd-i — 168; gûş-zed-i — 1447; kîse-i — 1306; mesmû'-i — 652; — bendeleri 1306; hâtır-ı — gibi 1217; ma'lûm-i —i bî-nevâ 1479; mashûb-i —i bî-nevâ 1490; mesmû'-i —i bî-nevâ 1392, 1479; telvîs-i sâmi'a-i —i bî-nevâ 638; —i bî-tâb 319; gumûm-i —i bî-dînâr u direm gibi 306; mesmû'-i —i bî-vücûd 1506; mütâla'a-kerde-i —i bî-vücûd 750; —i Fakîr 326, 378, 411, 414, 506n, 507n, 509, 510, 565n, 596, 759, 1209, 1224, 1226; —i Fakîr gibi bî-kes ü nâ-kâmm 910; gûş-zed-i —i Hakîr 1358, 1383; mesmû'-i —i Hakîr 555, 724, 750, 863, 894, 1301, 1360, 1370; —i Hakîr 412, 528, 651, 665, 713, 750, 759, 788, 797, 801, 821, 840, 863, 895, 1042, 1306, 1378, 1415, 1424; sem'-i —i Hakîr'e reside 797; —i Hakîr miyânında 289; garaz-ı sahîh-i —i hâlisu'l-cenân 268; —i kemîn 1384; —i kitâb 1216; reside-i sem'-i —i makâl 842; yakîn-kerde-i —i makâl 638; sâmi'a-güzâr-ı —i mahrumu'n-nisâb 687; zebân-zede-i —i mütעהayyirü'l-bâl 891; mesmû'-i —i nâ-kâm 710; sâmi'a-res-i —i nâ-kâm 307; sâmi'a-zed-i —i nâ-murâd 638; hita-i kalb-i —i nâ-tüvân 504; mesmû'-i —i nâ-tüvân 1505; —i nâ-tüvân 891, 1247; mesmû'-i —i pür-kusûr 900; gûş-zed-i —i sâdiku'l-beyân 496; ma'lûm-i —i sâdiku'l-beyân 739; meşhûd-i 'ayne'l-yakîn-i —i sâdiku'l-beyân 1232; bk. ayrıca 'Âsım Efendi

muhâsama 95, 222, 239, 258, 544, 546, 575, 935, 1133, 1372, 1438; âgâz-ı — 1060; bâb-ı — 591, 681; bisât-ı — 1234; evbâb-ı — 218; hüsâm-ı — 201; ilköy-ı silâh-ı — 220; izhâr-ı reng-i — 1166; mûcib-i — 1451; sedd-i dervâze-i — 586; sûret-nümây-ı müşterek-i — 257; terk-i — 250, 732; tûmâr-ı — 558; bed'-i mu'âmele-i —t 470; ifrâg-ı âlât-ı —t 231; ilköy-i 'asây-ı —t 554; —t 381

muhâsara 38, 59, 61, 170, 198, 209, 231, 270, 444n, 601, 977, 1007, 1113, 1268; —i Kal'a-i 'Akkâ hengâmesi 772

muhâsebe 153, 219, 566n, 576; —i Cizye 841; —i Evvel 840, 1141; Pâye-i —i Evvel 841; —i Evvel Vekâleti 841; —i Evvel Vekâleti il-hâkıyla 1512; —i nefis 876

Muhassıl 83, 759; —lık 61, 68; —lık vazifesi 170; — tarafı 83

muhâvere 35, 87, 96, 110, 178, 274, 528, 573, 1044, 1354, 1378, 1419, 1442, 1446; fenn-i — 86; makâm-ı — 1472; merâtib-i — 365; müdâvele-i kü'ûs-i — 455; müdâvere-i — 318; —i 'âmme 799; —i hisâm 591; —i kıl ü kâl-i bi-tâ'il 783; —i lisân 103; —i şedide 301; —ler/muhâverât 151, 166, 160, 268, 314, 596, 924, 1052, 1370, 1469, 1471; — meclisleri 1346; — mihneti 805

muhayyem-gâh 607, 1067; —i guzât 195; —i hümâyün 193, 195; —i me'âli-iktirânları 314; —i sipâh-ı zafer-penâh 1125; —i Silistire 941; —i Sultânî 1102

muhâzarât; — semti 518, 596; — tahsili 626

muhdesât 660, 696, 739, 856; — ibdâ'ı 693; —i cedide 473; —i fâside-i nâ-şenide 326; —i icârât 1252, 1372; —i Nizâm-ı Cedid 702; —ları taz'îf 768

Muhıbb 'Abdurrahîm Efendi (Seyyid, Tezkire-i Sâni, Nişancılık Pâyesi'yle Fransalu'ya Büyük Elçi) 165, 176, 267, 271, 273, 276, 288, 298, 351, 363, 370, 392, 402, 407, 408, 410, 412, 619, 846, 1019, 1084, 1099, 1100, 1102, 1107, 1109, 1117, 1346, 1368, 1432, 1439

Muhsin-zâde (Sadâret, hayr-hâh-ı dîn ü devlet) 555

muhtâc 244, 267n, 827, 964, 1230; bir alay — 1156; zümre-i merküma — 1046; —i 'ilâc 111, 636; —i 'imâret 240, 689; —i devâ 111; —i i'tizâz 224; —in siperi 877; —i sarf-ı nakdîne-i makdûr 223; —i ta'mir 253, 967; —i ta'rif 1089; —i tecdid 253

Muhtâr Efendi (Sadır-ı Rûm) 804

Muhtâr Paşa (Tepedelenli-zâde, Tırhala Mutasarıfı, Livâ'-i İncebahtı, Mora'ya asker isrâ eylemek şartıyla) 409

Muhtesib 1362; — tutmaz 1031

Muhzır 1337; — Ağa 835, 1326, 1372; — Ağa Yazıcısı 835; —lar 1469; — Vekili 905

Mu'izz ism-i şerifleri 1299; bk. Allah (Hz.)

mukâbele 68, 129, 188, 191, 194, 196, 202, 206, 212, 217, 222, 228, 239, 258, 279, 282, 286, 343, 366, 369, 397, 404, 416, 427, 463, 479, 512, 544, 546, 554, 568n, 578, 596, 602, 655, 695, 700, 731, 766, 788, 800, 985, 1045, 1067, 1105, 1112, 1132, 1141, 1144, 1148, 1169, 1176, 1216, 1243, 1256, 1260, 1265, 1284, 1331, 1344, 1447, 1492, 1498; bi-külfe-i — 436; bi'l— 257, 341, 374, 394, 1042, 1132, 1411, 1452; evtâd-ı — 253; meydân-ı — 67; misliyle — 1448; mu'âmele-i — 1500; pâ-bercây-ı — 428; sevk-ı cânib-i — 1260; silâh-pûş-i — 1266; ye's-âver-i — 1261; yevm-i — 1216; esbâb-ı — bi'l-misl 225; — bi'l-misl 225, 261,

280, 305, 307, 659, 681, 696; — bi'l-misl iktizâsı 1256; — bi'l-misl mu'âmelesi 304, 1328, 1394; — bi'l-misl şeritası 1433, 1451; — bi'l-misl tarikası 1380; —i a'dâ 207, 231, 1284; —i dü-bâlâ 182; —i düüstâne 788; —i düşmen 200, 214, 216; —i düşmen-i dîn 218; —i düşmen-i rûbeh-şiyem 1327; —i hikmet-eseri 486; —i misliyye 1345; —i rezânet 628; —i rûhâniyyenin vücûbu 512; —i sâhte 481; —i tabur-i düşmen 196; 'adem-i —ler 669; —ler 1011; —ten 279, 575, 1091

mukarreb 1456; sâde-dilân-ı —ân 1164; —ân 1194; —ân-ı dergâh-ı Saltanat 823, 927; —ân-ı fitne-endüz 1400; —ân-ı sâde-zamir 885; —ân-ı Saltanat 1158, 1162; —ân-ı Mustafavî 1156; dür-endiş olmayan —în 846; ehass-ı —în 1194; emânet-kış —în 1218; kulüb-i —în 1173; mecâlis-i —în 1169; nigeh-dâr olan —în 750; teng-zarfân-ı —în 746; —în 746, 749, 846, 862, 867, 1162, 1186, 1191, 1424, 1434; —în-i Saltanat 483, 847; —în tarafları 1236; —ler 693, 745, 817, 844, 1162; —leri lisânî 668

mukâseme 986; hîn-i — 993; — dâ'iyesi 1414; — ye karar 297

mukâta'a 226, 665, 685, 757, 758, 959, 1505; bervech-i — 319; cesîm — 521, 1048; sâhib-i — 759; —i 'Ayntâb 758; — ihdâsi 227; —lar 226, 718; kîse akca fâ'izlü bir sehlül-me'haz — mahlûlü 1504; —i miriyye 226; — mültezimleri temessükleri 359; — sâhibi 758; kerem — sı 1505; ashâb-ı —t 159, 707; emvâl-i —t 38; rusûm-i —t 1089; yedlerinde olan —t 707; —t 113, 230, 474, 599, 687, 709, 739, 859, 876, 958, 1047, 1089; —t fâ'izi 227; —t-ı cedide 226; —t-ı mahlûle 227; —t-ı mahlûleleri 1047; —teyn-i mezkûreteyn 1048; mahlûlât-ı —t gibi 1335; —tın idâresi 226; —tın kalemiyyeleri 227; —t mâddesi 1048

mukâtele 128, 479, 680, 1069, 1160, 1267, 1284, 1492; âheng-i — 732, 1067; idâre-i âsiyâb-ı — 81; igâze-i — 217; irâ'e-i rûy-i — 1265; îrâ'-i zenâd-ı — 602, 1149; —i 'azime 623

mukâvele 201, 774, 1089, 1445; evtâd-ı — 256; hasbe'l— 1193, 1404; rişte-i — 203; sahife-i — 213; —i sâbika 1095

mukâvemet 80, 135, 306, 397, 544, 546, 554, 864, 1063, 1145, 1380, 1433, 1440, 1500; hem-dest-i — 1347; küre-i — 1394; makâm-ı — 1394, 1493; meydân-ı — 659; selb-i yârây-ı — 791; tâb-âver-i — 129, 568n, 578, 1067, 1395; ümniyye-i — 1416; yârâ-yı — 1061, 1167; — behresi 772; dâd-ı —i icrâ 1500; 'adem-i —ler 669; —ler 294, 679; a'sâb-ı —leri 1426; endişe-i —leri 428

mûm 822; — gibi güdâhte-i lehîb-i ihtiyâc-ı müzeyyebü't-tâka 650; — gibi nerm 604; — gibi pezirây-ı telyîn 1495

Munik [=Müni, şehir-i dil-ârâ] 1020
murâbaha 156
 Murâbıt ocakları; sefâyin-i — ocakları 262
Murad (Brans, Felemenk Kırâlı) 1131, 1132, 1148
Murâd Efendi bk. Mehmed Murâd Efendi (Murâd-zâde, Seyyid, Mekke-i mükerreme Kadısı, İstanbul Kadısı)
Murâd Molla-zâde (Murahhas-ı Sâni) 1492
Murâd Paşa (Kuyucu); — gibi 710; — dâstânları 711
Murâd Paşa (Mîr-i mîrân, Muş Mutasarrıfı, Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi'yle Diyârbekir Eyâleti) 186, 187, 945, 946
Murâd-ı Râbî' (Sultân, Sâhibü'z-zemân) 1154; — hazerâtının meşrepleri üzere 755; — gibi 821
Murâd-ı Sâlis Hân (Sultân, II. Selîm Hân'ın oğlu) 571
Murâd-zâde (Şeyh, hânvâde-i kadîm) 521
Murahhas 374, 412, 425, 434, 592, 613, 935, 940, 980, 1013, 1084, 1085, 1087, 1088, 1103, 1107, 1376, 1381, 1432, 1439, 1442, 1445, 1451; mahsûs — 1084; — cenâbı 1448; — Efendi 1442, 1448; — efendiler 569n, 580, 1501; — Elçi 342, 412, 964, 983, 1003, 1103; — elçiler 1438; —ı Evvel 162, 591, 1431, 1432, 1492; —ı Sâlis 1432; —ı Sâni 162, 213, 591, 1115, 1431, 1432, 1492; —ı Vezâret 624; —lar/murahhasân 210, 213, 219, 568n, 579, 936, 1086, 1431, 1438, 1444, 1446, 1447, 1492, 1501; tarafeyn —ları 1448; —lar ma'rifetleri 261; —lar ta'yîni 1085; —lık 1432
murassa' 530n; — âlât 701; murassa'; —ât isti'âre edüp 960; — elbise ile pîrâste 1359; — esliha 701; — hintolar 327; — hüliyyâtla pîrâste 1359; — raht 881, 1360; — setâm 881, 1360; — taht-ı revân 1352; — târih 1491
Murtazâ Efendi (Rumeli Kadı'askeri Şemseddin Efendi'nin kâym-pederi) 1470
Mûsâ (Hz., cenâb-ı Kelîm) 357, 960; 'asây-ı —dan rehâ bulmuş Fir'avniyân-âsâ 1327; — sünnet-i seniyyeleri 643; münâsib-dîd-i —viyan 913
Mûsâ Ağa ('Ayntâb Mukâta'ası) 758
Mûsâ Paşa (Kûse, Yeni-şehirli, Seyyid, Kadıköyü'nde Muhâfız, Kâ'im-makâm, Sâhir-i Sâmiri-nihâd, musavvir-i fitne-i mücsem-fesâd, bakıyye-i Benî İsrâ'il-i pür dâll ü dalîl, cüz'-i a'zam-ı terkîb-i devlet ve Tarâmûn-i Hıtâyî-i iksîr-i saltanat, menba'-ı şûrâbe-i şerr u fesâd, şeytanet-i'tiyâd, İblîs-i muhakkak, üss-i esîs-i maslahat, asl-ı asîl-i fitne vü fetret, mürevvic-i bâzâr-ı şeytanet, müheyyic-i ser ü kâr-ı mefsedet, memsûhiyyü's-sûre, Sâmiriyyü's-sûre, bakıyye-i 'Amâlika, fuzâle-i ferâ'ine vü Celâlika, Sâmiri-seciyyet, Kıbtî-tabî'at) 490, 536, 785, 789, 833, 874, 875, 911, 912, 956,

957, 960, 1055, 1165, 1315, 1316, 1318; — meskeni 1318; —nın birâderi 788
Mûsâ Paşa (Seyyid, Vezîr, İnebahtı, Selânik ve Kavala sancakları, Tevliyet-i Mısır) 180, 357
musâdere 36, 84, 184, 316, 614, 717, 758, 828, 947, 1235; ; min gayr-i — 114; pençe-i — 1437; vaz'-ı engûşt-i — 1456
musâfaha 612; —i iftirâk 613; — merâsimi 613; — resmi 612
musâfât 505n; 'akd-i — 558, 1094, 1113, 1338; 'arz-ı — 1341; bâb-ı — 255; esâs-ı — 220; feth-i dervâze-i — 577; kar'-ı bâb-ı — 498; kat'-ı resen-i — 1438; kat'-ı rişte-i — 470, 495; mu'âmele-i — 543, 849; müdde'ây-ı — 298; münâfî-i resm-i — 1119; râbîta-bend-i — 852; rabt-ı nitâk-ı — 1431; ser-rişte-i fesh-ı — 452; tahvil-kerde-i — 1485; 'akd-i —ı kadîme 1432; mu'âmele-i —ı tahkîm 1485
musâhabet 985, 1162, 1354, 1419, 1424; hilâl-i — 570, 1047; 'ulûma müte'allık — 1073; leb-beleb —e âğâz 1380; —i letâ'if-güster 1044; —ler 1076, 1417; tedâvül-i kü'ûs-i —i letâ'if-ihtivâ 715
Musâhib 843; —în zümresi 844
musâlaha 95, 205, 215, 217, 220, 252, 256, 258, 273, 277, 347, 380, 381, 392, 395, 397, 401, 406, 412, 498, 505n, 551n, 565n, 567n, 575, 577, 580, 1014, 1016, 1018, 1027, 1083, 1086, 1088, 1092, 1100, 1103, 1105, 1116, 1124, 1127, 1141, 1170, 1213, 1308, 1337, 1342, 1346, 1368, 1375, 1394, 1432, 1438, 1441, 1446, 1449, 1451, 1487, 1492; 'akd-i meclis-i — 1023; 'akd-i — 164, 295, 392, 404, 552, 567n, 577, 934, 937, 1084, 1115, 1338, 1368, 1376, 1431, 1438, 1487; 'akrb-i — 1447; 'arz-ı — 1432, 1451; ba'de'l— 203, 219, 231, 531, 568n, 576, 579, 1016; ba'de tekmîlîl— 256; berây-ı 'akd-i — 1375; berây-ı — 1431; emr-i 'asîr-i — 1449; emr-i — 221, 403, 497, 552, 578, 581, 1129, 1177, 1338, 1347, 1407, 1448; esâs-ı — 1014; hîn-i — 937; 'ilâve-i — 417; in'ikâd-ı — 252, 1338, 1432; kable'l— 1113, 1442; maslahat-ı hayriyye-i — 1443; maslahat-ı — 1344, 1407; mevâdd-i mühimme-i — 1444; mukaddimât-i — 1102; rişte-i — 544; sahife-i — 1342; sened-i — 1087; ser-rişte-i fesh-ı — 452; ser-rişte-i — 1177, 1338; sûret-i — 404; tanzîm-i — 1084; tecdîd-i — 297; te'kid-i — 563; tervic-i — 396; vakt-i — 231, 937; — 'ahid-hâmesi 1084; hayırlı — 'akdi 1085; şânlu — 'akdi 1085; — 'akdi 1015, 1124, 1136; — 'arzıyla 1452; şart-ı — erkânından 451; — fevâ'id-i 1119; — fikri 343; — hayâlî 343; — husûsu 344, 1406; —i 'âmme 281, 289, 406, 1452; —i 'âmme in'ikâd-ı 1451, 1452; —i hayriyye 212, 936; râbîta-bahş-i —i hucecekarâr 1441; —i İngiliz 1438; tecdîd-i —i

- kadîme 1451; —i ma'küde 1441; —i meşhûre 1441; —i mezbûre in'ikâdî 394; —i mübâreke 1103; —i mücerrede 269; dervâze-i —i mü'ebbede 681; —i mün'akîdeleri 270, 1447; —i münferide 281, 289, 1126; —i nâ-cârîleri 166; —i Saltanat-ı seniyye 1086; —i tâ'ife-i İngiliz 1449; in'ikâd-ı — lakırdısı 1308; hîn-i —lar 1017; —lar 446, 1008, 1014, 1016, 1398; — maddeleri 1053; 'akd-i — mâddesi 1119; — mâddesi 1083, 1133, 1136; — maslahatı 1341; — mu'âhedesi 403; — mukaddimâtı 1345; — murahhasları 937, 940, 1088; — mütarekesi 395, 402, 568n, 579, 1085, 1113, 1368, 1439; —nın tehakkuku 281; — senedâtı 1447; — senedi 397, 403, 1448; elli iki târîhi —sı 380; — sohbeti 1309; — sohbetleri 1014; — şerâ'iti 281; — şurûtu 169, 212, 395, 1085; —ya karar 1438; —ya me'mûr elçisi 1342
- Mushaf-ı şerîf* (Bağdâd tarafında yazılmış) 974
- Mûsıla-i Sahn* 1489
- Mûsıla-i Süleymâniyye* 409, 955, 1489; — Mûderrisi 1484
- mûsikî*; — âvâzı safâsı 1215; —şinâs 844; — ta'limiyçün 986
- Muslî Mehmed Efendi** (Filibe Kadısı) 536
- Muslî** vak'aları 656
- musluk* 979; —lu fuçî mahalli haber 980
- Mustafa** (Kazgâncı, Hacı, Kapucu-başı, Gümüşhâne Emîni, sunnâ'-i çîre-dest, hîrfet-i fend ü hiyel, , gulgule-sâz-ı çârsû-yi mekr u dagal, sunnâ'-i çîre-dest, hîrfet-i fend ü hiyel, ocağın eskisi, müte'ayinlerin yenisi) 1038, 1039, 1349
- Mustafa Ağa** (Ağa-babası, el-Hâc, Vezîr Şerîf Paşa'nın yakınlarından) 44
- Mustafa Ağa** (Baş-çavuş Vekîli) 834, 871
- Mustafa Ağa** (Cüce, Hidîv-i sâbık müte'al-likâtından) 1337
- Mustafa Ağa** (Çukadâr Ağa) 64
- Mustafa Ağa** (Dergâh-ı 'âlî Yeniçeri Ağası) 86
- Mustafa Ağa** (Hasköy A'yâmı) 1258, 1260, 1261
- Mustafa Ağa** (Hayrabolulu, Muhzır Vekîli) 905
- Mustafa Ağa** (Kabakçı, Kılâ'-ı tis'a Nâzırı, Turnacı-başılık Pâyesi, Boğaz Nezâreti, Sergerde, it ta'bir olunan ol gürûh-i mekrûhun kerâhet-i tahrîme ile ekrehleri olan, gürâz, kedûy-i mezbele-i habâset, kemer-başı-i firka-i 'afârîr, şahs-ı nâ-fercâm, sergerde-i hâss-ı ehl-i fesâd ve sükâta-i nev'-i kedd ü üftâd) 834, 838, 839, 883, 884, 907, 1039, 1169, 1170, 1175, 1180, 1181, 1314, 1323, 1326; — mâddesi 1182, 1186, 1190; —'nın sanî'ası 886
- Mustafa Ağa** (Kassâb-başı) 124
- Mustafa Ağa** (Lağımçı-başı) 1430
- Mustafa Ağa** (Mi'mâr-başı) 1430

- Mustafa Ağa** (Otuz Bir Bölük Oda-başısı, Yeniçeri Ağası) 1257, 1372
- Mustafa Ağa** (Segbân-başı) 901, 1169, 1253, 1374
- Mustafa Ağa/Beşe/Paşa** ('Alemdâr/Bayrakdâr, Ruscuk A'yâmı, Pâye-i Mîrahûr-i Evvel, Kapucu-başı, Silistire Vâlîsi, Tuna Ser'askeri, Vezîr-i a'zam) 31, 311, 319, 423, 439, 444, 448, 458, 467, 468n, 479, 503, 513, 514, 517, 587, 601, 602, 603, 914, 915, 917, 923, 926, 927, 930, 1057, 1083, 1102, 1128, 1125, 1140, 1158, 1164, 1171, 1174, 1178, 1180, 1184, 1187, 1188, 1190, 1193, 1200, 1202, 1205, 1249, 1295, 1303, 1307, 1311, 1345, 1347, 1363, 1364, 1391, 1398, 1405, 1413, 1415, 1417, 1426, 1427, 1428, 1432, 1437, 1476; — berekâtı 1411; bk. ayrıca 'Alemdâr
- Mustafa Ağa/Paşa** (Çelebi, Seyyid, Segbân-başı, Edirne Ağası, Vezîr, Anadolu Eyâleti, Boğaz Ser'askeri, Anadolu Vâlîsi, Sadrî'zam/Vezîr-i a'zam, İsmâ'il Başbuğu, Eyâlet-i Silistire ve muhâfaza-i Kal'a-eş, Livâ'-i Koca-ili, İsmâ'il muhâfazasında) 515, 922, 925, 927, 928, 929, 939, 940, 1126, 1190, 1196, 1429, 1483
- Mustafa 'Âsım Efendi** (Mekki Efendi-zâde, Galata Kadısı, Mekke Pâyesi, Kazâ'-i Dârû's-saltana) 1476
- Mustafa Bey** (Kara Halil Paşa-zâde, silahşorândan) 1109, 1110
- Mustafa Çavuş** (Kahveci-oğlu, Yirmi Beş Bölüğün Çavuşu, Yirmi Bir Bölüğün Çavuşu) 1252, 1253, 1373, 1374; — gibi 1374
- Mustafa Efendi** (Burusevî, hâcegândan) 1313
- Mustafa Efendi** (Dârendeli Müftî-zâde, Seyyid, Hâfız, Süleymâniyye Mûderrisi, Yenişehir-i fenâr Kadısı) 1071
- Mustafa Efendi** (Debbâğ-zâde, Kazây-ı Mısır) 522
- Mustafa Efendi** (Dürri-zâde, Şeyhulislâm-ı vakt) 1488
- Mustafa Efendi** (Eğinli, el-Hâc, Kethudây-ı Rikâb-ı şevket-'unvân) 878, 1082
- Mustafa Efendi** (el-Hâc, Suvârî Mukâbelecisi, Baş-muhâsebeci) 63
- Mustafa Efendi** (el-Hâc, Zahîre Nâzırı, Defterdâr-ı Şıkk-ı Râbî', Hubûbât Defterdârı) 384, 602
- Mustafa Efendi** (Hacı, Tezkire-i Evvel Vekîli, Rikâb Kethudâsı, Nişancılık Vekâleti) 951, 955
- Mustafa Efendi** (Hâfız, Ağa-yı Bâbü's-sa'âde) 1313
- Mustafa Efendi** (Hammâl-oğlu, herze-vekil) 786
- Mustafa Efendi** (Malatyavî, Süleymâniyye Mûderrisi, Kuds-i şerîf) 176
- Mustafa Efendi** (Seyyid, hulefâdan, 'Arabacılar Kitâbeti Vekâleti) 465

Mustafa Efendi (Şerif-zâde hafîdi, Seyyid, Bursa Kadısı, Medîne-i münevvere Kazası) 130

Mustafa Hân III. (Sultân, Hâkân-ı zemân, cennet-mekân) 56, 516, 554, 556, 557, 624, 659, 675, 677, 828, 1210, 1400, 1456, 1487, 1503

Mustafa I. (Sultân) 861, 1413

Mustafa II. (Sultân) 1076

Mustafa IV. (Sultân, Şeh-zâde-i ‘âli-nijâd, Şeh-zâde-i safvet-ihтивâ, Şeh-zâde-i bâ-safâ, Sultân, Şehriyâr-ı ‘adâlet-şi‘âr şevketlü kudretlü mehâbetlü ‘azametlü Pâdişâhımız efendimiz, vâris-i serîr-i Saltanat, Şeh-zâde-i pâkize-tyynet, Erîke-pîrây-ı taht u iclâl, Revnak-efzây-ı şevket ü ikbâl, şevketlü mehâbetlü kudretlü ‘azametlü Pâdişâhımız efendimiz, serîr-ârây-ı taht-ı ‘âli, baht-ı ‘Osmânî şevketlü kudretlü veliyy-i ni‘metim Pâdişâhım efendim) 738, 786, 798, 801, 802, 807, 809, 810, 812, 823, 831, 832, 848, 857, 927, 1027, 1051, 1152, 1161, 1175, 1207, 1250, 1270, 1295, 1402, 1413; — hazretlerinin ba‘de’l-cülûs vâlideleri Kahvecibaşısı 786, 802; — tebe‘aları 802; devr-i —vî 1054, 1256, 1413, 1473; hal‘-ı —vî 1250; kurb-i saltanat-ı —vî 913; mukarrebân-ı —vî 1156; tarafdârân-ı —vî 1250

Mustafa Mazhar Efendi (Âmedci, Tezkire-i Evvel, Tezkire-i Evvel Vekâleti) 464, 951, 954

Mustafa Münîf Efendi (el-Hâc, Süvârî Teşrifâtçısı, Koca Yûsuf Paşa Teşrifâtçısı, Şıkk-ı Râbî‘ Defterdârlığı, Hubûbât Nezâreti) 154, 155

Mustafa Nâfiz Efendi (Seyyid Selîm Efendizâde, Seyyid, Mûsıla-i Süleymâniyye, Cedîde-i el-Hâc Beşîr Ağa Müderisi, Kudûs-i serif Kazası) 409, 597, 598

Mustafa Nazîf Efendi (Yıldırım Bâyezîd Mütevellisi, Top-hâne-i ‘âmire Nezâreti) 954

Mustafa Paşa (Beylanlı, Mîr-i mîrân, Livâ‘-i Beyşehr) 1429

Mustafa Paşa (Cezâ‘ir-i Garb Beylerbeyisi) 185

Mustafa Paşa (Gözüm, Şâh Sultân merhûmenin zevci) 1314

Mustafa Paşa (Hâfiz, Muhâfız-ı Belğırad) 141, 148, 170; —nın hazînedârı 149

Mustafa Paşa (Kâ‘im-makâm-ı vakt) 1241

Mustafa Paşa (Kadı) vak‘ası 965

Mustafa Paşa (Kara) 564, 570n, 977n, 978n

Mustafa Paşa (Köse, Divrikli/Divriği, Haleb Vâlisi) 77, 319, 510, 1243; —dâ‘iresi 511

Mustafa Paşa (Köse, Trabzon Vâlisi, Muhâfız) 206 207, 209

Mustafa Paşa (Nişlü, Hâfiz, Vezîr) 125, 703

Mustafa Paşa (Seyyid, Vezîr, Bosna Vâlisi) 180

Mustafa Paşa (Seyyid, Vezîr, Kâ‘im-makâm-ı esbak) 884; — ma‘tûhunun bî-hûde teşdidât-ı şeni‘ası eseri 886

Mustafa Paşa (Şinik-zâde, Vezîr, Belğırad Vâlisi, ba‘zı muhdesât-ı Nizâm-ı Cedîd’in icrâsı) 68, 702

Mustafa-paşa (İstanbul‘da semt) 143

Mustafa Paşa menzili (Rumeli‘de) 1028

Mustafa Refik Efendi (Mektûbî, Sadâret-i ‘uzmâ Kethudâlığı, delîl-i dillîl, re‘is-i ehl-i telbîs, nîreng-i ‘ucâb) 155, 339, 408, 464, 467, 468n, 505n, 894, 920, 929, 930, 951, 952, 1081, 1082, 1083, 1160, 1162, 1165, 1166, 1168, 1174, 1177, 1178, 1189, 1194, 1195, 1196, 1258, 1259, 1260, 1303, 1355, 1356, 1368, 1391, 1419, 1430, 1437, 1452; —nin çehresi 1419; —şivesi 1169; — sanâyi‘i 1194

Mustafa Resmî Efendi (Çavuşlar Kitâbeti) 464

Mustafa Reşîd Efendi (Yağlıkcı Emîn Paşa‘nın kâymı, Ocak Nezâreti, İrâd-ı Cedîd Defterdârlığı, Şıkk-ı Evvel Defterdârı, ‘arabacılar dahi nezâret, Tersâne Emâneti, Boğaz Ser‘askeri Hakkı Paşa ma‘iyyetine Boğaz Defterdârlığı) 125, 155, 236, 229, 339, 670, 826, 828, 848, 951; — merhûmun beytül-kasîd-i sulb-i sa‘idlerinden 1503

Mustafa Safvet Efendi (hâcegândan, Kîsedâr) 1144

Mustafa Şecî‘ Efendi (Hâfiz, Mektûbî-i Defteri Baş-hâlifesi, Piyâde Mukâbecilîği, Cebeciler Kâtibi, Sîpâh Kitâbeti) 465

Mustafa Tâhir Efendi (Dergâh-ı ‘âli gediklülünden, Kapucular Kethudâsı) 954

Mûsul 599, 1507; — Beylerbeyisi 1438; — Vâlisi 531

Mûsulî Efendi; bk. Mehmed Efendi (Mûsulî)

Muş 947; — mutasarrıfı 186, 946

muta‘assıb 334, 522, 714, 884, 1074, 1380; ru‘ûnet sâhibi — 563; mu‘âmele-i —âne 1407; —âne 158, 1465; —âne şive 1454; —ı nâ-merd 1064

mutasarrıf 38, 80, 112, 122, 408, 409, 521, 598, 617, 648, 783, 855, 871, 873, 944, 955, 993, 1135, 1429, 1472, 1479, 1483, 1486, 1512; kuvve-i —esi 1481; —ı Livây-ı Bâyezîd 186; —ı muhtâr 1299; —ı mülk-i ‘Osmânî 873; —ı umûr-i ra‘iyyet 751; —ı umûr-i sipâh 751; —în-i etrâf kapuları 1243; etrâf —ları 1243

Mutavvaka (sergerde-i kebûterân) 634

Mutavvel; — dersi 1488; — dersi gibi 1381

mutâyebe 1411, 1462, 1476; fenn-i — 86; — ciheti 1189; —ât 1470, 1474; —ât-ı edibâne 1503; —ât-ı mudhikelerine gâyet 1509; —âtın ma‘dûde 1468; —âtı rezilâne 1497

Mu‘tezid billah zemânî (hulefây-ı ‘Ab-bâsiyye‘den) 48

mutlu 622; gayr-i — 622

Muton; — ehâlisi 1349; — Kasabası 1349

mutribân; nevây-ı — hoş-âheng 658

mutrikalar 791

muvâfakat 263, 341, 650, 791, 1165, 1446; 'adem-i — 1263; 'akd-i 'ahd-i — 1358; 'akd-i — 552; ber-muktezây-ı şurût-i — 259; bünyân-ı — 1160; erbâb-ı — 636; hem-zebân-ı — 1158; husûl-i — 263; ibrâz-ı — 1447; icrây-ı kâ'ide-i — 1148; imzâ-nüvîs-i — 262; izhâr-ı — 1085; nigâşte-i sahîfe-i nâme-i — 257; râbita-bend-i — 251; râbita-i — 584; rû-nümây-ı — 1059; ser-fürü-bürde-i — 1089; tedâfû'î — 253, 254; — 'arsasında 563; —i hüsn-i niyyetleri 370; —i külliyye 1338; —i tâ'ifeteyn 66; —i tâmme 625; —i yârân 634; —leri 381, 1448; —nümây-ı cüyüş 791

muvahhidin; asker-i — 195; cünûd-i — 41, 458, 479, 601, 615; guzât-ı — 1500; ser-rişte-i galebe-i cünûd-i — 972; şu'â'-ı şemşîr-i cünûd-i — 602

muvâza'a 505n, 605, 737, 775, 789; sûret-i — 499; —ten nemâza beraberce durup 1471

muzâyaka 153, 176, 277, 323, 508n, 556, 910, 1398, 1399; bâ'is-i — 358; çâre-cüy-i derd-i — 241; hasbe'l- — 1433; —i a'dâ 1407; —i evkât 18; —i gâ'ile-i sefer 1456; —i hâl 1441; şidet-i —i hâl 1465; —i Havâric 82; —i hengâm 1245; —i İslâm 1216; —i müterettebe 1216; —i tâmme 1426; —i vakt 1441; şiddet-i —i vakt 1465; —i zemân 1400; emr-i —lar 242; —ya dücâr 500; —ya giriftâr 1493

Muzlinika [=Mogielnica, Krakow Varşavya arasında] postası 983

mübâdele 182, 213, 221, 264, 393, 398, 565n, 575, 873, 939, 1015, 1088, 1106, 1169, 1447, 1448, 1485; ba'de'l- — 935, 1084; icrây-ı resm-i — 253; yevm-i — 211; — günû 399; — sûreti 568n, 579; —i tasdik-nâme resmi 162; —ten 220, 558, 939

mübâhase 52, 87, 460, 799, 888, 1445, 1448; hîn-i — 282, 289; makâm-ı — 1472; tasvîr-i — 957, 1038; — güzêrân 888; —i 'ilmîyye 596; —ât 1119

Mübâşir 83, 100, 169, 170, 712, 713, 1121, 1315, 1454, 1506; —ân 211; —ân-ı Bâb-ı 'âlî 813; —ân-ı devlet 38; —ân-ı Devlet-i seniyye 717; —havâlesi 1197; —i cedid 1317; —i ceng 258; —i cidâl 1264; —i harb 1260; —i husûmet 258, 1264; —i i'dâm 825; —i katl 1304; —i mahsûs 119, 139, 1506; —i şenf'a-i kasd 1304; —i şenf'a-i katl 1304; —ler 707, 712, 756, 758, 1063, 1180, 1254, 1425; —ler ta'yîni 756; —ler vaz' 756; —ta'yîni 905; —yediyle 37

mübâya'a 612, 947, 995, 1001, 1013, 1363; 'akd-i — 610; dâmen-bûs-i — 1205; —cı 308; —cılar

176; — merâsîmi 613; — vehiyle ferâgat 737; —t-ı 'âmme-i nâs 104

mübtele 1130, 1478, 1490, 1512; — olduğu 'illet-den 1494; —y-ı belây-ı günâ-gün 1020; —y-ı belây-ı gurbet 412; —y-ı bî-tâbî 660; —y-ı cerâhat 230; —y-ı derd-i fâka 225; —y-ı derd-i pâ 1494; —y-ı fûtûr 660; —y-ı hasâret 303; —y-ı hevân 222; —y-ı hirâş-i cân 1166; —y-ı ıztrâb 183, 760, 1165, 1253; —y-ı i'câb 1490; —y-ı 'ilel ü 'âhât 243; —y-ı kalak 760; —y-ı keyf 1401; —y-ı maraz-ı mağlûbiyyet 254; —y-ı mazîk-ı cem'îyyet 1268; —y-ı mu'âhaze 239; —y-ı mu'âhaze-i töhmet 689; —y-ı nahvet 1490; —y-ı nekbet 239; —y-ı rahne 183; —y-ı renc-i bî-şümâr 1492; —y-ı renc-i humâr 524; —y-ı samem ü herem 804; —y-ı savm-ı visâl 1397; —y-ı şereh 1472; —y-ı ta'b-ı bî-şümâr 1492; —y-ı teb ü tâb-ı bîm 1284; —y-ı teb ü tâb-ı ıztrâb 1284, 1460; —y-ı teb ü tâb-ı ru'b 1460; —y-ı teb-lerze-i bîm 1194; —y-ı teb-lerze-i havf 1194; —y-ı teb-lerze-i hirâs 429; —y-ı teb-lerze-i ıztrâb 1500; —y-ı teb-lerze-i ru'b 429, 1500; —y-ı tef ü tâb-ı ıztrâb 1373; —y-ı tef ü tâb-ı telehhüf 1373; —y-ı telâşi 660; —y-ı telehhüf 1253; —y-ı tereddüd 580; —y-ı teşvîş 580; —y-ı 'umûm-i humûd 1133; —y-ı 'umûm-i mihen 1133; —y-ı zîk-ı me'âş 649; —y-ı züll 222

mücâdele 997, 1169, 1447; âmâde-i neberd-gâh-ı — 1268; idâre-i sükkân-ı merâkib-i — 259; terk-i — 221; ye's-âver-i — 1261; —i bî-ma'nâ 205

mücâhede 458; emr-i — 1407; fart-ı — 892; —sâhibi 320; —ler 1308

mücâhid 724, 1244; —i bî-bâk 977n; esîrlikten kurtulmuş —i müteccerid gibi 615; kantara-i tûğ-i —în 577; —în 1512; —pâdişâhlar 908

mücâmele 1447; izhâr-ı sûret-i — 257; mu'âmele-i — 167, 294, 391, 1078; — ile mu'âmele 1112; —i hâlisâne 1006; mu'âmele-i —i maza-mâ-mazâ 337

mücânebet 888, 1012, 1192, 1393; harf-endâzlığından — 881; hılâfına hareketden — 629; ızrârdan — 1392

mücâzât 910, 1316, 1437, 1497; mülâzeme-i hükm-i — 1324; üftâde-i seylâb-ı — 1270; — bi'l-hark 1418; —i külliyye 645; mesâlih-i —ları 1304

mücevher 1093, 1110, 1323, 1335; kıymetli — 984; — 'asâ 978; —ât 346, 978; —ât nakli 346; —elbise ile pîrâste 1359; —en târîh 1289; —esb takımı 185; —esliha 185; —girân-kadr hançer 795; —hançer 102, 327, 605; —hüliyyâtla pîrâste 1359; —iğneler ile memlû bir pîş-tahta 865; zî-kıymet — ile pîrâste 1188; —kutu 162, 596, 863; —kutular 863; —nigîn 1099; —otağa-i dil-pezir 588; —raht 1110; —sâ'ât 185;

— setâm 1110; — şemşir 588; — tâc 978; — takımlar 1109; — zarf 982; — zarflu fincânlar 1099
müctehid 883; — fî'z-zulm 758; câ-nişin-i —în 763; e'imme-i erba'a-i —în 55; —ik iddi'âsi 53
mücün 525, 528; hatve-rîz-i — 427; —ât 526; er-bâb-ı — levzâmı 87
müdâfa'a 49, 96, 293, 320, 328, 364, 453, 458, 475, 482, 498, 500, 505n, 789, 1061, 1063, 1066, 1116, 1148, 1183, 1194, 1246, 1340, 1382, 1398; âlât-i — 428; çâre-cüyî-i — 782; emr-i — 46, 376, 430, 439; hüs-n-i — 282; kulle-i bârüy-i — 435; kuvve-i — 1211, 1218; makâm-ı — 1394; rüy-i — 1439; zir-i hâkister-i — 1256; — beliyyesi 414; —i a'dâ 444; —i düşmen-i menküb 460; —i eşkiyâ 166; —i hakîmâneleri 694; —i hücum-i küffâr 479; —i leyyine 1074; —i mezârlarına i'tinâ 849; —i sefâ'in-i İngiliz 489; — kaydı 346; —lar 508n, 789, 1078, 1327; kuvvet-i —ları 746, 821, 1212
müdâhale 220, 280, 289, 345, 417, 419, 629, 829, 832, 937, 1086, 1090, 1123, 1163, 1169, 1179, 1331, 1357; 'adem-i — 220, 886; — mâddesi 282; 'adem-i — şartı 553; —i bidâ'a-i san'at 783; —i bidâ'a-i ticâret 783; —i re'y 338; —i umûr 546, 1159; —i umûr-i devlet 1403; —i umûr-i devletden mütebâ'id 884; —ler 1088, 1091
müdâhene 521, 525, 532, 556, 693, 803, 804, 827, 933, 980; ibrâz-ı müdâhene 951; dil-nişin müdâhenât 1355; — feninde 'arif 1467; — gibi 782; —ler 450; —lüce mücâvebesi 1443
müdârâ 1112; reh-rev-i tarîka-i — 249; sedd-i bâb-ı — 1265; semt-i — 191; — bilmez 1097, 1474; — gibi 782; mu'âmele-i —t 1476; sarf-ı nak-dîne-i —t 603; —t 827
müdâvât 1402; dârû-yi — 681; —a müsâra'ât 764
müdde'â 57, 319, 347, 653, 786, 895, 1050, 1160, 1240, 1243, 1380, 1381, 1462; hılâf-ı — 319; isbât-ı — 721, 1379, 1447; saded-i — 805; sebt-i ceride-i — 1273; tasdik-ı — 326; te'kid-i — 1081; te'yid-i — 1178; —lar 802, 905; —mıza sened gibi 568; —sını isbâta kâdir 318; —y-ı Havâric 377; —y-ı inkıyâdları 1271; —y-ı in-timâ 727; —y-ı ittihâd 727; —y-ı mahabbet 367; —y-ı mahabbet-i hâlisâne 353; te'yid-i —y-ı mel'anet-'unvân 1164; —y-ı meşrûhu 55; —y-ı musâfât 298; —y-ı müstedlel 114; —y-ı sâlîfe 716; —y-ı şecâ'at 469
Müdderis 110, 555, 695, 816, 886, 910, 1467; ru'ûs-i — 909; ceride-i —în 150; dâhil-i zümre-i —în 956, 1037; zümre-i —în 86, 819, 1050; —în 87, 588, 908, 1371, 1457, 1488, 1495; —inden 881, 1042; —în gürûhundan ta'dâd 1031; —în-i kirâm 83, 1052; —în 'indlerinde 753; —ismileri 910
müddir 115, 813, 1336; —ân-ı umûr 927; —ân-ı umûr-i devlet 546; —i 'aklı 1249; —i

müdebbir 1249; —i müsteşârı 1249; —în-i devlet 156; —i ordusu 1308; —i umûrları 254
Müdrân-ı Hamse 271, 272; — ma'rifetleriyle 271; — nâmiyle 730; — usûlleri 1008
mü'ezzinler mahfili 1062
Mü'ezzin 'Osmân (gayret-keş-i İslâm) 618, 619
müfessirîn; ahbâr-ı — 20
müflis; —ân zümresi 769; kîse-i — gibi/misâl 1205; keff-i — gibi tehlî-mâye 1070
müftereyât 55, 286, 1173; —i 'âtıla 54; —i bed-endîşân 116; isnâd-ı —i durûğ-âmîz 419; — ilkaları 1243
Müftî 425, 430, 433, 512, 525, 532, 573, 581n, 613, 654, 803, 1033, 1078, 1198, 1319, 1355; câhil — 656; — Efendi 533; —i 'akl-ı selîm 560; —i dîn 885; hâne-i —l-enâm 475; —l-enâm 533, 653, 890, 956, 1037; —l-enâm cenâbları 44; —l-enâm hazretleri 1379; —l-enâm itlâkı 911; —l-verâ' 475; —i ma'zûl 886; —i muhtî 873; —i müşârun ileyh 655, 1074; —i vakt 655; —ler 610
Mühendis 458, 731, 754, 1022, 1071; erkâm-ı —în 864; üstâd —ler 537; —ler 733
mühimmât 62, 82, 84, 127, 176, 225, 240, 243, 274, 316, 378, 404, 428, 435, 459, 463, 565n, 568n, 575, 579, 598, 599, 685, 690, 705, 757, 937, 946, 969, 975, 1068, 1091, 1102, 1243, 1370, 1421, 1447, 1484, 1492, 1493, 1499; 'âmme-i — 1505; irsâl-i — 917; ma'a'l— 494; medd-i eyâdî-i sirkat-i — 690; mikdâr-ı vâfi — 378; mukaddimât-ı — 461; müstevfâ — 457; sevk-ı — 965; sirkat-i — 241; tanzîm-i — 629, 1178; techîz-i — 448; tertîb-i — 437, 1325; tetmîm-i — 192; — cânibi 199; —i 'azîme 477; —i as-âkir 732, 927; —i asker 927; —i bahriyye 1372; —i bâkıyeleri 600; —i bi-hisâb 320; —i ceng 417, 1146; —i cidâl 1146; akdem-i —i cihâdiyye 241; —i dîniyye 19; —i donanma-yı nusrat-irtisâm 1283; —i harbiyye 185; —i harbiyyesini tertîb 1463; —i harbiyyesini tetmîm 1463; —i kaviyye 403; —i külliyye 127, 587; tertîb-i —i lâzime 139; —i lâzime 130, 459, 678, 730, 1066, 1352; —i mağsûbe 569n, 580; —i matbah 880; —i milletleri 659; —i mukteziyye 602; —i mukteziyyeler 431; —i mükemmele 1513; —i mülkleri 659; —i mürettebe 1493; —in envâ'ı 970; —i pîş ü pesine 1454; —i sâ'ire 179; —i seferiyye 198, 463, 587; tedârik-i —i seferiyyeleri 1494; —i Tersâne 241, 690; —i vefiyye 428; —lar 149, 152, 245, 671, 688, 1011, 1239, 1242; — Nâzırı 465, 924; — Nezâreti 879, 1140; — tanzîmi 1437
mühimme; maslahat-ı — 62, 1081; mesâlih-i — 1349, 1405; mesârif-i — 1047; mevâdd-ı — 89, 688, 1444; —i lâzime tesviyesi 1421; —i me'mûresi 1338; edevât-ı — tertîbi 1372

mühür/mühr 336, 535, 913, 925, 1277, 1363, 1470; derd-i mihr-i — 1473; —dâr-ı Kâ'im-makâmî 841; —dârlar 69; —dârlık hizmetleri 45; —i cedîd 566n, 576; —i cedîd-i Sadâret 913; —i hümayûn 113, 199, 200, 567n, 577, 578, 914, 922, 1126, 1196, 1433, 1480; —i Sadâret 203, 577, 921, 925, 927, 1434, 1435; —i Sadâret'i tahsîl 1423; dem-beste-i —i samût 596; —i Süleymânî-i Sultânî 1435; nez'-i —i Vekâlet 1400; —i Vekâlet 561, 569n, 580, 1415, 1472; —i Vekâlet-ihsâmî 1303; —i Vekâlet-i mutlaka 335; —i Vekâlet-i Pâdişâh-ı ra'yyet-nüvâz 1235; —i Vekâlet-i Sultânî 1481; —ler 218, 799; —ünü fekk 836; —zen-i hüsn-i rızâ 210; —zen-i leb 1166; —zen-i leb-sükût 218

müjde 885, 1238, 1308, 1310, 1455; —i nâgehâni 1296; —res 1450

mükâfât 401, 910, 1279, 1451; deyrul- — 882, 1392; hüsn-i — 1414; kantara-i — 1270; mazhar-ı — 375; ni'am-i ni'me'l- — 324; şedâ'id-i rûzgârın —ı 387; mazhar-ı —ı sen-iyye 1168; —ı tab'at-ı felekiyye 356; — kas-diyle 1324; — mâddesi 401

mükâleme 65, 93, 162, 210, 250, 272, 277, 290, 363, 406, 418, 486, 532, 565n, 568n, 575, 579, 592, 595, 650, 664, 872, 949, 1003, 1006, 1014, 1021, 1044, 1052, 1095, 1170, 1319, 1438, 1441, 1447, 1451; âgâz-ı — 608; 'akd-i encümen-i — 1445; 'akd-i meclis-i — 562, 1115, 1344; 'akd-i — 407, 569n, 581, 1344, 1440, 1442; berây-ı — 591, 1389; bi'l- — 936; hılâl-i — 664; kat'-ı rişte-i — 1446; mahall-i — 210, 936, 960, 1431, 1440, 1443, 1492; mecâlis-i — 1085; meclis-i — 392, 1085, 1098, 1319, 1347, 1447, 1487; mefhûm-i — 1345; me'mûr-i — 591; müdâvele-i ke's-i — 839; nakz-ı — 1481; Nâzır-ı — 581; netice-i — 1442; perişân eczây-ı nüsha-i — 1052; şifâhen — 1025; — 'arsası 1052; —i 'âmme meclisi 1007; —i Hidivâne 663; —i mevâd 1444; —i mezkûre meclisi 1021; —i nihânî 802; germiyyetli —ler 1006; mecâlis-i —ler 1088; —ler/mükâlemât 136, 165, 276, 277, 1004, 1085, 1370, 1446; meclis-i evvel —leri 1329; — mahallî 1442, 1443; — maslahatı 481; — mazbatası 290; — meclisleri 595, 1013, 1346, 1450; — mevki'i 579, 580; — şerefi 1323; mahall-i — tahsîsî 1085; mecâlis-i mükâlemeye me'mûr 936; —ye me'mûr 250, 1319; —ye mu'ayyen efendiler 1473; —ye ta'yîn 1052, 1319

mükâtebe 252, 373, 392, 1023, 1117, 1348, 1352, 1433, 1440, 1446; tabakât-ı celâliyye/sadriyye mertebesinde — 572; —i münferide 1119; —ler 1025

mülâhaza 129, 283, 357, 373, 384, 449, 454, 459, 584, 843, 904, 962, 994, 1024, 1029, 1039, 1055, 1084, 1088, 1097, 1192, 1247, 1327,

1337, 1413, 1435, 1451, 1464, 1475, 1476, 1480; 'adem-i — 224; bi'l- — 269, 905, 1480; dâ'ire-i — 1393; —dan ba'îd 284; —i 'ayyârâne 759; —i encâm 1258, 1271; —i encâm-ı kâr 1020; —i gayret-i câhiliyyet 305; —i gürüz 796; —i hayr 1475; —i ihtifâ 796; —i makâm 320; —i mekîdet-me'âb 475; —i sahîha 1476; —i şer 1475; —t 303, 399, 1056; —t-ı dûran-dûr 555; —t-ı sâ'ire 84

mülâkât 65, 119, 131, 219, 274, 298, 314, 363, 567n, 577, 608, 785, 821, 899, 982, 985, 1003, 1004, 1009, 1011, 1016, 1025, 1039, 1042, 1045, 1050, 1059, 1076, 1086, 1102, 1128, 1159, 1239, 1327, 1339, 1342, 1346, 1357, 1419, 1426, 1440, 1444, 1453, 1487, 1492; ba'de'l- — 363, 568n, 578, 1185; emr-i — 364; ibtidây-ı — 1043, 1440; kable'l- — 1102; lede'l- — 566n, 575, 663, 1005, 1087; mahall-i — 1005; ma'raz-ı — 900; mukaddime-i — 1002; nihânce — 1392; sebûkbâr — 364; ta'yîn-i rûz-i — 1042; tehî-dest — 364; —ı elçiyân 1027; —ı Mehdi-i sâhib-i zemân 1294; —ı müs-takille 1431; —lar 566n, 611, 899, 1076, 1131; çigûnegi-i —ları 1431; meclis-i evvel —ları 1445; 'unfuvân-ı —ları 959; sağlıkla — ni'meti 615; — ümmiyyesi 1478

mülâyemet 601, 612, 766, 1094, 1347; izhâr-ı rûy-i — 1045, 1127; izhâr-ı vech-i — 467, 468n; sukâta-rizî-i — 473; —i Firengâne 770; —i tab' 827; —i tab'-ı kirâmileri 744; —i zâhirîsi 537; — mu'âmelesi 1097; —nümây-ı liyâkat 590

mülâyene 521, 827, 1476; izhâr-ı — 933

mülâzemet 44, 171, 243, 345, 626, 683, 879, 1324, 1326, 1354, 1381, 1386, 1424, 1503; mecâlis-i kibâra — 1503; zehâb ü iyâb-ı —leri 749; —kâr 625; — şerefi 358

Mülâzım 229, 230, 238, 233, 242, 245, 573, 691; Baş- — 245; beşinci — 245; dördüncü — 245; İkinci — 242; üçüncü — 245; —ân 243; —ı dergâh-ı felek-'unvân-ı Şâhâne 751; —lar 230, 242, 686; ceride-i zîb-i zümre-i —în 1488

mülhid/melâhid 511, 751; —âne âdâb 1373; kör — gibi 1246; kör — gibi teng 640; —i bed-mezhêb 1033; —i gümrâhlar 753; —i Kalendarî tâ'ifeleri 817; haşerât-ı —în 1033; ilzâm-ı —în 897; —i za'ifü'l-imân 893; — tâ'ifesi 898; —ye i'tikâd 752

mülk 119, 212, 417, 419, 423, 485, 632, 637, 649, 744, 750, 754, 821, 866, 869, 876, 993, 1101, 1207, 1209, 1287, 1300, 1302, 1495; 'âlem-i — 1286; 'âmme-i — 744; âşinây-ı hakâyık-ı umûr-i — 114; bişe-i — 1206; bünyân-ı — 1418; cümletül' — 533, 820, 828, 1363, 1405; düşmen-i dirîne-i — 1260; gayret-keş-i — 754; it-trâd-ı — 115; idâre-i — 271; kânûn-i — 10; levâzım-ı — 23; mesâlih-i — 754, 1418, 1470;

muhâfaza-i — 1340; mü'eyyid-i — 1355; mühim-sâzi-i — 641; nizâm-ı — 1186; mücib-i devâm-ı — 641; muhârese-i — 352; muhull-i — 747, 1434; nâmûs-ı — 750; noksâniyyet-i — 252; ratk u fetk-ı mesâlih-i — 911; rişte-i umûr-i — 503; tanzîm-i mühimmât-ı — 629; tegayyürât-ı — 566; temâmî-i — 269, 1338, 1438; temâmiyyet-i — 257, 261, 446; tesdid-i ham-şude-i menâzım-ı — 683; tevsi'-i dâ'ire-i — 222; umûr-i — 332, 333; 'urûk-ı — 119; zimâm-ı umûr-i — 629; cevâz-dâde-i mezheb-i 'irfân-i — dârî 199; ehemmi-i mehâmm-ı — dârî 246; muktezây-ı — dârî 1090; —en 563; tedâbir-i —î 18; —i 'adem 312; 'âzım-i —i câvidânî 1225; —i cihân 1450; —i mahsûs 418; dâmen-i mahtûbe-i —i mazbûta 261; —i mevrişu 1089; —i müste'âr 1299; —i rakabe-i a'dây-ı dîn-i bed-millet da'vâsı 1046; —i sâde 1408; —i Saltanat-ı seniyye 1330; kıvâmü'l-mülki ve'l- — 629; —i yeminleri 870; 'avârişât-ı —iyye 27; hukûk-ı —iyye 620; idâre-i —iyye 1089; kavâ'id-i siyâsiyye-i —iyye 280; levâzım-ı zarûriyye-i —iyye 425; mazarrat-ı —iyye 164, 280; mesâlih-i —iyye 1362; mevâdd-ı —iyye 32; mevâdd-i sâ'ire-i —iyye 1330; muvâzene-i —iyye 253, 254; umûr-i —iyye 95, 115, 326, 1008; vâcibât-ı —iyye 70; vücûb-i maslahat-ı —iyye 420; de'âvî-i sâ'ire-i —iyyeleri 263; envâr-i ahkâm-i —iyyeleri 1357; mesâlih-i —iyyede isti'mâl 1370; erâzî-i —iyyeleri 264; menâzım-ı umûr-i —iyyeleri 676; umûr-i —iyyeleri 264; maslahat-ı —iyyelerinin nizâmı 251; dâmen-i —leri 251; muhâfaza-i —leri 256; ser-rişte-i —leri 1217; tâmmiyyet-i —leri 254; kendi —ü 352; kendü —ünde olan bed-hâhlar 765; —ün serveri 771; —ü menâl 628

Mültezimlik 345

mülûk 583, 629, 630, 963; merâsim-i musâhabât-ı — 118; nişânde-i tavâyif-i — 270; tavâ'if-i — 319, 739, 824, 1237, 1415, 1454; tavâ'if-i — âsâ 738; —i 'âlem 324; —i cihân 23; —i fermân-fermâ 639; —i Fransa 156; tavâ'if-i — 'idâdında 1408; —i 'izâm 22; —i kirâm 766; —i 'Osmâniyye 1414; —i sâ'ire 270; —i sâlife 1029; —i sûtûde-sülûk 852, 1029; —ler 156; — vâdisinde 525

Mülûkâne 22; 'âfiyet-i — 504; 'atebe-i 'ulyây-ı — 1481; âteş-i gazab-ı — 1173; 'avâtu'f-ı 'aliyye-i — 35, 384, 468n; birra-i — 1478; cânib-i bülend-menâkıb-ı — 1233; cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı — 1158, 1173; cânib-i — 1271; çâkerân-ı — 880; çîre-destî-i himmet-i — 240; dârât-i — 1422; dârû-hâne-i himmet-i — 228; debdebe-i — 60; dest-i kerâmet-peyvest-i — 1499; dest-i kudret-peyvest-i — 503; dest-yârî-i himmet-i — 236; elbise-i — 1508; eltâf-ı — 494; emr-i — 1397, 1453; enzâr-ı i'tibâr-ı — 643; enzâr-ı teveccüh-i — 643; hân-i yağmây-ı

— 1170; hâtır-ı fâhir-i — 1179; hedâyây-ı — 277, 1110; hıla'-ı fâhire-i — 914, 923; hil'at-i hâss-ı — 923; hil'at-i hâssa-i — 914; himâyeye — 211; himmet-i küh-endâz-ı — 225; himmet-i vâlâ-nehmet-i — 1206; huzûr-i me'âli-mahsûr-i — 120; huzûr-i mehâbet-mevfûr-i — 1270; huzûr-i mevâhib-mahsûr-i — 105; huzûr-i — 458; 'inâyet-i — 1478; hüsn-i zann-ı — 333, 336n; ısrâr-ı — 1397; iktidâr-ı — 1195; iltifât-ı — 570; irâde-i — 370; i'timâd-ı — 1086; 'izz-i — 1204; karîha-i sabîha-i — 922; kelimât-ı hakikat-âyât-ı — 678; kevkebe-i — 698, 1422; lutf-i — 664; ma'rûz-ı pâye-i serir-i — 683; manzûr-i — 878; matlab-ı — 62; matlûb-i — 777; merhamet-i — 1478; mertebe-i teveccüh-i — 717; mertebe-i hüsn-i zann-ı — 717; miyân-ı — 857; mu'âmele-i — 1344; mübârek dest-hatt-ı hümâyûn-i — 504; nazar-ı iksîr-eser-i — 1160; nâme-i nâmî-i — 162; nezd-i ferd-i — 240; nezd-i — 444, 689, 861, 950; nüvâziş-i — 1404; 'ömr-i — 504; Rikâb-ı müstetâb-ı — 850; ruhsat-nâme-i — 1440; selâm-i selâmet-ittisâm-ı — 335; siklet-endâz-ı savb-ı — 1482; sulb-i asâlet-ihtivây-ı — 1460; şevket-i — 504; taraf-ı bâhirü'sşeref-i — 832; taraf-ı eşref-i — 1401; taraf-ı — 213, 215, 839, 899, 1479, 1507; temkîn-i — 1301; tenbîh-i ekîd-i — 346; tenbîh-i — 1453; terhib-i — 570; teveccühât-ı 'in-âyet-âsar-ı — 124; teveccüh-i — 663, 664; vaz'-ı — 1301; vekâr-ı — 1204, 1301; vücûd-i bihbûd-i — 1303; zât-ı şevket-simât-i — 1330; zemân-ı meyâmin-iktirân-ı — 324; — kelimât-ı tâmme 1335

mümâna 'at 333, 505n, 629, 938, 1219, 1258, 1387, 1400; havâle-i dûr-bâş-ı — 1180; kâr-bend-i sedd-i — 307; perde-keş-i — 298; pes-perdeden — 927; seng-endâz-ı — 434; sûret-i — 482, 877, 1184

mümârese 695, 1503; terk-i — 657; —i muhâfaza 459; —i muhârese 459; —ler 304, 1222

mümâşât 693, 804, 1056, 1087, 1107, 1158, 1168, 1352, 1392, 1439, 1476; makâm-ı —a tahvîl 1420; dem-zen-i — 1448; dil-nişîn — 1355; hey'et-i — 1184; izhâr-ı çehre-i — 1107; sühûletle — 1214; sûret-i — 269, 1132; meydân-ı — da çehre-nümâ 286; meydân-ı — da itlâk-ı zimâm 763; — mesleki 171; — vâdisi 1347

mü'min 40, 896; hamlül- — 'ale's-salâh 528; dil-i — gibi 144; 'akîde-i — gibi sâf 711; kalb-i — gibi pâk 644; kalb-i — gibi sâf 434; 'akîde-i — gibi tevsik u tarsîn 293; —i kâmil 660; mu'tekîd —i muvahhid 900; —i muvahhid 503; —i sâfi-nihâd 898; Emîru'l- —în 321, 766, 1230, 1333, 1356, 1362, 1409, 1422; ed'iyye-i —în 1455; ekâbir-i —în 54; ekl-i luhûm-i —în 128; ihvân-ı —în 526; kulûb-i —în 443; mecma'-ı —în 852; ulu'l-emr-i 'âmme-i —în

1427; Ümmü'l—în 146; zümre-i —în 42, 643; —în tâ'ifesinde ru'yâlar mütekkessir 866; —ler 867

münâdîler 610, 787, 797, 1295

münâfese 532, 707, 720, 727, 738, 810, 880, 890, 927, 1060, 1192, 1236, 1243, 1365, 1375, 1391, 1509; gubâr-ı — 496; iştîdâd-ı — 1083; menş'e-i — 1126; şâ'ibe-i — 481, 1479; tasvîr-i — 957, 1038; —i 'azîme 1505; —i câhiliyye 133; —i dünyeviyye 890; —i külliyye 1077; —i sâbîka 890, 1196, 1483; —i tâmmе 1095, 1474; —i tarîk 1080; imtidâd-ı —leri 1127; —ve hisâm 720, 727; —vukû'u 1069

münâfîk 777, 869; dü-rûy-i — 866; Mâbeyn Odası gibi iki yüzlü — 1237; 'adâvet-i —âne 1099; —âne 1364; kânûn-i —ânesi 1158; derûn-i — gibi 711; kalb-i — gibi 524; —habîs 821; te'lîf-i —în 963; —în poliçesi 499; —lar 638; —sâhtesi 1474; —sîret 802, 1313; —tercemânlar 290

münâkaşa 52, 738, 927, 1375, 1446; güzârîş-i —ât 314; müdâvere-i —ât 318; temhîd-i —ât 365; —i düşmenâne 496; —i hisâb behânesi 1322

münâza'a 95, 164, 299, 576, 679, 1086, 1326; fesh-ı mâdde-i — 716; meydân-ı — 1008; sebeb-i — 422, 452; terk-i — 164; —t 160, 394, 396, 404, 1119; —t-ı lafziyye 94

münâzara 888; de'b-i — 486; hakîmâne — 318; kâ'ide-i — 573, 1445; kânûn-i — 569n, 580; rişte-i — 596; —güzerân 888

müneccim 754, 1044, 1369; —başı 676; —i hikmet-âşînâ 1043; —i Sâni 673

münhezim 207, 209, 661, 1341, 1367, 1370, 1388, 1395, 1396, 1416, 1502; —en 1275, 1513; —en 'avdetlerine muftî 931; gürûh-i —în 1397; —ler 1395; —ü's-sufûf 1416

Münîb Efendi (Ser-segbânân-ı sâbık) 848

Münîb Efendi; bk. Mehmed Münîb Efendi (Şeyhulislâm Hecesi, İzmir Kadısı, Bilâd-ı erba'a Pâyesi, Mekke Pâyesi, İstanbul Pâyesi, İslâmbol Kadısı, Anadolu Pâyesi)

Münîf Efendi; bk. Mehmed Münîf Efendi (Teşrifâtçı, Bececiler Kitâbeti)

münker 1278, 1305; hudûd-i —ât 19; —ât müşâhedesi 893

münşî 1496, 1510; —i hakîkat-îfşâ 22; —'i kâmil 25; üstâz-ı ma'nevî-i zümre-i —yân 571

Müntefik 'Aşireti Şeyhi 46

müntemiyân 1480; ehass-ı — 1437; —ı düdmân-ı Bektâşiyân 1163; —ı hânedân-ı pâkîze-nijâdlar 542; —ı savb-ı sa'âdetleri 1369; hâdis/kadîm —ları 1427

mürâyi 866, 873, 1465; —ve ezrak 1313

mürd 982; —e 67; zümre-i —egândan ma'dûde 1387; —e şekli 662

mürettebât 428; kâffe-i — 176; —ı lâzime 144; —ı mürî 78; —ı musammeme 1193, 1335; —ı tabî'iyye 659

mürşîd; etvâr-ı —âne 897; —âne 1366; —i kâmil 879; —i kâmile mukârenet 1419; —în 709

müsâ'ade 116, 277, 279, 351, 788, 818, 905, 1032, 1050, 1165, 1171, 1271; bâd-i — 467, 468n; irâ'e-i sûret-i — 1252; kâlây-ı — 694; ma'raz-ı — 1350; ni'met-i — 876; nüvîşte-i kabâle-i — 263; rû-gerdân-ı — 883; —i 'aliyye 114; —i 'aliyye-i Pâdişâh-ı cihân 793; —i baht-ı Pâdişâh-ı İskender-cenâb 1306; —i Cihân-bânî 184; —i devlet 92; —i hâl 1030; karîn-i —i hümâyûn 44; —i hümâyûn 35, 792; —i itlâk 1355; —i ikbâl 1066; —i ikbâl-i Pâdişâh-ı İskender-cenâb 1306; —i kadîme 246; —i neyyir-i hayyir-i baht-ı Hâkânî 1346; —i Pâdişâh-ı Aristo-şu'ur 185; —i Pâdişâh-ı gayûr 576; —i rıfk 1454; —i seniyye 344, 522, 1401; —i sühûlet 1454; —i Şâhâne şeref-sudûr 410; —i şâmile 327; —i şurta-ı tevfi-k-i Rabbânî 1307; —i tâli' 1066; —i vakt 1030; sûret-i —i zarâfet-şî'âr 1447

müsâfir 169, 275, 433, 712, 981, 1260, 1276, 1412, 1463, 1464, 1501, 1505; salât-i — 26; —dervîş 1464; —en mukîm 1393; salât-i — gibi 76; ekâbir-i —în 1027; gürûh-i —în 1417; —iyyetlerine ri'âyet 1443; —ler 1469; —odası 326, 366, 563

müsâleme 95, 732, 1447, 1492; 'akd-i — 550, 1085; 'akd-i peyvend-i — 1170; 'akd-i rişte-i — 1210, 1442, 1487; dest-i — 1234; feth-i bâb-ı — 586; gerdan-dâde-i — 569n, 581; kâr-bend-i râbîta-i — 591; levâzım-ı — 849; merkez-i — 849; metn-i — 591; mübeddil-i — 935; şerâyit-i — 64; tetmîm-i — 1085

müsâmaha 56, 63, 68, 113, 119, 210, 270, 267n, 360, 705, 746, 789, 927, 1035, 1108, 1155, 1211, 1330, 1335, 1394, 1496; havze-i — 1237; ser-i mü — 1344; sûret-i — 877; terk-i — 78; —da ifrât 745; ednâ —dan müteccâib 1082

müsâra'at 902; ber-vech-i — 1070; dest-zen-i — 1316; hâmûn-pûy-i — 1167; hatve-cünbân-i müsâra'at 1374; hervele-nümây-ı — 1462; itlâk-ı 'inân-ı yek-rân-ı — 410; itlâk-ı licâm-ı — 1068; sevk-ı hecîn-i — 1033; sevk-ı semend-i — 600; sevk-ı sevâd-ı — 383; teşmîr-i sâ'id-i — 1325; tevcih-i bâdbân-ı — 482; tevcih-i semend-i — 1393

Müseylimetü'l-kezzâb 50

müskirât 998

müsleye giriftâr 627

Müslim 10; tabîb-i — 748; erkân-ı dîn-i —ân 1285; hâlis —ân 635; —ân 154, 289, 412, 504, 751, 1368, 1416; düşmen-i cân-ı —ânân 636; —ân'ın hâlisi 635; ahkâm-ı —ânî 895; tekâlif-i —ânî 895; —anlar 217, 255, 330, 619, 621, 623; 'âmme-i —în 514, 831, 1501; beytülmâl-i —în 235, 238, 1252, 1331; cemâ'at-i —în 111, 1455; emvâl-i —în 1267; ferîza-i zimem-i —în 924;

guzât-ı —în 493, 1513; huccâc-ı —în 49, 62, 1033, 1036, 1281; 'ibâd-ı —în 664, 566n, 742; İmâmül'—în 321, 476, 766, 897, 1230, 1240, 1245, 1281, 1333, 1356, 1362, 1422, 1460; ma'bed-i —în 852; menâzil-i 'ibâd-ı —în 1267; tabakât-ı —în 55; İmâmül'—în emriyle 1269; İmâmül'—în hazretleri 698; ekbâd-ı 'ibâd-ı —'i dâğdâr 736; 'âmme-i selâtîn-i — lisânları 1036; —nümây-ı Kıbtî-nihâd 913

müstahfız 231; —lar 46, 300

müste'men 345

müstevlî 90, 215, 897, 1077, 1367, 1389, 1465; —i devlet 655; —i Devlet-i ebediyü'l-iclâl 717; —i enâm 1477; —i Enderûn 474; —i hazâ'in-i Hâkânî 873; —i Memleket-i İrân 625; —i mesâlih-i cumhûr 1358; —i umûr-i cumhûr 571; —ler 1378; a'yân nâmına olan memleket —leri 1237; — olan zorba beyleri 736; zümre-i —yân 765; —yân 760, 1490; vaz'-ı —yâne 821; —yân müte'allikâtından 758; —yân-ı dâ'ire-i devlet 898; —yân-ı devlet 713, 736, 819, 1152; —yân-ı devlet olacak yâdigârlar 713; —yân-ı Devlet-i 'aliyye mezâlimi 316; —yân-ı kâfir-nijâdân 723; —yân-ı sâbıka 919; —yân-ı Saltanat 806, 1218; —yân-ı umûr 574, 705

müsvedde; —i mastûre 1049; yevmî —ât 1277; —ât 27, 353, 1277; —ât-ı vekâyî' 27

müşâ'are 987; —güne 1044

müşâcere 210; âmâde-i neberd-gâh-ı — 1268; idâre-i sükkân-i merâkib-i — 259; şakka-güşây-ı — 257

müşâhede 467, 481, 488, 492, 501, 510, 527, 563, 576, 805, 895, 976, 1202, 1388, 1413, 1425, 1440, 1448, 1451, 1468, 1497, 1499; —i sûret-i muhâlefet 1257

müşârun bi'l-benân 222, 959; —a'yânı 1250

müşâvere 110, 118, 149, 156, 165, 183, 573, 1252, 1376; 'akd-i meclis-i — 104, 1493; encümen-sâz-ı — 906; hâtır-ı erbâb-ı — 96; meclis-i — 286; müdâvere-i kü'üs-i — 790; tarh-ı encümen-i — 1176; —i ahvâl 85; —i zâhire 781; dîne nâfi' mesâlih-i hayriyye —si 1326

müşîr 1456; dârât-ı —âne 530n; dest-yârî-i himmet-i —âne 118; kemâl-i nüfûz-i —âne 706; kevkebe-i —âne 528; şân-ı —âne 390; yed-i —âne 33; cânib-i —âneleri 603; kifâyet-i —âneleri 1337; —i Aristo-fıkr 70; dest-yârî-i himmet-i —ileri 915; —i mutlak-ı memleket 629; —i müşârun ileyh 101, 184; —i şîr-i savlet 712

müşrikîn; gürûh-i — 658; kâsime-i kilâ'-ı zindegânî-i — 616; kilâb-ı — 185; mehâzîl-i — 427; târîkî-i sevâd-ı — 602

müşterî 979; her lokmasına hezâr — 1138

mütâba'at 258, 830; 'adem-i — 1368; emrlerine — 537; gerden-dâde-i — 1206; hey'et-i — 1184;

izhâr-ı sûret-i — 1352; rû-nümây-ı mütâba'at 305; ser-fürû-bürde-i makâm-ı mütâba'at 1303

mütâla'a 164, 166, 267n, 284, 359, 480, 519, 597, 650, 724, 731, 739, 861, 910, 976, 1043, 1216, 1220, 1240, 1368, 1425, 1433, 1439, 1472; ba'de'l— 532, 764; bi'l— 278, 958, 1087; —güzâr 1233; —güzârân 268; —i âsar 875; gavta-hâr-ı —i dûran-dûr 1044; —i tevârih 18, 875; —i 'ulûm 591; imlâl-i tab'-ı —kârân 743; —kerde-i Muharrir-i bi-vücûd 750; —t 187, 279; —t-ı ser-i kârân 100; —t-ı vâride 282, 284

mütâreke 175, 215, 218, 252, 256, 576, 934, 935, 939, 943, 1007, 1014, 1029, 1092, 1128, 1175; 'akd-i — 215, 1083, 1100, 1338; 'akd-i ribka-i — 935; ba'de 'akdi'l— 941; ba'de'l— 1089; ber-mücebi şart-ı — 1102; ber-muktezây-ı mu'âhede-i — 1029; emr-i — 935, 943; esâs-ı — 215; fesh-ı — 1481; hasbe'l— 1030; müddet-i — 1103, 1113, 1136, 1141, 1338; müzâkere-i — 1087; nefice-i — 1103; — 'akdi 215, 669, 940, 1084, 1087, 1092; — haberi 1091; — hıdmeti 531; —i hayriyye 937; —in'ikâdi 937, 1406; —mâddesi 940; —mevâd-ı 935; 'akd-i — müzâkeresi 1087; — müzâkeresi 568n, 579; —râb 1084; —senedi 936, 939, 1086, 1088, 1103, 1108; —senedi imzâ 1007; —senedinin imzâsı 937, 1101, 1103; —sohbetleri 1014; —şurûtu 935, 940, 1084, 1087, 1090, 1438; —şurûtu müzâkeresi 579, 1093; —tanzim 1084

müte'allikât 63, 155, 438, 564, 565n, 566n, 576, 629, 784, 817, 822, 861, 862, 1039, 1090, 1106, 1368; 'âmme-i — 828; ehass-ı — 1131; —lar 275, 327, 407, 627, 775, 1354, 1404; hâdis —ları 1427; ; kadim —ları 1427

müte'ayyin 411, 1325, 1350, 1452; —ân 305, 525, 839, 1404; —ân etbâl'arı 1463; —ân-ı Âsitâne 346; —ân-ı belde 531; —ân-ı cumhûr-i mel'anet-mahsûrdan 161; —ân-ı dâ'ire 1428; —ân-ı devlet 148; —ân-ı Devlet-i 'aliyye 63, 757; —ân-ı huccâc 128; —ân-ı ricâl-i ordu 1056; —ân-ı sanâdid-i Ocak 217; —ân-ı 'ulemâ 1043; —ân-ı zemân 1456; —hâce efendiler 1371; —ler 167; —lerin yenisi 1038

mütecessisân; üfâde-i dest-i — 807; —zümresi 815

mütedefyîn 713, 750, 754, 1225

müte'ehhil 234; —în odaları (mahallât arasında) 359; —olmayup 1484

Müteferrikalık 724

mütegalibe 126, 708, 758, 1173, 1193, 1250, 1399; —ân/mütegalibin 76, 159, 416, 930, 1173, 1282; a'yân nâmına olan ba'zı — 77; bakıyye-i — 1191; bir alay — 769; def'-i — 1192; eyâdi-i 'âdiye-i — 1171; eyâdi-i — 141; eydi-i — 161; gürûh-i — 1403; yed-i — 270;

—i Enderûn 958; —i enderûn u bîrûn 762; bir alay —i herzelây 1169; —i Rumeli 737; —i vükelâ 1190; —lerin beliyyesi 1399; — sûretinde 1468; — tâ'ifesi 709

mütehâyiz 1325; —ân 647, 1335; —ân-ı asker 440; —ân-ı erkân 678; —ân-ı etbâ'ı 467; —ân-ı kavm 160; —ân-ı ricâl 1168; —ân-ı ricâl-i devlet 240; —ân meclisleri 1380; —ler 1399

müttekâ'id 230, 1423; —en 189, 1265, 1455; tarika-i keshden — 1459; rüste-i silsile-i —în 355

Mütesellim 125, 180, 379, 516, 651, 712, 723, 950, 1039, 1315, 1465, 1513; nasb-ı — 709; — Ağa 1316; — ile zabt etmek şartı 1429; — ile zabt eylemek 1483; —ler 1155; —lik 511

mütevelli; câmi'e — 184; —i emr-i Vekâlet 1436; —i emvâl-i mîrî 1495; —i kâr 774; —i umûr 1358; —i vakf 359; —i yâr 774; yirmi beş bölüğün —si 783; —yân 1372

müttefik 181, 191, 270, 282, 342, 400, 407, 417, 420, 469, 481, 495, 559, 569n, 580, 1014, 1018, 1057, 1108, 1112, 1163, 1438; ahlas-ı — 623; kadîm — 370; ma'nevî — 316; samîmî — 771; —ân-ı maslahat-ı hafiyye 1250; —ân-ı Ruscuk 1251; — devletler 284; — donanması 181; — hükümünde 282; —ı devlet şâyî'ası 983; —în 1194; —ler 94, 95, 96, 162, 165, 189, 279, 283, 285, 998, 1166; —u'l-'ibâre 833; —u'l-imzâ 1250; —u'l-kelime 456; —u'l-mekâl 884

müvâlât 75, 502, 1338; 'akd-i — 1386; istirdâd-ı nazar-ı — 487; kasr-ı bî-küsûr-i — 422; kat'-ı rişte-i — 471; kazıyye-i sâdika-i — 163; mü'essis-i kavâ'id-i — 852; —ın merâsimi 852; —ı tâmmе 936; — ü müvâsât 722, 728

Müvellî 83; —gürûhu 1131

Müverrih 40, 651; kıssa-i — 1415; li'l— 1302; vatan-ı aslı-i — 758; zebân-zede-i yerâ'a-i —i bî-bidâ'a 593; —i bî-mikdâr 319; —i bî-nevâ 126; —i bî-nevâ-âsâ 76; —i Fakîr 56, 97, 146, 424, 608, 866, 952, 1238; —i Françe 582; —i Hakîr 291, 319, 596, 844, 850, 1073, 1131, 1135, 1412; —i Hakîr ve nâ-tüvân 119; cihet-i ma'îşet-i —i nâ-tüvân 873; niyâz-ı —i nâ-tüvân 664; târîh-i —ı perîşân-edâ 30; — olan üstâzımın 1307; bk. ayrıca 'Âsım Efendî

müzâhame 880, 1376; —i duhândan sersâm 1063; —i gaddâre 807; —i hancer 807; —i renc-i gurbet 1355; —i rûsbiyân 1506; —i süyûf 795; —nümây-yi müsâbakat 1258

müzâkere/müzâkerât 61, 63, 87, 90, 110, 178, 251, 254, 257, 282, 372, 385, 392, 420, 453, 463, 497, 565n, 567n, 577, 579, 936, 971, 1012, 1014, 1023, 1025, 1085, 1092, 1108, 1169, 1176, 1242, 1330, 1355, 1432, 1438, 1451; 'akd-i — 497; bi'l— 377, 383, 463, 1330, 1333; idâre-i kâ'isât-i — 183; imtidâd-ı — 403; mecâlis-i — 1330; şifâhen — 1025; —i erbâb-ı şîrâ 179; —i hafiyye 1362; —i harb 258; —i

kesîre 165; —i maslahat 1432; —i mevâdd 1013; —i mütareke 1087; —i silm 258; —i şeytânî 802; —i şurût-ı ittîfâk 162; — meclisleri 1450; dîne nâfi' menâhic-i hayriyye —si 1326; —sine girmek 1087

müzâyede 686, 1047; istinâf-ı — mâddesi 1047

müzekkire 453, 1504; —i'tâ 1346

N

nâ-bekâr 365, 430, 887, 902, 1398, 1419; —lar 1304

Nâbî merhûmum hânesini iştirâ 520

Nâbîga; bâliğ-i mebâliğ-i — 88

Nâblus/Nâblûs; Eyâlet-i — 1429; — havâlisi 62; — Memleketi 1352; — Sancağı 129; — tarafı 140

nabz; —ân 1256; —ân-ı 'ırk-ı mürüvvet 164; —âşinâ 171; —âşinây-i mizâc-ı eşhâs-ı nâs 1495; —gîr-i reğ-i i'tibâr 109; —gîr-i reğ-i imtihân 109; —gîrlük 'ilminde fâkîd-ı misl ü müdânî 625; —gîrlük şivesi 748

nacak 975

nâdân 37, 320, 571, 653, 752, 996, 1038, 1131, 1287, 1324, 1391, 1427, 1467, 1478; 'âmî — 1355; bir alay — 546; mağrûr-ı — 819; zümre-i —ı behâyim-sîretân 1146; —ı mağrûr 416; —ı nâ-temyiz 1245; mertebe-i —i 1458; —i 1377, 1462, 1466; — makûlesi 696

Nâdir Şâh'ın kılıcı 1342

nağme/nagemât 1214, 1301; —i ahbâr-ı eslâf 22; —i bî-âheng-i a'zâr-ı vâhiyye şu'beler ziyâde 1003; izdiyâd-ı —i bî-üsûl 646; —i hicâzisi 1309; —i nâ-râst-ı tranpete 441; —i nâ-râst-i çegâne-i çengâne-i lâf u güzâf 933; —i râhatül'ervâh-ı zindegânî 1503; perde-bîrûn —ler 321; —senc-i terâne-i hâtr-güşâ 269; —serây-ı gülşen-i beyân 910; —yi ziyâd birle 804

nahl alayı gibi 1360

nahs; —i ekber 1056, 1304; mahz-ı —i ekber 480; —i sermed 1056

nahvet 528, 956; ebhure-i rediyye-i — 1364; kemâl-i nahvet 980; leb-rîz-i çirk-âb-ı — 416; ün-f-i şâmîh-ı — 1497; —lerine rehâvet 1372; —lerine vehn 1372

Nahviyyûn 904

nahv u sarf 151

Na'imâ (Hakîm-i müverrihîn) 525, 1414, 1416

Na'imâ Târîhi 336n, 543, 769, 844, 1192, 1370, 1436

nakd/nakdîne 63, 92, 157, 471, 859, 1111, 1306; 'ayn-ı — 1426; — akca 860; —en 92, 252, 519, 529n, 556, 1336, 1445; —en i'tâ 1335; —gerân-ı 'asr 87; —gerân-ı devlet 171, 707; —gerân-ı erkân 125; —gerân-ı kurenâ 1079; —gerân-ı zemân 818, 1352; —gerânlar 898; —i

'atâyâ 1505; —i 'atıyye-i müşîrâne 119; —i cân 104, 127; —i cânları 471; —i devlet 73; —i haber 426; —i hızzâne-i 'ömr 1123; —i hulâsa-i makâl 1399; —i ikbâlleri 1306; —i 'ilm 426; —i meserret 87; —i nâsere-i cübñ ü bed-dilî 139; —i nâsere-i kelâm 1182; —i nâsere-i re'y 1182; —i nisâr-ı nigâh 856; —i nukra 1189; —i 'ömr 119, 796, 1306; —i sayrafi-i tasavvuru 105; mihakk-i 'ayâr-ı —i serîret 1215; —i şevketleri 1306; —i vücûd 959; — maslahatı 497; —nisâr-ı mâ-hasal-i kudret 1172; —şumâr-ı rişvet 690
Nakkîb 336, 530n, 593, 833; — Efendi 1188; — üleşrâf 90, 104, 332, 829, 857, 1236, 1399, 1404; —üleşrâf Baş-çavuşu 835
nakkâre 975; —zen 230
Nakkâre-zen Çayırı (Bor Kasabası kurbunda) 1154
nakl 15, 49, 54, 122, 204, 212, 223, 236, 276, 289, 389, 396, 424, 430, 435, 437, 448, 499, 500, 526, 529n, 544, 563, 565n, 571, 576, 661, 663, 714, 759, 776, 801, 805, 815, 840, 855, 863, 866, 868, 889, 895, 898, 900, 960, 986, 993, 1001, 1032, 1033, 1042, 1044, 1045, 1059, 1066, 1069, 1075, 1080, 1087, 1093, 1127, 1155, 1207, 1227, 1247, 1272, 1306, 1341, 1370, 1375, 1378, 1386, 1399, 1402, 1418, 1424, 1426, 1440, 1443, 1476, 1498, 1500, 1502, 1506; bâdbân-güşây-ı — 1006; caccaka ve taktaka ile mücâhereten — 1381; — bi'l-musattar 1487; —en 519, 556; —i asâkir 1106; —i âsârları 509; —i bâr-hâne-i 'azîmet 917; —i berâhin 1380; —i cevâb 1347; —i edille 1380; —i eşyâ 1258; —i eşyâları 220; —i evlâd ü 'iyâl 1228; —i haber 652; —i harem külfeti 523; —i hatevât 1198; —i hatveye kudretimiz meslûb 662; —i havâdis 1041, 1095; —i hıyâm-ı satvet 604; —i hümâyûn 145; —i kâr u bâr-ı külfet-i rihlet 1106; —i kelâm 805; —i kıssa-i âtiye 'arsası 1240; —i mâ-cerâ 1027, 1174; —i meclis-i i'tibâr 201; —ine göre 805; —i sahîhleri üzere 561; —i ser-encâm 1392, 1419; —i sevâd 1374; —i sûretleri 509; — mevsimi 140
nakş 1485; pezîrây-ı — 1165; —bâz-ı köhne-per-end-i eslâf 1078; — ber-âb 96; —beste-i zemîn-i imlâ/sebt 414; —ı âşâyîş 1030; —ı bukalemûn 159; —ı bukalemûn izhârî 1338; —ı dehen 1511; —ı garîb 1054; —ı harîr-ifâde 534, 1211; —ı harîr-tahrîr 534, 913, 1048, 1083, 1211; —ı hud'a-kârî 1164; —ı kitâbe-i tâk-ı tahlid 145; —ı kitâbe-i vâsf-ı hâl-i icmâlî 869; —ı kitâbesi 1364; —ı nâ-çesbânlar 1194; —ı nev-zemîn-i sahîfe-i imlâ 286; —ı nigâr-hâne-i eser-i 'ibret-nümâ 834; —ı ni-hâlî-i safha-i tahrîr 1479; —ı sahâyif-i sutûr 363; —ı sahâyif-i zamâyir 73; —ı sahîfe-i

'ibret 461, 1276; —ı sahîfe-i imlâ 130, 270; —ı sahîfe-i şu'ûr 1058; —ı sahîfe-i tahrîr 1247; —ı sekîne 1030; —ı sikke-i 'ilm 590; —ı sikke-i kemâl 590; —ı zemîn 1064; —ı Ziyâd 633; —ı kitâbe-i vâsf-ı hâlî 1476; —ı kitâbe-i vâsf-ı icmâl 865; —pezîr-i zib ü sü'ûd 1301; —zemîn-i ifâde 822

Nakşî (II. Mustafa'nın Musâhibi) 1076

Nakşibendî; — tarîkası 525, 529n; pîrân-ı —yye 879

Nakşibendiyye Tekyesi (Çınar'da) 143

na'î; —bâz güne 1194; —bend 237; —bend dükkâmı 359

nâle 316, 388, 505, 662, 1194, 1195, 1417; hazîn — 505; hem-râhî-i — 825; —i mazlûmîn 374; —ler 759; —vü eyvâh 524; —vü zâr 507; —ye âgâz 507

nâm 199, 473, 819, 1131; bî— 818; hem— 440, 764; ibkây-ı — 189; ibkây-ı nîk— 1504; kesb-i — 821; tahsil-i — 308, 1354; tahsil-i nîk— 828; —dâr 41, 94, 469, 695, 877, 1115, 1373; ser-i kârân-ı —dârân 1325; —dârân-ı hud-metkârân 1317; —dârlar 170; —dârlîk 712; —dâr vezîr 711; —dâr vüzerâ' zuhûru 723; —ı bâgî 711; —ı bedî'i 444; —ı dâgî 711; —ı habâset-ittisâmlar 201; —ı hayât 35; —ı kemînem 899; —ı Muhammedî 542; —ı nâmî-i cenâb-ı Pâdişâh 1032; —ı nâmî-i Pâdişâh-ı kirâmî 1244; hem—ı nâmîleri 861; —ı nâmîlerine tertîb-i divân 1507; —ı nâmîsi 711; —ı Pâdişâhî 320; —ı Segbân 1336; —sâhibi kapudânlar 1285

nâ-mahrem 1246; — 'add olunacak âgÿâr 1372; —'idâdından ma'dûd 748

nâme 64, 105, 162, 364, 411, 612, 854, 1088, 1338, 1487; nüvâziş-nâme 58, 68, 141; —ber 1342; nüvâziş—i gayret-engizleri 928; resmî —i hümâyûn 1084; takdîm-i —i hümâyûn 364; —i hümâyûn 165, 273, 363, 364, 366, 369, 372, 407, 850, 855, 965, 1005, 1028, 1040, 1100; —i hümâyûn iblâgî 962; —i hümâyûn-i iltifât-makrûn 277; —i hümâyûn-i mülâfatet-makrûn 852; —i hümâyûnları 367; —i ikbâl 339; —i isti'lâm 187; —i ittîfâk 250; —i mahsûs 280, 295, 407, 1018, 1086, 1342; —i mahsûs-ı hümâyûn 372; —i mahsûs-ı Şâhâne 1005; —i mahsûsa-ı Şâhâne 1027; —i mahsûslar 1085; —i mahsûslar maglatası 963; —i mersûl-i Şâhâne 1114; —i nâmî-i hazret-i Cihân-bânî 1369; —i nâmî-i Mülûkâne 162; —i Pâdişâh-ı Cihân-bânî 366; mahsûs —i Pâdişâh-ı İskender-serîr 296; nuhustîn-i —i Pâdişâhî 1025; —i Şâhâne 1113; —i Şâhî 1041, 1053, 1140; —ler 277, 280; —nüvislik 1227

nâmûs 413; bî— 873; harîm-i — 849; hetk-i — 1265, 1267; rişte-i — 1323; —i 'izz-i Saltanat 1187; —i câmi' 1063; —i devlet 215, 216,

228, 750; —i Devlet-i ‘aliyye 828; —i devleti muhâfaza 332; —i dîni muhâfaza 332; —i Harem-i muhterem 49; —i Hilâfet-i seniyye 1036; —i İslâm 154; —i millet 750; —i mülk 750; —i şer‘-i şerîf 574; —i tarîk 910; mesâlih-i —iyye 115; —iyye-i nâmûs-i Rus 343; metâ‘-ı ‘âlem-behâ-yı —ları 850; — muhâfazası 332; terk-i — ü ‘âr 62

nân 154, 229, 232, 235, 245; cân-dâde-i yek-pâre-i — 862; cem‘-i — 154; perverde-i — 1400; — behâ 248; —i ‘azîz 153, 232; —pâre-i hûnîn 760; ellerinde olan —pâreleri 1255; —pâreye muhtâc 1237

Nansi [=Nancy] Kasabası 1022

Napoli 402, 1132; — Kıralı 373, 394, 854, 1132; — Kırallığı 373

Napolyon Bonaparta (Evvelki, Ceneral, Fransa İmperatoru, Fransa Pâdişâhı, İtalya Kıralı, behâdır, bi'l-cümle Milletlerin Hâmîsi, Fransa ve ana tâbi‘ memâlik-i ves‘atü'l-mesâlikin İmperatoru ve Pâdişâhı, haşmetlü, miknetlü ulu dostumuz, Kevkeb-i eşi‘a-i Milleti'l-Mağribiyye, Kıdvetü'l-ümerâ‘i'l-Mesîhiyye, Kıdvetü'l-ümerâ‘i'l-Milleti'l-Mesîhiyye, Mağrib Tarafının Yıldızı, Muslihu mesâlih-i cemâhîri‘tâ‘ifeti'n-Nasrâniyye, Sâhibü delâ‘ilil-mecdi ve'l-i‘tibâr, Sâhibü ezyâli'l-haşmeti ve'l-vekâr, ‘Umdetü'l-küberâ‘i‘t-tâ‘ifeti'n-Nasrâniyye) 250, 271, 272, 277, 278, 279, 280, 294, 340, 363, 364, 365, 367, 369, 370, 371, 394, 470, 487, 507n, 617, 623, 851, 963, 1006, 1012; —‘nın İmperatorluğu 272; — ‘unvânı 273, 364

nâr 1301; ilkây-ı — 1264; lehbgâh-ı — 759; şerâre iken küre-i — 704; mecma‘u‘n—eyn 1402; —ı ‘âr-ı teslîmiyyet 1389; —ı cehennem 159, 1460; —ı gayzların ihmâd 825; —ı gazab-ı evliyây-ı devlet 85; üftâde-i —ı ihtirâk 1275; —ı mu‘sade 388; —ı sa‘îr 153; —ı sûzân 41; —ıyân ve nûriyân 1389

na‘ra 1237; —i bülend 1403; —i emr 499; —i hâyâ-hây ile 1469; —i Rüstemâne ile kahremân gibi 1063; —i sâmi‘a-fersâ 1417; —i siyeh-mestân gûş-zede 1215; —i te-hakküm 499; —i tenbîh 499; —zen 42, 959; —zen-i nidâ 1317; —zen-i savlet 1197

Na‘ra-burunu 482, 494; — semtleri 1444

Narev Nehri (Polonya’daki nehirlerden) 1000, 1018

Narfeka Nehri (Polonya’daki nehirlerden) 1000

narh; —ı câri gibi rişvet 909; —ı mu‘ayyen 803; —ı mukarrer 1373

nâs 48, 70, 87, 136, 152, 157, 159, 160, 345, 506n, 528, 636, 647, 694, 711, 713, 770, 808, 838, 868, 882, 956, 1082, 1129, 1212, 1397, 1406, 1408; âhâd-i — 159, 306, 491, 560, 657, 692, 697, 702, 766, 767, 769, 843, 895, 1244, 1434; ahvâl-i — 647; ‘alâ mecl‘i‘n— 450, 533, 881, 1374, 1381; ‘âmme-i efrâd-i — 1414; ‘âmme-i

— 307, 339, 765, 768, 805, 837, 1386, 1404; a‘râz-ı — 1373; a‘sâb-ı — 660; a‘yün-i — 113, 115; beyne‘n— 392, 483, 535, 842, 1063, 1220; bezl-i esâfil-i — 1497; bî-gâne-i efvâh-ı — 824; bir alay husâre-i — 1054; cemî‘ — 458; cem‘iyyet-i — 1379; devâ‘ir-i ‘uyûn-i — 304; eclâf-ı — 65; ecnâs-i — 157, 527, 626, 787, 849, 1030, 1203, 1307, 1335, 1354, 1382, 1418, 1479; efrâd-ı — 486, 657, 1203, 1362; ekser — 509, 737, 1325; elsine-i âhâd-i — 1460; elsine-i — 154, 956, 1465; emvâl-i — 36, 1373; em-zice-i ecnâs-ı — 109; erâzil-i — 627; esâfil-i — 1167; fudâle-i — 1337; gulgule-i hamd-i — 1420; gulgule-i sipâs-i — 1420; güft-gûy-i — 1398; hazeera-i — 110; hfz-ı — 697; infâk-ı esâfil-i — 1497; kâffe-i — 98; kat‘-ı erzâk-ı — 685; kulûb-i mer‘ûbe-i — 337; kulûb-i — 39, 43, 71, 110, 157, 423, 523, 526, 630, 631, 896, 1217, 1402, 1412; manzara-i ecnâs-ı — 745; manzara-i — 494, 1471; ; mecma‘-ı ecnâs-i — 749; mecma‘-ı — 1379; miyâne-i — 121, 333, 778; mizâc-ı — 789; mu‘âmelât-ı — 526; rezele-i — 110; sâmi‘a-i — 749; siklet-i — 895; tab‘-ı — 763, 1350; tahvil-i ‘akâyid-i — 161; tecemmu‘-ı ecnâs-i — 361; teşhîs-ı — 86; tezâhüm-i — 147; tubâ‘-ı — 78; ‘umûm — 429; ‘urûk-ı — 660; üsve-i âhâd-i — 647; zâhir-binân-ı — 320; zebân-zede-i ‘âmme-i — 341; —a göstörüş eylediği 1471; dağdağ-ı —dan âsûde-i serâğ 821; izdihâm-ı — gâ‘ilesi 897; izdihâm-ı ecnâs-i —ı nâ-mahsûr 1203, 1205; kulûb-i —ı nâ-sipâs 113; efvâh-ı —ın bend-i zebânları 1380; —ın bildiği 528

Nasârâ 978; divel-i — 66, 174, 344, 622, 977, 997; fırka-i — 1289; memâlik-i sâ‘ire-i — 157; umûr-i milel-i — 66; — âyinlerine mahsûs 1342; — ebniyesi 359; savm-ı — gibi 63, 1169; divel-i — kavâ‘idine ircâ‘ 831

nash 36, 38, 47, 48, 59, 69, 71, 80, 82, 86, 89, 92, 97, 102, 111, 121, 132, 136, 141, 148, 157, 173, 179, 184, 193, 200, 209, 225, 229, 239, 241, 249, 266, 272, 293, 296, 301, 308, 327, 332, 344, 354, 359, 375, 376, 379, 382, 384, 386, 390, 394, 406, 407, 410, 411, 419, 439, 453, 459, 462, 465, 480, 489, 522, 527, 530n, 536, 538, 548, 551, 556, 562, 566n, 573, 575, 581n, 589, 598, 599, 604, 612, 620, 641, 643, 655, 670, 676, 683, 685, 690, 709, 724, 729, 731, 795, 822, 834, 840, 856, 883, 891, 905, 916, 921, 924, 944, 954, 964, 990, 997, 1008, 1031, 1032, 1037, 1040, 1048, 1067, 1077, 1082, 1106, 1112, 1125, 1132, 1141, 1144, 1148, 1170, 1242, 1247, 1250, 1261, 1263, 1271, 1275, 1336, 1341, 1349, 1371, 1421, 1433, 1473, 1483, 1486, 1512, 1513; hîn-i — 655; ib-tidây-ı — 1333; mâdde-i müstebidde-i — 729; ni‘me‘l-halef —ı 1078; —ı dîde-i intizâr 327; —ı füstât-ârâm 604; —ı hiyâm 200, 612; —ı

hiyâm-ı ikâmet 141; —ı hiyâm-ı karâr 916; —ı hiyâm-ı nüzül 916; —ı hiyâm-ı savlet 551; —ı Mütesellim 709; —ı nefis-i gayret 1492; —ı nefis-i ihtimâm 301; —ı seng-i şikâk 1275; —ı ser-zemin-i şerr/şûr 1271; —ı şebeke-i fend 548; —ı şebeke-i ihtiyâl 548, 823; —ı vüzerâ' 573; —ı yemin-i ragabût 239; —ı zamîr 551; —lar 242, 691

nasbe; —ı felekiyye gibi mansûb 1479; —ı mat-lûbe 676; —ı zâyîçe-i şevketleri 673; —ler 556
nâsiye; —ı hâl 101, 120, 1393; —ı hâlerinden müstebân 1490

nasîhat 48, 50, 178, 201, 529n, 766, 1311; mîtin-i metin-i — 700; sâbûn-i — 53; —ı fâside 371; —ı selâse 539

Nasr; Sûre-i — 1290; Sûre-i — evveli 1288

Nasrâniyyet 159; duhûl-i millet-i — 220; Muslihu mesâlih-i cemâhîri't-tâ'ifeti'n— 851; — âyînleri 727; — âyînlerini ilgâ 721; —ü'l-milel 263

Nasreddin Hâce 1417, 1478; menâkıb-ı — 151; —leri gibi ('Arab'ın Cuhâ dedikleri) 1468; —si (encümen-i mutâyebe ve letâ'ifim) 715

nass; mîzân-ı —ı 'adâlet-makrûn 648; —ı celilü's-şân 1329; delâlet-i —ı kâtî' 842; —ı kerâmet-fassı 831; —ı metin 20, 507n, 639; itlâk-ı —ı mübîn 679; —ı mübîn 48, 507n, 1409; —ı münîr 1458; —ı sarîh 1154; —ı şerîf 118, 502, 728, 1288

Nasûh Paşa (cânib-i Hicâz'a me'mûr) 62

Nâ'ib 83, 109, 110, 651, 719, 909, 1316, 1508; taraf-ı —âne 819; — Efendi 1316; — i'lâmı 359; — irsâli 651; —ı 'azâzîl-i fitne 807; —ı hâ'ib 110; —ı Kaban 825; —ı menâb 841, 1175; —ı menâb-ı İmâm-ı 'azam 574; —ı şeytân 774; —ı Tekfûrdağı 109; —ü'l-Harem 608

nâ'ire; —ı 'azm 557; —ı 'udvân 474; —ı buğz 474; —ı fesâd 620; —ı fesâdın ihmâdi 357; —ı fiten 738, 1472; —ı fitne 172, 620; —ı gavgâ 562; —ı gazab 583; —ı harb 59; —ı husûmet 1492; —ı isrâr 557; —ı ıztırâb 93; —ı ihtilâl 172, 738; —ı ikdâmlarını iş'âl 306; —ı kârzâr 82; —ı kıtâl 59; —ı kîn 1492; —ı mihen 93; —ı sâ mân-sûz-i fesâd 311; —ı sâ mân-sûz-i şerr 311; —ı sûz-i fesâd 644; —ı sûz-i fitne 644; —ı şekâvetleri 1241; —ı şerr 319, 337, 1152; —ı şerrleri 1241; —ı şevklerini iş'âl 306; —ı şûr 1152; —ı şûriş 337; —ı şûrişin ihmâdi 357; —ı şûrlar 319; —ı tesallut-ı âlem-sûzları 1163

na'ûs; —ı mağfîret-nakş 142; —ı mağfîret-nakşları 1207; —ı şehâdet-nakş 389

Navar; — Bransı 1148; — ehâlisî 1148

Navarin 1348

nâvdân gibi 893

nazar 317, 704, 803, 897, 1403; 'adem-i — 1190; bed— 1395, 1415; havâle-i dürbîn-i — 259; imâle-i — 733, 1481; im'ân-ı — 446, 669, 896, 1420; 'inde-ehli'n— 671; kec— 1352; keşide-i silk-i — 674; matmah-ı — 282, 419, 1249; medd-i târ-ı — 1111; merbût-i silsile-i — 445; sû'-i — 425; şâhbâz-ı — 880; —endâz-ı 'ibret 241; —gâh-ı Şehinşâhi 588; —ı 'adâvetleri 338; —ı âfitâb-eser-i Pâdişâh-i yemm-i nevâl 697; piş-gâh-ı —ı bed-terleri 1114; piş-gâh-ı —ı eş'ab-şi'ârları 861; —ı gayret-i Şâhâne 225; —ı Hudâvend-i sâbık 1159; bereket-i —ı iksîr-eserleri 1508; —ı i'tidâd ü istiş'âr 781; mazhar-ı —ı iksîr-eser-i me'âlî-nüşûr 358; —ı iksîr-eser-i Mülûkâne 1160; —ı iltifât 1093; —ı iltifâtı müntakıs 1400; 'atf-ı —ı im'ân 996; —ı kîmyâ-eser-i devlet 168; —ı resîde 843; —ı Sâmirî 960; —ı şer' 1305; —ı umûr-i hâriciyye 878; —ı Veliyyü'n-ni'amî 116; matmah-ı —ları 718, 720

Nâzır 232, 234, 236, 246, 248, 688, 984, 1008, 1048, 1336, 1354, 1501; — Ağa 1493; —ı Bahreyn 480; —ı Bahriyye 1271, 1272; —ı Darb-hâne 797, 807, 868, 1144; —ı Darb-hâne-i 'âmire 1144; —ı Hubûbât 121, 153; —ı Kal'a-ı Boğaz-ı Bahr-ı siyâh 1180; —ı mûmâ ileyh 986, 1013; —ı Mühimmât 924; —ı Mükâleme 569n, 581; —ı Umûr-i Bahriyye 1323; —lar 248; — Paşa 459

nazm 519, 1223, 1504, 1507; keşide-i rişte-i — 1301; rişte-keş-i — 1208; safha-zîb-i — 1490; sahîfe-zîb-i — 1449; silk-i — 1209; sûret-i — 1503; —a muktedir 1366; —a sâhib-i selika-i iktidâr 1449; —en 879, 1229; —en li'l-bilâd 117; —ı celîl 843; —ı eş'âr 1223; —ı eş'âr vâdisi 535; zümre-i ehl-i —ın ser-bülendi 1503; delâ'il-i — u nesr 87; — u nesr kelîmât 182; kasîde — ü inşâ 638

nebât; —ât 982, 992; —âtın neşv ü nemâsı 1137; —ı biş gibi kıtâl 740

Nebaven [=Benévent] Ülkasi'nin (İtalya'da kâ'in) Hükümdâr Prenci 984

Nebîyy; Halife-i hazret-i — 1311; — bi's-seyyf 1409; asl-ı asil-i —ı nebîl 1409; ehâdis-i —ı rahîm 1305; — ü 'aleyhi's-salâtü ve's-selâmü 1279; fütûh-i hazret-i —vî 1147; Hâdim-i âsâr-ı —vî 204; Halife-i —vî 31; lisân-ı ahadiyyet-i cem'-i —vî 1409; ahbâr-ı —viyye 19

necât 128, 806, 1260, 1426; dâru's-selâm-ı — 153; dest-mâye-i — 817; fûrce-i — 1389; hâ'iz-i dest-mâye-i — 1048, 1422; menâfîz-i — 388; mücib-i — 1466; neyyir-i — 762, 817, 1219; pâ-nihâde-i sâha-i — 552; sâhil-i — 491; semt-i — 321; vâye-mend-i behre-i — 1160; zerî'a-i — 1260; — bulmayacağını tefattun 1389

Necid/Necd 53; halef-i Şeyh-i —î 1032, 1366; — diyârı 1366; — Ülkesi 48, 740; Havâric-i — iyye 1234; Havâric-i —iyye husûsu 1073

necm; —i dñnbâle-dâr 941; tulû'-i —i gisûdâr-ı 'âtfet 119; tulû'-i —i mezkûr 941; —i sa'âdet 130; —i sâkıt gibi 816; —ü's-sa'âde-i intizâm/nesak 1345; —ü's-şeref-i ferhunde-lâmi'-i tedvîr-i bahtiyârî 1286

Necmü's-selâtin (III. Mustafa'nın ünvanı) 675

nedâmet 39, 637, 1029; izhâr-ı — 293, 1055, 1391; karîn-i — 988; mü'eddi-i — 1172; müstevcib-i — 1194; ser-dâde-i — 1161; —i bî-pâyân 33; —i fahîmeye mü'eddi 1473; —i vaz'-ı şekâvetkârî 178

nedim; —i Pâdişâhî 86, 519; —ler/nüdemâ (na'l der-âteş-i emel-i câh u iclâl olan) 525, 692

nefer 61, 63, 195, 197, 205, 218, 227, 232, 242, 258, 260, 262, 271, 293, 301, 305, 312, 316, 344, 366, 372, 381, 396, 404, 419, 428, 433, 435, 459, 471, 487, 491, 513, 527, 537, 547, 578, 609, 643, 660, 662, 669, 670, 682, 699, 703, 724, 737, 774, 793, 804, 810, 883, 887, 901, 910, 967, 984, 997, 1004, 1013, 1021, 1030, 1036, 1058, 1060, 1061, 1068, 1076, 1094, 1097, 1105, 1107, 1111, 1119, 1131, 1144, 1181, 1190, 1214, 1216, 1241, 1285, 1304, 1322, 1342, 1346, 1348, 1360, 1374, 1388, 1408, 1413, 1417, 1476, 1487, 1489; bir işe yarar — 235; — asker 497; a'dâd-ı kalîle-i —ât 1372; beyne'n—ât 1383; bir alay kâse-i dimâğları mağz-ı şu'ûrdan hâlî —ât 684; cem'iyet-gâh-ı —ât 932; efrâd-ı —ât 1255; haşerât-ı —ât 1445; mükemmel —ât 457; piyâde —ât 1017; perâkende —ât 500, 508n; Elli Altı —âtı 902, 903; sağ/sol —âtı 230, 671; tahrîr-i —ât 695; teksîr-i —ât 303; —ât 69, 179, 218, 228, 234, 237, 243, 248, 258, 293, 303, 404, 419, 482, 491, 606, 644, 661, 688, 730, 773, 832, 847, 901, 920, 930, 932, 934, 1017, 1021, 1143, 1259, 1274, 1316, 1330, 1378, 1387, 1397, 1421, 1447; —ât-ı askerîyye 848; —ât-ı cedîde 699, 1376; müsellağ —ât-ı ejdehâ-kirdâr 807; —ât-ı haşerât 179; —ât-ı kadîme 247; —ât-ı kalîle 678; —ât-ı kılâ' 248, 1181; —ât-ı me'mûre 1318; —ât-ı mevçûde 303; —ât-ı mu'alleme 305; —ât-ı mürettebesi 547; —ât-ı nefret-âyât 932; —ât-ı nüfûr-i yeniçeri 1308; —ât-ı Ocak 229, 670; —ât-ı sâ'ire 1422; —ât-ı topcu 233; tahrîr-i —ât maddesi 419; —ât ta'yîni 262, 435; —ât terfîkı 1021; — dilâver 491; — eşhâs 1485; — etbâ' 1004; — hîdmetkârlar 344; —i mu'allem 227; —i muhar-rerin sâhibleri 316; —i müzevvir 1264; — kahbe 1407; ta'lîm-i — maddesi 666; —ler 800; evâ'il-i —liğı 1190; — müfsid 887; — nâ-bekâr 887; emr-i —perverîde 605; — süvârî 661, 1242; — tercemânımız 1005; — yamak 197

nefes; dîk-ı — 'ârızası 877; intikâl-i — gibi 715; —i masdûr-âsâ 1283; —i vâpesin 539; —i vâpesin-i muhtazar gibi 1446; medd-i —i zindegânî 1294

Nef'î (Şâ'ir) 500, 508n

nefir; —i 'âmm 776, 1133; —i 'âmm fer mânı 661; —lerini çalarak 429

nefret 1073, 1295, 1377, 1408; bâdî-i — 1255; izhâr-ı çehre-i — 793; mücib-i — 1377; — hâleti 737; müstelzim-i —i 'amîm 637; gubâr-ı — severân 927

nefrîn 1155, 1498; seng-i felâhun-i — 824; — et-medik kimse 838; —i 'avâm/havâss 890

nefs 868, 1361, 1363, 1390, 1418, 1436, 1468; âbiyyü'n— 39, 1372, 1474; bi'n— 80, 1392; fedây-ı — 333; garka-i muhâsebe-i — 880; ır-gâm-ı — 530n; ilkây-ı — 79; itlâf-ı — 72; 'izzet-i — 318; kerimü'n— 1392; menî'u'n— 1115; muktezây-ı — 1213; selâmet-i — 167, 201; tavtîn-i — 84, 95; tayyibü'n— 660; tu-ma'nînet-i — 97; tekdîr-i — 1474; teslîm-i — 1389; agrâz-ı —ânî 1353; gevher-i nutk-ı —ânî 671; hevây-ı —ânî 1506; iddî'ây-ı —ânî 1041; infî'âl-i —ânî 578, 810; mezzâk-ı —ânî 1075; mu'âmele-i —ânî 1238; mübteğây-ı hamîyyet-i —ânî 1421; tâb-âver-ı —ânî 1401; —ânî 931; —ânî hareketi 924; mahz-ı mezzâk-ı —ânîleri 1238; mezzâk-ı —ânîleri 717; hevây-ı —ânî tahrîkiyle 581n, 1074; bahr-ı bî-gerân-ı zevk-ı —ânîye daldırıp 1359; agrâz-ı —ânîyye 1400; havâtır-ı —ânîyye 573; kemend-i maslahat-ı —ânîyye 271; melhûzât-ı —ânîyye 1436; müstelezzât-ı —ânîyye 306; müşteheyât-ı —ânîyye 647; müstelezzât-ı —ânîyyeleri 713; def'-i —ânîyyet 1329; eser-i —ânîyyet 1128; fart-ı —ânîyyet 338; izhâr-ı kîne-i —ânîyyet 286; izhâr-ı —ânîyyet 1039; küşte-i tîğ-i —ânîyyet 1158; mâye-i —ânîyyet 577; —ânîyyet 134, 320, 323, 890, 926, 1102, 1331; —ânîyyeten 1332; —ânîyyet hâlâtı 1329; dîk-ı —ânîyyetleri 698; hevâ-cis-i —ânîyye 65, 130; hevâcis-i —ânîyye istîlâsı 1473; agrâz-ı —ânîyyeler 555, 831, 1295, 1406; hâhiş-i —ânîyyesi 1427; agrâz-ı —ânîyye tekâzâsı 1414; müstelezzât-ı —ânîyyeye gavs 1358; kendi —i 1428; —i Bosna re'âyâsı 174; —i Calînûs 748; —i Dârû's-saltana 419, 1376; —i Devlet-i 'alîyye 560; ; menbitü's-sû'-i —i denîyye 383; —i emmâre 561, 885, 1074, 1391; —i emmâre-sıfat 894; —i Felemenk er-âzîsi 394; —i habîse 654; —i habîsleri 1269; isticmâm-ı —i hayrân 1057; —i hazret-i Pâdişâh 776; —i İstanbul 359; —i kâfir-i halvâ-şîrin iştihâsınca 1057; —i müdebber-i vücûd-i Saltanat 755; ırğâm-ı —i nâ-fercâm 528; kesr-i —i nâ-fercâm 528; —i nâ-fercâm 309; —i nâtika merkezinde 755; —inde 'âkul 828; —inde celâde/gayret/hamîyyet/şehâmet

sâhibi 821; —i nefâyis-hâhi 1481; —i nefis-i Pâdişâh-ı rûy-i zemîn 1060; —i nefis-i Şâhi 765; kethudây-ı —i nefisleri 795; —i nefisleri 810; —ine gayr-i mütemâlik 1424; —i Nemçe toprağı 394; —ni halâs 1264; —ni incâ kaydına düşüp 812; —i serserisine istiksâr 1390; müşteheyât-ı —iyye 1362; —i zûd-res-i merdân-ı Hudâ 310; —ler 565, 844, 1439; —lerine dâ'ir ahvâl/umûr 1387; —ü'l-emr 911, 1503

nefy 36, 271, 480, 550, 759, 787, 798, 801, 820, 825, 828, 842, 848, 880, 890, 891, 892, 895, 905, 1037, 1077, 1082, 1121, 1129, 1130, 1159, 1175, 1188, 1224, 1233, 1235, 1249, 1251, 1313, 1314, 1323, 1324, 1337, 1372, 1400, 1437, 1452, 1454, 1466, 1475, 1495, 1496, 1502; felâhun-kârî-i — 520; semt-i sehmi-hisse-i — 1355; — belâsına giriftâr 1131; —i chl-i mîfâk 1413; —i harf-i vâhid 1233; —i mâddesi 1365; —i 'ulemâ' 1175; — sehmi 1159; — siyâsetleri 1356; — ta'zirî 842; — ü iclâ 119, 121

nehb 48, 52, 78, 98, 322, 512, 802, 824, 1021; dest-dirâz-ı — 713; dest-zede-i — 323; giriftâr-ı eydî-i — 1156; ma'nevî — 500; nâvek-i — 717; rûfte-i cârûb-i — 1179; rûz-i pâzar-ı — 876; —i emvâl-i eşyâ 49; —i emvâl-i berâyâ 183; —i huccâc-ı Müslimîn 128

neheng; mânend-i — 441; —i bahri 259, 484

nehir/nehir 936, 1000, 1091, 1142; —en 1001; —eyn-i mezkûreyn 1010; —i 'azîm 1142; —i güzâr 200; —i kebir 971; kenâr-ı —i mezbûr 1142; —i müvâlât 452; —i nâ-pâk 1023

Nehr-i 'Âsî; — gibi pür-hurûş 701; —i 'inâdları 1404; —i tuğyânları 1404; —sıfat 790

nehy 65, 526, 527, 529n, 612, 719, 765, 766, 1059, 1074, 1139, 1278, 1331, 1467; kâffe-i — 1331; —i 'ani'l-münker 1279; —i hazret-i Bârî 1278; —i münker 832, 1252, 1256; —i münker vâdisi 1381; —i Pâdişâhi 1331; —i Şâhâne 361; —i şer'iden bi-tehâşî 1390; —lerine mütâba'at 537

Nekâbet 336, 593; şeref-i câh-ı — 589; şeref-i — 593; —i eşrâf 336, 1404; —i Şehbâ 521, 522

nekbet 1253; bâ'is-i — 305; evâ'il-i devr-i — 1368; furû-mâye — 1374; herze-derây-ı — 1269; mugaylân-zâr-ı — 1393; rû-be-kafây-ı — 1035; —gâh-ı şe'âmet-âşiyâne 1471; 'illet-i —leri 1405

Neker (=Jacques Necker, Umûr-i Mfirriye Vekili) 156, 157

Nelson (İngiliz amirali Horatio Nelson Vikont) 260

nemâ 74, 862, 961; esbâb-ı — 743; kesret-i — 75; —dâr arpalıklar 650; —dâr ma'îşetler 650; 'un-fuvân-ı —lar 692

nemâz 919, 1240; âgâz-ı — 111; a'mâl-i — 320; bi- — 1471; edây-ı — 145, 150; ikâme-i ef'âl-i — 1471; kasr-ı — 54; nâfile — 54; şe'â'ir-i —

1245; muvâza'aten —a beraberce durup 1471; —a ibtidâr 1471; —a kıyâm 1470; —i cum'a 110; —i 'id 953, 1422; —i sahîh olmayacağı 1240; edây-ı —i subh 663; — için kazâ 54; bilâ-vuzû' — kılmak 1471; — makûlesi 55; — mes'elesini ta'lîm 897; — mes'elesini te'allûm 897

Nemçe 192, 199, 212, 219, 271, 507n, 559, 584, 591, 1022; kürsi-i Memleket-i — 163; ricâl-i — 980; taht-gâh-ı — 1487; — asâkiri 1492; — askeri 163, 424, 983; — Baş-tercemânı 565n, 575; — Baş-vekili 274; — ceneralleri 222, 544; — Çâsârı 559, 584; — Devleti 210, 223, 275, 545, 568n, 578, 583, 622, 993; — Devleti'nin imperatoru 347; — Devleti'nin ministirosu 347; — diyârı 498; — Elçisi 60, 192, 351, 564, 565n, 566n, 568n, 576, 579, 1340, 1463; — erâzisi 447; — esîri gibi 760; — hudûdu 274, 425, 1463, 1484; — hükümdârları 65; — İmperatoru 94, 158, 163, 195, 253, 272, 582, 994, 1020, 1346, 1484, 1492; — İmperatoru-yi esbak 977; — keferesi 576; — Kıralı 163, 164, 854, 1346; —lü 59, 96, 149, 164, 166, 174, 191, 199, 202, 210, 213, 223, 272, 274, 297, 303, 343, 347, 351, 379, 401, 470, 472, 502, 545, 552, 558, 566n, 569n, 575, 581n, 584, 586, 591, 622, 659, 731, 968, 969, 975, 983, 990, 991, 999, 1007, 1008, 1017, 1019, 1021, 1107, 1112, 1338, 1340, 1463, 1484, 1492; —lü âteşlere yanup 990; —lü erâzisi 174; —lü hudûdu 578; —lüler 1021; —lü Musâlahası 569n, 580; —lü tâcir 347; —lü taraf-girleri 772; —lü üzere 'azîmet 576; ta'assubla meşhûr —lü yâdigârları 977; —lü yedine geçmekle 972; —lü zabt 983; —lünün mu'âmesi 999; —lü'ye tâbi' 991; —nin makarr-ı hükûmeti 549; — memâlikî 96, 163, 1022, 1340, 1463; — memâlikinin hükümdârları 1021; — Memleketi 96; — menzilleri 969; — murahasları 591; — mükâlemesi 591; — seferi 455; — tâ'ifeleri 972; — tarafı 212, 216; nefis-i — toprağı 394; — tüccârı 566n, 576; — vükelâsi 583

nemek; bi- — 339; — be-harâm 1242, 1313, 1395, 1471; — be-harâmlık 1255; —den müberrâ 1417

nemîka 364, 834; bâ'is-i — 940; târih-i — 1281

Nemrûd 321, 862; sûret-yâb-ı nâr-ı — 1267; — makûlesi kefer-i bed-bûdların esâmileri 1245

nerd 633

nerdübân; kademe-i zeberîn-i — 1062; pây-e — 466; sahn-ı — 465, 466; ser-i — 575; — başları 985; —i 'aşk 123; — kademesi 652; —lar 1354

Nergisî (merhûmun evâ'il-i Hamse'si) 114

Nerimân; dest-bürd-i —e 1284; ehriyenler duramaz —e heybet 1205; —e heybet 1203; dilîr-i — giriniş 440

neseb 594; redâ'et-i — 95; ta'yîn-i — 37

nesl 76, 156; kesret-i — 120; —i bed-asl Yehûdî 635; —i Cengîz 104; —i Cengîziyân 103; —i ercümendleri 1409; —i Hâsimî meziyyeti 1284; —i nesil-i hânûmân-ı ‘Osmânî 1454; —inin vücûdları 1460; —leri 1281

nesnâs 869; ecnâs-i — 1436; mânend-i — 1054; bir alay kâbûs-hilkat —lar 814

nesr 1504; —e muktedir 1366; —en 879, 1229; —i güftâr 1223

neşât 1345, 1417; âb ü tâb-ı — 1481; ‘alâyim-i — 1413; bâ’is-i — 489; fart-ı — 1044; izhâr-ı — 1422; maskale-i — 1176; reşha-pâş-ı — 1214; —bahş-ı kulûb-i müstemî’in 1497

Neş’et Efendi (Topcular Kitâbeti, Teşrifâtçı Vekîli) 465, 1512

Neş’et Süleymân Efendi (Fârisî Hâcesi, neş’edâr-ı rahik-ı hakîkat, mest-i silâf-ı sâf-ma’rifet) 879, 880

neşide 375; —i bî-hem tâ 1507; —i henûz-şenide 442

neşr 369, 371, 417, 423, 450, 453, 624, 683, 736, 817, 848, 1002, 1137, 1306, 1425, 1464; muğayyir’uz-zunûn e’âcib-i hurâfât — 1380; muhayyir’ul-‘ukûl e’âcib-i hurâfât — 1380; —i ‘adl ü dâd 79; —i ahkâm 64; —i ahkâm-ı mel’ânet 250; —i aktâr 618; —i bâdbân-ı i’tizâm 1423; —i cenâh-ı himâyet 260; —i cenâh-ı isti’câl 1412; —i çirkâb-ı kûdüret 1417; —i debdebe-i savlet 302; —i ecnîha-i himâyet 1192; —i erâcîf 1255; —i erâcîf-i ârâm-fersâ 1397; —i erâcîf-i müdhişeleri 775; —i evâmîr 64, 212, 457; —i evâmîr-i ‘âlî-şân 563; —i evâmîr-i ‘aliyye 1337; —i evrâk-ı hezeyânâtları 161; —i fûnûn-ı nâfi’a 86; —i hargele-i mefsedet 1366; —i hargele-i şerr 1366; —i hargele-i şûr 1366; —i haşerât-ı fitne 453; —i haşerât-ı şikâk 453; —i havâdis 1424; —i havâdis-i Hicâz 523; —i râyât-i fesâd 1259; —i râz 764; —i şerâre 1198; —i şerâre-i hasâr 423; —i şerâre-i şerr 423; —i şerer-i şûr u şekâ 127; —i şirâ’a-i i’tizâm 1485; —olunan beyân-nâme sûretleri 415; —u işâ’at 158; —u işâ’at 52

neşv 862, 961; esbâb-ı — 743; ‘unfuvân-ı — 692; —ü nemâ 99, 1338, 1359, 1407, 1467, 1481; —ü nemâ-kerde 1436

nevâ; bi— 1253; kesb-i — 952

nevâhî 184, 189, 293, 539, 1058, 1280, 1352, 1368, 1400; cümle-i — 1363; —i Devlet-i ‘aliyye 168; —i dîniyye 766; —i hazret-i Kird-gâr 573; —i İlahî 756; —i kulûb-i dostân/düşmenân 480; —i mer’iyye 1239; —i Pâdişâhî 641; —i Şâhâne 1310; —i şerî’at 709; —lerine itâ’at 1279; —sükkânı 1396; —tebliği 899

Nev-behâr Hatun Mahallesi (Molla Gürânî civârında) 145

nevbet 281, 533, 783, 804, 1362, 1387, 1393, 1400, 1408; rûste-i katâr-ı — 706; —i dâ’ire-i felâket 882; —i devletleri 1408; —i iclâl 640, 666; —i nâ’ibe 1404; —i Saltanat 640, 666; —i seferleri 1373; —i sohbet 1027; —zen-i kôs-i ibtihâc 1170; —zen-i kôs-i te’ayyün 1170; —zen-i necdet ü mecdet 1365

Nev’î Efendi (‘Atâyî’nin babası, Anadolu Kadî’askeri) 572, 725

Nevrûz Bey (Vâlî-i Horasân) 633

nevrûzdan mukaddeme 565n, 575

ney nevâları 1214; nîgeh-endâz-ı kec-bînî-i —zen 698

nezâfet 977; —âbâd 1360; —ashâbı 986

nezâket 267n, 289, 986, 1420, 1443; riş-sefid-i mahalle-i — 1370; —den bî-behre 535; kâlây-ı —den hâlî 291; —eseri 534; —i tabî’at 596; —i tabî’atleri 1221; derûn-ı —makrûnlar 809

nezâret 125, 148, 153, 187, 194, 239, 240, 246, 248, 263, 451, 517, 689, 871, 1123, 1173, 1333, 1363, 1427, 1455; havâle-i nigâh-ı pür-intibâh-ı — 461; me’mûr-i — 244; mevkîf-i şeşder-i — 361; minzâr-ı — 241, 690; süpürde-i ‘uhde-i — 1376; —ciheti 1048; —i âmme 1048; —i Bahriyye 148; —i Hubûbât 384, 856; —i maslahat-ı Hubûbât 154; —i Rusya mâddesi 446; —i seniyyeleri 1333; zir-i —inde vâkî’ 517; —leri maslahatı 1456

Nezâret-hâne (Nemçelü’nün Hırsova [=Orsova] nâm mahaldeki) 968, 969, 1020; —mahallî 1019

Nezâret Kal’ası 199

Nezîr Ağa (Hazîne Vekîli, herze-vekîl-i kâ’inât, habîs ü gaddâr ve la’in siyehkâr, ‘aynûl-kür-i mel’ânet ve kal’a-i katrân-ı mefsedet, kâfirî-nihâd, Mecûsî-nijâd, zikk-ı menfûh-ı şerr u şeyn, muttasîf-ı sevâdül-vechî fi’d-dâreyn, hînzîr, hînzîr, hînzîr-ı pür-degâ) 1054, 1056, 1058, 1059, 1102, 1123, 1163, 1169, 1184, 1195, 1199, 1303

nezîr-i ‘uryân; hem-hâl-i — 1303

nezle; ‘ârıza-ı — 123; insîbâb-ı —i hâdde-i hayret-fersâ 524

nezr 72, 101, 765; taleb-i — 72; —i girân 83, 184, 711; —i girâna kat’ 101; —i girân şerâ’iti 293; —ler/nüzûr 55, 83, 628, 753

nîdâ 55, 572, 787, 797, 889, 1266, 1389, 1411, 1450; a’lâ — 858; çâksâz-ı hancere-i — 1272

Nîde Nehri (Polonya’daki nehirlerden) 1000

nîfâk 24, 78, 1096, 1329; hisse-i — 1078; icrây-ı — 1078; ilkây-ı — 159; nefy-i ehl-i — 1413; ref’-i şâ’ibe-i — 1328; remy-i — 1099; teşmîr-i zeyl-i — 1165; tohm-eşân-ı — 499; mel’ûn-ı —endîş 1099; —endîş 50; —i şikâk-engîz 418; —lar 706

nîgeh-bân 379, 1420; —lar 798

nigîn 150; fass-ı —âsâ 1473; mücevher — 1099; —i feruh-terîn-i Sadâret 1480

Niğbolu 472; *Livâ'-ı* — 1429; — *Mukâta'ası* 474, 703; — *mukâta'âtı* zamimeleri 1238; — *Sancağı* 472, 478

Niğde; *Livây-ı* — 1429; — *Mutasarrıfı* 1429; — *Sancağı* 180, 515, 1513; — *Sancağı'na* mutasarrıf 180

nikâh 956; emr-i — 956, 1037; —ı sahih olmayacağı 1240

Nikolaki (Dîvân Tercemânı) 748

Nikotin [=Negotin]; — *Kazası* 968; — *Palankası* 968

nikris 'illeti 1494; —ne mübtelâ 1509

Nîl; — gibi cüybârlar 1150; — *Nehri* 81, 1008; *Nehr-i* —i deryâ-feyezân 121

ni'met/ni'am 12, 803, 1153, 1232, 1289, 1400; a'zam-i — 116; bezm-ârây-ı kismet-i — 242; güster-i — 244; güzide-i — 116; izhâr-ı küfrân-ı — 209; küfrân-ı — 201, 657, 1462, 1471, 1486; lehîb-efrûz-i teczîf-i — 202; mahz-ı — 916; müstağrak-ı — 1314; perverîde-i — 520; sükâta-çîn-i — 794, 1170; süpürde-i hudmet-i — 1466; şükri-i — 1486; tenâvül eylediğimiz elvân-ı — 1059; tertib-i — 1185; vicdânında — 549; dâhil-i —gede-i behîşt-berrîn 1048; — hürde 1324; —hürde-i hân-ı bî-imtinân-ı Saltanat 1461; —i 'ayş 242; —i Devlet-i 'aliyye 1255; —i fâhire 1151; —i gayr-i müterakkibe 925; —i gayr-i müterakkibe-i hafıyye-i hakkıyye 1294; —i hayât 553; —i misâ'ade 876; —i pür-bereket 1046; —i Şehıyye 770; —i zaferden me'yûs 342

Ni'metullah Efendi (Şeyh) 597

nîm-ten 237; mâ'î çuka — 230; göğez ve arkaları fıstık çuka —ler 234; —ler 234

nîreng 416; —i 'ucâb 1165; —i bî-reng-i turfa-âsâr 775; —i desîse 1164; —i İblîsî 353; —i maksûd 196; —lerine i'tikâd 762

Nîs [=Nice] nâm kasaba 1007

nîsvân/nîsâ 39, 49, 146, 209, 431, 436, 438, 446, 454, 661, 983, 987; 'aceze-i — 445; kisvet-i ser-i —a mahsûs 865; — gibi 647; —i İslâmîyân 431; — kısmı 1138; —lar 484, 662, 703, 987

Niş 141, 167, 170, 176; belde-i — 148; — cânibinin muhâfazası 149; — etrâfı 149, 169, 1502; — Gümrükcüsü 385; — *Kal'ası* 61, 170; — *kurâsı* 37; — muhâfazası 170, 384, 472; — muhâfazasına me'mûr 172; — *Muhâfızı* 600; — *Mütesellimi* 61; — *Sahrâsı* 383; — *Sancağı* 148; — *vücûhu* 125

nişân 310, 607, 1069, 1131, 1142, 1183, 1205; babullukdan — 1506; bî— 711, 1374, 1426; si-hâm-ı melâma'ta'na — 844; vaz'-ı — 1253, 1373; —de-i dest-i ihtiyâr/tebdîr 764; —de-i

kavâri'-i savlet 1269; —de-i küşe-i ferâğ/gaflet 903; —de-i sadr-ı Vekâlet 1249; —de-i seng-i 'ibret 825; —de-i tavâıyf-i mülûk 270; miyâne-i efrâd-ı sübhâda —e 1354; nişâbe-i şemâtetlerine —e 1036; sihâm-ı tedâbîr-i nâ-sezâlarına —e 1211; —e 928, 934; —e-i kurşuna tutup 699; —e-i mühre-i nefrîn/ta'n 773; —e-i mühre-i tüfeng 1062; —e-i rih-i 'Âd 510; —e-i ta'ne-i düšnâm 202; —e-i ta'ne-i harb 202; taşdan masnû' dürlü dürlü —eler 977; —eler 1385; —gâh dîvârları 1397; —gâh-ı hadeng-i niğâh-ı dîdesi 299; sûret-i —ı hümâyûn 1025; girîbân-ı libâslarına otuz bir ortasmın —ını şî'âr eylemek 721; —ı nişânde-i eyâdî-i şekâvet 1254; —lar 330, 1254, 1266, 1374; —larını açup 1448; — mefkûd 1464; — nâ-bûd 1068; — uranlar 193

Nişancı; —lık 155, 465, 599, 929, 964, 1140, 1430; —lık lafzı 1024; —lık Pâyesi 267, 273, 410; —lık Vekâleti 955; — Pâyesi 165

nîşter; — gibi evvâf-ı 'urûkuna hulûl 1163; —i zebânından 529n; —i zehr-âlûd zebâniyle 1497

niyâz 35, 44, 101, 106, 114, 134, 153, 179, 184, 186, 313, 314, 414, 446, 450, 487, 510, 522, 606, 615, 627, 664, 681, 705, 712, 724, 735, 766, 822, 972, 1003, 1024, 1031, 1129, 1139, 1192, 1239, 1247, 1263, 1295, 1296, 1339, 1386, 1399, 1468, 1499; bast-ı — 725; bî— 681, 1223;; Dâver-i dâd-ger (Hz.) dergâhından — 1495; direm-nisâr-ı — 820; kar'-i halka-i bâb-ı — 878; kemâl-i — 724; lisân-ı — 627; şâhid-i — 1350; hâk-i —a yüzümü sürerek 503; — bâbı 705; bâb-ı —ı bâz 1076; —ı müstemendâne 1206, 1287; niyâz-ı Müverrih-i nâ-tûvân 664; —ı sâdik 292, 1230; —ı vâsık 504, 1046; kendî —ıyla 959; —kâr 316, 874, 1096; —lar 35, 551, 887, 1271; —larına mebnî 1497; —larına müsâ'ade 494; —mend 101, 105, 1228, 1401; —mend-i 'âtıfet-i Husrevânî 44; —mend-i dergâh-ı Rabb-i ekrem 1501; —mend-i dergâh-ı Rabbu'l-enâm 1455; —mend-i saff-ı cemîl 356; —mend-i ehâlî-i Medîne 1032; —nâme 129, 134, 169; — ü istircâ 34; — ü lâbe 450

Niyemen Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000, 1001; — kenârında 1014

niyyet 35, 79, 284, 337n, 380, 546, 569n, 580, 759, 787, 950, 1004, 1006, 1015, 1262, 1323, 1345, 1418, 1504; 'akd-i — 1166; 'aks-i — 1418; hulûs-ı — 370, 1296; i'dâd-ı hazâ'in-i — 225; isbât-ı tegayyür-i — 337; istirâk-ı — 284; kümeyt-i — 963; sıdk-ı — 1280, 1444; sù'-i — 33, 278, 279, 559; takrîr-i — 40; tasmi'm-i — 477, 621; teşmîr-i sevâ'id-i — 1160; —i fâside 846; —i gazâ 1387; —i hafıyyesi 1132; —i hâlîsa 144, 624, 831, 936, 1240, 1472; —i hasmâne 1119; —i hayriyye 456, 581n, 1329; —ı rediyye 279; —ı sâdıka 428; —ı tertibî 688;

sû'-i —ler 427, 734, 1502; —ler 258, 710, 1327, 1386, 1401, 1443; câme-i —leri 413; —leri derkâr 1025; hüsn-i — sünühu 935

nizâ' 154, 319, 1448, 1462; bilâ— 833; def'-i — 1383; ibrâ'-i zenâd-i — 1157; i'lây-ı livây-ı — 197; isâre-i gubâr-ı — 886; kat'-ı — 1462; kat'-ı rişte-i — 576; mâdde-i — 365; muktazıyye-i — 247; nâ'ire-i — 562; rişte-i pîçâ-pîç-i — 1463; terk-i — 732; tertib-i 'udde vü 'atâd-i — 488; — ihdâs ettirmek 1444; esâs-i —ları 381; — u kârzâr 317

nizâm 10, 15, 30, 33, 60, 68, 71, 74, 79, 81, 83, 87, 100, 122, 137, 141, 162, 173, 178, 183, 224, 227, 234, 246, 255, 262, 348, 403, 461, 463, 544, 548, 583, 711, 756, 1054, 1092, 1106, 1149, 1171, 1249, 1328, 1330, 1333, 1363; 'adem-i — 193, 216; akdem-i şurût-i — 234; akvây-i esbâb-ı lâzime-i — 1171; bâ'is-i perîşânî-i — 1179; ber-muktezây-ı — 348; dâhil-i defter-i — 229; devâm-ı — 248; esâs-ı — 358, 1331; esbâb-ı — 99, 926; evtâd-ı — 245; eyvân-ı beyt-i ma'mûr-i — 1285; habl-i metîn-i — 234; habl-i — 242, 691; hılâf-ı — 184; hüsn-i — 106, 544, 545, 831, 1345, 1363; istihâl-i esbâb-ı — 228; itâ'atden gerden-pîç-i müteşettitü'n— 547; karâr-gür-i — 1263, 1274; karîn-i — 570n, 580; muhtellü'n— 1418; nüvişte-i defâtir-i — 233; mekrûhât-ı bî— 1417; mevâdd-ı — 1328; netîce-i mukaddimât-ı re'y olan — 223; perişân-sâz-ı — 241; perişân-sâz-ı şîrâze-i — 690; pezirây-ı hüsn-i — 710; râbita-bend-i — 60; râbita-pezir-i — 263; rabt-ı vesîka-i — 1371; rihte-i kalbûd-i — 238; sahâyif-i — 245; sarf-ı endâz-ı — 1256; sebeb-i butlân-ı — 755; sebîke-i — 261; silsile-bend-i — 643; sûret-bahş-ı — 241; sûret-i — 71, 292, 689, 1091; sûret-i musammeme-i — 547; sûret-pezir-i — 497, 1213; sûret-yâb-ı — 552, 726; sûret-yâfte-i — 565n, 575; şerâ'it-i — 359; şîrâze-i eczây-ı — 1329; şîrâze-i — 303; taht-ı — 237; taht-ı râbita-i — 346; tehyi'e-i — 1380; usûl-i — 1331; şâyeste-i itlâk-ı —âbâd 688; —a bend 344; —a mugâyir a'mâl 360; dekâyık-ı —ât 363; hakâyık-ı —ât 363; —ât 1158, 1250; intizâm-i esbâb-ı —ât emrine 1030; —ât-ı 'akliyyeleri 721, 728; —ât-ı bâkiyye 101; mecârî-i —ât-ı berriyye 326; —ât-ı dâhiliyye 269; —ât-ı kadîmesi 1373; —ât-ı medeniyye 1123; —ât-ı muhdesenin ihdâsı 846; —ât-ı nevîn 418; şâne-i —âver 1177; — bulmak 393; —dâden 710; —günü 1202; —ı ahvâl-i enâm 1481; —ı 'aklı 719; —ı 'akliyye igrâ 722, 728; —ı asker-i İslâm 545; —ı askeriyye 1008; —ı aslîsi 1206; —ı âti 160; —ı Avrupa 223; —ı Barut-hâne 689; —ı belde 74; —ı beldeleri 263; —ı dâhil 281; —ı dâhilî 418; —ı dâhiliyye-i memleketleri 262; —ı dâhiliyyeleri 262, 264; —ı dahl ü harcımı buldurmuş âdem 768; —ı devlet

16, 1096, 1163, 1355; —ı Devlet-i 'aliyye 1475; —ı devletin muhâfazası 1331; —ı devletleri 160; —ı dil-pezir 1328; —ı donanma 241; —ı donanmanın vikâyesi 258; cümle-i muhsenât-ı —ı ebediyyü'l-kıyâm 235; —ı ebniyye 358; tanzîm-i —ı ecnâd 191; —ı ecnâd 223; şîrâze-i —ı hâl 930; —ı hâl 87, 99, 171; —ı hasen 17; rişte-i —ı ma'hûd 545; habl-i —ı ma'hûd 223; —ı ma'hûd 232; —ı ma'kûd 1353; —ı memleket 34, 1090; —ı mevcûdları 157; —ı mezkûrun şîrâzesi 344; —ı mu'tebere 184; —ı mukarrer 633; müstevcib-i —ı mühâm-m-i devlet 641; —ı mülk 1186; —ı müstahsene 227; —ın icrâsı/ihdâsı esbâbı 1008; —ı Pîç-hâne 996; —ı ra'ıyyet 534; karâr-dâde-i —ı rasînü'l-bünyan 688; —ı re'âyâ 344; —ı re'âyây-ı devlet 350; —ı sipâh 1186; —ı Tersâne 241, 1372; —ı topcuyân 688; —ı tüccâr 344; —ı zahire 249; a'mâl-i —ıyye 1467; defâtir-i —ıyye 227, 230; şerâ'it-i —ıyye 348; defâtir-i —ıyyeleri 248; sûret-i —ıyyeleri 106; rabt-ı şerâ'it-i —ıyyeleri 251; bî—lar 196; —lar 222, 236, 238, 244, 683, 1435; bekâyây-ı —ları 246; bünyân-ı üstüvâr-ı —ları 303; eczây-ı —ları 246; hil'at-i —ları 236; nüsha-i —ları 245; sahife-i —ları 691; şîrâze-i —ları 686; tanzîm-i —ları 1222; —ların kaydları 359; —larının tafsilî 1002; binây-ı —ları tarsîn 248; —müşâhede 1492; muhîl-i — olan sûretler 654; —pezir 33, 1092; —pezir-i husûl 273; —yâften 68

Nizâm-ı Cedid 110, 227, 677, 684, 693, 698, 709, 714, 738, 792, 798, 804, 814, 827, 846, 848, 914, 1273, 1324; düşmen-i — 737; habl-i — 226; Kânûn-ı — 227, 687; muhdêsât-ı — 702; Ocak-ı — 787; vâhime-i — 332; — askeri 453, 505n, 709, 765, 772, 776, 798, 848, 914, 1134; — askeri tertibi 797; — beliiyyesi 746, 787; — Defterdâr 818, 1323; — ceş-i 'e müdebbir 1326; ceş-i —'e sâlâr 1326; — eseri 305; — esvâbı 779; — gâ'ilesi 1407; — hengâmesi 1210; — hey'eti 1255; — husûsu 1325; — icrâsı 704; — ihtirâ'ı 677; —'in revnakı 769; —'in teksîri tarîkı 737; —'in tervîci tarîkı 737; — kerîhesi 1217; — kisveti 777; — kisvetleri 776; — mâddesi 306, 763, 848, 965; — mesâlih-i külliyyesi 813; — mesleki 828; — muhdêsâtı 1238; — mülâbesesi 783; — mürettebâtı 473; — mürevvicleri gürûhuna girmiş 818; — Ocağı 695, 797, 826; — Ocağı ihdâsı 771; — Ocağı'nın mahsûs müdiri 826; — râddesi 1365; — ricâlî 791; — ta'bîri 830; — tertibi 1213; — 'üvânı 1251

Nizâmü'l-mülk; — tafrası peydâ 1190; —ü'l-mülk'ün 'akl ü şu'uru perişân 911

nîze 680

Nizker (نيزكي =Nyeryes?) Postası (Tuna'yı geçtikten sonra) 973

Nordos (نوردوس = Nesmuh!?) Postası (Tuna'yı geçtikten sonra) 973

Norjon Nehri 1018

Normandiya Dukası 160

Norvecya; — Kırılı 854; — vârisi 853

Novi [=Novi Grad?, Bosna serhaddâtından] 174

Nûh (Hz., Neciyullah) 322, 1150; keşf-i — 1122, 1284; sefine-i hazret-i — sıfat 909

nuhâs 190, 991

nukûd 45, 72, 99, 191, 417, 523, 534, 627, 712, 804, 839, 860, 864, 870, 893; bîrûn-i havze-i hadd ü şumâr — 1467; ecnâs-i — 93; envâ'-ı — 858, 876; fikdân-ı — 860; irsâl-i — 707; mâlâmâl-i — 105; mahtûm — 864; mikdâr-ı vâfi — 378; mukaffel — 864; müctema' olan — 761; pür — 148; silâf-ı sâff-ı — 226; fikdân-ı — husûsu 1444; ecnâs-i — i ba'îdül-menâl 862; — i bî-şümâr 58, 180; — i bî-ta'dâd 859; — i ceyb-i kerîm gibi 1205; — i ecânib 73; — i firâvan 334; — i hayâtları 46; — i hazîne-i devletin fikdânı 1480; — i mevcûd 194; sarf-ı — i mevcûde 984; — i mevcûde-i mektûme 997; — i nâseresi 1030; kise kise — i telattufât-ı müyessiretül-emânî 1082; killet-i — sebebiyle 1493

Nu'mân Efendi (Debbâğ-zâde hafîdi, Filibe Kadısı, bâ-Mahrec, Mısır Kazası) 1135

Nu'mân Efendi (Ser-etibbâ') 171

Nu'mân Efendi (Tezkire-i Evvel, Baş-muhâsebeci) 1143

Nu'mân Sâbit Efendi (kudemây-ı hulefây-ı Mektûbî'den, Kethudâ Kitâbeti, Ordu-yi hümâyûn Mevkûfâtçılık Vekâleti, Anadolu Muhâsebeciliği) 340, 464, 465, 1430

nûr 504; mahz-ı — 1211; mesâbe-i — 7288; pür — 517; vâ-mânde-i — 1345; — ânî 565; — bahş-ı 'uyûn-i ehîbbâ 240; — i 'akl-ı evvel-âsâ 1300; — i 'ayn-i 'âlemiyan 1297; — i çeşm-i cân-ı/dil-i ehl-i imân 1461; — i dîde-i cân 1481; — i dîde-i dest-i ecel-i mev'ûd 1072; — i dîde-i dest-i tuğyân 737; — i dîde-i dil 1481; — i dîde-i ehl-i imân 1277; — i dîde-i İslâmiyan 1232; — i firâset 1475; — i gîti-firûz-i Nübüvvet 639; — i hidâyet-misâl 644; — i Hudâ 1297; — i hulûs 516; — i imân gibi 440; — i ma'nevî-i Rabbânî 360; — i Muhammedî 1035; — i mücessem 1230; — i sâff gibi 1368; — i salâh 516; — i semâvî 1368; — i tecellisi 1205; — pâş-i 'âlem-i şühûd 1210; — un 'alâ nûr 1227; — u zulmet mesâbesinde 722

Nûrî Efendi (îmâm-ı Sâni, Sadâret-i Anadolu) 1187

Nûr-i 'Osmanî; — Medresesi Müderrisi 947; — Müderrisi 410, 955

Nûrî Paşa; bk. Mehmed Nûrî Paşa (Battâl Paşa-zâde, Seyyid, Mîr-i mîrân)

Nûrullah Efendi (Şâm Kadısı, Mekke Kadısı) 81

nusrat 42, 141, 194, 197, 786, 1280, 1288, 1290; bârika-i — 1502; behre-i — 601; bî-nasîb-i nisâb-ı — 556; dil-sîr-hân-ı lezîzû'n-nevâl-i — 207; du'ây-ı — 186; eser-i — 513; istinzâl-i rahmet-i — 466; müstetba'-ı envâ'-ı — 1501; nâ'il-i nevâle-i — 1291; şâhid-i — 1067; — beşâreti 1289; haber-i — eser 479; — i bî-'adil 439; — i Dîn-i mübîn 455; şârîka-i — i fârîka 479; — i İlahiyye 462; — larına mübâderet 1279

nusûs; — i katî'a 842, 895; — i merkûme 1459

Nûşîrvân; tercemân-ı de'b-i — 24

nutfе; sükût-ı — 676; sükût-ı — tâli'i 676

nutk/mutuk 364, 365, 368, 519, 619, 661; berzede-i — 595; erbâb-ı — 1159; kirâ'et olunacak — 364; mâlik-i — 1158; — eseri 508; — i hümâyûnları 1212; — i mahlût 369; — i mezbûr varakası 364; — i mersûm 370; — i münîf 899; — kağıdı 367; madrab-ı — ları 1147

nübüvvet 50; emr-i — 635; nûr-i gîti-firûz-i — 639; Pâdişâh-ı kişver-i — 851; Şehinşâh-ı kişver-i — 899; vedî'a-i bedî'a-i — 639

nücûm 941; 'alâ hılâfîn — 942; âşinây-ı fenn-i — 943; dekâyık-ı fenn-i — 1044; fenn-i — 556, 675; Sevâniye'n — 942; — gibi 942; — i semâ'-i hüddâ 1285; Lâyîha-i — iyye 941; — i zâhire-i dürriyâtlarıyla 504; — makûlesi 1488

nüfûs 128, 365, 739, 971, 978, 981, 986, 994, 1010, 1020, 1022, 1026, 1302, 1397, 1400; çâre-cûy-i tahlîs-ı — 793; dâna-yı fenn-i celb-i — 895; itlâf-ı — 70; mâlik-i — 315; müzekkî-i — 21; tatyîb-i — 1392; — i askerîyye 998; — i beşerîyye 543; — i evliyây-ı devlet 70; — i İslâmiyye 759; — i kesîre 77, 106, 135; ashâb-ı — i kudsiyye 51; — i mevcûde 997; — i mihnet-me'nûsları 445; — i şedîde 858; — i vefire 380; bir alay — i zâ'ide 753; — i zâ'ide 910, 1326, 1372, 1395; — i zâ'ide hükmünde 930; — i zâ'ide hükmünde ma'dûd 1335; — i zâyî'a-i bî-fâ'ide gibi 754; — i zekiyye 46; — sâhibi 1020; — un kesreti 358

nüfûz 113, 178, 186, 305, 383, 711, 713, 804, 1163, 1329, 1338, 1345, 1438; bestat-i — 1435; ehl-i — 303; kesb-i — 1179; muhâfaza-i — 176; sâhib-i — 303, 819; sermâye-i — 232, 688; tahsil-i — 846; — dan dür 717; — i emr 1472; — i emr-i ma'hûd 704; — i i'tibâr 80; — i kelime 62; — i mâ-lâ-kelem 967; — i sehmi kelâm 473; — i tâmm 106; emr-i kat'îyyûn — ları 1367; — ları 710

nükte 66, 677, 908, 965, 1023, 1216, 1459; — dân 744, 1076, 1185, 1370; — dân efendiler 1328; — güzâr 1424; — i dakîka 680; — i mukarrere 501; — i sâbka-i kisvet 796; — şînâs-i mezâyâ 554

nümâyîş 304, 1294, 1300, 1312, 1358, 1361, 1377, 1383, 1436, 1456, 1483, 1504; 'arz-ı — 295; dürist— 875; medâr-ı — 413; cünbüş-i câh — 1483; —i Firengâne 272; —i küdürüti 1436; —i mihr 445; —i rüy-i dil-i ikbâl-i lâ-bekâ 932; —i şefekatleri 445; —i tiz-güzârîş 850; —lü şâl-ı girân-kiymetle ârâste 1377

nümûne 229, 535, 631, 975, 1034, 1422, 1432; ber-ây-ı — 1457; —i arz-ı beyzâ 147, 1120; —i âteşdân 112; —i âteşgede 1473; —i âteşinderyâ 1395; —i dâru's-selâm 1280; —i gurbâl 932; —i haşr-gâh 154; —i haşr-gâh-ı enâm 1360; —i Havernak-serîr 865; —i hısn-ı hasîn 149; —i kânûn olup 1420; —i kasr-ı Havernak 869; —i merhem-i Sührâb 1402; —i müzdehimgâh-ı 'Arasât 1354; —i sipîhr-i mükevkeb 145; —i kasdiyle 1509; —nümây-ı 'arsa-ı kıyâmet 1258; —nümây-ı lâne-i bûm 1443; —nümây-ı mahşer 1267; —nümây-ı rûz-i rustâhîz 1267; —nümûn 1306; — olmak üzere 670

nûsha 631, 683, 1045; —i hâl 1078; —i hikmetü'l-îsrâk-ı 'akl-ı Felâtûnî 1379; —i kâ'inât 554; —i matlab şîrâze-gîr-i husûl 372; —i meclis 457; —i nizâmları 245; —i pâk 1510; —i şân 1078; —i şûride-i kîl ü kâl 315; —i zâbita-i mezkûre şîrâzesi 416; —i zât-ı hamîdetü's-sıfâtı 1233; —lar/nûsah 157, 518, 618, 1488; — tab' 624

Nüzül; — Emâneti 602; — Emâneti maslahatı 1444; — Emîni 141, 170, 179, 601, 602, 1283, 1444, 1448

O

oba 58

Ober Dubaye [=Aubert Dubayet, delifîşek kâfir-i bî-şekk] 731

Obreşkof [=Obreskof, Rusya Elçisi] 557

Obun [=Obuvnoy?] 207; — nâm mahal 207

obüs topu 233

Ocağ/Ocak 112, 193, 228, 229, 232, 234, 246, 475, 670, 688, 698, 790, 807, 905, 907, 1059, 1161, 1253, 1268, 1273, 1328, 1336, 1374, 1386, 1398, 1400, 1403, 1416; ber-muktezây-ı kâ'ide-i — 907; dâmen-i 'ırz-ı mevhum-ı — 1261; ehâlî-i mevcûde-i — 907; ehâlî-i — 1172, 1263; erkân-ı — 389; esâs-i kâ'ide-i — 303; fedây-ı uğur-ı — 699; gayret-i — 647; hilâf-ı — 779; kâ'ide-i — 185, 848; mahsûs — 700; muhill-i nâmûs-i — 647; müstakillen — 1371; müte'ayyinân-ı sanâdid-i — 217; neferât-ı — 229, 670; pîrân-ı nâ-bâliğ-i — 217; ricâl-i — 783; sanâdid-i — 215, 807; sâye-i — 1253; sekiz — 1336; Ser-kâtib-i — 834; sühan-şinâsân-ı — 217; şecâ'at ü menâ'atleri müsellemler olan — 700; 'umde-i — 702; —a eğri bakan 1374; —

ağaları 60, 218, 454, 465, 769, 921, 1141, 1329; — Ağalığı rütbesi 230; — Ağası 1275; — Bâzergânî 1322; — berekâtü 1422, 1364; — cânibi 1326; — Cehûdu 1472; —cı 238; — çavuşları 537; — Çavuşa 244; —daşlar 819; — Defterdârı 185; hâric ez— eşhâsın cezâları 1335; — gayreti 810, 902; — halkı 907; —ı Bektâşiyye 308, 389, 783; —ı cedid 305, 697, 698, 1371; —ı cedid neferâtı 698; —ı cedid-i Cihâdiyye 1371; —ı Cezâ'ir-i Garb 185; —ı kadîm dilâverleri 699; —ı mahsûs 1371; —ı merkûm neferâtı 245; —ı muhterem 646; —ı mu'teber 646; —ın ehâlîsi 1269; —ın feyzi 918; —ın kerâmeti 918; —ımızda düşmen-i cân 1259; yedi —ın ağaları 1371; yedi —ına sâmin 1371; —ın âteşine yanmak 1417; yedi —ın bellü başluları 1371; —ın ibkâsî 1398; —ın izâlesi 1263; —ın eskisi 1038; —ı Nizâm-ı Cedid 787; —ın kaldırılması 1332; —ın ref'i 1400; —ı Pâdişâhî 887; —ı sâ'ire tuğları gibi 1371; —ıtlâkının sırrı 908; —ı yıkılmış 990; sâhibsiz —ıddi'âsı 772; yerlü —ı ihtiyârları 1141; —ı ihtiyârları 216, 1141; merâtib-i —ıyye 1374; âbrûy-i gayret-i'nâmûs-i —ıyyeleri 1394; — Kâtibi 670; — kethudâları 244, 537; — Kethudâlığı 230; — Kethudâsı 1430; — kokorosları 1252; kadîm —lar 1274; muvazzaf —lar 222, 544; —lar 217, 225, 235, 463, 644, 682, 685, 700, 702, 870, 908, 930, 1142, 1156, 1241, 1255, 1323, 1330, 1332, 1376, 1383, 1466, 1494; —lara bahşîş 870; garaz-ı aslî-i vaz'-ı —ları 657; kendi —ları 1372; —ları Baş-kethudâsı 1437; —ları ehâlîsi 225; —ları gayreti 1383; —ları kethudâsı 1483; —ları uğuruna 769, 1269, 1385; —larım ricâlî 462, 914, 923; —ların ağaları 807; —ların sergerdegânı 920; —larına dâ'ir ahvâl 1387; —larına dâ'ir umûr 1387; —larına mahsûs 1385; —larına rîzân olan şikestegî hâletleri 1383; —larına rîzân olan vehn hâletleri 1383; —larına rîzân süstî hâletleri 1383; —larına su konmuş 1377; —larının itfâsı 682; ber-veh-i —lık 946; —lılar 831; defterlü —lu 1335; —lu 110, 217, 316, 456, 463, 475, 477, 490, 499, 506n, 704, 784, 787, 801, 803, 846, 871, 883, 886, 887, 888, 906, 918, 926, 1056, 1059, 1078, 1083, 1160, 1162, 1173, 1179, 1190, 1246, 1261, 1270, 1323, 1325, 1364, 1382, 1416, 1430, 1473; —lu cânibi 1058; —lu derûnu 747; —lu fuzûlâtı 1415; —lu habîsleri 316; —lu işi 1474; —lu Kâtibi 1335; —lular 463, 1190; —lu ma'rifeti 1038; —lu mülhakâtından 819; —lu müteşahhûsân 1055; —lu'nun gayretkeşi 1473; —lu sanâdidi 498; —lu şebhbâzları 1427; —lu ta'bîrinin sırrı 1403; —lu tâ'ifesi 919, 1058, 1159, 1164, 1474; —lu tarafı 317, 1313, 1326, 1365, 1383, 1403, 1412; —lu taslakçıları 709, 1412; —lu Taslaklılığı hâssası 1405; bî-dimâğân-ı —luyân 747; evrâk-ı

esâmî-i — luyân 1335; furû-mâyegân-ı — luyân 1421; mesâlih-i devletin erkânından olan sanâdid-i — luyân 1470; sanâdid-i — luyân 876; — luyân 563, 798, 860, 918, 1058, 1123, 1182, 1374, 1392, 1473, 1494; — luyân tarafgîrlîği 1380; — luyân taslakçıları 1123; — luyân-ı şîret-ih tivâ 1153; — lu zümresi 904, 1169, 1326, 1480; — Nezâreti 228, 229, 670; — ricâlî 86; — sâyesi 1374; yedi — sergerdeleri 1328; — sırrından istigâse/istincâd 1386; — ta'bîri 644; — tarafı 197, 823, 1081, 1165; — uğuru 1265; sâmine-i — vaz'ıyla 1334; — zâbitânı 485, 1416; — zâbitleri 789, 799

Ocağ-ı 'âmire 335, 831, 833, 1263; kâ'ide-i — 832; — ağaları 831; — gibi 1371; — neferâtı 831; —'nin ehâlisî 1263

Ocak-ı Seb 'a 1371; — gibi 1371

oda 245, 366, 367, 450, 803, 805, 904, 974, 985, 1026, 1110, 1190, 1201, 1316, 1443; kebir — 976; — başı 217, 232, 234, 236, 683, 1190, 1256, 1382, 1389; — başılar 234, 237, 802, 1404; — başılık 234; — derünü 501, 1317; mukâffil — dolabı 865; — hâricî 1317; — kapusu 985; mahsûs — lar 1364; taş döşemeli ahşâb — lar 979; — lar 112, 996, 1387, 1425; üstâd — ları 976; — nın ortası 985, 1263; — pîş-gâhı 1317, 1354; oturacak bir — sı 1443; büyük — tâ-be-sakf 865; — yeniçerileri 218; — zamîmesi 359

odun; yakmak için — 1348; — u çok 1349; — u vâfir 1349

Odyan [=Orient, ismiyle müsemmâ Fransız gemisi) 259

ofıçyal/ofıçyal 255, 479, 1005, 1009; bölük topcu askerine ofıçyal 1007; — ler 1095, 1100

oğlan 487, 1390; — lıktan türemiş 1045

Ohri; Livâ'-i — 1429 — Sancağı 122

Okanof [= Ouchakov, Amiral) 259

Oklids; resm-i — pesend 1502

Okinski (=Michael Kasimir Oginski, Litvanya Büyük Hatmanı) 1001

Oksburg [=Augsburg, Münih'in kazâlarından) Kazâsı 1020

okur-yazar 959, 1077

Okyânûs (Terceme-i Kâmûs-i Muhît) 26, 1471

Okyânûs 555, 727, 1132; — dan revân olmak 720

Oldenburk [=Oldenburg]; — Hükümdâr-ı bâ-i'tibârı 853; — Kontesi 853

Olmuc [=Olomouc, Beç-Krakow arasında) Kal'ası 981

olta; sürme — gibi enselerinde devvâr/seyyâr 1215; ayak — sı ederek 1419; — zen-i ikdâm 213

On-başı 230, 247, 643

Ongurus 1343; — diyârı 1343

Onuncu Bölük Kışlası'nın Sergi Odası (Et-mey-dânî'na nâzır Yeni Odalar'dan) 112

Ordokya 628

ordu 67, 91, 204, 208, 217, 304, 308, 471, 510, 512, 568n, 578, 580, 605, 625, 706, 775, 860, 919, 925, 927, 933, 952, 1048, 1068, 1080, 1102, 1121, 1125, 1140, 1157, 1159, 1165, 1167, 1168, 1173, 1175, 1176, 1179, 1183, 1307, 1319, 1326, 1351, 1355, 1358; a'yân-ı — 920; erkân-ı — 921; kulûb-i ehâl-i — 1125; müte'ayyinân-ı ricâl-i — 1056; vücûh-i — 1308; — a'yânının muvâfakatları 1057; — ahvâlî 927; — alayı 1250; — bakıyyesi 1068; — cânibi 1068; — cengi hey'tinde 1062; — da vekâyi' tahrîri 1048; — Defterdârı 176; — ehâlisî 193, 209, 607, 917, 926; — gâh 1068, 1196; — halkı 1068; — Kâ'im-makâmı 856; — Kadısı 465; — Kassâb-başılığî 954; — Kazâsı 592, 1508; — lar 220, 588, 1308; — luk 1066; — luk asker 1480; — luk asker-i mu'allem 782; — luk asker ta'yîn 1066; — luk leşker-i cerrâr 1354; — muhârebesi 1370; — nun ihtilâlî 921; — ricâlî 522, 567n, 577, 578, 604, 884, 926, 927, 1102, 1176, 1365; müdür-i — su 1308; — tarafına havâle 1056; — verâsî 1068; — ya licâm-girây-ı kufûl 1165; — ya tefrika-resân-ı ihtilâl 669; — yi 'Alemdârî 1196; — yi 'azîm 732; — yi düşmen 201; — yi Hânî'de mülâzım 625; — yi hasm 209; — yi İlhânî 633; istikbâl-i — yi İslâm 208; — yi İslâm 194, 208; — yi İslâmiyye 724; — yi küffâr 1500; — yi münhezim gibi 891; — yi müşârün ileyh 477, 1082, 1121; — yi nusrat-büy-i hümâyûn 600, 1136; — yi redâ'et-püy 433; — yi zafer-hûy-i hümâyûn 606

Ordu-yi hümâyûn 26, 39, 45, 58, 76, 127, 131, 135, 192, 195, 197, 199, 202, 206, 218, 221, 227, 275, 456, 462, 522, 531, 536, 554, 565n, 566n, 575, 576, 578, 587, 599, 600, 602, 607, 658, 669, 679, 759, 773, 776, 845, 856, 877, 913, 915, 919, 921, 925, 926, 930, 935, 941, 943, 951, 1039, 1048, 1053, 1055, 1082, 1083, 1088, 1108, 1125, 1136, 1140, 1143, 1157, 1159, 1175, 1178, 1182, 1184, 1186, 1190, 1234, 1241, 1308, 1392, 1400, 1410, 1427, 1512; Defterdâr-ı — 1125; hareket-i — 587; ihtilâl-ı ehvâ'-i — 933; kâr-bendân-ı — 933; levâzım-ı — 603; meşây-ı — 1028; perde-bîrûn sâmi'a-hırâş-ı ricâl-i — 933; ric'at-i — 521; ser-i kârân-ı — 919; sûret-i hareket-i — 1182; —'a sıdk-ı hîdmeti 1427; — cânibi 944; — Çarkacısı 944, 1513; — Çerhacılığî 516; — Çerhacısı 538; — dâstânı 1080; — Hazînesi 275, 1053; kavâ'id-i muttaride-i — i nusrat-makrûn 538; — i nusrat-makrûn 1136; — i zafer-makrûn 463; — Kâ'im-makâmı 921, 945; — Kadısı 436, 944; — Kassâb-başısı 1140, 1512;

- Kazâsı 536; — Kethudâsı 929, 1040, 1082; — Konakcısı 945; — ma'ıyyeti 531, 592, 599, 1049, 1326; — Mevküfâtıcılık Vekâleti 465; — Ser'askeri 914, 923
- Orhân Gâzî** (Sultân, dîbâce-i kitâb-ı şâhî, 'unvân-ı sahife-i Pâdişâhî) 539, 640, 642, 908
- Orkob nâm karye (Nehr-i Turla'nın öte yakasında) 425
- orman* 979, 992; fevâ'id-i — 1001; —a şebîh 646; —lar 979, 1001, 1026; —lar kerastesi 1002; —lu 1349
- Orsburg [=Würzburg?, Münih'in kazâlarından] Kazâsı 1020
- orta* 112, 121, 229, 232, 233, 235, 457, 587, 670, 683, 688, 902, 1144, 1241; müretteb olan beş — 236; — aşıcları 907, 1257, 1259, 1386; — boylu 1008; — elçiler 213; — gavgâsı nâmiyle 701; — kokonosları 770; — kuşak 1360; —lar 233, 839, 1144; —lığı ihlâ 1389; —lığın Köse Kethudâsı 1421; — mansıblar 532; — neferâtı 237; — sarrâfî 839; —sı kubbe 974; —sının oda-başısı 1389; —sız kerte nâdir 644; —topcu 141
- Orta-kapu 588, 1197, 1311; — piş-gâhu 588
- Orta Kol Sürücülüğü* şartıyla 1513
- Orta-köy 1361
- 'Osmân** (Hz.); —sehâvet 1297
- 'Osmân Ağa** (Ser-segbânân-ı sâbık) 834
- 'Osmân Ağa** (Dergâh-ı 'âli kapucu-başlarından, Ziyâ Paşa Kethudâsı, Vezir, Erzurum Eyâleti) 945
- 'Osmân Ağa** (Hasekî-başı birâderi, baltacıardan, Sekâ-başı, fermeson, bi-mezheb) 1032
- 'Osmân Ağa** (Kahveci-başı, Kethudây-ı Kılar) 1313, 1428
- 'Osmân Ağa** (Kapucu-başı, Kassâb-başı, Arpa Emâneti) 954, 1430
- 'Osmân Ağa** (Kelleci, Zağarcı-başı, Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 121, 193, 335
- 'Osmân Ağa** (ocakları Baş-kethudâsı, Cebeci-başı) 1437, 1513
- 'Osmân Bey** (Hâdım-zâde, Muhâfiz) 461, 1283
- 'Osmân Bey** (Menlikli) 85
- 'Osmân Bey** (Saçlı/Saçlu, Mısır'daki eşirrâ'-i ümerâdan) 81, 141
- 'Osmân Bey** (Sadriâ'zam ağalarından) 108
- 'Osmân Efendi** (Defter Emâneti, Ser-çavuşân, Şikk-ı Evvel Defterdârı) 155, 340, 408, 465, 599, 860, 1124
- 'Osmân Efendi** (Hacıoğlu-pazarî, Seyyid, Şâm Kadısı, Medine-i münevvere Kadısı) 111, 130
- 'Osmân Efendi** (Moravî, Süleymân Penâh Efendizâde, Kethudây-ı Sadriâ'zamî, Kethudây-ı Ordu-yî hümâyûn, Esmâ' Sultân cenâblarına Kethudâ, 'ulemây-ı ricâlden) 340, 476, 486, 522, 1039, 1057, 1082, 1314, 1424, 1476, 1507
- 'Osmân Efendi** (Tevkrî-i Divân-ı hümâyûn, Kethudâ) 929
- 'Osmân Efendi** (Yenişehirli, e'âzım-ı ricâl-i devletden) 1503
- 'Osmân Gâzî/Hân** (Sultân, besmele-i mushaf-ı İmâmet ve fâtiha-i furkân-ı hükûmet, besmele-i sûre-i Saltanat ve fâtiha-i Mushaf-i ferr u menkabet, piş-rev-i sufüf-i megâzî, ser-levha-i şevket ü şân) 539, 640, 900, 1409
- 'Osmân II.** (Sultân, merhûm, şehid) Vak'ası 723, 1059, 1400
- 'Osmân III.** (Sultân) 915, 954
- 'Osmânî/'Osmânlu/'Osmânlu** 196, 983; âfitâb-ı saltanat-ı — 496; ahvâl-i memâlik-i — 1295; baht-ı — 1027; bekây-ı Devlet-i — 583; bergüzin-i halefî's-sıdk-ı hânedân-ı — 1297; bidâyet-i devr-i — 862; bidâyet-i saltanat-ı — 771, 821; bîm-i şemşîr-i cünûd-i — 545; darb-ı şemşîr-i — 1343; dâ'ire-i mülk-i — 1282; de'b-i dirîn-i Devlet-i — 1512; erzide-i hânûmân-ı — 1418; etvâd ü etvâd-ı memâlik-i — 724; Fer-mân-fermay-ı Memâlik-i — 367, 369; hâcib-i mühr-i saltanat-ı — 565; hânedân-ı asâlet-bünÿân-ı — 1286; hânedân-ı me'âlî-bünÿân-ı — 900; hânedân-ı selâtîn-i — 821; havf-ı şemşîr-i cünûd-i — 223; Hulâsa-i hânedân-ı — 1286; inkizây-ı Devlet-i — 1203; ittikâ-pirây-ı çâr-bâliş-i taht-ı — 1210; matla'-ı âfitâb-ı saltanat-ı — 889, 1305; muhibb-i hânedân-ı — 610; mutasarrıf-ı mülk-i — 873; nesl-i nesil-i hânûmân-ı — 1454; resm-i dil-ârây-ı saltanat-ı — 952; resm-i dirîn-i — 587, 1205; resm-i kadim-i — 600; resm-i kadim-i selâtîn-i — 1184; resm-i ma'hûd-i — 1190; revnak-ı Saltanat-ı — 667; serîr-i saltanat-ı — 1210; Şehinşâh-ı Memâlik-i — 259; Şehinşâh-ı milket-i — 251; şeref-bahş-ı taht-ı — 1232; taht-ı 'âli-baht-ı — 852, 1301; taht-ı — 848, 914, 1202; tulû'-i âfitâb-ı Saltanat-ı — 1399; tulû'-i tebâşîr-i subh-i saltanat-ı — 480; — askeri 937; — Devleti 450; — Elçisi 985; — gemileri 1103; — maslahatı 1014; — nâmının eseri 619; —lar 938; 'ahd-i 'Osmânî 761
- 'Osmânîyye** 1409; 'amme-i Memâlik-i — 682; asâkir-i şecâ'at-me'âsir-i — 544; asâkir-i zaferme'âsir-i — 223; devletân-ı — 257; Devlet-i kavîyy-i şevket-i — 963; Devlet-i Muhammediyye-i — 1357; Devlet-i seniyye-i — 487; Devlet-i seniyye-i sünniyye-i — 538; Devlet-i — (Devlet-i Muhammediyye olan) 23, 222, 292, 295, 300, 544, 583, 621, 623, 820, 1153, 1171, 1347, 1383, 1385, 1409; diyâr-ı — 226; efrâd-ı selâtîn-i — 1357; eslâf-ı hânedân-ı Hılâfet-i — 362; hânedân-ı Hılâfet-bünÿân-ı selâtîn-i İslâmîyye-i — 1231; hânûmân-ı şeref-

- bünyân-ı — 699; havsala-i Devlet-i — 820; hazâ'in-i — 1156; merâtib-i seniyye-i — 725; Millet-i — 623; muhâfaza-i sülâle-i — 799; kâ'ide-i kâdime-i selâtin-i — 1207; kâ'ide-i — 1152; kalem-rev-i saltanat-ı — 1161; kavânin-i — 848; Memâlik-i — 258, 449, 569n, 739, 949, 1002, 1003, 1032, 1162, 1206, 1325; Memleket-i — 254; mu'zam-ı memâlik-i — 1351; mülük-i — 1414; nevâl-i nâdirü'l-misâl-i Devlet-i — 957; pîrâye-bahş-ı taht-ı — 557; rüteb-i 'azîze-i — 724; Saltanat-ı — 1355; selâtin-i güzîn-i — 1035; selâtin-i 'izâm-ı — 571, 1216; selâtin-i — 361, 674, 1236; serîr-ârây-ı saltanat-ı — 262; sevâhil-i — 258; sikke-i hasene-i — 982; şân-ı selâtin-i 'izâm-ı — 565; tevârîh-ı — 565, 901; tevârîh-ı sâlife-i — 654; tulû'-i tebâşîr-i saltanat-ı — 1375; üslûb-i mergûb-i selâtin-i — 1078; Devlet-i — ehâlisi 222; Devlet-i —'nin mü'eyyidi/müceddidi 478; — Mütvellisi 954; sevâhil-i memâlik-i —'nin limânları 258; Memâlik-i —'nin Şehinşâhı 264; Memleket-i —'nin temâmiyeti 257
- ‘**Osmân** ismine gûyâ 478
- ‘Osmâniyye Câmî'i menâreleri 1321
- ‘**Osmân Molla Efendi** (‘Abdullah Molla-zâde, Seyyid, Anadolu Pâyesi, Sadr-ı Anadolu) 111, 122, 1489; — gibi 555
- ‘**Osmân Paşa** (‘Alâ'eddîn Paşa birâderi, mîr-i mirân, Anadolu'da Karâsi Livâsi) 1438
- ‘**Osmân Paşa** (Diyârbekir Vâlisi, Vezîr, Erzurum Eyâleti, Trabzon Vâlisi, Şark Ser'askeri) 1064, 1065, 1070, 1124
- ‘**Osmân Paşa** (Gürcü) 57
- ‘**Osmân Paşa** (Halebî Melek Ahmed Paşa-zâde, Hanya Muhâfızı, Haleb Eyâleti, Medîne muhâfazasına ta'yîn, Cidde Vâilîliği, Habeş Eyâleti Vâlisi, Rakka Eyâleti) 51, 378, 379, 609, 945; — ma'iiyeti 378
- ‘**Osmân Paşa** (Pâsbân-zâde, Dergâh-ı 'âlî Kapucu-başısı, Vezîr, Vidin Vâlisi) 68, 305, 472, 473, 474, 479, 703, 708, 967, 1238; —'nin Hazîne-dârı 472
- ‘**Osmân Paşa** (Seyyid, Cebeci-başı, Selânik ve Kavala sancakları mutasarrıfı, Vezîr, Mora Vâlisi, Rumeli Vâlisi, Ser'asker, Selânik ve Kavala sancakları) 125, 131, 183, 384, 472, 616, 871, 966
- ‘**Osmân Paşa** (Seyyid, Vezîr, Limni Muhâfızı, Trabzon Vâlisi, Vezîr, Eyâlet-i Anadolu) 1429
- otağ/otak* 1142; —ı Ser'askeri 195, 196; —ı Serdâr 193; —ı Sipehsâlârî 192, 1141; —ı gerdünitâk 1155; —ı Sadâret 925; —ı Serdârî 925
- Otakcılar semti 505
- otluk*; — basmış seyrek seyrek şelgam gibi 1354; — destelerini koltuklayup 1387; —lar 1387; —ları ber-ser 1387; — yıgınları 1387

Otuz Bir Bölük Oda-başılığı 1257

Otuz Bir Ocağının nişânesi 727

ova; düz — 972, 981, 1010; kusûr yerleri düz — 991

oyuncaklar (abanosdan oyma ufak tefeng tuhaf) 978; şîr-i mâhiden oyma ufak tefeng nâdir/tuhaf — 978

Ö

‘*öd*; tebhîr-i — 144

Ödemiş 1048; — Mukâta'ası 1048

Öküz Lîmânı semti (Üsküdar'da) 1336

‘**Ömer** (adamın katırının birine verdiği ad) 889

‘**Ömer** (Hz.) 732, 888

‘**Ömer Ağa** (Kapu Kethudâsı)'nın sâhil-hânesi 950; —'nın kâtibi 1040

‘**Ömer Ağa** (Kul Kethudâsı) 121

‘**Ömer Ağa** (Müderriş, Üsküdar yakasında olanlara Sergerde) 695

‘**Ömer Ağa** (Seyyid, Baş-çukadâr) 843, 1083, 1312

‘**Ömer bin ‘Abdül‘azîz** hazretleri 1408

‘**Ömer Efendi** (Kütahyalı, Mekke Kadısı) 81, 85

‘**Ömer Efendi** (Muhassıl-zâde, Haleb Kadısı, Haleb Vâlisi) 169, 536

‘**Ömer Hülûsî Efendi** (Samânî-zâde, Anadolu Kadı'askeri, Şeyhislâm) 150, 522, 885, 890

‘Ömeriyye; belde-i ‘Ömeriyye 759; — Câmî'i ('Ayntâb'da) 1244

‘**Ömer Paşa** (Bağdâd Vâlisi) 1505, 1506

‘**Ömer Paşa** (Çelebi, Vezîr) 538

‘**Ömer Paşa** (Mar'aş Mutasarrıfı, maktûl) 510, 758

‘*ömr* 76, 310, 508n, 530n, 665, 843, 1046, 1206, 1250, 1450, 1509, 1511; behre-hor-i nevâle-i — 1131; eyyâm-ı — 530; hüccet-i — 841; ilâ âhri'l— 1505; kâlây-ı girân-behây-ı — 817; kâmet-i — 81; mücib-i kasr-ı — 637; müddet-i — 342, 1288; müddetül— 483, 569n, 580, 814, 1324, 1359; nakd-i hîzâne-i — 1123; nakd-i — 119, 796; nakdine-i — 1306; sinin-i — 1224, 1508; sinn-i — 39; tûl-i — 120, 616; vâhibül— 844; —i ‘azîzleri 1205; —i ebedî 16; muhtevî sicill-i —i mukadder 536; —i Mülûkâne 504; —i nâzenin 308; —i nâzeninleri 1210; —i sa'idleri 1298; —i şerif-i mukadderleri 843; serhadd-i —i tabî'ye mütênâhiz 1121; bünyân-ı —leri 759; devâm-ı —leri 1270; —leri 218; —ü şevket 138

‘*ördek*; — gibi dalup çıkmamağla 979

‘*örf*; —en 321, 729, 858, 1481; —en ‘ulemâ' itlâk olunanlar 152; resm-i —i 648; vaz'-ı —i 652; —i 108, 591; —i İslâm 573; —i şer' 896; ‘âmme-i menâstı-ı —iyye 26; ifây-ı levâzım-ı —iyye 123müddet-i —iyye 36, 90, 111, 136, 147, 266, 944, 1126; tenvirât-ı —iyye 1178;

müddet-i —iyyesi nâ-temâm 1462; — ve üst saçaklı 588

Örken [=Örkény] Karyesi 971

örümcek misillü 322

öşr 686; — misillü 999

Özbek; fermân-fermây-ı memâlik-i —iyân 104

Özi 198, 581n; — ehâlisî 562; — Gölü 562; — Kal'ası 198, 566n; — Kırî 561; — muhâsaması 206; — önleri 198; — Suyu 559

özr 1471; bilâ— 692; bî— 295; derpîş-i — 1338; rû-pûş-i —i kavî 957; —i kavî 497; —i leng 196, 208, 305, 633, 679; —i ma'kul 980, 1049; —i mesrûd 1050

özünü urmak 1339

P

Pâdişâh 104, 113, 117, 166, 195, 276, 370, 489, 499, 505n, 506n, 507n, 572, 649, 655, 661, 721, 727, 742, 745, 750, 755, 762, 765, 766, 770, 775, 777, 787, 789, 793, 797, 799, 803, 810, 812, 817, 821, 828, 830, 836, 839, 848, 851, 856, 861, 866, 869, 873, 876, 887, 898, 914, 923, 1027, 1029, 1036, 1046, 1154, 1171, 1172, 1182, 1240, 1250, 1270, 1279, 1399, 1414, 1415, 1474; 'atâyây-ı hazret-i — 688; dil-hâh-i hazret-i — 358, 1082; hidmet-i pür-mefharet-i cenâb-ı — 116; ikâmet-güzîn-i rikâb-ı hazret-i — 463; ittikâ-güzîn-i taht-ı cihân-bânî olan — 1298; manzûr-i hazret-i — 1099; nâm-ı nâmî-i cenâb-ı — 1032; nefis-i hazret-i — 776; şevketlü — 1076, 1171, 1401; Vekil-i hazret-i — 751; — a lâyük tuhfe 1301; iğbirâr u infî'âl-i —âne 567n; irâde-i hayriyyet-ifâde-i —âne 228; mazhar-ı inkisâr-ı —âne 1270; memâlik-i —âne 1091; müstefiz-ı ebr-i midrâr-ı 'âtîfet-i —âne 7; nesim-i lutf u ifdâl-i —âne 1046; makkûl-i —âne 830; ni'am-i mevâ'id-i şâbâş-ı —âne 153; şemşîr-i Cihân-gîr-i —âne 914, 923; turaf-ı tenbihât-ı —âne 925; —ân-ı bahtiyâr 641; —ân-ı me'âlî-şânân 114; —ân-ı tarafeyn 253; —ân-ı zemân 654; Divân-ı mu'allâ-erkân-ı —ârâ 103; — hazretleri 372; memâlik-i vesî'atü'l-mesâlikin —ı 851; taraf-ı —ı 'adâlet-şi'âr 573; —ı 'adil 503; teveccüh-i —ı 'adl-âyîn 181; rikâb-ı —ı âfâk 694; —ı 'âlem 1229, 1311, 1356; —ı 'âlem-penâh 39, 489, 750, 848, 898, 1287, 1398; —ı 'âlem-penâh hazretleri 372; —ı 'âlem-penâh-ı sipîhr-ihtîşâm 1236; 'arz-ı dergâh-ı —ı 'âli-cenâb 1504; hilâf-ı rızây-ı —ı 'âli-cenâb 355; münâfî-i rızây-ı —ı 'âli-cenâb 189; —ı 'âli-menkabet 1399; huzûr-i fâ'izu'n-nûr-i hazret-i —ı 'âli-menzilet 793; —ı 'âli-menzilet 817; —ı 'âli-mikdâr 766; şevketlü —ı Âl-i 'Osmân 985; —ı 'amimü'n-nevâl dergâhı 492; —ı a'zam 324, 1051, 1248, 1328, 1422; —ı âfâk 1078; —ı âgâh 564, 660, 793, 1277; rikâb-ı —ı 'âli-cenâb 578; rikâb-ı hazret-i —ı

'âli-mikdâr 566n; —ı Âl-i 'Osmân 370, 612, 963; nesak-sâz-ı umûr-i Devlet-i —ı Aristo-dirâyet 236; 'arz-ı südde-i —ı Aristo-râ 162; müsâ'ade-i —ı Aristo-şu'ûr 185; şeref-mend-i huzûr-i —ı Aristo-şu'ûr 306; mi'yâr-ı 'tibâr-ı —ı 'âli-tebâr 950; —ı âsümân-taht 1297; —ı bâ-intibâh 899; —ı bâhiru'l-iclâl 118; —ı bahr u berr 103; me'mûl-i —ı bende-nüvâz 391; muhâtabât-ı —ı bende-nüvâz 959; şemşîr-i siyâset-i —ı bülend-ikbâl 1427; munkâd-ı cânib-i —ı celilü'l-mefâhîr 1238; —ı celilü's-şân 1162; —ı Cem-câh 742; hedâyây-ı —ı Cem-hadem 364; Dergâh-ı —ı Cem-haşem 1040; 'atâyây-ı —ı cihân 155; emr-i —ı cihân 1261; irâde-i hazret-i —ı cihân 410; irâde-i —ı cihân 1261; müsâ'ade-i 'aliyye-i —ı cihân 793; rüy-i dil-i —ı cihân 605; —ı cihân 119, 324, 899, 1036, 1076, 1310, 1461; meşhûd-i bâsıra-i hazret-i —ı cihân-güşâ 489; ruhsat-ı —ı cihân-mutâ' 1235; —ı cihân-penâh 1399; meşgûl-i du'ây-ı —ı dâd-ihtisâf 957; —ı Dârâ-debân 367; ma'rûz-ı südde-i —ı Dârâ-dihîm 182; makkûl-i —ı Dârâ-gulâm 162; —ı Dârâ-sipâh 1454; —ı deryâ-dil 129; müsted'i-i 'in-âyet-i —ı devrân 1505; müştâgıl-i du'ây-ı —ı devrân 333; —ı devrân 1334; —ı dil-âgâh 51, 317, 616, 873; rızây-ı hazret-i —ı diyânet-ihtivâ 1398; —ı diyânet-penâh 225; 'atuyye-i —ı düşmen-şiken 588; —ı Edhemî-seciyyet 198; tasmîm-kerde-i —ı Eflâtûn-râ 233; —ı Eflâtûn-reviş 228; —ı Eflâtûn-şu'ûr 231; ma'rûz-ı dergâh-ı —ı Eflâtûn-vukûf 227; emr-i —ı enâm 486; 'atâyây-ı cezile-i —ı Felâtûn-ferheng 514; —ı ehl-i dîn 142; —ı ekrem 665, 775, 1051, 1287; 'atâyây-ı behiyye-i —ı enâm 770; 'avâtîf-i —ı enâm 109; teşvîş-i kalb-i —ı enâm 715; —ı enâm 60, 765; pîş-gâh-ı hazret-i —ı encüm-sipâh 588; —ı felek-bârgâh 487, 821; —ı felek-câh 571; —ı felek-destgâh 788; ma'lûm-i —ı felek-menkabet 475; huzûr-i —ı felek-rifâ't 1150; —ı Feridûn-câh 488; —ı Feridûn-haşmet 1184; yakîn-kerde-i hazret-i —ı Feridûn-ihtîşâm 1462; ma'lûm-i —ı Feridûn-şükûh 1078; mazhar-ı gazab-ı —ı gayûr 490; mazhar-ı teşrifât-ı seniyye-i —ı gayûr 314; müsâ'ade-i —ı gayûr 576; re'y-i —ı gayûr 576; 'atâyây-ı —ı gerdûn-cenâb 408; teveccühât-i —ı geyvân-mahal 683; —ı hadidü'z-zihn 116; —ı hâl-i âgâh 1495; —ı halîm 624; fuyûzât-ı —ı Hâtem-hısal 533; —ı Haydar-güher 1481; hatt-ı hümâyûn-ı —ı heft-iklim 1404; rikâb-ı müstetâb-ı —ı heft-iklim 1344; —ı heft-iklim 1230; mazhar-ı teveccüh-i —ı İskender-âyîn 181; taraf-ı —ı İskender-âyîn 448, 599; müsâ'ade-i baht-ı/ikbâl-i —ı İskender-cenâb 1306; —ı İskender-cenâb 899; —ı İskender-haşem 508n; dest-yârî-i —ı İskender-menkabet 1418; dergâh-ı hazret-i —ı

İskender-nişân 1328; dem-i şemşir-i —1 İskender-serîr 713; dil-hâh-ı —1 İskender-serîr 121; mahsûs nâme-i —1 İskender-serîr 296; zamîr-i ilhâm-semîr-i —1 İskender-serîr 1480; rızây-ı —1 İskender-simât 120; —1 İskender-tüvân 369; ber-mûceb-i fermûde-i —1 İslâm 434; dest-bürd-i satvet-i —1 İslâm 1310; man-zûr-i —1 İslâm 1077; şevketlü —1 İslâm 423; —1 İslâm 74, 205, 321, 364, 552, 1024, 1041, 1046, 1245, 1279, 1400; hayr-hâh-ı —1 İslâm-penâh 963; —1 kadr-şinâs 888; ikdâm-ı hazret-i —1 kavîyyü'l-ihitimâm 600; hüsn-i teveccüh-i —1 kerâmet-ihitivâ 1445; zihni —1 kerâmet-intimâ 386; —1 kerâmet-ittisâf 660; emr-i hazret-i —1 kerâmet-nisâb 576; ma'rûz-i huzûr-i —1 kerâmet-'üvân 564; 'arz-ı dergâh-ı —1 kerîm 1194; irâde-i hazret-i —1 kerîm 338; irâde-i —1 kerîm 494; mazhar-ı pesend-i —1 kerîm 1507; —1 kerîm 743; irâde-i —1 kerîm-üs-sıfât 1428; cânib-i —1 kerîm-üs-simât 768; nâm-ı nâmî-i —1 kirâmî 1244; himmet-i küh-endâz-ı —1 kişver-güşâ 685; irâde-i —1 kişver-güşâ 179, 461; sencide-i mizân-ı zihni —1 kişver-güşâ 477; —1 kişver-güşâ 286; —1 kişver-i Nübüvvet 851; —1 ma'delet-ârâ 1234; mehâsin-i —1 mahlû' 1158; —1 mahlû' 958, 1172; —1 Mahmüdül-hısal 503, 1232; ehass-ı havâss olan —1 me'âlî-ihitâs 649; 'âufet-i hazret-i —1 mekâdir-âgâh 1441; —1 mekârim-destgâh 746, 799; ma'rûz-ı 'atebe-i —1 mekârim-mevfûr 178; —1 melek-hüner 1420; —1 melek-menkabet 1420; münâfi-i rızây-ı —1 merâhim-âlûd 308; —1 merâhim-destgâh 1252; —1 merâhim-destgâh dergâh 1248; taraf-ı hazret-i —1 merâhim-ifşâ 1397; —1 merâhim-fıtrat 1305; —1 merhûm 1471, 1508; sâmi'a-res-i —1 mes'ûd 950; —ıımız 120, 137, 1163, 1344, 1400; —ımız efendimiz 831, 832, 837, 1046; 'arz-ı huzûr-i —1 muhalledül'ikbâl 423; —1 muhalledül'ikbâl-i Cem-câh 371; —1 Muhammedü's-sîre 1230; —1 mü'eyyed min 'indillah hazretleri 503; —1 mü'eyyedül'ikbâl 716; —1 mükerrerrem tarafı 321; Lala-yı hazret-i —1 mülk-ârâ 1312; hablül'metîn-i himâyet-i —1 Müslimîn 972; rızâ-cûy-i —1 Müslimîn 148; —1 müşârun ileyh 573, 673, 675, 724, 745, 766, 821, 948, 1508; —1 müşfik 142; ibtidây-ı cülûs-i —1 nev-câh 1159; —1 nev-câh 812, 861, 927; —1 nev-câh-ı hilâfet-penâh 1263; —1 nev-reste 861; —ın hazinesi 1342; —1 pâkîze-tıynet 810; mühr-i Vekâlet-i —1 ra'yyet-nüvâz 1235; 'atıyye-i —1 rub'-meskûn 1121; hediyye-i —1 rub'-meskûn 1121; memâlik-i —1 rub'-meskûn 598; —1 rub'-meskûn 762, 1082, 1402; mücib-i teveccüh-i —1 rüy-i zemîn 293; nefis-i nefis-i —1 rüy-i zemîn 1060; —1 rüy-i zemîn 1281; —1 sâdik-nüvâz 118; —1 sâf-serîret 762; irâde-i —1 safvet-intimâ

840; —1 safvet-penâh 823, 856, 869, 876, 1179, 1181, 1192; hâk-i pây-ı —1 sa'îd 140; karîha-lı sabîha-i —1 Selimü'l-bâl 359; —1 Selimü'l-bâl 692, 714, 739; —1 Sıddîk-siyer 1481; mazhar-ı tekrîm-i hazret-i —1 Sikender-âyîn 591; mekârim-i —1 Sikender-âyîn 355; huzûr-i Pâdişâh-ı Sikender-serîr 952; —1 Sikender-serîr 124; —1 Sikender-sîret 140; meded-kâr-ı ikdâm-ı —1 sipîhr-ihitişâm 461; huzûr-i —1 sipîhr-irtifâ' 185; ma'lûm-i —1 sitâra havâşî 249, 691; —1 sitâre-mevâkib 1434; dergâh-ı hazret-i —1 sitâre-sipâh 314; —1 Süleymân-mekân 724; medâr-ı umûr-i —1 şevket-ihitivâ 115; kudûm-i —1 şevket-mahsûr 1150; taraf-ı —1 şevket-mahsûr 1179; etvâr-ı nâ-behencâr-ı —1 vakt 1306; —1 vakt 1236, 1400; —1 veliyy-i ni'metim 370; nazar-ı âfîtab-eser-i —1 yemm-i nevâl 697; gazab-ı —1 zafer-mev'ûd 133; himmet-i vâlâ-nehmet-i —1 zafer-mev'ûd 180; te'sîr-i nefis-i —1 zafer-mev'ûd 311; emr-i —1 zemân 1050; irâde-i —1 zemân 1010; ism-i Sâmi-i —1 zemân 1025; ma'lûm-i —1 zemân 148; —1 zemân 56, 118, 565n, 1046, 1075, 1237; —1 zî-şânın mahremi 725; ahkâm-ı —1 1331; 'atebe-i gerdûn-mer-tebe-i —1 359; bâ'is-i güşâyiş-i tab'-ı —1 1179; cânib-i —1 767; dergâh-ı felek-destgâh-ı —1 1130; du'ây-ı tezâyüd-i ferr-ı/şevket-i —1 1023; emr-i —1 110, 208, 822, 1331; erzân-kerde-i —1 697; evâmîr-i —1 641, 1331; fermân-ı —1 720; gazab-ı —1 1272; hilâf-ı rızây-ı —1 166, 719; hoşnûd-i —1 115; huzûr-i —1 803; hüsn-i teveccüh-i hazret-i —1 1330; isrâr-ı —1 501; iclâs-i —1 1462; irâde-i hazret-i —1 1031; itâ'at-ı —1 1245; kâffe-i emr-i —1 1331; kâffe-i nehy-i —1 1331; kal'a-i —1 59; kalb-i —1 1078; kemâl-i teveccüh-i —1 710; kurb-i —1 789; ma'lûm-i hazret-i —1 444; Memâlik-i mevrûse-i —1 708; memâlik-i —1 723; menfûr-i kalb-i hazret-i —1 1395; mesmû'î hazret-i —1 444; mugâyir-i irtizây-ı —1 1269; münâfi-i rızây-ı hazret-i —1 1400; nâm-ı —1 320; nedîm-i —1 86, 519; nehy-i —1 1331; nevâhî-i —1 641; nezd-i —1 243, 718, 803; nüvâziş-i —1 1335; Ocak-ı —1 887; sa'âdet-vâye-i hazret-i —1 117; serhadd-i —1 68; seyf-i siyâset-i —1 101; sikke-i —1 1189; su'âl-i —1 828; takrî-i —1 828; tarafdâr-ı savb-ı —1 805; taraf-ı eşref-i —1 1018; taraf-ı —1 124, 321; telatuf-i —1 1335; teveccüh-i —1 184; 'unvân-ı sahîfe-i —1 640; huddâm-ı dergâh-ı hazret-i —1 gürûhu 725; devlet-i —1 dîndâr 1285, 1287; devlet-i —1 dîndâr ve müteşerri' 1286; — lafzî 66; mücâhid —lar 908; veliyy —lar 908; —lar 566, 695, 755, 1237; kendü —ları 766; —ları aldatmak 803; —lık 273, 821; —lık tehniyeti 364; — ma'nâsî 66; — nefesine uğramak 662; — ta'bîri 66; —lık ülka 1237; — 'unvânı 166, 364

palamarlar 501, 506n
palanka 170, 211; kulleli taşdan bir — 968; —lar 149, 166, 169, 174, 199, 203
Palanka (Tatarpazarı-lhtıman arasında) 966
palan üzere duramaz 1469
palas pâresi 850
pâle; meslülü'l— 328; —i hûn-pâlâsı 821
Pançova tarafı 567n, 577
Papa 161; —larını ihlâk 721, 727
papas 982, 1097, 1148; —larını ihlâk 721, 727
Papas-karası şerâb 1362
Papashlı (Hasköy-Filibe arasında) 966
pâpûc/pâpûş 768; — hırsızını câmi'e mütevellî 785; — uğrusu 184
pâre 225, 242, 245, 685, 768, 844, 997, 999, 1253, 1373, 1411, 1417; onar — 999; — gelmek ihtimâli 760; —lik 1253; ufak — misillü 999; şükranê —/pul saçmak 1014; —ye bey' 1411; — yerine geçer 999; — zannı 1047
Parga (Arnabûdluk civârında vâki') 263; — mahalli 1118
Paris 43, 66, 95, 164, 268, 273, 275, 277, 284, 289, 298, 340, 341, 351, 363, 365, 372, 381, 391, 394, 397, 403, 407, 730, 734, 750, 846, 979, 982, 983, 1007, 1015, 1019, 1023, 1028, 1083, 1099, 1100, 1102, 1104, 1105, 1111, 1113, 1123, 1127, 1136, 1177, 1338, 1340, 1342, 1346, 1348, 1375, 1431, 1439, 1492; râh-ı — 1019; — 'Ahid-nâmesi 281; — Cebe-hânesi 975; —'de sefâretle ikâmet 1084; — havâlisi 1019; — karlıları libâsi 987; — komadyeleri 1346; — Kumandanı 1106; — seknesi 1023; — sokakları gibi 987; — Şehri (dâru'l-mülk) 156, 275, 288, 392, 618, 1001, 1132, 1338; — Şehri kur-bû 1148
parlamento (ta'bir etdikleri cem'iyetler) 156; baş direğinde — bayrağı açar 1443; sefine-i mezkûrenin —su 1442; baş direğinde — ta'bir olunur beyâz bayrak küşâdı 1442
Parma 1340; — Eyâleti (İtalya'da) 1340
parmak/barmak 677; —larıyla dervâze-i gûşunu sedd 320, 1244; —larıyla düm tek-nüvâz 501, 506n; üç — mikdârı 132; — şerha şerha doğranarak 1138
Parmak-kapu (Divân-yolu'nda) 1367, 1368, 1416; — kitabesi 1396; — verâsı 1395
partal; —derûnundan —ı atılmağla 1372; —lar atı-lup 361
pâs; —dan müte'affin 1470; — ekl 1343
pâsbân/pâsdâr 459; —ân 798, 1258, 1388; —ı rûh-i revân 474, 476; — lafzının galat-ı meşhûru 473; —lar 1388
Pâsbân-oğlu/zâde; bk. 'Osmân Paşa (Pâsbân-zâde, Dergâh-ı 'âli Kapucu-başısı, Vezîr, Vidin Vâlisî)
Paskalya günü 427

Paşa 102, 194, 201, 320, 372, 511, 512, 789, 960, 1199, 1203, 1316, 1366, 1464, 1471; — cenâbları 1473, 1475; — hazretleri 1320; — kulları 1172; —lar 437, 1393, 1395, 1398, 1401, 1403; —ların ikdâmları 1394; Beşe ta'birî —'ya munkalib 311; —yı hıyânet-intimâ 209; —yı makhûr 102; —yı mekr-endiş 101; —yı mûmâ ileyh 34, 35, 67, 108, 169, 186, 187, 319, 372, 459, 946, 947, 1066, 1070, 1096, 1241, 1242, 1244, 1245, 1246; —yı mûkerrem 1319; —yı müşârun ileyh 430, 738, 786, 946, 1241, 1471; —yı şerrir 102; —yı şüriş-efşâ 957
Paşa-kapusu 43, 1257, 1386, 1396; — gibi 748; — haremi 1257; — nâ'iresi 1202
Paşa Mahallesi (Beşiktaş Nâhiyesi'nde) 842
patates 992
patente 350, 1089; — kağıdının ahzı 349; — kağıd-ları 349, 417; —ler 350, 419; — maddeleri 350
patiska 995
Patorona/Patrona/Patorana 242; — Kapudanı (Donanma-yı hümâyûn kalyonlarının başbuğu olan) 1444; — Mülâzımı 242; —nın sâlyânelerine zamîmeler 691; — vak'aları 656
Pavli/Pavlo Petrovic [=Pavel I] cenâbları (Rusya İmparatoru, Moskov memâlikine zill-efgen-i hükûmet olan, pic oğlu pic harâm-zâde) 251, 261, 1091, 1135
pây; ikişer — 1373; — ahzı 1489; — alarak 1253
Payas 72, 98, 1239; — Kal'ası 71; — tarafları 71; — yolu 99, 591
pâye 44, 756, 911, 949; bülend— 172; takdîm-i — 909; terfî-i — 521; —dârlar 724; — furûhtu 909; —gâh-ı hâcet-mendân 949; —hâ 172, 1324; —hâ-yı 'ilmiyye 43; —hâ-yı resmîyye-i 'ilmiyye 1486; —i Anadolu 1491; —i 'ilmiyye 173; —i İstanbul 956; —i Kâlgâyî-i Bucak 469; —i medâric 123; —i Mekke 1491; —i Mekke-i mûkerreme 841; —i mevhûmu 1125; —i Mevkûfâtî 296; —i minber 30; —i Mirahûr-i Evvel 439; —i Mirahûr-i Sâni 140; —i Muhâsebe-i Evvel 841; —i nerdübân 466; —i Rum 1491; —i Rumeli 140, 1262, 1491; —i Sadr-ı Anadolu 123; —i Saltanat 887; —i serîr-i a'lâ 461; —i serîr-i Saltanat 651; hem—ler 949; —ler 595, 724, 739; —res-i rûtbe-i isti'lâ 269
pây-i taht 361, 548, 682; —ı memleketlerin küber-âsı 980; —ı minâ-baht-ı hümâyûn 1457; —ı saltanat 63; —ı şevket-karâr 314; —larından 663
Paysi-baza/bazi [Pay-Bas=Hollanda]; — ehâlisî 583; —nin ihtilâli 584
pâzâr 359, 606, 701, 979, 1265; devr-i — 1030; fesh-ı — 414; pîrâste seyr-i — 1255; —a âmed-şud tarîkımı sadd 1120; —a irsâl 132; evdeki — çârşûya uymaz 1024; — eylemek 561; —ı

feşadı tervîc 1168; —i iltihâmları 1037; —i iltiyâmları 1037; —i imtizâcı tervîc 1160; —i Sadâret 1435; — küşâd 1404; —lık 1183; — olunup 979

pâzeng; —i sanî'a-i müzevvir 1391; pây-müzd-i —isi 1351; —lik 1346

Pâzvând nâmiyle (pâsbân lafzının galat-ı meşhûru) 473

peder 49, 87, 99, 121, 152, 181, 316, 466, 473, 745, 760, 766, 1075, 1107, 1342, 1366, 1424, 1456, 1459; câ-nişîn-i — 745; kayın— 819, 1470; mevrûs-i — 1423; —i bed-güheri 50; câ-nişîn-i —i düzah-masîr 546; —inden bâlâ-ter 1490; —inden mukaddem 1424; —ine terfîkı 1424; is'âd-ı —i nikû-nihâd sevkiyle 1488; ma'den-i sulb-i —i vâlâ-güher 590; —i vâlâ-güherleri 1457; —i vâlâ-güherleri hazîresi cenbinde 1207; —ler 150, 152, 589, 590, 650, 666, 828, 1290, 1488; —leri lisânından 677

pehlevân 605; ser-bâzân-ı cihân—ân-vâr 186; — gibi pertâb 388; ma'rekenin cihân —ı 499; meydân-ı dilîrî vü şecâ'atin cihân —ı 439; —ı menkûb gibi 343; —ı meydân-ı taklîb-i devlet 1477; —lık dâdı 933; — lisânı 524; — yakısı gibi her derdine dermân 1237

Pehlevân Ağa; bk. İbrâhîm Ağa (Pehlevân, Yeniçeri Ağası, Başbug)

Pehlevî mâr-âsâ 555

peksemât; kuru — 243

peleng; hem-hûy-i — 1268; ke-nâm-ı — 1249; mânend-i — 441; pişe-i — 646; —âsâ 320; —ân 1354; —âne 185; —efgen 1382; — gibi 667; —mânend pertâv edüp 1420

Pelezans [=Piacenza, İtalya'da] Eyâleti 1340

pellüş; havâle-i — 815; —sürüyüp 701

penbe 74, 226, 685; resm-i — 226; rişte-i — 685; Rusûm-i — 226; —der-güş 694; —der-güş-i gaflet 1377; —der-güş-i gurûr 1377; —der-güş-i i'tibâr 1035; —der-güş-i isgâ 1035; rişte-i —i çarh-ı sanî'a-i şeni'aları 286; —i minâ 467; —kumaş 995; —makûlesi eşyâ 74

Penbe-hâre şarkısının gûyende ve mürekkipi (Sa'dullah Ağa) 844

pençere/pençere 505, 1062, 1389; deriçe-i — 574; —câmlarını rahnedâr 826; —piş-gâhı 501, 1389

pençe 1506; —efşân-ı zernâb 1320; —i berrân 872; —i derende 872; —i eşrâr-ı bidâ'a-i mevt-i murdâr 1274; —i istilây-ı — 198; —i isti'mâli 1437; —i mu'âhaze 1437; —i mu'âhazeye giriftâr 1322; —i musâdere 1437; —i saht-gîr-i âzâr 591; —i saht-gîr-i merg-i nâ-gürîz 637; pençe-i şikence 722; —i tegallüb 65, 474, 1482; —i tesallut 636; —pençe dinârlar 1323; —zede-i îsâr 1305; —zede-i isrâf 1305; —zede-i tebzîr 1305; —zen-i âlât-ı

rezm 435; —zen-i âzâr 1237; —zen-i dâmân 1382; —zen-i ekbâd-ı 'ibâd 1478; —zen-i ezyâl-i muslihîn 1399; —zen-i fatk-ı umûr 823; —zen-i girîbân 1367, 1382; —zen-i ibtidâr 383; —zen-i istilâ 165, 298, 660; —zen-i mesâlih-i bâlâ vü pest 638; —zen-i ratk-ı umûr 823; —zen-i sa'y 383; —zen-i tegallüb 1175; —zen-i tesallut 298, 660, 1237, 1364; —zen-i umûr-i devlet 1160; —zen-i zafer 802

pend 312, 356, 503, 766, 795, 1074, 1213, 1239, 1335, 1383, 1387, 1481, 1499; sâbûn-i — 179; —güne 634; —i bihterîn 13; efsûnkârî-i —i hayr-hâhânesi 603; —nâme 527, 530n

Pend-nâme-i 'Attâr ta'lîm 880

Perakin [=Paracın]; —Kasabası 141; —Palankası (Niş etrafında vâkı') 169

perçem-i pür-ham misâl 1075

Peres (muhayyel tabîb isimlerinden) 748

perese 494, 1396

pergâr-ı himmet-i merdâne-i Mülûkâne 1282

Pergoklad (پيرغ وقلاد) memâliki 402

perhîz; sâhib-i vera' u — 51; —kârân 1452; —ü i'râz 14

perî; —çehregân 328; —peyker cevârî 1359; —peyker cevârî-i hisân 1390; —peyker kenizek-i nâzenîn 1188

perr; —i meges gibi 1127; u bâl-i murg-ı ârâm-ları/huzûrları 692

Perteve Efendi (Ordu-yi hümâyûn'da Vekâyi'-nûvis, Bölükât-ı erba'a Kitâbeti) 25, 27, 465, 1048, 1049

pervâne 811; —gânın inkilâb-ı hâlleri 816; —gibi dâ'ir 894; mânend-i —i şem'-i tâbân 142; —ler 811

Perverdigâr (Hz.) 322, 1460; âb-yârî-i rahmet-i — 144; bârika-i 'inâyet-i — 479; bi-'avn-i hazret-i — 443; bi-tevfîk-ı cenâb-ı — 1285; bi-tevfîk-i — 348; ebr-i seccâc-ı 'inâyet-i — 607; ilhâm-ı hazret-i — 432; istigâse-i imdâd-ı — 457; mugâyir-i rızây-ı — 1253; perverîş-i âfitâb-ı feyz-i — 590; Yâverî-i hazret-i — 1042; yâverî-i meded-i — 141; yâverî-i — 275; 'avn-i hazret-i — 1431; tesyîr-i — 1150; te'yîd-i hazret-i — 1431; 'unvân-ı menşûr-i meded-i — 675; 'unvân-ı menşûr-i yârî-i — 675; bk. ayrıca Allah (Hz.)

pesaport/pesaporta 350; islâh-ı — 534; —kağıdı 349, 1021, 1028; —lar 350

Peşte 971, 972; —Kal'ası 971; —Şehri 971; —tarîki 274

Petersburg/Petrebuk/Petroburg 157, 162, 164, 206, 341, 393, 397, 418, 498, 505n, 558, 569n, 581, 582, 585, 596, 986, 1103, 1105, 1108, 1340; —Kâbinotosu 398; —Şehri 550; —Tersanesi 555

Petri [=Péter, Peşte öncesi] Karyesi 971

Petric [=Petarch, Sofya'dan sonra] Karyesi 967

Petro (Deli, Rusya Çarı) 547, 552, 553, 555, 619; — karısının hud'ası 620; —'nun kız karındaşı 549

Petro (Rus Kıralı Todor'un küçük biraderi) 546

Petro (Sırlar'ın 'umde-i sergerdegâni) 141

Petro Filipo (Nemçe Devleti tarafından dahi müsteşâr-ı devletleri) 210

pey verüp yazılmış var ise 999

peyâm 170, 354, 363, 422, 453, 482, 536, 601, 944, 1033, 1189, 1338, 1462, 1467, 1473, 1478; irsâl-i — 1194; itâre-i hammâm-ı — 778; — âverler 805; —ı bârid 448, 110, 1193; iblâğ-ı —ı beşâret 1274; —ı dil-ârâm 514; —ı dil-güşâ 713; zülâl-i —ı hoş-güvâr 121; —ı in'idâm 934; —ı meserret 1499; —ı meserret-irtisâm 852; —ı meserret-semîri 513; —ı nâ-be-mahal 127; telhâbe-i —ı nâ-fercâm 433; rişte-keş-i —ı nihânî 1196; irsâl-i —ı satvet 133; —ı sürûr-encâm 314; kâri'a-i —ı teham-mül-endâz 313; irsâl-i —ları 805

Peygamber (Hz.) 718; —den utanmaz 1170; taraf-ı hazret-i —ı 718; —i 'Arabî 635; bir alay — ne-dân 1036; — ne-dân 627, 757, 1219; — ne-dân haşerât-ı bî-emân 512; — ne-dân haşerât-ı bî-rahm 512; —i âhiru'z-zemân ve âl ü ashâb ü a'vânına 962; —i bî-müddânî 900; mefhar-ı 'âlem —i ekrem 1046; —i ekrem 50, 502, 718; mütemessil-i huzûr-i hazret-i —i güzîn 960; iki cihân serveri —imiz 830, 851; Halîfe-i —i Yezdân 1046; bk. ayrıca Muhammed (Hz.)

peyke ihdâsı 360

peymân 287, 416, 562; bed— 161, 445; hâ'in-i bed— 636; kavm-i bed— 268; nakz-ı — 415, 454; tâ'ife-i bed— 130, 721; tecdîd-i — 164; tevsîk-ı — 99, 770, 884; —fikenlikleri 721, 727; süst—lar 414

peymâne 1349; dâ'ir-i devr-i — 527, 529n; leb-rîzî-i —i ferr/nahtet 635; —i hâfıza 426; —i istidrâcî 934; —i sâmi'a 426; —i şân 1284; —i şöhret 1284; —i 'üttüv 934; —leri dol-dukda 769

pezeveng; safâ —i 1214

Pınar-hisârî 178, 459; — Kazâsı 179

Pıravadı Kazâsı 916

Pıravadı Yeni-bazarı (Rumeli'de) 873

Pravd (Fransız Elçisi Ceneral Sebestiyani tarafından Mihmândâr nâmiyle teslim olunan) 965

Pîcâc (Bosna serhaddâtından) 174

pîç; nizâm-ı —hâne 996; —hâne 996; —hâneler 995, 996; —ler 996

pilav 244; — tabhî 827

Piliçe/Piliçya [=Pilica]; — Eyâleti 991, 1001; — Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000; — Suyu 1001; — Suyu boğazı 991

Pinsk Eyâleti (Moskovlu zabtında olan) 1000, 1001

pîr 216, 813, 1356, 1401; köhne— 1435; cism-i za'if-i —ân 681; cumhûr-i —ân 886; zîr-i dest-i —ân 879; bünye-i —ân-âsâ 303; —ân-ı düd-mân-ı Bektâşiyân 906; —ân-ı nâ-bâliğ-i Ocak 217; —ân-ı Nakşibendiyye 879; —ân-ı ricâl 1238; —dâniş 1163; 'ârza-i —î 534; eyyâm-ı —î 1508; —i 354, 529, 681, 1355; —i bed-sîret 894; —i bu'l-fuzûl 813; —i civân-cünbiş 440; —i dâniş-ı sipihri-serâ'ir-âşinâ 1151; —i dilîr 138; —i ebâlise olan İblîs 371; —i halka-i zarâfet 1370; makâm-ı —i mugân 1215; —i mûmâ ileyh 608; —i mübârek-dem 518; —i nâ-bâliğ 1465; hâdim-i —i nâ-tüvân 912; —i nâ-tüvân 1355; —i perişân 1131; —i perverde 804; —i pîş-kadem-i tâ'ife-i fuzûl 932; —i post-pîrây-ı Bektâşî hükümünü icrâ 932; —i sâl-hürde 189; —i tarifkat-i Bektâşiyân 1038; huşk ü ter-dîde olan sakalı ağarmış —ler 1121; —liğine mürâ'âten 1235; —lik takribî 230; dâ'ir-i elsin-e —i u bernâ 574; ma'lûm-i — u bernâ 62; merci-i — u bernâ 1129; sâmi'a-der-i — u bernâ 1231; —zen 505, 1373, 1411

pirinc/pirinç/birinc 243, 500, 508n, 1113

Piskopos 1508; —lar 982; — Mukâta'acılığî 112, 1513; — Mukâta'acılığî Vekâleti 1513; — Mukâta'acısı 112

pister; —güzîn-i seng-i reh-güzer 1367; —i huzûrda gunûde 1387; —i sefer-i milnet-güster 669; —nişin-i emn 625; —nişin-i ferâğ 625

pîşkeş 721, 723, 728, 865, 1188, 1359, 1485; katâr katır makûlesi — 1242; nâ'il-i huzâne-i — 925; tertîb-i — 105; —gâh-ı âşinâ 893; —gâh-ı bîgâne 893; —i dil-keş sâhibi 1188; —i mukarrereleri 718; —keşân 1360; katâr katâr —ler 1358; —ler 1339

pîş-tahta 865, 1070; —i ketm ü ihfâ 109; —lar 1065

pîştov atılmaksızın 850

pîşvâ 526, 1398; —ları olan havenenin itâresi 1407; —y-ı a'mâl 539; —y-ı cemâ'at-i kâmkârî 803; —y-ı cemâ'at-i Müslimîn hazretleri 699; —y-ı cemâ'at-i servet-mendân 803

piyâde 66, 82, 179, 233, 245, 256, 323, 439, 488, 512, 662, 682, 695, 737, 814, 1030, 1033, 1039, 1076, 1443, 1500; hâzır-cevâblık vâdisinde — 1498; ser u pâ-bürehne — 759; sevk-ı — 965; şâkiyyü's-silâh — 1186; güzide — asker 47; — asker 930; — asker-i cerrâr 302; — encnâd ta'biyesi 196; — Humbaracı 245; —i 'arbede-kâr 609; — leşker 256; — mu'allem asker-i cerrâr 307; — Mukâbeciliğî 465, 1512; — Mukâbecisi 1143; — neferât 1017; tebdîlen —revlik 1076; — sipâh-ı bî-sümâr 1367; — yürümeğe alışmamış 814; —revlik 1076

Piyâle Paşa (eslâfda) 1284
Piyango (ta'bir eyledikleri kumarbâzi ve lu'b) 998
 Piyemont Eyâleti 401
Pizani (İngiltere Tercemânı) 1443
 Plevne menzili 1028
 Po [=Pau] Şehri (İspanya erâzisi hizasında olan) 1149
 Podolya (Rusyalu'ya tâbi') 991; — Eyâleti 991, 1002; — toprakları 992; — Ülkesi 554, 556
poliçe 505n, 1242; — ettirmek 759; — olunan meblağı 1242; yoldaşları —si 778
politika 97, 413, 747, 794, 1106; dest-gâh-ı — 1078; fenn-i — 135, 446; icrây-ı — 1487; mu'âmele-i —âmiz 70; —cı fettânları 502, 507n; —cı muhtâlleri 502; fenn-i —dan bi-haber 754; —dan bi-haber eşhâs 1119; —deyerek şu'bede-i simyâ-kârlilikleri 736; —erkânı 413; —fenni kâ'idesi 1009; —icrası 414; —i Firengâne usûlü 371; —kabilinden 769; —kâ'idesi 1003; —lar 353, 412, 413, 502, 507n; ricâlin —ları 708; —larına mebnî 1127; —larına muvâfik olan vâdi 301; —larına münâfi 764; —larına nâ-muvâfik 724; —olmak üzere 983; kendü —sı 294; kendü —sı muktezâsınca 270; kendü talebi 838; —ta'biri 325, 413; —ta'lîmi 973; —te'allümü 721; —tohmu 722, 728; —yı âhar 1341; —yı Efcencî 757; —yı Firengâne 40, 720, 727, 728; —yı Firengiye 1375; —yı kâfirâne 285
 Poloçika/Poloçka/Poloçya batakları 1000; —dâ'ireleri 991; —gölleri 1000; —semti 1000, 1001
 Poltava (Leh muzâfâtından Ukranya Eyâleti'nde) 550
 Poltos [=Polotsk] semtleri 1017
Ponyatovski/Po[nya]teski [=Poniatowski, Lehlü Bey-zâde, Der-i devlet-medâr'a ba's ü isrâ) 550, 553
 Porozi Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
 Portekiz 396, 727, 1106, 1111, 1131, 1341; —cânibi 1106; —ehâlisi 158; —Elçisi 1106; —Eyâleti 400; —Kıralı 1106; —Kırallığı 1112; —ordusu tesmiyesi 1106; —Ülkesi 1131
 Portolongo 1348; —Adası 1349
post; yek— 340; —i pûşide sâhibi 1364; —i pûşide-i zindegâni 1303; —nişin-i müctehid-i akdem 574; —nişin-i sadr-ı soffa-i oda-başıyan 1038; —pîrây-ı irşad 879
posta 1019
Potemkin (Ceneral, Rusyalu Sergerdesi, la'in-i pür-kîn ü habâset-âğîn) 198, 206, 561, 562, 569n, 581, 583, 585
potur; ayaklarına — 230; mâ'i çuka — 234, 237
 Poyraz Lîmânı (Kılâ'-ı seb'a'dan) 247, 248

Pozen [=Posen/Poznan]; — Eyâleti 1004; — nâm memleket 406
Pozoroski [=Prosorowski, Rusya Feldmerşalı, düzah-me'âl) 1431, 1432, 1347, 1499
 Praga Karyesi köprüsü 967
 Praslo (Rusyalu'ya tâbi') 991
 Pravadi Kasabası 604
Prens/Prenc 342, 380, 395, 1148; müstakil —ler 1148; —ler 731, 1148; —lik 380, 562; —lik sûretleriyle 380
 Preveze (Arnabüdlük civârında vâki') 260, 263, 297, 1106; —mahalli 1118
 Prizrin; —mutasarrıfı 149; —Sancağı 172
 Proşte Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
 Prusya 94, 402, 405, 498, 507n, 578, 583, 731, 997, 1012, 1014, 1017; muhâbebe-i — 1017; —'ahid-nâmeleri 342; —asâkiri 622; —askeri/askerleri 396, 1011, 1014, 1017; —Devleti 74, 210, 253, 341, 406, 568n, 578, 993, 997, 999, 1017; —Devleti dâ'iresi 996; —Devleti'nin imperatoru 347; —Devleti'nin ministrosu 347; —Elçisi 340, 394, 398, 399, 403, 569n, 580, 583; —hudûdları 404; —ittifâkı 567n, 577; —kılâ'ı 1017; —Kıralı 158, 223, 340, 403, 545, 558, 568n, 578, 854, 994, 998, 1008, 1011, 1018; —Kıralı'nın makarrı 412; —Lehi 998, 1004, 1017, 1018; —lu 215, 223, 340, 394, 396, 404, 412, 502, 545, 559, 567n, 568n, 577, 578, 584, 622, 990, 997, 1010, 1026, 1340; —lu ittifâkı 578; —lu tarafı 579; —lu türâbi 405; —lu vaktinden fenâ 998; —memâliki 622, 1002; —Memleketi 74; —Taleri 997; —toprağı 405
Puhacef [=Pugatscheff, sâhib-i hurûc) 558
Pûlâd Ağa (Kara 'Osman-zâde, Mağnisevî, (Der-gâh-ı 'âlî kapucu-başlılarından, Mağnîsâ Sancağı mutasarrıfı, meşâhîr-i ağniyâdan) 139, 170, 311, 739, 877, 1237, 1325, 1371
 Purunî [=Protî) 1348
 Purut/Burut; Nehr-i — 619; Nehr-i — kenârı 551
pusula 1093; küçük — 864; —tertib 1356
pûşî; üzerine İstânbül-kârî — 234
 Put-başı nâm mahal (Nehr-i Turla civârında) 425
 Putrinto/Butrinto/Bocnor/Bohboz [=Butrinto] 260, 263, 297, 1119; —mahalli 1114, 1118
püser 152, 1424; re'fet-i —î 765
püşte 972, 981, 1067; verây-ı — 1067; —i rüşteye söygünür 1411; küçük —ler 991; —üzere 1067

R

Rab [=Raab/Győr] Kal'ası (Tuna'yı geçtikten sonra) 973
 Rab/Raba [=Raab] ve Raybinc [=Rabnitz] isimleriyle müsemma bir nehir 223, 544, 973

Rabb 508n, 528, 565n, 673, 1296, 1398, 1412; hidâyet-i hazret-i — 590; mebgüz-ı hazret-i — 415; meş'al-i hidâyet-i hazret-i Mûsilu'l-matlab-ı — 493; muhâlefet-i rızây-ı hazret-i — 1299; âteş-i kahr-ı —ânî 1400; 'avn-i —ânî 1407; bi-tevfik-ı —ânî 1441; delîl-i hidâyet-i —ânî 1296; i'lâm-ı —ânî 680; 'ilmî-i —ânî 17; irâde-i 'aliyye-i —ânî 1150; tevfik-ı — 961; dergâh-ı icâbet-penâh-ı hazret-i —ânî 1485; dergâh-ı icâbet-penâh-ı —ânî 56, 1490; dergâh-ı —ânî 137; feyz-i —ânî 1418; gayret-i —ânî 636; in-tâk-ı —ânî 1300; kelâm-ı kadîm-i —ânî 20; kutb-i —ânî 1024; mahz-ı fazl-ı hazret-i —ânî 1472; mahz-ı rahmet-i —ânî 1297; mahz-ı tevfik-ı hazret-i —ânî 1472; mehbit-ı envâr-ı füyûzât-ı —ânî 111; müheyyic-i gayret-i —ânî 528, 530n; müsâ'ade-i şurta-i tevfik-ı —ânî 1307; mütehammil-i Hılâfet-i Resûl-i —ânî 541; nûr-i ma'nevî-i —ânî 360; rızây-ı hazret-i —ânî 143; savn-ı —ânî 1076; şurta-i 'avn-i —ânî 1284; seyf-i kahr-ı —ânî 533; şifâ-hâne-i mağfîret-i —ânî 172; tahlif-i —ânî 427; teshîl-i —ânî 1248; tevfik-ı —ânî 654, 668; te'yîd-i —ânî 1407; ufk-ı tevfik-ı —ânî 496; vedî'a-i —ânî 335, 726; yâverî-i hazret-i —ânî 179; zuhûr-ı gayret-i —ânî 722, 1054; zuhûr-ı rahv-ı 'in-âyet-i —ânî 1294; 'âdet-i 'aliyye-i —âniyye 152; ahkâm-ı —âniyye 20; irâde-i ezeliyye-i —âniyye 39; kudret-i —âniyye 976; nebtîz-i gayret-i —i 'azîz 934; —i celîl 34; 'atiyye-i —i cevâd 1458; niyâz-mend-i dergâh-ı —i ekrem 1501; dest-güşây-ı dergâh-ı —i Gafûr 313; yâverî-i —i Gafûr 601; va'd-i sahihu'l-in-câz-i —i Gayûr 455; rahmet-i —i Hamîd 186; vâbeste-i tevfik-ı —i 'izzet 961; vedî'a-i —i 'izzet 766; hıfz-ı —i Kadîr 1420; irâde-i bi-'il-let-i —i Kadîr 1152; irâde-i —i Kadîr 202; nigâh-ı —i Kadîr 1420; saht-ı —i Kakhâr 718; fazl-ı —i Latîf 84; yâverî-i —i lâ-yezâl 517; bi—i'l-Ka'beti 714; bi—i'l-Meş'arî'l-harâm 714; te'yîdât-ı —i Mecîd 1421; —i Mecîd 43; müstevcib-i teşekkür-güzâr-i dergâh-ı —i ma'bûd 934; teşekkür-güy-i dergâh-ı —i Mennân 1071; —i Mennân 1232; —i Mennân dergâh-ı 1232; mevâhib-i —i min'âm 540; fazl-ı hazret-i —i mu'in 70; dergâh-ı —i Mu'in-i Lâ-yezâl 1500; te'yîd-i —i mücîb 1310; teyšir-kerde-i —i Mücîb 1431; dergâh-ı —i müste'ân 46; efrâste-i dergâh-ı —i Müste'ân 1461; irâde-i —i Müste'ân 1308; müteveccih-i dergâh-ı —i Müste'ân 1246; secde-güzâr-i dergâh-ı —i Müste'ân 1151; yâr-i 'inâyet-i —i Müste'ân 131; ilhâm-ı —i müte'âl 710; —i Müte'âl 175; —u'l-'âlemîn (Hz., mâlikü'l-mülk-i hakîkî) 452, 504, 1299, 1330; teyšir-kerde-i —i Nasîr 466; dergâh-ı —i Samed 75; kûy-i dil-cûy-i mah-bûb-i —i vedûd 1033; yâverî-i hazret-i —i zil'-minen 314; mahz-ı lutf-i/re'fet-i —

ül-'âlemîn 1293; nâ'il-i nevâle-i rahmet-i —ül-'âlemîn 541; vâsıl-ı rahmet-i —ül-'âlemîn 534; isticlâb-ı fevz-i/nusrat-ı —ül-'âlemîn du'âsı 463; celiyye-i —ül-beriyeye 1294; dest-yârî-i 'avn-i —ül-enâm 461; dest-yârî-i tevfik-ı —ül-enâm 461; niyâz-mend-i dergâh-ı —ül-enâm 1455; yâverî-i idrârât-i gaybiyye-i —ül-erbâb 1306; —ül-'izze hazretleri 650; vedâyî-i —ül-berâyâ 115; —ül-berâyâ (Hz.) 1232; 'avn-i hazret-i —ül-enâm 1207; 'avn-i —ül-enâm 1207; tevfik-ı —ül-enâm 1207; —ül-enâm 76; havâle-i takdîr-i —ül-erbâb 1446; mağfîret-i —ül-erbâb 143; mes'ûl-i bârgâh-ı cenâb-ı —ül-erbâb 1407; zuhûr-ı gayret-i —ül-erbâb 1309; rahmet-hâh-ı dergâh-ı —ül-'ibâd 388, 581n; eltâf-ı —ül-Menûn 147; 'ibâdet-i —ül-Menûn 152; mu'âmelât-ı —ül-mücâzât 153; bk. ayrıca Allah (Hz.)

râbita 380, 545, 1017, 1092, 1116; bi— 627; şîrâze-gîr-i — 246; taht-ı — 218, 246, 1090; — bahş-i musâlaha-i huceste-karâr 1441; —bend 287, 997; —bend-i hüs-nî hitâm 1083; —bend-i intimâ 707; —bend-i musâfât 852; —bend-i muvâfakat 251; —bend-i nisbet 707; —bend-i nizâm 60; —bend-i sulh 852; —bulmak 1057; —i cedîde 417; —i hasene 293; —i haseneye peyvend 359; —i hem-destî-i i'tizâdları/te'âvünleri 1328; —i ittîfâk 559; —i kaviyye 1332; —i muvâfakat 584; taht-ı —i nizâm 346; —i temahhuz 1231; —i ülfet 470; —i üstüvâr-ı emniyyet 770; —i zâbita 415, 645; —lar 1330; bünyâd-ı —ları 246; heyûlây-ı —ları 243, 691; —lu 'ummâle/nuzzâra tavsiye 975; —pezîr 112, 579, 935; —pezîr-i encâm 243; —pezîr-i ihtisâs 721, 727; —pezîr-i intizâm 258; —pezîr-i ittîfâk 257; —pezîr-i nizâm 263; —pezîr-i sûret 256; —pezîr-i temşiyet 236, 248; —verilmek 730, 1092; —vermek 412, 579; —zen-i târ u pûd-i umûr-i 'âlemiyân 671

Râbî'a; sâniye-i — (rızây-ı hazret-i Rabbânî'de) 143; —i devrân 1312

ra'd; —âvâzı 1321; —i şedîd 1321

Radom; — semtleri 1002; — Voyvodalığı (Nemçelî'ye tâbi') 991

Radoziş [=Radoszyce, Krakow Varşavya arasında] postası 983

raflara dizdirilmiş 976

Râgıb Efendi (Barut-hâneeler Nâzırı, Sadâret-i 'uzmâ Kethudalığı Vekâleti) 464

Râgıb Efendi (Cezzâr Paşa'nın muhalledâtını tasfiyeye me'mûr) 93, 101, 102

Râgıb Efendi (Rikâb Defterdârı, Riyâset-penâh, Hâtem-i zemân, Bermekiyy-i devrân, kadr-dân, sâ'id-i müsâ'id-i hünermendân) 1031, 1504, 1505

Râgıb Paşa (Koca) 'illetin söyler 1191

Râgıb Paşa; bk. Mehmed Râgıb Efendi/Paşa (Şâmlı, Vezîr, Karaman Eyâleti)

rağbet 279, 676, 853, 854, 1009, 1353, 1468; 'adem-i — 256; 'akd-i zünnâr-ı — 209; berzede-i dâmân-ı — 210; imâl-e rûy-ı — 1172; izhâr-ı — 261, 1025, 1347, 1432; kat'-ı nazar-ı — 1326; mazhar-ı — 670; medd-i târ-ı nazar-ı — 858; mevkî'-i — 557; sermâyedâr-ı — 240; teveccüh-nümây-ı veche-i — 1027; kemâl-i —leri 1223; —leri 988, 1336; hüsn-i — sünûhu 935

râh 42, 122, 179, 200, 208, 213, 290, 346, 523, 564, 565n, 589, 791, 965, 1015, 1041, 1110, 1260, 1431, 1444, 1505; 'azm-i râh 967, 1180; bermuktezây-ı — 127; hem— 712, 825, 1034, 1053, 1417, 1425; hılâl-i — 79, 432, 527, 528, 530n, 609, 630, 633, 822, 1159, 1337, 1352, 1378, 1385, 1393, 1417, 1506; nîm— 528; rûbe— 445, 463, 1143; sedd-i — 365; seng-i siyâh-ı — 138, 927; ser-ı — 756, 1388; su'übet-i — 84; tertîb-i sâz ü berg-i — 1454; —ı 'adl 766; —ı 'adle irşâd 803; —ı 'asîr 150; —ı 'azîmet 663; —ı Boğaz 1128; —ı cihâd 542; —ı dalâlet 177; —ı dîrîmet 658; —ı dîn 644, 658; —ı fesâdda yoldaşı 902; —ı ficâc 126; sedd-i —ı firâr 1061; —ı firâr 1397, 1513; —ı firârları 193; —ı gazâ 542; sebûk-hîz-i —ı gürîz 308; sedd-i —ı gürîz 732, 1064; peysiper-i —ı hezîmet 207, 550; —ı gürîzleri 193; —ı gürîzlerini sedd 179; —ı Hakk 53; —ı hayât 585; —ı hayâtlarını teng 1500; —ı Hicâz 127; sedd-i —ı husûmet 108; —ı huzûrları 684; —ı i'tidâl 118, 137; —ı ihsân 766; —ı insâfa irşâd 803; —ı menfâları 1476; —ı meydân 795; —ı mugaylan-zâr 693; —ı münîf 910; —ı Paris 1019; —ı rızâ-cûyîde 604; —ı rızâ-cûyîye murâ'âtı bilme 754; —ı rızây-ı Şehriyârî 119; —ı rüşd 1339; —ı savâb 1339; —ı tuğyânda yoldaşı 902; —ı vürûd-i zehâyir 308; —ları 644, 958; bîrûn-ı — u revîş 366; — u revîş 1353; — u revîş-i vükelâ'-i devlet 1344

râhat 335, 341, 363, 478, 656, 664, 708, 716, 1035, 1169, 1235, 1456, 1497; âsûde-nişîn-i hayme-i — 252; âsûde-nişîn-i neşîmen-gâh-ı — 220; âsûde-nişîn-i neşîmen-i — 585; âsûde-nişîn-i sâyebân-ı — 1170; bâ'is-i insilâb-ı huzûr-ı — 585; bî— 1497; endîşe-i — 751; esbâb-ı — 703; gunûde-i pister-i — 906; îcâb-ı terk-i — 1166; iltizâm-ı — 625; medâr-ı — 261; mücibe-i — 1458; mücib-i insilâb-ı — 1480; mütevaggil-i — 543; refîâr-ı — 222; terk-i hâb-ı — 82, 615; terk-i hurd u hâb-ı — 1481; terk-i — 457; üftâde-i gül-i pister-i — 223; visâde-güzîn-i — 1425; —dan mehcûr 764; —ı cihân gibi 1167; —ı hazar 773; —ı Hudâvend 119; —ı ricâl 1437; —ı hazret-i Cihân-bânî 1172; —lar 287, 1047; hemây-ı —ları 1217; insilâb-ı —ları 1080; —ları ber- taraf 769; —larını mefkûd 1101

râhatî'l-ervâh; nağme-i —ı zindegânî 1503; — perdelerinde terânây-ı dil-keş-nevây-ı kasâ'id/tevârih inşâdı 1301; — usûlü 151

râhib 239; —ler 493

Rahmân; bahr-ı bî-pâyân-ı rahmet-i — 1512; cünd-i — 441; deryây-ı bî-pâyân-ı rahmet-i — 528; 'uhde-i bahr-ı bî-girân-ı rahmet-i — 388; âşiyân-sâz-ı ravza-i rahmet-i —î 879; 'ayn-ı 'in-âyet-i —î 1297; ferec-i —î 636; ilhâm-ı —î 1300; me'âl-i mütehallikân-ı ahlâk-ı — 540; mevdû'a-i —î 103; tecellî-i —î berekâtiyle 1418; — ism-i şerifleri 1299; bk. Allah (Hz.)

rahne 343, 577, 1335, 1441; celb-i — 1415; gayr-ı kâbil bir — 1195; îsâl-i — 1487; mübtelây-ı — 183; îsâl-i hazân-ı — dâ'iyesine 1201; —dâr 481, 494, 1269, 1500; —dâr-ı hasâr/zarar 783, 868; —dâr-ı ziyân 783; ser-dâde-i —dârî 647; —efgen-i fütû/kesr 382; —ı dîvâr-ı memşâ 272; masûn-i —ı kesr 1369; —ı küllî 524; — îsâl 1485; —ı sârîye 1384; —ı seng-i siyeh 467; masûn-ı —ı tansif 1369; —ı yesîr 492; —pezîr-i hirâs/ru'b 1269; —res-i hasâr 1372; —sâz-ı nûfûz-ı savb-ı Saltanat 887; —ver 704; —vukû'u 886

Rahova; — menzili 1028; — Muhâfızı 567n, 578

raht; lâcverdî — 1110; mercân — 1110; murassa' — 881, 1360; mücevhâr — 1110; —ı zerrîn 588; lâcverdî —lar 1110

Râ'if İsmâ'il Paşa (Nakîbü'l-eşrâf es-Seyyid İbrâhîm 'İsmet Beyefendi'nin babası) 589

Râ'ik Efendi (Seyyid Mehmed Kudsi Efendi'nin kayımpederi) kerimesinin hânesi 524

ra'iyyet 166, 219, 262, 325, 630, 717, 726, 746, 766; 'âmme-i — 773; ecnâs-i — 262; dâ'ire-i — 175, 188; hılâf-ı tavr-ı — 382; himâye-i — 65; hük-m-i — 380; kabûl-i — 212; kulâde-i — 296; mâlik-i ezimme-i — 677; maslahat-perdâzî-i — 641; mugâyir-i resm-i — 345; muktezây-ı sadâkat-i — 494; mutasarıf-ı umûr-i — 751; nizâm-ı — 534; resm-i — 69; ri'âyet-i — 641; tervîh-i — 1123; zir-i — 1279; maslahat-ı —dârî 641; — gürûhu 755; âhâd-i — 'idâdî 348; —ı Devlet-i 'aliyye 240; taht-ı —ı sâbıkaları 301; rakabe-i —leri 972; sunûf-i —leri 1000; taht-ı —leri 997; kavânin-i —perverî 18; intizâm-ı ahvâl-i — şîrâzesi 1090

Rakîm; ashâb-ı — 1247; — rûhâniyyetleri 322

Rakka ('Ayntâb civârında) 702; — cânibleri 323; — Eyâleti 155, 518, 953, 945, 1429, 1513; —lu 758; — tarafları 1247; — Vâlisi 155, 188, 945, 1241

rakkâs; —e-i duhterân 1346; bed-kîş —lar 574; bî-hayâ —lar 574, 581n; —lık 528

raks 329, 530n, 574, 581n, 785, 1359; —a âgâz 527; —dan gayri hıffeti 925; —etmek 987; sıra —ları 329; —ta 'lîmiyçün 986; —u semâ' 151

ramazân/sıyâm 433, 1384, 1385, 1402, 1440, 1442, 1443, 1463, 1487, 1489, 1497; evâ'il-i — 1383, 1431; eyyâm-ı mübâreke-i — 1356, 1256; eyyâm-ı mübâreke-i şehri — 952; leyâli-i — 1379; mâh-ı — 1375; mânenî-i — 184; serpençe-i tekarrub-i — 1377; şehri — 30, 436; — harçlıkları 952; —ı şerif 144, 424, 1255, 1257, 1432; —ı şeytânî gibi 'amelden/dağalden mehcür 1093

Râmiz 'Abdullah Beyefendi/Efendi/Paşa (Seyyid, Baş-muhâsebe, Vezîr, Silistire Eyâleti, Kapudân-ı deryâ, 'Alemdâr Paşa'nın müdebbir ve müsteşârı, Ruscuk yârânından, ferid-i zemâne ve dühât-i yegâne, dühât-i zemâne ve 'ulemây-ı yegâne, seçi'ul'-vüzerâ, eşca'u'l'-vükelâ) 340, 465, 1159, 1174, 1188, 1196, 1222, 1249, 1249, 1250, 1252, 1261, 1265, 1268, 1270, 1271, 1272, 1318, 1319, 1320, 1324, 1351, 1372, 1463; —'nın kitâbcısı 1251

Râsih-ı pâkîze-edâ (ağayân-ı Enderûn'dan) 1312
Rastad [=Rastatt] Şehri 1007

Rasûl 267n; 'ahd bi'r— 1333; cümle-i fermûde-i — 539; —i bi-hemâl (Hz.) 1460; —i ekrem 54, 680, 1147, 1357; —i ekrem hürmetine 615; Halife-i —i güzîn 766, 897, 1245; —i güzîn (Hz.) 1460; memdûh-i hazret-i —i Hudâ 569; —i Rabbânî 900; —uhu'l-Emîn 292; âsây-işgâh-ı hazret-i —ullah 1310; cîrân-ı —ullah 1035; Halife-i —ullah 616, 1278, 1398; hubb-i —ullah 336, 593; sırr-ı hazret-i —ullah 896; —ullah (Hz.) 896, 1279; 'ahd-i —ullâh'ı tekrâr/yâd 832; —ü'nun halifeleri 1280; bk. ayrıca Muhammed (Hz.)

Râşid Efendi (Hammâmî-zâde, Mekke-i mükerreme Kazâsı) 608

Râşid Efendi (Küçük, Defter Emîni, Kethudâ, nâ-müsterşid) 1323, 1437, 1452

Râşid Efendi (mülakkab bi'n-Nakîz, Re'îs-i vakt, Mîr-'alem, sergerde-i ehl-i dalâl, müstevliyân-ı devletten, sergerde-i zümre-i süfehâ') 292, 474, 532, 574, 581n, 728, 729, 736, 1238

Râşid Efendi (zümre-i müderrisinden, Vekâyî'-nûvîs, şâh-beyt-i kasîde-i ricâl) 87, 1050, 1051

Raşîn (راشین = Nadarzyn, Krakow Varşavya arasında) postası 983

Raşad [=Rastatt, Morik (=Murg) Nehri üzerinde) 1021

Râtîb Efendi ('azîzü'l'-vücûd, nazîri nâ-mevcûd, zât-ı sadâkat-nümûd) 736; — gibi 736

râtibe; —hâr 625; —i 'inâyetleri 651; —i mu'ayyenesi 232

Ra'ûf Bey/Beyefendi (Mektûbî-i Âsafî Baş-halîfesi, Süvârî Mukâbecilîği) 339, 464, 1512

Ravza; —i mutahhere 54, 145, 615; ziyâret-i —i mutahhere 612, 1031, 1032; —i mükerreme 1033; —i ndvân-makar 7; kubbe-i —i şerife 1032

Ravzatî'l-Ebrâr ('Abdül'aziz Efendi'nin *Târîh'i*) 1154

râvîc 1000; —i vakt 997, 1000; —i üzere 947; —i üzere tedârük 249, 692; —ü'l'-vakt hisâbına tabbîk 864

râyiha 1130; —i barut 560; —i kerîhe gibi 1469; —i muhâlefet 59; —i mübâyene 1480; —i reviyetden sâde 1453; —i rüşdden sâde 1453; —i salâh istişâm 941; —i silm istişâm 941

Rayşenbaş [=Reichenbach, Silezya'da] 568n, 579; — Mu'âhedesi 569n, 580

râz; havz-ı — 371; hem— 903, 1080; ibrâz-ı — 1055; keşf-i — 292, 613; mahrem-i — 674, 748, 1183; neşr-i — 764; vâkıf-ı — 311; —i dehşet-endorâz 427; müşkil-i —i feleği 1413; —i meknûn-i devlet 749; —i mektûm 678; —i nihânları 290; —i serbeste 672, 748, 1057, 1200; vâkıf-ı —nâme-i dehr 772; vâkıf-ı —nâme-i sipîhr-i devvâr 556; serîre-dân-ı —nâme-i zemân 1054; —nâme-i dehr/zemân-âşînâlarından 1392; —i dehr-i dâhirden gâfil 693; hem—ları 1427

Razfa Palankası [=Razan]?, Niş etrafında) 169

re'âyâ 11, 40, 59 60, 69, 74, 76, 101, 115, 175, 184, 212, 253, 264, 277, 296, 374, 380, 406, 417, 423, 463, 562, 567n, 577, 605, 622, 630, 641, 701, 702, 707, 716, 967, 992, 995, 1017, 1087, 1089, 1090, 1237, 1332; 'aceze-i — 183; âhâd-i — 413; alınup satılan 'aceze-i — 992; âsây-iş-i 'âmme-i — 256; asdikây-ı — 183; cizye-güzâr — 299; esnâf-ı — 345; himâye-i — 1089; istis-hâb-ı — 419; itâ't-i — 60; nizâm-ı — 344, 350; sunûf-i — 183; ta'fin-i edmîga-i — 420; tahsîl-i âsây-iş-i kâffe-i — 250; tefrika-i — 630; — bi-çâreler 994; — fukarâsı 1089; — makûlesi 218; —nın tekâlifleri 1332; — vü berâyâ 69; —y-ı bed-'uhûd 431; —y-ı cezîre 100; —y-ı Devlet-i 'aliyye 348, 350; —y-ı mersûmûn 61; —y-ı mesfûre 59; —y-ı Rusya 256; bâ'is-i âsây-iş-i —y-ı tarafeyn 853; — zümresi 427

Rebâh [=Calatrava]; Kal'a-i — 1291

Rebî'a a'mâli 630

Rebnin [=Repnin] General 215

recâ 101, 234, 243, 246, 287, 522, 725, 822, 886, 1024, 1033, 1042, 1075, 1168, 1192, 1212, 1263, 1270, 1295, 1339, 1365, 1394 1399, 1401, 1412, 1468, 1480, 1499; ashâb-ı — 235; beyne'l-havfî ve'r— 654; dâmen-i — 169, 552; def'iyyelere himmetlerini — 765; dest-i — 106; direm-nisâr-ı — 820; — güne iş'âr 1337; —lar 1037; —mend 100, 398; —y-ı istimdâd sevdâsı 324; —y-ı sâdik 504, 1036, 1046; —y-ı teşrîf 1262; —y-ı vâsık 1230

Receb Paşa (Ordu'dan ayrılıp Anadolu'ya 'avdet edenlerden) 58

recm 956; — mâddesi 843

redd 278, 279, 393, 396, 402, 406, 565n, 569n, 745, 1356, 1373, 1435, 1465, 1468, 1481, 1494; er-bâb-ı — 86; havâle-i dest-i — 1261, 1268; silîhor-i — 1035; —i cevâb 1055, 1080, 1432; —i furû-mâyeğân kâ'idesince 1190; —i kazâ kasdı 1061; —i küllî 380; —i teklîfât 280

refâh 335, 358, 363; 'alem-efrâz-ı — 236; hâme-cübân-ı safha-i — 533; iltizâm-ı — 625; kesb-i — 664, 688; müktesib-i — 1254; müttékâ-güzîn-i — 1315; sukâta-çîn-i — 1170; —i hâl 341, 641, 884; —i hâle nâ'il 1351; —i 12; matbah-ârây-ı —ıyyet 237; tuğrây-ı —ıyyet 242; 'alem-efrâz-ı —ıyyet-i inti'âş 235; cihet-i —ları 691; — vâdîleri 586

Refî' Efendi (Seyyid, Hâcegân-ı Dîvân-ı hümayûn'dan, Âmedî, Pâye-i Mevkûfâtî, Sefîr-i İrân) 147, 293, 296, 855, 1040, 1501

Refî' makûlesi şu'arây-ı zemân 1508

refîk 633, 1041, 1099, 1110, 1155, 1390, 1403; —a 908; —ı tarîkı 1040; —ı vefîk 1296; —ler/rufekâ 613, 908, 1185, 1189, 1370, 1417, 1423, 1464, 1472; —lerine irâ'et 1061

Refîk Efendi; bk. Mustafa Refîk Efendi (Mektûbî, Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı)

Regâ'ib/Regâ'yib; Leyle-i — 148; yevm-i — 1504

rehâbin/rehâbine 160, 212; melâ'ine-i — 159; zümre-i — 160; Fransalı himâyesinde olan bu makûle —in himâyeleri 351; —tâ'îfesi 159, 161; — vâridâtı olan yerleri 997

rehn tarîkı 72, 1020

reh-zen; —ân 1241; —ân makûlesi 303; —harâmîler 712; —ler 713; —lik 710, 1239, 1283; —likden türemiş 725

Re'îs 250, 290, 292, 408, 474, 532, 574, 581n, 728, 787, 796, 797, 835, 846, 920, 1088, 1096, 1114, 1238, 1368, 1392, 1431, 1438, 1499, 1503, 1505; Baş— 243; bir alay ehl-i telbîse — 951; Vekîl-i — 796, 1338; —i 'ahd 911; — Efendi 65, 66, 94, 217, 290, 346, 450, 454, 475, 566n, 575, 577, 734, 834, 836, 885, 887, 891, 1344, 1362; — gibî 691; vaktin —i 272; —i ehl-i telbîs 1165; —i Havâric 609; —i Karâmita 48; —i Karâmita-i bed-âyîn 49; —i Rikâb 847, 1077, 1095, 1430; —i sâbık 529, 778, 929, 1117, 1119, 1127; —i Serdengeçdiyân olan Ağalar Ağası 1374; —i vakt 97, 354, 531, 567n, 574, 577, 581n, 1333; — Kisedârî 465, 1143, 1512; —ü'l-etibbâ' 171; —ü'l-münâfikîn 287; —ülküttâb 65, 135, 155, 162, 210, 354, 591, 796, 1259, 1432, 1488, 1492; —ülküttâb Efendi 107, 965; — Vekîli 796, 834, 838, 848

rençberlik 994

resâ'il; irsâl-i — 546; irsâl-i — ile hak ve bâtlı bildirmek 962; —i mahsûsalarında muharrer 995

resm 52, 115, 118, 159, 164, 166, 189, 320, 353, 359, 484, 559, 565n, 569n, 575, 796, 985, 1104,

1316; bi-hasebî'r— 580; bîrûn-i — 366; düstûr-i — 362; hâric ez— 399; hasbe'r— 1319, 1352; ism-i sa'âdet— 852; min-gayr-i resm 65, 277, 280; münâfî-i — 1119, 1453; sûret-bend-i — 1359; — alınmamak 344; —en 274, 282, 300, 340, 346, 352, 364, 393, 396, 406, 585, 849, 984, 1003, 1012, 1023, 1065, 1085, 1089, 1172, 1255, 1438, 1442, 1451; —en ifâde 364, 421, 1098; —en işrâb 1446; —en teslîm 1104; takrîr-i —î 1433; tarîk-ı —î 525; —î 1012; —i 'âdî 1140, 1477; edây-ı —i bey'at 917; —i ce-hâlet 1261; —i dâr u gîre mübâderet 932; —i devlet 166, 564, 565n; —i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 1150; —i dil-ârây-ı saltanat-ı 'Osmânî 952; —i dil-pezîr 240; —i dîrîn-i 'Osmânî 587, 1205; —i dîrîn-i Devlet-i ebediyyü't-temkîn 1137; —i dîrîn-i selâtîn-i pişîn 1311; —i dîrînleri 657; —i ecdâd-ı emcâdları 856; —i ganem misillü 1089; —i gümrük 347; —i gümrükler 347, 348, 349; —i Haccâc-ı zâlim 759; —i hamr misillü 1089; —i hazm 233; —i ihtirâm 1355; —i ihtiyât 233; tarîk-ı —î-i 'ilmî 1467, 1483; edây-ı —i itâ'at 485; —i kadîm 575, 608; —i kadîme münâfî 366; —i kadîm-i 'Osmânî 600; —i kadîm-i Devlet-i 'Osmâniyye 1080; —i kadîm-i Saltanat-ı seniyye 849; —i kadîm-i selâtîn-i 'Osmânî 1184; —i kitâbet 1031; —i la'l-i leb 1511; —i ma'hûd-i 'Osmânî 1190; edây-ı —i ma'hûd 1050; —i maksûd 684; —i mergûb 107; —i meşveretleri 780; —i mihmân-nüvâzî 129, 1242; —i milh misillü 1089; —i mukarrer 698, 1193; —i mü'esses 695; —i münîr 1511; —i nâme-i hümayûn 1084; —i nev-bedîd 677; —i Oklids-pesend 1502; —i 'örfî 648; —i penbe 226; —i ra'ıyyet 69; —i rızâ-cüyye murâ'âtı bilme 754; —i ri'âyet-i lâyka 1005; edây-ı —i sem' 485; —i siyâset 83; ifây-ı —i tahıyyet ü dürûd 107; —i takrîr 985, 1018, 1028, 1340; —i ta'ziye 1270; —i tarîk 522; —i tarziye 1098; ifây-ı —i teşekkür-güzârî 1044; edây-ı —i teşvî' 1185; —i tezkire tahrîrî 1440; —i yapığı 226, 685; eşref-i turuk-ı —ıyye 909; fîrâz-ı süllem-i merâtib-i —ıyye 1490; tarîk-ı —ıyye 648; tekellûfât-ı —ıyye 161; 'ulemâ'-i —ıyye 718; 'ulemâ'-i —ıyye tarîkınn ilgâ 1380; —ler 184, 527, 530n, 644, 881, 958, 987, 1089, 1317

Resmo; Livâ'-i — 515, 1429; Muhâfaza-i Kal'a-i — 1429; —Muhâfızı 379, 515

Reşîd Efendi; bk. Mustafa Reşîd Efendi (Yağlıkcı Emîn Paşa'nın kayımı, Ocak Nezâreti, İrâd-ı Cedîd Defterdârlığı)

Reşîd Gümrüğü 121

Reşîd Mustafa Efendi (Rikâb Kethudâsı) 951, 1421

revâc 1381; hey'et-i — 292; mâye-i bahş-ı — 707; —bahşâ 1359; — bulmuş 826; —ğâh-ı bizâ'ati

1375; —gâh-ı emti'a-i âmâlleri 1485; —gâh-ı tefârik-ı fezâ'il 1503; —gâh-ı ticâret 1375; —ı dil-furûzu 698; —ı mel'anetleri 159; —ı metâ'î-ı isrârları 964; —ı nakd-i hüner gibi 627; —ı umûr 483; —ları 1394

revâfız; —ı bed-millet 888; müt'a-i —la mütemmetta' 1506

Revân 91; — Hânî 91; — Kal'ası 91; — Kal'ası tarafları 90; — kurbü 91; Kal'a-i — muzâfâtı 90; — semti 90

Revâncık (Kılâ'-ı seb'adan) 247

revâtib 146, 228, 685, 933; defter-i — 245; istifây-ı — 657; ta'yîn-i — 839; tedârük-i — 225; —ı iltifât 195; —ı mukarrere 644, 697; —ı sâ'ire ta'yînâtı 688; —ı seniyyeler 803; —ı şevk-âver 'inâyeti 1049; —ler 926; — ta'yîni 1222

revgan 243, 768; —ı sâde 243, 244, 247; —ı şem' 1002; —ı zeyt 243, 768, 1087

Revzen semti 368

re'y 34, 177, 230, 318, 384, 404, 472, 502, 532, 537, 548, 629, 632, 650, 665, 676, 696, 747, 748, 827, 884, 914, 923, 946, 950, 956, 1023, 1037, 1047, 1048, 1056, 1058, 1078, 1142, 1184, 1192, 1195, 1251, 1283, 1325, 1328, 1339, 1365, 1372, 1467; erbâb-ı — 1159; feyâlet-i — 319, 723, 1405, 1462; hulâsa-i — 95, 1250; inzâmâm-ı — 263, 1089; kitâb-ı — 1490; mahrûm-ı — 692; mevki'-i — 649; muktezây-ı — 179; mulka'r — 1048; müdâhale-i — 338; nakd-i nâsere-i — 1182; netice-i mukaddime-i — 545; sahîhu'r — 318; sâ'ib-i — 118; savâbdîd-i ârâ'-i erbâb-ı — 303; sebîke-i — 74; sebt-i ceride-i — 96; za'f-ı — 33, 93; —ı ciheti 338; —e'l-'ayn 1219, 1237; —e'l-'ayn manzûru 883; —e'l-'ayn meşhûdumuz 1328; —e'l-'ayn mu'âyene 926; —e'l-'ayn müşâhede 510; —e'l-'ayn tahkik 926; — eylemeleri 407; süstü-i bâzû-yi —ı 1485; —ı ahîr 682; —ı dil-nişîn 1168; kâr-bend-i —ı dil-pezir 959; —ı evvel 62; —ı fâsidleri 177; —ı hakîmâne 61, 69, 593; —ı hîred-fersâ 764; —ı iktizâsı 179; —ı isâbet-iktirân 70; —ı kabîhleri 927; kabâle-i —ı kat'ıyyül-müfâd 1336; —ı kec 1056; —ı kerâmet-me'âsir 616; —ı musîb 1130; savâbdîd-i —ı müşârun ileyh 917; —ı müşârun ileyh 604; —ı müte'affinleri 725; —ı nâdürüstü 1379; —ı nâ-dürüstü gibi 1473; —ı ine muvaffak 431; —ı ine mütâba'at 1338; —ı Pâdişâh-ı gayûr 576; kâr-güzârî-i —ı pür-isâbetleri 1233; —ı râst 115, 682; —ı revîyyet 1251; dâmen-i —ı rezîn 1165; —ı rezîn 70, 97, 357, 440, 628, 732; —ı sâ'ib 456, 1159; —ı Sadâret-penâhî 1331; —ı savâb 95; —ı savletleri 1310; erbâb-ı —ı sedîd 230; istizâ'e-i —ı sedîd 1173; —ı sehâfetleri 1251; —ı şeni'î 784; münâsib-dîd-i —ı şeytanet-şi'ârları 445; —ı vukûfları 1310; —ler 326, 507n, 636,

649, 710, 957; inzâmâm-ı —leri 159, 256; sefine-i —leri 1070; erbâb-ı — makûlesi 1398; eser-i — ü 'ameli 1456; — ü irâde 61; — ü revîyyetler 184; — ü te'ayyûn 65

Reyhânlu Ekrâd 'aşâyırı 58

Reyn [=Rhein]; — Nehri 1022; Ümerâ'-i Müttefika-i — 1021; —Nehri'nin berü yakası 1022; Nehri'nin öte yakası 1022; — ümerâ'-i müttefikasından 1020

Reynal (Fransa'dan menfâ feylesof-i nâ-fercâm) 158
rıhtım 1456, 1471

Rızâ Efendi (Murâd Molla-zâde, mevâlî-i 'ulemâdan, Edirne Pâyesi, Murahhas-ı Sâni) 1431, 1432

Rızâ Hân; bk. Muhammed Rızâ Hân (Mîrzâ, 'Acem Şâhi Sefri)

ri'âyet 210, 227, 234, 256, 258, 261, 263, 280, 283, 294, 318, 348, 353, 416, 529n, 573, 827, 830, 856, 885, 916, 939, 980, 1115, 1117, 1185, 1270, 1274, 1305, 1331, 1375, 1394, 1427, 1486, 1496; 'adem-i — 40, 174, 582; cihet-i vahdet kâ'idesine — 1335; düstûr-ı dest-i — 1377; fart-ı — 1392; ifâde-i — 1415; kâ'ide-i 'adâlete — 212; kâ'ide-i behiyyesini — 952; kâmilür — 517; kemâl-i — 1239; lihâza-i — 974; müstemirru'r — 435; nisâb-ı — 1345; süpürde-i zimmet-i — 374; taraf-ı hâtırlarına — 1177; —ı hakk-ı rahm 317; —ı hâtr 1099; —ı hâtr merâsimi 1094; —ı hâtırlarına i'tinâ 1098; —ı hukûk tarîkı 498; —ı Husrevâne 1402; —ı kâ'ide-i mihmân-nüvâzî 1140; resm-i —ı lâyika 1005; —ı ine i'tinâ' 1496; —ı rabtları 641; —ı ra'ıyyet 641; —ı revâbit-ı vifâk 251; —ı zabtları 641; —ler 278, 874, 887; —lerinden neş'et 887; —lerine himmet 766; —lerini icâb eder hâlât 983; — mu'âmesi 1072

ribh 1471; —ı mütefâvit 864

ricâl 39, 45, 47, 49, 118, 119, 124, 146, 147, 209, 335, 446, 463, 475, 505n, 529n, 566n, 563, 647, 657, 707, 781, 793, 796, 799, 801, 806, 807, 815, 840, 855, 860, 916, 918, 977, 983, 987, 992, 1009, 1027, 1126, 1141, 1154, 1158, 1169, 1179, 1205, 1258, 1273, 1303, 1330, 1331, 1332, 1350, 1361, 1365, 1395, 1451, 1467, 1471, 1497; 'aceze-i — 152; 'amel-mândegân-ı — 226, 687; 'âmme-i — 776, 789, 1185; asl-ı bünyân olan — 1391; 'atâyây-ı — 87; dâhil-i 'urûk-ı — 171; dakîka-sinâsân-ı — 1125; devlet-i — 1437; devr-i ebvâb-ı — 1035; duhât-i — 505n; ecille-i — 104, 109, 687; esâs-ı bünyân olan — 1391; himmet-i — 1505; hüsn-i zann-ı — 138; iksîr-i himem-i — 529n; kâr-güzârân-ı — 1329; kevâkib-i mevâkib-i — 1293; ledg-ı kulûb-ı — 1496; mevki'-i — 769; mütehâyizân-ı — 240, 1168; müteşahhîsân-ı — 181; pîrân-ı — 1238; râhat-ı — 1437; ecille-i —ı devlet 689; e'izze-i — 1470, 1502; kulûb-ı

sâde-dilân-ı — 892; kuvvet-efzây-ı kulüb-i — 207; rakz-ı — 818; ser-i kârda olan — 1057; sîga-i muhtelif-e ifrâd-ı — 113; şâh-beyt-i kasîde-i — 87; tarik-ı — 1496; teng-zarfân-i — 746; ‘ukalây-ı — 118; ‘uzamây-ı — 215; vâcibe-i zimem-i — 410; zümre-i — 1351; —âne 1351; —dâ’ireleri 87; —dedikleri eşhâs 1058; —haklarında 345; diyâr-ı şimâliyye —i 1256; tabaka-i sâlîfe —i 881, 1047; tabaka-i sâniye —i 795; —i ‘âlem 1361; —i ‘asr 1470, 1496; —i bâb 155, 466; —i Bâb-ı ‘âlî 450, 491, 566n, 575, 698, 1051; —i Bîrûn 754; kulüb-i —i devlet 93, 1072; küberây-ı —i devlet 1056; miyân-ı —i devlet 1052; muhavvel-i ‘uhde-i —i devlet 1273; —i devlet 120, 149, 193, 216, 227, 232, 239, 334, 453, 454, 456, 505n, 519, 564, 565n, 689, 692, 773, 781, 832, 836, 847, 1016, 1143, 1158, 1162, 1175, 1255, 1273, 1331, 1437, 1444; —i Devlet-i ‘aliyye 463, 520, 831; —i Devlet-i ebed-bünyâd 60; —i Devlet-i ebed-intimâ 176; —i Devlet-i ebed-makrûn 830; —i Devlet-i me‘âlî-nisâb 249; —i e‘âlî 1469; —i erba‘îne iltihâk 1031; —i küberâları 1467; —i küştegân-ı güzeştegân 1152; —i ma‘hûde 819, 839, 1354; —i ma‘hûde şu‘belerinden 933; —i ma‘nevî 51; —i mutevassıta 778; —i Nemçe 980; —in politikaları 708; —i Ocak 783; —i ordu 567n, 578, 604, 1102, 1176; —i Rikâb-ı müstetâb 1178; —i sâ‘ire semtleri 819; küberây-ı —i Saltanat 486; —i Saltanat’â luhûku 725; —i Tersâne 107; —i vakt 532, 1314; —i zaman 523; —ler 159, 1005, 1355; vücûd-ı — mecâlisi 1381; mekâdr-şinâsân-ı — meclisleri 1503; rûz-i —sûz 828; — tarafları 1236; kalb-i —ullah 51; —ullah 1291; du‘ây-ı —ullah gibi 1063; —ül-gayb 1074; —zümresi 1319

ric‘at 46, 49, 192, 195, 197, 243, 258, 523, 604, 610, 612, 1067, 1376, 1397, 1464, 1500; ‘âr-ı — 195; menâhis-i felekiyye gibi — 1416; mütenekkiren — 1463; sükkân-girây-ı — 1485; —e icbâr 1199; —i nizâmı 1399; —i Ordu-yi hümâyûn 521; —ler 1412

ric‘-i kahkarî 407, 512, 789, 802

rîh 183, 1147; —i ‘âtî 510, 1147; —i şedîd 1147

rikâb 338, 530n, 566n, 835, 855, 881, 924, 1056, 1360, 1439; a‘yân-ı — 1055; hasbe'r— 884; seng-i — 334, 745, 1320; takbil-i — 1190; tevcihât-ı — 855; — ağaları pâyesi 1360; — Çavuş-başı 1430; —dâr 880; — Defterdârı 1031, 1124; — Defterdârlığı 45; Kethudây-ı —i devlet 1314; — günü 44; —i ‘âlleri 764; pâ-der—ı ‘avdet 1358; —ı Cihân-bânî 944; —ı Hânî 626; Kâ'im-makâm-ı —ı hümâyûn 833; —ı hümâyûn 276, 291, 954, 1108; —ı hümâyûn ağavâtı 301; —ı hümâyûn vükelâsı 1136; —ı kamer-tâb-ı Şâhâne 189, 219; —ı

kamer-tâbları 1048; —ı kirâmîleri 1076; ‘arz-ı —ı me‘âlî-me‘âb 670; —ı mülûk-i pesendide-âyîn 699; ‘arz-ı —ı müstetâb 181; ‘azm-i —ı müstetâb 570; hıdmet-i —ı müstetâb 358; Kâ'im-makâm-ı —ı müstetâb 536; ricâl-i —ı müstetâb 1178; tasdî‘-i —ı müstetâb 694; —ı müstetâb 63, 567n, 536, 577, 788, 910, 921, 927, 943, 1047, 1050, 1150, 1180, 1184, 1455, 1474; —ı müstetâb-ı hazret-i Şehriyâr 575; —ı müstetâb-ı Hidîv-i Dârâ-Gulâm türâbı 563; —ı müstetâb-ı Mülûkâne 850; —ı müstetâb-ı Pâdişâh-ı heft-iklîm 1344; —ı Pâdişâh-ı ‘âli-cenâb 578; —ı Pâdişâh-ı âfâk 694; —ı Saltanat-makrûn 26, 568n; pâ-der—ı semend-i i‘tizâm 1042; —ı şâhâne 300, 352; —ı Şehriyâr-ı âfâk 962; —ı Şehriyârî 922, 1142; —ı şevket-ihtisâs 1075; —ı Şevket-masîr 273; —ı şevket-me‘âb-ı hazret-i Şehriyârî 1475; Kethudây-ı —ı şevket-‘unvân 1082; tevcihât-ı —iyye 1512; —larında 807; — Kethudâsı 602, 847, 878, 951, 955; — ricâlî 1056

Rim Papa 1340; —lar 160

rind 595; —âne 1508; —âne meşreb 45; —ı deryâ-dil 1350; —nihâd 1497

Rinimlik [=Rymnik/Rimnic] Nehri 200

risâle 33, 52, 53, 55, 133, 610, 618, 624, 696, 1002, 1029, 1381, 1498; zeyl-i sahâyif-i — 1029; —ı ‘Arabîyye 619; —ı a‘cebül-‘acâ‘ib 618; —ı agrebül-garâ‘ib 618; —ı bî-nazîr 232; —ı müstakille 53; ekser-i —te 1029

Risâlet-penâh; bk. Muhammed (Hz., Muhammedü'l-Emîn, Muhammedü'l-Mustafa)

rişte 226; —bend-i intisâb 531; —bend-i ittisâl 1351; —bend-i karâr 779; —bend-i kavîl 779; —bend-i teshîr 734; —endâz-ı firîb 1163; —endâz-ı safsata 1163; —ı ‘ahd 162; —ı ‘azîmetleri 1165; —ı ‘ırz 1323; —ı bahs 1446; —ı baryek-i ümniyyeleri 1018; —ı cidâl 1446; —ı cihet-i vahdet-i fesâd 902; —ı emn 721, 728; —ı emniyyet-i mevhûmeleri 737; —ı i‘timâd 721, 728; —ı idâre 380; —ı inkıyâd 773; —ı istiklâl 115; —ı kasd 1165; —ı kîl ü kâl 715; —ı misâk 162; —ı mukâvele 203; —ı musâlahâ 544; —ı münâzara 596; —ı nâmûs 1323; —ı nizâm-ı ma‘hûd 545; —ı penbe 685; —ı penbe-i çarh-ı sanî‘a-i şenî‘aları 286; —ı piçâ-piç-i cidâl 1463; —ı piçâ-piç-i nizâ‘ 1463; —ı râbita-ı vifâk 174; —ı saltanatları maktû‘ 673; —ı ta‘arruz 1383; —ı temellükleri 353, 1237; —ı teslim 773; —ı umûr-i ‘ibâd 1414; —ı umûr-i hükûmet 161; —ı umûr-i millet 503; —ı umûr-i mülk 503; —keş-i beyân 1208; —keş-i esrâr 748; —keş-i nazm 1208; —keş-i peyâm-ı nihânî 1196; —sâz-ı istikrâr 659; —tâb-ı ‘akd 911; —tâb-ı hall 911

rişvet 40, 630, 723, 759, 877, 909, 1188; açıkdan — 725; ahz-ı — 690; istiiclâb-ı — 804; istiğrâk-ı

— 747; nakdîne-şumâr-ı — 690; narh-ı cârî gibi — 909; sarsar-ı — 241; yed-i — 819; zebân-ı nakdîne-şumâr-ı — 241; ‘arz-ı dest-âvîz-i — edenlere liyâkat/münâsebet 958; — kapusunu küşâd 803; katâr katâr —ler 1358; —ler alarak 803; — mâddesi 1467; —resân 1360

riyâyet 54, 204, 1278, 1288; sebt-i sahîfe-i — 888; ta’yîn-i — 144; —i mâziyye 32; ‘alâ —in 1288; —i sahîha 1341

riyâ/riyâ’ 595, 1192, 1245, 1471; bî-şâ’ibe-i — 1287, 1300; şâ’ibe-i — 106; —furûş 48; firka-i —fûrûşân 1215; —y-ı dil-firibinden 635

Riyâle 242; — Mülâzımı 242; —’nin sâlyânelerine zamîmeler 691

Riyâset 135, 534, 929, 951, 952, 1082, 1430; câh-ı — 534, 1165; hasbe’r— 1392; istiklâl-i — 521; makâm-ı — 135, 290, 341, 346, 1097, 1099, 1346, 1368, 1431; mansıb-ı — 250; merkez-i — 1421; mesned-i — 25, 354, 1077, 1376, 1439, 1446; mesned-i vâlây-ı — 135; mesned-nişîn-i — 165, 1048; meşgale-i — 529, 1049; murabba’-nişîn-i mesned-i — 589; Vekil-i — 1432; vesîle-i kesb-i — 648; —dîvânesi 1153; — hîdmeti 464, 1512; eyyâm-ı —i müşârun ileyh 1504; —ler 292; — mâddesi 1424; — makâmı 1453; — mertebesi 1083; —penâh 1505; taraf-ı —penâhi 966; — Vekâleti 807, 1077, 1431, 1512

riyâzat 320; kesret-i —e mukârin müdâvemem/rusûh 892; — sahîbi 320

riyâziyye 52; —ûndan 941

Rizenberh Kasabası 1004

Ro [=M. Roux, Fransa Baş-vekili ma’iyyetinde, meb’ûs, harc-ı muğlimân) 165, 272, 276

Robert Ader; bk. Ader [=Robert Adair, İngiltere Ministerosu, Murahhas ve Elçi)

Rodos 260, 1507; — Adası 35; — Kazâsı 1507

Roma İmperatorluğu’nun Baş-kameryos’u [=Kamerari] 854

Romancof [=Romanzoff, Rusya Baş-vekili) 275, 1346

rûbeh; —hû 784; —kirdâr 904; —kiş 1480; — meniş 134, 446, 957, 1456; —vâr gûş-dâr 129

rub’iyye 982

*rub’-meskûm*un ticâreti 395

ru’esâ 67, 159, 429, 434, 1377; ‘âmme-i — 1182; helâk fi’l-mülûki ve’r— 942; ihtilâf-ı kelime-i — 202; sudâ’-ı — 685; —’ı mi’în 1251; —’ı ulûf 1251; —lar 544, 1396; —y-ı akvâm 208; —y-ı ‘âlf-cenâb (mahzen-i esrâr-ı divel) 291; —y-ı asâkir-i Şâhâne 81; —y-ı asker 67, 706; —y-ı askerî 83; —y-ı askerî mecâlisi 1381; eyâdi-i —y-ı emânet-kârân 175; —y-ı eş’ab-tabî’at 199; —y-ı gavgâ 1265; —y-ı hezâr 1275; —y-ı kabâ’il 208; —y-ı kavm 208; —y-ı ma’reke-i verrâs 834; —y-ı meclis 217; —y-ı memleket

1345; —y-ı mi’ât 1255, 1275, 1336; —y-ı ulûf 1255, 1275; —y-ı ulûfları 1336

Rufen [=Ruffin, Âsîtâne-i sa’âdet’de Maslahat-güzâr, Elçi, Konsolos, Sır Kâtibi, pür-mekr u fenn, şahs-ı mekkâr) 273, 276, 280, 290, 342, 364, 365, 733; —in oğlu 354, 393, 397, 399

ruh; keskin —lar 976

rûh 1415; dâru’r— 1414; kabz-ı — 1386; saklîl’r— 1284; asker-i —ânî 661; devây-ı —ânî 15; enmüzec-i ba’s-i —ânî 1287, 1300; iktisâb-ı neşve-i —ânî 1214; mahz-ı ilkây-ı —ânî 511; tevecçüh-i —ânî 900; —ânî 765; —ânî mu’âlecât 764; zâ’ika-i —âniyye 336n; dürbîn-i dîde-i —âniyyet 660; —âniyyet 60; —âniyyet-i Dede-zâde 1490; —âniyyet-i Habîb-i Kibriyâ 504; mukâbele-i —âniyyenin vücûbu 512; —âniyyetleri 857; —âniyyetlerine bi’t-tevessül 1461; —a tâbi’ 1414; istifâza-i envâr-ı —âniyyet 857; cevher-i — gibi pinhân 1300; —i ‘İmâd 149; —i beden-i ehl-i îmân 1297; —i beden-i memleket 755; —i cesed-i ‘âlemiyân 1232; —i cesed-i ehl-i îmân 1231; —i cesed-i ‘âlem 114; —i ebdân-i İslâmiyân 1286; mahzar-ı nefha-i —i hayât-güster 676; cilve-gâh-ı —i hayât-resân 961; —i hayvânisi 524; —i izâfî 887; —i izâfisi mesâbesi 887; —i izâfisi mesâbesinde 1480; —i kudsi-ımtizâcları 1048; —i mahz 1211; —i mükerrerem 744; —i müşârun ileyh 1417; —i nâ-pâk 1303; —i nefsanî 540; —i pür-feyz 1147; —i pür-fütûhları 152, 573, 1211, 1413; —i revân 123, 143, 637, 716, 1201, 1230, 1481, 1501; tâ’ir-i —i revân 1036; verkâ-i bülemd-pervâz-ı—i revân 879 , 1402; —i revân gibi 1218; âvîhte-i —i revhânî 1436; —i safvet-şî’âr 144; —i sâni mesâbesinde 1435; —i şerifleri 1223; —i tâbnâkleri 830; eczây-ı —iyye 482; —ları feyz u fütûh bulmakda 594; —larına devâm-ı fütûh ihsân 1499; dâru’r— menzilesinde 1415; — merkezinde 755; — mertebesi 1414; — mesâbesi 200, 1415; cem’-i —u makâmı 1414; —un ka’bı/kadri a’lâ 1414; —un menzileti a’lâ 1414; —unu du’â birle şâd 1505; —unu hayme birle şâd 1505

Ruhâ 520; makâm-ı — 519; Medîne-i — (şehr-i Eyâlet-i Rakka) 518; semt-i — 1174; — tarafları 47

ruhbân; —ân 158; —iyyet 159, 161, 1145; Galata’da olan —lar 352; —lar 159, 352, 509, 1145; Kudûs-ı şerif —larının imtiyâzları 351; —lar ta’yini 419

ruhsat 102, 106, 116, 176, 187, 226, 255, 263, 282, 359, 399, 456, 558, 565n, 581n, 612, 685, 687, 696, 862, 910, 914, 923, 935, 969, 1028, 1061, 1088, 1105, 1134, 1136, 1182, 1425, 1443, 1448, 1454, 1498; bâr-yâfte-i — 1355; bâz-dâşte-i — 488; bilâ— 217, 1103; bî-sudûr-i — 1425; dest-res-i — 769; endâzededen birün —

654; feth-i bâb-ı — 1262; hadden birün — 654; hasbe'r— 1381; ibrâz-i kemâl-i — 574; irâ'e-i — 253; irâ'et-i rûy-i — 1183; irhây-ı 'inân-ı — 1213; irhây-ı — 1171; istid'ây-ı — 215; istihsâl-i — 614; kemâl-i — 339; menşür-i — 218, 253; nüvişte-i kabâle-i — 263; reh-dâde-i — 163; selb-i müsâ'ade-i — 361; sudûr-i — 1083; sûret-i — 564; tahsîl-i — 899; tecdid-i evâmîr-i — 219; —dâde 581n, 1111; —dâde-i mecâl 521; —dâde-i —i reviyet/rüşd 296; —hâh 574; —ı 'âmme 704; —ı fırsat 422; —ı füşhat-ı meydân-ı ecel 1304; —ı güftâr 1379; —ı hümayun 789; —ı İlhânî 633; muktezây-ı —ı kâmile 1088; tecvîz-i —ı kâmile 1003; —ı kâmile 176, 327, 335, 710, 922, 939, 1005, 1085, 1088; —ı kudret 1398; —ı müş'ir 417; —ı Pâdişâh-ı cihân-mutâ' 1235; —ı Şâhâne 914, 923; —ı takdîm-i 'arz-ı hâl 324; —ı tâmme 136, 411, 1123, 1338; küllî —lar 1223; —lar 658; —nâme 162, 164, 283, 565n, 568n, 579, 1006, 1023, 1084, 1108, 1348, 1439; —nâme mübâdelesi 1444; —nâme-i 'aliyye 1084; —nâme-i Husrevâne 1376; —nâme-i hümayûn 1085, 1086; —nâme-i Mülûkâne 1440; yedlerinde olan —nâmeler 1108; —nâmeler 210, 399, 1445; — talebi 1003; nihâni — verenler 360; — verilmek 419; — verilmemek 358, 359; — vermek 654; —yâb 1402, 1007, 1019; —yâb-ı 'azîmet 207; —yâfte-i 'avd 1041, 1053; —yâfte-i insurâf 1041, 1053; —yâfte-i istiklâl 118; —yâfte-i tekâ-pû 1240; —yâfte-i tekarrub 1360

Rûhu'l-Beyân (tefsîr-i şerif) 1321, 1458, 1460

Rûhu'l-emîn/kudûs 988, 1423, 1498

rukû 'a varır gibi 1027

rukye; —hânâna mürâca'at 764; —tü'l-'akreb 1073; —tü'l-'akreb gibi 1465

Rûm 626, 630, 775; cânib-i — 127; dânişverân-ı — 1043; etübây-ı — 764; hitta-i — 38, 44; Merzbûm-i — 640; mesned-ârây-ı — 150; taraf-ı — 38; tengnây-ı hitta-i — 640; — Batrîkî 60; Merzbûm-i — hey'et-i sâlîfe 1041; hıyânet-i —î 386; kîse-i —î 998, 1000; lisân-ı —î 166; revsü'l-bekar-ı hıyânet-i/hubs-i —î 386; —î 385; murdâr —i bed-erevum tâ'ifesi 325; —i bed-erevum tâ'ifesi 638; —i bed-tynet tâ'ifesi 746; —iyân 331; âyin-i —iyâne 821; — kapu kethudâları 326; — kapu kethudâları olacak iblisler 749; — Kapu Kethudâsı lisânından 750; — kapu oğlanları 326; —lar 325; — tâ'ifesi 638, 747, 972, 1096, 1232; — tabîbleri 748; Kayser-i — telakkubu 354; — Ülkesi 715; — Vak'ası 812n; — vüzerâları 1070; — vüzerâsı 1065

Rûm bin 'Ays bin İshak 'aleyhi's-selâm evlâdı 155

Rumeli/Rum 109, 138, 175, 222, 261, 307, 315, 337, 384, 453, 472, 542, 583, 600, 670, 686,

701, 710, 714, 723, 739, 873, 927, 965, 1045, 1116, 1121, 1136, 1162, 1187, 1271, 1336, 1365, 1370, 1415, 1425, 1438; 'âmme-i ehâli-i — 1407; eşkıyây-ı Rumelî— 66; hevây-ı rûh-ezfây-ı — 520; işgâl-i hayyiz-i Sadâret-i — 1461; mustalehât-ı — 309; mütégallibe-i — 737; temâmî-i kutr-i — 710; vüzerây-ı — 1070; — a'vânı 1354; — ahvâli 384; — aktârı 305; — askeri 1346; — askerleri 1191; — a'yânları 113, 178, 305, 308, 384, 423, 704, 706, 716, 738, 1172, 1237, 1319, 1324,331, 1345, 1354, 1362, 1372, 1410, 1427; başlarına — a'yânları gibi şubara vaz'ı 1336, 1380; — Beylerbeyliği 38; — Beylerbeyliği Pâyesi 146, 168, 186, 379, 472, 515, 946, 1064, 1065, 1429; — cânibi 34; — çingânesi çengileri 1359; — Defterdârlığı 170; — diyârı 306; aktâr-ı — ehâlisi 312; — ehâlisi 109, 307, 773, 803, 1405; silâh-püş — erleri 1324; — Eyâleti 138, 383, 384, 616, 871; — hâki 1415; — halkı 138, 316; — hânedânları 1345; — havâlisi 966; — ihtilâli 829; — ihtilâlleri 1217; — Kad'askeri 90, 833, 1262; — Kadılığı 725; — kal'aları püş-gâhları 486; — kaleminden kazâ tarîkı 1503; — kazâları 418; — kazâlarının kuzâtı 423, 453; — kazâlarının zâbitâmı 423, 453; — kıyıları askeri 1116; — kutru 723, 1249; — kuzâtı 171; — memâliki 77, 897, 1320; — memleketlerinin her kolları 503; — müstevlileri 307, 918; — müte'ayyinânı 1418; — mütégallibeleri 308; — nin aktâr-ı sâ'iresi 316; —'nin erâzili 1359; —'nin evbâşları 1359; —'nin hemân sağ kolu ehâlisi 315; —'nin her kolu 1425; —'nin mecârî-i cümle-i ahvâli 383; —'nin üçer kolları 798, 1425; — nizâmı 714; — Pâyesi 43, 44, 101, 140, 180, 593, 1136, 1262, 1271, 1324, 1462, 1490, 1491; — sadâreti 379, 944, 1187, 1461; — sadrı 90, 147, 149, 162, 379, 532, 555, 592, 593, 678, 792, 793, 944, 1052, 1072, 1073, 1187, 1355, 1391, 1403, 1461, 1466, 1488; — Ser'askeri 301, 382; — tarafı 109, 260, 302, 306, 695; — Ülkesi 304, 562, 711, 713, 724, 1325; — Vâfiliği 383; — Vâfisi 66, 68, 77, 78, 85, 89, 107, 108, 149, 170, 175, 179, 301, 303, 304n, 382, 384, 472, 600, 616, 710, 871, 966, 1428, 1494; — Vâlisi ma'ıyyeti 148, 180; — Vâlisi ordu 176, 302; — yakası 56, 122, 302, 520, 709, 737, 786, 818, 1106; — yakasının muhâfazası 458; — yakasının takviyeti 458

Rumeli-hisârı 787

Rumeli-kavağı 247, 248; — 'ulûfesi 248

rumha tahsîsi 680

Rum-kal'a 520

rumûz 706, 986; —âşinâ 786; —âşinâyâna rüşen-ter 1410

Rus 9, 1450; asker-i —i bed-peymân 90; serhadd-i —i rû-siyâh 424

rûsbî; müzâhame-i —yân 1506; başı açık —ye hem-pâ 748

Ruscuk 198, 311, 448, 468, 917, 927, 952, 965, 1140, 1166, 1171, 1176, 1314, 1347, 1363, 1424, 1426; meştây-ı — 198; müttetikân-ı — 1251; — A'yânı 68, 79, 305, 423, 439, 452, 458, 467, 468n, 1196, 1513; — A'yânlığı 202, 309; — cânibi 604, 927, 1363; — ehâlisi 603, 468; — havâlisi 707, 708; —ıyyü'l-asl 916, 1125; — rüstâyılığ 1405; — sâhili 1363; — semtleri 651, 1308, 1493; — Ser'askeri 965; — Şehri 1421; — takımı 1392; — tarafı 1126, 1158, 1437; — Vâlisi 915; — yârânı 1080, 1121, 1160, 1169, 1174, 1188, 1250, 1318, 1351; — yârânları 1165

Ruso (feylesof-i bed-kış ve tabî'ıyy-i şerr-endiş) 158

rustâhîz/rustahyiz; nümüne-nümây-ı rûz-i — 1267; rûz-i — 31; hengâme-i —âsâr 323; rûz-i —den nişâne 1231; haşr u neşr-i rûz-i —den nümüne 1388

rustüm 161, 1000; ashâb-ı — 1457; eyyâm-ı — 695; icrây-i lâzime-i — 1137; mûntehây-ı merûm-i ehl-i — 1461; —ât-ı mu'ayyene 212; —i âdiyyeleri 1444; —i âşâr-ı selef 18; —i 'asr 763, 1350; —i kadîme 157; —i mahsûsa 642; —i mihmân-nüvâzi 434; —i mu'tâde-i kadîme 855; —i mu'tâde-i râyika 334; —i mu'tebere 262; —i mukarrere-i Devlet-i sipihr-ihtişâm 536; —i mukâta'ât 1089; —i Penbe 226; —i Saltanat-ı seniyye 848; —i Sipehdârî 641; —i Zecriyye Emîni 685

Rusya 91, 94, 164, 191, 211, 219, 254, 257, 283, 290, 399, 415, 447, 458, 507n, 584, 623, 721, 934, 938, 991, 1018, 1084, 1087, 1092, 1103, 1118, 1431, 1450; cünd-i — 204; melâ'm-i — 1492; zir-i dest-i tasarruf-i — 251; zühür-i nakz-i 'ahd-i — 414; — 'Ahid-nâmesi 398; — asâkiri 280, 422; — askeri 163, 220, 394, 405, 407, 422, 425, 426, 433, 448, 775, 937, 940, 983, 986, 1101, 1134, 1340; — askeri sergerdesi 423, 452; — askerleri 936, 1011, 1017; — Başvekîli 275, 397, 1346; — bayrağı 350; — bayrağının küşâdı 350; — bilâdı 1487; — Ceneralı 935, 1084; — Çarı 619; — Çarıçesi 157, 553, 561; — derûnu 1093; — Devleti 155, 162, 166, 174, 182, 185, 219, 250, 251, 254, 257, 259, 261, 280, 421, 434, 452, 458, 561, 582, 583, 585, 935, 936, 937, 940, 990, 1016, 1023, 1084, 1086, 1091, 1118; — Devleti Enşef [=en Chef] Ceneralı 936, 939; — Devleti İmperatoru 347; — Devleti memâliki 963; — Devleti murahhası 939; — Devleti re'âyası 349; — Devleti vükelâsı 404; — Devleti'nin ministrioları 347; — diyârı 204, 251, 254, 349, 584, 1087; — donanması 256, 258, 259, 260, 938, 1283; — Elçisi 162, 165, 166, 175, 182, 192, 250, 253, 276, 282, 296, 407, 421, 447, 449, 452, 455, 487,

557, 585, 596, 1104, 1108; — Elçisi ta'limi 454; — erâzisine mahsûs nevâdir 1342; — Feldmerşali 1347, 1431, 1432; — gemileri 1283; — İmperatoriçesi 564, 565n, 582; — İmperatoriçesi-yi esbak 986, 993; — İmperatorluğu 562; — İmperatoru 96, 162, 255, 341, 394, 399, 994, 999, 1014, 1015, 1017, 1103, 1112, 1135, 1346, 1431, 1433, 1451, 1438, 1484; — İmperatoru'nun müsteşâr-ı hâssı 935; — ittifâkı 282; — Kıralı 163, 498, 505n, 1346; — kıralları 546; — Konsolosu 341; — Lehi 990; — limânları 1484; —lu 66, 90, 95, 106, 161, 164, 175, 201, 203, 206, 220, 268, 273, 281, 283, 287, 289, 294, 295, 298, 299, 303, 340, 353, 372, 374, 379, 392, 407, 411, 414, 416, 419, 425, 427, 429, 434, 444n, 446, 448, 451, 453, 455, 458, 462, 467, 468n, 469, 480, 487, 495, 497, 502, 505n, 507n, 551, 555, 558, 559, 567n, 568n, 575, 580, 581n, 584, 591, 617, 846, 934, 938, 963, 983, 989, 1014, 1016, 1018, 1040, 1069, 1083, 1094, 1100, 1108, 1113, 1115, 1124, 1126, 1128, 1133, 1136, 1139, 1141, 1170, 1175, 1177, 1235, 1282, 1284, 1289, 1308, 1337, 1338, 1340, 1344, 1363, 1368, 1370, 1372, 1406, 1422, 1431, 1438, 1463, 1481, 1484, 1493, 1501; —lu 'aleyhine 1124; —lu bayrağı küşâd 350; —lu Elçisi 96, 1347; —lu hidmeti 386; —lular 175, 400, 993, 1091; —lular'm İmperatoru 1015; —lu mâddesi 1126, 1431; —lu mel'ûnları 1482; —lu mu'âhede-i 403; —lu muhâzâtında vâki' 1346; —lu mukâbili 1347; —lu musâlahası 393, 1344; —lu mükâlemesi 1273; —lu'nun cem'ıyyetleri 91; —lu'nun donanması 282; —lu'nun kelâmı 380; —lu'nun müdâhalesi 1086; —lu'nun Umûr-i Enebiyyesi Nâzırı 1340; —lu sefneleri 499, 534; —lu Sergerdesi 569n, 581; —lu tâ'ifesi 415; —lu taraf-girleri 772; —lu tarafı 372, 392, 576, 1348; —lu tüccâr 347; —lu'ya dehâlet 1422; —lu'ya tâbi' 991; nezâret-i — mâddesi 446; — mahmûleri 349, 1089; — memâliki 205, 253, 558, 584, 1135; — memâliki derûnu 498; — memâlikinin Pâdişâhı 264; — me'mûrları 182; — Murahhası 219, 253, 1085, 1086, 1087, 1093, 1103, 1105, 1115, 1346; — murahhasları 1438; — Musâlahası 569n, 580, 1084, 1375, 1439; — Musâlahası müzâkeresi 1088; — Mütেকellimi 282; — Mütევassıtı 282; — ordusu 498, 1308; — re'âyası 256, 350, 938; — seferi 568n, 578, 1092; — sefneleri 255, 507n, 513, 563, 938, 1088, 1127; — Sefiri 351; — sinuru 220; — tarafı 192, 261, 566n, 1134, 1438; — tebe'ası 255; — tüccâr gemileri 1087; — tüccârı 220; — vükelâsı 1340

Rüşen Kal'ası 64

ru'ûs 725, 1051; — ihsâni 112; mahsûs —i hümâyûn 1051; —i hümâyûn 1050; —i müderris 909; —i sa'âdet-intimâ 171; —i sa'âdet-

me'nûs 150; — kâ'idesi 1051; — Kisedârî 1081; — tâlibi bir zât 725; —i tedrîs 590, 909, 1467; —i Vekâyî-nüvis 1052; havâss-i — ü mer'ûs 1217

ru'ûs; —i a'dâ 493; —i Bektâşîyân 1382; —i büfrîde 183, 184; —i büfrîde-i 'usât 176; —i hârende 154; —i küffâr 195; —i maktû'alar 70, 80, 85, 101, 138, 141, 183, 796; —i men-hûseler 80

rûy ticâreti 1039

ru'yâ 573, 868; 'âlem-i — 153, 867; düzme musanna' — 895; mevzû-i — 899; —lar 867; —y-ı 'acîbe 866; —y-ı sâdika 867

Ruyî nâm şahıs (âmedcileri makâmında olan) 1013

rûzgâr; âsûde-i âsîb-i — 352; ber-muktezây-ı herc ü merc-i — 908; dest-i — 1509; şümürde-i en-âmil-i — 1260; — üstünde 214; —ı gaddâr 520; —ı şu'bede-kâr 554

Rûznâmçe/Rûznâme; Büyük —cı 155, 953; Büyük —cılık 155, 465, 1431; Küçük —cılık 112, 465; —i Evvel 45, 210; Büyük — Vekâleti 955; Küçük — Vekâleti 855; — Vekâleti 840, 1512

Rüstem; saff-ı rezminde — 500; lâf ü güzâf-ı — âne 1466; pây-merdî-i tecellüd-i —âne 1284; rezm-i —âne 442; satvet-i —âne 1395; —âne ceng ü cilâd 170; na'ra-i —âne ile kahremân gibi 1063; —âne kârzâr 500, 508n; —âne salâbet 1203, 1205; —heybet 661; nâsih-ı dâstân-ı —i destân 601; —i Zâl 239; —vârî 42

Rüstem Ağa (Filibe Şehri'nin 'ayn-ı a'yânı, 'Arşası servet ü yesârın pür-destânı) 1501

Rüstem Efendi (Enderûn'da Kahveci-başı) 803, 804, 1031

Rüstem Paşa (Prizrin mutasarrıfı) 149

rûşd 591, 1037, 1048, 1085, 1158, 1306, 1328, 1392, 1433, 1445, 1452; ârâ-i erbâb-ı — 684; ashâb-ı — 306, 1296, 1356, 1385; bî-behre-i — 159; erbâb-ı — 1039, 1051; eşbâh-ı — 1462; feyâlet-i — 1195; rûşenây-ı ehl-i — 695; ehl-i — 575; mâye-i — 1440; muktezây-ı — 1086; muvâfik-i mezheb-i rûşd 584; râh-ı — 1339; yek-lahza-i — 1475; — ciheti 338; —le mutasıf 754; — sâhibi 126, 844; —ü kâmil 706; —üne mağrûr 729; —ü revîyyet 178

Rüşdî Efendi (Cezzâr Paşa'nın Kapu Kethudâsı) 92

Rüşdî Efendi (Yeniçeri Kâtibi) 465, 490, 1140

rûbte 83, 130, 235, 256, 547, 724, 803, 909, 911, 956, 1135; ednâ — 547, 725; hem— 366, 1490; ihrâz-ı firâz-ı — 389; ihsân-ı — 838; irtikâ-yı — 86; muktezây-ı — 258; —en 1480; vesîle-i te'azzumu olan —i 'aliyye 838; —i 'aliyye 623, 1024; —i asâlet 130; —i bâlâ 171; —i celîle 1312; ihrâz-ı —i evveliyyet 546; —i fâhişelerini tenzîl 910; —i hâcegânî 1504; bâlig-i —i ifrât u îgâl 1212; —i 'ilmiyye 1072; —i i'tibâr 266; —i İmperatori

367; —i imtinâ'a resâ 1394; —i imtiyâz 354; —i 'izz 266; —i kadr 592; —i mevkûf-i re'y-i cumhûr 264; —i mezkûrenin tehniyeti 370; —i Mîr-i mîrânî 97, 138, 172, 459, 515, 826, 1438; —i mübâh 1373; —i nihâyet-i belâgat 1209; —i refî'a 964; —i refî'a-i 'ilmiyye 1467; —i Saltanat 115; —i sâmiye-i Sadâret 115; —i sâmiye-i Vezâret 538; —i selef 137; —i Ser-bevvâbin 1038; —i sıhhat 1154; —i şân 309; —i tahkîk 1154; —i te'ayyün 309; —i tehakkuk 956, 1338; —i vâlâ-yı Vezâret 35, 64, 89, 112, 120, 126, 130, 131, 140, 148, 181, 210, 1160, 333, 391, 444, 468, 472, 515, 560, 589, 606, 616, 945, 1326, 1318, 1479; —i Vezâret 37, 38, 45, 61, 62, 76, 97, 112, 122, 130, 384, 710, 798, 848, 871, 920, 953, 1065, 1066, 1070, 1249, 1364, 1513; —i vücûb 1365; —i 'ulyâ 1478; —i zirîn-i hıffet 115; —ler 256, 230, 258, 369, 724, 739, 807; —lü elçi 1107; sâhib-i — müte'ayyinleri 1403

S

sâ'at 1497; köhne — 681; mücevher — 185; —ci 1498; — gibi 839; koynundan bir — ihrâc 839; — iktisâbiyle 1498; —i mazbûta-i sükût-ı nutfe 676; —i muhtâr 465, 1060; —in birinde tehallûf eseri 1497; —i nehârî 1490; —i nücumî 1062, 1205; —i sâ'ire 1497; —ler 74; —lerini tanzim 1497

sâbâs; —i firâvân 442; —i sad-hezâr 1233

sabr 62, 678, 1354, 1451; berhem-zede-i — 860; berhem-zen-i — 1475; bî— 727; çâk-efken-i giribân-ı — 860; çâkçâk-i giribân-ı — 1455; çâksâz-ı giribân-ı — 1306; dendân-efşûr-i — 1463; giribân-ı — 1171, 1378; güm-kerde-i — 558; hîzem-sûz-i — 699; perde-i — 1200; pîrâhen-i — 438; pûşt-dâde-i — 766, 1496; sühte-i harmen-i — 1356; —i 'âşık 862; ihtiyâr-ı —ı cemil 1248; —ı hayr-hâhân 1156; — külfeti 1339; binây-ı —ları 1199; câme-i —ları 201; metâ'-ı —ları 553; sâmi'a-res-i bî—ları 1057

sadâ 506; bî— 695; kat'-ı sît ü — 527, 530n; sît ü — 1200; şakk-ı sürâh-ı — 1272; —lar 815; sît ü —sı çıkmayarak 1495; —sı yine kendüstine ma'kûs 1317; —y-ı dehşet-güster 486; —y-ı dil-nişin 456; —y-ı kollayarak 506

Sa'd-âbâd 683, 688

sadâkat 55, 140, 141, 184, 1414, 227, 241, 383, 390, 463, 687, 753, 914, 923, 1158; 'arz-ı — 985; eser-i — 1099; hilye-i — 1164; ibrâz-i — 923; isâr-ı mâ-melek-i — 384; izhâr-ı — 384; muhâfaza-i şurût-ı — 262; rekz-i seng-i — 1268; sermâye-i — 1003; tagyîr-i şive-i — 690; tagyîr-i vaz'-ı — 241; tathîr-i dâmen-i — 906; zimmet-i — 1329; — 'arz eylemesi 989; —ı kesîre 636; —i makbûlesi 293; erkân-ı —

irtisâm 831; bende-i —kiş 426; —kiş 1076; ma'lûm-i —mersûm 335

Sadâret 90, 111, 119, 148, 187, 202, 336, 555, 566n, 576, 581n, 758, 803, 822, 921, 925, 929, 930, 1080, 1190, 1235, 1345, 1462, 1472, 1486; cânib-i — 100; celb-i — 1475; cüyây-ı tahvil-i — 1474; dâmen-i — 1081; dest-ârây-ı makâm-ı — 713; dest-pîrây-ı — 1080; emr-i — 187, 1435, 1482; ferve-i — 120; hademe-i bâb-ı — 1256; hâmil-i mühr-i — 1347; hasbe's— 1189; hâtem-i — 115; havf-ı — 763; hil'at-i fâhire-i — 1434; huluvv-i mesned-i — 1404; ibkây-ı — 577, 845, 918; icrây-ı dâd-ı — 339; ihraz-ı hayyiz-i — 1080; imtidâd-i eyyâm-ı — 561; in-sırâf-ı mühr-i — 928; istihsâl-i esbâb-ı — 1473; istiklâl-i — 1190; işgâl-i hayyiz-i mevhum-i — 1404; 'izz-i — 1359; kand-i mükerrer-i — 147, 593; makâm-ı — 59, 108, 113, 293, 339, 467, 468n, 572, 573, 716, 919, 1332, 1337, 1347, 1352, 1434, 1462, 1472, 1486; mukim-i makâm-ı — 1479; lezzet-i — 338; mahsûl-i — 1482; merbi'-i — 1303; merkez-i — 1407, 1414; mertebe-i — 116; mesned-i Kethudây-ı — 408; mesned-i — 119, 335, 564, 570n, 574, 713, 918, 927, 944, 1125, 1130, 1235, 1407, 1434, 1436, 1479; mühr-i cedid-i — 913; mühr-i — 203, 577, 921, 925, 927, 1434, 1435; nigîn-i ferruh-terîn-i — 1480; otak-ı — 925; pâzâr-ı — 1435; rûtbe-i sâmiye-i — 115; sâdirât-i — 1472; vâcibe-i 'uhde-i — 199; sevdây-ı — buhâriyle 1475; sûret-i mevhum-e-i — 1303; takdîm-i — 909; taraf-ı — 568n, 579, 1421; tebdil-i — 920, 933; tebeddül-i — 337; tebrîk-i — 1347; tekallüd-i mühr-i — 751; tekerrür-i — 593; tevcih-i — 573; tezyîn-i mesned-i — 523; umûr-i — 1482; vak'-ı — 333; — delisi 1474; — emri 716; — evci 1467; inhîsâr-ı — hevâsı 1436; —i Anadolu 122, 1126, 1187, 1491; —i Anadolu Pâyesi 1489; —i 'ilmiyye 653; — îradı 1472; —i Rum (müntehây-ı merûm-i ehl-i rusûm) 1187, 1461; —i Rumelî 944; —i Rumelî Pâyesi 1490; —i sâniye hükmünde 1486; mühr-i —i tahsil 1423; makâm-ı —i 'uzmâ 60, 68, 77, 735, 1331; mesned-ârây-ı —i 'uzmâ 113; mesned-i —i 'uzmâ 335; —i 'uzmâ 113, 120, 1057; —i 'uzmâ Kethudâlığı 45, 464, 1430, 1512; —i 'uzmâ Kethudâlığı Vekâleti 1512; —i 'uzmâ ümniyyesi 1122; istiklâl-i —le kâm-rânlık sevdâsı 1190; —ler 656, 1350, 1479; 'ahd-i —leri 113; — mâddesi 581n, 1080; huzûr-i —medâr 95; taraf-ı — medâr 102; — mesnedi 568; ibkây-ı — müjdesi 1169; —penâh 1056; bârgâh-ı —penâhî 920; dûş-i —penâhî 112; emr-i —penâhî 1331, 1358; Kethudây-ı —penâhî 537; re'y-i —penâhî 1331; sudûr-i evâmîr-i cenâb-ı —penâhî 1325; sudûr-i menâhî-i cenâb-ı —penâhî 1325; tahfîrât-ı —penâhî 63, 106; taraf-ı —penâhî

72, 141, 456; dest-yârî-i teşşiyet-i —şi'ârî 1319

sâdât 1069; —ı Hüseyniyye 104; —i kirâm 588; —ı Şehbâ 522

Sa'd bin Mu'âz 20

Sa'deddîn (Hâce, efzâl-i meşâyih-i İslâm, târifçi) 1051

sâde-dil 92, 110, 167, 168, 561, 752, 884, 911, 1169, 1454, 1481; — âdem 479; bir alay —ân 481; mehâdim-i —ân 894; yeri ve göğü fark etmez —ân 224; zâdegân-ı —ân 648; —ân 48; —ân zümresi 1466; —ân-ı 'ulemâ'-i kabâ'il 205; —ân-ı mukarrebân 1164; —ân-ı ser-i kârân 727; —ân-ı vükelâ 721; mâye-i —i 291; —ler 618, 893; — takımı 316; bir alay — tâlibler 1130

sadeîf; — gibi gûş-küşâde 676; —i dürr-i girân-kadr-ı Şâhî 142

Sâdik Ağa (Musâhib) 843

Sâdik Bey (Elmâs Paşa-zâde, Küçük Tezkireci Vekîli) 464

Sâdik Efendî (Kethudâ Kitâbeti Vekâleti, Piskopos Mukâta'acılığı Vekâleti) 464, 1513

Sâdik Lebîb Efendî (Mektûbî-i Defterî, Cizye Muhâsbeciliği) 953

Sa'dî 'Abdülkâdir Efendî Tekyesi (Kadı Karyesi'nde) 143

Sa'dî gibi 879

Sa'dîler Tekyesi (Hasan Paşa Hânı kurbünde) 143

Sadr; hulyây-ı — 1473; —eyn 653, 787, 792, 829, 1303, 1326, 1328; —eyn efendiler 1197, 1399, 1402; huzûr-ı —ı 'âlî 181; Kethudây-ı —ı 'âlî 155; leb-rîz-kün-i —ı 'âlî 525; tûğ-i —ı 'âlî 466; —ı 'âlî 523, 1241, 1326, 1378, 1472; —ı 'âlî-cenâb 1326; —ı 'âlî-i hâliyyü'l-ş-şu'ûr 1191; —ı 'âlî-kadr 193; —ı 'âlî Ka'im-makâmı 181; —ı 'âlî-makâm 44, 107, 454, 564, 570n, 1335, 1356; —ı 'âlî Mektûbcusu 1140; tûğ-i hürşîd-furûğ-i —ı 'âlî-mikdâr 465; —ı 'âlî-mikdâr 119, 306, 476, 1178, 1370; —ı 'âlî müvâcchesi 1196; —ı 'âlî-şân 1482; —ı Anadolu 36, 111, 266, 792, 1187, 1262, 1324, 1399, 1462; —ı bî-intibâh 1176; —ı Boğaz 1283; —ı bülend-ikbâl 1483; —ı bülend-ikbâl hazinesi 1358; —ı bülend-kadr-ı Vekâlet 560, 1235; müstevcib-i tahkîr-i —ı bülend-makâm 1462; —ı celilü'l-'unvân 1369; —ı esbak 123, 203, 516, 527, 569n, 599, 599, 856, 944, 945, 1064, 1065, 1077, 1283, 1350, 1366, 1369, 1428, 1429, 1434, 1483, 1497; —ı felek-'unvân 1179; —ı Fetvâ 336; —ı gayûr 195; gars-i yemîn-i —ı güzîn 1326; huzûr-ı —ı güzîn 178; —ı İslâm 610; —ı ma'zûl 921; —ı me'âlî-cenâb 566n; —ı meclis 1185; —ı mesned-i 'ilmî 725; —ı mesned-i Vekâlet 716; —ı Meşihat 725; —ı Mirrîh-'amel 1324; —ı mu'allâ-menzilet 576; —ı mu'azzam 456;

huzûr-i —ı mutâ' 1320; —ı müşârun ileyh 39, 119, 203, 522, 523, 562, 565n, 567n, 569n, 575, 580, 669, 1303, 1345, 1497; dâmâd-ı —ı pâkîze-nihâd 464; —ı Rum 147, 162, 593, 792, 944, 1073, 1187, 1355, 1391, 1403, 1461, 1466, 1488; —ı Rum-i esbak 532, 555, 592, 1072, 1187, 1466; —ı Rum-i sâbık 149, 793, 1052; —ı Rum-i vakt 678; —ı Rumeli 147, 379; —ı sa'âdet 843; —ı sa'âdet-nihâd 523; —ı sâbık 124, 134, 169, 170, 172, 186, 187, 355, 372, 385, 922, 934, 945, 1125, 1418, 1428, 1429; sâmi'a-i —ı sâde-dil 1355; —ı sûtüde-elkâb 44; tahkîk-kerde-i —ı sûtüde-menkabet 124; —ı vakt 333, 533, 554, 569, 572, 581n, 654; —ı vâlâ-cenâb 162, 334; —ı vâlâ-kadr-i vekâlet 119; —ı vâlâ-makâm 142, 175, 185; çâr-bâliş-nişîn-i —ı Vekâlet 311; —ı Vekâlet 119, 1234, 1235, 1480; tabakât-ı —ıyye gibi 314; tabakât-ı —ıyye mertebesinde mükâtebe 572; —pîrây-ı 'izz 1057; —pîrây-ı ikbâl 1057; huzûr-i —ı u's-sudûr 60; —ı u's-sudûr 107, 178

Sadri'a'zam 39, 47, 51, 58, 124, 127, 129, 147, 191, 194, 197, 202, 206, 216, 218, 227, 307, 332, 333, 338, 453, 456, 475, 490, 523, 528, 533, 564, 574, 578, 585, 588, 604, 678, 724, 764, 775, 776, 845, 913, 915, 917, 918, 920, 925, 927, 930, 933, 1054, 1056, 1058, 1081, 1083, 1102, 1121, 1128, 1130, 1143, 1165, 1168, 1176, 1179, 1184, 1187, 1189, 1192, 1197, 1220, 1234, 1236, 1241, 1242, 1243, 1314, 1320, 1322, 1324, 1328, 1334, 1351, 1354, 1384, 1420, 1432, 1434, 1466, 1473, 1476, 1479, 1482, 1489, 1493, 1494, 1497, 1499; sâyebân-i — 921; — ağalarından 108; — hazretleri 43, 64, 77, 763; — hazretlerinin Hazînedârı 77; —ı 'âlî-makâm 221; —ı dirâyet-pîrâ 223; —ı mu'allâ-mekân 129; —ın vücûdunu istiskâl 930; —ı sebûk-ser 338; —ı teng-mağz 338; —ı vakt 574, 652, 764, 1433; cânib-i —î 936, 1167, 1180; dâmen-bûsî-i hazret-i —î 1028; feryâd-ı —î 1194; huzûr-i —î 1326; kalb-i —î 1057; Kethudây-ı —î 1039; makâm-ı —î 65; mansıb-ı —î 1318; mashûb-i —î 1354; meclis-i —î 1335; mektûb-ı —î 366; savb-ı —î 1128; taraf-ı —î 58, 98, 522, 920, 944, 1040, 1060, 1243; tûğ-i zafer-furûğ-i —î 465; —î 1130; —lar 765, 828; — ma'îyyeti 1187; — telhîsi 1479; — 'uhdesinde 1513; — yâdigârı 1194

Sa'dullah Ağa ibn Ahmed (el-Hâc, vâhibül-'ömr olan) 842, 844

Sa'dullah Bey/Efendi (hâcegândan, Rumeli Defterdârı, Edirne Serayı ta'miri) 170, 824, 1319, 1425

Sa'dullah Efendi (Çavuş-başı, Çavuş-başı Vekîli) 408, 464

Sa'düddevle (Murahhas Vezir, 'Amidü'd-devle ve Kıvâmül-mülki ve'l-mille, veled-i Sefiyyü'd-devle-i Ebherî, Yehûd-i merdûli) 624, 625, 628,

629, 631, 637, 638, 1322; — kıssası 625; —nin re'yi 629; —nin tasarrufu 629

safâ 310, 567n, 748, 1217, 1405, 1478; cilve-gâh-ı ferah-ı — 1230; iktisâb-ı — 857; izhâr-ı — 982; leb-rîz-i — 1477; mânend-i câm-ı ser-furûbürde-i sahbây-ı — 647; nâ-pezirây-ı — 928; visâde-pîrây-ı müttekay-ı — 1402; zümre-i ehl-i — 1213; —gâh-ı selâmet 666; —lanmış 533; — meydânı 524; — pezevengi 1214; — semtleri 755; —y-ı rûhânî 125; —y-ı vaktine mâlik 1456; —ya istiğrâk 577; —ya mest kâblayan nâzende çebebler 483

Safed; Eyâlet-i — 1429

Safî Efendi (Re'îs Vekîli, Re'îs-i Rikâb, bi-çâre) 787, 796, 847

safsata; erbâb-ı — 94; giyâh-ı — 50; — cümlesinden 798; — pâyesine tenzîl 1129

sâgar; —ı 'ayş 310; —ı zindegânî 310

sahâbî; 'asr-ı — 844; isr-ı 'asâbe-i —ı kirâm 900

sahbâ; kûmeyt-i — gibi 524; zümre-i —keşân 1382; isâle-i —y-ı hoş-güvâr 658; —y-ı müddâhene/tevâzu' neş'esi 604

Sahhâflar Şeyhi İmâm 'uhdesinde 1336

Sâhib Karyesi (İsmâ'il Kal'as'ına dört sâ'at mesâfede) 439, 513

sâhib-kurân; —ı 'âlem 1162; —ı 'âlem i'tikâdî 1428; —ı 'âmme-i 'âlem 1299; —ı bî-akrân 643; — olmak i'tikâdî 1466

sahîfe; — be-sahîfe 1043; —ı 'âlem 66; —ı beyân 224; —ı cihân 35; —ı derûn 1024; —ı hâtur 519; —ı hayâl 90, 1087, 1193; —ı hestî 1395; —ı kabûl 1048; —ı muhâlât-i 'âdiyye 1393; —ı muharrere 1229; —ı mukâvele 213; —ı müsalâha 1342; —ı nizâmları 691; —ı pesend 1048; —ı sahîfe-i kühen-takvîm 1379; serd-i —ı sahîfe-i nâ-sipâs 1344; isâbet-nümây-ı —ı sünûh 359; —ı tahkîk 1184; —ı tirâz-âsar 203; —ı tîbyân 47; —ı ümmîd 1193; —ı vâhime 560; —ı zamîr-i mel'anet-semîrleri 558; —pîrây-ı 'inâyet 220; —pîrây-ı tahrîr 1207; —zîb-i hüsn-ı beyân 1207; —zîb-i imlâ 692, 1504; —zîb-i nazm 1449; —zîb-i tahrîr 1449, 1499; —zîb-i teşbîb 1499; —zîb-i vuku' 1428

sâhil 129, 214, 493, 666, 1443, 1456; kadem-res-i — 902; zînet-bahş-ı — 236; —gâh-ı bî-hemta 597; —gâh-ı İrem-nişâne 1362; —ı bahr 812, 1010, 1471; —ı Boğaz 1444; —ı deryâ 299; —ı dünyâ 817; —ı fark 1006; —ı Halîc 1413; —ı İnan 1487; —ı necât 491; —ı Nehr-i Furat 520; —ı Nehr-i Turla 210, 433; —ı selâmet 1083; —ı temyiz 1006; —ı tenhâ 813; etrâf —ler 1113; —ler 270; kalem-revinde vâki' —ler sükkânı 1465; —nişîn 1361; şûriş-engîz-i sâmi'a-i —nişînan 1444; —nişînan 1362; —res-i emn 130, 436; —res-i rehâ 538; —res-i selâmet 130, 436; —zâbitleri 1443

sâhil-hâne 114, 524, 707, 804, 813, 826, 950, 1235, 1361, 1425, 1471, 1478, 1498; cennet-âsâ — 803; derûn-i — 813; müferrah — 1362; Şed-dâdî — 327; —i bî-behânesi 869; —i bî-hemtâ 749; —i nûzhet-makrûn 328; — itihâzî 692; —ler 124, 842, 1187

Sahn-ı Semân 150, 1489

sahrâ 208, 209, 589, 600, 755, 981, 1010, 1142, 1247; düz — 970; savb-ı — 1358; —y-ı bî-nihâye 222; —y-ı Dâvud-paşa 600; —y-ı dil-ârâ 1142; —y-ı Edirne 600; —y-ı Heyhât 543; —y-ı idbâra mercûm 1354; —y-ı Silistire 939; —y-ı şâsi'a-i arzullâhi vâsi'a 1463; —y-ı Üsküdar 302; —y-ı zindegâniden mün'adim 1502

sâhte 20, 1122, 1194, 1475; — fesâne 1323; — fûsûn-i dil-firib 1323; —i dest-i tedbîr 1056; —i kârgâh-ı mekîdet 1189; —i kârgâh-ı mekr 1189

sahtiyân; — dest-gâhları 981; — ticâret-gâhları 1020
sahûr; dem-i — 1412

Sâ'ib (Şâ'ir) 1509; — ta'limi 880

Sâ'ib Efendi (Re'îs Kîsedârı, Kethudâ Bey Kitâbeti Vekâleti) 1512

Sa'îd; tarik-ı — 83; — cânibi 82; — tarafı 35, 97

Sâ'id Bey (Kapucular Kethudâsı) 113

Sâ'id Efendi (el-Hâc, Teşrifâtçı Vekîli, Surre Emîni, Anadolu Pâyesi, Kethudâ Kâtibi) 155, 464

Sâ'id Efendi (Nazîf Kethudâ-zâde, Piskopos Mukâta'acılığ) 112

Sâ'id Hâlet Efendi; bk. Hâlet Efendi (Beylikci Vekîli, Re'îs Vekîli, Re'îs-i Rikâb, Sefir)

sâ'ika 1322; —âsâ 1166; — isâbeti 1321; — nüzûlü 1322; —i ru'us-i düşmenân-ı dîn 616; —vâr 415

sâ'il-i cerrâr; def'-i — 453; def'-i — bâbında 512; du'ây-ı — gibi 498; — gibi 533; def'-i sâ'il-i hasm 252; def'-i — kasdı 1075, 1243; def'-i — recâsi 320

sakal; baş —a fedâ 817; — başa fedâ 817; — başını görenler 817; —i köse 875; —lu ağalarından bir yâdigâr 1428; —lu Ağası 1428

Sakâlîbe 1380; 'âmme-i memâlik-i — 659

Sakarya Şeyhi 57

Sakız; — Adası 1314, 1434; — Cezîresi 119, 355; — verâsi 1029

sâkî 1379, 1384; —i bezm-i 'âlem-i bâkî 1016; —i sipîhr-i nâ-mihribân 1152

Saksonya; —cılar 979; — Herseki 548; — Kıralı 998, 1015n; — memâlik-i 966; — Serayı (mesîre olarak) 987

sâl; hadâset-i — 1030; —hürde 1355; —i hayr-iş-timâl 609; —i 'İsâ'da 1011; —i meyâmin-in-timâ 1142; —i mihnet-me'âl 1034; —i nuhû-set-me'âl 822

Salâhaddîn (Melik, selâtîn-i Mısırye'den) 726

Sâlâr; —i ekrem 775, 1494; —i mükerrerem 1499; makâm-ı —i 919

salât 11, 110, 589, 1212, 1239, 1412, 1471; ba'de's- — 1245; edây-ı — 526; kable's- — 1420; mesâ'il-i — 1244; târikû's- — 1470; vücûb-i — 11; edây-ı —a kıyâm 1471; —a inhimâk 1192; —i bî-gâye 962; —i cenâzeleri 1207; edây-ı —i cum'a 812; —i cum'a 1399; —i 'id 608, 1399; —i münciyye 1147; —i müsâfir 26; —i müsâfir gibi 76

salb 713, 1356

Salçburk [=Salzburg] semtleri 1020

salımsız kalmış lodos deniziyle hem-hâl 1436

Sâlih Ağa (Kapucu-başı, Silahdâr Ağalığı) 1430

Sâlih Bey (müsemmâ bi'n-Nakîz, Enderûn müte'ayyinatından, Hazîne Kethudâsı, Surre Emâneti) 759, 804, 880, 892, 1037

Sâlih Bey/Paşa (Mîrahûr-i Sâni Vekîli, Mîrahûr-i Sâni, Vezir, Kapudan, Mısır'a me'mûriyyeti) 64, 130, 141, 357, 358, 391, 481, 488, 489, 1265, 1393

Sâlih bin Sâlih (huccâci Şâm'a götürmeğe me'mûr) 612

Sâlih Efendi (Büyük Rûznâmcı, Mısır Defterdân, Nişâncı) 155

Sâlih Efendi (Kapu Ağası, Bâbü's-sa'âde Ağalığı) 1313

Sâlih Efendi (Lâleli Mustafa Efendi yeğeni, Cebeciler Kitâbeti Vekâleti) 1512

Sâlih Efendi (müsemmâ bi'l-'Ayn, ketebe-i aklâm zümresinin dâniş ü ma'rifetle mütemeyyiz ve salâh u 'iffetle mütehayyizlerinden) 1419, 1420

Sâlih Efendi (Nâzır-ı Hubûbât, İskenderiyye Seddi'nin sedd ü ta'mîri) 121

Sâlih Efendi (Sadâret-i 'uzmâ Kethudâlığı Vekâleti) 1512

Sâlih Efendi (Tevkr'î-i sâbık, Mühimmât Nezâreti, Defter Emâneti Vekâleti, Riyâset Vekâleti) 879, 924, 955, 1077

Sâlih Efendi; bk. Cânib Sâlih Efendi (Re'îs-i Rikâb, Tophâne Nâzır, İstanbul ve Âzâdlu Bârût-hâneleri Nâzır)

Sâlihiyye Mahkemesi (Haleb'de) 653

Sâlih Molla (Şeyhulislâm-zâde, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi) 133, 1324, 1360, 1393, 1424

Sâlih Paşa (Vezir-i sâ'ib-tedbîr, Kastamonu Vâlisi) 1304

Sâlih-zâde Efendi; bk. Ahmed Es'ad Efendi (Mehmed Sâlih Efendi-zâde, Şeyhulislâm)

Sâlim Ağa (Harem ağalarından) 614

salkam 482; —lar 492

Salma-tomruk kurbünde 387

Saltanat 107, 113, 116, 117, 137, 188, 208, 215, 221, 321, 449, 482, 495, 498, 502, 505n, 517, 535, 542, 581n, 605, 613, 624, 632, 637, 647,

649, 653, 668, 713, 720, 729, 780, 797, 804, 806, 821, 828, 839, 870, 876, 887, 1024, 1046, 1103, 1122, 1166, 1179, 1192, 1220, 1225, 1228, 1239, 1245, 1250, 1265, 1278, 1296, 1297, 1299, 1311, 1327, 1356, 1408, 1414, 1418, 1422, 1441, 1461, 1472; 'ahd-i — 841, 915, 1295, 1503; 'anâsır-ı — 641; 'atebe-i — 824; bâdî-i berbâdî-i — 1152; bâyeste-i dîhîm-i — 1295; ber-keşide-i dest-i 'inâyet-i — 1480; besmele-i sûre-i — 539; bidâyet-i — 750, 790; câlis-i serîr-i — 669; câmi'-i sır-ı — 1278; cânib-i celîlül-menâkıb-ı — 1334; cânib-i — 485, 497, 502, 503, 505n, 507n, 522, 531, 572, 578, 654, 655, 709, 717, 720, 737, 743, 747, 749, 810, 829, 1081, 1165, 1167, 1192, 1482; celâ'il-i — 629; cezbe-i mîknâtîs-i cevher-i — 361; civâr-ı — 180, 293, 709; dâ'îre-i — 1054, 1270; dâhil-i 'idâd-ı zir-i destân-ı — 264; dehşet-bağ-ı kulûb-i erkân-ı — 788; dekâyık-ı — 629; delle-i muhtâle-i — 103; dergâh-ı felek-bünyân-ı — 385; dergâh-ı — 535, 579, 694, 887, 927; dest-bürdân-ı — 898; devlet-serây-ı — 339; dest-yârî-i terbiye-i isti'mâl-i hademe-i — 168; devr-i — 926; düdmân-ı sultân-ı — 873; dürr-e beyzây-ı sadef-i — 1302; emânet-i kübrâ olan — 566; emânet-i — 541; emr-i celâlet-destgâh-ı — 851; emr-i mahsûs-ı — 137; erbâb-ı divân-ı — 636; erbâb-ı — 10; erîke-ârây-ı — 51; erîke-i — 1295; erîke-pîrây-ı — 120, 137, 212, 254, 508n; erkân-ı erba'a-i — 755; erkân-ı — 142, 334, 585, 856, 1237; esâs-i — 1329; esrâr-ı — 116; evâ'il-i 'ahd-i — 1505; evâ'il-i — 692; evliyây-ı — 588; evreng-i — 173; evreng-pîrây-ı — 1344; fermân-ber-i cânib-i — 1238; ferr-i — 1331; gavgây-ı — 810; gayret-i — 1265; gevher-bend-i nigîndân-ı — 660; giyâh-ı gülşen-i — 312; gur-re-i garrây-ı ufuk-ı — 1422; hademe-i — 1143, 1332; hâk-i pây-ı — 1263; Halîc-i — 1440; hayr-endîşân-ı — 182; hayr-hâhân-ı — 278, 1327; hayr-hâh-ı savb-ı — 713; hîdmet-i savb-ı — 1436; hîfz-ı mizâc-ı — 15; hîlâf-ı nzây-ı — 645, 1183; hil'at-i girân-kıymet-i — 32; hil'at-i zer-dûz-ı — 51; huddâm-ı — 185, 725; 'îrk-ı — 483; idâre-i umûr-i — 1273; isticmâ'-ı esbâb-ı — 1290; istiklâl üzere — 1343; iştirâk-i — 821; ittihâz-ı makarr-ı — 361; kalem-rev-i — 766, 1161; kazâyây-ı umûr-i — 337; kıvâm-ı — 1331, 1357; kulûb-i bed-hâhân-ı — 107; kurb-i — 714, 913; kuvvet-i kâhire-i — 33, 66; kuvvet-i — 1331; mahrem-i serâ'îr-i — 572; makarr-ı — 178, 181, 358; ma'rûz-ı dergâh-ı — 498; ma'rûz-ı savb-ı — 792; mebânî-i sahîha-i — 647; mehd-i 'ulyây-ı — 842, 855; mesâlih-i müteferrika-i — 114; mesâlih-i — 181, 1179; mizâc-ı — 357, 754; mücib-i devâm-ı — 641; muhâfaza-i taraf-ı — 318; muhâfız-ı nâmûs-ı savb-ı — 1076; muhill-i — 747; muhill-i şân-ı — 1163; mukarrebân-ı

dergâh-ı — 823, 927; mukarrebân-ı — 1158, 1162; mukarrebîn-i — 483, 847; Müceddid-i âyin-i — 643; müceddid-i — 693; mü'eyyid-i — 1355; müstevliyân-ı — 806, 1218; nâmûs-ı 'izz-i — 1187; nefîs-i müdebber-i vücûd-i — 755; nevbet-i — 640, 666; nezd-i erkân-ı — 229; nezd-i — 186; ni'am-perver-i — 1268; ni'met-hürde-i hân-ı bî-imtinân-ı — 1461; pâye-i — 887; pâye-i serîr-i — 651; pâyendân-ı rehîn-i kasr-ı — 746; Pây-i taht-ı — 63; pesendide-i cânib-i — 184; pertev-i huceste-bürüz-i sır-ı — 639; pîrây-e-bağ-ı serîr-i — 1328; rahne-sâz-ı nüfûz-i savb-ı — 887; revnak-ı — 1159; rûtbe-i — 115; sandalî-i — 166; sâmi'a-i — 250; savb-ı — 498, 709, 725, 727, 755, 765, 799, 805, 810, 866, 869, 933, 1048, 1053, 1057, 1094, 1137, 1163, 1167, 1169, 1171, 1184, 1186, 1189, 1195, 1199, 1237; savb-ı Sâmi-i — 1436; savb-ı vâlâ-evb-i — 1453, 1462; sem'-i — 36; ser-çeşme-i — 1164; serîr-ârây-ı — 262, 503, 668, 672, 950, 1172, 1400, 1400; serîr-i — 738, 1077, 1210, 1225, 1230, 1287, 1295, 1300, 1327, 1356; serîre-i serîr-i — 639; sühan-tıraş-ı ahvâl-i — 747; süpürde-i eydî-i şürekâ'-i — 1217; şâhid-i dil-ârây-ı — 861; şeref-i kurb-i — 1472; şürekâ'-i — 113; taht-ı — 667, 677, 1296; taht-nişîn-i — 677; taklîb-i — 884; taklîb-i serîr-i — 805; ta'yîn-i âyin-i/resp-i — 643; takviyet-i sâ'id-i — 1481; taraf-ı eşref-i — 567n, 1051, 1110, 1482; tasfiye-i sâha-i — 802; tebâşîr-i subh-i — 1035; tebdîl-i — 1156; tebeddül-i — 738, 920, 950, 962, 1031, 1094, 1125, 1294; tehniye-i dîhîm-i — 810; termîm-i mebânî-i mütehalale-i — 1163; tezâyüd-i kuvvet-i — 1330; vâris-i serîr-i — 1152, 1333; Vekîl-i — 457, 604, 916; vesîle-i tahvîl-i — 858; vükelây-ı — 34, 96, 603, 914, 923; zîb-efzây-ı taht-ı — 253; zînet-bağ-ı erîke-i — 974; ricâl-i —'a luhûku 725; tegallüb-i sevânih-i — dâ'iyeleri 958; meşgale-i —'dan inkitâ'ları 624; kurb-i —'da nüfûzu 803; gayret-i savb-ı — galeyâmı 1245; inkilâb-ı devr-i — hengâmı 1471; erîke-nişîn-i —ı âhuret 198; pîş-gâh-ı —ı dest-gâh 1408; mizâc-ı —ı ebediyyül-ittisâl 182; —ı Hudâ-dâd 1454; kâ'ide-i —ı kavîm 185; —ı Kur'âniyye 538; taraf-ı —ı me'âlî-'unvân 407; —ı meftîn 159; ma'rûz-ı dergâh-ı —ı muhalledül'ikbâl 453; —ı Muhammediyye 1329; —ı mülkiyye 1408; —ı münferide 1408; —ı müstakille 1352; bidâyet-i —ı 'Osmânî 771, 821; —ı 'Osmânîyye 1355; —ı Selîmî 227; bedenî hîdmet-i —ı seniyye 1375; bidâyet-i —ı seniyye 471, 1395; cânib-i me'âlî-menâkıb-ı —ı seniyye 935; cânib-i —ı seniyye 963, 1085, 1088, 1432, 1442; hademe-i —ı seniyye 846; hîdemât-ı —ı seniyye 293, 848; hîzmet-i —ı seniyye 488, 1268; kahr-ı —ı seniyye 34; kalb-i —ı seniyye 1432;

kavânin-i —ı seniyye 848; kuvvet-i kâhire-i —ı seniyye 382; kuvvet-i —ı seniyye 1330; mâlî hîdmet-i —ı seniyye 1375; maslahat-ı —ı seniyye 1085; matlûb-i —ı seniyye 1085; me-hâmm-ı —ı seniyye 914, 923; memâlik-i —ı seniyye 1091, 1154; mesâlih-i —ı seniyye 1006, 1086; mevkib-i —ı seniyye 862; mizâc-ı —ı seniyye 390; muhlisân-ı taraf-ı —ı seniyye 1396; musâlahâ-i —ı seniyye 1086; mülk-i —ı seniyye 1330; neş'e-i rahîk-ı 'anber-sahîk-ı —ı seniyye 692; resm-i kadîm-i —ı seniyye 849; şükûh-i —ı seniyye 989; übbehet-i —ı seniyye 984; rusûm-i —ı seniyye 848; sâmi'a-i hayr-hâhân-ı —ı seniyye 312; sâye-i —ı seniyye 385; serbestiyet-i kâmile-i —ı seniyye 1085; serbestiyet-i —ı seniyye 1085; ser-i kârân-ı —ı seniyye 520; sıyâneten lî's—i's-seniyye 115; südde-i —ı seniyye 823; şân-ı —ı seniyye 182, 984, 989; tanzîm-i mehâmm-ı —ı seniyye 922; taraf-ı —ı seniyye 276, 315, 983, 1440; tesviye-i mesâlih-i —ı seniyye 1251; teşvîd-i bünyân-ı —ı seniyye 1330; tevârih-ı —ı seniyye 908; vükelây-ı —ı seniyye 182; umûr-i —ı seniyye 16, 830, 913; —ı seniyye 162, 177, 187, 218, 278, 458, 963, 1003, 1030, 1054, 1084, 1090, 1109, 1118, 1152, 1329, 1352, 1451; —ı seniyye-i Ahmediyye 542; erkân-ı/huddâm-ı —ı seniyye-i ebediyyü'l-kıyâm endâmları 1431; —ı seniyye-i İslâmiyye-i Rahmâniyye 1294; —ı seniyye'nin dostları 849; —ı seniyye'nin mesâlihi 1085; —ı seniyye re'âyâsı 349; —ı Sultâniyye 1153; er-îke-pîrây-ı —ı 'uzmâ 1230; serîr-ârây-ı —ı 'uzmâ 616, 898, 1286; serîr-i 'arş-masîr-i —ı 'uzmâ 1298; —ı 'uzmâ 362; sırr-ı nâmûs-i —ı Zillullâhî berekâtiyle 1423; —la Hılâfet'in ic-timâ'i 1286; —lar 1296; âfitâb-ı 'âlem-tâb-ı —ları 1046; âfitâb-ı —ları 496, 543; eyyâm-ı —ları 674; hal'-ı hıl'at-ı —ları 1263; kurb-i —ları 1163; makar-ı —ları 1415, 1422; serâbistân-ı —ları 1303; şâyân-ı şân-ı —ları 750; şey'û'at-i esrâr-ı —ları 1434; şîrâze-i —ları 161; tâli'-i —ları 674; 'unfuvân-ı 'ahd-i —ları 1218; 'un-fuvân-ı —ları 1213; zâyîçe-i —ları 673; zemân-ı —ları 516; hal'-ı — maddesi 883; rikâb-ı —makrûn 26; taraf-ı —medâr 470; —mülîmmesi 304; savb-ı — müte'allikâtü zümresi 841; 'âmme-i a'kâb-ı —nisâblar 539; inkılâb-ı —sırrı 610; inkılâb-ı — tarîkası 883

sâlûs 895; —i bî-edeb 320, 1244; —i kâbüsu 1453; —i riyâ-perver 754; —i zerrâk 873

sâlyâne 242, 244, 757, 758; gurus — 670; —i as-liyyeleri 243; —i kadîmeleri 241; —i kadîmî 242; —i kadîmleri 690; —ler 242; — tarîkı 707

Samadya kurbü 145

samân 1442; arpalık değil —lık dahi vermemeğe müstehak 718

sâmân 187; ahvâl-i berzede-i — 129; berhem-zede-i — 1170, 1295; berzede-i — 423, 447, 885, 1248; firâz-ı — 1437; istihâl-i — 1253; kesb-i sâz ü — 701; nâ-be— 1228, 1393; sâhib-i — 78, 127; sühte-i — 1283; tahsîl-i — 159, 664; tekml-i — 199; iktisâb-ı —ı bisyâr 1456; —ı hükümetleri 161; —perdâz-ı kesret-i kafadâr 723; —perdâz-ı kesret-i yâr 723; —rübây-ı 'akl 555; —rübây-ı şu'ûr 555, 1227; —zede-i 'akl 1057; —zede-i idrâk 1057; —zede-i mu'âmele-i hasâr/zarar 1183

Samâni-zâde Efendi (Şeyhulislâm) 885, 909, 1236; — telhîsiyle 1489

Samedânî; 'avn-i — 901; dâru'l-vikâye-i hıfz-ı — 1232; emr-i takdîr-i — 676; firûzî dergâh-ı — 1284; Gavs-i — 1024; hıfz-ı — 1420; küşe-güzîn-i hısn-ı savn-i — 869; savn-ı — 323, 900, 901; tevfik-i — 1296; meclây-ı tecelliyât-ı tevfkât-ı —yye 1294

Sâmîrî (Benî İsrâ'îl kabâ'ilinden bir kabîleye, yâhûd bir mevz'a nisbeti olup, anın dahi ismi Mûsâ, san'at-i zergeride üstâz-ı bî-hemtâ) 960; nazar-ı — 960; sıhr-i — 1139; —beyân 25; güftâr-ı —esmârına firifte 893; — kıssası gibi 511, 728; sâhir-i —nihâd 957; —seciyyet 785; Tercemân-ı—simât 424; — ta'bîri 960; —yyûn efsûnlarıyla meshûr 1218; —iyyûs-sîre 1315

Samsoncu 908

sanâdid 509, 682, 753, 1062, 1274, 1389, 1392, 1421; mecma'-i — 805; —ı a'yânân 1184; —ı Bektâşî 781; —ı Bektâşîyân 1079, 1398, 1416; —ı Bektâşîyye 884, 1274, 1324; —ı cumhûr 823; —ı ehl-i i'tibâr 15; —ı eşrâr 1466; —ı hâzıra 823; —ı kavm 804, 1401; —ı ma'hûde 769; —ı Ocak 215, 807; —ı Ocakluyân 876; —ı ricâl-i devlet 244; —ı ser-i kârân 1399; —ı ser-i kârânları 1499; —ı 'ulemâ 1191; —ı vakt 1319; —ı vükelây-ı devlet 773; —ler 1364, 1372, 1474

san'at 1416; izhâr-ı — 239; müdâhale-i bidâ'a-i — 783; sîmyâ-perdâzân-ı kârgâh-ı — 1191; tahsîl-i — 237; tahsîl-i re'sül'l-mâl-i — 235; —ı 'ameliyyesi 979; —ı Firenk-pesend 788; —ı harbi te'allûm 1254; —ı hîlede başka çıkmış 875; —ı müzeviresi 1475; kârgâh-ı —ı şu'bede-bâzî 475; —ı zergeride üstâz-ı bî-hemtâ 960; —lar 688; —larını derece-i kemâle iblâğ 231

sanâyi' 160, 237, 578; ashâb-ı — 137; çeşm-bend olacak — 1219; i'mâl-i — 205, 875; pişe-kârân-ı — 1255; tâb ü tüvân sâhibi pişekârân-ı — 1376; tahsîl-i — 546; zebân-gîr olacak — 1219; —ı 'ameliyye fâ'ideleri 995; —ı garîbe 482, 994; —ı girân-bidâyi' 25; —ı harb 225; —ı harbiyye 223, 227, 554; —ı harbiyye-i Avrupa 669; —ı harbiyyeyi te'allûm 1376; —ı kitâl 225; —ı lâzimeyi icrâyâ kâdir 246; hurde-kârî-i

—i mütenevvî'a 160; —i mütenevvî'a 72; —i sâ'ire 981; envâ'-ı —i sefine-i sûz 1284; —i şî'riyyeyi hâvî 1507

sancak 59, 146, 486, 975; beyâz — 1443; tuğralı — imaz 1448; —i şerif 192, 837, 1250, 1493; —i şerif'in sâye-i mübârekesi 623; — Kapudanı 243; — kapudanları 107, 243; —keşi-i îmâ 214; —lar 106; —larımız 1448

sandal 74, 491, 489, 491, 791, 1060, 1421, 1443; büyük — 1404; —a sùvâr 129, 491; —i zerrîn 1060; —î 450, 547, 550, 1149; — içre balıklay-up 1404; —î-i kiralî 354; —î-i Kıraliyyet 548, 550, 1132; —î iskemle (kanapa ta'bir etdikleri) 985; —î-i saltanat 166; — ile 'ilac/timâr 1404; —î-nişîn-i hubûr/zevk 547; —î pîş-gâhî 367; —lar 482, 492; — sandal mellâh-ı hiyel ü dagal 'amelleri 773; —sùvâr-ı fahr 121; —sùvâr-ı firâr 1463; —sùvâr-ı haşmet 121

Sandomir (Nemçelü'de olan); — toprakları 991; — Voyvodahğı 991

sandûk 804; memlû —a 863; mukaffel —a-i lebrîz 864; —ı mukaffel 863; kebîr —alar 1470; meşhûn —alar 895; mukaffel —alar 895; —alar 93, 858, 1305

sanem (Nasârâ âyinlerine mahsûs olan) 1342; — hâne 974

Sâniye-i Ayasofya-i kebîr Müderrisi 409

San Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Saplincs [=Sapientza] 1349; — Adası yanında 1349

Sârbân-başı Ağa 602

Sarburg [=Sarrebouurg] Kasabası 1022

Sardanya; — Eyâleti 401; — Kırallı 401

sargı/sarkı 507; sâde —ları olan estâr 1470

Sarı Kadı Türbesi 146

Sarıyâr 145

sârik 438; — lafzı 438

sarmaşık otu gibi sarmaşıp 1076

sarrâf 345, 652, 725, 758, 864, 910, 1065; meşâhîr-i —ân 345; yüğrük —ları 1070

sarsar; mânend-i — 481; —i hîz-i fesâd 1473; —i 'inâd 887; —i kavâri'-i satvet 259; —i rişvet 241; —i sitiz 887; —i tûfân-hîz 1146, 1436

Saruhân Mâliki 1325

Sâsânî-şî'âr 27

satılmak/satmak 850, 876, 1020, 1411, 1417

satranc/şatranc; — dönümü gibi 312; büyü-t-i — hisâbı gibi 788

sâtûr; —i hûn-hâr 85; —i kahr u nekâl 154; —i kassâb misâl 124; büride-i —i def 1373; büride-i —i tebâh 1373

satvet 42, 164, 491, 1345, 1398; 'alem-efrâz-ı — 260; âteş-endâz-ı müdâfî'-i — 207; âteş-endâz-ı top-i — 1269; âverde-i zîr-i süyûf-i — 222, 543; bestat-i — 1435; debdebe-i — 633, 715, 1434, 1513; dest-yârî-i şemşîr-i — 1233; eşheb-

sùvâr-ı — 1167; hecme-rîz-i — 435, 1367; îbrâz-ı — 849; iktizây-ı dûr-bâş-ı — 1265; ilkây-ı gulgule-i — 558; izhâr-ı — 377; kâdime-cünbân-ı — 1266; lenger-endâz-ı — 208; maglûb-i dest-i — 662; mahall-i masdar-ı — 1249; muhâfaza-i — 176; nakl-i huyâm-ı — 604; sarsar-ı kavâri'-i — 259; sell-i hüsâm-i — 382; sell-i seyf-i — 1500; ser-pençe-i — 441; seyf-i — 138; tahrik-i — 1067; teşmîr-i sâ'id-i — 932; tevcih-i sükkân-ı — 260; velvele-i — 328; irâde-i seniyye-i — eser 301; —i devlet 178; —i kâhire 292; —i Rüstemâne 1395; —i tâm 1125; —i zabîtan 1271; seyf-i —leri 616, 1046; —lerine sevret 1396

savâmi' 135, 1386; sekene-i — 143; —lerini peyveste-i hâk 721, 727

Savari (General, Petersburg'da) 1103

savaş 41

savlet 43, 79, 365, 644, 713, 824, 1143; gulgule-kâr-ı — 1196; hamle-endâz-ı — 568n, 1370; hısn-ı — 141; itlâk-ı zimâm-ı — 512; irhây-ı bâdbân-ı — 1029; itâle-i ser-pençe-i — 1477; menşûr-i — 872; mu'iddât-ı — 1342; neşr-i debdebe-i — 302; pây-küb-i — 1396; rezk-i livây-ı — 91; sell-i seyf-i — 207; ser-pençe-i kuvvet-i kâhire-i — 1410; sevk-ı ketîbe-i — 382; seyf-i — 716; hevl-i —bâr 1266; hücum-i —bâr 1266; ser-bâzâne meydân-dârî-i — 601; —i Haydarâne 1395; —i İslâmîyân 1067; hecme-rîz-i —i şîrâne 441; —i şîrâne 1416; harbe-i —leri 1047; vekûd-i nâ'ire-i —leri 1394

savm 1239; mesâ'il-i — 1244; —a inhimâk 1192; —ı Nasârâ gibi 63, 1169; mübtelây-ı —ı visâl 1397

savt 1417; a'lâ — 1411; —ı bülend 836, 1190, 1307; ref'-i — 484, 1412; ref'-i —i bülend 1119; —ı bülend ile kırâ'et 475; —ı mahsûs-ı cuhûrâne 769; —ı cuhûrî 714

sa'y 82, 93, 103, 122, 123, 153, 299, 300, 318, 372, 382, 397, 401, 417, 434, 500, 508n, 515, 564, 587, 594, 621, 647, 659, 683, 688, 697, 751, 763, 767, 776, 780, 782, 784, 789, 794, 796, 799, 801, 832, 902, 914, 915, 923, 973, 983, 986, 992, 1012, 1058, 1088, 1098, 1099, 1101, 1130, 1160, 1168, 1174, 1175, 1193, 1241, 1283, 1311, 1316, 1319, 1327, 1330, 1332, 1345, 1351, 1369, 1399, 1400, 1409, 1418, 1432, 1441, 1448, 1500, 1513; âteş-dân-ı — 590; berzede-i dâmân-ı — 426; bezl-i nakdîne-i — 488, 1463; bezl-i — 946, 1493; çevgân-ı — 963; dest-yârî-i — 1080, 1081, 1472; havâle-i esvât-ı — 973; îbrâz-ı mâye-i — 293; ifây-ı hakk-ı — 1067; 'inân-engîz-i — 541; îsâr-ı hazâ'in-i — 742; îsâr-ı mâ-melek-i — 384; micdâfe-zen-i — 780; pençe-zen-i — 383; peyvend-i destgâh-ı — 1372; pîş-kadem-i rehrevân-ı — 1187; sarf-ı enfâs-i — 289; sarf-ı mâ-

hasal-i — 310; sarf-i mâ-melek-i — 1375; sarf-i nakdine-i — 730; sarf-i nefes-i — 1164; sarf-i sühan-ı — 779; semend-i — 649; seng-i râh-i — 1177; ser-encâm-ı — 1161; süzen-zen-i — 776; teşmîr-i sâ'id-i — 1325, 1493; sıfat-ı — 1153; —i 'azîm 1077; —i belîğ 1087; tûğ-zen-i —i bî-dirîğ 643; cilve-gâh-ı —i bî-ferâğ 920; —i bî-gâyât 278; —i bî-girân 676; —i bî-hüdeleri 1386; —i bî-kesel ü taksîrleri 444; —i bî-kıyâs 792; —i bî-kusûrları 314; berçide-dâmen-i —i bî-nifâk 293; berzede-i dâmân-ı —i bî-pâyân 905; —i bî-sûd 287; —i bî-şümâr 1338; dest-yârî-i —i bî-şümârî 1314; müte'ahhid-i —i cemîl 257; —i cemîl 1220; —i dilî-râne 57; —i esil 1066; —i eş'abâneler 1153; —i evfâ 98; mukaddimât-ı —i firâvânları 948; —i firâvânları 105, 684; dest-yârî-i —i kâr-güzârîsi 603; —i kesîr 1371; —i kişver-gîrleri 640; —i küllî 1488; —i mâ-lâ-keâm 1451; —i mevfür 384; —i sâdikâne 295; —i vefîr 695; kalem-i bedî'u'r-rakam-ı —leri 354; — olunmak ahrâ 1445; — ü gûşîş 547, 562, 626

sayd 77, 876, 1012, 1029, 1283; 'asâfir-i kulûblarını — 721, 728; — âvâzesi 1166; — behânesiyle 1026

Saydâ; — Eyâleti 37, 38, 40, 58, 92, 101, 1429; — menşûru 92; — suları 101

sâyebân 193, 1046, 1051, 1230; intikâl-i —i hiyâm 1143; —i Sadri'zam 921

sayf 173, 228, 691, 991; eyyâm-ı — 144, 216, 1133; —en 243; —iyye-hâneleri 1476

sayha 1469, 1475; —i 'âlem-gîrleri 808; —i ârâm-fersâ 1199; —i âşümân-sây ile 1469; —i istimdâd 202; —i melek gibi 319; —i pey-der-pey-i ibrâm 1198; —i pey-der-pey-i teşdid 1198; —i ra'd-i tâkat-şiken 1231; —i sehmgîn 1245; —i zehre-şikâf 320; —keş-i iddi'â 354; —keş-i tefâhur 354; —keş-i tehdid 902; —keş-i terhîb 902; —zen-i isti'vâ 1202; —zen-i şükri-dergâh-ı hazret-i Hallâk 1374; —zen-i zebr 1403

sâyis 438; ellerinde —hâne üzerinde harbende 867; ellerinde —hâne üzerinde — 867; —i siyâset 769; — makûlesi 1320

sayyâd; dâm-ı — 634; —ân 818; —ı ezel 1078

sâz; berhem-zede-i — 1170, 1295; müstağrak-ı — 699; — âvâzı safâsı 1215; —ı dehr 1510; —ı nâ-sâz 1214; —ı nâ-sâz-ı vaz'-ı küstâhâne 646; —ı sevret 1360; — ü sâ mân 597; — ü sâ mân-ı insâfî 1156; — ü sâ mân-ı kanâ'ati 1156; — ü sâ mân-ı mehâmm-i devlet 1280; — ü sâ mân-ı mehâmm-ı milket 1280; — ü sâ mân-ı Vezâret 1319; — ü selb-i hayâtları 441; — ü selb-i huzûr 1167; — ü selb-i sükûn 1167; — ü selb makûlesi levâzım 688; — ü selb-i hayâtı 1123; — ü söz 1214, 1380; — ü söz âlâtı 327; — ve söz bilmezleri nâdiridir 988; — ve sürûd-i dil-nüvâz ile 328

sâzende 749, 873; — hengâmeleri 527; —i dil-keş-nüvâz 1214; —i keyd-i rakik 873; —ler 530n, 574

Sebâ 1174; cürdân-ı Ehl-i —sıfat 1410

Seb'a-i Mu'allaka; bk. Mu'allakât-ı Seb'a

Sebastiyan/Sebastiyani/Sebastiyan (General, Der-sa'âdet'de mukîm olan Fransa Elçisi, mâhir-i fûnûn-i şerr u şûr, la'in ü le'im, nâsih-i dâstân-ı şeytân-ı racim, kâfir-i siyehkâr, -ı bed-nihâd, ekfer mine'l-Cehûd, erzelü mine'l-Yehûd, kâfir-i mekr-âlûd, gebr-i ma'hûd, la'in-i bed-fercâm, mel'un, Firenk-i pür-nîreng, şeytân, mel'un, , hâ'in ü bed-kâr, kâfir, la'in-i bed-güher, sergerde-i ehl-i küfr u dalâl, şeytân-ı bî-îmân) 94, 298, 364, 392, 393, 406, 407, 411, 413, 449, 470, 483, 488, 497, 505n, 618, 624, 935, 963, 965, 1003, 1018, 1052, 1077, 1083, 1.091, 1093, 1096, 1097, 1098, 1100, 1107, 1108, 1112, 1113, 1114, 1117, 1136, 1338, 1346, 1439, 1451; — ta'limi 497

sebb 1498; âb-rîz-e-fşân-ı — 1469; ağzına — 1275; — ü dîşnâm 1410, 1417; — ü dîşnâmın hadd ü hisâbı olmayup 1469

Sebbûh (Hz.) 1284; — nefeslerine rûh 1499; bk. ayrıca Allah (Hz.)

sebil 143; fûrce-yâb-ı — 354; — çeşmeleri 143; — i âb 145; fi —illah 205, 458, 462, 923; fi —il-lahi Te'âlâ 914; —i tahliye 365, 432, 614, 905, 1007, 1401; —leri tahliye 72, 212, 381, 938; — pîş-gâhı 835

Sebte Boğazı 556, 1111

sebü; şikeste— 958; —lar 1217; —yi dil-i pür-vesvâsları 1195; —yi mey 881, 1496; — sebû mey-nâb 1362

sebü-k-mağzân 696, 919, 1149; —ı Benî İsrâ'il 961; —ı meclis 218; —ı nâ-şînasây-ı nîk ü bed-i zemân 319; —ı zemân 48, 109, 1269

sebze; —fûrûş 1254, 1376, 1417; —i hod-reng-i bî-gâne 646; dere içlerinde —vât 1021; yol kenârlarında —vât 1021; —vât 208, 1411; —vât âsâr 1151; —vât kısmı 1411

seccâde 320, 1244; —nişin-i ikâmet 320, 1244; —nişin-i şer'at-i mübin 607; —sine da'vet 320

secde; mânend-i âyet-i — 934; — ber-dergâh-ı Ma'bûd 1471; —güzâr-ı dergâh-ı Rabb-i Müste'ân 1151; —güzâr-ı şükri-dergâh-ı Me-lik-i 'allâm 850; —güzâr-ı şükran 147

seciyyet; ber-muktezây-ı — 1213; —i razıyyeleri 570; telâ'üb-i —ler 161; —ler 1212; mâye-i seb'iyyet-i —leri 701; — muktezâsı 714

sedd 121, 429, 556, 567n, 676, 1010, 1020, 1112, 1120, 1195, 1197, 1268, 1387, 1441, 1473; muhkem — 1393; tereddüd bâbını — 1033; — gibi 968; —i bâb 581, 1388; —i bâb-ı haşyet 1259; —i bâb-ı husâm 1127; —i bâb-ı hutâb 874; —i bâb-ı ihtiyât 1258; —i bâb-ı müdârâ

1265; —i bâb-ı mükâfêha 553; —i bâb-ı teslîmiyyet 1264; —i dehân 596; —i dekkâkin 799; —i derîçe-i gûş 321, 1245; —i dervâze-i muhâsama 586; —i dil-nişîn 144; —i kemend-i tedbîr 1282; —i mecâz 1180; —i meslek 1180; —i râh 365; —i râh-ı firâr 1061; —i râh-ı gürîz 1064; —i râh-ı husûmet 108; —i ramak 873; —i sedîd 175, 1114, 1406; —i selme 1316; —i Ye'cûc'dan eşedd üstüvâr 1354

Seddülbahr Kal'ası 1442

sedene 111; —i dergâh 116

Sedûm; hatt-ı butlân-keş-i hükûmet-i Kâdî-i — 1478

sefâhet 36, 40, 160, 533, 647, 758, 760, 909, 988; başdan kara — 747; esbâb-ı — 1362; fart-ı — 156; —i tab'ı 1495; esbâb-ı —leri 650; icrây-ı —leri 830; istidrâc-ı —leri 718; vaz'-ı —rîz 882

sefâ'in/sefâyin 96, 243, 249, 255, 258, 417, 419, 480, 482, 488, 494, 499, 501, 506n, 560, 730, 993, 1002, 1253, 1283, 1373, 1374, 1441; beylik — 480; derûn-i — 1444; ehâlf-i — 349; ehl-i — 492; icrây-ı — 191; ihrâk-ı — 482; inşây-ı — 1222; makarr-ı — 298; müretteb olan — 491; sagîr u kebir — 730; seyr-i — 281; zuhûr-i eşbâh-ı — 483; muhâlif ocakların —i 263; —i a'dâ 214; —i cesîmeler 680; —i donanma 214; —i Donanma-yı hümâyûn 263, 1269; —i düşmen-i bed-millet 1029; —i enebîyye murûru 248; —i haffîe 254; —i harb 254; —i harbiyye 250, 255; kebir/sagîr —i hümâyûn 489; —i hümâyûn 1272; —i İngiltere 480; —i İngilterelü 1126; —i kibâr 1254; —i küffâr 198; —i mîrî 263; —i Murâbit ocakları 262; —i mutevassîta 259; —i mürettebe 1272; —in dümenleri 456; —in nediklüsü 243, 691; —i İslâmîyye 1283; —i nusrat-nümûd 186; —i peykâr 254; —i Rusya 255; —i sâ'ireler 1442; —i sigâr 1254; —i şu'ûrları 481; —i tüccâr 456

sefâret 64, 74, 135, 176, 273, 351, 410, 532, 846, 962, 985, 1005, 1029, 1040, 1084, 1227, 1343, 1346, 1504, 1505, 1507; edây-ı — 1402; emr-i — 1043; esbâb-ı — 1029; irtikâb-ı külfet-i — 1263; itmâm-ı emr-i — 962; mücib-i külfet-i — 267; münâfî-i kâ'ide-i — 1096; mütehammilbâr-ı — 1270; seleb-i — 421; teklîf-i — 1263; terk-i dağdağ-ı — 1025; —i İran 293; —nâme 274; —nâmeler 979; —nâme siyâkı 962; —takımı 407

sefele; giyâh-ı — 646; herze-gerdân-ı — 902; pâygâh-ı hargele-i — 646; —i 'avâm-ı nesnâs-iltibâs 110; ehâlf-i —nihâd 201; tâ'ife-i —nihâd 1157; —nihâd 24, 1360; —nin cem'iyetleri 781

sefer 54, 87, 181, 191, 206, 235, 242, 244, 255, 422, 453, 455, 458, 551, 559, 563, 565n, 566n, 576, 581n, 584, 586, 596, 605, 659, 669, 686, 699,

774, 828, 877, 924, 937, 968, 989, 1007, 1027, 1054, 1066, 1091, 1092, 1093, 1102, 1162, 1210, 1234, 1242, 1438; ahvâl-i — 1176; 'azm-i — 1140; ba'de tekarrurî's— 564, 565n; bed'-i — 586; buhâr-ı — 1436; dervâze-i — 659, 1435; emr-i mevhum-ı — 964; emr-i — 555; erkân-ı — 582; feth-i bâb-ı — 556, 565, 567n; gâ'ile-i — 473; halle-cûb-ı — 259; hengâm-ı bed'-i — 387; hevdec-rân-ı — 956, 1037; ibtidây-ı — 216, 1089; ihdâs-ı — 554; ihtiyâr-ı — 408; ikâ'-ı — 551, 585; i'lân-ı — 279; istîfnâf-ı — 1047; kable's— 213, 219, 568n, 578, 1090; kâr-ı — 543; kazıyye-i — 576; kesret-i — 644; küşâdî-i dervâze-i — 556; levâzım-ı — 191; mihnet-i — 773; muzâyaka-i gâ'ile-i — 1456; müntehây-ı — 1037; sebeb-i — 258; şedd-i zebber-teng-i sûtûr-i — 1487; takrîr-i emr-i — 918; ta'lîm-i esbâb-ı — 247; tanzîm-i edevât-ı — 658; tavr-ı — 222; techîz-i edevât-ı — 658; tehâlük-i — 543; terk-i gâ'ile-i — 558; terk-i — 543, 552, 554, 1015; teşvîş-i miyâne-i ehl-i — 606; tevcih-i sükkân-ı — 1446; vesîle-i i'lân-ı — 421; vukû'-ı — 192, 212; vücûb-ı hük-m-i — 420; zuhûr-ı — 562; — açılmak 564; — ahvâlî 1176; — ashâbî 958; — belıyyesi 97; —ber 242, 243, 364, 686, 1080, 1242; —berlikler 242; —bidâyeti 509; —dervâzesi 1482; —e ig-râ 554; —e tahrîk 555; —e terğîb 560; —gâ'ilesi 162, 659, 1210; —hâdisesi 1406; —hengâmı 1241; —husûsu 561, 563, 748, 775; müştagil-i emr-i — 1213; —i 'azîm kazıyyesi 858; —i 'azîm vukû'u 1481; meşâkk-ı seyr u —i cân-güzâr çekerek 877; —i firûzî-eser 26; vâcib olan —i hümâyûn 965; —i hümâyûn 473, 845, 914, 923, 964, 1405; —i medîd gâ'ilesi 660; —i menvî 279; —i mevhum 279; —i muhayyeru's-şu'ûr 137; seksan iki —inde 531; bâb-ı —in küşâdî 568; —i nusrat-eser 1039; —in vücûbiyyeti 454; —i Pâdişâhî 705; —i sâbık 191, 274, 1090; havâdis-i —ıyye 1083; imdâd-ı —ıyye 1305, 1352, 1501; kâffe-i umûr-i —ıyye 914, 923; levâzım-ı —ıyye 191, 463, 1495; mehâm-m-ı —ıyye 420, 845; mesârif-i —ıyye 467, 471, 1091; meşâgil-i şevâgil-i —ıyye 56; meşâkk-ı —ıyye 1444; şedâ'id-i —ıyye 458; techîz-i esbâb-ı —ıyye 1241; tehyi'e-i mehâm-m-ı —ıyye 560; tehyi'e-i mühimmât-ı —ıyye 1494; tertîb-i mehâm-m-ı —ıyye 224; umûr-i —ıyye 225, 925, 997, 1018, 1191; mehâm-m-ı —ıyye istikmâlî 457; kâffe-i mehâm-m-ı —ıyyeler 477; —ıyyet 1143; ejdehâ gibi mesârif-i —ıyye tekâzâsı 877; —i zafer-eser 1512; —i zafer-tev'em 1501; —lafzî 560; 'âlemi bî-huzûr eden —ler 224; —ler 181, 212, 225, 227, 239, 262, 646, 657, 685, 689, 1023, 1222, 1253, 1392, 1400, 1479; nevbet-i —leri 1373; —ler munkatâ' 222; —ler münâsebeti 309; —li Kethudâsı 175, 1311; —li Kethudâs-

yı sâbık 1430; — mâddesi 560; — merâmı 421; — mesârîfı 1091; — mukaddimâtı 1406; — mülâbessesi 1049; nefîce-i ahvâl-i — mülâhazası 1016; — nâme sûreti 608; — olunmak 462; — takrîbî 1045, 1235, 1410, 772; — tedârükü 619; — vukû'u 551, 565n, 1448
seffâk 1365; şedidü's-şekîme — i bi-pâk 311
sefîh 759, 794, 1074, 1123, 1381, 1467; evzâ'-ı — âne 1061; zerî'a-i icrây-ı mezâkk-ı — âne 746; — i bed-kâr 881; — i bi-edeb 882; — i ma'reke-perdâz 1060; — i şerîf 1074
sefine 101, 135, 243, 260, 407, 480, 482, 489, 491, 501, 506n, 576, 620, 938, 1274, 1274, 1306, 1321, 1442, 1443, 1446, 1484, 1485; derûn-i — 1485; küçük bir — 482; sekene-i — 1447; hıffet [bulmuş] — âsâ 1372; — donadup 1397; sûtûn-ı — gibi 1423; — i dil-i bi-karâr 613; — i hâl 103; — i hazret-i Nüh-sıfat 909; — i İngiliz 1485; — i kebire 259; — i korsan 1029; — i me'mûriyyetleri 153; — i mezkûrenin parlamentosu 1442; — i re'yleri 1070; — i Rusya 513; — i sâniye 1485; envâ'-ı sanâyi'-i — i süz 1284; — i tedbîrleri 1070; — kapudânı 1447, 1485; âmed-şud eden — ler 417; — ler 101, 243, 482, 488, 490, 492, 494, 499, 505n, 507n, 508n, 546, 558, 691, 733, 1283, 1375, 1442; beylik — leri 419; — mellâhları 1306; — misâl 1128; — rân 482; — rân-ı 'azîmet 181; — rân-ı firâr 70; — re'îsi 1306; kumandar — si 486, 491; — süvâr-ı isti'câl 950
Sefîr 43, 64, 124, 148, 164, 165, 267, 271, 274, 295, 369, 370, 568n, 579, 812, 855, 1117, 1342, 1439; tevârüd-i — ân 295; — ân-ı Devlet-i 'aliyye 846; — Efendi 1431; — güne 87; — i Buhârâ 124; — i Devlet-i 'aliyye 1339; — i Françe 65, 93, 962, 1347, 1368, 1432; — i Fransa 363, 1084; — i İngiltere 1512; — i İnan 1053, 1501; — i mûmâ ileyh 65, 124, 277, 280, 285, 289, 980, 988, 1004, 1040, 1042, 1117, 1338, 1341, 1370, 1375; — i Mülk-i Buhârâ 103; — i Sünniyân 1506; — i zebân 1505; — ler 494, 1494
seg: sürbe-i — ân 1416; tu'me-i — ân 824; hervele-i — âne 902; itti-fâk-ı — âne 'akdi 295, 1139; itti-fâk-ı — âne mâddesi 295; — be-sahrây-ı 'azîmet 421; — i bed-semûrin 'av'avasına kâ'il 1057; — i bi-gâne-sıfat 440; — i divâne-misâl 908; — i merkûmun 'av'avası 1113; — i şikârî gibi 814
segbân 85, 461, 908, 1176, 1251, 1254, 1258, 1274, 1336, 1394; Ağa-yı Ocağı — 1275; asker-i — 1261; ism-i — 1251; dilîrân — ân 1416; tâ'ife-i — ân 1416; mesned-i — başı 903; — başı 216, 515, 776, 781, 789, 792, 800, 803, 807, 818, 822, 829, 834, 835, 837, 865, 869, 870, 886, 901, 903, 1062, 1169, 1182, 1253, 1323, 1374, 1466; — başı Ağa 835; — başı-ı cedîd 906; —

başı-i Sâni 1324; — dilâverânı 1396; — dilâverleri 1063; — i sebük-pâyân 1396; — lar/segbânân 774, 1259, 1260, 1275, 1374, 1377, 1393, 1397, 1401, 1404; — lar ta'biyesiyile 1393; — ların rucû'ları 1416; — ların verâsı 1395; — nâmı 1336; — nâmına asker-i cedîd ihtirâ'ı 1334; — Ocağı 700, 1255, 1274, 1371, 1377, 1404; — Ocağı hezâreleri 1377; — ocağına yazılmak 1381; — Ocağı ru'esâları 1377; — pehlevânları 1394; — tâ'ifesi 1353; — tahrîri 1371; — tanzîmi 1371; — tarîkasına kâ'il 1382; — yeniçerileri 1395; — zümresi 1376

Segirdim; — mahalli (Top-kapu hâricinde) 683; — açıcıları gibi 1394

Segur (Fransa Elçisi, Konsolos, müverrih-i Françe, merd-i sâhib-i şu'ur) 582, 583, 585

sehâb; — i 'azâb 439; — i 'azâb gibi 510; — i muzlim-sıfat 1308; — i müterâkim 1321; — i müterâkim gibi 441

sehm 1510; — e tahsîsi 680; — i sâ'ib-sıfat 879

Sekâ 230, 233, 237, 245; — başı 1032; — lar 683

Sekâ-zâde (Amasya Mütessellimi) 1039

sekene 361, 972, 978, 994, 1026, 1485; — i arz 1293; — i Âsitâne 1181; — i Dârû's-saltana 500, 508n, 556, 906, 1321, 1411, 1441, 1472; — i Dârû's-saltana kulûbları 1325; — i Dârû's-saltanatî's-seniyye 335; — i harem 1388; — i İslâmbol 1030; — i İstanbul 358, 801, 1231; — i Leh 994; — i mahallât 1368; — i mahalle-i hamûşân 123; — i medâris 143; — i Memâlik-i mahrûse 768, 846, 1223; — i memleket 643; — i Mısır 132; — i savâmi' 143; — i sefine 1447; — i semâ 1293; — i varoş 435

sekerât; — hâleti 715; — i mevt hâleti 715; — i mevt 'urûzu 716

Seksoncu-başı Ağa 1144

Seksonya tarafı 1346

Selâcika 1408

selâm 256, 258, 530n, 589, 612, 919, 1212, 1254, 1262; bed'-i — 256; bi— 1320; bi'l-emni ve's— 377, 1033; du'ây-ı — 186; istâde-i mevkîf-ı — 698; müterâkkib-ı işâre-i âb-rûy-ı — 527; saf-beste-i satr-ı — 1422; — a âgâz 256; — a durup 835; — i 'âdî merâsimi 1006; — i bi-gâye 962; — i işâret 835; — i selâmet-ittisâm-ı Mülûkâne 335; — i suver-i ihtirâm 1005; — i suver-i nüvâziş 1005; — i Şâhâne 913, 922; başıyile üç def'a — vermesiyle 1028

selâmet 813, 828, 1279, 1391; bâlây-ı cibâl-i — 201; cây-ı — 435; cümle-i — 1414; dest-mâye-i — 817; esbâb-ı — 387, 827; kenâr-ı — 214; kenâre-gîr-i — 1131; kenâre-i — 958; küşe-i — 484; lenger-endâz-ı — 1284; menâfiz-i — 388; mücib-i — 1033; rabt-ı lîmân-ı — 243; rabt-ı mersây-ı — 691; reh-girây-ı menzil-i — 878;

reh-nümây-ı meslek-i — 1259; sāha-i — 147, 1122; sāhil-i — 1083; sāhil-res-i — 130, 436; semt-i füşat-âbâd-ı — 427; semt-i — 492, 964, 1363; şitâbende-i semt-i — 1316; taraf-ı — 431, 1264; vâdî-i — 663; visâde-i — 1374; —gâh 431, 1388; menfez-i —i cüyân 1064; —i hâl 1036; —i mâl 167, 201; —i nefis 167, 201; —ine vesile 1037; —ini müstelzim 1449; —i vücûd-i veliyyü'n-ni'amî 118; —ler 388; —vâdîsi 1363; —yakası 780; keçesini sudan çıkarup —yakasına geçmek 607, 877

Selâmluk 111, 664, 699, 776, 865, 1422, 1423; câmi'-i mezkûra —eylemeleri 698; —husûsu 699; —mâddesi 699; —odaları 865; —rikâbî 699; —takrîbiyle 1457; —vâkî' olan câmi' 1420

Selânik 131, 472, 725, 945, 1438; Livây-ı — 1065; —Barut-hânesi 239, 689; —Kadısi 598, 1135; —Kazâsı (Dâru'l-İslâm) 110, 142, 597, 1071; —Mevleviyyeti 110; —Mutasarrıfı 125, 131, 357, 536; —Sancağı 125, 180, 182, 357, 616, 871, 1350; —sükkânı 910; —ıyyü'l-asl 1494; —Yehûd-zâdeleri 803

Selânikî (defter-i tedrisden isimleri silinenlerden) 910

selâset 88, 1507; —i beyân 596; —i takrîr 27

selâtîn 361, 581n, 648, 714; dest-i — 650; eşrâf-ı eslâf-ı — 1286; makarr-ı — 130, 131; mevkib-i — 699; mevlûd-i — 676; uğur-i — 644; zâyice-i — 674; —baş-ağaları (hengâme-perdâz-ı 'arbede vü gavgâ olan) 804, 958; —huzûrunda 633; —i bahtiyâr 15; —i Cengîziyye 469, 624; —i cihân 642; mültezem-i —i dekâyık-şinâsân 1342; —i devlet-yâr 17; —i devrân 23; —i dîrîn hazineleri 1305; —i enâm 23; âbâ' ve ecdâd-ı emcâd-ı Hılâfet-bünyâdları olan —i güzîn 1298; —i güzîn-i 'Osmâniyye 1035; —i 'iffet-âyin yalıları 1413; —i İslâm 653; hissîsâ-i —i 'izâm 1400; —i 'izâm 11, 114, 360, 540, 573, 626, 755, 1076, 1212, 1237, 1240; —i 'izâm efendiler 571; —i 'izâm hazerâtı 360, 566, 1305; —i 'izâm-ı 'Osmâniyye 571, 1216; —i kirâm 744; —i kişver-güşâ 16; —i ma'delet-âyin-i pişîn 644; —i Mısıryye 726; eslâf-ı in yâdigârları 1342; —i 'Osmâniyye 674, 1236; —i pîş-dâdyâna imâme-i sübha-i Saltanat 641; resm-i dîrîn-i —i pişîn 1311; —i pişîn hazerâtı 848; —i sa'âdet-âyin 643; —i sâlîfe-i 'Osmâniyye hazerâtı 361; Efdalü —i ümem 324; sürür-i —i ümem 1230; hılâf-ı rızây-ı —i zemân 565; semt-i —i zemân 1236; —i zemân 116, 1342

selb/seleb; mâsivâyı — 1465; perişân-sâz-ı — 524; pür-sâz ü — 807; —i 'alâka-i dîn 159; —i 'alâka-i millet 159; —i asâkir 79; —i emniyyet 59, 1100, 1338; —i haşerât-ı bî-gâyât 1354; —i mâye-i kuvvet 147; —i müsâ'ade-i

ruhsat 361; —i ribka-i rikkiyyet 149; —i savlet-i erzâl-i asâkir 1158; —i Sefâret 421; —i şu'ûr 1229; —i vücûd 313; —i yârây-ı mukâvemet 791; —makûlesi a'mâl 892

Selcûkiyye; inkizây-ı selâtîn-i — 1455

selef 14, 129, 131, 335, 378, 564, 574, 596, 644, 652, 654, 680, 723, 739, 800, 883, 887, 901, 934, 959, 1046, 1050, 1071, 1107, 1144, 1155, 1187, 1236, 1352, 1465, 1466, 1479; ber-minvâl-i — 683; rütbe-i — 137; tevârih-i — 12, 22; —ahvâlleri 1237; —efendi 652; —i eslâf 1380; —ler 153, 555, 613

selem 10

Selîm Ağa (Hazîne Kethudâsı, sakîm) 880, 1163, 1304

Selîm Ağa (Kul Kethudâsı, Yeniçeri Ağası) 932

Selîm Efendi/Paşa (Vezâret'le Rumeli yakasında, dâhil-i silk-i düstûrân) 520, 525, 529n

Selîm Hân-ı Sâlis (Sultân, Pâdişâh-ı cihân, ibn Sultân Mustafa, cennet-makâm, cennet-mekân, Devlet-i 'aliyye-i 'Osmâniyye'nin Şehinşâh-ı 'âlî-bahtı, Fermân-fermây-ı Memâlik-i 'Osmânî, Hâdimül-Haremeyni'-ş-şerîfeyn, Hâkân-ı Felâtûndirâyet, Hâkân-ı halîm, Hâkân-ı sa'îd, Hudâvend-i sâbık, Hudâvendigâr-ı sâbık, Pâdişâh-ı Âl-i 'Osmân, Pâdişâh-ı Dârâ-derbân, Pâdişâh-ı halîm, Pâdişâh-ı İskender-tüvân, Pâdişâh-ı İslâm, Selîm-i behişt-merâbî', Selîm-i halîm, Selîm-i merâhim-şiyem, Selîm-i selîmül'bâl, Selîm-i selîmül-fitrat, Selîm-i selîmül'hılkatî, Selîm-i selîmül'tab', Selîm-i şehîd, Selîmül'bâl ve sâfi-derûn, Selîmül-cinân, Selîmül-serîre, selîmül'tab', serir-ârây-ı serverî vü Saltanat, Sultânul-berreyn ve Hâkânul-bahreyn, Şehinşâh-ı İskender-tüvân, Şehinşâh-ı Memâlik-i 'Osmânî, Şehriyâr-ı halîm, Şehriyâr, şevketlü mehâbetlü 'azametlü kudretlü veliyy-i ni'met, Vâris-i taht-ı devlet, zînet-bahş-ı tac ü dîhîm) 25, 32, 53, 56, 75, 198, 213, 224, 231, 251, 259, 261, 306, 337n, 359, 364, 367, 370, 368, 369, 468n, 502, 507n, 566n, 581n, 610, 612, 624, 638, 666, 669, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 692, 714, 739, 750, 763, 789, 800, 801, 803, 805, 807, 808, 809, 820, 822, 828, 831, 838, 859, 890, 899, 901, 948, 949, 1016n, 1036, 1050, 1054, 1055, 1131, 1152, 1158, 1161, 1171, 1175, 1177, 1200, 1207, 1208, 1210, 1224, 1232, 1233, 1234, 1237, 1239, 1250, 1289, 1295, 1345, 1400, 1419, 1471, 1489, 1507; ashâb-ı 'ukül-i — 1413; hâssul-hâss-ı bendegân-ı —î 1188; yâveri-i himmet-i Sultân — 131; —hazretleri dergâhı 651, 1036; cülûs-i cenâb-ı —î 1250; cülûs-i —î 207, 1250; devr-i —î 52; gars-ı yemin-i —î 869; hal'-ı —î 837; i'âde-i saltanat-ı —î 1295; nezd-i ferd-i —î 467; saltanat-ı —î 227; semm-i muvakkat-i intikâm-ı ma'nevî-i —î 1478; tabaka-i —î 1405; taraf-

dârân-ı —î 1160; tığ-i siyâset-i —î 207; vak'a-i —î 1203, 1251; vücûd-i bihbûd-i —î 1201; vücûd-i —î 1200, 1400; vükelâ'-i 'ahd-i —î 1473; —iler 1395; —in pederleri 675; şî'a-i —iyye 1323; vak'a-i âtiye-i —iyye 1151; — vak'ası 1202

Selîm Hân-i Evvel İbn Sultân Bâyezîd Hân (Selîm-i evvel, derende-şîr-i ecemm, Fâtih-i ikflîm-i/mülk-i 'Arab ü 'Acem, Sâhib-krân-i 'âmme-i 'âlem) 117, 1286, 11279, 1357

Selîm-i Sâni (Sultân) 571, 572, 576; müzekkir-i devr-i — 1213; — hazerâtının meşrepleri üzere 755

Selîmiyye 1274; Câmî'-i — 111; Câmî'-i —'nin binâsı (Üsküdar'da) 698

Selîm Paşa (Hamşî-zâde, Vezîr, Eyâlet-i Çıldır) 1429

Selîm Sâbit Efendi (Halîc-i Bahr-ı siyâh'da mebnâ tabyaların bünyâd ü ihkâmına me'mûr, Yenîçeri Kitâbeti Vekâleti, Masraf Kitâbeti) 778, 780, 955, 1430

Selvi/Servi [=Sevlievo] 122; — Kasabası 122

semâ; ber-ter-i kubbe-i — 1403; cevvi — 1321; sekene-i — 1293; sevâd-ı — 1232; tahte's— 360; —dan nâzil nass-ı kâti' gibi bir kitâb 1498; nûr-i —vî 1368; 'alâyim-i —viyye 1321; havâdis-i —viyye 147; 'ilel-i —viyye 671; kazıyye-i —viyye 1218; —ya doğru 510

semâ'-hâne 145

semek; —i hunzîr gibi burunu hevâda 1115; —i tâfi 183; —i tâfi gibi 131, 607, 1404; —i tâfi-sıfat 114; —ler 1284

semen 201; bilâ— 938; —i bahs 72; —i misliyle 201; —i râyic 253

Semender 167; — gibi hâkister 388; —i âteş-i gayret 388

Semendire 166; erkân-ı rekine-i Kal'a-i — 167; Hisâr-ı — 167; — Kal'ası 169; — Sancağı 126

semere 343, 507n, 1433, 1451, 1452; a'zam-ı — 370; enfes-i — 623; —i fu'âd 996; —i galebe 1119; —i gâlibiyetleri 980; —i ihlâs 711; —i kurb-i Sultânî 810; —i müsâlemet 212; —i nâ-mu'teberesi 723; —i nâfi'a 983; —i rahm 129; —i re'fet 129; —i sulh 212; —i tayy-ibeleri 800; —i vâhide 1225

Semerkand gibi sevâd-ı a'zam 361

semmûr; ferve-i — 140, 162; hil'at-i — 60; ilbâs-i hil'at-i — 1441; pûşîde-i ferve-i — 358; telebûs-i ferve-i — 105; ferâce-i beyzâya kaplu ferve-i — ilbâsı 588; sevb —i müstevcibü's-sürûr-i Sultânî 914, 923; serâsere dühte — kürk 588; — kürkler 1150; serâsere dühte — üst kürkü 688; serâsere kaplu — üst kürkü 232

semt 67, 79, 81, 164, 185, 298, 426, 428, 441, 471, 501, 566n, 575, 731, 733, 839, 940, 959, 982, 994, 1059, 1112, 1130, 1354, 1374, 1397, 1416, 1419, 1463, 1500; —e inhirâf 531; —e insirâf

531; masra'ı —i 1464; —i 'adem 732; —i âhar 805, 1184; —i Âsitâne 1475; —i Bağdâd 47; —i bevâr 443, 1123; —i Buhârâ 105; —i civâr 1105; —i firâr 470; —i fûshat-âbd-ı emn 427; —i fûshat-âbd-ı selâmet 427; —i gavâyet 1271; —i hakikat 879; —i hâl 879; —i halâs recâsı 387; —i hayâl 1175; —i heder 1123; —i Hicâz 880; —i hûlyâ 1175; —i icâbet 1043; —i idbâr 1034; —i idbâr-ı kahr 1132; —i idbâr-ı tebâr 1132; —i inşirâha imâle 344; —i itâ'at 1239; —i karârgâhmuz 1417; —i ma'hûd 1177; —i ma'küle 681; —i maksûd 713; —i memât 585; —i merâma i'tizâm 434; —i müdârâ 191; —i münâsib 425; —i necât 321; duhûl —ine gidemez 766; —i rehâ 43; —i Ruhâ 1174; —i sâha-i beyân/tezki'r 749; —i sehm-i hisse-i gurbet 1355; —i sehm-i hisse-i nefy 1355; —i selâmet 492, 964; —i selâmete müctâze 1363; —i selâtîn-i zemân 1236; —i sühûlet 92; —i şekâvet 177; —i tebâb 91; —i tecâvüz 71; —i 'ukbâ 81, 86; —i verâsı 510; —ler 569n, 1145, 1360, 1383, 1399, 1462; —lerine varılmak muhâl 1398; —lerini bulmak 1200; — semt 1395

Semûd 321; — makûlesi kefere-i bed-büdların esâmileri 1245

Sen (ta'bir etdikleri nehr-i nâ-pâk) 1023

senâ 6, 438, 466, 566n, 575, 721, 728, 982, 1078, 1150, 1284, 1310, 1344, 1509; takdîm-i — 1455; —hân 756; —hân tedârükü 594; —lar 850, 1045, 1218; —makâlesi 1045

Sene Boğazı 215

sened 70, 72, 188, 194, 345, 408, 412, 562, 565n, 568n, 575, 579, 833, 836, 838, 935, 939, 1069, 1090, 1103, 1330, 1333; 'akd-i — 1438; asl-ı — 1333; bi-tarîkı's— 758; imzây-ı — 1451; memhûr — 1252; tenvîr-i — 154, 275, 319, 506n, 716, 721, 727, 1240, 1243, 1380; — ahzı 1003; — alayı 838; mebânî-i —ât 53; —ât 569n, 580, 1347, 1447; ber-vech-i hafî —âta imzâ/rabt 1004; —ât mübâdele olunmak 399; —i akvâ 634; —i hümâyûn 835; ser-rişte-i —i kavî 305; —i kavî 1087; —i ma'kül 786; —i mevşûk 1333; —i mu'teber 830, 1333; —i musâlaha 1087; —i müdde'â 119; —i mütâreke 936; —i mütâreke imzâsı 937; —i Ocak-ı Yenîçeriyân 833; simâk-ı râmiş gibi —i sâti' 1047; —i sâti' 1074; —i şer'î 833; —i şerîf 835; yer öper gibi —i şerîfi selâmlayup 835; —ler 220, 1050, 1107; —leşüp 1445; hatem-i — maddesi 1333; —ül'-asfiyâ' 851

sengistân 195, 460, 520, 662, 824, 946, 977, 1021

Seniyye nâm mahall (hâric-i Medîne-i münevver'e'de) 287

Sen Korona Adası [=Saint Croix] 1134

Sen Tomas Adası [=Saint Thomas] 1134

sepet 132; — hurmâ 132; —ler 858

Sepetçiler kurbü 1040

ser 438, 1403; bî— 816; derd-i — 172; fedây-ı — 108, 321, 769, 1265, 1383; güzergâv-ı — 1417; havf-ı — 714; kayd-ı — 1317; püside— 1443; —âmed-i hayl-i şu'arâ' 1503; —âmed-i hoş-nüvisân-ı zemân 1490; —âmed-i zümre-i fazz u galîz 957; —âmed-i zümre-i fuzalâ' 663; —âmed-i zümre-i süfehâ' 526; —ân 68; —ân-ı as-âkir 1308; —ân-ı asker 92, 706; —ân-ı cumhûr 77; —ân-ı leşker 35; —ân-ı sipâh 776; —bâr-ı 'inâdları 333; —bâr-ı 'utüvv 333; —bâr-ı per-îşân-ı zamîr 323; saff-ı —bâzân-âsâ 600; —bâzâne meydân-dârî-i savleti 601; —bâzâne meydân-dârî-i şecâ'ati 601; —bâzâne meydâna pür-tâb 321; —bâzân-ı cihân-pehlevânân-vâr 186; —bâzân-ı ma'reke-i dîn 440; —be-ceyb-i ihtifâ 1271, 1398; —be-ceyb-i 'uzlet 1267; —be-girîbân-ı sükût 860; —be-hevâ 312, 931, 1405, 1422; —be-hevâ dâde 520; —be-hevây-ı istibdâd 113; —be-hevây-ı serkeşi 113; —bevvâbîn 140, 1308; rûtbe-i —bevvâbîn 1038; —be-zânü-yi hayret 198; —bostâniyân-ı hâssa 248, 777; —cebeciyân 154; —cümle-i 'âlem 30; —cünbân 1188; —cünbân-ı istihân 1184; —cünbân-ı istinkâr 564; —cünbân-ı istircâ' 564; —cünbân-ı kabul 920; —cünbân-ı mutâva'at 920; —cünbân-ı tasdik 884, 1184; —cünbân-ı teslîm-i sûrî 306; —cünbân-ı tasdik 700; —çavuşân 155; —çeşme 98; —çeşme-i Arnabûd 130; —çeşme-i cumhûr 890; —çeşme-i Saltanat 1164; —çeşme-i tâ'ife-i Celâlî 309; —çukadâr-ı Şehriyâr-ı sâbık 880; —defter 339, 826; —den geçmek 502, 507n; —deste be-destân 1215; —deste be-keff 1061; —deste urmuş 1097; dîde-i —encâm 451; nakl-i —encâm 1392, 1419; —encâm 694, 719, 1121, 1167, 1196; —encâm-ı gûşîş 1161; —encâm-ı güzêştegân 1405; —encâm-ı kâr 397; —encâm-ı kârî mülâhaza 1419; —encâm-ı sa'y 1161; çigûnegî-i —encâm-ı şu'ûnât 958; çigûnegî-i —encâmlar 374; —encâmları 1404; —etubbâ' 171; —etubbâ'-i hâssa 142; —firâz 1405; —firâz-ı 'izz 1489; —firâz-ı burc-i tegallüb 703; —firâz-ı emâsîl 961; —firâz-ı eşbâh 961; —firâz-ı gülşen-i 'izz ü 'alâ 336; —firâz-ı i'tibâr 1489; —firâz-ı ihtisâs 690; —firâz-ı miyâne-i akrân 1143; —ı sahn-ı dîvân-hâne-i 'izz 1125; —firâz-ı sahn-ı dîvân-hâne-i i'tibâr 1125; —fîrû 1450; —fîrû-bürde-i girîbân-ı i'tirâf 218; —fîrû-bürde-i itâ'at 52, 1089; —fîrû-bürde-i kabul 808; —fîrû-bürde-i kabul-ı sûrî 338; —fîrû-bürde-i makâm-ı fermân-berî 1303; —fîrû-bürde-i makâm-ı inkıyâd 893; —fîrû-bürde-i makâm-ı mütâba'at 1303; —fîrû-bürde-i makâm-ı teslîm 893; —fîrû-bürde-i muvâfakat 1089; —fîrû-bürde-i te'ahhüd 808; —fîrû-bürde-i tevsiik

217; —gerdân 339, 1248, 1412; —gerdânide pâ-dergil 912; —germ-i silâfe-i 'izz 538; —germ-i silâfe-i ihtîşâm 538; —geşte-i firîb 785; —geşte-i mekr 785; —halife-i çâpük-pâ 875; —halife-i çire-dest 875; —halife-i Mektûbî 1487; —halîfelik 339; —halka-i zümre-i tavâ-giyyet 1323; —hayl-ı Bostaniyân 1483; —humbaracıyân 1416; —humbaracıyân Vekâleti 879; —ı 'Ali gibi 132; —ı 'arbede 1249; —ı bî-sa'âdet 1374; fedây-ı —ı bî-tâb 1246; —ı bürîde 169, 815, 825, 1322; —ı bürîdele 141; —ı cîsr 194; —ı cumhûr-ı evbâş 311; —ı cumhûr-ı evgâd 311; —ı cümle 1388; —ı deste 1417; —ı felâket-eserini bürîde 797; —ı gavgâ 1170, 1249; —ı hızlân-eserleri 908; derd-i —ı humâr 1407; —ı i'zâz 1027; —ı ib-tihâcları 1404; —ı iftihârî 184, 391; —ı küfte-i sademât 1321; —ı küyünde 1457; —ı maktû' 203, 210, 817, 826; —ı maktû'ları 184, 847, 1323; —ı meserretleri 1404; —ı mü 356, 425, 1173, 1240, 1402, 1500; —ı mü inhirâf 1414; —ı mü insirâf 539; —ı mü kusûr 1344; —ı mü müsâmaha 1344; —ı mü tehallûf 539; —ı mü-yi ebdân-ı İslâmiyân 1294; —ı nerdübân 575; ez—ı nev 447, 682, 688, 713, 888, 1047, 1103, 1223, 1230, 1299, 1336, 1341, 1372, 1473, 1486, 1494; —ı nuhûset-eser 1317, 1496; —ı râh 756; —ı râhlar mesdüd 1388; —ı sa'd-efser-i hümâyûn 368; —ı ta'zîm 1027; —ı vaktine hücum 1200; —ı vakt-i şehîd-i merhûm 1304; —kâtib-i Ocak 834; —kelle-i hâm-kârân-ı bi-dimâgân 884; —keş 1237; —keşi 84; —keşide 645; —keşide-i incirâr 715; —keşide-i intikâl 715; —kise-i ehl-i kerem gibi 1128; —lağımciyân Vekâleti 879; —ler 85, 672, 1377; derd-i —leri 1404; —levha-i 'ulemâ' olan devletlû 651; —levha-i hükümdârân-ı Emeviyye 745; —levha-i İslâm 649; —levha-i mülûk-i Emeviyye 1408; —levha-i şân 900; —levha-i şevket 900; —levha-i şu'arây-ı devrân 1507; —levha-i tarîk-ı 'ulemâ'-i Kirâm 882; —levha-i vüzerâ 1270; —menzil-i kâm-ı cân 879; —menzil-i kâm-ı dil 879; —mest 750; —mestân 1214; —mezhebimiz 888; —nâme-i defter-i mefharet 243; —nâme-i ihsân-ı hazret-i Bârî 675; —nâme-i menşûr-i me'mûriyyet 378; —nigûn 1389, 1414; —nigûn-efgen-i megâk-i tenhâyî 1316; —nigûn-efgen-i megâk-i yektâyî 1316; —nigûn-endâz-ı kâse-i 'ummân 1211; —nigûn-ı kedû 958; —nigûn-ı kürsî-i zer-ender-zer 442; —nigûn-ı terâzû-yi ikbâl/zindegânî 819; —nihâde 708, 1374, 1406, 1453; —ni-hâde-i seyf-i teslîm 1239; —nihâde-i visâde-i bîmârî 516; —nümâ 702, 1025, 1372; —nümây-ı 'arsa-i te'ayyûn 1163; —nümây-ı bâdiye-i hurûc/zuhûr 740; —nümây-ı cevalân 1316; —nümây-ı hudûs 1393; —nümây-ı

hurûc 43; —nümây-ı istirhâ 591; —nümây-ı matla'ı zuhûr 1457; —nümây-ı meydân 1400; —nümây-ı sāha-i bürûz 1157; —nümây-ı sāha-i zuhûr 293, 614, 1326; —nümây-ı tedeni 591; —nümây-ı ufuk 1293; —nümây-ı ufuk-ı zuhûr 1459; —nümây-ı yek-cânib-i devlet 894; —nümây-ı zuhûr 381, 415, 483, 699, 1102, 1152, 1216; —nümâyî-i münâsebe niğerân 1166; —nümün 1396; —nüvişt-i hâme-i takdîr 1272; —nüvişt-i levh-i cebînler 1218; —pençe-i gazab-i Şehriyârî 391; —pençe-i gussa-i cân-feşâr 779; —pençe-i havf 1271; —pençe-i hirâs 1271; —pençe-i i'dâm 1365; —pençe-i işkenceleri 1231; —pençe-i kahr 1323, 1325, 1365; —pençe-i kuvvet-i kâhire-i savlet/tegallüb 1410; —pençe-i merg 637; —pençe-i mu'âhaze 1323; —pençe-i nâtka-i sâdikâne 925; —pençe-i satvet 441; —pençe-i şebhâzân 443; —pençe-i tekarrub-i ramazân 1377; —pençe-i tetâvül 1325; —piç-i inkıyâd 356; —pûş-endâz-ı 'utüvv/туғын 717; —segbânân 834, 901; —segbânân-ı sâbık 834; —segbâniyân 807, 870, 1323; —sürbe-i Celâli 651; —şâr-ı dâstân-ı küffâr 624; ez— tâ-be-nâhûn 795; —tâ be-pây 1387; —tâ-pâ 1505; —tâ-pâ âlâta/eslîhaya müstâğrak 1324; —tâ-ser 975; —tâ-ser nihân 1150; —ta'limci nâmı 683; —turnây-i Ocak 834; —u bâlây-ı Seray 1262; bî— u pâ 58, 1504; —u pâ-bürehne piyâde 759; —u pâ-bürehne yaygaralar ile 497; bî— ü bün 483, 876, 1467, 1475; bî— ü bün hezeyâna âgâz 1183; bî— ü bün jājhâyân 764; —ü miyânları nümâyîşlü şâl-i girân-kıymetle ârâste 1377; —zede 1376; —zede-i hudûs 482, 732, 1425; —zede-i meclây-ı zuhûr 314; —zede-i pehnây-ı zuhûr 1505; —zede-i safha-i zuhûr 1503; —zede-i sāha-i meşhûd 1228; —zede-i sāha-i vukû' 1228; —zede-i sāha-i zuhûr 478, 1322; —zede-i sahn-ı vukû' 373; —zede-i sahrây-ı zuhûr 514; —zede-i seyf-i kahr-ı Yezdân 454; —zede-i sudûr 866, 869, 1102; —zede-i tulû' 941; —zede-i vukû' 32, 471, 566, 801; —zede-i zeneb-i kutû' 674; —zede-i zuhûr 303, 453, 473, 496, 509, 544, 549, 576, 578, 626, 706, 1046, 1112, 1182, 1234, 1306, 1377

serâ'ir/serire 199, 292, 434, 639, 747, 1050, 1054, 1059, 1179, 1194, 1336, 1418; 'âmme-i — 789; ketm-i — 24, 1434; mahrem-i — 532, 572, 592, 748, 1436; vâkıf-ı — 501, 724; —âşinâyân lîşânı 1426; 'âmme-i —e mahrem/müsteşâr 326; bitâne-i —i 911; —i ahvâl-i memâlik 656; —i ahvâlîne âgâh olanlar 895; —i ahvâllerine ittilâ' 897; —i bevâtunleri 884; —i cevâmî'u'l-kelim-i Furkâniyye 20; —i Devlet-i 'aliyye 532; vâkıf-ı —i hâl 794; vâkıf-ı —i keyfiyyet 1082; —i meknûzeleri 752; vâkıf-ı —în 865; —i zevâhirleri 884

Ser'asker 57, 80, 149, 192, 195, 209, 222, 250, 260, 383, 456, 461, 463, 476, 544, 566n, 576, 598, 599, 600, 1008, 1068, 1093, 1140, 1442, 1447; iltimâs-i — 209; hatb-ı —î 383; şerâ'it-i —î 80; 'unvân-ı —î 176, 1326; —ân 263, 658; ma'iyyet-i —î 1494; muhayyem-i —î 195; Otağ-ı —î 195, 196; makâm-ı Ser'askerî'de kâ'im/müştagil 1407; —i Cânib-i Şark 1479; —i müşârun ileyh 1443, 1448; —i Rumeli 301; —i Sultânî mu'âmelesi 248; —i Tuna 479, 513; —ler 254, 261; —lik 286, 301, 461, 1410; —lik hatb-ı cesîmi 377; —lik rütbe-i celîlesi 38; —lik 'unvânı 377, 384; —orduları 462; —Paşa 195, 604, 1141, 1444

Serav 1271

Seray 128, 804, 1004, 1110, 1275, 1402, 1404, 1433; beden-i hisâr-ı — 1398; derûn u bürün-i — 1261; derûn-i — 808, 1388; ebvâb-ı — 1265; hâric-i — 1389; sāha-i — 368, 581n, 1197, 1388; sahn-ı — 1387; ser u bâlây-ı Seray 1262; —dâr 438; —Hâceliği 1423; —havlîsi 581n, 1110; —meydancı 977; —meydânı 600; —ı 'atîk 855, 1304, 1305; —ı Beşiktaş 1502; 'azm-i nühzetgâh-ı —ı câvidânî 1490; —ı cedid 855; —ı dil-ârây-ı bî-nazîrleri (nümüne-i Havernak-serîr olan) 865, 869; —ı dil-ârây-ı cism-i nezâket-enisleri 795; —ı hâslar 627; sahn-ı —ı hestî 704, 1385; derûn-i —ı hümâyûn 1268; dervâze-i —ı hümâyûn 792; divâr-ı —ı hümâyûn 1258; havze-i —ı hümâyûn 1404; muhâfaza-i —ı hümâyûn 1261; —ı hümâyûn 144, 588, 621, 749, 789, 803, 807, 808, 847, 855, 857, 858, 863, 866, 869, 888, 1031, 1142, 1166, 1182, 1197, 1200, 1263, 1265, 1270, 1390, 1396, 1401, 1419, 1421, 1426, 1463; —ı hümâyûn bostancıları ocağının neferâtı (Edîme'de vâkî') 302; —ı hümâyûn dervâzeleri 1393; —ı hümâyûn havlîsi 1416; —ı İmperatori 366, 1026; —ı ma'mûr 574; hademe-i —ı mu'allâ 775; —ı mu'allâ 664, 749, 1324, 1396; —ı mu'allây-ı firdevs-i berîn 1234; —'n suyu 1398; sahn-ı —ı sâhire-i gabrâ 1321; —ı Sultânî 1264, 1398; —ı sürür-efzâları 1311

Seray-ı Vize 459; —Kazâsı 459

serbesiyyet/serbestiyyet 159, 160, 220, 396, 753, 1338, 1438; dirâht-hây-ı — 158; tasdik-ı — 558; —hevâsî 584, 726; şurût-ı —ine muğâyir 416; —i hâhişleri 157; —i kadimlerinin bekâsı 972; —i kâmile 406, 1084; —i Memleket-i Devlet-i 'aliyye 451; —i kâmile-i Saltanat-ı seniyye 1085; —i Saltanat-ı seniyye 1085; —i ticâretleri 211

Serciyö/Serciyöz/Serço/Serhoda Laskaro/Laşkof [=Général Sergio/Sergius Lascaroff, Rusya Devleti tarafından Murahhas/Sefîr] 219, 568n, 579, 935, 940, 1091

serdâb; —dan beder 1061; — gibi 322; —lar 849, 1200; — tarzında 813

Serdâr 77, 196, 641, 1494; keşîde-i — 1423; otağ-ı — 193; —ı ekrem 39, 127, 193, 228, 462, 473, 578, 580, 588, 724, 759, 828, 845, 913, 915, 917, 921, 922, 1089, 1141, 1234; taraf-ı —ı a'zamî 522; cânib-i hazret-i —ı ekremî 1084; cânib-i —ı ekremî 935, 939; huzûr-i —ı ekremî 1141; Kâ'im-makâmî-i —ı ekremî 921; nezd-i —ı ekremî 1169; taraf-ı —ı ekremî 935, 940, 1142; tûğ-i —ı ekremî 588; —ı ekremî 127, 1056; —ı hâm-kâr 1176; —ı Karâmîta gibi 52; —ı murdârları 443; —ı müşârun ileyh 705; —ı vâlâ-makâm 538; —ı zümre-i eşîrrâ'-i şûriş-fiken 903; dâ'ire-i —ı 1142; gayret-i —ı 196; hatb-ı hatîr-i —ı 580; ib-kây-ı —ı 845; mesned-i —ı 927; otak-ı —ı 925; savb-ı —ı 605; serâ-perde-i —ı 1142; tûğ-i —ı 575; —ı-i tâmmе 705; —lar 228, 658; kır —ları 293; —lık 569n, 576, 1235; —lık umûru 845

serdengeçdi 1374; — ağaları 1253; — ağalarının re'îsi 1253; — Ağası 1253, 1374; — bayrakları 644; — kavuğuna işaret 1253; —ler 459; — Sûvârî Topcu 235; tesliyet-fermây-ı kulûb-i —yân 1374; —yân 77; —yân sürbeleri defteri 1373

serref 40, 160, 647, 760; başdan kara — 747; fart-ı — 156; güm-kerde-i — 1156; hâric-i hadd-i — 1372; ma'raz-ı pâzâr-ı — 243; resîde-i mertebе-i — 1252; üftâde-i lücce-i ka'r-ı nâ-yâb-ı — 241, 690; — etdirilmemek 979

Seretân; Burc-i — 168

Sergerde 41, 42, 46, 53, 82, 159, 183, 431, 432, 683, 695, 1327, 1336, 1499; —gân 141, 305, 312, 633, 822, 1327; —gân-ı eşkiyâ 838; —gân-ı sade 138; —gân-ı yamakân 790, 838; —ı Arnabûdân 32; —ı ehl-i dalâl 612, 728; —ı ehl-i tebâh 138; —ı eşîrrâ 333; —ı eşkiyâ 101; —ı fi'e-i ma'hûde 1039; —ı gürûh-i gümrâh 1180; —ı hâss-ı ehl-i fesâd 839; —ı Karâmîta gibi 52; —ı kebûterân 634; —ı melâhîde Su'ûd-i merdûd 1032; —ı merkûm-i 'utûllin ve zenîm 907; —ı sipâh 547; —ı sipâh-ı küffâr 433; —ı sürbe-i düşmen-i hızlân-me'âl 1067; —ı Sürh-serân 57; —ı süvâriyân 1358; —ı şeytanet-ittisâm 93; —ı tâ'ife-i Hâricî 1366; —ı Vehhâbiyân 87; —ı zümre-i süfehâ' 574, 581n; —ler 42, 91, 156, 380, 433, 442, 470, 646, 661, 682, 703, 805, 807, 837, 870, 1283, 1308, 1341; sūfün-i merkûme —lerinden 1445; yamaklar beyninde —lik 883; —lik 126, 733; — olan esb-i nâzik-ter 1110

Sergi Halîfesi 226, 687

sergüşt 650; çigûnegî-i — 411; —ini imlâ 1421; —ler 661, 1131, 1501

serhadd 68, 69, 424, 425, 428, 473, 1019, 1308; mesâlih-i — 61; civâr-ı —ât 566n, 576; etrâf-ı —ât 566n, 575; —ât 426, 427, 440, 1463; —ât-

ı mansûre 61, 702; —ât-ı Memâlik-i mahrûse 462; —ât-ı müte'addide 404; —ât-ı sâ'ire 188; — ehâlisi 562; —ı Basra 46; —ı bekâ 1189, 1476; —ı Belgrad 68; —ı gayât 94; —ı hadîd 428; —ı Hâkânîyye 478; —ı hasîn 428; —ı hutâm 15; —ı İslâmîyye 480; resîde-i —ı kutû' 673; —ı ma'mûre 61; —ı mansûr 60, 454; ehâlî-i —ı mezkûr 967; —ı necât 85; —ı 'ömr-i tabî'yye mütênâhiz 1121; —ı Pâdişâhî 68; —ı pâyân 150; —ı Rus-i rû-siyâh 424; —ı tis'in 1508; — kal'ası gibi 484; nihâyet-i —ler 711; —ler 64, 92, 166, 425, 445, 463, 702, 975; —liler 237; —li yenîçeri kıyâfeti 977; —lü 562; — müft-hârları 437; — tarafları 220

serhoş; ibkây-ı Sadâret neş'esiyle — 577; neşve-i rahîk-ı ikbâlden/kâm-râniden — 870; —âna mahsûs 959; edây-ı —âne 1417; hulûs-ı —âne 749; —luk 'aleminin huzûzu 1075; eski —lukları eseri 524

ser-i kâr 159, 241, 522, 649, 650, 695, 799; dür-endiş olmayan ba'zı —ân 771; gûş-ı —ân 288; ittifâk-ı kulûb-ı —ân 1327; ma'lûm-ı —ân 1359; mezâkk-ı —ân 692; sâde-dilân-ı —ân 727; sanâdîd-i —ân 1399, 1499; sükârây-ı —ân 327; tedâbir-i hasene-i —ân 647; —ân 71, 734, 755, 784, 1058, 1098, 1328, 1422; —ân-ı 'asr 1437; sükârây-ı —ân-ı bed-râyân 733; —ân-ı Bîrûn 751; —ân-ı dalâlet-veffik 1303; —ân-ı devlet 638, 727, 916, 1365; —ân-ı Devlet-i 'aliyye 1407; —ân-ı Devlet-i İrânîyye 1506; —ân-ı gürûh-i eşrâr 1423; —ân-ı ma'dûde 315; —ân-ı mesâlih-i devlet 326; —ân-ı nâmdârân 1325; —ân-ı Ocak-ı Bektâşîyye 76; —ân-ı Ordu-yi hümâyûn 919; —ân-ı Saltanat-ı seniyye 520; gûş-zed-i —ân-ı umûr 422; —ân-ı umûr 885, 1385, 1465; —ân-ı zemân 77, 694, 1353; —ân olacak yâdigârlar 332; —da bulunan ba'zı gad-dârlar 305; —da bulunan sâ'ir vükelâ' 690; —da olan ricâl 1057; —ı umûr 625; —ı umûr olan guffâl/mağrûrlar 776; —lar 156, 491, 659, 695, 714, 782, 926, 1183, 1322, 1405, 1422

serkeş 41, 707; âteş-i — 387, 1228; sürbe-i — 645; vaz'-ı —âne 1238; —âne 102, 877; —âne bagy ü heyecânları 930; —âne heyûlâ 723; hareket-ı nâ-marziyye-i —âneleri 1455; nezd-i —ânesi 1352; —âne tavr 1365; —ân-ı enâm 635; —ân-ı Havâric 188; bâlâ-yı bâm-ı —ı 1327; dühülzen-i nevbet-hâne-i —ı 703; i'lây-ı livây-ı —ı 658; mâdde-i asliyye-i —ı 474; makâm-ı —ı 126, 308; seng-i siyâh-ı —ı 1353; ser-be-hevây-ı —ı 113; —ı 709, 1154; —ı izhâr 1077; —ı encûmen-i ta'assubu 604; —lik vâdisinde 1407; —likler 1240; — olan bugât 1465; —tabî'at 109

sermâye 783, 895, 998; i'tây-ı — 249; —dâr-ı bevâr 1274; —dâr-ı iftihâr 261; —dâr-ı iştihâr 200; —dâr-ı i'tibâr 250; —dâr-ı i'tilâ 229, 670; —dâr-ı 'izz 670; —dâr-ı mübâhât 1276; —dâr-ı

rağbet 240; —dâr-ı servet 1183; —dâr-ı yesâr 1183; —i devlet 995; —i fesâd 1267; —i gmâ 1495; —i hayâtları 200; —i haysiyet 688; —i husûsiyyet 823; —i intî'âş 102; —i istikâmet 1003; —i i'tibâr 232, 850, 1178; —i 'izz 1178; —i nüfûz 232, 688; —i sadâkat 1003; —i servet 1478; —i te'alluk 823; —i teyakkuz 850; —i yesâr 1478

serpûş 1470; —endâz 386, 698; *zir-i* —i ibhâm 268; *zir-i* —i sûtür 268

serrâc 237

Serrâc-hâne semti 1411

ser-rişte 451, 502, 775, 1016, 1087, 1127, 1129, 1161, 1173, 1218, 1438; —i behâne 427, 473, 562, 709, 746, 1283, 1445; —i dahl 1445; —i devletleri 1217; —i fesh-ı musâfât 452; —i fesh-ı musâlaha 452; —i galebe-i cütüd-i Muvahhidîn 972; —i icrây-ı mel'ânet 548; —i iddi'â 1087; —i igvâ 1397; —i istibdâd 1078; —i makâl-i ru'ûnet-me'âl 1257; —i maslahat 695; —i mefâsid 184; —i musâlaha 1177, 1338; —i mülkleri 1217; *ser-rişte-i nâve-i rahm-ı* — 676; —i sened-i kavî 305; —i serîre 292; —i şekâvet 184; —i temşiyet 785; —i umûr-i mevhum 449; —i vesîle 613; — *ver-ilmemesi* 1433

sersem 860, 885, 912; —âne 1064; — gibi 'akldan/idrâkden bigâne 1075; —misâl 1229; *bir alay* — *ve yeri göğü fark etmez* 227

serserî; *tih-i* — 52; — *beyâbân-ı huzlânda geşt ü güzâr* 356; — *dâ'ir ü câ'il* 1199; — *geşt-i miyâne-i bâzâr/şehir makûlesi* 1376; — *geşt ü güzâr* 292, 1000; — *güzâr-ı havâli-i feyzây-ı gaflet* 202; — *güzâr-ı rüy-i deryâ* 214; — *reviş* 294

Serücî (İmâm) gibi 526, 529n, 1381

serv/servî; — *ağacı* 1001; —i bâlâ 1510; —i çeman gibi 1205; —i hırâmân 811; —i sehî-âşâ 520; —i sehî-endâm 1402; —i sehî gibi 1204; —i sehî gibi bâlîde 677; —i sehî gibi hırâmân 1203; —i ser-sebz-âşâ 336; —i tûbâ-hırâm-ı ravza-i İrem 192; — *kad cevârî* 1359; — *kad mahbûb-i dil-ârâmlar* 574

Server; *sâhib-i mesned-i* —i 540; *serîr-ârây-ı* —i 672; *serîr-i* —i 1390; —i 'âlî-himem 288; —i kâ'inât 1409; —i serâyây-ı asfiyâ 1459; —i serâyây-ı enbiyâ' 679; —i serîr-i hatemiyet 899; —i serîr-i istafâ' 6; —i sûtûde-güher 1306; — *ler* 825, 1390

servet 37, 63, 187, 200, 525, 597, 1465; *ashâb-ı* — 769, 815; *fart-ı* — 170; *fırâz-ı* — 1437; *istihsâl-i* — 804, 1253; *i'tây-ı menşûr-i* — 229; *kesb-i* — 720, 727; *mâlik-i* — 1456; *nâ'il-i dest-mâye-i* — 870; *sâhib-i* — 78, 127, 783, 818, 1494; *sermâye-dâr-ı* — 1183; *sermâye-i* — 1478; *tah-sîl-i* — 159; *tekmil-i* — 199; *vücûd-i* — 390;

mısr-ı — *de 'azîz* 862; 'arsa-i — *in/yesârın pürdestâm* 1501; — *ler* 995; — *ü sâ mân* 93

Servî [=Sevlievo] *menzili* 1028

sevâhil 491, 499, 598, 972, 1413, 1441, 1464; *kâffe-i* — 400; —i Afrika 373; —i Bahr-ı sefid 181; —i bahriyye 548; —i bahriyye temellükü 548; —i Devlet-i 'aliyye 279, 1451; —i İran 1487; —i Körfez 260; —i memâlik-i 'Osmâniyye'nin lîmânları 258; —i Memâlik-i mahrûse 185; —i Mısıryye 259; —i 'Osmâniyye 258; —i sâ'ire 456; —i Şâm 726, 1307; —i Üsküdar 486; — *kâfirleri* 1485

sevâhil-i Nehr-i Tuna 467, 468n, 554, 604; — *kılâ'ı* 195; — *muhâfazası* 448; — *Mübâya'acılığ* 468, 603, 1125; — *Mübâya'acısı* 916; — *Ser'askeri* 517; — *Ser'askerliği* 468n, 1370, 1406

sevâmi'; *kar'-ı* — 844, 1349, 1412; *perde-der-i* — 891; —i a'dâ 1448; —i erkân-ı devlet 121; *tanîn-endâz-ı* —i esâfil ü e'âli 646; —i *eviddâ* 1448; *tanîn-endâz-ı* —i *mele'-i 'illiyîn* 466; —i *sâmi'in* 1367; *perde-der-i* —i *sükkân* 1181; —i *vükelâ'-i İraniyân* 1487; —i *vükelâ'-i maslahat* 176

sevâyî kumaş 1470

sevâ/sevda' 733, 1132, 1327; — *galebesi* 764; — *lar* 560; — *ları âşub ü tuğyân* 781; *maraz-ı* — *sıfat* 1406; — *y-ı bâtıl* 290; — *y-ı bî-encâm* 562; — *y-ı bî-sûd* 1055, 1388; — *y-ı lâ-tâ'ili* 1436; — *y-ı Sadâret buhâriyle* 1475; — *y-ı sûd* 720, 727; — *zede gibi* 1475

Sevil [=Sevilla] *Şehri* 1149

sevk 403, 445, 786, 964, 1341, 1356, 1378, 1406, 1439, 1456, 1492; 'ilâve-i — 677; —i 'acele-i *istisrâ'* 1493; —i *asâkir* 384, 1484; —i *asâkir-i bî-şumâr* 1149; —i *asâkir-i nusrat-karîn* 1280; —i *asker* 382, 401; —i *câ nib-i cidâl* 1260; —i *câ nib-i mukâbele* 1260; —i *cüyûş* 178; —i *ecnâd* 47, 97; —i *fûlk-i tehâlûk* 214; —i *hecîn-i müsâra'at* 1033; —i 'ibâre 579; —i *kader* 96; —i *kader-i bî-dermân* 1075; —i *kazâ* 96, 450, 911; —i *kelâm* 1048, 1178; —i *ketîbe-i 'azîmet* 292; —i *ketîbe-i mehîbe* 705; —i *ketîbe-i savlet* 382; —i *leşker* 80, 550; —i *leşker-i cerrâr* 446; —i *leşker-i müsâra'at* 215; —i *ma'nâ* 1181; —i *matâyây-ı i'tizâm* 221; —i *matyye* 760; —i *matyye-i 'azîmet* 275, 1189; —i *matyye-i şitâb* 1262; —i *me'mûrin* 382, 384; —i *mevkib-i hareket* 1493; —i *mevkib-i i'tizâm* 1493; —i *mühimmât* 965; —i *piyâde* 965; —i *râh-ı hidâyet* 1481; —i *râhile-i şe'âmet-âlûd* 1136; —i *sâ'ik-ı hidâyet* 879; —i *sâ'ik-ı takdîr-i hazret-i İllâh* 1295; —i *sâ'ik-ı tevfiik* 879; —i *sâ'ika-i takdîr* 561; —i *sâ'ika-i tevfiik* 313; —i *sâ'ika-i tevfiik-i hazret-i İllâh* 1309; —i *sâbika-i tevfiik-ı Kibriyâ* 1230; —i *semend-i 'azm* 600; —i *semend-i ilgâr* 916; —i *semend-i icâbet* 1125; —i *semend-i*

müsâra'at 600; —i semt-i dalâlet 747; —i sevâd-ı 'azm 383; —i sevâd-ı müsâra'at 383; —i tabur 207; —i tabur-ı hızlân-me'âl 432; —i tabur-ı hasâret-encâm 1494; —i tâziyâne-i tığ 91; —i tedâbir-i dil-nişîn 1129

seyâhat 511, 1380; geşt-i deşt-i — 440; —ler 804

Seydî 'Ali; — Kapudan gibi (selefde) 1465; — sergüzeşti 1437

seyf 35, 42, 68, 70, 184, 321, 443, 466, 493, 500, 552, 602, 725, 780, 1011, 1107, 1138, 1304, 1416; alay-ı tekallüd-i — 856; ehl-i — 755; erbâb-ı — 641; i'mâl-i — 70, 102; kantara-i — 34; meslûlû's— 328, 1388, 1395; sell-i — 491, 514, 614, 847, 1199; tekallüd-i — 856; beyne's—eyn kalup 287; ; muzaffer olan —i 623; —i 'adû-tedmir 665; sell-i —i 'asûf 218; sell-i —i âteş-bâre 441; 'alev-i —i âteş-pâre-i 'ulvî 1283; küşte-i —i bâtir 34; —i bâtir 468n; küşte-i —i demâr 1263, 1267, 1273; —i behâdîrî 369; —i cân-güdâzi 824; —i cezâ 1305; sell-i —i cihâd 200; —i cihâd 170; —i cihân-güşâ 500, 508n; —i dâstân 1284; —i devlet 1115; —i Ebû Müslimâne 187; sell-i —i gadr 218; —i gadr 68, 83, 1395; sell-i —i gavgâ 205; —i gayret-i İslâmîyye 206; sell-i —i gazâ 200, 208; —i gazâ 714; sell-i —i husûmet 215; —i hüsn-i tedbir 1450; dest-yârî-i —i ikdâmları 726; sell-i —i ihtihâm 217; —i intikâm 200, 215; —i istisâl 159; merbût-ı silsile-i —i kâhire 261; —i kahr-ı İllâhî 65, 665; —i kahr-ı kahremânîleri 504, 508n; —i kahr-ı Rab-bânî 533; —i kahr-ı Sultânî 806; —i kâtı'-ı himmet-i Hâkânî 1281; dest-yârî-i —i ker-râfîleri 1343; sell-i —i lisân 1035; —i lisân 1427; sell-i —i lisân-ı çiğner-kâr 1471; dest-yârî-i —i Mahmûdî 1232; dest-yârî-i —i mücâhedeleri 726; dest-yârî-i —i müzîlül'-hayf-i hazret-i Şehriyârî 1310; büfrîde-i —i nekâl 1075; —i sarâmet 469; —i sârim 1335; sell-i —i satvet 1500; —i satvet 138; —i satvetleri 616, 1046; sell-i —i savlet 207; —i savlet 716; —i siyâset 79, 82, 1337; —i siyâset-i Pâdişâhî 101; —i siyâset-i Sipehsâlârî 85; —i siyâset-i Sultânî 1465; —i siyâset-i Şâhî 1403; dest-yârî-i —i Sultânî 1407; sell-i —i sühan 346; tâziyâne-i —i tâbdâr 137; mütekal-lid-i —i tebâr 609; tu'me-i —i teyyâr 271; teşhîr-i —i 'udvân 703; —i 'udvân 1395; tekallüd-i —i zernigâr 1311; muhârebe-i — ü senân 103

seyirci; — ictimâ'mı müsted'î 1469; —ler 530n, 837; mahsûs temâşâsına —ler gidüp 1508; boş gezen — makûlesi 791

seyl; mânend-i — 58, 1387; bürd-i —âb 308, 607, 1143, 1304; —âb-dâde-i her-çi-bâd-âbâd 520; —âb-ı hûn-i revân 1133; —âb-ı kahr u satvet 1241; —âb-ı kûh-endâz 314; —âb-ı sirişk-i

hûn-âlûd 1229; —âb-zede-i ıztırâr 1170; mân-end-i —i belâ 779; —i belâ gibi 43, 1243; —i belâ-sıfat 429; katre iken —i bî-gerân 789; —i hâ'ic/ hâyc gibi 441, 514, 805; —i hayl-i 'azîmet 307; —i hayl-i murûr 307; —i kûh-endâz 676, 1387; mânend-i —i münhadir 79; —i münhadir gibi 110; —i nâgehâni-sıfat 558; —i pür-veyl 1151; —i sâ'ir (ثائر) gibi 790; — suyu gibi göz yaşları 1231

Seylü'l-'Arim; — gibi 323, 1197; —fiten 314

seyr 206, 748, 755, 978, 981, 1012, 1024, 1143, 1214, 1324, 1380, 1447; halle-çüb-i — 259; hamûşâne — 769; medâr-ı sühûlet-i — 977; muntehây-ı — 1037; nezzâre-sây-ı — 510; peyk-i serî'u's— 102; rakz-ı tâzi-i — 1166; sebeb-i — 258; sür'at-i — 460; —e duranlar 527; —i âheng 1255; —i âheng-i 'ayş 749; —i âheng-i neşât 749; —i bâzâr 1377, 1378; —i kûçe 1377, 1378; —i medârât 150; —i sefâ'in 281; — tarîkı 985

Seyyid Ağa (merhûm Sultân 'Osman Mâbeyincisi Ağa-zâde, Silâhşorân-ı Hâssa'dan, Büyükl Mîrahûr) 915

Seyyid 'Ali Paşa (Kapudân-ı deryâ) 1191, 1249, 1251

Seyyid Efendi (hâcegândan, Ordu-yi hümâyûn Kassâb-başısı) 1140

Seyyidâ Efendi (Hayrî Efendi birâderi, Âmedî hulefâsından, Beylikci, müderrisinden, tehî-gulûy ve herze-güy, nefsi emmâre, bed-mezheb, fettân ü habîs ve müteseyyid ü nigûhîde, encümen-i mutâyebe ve letâ'ifin Nasreddin Hâcesi, bed-zebân, kende-dehân, had-nâ-şinâs, bed-tynet) 715, 787, 797, 881, 883, 884, 885, 886, 891, 1314, 1337, 1495, 1497, 1498

Seyyidü'l-beşer; bk. Muhammed (Hz.)

Seyyidü'l-enâm; bk. Muhammed (Hz.)

Seyyidü'l-mürselîn; bk. Muhammed (Hz.)

Seyyidü'l-Mürselîn; bk. Muhammed (Hz.)

Sezâyî (Kutb-i Rabbânî ve Gavs-i Samedânî) 1024

sıbyân 143, 431, 436, 438, 446, 983; 'aceze-i — 431, 445; bâziçe-gâh-ı 'ibret-i — 826; emzice-i — 15; —a kapama ta'bir olunan libâs ikâsî 144; —dan bir sabî 999; —i mektebe kapama 144; —ı esîr 49; —larını istihlâs 1403

Siddîk (Hz.) 1278; Halife-i —safvet 1297

sıdk 45, 318, 832, 1396, 1461; izhâr-ı — 720, 727; müsteclib-i — 242; savb-ı — 418; sevâd-ı — 1462; sime-i — 1418; sûret-i — 951; vücûh-i — 572; —a akreb 1475; mehâsin-i —dan hâlfî 785; —ı lisân 384; —ı makâl 120, 1476; —ı niyyet 1444; —ı niyyet-i Şâhâne 1280; —ı tâmm 1328; — u safvet 178; 'arz-ı — u sedâ-ları 762

Sıdkî Efendi (Maslahatgüzâr) 1349

sıfir rakam gibi mühmel 428

sikt; hakikî —lar 976; hulkî —lar 976
sıla-i rahm 759, 1228
snâ'ât/snâ'ıyye 15, 51, 73; erbâb-ı — 755
simur 623, 991; — başı 969
Sır Kâtibi 133, 274, 276, 366, 474, 505n, 533, 534, 748, 750, 761, 764, 789, 801, 815, 841, 848, 864, 866, 868, 869, 898, 915, 1238, 1346, 1477, 1498; Baş — 1136; —'ne mu'âdil 804; —yi sâbık 801; —lerinin imzâlarıyla mumzâ 1006; —liği 663, 915, 1312; —liği hıdmetleri 731
sırât-ı müstakîm 897; —e da'vet 503; —i Sünnet ü cem'ât 50
Sırb/Sırf/Sırp 166, 182, 385; memâlik-i — 542; —cânibi 149, 1440; — eşkiyası 141, 169; — Eyâleti 620; mazbût-ı dest-i tegallüb-i —ı bed-nihâd 1280; —lu 126, 141, 275, 299, 352, 379, 586, 940, 968, 1087; —lu eşkiyası 139, 968, 1494, 1502; —lu gâ'ilesi 1141; —lu galeyânı 1112; —lu gibi eşkiya 968; —lu mâddesi 299, 351, 352, 383; —lu mütarekesi 1087; —lu re'âyâsı 126, 141, 702; —lu Ser'askeri 1502; —lu sergerdesi 274; —lu serkeşleri 382; —lu tâgileri 1280; —lu tâ'ifesi 380, 1145; —lu 'usâtı 274, 600; — maslahatı 1175; — re'âyâsı 59, 61, 138, 386, 417, 586; — re'âyâsı eşkiyası 89; — Ser'askeri 170; — tâ'ifesi 149, 967, 1145; — tarafları 211, 1003; — 'usâtı 175, 179, 222, 292, 293, 301, 478; — üstüne 301
Sırcı-mejdânı (Edirne civârında) 1142
sırr 888, 1286, 1343, 1414, 1496; hâtikü's— 1470; —an 805, 823, 1256, 1330; —ı fu'âd 511; —ı Hacı Bektâş zuhûru 1374; —ı hafî 764; —ı hazret-i Rasûlullah 896; —ı mantûk 1300; —ı meknûn 1291; —ı mesrûd 1415; —ı mü'eddâ 1300; —ına mazhar 1062, 1080, 1150; —ına mazhariyyet 780; —ı nâmûs-i Saltanat-ı Zillullâhî berekâtiyle 1423; —ını 'iyân 310; —ı rûhânî 1435; —ı rûhâniyyeti 918; —ı serbeste 427, 1079; —ı ser-beste-i hatar-ihativâ 1173; —ı sefir 932; —ı süveydây-ı 'abd-i Hakir'e 503; —ı şerr 881; —ı şûr 881; —ı vahdet-i vücûd 895; —ı vakti 501, 1168; —ı Yesârî sârî 1490
siyânet 620, 726, 1252, 1332, 1494; ibrâz-ı kabâle-i — 1258; sûret-i — 432; teşbîk-i esâbi-i — 1192; — behânesi 620; —en 905; —en li'l-'ibâd 800; —en li'l-mîrî 173; —en li'l-mülk 446; —en li's-Saltanatı's-seniyye 115; —ı harfîm 108; —ı püserî 765
Sibir; — semtine ib'âd/iclâ 1134
siçill; —ât-ı mehâkim 360; —ı hayât 130, 737, 1072, 1465; —ı isbât 1029; —ı pergel-i fu'âd 872; —ı tahkîk 84; —ı vücûdlarını tayy 1394
Sicilya/Siçilya; — Adası 373, 394, 395, 401, 1113; — Cezîresi 395, 401, 402; — Kırallığı 400, 401
Siçilyateyn/Siçilyeteyn; — Kırallığı 395, 396; — Kırallığı 'unvânı 402

sihir/sihr 511, 817; eser-i — 511; i'mâl-i — 509; vukû'i — 509; — 'âlâmeti 510; — eseri 509, 512; —ı bi-esâs-âsâ 1475; —ı hârûfî-nümûn 1164; —ı kâfirâne 765; — ile gaybet 511; —in te'sîri 509; —in vukû'u 509; —ı Sâmîrî 1139; yek-nefes-bend-i — u 'itikâl 1219
sikât 190, 381, 565n, 630; el sine-i — 900; —ı hem-râhân 126; —ı ruvât 561, 661, 786; — nakli 1056
sikke 668, 810, 821, 864, 999; safha-i — 30; tecdid-i — 1337; —ı ahvâlleri ma'lûmül-'ayâr 670; —ı Efrencî filoriler 864; —ı hasene-i 'Osmân-ıyye 982; —ı mu'tedile 668; —ı Pâdişâhî 1189; lâyık-ı —ı sultân-ı tahsîn 590; —ler 1400; selâtin-i sâlife —leri 668; —sûret 590; —sûret erbâbı 1424; —zen-i nakra-i ikbâl 810; —zen-i nakra-i kâm-rânî 810
sikkîn 1150; —ı derd-i cû'i bi-teskîn 701
siklet; ilköy-ı bâr u büngâh-ı — 440; ilköy-ı sevâd-ı — 1432; îsâl-i sevâd-ı — 1386; kesâfet-endâz-ı — 486; mahatt-ı rihâl-i — 429; mahz-ı — 1471; ref'-i hargâh-ı — 293; ref'-i — 494; ref'-i —ı cüsmân 1375; ref'-i —ı vücûd 1263; tahfff-i — 1070
silâh 228, 568n, 710, 1061; ârâste-i — 791, 1354, 1412; dest-zen-i — 1257; gark-ı — 1386; mukallid-i — 1148; müstâğrak-ı — 699, 1412; pür-sâz ü — 1062; pür— 328, 611; şâkiyyü's— 486, 1186; şâkkü's— 228; tarh-ı — 1308; — be-dest kesreti 1398; — çekilüp 1100; ârâste-i —ı merd-i kifâh 1186; —ı terk eyleyecek 406; — isti'mâli 1494; — kullanmamış 198; —lar 1011, 1416; ka'ka'a-i —ları 1317; — teşebbüsüne i'mâl-i sâ'id-i cesâret 1388; bu resme sevâd-ı —pûş 1316; —pûş 486, 904, 1388, 1422; —pûş Rumeli erleri 1324; —pûş-ı mukâbele 1266; —pûş-ı neyl-i merâm 229; —sız 835; — u bisâta el urmamış asker 198
Silahdâr 57, 195, 514, 555, 841, 848, 880, 915, 1242, 1428; — Ağa 44, 888, 1422; — Ağalığı 1430; —ı hazret-i Şehriyârî 887; —ı Hudâvend-i sâbık 841; —ı Hudâvendigâr-ı sâbık 880; makâm-ı —ı 841, 915; — Kâtibi 1512; — Kitâbeti 464; —lar 1242; —lık 1312; —lık'dan çıkma 664; — ocağı 702, 914, 1142; — ocakları 645; — ocaklarını dönmüş 1377
Silahşor 1110, 1430; —ândan 1109; —âne 880; —ân-ı Hâssa 915; —ı hâssa 954; —lar 724; —luk 184, 724
Silezya [=Silésie] 568n, 579; — dâ'iresi 1017; — Eyâleti 468, 568n, 578, 579; — Ülkesi 545; —'nın Baş-dukası 854
Silistire 122, 604, 606, 708, 774, 941, 1235, 1363; muhayyem-gâh-ı — 941; — Eyâleti 125, 155, 313, 379, 408, 468n, 1125, 1249, 1251, 1318, 1320; — havâlfisi 943; — Kal'ası muhafazası şartı 125; — Kazâsı 1125; — kolu 1144; —

mansıbı 460; — mülhakatı 1363; — ordusu 1162; — Sahrâsı 606, 917, 939; — savbı 917; — semtleri 1493; — Vâlîsi 155, 379, 479, 516, 538, 1483; Eyâlet-i — ve muhâfaza-i Kal'a 1429, 1461

Silivri 308, 965, 1184; — A'yânı 308; — ehâlisi 308; — havâlileri 1464

Silizma; Ülkey-i — 223

sille-hâr-ı âzâr/takrî' 1260

silm 425, 508n, 678, 1091; emâre-i — 373; mugâyir-i — 936; mü'essis-i kavâ'id-i — 852; müzâkere-i — 258; nakz-ı rişte-i — 552; rabt-ı rişte-i — 732; sûret-i — 928; şerâ'it-i — 249; şîrâze-i — 422; tahsil-i — 219; —en 206, 380; —i kadîm 1451; beşâset-i/bişr-i — ile müte-vevssim 1417; — ü musâfât 95; — ü salâh 118

silsile 28, 86; şurût-ı — 243; —bend-i nizâm 643; —cünbân-ı fezâhat 645; —cünbân-ı hevâ 547; —cünbân-ı heves 547; —cünbân-ı küstâhî 645; —i diyâr-ı mağsûbe 709; —i Emeviyye 1408; —i güsiste-târ-ı cem'iyetleri 1395; —i itâ'at 298; —i kanûniyyeleri 1466; —i Memâlik-i mahrûse 275; —i mevzû'aları 718; —i şu'uru 806; —i tahrîr 1069; —i tarîk 230; —i tarîkleri 234, 238

sîm 1359; 'atâyây-ı — 605; celb-i — 1435; evânî-i — 1111; kallâb-ı — 1030; mahzen-i — 1070; hem-reng-i — âb 1284; katre-i — âb-âsâ 436; leb-rîz-i — 1065; —âb-asâ 488; —âb-ı ıztırâb 140, 702; —âb-ı zucret 140; —endâz mahbûb-i dil-ârâmlar 574; esliha-i —în 1377; levha-i —în 132; —în âlâtlar 1242; esliha-i —în birle pîrâste 1378; —în evânî 1242; levha-i —în gibi sepid-ter 1120; esliha-i —în-mücellâ 1255; —în nefâyis-i a'lâk u turaf 1093; —în-vücûd 910; —istihsâl 707; —lü şerit 1002; —ma'denleri 991; —mahfazalar 974; haddeden çekilmiş —nâb-âsâ 900; —surâhî gibi tecemmûlât 978; —ü zer 41

Sımavna; Kâdi-i — 57

Sîmurg; feleğe kelek, —'a sinek dimeyen 1390; feleğe kelek ve —'a sinek dimeyerek 716

sîmyâ'/sîmyâ 511; mânend-i sûret-i — 1030; çeşm-bendî-i —ger-i devrân 1361; —gibi bî-asl 502, 507n; —gibi bî-eser 502; —kârî-i müşa'bidâneleri 720; —kârlık 707; —nümây-i müşa'bidâneleri 727; —perdâzân-ı kârgâh-ı fend 1191; —perdâzân-ı kârgâh-ı san'at 1191

Sîmyon (Tınkır-oğlu, meşâhîr-i sarrâfândan) 345

Sinân Paşa (Sadr-ı vakt) 572

sîne; safha-i — 1509; —bend 1342; matmûre-i —i bî-sekineler 697

sinek/sineh 716, 1390; —in kanadını kımıldatmağa kâdir 1498; çâkçâkî ve şikâfdan at başlığının —lığı gibi 1470

Sinimmâr; tarh-ı resm-i zihn-i —î 1221; mi'mâr-ı —ikbâl 825

Sinisko [=Szczecociny, Krakow Varşavya arasında] postası 983

Sinob 598, 820, 825; — Kal'ası 598; — misillü 598; — Şehri 562

sipâh 11, 85, 195, 848, 1494; 'amme-i — 773; mâlik-i ezimme-i — 677; maslahat-perdâzî-i — 641; mutasarıf-ı umûr-i — 751; nizâm-ı — 1186; serân-ı — 776; sergerde-i — 547; sevk-ı — 295; ta'lîm-i — 659; tanzîm-i — 545; teksîr-i — 659; — Ağalığı 1430; — Ağası 1326; —i a'dâ 1067; —i âsumânî 661; piyâde —i bî-şümâr 1367; —i bî-şümâr 1367; sevk-ı —i harb 1133; sevk-ı —i hisâm 1133; —i İslâm 1280; —i İslâm cânibi 1327; —i kîne-hâh 323; sergerde-i —i küffâr 433; —i küffâr 1370; müretteb —i şecâ'at-dest-gâhı 700; —i 500; — Kâtibi 1140, 1437, 1483; — Kitâbeti 170, 465, 1140, 1512; — ocağı 914, 1142; — ocakları 645; — ocaklarına dönmüş 1377

sipâriş 193, 290, 338, 465, 481, 682, 775, 1358, 1427; —ât 1054; —kerde 307, 435

Sipehsâlâr 48, 456, 641, 669, 1435, 1493; eyd-i gümâştegân-ı — 141; kurb-i muhayyem-gâh-ı — 916; makbûl-i hazret-i — 522; vâsıl-ı muhayyem-gâh-ı — 604; —ân 657; dest-i —i emced 588; —i hayl-ı ahyâr 680; —i hayl-ı Risâlet 454; —i mikdâm 196; —i müşârûn ileyh 576; —i nâmdâr 474; hatb-ı cesim-i —i 202; hatb-ı hatîr-i —i 476; livây-ı felek-fersây-ı —i 551; menşûr-i sa'âdet-nüşûr-i —i 922; mesned-i —i 199, 918; otağ-ı —i 192, 1141; seyf-i siyâset-i —i 85; taraf-ı —i 1142; —lık 566n, 921

siper; pey— 1257, 1513; nefsleri — 565; — gibi 486, 968; muhtâcın —i 877; sütresiyile — lenerek 128; — mesâbesi 1092

sîrâc; —başı 233; —i ibtihâc 547; —i imtiyâz 547

sirkat 241, 438, 804, 870, 1258; medd-i eyâdî-i —i edevât 690; —i edevât 241; —i kandil 906; medd-i eyâdî-i —i mühimmât 690; —i mühimmât 241

sirke 244

Sirkeci Mescidi (Galata'da) 144

Siroz 601; — beldesi 1426; — cânibi 1393; — tarafı 708, 1393

Sitanbul; bk. İstanbul

sîtâre; —i ma'zûl-vâr 645; —i müstemirru-tutul' 1230; —i nâmûs 330; —i subh gibi 520; —i süveydâları 338

sîtâyîş 713, 1073, 1078, 1284; izhâr-ı —güzârî 1139

sitem 16, 660, 766, 1496; ebr-i — 1338; cümle-i —didegân 375; —didegân 376; giribân-ı —didegân-misâl sine-tirâk 1121; —dide olduklarına merhameten 264; —e âgâz 1094; —i bî-endâze 40; —i zarîfâne 330, 334, 881; —kâr 766; —kârân 722; —ler 1220

Sittî Hatun Medresesi 1489

Sivas 121, 599, 1371; — ehâlisi 36; — Eyâleti 106, 112, 122, 1064, 1065, 1124; — havâlisi 662; — Kazası 106, 661; — Vâlisi 36, 1065

siyâset 70, 103, 1212; düstür-i — 906; efgende-i nat'-ı — 796; emr-i — 375, 746; envâ'-ı — 60; eşedd-i — 59, 1427; hâk-nişîn-ı sâhire-i — 1030; havâle-i seyf-i — 1274; icrây-ı — 72; kânûn-i — 10; lâzime-i tavr-ı — 78; mazhar-ı — 235; resm-i — 83; seyf-i — 79, 82, 85, 101, 1337, 1403, 1465; şemşîr-i — 169, 1427; tâz-iyâne-i — 1241; tehdid-i — 706; tertîb-i — 61; teşdid-i — 788; tîğ-i — 59, 78, 154, 207, 1095, 1454; vukû'-ı — 1313; —gâh-ı Şehriyâr-ı felek-bârgâh 184; —i fermân-rânî 1407; —i kâhire 137; —i mufrîta 38; —ine ikdâm 1062; —i Sultânî 806; —ler 19, 744; tîğ-i —leri 1154; küşte-i tîğ-i — olan bergeştelere 857; —ten âzâde 882

siyeh-mest 339, 959, 1152, 1359; —ân-ı mey-kede-i gaflet 326; —i bâde-i huzûr 782; —i bâde-i ikbâl 782

Siyer; ehl-i-fenn-i — 20; kütüb-i —i mu'tebere 117
Siyer-i Kebîr'i terceme ve takdîm (Münîb Efendi'nin) 948

Siyer-i Nebevî ('Âsım Efendi'nin) 'arz-ı hâlinde 1228

sobalar 74

Sofi (Petro'nun kız karındaşı, kaydâfe-i rûzgâr) 549

sofra; — başında karılar oturup 988; —cılık 894; bast-ı —i 'iş 883; bast-ı —i 'işret 883; —i ziyâfet 880; —nişîn-i ittifâk 245

Sofya 192, 206, 601, 966, 967, 1141, 1280; — cân-ibi 1144; — Cânibi Ser'askerliği 1494; —'nin erzâkı/metâ'ı 347; — Ser'askerliği 472, 871, 1428; — Ser'askerliği 'unvânı 616; — tarafı 192, 1144

soğan 244, 1417

Soğucak 218

Soğuk-çeşme kapusu 848, 1422; — piş-gâhı 1401

sohbet 308, 397, 506n, 519, 770, 828, 867, 980, 997, 1006, 1044, 1057, 1090, 1351, 1363, 1379, 1420, 1428, 1476; âfâkî — 986; der-meyân-ı — 747; dest-keşîd-i âhır-ı — 920; ehl-i — 950; feth-i bâb-ı — 1420; harf-endâz-i — 1027; harîf-i encümen-i — 883; hem-bezm-i — 1016, 1163; hılâl-i — 581n, 715, 949, 1042, 1424, 1469; hoş— 959, 1350; kâr-bend-i — 1213; kü-yi füşat-âbâd-ı — 1506; latîf— 1424; nâzik— 45; nevbet-i — 1027; şifte-i — 744; — ayağıyla gelmek dakîkası 281; —den inzivâ birle 1043; —i mu'âmelât-ı nâs 651; —inden teberrük 320; —i rûhânîye havz edüp 1419; —i Sâmi 1076; âfâkî —ler 371, 985, 1444; —ler 764, 990

Sohum; — Kal'ası 169; — tarafı 207

sokak 974; — araları 1252; tenhâ — burgacı 1076; — kapusu 835, 996; —lar 987; —ları dar 977; —ları nazîf 970; —ları zarîf 970; —larının vüs'ati 978; — müsevvidleri 891

Sokrât gibi 748

Soloman (Açıkbaş Hânı) 1368

solugân hayvân gibi 878

sommâ'; sahra-i — gibi 336n, 716; sahra-i —i kalb-i pür-kasvetleri 700; sahra-i —i su'âl 860; sahra-i —i vücûdu 1462

sorguc 368; —lar 368

soyтары gibi sıçrayarak 1469

söğüp sayarak 1469

söz 450, 502, 1287; bî-ma'nî — 1403; kâle gelecek — 1345; râst — 323; sâz ü — 1214, 1380; — açup 1392, 1419; sâz ü — âlâtı 327; — ayağıyla gelmek küşelerine dikkat olunarak 990; — bilmez 563; saz ve — bilmezleri nâdirdir 988; çok — bilir 959, 1393; — bilir 318, 784; — bulamamak 980; —e âgâz edüp 1344; —e gelüp 715, 789, 804, 806; —e kâdir 218; —e karışup 1350; — götürmez 485; çok — istemez 1355; gayr-i vâhid —ler 488; muhaddîş —ler 1454; söylediği —ler 1471; —ler 283, 498, 507n, 987, 988; —ler irâd 450; —lerinden çıkmayup 800; —lerine durmaz 496; —lerine râm 1365; —lerini istimâ' 438; —lerinin te'sîri müşâhede 801; —leriyle 'amel 887; —leriyle 'amel eden bed-terin 1407; — söylemek 817, 989; —süzce 1497; —ü anlara söyletmek 281; izhâr-ı — ü güdâz 1171; —ümle 'âmil 1382; —ümü eyüce dinle 1355; —ümüze kâ'il 804; soğuk —ün de gerçi 'âlemi olmayup 1121; —ünü esirgemeyüp 1069; — yok 347

su 1348; bir içim — 144; — alan bir iki gemileri 494; bir kaşık —da boğacakları 826; bir kaşık —da boğar 532; her dereden — getirerek 269, 1078; sü-yi sürgâhlara — gibi akımlar 1214; — gibi cereyân 186; çok — götürür 1364; — hakkı 979; — harîtasına nazar olursa 1001; bir sovak — içmek 505n, 877; — içmekden eshel 450; hareket-i müsteviye — idâre 689; — imdâdı 1063; 'âdetden ziyâde — isti'mâl/sarf 979; — lak olan yerlerine kadar 993; —lanması mu'tâd 979; —lar 235, 1001; —larda olan kesret/ tuğyân 1431; —ları koğalar ile hâricden getirüp 979; —ları munkatâ' 1426; —ların kille 75; yollarda suların tuğyânı/vefreti 1492; —lar karardıkda 494, 1316; hücre gibi — maksemi 813; — uyur 1250; tîği —ya düşdü 1343; —ya gelan küffâr 492; —ya igrâk 1010; —ya rîzân olan mellâhân 482; —yolcu 247; — yolcuları 1426; —yu bile hâricden meclûb 1397; —yu çok 1348, 1349; eski —yuna gelmek 803; —yun akındısına cârî-i ıztrârî 1372; —yun akındısından inhîrâf 1338; —yun inkitâ'ı 1426; —yun ovaya intîşârı 1010; —yuna bile yetiše-

meüyü 492; —yunu kat' 1427; —yu vâfir 1349; —yu yine hisâbıyla icrâ 979; —yu yine vezn-iyle icrâ 979

su'âl 53, 351, 360, 372, 422, 424, 452, 476, 501, 526, 528, 535, 556, 569n, 571, 581n, 585, 649, 654, 663, 724, 817, 867, 902, 1023, 1090, 1106, 1111, 1168, 1173, 1186, 1239, 1253, 1259, 1263, 1291, 1308, 1310, 1321, 1326, 1347, 1355, 1374, 1378, 1388, 1419, 1424, 1428, 1447, 1460, 1464, 1467, 1475, 1497; a'râzlarından — 574; ba'de's— 760, 864; idâre-i — 1326; kat'-i silsile-i — 1374; keşide-i ma'raz-ı — 842; müşkilter — 1475; tekrîr-i makâl-i — 1498; — derecesinde istihâne/züill 291; —e âgâz 1027; —e hâcet kalmayarak 290; — eylemeleri 282; —i ahvâl 580; —i âsâr 580; —i 'azîm 860; —i çigûnegi-i keyfiyyet 1068; —i düşvâr 1309; —i hâl 985; —i hâtur 985, 1027; —i mukadder 378, 581n, 745; —i Pâdişâhî 828; —i sâlif 1179; vâhî —ler 1025; —ler 485, 1004, 1045; —ler irâd 490; — mâdesi 1467; — olunmak 580

suç 1075; — bulma 1355

Sudagabya 243

Sûdân 221, 542

sudûr 454, 475, 566, 792, 793, 799, 803, 806, 807, 819, 1185, 1205; bakıyye-i — 793; ecille-i — 1262; —i 'âlî-mikdâr 1274; —i 'asr 1496; —i devlet 799; —i devletleri 160; —i emr 1083; —i erbâb-ı umûr 926; —i eslâf 1482; —i evâmîr-i cenâb-ı Sadâret-penâhî 1325; —i evliyây-ı umûr 174; —i hatt-ı hümayûn 181; —i işâret-i hidmet 895; —i 'izâm 142, 588; ecille-i —i kirâm 906; tevâfuk-ı ârâ'-i —i kirâm 357; —i kirâm 216, 453, 456, 789, 799, 1129, 1270, 1318; —i menâhî-i cenâb-ı Sadâret-penâhî 1325; —i mevâlî 1355; —i mu'al-lâ-mekân 40; —i mu'âsir 910; —i 'ulemâ/'ulemâ' 1179; —i 'ulemâ' hey'eti 819, 1182, 1262, 1270; —i 'ulemây-ı a'lâm 1273; —i vakit 1503; —i vüzerâ' 571; —i zî-şân 1270, 1273

suffa; —i hayâtadan ihrâc 1190; —lar 1354; küçük — resminde 974

sûfî 320, 321, 1244, 1245; bâ'is-i teneffüs-i —i gâfil 1245; —i sâfî-sîret 1215; istilâhât-ı —yâne 897; —yye 597; — kaddine kıyâm 320

sugûr 1463; ihtilâs-i — 415; nez'-i — 415; tahliye-i — 211; —i Husrevâne 435; muhâfaza-i —i İslâmiyye 702; —i İslâmiyye 61, 422, 434, 545, 562; —i mahrûse 703; —i memâlik 1047, 1492; —i Memâlik-i mahrûse 433; hıfz-ı — u tuhûm 96

sûhte; vak'a-i garibe-i — 1060; —ce itkân 518; —dil 1317; —endâm 1390; —i âteş-i âlâm 1267; —i âteş-i fakr u fâka 650; —i âteş-i hebâ/heder 1406; —i âteş-i hüzn 1034; —i

âteş-i İbrâhîm 795; —i âteş-i inkisâr 1034; —i âteş-i mihen 1267; —i âteş-i sûzân 145; —i âteş-i telehhûf 1047; —i harmen-i karâr 1356; —i harmen-i sabr 1356; —i lehb-i tebâh/tebâr 1410; —i nâr-ı tedmîr 1363; —i nîrân-ı telehhûf 1267; —i sâ'ika-i idbâr 1011; —i sâ mân 1283; —i tîğ-ı cân-efrûz 514; —i tîğ-ı ciğersûz 514; —i tîğ-ı âteş-tâb 1395; —ler 1382; —lerden isti'âne/istsînsâr 1256

sû'-i kasd 278, 279, 317, 411, 416, 421, 427, 435, 439, 462, 485, 551, 562, 583, 585, 598, 714, 759, 929, 1201, 1332, 1386, 1399, 1415, 1418, 1421, 1500; câme-i — 413; — irâdesi 299; —kasdler 734; — kasd niyyeti 434; — kasd tehayyülünde 1059

sû'-i zann 77, 345, 526, 594, 714, 736, 773, 838, 956, 1069, 1199, 1402, 1413; —ı mûris 1385; —makûlesi 1236; — semtî 1173

sûkûyye tâ'îfesi 1411

Sûku'l-'Ukâz-i emti'a-i mefâhir/mehâ'il 1503

sulehâ/sulehâ' 9, 512, 1217, 1505; 'aceze-i — 146; mu'tekid-i — 1239; ziyi-i — 48; —y-ı ahbâb 868; —y-ı ümmet 1192, 1462

sulh 94, 216, 218, 281, 342, 344, 381, 392, 398, 446, 562, 568n, 579, 581n, 586, 1018, 1088, 1170, 1440, 1450, 1463; 'akd-i — 272, 558, 568n, 578, 580, 1308; 'arz-ı — 1432, 1451; ba'de's— 576, 586; cilve-nümây-ı mir'ât-ı — 211; esâs-ı — 584; fesh-ı — 270, 283; feth-i dervâze-i — 567n, 577; hedm-i binây-ı — 582; hilâf-ı — 205; in'ikâd-ı — 218, 232, 558; kabûl-ı — 216; kâr-bend-i — 551; merâyâ-y-ı — 210; mu'âmele-i — 543; mukaddime-i — 935, 1084; nâhun-ı — 1463; râbita-bend-i — 852; rabt-ı nitâk-ı — 1431; rûz-ı firûz-ı — 1422; semere-i — 212; taleb-i — 1439; talebkâr-ı — 505n, 1438; tecdid-i — 1451; te'kid-i — 283, 564; tetmîm-i — 1085; zemân-ı — 416; —a rağbet 216, 258; —a tâlib 1440; — havâdisi 341; beşâset-i/bişr-i — ile mütevevssim 1417; —i musavver 295; —i müsâlemet-encâm 213, 251; —i müstelzimü'l-felâh 852; — in'ikâdi 498; —i salâh-iştîmâl 1441; — lakırdısı 498; — müzâkeresi 342, 404; sûret-i —nâme 1376; —nâmeler 1441; — recâsi 1375; — semtine rızâ-dâde 343; —un 'akdi 936; —un i'âdesi emri 394; kılâde-i —un in'ikâdi 1177; —vukû'u 373

Sultân 25, 32, 51, 53, 56, 75, 108, 137, 144, 198, 213, 224, 231, 251, 261, 306, 324, 337n, 364, 367, 368, 369, 370, 469, 502, 503, 516, 539, 542, 554, 557, 566n, 569, 571, 576, 581n, 612, 616, 624, 640, 642, 643, 651, 659, 660, 661, 663, 665, 669, 674, 675, 677, 683, 724, 725, 755, 777, 786, 798, 801, 802, 805, 807, 808, 809, 810, 812, 820, 821, 822, 823, 828, 831, 832, 837, 838, 848, 856, 857, 890, 899, 900,

901, 908, 915, 927, 948, 954, 970, 974, 1027, 1036, 1045, 1050, 1051, 1054, 1055, 1059, 1076, 1152, 1154, 1155, 1162, 1175, 1202, 1207, 1209, 1210, 1242, 1248, 1250, 1270, 1277, 1281, 1290, 1295, 1297, 1299, 1302, 1343, 1357, 1362, 1400, 1402, 1409, 1413, 1415, 1419, 1456, 1471, 1489, 1503, 1505, 1507; dâhil-i makarr-ı — 1414; hal'-ı — 671, 1191; harekât-ı hurûc 'ale's— 1269; hurûc 'ale's— 319, 1399; irtikâb-ı cünha-i hurûc 'ale's— 1269; tahsîl-i izn-i — 910; tevessül-i rûhâniyyet-i — 664; hurûc 'ale's— gulgulesi 782; —'ı 'adl-âyn 1266; irâde-i mekârim-ifâde-i hazret-i —î âfâk 1345; —'ı 'âlî-menkabet 1278; me'mûr-i ırvây-ı asâkir-i cedde-i —'ı âsumân-evreng 230 —'ı celilü'l-'unvân 1278; —'ı cihân 660; —'ı enâm 267n, 649, 885; —'ı Enbiyâ 899; —'ı Ferîdün-ferr 1297; —'ı fer-mân-rân 821; ma'rûz-ı rikâb-ı kamer-tâb-ı —'ı İskender-cenâb 228; —'ı İskender-tüvân hazretleri 1434; —'ı İslâm 1286; —'ı İslâm hazretleri 1289; münâsib-dîd-i zihn-i —'ı kerîm 1334; —'ı mahlû' 1172, 1250; —'ı Mahmûdü'l-hisâl 1422; —'ı memâlik-i İmân 212; ma'rûz-ı sütte-i —'ı muhalledü'l-ikbâl 357; —'ı sa'id 1210; —'ı sâhib-i divân-ı devlet-i bülegâ' 1503; —'ı sedîdü'l-iz'ân 116; —'ı serîr-i Risâlet 851; —'ı Sikender-serîr 173; irâde-i —'ı sûtüde-menâkıb 489; emr-i —'ı zemân 944; —'ı zemân 1207, 1209; ahkâm-ı seniyye-i —'ı 1288; ahkâm-ı —'ı 62, 65; âyine-i 'âlem-nümây-ı kalb-i —'ı 572; dâ'ire-i zâhire-i (زاهره) —'ı 1303; dem-i külûs-i dâfi'u'n-nuhûs-i —'ı 1306; dergâh-ı mu'allâ-bârgâh-ı —'ı 1480; dest-yârî-i seyf-i —'ı 1407; emr-i Sâmi-i —'ı 458; evâmîr-i seniyye-i —'ı 1288; güher-bend-i nigîndân-ı dîhîm-i —'ı 1298; hıla'-ı —'ı 102; 'ikâb-i —'ı 828; İmâm-ı Evvel-i —'ı 44, 1391; irâde-i —'ı 1122; mâhiyyet-i —'ı 1334; manzara-i hazret-i —'ı 1030; mazhar-ı şeref-i hâk-bûsî-i —'ı 1369; mevâ'id-i —'ı 1082; mücebi cemâl-i mezâhir-i —'ı 540; muhayyem-gâh-ı —'ı 1102; mühr-i Süleymânî-i —'ı 1435; mütesaddî-yi emr-i —'ı 1399; pîrâye-bahş-ı evreng-i —'ı 1295; semere-i kurb-i —'ı 810; sevb semmûr-i müstevcibû's-sürûr-i —'ı 914, 923; seyf-i kahr-ı —'ı 806; seyf-i siyâset-i —'ı 1465; siyâset-i —'ı 806; tabakât-ı celâliyye-i —'ı 1298; tab'-ı nâzik-i —'ı 1462; takbîl-i küşe-i bisât-ı Süreyyâ-menât-ı —'ı 1422; te'sîr-i nefes-i akdes-i hazret-i —'ı 1499; teşrîfât-ı —'ı 43; ufuk-ı sulb-i —'ı 1457; vâsıl-ı sem'-i —'ı 80, 472, 1424; zât-ı hümâyûn-i —'ı 1334; eban-'an-ceddin Sultân ibnû's— 1356; — ibnû's-Sultân 1025; tîğ-i —'ı ile istisâl 805; zât-ı hümâyûn-i hümâ cenâb-ı —'ı 1356; Ser'asker-i —'ı mu'âmelesi 248; i'tizâd-ı hukûk-ı —'ı 1344; tahiyât-ı —'ı 320, 1244; — Kethudâlhî 1083; —u'l-'âdil

1278; —u'l-berreyn 367, 369; —u'l-mücâhidîn 1281; —ü'l-enbiyâ' 287

Sultân Ahmed; — Câmî-i şerîfî 60, 125, 953, 1137; — Câmî-i şerîfî semtî 1074; — Câmî-i cânîbî 1419; — Câmî-i verâlarında olan mahallât 1267; — havâfîleri 1402; — Şeyhî 1271; — tarafları 1266

Sultân Ahmed Vak'ası (merhûm) 313

Sultân Bâyezîd 814; — civârî 1425; — dergâhı 1343; — havlîsi 1258; — hazîresi 524; — tarafı 1395

Sultâniyye 1445; — Dîzdân 1444

Sultân Mehmed; — Câmî-i 595, 1060, 1256, 1382, 1399, 1411; — Câmî-i devâ'iri 1398; — Kolluğu neferâtından 1060; — semtî 1275, 1399; — tarafı 1396

Sultân 'Osman meterisleri (Koru-altı dedikleri mahalde) 429

Sultân-önü 180; — Sancağı 515; — Sancağı'na mutasarıf 180

Sultân Selim-i kadîm civârî 866, 869

sultat 204, 971, 984; beyağı — esvâbı 1005, 1009; Bosna sergerdeleri yedlerinde bulunan —lar 212; —lar 1009; —ları yedlerinde 975

summâki gibi ebrûlî bir nev' taşdan mücellâ 977; yeşil — ve leylâki renglerinde iki 'aded havz kâsesi 1342

sûr 1217; serşâr-ı neşve-i — 1457; — da'veti 1031; —gâh-ı sürûr-efzâ 1214; sûy-i —gâhlara su gibi akınlar 1214; —'ı pür-meserretler 1214; —'ı Sultânî-i 'ilm 1504; —'ı Sultânî-i ma'rifet 1504; —'ı sürûr 1287; —'ı sürûr-i mühâdene 1375; —'ı sürûr-i silm 1375; —'ı şâdmânî 1287, 1300; —'ı vaty-i elem 1232; —ları 960

sûr 986; —'ı kal'a 978; —'ı metîn 378

surâhi 1215; billûr — 976; dâ'ir-i devr-i — 527, 529n; — gibi bâla-dest 1215; — gibi 'iş ü 'işrete üftâde 161; — gibi kelle-germ 604; sîm — gibi tecemmülât 978; taklid-i kulkul-i — vü minâ 310

sûrat uğrusu 752; — 'ayyâr 785; — huddâ' 785

Surinâm (Amerika'da, Felemenklü yedinde) 402

Sûrnâ-zen 230

Surre 146; haml-i sakîl-i Emânet-i — 1032; — Alayı 1031, 1032; — alayı gibi alay terfibi 837; — Alayı terfibi 1031; — Emâneti 120, 822, 880, 892, 1032, 1037, 1242; — Emîni 72, 822, 1032, 1037; — Emîni-yi esbak 155, 340; — emînleri 146; —'ı dînâr ile meşhûr 1470; —'ı hümâyûn 89; —'ı şerîfe 89; —'ı tasavvurdan bîrûn akca 870; 'atâyâ —ları 1470; hedâyâ —ları 1470; —ler 145, 864, 1371

susalık marazına mübtelâ hayvân gibi 1364

sûsmâr; —âsâ 79; —hilkat 537

Su'ûd; —cenâbları (Re'îs-i Havâric, merdûd, sergerde-i melâhide) 46, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 1032; huzûr-ı —i tebeh-kâr 1033

Sü'adâ Bey/Beyefendi; bk. Mehmed Sü'adâ Bey/Beyefendi (Hakim-oğlu 'Ali Paşa hafîdi, Mîr, Mîsr-ı Kâhire Kadısı, Medîne-i münevvere Kadısı)

sü'bân; mânend-i — 365; — gibi zehrâbe-feşân-ı düşnâm 932; —ı lisânından âzâd 1497

Sübkî (Ebu'l-hasen, ittifâk-kerde-i a'lâm-ı 'ulemây-ı zemân) 54

süd analar 996; —ın yedine i'tâ/teslîm 996

südde; —i gerdûn-revâk 68; —i sa'âdet 44, 46, 82, 1179; —i sa'âdet-irtisâm 170; —i Saltanat-ı seniyye 823; ma'rûz-ı —i semâ-simâ 384; —i seniyye 179, 185, 1125, 1143, 1177; ma'rûz-ı —i seniyye-i sa'âdet-bünyân 553; —i seniyyeleri 487; —i seniyyeleri piş-gâhı 821; ma'rûz-ı —i 'ulyâ 177

Südluce piş-gâhı 1321

süfehâ/süfehâ' 330, 1123; hayl-ı — 728; ser-âmed-i zümre-i — 526; sergerde-i zümre-i — 574, 581n; — fırkası 1394; —i müstevliyân 1363; — istilâsı 1123; — kısmı 1074; — lisânları 574; —y-ı bed-güherler 901; —y-ı bed-kirdâr 902; —y-ı Bektâşîyye 1241; —y-ı mesrûde 332; —y-ı tebehkârân 1036; —y-ı verese yedlerinde 528

süferâ/süferâ' 392, 495, 1027; beyne's— 373; def'-i meclis-i — 1028; tereddüd-i — 1402; —y-ı sâbika-i Devlet-i 'aliyye 979

süfün 546; —i harâmîyân 1030; —i ma'hûde 214; —i merkûme sergerdelerinden 1445; —i sâ'ire râkibleri 242

sühan; ehl-i — 1355; erbâb-ı — 1509; güzâr-ı — 319; hem— 1421; sell-i seyf-i — 346; yek— 805; bî— âşinâ 879; —dân 1076, 1077, 1159, 1162, 1350; müteşeddikân-ı —fîrûşân 1224; serd-i —ı bî-nifâk 314; cerbeze-i —perdâzî 1263; —rân 519, 530n, 1352; tavr-ı —sâzî 1503; —şinâs 519; —şinâs efendiler 1328; —şinâsân-ı Ocak 217; —traş-ı ahvâl-i Saltanat 747; —ver 784, 959; hezâr destân-zebân-ı —verân 1301; hezâr-destân-ı lisân-ı —verân 1457; —verân 1209; —verân-ı zemân 1207; —verân zümresi 1366, 1503; sındîd-i —ver ve güyâları 1400

Süheyl; mânend-i — 338

Sührâb; nümüne-i merhem-i — 1402

sükkân 170, 275, 316, 500, 946, 1133, 1215, 1397; imâle-i — 481, 1145, 1487; tahrîk-i — 501; vahşet-fiken-i kulüb-i — 1187; —girây-ı ric'at 1485; diyâr-ı şimâliyye —ı 1380; karye —ı 662; —ı 'âlem-i bâlâ 1152; —ı belde 719; —ı belde-i hazret-i Hayru'l-enâm 82; —ı Belğırâd 703; —ı Bender 435; —ı Enderûn 1397; —ı hâne 1469; —ı kasaba 737; —ları lâ-ubâlî 709; —resâ-yı ittisâl 950

sükkân 68, 191, 1421; hîzem-sûz-ı — 699; lenger-endâz-ı — 1269; mekmûn-ı zîr-i hâkister-i — 887; pes-mânde-i verây-ı divâr-ı — 1258; pezirây-ı — 791, 1093; rûz-ı firûz-ı — 1422; sâz ü selb-i — 1167; sûret-yâfte-i — 1403; —et 519, 1164, 1499; —et vukû'u 373; —etler 906; — fi 'ayni'l-hareke 1453; —i nâ-çârî 1372; — peydâ 930; —pezir-i ilzâm 1274

sükkût 1378, 1499; dehânlarına mühür-zen-i — 65; ser-be-giribân-ı — 860; —i 'azîm 341; —î-meşreb 1166; —i tabî'îsi 885; sûret-i —leri 1155; sûret-i —ü [ve] vüsûbu 1153

sülâle; külâle-i — 103; —i Cengîziyân 1370; —i Cengîziyye 1378; —i dalâlet ve gümrâhîsi 52; —i selîle-i nebîle-i Âl-i 'Osmân 900; —i seniyyeleri 1409; —i tâhire-i silsile-i Nebeviyye 104

Süleymân (el-Hâc, Mütevellî) 834

Süleymân (Hz.); — bî-haber 1388; piş-gâh-ı —'da kâ'im mûr-i bî-vücûd-sıfat 1205; mühr-i —i Sultânî 1435

Süleymân (Kapudan, hem-pây-ı râh-ı şekâveti) 838

Süleymân (Tokadçıklı/Tokadçıklı) 66, 67, 78, 79, 80, 85, —gâ'ilesi 78, 85; —'nun yeğeni 85

Süleymân Ağa (Asâkir-i Mu'alleme Ağası, Ocak Ağası, Cemretî'l-harb [û] vegâ) 834, 1265, 1275

Süleymân Ağa (Dergâh-ı 'âlî kapucu-başlılarından, Mihalic Voyvodası, Surre-i hümâyûn) 89

Süleymân Ağa (Vezîr, Belğırâd'da Muhassıl) 61

Süleymân Ağa/Bey (Evkâdlî-zâde, Kapucu-baş, Bâsbâktî-kulluğu) 879, 1513

Süleymân Bey; bk. Çapar-zâde/Çepar-zâde/Çebâr-zâde

Süleymân Bey (Silahdâr-ı Hudâvend-i sâbık, Ağay-ı Dâr'u's-sa'âde) 841, 880, 915

Süleymân Efendi (Mîr, Selânik Kadısı, Edirne Kazâsı) 1135

Süleymân Hân (Sultân, Vâzı'-ı kavânîn-i Devlet-i ebediyyü'l-erkân, fîrdevs-âşiyân, Müceddid-i âyîn-i Saltanat ve Müseddid-i kavânîn-i menkabet, Sâhib-kırân-ı bî-akrân, sâhib-kırân-ı 'âlem, cennet-mekân) 144, 542, 643, 683, 724, 908, 970, 1162, 1286, 1343; kânûn-ı —ı 1336

Süleymânîyye; — Câmî'i 886, 1269; — Câmî'i menâreleri 1321; — Câmî'i'ne muvâzabet 1488; — Câmî'i'nin cidârları 1397; — Câmî'i'nin kubbeleri 1397; —'de Tıb Medresesi 171; —'de vâkî' devlet-hânesi 869; —'de vâkî' hânesi 866; — etrâfı 1266; — Müderrisi 176, 177, 617, 1071, 1483; — Timâr-hânesi'nden nişân 1183; — Vâ'izi 836; — Vâ'izi Efendi 835

Süleymân Molla (Anadolu Pâyesi) 949

Süleymân Paşa (Cezzâr Kethudâsı, Mîr-i mirân, Eyâlet-i Safed ve Saydâ ve Beyrût) 92, 93, 102, 1429

Süleymân Paşa (Çıldır Vâlisi) 205

Süleymân Paşa (Mîr-i mîrân, Bağdâd Kâ'im-makâmı, Vezîr, Bağdâd ve Basra ve Şehrîzor eyâletleri) 56, 67, 92, 521, 740, 1065, 1070, 1072, 1367, 1429

Süleymân Paşa (Mustafa Paşa-zâde, Köstendil Sancağı mutasarrıfı, Mîr-i mîrân, Bosna Eyâleti'nde vâkî' Klis Sancağı, Rumeli Beylerbeyliği Pâyesi) 149, 168, 1136, 1429

Süleymân Paşa (müteveffâ 'Ali Paşa'nın kethudâsı) 1096

Süleymân Paşa Hânı (İstanbul'da) 1267

Sünne Boğazi 938

sünnet 19, 539, 647, 900; ba'de-edâ'i's— 320, 1244; keffeteyn-i Kitâb ve — 896; Muhyi's— 204; —i enbiyâ 1262; —i enbiyâ' ve mürselîni 14; —i seniyye 573; —i seniyye-i hazret-i Mustafâ 322; —i seniyye-i İlahî 11

Sünmî 503; —i pâk-i'tikâd 898; — pâkîze-'akîdet 900; kulûb-i —yân 609; Sefîr-i —yân 1506; —yân-i İslâm 615

süprüge saptarı 662

sür'at 1351, 1416; 'acele-süvâr-ı — 274; def'-i râhile-i — 427; eşheb-süvâr-ı — 925; gerdüne-süvâr-ı — 1492; hîrâm-bend-i tekâvür-i — 447; licâm-keş-i bâd-pây-ı — 1168; micdâfe-zen-i — 902, 1214; pây-efrâz-ı — 1323, 1463; rakz-ı tâzi-i — 1166; sebûk-rîz-i 'inân-ı — 1307; süvâr-ı tekâvür-i — 299; tevcih-i matıyye-i — 1235; veche-i — 1493; —i 'azîmet 460, 1331; —i hâletleri 689; —i in'ikâd 1338; —i isâbet 695; —i kâmil 1507; —i remy 695; —i seyr 460; —i te'sîr-i enfâsları 1467; — topları 64, 233; — toplarının isti'mâlî 233; — topu neferâtı 233

Süreyyâ; 'akd-i — 1413; ez-serâ tâ — 1204; mân-end-i hûşe-i — 489; mânend-i — 338; —'alem 1311; — gibi müctema' 1189; —'nın muvâsalatı gibi emr-i muhâl 1379; hademe-i Bâb-ı —nitâk 454; âvîhte-i tâk-ı — olmağa ehakk/evlâ 1507; — sûretinde 1378; sâmî'a-res-i — vü simâk 728

Sürücülük 1241

sürgün avı 1355; — çergesinin efrâdından 1477

Sürürî Efendi (Târih düşüren şâ'irlerden) 120, 146, 266, 336, 479, 524, 780, 857, 880, 885, 890, 925, 941, 1207, 1209, 1234, 1302, 1364, 1366, 1457, 1491, 1508; — gibi harf-gîranları 1508; — makûlesi şu'arây-ı zemân 1508; —'nin târihi 336, 534, 517, 1319

sütün; —i sefine gibi 1423; —lar 1024; —lar üstüne ta'lik olunan üç memâlik 1024

Süvabya [=Suabia, Nemçelü'nün] dâ'iresi 1021

süvâr 129, 180, 302, 366, 662, 682, 807, 835, 857, 1033, 1039, 1068, 1307, 1354, 1358, 1367, 1393, 1401, 1412, 1420, 1422, 1442, 1446, 1500; nâzende-refîtâra — 588; —ı celâdet-şi'âr

170; —ı esb-i devlet 856; —ı esb-i sabâ-refîtâr 314; matıyye—ı hareket 468n; —ı nîze-dâr 609; —ı tekâvür-i sür'at 299; —ları 1500; — oldukları kayık 902

süvârî 43, 66, 82, 132, 179, 238, 256, 323, 439, 514, 604, 661, 695, 737, 930, 1181, 1241, 1242, 1326, 1358, 1500; divânegân — 759; şâkiyyü's-silâh — 1186; — 'Alemdâr 235; — 'Arabacı 238; mu'allem — asker 977; — asker 256, 686; — askerleri 1017; — Humbaracı 245; — Kapudan 243; — Kapudan ta'yîni 241; —ler 67, 512, 1067, 1242, 1358; — mu'allem asker-i cerrâr 307; — Mukâbeleciliği 464, 1512; — Mukâbelecisi 63; — Serdengecdi Topcu 235; — sergerdesi 1393; — Teşrifâtıcısı 154; — Topcu Serdengecdi Ağası 235; — topu 235; sergerde-i —yân 1358

Süveys/Süveyş 132; Bahr-ı — 250; Bender-i — (a'mâl-i Mısıryye'den) 127, 131; tarik-ı — 82; — cânibi 82; — İskelesi 608; Bahr-ı — sefinesi 608; — yolu 131

Süyüfî (efzâl-i meşâyih-i İslâm, târihçi) 1051

Süze-bolu İskelesi'nin muhafazası 460

Ş

şâbdan şekere varınca 880; — ru'yet 753

şa'bede-bâzî 1353; —i e'âcib 1348

Şâdi Hâce (Sefîr) 1342

şâdürvân-ı şâdmânî 142

Şâfi'î 54; İmâm — merkadi 81; — 'ulemâsı

şâgird 526, 766; —ân 145; —i fend 371; —i tedlîs 371; — odaları 976; — tedârükü 594

Şâh/Şeh 11, 111, 411, 694, 723, 763, 1075, 1339, 1342, 1458, 1487; ber-taraf-sâz-ı külfet-i — 1456; makarr-ı — 1486; şîme-i kerîme-i eslâf-ı —ân 870; âb-rîz-i 'âtîfet-i —âne 336n; âlây-i telattufât şeref-efzâyiş-i —âne 950; asâkir-i nusrat-me'âsir-i —âne 249, 691; asâkir-i —âne 108; asker-i —âne 695; 'atâyây-ı cezile-i —âne 492; 'atâyây-ı —âne 460; âteş-i hısm ı gazab-ı —âne 36; âteşin kelîmât-ı —âne 490; 'azîmet-i —âne 1422; 'avâ'id-i pür-fevâ'id-i mevâ'id-i —âne 533; 'avârif-i seniyye-i —âne 469; cânib-i celiyyü'l-menâkıb-ı —âne 407; cüybr-ı iltifât-ı —âne 468; çehre-i sa'âdet-behre-i —âne 809; çehre-i şevket-behre-i —âne 1345; dâhil-i dest-i —âne 739; dergâh-ı iltifât-ı —âne 644; dest-hatt-ı —âne 1219; dest-yârî-i mi'mâr-ı idrâr-ı/lutf-i —âne 1051; dîde-i cihân-dîde-i —âne 1230; deryây-ı gazab-ı —âne 1075; düstür-i —âne 1495; ebr-i 'âtîfet-i —âne 333; ebr-i birr-i —âne 333; emr-i kazâ-cereyân-ı —âne 1170; emr-i —âne 361, 830; eser-i teveccüh-i —âne 459; eşref-i —âne 162; evâmîr-i —âne 1310; fermân-ı kazâ-cereyân-ı —âne 1170; fermân-ı —âne 830; ferr-i —âne 1301, 1422; gazab-ı —

âne 129; gubâr-ı tegayyür-i kalb-i —âne 500, 508n; gülzâr-ı re'y-i/tebdîr-i isâbet-semîr-i —âne 1481; hâk-i pâ-yı —âne 1076; haşmet-i —âne 1301, 1422; hedâyây-ı behiyye-i —âne 1186; hedâyây-ı —âne 966; hediyye-i behiyye-i —âne 1109; heyûlây-ı murâd-ı —âne 228; hıl'at-i iltifât-ı —âne 1030; himmet-i —âne 245, 489; hutût-ı iltifât-ı/nüvâziş-i —âne 1158; huzûr-ı fâ'izü'n-nûr-i —âne 950, 1040; huzûr-i —âne 822, 899; huzûr-i şevket-mahsûr-i —âne 1376, 1401; ifrât-ı teveccüh-i —âne 706; 'ilm-i dekâyik-âşinây-ı —âne 1328; iltifât-ı —âne 82; 'inâyet-i —âne 44, 129; infi'âl-i —âne 578; irâde-i kâtî'a-i —âne 848; irâde-i seniyye-i —âne 111; irâde-i —âne 106, 689, 1187; irâde-i şâmilü'l-ifâde-i —âne 1335; istihsân-ı —âne 83; istiklâl-i —âne 914, 923; kabza-ı iktidâr-ı —âne 1343; kalem-i bedî'u'r-rakam-ı —âne 1299; karîha-i sabîha-i ilhâm-âşinây-ı —âne 503; karîha-i sabîha-i —âne 1480; kurb-i —âne 663; lutf-i —âne 129; makarr-ı saltanat-ı —âne 358; ma'lûm-i —âne 829, 914, 1075; manzara-ı —âne 821; manzûr-i —âne 829; matlûb-i —âne 705; mazhar-ı teveccüh-i —âne 337n; meczûm-i —âne 821; mekârim-i —âne 588; me'mûl-i —âne 141, 923; merâkib-i —âne 107; merâm-ı —âne 1239; merhamet-i —âne 44; mesmû-i —âne 1041; mi'yâr-ı 'itibâr-ı —âne 959; muktezây-ı emr-i —âne 595; muktezây-ı şân-ı şevket-penâh-ı —âne 762; murâd-ı —âne 468; mülâzım-ı dergâh-ı felek-'unvân-ı —âne 751; müsâ'ade-i —âne 410; müstağrak-ı teyyâr-ı 'inâyet-i —âne 7; mütena'im-i ni'am-ı 'inâyet-i —âne 1229; nâ'il-i 'afv-ı —âne 1270; nâme-i mahsûs-ı —âne 1005; nâme-i mahsûsa-i —âne 1027; nâme-i mersûl-i —âne 1114; nâme-i —âne 1113; nazar-ı gayret-i —âne 225; nehy-i —âne 361; nevâhî-i —âne 1310; nezd-i —âne 116, 244, 831, 1077, 1098, 1434; nüvâziş-i —âne 1094; pesendide-i tab'-ı —âne 593; rikâb-ı kamer-tâb-ı —âne 189, 219; Rikâb-ı —âne 300, 352; nu'esây-ı asâkir-i —âne 81; ruhsat-ı —âne 914, 923; sâmi'a-zed-i —âne 1455; savb-ı —âne 1182; sâye-i 'âtifet-vâye-i —âne 1248; sâye-i sa'âdet-vâye-i —âne 616; selâm-ı —âne 913, 922; sıdk-ı niyyet-i —âne 1280; şeh-name-i şevket-'allâme-i —âne 1233; şime-i —âne 173; şinşine-i —âne 25; taraf-ı eşref-i —âne 1085, 1402; taraf-ı —âne 278, 280, 766, 1045, 1048, 1163, 1326, 1403; taraf-ı vâzihu's-şeref-i —âne 187; tatmîn-i dil-i —âne 1194; tedâbir-i sâ'ibe-i —âne 17; tehyic-i kalb-i —âne 497, 567n; teshîr-i kalb-i —âne 762; teşdid-i —âne 346; teşrifât-ı cezile-i —âne 948; teşrifât-ı seniyye-i —âne 1144; teşrifât-ı şeref-efzûn-i —âne 925; tevcih-i sâmi'a-i —âne 116; teveccühât-ı 'aliyye-i —âne 109; teveccühât-ı —âne 1115, 1366; teveccüh-i —âne 82, 153, 822; teveccüh-i

—âne berekâtı 1078; tuğrây-ı garrây-ı —âne 368; tuğrây-ı iltifât-ı —âne 199; tünd-bâd-ı şehâmet-i —âne 1047; ufuk-ı sulb-i salâbet-intimây-ı —âne 1455; 'unvân-ı —âne 1301; va'd-i —âne 848; vücûd-i bihbûd-i —âne 32; vücûd-i cihân-sûd-i —âne 504; zât-ı —âne 1218; zihni —âne 1048; —âne 'atıyyeler ihşâniyle 1508; zülâl-i birr-i/nevâl-i —âne'lerinden reyân 1046; —âne nigerân 1204; eltâf-ı —âne şâyân 1507; —ân-ı celilü's-şân 18; evliya'-ı güzeşte-gân-ı —ân-ı cihân-ârâ 11; kâr-nâme-i —ân-ı pîşin 642; —ân-ı pîşin 115; — cenâbları 1139; —enşehî 1303; — hazretleri 1343; —ı 'Acem 411; —ı 'âli-şân 1302; dest-yâr-i himmet-i —ı cihân 111; didâr-ı tâbdâr-ı hazret-i —ı cihân 1420; —ı civân-baht 1297; —ı çınâr-âsâ 757; —ı dervîşân 660; pesendide-i —ı enâm 1078; müstağrak-ı bahr-ı 'inâyet-i —ı Ferîdûn-şükûh 799; —ı İnan 1342, 1487; kurretül-'ayn-ı —ı kişver-i istafâ 1461; —ı müşârun ileyh 838; sâmi'a-ı huddâm-ı dergâh-ı —ı sipîhr-ihîştâm 318; —ı zâ'id gibi 1373; emânet-i —ı 541; hâk-i 'atebe-i —ı 107; hil'at-i —ı 760; iltifât-ı —ı 697; mahbûbe-i 'âşık-keş-i —ı 862; ma'lûm-i —ı 890; metâyây-ı leşker-i —ı 307; mu'allem asâkir-i —ı 108; mu'asker-i —ı 91; nâme-i —ı 1041, 1053, 1140; nefsi-i nefsi-i —ı 765; piş-gâh-ı —ı 1198; sâye-i hirâset-vâye-i —ı 1285; seyf-i siyâset-i —ı 1403; taraf-ı —ı 106, 115, 822, 1082, 1456, 1487; ni'am-ı —ıyye 770; —nâme 1510; —nâme-i dâstânları 1216; —nâme tedvîni 42; — tarafı 91, 1343; — u gedâ 911; —zâde 91, 727, 1139, 626, 633, 721, 1343; —zâdegân 629, 633, 798; —zâdegân-ı 'âli-tebârân 798, 802; —zâdegân-ı Gâzân 630; —zâde-i 'Acem 91; —zâde-i 'âli-nijâd 801; lisân-ı —zâde-i 'âli-şân 738; —zâde-i bâ-safâ 786; —zâde-i bâhiru's-sa'âde 1203; —zâde-i civân-baht 1201; —zâde-i Edhemî-ârâ 810; —zâde-i güzîn 799; —zâde-i İnan-zemîn 90; —zâde-i mes'ûd 663, 1202; —zâde-i mükerrerem 663; —zâde-i müşârun ileyh 677, 738; —zâde-i müşârun ileyhin lalaları 1201; —zâde-i pâkîze-tıynet 1152; —zâde-i safvet-ihîvâ 738; —zâde-i safvet-intimâ 810

şâhid 795, 899, 1159, 1400, 1506; vâreste-i — 858, 883, 1047; —eyn-i mu'âyene/tecribe 239; —ı dil-ârây-ı Saltanat 861; —ı feth 42; —ı firûzî 382; —ı galebe 382; —ı maksûd 1056; —ı niyâz 1350; —ı nusrat 1067; ruhsâre-tırâz-ı —ı tahkik 1287; —ı vâhid-i mevhum 1474; —ı Vekâlet 116; —ı zafer 42, 196

şâhîn; üsküfû alınmış — gibi 1205; — gibi 315; —ı dest-yâr-i kuvvetleri 819; —ı dest-yâr-i muzâheretleri 819; —ı şâhika-i celâdet 493; üsküfû alınmış — misâl 1204

Şâhîn 'Ali Paşa (Mir-i mirân, Livâ'-i Çorum) 1429

Şâhin Giray (hânân-ı Kırım'dan) 300, 478; — habâseti 558; — hıyâneti 353; — ı zagan-rây 1507

şâhi topu 233

şâhnişin 1502

Şâhruh Pâdişâh (Timûr-zâde) 1342

Şâh Sultân merhûmenin zevci 1314

şâ'ibe 296; —i gerd-i küdüret 434, 644; —i ig-birâr 1345; —i igrâk 1232; —i infî'âl 1080, 1345; —i inkilâb 1495; —i 'irfân 1458; —i kıl ü kâl 566n, 576; —i münâfese 1479; —i münâfaset 481; —i reşâdet 1454; —i reyb 106; —i riyâ 106; —i ruhsat 565n; —i safvet 711; —i şekk 1473; —i şekden âzâde 1482; —i şûr 481; —i şu'ûr 1199, 1458; —i şübhe 578, 1473; —i şübheden âzâde 415, 1482; —i ta'arruz 1389; —i ta'assub 1479; —i tegayyür 1294; —i teklif 423; —i vehn 1294; —i za'f 1495; —i zarar 1389

şa'ir 173, 201, 247, 1442; behây-ı — 201; —i İstabl-i hâssa Emîni 173

şâ'ir 266, 320, 638, 950, 959, 1044, 1077, 1159, 1244, 1366, 1369, 1496; mübâлага-i —âne 817; müfâkehât-ı —âne 1503; —i pâkize-edâ 1043; —i pâkize-zebân 1504; — lisânı 1509

şakalos top 492

şakî 56, 79, 177, 595, 651; —i nâ-pâk 1265; —yy-en-'an-şakıyyin 1054; —yy-i kebîr 591; —yy-i mâder-be-hatâ 71; —yy-i şerîr 708; —yy-i tâlih 759

Şâkir Ağa (Emîn Efendi Tâhir Ağa-zâde'nin büyük oğlu) 1456

Şâkir Ağa (hâcegândan, Emîn-i Binâ, İbrâhîm Paşa askerine müceddeden Nüzül Emîni) 112, 141, 170

Şâkir Bey (Hasekî Ağa, Bostancı-başı) 355, 777, 787, 796, 847

Şâkir Efendi (Bekir Efendi dâmâdi) 804

şâl 1470; a'lâ — 1342; başlarında fermâyış — 1255; bellerinde fermâyış dedikleri — 1360; bellerinde fermâyış — 1255; zi-kıymet — 760; —ı fâhîr 1110; ser ü miyânları nümâyışlü —ı girân-kıymetle ârâste 1377; — kâlîçe 1342; — lar 1111; —pûş-i istitâr 813; —pûş-i tenekkür 813; — yorgân 1342

Şalon [=Châlons] Kasabası 1022

Şâm 50, 63, 126, 127, 128, 440, 521, 612, 713, 739, 740, 1462; bilâd-ı — 49, 132; çeşm-dâste-i — 1033; hevây-ı — 38; hitta-i — 129, 1037, 1070; kişver-i — 1353; Milket-i — 37, 127; sevâhil-i — 726, 1307; — câ nibleri 1034, 1425; — diyârları 128, 450; — Eyâleti 37, 58, 76, 126, 127, 128, 129, 1429; —ı cennet-meşâm 598; —ı cennet-meşâm hükûmet-i şeref-efzâsi 597; —ı şerîf Kadısı 1135; —ı şerîf Kazâsi 85, 150, 1350, 1352; —ı şerîf Mollası 873; Emîr-i Rakb-i —ı 97; rakb-i —ı 126; — işi 1037; — iyân 1033; turuk-ı —ıyye 1281; — Kadısı 81,

111, 130, 176; — Kapu Kethudâsi 955; — kapusu 612; — Kazâsi 168, 1135; — Memleketi 1352; — tarafı 63, 97, 126, 131, 821, 875, 1369; — tevcihi 64; — Ülkesi 661; — Vâlisi 59, 63, 92, 126, 129, 377, 521, 945, 1351, 1352

Şâmât 38, 41, 43, 51, 1280, 1353; diyâr-ı — 221

Şamîlov, Aleksandra [=Alexandre de Samoiloff, Rusya Murahhası] 219

Şampani [=Champagny, Frans'a'da Baş-vekil] 985n, 1136, 1023, 1025, 1027, 1028, 1102, 1108, 1110

Şampanya [=Champagne] Eyâleti 1007

şân 35, 62, 95, 98, 126, 132, 148, 158, 160, 169, 199, 333, 335, 397, 413, 444, 472, 496, 500, 515, 594, 597, 605, 628, 687, 692, 713, 725, 927, 1192, 1230, 1326, 1329, 1338, 1406, 1414, 1438, 1450; burcu-şeref-i — 1206; bünyân-ı — 343; celâlet-i — 54; çiğünegi-i — 289; er-îke-ârây-ı — 576; gülşen-i — 1402; hâ'iz-i — 273, 956, 1158; iktisâb-ı — 1373; i'tilây-ı — 204; kesb-i — 181, 821, 949, 1253; kes-i — 338; kevkebe-i dârât-ı — 124; kıssa-i hâl ü — 51; kıvâm-ı — 699; memdûhu-şu- — 1232; menşür-i — 140, 604; mesned-i — 1236; nakîsa-i — 52, 280, 1273; nev-nihâl-i hadîka-i — 1204; nüsha-i — 1078; peymâne-i — 1284; pîrâye-i menşür-i — 1259; rif'at-i — 1364; rûtbe-i — 309; sâhib-i — 824; ser-levha-i — 900; şe'âmet-i — 1318; şeref-mend-i — 570; tahsil-i — 308; terfî-i refî'i — 391; tezâyüd-i — 1018; vak'-ı — 134; Vâlî-i vâlâ — 186, 296; zînet-sâz-ı erike-i — 1224; —ı devlet 202, 837, 1040, 1119; —ı Devlet-i 'âliyye 615, 1492; —ı Devlet-i me'âlî-şân 358; —ı Devlet-i ser-medî-kıyâm 124; —ı Ebû Müslim 1357; lâyük-ı —ı hulûs 257; —ı mıza şeyn 1347; menşür-i —ı müşîrâne 917; —ı Müşîrâne 390; —ına lâyük 1242; —ı Saltanat-ı seniyye 182, 984, 989; —ı selâtîn-i 'izâm-ı 'Osmâniyye 565; lâyük-ı —ı vedâd 257; —ı vâlâ-şân-i Kapudânî 1254; —ı Vekâlet 115; —ı Vezâret 97, 169, 478, 1455; —ı Vezâret'e murâ'î 318; câme-i — ları 630; —ları 1479; —lu musâlahâ 'akdi 1085; — sâhibi a'yânân 1325; — sâhibi âğavât 1325; — sâhibi kapudanlar 1285; —/şöhret sâhibi Şey-hu'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr 1066; — sâhibi Vezîr ta'bîrine cedîr 1066; — ü ibtihâc 110; — ü kadr 129

şanslar; atım atım — inşâsı 1011; — inşâsı 1283

şapka/şabka/şebka; başlarında — bulunmak 748; — ilbâs ederim 777; —sını koltuğu altına alup 1027; —sı koltuğunda 1005

Şârihu'l-Eşbâh (Mehmed Hibetullah Efendi'nin) 617

Şark; memâlik-i — 1146; — Cânibi Ser'askerliği 1065, 1350, 1429, 1478, 1479; — seferleri 1479; — Ser'askeri 599, 1065, 1066, 1124; — Ser'askerliği 1066, 1070, 1124, 1513; — u garbdan ecnâs-i müsâfirinle mel'an 880

şart 78, 342, 409, 458, 567n, 937, 1015, 1048, 1085, 1087, 1091, 1093, 1103, 1274; hılâf-ı — 206, 350, 886, 1332; ifây-ı — 72; lâzime-i — 1090; — an 401; —ı emânet 541; —ı hazm 1474; —ı ihtiyât 1474; —ı itâ'at 1273; —ı itihâda ri'âyet 1330; —ı kitmân 673, 764; —ı kitmânla kayd 663; —ı mahsûs 394; —ı musâ-laha erkânından 451; —ı selâme 810; —ı tayy 1088; —ı vâkıf 54; —ı vesika 145; —ı idhâli 1087; — kabûlü 1087; —nâme 758

şâtur; —lar 525; —lık 1468

şâyî ' 1425, 1441, 1460, 1482, 1499; —a 157, 279, 483, 1016

Şâzelî 'Abdullah Efendi Tekyesi (Mustafa-paşa, La'li-zâde ve 'Ali-bey Köyü'nde) 143

Şâzelî Ahmed Efendi Tekyesi (Un-kapanı'nda) 143

şe'âmet 908; mansûbe-i — 957, 1038; sevk-ı râhile-i —âlûd 1136; ilkây-ı —âmiz 1341; inkâr-ı merkûm —ı 1072; —ı encâm-ı kâr 718; —ı ihtilâl 1306; rızây-ı —ıktizâsı 1487; —ı şâni 1318; —ı şûriş 1306; —ı vücûd-i bed-bûd 1035; —rîz-i kudûm ü huzûr 1095

Şebeş [=Caransebeş] 195, 196; — Boğazı 196; — Kasabası 197, 969

şeb-hûn 81; — sûreti 1190; — tarzında 1400

şecâ 'at 42, 43, 91, 222, 239, 441, 442, 468n, 491, 508n, 544, 623, 662, 744, 1221; cevher-i — 440, 1067; ibrâz-ı sûret-i — 234; mâdde-i — 239; müdde'ây-ı — 469; nisâb-ı — 710; tahrik-i 'irk-ı — 1268; tahrik-i silsile-i — 1493; 'ukkâb-ı kulle-i — 493; zebed-efşân-ı — 489; ser-bâzâne meydan-dârî-i —ı 601; —ı zimniyye izhâr 1370; —ı kirdârlar 469; —ı sâhibi 473; asker-i —şi'âr 601; — ü menâ'tleri müsellemler olan askerî/ocak/yeniçeri 700

şecere 1001; —ı 'âtfet-i Şehinşâhî 129; —ı dâlile 138; —ı habîse-i Havâric 616; menbitü's-sû'-i —ı habîse-i aslıyyeleri/fer'iyyeleri 1280; —ı habîse-i vücûd-i bed-bûdü 311; —ı mel'ûne 50; —ı mel'ûne-i mazarratları 1369; —ı mel'ûne-i tesallutları 1369; —ı meş'ûme-i Feyzîyye furû'u 334; —ı nesl-i İshak 639; —ı sebâtıları 1273; —ı sulb-i sa'idleri 1225; —ı tayyibetü'l-erûm 640; —ı vücûdü 1495

Şecere-i kübrâ (Şeyh-i ekber'e izâfe olunan eser) 675

Şeddâd (Buzentîn'in cedd-i a'lâsı olan) 1343; — bin 'Âd neslinden 1343; —ı binây-ı vücûdü 1390; şedîdân-ı —ı-nişânlar 21; —ı olduğu 1343; —ı sâhil-hâne 327

Şedîd (kabâ'il-i 'Urbân'dan) 608

şefâ 'at 234, 243, 246, 818; çehre-fersây-ı ma'raz-ı — 1270; —hâhî 177; — cevelânı 909; dâmen-i —lerine âvizân 1270; — niyâzı 169

şefekat 694; hasbete's— 1290; icrây-ı âyin-i — 262; izhâr-ı merâsim-i — 263; izhâr-ı — 878;

izhâr-ı şive-i — 294; sûret-i — 432; şi'âr-ı — 1090; —en min-ba'd 1139; —ı mâderî 765; nümâyîş-i —leri 445

Şefî' Hân (hükümrân-ı memâlik-i İnan olan Baba Hân'ın Mu'temedü'd-devle'si) 64

şehâdet 319, 387, 545, 1175, 1207, 1274, 1275, 1276; 'âlem-i — 1286; deryây-ı — 200; izâka-i çâşni-i — 167; izâka-i semm-i sâ'a-i — 1268; mütelebbs-i libâs-ı gülgüne-i — 214; nâ'il-i rütbe-i — 1276; zebân-ârây-ı — 1275; —leriyle 20; — mesûbâtı 586; elinden câm-ı — nûş 1016; — sevâbı 389

Şehbâ 76; Eyâlet-i — 1513; fetvây-ı — 521; fevâ'id ü 'avâ'id-i — 77; fukarây-ı — 37; Nekkâbet-i — 521, 522; sâdât-ı — 522; tavr-ı — 76; vücûh-i — 520; bk. ayrıca Haleb

şehbâz 193; hem-cenâh-ı — 729; ser-pençe-i —ân 443; — gâzî 311; —ı cân-şikâr-endâzları 492; itâre-i —ı şehâmet 1166; gulgule-endâz olan —lar 388; —lar 491, 934; teşhîs-ı —ı mertebesine 530

şehvât 1301, 1405; —ı hayvâniyye 896

Şeh-nâme-i Firdevsî ta'lîm 880

şehîd 59, 108, 389, 1207, 1208, 1234, 1366, 1368; —en 1211, 1224; —ı hakîkî 389; —ı hükmî 389; —ı Kerbelâ' kurretü'l-'ayn-ı Şâh-ı kişver-i istafâ' 1461; —ı merhûm 57, 1303, 1304; —ler 389

Şehinşâh 508n, 665, 1510; irâde-i hazret-i — 421; dergâh-ı —ı 'âdil 183; —ı 'add-ittisâf 777; —ı 'âlem-penâh 1277; —ı Aristo-meniş 228; —ı a'zam 1287; taraf-ı —ı 'azamet-intimâ 221; —ı cihân 963; —ı dil-âgâh 113; —ı ekrem 1328, 1422; 'afv-ı —ı enâm 37; —ı enâm 1046, 1400; ber-vefk-ı dil-hâh-ı hazret-i —ı felek-câh 1376; —ı gayûr 1280; —ı gîti-sinân 1310; —ı Hılâfet-destgâh 1499; —ı İskender-tüvân 367; ahkâm-ı nâfize-i hazret-i —ı İslâm 1310; emr-i —ı kişver-güşâ 570; tenbih-i —ı kişver-güşâ 570; —ı kişver-i nübüvvet 899; himmet-i vâlâ-nehmet-i —ı Mahmûdî-sîret 56; —ı Mahmûdî's-serire 1230; —ı mekârim-tıynet 1305; —ı Memâlik-i 'Osmânî 259; ma'lûm-i hazret-i —ı merâhim-penâh 1478; —ı milket-i 'Osmânî 251; —ı mu'azzam 1248; —ı pür-'adl 1051; —ı pür-insâf 1051; —ı Sikender-haşem 898; 'afv-ı —ı Sikender-serir 134; —ı şihâb-tîğ 1311; —ı ümem 1229; —ı yemm-i himem 103; ihsân-ı —ı zemân 141; lutf-ı —ı zemân 141; —ı zemân 324; 'atebe-i 'aliyye-i —ı 162; dergâh-ı 'âlem-penâh-ı hazret-i —ı 1334; dest-yârî-i kuvve-i kâhire-i —ı 106; emr-i hazret-i —ı 423; hürşîd-i zât-ı sa'âdet-âyât-i —ı 1408; 'ilm-i 'âlî-i hazret-i —ı 1502; irâde-i me'âlî-ifâde-i —ı 32; irâde-i yümn-ifâde-i —ı 1252; ma'den-i cevher-i kemyâb-ı —ı 142; nazar-gâh-ı —ı 588; pây-i serir-i —ı 1140; şecere-i 'âtfet-i —ı 129; tak-

dîm-i hâk-i pây-i —î 963; taraf-ı eşref-i —î 1404, 1441; taraf-ı —î 166, 261, 1263; ‘ulüvv-i himmet-i tab’-ı —î 1502

şehir/şehir 17, 49, 83, 321, 323, 366, 510, 511, 512, 682, 751, 759, 760, 967, 970, 971, 972, 973, 978, 982, 983, 986, 994, 1010, 1012, 1015, 1019, 1021, 1132, 1148, 1149, 1162, 1243, 1246, 1338, 1376; âşinây-ı emzice-i — 1434; civâr-i — 978; derûn-i — 133, 322, 510, 512, 987, 1247; ehâlî-i — 429, 806, 1398; emniyyet-i — 801; fenâ’-i — 759; hâric-i — 433; kenâr-ı — 83, 510; kurb-i — 978; küçük — 1026; mizâc-ı — 157, 561, 692, 922, 1097, 1250; tabâyi’-i — 171; —âyîn 1014; — derûnu 1010, 1464; — Emâneti 112, 840, 1430; — Emîni 360; — etrâfi 982; mizâc-ı — e vâkıf 109, 1358; hem—ı 903, 1399, 1401; ma’lûm-i —î 1482; menâsik-i —î 10; —î 322, 1153; —î ‘âlî 971; —i cedîd 122; —i Danska 1013; —i dil-ârâ 759, 982, 1020; —i dil-ârâm 971; —i dil-ârây-ı Bender 433; —i Eyâlet-i Rakka 518; —i kimseler 701; —îler 1354, 1467; —i Krakoya 982; —i Mağnisa 311; —î mehâdim tahsili 518; —i nefis 430; —in zokâkları 1246; —i Peşte 971; —i pür âb ü tâb 1241; —i ramazan 436; —i siyâm-ı sa’îd 30; —istân-ı fenâ 151; küçük —i şehir 1021; —i şehir 1315; —i şehir-i ‘adimû’n-nazîr 981; —i Varşav/Varşavya 986, 1016; —iyye 69, 236, 1177; ta’yîn-i —iyye 1424; —iyyeler 69, 1845; — kuyuları 510; —lü 323, 510, 1247; —lü askerine ilgâr 512; —lü kavukları 1372; —lüler 1404; bî-kâr geşt-i miyâne-i — makûlesi 1376; — sekenesi 986; — yağmâsına dest-dirâz 799

şehnâz; teşhis-i — mertebesine 530; — perdelerinde terânây-ı dil-keş-nevây-ı tevârîh/kasâ’id inşâdı 1301

şehnişîn; alçak —ler 360

Şehriyâr (Hz.) 566n, 677, 763, 1397; vaz’ u ta’yîn-i kavânin-i —âne 17; pensendide-i —ı ‘adâlet-nisâb 571; —ı ‘adâlet-şi’âr 832, 1207; —ı ‘adl-itittisâf 1248; mazhar-ı nüvâziş-i —ı âfâk 592, 1129; mazhar-ı teveccüh-i —ı âfâk 1129; rikâb-ı —ı âfâk 962; sâmi’â-güzâr-ı —ı âfâk 567n, 577; tûğ-i siyâset-i —ı âfâk 1454; —ı âgâh 1304; fermûde-i —ı ‘âlem 124; menfûr-i tab’-ı —ı ‘âlî-güher 1031; vücûd-i —ı ‘âlî-güher 755; —ı ‘âlî-güher 789, 950; —ı ‘âlî-mikdâr 764, 777, 788, 1182; —ı ‘âlî-neseb 793; ber-müceb-i fermûde-i —ı ‘âlî-tebâr 307; —ı ‘âlî-tebâr 822, 1081, 1130; —ı Aristo-şu’ûr 688; —ı ‘azimû’ş-şân 1048; —ı bâ-safâ 953; —ı bî-‘adil-i felek-mikdâr 1233; —ı bî-nazîr 1226; —ı bülend-ikbâl 1434; —ı bülend-iktidâr 1481; —ı celilül-l-mikdâr 806; irâde-i hazret-i —ı cihân 124; —ı cihân 60, 167, 664; makbûl-i cenâb-ı —ı deryâ nevâl 468n; dil-

hâh-ı hazret-i —ı enâm 1030; ma’rûz-ı rikâb-ı —ı enâm 457; —ı enâm 74, 123; siyâsetgâh-ı —ı felek-bârgâh 184; —ı felek-mikdâr 490, 1121; ber-müceb-i fermûde-i —ı enâm 1187; mazhar-ı kurb-i —ı enâm 1077; —ı Ferîdün-ferr 1137; —ı Ferîdün-hadem 1302; —ı Ferîdün-haşmet 1165; ısrâr-ı/ikbâb-ı —ı gerdün-cenâb 306; emr-i/irâde-i hazret-i —ı gerdün-menzilet 1184; ‘arz-ı dergâh-ı —ı gerdün-revâk 1178; kalb-i hazret-i —ı gerdün-vekkâr 1434; serâbistân-ı huzûr-ı —ı gûti-sitân 959; irâde-i —ı güzîn 1489; —ı güzîn 169; —ı halîm 743, 1036; —ı hamiiyyet-şi’âr 1076; —ı Hilâfet-destgâh hazretleri 1287; irâde-i —ı İskender-âyîn 1431; —ı İskender-âyîn 1335; mir’ât-i musavvire-i —ı İskender-iktidâr 458; —ı İskender-makâm 1502; huzûr-ı —ı İskender-serîr 1184; —ı İskender-serîr 172; —ı İskender-şi’âr 1197; zamîme-i memâlik-i —ı İskender-kudret 275; cevâz-dâde-i —ı İskender-satvet 215; —ı İskender-tüvân 1170; huzûr-ı —ı İskender-vekkâr 314; —ı kadr-dân 570; Kürsî-serîr-i —ı kâmkâr 1297; —ı kerîm 1228; tarafdârân-ı —ı mahlû’ 1159; —ı mekârim-nisâr 492; irâde-i —ı merâhim-nihâd 389; —ı merhûm 1456; —ı mu’tedil 503; —ı munsîf 503; —ı mutâ’ 1075; —ı pâkîze-tıynet 1164; taraf-ı —ı rub’-meskûn 325; irâde-i —ı rûy-i zemîn 1039; Ser-çukadâr-ı —ı sâbık 880; —ı sâbık nasb-kerdesi 883; —ı safvet-şi’âr 1075, 1323; hâtur-ı ‘âtır-ı —ı sâhib-i mefâhir 1514; hatt-ı şerîf-i —ı satvet-mu’tâd 452; —ı selîm 743; irâde-i —ı sipîhr-iktidâr 303; —ı sipîhr-iktidâr 175, 334n; —ı şefekat-medâr 1076; cânib-i —ı şefekat-şi’âr 1402; —ı şevket-engiz 1205; matlûb-ı —ı vâlâ-cenâb 485; binîş-i —ı vâlâ-meniş 1099; —ı zafer-mev’ûd 106; kariha-i —ı zemân 710; mazhar-ı i’zâz-ı —ı zemân 43; mesmû’-i —ı zemân 338; taraf-ı —ı zemân 1178; —ı zemân 714, 1078; âb-yârî-i lutf-i —î 533; ‘afv-ı hazret-i —î 1401; ‘afv-ı —î 129; asâkir-i hâssa-i —î 179; ‘atebe-i ‘ulyây-ı —î 185; câygîr-i zamîr-i —î 1194; dest-yârî-i misbâh-i feyz-ı —î 25; dest-yârî-i seyf-i müzîlül-hayf-i hazret-i —î 1310; didâr-ı sa’âdet-medâr-i hazret-i —î 1178; emr-i hazret-i —î 534; hidmet-i hazret-i —î 1436; hâk-i pây-i hazret-i —î 488; hâtur-ı fâhur-i hazret-i —î 1436; hürsîd-i ‘âtfet-i —î 122; huzûr-i fâ’izül-n-nûr-ı —î 952; huzûr-i hazret-i —î 886; huzûr-i lâmi’u’n-nûr-ı —î 358; huzûr-ı —î 501, 1198; ittîlâ-ı zihni hazret-i —î 1181; ikdâm-ı —î 501; İmâm-ı Evvel-i —î 456, 1262; ‘inâyet-i hazret-i —î 1401; ‘inâyet-i —î 129; in-şîrâh-ı dil-i —î 318; intibâh-ı cenâb-ı —î 350; irâde-i hayriyyet-ifâde-i hazret-i —î 243; kevkeb-i huçeste-tâlî-i zâyice-i —î 1286; kuvvet-i tâlî-i —î 1472; ma’lûm-i hazret-i —î

1312; mazhar-ı ikrâm-ı —î 599; mücib-i igbirâr-ı hâtır-ı —î 68; nezd-i —î 489; perişânî-i zihn-i —î 765; perverde-i ni'met-i —î 803; râh-ı rızây-ı —î 119; Rikâb-ı —î 922, 1142; rikâb-ı şevket-me'âb-ı hazret-i —î 1475; rişçe-sâz-ı sahn-i dil-i —î 669; savb-ı —î 203; ser-pençe-i gazab-i —î 391; şurta-i himmet-i deryâ-nehmet-i hazret-i —î 1485; tab'-ı cenâb-ı —î 122; taraf-ı eşref-i —î 1187, 1501; taraf-ı —î 705, 724, 915, 952, 1077, 1425; tehyîc-i gazab-ı —î 1506; tekmil-i irtizây-ı —î 832; teveccühât-ı 'inâyet-âsâr-ı —î 104; teveccüh-i hazret-i —î 1128; Vekâlet-i —î 116; yâverî-i baht-ı —î 165; yümn-i hulûs-i kalb-i —î 1404; yümn-i teveccüh-i kudsi-eser-i cenâb-ı —î 1431; —î 30, 119, 569n, 693, 1168; âsâr-ı mehâsin-i teveccühât-ı hazret-i —î berekâtı 1432; pesendîde-i nezd-i —î 'âlî-güher 515

Şehrizor 47, 1065, 1070; — a'mâlî 87; — Eyâleti 945, 1065, 1429

şehsivâr; —ân-ı meydân-ı cihâd 514; —ı hürşid-i cihân-peymâ-misâl 1282; —ı meydân-ı furûsiyyet 1420; —ı muzmâr-ı kârzâr 440

Şehsivâr Paşa (Alaca-hisâr mutasarrıfı) 149; — ma'iyyeti 293

şehitiye 242; rukûba şâyân — makûleleri 691

şehvet 1506; havz-ı deryây-ı — 1364; mağlûb-i — 1359; pâ-beste-i dâm-ı — 1255; püyende-i râh-ı — 1377; tu'me-nümâyî-i — 428; —i hayvânî 1359

şekâ; erbâb-ı — 1269; gürûh-i erbâb-ı — 1267; hâşâk-i — 1047; i'ânet-i erbâb-ı — 1258; itâre-i — 709; muhtelit-i erbâb-ı — 1249; neşr-i şerer-i şûr u — 127; ref'-i livây-ı — 772; reh-neverd-i vâdi-i — 1274; — güne hitâb 698; —lar 778

şekâvet 12, 58, 139, 475, 709, 758, 1080, 1123; 'âlâmet-i — 1266; 'alem-efrâz-ı — 1237; ashâb-ı — 76, 1273; bâlâ-yı bâm-ı — 1327; çirkâb-ı tesallut-i erbâb-ı — 1164; dâ'ire-i — 1271; derece-i — 1157; dimâ'-i fâside-i — 178; ehl-i — 1183; envâ'-ı — 81; erbâb-ı — 418; havâle-i dest-i — 1262; havâle-i tığ-i — 1275; hem-pây-ı râh-ı — 838; ikâz-ı dâhiye-i nâ'ime-i — 906; ikdâm-ı — 194; iltizâm-kerde-i seriyeye-i — 1258; ittifâk-ı — 66; istâde-i makâm-ı — 849; izhâr-ı — 968; keff-i yed-i — 292; keşf-i knâ'-ı — 1265; kulûb-i kâsiye-i ehl-i bagy ü — 80; küşte-i tığ-i — 201; merkez-i — 1269; râyât-ı — 194; mecrûh-i sikkîn-i — 197; mişvâr-ı — 309; meydân-ı — 1265; münâvele-i akdâh-ı — 1253; nişân-ı nişânde-i eyâdi-i — 1254; râyet-keşân-ı — 1265; ref'-i livây-ı — 1268; şifre-i — 1266; semt-i — 177; ser-rişte-i — 184; şehrah-ı — 193; şem'-i — 178; ta'lîm-i suver-i — 78; tekmil-i mâdde-i — 1272; tevcih-i vecche-i — 1257, 1272; zebân-zede-i erbâb-ı — 1273; zirve-i — 1272; bâdiye-i —de ayakdaşı 902; —kârân 798; nedâmet-i vaz'-ı —kârî 178;

—kârlık tarîkı 293; —kışler 178; âteş-i bâlâ-keş-i gayy u —leri 1146; kânûn-ı —leri 1269; muktezây-ı —leri 901; nâ'ire-i —leri 1241; târikî-i —leri 791; —ler 138, 1369; dâhil-i dâ'ire-i —leri 81; derûn-ı —makrûnları 307; eşkıyây-ı —nümûn 1268; —pîşeler 1304; vücûd-i —simâtları 69; tavr-ı —şi'âr 68; — ü hısâm 149

Şekâyık-ı Nu'mâniyye (Taşköprülü-zâde merhûmun) 569

şeker 74; mânend-i şîr u — 756; şâbdan —e varınca 880; şâbdan —e varınca ru'yet 753; —hâbe 1462; —sitân-ı şetâret/şühî 520

Şekotşu [=Skoczow] Kasabası (Krakow yolu üzerinde) 982

Şekûr Efendi (Küçük Rûznâmeçi, Re'is Kîsedârı) 465

şelgam; otluk basmış seyrek seyrek — gibi 1354

Şelgam Hâce gibi 1382

şelope 1339

şem' 144, 245, 506, 811, 816, 1294; —i 'asel 144, 1002; —i ikbâl 629; —i ikbâli fûrûzân 1031; —i meclis-ârâ 811; —i şekâvet 178

şemâ'il; —e mağbûn olmayup 897; —i cemile 744; —i pesendîde birle pirâste 1490; —i pesendîde sâhibi 1221

şemâtet 1105; buzâk-efşân-ı — 814; — izhârî 1131; —ler 1034

Şemento (Sarrâf Yehûdî) 864

Şemir-i la'în gibi 1426

Şemron [=Schönbrunn, Viyana'da] Bağçesi gibi şöhretlü mahaller 978

şems; ezher mine's— 732; —i 'âlem-ârâ gibi 1420; —i 'asr-âsâ nâ-pâydar 1334; mânend-i —i cihân-ârâ 1454; mânend-i —i enver 1481; hamiriyye-i —i enver gibi 900; —i nûrânî 1300; —i tâbân gibi 495; —ü'l-'id-vâr 1457

Şems/Şemseddîn Efendi (Sadr-ı Rûm, bâziçe-i irtişânî sâhib-i fendî) 793, 819, 820, 886, 944, 1080, 1129, 1187, 1466, 1471; — gibi 1478; — zimmetinde 820

Şemseddîn Bey (müsemmâ bi'n-Nakîz, Mîrâhûr-i esbak, bed-tynet, berbâd-sâz-ı düdmân, bi-bâk, bi-hayr ve bi-menfa'at, bu'l-fuzûl, çekûl, deniyy ü le'im, dü-rüy-i münâfik, ehl-i tenahuh, hasûd, hod-bîn ve mu'cib, mahsûfu'l-'akl ve'd-dirâye, mecnûn-ı mutbık, muzırr u müfsid ve mürtekb, mûmâdık-cibillet, münâfik-sîret, mürâyî ve ezrak, mûmârik, nemek-be-harâm, pür-güy, vîrân-kün-i hânûmân, zemîm ü zem-mâm) 334, 750, 756, 866, 869, 1313

Şemsü'd-devle (Fars Memleketi, mahsûfu'd-dîn) 630

şemşîr 569n, 713, 913, 914, 923, 1391; âb-ı — 183; darb-ı — 1280, 1343; ferise-i şîr-i — 514, 1353; ihâle-i seylâb-ı — 645; i'mâl-i — 640; mücevher — 588; şerbet-i — 56; şîr-i — 59, 122, 177;

ta'biye-i ashâb-ı — 642; tu'me-i — 926; zûr-i — 450; gevher-i — âsâ 168; —bâz 479; —bâz-i mûmâna'a 1421; —i âbdâr 141; taklid-i —i 'adüvv-tedmir 857; —i 'adüv-tedmirleri 1206; çengâl-i —i bettâr 492; —i beyân 20; —i Cihân-gîr-i Pâdişâhâne 914, 923; —i gadr u hayf 34; sell-i —i garâbet 197; sell-i —i gavâyet 201; sell-i —i ibrâm 1273; —i Islâmîyân 543; —i istiğnâ 735; ferise-i şîr-i —i kahr 1304; tu'me-i —i kahr 1154; tekallüd-i —i Kişver-gîr 1311; berik-ı —i sâ'ika-i te'sîr 1369; gezlik-i —i ser-i trâş 1395; —i siyâset 169; —i siyâset-i Pâdişâh-ı bülend-ikbâl 1427; tuğme-i —i tahsîr 1282; ferise-i şîr-i —i tebâr 1304; tu'me-i —i tebâr 1154; tuğme-i —i tedmir 1282; sell-i —i tokzâ 1273; —i zulm 39; cisr-i hadîd-i —leri 601; —veş 644

Şengel Hammâmı 1402

şenlik 1309; mevlide müte'allık — 1457; — izhârı 1447; — lâmi'ası 1308; — topu 240

şer' 573; ber-müceb-i — 831; bi-hasebi's— 806, 1047; emr-i — 9; hılâf-ı — 702, 832, 900; hükkâm-ı — 109; ma'rifet-i — 359; min ciheti's— 656; muhâlif-i — 573; nazar-ı — 1305; 'orf-i — 896; tehvîn-i ahkâm-ı — 722, 728; ümenây-ı — 118; zümre-i hükkâm-ı — 719; —a mugâyir 896; —a muhâlif 1403; —an 10, 321, 462, 469, 563, 573, 729, 748, 805, 964, 1305, 1432, 1481; tesallub-i — de'âvisi 377; ahkâm-ı —î 1279; düstür-i —î 648; mesâğ-ı —î 408, 1432; sened-i —î 833; vâcib-i —î 11; —i 108, 591, 805; vücüb-i —î 453, 684; hükkâm-ı —i 'âlî 719; —i cedîd 696; nehy-i —iden bî-tehâşî 1390; ber-müceb-i —i enver 617; icrây-ı ahkâm-ı —i enver 90; kibel-i —i enver 462; meclis-i —i enver 842; müceddid-i kavâ'idü's—î'l-mübîn 1297; —i Muhammedî 1409; —i mutahhar 756; —i mübeccel 366; —i mübîn 11; mizân-ı —i münîre tabîk 896; pâydar-ı merkez-i —i müzehher 504; mesâğ-ı —î olmadıği 1451; emr-i —i şerîf 475; hılâf-ı —i şerîf 507n; hükkâm-ı —i şerîf 83; nâmûs-i —i şerîf 574; —i şerîf 40, 649, 895, 897; —i şerife i'tinâ 1408; —i şerife mugâyir 'amel 896; zâhir-i —i şerife mugâyir 892; —i şerife mugâyir vaz' 896; —i şerife muhâlif 890; —iyyât 11; kütüb-i —iyye 476; tevhîn-i ahkâm-ı —iyye 1408; ahkâm-ı —iyye 18, 138, 647, 766, 1239; a'sâr-ı —iyye 686; delâ'il-i —iyye 693; fetâvây-ı —iyye 188; hüccet-i —iyye 652, 829, 834; icrây-ı ahkâm-ı —iyye 123, 152, 653; infâz-i evâmîr-i —iyye 1409; mahzûrât-ı —iyye 1362; şe'âr-i —iyye 1398; 'ulûm-ı —iyye 50, 52; —iyye 389; ahkâm-ı —iyyeden bî-mübâlât 1470; ahkâm-ı —iyyeden gâfil 717; mehâkim-i —iyyede tescil 833; mesâlih-i —iyyeleri 1399; — mizânına tabîk 1355

şerâb 1217; zevrakçe-i câm-ı — gibi 1055; rahik-ı 'atık-ı füsûn-i Firengâne —ı 729; —ı ferâğları 713; —ı huzûr 713

şeranpo 1011; —lar 149, 468n

şerâre; neşr-ı — 423, 1198; —bâr-ı hasâr 1327; —bâr-ı sirâyet 1327; —feşân-ı Devlet-i ebed-bünyân 1163; —feşân-ı hasâret 1502; —feşân-ı hısm 1303; —feşân-ı husrân 850; —feşân-ı hücum 781; —feşân-ı kîn 1303; —feşân-ı şerr 781, 908; —feşân-ı şûr 908; —feşân-ı tuğyân 1502; — gibi rîzân 696; —i âteş-âsâ 170; —i âteş-i 'alev-feşân 1403; —i âteş-i derûnlar 457; —i endûh 337; —i eser-i hâssıyyet 644; —i fitne-i çehead 338; —i istiflâ 1200; —i istihâr 478; —i keder 337; —iken küre-i nâr 704; —i mefâsid-i münâze'âtı 296; —i nâr-ı şerr 1441; —i nâr-ı şûr 1441; —i şerr 1200; —i şerr-i şûrları 731; —i tesallut-ı erbâb-ı şer 1426; —i tesallut-ı erbâb-ı şûr 1426; —pâş-ı husrân 1280; —pâş-ı mazarrat 1280; —pâş-ı şerr 193; —pâş-ı şûr 193; —pâş-ı tehdîd 1474; —pâş-ı sirâyet 387; —pâş-ı zuhûr 689, 1393; —rîz-i hücum 496; —rîz-i şerr 496

şerbet; içürdükleri — 748; ol —den içmiş olmalarıyla 1379; münevver — içmiş gibi 1387; —i fûnûn-i dîniyye 52; —i kannâletü's-sâ'a-i tabîb-i nâdân gibi 1038; —i nâ-'azbi 42; tecrî-ı —i nâ-hoş-güvâr 694; —i nâ-hoşgüvârı 919; —i şehâdet 207; —i şemşîr 56; 'arz-ı —i şîrîn 856; imtihân —lerini içmiş 1435

şeref 18, 1414; ehl-i — 12; evzahu's— 33; hâ'iz-i dest-mâye-i — 959; hâ'iz-i — 333, 336n, 542; kesb-i — 1238, 1248; mazhar-ı — 841, 1312, 1369; müktesib-i re'sû'l-mâl-i — 340; şu'be-i — 1374; şürfe-i — 478; taraf-ı pür— 360; —bahş-ı su'üd-i pür-sü'üd 1356; —bahş-ı taht-ı 'Osmânî 1232; —bahş-ı sâha-i vürûd 334; kesb-i —i bî-gâyât 1041; —i câh-ı Nekâbet 589; —i cülûs-i meyâmin-me'nûs-i Husrevâne 1205; —i cülûs-i meyâmin-me'nûsları 1205; —i dest-bûs 1244; —i fetvâ 520; —i hitâba sezâvâr 950; —i izâfet 521; —i kurb-ı Saltanat 1472; kesb-i —i müsül 1401; —i Nekâbet 593; —i neseb ü haseb 65; mesned-i —ittisâfî 336; —i velâyet 896; —mend-i huzûr-i Pâdişâh-ı Aristo-su'ûr 306; —mend-i 'izz 570; —mend-i şân 570; —mend-i zemîn-bûs-i mübâya'at 1303; —res-i vürûd 292; —rîz-i hayyîz-i zuhûr 1441; —rîz-i safha-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-i celâdet-mahsûr 1494; —rîz-i sudûr 277, 301, 357; —rîz-i vukû' 1159; Dürre-i dürc-i — ü asâlet 123; ashâb-ı — ü übe-hhet 117; —yâb-ı ihtisâsları 241; —yâb-ı imtiyâz 210; —zây-ı sahife-i sudûr 907

Şeref Efendi (Divân Kisedârı, Gediklüler Kâtibi) 464
Şeremet Kapudan (Giridli, Kapudâne-i hümâyûn, Ser'asker, nâ-merd) 214, 260, 1285

şergir 709, 1074, 1498; —i ibrâm 1055; —i şiddet 1055; —liği şedid 1367; —liklerine bâdi 933
şerh 53, 337n, 369, 629, 744, 951, 1044, 1073, 1240; —den müstağni 648
şerî'at 10, 205, 573, 581n, 649, 650, 654, 719, 756, 844, 1024; ahkâm-ı — 11; ashâb-ı — 10; cevâz-dâde-i — 288; ehl-i — 753; erbâb-ı — 10; evâmîr-i — 709; eydî-i hükkâm-ı — 109; hâric ez-dâ'ire-i — 376; havâle-i 'âlimân-ı kütüb-i — 205; hılâf-ı — 630; hükm-i — 154, 1281; icrây-ı ahkâm-ı — 86; lisân-ı — 675; muhâfaza-i nâmûs-i — 1252; muhâlif-i menhec-i — 1269; muhâlif-i — 1269; Muhyî's— 503; nevâhî-i — 709; peyrev-i reh-revân-ı — 900; sâhib-i — 454, 462; şîr'a-i 'ulemâ'-i — 718; tahfîf-i — 1405; teblîğ-i emr-i — 529n; vâzî'-ı — 10; vâsıl-ı derece-i — 630; vükelây-ı münharifü's— 286; züşmen-i — cehele/hazele 718; kisve-i —den 'uryân 752; zevâhir-i ahkâm-ı —e 'âlim zât 897; taraf-ı —e mürâca'at 408; —e takviyet 653; mizân-ı —e tatbîk 504; ahkâm-ı —i 'aliyye 898; ahkâm-ı —i garrâ 23, 658; câdde-i —i garrâ 502; dâmen-i —i garrâ 542; hamele-i —i garrâ' 898; icrây-ı ahkâm-ı —i garrâ 1035; intihâk-i havme-i —i garrâ 1273; mugâyir-i —i garrâ 1333; —i garrâ 721; —i garrâya hîdmet 1373; —i Muhammediyye 1408; —i Mustafavî 539; ahkâm-ı —i mutahhere 503; mercî-i cemî'-i ehl-i İslâm olan —i mutahhere 1472; mutâbakat-ı —i mutahhere 453; —i mutahhere 118; —i mutahherenin icrâsı 1332; —i mutahhereye ihtidâ 900; seccâde-nişîn-i —i mübîn 607; mizân-ı —in iki keffesi olan Kur'an ve Hadis 649; ruhsat-dâde-i —i reviyet/rüşd 296; perde-der-i —i semhâ 900; —i semhâ'-i Muhammediyye 455; —i tahkîr eden 719; —i zâhire 832; bekây-ı —le bâkî 1408; sebeb-i tahrîr-i kitâb-ı —nisâb 830; hâmil-i — olan 'ulemâ' zümresi 766
Şerîf Efendi (Defterî-i sâbık, Barut-hâne Nezâreti) 240, 689
Şerîf Efendi (Şeyhulislâm) 1489
Şerîf Galib (Mekke Şerîfi) 97, 376, 608, 609, 610, 611
Şerîf Hasan Paşa (Ruscuk A'yânı, Vezîr, Sipeh-sâlâr) 202
Şerîf Paşa (Karahisâr-ı sâhib Sancağı, Vezîr, Şark Cânîbî Ser'askerliği, Diyârbekir Mutasarrıfı, Kars Vâlisi, Adana Eyâleti, Çıldır Vâlisi) 106, 945, 1064, 1124, 1479
Şerîf Paşa (Vezîr, Vâli-i Cidde) 44, 58
şerîr; bir alay — 903; tâ'ife-i — 702; —ler 101, 708; —u'l-fitra 1454
şerît; elvân — envâ'ı 1002
şerm 1362; giribân-ı — 330; sûret-i —den hâli 1496; —kâ'idesi 809; —sâr 907

şerr 9, 51, 138, 139, 183, 215, 370, 378, 450, 498, 656, 709, 1123, 1217, 1220, 1241; 'alev-hîz-i — 887; ashâb-ı — 823; âşûfte-i suver-i — 791; âteş-i — 318; berîd-i — 1462; bî-şerer-i — 1384; buk'a-i — 785; cüşiş-geh-i — 656; def'-i gâ'ile-i — 33; dervâze-i nîm-beste-i — 1473; erbâb-ı — 308; eşîrrây-ı şerâre-i — 1251; gubâr-efşân-ı — 930; hâşâk-i — 1047; haşr-gâh-ı — 453; hem-sûret-i — 1465; ihdâs-i — 1475; i'lây-ı livây-ı — 645; ilkây-ı nîrân-ı — 223; ilkây-ı — 545; itâle-i akdâm-ı — 470; itâre-i — 709; kânûn-ı âteş-i — 715; kedûy-i pejmürde-bustân-ı — 1317; küre-i — 682; mâdde-i asliyye-i — 483; mâhir-i fûnûn-ı — 963; mazanne-i — 1372; mecma'-ı ehl-i — 1267; me'lûf-i — 1373; menba'-ı şûrâbe-i — 957; mirveha-i kânûn-ı — 1377; mişvâr-ı — 309; mülâhaza-i — 1475; müntic-i — 427; müsta'idd-i tevîd-i — 903; nâ'ire-i sâ mân-süz-i — 311; nâ'ire-i — 319, 337, 1152; nasb-ı serzemîn-i — 1271; neşr-i hargele-i — 1366; neşr-i şerâre-i — 423; peyk-i — 1360, 1391; pür-şerer-i — u şûr 57; pür— 633; ref'-i elviye-i — 429; ref'-i livây-ı — 772; sırr-ı — 881; şerâre-feşân-ı — 781, 908; şerâre-i nâr-ı — 1441; şerâre-i — 1200; evbâş-ı —âyât 858; şerâre-i —i şûrları 731; şerâre-i tesallut-ı erbâb-ı — 1426; şerâre-pâş-ı — 193; şerâre-rîz-i — 496; şererbâr-ı — 439; zıkk-ı menfûh-ı — 1303; —'amelî 911; haşerât-ı —âyât 312, 428, 785; kallâş-i —âyât 858; ehven-i —eyn 97; irtikâb-ı ehven-i —eyn 470; ehven-i —eyn ihtiyârı 1440; cüşiş-i bahreyn-i — gâ'ilesi 1210; —i külli 1139; —i mustetîr 1304; —i mütêkâribe 343; —inden ihtirâzen 980; —inden istiâ'ze 875; —ine la'net 881; şîrzime-i —intimâ 786; âteş-i âsûmân-rev-i —leri 1404; def'-i —leri 249; izâle-i —leri 946; muktezây-ı —leri 901; nâ'ire-i —leri 1241; târikî-i —leri 791; isti'dâd-ı — u âşûb 1380; —u'n-nâs 637; — u şûr 1387, 1391; — u şûra magrem 1365; — u şûra meyyâl 1365; — u şûrları 1369
Şevabor Kal'ası (=Sveaborg, Flandrya Eyâleti'nde vâkî') 1340
Şevk-engîz (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin manzûmelerinden) 1509
şevket 837, 1329; burcu's-şeref-i — 1206; erîke-ârây-ı — 576, 1344; gülşen-i — 1402; hıttâ-i dil-ârây-ı — 1163; hürşîd-i sipîhr-i — 1422; mahbûbe-i 'âşik-keş-i — 862; medâr-ı — 699; mevâdd-ı — 641; nev-nihâl-i hadîka-i — 1204; ser-levha-i — 900; —i 'âmme 1379; —i Bek-tâşîyye 1383; —i Mülûkâne 504; —inin tezây-üdü 1330; —ler 218, 665, 1046, 1206, 1296; gülzâr-ı —leri 862; âk'dine-i —leri 1306; —leri berekâtı 716; —lü Âli-i 'Osmân Pâdişâhı 1110; —lü efendim 1171; —lü efendimiz hazretleri

216, 218; —lü Pâdişâh 1076, 1171, 1401; —lü Pâdişâh-ı Âl-i ‘Osmân 985; —lü Pâdişâh-ı İslâm 423; huzûr-i —mahsûr 498, 1078, 1376, 1401; taraf-ı —mahsûrları 1495; ‘avâtıf-ı ‘aliyye-i —makrûn 472; taraf-ı —masîr 763; ‘â'id-i taraf-ı —me'âb 1482; —me'âb 1270; —me'âb efendimiz 1173, 1330, 1333; —me'âb efendimiz hazretleri 217; kenâre-gîr-i dâ'ire-i —medâr 810

Şevket ta'lim 880

Şeyh 147, 204, 205, 521, 612, 826, 892, 1414, 1464; âmîhte-i vaz'-ı —âne 949; —âne ta'biye-i şive-i ku'ûd/temekkün 526; — cenâbları 1382; —ı bu'l-fuzûl 1383; —ı Hânkâh 1464; —ı Muhtâr 1359; —ı mûmâ ileyh 204; —ı sahhâfân 111; —ı takvâ-şi'âr 205; —ı timsâl 338; zebân-zede-i —ı zerrâk 527; —ler 145, 308, 1371; gâ'ile-i —ûhet 529; —ûhet 243; zirve-i —ûhet 234; —ûhet kertesi 528; —ûhet sebebiyle 681; —u'l-'ulemâ' itlâkına sezâ 152; şân sâhibi —u'l-vüzerâ' ta'bîrine cedîr 1066; —u'l-Harem 608, 614; —u'l-Haremlîk-i Mekke 1429; —u'l-vüzerâ' ‘unvânı 1436; —u'l-vüzerâ' ‘unvânına sezâ 1480; bâ'is-i isti'câb-ı — u şâb 949; bâ'is-i kahkaha-i — u şâb 1063; merci'-i — u şâb 884

Şeyhâyn-i mükerreremeyn 889

Şeyh Haydar (Sergerde-i Sürh-serân) 57

Şeyh Mahmûd mahallî 612

Şeyh Vefâ Meydânî (İstanbul'da) 144

Şeyh-i Ekber (=Muhyiddîn ibnül-'Arabî) 675, 1072, 1288, 1357; cifr-i kebir-i — 693

Şeyh-i Necdî (=Muhammed b 'Abdülvehhâb); — gibi 50, 483; —'nin nâ'ib-i menâbî 785

Şeyhulislâm 116, 142, 150, 332, 333, 454, 523, 554, 555, 563, 568, 581n, 594, 781, 787, 789, 792, 799, 803, 804, 807, 830, 833, 883, 911, 918, 949, 956, 1040, 1042, 1051, 1058, 1062, 1078, 1128, 1150, 1163, 1166, 1169, 1182, 1185, 1190, 1197, 1205, 1206, 1273, 1303, 1320, 1324, 1326, 1328, 1335, 1378, 1385, 1393, 1401; hâne-i — 1047; işâret-i — 1187; mütesebbit-i — 818; teşnif-i gûş-i — 1064; vâsıl-ı sem'-i — 1189; — cenâbları 581n, 874, 1481; — Efendi 44, 120, 133, 216, 588, 725, 793, 804, 820, 835, 839, 857, 866, 873, 910, 956, 1037, 1045, 1047, 1050, 1055, 1062, 1119, 1129, 1166, 1185, 1197, 1200, 1482; — Efendî'nin eniştesi 1486; — Efendî'nin men-zilleri 869; — Hâcesi 786, 799; — hânedânı 807, 1098; — hazerâtı 44; —ı cedîf 885; —ı esbak 53, 149, 885; —ı esbak-ı şehîd 123; —ı lâhuk 336; —ı ma'zûl 887; —ı mükerrrem 124; —ı müşârun ileyh 555; Hâce-i —ı sâbık 948; —ı sâbık 818, 1187, 1423; —ı vakt 86, 150, 522, 532, 561, 578, 685, 884, 911, 1073, 1235, 1424, 1488; —ı vakt cenâbları 1477; —ı yek-rûze 887; —ı yek-rûze hazretleri 887; —ı

zemân 678, 1470; bâb-ı —ı 1045, 1080; cânib-i —ı 799, 1043; ehass-ı havâss-ı —ı 834; hâne-i —ı 829, 860, 922; huzûr-ı —ı 1451; işâret-i cenâb-ı —ı 456; savb-ı —ı 808; taraf-ı —ı 789, 799, 806, 807, 1049; tebdîl-i —ı 884; —ı 881; vâsıl-ı sem'-i yakîn-i —ı 1081; vücûd-i —ı 1078; —lık mesnedi 806; — makâmları 1481; — olmuş zâtlar 804; — tarafı 882; — tebdîli rezîlesi 1314; —zâde 336n, 1360

şeytân 321, 529n, 530n, 1406; halef-i — 483; mân-end-i karn-i — 782; nâ'ib-i — 774; — 'akıllu bir âfet 547; envâ'-ı —et 40; icrây-ı resm-i —et 1162; kührâb-ı kûh —et 1339; mâ-hasal-i vüs'-i —et 772; —et ibdâsı/ilkâsı 1136; makâl-i —et-ıştimâlleri 158; —et-i'tiyâd 957; sergerde-i —et-ittisâm 93; bâbet kumâş-ı bed-reng-i —etleri 365; tesvîlât-ı —etleri 161; —etlerine vâkıf 553; tesvîlât-ı —et-nişân 636; — gibi 'urûkuna hulûl 1162; — gibi a'sâbına hulûl 1162; —ı bî-îmân 1093; nâsih-ı dâstân-ı —ı racım 1136; müzakere-i —ı 802; hiyel-i —ıyye 92; hizb-i — 441, 898; — kendünen isti'âze ile gürizân 774

Şikk-ı Evvel 125; — Defterdârı 125, 155, 226, 227, 339, 599, 1466; — Defterdârlığı 125, 154, 408, 465, 953, 1512; — Defterdârlığı rütbesi 45; — Defterdârlığı Vekâleti 955, 1512

Şikk-ı Râbî Defterdârlığı 384, 602

Şikk-ı Sâlis 408, 953, 1430, 1512; — Defterdârı 148, 155, 176; — Defterdârlığı 148; — Pâyesi 249, 692

Şikk-ı Sâni 125, 155, 339, 340, 408; — Defterdârı 125, 1259, 1314; — Defterdârlığı 226, 687, 1430; —lik 855; —lik hâssı 226, 687

şiddet 732, 755, 888, 1120, 1150, 1166, 1232, 1243, 1252; âteş-efrûz-i kânûn-i — 1163; ehl-i — 946; esbâb-ı — 704; hecme-endâz-ı — 1196; heyûlây-ı — 467, 468n; irâ'e-i sûret-i — 1260; irâ'e-rûy-i — 1262; izhâr-ı — 1238; kemâl-i — 783; müstevcib-i — 358; —ı 'adâvet 1122; —ı 'adâvetleri 474; —ı bârân 966; —ı batş 38; —ı berd 966; —ı burûdet 147; —ı gayzları 474; —ı hırs 597; —ı humûm-i zemâne gibi 1121; —ı ihtirâk 190; —ı ilhâf 1428; —ı kayz-ı hasedleri 1378; —ı kayz-ı hıkdleri 1378; —ı muzâyaka-i hâl/vakt 1465; —ı nekâl 1122; —ı savlet 1246; —ı şâdmânî 919; —ı şereh 597; bünyân-ı —leri 1325

şifâ'/şifâ 637, 1232; —hâne-i mağfîret-i Rabbânî 172; —sâz-ı derd-i iztirâb 1231; —y-ı 'alil 314

şikâk 31, 59, 778, 1096; 'akd-i livây-ı — 1274; bâdî-i ittidâd-ı mâdde-i — 1265; bâ'is-i — 1332; def'-i hâdise-i — 481; def'-i — 1329, 1332; dervâze-i — 1168; ehl-i — 784, 903; er-bâb-ı — 1257; gubâr-ı — 549; ihdâs-i — 679; i'lây-ı livây-ı — 645; ilkây-ı — 159, 473; ilkây-ı tohm-i — 1165; ittifâk-ı bâz-geşte-i — 1126; masûn-i şâ'ibe-i — 487; mazanne-i — 1372;

muhâceme-nümây-ı — 193; nasb-ı seng-i — 1275; neşr-i haşerât-ı — 453; ref-i şâ'ibe-i — 1328; sûret-i — 210; tâlan-zede-i eyâdî-i — 1275; tohm-i — 423; vâkı'a-i — 509; zuhûr-i — 65; — hâlâtü 1329; — ilkası 1099; — küllî 1243; — miyâne-i ehâli 1226; — u gümrâhî 706
şikâr 492, 507n, 876, 1029; ârzû-yi — 491; hâzır ayağıyla gelmiş — 1250; şebeke-i — 657; — âvâzesi 1166; — a'azîmet 371; — behânesi 1026, 1167; — gâh 371; üftâde-i pençe-i — 812; — sûreti 1166
şikâyet 36, 116, 1055, 1113, 1115, 1117, 1124, 1240, 1253, 1365, 206, 277, 420, 664; bast-ı — 1374; efsâne-i — 1345; — ci tevârüdüne ruhsat vermemek 755; — kâr 1114; 'av'ava-i — ler 1115; — ler 562
Şile; — A'yâmı 1325; — Serdârı 460
şîr; hemser-i — 1510; ke-nâm-ı — 1249; pişe-i — 646; bişe-i —ân 1354; —âne 185; hamle-i —âne kopardılar 1395; —âne savlet 108, 1416; —dilân-i İslâmîyân 551; —i bişe-i dilîrî 1500; —i bişe-i vigâ 1493; —i demân-âsâ 1143; —i garrân-âsâ 1199; —i ner gibi kükreyerek 1403; —i ner mesâbesinde olan ağaları 904; —i pişe-i megâzî 185; —i pişe-i vegâ 440; müşîr-i —i savlet 712; —i şemşîr 59, 122; —i şemşîr-i kahr 177; —i şemşîr-i tedmîr 177; bir alay —i şerze 1183; —i şerze gibi garrân 821; —i şerze misâl 710; —i şerze-sıfât 1196; —i şüttîr 1418; —i vahşî 603; —i vegâ 260; — kuvvet hammâl ebtâlları 1376
şî'r 161, 596, 638, 1503, 1508; mükteseb-i mâye-i —i 1503; berâhîn-i —iyye 1178; devâvîn-i —iyye 1224; edille-i —iyye 1164; mukaddimât-ı —iyye-i mevhumê 1078; — tarafı 518; 'Arabî — u inşâ 87; — u inşâ 19, 26, 87
şîrâze 280; —bend-i istişâre 1330; —bend-i vifâk 251; —den çıkmış 1170; —gîr-i in'ikâd 402; —gîr-i râbita 246; —i ahvâl-i sâbika 277; —i asliyyeleri 156; —i cem'iyyetleri 67; —i divân-ı hayâtü 1509; —i eczây-i nizam 1329; —i maslahat 165; —i musâfât 422; —i nizam 303; —i nizam-ı hâl 930; —i nizamları 686; —i saltanatları 161; —i silm 422; —leri müteferrik 1269
şîr-i mâhîden oyma ufak tefeng nâdir/oyuncaklar 978
şirket; havme-pîrây-ı — 252; —i 'inân mu'âmelâtü 895
şirret 1077, 1114; ehl-i — 1453; zür-bâzûy-i —leri 902; —leri 1403; haşerât-ı —'unvân 102
Şîrvân; Ma'den-i — 945; me'âdin-i — 186; — beyleri 946; — Kazâsı (Diyârbekir Eyâletî'nde kâ'in) 186; — tarafının enhâsı 945; — tarafının erâzisi 945; — Ülkesi 1040
Şît 843 (Hz.)
şitâ'sitâ' 76, 173, 216, 228, 691; eyyâm-ı — 1011; hengâm-ı — 249, 691; inkizây-ı fasl-ı — 436;

leyâlî-i eyyâm-ı — 1215; mevsim-i — 138, 199; şeb-i — 1321; şiddet-i — 445, 1003, 1110; —en 243; şiddet-i — hengâmı 1492; mevsim-ınn şiddeti hengâmı 1431; levâzım-ı —iyye 197
şîve 397, 416, 422, 492, 546, 564, 696, 900, 1038, 1063, 1350, 1361; —i betâ'et 157; —i betâlet 435; —i ciğer-güzârân-ı dil-fikâr 1356; —i çep-endâzî-i çarh-ı bukalemûn 1248; —i dil-fîrîb 1348; —i dil-pezir 1311; —i dostî 75; —i esterâne 1417; —i hâmkârî 1125; —i harekâtları 958; —i hîred-fersây-ı dehr-i şu'bede-nümâ hey'eti 1175; —i ibkâ vukû'u 931; —i İbn Torun 1350; —i ihmâl 435; —i kader 192, 1218; —i mahviyyet 1043; meş'ûm bir —i mezmûm 1351; —i mu'âmelât 268; —i nâ-be-hemvâr 274; —i nâ-hemvâr izhârü 1420; —i nâ-ma'kul 924; —i nâgeh-peydâ 1121; —i nâgeh-zuhûr 920; —i nefâz-i hükm 629; —i rehâvet 1055; —i renc 425; —i salâbet 348; —i sekenâtları 958; —i sûrî-i münkirâne 1508; —i ta'zûm 1297; —i takdîr 1218; —i takdire rizâ 1018; —i tebeddül vukû'u 931; —i teşnâ' 1297; —i tevâzu' 1043; —i yek-cihetî 1126; musanna' —ler 1364; —ler 1176, 1371, 1392; terâhî —lerini selb 786; telâ'ub —si 1439; —sine mebnî 1037; —siyle revîşleri 1396; —ye i'tinâ eylemeyüp 361
şöhret 62, 158, 169, 397, 473, 713, 985, 1192, 1252, 1353, 1465; bî— 818; bünyân-ı — 343; hâ'iz-i — 273; iktinây-ı — 1038; iktisâb-ı — 1373; i'tilây-ı — 204; kesb-i — 181, 1253, 1261; kıvâm-ı — 699; kulle-i — 706; menşûr-i — 604; peymâne-i — 1284; tahsil-i — 308; — çerâğî 1465; —i celâdeti 1354; deryâ deryâ —i kâzîbe-i bî-asl/bî-ma'nâ 1466; —i kâzîbe-i mel'ânet 1271; —ine mebnî 1509; — kesb 1410; —ler 360, 530n; —nümün 1460; —perest 1506; —pezîr 204; — sâhibi ağavât/a'yânân 1325; — sâhibi Şeyhu'l-nefzârâ ta'bîrine cedîr 1066; — sâhibi Vezîr ta'bîrine cedîr 1066; —şi'âr 473; —şi'ârlar 489; —yâb 1029
şu'arâ/şu'arâ' 634, 1159, 1223; hâtimettü's— 1503; ketîbe-i — 1503; kıta'ât-ı tevârih-i — 1490; serâmed-i hayl-i — 1503; üdebâ'-i — 961; serlevha-i —y-ı devrân 1507; —y-ı pâkîze-edâ 479; —y-ı vakt 638; —y-ı zemân 1208; —y-ı zemân gürûhu 638; — zümresi 754, 1366
Şu'ayb (Hz.) 'aleyhi's-selâm 1458
şubara (kisvet-i guzât-ı dîn olan) 1382; başlarına Rumelî'ye mahsûs şeşpâre muharrefi — dedikleri altı terekli baş kisveti 1336; başlarına — geydirmek 1255; başında — kisvesi 1380; — kisvetini ber-ser 1371; —larını ihrâc 1404; başlarına Rumelî a'yânları gibi — vaz'ı 1380
şu'be 1364; —i kavm-i güzeşteğân 1165; —i müştemil'l-lu'be 1380; —i sa'âdet 1374; —i

şecere-i dâstân 1185; —i şeref 1374; —i tahrîrât 1341; —ler 376, 497, 919, 1420

şu'bede 416; deffe-zen-i destgâh-ı — 1163; —bâz 1339; —bâz-ı çerh-ı sîmyâ-perdâz 793; —bâz-ı hayâl-hâne-i fenn/mekr 273; —bâzlar 784; —kâr-ı rûzgâr-ı zûr-i kâr 775; meclây-ı —kâri 552; —kâri-i bâz-güne 122; siyâk-ı —mesâk 721, 728; şive-i hîred-fersây-ı dehr-i —nümâ hey'eti 1175; —lerine fırifte 896; —makûlesi 511; —nümünluklar 478

şühüdül-hâl 843

şukka; zabt olunmuş — 349

şu'le; —feşân-ı 'isyân 193; —feşân-ı âteş-i mekr u mel'anet 50; —firâz 698; —firûz-ı nîrân-ı 'inâd 1273; —firûz-ı iştîdâd 1271; —i 'âlem-tâb-ı İslâm 542; —i âfâk-gîri 1412; —i âteş-i nâgeh-zuhûr-âsâ 1280; —i cevvalê-âsâ 306; —i cevvalê gibi 708; —i cevvalê gibi cevvelân 1193; —i cevvalê-misâl 1316; —i cevvalê-sıfat 109; —i cevvalê-veş 1282; —i felek-res-i tuğyân 1099; —i fiten 606; —i havvalê gibi 1132; —i nâgeh-hîz-âsâ 614; —i şûr 606; —nümây-ı cevvi hevâ 1384; —pezîr-i istikâd 1272; —sây-ı künbed-i çarh-ı devvâr 457

Şumnu 567n, 577, 943, 1140, 1427; — A'yânı 1308; —havâlisi 707, 708; —kurbü 1045; —meştâsı 567n, 577

şûr 450, 656, 1217; ashâb-ı — 823; âteş-i — 312, 318; cûşîş-geh-i — 656; def-i gâ'ile-i — 33; erbâb-ı — 308; haşr-gâh-ı — 453; ihdâs-i — 1475; ilkây-ı nîrân-ı — 223; ilkây-ı — 545; kânûn-ı âteş-i — 715; kedûy-ı pejmürde-bustân-ı — 1317; mâdde-i asliyye-i — 483; mirveha-i kânûn-ı — 1377; müsta'idd-i tevlid-i — 903; nâ'ire-i — 1152; nasb-ı ser-zemîn-i — 1271; neşr-i hargele-i — 1366; ref-i elviye-i — 429; şâ'ibe-i — 481; şerâre-feşân-ı — 908; şerâre-i nâr-ı — 731, 1441; şerâre-i tesallut-ı erbâb-ı — 1426; şerâre-pâş-ı — 193; şu'le-i — 606; —an-şûr 740, 877, 1203; —efgen-i fesâd 382; —efgen-i ızrâr 382; cûşîş-i bahreyn-i — gâ'ilesi 1210; eşîrrây-ı şerâre-i —ları 1251; izâlê-i —ları 946; nâ'ire-i —ları 319; —ları 1241

şûrâ; 'akd-i encümen-i — 162, 453, 454; 'akd-i meclis-i — 140; ârâ'-i ashâb-ı — 358; ârây-ı erbâb-ı — 93, 189; ashâb-ı — 286; encümen-i — 187; erbâb-ı — 63, 95, 181, 563; istihsân-ı erbâb-ı — 232, 688; karâr-dâde-i ârây-ı erbâb-ı — 1493; karâr-dâde-i erbâb-ı — 1252; karâr-dâde-i Meclis-i — 477; mecâlis-i — 1119, 1129, 1467; Meclis-i — 454, 462, 563; müzâkere-i erbâb-ı — 179; nefice-i kıyâs-ı — 357; meclis-i —y-ı kübrâ 1049; —y-ı ma'küde-i mezkûre 750

Şûrây-ı Hâssa-i Sultânî 750

şûriş 56, 77, 90, 179, 303, 435, 503, 570, 576, 927, 959, 1070, 1080, 1154, 1257, 1337, 1361, 1386, 1406, 1422, 1434, 1440, 1481; dest-zede-i —

930; dide-i fiten ü — 64; gubâr-ı — 607; ihdâs-ı — 549; kânûn-ı — 1474; kirây-ı — 1203; ma'reke-perdâz-ı — 1295; mevc-engiz-i — 1397, 1485; mûris-i heyecân-ı — 1106; nâ'ire-i — 337; şevâ'ib-i — 1200; —den sâlim 160; hengâm-ı —encâm 426; —engiz-i sâmi'a-i sâhil-nişînân 1444; — hengâmında 1402; —i 'azîm 1197; —i cedîd bedîd 730; —i derûn 1055; —i kıyâmet-nişân 512; —i mesalih-i devlet 1038; nâ'ire-i —in ihmâdî 357; —i nizâm-ı devlet 921; eşkâl-i —in ucları görün-meğe başladı 1454; çâr-mevce-i —leri 788; —leri 1391; —nümây-ı mevâki' 296

şurût 162, 213, 296, 408, 422, 446, 685, 887, 939, 1087, 1091; 'akd-i — 1338; hasbe's— 1091; hilâf-ı — 1089; icrây-ı — 348; mevâdd-ı — 1086; mugâyir-i — 420; —a idhâli 1087; —ı devleteyn-i mu'âhedeteyn 393; —ı dostî 106; —ı emr-i ticâret 394; —ı kerîhe 1086; hasbe's—'l-mazbûta 418; —ı ma'küde 1338; —ı ma'lûme 1089; —ı mekrûhe 1089; —ı menâfi'-i Boğdan 219; —ı mu'âhede 583; —ı mu'âhede-i kadîme 1445; —ı mukarrere 357; —ı musâlaha 169, 212, 1085; —ı muzırta 1084; —ı mün'akîde 256; —ı mütâreke 935, 1084, 1087; —ı mütâreke müzâkeresi 579; —ı sâ'ire 551; —ı selâse 1085; —ı serbesiyyetine mugâyir 416; —ı silm u salâh 64; —ı silsile 243; —ı tedbîrât 107; —ı vâsika 852; —ı vesîka 91; —ı vîfâk 257, 259; —in'ikâdî 430; —tavsiyesi 1401; —un vikâyesi 415

şu'ûr 22, 128, 546, 575, 580, 662, 1155, 1193, 1203, 1242, 1356, 1474; afyon-i — 1182; ashâb-ı — 1296, 1507; âşûfte— 721, 728; âvâre-i — 859; berzede-i sâmân-ı — 423, 447, 885; berzede-i — 1139, 1248, 1423; bi-gâne-i — 429, 729; çâk-efken-i girîbân-ı — 860; dimâğ-ı — 433; ehl-i — 74, 325, 927, 1195; erbâb-ı — 31, 325; güm-geşte-i râh-ı — 313; gümgeşte-i — 1057; hâdise-i kâsimetü's— 1203; hayret-fezây-ı ehl-i — 798; isticmâm-ı — 1307; kemâl-i — 926; kesb-i — 556, 564, 565n, 793, 814, 876, 1380; mâye-i — 1359; merd-i sâhib-i — 582; nakş-ı sahife-i — 1058; perişânî-i dih-i — 1202; perişân-sâz-ı mâ-hasal-i — 578; perişân-şude-i sâmân-ı — 1093; sâhib-i — 363, 844; sâlibü's— 1413; sâmân-rübây-ı — 555, 1227; savâb-dîd-i ârâ'-i erbâb-ı — 303; sâz u sâmân-ı — 520; selb-i — 1229; sem'-i erbâb-ı — 91; silsile-i — 806; şâ'ibe-i — 1199, 1458; tahsil-i — 18, 651; vâsil-ı sem'-i — 448; zağferân-ı — 1194; —dan âvâre 1388; bir alay kâse-i dimâğları mağz-ı —dan hâlî neferât 684; hedâyây-ı girân-behây-ı —engiz 747; —i hayr-hâhâm 1156; perişân-sâz-ı —i şeyh u şâb 1294; şûrîde—lar 884; —lar 1034; sâmi'a-res-i —ları 1204; sefâyin-i —ları 481; meşmûl-i —u

1244; sâmi'a-zed-i —u 1203; kemm ü keyf farkından —u mu'attal 1401

şühedâ 231; iltihâk-ı zümre-i —'i sū'adâ' şerefi 388; —y-ı Bed'e lâhık 1210; —y-ı kirâm zümresi 389; gürûh-i —y-ı sa'âdet-encâm 20; —zümresi 57, 807

T

ta'âm 193, 244, 371, 608, 988; evsâh-ı tabh-ı — 244; —iyye 143; —iyye ta'yîni 145; —lar 980; gündüz —ları 988; ikindi —ları 987; —ların mâ-lezimesi 980; — takımı çanak çömlek 979; — ziyâfeti 987

ta'arruz 48, 56, 61, 280, 289, 372, 650, 703, 723, 829, 998, 1029, 1034, 1091, 1241, 1332, 1369, 1401, 1404, 1501, 1506; 'adem-i — 59; itâle-i enâmil-i — 1404; itâle-i eydi-i — 166; keff-i yed-i — 1033; nâhun-res-i — 1410; nâhun-zen-i — 352; pâ-y-endâz-ı — 294; rişte-i — 1383; sebeb-i — 421; şâ'ibe-i — 1389; vaz'-ı engüşt-i — 1456; vaz'-ı yed-i — 768; —ât 1091, 1331; —dan hâli olmayarak 1375; —ı ağıyâr 277; —ı ashâb-ı dalâl 898; —ı bed-sigâlân 1480; —ı emvâl mâddesi 455; —ı zindikâne 895; —lar 1089, 1123, 1353; — mâddesi 282; kılâb-endâz-ı — olmak hâtırası 772

ta'assub 126, 476, 1102, 1238; ber-pây-ı mevkıf-ı — 1172; dühül-zen-i nevbet-hâne-i — 703; fart-ı — 783, 1072, 1365; mâdde-i — 476; makâm-ı — 308; merkez-i — 474; pâ-y-efşür-i makâm-ı — 804; şâ'ibe-i — 1479; bişe-i — câneverânları 1410; —ı milliyeye 161; —ı tînet-i asliyyesi 1063; —la meşhûr Nemçelü yâdigârları 977; — mu'âmesi 1465; — vâdisi 1352

tâ'at 130, 143; 'asâbe-i — 624; dâ'ire-i — 188; gerdendâde-i — 1206; ifây-ı lâzime-i — 918; müştâgil-i — 1400; rıbka-i — 141; —e muvâzıb 896; —i İlhâhî 1279; —ları 296, 1386

tab' 351, 370, 371, 400, 531, 618, 1212, 1449; hoş — 1496; hubs-i — 179; huşûnet-i — 1284; muktezây-ı — 1449; şiddet-i — 1490; hiddet-i — 1490; nüsha — 624; temerrüd-i — 1466; zınnet-i — 127; —an 114, 321, 729; — etdirdikleri mâdde 351; —ı 'âkılâne 17; —ı Bi-hzâdî-nigâr 143; —ı cenâb-ı Şehriyârî 122; —ı hümâyûnları 744; —ı kavî 87; —ı mekârim-fâşileri 1212; teslîm-kerde-i —ı munsîfâneler 458; —ına âşinâ 875; —ı nâs 763, 1350; —ı nâzik-i Sultânî 1462; —ı nâzikâneleri 1223; —ı selîm erbâbı 1300; —ı şerifleri 117; —ı tammâ'-ı İlhâhî 628; —u neşr 157

tabâbet; fenn-i — 625; —vesîlesiyile 748

tabak gibi tecemmülât 978

tabakât; —ı celâliyye gibi 314, 528; —ı celâliyye mertebesinde mükâtebe 572; —ı celâliyye-i edvâr 1350; —ı celâliyye-i ez mân 1350; —ı

celâliyye-i Sultânî 1298; —ı heşt-bihişt 1336; —ı Müslimîn 55; —ı sadriyye gibi 314; —ı sadriyye mertebesinde mükâtebe 572

tabanca 491, 1061; belde — 1258; i'mâl-i — 1257; isti'mâl-i — 193; isti'mâle el verecek — 975; elinde — bulunan endek sâl 239; — mühresine nişâne 308; — oğlanı gibi 586; yedinde olan — ya küşâd 1061

Taberânî (İmâm) 1278

tabh 244, 980; levâzım-ı — 243; — eylediği ta'âm-ı kalil 204; —ı ta'âm 244

tabi'at 289, 583, 626, 885, 964, 1286, 1506; bâdbân — 1321; ber-muktezây-ı — 1213, 1255, 1274; hâmise-i — 1161; muktezây-ı — 1213; münâfi-i — 813; münzevî — 805; nâzenin — 520; sâniye-i — 684; televvün-i — 134, 161; —ı dehr 561; —ı sâniye makâmında 1468; —ı i fesâd 1257; —ı hâmisesi 1411; —ı i kevn 1257; —ı i maslahat 84, 228, 1374, 1254; televvün-i —ı mazanne 746; —ı memleket 74; —ında gâlib 594; —ı be-gâyet mülâyim 744; —leri 908

tabîb; —ı Müslim 748; şerbet-i kannâletü's-sâ'a-i —ı nâdân gibi 1038; milleti muhâlif — isti'mâlî 748; — kısmı 748; — kısmının ismi 748; —ler 625; — mekânları 976; — zümresi 754

Tabî'iyûn 157; — gibi 1508; — meşrebleri 1436

ta'bîr 137, 328, 364, 484, 529n, 569n, 580, 581n, 650, 652, 655, 675, 712, 795, 809, 850, 867, 869, 980, 997, 1012, 1027, 1090, 1093, 1142, 1191, 1237, 1251, 1296, 1359, 1384, 1413, 1417, 1454, 1474; bîrûn-i 'uhde-i — 732; cezâlet-i — 27; derece-i — 1327; hüs-ni — 26, 1076; kalem-i — 322; terzîk-i —ât 762; zikri müstehcen —ât 1072; —ât 68, 108, 179, 399, 1328; —ât-ı bî-halâvet 534; —ât-ı bî-meze 534; —ât-ı dil-ârâ 519; —ât-ı Etrâkâne 1417; —ât-ı lâyıkadân bî-haber 1031; —den bîrûn evzâ' 571; —e gelmez türehât 1417; —e mülâyim 867; —ı dil-pezir 314, 983; —ı i'câz-ih tivâsı 1409; —ı merâm 1301; —ı muhtera' 714; —ı nâzikâne 1306; —ı şeni'i 502; hâric ez —ı günâ-gûn 824; —ler 365, 728; —ı zebân-sûz 507n; gülşen-seray-ı hüs-ni —u edâ 19

ta'biye 163, 179, 280, 433, 460, 482, 678, 730, 1012, 1284, 1394, 1463; — eylediği 1038; —ı ashâb-ı şemsîr 642; —ı edevât-ı rezm 705; —ı mesâff 133; —ı tabur 429

tabl 975; —bâz 1352; —ı beşâret 1307; —ı deride gibi 643; —zen 230

tabla 132; —furûş 1387; —kâr 1376

tabur 196, 432, 445, 514, 1370, 1499, 1513; mahall-i — 196; müretteb — 209, 435; sevk-ı — 207; ta'biye-i — 429; tesviye-i — 429; —bend 514; —bend-i ihtîşâd 163, 930; —bend-i ikâmet 551; —bend-i tecemmu' 163; —bend-i te-hazzüb 930; —ı âteş-bâr 435; —ı düşmen-i

dîn 209; sevk-ı —i hasâret-encâm 1494; sevk-ı —i hızlân-me'âl 432; —i kavm-i bür 440; —i küffâr 1500; bünyân-ı —i makhûr 772; —i makhûr 433, 439, 514, 602; —i makhûrları 1500; sağ ve sol —lar 1067; savelat-ı —şiken 644

tabya 460, 468n, 970; çim siperli fikra fikra üç takım — 970; me'mûr-i inşây-ı — 778; — inşâsı 846, 1011; — inşâsına me'mûr 846; Bahr-ı Baltık sâhilindeki —lar 1012; —lar 435, 459, 460, 486, 495, 498, 499, 778, 970, 1033, 1448, 1455; mefîn —lar 483, 486; musanna' —lar 483; müstahkem —lar 486; tengnây-ı —lar 482; toprakdan —lar 216; üstüvâr —lar 486; —lar inşâsı 459, 1011, 1283; —ları göstürmemek 1443; —ların ahvâli 488; —ların bünyâdı husûsu 778; —ların ihkâmı husûsu 778; — makûlesi mahaller 1493; — mesâbesinde 1010; — misillü elzem şeyleri 967; — tedârükü 490

tac 1234, 1296, 1303; mücevher — 978; tebeddül-i dihîm ü — 930; terk-i — 810; —a vedâ' 624; —ber-ser-i hükümet 1286; —dan dür 1230; —dan ferâgat 810; —dâr-ı gerdûn-iktidâr 370; —dâr-ı mekremet-nisâr 1297; dest-yâr-i te'sîr-i teveccüh-i cenâb-ı —dârî 1449; İmâm-ı Evvel-i hazret-i —dârî 803; irâde-i hazret-i —dârî 1401; irâde-i seniyye-i —dârî 165; mesmû'-i —dârî 469; nezd-i ferd-i cenâb-ı —dârî 1333; rencîş-i vücûd-i cenâb-ı —dârî 1420; perver-şikâr-i feyz-i —dârî 534; taraf-ı hazret-i —dârî 1162; teveccüh-i feyz-i Bârî-i cenâb-ı —dârî 711; zât-ı şevket-simât-i hazret-i —dârî 1086; —geydik-leri 982; —ı pür-ibtihâc-ı ism-i sâmilîleri 1224; ârâyende-i —ü dihîm 566n, 1286; terk-i —ü dihîm 1152; irsen sâhib-i —u taht 1201; turâzende-i —ü taht 1163

tâcir 1343; —ler 347

ta'cîz 270, 279, 1077, 1116, 1118, 1283, 1495; kâzürât-endâz-i — 1467; —i 'ibâd 85

Tâcüddîn (Ebu'l-hasen es-Sübkî'nin oğlu) 54

tafra 528, 910, 1153, 1155, 1357; —furûş 595, 701, 1428; —furûşân gürûhu 886; —furûş-i 'izz 716, 881; —furûş-i ahkâm 716; —furûş-i dârât 834; —furûş-i fahr 898; —furûş-i i'tibâr 158; —furûş-i i'tizâz 898; —furûş-i iftihâr 158, 881; —furûş-i menkabet 834; —furûş-i nahvet 1303; —furûş-i tehakküm 1303; —i bî-mehâbâne 130; —i hiç-ender-hiç 903; —i nâgeh-zuhûr 44; —lar ibrâz 1094; —nümâ 163, 1485; —nümün 345; küllî —sâhibi 1350

tâgî 758; —yân 84; etvâr-ı —yâne 473; etvâr-ı —yeleri 926

taglît 1250, 1438; —ı 'avâmm 254

tagrîb 360, 891, 1038, 1110, 1314, 1437, 1454, 1486, 1496; —leri 1400; —le te'dîbi 1425

tagrîr 1453; —siyâsetleri 1356; —zu'muyla 1364

tagyîr 753, 765, 1003, 1251, 1330, 1498; —i ahlâk 806; —i 'akâ'id 657; —i 'akâ'id-i dîniyye

1408; —i hey'et 514, 1259; —i kalb 1474; —i makâl 1420; —i mecârî-i usûl-i menviyye 1191; —i şîve-i sadâkat 690; —i tarîk 1242; —i usûl-i sâbika 1344; —i üslûb şîvesi 596; —i vaz' etmeyüp 1058; —i vaz'-ı sadâkat 241; —i ziyî 1259; —leri makûlesi 678

Tâhâ; bî-hürmet-i sâhib-i remz-i Tâhâ 1288; —bî-hürmet-i Tâhâ 1310

Tâhîr Ağa (Gönüllü Ağası) 170

Tâhîr Ağa (Rumeli müte'ayyınânından, 'Alemdâr Paşa'nın müte'allikâtından) 1418; —nın zâde-i sulb-i zâhiri 1456

Tâhîr Bey (Vezîr, Râgıb Paşa-zâde, Bârût-hâne Nâzırı) 871

Tâhîr Efendi (Çukadâr-zâde, Müderri) 83

Tâhîr Efendi (Köstendilî, Mısır Kadısı, Mekke Pâyesi, İslâmbol Pâyesi, İslâmbol Kadısı, mükâlemeye ta'yîn, ser-âmed-i zümre-i fazz u galîz ve seng-dilî) 133, 957, 1037, 1189, 1262, 1263, 1319, 1344, 1360, 1379, 1399, 1402, 1473, 1474, 1502

Tâhîr Paşa (Karesi Sancağı, Livâ'-i Akseray, Akkerman muhâfazası şartıyla, Niğde Mutasarrıfı, Mîr-i mîrân, Livây-ı Resmo ve Muhâfaza-i Kal'a-eş) 79, 409, 1429

tahiyyât okuruz 1511

tahkîk 15, 17, 20, 33, 37, 65, 68, 73, 84, 94, 96, 141, 259, 264, 281, 350, 360, 394, 396, 404, 453, 472, 495, 497, 502, 505, 506n, 544, 554, 566n, 584, 641, 655, 676, 678, 691, 705, 734, 805, 828, 829, 903, 969, 984, 1008, 1010, 1013, 1023, 1057, 1061, 1069, 1089, 1093, 1110, 1125, 1132, 1190, 1304, 1310, 1327, 1330, 1332, 1345, 1365, 1372, 1389, 1391, 1394, 1398, 1425, 1427, 1464, 1499, 1506; 'ale't— 412, 503, 655, 662, 893, 911, 1066, 1204, 1231, 1395, 1403, 1411, 1416, 1420, 1460, 1468, 1472, 1474, 1490, 1506; âverde-i ma'raz-ı — 1122, 1189; ber-vech-i — 609; bi't— 350, 938, 1332, 1466; büzâk-efşân-ı — 884; cilve-nümây-ı meclây-ı — 888; ehl-i — 1410; harf-i — 1290; imâle-i — 1481; im'ân-ı nazar-ı — 896; kalem-i — 1278; kânûn-i — 129; leb-güşây-ı — 286; makâm-ı — 497; meşâmm-ı — 886; resîde-i derece-i — 1251; resîde-i rütbe-i — 584, 1232; re'ye'l'-ayn — 926; rütbe-i — 1154; sâhib-i — 804; sahîfe-i — 1184; sicil-i — 84; sübût-kerde-i kil-k — 1357; tahkîk 'ale't— 1287, 1384; vâsıl-ı derece-i — 1171; vech-i — 554, 693, 1395; vicdânında — 629; —an 156, 776; —ât 66, 1003; —ı 'âcîzânemiz 911; —ı beyân 126; —ı mâdde 99; —ı me'âl 1328; —ı mezheble ilzâm 377; —ı mezheble iskât 377; ehl-i — 'indinde 1408; —kerde 565n, 779, 860, 1107, 1346, 1384; —kerde-i 'âcîzânem 1017; —kerde-i sâdkânem 966; —kerde-i Sadr-ı sûtûde-menkabet 124

tahkîm 682, 968, 1012, 1022, 1029, 1385, 1493; —
i de'âyim-i mesâlih-i memleket kaydında 1407
tahkîr 35, 321, 336n, 651, 719, 824, 874, 881, 890,
909, 1094, 1095, 1097, 1100, 1112, 1245, 1462;
ayağma resen-bend-i — 1260; leked-kûpî-i —
524; —ler 586, 817; — mu'âmesi 885, 1073
tahlîs 286, 482, 527, 552, 578, 636, 822, 905, 1164,
1171, 1220, 1254, 1262, 1264, 1273, 1323,
1482, 1506; irâ'e-i tarik-ı — 212; nevâ'ibden —
622; ribka-i taklîdden — 897; —ı Belğrad
141; —ı cân 193, 201, 275, 482, 500, 508n,
1228, 1388, 1392; —ı cân recâsı 323; —ı
gîribân recâsı 1055; —ı huccâc 72; —ı murg-ı
cân 1444, 1507; vesâ'il-i —ını cüyân 1245; —ı
ser 1388; —ı nüfûs-i bed-'urûk 445
tahliye 201, 244, 260, 263, 297, 298, 393, 401, 456,
900, 937, 1068, 1089, 1090, 1091, 1101, 1169,
1203, 1258, 1338, 1394; 'adem-i — 1103; âteş-
endâz-ı — 1260; irâ'e-i sûret-i — 233; —ı
belde 323; —ı büyüt 1258; —ı mahbûsân 636;
—ı sebîl 432, 614, 1401; —ı sugûr 211; —ı
Tersâne 691; —ı Tersâne-i devlet 243; — mâd-
desi 1102
Tahmâsb-kuli Hân (İran Hânı) 1156, 1505
tahmîl 1099, 1237, 1466; —ât 694, 763; —ât-ı
zâ'ideleri 1157; —âtlar 930; —ı bâr-ı girân
709; —ı kusûr 277; —ı siklet 630; —ı töhmet
562; —ı vebâl 656; —ı yed-i minnetleri 1228
Tahrân (Pây-i taht, makarr-ı Şâh) 361; — Kasabası
1486
tahrîb 199, 316, 537, 759, 787, 1264, 1397; —ı
bilâd 85, 627; —ı diyâr 630; —ı memâlik 101
tahrîk 77, 301, 312, 375, 386, 403, 989, 1039, 1067,
1080, 1097, 1280, 1332, 1365, 1400, 1446,
1453, 1502; —ı a'lâm 67; —ı a'lâm-ı gazâ
197; —ı a'lâm-ı satvet 194; —ı âb-rüy-i
işâret-i Fetvâ-penâhî 574; —ı akdâm-ı nuhûset
1275; —ı dest-i ihtimâm 559; —ı erbâb-ı
hased 1330; —ı fesâd 172; —ı fitne 1486; —ı
hâme-i müeyn-i dikkat 1164; —ı hatevât-ı
cihâd 205; —ı hatevât-ı gazâ 205; —ı hükm-i
kazâ 813; —ı 'ırk-ı şecâ'ât 1268; —ı ikdâm
247; —ı ikdâm-ı akdâm 1266; —ı ikdâm-ı
hurûc 1266; —ı i'lâm-ı ictimâ' 1275; —ı 'in-
ân-ı ihtizâz 1137; —ı 'inân-ı külfet-i harekât
1268; —ı 'inân-ı teveccüh 1137; —ı kâdime-i
'azîmet 559, 588; —ı kâdime-i 'itizâm 320; —
ı kalem-i imzâ 210; —ı kâm-i nâ-fercâm 1403;
—ı kîne-i dil-i cumhûr 1374; —ı leb-i
mübâderet 1127; —ı livây-i 'azîmet 79; —ı
pây-ı refât 209; —ı râyet-i 'azîmet 33; —ı
râyet-i cesâret 1171; —ı rikâb-ı ikdâm 208; —
ı sarsar-ı fesâd 1282; —ı sarsar-ı fitne 1282;
—ı satvet 1067; —ı silsile-i fitne 1191; —ı
silsile-i şecâ'ât 1493; —ı sükkân 501; —ı
sükkân-ı 'azîmet 501; —ı sükkân-ı kasd 501;
—ı tâziyâne-i şevk-engîz 963; —ı zebân-ı

i'tizâr 1198; —ı zebân-ı iltifât 1270; — ü tescîr
1474

tahrîr 20, 25, 30, 35, 39, 42, 46, 51, 59, 65, 68, 72,
74, 76, 79, 82, 90, 93, 95, 97, 102, 106, 108,
112, 121, 126, 141, 147, 162, 165, 169, 172,
175, 179, 182, 187, 194, 197, 206, 209, 213,
215, 218, 223, 228, 233, 235, 237, 243, 246,
253, 261, 267n, 268, 272, 282, 289, 291, 316,
331, 333, 336n, 358, 364, 369, 372, 379, 384,
390, 391, 393, 397, 399, 404, 407, 411, 415,
418, 421, 425, 426, 433, 448, 452, 454, 458,
461, 466, 468n, 469, 480, 490, 495, 500, 503,
507n, 510, 522, 525, 526, 530n, 531, 544, 562,
564, 567n, 569n, 571, 575, 577, 580, 582, 584,
601, 608, 612, 615, 619, 624, 630, 643, 644,
650, 676, 684, 691, 695, 712, 714, 726, 734,
738, 773, 790, 798, 805, 818, 829, 830, 833,
841, 843, 846, 849, 855, 861, 863, 885, 887,
890, 901, 905, 908, 913, 918, 921, 926, 928,
930, 934, 939, 966, 990, 994, 1003, 1006, 1014,
1018, 1023, 1027, 1029, 1040, 1049, 1052,
1073, 1074, 1078, 1080, 1091, 1099, 1103,
1106, 1109, 1112, 1128, 1131, 1140, 1142,
1149, 1158, 1167, 1173, 1176, 1180, 1182,
1207, 1211, 1216, 1227, 1229, 1241, 1251,
1299, 1300, 1306, 1308, 1311, 1317, 1329,
1330, 1334, 1336, 1337, 1347, 1350, 1354,
1362, 1365, 1368, 1369, 1371, 1376, 1381,
1385, 1407, 1416, 1421, 1431, 1434, 1436,
1441, 1443, 1445, 1449, 1454, 1462, 1470,
1472, 1484, 1487, 1493, 1502, 1506, 1509;
âverde-i kalem-i — 235; âverde-i zebân-ı kilk-i
— 1209; bi't— 407, 422, 583, 1125, 1165;
güzâriş-pezir-i sahîfe-i — 1492; güzâriş-pezir-i
— 402; hâme-i — 292, 602; havze-i — 586;
hîn-i — 324; hulâsa-i — 424; ifrâğ-ı kâhı-ı —
224; kalem-zen-i — 582; keşîde-i musattar-ı —
452, 818; kilk-i bedi'ut— 165; leked-hürde-i
kidem-i kalem-i — 1282; mâdde-i — 1229;
mersûm-i harîr— 444; mersûm-i yerâ'a-i —
466, 1319; musavver-i — 1510; nâ-güncide-i
havza-i — 1191; nakş-ı harîr— 534, 913, 1048,
1083, 1211; nakş-ı nihâl-i safha-i — 1479; na-
kş-ı sahîfe-i — 1247; pâymâl-i saff-ı sipâh-ı —
1342; safha-zîb-i — 571; sahîfe-pîrây-ı —
1207; sahîfe-zîb-i — 1449, 1499; silsile-i —
1069; takrîr-i emr-i — 30; takrîr-i mesâka-i —
437; târîh-i — 351, 841; tekrîr-i — 994;
tırâzide-i perniyân-ı — 684; yârây-ı mühendis-
i kalem-i — 328; zahm-hürde-i şemşîr-i kalem-i
— 934; zebân-zede-i yerâ'a-i — 410; —
cihetleri 291; habl-i —e keşîde 691; —en 61,
165, 278, 289, 562, 1086, 1136, 1218; —en
taleb 282; —ı 'arz-ı hâl 215; —ı asker 644;
—ı asker-i cedîd me'mûrları 316; —ı ecnâd
421; —ı hıyânet-engîz 1119; —ı kabâle 799;
—ı kitâb 224; —ı kitâb hengâmı 1306; —ı
kitâb-ı hakîkat-nisâb 935; —ı kitâb-ı meyâmin-

nisâb 1329; —i nâme-i icâzet 219; —i neferât 695; —i neferât mâddesi 419; bünyân-ı —ini tahkîm 1506; —i tereke me'mûrları 863; —i tevârîh 1051; —i tevârîh mâddesi 1051; —i vak'a 25; —i vekâyi' 25, 533, 1227; —i vekâyi' husûsu 1049; —i vekâyi' mâddesi 1051; —ler 1439; tıbk-ı —leri 966

tahrîrât 46, 63, 65, 72, 77, 84, 93, 98, 108, 126, 179, 182, 187, 275, 286, 291, 296, 298, 308, 312, 342, 351, 363, 377, 392, 395, 406, 407, 408, 411, 423, 454, 511, 531, 564, 565n, 575, 580, 601, 619, 846, 918, 930, 966, 1006, 1023, 1074, 1100, 1104, 1123, 1143, 1180, 1239, 1241, 1242, 1346, 1347, 1367, 1376, 1439, 1445, 1454, 1487, 1502, 1506; 'arz-ı — 1027; maglata-âmîz — 346; mahsûs — 1421; mef-hûm-i — 296; metn-i — 47; muhbir — 619; şu'be-i — 1341; — ahz 1506; — havâdisi 1340; —i hafîyye 312; —i hakîmâne 1352; —i mer-sûle-i merkûme 1346; —i Sadâret-penâhî 63, 106; —i seniyye 61, 60, 1014; —i vâride-i merkûme 1439; —in ecvibesi 1369; — irsâli 372, 569n, 1353; —lar 379, 408, 1439

tahsîl 59, 72, 100, 128, 232, 240, 243, 345, 521, 623, 689, 707, 757, 770, 786, 804, 828, 832, 841, 846, 880, 894, 1009, 1012, 1089, 1198, 1331; tarik-ı — 590; zür-bâzû — 164; —i ârâmiş 678; —i âsâyiş-i kâffe-i re'âyâ 250; —i bekâyây-ı 'atfika 628; —i bidâ'a 171; —i cür'et 786; —i dâ'îye-i istihdâd 717; —i dest-mâye-i ihşân 1508; —i dimâğ 586; —i elsine 547; —i emân 260; —i emniyyet 252, 258, 1331; —i emvâl 102, 118; —i esbâb-ı def' 251; —i esbâb-ı istirahat 253; —i esbâb-ı yesâr 555; —i fûnûn 546; —i hüner 160; —i itulâ' 158, 281, 1197; —i 'ilm ü fazilet 51; —i 'ilm-i celîl 590; —i 'ilm-i şerîf 648; —i 'il-me'l-yakîn 90; —i îmân 897; —i imtizâc 1163; —i istihkâm 216; —i itminân 1331; —i izn-i sultân 910; —i mâ 641; —i mâ-lezime-i me'mûriyyet 246; —i ma'rifet 87; —i maksûd 552; —i mâl 74, 1377; —i mâl-i bî-gerân 701; —i matlab 1250; —i me'âni-i inbisât 151; —i me'ârif 160, 245, 547, 1503; —i melekât 880; —i meleke-i sūr'at 248; —i menâfi'-i zâ'ide 689; —i menfa'at-i zâ'ide 239; —i merâtib 59; —i mesûbât-ı cihâd 205; —i mesûbât-ı gazâ 205; —i mezâk 1381; —i mu'âşeret 1163; —i mukaddimât-i 'ulûm 531; —i musâfât 219; —i müsâ'ade-i Hidiv-i muhalledül-ıkkbâl 339; —i nâm 308, 1354; —i nik-nâm 828; —i nukûd-i 'izz 841; —i nukûd-i rif'at 841; —i nüfûz 846; —i re'sül-mâl-i hüner 235; —i re'sül-mâl-i san'at 235; —i rızâ 92; —i rızây-ı Bârî 832; —i rızây-ı devlet 179, 467; —i ruh-sat 899; —i rütbe-i 'izz 1159; —i rütbe-i ser-bülendî 1159; —i sâ mân 159, 664; —i san'at 237; —i sanâyi' 546; —i servet 159; —i silm

219; —i şân 308; —i şöret 308; —i şu'ûr 18, 651; —i 'ulûm 87, 148, 1503; —i 'ulûm-i ma'kûl ü menkûl 85; medâr-ı —i ümniyye 903; —i vâye-i te'ayyûn 171; —i vâye-i te'azzum 171; —i vukûf 102, 218, 241; —i zâ'ika 306; —i zâ'ika-i keyfiyyet 1215; gûşîş-i —i zamîne-i sahâ'if 123; —i zimem 100; — ve istirfâ'-i emvâl 628; — ve te'allûm 135

tahsîn 68, 872, 1261, 1310, 1381, 1387, 1492; 'atf-ı nigâh-ı — 1024; dehân-ı — 1044; karin-i — 500; müstevcib-i — 61; —i firâvân 1423; —i makâl 1370; —i sad-hezâr 1233; —lerine mest olup 535

Tahsîn Efendi; bk. Mehmed Tahsîn Efendi (Baş-halife, Dîvân-ı hümâyûn Çavuş-başı, Mektûbu, Defterdâr)

tahsîs 245, 935, 1048, 1336, 1431, 1492; nâmzed-i — 439; —ı gadâ 244

taht 163, 1234, 1296, 1303; terk-i — 810; —a vedâ' 624; —dan dūr 1230; —dan ferâgat 810; —gâh 1020; —gâh-ı Nemçe 1487; —gâhları 584; serîr-ârây-ı —ı 'âlî 1027; —ı 'âlî-baht-ı 'Os-mânî 852, 1301; —ı 'Osmânî 848, 914; —ı 'Osmânî'nin sâhibi 1202; murassa' —ı revân 1352; —ı revân 610; —ı Saltanat 667, 677, 1296; —ı tasarruf 374; —ı zerrîn 1205; —nişîn-i 'izz 665; —nişîn-i Hilâfet 665; —nişîn-i Saltanat 677; Erike-pîrây-ı — u iclâl 831

tahta; — başında 1130; — döşemeli ahşâb odalar 979; —i tâbût 1296; — pâpûsu 1324

tahzîl 731, 1323, 1324, 1365, 1466; —i a'dâ' 1221; —i kefere-i bed-nihâd 643

Tâ'ib İsmâ'il Efendi (Erzurumî, cem'ul-cevâ-mi'-i fazl ü kemâl) 590

tâ'ife 34, 39, 41, 46, 48, 50, 54, 73, 82, 91, 161, 165, 177, 192, 195, 203, 287, 299, 305, 325, 330, 331, 417, 490, 496, 505n, 508n, 546, 769, 792, 799, 806, 818, 958, 1082, 1096, 1157, 1241, 1251, 1253, 1255, 1260, 1325, 1356, 1361, 1375, 1384, 1416, 1480; nâ-mübârek — 487; şûm — 487; —ı A'râb 132; —ı A'râb-ı behâyim-sıfât 127; —ı A'râb-ı behâyim-tynetler 48; —ı A'râb-ı nâ-sâz 128; —ı Açıkbâş 1368; —ı Arnabûd 34; —ı askerî 657; —ı askerîyye 606, 759; —ı bâgiyye 926, 1260, 1265, 1275; —ı bed-'ahd 130, 268; —ı bed-âyîn 268; —ı bed-mişvâr 471; —ı bed-nihâd 270; —ı bed-nijâd 720, 727; —ı bed-peymân 130, 721; —ı behâyim-haslet 770; —ı Bektâşîyye 682, 773, 826, 1251, 1384; —ı bi-dîn 722, 728; —ı bi-îmân 727; —ı cehûl 702; —ı ceng-cüyân 645; —ı divâneğân 102; —ı düşmen-kâm 776; —ı Efrenc 56, 72; —ı fücâc 1373; —ı füssâk 1373; —ı gayr-i hâ'ife 41, 702; —ı gayr-i hâ'ife-i yeniçeri 193; —ı hâ'ife 216; —ı halî'ul-'izâr 1160; —ı hâriciyye 1395; —ı huşûnet-nihâd 172; —ı itâ't-i'tiyâd 84; —ı

Karâmita-i mezkûre-sıfat 56; —i küffâr 288; —i Lâz-ı nâ-sâz 783, 1038; —i ma'hûde 224; —i muğtâl 174; —i pür-mekr 729; —i pürvegâ 729; —i rindân 1215; 'âmî —i saht-dil 709; hod-ser —i saht-dil 709; —i sefele-nihâd 1157; —i segbânân 1416; —i Sırp 1145; —i şerîr 702; —i Tatar gâ'ilesi 415; —i Yehûd 995; —i Yehûd-i bed-tıynet 630; —i yeniçeriyân 587; —i zâ'ife 327; —i zâ'ika muzâfâtundan 1304; —ler 853

Tâ'if Gazâsı 680

tâk; —i nuh-revâk-ı minâ 1152; —i semâ'hâne 145; tanîn-endâz-i —i sipihri-bî-karâr 1284; —i sofâsı 527; tanîn-endâz-ı —u revâk 1383

takdîm 30, 63, 267n, 399, 565n, 651, 712, 827, 962, 1110, 1140, 1224, 1228, 1242, 1334, 1344, 1431, 1457, 1459, 1464, 1505, 1507; —i cümle-i eşgâl 1050; —i dest-âvîz 1467; —i du'â 1455; —i eymân 770; —i hâk-i pâ-yi Şehenşâhî 963; —i hatve cür'eti 1199; —i hedâyâ 185; —i huzûr-i fâ'izu't-tekrime-i 'âlîleri 1226; —i kadem 1387; —i mahrec 909; —i medrese 909; —i nâme-i hümayûn 364; —i pâye 909; —i senâ 1455; —i şerîta-i ihtimâm 1180; —i tehdid-i şedid 1434

takdime 185; talî'a nâmiyle — 637; —i kâffe-i emel 540; —i sevgend 1198; —ler 185

takdir 246, 508n, 789, 864, 943, 997, 999, 1000, 1162, 1336, 1472; bi-hasebi't— 1038; havâle-i şive-i — 437, 1446; hükm-i — 919; ibtidây-ı hılkat-i ervâhda — 843; muvâfik-ı kar'a-i — 202; muvâfik-ı nüsha-i — 188; nitâc-ı kazıyye-i — 1272; nüvişte-i levha-i — 662; pes-perde-i — 382; ser-nüvişt-i hâme-i — 1272; sevk-ı sâ'ika-i — 561; şive-i — 1018, 1218; şurta-i — 214; verây-ı perde-i — 95; verây-ı sürâdik-i — 448; zuhûr-i şive-i — 1082; —i bî-tagıyîr 675; sevk-ı sâ'ik-i takdîr-i hazret-i İllâh 1295; —i Mümteni'ut-tagıyîr 1327; —i mümteni'ut-tagıyîr-i Rabb-i Kadîr 673

taklîd 40, 326, 530n, 546, 757, 881; erbâb-ı — 10; —ât-ı 'âtıllaları 54; —en 544; —i kâfirî töhmeti 696; —i kulkul-i surâhî vü minâ 310; —i şemşîr-i 'adüvv-tedmir 857; sûret-i — kabul eylemez 1370

takrîr 14, 27, 30, 32, 40, 42, 62, 65, 68, 70, 73, 74, 94, 95, 99, 102, 113, 129, 135, 145, 165, 167, 273, 280, 291, 347, 351, 354, 379, 380, 390, 406, 407, 411, 417, 420, 424, 460, 477, 488, 506n, 509, 526, 564, 565n, 571, 575, 587, 598, 609, 610, 670, 733, 789, 829, 849, 885, 897, 907, 917, 935, 952, 959, 962, 984, 1050, 1059, 1074, 1076, 1080, 1085, 1088, 1096, 1100, 1107, 1109, 1112, 1117, 1120, 1121, 1136, 1149, 1160, 1164, 1171, 1174, 1182, 1184, 1191, 1194, 1207, 1237, 1250, 1273, 1306, 1307, 1328, 1329, 1340, 1348, 1356, 1376, 1381,

1394, 1396, 1397, 1404, 1414, 1419, 1424, 1440, 1446, 1450, 1452, 1454, 1474, 1501, 1512; derece-i — 1327; havsala-i — 535; hey'et-i — 641; minhuvât pâyesiyile — 1381; mufassal — 1096; nâ-güncide-i havza-i — 1191; resmî — 985, 1018, 1028, 1340; süpürde-i 'uhde-i kilk-i sâdiku't— 1149; şifâhen — 1005; yanarak yakılarak — 1194; —ât 846; —ât fezlekesince 1460; —ât-ı hande-fermâ 519; —bünyân-ı memleket 641; — cihetleri 291; —e mâlik 1076; —en 165, 278, 1218; — güne bir kağıd takdîmi 282; —i 'âlî 454; —i ârâ' 1335; —i âyîn 550; —i bâl 1505; —i câh-ı vâlâ-mekânêt-i Vekâlet 113; —i câygâh 1428; —i dil-nişîn-i hakîmâne 628; —i dil-pezir 74, 358, 1164, 1287; —i ebleh-firib 392; —i emr-i sefer 918; —i emr-i tahrir 30; —i evvel 426; —i kelâm 843; —i mersûl 352, 846; —i mesrûd 1506; —i meşrûh 806, 1358, 1396, 1415; —i mûmâ ileyh 1069; —i niyyet 40; —i râst 501; —i resmî 1433; —i revîş 550; —ler 346, 351, 404, 1089, 1097, 1376; —leri mantûku 1431; —leri üzere 512; —u imlâ 145

taksîm 235, 870, 994, 1065, 1070, 1265; bilâ— 211; —i eshâm-ı nekâbet 1159; —i eshâm-ı nekâl 1159; —i evvel tahrirî 995; —i ferah-ifşâ 151; —i hevâyî 824; —i hevâyî kâ'idesi 1065; —i hevâyî zâbitası üzere 1070

taksît 256; ber-vech-i — 565n, 575; —ler 252

takvâ 118; erbâb-ı — 896; hilye-i — 152; —şây'i'ası 1465

takvîm; mesâbe-i köhne — 673; sahife-i sahife-i kühen— 1379; köhne — sûretini bulduğu 1449

takvîyet 194, 252, 459, 512, 600, 658, 678, 805, 1145, 1146, 1195, 1463, 1493, 1494; esâs-efken-i — 257; esbâb-ı — 456; kemâl-i — 778; kesb-i — 250, 255; lâzime-i — 786; pür-dilâne — 1194; sâ'id-i — 1380; vesîle-i — 683; —bahşây-ı hayâl 1264; —bahşây-ı kulûb-i cesâret 207; —bahşây-ı vehm 1264; —i âlât-i munâsaba kaydında 1221; —i devlet 1333; —i dîn 1333; —i esbâb kaydı 1221; —i kalb 704, 786; —i kalb-i besâlet 1268; —i kuvây-ı cismânî 1214; —i ma'nevîyye eseri 788; —i mizâc-ı devlet 1038; —i sâ'id-i Saltanat 1481; —ler 802, 1395; esbâb-ı —leri 603

takye kapmak zımında 534

talâk 54; yemîn-i — 54

tâlân 102, 105, 323, 858, 1258, 1426; havâle-i dest-i — 1269; rûfte-i cârûb-i — 1179; leşker-i — ger 1082; —gerân 789; —kerde 323; —kerde-i hürd u hâb 313; —kerde-i huzûr 313; —zede-i eyâdî-i şikâk 1275; —zede-i metâ'ı hûş 1059

taleb 587, 890, 902, 1263, 1336, 1451, 1487, 1497; ba's-ı berid-i — 1168; havâle-i seyf-i — 1273; ibrâz-ı kemâl-i — 1139; müy-i hâme-i — 651;

tekrîr-i makâl-i — 1498; tığ-i — 1061; —i emân 177; —i eşkıyâ' 793; —i imdâd 207; —i mâl 757; —i nezr 72; —i rây 177; —i sulh 1439; —kâr-ı rızây-ı Hıdîv-i Dârâ-'unvân 554; —kâr-ı salâh 1438; —kâr-ı sulh 1438; —leri meydânında 818

talabe 86, 205, 1062, 1398; ziy-yi —i 'ulûm 1504; —i 'ulûm 486, 491, 1239, 1396; medrese-nişin olan —i 'ulûm zümresi 485

Taler 997

Taleyran [=Talleyrand, İtalya'da kâ'in Nebaven {=Benévent} Ülkası'nın Hükümdâr Prençi, Françe Devleti'nin Umûr-i Ecnebiyye Nâzır ve Baş-veklî, Nâzır-ı merkûm] 299, 351, 363, 365, 367, 368, 381, 393, 397, 984, 985, 986, 1003, 1006, 1013, 1014, 1015, 1016, 1104, 1105, 1346

Talhak (bezle-kâr) 1468; — vâdilerinde 1497

tâli ' 38, 529n, 556, 675; asl-ı — 676; büyütda hem — 674; ber-muktezây-ı — 750; kaviyyüt— 42, 470; muktezây-ı — 803; ber-müceb-i —i bâzgûn 1218; —i cihân-gîrî 1054; —i firûzları gibi 1457; —i müsâ'id 204; —i saltanatları 674; tesyîr-i —i şevketleri 674; —ler 674; sa'âdet-i —leri 499

tâlib 446, 880, 1061, 1505; —i 'ilm hey'eti 310; —i 'ilm ziyyi 310; —i nâ-halef 1061; —i nâ-sâz 1060; —i salâh 554; —i sulh 554; bir alay sâde-dil —ler 879, 1130; —ler 686; —leri tek-milinde 999

ta'lik; meşk-i hatt-ı — 1488; hatt-ı — 149, 1488, 1490; hatt-ı —i dil-ârâ 1223; ser-âmed-i —nûvisân 1488

ta'lim 223, 225, 234, 237, 243, 246, 305, 357, 432, 483, 554, 562, 649, 659, 671, 682, 683, 688, 691, 763, 769, 790, 798, 807, 850, 880, 886, 1078, 1134, 1166, 1182, 1222, 1303, 1325, 1397, 1493; ber-tbk-ı — 1166; edevât-ı — 683; fezây-ı — 657; hasbe't— 442, 449, 603, 807, 886, 1213; hîn-i — 696; madde-i — 684; me'mûr-i — 1252; merâsim-i — 547; nihâde-i dâru't— 223; tahti'e-i — 769; tek-mil-i — 193; vakt-i — 234, 688; vâye-mend-i — 678; vücûb-ı — 1256, 1380; Ser—ci nâmı 683; —ci tüfengcileri 459; —e it'tiyâd 678; —e ictihâd 678; —gâh 1221; —gâh-ı irâdesi 547; —gâh-lar 688; —i 'akâyid-i dîniyye 229; —i âlât 1382; —i asker 658, 667, 684; —i asker mâd-desi 420; —i âyin 212; 'add-i mehâsin-i —i cünüd 1256; ta'dâd-i mehâsin-i —i cünüd 1381; —i ders-i mel'anet 210; —i enâm 12; —i esâtize 790; —i esâtize-i cihâbeze 850; —i esbâb-ı sefer 247; —i esliha 1382; —i fenn-i âteş-bâzî 245; ta'dâd-i mehâsin-i —i iltizâm 1256; — ile perverde olan cerrâhîn 976; — ile perverde olan etbbâ 976; —i nefer mâddesi 666; —i sanâyi'-i harb/peykâr 193; —i sipâh

659; —i suver-i şekâvet 78; —i turuk-ı teshilât 56; —i 'ulûm-i lâzime 546; —i 'ulûm-i şettâ 52; —i ümerâ'-i bed-peymân 34; —nâme 59, 174, 268, 274, 285, 1084, 1088, 1442; —nâme-i mersûle 1084; —nâmeler 233, 235, 245; —nâmeleri mücebince 247; —siz 684; — ü te'allûm 15; — ve neşr u ta'mim 51

ta'limât 33, 65, 164, 165, 182, 282, 288, 290, 296, 412, 1003, 1016, 1084, 1108, 1118, 1145, 1348, 1369, 1385; muktezây-ı — 289, 1090; zeyl-i — 289; —i 'atfika 276; —i cedide 276, 583; —i celiyye 276; —i hafiiyye 273, 276; —i lâzime 1376, 1440; —i mahsûsa 384; —i mufassala 182; —i mütelevvi'a 272; —lar 1324

talkavukluk 1468

taltif 213, 334, 463, 469, 782, 862, 915, 923, 994, 1006, 1098, 1158, 1159, 1295, 1355; nisâr-ı selâm-ı — 812; tekellûf-i — 1420; —i kulûb 1392; —ler 444

tama' 323, 344, 359, 416, 595, 948, 1153, 1284; erbâb-ı — 346; itâle-i dest-i — 690; maraz-ı — 152; şiddet-i — 597; —an 1332; fart-ı — belâsi 291; —i hâm 890, 1433; —i hâm belâsi 390; perde-i —i hâm sebebi 451; —i hâm tehevürü 449; —i in'âm 193; — ile mecbûl 793; —kâr 933, 1099, 1323; delâlet-i —ları 431; rîş ve burût-i —ları 707; — makûlesi 77; itâle-i —i tama' u âz 931; medd-i eyâd-i — u âz 560; nihâde-i himyân-ı — u âz 871; — u âz 824

Taman 219; — ilhâki 1090

ta'mir 121, 145, 197, 212, 237, 239, 247, 253, 264, 482, 517, 1223, 1425, 1455, 1456, 1500, 1502; mücib-i — 247; muhtâc-ı — 253, 967; tehyi'e-i levazım-ı — 1443; —i kenîsa 212; —ler 237, 1425; —leri makûlesi 678

Tannâne Kasidesi (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendi'nin) 1507, 1509

Tanrı 1418; — vergisi 1411; bk. ayrıca Allah (Hz.)

tantana 1038; —engiz-i hevl 1410; —engiz-i heybet 1410; —i bi-edebâne 1096; —i kudür-âsâ 1349; —i meserret-i pîr u bernâ 1204; —rîz-i neşr 1421; —rîz-i şuyû' 1421

tanzim 60, 75, 77, 82, 111, 115, 126, 138, 141, 152, 156, 160, 163, 187, 208, 210, 219, 223, 226, 228, 231, 236, 239, 242, 245, 261, 281, 338, 352, 359, 379, 420, 428, 431, 459, 461, 463, 501, 537, 547, 554, 565n, 575, 584, 602, 629, 633, 643, 658, 670, 676, 682, 688, 691, 710, 720, 727, 738, 826, 914, 935, 964, 968, 1003, 1012, 1021, 1040, 1047, 1050, 1077, 1085, 1092, 1110, 1136, 1140, 1145, 1179, 1191, 1193, 1242, 1251, 1255, 1323, 1335, 1336, 1338, 1352, 1375, 1418, 1432, 1476, 1481, 1493, 1495, 1505, 1507; dâhil-i defter-i — 247; der-dest-i — 567n, 577; havâle-i — 261; nihâde-i cendere-i — 225; —i ahvâl 1480; —i ahvâl-i teşettüt-me'âl-i askeriyye 224; —i Bel-

girad 148; —i bilâd 1328; —i edevât 192, 603; —i edevât-ı ceng 658, 1221; —i edevât-ı muhârebe 1221; —i edevât-ı sefer 658; —i emr-i mezkûr 688; —i es'âr 108; —i maslahatlar 1096; —i mehâmm 1363; —i mehâmm-ı Saltanat-ı seniyye 922; —i memâlik 161, 710; —i menâzım-ı umûr-i devlet 1407; —i mevâdd 291; —i musâlaha 1084; —i mühimmât 1178; —i mühimmât-ı mülk 629; —ine âlet 1190; —i nizâm-ı ecnâd 191; —i nizâm-ları 1222; —i sipâh 545; —i umûr 115, 130; —i umûr-i devlet 1163; —i umûr-i mühimme 602; —leri 1325, 1435; — olunan ta'rîfe 349

Tapacı 238

Tarabya 327; — Merşali 330; — tarafı 329

Tarâmûn-i Hıtâyî-i iksîr-i saltanat 912

tard 490, 550, 720, 731, 871, 891, 1015, 1187, 1323, 1372, 1395, 1418, 1466, 1486, 1494, 1497; rânde-i dūr-bâş-i — 440, 1197; kûy-i çevgân-ı — 1353; latma-zen-i — 1373; leked-kûpî-i — 524; — u sebk san'atı 78

ta'rîf 55, 612, 615, 662, 696, 976, 1006, 1012, 1024, 1092, 1159, 1168, 1185, 1202, 1351, 1355, 1380, 1401, 1433, 1448, 1496; hita-i — 442; mâdde-i kuvveti — 679; muhtâc-ı — 1089; müstağni-i — 997; —ât-ı mezkûre 1025; —den müstağni 1433; tanzim olunan —e 349; —e 1092; —e defteri 349; —e hâcet 1087; —e lafzı 349; —e şurûtu 1092; —enin nizâmı 1092; —enin tebdîli 349; —i izâfî 1496; —ler 1023

târîh 10, 15, 189, 638, 796, 857, 890, 1209, 1234, 1291, 1364, 1450; cümleten — 1289; dürr-e dil-pesend mîsrâ-ı — 1301; fenn-i — 21, 1051; 'ilm-i — 9, 15, 19; kayd-ı sahîfe-i — 911; mîsrâ-ı — 593; murassa' — 1491; mücevheren — 1289; müdevven — 535; safha-i sahîfe-i — 1284; sâhib-i — 1050; söyledîği — 796; söylenen — 1509; —cilik 45; fenn-i —den garaz 510; fenn-i —den garaz-ı aslı 331; —den murâd 268; —düşürmek 1224, 1225, 1277; —e kayd olunacak 1479; —e yazılacak nevâdir-i felekiyye 1121; —e yazılacak sûretler 1508; —güyâ 1508; ahbâr-ı —güyân 15; te'diye-i —i dil-ârâ 1312; —i dil-ârâ 524; —i dil-nişân 120, 146, 1509; —i dil-pezir 582, 1449; selsâl-i —i hâlet-efzâları 1511; —i hicrî 964, 1090; —i hüccet-i âtiye 841; —i 'İsevi 1449; —i 'İseviyye 937; —i letâfet-engîz 1449; —i manzûmu 1233; —i matbû', 535; —i milâd 964; —i müverrih-ı perîşân-edâ 30; —i nemîka 1281; —i selef 23; —i tahrîr 351, 841; —i tarâvet-iştimâlî 1302; —iyle güyâ 590; —lerde gördüğümüz 971; —lerde mastûr 973; —lerde mazbût 800, 900; —lerden ma'lûm 1070; kendi —lerinde mastûr 1050; —lerini mutâla'a edenler 1368; güzel —ler nazm 1366; —şinâsân 16; — olur berceste 1012

Târîh-i Na'îmâ; bk. Na'îmâ Târîhi

Târîh-i Vassâf; bk. Vassâf Târîhi

tarik 71, 128, 148, 160, 239, 249, 336, 529n, 588, 631, 689, 694, 724, 784, 804, 844, 910, 992, 1070, 1082, 1089, 1102, 1111, 1168, 1351, 1409, 1413, 1423, 1505; âzâde-i — 909; bedreka-i — 1296; bi-haseb't— 1454; erbâb-ı — 525; eslem — 673; hasbe't— 313, 379, 592, 759, 1363; hem— 177, 1177; hılâl-i tarik 46, 126, 1387; ihtilâl-i — 128, 909; irâ'et-i — 1395; kat'-ı — 78, 101, 150, 1239; kîdem-i — 44; levâzım-ı — 181; meşâyih-ı — 1337, 1371; muktezây-ı — 1351; münâfese-i — 1080; nâmûs-ı — 910; resm-i — 522; riş-hâri-i tefekkür-i — 1183; silsile-i — 230, 234, 238; tagyîr-i — 1242; tebdîl-i — 1134, 1351; tedârük-i — 127; te'mîn-i — 635; teshîl-i — 118, 1079; —a-i bagy 1405; —a-i enîka 137; —a-i enîkalar 350; —a-i hakkâniyyet-nümûn 831; —a-i icrây-i mezkûr 757; —a-i kesbden mütেকâ'id 1459; —a-i lâyika 171; —a-i nemîka 753; —a-i tegallüb 1405; mehâmm-ı seniyye —ı 386; ri'âyet-i hukûk —ı 498; tedennî-i revnakleri —ı 883; —ı 'aliyye-i 'ilmiyye 909; —ı 'aşk 1389; —ı 'ilmiyye 591, 643, 910, 1380; —ı âhar 71, 156; —ı âmed-şudegân 1033; —ı Bektâşiyye 1259; —ı dalâlet 107; —ı Devriyye 1072; —ı emn 804; —ı enîk 909; —ı evliyây-ı kirâm 1072; —ı garrâ 909; —ı gayr-i mu'tâde 98; —ı gayr-i nâfize 828; —ı Hâc 99, 742; —ı hakkâniyyet 849; —ı hamiiyyet 481; —ı hatâ 747; —ı hatt u tirhâl 192; —ı havf ü hadşe 59; —ı hayrât 828; —ı hazm 1172; —ı Hicâz 1031; —ı hidâyet-refik 21; —ı husulü 1160; —ı ihtiyât 1172; —ı iktihâmlar 1268; —ı indifâ' 781; —ı mazîk-ı kazâ 1504; —ı metrûke-i kazâ 1507; —ımızın kallâbı 525; —ı nasfet 849; —ımdan mütenekkib 1351; mekâsib —inde 1456; —ımı bilmeyüp 1426; 'ulemâ-i resmiyye —ımı ilgâ 1380; —ı râhat 804; —ı resmî 525; —ı resmî-i 'ilmî 1467, 1483; —ı resmiyye 648; —ı ricâl 1496; —ı risâlet 1029; —ı Sa'id 83; —ı sedâd 767; —ı sühûlet 109; —ı Süveys 82; —ı tahsîl 590; —ı tedris 112, 171, 1496; —ı tegallüb 747; —ı ticâret 349; —ı 'ulemâ 719; levâzım-ı —ıyye 105; —ı zahîrel-eri 91; berk ü sâz-ı —leri 1476; —lerince 389

tarikat 1278; ehl-i — 817; —ı Ahmediyye 1278; —ı Murtazavî 539; —ını te'allüm 897

tarla 662, 981, 992; —lar 992, 1021

tarrâka 868; —hay-ı dehetset-fersâ 1321; —ı 'azîme-i mehîne 868; —ı fitne 1444; —ı nâgeh-şenîd 1057; —ı nâgehânı gûş 1485; —ı şedîde 1322; —ı tuğyân 1444; mânend-i —ı zehre-tirâk 1231; —ı zehre-tirâk 1389; 'ulemâ'-ı —i nâmına olan 'azîzler 756; —sâzî-i

hevl 1397; —sâzi-i heybet 1397; —zen-i düş-
i/rikâb-ı ehl-i ‘arbede 1215

Tarsûs 739, 891

tas; **altûn** — 982

tasarruf 45, 195, 305, 468n, 629, 1241, 1508; âver-
de-i kabza-i — 733; âvurde-i kabza-i — 1463;
der-âgûş-i — 720, 727; kabza-i tasarruf 651,
1363, 1466; nâhun-zen-i — 379; sâhib-i — 723;
taht-ı — 374; yed-i — 393, 619, 621, 622, 993,
994, 1408; zencir-i — 299; zîr-i — 373; —ât-ı
eyâlât 635; —ât-ı memâlik 635; —i memâlik
1415; —i umûr-i devlet 958; eyâdi-i —ları
983; zîr-i dest-i —ları 251, 297; —larını iş‘âr 1025

tasavvuf; **ekâvil-i** — 597; **fenn-i** — 880; —
kitâblarına mütevatgîl 752

tasdik 37, 66, 129, 131, 136, 165, 253, 259, 262,
264, 273, 278, 286, 342, 345, 352, 370, 373,
396, 399, 403, 427, 453, 496, 502, 506, 530n,
534, 569n, 580, 587, 629, 730, 732, 788, 805,
885, 926, 935, 1050, 1069, 1073, 1084, 1088,
1095, 1103, 1105, 1114, 1159, 1178, 1190,
1260, 1263, 1308, 1327, 1343, 1358, 1381,
1427, 1440, 1451; ‘adem-i — 136, 398, 401,
407, 1194; emr-i — 95; erbâb-ı — 636;
gûşvâre-i gûş-i — 1287, 1300; hem-reng-i —
729; hem-zebân-ı — 1401; hîn-i — 399; imâle-i
— 1398; izhâr-ı sûret-i — 1389; mazhar-ı —
571; ser-cünbân-ı — 884, 1184; ser-cünbân-i
— 700; sûret-i — 663; vâki‘-i mevki‘-i — 631;
yek-dehen — 1365; —an li‘l-makâl 939; —ât
395; —ı akvâl-i keferre 205; —ı İmperatorî
470; —ı Kıraliyyet 495; yek-dehen —ı makâl
1328; —ı makâl 1378; —ı makâl-i hizâm 763;
—ı mebhâs 1172; —ı müdde‘â 326; —ı
serbestiyyet 558; —ı sûri-i zarûri 476; —kûn-i
nutk-ı Hîdîv-i Ferîdûn-haşmet 571; —ler 886;
‘adem-i — mâddesi 403; — mâddesi 165, 452,
1088; — mesâbesinde 757; —nâme 393, 398,
935, 940, 1449; —nâmeler 94, 162, 213, 221,
253, 264, 394, 558, 1089, 1106, 1485; —
nâmelerin mübâdelesî 253, 259; mübâdele-i —
nâme resmi 162; — temessükleri 939

tashih 101, 238, 910, 1008, 1258; — be-dergâh
457, 644; —i ‘ayâr-ı dinâr 667; —i ‘ayâr-ı
dirhem 667; —i devlet 1406; —i garaz-ı
fâsidleri 1171

Taslakçı 233

tasnif 1223; —ât 1041; **fenn-i** —âtları 1503

tasvîr 20, 285, 484, 823, 876, 1056; a‘zâları dahi
başka başka — 976; hey‘et-i — 641; heyûlâyı
— 727; nesic-i dest-i — 1129; sûret-bend-i —
1359; sûret-yâfte-i — 1325; tâb-dâde-i — 1453;
—hâneler 978; —i burhân 353; —i câdde
693; —i derûn 1435; ‘amûd üstüne tu[n]çdan
rihte bir esbe süvâr olmuş ‘ibret-nümâ —i ke-
bir 977; —i mübâhase 957, 1038; —i
münâfese 957, 1038; —ine kıyâfet verüp 1473;

—i nizâm-ı umûr 668; —leri Bihzâd-pesend
1221

taş 490, 662; iki zirâ‘ boylu yeşil — 1342; ağzına
— almış gibi hamûş u epsem 860; —dan
ma‘mûl sûreti 977; yak-pâre yeşil —dan 1342;
—dan mahsûn‘ dürlü dürlü nişâneler/suverler
977; — değnekler 662; — döşemeli ahşâb
odalar 979; — köprü 1142; —ları fahrî oyması
gibi 974

Taşköprülü-zâde (Şekâyik-ı Nu‘mâniyye‘nin
müellifi) 569

Tatar 47, 93, 546, 552, 558, 582, 966, 967, 968n,
1069, 1506, 1507; kabâ‘il-i — 1093; kavm-i —
546; mahsûn — 966, 1074; — Ağası 308; —âne
ilgâr 1370, 1493; —âne müsâra‘at 1370; tâ‘ife-i
— gâ‘ilesi 415; — gâ‘ilesi 553; — Hân 550n,
552; —ın serbestiyyeti mâddesi 558; —lar 106

Tatarbazarı 966

Tatavla 144

tâ‘ûn 389, 942

tavâf 610; —gâh-ı zümre-i huccâc 616; —ı Beyt-i
‘atîk 1031; —ı Beyt-i ‘atîk ârzûsu/sevki 1032

tavâ‘if/tavâ‘iyif 623, 1377; —i asâkir 704; —i ask-
er 1122; —i askerî 47, 195; —i askerî-i celâ-
det-şi‘âr 132; —i askerîyye 97, 148, 175; —i
Bektâşiyye 792, 829; —i ecnâs 837; —i ecne-
biyye 547; —i Ekrâd 1241; —i muhtelife
1091; mesâmi‘-i —i müctemi‘a 797; —i
mülûk 319, 739, 824, 1237, 1415, 1454; —i
mülûk-âsâ 738; —i mülûk ‘idâdında 1408; —i
müte‘addide 188; —i sâ‘ire 137; —i Terâkime
1241; —i ‘Urbân 126; irâha-i —i zîr-i destân
629

tavan arasında 815

tavsiye 140, 677, 837, 920, 924, 1065, 1070, 1303,
1493, 1506; def‘iyyelere himmetlerini — 765;
hasbe‘t— 916; râbitalu ‘ummâle/nuzzâra —
975; —i belfig 824, 1115, 1173; —i müstahse-
nesi 1488; —nâmeler 531, 1072; şurût —si 1401

tavşan; — kanı bâde-i erguvânlar 1362; —lar 1362;
âhûlârın — takımı 574, 581n

tavuk 1442

Tayfûr Bey (Hâne-i hâssa‘dan, Nâ‘ib, Sır Kâtibi)
841, 915, 1031

Tayfûr Paşa (Muhâftız) 201

ta‘yîn 10, 17, 25, 36, 38, 45, 47, 54, 59, 61, 67, 79,
83, 87, 90, 96, 98, 100, 105, 107, 112, 126, 132,
134, 139, 143, 149, 163, 165, 170, 173, 174,
176, 181, 183, 192, 194, 197, 202, 206, 209,
212, 219, 225, 228, 232, 235, 238, 240, 241,
252, 255, 259, 262, 267, 271, 293, 295, 298,
332, 342, 370, 377, 382, 406, 412, 417, 418,
419, 422, 431, 432, 435, 439, 444n, 448, 456,
459, 461, 463, 467, 474, 476, 486, 489, 495,
497, 514, 517, 522, 527, 529n, 537, 550, 566n,
568n, 576, 579, 581, 587, 590, 599, 601, 603,

609, 629, 637, 643, 661, 665, 669, 678, 683, 685, 687, 703, 710, 717, 731, 733, 756, 758, 774, 786, 792, 798, 835, 839, 861, 878, 880, 892, 901, 905, 907, 909, 914, 921, 924, 930, 934, 943, 949, 957, 983, 999, 1003, 1005, 1006, 1008, 1029, 1030, 1032, 1037, 1040, 1042, 1047, 1050, 1052, 1063, 1066, 1084, 1103, 1110, 1118, 1121, 1123, 1129, 1136, 1139, 1142, 1155, 1168, 1180, 1219, 1234, 1251, 1254, 1261, 1265, 1280, 1283, 1315, 1319, 1336, 1346, 1348, 1360, 1368, 1374, 1375, 1376, 1416, 1421, 1425, 1431, 1432, 1437, 1440, 1452, 1464, 1483, 1489, 1494, 1499, 1502, 1513; nâmzed-i — 1499; —behâ 243; meb'ûs-lar —i 419; —i 'aşâ 244; —i asker 80; —i âyin-i Saltanat 643; —i karâr 909; —i kavanîn 550; —i kıymet 861; —i leşker 425; —i me'âş 957; —i mekân 1399; —i menât 244; —i merâsim 550; —i mi'âd 1444; —i neferât 435; —i neseb 37; —i regâ'ib 145; —i resm-i Saltanat 643; —i revâtib 839; —i rivâyet 144; —i rûz-i mülâkât 1042; —i şehriyye 1424; —i vezâ'if 144; —ü tefsîr 1144

ta'yînât 144, 235, 242, 252, 255, 691, 930, 1157, 1444; bedel-i — 244, 246; kat'-ı — 241, 308, 690; tedârük-i — 225; teshîl-i — 685; tevsi'-i — 303; zevâ'id-i/zevâ'id-i ta'yînât 1252, 1372; —behâ 984; revâtib-i sâ'ire —i 688; —i miriyye 1358; —i neferât 934; —lar 228, 303, 688; — tertîb 1476

Tays [Theiss/Tisza] nâm nehr-i kebîri 971

Tayyâr Mahmûd Paşa (Canikli Battâl Paşazâde, Keleş Bey akrabâlarından, Vezîr, Canik ve Trabzon Vâlisi, Amasya Sancağı, Kırım Ülkesi'ne tayerân, Kâ'im-makâm, habîs) 122, 125, 133, 169, 172, 717, 738, 949, 959, 960, 1030, 1050, 1077, 1080, 1082, 1121, 1128, 1129, 1165, 1254, 1365, 1366, 1374, 1470, 1471, 1473, 1480; — vak'ası 739

tayyâre 890; — hevâsına pervâza âgâz 690; —i iktinâ 1435; —i intifâ' 1435; katâr katâr —ât 1358; —ler/tayyârât 451, 684, 758, 819, 823, 877, 893, 1323, 1353, 1471; Boğça-behâ nâmiyle —ler ihdâs 758; —ler itâre 1307; —si dâ'ir 532

Tayyâre nâm kasîde-i mâ-lâ-kelâmı (Sünbül-zâde Mehmed Vehbî Efendî'nin) 1507

tazarru' 313, 507n, 551; leb-güşây-ı — 1147; ref'-i eküff-i — 457; hâk-i —a yüzümü sürerek 503

tâzî-i şikârî gibi 1373

ta'zîm 7, 527, 718, 819, 916, 1036, 1279, 1399; bagal-gîr-i — 1262; düş-i — 466; esbâb-ı — 604; kemâl-i — 835, 1409; leb-i — 367; ser-i — 1027; şive-i — 1297; —en kıyâm 1238; —i bî-gerân 800; —i fazl 634; —i fuzalâ' 634; —leri 1244

ta'zîr 208, 220, 360, 926, 1457; havâle-i sille-i — 1373; icrây-ı — 907; ihâle-i lisân-ı — 194; —den sâde 882; —leri 1496

tazmîn 213, 220, 235, 488, 1091; ber-vech-i — 72

te'addî 191, 260, 452, 458, 476, 502, 563, 719, 768, 836, 1332, 1333, 1480; dest-dirâz-ı — 294, 901, 1040, 1391; itâle-i bâzû-yi — 1373; itâle-i dest-i — 205, 703, 1490; itâle-i eydî-i — 48; itâle-i ikdâm-ı — 1253; itâle-i pâ-yı — 424; itâle-i pâ-yı — 1066; pâ-nihâde-i — 422; pây-endâz-ı — 376; pâ-zede-i — 1280; tezâyüd-i — 458; yed-i — 374; —ler 1008; —yât 847, 1192; —yât-ı ârâm-rübâ 59

te'ahhüd 274, 291, 314, 394, 554, 604, 830, 832, 848, 940, 1049, 1086, 1092, 1118, 1136, 1330, 1331, 1342, 1404, 1406; ser-fürû-bürde-i — 808; —ât 286, 384, 488; —ât-ı dostâne 1086; —ât-ı kaviyye 1344; —ât-ı kesîre 1344; —ât-ı sâbika 1345; —i sâbıkı 947; —i yârî 917; —kerdesi olan usûl 1089; muktezây-ı —ler 830; —ler 1089, 1438; —lerini ihtâr 1014

te'allüm 234, 243, 555, 691, 695, 696, 728, 817, 1222; kâlbüd-i kemâl-i — 228; merâsim-i — 547; sanâyi'-i harbiyyeyi — 1376; sebk-i — 670; —i ahkâm-ı dîn 709; —i ahkâm-ı millet 709; —i 'ilm-i şerîf 144; —i kârzâr 235; —i Kur'ân-ı kerîm 150; —i san'at-ı âteş-bâzî-i top 247; —i san'at-ı âteş-bâzî-i tüfeng 247

te'ayyün 65, 820, 883, 1044, 1130; bünyân-ı — 1072; cüyây-ı — 519; dâ'ire-i — 521; derece-i vâlây-ı — 1125; hâ'iz-i — 807; iktisâb-ı nev'-i — 1496; kemâl-i — 1129; kesb-i — 327, 519, 560, 949, 1038, 1179; mazhar-ı — 1048; metâ'-ı — 93; rütbe-i — 309; ser-nümây-ı 'arsa-i — 1163; tahsîl-i vâye-i — 171; terakkî-yâfte-i — 698; vâye-mend-i — 1183; vesîle-i kesb-i — 648; —i mâhiyyât 1042; —i tâm 1125; derece-i —leri 707; fezây-ı —leri 756; —maktûlesi 713; —neş'esi 1039; —sâhibi 784

teba'iyyet 127, 212, 228, 261, 419, 558; 'adem-i — 1251; emr-i — 812; ifây-ı lâzime-i — 918; kat'-ı rişte-i — 831; medd-i eyâdî-i — 831; peyrev-i — 193; zîr-i cenâh-ı — 376; —kerde 1245; ikrâr-ı —leri 262

tebdîl 122, 380, 419, 447, 449, 502, 534, 561, 587, 957, 970, 987, 1003, 1019, 1070, 1094, 1100, 1143, 1184, 1320, 1382, 1485, 1494, 1498; mûcib-i — 419; levâyih-i —ât 1461; —ât-ı menâsıb-ı vüzerây-ı 'izâm 1461; —ât-ı mezkûre 451; —en 786, 1075, 1259; —en piyâde-revlik 1076; —Hasekîsi 208, 1180; —i ahvâl 259; —i câh 1428; —i câme 561; —i hevâ 636; —i hey'et 1507; —i karâr 819; —i kıyâfet 794, 1030, 1395, 1413; —i Meşihat kıssası 1078; —i Sadâret 920, 933; —i Saltanat 1156; —i sûret 657; —i Şeyhulislâmî 884; —i tarîk 1134,

1351; —ler 419, 447, 452, 1030, 1364; —leri mâddesi 424; —leri makûlesi 678
tebe'a 1024; —i Havâric 377; —i pür-tebi'âtları 613; —t 58; —t-ı sâbika 59
tebeddül 885, 911, 919, 926, 1152, 1333, 1492; hîn-i — 1333; sûret-i — 919; mücib-i —ât 407; —ât 407, 866, 924; —ât-ı Enderûnî 880; —ât-ı garîbe 881; —ât-i hâl 873; —i ahvâl-i zeman 253; —i dihîm ü tâc 930; —i hevâ 805; —i Meşîhat 337; —i Sadâret 337; —i Saltanat 738, 920, 950, 1031, 1125; —i Saltanat mâddesi 1094; —i Saltanat sûreti 1294; —i Saltanat vukû'u 962; —i sûret-i devlet 1482; —i zemân 1333; —i zevât 1333; —ler 427, 451; şîve-i — vukû'u 931
teber 239, 658; küşte-i — 1156
tebliğ 430, 766, 871, 1049, 1401; —i evâmîr 573; —i nâme-i hümayûn 1019, 1505; — u telvîh 1453
tebri'e-i/tebriye-i zimmet 34, 282, 289, 1305, 1367; — emrine ikdâm 755; —i sadâkat-peyvend 1198
tebrîk 213, 369, 885, 920, 949, 1447; —i cihâd 1500; —i cülûs-i hümayûn 920; —i gazâ 1500; —i ibkây-ı mansıb 920; —i Sadâret 1347; —i serîr-i Hılâfât 810
Tebrîz 90, 636
tebşîr 905, 1057, 1202, 1289, 1293, 1309, 1350, 1401; berây-ı — 1308; ehl-i şühûddan —ât 693
tebyîz 276, 531
tecâvüz 66, 91, 220, 263, 423, 453, 940, 967, 1091, 1332; 'adem-i — 263; eyâdi-i — 1257; itâle-i pâ-y-ı — 96; semt-i — 71; —ât 1091; —î 1492; —î 'akd olunan ittîfâk 215; def'-i —ler 1112; —ler 453
tecdîd 145, 259, 283, 872, 968, 1221, 1223, 1432, 1500, 1502; 'adem-i — 283; muhtâc-ı — 253; sebeb-i — 282; — eylediği sâhil-hâne 1471; —i 'ahd 164; —i asker 666, 667; —i berât-ı rifâğ 242; —i binây-ı ittîfâk 253, 381; —i binây-ı ittîfâk-ı devleteyn 253; —i büriyâ 517; —i bünyâd 1223; —i bünyân 144; —i esâs 1223; —i evâmîr-i ruhsat 219; —i eymân 99; —i hutbe 1337; —i îmân 1197; —i İslâm 1197; —i ittîfâk 162, 270, 481; —i ittîfâk dâstânı 155; —i ittîfâk müsâ'adesi 284; —i köhne-türâz-ı me'âlim-i devlet 683; —i me'mûriyyet-i sâbika-i bendegânemi 1018; —i mu'âhedât 349; —i musâlaha 297; —i musâlaha-i kadîme 1451; —i peymân 164; —i salâh 1451; —i sikke 1337; —i sulh 1451; —i şîve-i âşinâyî 368; — şartı 283; — ü temhîd 1425
techîz 82, 105, 152, 163, 186, 435, 459, 463, 489, 501, 688, 730, 733, 990, 998, 1239, 1368, 1484; pezirây-ı — 600; —i asâkir 448, 601; —i ask-

er 1175; —i edevât-ı ceng 658; —i edevât-ı sefer 658; —i esbâb-ı seferiyye 1241; —i mühimmât 448; —i mürettebât-ı züvvâr-ı Beyt-i 'atîk 635; —i tavâ'if-i askeriyye 191; —leri 1207

tecribe 426, 908, 997, 1008, 1435, 1452; 'adem-i — 706; ehl-i — 893, 1410; meclây-ı — 209, 218; sâhib-i — 875; —i umûr 157; mazbût-ı —kârân-i zemân 199; sencide-i mizân-ı —leri 1182; —si mesbûk 487; —si mesbûk olmamış 1325; —t-kârlar 1141

tecrîm 846, 1323

tecvîz 456, 565n, 1001, 1087, 1093, 1101, 1250, 1330, 1432, 1448, 1451, 1482; —i 'akl 864; —i katre-i kusûr 387; —i kusûr 1451; —i ruhsat-ı kâmile 1003; —kerde-i sâdikâne 1014

tedâbir 382, 747, 789, 1117, 1392; mukaddimât-ı — 1182; —e müsâra'ât 764; sevki —i dil-nişîn 1129; —i dil-pezir 179, 782, 1078; —i garîbe 905; —i hafîyye 1191; —i hakîmâne 780, 788; —i harbiyyeleri 252; —i hasene-i ser-i kârân 647; —i hayret-resân 1038; —i hikmet-âmîzleri 927; —i ilkası 793; —i isâbet-pezir 1276; —i kurenâları gibi 1295; —i ma'küle 734; —i mâlî 18; —i mesâlih-perver 89; —i muktezîyye 187; —i muzahrafaları 831; —i müdebbirâne ilkâsı 1314; —i müdebbirâneleri 1055, 1153; —i mülkî 18; —i sâ'ibe 1445; —i sâ'ibe-i Şâhâne 17; —i sahîfe 288; —i sahîfeler 333; —i vükelâ' gibi 1295; inzîmâm-ı —ler 876

tedâfu'; — bâbında 425, 435; habl-i metîn-i ittîfâk-ı —î 256; ittîfâk-ı —î 251, 253, 259; ittîfâk-nâme-i —î 251, 256; —î 257, 1492; —î hükmü 283; —î ittîfâk 251, 253; —î mu'âhede 251; —î muvâfakat 253, 254; ittîfâk-ı —înin 'ahid-nâmeleri 250

tedârîk 191, 193, 195, 198, 202, 207, 224, 227, 239, 243, 249, 262, 275, 609, 619, 659, 669, 685, 689, 691, 710, 730, 733, 739, 922, 990, 998, 1039, 1105, 1113, 1142, 1214, 1340, 1359, 1445, 1463; küllî —ât 1369; —ât 568n, 997, 1100; —ât-ı 'azîme 403; —ât-ı kaviyye 96, 127, 163, 191, 428, 578, 1102, 1492; —ât-ı külliyye 609; —ât-ı vefire 176; —ât-ı zehâ'ir 691; —ât-ı kaviyye 733; —ât-ı mâ-lezime 984; —i cevâb 418; —i devâbb 1421; —i esvâb-ı Dîvâniyye 807; —i ihtimâ 849; —i levâzım-ı mukâbele 1176; —i levâzım-ı tirâd u nizâl 202; —i mâ-fât 224; —i metâyâ 1421; —i mevâcib 225; —i mühimmât-ı seferiyyeleri 1494; —i revâtib 225; —i ta'yînât 225; —i tarîk 127; —i vezâ'if 225; —i zâd 1265; —lerini ru'yet 1494; —lü 659, 828; îrâd-ı merkûm —ü 685; îrâd —ü 225, 685

tedbîr 32, 34, 63, 99, 135, 156, 187, 318, 377, 472, 502, 529, 566n, 593, 634, 636, 649, 665, 676,

694, 704, 765, 774, 781, 788, 806, 877, 950, 964, 1164, 1183, 1184, 1194, 1250, 1316, 1328, 1339, 1379, 1394, 1402, 1433, 1439, 1467, 1507; âb-gîne-i — 383; câdde-i — 1173; cüyây-ı — 1165; dârû-yi — 681; eser-i — 97; feyâlet-i — 33, 1195; furû-mânde-i — 1509; hakîmâne — 473; hârâ— 1474; hüsn-i — 60, 337n, 444, 633, 699, 1442; i'mâl-i — 70, 713, 782; isâbet-i — 632; isâle-i zülâl-i — 645; karâr-dâde-i zamîr-i ehl-i — 682; keşmekeş-i kayd-ı — 1129; kilik-i hüsn-i — 1450; mahrûm-î — 692; makbûl-i nazar-ı — 641; mevkî-i — 649; muğlâb-ı — 1038; müştâgil-i — 534; müşterek-i mâdde-i — 1379; nişânde-i dest-i — 764; reşâşe-pâşî-i hüsn-i — 318; sâ'ib-i — 118; sedd-i kemend-i — 1282; seyf-i hüsn-i — 1450; sût-i — 577, 1018; zâhîr-i — 665; zencîr-i — 827; şurût-ı — ât 107; —ât-i ebâtil 877; — cihetleri 291; —de kusûr 199; —den bi'l-küllîyye zâhil 1405; fenn-i —den habîr 959; —i 'acîb 1130; —i çâre 285; —i dakîk 629; —i dil-nişîn 97; dest-yârî-i —i dil-pezir 319; —i dil-pezir 95, 357, 489, 669, 1443; eser-i —i dil-pezirleri 89; —i dürrüst 115, 682; —i hikmet-semîr 1423; —i kâmilâne 61; —i kerâmet-me'âsir 616; hüsn-i —i miyânçıyân 337; —i mu'avvic 1473; —i nihânleri 498; kâr-güzârî-i —i pür-isâbetleri 1233; —i sâ'ib ü sedîd 734; âb-ı nâb-ı —i savâb 776; —i tarîka-i imkân 178; —i umûr-i Devlet-i 'aliyye 331, 653; —i umûr-i dîn 653; —i umûr-i hâriciyye 878; —i umûrdan gâfil 848; —i vâkı'a 1393; nâhun-i —i vefîr 118; —i vücûd 1355; —le neşv ü nemâ bulmuş 816; hakîmâne —ler 789; mulkiyân-ı nâkıs-ı —ler 885; —ler 505n, 507n, 532, 649, 710, 747, 827; cümle-i —leri 1384; karâr-dâde-i —leri 1316; sefine-i —leri 1070; şehâfet-i —leri 723; zamîr-i nâ-dürüst—leri 332; —lerin icrâsı 995; —lerinde müdâhaleti 1399; erbâb-ı — makûlesi 1398

te'dîb 62, 77, 98, 101, 184, 199, 360, 463, 775, 906, 1061, 1123, 1245, 1330, 1332, 1424, 1457, 1467, 1480; âlet-i — 1212; bed-şiyem-i vâcibû't— 819; tâziyâne-i — 1241; —den sâde 882; —ler 68, 901, 903, 1090, 1106, 1496; —leri keyfiyyeti 1249; —lerine gayret 932; —lerine ikdâm 932

tedmîr 49, 183, 297, 474, 600, 619, 622, 791, 824, 926, 1107, 1315, 1401, 1435, 1503; dest-zede-i — 450; kelle-kûb-i — 315; rehberî-i tûğ-ı — 445; şîr-i şemşîr-i — 177; tu'me-i şîr-i şemşîr-i — 307, 1171; —i eşkıyâ 138

tedrîs 50, 52, 766, 958, 1072; dâhil-i tarîk-ı — 1496; defter-i — 910; nâ'il-i rûtbe-i — 1072; ru'ûs-i — 590, 909, 1467; tarîk-ı — 112, 171, 1496; terk-ı tarîk-ı — 1158; —i kütüb-i Fârisiyye 880

tedvîn 27, 276, 1223, 1468; —i âsâr 1041

te'ebbâ mu'âmelesi 1414

te'ehhül; 'adem-i — 234; —mülâbesesi 1181

tefârik 151, 1156, 1305; —ı behâ vü behcet 103; —ı emti'a 1426; —ı eşyâ/eşyâ' 858, 1426; —ı fûnûn 123; —ı girân-behâ 124; esnâf-ı —ı tuhaf 1359; —ı 'ulûm 123

tefekkür 843, 1364; endîşe-i dûran-dûr ile — 876

tefe''ül 331, 454, 1024, 1343, 1402; me'lûf-i — 956, 1037; — bi'l-hayr 466, 1461, 1501; — bi'l-ism 1482; — bi'l-me'mûl 1355; —en 456; —i 'azîm 1300; —i zabt-ı şarkî hûlyâ 259

tefhîm 689, 1006, 1014, 1029, 1100, 1325, 1381, 1403; —i mezâyâ 704, 1403; — mu'âmelesi 1130

tefrika 199, 1134, 1309; bâ'is-i — 1266; gavâ'il-i — 1414; îrâs-i — 707; —bahş-ı miyâne-i İslâmîyân 624; —dâr 553; —endâz-ı şezer u mezer 205; —i e'âdi 634; —i re'âyâ 630; —i şîrâze-i cem'îyyet 58; —lar 905, 1116

tefsîk 842, 1381

tefsîr 526, 529n, 1288, 1458; ders-i — 952; 'ilm-i — 11; kütüb-i — 1458; — ederek 836; —i şerîf 1321; — tahsîli 626

Tefsîr-i Beyzâvî 952, 1488

teftîş 361, 711, 886, 1074, 1259, 1464; hakîmâne — 1474; şiddet-i — 1464

tegallüb 65, 269, 271, 294, 309, 502, 554, 702, 705, 723, 755, 771, 1078, 1157, 1324, 1480; 'alem-efrâz-ı — 1163, 1169; âverde-i dest-i — 1237; bast-ı yed-i — 553, 707; berây-ı — 702; bî-siper-i ikdâm-ı — 1257; dest-dirâz-ı — 876; dest-i — 126; eyâdî-i — 1253; garka-i tûfân-ı — 1400; girifte-i dest-i — 701; itâle-i eydî-i — 127; izâha-i devâ'î-i — 629; kalem-rev-i — 707; pençe-i — 65, 474, 1482; pençe-zen-i — 1175; ser-firâz-ı burc-i — 703; ser-pençe-i kuvvet-i kâhire-i — 1410; sûret-i — 72, 732, 1400; tarîka-i — 1405; tarîk-ı — 747; tezâyüd-i — 458; zîr-i dest-i — 738, 270, 1454; zür-bâzûy-i — 1169, 1253; —en 78, 98; —i cünüd-i İslâmîyye 307; —i sevânih-i Saltanat dâ'iyeleri 958; —i zümre-i ümerâ 97; —ler 161, 654, 802, 1159; eydî-i —leri 802; fart-ı —leri 160; itâle-i dest-i —leri 1490; sevret-i —leri zâ'il 926; —nümây-ı fuhûl-i fuzalâ' 519; — sûretleri 295; ehl-i — ü şurûs 65

tegerg; —i belâ gibi 826; —i belâ gibi rîzân 1402; —i idbâr-ı bâride 1072

teğellemek 1129

tehaffuz 1369, 1480; li-ecl't— 302; — bâbında 435; —î 1492; —î 'akd olunan ittîfâk 215

tehammül 62, 1253, 1451, 1496; bîrûn-i havsala-i — 930; bîrûn-i havze-i — 560; dendân-efşûr-i — 1463; der-gerden-i — 899; fûshat-i meydân-ı — 739; girîbân-ı — 1171; peyvend-i kesel-i — 1272; pîrâhen-i — 438; pûşt-dâde-i — 702, 766,

1496; tecerru'-i zehrâbe-i — 420; yârâ-yı — 958; —den dest-efşân-ı ferâğ 1388; —fersâ 1231; —güzâr-ı erbâb-ı umûr 1157; —i a' bâ'-ı 'acuz ü i' yâ 1169; —i girân-bâr-ı külfet-i bisyâr 288; — külfeti 1339

tehayyül 806; tâb-dâde-i — 1453; —ât 561, 1220; —ât-ı fâsîdeleri 645; —ât-ı nâ-be-câ 764; —i sîmâ 1030; —i şekl 1030

tehdîd 183, 275, 356, 360, 705, 720, 791, 828, 958, 1114, 1183, 1387, 1425, 1453, 1464, 1467, 1481, 1499; şerâre-pâş-ı — 1474; sayha-keş-i — 902; tişe-i pend ü kültüng-i — 704; zehrâbe-feşân-ı — 430; zebân-ı — 110, 137; çirk-âb-ı — ât 1198; —ât 100, 107, 765, 1124; —ât-ı belîga 1487; —ât-ı tehakküm-'unvân 1109; mukrî'a-i —i bî-kıyâs 1199; —i siyâset 706; takdîm-i —i şedîd 1434; —i şedîd 799; —i teşdîd 1220; —leri 1487; —levâzımı 1444

tehnîye 276, 885, 1176, 1293, 1308, 1422, 1447; —fermâ 1293; —i 'îd-i sa'îd 952; —i 'îd-i şerîf merâsimi 1422; —i cülûs-i hümâyûn vesîlesi 1139; —i dihîm-i 'izz 810; —i dihîm-i Saltanat 810; —i edevât-ı harb/kitâl 1283; —i kudûm 1174, 1185; kûs-i —t 155; te'diye-i mer-âsim-i —t 920; —t 367, 1447; rütbe-i mezkûrenin —ti 370; —yollu 1011

tehyi'e 578, 730, 943, 984, 1140, 1319, 1463, 1492, 1493; —i devâbb 1421; —i edevât-ı harb 483, 1033; —i edevât-ı kitâl 483, 1499; —i edevât-ı sîtiz 1033; —i esbâb-ı 'avdet 1095; —i esbâb-ı hadem ü haşem kaydına iştiğâl 698; —i esbâb-ı harb 591; —i esbâb-ı 'itizâm 1095; —i esbâb-ı mesâff 591; —i levâzım-ı ta'mîr 1443; —i mehâm-mı seferiyye 560; —i metâyâ 1421; —i mühimmât-ı seferiyyeleri 1494; —i nizâm 1380; —sâz-ı âlât-ı harb/kitâl 1259

tekâlif 96, 191, 474, 757, 1085, 1116; âsûde-nişîn-i mazîlle-i — 264; ihdâs-i — 156; ta'dîl-i — 1333; tahfîf-i — 630; —den mu'âf 344; —e tâkat gelmamesi 1023; —i 'anîfe îrâdı 279; —i bâride 191, 1085; —i belde 701; —i kâsî-metü'z-zahr 586; —i muhdese 156; —i Müslimânî 895; —i müz'ice 585; —i nâ-be-câ 1087; —i sâ'ire 1014; —i sakîle 1492; —i şakka 59, 74, 87, 96, 1272; —i şakka-i kadîme 156; kûh kûh —i şakka-i nâ-güvârları 560; envâ'-ı —i tâkat-fersâ 709; —i tâkat-fersâ 40, 560; ehl-i — külfeti 702; a' bâ'-i şakka-i —leri 1156; bâr-ı girân — tahmîli 1492

tekâ'üd 230, 234, 243, 912; icâb-ı — 234; me'âş-ı — 230; âdâb-ı —e mugâyir 355; ber-vech-i — 234, 1314, 1486; —e ruhsat 235; — ihtiyârî 235; —lük 841; — 'ulûfesi 235

tekâzâ 805, 1173, 1495; şiddet-i — 1428; —lar 1248; —y-ı eştât-i esbâb 1436; —y-ı guramâ' 323

tekbîr 1371; velvele-i — 441; yek-dehen —güyâ 1500; —i lihye 758

Teke 1363; — Mütesselimi 1363, 1464

Tekeli Ceneral 206

tekellüf; ber-taraf-sâz-ı — 1456, 1487; bî— 706, 1384; kevkebe-nümây-ı — 140; envâ'-ı —ât 303; —ât 806, 1244; —ât-ı 'azîme 1229; —ât-ı kesîre 1067, 1451; —ât-ı resmîyye 161; — ber-taraf 932; —i bî-şûmar 321, 1245; —i kesîr 1364; —i taltîf 1420; —i tekîlfât 1508; —i tekrîm 1420; —ün mebnâsı 1420; tarh-ı — vâdîleri 574, 1351; tarh-ı — vâdîsi 1346

tekellüm 345, 721, 763, 1350, 1355; hamceme-nümây-ı — 1167; talâkat-i — 526; meşy-i mukarmat gibi —de hemhemesi 1073

Tekelü Köşk 837

tekfîn 152, 1368; —leri 1207

tekfîr 54, 305, 803; — derecesi 1383

Tekfürdağı 67, 109, 178, 1466; Nâ'ib-i — 109; — halkı 110; — havâlisi 66; — Kasabası (Bek-tâşîyye mişesi olan) 737; — mahsûlü 347; — semti 1422; — semtleri 38, 107

teklîf 136, 283, 305, 349, 366, 737, 899, 1042, 1048, 1085, 1119, 1168, 1197, 1216, 1270, 1347, 1368, 1369, 1432, 1445, 1451; bî— 501, 818, 1471; dâhil-i taht-ı — 212; külfet-i — 1238; muzzır bir — 1085; şâ'ibe-i — 423; bî— âne 819; ta'dîl-i —ât 1442; tekellüf-i —ât 1508; vefret-i — 61; envâ'-ı —ât 1465; —ât 39, 279, 694, 763, 930, 1239, 1446; —ât-ı bâride 1157, 1440; —ât-ı bârideleri 1091; —ât-ı beş'alar 474; —ât-ı garîbe 1003; —ât-ı şakka 159; — fermây-ı kırâ'et 217; —fermây-ı metânet 201; —i 'anîf-i hareket 1263; —i 'anîfleri 958; —i irtihâl 1126; —i ittîfâk 282; —i kıyâm 1197; —i mâ-lâ-yutâk 1256; —i mâ-lâ-yutâklar 1115; —i ma'îyyet 193, 1257; —i nâ-ma'kul 1059; —i nakl 1126; —i sefâret 1263; —ler 704; —nümây-ı duhûl 1262

tekne 1349; küçük —ler 1348; —ler 1113; zahîre —leri 1113; hurde hurde —ler inşâ 547

tekye 765, 967

tel kafes örme ikiye kapulu 975

telâş 317, 353, 505n, 1067, 1075, 1080, 1217, 1368, 1374, 1412, 1446, 1473, 1475, 1505; bâ'is-i — 747, 1266; efsûrde-i mengene-i — 1077; gark-âb-ı — 304; gavta-hâr-ı bahr-i — 484; gendüy-i zenâbîr-i — 1195; hücum-i zıll-ı sakîl-i — 1316; piçâ-piç-i nâ'ire-i — 1307; reng-i — 1495; sepend-i âteş-i — 1078; tabîde-i — 387; —efgen-i kihter u mihter 903; —i âteşîze 888; teb-zede-i —i cân-hırâş 1473; —i bî-şumâr 425; —i hâtur-güzâr 1094; mübtelây-ı —i 660

telef 27, 32, 38, 46, 73, 79, 127, 243, 365, 482, 494, 508n, 528, 700, 701, 862, 1017, 1092, 1156, 1252, 1331, 1372; bâ'is-i — 235; berbâd-kerde-i — 432; beyâbân-ı — 762; beydây-ı — 249, 691; giriftâr-ı dest-i — 241; giriftâr-ı eyd-i —

690; giriftâr-ı — 614; sebeb-i — 1210; ‘urza-i nâr-ı — 1403; ‘urza-i tîğ-i — 1304; ‘urza-i — 739, 1161; üftâde-i girdâb-ı — 198; — etdirilmamek 979; —kerde 488; —kerde bedeli 1372; —kerde-i dest-i hebâ 213; —lerini mücib 615; — ü zıyâ‘ 128

Telemsân 221, 542

telhîs 1180, 1190; mü‘ekked — 1130; — bâlâsına keşide olan hatt-ı hümâyûn 1489; —cileri efendi 835; —ı hud‘a-üslûb 1081; —ı mekr-üslûb 1165; — kağıdı 146; — u te’sîl 683

te’lif 136, 222, 544, 618, 650, 696, 949, 1006, 1051, 1223, 1441; ifrâğ-ı kalıb-ı — 232; mücib-i — 282; sâhib-i — 320, 1244; — ‘arz edüp 948; — ât 157, 1041; —ât-ı ‘ilmîyye 1224; —i âsâr 1041; —i küffâr 963; —i münâfikîn 963; —i şerîf 725; mukaddimât-ı —iyye 1086; —kerdeleri 610, 1076; —le iştigâl 1072; — makûlesi eser 949; — takdîmi 949; — ü te’nîs 1497

telkîn 42, 55, 227, 274, 332, 364, 498, 561, 599, 683, 687, 781, 788, 815, 1006, 1122, 1142, 1168, 1262, 1413, 1444, 1499; — bâbında 1057; —i cevâb 1076; —i ser-encâm-ı mâcerâ 704; —ler 1159, 1395

Telli-dalyan Tabyası 248

Telli Tabya 248

telmîh 27, 94, 110, 501, 506n, 596, 839, 1114, 1172, 1257, 1413, 1416, 1448, 1474; âverde-i kalem-i — 216; âverde-i lisân-ı — 674; hüsn-i ‘avâkıbı — 763; —an 933, 1459

temâşâ 890, 978, 1009, 1012, 1110, 1214, 1447, 1469; hamûşâne — 769; nezzâre-sây-ı — 510; —cı 1190; —ciyân 891; —ciyân zümresi 698; —gâh 1099; —gâh-ı hayât 1385; miyâne-i sufüf-i —gerân 1420; der-pîş-i nazzâre-i —iyân 824; —kâr 891; —kerde-i çeşm-i basîret 457; mahsûs —sına seyirciler gidüp 1508; ‘âmme-i —iyân 1420; kulüb-i —iyân 588; kûy-i eydî-i enzâr-ı —iyân 826; nümâyân-ı nazzâre-i —iyân 1488; —iyân 466, 1360, 1469

temellük 90, 249, 343, 397, 723, 1492; âverde-i kabza-i — 294; âverde-i pençe-i — 550; bast-ı yed-i — 373; hazîne-i — 93; kabza-i — 543, 708; mesned-nîşîn-i — 1408; zîr-i dest-i — 1463; kallâb-ı — e rabt 1341; —i asâlet iddî‘âsı 1299; —i devlet 1359; der-dest-i —leri 1305; havze-i —leri 417; rişte-i —leri 353, 1237; zîr-i —leri 251; kişver-i heft-iklîm —ü 1310; mahzen-i —ü 1465; nihâde-i enbâr-ı —ü 201; yed-i —ü 983; —ü hevâsı 720, 727

temessük 127, 286, 474, 523, 569n, 580, 820, 939 1242; —ât mukaddimesi 568n, 579; —i‘tâ 724; —ler 210, 558, 935, 1084; ittifâk —leri 162

Temeşvar (Macar Hükümeti’nde kâ’in Banat Eyâleti’nin baş-şehri) 969, 970, 971; Kazâ‘-i — 970; — Kal‘ası 275, 970, 981

temhîr 102, 393, 567n, 578, 921, 1004, 1317, 1334, 1499; —e me‘mûr 863

temmâr 133

ten; — be-hâk 1372; —dâde-i visâde-i derd/mihnet 518; —i nâzik-terin 795, 816; —i nâzikterinleri 1059; —perver 483; —perverî 554, 586; —perverlik gâ‘ilesi 546

tenassur 212, 938

tenbîh 21, 65, 72, 77, 79, 84, 101, 107, 127, 129, 139, 140, 149, 160, 165, 170, 183, 189, 235, 240, 274, 275, 289, 290, 319, 330, 332, 357, 358, 360, 410, 432, 456, 459, 481, 488, 536, 561, 565, 569n, 580, 597, 598, 599, 617, 629, 664, 677, 683, 687, 689, 764, 788, 791, 825, 837, 871, 938, 1043, 1065, 1069, 1070, 1097, 1107, 1142, 1168, 1182, 1183, 1303, 1350, 1358, 1377, 1382, 1392, 1405, 1411, 1425, 1445, 1461, 1484, 1493, 1494, 1499, 1506, 1513; ber-vefk-i — 1411; ekid — 1030; engüştzen-i — 476; harf-i — 1224; mü‘ekked — 945; mü‘ekked — 1496; na‘ra-i — 499; şedîd — 1030; —ât 79, 84, 182, 296, 565n, 683, 765, 924, 1401, 1410, 1487; —ât-ı ‘akliyye 1286; —ât-ı ekîde 564; —ât-ı lâzime 175, 1117; —ât-ı nakliyye 1286; —ât-ı sâ‘ire 346; —i âsümânî 1322; —i belîğ 1042; —i ekid 1062, 1220, 1393; —i ekid-i Mülûkâne 346; —i firâvân 813; —i Mülûkâne 1453; —i sûri 1075; —i Şehinşâh-ı kişver-güşâ 570; — kasdiyla 924; —ler 799, 801, 808, 1384; — levâzımı 1444; —nâme 77, 585, 969; —nâmeler 756, 936; —ü işâl 134, 174; —ü iş‘âr 72, 180

tencere ve çömlük çakırdısından gayri lakırdı söylemekden ‘âciz u ‘âtıl 1038

tencîm; ber-müceb-i fenn-i — 556; ber-müceb-i istidlâlât-i ehl-i — 673

tenkîh 238, 286, 289, 630, 684, 689, 1084, 1087, 1434; ebhire-i sevdâ‘iyyeden — bulmuş 1404

tenkîl 33, 101, 109, 124, 128, 178, 184, 301, 372, 423, 446, 474, 488, 633, 775, 871, 1220, 1324, 1330, 1331, 1332, 1454, 1466; mücib-i — 203, 907; rânde-i dürbâş-i — 339; sadme-i — 871; —i eşîrrâ endîşesi 1221; —ler 82, 178, 292, 901

tenmûr; —i hrs u âz 193; —i muhârebe 1068; —i sîneleri 699; —i tefsîde-âsâ 606

tenzû/tenzûh 1342; — misillü hedâyâ 983

Terâkime 1241; — makûlesi 320, 645; — tâ‘ifesi 1241, 1243

terakkî 197, 234, 682, 1290, 1324; derece-i — 1492; mütesâ‘id-i derece-i — 1503; vesîle-i — 707; —dâr-ı çigünegî-i encâm-i kâr 867; —i câh 94, 707; —i i‘tibâr 94, 707; —i râtibeden mahrûmiyyet 234; —i şehâmet 164; fâhiş pehâlâra —lerini mücib 768; — makûlesi 782; —vaz‘ı 909; süllem-i — vü te‘allî 181; —yâb-ı iştidâd 958; —yâb-ı rûtbe-i ‘izz‘unvân 1135;

—yâfte-i bürüz 698; —yâfte-i te'ayyün 698; bey'-i —yyât 684; bi-vech —yyât 646; —yyât 22

terâne 861, 1099, 1392; —bend-i âgâze 1309; —i bed-âgâz 312; —i efsâne 1420; —i isti'fâsi 705; —i nâ-sâz 312; —i niyâzi şedd 1373; her sesden sad —i nâ-sâz heves 803; —sâz-ı nazm-ı dil-sitân 1457

terâzû; — mecrâlarını istiksâ 1426; —nun bir keffesi hafif 1212; —su gibi siyeh-kelîm 1373; —sunda vezn ile 497; keffe-i —y-i ârzûları 1070; keffe-i —y-i âzmâyîşinde 1078

terbiye 62, 233, 642, 678, 690, 775, 901, 926, 961, 963, 986, 996, 1061, 1074, 1284, 1332, 1455, 1507; ber-âverde-i dest-i — 339; izâka-i zehrâbe-i — 825; sûret-i — 241, 690; vâye-mend-i — 678; —i ebevân 909; —i esâtize 909; —leri keyfiyeti 1249; —lerine gayret 932; —lerine ikdâm 932; halka-i kemend-i —tine dâhil 879; —t-kerde-i hânvâde-i zarâfet 1255

Tercemân 66, 136, 182, 274, 348, 366, 368, 369, 424, 425, 429, 612, 690, 1005, 1006, 1023, 1026; Baş— 366; kavli-i — 430; — hizmet-kârlığı 345; —i de'b-i Nüşîrvân 24; —i Dîvân 486, 1041; —i esrâr-ı ma'rîfet 879; —i maktûl 1095; nefer —ımız 1005; —i racîm-kirdâr 426; —i Sâmîrî-simât 424; —i zamîrleri 1164; —intihâbı 348; baş—lar 182; müfsid —lar 290; münâfik —lar 290; —lar (Bey-oğlu mütemekkinlerinden) 290, 344, 346, 364, 568n, 579, 984, 1446; —ların imtiyâzları 344; —lik 345, 350, 608, 613, 747; —lik Berâtı 345, 348; —lik hizmeti 345; —ma'iyeti 486; —ta'yîni 344

terceme 364, 372, 536, 625, 637, 651, 750, 879, 932, 949, 987, 1012, 1015, 1025, 1042, 1044, 1045, 1049, 1365, 1405, 1456, 1467, 1477, 1479, 1494, 1496, 1503; hîlâl-i — 1509; sâhib-i — 1406; sûret-i — 1117; —i hâl 473, 516, 518, 530, 589, 1210, 1487; —i kütüb-i evâ'il 546; —i vefâtları 1238; —ler 1439

Terceme-i Fusûs 752

Teregova [=Teregova] Karyesi 969

tereke 596, 860, 863, 1457; tahrîr-i — me'mûrları 863

terfi' 37; —i pâyê 521; —i râyât-ı 'ahd 1265; —i râyât-ı misâk 1265; —i râyât-ı gavgâ 550; —i râyât-i imtiyâz 546; —i râyât-i meziyyet 546; —i refî'-i menzilet 391; —i refî'-i şân 391; —i rûtbe-i kazâ 1507; —i rûtbe-i medrese himmeti 1230

terfîk 931, 1004, 1007, 1012, 1021, 1040, 1050, 1403

tergîb 920, 1167, 1381, 1506; isticlâb-ı esbâb-ı — 232; —ât-ı fi'liyye 73; —ât-ı kavliyye 73; —ât-ı musanna'a 96; —i cihâd 649; —i gazâ 649; —ler 1439

terhîb 129, 303, 891, 1159; medâr-ı — 906; sayha-keş-i — 902; —i kudûm-i rusûm 1186; —i makdem merâsimi 1176; —i Mülûkâne 570

terk 198, 393, 397, 404, 406, 568n, 649, 861, 1318, 1354, 1374; 'alâ hâlihâ — 576; matrûh-i zâviye-i — 1468; pes-mânde-i — 658; verây-ı husûf-i — 1345; —i 'âlem-i fânî 593; —i ârâm 41, 274, 457; —i bâr 578; —i cevri u tatfîf 630; —i cidâl 250, 415, 1389; —i dağdağa-i dâr u gîr-i dünyâ 1501; —i dağdağa-i sefâret 1025; —i debdebe 163; —i diyânet 250; —i diyâr 571, 633; —i evtân 569; —i gâ'ile-i sefer 558; —i gaflet 1340, 1493; —i hâb 485; —i hâb-ı karâr 615; —i hâb-ı râhat 82, 615; —i harb 940; —i harekât-ı hasmâne 940; —i hürd u hâb 657; —i hurd u hâb-ı râhat 1481; —i hürd-i hâb u ârâmları 1174; —i huzûr 485; —i İsfahân 361; —i ihmâl 435, 690, 756; —i istirâhat 274; —i kâr 578, 595; —i kâr u bâr-ı hayât 52, 1131; —i karâr 41; —i kesel 384; —i kitâl 415; —i kıyâfet 1374; —i kifâh 1308; —i kîl ü kâl 879; —i köhne-pûş-i 'abâ 1265; —i kusûr 384, 690, 899; —i meşk 657; —i mezbele-i hevân ü ihtizâl 816; —i mu'âmelât 799; —i muhâlefet 78; —i muhâsama 250, 732; —i mücâdele 221; —i mükâfeha 934; —i mûmârese 657; —i münâza'a 164; —i müsâmaha 78; —i nâmûs ü 'âr 62; —i nîzâ' 732; —i râhat 457; —i sefer 543, 552, 554, 1015; —i tâc 810; —i tâc ü dîhîm 1152; —i taht 810; —i tarîk-ı tedrîs 1158; —i tekâsül 454, 756; —i tereddüd 435; —i tevasut 1348; —i tüvânî 454, 899; —i vatan 220

Terkos Kazası 459

termîm 247, 482, 494, 682, 1163, 1456, 1500

Tersâ; firka-i — 722, 728; hatt-ı — gibi 646

Tersâne 102, 107, 241, 253, 678, 682, 690, 1060, 1222, 1252, 1272, 1372, 1397, 1404, 1423, 1453, 1482, 1484; ehâlî-i — 1261; Emânet-i — 826, 1477; hademe-i — 242, 691; huddâm-ı — 1485; mesârif-i — 226; nizâm-ı — 241, 1372; ricâl-i — 107; tahliye-i — 691; umûr-i — 1494; ümenây-ı — 248; — ahvâlî 148; — Baş Ağalığı 1253, 1373; — Defterdârî 848; —'de vaz'-ı nevâyîn 690; tahliye-i —i devlet 243; — Emâneti 148, 826, 828, 848, 953, 1430; — Emîni 352, 1031, 1150, 1430, 1466, 1477, 1494; — hizmeti 686; ahvâl-i —i 'âmire 686; Emânet-i —i 'âmire 1494; —i 'âmire 107, 148, 153, 186, 600, 686, 690, 1150, 1221, 1271, 1320, 1445; —i 'âmire Defterdârî 480, 489, 490; —i 'âmire Defterdârılığı 408; —i 'âmire donanması hizmetleri 350; —i 'âmire Emîni 45, 181; —i 'âmire ricâlî 489; —i 'âmire'nin 'umrânı 241, 690; —i Devlet-i 'aliyye 691; —i divel-i sâ'ire 148; —i ma'mûre 243; —i temellükleri 260; —'nin nizâmı 243; — piş-gâhı 484, 1397, 1399, 1401, 1485; — semtî 1412; — ser-âmedleri 1376; — tarafı 484, 1146; — umûru 1477; — ümerâsi 1255

tertîb 105, 106, 109, 111, 127, 225, 228, 232, 236, 244, 247, 278, 305, 316, 324, 359, 368, 398, 403, 405, 418, 431, 433, 448, 457, 461, 471, 488, 499, 537, 540, 544, 550, 565n, 568n, 575, 578, 598, 600, 602, 604, 619, 628, 635, 641, 658, 669, 678, 681, 684, 688, 691, 693, 712, 720, 727, 730, 749, 758, 771, 773, 797, 799, 804, 837, 845, 847, 880, 885, 915, 980, 1014, 1031, 1032, 1040, 1050, 1054, 1056, 1107, 1109, 1133, 1142, 1144, 1159, 1162, 1224, 1241, 1251, 1274, 1323, 1335, 1340, 1354, 1356, 1371, 1394, 1407, 1489, 1493, 1499, 1502, 1513; 'ale't— 245, 367; âverde-i kalem-i — 235; hüsn-i — 544; icâb-kerde-i — 225; incirâr-ı — 1426; kâlib-ı — 245; lâ 'ale't— 1027; mikdâr-ı — 689; mücib-i — 235; nefice-i mukaddime-i — 545; sûret-pezir-i — 243, 691; şirâ'-bend-i — 249; vesile-i — 1179; —ât 178, 304, 965; —ât-ı cedide 684; esbâb-ı mühimme —i 1372; —i alay 1255; —i âlây-ı 'azîm 221; —i armağan 105; —i asâkir-i mu'alleme 684; —i asker 215, 223, 545, 658; —i asker-i cedid 133; —i askeriyye 198; —i bezm-i ünsiyyet 1057; —i cedid 91, 678, 681, 684; —i cedid mâddesi 669; —i cezâ 129, 78, 83, 804, 847, 1309; —i cezâlar 293; —i cezây-i kâr-ı nâpesend 907; —i cünûd 225; —i cünûd-i menviyye 547; —i dâm-ı iğtiyâl 1385; —i dilnişîn 671; —i enâd 198; —i edevât 435, 1178; —i encümen-i cem'iyyet 62, 104; —i encümen-i meşveret 141; —i envâ'-ı edevât-ı ceng ü cilâd 659; —i erbâb-ı tedbîr 642; —i erbâb-ı terbiye 642; —i esbâb 505n, 1325; —i esbâb-ı 'unvân 1067; —i esbâb-ı haşmet 1067; —i hademe 885; —i ifzâl 540; —i ihsân 540; —i 'iş u ülfet 1215; —i kazıyye-i ihtişâm 123; —i ketâ'ib 225; —i levâzim 232, 1178; —i levâzim-ı dâ'ire-i Vezâret 950; —i ma'hûd 224; —i meclis-i meşveret 1175; —i meclis-i müzâkerât 575; —i mehâmm-i seferiyye 224; —i mukaddime-i meşveret 922; —i musammeme 499; —i müftereyât 116; —i mühimmât 437, 1325; —i mühimmât-ı lâzime 139; —i ni'met 1185; —i nüzûl 1185; —i pişkeş 105; —i revâbit-ı dîn 635; —i revâbit-ı divel 635; —i sâz ü berg-i râh 1454; —i siyâset 61; —i sufûf 102; —i sufûf-i leşker 118; —i sunûf-i asker 118; —i tabî'i 727; —i 'udde vü 'atâd 421, 429; —i 'udde vü 'atâd-ı cidâl 488; —i 'udde vü 'atâd-i nizâ' 488; —i ziyâfet 985, 1026, 1362; —i ziyâfet kâ'idesi 173; —ler 222, 1303; bidâyet-i —leri 908; dîk-i —leri 440; —olunan asâkir 458

tervîc 278; —i 'ibâd 1328; —i berâtîl 1467; —i kelâm 55; —i maslahat 83; —i musâlaha 396; —i umûrları 1354

terzîler 776

tesallut 52, 61, 161, 451, 702, 763, 768, 772, 821, 872, 876, 1089, 1157, 1168, 1200, 1218, 1280, 1356, 1414, 1415, 1480; 'âmile-i — 418; âteşgîre-i kânûn-i — 1153; âverde-i kabza-i — 1352; cünûd-i — 207; def-i — 281; dest-i — 736; inşâb-ı pençe-i — 1074; kazıyye-i — 162; kemend-endâz-ı — 876; kemend-enzâr-ı — 1040; kesâfet-endâz-ı — 1032; menşûr-i — 872; pençe-i — 636; pençe-zen-i — 298, 660, 1237, 1364; ref'-i — 160; sûret-hâne-i — 1375; tareyân-ı — 378; zencir-i — 271; nâ'ire-i —i 'âlem-sûzları 1163; —i bâgiyâneleri 187; —i gürûh-i ehl-i hevâ 97; —i havene 331; —kazıyyesi 1368; dest-bürd-i —lar 702; zir-i serpençe-i —lar 1157; —lar 763, 768; kılâb-endâz-ı — olmak hâturası 772

tesbîh; 'anber — 185; elde — 1192; mercân — 185

teshîr 165, 275, 297, 452, 463, 478, 500, 513, 543, 551, 558, 562, 622, 731, 733, 892, 1132, 1281, 1299, 1310, 1499; âverde-i kabza-i — 209, 294, 500, 508n; bend-i kemend-i — 753, 1352; berâverde-i 'uhde-i — 1132; dâhil-i kabza-i — 947; halide-i — 354; keşide-i zencir-i — 893; vâbeste-i katâr-ı — 892; —e'te'hîze dâ'ir 1219; zencir-i —i 271; —i kalb-i Şâhâne 762; —i Kırım 558; —makûlesi a'mâl 892

teslîm 7, 30, 90, 102, 112, 115, 163, 167, 201, 208, 211, 219, 227, 255, 256, 260, 262, 274, 277, 297, 300, 303, 325, 326, 337n, 338, 352, 363, 366, 372, 374, 393, 396, 401, 430, 458, 494, 501, 537, 558, 562, 569n, 579, 588, 613, 629, 637, 655, 687, 689, 712, 724, 726, 790, 795, 833, 834, 837, 864, 880, 902, 913, 921, 937, 996, 1011, 1018, 1027, 1043, 1051, 1053, 1089, 1091, 1100, 1109, 1114, 1247, 1260, 1264, 1285, 1287, 1320, 1336, 1369, 1389, 1391, 1445, 1451, 1485, 1497, 1501, 1509; ba'de't— 245, 1041, 1056; dehân-ı — 1044; gerden-dâde-i — 795; gerden-firâz-ı — 295, 342; imâle-i gerden-i — 887; istikbâl-kerde-i — 1363; nihâde-i mîzân-ı — 239, 689; rişte-i — 773; serfûrû-bürde-i makâm-ı — 893; ser-nihâde-i seyfi — 1239; visâde-i — 289; —ashâbı 1300; —i a'dâ 567n, 577; —i defter 154; —i fermân 1065; —i gerden 1337; —i giribân 493, 1388; —i kal'a 201, 430, 435; —i Livây-ı Hadrâ 1234; —i nefis 1389; ser-cünbân-ı —i sûri 306; —i vedî'a-i hayât 748; kılâde-bend-i gerden-i —iyyet 1264; —i zimâm 1034; —kerde-i ashâb-ı 'ukûl 817; —kerde-i ashâb-ı şuhûd 817; —kerde-i erbâb-ı dirâyet 544; —kerde-i erbâb-ı insâflar 544; —kerde-i tab'-ı mun-sîfâneler 458; —kerden-i rızâ 917; nâr-ı 'âr-ı —iyyet 1389; reh-rev-i vâdî-i —iyyet 1260; sedd-i bâb-ı —iyyet 1264

teslîl 413, 707; —i çehelâ' 719; —i zaleme 719; —kazıyyesi 414

tesliyet 133, 169, 206, 337n, 592, 665, 700, 813, 1128, 1228, 1284; âsüde-i — 457; bâ'is-i — 1082; batman batman menevân-ı — 820; enhâr-ı safvet-âsâr-ı — 337; eser-i — 501; mazhar-ı — 443; —bahş-ı havâtür-ı karîb ü ba'id 1385; —e iştigâl 1189; —fermây-ı kulüb-i serdengecdiyân 1374; —fermây-ı yârân 1253; medâr-ı —i hâtür-ı gam-kîn 324; medâr-ı —i hâtür-ı melâl 324; —i huzûr 927; —yâb 1231; —yâb-ı münîb 1259

tesvil 1370; kâlb-ı — 549; gûnâ-gûn —ât 1406; —ât 1057; —ât-ı dil-nişîn 729; —ât-ı gûnâ-gûn 488; mirveha-i —ât-ı küleh-rübâyân 557; —âtna mağbûn 1407; —ât-ı şevk-engîz 693; —ât-ı şeytanet-nişân 636; —ât-ı şeytanetleri 161; —ât-ı tabî'iyye 1178; —ât-ı vâhiye 116; mirveha-i —âtlar 583; —i mevâ'id 288

teşebbüh; vâdi-i —den dür 696; —rezilesi 326; —töhmetsi 696

teşekkür 664, 1344; sûret-i — 1420; —en 813; —güy-i dergâh-ı Rabb-i Mennân 1071; —güzâr 1406; —güzâr-ı minnet 920; —güzâr-ı sipâs 920; ifây-ı resm-i —güzârî 1044; —güzârları 806; bast-ı —i kesîr 1311; ifây-ı —kârî 1229; —nâmeler 1353; —ü havî 1435

teşe'üm 1343; —darebâtı 1368

teşrif 913, 921, 983, 1216, 1238; iksây-ı — 334; mazhar-ı cem'iyyet-i — 1458; sâye-endâz-ı — 848, 1075; —ât 89, 111, 175, 913, 1054; —âtcı 366; —âtcı Kisedârı 1461; —âtcılar 364, 365; —âtcılık 464, 1430, 1512; —âtcılık hıdmeti 1461; —âtcılık Vekâlet-i 954; —âtcımın refâkati 366; —ât isâli 1056; —ât-ı behinler sudûru 872; —ât-ı behiyye 1053; —ât-ı cezile-i Şâhâne 948; mahsûs —ı dil-pesend 1054; —ât-ı hümâyûn 89; mahsûs —ı seniyye irsâli 599; —ât-ı seniyye 89, 112, 538, 599, 922; —ât-ı seniyye-i Şâhâne 1144; —ât-ı Sultânî 43; —ât-ı şeref-efzûn-i Şâhâne 925; —ât-ı şeref-nümûn 325; —ât-ı zâhire 1335; —âtî 155; —âtî Efendi 835, 1512; —âtî yedinden 835; —i ihtiyâr-ı sırr-ı hıred-fersâ 1296

teşrih 974; —hâne 976

tetebbu' 798; —i âsâr-ı enbiyâ' 19; —i tevârih 1237

tevâbi' 70, 264, 542, 712, 775, 805, 1388, 1443, 1475, 1506; 'âmme-i — 1469; —ât 853, 1448; —makûlesi kimseler 804

tevârih 11, 12, 1457; 'arz-ı — 1503; ferâ'id-i nezâ'id-i — 1301; kütüb-i — 12, 49, 159, 187, 643, 745; ma'rifet-i — 11; mütâla'a-i — 18, 875; nigâste-i sahâyif-i — 551; tahrîr-i — 1051; tetebbu'-i — 1237; —âşinâ 959, 1129, 1385; —âşinâyân 1294, 1357, 1413; —âşinâyân-ı kurûn-ı mâziyye-i 'âlem 850; —de mastûr 970; —e mûmâreseti 1423; —e yazılacak 652; —ı berceste 1207; —ı dil-pezir 1457; —ı ensâb

1343; —ı eslâfa âşinâ 1400; —ı eslâf mütâla'ası 1181; —ı fesâhat-'unvân 1208; —ı Kur'ânî 12; —ı mufassala 1409; —ı nâmu'tedde hevâmîşi 843; —ıne âşinâ olan 1236; —ı 'Osmâniyye 565, 901; —ı pesendide 1209; —ı sâlife 756; —ı sâlifede mastûr 849; —ı sâlife-i 'Osmâniyye 654; —ı sâlife mütâla'a eden 748; —ı Saltanat-ı seniyye 908; —ı selef 12, 22; —ınşâ' 1508; —ınşâdî 1301; dâniş-mendân-ı —ıntişâblar 640; tahrîr-i — mâddesi 1051; —mutâla'a edenler 654, 724, 1448; —nâtk olduğu üzere 542; —semti 596; —tahsilî 626; —takdîmi 1223, 1508

tevassut 935, 1084, 1102, 1338, 1344, 1347, 1375, 1401, 1438; bî— 1347; icrây-ı hük-m-i — 1348; terk-i — 1348; —lar 725; —mâddesi 1347; —mevhûmu 1431; —mu'âmesi 1402

tevâzu' 1424; şive-i — 1043; —'an 1027; —ile it-tisâf 1279; —mesleki 171

tevbe; eşk-i — 1450; —ı nasûh tevfikî 527, 530n

tevcih 27, 32, 34, 35, 37, 40, 45, 51, 58, 61, 76, 80, 81, 83, 85, 88, 90, 92, 97, 100, 102, 111, 112, 114, 122, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 133, 134, 138, 139, 140, 142, 147, 155, 161, 168, 169, 172, 173, 177, 180, 185, 186, 187, 189, 225, 229, 231, 234, 236, 238, 240, 243, 246, 286, 357, 375, 377, 378, 379, 384, 408, 409, 410, 463, 464, 468, 469, 472, 474, 478, 482, 487, 490, 498, 508, 515, 522, 536, 573, 575, 597, 602, 607, 616, 628, 640, 650, 684, 689, 705, 776, 782, 797, 798, 803, 826, 840, 848, 855, 871, 878, 944, 945, 948, 953, 958, 997, 1030, 1039, 1045, 1050, 1064, 1065, 1070, 1073, 1096, 1124, 1135, 1140, 1143, 1144, 1185, 1249, 1318, 1320, 1324, 1326, 1350, 1352, 1366, 1393, 1406, 1427, 1429, 1438, 1461, 1465, 1466, 1472, 1476, 1477, 1479, 1482, 1484, 1486, 1512; yevm-i — 177; —ât 27, 45, 63, 89, 125, 131, 154, 168, 172, 182, 337, 354, 374, 379, 408, 464, 602, 797, 871, 878, 915, 928, 944, 953, 1064, 1065, 1071, 1135, 1311, 1313, 1319, 1323, 1350, 1428, 1430, 1437, 1461, 1486, 1512; suver-i —ât 27; —ât günû 181; vüzerây-ı 'izâm —âtı 155; —ât-ı 'âmme 173; —ât-ı Bîrûn 840; —ât-ı cüz'iyye 1140, 1466; —ât-ı Enderûn 840; —ât-ı hıdemât 1461; —ât-ı hümâyûn 463, 953; —ât-ı 'ilmîyye 130, 133, 168, 176, 536, 597, 617, 947, 955, 1071, 1350, 1438, 1483; —ât-ı menâsib 1428; —ât-ı rikâb 855; —ât-ı rikâbiyye 1512; —ât-ı 'ulemâ' 872; —ât-ı vüzerâ/vüzerâ' 112, 146, 155, 180, 515, 616, 855, 1124, 1135, 1513; —ı 'acele-i isti'câl 1431; —ı bâdbân-ı müsâra'at 482; —ı bâsıra-i i'tidâd 268; —ı bâsıra-i vüsûk 268; —ı ezhân 508; —ı Fetvâ 573; —ı fikr-i istisbâr 1153; —ı fikr-i itti'âz 1153; —ı hitâb 388, 490; —ı 'inân 1187; —ı 'inân-ı

tevsen-i i'tizâm 302; —i kâdime-i 'azîmet 1043; —i lahazât-ı iltifât 287; —i licâm-ı 'azîmet 640; —i lihâza-i dikkat 199; —i lihâza-i gayret 239, 689; —i matâyây-ı i'tizâm 943; —i matyye-i 'avdet 1505; —i matyye-i iltifât 1385; —i matyye-i sūr'at 1235; —i mevkib-i 'azîmet 915; —i mevkib-i 'azm 313; —i mevkib-i itticiâh 313; —i Mîr-i mîrânî 1376; —i Sadâret 573; —i sâmi'a-i isgâ 498, 575, 776; —i sâmi'a-i i'tibâr 470, 487, 1474; —i sâmi'a-i i'tidâd 1173; —i sâmi'a-i i'timâd 1195; —i sâmi'a-i iltifât 705; —i sâmi'a-i istinbât 1173; —i sâmi'a-i Şâhâne 116; —i sem'-i isgâ 1115, 1476; —i semend-i müsâra'at 1393; —i sükkân-ı 'azm 1283, 1446; —i sükkân-ı hücum 214; —i sükkân-ı ihtizâz 1283; —i sükkân-ı satvet 260; —i sükkân-ı sefer 1446; —i sükkân-ı teveccüh 499; —i sükkân-ı sefâyin-i gayret 258; —i sûtür-i 'azîmet 1126; —i veche-i bed-terîn 439; —i veche-i 'azîmet 603; —i veche-i hareket 1259; —i veche-i şekâvet 1257, 1272; —i Vekâlet 464; —i zamîr 782; —i zamîr-i i'tibâr 1238; —i zamîr-i mübâlât 1238

teveccüh 104, 609, 828, 1336, 1422; bâdbân-güşây-ı — 390; dehqet-fermây-ı — 1166; gulgule-rîz-i — 1396; hatve-cünbân-ı — 781; hatve-rîz-i — 317; hüsn-i — 185, 603, 916, 1330, 1445; ih-sân-dîde-i — 118; istid'ây-ı hüsn-i — 951; kâdime-cünbân-ı — 489; ketîbe-rân-ı — 307; mahmil-bend-i — 1031; mazhar-ı — 181, 522; mevkib-i — 127; mevkib-rân-ı — 1184; sebük-hîz-i — 785; tahrîk-i 'inân-ı — 1137; tevcih-i sükkân-ı — 499; veche-i — 523, 1487; velvele-rîz-i — 1183; yekrân-rân-ı — 1473; düzme musanna' —ât 895; —ât-ı 'âliye 98; —ât-ı 'aliyye 729; —ât-ı 'aliyye sudûru 1406; —ât-ı 'aliyye-i Şâhâne 109; —ât-ı 'aliyyeleri 1230; —ât-ı 'inâyet-âsar-ı Mülûkâne 124; —ât-ı 'inâyet-âsar-ı Şehriyârî 104; —ât-ı hazret-i Cihân-bânî 1441; —ât-ı kalbiyyeleri 1499; —ât-ı seniyye 180, 1039; —ât-ı seniyye-i Husrevâne 114; —ât-ı Şâhâne 1115, 1366; —ât-ı Pâdişâh-ı geyvân-mahal 683; — hâleti 911; —i cenâb-ı Cihân-bânî 179; —i Cihândârî berekâtıyla 1194; —i derûn-i cenâb-ı Cihân-bânî 1472; —i derûnleri 1215; —i Devlet-i ebediyü'l-iclâl 1066; kemâl-i —i derûnleri 1121; —i feyz-i Bârî-i cenâb-ı Tâcdârî 711; —i hazret-i Şehriyârî 1128; —i idbâr 1509; —i kalb-i hümayûn 1230; —i Mülûkâne 663, 664; —i Pâdişâh-ı 'adl-âyîn 181; —i Pâdişâhî 184; —i rûhânî 900; —i sâmileri 823; —i Şâhâne 82, 153, 822; —i Şâhâne berekâtı 1078; —i zarûrî 766; kemâl-i —leri 710, 1223; —leri 1350; —nümây-ı veche-i rağbet 1027

tevessül 322, 441, 454, 612, 1247, 1401; dest-zen-i — 1147; —i rûhâniyyet-i Sultân 664

tevfik; istid'ây-ı — 768; mazhar-ı — 89, 101; pür-sâz-ı şurta-i — 259; sevk-ı sâ'ik-ı — 879; sevk-ı sâ'ika-i — 313; —âtî's-Sübhâniyyeti 1297; —ı Bârî 1043; sevk-ı sâ'ika-i —ı hazret-i İlah 1309; —ı hazret-i Rabbü'l-enâm 1207; bi—ihî Te'âlâ 1067, 1441, 1447; —ı Hudâ 504, 1449; —ı Hudâ-dâd 363; —ı İlahî 462; şurta-i —ı 'inâyet-refik 186; sevk-ı sâbika-i —ı Kibriyâ 1230; —ı Rabb 961; —ı Rabbânî 654, 668; —ı Rabbü'l-enâm 1207; —ı Yezdân 118

Te'vilât-ı Necmiyye (Necmeddîn-i Dâye'nin) 1289

tevkîf 208, 230, 280, 314, 320, 326, 351, 372, 432, 456, 487, 491, 562, 611, 615, 730, 902, 996, 1068, 1093, 1095, 1173, 1202, 1245, 1250, 1337, 1345, 1353, 1393, 1401, 1420, 1445, 1500; vakt-i merhûna — 1354, 1431; —i gerdûne-i siyâhat 549; —kerde-i Bâb-ı 'âlî 792; —mânde 212

Tevkî'î 599, 940; —î-i Divân-ı hümayûn 929, 935; —lik rütbesi 1024; —i sâbık 879, 924, 955

Tevrât'ın elfâzı 54

tevrîye 1234, 1505, 1507; — ve ihâmluca cevâba tesaddî 781; pes-perdeden —yi mutazammın 334

tevsiik 259, 586, 774, 799, 822, 829, 1057, 1330, 1358; —bend-i 'ahd ü sevgend 1059; —ı 'ahd 99, 884, 1399; —ı 'akd-i 'ahd 312; —ı 'akd-i peymân 312; —ı 'uhûd-i ekîde 1419; —ı eymân-ı mugallaza 1468; —ı peymân 99, 770, 884; —ı yemin 1399

tevzi' 235, 249, 839, 871, 952, 1141, 1445; —i hisas-ı 'ukûbet 1159; —i mevâcib 952; —i ze-hâ'ir 181

teyemmüm ile evkât-güzâr 980

tezkire 572, 712, 790, 807, 885, 891, 1004, 1026, 1110, 1196, 1310, 1443; bilâ— 711; hâmil-i — 790; mazmûn-i — 1310; memhûr — 454; nush-âmîz — 1445; —ciler 1355; Büyük —cilik 464; Küçük —cilik 464; —i cevâz 711; —i Evvel 155, 354, 408, 464, 1143; —i Evvel makâmı 951; —i Evvel menşûru 355; —i Evvel Vekâleti 954; —i Evvel Vekilî 951; —i Sâni 155, 165, 408, 464, 1143, 1165, 1351, 1437; —ler 1454; — Nâ'ibi 1262; — tahrîr 790; resmî — tahrîri 1440

tezlîl 586, 890, 909, 1094, 1112, 1391; ilkâ'-i çirkâbe-i — 1314

tezvîc 1037, 1038

tezvîr 102, 371, 921, 1474; mukaddime-i mümevvihe-i — 1173; üftâde-i — 753; —i kelimât 628; —i mevâ'id 288; —i sûret 898; —lerini güyâ ki setr 1220; — ve sanî'aları 1220

tezyîn 240, 241, 538, 1224, 1425; der-dest-i — 1448; 'unvân-pezir-i — 339; —i kelimât 628, 762; —i mesned-i Sadâret 523

Tıb-hâne 974, 976

tubb; —ı ravhânî 15

tufl; —ı nev-hâste gibi 1475; —ı razî'î 387; —ı nâ-hânî gürûhu 1379

Tıfî 526

tuksım 1417; ism-i bî-cism ve bî-hâsıl — 633; küşâyış-i — 1318; — içre pinhân 1202; —ı düşvâr-güşâ 1161; —ı ejdehâ-piçide 1356; —ı itâ'at 1237; —ı müşkile 1413

Tınkır-oğlu (sarrâf) 'nun mühtedî hafidî 910

Tırhala 122; Livâ'-i — 1429; — mutasarrıfı 146, 409; — Sancağı 122, 130; — Sancağı mutasarrıfı 168, 515

Tırnova; — kurâsı 79; — cibâlleri 569n, 580

tyinet 577; bed— 819, 1099, 1313, 1314; behâyim— 736; hem— 903; hubs-i — 72; mâr— 537; —tyinetân-i müstakillü's-şekâ 1272; menşe'-i — 702; münâfi-i — 890; safvet-i — 597; —ı aslı 530; merküz-i —ı aslıyyesi 988; —ı cibilleti 177; —ı zâtiyye 386; —lerinde 692

Tıbe-i Tayyibe 1032, 1034, 1413; dâhil-i — 1234; haber-i beşâret-i — 1309; bk. ayrıca Medîne-i münevvere

tibr 189; —ı âmâl 529n

ticâret 96, 212, 219, 220n, 262, 346, 348, 701, 783, 1002, 1255, 1376, 1490; âminen — 263; âşâyış-i — 212; cihet-i — 74; emr-i — 548; erbâb-ı — 1254; kat'-ı rişte-i ümmid-i — 258; küllî — 1001; meşgûl-i dâd ü sitâd-ı — 262; mevâdd-ı — 344; mu'âmele-i — 547; müdâhale-i bidâ'a-i — 783; revâcğâh-ı — 1375; sâhib-i — 972; sâlimen — 263; şurût-ı emr-i — 394; tarik-ı — 349; tevsi'-i dâ'ire-i — 546; 'ukûd-i emr-i — 394; umûr-i — 344; — behânesi 417; emr-i — e halel târî 1023; — edirmek 347; —gâh 981; — hidmeti 978; —ı 'azîme 249, 691; —ine iştiğâl 1495; —ini tevsi' 395; —ı râbiha 720, 727; —ler 348, 349, 496, 558; — mâddesi 547; erbâb-ı — sefâ'ini 1124; erbâb-ı — ü bezâyi' 137; — vesîlesi 350

Tiflîs 90, 91, 1066, 1091; — cânibi 417, 598; — Eyâleti 96; — halkı 91; — Hâmî 220; — Kal'ası 91

tîğ 239, 441, 512, 658, 825, 1200, 1317, 1342, 1343, 1390, 1500; dest-yârî-i — 557, 771, 1502; dest-zen-i — 485; gâ'ile-i i'mâl-i — 543; i'mâl-i — 713, 1171; kantara-i — 42, 50, 577; küşte-i — 201, 490, 549, 580, 779, 857, 1039, 1156, 1158, 1358; nûk-i — 39; sevk-i tâziyâne-i — 91; Şehinşâh-ı şihâb— 1311; —der-meyân 1354; cisr-i —ı âbdâr 443; elinde —ı âbdâr 42; —ı âbdâr 69; —ı 'alev-hîz 514; havâle-i —ı âteşbâr 200; sühte-i —ı âteş-tâb 1395; delâlet-i —ı bâtir 479; 'alef-i —ı berrân 91; darb-i —ı berrân 38; küşte-i —ı berrân 101; —ı berrân 83; zebân-ı —ı berrâna ihâle 1387; delâlet-i —ı bî-dirîğ 1135; sühte-i —ı cân-efrûz 514; sühte-

—ı ciğer-sûz 514; —ı cihâd 635; küşte-i —ı demâr 275; küşte-i —ı erzâl-i ecnâs 824; —ı fermân-ı Selîm Hânî 1239; mihr-i enver-i —ı furûğ-ı tâbende-gevher 802; küşte-i —ı gadr 1260; —ı gadr 1257; —ı guzât 195; —ı hayâl ile tonluklar kesüp biçerek 1122; —ı Hayderî çaldılar ki 1395; —ı Hayderî-zülfekâr-âsâr 500, 508n; bâdî-i insilâl-i —ı hısâm 585; —ı hısâm der-niyâm 1213; imrâr-ı kantara-i —ı hûn-âşâm 776; nâhun-i —ı hûn-âşâm 375; tu'me-i —ı hûnhârî 719; dürbâş-ı —ı hûnpâş 1395, 1416, 1496; tu'me-i —ı ifnâ 322; —ı ilhâh 1061; —ı iltizâm 551; —ı intikâm 1304; havâle-i —ı intikâm-ı Kakhâr 722; —ı intikâm-ı Muntakım-ı Kakhâr 661; berkende-i —ı istisâl 1281; 'urza-i —ı kahr/nekâl 1047; —ı kahr 1362; küşte-i —ı kahr olan bî-çâre 1155; tu'me-i —ı katl 322; —ı kazâ 795; küşte-i —ı nekâl 1260; —ı ser-tîz 1199; delâlet-i —ı siyâset 466; —ı siyâset 59, 78, 154, 1095; —ı siyâset-i Selîm Hânî 207; —ı siyâset-i Şehriyâr-ı âfâk 1454; —ı siyâsetleri 1154; —ı Sultânî ile istisâl 805; —ı suya düşdü 1343; havâle-i —ı şekâvet 1275; âb-yârî-i —ı tâbdâr 908; —ı taleb 1061; küşte-i tîğ-i — 933; çide-i minkâr-ı —ı tebâr 1304; delâlet-i —ı tebâr 637; küşte-i —ı tebâr 271, 1358; tu'me-i —ı tebâr 1202; 'urza-i —ı tedmîr 1194; tu'me-i —ı telef 699; 'urza-i —ı telef 1304; tu'me-i —ı zafer-peyker 1500; —perdâz-ı tesaddî 376; — u hadeng 323; kâsım-ı —zen gibi 444; —zen-i ceng ü kifâh 1148; —zen-i gayret-i bî-dirîğ 643; —zen-i sa'y-ı bî-dirîğ 643

Tihâme 616, 740, 1280, 1285; reh-bend-i tarik-ı — 1280

tilâvet 526, 1321; me'sûr ahzâb —ı 512; me'sûr âyât-ı kirâm —ı 512; me'sûr ed'îye —ı 512; —ı ahvâl-i eyyâm 1256

tilkû; — gibi kollayarak 794; —lûkler 876

Tilsit (Niyemen Nehri kenârında) 1015, 1017, 1085, 1100, 1438; Nehr-i — 934; — 'Ahid-nâmesi 1084; — Mu'âhedesi 1176, 1337, 1340, 1375; — Musâlahası 985n, 998, 1102, 1108, 1134, 1135; — Şehri 1014, 1084

tîmâr 231, 246, 529, 593, 636, 686, 694, 1355; ashâb-ı — 231; ehl-i — 1494; erbâb-ı — 106, 149, 686; müstagil-i — 534; sandal ile — 1404; —ât 230; — defâtiri 686; — derdine meşgûl 1494; —la neşv ü nemâ bulmuş 816; mahsûldâr —lar 247; —lar 226, 231, 235, 237, 244, 686; —ları mahlûl oldukca 246; hidmet-i —larında 142; —lu stivârî 245; — mültezimleri temessükleri 359; — olmayup 245; — tevcihi 247

tîmâr-hâne; bir alay lâyık-ı — 750; kakhaha-fermây-ı divânegân-ı — 1462; kakhaha-fersây-ı sekene-i — 1183; — delisi 1190; hem-hâl-i —ı

dîvânegân 918; — dîvânesinden beter 714; — dîvânesine dönüp 1359; zencîr-beste-i —i hayâl 1054; — sükkânı 438; —i hâmûşân 745; —ye yenice konmuş, esirmiş dîvâne gibi 1469

timsâl 288, 484, 548, 1428; hayr —inde 573

timûir 244, 991, 1002; ilkây-ı — 483; —ci 238; — hâne kârgâhları 1002; — ma'denleri 982, 1020, 1021; — üstünde 481

Tîmûir/Tîmûirleng (eslâf-ı sâhib-hurûclarından) 1009, 1342; — efsâneleri 1410; istilây-ı — sûreti 323; —'un kırılıcı 1342

tîr 34, 679, 680; çekâ-çek-i — 658; hedef-i —i nefrîn 525; yek —i niğeh 1188; —keş sipâhî 500; hedef-i —i ta'n 525

Tirol semtleri 1020

Tirsinikli-oğlu/zâde (Ruscuk A'yânı, Ser-çeşme-i tâ'ife-i Celâlî, evbâs-ı bed-me'âş furû-mâyelerinden, ser-zürbâyân, Ser-sürbe-i Celâlî) 68, 79, 80305, 309, 311, 439, 707, 708, 1045, 1405, 1406; — muhalledatının teslimi 1406; —'nun hükûmet-gâhı 651

tiryâk; —ı fârûk 1420; —î-meşreb 121; mecma'-ı —iyân 1379; mecma'-i —iyân-ı cerb-i zebân 1255; —lar 817

titîr [=titrê='unvân] 364; — lafzı 365

Tiyâmera 1408

tiyatroya 974n

tobra vaz' 999

Todor (Rus Kırallı 'Aleksy'in büyük oğlu) 546, 547

Togân (Şeh-zâde) 633

tohm; keyl — 992; —efşân 739; —efşân-ı nifâk 499; —i fesâd ü tebâh 52; —i fitne 423; —i şikâk 423; kîle — zer' 993

Tokad 62, 189, 1242; — bâzergânları 1242; — câd-desi 1242; — havâlîsi 662; — Kal'ası 36; — Kazâsı 106; — Sancağı 106; — vücûhu 1242

Tokadçıklı/Tokadçıklı bk. Süleymân (Tokadçıklı/Tokadçıklı)

Tolon; — İskelesi 730; — Lîmânı 249, 733, 1007

Tolstoy/Tolştoy/Toloştov [=Tolstoï, Rusya Murahhası, Rusya Elçisi) 276, 1108, 1346, 1347

Tomanbay 1357

Tombasar [=Dubasari] nâm mahal (sâhil-i Nehr-i Turla mukâbilinde) 433, 435

top 41, 46, 64, 67, 82, 91, 139, 149, 180, 206, 216, 229, 233, 235, 238, 243, 245, 256, 258, 321, 323, 417, 435, 459, 477, 481, 493, 495, 513, 568n, 579, 586, 598, 601, 680, 705, 937, 1008, 1011, 1091, 1132, 1146, 1181, 1246, 1260, 1268, 1269, 1413, 1421, 1447, 1448, 1485, 1500; âteş-i — 489; dâne-i — 1011; dest-zenî-i — 1492; falyaları çakmaklı bir takım — 1447; gülle atar müte'addid — 179; kavâri-i — 737; lisân-ı — 485, 1500; nev-icâd — 688; rucûm-i

— 721, 727; sadây-ı — 658; sademât-ı — 214; simsârî-i — 1274; şâhî — 233; şakalos — 492; te'allûm-i san'at-ı âteş-bâzi-i — 247; —top 'âmilleri 493; —a mukâbele 680; —a munhasır 679; — 'arabaları 514, 1221; — 'arabalarını idâre 237; boş — atılmak 1442; — atmak/atılmak 1398, 1443, 1447, 1448; — atmakla i'lân 1448; —a tutmak 1397; —a tutulmuş meymûn gibi 495; — cengi 216; — çarhları 975; yüz yirmi —çeker 259; —çeker 259; —çeker on iki kıt'adan 'ibâret bir donanma 254; — dâneleri 46; — enbârı 243; — endâht etdirilerek 968; fenn-i —endâzi 248; — gibi 659; — gibi patlayacak sa'ka-i nâgehânî 776; — gülleleri rîzân 1399; —i düşmen-kûb 688; —i gülle-kûb gibi 1356; —i kal'a-kûp 140, 1397; —i kevkab 1378; —i küh-kûp gülleleri 1145; —i pür-âşûb 231; sadây-ı —ı ra'd-âşûb 442; —i ra'd-âşûb velvelesi 1284; —i ra'd-âşûb-i savletleri 616; — isâgası 238; — isti'mâlî 235; —keşân bârgîrleri 237; atılan —lar 1269; hedef-zen —lar 772; musîb —lar 772; —lar 42, 141, 209, 231, 243, 406, 484, 493, 498, 688, 902, 1033, 1066, 1221, 1261, 1270, 1397, 1401; —lar atmak/atılmak 1412, 1447; —lar ta'biyesi 1011; —lara âteş verilüp 107; —lara fitil vermek 1012; —ların ahvâlî 488; —larını ta'biye 1012; —larını terk 1067; —ların ifrâğı 688; —ların i'mâlî 231; —ların indifâ'î 1401; —ların sadâsı 196; gedikleri —lar ile imlâ'temkin 483; — makûlesi 307, 587, 680; — nâkıs atılmak behânesi 1448; — ortasının yoldaşları 233; — sademâtı 41, 1485; — şenliği 1308; — şenlikleri 918; — tarrâkaları 1181, 1402; — tedârükü 490; çerka —u gibi 1482; —un 'adedi 1448; — ustaları 234; Baş — Ustası 235; — Ustası 229, 233, 248; — ustası mülâzımları 235; — yoluna 799; — ziyâde atılmak behânesi 1448

Topal Deste (Nemçe Baş-tercemânı, şûm-kadem) 565n, 575

Top 'Arabacı; — Halîfesi 236, 229; — ocağı 588, 914; — ocağı neferâtı 457; — ocakları kethudâsı 1513; —başılık 1430, 1513; —lar Kitâbeti 1512; —lar Kitâbeti Vekâleti 1512

topcu 141, 233, 248, 460, 486, 731, 848, 1142; bölük — askerine oficyal 1007; —başı 167, 229, 248, 352, 670, 688, 790; —başı Ağa 790; —başılar 161, 232; —başılık 1430, 1513; —kazgânları 1272; — Kışlası 790; mu'Allem —lar 772, 1222; —lar 237, 733, 1095, 1222; —lar Kâtibi 355, 1140; —lar Kışlası 692, 1221; —lar Kitâbeti 465, 1512; —lara yamak 236; —ların piyâdesi 238; — neferâtı 229, 233, 248, 1265, 1444; — Ocağı 231, 234, 588, 678, 688, 700, 790, 791, 827, 848, 914, 1144; — Ocağı gibi 688; — ocağı neferâtı 457; — ocakları kethudâsı 1513; — ortası 236, 1007; — Tüfeng-endâzi Ustası 233; — üstâdı 140, 460; nizâm-ı —

cuyân 688; —yân 787; — zâbiti 1095; — zâbitleri 1094

Top-hâne/Tob-hâne (İstanbul muzâfâtından) 144, 145, 236, 359, 486, 786, 787, 789, 827, 847, 971, 1272; — havâlisi 1275; — hizmetleri 233; —i ‘âmire 1221; —i ‘âmire Nezâreti 954; — Nâzırı 841, 1483; — Nezâreti 1430; — sâhası 1261

Top-hâne (Ruscuk sâhilinde bünyâd-efgen-i inşâ) 1363

Top-kapu 140, 501, 1393; — hârici 683; —su 1260; —su yolu 588

toprak; avuc — 762; deniz getirüp —a defn etmiş 1013; —dan masnû‘ çim siperli metin bir kal’a 1010; —dan tabyalar 216; —mın bereketi 995; —mın feyzi 995; kıral hâssı olan —lar 994; —lar 991; siyâh —lı olanlar 992; başına —savırarak 1202

Torun İskelesi (Leh muzâfâtından) 559

Torun-zâde; bk. Mehmed Emin Efendi (Torun-zâde, Haleb Kadısı, Şâm Kazâsı)

Toşkana [=Toscana, İtalya’da] Eyâleti 1340

toz torbası gibi 270

töre 660; —i Efrencî 135; —i Ervâm 821; —i fesâd 646; —i fitne 646; —i Mısrıyan 38; düşmen-şikenlik —si 706

Trablus 221, 542, 1337, 1497; — Eyâleti 37, 58; —i Garb 1429; — Memleketi 1352; — Ocağı 220

Trablus-Şâm 875, 945; — Beylerbeyisi 375; — Eyâleti 146, 168

Trabzon 135, 209, 598, 783, 959; — Eyâleti 134, 155, 172, 186, 946, 949, 950, 959, 1070, 1429, 1479; —i tarab-efzûn Eyâleti 172; — Kal’ası 598; — mansıbı 1365; — misillü 598; — Vâfisi 122, 206, 209, 375, 946, 953, 1066, 1429

trampeta/tranpete; nağme-i nâ-râst-ı — 441; — lerini çalarak 429; — makûlesi 316; —nûvâz olmaları 696

traş olur bulunmağla 1470

tûfân 183; mânend-i tennûr-i — 1143; şeb-i — 1228; bahr-ı —dide gibi 435, 1166; — eseri 511; hubûb-i sarsar-ı —hîz 1146; sarsar-ı —hîz 1436; —i âteş 1232; —i bagy 1179; —i belâ 511; —i havf u haşyet 43; —i mezkûr te-haddüsü 512; —i nâgeh-hîz-i fitne/sitîz 1420; —i nâgehâni 511; tezkîr-i —i Neciyyullah 1150; —i nefsanîyyeleri 1360; —i tuğyân-ı kıyâmet-hîz 311; —i vekâhat 1179; — kuvveti 512; deryây-ı —zede-âsâ 1197; keşf-i —zede gibi 315; bahr-ı —zede gibi şûran-şûr 1093; bahr-ı —zede-i fitne 1473; —zede-i gerd-i keder 1056; —zede-i seylbâ 1152

Tûfân-ı Nûh (Neş’et Süleymân Efendi’nin fenn-i tasavvufa dâ’ir eseri) 880

tufeylî nâmı 525

tuğât 131, 740, 1170; zümre-i — 1261, 1267; —i Bektâşiyân 1393; — nâmını ref’ 713

tûğ 112, 321, 565n, 589, 688; gayret-i — 1245; i’tây-ı — 1371; sâhib-i — 1236; —i Âsafî 566n; —i bi-furûğ 1371; mâhçe-i —i firûzî-furûğ 466; —i hürşîd-furûğ-i Sadr-ı ‘âli-mikdâr 465; —i pür-furûğ 1371; —i Sadr-ı ‘âli 466; —i Serdârî 575; —i Serdâr-ı ekremî 588; —i zafer-furûğ 466; —i zafer-furûğ-i Sadra’zamî 465; üç—la çırağ 468; — nasbı 575

tuğladan masnû‘ 970, 973; — dürlü dürlü nişâneler/suverler 977

tuğrâ; pirâyeş-pezir-i — 221; —lı emr-i şerîf 651; —lı fermânları 770; —lı sancağımız 1448; —y-ı garrâ 1024; —y-ı garrây-ı Cihân-bânî 1024; —y-ı garrây-ı hazret-i Cihân-bânî 1448; —y-ı garrây-ı Şâhâne 368; —y-ı garrây-ı Vezâret 1406; —y-ı iltifât-ı Şâhâne 199; —y-ı refâhiyyet 242

tuğyân 16, 22, 34, 51, 56, 66, 76, 98, 126, 378, 645, 651, 661, 668, 674, 704, 709, 823, 968, 1143, 1151, 1240, 1382; âheng-i — 926; âlet-i — 1395; âmâde-i — 313; ashâb-ı — 1272; âteş-efrûz-i kânûn-i — 1163; ber-pây-ı merkez-i — 138; cem’iyyet-i erbâb-ı — 1270; dâne-feşân-ı — 1268; ehl-i — 68; gerden-pîç-i — 423; hatab-ı kânûn-ı — 193; hevây-ı — 645; hurûş-engiz-i — 1394; hurûş-i — 1485; ikâd-ı âteşdân-ı — 1395; i’lân-ı — 1027; i’lây-ı livây-ı — 658; îstâde-i makâm-ı — 802; iş’âl-i nâ’ire-i — 43; itâle-i enâmil-i — 1404; izhâr-ı — 101; keşf-i kinâ’-ı — 1265; lücce-i — 183; medâr-ı — 1314; nefh-ı minfaha-i — 1257; nûr-i dide-i dest-i — 737; ref’-i livây-ı — 149, 1441; ser-iyye-i ehl-i — 1262; ser-pûş-endâz-ı — 717; sûret-hâne-i — 1375; şerâre-feşân-ı — 1502; şu’le-i felek-res-i — 1099; tarrâka-i — 1444; zûr-bâzû-yi — 1400; bişe-i — câneverânları 1410; râh-ı —da yoldaşı 902; — fetvâsı 782; tûfân-ı —ı kıyâmet-hîz 311; —ı safrâ’-misâl hulûl 1168; bünyân-ı —ları 312, 1325, 1397; dimâğ-ı —ları 179; esbâb-ı —ları 139; galeyân-ı —ları 1095; kânûn-ı —ları 645; kesb-i yed-i —ları 356; lücce-i şûran-şûr-i —ları 271; vesîle-i galeyân-ı —ları 740; —ları 1403; — ü âşûbları 702

tuhaf 151, 323, 534, 747, 770, 858, 864, 1093, 1109, 1156, 1305; —i eşyâ’ 861; —i hedâyâ 124, 819; —i nâ-ma’dûd 93; —i vesâyâ 925; — makûlesi 975; — takdîmi 1467; — ve tarâyif 185

Tuhfe-i Vehbî 1509

Tul [=Toul] Palankası 1022

Tulca (Rusyalu muhâzâtında vâki’) 215, 1346

tulumba 1412; —cryan 1412; gemiciler beyninde — ta’bir 1146

tulumba direği parçası şeklinde iki taş 1342

Tuna 191, 195, 216, 605, 972, 973, 1363; kenâr-ı — 195; — balıkçıları 1343; Nehr-i — gibi Ceyhûn-i hûnların ihrâk 933; — işlipleri 972n; Vidin Kal'ası'nın — kapuları 967; — Nehri 195, 198, 249, 691, 968, 972, 1020, 1343, 1421, 1440; —'nın berü yakası 566n, 576; —'nın sağ tarafı 937; — Ser'askeri 479, 513, 514, 915; — Ser'askerliği 1461; — sevâhili 195, 439, 448, 467, 468, 517, 554, 603, 604, 915, 916, 972, 1125, 1141, 1370, 1406; — Suyu gibi mebzûl/râygân 918; —'yı karşı geçdikden sonra 973; göçleriyle —'yı murûr 1093

tunbûr 1380

tunc/tunç; 'amûd üstüne —dan rîhte bir esbe süvär olmuş 'ibret-nümâ tasvîr-i kebîr 977; — ma'denleri 982

Tunca Nehri 1142, 1143

Tûnus 221, 542; Eyâlet-i — 1429; — halkı 35; — Memleketi'nde kâr-fermâ 35; — Ocağı 220

Tûrân; —hânları 1232; cânib-i —zemîn 105

turfa; — bâkûra gibi 1120; —kârlıklar 1468; —na-kş-ı destgâh-ı zemân 1122; —şekl olmağla 1370

Turhâl; — Kadısı 1242; — Kazâsı 1242; — vücûhu 1242

Turla 217, 448, 543, 1093; — cânibi 422; — Nehri 210, 215, 424, 425, 433, 569n, 581, 1091; — Suyu'nun boğazı 620

Turla Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Turnacı 218, 459, 908; —başılık 138, 440, 834, 838; —başılık Pâyesi 883; —lık 835

turna katârı 481

turp 1021

Tursun zemânları 1237

turuk 697, 709, 716, 1241, 1325, 1412; te'mîn-i — 1480; —ı bahriyye 1449; —ı indifâ'ı 1081; —ı iyâb ü zehâb 1265; —ı meşâyih mukalidleri 1424; —ı Mısıriyye 1281; —ı sâ'ire 234; —ı Şâmiyye 1281; —ı şettâ 729; —u es-âlîb 126; sâlikân-ı meslek-i et—u ilallah 656; —un te'mîni 1241; bk. ayrıca *tarîk*

tut ağaçları 74

tûtî; —i hoş-gûy 1504; —i rûh-i kudsi-me'vâları 615; —i şekker-i güftâr-ı hayât 123

Tûtî (muhayyel bir kadın ismi) 1138

tuz 1002; 'araba yükü — 991; temiz — 991; — almak 562; —a varınca 880; —hâneler 997; —lar 1020; —ma'denleri 982, 1020

tuzla 991; —kârgâhları 1002

Tuzla (İstanbul'daki kasabalardan) 101

tüccâr 46, 64, 99, 163, 212, 263, 294, 348, 407, 421, 499, 507n, 576, 720, 725, 727, 755, 1074, 1092, 1108, 1506; âşâyîş-i — 212; mütemevvilân-ı — 711, 1359; nizâm-ı — 344; umûr-i — 398; zümre-i — 819; — emvâli 569n, 576; —

fermânı 347; — gemileri 350, 1010; Devlet-i İmperatoriyye —ı 211; Nemçe—ı 576; —ı ecânib 1223; —ı hasm 258; —ı İlhânî 630; —ı İslâm 500, 508n; —lar 262, 1485; —ma'rifetiyle tanzim 1092; —mâddesi 351; —sefâiyini 374, 456; —sefinesi 350; —tâ'ifesi 348

tüfeng/tüfek 41, 46, 67, 149, 206, 216, 239, 245, 321, 323, 417, 441, 467, 481, 493, 495, 512, 586, 680, 975, 1008, 1061, 1132, 1146, 1181, 1246, 1421, 1447, 1485, 1500; âteş-i — 489; bedreka-kârî-i dâne-i — 1265; dağlu harâmisine — 872; dâne-i — 34, 39, 1011, 1257, 1260; dest-zen-i — 485; dest-zenî-i — 1492; elde — 1258; gâ'ile-i i'mâl-i — 543; harbeli birer — 230; i'mâl-i — 102, 1257; isâbet-i dâne-i — 1267; isti'mâle el verecek — 975; isti'mâl-i — 193; lisân-ı — 485, 1500; mûhre-i — 493; nişâne-i mûhre-i — 1062; rucûm-i — 721, 727; sadây-ı — 658; simsârî-i — 1274; —be-dest 1200, 1388; mu'allem —ciler 772; ta'limci —cileri 459; te'allûm-i san'at-ı âteş-bâzî-i — 247; —ci makûlesi 321, 1245; —ci-başı 57, 170, 233, 683; —çarhları 975; —dâneleri 46, 1270; —der-bâzû 1063, 1354; —der-dest 1062, 1387; —endâhte 1063; atlan —e bakmayup 1389; —e mukâbele 680; —e munhasır 679; —endâz 166, 233, 688; fenn-i —endâzi 233; —endâz-i müdâfa'a 1421; —endâzlar 234; —endâz neferâtı 230, 233; —funduğu 1389; —gibi 659; —hâneler 975; dâne-i —i bî-dernekleri 1394; —i hoş-dem 310; musâb-ı dâne-i —i kazâ 468n; —i ra'd-âhengler 826; —i ra'd-âşüb velvelesi 1284; zembûrek-i —i râst-âheng 932; —i râst-güzâr 310; —kundağı 662; —ler 231, 498; mûhre-i dürrüt-âheng-i —leri 934; —leri tahliye 248; —leri temliye 248; —lerin sadâsı dehşetiyle 1258; —makûlesi 680; —sadâsı 435; —sademâtı 1485; —şenliği 1308; câ-be-câ —tarrâkaları 1412; —tarrâkaları 1181

tümsekler 607

türâb 244, 960, 1501; mestûr-i zir-i — 209; peyveste-i — 760; taht-ı — 1391; zir-i — 216; eczây-ı —ı 627; —ı vatan 178; burc-i —ı 1467; —mevkr'inde 755

türbe 143; —i hazret-i Hâlid 143; —i hazret-i Hâlid'in ziyâret revzenesi mukâbili 143; —i mu'attara 143; —i mu'attara hizâsı 389; —i mu'attara-i hazret-i Hâlid 856; —ler 55, 143; —ler üzere kıbâb binâ 612; —sine nâzır hâneler 143

türidi; —eşkıyâsı yediyle 585; —ler 318; —likden neş'et 1405; —makûlesi 319; dağlu nâm —ler (Rumeli'de) 1365

Türk 626; —ce/Türkçe 364, 652, 1277> —ce bilmez Firengân içre 289; —î 618, 939; —î 'âşikâne eş'ârı 880; —î elfâz 1006; —î eş'âr

987; —î lisâna terceme 752; —i sûtürg 1075; —î'ye tercemesi 619; sûret-i —iyye 618; —iyyü'l-'ibâre 369; —mânî esb-i dil-ârâm 1110

türkisini çağırarak 1075

Türkistân 543, 1358

türrehât 802, 1454; akvâl-i — 54; hâşâk-endâz-ı — 1468; rengâ-reng — 1380; ta'bîre gelmez — 1417; —âmiz kelimât 614; —ı bî-kıyâs 1094; —ı bî-pâyân 795; —ı dil-hırâş 315; —ı günâ-gün 1460; —ı mübersemîn gibi 319; —ı müftereyât 1114; —ı mülhidâne 895; ağzına gelan —ı nâ-ma'kül 1383; —ı nâ-sezâ 315; remy-i —ı nâ-sipâs 1096; remy-i —ı şûr-engiz 773; — ilkası 747; — ve mühmelât 312

Tütün Gümrüğü kurbû 904

tütûn; — çubuğu 821; tıkanmış — çubuğu gibi 154; — içmez 334, 336n; — tarlaları 686

U

'Ubeydullah Küşmânî Efendi (diyâr-ı şimâliyye ricâlınden) 1256, 1380, 1381

'ubüdiyyet 48, 143, 497; aksây-ı ârzü-yi — 1178; 'arz-ı — 720, 727, 1186; ber-muktezây-ı — 1058, 1270; cebîn-fersây-ı — 1197; der-'uhde-i — 1232; der-'uhde-i zimmet-i — 1194; ferîza-i gerdên-i — 237; hâric-i tavr-ı — 1169; icrây-ı muktezây-ı — 1268; izhâr-ı — 933, 1250; kılâde-i rakabe-i — 1271; lâzime-i — 194; makâm-ı — 1499; mazhar-ı 'izz-i — 51; merkez-i — 1458; murâ'î-i hukûk-ı — 262; sûret-i 'arz-ı — 1163; sûret-i — 1171; vâcibe-i 'uhde-i — 1171; zemîn-bûs-i — 571, 1335; —i tâmme 141; —ler 165; vazîfe-i —leri 1058

ucmak 1366

'üd 1255

udhûke; bâ'is-i — 837; —i 'âmme-i kibâr 907; —i 'âmme-i sığâr 907; —i her-âşinâ 353; —i ke-bîr 1382; —i mecâlis-i yârân 331; —i mecânîn 876; —i sagîr 1382

ugru; çâpûk — 1475

'uhûd 296, 422, 446, 569n, 580, 1087; 'akd-i — 313; merbût-ı habl-i — 219; mevâdd-i — 1086; mugâyir-i — 420; muharrer-i sahîfe-i — 264; murâ'ât-ı — 1439; 'ukûd-i — 182; vesâyik-ı — 727; —i ekîde 34; vesâ'ik-ı —i esyâm 721; —i hîlekârî vaz' 963; —i kadîme 1368; —i muzırâ 1084; — in'ikâdî 430; —i sâbka 852; —i sîlm u salâh 64; mevâdd-i —ları 1004; — tavsiyesi 1401; —un vikâyesi 415

Uhud Gazâsı 287

'ukalâ' ukalâ' 10, 12, 17, 191, 313, 554, 634, 736, 838, 859, 990, 1242, 1422, 1439; hande-fermây-ı — 1272; nezd-i — 279; savâb-dîd-i — 178; zümre-i — 328; —i a'yânân 1202; --i 'ulemâ' 956; —i vükelâ'-i Devlet-i 'aliyye 1339; — sûretinde 1195; —y-ı devleti igfâl 736; —y-ı

kibâr 118; kıssa-i —y-ı pesendide-evsâf 15; —y-ı ricâl 118; —y-ı vükelâ 317

'ukbâ 16, 128, 719, 1279, 1366; hıttâ-i — 122; minassa-i — semti 956; râyet-keş-i semt-i — 45; reh-rev-i semt-i — 152; semt-i — 81, 86; şatt-ı —ya pervâz 817

'Ukbe; halef-i — 527

Ukranya; — Eyâleti 550, 991; — toprakları 992

'ukûbet; envâ'-ı — 60; eşedd-i — 220, 550; tevzî'-i hisas-ı — 1159; —e istihkâkı nümâyân 1507; —ler 101; bakiyye-i —leri 831

'ukûl; emr-i muhayyerü'l— 1154; havze-i — 860; istisvâb-kerde-i ârâ'-i ashâb-ı — 234; muhayyir-i — 711; muhayyirü'l— 762, 801, 1380; sâ'ika-i bârika-i hârikatü'l— 1321; ver-ây-ı kabûl-i — 49; zevî'l— 1299, 1474; gâ'ile-i sâmân-rubây-ı — hey'eti 714; muhayyirü'l—i âyet-i kübrâ 1072; —i beşeriyye 40; —i kâsıra-i insânî 1458; —i sebûk-mağzân-ı zâhir-bînân 624; —i şeyh u şâb 227; —i vükelâ' 739; —u sâlib 776; —ünü mağsûş 618

'Ulâ nâm menzil (Şâm'a 'â'id) 126

ulak; — isticâr 1454; — kalpağı 1507; —lar 936; — tertîb 1506

'ulemâ' ulemâ' 9, 52, 142, 146, 168, 320, 323, 409, 456, 462, 463, 512, 518, 563, 570, 588, 608, 611, 648, 650, 653, 655, 657, 681, 709, 723, 753, 754, 758, 783, 789, 798, 799, 800, 803, 818, 819, 836, 860, 883, 890, 896, 909, 911, 1046, 1052, 1069, 1073, 1131, 1159, 1169, 1189, 1217, 1227, 1243, 1256, 1258, 1319, 1330, 1332, 1343, 1355, 1382, 1399, 1400, 1422, 1451, 1467, 1476; 'aceze-i — 146; 'âmme-i — 719; 'arûs-i hacle-pîrây-ı — 1273; a'yân-ı — 886, 1042, 1047; beyne'l— 454, 594, 890; cem'-i — 1261; cem'iyyet-i — 789; cins-i — 817, 890, 1360; da'vet-i — 1266; ecille-i — 786; efrâd-ı — 1078, 1190, 1303; ehass-ı — 683; e'izze-i — 1410; erkân-ı — 951; fuhûl-i — 1040, 1223; fukarâ'-i — 952; hakîkî — 649; hibâl-i mesâlih-i — 652; ihânet-i — 718; ihtilât-ı — 1239; kibâr-ı — 1153; mehîn-i — 1481; menzil-hâne-i — 1189; me'vây-ı — 1041; mevâlî-i — 1431; min-beyni'l— 1078; muhibb-i — 1239; müte'ayyinân-ı — 1043; nakîsa-i şân-ı — 1273; rufekây-ı — 1472; sanâdid-i — 1191; sürât-i kavm-i — 1261; 'ukalâ'-i — 956; zümre-i hükkâm-ı — 719; nefy-i — 1175; sudûr-i — 1179, 1182, 1262, 1270; tekrîm-i — 634; tevcihât-ı — 872; 'usbe-i — 1354; 'uzamây-ı — 1129; zümre-i — 595, 656, 898, 1319; — cânibi 1121; — cem'iyyeti 805; — efendiler 476, 1130; — gibi 767; sudûr-i — hey'eti 819; kibâr-ı —i a'lâm 833; —'i a'lâm 830, 832, 1432; —i 'asr 879; —i belde 1247; —i Devlet-i 'aliyye 1043; —i Ehl-i Sünnet 52, 1285; —i hakîkiyye zümresi 718;

—i hakîkî 650, 719; sâde-dilân-ı —i kabâ'il 205; fuhûl-ı —i kirâm 518; kibâr-ı —i kirâm 119; ser-levha-i tarîk-ı —i kirâm 882; —i kirâm 60, 118, 152, 766, 835, 1328; —i kirâm akvâlî 767; kûdvetü'l—i'l-muhakkıkîn 1052; —i memleket 104; akvâl-i —i râsihîn 540; —i resmiyye 718; —i resmiyye tarîkını ilgâ 1380; —i sâlifetü'l-beyân 1372; —i tarîk nâmına olan 'azizler 756; ecille-i —i vakt 1471; 'örfen — itlâk olunanlar 152; —i zemân 725, 844; — kısmı 654; — kulları 896; — ma'îşeti 1228; — ma'îyyetleri 1436; — meclisi 1356; — nahvine 'atf 1496; — nâmı 723; a'lâm-ı —nın efdali 725; —nın vücûdu 1042; ser-levha-i — olan devletlü 651; taşra —sı 522, 594, 1073; — silsilesi 826; — tarafları 881; — tarîkı (eşref-i turuk-ı Devlet-i 'aliyye olan) 719, 725; — tarîkına girmiş âdemler 804; —y-ı a'lâm 1273; ittifâk-ı —y-ı 'asr 55; —y-ı 'asr 590; —y-ı 'izâm 52, 846, 848; güzide-i —y-ı a'lâm 678; —y-ı a'lâm 453, 693, 831, 847, 1267; —y-ı a'lâm hazerâtı 357; —y-ı bi-'adil 1041; —y-ı eslâf 10; zümre-i —y-ı güzîn 792; —y-ı hâcegân 1066; —y-ı hakîkiyye 719; —y-ı Haremeyn 52; —y-ı hikmet-âşinâ 1029; zümre-i —y-ı kirâm 648; 'uzamây-ı —y-ı millet 228; —y-ı resmî 719; —y-ı ricâl 340; bahs-gâh-ı —y-ı tarafeyn 52; muvâfık-ı fetâvây-ı —y-ı ümmet 225; —y-ı ümmet 900; —y-ı vüzerây-ı 'izâm 313; —y-ı yegâne 340; ittifâk-kerde-i a'lâm-ı —y-ı zemân 54; hâmil-i şer'at olan — zümresi 766; — zümresi 503, 569, 649, 717, 804, 819, 896, 1353

Ulm Kal'ası (Tuna Nehri üzerinde) 1020

'ulûfe 47, 63, 97, 194, 197, 459, 682, 1336, 1445; bî— 720, 727; güzeste — 58; —ciyân-ı Yemîn Kitâbeti 1513; —ciyân-ı Yesâr Kitâbeti 1513; —hâr 305, 684, 748, 1398; —hârân-ı dergâh-ı muhteşem 11; —i askerîn 163; —i girân 734; —i mukannenisi 625; der-dest olan —ler 1380; güzeste —ler 1444; —ler 82, 193, 758

ulu'l-emr 215, 709, 739, 1239, 1244; emr-i — 216; havâtır-ı — 1254; te'addüd-i — 1239; — cânibi 1394; — mesnedi 321; —i 'âmme-i Mü'minîn 1427

'ulûm 13, 24, 50, 152, 1044, 1288; âşinây-ı — 86; câmi'ul— 1072; ehl-i — 147; mukaddimât-ı — 518, 1488; mütâla'a-i — 591; nukûş-ı — 151; tahsil-i mukaddimât-i — 529n, 531; tahsil-i — 87, 148, 1503; tefârik-ı — 123; 'ummân-ı — 1073; —a müte'allık musâhabet 1073; —i 'akliyye 50, 51; ferâ'iz ve 'urûz emsâli —i 'âliyye 1488; —i âliyye 22; —i âliyye tertibi gibi mukaddimât/nüsah 880; —i 'Arabîyye 531; —i 'Arabîyye gibi mukaddimât/nüsah 880; —i cüz'îyye 39; —i cüz'îyye te'allümü 981; —i edebîyye 9, 596, 988, 1423; —i evvelin ve âhırın 21; —i Felâsife 40; —i Felsefiyye 52;

—i garîbe 762; —i garîbe-i hafîyye erbâbı 676; —i İslâmîyye 626; —i külliyye te'allümü 981; ta'lîm-i —i lâzime 546; tahsil-i —i ma'kul ü menkul 85; eşref-i —i müdevvene 11; —i mütedâvile 1488; —i nakliyye 50; —i sâ'ire 24; —i şer'îyye 50, 52; ta'lîm-i —i şettâ 52; —i şettâ 26; te'sîr-i ebhîre-i —i zâhire 1041; —i zâhire istihsâli 879

'ummâl 241, 689; irsâl-i — 685; perdâhte-i dest-i — 240; perdâhte-i eyd-i — 689; — ta'yîni 240

'Ummân [=Uma] Hân (Dağıstan'da) 205, 221

umûr 103, 115, 118, 137, 271, 307, 326, 345, 354, 372, 462, 490, 504, 804, 820, 836, 957, 1031, 1055, 1088, 1168, 1249, 1280, 1303, 1314, 1331, 1370, 1406, 1425, 1435, 1446, 1467, 1477, 1495; 'akd-i — 1482; 'âmme-i — 363, 1157, 1418; ashâb-ı — 667; âşinây-ı dekâyık-ı — 119; 'avâkıb-ı — 60, 92; 'azam-ı — 1056; bâ'is-i tertib-i mesâlih-i — 641; berrânî olan — 1320; bitâne-i — 85, 506n, 626; celâ'il-i — 757, 876, 904; celâ'il ü kalâ'il-i — 1481; cemî'-i — 629, 1433; cümle-i — 79; cümletü'l-mülk-i — 828, 1405; cüz'iyât-ı — 1482; dekâyık-ı — 747, 876; ecnâs-i ashâb-ı — 749; endâzededen hâric — 1163; erbâb-ı — 917; evliyây-ı — 25, 56, 206, 139, 140, 178, 304, 480, 482, 485, 498, 569n, 705, 747, 906, 1023, 1157, 1212, 1273, 1371; fetk-ı — 1265; hakâyık-ı — 747; hall-i — 1482; hayır sandığımız — 572; hibâl-i — 109; ıztırâb-ı erbâb-ı — 149; idâre-i âşiyâb-ı — 271; idâre-i dolab-ı — 878, 957; idâre-i envâ'-ı — 124; idâre-i — 65, 160, 877, 922, 1008, 1250, 1273; kâffe-i — 462, 914, 923; kalâ'il-i — 757, 904; karâr-dâde-i efkâr-ı sâkıbe-i evliyây-ı — 964; karâr-dâde-i evliyây-ı — 246, 250; kâr-bendân-ı destgâh-ı — 885; kâr-bendân-ı — 776, 1047; kar'-ı sevâmî-i erbâb-ı — 1349; kulûb-i evliyây-ı — 33, 420; lâzime-i zimmet-i evliyây-ı — 1256; mahatt-ı rihâl-i evliyây-ı — 198; mahrem-i serâ'ir-i — 592; mahrem-i — 519; ma'lûm-i erbâb-ı — 871; ma'lûm-i evliyây-ı — 296, 1254; maskale-i dest-gâh-ı — 1031; mazhar-i teveccühât-i evliyây-ı — 531; menâzım-ı — 363, 676; mutesaddiyân-ı ratk u fatk-ı — 1356; müdâhale-i — 546, 884, 1159, 1403; müdebbirân-ı — 927, 1308; müdirân-ı — 546, 927; münâsib-dîd-i evliyây-ı — 538; müstevliyân-ı — 574, 705; müferri'ât-ı — 176; mütekalid-i kalâ'id-i — 1350; mütesaddiyân-ı — 1376; mütevaggül-i keşmekeş-i — 951; mütevellî-i — 1358; nâ-binây-ı 'avâkıb-ı — 1472; nefslerine dâ'ir — 1387; nezd-i evliyây-ı — 238; pençe-zen-i fatk-ı — 823; pençe-zen-i ratk-ı — 823; pesendide-i evliyây-ı — 1142; piş-kârân-ı — 1070, 1065; piş-nihâd-ı tasavvur-i evliyây-ı — 303; ratk-ı — 1265; ratk u fetk-ı — 1452; revâc-ı — 483; ribka-i — 1358, 1405; ru'yet-i — 113, 272, 489; sâmi'a-i

evliyây-ı — 110, 149, 302; sâmi'a-hırâş-ı evliyây-ı — 130; sâmi'a-zâd-ı evliyây-ı — 1133; sâmi'a-zede-i evliyây-ı — 183; sâmi'a-zed-i evliyây-ı — 390; sem'i şu'ûr-i evliyây-ı — 164; ser-i kârân-ı — 885, 1385, 1465; ser-i kâr-ı — 625, 776; sı'âb-ı — 148; tanzîm-i — 115, 130, 602, 1163; tasfiye-i da'ire-i — 279; tasvîr-i nizâm-ı — 668; tecrîbe-i — 157; tedvîr-i devâlib-i — 1350; tekdîr-i hâtır-ı evliyây-ı — 606; tevellî-i — 65; 'umde-i — 89; 'urûk-ı evliyây-ı — 325; vâcibât-ı — 279; vükelây-ı — 187, 312, 381, 402, 447, 1239; zarûriyyât-ı — 279; zimâm-ı — 627, 637; dekâyık-ı — a dâna 1158; —âgâh 1351; ma'lûm-ı —âşinâ 381; —âşinâ 109, 1319; —âşinâlar 470; —âzmûde 804; —âdîde 45, 109, 115, 1141; —i 'âlem 138; merci'-i —i 'âmme 1452; —i 'âmme 649; —i Askeriyye Nâzır 971; —i asliyye 226; —i asliyye-i miriyye 687; —i bahriyye 1466; —i Bahriyye Nâzır 107, 176; —i Bahriyye Nezâreti 155, 408, 826; —i berriyye 161; —i bilâd 181; —i cedide 547; —i cezâ'iri ru'yet 261; —i Cihâdiyye 1323; —i Cihâdiyye Nezâreti 1259; kılâde-i —i cumhûr 1326; —i cumhûr 114; bizâ'a-i —i dâhiliyye 561; —i dâhiliyye 137, 343, 553, 1331, 1345; —i Dâhiliyye Nâzır 971; —i dâhiliyye nizâmı 362; —i dâhiliyye-i Devlet-i 'aliyye 1086; —i dâhiliyyeleri 257, 262; —i dâhiliyyeye müdâhale 1096; dekâyık-ı —i devlet 911; pençe-zen-i —i devlet 1160; —i devlet 113, 118, 655, 667, 829, 836, 886, 1179, 1273, 1425, 1434, 1474, 1481; —i Devlet-i 'aliyye 832, 1057; —i Devlet-i Muhammed 913; nesak-sâz-ı umûr-i Devlet-i Pâdişâh-ı Aristo-dirâyet 236; —i dîn 118, 1434; —i dîniyye 895; —i dîvâniyye 115, 181; —i Donanma 106; —i dünyeviyye 956, 1386, 1480; —i dünyeviyyede hûşyâr 1494; —i dünyeviyyede mutabassır 1494; —i dünyeviyyede müctehid 1434; —i ecnebiyye kalemi ketebesinin müntehablarından 165; —i Ecnebiyye Nâzır 984, 985n, 1013, 1086; —i emâret 186; mütekeffil-i —i enâm 744; —i erbita 627; —i es'âr idâresi 1490; —i garîbe-i hânka 843; —i hafıyye 341; bizâ'a-i —i hâriciyye 561; muhârese-i —i hâriciyye 1340; nazar-ı —i hâriciyye 878; —i hâriciyye 92, 319, 532, 591, 649, 667, 706, 909, 1078, 1096, 1129, 1345; —i hâriciyye-i devlet mükâlemesi 829; —i hâriciyyeden bî-behre efendiân 876; —i hâriciyyeden bî-behre nevdevletân 876; —i hâriciyyeden bî-haber 1166; —i hâriciyyeden gâfil 1052; —i hâriciyyeden tehî-dimâğ 1169; —i hâriciyyeden zâhil 1189; —i hâriciyyeleri 257, 262; —i hatfîre 113; —i Hilâfet 1357; —i Hicâziyye 63, 1036, 1369; —i 'ibâd 181; —i istîfâ 226, 687; —i 'izâm 461; —i kâ'inât 39; —i kal'a-sitânî 1011;

dekâyık-ı —i kevniiyye dâna 626; —i kitâbet 24; —i külliyye 942; —i külliyyeler 159; —i lâzime 108, 633; mebdâ-i —i lâzimeleri 447; —i lâzimeleri 827, 832; —i lâzimesine mücâhid 1083; —i lâzimû'l-i'tinâ 82; —i me'âdin 187; —i me'mûre 136, 318, 490, 1030, 1085; —i me'mûrları 1358; —i memleket 35, 346, 636, 730; —i menviyyeyi tanzîm 1193; —i mesâlih 1077; ser-rişte-i —i mevhum 449; âşinây-ı hakâyık-ı —i milel/mülk 114; —i milel-i Nasârâ 66; —i millet 332, 333; —i Mîrî Vekili 156; —i Mîriyye Vekili 156; —i mu'azzama 165; —i muhtelif 682; —i muktezıyye 248; —i muktezıyyeleri 1392; —i mühimme 1167, 1303; —i mühimmenin üss-i rasîni 1365; —i mülk 332, 333; —i mülkiyye 95, 115, 326, 1008; —i mülkiyyeleri 264; —i müşkile 1405; —i mûte'assire-i Devlet-i 'aliyye 1504; —i mûteşettite-i Memâlik-i mahrûse 1328; —i nefsanî 121; —i nefsiyyeleri 769; —i Sadâret 1482; —i Saltanat-ı seniyye 16, 830, 913; —i seferiyye 225, 925, 997, 1018, 1191; envâ'-ı —ı sı'âb 1490; —i siyâsiyye 70; —i Tersâne 1494; —i ticâret 344; —i tüccâr 398; —i vâcibe 658; —i zarûriyye 446; —i zarûriyye-i devletleri 74; —i zarûriyye-i mülkiyye 434; —i zehâyir 153; —lar 262, 538, 765, 848, 1058; bitâne-i —ları 501; dest-hûş-i —ları 1191; itmâm-ı —ları 1097; kâffe-i —ları 831; müdir-i —ları 254; tervic-i —ları 1354; —larına pûyende 784; —larını anda ru'yet 1189; samimî —unu iltizâm 353

Umûr-yeri (Anadolu yakasında) 328, 331

Una Nehri 211, 560

Un-kabânı/kapanı 143, 791, 837, 902, 1384; —kolluğu 902; —pîş-gâhı 1269

'*urvân* 113, 124, 160, 177, 226, 272, 311, 364, 365, 680, 712, 721, 853, 927, 1040, 1406, 1409; bülend— 133, 173; celb-i terakkî-i — 949; cevher-i iklîl-i — 464; çâr-bâliş-nişin-i — 1472; fermân-ı isâbet— 189; imzâ-nüvis-i — 892; kesb-i — 915, 1126; kevkebe-nümây-ı — 140; murabba'-nişin-i çâr-bâliş-i — 1235; terakkî-yâb-ı rûte-i — 113; trüzide-i zinet-i — 959; —ı 'Alemdârî 1405; —ı berât-ı liyâkat 589; —ı Gazi 444; —ı kâzib 758; —ı menşûr-i meded-i/yârî-i Perverdîgârî 675; —ı nâme-i kirdârî 1029; —ı sahîfe-i Pâdişâhî 640; —ı Ser'askerî 176, 1326; —ı Şâhâne 1301; —ı şâygân 394; —ı târihe nazar 1233; neyl-i mesned-i me'âlî—lar 516; —lar 114, 652; —pezir-i hüsn 339; —pezir-i tezyin 339

'*Urbân* 378, 1353; beyne'l— 62; evbâş-ı ahbâş-ı — 81; izdihâm-ı — 612; kabâ'il-i — 608; meşâyih-ı — 46, 63, 132, 250; pûç-mağzân-ı kabâ'il-i — 376; tavâ'if-i — 126; tehî-mağzân — 423; lisânında lüknet-i —e 1072; —eşkiyâsı

62; — tâ'ifesi (behâyim-tıynet, mahrûm-i cevher-i 'akl ü dirâyet olan) 736; —i Bâdiye 822
urcûfe 699, 1308, 1384, 1413; —i ahlât-ı 'avâmm 694; —i hired-fersâ 1384; —i murdârı 776; —i mübersemîn 876
'uryân; sülâsi mücerred sâlim sığası gibi mütecerrid ü — 27, 1050
'usât 188, 382, 385; gürûh-i — 175; ru'ûs-i bürîde-i — 176; —i Havâric 186; —i Sırb/Sırp 292, 301; —i Yezidiyye 187
 Usluc Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000
usta 235; —lar 1259; — ta'bir etdikleri eşhâs 800
ustufe 1111
 Ututgâr [=Stuttgart] Şehri 1021
usûl 97, 403, 456, 503, 518, 616, 683, 720, 727, 771, 817, 840, 1007, 1088, 1331, 1372, 1488, 1510; âheng-i bî— 53; âheng-i terâne-i bî— 140; aslu'l— 720, 727, 797, 1329, 1382; evfak-ı — 713; istihsâl-i — 518; kâffe-i —i 'âdile 264; kâffe-i vükelâ' 400; —i Avrupa 757; —i ceng-i harbi 441; —i devlet 772, 1003; —i dîn 19; —i habâset-mevsûl 50; —i hâliyyeden bîhaber 965; —i Havâric-i bed-millet 56; —i hikmet 571; —i hikmet-i 'ameliyye 104; —i hizmetleri 1024; —i kadime 667; —i kânûn-i insâf 258; —i kânûn 1331; —i mâdde 75; —i maslahat 385, 403, 1029; —i mazbûta 269; —i me'mûriyyet 276, 989, 1087; —i me'mûriyyetler 1024; —i mehter-hâne-i âmâlleri 230; —i mesâ'il-i zâhir-i hâlât 110; —i mu'tena 542; —i mukarrere-i Selim Hânî'ye ri'âyet 1345; —i müstemirre 641; —i nizam 1331; —i rehbâniyyet 159; —i sâbika 566n, 575, 1345, 1446; —i sâbıkaya ri'âyetleri 1344; —i sâlifeye ri'âyet 1345; —i vâridât-ı miriyye 225, 685; — mütebeddel 805; — perde-i dîğere tagyîr 312; — ü fusûller 271; —ün tebeddülü 794, 805; —ünü bir vehile tagyîr 1433; —ünü tashîh etmek gâ'ilesi 1016; —ü tebdil 1101, 1420; — ve furûğ-i felâsifeleri 52
'uşşâk 1317; sîme-i çâk-hürde-i —âsâ 493
'Utârid 8; —ta'bir 26
'Uyûn (İbn Kuteybe'nin) 1458
uz; fenn-i sıyâgatde be-gâyet eli — 368
 'Uzeyr Sancağı 98, 100; — Mutasarıfı 71
 Uzunca-ova merhalesi 1071
Uzun Hasan (Şile Serdân) 460
 'uzv 1417; —i derd-i nâgeh 694; —un ağırsı 1418

Ü
üç/üç anbarlu 691, 1113; — gemiler 259; — kapudamı 242
ücret 159, 1411; —i 'amele 73; — ile hıdmet 996
ülfet 554, 603, 626, 722, 728, 818, 827, 828, 875, 901, 989, 1215, 1319, 1320, 1350, 1351, 1406,

1479, 1503; 'âlem-i — 1379; efgende-i dâm-i — 770; ehl-i — 959; fenn-i — 182; germî-i bâzâr-ı — 883; germî-i — 1453, 1475; germ-sâz-ı kânûn-i — 1163; girizende-i — 1049; hoşca — 1392; hüsn-i — 818, 985; kemâl-i — 1399; kıdem-i — 1353; mâ'il-i — 744; mu'âmele-i — 721, 728; muhibb-i — 519; muhteriz-i — 806; râbita-i — 470; sâbika-i — 289; tedâvül-i sahbây-ı germiyyet-i — 1374; tertîb-i 'iş u — 1215; —den ferâgat 1419; —e âlüfte 1361; —i kadime 528; —i tâmmе 883; —i yârân 518; 'adem-i —ler 546; germî-i —ler 299; —ler 270, 594; rîbka-i —leri 884
ülka/ülke 341, 557, 991, 994, 1000, 1020; küçük — 1021; — hâsılâtı 999; —i 'azîm 56; —i cesîme 991; —i Kırım 553; —i Leh 998; —i Mısır 131; —i mu'azzama 161; — tahrîbi 484; —y-ı Asya 249; —y-ı fesih 720; —y-ı fesih-i Berka 221; —y-ı mu'teber 720; —y-ı Silizma 223
ümem; erkâm-i ahabâr-ı — 18; fermân-fermây-ı tavâyif-i — 1356; medâr-ı fesâd-i — 114; medâr-ı salâh-ı — 114; menâzım-i ahvâl-i — 1286; mütebedbi'ân-ı âsâr-ı — 850; Şehîşâh-ı — 1229; —i pişîne hem-'asr 12; —i sâbika 12
ümenâ/ümenâ' 226, 241, 326, 630, 690, 795, 863, 1375; elsîne-i — 1371; mevzû'-i kilar-ı — 244; vâsıl-ı sem'-i — 1040; —i Bâb-ı 'âlî 798; —i cedîde nâmma 858; —i devlet 121, 1327, 1337, 1472; —i Devlet-i 'aliyye gibi 1487; fırka-i —i hiyânet-intimâ 1153; —i mesâlih 173; —y-ı cârîde 858; me'mûl-i —y-ı devlet 390; —y-ı devlet 457, 721, 728, 736, 1048; —y-ı Devlet-i 'aliyye 731, 1115; —y-ı Devlet-i ebediyyü'l-karâr 487; —y-ı mevşûka 146; —y-ı mûmâ ileyhimâ 173; —y-ı şer' 118; —y-ı Tersâne 248; —y-ı vakt 746
ümerâ/ümerâ' 32, 33, 34, 35, 38, 97, 130, 141, 356, 477, 530n, 601, 629, 633, 661, 692, 1077, 1328, 1369, 1435, 1494; bugât-ı — 98; eşîrrâ'-ı — 141; eşkiyây-ı — 81; ismini işiden — 711; tegallüb-i zümre-i — 97; tesviye-i umûr-i — 390; —i aktâr şîveleri 1455; —i Arnabûd tâ'ifesi 33; —i/ümerây-ı bed-kirdâr 81, 82; ta'lîm-i —i bed-peymân 34; —i Mısıryye 735; —i Mısıryye-i bed-tıynetân (Ye'cûc-sîretân ve Me'cûc-sîfatân olan) 121; —i Müttefika-i Reyn 1021; — makûlesi 1428; bekâyây-ı —i şekâvet-nisâb 1307; kabâ'il —sı 208; —y-ı bed-râ' 130; —y-ı deryâ 513; —y-ı kirâm 845, 704, 723; —y-ı Mısır 34, 735; —y-ı Mısıryye 56, 355, 357; —y-ı şekâvet-semîr 35
ümmet 11, 1279, 1329; âhâd-ı — 1289; aslah-ı — 117; cem'iyyet-i — 457; hakâyık-şinâs-i — 1288; sulehây-ı — 1192, 1462; ta'fir-i meşâmm-ı — 144; zimmet-i — 7; —i dâlle 895; —i İslâmiyye 1036; —i Merhûme 452; kâffe-i —i

Muhammed 913; —i Muhammed 128, 202, 321, 479, 512, 612, 636, 664, 729, 743, 787, 915, 923, 1154, 1245, 1415; —i Muhammediyye 1289; —i Nâciye 963

Ümmîd Burunu 374, 396

Ümmü'd-dünyâ; bk. Mısır

üns 875, 1215, 1319, 1320, 1351, 1479; germâ-germ — 1453; germî-i tennûr-i — 770; germî-i — 299, 736; harif-i encümen-i — 883; hılâl-i germî-i — 749; muhteriz-i — 806; rusûh-ı — 532; şifte-i — 744; —iyyet 989; tertîb-i bezm-i —iyyet 1057; mübâлага-i —leri 728; germâ-germ-i — ü hılta 818; — ü ülfet 920, 978

Üsküb; — mutasarıfı 149; — Sancağı 122

Üsküdar (İstanbul muzâfâtından) 111, 143, 144, 169, 304, 359, 684, 697, 698, 699, 739, 782, 787, 791, 1040, 1042, 1097, 1123, 1137, 1144, 1261, 1265, 1271, 1274, 1336, 1352, 1371, 1393, 1403, 1454, 1506; muhâfaza-i etrâf-i — 1261; sevâhil-i — 486; — finâsı 1223; — Kadınsı 150, 169, 172, 360, 873, 956, 1324, 1404, 1486; — Kazâsı 90, 133, 177, 410, 947; — Kışlası 1251, 1354; — Ocağı 106, 112, 121, 180; — Sahrâsı 302; — sekencesi 1272; — Ustası 1123; — verâsı 597, 737; — yakası 698, 1464; — yakasında olanlar 695

üslûb 528, 813, 1070, 1406, 1509; ekâvîl-i herze— 483; 'ibret— 81; perîşân— 514; —i 'acîb 710; —i bihterîn ü matbû' 1223; —i emr-i me'mûru 834; —i hakîm 782; —i hakîmâne 175, 1306, 1425; —i hasen 688; —i hayret-fermâ 1359; —i hüccet 1329; reng-i —i kadîm 1336; rûy-i —i kadîm 1336; —i mergüb-i selâtin-i 'Osmâniyye 1078; —i müretteb 763; —i müstahsen 17; —i sâbık 392, 852; —i zîbâ 1378

üstâd/üstâz 151, 237, 766, 996; hakk-ı — 650; mâhir — 240; —âne 948; —dan ahz 1328; —dan te'allüm 1328; —dan zabt eyledikleri mazmûn-i mihr-engîzi 1076; 'akl-ı şeytânîde —i 'azâzîl 875; —i musavvir 18; eyâdî-i —ından yeni çıkmış gibi temîz ve mücellâ 970; 'alâka-i —iyyet 673; mâhir —lar 689; —lar 74, 790, 850; —lar ta'limiyle 798; —lar yediyle 788; — mühendisler 537; — odaları 976; — sannâ'lar 546; hakk-ı — te'alluk eylemamiş 894; — topcu 140; —i ma'nevî-i zümre-i münşiyân 571

üstühân-pâre 473; —i 'atiyye 647; — ihdâsı 1471; —i firîb 907; —i ihsân 647; —i ihtiyâl 907

üştür; —e sûvar 610; —i divâne gibi 449, 813, 1197; —i sermest gibi 1143; —i sermest gibi zebed-eşân 1080; bevl-i —vâr 1280

üşüntü ile 815, 1447

üzüm 226

üzüm (İstekalya ta'bir etdikleri, Mora Cezîresi'nden gelan) 686

V

vâcib 656, 897, 906, 1051, 1194, 1250, 1330, 1333, 1381, 1394; emr-i — 679, 1256; ercah-ı — 1385; —ât-ı mülkiyye 70; —e 279, 476, 485, 804, 899, 1045; —e-i 'uhde-i 'ubûdiyyet 1171; —e-i 'uhde-i Sadâret 199; —e-i hâl 268, 567, 746, 895, 1180, 1435, 1482; —e-i hâl-i bende-gâne 364; —e-i inkıyâd 1205; —e-i itâ'at 1205; —e-i zimem-i ricâl 410; —e-i zimem-i vükelâ 410; —e-i zimmet 248, 280, 751, 1049, 1058, 1185, 1245, 1258, 1458; —e-i zimmet-i diyânet 215; —e-i zimmet-i ehl-i îmân 47; —e-i zimmet-i himmet 541; —e-i zimmet-i i'tinâ 541; —e-i zimmet-i ihtisâsı 1461; —e-i zimmetlerini edâ 350; —i şer'î 11; — mesâbesinde 1399; —olan sefer-i hümâyûn 965; emr-i —ül-ihitimâm 690; emr-i —ül'imtisâl 1328; emr-i —ül'imtisâl-i Husrevâne 1110; emr-i —ül-i'tibâr 184; —ül-izâle 759

va'd 42, 312, 318, 502, 966, 1086, 1096, 1118, 1168, 1243, 1342; envâ'-i — 102; hasbe'l— 707; muhlifü'l— 1470; —i bî-kıyâs 526, 529n; şâne-i —i dil-âvîz 707; âvîhte-i çengel-i —i ferdâ 1338; miskâl-i —i girân-vezn 820; —i lâhî 1291; —i mu'âvenet 1128; —i mübin 443, 639; —i sahihu'l-incâz-i Rabb-i Gayûr 455; —i Şâhâne 848; —i şerîf 455; —lerinde hulf 1271; —lerine mebnî 996; —lerini ihtâr 1014; —ü î'âd-i mazmûnlarını/müfâdlarını câmi' 1335

vâdî 109, 119, 228; ol —de râcil 957; —i dirâyet 580; —i gül-i beyâbân 520; —i gurbet 201; —i gümrâhî 177; sebük-hîz-i —i güriç 445; —i herze-pâyî 1373; —i hezimet 82; —i hızlân 203; —i meslûk 240; —i rehâ 78; —i selâmet 663; —i teşebbühdan dür 696; sapa —ler 432; —ler 224, 498, 1238; —lerden gaffet 199

vahdet; cihet-i câmi'a-i — 1073; cihet-i — 721, 728, 1325; hâ'iz-i cihet-i — 834; hürâmende-i semt-i ferâğ-ı — 811; cihet-i — iltiyâmı 414; cihet-i — kâ'idesine ri'âyet 1335; sırr-ı —i vücûd 895; cihet-i — zâbitası 294; cihet-i —i îslâm 124

Vâhibü'l-murâd (Hz.) 190, 665; şükr-güzâr-ı dergâh-ı — 1204; bk. ayrıca Allah

Vahîd Efendi/Paşa (Seyyid, Mevküfâtî, Sefir, Murahhas) 410, 412, 812, 846, 851, 1012, 1084, 1375, 1376, 1431, 1438, 1441, 1442, 1450, 1451; —nin kethudâsı 813

vahşet 337, 424, 447, 1068, 1412; def'-i — 520, 799; esbâb-ı — 704, 723; gubâr-ı — 792; haşr-gâh-ı — 882; hücum-i ehripenân-ı — 926;

müstevcib-i — 906; velvele-endâz-ı — 498; — endâz-ı hubûb 1147; —fiken-i kulûb-i sükkân 1187; nâzile-i —hiz 1321; def'-i —i şürûr 1260
vahşî; — câneverler 318; —i remîde 916; — megâraları 623
vahy; —i mübîn 1460; — ü ilhâm-ı İzedî 19
vâ'iz 1382; —âne 836
vak'a 77, 304, 316, 331, 480, 506n, 587, 624, 637, 734, 737, 816, 818, 822, 850, 860, 866, 867, 868, 890, 911, 915, 1160, 1164, 1251; ba'de'l- — 882, 883; ferdây-ı — 329; ibtidây-ı zuhûr-i — 849; kable'l- — 1170; keyfiyyet-i — 1258; mebdâî-i — 480; mukaddimât-ı zuhûr-i — 1259; sûret-i — 1254; tahîr-i — 25; temâmî-i — 1427; vakt-i vukû'-ı — 1253; zuhûr-i — 850; — esbâbı 625; — güzêrâmı 655, 1426; — hüdüsu 1399; —i 'Alemdârî 1462; —i 'azîme 337; —i 'ibret-nümâ 1152; —i ahzâb sadmesi 512; —i âti 304; —i âtiye-i Selîmiyye 1151; —i âtiyyü'l-zikr 960; vak'a-i 'azîme 337n; —i ciğer-kâr 1420; —i ciğer-süz-i hânûmân 1229; —i cülûs hâdisesi 1093; —i Edirne-i bî-meymene 332; —i fâkı'a 624; —i garîbe 480, 829; —i garîbe-i sühte 1060; —i hâ'ile 34, 620; —i hâ'ile-i ma'hûde 1016; —i hal'-i Hudâvend-i esbak 1477; —i inhilâ' zuhûru 1327; —i lâhika 1313; —i Leyletül'-Kadr 1376; —i ma'hûde 339; —i mastûre-i mestûre 331; —i mesrûde 582; —i nâgeh-zuhûr 1182; —i nâgehânî 1258; —i sâbika 1156, 1472; —i Selîmî 1203, 1251; —lar 502, 799, 1162; hal' —ları 800; hal' —sı 317; — takyîdi 26
Vak'a-nüvis 74, 191, 465, 1051, 1240; hil'at-i —i 25; —lik 22, 25, 1051; —lik 'ilâvesi 532; —lik berekâtı 533; bk. ayrıca Vekâyî'-nüvis
vakf 1162; mütevellî-i — 359; —i gadr 517; —i hıyânet 517; —in rûz-nâmecisi 86; —i şerifleri 145; —lar 145
vâkı'a 483, 1075, 1131, 1189, 1443; keyfiyyet-i — 899; mâdde-i — 1374; mebbe'-i — 1426; sûret-i — 1258; tafsîl-i — 918; tedbîr-i — 1393; —i Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâne 1306; —i âtiye 1126; —i fâci'a 911, 1177, 1231, 1250, 1251; —i fâci'a-i ciğer-süz 673; —i fâci'a-i hal 327; —i fâkı'a 928, 1147; —i fâkı'a-i Âsitâne 1421; —i fitne 509; —i Mısır-ı Kâhire 1217; —i sâdi'ası 1232; —i şikâk 509; —i 'uzmâ 1034; — mutâbik 1365, 1498, 1506; levâiyih-i —t 32; —t-ı mütedârîke 17; — vukû'u 1305
vakıyye 190, 229, 232, 235, 685, 1373, 1411, 1417
Valamber [=Dalembert, meşâhîr-i felâsifeden, şahs-ı bed-güher] 157
Vâlî 33, 36, 46, 93, 117, 122, 133, 189, 384, 467, 468n, 599, 630, 702, 875, 1072, 1249, 1428; —i âhar 77; —i Anadolu 138; —i Bağdâd 84, 129, 1367; —i cedid 76; —i Cidde 44; —i esbak 77; —i Eyâlet-i Diyârbekir 1479; —i Eyâ-

let-i Erzurum 1478; —i Haleb 759; —i hitta-i Ümmü'd-dünyâ 1280; —i Horasân 633; —i Karaman 302; —i Mısır 81, 97, 172, 355, 735, 1306, 1307, 1310; —i Milket-i Mısır 132; —i nâmdâr 186; —i Rumeli 77, 89, 382; —i sâbık 35, 358; —i Sivas 36; —i Şâm 126, 521; —i vâlâ-şân 186; —i vâlâ-şân-ı Bosna 296; —i Vilâyet 1304; şedidü's-şekîme —ler 379; —ler 186, 188

Vâlide 820, 961, 996; — cenâbları 821; —i Hidiv-i sâbık 1305; Kethudây-ı —i Hudâvend-i esbak 1425; —i mâcîdeleri (Hudâvend-i sâbık hazretlerinin) Kahveci-başı 1313; —i mâcîdeleri makâmında hüremet 1305; —ler 821; —lerinin istishâbı 820; — Kethudâsı 286, 820, 855, 858, 1031, 1034, 1498; — Sultân 523, 534, 855, 885, 1496; — Sultân cenâbları 714, 765; — Sultân dâ'iresi 881; — Sultân hazretleri 729, 840; — Sultân-ı 'aliyyetü's-şân 142, 146; — Sultân-ı 'aliyyetü's-şân (mehd-i 'ulyây-ı saltanat) hazretlerinin Kethudây-ı 'âlî-kadrleri 842; — Sultân Kethudâsı 521, 609, 818; — Türbedârı 1419; dâ'ire-i dîde-i dil-i —yn 150; —yn 828

Van; — Eyâleti 515, 946; — muhâfazası 64; — Muhâfızı 374; — Muhâfızlığı 375, 515; — Vâlîsi 515; Eyâlet-i — ve Muhâfaza-i Kal'a 1429; — vücûhu 515

Vânî Ahmed Efendi Tekyesi (Lâlezâr'da) 143

varak 1277; itlâf-ı — 1471; taklîb-i —i diğêr 290; —i diğêr 1128, 1157, 1193; —pâre 1248; —u'l-hayâl-i füsûnlar 734; hem-neşve-i —u'l-hayâl 618; —u'l-hayâl-i nîreng 734

vâridât 75, 156, 225, 344, 1088, 1252; —ı bî-pâyân 1352; —ı cedide 227; —ı Devlet-i 'aliyye'nin muhâfazası 1331; —ı mirî 227; —ı mukarrere 997, 999; —ı Kâyim-makâmî 1472

varil varil mey-nâb 1362

vâris 104, 1285, 1414, 1478; 'âdet-i müstemirre-i —ân-ı bî-insâfân 1477; —i muhalledât-ı bî-şümâr 1425; —i serîr-i Saltanat 1152, 1333; —ı taht-ı devlet 198, 581n; —i vâhid 1457, 1465

Varna 1365; — muhâfazası 1129

varoş 430, 436, 445, 968, 970, 1010, 1412; mükellef — 972; sekene-i — 435; — etrâfı 1011; — hârici 1011; —i belde 445; —lar 973, 978; —ları etrâfı 978; —u derûnu 981

Varşav/Varşavya/Varşova/Varşovya 967, 979, 982, 983, 984, 986, 989, 994, 998, 1003, 1013, 1014, 1015, 1024, 1487; — ehâlisi 988; — emîrleri 988; — havâlisi 986; — kurbû 1017; — Şehri 618, 967, 986, 1002, 1016; — Şehri'nin civârı 989; — Şehri'nin kurbu 989; — Memleketi 412; — tevâbi'âtı 998

Varte Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Vâsîf Ahmed Efendi (Re'îs, Vekâyî'-nüvis, Murahhas-ı Sâni, hüner-mendân-ı ricâlin ser-

bülendi, hâce-i cihân-ı riyâzu'l-inşâ', sâni-i Vassâf-ı bedâ'iy-îfşâ, edib-i fâzıl, münşî-i kâmil) 25, 27, 37, 39, 47, 74, 97, 136, 155, 162, 165, 272, 290, 291, 292, 354, 476, 529, 533, 534, 1048, 1050, 1233

vasıyyet/vasâyâ 137, 165, 182, 268, 278, 302, 303, 306, 375, 460, 539, 540, 542; hatm-i risâle-i — 541; vefka'l— 1173; —i cüz'ıyye 540; —i selâse 539; —nâmesi erkânından 553

Vassâf merhûm 735; sâni-i —i bedâ'iy-îfşâ 25; — kalem-i letâ'if-ifşâ 960

Vassâf Târîhi; — gibi 1488; —nde mersûm 624

vatan 52, 758, 1028, 1122, 1226, 1504; reh-rev-i süy-i — 128; terk-i — 220; türâb-ı — 178; —i aslı 319, 510, 621; —i aslı-i Müverrih 758; kendi —i semtinden 1122; ; muktezây-ı tabî'a-i —ıyyesi 1494

vaz' 293, 348, 390, 404, 421, 473, 633, 645, 683, 693, 696, 706, 712, 719, 729, 733, 766, 795, 803, 863, 865, 909, 976, 1403, 1422, 1476, 1479; bidâyet-i — 908; hüsn-i — 120; şütür-gürbe — 1083, 1436; —i akdâm-ı menhüse 433; —i asker 418; —i âyin 241; —i be-devıyyet 543; —i behîn 671; —i bi-edebâne 1401; —i bu'l-'aceb 385, 1244; —i bünyâd 359; —i bünyân-ı Ocak-ı Bektâşiyân 1322; —i cebîn-i iftikâr 1028; —i cesûrâne 491; —i Devlet-i 'Osmânî 1324; —i dil-firibâne 1336; —i dilirâne 489, 948; —i dil-nişîn 880; —i düşmenâne 487; —i ebleh-firib 728; —i ebleh-firibâne 722; —i enâm-il-ı kitâbet 234; —i engüşt-i i'tirâz 696; —i engüşt-i musâdere 1456; —i engüşt-i ta'arruz 1456; —i es'âr 909; —i esâs 1022; —i evzâr-ı harb 592; —i Firengiyâne 1375; —i gâfilâneleri 1257; —i gayret-şi'âr 1246; —i Hâkânî 699; —i hamıyyet-iştîmâl 1427; —i haml 676, 1455; —i hâriku'l-'âde 1073; —i hayret-fezâsı 528; —i hıyânetkârileri 496; —i hıyânet-nümâ 1453; —i hikmet 185; —i hurrâs 798; —i imzâ 1089; —i insânî 756; —i kabih 1373; —i kadem 311; —i kadem-i şüm 961, 1464; —i kadîm 914; —i kalem-i rızâ 257; —i kavânîn 159; —i kavânîn-i devlet 643; —i küşe-i bâlîn 1420; —i küstâhâne 488, 498, 1425; —i küstâhâne-i nâdir-berâber 321; —i küstâhâne-i sâbıklar 494; —i lugavî 652; —i mahsûs 860; —i mezmûm 528; —i muhtıyâne 1397; —i mûmâ ileyh 521; —i murdâr 821; —i mühmel-i tecellüdâne 430; —i mülevvihü'z-zevâlden mahmî/masûn 1342; —i Mülükâne 1301; —i müstevliyâne 821; —i nâ-be-hencâr 339; —i nâ-be-câ 585, 737, 1342; —i nâ-bercâ 106; —i nâ-fercâm 427; —i nâ-hemvâr 425, 433, 485, 745, 901, 1097, 1253, 1419, 1487; —i nâ-hemvârları 1334; —i nâ-ma'küle 498, 1374; —i nâ-müstahsenleri 1069; —i nâ-

pesend 694; —i nâ-sâz 1408, 1473; —i nâ-sâz ü 'anîfleri 1157; —i nâ-sezâ 372; —i nâ-şâyân 1343; —i nâdir-berâber 383, 903, 1436; —ından dil-fikâr 883; —ından dil-gîr 889; —i nerdübân-ı ictisâr 1264; —i nişân 1253, 1373; —i 'örflî 652; —i pây-i irtikâ 521; —i sâzkâr 769; —i sefâhet-rîz 882; —i sengîn ü garîb 1155; —i serkeşânesi 1238; —i şeni'-i nâ-mühezzeb 1343; —i yed 1089, 1501; habbe-i vâhidelerine —i yed etmeyerek 1391; —i yed-i istilâ 1319; —i yed-i ta'arruz 768; —i zâbitâne 932; — u revîş 151; — u ta'yîn-i kavânîn-i Şehriyârâne 17

va'z 48, 50, 526, 529n, 766, 1256; —i kavvâl-âsâ bâtıl/bî-hüde 820; meclis-i — inkızâsı 527

vazîfe/vezâ'if 144, 154, 225, 252, 345, 497, 528, 547, 685, 688, 1039, 1095, 1105; ber-vefk-ı — 1355; mâl-â-mâl-i nevâl-i — 245; müsâhim-i — 625; —hâr 714; —i 'ubûdiyyetleri 1058; —i fezâ'il-nisâbları 476; —i hakkâniyyet 280; —i lâyika 1073; —i mu'ayyene 232, 234; —i mukarrereleri 146; —i vâcibesi 803; —i zimmet 235; —i zimmet-i muharrir-i Hakîr 1207; —ler 145, 1336; —sinden hâric 819; —sinden hâric umûra tesaddî 1331; —sini bilmez 886; — ta'yîni 144, 1189, 1222

vebâ/vebâ'; 'illet-i — 1102; mânend-i maraz-ı — 1395; maraz-ı — gibi 706; maraz-ı — misâl 1153; 'araz-ı — sıfat 387; 'illet-i — sıfat 43

vefât 43, 58, 85, 86, 87, 101, 122, 142, 148, 149, 153, 170, 389, 409, 472, 479, 516, 518, 523, 524, 529, 532, 534, 589, 593, 596, 944, 945, 993, 1049, 1071, 1074, 1332, 1366, 1400, 1408, 1432, 1456, 1466, 1470, 1477, 1487, 1494, 1501, 1503, 1509; füc'eten — 1186

vefk 1219; —i muharrir 911; —i müselle gibi 1320; —u'l-âmâl 273; —u'l-me'mûl 1345

vehâmet 414, 507n, 1439, 1451; endîşe-i — 1194; ibtidây-ı — 694; müntic-i — 1427; müstevcib-i — 555; nefice-pezir-i — 1259; serdâde-i — 924; serdâde-i — encâm 427; endîşe-i — 'âkıbet 1157; —i 'âkıbet 107, 637, 1444, 1453; mü'eddî-i —i 'azîme 1196; —i 'azîme 1473; —i encâm-ı kâr 718; —i müntic 356; —i müzâvece-i şe'âmet-sereyânlar 480; —i şe'âmet 334, 897; —i ta'affünâtdan âsûde-dimâğ 361

Vehbî Efendi; bk. Mehmed Vehbî Efendi (Sünbülzâde)

Vehbî-i kadîm âsârı gibi 1503

Vehhâbî 1096; — cânibi 126; — dedikleri Hâricî 43; —ler 46, 54, 61; —ler mâddesi 47; — nâm nehhabî 376; — tâ'ifesi 47, 609; mezân-ı hücum-i —yân 47; sergerde-i —yân 87; —yân 46; —yyûn 50, 129; —yyûn cânibi 128; —yyûn ta'bîri 47; —yyûn tâ'ifesi 48

vekâlet 248, 354, 464, 465, 599, 1263, 1289, 1423, 1512, 1513; a'sâb-ı — 113; hâmil-i mühr-i — 1487; hatb-ı cesim-i — 335; hâtem-i — 115, 120, 925, 1126, 1235, 1473, 1480, 1482; havsala-i mesned-i — 1434; hükm-i makâm-ı — 561; hükm-i — 118; istirdâd-i mühr-i — 1196; 'izz-i — 1434; kemâl-i ârzü-yi/hırs-ı merkez-i — 1473; ketm-i hâtem-i — 1434; lâzime-i zimmet-i — 199; makâm-ı — 333, 407; merkez-i — 113; mesned-i — 118; mesned-nişîn-i — 1347; mühr-i — 561, 580, 1235, 1415, 1472; mütevellî-i emr-i — 1436; nişânde-i sadr-ı — 1249; sadr-i mesned-i — 560, 716; sadr-ı — 119, 1234, 1235, 1480; şahid-i — 116; şân-ı — 115; takrîr-i câh-ı vâlâ-mekânet-i — 113; tevcih-i — 464; 'ürük-ı — 113; yed-i — 1197; —en 1512; hâmil-i mühr-i — gibi 1178; mühr-i — ihsân 1303; makâm-ı — i kübrâ 335; mesned-ârây-ı — i kübrâ 199, 1234; mevki'-i — i kübrâ 539; — i kübrâ 1404; makâm-ı — i mutlaka 1331; mühr-i — i mutlaka 335; tefvîz-i — i mutlaka 115; yed-i — i mutlaka 218; — i mutlaka 914, 922, 939, 1333; — i mutlaka imtiyâzı 119; — i Rûznâme-i Evvel 840; mühr-i — i Sultânî 1481; — i Şehriyârî 116; hâtem-i — i Tâc-dârî 922; — ler 465; — penâhî 334n

vekâyi' 20, 27, 30, 47, 175, 267n, 276, 537, 607, 1031, 1052, 1053, 1288, 1307, 1324, 1370, 1375; akreb-i — 414; bidâyet-i — 918; ceride-i — 93; eslâf-ı — 1385; kavâri'-i — 1425; mevâdd-ı — 32; nihâyet-i — 918; sebt-i — 1051; tezbîr-i — 1051; — i Âsitâne 1423; — i âtiye 268; — i dehriyye 6; — i Devlet-i 'aliyye 331; — i dinî 539; — i dünyevî 539; — i Efendi 653; — i garibe 732, 1306; — i girânbar 1182; — i kevnîyye 1049; — i kevnîyye-i âtiye 1288; — i mâziyyât 18; — i mürettebe 582; zabt-ı — i sâlif ü lâhık 30; — i sinîn-i âtiye 1308; askerî — kâtibleri 835; — ler 849; tahrîr-i — mâddesi 1051; sebt-i ceride-i — menûn 334; orduda — tahrîri 1048; — tahrîri 25, 533, 1049, 1227; — u âsâr 26

Vekâyi'-nüvis 1048, 1488; ru'ûs-i — 1052; — lik 1050, 1052, 1378; — lik hizmeti 1050; — lik mâddesi 1048, 1050; bk. ayrıca Vak'a-nüvis

vekil 181; — harc 139, 233, 234, 236, 237, 465, 871; — i 'âli-cenâb 338; — i hazret-i Pâdişâh 751; — i Kethudâ 787, 796; — i mûmâ ileyh 599, 1003, 1023; — i mutlak 913, 922, 1331, 1354, 1481; — i mutlak-ı sûtûde-şiyem 335, 462; — i Re'îs 796; — i Re'îs-i esbak 1338; — i Riyâset 1432; — i saltanat 457, 604, 916; — i Ser-çavuş 834; — i Ser-halife-i Mektûbî 855; — i Ser-humbaracıyân 924; — i Ser-lağımçıyân 924; — ler 1348

velâdet 1233, 1457, 1491; 'alâmet-i — 676; çigüneg-i hâl-i — 676; — ahvâlî gibi sâ'ir

şeyler hakâyıkıyla tersîm ve tashîh 976; — ler 590, 1459

velâyet 896; iddî'ây-ı — 896; mertebe-i — 565n; nokta-i merkez-i — 660; — furûşlar 897; — furûş olanlar 896

veled 625, 828; — ahvâlî gibi sâ'ir şeyler dekâyıkıyla tersîm ve tashîh 976; — i emcedi 725; — i emcedleri 54, 640; — i ünsâ 1460; — i zinâ 996; — i zinâlar 734; — i zinây-ı kavmleri 995

Vefî Ağa (Çiftlik-i merkûm Kethudâsı, Kapucu-başı, Levend Çiftliği'nde olanlara Sergerde) 229, 670, 695

Vefî Ağa (misâl olarak söz konusu edilen kişi) 527, 529n

Vefî Efendi-zâde (şakacılığı ile meşhûr) 594, 1468; — hânesi 1469; — konağı 1468

Veli/Veliyyüddîn Paşa (Tepedelenli 'Ali Paşa-zâde, Vezîr, Delvine Sancağı, Rumeli Beylerbeyisi Pâyesi, Mora Vâlisi) 472 , 616, 871, 1123, 1429

Veliksderof [= Wolkersdorf, Beç-Krakow arasında] Karyesi 981

velimesi dernekleri 1026

veliyi-i 'ahd 1139; — ler 539; — şivesi 677

veliyi-i ni'met 116, 118, 287, 367, 369, 370, 449, 481, 726, 750, 794, 803, 809, 817, 821, 836, 989, 1027, 1046, 1076, 1153, 1329, 1330, 1375; sahîh — 837; — i 'âlem 1051, 1230, 1268, 1330; — i 'âlemiyân 1170; — i ma'nevîleri 1127; kadîmî — imiz 496; — ler 386, 1158, 1170, 1268

Veliyyüddîn Paşa (Pilaslı Mehmed Paşa'nın oğlu, Ohri Sancağı, Mîr-i mirân, Köstendil Sancağı) 122, 945

Veliyyüddîn Paşa (Vezîr, Rakka Vâlisi, Eyâlet-i Haleb) 155

Veliyyüddîn/Vefî Efendi (Şeyhulislâm) 149, 554, 555

Veliyyü'l-emr 137, 115, 649, 1240; — i 'âlem 1436; — i İslâmîyân 1396; gûş-zede-i — i mutâ' 390; — zemânı 40

velvele 279, 1204; pür— 486; —ârâ dâstânı 1365; — bahş 802, 1455; — bahş 711; — bahş-ı bürüz 514; — bahş-ı mehâbet 712; — efgen-i kudûm 1307; — endâz-ı kudûm 1396; — endâz-ı künbed-i gerdûn 1231; — endâz-ı künbed-i minâ 868; — endâz-ı mehâbet 304, 1480; — endâz-ı şûr u şağb 1247; — endâz-ı vahşet 498; — engîz 1500; — güster 1201; — hîz 1167; — i 'akl-fersâ 1388; — i berk 607; — i feryâd-ı 'âlem-gîrleri 286; — i feryâdları 728; — i gurur 956; — i iddî'â 956; — i inâbet 526, 529n; — i istiğfâr 526; — i ra'd 607; — i sâ'ika-i cân-sûz 1231; — i satvet 328; — i te'essüfleri 728; — i tekbîr 441; — ler ile 1362; — nâk-i cizlân 1448;

—nâk-i hızlân 1448; —pervâz 1311; —rîz 1385; —rîz-i dehşet 1492; —rîz-i haşmet 559; —rîz-i i'tilâ 559; —rîz-i kudüm 1183, 1354, 1410, 1434; —rîz-i küñbed-i esîr 808; —rîz-i teveccüh 1183; —sâz 351, 450; —sâz-ı deyr-i dünyâ 1237; —sâz-ı küñbed-i çarh-ı neyl-fâm 653; —sâz-ı küñbed-i devrân 715, 760

Venedik 156, 174, 260, 271, 731, 1101, 1349; — adaları 620; — cumhûru 264, 732; — cumhûru himâyesi 393; — Devleti 726; — erâzisi 175, 296, 300, 353, 1105; — Körfezi suları 1145; — lü 262, 263, 297, 299, 353, 1101; — seffinesi 566n; Bahr-ı — sevâhili 222, 542; — tevâbi'âtı 1101; — Ülkesi 297

Venediko [=Venetiko, Zanta'ya seksan beş ve Koron Kasabası'na üç mil mesâfede] 1349

verese 866, 869, 1278, 1289, 1495, 1501; hakk-ı — 1465

vesika 54, 727, 833, 1333, 1334; mazmûn-i — 1333; me'âl-i — 1334; şart-ı — 145; şurût-ı — 91, 852; —i enika 1329; —i meclis 189; —i meşrûha 1336

Vestfalya/Vesfalya [=Westphalia]; — Eyâleti 405; — Kırallı 998, 1017, 1026; — Kırallığı 1017

vesvese/vesâvis 425, 1195, 1243, 1256, 1446; cây-ı — 460; erbâb-ı — 304; gurka-i — 1200; hüçûm-i zıll-ı sakîl-i — 1316; küñâm-ı mûr u mâr-ı — 1055; —i günâ-gûn 1119; —i hayret-füzûn 1415; —i havâtır 337; —i nâ-sütüde 700; —i şeytâniye 130, 960, 1473

Veşfür [=Rocheport] Tersânesi (Bahr-ı muhit sâhilinde) 1484

Vetri [=Vitry] Palankası 1022

Veytate (ta'bîr olunan bâziçe-gâhlar) 158

Vezâret 35, 45, 59, 61, 62, 64, 88, 92, 106, 121, 122, 125, 126, 129, 133, 139, 146, 168, 189, 199, 241, 390, 444, 460, 467, 468, 472, 477, 507n, 520, 538, 602, 758, 759, 775, 787, 798, 822, 848, 871, 878, 945, 1121, 1125, 1190, 1238, 1249, 1283, 1318, 1319, 1365, 1366, 1370, 1404, 1407, 1429, 1438, 1479, 1483; âbrûy-i — 209; 'ahd-i — 1504; asl u furûğ-i — 561; ber-muktezây-ı şân-ı — 538; bezm-i — 1435; burc-i — 1366; dâ'ire-i — 202; dâmen-i — 390; defter-i — 36; fâtihatü'l-hayr-i — 132; girânbâr-ı — 384; hânedân-ı — 713; hâssa-i lâzime-i — 1407; havâss-ı — 884; hevây-ı — 64; hısn-ı — 118; hil'at-i fâhire-i — 390; hil'at-i girân-kıymet-i — 1479; hil'at-i — 57; ibkây-ı — 35, 62, 856, 1429; ibtidây-ı — 1455; icrây-ı hükûm-i — 1320; 'illet-i tâtme-i — 1352; ism-i — 1237; 'izzet-i — 76; kabûl-i — 603, 1125; kayd-ı — 62, 384; kazıyye-i — 1319; matla'-ı — 97; me'âsir-i — 141; merfû'u'l- — 129, 538, 945, 1434, 1486; meñşür-i — 61, 130, 468; merkez-i — 1436; mertebe-i — 311; muhill-i şân-ı — 945; murahhas-ı — 624; ref'-i — 1121,

1455, 1502; rütbe-i sâmiye-i — 538; rütbe-i vâlâ-yı — 35, 64, 89, 112, 120, 126, 130, 131, 140, 148, 181, 210, 1160, 333, 391, 444, 468, 472, 515, 560, 589, 606, 616, 945, 1326, 1318, 1479; rütbe-i — 37, 38, 45, 61, 62, 76, 97, 112, 122, 130, 384, 710, 798, 848, 871, 920, 953, 1065, 1066, 1070, 1249, 1364, 1513; sâz ü sâmân-ı — 1319; şân-ı — 97, 169, 318, 478, 1455; tertib-i levâzım-ı dâ'ire-i — 950; tirâz-ı — 1236; tuğrây-ı garrây-ı — 1406; zemân-ı — 1488; zerrîn-i kulâde-i — 690; —'den mütekâ'id 884; — ihsânı 474; —ler 1335; — maddesi 573; — meñşürü 1125; — rütbelei 855

Vezatme (وزاتمه = Szatymaz) Kasabası 971

Vezîr 32, 36, 37, 43, 44, 60, 61, 63, 66, 68, 69, 80, 84, 100, 104, 106, 107, 112, 116, 118, 119, 120, 122, 124, 125, 129, 138, 139, 140, 146, 155, 168, 170, 172, 175, 180, 183, 188, 206, 301, 302, 375, 379, 384, 408, 409, 433, 444n, 467, 468n, 477, 500, 515, 516, 536, 568, 573, 702, 704, 712, 856, 871, 929, 945, 946, 953, 967, 968, 1064, 1065, 1070, 1135, 1258, 1259, 1263, 1264, 1319, 1335, 1350, 1359, 1363, 1365, 1369, 1384, 1389, 1391, 1393, 1396, 1398, 1417, 1425, 1428, 1429, 1430, 1455, 1461, 1473, 1479, 1480, 1483, 1493, 1513; bâl ü per-i himmet-i — 1372; emr-i — 1393; havâss-ı — 1362; huzûr-i — 1355, 1367, 1381; kabza-i tasarruf-i — 1363; kuvvet-i kavıyye-i — 1251; meclis-i — 1355; nâmdâr — 711; sadme-i gülle-küp-i kahr-ı — 1372; alay-ı —âne 530n; dârât-ı —âne 528; debdebe-i —âne 33; tavr-ı —âne 1407; zir-i sâye-i —âne 208; —âne 1066, 1320; —âne dârât 527; —âne hadem 527; nüvâziş-i —âneleri 1504; —âne mu'âmele 318; —âne mu'âşeret 318; — cenâbları 1360, 1364, 1367, 1387; —i âhar 209; —i âlî-şân 34, 922; —i Aristo-şu'ûr 319; —i Âsaf-nîşân 571; —i a'zam 120, 193, 200, 202, 217, 311, 845, 913, 922, 939, 940, 1235, 1355, 1365, 1410, 1474; —i a'zam-ı kavıyyü'l-himem 335, 462; —i 'azîmü'l-visâde 1377; —i bed-tedbîr cenâbları 1363; —i be-nâm 460; —i bi-'adil 182; güşzed-i —i bî-tevfik 1384; — ibn Vezîr 1077; —i câni 1358; —i celâdet-semîr 34; —i cesûr 194; —i cihân-güşâ 572; —i dilîr 35, 81, 168, 600, 715; kuvvetlü —i dilîr-i ihlâs-semîr 1172; —i fersûde-tedbîr 1389; —i gâfil 1258; —i gaflet-âyn 1388; —i gaflet-şümûl 1257; —i gayûr 61; —i güzîm 115; —i hâlisü'l-bâl 116; —i hayr-endîş 120; —i huçeste-tedbîr 115; —i istikâmet-kîş 120; —i kâr-âşîna 126; —i kârdân 115, 318, 383; —i kârdân ü kâmil 70; —i mahrûk 1391; —i mızyâf 193; —i mükerrem 113, 134, 959, 966, 1461; —i müşârun ileyh 35, 38, 68, 115, 118, 132, 149, 169, 182, 186, 286, 296, 302, 304, 306, 314, 320, 355, 424, 426, 430, 444, 472, 500, 508n, 566n, 577,

601, 705, 711, 712, 713, 822, 828, 925, 967, 1067, 1114, 1117, 1118, 1125, 1164, 1169, 1172, 1185, 1190, 1235, 1243, 1283, 1301, 1307, 1310, 1350, 1370, 1407, 1410, 1418, 1426, 1470, 1472, 1474, 1479, 1480, 1506; —i mütedeyyin 114; —i nahvet-semîr 1255; işe yarar bir —i nâmdâr 1192; —i nâmdâr 377, 379, 476, 1065; —i sâ'ib-tebdîr 139, 1304; —i sâde-zamîr 1385; —i sâftî-zamîr 821; taraf-ı —i sâhib-i satvet 1356; —i sâhib-i tedbîr 114; kuvvet-i kâhire-i —i satvet-semîr 1252; —i sermest 1383; —i sûtûde-tebdîr 68, 296; —i seçî' 444; —i şûrîde-tebdîr 1389; —i turfa-zebân 1355; —i umûr-âzmâ 383; —i vâlâ-cenâb 1359; —i vâlâ-i'tibâr 1479; —i vâlâ-menkabet 377; —i vizr-âyîn 39; —i vizr-endûd 1263; aksây-i merâm-ı —i zevî'l-iktîdâr 1256; —i zî-kudret 199; — Kethudâsı 467, 468n, 1259; —ler 758; —lerin sarrafları 758; —lik 1417; — mukâra'ası 1412; şân/şöhret sâhibi — ta'bîrine cedîr 1066; —zâde 318

vezn 282, 1078; —edâr 226, 687; —edâr-başı 710; —en be-vezn 1500

Vezneciler Hammâmı hizası 154

vicdân 338, 899, 1204, 1419, 1435; —ı huzûr 1414; —ı isâbet-fikdân 1352; kendî —ında 1435; —ında bedîdâr 1122; —ında ni'met 549; —ında tahkîk 629; —ı sâ'ib 1392; —lar 698, 709; —larında hâcer u güher ve zehab ü meder yeysân ü berâber 1305

Vidîn 37, 79, 472, 477, 704, 826, 940, 965, 967, 1028, 1087, 1238, 1492; Livâ'-i — 1429; mesârif-i — 710; Muhâfızlık-ı Kal'a-i — 1429; — Cânibi Ser'askeri 194; — gâ'ilesi 732; — hudûdu 68; — Kal'ası 305, 477, 703, 706, 967; — Kal'ası'nın İstanbul kapuları 967; — Kal'ası'nın Tuna kapuları 967; — mâddesi 710; — Muhâfazası 472; — Muhâfızı 68, 567n, 577, 578, 968; — Muhâfızlığı 474; — Sahrâsı 193; — Sancağı 478; — seferi 704; — Ser'askerliği 567n, 577; — tarafı 708, 967, 968; — tarafı Başbuğu 1308; — üzere 705; — vak'ası 57; — Vâlîsi 472; — yamakları 473; — yolu 966

vifâk 215, 278, 1005, 1326; 'akd-i nitâk-ı — 1049; 'akd-i peyvend-i — 203; 'akd-i râbita-i — 1345; bend-i çepirâst-i — 1385; bend-i nitâk-ı — 1328; hem-dest-i — 1130; hem-râz-ı — 903; hem-zebân-ı — 314, 430; hem-zebân-ı — 560; hılâf-ı — 206; imzâ-nüvis-i — 216; mübeddil-i — 935; râyet-bend-i — 254; ref'-i livây-ı — 1263; ri'âyet-i revâbit-ı — 251; rişte-i râbita-i — 174; rû-nümây-ı — 210; sûret-yâb-ı — 253; şurût-ı — 257, 259; te'kid-i — 251; teşmîr-i sâk-ı — 287; sah-keş-i ruk'a-i —ı bî-nifâk 1070; tekme-i girîbân-ı —ları 1168; — u nifâk 24

Vilanova [=Wilanów, Varşova Şehri'nin kurb u civârında] 989

Vilansi Çiftliği 1148

vilâyet 64, 407, 581n, 622, 1418, 1454, 1464; a'yân-ı — 104, 717, 852; dil-güşâ — 621; hall ü 'akd-i umûr-i — 128; Vâlî-i — 1304; vücûh-i — 104; — 'â'idesi 1048; —i hâssa mâddesi 1048; kendî —i semtinden 1122; taşra —ler 1436; —ler/vilâyât 41, 179, 223, 231, 245, 317, 347, 352, 381, 396, 407, 545, 566n, 576, 621, 731, 733, 739, 1148, 1255, 1259; —ler metâ'ı 1014; —leri semti 691; —lerin Hükümdârı 854; —lerine mahsûs ustufe yollu emti'a 1342; —lerine ric'at 243

Vîrânşehir Voyvodası 134

vire 201; — ile teshîr 1340; — kâ'idesi (müstemir-ru'r-ri'âye olan) 435; — tarifı 195, 1011

virgü; —ler 262, 998, 1001; — mikdârı 264; — nâmı 1089; — tarhı 1089; mikdâr-ı mu'ayyen —ye kat' 380

Vistula/Vistül/Vistüle/Vislufe Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 623, 982, 986, 991, 1000, 1010; — kenârı 1004

Vişu [=Wischau, Beç-Krakow arasında] Kasabası

Viyana 978n; Kal'a-i — 973; —lılar 977n; — muhâsarası 977n; — Şehri (Nemçe'nin makarr-ı hükûmeti olup bizim lisânımızda Bec/Beç denmekle ma'rûf) 549, 973

Viyeper Nehri (Polonya'daki nehirlerden) 1000

Voban [=Vauban, Mühendis] 1022

Volter (feylesof-i bed-kîş ve tabiiyy-i şerr-endiş) 158

Voniçe 297

Voyvoda 380, 420, 448, 1090; —ı Boğdan 385, 446, 517; —ı cedîd 426; —ı cedîdler 422, 447; —ı Eflâk 385, 446, 517; —ı mûmâ ileyh 426; —lar 406, 419, 421, 448, 517, 1086, 1090, 1155; —ların ibkâları 421; —ların tebdîli 451; —ların tebdilleri 449; —lık 386, 421; —lık ibkâsı mâddesi 452; —lık i'tibâriyle 991; —lıklar 387, 447, 991; —lık sûretleri 380; —teyn-i mes-fûreteyn 447

vukû'; muhtemelül-ı — 1161; pezirây-ı hayyiz-i — 1240, 1458; piş-ez- — 714; sâha-i imkân-ı — 1407; sahîfe-zîb-i — 1428; ser-zede-i sâha-i — 1228; ser-zede-i sahn-ı — 373; ser-zede-i — 32, 431, 471, 566, 801, 1492; şeref-rîz-i — 1159; zarûriyyül-ı — 279, 964; —ât 27, 30, 296, 849, 890, 1029; —ât-ı dîvâniyye 27; —ât-ı etrâf 185; —ât-ı hâliye 1003; sâha-i —da cilve-ger 584; —i cülûs-i hümâyûn 845, 849; —ı fetret 779; —ı hâl 764; —ı harb 1463; —ı husûf 71; —ı kîtal 1463; —ı muhârebe 62; —ı sefer 192, 212; —ı sihr 509; —ı siyâset 1313; —ı vak'a-i şenî'a 1158; —ı vâkı'a-i küberâ 1378, 1408; hal' —u 1172

Vulina (Rusyalu'ya tâbi') 991

vuzû/vuzû' 11; bilâ— 1470; nakz-ı — 652, 1417, 1471; nakz-ı — lafzı 1469; bilâ— nemâz kıl-mak 1471

vücüb 225, 685, 746, 1161, 1353; derece-i — 885, 1363; mesâbe-i — 678; mertebe-i — 216; resîde-i derece-i — 231; resîde-i hadd-i — 386, 688; rütbe-i — 1365; derece-i — a resâ 1139; — ciheti 1192; derece-i — da bir hâlet 434; —i 'azlı 1462; —i hükm-i sefer 420; —i masla-hat-ı mülkiyye 420; —i salât 11; —i şer'î 453, 684; —i ta'lim 1256, 1380; —i vücûdları hük-münü nesh 1066; —iyyet 578; derece-i —iyyeti 1433; — rütbesi 858

vücûd 44, 118, 228, 547, 704, 815, 826, 931, 976, 1041, 1161, 1265, 1353, 1389, 1420, 1436, 1470, 1495; 'azizül'— 736; bâfte-i deffe-i — 671; baht-i — 1406; bî— 1131; cevher-i sadâkat gibi 'azizül'— 151; cevher-i — 152; cilve-rîz-i sāha-i — 1056; cümlet-i mâ fi'l— 1414; çehre-i — 797; def-i — 78; itlâf-ı — 201; kabâle be-dest-i isbât-ı — 247; kâbil-i sûret-i — 684; kâbil-i — 1160; kal'a-i — 476; kesâfet-i — 1337; kımât-ârây-ı mehd-i — 664; kımât-ı — 123; levs-i — 665; mâr u mûr-i — 528; nakd-i — 959; nokta-i — 66; raht-ı — 1406; ref'-i girân-bâr-ı nuhüset— 1136; ref'-i — 78; ref'-i siklet-i — 1263; sāhib-i — 291, 1243; seleb-i — 313; sevâd-ı — 1319; sûret-pezir-i — 240; şecere-i — 1495; tedbîr-i — 1355; teneffüs-i — 274; za'ifül'— 877; —i 'acîbü'l-mevcûd-i bî-hemtâ 519; —i 'âlem 508n, 1286; —i 'azizül'-vücûd-i tâbnâki 1200; şe'âmet-i —i bed-bûd 1035; —i bed-bûd 275, 473, 548, 610, 720, 875, 1060; zevrakçe-i —i bed-bûdları 1485; —i bed-bûdları 1067; —i bed-bûdları gibi 1417; safha-i —i bed-bûdu 932; şecere-i habise-i —i bed-bûdu 311; —i bed-bûduyla levs-âlüd 1032; ilkây-ı —i bed-ci-billet 1416; —i bî-hemtâları 1210; —i bî-müdânî 517; —i bihbûd 649, 1151, 1232; —i bihbûd-i 'âlem-ârâları 1202; —i bihbûd-i hümayûnları 1287; —i bihbûd-i mu'azzam 744; —i bihbûd-i Mülûkâne 1303; —i bihbûd-i Selîm Hânî 1201; —i bihbûd-i Şâhâne 32; —i bihbûdları 798, 1400; menşe'-i —i bî-sûd 140; taşt-i —i bî-sûd 1349; —i cedid 637; —i cihân-sûd-i Husrevânî 30, 1301; —i cihân-sûd-i kerîmâne 1287; —i cihân-sûd-i Şâhâne 504; —i denânîr 852; —i derâhim 852; —i devlet 15; levs-i —i e'âdi 260; —i habâset-âlüd 138, 202; —i habâset-âlüdler 98, 183; nuzzâr-ı —i hâlisul'-ayârları 590; —i hazret-i müşârun ileyh 1055; muhâfaza-i —i hümayûnlariyçün 1268; —i insân 995, 1414; —i kemâl-i neş'e-i Muhammedî 19; —i kerîmü's-siyer 151; —i mazarrat-âlüd 1400; —i mes'ûdları 1232; —i

meş'ûmları 47; —i muhterem 652; —i mükerrem 1230; —i nâ-bûd 878; bünyân-ı —i nâ-tûvân 957; —i nâ-tûvân 131; —i nâdiru'l-mevcûd 526; —i nâdiru'l-vücûd 1226, 1495; —i nâzik-terîn 524; —i pür-cûdları 1210; —i pür-nuhüset 1056; —i selâtin-i cihân 641; —i Selîm Hânî 1200, 1400; —i servet 390; —i sıgar-ı sâl 546; —i sıgar-ı sinn 546; vücûd-i —i 'âlî-güher 755; vücûd-i —simâtları 69; —i Şeyhulislâmî 1078; —i tâmm 1436; —i Üm-mü'd-dünyâ 56; —i yektâ-güher-i sadef-vücûd 1211; —i yesâr 390; —lar 682, 699, 896, 1056, 1396; hulûd-i —ları 117; izâle-i —ları 847, 1273; kesâfet-i —ları 1360; levs-i —ları 736; dest-mâye-i —larımızı 1247; ref'-i —larının lüzûmu 1057; —larında lem'a-i imtiyâz/te'ayyün ser-nümüd olan kimseler 1372; —larını istiskâl 1035, 1114, 1130; sicilli —larını tayy 1394; — peydâ edüp 1472; meş'al-i —u 704; zevrakçe-i —u 958; zevrak-ı —u; —u ke'l-'adem 200, 1172; —u mu'allakzen-i hufrâ-i nâr-ı bevâr 889; izâle-i —una peyveste 705; — ve 'ademe kat'â ilişmezler 1391

vücûh 118, 429, 434, 445, 458, 519, 608, 1039, 1325, 1331; hisânül'— 1359; min külli'l— 1398; muhtelifetül'— 1081; —i 'adîde 420, 1045; —i asâkir 1303; —i 'atıyye 664; —i bâtne 1288; —i belde 58, 110, 429, 433, 983; —i desâ'is-i musanna'aları 1179; —i ehâlf 431; —i îrâdât 1456; —i ma'nîsinde 866; —i mahalle 1412; —i Medîne 1035; —i memâlik 1332; —i memleket 261, 989, 1000; —i menâfi' 106; —i müstehcene 748; —i müşevveheleri 1373; —i nâfi'a 1279; —i ordu 1308; —i ricâl mecâlisi 1381; —i sâ'ire 1033; —i savâb 572; —i sıdk 572; —i Şehbâ 520; —i vilâyet 104; — mahzarları 425; —un felekiyyesi 673

vükelâ/vükelâ' 116, 124, 156, 160, 182, 224, 241, 399, 411, 413, 437, 451, 498, 507n, 566, 583, 654, 681, 694, 714, 725, 742, 747, 751, 755, 763, 774, 817, 845, 847, 913, 980, 1023, 1036, 1094, 1098, 1112, 1179, 1238, 1331, 1343, 1348, 1375; 'âmme-i — 1182; a'yân-ı — 119, 931; bünyân-ı — 164; cebâbire-i — 803; dâ'ir-i derûn-i — 306; dil-hâh-ı — 384, 1125, 1495; elsine-i — 110; eşca'u'l— 1268; 'inde'l— 1338; kibâr-ı — 1381; kulüb-i — 344, 1039; ma'lûm-i — 446, 591, 1070, 1493; muvâfik — 768; mütegallice-i — 1190; perde-şikâf-ı sâmi'a-i — 1166; sâde-dilân-ı — 721; sâdik — 768; sâmi'a-i — 170, 448, 576; sâmi'a-res-i — 180; sâmi'a-zed-i — 1108; ser-i kârda bulunan sâ'ir — 690; 'ukalây-ı — 317; 'ukûl-i — 739; 'uzamây-ı — 337; vâcibe-i zimem-i — 410; vâsıl-ı sem'-i — 1479; vâsıl-ı sevâmi'-i — 1501; — cenâbları 413, 501, 774, 1377; ârâ'-i

— gibi 1295; tedâbir-i — gibi 1295; —i 'ahd-i Selîm Hânî 1473; —i Devlet-i İrân 1343; —i ma'hûde 794; — nâmına olan mağbûnlar 1035; — nâmına olan gaddârlar 803; — nâmına olan müstevliyân-ı mezkûrlar 821; — olacak yâdigârlar 717; Rikâb-ı hümâyûn —sı 1136; — yâdigârları 451; ma'rûz-ı —y-ı 'âlfî-cenâb 356; —y-ı 'asr 1239; —y-ı cânibeyn 182; —y-ı cum-hûr 1007; —y-ı dehr 1238; açıldan —y-ı devlet 714; gufelâ'-i —y-ı devlet 1439; ittifâk-ı ârâ'-i —y-ı devlet 684; ; münâsib-dîd-i —y-ı devlet 1109; râh u revîş-i —y-ı devlet 1344; resîde-i sem'-i —y-ı devlet 375; —y-ı devlet 35, 51, 61, 62, 71, 137, 142, 161, 182, 298, 301, 333, 342, 346, 361, 407, 420, 423, 435, 437, 446, 449, 452, 474, 488, 497, 498, 501, 502, 537, 560, 569n, 579, 596, 605, 643, 650, 684, 703, 733, 743, 763, 770, 773, 781, 783, 793, 832, 947, 1077, 1095, 1101, 1103, 1113, 1124, 1134, 1167, 1329, 1345, 1453, 1482, 1495; —y-ı devlet lisânlarından 391; —y-ı devlet olacak yâdigârlar 1238; —y-ı Devlet-i 'aliyye 296, 421, 568n, 645, 720, 727, 732, 734, 845, 930; —y-ı Devlet-i 'aliyye-i sermediyyü'l-iclâl 268; gûş-zed-i —y-ı Devlet-i ebed-bünyân 381; —y-ı Devlet-i ebed-bünyân 27, 56, 105; —y-ı Devlet-i ebed-karîn 357; —y-ı Devlet-i ebed-kıyâm 185; —y-ı Devlet-i ebediyyü'l-ihîşâm 427; —y-ı Devlet-i ebediyyü'l-ikkâl 908; —y-ı devlet-i encüm-sıfat 359; —y-ı Devlet-i sermedi-ittisâl 140; —y-ı Devlet-i sermediyyü'd-devâm 1328; —y-ı fihâm 830; —y-ı Fransa 1452; —y-ı kirâm 832; —y-ı ma'hûde 775; —y-ı memâlik hânedânları 1333; —y-ı mutlaka-i devleteyn 220; —y-ı münharifü's-şerî'a 286; —y-ı nâ-sipâs 1238; —y-ı nigûhîde-hîsâl 717; —y-ı ricâl-i Devlet-i ebediyyü'l-kıyâm 216; dür-endîş olmayan —y-ı Saltanat 846; küberây-ı —y-ı Saltanat 228; —y-ı Saltanat 34, 96, 603, 914, 923; —y-ı Saltanat-ı seniyye 182; beste-dil olan —y-ı umûr 447; mesmû'-i —y-ı umûr 731; —y-ı umûr 381, 447; —y-ı umûr-i devlet 187, 312, 1239; —y-ı umûr-i Devlet-i 'aliyye 402; terhîs-ı —y-ı vakt 331; —y-ı vakt 271, 379, 506n, 669, 1047, 1125, 1160; hâtır-ı —y-ı zemân 1093; —y-ı zemân 285, 747, 1219; —y-ı zevî'l-ihîrâm 462

vülât 48, 64, 65, 69, 76, 84, 92, 126, 128, 188, 212, 473, 519, 598, 702, 744, 1212, 1352, 1368; ittifâk-ı — 1369; makarr-ı — 109; zaleme-i — 719, 722; —i 'izâm 69; —i İraniyân 106; —i sugûr 106

Vürtemberk [=Wurtemberg]; — dâ'ireleri 1019; —'ın cânib-i garbisi 1021; — Kırallığı 1021; — Kırallığı 1021

vüzerâ/vüzerâ' 116, 125, 131, 168, 182, 202, 218, 244, 248, 319, 372, 374, 379, 462, 463, 477, 588, 609, 661, 665, 692, 739, 845, 860, 918,

923, 944, 1064, 1238, 1240, 1270, 1273, 1330, 1332, 1335, 1435, 1494; güm-nâm-ı ketîbe-i — 377; hasretü'l— 141, 1486; ismini işiden — 711; müteşahhîsân-ı — 474; nasb-ı — 573; serlevha-i — 1270; silk-ı — 61; sudûr-ı — 571; şast-i sudur-ı — 114; şecî'u'l— 1268; tevcihât-ı — 112, 146, 155, 180, 515, 616, 855, 1124, 1135, 1513; zebûn-ı — 1231; zümre-i — 1236; — dâ'ireleri 661, 663, 1436; — makûlesi 1428; Şeyhu'l— 'unvânı 1436; Şeyhu'l— 'unvânına sezâ 1480; —y-ı 'âlfî-menâzile 1115; —y-ı benâm 704; —y-ı celâdet-şî'âr 40; —y-ı celîletü'l-'unvân 319; hasret-gâh-ı —y-ı güzîn 130; menâsib-ı —i 'izâm 1428, 1483; tebdîlât-ı menâsib-ı —y-ı 'izâm 1461; 'ulemây-ı —y-ı 'izâm 313; —y-ı 'izâm 59, 62, 122, 319, 408, 723, 830, 832, 845, 914, 1326, 1328; —y-ı 'izâm hazerâtı 319, 1326; —y-ı 'izâm mevki'leri 725; —y-ı 'izâm tevcihâtı 155; —y-ı mevcûde 113; —y-ı mu'allâ-mekân 119; —y-ı pesendîde-âyîn 319; —y-ı Rum 1070; —y-ı safârây-ı cümle-i cemilesi 319; nâmdâr — zuhûru 723

Y

yâdigâr 36, 110, 202, 311, 383, 525, 880, 949, 1081, 1126, 1222, 1263, 1468, 1470, 1471, 1475, 1496; kemer-başları olacak — 527, 529n; sakallu ağalarından bir — 1428; —ân 1164; —ân-ı nigûhîde-simât 502; —ân-ı ser-i kârân 412; —i âbâ' 323; —i ecdâd 323; —i müşârun îleyh 1190, 1469; —i nâ-fercâm 1471; —i nâ-sütûde-kirdâr 1473; akca dînlü —lar 449; alay erbâbı olan —lar 838; a'yân nâmına olan —lar 1246; hebenneka-i rûzgâr —lar 1054; lâ-ubâlî —lar 1383; müstevliyân-ı devlet olacak —lar 713; sâhib-i ânefet/kibr/'ulüvv olan —lar 894; ser-i kârân olacak —lar 332; vükelâ' olacak —lar 717; vükelây-ı devlet olacak —lar 1238; zî-kıymet —lar 1323; —lar 413, 437, 507n, 655, 824, 858, 1153, 1161, 1343, 1379; vükelâ —ları 451

Yafa 128, 521

yâfte/yafta; —ler 864, 976; —leri merbût 1470; kıymetleri mersûm —lar merbût 865; — üzere ismi mastûr 1470

yagı 633; —lar tehaddüsü 716

yag; — gibi suyun yüzüne 908; —hâneler 1266; —lu paçavralar 484; —lu yılan dili kayıklar 327

Yağlı-ağac boya damarları 991

yağmâ 98, 108, 194, 197, 218, 322, 656, 1021, 1167, 1258, 1403; bedel-i — 163; berhem-zede-i — 926; dest-zede-i — 1246; hân-ı — 1170, 1427; havâle-i dest-i — 1269; itâle-i dest-i — 200, 1261; itâle-i pençe-i — 1267; nâvek-i — 717; rubûde-i dest-i — 859; rûz-i pâzâr-ı — 876; teşvik-ı — 791; üftâde-i mehleke-i —

1156; baş—cı 861; —ger tâ'ifesi 313; — kas-diyle 323; —y-ı ni'amâ 858; —y-ı ni'amây-ı Devlet-i 'aliyye 1053

yağrı olan kocunur 304, 447, 701

Yahyâ (Hz.) 'aleyhi's-selâm gibi 1458

Yahyâ Efendi (Şeyhulislâm) 1474

Yahyâ Tevfik Efendi (Şeyhulislâm) 1236

yakamoz gibi şu'le-perdâz-ı havâtır-ı deryâ-keşân 1214

yakmak/yandırmak/yılmak 485, 661, 712, 760, 1194, 1258, 1348, 1385, 1392, 1465

Yakobin tâ'ifesi 1008

Ya'küb (Hz., vedî'a-i bedî'a-i Nübüvvet) 639

Ya'küb Efendi (Müneccim-i Sâni, Ebû Ma'şer-i zemân, Hakîm-i bi-müddâni) 673; — merhûm lisânından 675

yâkût; —dan zevrak 1232; —i ikyâl 516

yalı 786; — bekçisi 814; selâtin-i 'iffet-âyîn —ları 1413

Yalı-köşkü 1261, 1272; — kenârı 486

Yamak 229, 233, 670, 688; nefer — 197; fitne-i —ân 901; sâmi'a-i —ân 778; sergerdegân-ı —ân 790, 838; —ân 787; —ân gürûhu 473; —ân Kal'a-i Halîc-i Bahr-ı siyâh 778; — nâm bed-büdlar 703; — nâmına 702; — nâmiyle 702; ehl-i şikâk olan —lar 784; —lar 59, 473, 778, 780, 784, 786, 788, 839; —lar beyninde sergerdelik 883; —lar gürûhu 473; kal'a-i mezbûr —ları 59, 1413; —ların hevâları 781; —ların islâhları 60; —ların te'dibleri 60

yan çizmek; tarafımızdan — 1016

Yanko bin Madyan (Şeddâd bin 'Âd neslinden, mahmiyye-i Kostantiniyye'nin bânî-i evveli) 1343

Yanya; Livâ'i — 1429; — Sancağı 297; — Vâlisi 418, 1100

yapağı; resm-i — 226, 685; — ticâret-gâhları 1020

yapışkan otu gibi 355

yâr 295, 309, 332, 504, 659, 777, 901, 904, 1192, 1250, 1285; bî— 1250, 1258, 1481; her husûsda — 1188; mütevellî-i — 774; sâ mân-perdâz-ı kesret-i — 723; hâtur-ı —ân 1474; hem-dâstân olan —ân 1178; hem-pây-ı tarîkı olan —ân 1196; mutâbakat-ı —ân 634; tesliyet-fermây-ı —ân 1253; udhûke-i mecâlis-i —ân 331; —ân 527, 529n; —ân-ı çirekârân 1359; —ân-ı fitne-nümâ 1180; —ân-ı gaflet-masîr 1255; —ân-ı ma'hûd 1177; —ân-ı mârân 1167, 1179; —ân-ı mârânları 1060; —ân-ı râst-güftâr 201; —ân-ı Ruscuk 1250; —ân-ı sühan-verân 1468; —ân-ı sühandân 1471; —dan geçmek 502, 507n; —ı gâr 322, 1247; —ı sadîk 1507\$ —ânlar 1166; —ı nümûdâr olmayup 1338; şedd-i 'adud-i —ı 1146; —ı-i 'inâyet-i Rabb-i Müste'ân 131; —ı-i hazret-i Bârî 42, 61, 176, 302, 1067; —ı-i lutf-i Bârî 164; —ı-i nusrat-i hazret-i Bârî 441; bî— u yârâ 1161

yara/yâre; — lerime fîmâr 663; bir —sine em ve bir derdine merhem 862; — yerleri 1370

yararlık/yarlıg/yârlık 316, 463, 478, 647, 871, 977, 1472, 1481; ber-mücebi — 628; —ı istiklâl 629

yâs şivesine iştiğâl 821

yasakçılar 346

Yâsîn; bî-hürmet-i sâhib-i remz-i Tâhâ ve — 1288; bî-hürmet-i — 1310

Yâsin Ağa (havâss-ı Vezîr) 1362

Yaş 219, 251, 426, 1347, 1493; — 'Ahid-nâmesi 256, 1090, 1091; — Kasabası 220, 448, 569n, 581, 592, 1347, 1431, 1492; — Mu'âhedesi 1347

yâver 292, 295, 309, 332, 462, 777, 901, 1192, 1285, 1303, 1449, 1495; bî— 1229, 1258, 1481; —ı-i baht-ı sâz-kâr 560; —ı-i baht-ı Şehriyârî 165; —ı-i hazret-i Bârî 711; —ı-i hazret-i Hayru'n-nâsîrîn 127; —ı-i hazret-i Perverdigâr 1042; —ı-i hazret-i Rabb-i zî'l-minen 314; —ı-i hazret-i Rabbânî 179; —ı-i himmet-i Sultân Selîm Hân 131; —ı-i idrârât-i gaybiyye-i Rabbu'l-erbâb 1306; —ı-i meded-i Perverdigâr 141; —ı-i Perverdigâr 275; —ı-i Rabb-i Gafûr 601; —ı-i Rabb-i lâ-yezâl 517; —ı-i sa'âdet 824; —ı-i sa'y-i Cihân-bânî 1407; —ı-i tedbîr-i Cihân-bânî 1407; —ı-i teshîl-i hazret-i Bârî 1449; —ı-i tevfik-i hazret-i Bârî 1449; —ı-i yârî 115\$ —ı-i nümûdâr olmayup 1338; —likler 494

yaygara; — basarak 1423; —lar 1095; ser u pâ-bühre —lar ile 497

yaymacı mahfazaları gibi câmdan masnû' sandukalar içine 976

Yazıcı 683, 835; Baş— 835; —i esbak 465, 953; —i sâbık 841

yebân 587; —i hâlınden çıktığı 619; merdümân-ı —ı makûlesi 661; ehl-i —isi 621; ekâlim-i —ıyye 621

Yeban Sekürcü 628

Ye'cüc; sedd-i —dan eşedd üstüvâr 1354; —sîretân ve Me'cüc-sıfatân 121;

yed 448, 523, 567n, 568n, 569n, 579, 633, 711, 759, 835, 858, 1001, 1003, 1024, 1043, 1048, 1061, 1235, 1422; bast-ı yed 373, 445, 553, 702, 707, 1352; kâr-beste-i kesb-i — 714; kasr-ı — 245, 247, 759; keff-i — 292, 373, 552, 565n, 575, 998, 1033, 1091, 1438; mâ fil'— 1508; vaz'-ı — 768, 1089, 1319, 1501; —en-bi-yedin 712, 1018; —en-bi-yedin teslîm 1005; —ı a'dâ 203; —ı 'âdî 1323; —ı âhar 276; —ı 'âmîle 118; —ı berid 447; —ı emânet 277; —ı emânetleri 921; —ı Fetvâ-penâhî 793; —ı gâlibe 1168; —ı gâsibasından istirdâd 871; —ı ham-iyyetleri kâsır 669; —ı irâdeleri 752; —ı irtişâ' 747; —ı istibdâdları 1057; —ı istiklâli 160, 1020, 1481; —ı istilâsı 983; —ı Ka'im-

makâmî 1078; —i kudret-i İlahiyye 1370; —i küffâr 203, 209; —i mazlemeleri 1360; —i menhûsları 1162; —i minneti 427, 1046, 1351; —i mü'eyyedleriyle 588; —i mürta'îş gibi 534; —i müsrifesi 710; —i müşîrâne 33; —i müteğallibe 270; emâneten —inde kalup 580; —i rişvet 819; —i tasarruf 393, 619, 621, 622, 993, 994; —i tasarrufları 1408; —i te'addî 374; —i temellükü 983; —i temşiyeti 627; —i tetâvül 374; idârede ibrâz-ı —i tûlâ 375; sâhib-i —i tûlâ 875; ibrâz-ı —i tûlâyı mechûd 945; ibrâz-ı —i tûlâyı sa'y 945; —i vâhid 758; —i vekâlet 1197; —i vekâlet-i mutlakı 218; —i zabtı 994; —i zâlimeleri 260; —i zulmü 804; —ler 194, 568n, 687, 1110, 1141, 1254, 1270; emâneten —lerinde kalup 578; —lerinde mevcûd 1112; —lerinde olan mukâta'ât 707; —lerinde olan ruhsat-nâmeler 1108; —lerinde zuhûr eden hârik-ı 'âde kerâmetleri hakk 896; —lerine giriftâr 1260, 1274; —lerine verilecek berât-ı 'âlî-şân 1252; bk. ayrıca *el yedek*; — çekdirmek 687; — çekmek 226; murassa' takımlu müte'addid —ler 530n; —ler çekilmek 1360; —lerinde keşide 1485; müzeyyen —ler keşide 1352; —leyüp 482

Yedi-kulle 192, 455, 486, 557, 563, 565n, 1323

Yedinci Cem'at Oda-başısı 1382; — Ağa 1256

Yehûd 431; bî-devletân kavm-i — 631; erzelü mine'l— 298; fırka-i — 1289; hem-hâl-i deyr-u'l— 610; te'arbud-i —âne 365; 'akîde-i —âsâ 20; — ebniyesi 359; —hâne-i desâiis 798; —hâne-i vesâvis 798; nesl-i bed-asl —i 635; —i 154, 624, 628, 629, 633, 634, 635, 638, 864, 978, 986, 994, 1322; —i bed-bûd 287; kulûb-i —i bed-kîş 5; tâ'ife-i —i bed-tyenet 630; —i Hayber 20; —iler 331, 995; —i merdûd 625, 637; —i merdûd-i habâset-âğîn tâ'ifesi 1036; —i-i Ocak 1322; sükul'—i mekrin/mel'anetin mâlik-i nisâbı 785; —i tâ'ifesi 638; —i-tyenetler 127; kasîde-i —iyye 638; — kısmı 331; — tâ'ifesi 995, 1232

yel değirmeni gibi hevâ ile idâre 285

yelken 1070; — bezi 1002; —ci 243; —ci gibi 691; bir —de 484, 502, 507n

yem 235, 237

Yemâme; hâk-i — 50; kutr-i — 51; — Şehri 48; — Ülkesi 1281

Yeman (Hacı, Oda-başı) 217

yemek; gice —leri 988

Yemen 50, 51, 56, 542, 942; hudûd-i — 51; — tarafları 52, 56

yemîn 770, 1173, 1385, 1389; 'akd-i — 826; ak-sâm-ı bedî'a ile — 714; keffâret-i — 54; tevsik-ı — 1399; — edebilürüm 1356; — ile te'kid 759; —i mugallaza 801; —i mugallaza ile tevsik 789; —i mugallaza serd 870; —i

mü'ekked 506n; nasb-ı —i ragabût 239; —i Saltanat 1115; —i talâk 54

Yemiş İskelesi 791

Yena nâm mahal 1017, 1026

Yenbu' 97, 614; — cânibi 614; — İskelesi 63, 82, 83, 97, 608

yeniçeri 217, 317, 320, 643, 702, 775, 920, 1162, 1254, 1256, 1383, 1494; neferât-ı nüfûr-i — 1308; şecâ'at ü menâ'atleri müsellemler olan — 700; tâ'ife-i gayr-i hâ'ife-i — 193; tevfir-i — 644; 'usbe-i — 669; zümre-i — 657; — Ağalığı 335, 1257, 1430, 1485; — Ağalığı hıdmeti 335; Hâssa — Ağası 490; — Ağası 86, 147, 154, 167, 332, 333, 360, 387, 388, 389, 453, 465, 466, 490, 498, 505n, 587, 605, 773, 775, 845, 914, 920, 923, 931, 932, 1058, 1141, 1160, 1186, 1235, 1243, 1326, 1372, 1386, 1422, 1466, 1485, 1494; — askeri 217; — dilâverleri 217; — erleri 699; — Kâtibi 464, 480, 490; — kazgânları 1272; — kısmı 776; serhadli — kıyâfeti 977; — Kitâbeti 465, 1140, 1430, 1512; — Kitâbeti Vekâleti 955; — kokorosları 1261; — kolluğu 143; — kulları 830, 845; —ler 217, 1257, 1265, 1389; —lik 'arızası 1161; —lik nâmı 701; — muhayyem-gâhı 1143; — neferâtı 920, 930; — ocağı 505n, 645, 697, 700, 771, 914, 922, 1119, 1143, 1184, 1256, 1258, 1336; — ocağını ilgâ 771; — ocağını ref' 771; — ordusu 193, 920, 1142; — ortaları 791, 1259, 1336; — süfehâları 322; — şebhâzları 193; — tâ'ifesi 587, 1255, 1387; bugât-ı —yân 1268; esâmî-i —yân 1251; gulû-yi —yân 931; kudemây-ı Ocağ-ı —yân 903; sened-i Ocak-ı —yân 833; zümre-i —yân (hatab-ı kânûn-i tuğyân) 193, 1271; —yân 457, 1254, 1258, 1374, 1391; —yân semti 1392; — zümresi 192, 197, 605, 643, 683, 1241, 1256, 1266

Yeni-hân; —'da odalar 345; —merhaleleri (İhtiman sonrası) 966

Yeni-kal'a (Karadeniz'de) 558

Yeni-kapu 486, 506n, 847; — aralıkları 1384; —'da Muhâfız 501; — dervâzesi 501; — Mevlevî-hânesi 145; — semti 1321

Yeni-köy 144; — semtleri 785; — sınıru 788

Yeni-odalar (Et-meydânı'na nâzir) 112; — pişgâhı 1272

Yeni-pazar; — Muhâfızı 515; — Pravadi Kazâsı 723

Yenişehir 169; —i fenâr 1071; —i fenâr Kadısı 85, 130, 955; —i fenâr Kazâsı 617, 1483

Yeni Türk harfleri 1277

yepağ 1002

yer elması 992, 1021; —nı âteşte kebâb edüp yerler 993

Yergoz [=İspanya'da Castilla la Vieja'da il merkezi olan Burgos?] nâm mahal (Bayon [=Bayonne] Şehri'ne semt olan) 1341

Yergöğü 935; — civârı 1083; — Kal'ası 468n, 601, 937, 1493, 1513; — Kal'ası havâlisi 939; — Kal'ası Muhâfızı 1493; — Muhâfızı 1513; — semti 600

yesak/yesağ 610, 694, 696; ekid — 1030; şedîd — 1030, 1412; Baş—cı 903; —cı 346, 907; Baş—cı dâ'iresi 905; baş—cılara mahsûs oda 904; —cı Pâyesi 967; —cılarını hizmetinde pişkâr 770; —ı ekid 799; —ı şedîd 1362, 1379

Yesârî ('Îmâd-ı Rûm) 1488; sırr-ı — sârî 1490; sâni-i — itlâkına istihkâk 1488

yevmiye 229, 232, 235, 244, 303, 984, 991; —i mu'ayyeneleri 234; —ler 237; sebîke-i —leri 238; —lû neferât 245; küt-i —sini tedârükden kâsır 1504

Yezdân 1207, 1209, 1302; celâlî ve cemâlî-i esmâ'-i mütেকâbile-i hazret-i — 1299; dergâh-ı kib-riyâ-penâh-ı — 1287; sâye-i — 1356; ser-zede-i sey-f-i kahr-ı — 454; tevîk-ı — 118; 'inâyet-i —î 541; refâkat-i 'avn-i cenâb-ı —î 301; bk. ayrıca Allah (Hz.)

Yezîd; — dahi 1427; — gâ'ilesi 187; —i bedter 745; 'usât-ı —iyye 187

Yezîdî (ta'bir olunun 'usât-ı Havâric) 186, 946; — Ekrâdı 1435; — tâ'ifesi 946; — tâ'ifesi eşkiyası 946

yılan; —a ağu veren dedikleri cânever gibi 184; — hikâyesi 224; düşmeni içinde, —ı koynunda bir devlet 777; —ı küçük iken öldürmek 782; semm-i —ı zehre-tirâk 203; deve boynu gibi —ları 1498

Yıldırım Bâyezîd Hân 566, 1216

Yıldırım Bâyezîd Mütewellîsi 954

yıldırım gibi 1017

yıldız altını; hâlis — 552n, 863

Yılk-oğlu (Kâ'im-makâm, furû-mâye-i mâder behatâ, esâfil-i nâs ve furû-mâyegân-ı bî-asl u es-âsdan) 708, 709, 1166, 1167, 1168

yiğit; delikanlı yiğit 1076; delikanlı —ler 623; garîb —ler 244

yoğurd damlası 1047

yoklama 246; — hıdmeti 234, 688; — zemânı 246

yol 194, 206, 827, 1446; — açmak 203; refâkatle —a gitmek 1452; — bulamamak 203; — bulmak 1123; —daş 561, 1399; başımız berâberi —daşımız 1259; —daşlar 193, 194, 217, 459, 836, 1123, 1264, 1422; —daşları poliçesi 778; — emri 273; — fermânları 1095; — kenârlarında güzel meyve ağaçları 1021; — kenârlarında sebzevât 1021; —lar 228, 404, 902, 1028; —larda suların tuğyânı/vefreti 1492; —larda tecemmu' eden eşhâs galebeliği 985; —lardan revâne 1231; —ları bozuk 984; —ları muntazam ağaçlık 987; —unda cân-fedâ 1268; — verilmeceği 96

yonga parçaları gibi 1013

Yorgâki (muhyayel tabîb isimlerinden) 748

yorgân; şâl — 1342; ayağını —ı kadarınca uzatmak mikdârına ri'âyet kılmaz 819; bir pire için bir —ı yakdılar 477

Yorgi (Kara, Prens, Sergerde) 380

yortu günleri 491, 979

yosma takımları 1405

Yozef/Yozepo (=Joseph II., Nemçe Çâsârı/İmparatoru) 559, 583; — sûreti 977

Yozgâd Kasabası 1337

yulaf 992

yumurta 1442

Yunan cumhurları 583

yurd/yurt; —lar 361; kendi —larında 992; ber-vech-i —luk 946

Yûsuf (Hz.); dâmen-gür-i —i Ümmü'd-dünyâ 1456; —'un dâmânı 521

Yûsuf Âgâh Efendi (Penâh-zâde, Tersâne Emîni, Şikk-ı Sâni, Rikâb Defterdârı, Emîn-i Binâ, e'izze-i ricâlden) 855, 1031, 1124, 1502

Yûsuf Ağa (İsmâ'il Ağa'nın oğlu, Latîf Paşa 'un-vâniyle, Darb-hâne Emîni, Vâlîde Kethudâsı, belki Ümmü'd-dünyânın mâlik-i fermân-fermâsı, müstevliyân-ı devletten, nâfizü'l-kelim şüfe'â, fahl-i katâr-ı kibâr-ı 'asr) 286, 521, 523, 525, 528, 532, 609, 714, 715, 729, 761, 764, 768, 801, 804, 820, 826, 841, 842, 858, 860, 863, 864, 948, 1031, 1034, 1035, 1240, 1425, 1437, 1496, 1498; —nın meclisi 715; —nın muhallefâtı 863; —nın selmânü'l-beyti 378; — tarafı 522

Yûsuf Ağa-zâde (taferât-ı mufrta ile kâm-res-i menzil-i vâlâ olan) 910

Yûsuf Efendi (Mektûbî-i Defteri, Mevkûfâtçı, Mâliyye Tezkireciliği Vekîli, Top 'Arabacılar Kitâbeti) 465, 1512

Yûsuf Efendi (Şehir Emâneti) 1430

Yûsuf Paşa (Genc, Şâm Vâlîsi, Cerde Başbuğluğu, Trablus-Şâm, Vezîr, Rakka Eyâleti, Emîru'l-hâce, Kudüs ve Nâblus) 530n, 945, 953, 1033, 1352, 1429

Yûsuf Paşa (Kapu Kethudâsı, Kalyoncu, ümmî ve 'âmî levend) 560

Yûsuf Paşa (Koca, Sadrîa'zam ve Serdâr-ı ekrem) 199, 203, 206, 227, 473, 569n, 669, 1234, 1241; — Teşrifâtıcısı 154

Yûsuf Paşa (Mîr-ı mîrân, Trablus-i Garb) 1429

Yûsuf Paşa (Yemenici, Seyyid, Vezîr, Anadolu Vâlîsi, Eyâlet-i Silistire, Livâ'-i Hotin) 139, 155, 379

Yûsuf Ziyâ Paşa (Sadrîa'zam, Serdâr-ı ekrem, Canik Muhassılı, Ma'den Emîni, Karaman Eyâleti, Erzurum ve Trabzon Vâlîsi, Bağdâd ve Basra ve Şehrîzor eyâletleri ilhâkıyla, Şark Ser'askeri, Sadrîa'zam, Haleb Vâlîsi, Mısır

Ser'askeri, müctehid fi'z-zulm) 113, 119, 124, 127, 134, 169, 170, 172, 186, 372, 375, 527, 580, 599, 758, 759, 764, 945, 1064, 1065, 1066, 1070, 1077, 1235, 1366, 1369, 1429, 1434, 1473, 1480

Yûşa' Tabyası 248

yuvayı dîşi kuş yapar 1459

yük 227

yün 1002

yüreğ; ne saht olur —i 1195; —im yâreleri 449, 1463

yürüyüş 67, 195; —ünce 1358

yüz; kimse kendüden — bulmaz 817; tarafımızdan — çevirmek 1016; aslâ —leri gülmez 1395; aslâ —ü gülmez 817; bir ferdin —üne bakmaz 816

Yüz-başı 230, 643; —lık 229; — Mülâzımı 230

yüzlük (sikke) 1189

yüzük; elmâs — 185

Z

zabâb; —ı esved gibi 510; —ı muzlim gibi 1499

zâbûta 295; ber-vefk-ı — 695; râbûta-i — 415, 645; taht-ı — 547; —i askeriyyenin i'mâli 303; —i hasene 303; —i hazm 343; —i ihtiyât 343; —i kaviyye 293; —i kaviyye ile zabt 1328; —i nizâm 1327; —i sedide 417; —i tavâ'iiyyet 188; —i tebasur 427; —i tehaffuz 427

zâbit 194, 216, 264, 658, 670, 688, 695, 996; darbe-i —ân 1215; gayr ez—ân 247; havf-ı —ân 1271; inkiyâd-ı —ân 233, 657; kullâb-ı —ân 1030; rûste-i katâr-ı —ân 305; satvet-i —ân 1271; —ân 68, 78, 101, 229, 243, 335, 433, 473, 530n, 691, 801, 803, 832, 835, 848, 852, 906, 1143, 1447; —âna inkiyâd 1404; —âna itâ'at 1404; vaz'-ı —âne 932; —ân-ı Bektâşi 813; —ân-ı devlet-i ebed-kıyâm 830; —ân-ı hamiiyyet-şî'ârları 833; —ân-ı hâzırân 430; —ân-ı sadâkat-menzilet 832; —ân-ı zevî'l-ihtirâm 832; —ân mahzarları 425; —ler 247, 330, 332, 508, 651, 697, 795, 830, 848, 906, 969, 1061, 1074, 1327, 1404, 1443; —lerine 'asabiyyet 1391; —lerine itâ'at 1391; —lik 103, 245; —lik zâbitası 902; —nâmına olan eşhâs 906

zabt 49, 79, 91, 97, 101, 122, 126, 130, 136, 142, 160, 165, 176, 194, 195, 199, 215, 223, 227, 230, 246, 259, 271, 275, 297, 299, 305, 351, 376, 380, 396, 397, 401, 409, 410, 422, 452, 493, 513, 516, 536, 545, 559, 563, 566n, 569n, 576, 597, 608, 617, 621, 676, 686, 731, 732, 733, 758, 872, 955, 964, 970, 973, 992, 993, 997, 1005, 1007, 1011, 1017, 1022, 1045, 1049, 1052, 1062, 1071, 1076, 1090, 1100, 1103, 1112, 1119, 1123, 1127, 1131, 1132, 1134, 1148, 1222, 1234, 1237, 1253, 1283, 1298, 1338, 1341, 1347, 1348, 1350, 1373, 1388, 1415, 1438, 1464, 1479, 1483, 1484, 1489, 1513;

âverde-i kabza-i — 1282; bast-ı yed-i — 373; ber-âverde-i 'uhde-i — 1132; beste-i zencîr-i — 260; havze-i — 417; keşide-i rişte-i — 354; vâbeste-i katâr-ı — 892; zîr-i dest-i — 297; —a kâdir 216; — eylemek 947, 954; yed-i —ı 994; yevm-i —ı 1483; —ı asker 89; —ı askerî 605; —ı Bektâşîyân 1485; —ı bilâd ü sugûr 1008; —ı emlâk 159; —ı erâzî 159; —ı esbâb 1222; —ı kal'a 1011; —ı lisân 1499; —ı memleket 65; zîr-i —ında 1107; yevm-i —ından mu'teber 1135, 1489; —ı vekâyi'-i sâlif ü lâhik 30; —lar 297; eyâdi-i —ları 983; — olunmuş şukka 349; — u rabt 103, 132

zâd 152, 827; tedârük-i — 1265; —ı yevm-i mev'ûd 100; — kaydına pûyân 849; — ü nevâ 1504; — ve kütsuzluk 1397

zâdegân; asıl — 159; kibâr-ı — 880, 894

zafer 81, 196, 199, 203, 223, 228, 239, 260, 471, 581n, 586; ârzü-mend-i — 772; bi-nasîb-i nisâb-ı — 556; câzibe-i — 1067; dest-mâye-i — 688; dest-res-i — 1500; esbâb-ı — 98; pençezen-i — 802; rûzî-i — 1284; sil'a-i — 260; şâhid-i — 42, 196; ümniyye-i — 1416; vesîle-i — 239; ye's-i — 1394; müft-kârâne 'avâ'ide — bulanlar 684; ni'met-i —den me'yûs 342; tûğ-i —furûğ 466; nâ'il-i —ı hall'itlâk 329; —ı küllî 1284; —ler 176, 731; — vukû'u 706; — yâb 43, 310, 412, 415, 687, 727, 842, 1081, 1091, 1398; —yâb oldukları 720; —yâb-ı keşf-i küşe-i bâb 1413

zağar; — gibi 483; — gibi istişâm 497, 505n; —cı 908; —cı-başı 121; —cı-başılık 440

Zağra-i 'atîk menzili 1028

zâhid 320, 1244, 1245, 1359

zâhir-bîn; 'ukûl-i sebük-mağzân-ı —ân 624; —ân 696, 1325, 1454; —ân-ı Enderûn 1192; —ân-ı nâs 320; —leri inandırmış 1465

zahîre 47, 61, 63, 72, 78, 82, 91, 96, 176, 179, 225, 249, 255, 417, 435, 768, 827, 1113, 1275; cem'-i — 79, 91; Emin-i — 249; hazîne-i — 249; kullet-i — 249, 383, 691; nizâm-ı — 249; — bey'i 72; — enbarları 972, 986, 1010; — îsâli 63; —ler 47, 61, 82; tarif-ı —leri 91; — makûlesi 768; — Nâzır 384; — tedârükü 1126; —tekneleri 1113

Zâhir 'Ömer; — ma'rekesi ('Akkâ'da vâki') 38; — mâddesi 40

zâhm 449; mühlîk — 662; —dâr 67, 196, 479, 882, 1063, 1138, 1462; —güşây-ı ta'yîr 1382; —güşây-ı teşnî' 1382; —hürde 67, 882, 1340; —hürde-i dest-i bî-dâd 305; —hürde-i dest-i cevr 305; —hürde-i hadeng-i hezeyân/hezl 523; —hürde-i şemşîr-i kalemi-tahrîr 934; —ı dil-i bî-çâre 1308; —ı dil-i mecrûh 450; —ı dîrîn-i dil-i nâ-tüvân 1240; —nâk olmuş 484

zâkir 1322

zâlim 37, 117, 260, 321, 415, 571, 665, 720, 758, 759, 766, 794, 872, 1154, 1245, 1478; gerden-i — 310; evzâ'-ı —âne 1455; —i hûnhâr 759; — iyyet 321, 1245; —ler 320, 665, 719, 722, 723, 736, 759

zamân 251, 257, 280, 281, 418, 471, 1330, 1331, 1332; hâme-keş-i — 799; mevkıf-i şeşder-i — 361; müte'ahhid-i — 251, 257, 262; sûret-i — 264; ta'ahhüd-i — 220; zır-i — 1334; — mād-desi 281; — sohbeti 280

Zanca yoldaşlar 217

Zanta 262, 1348, 1349; — Adası 260; — ehâlisi 1348

zarâ'at-nâme 378, 455, 477, 1435, 1481; cevâb-i — 487; —ler 1108, 1140

zarar 41, 77, 96, 99, 175, 220, 255, 257, 413, 414, 449, 497, 500, 508n, 532, 689, 710, 819, 868, 1017, 1159, 1243, 1256, 1283, 1335, 1369, 1480; âlûde-i çirk-âb-ı — 849; bî-şerer-i — 1384; celb-i — 1415; dest-zede-i — 576; i'âde-i — 1413; îrâs-ı — 646; îsâl-i — 400, 556, 661, 1029; küllî — 342; mü'eddî-i — 681, 744; müstelzim-i — 256; müstevcib-i — 1486; rahnedâr-ı — 783, 868; ref'-i — 258; sâ mân-zede-i mu'âmele-i — 1183; şâ'ibe-i — 1389; şerer-i — 147; 'ukâb-ı — 1077; —ı 'âcile 95; —ı bî-gâye 73; —ı eşedd 926; —ı fâhiş 71; —ı küllî 453; —ı mahz 73; —ı nâ-bercâ 73; isâbet-i — ihtimâli 798; —lar 565, 621, 1157, 1259; — u garâmet 240

zarf; mücevher — 982; mücevher —lu fincânlar 1099

Zarnovic [=Zarnowiec, Krakow Varşavya arasında] postası 983

zât 108, 109, 118, 595, 596, 626, 710, 712, 714, 748, 754, 759, 766, 768, 773, 783, 788, 793, 797, 804, 819, 821, 844, 851, 868, 870, 874, 877, 881, 888, 893, 899, 909, 911, 931, 933, 950, 959, 1030, 1031, 1039, 1041, 1062, 1067, 1072, 1077, 1097, 1099, 1129, 1131, 1159, 1166, 1177, 1211, 1240, 1244, 1250, 1253, 1291, 1331, 1333, 1436; bed— 881; muktezây-ı —ı bed-sirişti 933; —ı ehadiyyet 54, 1288, 1290; —ı fezâ'il-iktirân 1043; —ı garîbetü's-sıfât 475; —ı güzîn 1424; —ı Hılâfet-eser 1285; —ı Hılâfet-me'âb 335; —ı Hılâfet-penâh 914; —ı hümâyûn 1331, 1420; —ı hümâyûn-i hümâ cenâb-ı sultânîleri 1356; —ı hümâyûn-i Sultânî 1334; —ı hümâyûnları 504, 1330; —ı İlâhî 54; —ı kâmil 573; —ı kerâmet-âyât-ı kâm-kârileri 1282; —ı kerîmü's-sıfât-ı hümâyûnları 1298; —ı me'ârif-simât 534; —ı mahsûs 1240; —ı melekiyyü's-sıfât-lar 1036; —ı müfeyyazu'l-cüd-i rahîmâneleri 1287; —ı nâdiru'l-akrân 87; —ı nasafet-simât 851; —ında 'âmî 1405; —ında gâfil 1405; —ı Nebevî 896; —ı pâkîze-sıfât 1419; —ı pâkîze-

simâtları 1231; —ı pür-hengâme 87; —ı pür-sü'üd-i Hılâfet-iktirân 30; —ı reşâdet-simâtı 944; —ı sadâkat-nümûd 736; —ı safvet-simât 1400; —ı Şâhâne 1218; —ı şerîf 574, 759, 821, 1162, 1256, 1419; —ı şevket-nisâb 794; —ı şevket-simât 1263; —ı şevket-simât-ı hazret-i Tâcdârî 1086; —ı şevket-simât-ı Mülûkâne 1330; —lar 509, 1330, 1332

Zator Voyvodalıġı (Nemçelü'ye tâbi') 991

zâtü'l-'amûd 1418

zâtü'l-cenb 389; maraz-ı —sıfat 894

zâvi' 346, 1367; —ât 213, 1017

zâviçe 674; kevkib-i —ı bahtı 43; —ı felekiyye 556; —ı hâliye 1250; —ı hulefâ' 674; —ı saltanatları 673; —ı selâfîn 674; nasabe-i —ı şevketleri 673; —ı tâli'i 630; —ı velâdetleri 673; — nasbı 676

ze'âmet 231, 686; erbâb-ı — 106; — defâtiri 686; —ler 686; —mültezimleri temessükleri 359

zebân 435, 501, 529n, 556, 1504; âteş— 520; âverde-i — 222, 312, 331, 456, 576, 604, 730, 793, 1142, 1158, 1209, 1263, 1271, 1274; âzürde-i nişter-i — 523; bed— 817, 881, 1337, 1499; ber-âverde-i — 750; beste— 820; cerb-i — 92, 126, 626; girifte— 1171; hall-i 'ukde-i — 1448; hasret-keş-i — 1030; hâyide— 674; hem— 314, 430, 560, 563, 714, 1158, 1287, 1398, 1401, 1453; itlâk-bend-i — 1471; itlâk-ı — 301, 1392; itlâk-ı zimâm-ı — 476, 625; icâle-i — 353; i'tây-ı — 605; lehce-pirây-i — 1300; levse-i — 1467; miş-yâş-i hâyide— 1307; pâkîze— 1496; râst-güy — 724; sefir-i — 1505; sikeste— 864; şîrin— 45; ter— 696; tetâvül-i — 529n; tîz— 931, 1097; tûtî-i şîrin— 520; tâze— 1301; tâziyâne-zen-i sûtür-i — 563; vird-i — 966; yek— 436, 477, 714, 1049, 1080; —âlay-ı güftâr 1075; yâve-güyân-ı — âlay-ı hezeyân 1255; —âlay-ı kelime-i inkâr 1182; —âlay-ı la'n 1170; —âlay-ı nefrîn 1170; cerb-i —ân 1379; ter—ân-ı zemân 638; —âray-ı şehâdet 1275; bî—âsâ 1378; —âver-i tezkâr 1477; —âver-i yâd 1477; —dân 804; —dânsızlık 1378; —dirâz 525, 1347; —dirâz-ı dahl ü teşnî' 1256; —dirâz-ı istihzâ 158; —dirâz-ı la'n 907; —dirâz-ı şütüm 907; —dirâzlık 881; —gerdân-ı iştiğâl 1275; —gîr olacak ef'âl 1219; —gîr olacak sanâyi' 1219; —güzâr 1385; mel'ûnun —ı 1391; —ı 'azbül-beyân 880; ter—ı beyân-ı mehâzîr-i nezdik üdürî 306; —ı hâl 627; piçide-i —ı îmâ 1256; —ı istinkâr 1471; —ı 'itâb 633; —ı izdirâ 632; —ı lev'm 633; —ı lûle ile îmâ 1364; —ı lûle ile işrâb 1364; piçide-i —ı makâl 1264; —ı nakdîne-şümâr-ı rişvet 241; cerb-i —ı sâhîrâne 1352; cerb-i —ı sâhîrî 271; büride— ı ser-cünbân 1220; —ı şeker-efşân 879; —ı şevket-şi'ârlar 1179; —ı şîrin-i Fârisî' 879;

itâle-i —ı hezeyân 224; itâle-i —ı ihtikâr 1383; itâle-i —ı ta'n 1383; itâle-i —ı takrî' 194; —ı tehdid 110, 137; —ı tîğ-i berrâna ihâle 1387; —ı zehr-âmîz 882; —ı zemân-ı nefs-i nâ-sâmânları 912; —ı zemâne-i intikâm-kâr 374; ledg-i niş-i —ıyle 522; niş-i ciğer-i rîş-âzâr —ıyle 1453; niş-i —ıyle 1496; nişter-i zehr-âlûd —ıyle 1497; hem—ları 1098; hezâr-destân-ı —ları 1503; zimâm-ı yek-rân-ı —ları 407; siyeh—lık 483; edây-ı —rîzî-i hulvü't-terkîb 1163; —zed 438, 562, 904, 1471; —zed-i cevâb-ı lâ 1498; —zed-i fesâne/fûsûn 434; —zed-i sûret-i garîbe-i isti'fâ 386; —zede 817; —zede-i 'âmme-i nâs 341; —zede-i a'dâ 819; —zede-i askerî 929; —zede-i ba'zı kesân 1413; —zede-i cehr 1097; —zede-i cumhûr 339; —zede-i enâm 93, 508, 1405; —zede-i erbâb-ı şekâvet 1273; —zede-i eşkıyâ 798; —zede-i güft-gû 576; —zede-i güftâr 1041; —zede-i hâme-i nakl 582; —zede-i hâme-i siyeh-câme 304; —zede-i hâme-i ta'bir 582; —zede-i hâmil (حامل) ü nebîh 1186; —zede-i hâss u 'âmm 736; —zede-i i'lân 1097; —zede-i iltifât 233; —zede-i iş'âr 1073; —zede-i iştihâr 531; —zede-i kibâr 470, 911; —zede-i kilk-i dürüst-güftâr 703; —zede-i kirâm 1503; —zede-i Muharrir-i mütehayyirü'l-bâl 891; —zede-i mülhime-şinâsân 1147; —zede-i sığâr 911; —zede-i sığâr u kibâr 52, 705; —zede-i Şeh-nâme-gûy-i kilk-i Firdevsî-pesend 267; —zede-i şeyh-ı zerrâk 527, 530n; —zede-i şinâsân-ı esrâr 762; —zede-i şuyû' 249, 373, 823; —zede-i tevsikleri 472; —zede-i tezkâr 59, 456, 899, 1050; —zede-i Vezîr-i müşârun ileyh 1185; —zede-i yâdları 899; —zede-i yerâ'a-i Müverrih-ı bi-bidâ'a 593; —zede-i yerâ'a-i tahrîr 410

zebâne: —ı âteş-âsâ 57; —ı âteş-i fitne 1393; —ı hayâl 1316; —ı lehb-i nâr-ı zâtî'd-dirâm gibi 475; —ı şu'le gibi 645; —ı vehm 1316; —ı zebân-ı nâr-ı ziyânkâr 1403; —ı zebân-ı pür-ziyân 773; —keş-i işti'âl 678; —keş-i zuhûr 1384

Zebîre ismiyle bir risâle tedvîn 1380

zebûn 437, 1324; — âdemler 662; —ı pençe-i kudret 675; —ı pençe-i kudret-i Kahlâr 675; —ı vüzerâ 1231; bir alay —küşler 814; —küşlük irtikâbı 1039; —küşlük vâdisinde 793

zecer 656, 694, 759, 790, 901, 932, 1308, 1340, 1382, 1387, 1403, 1453, 1467, 1474; medâr-ı — 906; mücib-i — 907; rânde-i dîrbâş-i — 339, 340; sayha-zen-i — 1403; —en 816; —en li'l-bâyi' 685; —en li'l-kâ'idîn 686; —en li's-şâribîn 225; —ı bâbında 526

Zecriyye Emîni 225

zehâ'ir/zehâyir 62, 63, 97, 127, 130, 152, 154, 176, 208, 243, 252, 274, 296, 299, 603, 685,

692, 704, 915, 927, 947, 969, 993, 998, 1020, 1118, 1265, 1445, 1463, 1490, 1493; celb-i — 153, 457, 1158, 1340; cem'-i — 1222; ecnâs-ı — 181, 249, 691, 1117; gayr-ez-a'şâr-i — 999; iddihâr-i — 1222; irsâl-i — 98; istifây-ı — 460; killet-i — 141; külli — 732; mevki'-i — 298; râh-ı vürûd-i — 308; tedârükât-ı — 691; tesyîr-i — 601; tevzi'-i — 181; umûr-i — 153; — celbi 1089; ecnâs-ı —ı kilâr 173; —ı mevcûde 1011; —ı mütenevvi'a 277; —in fikdânı 67; —ı sâ'ire 1442; —ler 91, 1105; — mâddesi 137; — makûlesi 428; — nakli 249, 691; — Nezâreti (Rumeli Vâlisi ma'iyetinde) 148; killet-i — sebebiyle 1493; — tedârükü 63; ecnâs-ı — zer' 1348

zeheb 189; —ı hâlis 190; kesret-i rutûbet-i —ıyye 190; sûret-i —ıyyet 190; —ıyyet 189; —ıyyet rûtbesi 189; vicdânlarında hâcer u güher ve — ü meder yeksân ü berâber 1305

zehr/zehir 693; eser-i — 1417; —âbe-feşân-ı te-hakküm 430; —âbe-feşân-ı tehdid 430; —âbe-i eser 426; —âbe-i haber 426; —âbe-keş-i devrî 906; —âbe-keş-i kürbet-i gurbet 533; şehd-i —âmîz 919; zebân-ı —âmîz 882; —âmîz 1266; —efşân-ı çehre-i huzzâr 804; —hand-ı hezl ü tanz 1116; —hand-i dehr-i pür belâ/kahtâr 932; — ile âlûde 1411; mahz-ı —ı muvakkat 1420; —ler 817; —lik vererek 346; —ı kâtilden istişfâ 412; —ı kiyây-ı mel'anet 739; —ı mahz 817

zekâ 751, 1328; ashâb-ı — 630, 1222; erbâb-ı — 331, 1159; fart-ı — 1085; hiddet-i — 518; mâlik-i — 1158; sâhib-i — 893

zekât; —ı mey 1464; — makûlesi 55

zelzele-i 'azîme 135; — vukû'u 1288

Zemahşerî 597

zemân 581n, 779, 1449; 'âdet-i ebnâ'-i — 821; ag-niyây-ı — 650; ahdâs-ı — 1097; ahtâr ve ekdâr-ı — 508n; 'âmme-i a'yân-ı — 870; a'yân-ı — 894; âzmâyîş-i — 318; ber-muktezây-ı — 1472; cümle-i mühassenât-ı — 309; dâmen-i âhur— 639; ebnâ'-i/ebnây-ı — 13, 1170; ebnây-ı — gibi 55; hulûl-i — 127; imrâr-ı — 33; imtidâd-ı — 259, 1413; inkilâbât-ı — 1330; kâr-bendân-ı — 1038; kâr-fermâyân-ı — 1181, 1320, 1353; lisân-ı — 58, 442, 668, 763, 1133, 1146, 1350, 1386; minfaha-zenî-i — 1256; muktezây-ı mecrây-ı — 333; muzâyaka-i — 1400; müste'idân-ı — 1504; müte'ayyinân-ı — 1456; nakd-gerân-ı — 818, 1352; Sâhib-i — 1154, 1334; sebt-i cerîde-i — 1233; sebük-mağzân-ı nâ-şinâsây-ı nîk ü bed-i — 319; sebük-mağzân-ı — 48, 109, 1269; ser-âmed-i hoş-nüvisân-ı — 1490; serd-i — 825; ser-i kârân-ı — 77, 694, 1353; tâze-gûyân-ı — 910; tebed-dül-i — 1333; 'ulemâ'-i — 725, 844; vükelây-ı — 285, 747, 1219; ferîd-i — e 1159; humûm-i

— gibi 1167; —ı behcet-iktirânları 724; —ı devletleri 762; —ı ferâgat 1419; —ı fetret itlâkına liyâkatı 838; —ı fetret-iktirân 279; —ı Hâtem 1505; —ı hılâfetleri 569; —ı hükümeti temdid 872; —ı istikbâl 18; —ı istilâsı 692; —ı karâr 416; —ı lâzimesince 259; —ı medid 1239; —ı Meşihat 655; —ı mev'ûd 485; —ı meyâmin-iktirân-ı Mülûkâne 324; —ı muhârebe 255; —ı muntazar 485; —ı Sa'âdet 680; —ı sa'd-iktirânları 1226; —ı sâlif 1349; —ı saltanatları 516; —ı sulh 416; —ı Vezâret 1488; —ı yümn-iktirân 664; —ı yümn-iktirân-ı hümayûnları 1248; —ı yümn-iktirânları 1224

zemîn 147, 1001, 1203; efgende-i rüy-i — 815; Halife-i rüy-i — 1427, 1454; heft-kişver — 542; küre-i — 135; nakş-ı — 1064; pâ-nihâde-i rüy-i — 780; rüy-i — 132, 496, 816; sâha-i — 1150; sath-i — 1120; serd-i zemîn 825; ser— 483, 1106, 1369; vedî'a-i künc-i — 1368; vedî'a-i zîr-i — 524; velvele-i 'arsa-i — 1203; zîr-i — 322; —bûs-i 'ubûdiyyet 571; —bûs-i temennâ 1262; —bûsî-i 'ubûdiyyet 1335; —gîr 1509; —i âhar 280; —i hakîmâne 165; pehnây-ı —i hestî 1263; —i imtisâl 1122; —i inkıyâd 1122; —i istirhâm 1355; —i kulüb-i erkâna zer' 722; ser—i memâlik-i Hâkânî 1407; zîr-i —ler 323; —ler 416; —lik inşâsı 459; —püyây-ı vesâ'il 1160; —ü âsümân miyânında kuş gibi mu'allak 867; —vekâr 315

zemm 986, 988, 1073; —âm 1313, 1467, 1470

Zemun (Belgrad hizâsında) 274; —havâlisi 274

zeczem; çâh-ı — 49; nûşan-nûş-i —i safâ 523

zeczeme 646, 1204, 1377; —ler 1202

zen; —ân 1074; terkîs-ı —ân-ı sîm-tenân 329; —ân-ı Efrenc 1361; —ân-ı Ervâm 1361; —ân-ı nâzenân 329; —ân-nâme vâdîleri 519; —dostluk 1350; —dost-meşreb 1188; —i hâmil gibi 1238; —pâre-i tebehkâr 1359

Zenâne tâcirleri 189

zenbürek-i tûfeng-i râst-âheng 932

zencîr 101, 473; der— 605, 1500; esîr-i kayd-ı — 163; lâyık-ı — 103; —beste-i tîmâr-hâne-i hayâl 1054; —çekmek 497; —i esâr 203; giriftâr-ı —i esr 1485; —i esre giriftâr 212; —i ihân 827; —i itâ'at-i samîmiyye 716; —i tasarruf 299; —i tedbîr 827; —i tesallut 271; —i teshîri 271; —keş-i muhâcezet 434

Zend Kerîm Hân (İran Şâhi) 51, 1505, 1506

zendeka 894

Zengî; mûy-i — gibi derhem 1157; mûy-i — gibi perişân 1157; geysûy-i —misâl piçide 1073; geysûy-i —yân 1420; hem-reng-i —yân 1498

zenneye çıkmış yorgancı kol-başı gibi 527

zer 305, 1359; 'atâyây-ı — 605; celb-i — 1435; kallâb-ı — 1030; leb-rîz-i — 1065; mahzen-i —

1070; ser-nigûn-i kürsî-i zer-ender— 442; es-bâb-ı —düz-i mutallâ 1255; —ile ârâste 1188, 1359; —istihsâl 707; —ma'denleri 991; bisât-ı —rîn 588; raht-ı —rîn 588; taht-ı —rîn 1205; —rîn âlâtâr 1242; —rîn evânî 1242; —rîn nefâyis-i a'lâk u turaf 1093; —rîn-i kılâde-i Vezâret 690; tavile-i hâssaya mahsûs —rîn-râht ü setâm 327; —rîn-târ câme-i girân-mikdârları geyûp 1508; girîbân-ı —rîn-târ-ı bâm 1011

zer' 992; —i tohm-i burûdet/infisâl 1099

zerbaft 1470; elbise-i — 1377; —câme-i girân-mikdârları geyûp 1508; —elbise 701, 1377

zerde tabhı 827

zer-hall; —ile tahfîre sezâ 1509; —i şu'â-i mihr-i münîr 1299

zevâl 54; behâne-hâh-ı — 931; karîn-i — 987; mü'eddî-i — 1122; —i devlet 12; zevâl-i —leri 1368; —leri 1427; —i mâye-i 'asabiyyet 924

zevât 87, 98, 110, 278, 531, 563, 896, 966, 1018, 1056, 1246, 1333, 1471; dârende — 959; güy-ende — 959; tebeddül-i — 1333; —ı celîletü's-sîfât 1408; —ı güzîn 466, 574; hâdî-i ümmet olan —ı kirâm 1357; —ı kerîmetü'l-ef'âl 21; —ı kerîmetü's-sîfât 754; —ı kirâm 540, 751, 900, 1185, 1489; —ı ma'hûde 819; —ın lisân-larından 582; —ı pesendide-şemâ'il 1163; —ı zemîmetü's-sîfât 437

zevâyâ 143; meşâyih-ı — 466; —y-ı devâ'ir-i cenûb 1282; —y-ı devâ'ir-i şîmâl 1282; —y-ı erba'a 974; —y-ı habâyâ 1398; —y-ı ihtifâda pinhân 897

Zevrâ'; hıtta-i — 1070

zevrak; bâdbân-güşây-ı —çe-i 'azm-i zarûrî 906; —çe-i câm-ı şerâb gibi 1055; —çe-i hayâlleri 492; —çe-i tasavvurları 492; —çe-i vücûd-i bed-bûd-ları 1485; —çe-i vücûdu 958; —çeye süvâr 1417; mahbûsların —ı 902; —ı mahsûs 1214; —ı nefsleri 214; —ı vücûdu 1415; kebir —lar 1146; sagîr —lar 1146; —lar 492, 1362; —lar ile sedd 497; kulüb-i —nişînân 1214; —nişînân 1214; —rân 328, 529n; —rân-ı 'azîmet 1376, 1412; —rân-ı bahr-ı kebûd-i 'ayş 749; —rân-ı inhimâk 1360; —rân-ı isti'câl 698; —rân-ı safây-ı mehtâb 327; —rân-ı tevaggul 1360; —süvâr 491, 1476; —süvâr-ı 'azîmet 1361; —süvâr-ı 'azm 814; —süvâr-ı 'ubûr 1265; —süvâr-ı firâr 780; —süvâr-ı il-gâr 329; —süvâr-ı şitâb 329, 814

Zeyl-i Şekâyık (Nev'î-zâde 'Atâyî'nin) 19, 571, 725

Zeyneb Sultân Câmi' 1422

Zeynel'âbidîn Bey/Paşa (es-Seyyid, birâderi, Mîr-i mîrân, Rumeli Pâyesi, Vezîr, Cidde Eyâleti) 101, 139, 140, 608, 612; —yâdigârı 378

Zeynel'âbidîn Efendî (Çelebi-zâde hafîdi, Seyyid, Üsküdar Kadısı, Edirne Pâyesi, Mekke Pâyesi, Nekâbet-i eşraf) 873, 1404

Zeynü'n-necm 'unvânı (III. Selim Hân'ın) 675
zeytûn 244; — salatası 244; — yağı 243, 500, 508n, 768, 1087
zill-ı hayâl gibi bazıçe-i sâhte 850
Zullullâh 1278, 1398; emr-i cenâb-ı —î 1356; irâde-i cenâb-ı —î 1356; taraf-ı —î 1254; yümn-i teveccüh-i —î 117; —î fi'l-arzı 1333
zındık 511, 752
zifâf; leyle-i —ı şevk 1181; leyle-i —ı tarab 1181
zihn 1031, 1379; hâliyyü'z— 1481; imâle-i — 428, 668, 1435; isticmâm-ı — 1068; isticmâ'-ı tevsen-i — 920; müntehây-ı mecâl-i — 673; sâhib-i — 845, 893; sarf-ı — 47, 118, 156, 554; —i Dâverî 1242; sarf-ı —i dikkat 18; nümâyân-ı —i ehl-i fuhûm 1216; şûrîde olan —i gibi 1473; meş'al-i —i hadîdî 1173; tas-mîm-kerde-i —i hümâyûn 488; —i ihlâl 655; sarf-ı —i i'timâd 1173; yakîn-kerde-i —im 498; —ime hutûr 1420; sevânih-i —i müstakîmleri 683; —i müstehâm 1301; —ine bir dakîka hutûr 1131; —ini mâ'il 1160; —i Pâdişâh-ı kerâmet-intimâ 386; isticmâ'-ı —i perişân 1058; isticmâm-ı —i perişân-şude 712; münâsib-dîd-i müşîr-i —i reşid 538; —i sâ'ibleri 1434; mâlik-i —i sâkıb 318; tas-mîm-kerde-i —i safvet-şi'âr 488; —i Şâhâne 1048; —i vekkâd 518; muhter'ât-ı —iyyeleri 1221; —ler 556
zik-ı sadr 'illeti 1478
zıkr 325, 415, 460, 506n, 526, 1085, 1301, 1313, 1348; halka-i — 657; sâlifü'z— 459; — bi's-sû' 806, 1218, 1279, 1472; —i âfî dâstân sâhibi 574; —i bi'l-hayr 318; —i hafîye mücâz 597; —i hafîye mülakkan 597; —i câri 459; —i müstehcen 1069; —i müstehcen ta'bîrât 1072; —i müstehcen vaz' 449; mü'eddî-i —i zemîm 637; —leri 1356; —leri müştâgil 1379; —ullah 1322
Zile 135
zillet 910, 1463; kedûy-i mezbele-i — 1180, 1281; —den tahlîs 244; —den zillet 413; 'amel-i — engîzi 1448; —i ehl-i hüner 1511; —i killet 1349; —i tâkat-güzâr 1512; —i tehammül-engîz 1512; —ü havârî 702
zilzen-başlılar 230
zimmet 100, 821, 1090, 1351, 1467, 1478; dûş-i — 110; ehl-i — 325, 417, 1232; ferîza-i — 225, 658, 766, 804, 963, 1239, 1469; gerden-dâde-i ribka-i — 746; ifrâg-ı — 1235; lâzime-i — 199, 239, 255, 264, 275, 482, 488, 567, 721, 727, 832, 933, 1364, 1447; mücib-i tebrî'e-i — 906; mütehattem-i — 899; vâcibe-i — 47, 215, 248, 280, 410, 541, 751, 1049, 1058, 1185, 1245, 1258, 1458, 1461; vazîfe-i — 235, 1207; ehl-i — evlâdı 643; — Halîfesi 226, 687, 953; —i hâme-i bî-nevâ 1049; —i himâyetleri 799; —i

himmet-i yerâ'a-i bâhiru'l-berâ'alarına ihâle 1049; —ine vâcib 118; —i sadâkat 1329; —i ümmet 7; rakabe-i —leri 141, 764; vâcibe-i —lerini edâ 350
zimmî 154, 309, 347, 408, 813; gâv-ı — 1492; —hânesi 794, 807, 847; —i hıyânet-hurûş 154
zinâ; mûle'-i — 1361; veled-i — 996; —kârlık mer-âsimi 1506; veled-i —lar 734; veled-i —y-ı kavmleri 995
Zindân Yazıcısı 904
zinet 647, 881, 977, 1031, 1491; irâ'e-i sûret-i — 1255; pür— 367, 504, 537; —bahş-ı erike-i saltanat 974; —bahş-ı sâhil 236; —bahş-ı tâc ü dîhîm 213; —bahş-ı taht ü dîhîm 1230; —dâr 1039; —dih-i dîhîm-i Cihân-bânî 1232; —i insân 160; —nümûn 606; —pûş-i hıl'at-i 'izz 600; —pûş-i hıl'at-i iftihâr 600; —sâz-ı erike-i şân 1224; —sâz-ı erike-i şevket 1224; —sohbetleri 1009; —vermek 1014; —yâb-ı hıl'at-i tavîlü'z-zeyl-i Kâ'im-makâmî 1265; —yâb-ı imzâ 221
zirâ' 242, 815, 817, 975, 1342
zirâ'at 995, 1349; ehl-i — 356, 755
zîr ü zeber 450, 477, 1059, 1067, 1101, 1146, 1220, 1390
Ziştovi 569n, 580; — cibâlleri 580; — Kasabası (sâhil-i Nehr-i Turla'da) 210, 568n, 579, 591
zîver; pür— 504; —i dest-i itibârları 880; —i gayret 1164; —i hamîyyet 1164; —i hazâ'in-i şehriyârân-ı ahlâf 1342; —i kâmet-i liyâkatleri 1236; —ile ârâste 1188, 1359; —i nâm-ı nâmî-i hurremleri 1301
Zîver Efendi vâdilerinde 1497
Ziyâd; nakş-ı — 633
ziyâfet 124, 608, 980, 1107; emr-i — 1107; mahsûs — 1044; merâsim-i — 105; müstakîl — 980; sofrâ-i — 880; tertîb-i — 985, 1026, 1362; —i 'azîme 574; tertîb-i — kâ'idesi 173; büyük —ler 988; hasab ü rehâ—ler 1411; —ler 819, 988; —lerden nasîbleri 988; —meclisi 980; —meclisleri 980; —ve ikrâ 124
ziyân 257, 507n, 566, 868, 1243, 1283; âlûde-i çirk-âb-ı — 849; küllî — 345; rahnedâr-ı — 783; îsâl-i —i nâ-ma'dûd 499; sûd ü — 683; —kâr 815; —lar 458
Ziyâ Paşa (Haleb Vâlisi, Bağdâd Eyâleti, Eyâlet-i Habeş ve Livâ'-i Cidde ve Şeyhu'l-Haremlik-i Mekke, Sadra'zam) 1064, 1066, 1070, 1071, 1096, 1122, 1429, 1479, 1482; —Kethudâsı 945
ziyâret 54, 501, 594, 982, 1043, 1419, 1470, 1476; li-eclî'z— 982; —i Beyt-i İlya 212; —i Haremeyn şerefi 519; —i Hırka-i şerîf 952; —i kubûr 55; hasbice —ime gelmeyüp 1468; —i Ravza-i mutahhere 612, 1031, 1032; —i şerîfeleri 857; —ler 326; —lerine âmed-şud 1043

Zobof (Rusya İmparatorçesi-yi esbak Katerina'nın dahl ü harcı yed-i tasarrufunda olan, şahs-ı be-nâm) 993

zokâk; — başları 484, 1394; — iskelesi 813; —lar 505n; şehrin —ları 1246

zorba 318, 759, 1163, 1238, 1263, 1399; müstevlî olan — beyleri 736; — furû-mâye 487; — itlâk 850; —lar 620, 1389; —lık 194, 197, 1237, 1239; —lık şivesi 1237; — makûlesi 319; — tâ'ifesi 731; ser—yân 309

zu'afâ/zu'afâ' 77, 98, 109, 143, 159, 722, 846; musâderât-ı — 947; nefekât-ı — 1490; vedî'a-i Rabbânî olan — 726; vedî'atullah olan — 184; —y-ı 'ibâd 316; —y-ı akviyâ-nümâ 1166

zu'amâ 141, 149, 686; a'yân-ı — 1154

Zuhal 8

zulm 16, 36, 40, 69, 85, 230, 627, 665, 739, 758, 766, 768, 791, 803, 1008, 1220, 1332, 1333; ref'-i — 160; —en habs içre 389; mesâbe-i — 72; şemşir-i — 39; ebr-i —ânî 1300; mânend-i —et 543; —et-gâh-ı dūzah 1303; —et-gâh-ı id-bâr 542; —et-gâh-ı küfî 542; dervâze-i —i bî-endâze 374, 757; —i sitem 852; —i zulm 852; —i 'azîm 1254; —i sarîh 69, 230, 1373; envâ'-ı —iyye 771; —ler 760; yed-i —ü 804; —ü âzâr 766; —ü i'tisâf 77; —ü siyâset 76; —ü te'addî 160; —ü te'addîleri 166

zücâc; — gibi 190; —ı mizâcî sadme-i seng-pâre-i 'illet 1048

zühd 48, 320, 595, 1244; —i huşk 1465

zühre-i zehrâ gibi 1457

zükûr 938, 1149; — evlâdları 986; — u inâs 235; — üzere tegallübü 1138

zülâl; sîr-âb-ı — 468; —i birr-i/nevâl-i Şâhâne'ler-inden reyyân 1046; —i iltifât 473; —i meved-det 279; —i pâkîze-nihâd i'tikâdları 900; —i peyâm-ı hoş-güvâr 121

Zülâlî (dervîş-i Buhârî) 1511

Zü'l-celâl (Hz.) 649, 1499; mazhar-ı kahr-ı cenâb-ı — 1499; bk. ayrıca Allah (Hz.)

Züleyhâ; dest-i — 521; mânend-i — 1456

Zülfekâr Ağâ; Hind Elçisi ile —'nın meclisini nesh u insâ eylediği (Na'imâ'da yer alan bir bilgi) 1370

Zü'l-karneyn; mânend-i — 1299

zülüflüyân ocağı 144

zümre 698, 1038, 1041, 1160, 1161, 1188, 1223, 1372, 1383, 1391, 1400; —i 'anâ-çeşân 672; —i ağayân-ı zühal-mahall 516; —i ahyâr 1356; —i Bektâşiyân 197, 453, 645, 1322, 1377, 1395, 1472; —i Bektâşîyye 678, 700, 871, 926; —i Bektâşîyye ile akrabâ/âşinâ/hemşehrî olmalarıyla 317; —i Bostâniyân 810; —i cedîde 699; —i cühelâ' 909; —i ehîbbây-ı Hudâ 640; —i ehl-i 'ilm 649; —i ehl-i 'irfân 649; —i ehl-i dilân 334; —i ehl-i inşânın ser-

bülendi 1503; —i ehl-i nazmın ser-bülendi 1503; —i ehl-i safâ 1213; —i eşîrâ 786; —i eşkıyây-ı bed-nihâd 138; —i eşrâr 473, 839, 1453; —i gümrâhân 894; —i Hâcegân 1437; —i Hâcegân'a dahîl 1165; —i haşmet-iktirân 724; —i hayr-hâhân 1218; —i hod-kâm 657; —i hûşmendân 776; —i hükkâm-ı 'ulemâ' 719; —i hükkâm-ı şer' 719; —i hüner-mendân 744; —i İslâm 618; —i İslâmiyân 1457; —i kâr-bendân 1070; —i kuzât 1081, 1351; —i küttâb (nevrestegân-ı debistân-ı zarâfet olan) 291, 296, 1354, 1381; —i küttâb-ı havâs 734; —i Lâzân-ı nâ-sâzân ref' 1376; —i merkûma muhtâc 1046; —i merkûma mürâci' 1046; —i mu'tekûdîn 898; —i muhâlîfîn 1266; —i Muvahhidîn 643; —i Mü'minîn 42; —i müderrisîn 86, 819, 1050; —i mürdegândan ma'dûde 1387; —i müsevvidîn 889, 891; —i müstevliyân 765; —i nâdân-ı behâyim-sîretân 1146; ma'lûm-ı —i nâ-temyîzân 1421; —i rehâbin 160; —i ricâl 1351; —i sahbâ-keşân 1382; —i sühan-verân 1503; —i şühedâ 57; —i teşnegân 1223; —i tugât 1261, 1267; —i tüccâr 819; —i 'ukalâ' 328; —i 'ulemâ 595, 656, 898, 1319; —i 'ulemây-ı güzîn 792; —i 'ulemây-ı kirâm 648; —i vüzerâ 1236; —i yeniçeri 657; —i yeniçeriyân (hatab-ı kânûn-i tuğyân) 193, 1271; —ler 1425; —nin mütesal-libi 910

zûnbûr; —ân-ı mevânî' zâ'il 1360; —i belâ 203; —i belâ gibi başına üsecekleri 1097; —i cângâh 1417

zûnnâr 1024; —bend-i itilâf 553; —bend-i tehâbb 553; —ı ittîfâklar 584; 'akd-i —ı râğbet 209

zürâ' 662

zürriyyet 76, 1460; kesret-i — 120; min-ciheti'z— 1225; kayd-ı —den mütecerrid 1458; —ı derârî-nisâbları 639

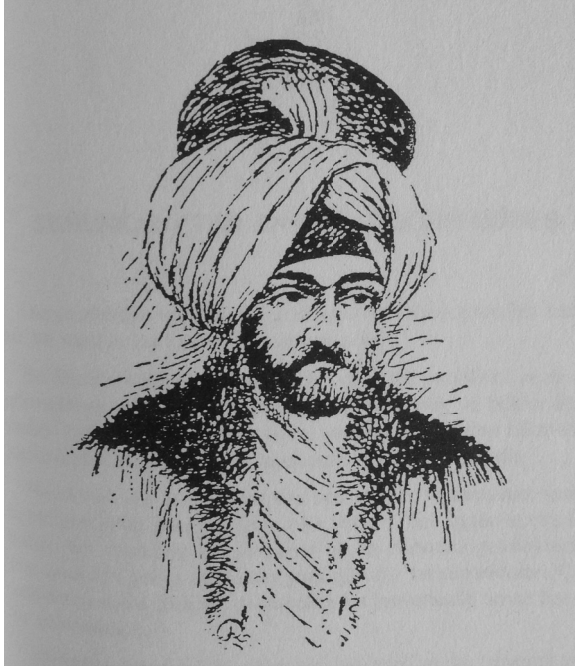
züvvâr 64, 291, 612, 655, 891, 895; merci'-i erbâb-ı — 748; 'âmme-i 'avvâd ü —ı 1453; —ı 'ulüvvü'l-mikdâr 326; —ı bî-der-âmedeler 1468; —lar 294

EKLER

**ANTEPLİ MÜTERCİM SEYYİD AHMED ÂSİM ve TÂRÎHİ İLE
İLGİLİ BAZI BELGE ve GÖRÜNTÜLER**

1.Âsım Efendi'nin Nümûne-i Edebiyât'ta (s.89) kendisine ait olmadığı kuvvetle tahmîn edilen resmi; bk. İbnülemin, *age*, I,59; Köprülü, I,668.

2.Âsım Efendi'nin Nümûne-i Edebiyât'taki resminin Ahmet Koyunoğlu tarafından yapılmış bir kopyası; Necmeddin Şahiner, *Türk Dili'nin Mimarı Antebli: Mütercim Seyyid Ahmed Âsım*, Gaziantep 2013.

بسم و دریم
بو وجهه مطبوعه طبعه فی اقدی نغز افردی عروفتی ترتیب و مقابله ایچون عیوادن بر ایکی ادم
اقدی داعیمه اتخاج و قیدین ایستاد

شکلاو کراتاو مهابتو قدرتاو
وقته اولی علم افدی داعیمه برک دره صدیق فضیلتی اولی قامور علی زجه سه بار بوند اقدی نغز عینه ای ای ماکلاری قناده نغز چاکلی
شخا اذاعی ملود اولده خطیر یق عیانر یق شاهانززه نجه مذکوره ناک غلط وسقاسنده الم ازانسته ساهتاوخ اولدم اقدی
ناعلی ایضنه مترجم موخالیله اله بالمذکره دقت اولنه دره اسکاده طبع و نغز ایضی امریضانه جهانزاد لاری بیوش اولدیکندن هودیت
اراده عیله جویانیناری اقدی شاهالیله داعیمه افاضه اتمکله بودعه کونروک لاری تقرره کیفیت مترجم موخالیله لاری ایله اولد و ال
دولت عیله دره واریاب درایت و اقامده و عید اقدی یا خود محیا اقدی بده ای مثلای بریک ناظر لقب و اهلداره ایکی کسه ناک و عی
مرتب معروف قیدینه افاضه کونوی دخی نظار قنایسی حدودی ارباب و یاده ایشا اولدوغی حمدر و طود اولغیجه ذکر اقدی نغز
تقدیم حضور فاضل انور ملوکا اذاعی شفقیله خصوص مذکورک اولدوجوله ایضی نزدیکت بوند خلافتنا هایلزده دخی استصواب بود اولدوغی
سنوبه اراده کراست افاده شاهانزری ایچون محارم عالم محیط جویانیناری بوندقده امریضانه شوکلاو کراتاو مهابتو قدرتاو
و نغز اقدی بادشاهم سوره نغز اید

7.Kâmûs Tercümesi'nin basılmasına Muhib Efendi'nin nezâreti ve dizgisi için ulemâdan birkaç kişinin tayinine dair hatt-ı hümâyûn; bk. BOA, Hatt-ı hümâyûn, nr. 305 (29 Z 1235?)

۴
۱۷۲۳
بسم و دریم
عیدین ایچون عیوادن بر ایکی ادم
اقدی نغز افردی عروفتی ترتیب و مقابله ایچون عیوادن بر ایکی ادم

شکلاو کراتاو مهابتو قدرتاو
مقتضای اراده سنیه ملوکانه لری اوزره طبع و تمیل اوقعه اولدوغی اقدی نغز عینه ای ای ماکلاری قناده نغز چاکلی
اولدقنده کرک ذات شوکتات شاهانه لرینه و کرک جناب مهابتو سلطنت اولدوغی
کونروک لاری و کتاب مذکورک جدیدانینک بعدله یثیضه سنه مهابتو و عید ناک
اولنه حقیقی محیا اقدی قورلی سرقطعه تقریرله انها اتمکله ذکر اقدی نغز کراست افاده ایچون
بیدلعه ایچیمه معرفده حضور ومع انور جهانانیناری قندینی محارم عالم عیله بیدرین ارضیانه شوکلاو
قدرتاو و نغز اقدی بادشاهم سوره نغز اید

8.Kâmûs Tercümesi'nin birinci cildinin basıldığına, ikinci cildine bayramdan sonra başlanacağına II. Mahmûd'un memnûniyetini bildiren Hatt-ı hümâyûnu; bk. BOA, Hatt-ı hümâyûn, nr. 283 (1234)

۵

کرامت
 حضرت
 مولانا
 ابوالحسن
 علی
 قادری
 صاحب
 دهری
 مدظل
 العالی
 ۱۱۴۰
 ۱۱۴۱

خوشخبر ذات عنایت آیاتدی کلف تکلفات اصافرد مستغنا
 اذملک جهود اعتباره فضائله درو نماند روزگار
 چرخ غداردن مانون اهل بیخوفی بردارنده درک بعضی
 مفضل بیچون قدرتی سیاهی معرفتی نماند و شکوهی که باغ
 وقوع عیاب اولی حادثه غریبه کوشند جناب علمو اجاب اولی
 قاریکه سه در کتاهی سه لک قصه بزدندر داعینک اولی
 علی طریق اولی مسواک بی بی و لیه خانم بزرگه قدران
 سه جهان کراتی سوزان اولی و غم دکل فوجی ایچده انش
 اولی چن بر بوی با بوق معالی مصداقیت کتافه فاله و افرین
 بالنده مالک بن دینار ایکن ابوالدرداء فافه یاخود بشری
 اولی در کن عمر و دوشی دایم اولیون عتیا محمودیا اولی
 امین اولی حضرت نیک دستارک شرطه ظهیر تدریه زوین
 بوکر داب براندر اب بیخا یادن سترین امن و نجات اولی
 اولیون کف مومن عطفی علیه لرین مستظن و چند دفعه حضور
 و علم اولی در ریاض فرائض علمای لرین کشف اولی
 جاب می بویله است اولی یعنی بلوایح علمای چوقه اولی
 و کتافه و کتافه تراسین قاندر قاعده چه مشا رالیه محمود
 اولیون تفسیر حضرت فاضله خانم هفت شعاریه تلخیص
 معرفت بویدرسه اولیون لطف اولی

 کتابخانه
 دار
 ۳

9.Asım Efendi'nin Pâdişâh'tan yardım isteğinde bulunduğu bir arzhâli; bk. BOA, Cevdet Dahiliye, nr.17416

بسم الله الرحمن الرحيم
 سند و زلفه سزگ و سعادت و بوده اغاضه تبریک برده و خط قوی نقیب افندی حضرتانه در سول اولان قائله و اسل اولده ایکی کون مقدم نقیب افندی حضرتانه
 زما نزهه سبب ایلدیله بر اید ایلدی و مطالع ایلدی بر حال غنیه طریقی زاده نغزده بو تمسکله دامن بولدی شرف اولوب حسن ناکره داولدی کیم لطفتمسی
 نقل ایلدی ایزق قالی اول قائله کج جوا بلی غنیه اول سال اید ره زولجی ارسالی کیم اصابت اولدی خصصه بر لطف غنیه بر مصطب اولوشی ملائکة زاده
 عفا غنیه بر ایدر و ساثر کجی خاق سینه اکلده هر ماده بی تحصیل حقوق ایلدی بر کون مقدم و زوار ساق اید بر قطع غنیه کون اولدی و طریقی زاده بر ایدر
 قانون تحیل و ترفیق اولدی بوقوله حال و نسایک استیلده نالشدی وار اولور اولر اخصای کوندر بر بینه ایدر سنر بکله سانه کلیمه باعث اولور زنده اولدی
 برون کیدن دنی و غنیه سینه کلیمه عیبانه بر اولر اشقا، سعادت اولدنه خوش اولور ایدی بر اولر نبات و رنگ کیم ایشیق اولدی مصطفی عالم اخذی کوندر سینه صدیه
 سبب اولدی حاکم کوندر استرجه باغیز صاحب افندی کینه کینه کله جیه ولی التی طریقیه جاز نوجیه کلام ارسالی اولمغله کلام فرادسی بر وسه روسی طریقیه ورود ایلدی
 ایزق قالی بهارده کلان سزگ و سزگ حضرتانه ایسلام بولدی کدر سزگت ایشاقیز سولمغله سینه لطفتمسی حضرتانه ولی التی کوندر دم باوندن تعالی فرما ارام اولور
 کونک تیلوی طیلدن جلد سینه بولدی و بودوغه خانیه دور اعلا و اسبقه و لطفتمسک قطره کیمی کوندر سنر صاحب افندی ایلد نور علی صاحب ایدر ایشاقیز و سزگت ایشاقیز
 و قالی بر اعلا و توان و جملو و وفات ایلکین جمنده استور کیم کونک ایشاقیز مختار قطره کیمی جمل کوندر سنر نالیده غنیه کوندر خط ایدم بر ایدر ایشاقیز و سزگت ایشاقیز
 طار حرد کیم با ایدر ایزق قالی سزگت ایشاقیز بر ایدر ایشاقیز بولدی و وار بقم مترتب اولان نبات و ریود لوق و ساثر غنیه کیمی طریقیه سزگت ایشاقیز
 جنانده ای ایشاقیز غنیه مبارک اولور ایدر سزگت ایشاقیز

10. Âsım'ın kardeşine yazdığı bir mektûbu; bk. Güzelbey, *Cenâniler*, s.131.

ایسبو کیمی بس جزون عبارت مجله ده یکریمی برسندی وقایعندن بقیه و یکریمی ایکی سنه سنه کون مقدار
 کیندی خط قلم عاجزانه مله تحریر اولندی و حال ایکریمی بس جزو مقدار دخی جلوس هما یوندر قدر کیندی
 انشا الله تعالی بوندر مطالعه بولمجه قدر اندر دخی تقدیم و ایصال و بوجهتمه دور سابقه کون وقایعنی تمام
 و اکمال و لزوم بنویفتمه تعالی من بعد یکریمی اوج سنه سی جلوس هما یوندر ایدر ایلد الی ما سزگت ایشاقیز
 تاریخ مخصوص و لوق مصممدر و من الله العین و ایسبو مجله ده کون بعض مجله ده ایلد انسان فکله کیند سزگت ایشاقیز
 جسارت اولندی کون حق بود که اول مقاله ده کربان محفل سزگت ایشاقیز جا کیم اولدی لیفتمه سینه ایدی حتی بی مجله ده
 ادب و زرا کته رعایتله مسامحه اولندی بوجهتمه عذر عیب ایدم و بحسب کینسرتیه واقع اولان قصور سزگت ایشاقیز
 عفو و غفور اسم سزگت ایشاقیز اقدارله مظهر عفو و عنایت و بوجهتمه کینسرتیه دار السلطنه ده ایشاقیز سابقه و لوق
 هر نه کور و سه خاندان سلطنتن کور و بربت الکعبه و المسعرا حرام بوندر قدر ساثر ایشاقیز خاص طرفلندن
 برانجه و بر حبه و ادنی رحم و همت کور ایدم کون سزگت ایشاقیز دفعه امانت و سعادت کور و بکم معلوم نادر
 نده و الرسول القیم سزگت ایشاقیز علی قدیمه قاعده سی اوزره من بعد دخی بی کانه یه محتاج بولور ایشاقیز مستور
 نعمت حضرت سلطان انام قلمدی سزگت ایشاقیز دک عاصمی آج
 اربین امرنی هم کندی ویر ایلمر حبه جیه غیره محتاج

11. Âsım Efendi'nin *Târih*'inden ve kendisinden bahsettiği N1'in numarasız ilk sayfası; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018.

هولتہ المحمودی کل فعالہ

بقیہ وقایع سنۃ احدی و عیون و تہن الخ

عزل و نصب صدر اناطولی بکرمی پستہ سی ماہ ربیع الاولی غرہ سنۃ
صدر اناطولی درمی زادہ السید عبداللہ افندی مدت عرفیہ سنی
تکمیل ایسکولہ اناطولی بایسی اولوب کمرآ استنبول قضا سلیہ
رتبہ عز و اعتبار سی و بالا اولان امین باش زادہ محمد امین بک
افندی او مقام بللیہ بانہادہ تجیل اولدی
ذکر و بیان سبب تعیین کردن سفیر فرانچہ سید محمد عبدالرحیم افندی
و بعض احوال و کیفیات شان چند ماہ مقدم نشا تجلیت
پایہ سید فرانچہ لویہ بیوک ایچی تعیین اولان السید عبدالرحیم افندی
ایچی نصب و تیسیری مادہ سی ہر چند زبانزدہ شہنما کوی
کلک فردوسی سنڈا و شس ایسده موجب کلفت سفارت
و علت غائیہ عرض مہر و مرحمت وافندی موسمی ایسک محفظہ
سامع سنہ ایداع قلنان دستہ دستہ اورا تجمہ تنبیہات و وصایا
و دست امانت پرستہ اعطای اولان تعلیم نامدہ مندرج صورت و مضمون

سروری ساجد سولدی تاریخچہ
امین بک سنڈا اناطولی بکرمی رفعتلہ
۱۷۷۱

12.N1 nüshasının ilk sayfası; bk. İ.Ü. Nâdir Eserler Ktp., nr. T 6018, vr.1b

غلیان اینک بشکلی یکی طرف دخی او جا قلدون نشئت الیمس فظ غلیظ
 اولوب علمدار مصطفی بائنا تک زعمجه روم ایلی به حکمد اراق استقلالی
 و صدر اعظمک دخی البته معدا مسند صدارت و سرداری تان و اجلالی یکدیگره
 مصادوم اولمغه سلطان مصطفی حضرت ترک ایکی مصطفی بائنا سی بری برینه
 دو شکم کرته سنه سرداده و بو جهتمه اردو احوالی شورش و اختلاله
 رو نهاده اولمغین بو مناقشه و مناقشه دن اردوده بونان اهل شعور
 افتاده خراب محنت و اضطراب و آستانده اولان مدیران امور
 افکنده منکنه ضحرت و انقلاب اولدیلر کرحه کرک اردو و جالنگ
 بعض مرتبه تدابیر حکمت آمیز لری و رکاب مستطابدن بیدری توارد این
 نواز شنامه غیرت انگیز لری تأثیر یله بینه میانه لینه عارض اولان کرد کورت
 منسلب و اولدقجه صورت سلم و صفوته منقلب اولوب کن
 کنده ایسک بینه عیب شکاف کاسه باقیدر ، نشانه سی اوزره طرفینک
 ضمیر زنده امر نفا و دیکیری ناپذیر ای صفا
 ، یعنی علی و انبی علیه ، و فی القلوب صفائن ، کینه سی قرار یافته صدور
 هر دو مصطفی اولوب بالخره اولاً بالذات انصراف مهر صدارت و ثانیاً
 بالعرض صدر اعظم ایله بیلرنده کندان این سردی و مبیانیت نه کونه
 واقعه فاقه ظهورینه مؤدی اولدیغی انسا الله تعالی محکمه تحری و اطلا
 اولمق در عهد قلم راست او افردر
 بعض توجهات اردوسی همایون

بعض توجیہات اردو می ہمایون
 اناطولی ایالتی جلیبی مصطفی پاشا تک صدارتی تقریباً مہینہ مہینہ اول مہینہ سابق
 قرہ حصار صاحب سجاغنے متصرف اولان وزیر علاء الدین پاشا یہ
 توجیہ واحسان اولندی و ماہ جمادی الاول و لیک اولک بشیجہ کوئی
 رفیق اخذی اردو می ہمایون مذکورہ کتخدا القدر معقول و توفیق عثمان اخذی
 اول مقامہ موصول اولوب جاوشبائے سابق محمد عارف اخذی یہ دہ رات
 و لیکن ابراہیم اغایہ جاوشبائے سابق و رئیس سابق غالب اخذی یہ تخطی
 سزا و ہر برمی مرکز نامور شدہ بارجا اولدی رفیق اخذی کدشتان
 کردہ ہندن بتخصیص ابراہیم کتخدا تک اخص خواصدن اولوق ملائمت
 سوہ قصد ایلمہ زبازرڈہ عسکری اولمغین چندر زورم ورنہ اولاد و عالی
 کورمک خواہشیدہ صدر اعظمک بالاستیدان بعض تجریدہ آستانہ
 طرفہ روان اولدی احوال محرب وانہزام
 چون کدارشیدز اولدیغی اوزرہ علمدار پاشا تخلف صدر صدارت
 سببیلہ وکلای دولت علیہ یہ چہرہ نامی نفعال و بارگران دل غلط
 اولدی اولان صدر اعظمک وجودنی استقبال ایلمک حسبیلہ اردو می
 ہمایونہ شیرازہ نظام حال دسترڈہ سورس و احتلال اولوب
 و بر طرفین بریدت نبر و او جاقلر تک قلع و ازالہ سی اندیشہ سبیلہ منکنہ رعب
 واضطر ابده افشردہ و نفوس رائدہ حکمنہ اولدقلرنی یقین بہ
 دماغ دل و جانر می بردرد و خدشہ و انقلابہ افسردہ اکین تبدل
 و ہیم و تاج سببیلہ ینہ بالاروبام استدر ارج اولوب غائبہ ہائیدہ
 درویندر می رائدہ اولمغلہ امن و سکون پیدا و دولت علیہ عسکریسی
 کافی لاسبق کندیلردن عبارت اولوق رونما اولمغین قلمہ لی باغچہ سندہ
 ہزدن قور تلمش آبولر سر بہ سی کبی لی باک و پروا اطراف و آغایہ
 عبارات ستر و متقا اولدوق متغلبانہ علیاندری و موجب
 تعیینات و ساز حالانہ سرک نہ بنی و ہتیجاندری بیرون حوصلہ مہینہ

فیودادریا اهل بیت مقام صدرتہ موصول اولدی

دیگر عجمی غاسمی علمای ابراهیم باسا مقام صدرتہ موصول اولدی
آنکذه خلی سرانجامی بالاده آورد و قصه سنده سینه سکه ارقام اولدی

مشایخ کرام

ابتدا سریر آراسی سلطنت اولدی آنکذه اسیله محمد کا مل افندی
مسنده شیخده بولنوب سنه مزبورہ ذمی القعه سنده غزل
واریه لغنی اولان کسانه سنده جذبه آب ودانه اولوب
چند ماه مردنده اطلاق واستانه ده ساحلی سنده آقامنه
مستغنی دعای شهریار آفاق اولدی خلی اولان سرف افندی
بودنیه هر م مفوظ سببیه ایچی ایکی ماه مدت مسند نشین
مشیحت اولوب برینه جمعی زاده مصطفی افندی مفتی
و مستکلم ساهی مستغنی اولدی بشر تاریخده مشارالیه دخی
مجزور و مجازده طائفه اجلا برله وارو دیار دن مجور اولدقده لکوره
اریه لغنی اولان مغنی سده آقامنه نامرور اولوب سکر تاریخده
کلیتاً شهرستان حیات دن دور اولدی مشارالیه کزلی
کرجه بیچی توفیق افندی کتک نصبتی مستند اولوب لکن مرض غالب
سببیه همان واه ایله همسدر اولان اول ایکی کون مقام شیخده
ارانت شخص و هینت ایله لکده لکوره دوره حیاتی تمام و
اندولی التوفیق ایدرک عازم دار السلام اولغله محمد کی افندی چاشین
اولوب اولدخی التی تاریخده روبراه سوی فردوس برین اولغین
برینه دخی زاده محمد عارف افندی نایا مفتی انام و حلال مشکلات
خاص و عام اولدی اولن اوج سنه سنده غوث محمد باسا ایله
برابر غزل و تکلیب و بروسه نفی و تغزیب اولنوب برینه مصطفی
عاشق افندی امر اقایه مباشه اولدی اولن بشر تاریخده
اولدخی غزل و قسط طیفی به اجلا اولنوب برینه خلوصی عمر افندی
متصدی مشغله اقا اولدی اولن سکر تاریخده اولدخی

مغزل و صالح زاده احمد سفا افندی مصلحت فتوایه مستغنی اولدی
بیرجی بز تاریخده مشارالیه دخی مغزل و اول قاضیه سیه عطا ایله
موصول اولدی آنکذه سکر کشتی محله ده بسط و بیان قلندی

خلفت دسگاہ حضرت بیک وجودہا نسود کرمانہ و ذات مفضلہ
 چیمانہ لبرین الی آخر الایام سر بر سلطنتہ بردوام و مصون عارضہ
 آلام واکدار و اسقام و ہموارہ لیلۃ القدر سرور و سادمانیہ
 بیوسنۃ صباح العید حضور و کامرانی و اوامر و احکام سنینہ
 سلطانیدنی ہمیدہ مظہر تائیدات آسمانی و خاطر فاضلہما نوزدین دانیا
 نیاسیر انوار بشر و بساتنہ محفوظہ و دولت علیہ و ممالک مجربہ
 کرد کرد و کاتبین امین و محفوظ الیہ امین بحرمتہ حسب شرطہ و سن

18.N3 nüshasının son sayfası; bk. Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp, nr.877; vr.18b.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 الحمد لله حمداً محموداً علی ما جعل مقراً لحدیثه مقاناً محموداً وظل
 المسلمین فی ظل نخله المحمود مجبوراً سیرجاً مسعوداً والصلوة
 والسلام علی سیدنا وسید العالمین محمد وآله وصحبه ابداناً بودا
 مستصفاً مدوداً انما بعد چون جلد سابق او اخذہ تفصیلاً
 بسط واطلا و لندیغی اوزره امر قضا و حکم محمود قدر ضروری انشا
 مقتضا سنجہ شمس السمان دولت مصطفی خانی فرد بزرده
 مغرب و اذا الشمس کورت و کواکب مواکب رجال
 واعیان فی نیرہ ناک ابر لئلما فی و اذا النجوم انکدرت
 اولد یغنی مرادف محض لطف و رافت رب العالمین
 و فیض معجزه حضرت سید المرسلین بر کاتبیہ بحمدہ تعالی آفتاب
 عالمنا بسلطنت سلطان محمود ملک آرا سر نماهی افق
 اسماهی و اشرف الارض بنور ربها اولمغده حقا کہ
 نیا اعدا بیدک سکنه ارض و سما سجد بکره روسنای جنم الیہ
 بشیر ایدرک تهنیه فرما اولد بید
 آمار قهر و ن کلمه مست اولمرا کلان
 لطف بہمار فیض زستاندن ایشین

19.N4 nüshasının ilk sayfası; bk. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, nr.SR_000342, vr.1b

برنی ابرائیل اوزره تعیین و ارسال ایلد که لشکره دیکر فی دخی اودات مرتبه
 و مهمات مکملده ایله برکوک قلعه سی اوزره تسیر الیمکله ماه مرقومک ادا سندنه
 بنقه قلعه مزبورده حواله سنده دایه باشدی نام محله نقلت انداز قدم اولدو
 قلعه اوزره آماده هجوم اولد قدری محافظه قلعه علی الدین باشک شهبود
 و معلومی اولدقه سالف الذکر ابرائیل قلعه سی بلحمه سنده واقع اولان آثار
 مرانکی و جلدت فرز انکی بر طرفدن محافظه ساریه سعی و غیرتیه
 منصب آراسی فلور اولوب دیر جانبدن رو سحی اعیانی بشناق اغا هر جمله
 امداد و مساعدتده صرف حاصل مقدر ایتیمکله بعونه تعالی غزاة مسلمین منصور
 و مظفر و حرب خاسرین مقهور اوسنزه نأ راه فراره بی سیر اولمقله حجه تعالی
 اول قلعه دخی آلوده لوت اقدام کفار اولوب کماکان قلع اسدینه خاق
 عندانده برقرار اولدی یعنی بواسطه واصل سفر السعاده اولمقله قلوب
 اهل اسدی لبریز سرور و شادی اید و خاطر خاطر شهیدار صاحب مخافه
 دخی بادی انشایح و کسادی اولدی

تاریخ نفیس عاصم افندی و قلمه نویسی
 حکمت مقله بر طرفین مقبوله ضایح یارای قدرت تکالیف بارده ایله اعصاب
 صبره مورق و بر طرفین منجه لودنی مضافات بعد از آن بوفایا قطعه سنه مد
 ایاری طمع آرز و طونه نیک اوتنه یقه سنه اولان اماکن و بقاعه و در و در
 و شرفی باز و مقبوله کی بچیزده اجزای حایین دعوانه تصدی و ضابطه
 اتمه چک تکالیفله اظهار نفی و قدری یه آغاز ایلیکی انعام سکون و آرامه
 تزلزل نمای حیرت اولمقله اوکان دولت عقد انجمن شورت ایروب منجه لود ایله
 متفوه ره تقییننه اعلوکن حرب اولنه افراک رفیع لوی فصوصت ایله چکی
 متفوه اولوب بویله ایی دشمنه بر دکن جواب تراکات قریبه یه منجاص ایروکی
 بی ازیاب اولمقله ترتیب لوازم ضربه و تجرید طوائف عکس به یه دفایره چک
 نقورک موجود اولمقله مشهور اولمقله قطع نظر و فاداری عکس اقم
 لوازم ضربه اولوب ضربه سابقه ایسه عکس حالی مضبوط و پای مقابله
 و ثباتی سلسله فزایله مربوط اولمقله معلوم و دشمنه احوال اجناس اطاعت
 اعتباری کونون کونه فن ضربه اکتساب مهارت ایله کله می مجزوم اولمقله
 شمدریک سمت مراد سلوک و بقایه الله تعالی انذا انقام خصوصی تکمیل
 عمده و تماده و اولمقله تنظیم نظام اجناس ایله قریبه قدر متروک المخی بعضی
 ترجیح و بوقضایته ضربه متوجیب فطر اولمقله تصدیق ایله کلرنه صدر اعظمک
 دشمنه کوره اعلوکن حرب و قتال وسیله اعلوی درجه استقلول اولمقله

دفعه

رکعات

و تحریک و پدید بی روم ای ای میانندینه و بکاشیه او جانفنه سیر ایلدیه بجا
 مروحه آتش طغیان دلجه لجاج و تغذیرنه ماده مد و غلیان اولور ایگ
 حتی چپار زاده نظام صید تحیریغی قصل و التام ایروب جانیکلی طیار پاشا
 موسی الیرله اساسیه خصوصه بنی ضافه و مناقشه سی وسیله اجماع تکلیف
 صلحت مرقومه بی اجراء و قمرکی اقدام اولغیان اول اوزره سابقه انزکره
 فرست حیوان متعلقان پاشای مشاریه جاننه ده عمی اوتصال روزمه
 کاغذلر ارسال ایلد اشغال نازره فتح و اشغال ایلد کله دخی کوشکار اولوب
 حتی قبل سلطنت عبسده طیار پاشانک بی امر و التماس خود بخود قیامت
 اسانه عارته عودت و ورودی گذارش بولوک امیزشه بنی اولدیغی بیدار
 اولدی و بر دوشه ذکر اولنان اولدقده برسی بر تقیبله پادشاه سلیم ابدال ^{نیک}
 افاده دست معالی بیوست شاهانه لری اولدقده بعد المظالمه یه فتم و کم الی
 کلمه ایصال ایلد کله بعضی نقادن مجموع محرر مقالدر و مشاریه طیار پاشا
 دقلعی دخی فته عظیمه اولغله طیفدن قتی و فر نفوس و اموال عرضه ^{نقص}
 اولوب هله نه حال اینه اول غناکله دخی بر طرف اولدی کله روم ایلی صانی
 صورت اضرة محمول و اولوالامر و دولتملیه نزد باغمانه لر نه عم منزلت کله
 سزک اولوب اول دایه دهیا لهنوز مرکز شدره پارچا و صاره و ترا کندن
 عقلدی و کلا پادر کل عجز و عیا ایکن فرانسه لوندک مصدرن جزیره العرب
 خاکه تخم افشان اولدیغی زهر کای ملعتک نبات بیش کی قانی و دریش اولد
 حاصلاتی جمله سندن اولعه اوزره بلا و مجذون در عیبه ضاری سر نای ^{ناریه}
 فروج و ظهور و بلا و ده پایمال قلم دست افاده اولدیغی اوزره شامده جزایر
 پاشانک و بغداده سلیمان پاشانک محارم کتیدن مضمود اولدی مواد کتیه
 طغیانندینه مدار وجود اولغله وقت قلیله هجاز و ترمه بی و جمله جزیره ^{الدری}
 خورشور الیدر
 پادشاه سلیم

جلالکب زاده مکمل مسطحه سلیم
ثالث تاریخی

پادشاه جمجاه حضرت لری هرند کلو اولبا بدده اظهار جوهر غیرت و ایثار
خوان سغی و حمیت ایلمش ایسه ده مأمور لک عدم لیا قتری و دکلا
اولصوب معالی اوب عالی بیفتت مبالا تکریدن منبعت بعض مرتبه
تهاون و رخا و لری سیله قطر پاکیزه حجاز خوارچ ناس زقبضه کفایت
وبالاخره طریق حج مسدود اولمخله عامه اهل قبله اول درود لکنکار الیه
واغدار اولدی بو حادثه ششیمه سارحوادث بشیعه یه سر بار اولوب
جمیع امت محمدی ماتمرد و سوکدار و دیده لری خونبار ایلمکله و کلای
دولت طرفه سوهظن و جهیل غیظ و کینه لری مرزاد و جانب سلطنته
دخی زخیت لایشر خاطر مانده و شکسته فواد اولدیله از همه سوارده های
فته بکشده دهن باجمله بو کیفیات سامانز با شیمه مادر دهر سو فاد
سر عادن اوله جن مو الید حادثه علل و اسباب نشو و نما اولشدر عیبت
الاسباب والدار واحد و پادشاه کریم و شهر یار علیم سلیم حضرت لری ای
طینت اصلیه اصیله و فطرت ذاتیه نبیله لری مقتضایه الطبع حلیم
و حمیم رؤف و کریم شفیق و رقیق لین العطف سهل المأخذ رقیق
القلب زنجوی تنک روی طبیعتی بغایت ملایم و جلیلی سسته
ضمیمه کارم جو در و سخا معدنی و لطف و عطا خیرتی ارباب معارفه
دلسته و زعرة هنرمندانه احسان و العافی پوسته هوش و لیشوش
عطا بخش و خطا پوش در یادل و هو شمند و کامل نکتة دان و نظریف

ایلدکلنده جفکلده موجو د عسکر جنگ آزمونده تاب آور اوله مدقلندن منهنجا
 عدوت ایتمشرا یکن جیحانه وزیرده اولان نقدان لوند جفکلکی عسکرینی
 پریشان ایلدیکن طالع باغیه استماع و تکرار تحریک اعلام اجتماع ایدوب
 لوند جفکلکی اطرافنده اولان بیوت و دکا کیسی احوان و بوسورنک و حی
 میدان خیانه لصب سگ شفاق ایلدیله شهادت آغای اوجاع کلبه
 حیره الحرب و غا اوجان آغاسی سلیمان آغاصده تیغ جویندکان غوغا افند
 خون آلوده و غا ایدوب سار روسی الوف و مات کرفا برست
 حشرات اولدیجه حواله کشمیره عذرو آلامی اهل سلامی اعلام ایلد شفق صد ایلدیله
 شهادت یکن بیکباشی از سبکبان روسی هزاردن برینجه سلطان
 محمد سمیظه افند ایلادی بغات غداره اولدقه عدم خلاصنی تظن
 و کشته کشمیره عذرا اولد جفنی تیغ ایلدکلده کلعتن مبارکتان زبانکدر آ
 اشتغال و حکمکاری تهلیل ایلد خاتمه زین دفتر اعمال اولور ایکن برکتینی
 بد مذهب نه سولدر سکر بشو کاوردی لفظیل بنگ برده ادب و معاذ الله
 کلمه مستحبه ایلد اغرنیه ششم و سب ایدرک حواله تیغ شقاوت و درمندی
 زبان آرای کلمه شهادت اوله رق فاعل ربه شهادت ایلد کلرینی کورن آکم
 نقش صحیفه عبرت اولسنی محول عمده فکرم ایلدی شهادت حاجی احمد زاده
 آناتولی خاندانندن دائرة القافه ارجال و در دست اولان تدابیر اصابت
 بذمیرک اوجاسنه اعمال اوله جفکلدن استانه سعادتده اقامت و کولونکین
 مسافرت اوزره اولوب درگاه عالی قیومی باشیلینکله سر مایه دار مهابت
 و بیوک امیر آخزلون بایه سیلک طویل بدالقات اولان حاجی احمد
 اوغلو کرفار ایلدن قوم مشهور و حواله ابوالترغدر
 ایلد دائره هسیدن معدوم اولد
 رحمة الله علیهم اجمعین
 منحة الفقیر المحتاج الی الطاف ربه الی سیدنا خیر المصلحین الشهبان ابو اعظ زاده زاده
 واکره فی الاولی باه اولدی و فی الاخری بالجنس الزیاده فی یوم السبت من شعبان سنه
 ثمانیة و سبعم و ثمانین و الف و مئ و مئ و مئ
 العز و الشرف

(۳۸۴)

ابلی اعیانلرینه و بکاشیه اوجاغنه تسییراللزله برجانیدن مروجه آتش طغیان
 و لجه لجاج و تعنذر بنه ماده مددغلیان اولورایدی حتی جبارزاده نظام جدید
 تحریرینی تقبل و التزام ایدوب جانیکلی طیار پاشاموی الیهله اما سیه خصوصنه
 مینی منافند و مناقشه سنی وسیله احجاب الملکله مصلحت مر قومه بی اجرادن
 قدمکش اقدام اولغین اول اوانده سابق الذکر فر صبحویان متعلقان پاشای
 مشار الیه جانبنه ده علی الاتصال دوزمه جه کاغذلر ارسال الیه اشعال ناره فتن
 و اختلال ایلدکلری دخنی کوشکذار اولوب حتی تبدیل سلطنت عقبنده طیار
 پاشانک بلا امر و التماس خود بخود قریمدن استانه سعاده عودت و ورودی
 گذارش بولان امیرشه مینی اولدیغی پیدار اولدی و بردفعه ذکر اولتان
 اوراقدن بریسی برتقریبه پادشاه سلیم البال حضرتلرینک افتاده دست معالی
 پیوست شاهانه لری اولدقده بعد المطالعینه ختم و اتم الیه محلته ایصال ایلدکلری
 بعض ثقاتدن مسوع محرر مقالدر و مشار الیه طیار پاشا وقعده سی دخنی فتنه
 عظیمه اولغله طرفیندن قتی و افر نفوس و اموال عرضه تلف اولوب هله نه حال
 ایسه اول غائله دخنی برطرف اولدی لکن روم ابلی جانبی صورت اخره متحول
 و اولو الامر و دولت علیه نزد والالزنده عدم منزلته منزل اولوب اول داهیه
 داهیا هنوز مرگزنده پارچا و چاره و تداکنندن عسقلای و کلا پادرکل عجز و اعبا
 ایکن فرانسه لوتک مصردن جزیره العرب خاکنه تخم افشان اولدیغی زهر
 کبکی ماعتک بنات العرش کبی قتال و دلریش اولان حاصلاتی جله سنندن
 اولوق اوزره بلاد نجددن درعیه خوارجی مر نمای بادیه خروج و ظهور
 و بالاده بیان قلم درست افاده اولدیغی اوزره شامده جزار پاشانک
 و بغدادده سلیمان پاشانک عالم هستیدن مفقود اولملری مواد تکثر
 طغیانلرینه مدار وجود اولغله وقت قلیلده حجاز تهامه بی
 و جله جزیره العربی شوارشور ایلدکلر

تمام الجلد الاول

م

(۲۶۰)

اطرافتسده اولان بیوت و دکا کینی احراق و بئغه میدان خیاته نصب سنک
شفاق ایلدیلر

﴿ شهادت اغای اوجاغ سکبان ﴾

چمره الحرب و غا اولوب ساثر رؤسای الوف و مات گرفتار دست حشرات اولد قجه
حواله شمشر غدر و الای اهل اسلامی اعدام الیه تشفی صدر ایلدیلر

﴿ شهادت بیکیاشی از سکبانان ﴾

رؤسای هزاردن بر بیچاره سلطان محمد سمنده افتاده ایادی بغا غدراره اولد قدغه
عدم خلاصنی تفضلن و کشته شمشر غدر اوله جغنی تیغن ایلد کده کلتن مبارکانه
زبانکردان اشتغال و ختمکاری تملیل الیه خاتم زبب دفتر اعال اولور ایکن
بر کشتی بد مذهب نه سو یلدر سکر شو کاوری لفظیله هتک پرده ادب و معاذاه تعالی
کلمه مستهجنه الیه اغزینه شتم و سب ایدرک حواله تیغ شقاوت و درد مندی زبان
الای شهادت اوله رق نازل رتبه شهادت ایلد کلر بنی کورن ادم نقش صحیفه
عبرت اولسنی محول عهد قلم ایلدی

﴿ شهادت حاجی احمدزاده ﴾

انا طولی خاندانندن دارة اتفاقه ادخال و درد دست تدابیر اصابت پذیرک اجراسنه
اعمال اولنه جقدردن استانه سها دنده اقامت و گوشه نشین مسافرت اوزره اولوب
درکاه عالی قیوچی باشلیغیله سرمایه دار مباحات و بیوک میر آخوراق پایه سبیله
طویله بندالتفات اولان حاجی احمد اوغلی گرفتسار ایادی قوم مشوم
و حواله بو اثر غدر ایلد دارة هستیدن معدوم اولدی

رحمة عليهم اجمعین

۴۴

۴

(جریده حوادث قطعه سنده طبع اولمشدر)

29. Âsım Efendi'nin İstanbul Karacaahmet Mezârlığı'nda bulunan âile hazîresindeki şâhidesi

30. Âsım Efendi'nin aile hazîresinin biraz uzaktan topluca görünümü

31. Asım Efendi'nin kabrinin ve Dağlıoğlu'na göre son zamanlarında yaşadığı konağının bulunduğu yer

32.İstanbul'da Mütercim Âsım Sokağı'nın tabelası

33.İstanbul'da Mütercim Âsım Sokağı'nın aşağıdan yukarıya görünüşü

34.Gaziantep Şehitkamil İlçesi'nde Mütercim Asım adını taşıyan ilk ve ortaokul

35.Gaziantep Şehitkamil İlçesi'nde Mütercim Asım adını taşıyan İmam Hatip Okulu

وقعه نویسان دولت علیہ دین عاصم افندی
مرحوم قلم الوب نسخہ سی نادر بولتان تاریخ دلپسند
بیتل و نظیر مجرد معارفندان عصرہ یاد کار اولوق
اوزرہ الدہ بولتان صحیح و مکمل نسخہ سندن بالترتیب
جلد اولی ایکی نوع اولہرق یعنی پرینک اعلا
و دیگرینک عادی کاغذ اوزرینہ طبعہ مباشرتہ
بوکرہ رسیدہ حد ختام اولمش و اعلا کاغذ اوزرینہ
مطبوعی ۳۵ و عادیسی ۳۰ غروشہ جلد اولہرق
صحافردہ حلیلی حسین افندی تک دکانلہ صدر
اسبقی رشید پاشا مرحومک تریبہ سی قارشوسندہ
قراغناہ دہ و بانجہ قیوسندہ نیا کویچی و حکاکلر
ایچندہ صحاف بکر افندی الہ احمد افندی تک دکانلرندہ
فروخت اولمقدہ بولمش ابوکنک و جلد ثانی تک
دخی دردست طبع و تمثیل بو اتمقدہ اولدینک اعلا نئہ
ابتدار قلتور

36. Asım Efendi'nin Târîh'inin birinci cildinin çıktığının ve ikinci cildin çıkacağına ilk ilanı; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.648, 5 Muharrem 1284/9 Mayıs 1867, s.2592.

وقعه نویسان دولت علیہ دین عاصم افندی
مرحوم قلم الوب نسخہ سی نادر بولتان تاریخ
دلپسند بیتل و نظیر مجرد معارفندان عصرہ
یاد کار اولوق اوزرہ الدہ بولتان صحیح و مکمل
نسخہ سندن بالترتیب جلد اولی ایکی نوع اولہرق
اعلا کاغذ اوزرینہ مطبوعی ۳۵ و عادیسی
۳۰ غروش و جلد ثانی تک دکانلرندہ
اوزرینہ مطبوعی ۳۰ و عادی کاغذلیسی ۲۵
غروش قیثالہ صحافردہ حلیلی حاجی حسین
افندی تک دکانلہ دیوان بولتندہ سلطان باقری
حضر نری تک تریبہ شریف لری قارشوسندہ قراغناہ دہ
و بانجہ قیوسندہ نیا کویچی و حکاکلر ایچندہ
صحاف بکر افندی الہ احمد افندی تک دکانلرندہ
فروخت اولمقدہ بولمشدر

38. Asım Efendi'nin Târîh'inin her iki cildinin çıktığının ilk ilanı; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.759, 18 Cumâdelâhire 1284/17 Ekim 1867, s.3036.

عاصم افندی مرحوم ایکی جلد اوزرینہ تألیف
و تصنیف ایش اولدینغی تاریخ نفیس تک بوکرہ جلد
تانیسی دخی قرین حسن ختام اولہرق اعلا کاغذ
اوزرینہ مطبوعی ۳۰ و عادی کاغذلیسی ۲۵
غروش قیثالہ جلد اول تک بولتندینغی محالردہ فروخت
اولمقدہ بولمشدر

37. Asım Efendi'nin Târîh'inin ikinci cildinin çıktığının ilk ilanı; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.753, 10 Cumâdelâhire 1284/9 Ekim 1867, s.3012.

وقعه نویسان دولت علیہ دین عاصم افندی
مرحوم قلم الوب نسخہ سی نادر بولتان تاریخ دلپسند
بیتل و نظیر مجرد معارفندان عصرہ یاد کار اولوق اوزرہ
الدہ بولتان صحیح و مکمل نسخہ سندن بالترتیب
جلد اولی ایکی نوع اولہرق اعلا کاغذ اوزرینہ
مطبوعی ۳۵ و عادیسی ۳۰ غروش و جلد ثانی تک
دخی کذلک اعلا کاغذ اوزرینہ مطبوعی ۳۰
و عادی کاغذلیسی ۲۵ غروش قیثالہ حکاکلر
ایچندہ صحاف بکر افندی الہ احمد افندی تک دکانلرندہ
و صحافی چارشوسندہ حلیلی حاجی حسین افندی تک
دکانلہ بانجہ قیوسندہ نیا کویچی حسین تک دکانلرندہ
فروخت اولمقدہ در

39. Asım Efendi'nin Târîh'inin ilânının en sonunda aldığı şekil; bk. Rûznâme-i Cerîde-i Havâdis, nr.991, 30 Cumâdelûlâ 1285/18 Eylül 1868, s.3964